C.PLINII SECVNDI NATVRAE HI
STORIARVM LIBRI.XXXVII.
E CASTIGATIONIBVS
HERMOLAI BARBA
RI QVAM EMEN
DATISSIME
EDITI.

¶ Nobilissimo Iuueni Conssalo Ruitio Delauega & Mendoza: Laurentii Suaris de Figueroa & Men-
doza Hispaniarum Regis ad principem & Senatum Venetum Legati filio: Io. Baptista Palmarius.

NON QVIA Magnum aliquid operosum ue: aut propriū a nobis factū sit Consale Rui
ti: Si. C. Plinii auctoris celebratissimi: de Naturæ historiis uolumina: ex Annotationibus
Hermolai Barbari uiri unius omnium: qui ætate nostra fuere doctissimi castigata: opifici-
bus imprimenda tradidimus: Vt per nos etiamnum q̃ emendatissima publicum caperēt:
Sed quoniam quicquid in litteris præstatur: q̃uis pusillum: in admiratione: uenerationeq;
priscis etiam sæculis semper sit habitum: Ideo hanc in alieno opere diligentiam ueluti iure nostro nomi-
natim tibi per epistolam dicauimus. Ad hæc te nuper uidimus: cum scriptorum numerosi æris omnium
tum huius nostri maxime studiosum: curamq; non mediocrem in ipso ad eandem: qua nos usi sumus:
limam expoliendo impendere. Partim itaq; ut hoc te onere leuaremus: Partim ne penitus innominati hi
nostri: Qualescūq; labores progrederentur: Plinium ipsum ad hunc quem dixi modum in quingenta uo
lumina formis expressum: Tibi honoris causa attitulatum emitti uoluimus. Ecquis profecto te uno hu
ius operis reuerentior benigniorq; attestator futurus est? Quis præterea potior: aut mihi conuenientior
patronus? Adulescens enim adhuc æqualem tibi defensurus es: Doctus haud illiterati causæ adfuturus:
Nibilissimus ingenuum protecturus. Nescioq; an & tam peritum: simul & tam generosum aduocatum
alium inuenire potuerim: Quippe qui a duabus Regiis gentibus Figueroa & Mendoza in Hispania ce-
lebertimis: innumerumq; honorum insignibus: ac titulis decoratis originem ducas: in quibus semper ui
ri omni laudū genere cumulati extiterunt: ac in totius prouinciæ luce positi: Alii consilio & sapiētia: Alii
corporis uiribus excelluerunt: In scientiis doctissimi: in re militari strenuissimi: Adeo ut ex hoc stēmate:
ueluti ex equo Troiano meri Duces semper exierint. Quin in primis hodieq; q̃plurimi tum opibus: tum
animi præstantia: corporis robore: summaq; apud Hispaniarum Reges gratia pollent. E quibus certo
patrem tuum optimum Laurentium Suarem uirum omni laude dignissimum hic uidimus in Veneta
Ciuitate: ubi non pridem rerum summa uertitur: tertium iam annum legatum ab iisdem Regibus ma-
xima cum sua dignitate gerentem. Et enim quis ex exteris: Italicis ue nationibus orator unq̃ Venetis Du
cibus: Reliquisq; grauissimis patribus gratior fuit: q̃ hic sapientissimo ac fœlicissimo Principi Augustino
Barbadico: ac toti Senatui est? Quis per deum immortalem in consilio maturior aut præsentior inuen-
tus? Quis in exponendis postulatis facundior auditus? Agendis rebus promptior: atq; pro dignitate cō
stantior: & in arcanis fidelior aut taciturnior compertus? Cætera: ut tantorum Regum Legatum decuit
& amplitudo domus postulat: Victu splendidus: Vestitu luculentus: Familia copiosus: & quod ad ani
mi spectat generositatem: Liberalitate munificus: Religione pius: Moribus comis: Affatu blandus: Lit
terarum studiosus: Studiosorūq; hominum amantissimus. Cuius tu uestigiorum imitator optimus: La
borum pientissimus adiutor: Secretorum fidissimus particeps: Quantum a sacris occupationibus sub-
siciui temporis adimere potes: totum id doctrinæ studiis impendis. Quibus adhuc tantum profecisti: ut
præter morum uariorum cognitionem: rerumq; plurimarum usum: litteras quoq; bene litteratas ex Ita-
lia terra in Hispaniam tecum asportaturus sis: ubi eas honestissime cum armis: unde maior te manet glo
ria coniungere poteris. Sed iam me bona tua cum uenia ad lectorem optimum quemq; uertam: Is enim
quoq; hac parte mihi appellandus est: Quem præcipue huius nostri præpositi rationem: ac totius emen
dationis seriem nosse uelim.

¶ HERMOLAI BARBARI Patriarchæ Aquileiensis in Plinium Adnotationes eæ sunt: Quibus
opinatissimum scriptorem satis commode restitui posse nemo inficiatur: immo de quibus ipse pronun-
ciare non dubitauerim: quod Hircium de Dictatoris Cæsaris commentariis dictitare Suetonius Tran-
quillus memoriæ prodidit: ut illis historicis: sic his grammaticis non exhibitam: sed sublatam Plinium
cōmentandi occasionem. Adeo omnium iudicio eruditorum comprobari uidentur. Quo adparet Ange
lum Politianum uirum in utraq; facundia eminentissimum: cum primum eas cōmentationes attigisset:
haud iniuria dixisse: Solum Barbarum æuo nostro latina lingua loqui. Is quoq; qui in profitēdo iam pri
mas facile obtinet (Nomine abstineo: quia nō satis honorifice pro pietate mea: & ipsius dignitate in præ-
sentia nuncupatim a me dici posset:) hic ut doctissimus: ita omnium magnorū ingeniorum Candidissi-
mus arbitrator: nonne iure & merito: Quoties interenarrandum illius uiri uiuentis adhuc mentio incide
ret: frequentissimis auditoriis Thesaurum plinianæ eruditionis appellabat? Ex huius itaq; mihi castiga-
tionibus auctorem approbatissimum: sed ætatis uitio locis nō paucis deprauatum: quoniam ut ipse ait:
Transcribentium sors uaria multum degenerat: Antonius Moretus Bybliopola primarius: homo indu
strie litteratus: ac uir probus sæpius rogando iniunxit publici cōmodi causa ut corrigerem: Quod feci
equidem

equidem haud inuitus: utraq; ipse lectione admodum delectatus: Sedulamq; nauaui operam: ut oppido q̃ emaculatum exemplar impressoribus darem: ubi ne syllaba quidem una aut littera perperã posita subsiliret. Acerrime deĩde omneis iudicioli mei neruos intendi: Ne id accideret qđ in proxima eorũdem uoluminum editione ad eandem quidem regulam: sed præcise correcta usu uenisse animaduerti: In qua ubi minime oportuit aliquando immutata est lectio: ubi dubia asserta: Quibusdã in locis (quod ridiculum est) pro Plinii Hermolai uerba intempestiue posita. Præcise dixi: quoniam illi non nisi primam Barbari nostri adierunt editionem. Nos & prima & altera: & lustris omnibus perscrutatis: Nec non uoluminibus compluscculis collatis a Venetis tamen secundæ impressionis exemplaribus Filum ad Hermolai normam dirigentes ne ungue quidem latius discessimus: eo præscripto diligenter obseruato: ut quando manifestario constabat priorem lectionem plane falsam esse: & uera in medium ex locupletissimis testimoniis adducebatur: eam sine controuersia adsereremus: Quod non nisi locis indubitatis & non nimiũ multis fecimus: Sed cum aut uaria: aut dubia: aut multiplex depræhendebatur scriptio: Vulgata intus prorsis uersibus ut erat relicta: Reliquas in paginarum marginibus adnotauimus: ut liberum sit legenti quã magis probet capere: Et unde illa aduentitia sumeretur lectio aliquando subsignauimus: quemadmodum & cæterorum scriptorum a Plinio uariãtias interdum cum ipsis auctoribus eodem in loco tibi apposuimus. A censoriis tantum uirgulis: ueluti nefas esset: manus abstinuimus: Cum uix semel atq; iterum tam magnus liber obelisco notari posse a Censore uisus sit. Et hæc nostra fuit opera: quæ q̃uis haud parum negociosa fuerit: uicaria tamen nimis: & uilis: & uix in Adonidis hortos (quod aiunt) admittenda fuisset: nisi illa secuta esset utilitas: ut dum exemplaria conferimus supra quadringenta & amplius loca præter omnium hactenus castigationes adhuc in Plinio emendanda notauerimus. Ea est in animo aliquando inuulgare: Nunc nõ tam audaculi fuimus: ut Sciolorũ ritu quidpiam temere immutari uoluerimus. Tantum libro. x. ubi de pauonibus agitur: pro geminãtes multorum eruditorum consensu: gemmantes ad colores inibi referendo posuimus: & enim in codice nõ malo gẽmatos legimus: At si locũ illũ totum tibi emũdari cupis: eos accusandi casus formam scilicet intellectum & gloriam in septimos uertas Ita nãq; liber ille præferre uidebatur & loquendi ratio exposcere. Alio in loco. xix. uidelicet libro totã Carduorum conditurã: quæ in tritis deest uoluminibus: addidimus: ita tamen ut pro conduntur: condiuntur legendum potius putemus: Poteramus etiam uerba illa si placet paulo supra illic scripta: ita ut erant relinquere: Sed quoniã si Diis placet bona habent exemplaria: familiarissima historicis indignatione: supprimere noluimus: & præterea nihil est de nobis restitutum: quod testari magnopere intersit. Verum ne tibi de emendandis adhuc in Plinio mendis: uerba data putes: Libet quædam sparsim legentium oculis subiicere: alia uindicando: & indicando alia in medio destituere: Quod quã breuissime: ueluti in transcursu faciam. Eodem. xix. uolumine de horto irriguo passim ita legitur: tollendo nõ haustu rigando: Nos in probatæ fidei exemplari tolenonum haustu scriptum repperimus: sunt aũt Tolenones seu mauis tollones quoniã a tollẽdo dicti uidentur: ut docet Pompeius Festus: Machinarũ genera qbus trahitur aqua: alteram partem prægrauãte pondere: ut sup puteis multis est uidere: utitur ea uoce: pro machina quidem sed nõ ad hauriendas aquas. T. Liuius lib. viii. de bello Mac. Vegetium tibi Barbarus in suo lexico citauit: & Plauti locum obiter correxit: Nobis quoq; hoc plinianũ alteri præceptori nostro indicantib. ei inq̃ qui grãmaticorũ classem ducere creditur: ab ipso statim in hortis Collumellæ uersiculus hic est repurgatus: Ne grauis hausturis tollonibus ilia uellat: cũ ubiq; prius tollentib. legeretur. Libro uero. xx. cap. vii. Quid sit contra longiã ne oedipus qdem solueret: Sicut calce. xiiii. quid sibi illa uelit supstitio ab alienis datur nõ intellego. Semel præterea (quod eqdem meminerim) Matricem pro muliebri utero ĩ uniuerso uolumine legi: Sed longe aliter noster ille codex habet. Quid libro. xxxi. nõ ne lacer ac plane mutilus Plinius est his uerbis: ut protinus noscatur etiam ministerium eius haustus ex illa maiestate. At profecto iniurius non solum Plinio: Sed uenerandis ipsius Ciceronis manibus essem: nisi hunc locum statim ut inuentum debeo redderem: legendũ itaq; est: ut protinus noscatur etiã ministrorũ eius haustus ex illa maiestate ingenii. Libro uero. xx. cap. xxi. quid pro cubitali fœminarũ reponi deberet in præsentia dicere nolebamus: nisi cubili legere: quia lectionem eam libri aliqui retinent: longe melius esse uidissemus: q̃ ut quidam sola diuinatiõe ĩnixi ueluti hariolantes genitali. Porro eodem uolumine cap. viii. Quonam alio nomine e latinis qdam Erraticum Intubum appellauerint nõ subticere decreuimus: ut pariter duobus luculentissimis scriptoribus suam (ut opinor) restituamus lectionem Cor. inq̃ Celso & Plinio: Nam pro ambugia ambulam scriptum ĩ exemplaribus inuenimus: quod & placet & cum erratico mire conuenit: Et si non multũ uis a Celso discedere ĩ eo non ambulam: sed ambuleiã legere poteris: quia ipsius codices ĩ ambubeiam unius litteræ puersione deflexisse uidentur. Quis præterea non uideat lib. xxxiii. cap. ii. ad custodiendas suffragiorũ cistas scribendum: & nõ scita: ut passim legitur. Infra cap. iiii. eiusdem lib. quam parũ mehercule scitum dictũ Veterani illius super Hospitali Bononiæ Augusti Cæsaris Coena fuisset: nisi de

Anæitidis Numinis crure: ut hodie quoq; uulgo iocculariter dici solet: non autem cruore: quod ubiq; fal
so est scriptum: tunc maxime imperatorem coenitare: facete dixisset. Libro. xxviii. cap. iii. ophiogenes: nō
autem oblongenes: scribendum esse nomen ipsum a serpentibus quibus genus illud hominū in insula Cy
pro inoffensum erat: ut in Italia Marsi: in Aphrica Psylli: declinatū indicat. Omen quasi osmen extrito s
grāmatici dictū interpretantur: turpi apud ueteres sæpius significatu: ut testis est ille Martii uersus. Ob
scæni interpres funestiq; ominis auctor: Inde fit uerbum abominari: intellectu quæcunq; horreamus
amoliendi: De his: similibusq; caput est luculentum intus uolumine libri superius dicti: ordine secundū:
ubi ita legitur Incendio inter epulas nominato aquā sub mensam profundi abominatur: adumbrata me-
hercules & corrupta lectione: Quanto liquidior hæc & castior? Incēdia inter epulas nominata aquis sub
mensam profusis abominamur. Vnum adhuc: quod penitus indubitatum: nec omittendum ad præsens
uidetur: & uerbum non amplius addam: e lib. xxii. cap. vi. sumptum: ibi hæc uerba ita leguntur: excogita
uit natura herbas aliquas aspectu hispidas: tactu truces ut cantū non uocem ipsius exaudire uideamur:
Quid est ꝙ cantum non uocem naturæ inaudiamus? Vnica medius fidius litterula in aliam deformata
nitidissimum intellectum offuscat: Lego igitur tantum non uocem & nō cantum: Qua elocutione satis
creber est Valerius Max. Et Comicum illud Phormione fabula in ore omnium fere assolet esse: Modo
non montes auri pollicens. Donatus Terentianus interpres prouerbialem hyperbolen hanc esse ait. Græ
ci μονονου: siue ut Attici: μονονουχι dicunt. Qui quidem Atticismus Demostheni perquā familiaris
est. In hunc sensum illum Tibulli uersiculum accipiendum putat quidam ex litteratissimis amicus no-
ster Iam modo non possum contentus uiuere paruo.

Potuissemus & alia non minus scitu digna his subtexere: Sed mihi publicis officiis districto non licuit
in his diutius īmorari: Neq; illa apposuimus: ut tanq̄ nostra iactaremus: &enim nouimus fortunæ non
eruditiōis esse. Cæte℞ & nos quoq; pro uirili parte studiosis prodesse uoluimus. Reliqua q̄ depræhendi-
mus: plusculum otii nacti alias fortasse tractabimus: Multaq; adhuc in Plinio manantia ulcera obducta
cicatrice sanabimus. Nūc uero lector & cognitoris intelligētia: & impressoris diligentia Pliniū castigatio
rem longe q̄ unq̄ antea exquo reuiuiscere coepit: Lecturus es: & quicqd Hermolaus uariæ lectiōis tribus
cōmentationibus collegit: sub uno intuitu suis locis cōspicaberis. Nolim tamē ut nostri fiducia securus ī
utrāq; aurem: ut uetus est uerbum: quod græci pressius επαμφω dicūt: dormias. Sæpius tibi censor ade
undus: ubi latius ea: quæ nos angustiis marginum coarctati indicare non potuimus inuenies: indeq; sem
per (mihi crede) aliquam bonam frugem tecum domum reportabis. Et nos alicubi non potuisse haluci-
nari haud diffitemur. Quippe qui hæc ueluti aliud agētes curauerimus. Tantum abest ut opificū quoq;
quāuis diligentium errata: si in aliqua offendes: tibi præstare uelimus.

AD LECTOREM.

Qui Coelum: Terras: Aequor: Genus omne animantum:
 Omne Exors Animæ: quid ferat omnis Ager:
Inuentus rerum uarios: Arteisq;: Metalla:
 Marmora cum gemmis: quid iuuet: aut noceat:
Deniq; naturæ qui cuncta adoperta reuelat
 Plynion integrum candide lector habes.
Atq; ita ꝙ priscum præseruat fronte Nitorem
 Lima uiri docti præstitit Hermoleo:
Cui fere te tantum (dicam) debere fatendum:
 Auctori quantum sæcula debuerunt.

OPERI SVPREMA MANVS IMPOSITA ANN. GRATIAE. MIID. EIDIB. FE-
BRVARI. AVGVSTINI BARBADICI PRINCIPATVS ANNO. XII.

C.PLINIVS CAECILIVS MARCO SVO SALVTEM.

P Ergratum est mihi ꝙ tam diligenter libros auunculi mei lectitas: ut habere oẽs uelis: quæraſq; qui sint oẽs. Fungar indicis partibus. Atq; ẽt quo sint ordine scripti: notum tibi faciã. Est. n. hæc quoq; studiosis nõ iniucunda cognitio. De iaculatione equestri unus. Hunc cum præfectus alæ militaret: pari ingenio curaq; composuit. De uita Pomponii Secũdi duo: a quo singulariter amatus hoc memoriæ amici: quasi debitum munus exoluit. Bellorum germaniæ. xx. quibus omnia quæ cũ germanis gessimus bella collegit. Inchoauit cũ in germania militaret: somnio monitus. Adstitit. n. ei quiescẽti Drusi Neronis effigies: qui germaniæ latissime uictor ibi periit. Cõmendabat memoriã suam: orabatq; ut se ab iniuria obliuionis assereret. Studiosi tres: quos in sex uolumina propter amplitudinem diuisit: quibus oratorem ab incunabulis instituit & pfecit. Dubii sermonis octo scripsit sub Nerone nouissimis ãnis: cũ omne genus studiorum paulo liberius & erectius periculosum seruitus fecisset. A fine Aufidi Bassi. xxxi. Naturæ historiaꝝ. xxxvii. opus diffusum: eruditum: nec minus uarium q̃ ipsa natura. Miraris ꝙ tot uolumina: multaq; in his tam scrupulosa hõ occupatus absoluerit? Magis miraberis: si scieris illum aliquãdiu causas actitasse. Decessisse anno sexto & quinquagesimo. Medium tempus distentum impeditumq; qua officiis maximis: qua amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium: incredibile studium: summa uigilantia. Lucubrare a uulcanalibus incipiebat: nõ auspicandi causa: sed studẽdi statim a nocte multa. Hyeme uero ab hora septima: uel cum tardissime octaua: sæpe sexta. Erat sane somni parcissimi. Non nunquã etiam inter ipsa studia instantis & differentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum imperatorem. Nam ille quoq; noctibus utebatur. Inde ad delegatum sibi officium. Reuersus domum quod reliquum temporis studiis reddebat. Post cibum sæpe quem interdiu leuem & facilem ueterũ more sumebat: æstate si quid otii iacebat in sole: liber legebatur: ãnotabat: excerpebatq;. Nihil enim unq̃ legit: quod nõ excerperet. Dicere etiam solebat nullum esse librum tam malum: ut nõ aliqua parte prodesset. Post solem plerunq; frigida aqua lauabatur. Deinde gustabat: dormiebatq; minimum. Mox quasi alio die studebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur: annotabatur & quidem cursim. Memini quendam ex amicis cum lector quædam pronuntiasset perperam reuocasse: & repeti coegisse. Huic auunculum meum dixisse: intellexeras? Nempe cum ille annuisset: Cur ergo reuocabas? Decem amplius uersus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat æstate a luce. Cœna hyeme intra primã noctis: & tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores urbisq; fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Cum dico balinei de interioribus loquor. Nam dum distringitur: tergiturq;: audiebat aliquid aut dictabat. In itinere quasi solutus cæteris curis: huic uni uacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus: cuius manus hyeme manicis muniebãtur: ut ne cœli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet. Qua ex causa romæ quoq; sella uehebatur. Repeto me correptum ab eo cum ambularem. Poteras inquit has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur: qđ studiis nõ impertiretur. Hac intẽtione tot ista uolumina pegit: electorũq; cõmentarios. clx. mihi reliquit. Opisthographos qdem minutissimis scriptos. Qua rõne multiplicatur hic numerus. Referebat ipse potuisse se cum procuraret: uẽdere in hispania hos cõmentarios Lartio Licinio. cccc. milibus nũmũ: & tũc aliquãto pauciores erãt. Nonne uidet᷑ tibi recordãti quãtum legerit: quãtum scripserit: nec in officiis ullis: nec ĩ amicitia principũ fuisse? Rursus cũ audis: qd officioꝝ studiis laboris impẽderit: nec scripsisse satis: nec legisse? Quid est. n. quod nõ ille aut occupationes impedire: aut hæc instãtia non possit efficere? Itaq; soleo ridere cũ me qdam studiosum uocãt: qui si comparer illi: sim desidiosissimus. Ego aũt tñ quem partim publica: ptim officia amicoꝝ distringũt. Quis ex istis qui tota uita litteris assident collatus illi non quasi somno & inertiæ deditus erubescat? Extẽdi epistolã cũ hoc solũ qđ reqrebas scribere destinassem: quos scilicet libros reliquisset. Confido hæc tñ quoq; tibi nõ minus grata q̃ ipsos libros futura: quæ te non tñ ad legẽdos eos: uerũ etiã ad simile aliquid elaborandũ possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

SVETONII TRANQVILLI IN LIBRO DE VIRIS ILLVSTRIBVS.

P Lynius Secundus Nouocomensis equestribus militiis industrie functus: procurationes quoq; splendidissimas: atq; continuas summa integritate administrauit. Et tñ liberalibus studiis tantam opam dedit: ut nõ temere quis plura ĩ otio scripserit. Itaq; bella oĩa quæ unq̃ cũ germanis gesta sunt xx. uoluminibus compræhendit: itẽ naturalis historiæ. xxxvii. libros absoluit. Periit Clade campaniæ. Nã cum missenensi classi præesset: & flagrante uesuuio ad explorandas propius causas liburnicas prætendisset: neq; aduersantibus uẽtis remeare posset: ui pulueris ac fauillæ oppressus est. Vel ut qdam existimãt a seruo suo occisus: quem deficiens æstu: ut necem sibi maturaret: orauerat. Hic ĩ his libris. xx. milia rerũ dignarum ex lectione uoluminum circiter duum milium complexus est. Primus autem liber quasi idex xxxvi. librorum sequentium consumationem totius operis: & species continet titulorum.

C.PLINIVS TACITO SVO.

PEtis ut tibi auũculi mei exitũ scribã: quo uerius tradere posteris possis. Gratias ago. Nã uideo morti eius: si celebretur a te: ĩmortalẽ gloriã esse ꝓpositam. Quãuis. n. pulcherrimaꝝ clade terraꝝ: ut populi: ut urbes: memorabili casu quasi semꝑ uicturus occiderit: q̃uis ipse plurima scripserit: plura tamen ꝑpetuitati eius scriptoꝝ tuoꝝ æternitas addet. Equidẽ beatos puto quibus deoꝝ munere datũ est: aut facere scribẽda: aut scribere legẽda. Beatissimos uero q̄bus utrũq;. Hoꝝ in numero auũculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libentius suscipio deposco etiã quod iniungis. Erat misseni: classemq; ĩpꝑio præsens regebat. ix. Kal. hora fere. vii. mater mea indicat ei: apparere nubẽ inusitata & magnitudine & specie. Vsus ille sole: mox frigida: gustauerat iacens: studebatq;: Poposcit soleas: Ascẽditq; locũ ex quo maxime miraculũ illud conspici poterat. Nubes incertũ procul intuẽtibus ex quo monte: uesuuiũ postea fuisse cognitũ est: oriebatur. Cuius similitudinẽ & formam nõ alia res magis q̃ pinus expresserit. Nã longissimo uelut trunco flata ĩ altum quibusdã ramis diffundebat᷑. Credo & recenti spiritu euecta: dein senescente eo destituta: aut etiã pondere suo uicta in latitudinẽ uanescebat: candida interdũ: interdũ sordida & maculosa: ꝓut terrã cinerẽue sustulerat. Magnũ id propiusq; noscendũ ut eruditissimo uiro uisum. Iubet liburnicã aptari. Mihi si uenire una uellẽ facit copiã. Respondi studere me malle: & forte ipse quod scriberẽ dederat. Egrediebatur domo: accepit codicillos: retinæ encasti imminente periculo exterritæ: Nã uilla eius subiacebat: nec ulla nisi nauibus fuga: ut se tãto discrimini eriperet: orabat. Vertit ille cõsilium: & quod studioso aĩo inchoauerat: obit maximo. Deducit quadriremes: ascendit ipse: non retinæ mõ. Sed multis (erat. n. frequẽs amœnitas oræ) Laturus auxiliũ properat. Alii territi fugiũt. Rectũ ipse cursum rectaq; gubernacula in ꝑiculũ tenet. Adeo solutus metu: ut oẽs illius mali motus: oĩs figuras: ut depræhenderat oculis: dictaret: enotaret. Iã nauibus cinis inciderat: quo ꝓpius accederet: calidior & densior. Iã pumices ẽt nigri ambustiq; & fracti igne lapides. Iam uadũ subitũ ruinaq; montis: littora obstantia. Conctãti paulũ: an retro flecteret: mox gubernatori ut ita faceret monẽti. Fortes inq̄t fortuna iuuat. Pomponianũ pete: stabiis erat: dirimit sinu medio. Nã cẽsim circũactis turbatisq; littoribus maxima re infundit᷑. Ibi q̃q̃ nondum ꝑiculo appropinquante cõspicuo tamẽ: & cũ cresceret ꝓximo sarcinas cõtulerat in nauis artus fugæ: si cõtrarius uẽtus resedisset. Quo tũc auũculus meꝰ secũdissimo ĩuectus cõplectit᷑ trepidantẽ: consolat᷑: hortat᷑: utq; timorẽ eius sua securitate leniret: deferri in balneũ iubet: lotus accubat: cœnat atq; hilaris: aut quod est æque magnum similis hilari: interim e uesuuio monte pluribus locis latissime flãmæ atq; incendia relucebant: quoꝝ fulgur & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agrestium trepidatiõe ignis relictos desertasq; uillas ꝑ solitudinẽ ardere in remediũ formidinis dictabat. Tũc se q̄eti dedit. & quieuit uerissimo equidẽ somno. Nã meatus aĩæ qui illi ꝑꝑ amplitudinẽ corporis grauior & sonantior erat: ab iis qui limini obuersabant᷑: audiebat᷑. Sed area ex qua diæta adibat᷑: ita iã cinere mixtisq; pumicibꝰ oppleta surrexerat: ut si lõgior ĩ cubiculo mora eẽt: exitus negaret᷑. Excitatus ꝓcedit: seq; Pomponiano cæterisq; qui ꝑuigilarãt reddit: in cõe consultãt: intra tecta ne subsistãt: an ĩ aperto uagent᷑: Nã crebris uastisq; tremoribus tecta nutabãt: & quasi emota sedibus suis: nũc huc: nũc illuc abire: aut referri uidebant᷑. Sub dio rursus: q̃q̃ leuiũ exesorũq; pumicũ casus metuebat᷑: quod tñ maloꝝ collatio elegit. Et apud illũ quidẽ ratio rõnem: apud alios timorẽ timor uicit. Ceruicalia capitibus ĩposita linteis constringunt᷑. Id munimẽtũ aduersus incidẽtia fuit. Iã dies alibi illic nox oĩbus noctibꝰ nigrior: densiorq;: quã tñ faces multæ uariaq; lumĩa soluebãt. Placuit egredi ĩ littus: & ex ꝓximo aspicere & q̄d iã mare admitteret q̄d adhuc uastũ & aduersum ꝑmanebat: ibi suꝑ abiectũ linteũ recubans semel atq; iteꝝ frigidã aquã poposcit: hausitq;: Deĩde flãmæ: flãmarũq; prænũcius odor sulphuris alios ĩ fugã uertunt: excitant illũ. Innixus seruis duobꝰ assurrexit: & stati cõcidit. Vt ego cõiecto crassiore caligĩe spiritu obstructo: clausoq; stomacho: q̄ illi natura ĩualidus & angustus & frequẽter iteræstuans erat. Vbi dies redditus is ab eo quẽ nouissime uiderat tertius: corpus ĩuẽtũ integrũ: illæsum: opertũq; ut fuerat indutus. Habitus corporis q̄escenti similior q̃ defuncto. Interim misseni ego & mater. Sed nihil ad historiã. Nec tu aliud q̃ de exitu eius scire uoluisti. Finẽ ergo faciã. Vnũ adiiciã: oĩa ea q̄bus interfuerã: quæq; stati: cũ maxĩe uera memorant᷑: audierã uera ꝑsecutũ: tu potissimũ excerpes. Aliud est. n. epistolã: aliud historiã: aliud amico: aliud oĩbus scribere. ¶ Vale.

Deuenit s.m. Curuatisq; l.mare inf.

¶ Item Tertulliani In Apologetico.

[chr]onicon eusebij . folio 88.

PLinius Secundus cũ quandã prouinciã regeret: & ĩ magistratu plurimos christianoꝝ interficeret multitudine eoꝝ ꝑterritus quæsiuit de Traiano q̄d facto opus esset: nũcians p̃ter obstinationem sacrificandi & antelucanos cœtus ad canendum cuidam christo ut deo: nihil apud eos reperiri. Præterea ad confœderandam disciplinã uetari ab his homicidia: furta: adulteria: latrocinia: & his similia. Ad quæ cõmotus Traianus rescribit: hos q̄dem inquirendos non esse: oblatos uero puniri oportere.

¶ Item ex Libris de temporibus Eusebii Cæsariensis.

[chr]onicon eusebij . folio 89.

PLinius Secundus Nouocomensis Orator & historicus insignis habetur: Cuius plurima ingenii opera extant. Periit dum inuisit Vesuuium.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER PRIMVS.

C.Plinius Secundus Veronensis Vespasiano Suo Salutem.

PRAEFATIO.

LIBROS NATVRALIS HISTORIAE NOVITIVM CAmoenis quiritium tuorum opus natum apud me proxima fœtura: licentiore epistola narrare constitui tibi iucundissime Imperator. Sit.n.hæc tui præfatio uerissima: dum maximi cōsenescit in patre. Nāq; tu solebas putare esse aliquid meas nugas. Vt obiicere moliar Catullum conterraneū meū. Agnoscis & hoc castrense uerbū. Ille enim (ut scis) pmutatis prioribus syllabis duriusculū se fecit: q̄ uolebat existimari a uernaculis tuis & famulis. Simul ut hac mea petulantia fiat: quod pxime nō fieri questus es in alia procaci epistola nostra: ut ī quædam acta exeam. Sciātq; oēs q̄ ex æquo tecū uiuat imperiū. Triumphalis & cēsorius tu: Sextūq; consul: ac tribuniciæ potestatis particeps: Et quod iis nobilius fecisti: dum illud patri pariter & equestri ordini præstas: præfectus prætorii eius omniaq; hæc reipu. Et nobis quidem qualis in castrensi contubernio? Nec quicq̄ mutauit in te fortunæ amplitudo in iis: nisi ut prodesse tantūdem posses: ut uelles. Itaq; cum cæteris in ueneratione tui pateant omnia illa: nobis ad colendum te familiarius audacia sola supest. Hanc igitur tibi imputabis: & in nostra culpa tibi ignosces. Perfricui faciem: nec tamen profeci. Quando alia uia occurris ingens. Et longius etiam submouens ingenii facibus. Fulgurat in nullo unquā uerius dicta uis eloquentiæ tribunitiæ potestatis facundia. Quanto tu ore patris laudes tonas? Quanto fratris amas? Quantus in poetica es? O magna fœcunditas animi. Quemadmodum fratrem quoq; imitareris excogitasti. Sed hæc quis posset intrepidus extimare subiturus ingenii tui iudicium præsertim lacessitum? Neq; enim similis est conditio publicantium: & nominatim tibi dicantium. Tum possem dicere: qd ista legis imperator? Humili uulgo scripta sunt: agricolarum opificum turbæ: deniq; studiorum ociosis. Quid te iudicem facis. Cum hanc operam condicerem: non eras in hoc albo. Maiorem te sciebam: q̄ ut descensurum huc putarem. Præterea est quædam publica etiā eruditorum reiectio. Vtitur illa &. M. Tullius extra omnem ingenii aleam positus. Et quod miremur per aduocatum defenditur? Hæc doctissimū oium Persium legere nolo. Lelium Decimum uolo. Quod si hoc Lucilius: qui primus condidit stili nasum: dicendum sibi putauit. Si Cicero mutuandū præsertim cū de re pub. scriberet: quāto nos causatius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione. Quāplurimum refert sortiatur aliquis iudicem: an eligat. Multumq; apparatus interest apud inuitatū hospitem & oblatum. Cum apud Catonem illum ambitus hostem: & repulsis tanquā honoribus ineptis gaudentem: flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati: hoc se facere pro innocentia: quod in rebus humanis summū esset profitebantur: inde illa nobilis. M. Ciceronis suspiratio. O te fœlicem. M. Porci: a quo rem improbā petere nemo audet. Cū tribunos appellaret. L. Scipio Asiaticus: inter quos erat Gracchus: hoc attestabatur: uel inimico iudici se approbare posse. Adeo summū quisq; causæ suæ iudicem facit: quemcunq; eligit: Vnde prouocatio appellatur. Te qdem in excelsissimo humani generis fastigio positū: summa eloquentia: summa eruditione præditum: religiose adiri etiam a salutātibus scio. Et ideo īmensa præter cæteras subit cura: ut quæ tibi dicantur condigna sint. Verum & diis lacte rustici multæq; gentes supplicant: & mola tm̄ salsa litant: qui nō habent thura. Nec ulli fuit uitio deos colere quoquomō posset. Meæ qdem temeritati accessit hoc quoq; q leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenii sunt capaces: quod alioquin nobis perq̄mediocre erat. Nec admittūt excessus aut oratiōes: sermones ue: aut casus mirabiles uel euentus uarios: non alia iucunda dictu ac legentibus blanda. Sterili materia rerum natura hoc est uita narratur. Et hæc sordidissima sui parte: ut plurimarum rerum aut rusticis uocabulis aut externis: imo barbaris cū honoris præfatione ponendis. Præterea interest non trita auctoribus uia: nec qua pegrinari aius expectet. Nemo apud nos quidem qui attētauerit. Nemo apud græcos qui unus omnia ea tractauerit inuenitur. Magna pars studiorum amœnitates quærimus. Quæ uero tractata ab aliis dicūtur īmensæ subtilitatis obscuris rerum tenebris premuntur: iam omnia attingenda: quæ græci Tas Encyclopædias uocant: & tamē ignota aut incerta ingeniis facta. Alia uero ita multis prodita: ut ī fastidium sint adducta. Res ardua: uetustis nouitatem dare: nouis auctoritatem: obsoletis nitorem: obscuris lucem: fastiditis gratiam: dubiis fidem: oibus uero naturam: & naturæ suæ oīa: itaq; etiā non assecutis uoluisse: abunde pulchrum atq; magnificum est. Equidem ita sentio peculiarem ī studiis causam eorum esse: qui difficultatibus uicti utilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placendi: idq; & in aliis operibus ipse feci: & profiteor me mirari Liuium auctorem celeberrimum in historiarum suarum: quas repetit ab origine urbis:

maxime
obiter mol
liam
uolebam

Manium
Iuniū cōgiū uel
Leliū congrum
antiqui codices.
indeptis

quodam uolumine sic orsum: Iam sibi satis gloriæ quæsitum: & potuisse se desinere: ni animus inq̄es pa
sceretur ope. Profecto.n.populi gentiū uictoris: & Romāi nois gloriæ nō sibi cōposuisse illa decuit. Ma
ius meritū eēt opis amore: nō animi cā perseuerasse: & hoc populo Ro.præstitisse nō sibi.xx.milia reꝝ di
gnaꝝ cura (Q̄m ut ait Domitius Piso Thesauros oportet eē nō libros) lectiōe uolumınū circiter duum
miliū: quoꝝ pauca admodū studiosi attingunt ꝑꝑ secretū materiæ: ex exq̄sitis auctoribus centū: inclusi-
mus.xxxvi.uoluminibus: adiectis rebus plurimis: quas aut ignorauerāt priores: aut postea inuenerat ui
ta. Nec dubitamus multa esse quæ & nos p̄terierint. Hoīes.n.sumus: & occupati officiis: subsiciuisq; tpi-
bus ista curamus: idest nocturnis. Ne q̄s nostris putes cessatū horis. Dies uobis ĩpendimus. Cū somno
ualetudinē cōputamus: uel hoc solo præmio contēti: ꝙ dū ista (ut ait.M. Varro) mussitamus: pluribus
horis uiuimus. Profecto.n.uita uigilia est. Quibus de causis atq; difficultatibus nihil auso promittere.
Hoc ipsum tu præstas quod ad te scribimus. Hæc fiducia operis est: hæc indicatura. Multa ualde precio
sa ideo uidentur: quia sunt tēplis dicata. Nos q̄dem oēs: patrē: te: fratrēq; diximus ope iusto temporꝝ no
stroꝝ historiā orsi a fine Aufidii Bassi. Vbi sit ea quæres iampridē pacta sancitur. Et alioq̄n statutū erat
hæredi mādare: nequid ambitioni dedisse uita iudicaretur. Proinde occupantibus locū faueo: ego uero &
posteris: quos scio nobiscū decertaturos: sicut ipsi fecimus cū prioribus. Argumētū huius stomachi mei
habebis: ꝙ in his uoluminibus auctoꝝ nomina prætexui. Est.n.benignū (ut arbitror) & plenū ingenui
pudoris fateri ꝑ quos ꝓfeceris: nō ut pleriq; ex his quos attigi fecerūt. Scito.n.conferentem me auctores
depræhendisse adiuratissimis & proximis ueteres transcriptos ad uerbū: neq; nominatos. Nō illa Virgi-
liana uirtute ut certarent. Nō Ciceroniana simplicitate: qui in libris de repu. Platonis se comitē profitet.
In consolatōe filiæ Crātorem inq̄t sequor. Itē Panætiū de officiis. Quæ uolumina eius ediscēda: non mō
in manibus habēda quottidie nosti. Obnoxii profecto animi & infœlicis ingenii est depræhendi in furto
malle: q̄ mutuum reddere. Cū præsertim sors fiat ex usura. Inscriptionis apud græcos mira fœlicitas. Cæ
rion inscripsere: quod uolebāt intelligi fauū. Alii cæras amaltheas: q̄d' copiæ cornu: uelut lactis gallina-
cei sperare possis in uolumine haustū. Iā iam mosæ: pādectæ. Enchiridia: limon: Pinacidion: inscriptiōes
propter quas uadimoniū deseri possit. At cū intraueris dii deæq; q̄ nihil in medio inuenies. Nostri crassio
res: antiquitatum: exemploꝝ artiūq;: q̄ facetissimi lucubrationū: Vt qui ait Bibaculus eram & uocabar

puto q ait Pantomimus sesculixem

Paulo nimis asserit. Varro in satyris suis sustulit & flexibula. Apud græcos desiit nugari Diodorus: &
bibliotheces historiā suā inscripsit. Appion q̄dem grāmaticus hic: quem Tyberius Cæsar cymbalū mun
di uocabat: quoniam publicæ famæ tympanum potius uideri posset: ĩmortalitate donari a se scripsit: ad
quos aliqua componebat. Me uero non pœnitet nullum festiuiorem excogitasse titulum. Et ne in totum
uidear græcos insectari: ex illis nos uelim intelligi pingiq; conditoribus: quos in libellis his inuenies abso
luta opera: & illa quoq; quæ mirando non satiamur: pendenti titulo inscripsisse: Vt Apelles faciebat: aut
Polycletus: tanquā inchoata semper arte & imperfecta ut contra iudicioꝝ uarietates superesset artifici re
gressus ad ueniam: uelut emendaturo quicq̄d desideraret' si non eēt interceptus. Quare plenum uerecun
diæ illud est: ꝙ oīa opa tanquā nouissima inscripsere: & tanq̄ aliq̄d singulis fato sit ademptū. Tria nō am
plius (ut opinor) absolute quæ tradūtur inscripta ille fecit: quæ suis locis reddam: quo apparuit summā
artis securitatem auctori placuisse. Et ob id magna inuidia fuere oīa ea. Ego plane meis adiici posse mul-
ta confiteor. Nec his solis: sed & oibus quæ edidi. Vt obiter caueam istos homeromasticas. Ita enī ueri-
us dixerim: q̄ audio stoicos & dialecticos & epicureos quoq;. Nam de grāmaticis semp expectaui partu
riri aduersus libellos: quos de grāmatica edidi. Et subinde abortus fecere iam decem ānis: cū celerius etiā
elephanti pariant. Ceu uero nesciam aduersus Theophrastū hoīem in eloquētia tantū: ut nomen diuinū
inde inuenerit: scripsisse etiā fœminā: & prouerbium inde natū: suspendio arborem eligendā. Non queo
mihi temperare quo minus ad hoc pertinentia ipsa cēsorii Catonis uerba ponam. Vt inde appareat: etiā
Catoni de militari disciplina cōmentanti: qui sub Africano: ĩmo uero sub Hānibale didicisset militare. Et
ne africanū quidem ferre potuisset: qui ĩpator triumphū reportasset: paratos fuisse istos qui obtrecta-
tione alienæ scientiæ famā sibi aucupantur. Quid enī ad te in meo uolumine? Scio ego quæ scripta sunt.
Hæc si palam proferantur: multos fore qui uitilitigent. Sed ii potissimum qui ueræ laudis exptes sunt.
Eorum ego orationes sino præterfluere. Nec plancus illepide: qui cum diceretur Asinius Pollio oratiōes
in eum parare: quæ ab ipso aut liberis post mortem Planci ederētur ne respondere posset. Cum mortuis
non nisi laruas luctari. Quo dicto sic repercussit illas: ut apud eruditos nihil impudentius iudicet'. Ergo
securi etiam contra uitilitigatores quos Cato eleganter ex uitiis & litigatoribus composuit. Quid enī illi
aliud q̄ litigant: aut litem quærunt? Exequemur reliqua propositi. Quia uero occupationibus tuis publi
co bono parcendum erat: quid singulis contineatur libris: huic epistolæ subiunxi. Summaq; cura ne ꝑle-
gendos eos haberes operam dedi. Tu per hoc & aliis præstabis: ne perlegant. Sed ut quisq; desiderauerit
aliquid id tantum quærat: & sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in litteris nostris Valerius Sora-
nus in libris quos epopteidon scripsit. Vale.

C. PLINII SECVNDI HITSORIARVM MVNDI ELENCHOS LIBRORVM OMNIVM TRIGINTASEPTEM LIBER VNVS QVI PRIMVS.

Summatim Hæc Inſunt Libris Singulis.

LIBRO Secundo cōtinet̃ de mūdo & cæleſtibus & terreſtribus & aeriis an finitus ſit mundus & an unus.

De cometis & cæleſtibus prodigiis natura: &

Ex auctoribus

M.Varrone: Sulpitio Gallo: Tiberio Cæsare imperatore. Q.Tuberone. Tul. Tirone. L.Pisone. T.Liuio: Cor.Nepote: Statio Seboso: Celio Antipatro: Fabiano: Antiate: Mutiano: Cecina: q de hetrusca disciplina scripsit. Tarquitio. L.Aquila: qui item: Sergio.

Externis.

Platone: Hipparcho: Timarcho: Sosigene Petosiri: Necepso: Pythagoricis: Posidoio: Casimãdro: Epigene: Gnomõico: Euclide: Cerano philosopho:

philoſopho: Eudoxo: Democrito: Critodēo: Traſillo: Serapione: Dicearcho: Archimede: Oneſicrito: Eratoſthene: Pythea: Herodoto: Ariſtotele: Cteſia: Arthemidoro: Epheſio: Iſidoro: Caraceno: Theopompo:

LIbro Tertio continentur ſitus: gentes: maria: oppida: portus: montes: flumina: menſuræ: populi qui ſunt aut fuerunt.

Inſularum ionii & Adriatici ſumma. Oppida gentes.xxvi. Summa flumina clara. Summi montes præclari. Summæ inſulæ. Summa ea quæ intercidere oppida & gētes. Summa res & hyſtoriæ & obſeruationes.ccc.xxvi.

Ex auctoribus

Turanio Graccula: Corn. Nepote. T. Liuio: Catone Cenſorio. M. Agrippa. M. Varrone: Diuo Auguſto: Varrone Attacino: Antiate: Higino. L. Vetere: Pomponio Mela. Curione patre: Cælio Aruntio: Seboſo: Licinio: Mutiano: Fabritio Tuſco. L. Ateio Capitone: Verrio Flacco. L. piſone: C. Eliano. Valeriano.

Externis.

Artemidoro: Alexādro Polyhiſtore: Thucydide: Theophraſto: Iſidoro Theopōpo: Metrodoro Scepſio: Callicrate: Xenophōte Lampſaceno: Diodoro Siracuſano: Nymphodoro: Caliphane: Timagene.

LIbro quarto cōtinentur ſitus: gentes maria: oppida: portus: montes: flumina: menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

Summa oppida & gentes: Summa flumina clara: Summa montium clara: Summa iſulæ quæ intercidere oppida & gentes: Summa res hiſtoriæ & obſeruationes.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Catone Cenſorio. M. Agrippa diuo Auguſto: Varrone Attacio: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere: Pomponio Mela: Licinio: Mutiano: Fabritio Tuſco: Ateio Capitone: Ateio philologo.

Externis.

Polybio: Hecateo: Hellanico damaſte Eudoxo: dicearcho: Timoſthene: Ephoro: Cratere grāmatico: Serapione Antiochēſe: Calliacho: Artemidoro: Apollodoro: Agathocle: Eumacho ſiculo muſico: Alexandro polyhiſtore: Thucydide: doſiade: Anaximādro: Philiſtide: Malote: dionyſio: Ariſtide: Callidemo: Menæchmo: Aedoſthene: Anticlide. Heraclide: Philemōe: Menephōte: Pythea: Iſidoro: Philenide: Xenagora: aſtymonio: Staphyllo: ariſtocrito: Metrodoro: Cleobulo: Poſidonio.

LIbro Quinto continentur ſitus: gentes: maria: oppida: portus: montes: flumina: menſuræ: populi qui ſunt aut fuerūt.

Ex auctoribus.

Agrippa:Suetonio:Paulino:Varrone Atta-
cino: Cor.Nepote:Higino.L.Vetere.Mela:
Domitio Corbulone:Licinio:Mutiano: Clau
dio Cæsare: Arũtio:Liuio filio: Seboso i actis
triumphorum.

EXTERNIS.

Iuba rege:Hecateo:Hellanico damaste: Di-
cearcho:Bione:Timosthene:Philenide:Xena-
gora:Astymõio: Staphylo:Dionysio:Aristo
tele: Aristocrito:Ephoro:Eratosthene.: Hip-
parcho:Panætio:Serapione:Antiocheno: Cal
limacho:Agatocle: Polybio:Timeo.Macha-
nia:Herodoto: Myrsilo: Alexãdro polyhisto
re.Metrodoro:Posidonio qui periplun: aut pe
rihegesim: Sotade: Periandro: Arctare Sycio
nio.Eudoxo:Antigene:Callicrate: Xenophõte
Lãpsaceno: Diodoro Syracusano: Hannone:
Himilcõe:Nymphodoro: Calliphone: Arte-
midoro:Megasthene:Isidoro:Cleobulo: Ari
stocreonte.

Libro sexto continentur situs: gentes
maria:oppida:portus:flumina: men
suræ:populi qui sunt aut fuerunt.

ma res & historiæ & obseruationes duo milia.cc.xiiii.

Ex auctoribus.

M. Agrippa: Varrone Attacino: Corn. Nepote: Igino. L. Vetere. Mela Pomponio: Domitio Corbulone: Licinio: Mutiano: Claudio Cæsare: Aruntio: Seboso: Fabritio Tusco. T. Liuio: Seneca: Nigidio.

Externis.

Iuba rege: Hecateo: Hellanico damaste: Eudoxo: Dicearcho: Betonio: Timosthene: patrocle: Demodemāte: Clitarcho: Eratosthene Alexādro magno: Ephodoro: Hipparcho: Panætio: Callimacho: Artemidoro: Apollodoro Agathocle: Polybio: Eumacho Siculo: Alexandro Polyhistore: Isidoro: Hāmometo: Metrodoro: Posidonio: Onesicrito: Nearcho: Megasthene: Betone: & Diogneto: Aristocreōte: Bione: Dialdone: Simonide minore: Basile: Xenophonte Lampsaceno.

Libro septimo continentur gentium mirabiles figuræ

Summa res & historiæ & obseruationes d.cc.xlvii.

Ex auctoribus.

Verrio Flacco: Cn. Gellio. Licinio: Mutiano: Mutio: Masurio: Agrippino: Claudio Cæsare. M. Cicerōe: Asinio Polliōe: Messala: Rufo Nepote Cornelio: Virgilio. L. Cordio: Melisso: Seboso: Cor. Celso: Maximo Valerio: Trogo: Nigidio Figulo: Pomponio attico: Pediano ascōio: Sabino: Catōe Cēsorio: Fabio uestale

Externis

Herodoto: Aristea: Betone. Sigono: Cratete: Agatharcide: Calliphane: Aristotele: Nymphodoro: Apollonide: Philarcho: Damone: Megasthene: Ctesia: Taurone: Eudoxo: Onesicrito: Clitarcho: Duride: Artemidoro: Hippocrate Medico: Asclepiade medico: Hesiodo Anacreonte: Theopompo: Hellanico damasce

no: Ephodoro: Epigene: Beroso: Petosiri: Neo cepso: Alexandro polyhistore: Xenophonte: Callimacho: Democrito: Diulio: Polyhistore hystoricho: Stratone: q contra Ephori theoremata scripsit. Heraclide pontico: Asclepiade: qui tragodumena philosopho: Stephão: Egesia: Archimacho: Thucydide: Mnestygitione: Xenagora: Metrodoro: Scepsio: Anticlide: Critodemo

Libro Octauo continentur animaliũ terrestrium naturæ peditantum.

Sũma res & historiæ & obsuatiões. dcc.lxxxviii.

Ex auctoribus.

Mutiano: Procilio: Verrio Flacco. L. Pisone: Cor. Valeriano: Catone censorio: Fenestella: Trogo: Actio: Columella: Virgilio: Varrone L. Metello: Scipione: Cor. Celso: Nigidio: Trebio nigro: Põponio Mela: Manilio: Sura.

Externis.

Iuba rege: Polybio: Onesicrito: Isidoro: Antipatro: Aristotele: Demetrio physico: Democrito: Theophrasto: Euante: Apocha q̃ olympionica: Hierone rege: Attalo rege: Philometere rege: Ctesia: Duride: Philisto: Archita: Philarcho: Amphiloco: Ateneo: Anaxipoli Thasio: Apollodoro lemnio: Aristophane milesio: Antigono cymæo: Agathocle chio: Apollõio pgameno: Aristãdro ateneo: Bachio millesio: Bĩõe solẽse: Cherea ateneo: Diodoro priẽneo: Dĩõe colophõio: Epigene Rhodio: Euagone Thasio: Euphrõio: Athẽeo: Hegesia: Maroeo Menandro

Menandro priennio: Heracleote: Menecrate poeta: Androcione q de agricultura scripsit: Escrione qui item: Dionysio qui magonē transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Archelao rege: Nicandro.

Libro Nono cōtinent̄ animaliū aquaticorum hystoriæ & naturæ.

Sūma res & historiæ & obseruationes.dc.l.

Ex auctoribus

Turranio: Graccula: Trogo: Mœcenate: Albino flauio: Corn. Nepote: Valerio mimographo: Fabiano: Fenestella Mutiano: Helio Stilone: Statio seboso: Melisso. Seneca: Cicerone Macro: Aemilio: Messalla Coruino: Trebonio Nigro: Nigidio.

Externis

Aristotele: Archelao rege: Callimacho: Democrito: Theophrasto: Trasillo: Aegesidemo Cydnio: Alexandro polyhistore.

Libro Decimo continentur naturæ & historiæ animalium uolatilium.

Sũma res & historiæ & obseruatiões.dcc.xxiiii.

Ex auctoribus.

Manilio: Cornelio: Valeriano: Actio: Vmbritio meliore: Massurio: Sabino: Antistio Labeone: Trogo: Cremutio. M. Varrõe: Macro: Aemilio: Emissio: Mutião Nepote: Fabião pictore. T. Lucretio: Cor. Celso: Oratio Delusone: Higino: Sarsenis: Nigidio: Manilio Sura.

Externis.

Homero: Phœmonoe: Philemone: Boeto: qui ornytogonia: Hyla qui de auguriis: Aristotele: Theophrasto: Callimacho: Eschilo: Hierone rege:

Iolla uel illapsas

Hierone rege: Philometere rege: Archita: Amphilocho atheniense: Anaxipoli thasio: Apollodoro lemnio: Aristophane millesio: Antigono cymęo: Agathocle chio: Apollonio pergameno Aristandro atheneo: Bachio millesio: Bione Solense: Cherea atheniense: Diodoro priēnio: Dione colophonio: Democrito: Diophane nicęse: Epigene rhodio: Euagora thasio: Euphronio atheneo: Iuba Androtione qui de agricultura: Aeschrione qui item: Dionysio qui magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Nicandro: Onesicrito: Philarcho: Hesiodo.

Libro Vndecimo continentur historiæ & naturæ paruorum animalium & reptilium.

Summa res & historiæ & obseruationes .ii.m.cc.lxx.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Higino: Scropha: Sarsena: Celso Corn. Aemilio Macro: Virgilio: Columella: Iulio Aquila qui de hetrusca disciplina scripsit: Tarquitio qui item: Vmbritio qui item: Catone Censorio: Domitio caluino: Trogo: Melisso: Fauonio: Fabiano: Mutiano: Nigidio: Manilio: Opio.

Externis.

Aristotele: Democrito: Neoptolemo: qui mel liturgia: Aristomacho qui item: Philisto qui item: Nicandro: Menecrate: Dionysio q i ma gonem transtulit: Empedocle: Callimacho: Attalo rege: Apollodoro qui de bestiis uene-

natis: Hippocrate: Eriphilo: Erasystrato: Asclepio: Themisone: Posidonio stoico: Menandro priênense: Heraclide: Euphronio atheneo: Theophrasto: Hesiodo: Philometere rege.

Libro Duodecimo continetur de arboribus.

Summa res & historiæ et obseruationes.cccc.lxxviii.

Ex auctoribusr

M. Varrone. Mutiano: Virgilio: Fabiano: Seboso: Pomponio Mela: Flauio Proculo: Trogo. Higino: Claudio Cæsare: Corn. Nepote: Sex. Nigro qui græce de medicina scripsit: Cassio Hemina. L. Pisone: Tuditano: Antiate.

Externis.

Theophrasto: Herodoto: Callisthene: Isigono: Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Polycrito: Olympiadoro: Diogneto: Nigibulo: Anticlide: Carete Cydonio: Menæchmo: Dorotheo: Xenia athenæo Lyco: Anteo: Epidodo: Cherea: Democle: Ptolemæo Lago: Marsia Macedone: Zoilo: Item Democrito: Amphilocho: Aristomacho: Alexandro polyhistore: Iuba: Apollodoro qui de odoribus scripsit: Heraclide medico: Archidemo: Item Dionysio: Item Democle: Item Euphrone: Itẽ Opsenide: Item Diagora: Item Iolla: Item Heraclide tarentino: Zenocrate ephesio.

Libro Tertiodecimo continetur de unguentis & arboribus maritimis.

De scapo

Ex auctoribus.

M. Varrone: Muciano: Virgilio: Fabiano: Seboso: Pomponio Mela: Fabio: Higino: Trogo Proculo: Claudio Cæsare: Cor. Nepote: Sex. Nigro: qui græce de medicina scripsit: Cassio hemina. L. pisone: Tuditano: Antiate.

Externis.

Theophrasto: Herodoto: Callisthene: Isodoro: Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Olympiodoro: Diogneto: Cleobolo: Anticlide: Crate Mitileno: Menæchmodoro Thebano: Dorotheo atheniense: Lyco: Anteo: Epipodo: Dione: Adimantho: Ptolomæo Lago: Marsia Macedone: Zoilo. Itē Democrito: amphilocho: alexandro polyhistore: aristomacho: Iuba rege: apollodoro qui de odoribus scripsit: Heraclide medico: Botrye medico: archidemo: Item Dionysio: Item Democlide: Item Euphrone. Item Mnesside: item Diagora item iolla: item Heraclide Tarentino: Xenocrate ephesio.

Libro quartodecimo continetur de uitibus & uineis

Ex auctoribus.

Cor. Valeriano: Virgilio: Celso: Catone Censorio: sarsenis patre & filio: Scropha. M. Varrone. D. Syllano: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco: Verrio: Græcino: Iulio Actico: Columella: Massurio: Sabino: Fenestella: Tergilla: Mactio Planco: Flauio Dorsinio: Scæuola: Aelio: Atteio Capitone: Cotto Messalino. L. Pisone: Pompeio Leneo: Fabiano. Sex. Nigro: Vibio Ruffino.

Externis.

Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Attalo rege: Philometere rege: Archita: Xenophōte: Amphiloco: Athenæo: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lemnio: Aristophane milesio: antigono Cymæo: Agatone: Apollonio pergameno: Aristādro Athenæo: Botrye: Item Bacchio milesio: Bione: Solense: Cherea atheniense: Cheristo: item Diodoro prienneo: Dione colophonio: Epigene Rhodio: Euagora Thasio: Euphrone ateneo: Androtione qui de agricultura scripsit: Eschirione qui itē: Lysimacho qui item: Dionysio qui magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Asclepiade medico: Onesicrito: Erasistrato qui item: Iuba rege.

Libro Quintodecimo cōtinetur de natura frugiferaꝝ arborum & cultarū.

Ex auctoribus.

Fenestella: Fabiano: Virgilio: Cornelio Valeriano: Celso: Catone Censorio: Sarsenis patre & filio: Scropha.M.Varrone: Lysimacho: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco Verrio: Græcino: Attico: Iulio Sabino: Tergilla: Cotta: Messalino: Columella.L.Pisone: Pompeio Leneo: Mactio Planco: Flauio Dorsene: Sceuola: Helio: Atteio Capitone: Sex.Nigro: Mumio Ruffino.

Externis.

Hesiodo: Aristotele: Democrito: Hierõe rege Archita: Philometere rege: Attalo rege: Xenophõte: Amphilocho: Athenæo: Anaxipoli thasio: Apollodoro Lẽnio: Aristophane Milesio: Antigõe Cymæo: Agathocle Chio: Apollodoro Pergameno: aristandro ateneo: Bacchio Milesio: Bione solense: Cherea ateneo: Cheristo: Item Diodoro Prienneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio: Euagora thasio: Euphronio ateneo: Androtione qui de agricultura scripsit: Eschirione qui item: Dionysio qui magonem trãstulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Asclepiade medico: Erasistrato item: Comiade qui de conditura uini: aristomacho qui item: Hycesio qui item: Themisone medico: Onesicrito: Iuba rege.

De siluestribus

Ex auctoribus.

M. Varrone: Feciale: Nigidio: Corn. Nepote: Higino: Massurio: Catone: Mutiano. L. Pisone: Trogo: Calfurnio: Basso: Cremutio: Sex. Nigro: Cor. Boccho: Vitruuio: Græcino.

Externis.

Alexandro polyhistore: Hesiodo: Theophrasto: Democrito: Homero: Timeo: Mathematico.

Libro Decimoseptimo continentur satiuaꝝ ac cultarum arborum naturæ

Ex auctoribus.

Cor. Nepote: Catone Censorio. M. Varrone Celso: Virgilio: Higino: Sarsenis patre & filio Seropha: Calfurnio: Basso: Trogo: Aemilio: Macro: Græcino: Columella: Attico Iulio: Fabiano: Sura: Manilio: Doseno Mundo. C. Epidico. L. Pisone.

Externis.

Isidoro: Theophrasto: Aristotele: Democrito Theopompo: Hierone rege: Attalo rege: Philometere rege: Archita: Xenophõte: Amphilocho atheniense: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lẽnio: Aristophane Millesio: Antigono Cymeo: Agathocle chio: Apollonio pergameno: Bacchio Millesio: Bione: Cherea atheniense: Cherecto: Item Diodoro priẽnio: Dione Colo

phonio: Epigene rhodio: Euagone Thasio: Euphronio: Ateneo: Androtione: qui de agricultura scripsit: Aschryone qui item: Lysimacho qui item: Dionysio qui magonem transtulit. Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Aristandro qui de portentis.

Libro Decimooctauo continetur de agricultura.

Summa res et historiæ & obseruationes.ii.m.lx.

Ex auctoribus.

Massurio: Sabino: Cassio Hemina: Verrio Flacco. L. pisone: Cor. Celso: Thuranio Gracula. D. Syllano. M. Varrone. Catone Censorio: Scropha: sarsenis patre & filio: Domitio Caluino: Higino: Virgilio: Trogo: Ouidio: Græcino: Columella: Tuberone. L. Aruntio qui græce de astris scripsit: Cæsare dictatore qui item: Sergio: Paulo: Sabino: Fabiano. M. Cicerone: Calfurnio Basso: Atteio Capitone: Manilio: Surra: Actio: qui praxidica.

Externis.

Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Hierone rege: Philometere rege: Attalo rege: Archelao rege: Archita: Xenophonte: Amphilocho Ateneo: Anaxipoli thasio: Aristophane milesio: Apollodoro Lẽnio: Antigene Micenæo: Agatocle chio: Apollonio pergameno: Aristandro ateneo: Bacchio millesio: Bione solense: Cherea atheniense: Cheresto: Item Diodoro prièneo: Dione colophonio: Epigene rhodio: Euagora thasio: Euphronio ateneo: androtione qui de agricultura scripsit: Eschryone qui item. Lysimacho qui item: Dionysio q magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Palete: Eudoxo: Philippo: Calippo: Dositheo: Parmenisco: Melitone: Critone: Oenopide: Zenone: Eutemone: Harpalo: Hecateo: Anaximandro: Sosigene: Hipparcho: Arato: Zoroastre archibio.

Libro decimonono continentur lini natura: & mirabilia.

De sparti

Ex auctoribus.

M. Actío: Planco. M. Varrōe. D. Syllano: Catone Censorio: Higino: Virgilio: Mutiano: Celso: Columella: Calfurnio Basso Manilio: Sura: Sabino: Tyrone: Licinio: Macro. Q. Hirtio: Vibio Ruffino: Cesenneo: q cepurica scripsit: Castritio: Itē Firmio: Item Peritio.

Externis.

Herodoto: Theophrasto: Democrito: Aristomacho: Menandro qui biochresta scripsit: Anaxilao.

Libro Vicesimo continentur medicinæ ex his quæ in hortis seruantur.

Ex auctoribus.

Catone censorio. M. Varrone. Pompeio: Leneo: Gallione: Higino: Sex. Nigro: qui græce scripsit: Iulio basso qui item: Celso: Antonio Castore.

Externis.

Democrito: Theophrasto: Orpheo: Menādro qui biochresta scripsit: Pythagora: Nicandro.
Medicis.

Nicandro: Hippocrate: Chrysippo: Diocle: Opione: Heraclide Hiseri: Dionysio: Apollodoro Taretino: Apollodoro Citiense: Praxagora: Phistöico medo: Dieuce: Cleopãte: Philistiõe: Asclepiade: Gratcia: petronio: diodoro: Iolla: Erasistrato: diagora: andrea: Mnesicle: Epicarmo: damione: dalione: Sosimene. Hyepolo: metrodoro: Solone: Lycio: Olympiade Thebana: Phyllino: Petridio: Mictione: Glaucia: Xenocrate.

Libro Vigesimoprimo continent̃ floꝝ & coronamentoꝝ naturæ.

Summa medicinæ historiæ & obseruationes d.cc.xxx.

Ex auctoribus.

Catone Censorio. M. Varrone Massurio: Antiate. C. Helio Vestino: Vibio Ruffino: Higino: Pomponio mela: Pompeio lenate: Corn. Celso: Calfurnio Basso. P. Largio: Licinio macro: Sestio: qui græce scripsit: Iulio Basso: qui item: Antonio Castore.

Externis.

Theophrasto: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro: qui biochresta scripsit Nicandro: Homero: Hesiodo: Museo: Sophocle: Anaxilao.

Medicis.

Mnesteo qui de coronis: Callimacho qui item: Phania physico: Simo: Timaristo: Hippocrate: Chrysippo: Diocle: Opione: Heraclide: Nicesio: Dionysio: Apollodoro Citiense: Apollodoro Tarentino: Praxagora: Plistonico medico Dieuche: Cleophanto: Philistine: Asclepiade: Carteccia: Petronio: Diodoro: Iolla: Erasistrato Diagora: Andrea: Mnesicle: Epicarmo: Damione: Dalione: Sosimene: Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade thebana Phillio: Petreio: Myctiõe: Glaucia: Xenocrate.

Libro Vicesimosecundo continetur de auctoritate hærbarum.

Quod

Ex auctoribus.

Iisdem quibus priore libro: & præter eos Chrysermo: Eratosthene: Alceo.

Libro Vigesimotertio continetur de cultis arboribus.

Ex auctoribus.

C. Valgio: Pompeio Leneo: Sestio Nigro: qui græce scripsit: Iul. Basso: qui item: Antonio Castore. M. Varrone. Cor. Celso: Fabiano.

Externis.

Theophrasto: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magone: Menãdro: qui biochresta scripsit: Nicandro: Homero: Hesiodo: Museo: Sophocle: Anaxilao.

Medicis.

Mnesteo: Callimacho: Phania physico: Simo Timaristo: Hippocrate: Chrysippo: Diocle: Opione: Heraclide: Hicesio: Dionysio: Apollodoro Citiẽse: Apollodoro: Tarentino: Praxagora: Plistonico medico: Dieuche: Cleophanto: Philistione: Asclepiade: Crateia: Petronio: Diodoro: Iolla: Erasistrato: Diagora: Andrea: Onorca: Mnesicle: Epicarmo Demione: Dationе: Cosimene Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade Thebana: Phillino: Petrino: Myctione: Glaucia: Xenocrate.

Libro Vigesimoquarto continent' medicinæ ex arboribus siluestribus.

Ex auctoribus.
C. Valgio. Pompeio Leneo: Sex. Nigro: qui
græce scripsit: Iulio basso: qui item: Antonio
Castore. M. Varrone. Cor. Celso: Fabiano.

Externis.
Theophrasto: Apollodoro: Democrito: Or-
pheo: Pythagora: Magone: Menandro: qui
biochresta scripsit: Nicandro: Homero: Hesio
do: Museo: Sophocle: Anaxilao.

Medicis.
Mnesteo: Callimacho: Phania physico: Si-
mo: Timaristo: Hippocrate: Chrysippo: Dio-
cle: Opione: Heraclide: Hicesio: Dionysio:
Apollodoro Citiense: Apollodoro Tarentino:
Praxagora: Plistonico medico: Dieuche: Cleo-
phanto: Philistone: Asclepiade: Crateia:
Petronio: Diodoro: Iolla: Erasistrato: Diagora:
Andrea: Enorta: Mnesicle: Epicarmo: Demio
ne: Sosimene: Theopolemo: Solone Lycio:
Metrodoro: Olympiade thebana: Phillino: Pe
treio Mictone: Glaucia: Xenocrate.

Ex auctoribus.

Pompeio Leneo: Sestio Nigro: qui græce scripsit: Iulio basso: qui item: Antonio Castore: Cor. Celso.

Externis.

Theophrasto: Apollodoro qui item: Democrito: Aristogitone: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro ꝙ biochresta scripsit: Nicandro.

Medicis.

Mnesteo: Callimacho: Timaristo: Simo: Hippocrate: Chrysippo: Diocle: Opione: Heraclide: Hicesio: Dionysio: Apollodoro Citiense: Apollodoro tarentino: Praxagora: Plistonico medico: Dieuche: Cleophanto: Philistione: Asclepiade: Crateia: Iolla: Erasistrato: Diagora: Andrea: Mnesicle: Epicarmo: Demione: Sosimene: Theopolemo: Metrodoro: Solone Lysio: Olympiade Thebana: Phylio: Petreio: Myctione: Glaucia: Xenocrate.

Ex auctoribus.

M. Varrone. L. Pisone: Fabiano: Verre: Antiate: Verrio Flacco: Catone Censorio: Sergio: Sulpitio: Licinio Macro: Celso: Massurio: Sestio Nigro: qui græce scripsit: Bytho Dirrhaceno: Ophilio: Medico: Granio medicis.

Externis.

Democrito: Apollonio qui et mirsin: Mileto Artemone: Sextilio: Homero: Theophrasto: Lysimacho: Attalo: Xenocrate: Orpheo qui diophios: Archelao qui item: Demetrio: Sotira: laide: Elephātide: Salpe: Olympiade thebana: Diotio: Iolla: mictiōe: Smirneo: Aeschine medico: Hippocrate: Aristotele: Metrodoro: Icacida medico: Hesiodo: Dialcone: Cecilio: Bione: qui peridinameon: Anaxilao: Iuba rege.

Ex auctoribus.

Licinio macro. Trebonio Nigro. Sestio Nigro qui græce scripsit. Ouidio poeta. Cassio Hemina. Mœcenate. L. Ateio.

Externis.

Iuba. Andrea. Salpe. Appione. Pe ope. Apelle Thasio. Thrasillo. Nicandro.

Ex auctoribus.

L. Pisone. Antiate: Verrio. M. Varrone: Corn. Nepote: Messala russo: Marso poeta Butho: Iulio basso: qui de medicinis græce scripsit: Sestio nigro qui item: Fabio Vestale.

Externis.

Democrito: Metrodoro Scepsio: Menæchmo qui de toreutice scripsit: Xenocrate qui item: Antigono qui item: Heliodoro qui de atheniẽsium anathematis: Pasitele qui admirabilia opera scripsit: Nymphodoro: Timeo qui de medicina metallica scripsit: Iolla: Apollodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Botryense: Archimede: Dionysio: Aristogene: Democrito: Mnesicle: Attalo medico: Xenocrate Zenonis: Theomnesto.

Ex auctoribus.

L.Pisone: Antiate. Verrio.M. Varrone: Messalla: Ruffo: Marso poeta: Butho: Iulio basso qui de medicina græce scripsit: Sex.Nigro: item Fabio Vestale.

Externis.

Democrito: Metrodoro Sceptio: Menæchmo qui de toreutice scripsit: Xenocrate qui item: Antigono qui item: Duride qui item: Heliodoro qui de atheniensium anathemate scripsit: Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Botryense: Iolla: Apollodoro: Archimede: Dionysio: Aristogene: Diomede: Mnesicle: Xenocrate Zenonis Theomnesto.

LIbro Tricesimoquinto continetur honos picturæ.

Ex auctoribus.

Messala oratore: Messala sene: Fenestella attico. Verrio.M. Varrone: Cor.Nepote: Decio Eculeone: Mutiano: Melisso: Vitruuio Cassio seuero: Longulano: fabio uestale qui de pictura scripsit.

Externis.

Prasitele: Apelle: Melanthio: Asclepiodoro: Euphranore. Parrhasio: Heliodoro q anathematha scripsit athenis: Metrodoro qui de architectõice scripsit: democrito: Theophrasto: Appione grammatico qui de metallica medicina scripsit. Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Iolla: apollodoro: Diagora: Botryense. Archidemo: Dionysio: Aristogene: Demade: Mnesicle: Xenocrate Zenonis: Theomnesto.

LIbro Tricesimosexto continent natura lapidum & luxuriæ marmorum.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Celio: Galba. C. Icto: Mutiano: Nepote Cor. L. Pisone: Tuberone: Seneca Fabio Vestale: Ammo Fœciale: Fabiano: Catone Censorio: Vitruuio.

Externis.

Theophrasto: Praxitele: Iuba rege: Nicandro Sotaco: Sudine: Alexandro polyhistore: Apione: Plistonico: Duride: Herodoto: Eumero: Aristagora: Dionysio: Archemidoro: Bucorida: Anthistene: Democrito: demotele: Lycea.

Libro Tricesimoseptimo cōtinetur origo gemmarum.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Actis triumphi: Mœcenate: Iaccho: Cor. Boccho.

Externis.

Iuba rege: Xenocrate Zenonis: Sudine: Eschylo: Philoxene: Euripide: Nicandro: Satyro: Theophrasto: Carete: Philomene: Democrate: Xenotino: Metrodoro: Sotaco: Pythea: Timeo Sicľo: Nicea: Theocresto: Asaruba: Mnasea: Theomene: Ctesia: Mithridate: Sophocle: Archelao rege: Callistrato: Democrito: Ismenio: Olympico: Alexandro polyhistore: Appione: Horo: Zoroastre: Zactalia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SECVNDVS.

An Finitus Sit Mundus. Et An Vnus. Cap. i.

MVNDVM ET HOC QVOD NOMINE ALIO CAELVM appellari libuit: cuius circũflexu teguntur cuncta: numẽ esse: credi par est: æternum: immensum: neq; genitum: neq; interituꝝ unq̃. Huius extera indagare: nec interest hominũ: nec capit humanæ coiectura mẽtis. Sacer est: æternus: imẽsus: totus in toto: imo uero ipse: totũ: finitus: & infinito similis. Omnium reꝝ certus: & similis incerto. Extra intra cuncta complexus in se: idemq; rerum naturæ opus: & reꝝ ipsa natura. Furor est mẽsuram eius animo quosdã agitasse: atq; prodere ausos. Alios rursus occasiõe hinc sumpta: aut his data innumerabiles tradidisse mũdos: ut totidem reꝝ naturas credi oporteret. Aut si una omnes incubarent: totidem tamen soles: totidemq; lunas: & cætera etiã in uno & immensa & innumerabilia sydera: quasi nõ eadem quæstione: semper in termino cogitationis occursura de syderio finis alicuius. Aut si hæc infinitas naturæ omnium artifici possit assignari: nõ illud idem in uno facilius sit intelligi tanto præsertim opere. Furor ẽ ꝑfecto: furor: egredi ex eo: & tanq̃ interna eius cũcta plane iam sint nota: ita scrutari extera: quasi uero mensurã ullius rei possit agere qui sui nesciat: aut mẽs hominis uidere quæ mundus ipse non capiat.

De Forma Eius. Cap. ii.

FOrmam eius: in speciem orbis absoluti globatam esse: nomen in primis: & cõsensus in eo mortalium orbem appellantium: Sed & argumenta rerum docent: nõ solum quia talis figura omnibus sui partibus uergit in sese: ac sibi ipsa toleranda est: seq; includit & continet nullaꝝ egens compaginum: nec finem aut initium ullis sui partibus sentiẽs: nec quia ad motum quo subinde uerti debeat (ut mox apparebit) talis aptissima est: Sed oculorum quoq; probatione: ꝙ conuexus medius quacũq; cernatur: cum id accidere in alia non possit figura.

De Motu Eius. Cap. iii.

HAnc ergo formam eius: æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate. xxiiii. horarum spatio circumagi solis exortus & occasus haud dubium reliquere: an sit immẽsus: & ideo sensum aurium facile excedens. Tantæ molis rotatæ uertigine assidua sonitus non equidem facile dixerim: non hercle magis q̃ circũactorum simul tinnitus sydeꝝ: suosq; uoluentium orbes. An dulci quidem & incredibili suauitate concentus nobis: qui intus agimus iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mundus: esse innumeras ei effigies aĩalium rerumq; cunctaꝝ impressas: Nec ut in uolucrum notamus ouis læuitate continua lubricum corpus: quod clarissimi auctores dixere tenerum: argumentis indicãt quoniam inde deciduis rerum omnium seminibus innumeræ in mari præcipue: ac pleruq; confusis mõstrificæ digenerantur effigies. Præterea uisus probatione alibi plaustri: alibi ursi: tauri alibi: alibi litteræ figura candidiore medio super uerticem circulo.

Cur Mundus Dicatur. Cap. iiii.

EQuidem & consensu gentium moueor: Nam quem κοσμον cosmon græci nomine ornamẽti appellauerunt: eum & nos a perfecta absolutaq; elegantia mundum. Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus: ut interpretatur. M. Varro. Adiuuat rerum ordo descripto circulo qui signifer uocatur in. xii. animalium effigies: & per illas solis cursu cõgruens tot sæculis ratio.

De Quattuor Elementis. Cap. v.

NEc de elementis uideo dubitari quattuor ea esse. Ignium summo: inde tot stellarum collucentium illos oculos. Proximum spiritus: quem græci nostriq; eodem uocabulo aera appellant. Vitalem hunc: & per cuncta rerum meabilem: totoq; cõsertum. Cuius ui suspensam cũ quarto aquarum elemento librari medio spatii tellurẽ. Ita mutuo complexu diuersitatis effici nexum: & leuia ponderibus inhiberi: quo minus euolent. Contraq; grauia ne ruant suspendi leuibus in sublime tendentibus. Sic pari in diuersa nisu ui sua quæq; consistere irrequieto mundi ipsius cõstricta circuitu: quo semper in se currente imã atq; mediam in toto terram eandemq; uniuerso cardine stare pendentẽ librantem per quæ pendeat. ita solam immobilem circa eam uolubili uniuersitate: eandemq; ex omnibus nectitur: eidemq; omnia inniti.

De Septem Planetis. Cap. vi.

INter hanc cælumq; eodem spiritu pendent certis discreta spatiis. vii. sydera: quæ ab incessu uocamus errantia: cum errent nulla minus illis. Quorum medius sol fertur amplissima magnitudine ac potestate: nec temporum modo terrarumq;: sed syderum etiam ipsorum cæliq; rector. Hunc mundi esse totius animum: ac planius mentem. Hunc principale naturæ regimen ac numẽ credere decet opera eius extimantes. Hic lucẽ rebus ministrat: auferatq; tenebras. Hic reliqua sydera oc-

cultat. Hic uices temporum: annumq; semper renascentem ex usu naturæ temperat. Hic cæli tristitiam discutit: atq; etiam nubila humani animi serenat. hic suum lumen cæteris quoq; syderibus fœnerat: præclarus: eximius: omnia intuens omnia etiã exaudiẽs: ut principi litteraꝶ Homero placuisse in eo uideo.

De Deo. Cap. vii.

QVapropter effigiem dei: formãq; quærere imbecillitatis humanę reor: quisquis est deus (si modo est alius) & quacũq; in parte: totus est sensus: Totus est uisus: totus auditus. totus animæ totus animi: totus sui. Innumeros quidem credere: atq; etiã ex uirtutibus: uitiisq; hoĩum: ut Pudicitiam: Concordiam: Mentem: Spem: Honorem: Clæmentiã: Fidem: aut (ut Democrito placuit) duos oĩno: Pœnam & Beneficiũ: maiorem ad socordiam accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit: infirmitatis suæ memor: ut portiõibus coleret quisq;: quo maxime indigeret. Itaq; nõia alia aliis gentibus: & numina in iisdem innumerabilia reperimus. Inferis quoq; in genera descriptis: Morbisq; & multis etiam pestibus dum eẽ placata trepido metu cupimus. Ideoq; ẽt publice: Febri fanũ in palatio dicatũ est. Orbonæ ad ædem lariũ: ara. Et malæ Fortunæ esquiliis. Quãobrem maior cælitũ populus: etiã q̃ hoĩum intelligi põt: cũ singuli quoq; ex semetipsis totdiem deos faciãt: Iunones Geniosq; adaptãdo sibi. Gentes uero quædam animalia ẽt aliqua: & obscœna pro diis habẽt: ac multa dictu magis pudenda: p fętidos cibos: & alia similia iurãtes. Matrimonia qdem inter deos credi: Tãtoq; æuo ex his nemĩne nasci: & alios esse grãdæuos: sempq; canos: Alios iuuenes: atq; pueros: Atri coloris: Aligeros: Claudos: Ouo editos: & alternis diebus uiuentes moriẽtesq;: pueriliũ prope delirametoꝶ est. Sed sup oẽm impudentiã: adulteria inter ipsos fingi: mox iurgia: & odia: atq; etiam furtoꝶ esse: & sceleꝶ numina. Deus est mortali iuuare mortalem: & hæc ad æternã gloriam uia: Hac ꝓceres iere romani: Hac nuuc cælesti passu cũ liberis suis uadit maximus omnis æui rector: Vespasianus Augustus fessis rebus subueniens. Hic est uetustissimus referendi benemerentibus gratiã mos: ut tales numinibus ascribãt. Quippe & omniũ alioꝶ nõia deoꝶ & quæ supra sydeꝶ retuli: ex hoĩum nata sunt meritis. Iouem quidẽ: aut Mercuriũ: aliterue alios inter se uocari: & eẽ cælestis nomẽ culaturæ: quis nõ interpætatione naturæ fateatur? Irridẽdum uero agere curam reꝶ humanaꝶ illud: quicquid est summũ. An ne tam tristi atq; multiplici ministerio nõ pollui credamus: dubitemusue? Vix prope est iudicare: Vtrũ magis cõducat generi humano: quando aliis nullus est deorum respectus: Aliis pudendus: Externis famulantur sacris: Ac digytis deos gestant: & monstra quoq;: quæ colunt damnãt: & excogitãt cibos: Imperia dira in ipsos: ne somno quidem quieto irrogant. Non matrimonia: Nõ liberos: Non deniq; quicq̃ aliud: nisi iubentibus sacris deligunt. Alii in ipso capitolio fallunt: ac Fulminantẽ peierant Iouẽ: & hos iuuant scelera: Illos sacra sua pœnis agunt. Inuenit tamen inter has utrasq; sententias medium sibi ipsa mortalitas Numen: quo minus etiã plana de Deo cõiectatio esset. Toto quippe mũdo: & locis oĩbus: oĩbusq; horis: oĩum uocibus fortuna sola inuocatur: & una noĩatur: Vna accusatur: Vna agitur rea: Vna cogitatur: Sola laudatur: sola arguitur: & cũ conuitiis colitur: Volubilisq; a plerisq; uero & cæca etiã existimata: Vaga: Incõstans: Incerta: Varia: Indignoꝶq; fautrix: Huic oĩa expensa: Huic oĩa feruntur accepta: & in tota ratione mortaliũ sola utrãq; paginã facit. Adeoq; obnoxiæ sumus Sortis: ut Sors ipsa pro deo sit: qua deus probatur incertus. Pars alia & hanc pellit: Astroq; suo euẽtus assignat: & nascendi legibus: Semelq; in oẽs futuros unq̃ Deo decretũ. In reliquum uero ociũ datur. Sedere cœpit sentẽtia hæc: pariterq; & eruditũ Vulgus: & rude in eam cursu uadit. Ecce fulguꝶ monitus: Oraculoꝶ præscita Haurispicum prędicta: atq; etiã parua dictu in auguriis sternutamenta: & offensiones pedum. Diuus Augustus leuum prodidit sibi calceum præpostere inductum: quo die seditione militari prope afflictus est. Quæ singula improuidam mortalitatem inuoluunt: solũ ut iter ista uel certum sit: nihil esse certi: nec miserius quicq̃ homine: aut supbius. Cæteris quippe animantiũ sola uictus cura ẽ. In quo sponte naturæ benignitas sufficit: Vno quidem uel præferenda cunctis bonis: q; de gloria: de pecunia. Ambitione: superq; de morte non cogitant. Verum in his deos agere curam reꝶ humanaꝶ credi ex usu uitæ est: Pœnasq; maleficiis aliquãdo seras occupato deo in tanta mole: nunq̃ autem irritas esse. Nec ideo proximum illi genitum hominem: ut uilitate iuxta beluas esset. Imperfectæ uero in homine naturæ: præcipua solatia: ne deum quidem posse omnia. Nãq; nec sibi potest mortem consciscere: si uelit quod homini dedit: optimum in tantis uitæ pœnis: Nec mortales æternitate donare: aut reuocare defunctos: Nec facere ut qui uixit non uixerit. Qui honores gessit non gesserit. Nullumq; habere in præterita ius præterq̃ obliuionis. Atq; (ut facetis quoq; argumentis societas hęc cum deo copuletur) ut bis dena: uiginti non sint: ac multa similiter efficere non posse. Per quæ declaratur: haud dubie Naturæ potentiam id quoq; esse: quod deum uocamus. In hæc diuertisse nõ fuerit alienum propter uulgatam assidue quæstionem de deo.

De Natura Syderum Errantium. Cap. viii.

h HInc redeamus ad reliqua naturæ sydera: quæ affixa diximus mundo: non illa ut existimat uulgus: singulis attributa nobis: & clara diuitibus: minora pauperibus: obscura defectis: &

pro sorte

pro sorte cuiusq; lucentia ad munera mortalibus. Quia nec cum suo quæq; homine orta moriũtur: nec aliquem extingui decidua significant. Nõ tanta cælo societas nobiscum est: ut nostro fato mortalis sit il le quoq; syderum fulgor. Illa nimio alimẽto tracti humoris igneam uim abundantia reddunt. cum decidere creduntur: ut apud nos quoq; id luminibus accensis: liquore olei notamus accidere. Cæteꝝ æterna est cælestibus natura intexentibus mundum intextuq; concretis. Potentia autem ad terram magnopere eorum pertinens: quæ propter effectus claritatemq; & magnitudinem in tanta subtilitate nosci potuerunt: Sicut suo demonstrabimus loco. Circulorũ quoq; cæli ratio in terræ mentione aptius dicetur: quando ad eam pertinet tota signiferi modulatio inuentionibus non dilatis. Obliquitatem eius intellexisse: hoc est rerum fores aperuisse Anaximander milesius traditur primus: olympiade. lviii. Signa deinde in eo Cleostratus: & primum Arietis: ac Sagittarii. Sphæram ipsam ante multo atlas. Nunc relicto ipsius mundi corpore reliqua inter cælum terrasq; tractentur. Summum esse quod uocant Saturni sydus: ideoq; minimum uideri: & maximo ambire circulo: ac. xxx. anno ad breuissima: sedis sue principia regredi certum est. Omnium autem errantium syderum meatus interq; ea solis & lunæ contrarium mundo agere cursum: id est læuum: semper illo indextram præcipiti: & q̃uis assidua conuersione immensæ celeritatis attollantur ab eo: rapiantur in occasum: aduerso tamẽ ire motu: per snos quæq; passus ita ferri: ne cõuolutus aer eandem in partem æterna mundi uertigine ignauo globo torpeat: Sed fin datur aduerso syderum uerbere discretus: & digestus. Saturni autem sydus gelidæ: ac rigentis esse natu ræ: multoq; ex eo inferiorem Iouis circulum: & ideo motu celeriori duodenis circũagi annis. Tertium Martis: quod quidam Herculis uocant: ignea ardentis solis uicinitate binis fere annis conuerti. Ideoq; huius ardore nimio & rigore Saturni: interiectum ambobus ex utroq; temperari Iouem: salutaremq; fieri deum. Inde solis meatum esse partium: quidem trecẽtarum. lx. Sed ut obseruatio umbrarum eius redeat ad notas quinos annis dies adiici: superq; quartam partem diei. Quam ob causam quinto anno unus intercalaris dies additur: ut tempoꝝ ratio facilius solis itineri congruat. Infra solem ambit ingens sydus appellatum Veneris: alterno meatu uagum: ipsisq; cognominibus æmulum solis & lunæ: præueniens quippe & ante matutinum exoriens: Luciferi nomen accipit. ut Sol alter: diemq; maturans. Cõtra ab occasu refulgens nuncupatur Vesper: ut prorogans lucem: uicemq; lunæ reddens. Quam naturam eius Pythagoras Samius primus deprehẽdit olympiade circiter. xlii. qui fuit urbis Romæ annus. cxlii. Largiori magnitudine extra cuncta alia sydera: est claritatis quidem tantæ: ut unius huius stellæ radiis umbræ reddantur. Itaq; & in magno nominum ambitu est: Alii enim Iunonis: alii Isidis: alii Matris deum appellauere. Huius natura cuncta generantur in terris. Nanq; in alterutro exortu genitali rore conspergens non terræ modo conceptus implet: uerum animantium quoq; omnium stimulat. Signiferi autem ambitum peragit tricenis & duo de quinquagenis diebus: ab sole nunq̃ absistens partibus sex atq; quadraginta longius (ut Timeo placet) Simili ratione: sed nequaq̃ magnitudine scilicet: aut ui proximum illi Mercurii sydus a qbusdã appellatũ Apollinis: inferiore circulo fertur. ix. diebus ociore ambitu modo ante solis exortum: modo post occasum splendens: nunq̃ ab eo. xxii. partibus remotior: ut Ctesias & Sosigenes docent. Ideo & peculiaris hoꝝ syderum statio est: neq; cõis cum supradictis. Nãq; ea & quarta parte cæli a sole abesse & tertia: & aduersa soli sæpe cernuntur: maioresq; alios habent cuncta plenæ conuersionis ambitus in magni anni ratione dicendos.

fieri

De lunæ natura. Cap. ix.

SEd omnium admirationem uicit nouissimum sydus terrisq; familiarissimum: & in tenebrarum remedium ab natura repertum lunæ. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contemplãtium: & proximum ignorari sydus maxime indignantium: crescens semper aut senescens. Et modo curuata in cornua: modo æqua proportione diuisa: modo sinuata in orbem: Maculosa eademq; subito prænitens: Immensa orbe pleno: ac repente nulla: Alias pernox: Alias sera: & parte diei solis lucem adiuuans: Deficiens: & in defectu tamen conspicua. Quæ mensis exitu latet: cum laborare non creditur. Iam uero humilis & excelsa: & ne id quidem uno modo: sed alias admota cælo: Alias contigua montibus: Nunc in aquilonem elata: nunc in austros deiecta. Quæ singula in eam deprehendit hominum primus Endymion. & ob id amore eius captus fama traditur. Nõ sumus profecto grati erga eos qui labore: curaq; lucem nobis aperuere. In hac luce mira quoq; humani ingenii peste sanguinem & cædes condere annalibus iuuat: ut scelera hominum noscantur mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini: ideoq; minimo ambitu uicenis diebus septenisq; & tertia diei parte peragit spacia eadem: quæ Saturni sydus altissimum. xxx. ut dictum est annis. dein remorata in coitu solis biduo cum tardissime a tricesima luce rursus ad easdem uices exit. Haud scio an omnium quæ in cælo prænosci potuerunt magistra in. xii spatia mensium oportere diuidi annum: quando ipsum toties solem redeundo ad principia cõsequitur. Solis fulgore eam ut reliqua sydera tegi: siquidem in totum mutuata ab eo luce fulgere: qualem in repercussu aquæ uolitare conspicimus. Ideo molliore & imperfecta ui soluere tantum humorem

atq; etiam augere. quem solis radii absumāt. Ideo & inæquali lumine aspici: quia ex aduerso demum ple na reliquis diebus tantum ex se Terris ostendat: quantū ex sole ipsa concipiat. In coitu quidem non cerni: quoniam haustum omnem lucis auersa illo regerat: unde acceperit. Sydera uero haud dubie humore terreno pasci: quia orbe dimidio nonnunq̄ maculosa cernatur: scilicet nondum suppetente ad hauriendum ultra iusta ui. Maculas enim non aliud esse q̄ terræ raptas cum humore sordes.

¶ De Defectu Solis Et Lunæ & De Nocte ¶ Cap. x.

Defectus aūt suos & solis rem in tota cōtemplatione noturæ maximæ miram & ostento simile eorū magnitudinū umbræq; indices existere. Quippe manifestum est solem interuentu lunæ occultari: lunamq; terræ obiectu: ac uices reddi: eosdem solis radios luna interpositu suo auferente terræ: terraq; lunæ. Hac uero subeunte repentinas obduci tenebras: rursumq; illius umbra sydus hebetari. Neq; aliud esse noctem q̄ terræ umbrā. Figurā aūt umbræ simile metæ ac turbini inuerso. quā do mucrone tantum ingruat: neq; lunæ excedat altitudinē: quoniā nullum aliud Sydus eodem modo obscuretur: & talis figura semper in mucronem deficiat. Spatio quidem consumi umbras indicio sunt uolucrum prææalti uolatus. Ergo confiniū illis est aeris terminus initiūq; ætheris. Supra lunā pura oia ac diuturnæ lucis plena. A nobis aūt per noctem cernuntur sydera ut reliqua lumina e tenebris. Et propter has causas nocturno tempore deficit luna. Stati autem atq; menstrui non sunt utriq; defectus propter obliquitatem signiferi: lunæq; multiuagos (ut dictū est) flexus: non semper in scrupulis partiū congruente syderum motu.

¶ De Syderum Magnitudine ¶ Cap. xi.

Haec rō mortales animos subducit in cælum: Ac uelut inde cōtemplantibus trium maximarū rerum Naturæ partium magnitudinem detegit. Non posset quippe totus sol adimi terris intercedente luna: si terra maior esset q̄ luna. Tertia ex utraq; uastitas solis aperitur: ut non sit necesse amplitudinem eius oculorum argumentis atq; coniectura animi scrutari. Immensum esse constat: quia arboꝝ in limitidus porrectaꝝ in quotlibet passuum milia umbras paribus iaciat interuallis: tāq; toto spatio medius. Et quia p æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus simul fiat a uertice. Item quia circa solstitialem circulum habitantium meridie ad septētrionem umbræ cadant: Ortu uero ad occasum: quæ fieri nullo modo possent: nisi multo esset maior q̄ terra. & q̄ montem idam exoriens latitudine exuperat dextra læuaq; large amplectens: præsertim discretus tanto interuallo. Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat: sicut terræ paruitatem ipsa deficiens. Nāq; cum sint tres umbrarum figuræ: constetq;: si par lumini sit materia: quæ iactat umbram: columnæ effigie iaci: nec habere finem. Si uero maior materia q̄ lumen: turbinis recti: ut sit imum eius angustissimum: & simili modo infinita longitudo. Si minor materia q̄ lux: Mætæ existere effigiem in cacuminis fine desinentem: talemq; cerni umbram deficiente luna palam fit: Vt nulla amplius relinquatur dubitatio superari magnitudine terram. Id quidem & tacitis ipsius naturæ indiciis. Cur enim partitis uicibus anni brumalis abscendit: ut noctium opacitate terras reficiat: exusturus haud dubie: & sic quoq; exurens quadam in parte tanta magnitudo eius est.

¶ Quæ Quis Inuenerit In Obseruatione Cælesti ¶ Cap. xii.

Et rationem quidem defectus utriusq; primus romani generis in uulgus extulit Sulpitius Gallus: qui Cons. cum. M. Marcello fuit. Sed tum Tribunus militum sollicitudine exercitu liberato: pridie q̄ Perses rex superatus a Paulo est: in concionem ab imperatore productus ad præcinendam eclipsim: mox & composito uolumine. Apud græcos autem inuestigauit primus omniū Thales Milesius olympiadis. xlviii. anno quarto: predicto solis defectu qui sub Halyate rege factus est urbis conditæ anno. clxx. Post eos utriusq; syderis cursum in sexcentos annos præcinuit Hipparchus menses gentium: diesq;: & horas. Ac situs locorum: & uicos populorum complexus æuo teste haud alio modo q̄ consiliorum naturæ particeps. Viri ingentes: supraq; mortalium naturam: tantorum numinum lege deprehensa: & misera hominum mente absoluta: in defectibus stellarum. Scelera aut mortem aliquam syderum pauente. Quo in metu fuisse Stersicori & Pindari uatum sublimia ora palam est deliquio solis: & in luna ueneficia arguente mortalitate: & ob id crepitu dissono auxiliante. Quo pauore ignarus causæ Nicias atheniensium imperator ueritus classem portu educere: opes eorum afflixit. Macti ingenio: & cæli interpretes. Rerumq; naturæ capaces argumenti imperatores: quo deos hominesq; uicistis Quis enim hæc cernens. & status syderum (quoniam ita placuit appellare) labores non suæ necessitati mortalis gemitus ignoscat. Nunc confessa de iidem breuiter atq; capitulatim attingam: ratione admodum necessariis locis strictimq; reddita. Nam neq; instituti operis talis argumentatio est: neq; omniū rerum afferri posse causas minus mirum est: q̄ constare in aliquibus.

¶ De Defectibus ¶ Cap. xiii.

Defectus. cc. xxii. mensibus redire in suos orbes certum est. Solisq; defectum non nisi nouissima primaue fieri luna: quod uocant coitum. Lunæ autem non nisi plena: semperq; citra q̄

proxime fuerit

proxime fuerit. Omnibus autẽ annis fieri utriusq; syderis defectus statis diebus: horisq; sub terra: Nec tamen cum fiant superne ubiq; cerni: aliquando ꝑpter nubila: sæpius globo terre obstãte cõuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi sagacitate compertum est & lunæ defectum aliquãdo quinto mense a priore fieri: Solis uero septimo. Eandem bis in triginta diebus supra terras occultari: sed ab aliis atq; aliis hoc cerni. quæq; sunt in hoc miraculo maxime mira: cũ conueniat umbra terræ lunam hebetari: Nunc ab occasus parte hoc ei accidere: Nunc ab exortus. Et qua nam ratione: cum solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat: semel iam acciderit: ut in occasu luna deficeret utroq; sup terram conspicuo sydere. Nam ut i duodecim diebus utrunq; sydus quæreretur: & nostro æuo accidit imperatoribus Vespasianis: Patre. iii. Filio iterum Cons.

¶ De Lunæ Motu. ¶ Cap. xiiii.

Lunam semper a uersis a sole cornibus: si crescat: ortus spectare: Si minuatur occasus: haud dubium est. Lucere dodrantis semuncias horarum ab secunda adiicientẽ: usq; ad plenum orbem detrahentemq; in diminutionem. Intra. xiiii. aũt partes solis semper occultam esse. Quo argumento amplior errantium stellarum q̃ lunæ magnitudo colligitur: quando illæ & a septenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores uideri: sicut affixas cælo solis fulgore interdiu non cerni cũ æque die ac noctu luceant: idq; manifestum fiat defectibus solis: & præaltis puteis.

¶ Errantium Motus Et luminum Canonica. ¶ Cap. xv.

Errantium aũt tres quas supra solem dicimus sitas occultantur meantes cum eo. Exoriuntur uero matutino: discedentes partibus nunq̃ amplius undenis. Postea radiorum eius contactu teguntur: & in triquetro a partibus. c. xx. stationes matutinas faciunt: quæ & primæ uocantur Mox in aduerso a partibus. c. lxxx. exortus uespertinos. Iterum in. c. xx. ab alio latere appropinquante: stationes uespertinas: quas & Secundas uocant: donec assecutus in partibus duodenis occultet illas: q̃ uespertini occasus appellantur. Martis stella ut propior etiam ex quadrato sentit radios. ab. lxxxx. partibus: unde & nomen accepit. Is motus primus & secundus nonagenarius dictus ab utroq; exortu. Eadẽ stationalis senis mensibus cõmoratur in signis: alioquin bimestris: cum cæteræ utraq; statione quaternos menses non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu uespertino: simili modo: relictoq; sole totidem in partibus faciunt exortus matutinos: atq; a longissimis distantiæ suæ metis Solem insequuntur: adeptæq; occasum matutino conduntur: ac prætereunt. Mox eodem interuallo uesperi exoriuntur: usq; ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad solem: & occasu uespertino delitescunt. Veneris stella & stationes duas matutinam uespertinamq; ab utroq; exortu facit a longissimis distantiæ suæ finibus. Mercurii stationes breuiore momento: q̃ ut deprehẽdi possit. Hæc est luminum occultationumq; ratio: perplexiore motu: multisq; inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas: & colores mutant: & eadem ad septentrionem: accedunt. abeuntq; ad austrum: terrisq; propiores: aut cælo repente cernuntur. In quibus aliter multa q̃ priores tradituri fatemur: Ea quoq; illorum esse muneris: qui primi quærendi uias demonstrauerunt. Modo nequis desperet sæcula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidunt. Prima circulorum est: quos græci absidas in stellis uocant: eteni græcis utendum erit uocabulis. Sunt autem hi sui cuiq; earum: aliiq; q̃ mundo. quoniam terra a uerticibus duobus: quos appellauerunt polos: centrum cæli: nec non signiferi oblique inter eos siti. Omnia autem hæc constat ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuiq; centro absides suæ exurgunt. Ideoq; diuersos habent orbes: motusq; dissimiles: quoniam interiores absidias necesse est breuiores esse.

¶ Quare Eadem Alias Altiora: Alias Inferiora uideantur. ¶ Cap. xvi.

Igitur a terræ centro absides altissimæ sunt: Saturno in scorpione: Ioui in uirgine: Marti in leone: Soli in geminis: Veneri in sagittario: Mercurio in capricorno: Mediis omnium partibus. Et econtrario ad terræ centrum humillimæ: atq; proximæ. Sic fit ut tardius moueri uideantur cum altissimo ambitu feruntur. Non quia accelerent: tardentue naturales motus: q̃ certi: ac singuli sunt illis: sed quia deductas ab summa abside lineas: coarctari ad centrum necesse est: sicut in rotis radios. Idemq; motus alias maior: alias minor: quod centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatum causa quoniam a suo centro absidas altissimas habent in aliis signis. Saturnus in libræ parte uicesima. Iupiter cancri. xv. Mars capricorni. xxviii. Sol arietis. xix. Venus pisciũ. xvi. Mercurius uirginis. xv. Luna tauri iii. Tertia altitudinũ ratio cæli mensura non circuli intelligitur: subire eas: aut descẽdere per profundum aeris: oculis existimantibus. Huic conexa latitudinum signiferi: obliquitatisq; causa est. Per hunc stellæ quas diximus errantes feruntur. Nec aliud habitat̃ in terris: q̃ quod illi subiacet. Reliqua a polis squallent. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus Quæ causa intelligitur efficere ut quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoq; per totam latitudinem eius uagatur: sed omnino nõ excedens eum. Ab iis Mercurii stella laxissime: ut tamen e duodenis partibus (tot enim sunt latitudines) non amplius octonas perret: neq; has æqualiter. Sed duas medio eius: & supra. iiii. infra duas. Sol

deinde medio fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis. Martis stella quattuor me
dias. Iouis mediam & super eam duas. Saturni duas ut sol. Hæc erit latitudinũ rõ: ad austrũ descenden
tium: aut aquilonem subeuntium: Hac constare & tertiam illam a terra subeuntium in cælum. Et pari
ter scandi eam quoq; existimauere pleriq; falso. Qui: ut coarguantur: aperienda est subtilitas immensa:
& õis eas cõplexa causas. Cõuenit stellas in occasu uespertino ꝓximas eẽ terræ: & latitudine: & altitudĩe:
Exortusq; matutinos in initio cuiusq; fieri. Stationes in mediis latitudinum articulis: que uocant ecle
ptica: perinde confessum est motum augeri: q̃diu in uicino sint terræ: cum abscedant in altitudinem: mi
nui. Quæ ratio lunæ sublimitatibus maxime approbatur. Aeque non est dubium: in exortibus matuti
nis etiam numerum augeri: atq; a stationibus primis tres superiores diminui usq; ad stationes secũdas.
Quæ cum ita sint: manifestum erit ab exortu matutino latitudines scandi: quoniã in eo primũ abitu in
cipiant partius addici motus. In stationibus uero primis & altitudine subire: quoniam tum primũ in
cipiant detrahi numeri: stellæq; retroire. Cuius rei rõ priuatim reddenda est. Percussæ ĩ qua diximus par
te: & triangulo Solis radio inhibentur rectum agere cursum: & ignea ui leuantur in sublime. Hoc non
protinus intelligi potest uisu nostro: ideoq; existimantur stare: unde & nomen accepit statio. Progredi
tur deinde eiusdem radii uiolentia: & retroire cogit uapor repercussas: Multo id magis in uespertino ea
rum exortu: toto sole aduerso: cum in summas absidas expelluntur: minimeq; cernuntur: quoniam al
tissime absunt: & minimo feruntur motu. Tanto minore: cum hoc in altissimis absidum euenit signis.
ab exortu uespertino latitudo descendit partius iã se minuente motu: non tamẽ ante stationes secũdas
augente cũ & altitudo descenditur: superueniente ab alio latere radio: eadẽq; ui rursus ad terras depri
mente: quæ sustulerit in cælũ ex priore triquetro. Tantũ interest subeãt ne radii: an superueniant Mul
toq; eadẽ magis ĩ uespertino occasu accidunt. Hæc ẽ superiorꝫ stellaꝝ ratio. Difficilior reliquaꝝ: & a nul
lo ante nos reddita.

Catholica Syderum Errantium. Cap. xvii.

subter

PRimum igitur dicatur cum sint diuersæ stellæ: cur Veneris stella nunq̃ longius. xlvii. partibus
Mercurius. xx. a sole abscedant? Sæpe circa eas ad solem reciprocent. Cõuersas habent utræq;
absidas: ut infra solem sitæ: tantumq; circulis earum sub terra est: quantum superne prædicta
rum. & ideo non possunt abesse amplius: quoniam curuatura absidum ibi non habet longitudinem ma
iorem. Ergo utræq; simili ratione modum statuunt absidum suarum margines: ac spatia longitudinis:
latitudinum euagatione pensant. At enim cur non semper ad. xlvi. & ad partes. xx. perueniunt? imo ue
ro. Sed ratio canonica fallit. Nãq; apparet absidas quoq; earum moueri: q nunq̃ transeant solem. Itaq;
cum in partem ipsam eius incidere margines alterutro latere: tum & stellæ ad longissima sua interualla
peruenire intelliguntur: cum citra fuere margines totidem partibus: & ipsæ ocius redire creduntur: cũ
sit illa sempr utriq; extremitas summa. Hinc & ratio motuum conuersa intelligitur. Superiores enim
celerrime feruntur in occasu uespertino: hæ tardissime. Illæ a terra altissime absunt: cum tardissime mo
uentur: hæ cum ocissime: Quia sicut in illis propinquitas centri accellerat: ita in iis extremitas circuli.
Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt: hæ uero augere. Illæ retro cursum agunt a sta
tione matutina: usq; ad uespertinam. Veneris a uespertina: usq; ad matutinam. Incipit autem ab exortu
matutino latitudinem scandere. Altitudinem uero: ac solem insequi a statione matutina: ocissima in oc
casu matutino: & altissima. Digredi autẽ latitudine: motũq; minuere ab exortu matutino. Retro quidẽ
ire: simulq; altitudine digredi a statione uespertina. Mercurii rursus stella utroq; modo scandere ab ex
ortu matutino: Digredi uero latitudine a uespertino: consecutoq; sole ad. xv. partiũ interuallum consi
stit. quadriduo prope ĩmobilis. Mox ab altitudine descendit: retroq; graditur ab occasu uespertino: usq;
ad exortum matutinum. Tantũq; hæc & luna totidem diebus: quot subire: descendunt. Veneris quinde
cies & pluribus subit. Rursus Saturni: & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato.
Tanta est naturæ uarietas. Sed ratio euidens. Nam quæ in uaporem solis nituntur: etiam descendunt
ægre. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesq;: quibus ipsa seruiat: exempli gratia.
In Martis sydere: cuius est maxime inobseruabilis cursus: nunq̃ id stationẽ facere. Iouis sydere triquetro
raro admodum sexaginta partibus discreto Qui. numerus sexangulas mundi efficit formas. Nec exor
tus: nisi in duobus signis tantum cancri: & leonis simul edere. Mercurii uero sydus in piscibus exortus
uespertinos raros facere: creberrime in uirgine. In libra matutinos. item matutinos in aquario. Rarissi
mos in leone. Retrogradum in tauro & in geminis non fieri. In cancro uero non circa. xxv. partem. Lu
na bis coitum cum sole in nullo alio signo facere: q̃ geminis. Non coire aliquando in sagittario tantum
Nouissimam uero primamq; eadem die uel nocte nullo alio in signo: q̃ ariete conspici. id quoq; paucis
mortalium contingit. Et inde fabula cernendi lynceo. Non comparere in cælo Saturni sydus & Martis
cum plurimum diebus. clxx. Iouis. xxxvi. aut: cum minimum: denis detractis diebus. Veneris. lxxix. aut
cum: minimum. lii. Mercurii. xiii. aut cum plurimum. xvii.

Quæ ratio colores eorum mutet. Cap. xviii.

colores ratio

COlores ratio altitudinum temperat: siquidem earum similitudinem trahunt: in quarum aera uenere subeundo: tingitq; appropinquantes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pallorem Ardentior in ruborem. Ventosus in horrorem. Sol atq; commissuræ absidũ extremeq; orbite a terra in obscuritatem. Suus quidem cuiq; color est. Saturno candidus. Ioui clarus. Marti igneus: Lucifero candens: Vesperi refulgens. Mercurio radians. Lunæ blandus. Soli cum oritur ardens postea radians. His causis connexo uisu: & earum: quæ cælo continentur. Namq; modo multitudo conferta inest circa dimidios orbes lunæ: placida nocte leniter illustrante eas. Modo raritas: ut fugisse miremur: plenilunio abscondente: aut cum solis: supra ue dictarum radii uisus perstringente nostros. Et ipsa autem luna ingruentium solis radiorum haud dubie differentias sentit: hebetante cætera inflexos mundi conuexitate eos: præterq̃ ubi recti angulorum competunt ictus. Itaq; in quadrato solis diuidua est: in triquetro semi ambitur orbe: impletur autem in aduerso: rursusq; minuens easdem effigies: paribus edit interuallis: simili rõne qua supra solem tria sydera.

Solis motus & dierum inæqualitatis ratio. Cap. xix.

SOl aũt ipse quattuor differentias habet bis æquata nocte diei: uerno: & autũno: & in centrũ ĩcidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ. Bis pmutatis spatiis: In auctũ diei Bruma octaua ĩ parte capricorni: Noctis uero Solstitio: totidẽ in partibus cãcri: Inæqualitatis causa obliquitas est signiferi: cũ pars æqua mũdi super subterq; terras oĩbus fiat momẽtis. Sed quæ recta in exortu suo consurgunt signa longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua sciore transeunt spatio.

Quare Ioui fulmina assignentur. Cap. xx.

PAtet plerosq; magna cæli affectione compertũ a principibus doctrinæ Viris supernorum triũ syderum ignes esse: qui decidui ad terras fulminum nomen habeant. Sed maxime ex iis medio loco siti: fortassis quoniam contagium nimii humoris ex superiore circulo: atq; ardoris ex subiecto per hunc modum egerat. Ideoq; dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo ut e flagrante ligno carbo cum crepitu: sic a sydere cælestis ignis expuitur: præscita secum afferens: ne abdicata quidem sui parte in diuinis cessante operibus. Idq; maxime turbato fit aere: quia collectus humor abundantiam stimulat: ut quia turbatur quodam ceu grauidi syderis partu.

Interualla syderum. Cap. xxi.

INteruallа quoq; syderum a terra multi indagare tentauerunt. Et solem abesse a luna unde uiginti partes: quantum lunam ipsam a terra prodiderunt. Pythagoras uero uir sagacis animi a terra ad lunam. cxxv. milia stadiorum esse collegit. Ab ea usq; ad solem duplum. Inde ad duodecim signa triplicatum. In qua sententia Gallus Sulpitius noster fuit.

De syderum musica. Cap. xxii.

SEd Pythagoras interdum ex musica ratione appellat tonum: quantum absit a terra luna. Ab ea ad Mercurium spatii eius dimidium. & ab eo ad Venerem. A qua ad solem sesquiplum. A sole ad Martem tonum. i. quantum ad lunam a terra. Ab eo ad Iouem dimidium. & ab eo ad Saturnum dimidium. & inde sesquiplum ad signiferum. ita septem tonos effici. quam Diapason harmoniam uocant: hoc est uniuersitatem concentus. in ea Saturnum Dorio moueri. Mercurium Phtongo. Iouem phrygio. & in reliquis similia: Iocunda magis q̃ necessaria subtilitate.

De mundi geometria. Cap. xxiii.

STadium. cxxv. nostros efficit passus. hoc est pedes sexcentos. xxv. Possidonius non minus. xl. stadiorum a terra altitudinem esse. in qua nubila ac uenti nubesq; perueniant. Inde purum liquidumq;: & imperturbatæ lucis aerem. Sed a turbido ad lunam uicies centum stadiorum. Inde ad solem quinquies milies. Eo spatio fieri: ut tam immensa eius magnitudo non exurat terras. Plures autem: nubes noningentis stadiis in altitudinem subire prodiderunt. Incomperta hæc & inextricabilia: sed tã prodenda q̃ sunt prodita. in quis tamen una ratio geometricæ collectionis nunq̃ fallacis possit non repudiari: si cui libeat altius ista prosequi. Nec ut mensura id enim uelle pene dementis ocii est) sed ut tantum coniectanti animo constet extimatio. Nam cum trecentis. lx. & fere sex partibus orbis solis: ex circuitu eius patere appareat circulum: per quem meat: semperq; dimetiens tertiam partem ambitus: & tertiæ paulominus septimam colligat: apparet dempta eius dimidia: quoniam terra centralis interueniat. Sextam uero partem huius immensi spatii: quod circa terram circuli solaris animo comprehenditur in esse altitudinis spatio. Lunæ uero duodecimam: quoniam tanto breuiore q̃ sol ambitu currit. ita ferri eam in medio solis: ac terræ. Mirum quo procedat improbitas cordis humani: paruulo aliquo inuitata successu. Sicut in supradictis occasionem impudentiæ ratio largitur: ausiq; diuinare Solis ad terram spatia. Eadem ad cælum agunt: quoniam sit medius sol: ut protinus mundi quoq; ipsius mensura ueniat ad digitos. Quantas enim dimentiens habeat septimas: tantas habere circulum duo & uicesimas, tanq̃ plane a perpendiculo mensura cæli cõstet. Aegyptia ratio quam Petosiris & Necepsos

ostendere.singulas partes:in lunari circulo(ut dictum est)minimo.xxxiii.stadiis paulo amplius patere colligit.In Saturni amplissimo duplum.In solis:quem medium esse diximus:utriusq; mensuræ dimidium.Quæ computatio plurimum habet pudoris:quoniam ad Saturni circulum addito signiferi ipsius interuallo nec numerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis syderibus. Cap.xxiiii.

RESTANT pauca de mundo. Nãq; & in ipso cælo stellæ repente nascuntur:plura eaꝝ genera.

De cometis & cælestibus prodigiis:natura:& situ:& generibus eorum. Cap.xxv.

COmetas græci uocant:nostri Crinitas:horrentes crine sanguineo:& comarum modo in uertice hispidas.Iidem pogonias:quibus inferiore ex parte in speciem barbæ longæ promittitur iuba. Acontiæ iaculi modo uibrantur ocissimo significatu.Hæc fuit:de qua quinto consulatu suo Tyberius imperator Cæsar præclaro carmine perscripsit:ad hunc diem nouissime uisam. Easdem breuiores & in mucronem fastigiatas Xiphias uocauere:quæ sunt omnium pallidissimæ:& quodam gladii nitore:ac sine ullis radiis:quos Chryseus auro:nomine similis:colore autem electro:raros e margine emittit.Pithetes doliorum cernitur figura in concauo fumidæ lucis.Ceratias cornus speciem habet: qualis fuit:cum græcia apud salamina depugnauit. Lampades ardentes imitantur faces.Hippeus equinas iubas celerrimi motus:atq; in orbem circa se euntis.Fit & candidus cometes:argenteo crine ita refulgens:ut uix contueri liceat:specieq; humana dei effigiem in se ostendens.Fiunt & hirti uillorum specie:& iuba aliqua circũdati.Semel adhuc iubæ effigies mutata in hasta est:olympiade centesima octaua:urbis anno.cccxxxxviii.Breuissimum:quo cernerentur:spatium septem dierum annotatum est:longissimum octoginta. Mouentur autem alii errantium modo:alii immobiles hærent. Omnes ferme sub ipso septẽtrione aliqua eius parte non certa:sed maxime in candidam:quæ lactei circuli nomen accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni nemini compertum alteri:quod equidem sciam. Ventos autem ab iis graues:æstusq; significari. Fiunt & hybernis mensibus & in austrino polo.sed ibi citra ullum iubar. Diraq; comperta æthiopum : & ægypti populis: cui nomẽ æui eius rex dedit Typon: ignea specie:ac spiræ modo intorta:uisu quoq; toruo:nec stella uerius:q̃ quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus stellis:cæterisq; crines. Sed cometes nunq̃ in occasura parte cæli est. Terrificum magna ex parte sydus:ac non leuiter piatum:ut ciuili motu Octauio consule.Iterumq; Pompeii & Cæsaris bello.In nostro uero æuo:circa ueneficium:quo Claudius Cæsar imperium reliquit Domitio Neroni:ac deinde principatu eius assiduum prope ac sæuum.Referre arbitrantur in quas partes sese iaculetur:aut cuius stellæ uires accipiat:quasq; similitudines reddat:& quibus in locis emicet.Tibiarum specie:Arti musicæ portendere.Obscenis autem moribus:In uerendis partibus.Signorum ingeniis & eruditioni si triquetram figuram quadratamue paribus angulis ad aliquos perennium stellarũ situs edant Venena fundere in capite septentrionalis: austrinæue serpentis.Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo:Rhomæ admodum faustus Diuo Augusto:iudicatus ab ipso:qui incipiente eo apparuit ludis:quos faciebat Veneris genitricis:non multo post obitum patris Cæsaris:in Collegio ab eo instituto. Nanq; his uerbis id gaudium prodidit.Iis ipsis ludorum meorum diebus sydus crinitum per septem dies in regione cæli:sub septentrionibus est conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei:clarumq; & omnibus terris conspicuum fuit.Eo signo significari uulgus credidit:Cæsaris animam inter deorum immortalium numina receptam.quo nomine id isigne simulacro capitis eius:quod mox in foro consecrauimus adiectum est.Hæc ille in publicum:Interiore gaudio:sibi illum natum:seseq; in eo nasci interpretatus est. & ut uerum fateamur:salutare id terris fuit.Sunt qui & hæc sydera perpetua esse credant:suoq; ambitu ire:sed non nisi relicta a sole cerni. Alii uero : qui nasci humore fortuito: & ignea ui:ideoq; solui.

Hipparchus de syderibus per exempla historica:faces: lampades:trabes:bolides:& casma cæli. Cap.xxvi.

IDem Hipparchus nunq̃ satis laudatus:ut quo nemo magis approbauerit cognationem cum homine syderum : animasq; nostras partem esse cæli : nouam stellam & aliam in æuo suo genitam deprehendit : eiusq; motu : qua die fulsit ad dubitationem est adductus: an ne hoc sæpius fieret:mouerenturq; & eæ:quas putamus affixas.Idemq; ausus rem:etiam deo improbam:annumerare posteris stellas:ac sydera ad normam expangere organis excogitatis:per quæ singularum loca atq; magnitudines signaret:ut facile discerni posset ex eo:non modo an obirent:nascerẽturq;:sed omnino aliqua transirent mouerenturue.item an crescerent minuerenturq;:Cælo in hæreditate cunctis relicto:si quisq̃:qui rationem eam caperet:inuentus esset.Emicant & faces non nisi cum decidunt uisæ. Qualis Germanico Cæsare gladiatorum spectaculum edente præter ora populi meridiano transcurrit:Duo genera earum.Lampades uocant plane faces.Alterum bolidas.quale mutinensibus malis uisum est.Distant:q; faces uestigia longa faciunt priore ardente parte. Bolis uero perpetua ardens longiorem trahit

giorem trahit limitem. Emicant & trabes simili modo: quas Docos uocant: quales cũ lacedemonii clas
se uicti imperium græciæ amisere. Fit & cæli ipsius hiatus quem uocant chasma.

De cæli coloribus Cap. xxvii.

FIt & sanguinea spẽ: quo nihil terribilius mortalium timori est. Incendium ad terras cadens in
de. Sicut olympiadis centesimæseptimæ anno tertio: cum rex Philippus græciam quateret. At
qui hæc ego ratis temporibus naturæ: ut cætera arbitror existere: nõ ut pleriq; uariis de causis:
quas ingeniorum acumen excogitat. Quippe ingentium malorum fuere prænũtia. Sed ea accidisse: nõ
quia hæc facta sunt arbitror: uerum hæc ideo facta: quia incasura erant i la: raritate autem occultam eo
rum cẽrationem: ideoq; nõ sicut exortus supradictos: defectusq;: & multa alia nosci.

De flamma cæli Cap. xxviii.

CErnuntur & stellæ cum sole totis diebus: plerũq; & circa solis orbem ceu spem coronæ & uersi
coloris circuli. Qualiter Augusto Cæsare in prima iuuenta urbem intrãte: post obitum patris
ad nomen ingens capessendum. De coronis cælestibus Cap. xxix.

EXistunt eædem coronæ circa lunam & circa nubilia astra cælo quoq; inhærentia. Circa solẽ ar
cus apparuit. L. Opimio. iii. Q. Fabio. ii. coss. orbis. L. portio. M. Acilio.

De circulis repentinis. Cap. xxx.

CIrculus rubri coloris. L. Iulio. P. Rutilio coss. Fiũt prodigidiosi & lõgiores solis defectus: qua
lis occiso dictatore Cæsare: & antoniano bello totius pene anni pallore continuo.

Plures soles Cap. xxxi.

ET rursus plures soles cernuntur: nec supra ipsum nec infra: sed ex obliquo nunq̃ iuxta: nec con
tra terram: nec noctu: sed aut oriente aut occidente. Semel in meridie conspecti in bosporo ꝓ
duntur: qui a matutino tempore durauerunt in occasum. Trinos soles antiqui sæpius uidere.
Sicut. Sp. Posthumio. Q. Minutio. Q. Martio. M. Portio. M. Antonio. P. Dolobella & M. Lepido.
L. Plãco coss. & nostra ætas uidit: Diuo Claudio principe cõsulatu eius Cornelio Orfito collega. Plures
simul q̃ tres uisi ad hoc æui nunq̃ produntur.

Plures lunæ Cap. xxxii.

LVnæ quoq; trinæ: ut Cn. Domitio. C. F. L. Annio coss. apparuere: quos pleriq; appellauerunt
soles nocturnos. Dierum lux nocte Cap. xxxiii.

LVmen de cælo noctu uisum est. C. Cecilio. Cn. Papyrio coss. & sæpe alias: ut diei species noctu
luceret. Clypei ardentes Cap. xxxiiii.

CLypeus ardens ab occasu ad ortum scintillans transcurrit solis occasum. L. Valerio. Cn. Ma
rio coss. Ostentum cæli Cap. xxxv.

SCintillam e stella cadere: & augeri terræ appropinquantem: ac postquã in lunæ magnitudinẽ
facta sit illuxisse ceu nubilo die. Dein cum in cælum se reciperet: lãpadẽ factam: semel unquam
proditur. Cn. Octauio. C. Scribonio coss. Vidit hoc Licinius Syllanus proconsul cum comitatu suo.

De discursu stellarum Cap. xxxvi.

FIeri uidentur & discursus stellarum nunquam temere: ut non ex ea parte truces uenti coorianẽ
& ex iis tunc procellæ in mari terrisq;.

De stellis castoribus Cap. xxxvii.

VIdi in nocturnis Militum uigiliis inhærere pilis pro uallo fulgurum effigies: & eæ & antennis
nauigantium aliisq; nauium partibus ceu uocali quodam sono insistunt: ut uolucres: sedem ex
sede mutantes. Graues cum solitariæ uenere: mergentesq; nauigia: & si in carinæ ima deciderint exuren
tes. Geminæ autem salutares: & prosperi cursus prænuntiæ: quarum aduentu fugari diram illam ac mi
nacem appellatamq; Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen assignant: eosq; in mari de
os inuocant. Hominum quoq; capita uespertinis horis: magno præsagio circũfulgẽt. Omnia incerta ra
tione & in naturæ maiestate abdita.

De aere Cap. xxxviii.

HActenus de mundo ipso syderibusq;. Nunc reliqua cæli memorabilia. Nanq; & hoc cælum
appellauere maiores: quod alio nomine aera: omne quod inani simile: uitalem hunc spiritum
fundit. Infra lunam hæc sedes: multoq; inferior. Vt animaduerto propemodum constare: infi
nitum ex supiore natura aeris: & terreni halitus miscens utraq; sorte confunditur. Hinc nubila: tonitrua
& alia fulmina. Hinc grandines: & pruinæ: hymbres: procellæ: turbines. Hinc plurima mortalium ma
la: & rerum naturæ pugna secum. Terrena i cælum tendentia deprimit syderum uis. Eademq;: quæ spõ
te nõ subeãt: ad se trahũt. Decidũt hymbres. Nebulæ subeũt. Siccanẽ amnes. Ruunt grandines. Tor
rẽt radii: & terrã i mediũ undiq; ipellũt. Iidẽ ifracti resiliũt: & q̃ potuere: auferũt secũ. Vapor ex alto ca
dit: rursusq; i altũ redit. Vẽti igruũt iaes. Iideq; cũ rapia remeãt. Tot aialiũ haustꝰ spũ e sublimi trahit

At ille contra nititur. Tellusq; ut inani cælo: spiritum infundit. Sic ultro citro cõmeante natura: ut tormento aliquo: mũdi celeritate: discordia accendatur: nec stare pugnæ licet: sed assidue rapta conuoluit. Et circa terram imẽso reꝝ quasi globo tẽdit: subinde per nubes cælum aliud obtexens. Ventoꝝ hoc regnumq;. Itaq; præcipua coꝝ natura ibi: & ferme reliquas cõplexa causas: quoniam & tonitruum & fulminum iactus horũ uiolentiæ pleriq; assignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim: ꝗ uento sint rapti: & multa similiter. Quamobrem plura simul dicenda sunt.

De æstatis tempestatibus. Cap. xxxix.

TEmpestatum rerumq; quasdam statas esse causas: quasdã uero fortuitas: aut adhuc rõnis icõpertæ manifestum est. Quis. n. æstates & hyemes: quæq; in temporibus annua uice intelligũtur syderum motu fieri dubitet? Ergo ut solis natura tẽperando intelligitur ãno: sic reliquorũ quoq; syderũ propria est quibusq; uis: & ad suã cuiq; naturã fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris fœcunda. Alia concreti in pruinas: aut coacti in niues: aut glaciati in grãdines: Alia flatus temporis: Alia uaporis: Alia roris: Alia rigoris: Nec uero hæc tanta debent existimari quanta cernuntur: cum esse eorum nullum minus luna tam immensæ altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quæq; motu naturam suam exercent: quod manifestum Saturni maxime transitus hymbribus faciunt. Nec meantium modo syderum hæc uis est: sed multorum etiam adhærentium cælo quotiens errãtium accessu impulsa aut cõiectu radiorum exstimulata sunt: qualiter in suculis sentimus accidere: quas græci ob id pluuio nomine hyadas appellant. Quin & sua sponte quædam statisq; temporibus ut hædoꝝ exortus. Arcturi uero sydus non ferme sine procellosa grandine emergit.

De caniculæ exortu. Cap. xl.

NAm caniculæ exortu accendi solis uapores quis ignorat? Cuius syderis effectus amplissimi in terra sentiuntur. Feruent maria exoriente eo. Fluctuant in cellis uina. Mouentur stagna. Origẽ appellat ægyptus feram: quam in exortu eius contrastare & contueri: tradit ac uelut adorare: cum sternuerit. Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi: non est dubium.

Vis temporum anni statuta. Cap. xli.

QVin in partibus quoq; signorum quorundam sua uis inest: ut autumnali Aequinoctio: Brumaq;: cum tempestatibus confici sydus intelligimus.

De incertis tempestatibus. Cap. xlii.

NEc hymbribus tantum tẽpestatibusq;: sed multis: & corporum: & ruris experimentis. Afflantᵉ alii sydere: Alii cõmouentur statis tẽporibus: aluo: neruis: capite: mẽte: Olea & populus alba & salices folia solstitio circũagunt. Floret ipso brumali die suspensa in tectis arentis hærba pulegii. Rumpuntᵉ intentæ spiritu membranæ. Miretur hoc: qui non obseruet quotidiano experimento: hærbã unam: quæ uocatᵉ heliotropium abeuntẽ solem intueri semper: oĩbusq; horis cum eo uerti: uel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari potestate ostreaꝝ: conchyliorumq;: & conchaꝝ oĩum corpora augeri: & rursus minui. Quin & soricũ fibras respondere numero lunæ exquisiuere diligentiores. Minimumq; animal formicam sentire uires syderis: interluno semper cessantẽ. Quo turpior homini inscitia ẽ fatẽti præcipue iumentoꝝ. quorũdã in oculis morbos cũ luna increscere ac minui. Patrocinatᵉ uastitas cæli imẽsa discreta altitudine in duo atq; septuaginta signa. Hæc sunt reꝝ aut animantium effigies: ĩ quas digessere cælum periti. In his quidam mille sexcentas annotauere stellas: insignes uidelicet effectu uisuue Exempli gratia in cauda tauri septem quas appellauere Vergilias. In fronte suculas. Boetem: quæ sequitur septentriones.

De hymbribus. Cap. xliii.

EXtra has causas non negauerim existere hymbres uẽtosq;: quoniam humidam a terra alias uero propter uapores fumidam exhalare caliginem certũ ẽ. Nubesq; liquore egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquorem egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquorem gigni. Densitas earum corpusq; haud dubie coniectatur argumento cum solem obumbret Perspicuum alias etiam urinantibus in qualibet profundam aquarum altitudinem.

Quare lapides pluant. Cap. xliiii.

IGitᵉ non eã inficias: posse in has & ignes superne stellarum decidere: quales sereno sæpe cernimus: quoꝝ ictu cõcuti aera uerꝫ ẽ: qñ & tæla uibrata stridũt. Cũ uero in nubẽ puenerint: uapore dissonũ gigni: ut cãdente ferro ĩ aquã demerso: & fumidũ uorticẽ uolui. Hinc nasci ꝓcellas.

De tonitruis & fulguribus. Cap. xlv.

ET si in nube luctetur flatus aut uapor tonitrua edi: si erumpat ardẽs: fulmina. Si longiore tractu nitatur fulgetra. His findi nubem: illis perrumpi. Et esse tonitrua impactoꝝ ignium plagas ideoq; protinus corruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsu syderum depressum: qui a terra meauerit: spiritum nube cohibitum tonare: natura strangulante sonitum. dum rixetur. Edito fragore cum erumpat: Vt in membrana spiritu intenta. Posse & attritum dum in præceps feratur: illum: quisquis est: spiritum accendi. Posse & afflictu nubium eligi: ut duorum lapidũ scintillantibus

dũ scintillantibus fulgetris. Sed hæc oĩa esse fortuita. Hinc bruta fulmina & uana: ut quæ nulla ueniãt rõne naturæ. Iis percuti montes: iis maria: oẽsq; alios irritos iactus. Illa uero fatidica ex alto statisq; de causis: & ex suis uenire syderibus. Simili modo uentos uel potius flatus posse ex arido siccoq; anhelitu terræ gigni non negauerim. Posse & aquis aera expirantibus qui neq; in nebulam dẽsetur: nec crassescat in nubes. Posse & solis impulsu agi: quoniã uentus non aliud intelligatur: q̃ fluctus aeris: pluribusq; ẽt modis. Namq; & fluminibus & niuibus & e mari uidemus etiam tranquillo: & alios quos uocant Altanos e terra consurgere. Qui quidem cum e mari redeunt Tropei uocantur: si pergunt apogei.

¶ Qua ratione echo reddatur ¶ Cap. xlvi.

MOntiũ uero flexus crebriq; uertices & cõflexa Cubito: aut cõfracta ĩ humeros iuga cõcaui ualliũ sinus scindũt inæqualr: inde resultãtẽ aera q̃ cã etiam uoces multis ĩ locis reciprocas facit.

¶ De uentis ¶ Cap. xlvii.

SIne fine uentos generant iam quidam etiam specus: qualis in dalmatiæ ora: uasto in præceps hiatu: in quem deiecto leui pondere quãuis trãqnillo die turbini similis emicat procella. nomẽ loco est sentaquin. Et in cyrenaica prouincia rupes quædam austro traditur sacra: quam pfanum sit attrectari hominis manu: confestim austro inuoluente harenas. In domibus etiam multis manufacta inclusa opacitate conceptacula auras suas habent: adeo cã non deest. Sed plurimum ĩterest flatus sit an uentus: illos status atq; perspirantes: quos non tractus aliquis uerum terræ sentiunt: qui non aura: non procella maris: sed appellatione quoq; ipsa: uenti sunt. Qui siue assiduo mundi in incitu & cõtrario syderum occursu nascuntur. siue hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus: huc: illucq; tanquã in utero aliquo uagus: siue disparili errantium syderum ictu: radiorumq; multiformi iactu flagellatus aer: siue a suis syderibus exeunt his propioribus: siue ab illis cælo affixis cadunt: palam est illos quoq; legem habere naturæ non ignotam etiam si nondum percognitam.

¶ Naturæ & obseruationes uentorum ¶ Cap. xlviii.

VIginti & amplius auctores græci ueteres prodidere de his obseruationes: quo magis miror orbe tam discordi: & in regna hoc est in membra diuiso tot uiris curæ fuisse tam ardua inuẽtu pquirere inter bella præsertim: & infida hospitia. Piratis etiam omnium mortalium hostibus trãsitus fame tenentibus: ut hodie quædam in suo quisq; tractu ex eoꝝ cõmentariis: qui nunquam eo accessere uerius noscant q̃ indigenarum scientia. Nunc uero pace tam festa: tam gaudente prouentu rerũ artiumq; principe omnino nihil adisci noua inquisitiõe: ĩmo ne ueterum quidem inuenta perdisci. Nõ erãt maiora præmia in multos dispersa fortunæ magnitudine: & ista plures sine præmio alio q̃ posteros iuuandi eruerunt. Namq; mores hominum senuere: non fructus. Et immensa multitudo apertum quodcunq; est mare: hospitaliq; littorum omnium appulsu nauigat: sed lucri nõ scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens etiam tantum auaritiæ intenta: idipsum scientia posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius q̃ instituto fortassis conueniat operi: tractabo uentos tot milia nauigantium cernens.

¶ Ventorum genera ¶ Cap. xlix.

VEteres quatuor omnino seruare per totidẽ mũdi ptes: ideo nec Homerus plures nominat. Hebetius mox iudicatum est id: secuta ætas octo addidit ratione nimis subtili & conscissa. Proxi [concisa] mis inter utraq; media placuit: ad breue numerum additis quatuor. Sunt ergo bini ĩ quattuor cæli partibus. Ab oriẽte æquinoctiali Subsolanus. Ab oriẽte brumali Vulturnus. Illum apelioten. hũc græci eurum appellant. A meridie auster. Et ab occasu brumali africus: Noton & liba nominãt. Ab occasu æquinoctiali Fauonius. Ab occasu solstitiali Corus: zephyron & Argesten uocãt. A septẽtrionibus septentrio. Interq; eum & exortum solstitialem Aquilo. A parctias dicti: & Boreas. Numerosior ratio quattuor iis interiecerat Traciam media regione. inter septentriõem & occasum solstitialem. Itemq; cæciam: media inter aquilonem & exortum æquinoctialem. Ab ortu solstitiali phœnica media regione: inter ortum brumalem & meridiem. Item inter liba & noton Compositum ex utroq; medium inter meridiem & hybernum occidentem: libanoton. Nec finis. Alii quippe mesen nomine etiãnum addidere ĩter boream & cætiam. Et inter eurum & noton euronoton. Sunt etiam quidam peculiares quibusq; gẽtibus uenti non ultra certum procedentes tractum: ut Atheniensibus scyron: paulo ab argeste deflexus reliquę græciæ ignotus. Aliubi elatior idem Olympias uocatur. Consuetudo his oĩbus nominibus argesten intelligit & cætiam. Aliqui uocant hellespontion. Et eosdem alibi aliter. Item in narbonensi prouintia clarissimus uentorum est circius: nec ulli uiolẽtia inferior. Ostiam plerũq; recto ligustico mari pferens. Idem non modo in reliquis partibus cæli ignotus est: sed ne Viennam quidem eiusdẽ prouintiæ urbem attingens: paucis ante limitibus iugi modici occursu: tantus ille uentorum est coercitus. Et austros in ægyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ uentis etiam & tempore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria. Cuius in principio fauonii hybernum molliunt cælum sole aquarii. xxv. obtinente partem. Is dies sextus est ante februarias idus. Competit ferme & hoc

omnibus:quos deinde ponam p singulas itercalationes:uno die anticipantibus:rursumq; lustro sequen
ti ordinẽ seruãtibus. Fauoniũ qdã ad.vii.cal.martii chelidoniam uocãt:ab hirũdinis uisu: Nõnulli uero
ornithiã uno & septuagesimo die post brumam:ab aduẽtu auiũ flãtẽ p dies nouẽ. Fauonio contrarius
est:quem Subsolanum appellauimus. Datus est aũt huic exortus uergiliarum in totidẽ partibus tauri:
sex diebus ante maias idus:quod tempus austrinum est:huic uẽto septentrione cõtrario. Ardẽtissimo
aũt æstatis tempore exoritur caniculæ sydus sole primam partem leonis ingrediente. Qui dies.xv. ante
augusti chalẽd.est. Huius exhortum diebus octo ferme aquilones antecedũt:quos pdromos appellãt.
Post biduum autem exortus iidem aquilones constantius perflant diebus.xl.quos ethesias uocant.
Mollire eos creditur solis uapor geminatus ardore syderis. Nec ulli uentorum magis stati sunt. Post
eos rursus austri frequentes usq; ad sydus arcturi:quod exoritur.xi.diebus ante æquinoctium autum-
ni. Cum hoc corus incipit. Corus autumnat huic est Contrarius Vulturnus. Post id æquinoctium die-
bus fere quatuor &.xl.uergiliarum occasus hyemem incohat. Quod tempus in tertio idus nouembris
incidere consueuit.hoc est aquilonis hyberni:multumq; æstiuo illi dissimilis:cuius ex aduerso est afric9.
Ante brumam autem septem diebus totidemq; postea sternitur mare halcyonum fœturæ: & inde no-
men iis dies traxere. Reliquum tempus hyemat. Nec tamen sæuitia tempestatum concludit mare. Pi-
ratæ primum coegere mortis periculo in mortem ruere: & hyberna experiri maria. Nunc idem auaritia
cogit. Ventorum etiam frigidissimi sunt quos a septentrione diximus spirare. Vicinus his corus. Ii & re
liquos compescunt: & nubes abigunt. Humidi auster Africus: & præcipue auster italiæ. Narrant & in
ponto cæcian in se trahere nubes. Sicci corus & uulturnus:præterꝗ̃ desinentes. Niuales aquilo & septen
trio. Grandines septentrio importat & corus. Aestuosus auster. Tepidi uulturnus & fauonius. Iidem
subsolano sicciores: & in totum omnes a septentrione & occidente sicciores:ꝗ̃ meridie & oriente. Salu-
berrimus autem omnium aquilo. Noxius auster & magis siccus. fortassis quia humidus frigidior est.
Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etesiæ noctu desinunt flare: & a tertia diei hora oriun-
tur. In Hispania & Asia ab oriente flatus est eorum. In ponto ab aquilone. Reliquis in partibus a meri
die. Spirant autem & a bruma qui uocantur ornithiæ:sed leniores & paucis diebus. Permutant & duo
naturam cum situ. Auster africæ serenus. Aquilo nubilus. Omnes uenti uicibus suis expirant maiore ex
parte. Aut ut contrarius desinenti incipiat:cum proxime cadentibus surgunt A leuo latere in dextrum:
trum:ut sol ambiunt. De ratione eorum menstrua quarta maxime luna decernit. Iisdem autem uentis
in contrarium nauigatur:prolitas pedibus:ut noctu plerumq; aduersa uela concurrant. Austro maio-
res fluctus eduntur ꝗ̃ aquilone:quoniam ille infernus ex imo maris spirat. hic summo. Ideoq; post Au
stros noxii præcipue terremotus. Noctu auster:interdiu aquilo uehementior. Et ab ortu flantes diu-
turniores sunt:ab occasu flantibus. Septentriones in pari fere desinunt numero. Quæ obseruatio etiam
in aliis multis rerum naturæ partibus ualet. Mares itaq; existimantur impares numeri. Sol & auget &
comprimit flatus. Auget exoriens occidensq;. Comprimit meridianus æstiuis temporibus. Itaq; medio
diei:aut noctis plerũq; sopiuntur:quia aut nimio frigore aut æstu soluuntur. Et hymbribus uenti sopiũ
tur. Expectãtur autem maxime:unde nubes discussæ adaperuere cælum. Omnium quidem si libeat ob
seruare minimos ambitus redire easdem uices quadriennio exacto Eudoxus putat non uentorum mo-
do uerum & reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principium lustri eius semper intercalari
anno caniculæ ortu. De generalibus uentis hæc.

in terram

De repentinis flatibus Cap.I.

n NVnc de repentinis flatibus qui exhalante terra:ut dictũ ẽ:coorti rursusq; deiecti:interim obdu
cta nubium cute multiformes existunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo: ut aliqui-
bus placere ostendimus:tonitrua & fulgura edunt. Maiore uero illati pondere icursusq; si. late siccã ru
perint nubem:procellam gignunt quæ uocatur a græcis ecnephias. Sin uero depresso sinu arctiuis rota
ti effregerint sine igne hoc est sine fulmine uorticẽ faciunt:qui typhon uocatur idest uibratus. Ecnephi-
as defert. Hic secum aliquid abreptum e nube gelida conuoluens uersansq;: & ruinam suam illo ponde
re aggrauans: & locum ex loco mutans rapida uertigine:præcipua nauigantiũ pestis:non antennas mo
do:uerum ipsa nauiga contorta frangens:tenui remedio aceti in aduenientem effusi:cui frigidissima est
natura. Idem illisu ipso repercussus correpta secum in cælũ refert:sorbetq; in excelsum. Quod si maiore
depressæ nubis eruperit specu:sed minus alto ꝗ̃ procella:nec sine fragore turbinẽ uocãt:proxima quæq;
prosternentem. Idem ardentior accensusq; dum fuerit Præster uocatur amburens contracta pariter & p
terens.

Alia prodigrosa genera tempestatum Cap.li.

n NOn fit autem aquilonibus typhon nec niualis:aut niue iacente ecnephias. Quod si simul ru-
pit nubem:exarsitq;: & ignẽ habuit:aut postea concepit fulmen est. Distat a præstere:quo flã-
ma ab igne. Hic late funditur flatu. Illud conglobatur impetu. Vortex autem hic meando distat a tur
bine quo

bine quo ſtridor a fragore. Procella latitudīe ab utroq; diſiecta nube: uerius q̄ rupta. Fit & caligo belluę ſimilis nube dira nauigantibus. Vocatur & colūna cum ſpiſſatus humor rigenſq; ipſe ſe ſuſtinet. Ex eodem genere: & in longam ueluti fiſtulam nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant. Cap. lii.

HYeme & æſtate rara fulmina contrariis de cauſis: quoniam hyeme dēſatus aer nubium craſſiore corio ſpiſſatur: omniſq; terrarum exhalatio rigens: ac gelida quicquid accepit ignei uaporis extinguit. Quæ ratio imunē ſcythiam & circa rigētia a fulminum caſu præſtat: & e diuerſo: nimius ardor ægyptum. Si quidem calidi ſicciq; halitus terræ raras admodum tenueſq; & infirmas dēſatur in nubes. Vere aūt & autumno crebriora fulmina corruptis ī utroq; tempore æſtatis hyemiſq; cauſis. Qua rōne crebra in italia fulmina: quia mobilior aer mitiore hyeme & æſtate nimboſa: ſemper quodammodo uernat uel autumnat. Italiæ quoq; partibus iis: quæ a ſeptentrione deſcēdunt ad tēpore: qualis eſt urbis campaniæ tractus iuxta hyeme & æſtate fulgurat: quod non in alio ſitu.

Fulgurum genera & miracula. Cap. liii.

FVlminum ipſorum plura genera tradunt̄. Quæ ſicca ueniunt non adurūt: ſed diſſipant. Quę humida non urunt: ſed infuſcant. Tertium eſt quod clarum uocant mirificæ maxime naturæ: quo dolia exhauriuntur intactis operimentis: nulloq; alio ueſtigio relicto. Aurum & æs & argentum liquatur intus: ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis: ac ne confuſo quidem ſigno ceræ. Martia princeps romanorum icta grauida: partu exanimato: ipſa citra ullum aliud incommodum uixit. In catilinianis prodigiis pompeiano ex municipio. M. Herennius decurio ſereno die fulmine ictus eſt.

De obſeruationibus. Cap. liiii.

THuſcorū litteræ nouē deos emittere fulmina exiſtimant: eaq; eſſe undecim generum. Iouē eīm trina iaculari. Romani duo tantum ex his ſeruauere: diurna attribuentes Ioui: nocturna Summāo. Rariora ſane eadem de cauſa frigidioris cæli. Hetruria rumpere a terra quoq; arbitratur quæ īfera appellat: brumali tempore facta ſæua maxime & execrabilia: cum ſint omnia quæ terrena exiſtimant: non illa generalia: nec a ſyderibus uenientia: ſed ex proxima atq; turbidiore natura. Argumentum euidens eſt: ꝙ oīa a ſuperiore cælo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem: quæ uocant̄ terrena: rectos. Sed quia ex propriore materia cadunt: ideo credūt̄ e terra exire: quoniam ex repulſu nulla ueſtigia edant: cum ſit illa ratio non inferni ictus ſed aduerſi. Saturni ea a ſydere proficiſci ſubtiliter iſta conſectati putant: ſicut cremantia a Martis. Qualiter cum uulſcinii oppidum thuſcorum opulentiſſimum totum concrematum eſt fulmine. Vocant & familiaria in totam uitam fatidica: quæ prima fiunt familiam ſuam cuiq; indepto. Cæterum exiſtimant non ultra decem annos portendere priuata: prǽterq̄ hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica non ultra triceſimum annum: præterq̄ in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. Cap. lv.

EXtat ānalium memoria ſacris qbuſdā & precationibus: uel cogi fulmina uel impetrari. Vetus fama eſt hetruriæ impetratum uulſinis & urbe & agris depopulatis: ſubeunte monſtro quod uocauere Oltam: euocatum & a Porſena ſuo rege & ante eum a Numa ſæpius hoc factitatum in primo annalium ſuorum tradit. L. Piſo grauis auctor. Quod imitatum parum rite Tullum Hoſtilium ictum fulmine. Lucoſq; & aras & ſacra habemus: inter quæſtatores & Tonantes & Feretrios Elicium quoq; accepimus Iouem. Varia in hoc uitæ ſententia & pro cuiuſlibet animo. Imperari naturæ audacis eſt credere: nec minus habetis beneficiis abrogare uires: quando in fulgurum quoq; interpretatiōe eo profecit ſcientia: ut uentura alia finito die præcinat: & an peremptura ſint fatum: aut apertura potius alia fata quæ lateant: innumerabilius ī utroq; publicis priuatiſq; experimentis. Quāobrē ſint iſta (ut rerum naturæ libuit) aliis certa: aliis dubia: aliis probata: aliis dānanda. Nos cætera quæ ſunt in his memorabilia non omittemus.

Catholica fulgurum. Cap. lvi.

FVlgetrum prius cerni q̄ tonitrum audiri cum ſimul fiant certū eſt. Nec mirꝫ quoniam lux ſonitu uelocior. Ictum aūt & ſonitum cōgruere ita modulante natura. Sed ſonitū profecti eē fulminis: non illati: etiānum ſpiritum ociorem fulmine: ideo quati prius omne & afflari q̄ pcuti: nec queq̄ tangi qui prior uideri fulmen: aut tonitrua audierit. Leua ꝓſpera exiſtimātur: qm̄ leua pte mūdi ortus eſt. Nec tam aduentus ſpectat̄ q̄ reditus: ſiue ab ictu reſiliat ignis: ſiue opere confecto aut igne conſumpto ſpiritus remeet. In. xvi. partes cælum in eo reſpectu diuiſere tuſci. Prima eſt a ſeptentrionib⁹ ad æquinoctialem exortum. Secunda ad meridiem. Tertia ad æquinoctialem occaſum. Quarta obtinet: quod reliquum eſt: ab occaſu ad ſeptentriones. Has in quaternas iterum diuiſere partes. ex quibus octo ab exortu ſiniſtras: totidem e contrario appellauere dextras. Ex iis maxime dira quæ per ſeptentriones occaſum attingunt. Itaq; per plurimum refert unde uenerint fulmina: & quo

concesserint. Optimum est in exortiuas redire partes. Ideo cum a prima cæli parte uenerint: & in eandem concesserint summa fœlicitas portenditur. Quale Syllæ dictatori ostētum datum accipimus Cætera ipsius mundi portione minus prospera aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas: nec audire: præterq̄ si hospiti indicentur: aut parenti. Magna obseruatiōis huius uanitas tacta Iunonis æde: romę: deprehensa est Scauro consule qui mox princeps fuit. Noctu magis q̄ iterdiu sine tonitribus fulgurant. Vnum animal hominem non semper extinguit: cætero illico: hunc uidelicet natura tribuēte honorem: cum tot beluæ uiribus præstent. Omnia contrarias incubant partes. Homo nisi cōuertatur ui percussus non expirat. Superne icti concidunt. Vigilans ictus conniuentibus oculis dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non est: condi terra religio tradidit. Nullum animal nisi exanimatum fulmine accenditur. Vulnera fulminitorum frigidiora reliquo corpore sunt.

¶ Quæ non feriantur fulmine ¶ Cap. lvii.

EX iis quæ terra gignūtur lauri fruticē nō icit. Nec unq̄ altius quinq; pedibus descendit in terrā. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula pellibus beluarum quas uitulos marinos appellant: quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat: sicut nec e uolucribus aquilam: quæ ob hoc armiger huius tæli fingitur in italia inter terracinam & ædem Feroniæ turres bellicis temporibus desiere fieri: quia nonnulle earum sunt fulmine dirutæ.

¶ De prodigiosis pluuiis lacte & sanguine carne ferro lana lateribus coctis ¶ Cap. lviii.

PRæter hæc inferiore cælo relatum in monumenta est lacte & sanguine pluuisse. M. Acilio. C. Portio coss. Et sæpe alias carne. sicut. L. Volūnio Seruio Sulpitio coss. Exq; ea non perputruisse quod non diripuissent aues. Item ferro in lucanis anno ante q̄. M. Crassus a parthis iteremptus est: omnesq; cum eo lucani milites: quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies: que pluerat: spongiarum fere similis fuit. Aruspices cauenda præmouerūt superna uulnera. L. autem Paulo. C. Marcello coss. lana pluit circa castellum carissanū: iuxta quod post annum. T. Annus Milo occisus est. Eodem causam dicente lateribus coctis pluisse in eius anni acta relatum est.

¶ De crepitu armorum & tubarum de cælo audito ¶ Cap. lix.

ARmorum crepitus & tubæ sonitus auditus e cælo cimbricis bellis accepimus: crebroq; & prius & postea. Tertio uero consulatu Martii ab amerinis & tudertib9 spectata arma cælestia ab ortu occasuq; iter se concurrentia pulsis quæ ab occasu erant. Ipsum ardere cælum minime mirum est. Et sæpius uisum maiore ui ignis nubibus correptis.

¶ De lapidibus e cælo cadentibus ¶ Cap. lx.

CElebrant græci Anaxagoram clazomeniū olympiadis septuagesimæoctauę secundo anno prędixisse cælestium litterarum scientia quibus diebus saxum casuṛ esset e sole. Idq; factum interdiu in thraciæ parte ad ęgos flumen: qui etiam lapis nunc ostenditur magnitudine uehiculi colore adusto: comete quoq; illis noctibus flagrāte. Quod si quis prędictum credat: simul fateatur necesse ē: maioris miraculi diuinitatem fuisse Anaxagoræ: soluiq; rerum naturæ intellectum: & cōfundi oia: si aut ipse sol lapis esse: aut unquam lapidem in eo fuisse credatur. Decidere tamen crebro non erit dubium. In abidi gymnasio ex ea causa colitur hodieq; modicus quidam: sed quem in medio terrarum casurum idem Anaxagoras prędixisse narratur. Colitur & Casandriæ: quæ potidea uocitata est ob id deducta. Ego ipse uidi in uocontiorum agro pauloante delatum.

¶ De arcu cælesti ¶ Cap. lxi.

ARcus notamus extra miraculum frequentes: & extra ostentum. Nam nec pluuios quidē aut serenos dies cum fide portendunt. Manifestum est radium solis immissum cauæ nubi repulsa acie in solē refringi: colorūq; uarietatem mixtura nubiū aeris igniūq; fieri. Certe nisi sole aduerso non fiunt: nec unq̄ nisi dimidia circuli forma: nec noctu. Quāuis Aristoteles prodat aliquando uisum: quod tamen fatetur idem non nisi tricesima luna posse. Fiūt autem hyeme maxime ab æquinoctio autumnali: die decrescente. Quo rursus crescente: ab ęquinoctio uerno non existunt: nec circa solstitium longissimis diebus: bruma uero hoc est breuissimis diebus frequenter. Idem sublimes humili sole: humilesq; sublimi: & minores occidente uel oriente: sed in latitudinem diffusi. meridie exiles: uerum ambitus maioris. Aestate uero per meridiem non cernuntur. Post autumni æqnoctium quacūq; hora. Nec unq̄ plures simul q̄ duo. Cætera eiusdem naturæ non multis dubia esse uideo.

¶ De grandine: niue: pruina: nebula: rore ¶ Cap. lxii.

GRandinem coglaciato hymbre gigni. & niuem eodem humore mollius coacto. pruinam autem ex rore gelido. Per hyemem niues cadere non grandines: ipsasq; grandines interdiu sæpius q̄ noctu: & multo celerius resolui q̄ niues. Nebulam nec æstate nec maximo frigore existere. Rores neq; gelu: neq; ardoribus: neq; uentis: nec nisi serena nocte. Gelando liquorem minui: solutaq; glacie non eundem inueniri modum.

De Nubium

De Nubium Imaginibus. Cap.lxiii.

VArietates colorum figurarumq; in nubibus cerni prout admixtus ignis superet aut uincatur.

De Proprietatibus Cæli In locis. Cap.lxiiii.

PRæterea quasdam proprietates cæli quibusdam locis esse. Roscidas æstate africæ noctes: In italia locris & lacu uelino nullo non die apparere arquus. Rhodi & syracusis nunq̃ tanta nubila obduci: ut non aliqua hora sol cernatur: qualia aptius suis referentur in locis. Hæc sint dicta de aere.

De Natura Terræ. Cap.lxv.

SEquitur terra cui uni rerum naturæ partium: eximia propter merita cognomē indidimus maternæ ueneratio nis. Sic hoīm illa: ut cælum dei: quæ nos nascentes excipit: natos alit: semelq; editos sustinet semper: nouissime complexa gremio iam a reliqua natura abdicatos: tum maxime ut mater operiens: nullo magis sacramento: q̃ quo nos quoq; sacros facit: etiam monumenta ac titulos gerens: nomenq; prorogans nostrum: & memoriam extendens contra breuitatem æui. Cuius numē ultimum iam nullis imprecamur rati graue: tanquā nesciamus hanc esse solam: quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in hymbres: rigescunt in grandines: tumescunt in fluctus: præcipitantur in torrentes. Aer densatur nubibus: furit procellis. At hæc benigna mitis: indulgēs: ususq; mortalium semper ancilla: quæ coacta generat: quæ spōte funditur: quos odores saporesq;? quos succos? quos tactus? quos colores? q̃ bona fide creditum reddit fœnus? quæ nostri causa alit? Pestifera enim animantia uitali spiritu habente culpam necesse est illi seminata excipere: & genita sustinere. Sed in malis generantium noxa est. Illa serpentem homine percusso non recipit amplius: pœnasq; etiam inertium nomine exigit. Illa medicas fundit hærbas: & semper homini parturit. Quin & uenena nostri miserta instituisse credi potest: ne in tedio uitæ diræ famis mors: terræ meritis alienissima: lenta nos consumeret tabe: ne lacerum corpus abrupta despgerent: ne laquei torqueret pœna præpostera: incluso spiritu cui quæreretur exitus: ne in ꝓfundo quæsita morte sepultura sabulo fieret: ne ferri cruciatus scinderet corpus. Ita ē: miserta genuit id: cuius facillimo haustu illibato corpore & cum toto sanguine extingueremur: nullo labore sitientibus similes. Quo taliter defunctos non uolucres nō feræ attingerent: terræq; seruaretur: qui sibi ipse perisset. Et ut uerum fateamur: terra nobis malorum remedium genuit: nos illud uitæ fecimus uenenū. Nos.n. & ferro quo carere non possumus simili modo utimur. Nec tamen quereremur merito: etiam si malefícii causa attulisset. Aduersus unā quippe naturæ partem ingrati sumus: quasi, quæ nō ad delitias quasq; nō ad cōtumelias seruiat homini. In materia iacitur: ut freta admittamus eluitur aqs: ferro: ligno: igne: lapide: fruge: omnibus cruciatur horis: multoq; plus ut delitiis q̃ ut alimentis nostris famuletur. Illa tamen quæ summa patiatur: atq; extrema cute tolerabilia uideant. Penetramus in uiscera auri argētiq; uenas: & æris ac plombi metalla fodientes. Gemmas etiam & quosdam paruulos quærimus lapides: scrobibus in profundum actis. Viscera eius extrahimus: ut digyto gestetur gemma: quam petimus. Quot manus atteruntur: ut unus niteat articulus. Si ulli essent inferi: iam profecto illos auaritiæ atq; luxuriæ cuniculi refodissent. Et miramur si eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo custodiunt illam: arcentq; sacrilegas manus. Nonne inter serpentes fodimus? Et uenas auri tractamus cum ueneni radicibus? Placatiore tamen dea utimur ob hoc: q; omnes hi opulentiæ exitus ad scelera cędesq; & bella tendunt: quæq; sanguine nostro irrigamus: insepultis ossibus tegimus. Quibus tamen, uelut exprobrato furore tandem ipsa se obducit: & scelera quoq; mortalium occultat: inter crimina ingrati animi: & hoc dixerim: q; naturam eius ignoramus.

eruitur
eroditur

De Forma Terræ. Cap.lxvi.

Est autem figura prima de qua consensus iudicat. Orbem certe dicimus terræ globum: quem uerticibus includi fatemur. Neq; enim absoluti orbis est forma in tanta montium excelsitate: tanta camporum planicie: sed cuius amplexus si cuncta linearum comprehendantur ambitu: figuram asoluti orbis efficiat. id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio: non eisdem causis quas attulimus in cælo. Namq; in illo caua in se conuexitas uergit: & cardini suo: hoc est: terræ undiq; incumbit. Hæc ut solida atq; conferta assurgit intumescenti similis: extraq; protenditur. Mundus incentrum uergit. At terra exit a centro: immensum eius globum in formam orbis assidua circa eam mundi uolubilitate cogente.

De Antipodibus An Sint. Cap.lxvii.

INgens hinc pugna litterarum: cōtraq; uulgi opinionem: circūfundi terræ homines undiq; conuersisq; inter se pedibus stare: & cunctis similem esse cæli uerticem: ac simili modo ex quacunque parte mediam calcari. Illo quærente cur non decidant contra siti: tanquam non & ratio pręsto sit: ut nos non decidere mirentur illi. Interuenit sententia quis indocili probabilis turbæ: Inæquali globo: & si sit figura pineæ nucis: nihilominus terram undiq; incoli, Sed quid hoc refert alio miracu-

lo exoriente? Pendere ipsam ac non cadere nobiscum ceu spiritus uis mundo præsertim inclusi dubium sit: an possit cadere natura repugnante & quo cadat negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi in ignibus: aquarum nisi in aquis: spiritus nisi in spiritu: ita terræ arcentibus cunctis: nisi in se locus non est. Globum tamen effici mirũ est in tanta planitie maris: cāporum. Cui sententiæ adest Dicæarchus: uir in primis eruditus: regum cura permensus montes: ex quibus altissimũ prodidit Pelion. M.ccl. passuum ratiōe ppendiculi nullā esse eam portionē uniuersæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc coiectatio uidetur. Haud ignoro quosdā alpium uertices: longo tractu: nec breuiore quinquaginta milibus passuum assurgere. Sed uulgo maxima hæc pugna est: si coactam in uerticem aquarum quoq; figurā credere cogat. Atq; non aliud in rerum natura aspectu manifestius. Nāq; dependētes ubiq; guttæ paruis globant orbibus. Et pulueri illatæ: frondiumq; lanugini impositæ: absoluta rotunditate cernuntur. Et in poculis repletis media maxime tumēt. Quapropter subtilitate humoris: mollitiaq; in se residente: ratione facilius q̄ uisu deprehenduntur. Idq; etiam magis mirum in poculis repletis addito humore minimo circunfluere: quod superfit. Contra euenire ponderibus additis ad uicenos sæpe denarios. Scilicet quia intus recepta liquorem in uerticem attollant: ut cumulo eminente infusa dilabantur. Eadem est causa propter quā e nauibus terra nō cernatur: e nauium malis conspicua. At procul recedente nauigio: si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine: paulatim descendere uideatur: & postremo occultetur. Deniq; oceanus quem fatemur ultimum: qua non alia figura cohæreret: atq; nō decideret? nullo ultra margine includente: ipsum id ad miraculum redit: quo nam modo: etiam si globetur: extremum nō decidat mare. Cōtra quod ut sint plana maria: & qua uidentur figura: non posse id accidere magno sui gaudio magnaq; gloria inuentores græci docent subtilitate geometrica. Namq; cum e sublimi in inferiora aquæ ferātur: & sit hæc natura earum confessa: nec quisquā dubitet in littore ullo accessisse eas: q̄ longissime deuexitas passa sit: proculdubio apparere: quo quid humilius sit: propius centro esse terræ: omnesq; lineas quæ emittātur ex eo ad proximas aquas breuiores fieri: q̄ quæ ad extremum mare a primis aquis. Ergo totas: omniq; ex parte aquas uergere in centrum: ideoq; nō decidere: quoniam in interiora nitantur. Quod quidem & ita formasse artifex natura credi debet: ut cum terra arida & sicca constare per se ac sine humore non posset: nec rursus stare aqua: nisi sustinente terra mutuo amplexu iungerentur: hac sinus pandente: illa uero permeante totam: intra: extra: supra: uenis ut uinculis discurrētibus: atq; etiā in summis iugis erumpente. quo spiritu acta & terræ pondere expressa siphonum modo emicat: tantūq; a periculo decidendi abest: ut in summa quæq; & altissima exiliat. Qua ratione manifestum est quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Quomodo Aqua Sit Terræ Innexa. Cap. lxviii.

Est igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circunfluo mari: nec argumentis hoc inuestigandum: sed iam experimentis cognitum.

De Nauigatione Maris & fluminum. Cap. lxix.

A Gadibus colūnisq; Herculis hispaniæ & galliarum circuitu totus hodie nauigatur occidens. Septentrionalis uero oceanus: maiore ex parte nauigatus est: auspiciis Diui Augusti germaniam classe circūuecta ad cimbrorum promontorium: & inde immenso mari prospecto: aut fama cognito: ad scythicam plagam: & humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile est: illic maria deficere: ubi uis humoris superet. Iuxta uero ab ortu ex indico mari: sub eodem sydere pars tota uergens in caspium mare pernauigata est macedonum armis: Seleucho atq; Antiocho regnantibus: quæ seleuchida atq; anthiochida ab ipsis appellari uoluere. Circa caspium quoq; multa oceani littora explorata: paruoq; breuius q̄ totus hinc: aut illinc septemtrio eremigatus. Vt tamen coniecturæ locum sit quoq; non relinquam ingens argumentum paludiis mæoticæ: siue ea illius oceani sinus est: ut multos aduerto credidisse: siue angusto sinu discreti restagnatio. Alio latere Gadium ab eodē occidente magna pars meridiani sinus ambitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem & oriētis uictoriæ Magni Alexandri lustrauere usq; in arabicum sinum. In quo res gerente. C. Cæsare Augusti filio signa nauiũ ex hispaniēsibus naufragiis ferūtur agnita. Et Hāno Carthaginis potentia florēte circūuectus a gadibus ad finem arabiæ nauigationem eā prodidit scripto: Sicut ad extera europæ noscenda missus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor est: Eudoxum quendam sua ætate cum Lathyrum regem fugeret arabico sinu egressum gades usq; peruectum. Multoq; ante eum Cælius Antipater uidisse se qui nauigasset ex hispania in æthiopiam commercii gratia. Idem Nepos de septētrionali circuitu tradit. Q. Metello Celeri. C. Africani in consulatu collegæ: sed tum galliæ proconsuli indos a rege sueuorum dono datos: qui ex india cōmercii causa nauigantes tempestatibus essent in germaniam abrepti. Sic maria circunfusa undiq; diuiduo globo partem orbis auferunt nobis: nec inde huc: nec hinc illo peruio tractu. Que contemplatio apta detegende mortalium uanitati poscere uidetur: ut totum hoc quicquid est: in quo singulis nihil satis est ceu subiectum oculis quantum sit ostendam.

Quæ Portio

¶ Quæ Portio Terræ Habitetur. Cap. lxx.

IAm primum in dimidio computari mihi uidetur: tanq̃ nulla portio ipsi decedat oceano: qui toto circundatus medio & omnes cæteras fundẽs recipiensq̃ aquas: & quicquid exit in nubes ac sydera ipsa tot & tantæ magnitudinis pascens. Quo tandem amplitudinis spatio terra creditur habitari. Improba & infinita debet esse tam uastæ molis possessio. Adde q̃ ex relicto spatio plus abstulit cælum. Nam cum sint eius quinq̃ partes: quas uocant zonas: īfesto rigore: & æterno premitur gelu omne: quicquid est subiectum duabus extremis. Vtrinq̃ circa uertices: hunc: qui septẽtrion uocat̃ eumq̃: qui aduersus illi austrinus appellatur: Perpetua caligo utrobiq̃: & aliena molliorum siderum aspectu maligna: ac pruina tantum albicans: Lux uero media terrarum qua solis orbita est exusta flammis & cremata: quo minus uapore torretur. Circa quam duæ tantum inter exustam & rigentes temperantur. Hæq̃ ipsæ inter se non peruiæ propter incendium syderis. Ita terræ tres partes abstulit cælum Occeani rapina in incerto est. Sed & relicta nobis una portio: haud scio: an etiam in maiore damno sit Idem siquidem occeanus infusus in multos (ut dicemus) sinus: adeo uicino accessu interna maria allatrat: ut cẽtum quindecim milibus passuũ arabicus sinus distet ab ægyptio mari. Caspius uero. ccclxxv. milibus a pontico. Idem interfusus intrat per tot maria: quibus africam europã asiamq̃ dispertit. Quãtum terrarum occupet cõputetur etiam nunc mensura tot fluminum: tantarũ paludũ. Addantur & lacus & stagna. Iam elata in cælum: & ardua aspectu quoq̃ iuga. Iam siluæ uallesq̃ præruptæ & solitudines & mille causis deserta detrahantur. Hæ tot portiones terræ: immo uero: ut plures tradidere: mundi punctus: neq̃ enĩ est aliud terra uniuersa. hæc est materia gloriæ nostræ: hæc sedes: hic honores gerimus hic exercemus imperia: hic opes cupimus: hic tumultuatur humanũ genus: hic instauramus bella etiã ciuilia: mutuis cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores transeam hæc: in qua conterminos pellimus: furtoq̃ uicini cespitem nostro solo affodimus: ut qui latissime rura metatus fuerit: ultraq̃ famam exegerit accolas quota terrarum parte gaudeat: uel cum ad mensuram auaritiæ suæ fines propagauerit: quam tandem portionem defunctus eius optineat.

¶ Mediam esse mundi terram. ¶ Cap. lxxi.

MEdiam esse mundi totius terram haud dubiis constat argumẽtis: sed clarissime æquinoctii paribus horis. Nam nisi in medio esset: æquales dies noctesq̃ habere non posse deprehenderunt. & Dioptræ: quæ uel maxime id confirmant: cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occasusq̃ cernatur: & solstitialis exortus per suam lineam brumalisq̃ occasus. Quæ accidere nullo modo possent: nisi in centro sita esset.

¶ De syderum inæqualitate: & de eclipsi. & ubi & quare. ¶ Cap. lxxii.

TRes autem circuli supradictis zonis ĩplexi inæqualitates temporum distinguunt. Solstitialis a parte signiferi excellissima nobis ad septẽtrionalẽ plagam uersus. Contraq̃ ad alium polũ brumalis. Item medio ambitu signiferi orbis incedens æquinoctialis. Reliquorum quæ miramur causa in ipsius terræ figura est: quam globo similem. & cum ea aquas iisdem intelligitur argumẽtis. Sic enim fit haud dubie: ut nobis septẽtrionalis plagæ sydera nunq̃ occidant: contra meridianæ nunq̃ oriantur. Rursusq̃ hæc ab illis non cernant̃ attollente se contra medios uisus terrarũ globo. Septẽtriones nõ cernit troglodytice & confinis ægyptus. Nec canopum italia. & quã uocant berenices crinem. Item quã sub Diuo Augusto cognominauere Cæsaris thronon. insignis ibi stella: adeoq̃ manifesto assurgens fastigio incuruat̃: ut canopus quartã fere partem signi unius supra terrã eminere alexandriæ intuentibus uideat̃. Eadem a rhodo terram quodãmodo ipsam stringere. In ponto omnino non cernat̃: ubi maxĩe sublimis septẽtrio. Idem a rhodo abscondit̃: magisq̃ alexandriæ. In arabia nouẽbri mense prima uigilia occultus. secũda se ostendit. In meroe solstitio uesperi paulisper apparet. paucisq̃ ante exortum arcturi diebus pariter cũ die cernit̃. Nauigantium hæc maxime cursus deprehendunt in alia aduerso: in alia prono mari. subitoq̃ conspicuis atq̃ ut e freto emergentibus: quæ in anfractu pilæ latuere. syderibus. Neq̃ enim (ut dixere aliqui) mundus hic polo excelsiore se attollitur: undiq̃ non cernantur hæc sydera. Verũ hæc eadem quibusq̃ proximis sublimiora creduntur: eademq̃ demersa longinquis. Vtq̃ nunc sublimis in deiectu positis uidetur hic uertex: sic in illam terræ deuexitatem transgressis illa se attollunt residentibus: quæ hic excelsa fuerant: quod nisi in figura pilæ accidere non posset. Ideoq̃ defectus solis ac lunæ uespertinos orientis incolæ non sentiunt: nec matutinos ad occasum habitantes: meridianos uero sæpius. Nobili apud arabiam magni Alexandri uictoria luna defecisse noctis secunda hora prodita est. Eademq̃ in sicilia exoriens. Solis defectum Vipsano & Fonteio coss. qui fuere ante paucos annos factum pridie calend. maias: Campania hora diei inter septimam & octauam sensit. Corbulo dux in armenia inter horam diei decimam & undecimam prodidit uisum circuitu globi alia aliis detegente & occultante. Quod si plana esset terra: simul omnia apparerent cunctis: noctesq̃ non fierent inæquales: neq̃ aliis q̃ in medio sitis paria duodecim horarum interualla cernerentur: quæ nunc non in omni parte simili

modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. Cap.lxxiii.

IDeo nec nox dieſq; q̄uis eadem toto orbi ſimul eſt oppoſitu globi noctem: aut ambitu diem af
ferente. Multis hoc cognitum experimentis. In africa hiſpaniaq; turrium Hannibalis. In aſia
uero propter piraticos terrores: ſimili ſpecularum præſidio excitato: in quis prænunciatos
ignes ſexta hora diei accenſos: ſæpe compertum eſt: tertia noctis a tergo ultimis uiſos. Eiuſdem Alexan
dri curſor Philonides ex ſicyone ad elin: mille & ducenta ſtadia nouem diei confecit horis: Indeq; q̄uis
decliui itinere tertia noctis hora remenſus eſt ſæpius. Cauſa ꝗ eunti cum ſole iter erat: eundemq; reme-
ans obuium contrario præuertebat occurſu. Qua de cauſa ad occaſum nauigantes: q̄uis breuiſſimo die
uincunt ſpatia nocturnæ nauigationis ut ſolem ipſum comitantes.

Gnomica de eadem re & horologio primo. Cap.lxxiiii.

VAſaq; horoſcopa non ubiq; eidem ſunt uſui: trecentis ſtadiis aut longiſſime etiam quingentis
mutantibus ſemet umbris. Solis itaq; umbilici quem gnomonem appellant umbra in ægypto
meridiano tempore: æquinoctii die paulo plus q̄ dimidiam gnomonis menſuram efficit. In ur
be roma nona pars gnomonis deeſt umbræ. In oppido ancona ſupereſt quinta.xxx. In parte italiæ: quæ
Venetia appellatur: eiſdem horis umbra gnomoni par fit.

Vbi & quando nullæ umbræ. Cap.lxxv.

SImili modo tradunt in ſyene oppido: quod eſt ſupra alexandriam quinq; milibus ſtadiorum:
ſolſtitii die medio nullam umbram iaci: Puteumq; eius experimenti gratia factum: totum illu-
minari. Ex quo apparere ſolem illi loco ſupra uerticem eſſe: quod etiam in india ſupra flumen
hyſpaſin fieri tempore eodem Oneſicritus ſcripſit. Conſtatq; in berenice urbe troglodytarum: & inde
ſtadiis quattuor milibus octingentis.xx. eadem gente in ptolemaide oppido: quod in margine rubri
maris ad primos elephantorum uenatus conditum eſt: Hoc idem ante ſolſtitium quadrigenis quinis
diebus totidemq; poſtea fieri: & per eos nonaginta dies in meridiem umbras iaci. Rurſus in meroe in-
ſula quæ eſt caput gentis æthiopum quinq; milibus ſtadiorum: & ſyene in amne nilo habitatur bis anno
abſumi umbras ſole duodeuiceſimam tauri partem & quartamdecimam leonis obtinente. In india gen
te oretum mons eſt Maleus nomine: iuxta quem umbræ æſtate in auſtrum: hyeme ad ſeptētrionem ia-
ciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet ſeptētrio. In eadem india patalis celeberrimo portu
ſol dexter oritur. Vmbræ in meridiem cadunt. Septētrionem ibi Alexandro morante annotatum pri-
ma tantum noctis parte aſpici Oneſicritus dux eius ſcripſit. Quibus in locis in die um bræ non ſint ſe-
ptētrionem non conſpici: & ea loca appellari aſcia: nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ: & ubi in contrarium. Cap.lxxvi.

ET in tota troglodytice umbras biſquadragintaquinq; diebus in anno Eratoſthenes in contra-
rium cadere prodidit.

Vbi longiſſimus dies: & ubi breuiſſimus. Cap.lxxvii.

SIc fit ut uario lucis incremento in meroe longiſſimus dies.xii.horas æquinoctiales & octo par
tes unius horæ colligat. Alexandriæ uero.xiiii.horas. In italia.xv. In britānia.xvii.ubi æſtate lu
cidæ noctes haud dubie repromittunt id: quod cogit ratio credi. Solſtitialibus diebus accedē
te ſole propius uerticem mundi anguſto lucis ambitu ſubiecto terræ continuos dies haberi ſenis menſi
bus: noctesq; e diuerſo ad brumam remoto. Quod fieri in inſula tyle Pythias maſſilienſis ſcripſit: ſex
dierum nauigatione in ſeptētrionem a britānia diſtante. Quidam uero in noma: quæ diſtat a Camaldu
no britāniæ oppido circiter ducentis milibus affirmant.

ſubiectæ uel ſubiecta terra

Item de horologio. Cap.lxxviii.

VMbrarum hanc rationem: & quam uocant gnomonicē inuenit Anaximenes mileſius Anaxi-
mandri: de quo diximus: & Thaletis diſcipulus: primuſq; horologium quod appellant ſcioteri
con lacædemone oſtendit.

Quomodo dies obſeruentur. Cap.lxxix.

IPſum diem alii aliter obſeruauere. Babyllonii inter duos ſolis exortus. Athenienſes inter duos
occaſus. Vmbri a meridie in meridiem. Vulgus omne a luce ad tenebras. Sacerdotes roma-
ni & qui diem diffiniere ciuilem: item ægyptii: & Hipparchus a media nocte in mediam. Mino
ra autem interualla eſſe lucis inter ortus ſolis iuxta ſolſtitia q̄ æquinoctia apparet. quia poſitio ſigniferi
circa media ſui obliquior eſt: iuxta ſolſtitium uero rectior.

Differentiæ gentium & ratio. Cap.lxxx.

COntexenda ſunt his cæleſtibus nexa cauſis. Nanq; æthiopas uicini ſyderis uapore torreri: adu
ſtiſq; ſimiles gigni: barba & capillo uibrato non eſt dubium. Et aduerſa plaga mundi atq;
glaciali candida cute eſſe gentes flauis promiſſas crinibus. Truces uero ex cæli rigore has &
illas mobilitates habentes. Ipſorumq; crinium argumento illis in ſupera ſuccum reuocari natura ua-
poris. His in inferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras: illic uarias effigies animalium
prouenire; & maxime alitum: & in multas figuras gigni uolucres. Corporum autem proceritatē utro-
biq; illic ignium

biq;:illic ignium nisu:hic humoris alimento. Medio uero terræ salubris utrinq; mixtura: fertilis ad omnia tractus: modicus corporum habitus. Magna & in colore temperies. Ritus molles: sensus liquidus: ingenia fœcunda: totiusq; naturæ capacia. Iisdem imperia quæ nunq̃ extimis gentibus fuerint: sicut ne illę quidem his paruerit auulsæ ac pro immanitate naturæ urgentis illas solitariæ.

¶ De motu terræ. ¶ Cap. lxxxi.

BAbyloniorum placita motus terræ: hiatusq;: & cætera omnia: ut syderũ existimant fieri. Sed illorum trium quibus fulmina assignant. Fieri autem hæc meantium cum sole: aut congruenti um: & maxime circa quadrata mundi. Præclara quædam esse & imortalis in eo (si credimus) diuinitas phibetur Anaximãdro milesio physico: quẽ ferunt lacędemoniis prædixisse: ut urbẽ ac tecta cũ stodirent. Instare enim motum terræ. Et tum urbs tota eorum corruit. Et taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta cladem insuper eam ruina pressit. Perhibetur & Pherecydis Pythagoræ doctoris alia coniectatio: sed & illa diuina: Haustu aquæ e puteo præsensisse ac prædixisse ibi terræ motum. Quæ si uera sunt: quantum a deo tandẽ uideri possunt tales distare dum uiuant? Et hæc quidem arbitrio cuiusq; existimanda relinquantur. Ventos in causa esse non dubium reor. Neq; enĩ unq̃ intremiscunt terræ: nisi sopito mari: cæloq; adeo tranquillo: ut uolatus auium non pendeant subtracto omni spiritu qui uehit: nec unq̃ nisi post uentos conditos. s. in uenas: & cauernas eius occulto afflatu. Neq; aliud est in terra tremor q̃ in nube tonitruum. Nec hiatus aliud q̃ cum fulmen erumpit incluso spiritu luctante: & ad libertatem exire nitente.

¶ De terræ hiatibus. ¶ Cap. lxxxii.

VArie itaq; quatitur: & mira eduntur opera: alibi prostratis mœnibus: alibi hiatu profundo haustis: alibi egestis molibus: alibi emissis amnibus: nõnunq̃ etiam ignibus calidis ue fontibus: alibi aduerso fluminum cursu. Præcedit uero comitaturq; terribilis sonus: alias murmur similius mugitibus: aut clamori humano: armorum ue pulsantium fragori: pro qualitate materiæ excipientis formaq; uel cauernarum uel cuniculi: per quem meat exilius grassante in angusto eodem rauco: in recuruis resultante: in duris feruente: in humidis fluctuante & stagnantibus. Item feruente contra solida. Itaq; & sine motu sæpe editur sonus: nec simplici modo quatitur unq̃: sed tremit uibratq;. Hiatus uero alias remanet: ostendens quæ sorbuit: alias occultat ore compresso. Rursusq; ita inducto solo: ut nulla uestigia extent: urbibus plerunq; deuoratis: agrorumq; tractu hausto. Maritima autem maxime quatiuntur. nec montosa tali modo carent. Exploratum est mihi alpes a penninas sæpius tremuisse. Et autumno ac uere terræ crebrius mouentur: sicut fiunt fulmina. Ideo galliæ: & ægyptus minime quatiuntur: quoniam hic æstatis causa obstat: illic hyemis. Item noctu sæpius: q̃ interdiu. Maximi autem futuri signa motus existunt hi matutini uespertiniq;: sed propinqua luce crebri. Interdiu autem circa meridiem fiunt: & solis lunæq; defectu: quoniam tempestates tunc sopiuntur. Præcipue uero cum sequitur hymbrem æstus hymbresue æstum.

¶ Signa motus futuri. ¶ Cap. lxxxiii.

NAuigantes uero sentiunt non dubia coniectura: siue flatu intumescente fluctu subito: aut quatiente ictu. Intremunt uero & in nauibus posita æque q̃ in ædificiis: crepituq; prænuntiant. Quin & uolucres nõ ipauidæ sedent: Est & in cœlo signum: præceditq; motu futuro: aut interdiu: aut paulo post occasum sereno ceu tenuis lineæ nubis in longum porrectæ spatium. Est & in puteis turbidior aqua: nec sine odoris tedio.

¶ Auxilia contra motus futuros. ¶ Cap. lxxxiiii.

SIcut & iisdem est remedium: quale cloacæ: & crebri specus præbent. Præconceptum enim spiritum exhalant. quod in certis notatur oppidis: quæ minus quatiuntur crebris ad purgandam eluuiem cuniculis cauata. Multoq; sunt tutiora in iisdem illis quæ pendent: sicut neapoli in italia intelligitur parte eius: quæ solida est ad tales casus obnoxia. Tutissimi sunt ædificiorum fornices: anguli quoq; parietum: pontesq; alterno pulsu renitente. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differentia est & in ipso genere motus. Pluribus siquidem modis quatitur. Tutissimum est cum uibrat crispante ædificiorum crepitu: & cum intumescit assurgens: alternoq; motu residet innoxium: & cum concurrentia tecta contrario ictu arietant: quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinatio: & fluctus more quædam uolutatio infesta est: aut cum in unam partem totus se motus impellit. Desinunt autem tremores cum uentus emersit. Sin uero durauere: non ante quadraginta dies sistuntur. Plerũq; & tardius: utpote cum quidam annuo & biennii spatio durauerint.

¶ Portenta terrarum semel uisa. ¶ Cap. lxxxv.

FActum est & hoc semel: quod equidem in hetruscæ disciplinæ uoluminibus inueni: ingens terrarum portentum. L. Martio. Sex. Iulio coss. in agro mutinensi. Nanq; montes duo inter se concurrerunt: crepitu maximo assultantes recedentesq;: inter eos flamma fumoq; in cælum exeunte interdiu spectante e uia æmilia magna equitum romanorum familiarum & uiatorum

multitudine. Eo concursu uillæ omnes elisæ. Animalia permulta quæ intra fuerant exanimata sunt an-
no ante sociale bellum: quod haud scio: an funestius ipsi terræ italiæ fuerit q̃ ciuile. Non minus mirum
ostentum & nostra cognouit ætas: anno Neronis principis supremo: sicut ĩ rebus eius exposuimus pra
tis oleisq;: intercedente uia publica: in contrarias sedes transgressis in agro marrucino prædiis Vectii
Marcelli equitis ro. res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus. Cap. lxxxvi.

FIunt simul cum terræmotu & inundationes maris eodem uidelicet spiritu infusi: aut residen-
tis sinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium extitit motus Tyberii Cæsaris principa-
tu. xii. urbibus asiæ una nocte prostratis. Creberrimus punico bello intra eundem annum sep-
ties atq; quinquagies nunciatus romam. Quo quidem anno ad thrasimenum lacum dimicantes ma-
ximum motum neq; pœni sensere nec romani. Nec uero simplex malum: aut in ipso tantum motu peri
culum est. Sed par aut maius ostentum: nunq̃ urbs roma tremuit ut non futuri euentus alicuius id præ
nuncium esset.

Quibus locis maria recesserint. Cap. lxxxvii.

EAdem nascentium causa terrarum est cum idem ille spiritus attollendo potens solo non ualet
erumpere. Nascuntur enim: nec fluminum tantum inuectu: sicut echinades insulæ ab acheloo
amne conuectæ: miroq; pars ægypti a nilo. In quam a pharo ĩsula noctis & diei cursum fuisse
Homero credimus. Nec recessu maris: sicut eidem: circeis. Quod accidisse & in ambraciæ portu decem
milium pas. interuallo: & atheniensium quinq; milium ad pyræeũ memoratur. Et ephesi ubi quondam
ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidem si credimus mare fuit supra mẽphi: usq; ad æthiopum mõ
tes. Itemq; a planis arabiæ mare circa ilium: & tota teuthrania quaq; campos intulerit mæander.

Ratio insularum enascentium. Cap. lxxxviii.

NAscuntur & alio modo terræ. ac repente in aliquo mari emergunt: uelut paria secum faciente
natura: quæq; hauserit hiatus alio loco reddente.

Quæ & quibus temporibus enatæ sunt. Cap. lxxxix.

CLaræ iampridem insulæ: delos & rhodos memoriæ produntur enatæ. Postea minores ultra
melo: anaphe: inter lennum: & hellespontum nea: inter lebedum & theon alone: inter cycladas
olympiadis. cxxxv. anno quarto: thera & therasia. Inter easdem post annos. cxxx. hiera eadem
q; automate. Et ab ea duobus stadiis post annos. cx. in nostro æuo. M. Iunio Syllano &. L. Balbo coss.
ad. viii. idus iulii Thia.

Quas terras interruperint maria. Cap. lxxxx.

ANte nos & iuxta italiam inter æolias insulas: item iuxta cretam emersit e mari mille quingen-
tum passuum una. Cum calidis fontibus altera olympiadis. cxliii. anno tertio: in thusco sinu:
flagrans hæc uiolento cum flatu. Proditur quoq; memoriæ magnam circa illam multitudinẽ
Apiscium fluitantem confestim expirasse: quibus ex iis cibus fuisset. Sic & pythecusas in cam-
pano sinu ferunt ortas. Mox in iis montem Epopon cũ repente flamma ex eo emicuisset cam
pestri æquatum planitie. In eadem & oppidum haustum profundo: alioq; motu terræ statinam emer-
sisse. Et alio ꝓuolutis mõtib9 ĩsulã extitisse prochitã. Nãq; & hoc mõ ĩsulas rerum natura fecit. Auellit si-
ciliã italiæ: Cyprũ syriæ: Eubocã. boetiæ: euboeæ Atalantem & macriam: belbicum bithyniæ: leucosiã
syrenum promontorio.

Quæ insulæ continenti adiunctæ. Cap. xci.

RVrsus abstulit insulas mari: iunxitq; terris. Antissam lesbo: zephyrium halycarnaso: ethusam
mindo: domiston & pernen mileto: arthemisiam parthenio promontorio: hybanda quon-
dam insula ioniæ. cc. nunc a mari abest stadiis. Syriten ephesus in mediterranea habet. Derasi-
das & sophoniam uicinam ei. Magnesia Epidaurus & oricon insulæ esse desierunt.

priene

Quæ terræmotu mari permutatæ. Cap. xcii.

IN totum abstulit terras primum omnium ubi atlanticum mare est (si Platoni credimus) in
medio spatio. Mox interno: quæ uidemus hodie: mersam acarnaniam ambracio sinu: achaiam
corinthio: europam asiamq; propontide & ponto. Ad hoc perrupit mare leucada: antirrhium
hellespontum: bosporos duos.

Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt. Cap. xciii.

ATq; ut sinus & stagna prætercam: ipsa se condens terra deuorauit. Cybotum altissimum mon
tem cum oppido curite: sipylum in magnesia. Et prius in eodem loco clarissimam urbem quę
tantalis uocabatur. Galanis & Gamales urbium in phœnice agros & cum ipsis phegiũ æthio
piæ iugum excelsissimum: tanq̃ non infida grassarentur & littora.

Quæ urbes haustæ sint a mari. Cap. xciiii.

PYrrham & antistam circa meotin pontus abstulit. Elicen & buram sinus corinthius: quarum
in alto uestigia apparent. Ex insula cea amplius .. xxx. milia passuum abrupta subito cum plu-
rimis mortalium rapuit. Et in sicilia dimidiam tyndarida urbem ac quicquid ab italia deest.
Similiter in bœotia & eleusina.

De Piaculis. Cap. xcv.

motus enim uero

MOtus enĩuero terræ ſileantur & quicquid eſt:ubi ſaltẽ buſta urbium extant. Simul ut terræ mi
racula potius dicamus ꝙ ſcelera naturæ. Et hercule non cæleſtia enarratu difficilora fuerint.
Metallorum opulentia tam uaria:tam diues:tam fœcunda:tot ſæculis ſuboriens: cum tantũ
quotidie orbe toto populentur ignes:ruinæ:naufragia:bella:fraudes:tantum uero luxuria & tot morta
les conterant. Gẽmarum pictura tam multiplex. Lapidum tam diſcolores maculæ. Interq; eos candor
alicuius præter lucem omnia excludens. Medicatorum fontium uis. Ignium tot locis emicantium per-
petua tot ſæculis incendia. Spiritus lœtales alibi:aut ſcrobibus emiſſi:aut ipſo loci ſitu mortiferi. Alibi
uolucribus tantum:ut ſoracte uicino urbi tractu. Alibi præter hoĩem cæteris animantibus: nõnunꝙ &
homini:ut in ſinueſſano agro & puteolano ſunt. quæ Spiracula alii uocant:alii charoneas ſcrobes:mor
tiferum ſpiritum exhalantes. Item in hirpinis anſancti ac mephtiis eundem locum:quẽ qui intrauere mo
riuntur. Simili modo hierapoli in aſia matris magnæ tãtum ſacerdoti Innoxium. Alibi fatidici ſpecus:
quorum exhalatione temulenti futura præcinunt:ut delphis nobiliſſimo oraculo. Quibus in rebus qd
poſſit aliud cauſæ afferre mortalium quiſpiam:ꝙ diffuſæ per omne naturæ ſubinde aliter atq; aliter nu-
men erumpens.

De terris ſemper trementibus. Cap. xcvi.

QVædam uero terre ad ingreſſus tremunt:ſicut in gabinenſi agro non procul urbe roma iuge-
ra ferme ducenta equitantium curſu.

De inſulis ſemper fluctuantibus. Cap. xcvii.

SImiliter in reatino quædam inſulæ ſemper fluctuant:ſicut in agro cecubo: & eodem reatino
mutinenſi:ſtatonienſi:in Vadimonis lacu. & ad Cutylias aquas opaca ſilua:quæ nunꝙ die ac
noctu eodem loco uiſitur. In lydia que uocantur calaminæ:non uentis ſolum:ſed etiam con-
tis uel quolibet impulſu:multorum ciuium mithridatico bello ſalus. Sunt & in nympheo paruæ ſaltua
res dictæ:quoniam in ſymphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouentur. In tarquinenſi lacu
magno italiæ duo nemora circunferuntur nunc triquetram figuram edentes:nunc rotundam comple-
xu:uentis impellentibus:quadratam nunquam.

quo libe
at impul
ſæ

Quibus in terris non pluat: & aceruata terrarum miracula & ceteroꝝ elementoꝝ. Cap. xcviii.

CElebre fanum habet Veneris paphos:in cuius quãdam aream non impluit. Item in ea oppi-
do troadis circa ſimulacrum Mineruæ. In eodem relicta ſacrificia non putreſcunt. Iuxta har-
paſa oppidum aſiæ cautes ſtat horrenda:uno digito mobilis. Eadem ſi toto corpore impellatᷣ
reſiſtens. In taurorũ peninſula in ciuitate paraſino:terra eſt:qua ſanantur omnia uulnera. At circa aſſon
troadis lapis naſcitur. quo conſumuntur omnia corpora: Sarcophagus uocatur. Duo ſunt mõtes iuxta
flumen indum:alteri natura eſt ut ferrum omne teneat:alteri ut reſpuat. Itaq; ſint claui in calciamento:
ueſtigia auelli in altero non poſſe:in altero ſiſti. Locris & crotone peſtilentiam nunꝙ fuiſſe:nec ullo ter-
ræmotu laboratum annotatum eſt. In lycia uero ſemper a terræmotu. xl. dies ſerenos eſſe. In agro har-
pano frumentum ſatu non naſcitur. Ad aras mutias in ueiente & apud tuſculanum: & in ſilua ciminia:
loca ſunt:in quibus in terram depacta non extrahuntur. In cruſtumino natum fœnum ibi noxium: ex-
tra ſalubræ eſt. Et de aquarum natura complura dicta ſunt.

Qua ratione æſtus maris accedant & recedant. Cap. xcix.

SEd æſtus maris accedere & reciprocare maxime mirum eſt: Pluribus quidem modis accidit.
Verum cauſa in ſole lunaq;. Bis inter duos exortus lunæ affluunt:biſq; remeant uicenis qua-
terniſq; ſemper horis. Et primum attollente ſecum ea mundo intumeſcentes. Mox a meri-
diano cæli faſtigio uergente in occaſum reſidentes. Rurſuſq; ab occaſu ſubter cæli ima & meridiano cõ-
traria accedente inundantes. Hic donec iterum exoriantur ſe ſorbentes. Nec nunꝙ eodem tempore quo
pridie refluit:ut ancillante ſydere trahenteq; ſecum auido hauſtu maria: & aſſidue aliunde ꝙ pridie exo
riente paribus tamen interuallis reciproci:ſeniſq; ſemper horis:non cuiuſq; diei:aut noctis:aut loci:ſed
æquinoctialibus:ideoq; inæquales uulgarium horarum ſpatio:utcunq; plures in eas aut diei aut no-
ctis illarum menſuræ cadunt: & æquinoctio tantum pares ubiq;. Ingens argumentum plerumq; lucis
ac uicis etiam diurnæ hebetes eſſe qui negent ſubtermeare ſydera:ac rurſus eadem reſurgere:ſimilemq;
terris:imo uero uniuerſæ naturæ: & inde faciem in iiſdem ortus occaſuſq; operibus non aliter ſub terra
manifeſto ſyderis curſu alio ue effectu:ꝙ cum præter oculos noſtros feratur. Multiplex etiam num lu
naris differentia:primumq; ſeptenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduam æſtus. Pleniore ab ea
exundant:plenaq; maxime feruent. Inde miteſcunt. Pares ad ſeptimam primis. Iterumq; alio latere
diuidua augentur. In coitu ſolis pares. Plane eadem aquilonia: & a terris longius recedente mitiores
ꝙ cum in auſtros digreſſa propiore niſu uim ſuam exercet. Per octonos quoq; annos ad principia
motus & paria incrementa centeſimo lunæ reuocantur ambitu: augente ea cuncta: Solis annuis
cauſis:duobus æquinoctiis maxime tumentes: & autũnali amplius ꝙ uerno. Inanes uero bruma: & ma
gis ſolſtitio. Nec tamen in ipſis:quod dixi:temporum articulis:ſed paucis poſt diebus:ſicuti neq; ĩ ple
na aut nouiſſima ſed poſtea:nec ſtatim ut lunam mundus oſtendat:occultet ue: aut media plaga de-

clinet: uerum fere duabus horis æquinoctialibus seruis: tardiore semper ad terras omnium: quæ geruntur in cælo eflectu cadente q̄ uisu: sicuti fulguris & tonitrui & fulminum. Omnes enim æstus in oceano maiora integunt spatia inundantq; q̄ in reliquo mari. siue quia totum in uniuersitate animosius est: q̄ in parte: siue quia magnitudo aperta: syderis uim laxe grassantis efficatius sentit: eandem angustiis arcentibus. Qua de causa nec lacus: nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra britaniam intumescere æstus Pytheas massiliensis auctor est. Interiora autem maria clauduntur ut portu. Quibusdam tamen in locis spatiosior laxitas dicioni patet: utpote cum plura exempla sunt: in tranquillo mari: nulloq; uelorum impulsu tertio die ex italia peruectorum uticam æstu feruente. Circa littora autem magis q̄ in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extremo pulsum uenarum. id est spiritus: magis sentiunt.

Vbi æstus extra rationem. Cap. c.

IN plerisq; tamen æstuariis propter dispares syderum in quoq; tractu exortus diuersi existunt æstus: tempore non ratione discordes: sicut in syrtibus. Ex quorundam tamen priuata natura est: uelut taurominitani erupi. Sæpius & in euboea septies die ac nocte reciprocantes. Aestus idem triduo in mense consistit septima: Octaua: nonaq; luna. Gadibus: qui est delubro Herculis proximus: fons inclusus ad putei modum: alias simul cum oceano augetur: minuiturq;: alias uero utrunq; contrariis temporibus. Eodem in loco alter oceani motibus consentit. In ripa bethys oppidum est: cuius putei crescente æstu minuuntur: augescunt decedente mediis temporum immobiles. Eadem natura in hispali oppido uni puteo: cæteris uulgaris. Et pontus semper extra meat in propontidem: introrsus in pontum nunq̄ refluo mari.

Miracula maris. Cap. ci.

OMnia plenilunio maria purgantur: quædam & stato tempore. Circa Messanam & Mylas simo similia expuuntur in littus purgamenta. unde fabula solis boues ibi stabulari. His adde: ut nihil: quod equidem nouerim. prætercam: Aristoteles nullum animal nisi æstu recedente expirare affirmat. Obseruatum id multum in gallico oceano: & duntaxat in homine compertum.

Quæ potestas lunæ & terrena & marina. Cap. cii.

QVo uera coniectatio existit haud frustra: spiritum sydus lunæ existimari. Et hoc esse quod terras saturet: accedensq; corpora impleat: abscedensq; inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia: & maxime spiritum sentire quibus sanguis non sit. Sed & sanguinem hominū etiam cum lumine eius augeri ac minui. Frondes quoq; ac pabula (ut suo loco dicetur) sentire: in omnia eandem penetrante ui.

Quæ solis & quare salsum mare. Cap. ciii.

ITaq; solis ardore siccatur liquor. & hoc esse masculum sydus accepimus torrens cuncta sorbensq; Sic mari late patenti saporem incoqui Salis: aut quia exhausto inde dulci tenuiq;: quod facillime trahat uis ignea: omne asperius crassiusq; liquatur. Ideo summam æquorum aquam dulciorem profunda. Hanc esse ueriorem causam asperi saporis: q̄ q; mare terræ sudor sit æternus: aut quia plurimum ex arido misceatur illi uapore: aut quia terræ natura medicatas aquas inficiat. Est in exemplis Dionysio siciliæ tyranno: cum pulsus est ea potentia: accidisse prodigium: ut uno die in portu dulcesceret mare.

Item de natura lunæ. Cap. ciiii.

COntrario ferunt lunæ fæmineum ac molle sydus atq; nocturnum soluere humorem: & trahere: non auferre. Id manifestum est q; ferarum occisa corpora i tabem uisu suo resoluat: somnoq; sopitis torporem contractum in caput reuocet. Glaciem refundat cunctaq; humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ uices: semperq; sufficere aliis syderum elementa cogentibus: aliis uero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum esse: sicut in marinis solis.

Vbi altissimum mare. Cap. cv.

ALtissimum mare. xv. stadiorum Fabianus tradit. Alii in ponto ex aduerso coraxorum gentis uocant bathea ponti. tricentis fere a continenti stadiis immensam altitudinem maris tradunt uadis nunq̄ repertis.

Miracula aquarum fontium & fluminum. Cap. cvi.

MIrabilius id faciunt aquæ dulces iuxta mare ut fistulis emicantes. Nam nec aquarum natura a miraculis cessat. Dulces mari inuehuntur leuiores haud dubie. Ideo & marinæ quarum natura grauior magis inuecta sustinent. Quædam uero & dulces inter se supermeant alias. Vt in fucino lacu inuectus amnis: in lario addua in uerbano ticinus: in benaco mintius: in seuinno ollius: in lemanno rhodanus. Hi trans alpes. Superiores i italiam multorum milium transitu hospitales suas tantum nec largiores q̄ intulere aquas euehentes. Proditum hoc & in oronte amne syriæ multisq; aliis. Quidam uero odio maris ipsa subeunt uada: sicut Aretusa fons syracusanus in quo redduntur iacta in alpheum: qui per olympiam fluens peloponnesiaco littori infunditur. Subeunt terras rursusq; redduntur. Lycus in asia. Erasinus in argolica. Tigris in mesopotamia. Et quæ in Aesculapii fonte athenis immersa sunt in phalerico redduntur. Et in atinate campo fluuius mersus post. xx. milia passuum exit. Et in aquileiensi

exit. Et in aquileiensi timauus. Nihil in asphaltite iudeæ lacu qui bitumen gignit mergi potest. Nec in armeniæ maioris Aritissam. is quidem introrsus pisces alit. In salentino iuxta oppidum m anduriam lacus ad margines plenus: neq; exaustis aquis minuitur: neq; infusis augetur. In ciconum flumine: & in piceno: lacu uelino lignum deiectum lapideo cortice obducitur. Et in surio colchidis flumine adeo ut lapidem plerũq; durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine Silari ultra surrentum non uirgulta modo imersa: uerum & folia lapidescunt. alias salubris potus eius aquæ. In exitu paludis reatinæ saxum crescit. Et in rubro mari oleæ: uirentesq; frutices enascuntur. Sed & fontium plurimorum natura mira est feruore. Idq; etiam in iugis alpium ipsoq; in mari: & inter italiam & enariam ut in baiano sinu: & in liri fluuio multisq; aliis. Nam dulcis haustus in mari plurimis locis ut ad chelidonias insulas & arabũ: & in gaditano oceano. Patauinorum aquis calidis hærbæ uirentes innascuntur: pisanorum ranæ. Ad uetulonios in hetruria non procul a mari pisces. In casinate fluuius appellatur scatebra frigidus abundantior æstate. In eo: ut in arcadiæ stymphali: enascuntur aquatiles musculi. In dodone Iouis fons cũ sit gelidus: & immersas faces extinguat: si extincte admoueantur accendit. idem meridie semper deficit qua de causa anapauomenon uocant. Mox increscens ad medium noctis exuberat. Ab eo rursus sensim deficit. in illyriis supra fontem frigidum expansæ uestes accenduntur. iouis Hammonis fons interdiu frigidus: noctibus feruet. in troglodytis fons solis appellatur dulcis: & circa meridiem maxime frigidus: mox paulatim tepescens ad noctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi fons mediis diebus æstiuis uelut interquiescens semper aret. in tenedo insula fons semper a tertia noctis hora ĩ sextam ab æstiuo solstitio exundat. Et in delo insula inopus fons eodem quo nilus modo: ac pariter cum eo decrescit augeturq;. Contra timauũ amnẽ insula parua in mari ẽ cum fontibus calidis: qui pariter cũ æstu maris crescunt minuunturq;. in agro pitinate trans apenninum fluuius nouanus omnibus solstitiis torrens bruma siccatur. in falisco clitũni amnis aqua potata candidos boues facit. in bœotia amnis melas oues nigras. Cephisus ex eodem lacu ꝓfluens albas: Rursus nigras penitus: ruffasq; iuxta ilium: Xantus: unde & nomẽ amni. in ponto fluuius Astaces irrigat cãpos: in quibus pastę oues nigro lacte æque gentes alunt. in reatino fons Neminia appellatus alio atq; alio loco exoritur: annonæ mutationẽ significans. Brundusii in portu fons incorruptas præstat aquas nauigantibus. Lyncestis aqua quæ uocatur acidula uini modo temulentos facit. Ita in paphlagonia & in agro caleno. In andro insula: templo Liberi patris fontem nonis ianuariis semper uini sapore fluere Mutianus ter coss. credit. Dios tecosia uocat. Iuxta nonacrin arcadiæ Styx nec odore differens nec colore epota illico necat. Item in beroso taurorũ colle tres fontes sine remedio: sine dolore mortiferi. In carrinensi hispaniæ agro duo fontes iuxta fluũt: alter omnia respuens: alter absorbens. In eadem gente alius aurei coloris omnes ostendit pisces nihil extra illam aquam cæteris differentes. In commensi iuxta larium lacum fons largus horis singulis semp intumescit ac residet: in cynonia insula ante lesbum fons calidus uere tantũ fluit. Lacus sannaus in asia circũnascente absynthio inficitur. Colophone in Appollinis clarii specu lacuna est: cuius potu mira redduntur oracula bibentium breuiore uita. Amnes retrofluere & nostra uidit ætas. Neronis principis annis supremis sicut in rebus eius retulimus. iam omnes fontes æstate q̃ hyeme gelidiores esse quem fallit? Sicut illa permira naturæ opera: æs & plumbum in massa mergi: dilatata fluitare. Eiusdemq; ponderis alia sedere: alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyreum lapidem q̃uis grandem innatare. eundemq; cõminutum mergi. Recentia cadauera ad uadum labi: intumescẽtia attolli: inania uasa haud facilius q̃ plena extrahi. Pluuia salinas aqua dulciores esse q̃ reliqua. Nec fieri salem nisi admixtis dulcibus. Marinas tardius gelare: & celerius accendi. Hyeme mare calidius esse: autũno salsius. Omne oleo tranquillari. Et ob id urinantes ore spargere: quoniam mitiget naturam asperam: lucemq; deportet. Niues in alto mari non cadere. Cum omnis aqua deorsum feratur exilire fontes: atq; etiam in ætnæ radicibus flagrantis in tantum ut quinquagena & centena milia passuum harenas flãmarũ globus eructet.

pene: uel Rursusq; nigras penitus

sinnaus

pluuias salinis aqs utiliores esse q̃ reliquas

Ignium & aquarum iuncta miracula & de maltha. Cap. cvii.

IAmq; & ignium quod est naturæ quartum elementum reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis. in comagene urbe samosata stagnum est emittens limum: maltham uocant: flagrantem. cum quid attingit solidi: adhæret Præterea tactus sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo: flagrabatq; miles armis suis. Aquis etiam accenditur. Terra tantum restingui docuere experimenta.

De naptha. Cap. cviii.

SImilis est naturæ naptha: ita appellatur circa babyloniam: & in austagenis parthiæ profluens bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium: transiliuntq; protinus in eam undecunq; uisam. ita ferunt a Media pellicem crematam. postq̃ sacrificature ad aras accesserat: corona igne rapta.

De semper ardentibus locis. Cap. cix

Verum in montium miraculis ardet ætna noctibus semper: tantoq; æuo ignium materia suffi-
cit. Niualis hybernis temporibus: egestumq; cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantum na
tura sæuit exustionem terris denuntians. Flagrat in Phaselide mons chimæra: & quidem im-
mortalis diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua: extingui uero terra aut fœno Gnidius
Ctesias tradit. Eadem in lycia ephesti montes tæda flammante tacti flagrant: adeo: ut lapides quoq; ri-
uorum & harenæ in ipsis aquis ardeant: aliturq; ignis ille pluuiis. Baculo si quis ex iis accenso traxerit
sulcos: riuos ignium sequi narrant. Flagrat ĩ bactris cophanti noctibus uertex. Flagrat ĩ mediis & cestia
gente confinio persidis. Susis quidem ad turrim albam. xv. caminis maximo eorum. Et ĩterdiu campus
babyloniæ flagrat quadam ueluti piscina iugeri magnitudine. Item æthiopum iuxta hesperium montẽ
stellarum modo campi nocte nitent. Similiter ĩ megalipolitanorum agro tametsi internus sit ille iucũ
dus: frondemq; densi supra se nemoris non adurens: & iuxta gelidum fontem semper ardẽs. Nymphei
crater dira apolloniatis suis portẽdit ut Theopompus tradidit. Augetur hymbribus: egeritq; bitumen
temperandum fonte illo ingustabili: alias omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? In medio ma
ri hiera insula ardet. Aeolia insula iuxta italiam cum ipso mari arsit per aliquos dies sociali bello: & do-
nec legatio senatus piauit: Maximo tamen ardet incendio: theonochema dictum: æthiopum iugũ. Tor
rentesq; solis ardoribus flammas egerit. Tot locis: tot incendiis rerum natura terras cremat.

Ignium per se miracula. Cap. cx.

Præterea cum sit huius unius elementi ratio fœcunda: seq; ipsa pariat: & minimis crescat scin-
tillis: quid fore putandum est in tot rogis terræ? Quæ est illa natura quæ uoracitatem auidis-
simam in toto mundo sine damno sui pascit? Addantur iis sydera innumera: ingensq; sol. Ad-
dantur humani ignes: & lapidum quoq; insiti naturæ: attrita inter se ligna: iam nubium & origines ful-
minum. Excedit profecto omnia miracula ullum diem fuisse: quo non cuncta conflagrarent: cum spe-
cula quoq; concaua aduersa solis radiis facilius etiam accendantur: q̃ ullus alius ignis. Quid q̶ innu-
merabiles partus sed naturales scatent? In nympheo exit e petra flamma: quæ aqua accenditur. Exit &
ad aquas scantias. Hæc quidem inualida cum transit: nec longe in alia durans materia. Viret & æterno
hunc fontem igneum contexens fraxinus. Exit ĩ mutinensi agro statis uulcano diebus. Reperitur apud
auctores subiectis ariciæ aruis si carbo deciderit ardere terram. In agro sabino & sidicino unctum fla-
grare lapidem. In salentino oppido. Inatium imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum protinus
flammam existere. In laciniæ iunonis ara sub diuo sita cinerem immobilem esse perflantibus undiq; p-
cellis. Quin & repentinos ignes existere & in aquis. Et in corporibus etiam humanis emicuisse. Trasi-
menum lacum arsisse totum. Seruio Tulio dormienti in pueritia ex capite flammam emicuisse. L.
Martium in hispania interemptis Scipionibus concionantem & milites ad ultionem exhortantem ar-
sisse simili modo Valerius Antias narrat. Plura mox & distinctius. Nunc enim quadam mixtura re-
rum omnium exhibentur miracula. Verum egressa mens interpretationem naturæ: festinat legentium
animos per totum orbem ueluti manu ducere.

egnatia si
ue ignatia

Terræ uniuersæ mensura longitudo & latitudo. Cap. cxi.

Pars nostra terrarum de qua memoro ambiente (ut dictum est) oceano uelut innatans longis-
sime ab ortu & ab occasu patet: hoc est ab india ad Herculis colũnas gadibus sacratas octua-
gies quinquies centena septuagintaocto milia passuum ut Artemidoro placet auctori. Vt ue-
ro Isidoro nonagies octies & decem & octo milia Artemidorus adiicit amplius a gadibus circuitu sa-
cri promontorii ad promontorium Artabrum: quo longissime frons procurrit hispaniæ octingenta
milia nonagintaunum. Id mensuræ duplici currit uia. A gange amne hostioq; eius quo se in eoum oc-
ceanum effundit per indiam parthienenq; ad myriãdrum urbem syriæ in issico sinu positam quinqua-
gies bis quindecim milia passuum. Inde proxima nauigatione cyprum insulam pataram lyciæ rhodũ
astypalæam in carpathio mari ĩ insulas laconicæ tænarum. Lylibeum siciliæ calarim sardiniæ tricies
quater quinquaginta milia. Deinde gades quadragies bis quinquaginta milia. Quæ mensura uni-
uersa ab eo mari efficit octogies quinquies septuagintaoctomilia passuum. Alia uia quæ certior iti-
nere terreno maxime patet a gange ad euphratem amnem quinquagies centena milia passuum &. xxi.
Inde cappadociæ in mazaca. cc. milia. xliiii. inde per phrygiam: cariã: ephesum: quadringenta milia pas-
suum. xcviii. Ab epheso per ægeum pelagus delum ducenta milia. isthmum ducenta duodecim milia.
Deinde terra & laconico mari & corinthiaco sinu patrãs peloponnesi ducenta duo milia quingẽti. Leu-
cadem octingenta sex milia quingenti. Corcyrã totidem Acroceraunia centũ triginta duo milia quin-
genti. Brundusiũ octingenta sex milia quingenti. Romã. ccc. milia sexaginta. Ad alpes usq; calcincoma
cum uicũ quingẽta decẽ & octo milia. Per galliam ad pyreneos montes liberim quingenta qnquaginta
sex milia. Ad oceanum & hispaniæ orã trecenta trigintaduo milia. Traiectu gadis septem milia qngen
ti. Quæ mẽsura (Artemidoro attestãte) nonagĩta efficit sexagĩta nouẽ. Latitudo aũt terræ a meridiano
situ ad septẽtrionẽ

nongenta
nonagin-
ta unum
milia
quatuor
decies cen
tena & qn
quaginta
milia pas
suum
milia octu
agies sexi
es cẽtena
octogita
quinq;

Artemidorus
Isidorus

situ ad septentrionem dimidio fere minor colligitur: quinquaginta quattuor miliũ sexaginta duo. Quo palam fit quantum & hinc uapor abstulerit: & illinc rigor. Neq;.n. deesse arbitror terris: aut nõ esse glo bi formam. Sed inhabitabilia utrinq; incompta esse. Hæc mensura currit a littore æthiopici oceani: qua modo habitatur ad mereon quingẽta quinquaginta milia. Inde alexandriam duodecim milia quinquaginta. Rhodum quingenta octogintaria. Gnidum octogintaquattuor milia quingẽti cum.xxv.M. Samum.c.M. Chium octogintaquattuor.M. Mitilenen.lxv.M. Tenedon.xxviii.M. Sigæum promõtorium.xii.M. quingẽti. Os ponti.cccxii.M.d. Garabin.promontorium.cccl. Os mæotidis.cccxii.M.d. Ostium tanais.cclxv.M. Qui cursus compendiis maris breuior fieri potest.lxxxix.M. Ab ostio tanais nihil modicum diligẽtissimi auctores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta existimauit: cũ circa tanain sarmatarum gentes degere fateretur ad septẽtriones uersas. Isidorus adiecit.xii.M.l. usq; ad tulen: quæ coniectura diuinationis est. Ego non minore q̃ proxime dicto spatio sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quantum esse debet quod innumerabiles gentes subinde sedem mutantes capiat: Vnde ulteriorem mensuram inhabitabilis plagæ multo esse maiorem arbitror. Nam & germania immensas insulas non pridem compertas cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt quæ digna memoratu putem. Vniuersum autem hunc circuitum Eratosthenes in omnium quidem litterarũ subtilitate: & in hac utiq; præter cæteros solers: quem a cunctis probari uideo ducentorum quinquaginta duorum milium stadium prodidit. Quæ mensura romana computatione efficit trecenties quindecies centena milia passuum. Improbum ausum: uerum ita subtili argumentatione comprehensum ut pudeat non credere. Hipparchus & in coarguendo eo & in reliqua omni diligentia mirus adiicit stadiorum paulominus.xxv.milia.

quiquagies quater centena sexaginta duo milia duodecies cẽtena milia qnquaginta milia sexcenta septuaginta octo duodecies cẽtena quinquaginta milia

Harmonica mundi ratio. Cap.cxii.

Alia Dionysiodoro fides: neq; enim subtraham exemplum uanitatis græcæ maximum. Melius hic fuit geometrica scientia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ: ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent: inuenisse dicuntur in sepulchro epistolam Dionysiodori nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum a sepulchro ad infimam terram: esseq; eo stadiorum quadragintaduo milia. Nec defuere geometræ qui interpretarentur significare epistolam a medio terrarum orbe missam quo deorsum ab summo longissimũ esse spatium: & idem pilæmedium. Ex quo consecuta computatio est: ut circuitu esse.cc.quinquagintaquinq; milia stadia pronuntiarent. Harmonica ratio quæ cogit rerum naturam sibi ipsam cõgruere: addit huic mensuræ stadia septem milia: terramq; nonagesimam sextam millesimam totius mundi partem facit.

Cydnius

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS PROHOEMIVM.

HACTENVS DE SITV ET MIRACVLIS TERRAE AQVArumq; ac syderum & ratione uniuersitatis atq; mensura. Nunc de partibus q̃q̃ infinitum id quoq; existimatur: nec temere sine aliqua reprensione tractatum. Haud ullo in genere uenia iustior est: si modo minime mirum est hominem genitum non omnia humana nouisse. Quapropter auctorem neminem unum sequar: Sed ut quęq; uerissimum in quaq; parte arbitrabor. Quoniam commune ferme omnibus fuit: ut eos quisq; diligentissime situs disceret: in quibus ipse prodebat: ideo nec culpabo aut coarguam quemq̃ locorum nuda nomina: & quanta dabitur breuitate: ponentur claritate causisq; dilatis in suas partes. Nunc enim sermo de toto est. Quare sic accipi uelim: ut sicut uidua fama sua nomina: qualia fuere primordio ante ullas res gestas nuncupentur: & sic quædam in his nomen datura quidem: sed mũdi rerũq; naturæ. Terraæ orbis uniuersus in tres diuiditur partes: europã: asiam: africã. Origo ab occasu solis & gaditano freto: qua irrumpens oceanus atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra africa est: leua: europa: inter has asia est. Termini amnes Tanais & Nilus.xv. milia passuum in longitudinem: quas diximus Fauces oceani patent: quinq; milium in latitudine a uico mellaria hispaniæ ad promontorium africæ album: auctore Turamnio Grachula iuxta genito. T. Liuius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt ubi minus.vii.M. passuum. Vbi uero plurimum.x. M. Tam modico ore tam immensa ęquorum uastitas proditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes quippe tæniæ candicantis uadi carinas territant. Qua de causa limẽ interni maris multi eum locum appellauere. Proxima autem faucibus utrinq; impositi montes coercent claustra: abila africæ: europæ calpe: laborum Herculis metæ. Quam ob causam indigenæ columnas eius dei uocant: creduntq; perfossas exclusa antea admisisse maria: & rerum naturæ mutasse faciem.

De europa. Cap. i.

PRimum ergo de europa altrice uictoris omnium gentium populi: longeq; terrarum pulcherrima: quã pleriq; merito non tertiam portionem fecere: uerum æquam: in duas partes ab amne tanai ad gaditanum fretum uniuerso orbe diuiso. Oceanns hoc: quod dictum est: spatio atlanticum mare infundens: & auido meatu terras quæcunq; uenientem expauere demergens: resistentes quoq; flexuoso littorum anfractu lambit: europam uel maxime recessibus crebris excauans: sed in quattuor præcipue sinus. Quorum primus a calpe hispaniæ extimo (ut dictum est) monte locobrutinũ usq; promontorium immenso ambitu flectitur. In eo prima hispania terrarum est ulterior appellata. Eadem bætica. Mox a fine uirgitano citerior eademq; tarraconensis ad pyrenæa iuga. Vlterior in duas per longitudinem prouintias diuiditur. Siquidem bæticæ latere septentrionali protenditur lusitania amne Ana discreta. Ortus hic laminitano agro citerioris hispaniæ: & modo se in stagna fundens modo in angustias resorbens: aut in totum cuniculis condens: & sæpius nasci gaudens in atlanticum oceanum effũditur. Tarraconensis autem hinc affixa pyrenco: totoq; eius a latere decurrens & simul ad gallicum oceanum hibero mari tranuersa se pandens solorio monte & oretanis iugis carpetanisq; & asturum a bætica atq; lusitania distinguitur. Bætica a flumine eam mediam secante cognominata cunctas prouintiarum diuiti cultu & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conuentus ei quattuor. Gaditanus: Cordubensis. Astigitanus: Hispalensis. Oppida omnia numero. clxxv. In iis coloniæ. ix. Municipia. viii. latio antiquitus donata. xxix. libertate. vi. Fœder. iii. Stipendiaria. cxx. Ex his digna memoratu aut latiari sermone dictu facilia. A flumine ana littora oceani oppidum onoba lusturia cognominatum. Interfluentes luxia & urium mariani montes. Bethys fluuius. Litus curense inflexo sinu. Cuius ex aduerso gadeis inter insulas dicendæ. Promontorium Iunonis. Portus Bæsippo. Oppida belõmellaria. Fretũ ex atlantico mari. Carteia tartesos a græcis dicta. Mõs calpe. Deinde littore interno oppido berbesula cũ fluuio. Itẽ salduba oppidũ suel malaca cũ fluuio fœderatorũ. Dein menoba cũ fluuio. Sextifirmiũ cognomie iuliũ. Sexi & abdera. Murgis Bethycæ finis. Orã eã uniuersam originis pœnorũ existimauit. M. Agrippa. Ab ana ãt atlãtico oceano obuersa bastulorũ turdulorũq; est. In uniuersam hispaniã. M. Varro peruenisse hiberas & psas & pœnicas celtasq; & pœnos tradit. Lusum enim Liberi patris ac lysam cũ eo bacchantẽ nomẽ dedisse lusitaniæ & Pana præfectum eius. Vniuersa autem quæ de Herculeac pyrene uel Saturno traduntur: fabulosa in primis ut arbitror. Bethys in tarraconnesi prouintia non ut aliqui dixere mentesa oppido sed tygensi exoriens saltu: iuxta quem trader fluuius qui carthaginensem agrum rigat: ille ocior refugit Scipionis rogum: uersusq; in occasum oceanum atlanticum prouinciam adoptans petit modicus primo: sed multorum fluminum capax: quibus ipse famam aquasq; aufert. Bethycæ primum ab ossigetania infusus amœno blandus alueo: crebris dextra leuaq; accolitur oppidis. Celeberrima inter hunc & oceani oram in mediterraneo segeda: quæ augurina cognominatur. iulia quæ fidentia. Virgao quæ alba. Ebura quæ cerialis. Iliberi quod liberini. Libida quæ clausa. Stici quod iulienses. Vesci quod fauentia: singilia: hegua: auia: ebdanum: agla minor: hebura: castra: uaria: episibrium: ipho noua: illurco: & osca: escua: succabo: nuditanum: tuati uetus: Obuia bastetaniæ uergentis ad mare. Conuentus uero cordubensis circa flumen ipsum ossigi quod cognominatur laconium. Illiturgi quod forum iulium: ipasturgi quod triumphale. Sitia & xiiii. M. pas. remotum in mediterraneo. Obulco quod bonficensẽ appellatur. Mox ripepora fœderatorum. Sacili martialium onobam. Et dextra corduba colonia patritia cognominata. Inde primum nauigabili bethye. Oppida carbulo detuma fluuius singulis eodem bethys latere incedens. Oppida hispalensis conuentus: celtiaca: uacamana: acria: ilipa cognomine ilpa italica. Et aleua hispali colonia cognomine romulensis. Ex aduerso oppidum osset: quod cognominatur iulia constantia. Virgentium quod iulii genitor. Hippo caurasiarum fluuius menoba & ipse a dextro latere infusus. Ac inter æstuaria bethys oppidum nebrissa cognomine ueneria: & colobona. Colonia asta quæ regia dicitur. Et in mediterraneo asida: quæ cæsariana. Singulis fluuius in bethyn quo dictum est ordine irrumpens astigitanam coloniam alluit cognomine augustam firmam: ab ea nauigabilis. Huius conuentus sunt reliquæ coloniæ immunes tucci quæ cognominantur augusta gemella. ituci: quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas iulia. Vrso quæ genua urbanorum interquæ fuit Munda cum Pompeii filio capta.

Oppida libera astygie uetus ostippo. Stipendiaria callet: calucula: castragemina: ilipula minor: merucra: sucrana: obucula: oningis. Ab ora uenti prope monobam amnem & ipsum nauigabilem haud procul accolunt alontigiceli: alostigi. Quæ autem regio a bethye ad fluuium anam tendit: extra prædicta beturia appellatur in duas diuisa partes: totidemq; gentes. Celticos qui lusitaniam attingunt: hispalensis conuentus. Et Turdulos qui lusitaniã & terraconensem accolunt iura cordubam petunt. Celticos a celtiberis ex lusitania aduenisse manifestum est sacris lingua oppidorum uocabulis: quæ cognominibus in bethyca

uirgitano
urcitano
eliberi
uinaria
esbua
Omnia
detunda
magna
italica

minibus in bethyca distinguntur. Seria quæ dicitur fama iulia. Vertobrige concordia iulia. Segede restituta iulia: contributa iulia. Vcultuniacum: quæ & turiga nunc est. Laconimurgi constantia iulia. Teresibus fortunales: & callensibus emanici. Præter hæc in celtica acimbro: arunda: aruci turobrica: lastigi: alpesa: sisepone serippo. Altera beturia quam diximus turdulorum & conuentus: cordubensis habent oppida non ignobilia. Arsam: mellariam: mirobicam regiones osintiadis sisceponem. Gaditani conuentus ciuium romanorum. Regina latinorum regia. Carisa cognomine aurelia. Vrigia cognominata castrum iulium. Item Cæsaris salutariensis. Stipendiaria basaro: belippo: barbesula: lacippo Besippo callet: cappagum: oleastro: icocio: brana: sarguntia: andorise.

Ac inippo

Vria oleatro

Bæticæ longitudo & latitudo. Cap. ii.

PORro longitudinem uniuersam eius prodidit. M. Agrippa. cccclxv. M. p. latitudinem. cc. lvii. M. Sed cum termini carthaginem usq; procederent: quæ causa magnos errores computatione mensuræ sæpius parit. Et dum alibi mutato prouintiarum modo: alibi itinerum auctis aut diminutis passibus: incubuere maria tam longo æuo: alibi processere littora. Torsere se & fluminum aut correxere flexus. Præterea aliud aliunde exordium mensura est & alia meatus. ita fit ut nulli duo concinant. Bæticæ longitudo nũc a castulonis oppidi fine gadis. cccclxxv. M. & a murgi maritia ora. xxii. M. p. amplior. Latitudo a carteiana ora. ccxxiiii. M. p. Agrippam quidem in tãta uiri diligentia præterq; in hoc opere cura: cum orbem terrarum urbi spectandum proponeret: cæce errasse quis credat? & cum eo Diuum augustum? Is nãq; complexam ea porticum ex destinatione & cõmentariis. M. Agrippæ a sorore eius inchoatam peregit.

Hispania citerior. Cap. iii.

CIterioris hispaniæ sicut complurium prouintiarum aliquantum uetus forma mutata est: ut pote cum Pompeius Magnus tropæis suis: quæ statuebat in pyreneo. d. ccclxvi. oppida ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris in ditionem a se redacta testatus sit. Nunc uniuersa prouintia diuiditur in conuentus septem. Carthaginiẽsem: Tarraconensem: Cæsaraugustanũ. Cluniẽsem Asturũ. Lucrensem. Bracatum. Accedunt insule quarum mentione seposita præter ciuitates cõtributas aliis prouintia ipsa. cc. xciii. continet oppida. In iis colonias. xii. Oppida ciuium romanorum. xiii. Latinorũ ueterum. xviii. Fœderatorũ unum. Stipendiaria. cxxxii. Primi in ora bastuli: post eos quo dicitur ordine intus recedentes metesani: oretani: & ad tugum carpentani: iuxta eos uaccei: uectones: & celtiberi: atrebaci. Oppida oræ proxima urci. Ad scriprumq; bethicæ barea regio mauitania: mox deitania. Dein contestania: carthago noua: colonia: cuius a promontorio quod Saturni uocatur Cæsaream mauritaniæ urbem. clxxxvii. M. pas. traiectus. Reliqua in ora flumen tader colonia immuni. Ilici unde ilicitanus sinus: in eam contribuuntur icositani: mox latinorum lucetium: dianium stipendiarium: sucro fluuius: & quondam oppidum. Contestaniæ finis regio edetana amœno prætendente se stagno ad celtiberos recedens. Valentia colonia. iii. M. pas. a mari remota. Flumen durias: tantundem a mari Saguntum ciuium romanorum oppidum fide nobile: flumen idubeda regio ilergoanum. Iberus amnis nauigabili commercio diues ortus in cantabris: haud procul oppido iuliobrica. cccc. l. M. pas. fluens: nauium. per. ccl x. M. a uaria oppido capax: quem propter uniuersam hispaniam græci appellauere iberiam. Regio cossetania: flumen subi: colonia Tarraco Scipionum opus sicut carthago panorum. Regio ilergetum: oppidum subur: flumen rubricatum: a quo laletani & indigetes. Post eos quo dicetur ordine intus recedentes radice pyrenei ausetani: itani: lacetani. Perq; pyreneum ceretani: dein uascones. In ora autem colonia barcine cognomine fauentia. Oppida ciuium romanorum beturo illuro. Flumen larnum blande flumen alba. Emporia geminum hoc ueterum incolarum: & græcorum: qui phocentium fuere soboles. Flumen tichis. Ab eo pyrenea Venus in latere promontorii altero. xl. M. nunc per singulos conuentus reddentur insignia præter supradicta tarracone disceptant. populi. xliiii. quorum celeberrimi ciuium romanorum dertusani: bisgargitani. Latinorum ausetani: cerretãi: qui iuliani cognominãtur: & qui augustani: estetani: geru denses: gessorienses: teari qui iulienses. Stipendiariorum aquicaldenses: onenses: betulonenses: Cæsaraaugustana colonia immunis amne ibero affusa: ubi oppidum antea uocabatur saldyba: regionis idetaniæ recipit populos. lii. Ex his ciuium romanorum bellitanos: celsenses. Ex colonia calatu rianos: qui nascici cognominantur. Ilerdenses surdaonum gentis iuxta quos sicoris fluuius: oscenses regionis: bassetaniæ: turiassonenses. Latinorum ueterum cascantenses: ergauicenses: gracchuritanos: leonicenses: ossigerdenses. Fœderatos tarragenses. Stipendiarios arcobrienses: andologenses: arcocelitanos: bursaonenses: calaguritanos: qui fabularenses cognominantur. Complutenses: carcenses: cinnenses: cortenses: damanitanos: larnenses: ilursenses: spalenses: ilumberitanos: lacetanos:

Lucẽsem

turia

cositania

acetani

carnum

ticher

editaniæ

carnenses

Illurenses

iubienses
libisosca
alabenses
ilorcu-
ritani
uirdo-
uesta
uxama
Bibali

iubienses: pompælonenses: segisenses. Carthaginem conueniunt populi. lxii. exceptis insularum incolis. Ex colonia accitania gemellesenses & libisoca cognomine feroaugustana: quibus duabus ius italiæ datum. Ex colonia salariense oppidani latii ueteris castuonenses: qui cæsariuenales appellantur. Setabitani qui augustani ualerienses. Stipendiariorum autem hi celeberrimi: labanenses: bastiani: consaburenses: dianenses: Egelestani: ilorcitani: laminitani: mensani: qui & oritani: mente sani qui & bastuli: oretani: qui & germani cognominantur: caputq; celtiberiæ Segobrigenses: carpentani: & toletani tago flumini impositi. Dein uicienses: uirgilienses. In conuentum cluniensem uarduli ducunt populos. xiiii. ex quibus labanenses tantum nominare libeat. Turmodigi quattuor: in quibus segisamonenses: segisamaiulienses. In eundem conuentum carietes & uennenses quinq; ciuitatibus uadunt: quarum sunt uelienses: eodem peledeones celtiberorum quattuor populis: quorum numantini fuere clari: sicut in uacceorum. xviii. ciuitatibus inter catinienses pallantini: lacobricenses: caucenses. Nam in cantabris quattuor populis iuliobrica sola memoratur. In autrigonum decem ciuitatibus tritiū & uirouesca. Areuacis nomen dedit fluuius areua. Horum sex oppida saguntia & ibi uxama: quæ noīa crebro aliis in locis usurpantur. Preterea segouia & noua augusta termes: ipsaq; clunia celtiberiæ finis. Ad oceanum reliqua uergunt uarduliq; ex prædictis & cantabri. Iungūtur iis asturum. xii. populi diuisi in augusta nos asturica urbe magnifica. In his sunt girri: pesici: lācienses zoelæ. Numerus omnis multitudinis ad. cclx. M. liberorum capitum. Lucensis conuentus populorum est. xvi. præter celticos & lebunos ignominiosæ ac barbaræ appellationis. Sed liberorum capitum ferme. clxvi. Simili modo bracarum. xxiiii. ciuitates. cclxxv. capitum: ex quibus præter ipsos bracaros Vibali: celerini: galleci: equesilici: quer-querni: citra fastidium nominentur. Longitudo citerioris hispaniæ est ad finem castulonis a pyreneo. Sexcenta septē. M. p. & ora paulo amplius. Latitudo a tarracone ad littus olarsonis. cccvii. E radicib9 pyrenei ubi cuneatur angustiis inter duo maria: paulatim deinde se pandens: qua contingit ulteriorem hispaniam: tantundem: & amplius: latitudinem adiicit. Metallis plumbi: ferri: æris argēti: auri tota ferme hispania scatet. Citerior & specularibus lapidibus. Bethyca & minio. Sunt & marmorum lapidicinæ uniuersæ hispaniæ. Vespasianus imperator Augustus iactatus procellis reipu. latii ius tribuit. Pyrenei montes hispanias galliasq; disterminant promontoriis in duo diuersa maria proiectis.

Narbonensis prouintia. Cap. iiii.

Iura
tichim
rubresum
cema
baeleræ
salyorum
cabellio

Narbonensis prouintia appellatur pars galliarum: quæ iterno mari alluitur: bracchata ante dicta: amne uaro ab italia discreta alpiumq; saluberrimis Romano imperio iugis. A reliqua uero gallia latere septentrionali montibus gebenna & iuribus agrorum cultu uirorum morumq; dignatione: amplitudine opum nulli prouintiarum postferenda: breuiterq; italia uerius q̃ prouincia. In ora regio sardonum: intusq; consuaranorum. Flumina Thelin & obrin. Oppida illiberis magnæ quondam urbis tenue uestigium. Ruscino latinorum flumen ataxe pyreneo rubrensem permeās lacum. Narbo Martius decumanorum colonia. xii. M. passuum a mari distans. Flumina araris lyria. Oppida decætero rara præiacentibus stagnis agatha quondam massiliensium & regio uolcarum tectosagum: atq; ubi rhoda rhodiorum fuit: Vnde dictus multo galliarum fertilissimus rhodanus fluuius ex alpibus se rapiens per lemānum lacum: segnemq; deferens ararim: nec minus seipso torrentem isarā & druentiam. Libyca appellantur duo eius ora modica. Ex his alterum hispaniense: alterum metapinū tertium idemq; amplissimum massalioticum. Sunt auctores & heracleam oppidum in hostio rhodani fuisse ultra fossam ex rhodano. c. passibus. Marii opere & nomine insigne stagnum. Astromela oppidum maritima auaticorum: superq; campi lapidei Herculis præliorum memoria. Regio anatiliorum & intus desuuiatium canarumq;. Rursus a mari tricorium & intus tricollorum. Vocontiorū & segouellaunorum mox allogobrum: ac in ora massilia græcorum phocensium Fœderata: promontorium nomine citarista: portusregio clamatulicorum. Dein sueltéri supraq; uerucini. In ora autem hac athenopolis massiliensium forum: iulii octauianorū colonia: quæ pacensis appellatur: & classica: amnis in ea argenteus. Regio oxybiorum ligaunorumq;: super quos suebri quariates adunicantes. At in ora oppidum latinum antipolis. Regio deciatium. Amnis u arus ex alpium monte cemeno profusus. In mediterraneo colonia arelate sextanorum: bliteræ septumannorum: arausio secundanorum. In agro cauarum ualentia: uienna allobrogum. Oppida latina aquæsextiæ salubirum: auenio cauarum: aptaiulia uulgientium alebeceriorum apollinarium: alba heluorum: augusta tricastinorū: anatilia area bormānico macina bellio carcasum uolcarum tectosagum cessero carpenthoracthe: meminorum: cenicenses: cambolectri: qui atlantici cognominantur. Forum Voconi. glanum Liui Leuteuani: qui & foroneronienses. Nemausum arecomicorum. Piscenæ ruteni sanagenses tolosani tectosagii aquitaniæ conterмini tascodunitarii cononienses umbranici. Vocontiorum ciuitatis fœderatæ duo capita uasio & lucus Augusti. Oppida uero ignobilia. xix. sicut. xxiiii. nemausensibus attributa. Adiecit formulæ Galba imperator

ba imperator ex inalpinis auanticos atq; ebrodiuntios: quorum oppidum dinia. Longitudinem prouin ciæ narbonenſis.ccccclxx.M.paſſ.Agrippa tradit: latitudinem.ccxlviii.

ebrodu-
nenſes

Italia Tyberis Roma Campania Cap.v.

ITalia dehic: primiq; eius ligures: mox hetruria: umbria: latium: ubi tyberina hoſtia: & Roma terrarum caput.xvi.M.p. interuallo a mari. Volſcorum poſtea littus: & campaniæ: picentium inde: ac lucanum brutiumq;: quo longiſſime in meridiem ab alpium pene lunatis iugis in maria excurrit italia. Ab eo græciæ ora: mox ſalentini: peduculi: apuli: peligni: ferentani: marrucini: ueſtini: ſabini: picentes: galli: umbri: hetruſci: ueneti: carni: iapides: iſtri: liburni. Nec ignoro ingrati ac ſegnis animi exiſtimari poſſe merito: ſi breuiter atq; in tranſcurſu in hunc modum dicatur terra omnium terrarum alumna: eadem & parens: numine deum electa: quæ cælum ipſum clarius faceret: ſparſa congregaret imperia: rituſq; moliret: & tot populorum diſcordes feraſq; linguas ſermonis commercio contraheret ad colloquia: & humanitatem homini daret: breuiterq; una cunctarum gentium ĩ toto orbe patria fieret. Et quid agam tanta nobilitas omnium locorum: quos quis attigerit? tanta rerum ſingularum populorumq; claritas tenet. Vrbs roma uel ſola in ea & digna etiam feſta ceruice facies quo tandem narrari debet opere? Et qualiter Campaniæ ora per ſe fœlixq; illa ac beata amœnitas: ut palam ſit: uno in loco gaudētis opus eſſe naturæ. Iam uero tota ea uitalis ac perēnis ſalubritatis cæli temperies eſt: tam fertiles campi: tam aprici colles: tam innoxii ſaltus: tam opaca nemora: tam munifica ſiluarum genera: tot montium afflatus: tanta frugum & uitium olearumq; fertilitas: tam nobilia pecori uellera: tot opima tauris colla: tot lacus: tot amnium fontiumq; ubertas totam eam perfundens: tot maria: portus: gremiumq; terrarum commercio patens undiq;: & tanquam ad iuuandos mortales ipſa auida in mare procurrens. Neq; ingenia: rituſq;: ac uiros & lingua manuq; ſuperatas commemoro gentes. Ipſi de ea iudicauere græci: genus in gloriam ſuam effuſiſſimum quotam partem ex ea appellando græciam magnam. Nimiꝝ id quod in mētione cæli fecimus hac quoq; in parte faciendum eſt: ut quaſdam notas ac pauca ſydera attingamus. Legentes tantum quæſo meminerint ad ſingula toto orbe ediſſerenda feſtinari. Eſt ergo folio maxime querno aſſimulata: multo proceritate amplior q̄ latitudine: in leuo ſe flectens cacumine: & amazonicæ figura deſinens parmæ: ubi a medio excurſu cirtos uocatur per ſinus lunatos duo cornua emittens: leucopetram dextra: lacinium ſiniſtra. Patet longitudine ab alpino fine prætoriæ auguſtæ per urbem capuam æq; curſu meante rhegium oppidum in humero eius ſitum: a quo ueluti ceruicis incipit flexus: decies centena & uiginti milia paſſuum multoq; amplior menſura fieret lacinium uſq;: ni talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitudo eius uaria eſt.ccccx. milium inter duo maria inferum & ſuperum: amneſq; uarum atq; arſiam: mediæ atq; ferme circa urbem romam ab hoſtio aterni amnis in adriaticum mare influentis ad tyberina hoſtia.cxxxvi. & paulo minus a caſtronouo adriatici maris alſium ad thuſcum æquor. Haud ullo in loco.cc. in latitudinem excedens. Vniuerſæ autem ambitus a uaro ad arſiam.xxx.M.paſſuum.lviii. efficit. Abeſt a circũdatis terris hiſtria ac liburnia quibuſdam locis.c.M.paſſuum. Ab epiro & illyrico.l. Ab africa minus.cc. ut auctor affirmat Varro. Ab ſardinia.cxx. milia. A ſicilia.M.d. A corſica minꝰ lxx. Ab iſſa.l. Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem. Sed ſi quis diligenti ſubtilitate id exigat: inter ſextam horam primamq; brumalem. Nunc ambitum eius urbeſq; enumerabimus.

cocin-
thos

Qua in re præfari neceſſarium eſt auctorem nos Diuum Auguſtum ſecuturos: deſcriptionemq; ab eo factam italiæ totius in regiones.xi. Sed ordine eo qui in littorum tractu fiet urbium quidem uicinitates oratione utiq; præpropera ſeruari non poſſe: itaq; interiori in parte digeſtionem in litteras eiuſdem nos ſecuturos coloniarum mētione ſignata: quas ille in eo prodidit numero. Nec ſitus origineſq; perſequi facile eſt. In gaunis liguribus ut cæteri omittantur agro tricies dato. Igitur ab amne uaro nicea oppidum a maſſilienſibus conditum. Fluuius pado. Alpes populiq; inalpini multis nominibus: ſed maxime capillati oppido uēdiatioꝝ: ciuitatis Cemenelion. Portus herculis. monœchi. Liguſtica ora. Ligurum celeberrimi ultra alpes ſalyi deceates: oxybii: citra ueneni & caturgis orti uagenni: ſtatyelli: uibelli magelli: euburiates: caſmonates: ueliates: & quorum oppida in ora proxima dicemus. Flumen rutuba: oppidum albium: intemelium: flumen merula: oppidum albingaunum: portus uadum ſabatium: flumen porcifera: oppidum genua: fluuius feritor: portus delphini. Tigulia intus ſegeſta tigulorium. Flumen macra liguriæ finis. A tergo autem ſupradictorum omnium Apenninus mōs italiæ ampliſſimus: perpetuis iugis: ab alpibus tendens ad ſiculum fretum. Ab altero eius latere ad padum amnem italiæ ditiſſimum omnia nobilibus oppidis nitent. Libarna dertona colonia: trira: bardeeratæ: induſtria: polentia: carrea: quod potentia cognominatur. Foroſului quod ualentinum. Auguſta uaciennorum: Alba pompeia: aſta: aquæ ſtatyellorum. Hæc regio ex deſcriptione Auguſti nona eſt. Patet ora liguriæ inter amnes uarum & macram.ccxi.M.paſ. Adnectitur ſeptimæ in qua hetruria

est ab amne macra: & ipsa mutatis saepe nominibus. Vmbros inde exegere antiquitus pelasgi. Hos lydi: a quorum rege tyrrheni: mox a sacrifico ritu lingua graecorum thusci sunt cognominati. Primũ he truriae oppidum luna portu nobile. Colonia luca a mari recedens: propiorq; ipsa inter amnes Auserem & Arnum orta a Pelope pisisq; siue a tenucanis graeca gente. Vada uolateranea: fluuius cecina: populonium hetruscorum quondam hoc tantum in littore. Hinc amnes prille: mox umbro nauigiorum capax: & ab eo tractus umbriae portusq; telamon: cossa uolcientium a populo Ro. deducta: grauiscae: castrum nouum: pyrgi: caeretanus amnis: & ipsum caere: Intus mil. passibus quattuor agylla a pelasgis cõditoribus dictum: Alsium: phregene. Tyberis amnis a macra. cclxxxiiii. M. pass. Intus coloniae falisca argis orta (ut auctor est Cato) quae cognominatur hetruscorum lucus. Coloniae rusellana: senensis: cirtona: de caetero aretini ueteres: aretini fidentiores: aretini iulienses: amitinenses: aquenses cognomine taurini: blerani: cortonenses: capinates: clusini noui: clusini ueteres: fluentini praefluenti arno appositi: fesulae: ferentinum: fescẽnia: hortanum: herbanum: nepeta. Nouem pagi praefecturae claudiae. Foro Clodii: pistorium: perusia: suanenses: saturnini qui ante aurinini uocabantur: sudertani: statones tarquinienses: thuscanienses: uetulonienses: ueretani: uesentini: uoleterrani cognomine hetrusci: uolscinienses in eadem parte. Oppidorum ueterum nomina retinent agri crustuminus caletranus. Tyberis antea thybris appellatus: & prius albula e media fere longitudine apennini finibus aretinorum profluit: tenuis primo nec nisi piscinis corriuatus: emissusq; nauigabilis: sicuti tinia & glanis influentes in eũ nouenorum ita conceptu dierum: si non adiuuent hymbres: sed tyberis propter aspera & confragosa. Ne sic quidem praeterquam trabibus uerius q̃ ratibus longe meabilis fertur. p. c. l. M. d. non procul tiferno perusia & otriculo: hetruriam ab umbris ac sabinis: mox citra. xiii. M. pass. urbis ueientem agrum a crustumino: dein fidenate: latinumq; a uaticano dirimens. Sed intra tiniam & glanim duobus & . xl. fluuiis auctus: praecipuis autem nare & aniene: qui & ipse nauigabilis. Latium includit a tergo. Nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis. Et ideo quamlibet magnarum nauium ex italo mari capax: rerum in toto orbe nascentium mercator placidissimus. Pluribus prope solus q̃ caeteri in omnibus terris amnes accolitur aspiciturq; uillis. Nulliq; fluuiorum minus licet inclusis utrinq; lateribus: nec tamen ipse pugnat quanq̃ creber ac subitis incrementis: & nusquam magis aquis q̃ in ipsa urbe stagnantibus. Quinimmo uates intelligitur potius ac monitor auctu semper religiosus uerius q̃ saeuus. Latium antiquum a tyberi circeios seruatum est. M. passuum . l. longitudine. Tam tenues primordio imperii fuere radices. Colonis saepe mutatis tenuere alii aliis temporibus. Aborigines pelasgi: arcades: siculi: aurunci: rutyli. Et ultra circeos uolsci: osci: ausones unde nomen modolatii processit ad lirin amnem. In principio est hostia colonia a romano rege deducta. Oppidum laurentum lucus solis indigetis. Amnis numicius. Ardea a Danae Persei matre cõdita. Dein quõdam aphrodisium antium colonia. Astura flumen & insula. Fluuius nympheus: clostra romana. Circeii quondam insula immenso quidem mari circundata (si creditur Homero) & nunc plane. Mirum est quod hac de re tradere hominum notitiae possumus. Theophrastus qui primo externorum aliqua de romanis diligentius scripsit. Nam Theopompus ante quem nemo mentionem habuit urbem dũtaxat a gallis captam dixit. Clitarchus ab eo proximus legationem tantum ad Alexandrum missam. Hic iam plusquam & fama circeiorum insulae & mensuram posuit stadia. lxxx. in eo uolumine: quod scripsit Nicodoro atheniensium magistratui: qui fuit urbis nostrae. cccclx. anno. Quicquid est ergo terrarum propter. x. M. pas. prope ambitus adnexum insulae. Post eum annum accessit italiae; aliud miraculum. A circeis palus pontina est quem locum. xxiii. urbium fuisse Mutianus ter consul prodidit. Dein flumen ufens supra quod teracina oppidum lingua uolscorum anxur dictum. Ibi fuere amyclae a serpentibus deletae. Dein lacus fundanus: caieta portus. Oppidum formiae antiqua laestrigonum sedes. Vltra fuit oppidum: pyrae: colonia minturnae: lyri amne diuisa glanico appellato. Sinuessa extremum in adiecto latio: quam quidam dixere sinopem uocitatam. Hinc foelix illa campania est. Ab hoc sinu incipiunt uitiferi colles: & temulentia nobilis succo per omnis terras inclyto: atq; (ut ueteres dixere) summum Liberi patris cum Cerere certamen. Hinc setini & cecubi obtenduntur agri. Iis iunguntur falerni: caleni. Dein consurgunt massici: gaurani: surrentiniq; montes. Ibi laborini campi sternuntur: & in delicias halicae politur messis. Haec littora fontibus calidis rigantur: praeterq; caetera in toto mari conchylio & pisce nobili annotantur. Nusquam generosior oleae liquor. Et hoc quoq; certamen humanae uoluptatis tenuere osci: graeci: umbri: thusci: campani. In ora sauo fluuius. Vulturnum oppidum cum amne. liternum cumae chalcidensium: misenum: portus baiarum: bauli: lacus lucrinus & auernus. Iuxta quem cimerium oppidum quondam: dein puteoli colonia dicaearchia dicti postq; phlegraei campi. Acherusia palus cumis uicina. Littore autem hoc neapolis chalcidensium: & ipsa parthenope a tumulo syrenis appellata. Herculanium Pompeii haud procul expectante

monte

Marginal notes: Aesarem — utricana uel sutria — aquulenses — Iouis — laberini — poliũtur — mensis

monte uesuuio. Alluente uero sarno amne ager nucerinus ē: & .ix. M. passibus a mari ipsa nuceria. Surrentum cum ꝓmontorio Mineruæ sirenū quondā sede: nauigatione a circeis duo dc.lxxx. M.p. patet. Regio ea a tyberi prima italiæ seruatur ex descriptiōe Augusti. Intus coloniæ capua a .xi. campo dicta: aquinum: suessa: uenafrum: sora: teanum sidicinum cognomine: nola. Oppida abellinum: aritia: alba lōga: acerani: allifani: atinates: aletrinates: anagnini: atellani. Aesulani. arpinates: auxiniates: auxellani: alfaterni. Et qui ex agro latino. Item hernico. Item labicano cognominati. Bouillæ: calatiæ: casinum: calenum: capitulum: cernetum: cernetani qui mariani cognominantur. Corani a dardano troiano orti. Cubulterini: castrimonienses cingulani. Fabienses. In mōte albano foropopuliēses. Ex falerno frusinates: ferentinates: freginates: frabaterni ueteres: frabaterni noui: ficolenses: fregellani: foroappi: forentani: gabini: interannates: succasani qui & lirinates uocantur. Ilionenses: lauinii: norbani: nomētani: prænestini urbe quondam stephane dicta. Priuernates: setini: signini: suessulani: telini: trebulani cognomine balimenses. Trebani: thusculani: uerulani: ueliterni: ulubrenses: uluarnates: superq; Roma ipsa: cuius nomen alterum dicere arcanis ceremoniarum nefas habetur: optimaq; & salutari fide abolitum annuntiauit Valerius Solanus: luitq; mox pœnas. Non alienum uidetur inserere hoc loco exemplū religionis antiquæ ob hoc maxime silentium institutæ. Nanq; Diua Angerona: cui sacrificatur ad diem .xii. Kalendas ianuarii: ore obligato obsignatoq; simulacrum habet. Vrbem tris portas habentem Romulus reliquit: aut (ut plurimis tradentibus credamus) quattuor. Mœnia eius collegere ambitu imperatoribus censoribusq; Vespasianis anno conditæ .d.cccxxviii. Mil. pas. xiii. M. cc. Complexa montes .vii. Ipsa diuiditur in regiones .xiiii. Compita earum .cclxv. pas. eiusdem spatii mensura currente a miliario in capite romani fori statuto ad singulas portas: quæ sunt hodie numero .xxxvii. ita ut .xii. portæ semel numerentur: prætereanturq; ex ueteribus .vii. quæ esse desierunt. Efficit passuum per directum .xxx. M.d.v.lxii. Ad extrema uero tectorum cum castris prætoriis ab eodem miliario per uicos omnium uiarum mensura colligit paulo amplius .lxx. M. passuum. Quod si quis altitudinem tectorum addat: dignam profecto extimationem concipiat: fateaturq; nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuisse ei comparari. Clauditur ab oriente aggere Tarquini Superbi: inter prima opere mirabili. Nanq; eum muris æquauit: qua maxime patebat aditu plano. Cætero munita erat præcelsis muris: aut abruptis montibus: nisi ꝙ expatiantia tecta multas addidere urbes in prima regione. Præterea fuere in latio clara oppida: satricum: pometia: scaptia: pitulum: politorium: tellene: tifata: cenina ficulnea: crustumeriū: ameriola: medullia: corniculum: saturnia ubi nunc Roma est. Antipolis quod nunc ianiculum in parte romæ: antēna: camerium: collatia: amiternum: norbe: sulmo: & cum his carnem in monte albano soliti accipere populi albenses. Albani: Aesolani: accienses abolani: bubetani: bolani: cusuetani: coriolani: fidenates: foretii: hortenses: latinienses: longulū: manates: macrales: mutucumenses: olliculani: octulani: pedani: pollustini: querquetulani: sicani: sisolenses: tolerienses: tutienses: uimiteraliuelienses: uenetulani: uicellenses. Ita ex antiquo latio .liii. populi interiere sine uestigiis. In campano autem agro stabiæ oppidum fuit usq; ad Cn. Pompeium. & L. carbonem coss. a pridie Kalend. maii: quo die Sylla legatus bello sociali id deleuit: quod nunc in uillas abiit. Intercidit ibi & taurania. Sunt & morientis scalini reliquiæ. Præterea auctor est Antias oppidum latinorum apiolas captum a L. Tarquino rege: ex cuius præda capitolium is in fine inchoauerit: A surrentino ad silarum amnem .xxx. M. passus ager picentinus fuit: thuscorum templo iunonis argiuæ ab Iasone condito insignis. Intus oppidum salerni: picentia. A silaro regio tertia & ager lucanus brutiusq; incipit: nec ibi rara incolarum mutatio. Tenuerunt eas pelasgi: œnotrii: itali: morgetes: siculi: græciæ maxime populi: nouissime lucani a sannitibus orti duce Lutio. Oppida pestum a græcis posidonia appellatum sinus pestanus: oppidum helea: quæ nunc uelia. Promontorium palinurum a quo sinu recedente traiectus ad columnam rhegiam .c. M. passus. Proximum autem huic flumen melphes. Oppidum buxentum græce pyxus laus amnis: fuit & oppidum eodem nomine. Ab eo brutium littus: oppidum blanda: flumē baletum: portus parthenius: & phocentium sinus uibonensis locus clampetiæ. Oppidum tempsa a græcis temese dictum: & crotoniensium terina: sinusq; ingens terinus. Oppidum cosentia. Intus in penisula fluuius acheron: a quo oppidani acherontini. Hippo quod nunc uibonem ualentiam appellamus. Portus Herculis: Metaurus amnis. Tauranum oppidum: portus orestis & medma. Oppidum scylleum: Cratis fluui9 pater (ut dixere) scyllæ. Dein columna rhegia. Siculum fretum: ac duo aduersa promontoria ex italia cænys. Ex sicilia pelorum .xii. stadiorū interuallo. Vnde rhegium .xii. M.d.p. inde apennini silua. Promontorium leucopetra .xii. Mil. passibus. Ab ea locri: cognominati a promontorio zephyrio. absunt a silaro .ccc.iii. M. Et includitur europæ sinus primus in eoq; maria nuncupant: Vnde irrupit atlanticum: ab aliis magnū: qua intrat porthmos a græcis: a nobis gaditanū fretum: cū intrauit Hispanū quatenus hispanias abluit: Ab aliis ibericum: aut balearicum: Mox gallicum: ante narbonensem prouinciam: hinc ligusticum. Ab eo ad siciliam insulā: thuscū quod ex græcis

cabienses

erratum

lanuini

Aenei-polis

Taura-num

alii notium: alii tyrrhenū: e nostris plurimi inferum uocant. Vltra siciliam: quod est ad salentinos auso nium Polybius appellat. Eratosthenes autem inter hostium oceani & sardiniam quicquid est sardoū. Inde ad siciliam tyrrhenū. Ab hac cretam usq; siculum. Ab ea creticū. Insulæ per hæc maria primæ omnium pityusæ a græcis dictæ a frutice pineo: nunc ebusus uocatur: utraq; ciuitate fœderata angusto freto interfluente: patent. xlii. M. passibus absunt a dianio septingentis stad. totidem dianium per continē tem a carthagine noua. Tantūdem a pityusis in altum baleares duæ: & sucronem uersus colubraria. Baleares funda bellicosas græci gymnesias dixere. Maior. c. M. p. est longitudine: circuitu uero. cccclxxx. M. Oppida habet ciuium romanorum palmam & pollentiam: latina cinium: & cunici: quod fœderatum bochorum fuit: ab ea. xxx. M. p. distat minor: longitudine. lx. M. circuitu. cl. M. passuum. Ciuitates habet Iamnonem: & magonem: a maiore. xii. passuum in altum abest capraria: insidiosa naufragiis: & e regione palmæ urbis meraria ac tiquadra parua Hannibalis. Ebusi terra serpentes fugat: colubrariǫ parit. Ideo infesta omnibus nisi ebusitanam terrā inferētibus. græci ophiusam dixere. nec cuniculos Ebusus gignit populātes balearium messes. Sunt aliæ. xx. ferme paruæ mari uadoso. Galliæ autem hinc ora in rhodani hostio metina: mox quæ blascon uocatur: tres stœchades a uicinis massiliensibus dictæ propter ordinem: quas item nominant singulis uocabulis: prote: & mese: quæ & pomponiana uocatur: tertia hype. Ab iis sturium: phœnice: phila: lero: & lerina aduersum antipolim: in quā uergoani oppidi memoria.

triquadra patria

De Corsica Cap. vi.

In ligustico mari est corsica: quā græci cyrnon appellauere: sed thusco propior a septentrione in meridiem proiecta: lōga passuum. cl. M. lata maiore ex parte. l. Circuitu. cccxxii. M. Abest a uadis uolateranis. lxii. M. p. Ciuitates habet. xxxiii. & colonias marianam a Mario deductā aleriā a dictatore Sylla. Citra est oglasa. Intra uero. lx. M. passibus a corsica planaria specie dicta æqualis freto: ideoq; nauigiis fallax: amplior urgo & capraria: quam græci ægilon dixere. Item igilium & dianium: quam artemisiam: ambæ contra cosanum littus: & barpona: meneria: colubraria: uenaria ilua: cū ferri metallis circuitu. c. p. a populonia. x. M. a græcis æthalia dicta. ab ea planasia. xxxviiii. M. Ab iis ultra tyberina hostia in antiano stura: mox palmaria sinonia: aduersum formias pontiæ. In puteolano autem sinu pandataria: prochyta non ab Aeneæ nutrice: sed quia profusa ab ænaria erat. Aenaria ipsa a statione nauium Aeneæ: Homero inarimæ dicta: græcis pithecusa: non a simiarum multitudine (ut aliqui existimauere) sed a figulinis doliariorum. Inter pausilipū & neapolim megaris: mox a surrento. viii. M. passibus distantes Tyberii principis arce nobiles capreæ circuitu. xl. M. pas. cx. leucothea. Extra quē conspectum pelagus africam attingens. Sardinia minus ix. mil. passibus a corsicæ extremis etiamnum angustias eas arcen tibus insulis paruis: quæ cunicularíæ appellātur. Itemq; phitonis fossæ a quibus fretum ipsum taphros nominatur.

astura

De Sardinia Cap. vii.

Sardinia ab oriente patens. clxxxviii. M. passuum. ab occidente. clxx. milia a meridie. lxxiiii. milia. a septentrione. cxxii. Circuitu. d. lxii. milia. abest ab africa calaritano promontorio ducenta milia. a gadibus quatuordeciescentena: habet & a gorditano promontorio duas isulas quæ uocantur Herculis: a sulchensi enosin: a calaritano ficariam. Quidam haud procul ab ea etiā belerídas ponunt & collodem: & quā uocant heras lutra. Celeberrimi ī ea populorū Iliēses Salari: corsi. Oppidorū xiiii. sulchitani: ualentini: neapolitani: bocenses: calaritani ciuium romanorum: & norenses. Colonia aūt una: quæ uocatur ad turrim libysonis. Sardiniam ipsam Timæus sandaliotin appellauit ab effigie soleǫ Myrsilius ichnusam a similitudine uestigii. Contra pestanum sinum leucasia est a syrene ibi sepulta appellata. Contra ueliam pontia & isacia: utræq; uno nomine œnotrides: argumentum possessæ ab œnotriis italiæ: & contra uibonem paruæ: quæ uocantur ithacesiæ ulyxis specula.

balari

De Sicilia Cap. viii.

Verum ante omnes claritate Sicilia: Sicania a Thucydide dicta: Triacria a pluribus: aut triquetra a triangula specie. Circuitu patens ut auctor est Agrippa. d. cxviii. M. passibus: quōdā brutio agro cohærens: mox interfuso mari auulsa. xii. M. in longitudinem freto. In latitudinē aūt mille quingentis. Iuxta columnam rhegiam: ab hoc dehiscēdi argumento rhegiū græci nomē dedere oppido in margine italiæ sito. In eo freto est scopulus scylla. Item carybdis. Mare uorticosum. Ambo clara sæuitia. Ipsius triquetræ ut diximus promontorium pelorus uocatur aduersus scyllam uergens in italiā Pachynū in græciā. cxliiii. M. ab eo distante pelopōneso. Lilybeū in africam. clxxx. M. īteruallo a Mercurini promontorio: & a calaritano sardiniæ centū uiginti. M. Inter se āt hæc ꝓmontoria late distāt his spatiis. Terreno itinere a peloro pachynum. clxvi. M. passus. Inde lilybeum. cc. M. Inde pelorum. clxx.

M. coloniæ

M.coloniæ ibi urbes ac ciuitates.lxxii. A peloro mare ionium ora spectante oppidum Messana ciuiū
romanorum: qui mamertini uocantur. Promontorium drepanum: colonia taurominiū: quæ antea na-
xos. Flumen asines. Mons ætna nocturnis mirus incendiis. Crater eius patet ambitu stadia.xx. Fauilla
taurominium & catinam usq; peruenit feruens. Fragor uero ad maronem & gemellos colles. Scopuli
tres cyclopū: Portus ulixis. Bolonia: catina: Flumina symethū: terias. Intus lestrigoni cāpi. Oppida le
ontini: megaris: amnis pāthagies. Colonia syracusæ cū fonte arethusa. Quamq̄ & temenitis: & acchide
misa: & margea: & cyane milichiæ fontes ī syracusano potant agro portus naustachmus: flumen elo-
rus: ꝓmontoriū pachynū: a qua fronte siciliæ flumē hirminiū. oppidū camarina: fluuius gelas: oppidū
agragas: qd agrigentū nostri dixere. Thermæ colonia: atys: & hypsa & selinus. Oppidū lilybeū: abeo
ꝓmontoriū drepana: mons eryx. Oppida panhormum: selinus hymera cū fluuio cephalædis: aleunti-
num. agathyrsum: tyndaris colonia: oppidū myle. Et unde cœpimus pelorus. Intus latinæ cōditionis
cēturipini: nepini: Segestani. Stipēdiarii assorini: ætnēses: agyrini: acestei: acrenses: bidini: citarii & caciri
ni: drepanitani: ergetini: ecestiēses: erycini: entellini: netini: edini: enguini: gelani: galateni: halesini: hennē
ses: hybleēses: herbitēses herbessenses: heubulēses: halicyēses: hadranitani: Imacarēses: hypanēses: Ieten
ses: mutustratini: magellini: murgētini: motyēses: menanini: naxinoæi: petrini: paropini: teraphitiēses: se
mellitani: scherini: selinūtii: symæthii. Tallariēses: tissinēses: triocalini: triraciēses. zāclæi messeniorum. Ho-
rū ī siculo freto sunt īsulæ in africā uersæ gaurlos melita a camerina. lxxxiiii. M. passibus. Lilybeo. cxiii.
Cosyra. hieronesos. Cæne galatha. lopadusa. æthusa quā alii ægusam scripserūt. Bucinona ætnæ. & a so
lunte. lxxv. M. osteodes. cōtraq; paropinos ustica. Citra uero siciliā ex aduerso metauri amnis. xxii. fer-
me passuū ab italia. vii. æoliæ appellatæ. Eædē lipareorū & ephestiades a grecis: a nostris uulcani. Aeo-
liæ: q; Aeolus iliacis temporibus ibi regnabat.

Catanā
Miline
Acis
Chanēses
Moticen
ses
Phintren
ses
Tissenses
Bucinna

De lipara. Cap. viii.

LIpara cum ciuium romanorum oppido dicta a Liparo rege. Qui successit Aeolos: antea lon-
gonis uel meligunis uocitata abest. xii. M. p. ab italia: ipsa circuitu paulo minori. Inter hanc
& siciliam altera antea therasia appellata nunc hiera: quia sacra uulcano est. Colle in ea no-
cturnas euomente flammas. Tertia strongyle a lipara mille passus ad exortum solis uergens: in qua re
gnauit Aeolus: quæ a lipara liquidiore flamma tantum differt. Cuius fumo qui nam flaturi sint uenti
in triduum prædicere incolæ traduntur. Vnde Aeolo uentos paruisse existimatum. Quarta didyme
minor q̄ lipara. Quinta ericusa. Sexta phœnicusa pabulo proximarum relicta Nouissima eademq; mi
nima euonymus. Hactenus de primo europæ sinu.

Quoi
successit
Aeolus

De locris italiæ fronte. Cap. ix.

ALocris italiæ frons incipit: magna græcia appellata in tres sinus incedens ausonii maris: quo-
niam ausones tenuere primi. patet. lxxxii. M. passuum ut auctor est Varro. Pleriq; . lxxii. M. fe
cere. In ea ora flumina innumera: sed memoratu digna loconus: sagra: & uestigia oppidi cau-
lonis: mystia consilinum castrum cocinthum: quod esse longissimum italiæ promontorium aliqui exi-
stimant. Dein sinus & scyllatium scylletium atheniensibus cum conderent dictum: quem locum occur
rens therineus sinus peninsulam efficit: & in ea portus qui uocatur castra Hannibalis: nusq̄ angustiore
italia. xx. M. passuum latitudo est. Itaq; Dionysius maior intercisam eo. loco adiicere siciliæ uoluit. Am
nes ibi nauigabiles cæcinos: crotalus: semirus: arocha: targines. Oppidum incus petilia: mons clibanus
promontorium lacinium: cuius ante oram insula. x. M. passuum. a terra dioscoron. altera calypsus quā
ogygiam appellasse Homerus existimatur. Præterea tres sirenussæ Meloessa: Ipsum a caulone abesse.
lxx. M. passibus prodidit Agrippa.

Secundus europæ sinus. Cap. x.

ALacinio promontorio secundus europæ sinus incipit: magno ambitu flexus: & acroceraunio
epyri finitur promōtorio: a quo abest. lxxv. M. passibus. Oppidū cotro: amnis næthus. Oppi
dum thuriū inter duos amnes crathin. & sybarin: ubi fuit urbs eodē nomine. Similiter est iter
syrin & acirin heraclea aliquādo syris uocitata. Flumina thalādrū: casuentū. Oppidū metapōtum: quo
tertia italiæ regio finit. Mediterranei brutiorum aprustani tantū. Lucanorum aūt hinc atinates: buxentini:
eburini: grumentini: potētini: sontini: syrini. tergilani: ursentini: uolsentani: qbus numestrani iungūtur.
Præterea interisse thebas lucanas Cato auctor est. Et mardoniā lucanorum urbē fuisse Theopōpus: in qua
Alexander epirotes occubuit. Cōnectit secunda regio amplexa hirpinos: calabriam: apuliam: salenti-
nos. ccl. M. sinu qui tarentinus appellatur ab oppido laconū in recessu hoc intimo sito cōtributa eo ma
ritima colonia quæ ibi fuerat. Abest. cxxxvi. M. p. a lacinio ꝓmontorio aduersam ei calabriā in peniusu
lam emitēs. Græci messapiā a duce appellauere. Et ante peucetiā a Peucetio Oenotri fratre. In salenti-
no agro iter ꝓmontoria. c. M. passuū intersunt. Latitudo peninsulæ a tarento brundusiū terreno itinere
xxxii. M. passibus patet: multoq; breuius a portu sasina. Oppida p cōtinentē a tarēto uaria. cui cogno-
men apule: messapia: aletiū. In ora uero senonū gallipolis: quæ nūc est anxa. lxii. M. passibus a tarento.

Acalan-
drum
Pandosi
am

Inde.xxxiii.M.promontorium quod acran iapygiã uocant:quo longissime in maria excurrit italia Ab eo hasta oppidum & hydruntium.x.M.ac.ix.M.passuum:ad discrimen ionii & adriatici maris:qua in græciam breuissimus transitus Ex aduerso apollonia oppido latitudine intercurrentis freti.Centum milia non amplius passuum.Hoc interuallum pedestri cõtinuare transitu pontibus iactis primũ Pyrrhus epiri rex cogitauit.Post eum.M.Varro cum classibus Põpeii pyratico bello præesset. Vtrunq; aliæ impediere curæ.Ab hydrunte soletum desertum.Dein fratuertium:portus tarẽtinus:statio militum Lupia:balesium:celium:Brũdusiũ.l.m.passuũ.Ab hydrunte:in primis italiæ portu nobile ac uelut certiore transitu:sicuti lõgiore excipiente illyrica urbedirrachio.ccxx.M.traiectu brũdusio cõterminus pediculoꝝ ager nouẽ adolescentes totidẽq; uirgines ab illyriis.xiii.populos genuere.Pediculoꝝ oppida rhudia:egnatia barion:ante iapix a Dedali filio a quo & iapygia:amita pactius:aufidus ex hirpinis montibus canusiũ præfluens.Hinc apulia daunioꝝ cognomine a duce Diomedis socero.In qua oppidũ salapia Hãnibalis meretricio amore inclytũ.Sipontũ. uria amnis cerbalus Daunioꝝ finis. Portus agasus Promontoriũ mõtis gargani a salentino siue iapygio.c.xxxiiii.Milibus passibus ambitu gargani porus garnæ lacus pantanus flumẽ portuosum frento teanũ apulorũ.Itẽq; larinũ.Cliternia tiernus amnis.Inde regio frentana.Ita apuloꝝ genera tria.Teani a duce Gares.Lucani qui subacti a calcãte tenuere loca quæ nunc tenent etinates.Daunioꝝ præter supradicta coloniæ luceria:uenusia.Oppida canusium:harpi aliquando argos hippium Diomede condente.mox hargirippa dictum.Diomedes ibi deleuit gẽtes monadoꝝ dardotũq; & urbes duas:quæ in ꝓuerbii ludricũ uertere apinã & Tricã.Cætera intus.In secunda regione hirpinoꝝ colonia una beneuentum auspicatius mutato noĩe quæ quõdam appellata maleuentum ausculani aquiloni abellinates cognoĩe ꝓtropi cõpsani caudini ligures qui cognominant̃ cornelani & qui bebiani uescellani deculani aletrini abellinates cognoĩati marsi atrani ecani alfellani aitinates arpani boreani collatini corinenses & nobiles clade romana cannenses dirini forentani genusini herdonienses. Hyrini larinaces cognomine frentani etinates ex gargano mateolani nerecini matini tubustini siluini strapellini turmantini uibinates uenusini ulurtini Calabrorum mediterranei egetini apamestini argentini butuntinenses deciani brumbestini narbonenses sturnini tutini.Salentinoꝝ aletini basterbini neretini ualentini ueretini.

Vibarnates

Regio italiæ quarta Cap.xi.

S Equitur regio quarta gentium uel fortissimarum italiæ in ora frẽtanoꝝ a tiferno flumen triniũ portuosum.Oppida histonium:buca ortona aternus amnis. Intus anaxini cognomine frentani carentini supernates:& infernates lãuenses.Murricinorum teatini.Pelignoꝝ corfinienses:supequani sulmonẽses. Marsoꝝ anxantini:atinates fucentes lucẽtes marruui.Albensiũ alba ad fucinum lacum.Aequiculanorũ cliternini:carseolani. Vestinorum angulani:pinnenses peltuinates:quibus iunguntur aufinates:cismontani.Sãnitium quos sabellos & græci saunitas dixere. Colonia bouianum uetus & alterum cognomine undecumanorum.aufidenates esernini fagi fugali ficolenses sepinates treuentinates.Sabinorum amiternini curenses.foꝝ Decii:forum nouum fidenates interamnates. nursini: nomentani.reatini:trebulani qui cognominantur mutustæi & qui suffenates:tyburtes tarinates. In hoc situ exaquiculis interiere comini:tadiates acedi ci alfaterni.Gelianus auctor est lacu fucino haustũ marsorum oppidum alchippe conditum a Marsya duce lydorum. Item urticinorum in piceno deletum a romanis Valerianus Sabini(ut quidam existimauere)a religione & deorum cultu seuini appellati uelinos accolunt lacus roscidis collibus.Nar amnis exhaurit illos sulphureis aquis.Tyberin ex his petens replete monte fiscello labens iuxta uacunæ nemora & reate in eosdem conditus.At ex alia parte anio in monte trebanorum ortus lacus tris amœnitate nobiles:qui nomen dedere sublaqueo defert in tyberin. In agro reatino cutyliæ lacum:in quo fluctuet insula italiæ umbilicum esse.M.Varro tradit.Infra sabinos latium est:a latere picenum:a tergo umbria apeninis iugis sabinos utrinq; uallantibus.

Quinta regio Cap.xii.

Q Vinta regio piceni est quondam uberrimæ multitudinis.ccclx.M.picentium in fidem Ro.populi uenere.Orti sunt a sabinis uoto uere sacro. Tenuere ab aterno amne:ubi nunc ager hadrianus:& hadria colonia a mari.vii.M.passuum flumen uomanum: ager prætutianus palmensisq;. Item castrum nouum: flumen batinum truentum cum amne: quod solum liburnorum in italia reliquum est. Flumina albulates suinum heluinum quo finitur prætuciana regio & picentium incipit. Cupra oppidum castellum firmanorum & super id colonia asculum piceni nobilissima. Intus nobana. In ora cluana potentia numana a siculis condita. Ab iisdem colonia ancon apposita promontorio cumero in ipso flectentis se ore cubito a gargano. clxxxiii.M. passibus. Intus auximates ueregrani:cingulani cuprenses cognomine montani fallarienses pausulani plynienses ricinenses septempedani tollentinates triacenses cum urbe saluia polentini.

Sexta regio Cap.xiii.

I Vngitur hic sexta regio umbriã cõplexa:agrumq; gallicũ circa ariminum.Ab ancone gallica ora incipit

ora incipit togata gallia cognomine siculi & liburni plurimi eius tractum tenuere in primis palmēsem: prætutianum adrianumq; agrum. Vmbri eos expullere: hos hetruria: hanc galli. Vmbrorū gens antiq̄ssima italiæ existimatᷣ: ut quos umbrios a græcis putent dictos: q̄ inundatione terrarū hymbribus sup. fuissent. Trecenta eorū oppida thusci debellasse reperiuntur. Nunc in ora flumē æsis: senogallia metaurus fluuius: colonia fanū fortunæ: pisaurū cum amne. Et intus hispellū tuder. De cætero amerini: attidiates asirinates arnates æsinates camertes casuentini carsulanidoiates cognoīe salentini fulginates forosfläminienses foroiulienses cognoīe cōcubienses forobremitiani forosempronienses iginini iterānates cognomine nartes. meuanates meuanionēses mattilicates narnienses: quod oppidum nequinū antea uocitatū est: nucerini cognoīe fauonienses & camellani otriculani ostrani pitulani cognoīe pisuertes: & alii mergentini pestini setinates sarsinates spolentini suareani sestinates suillates sadinates trebiates tuslicani tibernates: cognomine tyburini: & alii metaurenses uesionicates urbinates cognominē metaurēses: & alii hortenses: uettionenses uindinates uiuentani. In hoc situ interiere feliginates: & qui clusiolum tenuere: supra interrānani: & saranates cum oppidis acerris quæ uafriæ cognoīabātur. Turocelo quod uettiolū. Item sollinates: suriates: fallienates. Apiennates interiere & arienates cum crinouolo: & uscidicani: & plangenses: pisiates cælastini: Ameriam suprascriptam Cato ante Persei bellum conditam annis.d.cccclxiiii. prodidit.

Octaua regio. Cap. xiiii.

Octaua regio determinatur arimino: pado: apennino. In ora fluuius crustumium: ariminum colonia cum amnibus arimino & aprusa. Fluuius hinc rubico quondam finis italiæ. Ab eo sapis: & uitis: & anemo. Reuēna sabinorum oppidum cum amne besede ab ancone.cii. M. passibus. nec procul a mari umbrorum butrium. Intus colonia Bononia felsina uocitata cum princeps hetruriæ esset. Brixillum mutina parma placentia. Oppida cesena claterna forumclodii liuii. Pompilii truentinorum cornelii licini fauentini fidentini otesini padinates regienses a Lepido solonates: saltusq; galliani qui cognominantur aquinates tanitani ueliates cognomine ueteti regiates urbinates. In hoc tractu interierunt boii: quorum tribus.cxii. fuisse auctor est Cato. Item senones qui cœperant romam.

De pado flumine. Cap. xv.

Padus e gremio uesuli montis celsissimum in cacumen elati finibus ligurum gabiēnorum uisendo fonte profluens condensq; sese cuniculo: & in forouibiensium agro iterum exoriens: nulli amnium claritate inferior: a græcis dictus eridanus: ac pœna Phætontis illustratus. Augetur ad canis ortus liquatis niuibus: agris q̄ nauigiis torrentior: nil tamen ex rapto sibi uendicans. Atq; ubi liquit agros: ubertate largior. ccc. M. passibus a fonte addens meatu duodenonaginta. Nec amnes tantum apēninos alpinosq; nauigabiles capiens: sed lacus quoq; imensos in eum sese exonerantes omni numero. xxx. flumina in mare adriaticum defert Celeberrima ex iis apennini latere iactum: tanarum trebiā placentinum tarū. niciam gabellum sculternā. rhenum. Alpium uero sturam morgum durias duas sessiten ticinum lambrum abduam olium mintium. Nec alius amnium tam breui spatio maioris incrementi est. Vrgetur quippe aquarum mole: & in profundum agitur. Grauis terræ q̄q̄ deductus in flumina: & fossas inter rauēnam altinumq; passuum. cxx. M. tamen quia largius uomit septem maria dictus facere. Angusta fossa rauennam trahitur: ubi padusa uocatur: quondam messanicus appellatus. Proximum inde hostium magnitudinem portus habet: qui uatreni dicitur. Quo Claudius Cęsar e britannia triūphans prægrandi illa domo uerius q̄ naue intrauit adriā. Hoc ante eridanum hostiū dictū est ab aliis spineticum ab urbe spina: que fuit iuxta: præualens & delphicis creditū est thesauris condita a Diomede. Auget ibi padum uatrenus amnis ex forocornelienſi agro. Priximū īde hostiū caprasiæ: dein sagis: dein uolane: qđ ante olane uocabatur. Omnia ea fossas fluminaq; primi asagi fecere thusci egesto amnis impetu p transuersum in hadrianorum paludes: quæ septē maria appellantur: nobili portu oppidi thuscorū atriæ a quo atriaticū mare ante appellatū: qđ nunc hadriaticum. Inde hostia plena carbonaria ac fossiones philistinæ. quod alii tartarū uocant. Omnia ex philistinæ fossæ ab undatione nascentia ac cedentibus atesi ex tridentinis alpibus & uigisono ex patauinorum agris. Pars eorum & proximū portum facit brundulum sicut edronem Medoaci duo: ac fossa clodia. His se padus miscet: ac per hæc effunditur plerunq; ut in egypto nilus quod uocant delta: triquetrāq; figuram in alpes atq; oram maris facere proditur stad. ii. M. circuitu. pudet a græcis italiæ rationem mutuari. Metrodorus tamen Sceptius dicit. Quoniam circa fontem arbor multa sit picea quæ pades gallice uocetur padum hoc nomen accepisse. Ligurum quidem lingua amnē ipsum bodincum uocari: quod significet fundo carentē. Cui argumento adest oppidū iuxta industria uetusto noīe bondicomagum: ubi præcipua altitudo incipit.

De italia trāspadana regio nona. Cap. xvi.

Trāspadana appellatur ab eo regio nona tota in mediterraneo: cui maria cuncta fluctuoso alueo important. Oppida uibiforum: segusio. Coloniæ ab alpium radicibus augusta taurinorū antiqua ligurum stirpe: indenauigabili pado. Dein salasorum augusta prætoria iuxta gemi

nas alpium fauces graias atq; pœninas. His pœnos: graiis Herculem transisse memorant. Oppidum
eporedia sybillinis libris a po. ro. condi iussum. Eporedicas enim galli bonos equorum domitores uo-
cant. Vercellæ libiciorum ex Salys ortæ: nouaria ex uertaco macoris uocontiorum hodieq; pago. Non
(ut Cato existimat ligurum: ex quibus leui & marici condidere ticinum non procul a pado. Sicut boii
transalpes profecti laudem pompeiam. Insubres mediolanum. Orobiorum stirpis esse comum atq; ber
gomum & liciniforum: & aliquos circa populos auctor ẽ Cato: sed originem gentis ignorare se fatetur
quam docet Cornelius Alexander ortam a græcia interpretatione etiã nõis uitam in mõtibus degenti-
bus. In hoc situ interiit oppidũ orobiorum barra: unde bergomates Cato dixit ortos etiãnũ prodente se al
tius q̃ fortunatius siti. Interiere & Caturiges insubrum exules: & spina supradicta. Item melpum opulẽ
tia præcipuũ: quod ab insubribus & boiis & senonibus deletũ est eo die quo Camillus ueios cœpit: ut
Nepos Cornelius tradit. ¶ Venetia decima regio ¶ Cap. xviii.

S Equitur decima regio italiæ hadriatico mari apposita Venetia: cuius Fluuius Silix ex monti-
bus taurisanis. Oppidum altinũ: flumen liquentia ex montibus opiterginis: & portus eodem
nomine: colonia concordia: flumen & portus romatinum: tiliauentũ maius minusq;: anassum:
quo uaramus defluit: alsa: natiso cũ turro ꝑfluente aquileiã coloniã. xii. M. passibus a mari sitã. Carno
norũ hæc regio iunctaq; regioni iapidũ: amnis timauus: castellum nobile uino pucinum. Tergestinus si
nus colonia tergeste. xxiii. M. p. ab aquileia: ultra quã sex milia passuũ formio amnis. Ab rauenna. clxx
xix. passibus: antiquus auctæ italiæ terminus. Nunc uero istriæ quã cognominatam tradunt a flumine
istro in hadriam effluente e danubio amne eodemq; istro ex aduerso padi fauces contrario eorum per-
cussu mari interiecto dulcescente pleriq; dixere falso & Nepos Cornelius etiam padi accola. Nullus. n.
ex danubio amni in mare hadriaticum effunditur. Deceptos credo quoniam argo nauis flumine in ma
re hadriaticum descendit: nec procul tergeste. Nec iam constat quo flumine. Humeris trauectam alpes
diligentiores tradunt. Subiisse autem histro: dein sao: dein Nauporto: cui nomen ex ea causa est inter
æmonam alpesq; exorienti. ¶ De istria ¶ Cap. xviii.

Flanatici

I Stria ut peninsula excurrit. Latitudinem eius. xl. M. passuum: circuitum uero. cxxii. M. prodi
dere quidã. Item adherentis liburniæ & phanatici sinus Alii liburniæ. clxxx. M. Nõnulli ĩ pha
naticum sinum iapidiã promouere: a tergo istriæ. cxxx. M. passuum. Dein liburniam. cl. M. fe
cere. Tuditanus qui domuit istros in statua sua ibi inscripsit ab aquileia ad titium flumen stad. cc. M.
Oppida istriæ ciuiũ romanorũ agida: parentiũ. Colonia pola: quæ nunc iulia pietas quondã a colchis
condita. Abest a tergeste. c. M. n. p. mox oppidum nesactium: & nunc finis italiæ fluuius arsia. Polam
ab ancona traiectus. cxx. M. passibus est. In mediterraneo regionis decimæ colonia cremona: brixia ce-
nomannorum agro. Venetorum aũt Natri: ateste & oppida acelũ: patauiũ: opitergium: belunium: uicentia:

Vicetia

mantua thuscorum trans padum sola reliqua. Venetos troiana stirpe ortos auctor est Cato. Cenomanos
iuxta massiliã habitasse. In uolscis feini: & tridẽtini: & beruenses. Rhetica oppida rhetorum: & euganeorũ
ueronam: iulienses carnorum. Dein quos scrupulose dicere non attineat: alutraẽses: asseriates: flamonieses
uanienses: & alii cognomine culici: foroiulenses cognomine trãspadani: foretani: nenidates: quarqueni:
taurisani: togienses: uaruani. In hoc situ iteriere p oram iraminæ: pellaon: pasitium: ex uenetis atina: &
cælina: carnos: segeste: & ocra. Tauriscis noreia. Et ab aquileia ad duodecimũ lapidẽ deletum oppidũ
etiam inuito senatu a. M. claudio. L. Marcello. L. Piso auctor est: In hac regione & xi. lacus inclyti sunt
amnesq; eorum partus aut alumni si mõ acceptos reddunt: ut abduam larius: ticinum uerbanus: mintium
benacus: ollium sebinus: lãbrum eupilis: oẽs incolas padi. Alpes in longitudinem. x. M. passuum pate-
re a supero mari ad inferũ Cælius tradit. Timagenes. xxii. M. passuum deductis in latitudinem. Corne
lius Nepos. c. M. T. Liuius tria. M. stadiorum: uterq; diuersis in locis. Nam & centum milia excedunt ali
quando ibi germaniam ab italia submouent. nec. lxx. M. explent: reliqua sui parte gratilis ueluti naturæ
prouidentiam. Latitudo italiæ subter radices earum a uaro per uada sabacia taurinos: comum: brixiam: ue
ronam: uicentiam: opitergium. aquileiam: tergestæ: polam: arsiam. d. ccxlii. M. p. colligit.

¶ De alpibus & gentibus alpinis ¶ Cap. xix.

Tautisci

I Ncolæ alpium multi populi: sed illustres a pola ad tergestis regionem secusses: subocrini: ata
li menocaleni: iuxtaq; carnos quõdam taurisci appellati: nũc norici. His cõtermini rheti & uin
delici oẽs in multas ciuitates diuisi. Rhetos thuscorum prolem arbitrant a gallis pulsos duce
Rheto. Verso deinde italiam pectore. alpium latini iuris euganeæ gentes: quarum oppida. xxxiii. enu-
merat Cato. Ex iis triumpilini uenalis cum agris suis populus. Dein camuni: compluresq; simi es: fini-
timis attributi municipiis. Lepontios: & salasos tauriscæ gentis idem Cato arbitratur. Cæteri fere lepon
tios relictos ex comitatu Herculis interpretatione græci nominis credunt: præustis intra sinus al-
pium niue membris: eiusdem & graios fuisse positos in transitu. Graiarum alpium incolas præstan-
tesq; genere euganeos inde tracto nomine, Caput eorum stonos: rhetorum uennones: sarunetesq; or-
tus rheni

tus rheni amnis accolunt. Lepontiorum qui uiberi uocantur fontem rhodani eodem alpium tractu. Sunt prӕterea latio donati incolӕ: ut octodurenſes & finitimi centrones: cottianӕ ciuitates. Caturiges & caturigibus orti: uageni: ligures: & qui montani uocantur. Capillatorumq; plura genera ad confiniũ liguſtici maris. Non alienum uidetur hoc loco ſubiicere inſcriptionem e trophӕo alpium: quӕ talis eſt. Imperatori Cӕſari Diui filio Augu. pontifici maximo imper. xiiii. tribunitiӕ poteſtatis Senatus populuſq; Ro. q; eius ductu auſpiciiſq; gentes alpinӕ omnes quӕ a mari ſupero ad inferum pertinebant ſub imperium po. ro. ſunt redactӕ. Gentes alpinӕ deuictӕ: triumpilini: camuni: uẽnotes: uenonetes: hiſarci breuni: naunes: focunates. uindelicorum gentes quattuor conſuanetes: uirucinates: licates: cattenates: abiſontes: ruguſci: ſuanetes: collucones: brixentes: lepontii: iuberi nautuates ſeduni uaragri ſalaſſi acitauones medulli ucenni caturiges brigiani ſontiontii brodiuntii: nemaloni edemnates eſubiani ueamini gallicӕ triulatti ectini uergũni eguituri nemeturi oratelli ueruſi uelauni ſuetri. Non ſunt adiectӕ cotianӕ ciuitates. xii. quӕ non fuerant hoſtiles: ſed item attributӕ municipiis lege pompeia. Hӕc eſt italia diis ſacra: hӕ gentes eius: hӕc oppida populorum. Super hӕc italia quӕ. L. Aemilio Paulo. C. Statilio Regulo coss. nuntiato gallico tumultu ſola ſine externis ullis auxiliis: atq; etiam tunc ſine traſpadanis equitum. lxxx. M. peditum. d. cc. M. armauit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id uetere conſultu patrum italiӕ parci iubentium.

Ceutrones

Ebroduntii

Illyricum Cap. xx.

ARſiӕ gens liburnorum iungitur uſq; ad flumen titium. pars eius fuere mentores: hymani: encheleӕ: dudini: & quos Callimachus peucecias appellat: nunc totum uno nomine illyricum uocatur: generatim populorum pauca effatu digna aut fœlicia nomina: Conuentum ſcardonitanum petunt iapides: & liburnorum ciuitates. xiiii. e quibus laciniẽſes: ſcultinos: burniſtas: albonenſes: nominare non pigeat. Ius italicum habent eo conuentu alutӕ: phlanates: a quibus ſinus nominatur Lopſi uarubarini: ĩmuneſq; aſſeriates: & ex inſulis fulſinates curictӕ. Ceterum per orã oppida aneſactio aluona flauona tarſatica ſenia ioſpica ortopula Vegium argirũtum corninium enona ciuitas pauſinus flumẽ tedanium quo finitur iapida. Inſulӕ ĩ eo ſinu. abſyrtiũ. arba traguriũ iſſapharos paros ante crexa giſſa portunata. Rurſus in continente colonia iadera: quӕ a pola. clx. M. p. abeſt inde. xxx. Mecolentũ inſula. xviii. hoſtium titii fluminis.

Liburnia Cap. xxi.

LIburnia finis & initium dalmatiӕ ſcardona in amne ea. lxii. M. paſſuum a mari. Dein tariotarum antiqua regio: & caſtellum tariona. Promontorium Diomedis: uel ut alii peninſula Hilis circuitu. c. M. paſſuum tragurium ciuium romanorum marmore notum: Sicum. In quem locum Diuus Claudius ueteranos miſit. Salona colonia ab iadera. ccxxii. M. paſſuum. Petunt in ea iura iuribus deſcriptis in decurias. ccclxxii. dalmatӕ. xxii. decuni. ccxxxix. ditiones. lxix. mӕzӕi. lii. ſardiates. In hoc tractu ſunt burnum: mandetrium: tribulium. Nobilitata prœliis caſtella petunt ex inſulis Stӕi: colentini: ſepari: epetini. Ab his caſtella piguntiӕ: rataneum: narona colonia. Terrii conuentus a ſalona. lxxii. M. paſſuum appoſita cognominis ſui fluuio a mari. xx. M. p. M. Varro. lxxxix. ciuitates eo uentitaſſe auctor eſt. Nunc prope ſoli noſcuntur Cerauni decuriis. xxiiii. daurſi. xvii. deſitiates. ciii. docleates. xxxiii. deretini. xiiii. deremiſtӕ. xxx. dindari. xxxiii. glinditiones. xliiii. melcomani. xxiiii. nareſii. cii. ſcirtari. lxxii. ſiculotӕ. xxiiii. Populatoreſq; quondam italiӕ uardei non amplius q̃. xx. decuriis. Prӕter hos tenuere tractum eum œnei: partheni: hemaſi: marſthitӕ: armiſthӕ. A narone amne. c. M. p. abeſt epidaurum colonia. Oppida ciuium romanorum rhizinium: aſcriuium: butua: olchinium: quod antea colchinum dictum eſt a colchis conditum: annis dirino: ſuperq; eum oppidum ciuium romanorum ſcodra a mari. xviiii. M. paſſuum. Prӕterea multorum grӕciӕ oppidorum deficiens memoria: necnon & ciuitatum ualidarum. Eo nanq; tractu fuere labeates: enederudini faſſei grabei proprieq; dicti illyrii: & taulanti: & pyrei. Retinet nomen in ora nympheum promontorium. Lyſſum oppidum ciuium ro. ab epidauro. c. M. paſſuum.

Daurizi

Derenistӕ

Dirilo

Macedonia Cap. xxii.

ALyſſo macedonia prouincia: gentes parthini: & a tergo eorum diſſaretӕ. Montes candauiӕ a dyrrachio. lxxix. m. paſſuum. In ora uero ciuium ro. epidamnum colonia propter inauſpicatum nomẽ a romanis dyrrachium appellata. Flumen aous a quibuſdam eas nominatũ. Apollonia quondam corinthiorum colonia. vii. M. paſſuum a mari recedens. Cuius in finibus celebre nympheum accolunt barbari amantes & belliones. At in ora oppidum oricum a colchis conditum. Inde initium epiri. Montes acroceraunii: quibus hunc europӕ determinauimus ſinum. Oricum a ſalentino italiӕ promontorio diſtat. lxxxv. m. paſſus a tergo carnorum & iapidum qua ſe offert magnus iſter.

Norici Cap. xxiii.

RHetis iunguntur norici. Oppida eorum uirunum: celeia: teurnia aguntum uiana. Aemonia claudia flauium ſoluenſe. Noricis iunguntur lacus peiſo deſerta boiorum. Iam tamen colonia Diui Claudii ſabaria: & oppida ſacarbantia iulia.

Pannonia Cap. xxiiii.

xxv

HAbitantur inde glandifera pannoniæ:qua mitescentia alpium iuga per medium illyricum a septemtrione ad meridiem uersa molli in dextera ac leua deuexitate cōsidunt. Quæ pars admare hadriaticum spectat appellatur dalmatia & illirycum supradictum. Ad septētriones pannonia uergit:finitur inde danubio. In ea coloniæ Aemona:siscia. Amnes clari & nauigabiles in dannubium fluunt dranus & noricis uiolentior. Saus ex alpibus carnicis placidior.cxv.M.p.itcruallo. Drauus per serretes:serrapillos:iasos:sandrizetes. Sauus per colapianos breucosq;. Populorum hæc capita. Præterea aruiates:azali amantes:belgites:carthari: cornacates : erauisci:hercuniates:latouici:oseriates : uarciani:mōsclaudius:cuius in fronte scordisci:intergo taurisci. Insula in sauo metubarris amnicaq; maxima. Præterea amnes memorandi colapis in sauum influens iuxta sisciam gemino alueo insulam ibi efficiens:quæ segestica appellatur. Alter amnis bacuntius in saum firmio oppido influit:ubi ciuitas firmiensium & amantinoꝝ. Inde.xlv.M.passuum taurunum ubi danubio miscetur saus. Supra influunt ualdanus urpanus:& ipsi non ignobiles. ¶Mesia. Cap.xxv.

PAnnonia iungitur prouincia quæ mesia appellatur ad pontum usq; cum danubio decurrens: Incipit a confluente supradicto. In ea dardani:celegeri:tribali:trimachi:mœsi:thraces:pōtoq; contermini scythæ. Flumina clara dardanus:margis:pingius:timachus ex rhodope: œscus ex hemo:utus:escamus:ieterus. illyrici latitudo qua maxima est.cccxxv.M.p.colligit Longitudo a flumine arsia ad flumen drinium.d.ccc.M.a drinio ad promontorium acroceraunium .clxxii.M. Agrippa prodidit uniuersum hunc sinum italiæ & illyrici ambitus.xiii.M.in eo duo maria quo distinximus siue inferꝝ siue ionium in prima parte. interius hadriaticum:quod superum uocant. insulæ in ausonio mari præter iam dictas memoratu dignæ nullæ. in ionio paucæ calabro littore ante brundusium:quarū obiectu portus efficitur. Contra apulum littus diomedea conspicua monumento Diomedis. Et altera eodem nomine a quibusdam teuthria appellata. illyrici ora mille amplius insulis frequentatur natura uadosi maris æstuariisq; tenui alueo intercasantibus. Clare ante hostia timaui calidoꝝ fontium cum æstu maris crescentium iuxta istrorū agrum. Cissa pullariæ & absyrtides graiis dictæ a fratre medeæ ibi interfecto:nomine absyrto iuxta eas electridas uocauere:in quibus proueniret sucinum:quod illi electrū appellant uanitatis græcę certissimum documentum. Adeo ut iis quas earum designent:haud unq̄ cōstiterit. Contra iader est lissa. Quæq; appellatæ contra liburnos creteæ aliquot. Nec pauciores Trucones liburnicæ celadusæ:cōtra surium bubus & capris laudata Brattia issa ciuium ro. reliqua:& cum oppido pharia. Ab his corcyra melana cognominata cū gnidorum oppido distat.xxii.M.passuum. inter quā & illyricū melita. Vnde catulos meliteos appellari Calimachus auctor ē.xxii. M.p. Ab ea.iii.M. elaphites. in ionio autem mari ab orico.M.M.p. Sasonis piratica statione nota.

Ticanæ

¶CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.IIII.

¶Sinus Claritatis Litterarum Et Omnis Fabulositatis.

TERTIVS EVROPAE SINVS ACROGERAVNIIS INCIpit montibus:finitur hellesponto:amplectitur præter minores sinus.xix. xxii.M.passuum. In eo epirus:acarnania:ætolia:phocis:locris:achaia: messenia: laconia:argolis:megaris:attica:bœotia. iterumq; ab alio mari eadem phocis:& locris:doris:phthiotis:thessalia: magnesia: macedonia: thracia. Omnis græciæ fabulositas:sicut & litterarum claritas ex hoc primum sinu effulsit. Quapropter in eo paululum cōmorabimur. Epiros in uniuersum appellata: acrocerauniis incipit montibus. in ea primi chaones a quibus chaonia. Dein thesproti:antigonenses : locus aornos:& pestifera auibus exhalatio. Cestrini : perhebi : quorum mons pindus : cassopei : driopes : sellæ : hellopes : molossi apud quos dodonei iouis templum oraculo illustre. Tomarus mons centum fontibus circa radices Theopompo celebratus. ¶Epirus. ¶Cap.i.

EPirus ipsa ad magnesiam macedoniamq; tendens a tergo suo dassaretas supradictos liberam gentem mox feram dardanos habet. Dardanis leuo triballi prætenduntur latere. Et mœsicæ gentes a fronte iunguntur:mædi:ac penselate:quibus thraces ad pontum usq; ptinētes. ita succincta rhodopes:mox & hemi uallatur excelsitas. in epiri ora castellū in acrocerauniis chimera : sub eo aquæ regiæ fons. Oppida:meandria Cestria:flumen thesprotiæ:Thyamis:colonia butrotū:maximeq; nobilitatus ambracius sinus faucibus spatiosum æquor accipiēs. Longitudinis.xxxviiii.M.passuū. Latitudinis.xv.M. in eū defert amnis acheron e lacu thesprotiæ:acherusia ꝓfluēs.xxxv.M.passuū:ide & mille pedū ponte mirabilis oia sua mirantibuh. in sinu oppidū ambracia, Molossorū flumina aphas: & arachthus

Denthe latæ

& arachthus. Ciuitas anactoria. Lacus pandosia. Acarnania quæ antea curetis uocabatur. Oppida heraclea: echinus. & in ore ipso colonia Augusti actium cum templo Apollinis nobili: ac ciuitate libera nicopolitana. Egressos sinu ambracio in ionium excipit leucadium littus. promontorium leucates: dein sinus: ac leucadia ipsa peninsula quõdam neritis appellata opere accolarum abscisa a continenti ac reddita uentorum flatu congeriem harenæ accumulantium: qui locus uocatur dioryctos stadiorum longitudine triũ. Oppidum in ea leucas quõdam neritum dictum. Deinde acarnanũ urbes halyzia: astacus argos. amphilochicũ cognominatũ. Amnis achelous e pindo fluens atq; acarnaniã ab ætholia dirimẽs: & artemitam insulam assiduo terræ inuectu continenti annectens.

Locus
Hazilia
Halyzea
Stratos

¶ Aetolia ¶ Cap. ii.

Aetolorum populi athamanes. tymphei: ephyri ænienses: perrhebi: dolopes: magares: atraces: a quibus atrax amnis ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum calidon est septem milium quingentorum passuum a mari iuxta euentum amnem. Dein macynia molycria: cuius a tergo chalcis & mons est taphiassus. At in ora promontorium antirium: ubi hostium corithiaci sinus minus mille passuum latitudine influentis: ætolosq; dirimentis a peloponneso. Promontorium quod contra procedit appellatur rhion: sed in corinthiaco sinu. Oppida ætoliæ naupactum: pylene: & in mediterraneo pleuron: halycarna. Montes clari in dodone tomarus: in ambracia crania: i acarnania aracynthus: in ætolia acanthon: panetolium: medion.

Cranos

¶ Locri ¶ Cap. iii.

Proximi ætolis locri qui cognominant̃ ozolæ ĩmunes. Oppidũ œanthe. Portus apollinis phæstii. Sinus crisæus. Intus oppida argõ: eupolea: phæstũ: calamisus. Vltra cirrhei phocidis campi: oppidũ cirrha: portus chaleon: a quo septẽ milia pa. introrsus liberum oppidum delphi sub monte parnaso clarissimi in terris oraculi Apollonis. Fons castalius. Amnis cephisus præfluẽs delphos ortus in lilea quondã urbe. Præterea oppidũ crisa & cũ bulensibus anticra: naulocũ: pyrrha. amphissa immunis: trichone tritea ambrysus drymæa regio daulis appellata. Dein in ĩtimo sinu angulus bœotiæ alluitur cũ oppidis gymnis: thebis quæ corsicæ cognominatæ sunt iuxta heliconem. Tertiũ ab hoc mari bœotiæ oppidum pagæ: unde pelopõnesi prosilit ceruix.

¶ Peloponesus ¶ Cap. iiii.

Peloponesus apie ante appellata pelasgia & peninsula haud ulli terræ nobilitate postferenda inter duo maria ægeum & ionium: platani folio similis propter angulosos incessus: circuitu quingentorum sexagintatrium milium passuum colligit auctore Isidoro. Eadem per sinus pene tãtumdem adiicit. Angustiæ unde procedit isthmos appellatur. In eo loco irrumpentia e diuerso quæ dicta sunt maria a septẽtrione exortus eius omnem ibi latitudinem uorando: donec contrario in cursu æquorum tantorum in quinq; milium passuum interuallo exesis utrinq; lateribus angusta ceruice pelopõnesum contingat hellas. Corinthiacus hinc: illinc saronicus appellatus sinus. Lecheæ hinc: cenchreæ illinc angustiarum termini longo & ancipiti nauium ambitu: quas magnitudo plaustris transuehi prohibet. Quam ob causam perfodere nauigabili alueo angustias tentauere Demetrius rex: dictator Cæsar. C. princeps: Domitius Nero infausto: ut omnium patuit exitu: incœpto. Medio hoc interuallo qd' isthmi appellauimus applicata colli habitatur colonia corĩthus: antea ephyra dicta sexagenis ab utroq; littore stadiis e summa sua arce quæ uocatur acrocorinthus. In qua fons pyrene diuersa duo maria prospectans. lxxxvii. M. passuum ad corinthiacum sinum traiectus est patras a leucade. Patræ colonia in longissimo promontorio pelopõnesi condita ex aduerso ætoliæ & fluminis eueni minus mille passuũ ut dictum est interuallo. In ipsis faucibus sinum corinthiacum. lxxxv. M. p. in longitudinem usq; ad isthmon tramittunt.

¶ Achaia ¶ Cap. v.

Achaiæ nomen prouinciæ ab isthmo incipit: ante aegialos uocabatur propter urbes in littore p ordinem dispositas. Primæ ibi quas diximus lecheæ corinthiorum portus. Mox oluros pelleneorum castellum. Oppida helice: bura. In quæ refugere haustis prioribus sytion: ægira ægiõ erineos. Intus cleone hysiæ: panormus portus. Demonstratumq; iam rhium: a quo ꝓmontorio quinq; milium passuum absunt patræ: quas supra memorauimus. Locus pheræ in achaia nouẽ mõtium scio esse. Notissimus fons cymothoe. Vltra patræ: oppidum olenum: colonia dyme: loca buprasium hyrmine: promontoriũ araxũ cylene sinus: ꝓmontorium chelonathes. Inde cyllenen duoꝶ miliũ passuum castellũ phlius. Quæ regio ab Homero aræthyrea dicta postea asophis: inde eliorũ ager: q antea epeæ uocabatur. Ipsa helis in mediterraneo: & a pyo. xii. milibus passibus. Intus delubrũ olympii iouis ludorũ claritate fastus græciæ cõplexũ. Pisa eoꝶ quondam oppidum præfluente alpheo amne. at in ora promontorium ichthis. Amnis alpheus nauigabilis prope sex oppida. Aulon: leprium: promontorium planistus. Omnia hæc ad occasum uersa. Ad meridiem autem cyparissius sinus cum urbæ cyparissa. lxxii. milium passuum circuitu. Oppida pylos: methone: locus helos: promontorium acritas: sinus asineus ab oppido asinæ: coroneus a corona. Finiuntur tænaro promontorio. Ibi regio messenia duodeuiginti montium. amnis pamisus. Intus autem ipsa messene: ithome: œchalia: arenæ: pteleon: thryon: dorion: zancle uariis clara tpibus. Huius sinus circuitus. lxxx. milia pas. Traiectus uero. xxx. milia.

Fastos
thamyrc
Vatis
Clara
Tpibus

Dehĩc a tænaro ager laconicus liberæ gentis. Et sinus circuitu ducenta sex milia: traiectu trigita nouem milia. Oppida tænaꝝ: amyclæ. phare: leuctra & intus sparta: therãne. atq; ubi fuere Cardamyle pitane: anthane: locus thyre gerania. Mons taygetus: amnis eurotas: sinus ægilodes. Oppidum psammathus Sinus gytheates ab oppido. Ex quo ad cretam isulã certissimus cursus. Omnia autẽ maleo promonto rio includuntur. Qui sequitur sinus ad scyleum argolicus appellatur traiectu quinquaginta milia pas suum. Idem ambitu centum septuagintaduo milia. Oppida boea: epidaurus limera cognomĩe. Zarax cyphanta portus. Amnes inachus: erasinus: inter quos argos hyppium cognominatum. Supra lacum lernem a mari quadrigentis milibus nouẽq; additis milibus mycenæ: & ubi fuisse tyrintha tradũt: & lo cus mantinea: montes artemius: Apesas: antes: asterion: parparus: aliiq; undecim numero. Fontes nio be: amymone: psãmmate. A scylleo ad isthmum. c. lxxvii. mili. passibus oppida hermione: trœzene cori phasium appellatum: quæ alias inachium alias dypsium argos. portus cænites: sinus. saronicus olim querno nemore redimitus. Vnde ei nomen ita græcia antiqua appellante quercũ. In eo epidauꝝ oppi dum Aesculapii delubro celebre. Pireum ꝓmõtorium: portus anthedon: & bucephalon: & quas supra dixeramus cẽchreæ. Isthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquẽnalibus inclyto ludis. Tot sinus peloponnensem oram lancinãt: tot maria allatrant. Siquidem a septẽtrione ionium irrumpit: ab occidẽ te siculo pulsatur: a meridie cretico urgetur: ab oriente brumali ægeo: ab oriẽte solstitiali myrtoo quod a megarico incipiens sinu totam atticam alluit.

De arcadia. Cap. vi.

Manthy rea
Gortis
buphagiũ
Carnion
Telphusa
phialia
Lampia
Allantei
Paroræa tæ
Theutra nii

MEditerranea eius arcadia maxime tenet undiq; a mari remota: initio drymodis: mox pelasgis appellata. Oppida eius psophis: mantinea: stymphalũ: tegea: antigonea: orchomenũ: pheneũ pallatiũ: unde palatium romæ. Megalepolis: catina: bocalium: crãnõ: parrhasiæ: thelpusa: me lanæa heræa: pyle: pellana: agræ epium cynæthe: lepsteon: arcaliæ: parthenium: alea: methydrium. enis pe: macistum: lampea: clitorium: cleone. inter quæ duo oppida regio nemea bembinadia uocitata. Mon tes in archadia pholoe cum oppido. Item cyllene: lyceus. in quo lycei iouis delubrum. Menalus: arthe misius: parthenius: lampeus: nonacris. Præterq; ignobiles octo. Amnes ladon e paludibus: pheneus & erimãthus e monte eiusdẽ nominis i alpheũ defluens. Reliquæ ciuitates i achaia dicẽdæ: aliphiræi: abea tæ pyrgenses: perethes: paregenitæ: tortuni typania Thriasii: attricenses. Vniuersæ achaiæ libertatẽ Do mitius Nero dedit. Peloponnesus in latitudine a promõtorio maleæ ad oppidum Lechæum corinthia ci sinus. clx. milibus passibus patet. Et in transuersum abhelidæ epidaurũ. cxxv. milibus. Ab olympia ar gos ꝑ archadiam. lxxiii. milibus. Ab eodem loco ad philiunta dicta mensura est. cl. milium passuũ Vni uersa aũt uelut pensante equoꝝ incursus natura in montes sex atq; septuaginta attollitur.

Græcia & attica. Cap. vii.

Tentani
Trittẽses
Legæum
cromyon

AB isthmi angustiis hellas incipit: a nostris græcia appellata. In ea prima attica: antiquitus acte uocata. Attingit isthmum parte sui: quæ appellatur megaris a colonia megara e regione paga rum. Duo hæc oppida excurrente pelopõneso sita sunt utraq; ex parte uelut in hũeris helladis pagei. clii. M. p. & amplius ægosthenenses contributi megarẽsibus. In ora aũt hac portus schænus. Op pida duo cremyon & scironia saxa septẽ milia longitudine: geranea: megara: eleusin. Fuere & oenoa & ꝓbalinthos: quæ nunc non sunt. Ab isthmo qnquagintaduoꝝ miliũ passuũ pyrreus & phalera portus duoꝝ milium passuũ muro recedentibus Athenis iuncti. Libera hæc ciuitas: nec indiga ullius præconii amplius: tanta claritas supfluit. In attica fontes cephisia: larine: calliroe enneacrunos Montes brilessus. ægelialus: icarius: hymcrus: lycabettus: lacus selinos. A pyrræo quadragintaduobus milibus passibus suniũ ꝓmõtoriũ doriscum ꝓmontoriũ. Polypostere: brauron: ion quodã oppida. Rhãnos pagus. Ma rathon cãpus Thriasius oppidũ miletũ & oropus in confinio boeotiæ. Cuius anthedõ onchestos: the spiæ liberꝝ oppidũ: lebedea. Nec cedẽtes athenis claritate: quæ cognominatᷣ boeotiæ Thebæ duoꝝ nu minũ Liberi atq; Herculis (ut uolũt) patria. Et musis natale in nemore helicone assignãt. Datur & his thebis saltus citheron: amnis ismenius. Præterea fontes in boeotia œdipodia: fammatc: dirce: epigranea aretusa: hippocrene: aganippe: gargaphie. Mõtes extra prædictos micalesus: adilisius: acõtius. Reliqua oppida inter megaram & thebas eleutheræ: haliartus: platee pheræ: aspledon hylæ thisbe erithre glissas cope. Iuxta cephisum amnem lamia & anichia: medeon phligone: grephis: coronea chæronia. In ora aũt intra thebas ocale: eteon: scolos schænos: peteon: hyrie: mycalessus: hyreseon: pteleon: olyros. Tanagra liber populus. Et in ipsis faucibus euripi: quem facit obiectu insulæ euboeæ Aulis capaci nobilis por tu: boeotos hyantas antiquitus dixere: locri deinde. epicnemidii cognominantur olim leleges ap pellati: per quos amnis cephisus defertur in mare. Oppida opuns: unde opontinuus cynus: phocidis in littore unum daphnus. Introrsus autem larisse: elatea: & in ripa cephisi (ut diximus) lilea delphosq;. uersenemis & hyampolis. Rursus in locrorum ora: in qua larymna: thronium: iuxta quod boagrius amnis defertur in mare. Oppida narycion: alope: scarphia. Postea maliacus sinus ab incolis dictus in quo oppida halcyone: econia: phalara. Doris deinde in qua sperchios erineon: boion: pindus: cythinũ.

Potamos
Sterta
Melita
Larymna & anchoa
Hyettũ & niceã
Creusis & eleon
Bessa cnemis
Halalco mene
Itonia

Doridis a tergo mons est œtha. Sequitur mutatis sępe nominibus hemonia. Eadem pelasgicum argos. Hellas eadem thessalia: & driopis semper a regibus cognominata. Ibi genitus rex nomine græcus a quo græcia. Ibi Hellen a quo hellenis. hos eosdem Homerus tribus nominibus appellauit myrmidonas & hellenas & acheos. Ex iis pthiotæ nominantur dorica accolentes. Eorum oppida echinus in faucibus sperchii fluminis. Thermopylaꝝ angustiæ: quo argumento quattuor milia passuum inde heraclea trachin dicta est: mons ibi calidromus. Oppida celebria hellas: halos: lamia: phthia: arne.

Thessalia. Cap. viii.

IN thessalia autem amnis orcomeus minyius antea dictus. Et oppidum alimō ab aliis elmon: atrax: palamna fons hyperia. Oppida pheræ: quaꝝ a tergo pierus ad macedoniā protenditur: larissa: gomphi: thebæ thessaliæ nemus: pteleō: sinus pagasicus. Oppidū pagasa: idem postea demetrias dictū tricca. Pharsalici campi cū ciuitate libera: crannon iletia. Montes phthiotidis nymphe-us quondā topiario naturæ ope spectabilis. Buzigeus: donacesa: bermius: daphissa chimerion: athamas stephane. In thessalia sunt quattuor atq; triginta montes: quoꝝ nobilissimi cerceti: olympus: pierus ossa cuius ex aduerso pindus & othris lapytharum sedes ad occasum uergētes. Ad ortus pelios omnes theatrali modo inflexi caueatis ante eos septuagintaquinq; urbibus. Flumina thessalia apidanus: phœnix enipheus: onochonus: laminissus. Fons messeis. Lacus bebeis: & ante cunctos claritate peneus ortus iuxta gomphos: interq; ossam & olympum nemorosa conualle defluens quingentis stadiis dimidio eius spatio nauigabilis. In eo cursu tempe uocantur quinq; milium passuum longitudine & ferme sex latitudine ultra uisum hoīs attolentibus se dextera leuaq; leniter conuexis iugis. Intus sua luce uiridante allabitur peneus uiridis calculo: amœnus circa ripas gramine: canorus auium cōcentu. Accipit amnem Euroton: nec recipit: sed olei modo supnatantem (ut dictum est ab Homero) breui spacio portatum abdicat. Pœnales aquas dirisq; genitas argenteis suis misceri recusat.

Magnesia. Cap. ix.

THessaliæ annexa magnesia est: cuius fons libetra. Oppida Iolcus hormenium: pyrrha methone olizon. Promontorium sepias: Oppida castana spalathra. Promontorium æantium. Oppida meliboea rhizus erymne: hostium penei: oppidum homolium: orthei: thesiæ: pelinnathocum thaumaciæ: cyrton: cranō: acarne: dorion: mesite: philace ponie. Epiri. achaie. Atticæ thessaliæ ī por rectum longitudo quadringentorum octoginta miliū passuum traditur. Latitudo. cclxxxvii. milium.

Macedonia. Cap. x.

MAcedonia postea. cl. populorum duobus inclyta regibus quādoq; terraꝝ imperio: emathia antea dicta. Hæc ad epiroticas gentes in solis occasum recedens post terga magnesiæ atq; thessaliæ infestatur a dardanis. Partem eius septentrionalem pæonia ac pelagonia ꝑtegunt a triballis. Oppida aegæ: in quo mos sepelire reges. Beroea & in regione quę pieria appellatur a nemore ęgidiū: In ora heraclea. flumen apilas: oppida phina oloros. Amnis haliacmō. Intus haloritæ: uallei: phylacei: cyrrei tyrissei. Pella collonia. Oppidum stobi ciuium ro. Mox antigone europus ad axium amnem: eodemq; nomine amnis per quod rhedias fluit: scydra phordea emiona gorgidone. Mox in ora ichnę fluuius axius. Ad hunc finem dardani treres pieres macedonia accolunt. Ab hoc amne peoniæ gentes: paroecei: heordenses: almopii: pelagones: mygdones. Montes rhodope scopius orobellus. Dein præiacente græmio terrarum arethusii antiochenses: idomenenses: doberienses: trienses allatenses: abdaristenses: moryllii gareci: lyncestæ othryonei: & amanthini liberi atq; orestæ colonia bullidenses ediensęs: xylopolitæ scotussæi liberi heraclea sintica timphei coronei. In ora sinus macedonici oppidum chalastra: & intus phileros lete. Medioq; flexu littoris thessalonicæ liberæ condictionis. Ad hanc a dyrrachio. cxiiii. milium passuum thermæ. In thermaico sinu oppida: dicæa: pydna: derra: scione. Promontorium chanastreum. Oppida palene phlegra. Qua in regione montes hypsizorus: epitus alchione leuomne. Oppida nissos: phryx: eleon: mēdæ: & hippalēses: isthmo quondā potidea: nūc cassandria colonia: anthemus holophyxos singus: mecyberna. Oppida physcella: ampelos: torone: soggostedes: fretum quo Montem athon Xerxes rex persarum continenti abscidit in longitudine passuum mille quingētorum. Mons ipse a planicie excurrit in mare. lxxv. milia passuum. Ambitus radicis. cl. M. colligit. Oppidum ī cacumine fuit acrothon. Nunc sunt uranopolis: paleotrum thyssus cleone: apollonia: cuius incolæ macrobii cognominātur. Oppidum casſera: fauceſq; alteræ isthmi. Acantus istria grastonia heraclea. Regio mygdoniæ subiacens. In qua recedentes a mari apollonia: arethusa. In ora rursus posidium: & sinus cum oppido cermoro amphipolis. Libera gens bysaltæ. Dein macedoniæ terminus. Amnis strimon ortus ī emo. Memorandum in septem lacus eum fundi priusq̄ dirigat cursum. Hæc est macedonia terrarum imperio potita quōdam. Hæc asiam: armeniam: iberiam: albaniam: capadociam: syriam ægyptum: taurum caucasiū transgressa. hæc in bactris: mediis persis dominata toto oriēte possesso. hæc etiā indiæ uictrix p uestigia liberi patris atq; Herculis uagata. hæc eadē est macedonia: cui⁹ uno die Paulus Aemilius impa

Almon
Salmon
Pelinnia
Pānissus
Orthe
Thespie
Phalāna
Thome
Dotion
Melitea
Phylace
æginium
Phila
Eloros
Alius
Phorbæ
Meza
Gordone
Orbelus
Doberes
Estrieses
allatēses
Dienses
Piloros
Nipsos
nel Nyse
Phrygiō
Hyppatenses

tor noster.lxxii.urbes direptas uendidit.tantam differentiam sortis præstitere duo homines.

Thracia Cap.xi.

Denthe-letæ

THracia sequitur inter ualidissimas europæ gentes in strategeas quinquaginta diuisa. Populorum eius quos nominare non pigeat. Amnem strimonem accolunt dextero latere denselethæ & medi bysalthas usq; supradictos. Leuo digeri.Bessorũq; multa nomina ad nestum amnem pangei orbeliæ montis ima ambientẽ:inter eletos:diobesos carbilesos inde brysas sapæos. Odomantes odrysaꝝ gens infundit hebrum accolentibus:carbiletis pyrogeris drugeiis cęnicis hypsaltis benis corpillis boticis edonis.Eodem sunt in tractu syaletæ:priantæ dobangæ:thynicæ laletæ maiores hæmo:minores rhodope subditi.Inter quos hebrus amnis. Oppidum sub rhodope peneropolis antea: mox a conditore philippopolis:nunc a situ trimontiũ dicta hæmi excelsitas sex.M.p.subitur. Auersa eius & in istrũ deuexa mesi.getæ:aoti:gaugdæ clariæq;.Sub iis carrci sarmatæ: quos areates uocant. Scytæq; & circa ponti littora morisenæ:sithoniiq; Orphei uatis genitores optinent.Ita finit ister a septentrione. Ab ortu pontus ac ꝓpontis.A meridie ęgeum mare:cuius i ora astrymone:apollonia:oesyma:neapolis pastos Intus Philippi colonia.Absunt a dyrrachio.cccxxv.scotusa topiris Nesti amnis hostium.Mons pangeus:heraclea olynthos.Abdera libera ciuitas.Stagnum bistonum & gens.Oppidum fuit tinda Diomedis equorum stabulis dirum.Nunc sunt diceæ:ismaron:locus parthenion:phalesina maronea prius ortagurea dicta.Mons serrium & zone:tum locus doriscus centum uiginti milia hominũ capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitũ.Os hebri.Portus stetoris.Oppidum ænos liberum cum Polydori tumulo.Ciconum quondam regio.A dorisco incuruatur ora ad macrontichos centũ uigintiduorũ milia passuum.Circa quem locũ fluuius melas:a quo sinus appellatur.Oppida cypsella bisanthe macrontichos dictũ quia a ꝓpontide ad meleã sinum inter duo maria porrectis muris procurrentẽ excludit cheronnesum.Nãq; thracię altero latere a pontico littore incipiens ubi ister amnis ĩmergitur:uel pulcherrimas in ea parte urbes habet istropolin milesioꝝ: tomos calatinq; quæ antea aceruetis uocabatur. heracleam habuit & bizonẽ terræ hiatu raptã.Nunc habet dionysiopolin crunos antea dictã.Alluit ziras amnis. Totum eum tractum scythæ aroteres dicti tenuere.Eoꝝ oppida aphrodisias:libistos: zigere brocobe: eumeneda:partenopolis:gerania:ubi pygmeoꝝ gens fuisse proditur:quos catizos barbari uocãt.credũtq; a gruibus fugatos.In ora a dionysiopoli est odessus milesiorum.Flumen pamisus.Oppidum terta nau lochus.Mons hæmus uasto iugo procumbens in pontũ.Oppidum habuit in uertice aristeum. Nũc in ora mensebriã:anchialum ubi mensebria fuerat.Astícæ regio habuit oppidum anthium nunc est apollonia.Flumina panissa:rira Tearus:orosines.Oppida thynnias:halmidessos:deuelton cum stagno quod nunc deultum uocant.Veteranorum phinopolis iuxta quã hosporus. Ab isti ostio ad os ponti passuũ quingentorum.lv.M.alii fecere.Agrippa diecit quadraginta.Inde ad murum supradictũ.cl.ab eo cheronesus.cxxvi.M. Sed a bosphoro sinus casthenes. Portus senũ:& alter qui mulierum cognominatur. Promontorium chrysocera:in quo oppidũ bizantium liberæ condictionis:antea lygos dictum. Abest a dyrrachio.d.cc.xi.M.passuum.Tantum patet longitudo terraꝝ inter hadriaticũ mare &ꝓpontidem. Amnes bathynias:pidaras siue atyras.Oppida selymbria perinthus latitudine ducentorum pedum cõtinenti annexa:Intus bizya arx regum thraciæ a Terei nefasto crimine inuisa hurundinibus regio: cænica:colonia flauiopolis:ubi antea zela oppidum uocabatur.Et a binzie quinquaginta.M.passuum apros colonia:quæ a philippis abest.clxxxviii.M.pas.At in ora amnis erginus. Oppidum ganos fuisse fertur & lysimachia.Iam in cheronneso.alius nãq; ibi isthmos angustia simili est eodem nomine & pari latitudine:illustrãt duæ urbes utrinq; littora:quæ haud dissimili modo tenuere.Pactyæ a propontide: cardia a melãne sinu:hæc ex facie loci nomine accepto utraq; comprehensæ. Postea lysimachia quinq;. mil.passuum a longis muri.Cheronnesos a propontide habuit tyristasin:crithotem:scissam flumini ęgos appositam. Nunc habet a colonia Apro.xxxii.M.resiston ex aduerso coloniæ parianæ. Et hellespontus septem(ut diximus)stadiis europam ab asia diuidens illic inter se contrarias urbes habet: in europa callipolin & seston.In asia lampsacum & abydon.Dein promontorium cheronnesi mastusia aduersum sigæo cuius in fronte obliqua cynossema:ita appellatur Hecubę tumulus:statio achæorum.Turris & delubrum Protesilai.Et in extrema cheronesi fronte quæ uocatur aeolium oppidum elæus.Dein peteti melanem sinum portus cælos:& panhormus & supradicta cardia.Tertius europæ sinus ad hunc modum clauditur.Montes extra prædictos thraciæ edonus: gygemoros:meritus melampillus.Flumina in hebrum cadentia bargus:suemus.Macedoniæ thraciæ hellesponti lõgitudo supradicta. Quidam.d.ccxx.M.faciunt.Latitudo.ccclxxxiii.M.est.Aegeo mari nomen dedit scopulus inter tenũ & chium uerius q̃ insula Aex noie a specie capræ:quæ ita a græcis appellatur repente in medio mari exiliens.Cernunt eũ a dextera parte andrũ nauigãtes ab achaia dirũ ac pestiferũ.Aegei pars myrtoo datur appellatur ab insula parua q̃ cernitur macedoniã a geresto petẽtibus haud ꝓcul euboeę caristo.Romãi oĩa hęc maria duob9 nominibus appellant.

Selletæ
celetæ
Briantæ
Dolonce
Rhocole
Eumenia
Cattuzos
Panisus
zitas
Leosthenes
Gonos
Sycam
Melamphyllon

nominibus appellant. Macedonicum quodcunq; macedoniam: aut thraciam attingit. Græciense qua græ
ciam alluit. Nam græci & ionium diuidunt in siculum ac creticum ab insulis. Item icarium quod est in-
ter samum & myconem. Cætera nomina sinus dedere quos diximus. Et maria quidem gentesq; in ter-
tio europæ sinu ad hunc modum se habent.

¶ Insulæ inter eas terras inter quas creta euboea: cyclades: sporades: mæotis.
hellespontus: ponti: mæotidis: daciæ: salmatiæ: scythiæ. ¶ Cap. xii.

INsulæ aũt ex aduerso thesprotiæ a butroto. xii. M. passibus eadem ab acroceraunis qnquagin
ta. M. cum urbe eiusdem nominis corcyra liberæ ciuitatis: & oppido cassiope: temploq; cassii
iouis passuum. lxxxxvii. M. in longitudine patens. Homero dicta schæra & phæacia. Callima
cho etiam drepane. Circa eam aliquot. Sed ad italiam uergens thoronos: ad leucadiam paxoe duæ qnq;
M. discretæ a corcyra nec procul ab iis: Ante corcyram ericusa: marathe elaphusa malthace trachie: py-
tionia: ptychia: taracie: Et a phalacrio corcyræ promontorio scopulus in quem mutatã Vlyxis nauem
a simili specie fabula est. Ante leucadiam sybota. Inter leucadiam autem & achaiam permultæ: quarum
teleboides eædem quæ taphiæ ab incolis ante leucadiam appellantur: taphias arnoxie primessa. Et ante
ætholiam echinades: ægialia cotonis thyatira geoaris dionysia cirnus: chalcis pinara mystu s. Ante eas
in alto cephalenia: zacynthus: utræq; liberæ: Itacha: dulichium samos crocilea paxos: Cephalenia quon-
dam melæna dicta. xi. M. passuum abest: circuitn patet. xliiii. M. Same diruta a romanis adhuc tamen
oppida tria habet. Inter hanc & achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præcipua zacynthus ali-
quãdo appellata hyrie cephalanie a meridiana parte. xxii. M. abest: mons elatus ibi nobilis: ipsa circuitu
colligit. xxxvi. M. Ab ea ithaca. xii. mil. distat: ĩ qua mons neritus: Tota uero circuitu patet. xxv. mil. pas
suum. Ab eo araxum peloponnesi promontorium. xii. mil. pas. Ante hanc in alto asteris: Prothe ante za
cynthum. xxxv. mil. passuum. in eurum uentum strophades duæ: ab aliis plotæ dictæ: Ante cephaleniã
letoia: Ante pylum. iii. sphagia & totidem in latere septentrionali dextra in messenẽ: œnussa in sinu asi-
neo threstirides: in laconico theganusa: cothon. Cythera cum oppido antea porphyris appellata: Hæc
sita est a maleæ promontorio. v. mil. passuum ancipiti propter angustias ibi nauium ambitu: in argoli-
ca pityusa: irine: ephire contra hermonium agrum tiparenus epiropia colonis: aristera contra trœzenniũ
calauria quinquaginta mil. pas. distans a plateis: belbina: lasia baucidias: Contra epidaurum cetiphalos:
sytionesos. vi. mil. passuum abest a continente: ab hac ægina liberæ condictionis. xvii. mil. passuum. cu-
ius. xx. mil. passuum nauigatio est. Eadem aũt a pirẹo atheniensium portu. xii. mil. passuum abest ante
oenone uocitata. Spiræo promontorio obiacent eleusa: dendros: graugiæ duæ: ceciæ duæ selacosa: dacẽ-
chris: saspis: septẽ. Et in megario sinu ethrurides quattuor. Aegyla aũt. xv. M. passib9 a cythera. Eadẽq;
a cretæ phalasarna oppido. xxv. mil. passuum. Ipsa creta altero latere ad austrum: altero ad septentrionẽ
inter ortnm & occasum quæ porrigitur centũ urbium clara fama. Dosiades eam a creta nympha hespe-
ridis filia. Anaximãder a rege curetum. Philistides. Malotes Crates primũ aeriã dictam: deinde posteri
curetin appellauere. Et macaron nõnulli a temperie cæli appellatam existimauere. Latitudine nusq̃ quin
quaginta mil. passuum excedens: & circa mediam sui partẽ maxime patens. Longitudine implet. cclxx.
mil. passuum. Circuitu. d. lxxxix. flectensq; se ĩ creticum pelagus ab ea dictũ. qua longisissime ẽ ad orien
tem sammoniũ ꝓmontorium aduersum rhodo. Ad occidentem criu metopon cyrenas uersus expellit.
Oppida eius insignia phalasarne elẹa cisamũ pergamũ cydon: minoum: apteron: pantomatriũ amphi-
malla: Rhithymna: parnomiũ: cyteum: apollonia matiũ heraclia miletos ampela hierapytna lebena hie
rapolis: Et in mediterraneo cortyna: phæstum: gnosum polyrhenium: myrina: lacastus rhamdus li-
ctus: dium asium: philoros rhytion: elatos pharæ holopyxos laspha eleuterne therapne manathusa
githinos & aliorum circiter. lx. oppidoꝝ memoria extat. Montes cadiscus idẹus dictinæus: crocus. Ipsa
abest ꝓmõtorio suo qd uocatur criu metopon: ut ꝓdit Agrippa a cyrenaꝝ ꝓmontorio phicũte. cxxv.
M. p. Item cadisto a malea pelopõnesi. lxxx. A carpato insula ꝓmontorio sammonio. lx. mil. in fauoniũ
uentũ. Hæc inter eam & rhodũ interiacet. Reliqua circa eam ante pelopõnesum duæ coricæ totidẽ milæ
& a latere septẽtrionali dextera cretam habẽt. Cõtra cydoniã leuce & duæ budræ. Cõtra matiũ dria. Cõ-
tra itanum ꝓmontorium onisa leuce: cõtra hyerapyncnã chrysa gaudost Eodẽ tractu ophiusa buto: ara
nus: circũuestisq; criu metopon: tres a causagores appellatæ. Hæ ante sammoniũ ꝓmontorium phocæ
plachiæ sirindes naulocos armedon zephyre. Ac in hellade etiãnum in aegeo lycades scarphia coresa:
phocasia compluresq; aliẹ ex aduerso atticæ sine oppidis & ideo ignobiles: Sed cõtra eleusina clara sala-
mis ante eam psytalia a sunio uero helene. v. mil. passuum distãs. Dein Cos ab ea totidẽ: quã nostri qui
dem dixere ceam. Græci & drybusam auulsam euboeæ quinquẽtis longa stadiis fuit quondã: mox quat
tuor fere partibus quẹ ad bœotiã uergebãt eodẽ mari deuoratis. Oppida hẽt reliqua iulida cartheia inter
cidere coressa. pœeessa. Ex hac ꝓfectũ delectatiõi fœminis uestẽ auctor ẽ Varro. Euboea & ipsa auulsa

Oxiæ

Tres thy rides

Apiropia

Cecry- phalos

Selachu sa

Aspis

Lappa

Mara- thusa Cy tinos

Dictæus

Coricus

Musago ros

Nauma chos

bœotiæ & a modico interfluente euripo ut ponte iungatur ad meridiem promontoriis duobus gerasto ad atticam uergente: & ad hellespontum caphareo insignis: a septētrione ceneo. nusq̄ latitudine ultra. xl. M. passuum extendit nusq̄ infra. xx. mil. contrahit. Sed in longitudinem uniuersæ bœotiæ: ab attica thessaliam usq; prætentā in. cl. mil. passuū. Circuitu uero. ccclxv. abest ab hellesponto parte capharei. ccxxv. urbibus clara quondam pyrrha: porthmo: nesso: cerintho oreo: dio: ædepso: ocha: œchalia: nunc chalcide. Cuius ex aduerso incōtinenti aulis est gerasto: cretria: caristos: orostane: oritano: artemisia: cū fonte aretusa flumine lelanto aquisq; calidis: quæ hellopiæ uocantur. Carystus nobilis notiorq; tamē marmore carystio ante uocitata est chalcodotis: aut macris ut Dionysius & Ephorus tradūt: Vt Aristides macra: Vt Callidemus calcis: ære ibi primum reperto: Vt Menechmus ambatias: Vt pœtæ uulgo asopis: extra eam ī myrtoo multæ: sed maxime illustres glaucōnesos: & begilia: & a promontorio geresto circa delum in orbem sitæ: unde & nomen traxere cyclades. Prima earum andrus cum oppido abest a geresto. x. mil. passuum: a ceo. xxxix. mil. Ipsam Myrsilus cauron deinde antandron cognominatam tradit. Callimachus lassiam: alii nonagriam: hydrusam epagrin. Patet circuitu. xciii. mil. pas. ab ea dem andro passus mille: & a delo. xvii. mil. Tenos cum oppido. xv. mil. passuum porrecta: Quā ꝓpter aquarū abundantiam Aristoteles hydrusam appellatam ait: aliqui ophiusam. Cæterę myconos cū monte dimasto a delo. xvii. mil. passuum. Scyros syphnus ante meropia & acis appellata circuitu. xxviii. mil. pas. seriphus. xii. præpesinthus citanos: Ipsaq; longe clarissima cycladum media a templo Apollinis & mercatu celebrata delos: quæ diu fluctuata (ut proditur) sola motum terræ non sensit ad. M. Varronis ætatem. Mutianus prodidit bis concussam: Hanc Aristoteles ita appellatam prodidit: quoniā repente apparuerit enata: ęglosthenes cynthiam: alii ortygiam: asteriā: lagiā: cerhā: mydiam: cynethum: pyrpylen igne ibi primum reperto. Cingitur quinq; mil. passuum: assurgit cyntho monte. Proxima ei rhene: quā Anticlides celadusam uocat. Item arthemitem Helladius. Scyros quā circuitu patere. xx. mil. passuum prodidere ueteres. Mutianus. clx. Oliarus: paros cū oppido ab delo. xxxviii. mil. marmore nobilis quā primo plateā postea minoida uocarunt. Ab ea septem. M. quingentis naxus a delo. xviii. mil. cū oppido quā strogylen: dein dian: mox dionysiada a uineaꝝ fertilitate: alii Siciliā minorē aut callipolin appellarunt: Patet circuitu. lxxv. mil. passuum: dimidioq; maior est q̄ paros. Et hactenus quidem cycladas seruant: Cæteras quæ sequūtur sporades. Sūt aūt hellena: phocusa: hecaria: schinusa: pholegādros: & a naxo decem & septem mil. passuum icaros: quæ nomē mari dedit: tantūdem ipsa in longitudinem patens cum oppidis duobus tertio amisso ante uocata dolichę: & macris. & ichthyoessa. Sita est ab exortu solstitiali delo quinquaginta mil. passuum. Eadem a samo. xxxv. mil. Inter euboeam & andrum. x. mil. passuum freto: Ab ea gerestum. cxii. mil. quinquaginta passuum: Nec deinde seruari potest ordo. Aceruatim ergo ponentur reliquæ. Ios a naxo. xiiii. mil. passuum Homeri sepulchro ueneranda. Longitudinis. xxv. mil. antea phœnice appellata. O dia letandro gyaros cum oppido circuitu. xii. mil. passuum ꝓpe. Abest ab andro sexaginta duorum mil. passuum. Ab ea syrnos. lxxx. mil. pas. Cynethus a telos unguento nobilis a Callimacho agathusa appellata. Donysa: pathmos circuitu. xxx. mil. passuum. Corassiæ lebinthus leros cynara: sicynus quæ antea œnoe: heracia quæ onus: casos quæ astrabe: cimolus quæ echinusa. Melos cum oppido quam aristides Byblida appellat. Aristoteles zephyriā. Callimachus mimallida. Heraclides siphnum & acitiam. Hæc insularum rutundissima est: Post machia: hipere quondam patage: ut alii platage: nunc amorgos polyægos: Phile thera cum primum emersit calliste dicta: ex ea aulsa postea therasia atq; inter duas enata. Mox automate: eadem hiera & in nostro æuo thia iuxta eādē hierā nata. Distat ios a thera. xxv. mil. p. Sequunt̄ lea: ascania: anaphe: hippuris hippurtusa: astipalea liberæ ciuitatis circuitu. lxxxviii. mil. p. Abest a cadisto crete: cxxv. mil. ab ea platea. lx. mil. Vn̄ caminia. xxxviii. mil. A zibinta: lanise: tragia: pharmacusa: techedia chalcia: calymna: in qua oppidū co. olomnos. A qua carpathū: quæ nomē carpathio mari dedit. xxv. mil. pas. Inde rhodū africo uento. l. mil. pas. A carpatho ad cason. vii. mil. A caso sammoniū cretæ ꝓmontoriū. xxx. mil. In euripoaūt euboico prio fere introitu petaliæ. iiii. insulæ & in exitu athlante cyclades: & sporades: ab oriēte littoribus icariis asiæ: ab occidente myrtois atticæ: a septētrione ægeo mari: a meridie cretico & carpathio inclusæ. cc. mil. pas. in lōgitudinem: & per. cc. mil. in latitudinem iacent. Pegasicus sinus ante se habet eutychiam cicynetū & scyrum supra dictā. Sed cycladum & sporadum extimā gerontiā: scadirā thermeusim irhesiā: solymniam: eudemiā: neam: quæ mineruæ sacra est. Athos ante se quattuor peparethum cum oppido quondam euonum dictā nouem mil. passuum sciathum. xv. mil. imbrum cum oppido. lxxxviii. mil. p. Eadem abest a matusia cherōnesi. lxxv. mil. pas. ipsa circuitu. lxxii. mil. p. Perfunditur amne ilisso. Ab ea lemnos xxii. mil. quæ ab atho. lxxxvii. mil. Circuitu patet. xxii. d. pas. Oppida habet ephestiā & myrinam: ī cuius forum solstitio athos eiaculatur umbram. Ab ea thasos libera. v. mil. passuum: olim Aeria uel æthria dicta: inde abdera continentis. xx. mil. pas. Athos. lxii. mil. tantumdem ad insulam samothracem: quæ libera

Nesio

Pelasgiā

Clamydiam

Pactiam

Heraclia

Acyton

Hippurissusa

Calydna

ī qua oppida. iii.

Elymniā

Eudepnā

quæ libera ante hebrum ab imbro.xxxii.mil.a lemno.xxii.mil.d.attollitur monte saoce.x.mil.passuum
portuosissima omnium Callimachus eam antiquo nomine dardaniam nominat: inter cheronnesum &
samothracen utrinq; fere quindecim mil. Halonesos ultra gethone: lamponia : alpeconnesus haud pro-
cul a cælo Cheronnesi portu & quædam ignobiles: desertis quoq; reddantur in hoc sinu quarum modo
inueniri potuerunt nomina. Desticos iarnos: cyssiros: carbrusa: calathusa: scylla: dialeon: dicta melan-
tia: draconõ: arconesus: dicthusa: scapos: capheris: mesatea: eantiron: phaterunesos: pateria: calete: neri-
phus: polendos. Quartus e magnis europæ sinus ab hellesponto incipiens mæotis hostio finitur. Sed
totius ponti forma breuiter amplectenda est: ut facilius partes noscantur. Vastum mare præiacens asiæ
& ab europa porrecto cheronnesi littore expulsum angusto meatu irrumpit in terras septem stad. ut di
ctum est interuallo europam auferens asiæ. primas angustias hellespontum uocant. Hac Xerxes per-
sarum rex constrato in nauibus ponte duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis euripus.lxxxvi.mil.pas.
spatio ad urbem priapum asiæ: qua magnus Alexander transcendit. Inde expatiatur æquor: rursusq; in
actum coit laxitas. Propontis appellatur. Angustię thracius bosphorus latitudine.d.passuum: qua Da
rius pater Xerxis copias ponte transuexit. Tota ab hellesponto longitudo.cc.mil.xxxix.mil.passuum.
Dein uastum mare: pontus axenus qui quondam annexus longe refugiẽtes occupat terras: magnoq; lit
torꝝ flexu retro curuatus in cornua ab iis utrinq; porrigitur: ut sit plane arcus scythici forma. Medio fle
xu iungitur hostio mæotici lacus cimerus bosphoros: id os uocatur.iii.mil.d.passuum latitudine. At in
ter duos bosphoros thracium & cimerium directo cursu ut auctor est Polybius.d.M.passus intersunt.
Circuitu uero totius põti uicies semel.l.milia ut auctor est Varro & fere ueteres. Nepos Cornelius.ccc.
mil.l.adiicit. Artemidorus uicies nouies decẽ nouẽ milia facit. Agrippa.xxiii.lx.mil. Mutianus.xxviii.
lxv.mil. Simili modo europæ latere mensurã alii quattuordecies.lxxviii.mil.pas.determinauere. Alii un
decies.lxx.mil.M.Varro ad hunc modũ metitur. Ab hostio ponti apolloniã.cxxxlviii.mil.d.pas. Cala
tin tantũdem. Ad ostiũ istri.cxxv. Ad borystene.ccl.mil. Cheronẽsum heracleatarꝝ oppidũ.ccclxxv.mil.
pas. Ad panticapeũ quod aliqui bosphorꝝ uocãt: extremũ in europæ ora.cc.mil.xxii.d.quæ summa effi
cit.xiii.mil.xxxvi.mil.d. Agrippa a bizantio ad flumen istrum.d.lx. Inde panticapeum.d.cxxx. Inde la-
cus ipse mæotis tanain amnẽ ex ripheis mõtibus defluentẽ accipiens nouissimũ inter europã asiamq; finẽ
xiiii.mil.vi.mil.circuitu pateꝛ traditur. ab aliis.xi.mil.xxv. Ab hostio eius tanais ortũ directo cursu.ccc.
lxxv.mil.passus esse constat. Accolæ sinus eius in mẽtione thraciæ dicti sunt istropolin : inde ostia istri.
Ortus hic in germaniæ iugis montis arnobæ: ex aduerso taurici galliæ oppidi : multis ultra alpes mili-
bus: ac per innumeras lapsus gentes danubii nomine immenso aquarꝝ auctu & unde primum illyricum
alluit ister appellatur: sexaginta amnibus receptis: medio ferme numero eorꝝ nauigabili in pontum ua-
stis sex fluminibus euoluitur. Primum hostium peuces: mox ispa peuce insula: in qua proximus alucus
appellatus.xix.mil.pas.magna palude sorbetur. Ex eodem alueo & sup istropolin lacus gignitur.lxiii.
mil.pas.ambitu: halmirim uocant. Secundũ hostium naracustoma appellatur. Tertiũ calostoma iuxta
insulã sarmaticã. Quartũ pseudostoma & insula conopondiabasis: postea boreostoma & spireostoma.
Singula aũt ora tanta sunt ut ꝓdatur in.xl.mil.pas.longitudinis uinci mare: dulcẽq; intelligi haustum.
Ab eo in plenum q̃dem oẽs scytarꝝ sunt gentes: uarie tamẽ littori appositæ tenuere alias gethæ daci a ro
manis dicti: alias sarmatæ a græcis sauromatæ: eorũq; hamaxobii aut aorsi : alias scythæ degeneres & a
seruis orti: aut troglodytæ: mox alani & toxalani. Supiora aũt inter danubium & hycinum saltum usq;
ad pãnonica hyberna carnunti germanorũq; ibi confiniũ: Campos & plana iazyges: sarmatæ uero mon
tes & saltus. Pulsi ab his daci ad pathissum amnem: amoris siue duria est a sueuis: regnoq; uanniano di-
rimens eos: Ex aduerso basternæ tenent: haliq; inde germani : Agrippa totum eum tractum ab istro ad
oceanum bis ad decies centum milia passus: in longitudine quattuor milibus quadringentis: In latitudi
ne ad flumen uistulam a desertis sarmatiæ prodidit : Scytarum nomen usq; quaq; transit in sarmatas
atq; germanos :. Nec aliis prisca illa durauit appellatio: q̃ qui extremi gentium harum ignoti prope cæ-
teris mortalibus degunt: Verum ab istro oppida crene scepolium : Montes macrocrẽnius clarus Am-
nis tyra oppido nomen imponens : ubi antea ophiusa dicebatur. In eodem insulam spatiosam incolunt
tyragetæ: Abest a pseudostomo istri hostio.cxxx.mil. Mox axiacæ cognomines flumini: ultra quos cro
byzi: flumen rhode: sinus saggaricus: portus ordesus: Et a tyra.cxx.mil.passuum flumen boristenes:
lacusq; & gens eodem nomine : & oppidum a mari recedens.xv.M.passuum: Olbiopolis & miletopo
lis antiquis nominibus : Rursus in littore portus achæorum: Insula achillis tumulo eius uiri clara : Et
ab ea.cxxv.mil.pas.peninsula ad formam gladii in transuersum porrecta exercitatione eiusdem cogno-
minata dromos achileos: Cuius longitudinem.lxxx.mil.passuum tradidit Agrippa. Totum eum tra-
ctum Taurici Scythæ & Sarmatæ tenent: Inde siluestris regio : hyleum mare: quo alluitur cognomina
uit: Enæcadloæ uocant̃ incolæ. Vltra panticapes amnis qui nomadas & georgos disterminat: mox ace
sinus: Quidã panticapem confluere intra olbiam cum borysthene tradunt: Diligentiores hypanin tan

Saio uel Sao

Drecanõ

Abnobæ

Stenostoma

Sindi

Troxalani uł rhoxalani

Batarnæ,

Coralli,

Cremense & obolium

Asagaricus

to errore eorum qui illum in asiæ parte prodidere. Mare subit uasto recessu donec quinq; mil. pas. inter-
uallo absit a mæotide uasta ambiens spatia multasq; gentes. Sinus carcinites appellatur: flumen pacy-
ris. Oppida naubarū carcine. A tergo lacus buges fossa missus i mare. Ipse buges a coreto mæotis lacus
sinu petroso discluditur dorso. Recipit amnes bugem: gerrhum: hypanin: ex diuerso uenientes tractu.
Nam gerrhus basilidas & nomadas separat. Hypanis per nomadas & hyleos fluit manu facto alueo
in bugē: naturali in coretum. Regio scythiæ sendica noīatur. Sed a carcinite taurica incipit: quōdam ma
ri circūfusa & ipsa: quaq; nunc iacent campi: Deinde uastis attollitur iugis. Triginta sunt eorū populi. Ex
iis mediterranei. xxvii. Sex oppida orgocyni: carasenī: assyrani: tractari: arcissalite caliordi. Iugū ipsum
scythorauti tenēt. Clauduntur ab occidente cherōneso. Nea ab ortu scythisa utacis. In ora a carcinite op
pida taphrœ in ipsis angustiis peninsulæ: Mox heraclea cheronnesus libertate a romanis donatum. Me
garice uocabatur antea præcipui nitoris in toto eo tractu custoditis græciæ moribus: quinq; Mil. pas-
suum ambiente muro. Inde parthenium promontorium taurorum ciuitas pelacia. Symbolū portus.
Promontorium criu metopon aduersum carambico asiæ promonterio per medium euxinum pcurrens
clxx. mil. passuum interuallo: quæ maxime ratio scythici arcus formam efficit. Ab eo taurorum portus
multi & lacus. Oppidum theodosia a criu metopo. cxxii. mil. pas. A cheronneso. cxlv. mil. Vltra fuere
oppida cyte: zephyrium: acre: nympheū: dia. Restat longe ualidissimum in ipso bosphori introitu pan
ticapeum milesiorum a theodosia mille. xxxv. passuum: a cimero uero oppido trans fretū sito mille. d.
ut diximus spatium. Hæc ibi latitudo asiam ab europa separat: eaq; ipsa pedibus plerunq; peruia glacia
to freto bosphori cimmerii. Latitudo. xii. d. passuum. Oppida habet hermisium: myrmecium: & intus
insulam alopecē. Per mæotin autē ab extremo isthmo: qui locus taphrœ uocatur: ab ore bosphori du-
centa sexaginta milia passuum longitudo colligitur. A taphris per cōtinentem introrsus tenent auchetæ
apud quos hypanis oritur. Neuræ apud quos borysthenes: geloni: Thussagetæ: budini: basylidæ & ce-
ruleo capillo agathyrsi. Super eos nomades. Deinde anthropophagi. A bute super meotin sauromatæ
& hessedones. At per oram ad tanain usq; mæote a quibus lacus nomē accepit. Vltimiq; a tergo eorum
arimaspi. Mox riphei montes & assiduo niuis casu pinnarum similitudine pterophoros appellata regio
pars mundi damnata a natura rerum: & densa mersa caligine: neq; in alio q̄ rigoris opere gelidisq; aqui-
lonis conceptaculi. Pone eos montes ultraq; aquilonem gens fœlix (si credimus) quos hyperboreos ap
pellauere annoso degit æuo: fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mundi: extremiq;
syderum ambitus: semestri luce & una die solis auersi: non ut imperiti dixere ab equinoctio uerno in au
tumnum. Semel in anno solstitio oriuntur iis soles: brumaq; semel occidunt. Regio aprica: fœlici tem-
perie: omni aflatu noxio carens. Domus iis nemora luciq; & deorum cultus. Viritim gregatimq; discor
dia ignota: & ægritudo omnis. Mors nō nisi satietate uitæ: epulatis delibutisq; senibus luxu ex quadam
rupe in mare salientium. Hoc genus sepulturæ beatissimum. Quidam eos in prima parte asiæ littorum
posuere: non in europa: qui sunt ibi similitudine & situ attacori nomine. Alii medios fecere eos inter
utrūq; solem antipodum occasum exorientemq; nostrum: quod fieri nullo modo potest constare tam
uasto mari interueniente. Qui alibi q̄ in semestri luce constituere eos serere matutinis: meridie mete-
re: occidente sole fœtus arborum decerpere: noctibus in specus condi tradiderunt. Nec libet dubitari
de gente in ea cum tot auctores prodant: frugum primitias solitos delon mittere Apollini: quem præ
cipue colunt. Virgines ferebant eas hospitiis gentium per annos aliquot uenerabiles: donec uiolata fi-
de in proximis accolarum finibus deponere sacra ea instituere. Hiq; ad conterminos deferre: atq; ita
delum usq;. Mox & hoc ipsum exoleuit. Sarmatiæ: scytiæ: taucicæ: omnisq; a borysthene amne: tra-
ctus longitudo. d. cccclxxx. mil. Latitudo. d. ccxvii. M. Agrippa tradita est. Ego incertam hac terrarum
par mensuram arbitror. Verum instituto ordine reliqua huius sinus dicantur: & maria quidem eius
nuncupabimus.

¶ Insulæ ponti ¶ Cap. xiii.

HEllespontus insulas nō habet in europa dicēdas. In ponto duæ. M. d. passibus ab europa. xiiii.
mil. ab hostio cyaneæ: ab aliis symplegades appellatæ: traditæq; fabulis inter se concurrisse:
quoniam paruo discretæ interuallo ex aduerso intrantibus geminæ cernebantur: paulumq; de
flexa acie coeunciū spēm pbebant: Circa istrū appolloniatarū una. lxxx. mil. a bospboro thracio. Ex qua
M. Lucullus capitolinū Apollinē aduexit. Inter hostia istri quę eēnt diximus. Ante borysthenē achillea
est supradicta: eadē leuce & macaron appellata. Hanc temporū horū demōstratio a borysthene. c. xxxx.
mil. ponit: a tyra. cxx. mil. a peuce insula. l. mil. Cingitur circiter. x. mil. pas. Reliquæ in carcinitis sinu ce
phallones: rhosphodus: amacra. Non est omittenda multorū opinio priusq̄ digrediamur a ponto: qui
maria omnia iteriora illo capite nasci nō gaditano freto existimauere: haud improbabili argumēto: quo
niam æstus semper e ponto profluens nunq̄ reciprocetur ad eundem. Deinde est ut extera europæ dican
tur: transgressisq; in ripheos mōtes littus oceani septentrionalis in leua donec pueniatur gades legendū.

Carocto

Arsalachi tæ

Satar-chis

Symbo-lon

Cepha-lonesos

Insulæ complures sine noibus eo situ traduntur. ex quibus ante scythiã quæ appellatur: bãnonia: unam abesse a scythia diei cursu: in quã ueris temperie fluctibus electrum eiiciatur. Timæus ꝓdidit. Reliqua littora incerta signata fama. Septẽtrionalis oceanus: amalchiũ eũ hecatæus appellat a paropaniso amne qua scythiam alluit. quod nomen eius gentis lingua significat congelatum. Philemon morimarusam a cimbris uocari: hoc est mortuum mare. Inde usq; ad promonrorium rubeas. Vltra deinde cronium. Xenophon lampsacenus a littore scytarum tridui nauigatiõe insulam esse immensæ magnitudinis baltiam tradit. Eandem Pythias basiliam nominat. Feruntur & oonæ: in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuant. Aliæ in quibus equinis pedibus homines nascantur. hippopodes appellati. Fanesiorum aliæ in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota integant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente ingeuonum: quæ est prima. Inde germaniæ seuo mons ibi immensus: nec ripheis iugis minor immanem ad cimbrorum usq; promontorium efficit sinum: qui codanus uocatur refertus insulis: quarum clarissima scadiauia est incompertæ magnitudinis. Portione tantum eius quod sit notum. hilleuionum gente qngentis incolente pagis: quæ alterꝶ orbem terrarum eam appellat. Nec est minor opinione eningia. Quidã hæc habitari ad Vistulã usq; fluuiũ a sarmatis benedis: scyris: hyrris tradũt. Sinum cylipenum uocari: & in hostio eius insulã latrin. Mox alterꝶ sinum lagnum cõterminũ cimbris. Promontorium cimbrorum excurrens in maria longe peninsulam efficit: quæ haustisus appellatur. xxiii. mil. passuum. Inde insulæ romanis armis cognitæ. Eaꝶ nobilissime burchana fabaria a nostris dicta a frugis similitudine sponte prouenientis. Item glessaria a succino militiæ appellata a barbaris austerania: preterq; actania. Toto aũt hoc mari ad scaldin usq; fluuium germaniæ accolunt gentes haud explicabili mensura: tam immodica prudẽtium discordia est. Græci & quidam nostri. xxv. mil. passuum oram germaniæ tradiderunt. Agrippa cum rhetia & norico longitudinem. cc. mil. lxxxvi. mil. pas. Latitudinem ducenta. xlviii. milia.

Austrania

¶ Germaniæ ¶ Cap. xiiii.

RHetiæ prope unius maiore latitudine: sane circa excessum eius subactæ. Nam germania multis postea annis nec tota percognita est. Si coniectare permittitur haud multũ ore deerit græcorum opinioni & longitudinis ab Agrippa traditæ. Genera germanorum quinq;. Vindelici: quorum pars burgundiones: uarrinnæ: charini: guttones. Alterum genus ingeuones: quorum pars cimbri: teutoni a cauchorum gente. Proximi autem rheno isteuones: quorũ pars cimbri mediterranei: hermiones: quorum sucui hermũduri: chatti: cherusci. Quinta pars peucini: basternæ supradictis cõtermini dacis. Amnes clari in oceanum defluunt: gutallus iustillus siue uistulla: albis uisurgis amissius. rhenus: mosa. Introrsus uero nulli inferius nobilitate hercynium iugum prætenditur.

¶ Insulæ in gallico oceano ¶ Cap. xv.

IN rheno autem ipso prope cẽtum mil. passuum in longitudinẽ nobilissima batauoꝶ insula & cannenefatum & aliæ frisioꝶ: caucorũ: frisiabonum: sturiorũ: morsatiorũ: quæ sternuntur inter helinum ac fleuum. Ita appellantur hostia in quæ effesus rhenus ab septentrione in lacus ab occidẽte in amnem mosam se spargit. medio inter hæc chore modicum nomini suo custodiens alueum.

¶ Britannia hibernia ¶ Cap. xvi.

EX aduerso huius situs britãnia insula clara græcis nostrisq; monumẽtis inter septentrionem & occidentem iacet: germaniæ galliæ hispaniæ multo maximis europæ partibus magno interuallo aduersa. Albion ipsi nomen fuit: cũ britãniæ uocarentur oẽs de qbus mox paulo dicemus. Hæc abest a gesoriaco morinoꝶ gentis littore ꝓxime traiecto qnquaginta milia minimũ. Circuitu uero patere trigintaocto mil. passus. lxxv. mil. Pythias & Isidorus tradũt. Triginta prope iam annis noticiã eius romanis armis nõ ultra uicinitatẽ silue calidoniæ ꝓpagantibus. Agrippa longitudinẽ octingentoꝶ milium passuum credit esse. Latitudinem trecẽtoꝶ milium credit. Et eãdem hiberniæ latitudinem. Sed longitudinem ducentorum mil. p. minorem. Super eam hæc sita abest breuissimo trãsitu a siluꝶ gente xx. mil. passuum. Reliquaꝶ mella. cxxv. mil. circuitu amplior proditur. Sũt autem. xl. orcades modicis inter se discretæ spatiis. Septem acmodæ: & triginta hebudes: & inter hiberniã & britãniam. mona: menapia: ricnea uectis: silimnus: andros. Infra uero siambis: & axantos. Et ab aduerso in germanicũ mare sparsæ glessariæ: quas electridas græci recentiores appellauere: ꝙ ibi electrum nasceretur. Vltima oĩum quæ memoratur Thyle in qua solstitio nullas esse noctes indicauimus cancri signũ sole transeunte: nulloſq; cõtra per brumã dies. Hæc quidam senis mensibus cõtinuis fieri arbitrantur. Timæus hystoricus a britãnia introrsus sex dierum nauigatione abesse dicit insulam mitterin. in qua candidum plumbũ prouentat. Ad eam britãnos uitilibus nauigiis corio circunsutis nauigare. Sunt & qui alias prodant scadiã: dumnã: bergos: maximãq; oĩum nerigon: ex qua in thylen nauigetur. A thyle unius diei nauigatiõe mare concretum a nõnullis cronium appellatur.

Iuuernæ
Nulla
Ricma
Limnus
Edros
Samnis
Cattiterim

¶ Gallia ¶ Cap. xvii.

GAllia omnis comata uno nomine appellata in tria populorum genera diuiditur amnibus maxime distincta. A scalde ad sequanam belgica. Ab eo ad garũnam celtica. Eademq;

lugdunensis. Inde ad pyrenei montis excursum aquitania aremorica antedicta. Agrippa uniuersarum galliarum inter rhenum & pyreneum atq; oceanũ ac montes gebẽnam & iurã: quibus narbonẽsem galliã excludit: longitudinem.ccccxx.mil.passuum. Latitudinem.cccxiii.cõputauit. A scaldi incolũt: exerni: te xandri pluribus noibus. Deinde menapii: morini: oromãsaci iuncti pago qui gesoriacus uocatur. Britãni: ambiani: bellouaci: bassi. Introrsus castologi: attrebates: neruii: liberi ueromãdui: sueucõi: suessiones: ueruni liberi: ulbanectens liberi: tungri: rinuci: frisi: auones: betasi: leuci: liberi: treueri liberi antea: & lingones fœderati: rhemi fœderati: medio matrici: sequani: rauraci: heluetii. Colonia equestris & rauriaca. Rhenum autem ac colentes germaniæ gentium in eadẽ prouincia menetes: triboci: uãgiones: hinc ubii: colonia agrippinensis guberni: bataui: & quos in insulis diximus rheni.

toxiandri

Frisiabones

¶ Lugdunensis gallia ¶ Cap.xviii.

L Vgdunensis gallia habet lexouios: uellocasses: galletos: uenetos: abrincatuos: osisinios: flumen clarum ligerin. Sed peninsulam spectatiorẽ excurrentẽ in oceanũ a fine ossisorum circuitu.d.c. xxv.mil.passuum longitudine. In latitudine.cxxv.mil. Vltra eã uãnetes. Intus aũt hedui fœderati: caurata ni fœderati: boii: senones. Aulerci qui cognominantur eburones: & qui cenomani: meldi liberi: parisii: trecasses: andegaui: uidugasses: uadicasses: uenelli: cariosuelites: diablindi: rhedones: turones: itesui: secusii: albii liberi: in quorum agro colonia lugdunũ.

Diablitæ
Secusani
Lugudunum

Aquitania ¶ Cap.xix.

A Quitanicæ sunt ambulatri: anagnutes: pictones: sanctones liberi: bituriges liberi cognomine ubisci: aquitani unde nomen prouinciæ: sediboniates. Moxi oppidum contributi conuenæ: bergebri: tarbeli quattuor: signani: cocosates: sexagnani: uenami: enobrisates: belendi: saltus pyreneus. Infraq; nemcosi: osquidates montani sybillates: camponi: bercorcates: pipedimui: sassumini: uellates: tornates: consorãni: ausci: elusates: sottiates: osquidates campestres: succasses: latusates: basabocates uassei: sennates: cãbolestri: agesinates: pictonibus iuncti. Hinc bituriges liberi q cubi appellantur. Dein lemouices: arucrni liberi: gabales. Rursus narbonensis prouinciæ contermini ruteni: cadurci: antobroges. Tarnæq; amne discreti a tolosanis petrogori Maria circa oram ac rhenum septentrionalis oceanus: inter rhenum & sequanam britãnicus: inter rhenum & pyreneum gallicus. Insulæ complures uenetorũ: & quæ ueneticæ appellantur: & inter aquitanicum sinum.

a
agẽnates

¶ Citerior hispania. Cap.xx.

A Pyrenei promontorio hispania incipit angustior non gallia modo: uerum etiã semetipsa (ut diximus) imensum quãtum hinc oceano: illinc hiberico mari cõprimẽtibus. Ipsa pyrenei iuga ab exortu æquinoctiali in occasum brumalem breuiores latere septẽtrionali q̃ meridiano hispani as faciunt. Proxima ora citerioris est eiusdẽ tarraconẽsis situs a pyreneo p oceanũ uasconum saltus olarso uardulorum oppida morosgi: menosca: uesperies: amanũ portus. ubi nunc obrica flaui colonia ciuitatũ nouẽ. Regio cãtabrorum. flumẽ sanga: portus uictoriæ iuliobricensiũ. Ab eo loco fontes hiberi quadraginta mil.passuũ. portus biendiũ: origeni mixtis cãtabris. Portus eorum uesei: ueca. Regio asturum neoga oppidum in peninsula pisci. Et deinde cõuentus lucensis a flumine nauia Albiones: cibarci: egouarri cognoĩe namarini iadoni arrotrebæ: promontoriũ celticũ Amnes. florius: nelo celtici cognoĩe neriæ: supraq; tamarici: quorum in peninsula tresaræ festianæ Augusto dicatæ & Cæpori oppidum noela. Celtici cognoĩe præsamarci: cileni. Ex insulis noiandæ corticata: & aunios acilensis. cõuentus bracarum: heleni: gronii: castellũ tide. græcorum sobolis oĩa. Insulæ cicæ. Insigne oppidũ abobrica. Minius amnis quattuor mil.pas. ore spatiosus: leuni: seurbi: bracharum oppidũ augusta: quos sup galecia: Flumẽ limia. Durius amnis & maximis hispaniæ ortus in pelẽdonibus: & iuxta numantiã. Lapsus dein per areuacos uacceosq; disterminatis ab asturia uectonibus a lusitania gallecis. Ibi quoq; turdulos a bracharis arcẽs. oĩsq; dicta regio a pyreneo metallis referta auri argenti ferri plumbi nigri albiq;.

a
Hauilubiones
Læbuni

¶ Lusitania ¶ Cap.xxi.

A Durio lusitania incipit. Turduli. ueteres. pesuri. Flumen uagia. Oppidum talabrica. Oppidũ & flumen eumenium. Oppida conibrica. colippo. euburo. britium. Excurrit deinde in aliud uasto cornu promontorium quod alii artabrum appellauere. alii magnum. multi ulysipponense ab oppido: terras maria cælum disterminans. Illo finitur hispaniæ latus. Et a circuitu eius incipit frons septentrionis.

Vaca
a
eminium
eburo

¶ Insulæ in oceano ¶ Cap.xxii.

H Inc oceanus qui & gallicus occasus: illinc oceanus atlanticus promontorii excursum.xl.mil. prodidere. Alii.xc.mil.pas. ad pyreneum. Inde non pauci duodequinquaginta milia. & ibi gentem artabrum quæ nunquam fuit manifesto errore. Arrotebras enim quos ante celticum diximus promontorium hoc in loco posuere litteris permutatis. Erratum & in amnibus inclytis ab minio quem supra diximus.cc.mil.passuum ut auctor est Varro abest æminius: quem alibi quidam intelligunt: & limæam uocant: obliuionis antiquis dictus: multumq; fabulosus. Ab durio tagus.cc.milium passuum interueniente munda. Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo.clx.mil.passuum promontoriũ sacrum e media prope hispaniæ fronte prosilit. xiiii. milia passuũ. Inde & pyreneum medium

colligitur

colligitur Varro tradit. Ab ana uero quo lusitaniã a betica discreuimus. cxxvi. mil. passuum. A gadibus. cii. mil. pas. additis gentes celticæ turduli: & circa tagum uetones. Ab ana ad sacrum lusitani oppida memorabilia a tago in ora: olysippo equarum & fauonio ueto conceptu nobile salatia cognomiata. Vrbs imperatoria merobrica: promontoriũ sacrũ: & alterum cuneus. Oppida ossonoba bassa myrtili. Vniuersa prouintia diuiditur in conuentus tres emericensem: pacẽsem: scolabitanum. Tota populorum xlvi. in quibus coloniæ sunt quinq;: municipiũ ciuium romanorum latii antiqui quattuor. Stipendiaria xxxvi. Colonia augusta emerita anæ fluuio apposita: mertallinensis: pacensis: norbensis cæsariana cognomine. Contributa sunt in eam castra iulia: castra cæcilia. Quinta est scalabis: quæ præsidium iulium uocatur. Municipium ciuium romanorum olysippo fœlicitas iulia cognominatum. Oppida ueteris latii ebora: quod idẽ liberalitas iulia & myrtilis & salatia quæ diximus stipendiariorum. quos nominare non pigeat. Præter iam dictos in betica cognominibus: augustobrigenses: ãmienses: aranitani: taxabritenses laxenses: cæsarobricenses: caperenses: caurenses: colarni Cibilitani: concordienses. Qui & bocori: interausenses: lãcienses: mirobrigẽses: qui celtici cognominant: madrubricẽses: qui plũbarii: ocelẽses: lancienses: turduli qui barduli: & tapori. Lusitaniam cum asturia & galecia patere longitudine. xl. m. p. Latitudine. d. xxxvi. m. Agripda prodidit: omnes autem hispaniæ a duobus pyrenei promontoriis per maria totius oræ circuitu. xxxix. m. xii. colligere existimantur ab aliis. xxvi. mil. Ex aduerso celtiberiæ complures sunt insulæ cassiterides dictæ a græcis a fertilitate plumbi: & e regione arrotrebarum promontorio deorum sex: quas aliqui fortunatas appellauere. In ipso uero capite mox beticæ ab hostio freti passus. lxxv. mil. gadis longa & (ut Polibyus scripsit). xii. mil. lata. iii. mil. passuum abest a continente. Proxima parte minus pedes. d. cc. Reliqua plus septẽ mil. ipsius spatiũ. xv. mil. pas. est. Habet oppidum ciuiũ romanorum quod appellatur augustana urbs iulia. Gaditani ab eo latere quo hispaniã spectat passibus fere. c. Altera insula ẽ in longũ. cc. miliũ passuũ. xl. mil. lata. In qua prius oppidũ gadiũ fuit. Vocatur ab Ephoro & philistide: erythia a Timæo & Syleo ophrodisias: ab indigenis Iunonis. Maiorẽ Timæus continusam apud eos uocitatã ait. Nostri tarteron appellant: pœni gadiritam gadiruta punica lingua sepem significante. Erythia dicta est: quoniã tyrii ab origine eorum: orti ab erythreo mari ferebantur. In hac Geriones habitasse a quibusdã existimantur: quorum armenta Hercules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam: & cõtra lusitaniam arbitrarentur: eodemq; nomine quondam ibi appellant.

Vniuersæ europæ mensura. Cap. xxiii.

PEracto ambitu europæ reddenda consumatio est: ne quid in expedito non sit noscere uolentibus. Longitudinẽ eius Artemidorus atq; Isidorus a tanai usq; gades. lxxxiiii. mil. xiiii. passuum prodiderunt. Polybius latitudinem europæ ab italia ad oceanum scribit. xi. mil. l. esse etiã tum incomperta magnitudine huius. Est autem ipsius italiæ (ut diximus). xii. mil. xx. ad alpes. Vnde lugdunũ ad portum morinorum britannicum: qua uidetur mensuram agere Polybius. xiii. mil. xviii. Sed certior mensura ac longior ad occasum solis æstiui hostiumq; rheni per castra legionum germaniæ ab iisdem digitur alpibus. xii. mil. xliii. pas. Hinc deinde africa atq; asia dicentur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. V.

Africæ Descriptio.

AFRICAM GRAECI LIBYAM APPELLAVERE QVA MARE ante eam libycum incipiens ægypto finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit sinus longe ab occidente littorum obliquo spatio. Populorum eius oppidorumq; nomina uel maxime sunt ineffabilia: præterq̃ ipsorum linguis & alias castella ferme inhabitant.

Mauritania. Cap. i.

PRincipio terrarum mauritaniæ appellantur usq; ad. C. Cæsarem Germanici filium regna. Seuitia eius in duas diuisa est prouincias. Promontorium oceani extimum ãpelusia nominatur a græcis. Oppida fuere lissa: cotte: ultra columnas Herculis: nunc est tingi quondam ab Anteo conditum: postea a Claudio Cæsare cum coloniam faceret appellatum traducta iulia. Abest a belone oppido beticæ proximo traiectu. xxx. mil. pas. Ab eo. xxv. mil. in ora oceani colonia Augusti iulia constantia zili regum ditioni exempta: & iura in beticam petere iussa: & ab eo. xxxii. mil. passuum colonia a Claudio Cæsare facta lixos: uel fabulosissime ab antiquis narrata. Ibi regia Antei: certamenq; cum Hercule: & hasperidum horti. Affunditur autem huic æstuarium e mari flexuoso meatu: in quo draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur. Amplectitur intra se insulam: quam solam e uicino tractu aliquanto excelsiore non tamen æstus ma-

Cotes

ris inundant. Extat in ea & ara Herculis: nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentosa græciæ mendacia de iis de amne lixo prodita: qui cogitent nostros nuper paulominus monstrifica quædam de iisdem tradidisse. Prævalidam hanc urbem maioremq; carthagine magna. Præterea ex aduerso eius sitam & prope immenso tractu. Abtingi quoq; aliam Cornelius Nepos audacissime credit ab lixo. xl. mil. passuum. In mediterraneo altera Augusti colonia est babba: iulia campestris appellata. Et tertia panasa. lxxv. mil. ualentia cognominata. Ab ea. xxxv. mil. passuum uolubile oppidum tantundem a mari utroq; distans: & in ora a lixo. l. mil. amnis sububus præter banasam coloniam defluens: & magnificus & nauigabilis. Ab ea totidem milibus passuum oppidum sala eiusdem nominis fluuio impositum: iam solitudinibus uicinum: elephantorumq; gregibus infestum. Multo tamen magnis autololum gentem per quam iter est ad montem africæ uel fabulosissimum atlantē

Subur

E mediis hunc harenis in cælum attolli prodiderunt: asperum: squalentem qua uergat ad littora oceani cui cognomen imposuit. Eundem opacū nemorosumq; & scatebris fontium riguum qua spectat africā fructibus oīum genere spōte ita sub nascentibus ut nunq̄ satietas uoluptatibus desit. Incolarum neminem interdiu cerni: silere omnia haud alio q̄ solitudinem horrore: subire tacitam religionem animos propius accedentium: præterq; horrorē elati sup nubila atq; inuicinia lunaris circuli. Eūdēq; noctibus micare crebris ignibus ægypanum satyrorūq; lasciuia. Impleri tibiarum ac fistulæ cantu tympanorūq; & cymbalorum sonitu strepere. Hæc cælebrati auctores prodidere præter Herculi & Perseo laborata ibi: spatium ad eū immensum incertumq;. Fuere & Hannonis carthaginensium ducis cōmentarii punicis rebus florentissimis explorare ambitum africæ iussi: quem secuti pleriq; e græcis nostrisq;. Et alia quædam fabulosa: & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere: quarum nec memoria ulla nec uestigium extat. Scipione Aemyliano res in africa gerente Polybius annalium conditor ab eo accepta classe scrutandi illius orbis gratia circūuectus ꝓdidit a mōte eo ad occasum uersus saltus plenos feris: quas generat africa: ad flumen anatin. cccclxxxv. mil. pas. Ab eo lixum. ccv. mil. pas. Agrippa lixū a gaditano freto. cxii. mil. pas. abesse. Inde sinum qui uocetur saguti. Oppidum in promontorio mulelacha. Flumina subur & salā. Portum Rutubis a lixo. cccxiii. mil. pas. Inde promontorium solis: portum risadir. Getulos autolales: flumē co

Vesenū

senum gentem selatitos & masatos flumen masatat: flumen darat: in quo crocodilos gigni. Deinde sinum. d. cxvi. mil. p. Includi mōtes barce promōtorio excurrente ī occasum qͩ appellatur surrentiū. Po-

Perorsos

stea flumē palsum. ultra quod æthiopas poros: quorum a tergo porusios. Iis iūgi mediterraneos getulos

Pharusios

daras: at in ora æthiopas daratitas. Flumen bambotū crocodilis & hippopotamis refertū. Ab eo mōtes perpetuos usq; ad eum quem theon ochema dicemus. Inde ad promontorium hesperū nauigatiōe dierum ac noctium. x. In medio eo spatio atlantē locauit: a cæteris omnibus in extremis mauritaniæ proditum. Romana arma primū Claudio principe in mauritania bellauere Ptolemæum regem a C. Cæsare interemptum ulciscente liberto Aedone: refugientibusq; barbaris uentū constat ad mōte atlantē. Nec solum consulatu pfunctis atq; e senatu ducibus qui tū res gessere: sed eqtibus quoq; romanis qui ex eo præfuere: ibi atlantē penetrasse gloria fuit. Quinq; sunt (ut diximus) Romanæ coloniæ i ea prouintia: puiūq; famæ uideri potest. Sed id plerūq; fallacissimo experimēto deprehenditur: quia dignitate idagare uera pigeat: ignorantiæ pudore mentiri non piget. Haud alio fidei pronīore lapsu: q̄ ubi falsæ rei grauis auctor existit. Et equidem minus miror incomperta quædā esse equestris ordinis uiris. Iam uero & e senatu nō aliunde intrantibus q̄ causa luxuriæ: cuius efficacissima uis sentitur atq; maxima cū ebori citro siluæ exquirant̄: omnes scopuli getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora ab sala. cl.

Asamam

Phthut

mil. pas. flumen asanā marino haustu: sed portu spectabile. mox amnē quē uocāt fuut. Ab eo ad dyrin hoc enim atlanti nomen esse eorum lingua cōuenit). cc. mil. passuū interueniente flumine cui nomen ē uior Ibi fama existere circa uestigia habitati quondam soli uinearum palmentorūq; reliquias. Suetonius Paulinus quem consulē uidimus primus romanorum ducum transgressus quoq; atlantem aliquot milium spatio prodidit de excelsitate quidem eius quæ cæteri. Imas radices densis altisq; repletas siluis incognito genere arborum: proceritatem spectabilem enodi nitore: frondes cupressis similes Præterq; grauitatem odoris: tenui eas obduci lanugine: quibus addita arte posse quales bombice uestes confici. Verticē altis etiā æstate operiri niuibus. Decumis se eo peruenisse castris: & ultra ad fluuiū qui niger uocat̄ per solitudines nigri pulueris eminentibus interdū uelut exustis cautibus loca inhabitabilia feruore quāq̄ hyberno tempore expertus. Qui proximos inhabitent ei saltus refertos elephantorum ferarūq; & serpentū omni genere canarios appellari. Quippe uictum eius animalis promiscuum iis esse: & diuidua ferarum uiscera. Iunctam æthiopum gentem quos perorros uocant satis constat. Iuba Ptolæmei pater qui primus utriq; mauritaniæ imperauit studiorum claritate memorabilior etiā q̄ regno similia prodidit de atlante præterq; gigni ibi hærbam euphorbiā nomine ab inuentore medico suo appellatam. Cuius lacteum succum miris laudibus celebrat in claritate uisus: contra serpentes & uenena oīa priuatim dicato uolumie Et satis supq; de atlante.

Tingitania prouincia. Cap. ii.

tingitaniæ prouinciæ

Tingitaniæ prouintiæ longitudo.clxx.mil.passuum ē:& gens in ea quondā præcipua maurorū unde nomen prouintiæ:quos pleriq; maurosios dixerunt. Attenuata bellis ad paucas: rediit familias. Proxima illi massesylorum fuerat:sed simili modo extincta est. Getulæ nunc tenent gentes:bannurri:multoq; ualidissimi autololes. Et horum pars quondam uesuni:qni aulsi iis propriā fecere gentem uersi ad æthiopas. Ipsa prouintia ab oriente montosa fert elephantos. In abila quoq; monte & quos septem fratres a simili altitudine appellant freto immienti iuncti abilæ. ab iis ora interni maris. Flumen tamuda nauigabile quondā & oppidum. Flumen laud & ipsum uauigioꝝ capax. Rusardir oppidum & portus maluana Fluuius nauigabilis:siga Oppidum ex aduerso malacæ ī hispania sitæ Syphacis regia alterius iam mauritaniæ. Nanq; diu regum nomina optinuere: ut bogudiana appellaretur extima. Itemq; Bocchi quæ nunc cæsariensis. Ab ea portus magnus a spatio appellatus ciuium romanorum oppidum. Amnis mulucha Bocchi massesylorumq; finis. Quiza cenitana peregrinorum oppidū. Arsennaria latinorum tria mil.passuum a mari. Carcenna colonia augusti:legio secunda. Item colonia eiusdem deducta cohorte prætoria gunugii.promontorium Apollinis. Oppidumq; ei celeberrimū cæsarea antea uocitatum iol iubæ regia a Diuo Claudio coloniæ iure donata eiusdem iussu deductis ueteranis. Oppidum nouum:& latio datum tipasa. Itemq; a Vespasiano imperatore eodem munere donatum icosio. Colonia Augusti Rusconiæ Ruscurium ciuitate honoratum a Claudio. Ruzasus colonia Augusti. Salde colonia eiusdem: igilgili oppidum. Tucca impositū mari & flumini ampsagæ. Intus colonia Augusta quæ item Succubar:item Tubusuptus. Ciuitates timici tigauæ. Flumina isarges: gēsnabades:sardabala nabar gēsina:turebi:flumē usariēs nauigabile. Flumē ampsaga abest a cæsarea.ccxxxiii. mil.passuum. Vtriusq; mauritaniæ lōgitudo.d.cec.mil.pas.xxxix.mil. Latitudo.cccclxvii.mil.pas.

Malua — Xenitana — Rusarus

Numidia. Cap. iii.

AB ampsaga numidia est Massinissæ clara nomine:metagonitis terra a græcis appellata. Numidæ uero nomades a permutandis papilionibus mapalia sua hoc est domus plaustris circunferentes. Oppida cullu rusicade. Ab ea ad.xlviii.mil.passuum in mediterraneo colonia cirtha sittianoꝝ cognomine:& alia intus sicca:liberumq; oppidum bulla regia. Et in ora tacatua hippo regius. Flumen armua. Oppidum tabracha ciuium ro. Tusca fluuius numidiæ finis. nec præter marmoris numidici ferarumq; prouentum aliud insigne.

Africa. Cap. iiii.

A Tusca zeugitana regio & quæ proprie uocet̃ africa ē. Tria ꝓmontoria: candidū. mox Apollinis aduersum sardiniæ: Mercurii aduersum siciliæ in altū procurrētia duos efficiūt sinus hipponensem proximum ab oppido:quod hipponem dirutum uocant diarrhytum a græcis dictum ꝓpter aquarum irrigua. Cui finitimum theudalis immune oppidum longius a littore. Dein promontoriū Apollinis:& in altero sinu utica ciuiū romanoꝝ Catonis morte nobilis:flumē bagrada. Locus castra cornelia. Colonia carthago:magnæ in uestigiis carthaginis: colonia maxulla. Oppida carpi: misua. Et libeꝝ clupea ī ꝓmontorio Mercurii. Itē libera curubis neapolis Mox africæ ipsius alia distinctio. Libyphœnices uocant̃ qui bysantiū incolunt. Ita appellat̃ regio.ccl.mil.pas.p circuitū fertilitatis eximiæ cum centesima fruge agricolis fœnus reddēte terra. Hic oppida libera ileptis adrumentum: ruspina:tapsus. Inde thenæ macomades tacape:sabrata contingens syrtin minorem:ad quam numidiæ & africæ ab ampsaga longitudo.d.lxxx.mil.passuum. Latitudo qua cognitum est.cc.mil. Ea ps quā africā appellauimus diuidit̃ in duas prouincias ueterem & nouam discretas fossa. Inter africanū sequentē & reges thenas usq; producta. quod oppidum a carthagine abest.ccxvii.mil passus. Tertius sinus diuiditur in geminos duarum syrtium uadoso ac reciproco mari. Disrrhoos ad proximam quæ minor est a carthagine.ccc.mil.passuum ut Polybius tradit. Ipsam.c.mil.pas.additu.ccc.mil.ambitu. Et terra hæc autem syderum obseruatione nobilis. Ad eam per deserta harenis perq; serpentes iter est. Excipiunt saltus repleti ferarum multitudine:& introrsus elephantorum solitudines:mox deserta uasta. Vtrinq; garamantes ab augylis dierum.xii.itinere distantes. Sup illos fuere gens psyli:super quos lacus lycomedis desertis circūdatus. Augylæ ipsi medio fere spatio locantur ab æthiopia quæ ad occidentē uergit: & a regione quæ duas syetes interiacet pari utrinq; interuallo:sed littore inter duas syrtes ducentoꝝ quinquaginta mil.pas. Ibi ciuitas oeensies. Cynips fluuius ac regio. Oppida neapolis:taphra abrothonū: leptis altera quæ cognominatur magna. Syrtis maior circuitu.cxxv.mil.passuū.aditu aūt. cccxiii.mil. Inde accolit gens cisipadum. In intimo sinu fuit ora lothophagon:quos quiā alachroas dixere ad philenorum aras.ex harena sunt eæ. Ab iis non ꝓcul a continente palus uasta ad amnē tritonen:nomenq; ab eo accepit:pallantias appellata a Callimacho:& citra minorem syrtim esse dicta:a multis uero inter duas syrtes. Promontorium qđ maiorem includit borion appellatur:ultra cyrenaica prouincia. Ad hūc finē africa a fluuio ampsaga populos.xxvi.habet qui romano parēt imperio. In iis colonias sex ꝑter iā supra dictas uthinam tuburbin. Oppida ciuium romanorū.xv. ex quibus in mediterraneo dicenda absuritanū:abutucense.ab oriente canophicū:chilmanense:simittuēse:thunusdēse:tuburnicense: tynibrumense

Dilutū — Bylaciū — Auses

Tichieense tibigense. Vcitana duo maius & minus: uagense: oppidum latinum unũ uzzalitanum. Oppidum stipẽdiarium unum. Castris corneliis oppida libera triginta: ex quibus dicenda intus acolitanum: acharitanũ auinense: aziritanum: canopitanum: melzitanum: madurense: salaphitanum: tusdritanum. Tiricense: thi phicense: tinnusense: theudense: tagastense: sigense: ulusuburitanum: uagense aliud sigense: zamense. Ex reliquo numero non ciuitates tantum: sed pleræq; etiam nationes iure dici possunt: ut nattabudes: caspi tani: insulani: sabarbares: massyllini ciues uamacures: ethini: mussini: marchubii: & tota getulia ad flumen nigrin: qui africam ab æthiopiã dirimit.

Tisicense

Massyli

Nisiues

¶ Cyrene. Cap. v.

Cyrenaica eadem pentapolitana regio illustratur Hãmonis oraculo: quod a cyrenis abest. cccc. mil. pas. fonte solis: pentapolis urbibus maxime quinq; berenice: arsinoe: ptolemaide appollonia: ipsaq; cyrene. Berenice in syrtis extimo cornu est quondam uocata hesperidũ supradictarũ uagantibus græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluuius lethõ: lucus sacer: ubi hesperidum horti memorantur. Abest a lepti. ccclxxxv. mil. p. Ab ea arsinoe tauchera uocitata. xliii. mil. pas. Et deinde ptolemais antiquo nomine barce. xxii. mil. pas. Mox. ccl. mil. promontorium phycus per creticum mare excurrit distans. cccl. mil. pas. a tænaro laconicæ ꝓmontorio. A creta uero ipsa. cxxv. mil. Post id cyrene a mari. xi. mil. pas. A phicũte appoloniã. xxiiii. mil. pas. ad cherõnesum. lxxxviii. mil. pas. Vñ catabathmũ. ccxvi. mil. pas. accolunt marmaridæ a paretonii ferme regiõe ad syrtin usq; maiorem portecti. Post eos Ararauceles & iam in ora syrtis nasamones: quos mesammones græci appellauere ab argumento loci medios inter harenas sitos. Cyrenaicus ager. xv. mil. p. latitudine a littore arboribus fertilis habetur. Intus eodem spatio frugibus tantum mox. xxx. mil. passuum latitudine: &. ccl. mil. passuum longitudine laseri modo Post nasammonas hasbyte & macæ uiuunt. Vltra eos hammanientes. xi. dierum itinere a syrtibus maioribus ad occidentem & ipsi quaqua uersus harenis circundati: puteos tamen haud difficiles binum fere cubitorum inueniunt altitudine ibi restagnantibus mauritaniæ aquis. Domos sale e montibus suis exciso ceu lapide construunt. Ab iis ad troglodytas hyberni occasus plaga dierũ quattuor iter cum quibus cõmerciũ gẽmę tantum quã carbunculum uocamus ex æthiopia uectę. Interuenit ad solitudines africæ super minorem syrtin dictas uersa phazania: ubi gentem phazaniorum urbesq; alelen & cillabam subegimus. Item cidamum e regione sabrate. Ab his mons longo spatio in occasum ab ortu tendit. Ater a nostris dictus a natura adusto similis: aut solis repercussũ accenso. Vltra eum deserta. Matelgæ oppidum garamãtum. Itẽq; detris affuso fonte a medio die ad mediã noctem aquis feruẽtibus: totidem horis ad medium diem rigentibus. Clarissimumq; oppidũ garadamum caput garadamãtum: oĩa armis romanis superata: & a Cornelio Balbo triumphata: uni omnium externo curru & quiritium iure donato. Quippe gadibus nato ciuitas romana cum Balbo maiore patruo data est. Et hoc mirum supra dicta oppida ab eo capta auctores nostros prodidisse. Ipsum in triumpho præter cydamum & garadamum omnium aliarũ gentium urbiumq; numina ac simulacra duxisse: quæ fuere hoc ordine. Tabidiũ oppidum: niteris natio nigligemela oppidũ. Bubeium natio: Vel oppidũ. Enipi natio. Thuben oppidũ Mons noĩe niger: nitibrum rapsa oppida: discera natio: detri oppidũ flumen nathabur: tapsagum oppidum nãnagi natio: boin oppidum: pege oppidum: flumen dasibari. Mox oppida cõtinua baracum: buluba: alasi: balsa: galla: maxala: zizama. Mons gyri: in quo gemmas nasci titulus ꝓdidit. Ad garamantas iter inexplicabile adhuc fuit latronibus gentis eius. Puteo qui sunt non alte fodiendi si locorum noticia adsit harenis operientibus. Proximo bello quod cum oeensibus romani gessere auspiciis Vespasiani imperatoris compendium uiæ quatriduo deprehensum est. Hoc iter uocatur præter caput saxi. finis cyrenaicus catabathmos appellatur oppidum & uallis repente conuexa: Ad eum terminum cyrenaica africa a syrti minore decies sexaginta mil. p. in longitudinem patet. In latitudine qua cognitum est. d. ccc. passuum.

Debris

Garama

¶ Libya mareotis. Cap. vii.

Ea quæ sequitur regio mareotis libya appellatur: ægypto contermina. Tenent marmarides: adirmachidæ: deinde mareotæ. Mensura a catabathmon ad paretonium. lxxxvi. mil. passuum In eo tractu intus apis interest nobilis religione ægypti locus. Ab eo paretonium. xii. mil. passuum. Inde alexandriam. c. mil. passuum. Latitudo. c. lxix. est. Erathostenes a cyrenis alexandriam terrestri itinere. d. xxv. mil. prodidit. Agrippa totius africæ a mari atlantico cum inferiore ægypto. lxxxv. mil. passuum longitudinem posuit. Polybius & Eratosthenes diligentissime existimati ab oceano ad. carthaginem magnam. lxvi. mil. passuum. Ab ea canopum nili proximum hostium. xvi. mil. passuum xxix. fecerunt. Isidorus a tingi canopum. xxxv. xcix. mil passuum. Artemidorus quadraginta minnus q̃ Isidorus.

Vicus

¶ Insulæ circa africam & aduersarum africæ. Cap. vii.

INsulas non ita multas complectuntur hæc maria. Clarissima est Meninx longitudine xxxv. mil. pas. latitudine. xxv. ab Eratosthene lotophagites appellata. Oppida habet duo meningen ab africæ latere: & altero thoiar. Ipsa a dextro syrtis minoris ꝓmontorio passibus. cc. sita ab

Gira

sita ab ea.c.p.cōtra leuum cercina cum urbe eisdem nominis libera longa.xxv.mil.paſ. Lata dimiū eius ubi plurimum:ac in extremo non plus.v.mil.paſſus. Hinc pparua carthaginem uerſus cercinitis ponte iungitur. Ab iis.l.mil.fere paſſuum lopaduſa longa.vi.mil.paſ. Mox Gaulos & galata:cuius terra ſcorpionem dirum animal africæ necat. Dicuntur & in clupea emori:cuius ex aduerſo coſſyria cum oppido. At contra carthaginis Sinum duæ e gremio areæ aræ. Re uera aūt ſcopuli uerius q̄ inſulæ:inter ſiciliam maxime & ſardiniam Auctores ſunt & has quondam habitatas ſubſediſſe. Interiori autem ambitu africæ ad meridiem uerſus:ſuperq; getulos interuenientibus deſertis primum omnium libyægyptii:deinde leucæthiopes habitant.

Aegimuros

Aegate & Tarichiæ

Aethiopes Cap.viii.

SVper eos æthiopum gentes nigritiæ a quo dictum eſt flumine. Gymnetes pharuſi etiam oceanum attingentes:quos in mauritaniæ fine diximus perorri. Ab iis omnibus uaſtæ ſolitudines orientem uerſus:uſq; garamātes:augylaſq; & troglodytas:uerisſima opinione eorū q̄ deſertis africæ duas æthiopias ſupponunt:& ante oēs Homeri qui bipartitos tradit æthiopas ad orientē occaſumq; uerſos. Nigri fluuio eadem natura quæ nilo:calamum & papyrū & eaſdem gignit animantes iiſdemq; tempore augeſcit. Oritur inter tareleos æthiopas:æcalicas. Horum oppidum mauin quidam ſolitudinibus interpoſuerunt. Atlantas iuxta eos:ægipanas ſemiferos:& blemmias: & gamphaſantas: & ſatyros.& himantopodas. Atlantes degeneres ſunt humani ritus ſi credimus. Nā neq; nominum ullorū inter eos appellatio eſt:& ſolē orientē occidētēq; dira imprecatione cōtuentur: ut exitialē ipſis agriſq;. Neq; inſomnia uiſunt qualia reliqui mortales. Troglodytæ ſpecus excauāt. Hæ illis domus: uictus ſerpētium carnes:ſtridorq; non uox:adeo ſermonis cōmercio carent. Garamantes matrimonioꝝ exortes paſſim cum fœminis degunt. Augylæ tantum inferos colunt. Gāphaſantes nudi: prœliorumq; expertes nulli externo congregantur. Blemmiis traduntur capita abeſſe:ore & oculis pectore affixiſ. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uulgo pingitur forma. Himantopodes loripedes quidam:quibus ſerpendo ingredi natura eſt. Pharuſi quondā pſæ comites fuiſſe dicuntur Herculis ad heſpidas tendentis. Nec de africa plura quæ memorentur occurrunt.

Perorsi

Thalæos

De asia. Cap.ix.

ADhæret aſia quā patere a canopico hoſtio ad ponti hoſtiū Timoſthenes .xxvi.xxxviii.mil.paſſuum tradidit. Ab ore aūt ponti ad os meotis. Eratoſthenes.xv.xlv.mil.p. Vniuerſam uero cū ægypto ad tanain Artemidorus & Iſidorus.lxxxviii.d.ccl.mil.paſſus. Maria eius complura ab accolis traxerē nomina quare ſimul indicabuntur. Proxima africæ incolitur ægyptus introrſus ad meridiē recedēs:donec a tergo prætendāt æthiopes. Inferiorē eius ptē nilus dextra leuaq; diuiſus amplexu ſuo determinat canopico oſtio ab africa:ab aſia peluſiaco.c.lxx.mil.paſſuum interuallo. Quam ob cauſam inter inſulas quidam ægyptum retulere:ita ſe findente nilo ut triquetram terræ figuram efficiat Ideo multi græcæ litteræ uocabulo deltā appellauere ægyptum. Menſura ab unitate aluei unde ſe primum fundit in latera ad canopicum oſtiū.xlvi.m.ad peluſiacum.cclvi.mil.eſt. Summa pars contermina æthiopiæ thebais uocatur. Diuiditur in præfecturas oppidorum:quas nomos uocant:ombiten:phāturiten:appolopoliten:hermonthiten:thrmitin:phāturiten:coptiten:tētiriten:diopoliten:antiopoliten: aphroditopoliten:lycopoliten. Que iuxta peluſium eſt regio nomos habet pharbæthiten: bubaſtiten: ſethroiten:taniten. Reliqua aūt arabicum hāmoniacū tendentē ad Hāmonis Iouis oraculū oxyrynchiten leontopoliten:atribiten:ſynopoliten:hermopoliten:xoiten:mendeſium:ſebenniten:capaſtiten:ſelatopoliten:heliopoliten:pſopiten:cynopoliten:thermopoliten:bruſophiten:onuphiten:ſaiten:ptenethū phthemphum:naucratiten ueratiten meteliten gymecopoliten menelaiten. Alexandriæ regione. Item libyæ mareotis heracleopolites eſt in inſula nili longa paſſus.l.mil.in qua & oppidum Herculis appellatum. Arſinoitæ duo ſunt.hi & mēphites uſq; ad ſummū delta pueniunt. Cui ſunt contermini ex africa duo œaſitæ. Quidam ex iis aliqua nomina permutant & ſubſtituunt alios nomos:ut heroopoliten:crocodilopoliten. Inter arſinoiten aūt ac mēphitē lacus fuit circuitu.ccl.mil.p.aut ut Mutian9 tradit cccl. mil.& altitudinis.l.p.manufactus a rege qui fecerat Mœridis appellatus. Inde.lxxii.mil.paſ.ppe abeſt mēphis quondam arx.ægypti regum.inde ad Hāmonis oraculū.xii.dierꝝ iter eſt. Ad ſciſſuram autē nili qđ appellauimus delta.xv.mil.paſ. Nilus icertis ortus fontibus:ut per deſerta & ardentia & imēſo longitudinis ſpatio ambulās famaq; tantū iermi quæſitu cognitus ſine bellis:quæ cæteras omnes terras inuenere:originem(ut iuba rex potuit exquirere)in monte iferioris mauritaniæ nō procul oceano habet lacu protinus ſtagnante:quem uocant nilidem. Ibi piſces reperiūtur alabetæ:coracini:ſiluri: crocodillus quoq;.inde ob argumentū hoc cæſareæ(ortus creditur.in iis quæ nili alueo ſpectantur:hocq; lacu educantur:)in theſeo dicatus ab eo ſpectatur hodie. Præterea obſeruatum eſt prout in mauritania niues hymbreſue ſatiauerint: ita nilum increſcere ex hoc lacu: Rurſus indignatur fluere per harenoſa & ſqualentia. Conditq; ſe aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore in cæſarienſis mauritaniæ gente maſeſylum erūpit: & hominū cœtus ueluti circūſpicit iiſdē animaliū argumentis. iteꝝ harenis receptus

phathniten

Atharrabiten

Panopoliten

Buſiriten

Nitriten

Oaſitæ

Myridis

Isco

conditur rurſus.xx.dierum deſertis ad proximos æthiopas:atq; ubi iterum ſenſerit hominem proſilit ſo
te(ut ueriſimile eſt)illo quem nigrin uocauere. Inde africa ab æthiopia diſpeſcens etiam ſi non protinus
populis:feris tamen & beluis frequens:ſiluarumq; opifex medios æthiopas ſecat cognominatus aſtapuſ
quod illarum gentium lingua ſignificat aquam e tenebris ꝓfluentem. Inſulas ita īnumeras ſpargit quaſ
damq; tam uaſtæ magnitudinis quāq̄ rapida celeritate ut tamen dierum quinq; curſu non breuiore trāſ-
uolet:circa clariſſimam earum meroen aſtabores leuo alueo dictus:hoc eſt ramus aquę uenientis e tene
bris. Dextera uero aſtuſapes:quod latentis ſignificationem adiicit. Nec ante nilus q̄ ſe totum aquis con
cordibus rurſus iunxit. Sic quoq; etiamnum gyriſantes nomīatus per aliquot milia & in totum Home
ro ægyptus:aliiſq; triton. Subinde inſulis īpactus totidem incitatus irritamentis. Poſtremo incluſus
montibus nec alibi torrentior uectus aquis properantibus ad locum æthiopum:qui catadupi uocantur
nouiſſimo cataracte interoccurſantes ſcopulos non fluere immenſo fragore creditur:ſed ruere. Poſtea le
nis & confractis aquis domitaq; uiolentia:alioquin &ſpatio feſſus multis quāuis faucibus in ægyptium
mare ſe euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam ſpatiatus ægyptum fœcundus īnatat ter
ræ. Cauſas huius incrementi uarias prodidere:ſed maxime probabiles eteſiarum eo tempore ex aduerſo
flantium repercuſſu ultro in ora acto mari. Aut hymbres æthiopiæ æſtiuos iiſdem eteſiis nubila illo fe
rentibus e reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protolit ratiōem. Phialiam appellari fontem
eius mergiq; in cuniculos ipſum amnem uapore anhelantem fumibus cautibus ubi conditur. Verum
ſole per eos dies comminus facto extrahi ardoris ui:& ſuſpenſum abundare:ac ne deuoretur abſcondi.
Idq; euenire a canis ortu per introitum ſolis in leone contra perpendiculū fontis ſydere ſtante: cum ī eo
tractu abſumantur umbræ. Pleriſq; e diuerſo opinatis largiorem fluere ad ſeptentrionem ſole diſceden-
te:quod in cancro & leone euenit. Ideoq; tunc minus ſiccari. Rurſus in capricornum & auſtrinum polū
uerſo ſorberi:& ob id parcius fluere. Sed timæo ſi quis extrahi poſſe credat umbrarum defectus iis die-
bus &locis ſine fine abeſt. Incipit creſcere luna noua quæcūq; poſt ſolſtitium eſt ſenſim modiceq; cancrū
ſole tranſeunte:abundatiſſime autem leonem. Et reſidet in uirgine iiſdem quibus accreuit modis. In to-
tum autem reuocatum intra ripasin libra:ut tradit Herodotus cēteſimo die. Cum creſcit reges aut præ
fectos nauigare eo nefas iudicatum eſt. Auctus eos per puteos menſuræ notis deprehenduntur. Iuſtum
incremētū ē cubitoꝝ.xvi. Minores aquæ non oīa rigant. Ampliores detinēt tardius recedēdo. Hæ ſerē
di tempora abſumunt ſolo madente. Illæ non dat ſitiente. Vtrūq; reputat ꝓuintia. In.xii. cubitis famē
ſentit ī.xiii.etiānū eſurit. Xiiii.cubita hilaritatē afferunt. Xv.ſecuritatem. Xvi.delitias. Maximum incre-
mētum ad hoc æui fuit cubitoꝝ.xviii. Claudio principe. Minimūq; pharſalico bello:ueluti necē Magni
ꝓdigio quodā flumine auerſante. Cū ſtetere aquæ aptis molibus admittuntur. Vt quæq; liberata ē ter
ra:ſerit. Idē amnis unus oīum nullas expirat auras. Ditionis egypti eſſe īcipit a fine æthiopiæ ſyene: ita
uocatur inſula.c.mil.p.ambitu:in qua ceraſtiæ ſunt latere arabiæ & ex aduerſo inſule.iiii.phile.d.c.mil.
paſ.& a nili fixura:unde appellari diximus deltam. Hoc ſpatiū edidit Artemidorus.& in eo.ccl.oppida
fuiſſe. Iuba.cccc.mil.paſſus. Ariſtocreon ab elephantide ad mare.d.ccl.mil.paſ. Elephantis inſula infra
nouiſſimum cataractem.cccc.mil.paſ.& ſupra ſyenem.xvi.mil.habitatur. Nauigationes ægyptiæ finis
ab alexandria.d.lxxxv.mil.p.in tantum errauere ſupraſcripti. Ibi æthiopicæ conueniunt naues. Nāq; eas
plicatiles humeris tranſferunt quotiens ad cataractas uentum eſt. Aegiptus ſuper cæteram antiquitatis
gloriam.xx.mil.urbium ibi Amaſe regnante habitata præfert. Nunc quoq; multis etiam ſi ignobilibus
frequens celebratur tamen Apollinis.mox leucothoe.& dioſpolis magna. Eadem thebe:portarum.c.
nobilis:fama copioſa indicarum arabicarumq; mercium nilo ꝓximū emporiū. Mox Veneris oppidum
& iteꝝ iouis:ac tentyris:infra quod abydus Mēnonis regia:& Oſiris tēplo inclytū.vii.dieꝝ itinere in li-
byā remotū a flumine. Deinde ptolemais & panopolis ac Veneris iteꝝ. Et in libyco lycon ubi montes
finiunt thebaidē. Ab iis oppida Mercurii:alabaſtrum canū:& ſupradictū Herculis. Deinde arſinoes &
iam dicta mēphis:inter quā & arſinoiten nomon:in libyco turres quæ pyramides uocantur: labyrin-
thus in myridis lacu nullo addito ligno exædificatus:& oppidum crialon. Vnum præterea intus & ara-
biæ conterminū claritatis magnæ ſolis oppidum.

Leuco
noe

Alexandria Cap.x.

SEd iure laudetur in littore ægyptii maris alexandria a magno Alexandro condita in africæ
parte ab oſtio canopico.xii.mil.paſ.iuxta mareotim lacum:qui lacus antea arapotes nomi-
nabatur. Metatus eſt eam Dinocrates architectus pluribus modis memorabili ingenio:quin-
decim milium paſſuum laxitate inſerta ad effigiem macedonicæ chlamydis orbe gyrato laciniosſam
dextra leuaq; anguloſo procurſu: iam tum tamen quinta ſitus parte regi dicata. Mareotis lacus ad
meridianam urbis partem euripo & canopico oſtio mittitur.ex mediterraneo cōmercio. Inſulas quoq;
plures amplexus.xxx.mil.paſ.traiectu.dc.ambitu ut tradit Claudius Cæſar. Alii ſcœnos in latitudi-
nem patere.xl.faciunt: ſcœnumq; ſtadia.xxx. Ita fieri longitudinis.cl.mil.paſ. tantundem & latitu-
dinis. Sunt in honore & intra decurſus nili multa oppida præcipue quæ nomina debere oſtiis nō omni-

bus.xi.enim reperiuntur: super quæ quattuor quæ ipsi falsa ora appellant. Sed celeberrimis: septẽ: pro-
ximo alexandriæ canopico: deinde bolbitino: sebenitico: pharnitico mendesico: tanico: ultimoq; pelusia-
co. Præterea buthos: pharbœtos: leontopolis: atribis: Isidis oppidũ: busiris cynopolis: aphroditos: sais:
naucratis: unde ostium quidam naucraticum nominant: quod alii heracleoticum: canopico: cui.vi.mil.
pas.proximum est præferentes. Arabia Cap.xi.

VLtra pelusiacum arabia est ad rubrum mare ptingens & odoriferam illam ac diuitem & beatæ cognomine inclytam hæc catabanum & esbonitaꝝ & scenitarum arabum uocatur sterilis: præ terq; ubi syriæ confinia attingit: nec nisi cassio monte nobilis. His arabes iunguntur: ab oriente canchleis: a meridie cedreis qui deinde ambo nabathæis. Heroopoliticus uocatur: alterq; lelaniticus sinus rubri maris in ægyptum uergentis.cl.m.p.interuallo. Inter duo oppida læana: & in nostro mari gaza. Agrippa a pelusio arsinoẽ rubri maris oppidum per deserta.cxxv.mil.p.tradit tam paruo distat ibi tanta rerum naturæ differsitas. Syria palestina phœnicis Cap.xii.

IVxta syria littus occupat quondam terrarum maxima & pluribus distincta nominibus. Nãq; palestina uocabatur qua contingit arabas: & iudæa & cœle: dein phœnice: & qua recedit intus damascena: ac magis etiam nunc meridiana babylonia. Et eadem mesopotamia inter euphraten & tigrin: quaq; transit taurum: sophene. Citra uero etiam comagene. Et ultra armeniam adiabene: assyria ante dicta. Et ubi ciliciam attingit antiochia. Longitudo eius inter ciliciam & arabiam.cccc.lxx. mil.p.est. Latitudo a seleucia pieria ad oppidum in euphrate zeuma.d.xxv.mil.p. Qui subtilius diuidũt circũ euphraten syriam phœnicem uolunt: & esse oram maritimam syriæ: cuius pars sit idumæa & iudæa deinde phœnicem: deinde syriam. Id quod præiacet mare totum phœnicum appellatur. Ipsa gens phœnicum in gloria magna litterarum inuentionis & syderum: naualiumq;: ac bellicarum artium. A pelusio gapriæ castra: cassius mons: delubrum Iouis Cassii: tumulus magni Pompeii ostracine. Arabia finitur a pelusio.lxv.mil.pas.

Idumæa syria: palestina: samaria: ascalum: azotus: cæsarea. Cap.xiii.

MOx idumæa incipit & palestina ab emersu sirbonis lacus: quem quidam.cl.mil.pas.circuitu tradidere. Herodotus cassio monti applicuit. Nunc est palus modica. Oppida rhinocolura: & intus rhaphea: gaza. & intus atheodon: mons angaris. Regio per oram samaria: oppidum ascalo liberũ azotus Iamnes duæ. Altera uicus ioppe phœnicum antiquior terraꝝ inundatione (ut ferunt) Insidet colli præiacente saxo: in quo uinculoꝝ Andromadæ uestigia ostẽdunt. Colitur illic fabulosa ceto. Inde apollonia stratonis turris: eadẽ cæsarea ab Herode rege cõdita. Nũc colonia prima flauia a Vespasiano ĩpatore deducta. Finis palestines.clxxxix.mil.pas.a cõfinio arabiæ: Deinde phœnices. Intus autem samaria: Oppida neapolis qđ antea mamortha dicebatur. Sebaste in monte altiore gamala.

Iudæa: galilæa: hierico: emmaus: lyda: ioppe Cap.xiiii.

SVpra idumæam & samariã iudæa lõge lateq; fundit̃. Pars eni syriæ iuncta galilæa uocat̃. Arabiæ uero & ægypto ꝓxima peræa aspis dispsa mõtibus: & a cæteris iudeis iordane amne discreta: Reliqua iudæa diuidit̃ in toparchias decẽ quo dicemus ordine. Hiericõtẽ palmetis cõsitam fontib⁹ irriguã: emmaũ: lydã: ioppicã: acrabathenã: & zophaniticã: thamicã: betholé: & tephene: norine in qua fuere hierosolyma lõge clarissima urbium oriẽtis: nomen iudææ: mõ herodium cũ oppido illustri eiusdem nominis. Iordanis Cap.xv.

IOrdanis amnis oritur e fonte peneade: qui cognomen dedit cæsareæ de qua diximus: amnis amœnus: & quatinus locoꝝ situs patit̃ ãbitiosus: accolisq; se præbẽs uelut iuitus: asphaltitẽ lacũ diꝝ natura petit: a quo postremo ebibitur: aquasq; laudatas pdit pestilentibus mixtas. Ergo ubi prima cõualliũ fuit occasio: in lacũ se fundit: quẽ plures genesarã uocant.xvi.mil.p. longitudinis.vi. mil.latitudinis: amœnis circumseptus oppidis: ab oriente iuliade & hippo: a meridie tharitie: quo & nomine aliq ẽt lacũ appellãt. ab occidente tiberiade aquis calidis salubri. Asphaltites Cap.xvi.

ASphaltites nihil præter bitumen gignit. unde & nomen. Nullum corpus animaliũ recipit. tauri cameliq; fluitant. Inde fama nihil in eo mergi. Longitudine excedit.c.mil.p. Latitudine maxima.xxv.implet. Minima sex. Prospicit eum ab oriente arabia nomadum. a meridie macharõ secunda quondam arx iudææ ab hierosolymis. Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis callirhoe aquarum gloriam ipso nomine præferens. Gens hessenoꝝ Cap.xvii.

Macherus

AB occidentali littore hesseni. quos fugitant usq; quaq; nocetes. Gens sola & in toto orbe præter cæteras mira. sine ulla fœmina omni uenere abdicata. sine pecunia sotia palmarum. In diem ex æquo conuenaꝝ turba renascitur. longe frequentatibus quos uita fessos admores eorum fortunæ fluctibus agitat. Ita per seculorum milia (incredibile dictu) gens æterna est. in qua nemo nascitur. Tam fœcunda illis aliorum uitæ pœnitentia est. Infra hos egadda oppidum fuit secundum ab hierosolymis fertilitate palmetorumq; nemoribus. Nunc alterum bustum. Inde masada castellum in rupe &

ipsum haud procul ab asphaltite. Et hactenus iudæa est.

Decapolis Cap.xviii.

IVngitur e latere syriæ decapolitana regio a numero oppidorum: in qua non omnes eadem obseruant. Plurimi tamē damascum & opotō riguas amne chrysorhoa: fertilem philadelphiā rapha nam: omnia in arabiam recedētia. Scythopolin antea nisa a Libero patre sepulta nutrice ibi scythis deductis. Gaddara hieramiace præfluēte & iam dictū hippo dion. Pellā aqs diuitē: galasam canatā. Intercurrūt cingūtq; has urbes tetrarchiæ: regnorum instar singulæ: & in regna cōtribuunt: traconitis paneas. In qua cæsarea cū supradicto fonte abila: arca: ampelœssa: gabe. — Gabade

Tyrus & sidon Cap.xix.

HInc redeundū est ad oram atq; phœnicē. Fuit oppidū crocodilon. Est flumē memoria urbium Dorum. Sigaminū promontorium: carmelūq;. Et in mōte oppidum eodem noīe quondam egbatana dictū. Iuxta getta Iebba. Riuus pagida siue belus: uitri fertiles harenas paruo littori miscens. Ipse e palude cendeuia a radicibus carmeli profluit. Iuxta colonia Claudii Cæsaris ptolemais quæ quondam Ace. Oppidum ecdippa. Promontorium album. Tyrus quondā insula præalto mari septingentis passibus diuisa. Nunc uero Alexādri oppugnantis opibus cōtinens. Olim partu clara urbibus genitis: lepti: utica: & illa romani impii æmula terrarum orbis auida carthagine: etiā gadibus extra orbem cōditis. Nunc omnis eius nobilitas conchylio atq; purpura constat. Circuitus. xix. mil. pas. est. Intra palætyro inclusa. Oppidum ipsum. xxii. stadia optinet. Inde ide ac sarepta & ornithō oppida. Et sidon artifex uitri: thebarūq; boeotiarum parens. — Cande-boea — Enhydra

Mons libanus Cap.xx.

A Tergo eius mons libanus orsus centum quinquaginta stadiis zimirā usq; porrigitur: quæ cœlesyria cognominatur. Huic par interiacente ualle mons aduersus antelibanus obtēditur quondam muro coniunctus. Post eum introrsus decapolitana regio est: prædictæq; cum ea tetrarchiæ & palestines tota laxitas. At in ora nūc subiecta libano fluuis magoras: berytus colonia quæ fœlix iulia appellatur. Leontos oppidum: flumē lycos: palæbyblos: flumen adonis. Oppida byblos: botrys: Gigarta trieris calamos: tripolis: quoniam Tyri & sidonii & aradii optinent: orthosia eleutheros flumē Oppida zymira: marathos: contraq; ararados septem stadiorum oppidum & insula ducentis passibus a continente distans. Regio in qua supradicti desinunt montes. Et interiacētibus campis bargilus mons incipit. Hic rursus syria desinente phœnice. Oppida carne balanæa paltos. Gabale promontorium in quo laodicea libera: diospolis: heraclea: charadrus: posidium. — Simyrā — Macras — Aradum — Antara-dos

Syria antiochia Cap.xxi.

DEinde promontorium syriæ antiochenæ. Intus ipsa antiochia libera: epi Dapne cognominata oronte amne diuiditur. In promontorio autem seleucia libera pieria appellata.

Cassius mons Cap.xxii.

SVper eam mons eodem quo alius nomine cassius. Cuius excelsa altitudo quarta uigilia orientem per tenebras solem aspicit breui circumactu corporis diem noctemq; pariter ostendens. Ambitus ad cacumen. xix. mil. pas. est: altitudo per directum. iiii. At in ora amnis orontes natus inter libanum & antelibanum iuxta heliopolin. Oppidum rhosos: & a tergo portæ quæ syriæ appellantur interuallo rhosiorum montium & tauri. In ora oppidum myriandros. Mons amanis. In quo oppidum bomitæ. Ipse ab syris ciliciam separat.

Cœle syria Cap.xxiii.

NVnc interiora dicantur. Cœle habet apameam marsia amne diuisam. Anazerinorum tetrarchia bābicen: quæ alio nomine hierapolis uocatur. Syris uero magog ibi prodigiosa Atargatis græcis hec derceto dicta colitur chalciden cognominata ad belum: unde regio achalcidene fertilissima syriæ. Et inde cyrrestica: irneazatęs: gindarenos: gabenos: tetrarchias duas quæ granii comatitæ uocantur. Hemisenos: hylatas: itureorum gentem: & qui ex iis betearreni uocantur. mariammitanos. Tetrarchiam: quæ māmisea appellatur. Paradisum: pagras: pinaritas: seleucias: præter iam dictam duas: quæ ad euphraten: & quæ ad belum uocantur. Carditeses. Reliqua autem syria habet exceptis quæ cum euphrate dicentur arethusios: berœenses: epiphanenses. Ad orientem laodicenos: qui ad libanū cognominant: leucadios: larissæos: præter tetrarchias in regna descriptas barbaris noibus decem & septem.

Euphrates Cap.xxiiii.

ET de euphrate hoc in loco dixisse aptissimū fuerit. Oritur in præfectura armeniæ maioris caranitide. Vt prodidere ex iis qui proxime uiderūt Domitius Corbulo in monte aba. Licinius Mutianus sub radicibus montis quē capoten appellant: supra cymirā. xii. mil. p. initio pyxirates nominatus. Fluit derxenen primū: mox anaitiam: armeniæ regiones a cappadocia excludēs. Dascusa abest a zimara. lxxv. mil. p. Inde nauigat pastonam qnquaginta mil. p. Melitenen cappadociæ. lxxiiii. mil. pas. Elegeā armeniæ. x. mil. pas. acceptis fluminibus lyco: arsania: arsano. Apud eligeam occurrit ei taurus mons. Nec resistit qq. xii. mi. p. latitudie pforata præualens omirrā uocant irrumpentē. Mox ubi cornu — Xerxenen

perfregit:

perfregit: euphraten. Vltra quoq; saxosum ac uioletum: arabiam inde leua meroꝝ dictam regionem tri cena mensura: dextraq; comagenen disterminat. Pontis tamen etiam ubi taurū expugnat patiens. Apud claudiopolim cappadociæ cursum ad occasum solis agit. Primo hūc illi impugnatus cursum taurus au fert: uictusq; & abscissus sibimet alio modo uincit: ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur hoc eunte quo uult: illo prohibente ire qua uelit. A cataractis iterum nauigatur quadra ginta mil. pas. inde comagenes apud samosata. Arabia supradicta habet oppida hedesam: quæ quondam antiochia dicebatur: callirhoen a fonte nominatam: carras clade Crassi nobiles. Iungitur præfectura mesopotamiæ originem a syris trahēs: in qua anthemusia & nicephorium oppida. Mox arabes q rhe taui uocantur. Horum caput singara. A samosatis autem latere syriæ marsias amnis influit. Gingla comagenen finit. Meroꝝ ciuitas incipit. Oppida alluuntur epiphania & antiochia: quæ ad euphratē uocantur. Item zeugma. lxxii. mil. pas. a samosatis transitu euphratis nobilis. Ex aduerso apameā Seleucus. Idem utriusq; conditur ponte iūxerat. Qui coherent mesopotamiæ rhoali uocantur. At in syria oppida europum thapsacum quondam nunc amphipolis. Arabes scenitæ ita feruntur usq; urā locum: in quo cō uersus ad orientem relinquit syriæ palmirenas solitudines: quæ usq; ad petrā urbem & regionem arabiæ fœlicis appellatæ pertinent ¶ Palmiras ¶ Cap. xxv.

PAlmira urbs nobilis situ diuitiis soli & aquis amœnis: uasto undiq; ambitu harenis includit agros: ac uelut terris exempta a rerū natura priuata sorte inter duo imperia summa romanoꝝ parthorūq;. Et prima in discordia: cuius sem̄p utrinq; cura. Abest a seleucia parthoꝝ: quæ uocatur ad tigrin quingentis trigintaseptem mil. pas. A proximo uero syriæ littore ducētis quinquagintaduobus mil. Et a damasco uigintiseptem mil. pas. ¶ Hieropolis ¶ Cap. xxvi.

PRopius infra palmiræ solitudines stellēdena regio est: dictæq; iam hierapolis ac beroea & chalcis. Vltra palmiram quoq; ex solitudinibus iis aliquid optinet emesaitem elatium: dimidio ꝓpior petræ q̄ damascus. A sura huic proxima est. Philiscum oppidum parthorum ad euphraten ab eo seleuciam dierum decem nauigatio: totidemq; fere babylonem. Scinditur euphrates a zeugmate lxxxiii. mil. pas. circa uicum massicen. Et parte leua in mesopotamiam uadit per ipsam seleuciam: circaq; eam præfluenti infusus tigri. Dexteriore autem alueo babylonem quondam caldeę caput petit: mediāq; permeans. Item quas otrin uocant: distrahitur in paludes. Increscit autem & ipse nili modo statis diebus paulum differens: ac mesopotamiam inundat sole optinente uicesimam partem cancri. Minui incipit in uirgine & leone transgresso. In totum uero remeat in. xxix. parte uirginis.

Azura

¶ Cilicia & adiunctæ gentes: pamphylia: isauria: homonadum pisidia lycaonia: taurus mons: lycia ¶ Cap. xxvii.

SEd redeamus ad oram syriæ qui proxima est cilicia. Flumen diaphanes: mons crocodilus portæ amani montis. Flumina andricus: pynarus: lycus: sinus issicus. Oppidum issos: idem alexādria. Flumen chlorus: oppidum aege liberum: amnis pyramus: portæ ciliciæ: oppida mallos: magarsos: & itus tarsos. Campi aleii oppida cassipolis: mopsos libeꝝ pyramo impositū: thynos: zephyrium anchiale. Amnes saros: cygnus tarsum liberā urbē ꝓcul a mari secās. Regio celēdiritis cū oppido. Locus nympheū: soloe ciliciæ: nunc pompeiopolis adana cibyra: pinara: pedalie: hales: arsinoe: tabe: dorion. Iuxtaq; mare corycos: eodem nomine oppidū & portus & specus. Mox flumen calicadnus. Promontoriū sarpedon oppida olme Myle ꝓmontoriū & oppidum Veneris: a quo proxime cyprus īsula Sed & in continente oppida myanda: anemurium: coracesium: finisq; antiquus ciliciæ: melas amnis: Intus aūt dicendi anazarbeni: qui nun cæsaraugustani: castabala: epiphania que antea eniandos: elæusa: iconium. Seleucia supra amnem calicadnum traheotis cognomine a mari relata: ubi uocabatur olmia. Præterea intus flumina liparis: bombos. paradisus. Mons imbarus. Ciliciæ pamphiliam omnes iunxere neglecta gente isaurica. Oppida eius intus isauria: clybanus: lalasis fluuius decurrit. Hic autem ad mare Anemuri e regione supradicta. Simili modo omnibus qui eadem composuere ignorata est contermina illi gens homonadum: quorum intus oppidum homona. Cætera castella. xliiii. inter asperas conualles latent. insident uerticem pisidiæ quondam solnmi appellati: quorum colonia cæsarea: eadem anthiochia. Oppida oronda sagalessos. Hos includit lycaonia in asiaticam iurisdictionem uersa: cum qua conueniunt philomelienses: tymbriani: leucolithi: pelteni: tyrienses. Datur & tetrarchia ex lycaonia qua parte galatiæ contermina est ciuitatum. xiiii. urbe celebarrima iconio. Ipsius lycaoniæ celebrantur tēbasa in tauro sinda in confinio galaciæ atq; cappadociæ. A latere autem eius super pamphiliam ueniunt thracum soboles myliæ. Quorum aricanda oppidū: pamphilia ante mo sopia appellata. Mare pamphilium cilicio iungitur. Oppida eius side: & in monte aspendum: plantanistum: perga. Promontorium leucolla. Mons sardemisus: Amnis eurimedon iuxta aspendū fluens cataractes: iuxta quem lyrnesus & olbia. Vltimaq; eius oræ phaselis: iunctum ei mare lycium est gensq; lycia: unde uastus sinus. Taurus mons ab eois ueniens littoribus chelidonio ꝓmōtorio disterminatur

Halix
Doron

Paradius

Hyriēses

Immensus ipse & innumerarũ gentium arbiter: dextero latere septentrionalis: ubi primum ab indico mari exurgit: leuo meridianus: & ad occasum tendens: mediaq; distrahens asiam nisi opprimenti terras occurrerent maria. Resilit ergo ad septentriones: flexusq; imẽsum iter quærit: uelut de industria rex natura subinde æquora opponente: hinc phœnicũ: hinc ponticũ: illinc caspium & hyrcanum: contraq; mæotium lacum torquetur. Itaq; collisus inter hæc claustra: & tamen uictor flexuosus euadit usq; ad cognita riphæorum mõtium iuga numerosis nominibus & nouis quocũq; incedit insignis. Imaus prima parte dictus: mox edigis: paropanisus: circius: cambades: pharphariades: choatras: oreges: orates: niphates: taurus. Atq; ubi se quoq; exuperat: caucasus: ubi brachia emittit subinde tentanti maria similis sarpedon: coracesius: cragus: iterumq; taurus etiam ubi dehiscit: seq; populis aperit: portarum tamen nomine unitatem sibi uendicans: quæ alibi armenicæ: alibi caspiæ: alibi ciliciæ uocãtur. Quinetiam cõfractus effugiẽs quoq; maria plurimis se gẽtium nominibus hinc & illinc implet: & a dextra hyrcanus caspius: a leua pariedrus moschius: amazonicus: coraxicus scythicus appellatus. In uniuersum uero græce ceraunius. In lybia igitur a promontorio eius oppidum simena: mons chimera noctibus flagrans: ephestium ciuitas: & ipsa sæpe flagrantibus iugis. Oppidum olympus ibi fuit: nunc sunt montana gage corydalla rhodiopolis. Iuxta mare lymira cũ amne: in quem arycandus influit: & mons massycites: andriaca ciuitas: myra oppida apyre & antiphellos: quæ quondã habessus atq; in recessu phellus. Deinde pyrra. Itemq; xanthus a mari. xv. mil. pas. flumen eodem nomine. Deinde patara: quæ prius pataros: & in monte sidyma. Promontorium gragus. Vltra par sinus priori. Ibi pirana: & quæ lyciam finit telmessus. Lycia quondã septuaginta oppida habuit: nunc trigintasex habet. Ex his celeberrima præter supradicta canas: candyba ubi laudatur oenium nemus. Podalia choma præfluente. Edesa cyane: ascandialis: amelas: noscopium: tlos telendus. Comprehendit & in mediterraneis cabaliam: cuius tres urbes: oenoanda: balbura: bubon a Telemesso Asiaticum mare siue carpatium: & quæ proprie uocatur asia in duas eam partes Agrippa diuisit. Vnam inclusit ab oriente phrygia & lycaonia: ab occidente ægæo mari: a meridie ægyptio: a septentrione paphlagonia. Huius longitudinem. ccccl xx. mil. pas. Latitudinem. ccc. mil. fecit. Alteram determinauit ab oriente armenia minore. Ab occidente phrygia lycaonia pamphylia. A septentrione prouintia pontica. A meridie mari pamphylio. Longa. d. lxxv. mil. pas. Lata. cccxxv. mil. In ꝓxima ora caria est: mox ionia. Vltra eam æolis: media doride. Circũfunditur mari utroq; latere ambiente. In ea ꝓmontorium pedalium. Amnis claucus deferens telmessum. Oppidum dædala cyria fugitiuorum. Flumen axon: oppidum calinda.

Telandrus · *Caroea* · *Calydna* · *Ninus*

¶ Indus fluuius ¶ Cap. xxviii.

Amnis indus cybiratarum iugis ortus recipit. lx. perẽnos fluuios: torrentes uero amplius centũ. Oppidum caunos liberum: deinde pyrnos. Portus cressa a quo rhodus insula pas. xx. mil. Locus loryma. Oppida thyssanusa: paridion: larimna. Sinus tymnias. Promontorium aphrodisias. Oppidum lyde. Sinus schœnus. Regio bubassus. Oppidum fuit acanthus: alio nomine dulopolis. Est in ꝓmontorio gnidos libera triopia. Deinde pegasa est stadia appellata. Ab ea doris incipit: sed prius terga. Et mediterraneas iurisdictiones indicasse conueniat. Vna appellatur cybiratica. Ipsum oppidum phrygiæ est. Conueniunt eo. xxv. ciuitates.

Hyla

¶ Laodicea: apamea: ionia ¶ Cap. xxix.

Celeberrima urbs laodicea imposita est lyco flumini latera alluentibus asopo & capro: appellata primo dispolis: dein rhoas. Reliqui in eo conuentu quos nominare non pigeat. hydrelitæ themisones: hieropolitæ. Alter conuentus a synnada accipit nomen. Conueniunt lycaones: appiani: cercopeni dorylæi midæi iulienses: & reliqui ignobiles populi. xv. Tertius apameam uadit ante appellatam celenas: dein cibothon. Sita est in radice montis signiæ circumfusa marsia obrima orga fluminibus in mæandrum cadentibus Marsyas ibi creditur ortus: ac paulo mox conditus: ubi certauit tibiarum cantu cum Apolline Aulocrenes ita uocatur conuallis. x. mil. pas. phrygiam ab apamea petentibus. Ex hoc conuentu deceat nominare metropolitas dionysiopolitas euphorbenos acmonenses peltenos siluianos. Reliqui ignobiles. ix. Doridis sinu leucopolis amaxitos eleusis & eutene. Deinde cariæ oppida pitaum euthanæ halycarnasus: sex oppida contributa ei sunt a magno Alexandro theagela sibde Medinassa euranium pedasum telmessum. Habitatur inter duos sinus ceramicum & iasium inde myndos & ubi fuit palemyndus nariandus neapolis arianda termera libera bargila & a quo sinus iassius oppidum iasus. Caria interiorum nominum fama prænitet. Quippe ubi sunt oppida mylasa libera: antiochia: ubi fuere seminethos & chranaos oppida: nunc eam circũfluunt mæander & mossinus. Fuit in eo tractu & mæandropolis. Est eumenia cludro flumini apposita. Glaucus amnis: lysias oppidum: & orthosia berecinthius tractus nysa trallis eadem euanthia & seleucia & antiochia dicta. Alluitur eudone amne. perfunditur thebaide. Quidam ibi pigmæos habitasse tradunt. Præterea sunt thydonos pyrrha. eurome heraclea amyxon alabanda libera. quæ conuentũ eũ cognominauit. Stratonice alinda libera. hynidos ceramus troezene phorontis. Longinquiores eodem disceptant foro otehronienses halydienses. seu hippini

Eucarpeni · *Silbianos* · *Caryãda*

seu hippini:xystiani:hydienses:apolloniatæ:trapezopolitæ aphrodienses liberi. Præter hęc coscinus harpasa apposita fluuio harpaso:quo & trallicon cum fuit alluebatur. Lydia autem persusa flexuosi amnis mæandri recursibus super ioniam procedit:phrygiæ ab exortu solis uicina ad septentrionē mysiæ: meridiana parte carian amplectens:meonia ante appellata. Celebratur maxime sardibus i latere tmoli montis:qui ante timolus appellabatur uitibus consitus:ex quo profluente pactolo eodemq; chrysorhoa ac fonte tarne a meoniis ciuitas ipsa hyde uocitata est:clara stagno gygeo. Sardiana appellatur nunc ea iurisdictio. Conueniuntq; in eam extra prædictos macedones:caduceni:loreni:philadelpheni: & ipsi in radice timoli cogamo flumini appositi. Meonii. tripolitani. Iidē & antoniopolitæ meādro alluuntur. Apolloniheritæ:mysotmolitæ: & alii ignobiles. Ionia ab iasio sinu incipiens numeroso ambitu littorum flectitur. In eam primus sinus basilicus. Posideum promontorium & oppidum: oraculum brancidarum appellatum. Nunc didymei Apollinis a littore stadiis. xx. mil. Et inde. clxxx. mil. miletus ioniæ caput. Lelegeis antea & phitiusa & anactoria nominata:super. lxxx. urbium per cuncta maria genitrix:nec fraudanda ciue Cadmo qui primus prosaicam orationem condere instituit. Amnis mæander ortus est lacu in monte aulocrene plurimisq; affusus oppidis: & repletus fluminibus: crebris ita sinuosus flexibus: ut sæpe credatur reuerti. Apamenā primum peruagatur regiōem: mox eumeneticam:ac dein bargylieticos campos. postremo cariam placidus:omnesq; eos agros fertilissimo rigans limo: Ad decimum a mileto stadium lenis illabitur mari. Inde mons latmius. Oppida heraclea Mōtis eius cognominis cariæ Myus quod primo condidisse iones narrantur:athenis profecti naulocum prienne. In ora quæ troglia appellatur gessus amnis. Regio omnibus ionibus sacra: & ideo panionia appellata. Iuxta fugitiuis conditū (uti nomen inditio est) phygela fuit & marathesium oppidum. Supra hæc magnesia mæādri cognomine insignis a thessalica magnesia orta. Abest ab ephesо. xv. mil. pas. Trallibus eo amplius. ccc. antea thessaloce & androlitia nominata & littori apposita. Derasidas insulas secum substulit mari: intus & tyana alluitur: & lyco pelopea: aliquando & euhippia cognominata: in ora autem manteum: ephesus amazonum opus multis ante expetita nominibus. Alopes cum pugnatum apud troiam est: mox ortygia & morges uocata est & smyrna cognomine trachea & Samornion & ptelea. Attollit̄ mōte pione. Alluitur caystro in cylbianis iugis orto: multosq; amnes deferente & stagnum pegaseum: quod phyrites amnis expellit. Ab iis multitudo limi est: qua terras ꝑpagat: mediisq; iam campis syrien insulam adiecit. Fons in urbe callippia templum Dianę complexa. E diuersis regionibus duo selinūtes. Ab ephesо manteū aliud colophoniorum: & intus ipsa colophon: haleso affluente. Inde Apollinis clarii fanum lenedos fuit. & notium oppidum. Promontoriū cyreneum: mons minas. ccl. mil. pas. excurrens: atq; in continentibus campis residens. Quo in loco magnus Alexander intercidi planitiem eam iusserat. vii. mil. d. pas. longitddine: ut duos sinus iungeret: erythrasq; cū minante circūfunderet. Iuxta eos fuerunt oppida ptelcon helos dorion nūc est aleon. Fluuius cyreneon Minantis ꝓmontoriū clazomene: pthenia & hippi chytophoria appellatæ cū insulæ essent. Alexāder idem ꝑ duo stadia cōtinenti adnexuit. Interiere intus daphnus & hermesia & sipylum quod ante tantalis uocabatur caput mæoniæ: ubi nunc est stagnum sale ob id & archeopolis substituta sipylo: & inde illi Colpe & huic lebade: regredientibus Inde abest. xii. mil. p. ab amazone cōdita: restituta ab Alexādro. In ora smyrna amne melete gaudēs nō procul orto. Montes asiæ nobilissimi in hoc tractu fere explicant se: mastusia a tergo smyrnæ & thermetis olympi radicibus iūctus. Is in dracone desinit: draco in timolo: timolus in cadmo: ille in tauro. A smyrna hermus amnis campos facit: & nomini suo adoptat. Oritur iuxta dorylaū phrygiæ ciuitatē. multosq; colligit fluuios: iter quos phrygem: qui nomine genti dato a caria eam disterminat: hyllum & cryon: & ipsos phrygiæ: mesiæ: lydiæ amnibus repletos. Fuit in ora eius oppidum temnos: nunc in extremo sinu smyrne chesepolis promontorium. Leuce dein oppidum quod insula fuit: finisq; ioniæ. Smyrneum conuentum magna pars æolyiæ que mox dicetur frequentat: præterq; macedones hyrcani cognominati: & magnetes a sipillo: Ephesum uero alterum lumen asiæ remotiores conueniunt cæsarienses: metropolitæ: cilbiani: inferiores & superiores mysomacedones: mastaurenses: brullitæ: hypæpeni: dis hieritæ.

hydisseres

Corycæon

Ephesus: æolis: troas: pergamus. Cap. xxx.

AEolis proxima est quondam misia appellata: & quæ hellesponto adiacet troas. Ab ea phocæa: ascanius portus: dein fuerat larissa & cyme myrrine: quæ sebastopolim se uocat. & intus ægæ attalia possidea: neon tichos: temnos. in ora autē titanus amnis & ciuitas ab eo cognominata. Fuit & grynia: nunc tantum portus soli insula apprehensa. Oppidum elæa: & ex mysia ueniens caicus amnis. Oppida pitane canaius amnis. intercidere cane lysimachea: atarnea: carene: cisthene: cilla: cocylū thebe: astyre: chrysa palæsceplis gergitos neandros: nunc est perperēne ciuitas Heracleotes tractus. Coryphas oppidū. Amnis gryliosolius. Regio aphrodisias: quæ āte politiceorgas. Regio scepsis Flumē euenū: cuius in ripis intercidere lyrnesos & miletos. in hoc tractu ida mons. Et in ora quæ sinū cogno-

Post ade

minaui & conuentum adramyteos olim pedasus dicta. Flumina astron: cormalos: cryanos: alabastros hieros ex ida. Intus mons gargara eodeq; nomine oppidũ. Rursus in littore antandros edonis prius uocatã: deinde cymeris assos: eadem apollonia. Fuit & palamedium oppidũ. Promontoriũ lectũ distermi nans æolida & troada. Fuit & polymedia ciuitas: & chrissa & larissa alia: sminthiũ templũ durat. Intus colonia itercidit: deportata adramyteũ negocia: apolloniatæ arhyndaco amne eressii miletopolitę pœma netii: macedones aschylacæ polychnæi: pionitæ: cilices: mãdagandeni: in mysia abretteni: & hellespontii appellati: & alii ignobiles. Troadis primus locus amaxitus: dein cebrenia. Ipsaq; troas antigonia dicta nunc alexãdria colonia romana. Oppidũ nee. Scamãder amnis nauigabilis: & in promontorio quondã sigæum oppidũ. Dein portus achæoꝝ: in quem influxit xanthus simoenti iunctus stagnũq; prius faciẽs. Palæscamãder. Cæteri Homero celebrati rhesus: heptaporus: acresus rhodius uestigia non habet. Granicus diuerso tractu in ꝓpontida fluit. Est tamẽ & nũc scamãdria ciuitas pua. Ac mille quingẽtis passibus remotum a portu Ilium immune: unde oĩs reꝝ claritas. Extra sinum sunt rhetea littora rheteo & darda nio & arisbe oppidis habitata. Fuit & achilleon oppidum iuxta tumulum Achillis conditum a mytile næis: & mox atheniensibus: ubi classis eius steterat. Insigæo fuit & æantiõ rhodiis cõditum: in altero cor nu Aiace ibi sepulto. xxx. stadioꝝ interuallo a sigæo & ipso in statione classis suæ. Supra æolida & partẽ troadis in mediterraneo est: quæ uocatur teutrania: quã mysii antiquitus tenuere. Ibi caicus amnis iam dictus oritur. Gens ampla per se etiam cum totum mysia appellaretur. In ea pioniæ: andera: dale: stabulum: conisium: tegium: balcea. Tiare teutraniæ: sarnaca: halyserne: lycide: parthenium: cambre: oxyopũ: lygdanũ apollonia: longeq; clarissimum asiæ pergamum: quod intermeat silenus: præfluit cetius profusus pindaso monte. Abest haud procul elæa quã in littore diximus. Pergamena uocatur eius tractus iurisdictio. Ad eam conueniunt thyatireni: mygdones: mossini: bregmenteni: hierocomitæ: ꝑpereni: tyareni: iropolienses: harmatopolitæ: attalenses: pantaenses: apollodonieses: aliæq; inhonoræ ciuitates. A rheteo dardanium oppidum paruum abest stadia. lxx. mil. Inde. xviii. mil. promõtorium trapeze. Vnde primum concitat se hellespontus. Ex asia interisse gentes tradit Eratosthenes solymoꝝ: lelegum: bebricum colycantiorum. trepsedorum. Isidorus arimeos: & capretas: ubi sit apamea condita a Seleuco rege inter ciliciam cappadociam cataoniam armeniam. Et quoniam ferocissimas gentes domuisset initio dameã uocatam.

Marginalia: Colone — Thymbre — Hydropolienses — Arinos

¶ Insulæ ante asiam: pamphilium mare rhodus samus chius. Cap. xxxi.

[i] INsularum ante asiam prima est in canopico hostio nili a Canopo Menelai gubernatore (ut ferunt) dicta. Altera iuncta ponte alexandriæ colonia Cæsaris dictatoris pharus: quondam diei nauigatione distans ab ægypto: nunc e turri nocturnis ignibus cursum nauium regens. Naq; fallacibus uadis alexãdria tribus oĩo aditur alueis maris: tegamo: posidonio: tauro. In phœniceo deinde mari ẽ ante ioppe paria. Tota oppidũ in qua obiectã beluæ Andromedã ferunt: & iam dicta ara dos. Inter quã & cõtinentẽ. l. cubita alto mari (ut auctor ẽ Mutianus) e fonte dulcis aqua tubo coriis facto usq; ad uadũ trahit. Pamphyliũ mare ignobiles insulas habet. Ciliciũ ex qnq; maximis cyprũ ad ortum occasumq; ciliciæ ac syriæ obiectã: quondã nouẽ regnoꝝ sedem. Huius circuitũ Timosthenes. cccc. xxix. mil. d. ꝓdidit Isidorus. ccclxxv. mil. Longitudinẽ inter duo ꝓmontoria dinareta & acamãta qđ est ad occasum. Artemidorus. clxii. d. Thimosthenes. cc. uocatã antea acamãtida. Philonides cerastin. Xenagoras & aspeliã & amathusiam: & macariam. Astymonus crypton & coliniã. Oppida in ea. xv. paphos palæpaphos: curias: citium: corinæum: salamina: amatus: lapethos: soloe: amamasus: epidaꝝ: chrytri: arsinoe: carpasium: golgoe. Fuere & ibi cinyria: marium: idalium. Abest ab anemurio ciliciæ. l. paſ. Mare qđ prætenditur uocant aulona cilicium. In eodẽ situ elæussa insula est & quattuor ante promõtoria. Ex aduerso syriæ clides: rursusq; ab altero capite stiria. Contra Neapaphum hierocepia. Contra salaminã salaminæ. In lycio aũt mari illyris: telandros: attelebusa. Cypriæ tres steriles: & dionysia prius caretha dicta. Deinde contra tauri promontorium pestiferæ nauigantibus chelidoniæ: Totidẽ. Ab iis cũ oppido leucola: pactyæ: elisia: nymphalis: meris. megista cuius ciuitas interiit: Multæ deinde ignobiles. Sed cõtra chimerã dolichiste: chirogylium: crambussa rhogæ: enagora. viii. mil. paſ. dædaleon duæ cryeon tres: strongylæ: & contra sidyma antiochia glaucũq; uersus amnem legusa macris didyme: helbo: Scope: aspis: & in qua oppidũ interiit celandia: proximaq; cynorhodussa. Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu. cxxv. mil. paſ. Aut si potius Isidoro credimus. ciii. habitata urbibus lindo: camyro: ialyso: nunc rhodo. Distat ab alexandria ægypti. d. lxxviii. mil. ut Isidorus tradit. Vt Eratosthenes. cccclxix. mil. Vt Mutianus. d. a cypro. clxvi. Vocitata est antea ophiusa: asteria: aethrea: trinacria: corymbia: poeessa: atabyria ab rege. Deinde macria & oloessa. Rhodiorum insulæ carpatus quæ mari nomẽ dedit. Casos ac duæ calymnæ syros distãs ab gnido. xii. mil. d. porphyris ãtea dicta. Et eodẽ tractu media iter rhodũ gnidũq; syme. Cingitur. xxxvii. mil. d. Portus benigne præbet octo. Præter has citra rhodum cyclops tergamon: cordylusa diabetæ. iiii. Hymos chalce cũ oppido seutlusa: narthecusa: dymastos: progne: & a gnido cisserusa: therion: archia: calydne: cum tribus oppidis nououistiro: mendetero: & in Arconeso

Marginalia: Pedaliũ — Tamasus — Amos

neſo. Oppidum ceranmus. In cariæ ora quæ uocãtur argiæ numero .xx. ethecuſa: lepſia: leros. Nobiliſſi
ma uero in eo ſinu co ab halycarnaſo .xv. paſ. diſtans circuitu .c. mil. ut plures exiſtimãt: Merops uoca
ta. Cos ut Staphylus meropis: ut Dionyſius: dein nymphea. Mons ibi prion & nyſiron: Abruptã illi
putant quæ porphyris antea dicta eſt. Hinc carianda cũ oppido. Nec procul ab halicarnaſo pidoſus: In
ceramico aũt ſinu priaponneſos: hipponneſos: pſyra: mya: lampſa: emindus: paſſala: cruſa pyrrhe ſe-
phiuſſa melano paulũq; a continente diſtans quæ uocata eſt Cinædopolis probroſis ibi relictis a rege
Alexandro. Ioniæ ora ægeas & corſeas habet: & icaron: de qua dictũ eſt. Ladem quæ prius late uocaba
tur: atq; inter ignobiles aliquot. Duas camelidas miletos: uicinas: mycalẽ: trogilias: treſpylion: argẽnon
ſcandaliõ: ſamon liberam circuitu .lxxxvii. mil. d. Aut ut Iſidorus .c. partheniã primũ appellatã. Vt Ari
ſtoteles tradit. poſtea dryuſan dein anthemuſam. Ariſtocritus adiicit melamphyllum. dein cypariſſiam.
Ab parthenio aruſam. ſtephanẽ. Amnes in ea imbraſus. cheſius ibettes. Fontes eucarto. leucothea. Mõs
cercetius. Adiacent inſulæ rhypara nymphea. Achillea. par claritate ab ea diſtat .xciii. mil. paſ. cum op-
pido. Chios libera quam etaliam Ephorus priſco nomine appellat. Metrodorus & Cleobolus chiã a
Chione nympha: aliqui a niue: & macrin & pityuſam. Montem habet pellenæum. Marmor chium cir-
cuitu .cxxv. mil. paſ. colligit ut ueteres tradidere. Iſidorus .ix. mil. adiicit. Poſita eſt inter ſamũ & leſbum
Ex aduerſo maxime erythraꝝ. Finitimæ ſunt thalluſa: quam alii daphnuſam ſcribunt. Oenuſſæ laphi-
tes: eurianaſſa: arginuſa cum oppido. Iam hæ circa epheſum: & quæ Piſiſtrati uocantur anthinæ. myon
neſos: clareuſa. In utraq; oppida intercidere. Poroſelene cnm oppido. cercie halene: commone: illetia: le
pria: & rheſperia procuſe bolbule pheate priapos ſyce melane ænare ſiduſa pela dirymuſa: anhydros ſto
pelos ſicuſa: marathuſa: pſile perirheuſa: multeq; ignobiles. Clara uero in alto teos cum oppido achio.
lxxi. mil. d. Tantũdem ab erythris. Iuxta ſmyrneã ſunt periſterides. Cateria. alopece: eleuſa: bachina: py
ſtira: crommyonneſos: megale. Ante troada aſcaniæ: pleteæ tres. Dein lamiæ plitaniæ duæ platæ ſcope-
los getone: artheidon: celæ: laguſæ didyme. Clariſſima autem leſbos a chio .lxv. mil. paſ. Hermete: & la
ſia pelaſgia egira: æthiopiæ macaria appellata fuit nouem oppidis inclyta. Ex iis pyrtha hauſta eſt mari
Ariſbe terrarum motu ſubuerſa. Antyſſam methymna traxit in ſeipſam octo urbibus aſiæ .xxxvii. mil.
paſ. uicina. Et agamede obiit & hiera. Reſtant ereſon pyrrha & libera mytilene amnibus .l. potens. Tota
inſula circuitur (ut Iſidorus) clxvii. mil. paſ. Vt ueteres .cxcv. mil. Mõtes habet lepethymnum ordymũ
macyſtum creonem: olypum. A proxima continente abeſt .vii. mil. d. paſ. inſulæ appoſitæ ſcandalion:
leucæ .v. Ex his cydonea cum fonte calido. Argenuſſæ .iiii. paſ. diſtant. Dein pheluſa pedna. Extra helle-
ſpontum aduerſa ſigeo littori adiacet tenedus: leucophrys dicta: & phœnice & lyrneſos. Abeſt a leſbo
lvi. mil. paſ. A ſigeo .xii. mil. d.

Coea
a filia
Lampſe-
mandus

Halone

¶ Helleſpontus: myſia: phrygia: galatia: nicea: bithynia: boſporus. ¶ Cap. xxxii.

IMpetum deinde ſumit helleſpontus: & mare incumbit uorticibus limitẽ fodiens: donec aſiam
abrũpat europæ. Promontorium id quod appellauimus trapezã ab eo .x. mil. paſ. ad abydum
oppidum: ubi anguſtiæ ſeptem ſtadiorum. Deinde percote oppidũ & lampſacũ antea pityuſa
dictum. Parium colonia quã Homerus adraſtiam appellauit Oppidum priapos. Amnis apęſus zelia
ꝓpontis: ita appellatur ubi ſe dilatat mare. Flumen granicum: artace portus: ubi oppidum fuit ultra in-
ſula quã continenti iunxit Alexander. In qua oppidum mileſiorum cizicũ antea uocitatum arctonneſos
& dolionis & didymis: cuius a uertice mons didymis. Mox oppida placia. ariacos: ſcylace: quoꝝ a ter-
go mons olympus myſus dictus. Ciuitas Olympena. Amnes horiſius: & rhyndacus ante lycus uoca
tus Oritur ĩ ſtagno artynia iuxta miletopolim. Recipit maceſton & pleroſq; alios. Aſiam bithyniãq; di
ſterminans. Ea appellata eſt cronia: dein theſſalis: deinde maliande & ſtrymonis. Hos Homerus halizo
nas dixit: quando pręcingitur gens mari. Vrbs fuit ĩmenſa attuſa noĩe. nunc ſunt .xv. ciuitates inter quas
gordiu come quę iuliopolis uocat᷑. & ĩ ora daſcylos. Deinde flumẽ gebes: & intus elgas. oppidũ quę ger
manicopolis: alio noĩe booſcœte: ſicut a pamea quæ nunc myrlea. Colophonioꝝ flumen ethecãticus tro
adis finis: & myſiæ initium. Poſtea finis in quo flumen aſcanium: oppidũ bryllion: amnes hylas: & cios
cũ oppido eiuſdem nominis: quod fuit emporium nõ procul accolentis phygiæ a mileſiis qdem condi-
tum. In loco tamẽ qui aſcaniæ phrygiæ uocabatur. Quapropter non alibi aptius de ea dicitur. Phrygia
troadi ſupiecta populiſq; a ꝓmontorio lecto ad flumen celeum prædictis ſeptẽtrionali ſui parte galatię
contermina: meridiana lycaoniæ: pyſidæ: mygdoniæ: ab oriente cappadociã attingit. Oppida ibi celeber
rima ꝓtęter iam dicta ancyra: andria: celene: coloſſæ: carina: cotreon: cerane: iconium: midaion. Sunt au
ctores trãſiſſe ex europa Myſas & Phrygos & Thynos a quibus appellantur myſi bithyni. Dicendum
ſimul uidetur & de galatia quæ ſuppoſita agros maiori ex parte phrygiæ tenet. Caputq; quondam eius
gordium. Qui partem eam inſedere gallorum toliſtobogi & uoturi & ambiani uocãtur: qui meoniæ &
paphlagoniæ regionem Trogine prætenditur cappodocia a ſeptentrione & ſolis ortu: cuius uberrimam
partem occupauere tectoſages & teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi uero ac tetrarchiæ omnes

Aeſepus

numero.cxcv. Oppida tectogasum Ancyra: trogmorum tauium tolistobogorum: pessinus. Preter hos celebres attalenses: arasenses: didyenses: hieronenses: lysirenæ: neapolitani: œandenses: seleucenses: sebasteni: timoniacenses thebiseni. Attingit galatia & pamphyliç carbaliam & mylias: qui circa barin sunt & cyllanticum & orondicum pysidie tractum. Item Lycaoniæ partem obigenen. Flumina sunt in ea præter iam dicta sangarium: & gallus a quo nomen traxere matris deum sacerdotes. Nunc reliqua in ora a Cio intus in bithynnia prusa ab Hannibale sub olympo condita: Inde nicæã.xxv.mil.pas.interueniente ascanio lacu: Deinde nicæa in ultimo ascanio sinu: quæ prius olbia: prusa: Item altera sub hippio monte. Fuere pythopolis: parthenopolis: coryphanta. Sunt in ora amnes eluis: bryazon: plataneus: areus: isiros: gendos: qui & chrysorhoas: Promontorium in quo megarice oppidum fuit. Inde craspedites sinus uocabatur: quoniam id oppidum uelut in lacinia erat. Fuit & astacum: unde & ex eo astacenus idẽ sinus. Fuit & lybissa oppidum: ubi nunc Hannibalis tantum tumulus: & in intimo sinu nicomedia bithyniæ præclara: Leucadas promontorium quo includitur astacenus sinus a nicomedia.xlii.mil.quingentis passibus Rursus coeuntibus terris angustiæ pertinentes usq; ad bosphorum thracium. In iis chalcedon libera a nicomedia.lxxii.quingentorum procerastis ante dicta: dein compulsa. Postea cæcorum oppidum quod locum eligere nescissent: septem stadiis distans a bizantio tanto fœliciore omnibus modis sede. De cætero intus in bithynia colonia apamena: agripenses: iuliopolitæ: bithynion. Flumina syrium: lapsias: pharmicas: alces: crynis: lyleus: scopius hieras qui bithyniam & galatiam disterminat. Vltra chalcedona: deinde chrysopolis fuit. Deinde nicopolis: a qua nomen etiãnum sinus retinet. In quo portus azari. Deinde naulocium: promontorium estiæ templum Neptuni. Bosphorus quingentorum passuum interuallo asiam europe iterum auferens abest a chalcedone.xii.mil.d.pas. Inde fauces primæ viii.mil.ccl.pas. ubi bosporopolis oppidum fuit. Tenent oram omnem thyni: interiora bithyni. Finis Asiæ est populorumq;.cclxxxii.mil.qui ad eum locum a fine lyciæ numerantur: Spatium hellesponti & propontidis ad bosporum thracium .clxxxviii.mil.pass.diximus: A chalcedone sigæum Isidorus cccxii.mil.d.pas. Insu'æ propontide ante cizicum elaphonesus: unde cizicenum marmor. Eadem neuris & præconnesus dicta. Sequuntur ophiusa: acantus phœbe: scopelos: porphyrione: ha'one cum oppido delphacia: polydora: utarcæon cum oppido. Est & contra nicomediam demonnesos. Item ultra heracleam aduersa bithyniæ thynnias: quã barbari bithyniam uocent. Est & antiochiæ & contra fauces rhyndaci besbycos.xviii.mil.pass.circuitu. Est & elæa: & duæ rhodiussæ: erebinthus: magale: chalcitis pityodes.

Tarbaseni

Sphyropolis aut Stenopolis aut phinopolis

Artaçeon

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS PRAEFATIO.

PONTVS EVXINVS ANTEA AB INHOSPITALI FERITATE axenos appellatus est: peculiari inuidia naturæ sine ullo fine indulgentis auiditati maris: Et ipse in europam asiamq; funditur: Non fuerat satis oceano ambisse terras: & partem earum aucta inanitate abstulisse: Non irrupisse fractis montibus: calpeq; africæ auulsa multo maiora absorbuisse q̃ reliquerit spatia: Non per hellespontum propontida infudisse iterum terris deuoratis: A bosporo quoq; in aliam uastitatem panditur nulla sacietate: donec expatianti lacus a mæoti rapinam sibi iungant. Inuitis hoc accidisse terris inditio tot sunt angustiæ: atq; tam parua naturæ repugnantis interualla: ad hellespontum octingentorum.lxxv.mil.pas.ad bosphros duos: uel bubus meabili transitu. Vnde nomen ambobus: & tanq̃ in dissotiatione germanitas concors. Alitum quippe cantus canumq; latratus inuicem audiuntur. Vocis etiam humanæ cõmercia inter duos orbes manẽte colloquio: nisi cũ idipsum auferunt uenti. Mensuram ponti a bosphoro ad mæotium lacum quidam fecere.xiiii.xxxviii.mil.d.pas. Eratosthenes.c.minorem: Agrippa a chalcedone ad phasin.x.mil. Inde bosporum cimerium.cccl x.mil. Nos interualla generatim ponimus comperta in nostro æuo: quando etiam in ipso ore cimmerio pugnatum est. Ergo a faucibus bosphori est amnis rhebas: quem aliqui rhesum dixerunt. Deinde psillis. Portus calpas. Sangaris fluuius ex inclitis: Oritur in phrygia: accipit uastos amnes: inter quos tembrogium & gallum. Et idem sangarius a plerisq; dictus coralius: a quo incipiunt maryandini sinus: oppidumq; heraclea lyco flumini appositum: Abest a ponti ore miliariis ducentis portus acone ueneno aconito dirus: Specus acherusia: Flumina pedopiles: callichorum sonautes. Oppidum Tium ab hereclea xxxviii.mil.pas. Fluuius Bilæus.

Tieium

Gens paphlagonum & cappadocum Cap.ii.

VLtra quem gens est paphlagonia: quam pylæmeniam aliqui dixerunt: inclusam a tergo galatia: Oppidum mastya milesiorum: deinde cromna. Quo loco henetos adiicit Nepos Cornelius: a quibus

lius: a quibus in italia ortus cognomines eorum uenetos credi postulat. Sesamum oppidum quod nũc amastris. Mons cytorus a Tio.lxiii.mil.pas. Oppida Cimolis stephane: Amnis parthenius: Promontorium carambis uasto excursu abest a põti hostio.cccxv.mil.pas.uel ut aliis placuit.cccl.mil. Tantũdem a cimmerio: aut ut aliqui maluere.cccxii.mil.d. Fuit & oppidum eodem nomine: & aliud inde armine nunc est colonia sinope pteria a cytoro.clxiiii.flumen uaretum. Gens cappadocum. Oppidum gaziura & gazælum. Amnis halys a radicibus tauri per cataoniam cappadociamq; decurrens: Oppida gangre carissa inde Amysum liberũ a sinope.cxxx.mil.pas. Eiusdemq; nominis sinus tanti recessus ut asiam pene insulam faciant ducentis milibus pass. aut amplius: per continentem ad issicum ciliciæ sinum. Quo in omni tractu proditur tres tantum gentes græcas iuræ dici doricam: ionicam: æolicam: cæteras barbarorum esse. Amyso iunctum fuit oppidum eupatoria a Mithridate conditum. Victo eo pompeiopolis utrumq; appellatum est.

¶ Cappadocia ¶ Cap.iii.

CAppadocia intus habet coloniam Claudii Cæsaris archelaidem: quã præfluit halys. Oppida comana: quod sarus neocesarem quod lycus: amasiam quod iris: In regione gazacena: In colopena uero sebastiam & sebastopolin. Hæc parua: sed paria supradictis. Reliqua sui parte habet melitam a Semiramide conditam haud procul euphrate. Diocæsariam: tyana: castaliã: maganopolin: zelam. Et sub monte argæo Mazaca: quæ nunc cæsarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta armeniæ maiori melitene uocatur: comagene cataonia phrygiæ garsauritis: sargaurasane cãmanene: galatiæ morimeni: ubi disterminat eos cappadox amnis: a quo nomen traxere: antea leucosyri dicti. A neocæsarea supradicta minorẽ armeniam lycus amnis disterminat. Est & ceraunus intus clarus. In ora autem ab amyso oppidum & flumen chadisia lycastum a quo themiscyrena regio. Iris flumen deferens lycum. Ciuitas ziela intus nobilis clade Triarii & uictoria. C. Cesaris in ora amnis thermodon ortus ad castellum: quod uocant phanaroeã: præterq; radices amazoni montis lapsus: Fuit oppidum eodem nomine: & alia quinq; phamizonium: themiscyra: sortira: amasia: comara.

Castabada

Comana

¶ Themistidæ regionis gentes ¶ Cap.iiii.

NVnc manteum genetarum chalibum. Oppidum cotyorum. Gentes tibareni: mossyni notis signantes corpora. Gens macrocephali: oppidum cærasus: portus cordulæ. Gentes bechires buzeri: flumen melas. Gens macrones sidoni: flumen sidenum: quo alluitur oppidum Polemonium ab amyso.cxx.mil.pas. inde flumina iasonium melanthiũ: & ab amyso.lxxx.mil.pas. Pharnace oppidum: tripolis: castellum & fluuius. item philocalia: & sine fluuio liuiopolis & a pharnace.c.mil.pas. Trapezus liberum uasto monte clausum. Vltra quod gens armenocalybes: & maior armenia.xxx.mil.pas. distans: in ora aũt trapezunca flumen est pyxites. Vltra uero gens sannorũ heniochoꝝ. Flumẽ absarum cum castello cognomine in faucibus: a trapezunte.cxl.mil.pas. eius loci a tergo montium hiberia est: in ora uero heniochi: ampreute lazi. Flumina a campseonysis: nogrus bathis. Gentes colchorum. Oppidũ matiũ. Flumen heracleum: & ꝓmontoriũ eodẽ noĩe. Clarissimusq; ponti phasis oritur ĩ moschis. Nauigatur q̃libet magnis nauigiis.xxxviii.M.d.p. Inde minoribus longo spatio pontibus.cxx.peruius. Oppida in ripis habuit complura: Celeberrima Tyritacæũ: cygnum: & in faucibus phasin. Maxime aũt inclaruit ea.xv.mil.pas. a mari: ubi hippos & cyanos uasti amnes e diuerso in eũ confluunt: Nunc habet surium tantum: & ipsum ab amne influente ibi cognominatum: usq; quo magnarum nauium capacẽ esse diximus. Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles. Inter quos glaucũ: in ora eius insulę sine nomine. Abest absaro.lxxv.mil. Inde aliud flumen charien: Gens salæ antiquis phthirophagi dicti & suani: Flumen cobũ e caucaso per suanos fluens. Dein rhoan. Regio ecrectice: amnes sigania: tersos: atelpos: chrysorrhoas: gens absilæ castellum sebastopolis: A phaside.c.mil.pas. gens sannigarum: oppidum cygnus: Flumen & oppidum penius: Deinde multis nominibus heniochorum gentes.

Sideni

Zale

Pityus

¶ Regio colchica anchæi & cæteri eodem tractu ¶ Cap.v.

SVbiicitur ponti regio colchica: in qua iuga caucasi ad rhipheos montes torquentur: ut dictum est: altero latere in euxinum & mæotin deuexa: altero in caspium & hircanium mare. Reliqua littora fere natiões tenent melãchlæni coraxi urbe colchoꝝ dioscuriade iuxta fluuium antemũta: Nunc deserta: quondam adeo clara ut Timosthenes in eam.ccc.nationes quæ dissimilibus linguis uterentur descendere prodiderit: Et postea a nostris.cxxx.interpretibus negocia ibi gesta: Sunt qui conditam eam ab Amphito & Telchio Castoris ac Pollucis aurigis putant: a qbus ortam heniochoꝝ gentem feram cõstat. A dioscoriade oppidũ heracleum distat a sebastopoli.lxxx.mil.pas. achæi mardi cercetę: post eos serri cæphalontomi: in intimo eo tractu pytius oppidum opulentissimum ab heniochis direptum est: A tergo eius epageritę sarmataꝝ populus in caucasii iugis: Post quẽ sauromatæ: Ad hos cõfugerat Mythrydates Claudio principe: narrauitq; thalos iis esse confines qui ab oriẽte caspii maris fauces attingerent: siccari eas æstu recedente: in ora aũt iuxta cercetas flumen icarusa cum oppido hiero: & flu-

Phontys

Troicarus achęi

mine ab heracleo.cxxxvi.mil.Inde promontorium cronea quo supercilium arduum tenent torete. Ciuitas sindica ab hiero.lxvii.mil.d.pas.flumen sceaceriges.

Bosphorus cimericus: mæotis Cap.vi.

I Nde ad bosphori cimmerii introitum.lxxxviii.mil.d.pas.Sed ipsius peninsulę inter pontum & mæotin lacum excurrentis non amplior.lxxxvii.mil.d.pas.longitudo est. Latitudo nusq̃ intra duo iugera cionem uocant. Ora ipsa bosphori utrinq; ex asia atq; europa curuatur in mæotin. Oppida in additu bosphori primo hermonassa.Dein cepœ milesiorum: Mox stratoclia & Phanagoria & pene desertum apaturos: ultimoq; in hostio cimmerium: quod antea cerberion uocabatur.

Cimbria cum

Gentes circa mæotin Cap.vii.

I Nde mæotis lacus in europa dictus. A cimmerio accolunt mæotici: ualli: serbi: arrechi: zingi psesii.Dein tanain amnem gemino ore influentem incolunt iaxamatæ medorum (ut ferunt) soboles. Et ipsi in multa genera diuisi. Primo sauromatæ gynæo cratumenoe amazonum conubia.Dein euazæ cottæ cizimeni messeniani costobocci choatræ zygoe dandari: thussagetæ: turcę: usq; ad solitudines saxosis conuallibus asperas: ultra quos aryphæi: qui ad ryphæos pertinent montes. Tanain ipsum scythæ silin uocant: mæotin temerinda: quod significant matrem maris. Oppidũ in tanais quoq; hostio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deinde clazomenii & męones.Postea panticapenses. Sunt qui circa mæotin ad ceraunicos montes altiores has tradunt gentes: a littore napeas: supraq; essedonas colchis iunctos: ac montiũ cacuminibus. Dein carmacas oranos: antacas mazacas ascantios acapeatas agagammatas phyceros rhimosolos ascõmarcos. Et ad iuga caucasi icatalas imaduchos ranos anclacas tydios carastascos asutiandas. Lagoum amnem ex montibus catheas: in quem defluit opharus ubi gentes caucadas opharitas. Amnem menotharum imituenis ex montibus scissum. Inter agdeos carnapas gardeos accisos gabros gregaros. Circaq; fontem imitissi imituos & aparthenos. Alii influxisse eos cuitas: auchetæ satarneos asanpatas. Ab his tanaitas & nepheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen ocharium labi per cantecos & sapeos tradunt. Tanain uero trãsisse satareos herticeos spondolicos synhietas amassos issos catacetos tagoros catonos neripos agãdeos mandareos saturcheos spaleos:

Ophari um Gandaræos

Armeniæ duæ Cap.viii.

P Eracta est interior ora: omnesq; accolæ. Nunc reddantur gentes in mediterraneo sinu: in quo multo aliter ac ueteres proditurum me nõ eo inficias anxia pquisita cura rebus nuper in eo situ gestis a Domitio corbulone: regibusq; inde misis supplicibus: aut regũ liberis obsidibus. Ordiemur autem a cappadocum gẽte. Longissime hæc ponticarum omnium introrsus recedens minorẽ armeniam maioreq; & comagenẽ leuo suo latere transit. Dextra uero oẽs in asia dictas gentes plurimis sufusa populis: magnoq; impetu scandens ad ortum solis & tauri iuga transit lycaoniã pysidiã ciliciam. Vadit sup antiochiæ tractũ & usq; ad cyresticã eius regionẽ: pte sua quæ uocat̃ cataonia. Cõtendit itaq; ibi longitudo asiæ.xii.l.M.p.efficit: latitudo.d.c.M.xl.M.

Armenia maior Cap.ix.

A Rmenia aũt maior incipit a pariedris montibus: euphrate amne ut dictum est: aufertur cappadocię: & qui discedit euphrates mesopotamię haud minus clara amne tigri. Vtrũq; fundit ipsa & initium mesopotamiæ facit inter duos amnes ituræ. Quod interest ibi tenẽt arabes orei. Sic finẽ usq; in adiabenẽ præfert. Ab ea transuersi iugis inclusa. Latitudinem in leua pandit ad cyrũ amnem transuersa in araxem. Longitudinem uero ad minorem usq; armeniã absaro amne in pontũ defluente & pariedris montibus qui fundunt absarum: discreta ab illacoriis. Oritur in heniochiis mõtibus: quos alii coraxicos uocauere. Araxis eodẽ monte quo euphrates.vi.mil.pas.interuallo actusq; amne musi & ipse (ut plures existimauere) a cyro defertur in caspium mare. Oppida celebrãtur in minore casara aza nicopolis. In armenia maiore arsamote euphrati proximũ. Tigri carcathiocerta: in excelsis aũt tigranocerta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuersæ magnitudinem Aufidus quinquagies centena milia prodidit. Claudius Cæsar longitudinem a dascusa ad confinium caspii maris.xiii.mil.pas.Latitudinẽ dimidium eius. A tigranocerta ad hiberiam diuiditur (quod certum est in præfecturas: quas ii strategias uocant. Quasdam ex iis uel singula regna quondam barbaris nominibus.cxx. Claudunt eam ab oriente montes: sed non statim ceraunii: nec adiabene regio. Quod interest spatiis sopheni tenent. Ab iis iuga ceraunia. Vltra diabeni tenent. Per conualles autem proximi armeniæ sunt menobardi & moscheni. Adiabenen tigris & montes in.vii.M.passus cingunt. Ab leua eius regio medorũ est: & profectus caspii maris. Ex oceano hoc ut suo loco dicemus funditur: totumq; caucasiis montibus cingitur. Horum incolæ per cõfinium armeniæ nunc dicentur.

Arsamo saca

Montium sinus multi

Albania hiberia Cap.x.

P Lanitiem omnem a cyro usq; albanoꝝ gens tenet. Mox hiberũ discreta ab iis amne alazone in cyro e caucasis mõtibus defluente. Præualẽt oppida albaniæ cabalaca. Hiberiæ harmastis iuxta flumen neoris. Regio thasiæ & triare usq; ad partedorus montes. Vltra sunt colchicæ solitudines: quarum a latere ad ceraunios uerso armenochalybes habitant. Et moscorum tractus ad hiberum amnem

Chabada

berum amnem in cyrum defluentem: & infra eos sacassani: & deinde macrones ad flumen absarum. Sic
plana ac deuexa optinentur. Rursus ab albaniæ confinio tota montium fronte gentes siluorum fere & in
fra lubienorum: mox diduri & sodii.

Portæ caucasiæ Cap. xi.

AB his sunt portæ causiæ magno errore a multis caspiæ dictæ: ingens naturæ opus & montibus
interruptis repente ubi fores obdite ferratis trabibus subter medias amne dyriodori fluẽte. Ci
traq; in rupe castello quod uocatur cumania: cõmunito ad arcendas transitu gentes innume
ras ubi loci terrarum orbe portis disclusõ: ex aduerso maxime harmastis oppidi hiberum a portis cauca
siis per montes Gorduos Valli. Suani indomitæ gentes auri tantum metalla fodiunt. Ab iis ad pontũ
usq; heniochorum plurima genera: mox achęorum. Ita se habet terrarum sinus e clarissimis. Aliqui inter
pontum & caspium mare. ccclxxv. mil. pas. non amplius interesse tradiderunt. Cornelius Nepos. cl. mi.
tantis interim angustiis infestatur asia. Claudius Cæsar a cimmerio bosphoro ad caspium mare. cl. mil.
prodidit: eaq; perfodere excogitasse Nicanorem Seleucum: quo tempore ab Ptolomæo Ceraunio sit in
terfectus. A portis caucasiis ad pontum. cc. mil. pas. esse constat fere.

Insulæ in ponto Cap. xii.

INsulæ in ponto planetæ: siue cyaneæ: siue symplegades. Deinde apollonia thynias dicta ut di
stingueretur ab ea quæ est in europa. Distat a continente passibus mille: Cingitur. iii. mil. & cõ
tra pharnaceam chalcitis: quam græci ariam dixerunt: sacramq; Marti: & in ea uolucres cum
aduenis pugnasse pennarum ictu.

Gentes in scythico oceano Cap. xiii.

NVnc omnibus quæ sunt interiora asiæ dictis rhypheos montes transcẽdat animus: dextraq; lit
tora oceani incedat. Tribus hic e partibus cæli alluens asiam scythicus a septentrione: ab orien
te eous: a meridie indicus uocatur: uarieq; per sinus & incolas in complura nomina diuiditur.
Verum asiæ hæc quoq; magna portio apposita septẽtrioni iniuria syderis rigentis uastas solitudines ha
bet. Ab extremo aquilone ad initium orientis æstiui scythæ sunt extra eos. Vltraq; aquilonis initiũ hyp
boreos aliqui posuere: pluribus ĩ europa dictos. Primũ inde noscitur promontoriũ celtice lytarmis. Flu
uius carambucis: ubi lassata cũ syderũ ui rhypheoꝝ montiũ deficiunt iuga. Ibiq; arympheos quosdã ac
cepimus haud dissimilẽ hyperboreis gentẽ. Sedes illi nemora. Allimenta baccæ. Capillus iuxta fœminis
uirisq; in probro existimatur. Ritus clæmentis. Itaq; sacros haberi narrant inuiolatosq; esse etiam feris
accolarum populis. Nec ipsos modo: sed illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam scythæ
cimmerii: cisianthi: georgi: & amazonũ gens. Hæc usq; ad caspium & hircanium mare. Nãq; id erumpit
scyhtico oceano in aduersa asię pluribus nominibus accolarum appellatum celeberrimis duobus caspio
& hircano. Non minus hoc esse q̃ pontum euxinũ Clytarchus putat. Eratosthenes ponit & mensurã ab
exortu ad meridiẽ p cadusiæ & albaniæ oram quinquies quadringenta stadia: inde p aratiaticos: amar
bos hyrcanos: ad hostiũ zoni fluminis quater octingẽta stadia. Ab eo & hostiũ laxatisum mille quadra
ginta. Quæ summa efficit quindecies. lxxv. mil. pass. Artemidorus hinc detrahit. xxv. mil. pass. Agrippa
caspium mare gentesq; quæ circa sunt & cũ iis armeniam disterminans ab oriente oceano serico: & ab oc
cidente caucasi iugis: a meridie tauri a septẽtrione oceano scytico patere qua cognitum est. ccccxc. M. p.
in longitudinẽ. ccxc. mil. ĩ latitudinem prodidit. Non desunt uero qui eius maris uniuersum circuitum a
freto. xxv. mil. pas. tradunt. Irrumpit aũt arctis faucibus in longitudinem spatiosis. At ubi cœpit in lati
tudinem pandi: lunatis obliquatur cornibus uelut ad mæotiũ lacum ab ore discedens scythici arcus (ut
auctor est. M. Varro) similitudine. Primus sinus appellatur scythicus: utrũq; enim accolunt scythæ: &
p angustias inter se cõmeant. Hinc nomades & sauromatæ multis nominibus: illinc abzoe non paucio
ribus. Ab introitu dextra mucronem ipsum faucium tenent udini: scytharum populus. Deinde per orã
albani (ut ferunt) ab Iasone orti: Ante quos mare quod est albanũ nominatur. Hęc gens supfusa mon
tibus caucasiis ad cyrũ amnem armeniæ confiniũ atq; hiberiæ descẽdit ut dictũ est. Super maritima ei9
udinorũq; gente sarmatæ: utidorsi: aroteres prætẽduntur. Quoꝝ a tergo indicate iam amazones sauro
matides. Flumina per albaniam decurrũt in mare cassios & albanos. Deinde cambyses ĩ caucasiis ortus
montibus: mox cyrus in coraxicis ut diximus. Oram omnem a caucaso prææltis rupibus in accesso pa
tere. ccccxxv. passuum auctor est Agrippa. A cyro caspiũ mare uocari incipit: accolunt caspii. Corrigen
dus ẽ error in hoc loco multoꝝ: & eoꝝ etiã qui in armenia res proxime cum Corbulone gessere. Nãq; ii
caspias appellauere portas hiberiæ: quas caucasias diximus uocari. Situsq; depicti & inde missi hoc no
men inscriptum habent: Et Neronis principis comminatio ad caspias portas tendere dicebatur: cum pe
teret illas: quæ per hiberiam in sarmatas tendunt uix ullo propter appositos montes aditu. Ad caspium
mare sunt aliæ caspiis gentibus iunctæ: quod dignisci non potest nisi in comitatu rerum Alexandri ma
gni. Nãq; persarum regna quæ nunc parthorum intelligimus inter duo maria persicum & hyrcanum
caucasiis iugis attolluntur utrinq; per deuexa laterum. Armeniæ maiori a frontibus parte quæ uergit
in cõmagenem sophene ut diximus copulatur: eiq; adiabene assyriorum initium. Cuius pars est ar

belitis: ubi Darium Alexander debellauit proxima syriæ. Totam eam macedones mygdoniam cognominauerunt a similitudine. Oppida alexandria: item antiochia: quã nysibim uocant. Abest ab artaxatis. dccl. mil. pas. Fuit & ninus imposita tigri ad solis occasum spectans quondam clarissima. Reliqua uero fronte qua tendit ad caspium mare atrapatenæ: ab armenia otene regione discreta araxe. Oppidum eius gazæ ab artaxatis quadringẽta quinquaginta mil. pas. Totidem ab ecbathanis medorum: quorum pars sunt atropateni.

¶ Media caspiæ portæ caucasiæ. ¶ Cap. xiiii.

E Cbatana caput mediæ est. Seleucus rex condidit. A seleucia magna. dccl. mil. pas. a portis uero caspiis. xx. mil. Reliqua medorum oppida phausya aganzua: apamea raphane cognominata. Causa portarum nominis eadem quę supra: interruptis angusto transitu iugis: ita ut uix singula meent plaustra: longitudine. viii. mil. pas. toto opere manufacto. Dextra leuaq; ambustis similes impendent scopuli sitiente tractu per. xxxviii. mil. pas. Angustias impedit corriuatus salis e cautibus liquor atq; eadem emissus. Præterea serpentium multitudo nisi hyeme transitum non sinit.

¶ Gentes circa hyrcanum mare. ¶ Cap. xv.

A Diabenis cõnectuntur carduci quondam dicti: nunc gordyæni præfluente tigri. hyspratitæ pareredoni appellati qui tenent caspias portas. Iis a latere occurrunt altero deserta parthiæ & cythenis iuga. Mox eiusdem parthiæ amœnissimus situs qui uocatur choara. Duæ urbes ibi parthorum appositæ quondam medis: caliope: & alia in rupe issatis quondam. Ipsius uero parthiæ caput hecatompylos adest a portis. cxxxiii. mil. pas. Ita parthorum quoq; regna foribus discludũtur. Egressos portis excipit protinus gens caspica ad littora usq;: quæ nomen portis & mari dedit. Leua montosa. Ab ea gente retrorsus ad cyrum amnem produntur. ccxx. mil. pas. Ab eodẽ amne si subeatur ad portas. dcc. mil. pas. Hunc enim deinde cardinem Alexandri magni itinera fecere. Ab iis portis ad indiæ principium stadia. xv. dc. lxxx. mil. procedendo ad bactra oppidum: quod appellant zariaspa milies tria milia. dcc. mil. Inde ad iaxartem amnem. v. mil.

¶ Item gentes ¶ Cap. xvi.

A Caspiis ad orientem uersus regio est zapauortene dicta: & in ea fertilitatis inclytæ locus darieum mons: gentes: tapyri: anariaci: stauri: hyrcani: a quoꝝ littoribus idem mare hyrcanium uocari incipit a flumine sideri. Citra id amnes mazeras: stratos: omnia ex caucaso. Sequitur regio margine apricitatis inclytæ: sola in eo tractu uitifera. Vndiq; insula montibus amœnis: ambitu stadioꝝ mille quingentorum: difficilis aditu propter harenosas solitudines per. cxx. mil. pas. & ipsa cõtra parthium tractum sita. In qua Alexander alexandriam condiderat: qua diruta a barbaris. Antiochus Seleuci filius eodem loco restituit seleuciam. Nam interfluente margo qui corriuatur in zotale. Is maluerat illã antiochiam appellare. Vrbis amplitudo circuitu. lxx. stadiis. In hãc Orodes romanos crassiana clade captos deduxit. Ab huius excelsi per iuga caucasi protenditur ad bactros usq; gens mardoꝝ fera suis iuris Ab eo tractu gentes ochani chomari: berdrigei: pharmacotrophi: bomarei: coãmani: marucæi: mardrieni: iatii. Flumina mandrum: cridinum: Vltraq; chorasmii: gandari: attasini: paricani: sarangæ: parrhasini maratiani: nasotiani: aorsi: gelæ: quos græci cadusios appellauere: matiani. Oppidum heraclea ab Alexandro cõditum: quod deinde subuersum ac restitutum Antiochus achaida appellauit. Derbices: quoꝝ medios fines secat oxus amnis ortus in lacu oxo. Syrmatæ: oxii: tagæ: heniochi: bateni saraparæ bactri: quoꝝ oppidũ zariaspe: quod postea bactrum a flumine appellatũ est. Gens hæc optinet aduersa mõtis paropamisi: & aduersus fontes indi. Includitur flumine ocho. Vltra sogdiani oppidum panda: & in ultimis eorum finibus alexandria ab Alexãdro magno conditum oppidum. Aræ ibi sunt ab Hercule & Libero patre constitutæ. Item Cyro & Semiramide atq; Alexandro. Finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum includente flumine iaxarte: quod scythæ silyn uocant. Alexãder milites q; eius tãnain putauere esse: Transcendit eum amnem Dæmodamas Seleuci & Antiochi regum dux: quem maxime sequimur in iis: arasq; Apollini dydimeo statuit.

Mardrũ

Oxia

Oxystagæ

¶ Scytharum gentes ¶ Cap. xvii.

V Ltra sunt scytharum populi. Persæ illos sacas uniuersos appellauere a proxima gente. Antiqui arameos. Scythæ ipsi persas chorsaros: & caucasum montem graucasum: hoc ẽ niue candidũ. Multitudo populoꝝ innumera: & quæ cum parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum sacæ: massagetæ: dahæ: essedones: ariacæ: rhymnici: perstithomoti: histi: edones: camæ: camacæ: euchatæ: cotieri: antariani: pialæ: arimaspi: antea: cacidiri: asæi: oetei. Ibi napei interisse dicuntur & apellæi. Nobilia apud eos flumina mandragreum & caspasum. Nec in alia parte maiorẽ auctorum incõstantiam credo ꝑpter inumeras uagasq; gentes. Haustum ipsius maris dulcem esse & Alexander magnus prodidit: & M. Varro talem prælatum Pompeio iuxta res gerenti mithridatico bello: magnitudine haud dubiæ influentium amnium uicto sale. Adiicit idem Pompei ductu exploratum in bactros. vii. diebus ex india perueniri ad icarum flumen: quod in oxum influat. Et ex eo per caspium in cyrum subuectos. Et quinq;

Pesici

Amordi

non amplius

non amplius diebus terreno itinere ad phasin in pontum indicas posse deuehi merces. Insulae toto eo mari multae. Vulgata una maxime tazata. A caspio mari scythicoq; oceano in eam cursus inflectitur ad orientem conuersa littorum fronte. Inhabitabilis eius prima pars a scythico promontorio ob niues. Proxima inculta saeuitia gentium: antropophagi scythae insident humanis corporibus uescetes. Ideoq; iuxta uastae solitudines ferarumq; multitudo haud dissimile hominum immanitate obsidens. Iterum deinde scythae: iterumq; deserta cum beluis usq; ad iugum incumbens mari quod uocat tabin. Nec ante dimidia ferme longitudine eius orae quae spectat aestiuum oriente inhabitatur illa regio. Primi sunt hominu qui noscantur: seres lanitio siluarum nobiles: perfusam aqua depectentes frondium caniciem. Vnde geminus foeminis nostris labor redordiendi fila: rursumq; texendi tam multiplici opere: tam longinquo orbe: penitus ut in publico matrona transluceat. Seres mites quide: sed & ipsis feris persimiles. Coetu reliquorum mortaliu fugiunt: cum comertia expectant. Primu eorum noscitur flume psitaras: proximu carabi: tertiu lanos: a quo promontoriu: chryse sinus: cyrnaba flumen: attanos sinus. Et gens hominum attacorum apricis ab omni noxio afflatu seclusa collibus: eadem qua hyperborei degut teperie. De iis priuatim co didit uolumen Amometus: sicut Ecateus de hyperboreis. Ab attacoris gentes unni & thocari: & ia indorum casiri introrsus ad scythas uersi humanis corporibus uescuntur. Nomades quoq; indiae uagant Sunt qui ab aquilone cotingi ab ipsis & cyconas dixere: & brysanos. Sed inde (ut plane cosentiunt oes) emodi montes assurgut. Indorumq; gens incipit non eo tantu mari adiacens: ueru & a meridiano quod indicum appellauimus quaeq; pars orienti aduersa recto praetenditur spatio ad flexum & initium indici maris. xviii. lxxv. mil. pas. colligit. Deinde qua flectitur in meridiem. xxiiii. lxxv. mil. pas. ut Eratosthenes tradit usq; ad indum qui est ab occidente finis indiae. Complures autem totam ipsius longitudine xl. dieru noctiuq; uelifico nauium cursu determinauere. Et a septetrione ad meridiem xxviii. l. mil. pas. Agrippa longitudinis. xxxiii. mil. latitudinis. xxiii. mil. prodidit. Possidonius ab aestiuo solis ortu ad hybernu exortu metatus est. Eam aduersam galliae statuens: qua ab occidente aestiuo ad occidente hybernum metabatur tota a fauanio. Itaq; obuersam eius uenti afflatu iuuari indiam: salubremq; fieri haud dubia ratione docuit. Alia illius caeli facies. Alii syderu ortus. Binae messes in anno. Binae aestates media inter illas hyeme etesiarum flatu. Nostra uero brumali. Lenes ibi aurae. Mare nauigabile. Gentes & urbes innumerabiles: si quis omnes persequi uelit. Etenim patefacta est non modo Alexandri magni armis regumq; qui ei successere: circumuectis etiam in hyrcanum mare & caspium Seleuco & Antiocho praefectoq; classis eorum Patrocle. Verum & aliis auctoribus graecis qui cum regibus indicis morati sunt: sicut Magasthenes & Dionysius a Philadelpho missus ex ea causa uires quoq; gentium prodidere. Non tame deest diligentiae locus: adeo diuersa & incredibilia traduntur. Alexandri magni comites i eo tractu idiae quae subegerat scripserut. v. mil. oppidorum fuisse: nullu Co minus getiu. ix. Indiaq; tertia partem esse terrarum omnium: multitudinem gentiu innumera probabili sane ratione. Indi enim ppe gentiu soli nunq emigrauere finibus suis. Colligunt a libero patre ad Alexandrum magnum reges eorum. cliii. anis. vi. mil. ccccii. adiiciut & menses tres. Amniu mira uastitas. Prodit Alexandru magnu nullo die minus stadia sexceta nauigasse i indo: nec potuisse ante meses quinq; enauigare adiectis paucis diebus: & tamen minorem gange esse constat. Seneca etiam apud nos Megasthenes tentata indiae comentatione. lx. amnes eius prodidit. Gentes duodeuiginti centumq;. Par labor sit montes enumerare. Iunguntur inter se Imanus: hemodus: paropamisus. caucasus. p. a. R. quibus tota decurrit in planitiem immensam & aegyto similem. Verum ut terrena demonstratio intelligatur. Alexandri magni uestigiis insistamus. Diognetus & Beton itinerum eius mensores scripsere a portis caspiis hecatompylon parthorum quot diximus milia esse. Inde alexandriam arion: quam urbem is rex condidit. d. lxxv. mil. inde ad prophthasiam drangaru. cxcix. mil. Inde ad arachosiorum oppidu. d. xv. mil. Inde orthospanu. ccl. mil. inde Alexandri oppidum. l. mil. in quibusda exemplaribus diuersi numeri reperiuntur. Hac urbem sub ipso caucaso esse positam. Ab ea ad flume chepta & oppidu indoru peucolaitin. ccxxvii. mil. inde ad flumen indum & oppidum taxilla. lx. mil. ad hydaspen fluuium clarum. cxx. mil. ad hypasin non ignobiliorem. lxix. cccxc. mil. qui fuit Alexandri itinerum terminus: exuperato tamen amne arisq; in aduersa ripa dicatis. Epistolae quoq; regis ipsius consentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicanori peragrata sunt: ad hesidrum. clxviii. mil. omane amnem tantumodo. Exemplaria aliqua adiiciut. v. mil pas. inde ad gange. cxii. mil. ad rhodapham. clxix. mil. Alii. ccc. mil. xxv. mil. in hoc spatio produnt ad calinipaxa oppidum. clxvii. d. alii. cclxv. mil. inde ad confluentem iomanis amnis & gangis. dc. xxv. mil. Pleriq; adiiciunt. xiii. mil. ad oppidumq; palibotra. ccccxxv. Ad ostium gangis. dcxxxviii. mil. d. gentes quas memorare non pigeat a montibus hemodis: quorum promontorium hymaus uocatur: incolarum lingua niuosum significante: isari: cosyri: zgi: & per iuga chisotosagi: multarumq; gentium cognomen bracmanae: quorum macco caligae flumina pumas & cainas: quod in gangem influit ambo nauigabilia. Gentes calingae proxime mari: & supra mandei: malli: quorum mons mallus: tractusq; eius finis ganges.

Talga

Parnetus uel caucasi partes

Dianume

Fluuius ganges. Cap. xviii.

HVnc alii in certis fontibus ut nilum: rigantemq; uicina eodem modo alii in scythicis montibus nasci dixerunt. Influere in eũ. xix. amnes. Ex iis nauigabiles præter iam dictos Canuchã uamã erranoboan cosoagũ Sonum. Alii cũ magno fragore ipsius statim fontis erũpere: deiectumq; per scopulosa & abrupta ubi primum molles planities contingat ĩ quodam lacu hospitari: inde lenem fluere: ubi minimũ. viii. mil. pas. latitudine: ubi modicũ stadiorum. c. Altitudine nusquam minore pa. xx.

Gentes indiæ Cap. xix

DOuissime gẽtes gãdaridũ: calingarũ. Regio ptalis uocatur. Regi. lxx. mil. peditum: eqtes mille elephanti. dcc. in procinctu bellorum excubant. Nãq; uita mitioribus populis indorum multipartita degitur. Alii tellurẽ exercẽt. militiã alii capessunt. merces. alii suas euehũt res externas inuehũt: res publicas optimi ditissimiq; tẽperant. Iudicia reddũt. Regibus assident. Quintũ genus celebratæ illic & prope in religionẽ uersæ sapientiæ deditũ: uolũtaria semper morte uitam accenso prius rogo finit: Vnũ super hoc est semiferum ac plenum labioris immensi: a quo supradicta cõtinentur uenandi elephantes: domãdiq;. Iis arant. Iis inuehunt. Hæc maxime nouere pecuaria. His dimicãt: militantq; pro finibus. Delectũ in belua uires & ætas atq; magnitudo faciũt. Insula in gange est magnæ amplitudinis gentem continens unã modogalicã noie. Vltra siti sunt modubæ molindæ. Vbere cũ oppido eiusdẽ nois magnifico modroesi: præti: calissæ: saluri: passalæ: colubæ: orzulæ: abali: taluctæ. Rex horũ peditũ. l. milia: equitũ. iiii. milia. elephantorum. cccc. in armis habet. Validior deinde gens andaræ plurimis uicis. xxx. oppidis. quæ muris turribusq; muniuntur. Regi præbet peditũ. c. milia: equitũ duo milia: elephãtos mille. Fertilissimi sunt auri dardæ: setæ uero argenti. Sed omniũ in india prope nõ modo in hoc tractu potentiã claritatẽq; antecedũt prasi amplissima urbe ditissimaq; palybotra. Vnde qdam ipsam gentem palybotros uocant: imo uero tractũ uniuersum a gange. Regi eorum peditum sexcenta milia: equitũ. xxx. milia: elephantorum. ix. milia per oẽs dies stipendiantur. Vnde coniectatio ingens opum est

Honiades

Ab iis in interiore situ monedes & suari: quorũ mons maleus: in quo umbræ ad septẽtrionem cadunt hyeme: æstate in austrum per senos menses. Septẽtriones eo in tractu semel in anno apparere: nec nisi xv. diebus. Beton auctor est. Hoc idem pluribus locis indiæ fieri Megasthenes. Austrinum polum indi dramasa uocant. Amnis iomanes per gangem & palibotros decurrit. Inter oppida methora & cyriso borca. A gange uersa ad meridiem plaga tinguntur sole populi iam quidem infecti: nondum tamen æthiopum modo exusti: quantum ad indum accedunt: tantum colore præferunt sydus. Indus statim a prasiorum gente quorum in montanis pygmei traduntur. Artemidorus inter duos amnes. xxi. mil. pas. interesse tradit.

Indus fluuius Cap. xx.

INdus sandus ab incolis appellatus in iugo caucasi montis quod uocatur paropamisus aduersus solis ortum effusus: & ipse undeuiginti recipit amnes. Sed clarissimos hydaspen quattuor alios efferentem. cantabram tres. Per se uero nauigabiles acesinum & hypasin quadam tamen aquarum modestia nusq̃ latior quinquaginta stadiis: aut altior. xv. pas. amplissimam insulam efficiens: quæ prasiane nominatur. & aliam minorem quæ patale. ipse per. xii. xl. pas. paucissimis auctoribus nauigatus: & quodam solis comitatu in ocasum uersus oceano infunditur. Mensuram in ora ad eum ponam ut inuenio generatim: quãq̃ inter se nullæ congruant. Ab hostio gangis ad promõtoriũ calingon & oppidum dandagula. dccxxv. mil. pas. Ad tropina. xii. mil. xxv. Ad perimulæ promontorium ubi est celeberrimum indiæ emporium. dccl. ad oppidum in insula quam supradiximus patalam. dcxx. mil. pas. Gẽtes montanæ inter eum & iomanem cesi: cetriboni siluestres. Deinde megallæ quorum regi quingenti elephanti. peditum & equitum numerus incertus. Chrysei: parasangæ: asangi: tigri: fera scatentes. Armant peditum. xxx. mil. elephantos. ccc. equites. dccc. Hos includit indus montium corona circundatos & solitudinibus. dcxxv. mil. Infra solitudines dari: suræ. Iterumq; solitudines per. clxxxvii. mil. pas. plerumq; harenis ambientibus haud alio modo q̃ insulas mari. infra deserta hæc maltecoræ: singæ: marohæ: rarungæ: moruntes & masuæ: pangungæ: ialii. Hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent: incolæ liberi & regum exptes multis urbibus montanos optinent colles. Nareæ deinde quos claudit mons altissimus indicorum capitalia. Huius incolæ alio latere late auri & argenti metalla fodiunt. Ab iis oraturæ. Quorum regi elephanti quidem. x. milia. Sed amplæ uires peditum. Varetatæ qui sub rege elephantos non alunt fiducia equitum peditumq;. Odomboeræ: salabastræ horatæ urbe pulchra fossis palustribus munita: per quas crocodilli humani corporis auidissimi aditum nisi ponte nõ dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum automela impositum littori quinq; amnium in unum confluente concursu emporio nobili. Regi eorum elephantos mille. dc. peditum. cl. equitum quinq;. Pauperior charmarum rex elephantos. lx. paruasq; reliquas uires habet. Ab iis gens pande sola indorum regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt: ob idq; gratiorem regno donatam præcipuo. Ab ea deducentis originem imperitant. ccc. oppidis: peditum. cl. milia: elephantis quingentis. Post hanc

gentis. Post hanc trecentarum urbium syrieni: derangæ: posingæ: buzæ: gogiarei: umbræ: nereæ: brancosi: nobundæ: cocodæ: nesei: pedatritæ: salobriasæ: olostræ: patalam insulam attingentes: a cuius extremo littore ad caspias portas. xviii. xxv. mil. produntur. Hinc deinde accolunt indum aduersus eos euidenti demonstratione amatæ: bolingæ: gallitalutæ: dimuri: megari: ordabæ mesæ: ab his Vri: syleni. Mox deserta in. ccl. mil. pass. Quibus exuperatis organagæ: abaortæ: sibaræ: suertæ: & ab iis solitudines prioribus pares. Dein sarophages: sorgæ: baraomatæ: gumbritæque: quorum. xii. nationes singulisque binæ urbes. Aseni trium urbium incolæ. Caput eorum bucephala Alexandri regis equo: cui fuerat hoc nomen ibi sepulto conditum. Mutani super hos caucaso subiecti. Soleadæ: sondræ: transgressisque indum: & cum eo decurrentibus samarabriæ: sambraceni: brisabritæ: orsiandi: xeni taxilæ cum urbe celebri. Iam in plana demisso tractu cui uniuerso nomen amandræ. Populi quatuor peucolaitæ: arsagalitæ: geretæ: asoi. Etenim plerique ab occidente non indo amne determinant: sed adiiciunt quattuor satrapias: gedrosos: arachotas: arios paropamissadas.

Orsii Amixeni

¶ Arii & iunctæ gentes. ¶ Cap. xxi

VLtimo fine cophete fluuio: quæ omnia ariorum esse aliis placet. Necnon & nysam urbem plerique indiæ ascribunt: montemque merum Libero patri sacrum. Vnde origo fabulæ Iouis femine editum. Item aspagonas gentem uitis & lauri & buxi pomorumque omnium in græcia nascentium fertilem. Quæ memoranda & prope fabulosa de fertilitate terræ ac genere frugum arborumque aut ferarum aut uolucrum & aliorum animalium traduntur: suis quæque locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quattuor uero satrapiæ mox paulo ad taprobanam insulam festinante animo. Sed ante sunt aliæ patale quam significauimus in ipsis faucibus indi triquetra figura. ccxx. mil. pass. latitudine. Extra hostium indi chrysæ & argyræ fertiles metallis ut credo. Nam quod aliqui tradidere aureum argenteumque iis solum esse aut facile crediderim. Ab iis. xx. mil. pas. crocale. Ab ea. xii. mil. pas. bibaga ostreis & conchiliis referta. Deinde toralliba. ix. mil. pas. a supradicta multæque ignobiles.

¶ Taprobane insula ¶ Cap. xxii.

TAprobanem alterum orbem terrarum esse diu existimatum est antichthonum appellatione. Vt liqueret insulam esse alixandri magni ætas resque præstitere. Onesicritus classis eius præfectus elephantos ibi maiores bellicosioresque quam in india gigni scripsit. Megasthenes flumine diuidi: incolasque palæogones appellari: auri margaritarumque grandium fertiliores quam indos. Eratosthenes & mensuram prodidit longitudinis. vii. mil. stadiorum: Latitudine. v. mil. nec urbes esse: sed uicos septingentos. Incipit ab eoo mari inter ortum occasumque solis indiæ prætenta & quondam credita. xx. dierum nauigatione a prasiana gente distare: mox quia papyraceis nauibus armamentisque nili peteretur ad nostrarum nauium cursus. vii. dierum interuallo taxato. Mare interest uadosum: senis non amplius altitudinis passibus: sed certis canalibus adeo profundum ut nullæ anchoræ sidant: ob id nauibus utrinque proræ: ne per angustias aluei circumagi sit necesse: Syderum in nauigando nulla obseruatio. Septetrio non cernitur: Sed uolucres secum uehunt emittentes sæpius: meatumque earum terras petentium comitatur. Nec plusquam ternis mensibus in anno nauigant. Cauent a solstitio maxime. c. dies tunc illo mari hyberno. Hactenus a priscis memorata: Nobis diligentior notitia Cladii principatu contingit: Legatis etiam ex insula aduectis: Id accidit hoc modo. Anni Plocamii qui maris rubri uectigal a fisco redemerat libertus circa arabiam nauigans aquilonibus raptus præter carmaniam quintodecimo die hippuros portum eius inuectus hospitali regis clæmentina sex mensium tempore imbutus alloquio percontanti postea enarrauit romanos & Cæsarem mirum inmodum in auditis iustitia ille suspexit: quod pares pondere denarii essent in captiua pecunia: cum diuersæ imagines indicarent a pluribus factos. Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiam legatos quattuor misit principe eorum rachia. Et iis cognitum. d. esse oppida: portum contra meridiem appositum oppido palesimundo omnium ibi clarissimo ac regia. cc. pas. Lebis stagnum intusmegisba. ccc. lxxv. mil. pas. ambitu: insulas pabuli tantum fertiles complexum. Et ex eo duo amnes erumpere palesimundum iuxta oppidum eiusdem nominis influentem in portum tribus alueis. v. stadiorum arctissimo. xv. amplissimo. Alterum ad septentrionem indiamque uersus cydara noie. Proximum esse indiæ promontorium: quod uocatur colaicum quatridui nauigatione: medio in cursu solis insula incurrente. Mare id colore peruiridi: præterea fruticosum arboribus iubas earum gubernaculis deterrentibus. Septentriones uergiliasque apud nos ueluti in nouo cælo mirabantur. Lunam quidem apud ipsos non nisi ab octaua ad. xv. supra terram aspici fatentes. Canopum lucere noctibus sydus ingens & clarum. Sed maxime mirum iis erat umbras suas in nostrum cælum cadere non in suum: solemque a leua oriri & in dextra occidere potiusquam e diuerso. Idem narrauere latus insulæ quod prætenderet indiæ. x. mil. stadiorum esse ab oriente hyberno ultra montes emodos. Seras quoque ab ipsis aspici: notos etiam commertio patrem mabaciem commeasse eo aduenis ibi feras occursare. Ipsos uero excedere hominum magnitudinem: rutilis comis: ceruleis oculis: oris sono truci nulli commertio linguæ. Cætera eadem quæ nostri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta uenalia tolli ab iis siplaceat p-

mutatio non aliter odio tristiore luxuriæ q̄ si perducta mens illuc usq; cogitet quid & quod petatur & quare. Sed ne taprobane quidem quis extra orbem a natura relegata nostris uitiis caret: aurum argentumq; & ibi in prætio. Marmor testudinis simile. Gēmæ margaritæq; in honore multo præstantiores. Et totus luxuriæ nostræ cumulus: ipsorum opes maiores esse dicebant: sed apud nos opulentiæ maiorem usum. Seruum nemini. Ne in diem aut interdiu somnum. Aedificia modice ab humo extantia. Annonam nunq̄ augeri. Non fora litesue esse. Coli Herculē. Eligi regem a populo senecta clæmentiaq; liberos nō habentem: & si postea gignat abdicari: ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei a populo .xxx. dari: nec nisi plurium sententia quemq̄ capite damnari: sic quoq; appellationem esse ad populū. Lxx. iudices dari: si liberent ii reum amplius .xxx. iis nullam esse dignationem grauissimo probro. Regi cultum Liberi patris: cæteris arabum. Regem si quid delinquat morte mulctari nullo interimente: sed auersantibus cunctis & cōmertia etiā sermonis negantibus. Festa uenatione absumi. Gratissimam eam tigribus elephantisq; constare. Agros diligenter coli. Pomis abundare. Esse in piscatu uoluptatem: testudinū maxime: quarum superficie familias habitantium contegi tanta reperiri magnitudine. Vitam hominum centum annis modicam: Hæc comperta de taprobane. Quattuor satrapiæ quas in hunc locum distulimus ita se habent.

Capissenæ: dariti: carmania. Cap. xxiii.

A Proximis indo gentibus montana capissenæ habent capissam urbem: quam diruit Cyrus: Arachosia cum oppido & flumine eiusdem nomine: quod quidam Cophen dixere a Semiramide conditum: Amnis hermandus prefluēs per abesten arachosiorū: Proximos iis a meridie ad partem arachotarū faciunt gedrosos: & septentriōe parapamissadas. Cartana oppidū sub caucaso: qd' postea cecrogonis dictum: Hæc regio est ex aduerso bactrianorū: Deinde eius oppidum alexandria a cōditore dictū. Syndraci: daugalæ: parapianæ: cantaces: magi. Ad caucasum cadrusi oppidū ab Alexandro cōditum. Infra hæc omnia ora arabindo. Ariana regio ambusta feruoribus: desertisq; circundata. Multa tamen interfusa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluuios tonderon & arosapen: Oppidū artacacna arius amnis: qui præfluit alexandriam ab Alexādro conditam. Patet oppidū stadia .xxx. multoq; pulchrius (sicut acticinius tradit) artacabane. Item ab Antiocho munitum stadia .l. Deinde dorisci gens. Amnes pharnacotis: oppradus: prophthasia. Oppidum zarasparum drangæ: argetæ: zarangæ: gedrusi. Oppida peucolais: lymphorta: methoricū: deserta. Amnis manain. Augutturi gens: Flumē boru. Gensurbi flumen nauigabile ponamus pandorū finibus. item caberon sorarum hostio portuosus. Oppidum condrigrāma. Flumē cophes: influunt in eum nauigabilia sadarus: parospus: sodinus. Arianæ partem esse dararin aliqui uolunt: mensurāq; produnt utriusq; longitudine .xix. l. milium passuum: latitudine dimidio minorem q̄ indiæ. Alii gedrusos & syros posuere per .clxxxiiii. mil. pas. mox ichthiophagos. Oritas ꝓpria nō indorū lingua loquētes per .cc. mil. pas. inde posuere arbiorū gentē p .cc. mil. pas. Ichthiophagos oēs Alexander uetuit piscibus uiuere. Vltra deserta deinde carmania: ac persis atq; arabia. Sed priusq̄ hęc generatim persequamur: indicare conuenit quæ prodit Onesicritus classe Alexandri circūuectus in mediterranea persidis & indiæ narrata proxime a iuba. Deinde eam nauigationem quæ his annis comperta seruatur hodie. Onesicriti & Nearchi nauigatio nec nomina habet mansionum nec spatia. Primumq; xylenopolis ab Alexandro cōdita unde cœperunt exordium. Iuxta quod flumen aut ubi fuerit non satis explanatur. Hæc tamē digna memoratu produntur. Ab iis oppidum a Nearcho conditum in nauigatione ea. Flumē nabrū nauiū capax contra insulam distans .lxx. stadiis. Alexandria cōdita a Leonato iussu Alexandri in finibus gentis. Argenuus portu salubris. Flumen tuberū nauigabile: circa qd' parirę. Deinde ichthiophagi tam longo tractu ut .xx. dierū spatio prænauigauerint insulā: quæ solis appellatur: & eadem cubile nympharū rubens: in qua nullū non animal absumitur incertis causis. Origens. Flumen carmaniæ hytanis portuosum & auro fertile. Ab eo primū septētriones apparuisse adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus: nec totis unq̄. Achemenide usq; illo tenuisse. Aeris & ferri metalla & ersinici & minii exercere. Inde promontorium carmaniæ est. Ex quo in aduerso ora ad gentem arabiæ macas traiectus distat .l. mil. pas. Insulæ tres quarum organa tantum habitatur a cosa a continenti .xxv. mil. pass. insulæ quattuor intimo in sinu ante persida. Circa has hydri marini uicenum cubitorum adnatantes terruere classem: insula acrotadus: item gauratæ: in quibus chiana gens. Flumen hyperis in medio sinu persico onerariarum nauium capax. Flumē sitiogagus: quo pasargadas septimo die nauigatur. Flumen nauigabile phirstimus: insula sine nomine. Flumen granius modicarum nauium capax per susiauē fluit. Dextera eius accolunt deximontani: qui bitumen perficiunt. Flumen Zarotis hostio difficili nisi peritis: insulæ duæ paruę: inde uadosa nauigatio palustri similis: Per euripos tamen quosdam peragitur. Hostium euphratis. Lacus quē faciunt eulaeus & tigris iuxta characem: inde tigri susa. Festos dies ibi agentem Alexandrum inuenerunt septimo mense postq̄ digressus ab iis fuerat patalis tertio nauigationis. Sic Alexandri classis nauigauit. Postea asyagro arabiæ promontorio patalen fauonio quem hypalum ibi uocant peti certissimū uidebatur .xiii. mil. .xxxii. pas. æstimatione. Secuta uero ætas propiorem cursum

Antiquus
Iterum

Oroatis

rem cursum tutioremq; indicauit si ab eodem promontorio zizerũ amnem portũ indiæ peteret. Diuq; ita nauigatũ est: donec compendia inuenit mercator: lucroq; india admota est. Quippe omnibus annis nauigatur sagittariorum cohortibus ĩpositis. Etenim pyratæ maxime infestabant. Nec pigebit totũ cursum ab ægypto exponere nunc primũ certa notitia patescente. Digna res nullo anno minus hic quingentesimis imperii nostri exhauriente india & merces remittente: quæ apud nos cẽtuplicato ueneant. Mille millibus pas. ab alexandria abest oppidum Heliopolis. Inde nauigant nilo coptũ.cccciii.mil.pas. qui cursus etesiis flantibus peragitur.xv.diebus. A copto camelis itur aquationum rõne mansionibus dispositis. Prima appellatur hydreum.xxxii. Secunda in monte diei itinere. Tertia in altero hydreumate a copto.xcv. Deinde in monte. Mox ad hydreum Apollinis a copto.clxxxiiii.mil.pas. Rursus ĩ mõte. Mox ad nouũ hydreũ a copto.ccxxxiii.pas. Est & aliud hydreũ uetus. Trohlodyticum nominatur: ubi præsidium excubat diuerticulo duum miliũ. Distat a nouo hydremate quattuor mil.pas. Inde berenice oppidum ubi portus rubri maris a copto.cclviii.pas. Sed quia maior pars itineris conficitur noctib9 propter æstus: & statim die absumuntur totum a copto berenicen iter duodecimo conficitur die. Nauigare incipiunt æstate media ante canis ortum: aut ab exortu protinus. Veniuntq; circiter.xxx. die ocelin arabiæ: aut canan thuriferæ regionis. Est & tertius portus: qui uocatur muza: quem indica nauigatio non petit: nec nisi thuris odorumq; arabicorum mercatores. Intus oppida regia eius: unum appellatur saphar: aliudq; sabæ. Indos aũt petentibus utilissimũ est ab oceli egredi. Inde uẽto hipalo nauigãt diebus.xl. ad primũ emporium indiæ. Muzirũ nõ expetendũ propter uicinos pyratas qui obtinẽt locũ nomine hydras: neq; est abũdans mercibus. Præterea longe a terra abest nauium statio: lintribusq; efferuntur onera quæ geruntur. Regnabat ibi cum proderem hæc Celebothras. Alius utilior portus gentis necanidon: qui uocatur becare. Ibi regnat paridion: longe ab emporio mediterraneo distante oppido qđ uocatur modusa. Regio autem ex qua piper monoxylis lintribus baracen conuehitur uocatur cottonara: quæ omnia gentium portuum ue aut oppidorum nomina apud neminem priorum ĩueniunť. Quo apparet mutari locoꝝ status. Ex india renauigant mense ægyptio tybi incipiente nostro decembri: aut utiq; mechiris ægypti intra die sextum: quod fit intra idus ian. nostras. Ita euenit ut eodem anno remeẽt Nauigant aũt ex india uento uulturno & cum intrauere rubrũ mare africo uel austro. Nunc reuertemur ad propositum. Carmaniæ. oram patere duodecies.l.mil.pas. Nearchus scripsit Ab initio eius ab flumẽ sabin.c.mil.pas. Inde uineas coli & arua. Flumen andanin.xxv.mil.spatio. Regio uocatur armuzi. Oppida carmaniæ zetis: alexandria. Irrumpit deĩde & in hac parte geminum mare in terras: quod rubrum dixere nostri: græcia erytreum a rege erythra: aut ut alii solis repercussu talẽ reddi colorem existimantes. Alii ab harena terraq;. Alii tali aquæ ipsius natura.

Sinus persicus & arabicus. Cap.xxiiii.

SEd in duos diuiditur sinus. Is qui ab oriente est persicus appellatur.xxv.mil.pas. circuitu: ut Eratosthenos tradit: ex aduerso ẽ arabia: cuius.xii.mil.pas. est longitudo. Rursus. altero ambitur sinu arabico nominato: oceanũ qui influit azanium appellant. Persicũ introitum.v.mil. pas. latitudinis: alii quattuor fecerunt. Ab eo ad intimũ sinum recto cursu.xi.mil.xxv. ꝑpemodum constat esse: & situm eius humani capitis effigie. Onesicritus & Nearchus ab indo amne in sinum persicum atq; illinc babylonem ab euphratis paludibus scripserũt.xxv.mil.pas. esse in carmaniæ angulo sunt chelonophagi testudinum superficie casas tegentes: carne uescentes. A flumine arbi promontorium ipsum inhabitant: præter capita toto corpore hirti: coriisq; piscium uestiti.

Cascandrus insula parthorum regna. Cap.xxv.

AB hoꝝ tractu indiã uersus cascandrus deserta insula in oceano. mil.pas. tradiť. iuxta eam freto influente stoidis quæstuosa margaritis a promontorio. Carmanis. iuguntur armozei. Quidã interponunt arbios.cccCxii.pas. toto littore. Ibi portus macedonũ: & aræ Alexandri in ꝑmontorio amnes saganos: dein daras & salsus. Ab eo promontorium themisteas. insula aphrodisias habitať inde persidis initium ad flumen oroatim: quo diuiditur ab elimaide. Cõtra ꝑsidẽ insulæ philos casandra aracia cum monte præalto Neptuno sacra: ipsa ꝑsis aduersus occasum sita optinet littora.d.l.mil.pas. etiã in luxum diues in parthoꝝ iampridẽ trãslata nomẽ. Hoꝝ de imperio nun paucis. Regna parthoꝝ duodeuiginti sunt oĩa: ita enim diuidunt prouincias circa duo ut diximus maria: rubrũ a meridie: hyrcanũ a septentrõie. Ex hiis undecim quæ superiora dicuntur incipiunt a confinio armeniæ caspiisq; littoribus pertinent ad scythas: cum qbus ex æquo degunt. Reliqua.vii. regna inferiora appellantur. Quod ad parthos attinet: semp fuit parthia in radicibus montium sæpius dictoꝝ: qui oẽs eas gentes prætexũt Habẽt ab ortu arios: a meridie carmaniã & arianos: ab occasu pratitas medas: a septentrione hyrcanos Vndiq; desertis cincta. Vlteriores parthi nomades appellanť. Citra deserta. Ab occasu urbes eorũ: quas diximus issatis & calliope: ab oriente æstiuo Europum: ab hyberno mania: in medio hecatompylos. Arsacia regio nesæa parthyænę nobiles: ubi alexandropolis a conditore.

Hs. quingẽtis. M.

hydreuma

saua

socaicandros

asthoidis

hyspratitas

¶ Media: mesopotamia: babylon: seleucia ¶ Cap. xxvi.

NEcessarium est in hoc loco signare & medorũ situm: terrarũq; faciẽ circũagere ad persicum ma
re: quo facilius deinde reliqua noscant᷑. Nãq; media ab occasu transuersa oblique parthiæ oc-
currens utraq; regna includit. Habet ipsa ab ortu caspios & parthos: a meridie sittacenẽ & su
sianẽ & persida: ab occasu adiabenen: a septentrione armeniam. Persæ rubrũ mare semp̃ accoluere: pro-
pter quod is sinus persicus uocatur. Regio ibi maritima cyropolis. Quia uero ipsa subit ad medos eli
mais megala appellatur locus arduo mõtis ascẽsu p̃ gradus introitu angusto ad persopolin caput regni
dirutam ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus laodiceã ab Antiocho conditam. Inde ad ori
entem magi optinent passargada castellũ: in quo Cyri sepulchrũ ẽ. & Horũ agbatana oppidũ transla-
tum ab Dario rege ad montes. Inter parthos & arianos excurrunt parætacene. His gentibus & euphra
te inferiora regna includuntur. Reliqua dicemus a mesopotamia excepto mucrone eius arabũq; popu-
lis ĩ priore dictis uolumine. Mesopotamia tota assyriorum fuit uicatim dispersa: præter babylona & ni
nũm. Macedones eam in urbes congregauere ꝓpter ubertatem soli. Oppida prȩter iam dicta habet se-
leuciam: laodiceam: artemitam. Item in arabum gente qui arroei uocantur & mardani: antiochia: quæ a
præfecto mesopotamiæ Nicanore condita nicatoria uel arbelis uocatur. Iunguntur iis arabes. introrsus
eldamarii. Super quos ad pellacontam flumen bura oppidum: salmani & masei arabes. Gordyæis ue-
ro iuncti aloni: per quos zerbis fluuius in tigrin cadit: azones. silices: mõtani: & orõtes. Quorum ad oc
cidentem oppidum gaugamela. Item sue in rupibus. Supra siciclassi. iii. mil. pas. p̃ quos lycus ex arme-
nia fertur. Absitris ad hybernum exortum. Azochis oppidum. Mox in cãpestrib9 oppida diospage: po

Anthe-
musa

lytelia: stratonicea: anthemus. In uicina euphratis nicephorion: quod ut diximus Alexander iussit con-
di propter loci oportunitatem. Dicta est & in zeumate apamia: ex qua orientem petentes excipit oppi-
dum apprime munitum quondam stadiorum. lxv. amplitudine: & satraparum regia appellatum: quo
tributa conferebantur: nunc in arcem redactum. Durant ut fuerant hebata: & ductu Pompei magni ter
minus Romani Imperii oruros. A zeumate. ccl. mil. pas. Sunt qui tradunt euphratem Cobaris præ-
fecti opere deductum: ubi eum diximus fidi: ne præcipiti cursu babyloniam infestaret. Ab assyriis ue-
ro uniuersis appellatum armalchar: quod significat regium flumen. Qua deriuatur oppidum fuit agra
ni e maximis: quod diruere persæ. Babylon chaldiacarum gentium caput diu summam claritatem op
tinuit in toto orbe: propter quam reliqua pars mesopotamiæ assiriæq; babylonia appellata est. lx. mil.
pas. amplexa: muris ducenos pedes altis: quinquagenos latis. In singulos pedes ternis digytis mensura
ampliore q̃ nostra: ĩterfluo euphrate mirabili opere utroq;. Durat adhuc ibi Iouis Beli templum. Inuen
tor hic fuit syderalis scientiæ. Cætero circuitu in solitudinẽ rediit exhausta uicinitate seleuciæ ob id cõdi-
tæ a Nicatore intra nonagesimũ lapidẽ ĩ cõfluentẽ euphratis fossa perductis atq; tigris: quæ tamen ba-
bylonia cognominantur. libera hodie: ac sui iuris macedonũq; moris. Feruntur ei plebes urbanæ sexcẽtæ
esse. Situm uero mœnium aquilæ pãdentis alas. Agrum totius orientis fertilissimũ. Inuicẽ ad hanc ex-
hauriendã & Ctesiphontem iuxta tertiũ ab ea lapidem in chalonitide condidere parti: quod est nunc ca-
put regni. Et postq̃ nihil proficiebatur nuper Vologesus rex aliud oppidũ uelogesocertã in uicino cõdi

Borsip-
penos

dit. Sunt etiam in mesopotamia oppida hupparenũ chaldeorũ doctrina clarũ. Et hoc sicut babylon iux
ta flumen narragam: qui dedit ciuitati nomen. Moros hipparenorum persæ diruere. Orcheni quoq; ter
tia chaldeoꝝ doctrina in eosdẽ situ locant᷑ ad meridiem uersi. Ab iis notitiæ & orthophantæ & græcio-
chãthæ. Euphrate nauigari babylonem & persico mari. ccccxxii. mil. pas. tradunt Nearchus & Onesicri
tus. Qui uero postea scripsere a seleucia. ccccxc. mil. Iuba a babylone characem. clxxv. mil. d. Fluere aliq
ultra babylonem continuo alueo priusquã distrahitur in irrigua. lxxxvii. mil. Vniuerso autem cursu. xi.
mil. pas. inconstantiam mensuræ diuersitas auctorum facit: cũ persæ quoq; schœnos & parasangas alia
mensura determinent. Vbi desinit alueo munire ad confinium characis accedente tractu statim ĩfestant
attali latrones: arabum gens. Vltra quos scenitæ. Ambitu uero euphratis nomades arabiæ usq; ad deser
ta syriæ: unde in meridiem flecti eum diximus solitudines palmirenas relinquentem. Seleucia abest a ca
pite mesopotamiæ euphraten nauigantibus undecies. xxv. mil. pas. A mari rubro si tigri nauigetur. ccc-
xx. mil. A zeumate. d. M. xxvii. Zeuma a seleucia syriæ ad nostrum littus. cxxxii. mil. pas. Hæc est ibi la
titudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni. d. cccc. mil. xliiii. pas. Est etiamnum oppidum me
sopotamiæ in ripa tigris circa confluentes: quod uocant digbani.

¶ Flumen tigris ¶ Cap. xxvii.

SEd & de tigri ipso dixisse conueniat. Oritur in regione armeniæ maioris fonte conspicuo in
planitie. Loco nomen elongosine est. Ipsius qua tardior fluit diglito. Vnde concitatur a celeri
tate tigris incipit uocari. Ita appellant medii sagittam. influit in lacum arethissam omnia illata
pondera sustinentem: & nitrũ nebulis exhalantem. Vnum genus ei piscium est: & hic aquæ trãscurrẽtis
non miscetur alueo: sicut nec e tigri pisces in lacum transnatant. Fertur autem & cursu & colore dissi-
milis. Trãsuectusq;

milis. Trāsuectusq; occurrente tauro monte in specu mergitur. Subterq; lapsus a latere altero eius erūpit locus uocatur zoroanda: Eundem esse manifestum est quod demersa perfert. Alterum deinde transit lacum: qui tes bidis appellatur: rursusq; in cuniculos mergitur: & post. xxv. mil. pas. circa nympheum redditur tam uicinum arsaniæ. Fluere eum in regionē arheni Claudius Cæsar auctor est: ut & cum intumuere confluant: nec tamen misceantur. Leuiorq; arsanias innatat. iiii. mil. ferme spatio. Mox diuisus in euphratē mergitur. Tigris aūt ex armenia acceptis fluminibus claris ptheni agnice pharione arabas ore os adiabenosq; disterminās: & quā diximus mesopotamiā faciens lustratis montibus gordyæorum circa apameam mesenes oppidum: citra seleuciā babyloniam. cxxv. mil. pas. diuisus in alueos duos. Altero meridiem ac seleuciam petit mesenen perfundens. Altero ad septentrionem flexus eiusdem gentis tergo campos cauchas secat. Vbi remeauere aquæ pasitigris appellatur. Postea recipit ex media choapsen: atq; ut diximus inter seleuciam & ctesiphontem uectus in lacus chaldiacos se fundit: eosq;. lxx. mil. pas. amplitudine implet. Mox uasto alueo profusus dextra characis oppidi infertur mari persico decimo ore. Inter duorum amnium hostia. xxv. mil. pas. fuere. Aut ut alii tradunt. vii. mil. utroq; nauigabili. Sed longo tempore euphratē præcluse orcheni & accolæ agros rigantes: ac nisi post tigrin defertur in mari. Proxima tigri regio paropotamia appellatur. In ea dictum est de mesene. Oppidum eius dibitach Iunguntur chalonitis cum ctesiphonte: non palmetis mō: uerum & olea pomisq; aliisq; arbustis nobilis. Ad eā peruenit zagrus mons ex armenia inter medos adiabenosq; ueniens supra paraetacenē & persidē. Chalonitis abest a perside. ccccIxxx. mil. pass. Tantum a caspio mari assyria abesse compendio itinerum aliqui tradunt. Inter has gentes atq; mesenen sittacene est: eadem arbelitis & palestinę dicta. Oppidū eius sittace græcorum ab ortu est & sabbata. Ab occasu autem antiochia inter duo flumina tigrin & tornadotū. Item apameæ cui nomen Antiochus matris suæ imposuit: tigris circūfunditur. Hæc diuiditur archoo. Infra est susianæ: in qua uetus regia persarum susa a Dario Histapis filio condita. Abest a seleucia babylonia. ccccl. mil. pas. Tantūdem ab egbatanis medoꝝ per mōtem charbantū in septentrionali. Tigris alueo oppidum est babytace. Abest a susis. cxxxv. mil. pas. Ibi mortalium soli aurum in odio contrahunt. Id defodiunt ne quo cui sit in usu. Susianis ad orientē uersus iungūtur cossæi latrones & mizæoꝝ. xl. populi libere feritatis. Supra eos parent parthusi mardi & saitæhyi qui prætenduntur supra elymaida: quā persidi in ora iunximus. Susa a persico mari absunt. ccl. mil. pas. qua subiit ad eā classis alexandri pasitigri intus ad lacū chaldaicū uocat̄ alphle: unde susa nauigatiōe. lxv. mi. d. p. absūt. Susanis ab oriēte sunt chosiei: Supra chosieos ad septentrionem mosobatene sub monte cambalido: qui est caucasi ramus. Inde mollissimo transitu in bactros. Susianen ab elymaide disterminat amnis euleus ortus in medis: medioq; spatio cuniculo conditus: ac rursus exortus per mesobatenen lapsus circuit arcem susarum ac Dianæ templum augustissimum cum illis gentibus & ipse in magna cerimonia sit: Siquidem reges non ex alio bibunt: & ob id in longinqua portant: Recipit amnes edippū præter asylum a mōtibus persaꝝ uenientem ad unum ex susianis oppidum: iuxta eum magoga a charace. xv. pas. Quidam hoc in extrema susiane ponunt solitudinibus proximum. Infra euleum elymais est: in ora iuncta persidi: a flumine oroati ad characen. ccxl. mil. pass. Oppida eius seleucia & sosirate apposita monti casyro Oram quæ præiacet minorum syrtium uice diximus inaccessam cœno plurimum limi deferentibus brixia & ortacea amnibus: madente & ipsa elymaide in tantum ut nullus sit nisi circuitu eius a perside aditus. Infestatur a serpentibus quos flumina deportant: pars eius maxime inuia characene uocatur ab oppido arabiæ claudente regna de quo dicemus exposita prius. M. Agrippæ sententia. Nāq; is mediam & parthiam & persidem ab oriente indo: ab occidente tigri: a septentrione tauro caucaso: a meridie rubro mari terminatas patere in longitudinem terdecies. xx. mil. pass. in latitudine. d. cccxl. prodidit. Præterea per mesopotamiam ab oriente tigri: ab occasu euphrate: a septentrione tauro: a meridie mari persico inclusam longitudine octingentorum mil. pas. latitudine. ccclx. Charax oppidum persici sinus intimum a quo arabia eudemon cognominata excurrit: habitatur in colle manufacto inter confluentes dextra tigrin: leua euleum. iii. mil. pass. laxitate conditum est. Primum ab Alexandro magno colonis ex urbe regia durine: quæ tum interiit deductis: militumq; inutilibus ibi relictis alexandriam appellari iusserat: pagumq; pelleneum a patria sua quem proprie macedonum fecerat. Flumina id oppidum expugnauere. Postea Antiochus restituit quintus regum & suo nomine appellauit: Iterumq; infestatum Passiones Sogdonaci filius rex finitimorum arabum quem iuba satrapem Antiochi fuisse falso tradit oppositis molibus restituit: nomen suum dedit emunito situ iuxta in longitudinem. vi. mil. pass. Latitudine paulo minus: Primo fuit a littore stadiis. x. & maritimum etiam in psanda porticus habet: iuba uero prodente. I. mil. pas. Nunc abesse a littore. c. xx. mil. Legati arabum nostriq; negociatores qui inde uenere affirmant: Nec in ulla parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus inuectæ: Magis id mirum est æstu longe ultra id accedente non repercussa: Hoc in loco genitum esse Dionysium terrarum orbis situs recentissimum auctorem constat: quem ad cōmentanda omnia in orientem præmisit Diuus

Duplici modo

Inde pseudoporticus

Augustus ituro in armeniam ad parthicas arabicasq; res maiore filio. Non me præterit: nec sum oblitus sui queq; situs diligentissimum auctorem uisum nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma romana sequi placet nobis: Iubamq; regem ad eundem claudium Cæsarem scriptis uoluminibus de eadem arabica expeditione.

¶ Arabia: nomades: nabatei: omani: tilos: & ogyris insulæ. ¶ Cap. xxviii.

ARabia gentium nullis postferenda amplitudine longissima a monte amano a regione ciliciæ comagenisq; descēdit ut diximus multis gentibus eoꝝ deductis illo a Tigrane magno: sponte uero ad mare nostrū littusq; ægyptiacū ut docuimus. Necnō & in media syriæ ad libanum montem penetrātibus nubeis qbus iunguntur ramisi. Deinde teranei: deinde patami. Ipsa uero peninsula arabia intra duo maria rubrū persicūq; pcurrens quodā naturæ artificio ad similitudinē atq; magnitudinē tali maris etiā circūfusa. In eandem etiā cæli partē nulla differentia spectat. Hæc quoq; in illo situ. Fœlix eius populus. A nostro mari usq; ad palmirenæ solitudines diximus. Reliqua nūc inde peragemus. Nomades infestatoresq; chaldeoꝝ scenitę ut diximus claudunt: & ipsi uagi: sed a tabernaculis cognominati quæ celiciis metantur ubi libuit. Deinde nabathei oppidum incolunt petram noīe in conualle paulo minus. ii. mil. pas. amplitudinis circundatum montibus inaccessis amne interfluente. Abest a gaza oppido littoris nostri. d. c. mil. a sinu persico. cxxii. mil. Huc conuenit utrūq; biuium eorum: qui syriæ palmirā petiere: & eorum qui ab gaza uenerūt. A petra incoluerūt omani ad characen oppidis quondam claris a Semiramide conditis abesamide & soroactia. Nunc sunt solitudines. Deinde est oppidum quod characenoꝝ regi paret in pasitigris ripa forath nomine. In quo a petra conueniūt characeni. Inde. xii. mil. pas. secundo æstu nauigant. E parthico. n. regno nauigantibus uicus teredon. Infra cōfluentem euphratis & tigris leua fluminis chaldei optinent: dextra nomades scenitæ. Quidā & alia duo oppida longis interuallis tigris pnauiga tradunt barbathiā: mox thumatā: quod abest a petra decē dierum nauigatiōe. Nostri negociatores dicunt characenoꝝ regi parere: & apameā sitam ubi restagnatio euphratis cum tigri confluat. Itaq; molientes incursionem parthos operibus abiectis inundatiōe arceri: Nūc a charace dicemus oram Epiphanio primum exqsitam: locus ubi euphratis ostiū fuit flumē salsum ꝓmontoriū chaldone uoragini similius q̄ mari: per. l. pas. ore: flumen achana: deserta. c. mil. pas. usq; ad insulam barum. Sinus capeus quem accolunt gaulopes & chateni. Sinus gerraicus: Oppidū gerra. v. mil. pas. amplitudine turres habet ex salis quadratis molibus. A littore. l. mil. pas. regio attenæ. Ex aduerso tylos insula totidem milibus a littore. Plurima margaritis & celeberrima cū oppido eiusdem nominis. Iuxtaq; altera minor promontoria eius. xxii. d. pass. Vltra magnas aspici insulas tradunt ad quas non sit peruentum. Huius ambitum. cxii. mil. d. pass. a perside longius abesse: adiri uno alueo angusto. In insula asgilia gentes nocheti: zurachi: borgodi: cataræi: nomades. Flumen cynos. Vltra nauigationem incompertam ab eo latere propter scopulos tradit iuba. Prætermissa mentione oppidi omanorum batrasa aues & tomamem: quod priores celebrem portum carmaniæ fecere. Item omen & athane: quæ nunc oppida maxime celebrari a persico mari nostri negociatores dicunt a flumine canis: ut iuba tradit mons adusto similis. Gentes epimaranitæ. Mox ichthiophagi: insula deserta: Gentes bathymi: Eblitei montes: insula omœmus. Portus machorbe: insulæ etaxalos. Onchobrice gens cadei: insulæ sine nominibus multæ. Celebres uero isura rhinnea & proxima in qua scriptæ sunt stelæ lapideæ litteris incognitis. Goboea portus: bragæ insulæ desertæ: Gens caludei: dabanegoris regio. Mons orsa cum portu. Sinus duatus: insulæ multæ. Mons tricoriphos. Regio cardalena: insulæ solanidæ: capina: item ichthiophagorum. Deinde glari. Littus hammaeum: ubi auri metalla. Regio canauna: Gentes apitami: gasani: insula deuuade. Fons goralus garpheti: insulæ alaea & amnamethus: Gens clare: insulæ chelonitis: ichthiophagon: multhe. Eodanda deserta basag. Multæ sabæorum: Flumina tharnar: amnum: insulæ dolicæ. Fontes daulotes dora: insula epteros: labanis: coboris: sambracate: & oppidum eodem nomine incontinenti. A meridiæ insulæ multæ: maxima camari: flumen mysecros: portus leupas. Scenitę sabæi: insulæ multæ. Emporium eorum acila: ex quo in indiam nauigatur. Regio amithoscuta: damnia. Mizi maiores & minores: drimati: macæ Hoꝝ promontorium contra carmaniā est. Distat. l. mil. pas. Mira res ibi traditur. Numeniū ab Antiocho rege misenæ præpositū ibi uicisse. Eodem die classe æstuq; reuerso: iterū equitatu cōtra persas dimicantem & gemina trophea eodem in loco ioui ac Neptuno statuisse: insula in alto obiacet ogyris: clara Erythra rege ibi sepulto. Distat a continente. cxxv. mil. pas. Circuitu. cxii. mil. d. Nec minus altera clara in azanio mari dioscuriada distans a siagro extimo promontorio. cclxxx. mil. pas. Reliqui in continente a noto etiānum autaridæ i montes octo dieꝝ transitus: Gentes larendani: catabani: gebanitæ pluribus oppidis: sed maximis nagia & thōna temploꝝ. lxv. Hæc est amplitudinis significatio hoc promōtorium: a quo ad continentē troglodytarum. l. mil. pas. thoani: acchitæ: chatramotitæ: tonabei: antidalei: lexianæ: agrei: cerbani: sabæi arabum propter thura clarissimi ad utraq; maria porrectis gentibus: Oppida eorum in rubro littore maerine: marma: corolia: sabatra: intus oppida nascus: cardaua carnus: & quo merces

Icarian

Auseritæ

Marane

& quo merces odorum deferũt tomala. Pars eorum atramitæ quorũ caput sobotale.lx.mil.templa mu ris includens. Regia tamen omnium Mariaba. Sinum optinet.xciiii.mil.paſ.refertum insulis odorife- ris. Atramitis in mediterraneo iunguntur Minei mare accolunt: & elamitæ. Oppidũ eiusdem nois. Iis iunguntur cagulatæ. Oppidum sibi quod græci appoten uocant arsicodani. Vadei oppido magno: ba- rasei lichleni. sygaros insula: quã canes nõ intrant: expositiq; circa littora errando moriuntur. Sinus inti- mus in quo leanite qui nomen ei dedere. Regia eoꝝ Agra: & in sinu læana: uel ut alii ęlana. Nã & ipsum sinum nostri ælaniticũ scripsere: alii alaniticum: Artemidorus alaniticũ. Iuba leniticum. circuitus arabiæ acharace læana colligere proditur quadragies octies.lxv.paſ. Iuba paulo minus.xl.mil.putat. Latissi- ma est a septentrione inter oppida heroum & characen. Nunc & reliqua mediterranea eius dicatur. Na batheis thimaneos iunxerunt ueteres: nunc sint taueni: suelleni: sarraceni: arrareni. Oppidum in quo omnis negociatio conuenit: hemuatæ: analitæ. Oppida domada: egrata: mudei. Oppidum badanatha: carręi. Oppidum chariati achoali. Oppidum phoda: ac minei a rege cretæ Minoe (ut existimant) origi- nem trahentes: quorum charmei oppidum.xiiii.mil.paſ. marriba baramalacũ: & ipsum non spernendũ. Item carnon rhamei & hoꝝ origo Rhadamanthus putatur frater Minois. Homeritę massala. Oppida hamirei sannei: chãtace: bactias: harma. Oppidum gedranite: ampre: ilisanite bachilite sammei amathei. Cũ oppidis nesla & cennesseri Zamareni cũ oppidis saiace scãtate: bacascami. Riphearma oppidũ quo uocabulo appellant ordeum. Aurei & rhaui gyrei & mathæi. Helmodenes cum oppido ebode. Agatur in montibus oppido.xxv.mil.paſ. in quo fons emischabales: quod significat camelorum oppidum. Amyclomei colonia milesiorum. Actrida oppidum calingii: quorum mariba oppidum significat domi nos omnium. Oppida pallon murannimal iuxta flumen per quod euphraten emergere putant. Gen- tes agrei hammonii. Oppidum athenæ: caurarani: quod significat ditissimos armento. Coranitæ: cesa- ni: choani. Fuerunt & græca oppida: arethusa: larissa: chalcis deleta uariis bellis. Romana arma solus in eam terram adhuc intulit Aelius Gallus ex equestri ordine. Nam Caius Cæsar Augusti filius prospexit tantum arabiam. Gallus oppida diruit non nominata ab auctoribus qui ante scripserunt: egran anne- stum: escam magusum: tammacum: labeciam: & supradictam maribam: circuitu.vi.mil.paſ. Item cari- peta: quo lõgissime ꝓcessit. Cætera explorata rettulit. Nomades lacte & ferina carne uesci. Reliquos ui num ut indos palmis exprimere. Oleum sesamæ. Numerosissimas eẽ homeritas minæos fertiles agros palmetis arbustis. In pecore diuites cembanos & areos: armis præstare maxime chatramotitas: Carręis latissimos & fertilissimo agros. Sabęos. ditissimos siluarum fertilitate odorifera: auri metallis agrorum riguis: mellis: ceræq; ꝓuentu. Deinde de odoribus suo dicemus uolumine. Arabes mitrati degunt: aut intonso crine: barba abraditur: præterq̃ in supiore labro. Aliis & hæc intonsa: mirũq; dictu ex innumeris populis pars coæqua in commertiis aut latrociniis degit. in uniuersum gentes ditissimæ: ut apud quas maxime opes romanorum parthorumq; subsistant: uendentibus quæ e mari aut siluis capiant. Nihil in uicem redimentibus. Nunc reliquam oram arabiæ contrariam ꝓsequemur. Timosthenes totum sinum quatridui nauigatione in longitudinem taxauit: bidui latitudinem. Angustias.iiii.mil.d.paſ. Eratosthe- nes ab ostio.xiii.mil. in quãq; partem. Artemidorus arabiæ latere.xiiii.l.mil.

Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici Cap.xxix.

Troglodytico uero undecies.lxxxiii.mil.d.pa. ptolemaida usq;. Agrippa.xiiii.paſ.xxxii. sine dif ferentia laterum. Pleriq; latitudinem.cccclxii. prodiderunt faucis quę hyberno orienti obuersa. Alii.iiii.mil. alii.vii.mil. alii.xii.mil.paſ. patere. Situs autem ita se habet. A sinu ælanitico alter sinus quem arabes aeant uocant: in quo heroum oppidum est. Fuit & cambiso inter nelos & marchadas deductis eo ægris exercitus. Gens tyra. Daneon portus. Ex quo nauigabilem alueum ꝑducere in nilum qua parte ad delta dictum decurrit.lxii.d.paſ. interuallo: quod inter flumen & rubrum mare iter est pri mus omnium Sesostris ægypti rex cogitauit. Mox Darius persarum. Deinde Ptolomæus sequens qui eduxit fossam latitudine pedum.c. altitudine.xxx. in lõgitudine.xxxvii.d.paſ. usq; ad fontes amaros. Vl tra deterruit inundationis metus excelsiore tribus cubitis rubro mari compto q̃ terra ægypti. Aliq eam nõ auferũt causam: sed ne imisso mari corrũperetur aqua nili: quæ sola potus præbet: Nihilominus iter totum terendo frequẽtatur a mari ægyptio: quod est triplex. Vnum a pelusio ꝑ harenas in quo nisi cala mi defixi regant uia nõ repitur: subinde aura uestigia operiente. Alterum uero duobus mil.paſ. ultra ca sium mõtem: quod a.lx.mil.paſ. redit in pelusiacã uiam. Accolunt arabes autei. Tertium a gerro quod ad ipsum uocant. Per eosdem arabes.lx.paſ. propius asperum mõtibus & inops aquarũ. Eæ uiæ oẽs arsi noen ducunt conditã sororis noie in sinu charandra a Ptolemæo Philadelpho: qui primus troglodyti- cen excussit amnem: qui arsinoen præfluit: ptolemeum appellauit: Mox oppidum paruum est aennum pro quo alii philoteram scribunt: Deinde sunt azarei: ex troglodytarum conubiis arabes feri: insulæ sa- pirene scitala: mox deserta admyos hormon: ubi fons tadnos: mons eos: insula lambe: Portus multi: Be renice oppidũ matris Philadelphi nomine: ad quod iter a copto diximus. Arabes autei & gnebadei tro-

glodytice:quã prisci michoen:alii midoen dixere. Mons pentedactylos. Insulæ stenæ diræ aliquot halõ neses non pauciores cardamin. Topazos quæ gẽmæ nomen dedit. Sinus insulis refertus ex iis quæ maren uocatur:aquosa quæ eratanos:sinentes. Regum ii præfecti fuere. Introrsus candei: quos ophiophagos uocant:serpentibus uesci assueti. Neq; alia regio fertilior earum. Iuba qui uidetur diligentissime prosecutus hæc omisit in hoc tractu (nisi si exemplarium uitiũ est) berenicen alterã:quæ pãchrysos cognominata est. Tertiam quæ epi dires insignem loco. Est enim sita in ceruice longe procurrente:ubi fauces rubri maris.iiii.mil.d.pass.ab arabia distant. Insulæ ibi cytis topazium ferens & ipsa ultra siluas ubi ptolemais a philadelpho condita ad uenatus elephantorum:ob id epi therias cognoĩata iuxta lacum monoleum. Hæc est regio secundo uolumine a nobis significata. In qua.xlv.diebus ante solstitium totidemq; postea hora.vi.consumuntur umbræ:& in meridiem reliquis horis cadunt. Cæteris diebus in septentrionem:cum in berenice quam primam posuimus ipso die solstitii.vi.hora umbræ in totum absummantur nihilq; adnotatur aliud noui. D.cii.mil.pas.interuallo a ptolemaide res ingentis exempli: locusq; subtilitatis immensæ mundo ibi deprehenso cum indubitata ratione umbrarum. Eratosthenes mensuram terræ prodere inde cœperit. Hinc azanium mare: promontorium quod aliqui hispalum scripsere. Lacus mandalum. Insula casitis:& in alto multæ:in quibus testudo plurima. Oppidum suchæ. Insula daphnidis. Oppidum aduliton. Aegyptiorum hoc serui a dominis profugi condidere. Maximum hic emporium troglodytarum etiam æthiopum. Abest a ptolemaide.v.dierum nauigatiõe. Deferunt plurimum ebur. Rhinocerotum cornua. Hippopotamorum coria:celtium:testudinum sphingia mancipia. Supra æthiopes arrotheras insule quæ alien uocantur. Item bacchias & antibachias & stratoton. Hinc in ora æthiopiæ sinus incognitus:quod admiremur cũ ulteriora mercatores scrutentur. Promontorium ĩ quo est fons cutius expetitus nauigantibus. Vltra Isidis portus.x.dierum remigio ab oppido adulitarum distans. In eum troglodytis myrrha confertur. Insulæ ante portum duæ pseudophylæ uocantur: interiores totidem pylæ. In altera stelæ lapideæ litteris incognitis. Vltra sinus abalites. Insula diodori: & aliæ desertæ. Oppidum gaza ꝓmontorium & portus mossylicus:quo cynnamomum deuehitur. Hucusq; Sesostris exercitum duxit. Aliqui unum æthiopiæ oppidum ultra ponunt in littore baragaza. A moselite ꝓmontorio atlanticum mare incipere uult Iuba: præter mauritanias suas: gadis usq; nauigandum coro. Cuius tota sententia hoc in loco subtrahenda non est. A promontorio indorum quod uocatur lepte acra ab aliis drepanum proponit recto cursu præter exusta & malacho insulam.xv.mil.pas.esse. Inde ad locum quem uocant sceneos.ccxxv.mil. Inde ad insulam sadanũ.cl.mil.pass. Sic fieri ad apertum marẽ.xviii.lxxxv.mil.pas. Reliqui omnes propter solis ardorem nauigare posse non putauerunt. Quin & commertia ipsa infestant ex insulis arabes ascitæ appellati: quoniam bubolos utres binos sternentes ponte pyraticam exercent sagittis uenenatis. Gẽtes troglodytarum iuba tradit therothoas a uenatu dictos mire uelocitatis sicut ichthiphagos natantes ceu maris animalia. Bargenos zageras:chalybas: saxinas syrecas:daremas domazanes. Quin & accolas nili a syene nõ æthiopum populos:sed arabum eẽ dicit usq; meroen. Solis quoq; oppidum quod non ꝓcul memphi in ægypti situ diximus arabas cõditores habere. Sunt & qui ulteriorem ripam æthiopiæ auferant adnectantq; africæ. Ripas autem incolere ꝓpter aquã. Nos relicto cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo tradunt ordine utrinq; ponemus. A syene & prius arabiæ latere gens cataduppi. Deinde syenitæ. Oppida tacompson:quã quidam appellauerunt thathicen aramum sesamun sandura:nasaudũ: anaundoma cumara beta & bochiana: leuphitorga tãtarene:meechindita noa gophoa gystate megeda lea rhẽnia nupsia direa pataga bagada dumana rhadata in quo felis aurea pro deo colebatur. Boron in mediterraneo mallo: proximum meroe. Sic prodidit Bion. iuba aliter. Oppidum limum in monte megaticos inter ægyptum & æthiopiam quod arabes myrson uocauere. Deinde metacompson aranium sesanium:pidne mamuda corambin. Iuxta eam bituminis fontem: hammodata prosda parenta mama tessata gallas zoton gaucomene meũpidi botas:endonda:cametas. Nomadas in tabernaculis uiuentes cystæ pẽmani: gadagaleni: paloi primi:nupsii:deseleni patini:gambreues magasne segasmala: crãda:dẽna:cadeumna thena batha alana: macua:scãmos: gorã.in insula ab iis ab Alexandro callim seren mallos agocen. Ex africæ latere tradita sunt eodem nomine tacompsos altera siue pars prioris mogora.sea.edosa.pelenaria.epyndis.magusa.bauma linitima: spyntuma. sydopta.gensoa. pindicitora.cugoa. orsima.suasa.mauma.rhuma. urbuma. mulona.quod oppidum græci hypatiton uocarũt. Pagoargas.zamnes unde elephanti incipiant. Mamblia.berresa.cetuma. Fuit quondam & epis oppidum contra meroen anteq̃ Bion scriberet deletum.

Hæc sunt prodita usq; meroen.ex quibus hoc tempore nullum prope utroq; latere extat. Cæteræ solitudines. Nuper renunciauere principi Neroni missi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad explorandum inter reliqua bella aethiopicum cogitanti. Intrauere autem & eo arma romana Diui Augusti temporibus duce. P. Petronio & ipso equestris ordinis præfecto. Aegyptus oppida eorum expugnauit quæ sola inuenerat quo dicemus ordine. pselchin:primin:aboccin:phthurin:cambusin:attenan:stadisin: ubi nilus præcipitans

Elea
Straton

aranium
Sesaniũ

Primnin
Combysin

nilus præcipitans se: fragore auditum accolis aufert. Diripit & nepata. Longissimi ãt a syene progres-
sus.d.ccclxx.mil.pas. Nec tamen arma romana solitudinem ibi fecerunt. Aegyptiorum bellis atrita est
æthiopia uicissim imperitãdo seruiendoq; clara & potens etiã usq; ad troiana bella Mẽnone regnãte. Et
syriæ impertitasse cã nostroq; littore ætate regis Cephei patet Andromadæ fabulis. Simili modo & de
mẽsura eius uaria prodidere. Primus Dalion ultra meroen lõge subuectus: Mox Aristocreon: & Bion:
& Basilis. Simonides minor etiam quinquẽnio in meroe moratus cũ de æthiopia scriberet. Nam & Thi
mosthenes clasium Philadelphi præfectus sine mensura dierum.lx.a syene meroen iter prodidit. Erato-
sthenes.d.c.mil.xxv. Artemidorus.d.c.mil. Sebosus ab ægypti extremis sexdecies.lxxv.mil.pas.proxi-
me dicti.lxv. Verum omnis hæc finita nuper disputatio est: quoniam a syene.d.cccclxii.mil. Neronis
exploratores renunciauere his modis. A syene hieran sycaminon.liiii.mil.par. Inde tania.lxxv.mil. pas.
regione enominiton. Aethiopum primi.cxx.mil. Acinam.lxiiii.mil. Pitaram.xxv. Tergedum.cvi.mil.in
sulam gagauden esse in medio eo tractu. Inde primum uisas aues psitacos: & ab altera quæ uocatur ar
tigula: animal sphingion: a tergedo cynocephalos. Inde nabatha.lxxx.mil. Oppidum id paruum inter
prædicta solum. Ab eo ad ĩsulam meroen.ccclx.mil. Hærbas circa meroen demum uiridiores siluarũq;
aliquid apparuisse rhinocerotũ elephantorumq; uestigia. Ipsum oppidũ meroen ab introitu insulæ abes
se.lxx.mil.pas. Iuxtaq; aliã insulã tractu dextro subeũtibus alueo quæ portum faceret. Aedificia oppidi
pauca. Regnare fœminã Candacẽ: quod multis iã annis nomẽ ad reginas trãsiit: Delubrũ Hammonis
est ibi religiosum: & toto tractu sacella. Cæterũ cum potirentur reꝝ æthiopes: insula ea magnæ clarita-
tis fuit. Tradũt armatoꝝ.ccl.mil.dare solitã: artificũ.iiii.mil.alere. Reges ęthiopũ.xlv.& hodie tradũt.

Multiformes & miræ hominum effigies. Cap.xxx.

Vniuersa uero gens etheria appellata est: deinde atlantia: mox a Vulcani filio Aethiope æthio
pia. Animaliũ hoĩumq; effigies mõstriferas circa extremitates eius gigni minime mirum artifi
ci ad formãda corpora effigiesq; celẽdas mobilitate ignea. Ferunt certe ab orientis parte intima
gentes esse sine naribus: æquali totius corporis planitie. Alias superiore labro orbas: alias sine linguis.
Pars etiam ore concreto: & naribus carens uno tantum foramine spirat: potumq; calamis auenæ trahit
& grana eiusdem auenæ sponte prouenientis ad uescendum. Quibusdam pro sermone nutus motusq;
membrorũ esse. Quibusdã ante Ptolemæũ lathyrũ regẽ ægypti ignotus fuit usus igniũ. Quidã & pyg
mæoꝝ gentes ꝓdiderũt ante paludes: ex qbus nilus oriret. In ora.n. ubi desiimus continui montes ar-
dentibus similes rubẽt. Troglodytis & rubro mari a meroe tractus omnis qui supponit a napata tridui
itinere ad rubrum littus aqua pluuia ad usum cõpluribus locis seruat: fertilissima regione: quæ interest
auri. Vlteriora atabuli æthiopum gens tenet. Deinde contra meroen megabarbi: quos aliqui adia
baras nominauere: oppidum habent Appollinis. Pars eoꝝ nomades q̃ elephantis uescit. Et ex aduerso
in africæ pte macrobii. Rursus a megabarsis mẽnones: & danelli: dierũq;.xx.interuallo critẽsi. Vltra eos
dochi. Deinde gymnites semper nudi. Mox anderæ: mathitoe. mesagebes: hiporeæ atri coloris tota cor
pora rubrica illinunt. At ex africæ parte medimni. Deinde nomades cynocephalorum lacte uiuentes:
olabi: syrbotæ: qui octonũ cubitorũ esse dicunt. Aristocreon libye latere a meroe oppidũ tolen dierum
quinq; itinere tradit. inde dieꝝ.xii. esar ægyptiorum oppidũ: quo psammetichũ fugurunt in eo, produnt
annis.ccc.habitasse. Contra in arabico latere daron oppidum esse eorum. Bion autem sapen uocat quod
ille esar: & ipso noĩe aduenas ait significari. Caput eoꝝ in insula sembobitin: & tertium in arabia sai. In-
ter montes autem & nilum symbari sunt phaliges. in ipsis uero montibus asachae multis nationibus.
Abesse a mari dicuntur dierũ quinq; itinere. Viuunt elephantoꝝ uenatu. insula ĩ illo sambritarum regio
ni paret: Ab ea nubei æthiopes dierum octo itinere. Oppidũ eoꝝ nilo ĩpositum tenupsis sambri: apud
quos quadrupedes oẽs sine auribus etiã elephanti. At ex africæ parte ptoembari proemphanæ qui canẽ
ꝓ rege habent: motu eius ĩperia augurãtes. Arusbi oppido longe a nilo sito. Postea achisarin: phaliges
marigerri casamarri. Bion & alia oppida in insulis tradit. A sembobiti meroen uersus dierũ toto itinere.
xx. Proxime insulæ oppidum sebritarum sub regina. Et aliud asar. Alterius oppidum daron. Tertiam
medoen uocant in qua oppidum asel. Quartam eodẽ quo oppidum noĩe garoden. inde paropas oppi-
dum. Nauos modũdæ: mãdatini: secanduni: colligati: secandæ nauectabæ: cumi agrospi: ægypani: can-
drogari arabum summorum. Regio supra sirbitum ubi desinunt mõtes traditur a qbusdam habere ma
ritimos æthiopas nisicastes: nisitas: qd significat ternũ & quaternũ oculoꝝ uiros: nõ quia sic sit: sed quia
sagittis præcipua cõtemplatione utuntur. Ab ea uero parte nili quæ supra syrtes maiores oceanũq; meri
dianum protenditur dalion uocatos esse dicit pluuia tantũ aqua utentes cisoros: longoporos. Ab oeca-
licibus dierum.v.itinere usibalcos: isuelos: perusios: ualios: cispios. Reliqua deserta. Deinde fabulosa ad
occidentem uersus nigre: quoꝝ rex unum oculum habeat in fronte. Agriophagi pantherarum & leonũ
carnibus maxime uiuentes. Pãphagi omnia mandentes. Antropophagi humana carne uescẽtes. Cyna-
molgi caninis capitibus. Arthabathitæ quadrupedũ feratum modouagi. Deinde hesperiæ perorsi quos

Dedacæ
Menisini
ni
Coloen
phalãges
Tẽnesis
pharu-
sios

in mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam æthiopum locuftis tantum uiuit fumo & sale duratis in annua alimenta in quadragesimũ uitæ annum non excedunt. Aethiopũ terram uniuersam cum mari ru bro patere in longitudinem semel & uicies .lxx. mil. pas. In latitudinẽ cum superiore ægypto duodecies. xcvii. M. Agrippa existimauit. Quidã longitudinẽ ita diuiserũt. A meroe sirbitum .xv. dierum nauiga tione. Ab ea .xii. ad dabellos. Ab iis ad oceanum æthiopicum .vi. dierũ iter. In totũ enim ab oceano ad meroen .d.cc. mil .xxv. mil. pas. esse inter auctores fere conuenit. Inde syenem quantũ diximus. Sita est æthiopia ab oriente hyberno ad occidentem hybernum. Meridiano cardine siluę hebeno maxime uirent meridiana eius parte imminens mari mons excelsus æternis ardet ignibus æonocauma dictus a quo na uigatio quatridui ad promontoriũ quod hesperionceras uocatur cõfine africæ iuxta æthiopas & hespe rios. Quidã & in eo tractu modicos colles amœna opacitate uestitos ægypanum satyrorũq; produnt.

Insulæ ethiopici maris. Cap. xxxi.

INsulas toto eo mari & Euphorus complures esse tradit & Eudoxus & Thimosthenes. Cli tarchus uero Alexandro regi renuntiatam adeo diuitẽ: ut equos incolæ talentis auri permuta rẽt. Alterã ubi sacer mons opacus silua repertus esset distillantibus arboribus odore miræ sua uitatis. Contra sinum persicũ cernen nominat insula aduersa æthiopiæ: cuius neq; magnitudo neq; iter uallũ a continẽte constat. Aethiopias tãtum populos habere traditur. Euphorus auctor est a rubro ma ri nauigantes in eã nõ posse propter ardores ultra quasdam colũnas (ita appellantur paruæ insulæ pro uehi. Polybius in extrema maturitania contra montẽ atlantẽ a terra stadia .viii. abesse prodidit cernen. Nepos Cor. ex aduersos maxime carthaginis a continente pas. mil. nõ ampliorem circuitum .ii. mil. Tra dit & alia insula contra mõtẽ atlantẽ: & ipsa atlantis appellata. Ab ea quinq; dierum nauigatione solitu dines ad æthiopas hesperios: & promontoriũ qd uocamus hesperioceras. Inde primũ circũagẽte se ter rarũ fronte in occasum ac mare atlanticũ. Cõtra hoc quoq; promontoriũ gorgones isulæ narrant. Gor gonũ quondã domus bidui nauigatione distantes a continente ut tradit Xenophõ. Lãpsacenus. Pene trauit i eas. Hãno pœnoꝝ impator prodiditq; hirta fœmiarum corpora uiros pernicitate euasisse. Dua rũq; gorgonũ cutes argumẽti & miraculi gratia in Iunõis tẽplo posuit spectatas usq; ad carthaginem ca ptam. Vltra has etiãnum duæ hesperides insulæ narrant. Adeoq; omnia circa hæc incerta sunt: ut Sta tius. Sebosus a gorgonũ insulis prænauigatiõe atlãtis dierũ .xl. ad hesperidũ insulas cursum prodiderit ab hiis ad hesperionceras unius. Nec mauritaniæ insularũ certior fama est. Paucas mõ constat esse ex ad uerso autolalum a Iuba repertas: in quibus getulicam purpuram tinguere instituerat.

De fortunatis insulis. Cap. xxxii.

SVnt qui ultra eas fortunatas putant esse quasdam & alias. quaꝝ numero idẽ Sebosus etiã spa tia complexus iunoniam abesse a gadibus .d.ccl. mil. pas. tradit. Ab ea tãtumdem ad occasum uersus pluuialiã caprariamq;: in pluuialia non esse aquã nisi ex hymbribus. Ab iis .ccl. mil. pas. Fortunatas contra leuã mauritaniæ .viii. mil. pas. Oram solis uocari in conualle a conuexitate & pla nariam a specie conuallis: circuitu .ccc. mil. pas. Arborũ ibi ꝓceritatẽ ad centum quadragintaquattuor pedes adolescere: iuba de fortunatis ita iqsiuit: ut sub meridiẽ positas esse prope occasum a purpurariis d.ccxxv. mil. pas. sic ut .ccl. supra occasum nauiget. Deinde p .ccclxxv. mil. pas. ortus petatur. Primã uo cari ombrion nullis ædificioꝝ uestigiis: habere in mõtibus stagnũ: arbores similes ferulæ: ex qbus aqua exprimatur ex nigris amara: ex candidioribus potui iucunda. Alterã insulã iunoniam appellari: i ea ædi culam esse tantũ lapide ex ructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorem. Deinde caprariam lacertis grandibus refertã: in cõspectu eaꝝ esse niguariã: quæ hoc nomen accepit a ꝑpetua niue nebulosam. Pro ximã ei canariã uocari a multitudine canum ingẽtis magnitudinis. Ex qbus ꝑducti sunt a iuba duo: qui Caperent ibi fastigia ædificiorum. Cum autem copia omnes pomorum & auiũ omnis generis abundẽt hanc & palmetis caryotas ferentibus: ac nuce pinea abundare. Esse copiã quoq; mellis. Papyrũ quoq; & siluros in amnibus gigni. infestari eas beluis quæ expellant assidue putrescentibus. At abunde orbe ter rarum extra intra indicato collecta in arctum mensura æquior uidetur.

Niuariã

Terræ per mensuras Computatæ digestio. Cap. xxxiii.

POlybius a gaditano freto longitudine directo cursu ad os mæotis .xxxiiii. xxxvii. mil. d. pas. prodidit. Ab eodem initio ad orientem recto cursu siciliam duodecies .lx. mil. d. pas. Cretam ccclxxv. pas. Rhodum .clxxxvi. d. pas. Chelidonias tantũdem. Cyprũ .cccxxv. pas. Inde syriæ se leuciã pieriã .cxv. pas. Quæ cõputatio efficit uicies ter .xl. mil. passus. Agrippa hoc idẽ interuallũ a freto gaditano ad sinũ persicum p longitudinẽ directam .xxxiiii. xl. mil. pas. taxat: in quo haud scio an sit er ror numeri: quoniam idem a siculo freto alexandriam cursus .xii. l. mil. pas. tradidit. Vniuersus autem circuitus per sinus dictos ab eodem exordio colligit intra mæotin lacum .clvi. mil. pas. Artemidorus adiicit .d.cclvi. mil. Idem cum mæotide .clxxiii. xc. pas. esse tradit. Hæc est mensura inermium & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo comparatur utcũq; difficultatem afferet

difficultatem afferet auctorum diuersitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem latitudine ad
dita. Est ergo ad hoc præscriptum europæ magnitudo. lxxxi. xlviii. mil. pas. Africæ ut media ex omni ua
rietate prodentium summatur cõputatio. Efficit longitudo. xxxvii. xlviii. mil. Latitudo qua colitur nusq̃
ccl. mil. pas. excedit. Sed quoniam a cyrenaica eius parte. d. ccccx. mil. pas. eã fecit Agrippa. Deserta eius
ad garamantas usq; qua noscebantur complectens uniuersam mensuram quæ uenit in computationem
xlvi. viii. mil. pas. efficit Asiæ lõgitudo ĩ cõfesso ẽ. lxiii. mil. d. cccl. mil. pas. Latitudo sane cõputet̃ ab ęthio
pico mari alexandriam iuxta nilum sitam: ut per meroen & syenem mensura currat. xviii. lxxv. mil. pas.
Apparet ergo europam paulominus dimidia asiæ parte maiorem esse q̃ asiam. Eandem altero tanto &
sexta parte africæ ampliorem q̃ africam. Quod si misceantur omnes summæ liquido patebit europam
totius terræ tertiam esse partem & octauam paulo amplius. Asiam uero quartam & quartamdecimã
Africam autem quintam & insuper sexagesimam. His addemus etiamnum unam græcæ inuentionis
sententiam uel exquisitissimæ subtilitatis ut nihil desit in spectando terrarum situ: indicatisq; regionib9
noscatur: & quæ cuiq; earum societas sit siue cognitio dierum ac noctium: qbusq; inter se pares umbræ
& æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam: terraq; uniuersa in membra cæli digeretur. Plura
sunt autem hæc segmenta mundi: quæ nostri circulos appellauere: græci parallelos.

Digestio terrarum in parallelos & umbras pares. Cap. xxxiiii.

PRincipium habet indiæ pars uersa ad austrum. Patet usq; arabiã & rubri maris accolas. Conti
nentur gedrosi: persæ: carmani: elimæi: parthienæ: aria: susiane: mesopotamia seleucia cogno-
minata. Babylonia arabia ad petras usq;. Syria cele: pelusium ægypti. Inferiorq; ora quę uoca
tur alexandriæ africæ maritima. Cyrenaica oppida oĩa. Tapsus: hadrumentum: clupea: carthago. Vti-
ca utraq; hippo. Numida mauritania utraq;: atlanticum mare: colũnæ Herculis. In hoc cæli circõplexu
æquinoctii die media umbilicus quẽ cognomẽ uocant: septẽ pedes lõgus: umbrã nõ amplius quattuor
pedes longã reddit. Noctis uero dieiq; longissima spatia oras. xiiii. æquinoctiales habẽt breuissima e cõ
trario decem. Sequens circulus incipit ab india uergente ad occasum: uadit per medios parthos: perse-
polin: citima: persidis arabiam: citeriorem iudæam: libani mõtis accolas. Amplectitur babylonen: ydu
mæam: samariam: hierosolymam: ascalonem: ioppam cæsaream: phœnicem: ptolemaidẽ. sidonẽ: tyrũ:
beritũ: botrin: tripolin: byblum an: thiochiã: laodiceã: seleuciam ciliciæ maritima: cyprũ a ust rinã: cre-
tam: lilybeũ in sicilia: septentrionale africæ & numidiæ. Vmbilicus equinoctio. xxxv. pedum umbram.
xxiiii. pedes longam facit. Dies autem noxq; maxima qnatuordecim horarum æquinoctialium est acce
dente iis quinta parte unius horæ. Tertius circulus ab indis imauo proximis orit̃. Tẽdit p caspias por-
tas mediæ proximas cataoniam cappadociã: taurũ: amanum: issum: cilicias: portas solos: tharsum: cy
prũ: pisidiam: pamphyliæ siden: lycaoniam: lyciæ: pataram: xanthum: caunum rhodum: coum: haly-
carnasum: gnidũ: dorida chiũ: delũ: cycladas medias: gythiũ: maleã: argos: laconiã: elin: olympiã: messe
niã peloponesi: syracusas: catinã siciliã mediam: sardiniæ austrina: carteiã gades. Gnomonis centum un
ciæ umbram. lxxvii. unciarum faciunt. Longissimus dies est æquinoctialium horarũ. xiiii. atq; dimidiæ
cũ. xxx. pte uni9 horæ. Quarto subiacẽt circulo quæ sunt ab altero latere imaui. Cappadociæ austrina
galatia: mysia: sardis: smyrna: sipylus tmolus mons lydiæ: caria: ionia: tralis: colophon: ephesus mi-
letos: samos chios: icarium mare: cyclades septextrionales: athenæ: megara: corinthus: sicyon: achaia:
patræ: isthmos: epirus: septentrionalia siciliæ: narbonensis galliæ exortiua: hispaniæ maritima a cartha-
gine noua & inde ad occasum. Gnomoni. xxi. pedum respondent umbræ. xvii. pedum. Longissimus dies
habet æquinoctiales horas quattuordecim & duas tertias unius horæ. Quinto continentur segmẽ
to ab introitu caspii maris bactria: hyberia: armenia: mysia: phrygia: hellespontus: troas: tene
dus: abydos: scepsis: ilium: ida mons: cizicum: lapsacum: sinope amisum: heraclea in ponto: pa
phlagonia: lemnus: imbrus: thassus: casandria: thessalia: macedonia: larisa: amphipolis: thessaliõice: pel
la: edesus: beroea: pharsalia: caristũ: euboea: boeotum: chalcis delphi: acarnania: ætholia: apollonia: brũ
dusium: tarentum: thurii: locri: regium: lucani: neapolis: puteoli: thuscum mare: corsica: baleares
hispania media. Gnomoni septem pedes umbris sex. Magnitudo diei summa horarum æquinoctialium
quindecim. Sexta comprehensio qua continetur urbs roma amplectitur caspias gentes: caucasum se-
ptẽtrionalia armeniæ: appolloniã supra rhyndacũ: nicomediã: niceã chalcedonẽ: bizãtium: lysimachiã:
cherõnesum: melanẽ sinum abderã: samothraciã: maroneã: œnũ: bessicam: thraciam: mædicam: pæoniã
illyrios: dyrrachiũ: canusium: apuliæ extima: campaniã: & ethruriam: pisas: lunam: luccam: gænuam:
liguriam: antipolin: massiliam: narbonẽ: terraconẽ: hispaniam tarraconensem mediã: & inde per lusita-
niam. Gnomoni pedes nouẽ umbræ octo. Longissima diei spatia horarũ æquinoctialiũ. xv. addita no-
na parte unius horæ: aut ut Nigidio placuit quinta. Septima diuisio ab altera caspii maris ora inci-
pit. Caditq; supra callatin: bosphorum: borysthenen: Tomos: thraciæ auersa: triballos: illyrici reliqua:
adriaticum mare: aquileiam: altinum: uenetiam: uincentiam: patauium: ueronam: cremonam: rauen-

nam: anconam: picenum: marsos: pelignos: sabinos: umbriam: ariminum bononiam: placentiam: mediolanum: omniaq; ab apennino. Transq; alpes: galliam aquitaniam uiennā: pireneū: celtiberiā. Vmbilico, xxxv. pedum umbræ. xxxvi. Vt tamē ī ptem Venetiæ exæquet umbra gnomoni. Amplissima dies horarum æquinoctialiū. xv. & quintaṝ partium horaṝ trium. Hactenus antiquoṝ exacta celebrauimus. Sequentium diligentissimi quod superest terrarū tribus assignauere segmentis. A tanai per mæotin lacum & sarmatas usq; borysthenen: atq; ita per dacos partemq; germaniæ gallias oceani littora amplexi quod esset horarum. xvi. Alterum per hyperboreos & britaniam horarum. xvii. Postremo scythicum a rhypheis iugis in thylem. in quo dies cōtinuarentur (ut diximus) noctesq; per uices. Iidem & ante principia quæ fecimus posuere circulos duos. Primū p insulam meroen & Ptolemaidem in rubro mari ad elephantorum uenatus conditam ubi longissimus dies. xii. horarum esset dimidia hora amplior. Secundum per syenem ægypti euntem: qui esset horarum. xiii. Idemq; singulis dimidia horarum spatia usq; ultimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. VII. PROOEMIVM.

De Animalibus.

MVNDVS ET IN EO TERRAE GENTES MARIA: INSVLAE: INsignes urbes adhunc modū se habēt. Animātiū ī eodē natura nullius prope partis contēplatione minor est. Siqdē cū omnia exequi humanus nequeat animus: Principiū iure tribuetur homini: cuius causa uidetur cuncta alia genuisse natura magna & sæua mercede contra tanta sua munera: ut non sit satis æstimare parens melior homini an tristior nouerca fuerit. Ante omnia unū animantiū cūctorū aliena alienis uelat opibus: cæteris uarie tegumēta tribuit: testas: cortices. coria: spinas: uillos: setas: pilos: plumam: pennas: squamas. uellera. Truncos etiā arboresq; cortice interdū gemino a frigoribus & calore tutata est. Hominē tantū nudū & in nuda humo natali die abiicit ad uagitus statim & ploratū: nullūq; tot animaliū aliud ad lachrymas: & has protinus uitæ principio. At hercule risus præcox illi & celerrimus: ante quadragesimū diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento quod ne feras quidem inter nos genitas uincula excipiunt. & omniū membrorū nexus atq; infœliciter natum iacet manibus pedibusq; deuinctis flens. Animal cæteris imperaturum. & a suppliciis uitam auspicat. unā tantū ob culpā quia natum est. Heu dementia ab iis initiis existimātium ad superbiam se genitos. Prima roboris spes primūq; tēporis munus quadrupedi similem facit. Quando homini incessus: quando uox: quando firmum cibis os: quādiu palpitans uertex. Summæ inter cūcta animalia ībecillitatis indiciū. Iam morbi tot: atq; medicinæ tot contra mala excogitatæ: & hæ quoq; subinde nouitatibus uictæ: cætera sentire naturam suam. Alia pernicitatē usurpare: alia præpetes uolatus: alia uires: alia nare. Hominem scire nihil sine doctrina: non fari non ingredi. non uesci. breuiterq; nō aliud naturæ sponte q̄ flere. Itaq; multi extitere qui non nasci optimum censerent. aut q̄ ocissime aboleri. Vni animantium luctus est datus. Vni luxuria: & quidem innumerabilibus modis: ac per singula membra: uni ambitio. Vni auaritia. Vni imensa uiuēdi cupido. Vni superstitio. Vni sepulturæ cura: atq; etiam post se de futuro. Nulli uita fragilior. Nulli rerum omnium libido maior. Nulli pauor confusior Nulli rabies acrior. Deniq; cætera animantia in suo genere probæ degunt. Congregari uidemus: & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentes. Ne maris quidem beluæ ac pisces nisi in diuersa genera sæuiunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.

Gentium mirabiles figuræ. Cap. i.

ET de uniuersitate quidem generis humani magna ex parte in relatiōe gentium diximus. Neq; enī ritus moresq; nunc tractamus. Innumeri sunt totidem pene quod sunt hominum cœtus: Quædam tamen non omittenda duco: maximeq; longius a mari degentium. In quibus prodigiosa aliqua & incredibilia multis uisum iri haud dubito. Quis enim æthiopas anteq̄ cerneret credidit: aut cui non miraculo est cum primum in noticiam uenit: Quam multa fieri non posse priusq̄ sint facta iudicantur. Naturæ uero reṝ uis atq; maiestas in oībus momētis fide caret: si quis modo partes eius ac non totā cōplectatur aīo. Ne pauones aut tigriū pātherarūq; maculas & tot aīaliū picturas cōmemorē paruū dictu: sed imensum æstimatione: tot gentium sermones tot linguæ: tanta loquendi uarietas: ut externus alieno pene non sit hoīs uice Iam in facie uultuq; nostro cum sint. x. aut paulo plura membra nullas duas in tot milibus hominū indiscretas effigies existere. Quod ars nulla in paucis numero præstet affectando: Nec tamen ego in plerisq; eorum obstringam fidē meā: potiusq; ad auctores relegabo: qui de dubiis rogentur omnibus. Modo ne sit fastidio græcos sequi tanto maiore eorū diligētia uel cura uetustiore.

ra uetustiore.

De scythis & aliarum diuersitate gentium. Cap. ii.

ESse scytharũ genera & quidem plura: quæ corporibus humanis uescerentur indicauimus. Id ipsum incredibile fortasse ni cogitemus in medio orbe terrarum ac sicilia & italia fuisse gentes huius monstri cyclopas & lestrigonas: & nupertime trãsalpes hoiem imolari gentiũ earũ more solitum: quod paulo a mãdendo abest. Sed & iuxta eos qui sunt ad septẽtrionem uersi haud procul ab ipso aquilonis exortu specuq; eius dicto: quem locũ gesglitron appellant ꝓduntur arimaspi: quos diximus uno oculo in fronte media insignes: quibus assidue bellum esse circa metalla cũ gryphis ferarum uolucri genere quale uulgo traditur. eruente ex cuniculis aurũ mira cupiditate & feris custodientibus & arimaspis rapientibus. multi sed maxime illustres. Herodotus & Aristeas Procõnesius scribunt. super alios aũt anthropophagos scythas in quadã cõualle magna mai mõtis regio est: quæ uocatur abarimõ: in qua siluestres uiuunt homines auersis post crura plantis exmiæ uelocitatis: passim cum feris uagantes. Hos in alio non spirare cælo: ideoq; ad finitimos reges non pertrahi. Neq; ad alexãdrum magnum pertractos Beton itinerum eius mensor prodidit. Priores anthropophagos quos ad septẽtrionẽ esse diximus. x. dieꝝ itinere supra borysthenẽ amnẽ ossibus humanoꝝ capitũ bibere. Cutibusq; cũ capillo pro baltelibus ante pectora uti Isigonus Niceensis. Idem in albania gigni quosdam glauca oculorum acie pueritia statim canos: qui noctu plusq̃ interdiu cernãt. Idem itinere dieꝝ. x. supra borysthenẽ sauromatas tertio die cibum capere semper. Crates pergamenus in hellespontum circa parium genus hominum fuisse tradit: quos ophiogenes uocat: serpentum ictus contractu leuare solitos: & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi: quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in africa gens psyllorum fuit ut Agatharchides scribit a Psyllo rege dicta cuius sepulchrũ in parte syrtium maiorum est. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus: ex cuius odore sopirẽt eas. Mos uero liberos genitos protinus obiiciendi sæuissimis earum. Eoq; genere pudicitiam cõiugum experiendi non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem prope interemptione sublata est a nasamonibus: qui nunc tenent has sedes. Genus tamen hominum ex iis qui profugerant: aut cum pugnatum est abfuerant: hodieq; remanet in paucis. Simile & in italia marsoꝝ gente durat: quos a Cyrces filioꝝ ortos ferũt: & ideo inesse iis uim naturalẽ eã. Et tamen oibus hoibus contra serpentes inest uenenũ. Feruntq; ictas saliua ut feruentis aquæ cõtactu fugere. Quod si i fauces penetrauerit: etiã mori. Idq; maxime humani ieiuni oris. Supra nasamonas confinesq; illis maclias androgynas esse utriusq; naturæ inter se uicibus coeũtes Calliphãtes tradit. Aristoteles adiicit dextram mammã iis uirilem: leuam muliebrẽ esse. In eadem africa familias quasdã effascinãtiũ isigonus & Mẽphodorus tradunt. Quaꝝ laudatiõe intereãt orobata: arescãt arbores: emoriantur infantes. Esse eiusdẽ generis in triballis & illyris adiicit isigonus: qui uisu quoq; effascinent. interimantq; quos diutius intueãtur: iratis præcipue oculis: quod eorum malum facilius sentire puberes. Notabilius esse: q̃ pupillas binas in oculis singulis habeant. Huius generis fœminas in scythia quæ uocantur Pythiæ ꝓdit Apollonides. Philarchus & in ponto thibiorum genus: multosq; alios eiusdem naturæ: quorum notas tradit in oculo altero geminam pupillam: in altero equi effigiem. Eosdẽ præterea nõ posse mergi: nec ueste q̃dem degrauatos. Haud dissimile iis genus pharmacũ in æthiopia prodidit Damon. Quoꝝ sudor tabẽ cõtactis corporibus afferat. Fœminas quidem oẽs ubiq; uisu nocere: quæ duplices pupillas habeant Cicero quoq; apud nos auctor est. Adeo naturæ cum feraꝝ more uescendi humanis corporibus ĩ hominem rabiem genuisset: gignere in toto corpore & quorũdam oculis quoq; uenena placuit: nequid usq̃ mali esset quod in homine non esset. Haud procul urbe roma in faliscoꝝ agro familiæ sunt paucæ quæ uocantur hirpiæ: quæ sacrificio annuo quod fit ad montẽ soractẽ Apollini super ambustam ligni struẽ ambulantes non aduruntur. Et ob id ꝑpetuo senatusconsulto militiæ omniũq; alioꝝ muneꝝ uacationem habent. Quorũdam corpori partes nascuntur ad aliqua mirabiles. Sicut pyrrho regi pollex in dextro pede cuius tactu lienosis medebatur. Hunc cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt. Cõditũq; loculo in tẽplo. Præcipue india æthiopũq; tractus miraculis scatent. Maxima in india gignunt̃ animalia. Inditio sunt canes grandiores cæteris. Arbores quidẽ tãtæ proceritatis tradunt̃: ut sagittis supari nequeãt Hæc facit ubertas soli temperies cæli: aquarum abundãtia. (si libeat credere) ut sub una ficu turmæ cõdant̃ equitũ. Arundines uero tantæ ꝓceritatis: ut singula internodia alueo nauigabili ternos interdum hoies ferant. Multos ibi quina cubita constat longitudine excedere. Nõ expuere. Nõ capitis: non dentiũ aut oculoꝝ ullo dolore affici. Raro aliaꝝ corporis partium: tã moderato solis uapore durari. Philosophos eoꝝ quos gymnosophistas uocant ab exortu ad occasum perstare contuentes solem imobilibus oculis. Feruentibus harenis toto die alternis pedibus insistere. In monte cui nomen ẽ milo hoĩes eẽ auersis plantis octonos digytos in singulis pedibus habentes auctor est Megasthenes. In multis autẽ montibus genus hominũ capitibus caninis ferarum pellibus uelari: pro uoce latratum edere: unguibus armatum uenatu & aucupio uesci. Hoꝝ supra. cxx. mil. fuisse produntur. Ctesias scribit in quadam gente

indiæ fœminas semel in uita parere:genitosq; confestim canescere. Item hoium genus qui monosceli uocarentur singulis cruribus miræ pernicitatis ad saltum. Eosdemq; sciopodas uocari: qui in maiore æstu humi iacentes resupini umbra se pedum protegant. Non longe eos a troglodytis abesse. Rursusq; ab iis occidentem uersus quosdam sine ceruice:oculos in humeris habentes. Sunt & satyri subsolanis indorum montibus:cartadulorꝝ dicitur regio:pernicissimũ animal tanq̃ quadrupedes tam recte currẽtes:humana effigie ut propter uelocitatem nisi senes aut ægri non capiantur. Choromãdarum gentem uocat Tauron siluestrem sine uoce:stridoris horrẽdi:hirtis corporibus:oculis glaucis:dentibus caninis. Eudoxus in meridianis indiæ uiris plantas esse cubitales. Fœminis adeo paruas ut struthopodes appellentur Megasthenes gentem inter nomadas indos narium loco foramina tantum habentem:anguiũ modo loripedem:uocari syrictas. Ad extremos fines idiæ ab oriẽte circa fontẽ gangis astomorꝝ gẽtẽ sine ore:corpore toto hirtam uestiri frondium lanugine:halitu tantũ uiuentem & odore quẽ naribus trahãt. Nullũ illis cibũ:nullumq; potum. Tantum radicũ florũq; uarios odores siluestrium malorum:quæ secũ portãt longiore itin ere:ne desit olfatus. Grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in parte montium spithamæi pygmæi narrantur:ternas spithamas lõgitudine hoc est ternos dodrantes nõ excedentes. Salubri cælo:semperq; uernante:mõtibus ab aquilone oppositis:quos a gruibꝰ infestari Homerus quoq; prodidit. Fama ẽ insidentes arietũ caprarũq; dorsis armatos sagittis ueris tempore uniuerso agmine ad mare descendere:& oua pullosq; earum alitũ cõsumere:ternis eam expeditionem mensibus confici:aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorũ luto pennisq; & ouorum putaminibus construi. Aristoteles in cauernis uiuere pygmæos tradit. Cætera de his ut reliqui Cirnos. indorum genus Isigonus tradit annis cẽtenis quadragenis uiuere. Itẽ æthiopas macrobios & seras existimãt: & qui athon montẽ icolant. Hos qdẽ quia uiperinis carnibus alant̃:itaq; nec capiti nec uestibus eorum noxia corpori inesse animalia. Onesicritus quibus in locis indiæ umbræ non sint. Corpora hominium cubitorum quinnũ & binorum palmorũ existere:& uiuere annos. cxxx. nec senescere. sed ut medio æuo mori Crates Pergamenus indos qui centenos annos excedant gymnestas appellat:non pauci macrobios. Ctesias gentem ex iis quæ appellatur pandoræ in conuallibus sitam annos ducenos uiuere:i iuuẽta candido capillo qui in senectute nigrescat. Cõtra alios quadragenos non excedere annos iũctos macroniis. quorꝝ fœmine semel pariant. Idq; & Agatharchides tradit. Præterea locustis eos ali:& esse pernices. Mãdorum nomen iis dedit Clytarchus & Megasthenes:tricentosq; eorꝝ uicos annumerant. Fœminas septio ætatis anno parere:senectam quadragesimo anno accidere. Artemidorus in taprobanam insulam longissimam uitam sine ullo corporis langore traduci. Viros indorum quosdam cum feris coire: mixtosq; & semiferos esse partus. In calingis eiusdẽ idiæ gente quinquẽnes concipere fœminas:octauum uitæ annum non excedere. Et alibi cauda uillosa hoies nasci pernicitatis eximiæ. Alios auribus totos cõtegi. Oritas ab indis arbis fluuius disterminat. Ii nullum alium cibum nouere q̃ pisciũ: quos unguibus dissectos sole torreant:atq; ita panem ex iis faciunt ut refert Clytarchus. Troglodytas super æthiopiã ueslociores esse equis Pergamenus Crates. Itẽ æthiopas octona cubito lõgitudine excedere:syrbotas uocari gentem eam nomadum æthiopum secundũ flumen astagũ ad septẽtrionẽ uergẽtẽ. Gens menismi- Astapũ norum appellata abest ab oceano dierum itinere. xx. Animalium quæ cynocephalos uocamus lacte uiuunt:quorum:armenta pascit maribus interemptis præterq̃ sobolis causa. in africæ solitudinibus hominum species obuiæ subinde fiunt:momentoq; euanescunt. Hæc atq; talia ex hominum genere ludibria sibi:nobis miracula ingeniosa fecit natura. Et singula quidem quæ facit indies aut prope horas quis enumerare ualeat? Ad detegendam eius potentiam satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hic ad confessa in homine pauca.

De prodigiosis partubus. Cap. iii.

Tergeminos nasci certum est Oratiorꝝ Curatiorũq; exemplo. Supra inter ostenta adducit: præterq̃ i ægypto:ubi fœtifer potu nilus. Proxime supremis Diui Augusti annis Fausta quædam e plebe ostiæ duos mares:totidem fœminas enixa famẽ quæ secuta est portendit haud dubie. Reperitur & in pelopõneso binos quater enixa:maioreq̃ partem ex omni eius uixisse partu. Et in egypto septenos utero simul gigni auctor est Trogus. Gignuntur & utriusq; sexus:quos hermaphroditos uocamus:olim androgynos uocatos:& in ꝓdigiis habitos:nunc uero in deliciis. Pompeius magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies:ob id diligentius magnorꝝ artificum ingeniis elaboratas. iter quas legitur Eutyclas a. xx. liberis rogo illata trallis enixa triginta partus. Alcippe elephantum q̃q̃ id inter ostenta est. Nãq; & serpentem peperit inter initia marsici belli Ancilla. Multiformes pluribus modis inter monstrum partus eduntur. Claudius Cæsar scribit hippocentaurum in thessalia natũ eodem die interiisse. Et nos principatu eius allatum illi ex egypto in melle uidimus. Est inter exempla in uterum protinus reuersus infans sagunti quo anno ab Hannibale deleta est.

De mutatione sexus & geminis partubus. Cap. iiii.

EX fœminis mutari in mares non eſt fabuloſum. Inuenimus in annalibus Licinio Craſſo.C. Caſſio Lõgino conſ. Caſini puerum factũ ex uirgine ſub parentibus: iuſſuq; aruſpicum depor tatũ in inſulã deſertã. Licinius Mutianus prodidit uiſum a ſe argis Ariſtontẽ cui nomen Arſtuſæ fuiſſe. Nupſiſſe etiã. Mox barbã & uirilitatẽ prouenisſe: uxoreq; duxiſſe. Eiuſdem ſortis & ſmyr næ puerũ a ſe uiſum. Ipſe in africa uidi mutatũ in marẽ nuptiarũ die. L. Coſſicium ciuẽ tiſdritanum. Edi tis geminis rarũ eſſe aut puerperæ aut puerperio præterquã alteri uitã. Si uero utriuſq; ſexus editi ſint gemini rariorem utriq; ſalutem. Fœminas gigni celerius q̃ mares: ſicuti celerius ſeneſcere. Sæpius uero moueri mares in utero: & in dextra fere parte: in leua fœminas conſtat.

De homine generando: & pariendi tempore per illuſtria exempla a menſibus.vii.ad.xi.cap.v.

CAEteris amantibus ſtatutum & pariendi & partus egerendi tempus eſt. Homo toto anno & incerto gignitur ſpatio. Alius ſeptimo menſe: alius octauo: & uſq; ad initia decimi undecimiq;. Ante ſeptimum menſem haud unquam uitalis eſt. Septimo nõ niſi pridie poſtero ue plenilu nii die aut interlunio cõcepti naſcũtur Traſlatitiũ in ægypto eſt & octauo gigni. Iam quidẽ & in italia tales partus eſſe uitales. Contra priſcorũ opiniones uariant hæc pluribus modis. Veſtilia. C. Herdicii ac poſtea Pomponii atq; Orfiti clariſſimorũ ciuiũ cõiunx ex iis quattuor partus enixa ſemper ſeptimo menſe: genuit Suillum Ruffum undecimo: Corobulonẽ ſeptimo utrũq; conſulem. Et poſtea Ceſoniã Caii principis coniugem octauo. In quo menſium numero genitis intra quadrageſimũ diem maximus labor grauidis. Quarto aũt & octauo menſe lœtales in iis abortus. Maſurius auctor eſt. L. Papyrium prætorem ſecundo hærede lege agente bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe cum mater partum. xiiii. menſibus diceret tuliſſe: quoniam nullum certum tempus pariendi ſtatutum uideretur.

De conceptibus & ſigna ſexus in grauidis pertinentia ante partum.cap.vi.

AConceptu decimo die dolores capitis: oculorũ uertigines tenebræq;: faſtidium in cibis: redun datio ſtomachi indices ſunt hoĩs inchoati. Melior color marẽ ferenti & facilior partus Motus in utero quadrageſimo die. Contraria oĩa in altero ſexu. Ingeſtabile onus. Crurum & inguium leuis tumor. Primus aũt nonageſimo die motus. Sed plurimũ langoris in utroq; ſexu: capillũ germinã te partu & in plenilunio. Quod tẽpus editos quoq; infantes præcipue infeſtat. Adeoq; inceſſus atq; oẽ qcqd dici põt in grauida refert: ut falſioribus cibis uſæ carentẽ unguiculis partum edant. Et ſi reſpiraue re: difficilius enitantur. Oſcitatio quidem in enixu lœtalis eſt: ſicut ſternuiſſe a coitu abortiuum.

De conceptu hominem & generatione.cap.vii.

MIſeret atq; etiã pudet æſtimantem q̃ ſit friuola animaliũ ſuperbiſſimi origo. ũ plerumq; abor tus cauſa fiat odor a lucernaꝝ extictu. His principiis naſcunt tyrãni. Carnifex his animus. Tu q corporis uiribus fidis. Tu qui fortunæ munera amplexaris: & te ne alũnum quidem eius exi ſtimas: ſed ptũ. Tu cuius ſemp in uictoria mens. Tu qui te deum credis aliquo ſucceſſu tumẽs: tanti ta men perire potuiſti. Atqui etiam hodie minoris potes: quãtulo ſerpentis ictus dente. Aut etiam ut Ana creõ poeta acino uuæ paſſæ. Vt Fabius ſenator prætor in lactis hauſtu uno pilo tranſgulatus. Is demũ profecto uitam æqua lance penſitabit: qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De agrippis.cap.viii.

IN pedes procedere naſcentem contra naturam eſt. E quo argumento eos appellarere agrip pas ut ægre partus. Qualiter. M. Agrippam ferunt genitum unico prope fœlicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis Quamq̃ is quoq; aduerſa pedum ualitudine. Miſera iu uenta exercito æuo inter arma hoſteſq; & ad mortem obnoxio acceſſu: infœlici terris ſtirpe omni; ſed per utraſq; Agrippinas maxime: quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere totidem faces ge neris humani. Præterea breuitate æui quinquageſimouno raptus anno in tormentis adulteriorũ cõiugis ſoceriq; prægraui ſeruitio luiſſe præpoſteri ortus augurium exiſtimatur. Neronem quoq; pauloante pri cipem & toto principatu ſuo hoſtem generis humani pedibus genitum parens eius ſcribit Agrippina Ritu naturæ capite hominem gigni: mos eſt pedibus efferri.

Monſtroſi partus exciſi utero Cap.ix.

AVſpicatius enecta parente gignuntur. Sicut Scipio Africanus prior natus. Primuſq; Cæſar a cæſo matris utero dictus. Qua de cauſa & cæſones appellati. Simili modo natus & Manlius qui carthaginem cum exercitu intrauit.

Qui ſint uopiſci Cap.x.

VOpiſcum appellant unum e geminis: qui recenti utero naſceretur alio interempto abortu. Nãq; maxima & ſi rara circa hoc miracula exiſtunt.

Exempla numeroſæ ſobolis Cap.xi.

PReter mulierẽ pauca animalia coitum nouere grauida. Vnũ quidẽ omnino aut alterũ ſupfœ tat. Extat in monumentis etiam medicorum: & quibus talia conſectari curæ fuit: uno abortu

duo puerperia egesta. Sed ubi paulului temporis inter duos conceptus intercessit: uterq; est perfectus ut i Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et in ea quæ gemino partu alterũ marito similem: alterum adulterio genuit. Itẽ Proconesia ancilla quæ eiusdẽ diei coitu alterũ domino similem alterum procurato ri eius. Et in alia quæ unum iusto partu: quinq; mensium alterum edidit. Rursus in alia quæ septem mẽ sium edito puerperio in secutis mensibus geminos enixa est. Iam illa uulgata e uarie. Ex integris trun cos gigni: ex truncis integros eademq; parte truncos. Signa quædam næuosq; & cicatrices etiam regene rari. Quarto partu dacorum originis nota in brachio redditur.

alicuorũ

¶ Exempla similitudinum. cap. xii.

IN Lepidorum gente tres intermisso ordine obducto membrana oculo genitos accepimus. Similes quidem alios auo. Et ex geminis quoq; alter patri: alter matri. Annoq; post genitum maiori similem fuisse ut geminum. Quasdã sibi similes semp parere: quasdam uiro: quasdam nulli. quasdam fœminam patri: marem sibi. Indubitatũ exemplum est Nicei nobilis poetæ bizantii geni ti: qui adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differente: ipse i auum degenerauit æthiopem. Similitudinum qu dẽ in mente reputatio est: & in qua credantur multa fortuita pollere: uisus: auditus: memoriaq;. haustæ imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animo subito transuolans effingere similitudinem aut miscere existimatur. Ideoq; plures in homine q̃ in cæteris omnibus anima libus differentiæ: quoniam uelocitas cogitationum animiq; celeritas & ingenii uarietas multiformes no tas imprimit: cum cæteris animantibus immobiles sint animi: & similes omnibus singulisq; i suo cuiq; genere. Anthioco regi syriæ e plebe nomine Arteon in tantum similis fuit: ut Laodice coniunx regia ne cato iam Antiocho munus per eum commendationis regniq; successionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe & Publitus etiam seruitute liberatus indiscreta prope specie fuere similes: illud os probum reddentes: ipsumq; honorem eximiæ frontis. Qualis causa patri quoq; eius Menogenis co ci sui cognomen imposuit Strabonis a specie oculorum nomen habentis uitiũ imitata. Et Scipioni i ser uo Serapiõe uictimarii negociatoris uili mancipio. Eiusdẽ familiæ Scipiõi post Cneũ cognomẽ salutio mimus dedit. Sicut Spinter Secũdanus: Retiariusq; Pãphilus collegio lẽtuli & Metelli cõsulũ. In quo perq̃ ifortune fortuitũ hoc quoq; fuit. Duor simul cõsulũ i scœna imagines cerni. E diuerso. L. Plancus orator hystrioni Rubrio cognomẽ iposuit. Rursus Curioni patri Burbuleius. Itemq; Messalæ censorio Menogenes perinde hystriones. Suræ quidẽ procõsulis et rictũ i loquẽdo: cõtractionẽq; linguæ: & ser monis tumultum non imaginem modo piscator quidam in sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri orato ri armẽtarii Mirmillonis obiecta similitudo ẽ. Toranius. M. Antonio iã triumuiro eximios forma pue ros alterum in asia genitum: alterum transalpes ut geminos uendidit: tãta unitas erat. Postq̃ deinde ser mone puerum detecta fraude a furente increpitus Antonio est inter alia magnitudinem precii requiren te (nam ducentis erat mercatus sestertiis) respondit uersutus ingenii mãgo ob id ipsum se tanti uendidis se: quoniam non esset mira similitudo in ullis eodem utero editis. Diuersar quidem gentiũ natales tam concordi figura reperiri: super omnem esse taxationem: adeoq; tempestiuam admirationem intulit: ut il le proscriptor animus mero & contumelia furens non aliud in censu magis & in fortuna sua duceret.

Sciria tione
Eum
Tertia nus

¶ Quæ sit generandi ratio. cap. xiii.

EST quædam priuatim dissociatio corporum: & inter se sterilis. At ubi cum aliis iunxere gignũt Sicut Augustus & Liuia. Item alii aliæq; fœminas tantum generant: aut mares. Plerũq; alter nant. Sicut Gracchorum mater duodecies: & Agrippina Germanici nouies. aliis sterilis est iu uenta. Aliis semel in uita datur gignere. Quædam non perferunt partus. Quales si quando medicina & cura uincere: fœminam fere gignunt. Diuus Augustus in reliqua exemplorum raritate neptis suæ ne potem uidit genitum quo excessit anno. M. Syllanus: qui cum asiam optineret post consulatum Nero nis principis successione ueneno eius intereptus est. Q. Metellus Macedonicus cum sex liberos relinque ret undecim nepotes reliquit. Nurus uero generosq; & omnes qui se patris appellatione salutarẽt. xxvii. In actis Diui Augusti temporum inuenitur. xii. consulatu eius quem. L. Sylla collega ad. iii. idus apri lis gessit Crispinum Hylarium ex ingenua plebe fesulana cum liberis nouem: in quo numero filiæ duæ fuerunt: nepotibus. xxvii. pronepotibus. xxix. neptibus. ix. præalta pompa cum omnibus his in capito lio immolasse.

¶ Item de eodem multiplicius ¶ Cap. xiiii.

MVlier post quinquagesimum annum post gignit: maiorq; pars quadragesimo profluuium ge nitale sistit. Nam in uiris Masinissam regem post octoginta sex annos generasse filium: quem Metymathnum appellauerit clarum est. Catonem censorium octogesimo exacto e filia Salo nii clientis sui. Qua de causa aliorum eius liberorum propago Liciniani sunt cognominati: hi Saloniani ex quibus Vticensis fuit. Nuper etiam. L. Volusio Saturnino in urbis præfectura extincto notum est Corneliam e Scipionum gente Volusium Saturnium qui fuit consul post. lxii. annum. genuisse. Et usq; ad. lxxv. apud ignobiles uulgaris reperitur generatio.

¶ De menstruis mulierum Cap. xv.

solum autem

SOlum autem animal menstruale mulier est. In unius utero quas appellarunt molas: Ea est caro informis inanima ferri ictum & aciem respuens mouetur: sistitq; menses & ut partus: alias letalis: alias una senescens: aliquādo aluo citatior excidens. Simile quiddam & uiris in uentre gignitur quod uocant sciron. Sicut Oppio Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile reperitur mulierum profluuio magis monstrificum. Acescunt superuentu musta. Sterilescunt Tactæ fruges. Moriuntur insita. Exuruntur hortorum germina: & fructus arborum quibus insidere decidunt. Speculorum fulgor aspectu ipso hebetatur. Acies ferri præstringitur: eborisq; nitor. Aluei apum emoriūtur. Aes etiam ac ferrum rubigo protinus corrumpit: odorq; dirus aera. Et in rabiē aguntur gustato eo canes: atq; insanabili ueneno morsus infigitur. Quin & bituminum sequax alioquin & lenta natura in lacu iudææ qui uocatur asphaltites certo tempore anni supernatans nequit sibi auelli: ad oēm contactum adhærens præterq̄ filo quod tale uirus infecerit. Etiam formicis animali minimo inesse sensum eius ferunt: abiiciq; gustatas fruges: nec postea repeti. Et hoc tale tantūq; omnibus tricenis diebus malum in muliere existit: & trimestri spatio largius. Quibusdam uero sepeius mense: sicut aliquibus nunq̄. Sed tales non gignunt. Quādo hæc est generando homini materia semine e maribus coaguli modo hoc in sese glomerāte. Quod deinde tempore ipso animatur: corporaturq;. Ergo cum grauidis fluxit: inualidi aut nō uitales partus edūtur: aut saniosi ut auctor est Nigidius.

Corripit

Item de ratione partuum. Cap. xvi.

IDem lac fœminæ nō corrumpi alenti partū: si ex eodem uiro rursus cōceperit arbitratur. Incipiente autem hoc statu aut desinente cōceptus facillime traduntur. Fœcūditatis in fœminis prærogatiuam accepimus inunctis medicamine oculis saliuā infici. Cæterum editis primores septimo mense gigni dentes: priusq̄ in supera fere parte haud dubium ē. Septimo eosdē decidere anno aliosq; suffici. Quosdā & cū dentibus nasci: sicut. M. Curiū qui ob id dentatus cognoīatus est. Et Cn. Papyriū Carbonem præclaros uiros. In fœminis ea res inauspicati fuit exempli regum temporibus: cum ita nata esset Valeria exitio ciuitati in quā delata esset futurum responso aruspicum uaticinante. Sessapiā etiam illa tempestate forentissimam deportata est ueridico exitio consecuto. Quasdam concreto genitali gigni infausto omine Cornelia Gracchorum mater indicio est. Aliqui uice dentiū cōtinuo osse gignunt. Sicuti Prusiæ regis bithynioꝝ filius superna parte oris. Dētes aūt tantum inuicti sunt ignibus: nec cremātur cū reliquo corpore. Idē flāmis indomiti tabe cauantur pituita ue. Candorem trahunt quodā medicamine. Vsu atteruntur: multoq; primū in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantū & alimētis necessarii. Quippe uocis sermonisq; regimē primores tenent concentu quodam excipientes ictum linguæ: seriemq; structuræ: atq; magnitudine mutilantes mollientes ue aut hebetantes uerba. Et cū defluxere explanationē oēm adimentes. Quin & auguriū in hac esse creditur parte. Triceni bini uiris attribuuntur: excepta turduloꝝ gente. Quibus plures fuere longiora promitti uitæ putant spatia. Fœminis minor numerus. Quibus in dextra parte gemini superne a canibus cognominati: fortunæ blandimenta pollicentur: Sicut in Agrippina Domitii Neronis matre: contra in leua. Hominem priusq̄ genito dente cremari mos gentiū nō est. Sed mox plura de hoc: cum mēbratim hystoria decurret. Risisse eodem die quo genitus esset unū accepimus hoiem Zoroastren. Eidem cerebrum ita palpitasse ut impositam repelleret manum: futuræ præsagio scientiæ. In trimatu suo cuiq; dimidiam esse mensuram staturæ certū est. In plenū aūt cuncto mortalium generi minorem indies fieri propemodū obseruatur. Rarosq; patribus proceriores: consumente ubertatem seminum exustione: in cuius uices nunc uergat æuum. in creta terræ motu rupto monte inuentum est corpus stans. xlvi. cubitorum: quod alii Orionis: alii Etionis fuisse tradunt: Horestis corp9 oraculi iussu refossum septem cubitorum fuisse monumentis traditur. Iam uero ante annos prope mille uates ille Homerus non cessauit minora corpora mortaliū q̄ prisca cōqueri. Neuii Pollionis amplitudinē annales nō tradūt. Sed qa populi cōcursu pene intereptus esset: ꝓdigiū uice habitū. Procerissimū hominē ætas nostra Diuo Claudio pricipe Gabbarā nomine ex arabia aduectū nouē pedū & totidē unciarum uidit. Fuere sub Diuo Augusto semipede addito. quorum corpora eius miraculi gratia in conditorio Salustianoꝝ asseruabantur hortoꝝ. Pusioni & Secundillæ erant noīa. Eodem præside minimus homo duos pedes & palmū Conopas noīe in delitiis iuliæ neptis eius fuit. Et mulier Andromeda liberta iuliæ Augustæ. Manium maximū &. M. Tulium equites romanos binū cubitoꝝ fuisse auctor est Varro. Et ipsi uidimus in loculis asseruatos. Sexquipedales gigni quosdam longiores in trimatu iplentes uitæ cursum haud ignotum est. inuenimus in monumentis salaminæ Eutimenis filium in tria cubita triēnio adoleuisse: incessu tardum: sensu hebetē: & iam puberē factū uoce robusta: absumptū contractione mēbroꝝ subita triēnio circūacto. Ipsi nos pridē uidimus eadē ferme omnia præter pubertatē i filio Cornelii Taciti equitis Ro. belgicæ galliæ rationes procurantis. Ectapelos græci uocant eos. In latino non habent nomen.

Scopas

Salamiæ

Ectrapelos aut hectapales

Insignia corporum. Cap. xvii.

QVod sit hoīum spatiū a uestigio ad uerticem: id esse sparsis manibus inter lōgissimos digytos

obseruatum est: sicuti uires quibusdam dextera parte maiores: quibusdam æquas utraq; : aliquibus leua manu præcipuas. Nec id unq̃ in fœminis. Mares præstare pondere. Et defuncta uiuentibus corpora oium animalium. Et dormiẽtia uigilantibus. Virorum cadauera supina fluitare. Fœminarum pna: uelut pudori defunctarum parcente natura. Exempla uariarum figurarum Cap. xviii.

Concretis quosdã ossibus ac sine medullis uiuere accepimus. Signum eorum esse nec sitim sentire nec sudorem emittere: quãq̃ & uoluntate sciamus sitim uictam. Equitemq; Ro. Iulium Viatorẽ e uocontiorum gente fœderata in pupillaribus annis aquæ subter cutẽ fusæ morbo ꝓhibitum humore a medicis naturam fecisse consuetudine: atq; senecta caruisse potu. Necnon & alii multa sibi imperauere. Diuersorum morum exempla Cap. xix.

Ferunt crassum auum Crassi in parthis interempti nunq̃ risisse. Ob id Agelastũ uocatum. Sicuti nec flesse multos. Socratẽ clarum sapientia eodem semper uisum uultu: nec aut hylari magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquãdo in rigorem quẽdam toruitatemq; naturæ duram & inflexibilẽ: affectusq; humanos adimit: quales apathes græci uocãt. Multos eius generis experti: quodq; mirum sit auctores maximæ sapientie. Diogenem cynicum. Pyrrhonem. Heraclitum. Timonem. Hũc quidem etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc parua naturæ insignia in multis uaria cognoscuntur. Vt in Antonia Drusi nunq̃ expuisse. In pomponio consulari poeta nunquã ructasse. Quibus natu concreta sunt ossa: qui sunt rari admodum: cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate Cap. xx.

Corpore uescos esse: sed eximiis uiribus. Tritanum in gladiatorio ludo samnitium armatura celebrẽ: filiũq; eius militẽ magni Põpeii: & rectos & trãsuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos in brachiis etiã manibusq; auctor est Varro prodigiosa uirium elatione. Atq; etiã hostẽ ab eo ex prouocatiõe dimicantem inermi dextra uno digyto superatum: & postremo correptũ in castra translatum. Alunius Valens meruit in prætorio Diui Augusti centurio uehicula cum culeis onusta donec exinanirentur sustinere solitus. Carpenta comprehensa una manu retinere obnixius cõtra nitentibus iumentis. Et alia mirifica facere: quæ insculpta monumento eius spectantur. Ideo. M. Varro Ruticellus inquit Hercules appellatus: mulum suum tollebat. Fusius Saluius duocentenaria pondera pedibus: totidem manibus: & ducenaria duobus humeris cõtra scalas ferebat. Nos quoq; uidimus Athanatum nomine: prodigiosæ ostentationis quinquagenario thorace plumbeo indutum. Coturnisq; quingentorum pondo calciatum per scœnam ingredi. Crotoniatam Milonem athletam cum constitisset nemo uestigio educebat. Malum tenẽti nemo digytũ corrigebat. Cucurrisse mille centum. lx. stadia: ab athenis lacedæmonẽ biduo Philippidẽ magnum erat: donec Canistius cursor lacedæmonius & Philonides Alexandri magni a sycione elin uno die mil. cc. stadia cucurrerunt. Nunc quidem in circo quosdã. clx. pass. tolerare non ignoramus. Nuperq; Fonteio & Vipsano cons. annos. ix. genitum puerum a meridie ad uesperum. lxxv. M. p. cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demum solida perueniet: si quis cogitet nocte ac die longissimũ iter uehiculis tribus Tyberium Neronem emensum festinantem ad Drusum fratrem ægrotãtem in germania in ea fuerunt ducenta mil. pas.

M. cc. xl.

Anistius

xlv

De uisu Cap. xxi.

Oculorum acies uel maxime fidem excedentia inuenit exempla. in nuce inclusam iliada Homeri carmen in mẽbrana scriptum tradidit Cicero. Idem fuisse qui uideret. c. xxxv. mil. pas. Huic & nomen. M. Varro reddidit Strabonem uocatum Solitum autem punico bello a lilybeo siciliæ promontorio exeunte classe carthaginis portu etiam numerum nauium dicere. Callicrates ex ebore formicas & alia tam parua fecit animalia: ut partes earum a cæteris cerni non possent. Myrmecides quidam in eodem genere inclaruit. a quo quadrigam ex eadem materia quam musca integeret alis fabricatam: & nauem quam apicula pennis absconderet. De auditu. Cap. xxii.

Auditus unũ exẽplum habet mirabile. Prœliũ quo sybaris deleta est: eo die quo gestũ erat auditũ olympiæ. Nã cymbriæ uictoricæ Castoresq; romãi qui persicã uictoria ipso die quo cõtigit nunciauere uisus & auditus & numinũ fuere præsagia. Exẽpla patientiæ Cap. xxiii.

Patientia corporis ut est crebra sors calamitatum innumera documenta peperit. Clarissimum in fœminis leænæ meretricis exemplum: quæ torta non indicauit Harmodium & Aristogitonem tyrãnicidas. In uiris Anaxarchides qui simili de causa cum torqueretur præcisam e dentibus linguam unamq; spem indicii in tyrãnos expuit. Memoriæ exempla Cap. xxiiii

Anaxarchus

Memoria necessariũ maxime uitæ bonũ cui præcipua fuerit haud facile dictũ ẽ: tã multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddit. L. Scipio po. ro. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui & æquestri ordini romæ postero die q̃ aduenerat. Mithrydates duarum & . xx. gentiũ rex totidẽ liuguis iura dixit: ꝓ cotiõe singulas sine interpte affatus. Carmadas quidam in græcia quæ quis exegerit uolumina in bibliothecis legentis mõ repræsentauit. Ars postremo eius rei facta & inuenta est a Simonide melico consumata a Metrodoro Sceptio. ut nihil nõ iisdem uerbis

Charmidas

uerbis redderetur auditum. Nec aliud est æque fragile i hoie morboꝝ & casus iniurias atq; etiam metus sentiens alias particulatim: alias uniuersa: ictus lapide oblitus ē litteras tm̄. Ex præalto tecto lapsus matris & affinium ꝓpinquoꝝ cœpit obliuionem. Alius ægrotus seruoꝝ etiā. Sui uero nois oblitus Messala Coruinus orator. itaq; sæpe deficere tentat & meditatur uel quieto corpore & ualido. Sōno quoq; serpente cōputat: ut manis mens quærat ubi sit loci.

¶ Laus. C. Iulii Cæsaris ¶ Cap. xxv.

ANimi uigore præstantissimū arbitror C. Cæsarem dictatorem. Nec uirtutem cōstantiāq; nunc cōmemoro: nec sublimitatem oium capacē quæ cælo continenē: sed ꝓprium uigorē celeritatēq; quodā igne uolucrem. Scribere & legere simul dictare & audire solitum accepimus. Epistolas uero tantaꝝ reꝝ quaternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret: septenas. Idem signis collatis quinquagies dimicauit. Solus. M. Marcellum trāsgressus qui undequadragies dimicauerat. Nā præter ciuiles uictorias undecies cētum & nonagintaduo milia hominum occisa præliis ab eo nō quidem in gloria posuerim. Tantam etiā coactam humani generis iniuriā. Quod ita esse cōfessus est ipse: belloꝝ ciuilium stragem non ꝑdendo. Vt iustius Pompeio magno tribuatur: octingentas quadragintasex naues piratis ademisse. Cæsari ꝓprium & peculiare fuit præter iam supradicta clæmentiæ insigne: quausq; ad pœnitentiam oēs superauit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplū: cui compari non possit aliud. Spectacula enim edita effusasq; opes aut operum magnificentiam in hac parte enumerare luxuriæ fauētis ē. Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi sublimitas. Captis apud pharsaliam Pompeii magni scriniis epistolarum iterumq; apud tapsum Scipionis ea optima concremasse fide: atq; non legisse.

L. & .ii. Solinus

¶ Laus Pompeii magni ¶ Cap. xxvi.

VErum ad decus imperii Ro. non solum ad uiri unius pertinet uictoriam. Pompeii magni titulos oēs triumphosq; hoc in loco nūcupare: æquato non modo Alexandri magni reꝝ fulgore: sed etiā Herculis ꝓpe ac Liberi patris. Igitur sicilia recuperata unde primū Syllanus i reipublicæ cā exoriens auspicatus est. Africa uero tota subacta & in dictionem redacta. Magniq; noie spolio inde capto eques romanus id qđ antea nemo curru triūphali reuectus ē: & statim ad solis occasum trāsgressus excitatis i pyreneo trophæis oppida octingenta. lxxvi. ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris i ditionem redacta uictoriæ suæ ascripsit: & maiore aīo Sertorium domuit: belloq; ciuili qđ omnia cōcutiebat externa extincto iteꝝ triumphales currus eques Ro. induxit. Totiēs imperator anteq̄ miles. Postea ad tota maria & deinde solis ortus missus: hos retulit patrię titulos: more sacris certaminibus uincentiū Neq; enī ipsi coronantur: sed patrias suas coronant. Hos ergo honores urbi tribuit in delubro Mineruæ quod ex manubiis dicabat. Cn. Pompeius magnus imperator bello. xxx. annorū confecto fusis fugatis occisis in deditionē acceptis hominū centies uicies semel octuagintatribus milibus. Depressis aut captis nauibus. d. cccxlvi. Oppidis castellis mille quingentis. xxxviii. in fidem receptis. Terris a mæotis lacu ad rubrum mare subactis uotum merito Mineruæ. Hoc est breuiarium eius ab oriēte. Triumphi uero quē duxit ad. iii. Kalen. octob. M. Messala. M. Pisone cons. præfatio hæc fuit. Cum oram maritimam a prædonibus liberasset: & imperiū maris populo Ro. restituisset: ex asia: ponto: armenia: paphlagonia: cappadocia: cilicia: syria: scythis: iudæis: albanis: hiberia: insula creta: basternis: & super hæc de regibus Mithridate atq; Tigrane triumphauit. Summa summarum in illo gloria fuit: ut ipse in contiōe dixit: cum de rebus suis dissereret: Asiam ultimam prouintiaꝝ accepisse: eandemq; mediā patriæ reddidisse. Si qs e contrario simili modo uelit percensere Cæsaris res qui maior illo apparuit: totum profecto terrarum orbem enumeret: quod infinitum esse conueniet.

¶ Laus Catonis primi ¶ Cap. xxvii.

CAeteris uirtutum generibus uarie & multi fuere præstantes. Cato primus portiæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatus est: optimus orator: optimus imperator: optimus senator. Quæ mihi omnia etiam si non prius attamen clarius fuisse in Scipione Aemiliano uidentur. Dempto præterea plurimorum odio: quo Cato laborauit. Itaq; sit proprium Catonis quater & quadragies causam dixisse: nec quemq̄ sæpius postulatum: & semper absolutum.

¶ Item de fortitudine. Cap. xxviii.

SOrtitudo in quo maxime extiterit imensæ quæstionis est. Vtiq; si recipiatꝰ poetica fabulositas. Q. Ennius. T. Cecilium Teucrum fratrēq; eius præcipue miratus propter eos sextum annalem adiecit. L. Sicinius Dentatus: qui tribunus plebis fuit. Sp. Tarpeio. A. Thermo cons. haud multo post exactos reges innumerosissima suffragia habet centies uicies prœliatus: octies ex prouocatione uictor. xlv. cicatricibus aduerso corpore insignis nulla in tergo. Item spolia cœpit. xxxiiii. Donatus hastis puris duodeuiginti. Phaleris. xxv. Torquibus tribus & lxxx. Armillis. c. lx. Coronis. xxxvi. Ciuicis xiiii. Aureis octo. Muralibus tribus. Obsidionali una. Fisco æris. x. Captiuis. xx. milibꝰ. Imperatores nouē ipsius maxime opa triūphātes secutus. Preterea qđ optimū in opibus eius reor uno ex ducibus. T. Romulo ex consulatu ad populū cōuicto male acti imperii rei militaris. Haud minora forēt Mālii Capitolini decora: ni ꝑdidisset illa exitu uitæ: ante. xxii. ānos bina cœpat spolia. Primus oium eques coronā

muralem acceperat.vi.ciuicas.xxxvii.dona.xxxiiii.cicatrices aduerso corpore exceperat.P.Seruilium magistrũ equitũ seruauerat:ipse uulneratus humeꝝ ac femur.Sup oĩa capitolium summãq; rem i eo solus a gallis seruauerat:ĩ non regno suo seruasset.Verũ sunt in his quidem uirtutis opera magna sed maiora fortunæ.M.Sergio ut eqdem arbitror nemo quemq̃ hoĩum iure pretulerit:licet pronepos Catilina gratiam nomini derogarit.Secũdo stipendio dextrã manũ perdidit.Stipẽdiis duobus ter & uicies uulneratus ẽ:ob id neutra manu neutro pede satis utilis.Vno tantũ seruo plurimis postea stipendiis debilis miles.Biis ab Hãnibale captus.Neq; enĩ cũ quolibet hoste res fuit.Bis uinculoꝝ eius profugus.xx.mensibus nullo nõ die in cathenis aut cõpedibus custoditus.Sinistra manu sola quater pugnauit:duobus eqs insidente eo suffossis.Dextram sibi fecit ferream:eaq; religata prœliatus.Cremonam obsidione exemit.Placentiã tutatus est.Duodena castra hostiũ in gallia cœpit.Quæ oĩa ex oratione eius apparent habita cũ ĩ prætorio sacris arceretur a collegis ut debilis.Quos hic coronaꝝ aceruos cõstructurus hoste mutato?Etenim plurimũ refert in quẽ cuiusq; uirtus tempora inciderit.Quas trebia ticinusq; aut trasimenus ciuicas coronas dedere?Quæ cãnis corona merita?unde fugisse uirtutis summũ opus fuit.Cæteri profecto uictores hoĩum fuere.Sergius uicit etiã fortunã.Ingenioꝝ gloriæ quis possit agere delectum ꝑ tot disciplinarũ genera & tantã reꝝ opeꝝ uarietatem?nisi forte Homero uate græco nullum fœliciorẽ extitisse cõuenit:siue operis fortuna:siue materia æstimet̃. ¶Diuersæ laudes plurimoꝝ.¶Cap.xxix.

Itaq; Alexander magnus(etenĩ insignibus iudiciis optime citraq; inuidiam tam supba censura peragetur)inter spolia Darii persaꝝ regis unguentoꝝ scrinio capto quod erat auro gemmisq; ac margaritis præciosum uarios eius usus amicis demonstrantibus:quãdo tedebat unguenti bellatorem & militia sordidũ:imo Hercule inquit libroꝝ Homeri custodiæ detur ut præciosissimũ humani animi opus q̃ maxime diuiti ope seruaretur.Idem Pindari uatis familiæ penatibusq; iussit parci:cum thebas raperet.Aristotelis philosophi patriam condidit:tantæq; reꝝ claritati tam benignum testimoniũ miscuit.Archillochi poetæ interfectores Apollo arguit delphis.Sophoclẽ tragici cothurni principẽ defunctum sepelire.Liber pater iussit obsidentibus mœnia lacedæmoniis.Lysandro eoꝝ rege inquietẽ sæpius admonito ut pateretur humari delicias suas.Requisiuit rex qui supremum diem athenis obisset:nec difficulter ex iis quæ deus significasset intellexit:pacemq; funeri dedit.

Suã credidit

¶De Platone Ennio Virgilio M.Varrone & M.Cicerone.¶Cap.xxx.

Platoni sapientiæ antistiti Dyonisius tyrãnus alias sæuitiæ superbiæq; natus uittatam naue misit obuiã:ipse quadrigis albis egredientẽ in littore excepit.Viginti talentis unã orationẽ Isocrates uendidit.Aeschines atheniẽsis summus orator cũ accusationẽ qua fuerat usus rhodi legisset legit & defensionẽ Demosthenis:ob quã in illud depulsus fuerat exilium.Mirantibusq; tum magis fuisse miraturos dixit:si ipsum orantẽ audiuissent:in calamitate testis ingẽs factus inimici.Tucydidẽ imperatorẽ atheniẽses ĩ exiliũ egere:reꝝ gestaꝝ cõditorẽ reuocauere:eloquẽtiã mirati cuius uirtutẽ dãnauerant.Magnũ & Menãdro in cõmico socco testimoniũ regũ ægypti & macedoniæ cõtingit:classe & ꝑ legatos petito.Maius ex ipso regiæ fortunæ prælata litteraꝝ cõscientia.Perhibuere & romani ꝓceres etiam externis testimonia.Cn.Pompeius cõfecto mithridatico bello intraturus Posidonii sapientiæ professione clari domũ fores percuti de more a littore uetuit:& fasces lictorios ianuæ submisit is:cui se oriẽs occidensq; submiserat.Cato censorius in illa nobili trium sapientiæ procerũ ab athenis legatiõe audito Carneade:q̃ primũ legatos eos censuit dimittendos:quoniã illo uiro argumentãte quid ueri esset haud facile discerni posset.Quanta moꝝ cõmutatio?Ille semp alioquin exitiali appellãs nomine uniuersos ex italia pellendos censuit græcos.At ꝓnepos eius uticẽsis cato unũ ex tribunatu militũ philosophũ.alterũ ex cypria legatione deportauit.Eandẽq; linguã ex duobus Catonibus in illo abiecisse.in hoc ĩportasse memorabile est.Sed & nostroꝝ gloriã ꝑcenseamus.Prior Africanus.Q.Ennii statuã sepulchro suo ĩponi iussit:clarũq; illud nomẽ ĩmo uero spoliũ ex tertia orbis parte raptũ in cinere supremo cum poetæ titulo legi.Diuus augustus carmina Virgili cremari cõtra testamẽti eius uerecũdiã uetuit.Maiusq; ita uati testimoniũ cõtigit:q̃ si ipse sua carmina ꝓbauisset.M.Varronis in bibliotheca que prima in orbe ab Asinio Pollione de manubiis publicata romæ & unius uiuentis posita imago ẽ:haud minore(ut equidem reor gloria principe oratore & ciue ex illa ingeniorum quæ tunc fuit multitudine uni hãc coronã dante:q̃ cũ eidẽ magnus Pompeius pyratico ex bello naualẽ dedit.Innumerabilia deĩnde sunt exempla romana si persequi libeat:cum plures una gens in quocũq; genere eximios tulerit:q̃ cætære terræ.Sed quo & te M.Tulli piaculo taceã?quo ue maxime excellentẽ insigni prædicem:quo potius q̃ uniuersi populi & illius gentis ãplissimo testimonio:& tota uita tua ad consulatũ tantũ operibus electis?Te dicente legem agrariam hoc est alimenta sua abdicauerunt tribus.Te suadente Roscio theatralis seditionis auctori leges ignouerunt:notatasq; sedes ignominiæ discrimine æquo aĩo tulerunt.Te orante ꝓscriptoꝝ liberos honores petere puduit.Tuũ Catilĩa fugit ingeniũ.Tu.M.Antoniũ ꝓscripsisti.Salue primus oĩum parẽs patriæ appellate.Primus in toga triũphũ:linguæq; laureã merite:& facundiæ litteraꝝ latinarum parens æque

rens æque ut dictator Cæsar hostis quondam tuus de te scripsit: omnium triumphorum lauream adeptę maiorem. Quanto plus est ingenii romani terminos in tantum promouisse q̄ imperii.

De morum maiestate Cap. xxxi.

RElìquis animi boni præstitere & apud cæteros mortales sapientia: ob id Cati Corculi apud romanos cognominati. Apud græcos Socrates oraculo Apollinis Pythii prælatus cunctis.

De auctoritate Cap. xxxii.

RVrsus mortales oraculorum societatem dedere Chiloni lacedæmonii tria præcepta eius delphis consecrando aureis litteris quæ sunt hæc. Nosse se queq̄: & nihil nimium cupere. Comiteq; æris alieni atq; litis esse miseriam. Quin & funus eius cum uictore filio olympię expirasset gaudio tota græcia prosecuta est. De diuinitate Cap. xxxiii.

Sponsionem

DIuinitas & quædam cælitum societas nobilissima ex fœminis in sybilla fuit. Ex uiris in Melāpode apud græcos: apud romanos in Martio. De Nasica Cap. xxxiiii.

VIr optimus semel a condito æuo iudicatus est Scipio Nasica a iurato senatu. Idem in toga candida bis repulsa notatus a populo. In summa ei in patria mori non licuit. Nō hercule magis q̄ extra uincula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati. De pudicitia Cap. xxxv.

PVdicissima fœmina semel matronaꝝ sententia iudicata est Sulpitia Paterculi filia: uxor Fuluii Flacci electa ex centum præcipuis: quæ simulacrum Veneris ex sybillinis libris dedicaret. Iteꝝ religionis experimēto claudia inducta romam deoꝝ matre. De pietate Cap. xxxvi.

PIetatis exempla infinita q̄dem toto orbe extitere: sed romæ unū cui: compari cuncta nō possint Humilis in plebe & ideo ignobilis puerpera supplici cā carcere inclusam matrē cū impetrasset aditū a ianitore semp excussa ne quid inferret cibi: deprehensa ē uberibus suis alens eā. Quo miraculo matri salus donata filię pietate est. Ambæq; ꝑpetuis alimētis Et locus ille eidē cōsecratus est deę. C. Quintio. M. Attilio cons. templo pietatis extructo in illius carceris sede ubi nunc Marcelli Theatrū est. Gracchoꝝ pater anguibus apprehensis in domo cū responderetur ipsum uicturum alterius sexus interempto: immo uero inquit meum necate. Cornelia enim iuuenis ē: & parere adhuc pōt: hoc erat uxori parcere: & reipublicæ consulere: idq; mox cōsecutum est. M. Lepidus Apuleiæ uxoris caritate post repudium obit. P. Rutilius morbo leui impeditus nuntiata fratris repulsa in consulatus petitione ilico expirauit. Publius Catienus Philotimus patronum adeo dilexit ut hæres omnibus bonis institutus in rogū eius se iaceret. De artiū plurimaꝝ excellētia: astrologia: grāmatica: geometria. Cap. xxxvii.

VAriarum artiū sciētia innumerabiles enituere: quos tamē attingi par sit florem hoīum libantibus. Astrologia Berosus cui ob diuinas prædictiones athenieſes publico ingymnasio statuā in aurata lingua statuere. Grāmatica Apollodorus: cui amphyctiōes græciæ honorem habuere. Hippocrates medicina pollens: qui uenientē ab illyriis pestilentiam prædixit: & discipulos ad auxiliandum circa urbes dimisit. Cui ob meritū honores illos quos Herculi decreuit græcia. Eandem scientiā in Teombroto Ptolemæus rex megalensibus sacris donauit centū talentis seruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama est extracta Philippi regis oculo sagitta: & citra deformitatem oris curata orbitate luminis. Summa autem Asclepiades prusiensis condita noua secta spretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis: reperta ratione qua uinū ægris medeꝛ: relato e funere hoīe & cōseruato: sed maxime sponsione facta cum fortuna ne medicus crederetur. si unq̄ inualidus ullo modo fuisset ipse: & uictor suprema in senecta lapsu scalarum examinatus est. Grande & archimedi geometricæ ac machinalis scientię testimonium. M. Marcelli contigit interdicto cum syracusæ caperentur: ne uiolaretur unus: nisi fefellisset imperium militaris imprudentia. Laudatus Ctesiphon Gnosius æde ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata: Philon athenis armamentario mille nauium. Ctesibius pneumatica ratione & hydraulicis organis repertis. Dinocrates metatus Alexandro condente in ægypto alexandriam. Idem hic imperator edixit ne quis ipsum alius q̄ Appelles pingeret: q̄ Pyrgoteles sculperet: q̄ Lisippus ex ære duceret. Quæ artes pluribus inclaruere exemplis. Item mira opera artificis. Cap. xxxviii.

Chinocrates

ARistidis thebani pictoris unam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus est. Octingenta emit duas Cæsar dictator. Mediam & Aiacem Timomachi in templo Veneris genetricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturam magnetum exitii haud mediocris pari rependit auro. Rhodum non incendit rex Demetrius expugnator cognominatus ne tabulam Protogenis cremaret a parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus est: gnidiaq; Venere præcipue: uesano amore cuiusdam iuuenis insigni: & Nicomedis æstimatione regis grandi gnidiorum ære alieno permutare eam conati. Phidiæ Iupiter olympius quotidie testimonium perhibet. Mentori Capitolinus & Diana ephesia: quibus fuere consecreta artis eius uasa. De seruitiis Cap. xxxix.

PRetiū hoīs in seruitio geniti maximū ad hanc diem quod eqdem compererim fuit grāmaticæ artis Daphnidis Cn. Pisaurense uendente: & M. Scauro principe ciuitatis. iii. mil. d. cc. sester

tiis licente. Excessere hoc in nostro æuo nec modice histriones: sed libertatem suam mercati. Quippe cũ iam apud maiores Roscius histrio .iii. mil. d. anniã mercasse ꝓdatur: nisi si qs in hoc loco desiderat armeniaci belli paulo ante propter Tyridatẽ gesti dispensatorem quẽ Nero .iii. cxxx. manumisit. Sed hoc precium belli non hominis fuit. Tam hercule q̃ libidinis non formæ Paronetemi spadonis Seiano .iii. mil. d. mercante a Sutorio Prisco. Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis quoniam arguere nulli uacabat.

Fortunæ

De præstantia gentium. Cap. xl.

GEntium in toto orbe prestantissima una omni uirtute haud dubie romana extitit. Fœlicitas cui præcipua fuerit hoĩ non est humani iudicii cũ prosperitatẽ ipsam alius alio modo & suopte ingenio quisq; terminet. Si uerum facere iudicium uolumus ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere: mortaliũ nemo est fœlix. Abunde igitur atq; indulgẽter fortuna deciditur cũ eo qui iure dici nõ infœlix põt. Quippe ut alia nõ sint: certe ne lassescat fortuna metus est. Quo semel recepto solida fœlicitas non est. Quid ꝙ nemo mortalium omnibus horis sapit: utinãq; falsum hoc & non a uate dictum q̃ plurimi iudicent. Vana mortalitas: & ad circũscribendam seipsam ingeniosa: computat more thraciæ gentis: quæ calculos colore distinctos pro experimento cuiusq; diei in urnam condit: ac supremo die separatos dinumerat: atq; ita de unoquoq; pronuntiat. Quid ꝙ iste calculi cãdore illo laudatus dies originem mali habuit? Quãmultos accepta afflixere imperia? Quãmultos bona perdidere: & ultimis mersere suppliciis? Ista nimirum bona: si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita est profecto alius de alio iudicat dies: & tamẽ supremus de omnibus: Ideoq; nullis credendum est Quid ꝙ bona malis paria non sunt etiã pari numero: Nec lætitia ullo minimo mærore pensanda. Heu uana & imprudens diligentia. Numerus dierũ computatur ubi quæritur pondus.

De fœlicitate fœminæ. Cap. xli.

VNa fœminarum in omni æuo Lampido lacedæmonia refertur: quæ regis filia: regis uxor: regis mater fuit. Vna Pherenice: quæ filia soror mater Olympionicarum. Vna familia Curionũ in qua tres continua serie oratores extiterunt. Vna fabiorum: in qua tres continui principes senatus. M. Fabius Ambustus. Fabius Rutilianus filius. Q. Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. Cap. xlii.

CAetera exempla fortunæ uariantis innumera sunt. Etenim quæ facit magna gaudia nisi ex malis? aut quæ mala immensa nisi ex ingentibus gaudiis.

De bis proscriptis. L. Scylla. Q. Metello. Cap. xliii.

SEruauit proscriptũ a Sylla. M. Fidustium senatorem ãnis .xxxvi. Sed iterum proscriptus supstes Scyllæ uixit usq; ad Antoniũ. Cõstat nulla alia de cã ab eo ꝓscriptum q̃ quia proscriptus fuisset. Triumphare. P. Ventidium de parthis uoluit quidem solum: sed eundẽ in triumpho asculano. Cn. Pompeii Strabonis duxit puerum. Quanq̃ Massurius auctor est bis in triumpho ductum. Cicero mulionẽ castrẽsem suffaraneũ fuisse. Plurimi iuuentã inopẽ ĩ caliga militari tolerasse. Fuit & Balbus Cornelius maior cõsul: sed accusatus atq; de iure uirgaꝝ in iudicũ consiliũ missus. Primus externoꝝ atq; etiam in oceano genitoꝝ usus illo honore quẽ maiores latio quoq; negauerũt. Est &. L. Fuluius inter insignia exempla tusculanoꝝ rebellantiũ consul: eodẽ quoq; honore cũ transisset exornatus cõfestim a populo ro. qui solus eodẽ anno quo fuerat hostis romæ triumphauit ex iis: quoꝝ consul fuerat. Vnus hominũ ad hoc æui fœlicis sibi cognomẽ asseruit L. Sylla ciuili nempe sanguine ac patriæ oppugnatione adoptatus & quibusnã fœlicitatis inductus argumentis? ꝙ proscribere tot milia ciuium ac trucidare potuisset. O parua interpretatio & futuro tempore infœlix. Nõ melioris sortis tũc fuere peuntes: quoꝝ miseremur hodie: cũ Syllam nemo nõ oderit? Age nõ exitus uitę eius oĩum proscriptoꝝ ab illo calamitate crudelior fuit: erodente seipso corpore & supplicia sibi gignente: qd' ut dissimulauerit & supremo somno euis cui ĩmortuus quodãmodo est: credamus ab uno illo inuidiã gloria uictam. Hoc tamẽ nempe fœlicitati suæ defuisse cõfessus est ꝙ capitoliũ nõ dedicauisset. Q. Metellus in ea oratione quã habuit in supremis laudibus patris sui L. Metelli pont. bis consulis: dictatoris: magistri equitum: Quindecimuiri agris dandis: qui primus elephantos primo punico bello duxit in triumpho scriptũ reliquit. Decem maximas res optimasq; in quibusq; quærendis sapientes ętatem exigerent: cõsumasse eũ. Voluisse enim primariũ bellatorem eẽ: Optimum oratorem: Fortissimum imperatorem. Auspicio suo maximas res geri. Maximo honore uti: summa sapiẽtia esse: summũ senatorẽ haberi. Pecuniã magnam bono modo inuenire. Multos liberos relinquere: & clarissimũ in ciuitate esse. Hæc contingisse ei: nec ulli alii post romam conditã. Longũ est refellere & superuacuum: abunde uno casu refutante. Siquidem is Metellus Orbam luminibus exegit senectam amissis incendio cũ palladium raperet ex æde ueste memorabili causa: sed euentu misero. Quo fit ut infœlix quidẽ dici nõ debeat: fœlix tamẽ esse non possit. Tribuit ei po. ro. quod nunq̃ ulli alii ab cõdito æuo ut quotiens in senatũ iret: curru ueheretur ad curiam: magnũ & sublime sed pro oculis datum.

De altero Metello. Cap. xliiii.

HVius quoq;. Q. Metelli qui illa de patre dixerat filius inter rara fœlicitatis humanæ exempla numeratur.

numeratur. Nam præter honores amplissimos cognomenq; macedoniæ a quattuor filiis illatus est ro-
go: uno prætore: tribus consularibus: duobus triũphalibus: uno censorio: quæ singula quoq; paucis con
tigere: In ipso tamen flore dignitatis suæ ab Catinio Labeone cui cognomẽ fuit Macerioni: tribuno ple-
bis: quem e senatu censor eiecerat reuertẽs e campo meridiano tempore uacuo foro & capitolio ad tarpe
ium raptus ut præcipitaretur conuolante quidem tam numerosa illa cohorte quæ patrem eum appella-
bat: Sed ut necesse erat in subito: tarde: & tanq̃ in exequias: cũ resistẽdi sacroq; sanctũ repellendi: ius non
esset: uirtutis suæ opera & censura periturus: ægre tribuno qui intercederet repto a limine ipso mortis re
uocatus alieno beneficio postea uixit: Bonis inde etiam consecratis a damnatu suo tanq̃ parũ esset fauciũ
certe intortarum: expressiq; per aures sanguinis pœnã exactã esse. Equidẽ & Africani Aemiliani inimicũ
fuisse inter calamitates duxerim ipso teste Macedonico. Siquidẽ liberis dixit. Ite filii celebrate exequias:
nunquã ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iã balearicis & creticis & diadematis iã Macedoni
cus ipse. Verũ ut illa sola iniuria æstimet: quis hunc iure fœlicem dixerit periclitatum ad libidinẽ inimi-
ci: nec Africano saltẽ paris: quos hostes uicisse tanti fuit: aut quos non honores currusq; illa sua uiolen-
tia fortuna retroegit per mediam urbem censore tracto: Etenim sola hæc moriẽdi ratio fuerat tracto in
capitoliũ illo in quod triumphans ipse deorũ exuuiis ne captiuos quidẽ sic traxerat. Maius hoc scelus fœ
licitate cõsecuta factũ est: periclitato macedonico uel funus tantũ ac tale perdere: in quo a triũphalibus
liberis portaret in rogũ uelut exequiis quoq; triũphans. Nulla est ꝑfecto solida fœlicitas: quã cõtume
lia ulla uitæ rumpit: nedũ tanta. Q d' superest nescio maior glorię an indignationi dolor accedat: inter tot
Metellos tam scelerata Catinii audaciã semp fuisse inultã.

De Diuo Augusto. Cap. xlv.

IN Diuo quoq; Augusto quem uniuersa mortalitas in hac censura nũcupat: si diligẽter æstimẽ
tur cũcta: magna sortis humanę reperientur uolumina Repulsa in magisterio equitum apud
auunculum: & contra uoluntatem eius prælatus Lepidus. Proscriptionis inuidia in collegam:
Collegium in triumuiratu pessimorum ciuium: nec æqua saltẽ portione: sed prægraui Antonio Philip-
pensi prœlio morbo: fuga & triduo in palude latebræ ægroti. Et ut fatentur Agrippa & Mœcenas aqua
subter cutẽ fusa. Turgida latera. Naufragia sicula: Et alia ibi quoq; in spelunca occultatio. Iam in naua-
li fuga urgẽte hostium manu preces. Proculeio mortis admotæ. Cura perusinæ cõtentionis. Sollicitudo
martis actiaci: pannoniciq; belli. Ruinæ pontis. Tot seditiones militum. Tot ancipites morbi corporis.
Suspecta Marcelli uota. Pudenda Agrippæ ablegatio. Totiẽs petita isidiis uita. Incusatæ liberorũ mor
tes: luctusq; nõ tm orbitate tristes. Adulteriũ filiæ. Et consilia patricidæ palã facta. Cõtumeliosus priui
gni Neronis secessus. Aliud neptis adulterium. Iuncta deinde tot mala. Inopia stipendii. Rebellio illy-
rici. Seruitiorũ delectus. Iuuentutis penuria. Pestilentia urbis. Fames sitisq; italiæ. Destinatio expirandi.
Et quatridui inedia maior pars mortis in corpus recepta: iuxta hæc uariana clades & maiestatis eius fœ
da sugillatio. Abdicatio postumi Agrippæ post adoptionem. Desiderium post relegatiõem. Inde suspi
tio in Fabium: archanorũq; proditionem. Hinc uxoris & Tyberii cogitatiões suprema eius cura. Insum
ma deus ille celumq; nescio adeptus magis an meritis hærede non suo filio excessit.

Hostis suæ uel sui

Quos beatissimos dii iudicauerunt. Cap. xlvi.

SVbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad castigandam hominum uanitatem a
deo emissa. Duo sunt hæc. Phedium fœlicissimũ qui pro patria proximo occubuisset. Iterum a
Gige rege tunc amplissimo terrarum consultum Aglauum Psophidium esse fœliciorẽ. Senior
hic in angustissimo arcadiæ paruum sed annuis uictibus large sufficiens prędium colebat: nunquã ex eo
egressus. Atq; ut e uitæ genere manifestum est: minima cupidine, minimum in uita mali expertus.

Quem uiuentem ut deum coli iusserunt. Cap. xlvii.

COnsecratus est uiuus sentiensq; oraculi eiusdem iussu & iouis deorũ summi a stipulatu Euthy
mus pycta semper olympię uictor & semel uictus. Patria ei locri i italia: ibi imaginem eius eẽ:
& olympiæ alteram eadem die tactam fulmine callimachum ut nihil aliud miratum uideo: ad
eumq; iussisse sacrificari: & quod uiuo factitatũ & mortuo: nihilq; adeo mirũ aliud q̃ hoc placuisse diis.

De spatiis uitæ longissimis. Cap. xlviii.

DE spatio atq; longinqtate uitæ hoĩum nõ locorũ modo situs: uerũ exempla ac sua cuiq; sors na
scendi incertũ fecere. Hesiodus q primus de hoc aliqua ꝓdidit fabulose (ut reor) multa de ho
minũ æuo referẽs cornici nouẽ nostras attribuit ætates. Quadruplũ eius ceruis. id triplicatum
coruis. Et reliqua fabulosius in phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Arganthonio tartesiorũ regi. cl. tri
buit annos. Cyniræ cypriorũ. x. annos amplius. Aegimio ducẽtos. Theopõpus Epimenidi Gnosio. clvii.
Hellanicus quosdã in ætolia epiorũ gentis ducẽtos explere. Cui astipulatur Damiates memorans Picto
reum ex iis præcipuum corpore uiribusq; etiã trecentis uixisse. Ephodorus arcadũ reges trecentis annis.
Alexander & Cornelius Dãdonẽ quẽdã in illyrico quingentis uixisse. Xenophon Impetrim, pulutiniorũ
insulæ regẽ octingentis: atq; ut parce mentitus filiũ eius sexcẽtis. Quæ oĩa iscitia tẽporũ acciderunt. An-

num.n.alii æstate unum determinabant: & alterū hyeme: Alii quadripartitis temporibus sicut arcades: quorū anni trimestres fuere: Quidā lunæ senio ut ægyptii: Itaq; apud eos aliqui & singula milia annorū uixisse produntur: Sed ut ad cōfessa transcamus: Arganthoniū gaditanū octoginta annis regnasse ꝑpe certū est: Putant quadragesimo cœpisse. Maxinissam.lx.annis regnasse indubitatū est: Gorgiam siculū centum octo uixisse. Q.Fabius Maximus sexagintatribus annis augur fuit. M.Perpenna & nuper. L. Volusius Saturninus oīum quos in consulatu sententiam rogauerant superstites fuere: Perpenna septē reliquit ex iis quos censor legerat. Vixit ānos nonagintaocto. Qua in re & illud adnotare succurrit: unū oīno quinqueniū fuisse quo senator nullus moreretur. Cū Flaccus & Albinus censores lustrum condide re usq; ad ꝓximos censores ab anno urbis qngentesimo septuagesimonono. M. Valerius Coruinus cen- tū annos impleuit. Cuius inter primum & sextum cōsulatū.xlvi.anni fuere. Idem sella curuli semel ac ui cies sedit: quoties nemo alius. Aequauit eius uitæ spatium Metellus Pontifex. Et ex fœminis Liuia Ru- tilii nonaginta septem annos excessit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagintanouem. Te- rētia Ciceronis.cxvii. Clodia Ofelli.cxv. Hæc quidem etiam enixa quindecies. Luceia mima centum an- nis in scæna pronunciauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta est in scænā Cn. Pompeio Q. Sulpitio cons. ludis pro salute Diui Augusti uotiuis annum centesimum quartum agens. Quæ producta fuerat tyrocynio a.M.Pompeio ædili plebis. C.Mario. Cn.Carbone cons. ante annos nonagintaunum. Et a magno Pompeio magni theatri dedicatione anus pro miraculo reducta. Sammulam quoq; centum de cem annis uixisse auctor est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionē qui primus togatus salta- re instituit utrisq; secularibus ludis saltasse: & Diui Augusti & quos Claudius Cæsar cōsulatu suo quar cto fecit: quando sexagintatres non amplius anni interfuere: qq̄ & postea diu uixerit. In tmoli montis ca cumine quod uocant tempsin.cl.annis uiuere Mutianus auctor est. Todidem annos item cēsum Clau dii Cæsaris censura. T.Fullonium bononiensem: idq; collatis censibus quos ante detulerat: uitæq; argu- mentis (etenim id curæ principi erat) uerū apparuit.

¶De uarietate nascendi. Cap.xlix.

Poscere uidetur locus ipse syderalis scientiæ sententiam. Epigenes.cxxii.annos impleri negauit posse. Berosus excedi centum septēdecim. Durat & ea ratio quā Petosyris ac Necepsos tradide runt: & trimorion appellant a trium signorum portione: qua posse in italiæ tractu.cxxvi.ānos uitæ contingere apparet. Negauere illi quēq̄ nonaginta partium exortiuam mensuram quod anaphoras uocant transgredi: & has ipsas incidi occursu maleficorum syderum: aut etiam radiis eorum solisq;. Rur sus Aesculapii sententiam secuti: qui statuta uitæ spatia a stellis accipi dicit. Sed quantū plurimū tribuat incertū est. Rara autem esse dicunt longiora tēpora: quandoqdem momentis horaꝝ insignibus lunæ die rum ue septem &.xxiiii.quæ nocte ac die obseruantur ingens turba nascatur: scansili annorum lege occi- dua: quā climacteras appellant: non fere ita genitis quinquagesimūquartum annum excedentibus. Pri- mum ergo artis ipsius incōstantia declarat q̄ incerta res sit. Accedunt experimenta & exempla recentissi mi census: quē intra quadrieniū imꝑatores Cæsares Vespasiani pater filiusq; censores egerunt. Nec sunt oīa uasaria excutienda. Mediæ tm̄ partis inter apenninū montē padumq; ponemus exempla. Centū ui- ginti natos ānos parmæ tres edidere. Brixelli unū.cxxv. Parmæ duos.cxxx. Placentiæ unū.cxxxi. Fanen- tiæ unam mulierē.cxxxii. Bononiæ. L.Terentiū Marci filium. Arimini uero. M.Apomū. C.&. L.Tertu lam.cxxxvii. Citra placentiā in collibus oppidū est ueleiaciū: in quo.cx.natos ānos sex detulere. Quat- tuor centenos uicenos. Vnū.cl. M.Mutius. M.filius Galerius fœlix: ac ne pluribus moremur in re con- fessa in regione italiæ octaua centenū annoꝝ censi sunt hoīes.liiii. Centenū denū hoīes.lvii. Centenū uice num quinū hoīes duo. Centenū tricenū hoīes quattuor. centenum tricenum quinum aut septenū totidē. centenū quadragenum hoīes tres. Alia mortalitatis cōstātia. Homerus eadem nocte natos Hectorē & Polydamanta tradit tam diuersæ sortis uiros. C.Mario. C.Carbone iii.cons.ad.v.Kalē.iunias. M.Celi us Rufus & Cornelius Lucinius Caluus eadem die geniti sunt: oratores qdem ambo: sed tamen dispa ri euentu. Hoc etiam iisdem horis nascentibus in toto mundo quotidie euenit: pariterq; domini ac serui gignuntur: reges & inopes.

¶In morbis uaria exempla. Cap.l.

Publius Cornelius Rufus qui consul cū Manio Curio fuit dormiens oculoꝝ uisum amisit: cū id sibi accidere somniaret. E diuerso Phalereus iam tum deploratus a medicis uomicæ morbo: cū mortem i acie quæreret uulnerato pectore medicinā inuenit ex hoste. Q.Fabius Maximus cons. apud flumen isarā prœlio cōmisso aduersus allobrogū regem aruernorūq; gentes ad.vi.idus augu stas.cxxx. ꝑduellium cæsis febri quartana liberatus est in acie. Incertum ac fragile nimirum est hoc mu- nus naturæ quicquid datur nobis. Malignum uero & breue in iis etiam quibus largissime contingit: uni uersum utiq; æui tempus intuentibus. Quid ꝙ æstimatione nocturnæ quietis dimidio quisq; spatio ui- tæ suæ uiuit? Pars æqua morti similis exigitur: aut pœnæ nisi contingit quies. Nec reputantur infantiæ anni qui sensu carent: nec senectæ in penā uiuacis. Tot periculorum genera: tot morbi: tot metus: tot curæ: totiens inuocata morte ut nullum frequentius sit uotum. Natura uero nihil hoībus breuitate ui- tæ præstitit

Marginal notes: C.v.aut C.vii. — ix. — Pharæus

tæ præstitit melius. Hebescunt sensus. Mēbra torquent̄. Præmorit̄ uisus: auditus: incessus: dētes etiam ac ciborū instrumenta: & tamen uitæ hoc tempus annumeratur. Ergo pro miraculo & id solitariū reperitur exemplum. Xenophilum musicum centum & quinq; annis uixisse sine ullo corporis incommodo. At hercule reliquis omnibus per singulas membroꝝ ptes qualiter nullis aliis aīalibus: certis pestifer calor remeat horis: aut rigor: neq; horis mō: sed & diebus noctibusq; trinis quadrinis ue etiam toto anno. Atq; etiam morbus est aliquis per sapientiam mori. Morbis enim quoq; quasdā leges natura imposuit. Quadrini circuitus febrē nunq̄ bruma nunquā hybernis mēsibus incipere. Quosdam post sexagesimū uitæ spaciū nō accedere. Alios pubertate deponi a fœminis præcipue. Senes minime sentire pestilentiā. Namq; uniuersis gentibus ingruunt: morbi: & generatim mō seruitiis: mō proceꝝ ordini aliosq; per gradus. Qua in re obseruatum in meridianis ptibus ad occasum solis pestilentiā semp ire. Nec unq̄ fere aliter fieri nisi hyeme: nec ut ternos excedat menses.

¶ De signis mortis. ¶ Cap. li.

IAm signa lœtalia in furoris morbo risum. Sapientiæ uero ægritudine fimbriarū curam & stragulæ uestis plicaturas. A somno mouentiū neglectū profundi humoris e corpore effluuium in oculoꝝ quidem & narium aspectu indubitata maxime etiā supino assiduo cubitu. Venarū inæquali aut formicante pcussu. Et alia quoq; Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt. Et cum innumerabilia sint mortis signa: salutis securitatisq; nulla sunt. Quippe cum censorius Cato ad filium de ualitudinis quoq; obseruatione ut ex oraculo aliquo prodiderit senilem iuuentā præmaturæ mortis esse signum. Morborum uero tam infinita ē multitudo ut Pherecides Syrus copia serpentiū ex corpore eius erūpente expirauerit. Quibusdam ppetua febris est ut. C. Mœcenati. Eidem trienio supremo nullo horæ momento contigit somnus. Antipater sydonius poeta omnibus annis uno die natali tantum corripiebatur febre. & eo consumptus est satis longa senecta.

Pergrandis

¶ De his qui elati reuixerunt. ¶ Cap. lii.

AViola consularis in rogo reuixit. Et quoniā subueniri non potuerat præualente flamma uiuus crematus est. Similis causa in L. Lamia prætorio uiro traditur. Nā Celium Tuberonē prætura functum a rogo relatum Messala: Rufus & pleriq; tradunt. Hæc est conditio mortalium. Ad has & eiusmodi occasiones fortunæ gignimur: uti de hoīe ne forte morti quidē debeat credi. Reperimus inter exempla Hermotinii Clazomenii aīam relicto corpore errare solitam: uagamq; e longinquo multa annunciare: quæ nisi a præsenti nosci non possent: corpore interim semianimi: donec cremato eo inimici q̄ Cantaridæ uocabantur remeanti animæ uelut uaginam ademerint. Aristæi etiā uisam euolantem ex ore in proconeso corui effigie magna quæ sequit̄ fabulositate: quā equidē & in gnosio Epimenide simili mō accipio. Pueꝝ æstu & in itinere fessum ī specu septē & quinquaginta dormisse ānis: reꝝ faciē mutationēq; mirantem uelut postero experrectum die. Hinc pari numero dieꝝ senio ingruente: ut tamē in septimū & quinquagesimū atq; centesimū uitæ duraret annum. Fœminaꝝ sexus huic malo uidetur maxīe oportunus conuersione uuluæ: quæ si corrigat̄ spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud græcos uolumen Heraclidis septem diebus fœminæ exanimis ad uitā reuocatæ. Varro quoq; auctor est uiginti uiris agros diuidentibus capuæ quendā qui efferret̄ Pheretro domū remeasse pedibus. Hoc idē aquini accidisse. Romæ quoq; Corfidium materteræ suæ maritū funere locato reuixisse: & locatorem funeris ab eo elatum. Adiecit miracula quæ tota indicasse conueniat. E duobus fratribus equestris ordinis Corfidio maiori accidisse ut uideretur expirasse: apertoq; testamēto recitatū hæredē minorē funeri instituisse. Interim eum qui uidebatur extinctus plaudendo concinuisse mysteria: & narrasse a fratre se uenisse Cōmendatā sibi filiam ab eo. Demonstratum præterea quo in loco defodisset aurum nullo conscio: & rogasse ut iis funeribus quæ comparasset efferetur. Hoc eo narrante fratris domestici prope annunciauere exanimatū illum: & aurum ubi dixerat repertum est. Plena præterea uita est his uaticiniis: sed non conferenda: cum sæpius falsa sint. Scut ingenti exemplo docebimus. Bello siculo Gabienus Cæsaris classium fortissimus captus a Sex. Pompeio iussu eius incisa ceruice & uix cohærente iacuit in littore tota die. Deinde cum ad uesperauisset: cum gemitu præcibusq; congregata multitudine petiit uti Pompeius ad se ueniret: aut aliquem ex caris mitteret. Se autem ab inferis remissum: habereq; quod nuntiaret. Misit plures Pompeius ex amicis: quibus Gabienus dixit. Inferis diis placere Pompeii causas & partes pias. Proinde euentum futurum quem optaret: hoc se nuntiare iussum. Argumentum fore ueritatis ꝙ peractis mandatis protinus expiraturus esset. Idq; ita euenit. Post sepulturam quoq; uisorum exempla sunt: nisi ꝙ naturæ opera non prodigiosa consectamur.

Forte detrahendū est.

Equidem

Cōciuisse misteria

¶ De mortibus repentinis. ¶ Cap. liii.

IN primis autem miraculo sunt atq; frequenter mortes repentinæ. Hoc est summa uitæ fœlicitas: quā esse naturalem docebimus. Plurimas prodidit Verrius. Nos cum delectu modū seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonē de quo diximus Sophocles & Dionysius siciliæ tyrānus uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuntio. Mater pugna illa cannensi filio incolumi uiso contra falsum nuntium. Pudore Diodorus sapientiæ dialeticæ professor lusoria quæstione non ꝓtinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euidentibus causis obiere dum calciantur matutino: duo Cæsares Præ-

Frequētiam

tor & prætura populi ro. functus dictatoris Cæsaris pater. Hic pisis exanimatus: illæ romæ. Q. Fabius maximus in consulatu suo pridie Kalen. ianua. In cuius locum. M. Orellius paucissimarũ horarũ consulatum petiit. Itẽ. C. Vulcatius Gurges senator. Oẽs adeo sani atq; tepestiui ut de pgrediendo cogitarẽt. Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius cum egressus in senatũ iret offenso pede in comitio. Legatus quoq; qui rhodiorũ cãm in senatu magna cũ admiratione orauerat: in liminæ curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus præfectura & ipse functus cũ a puero quæsisset horas. A. Pompeius in capitolio cum deos salutasset. M. Iuuentius Thalna cõs. cũ sacrificaret. C. Seruilius Pansa cũ staret in foro ad tabernam hora diei secunda: in P. Pansam fratrem innixus. Bebius Iudex dum uadimonium differri iubet. M. Terentius Corax dum tabellas scribit in foro. Necnõ & proximo anno dum cõsulari uiro in aurem dicit eques romanus ante Apollinẽ eboreum qui ẽ in foro Augusti. Super oẽs C. Iulius medicus dum inungit specillũ per oculũ trahens. A. Manlius Torquatus consularis cũ in cœna placentam appeteret. L. Dutius medicus Valla dum mulsi potionem hausit. Ap. Saufeius cũ a balneo reuersus mulsum bibisset: ouũq; sorberet. P. Quintius Scapula cum apud Aquiliũ Gallũ cœnaret. Decimus Saufeius Scriba cũ domi suæ pranderet. Cornelius Gallus prætorius & Q. Heterius eques ro. in Venere obiere. Et quos nostra adnotauit ætas duo æquestris ordinis i eodẽ Pantomimo Mythico tum forma præcellente. Operosissima tamẽ securitas mortis in. M. Ofilio Hylaro ab antiquis tradit̃ comœdiarũ histrione: cum populo admodũ placuisset natali die suo: cõuiuiũq; haberet edita cœna calidam potionem i pultario poposcit: simulq; psonã eius diei acceptam intuẽs coronã e capite suo in eam transtulit: tali habitu rigens nullo sentiente: donec accubantiũ pximus tepescere potionem ammoneret. Hæc fœlicia exẽpla: at cõtra miseriarũ innumera. L. Domitius clarissimæ gẽtis apud massiliam uictus: corfini captus ab eodem Cæsare ueneno poto propter tediũ uitæ: postq̃ biberat: omni opere ut uiueret annixus est. Inuenitur in actis Fœlicis Russei aurigæ iam igne illato in rogũ eius unum e fauentibus iecisse sese: Friuolũ dictu: ne hoc gloriæ artificis daretur: aduersis studiis copia odorum corruptum criminantibus. Cum ante non multo M. Lepidus nobilissimæ stirpis quem eueti anxietate diximus mortuum: flammæ ui e rogo electus recondi propter ardorem non potuisset: iuxta sarmentis aliis nudus crematus est.

Russati

De sepultura. Cap. liiii.

IPsum cremare apud romanos nõ fuit ueteris instituti. Terra condebant̃. At postq̃ longinquis bellis obrutos erui cognouere: tũc institutum. Et tamẽ multifarie priscos seruauere ritus. Sicut in cornelia domo nemo ante Syllam dictatorẽ traditur eẽ crematus. Idq; eũ uoluisse ueritũ talionẽ eruto C. Marii cadauere. Sepultus intelligit̃ quoquomõ cõditus. humatus uero humo contectus.

Gentium

De anima uel de manibus uel de resurrectione uerba gentilium inania. Cap. lv.

POst sepulturam aliæ atq; aliæ maniũ ambages. Omnibus a suprema die eadẽ quæ ante primũ. Nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut animæ q̃ ante natalem. Eadem. n. uanitas in futurum etiã se ppagat: & in mortis quoq; tempora ipsa sibi uita mentitur. Alias imortalitatem aĩæ: alias transfiguratione: alias sensum inferis: dando: & manes colẽdo: deũq; faciẽdo: qui iam ẽt homo eẽ desierit. Ceu uero ullo mõ spirandi ratio hoĩ a cæteris aĩalibus distet. Aut nõ diuturniora in uita multa repiantur: quibus nemo similẽ diuinat imortalitatẽ. Qđ aũt corpus aiæ psequitur materiã? Vbi cogitatio illi? quomõ uisus? auditus? aut qui tangit? qui usus eius? aut quod sine his bonũ? Quæ deinde sedes? quanta ue multitudo tot seculis animarum uelut umbrarũ? Puerilium ista deliramentorũ. Auidæq; nunq̃ desinere mortalitatis cõmenta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hoĩum ac reuiuiscendis promissa a Democrito uanitas: qui non reuixit ipse. Quæ malum ista dementia est iterari uitam morte? Quæ genitis quies unq̃ si in sublimi sensus animæ manet? inter inferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo credulitasq; præcipuum naturæ bonum mortem: ac duplicat obitus: si dolere etiã post futuri æstimationem euenit. Etenim si dulce uiuere: cui potest esse uixisse? At quãto facilius certiusq; sibi queq; credere: ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

Morti

Quæ quis inuenerit in uita. Cap. lvi.

COnsentaneũ uidetur priusq̃ digrediamur a natura hoĩum indicare quæ cuiusq; scientia a quoq; inuenta sunt. Emere ac uendere instituit Liber pater. Idem diadema regũ insigne & triumphũ inuenit. Ceres frumenta cũ antea glande uescerentur. Eadem molere & conficere in attica italia & sicilia: ob id dea iudicata. Eadem prima leges dedit. Vt alii putauere Rhadamãthus. Litteras semper arbitror assyrias fuisse. Sed alii apud ægyptios a Mercurio ut Gellius. Alii apud syros repertas uolũt. Vtiq; in græciã attulisse e phœnice Cadmum sexdecim numero. A. B. C. D. E. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V. Quibus troiano bello Palamedem adiecisse quattuor hac figura. θ υ φ χ. Totidem post eũ Simonidem melicum ζηψω. Quarum omnium uis i nostris recognoscitur. Aristoteles decem & octo priscas fuisse. α β γ δ ε ζ ι κ λ μ ν ο π ρ σ τ φ ψ Et duas ab Epicharmo additas θ χ q̃ a Palamede mauult. Anticlides in ægypto inuenisse quendam noĩe Menona tradit quindecim ãnis ante Phoroneum antiquissimum

tiquiſſimum græciæ regem . Id monumentis approbare conatur . E diuerſo Epigenes apud babylonios
ſeptingẽtorum uiginti annoꝝ obſeruationes ſydeꝝ coctilibus laterculis inſcriptas docet: grauis auctor
in primis. Qui minimũ Beroſus & Critodemus quadrigentoꝝ octoginta annoꝝ. Ex quo apparet æter
nus litterarũ uſus. In latium eas attulerunt pelaſgi. Laterarias domos conſtituerunt primi Euryalos &
Hyperbios frates athenis: antea ſpecus erant pro domibus. Gelio Doxius Celii filius lutei ædificii inuẽ-
tor placet: exemplo ſumpto ab hirũdinũ nidis. oppidum Cecrops a ſe appellauit cecropiã: quæ nunc eſt
arx athenis. Aliq argos a Phoroneo rege ante cõditum uolunt Quidã & ſicyonem. Aegyptii multo an
te apud ipſos dioſpolin. Tegulas inuenit Cinyra Agriopæ filius: & metalla æris: utrũq; ĩ inſula cypro.
Itẽ forcipẽ: marculũ: uectẽ: incudẽ. Puteos Danaus ex ægypto aduectus ĩ græciã qua uocabat' argos
dipſion: Lapicidinas Cadmus thebis aut (ut theophraſtus) in phenice. Traſon muros. Turres ut Ariſto
teles Cyclopes: Phœnices ut Theophraſtus. Aegyptii textilia. Infecere lanas ſardibus Lydi. Fuſos ĩ lani
ficio Cloſter filius Arachnæ. linum & retia arachne Fulloniã artẽ Nitias megarenſis. Sutrinã Boetius.
Medicinã ægyptii apud ipſos uolunt repertã. Alii per Arabũ babilonis & Apollinis filiũ. Hærbariam
& medicamentariã a Chyrone Saturni & phyllirę filio. Aes cõflare & tẽperare Ariſtoteles Lydũ ſcythẽ
mõſtraſſe. Theophraſtus Delã Phrygẽ putat Aerariã fabricã alii Chalibas: alii Cyclopas. Ferrum Heſi
diodus in creta eos q, uocati ſunt Dactyli Idæi. Argentum inuenit Ericthonius athenienſis: ut alii cea-
cus. Auri metalla & conflaturam cadmus phænix ad pangeum montem. Ut alii Thoas & Eaclis ĩ pan
chaia aut ſol Occeani filius: cui Gellius medicinæ quoq; inuentionem ex melle aſſignat. Plumbũ ex caſſi
teride inſula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferream inuenere cyclopes. Figulinas chorebus
athenienſis. In iis orbem anacharſis ſcythes: ut alii Hiperbeos corinthius. Fabricã materiariã Dedalus:
& in ea ſerram: aſciam: perpendiculũ: terebram: glutinum: lithocollam Normam: fornicem autem & li
bellam & tornum & clauem Theodorus ſamius. Menſuras & pondera Phidon argiuus: aut Palemedes
ut maluit Gellius. ignẽ e ſilice pyrodes cilicis filius. At eundem aſſeruare in ferula prometheus. Vehicu
lum cum quattuor rotis phryges. Mercaturas pæni. culturas uitium & arborum Eumolphus athenien
ſis. Vinum aqua miſceri Staphilus Sitheni filius. Oleum & trapetas Ariſtæus athenienſis: Idem mella.
Bouẽ & aratrum Briges athenienſis: Ut alii Triptolemus. Regiã ciuitatẽ ægyptii. popularẽ attici. poſt
Theſeum tyrãnum primus fuit phalaris agrigenti. Seruitium inuenere lacedæmonii Iudicium capitis
in ariopago primũ actũ eſt. prœliũ afri cõtra ægiptios primi fecere fuſtibus quos uocant phalangas. cly
peos inuenerunt prœtus & Acritus inter ſe bellantes: ſiue chalchus Athamãtis filius. Loricam Mydias
meſſenius. Galeam: gladium: haſtam lacedemonii. Ocreas & criſtas Cares. Arcũ & ſagittam Scythẽ Io
uis filiũ. Alii ſagittas Perſen Perſei filium inueniſſe. Lanceas ætholas. Iaculũ cũ hamento ferũt inueniſſe
Aetolũ Martis filiũ. Haſtas uelitares Tyrrhenũ pilumq; . Pẽtheſileã amazonẽ ſecurim. Piſeum uenabu
la. Et in tormentis ſcorpionem Cretas. Catapultã ſyros Phœnicas baliſtam & fundã. Aeneã tubam Pi-
ſeum Tyrrhenũ. Teſtudines Artemonẽ clazomenũ. Equum qui nunc aries appellatur ĩ muralibus ma
chinis Epeũ ad troiã. Equo uehi Bellorophontem . Frænos & ſtrata equoꝝ Peletroniũ. Pugnare exequo
theſſalos: qui centauri appellati ſunt: habitantes ſecundũ pelium montem. Bigas primũ iunxit phrygũ
natio. Quadrigas Erichtonius. Ordinem exercitus: ſigni dationem: teſſaras: uigilias inuenit Palame-
des troiano bello. Specularem ſignificationẽ eodẽ bello Sinon. Inducias Lycaon. Fœdera Theſeus. Au
guria ex auibus Caras a quo caria appellata. Adiecit ex cæteris aĩalibus Orpheus. haruſpiciũ Delphus.
Igniſpicia Amphiaraus. Auſpicia auiũ Tyreſias thebanus. Interpretationẽ oſtentorũ & ſomniorũ Am
phyctyon. Aſtrologiã Atlas Lybiæ filius ut alii ægyptii: ut alii aſſyrii. Spherã in ea mileſius Anaximã
der. Ventorũ rationẽ Aeolus Hellenis filius. Muſicã Amphion. Fiſtulã Pan. Monaulũ Mercurius. Ob
liquã tibiã Mydas in phrygia. Geminas tibias Marſias. In eadẽ gente lydios modulos Amphion. Do-
rios Thamyras thrax. Phrygios Marſias phryx. Citharã Amphion: ut alii Orpheus: ut alii Linus. Se-
ptẽ cordis additis Terpander. Octauã Simonides addidit. Nonã Timotheus. Cithara ſine uoce cecinit
Thamyras prius. Cũ cantu Amphion: ut alii Linus. Cithara edite carmina cõpoſuit Terpander. Cum
tibiis canere uoce Troezenus Dardanus inſtituit. Saltationẽ armatã Curetes docuere. Pyrrhycen Pyr-
rhus: utranq; in creta. Verſum heroicũ pythio oraculo debemus. De poematũ origine magna quæſtio
eſt. Ante troianũ bellũ probantur fuiſſe. proſaicam orationẽ cõdere pherecides Syrius inſtituit tpe Cyri
regis. Hyſtoriã Cadmus mileſius. Ludos gymnicos ĩ arcadia Lycaon. Funebres Acaſtus ĩ iolcho. poſt
eũ Theſeus in iſthmo. Hercules olympiæ athleticã. Pythus pilam luſoriã. Gyges lydius picturam in
ægypto. In græcia uero pyrrhus Dedali cognatus ut Ariſtoteli placet: ut Theophraſto polignotus
athenienſis. Nauẽ primus in græciã ex egypto Danaus aduexit. Ante ratibus nauigabatur inuentis in
mari rubro inter inſulas a rege Erytrha. Reperiuntur qui myſos & troianos priores excogitaſſe in helleſ
ponto putent cum tranſirent aduerſus thracas. Etiã nunc in britannico oceano uitiles corio circũſutæ
fiunt. In nilo ex papyro & ſcirpo & arundine. Longa naue Iaſonem primum nauigaſſe philoſtephanus

Ichthyo-
collam

Car

auctor est. Egesias parrhalum. Ctesias Samyram. Saphanus Semiramin. Archimachus Aegæonẽ: Biremẽ Damasthenes erythreos fecisse. Triremẽ Thucydides Amoclen corinthiũ. Quadriremẽ Aristoteles carthaginẽses. Quinqueremẽ instituit Nesichthõ salaminius. Sex ordinũ Zenazoras syracusius. Ab ea ad deciremẽ Nesigitõ. Alexandrũ magnum ferunt instituisse ad duodecim ordines. Philostephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim. Demetrium Antigoni ad. xxx. ptolemæum philadelphum ad. xl. ptolemæum philopatorem qui Triphõ cognominatus est ad. l. Onerariam Hippus tyrius inuenit. lembum cyrenẽses. Cymbam phœnices. Celocem rhodi. Cerciram cyprii. Syderũ obseruationem in nauigãdo phœnices. Remum copæ. latitudinem ei⁹ platæ. Vela Icarus. Malum & antẽnam Dedalus Hypagum salaminii: aut pericles atheniẽsis. Tectas longas tasii. antea ex prora tantum & puppi pugnabatur. Rostra addidit piseus. Tyrrheni anchoram. Eupalamius eandem bidentem. anacharsis harpagonas. Et manus pericles atheniẽsis. amminicula gubernandi Typhis. Classe princeps depugnauit Minos. animal occidit primus Hyperbius Martis filius. Promætheus bouem.

Cercuron

In quo primus gentium consensus. Cap. lvii.

GEntium consensus tacitus primus omnium conspirauit ut ionum litteris uterentur.

De litteris antiquis. Cap. lviii.

VEteres græcas fuisse easdem pene quæ nunc latinæ inditio erit delphica tabula antiqui æris: quæ est hodie in palatio dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca cũ inscriptiõe tali. ναυσι-κράτης τισαμενου ἀθηναῖος ἀνέθηκεν.

Quãdo primum tonsores romæ. Cap. lix.

SEquens gentiũ consensus ĩ tonsoribus fuit: sed romanis tardior. In italiam ex sicilia uenere post romã conditã anno quadringentesimo quinquagesimoquarto: adducente. p. Ticinio Mena ut auctor est Varro: ante intonsi fuere: primus oĩum radi quotidie instituit africanus Sequẽs: Diuus Augustus cultris semper usus.

Quando primum horologia. Cap. lx.

TErtius consensus fuit in horarum obseruatione iam hac ratione accedens. Quando & a quo in græcia reperta diximus in secundo uolumine. Serius etiam hoc romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantũ & occasus nominatur. Post aliquot ãnos adiectus est & meridies accenso cõsulum id ꝓnuntiante cum curio inter rostra & græcostasin prospexisset talem solẽ. A columna ænea ad carcerem inclinato sydere supremam pronuntiauit. Sed hoc serenis tantum diebus usqꝫ ad primum punicum bellum. princeps romanis solarium horologium statuisse ante. xii. annos q̃ cum pyrrho bellatum est ad ædem Quirini. L. Papyrius Cursor cum eãdem dedicaret a patre suo uotam a Fabio Vestali proditur. Sed neqꝫ facti horologii rationem uel artificis significat: nec unde translatum est: aut apud quẽ scriptum id inuenerit. M. Varro primum statutum in publico secundum rostra in colũna tradit bello punico primo a. M. Valerio Messala cõsule catina capta in sicilia. Deportatum inde post. xxx. annos q̃ de papyriano horologio traditur anno urbis quadringentesimo septuagesimoseptimo. Nec congruebant ad horas eius lineæ. paruerunt tamen ei annis undecim: donec. Q. Martius philippus qui cum. L. Paulo fuit censor diligẽtius ordinatum iuxta posuit. Idqꝫ munus inter censoria opera gratissime est acceptum. Etiãnum tamen nubilo incertæ fuere horæ usqꝫ ad proximum lustrum. Tunc Scipio Nasica collega lanati primus aqua diuisit horas æque noctium ac dierum. Idqꝫ horologium sub tecto dicauit anno urbis. d. lxxxxv. Tam diu po. ro. indiscreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua animalia: primũqꝫ terrestria.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. VIII.

De animalibus terrestribus. Elephantorum commendatio: & de sensu eorum. Cap. i.

AD reliqua transeamus animalia: & primũ terrestria. Maximũ est elephas: proximũqꝫ humanis sensibus. Quippe intellectus illis sermonis patrii. Et in primis obedientia: officiorũqꝫ: quæ didicere memoria. Amoris & gloriæ uoluptas: ĩmo uero quæ etiam in homine rara probitas: prudentia: æquitas. Religio quoqꝫ syderum solisqꝫ ac lunæ ueneratio. Auctores sunt in mauritaniæ saltibus ad quẽdam amnẽ: cui nomẽ est anulo nitescente luna noua greges eoꝝ descendere: ibiqꝫ se purificãtes solẽniter aqua circũspergi: atqꝫ ita salutato sydere in syluas reuerti: uituloꝝ fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoqꝫ regionis ĩtellectu creduntur maria transituri nõ ante naues conscendere: q̃ inuitari rectoris iureiurãdo de reditu. Visiqꝫ sunt fessi ægritudine: quãdo & illas moles infestant morbi: per hærbas supini in cœlũ iacentes: ueluti tellure præcibus alligata. Nam quod ad docilitatem attinet. Regẽ adorant. Genua submittunt. Coronas porrigunt. Indicis arabici minores: quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. Capi. ii.

ROmæ iuncti primũ subiere currũ Pompei magni africo triũpho. Quod prius india uicta

triumphante

triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuisse pompeii triumpho iunctos igredi porta. Germanici Cæsaris munere gladiatorio quosdam inconditos motus edidere saltantium modo. Vulgare erat per auras arma iacere non auferentibus uentis: atq; iter se gladiatorios congressus edere: aut lasciuiente pernicitate colludere. Postea & per funes incessere. Lecticas etiam ferentes quaterni singulas: puerperas imitantes: plenisq; hominum tricliniis accubitu: iere per lectos ita libratis uestigiis: ne qs potantium attingeretur.

De docilitate eorum. Capi.iii.

Ertum est unum tardioris ingenii in accipiendis quæ tradebantur: sæpius castigatũ uerberib9 eadẽ illa meditantẽ noctu repertũ. Mirũ maxime & aduersis qdem funibus subire. Sed regredi magis utriq; pronis Mutianus ter consul auctor est aliquẽ ex iis & litterarũ ductus græcaꝝ didicisse: solitumq; præscribere eius lingue uerbis. Ipse Ego hæc scripsi: & spolia celtica dicaui. Itemq; se uidente puteolis cum aduecti de naue egredi cogerentur: territos spacio procul pontis a continente porrectti: ut sese longinquitatis æstimatione falerent: auersos retrorsus isse. Predã ipsi in se expetendã sciunt solã esse in armis suis quæ Iuba cornua appellat. Herodotus tanto antiquior & consuetudo melius dentes. Quam ob rẽ deciduos casu aliquo uel senecta defodiunt. hoc solum ebur est. Cæterũ & in iis quoq; quod corpus intexit uilitas ossea. Quaq̃ nuper ossa etiam in laminas secari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium præterq̃ ex india reperitur. Cæterum in nostro orbe cessere luxuriæ. Dentium candore intelligitur iuuenta. Circa hos belli cura summa. Alterius mucroni parcunt: ne sit præliis hebes alterius operario usu fodiunt radices. Impellunt moles. Circũuentiq; a uenantibus primos constituunt: quibus sunt minimi: ne tanti prœliũ putetur. Postea fessi impactos arbori frangunt: predaq; se redimũt.

De clæmentia eorum: & ꝙ pericula sua intelligant: & de tigridis truculentia. Cap.iiii.

Irũ in plerisq; animaliũ scire quare petantur. Sed & per cuncta qd caueant. Elephas hoĩe obuio forte in solitudine & simpliciter oberrante clæmens placidusq; etiam demõstrare uiam tradit᷑. Idẽ uestigio hoĩs aĩaduerso priusq̃ hoĩe intremiscere insidiaꝝ metu. Subsistere ab olfatu. Circũspectare. Iras ꝓflare Nec calcare: sed erutum ꝓximo tradere. Illũ sequẽti nuntio simili usq; ad extremũ tunc agmen circumagi: & reuerti: aciemq; dirigi. Adeo omnium odori durare uirus illud maiore ex parte ne nudorum quidẽ pedũ. Sic & trigis etiam feris cæteris trucnleuta: atq; ipsa elephãti quoq; spernens uestigia. Hoĩe uiso transferre dicitur protinus catulos. Quo nam modo agnito? ubi ante cõspecto illo: quẽ timet? Etenim tales siluas minime frequentari certum est. Sane mirantur ipsam uestigii raritatem. Sed unde sciunt timendos esse? imo uero cur uel sæpius conspectum paueant: tanto uiribus magnitudine uelocitate præstantiores? Nimirum hæc est natura rerum: hæc potentia eius sæuissimas ferarũ maximasq; quæ nunq̃ uidissent: quod debeant timere: statim intelligere cur sit timendum.

De intellectu & memoria eorum. Cap.v.

Lephanti gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu. Cogit ætate proxim9 amnẽ transituri minimos præmittunt. ne maiorum ingressu atterente alueũ crescat gurgitis altitudo. Antipater auctor est duos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiã cognominib9 fuisse. Etenim nouere ea. Certe Cato cum imperatoꝝ noĩa annalibus describeret: eũ qui fortissime præliatus esset in punica acie Sutrum tradidit uocatum altero dente mutilato. Antiocho uadum fluminis experienti renuit Aiax. alioquin dux agminis semper. Tum pronunciatũ eius fore principatũ qui trãsisset: ausumq; Patroclũ. Ob id phaleris argenteis quo maxime gaudent: & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur: inedia mortẽ ignominiæ prætulit. Mirus namq; pudor est. Victusq; uocẽ fugit uictoris. Terram ac uerbenas porrigit. Pudore nunq̃ nisi in abdito coeunt. Mas quinquennis: fœmina decennis. Initur autem biennio: quis ut ferunt cuiusq; anni diebus: nec amplius. Sexto ꝓfundunt᷑ amne nõ ãte reduces ad agmen. Nec Adulteria nouere. Nulla ue ꝓpter fœminas inter se prœlia: cęteris animalibus ꝑnicialia. Nec quia desit illis amoris uis. Namq; tradit᷑ unus amasse quandam in ægypto corollas uendẽtem. Ac ne quis uulgariter electã putet: miretur gratam Aristophani. celeberrimo in arte grãmatica. alius Menãdrũ syracusanũ incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi desiderium eius quotiẽs nõ uideret inedia testatus. Et unguentariam quandam delectam iuba tradit. Oĩum amoris fuere argumenta gaudium a cõspectu: blandicieq; incõdite: stipes quas populus dedisset seruatæ: & in sinum effusæ: Nec mirum esse amorem quibus sit memoria. Idem nanq; tradit agnitum ĩ senecta multos post annos qui rector in iuuenta fuisset. Idem diuinationẽ quandam iusticiæ. Cum Bocchus rex. xxx. elephantis totidem in quos sæuire instituerat stipitibus alligatos obiecisset: procursantibus iter eos qui lacesserent: non potuisse effici ut crudelitatis alienæ ministerio fungeretur.

Quando primum in italia. Cap.vii. VI

Lephantes italia primũ uidit pyrrhi regis bello. & boues lucas appellauit in lucanis uisos anno urbis quadringentesimo septuagesimo secundo. Roma autem in triumpho septẽ annis ad superiorẽ numerũ additis. Eadem plurimos anno quingentesimo secundo uictoria. L. Metelli

pontificis in sicilia de pœnis captos.cxlii.fuere trauecti ratibus:quas doliorum consertis ordinibus īpo-
suerant. Verius eos pugnasse in cyrco:interfectosq; iaculis tradit penuria consilii. Quoniam neq; ali pla
cuisset:neq; donari regibus.L.Piso inductos dūtaxat in cyrcum:atq; ut contēptus eorum incresceret ab
operariis hastas præpilatas habentibus:per cyrcum totum actos. Nec quid deinde iis factum sit aucto-
res explicant:qui non putant interfectos. Pugnæ eorum. Cap.vii.

Clara est unius e romanis dimicatio aduersus elephantum. Cum Hānibal captiuos nostros di-
micare inter se coegisset. Nāq; unum qui supererat obiecit elephanto:& illum dimitti pactus si
interemisset. Solus ergo in harena congressus magno pœnoꝝ dolore confecit. Hānibal cū famā
eius dimicationis contēptum allaturā belluis intelligeret:equites misit qui abeuntē interficerent. Promu
scidē eorum facillime amputari Pyrrhi prœliorum experimentis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tra
dit primū omniū in cyrco Claudii pulchri ædilitate curuli. M. Antonio. A. Posthumo cons. anno urbis
sexcentesimo quinquagesimoquintoq. Itē post annos.xx.luculoꝝ ædilitate curuli aduersus tauros. Pom-
pei quoq; altero consulatu dedicatione tēpli Veneris uictricis pugnauere ī cyrco.xx.aut ut quidā tradūt
xvii. Getulis ex aduerso iaculantibus mirabili unius dimicatione:qui pedibus confossis repsit genibus in
cateruas:arrepta scuta iaciens in sublimæ:quæ decidentia uolubilitate spectantibus uoluptati erant in or
bem circūacta:uelut arte non furore beluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculū fuit uno ictu occi
so. Pilum sub oculo adactum in uitalia capitis uenerat. Vniuersi eruptionē tentauere nō sine uexatiōe po
puli circūdantis claustris ferreis. Qua de causa Cæsar dictator postea simile spectaculum editurus euri
pis harenā circūdedit.quos Nero princeps sustulit equiti loca addens. Sed Pompeiani amissa fugæ spe
misericordiā uulgi inenarrabili habitu quærentes supplicauere quadā sese lamentatione complorātes: tā
to populi dolore:ut oblitus īperatoris ac munificentiæ honori suo exquisitæ flens uniuersus consurgeret
dirasq; Pompeio quas ille mox luit pœnas īprecaretur. Pugnauere: & Cæsari dictatori tertio consulatu
eius.xx.contra pedites quingētos. Iterum totidē turriti cum sexagenis propugnatoribus eodē:quo prio
res numero peditum:& pari equitum e diuerso dimicante. Postea singulis principibus Claudio & Nero
ni in consumatione gladiatorū. ipsius animalis tanta narratur clæmentia contra minus ualida:ut in gre
ge pecudum concurrentia manu dimoueat:ne quid obterat imprudens. Nec nisi lacessiti noceāt. ideoq;
gregatim semper ambulent. Minime ex omnibus soliuagi. Equitatu circūuecti infirmos aut fessos uul-
neratosue in medium agmen recipiunt:ac uelut imperio aut ratione per uices subeūt. Capti celerrime mi
tificantur ordei succo. Quomodo capiantur. Cap.viii.

Capiuntur aūt in india unū ex domitis agente rectore:qui deprehensum solitarium abactumue
a grege uerberat ferum. Quo fatigato transcendit in eū:nec secus ac priorem regit. Africa foueis
capit:in quas deerrante aliquo protinus cæteri congeruntramos:moles deuoluunt: aggeres cō
struūt:omniq; ui conantur extrahere. Antea domitandi gratia gregis equitatu cogebant in conuallē ma
nufactam:& longo tractu fallacem. Cuius inclusos ripis fossisq; fame domabant. Argumentum erat ra
mus hoīe porrigente clæmenter acceptus. Nunc dentiū causa. Pedes eoꝝ iaculant̄ alioquin mollissimos
Troglodytæ contermini æthiopiæ:qui hoc solo uenatu aluntur arbores propinquas itineri eorum con-
scendūt. Inde totius agminis nouissimū speculati extremas in clunes desiliunt. Leua apprehenditur cau-
da. Pedes stipantur in sinistro fœmore. Ita pendēs alterū poplitem dextra cædit:ac præacuta bipēni hoc
crure tardato profugiens alterius poplitis neruos ferit:cuncta præceleri pernicitate peragens. Alii tutio-
re genere:sed magis fallaci intentos ingentes arcus defigunt humi lōgius. Hos præcipui uiribus iuuenes
continent. Alii cōnixi pari conatu tendunt:ac prætereuntibus sagittaꝝ uenabula infigunt:mox sanguinis
uestigiis sequuntur. Elephantorum generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domantur. Cap.ix.

Domantur aūt rabidi fame & uerberibus:elephantis aliis admotis qui tumultuantem cathenis
coerceant. Alias circa coitus maxime efferantur:& stabula indoꝝ dentibus sternūt. Quapp ar-
cent eos coitu:fœminarūq; penuria separant:quæ haud alio modo q̃ armentoꝝ habent domiti
militant:& turres armatoꝝ in hostes ferunt:magnaq; ex parte orientis bella conficiunt. Prosternūt acies
proterunt armatos. Iidem minimo suis stridore terrentur:uulneratiq; & territi retro semper cedūt. haud
minore partium suarum pernicie. Indicum afri pauent:nec contueri audent.nam & maior idicis magni
tudo est. De partu eorum & reliqua natura. Cap.x.

Decem annis gestare in utero uulgus existimat. Aristoteles biennio: nec amplius q̃ singulos se-
mel gignere:pluresq; uiuere ducentis annis:& quosdam trecentis. Iuuenta eorum sexagesimo
incipit. Gaudent amnibus maxime. Et circa fluuios uagātur cum alioquin nare propter magni
tudinem corporis non possint. Iidem frigoris impatientes. Maximum hoc malum: inflationeq;: & pro
fluuium alui:nec alia morboꝝ genera sentiunt. Olei potu tæla quæ corpori eorū inhæserant decidere in
uenio. A sudore aūt facilius adhærescere. Et terrā edisse iis tabificum est:nisi sæpius mandant. Deuorant
aūt & lapides.

autem & lapides. Truncos quidem gratissimo in cibatu habet. Palmas excelsiores frōte prosternunt. Ac ita iacentium assumunt fructum. Mandunt ore. Spirant: & bibunt: odoranturq; haud improprie appellata manu. Aīalium maxime odere murem: & si pabulum in praesepio positum attingi ab eo uidere: fastidiunt. Cruciatum ī potu maximū sentiunt hausta hirudine: quā sanguisugā uulgo cœpisse appellari aduerto. Haec ubi in ipso animae canali se fixit: intolerando afficit dolore. Durissimum dorso tergus. Ventres molles. Setarum nullum tegumētum: ne in cauda quidē praesidium abigendo tedio muscaꝝ. Nāq; id & tanta uastitas sentit. Sed cancellata cutis & inuitās id genus animalium odore. Ergo cum extēti recepere examina arctatis in rugas repente cancellis comprehensas enecāt. Hoc iis pro cauda: ꝑ iuba: pro uillo est. Dentibus ingens precium: & deoꝝ simulacris laudatissima ex iis materia. Inuenit luxuria commendationem: & aliam expetit in callo manus uim saporis haud alia de causa credo q̄ quia ipsum ebur sibi mandere uidetur. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis praecipua. Sed tamen in extremis africae qua confinis aethiopiae est: postium uicem in domiciliis praebere. Sepesq; ea iis & pecorum stabulis palos elephantorum dentibus fieri Polybius tradit auctore Gaulusa Regulo.

Ubi nascantur: & de discordia eorum & draconum. Cap. xi.

Elephantes fert africa ultra syrticas solitudines: & in mauritania. Ferunt aethiopes & troglodytae: ut dictum est. Sed maximos india bellantesq; cū iis perpetua discordia dracones tantae magnitudinis: ut & ipsos circūflexu facili ambiant: nexuq; nodi prestringant. Cōmoritura dimicatio uictusq; corruens complexum elidit pondere.

De solertia animalium. Cap. xii.

Mira animalium pro se cuiq; praecipua solertia est: ut iis una scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaq; iter ad pabula speculatur. Ab excelsa se arbore iniicit. Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus. Itaq; arborum aut rupium attritum quaerit. Cauent hoc dracones ob idq; gressus primum alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput cōdunt: pariterq; spiritum praecludunt: & mollissimas lancinant partes. Iidem obuii deprehensi in aduersos erigūt se: oculosq; maxime petunt. Ita fit ut plerunq; caeci ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quā quis aliam tantae discordiae causam attulerit: nisi naturae spectaculum sibi ac paria componentis. Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem: ob id aestu torrente praecipue a draconibus expeti. Quamobrem in amnes mersos insidiari bibentibus: arctatisq; illigata manu in aurē morsum defigere. Quoniam is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos: ut totum sanguinem capiant. Itaq; elephantos ab iis ebibi. siccatosq; concidere: & dracones inebriatos opprimi cō moriq;.

De draconibus. Cap. xiii.

Generat dracones aethiopia indicis pares uicenum cubitorum. Id modo mirum unde cristatos Iuba crediderit. Asachaei uocantur aethiopes: apud quos maxime nascantur. Narratur in maritimis eorum quaternos quinosq; inter se cratium modo implexos erectis capitibus uilificātes) ad meliora pabula Arabiae) uehi fluctibus.

De serpentibus maximis & bois. Cap. xiiii.

Megasthenes scribit in india serpentes in tantam magnitudinem adolescere: ut solidos hauriant ceruos taurosq;. Metrodorus circa rhindacum amnem in ponto: ut superuolantes quāuis alte perniciterq; alites haustu raptas absorbeant. Nota est in punicis bellis ad flumen bagradam a regulo imperatore balistis tormentisq;: ut oppidum aliquod expugnata serpens. cxx. pedum longitudinis. Pellis eius maxillae usq; ad bellum numantinum durauere romae in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatae boae in tantam magnitudinem exeuntes: ut Diuo Claudio principe occisae in uaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo: Vnde nomen traxere. Caeterorum animalium: quae modo conuecta undiq; italiae contigere saepius: formas nihil attinet scrupulose referre.

De sythicis animalibus & septentrionalibus. Cap. xv.

Paucissima scythia gignit inopia fructuum. Pauca contermina illi germania. Insignia tamen boum ferarum genera: iubatos bisontes: excellentiq; & ui & uelocitate uros: quibus imperitū uulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat Africa uituli potius ceruiue quadam similitudine. Septentrio fert & equorum greges ferorum: sicut asinorum asia & africa. Praeterea alcen ni pro ceritatis aurium & ceruicis distinguat: iumento similem. Item natam in scandinauia insula: nec unquam uisam in hoc orbe: multis tamen narratā Machlin haud dissimilem illis: & nullo suffraginū flexu. Ideoq; non cubantem. Sed acclinem arbori in somno: eaq; incisa ad insidias capi. Alias uelocitatis memoratae. Labrum ei superius praegrande: ob id retrograditur in pascendo: ne in priora tendens inuoluatur. Tradunt in paeonia feram: quae bonasus uocetur equina iuba: caetera tauro similem: cornibus ita in se inflexis: ut nou sint utilia pugnae. Qua propter fuga sibi auxiliari: reddentem ea fimum interdum: & trium iugerum longitudine: cuius contactus sequentes: ut ignis aliquis comburat. Mirum pardos pantheras leones: & similia condito in corporis uaginas unguium mucrone ne refringantur hebetenturq; ingredi:

Alcen

aduerſiſq; falculis currere: nec niſi appetendo prætendere.

De leonibus. Cap. xvi.

LEoni præcipua generoſitas: tunc cum colla armoſq; ueſtiunt iubæ. Id. n. ætate contingit e leone conceptis. Quos uero pardi generauere ſemp inſigni hoc carent. Simili modo fœmiæ. Magna iis libido coitus: & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxie ſpectat inopia aquarũ ad paucos amnes congregãtibus ſe feris. Ideo multiformes ibi aialium partus: uarie fœminis cuiuſq; generis mares aut ui aut uoluptate miſcente. Vnde etiam uulgare græciæ dictum ſemper aliquid noui africã afferre. Odore pardi coitum ſentit in adultera leo: totaq; ui conſurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur: aut longius comitatur. Semel autem edi partum lacerato unguium acie utero in enixu uulgum crediſiſſe uideo. Ariſtoteles diuerſa tradit: uir quem in iis magna ſecuturus in parte præfandum reor. Alexãdro magno rege inflammato cupidine animalium naturas noſcendi: delegataq; commentatione Ariſtoteli ſummo in oi ſcientia uiro: aliquod milia hominũ in totius aſiæ græciæq; tractu parere iuſſa: omniũ quos uenatus aucupia piſcatuſq; alebant. Quibuſq; uiuaria: armenta: aluearia: piſcinæ: auiaria in cura erant: ne quid uſquam gentium ignoraretur ab eo. Quos percontãdo. L. ferme uolumina illa præclara de animalibus condidit. Quæ a me collecta in arctum cum iis: quæ ignorauerat: quæſo ut legẽtes boni conſulant in uniuerſis rerũ naturæ operibus: medioq; clariſſimi regum oium deſiderio cura noſtra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit leænã primo fœtu parere quinq; catulos: ac per annos ſingulos uno minus: ab uno ſterileſcere. Informes minimaſq; carnes magnitudine muſtellarũ eſſe initio. Semeſtres uix ingredi poſſe: nec niſi bimeſtres moueri. In europa aũt inter acheloum tantũ & neſtum amnes leones eſſe: ſed longe uiribus præſtantiores iis quos africa aut ſyria gignant. Leonũ duo genera cõpactile & breue criſpioribꝰ iubis. Hos pauidiores eſſe q̃ longo ſimpliciq; uillo: eos contẽptores uulnerum. Vrinã mares crure ſublato reddere ut canes. Grauem odorẽ: nec minus halitum. Raros in potu. Veſci alternis diebus. A ſaturitate interim triduo cibis carere. Quæ poſſint in mandendo ſolida deuorare: nec capiente aluo coniectis ĩ fauces unguibus extrahere: ut ſi fugiendum ſit non in ſatietatẽ abeat. Vitam iis longam docet argumẽto ꝙ pleriq; dẽtibus defecti reperiãtur. Polybius Aemiliani comes in ſenecta hoiem appeti ab iis refert. Quoniam ad perſequendas feras uires non ſuppetant. Tunc obſidere africæ urbes: eaq; de cã crucifixos uidiſſe ſe cum Scipione: quia cæteri metu pœnæ ſimilis abſterrerentur eadẽ noxa. Leoni tãtum ex feris clæmẽtia in ſupplices proſtratis parcit: & ubi ſæuit in uiros prius q̃ in fœminas fremit: infantes non niſi magna fame. Credit libya intellectum prouenire ad eos precũ. Captiuã certe getuliæ reducẽ audiui multoꝝ ĩ ſiluis ĩpetum a ſe mitigatũ alloquio auſæ ſe dicere fœminã profugã infirmã ſupplicẽ aialis oium generoſiſſimi: cæteriſq; imperãtis: indignã eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiuſq; uel caſu mulceri alloquiis feras. Quippe iam ſerpentes extrahi cantu: cogiq; in pœnã. Veꝝ falſumue ſit uita decreuerit. Leonum aĩ index cauda: ſicut & equoꝝ aures. Nãq; & has notas generoſiſſimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placido clæmẽs blandientiq; ſimilis: qđ rarũ eſt. Crebrior. n. iracũdia eius. In prĩcipio terra uerberatur. Incremẽto terga ceu quodã incitamento flagellãtur. Vis ſumma in pectore. Ex oĩ uulnere ſiue ungue impreſſo ſiue dente ater profluit ſanguis. Iidẽ ſatiati ĩnoxii ſunt. Generoſitas maxime in periculis deprehẽditur: nõ in illo tantum mõ ꝙ ſpernẽs tæla diu ſe terrore ſolo tuetur: aut uelut cogi teſtatur. Cogiturq; non tanq̃ periculo coactus: ſed tanq̃ amentia iratus. Illa nobilior animi ſignificatio qualibet magna canum & uenantiũ urgente ui contemptim reſtitanſq; cedit in cãpis: & ubi uideri poteſt. Idẽ ubi uirgulta ſiluaſq; penetrauerit acerrimo curſu fertur: uelut deputans abſconſiõe turpitudinem. Dum ſequitur: inſilit ſaltu: quo in fuga non utitur. Vulneratus obſeruatione mira percuſſorem nouit: & in quãtalibet multitudine appetit. Eum uero qui tæla quidem miſerit: ſed tamen non uulnerauerit correptum raptatumq; ſternit: nec uulnerat. Cum pro catulis fœta dimicat: oculorum aciem traditur defigere in terram: ne uenabula expaueſcat. Cæteꝝ dolis carent & ſuſpitione. Nec limis intuetur oculis: aſpiciq; ſimili mõ nolunt. Creditum eſt a moriente humũ morderi: lachrymãq; lœto dari. Atq; hoc tale tanq; ſæuum aial rotarum orbes circũacti: curruſq; inanes: & gallinaceorum criſtæ cantuſq; etiam magis terrent ſed maxime ignes. Aegritudinem faſtidii tantum ſentit: in qua medetur ei contumelia: in rabiem agente annexarum laſciuia ſimiarũ. Guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt. Leonum ſimul pugnam pluriũ romæ princeps dedit. Q. Sceuola. P. filii in curuli ædilitate. Centum aũt iubatorũ primus omniũ. L. Sylla: qui poſtea dictator fuit in prætura. Poſt eum Põpeius magnus in cyrco. dc. ac in iis iubatorũ. cccxv. Cæſar dictator quadringentos. Capere eos ardui erat quondã operis: foueiſq; maxime. Principatu Claudii caſus rationem docuit pudendam pene talis feræ noie: paſtoris getuli ſago contra ingruentis impetũ obiecto. Quod ſpectaculũ in harenam protinus tranſlatum eſt: uix credibili modo torpeſcẽte tanta illa feritate: q̃uis leui iniectu operto capite: ita ut deuinciatᷣ nõ repugnans. Videlicet oĩs uis conſtat in oculis Quo minus mirum ſit a Lyſimacho Alexandri iuſſu ſimul incluſo ſtãgulatum leonem. Iugo ſubdidit eos. Primuſq; romæ ad currũ iunxit. M. Antonius & quidẽ ciuili bello: cũ dimicatum eſſet in pharſalicis

campis non ſine

campis non sine ostento quodam tempore illo generosos spiritus iugum subire prodigio significāte. Nā q̄ ita uectus est cum Mima cytheride supra monstra etiam illarū calamitatum fuit. Primus aūt hoīum leonē manu tractare ausus: & ostendere mansuefactum Hāno e clarissimis pœnorꝝ traditur. Dānatusq; illo argumēto: quoniam nihil non persuasurus uir tam artificis ingenii uidebatur: & male credi libertas ei cui in tantum cessisset etiā feritas. Sunt uero & fortuita eorꝝ quoq; clementiæ exēpla. Mentor syracusanꝰ in syria leone obuio suppliciter uolutante attonitus pauore: cū refugienti undiq; fera opponeret sese: & ue stigia lamberet: adulanti similis animaduertit in pede eius tumorem uulnusq;: & extracto surculo libera uit cruciatu. Pictura casum hunc testatur syracusis. Simili modo Helpis samius natione in africam dela tus naue. iuxta littus conspecto leone hiatu minaci arborem fuga petit. Libero patre inuocato: quoniam tum præcipuus uotorum locus est: cum spei nullus est. Sed neq; profugienti cum potuisset: fera istiterat & procūbens ad arborem hiatu quo terruerat miseratione quærebat. Os morsu ualidiore adhæserat den tibus: cruciabatq; inedia. Tum pene in ipsis eius tælis suspectantē ac uelut mutis precibus orātem: dum fortuitu fidens non est contra feram. Multoq; diutius miraculo q̄ metu cessatum est. Digressus tandem euellit præbenti: & q̄ maxime opus est accōmodanti. Tradūtq; q̄diu nauis ea in littore stetit retulisse gra tiam uenatus aggerando. Qua de causa libero patri templum i samo Helpis sacrauit: quod ab eo factū græci σωτηρος κεχηνοτος Διονυσου appellauere. Miremur postea uestigia hoīum intelligi a feris: cum etiā auxilia ab uno animalium sperent. Cur enim non ad alia ierer aut unde medicas manus hominis sciunt? nisi forte uis malorum etiam feras omnia experiri cogit?

De pantheris. Cap. xvii.

A Eque memorandū & de panthera tradit Demetrius physicus. Iacentem in media uia hoīs desi derio repente apparuisse patri cuiusdā Philinis assectatoris sapiētiæ: illum pauore cœpisse egre di. Feram uero circūuolutari non dubie blandientem sese conflictantem mærore: qui etiā i pan thera intelligi posset. Fœta erat: catulis procul in foueā delapsis. Primū ergo mirationi fuit non expaue scere. Proximū ei curam intendere. secutusq; qua trahebat uestem unguium leni iniectu: ut causam dolo ris intellexit: simulq; salutis suæ mercedem: exemit catulos: eaq; cum iis prosequente usq; extra solitudi nes deductus læta atq; gestiente: ut facile appareret gratiam referre: & nihil inuicem imputare: quod etiā in homine rarum est. Hæc fidem etiam Democrito afferunt: qui Thoantem in achaia seruatum a draco ne narrat. Eum nutrierat puer dilectum admodum: pauensq; serpentis naturam & magnitudinem me tuens in solitudines tulerat. In quibus circūuento latronum insidiis agnitoq; uoce subuenit. Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis cum essent expositi produntur: sicut de conditoribus nostris a lupa magnitudini fatorum accepta ferri æquius q̄ ferarum naturæ arbitror. panthera & tigris macularum ua rietate prope solæ bestiarum spectantur. Cæteris unus ac suus cuiusq; generis color est. Leonum tātum in syria niger. Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferunt colore earū mire sollicitari quadru pedes cunctas: sed capitis toruitate terreri. Quaobrē occultato eo reliquas dulcedine iuitatas corripiūt. Sunt qui tradant in armo iis similem lunæ esse maculam crescentē in orbes: & cauantē pari mō cornua. Nunc uarias & pardos: qui mares sunt appellant in eo oī genere creberrimo i africa syriaq;. Quidam ab iis pantheras solo candore discernunt: nec adhuc aliam differentiam inueni. Senatusc̄osultum fuit uetus ne liceret africanas in italiam aduehere. Contra hæc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis: per misitq; circensium gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate sua. cl. uniuersas misit. Deinde Pō peius magnus quadringentas decem. Diuus Augustus quadringentas uiginti. Idem. Q. Tuberone Fa bio Maximo cons. iiii. nonas maii theatri Marcelli dedicatione tigrin primus omnium romæ ostendit in cauea mansuefactam. Diuus uero claudius simul quattuor.

De tigridis natura: & camelis: & camelopardali: & q̄uo primum uisa romæ. Cap. xviii.

T Igrin hyrcani & indi ferunt aīal uelocitatis tremendæ: & maxime cognitæ dum capitur. Totus eius fœtus qui semper numerosus est ab insidiante rapitur equo q̄ maxime pernici: atq; in recen tem subinde transfertur. At ubi uacuum cubile repperit fœta maribus enim cura non est sobo lis) fertur præceps odore uestigans. Raptor appropinquante fremitu abiicit unum ex catulis. Tollit illa morsu: & pondere etiā ocior acta remeat: iterum cōsequitur & subinde: donec in nauē regresso irrita feri tas sæuit in littore. Camellos inter armēta pascit oriens: quorꝝ duo genera bactriæ & arabiæ differunt: q̄ illi bina habent tubera in dorso: hi singula: & in pectore alterꝝ: cui incūbant. Dentiū supiore ordine: ut bo ues carent in utroq; genere. Omnes aūt iumentorꝝ in iis terris dorso fungūtur: atq; etiā equitatu i prœliis Velocitas inter equos. Sed sua cuiq; mensura: sicuti uires. Nec ultra assuetū procedit spatium: nec plus instituto onere recipit. Odium aduersus equos gerunt naturale. Sitim & quadriduo tolerant. Implent cum bibendi occasio est & in præteritum & in futurum: obturbata conculcatione prius aqua: aliter po tu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis: quidam & centenis. Vtcunque rabiem: & ipsi sentiunt. Castrandi genus etiā fœminas: quæ bello præparētur inuētum est. Fortiores ita fiūt coitu negato. Horꝝ

aliqua similitudo in duo transfert animalia Nabim æthiopes uocant collo similē equo: pedibus & cruribus boui: camelo capite: albis maculis rutilum colorem distinguētibus. Vnde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris circēsibus ludis primum uisa romæ. Ex eo subinde cernitur aspectu magis q̄ feritate cōspicua. Quare etiam ouis feræ nomen inuenit.

De chao & cepho. Cap. xix.

POmpeii magni primum ludi ostenderunt chaum: quem galli Rhaphiū uocabant: effigie lupi: pardorum maculis. Iidem ex æthiopa quas uocant cephos: quarū pedes posteriores pedibus humanis & cruribus. priores manibus fuere similes. hoc animal postea roma non uidit.

De rhinocerote. Cap. xx.

IIsdem ludis & rhinoceros unius in nare cornu qualis sæpe uisus. Alter hic genitꝰ hostis elephāto: cornu ad saxa limato præparat se pugne. In dimicatione aluum maxime petens. quam scit esse molliorem. Longitudo ei par. Crura multo breuiora. Color buxeus.

De lyncibus: & spingibus: & crocutis: cercopithecis: idicis bubus: leucrocutis eale: tauris æthiopiæ: māticora: monocerote: catoblepa: basilisco. Cap. xx.

LYncas uulgo frequētes & sphingas fusco pilo: mām̄is ī pectore geminis æthiopia generat: multaq; alia monstro similia. Pēnatos equos & cornibus armatos: quos pegasos uocant. Crocutas uelut ex cane lupoq; conceptos omnia dentibus frangentes: ꝓtinusq; deuorata cōficientes uētre. Cercopithecos nigris capitibus: pilo asinino: & dissimiles cæteris uoce. Indicos boues unicornes tricornesq;. Leucrocutam pernicissimam ferā asini fere magnitudine: cruribus ceruinis collo cauda pectore leonis: capite melium: bisulca ungula: ore ad nares usq; rescisso: dētium locis osse ꝑpetuo. Hāc ferā humanas uoces tradūt imitari. Apud eos & quæ uocatur eale magnitudine eq fluuialis: cauda elephāti: colore nigra uel fulua. Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua hēns mobilia: quæ alterna in pugna sistit: uariatq; in festa aut obliqua: utcumq; rō mōstrauit. Sed atrocissimos habet tauros siluestres maiores agrestibus: uelocitate ante oēs: colore fuluos: oculis ceruleis: pilo in cōtrarium uerso: rictu ad aures dehiscēte. Iuxta cornua mobilia. Tergoris duricia silicis: oē respuens uulnus. Feras oēs uenātur. Ipsi nō aliter q̄ foueis capti feritate semp intereunt. Apud eosdē nasci Ctesias scribit: quā māticorā appellat triplici dentiū ordine pectinatim coeūti. Facie & auriculis hoīs: oculis glaucis: colore sanguineo. corpore leonis: cauda scorpionis mō spicula infigentē. Vocis ut si misceat̄ fistulæ & tubæ cōcētus. Velocitatis magnæ: humani corporis uel præcipue appetentem. In india & boues solidis ungulis: unicornes: & ferā nomine axin: hinnuli pelle: pluribus candidioribusq; maculis sacram Liberi patris. Orsei indi simias cādentes toto corpore uenant̄. Asperrimā aūt ferā monocerotē: reliquo corpore equo similē: capite ceruo: pedibꝰ elephāto: cauda apro: mugitu graui: unocornu nigro media fronte cubitoꝝ duū eminēte. Hāc feram uiuam negāt capi. Apud hesperios æthiopas fons est Nigris ut pleriq; existimauere nili caput: ut argumenta quæ diximus ꝑsuadent. Iuxta hūc fera appellat̄ catoblepas modica alioquin: cæterisq; membris iners: caput tātū prægraue ægre ferens: id deiectū semper in terrā. Alias internecio humani generis oībus: qui oculos eius uidere: confestim expirantibus. Eadē & basilisci serpētis est uis. Cyrenaica hunc generat ꝓuincia. xii. non amplius digytoꝝ magnitudine. Cādida in capite macula ut quodam diademate insigni. Sibilo oēs fugat serpentes. Nec flexu multiplici. nec ut reliquæ corpus impellit: sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices non cōtactas modo: ueꝝ & afflatas exurit hærbas: rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quondā ex equo occiso hasta: & p eā subeunte ui non equitē mō: sed equū quoq; absumtū. Huic tali monstro sæpe. n. enectū cōcupiuere reges uidere mustellaꝝ uirus exitio est: adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Interficiunt eos cauernis facile cognitis sola tabe. Necant illi simul odore. moriunturq;: & naturæ pugnam conficiunt.

De lupis. Cap. xxii.

SEd in italia quoq; creditur lupoꝝ uisus est noxius. Vocēq; hoī quē priores cōtēplent̄ adimere ad præsens. Inertes hos paruosq; africa & egyptus gignūt: asperos trucesq; frigidior plaga. Homines in lupos uerti: rursumq; restitui sibi falsum esse cōfidenter existimare debemus: aut credere oīa quæ fabulosa tot seculis cōperimus. Vnde tamē ista uulgo infixa sit fama in tantum ut in maledictis uersipelles habeant: indicabitur. Euātes inter auctores græciæ non spretus tradit arcadas scribere ex gente Antæi cuiusdam sorte familia electū ad stagnum quoddā regionis eius duci: uestituq; inquercu suspenso tranare. atq; abire in deserta: transfigurariq; in lupū: & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos nouem. Quo in tempore si hoīe se abstinuerit: reuerti ad idem stagnum: & cū tranauerit effigiem recipere ad pristinū habitum addito nouē annorum senio. Addit quoq; Fabius eandē recipere uestē: Mirū est q̄ procedat græca credulitas. Nullum tam īpudens mendaciū est ut teste careat. Itaq; Copas qui olympionica scripsit narrat Demarchū Parrhasium in sacrificio quod archades Ioui Lyceo humana etiam cum hostia faciebant: imolati pueri exta degustasse. & ī lupum se cōuertisse. Eundē decimo anno restitutum athleticæ restitisse in pugilatu. uictoreq; uictoria olypia reuersum. Quin & caudæ huius aīalis credit̄ uulgo ineē amatoriū uirus exiguo ī uillo: eūq; q capiat̄ abiicere. Nec idē pollere: nisi uiuenti direptum.

uenti direptum. Dies quibus coeant toto anno non amplius.xii. Eundē in fame uesci terra. Inter auguria ad dexteram cōmeantium precīso itinere si pleno id ore fecerit: nullum omnium præstantius. Sunt in eo genere qui ceruari uocantur: qualem e gallia in Pompei magni harena spectatum diximus. Huic quāuis in fame mandenti si respexit obliuionem cibi surrepere aiunt: digressumq; quærere aliud.

De serpentibus. Cap.xxiii.

QVod ad serpentes attinet uulgatū est colores eoꝝ plerasq; terras habere in quas occultentur. Innumera esse genera. Cerastis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina: quoꝝ motu reliquo corpore occultato sollicitent ad se aues. Geminum caput amphesibenæ: hoc est & ad caput & ad caudā tanq̄ parū esset uno ore fundi uenenū. Aliis squamā esse. aliis picturas. Oibus exitiale uirus. Iaculum ex arboꝝ ramis uibrari. Nec pedibus pauendas tantū serpentes: sed & missili uolare tormento. Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio: præterq̄ si confestim partes cōtactæ amputētur. Vnus huic tam pestifero aīali sensus: uel potius affectus est. Coniuga ferme uagantur: nec nisi cum cōpare uita est. Itaq; alterutra interēpta incredibilis alteri ultionis cura. Persequitur interfectorem: unūq; eum in quā colibet populi agmine notitia quadā infestat. Perrumpit oēs difficultates. Permeat spatia: nec nisi amnibus arcetur: aut præceleri fuga. Non est fateri rerum natura largius mala an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit: eosq; non in fronte aut ex aduerso cernere: sed in temporibus. Ita excitatur: sed sæpius auditu quā uisu.

De ichneumone. Cap.xxiiii.

HAbet deinde interneciuū bellum cū ichneumone. Notū est aīal hac gloria maxime in eadē natū ægypto. Mergit se limo sæpius: siccatq; sole. Mox ubi pluribus eodem modo se coriis lorica uit in dimicationem pergit. In ea caudā attollens ictus irritos auersus excipit: donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Nec hoc contentus aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo & hippopotamo. Cap.xxv.

CRocodilum habet nilus quadrupes malū: & terra pariter ac flumine infestum. Vnum hoc animal terrestre linguæ usu caret. Vnū superiore mobili maxilla imprimit morsum: alias terribile pectinatim stipāte se dentiū serie. Magnitudine excedit plerunq; duodeuiginti cubita. Parit oua quāta anseres: eaq; extra eum locū transferēs semp incubat: prædiuinatione quadā ad quē summo auctu eo anno egressurus est nilus. Nec aliud aīal ex minori origine in maiore crescit magnitudinem. Et unguibus hic armatus est cōtra omnes ictus cute inuicta. Dies in terra agit: noctes aqua temporis utriūq; ratione. Hunc saturū cibo pisciū: & semp esculento ore in littore somno datum parua auis: quæ trochilos ibi uocatur rex auium in italia: inuitat ad hiandū pabuli sui gratia os primum eius ad sultim repurgans mox dentes & intus fauces quoq; ad hanc scabendi dulcedinē q̄ maxime hiātes. In qua uoluptate somno pressum conspicatus ichneumon per easdem fauces ut tælū aliquod imissum erodit aluū. Similis crocodilo: sed minor etiā ichneumone est in nilo natus scincos: cōtra uenena præcipuū antidotū. Itē ad iflamādam uiroꝝ uenerē. Verum in crocodilo maior erat pestis: q̄ ut uno esset eius hoste natura cōtenta. Itaq; & delphini immeantes nilo quoꝝ dorso tanq̄ ad hunc usum cultellata inest penna abigentes eos præda: ac uelut in suo tantū amne regnātes alioquin impares uiribus ipsi actu interimūt. Callent.n. in hoc cuncta aialia: sciuntq; nō modo sua cōmoda: ucꝝ & hostiū aduersa. Norunt sua tæla: norunt occasiōes: partesq; diffidentiū imbellis. In uentre mollis est: tenuisq; cutis crocodilo: ideo se ut territi imergunt delphini: subeuntesq; aluum illā secant spina. Quin & gens hoīum est huic beluæ aduersa in ipso nilo. Tentyritæ ab insula in qua habitat appellata. Mensura eorū parua: sed præsentia animi in hoc tantum uisu mira. Terribilis hæc contra fugaces belua est: fugax contra insequētes. Sed aduersum ire soli hi audent. Quin etiā flumini innatāt. Dorsoq; equitantiū modo iposit hiantibus resupino capite ad morsum addita i os claua dextra ac leua tenētes extrema eius utrinq;: ut frenis in terrā agunt captiuos: ac uoce etiam sola territos cogunt euomere recentia corpora ad sepulturam. Itaq; ei uni insulæ crocodili nō adnatāt. Olfatuq; eius generis hominū: ut psyllorum serpentes fugantur. Hebetes oculos hoc aīal dicitur habere in aqua: extra acerrimi uisus. Quattuorq; menses hyemis inedia semper transmittere in specu. Quidam hoc unū q̄diu uiuat crescere arbitrantur. Viuit aūt longo tēpore. Maior altitudine in eodem nilo belua hippopotamus editur. Vngulis binis quales bubus: dorso equi: & iuba: & hinnitu: rostro resimo: cauda torta: & dentibus aprorum aduncis: sed minus noxiis. Tergoris ad scuta galeasq; ipenetrabilis: præterquā si humore madeat. Depascitur segetes: destinatione ante ut ferunt determinatas in diem: & ex agro ferentib9 uestigiis neq; reuertenti insidiæ comparentur.

Qui primus romæ hippopotamū: & crocodilos ostendit: & medicinæ ab aīalibus reptæ. Cap.xxvi.

PRimus eum & quinq; crocodilos romæ ædilitatis suæ ludis. M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit: assidua nāq; satietate obesus exit in littus: recētes arundinum cæsuras perspeculatus: atq; ubi acutissimum uidet stipitem imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbi

dum alias corpus exonerat: & plagam limo rursus obducit.

¶Quæ animalia quas hærbas ostenderũt cerui: lacerti: hirundines: testudines: mustella: ciconia: ap: anguis: draco: panthera: elephas: ursi: cerui: palumbes: columbæ: grues: coruus. ¶Cap. xxvii.

Simile quidam & uolucris in eadem ægypto mõstrauit: quæ uocatur ibis: rostri aduncitate p eã partem se perluens qua reddi ciborum onera maxime salubre est. Nec hæc sola multis animalibus reperta sunt usui futura & hoi. Dictamum herbã extrahendis sagittis cerui mõstrauere percussi eo tælo pastuq; eius hærbæ eiecto. Iidem percussi a phalãgio: qđ est aranei genus: aut aliq̃ simili cancros edendo sibi medentur. Est & ad serpentiũ ictus præcipua: qua se lacerti quotiens cum his conseruere pugnã uulnerati refouent. Chelidoniã uisui saluberrimam hirũdines mõstrauere uexatis pullorum oculis illa medentes. Testudo cunilæ quã bubulã uocant pastu uires contra serpẽtes refouet. Mustella ruta in murium uenatu cũ iis dimicatione conserta. Ciconia origano. Edera apri in morbis sibi medẽtur & cãcros uexendo maxime mari eiectos. Anguis hyberno situ mẽbrana corporis obducta fœniculi succo ĩpedimentum illud uexuit: nitidusq; uernat. Exuit aũt a capite primum: nec celerius q̃ uno die ac nocte replicãs: ut extra fiat membranæ quod fuerat intus. Idem hyberna latebra uisu obscurato marathro hærbæ sese affricans oculos inungit ac refouet. Si uero squamæ obtorpuere: spinis iuniperi se scabit. Draco uernam nauseam siluestris lactucæ succo restringit. Pantheras per carnes fricatas aconito (uenenum id est) barbari uenãtur. Occupat ilico fauces eaꝝ angor. Quare pardalianches id uenenũ appellauere q̃dam. At fera contra hæc excremẽtis hoĩs sibi medetur: & alias tam auida eorũ: ut a pastoribus ex industria in aliquo uase suspensa altius q̃ ut queat saltu contingere: iaculãdo ea petendoq; defatigata postremo expiret alioquin uiuacitatis adeo lentæ: ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas cameleõte cõcolori fronde deuorato occurrit oleastro huic ueneno suo. Vrsi cum mandragoræ mala degustauere: formicas lambunt. Ceruus hærbas cynare uenenatis pabulis resistit. Palumbes: graculæ: merulæ: perdices lauri folio annuum fastidium purgant. Columbæ: turtures: & gallinacei herba quæ uocatur helxine. Anates: anseres: cæteræq; aquaticæ hærba siderite. Grues: & similes iunco palustri. Coruus occiso cameleonte qui etiam uictori nocet lauro infestum uirus extinguit.

Defigatur

¶Prognostica animalium. ¶Cap. xxviii.

Milia præterea utpote cũ plurimis aĩalibus eadẽ natura reꝝ cæli quoq; obseruatione: & uentorũ & hymbrium & tempestatum præsagia aliis alia dederit: quod persequi immẽsum ẽ: æque scilicet q̃ reliquam cum singulis hoĩum societatem. Siquidẽ & pericula præmonent non fibris modo extisq; circa quod magna mortalium portio hæret: sed alia quadam significatione. Ruinis ĩminentibus musculi præmigrant. Aranei cum tælis primi cadũt. Auguria quidem artem periculis fecere. Apud romanos sacerdotum collegium uel maxime solẽne est. In thracia locis rigẽtibus: & uulpes animal alioquin solerti auditu: amnes gelatos lacusq; nonnisi ad pastus ituræ redituræq; transeunt. Obseruatum eã aure ad glaciem apposita coniectare crassitudinem gelu.

¶Ciuitates & gentes a minutis animalibus deletæ. ¶Cap. xxix.

Nec minus clara exitii documenta sunt etiã ex contẽnendis aĩalibus. M. Varro auctor est a cuniculis suffossum in hispania oppidũ: a talpis ĩ thessalia: ab ranis ciuitatem ĩ gallia pulsam: ab locustis in africa. Ex gyaro cycladum insula incolas a muribus fugatos. In italia amyclas a serpẽtibus deletas. Citra cynamulgos æthiopas late deserta regio est a scorpionibus & solpugis gente sublata & a scolopẽdris abactos otrerietes auctor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera trãseamus.

¶De hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris. ¶Cap. xxx.

Hyenis utranq; esse naturam: & alternis annis esse marem. alternis fœminã fieri. Parere sine mare uulgus credit. Aristoteles negat. Collum & iuba cõtinuitate spinæ porrigitur: flectiq; nisi circũactu totius corporis nequit. Multa præterea mira traduntur. Sed maxime sermonẽ humanum inter pastoꝝ stabula assimulare: nomẽq; alicuius addiscere: quẽ euocatũ foras laceret. Itẽ uomitionem hoĩs imitari ad sollicitãdos canes: quos inuadat. Ab uno aĩali sepulchra erui inquisitione corporũ. Fœminã raro capi. Oculis mille esse uarietates: oculorũq; mutationes. Præterea umbræ eius cõtactu canes obtumescere. Et quibusdã magicis artibus omne aĩal quod ter lustrauerit in uestigio hærere. Huius generis coitu leæna æthiopica parit crocutam: similiter uoces imitantẽ hoĩum pecorũq;. Acies ei ppetua in utraq; parte oris: nullis gingiuis dente continuo: qui ne contrario occursu hebetetur: capsaꝝ modo includitur. Hoĩum sermones imitari: & manticorã in æthiopia auctor est iuba. Hyenæ plurimæ gignuntur in africa: quæ & asinoꝝ siluestriũ multitudinẽ fundit. Mares ĩ eo genere singulis fœminaꝝ gregibus ĩperitant. Timent libidinis æmulos: & ideo grauidas custodiunt. Morsuq; natos mares castrant. Cõtra grauidæ latebras petunt: & parere furto cupiũt: gaudẽtq; copia libidinis. Easdẽ partes sibi ipsi põtici amputant fibri periculo urgente: ob hoc se peti gnari. Castoreum id uocant medici. Alias aĩal horrendi morsus. Arbores iuxta flumina ut ferro cædit. hoĩs parte comprehẽsa nõ anteq̃ fracta cõcrepuerint ossa morsu resoluit.

su resoluit. Cauda piscium iis: cætera species lutræ. Vtrũq; aquaticum. Vtriq; mollior pluma pilus.

¶ De ranis & uitulis marinis & stellionibus. Cap. xxxi.

RAnæ quoq; rubetæ quarum & in terra & in humore est uita: plurimis refertæ medicaminibus deponere ea quotidie ac resumere a pastu dicuntur: uenena tantum sibi reseruantes. Similis & uitulo marino uictus ĩ mari ac terra. Simile fibro & ingenium. Euomit fel suum ad multa medicamenta utile. Item coagulum ad comitiales morbos. Ob ea se peti prudens. Theophrastus auctor ẽ: angues eo modo & stelliones senectutem exuere: eamq; protinus deuorare: præcipientes comitiali morbo remedia. Eosdem pestiferos ferunt in græcia: innocuos esse in sicilia.

¶ De ceruis. ¶ Cap. xxxii.

CEruis quoq; est sua malignitas quãq; placidissimo animalium: urgente ui canũ ultro confugiũt ad hoĩes. Et in pariendo semitas minus cauent: humanis uestigiis tritas: q̃ quæ secretæ ac feris opportunæ. Conceptus eaꝝ post arcturi sydus. Octonis mensibus ferunt partus & interdum geminos. A cõceptu supant se. At mares relicti rabie libidinis sęuiunt. Fodiũt scrobes. Tũc rostra eoꝝ nigrescũt: donec aliqui abluant hymbres. Fœminæ aũt ante partũ purgant̃ hærba quadã quæ seselis dicit̃: faciliore ita utentes utero. A partu duas habent hærbas quæ aros & seselis appellatur. Pastæ redeunt ad fœtum. Illos imbui lactis primo nolunt succo quacũq; de causa. Editos partus exercent cursu: & fugam meditari docẽt. Ad prærupta ducũt: saltũq; demõstrant. Iam mares soliti desiderio libidinis auide petũt pabula. Vbi se præpingues sensere latebras quærunt: fatentes incõmodum pondus: & alias semp in fuga acquiescunt: stantesq; respiciunt. Cũ ꝓpe uentũ est: rursus fugæ præsidia repetẽtes. Hoc fit intestini dolore tam infirmi: ut ictu leui rũpatur intus. Fugiunt aũt latratu canum audito aura semp secũda: ut uestigia cũ ipsis habeant. Mulcẽtur fistula pastorali & cantu. Cũ erexere aures: acerrimi auditus: cũ remisere: surdi. Cæteꝝ animal simplex: & oĩum reꝝ miraculo stupens: in tantũ ut equo aut bucula accedente ꝓpius hoĩem iuxta uenantẽ non cernãt: aut si cernũt: arcum ipsum sagittasq; mirrent̃. Maria tranãt gregatĩ nãtes porrecto ordine & capita imponentes præcedentium clunibus: uicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur a cilicia cyprum traiicientibus. Nec uident terras: sed in odore eaꝝ natant. Cornua mares habent: soliq; aĩalium oĩbus annis statuto ueris tempore amittunt. Ideo sub ipsa die q̃ maxime inuia petunt. Latent amissis uelut inermes. Sed & ipsi bono suo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri: ceu medicamẽto aliquo præditum. Idq; mirabilius fatendum est: & cum & in uiuariis mutent oĩbus annis. Defodi ab iis putant. Accensis autem utrislibet odore serpentes fugantur: & comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoq; ætatis in illis gerunt singulis annis adiicientibus ramos usq; ad sexẽnes. Ab eo tempore similia reuiuiscũt. Nec potest ætas discerni. Sed dentibus senecta declaratur. Aut enim paucos aut nullos habent: nec in cornibus imis ramos: alioquin ante frontem ꝓminert solitos iunioribus. Non decidunt castratis cornua: nec nascũtur. Erũpunt aũt renascẽtibus tuberibus primo aridæ cutis similia. Eadem teneris increscunt ferulis arũdineas in panniculas molli plumata lanugine. Quãdiu carent iis noctibus procedunt ad pabula. Increscentia solis uapore durant: ad arborẽ subinde experiẽtes. Vbi placuerit robur: in aperta prodeunt. Capti iam sunt edera in cornibus uiridante ex attritu arborum: ut ĩ aliquo ligno teneris dum experiũtur innata. Fiunt aliquãdo ex candido calore qualem fuisse tradit̃. Q. Sertorii ceruã: quam esse fatidicam hispaniæ gentibus persuaserat. Et iis est cũ serpente pugna. Inuestigãt cauernas: nariũq; spiritu extrahunt̃ renitentes. Ideo singulare abigendis serpẽtibus odor adusto cornu ceruio Contra morsus uero præcipuũ remediũ ex coagulo hinnuli in utero occisi. Vita ceruis in confesso lõga: post centum annos aliquibus captis cũ torquibus aureis: quos Alexãder magnus addiderat: adopertis iam cute in magna obesitate. Febrium morbos non sentit hoc aĩal. Quin & medetur huic timori. Quasdam nos principes fœminas scimus oĩbus diebus matutinis carnem eam degustare solitas: & lõgo æuo caruisse febribus. Quod ita demum existimant ratum si uulnere uno interierit.

¶ De tragelapho: & chameleonte: & reliquis colorem mutantibus. ¶ Capi. xxxiii.

Est eadem spẽ barba tantũ & armoꝝ uillo distans: quẽ tragelaphon uocãt: nõ alibi q̃ iuxta phasin amnẽ nascens. Ceruos africa propemodum sola nõ gignit. At chameleontẽ & ipsa: quãquã frequentiorẽ india. Figura & magnitudo erat lacerti: nisi crura essent recta & excelsiora. Latera uentri iunguntur ut piscibus: & spina simili modo. Eminet rostrum: ut in paruo sit haud absimile suillo Cauda prælonga in tenuitatem desinens: & ĩplicans se uiperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardior ut testudini. Corpus aspeꝝ: ut crocodilo. Oculi in recessu cauo: tenui discrimine prægrãdes: & corpori cõcolores. Nunquã eos operiri: nec pupillæ motu: sed totius oculi uersatione circũaspicit. Ipse celsus hianti semper ore. Solus animalium nec cibo nec potu semper alitur: nec alio q̃ aeris alimento. Circa caprificos ferus: innoxius alioquin. Et coloris natura mirabilior. Mutat namq; eum subinde: & oculis & cauda & toto corpore. Redditq; semper quemcunq; proxime attingit præter rubrum candidumq;. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis & ad commissuram caudæ admodum exigua. Nec alicu-

Siser
Rhamnos

bi toto corpore. Sanguis in corde & circa oculos tantum. Viscera sine splene. Hybernis mensibus latet ut lacerta.

De tarando & lycaone & thoe. Cap. xxxiiii.

Mutat colores scytharum tharandus: nec aliud ex iis quæ pilo uestiuntur: nisi in indis lycaon: cui iubata traditur ceruix. Nam thoes luporum id genus est procerius longitudine: breuitate crurum dissimile: uelox saltu. Venatu uiuens Innocuum homini. Habitum non colorem mutat. Per hyemes hirti: æstate nudi. Tarando magnitudo quæ boui est. Caput maius ceruino: nec absimile. Cornua ramosa: ungula bifida: uillus magnitudine ursorum. Sed cum libuit sui coloris esse: asino similis est. Tergori tanta duritia: ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum fruticum florum locorumq; reddit metuēs in quibus latet. Ideoq; raro capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicem dari mirabilius & uillo.

De hystrice. Cap. xxxv.

Hystrices generat india & africa spina cōtectas: ac erinaceorum genere: sed hystrici longiores aculei: & cum intendit cutem missiles. Ora urgentium figit canū: & paulo longius iaculatur. Hybernis autem se mensibus condit. Quæ natura multis & ante omnia ursis.

De ursis & fœtibus eorum. Cap. xxxvi.

Eorum coitus hyemis initio: nec uulgari quadrupedū more: sed ambobus cubantibus complexisq;. Deinde secessus in specus separatim: in quibus pariūt tricesimo die: ac plurimū quinos. Hi sunt candida informisq; caro: paulo muribus maior: sine oculis: sine pilo. Vngues tm̄ ꝓminēt. Hāc lambēdo paulatim figurant. Nec quicq̄ rarius hoīes q̄ parientē uidere ursam. Ideo mares quadragenis diebus latent. Fœminæ quaternis mēsibus. Specus si non habuere ramoꝝ fruticūq; congerie ædificant impenetrabiles hymbribus: molliq; fronde constratos. Primis diebus bis septenis tam graui somno præmūtur: ut ne uulneribus quidem exercitari queant. Tunc mirꝝ īmodum ueterno pinguescūt. Illi sunt adipes medicamibus apti: cōtraq; defluuiū capilli tenaces. Ab iis diebus residunt: ac prioꝝ pedū suctu uiuunt. Fœtus rigētes apprimēdo pectori fouēt: nō alio incubitu q̄ oua uolucres. Mirꝝ dictu credit Theophrastus per id tempus coctas quoq; ursorum carnes si asseruentᷓ increscere. Cibi tunc nulla argumenta nec nisi humoris minimum in aluo inueniri. Sanguinis exiguas circa corda tantum guttas: reliquo corpori nihil inesse. Procedunt uere: sed mares præpingues. Cuius rei causa non prompta est. Quippe nec somno quidē saginatis præter quattuordecim dies ut diximus. Exeuntes hærbā quādam aron noīe laxādis intestinis alioquin cōcretis deuorāt. circaq; surculos dentium prædomantes ora. Oculi eoꝝ hebetantur crebro. Qua maxime fauos cā expetunt: ut cōuulneratū ab apibus os leuet sanguine grauedinē illā. Inualidissimum urso caput: qđ leoni fortissimū. Ideo urgēte ui præcipitaturi se ex aliqua rupe manibus eo opto iaciuntur: ac sæpe in harena colaphis inflictis exanimantur. Cerebro ueneficiū esse hispaniæ credunt: occisorūq; in spectaculis capita cremant testato quoniā potū in ursinā rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arborem auersi diripiunt. Tauros ex ore cornibusq; eoꝝ pedibus omnibus suspensi pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficia stultitia solertior. Annalibus notatum ē. M. Pisone. M. Messala cons. ad. xiiii. Kalen. octob. Domitiū Aenobarbum ædilem curulem ursos numidicos. c. & totidem uenatores æthiopas ī cyrco dedisse. Miror adiectum numidicos fuisse: cū in africa ursos nō gigni cōstet.

Cū dentiunt uel Dentitioni

De muribus ponticis & alpinis & herinaceis. Cap. xxxvii.

Conduntur hyeme & pontici mures: dūtaxat albi. Quorum palatum in gustu sagacissimum auctores quo nam modo intellexerint miror. Conduntur & alpini: quibus magnitudo media est. Sed hi pabulo ante in specus cōuecto: cum quidā narrēt alternos marem ac fœminā supra se complexo fasce hærbæ supinos cauda mordicus apprehensa inuicem detrahere ad specum. Ideoq; illo tempore detrito esse dorso. Sunt his pares & in ægypto. Similiter resident in clunes: & in binis pedibus gradiuntur: prioribusq; ut manibus utuntur. Præparant hyemi & herinacei cibos: ac uolutati supra iacētia poma affixa spinis unum non amplius tenentes ore portant in cauas arbores. Iidem mutationē aquilonis in austrum condentes se in cubile præsagiunt. Vbi uero sensere uenantem contracto ore pedibusq; ac parte omni inferiore qua raram & innocuam habent lanuginem cōuoluuntur in formam pilæ: ne qđ compræhendi possit præter aculeos. In desperatione uero urinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisq; noxiam: propter hoc se capi gnari. Quamobrem exinanita prius urina uenari ars est. Et tum præcipua dos tergoris. Alias corrupta fragilis putribus spinis atq; deciduis: etiā si uiuat subtractus fuga. Ob id non nisi in nouissima spe maleficio illo perfunditur. Quippe & ipsi odere insitum ueneficium ita parcentes sibi: terminūq; supremū operientes: ut ferme ante captiuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resoluitur pila: apprehensusq; pede altero e posterioribus suspendio ac fame necatur. Aliter non est occidere & tergori parcere. Ipsum animal non uerentur pleriq; dicere uitæ hominum superuacuum esse. Si non sint illi aculei: frustra uellerum mollicies in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur uestes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolium inuenit. De nulla re crebrioribus senatuscōsultis nulloq; nō principe adito querimoniis prouincialibus.

Monopolio

De leontophono

De leontophono: lynce: melibus: & sciuris. Cap. xxxviii.

VRinæ & e duobus aliis animalibus ratio mira est leontophonon accepimus uocari paruũ: nec alibi nascens q̃ ubi leo gignitur. Quo gustato tanta illa uis est ut cæteris quadrupedũ imperitans ilico expiret. Ergo corpus eius adustũ aspergunt aliis carnibus polentæ modo insidiantes feræ: necãtq; etiã cinere tam cõtraria est pestis. Haud imerito igitur odit leo: uisumq; frãgit: & citra morsum exaiat. Ille cõtra urinam spargit prudẽs: hanc quoq; leoni exitialẽ. Lyncum humor ita redditus: ubi gignuntur glaciatur: arescitue in gẽmas carbũculis similes: & igneo colore fulgẽtes: Lyncuriũ uocatas: atq; ob id sucino a plerisq; ita generari ꝓdito. Nouere hoc sciũtq; lynces: & inuidẽtes urinã terra operiũt coq; celerius solidat̃. Illa alia solertia in metu melibus: sufflata cute distinctæ ictus hoĩum & morsus canum arcẽt. Prævident tẽpestatem & sciuri: obturatisq; qua spiraturus est uentus cauernis: ex alia ꝑte aperiunt fores: detectis Ipsis uillosior cauda pro tegumento ẽ. Ergo in hyemes aliis prouisum pabulũ: aliis pro cibo somnus.

De uipera cocleis & lacertis. Cap. xxxix.

SErpentium uipera sola terra dicitur condi. Cætere arborum aut saxoꝝ cauis. Et alias uel ãnua fame edurant algore modo dempto. Omnia secessus tempore ueneno orba dormiunt. Simili modo & cocleæ. Illæ quidem iterum & æstatibus adherentes maxime saxis: ut etiam iniuria resupinatæ auulsæq; non tamen exeant. In balearibus uero insulis cauaticæ appellatæ non prorepunt e cauis terræ: neq; hærba uiuunt: sed uuæ modo inter se coherent. Est & aliud genus minus uulgare. Adhærent operculo eiusdem testæ se operientes: obrutæ terra semper. Hæ & circa maritimas tantũ alpes quondam effossæ cœpere iam erui & in ueliterno. Omniũ tamen laudatissimæ in astypalea insula. Lacertæ inimicissimum genus cocleis. Negantur semestrem uitam excedere. Lacerti arabiæ cubitales. In india uero in nisa monte. xxiiii. in longitudine pedum: colore fului aut punicei aut cerulei.

De canibus. Cap. xl.

EX iis quoq; animalibus quæ nobiscũ degunt multa sunt cognitu digna. Fidelissimi ante omnia homini canes atq; equi. Et pugnasse aduersus latrones canem pro domino accepimus: confectumq; plagis a corpore non recessisse: uolucres & feras abigentẽ. Ab alio in epiro agnitũ in cõuentu percussorem domini laniatuq; & latratu adactum: ut cogeretur fateri scelus. Garamãtum regem canes ducenti ab exilio reduxere prœliantes contra resistentes. Propter bella colophonii: itemq; castabalenses cohortes canum habuere. Eæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes. Hæc erant fidissima auxilia: nec stipendiorum indiga. Canes defendere cimbros cæsis dominis eorum plaustris impositis. Canis Iasone Lycio interfecto cibum capere noluit inediaq; consumptus est. Is uero cui nomen hyrcani reddidit: Durides: accenso regis Lysimachi rogo iniecit se flammæ. Similiterq; Hieronis regis. Memorat & Pyrrhum Gelonis tyãnni canẽ Philistus. Memoratur & Nicomedis bithynię regis uxore eius Cõsynge laceratam propter lasciuiorem cũ marito iocũ. Apud nos Volcatium nobilem qui Ceseliũ ius ciuile docuit asturcone e suburbano redeuntẽ cũ aduesperauisset canis a crassatore defendit. Itẽ Celiũ senatorem ægrum placẽtiæ ab armatis oppressum. Nec prius ille uulneratus est q̃ cane interẽpto. Sed sup omnia in nostro æuo actis populi ro. testatũ Appio Iunio & P. Silio cõs. cũ aiaduerteret̃ ex causa Neronis Germanici filii in. T. Sabinum & seruitia eius: unius ex iis canem nec a carcere abigi potuisse: nec a corpore recessisse: abiecto in gradibus gemoniis mœstos edentem ululatus magna populi ro. corona circũstante: ex qua cũ quidam ei cibũ obiecisset: ad os defuncti tulisse. Innatauit idem in tyberim cadauere abiecto sustẽtare conatus: effusa multitudine ad spectandam aialis fidem. Soli dominũ nouere. Et ignotum quoq; si repente ueniat intelligunt. Soli noia sua: soli uocẽ domesticã agnoscunt. Itinera quis longa meminere. Nec ulli præter hoiem memoria maior. Impetus eoꝝ & sæuitia mitigat̃ ab homine cõsidente humi. Plurima alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu solertia & sagacitas præcipua est. Scrutatur uestigia atq; persequitur. Comitantẽ ad feram inquisitorẽ loro retrahẽs: quis aquã transiliẽs se occultasset: quã significans demonstratio est cauda primũ: deinde rostro. Ergo etiam senecta fessos cæcosq; ac debiles sinu ferunt: uentos & odorem captantes: ꝓdentesq; rostro cubilia. E tigribus eos indi uolunt cõcipi. Et ob id in siluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni: tertio demum educant. Hoc idem e lupis galli: quoꝝ greges suum quisq; ductorẽ e canibus & ducẽ habent. Illũ in uenatu comitant̃: illi parent. Nãq; inter se exercent etiã magisteria. Certum ẽ iuxta nilum amnem currentẽ lambere: nec crocodillorũ auiditati occasionẽ præbeat. Indiã petenti Alexãdro magno rex albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis unum: cuius specie delectatus iussit ursos mox apros & deinde damas emitti cõtemptu immobili iacẽte. Eaq; segnicie tanti corporis offensus imperator generosi spiritus eũ interimi iussit. Nunciauit hoc fama regi. Itaq; alteꝝ mittens addidit mandata: ne in paruis experiri uellet: sed ĩ leone elephantoue. Duos sibi fuisse. Hoc interempto præterea nullum fore. Nec distulit Alexander: leonemq; stratum protinus uidit. Postea elephantum iussit induci: haud alio magis spectaculo lætatus. Horrẽtibus quippe ꝑ totũ corpus uillis ingenti primũ latratu intonuit. Mox in cer-

uicem assultans cõtraq; beluam exurgens hinc & illinc artifici dimicatione: qua maxime opus esset infe-
stans atq; euitans: donec assidua rotatum uertigine afflixit: ad casum eius tellure concussa. Cãnum gene
ribus annui partus. Iuxta ad pariendum annua ætas. Gerunt in utero sexagenis diebus. Gignũt cęcos: &
quo largiore aluntur lacte: eo tardiorẽ uisum accipiunt. Nõ tamen unq̃ ultra uicesimumprimum diem:
nec ante septimum. Quidam tradunt si unus gignatur nono die cernere: si gemini decimo. Idemq; in sin
gulos adiici totidemq; esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit exprimipara genita citius
cerni. Optimus in fœtu qui nouissimus cernere incipit: aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies ca
num syrio ardente homini pestifera ut diximus: ita morsis lœtalis aquę metus. Qua ꝓpter obuiam itur
per. xxx. eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut si præuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morsum. Cap. xli.

AD morsum uero unicum remedium oraculo quodam nuper repertum. Radix siluestris rosæ
quæ cynorhoda appellatur. Columella auctor ẽ si quadragesimo die q̃ sit natus castretur mor
su cauda: summusq; eius articulus auferatur: sequẽti neruo exempto: nec caudam crescere: nec
canes rabidos fieri. Canem locutum in prodigiis quod equidem annotauerim accepimus: & serpentem
latrasse cum pulsus est regno Tarquinus.

De natura equorum. Cap. xlii.

EIdem Alexandro & equi magna raritas cõtigit. Bucephalan eum uocarunt: siue ab aspectu tor
uo: siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sexdecim talentis ferunt ex Philonico pharsali
grege emptũ etiã tum puero capto eius decore. Neminẽ hic alium q̃ Alexandrũ regio istratus
ornatu recepit in sedẽ: alios passim reiiciẽs. Idem in prœliis memoratæ cuiusdã ꝓhibetur operæ. Thebaꝶ
oppugnatione uulneratus in alium trãsire Alexandrum nõ passus. Multa præterea eiusdem modi. Pro-
pter quæ rex defuncto ei duxit exequias. Vrbem tumulo circũdedit nomine eius. Nec Cæsaris dictato-
ris queq̃ alium recepisse dorso equus traditur. idemq; hoĩs similes pedes priores habuisse. Hac effigie lo
catus ante Veneris genitricis ædem. Fecit & Diuus Augustus equo tumulum. de quo Germanici Cæsa
ris carmẽ est. Agrigenti compluriũ equoꝶ tumuli pyramides habent. Equum adamatũ a Semiramide
usq; ad coitum Iuba auctor est. Scythæ quidem equitatus & equoꝶ gloria strepunt. Occiso deniq; ipso
eum regulo ex prouocatione dimicãte hostem cum uictor ad spoliandum uenisset ab equo eius ictibus
morsuq; confectum. Alium detracto oculorum operimento & cognito cũ matre coitu petisse prærupta
atq; exanimatum. Equã eadẽ ex cã in reatino agro: laceratũq; pariter aurigam inuenimus. Nãq; & cogna
tionum intellectus in iis est. itaq; in grege prioris anni sorore libentius etiam q̃ matre equa comitatur.
Docilitas tanta est ut uniuersus sybaritani exercitus equitatus ad symphoniæ cantũ saltatiõe quadã mo
ueri solitus inueniatur. Iidem præsagiunt pugnã & amissos lugent dominos: lachrymasq; interdũ deside
rio fundunt. Interfecto Nicomede rege equus eius inedia uitam finiuit. Philarchus refert Cẽtaretrium e
galatis in prœlio occiso Antiocho potitũ equo eius conscendisse ouãtem. At illum indignatiõe accẽsum
domitis frenis: ne regi posset: præcipitem ĩ abrupta isse: exanimatũq; una. Philistus a Dionysio relictum
in cœno hærentẽ ut sese euelisset secutũ uestigia domini examine apum iubæ inhærente. Eoq; ostento ty
rannidẽ a Dionysio occupatam. Ingenia eoꝶ inenarrabilia iaculantes obsequio experiuntur: difficiles co
natus corpore ipso: nixuq; inuitantiũ. Iam tęla humi collecta equiti porrigunt. Nam in cyrco ad currus
iuncti nõ dubie intellectũ adhortationis & gloriæ fatentur. Claudii Cęsaris seculariũ ludoꝶ cyrcensibus
excusso in carceribus auriga albati equi palmã occupauere: primatũ optinuere: opposita effundẽtes oĩa:
quæ contra æmulos debuissent peritissimo auriga insistente facientes. Cũ puderet hoĩum artes ab equis
uinci: pacto legitimo cursu ad metã stetere. Maius augurium circa priscos plebiis cyrcẽsibus excusso au
riga: ita ut si staret ĩ capitolium cucurrisse equos: sedẽq; ter lustrasse. Maximũ uero eodem peruenisse ab
ueiis cum palma & corona effuso Ratumena: qui ibi uicerat. Vnde postea nomen portæ est. Sarmatæ
longinqua itinera acturi in edia pridie præparant eos exiguum tantũ potum impartientes: atq; ita ꝑ cen
tena milia & quinquaginta cõtinuo cursu euntibus insident. Viuunt annis quidẽ quinquagenis. Fœminæ
minore spatio. Eædẽ quinquẽnio finem crescẽdi capiunt. Mares ãno addito. Forma equoꝶ quales maxĩe
legi oporteat. Pulcherrime q̃dem Virgilio uate absoluta est. Sed & nos diximus in libro de iaculatione
equestri condito & fere inter oẽs cõstare uideo. Diuersa aũt cyrco ratio quæritur. Itaq; cum bimi in alio
subigantur impio: nõ ante quinquẽnes ibi certamen accipiunt. Partum in eo genere undenis mensibus fe
runt: duodecimo gignunt. Coitus uerno equinoctio bimo utrinq; uulgaris. Sed a trimatu firmior par-
tus. Generat mas ad ãnos trigintatres. Vtpote cum a cyrco post uicesimũ annum mittantur ad sobolẽ
reparandã. Et ad quadraginta durasse tradunt: adiutum modo in attollenda priore parte corporis. Sed
ad generãdum paucis aĩalium minor fertilitas. Qua de causa per interualla admissuræ dantur: nec tamẽ
quindecim initus eiusdem anni ualet tolerare. Equaꝶ libido extinguitur iuba tonsa. Gignũt annis oĩbus
ad quadragesimũ. Vixisse equum septuagintaquinq; ãnis ꝓditur: in hoc genere grauida stans parit: præ
terq; cæteras fœtum diligit. Et sane equis amoris innasci ueneficium hippomanes appellatum in fron-
te: carice

ædem

te:earicæ magnitudine:colore nigro. Quod ſtatim edito partu deuorat fœta:aut partum ad ubera non admittit ſi quis præreptum habeat. Olfatu in rabiem id genus agitur. Amiſſa parente in grege armenti reliquæ fœte educant orbum. Terrã attingere ore triduo proximo q̃ ſit genitus negãt poſſe. Quo quis acrior:in bibendo ꝓfundius nares mergit. Scythæ ꝑ bella fœminis uti malunt:quoniam urinã curſu nõ ĩpedito reddant. Cõſtant in luſitania circa ulyxipponẽ oppidũ & tagũ amnem equas fauonio flante ob uerſas animalẽ concipere ſpiritum:idq; partum fieri:& gigni perniciſſimum ita: ſed triennium uitæ non excedere. In eadem hiſpania gallecagens & aſtura equini generis:quos tiheldones uocamus. Minori for ma appellatos aſturcones gignunt. Quibus non uulgaris in curſu gradus:ſed mollis alterno cruꝝ ex- plicatu glomeratio. Vnde equis tollutim carpere ĩcurſus tradit̃ arte. Equo fere:qui homini morbi:præ terquã ueſicæ conuerſio:ſicut omnibus in genere ueterino.

¶ De aſinis ¶ Cap. xliii.

ASinum quadringentis nummis emptum. Q. Aſio ſenatori auctor eſt. M. Varto:haud ſcio an omniũ pretio aĩalium uicto:opera ſine dubio geruli mirifica arãdo quoq;. Sed mularũ maxĩe pro generatione patria etiam ſpectatur in iis arcadibus in achaia. In italia reatinis. Ipſum aĩal frigoris maxime impatiẽs:ideo nõ generatur in ponto:nec in æquinoctio uerno:ut cætera pauca admit- titur:ſed ſolſtitio:Mares in remiſſione opis deteriores. Partus a. xxx. mẽſe ociſſimus:ſed a trimatu legit timus. Totidẽ quot equæ & eiſdẽ mẽſibus & ſimili modo. Sed incõtinẽs uterus urinã genitalem reddit ni cogatur in curſum uerberibus a coitu. Raro geminos parit. Partitura lucẽ fugit: & tenebras quærit: ne cõſpiciatur ab hoĩe. Gignit tota uita:quæ eſt ei ad. xxx. annũ. Partus caritas ſumma:ſed aquarum te- diũ magis. Per ignes ad fœtus tendũt. Eæ item ſi riuus minimus inrerſit:horrent ita ut pedes omnino ca ueant tingere. Nec niſi aſſuetos potant fontes:qui ſunt in pecuariis. Atq; ita ut ſicco tramite ad potum eant. Nec pontes tranſeant per raritatem plantaꝝ trãſlucentibus fluuiis. Mirũq; dictu ſitiũt:&ſi immu tentur aquæ ut bibãt:cogendæ exonerãdæue ſunt. Nec niſi ſpatioſe incubant alias atterunt̃. Varia nãq; ſomnio uiſa concipiũt ictu pedum crebro:q niſi ꝑ inane emicuerit repelſu durioris materiæ claudicatem ilico affert. Quæſtus ex iis opima prædia exuperat. Notũ eſt in celtiberia ſingulas quadragenis milibus numoꝝ emi. Ad mulaꝝ maxime partus auriũ referre in his & palpebraꝝ pilos aiunt. Quãuis enim uni color toto reliquo corpore:totidẽ tamẽ colores quot ibi fuere reddit. Pullos eaꝝ epulari Mœcenas inſti tuit:multum eo tempore prælatos onagris. Poſt eum interiit auctoritas ſaporis. Sed aſino moriente ui ſo celerrime id genus deficit.

¶ De mulis. Cap. xliiii.

EX aſino:& equa mulus gignitur menſe. xii. Animal uiribus in labore eximiũ. Ad tales partus equas neq; quadrimis minores:neq; decẽnibus maiores legunt:arceriq; utrũq; genus ab altero narrant:niſi in infantia eius generis quod ineãt lacte hauſto. Quapropter ſubreptis ſtatim pul lis in tenebris equaꝝ uberi aſinaꝝ equuleos admouent. Gignit̃ aũt multa ex equo & aſina: ſed effrenis & tarditatis indomitæ. Lẽta oĩa eſſe uetulis. Conceptũ ex equo ſecutus aſini coitus abortu perimit. Nõ itẽ ex aſino equi. Fœminas a partu optime. vii. die impleri obſeruatũ eſt:mares fatigatos melius implere Quæ non priuſq̃ dentes quos pullinos appellant iaciat cõceperit:ſterilis intelligitur. Et quæ nõ primo initu genere cœperit. Equo & aſina genitos mares hinulos antiqui uocabant:contraq; mulos:quos aſini & equæ generarent. Obſeruatum e duobus diuerſis generibus nata tertii generis fieri: & neutri paren- tum eſſe ſimilia. Eaq; ipſa quæ ita nata ſunt non gignere in omni animaliũ genere: idcirco mulas nõ pa- rere. Eſt in annalibus noſtris peperiſſe ſæpe:uerum prodigii loco habitum. Theophraſtus uulgo parere in cappadocia tradit. Sed eſſe id aĩal ibi ſui generis. Mulæ calcitratus inhibet̃ uini crebriore potu. In plu rium grecorum eſt monumentis cũ equa muli coitu natum quẽ uocauerunt hinum ideſt paruum mulũ Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ ueloces in curſu:duricia eximia pedum. uerum rugo ſo corpore:indomito aĩo. ſed generoſo. Onagro ex aſina genitus oẽs antecellit. Onagri in phrygia & ly- caonia præcipui. Pullis eoꝝ ceu præſtantibus ſapore africa gloriatur:quos laliſiones appellant. Mulum lxxx. annis uixiſſe athenienſium monumentis apparet. Eo gauiſi cum templum in arce facerent: quod derelictus ſenectra cadentia iumenta comitatu niſuq; exhortaretur decretum fecere: quo caueretur ne frumentarii negociatores ab incerniculis eum arcerent.

¶ De bubus ¶ Cap. xlv.

BVbus indicis cameloꝝ altitudo traditur:cornua in latitudinẽ quattuor pedum. In noſtro or- be epiroticis laus magna a Pyrrhi (ut ferunt) iam inde regis cura. id cõſecutus eſt nõ ante qua drimatum ad partus uocandos. Prægrãdes itaq; fuere:hodieq; reliquiæ ſtirpium durant. At nunc ãniculæ ad fœcunditatem poſcuntur. Tolerantius tamen bimæ. Tauri generationẽ quadrimi ĩplẽt & ſingulis denæ eodẽ anno tradunt̃. Si aũt poſt coitũ ad dexteram partem abeant tauri:generatos ma- res eſſe:ſi in leuam fœminas. Conceptio uno initu peragitur:quod ſi forte perrauit. xx. poſt die marem fœmina repetit. Pariunt menſe. x. quicquid ante genitum inutile eſt. Sunt auctores ipſa complente x. menſe duos parere: nunc raro geminos. Coitus a delphini exortu ad pridie nonas ianuarii diebus xxx. aliquibus & autumno:gentibus quidem quæ lacte uiuunt ita fœtus diſpenſantibus: ut omni tem-

pore anni superſit id alimentum. Tauri non ſæpius q̄ bis die ineunt. Boues animalium ſoli & retro ambulantes paſcuntur. Apud garamãtas quidē haud aliter. Vita fœminis. xv. annis longiſſima. Maribus xx. Robur in qnatu. Lauatione calidæ aquæ tradūtur pingueſcere: & ſi quis inciſa cute ſpiritum in uiſcera harundine adigat. Nō degeneres exiſtimari etiā minus laudato aſpectu: plurimum lactis alpinis quibus minimum corporis plurimum laboris capite non ceruice iunctis. Syriacis non ſunt palearia: ſed gibber in dorſo. Carici quoq; in parte Aſiæ fœdi uiſu tubere ſup armos a ceruicibus eminēte: laxatis cornibus excellentes in opere narrantur. Cæteri nigri coloris candidiue ad laborem dānantur. Tauris minora q̄ bubus cornua tenuioraq;. Domitura boum in trimatu: poſtea ſera: ante præmatura. Optime cum domito iuuencus imbuitur. Socium enim laboris agriq; culture habemus. Hoc animal tante apud priores curæ: ut ſit inter exempla dānatus a populo ro. die dicta. qui cōcubino procaci rure onaſum ediſſe ſe neganti occiderit bouem: actuſq; in exilium tanq̄ colono ſuo interempto. Tauris in aſpectu generoſitas torua fronte: auribus ſetoſis: cornibus in ꝓcinctu dimicationem poſcentibus. Sed tota cōminatio prioribus in pedibus ſtat: ira gliſcente alternos replicans: ſpargenſq; in altū harenam: & ſolus animalium eo ſtimulo ardeſcens. Vidimus de iperio dimicātes: & ideo ſe demōſtratos rotari cornibus cadētes excipi: iterūq; reſurgere: mō iacentes ex humo tolli bigarūq; etiā curru citato uelut aurigas inſiſtere. Theſſaloꝝ gētis inuentū ē equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare. Primus id ſpectaculum dedit romæ Cæſar dictator. Hinc uictimæ optimæ & lautiſſima deoꝝ placatio. Huic tantum animali omniū quibus ꝓcerior cauda non ſtatim nato conſumatæ ut cæteris menſuræ creſcit uni donec ad ueſtigia ima perueniat. Quā ob rē uictimarum probatio in uitulo ut articulū ſuffraginis cōtingat: breuiore non litant. Hoc quoq; notatū uitulos ad aras humeris hoīs allatos non fere litare: ſicut nec claudicantē nec aliena hoſtia deos placari: nec trahēte ſe ab aris. Eſt frequens ī ꝓdigiis priſcoꝝ bouem locutū. Quo nuntiato ſenatum ſub diuo haberi ſolitum.

Se adiectitium uidetur

Opimæ

¶ De api boue. Cap. xlvi.

Bos in ægypto etiam numinis uice colitur. Apim uocāt. Inſigne ei in dextro latere cādicans macula cornibus lune creſcere incipientis. Nodus ſub lingua: quem cantarum appellant. Non eſt fas eum certos uitæ excedere annos: merſumq; in ſacerdotū fonte enecant quæſituri luctu aliū quem ſubſtituant: donec inueniant mœrent. Deraſis etiam capitibus: nec tamen uſq; diu quæritur. Inuētus deducitur a ſacerdotibus mēphim. Sunt delubra ei gemina: quæ uocant thalamos auguria populorum. Alterum intraſſe lætum eſt: in altero dira portendit. Reſponſa priuatis dat: e manu conſulentium cibum capiendo. Germanici Cæſaris manum auerſatus ē haud multo poſt extincti. Cætero ſecretus cū ſe prorupit in cœtus incedit ſummoto ſtrepitu lictoꝝ: grexq; pueroꝝ comitat̄ carmē honori eiꝰ canentium: intelligere uidet̄: & adorari uelle. Hi greges repēte lymphati futura præcinūt. Fœmina bos ſemel ei anno oſtenditur ſuis & ipſa inſignibus: q̄q̄ aliis: ſemperq; eodem die & inueniri eam extinguiq; tradūt Memphi eſt locus in nilo: quem a figura uocant phialam. Omnibus annis ibi auream pateram argenteamq; mergentes diebus quos habent natales apis. Septem hi ſunt. Mirumq; neminem per eos a crocodilis attingi. Octauo poſt horam diei. vi. redire beluæ feritatem.

¶ De natura pecudum & pecorum. ¶ Cap. xlvii.

Magna & pecori gratia uel in placamentis deorū: uel in uſu uelleꝝ. Vt boues ſumptū hoīum excolunt: ita corpoꝝ tutela pecori debet̄. Generatio bimis utrinq; ad nouenos ānos: quibuſdā & ad. x. primiparis minores fœtus. Coitus oībus ad arcturi occaſum ideſt a tertio idus maias ad aquilæ occaſum ideſt. xiii. Kalen. auguſti. Gerunt partum diebus. cl. poſtea concepti inualidi Cordos uocabant antiqui poſt id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt uernis: quoniam magis interſit ante ſolſtitium q̄ ante brumā firmos eſſe: ſoluſq; hoc aīal utiliter bruma naſci. Arieti naturale agnas faſtidire: ſenectam ouiū conſectari: & ipſe ſenecta melior: illis quoq; utilior. Ferocia eius cohibetur cornu iuxta aurem terebrato. Dextro teſte præligato fœminas generat: leuo mares. Tonitrus ſolitariis ouibus abortus inferunt. Remedium eſt cōgregare eas ut cœtu iuuentur. Aquilonis flatu mares cōcipi dicunt: auſtri fœminas. Atq; in eo genere arietū maxime ſpectātur ora. Quia cuius coloris ſub lingua habuere uenas: eius & lanitium eſt in fœtu: uariūq; ſi plures fuere: & mutatio aquaꝝ potuſq; uariat. Ouiū ſumma genera duo tectū & colonicum. Illud mollius. hoc in paſcuo elegantius. Quippe cū tectū rubis ueſcatur. Operimenta eis ex arabicis præcipua. Lana aūt laudatiſſima apula: & quæ in italia græci pecoris appellatur: alibi italica. Tertiū locū mileſiæ oues obtinent. Apulæ breues uillo: nec niſi penulis celebres. Circa tarentum canuſiūq; ſummā nobilitatem habent. In aſia uero eodē genere laodiceæ. Alba circūpadanis nulla præfert̄: nec libra centenos numos ad hoc æui exceſſit ulla. Oues non ubiq; tondentur Durat quibuſdā in locis mos uellendi. Coloꝝ plura genera. Quippe cum deſint etiā noīa eis: quas natiuas appellant aliquot modis.

¶ De generibus lanaꝝ & ueſtium. Cap. xlviii.

Furuas

Hiſpania nigri uelleris præcipuas habet: pollentia iuxta alpes: canuſia rutili: quas erythras uocant. Item betica ut canuſium. Fuluas tarentum ac pulliginis ſuæ: & ſuccidis oībus uſus medicatus

dicatus. Hystriæ liburniæq; pilo ꝓprior q̃ lane pexis aliena uestibus: & quã sola ars scutulato textu cõmendat. In lusitania similis circa piscinas prouintiæ narbonensis. Similis & in ægypto ex qua uestis detrita usu tingitur: rursusq; æuo durat. Est & hirtæ filo crasso in tapetis antiquissima gratia. Iam certe priscos iis usos Homerus auctor est. Aliter hæc galli tingunt: aliter parthoꝶ gentes. Lanæ & per se coactæ uestem faciunt: & si addatur acetum etiam ferro resistunt: imo uero eriã ignibus. Nouissimo sui purgamento quippe ahenis coquentium extractæ indumentis usu ueniũt galliaꝶ (ut arbitror) inuentũ. Certe gallicis hodie nõibus discernunt: nec facile dixerim qua id ætate cœperit. Antiquis enim torus ẽ stramento erat: qualiter nunc ẽt in castris gausape. Patris mei memoria cœpere amphimala: nostra sicut uillosa & etiam uentralia. Nam tunica lati claui in modum gausape texi nunc primũ icœpit. Lanaꝶ nigræ nullũ colorem bibunt. De reliquaꝶ infectu suis locis dicemus. In conchyliis marinis aut hærbarũ natura: lanã colo & fuso. Tanaquilis quæ eadẽ Caia Cecilia uocata ẽ: in tẽplo. M. Anci durasse ꝓdẽte se auctor ẽ M. Varro: factamq; ab ea togã regiam undulatã in æde fortunæ: qua Seruius Tullius fuerat usus. Inde factum ut nubentes uirgines comitaret colus cõpta & fusus cũ stamine. Ea prima texuit rectam tunicam: qua simul cũ toga pura tyrones induũtur nouæq; nuptæ. Vngulata uestis primo lautissimis fuit: inde surriculata defluxit. Togas rasas phrygianasq; Diui Augusti nouissimis tẽporibus cœpisse scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorẽ habẽt originẽ. Iã sub Lucilio poeta in torquato notatæ. Prætextæ apud hetruscos originẽ inuenere. Trabeis usos accipio reges. Pictas uestes iã apud Homerũ fuisse: unde triũphales natæ. Acu facere idæi phrygẽs inuenerũt: ideoq; phrygiones appellati sunt. Aurũ intexere in eadẽ asia inuenit Attalus rex: unde nomen attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit: & nomen imposuit. Plurimis uero liciis texere quæ polymita appellãt: alexandria instituit. Scutulis diuidere gallia. Metellus Scipioni triclinaria babylonica sestertiũ octingẽtis milibus uenisse iam tunc posuit in capitalibus criminibus: quæ Neroni principi quadringentis milibus sestertium nuper stetere. Serui Tullii prętextæ quibus signũ fortunæ ab eo dicate coopertum erat durauere ad Seiani exitum. Mirũq; fuit nec defluxisse eas: nec teredonũ iniurias sensisse annis. d. lx. Vidimus iam & bidentium uellera purpura: cocco: cõchylio sesquipedalibus libris infecta: uelut illa sic nasci cogẽte luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurum: uentris uestitu: quibus nudus esset apicas uocabãt damnabãtq;. Syriæ cubitales ouiũ caudæ: plurimũq; ĩ ea pte lanicii. Castrari agnos nisi quinquemestres præmaturum existimant.

¶ De musimonio. Cap. xlix.

Est & in hispania & maxime corsica non maxime absimile pecori genus musimonum caprino uillo q̃ pecoris uelleri propius. Quoꝶ e genere & ouibus natos prisci umbros uocauerũt. Infirmissimum pecori caput. Quãobrem auersum a sole pasci cogendũ. Quã stultissima aialiũ lanata. Qua timuere ingredi unũ cornu rapto sequunt. Vita lõgissima annis. x. in æthiopia. xiii. Capris eodem loco. xi. In reliquo orbe plurimum octo. Vtrũq; genus intra quartum coitum impletur.

¶ De capris & generatione earum ¶ Cap. l.

Capræ pariunt & quaternos: sed raro admodũ. Ferunt quinq; mẽsibus ut oues. Capræ pingue dine sterilescunt. Trimæ minus utiliter generãt & in senecta: nec ultra quadrienniũ. Incipiunt vii. mense & adhuc lactãtes. Mutilũ in utroq; sexu utilius. Primus in die coitus non iplet: sequens efficatior: ac deinde cõcipiunt nouẽbri mense: ut martio pariant turgescẽtibus uirgultis. Aliquando aniculæ: semp bimæ: in trimatu inutiles pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos capra suffusos iunci puncto sanguine exonerat. Caper rubri. Solertiã eius aialis Mutianus uisam sibi ꝓdidit in ponte prætenui duabus obuiis e diuerso cũ circũactũ angustiæ non caperent: nec reciprocationẽ longitudo in exilitate cæca torrente rapido minaciter subterfluente: alterã decubuisse: atq; ita alteram ꝓculcatæ supergressam. Mares q̃ maxime simos longis auriculis infractisq; armis q̃ uillosissimos ꝓbãt Fœminaꝶ generositatis insignæ laciniæ corporibus & ceruice: binæ dependentes. Nõ oibus cornua: sed qbus sunt: in his & indicia annoꝶ p incrementa nodoꝶ. Mutilis lactis maior ubertas. Auribus eas spirare non naribus: nec unq̃ febri carere Archelaus auctor est. Ideoq; fortassis q; aĩa his q̃ ouibus ardentior: calidioresq; concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere q̃ interdiu. Et ideo caprinum iecur: si uescatur: restituit uespertinam aciem his: quos Nyctilopas uocant. In cilicia circaq; syrtes uillo tonsili uestiuntur. Capras in occasum decliui sole in pascuis negant contueri inter sese: sed auersas iacere. Reliquis autem horis inter se aduersas & cognitiores. Dependet omnium mento uillus: quem arũcum uocant. Hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat: cæteræ stupentes spectant. Id etiam euenire cum quandam hærbam aliqua ex eis momorderit: Morsus earum arbori exitialis. Oliuam lambendo quoq; sterilem faciunt. Eaq; ex causa Mineruæ imolatur.

¶ De suibus & natura earũ ¶ Cap. li.

Suilli pecoris admissura a fauonio ad æquinoctium uernum ætatis. viii. mense. Quibusdam in locis etiam a. iiii. usq; ad vii. annum. Partus bis in anno. Tempus utero. iii. mensium. Numerus fœcunditatis ad uicenos. Sed educare tam multos nequeũt. Diebus. x. circa brumã statim

Marginalia: uel indumẽti usũ ueniunt — Vndulatam Vndulata Sororiculata — Alcmeonem aristoteles facit auctorem

dentes nasci Nigidius tradit. Impletur uno coitu: qui & geminatus ꝓpter facilitatem abortiendi remedium ne prima subatione: neq; ante flacidas aures coitus fiat. Mares non ultra trimatum generant. Fœminæ senectute fessæ cubantes coeunt. Comesse fœtus his non est ꝓdigium. Suis fœtus sacrificio die. v. purus est. Pecoris die. vii. Bubus. xxx. Coruncanius ruminalis hostias donec bidetes fierent puras negauit. Suem oculo amisso putant cito extingui: alioquin uita ad. xv. ãnos: quibusdam uicenos. Verũ efferantur: & alias obnoxiũ genus morbis anginæ maxime & strumæ. Index suis inualide cruor in radice setæ dorso euulsæ: caput obliquũ in incessu. Penuriam lactis præpingues sentiũt: & primo fœtu minus sunt numerosæ. In luto uolutatio generi grata. Intorta cauda. Id etiam notatũ facilius iacere i dexterum q̃ leuũ detortã. Pinguescũt. lx. diebus: sed magis tridui inedia ante saginationem orsa. Animalium hoc maxime brutũ: aĩamq; ei ꝓ sale datã nõ illepide existimabatur. Comptũ agnita uoce suarii furto abactos merso na uigio inclinatione lateris unius remeasse. Quin & duces in urbe foꝝ nũdinariũ domosq; petere discunt & fieri sapiunt uestigia palude confundere: urina fugam leuare. Castrantur fœminæ sic quoq; uti cameli post bidui inediam suspensæ pernis prioribus uulua recisa celerius. Ita pinguescũt. Et adhibetur ars iecori fœminarum sicut anserum. inuentum. M. Apicii fico carica saginatis a satietate necatis repente mulsi potu dato. Neq; alio ex animali numerosior materia ganeæ: quinquaginta ꝓpe sapores: cũ cæteris singuli. Hinc censoriarum legũ paginæ: interdictaq; cœnis abdomina: glandia: testiculi: uuluæ sincipita: uerrina: ut tamen publii minorum poetæ cœna postq̃ seruitutẽ exuerat: nulla memoretur sine abdomie: et uocabulo suminis ab eo imposito. Placuere aũt & fieri uescicæ. Catonis cẽsoris orõnes aprinum exprobrãt callũ: in tres tamen partes diuiso apro media ponebãt lumbos aprunos appellata. Solidum aprum romanorum primus in epulis apposuit. P. Seruilius Rullus pater eius Rulli: q Ciceronis in consulatu legem agrariam ꝓmulgauit. Tã ꝓpinqua origo nũc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarũt horum. s. ad emẽdationẽ moꝝ: quibus notata qdẽ esset cœna: sed in principio bini terniq; pariter mãdebantur apri.

Poblilii

De uiuariis bestiarum Cap. lii.

Lupinus

Viuaria eoꝝ ceterorumq; siluestrium primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus qui i tarquiniensi feras pascere istituit. Nec diu imitatores defuere. L. Lucullus & Q. hortensius. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant induran tes attritu arborum costas: lutoq; se tergorantes. Fœminæ in partu asperiores: & fere similiter in oĩ genere bestiarum. Apris maribus non nisi anniculis generatio. In india cubitales dẽtium flexus gemini ex rostro. Totidem a fronte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo similis agrestibus: cæteris niger. At i arabia suillum genus non uiuit in ullo genere.

De semiferis animalibus Cap. liii.

Aeque facilis mixtura cum fero: qualiter natos antiqui hibridas sues uocabãt semiferos: ad homines quoq; ut in Caiũ Antoniũ Ciceronis in cõsulatu collegã appellatiõe translata nõ in suibus tantũ: sed i oĩbus quoq; aĩaliũ cuiuscunq; generis ullum est placidũ. Eiusdẽ inuenitur & ferum: ut pote cum hoĩum ẽt siluestriũ tot genera prædicta sint. Capræ tñ in plurimas similitudines trãsfigurantur. Sunt capreæ: sunt rupicapreæ: sunt ibices pcinitatis mirandæ: quãq; onerato capite uastis cornibus gladiorũq; uaginis: i hæc se librant ut tormẽto aliquo rotati in petris possimum e monte aliquo i alium transilire cupientes: atq; recursu pernici quo libuerit exultant. Sunt & origes soli a quibusdam dicti contrario pilo uestiti: & ad caput uerso. Sunt & damæ: & pygardi: & strepsicerotes multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes: hæc transmarini situs mittunt.

De simiis Cap. liiii.

Simiarum quoq; genera hominis figuræ proxima caudis inter se distinguntur. Mira solertia uisco iungunt laqueos: calceariq; imitatione uenantium traduntur. Mutianus & latrũculis lusisse fictis cæra: nuces uisu distinguere. Cornelius luna caua tristes esse: quibus in eo genere cauda sit. Noua exultationem adoriri. Nãq; defectum syderum & cæteræ pauent quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Gestant catulos quos mansuefactæ intra domos pepere: omnibus demonstrant: tractariq; gaudent: tractatu gratulationem intelligentes. Itaq; magna ex parte complectendo necant. Efferatior cynocephalis natura: sicut mitissima satyris. Callitriches toto pene aspectu differunt. Barba est in facie: cauda late diffusa priori parte. Hoc animal negatur uiuere in alio nisi in æthiopio quo gignitur cælo.

De leporibus Cap. lv.

Leporꝫ plura sunt genera: in alpibus candidi: quibus hybernis mensibus pro cibatu niuem credunt esse. Certe liquescente ea rutilescunt annis oĩbus. Et est alioqui aĩal intollerandi rigoris alũnum. leporum generis. Sunt & quos hispania cuniculos appellat fœcũditatis inumeræ: fameq; balearibus insulis populatis messibus afferens. Fœtus uentre exactos uæl uberibus ablatos non repurgatis interraneis gratissimo in cibatu habent: laurices uocant. Certũ est balearicos aduersus prouentum coꝝ auxiliũ militare a Diuo Augusto petisse. Magna propter uenatum coꝝ uiuerris gratia est Iniiciunt eas in

ciunt eas in specus: qui sunt multifores in terris: unde & nomen animali atq; ita eiectos supne capiunt. Archelaus auctor est quot sint corporis cauernæ ad excrementa lepori totidem ānos esse ætatis. Varius certe numerus reperitur. Idem utranq; uim singulis inesse: ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura innocua & esculenta animalia fœcūda generauit. Lepus omnium prædæ nascēs: solus præter dasipodē: superfœtat: aliud educās: aliud in utero pilis uestitum: aliud in plume: aliud inchoata gerēs parte. Necnon & uestes leporino pilo facere tentatum est tactu non perinde molli ut in cute: propter breuitatem pili labili.

inchoato gerēs partu

De damis. Cap. lvi.

DAmæ mansuescunt raro: cum feræ iure dici non possint. Complura nāq; sunt: nec placida nec fera: sed mediæ īter utrūq; naturæ: ut in uolucribus hirūdines: apes: in cāpo: in mari delphini.

De muribus & gliribus Cap. lvii.

QVo in genere multi & hos incolas domus posuere mures: haud spernendum in ostentis etiam publicis animal: Arrosis lauini clypeis argenteis marsicum portendere bellum. Carboni imperatori: apud clusium fasciis: quibus in calciatu utebaur exitiū. Plura eo⁊ genera ī cyrenaica regione: alii lata fronte: alii acuta: alii herinaceorum genere pungentibus pilis. Theophrastus auctor est' ī gyaro īsula cū īcolas fugassent: ferrū quoq; rosisse. Cōstat id qd' iactura qdā & ad chalybas fecere ī ferrariis officinis. Aurariis qdē ī metallis ob hoc aluos eo⁊ excidi: sempq; id furtū deprehēdi: tātā eē dulcedinē furandi. Venisse murē. cc. nummis casilinū' obsidente Hānibale: eum qui uendiderat fame interisse emptorem uixisse annales tradunt. Cum candidi prouenere: lætum faciunt ostentum. Nam soricū occētu dirimi auspicia annales refertos habemus. Sorices & ipsos hyeme cōdi auctor est Nigidius: sicut glires: quos censoriæ legis principes. Q. Scaurus & M. in consulatu non alio modo cœnis ademere q̄ conchylia: aut ex alio orbe couectas aues. Semiferum & ipsum animal: cui uiuaria: in doliis idem qui apris instituit. Qua in re notatum non congregari nisi pupulares eiusdem siluæ: & si misceātur alienigenæ: nisi amne uel monte' discreti interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt: simili & mustellis quiete.

Quæ animalia quibus locis non sint Cap. lviii.

SIc mirum re⁊ naturā nō solū alia aliis dedisse terris aīalia: sed in eodē quoq; situ quædam aliquibus locis negasse. In mesia silua italiæ non nisi in partu reperiuntur hi glires. In licia dorcades non transeunt montes syris uicinos. Onagri montem qui cappadociam a lycia diuidit. In hellesponto in alienos fines non cōmeant cerui: & circa arginussam Elatū montem non exedunt auribus etiam in monte fissis. In pordosolene insula uiciniam mustellæ nō trāseūt. In bœotiæ lebadia illatæ solū ipsum fugiunt: quæ iuxta in orchomeno tota subruunt arua: talpæ: qua⁊ e pellibus cubicularia uidimus stragula. Adeo ne religio quidē a portentis summouet delicias. In ithaca lepores illati moriuntur extremis quidē in littoribus: in ebuso cuniculi non sunt: scatent in hispania balearibusq; Cyrenis mutæ fuere ranæ: illatis: e continente uocalibus durat genus ea⁊. Mutæ sunt etiam nunc seripho insula. Eædem alio translatæ canunt. Quod accidere & in lacu thessaliæ sicendo tradunt. in italia muribus araneis uenenatus est morsus. Eosdem ulterior apennina regio non habet. Iidem ubicūq; sint orbitam si trāsiere moriūtur: in olympo macedoniæ mōte nō sunt lupi. Nec ī creta īsula. ibi quidem nō uulpes ursiue aut oīno ullū maleficū aīal præter phalangiū. Aranei id genus de quo dicemus suo loco. Mirabilius in eadem insula ceruos præterq̄ in cidoneata⁊ regione non esse: item apros & attagenas: herinaceos. in africa autem nec apros: nec ceruos: nec capreas: nec ursos.

Quæ aduenis noceant. Cap. lix.

IAm quedam animalia innoxia indigenis: aduenas interimunt sicut serpentes. Parcunt in myrinthe quos terra nasci proditur: item in syria angues circa euphratis maxime ripas dormientes syros non attingunt: Aut etiam si calcati momordere nō sentiunt maleficia: alios cuiusq; gentis infesti auide & cum cruciatu exanimantes. Quamobrem & syri non necant eos. Contra in aletenio cariæ monte Aristoteles tradit a scorpionibus hospites non lædi: indigenas interimi. Sed reliquorum quoq; animalium & præterea terrestrium dicemus genera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. IX.

De Aquatilium Natura Cap. i.

ANimalium quæ terrestria appellauimus hominum quadam consortione degentia indicata natura est. Ex reliquis minimas esse uolucres conuenit. Quamobrem prius æquorum: amnium: stagnorumq; dicentur.

Quæ in mari maxima animalia Cap. ii.

SVnt autem compluria in his maiora etiam terrestribus. Causa euidēs humoris luxuria: alia sors alitum. Quibus uita pendentibus, in mari autem tam late supino mol-

liq; ac fertili accremento accipiente causas genitales sublimi: sempq; pariente natura pleraq; etiam monstrifica reperiuntur perplexis & in semet aliter atq; aliter nunc flatu: nũc fluctu cõuolutis seminibus atq; principiis. Vt uera fiat uulgi opinio quicquid nascatur in pte naturæ ulla & in mari esse: præterq; multa quæ nusquam alibi rez; quidem nõ solũ aĩalium simulacra inesse licet intelligere intuẽtibus uuam: gladium serras. Cucumim uero & in colore & in odore similem. Quo minus miremur equoz; capita in tã paruis eminere cocleis.

De indici maris beluis. Cap. iii.

P Lurima aũt & maxima in indico mari animalia: e quibus balenæ quaternum iugerum: pristes ducenum cubitorum. Quippe ubi locustæ quaterna cubita impleant. Anguillæ quoq; ĩ gãge amne tricenos pedes. Sed in mari beluæ circa solstitia maxime uisuntur. Tunc illic ruunt turbines: tunc imbres: tũc deiectæ mõtium iugis pcellæ ab imo uertũt maria pulsatasq; ex pfundo beluas cum fluctibus uoluunt: & alias tanta tynnorũ multitudine: ut magni Alexandri classis haud alio mõ q̃ hostium acie obuia cõtrariũ agmẽ aduersa fronte direxerit. Aliter sparsis nõ erat euadere: qui non uoce: non sonitu: non ictu: sed fragore terrentur: nec nisi ruina turbanẽ. Cadara appellatur rubri maris peninsula. Huius obiectu uastus efficitur sinus .xii. dierũ & noctiũ remigio enauigatus Ptolomæo regi: quando nullius auræ recipit afflatum. Huius loci quiete præcipua ad immobilẽ magnitudinem beluæ adolescunt. Gedrosi q arbin amnẽ accolunt Alexandri magni classiũ pfecto prodidere in domibus fores maxillis beluarum facere: ossibus tecta cõtignare. Ex qbus multa quadragenũ cubitorũ longitudinis reperta. Exeunt & pecori similes beluæ ibi in terram: pastæq; radices fruticum remeant: & quædam equorum: asinorum: taurorum capitibus: quæ depascuntur sata. Maximũ animal ĩ indico mari pristis & balena est.

Quæ in quoq; oceano maxima. Cap. iiii.

I N gallico oceano physeter ingentis colũnæ modo se attolens: altiorq; nauium uelis diluuiem quandam eructans. In gaditano oceano arbor in tantum uastis dispansa ramis: ut ex ea causa fretum nunquam intrasse credatur. Apparent & rotæ appellatæ a similitudine quaternis distinctæ radiis modiolos earum oculis duobus utrinq; claudentibus.

De tritonum & Nereidum & elephantorum maritimorum figuris. Cap. v.

T Iberio principi nunciauit olisiponensium legatio ob id missa uisum auditũq; in quodam specu cõcha canentem Tritonẽ qua noscitẽ forma. Et Nereidũ falsa opinio nõ est squamis mõ hispido corpore etiã in quo humanã effigiẽ habẽt. Nãq; hæc in eodem spectata littore est. Cuius morientis ẽt gannitum tristem accolæ audiuere longe. Et Diuo Augusto legatus galliæ cõplures in littore apparere exanimes Nereidas scripsit. Auctores habeo in equestri ordine splẽdentes uisum ab his in gaditano oceano marinũ hoĩem toto corpore absoluta similitudine ascendere nauigia nocturnis temporibus: statiq; degrauari quas insederit partes: & si diutius pmaneat etiam mergi. Tiberio principe cõtra lugdunensis prouintię littus insularum trecentas amplius beluas reciprocãs destituit oceanus miræ uarietatis & magnitudinis. Nec pauciores in santonum littore. Interq; reliquas elephantos & arietes candore tantum cornibus assimulatis. Nereidas uero multas. Turanius uero prodidit expulsam beluam ĩ gaditana littora: cuius inter pinnas duas ultimæ caudæ cubita .xvi. fuissent: dentes eiusdem .cxx. Maximi dodrãtium mensura: minimi semipedũ. Beluæ cui dicebatur exposita fuisse Andromada ossa romæ apportata ex oppido iudææ iope ostendit inter reliqua miracula ædilitate sua. M. Scaurus: longitudine pedum .xl. altitudĩe costarum indicos elephantos excedente. Spinæ crassitudine sesquipedali.

De balenis & orcis. Cap. vi.

B Alenæ in nostra maria penetrant. In gaditano occeano non ante brumã conspici eas tradunt Cõdi aũt æstatis tẽporibus in quodã sinu placido & capaci mire gaudentes ibi parere. Hoc scire orcas infestam his beluam. Et cuius imago nulla repræsentatione exprimi possit alia: q̃ carnis ĩmẽsæ dentibus truculẽtæ. Irrũpunt ergo in secreta ac uitulos eaz; & foetas uel etiã in annum grauidas lacerat morsu: incursuq; ceu liburnicaz; rostris fodiunt. Illæ ad flexũ ĩmobiles: ad repugnandum inertes: & pondere suo oneratæ. Tunc quidem & utero graues: pariendiue pœnis inualidæ solũ auxilium nouere in altum pfugere: & se toto defendere occeano. Contra orcæ occurrere laborant: seseq; opponere: & cautiũ angustiis trucidare: in uada urgere: saxis illidere. Spectant ea pcelia ceu mari ipso sibi irato nullis in sinu uentis. Fluctibus uero ad anhelitus ictusq; quantos nulli turbines uoluant. Orca & in portu hostiensi uisa est oppugnata a Claudio principe. Venerat tunc exædificant eo portum inuitata a nufragiis tergorum euectorum e gallia: satiansq; se per cõplures dies alueum in uado sulcauerat accumulata fluctibus in tantum: ut circũagi nullo modo posset. Et dum saginam persequitẽ in littus fluctibus ppulsa eminẽte dorso multũ super aquas carinæ uice inuersæ. Protendi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: pfectusq; ipse cum prætorianis cohortibus populo roma. spectaculum præbuit: lanceas congerente milite e nauigiis assultantibus: quorum unum mergi uidimus reflatu beluæ oppletum unda. Ora balenæ habent in frontibus. Ideoq; summa aqua annatantes in sublime nimbos efflant.

An spirent

¶ An ſpirent piſces an dormiant ¶ Cap. vii.

SPirant aũt cõfeſſione oium & pauciſſima alia in mari: quæ internorũ uiſceꝝ pulmonem habẽt.
Quoniam ſine eo nullũ animal putatur ſpirare: nec piſciũ branchias habentes anhelitum red-
dere: ac ꝑ uices recipere exiſtimant: quoꝝ hæc opinio ẽ. Nec multa alia genera etiam branchiis
carentia. In qua ſententia fuiſſe Ariſtotelem uideo: & multis perſuaſiſſe doctrinæ indaginibus. Nec me
ꝓtinus huic opinioni eoꝝ accedere haud diſſimulo: quoniam & pulmonũ uice aliis poſſunt alia ſpirabi
lia ineſſe uiſcera ita uolente natura: ſicut & pro ſanguine multis alius humor. In aquas quidem penetrare
hunc uitalem halitum quis miretur? qui etiam reddi ab his eum cernat: & in terras tanto quoq; ſpiſſiorẽ
naturæ patrem penetrare argumento animalium: quæ ſemper defoſſa uiuunt ceu talpæ. Accedit apud
me certæ efficaciæ ut credam omnia in aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte: primum ſæpe annotata piſciũ ęſti
uo colore quædam an helatio: & alia tranquillo uelut oſcitatio. Ipſorum quoq; qui ſunt in aduerſa opi-
nione de ſomno piſcium confeſſio. Quis enim ſine reſpiratione ſomno locus? Præterea bullãtium aqua
rum ſufflatio lunæq; effectu concharum quoq; corpora augeſcentia: ſuper omnia eſt: ꝙ eſſe auditum &
odoratum piſcibus non erit dubium ex aeris utrumq; materia. Odorem quidem nõ aliud q̃ infectũ aera
intelligi poſſe. Quãobrẽ de his opinetur ut cuiq; libitũ erit. Branchiæ nõ ſunt balenis nec delphinis. Hæc
duo genera fiſtulis ſpirant: quæ ad pulmonẽ ꝑtinent. Balenis a fronte delphinis a dorſo: & uituli marini
quos uocant phocas ſpirant & dormiunt in terra. Item teſtudines de quibus mox plura.

¶ De delphinis ¶ Cap. viii.

VElociſſimum oium aialium nõ ſolum marinornm delphinus: ſed ocior uolucre: acrior tælo. ac
niſi multum infra roſtrurn os illi foret medio pene in uentre: nullus piſciũ celeritatẽ eius euade
ret. Sed affert morẽ ꝓuidentia naturæ: qa niſi reſupini atq; conuerſi non corripiunt quæ cauſa
præcipue uelocitatem eorum oſtendit. Nam cum fame concitati fugientem in uada ima ꝑſecuti piſcem
diutius ſpiritum continuere: ut arcu emiſſi ad reſpirandum emicant. Tãta ui exiliunt: ut plerũq; uela na
uium tranſuolent uento. Agunt uera coniugia: pariunt catulos. x. mẽſe æſtiuo tempore. Interdum & bi
nos nutriuntuberibus ſicut balena. Atq; etiam geſtant fœtus in infantia ĩfirmos. Quinetiã adultos diu
comitantur magna erga partũ caritate. Adoleſcunt celeriter. X. Annis putant̃ ad ſummã magnitudinẽ
ꝑuenire. Viuunt etiã tricenis. Quod cognitũ præſciſſa cauda ĩ experimentũ. Abdunt̃ tricenis diebus cir
ca canis ortum: occultanturq; incognito modo. Quod eo magis mirum eſt: ſi ſpirare ĩ aqua nequeunt.
Solẽt in terrã erumpere incerta de cauſa. Et ſtatim tellure tacta moriuntur: multoq; ocius fiſtula obtu-
rata. Lingua eſt his contra naturã aquatiliũ mobilis: breuis: atq; lata: haud differens ſuillæ. Pro uoce ge-
mitus humano ſimilis: dorſum repandũ: roſtrũ ſimũ. Qua de cauſa nomen Simonis oẽs miro modo
agnoſcũt: malũtq; ita apppellari. Delphinus nõ tm̃ hois amicũ aial: uerũ & muſica arte mulcetur ſym-
phoniæ cantu: & præcipue hydrauli ſono. Hoiem non expaueſcit ut alienũ. Obuiã nauigiis uenit. Allu-
dit exultans: certat etiam: & quãuis plena præterit uela. Diuo aũt Auguſto principe lucrinũ lacum inue
ctus pauperis cuiuſdam puerũ ex baiano puteolos in ludũ litteraꝝ itantẽ: cũ meridiano immorans ap-
pellatũ eum Simonis noie ſæpius fragmentis panis quẽ ob id ferebat allexiſſet: miro amore dilexit. Pi-
geret referre: ni res Mœcenatis & Flauiani & Flauii Alfii multorum eſſet litteris mandata. Quocunq;
diei tẽpore inclamatus a puero q̃uis occultus atq; abditus ex imo aduolabat: paſtuſq; e manu præbebat
aſcenſuro dorſum pĩnæ aculeos uelut uagina condens: receptumq; puteolos per magnũ æquor in lu-
dum ferebat. Simili modo reuehens pluribus annis donec morbo extincto puero ſubinde ad conſuetũ
locũ uentitans triſtis & merenti ſimilis ipſe quoq; (quod nemo dubitaret) deſiderio expirauit. Alius ĩter
hos ãnos in africo littore hipponis diarrhyti ſimili modo ex hoium manibus ueſcens. ferenſq; ſe tractã-
dũ: & alludens natantibus: ĩpoſitoſq; portans unguento punctus a Flauiano ꝓconſule africæ: & ſopitus
ut apparuit odoris nouitate fluctuatu ſq; ſimilis exanimi caruit hoium cõuerſatiõe: ut iniuria fugatus ꝑ
aliquot menſes: mox reuerſus in eodẽ miraculo fuit. Iniuriæ poteſtatum in hoſpitales ad uiſendum ueni
entium hypponenſes in necem eius cõpulerunt. Ante hæc ſimilia de puero in iaſſo urbe memorantur.
Cuius amore ſpectatus longo tẽpore dum abeuntẽ in littus auide ſequitur: in harenam inuectus expi-
rauit. Puerum Alexander magnus babylone Neptuni ſacerdotio præfecit: amorẽ illum numinis ꝓpitii
fuiſſe ĩterpretatus. In eadem urbe iaſſo Egeſidemus ſcribit & alium pueꝝ Hermiã noie ſimiliter maria
ꝑequitantem cũ repentinæ procellæ fluctibus exanimatus eſſet: relatũ: delphinũq; cauſam lœti fatentẽ
non reuerſum in maria: atq; in ſicco expiraſſe. Hoc idẽ & naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit. Nec
modus exẽploꝝ. Eadem amphilochii & tarentini de pueris delphiniſq; narrãt. Quæ faciunt ut credatur
Arionem quoq; citharedicæ artis interficere nautis in mari parantibus ad intercipiendos eius quæſtus
eblanditũ: ut prius caneret cithara: congregatis cãtu delphinis cũ ſe ieciſſet in mare: exceptum ab uno tæ
naꝝ in littus ꝑuectũ. Eſt prouinciæ narbonenſis & in nemauſienſi agro ſtagnũ laterna appellatum: ubi
cũ homines delphini ſocietate piſcant̃: ĩnumera uis mugilũ ſtatuto tẽpore anguſtis faucibus ſtagni ĩ ma

Iuncti

re erumpit obseruata æstus reciprocatione. Qua de cã prætendi nõ queũt retia: quæ molẽ põderis nullo mõ tolerẽt: etiã si nõ solertia insidietur tempori. Simili rõne in altum protinus tendunt: q̃ uicino gurgite effecere: locũq; solum pãdendis retibus habilem effugere festinant. Quod ubi animaduertere piscãtes: cõcurrit aũt multitudo tẽporis gnara: & magis etiã uoluptatis huius auida: totusq; populus e littore quanto potest clamore conciet Simonem ad spectaculi euentum. Celeriter delphini exaudiunt desideria aquilonũ flatu uocẽ ꝓsequente: austro uero tardius ex aduerso referente. Sed tunc quoq; improuiso in auxiliũ aduolant. Propere apparet acies: quæ protinus disponitur in loco: ubi cõiecta est pugna. Opponunt sese ab alto: trepidosq; in uada urgent. Tunc piscatores circũdant retia: furcisq; subleuant. At mugilum nihilominus uelocitas transilit. At illos excipiunt delphini. & occidisse ad præsens contenti cibos in uictoriam differunt. Opere prœlium feruet: includiq; retibus se fortissime urgentes gaudent. Atque ne id ipsum fugam hostium stimulet: inter nauigia & retia natãtesue homines ita sensim elabunt̃ ut exitus non appareat. Saltu quod est alias blandissimum his nullus conatur euadere: ni summittãtur sibi retia. Egressi protinus ante uallum prœliantur. Ita peracta captura quos interemere diripiũt. Sed enixioris operæ q̃ in unius diei præmium ut cõscii sibi operiuntur in posterũ: nec piscibus tantum: sed interiectu panis ac uino satiantur. Quæ de eodem genere piscandi ĩ iassio sinu cõsul Mutianus tradit: hoc differunt: q; ultro neq; inclamati præsto sint: partesq; e manibus accipiant: & suum quemq; cubantes cum delphinis sotium habeant: quis noctu & ad faces. Ipsis quoq; inter se est publica societas. Capto a rege cariæ alligatoq; in portu delphino ingens reliquorum conuenit multitudo mœstitia quadam: quæ posset intelligi miserationem petens: donec dimitti rex eum iussit. Quin & paruos semp aliquis grãdior comitatur ut custos. Conspectiq; sunt iam defunctum portantes: ne laceretur a beluis.

De torsionibus aquatilibus. Cap. ix.

Delphinorum similitudinem habent qui uocantur Tursiones. Distant & tristitia quidem aspectus. Abest enim illa lasciuia: maxime tamen rostris canicularum maleficentia assimulati.

De testudinibus quomodo capiantur. Cap. x.

Testudines tantæ magnitudinis indicũ mare emittit ut singularũ sup̃ficies habitabiles casas integant. Atq; inter insulas rubri præcipue maris his nauigẽt cymbis. Capiuntur multis quidem modis: sed maxime euectæ in summa pelagi aut meridiano tepore blandito eminente toto dorso p tranqlla fluitantes. Quæ uoluptas libere ſpirãdi in tantũ fallit oblitas sui: ut solis uapore siccato cortice non queant mergi: inuitæq; fluitent oportunæ uenantiũ prædæ. Ferunt & pastũ egressas noctu: auideq; saturatas laxari. Atq; ut remearint matutino summa in aqua obdormiscere: id ꝓdi stertentium sonitu. Tunq; leuiter capti. Annatare enim singulis ternos: a duobus ĩ dorsum uerti: a tertio laqueũ inĩici supinæ: atq; ita ad terrã a pluribus trahi. In phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur: ultroq; ueniũt tempore statuto anni in amnem eleutherũ effusa multitudine. Dentes non sunt testudini: sed rostri margines acuti superna parte inferiorem claudente pyxidũ mõ. In mari uiuũt conchyliis tanta oris duritia: ut lapides cõminuant. In terrã egressæ in herbis pariunt oua auiũ ouis similia ad centena numero. Eaq; defossa extra aquas & cooperta terra ac pauita pectore & complanata incubant noctibus: educãt fœtus annuo spatio. Quidam oculis spectando quoq; oua foueri ab iis putant. Fœmina coitum fugere: donec mas festucam aliquam ĩponat aduersæ. Troglodytæ cornigeras habent: ut in lyra annexis cornibus latis: sed mobilibus: quorum in natando remigio se adiuuant. Celtinum genus id uocant̃ eximiæ testudinis: sed raræ. Nãq; quasi scopuli præacuti chelonophagos terrent. Troglodytæ autem ad quos adnatant ut sacras adorant. Sunt & terrestres: quæ ob id in operibus chersinæ uocantur in africæ desertis: qua parte maxime sitientibus harenis squalent roscido (ut creditur) humore uiuentes. Neq; ibi aliud animal prouenit.

Celetinũ

Quis primus testudines secare instituit. Cap. xi.

Testudinum putamina secare in laminas: lectosq; & repositoria his uestire Carbilius Pollio instituit prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii.

Tegmenta aquatilium. Cap. xii.

Aquatiliũ tegmenta plura sunt. Alia corio & pilis tegunt̃ ut uituli: hippopotami. Alia corio tantum ut delphini. Cortice ut testudines. Silicũ duricia ut ostreæ & conchæ: Crustis ut locustæ. Crustis & spinis ut echini. Squamis ut piscis. Aspera cute ut squatina: qua lignũ & ebora poliuntur. Molli ut murenæ. Alia nulla ut polypus.

De uitulo marino. Cap. xiii.

Quæ pilo uestiunt̃ animal pariunt ut pristis: balena: uitulus. Hic parit in terra pecudum more Secundo partus reddit initu. Canum modo cohæret: & parit nunq̃ geminis plures. Educat mãmis fœtum. Non ante. xii. diem deducit in mare: ex eo subinde assuefaciens. Interficiuntur difficulter nisi capite eliso. Ipsis in somno mugitus. Vnde nomen uituli accipiunt. Tenent disciplinã: uoceq; pariter & uisu populũ salutant. Cõdito fremitu nõie uocati respõdent. Nullũ animal grauiore somno premit̃. Pinnis quibꝰ in mari utuntur humi quoq; uice pedum serpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori

ctas corpori sensum æquoꝝ retinere tradunt: semperq̃ æstu maris recedente inhorrescere. Præterea dextræ pennæ uim soporiferam inesse somnosq̃ allicere subditam capiti.

¶ De piscibus pilo carentibus: & quomodo pariant: & quot eoꝝ genera. Cap. xiiii.

P Ilo carentium duo oīno animal pariunt: delphinus ac uipera. Piscium spēs sunt. lxxiiii. præter crustis intecta quæ sunt. xxx. De singulis alias dicemus. Nunc. n. naturæ tractatur insignium.

¶ De nominibus & naturis multorum piscium ¶ Cap. xv.

P Ræcipua magnitudine thynni. Inuenimus talenta. xv. pependisse. Eiusdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum. Sunt & in quibusdam amnibus haud minores. Sylurus ī nilo: esos in rheno: attilus in pado inertia pinguescens ad mille aliquādo libras cathenato captus hamo: nec nisi boum iugis extractus. Atqui hunc minimus appellatus clupea uenā quādam eius in faucibus mira cupidine appetens morsu exanimat. Sylurus grassatus ubicūq̃ est omne animal appetens: equos innatantes sæpe demerges: præcipue ī meno germaniæ amne ꝓpter lisbou. Et in danubio mari extrahit̃ porculo marino simillimus. Et in boristhene memoratur: præcipua magnitudo nullis ossibus spinisue interstitis: carne prædulci. In gangæ indiæ platanistas uocāt rostro delphini & cauda: magnitudine autē. xv. cubitoꝝ. In eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert uermes branchiis binis. lx. cubitoꝝ ceruleos: qui nomē a faciæ traxerunt. His tantas esse uires: ut elephantos ad potum uenıētes mordicus comprehensā manu eoꝝ abstrahant. Thynni mares sub uentre nō habēt pinnā. Intrant magno mari pontū uerno tempore gregatim: nec alibi fœtificant. Cordilla appellatur partus qui fœtas redeūtes ī mare autūno comitatur. Limosæ uero a luto pelamides incipiūt uocari: & cū annuū excessere tempus thynni. Hi membratim cæsi ceruice & abdomine cōmedantur: atq̃ Clidio recenti dūtaxat: & tū quoq̃ graui ructu: cætera pte plenis pulpamentis sale asseruantur. Melandria uocat̃ cæsis quernis assulis simillima. Vilissima ex his quæ caudæ ꝓxima quia pingui carent: probatissima ea quæ faucibus. At in alio pisce circa caudam exercitatissima. Pelamides in apolectos particulatimq̃ consectæ in genera cybiorum dispartiūtur. Piscium genus omne præcipua celeritate adolescit: maxime in ponto. Causa multitudo amnium dulces inferentiū aquas: amiā uocāt: cuius incrementū singulis diebus intelligitur. Cū thynnis hæc & pelamides in puntū ad dulciora pabula intrāt gregatim cum suis quæq̃ ducibus: & primi omnium scōbri. Quibus & in aquis sulphureus color: extra qui cæteris. Hispaniȩ cætarias hi replent thynnis nō cōmeantibus. Sed in pontum nulla intrat bestia piscibus malefica: præter uitulos & paruos delphinos. Thynni dextera ripa intrant: exeunt leua. Id accidere existimatur quia dextro oculo plus cernunt utroq̃ hebete natura. Est in euripo thracii bosphori: quo propontis euxino iungitur in ipsis europam asiamq̃ sepantis freti angustiis saxum miri candoris a uado ad summa perlucēs iuxta chalcedonem in latere asiæ. Huius aspectu repēte territi semper aduersum bizantii ꝓmontorium ex ea causa appellatū auricornu præcipiti petunt agmine. Itaq̃ oīs captura bizantii ē magna chalcedonis penuria. M.P. medii interfluentis euripi. Operiuntur ante aquilonis flatum: ut secūdo fluctu exeant ex ponto: nec nisi intrantes pontū bizantii capiunt̃. Bruma nō uagantur. Vbicūq̃ deprehensi usq̃ ad æquinoctiū ibi hybernāt. Iidem sæpe nauigia uelis eūtia comitantes mira quadā dulcedine per aliquot horaꝝ spatia & passuum milia a gubernaculis nā sepant̃: ne tridente quidē in eos sæpius iacto territi. Quidā eos q̃ hoc e thynnis faciāt pōpilos uocāt. Multi in propontide æstuant: pontum non intrant. Itē soleæ: cū rombi intrent. Nec sæpia est cum loligo reperiatur. Saxatilium turdus & merula desunt: sicut conchylia: cum ostreæ abundent. Omnia autem hybernant in ægeo. Intrantium pontum soli non remeant trichiæ. Græcis. n. in plerisq̃ noībus uti parerit: quando aliis atq̃ aliis eosdem diuersi appellauere tractus. Sed hi soli histrum amnē subeunt ex eo subterraneis eius uenis in adriaticum mare defluunt. Itaq̃ & illic descendentes nec unq̃ subeuntes e mari uisuntur. Thynnorum captura est a uergiliarum exortu ad arcturi occasum reliquo tempore hyberno latent in gurgitibus imis: nisi tepore aliquo euocati: aut pleniluniis. Pinguescunt & in tantum ut dehiscant. Vita longissima his bienio. Animal est paruum: scorpionis effigie: aranei magnitudine. Hoc se & thynno & ei qui gladius uocatur. crebro delphini magnitudinem excedēti sub pina affigit aculeo: tantoq̃ infestat dolore: ut in naues sepenumero exiliant. Quod & alias faciunt alioꝝ uim timentes mugiles maxime tam præcipue uelocitatis: ut transuersa nauigia interim superiactent.

In Aeno amne germaniæ ꝓpe uisbiū

D.P.

¶ De auguriis & diuersitate piscium ¶ Cap. xvi.

S Vnt & piscibus præscita in hac parte auguria. Siculo bello ambulāte in littore Augusto piscis e mari ad pedes eius exiliit. Quo argumēto uates respondere Neptunū patrem adoptantem eum sibi Sexto Pōpeio repudiato. Tanta erat naualis rei gloria: sub pedibus Cæsaris futuros qui maria tēpore illo tenerent. Piscium fœminæ maiores q̃ mares. In quodā genere oīo non sunt mares: sicut in erythinis & chromibus. Oēs enim ouis grauidæ capiunt̃. Vagant̃ gregatim fere cuiusq̃ generis squamosi. Capiunt̃ ante solis ortū. Tum maxime pisciū fallitur uisus. Noctibus qdē illustribus æque ꝙ die cernunt. Aiunt & si iteretur gurges interesse capturæ. Itaq̃ plures secundo tractu trahi q̃ primo:

gustu olei maxime. Dein modicis imbribus gaudent aluntur. Quippe & harundines quãuis in palude prognatæ: nõ tamen sine imbre adolescunt. Et alias ubicũq; pisces in eadem aqua assidui nisi affluat exanimãtur. Prægelidam hyemẽ oẽs sentiunt: sed maxime qui lapidem habere in capite existimãtur ut lupi: coracini: sciena: pagri. Cum asperæ hyemes fuere: multi cæci capiuntur. Itaq; his mensibus iacent in speluncis conditi: sicut in terrestriũ genere rettulimus. Maxime hippurus & coracinus hyeme non capi: præterq̃ æstatis diebus paucis & iisdem semper. Item murena & orphus: conger: percæ: & saxatiles omnes. Terra quidem hoc est uado maris excauato condi per hyemes torpedinem psittam soleamq; tradunt. Quidam rursus æstus impatientia mediis feruoribus sexagenis diebus latent ut glaucus: aselli: auratæ. fluuiatilium sylurus caniculæ exortu syderatur: & alias fulgure sopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putant: & alioquin totum mare sentit exortum eius syderis. Quod maxime in bosphoro apparet. Algæ enim & pisces superferuntur: ab imo uersa omnia.

Appluat

De mugili & aliis piscibus: & q; non iidem ubiq; placeant. Cap. xvii.

Vgilum natura ridetur: in metu capite abscondito totos se occultari credentium. Iisdem tamẽ tanta facilitas: ut in phœnice & narbonensi prouintia coitus tempore e uiuariis marẽ linea longinqua per os ad brãchias religata emissum in mare: eadẽq; linea retractũ fœminæ sequatur ad littus: rursusq; fœminam mares ptus tempore. Apud antiquos piscium nobilissimus habitus accipenser: unus oĩum squamis ad os uersis cõtra aquã nãdo meat: nullo nũc in honore est. Quod quidem miror: cũ sit rarus inuẽtu. Quidã eum elopẽ uocãt. Postea præcipuã auctoritatẽ fuisse lupo & asellis Cornelius Nepos & Laberius poeta mimorũ tradidere. Luporũ laudatissimi qui appellantur lanati a candore mollitiaq; carnis. Asellorum duo genera collyri minores & brachi: qui non nisi in alto capiuntur. Ideoq; prælati prioribus. At in lupis in amne capti præferuntur. Nunc scaro datur principatus: qui solus piscium dicitur ruminare: hærbisq; uesci: non aliis piscibus: mari carpathio maxime frequẽs. Promontorium troadis lectum sponte nunquam transit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe optatus Elipertius præfectus classis inter hostiensem & campaniæ horam sparsos disseminauit. Quinquennio fere cura est adhibita: ut capti redderentur mari. Postea frequentes inueniuntur italiæ littore non ante ibi capti. Admouitq; sibi gula sapores piscibus satis: & nouum incolam mari dedit: ne quis peregrinas aues romæ parere miretur. Proxima est his mẽsa generis dũtaxat mustellarũ: quas mirũ dictu inter alpes lacusq; retiæ bigrantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mulis: sicut magnitudo modica: binasq; libras ponderis raro admodum exuperant: nec in uiuariis piscinisq; crescunt. Septentrionalis tantũ hos & proxima occidentis parte gignit oceanus. Cętera eorum genera plura. Nã & alga uescũtur & ostreis & limo & aliorũ piscium carne: & barba gemina insigniunť inferiori labro. Lutarium ex iis uilissimi generis appellant. Hunc semp comitatur sargus nomine alius piscis & cœnum fodiẽte eo excitatũ deuorat pabulũ: nec littoralibus gratia. Laudatissimi conchyliũ sapiunt. Nomẽ his Fenestella a colore muleorũ calciamẽtorũ datum putat. Pariunt ter anno. His certe totiens fœtura apparet. Mulum expirantẽ uersicolori quadã & numerosa uarietate spectari pceres gulæ narrant rubentiũ squamarũ multiplici mutatione pallescentẽ: utiq; si uitro spectetur inclusus. M. Apicius ad oẽm luxum ingenium maius in sotiorũ garo (nam ea quoq; res cognomẽ inuenit) necari eos præcellens putauit: atq; e iecore eorum alecem excogitare prouocauit. Id. n. est facilius dixisse: q̃ quis uicerit. Asinius celer e consularibus hoc pisce prodigus Claudio principe unum mercatus octo milibus nũmũ. Mullus æque reputatione aufert transuersum animum ad contemplationem eorum: qui in conquestione luxus cocos emi singulos pluris q̃ equos querebantur. Adhuc coci triumphorum pretiis parantur: & equorum pisces. Nullusq; prope iam mortalis æstimatur pluris: q̃ qui peritissime censum domini mergit.

Callariæ Bãchi uel bacchi

Ingenio mirus uł ad omne luxus ingeniũ mirus

De mullo: salpa: & salmone. Cap. xviii.

Vllum. lxxx. librarũ in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit. Quanti mercatura eum luxuria suburbanis littoribus inuentum? Et hæc natura ut alii alibi pisces principatum optineant. Coracinus in ægypto. Zeus idem faber appellatur gadibus. Circa ebusum salpa. Obscenus alibi: & qui nusq̃ percoqui possit: nisi ferula uerberatus. In aquitania salmo fluuiatilis marinis omnibus præfertur. Piscium alii branchias multiplices habent. alii simplices. alii duplices. His aquam acceptam ore remittunt. Senectutis indicium squamarum duritia: quæ non sunt omnibus similes. Duo lacus italiæ in radicibus alpium larius & uerbanus appellantur: in quibus pisces omnibus annis uergiliarũ ortu existunt squamis conspicui crebris atq; præacutis clauorum calgarium effigie: nec amplius q̃ circa eum mensem uisuntur.

De oexoceto. Cap. xix.

Iratur arcadia suum oexocetũ appellatũ ab eo quod in siccum somni causa exeat. Circa clitorium uocalis hic traditur & sine branchiis. Idem aliquibus Adonis dictus. Exeunt in terrã & qui marini mures uocanť: & polypi: & murenæ. Quin & in indiæ fluminibus certũ genus pisciũ: ac deinde resilit. Nã stagna & amnes transeunt: plerisq; & euidens ratio est: ut tuto fetus edant: quia nõ sint ibi qui

sint ibi qui deuorent foetus: fluctusq; minus saeuiant. Has in intelligi ab his causas seruariq; tempo℞ uices magis miretur: si quis reputet quoto cuiq; hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte piscium signum.

Digestio piscium in figuras corporum. Cap. xx.

MArino℞ alii sunt plani ut rumbi: soleae: ac passeres: qui a rhombis situ tantũ corpo℞ differunt. Dexter resupinatus est illis: passeri leuus. Alii longi ut murena: conger. Ideo pẽna℞ quoq; siũt discrimina: quae pedum uice datae sunt piscibus. Nullis super quinas. Quibusdã binae: qbusdã trinae: aliquibus nullae. In fucino tantũ lacu piscis est: qui octonis pẽnis natat. binae oĩno longis: ut lumbricis & anguillis & congris. Nullae ut murenis: quibus nec branchiae. Haec oĩa flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur: ut serpentes terrae in sicco quoq; repertit. Ideo etiã uiuaciora talia. Et e planis aliqua nõ habẽt pẽnas: ut pastinacae. Ipsa enim latitudine natãt. Et quae mollia appellantur ut polypi quoniam pedes uicem pennarum illis praestant.

De anguillis. Cap. xxi.

ANguillae octonis uiuunt annis. Durant & sine aqua senis diebus aquilone spirante: austro paucioribus. At hyemẽ eaedem ĩ exigua aqua nõ tollerant: nec in turbida. Ideoq; circa uergilias maxime capiuntur: fluminibus tum praecipue turbidis. Pascuntur noctibus: exanimes piscium solae non fluitant.

De lacu benaco. Cap. xxii.

LAcus ẽ italiae benacus in ueronẽsi agro mincium amnem transmittens: ad cuius emersus ãnuo tempore octobri fere mense autũnali sydere ut palam est hyemato lacu fluctibus glomeratae uoluuntur in tantum mirabili multitudine: ut in excipulis eius fluminis ob hoc ipsum fabricatis singulorum milium globi reperiantur.

De murena. Cap. xxiii.

MVrena quocunq; tempore parit: cum caeteri pisces stato pariant. Oua eius citissime crescunt in sicco littore: elapsas uulgus coitu serpentium impleri putat. Aristoteles myrinum uocat marẽ qui generat. Discrimen esse ꝙ murena uaria & infirma sit: myrinus unicolor & robustus: dentesq; extra os habeat. In gallia septentrionali murenis omnibus dextera ĩ maxilla septenae maculae ad formam septentrionis aureo colore fulgent dũtaxat uiuentibus: paritercq; cum anima extinguuntur. Inuenit in hoc animali documenta saeuitiae Vedius Pollio eques Ro. ex amicis Diui Augusti uiuariis ea℞ ĩmergens damnata mancipia: nõ tanq̃ ad hoc feris terra℞ non sufficientibus: sed quia in alio genere totum pariter hominem distrahi spectare non poterat. Ferunt aceti gustu praecipue eas in rabiem agi. Tenuissimũ his tergus. Contra anguillis crassius: eoq; uerberari solitos tradit Verrius praetextatos Et ob id mulctã his dicit non institutam.

De planis piscibus. Cap. xxiiii.

PLanorum piscium alterum est genus: quod pro spina cartilaginem habet: ut raiae: pastinacae: squatinae: torpedo: & quos bouis: lamiae: aquilae ranae nominibus graecia appellat. Quo numero sunt squali quoq; q̃uis non plani. Haec graece in uniuersum selace appellauit Aristoteles primus. Hoc nomĩe eis imposito nos distinguere non possumus: ni cartilaginata appellare libeat. Omnia autem carnosiora sunt talia: & supina uescuntur: ut in delphinis diximus. Et cum caeteri pisces oua pariant: hoc genus solum ut ea quae cete appellant animal parit: excepta quam ranam uocant.

De echeneide. Cap. xxv.

ESt paruus admodum piscis assuetus petris echeneis appellatus. Hoc carinis adhaerente naues tardius ire creduntur. Inde noĩe imposito. Quã obcãm amatoriis quoq; ueneficiis infamis est: & iudicio℞ ac litium mora. Quae crimina una laude pensat. Fluxus grauidarum utero sistens partusq; continens ad puerperium. tamen in cibos non admittitur. Pedes eum habere arbitratur Aristoteles: ita posita pennarum similitudine. Mucianus muricem esse latiorem purpura: neq; aspero neq; rotundo ore: neq; in angulos prodeunte rostro: sed simplice concha utroq; latere sese colligente. Quibus inherentibus plenam uentis stetisse nauem portantem nuntios a Periandro ut castrarentur nobiles pueri: conchasq; quae id praestiterunt apud gnidiorum Venerem coli. Trebius niger sesquipedalem esse: & crassitudine quinq; digito℞: naues morari. Praeterea hanc esse uim eius asseruati in sale: ut aurum quod deciderit in altissimos puteos admotus extrahat.

De uarietate naturae piscium. Cap. xxvi.

MVtant pisces colorẽ. Candidae hyeme menae: & fiunt aestate nigriores. Mutãt & phycis reliquo tẽpore candida: uere uaria. Eadẽ piscium sola nidificat ex alga: atq; in nido parit. Volat hirundo sane p q̃ similis uolucri hirundini.

De miluo pisce & dracone marino. Cap. xxvii.

ITem miluus subit in summa maria piscis ex argumento appellatus lucerna: linguaq; ignea p os exerta tranquillis noctibus relucet. Attollit cornuta e mari sesquipedalia fere cornua: quae ab his nomen traxit. Rursus draco marinus captus atq; ĩmissus in harenam cauernam sibi rostro mira celeritate excauat.

De piscibus sanguine carentibus. Cap. xxviii.

PIscium quidã sanguine carent. de quibus dicemus. Sunt aũt tria genera. In primis quae mollia appellanť. Deĩde cõtecta crustis tenuibus. Postremo testis cõclusa duris. Mollia sunt loligo: sepia: polypus: & caetera eius generis. His caput inter pedes & ĩ uentre Pediculi octoni omni-

bus. Sæpiæ & loligini pedes duo. Ex his longissimi & asperi quibus ad ora admouent cibos: & in fluctibus se uelut anchoris stabiliunt: cæteri cirri cum quibus uenantur.

De loligine & sæpiis & polypiis & nautilis. Cap. xxix.

LOligo etiam uolitat extra aquam se efferens: quod & pectunculi faciunt sagittæ mõ. Sæpiarũ generis mares uarii & nigriores: constantiæq; maioris. Percussæ tridente fœminæ auxiliantur. At fœmina icto mare fugit. Ambo autem ubi sensere se apprehendi: effuso atramento quod pro sanguine his est infuscata aqua absconduntur. Polyporũ multa genera. Terreni maiores q̃ pelagici: & oẽs brachiis ut pedibus ac manibus utuntur. Cauda uero quæ est bisulca & acuta in coitu. Est polypis fistula in dorso: qua transmittunt mare: eam mõ in dexteram partẽ modo in sinistrã transferũt. Natant obliqui i caput: quod prædurum est suffocatione uiuẽtibus. Cæterũ per brachia uel ut acceptabulis dispersis eo hausto quodãmodo cui adhæresciit tenẽt supini: ut auelli nõ queant. Vada nõ apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in siccum exeunt dũtaxat asperum. Leuitatem odere. Vescuntur conchyliorum carne: quorum conchas complexu criniũ frangunt. Itaq; præiacentibus testis cubile eorũ deprehenditur. Et cũ alioquin brutũ habeatur animal: ut quod ad manũ hominis adnatat: in re quodãmodo familiari callet. Omnia in domum comportat: dein putamina rosa carne egerit: annatantesq; pisciculos ad ea uenatur. Colorem mutat ad similitudinem loci: & maxime in metu. Ipsum brachia sua rodere falsa opinio est. Id. n. a cõgris euenit ei. Sed renasci sicut colotis & lacertis cauda haud falsum: Inter præcipua aũt miracula est qui uocatur Nautilos: ab aliis põpilos. Supinus in summa æquorũ peruenit: ita se paulatim subrigens: ut emissa omni per fistulam aqua uelut exoneratus sentina facile nauiget Postea duo prima brachia retorquens membranam inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua uelificante in auras cæteris subremigans brachiis media cauda ut gubernaculo se regit. Ita uadit alto liburnicarũ gaudens imagine. Si quid pauoris interueniat hausta se mergens aqua.

De ozena: locustis: & cancris: cocleis: & conchis. Cap. xxx.

POlyporũ generis ozena dicta a graui capitis odore. Ob hoc maxime murenis eam consectantibus. Polypi binis mensibus conduntur. Vltra bimatum nõ uiuunt. Pereunt aũt tabe semp. Fœminæ celerius & fere a partu. Non sunt prætereunda & L. Lucullo procõs. beticæ cõperta de polypis quæ Trebius Niger e comitibus eius prodidit. Auidissimos esse cõcharũ. Illas ad tactum comprimi præcidentes brachia eorum: ultroq; escam ex prædante capere. Carent conchæ uisu omniq; sensu alio q̃ cibi & periculi. Insidiantur ergo polypi apertis. Impositoq; lapillo extra corpus ne palpitatu eiiciatur ita securi grassantur: extrahuntq; carnes. Illæ se cõtrahunt: sed frustra discuneatæ. Tanta solertia animalium hebetissimus quoq; est. Præterea negat ullum esse atrocius aĩal ad cõficiendũ hoiem in aqua. Luctatur enĩ cõplexu: & sorbet acceptabulis: ac numeroso suctu detrahit eũ. In naufragos urinã tis ue im petũ capit. Sed si inuertatur: elanguescit uis. Exporrigũt enim se resupinati. Mire omnibus marinis expetentibus odorem quoq; eorum. Qua de causa & nassis illinunt. Cætera quæ idẽ rettulit monstro ꝓpiora possunt uideri. Carteiæ in cetariis assuetus quidã polypus exire e mari i lacus eorũ apertos: atq; ibi salsamenta populari. Conuertit in se custodum indignatiõem assiduitate furti imodici. Sæpes erãt his oblectæ. Sed has trãscendebat per arborẽ: nec deprehendi potuit nisi canũ sagacitate. Hi redeuntem circũuasere noctu concitiq; custodes expauere nouitatẽ. Primum oĩum magnitudo inaudita erat. Deinde color muria obliti odore diri. Quis ibi polypũ expectasset? aut ita cognosceret? Cum mõstro dimicare sibi uidebantur. Namq; & afflatu terribili canes agebat: nunc extremis crinibus flagellatos: nũc robustioribus brachiis clauarũ modo incussos: ægreq; multis tridentibus confici potuit. Ostendere Lucullo caput eius dolii magnitudine amphorarũ. xv. capax: atq; (ut ipsius Trebii uerbis utar) brãchias quas uix utroq; brachio complecti esset: clauarũ modo torosas: longas pedum. xxx. acceptabulis siue caliculis urnalibus peluium modo. Dentes magnitudini respondentes. Reliquiæ asseruatæ miraculo pependere põdo septingentorũ. Sæpias quoq; & loligines eiusdẽ magnitudinis expulsas in littus illud: idẽ auctor est. In nostro mari loligines quinũ cubitorũ capiunt: sæpiæ binũ. Neq; his bimatu lõgior uita. Nauigerã similitudinẽ & aliã in propontide uisam sibi ꝓdidit Mutianus conchã esse acatii modo carinatã iflexa puppe prora rostrata. In hanc condi naupliũ animal sæpiæ simile ludendi societate sola. Duobus hoc fieri generibus. Trãqllo. n. uectorẽ demissis palmulis ferre ut remis. Si uero flatus inuitent: easdẽ i usu gubernaculi porrigi: pandiq; concharum sinus aura. Huius uoluptatem esse ut ferat: illius ut regat. Simulq; eandem descendere incluso sinu: fluctu hausto: territam uisu: Id. n. constat rumore nauigantium humana calamitas in causa est. Locustæ crusta fragili muniuntur in eo genere: quod caret sanguine. Latent mensibus quinis. Similiter cancri qui eodem tempore occultantur: & ambo ueris principio senectutem: anguium more: exuunt: reuocatione tergorum. Cætera in aquis natant. Locustæ reptantium modo fluitãt. Si nullus ingruat metus: recto meatu cornibus quæ sunt rotunditate præpilata ad latera porrectis. Iisdem erectis in pauore obliquæ in latere procedunt. Cornibus inter se dimicãt. Vnum hoc animaliũ nisi uiuum

Territã uisu forte tristi. id. n. cõstat &c. uł territã uisu id. n. ut cõstet

ferventi aqua

feruenti aqua incoquatur: fluida carne non habet callum.

De cancris Cap. xxxi.

Viuunt petrosis locis: cancri mollibus. Hyeme aprica littora sectatur. Aestate in opaca gurgitũ recedunt. Omnia eius generis hyeme læduntur: autũno & uere pinguescũt: & plenilunio magis: qa nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cancro♃ genera carabi: astaci: tacineæ: paguri heracleotici: leones: & alia ignobiliora. Carabi a cæteris cancris cauda distant. In phœnice hippoe uocant: tantæ uelocitatis ut consequi non sit. Cancris uita longa. Pedes octoni omnibus in obliquum flexi. Fœminæ primus pes duplex: mari simples. Præterea bina brachia denticulatis forcibibus. Superior pars in primoribus his mouetur inferiore immobili. Dextrum brachium oĩbus maius. Vniuersi ubi aliquãdo congregantur os ponti euincere non ualent. Quãobrem egressi circũeunt. apparetq; tritum iter. Pinnoteras uocatur minimus ex omni genere. Ideo oportunus iniuriæ. Huic solertia est inanium ostrearum testis se condere: & cum accreuerit migrare in capaciores. Cancri in pauore etiam retrorsum pari uelocitate redeunt. Dimicant inter se ut arietes diuersis cornibus incursantes. Contra serpentium ictus medentur. Sole cancri signum transeunte & ipsorum cum exanimati sint corpus transfigurari in scorpiones narrantur in sicco. Ex eodem genere sunt echini: quibus spinæ pro pedibus. Ingredi est his in orbem uolui. Itaq; detritis sæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellantur quorum spinę longissimæ: calices minimi. Nec omnibus idem uitreus color. Circa Toronẽ cãdidi nascũtur: spina parua. Oua oĩum amara: quina numero. Ora in medio corpore in terram uersa. Tradunt sæuitiã maris præsagire eos: correptisq; operiri lapillis: mobilitatemq; pondere stabilientes nolunt uolutatione spinas atterere. Quod ubi uidere nautici statim pluribus anchoris nauigia infrenant.

Mææ

De cocleis Cap. xxxii.

In eodem genere sunt cocleæ aquatiles terrestresq; exerẽtes se domicilio: binaq; ceu cornua protendentes contrahentesq;: oculis carent: ideoq; corniculis prætentant iter.

De pectinibus Cap. xxxiii.

Pectines in mari ex eodem genere habentur. Reconditi & ipsi in magnis frigoribus ac magnis æstibus: unguesq; uelut igne lucentes in tenebris etiam uelut in ore mãdentium. Firmioris iam testæ murices: & concha♃ genera: in quibus magna ludẽtis naturæ uarietas: tot colorũ differẽtiæ: tot figuræ: planis & concauis: longis: lunatis: in orbem circumactis: dimidio orbe cæsis: in dorsum elatis: læuibus: rugatis: denticulatis: striatis: uertice nutricatim intorto margine in mucronem emisso: foris effuso: intus replicato: iam distinctione uirgulata crinita: crispa: cuniculatim pectinatim imbricatim undata: cancellatim reticulata: in obliquum: in rectum expansa: predensata: porrecta: sinuata: breui nodo ligatis: toto latere cõnexis: ad plausum apertis: ad buccinam recuruis. Nauigant ex his neritæ: præbẽtesq; concauam sibi partem: & alteram auræ opponentes per summa æquorum uelificant. Saliunt pectines & extra uolitant: seq; & ipsi carinant.

Murica-
tim

De diuitiis marinis Cap. xxxiiii.

Sed quid hæc tam parua cõmemoro? cũ populatio mo♃ atq; luxuria nõ aliunde maior q̃ e concharum genere proueniat? Iam quidem ex tota re♃ natura damnosissimum uẽtri mare est tot modis: tot mensis: tot piscium saporibus: quibus precia capientium periculo fiunt.

Quomodo nascantur: & ubi: & quomodo inueniuntur margaritæ Cap. xxxv.

Sed quota hæc portio est reputantibus purpuras? conchylia? margaritas? Parũ scilicet fuerat in gulas condi maria: nisi manibus: auribus: capite: toto corpore a fœminis iuxta uirisq; gestarentur. Quid mari cum uestibus? Quid undis fluctibusq; cum uellere? Non recte recipit hic nos re♃ natura nisi nudos. Esto: si tanta uentri cũ eo societas. Quid tergori? Parũ sit nisi qui uescimur periculis etiam uestiamur. Adeo p totum corpus anima hoĩs quæsita maxime placent: Principium ergo culmenq; omnium rerum pretii margaritæ tenent. Indicus maxime has maxime has mittit occeanus. Inter illas beluas tales tãtasq;: quas diximus p tot maria ueniẽtes tam longo terra♃ tractu: e tãtis solis ardoribus: atq; indicis quoq; insulis petunẽ & admodũ paucis. Fertilissima est taprobane & toidis ut diximus in circuitu mundi. Itẽ perimula ꝓmontoriũ indiæ. Præcipue aũt laudantur circa arabiã ĩ psico sinu maris rubri. Origo aũt atq; genitura conchæ est haud multũ ostrea♃ conchis differens. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora pandẽtes sese quadã obscitatione ĩpleri roscido cõceptu tradunt: grauidas postea eniti: partũq; concha♃ esse margaritas pro qualitate roris accepti. Si purus influxerit: candorẽ conspici. Si uero turbidus: & fœtum sordescere. Eundẽ pallere: cælo minante: conceptũ. Ex eo quippe cõstare: celiq; eis maiorẽ societatẽesse q̃ maris: inde nubilũ trahit colorẽ: aut pro claritate matutina serenum. Si tẽpestiue satientur: grandescere & partus. Si fulguret: cõprimi cõchas: ac pro ieiunii modo minui. Si uero & tonuerit. pauidas ac repente cõpressas: quæ uocãt physemata efficere speciẽ: ue♃ inani inflatam sine corpore. Hos esse concha♃ abortus. Sani quidẽ partus multiplici constant cute: non improprie callum ut existimari corporis possit. Itaq; & purganẽ a peritis. Miror ipso tantũ eas cælo gaudere: sole rubescere: candoreq; perdere ut corpus humanũ. Quare præcipuũ custodiunt pelago altius mersæ: q̃ ut

Stoidis

penetrent radii. Flauescunt tamẽ & illæ senecta: rugisq; torpescunt: nec nisi iuuenta constat ille: qui quęri
tur uigor. Crassescunt etiã in senecta: conchisq; adhærescunt: nec iis auelli queunt: nisi lima. Quibus una
tantum est facies & ab ea rotũditas: auersis planicies: ob id tympania nominantur. Cohęrẽtes uidemus
in conchis hac dote unguenta circũferentibus. Cætero in aqua mollis unio: exemptus protinus durescit.
Concha ipsa cum manum uidet comprimit sese: operitq; opes gnara propter illas se peti: manũq; si præ
ueniat acie sua abscidit: nulla iustiore pœna: & aliis munita suppliciis. Quippe inter scopulos pars ma-
ior inuenitur: sed in alto quoq; comitantur marinis canibus. Nec tamẽ aures fœminaꝝ arcentur. Quidã
tradũt sicut apibus ita conchaꝝ examinibus singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse ueluti du
ces: miræ ad cauendum solertiæ. Has urinantium cura peti. Illis captis facile cæteras palantes retibus in
cludi. Multo deinde obrutas sale in uasis fictilibus erosa carne omni nucleos quosdã corpoꝝ hoc ẽ unio
nes decidere in ima. Vsu atteri nõ dubium est: colorẽq; indiligẽtia mutari. Dos oĩs in candore: magnitu-
dine: orbe: leuore: pondere: haud ꝓmptis rebus in tantũ: ut nulli duo reperiant̃ indiscreti. Vnde nomen
unionũ romanæ scilicet imposuere deliciæ. Nam apud græcos nõ est: nec apud barbaros inuẽtores eius
aliud q̃ margaritę. Et in candore ipso magna differẽtia. Clarior in rubro mari reptus. Indicus speculariũ
lapidũ squamas assimulat: alias magnitudine præcellens. Sũma laus coloris ẽ exaluminatos uocari: &
ꝓcerioribus sua gratia est. Elenchos appellant fastigiata lõgitudine. Alabastroꝝ figura in pleniore orbe
desinẽtes. Hos digytis suspendere: & binos ac ternos auribus fœminaꝝ gloria est. Subeũt luxuriæ eius
nomina & tedia exquisita ꝑditione portatu. Siquidẽ cũ id fecere crotalia appellant: ceu sono quoq; gau-
deant: & collisu ipso margaritaꝝ. Affectantq; iam & pauperes lictorẽ fœminæ in publico unionẽ esse di
ctantes. Quin & pedibus: nec crepidaꝝ tantũ obstragulis: sed totis socculis addũt. Neq;.n. gestare iam
margaritas: nisi calcent: ac ꝑ uniones etiam ambulent satis est. In nostro mari reperiri solebant. Crebrius
circa bosphoꝝ thracium: ruffi ac parui in conchis: quas myas appellant. At in acarnania: quæ uocat̃ pin
na gignit. Quo apparet nõ uno cõchæ genere nasci. Nã & Iuba tradit arabicis cõcham eẽ similem pecti
ni insecto: hirsutam echinoꝝ modo ipsum unionem in carne ipsa esse grandini similem. Conchę nõ tales
ad nos afferuntur. Nec in acarnania ante laudati repiuntur: enormes & feri: colorisq; marmorei. Melio-
res circa actium: sed & ii parui. Et in mauritaniæ maritimis. Alexander Polyhistor & Sudines senescere
eos putant: coloremq; expirare. Eorum corpus solidum esse manifestum est: ꝙ nullo lapsu franguntur.
Non autem semper in media carne repiuntur: sed aliis atq; aliis locis. Vidimusq; iam extremis etiã mar
ginibus uelut e concha exeuntes. Et in quibusdam quaternos quinosq;. Pondus ad hoc æui semũciæ pau
ci singulis scrupulis excessere. In britãnia paruos atq; decolores nasci certum ẽ. Quoniam Diuus Iulius
thoracẽ quem Veneri genitrici ĩ templo eius dicauit: ex britãnicis margaritis factũ uoluerit intelligi. Lol
liam Paulinam quæ fuit Caii principis matrona nec serio quidẽ aut solẽni cerimoniaꝝ aliquo apparatu:
sed mediocrium etiã sponsaliũ cœna uidi smaragdis margaritisq; opertã: alterno textu fulgentibus toto
capite crinibus: spiris: auribus: collo: manibus digytisq;. Quæ summa quadringenties sestertiũ collige-
bat. Ipsam confestim paratam nũcupationem tabulis ꝓbare. Nec dona ꝓdigi principis fuerant: sed aui
tæ opes prouintiaꝝ: scilicet spoliis partæ. Hic est rapinaꝝ exitus. Hoc fuit quare. M. Lollius infamatus
regũ muneribus in toto oriẽte interdicta amicitia a Caio Cæsare Augusti filio uenenũ biberet: ut neptis
eius quadringenties sestertiũ opta spectaretur ad lucernas. Cõputet nunc aliquis ex alia ꝑte quantũ Cu-
rius aut Fabritius in triũphis tulerint: & imaginetur eoꝝ fercula: & ex altera parte Loliã unã ĩperii muli
erculã accubantem: non illos curru detractos: q̃ in hoc uicisse malit? Nec hæc summa luxuriæ exempla
sunt. Duo fuere maximi uniones ꝑ omne æuum utrũq; possedit Cleopatra ægypti reginaꝝ nouissima ꝑ
manus orientis regũ sibi traditos. Hæc cũ exquisitis quotidie Antonius saginaret̃ epulis: suꝑbo simul
ac ꝓcaci fastu ut regina meretrix lautitiã eius oẽm apparatũq; detrectans quærente eo quid astrui ma-
gnificentiæ possit: respondit. Vna se cœna centies sestertiũ absumpturã. Cupiebat discere Antonius: sed
fieri posse nõ arbitrabatur. Ergo sponsionibus factis postero die quo iudiciũ agebat̃: magnificã alias cœ
nam ne dies periret: sed quotidianã Antonio apposuit irridenti: cõputationemq; expostulanti. At illa co
rollarium id esse. consumpturamq; se ea in cœna taxationẽ confirmans: solãq; se centies sestertium cœna-
turam. Inferri mensam secundam iussit. Ex præcepto ministri unũ tantum uas ante eam posuere aceti:
cuius asperitas uisq; in tabem margaritas resoluit. Gerebatq; auribus tũ maxime singulare illud & uere
unicum naturæ opus. Itaq; spectante Antonio quid nã esset actura detractum alteꝝ mersit: ac liquefa-
ctum absorbuit. Iniecit alteri manũ. L. Plaucus iudex sponsionis eius eum quoq; parãti simili modo ab
sumere. Victũq; Antonium ꝓnunciauit oĩe irato. Comitet̃ fama unionis eius parẽ capta illa tãtæ quæ
stionis uictrice regina dissectũ: ut esset in utrisq; Veneris auribus romæ in pantheo dimidia eoꝝ cœna
Non ferent tamen hanc palmam: spoliabunturq; etiam luxuriæ gloria. Prior id fecerat romæ in unio
nibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aesopi filius relictus ab eo in amplis opibus hæres: ne trium
phatu suo nimis superbiat Antonius pene histrioni comparatus. Et quidem nulla sponsione ad hoc
productus quo

Perditio-
re
Licitato-
rem

productus quo id magis regium erat: sed ut experiretur in gloria palati quid saperent margaritæ: atq; ut mire placuere: ne solus hoc sciret singulos uniones conuiuis ad sorbendũ dedit. Romæ in promiscuũ ac frequentẽ usum uenisse alexandria in dictionem redacta. Primũ aũt cœpisse circa syllana tempora mi nutas & uiles Fenestella tradit manifesto errore: cum Elius Stilo iugurthino bello unionũ nomẽ impo situ maxime grandibus margaritis prodat. Et hoc tamẽ æternæ prope possessionis est: sequitur hæredẽ. In mancipatu uenit ut prædium aliquod. Cõchylia & purpuras omnis ora atterit: quibus eadem mater luxuria paria pene etiam margaritis pretia fecit. De natura purpuræ & muricis. Cap. xxxvi.

Purpuræ uiuunt annis plurimũ septenis. Latent sicut murices circa canis ortum tricenis diebus Congregantur uerno tempore: mutuoq; attritu lentorẽ cuiusdã cæræ saliuant. Simili modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis expetitũ uestibus in mediis habent faucibus. Li quoris hic est minimi in candida uena. Vnde pretiosus ille bibitur nigrãtis rosæ colore sublucens. Reli quum corpus sterile. Viuas capere cõtendunt: quia cũ uita sua succum illũ euomunt. Et maioribus qui dem purpuris detracta cõcha auferunt: minores cũ trapetis frangũt. Ita demũ rorem eum excipientes ty rii. Præcipuus hic asiæ. In meninge africæ: & getulo littore oceani: in laconica europæ. Hinc fasces secu resq; romanæ uiam faciunt. Idemq; ꝓ maiestate in puericia est. Distinguit ab equite curiã. Diis aduoca tur placandis: oẽmq; uestẽ illuminat. In triũphali miscet̃ auro. Quapropter excusata & purpuræ sit insa nia. Sed unde cõchyliis precia? Quis uirus graue in fuco: color austerus in glauco & irascenti similis ma ri. Lingua purpuræ longitudine digitali: qua pascit̃ pforando reliqua cõchylia: tanta duricia aculeo est. Aqua dulci enecantur: & sicubi flumini ĩmerguntur: alioquin captæ diebus quinquagenis uiuunt saliua sua. Conchæ omnes celerrime crescunt præcipue purpuræ. Anno magnitudinem implent. Qđ si hacte nus transcurrat expositio: fraudaram se ꝓtinus luxuria credat. Nos indiligẽtiæ dãnet. Quamobrẽ pro sequemur etiã officinas: ut tanq̃ inuictu frugũ noscitur ratio. Sic oẽs qui istis gaudent præmia uitæ suæ calleant. Concharũ ad purpuras & cõchylia eadẽ q̃dem est materia: sed distat temperamento. Duo sunt genera. Buccinũ minor cõcha ad similitudinem eius buccini: quo sonus editur. Vnde & causa nomini ro tunditate oris in margine incisa. Alterũ purpura uocatur caliculatim procurrente rostro: & caliculi latere introrsus tabulato qua ꝓferatur lingua. Præterea clauatum est ad turbinem usq;: aculeis in orbẽ septenis fere: qui nõ sunt buccino: sed utrisq; orbes totidem quot habent annos. Buccinum nõ nisi petris adhæret: circaq; scopulos legitur. Quot sunt genera. Cap. xxxvii.

Imperii

Cunicula tim uel Claui culatim Canalicu li Tenarii

Purpuræ noĩe alio pelagiæ uocantur. Earũ genera plura: pabulo & solo discreta. Lutense putrili mo: & algense enutritũ alga uilissimũ. Vtrisq; melius teniense in tenei maris ora collectũ. Hoc quoq; tamen etiamnum leuius atq; dilutius. Calculosæ appellantur a calculo maris mire apto conchyliis: & longe optimo purpuris. Dialusitenseid est uario soli genere pastum. Capiũtur autem pur puræ paruulis rarisq; conchis textu ueluti nassis in alto iactis. Inest iis esca: clusiles: mordacesq; concharũ quales uidemus has semineces: sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes. Appetunt eas purpuræ: por rectisq; linguis infestant. At ille aculeo extimulatæ claudunt sese: comprimuntq; mordentia: ita penden tes auiditate sua purpuræ tolluntur. Quo capiuntur tempore. Cap. xxxviii.

Capi eas post canis ortum aut ante uernum tempus utilissimũ: quoniam cũ fœtificauere fluxos habent succos. Sed id tingentum officinæ ignorant: cum summa uertatur in eo. Eximitur po stea uena quam diximus. Cui addi salem necessarium: sextarios ferme in libras centenos. Ma cerari triduo iustum. Quippe maior uis tanto quanto recentior. Feruere in plumbo: singulisq; aquæ am phoris centenas atq; quinquagenas medicaminis libras æquari: ac modico uapore torreri: & ideo lon ginquæ fornacis cuniculo. Ita despumatis subinde carnibus quas hæsisse uenis necesse est: decimo ferme die liquatis cortina uellus elutriatum mergitur in experimentum. Et donec spei satisfiat uritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis. Rursusq; mergitur carminata: donec omnẽ ebibat saniẽ. Buccinũ per se damnatur: quoniã fucũ remittit. Pelagio admodũ alligatur: nimiæq; eius ni gritiæ dat austeritatẽ illã nitoreq;: q quærit̃: cocci. Ita ꝑmixtis uiribus alterũ altero excitat̃: aut astrigit̃. Sũma medicaminũ i libras. Vellerũ buccino ducetæ. Pelagio. cxi. Ita fit amethysti color eximius ille. At tyrius pelagio primũ satiat̃ ĩmatura uiridiq; cortina: mox ꝑmutat̃ in buccino. Laus ei summa in colorẽ sanguinis concreti nigricans aspectu: idemq; suspectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur sanguis. Romæ quando usus purpuræ. Cap. xxxix.

Aquari

Purpuræ usum romæ semper fuisse uideo. Sed Romulo in trabea. Nã toga prætexta & latiore clauo Tullum Hostilium e regibus primũ usum hetruscis deuictis satis constat. Nepos Cor nelius qui Diui Augusti principatu obiit. Me inquit iuuene uiolacea purpura uigebat: cuius li bra denariis centum uenibat: nec multo post rubra tarentina. Huic successit dibapha tyria: quæ in li bras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis currulis primus in prætexta usus im probabatur. Qua purpura quis non iam inquit triclinaria facit? Spinter ædilis fuit urbis conditæ anno.

.dcc.Cicerone conſ. Dibapha tunc dicebatur: quæ bis tincta eſſet ueluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pene cõmodiores purpuræ tinguntur. In conchyliata ueſte cætera eadem ſine buccino, præterq; ius temperaturæ Aeque pro indiuiſo humani potus excremento dimidia & medicamina adduntur Sic gignitur laudatus ille pallor ſaturitate fraudata: tantoq; dilucidior quanto magis uellera eſuriunt.

¶ De pretio earum ¶ Cap. xl.

PRecia medicamento ſunt quidem pro fertilitate littorum uiliora. Non tamẽ uſq̃ pelagii libras quinquenos nũmos excedere: & buccini centenos ſciant: q iſta mercantur imẽſo. Sed alia ſunt nec habent finẽ uitia. Iuuatq; ludere impendio: & luſus geminare miſcẽdo itez: & ipſa adultera re adulteria naturæ: ſicut teſtudines tingere: argentum auro confundere ut electra fiant: addere iis æra: ut corinthia.

¶ De tingendo amethyſtino & cocco byſſino ¶ Cap. xli.

NOn eſt ſatis abſtuliſſe gemmæ nomẽ amethyſtum. Rurſum abſolutus inebriatur tyrio: ut ſit ex utroq; nomen improbum tyriamethyſtus: ſimulq; luxuria duplex. Et cum confecere cõchylia: tranſire melius in tyrium putant. Pœnitentia hoc primum debet inueniſſe artifice mutante quod damnabat. Inde ratio eſt nata. Votũ quoq; factum e uitio portentoſis ingeniis: & gemina demonſtrata uia luxuriæ: ut color alius operiretur alio. Suauior ita fieri leuiorq; dictus. Quin & terrena miſcere: coccoq; tinctũ tyrio tingere ut fieret bis byſſinum. Coccum galatiæ rubens gramẽ: ut dicemus in terreſtribus aut circa emeritã luſitaniæ in maxima laude eſt. Verum ut ſimul peragantur nobilia pigmenta anniculo gramini languidus ſuccus. Idem a quadrimo euanidus. Ita nec recenti uires neq; ſeneſcenti. Abunde tractata eſt ratio: qua ſe uirorum iuxta fœminarumq; forma credit ampliſſimã fieri.

Granum

¶ De pinna: & pinnotere: & aquatilium ſenſu ¶ Cap. xlii.

COncharum generis & pinna eſt. Naſcitur in limoſis ſubrecta ſemper: nec unq̃ ſine comite: quẽ pinnoterẽ uocãt: alii pinnophylacẽ id eſt ſquilla parua. Aliubi cancer dapis aſſectator. Pandit ſe pinna luminibus orbum corpus intus minutis piſcibus præbens. Aſſultãt alii ptinus: & ubi licentia audacia creuit: Implent eam. Hoc tempus ſpeculatus index morſu leui ſignificat. Illa ore compreſſo quicquid incluſit exanimat: partemq; ſotio tribuit. Quo magis miror quoſdã exiſtimaſſe aquatilibus nullum ineſſe ſenſum. Nouit torpendo uim ſuã ipſa non torpens: merſaq; in limo ſe occultat: piſces qui ſecuri natantes obtorpuere corripiens. Huius iecori teneritas nulla præfertur. Nec minor ſolertia ranæ: quæ in mari piſcatrix uocatur: eminentia ſub oculis cornicula turbato limo exerit: aſſultãtes piſciculos pertrahens: donec tam prope accedant: ut aſſiliat. Simili modo ſquatina & rhombus aditi pinnas exertas mouẽt ſpecie uermiculorum. Itemq; quæ uocatur raia. Nam paſtinaca latrocinatur ex occulto tranſeuntes radio: quod tælum eſt ei figens. Argumenta ſolertia huius quod tardiſſimi piſcium hi mugilẽ uelociſſimũ oĩm habẽtes in uẽtre repiuntur.

¶ De ſcolopendris uulpibus & glanis ¶ Cap. xliii.

SColopendræ terreſtribus ſimiles quas cẽtipedes uocant hamo deuorato omnia interranea euomunt: donec hamũ egerant: deinde: reſorbent. At uulpes marinę ſimili in periculo glutiunt amplius uſq; ad infirma lineæ: quæ facile prærodant. Glaucius qui & glanis uocatur auerſus mordet hamos nec deuorat: ſed eſca ſpoliat.

Glanius uel & qui

¶ De ariete piſce ¶ Cap. xliiii.

GRaſſatur aries ut latro. Et nũc grandium nauium in ſalo ſtantium occultatus umbræ ſi quem nandi uoluptas inuitet expectat. Nunc elato extra aquam capite piſcantium cymbas ſpeculatur: occultuſq; adnatans mergit.

¶ De his quæ tertiã naturã habent non animaliũ neq; fruticum: & de urticis & ſpongiis. ¶ Cap. xlv.

EQuidẽ & iis ſenſum ineſſe arbitror qui nec animalium neq; fruticũ ſed tertiã ex utroq; naturam habent: urticis dico & ſpõgiis. Vrticæ noctu uagant: noctuq; mutant: carnoſæ frondis. Iis natura ut carne ueſcant. Vis pruritu mordax: eadẽq; quæ terreſtris urticæ. Contrahit ergo ſe q̃ maxime rigens: ac prænatãte piſciculo frondem ſuã ſpargit: cõplectenſq; deuorat. Alias mercenti ſimilis & iactari ſe paſſa fluctu algæ uice contactos piſces: attrituq; petræ ſcalpentes pruritũ inuadit. Eadẽ noctu pectines & echinos perquirit. Dũ admoueri ſibi manũ ſentit: colorem mutat: & contrahitur. Tacta uredinẽ mittit: paulũq; ſi fuerit interualli: abſconditur. Ora ei in radices eſſe tradunt. Excremẽta p ſumma tenui fiſtula reddi. Spongiaz tria genera accipimus. ſpiſſum: ac predurz: & aſperz. Tragos id uocatur minus Spiſſum & mollius Manos: tenue denſumq; ex quo penicilli: achilleũ. Naſcunt oẽs i petris. Alunt cõchis: piſce: limo. Intellectũ ineſſe iis apparet: quia ubi auulſorẽ ſenſere: cõtractę multo difficili9 abſtrahuntur. Hoc idẽ fluctu pulſante faciunt. Viuere eſca manifeſto conchæ minutæ in iis repertę oſtẽdunt. Circa toronem ueſci illis auulſas etiam aiunt: & ex relictis radicibus recreſcere. In petris cruoris quoq; inhæret color: africis præcipue quæ generantur in ſyrtibus: maxime fiunt manæ. Sed molliſſimæ circa lyciã. In profundo aũt nec uentoſo molliores. In helleſponto aſperæ. Et denſæ circa malcã. Putreſcunt in apricis locis. ideo optimæ in gurgitibus: Viuentibus itemq; madẽtibus nigricãs color. Adhærent nec parte nec totæ. interſunt. n. fiſtulæ quædã ianes: quaternæ fere aut quinæ: per quas paſci exiſtimantur

stimantur. Sunt & aliæ sed supernæ concretæ. Et subesse mẽbrana quædam radicibus earum intelligitur Viuere constat longo tpe. Pessimum omnium genus earum est: quæ aplysiæ uocantur: quia elui nõ possunt: in quibus maxime sunt fistulæ: & reliqua densitas spissa.

De caniculis marinis. Cap. xlvi.

C Anicularũ maxia multitudo circa eas urinãtes graui periculo infestant: Ipsi ferunt & nubẽ quãdam crassescere super capita aialium planorũ piscium similẽ premẽtem eos: arcentẽq; a reciprocando: & ob id stilos præacutos lineis annexos habere sese: quia nisi perfossæ ita nõ recedant: caliginis & pauoris (ut arbitror) opere. Nubem. n. & nebulam cuius noĩe id malum appellant inter aialia illa haud ultra comperit quisq̃. At cum caniculis atrox dimicatio: Inguina & calces omnẽq; candorem corporum appetunt. Salus una in aduersas eundi ultroq; terrendi. Pauet. n. hominem æque ac terret. Et sors æqua in gurgite. Vt ad summa aquæ uentũ est: ibi periculum anceps. Adempta rõne contra eundi: dum conetur emergere. Et salus oĩs in sotiis. Funem illi religatum ab humeris eius trahunt. Hunc dimicans: ut sit periculi signum: leua quatit. Dextera apprehenso stilo in pugna est. Modicus alias tractus. Vt prope carinam uentum est: nisi præceleri ui repente rapiant: absumi spectant. Ac sæpe iam subducti e manibus auferuntur: si non trahentium ope conglobato corpore in pilæ modum ipsi se adiuuere. Protendunt quidem tridentes illi. Sed monstri solertia est nauigium subeundi atq; ita e tuto prœliandi. Omnis ergo cura ad speculandum hoc malum insumitur.

De aiantibus quæ silicea testa: & quæ sine uillo includunt. & reliqs sordidis aiãlibus. Cap. xlvii.

C Ertissima est securitas uidisse planos pisces: quia nunq̃ sunt ubi maleficæ bestiæ. Qua de causa urinantes sacros appellant eos. Silicea testa inclusis fatendum est nullum esse sensum ut ostreis. Multis eadem natura quæ frutici ut olothyris: pulmonibus: stellis. Adeoq; nihil non gignitur in mari ut cauponarum etiam æstiua animalia pernici molesta saltu: aut quæ capillus maxime celat existant. & circũglobata escæ sæpe extrahuntur. Quæ causa somnium piscium in mari noctibus infestare existimatur. Quibusdam uero ipsis innascũtur: quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis. Cap. xlviii.

N Ec uenena cessant dira ut in lepore: qui in indico mari etiã tactu pestilens uomitum dissolutio nẽq; stomachi ꝓtinus creat. In nostro offa informis: colore tantũ lepori similis. In indis & magnitudine & pilo duriore. Tantum uiuus ibi capitur. Aeq; pestiferũ aial araneus spinæ indorso aculeo noxius: Sed nullũ usq̃ execrabilius q̃ radius sup caudã eminẽs trigonis: quã nostri pastinacã appellãt. Quin cõchylii magnitudine arbores isixus radici necat. Arma ut tælum perforat & ferri & ueneni malo.

De morbis piscium. Cap. xlix.

M Orbos uniuersa genera piscium & cætera animalia etiam fera non accipimus sentire. Verum ægrotare singulos manifestum facit aliquorum macies: cum in eodem genere præpingues alii capiantur.

De generatione eorum mira. Cap. l.

Q Vo nam modo generent desiderium & admiratio hoium differri nõ patit. Pisces attritu uentrium coeunt: tanta celeritate ut uisum fallant: Delphini & reliqua cete simili mõ & paulo diutius. Fœmina piscis coitus tempore marem sequit: uentrẽ eius rostro pulsans. Sub partu mares fœminã similiter oua uescẽtes eorũ. Nec satis est generationi per se coitus: nisi editis ouis iter se uersando mares & fœminæ uitale asperserint uirus. Non oĩbus id contingit ouis in tãta multitudine: alioquin replerentur maria & stagna: cum singuli uteri innumerabilia concipiant.

Item de generatione & qui pisces oua pariant. Cap. li.

P Iscium oua in mari crescũt: quædam summa celeritate ut murenarũ. Quædam paulo tardius: plani piscium quibus cauda nõ obest aculeiq; ut testudines & raiæ in coitu superueniũt. polypi crino uno fœminæ naribus adnexo. Sæpiæ & loligines linguis cõponẽtes iter se brachia: & incõtrarium nantes: & pariunt ore: Sed polypi in terrã uerso capite coeunt. Reliqua molliũ tergis ut canes. Item locustæ & squillæ. Cranci ore. Ranæ superueniunt: prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente: posterioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras: quas gyrinos uocant: oculis tamen & cauda insignes: mox pedes figurantur: cauda findente se i posteriores. Mirumq; semestri uita resoluunt in limum nullo cernente: & rursus uernis aquis renascuntur quæ fuere natæ perinde occulta ratione cum oĩbus annis id eueniat. Et mytuli & pectines sponte naturæ in harenosis proueniunt. Quæ durioris testæ sũt: ut murices purpuræ saliuario letore. Sicut acescente humore culices: atq; spuma maris incalescente cum admissus est hymber. Quæ uero siliceo tegmine operiuntur: ut ostrea putrescente limo: aut spuma circa nauigia diutius stante: defixosq; palos: & lignum maxie. Nuper cõpertũ i ostreariis: humorem iis fœtificum lactis modo effluere: Anguillæ atterunt se scopulis ea strigmẽta uiuescũt. Nec alia est earum ꝓcreatio. Pisciũ diuersa genera nõ coeũt præter squatinã & raiã: ex qbus nascit priori parte ranæ similis: & nomẽ ex utroq; cõpositum apud græcos trait. Quædam tpe anni gignunt & in humore & in

terra. Vere pectines limaces hirūdines eodē tpe euanescūt. Piscium aūt lupus & trichias bis anno parit & saxatiles oēs. Mulli ter: & chalcis: cyprinus sexies. Scorpiones bis ac sargi uere & autumno. Ex planis squatina sola bis autūno & uergiliaꝝ occasu. Plurimi piscium tribus mensibus aprili maio. Salpæ autūno: spari: torpedo: squali circa æquinoctiū. Molles uere. Sæpia oībus mensibus. Oua eius glutino atramenti ad speciē uuæ cohærentia masculus prosequit̄ afflatu: alias sterilescunt. Polypi hyeme coeunt. Pariunt uere oua tortili uibrata pampino: tanta fœcunditate ut multitudine ouorum occisi non recipiāt cauo capitis: quæ prægnātes tulere. Ea excludunt quinquagesimo die. e quibus multa pp numerū itercidūt. Locustæ & reliqua tenuioris crustæ ponunt oua supra oua: atq; ita incubāt. Polypis fœmina mō in ouis sedet: mō cauernā brachioꝝ implexu claudit. Sæpia in terreno parit inter harūdines: aut sicubi enata alga. Excludit quintodecimo die. Loligines in alto conferta oua edunt ut sæpiæ. Purpuræ murices eius deniq; generis uere pariunt. Echini oua pleniluniis habent hyeme. Et cocleæ hyberno tpe nascūtur. Torpedo octogenos fœtus habens: inuenit̄: eaq; intra se parit oua præmollia in aliū locū uteri transferens: atq; ibi excludens. Simili mō oīa quæ carthilaginea appellauimus: ita fit ut sola piscium & animal pariant: & oua concipiant. Sylurus mas solus oīum edita custodit oua sæpe & quinquagenis diebus ne absumant̄ ab aliis. Cæteræ fœminæ ī triduo excludūt: si mas attigit. Acus siue belone unus pisciū dehiscēte pp multitudinem utero parit. A partu calescit uulnus: quod & in cæcis serpētibus tradunt. Mus marinus in terras scrobe effossa parit oua: & rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit: fœtuq; in aquā ducit.

Scorpænæ

Crano

De uuluis piscium. Cap. lii.

Erythini & chanæ uuluas habere tradunt̄. Qui trochos appellat̄ a græcis ipse se inite. Aquatilium omnium fœtus inter initia uisu carent.

De longissima uita piscium. Cap. liii.

Aeui piscium memorādum nuper exēplum accepimus. pausilypum uilla est campaniæ haud ꝑcul neapoli. In ea ī Cæsaris piscinis a Pollione Vedio coiectū piscē sexagesimū post annum expirasse scribit Anneus Seneca. Duobus aliis æqualibus eius ex eodē genere etiā tūc uiuentibus. Quæ mētio piscinaꝝ admonet ut paulo plura dicamus hac de re: prisq̄ digrediamur ab aquatilib9.

De uiuariis & ostrearum: & quis ea primus inuenerit. Cap. liiii.

Ostreaꝝ uiuaria primus oīum Sergius Orata iuenit in baiano ætate. L. Crassi oratoris añ marsicū bellū: nec gulæ cā: sed auaritiæ: magna uectigalia tali exigenio suo pcipiens. Vt qui primus pensiles inuenit balineas ita māgonizatas uillas subinde uendēdo. Is primus optimum saporem ostreis lucrinis adiudicauit: quādo eadē aquatilia genera alibi atq; alibi meliora. Sicut lupi pisces in tyberi amne inter duos pontes: rhōbus rauennæ: murenæ in sicilia: elops rhodi: & alia genera similiter: ne culinaꝝ censura peragatur. Nondū britānica seruiebant littora: cum Orata lucrina nobilitabat. postea uisum tanti in extrema italia petere brundusium ostreas ac uelitis. Sed iter duos sapores nuper excogitatum tamē lōgæ aduectionis a brundusio cōpascere in lucrino. Eadem ætate prior Licinius Munera reliquoꝝ piscium uiuaria inuenit. Cuius deinde exēplum nobilitas secuta est Philippus: Hortensius Lucullus exciso etiam monte iuxta neapolim maiore ipendio q̄ uillā ædificauerat euripū: & maria admisit. Qua de causa magnus Pompeius Xerxem togatum eum appellabat. Quadraginta. M. ipsius piscinæ A defuncto illo uenere pisces.

Ac ne,lis esset

Qui primus murenarum uiuaria fecerit. Cap. lv.

Murenarū uiuariū priuatim excogitauit. C. Hirrus ante alios qui cœnis triumphalibus Cæsaris dictatoris sex milia numero murenaꝝ mutua appendit. Nam permutare quidem precio noluit: aliaue merce. Huius uillam inter q̄ modicū. xl. milibus piscinæ uendiderūt. Inuasit deinde singulorum piscium amor. Apud baulos in parte baiana piscinā habuit Hortensius orator. Murenam adeo dilexit: ut exanimatam flesse credatur. In eadem uilla Antonia drusi murenæ quam diligebat inaures addidit. Cuius propter famam nonnulli baulos uidere concupiuerunt.

De coclearum uiuariis & quis primus instituit. Cap. lvi.

Hirpinus

Coclearum uiuaria instituit Fuluius Lupinus in tarquinesi pauloante ciuile bellum: quod cum Pompeio magno actum est: distinctis quidem generibus earum: separatim ut essent: albæ quæ in reatino agro nascuntur. Separatim illyricæ: quibus magnitudo pcipua. Africanæ quibus fœcunditas. Solitanæ quibus nobilitas. Quin & saginam earum commentatus est sapa & farre: aliisq; generibus. Vt cocleæ quoq; altiles ganeam implerent. Cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta sit ut octoginta quadrantes caperent singularum calices auctor est. M. Varro.

De piscibus terrenis. Cap. lvii.

Pisciū genera etiānum a Theophrasto mira ꝓdunt̄ circa babylonis rigua decedētibus fluuiis in cauernas aquas hebetes remanere. Quosdā inde exire ad pabula pennulis gradiētes crebro caudæ motu. contraq; uenantis refugere in suas cauernas: & in iis obuersos stare. Capita eorum cē

canæ marinæ

ranæ marinæ similia: reliquas partes gobiorum. Branchias ut cæteris piscibus. Circa heracleam & toronē & lycum amnem esse multifaria. In ponto unum genus esse: quod extremas fluminū aquas sectetur cauernasq; sibi faciat in terra: atq; in iis uiuat etiam reciprocis amnibus siccato littore. Effodi ergo: motu de mum corporum uiuere eos approbant. Circa heracleam eandē eodēq; lyco amne decedente ouis relictis in limo generari pisces: qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchiis. Quod fieri non indigo humo ris: propter quos & anguillas diutius uiuere exemptas aquis. Oua autē in sicco maturari ut testudinum eadem in ponti regione apprehendi in glacie piscium quosdam maxime gobiones nō nisi patinarum ca lore uitalem motum fatētes. In iis quidem tametsi mirabilis: est aliqua ratio. Idem tradit ī paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scrobibus. In iis locis ubi nullæ restagnent aquæ. Miraturq; & ipse gigni sine coitu. Humoris quidē uim aliquā inesse quā puteis arbitratur: cum nonnulli reperiātur pisces. Quicquid est hoc certe minus admirabilem talparum facit uitam subterranei animalis: nisi forte uermium terrenorum & iis piscibus natura est.

Admirabile facit talparū uita

De muribus nili. Cap. lviii.

V Erum omnibus iis fidem nili inundatio affert omnia excedentem miracula. Quippe deturgēte eo musculi reperiuntur inchoato opere. Genitalis aquæ terræq; iam parte corporis uiuētes: nouissima effigie etiamnum terrena.

De anthia pisce: & quomodo capiatur. Cap. lix.

N Ec de anthia pisce sileri cōuenit. Itaq; plerosq; aduerto credidisse apud chelidonias īsulas quas diximus asiæ scopulos in mari ante promontorium sitas. Ibi frequens hic piscis & celeriter capitur uno genere: paruo nauigio & concolori ueste: eademq; hora per aliquot dies cōtinuos piscator enauigat certo spatio: escamq; proiicit. Quicquid ex eo mutetur: suspecta fraus prędæ est. Cauētq; quod timuit: cum id sæpe factum est: unus aliquando consuetudine inuitatus anthias escam appetit. No tatur hic intentione diligenti: ut auctor spei: conciliatorq; capturæ. Neq; enim est difficile cū per aliquot dies solus accedere audeat: tandē & aliquos inuenit paulatim comitatior. Postremo greges adducit innumeros: iam uetustissimis quibusq; assuetis piscatorem agnoscere: & cibum e manu capere. Tum ille paulum ultra digytos in esca iaculatus hamum singulos inuolat uerius q̄ capit: ab umbra nauis breui conatu abscedens. Ita ne cæteri sentiant alio intus excipiente centonibus raptum: ne palpitatio ulla: aut sonus cæteros abigat. Conciliatorem nosse ad hoc prodest: ne capiatur. Parcit piscator fugituro in reliquū gregem. Ferunt discordem socium duci sotii insidiatum pulchre noto cœpisse malefica uoluntate. Agnitum in macello a socio cuius iniuria erat: & dati damni formula ex edicto condemnatum. Addit Mutianus æstimata lite decem libris. Idem anthiæ cum unum hamo teneri uiderint: spinis quas in dorso serratas habent lineam secare traduntur: eo qui tenetur extendente: ut prædici possit. At inter sargos ipse qui tenetur ad scopulos lineam terit.

Tauri

De stellis marinis. Cap. lx.

P Ræter hæc claros sapientia auctores uideo mirari stellam in mari. Ea figura est parua admodum caro intus: extra duriore callo. Huic tam igneum feruorem esse tradunt: ut omnia in mari contacta adurat. Omnem cibum statim peragat. Quibus sit hoc cognitū experimētis haud facile dixerim. Multo mirabilius dixerim id cuius experiendi quottidie occasio est.

De dactylis: eorumq; miraculis. Cap. lxi.

C Oncharum e genere sunt dactyli ab humanorum unguium similitudine appellati. Iis natura in tenebris remoto lumine alio fulgore clarere: & quanto magis humorem habeant. Lucere in ore mādentium. Lucere in manibus: atq; etiā in solo: atq; ueste decidentibus guttis: ut pculdubio pateat succi illam naturam esse: quam miremur etiam in corpore.

De inimicitiis & amicitiis inter se aquatilium. Cap. lxii.

S Vnt & inimicitiarū atq; concordiæ miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrant. Cōger & murena caudas inter se prærodentes. Polypum in tantum locusta pauet: ut si iuxta uiderit omnino moriatur. Locustam conger: Rursus polypum congri lacerant. Nigidius auctor est prærodere caudam mugili lupum: eosdemq; statis mensibus concordes esse. Omnes autem uiuere quibus caudæ sic amputentur. At e contrario amicitiæ exempla sunt: præter illos de quorum diximus societate. Balenæ musculus quandoq; prægraui superciliorum pondere obrutis eius oculis infestantia magnitudinem uada prænatans demonstrat: oculorumq; uice fungitur. Hinc uolucrum naturæ dicentur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. X.

De Natura auium. Cap. i.

S Equitur natura auium: quarum grandissimi & pene bestiarum generis struthiocameli. Africi uel æthiopici altitudinem equitis insidentis equo excedunt: celeritate uincunt. Ad hoc demum datis pennis ut currentē adiuuent. cætero non sunt uolucres: nec a terra tolluntur. Vngulæ iis ceruinis similes: quibus dimicāt: bisulcæ cō prehendendis lapidibus utiles: quos in fuga cōtra sequentes ingerūt pedibus. Cō

equendi sine delectu deuorata mira natura. Sed non minus stoliditas: in tanta reliqui corporis altitudi
ne cum colla frutice occultauerint latere sese existimantium. Præmia ex iis oua propter amplitudinem p
quibusdam habita uasis: conosq; bellicos & galleas adornantes pennæ.

De phœnice. Cap. ii.

AEthiopes atq; indi discolores maxime & inenarrabiles ferunt aues. Et ante omnes nobilem ara
biæ phœnicem. Haud scio an fabulose unum in toto orbe: nec uisum magnopere. Aquilæ nar
ratur magnitudine: auri fulgore circa colla: cætera purpureus: cæruleam roseis caudam pēnis
distinguentibus. Cristis faciem caputq; plumeo apice honestante. Primus atq; diligentissimus togatorū
Manlius
de eo prodidit Manilius senator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo. Auctor est neminem exti
tisse qui uiderit uescentem. Sacrum in arabia soli esse. Viuere annis sexcentis sexaginta. Senescentē ca-
sia thurisq; surculis construere nidum: replere odoribus: & super emori. Ex ossibus deinde ac medullis na
sci primo ceu uermiculum: inde fieri pullum. Principioq; iuxta funeri priori reddere: & totum deferre ni-
dum prope pancaiam in solis urbem: & in ara ibi deponere. Cum huius alitis uita magni conuersionē an
ni fieri prodit idem Manilius. Iterumq; significationes tēpestatum & syderum eodem reuerti. Hoc autē
circa meridiē incipere. Quo die signum arietis sol intrauerit. Et fuisse eius cōuersionis annum prodente
se. P. Licinio M. Cornelio coss. ducentesimū quintūdecimum. Cornelius Valerianus phœnicem deuola
uisse in ægyptum tradit. Q. Plautio Sex. Papinio coss. Allatūq; esse in urbem Claudii principis censu-
ra anno urbis. dccc. & in comitio propositum. Quod actis testatum est. Sed quæ falsa esse nemo dubita
rit.

De aquilis. Cap. iii.

EX iis quas nouimus aquilæ maximus honos: maxima & uis. Sex earum genera. Melænaetos
a græcis dicta: eademq; Valeria minima magnitudine: uiribus præcipua: colore nigricās. So
la aquilarum fœtus suos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugant. Sola sine clangore sine murmura-
tione. Conuersatur aūt in montibus. Secundi generis pygarsus in oppidis & in campis albicante cauda.
Clangum
Tertii Morphnos: quā Homerus & parcnon uocat: aliqui & plancum & anatariā: secunda magnitudi-
ne & ui: huicq; uita circa lacus. Phœmonoe Appollinis dicta filia dentes ei esse ꝓdidit: mutæ alias carenti
lingua. Eademq; aquilarum nigerrimā ꝓminentiore cauda. Consensit & Boethus. Ingenium est ei testu-
dines raptas frangere e sublimi iaciēdo. Quæ sors interemit poetam Aeschylum: prædictam fatis (ut fe-
pcnopter9
runt) eius diei ruinam secura cæli fide cauētem. Item quarti generis est pcæpterus: eadem moratur per la
cus: uulturina specie: alis minimis: reliquas magnitudine antecellens: sed imbellis & degener: utpote quā
uerberet coruus. Eadem ieiunæ semper auiditatis: & querulæ murmurationis. Sola aquilarum exanima
fert corpora. Cæteræ cum occidere confidunt. Hæc facit ut quintum genus Gnesion uocetur: uelut ue-
rum solumq; incorruptæ originis: media magnitudine: colore subrutilo: rarū conspectu. Superest haliæ
tus clarissima oculorum acie librās ex alto sese: uisoq; in mari pisce pceps in mari ruens: & discussis pecto
re aquis rapiens. Illam quam tertiam diximus circa stagna aquaticas aues appetit: mergentes se subinde
donec sopitas lassatasq; rapiat. Spectanda dimicatio aue ad perfugia littorum tendēte: maxime si cōden
sa harundo sit. Aquila in deiectu abigente ala: & cum appetit in lacus cadente: umbrāq; suam nanti sub
aqua a littore ostendente. Rursus aue in diuersa & ubi minime se credat spectari emergente. Hæc causa
est gregatim auibus natādi: quia plures simul nō infestātur: respersu pēnarum hostem occæcātes. Sæpe
& aquilæ ipsæ nō tollerātes pondus apprehensum una mergūtur. Haliaetus tm̄ in plumes etiānum pul-
los suos percutiēs subinde cogit aduersus ītueri solis radios: & si cōniuentē flentēq; aīaduertit: præcipitat
e nido uelut adulterinū & degenerem. Illum cuius acies firma contra steterit: educat. Haliaeti suū genus
non habent: sed ex diuerso aquilaꝝ coitu nascuntur. Id quidē quod ex iis natū est in ossifragis genus hēt:
e quibus uultures ꝓgenerantur minores. Et ex iis magni qui oīno nō generat. Quidā adiiciunt genus aq
Inædificat
læ: quā barbatā uocant: thusci uero ossifragam: tribus primis & quinto aquilaꝝ generi: medificat Nido
lapis aetites quē aliqui dixere gagiten: ad multa remedia utilis: nihil igne deperdens. Est aūt lapis iste ꝓ
gnans: intus cum quatias alio uelut in utero sonante. Sed uis illa medica non nisi in nido direptis. Nidi
ficāt in petris & arboribus. Pariunt oua terna. Excludunt pullos binos: uisi sunt & tres aliquādo. Alterū
expellunt tedio nutriendi. Quippe eo tempore ipsis cibum negauit natura ꝓspiciens: ne omnium ferarū
fœtus raperentur. Vngues quoq; earum inuertūtur diebus iis. Albescunt inedia pennæ: ut merito part9
suos oderint. Sed eiectos ab iis cognatum genus ossifragi excipiunt: & educant cum suis. Verū adultos
quoq; persequitur parens: & longe fugat æmulos scilicet rapinæ. Et alioquin unum par aquilarum ma-
gno ad populandum tractu ut satietur indiget. Determinant ergo spatia: nec in proximo prædant. Ra-
pta non protinus ferunt: sed primo deponunt: expertæq; pondus tūc demum abeunt. Oppetunt non se
nio nec ægritudine: sed fame: in tantū superiore accrescente rostro: ut adūcitas aperiri non queat. A meri
diano autem tempore operantur: & uolant. Prioribus horis diei donec ipleantur hoīum conuentu fora
ignauæ sedent. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum auiū pennas deuorant. Negant unquā solā hāc ali
tem fulmine exanimatam. Ideo armigeram Iouis consuetudo iudicauit.

Quando legionum signa esse cœperint. Cap. iiii.

ROmanis eam legionibus. C. Marius in secundo cõsulatu suo proprie dicauit. Erat & antea pri ma cum quatuor aliis lupis: minotauris: equis: apris: quæ singulos ordines anteibant. Paucis ante annis sola in acie portari cœperat: reliqua in castris relinquebantur. Marius ĩ totum ea ab dicauit. Ex eo notatum non fere apud legiones unquã hybernatum esse in castris ubi aquilarum nõ sit iu gum. Primo & secundo generi non minorum tantum quadrupedum rapina: sed etiam cum ceruis prœ lia. Multum puluerem uolutatu collecto insidens cornibus excutit in oculos: pennis ora uerberans: do nec præcipitet in rupe. Nec unus hostis illi satis est. Acrior est cum dracone pugna: multoque magis an ceps etiam si in aere. Oua hic consectatur aquilæ auiditate malefica. At illa ob hoc rapit ubicunq; uisum Ille multiplici nexu alas ligat: ita se implicans ut simul decidat.

Mirum de aquila. Cap. v.

Est percelebris apud seston urbem aquilæ gloria. Educatam a uirgĩe retulisse gratiam aues pri mo mox deinde uenatus aggerentem. Defuncta postremo in rogum accensum eius iniecisse sese: & simul conflagrasse. Quam ob causam incolæ quod uocant heroum in eo loco fecere ap pellatum Iouis & uirginis: quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus. Cap. vi.

VUlturum præualent nigri. Nidos nemo attigit. Ideo etiam fuere qui putarent illos ex aduer so orbe aduolare falso. Nidificant enim in excelsissimis rupibus. Fœtus quidem sæpe cer nuntur fere bini. Vmbritius haruspicum in nostro æuo peritissimus parere tradit oua. xiii. Vno ex iis reliqua oua nidumq; lustrare: mox abiere. Triduo autem ante aut biduo uolare eos ubi cada uera futura sunt.

III.

De sanquale. Cap. vii.

SAnqualem auem atq; immusulum augures romani magnæ quæstioni habent. Immusulum aliqui uulturis pullum arbitrantur esse: & sanqualem ossifragam. Massurius sanqualem ossi fragam dicit esse. Immusulum autem pullum aquilæ priusquã albicet cauda. Quidam post Mutium augurem uisos non esse romæ cõfirmauere. Ego (quod uerisimilius est) in desidia rerum oĩum non arbitror agnitos.

De accipitris. Cap. viii.

ACipitrũ genera. xvi. inuenimus. Ex iis circon claudũ altero pede prosperrimi augurii nuptiali bus negociis & pecuariæ rei. Triorchẽ a numero testium: cui principatum in auguriis Phœmo noe dedit. Buteonem hunc appellant romani. Familia etiã ex eo cognominata cũ prospero au spicio in ducis naui sedisset. Aesalona græci uocant: qui solus omni tempore apparet. Cęteri hyeme abeũt Distinctio generum ex auiditate. Alii non nisi ex terra rapiunt auem. Alii non nisi circa arbores uolitan tem. Alii sedentem sublimi. Aliq uolẽtem in aperto. Itaq; & columbæ nouere ex iis pericula: uisoq; con sidunt: uel subuolant: contra naturam eius auxiliantes sibi: in isula africæ cerne in occeano Accipitres to tius massyliæ humi fœtificant: nec alibi nascũtur illis assueti gẽtibus. In thraciæ parte super amphipolim homines atq; accipitres societate quadam aucupantur. Hi ex siluis & harundinetis excitant aues. Illi sup uolantes deprimunt. Rursus captas aucupes diuidunt cum iis. Traditum est missas ĩ sublime ibi excipe re eos: & cum tempus sit capturæ: clangore ac uolatus genere inuitare ad occasionem. Simile quidam lu pi apud mæotin paludem faciunt. Nam nisi partem a piscantibus suam accepere: expansa eorum retia la cerant. Accipitres auiuum non edunt corda. Nocturnus accipiter cymindus uocatur: rarus etiam in sil uis: interdiu minus cernens. Bellum interneciuum gerit cum aquila: cohærentesq; sæpe prehenduntur.

Cedropolim

Aristotelis

De cocyce quæ a suo genere interimitur. Cap. ix.

COcyx ex accipitre uidetur fieri: tempore anni figuram mutans: quoniam tunc non apparent reliqui: nisi perq; paucis diebus. Ipseq; modico tempore æstatis uisus non cernitur postea. Est autem neq; aduncis unguibus solus accipitrum: nec capite similis illis: neq; alio q̃ colore: ac ri ctu columbi potius. Quin absumuntur ab accipitre: si quando una apparuere. Sola omnium auis a suo genere interempta. Mutat autem & uocem. Procedit uere. Occultatur caniculæ ortu: semperq; parit in alienis nidis maxime palumbium maiori ex parte singula oua: quod nulla alia auis: robo bina. Causa subiiciendi pullos putatur: q̃ sciat se inuisam cunctis auibus. Nam minuta quoq; infestant. ita nõ fore tu tam generi suo stirpem opinatur ni fefellerit. Quæ nullum facit nidum: alioquin trepidum animal. Edu cat ergo subditum adulterato fœta nixu. Ille auidus ex natura præripit cibos reliquis pullis. itaq; pingue scit: & nitidus in se nutricem cõuertit. illa gaudet eius specie: miraturq; sese ipsam: q̃ talem peperit. Suos comparatione eius dãnat ut alienos rabsumiq; etiam se inspectante patitur: donec corripit ipsam quoque iam uolandi potens. Nulla tum auium suauitate carnis comparatur illi.

De miluis. Cap. x.

MIlui ex eodem accipitrum genere magnitudine differunt. Notandum in iis rapacissimam & fa mellicam semper alitem nihil esculenti rapere unq̃ ex funerũ ferculis: nec olympiæ ex ara. Ac

ne ferentium quidem manibus: nisi lugubri munipiorum immolantium ostento. Iidem uidentur artem gubernandi docuisse cauda flexibus in cælo monstrante natura quod opus esset in profundo. Milui & ipsi hybernis mensibus latent: non tamen ante hirundines abeuntes. Traduntur autem & solstitiis affici podagra.

Digestio auium per genera. Cap.xi.

V Olucrum prima distinctio pedibus maxime constat. Aut enim aduncos ungues habent: aut digytos: aut palmipedum in genere sunt: uti anseres: & aquaticæ fere aues. Aduncos ungues habentia carne tantum uescuntur ex parte magna.

De inauspicatis auibus cornice: coruis: bubone. Cap.xii.

C Ornices & alio pabulo. Atq; duritiã nucis rostro repugnantem uolãtes in altum in saxa tegulas ue iaciunt iterum ac sæpius: donec quassatam perfingere queant. Ipsa ales est inauspicatæ garrulitatis: a quibusdam tamen laudata. Ab arcturi sydere ad hirundinũ aduentum notatur eam in Mineruæ lucis tẽplisq; raro: alicubi oĩno non aspici: sicut athenis. Præterea sola hæc etiã uolantes pullos aliquãdiu pascit. Inauspicatissima fœtus tempore: hoc est post solstitiũ. Cæteræ oẽs ex eodem genere pellunt nidis pullos: ac uolare cogunt: sicut & corui: qui & ipsi non carne tantum aluntur. sed robustos quoq; fœtus suos fugant longius. Itaq; paruis in uicis non plus bina coniugia sunt. Circa cranonem quidem thessaliæ singula perpetuo. Genitores soboli loco cedunt. Diuersa in hac & supradicta alite quædam. Corui ante solstitium generãt. Itẽ ægrescunt sexagenis diebus: siti maxime anteq̃ fici coquantur autũno. Cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corui pariunt cum plurimos quinos. Ore eos parere aut coire uulgus arbitrat̃. Ideoq; grauidas si ederint coruinum ouum per os partum reddere: atq; in totũ difficulter parere: si tecto inferant̃. Aristoteles negat. Non hercule magis q̃ in ægypto ibim. Sed illã exosculationem quæ sæpe cernitur: qualem in colũbis esse. Corui in auspiciis soli uidẽtur intellectũ habere significationum suaꝝ. Nam cũ mediæ hospites occisi sunt: oẽs e peloponeso & attica regione uolauerunt. Pessima eorum significatio cũ glutiunt uocem uelut strangulati. Vncos ungues & nocturnæ aues habent: ut noctuæ: bubo: ululæ. Oĩum horum hebetes iterdiu oculis Bubo funebris & maxime abominatus publicis præcipue auspiciis. Deserta incolit: nec tantũ desolata sed dira etiam & inaccessa. Noctis mõstrum: nec cantu aliquo uocali: sed gemitu. Itaq; in urbibus aut oĩno in luce uisus dirũ ostentum est. Priuatorũ domibus insidentem plurimum scio non fuisse feralem. Volat nunquã quo libet: sed transuersus auferẽ. Capitolii cellam ipsam intrauit Sex. Papellio Istro. L. pediano coss. propter quod nonis martiis urbs lustrata est eo anno.

De incendiaria aue. Cap.xiii.

I Nauspicata est & incendiaria auis. propter quam sæpenumero lustratam urbem in annalibus inuenimus sicut. L. Crasso. C. Mario cons. Quo anno & bubone uiso lustrata est. Quæ sit auis ea nec reperitur nec traditur. Quidam ita interpretantur incendiariam esse quæcunq; apparuerit carbonem ferens ex aris uel altaribus. Alii spinturnicem eam uocant: Sed hæc ipsa quæ esset inter aues qui se scire diceret non inueni.

De cliuina. Cap.xiiii.

C Liuinam quoq; autem ab antiquis nominatim animaduerto ignorari. Quidam clamatoriam dicunt. Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium subis appellatur auis: quæ aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis. Cap.xv.

S Vnt præterea complura genera depicta in hetrusia disciplina sæculis non uisa: quæ nunc defecisse mirum est. cum abundent etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. Cap.xvi.

Hylas

E Xternorum de auguriis peritissime scripsisse illapsas uomine putatur. Is tradit noctuam bubonem picum arbores cauantem: trogonem cornicem a cauda de ouo exire: quoniam pondere capitum peruersa oua posteriorem partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis. Cap.xvii.

N Octuarum contra aues solers dimicatio. Maiore circundatæ multitudine resupinæ pedibus repugnent: collectæq; in arctum: rostro & unguibus totæ tegũtur. Auxiliatur accipiter collegio quodam naturæ: bellumq; partitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare & nouem uoces habere tradit Nigidius.

De pico martio. Cap.xviii.

Stellionũ. Aristotelis

S Vnt & paruæ aues uncorum unguium: ut picus martius cognomine: insignes & ĩ auspiciis magnæ. Quo in genere arborum cauatores scandentes in subrectum Fellium modo: Illi uero & supini percussi corticis sono pabulum subesse intelligunt. Pullos in cauis educant auium soli. Adactus cauernis eorum a pastore cuneus admota quadam hærba ab iis elabi creditur uulgo. Trebius auctor est clauum uel cuneum adactũ quãta ui libeat in arbores: in quibus nidum habeat statim exilire cũ crepitu arboris: cũ insederit clauo aut cuneo. Ipsi principales latio sunt in auguriis a rege qui nomen huic aui dedit. Vnum eorum præscitum transire non queo. In capite prætoris urbani. L. Tuberonis in foro iura pro tribunali reddentis sedit ita placide ut manu apprehenderetur. Respondere uates: exitium

imperio portendi

imperio portendi si dimitteretur. At si examinaretur: prætori. Et ille auem protinus cōcerpsit. Nec mul to post impleuit prodigium. Vescuntur & glande in hoc genere: pomisq; multæ: sed quæ carne tantū nō uiuunt. Excepto miluo: quod ipsum in auguriis dirum est.

De uncos ungues habentibus & digytos. Cap. xix.

Vu Ncos ungues habentes oīno nō cōgregant: & sibi quoq; prædant. Sunt aūt oēs fere altiuolæ præter nocturnas & magis maiores. Oībus qbus alæ grādes corpus exiguū. Ambulāt diffi culter. In petris raro cōsistunt curuatura unguiū ꝓhibēte. Nūc de secūdo ordine dicamus: q in duas diuidit spēs: oscines: & alites. Illaꝝ generi cantus oris: his magnitudo differentiam dedit.

De pauonibus: & quis eos primus comederit. Cap. xx.

I Taq; præcedet ordine oēs reliquas. In his pauonū genus: cū formam tum intellectum eius & gloriā gēmantes. Laudatus expādit colores aduerso maxime sole: quia sic fulgētius radiat. Si mul umbræ quosdā repcussus cæteris q in opaco clarius micant. Cōchata quærit cauda. Oēsq; in aceruum contrahit pennarum quos spectari gaudet oculos. Idem cauda annuis uicibus amissa cū fo liis arborum donec renascatur iterum cum flore: pudibundus ac merēs quærit latebrā. Viuit annis. xxv. Colores incipit fundere in trimatu. Ab auctoribus non gloriosum tantum animal traditur: sed & mali uolum: sicut anserum uerecundum. Quoniam has quoq; quidam addiderunt notas in his: haud proba tas mihi. Pauonem cibi gratia romæ primus occidit orator Hortensius adiiciali cœna sacerdotii. Sagina re primus instituit circa nouissimum piraticum bellum. M. Aufidius Lurco: exq; eo quæstu redditus is sestertium sexagena milia habuit.

De gallis & quomodo castrent: & de gallinaceo locuto. Cap. xxi.

P Roxime gloriā sentiunt & hi nostri uigiles nocturni: quos excitādis in opera mortalibus rū pēdoq; somno natura genuit. Norunt sydera: & ternas distingūt horas īterdiu cantu. Cū sole eunt cubitū. Quartaq; castrēsi uigilia ad curas laboreq; reuocant. Nec solis ortū incautis pati untur obrepere. Dieq; ueniente nunciāt cātu. Ipsum uero cantū plausu lateꝝ. Impertāt suo generi: & re gnū in quacūq; sunt domo exercēt. Dimicatiōe parit hoc quoq; inter ipsos: uelut ideo tæla agnata cruri bus suis ītelligentes. Nec finis sæpe cōmorietibus. Quod si palma contingit: statim ī uictoria canūt: seq; ipsi principes testātur. Victus occultat silēs: ægreq; seruitiū patit. Et plebs tamē æque superba graditur ardua ceruice: cristis celsa. Cælūq; solū uolucꝝ aspicit crebro. In sublime quoq; caudā falcatā erigēs. Itaq; terrori sunt etiā leonibus generosissimis feraꝝ. Iam ex his quidā ad bella tantū & prœlia assidua nascunt quibus etiā patrias nobilitarunt rhodum ac tanagram. Secundus est honos habitus melicis & chalcidi cis: ut plane dignæ aliti tantum honoris præbeat romana purpura. Horum sunt tripudia sollistima. Hi magistratus nostros quotidie regunt: domosq; ipsi suas claudunt: aut reserant. Hi fasces romanos ipel lunt aut retinent. Iubent acies aut prohibēt. Victoriaꝝ oium toto orbe partaꝝ auspices. Hi maxime ter rarum īperio impitant. Ex iis etiā fibræ sunt: quæ haud aliter q̄ opimæ uictimæ diis gratæ. Habent osten ta ex se & præposteri eoꝝ uespertini cantus. Nāq; totis noctibus canendo boeotiis nobilē illā aduersus la cedæmonios ꝑsagiuere uictoriā. Ita coniecta interpræatione: quoniā uicta ales illa nō caneret. Desinunt canere castrati. Quod duobus fit modis: lūbis adustis candēte ferro: aut imis cruribus. Mox ulcere obli to figulina creta. Facilius ita pinguescunt. Pergami oibus annis spectaculum gallorum publice edit ceu gladiatorum. Inuenitur in annalibus inariminensi agro. M. Lepido. Q. Catulo cons. in uilla Galerii lo cutum gallinaceum semel quod equidem sciam.

De anseribus & quis primus iecur anserinū comederit: & de adipe anserino comageno. Cap. xxii.

E St & anseri uigil cura capitolio testata defenso: per id tp̄s canū silentio ꝓditis rebus. Quāob rem cibaria anserū censores īprimis locant. Quin & fama amoris. Argis dilecta forma pueri noīe oleni: & Glauces ptolomæo regi cithara canētis quā eodē tpe & aries amasse ꝑdit. Pōt & sapiētiæ uideri intellectus iis esse: ita comes perpetuo adhæsisse Lacydi philosopho dicit: nusq; ab eo non in publico: nō in balneis: nō noctu: nō interdiu digressum. Nostri sapientiores q eos iecoris bonitate no uere. Fartilibus in magnā amplitudinē crescit: exeptum quoq; lacte mulso auget. Nec sine cā in quæstio ne est. Quis primus tantū bonū inuenerit: Scipio an Metellus uir cōsularis: an. M. Sestius eadem ætate eques Ro. Sed (quod cōstat) Messalinus Cotta Messalæ oratoris filius palmas pedū ex iis torrere: atq; patinis cū gallinaceoꝝ cristis cōdire repperit. Tribuet. n. a me culinis cuiusq; palma cū fide. Mirum i hac alite: a morinis usq; romā pedibus uenere. Fessi proferunt ad primos. Ita cæteri stipatione naturali ꝓpel lunt eos. Candidoꝝ alterum uectigal in pluma. Velluntur quibusdā locis bis anno. Rursus plumigeri ue stiunt: molliorq; quæ corpori q̄ proxima. Et e germania laudatissima. Candidi: ibi: uerū minores. gāzæ uocant. Preciū plumæ eorū in libras denarii qni. Et inde crimina plerunq; auxiliorū præfectis a uigili sta tione ad hæc aucupia dimissis cohortibus totis. Eoq; delitiæ ꝓcessere: ut sine hoc instrumēto durare iam ne uiroꝝ quidē ceruices possint. Aliud repperit syriæ pars quæ comagene uocatur. Adipe eorum in uase

aereo cum cinamo niue multa obrutū: ac rigore gelido maceratū ad usum præclari medicaminis: quod ab gente dicitur comagenū. Anserū generis sunt penelopes: & quibus lautiores epulas nō nouit britānia chenalopeces fere ansere minores. Decet & erythrotaonas suus nitor: absolutaq; nigritia: i supcilis cocci rubor. Alterum eorū genus uulturum magnitudinem excedit: quorum & colorem reddit. Nec ulla auis excepto strutiocamelo maius corpore iplens pondus in tactū aucta ut in terra quoq; imobilis prehēdat. Gignunt eos alpes: & septētrionalis regio. In auiariis saporem perdunt. Moriuntur contumacia spiritu reuocato. Proximæ eis sunt quas hispania aues tardas appellat. Græci otidat: damnatas in cibis. Emissa enim ossibus medulla odoris tedium ex templo sequitur.

Ceramides
Tetragōes

De gruibus: ciconiis: oloribus: & peregrinis auibus: & conturnicib de glotte. Cap. xxiii.

Consertim uolant

INducias habet gens pygmeorum abscessu gruum (ut diximus) cum iis dimicantiū. Immēsus est tractus quo ueniunt si quis reputet a mari eoo. Quando pficiscunt cōsentiunt. Volant ad pspiciendum altæ. Ducem quē sequantur eligunt. In extremo agmine per uices qui acclament dispositos habent: & q gregem uoce cōtineāt. Excupias habent nocturnis tēporibus lapillum pede susti nentes: qui lassatis somno decidens indiligentiam sono coarguat. Cæteræ dormiunt capite subter alam condito alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo: ac prædicit. Eæ eædem mansuefactæ lasciuiunt: gyrosq; quosdam indecoro cursu uel singulæ pagunt. Certum est pontū transuolaturas primū omniū angustias petere inter duo promontoria criumetopum & carāben. Mox saburra stabiliri. Cū me dium transierint: abiici lapillos e pedibus. Cum attigerint continentem: & e gutture harenam. Cornelius Nepos q Diui Augusti principatu obiit: cum scriberet turdos pauloante cœptos saginari: addidit ciconias magis placere q grues: cū hæc nunc ales inter primas expetatur: illam nemo uelit tetigisse. Ciconiæ quo nā e loco ueniant: aut quo se referant incōpertum adhuc est. E longinquo uenire nō dubiū eodē quo grues modo. Illas hyemis: has æstatis aduenas. Abituræ congregantur in loco certo: comitatæq; sic: ut nulla sui generis relinquat: nisi captiua & serua: ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen discedentium: cū discessurū appareat: nec uenire: sed uenisse cernimus. Vtrūq; nocturnis fit tēporibus: & quis ultra citraue peruolent: nunq tamen aduenisse usq; nisi noctu existimantur. Pythonis comen uocāt i asia patentibus cāpis: ubi congregatæ inter se cōmurmurant. Eā deniq; quæ nouissimo aduenit lacerant: atq ita abeunt. Notatum post idus augustas nō temere uisas ibi. Sunt qui ciconiis non inesse linguas confirment. Honos iis serpentiū exitio tantus: ut in thessalia capitale fuerit occidisse: eadē legibus pœna: quæ i homicida. Simili anseres quoq; & olores ratione cōmeant. Sed horum uolatus cernitur: liburnicarū mo re rostrato impetu feruntur: facilius ita findentes aera: q si recta fronte impellerent a tergo sensim dilatan te se cuneo porrigitur agmen: largeq; ipelleti præbet auræ. Colla iponunt præcedēntibus. Fessos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eosdem repetunt. Genitricum senectā inuicē educant. Olorū morte narratur flebilis cantus: falsis (ut arbitror) aliquot experimentis. Idē mutua carne uescuntur iter se. Verū hæc cōmeantium per maria terrasq; peregrinatio nō patitur deferri minores quoq; quibus est natura similis Vtrunq; enim supradictas magnitudo & uires corporū inuitare uideri possunt. Coturnices etiā semp an teueniunt q grues. Parua auis: & cū ad nos uenit terrestris potiusq sublimis. Aduolāt & eæ simili modo non sinepericulo nauigantium: cū appropinquauere terris. Quippe uelis sæpe incidūt: & hoc semper no ctu: merguntq; nauigia. Iter est iis per hospitia certa. Austro nō uolant humido. s. & grauiore uento. Au ra tamen uehi uolunt: ppter pondus corporum: uiresq; paruas. Hinc uolantiū illa cōquestio labore expressa. Aquilone ergo maxime uolant ortygometra duce. Prima earū terræ appropinquātem accipite ra pit. Et semper hinc remeantes comitatū sollicitant. Abeuntq; una per sua signa glotis & ottus cēchram9 Glottis per longam exerit linguā unde ei nomen. Hanc in initio blandita peregrinatione auide peruectā pœnitentia in uolatu cum labore. s. subit. Reuerti icomitatā piget: & sequi: nec unq plus uno die peragit. In proximo hospitio delerit. Verum inuenitur alia antecedente anno relicta. Sili modo in singulos dies. Cenchramus perseueratior festinat etiam peruenire ad expetitas sibi terras. Itaq; noctibus is eas excitat: admonetq; itineris. Otus bubone minor est: noctuis maior: auribus plumeis eminētibus: unde & nomē illi. Quidam latine asionem uocant. Imitatrix alias auis ac parasita: & quodam genere saltatrix. Capitur haud difficulter ut noctuæ: intenta in aliquo circūeunte alio. Quod si uentus agmen aduerso flatu cœpe rit ihibere: ponduscolis lapidū apprehēsis: aut gutture harena repleto stabilitæ uolant. Coturnicibus ueneni semen gratissimus cibus. Quā ob cām eas dānauere mēsis. Simulq; comitialem propter morbum despui suetum: quem solæ animalium sentiunt præter hominem.

Cichram9

Veratri

De hirundinibus: merulis: turdis: & sturnis: turturibus: & palumbi. Cap. xxiiii.

ABeunt & hirundines hybernis mēsibus sola carne uescens auis: ex iis quæ aduncos ungues non habēt: sed in uicina abeunt: africos secutæ montium recessus. Inuentæq; iam sunt ibi nudæ atq deplumes. Thebarū tecta subire negant: qm urbs illa sæpius capta sit. Nec bizecis in thracia p pter scelera Terei. Cecina uolaterranus equestris ordinis quadrigarū dominus cōprehēsas in urbē secum

Bizenis

afferens uictoriæ nuntias amicis mittebat: in eundē nidum remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & fa
bius pictor in annalibus suis: cū obsideret̃ præsidium romanū a liguetinis hirūdinē a pullis ad se cū epi
stola allatā: ut lino ad pedē eius alligato nodis significaret quoto die adueniente auxilio eruptio fieri de-
beret. Abeunt & merulæ turdiqꝫ & sturni simili modo in uicina. Sed ii plumā nō amittunt: nec occultan
tur nisi spe cibi: quo hybernū pabulum petant. Itaqꝫ in germania hyeme maxīe turdi cernunt̃. Vere tur-
tur occultatur: pēnasqꝫ amittit. Abeunt & palumbes quo nā & in iis incertum. Sturnoꝝ generi propriū
cateruatim uolare: & quodam pilæ orbe circūagi omnibus in medium agmē tendentibus. Volucrū soli
hirundini flexuosi uolatus: uelox celeritas: quibus ex causis neqꝫ rapinæ cæterarum alitum obnoxia est.
Eadem demum sola auium nō nisi in uolatu pascitur.

¶ Quæ auium perennes: quæ semestres: quæ trimestres. ¶ Cap. xxv.

TEmporum magna differentia auibus. Perennes ut columbæ. Semestres ut hirūdines. Trime-
stres ut turdi: & turtures: & quæ cum fœtum eduxere abeunt: ut galguli: upupæ.

¶ De auibus mira. ¶ Cap. xxvi.

AVctores sunt oībus annis aduolare ilium ex ęthiopia aues: & cōfligere ad Mēnonis sepulchꝝ
quas ob id mēnonidas uocant. Hoc idem quinto quoqꝫ anno facere eas in æthiopia circa regiā
Mēnonis exploratum sibi Cremutius tradit. Simili mō pugnant Meleagrides ī boeotiai: afri-
cæ hoc est gallinarum genus gibberum. uariis sparsum plumis: quæ nouissimæ sunt peregrinarum auiū
in mensas receptæ propter ingratum uirus. Verum meleagri tumulus nobiles eas fecit.

Gilberium

¶ De auibus seleucidibus. ¶ Cap. xxvii.

SEleucides aues uocantur: quarum aduentum ab Ioue precibus īpetrant casii montibus īcolæ
fruges eorum locustis uastantibus. Nec unde ueniant: quoue abeant cōpertum: nunquā con-
spectis nisi cum præsidio earum indigetur.

¶ De Ibi. ¶ Cap. xxviii.

INuocant & ægyptii ibes suas contra serpentium aduētum. Et cyrenaici Achorem deum mu-
scarum multitudine pestilentiam afferente: quæ protinus intereunt q̃ litatum est illi deo.

Quæ aues in quibus locis nō sunt: & quæ mutant colorem & uocem & lusiniis. ¶ Ca. xxix.

SEd in secessu auium & noctuæ paucis diebus latere tradunt̃. Quaꝝ genus in creta insula non
est: & etiā si qua inuecta sit emoritur. Nam hæc quoqꝫ mira naturæ differētia. Alia aliis locis
negat: tanq̃ genera frugū fruticumue: sic & aīalium nō nasci: trāslatitiorūqꝫ inuecta mori. Mi-
rum quidē est illud unius generis aliti aduersum. Quæ nam est iis naturæ inuidia? aut qui terraꝝ dicati
auibus termini? Rhodus aquilā nō habet. Transpadana italia iuxta alpes lariū lacū appellat amœnū ar-
busto agrū: ad quē ciconiæ non transmeāt. Sicuti nec octauū circa lapidē ab eo. Immensa alioquin finiti-
mo īsubꝝ tractu examina gracculoꝝ monedulaꝝ: cui soli aui furacitas auri argētiqꝫ præcipue mira est.
Picus martius in tarētino agro negatur eē. Nuper & adhuc tñ rara ab apēnino ad urbē uersus cerni cœpe
re picaꝝ genera: quæ longa insignes cauda uariæ appellant̃. Propriū iis caluescere oībus annis cū serit̃ ra
pa. Perdices nō transuolāt boeotiæ fines in attica. Nec ulla auis in ponto īsula ī qua sepultus est Achilles
infestat sacratam ei ædem. In fidennate agro iuxta urbē ciconiæ nec nidum faciunt. At in agrū uolaterra-
num palumbiū uis e mari quot annis aduolat. Romæ ædem Herculis foro boario nec muscæ nec canes
intrant. Multa præterea similia: quæ prudens subinde omitto ī singulis generibus fastidio parcēs. Quip
pe cum Theophrastus tradat inuectitias esse in asia etiā colūbas: & pauones: & coruos: & ī cyrenaica uo
cales ranas. Alia admiratio circa oscines: fere mutant colorem uocēqꝫ tpe anni: ac repēte fiūt aliæ. Quod
in grandiore alitum genere grues tm̄. Eæ enim senectute nigrescunt. Merula ex nigra ruffescit. Canit æsta
te: hyeme balbutit: circa solstitium muta. Rostrum quoqꝫ anniculis in ebur transfiguratur duntaxat ma
ribus. Turdis color æstate circa collum uarium: hyeme concolor: Lusiniis diebus ac noctibus continuis
quindecim garrulus sine intermissu cantus: densante se frondum germine non in nouissimum digna mi-
ratu aue. Primum tanta uox tam paruo in corpusculo: tam pertinax spiritus. Deinde ī una perfecta mu-
sicæ scientia modulatus editur sonus: & nunc continuo spiritu trahit̃ in longū: nunc uariatur īflexo: nūc
distinguitur conciso: copulatur intorto: promittitur: reuocatur: infuscatur ex inopinato. Interdum & se-
cū ipsa murmurat: plenus: grauis: acutus: creber: extētus: ubi uisum est uibrans: summus: medius: imus
Breuiterqꝫ oīa tam paruulis in faucibus: quæ tot exquisitis tibiaꝝ tormētis ars hoīum excogitauit. Vt nō
sit dubium hanc suauitatem præmonstratā efficaci auspicio: cum in ore Stesichori cecinit infantis. At ne
quis dubitet artes esse plures: singulis sunt cantus: & non idē omnibus: sed suus cuiqꝫ. Certāt inter se: pa-
lamqꝫ animosa contentio est. Victa morte finit sæpe uitam spiritu prius deficiente q̃ cantu. Meditantur
aliæ iuniores: uersusqꝫ quos imitentur accipiunt. Audit discipula intentione magna: & reddit: uicibusque
reticent. Intelligitur emendatæ correctio: & in docente quædam reprehensio. Ergo seruorum illis pretia
sunt: & quidem ampliora q̃ quibus olim armigeri parabantur. Candidam scio inconditā: alioquin quod
est ꝓpc inusitatum uenisse: quæ Agrippinæ Claudii principis cōiugi dono daretur. Visum iam sæpe ius-

ſas canere cœpiſſe: & cum ſymphonia alternaſſe. Sicut hoĩes reptos qui ſonum earũ addita in trãſuerſas labias fronde arundinea quaſi foramine inſpirantis linguæ: ut parua aliqua oppoſita mora ĩdiſcreta redderent ſimilitudine. Sed eæ tantæ tãq; artifices argutiæ a.xv. diebus paulatim deſinunt: nec ut fatigatas poſſis dicere aut ſatiatas. Mox æſtu aucto in totum alia uox fit: nec modulata aut uaria. Mutatur & color. Poſtremo hyeme ipſa non cernitur. Linguis eaꝝ tenuitas illa prima non eſt: quæ cæteris auibus. Pariunt uere primo: cum plurimum ſena oua. Alia ratio ficedulis. Nam formam ſimul coloremq; mutant. Hoc nomen nõ niſi autũno habent: poſtea melancoryphi uocantur. Sic & erythacus hyeme: idem phœnicurus æſtate. Mutat & upupa. ut tradit Aeſchilus poeta. Obſcena alias paſtu auis. Criſta uiſenda plicatili: contrahens eam ſubrigenſq; per longitudinem capitis. Oenãthe quidem etiam ſtatos latebræ: dies habet: exoriente ſyrio occultata: ab occaſu eiuſdem prodit. Quod miremur ipſis diebus utrũq;. Chloriõ quoq; q totus ẽ luteus: hyeme non uiſus circa ſolſticia ꝓcedit. De merulis. Cap.xxx.

MErulæ circa cyllenem arcadiæ nec uſq̃ aliubi candidæ naſcuntur. Ibis circa pelluſium tantum nigra eſt cæteris oĩbus locis cãdida. Tempus auium geniturę. Cap.xxxi.

OScines præter exceptas non temere fœtus faciunt ante æquinoctium uernum: aut poſt autumnale. Ante ſolſtitium autem dubios: poſt ſolſtitium uitales.

De halcyonibus: & de diebus earum nauigabilibus: & gauiis & reliquo aquaticaꝝ genere. Cap.xxxii.

EOq; maxime ſunt inſignes halcyones. Dies earum partus qui maria quoq; nauigant nouere. Ipſa auis paulo amplior paſſere. colore cyaneo ex parte maiore tantũ purpureis & candidis admixtis pennis: collo gracili ac ꝓcero. Alterum genus earum magnitudine diſtinguitur & cãtu. Minores in arundinetis canunt. Halcyonem uidere rariſſimũ eſt: nec niſi uergiliarum occaſu: & circa ſolſticia brumam ue naue aliquãdo circumuolata ſtatim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma: qui dies halcyõides uocantur: placido mari per eos & nauigabili ſiculo maxime. In reliquis partibus eſt quidem mitius pelagus. Siculum utiq; tractabile. Faciũt autem ſeptẽ ante brumam diebus nidos: & totidem ſequentibus pariunt. Nidi eaꝝ admiratiõem habent: pilæ figura paulũ eminenti: ore perq̃ anguſto: grandium ſpongiaꝝ ſimilitudine. Ferro intercidi non queunt. Franguntur q; ictu ualido: ut ſpuma arida maris. Nec unde confingantur inuenitur. Putant ex ſpinis aculeatis. Piſcibus enĩ uiuũt. Subeũt & in amnes. Pariunt oua qna. Gauiæ in petris nidificant. Mergi in arboribus. Pariũt plurimũ terna. Sed gauiæ æſtate: mergi ĩcipiẽte uere. De diuerſitate nidificãtiũ auiũ argathylis cynnamulgis & ꝑdicib9. Cap.xxxiii.

Roſtro, Ariſtotelis

HAlcyonum nidi figura reliquarum quoq; ſolertiæ nos admonet. Neq; alia parte ingenia auium magis admiranda Hirundines luto conſtruunt: ſtramento roborant. Si quando ĩopia eſt luti: madefactum multa aqua pennis puluerem ſpargũt. Ipſum uero nidum mollibus plumis floccíſq; conſternunt tepefaciendis ouis ſimul: ne durus ſit infantibus pullis. In fœtu ſumma equitate alternant cibum. Notabili mundicia egerunt excrementa pulloꝝ. Adultioreſq; circũagi docent: & foras ſaturitatem emittere. Alterum genus hirundinum eſt ruſticarum & agreſtium: quæ raro in domibus diuerſos figura. ſed eadẽ materia configũt nidos totos ſupinos faucibus porrectis in anguſtum utero capaci. Miꝝ qua ꝑitia occultandis habiles pullis: & ſubſternẽdis molles. In ægypti heracleotico oſtio molẽ continuatione nidorum euaganti nilo inexpugnabilẽ opponunt ſtadii fere unius ſpatio: quod humano ope perfici nõ poſſet. In eadem ægypto iuxta oppidũ coptio inſula eſt ſacra Iſidi: quã ne laceret amnis idem muniunt ope incipientibus uernis diebus palea & ſtramẽto roſtro firmãtes cõtinuatis ꝑ triduũ noctib9 tãto labore: ut multas in ope emori conſtet. Eaq; militia illis cum anno reddit ſemp. Tertiũ eſt eaꝝ genus quæ ripas excauant atq; ita ĩ terram. fœtificant. Haꝝ pulli ad cinerẽ ambuſti mortifero fauciũ malo multíſq; aliis morbis humani corꝑis medentur. Non faciunt hæ nidos. Migrantq; multis dieb9 ãte ſi futuꝝ ẽ ut auctus amnis attingat: In genere itẽ ripariaꝝ eſt: ut nidus ex muſco arido ita abſoluta ꝑficiatur pila: ut ĩueniri non poſſit aditus. Argathylis appellat̃: eadẽ figura ex lino intexens. Picoꝝ aliqs ſuſpẽdũt in ſurculo primis in ramis cyathi modo: ut nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos quidẽ ipſos depẽdentes pedibus ſomnum capeꝛe cõfirmant: quia tutiores ita ſe ſperant. Iam publicum qdem oĩum ẽ: tabulata ramoꝝ ſuſtinendo nido ꝓuide eligere: cameraq; ab hymbri aut fronde ꝓtegere dẽſa. In arabia cynamulgus auis appellat̃. Cinnami ſurculis nidificat. Plũbatis igit̃ eos ſagittis decutiunt indigenæ mercis gratia In ſcythis auis magnitudine otidis binos parit in leporina pelle ſemper in cacuminib9 ramorũ ſuſpenſa. Picæ cum diligẽtius uiſum ab hoĩe nidũ ſenſere: oua transferunt alio. Hoc ĩ his auibus: quarum digyti non ſint accõmodati cõplectendis transferẽdiſq; ouis miro traditur modo. Nãq; ſurculo ſup bina oua impoſito ac ferruminato alui glutino ſubdita ceruicæ medio æqua utrinq; libra deportãt alio. Nec uero iis minor ſolertia: quæ cunabula in terra faciunt corporis grauitate ꝓhibitæ ſublime petere. Meros uocat̃ genitores ſuos reconditos paſcẽs pallido intus colore pẽnaꝝ: ſupne cyaneo: priori ſubrutilo. Nidificat in ſpecu ſex pedum defoſſa altitudine. Perdices ſpina & fructice ſic muniunt receptaculum: ut cõtra feras abunde uallentur. Ouis ſtragulum molle puluere cõtumulãt: nec in quo loco pepere ĩcubant.

Neue cui frequẽtior

Neue cui frequentior conuersatio sit suspecta transferunt alio. Illæ quidem & maritos suos fallunt: qm̃ in
tẽperantia libidinis frangunt earun oua: ne cubando detineanť. Tunc inter se dimicãt mares desiderio fœ
minarum. Victum aiunt uenerem pati. Id quidẽ & conturnices. Trogus inquit & gallinaceos aliquãdo
Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos inhiri promiscue. Capiuntur quoqꝫ pugnacitate eius *Aut*
dem libidinis contra aucupis indicem exeunte in prœlium duce totius gregis. Capto eo procedit alter: ac
subinde singuli. Rursus circa conceptum fœminæ capiuntur contra aucupem fœmina exeunte: ut rixan-
do abigat eũ. Nec in animali alio pars opus libidinis. Si contra mares steterint fœminæ: aura ab iis flan-
te prægnantes fiunt. Hiantes autem exerta lingua per id tempus æstuant: concipiuntqꝫ superuolantium
afflatu: sæpe uoce tantum audita masculi. Adeoqꝫ uincit libido etiam fœtus caritatem: ut illa furtim & ĩ
occulto incubans cum sensit fœmina aucupe accedente ad marem recanat: reuocetqꝫ: & ultro præbeat se
libidini. Rabie quidem tanta feruntur: ut in capite aucupantium sæpe cæcæ metu sedeant. Si ad nidum is
cœperit accedere procurrit ad pedes eius fœta prægrauem aut delumbem sese simulans: subitoqꝫ in pro-
cursu aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala: aut pedibus. Aut procurrit iterum iãiam prehẽsurum
effugiens spe frustrans: donec in diuersum abducat a nidis. Eadem iam pauore libera ac materna uocan-
te cura in sulco resupina gleba se terra pedibus apprehensa operit. Perdicum uita ad. xvi. annos durare exi
stimatur.

De columbis. Cap. xxxiiii.

AB iis columbaꝝ gesta spectanť maxime simili rõne. Mores iidem: sed pudicitia illis pría: & neu
tri nota adulteria. Coniugii fidem non uiolant: cõemqꝫ seruant domum. Nisi celebs aut uidua
domum nõ relinquit. Et imperiosos mares subinde etiam iniquos ferunt. Quippe suspitio est
adulterii: quãuis natura non sit. Tunc plenum querela guttur: sæuiqꝫ rostro ictus: mox in satisfatione ex-
osculatio: & circa ueneris preces crebris pedum orbibus adulatio. Amor utriqꝫ sobolis æqualis. Sæpe &
ex hac causa castigatio pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti solatia & ministeria ex mare. Pul-
lis primo salsiorem terram collectam gutture in ora inspuunt: præparantes tempestiuitatem cibo. Pro-
prium generis eius & turturum cum bibant colla non resupinare: large bibere iumentorum modo.

De palumbibus & differentia columbarum. Cap. xxxv.

VIuere palumbes ad tricesimum annum: aliquos ad. xl. Aristoteles auctor est. Uno tamẽ in cõ-
modo unguium: eodem & argumento senectæ: qui citra perniciem reciduntur: Cantus omni-
bus similis atqꝫ idem: terno conficitur uersu: præterquã in clausulæ gemitu. Hyeme mutis: ue-
re uocalibus. Nigidius putat cum oua incubant sub tecto nominata: palumbẽ relinquere nidos. Pariunt
autem post solstitia. Columbæ & turtures octonis annis uiuunt.

De passeribus. Cap. xxxvi.

COntra passeri minimũ uitæ: cui salacitas par. Mares negantur anno diutius durare. Argumen
to quia nulla ueris initio appareat nigritudo in rostro: quæ ab æstate incipit. Fœminis lõgiuscu
lum spatium. Uerum columbis inest quidam gloriæ intellectus. Nosse credas suos colores: ua
rietatemqꝫ dispositam: quæ etiam ex uolatu creduntur plaudere in cælo: uariæqꝫ sulcare. Qua in ostenta
tione ut uictæ prebentur accipiti implicatis strepitu pennis: qui non nisi ipsis alarum humeris eliditur.
Alioquin solito uolatu multo ueiociorem speculatur occultus fronde latro: & gaudentem in ipsa gloria *Soluto uolatu ĩ multum*
rapit.

De tinnungulo. Cap. xxxvii.

OB id cum iis habenda est auis quæ tinungulus uocatur. Defendit enim illas: terretqꝫ accipitres *Tristunculus*
naturali potentia in tantum ut uisum uocemqꝫ eius fugiant. Hac de causa præcipuus columbis
amor eorum. Feruntqꝫ si in quattuor angulis defodiantur in ollis nouis oblitis non mutare se-
dem colũbas. Quod auro insectis alarum articulis quæsiere aliqui non aliter innoxiis uulneribus: multi
uaga alioquin aue. Est enim ars illis inter se blandiri: & corrumpere alias: furtoqꝫ comitatiores reuerti.
Quin & internũtiæ in rebus magnis fuere: & epistolas adnexas earum pedibus obsidione mutinensi ĩ ca
stra consulum pertulere. D. Bruto mittente. Quid uallum & uigilum obsidio: atqꝫ etiam retia amne prę
tenta profuere Antonio per cælum eunte nuntio? Et harum amore insaniunt multi: ac super tecta exæd
ficant turres iis: nobilitatẽqꝫ singularum & origines narrant uetere iam exemplo. Laxius eques romanus
ante bellũ ciuile Pompeianũ denariis quadringentis singula paria uendicauit: ut. M. Uarro tradit. Quin
& patriam nobilitauere. In campania grandissimæ prouenire existimatæ. Harum uolatus in reputatio-
nem cæteraꝝ quoqꝫ uolucrum nos impellit.

De uolatu & incessu auium. Cap. xxxviii.

OMnibus animalibus reliquis certus & uniusmodi & in suo cuiqꝫ genere incessus est. Aues solæ
uario meatu feruntur & in terra & in aere. Ambulant aliquæ ut cornices. Saliunt aliquæ ut pas
seres: merulæ. Currunt ut perdices: rusticulæ. Ante se pedes iaciunt: ut ciconiæ & grues. Expã-
dunt alas: pandentesqꝫ raro interuallo quatiunt. Aliæ crebrius: sed & primas duntaxat pẽnas. Aliæ & to
ta latera pandunt: Quædam uero maiore ex parte compressis uolant. Percussoqꝫ semel aliquæ & gemi-
no ictu aere feruntur: uelut inclusum eum prementes. Iaculantur sese in sublime: in rectũ: in pronũ. Im-
pingui putes aliquas. Aut rursus ab alto cadere has: illas salire. Anates solæ quæqꝫ sunt eiusdẽ generis in

sublime protinus sese tollunt: atq; e uestigio cælum petunt: & hoc etian ex aqua. Itaq; in foueas quibus feras uenamur delapsæ solæ euadũt. Vultur & fere grauiores nisi ex procursu aut altiore tumulo imissæ non euolant. Cauda reguntur aliæ. Circũspectant aliæ: flectũtq; colla. Nonnullæ uescuntur ea quæ rapuere pedibus. Sine uoce non uolant multæ. Aut e contrario semper in uolatu silent. Subreptæ: pronæ: obliquæ in latera: in ora. Quædam & resupinæ feruntur: ut si pariter cernantur: plura genera non in eadem natura meare uideatur.

¶ De apodibus. ¶ Cap. xxxix.

PLurimum uolant quæ apodes uocantur: quia careant usu pedum. Ab aliis cypseli appellant̃ hirundinum specie. Nidificant in scopulis. Hæ sunt quæ toto mari cernuntur. Nec unq̃ tam lõgo naues tanq; continuo cursu recedunt a terra: ut non circũuolitent eas apodes. Cætera genera residunt & sistunt. His quies nisi in nido nulla. Aut pedent aut iacent: & ingenia æque uaria ad pastũ maxime.

¶ De caprimulgis & platæis. ¶ Cap. xl.

Platalea

CAprimulgi appellantur grandiores merulæ aspectu: fures nocturni. Interdiu enim uisu carent. Intrant pastorum stabula: caprarumq; uberibus aduolant suctum propter lactis. Qua iniuria uber emoritur. caprisq; cæcitas quas ita mulsere oboritur. Platęa nominatur aduolans ad eas: quæ se in mari mergunt: & capita illarum morsu corripiẽs: donec capturam extorqueat. Eadem cum deuoratis se impleuit conchis: calore uentris coctas euomit: atq; ita ex iis esculẽta legit testas excreans.

¶ De ingeniis auium. ¶ Cap. xli.

VIllaribus gallinis & religio inest. Inhorrescunt edito ouo: excutiuntq; sese: & circũactæ purificant: aut festuca aliqua sese & oua lustrant.

¶ De carduele & psytaco & auibus quæ loquuntur. ¶ Cap. xlii.

Psittacẽ

MInimæ auium cardueles imperata faciunt: nec uoce tantum: sed pedibus & ore ꝓ manibus. Est quæ boũ mugitus imitetur in arelatẽsi agro taurus appellata: alioquin parua. Est quæ equorũ quoq; hinnitus anthus noĩe: hærbæ pabulo aduentu eorum pulsa imitatur ad hũc modum ulciscens. Super oĩa humanas uoces reddunt psitaci: & quidem sermocinantes. India auem hanc mittit. Sitacen uocat: uiridem toto corpore torque tantũ miniato in ceruice distinctã Imperatores salutat: & quæ accipit uerba ꝓnuntiat. In uino præcipue lasciua. Capiti eius duritia eadem quæ rostro. Hæc cũ loqui discit ferreo uerberatur radio. Non sentit aliter ictus. Cum deuolat rostro se excipit. Illi innititur: leuioreq; se ita pedũ infirmitati facit. Minor nobilitas: quia nõ ex longinquo uenit: sed expressior loquacitas certo generi picaꝝ ẽ. Adamant uerba quæ loquunt̃. Hec discunt tantum: sed diligunt: meditãtesq; ĩtra semet cura atq; cogitatione intẽtionẽ non occultant. Constat emori uictas difficultate uerbi: ac nisi subinde eadem audiãt: memoria falli. quærẽtesq; miꝝ ĩmodũ hylarari: si interim audierint id uerbũ. Nec uulgaris iis forma. quis non spectãda. Satis illis decoris ĩ specie sermonis humani est. Veꝝ addiscere alias negant posse: q̃ quæ ex genere eaꝝ sunt: quæ glande uescuntur. Et inter eas facilius quibus quini sunt digyti ĩ pedibus. Ac ne eas quidẽ ipsas primis duobus uitæ annis. Latior iis est lingua omnibus ĩ suo cuiq; genere: quæ sermonẽ imitantur humanũ: q̃q̃ id pene in oĩbus cõtingit. Agrippina cõiunx Claudii Cæsaris turdũ habuit (quod nunq̃ ante) imitantẽ sermones hoĩnm cũ hæc ꝓderem. Habebãt & Cæsares iuuenes item sturnũ: luscinias græco atq; latino sermone dociles. Præterea meditantes in diẽ: & assidue noua loquẽtes longiore etiã contextu. Docent̃ secreto: & ubi nulla alia uox misceatur: assidente qui crebo dicat ea: quæ condita uelit adisci aliquo blandiente.

¶ De coruorum intelligentia. ¶ Cap. xliii.

REddatur & coruis sua gratia indignatione quoq; populi Ro. attestata: non solum cõscia. Tiberio principe ex fœtu supra castoꝝ ædem genitus pullus in oppositam sutrinã deuolauit: etiam religione cõmendatus officinæ domino. Is mature sermoni assuefactus oĩbus matutinis euolãs in rostra: in forũ uersus Tiberium: deinde Germanicum & Drusum Cæsares noĩatim: mox transeũtem populũ Ro. salutabat. Postea ad tabernã remeans plurium annoꝝ assiduo officio meritus. Hunc siue æmulatione incitatus manceps proximæ sutrinæ: siue iracũdia subita: ut uoluit uideri: excrementis eius posita calceis macula examinauit: tanta plebei cõsternatione: ut primo pulsus ex ea regione: mox & in terẽptus sit: funusq; innumeris aliti celebratum exequiis. Constratũ lectum super æthiopũ duoꝝ humeros præcedente tibicine: & coronis oĩum generꝝ ad rogum usq;: qui cõstructus dextra uiæ appiæ ad secundũ lapidem in cãpo rediculi appellato fuit. Adeo satis iusta causa populo Ro. uisa est exequiarũ ingenium auis: aut supplicii de ciue romano in ea urbe qua multoꝝ principiũ nemo deduxerat funus. Scipionis uero Aemiliani post carthaginem numantiãq; deletas ab eo nemo uindicauerat mortem. Hoc gestum. M. Seruilio. C. Cestio cons. ad. v. Calen. april. Nunc quoq; erat in urbe roma hæc ꝓdente me equitis Ro. cornix e betica primũ colore mira admodũ nigro: deinde plura contexta uerba exprimens: & alia atq; alia crebro addiscens. Necnõ & recens fama Crateri monocerotis cognoĩe in troezena regione asiæ

Cizycena. Cazaca

coruoꝝ opera uenantis: eo ꝙ deuehebat in siluis eos confidentes humeris. Atqui coruiculos illi uestigabãt agebãtq;: eo ꝑducta cõsuetudie: ut exeuntẽ sic comitarent̃ & feri. Tradendũ putauere memoriæ quidam uisum

dam uisum per sitim lapides congerentem in situlam monumenti: in qua pluuia aqua durabat: sed quæ attingi non posset. Ita descendere pauentem expressisse tali congerie: quæ poturo sufficeret.

De diomedeis auibus. Cap. lxiii.

NEc diomedeas præteribo aues. Iuba cataractas uocat. Et eis esse dentes oculosq; igneo colore: cætero candidas tradens. Duos semp iis duces. Alterũ ducere agmen: alterum cogere: scrobes excauare rostro: inde crate consternere: & operire terra quæ ante fuerit egesta. In iis fœtificare. Fores binas oĩum scrobibus. Orientẽ spectare quibus exeant in pascua: occasum quibus redeãt. Aluum exoneraturas subuolare semp: & contrario flatu. Hæ in solo loco totius orbis uisunt̃. In insula quã diximus nobilẽ Diomedis tumulo atq; delubro contra apuliæ oram fulicaꝝ similes. Aduenas barbaros clãgore infestant. Græcis tantũ adulant̃ miro discrimine: uelut generi Diomedis hoc tribuentes. Aedemq; eius quottidie pleno gutture madentibus pẽnis peluunt atq; purificant. Vnde origo fabulæ Diomedis sotios in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil discant. Cap. xlv.

NOn omittendum est cũ de ingeniis disserimus: e uolucribus hirundines esse indociles: e terrestribus mures: cum elephanti iussa faciant. Leones iugum subeant. in mari uituli totq; piscium genera mitescant.

De potu auium. Cap. xlvi.

Bibunt aues suctu cæteræ. Sed ex iis quibus longa sunt colla ĩtermittentes capite resupinato ueluti infundẽtes sibi. Porphyrio solus morsu bibit. Idẽ ex ꝓprio genere oẽm cibum aqua subĩde tingẽs. Deĩde pede ad rostrũ ueluti manu afferens. Laudatissimi in comagene. Rostra iis & ꝑlonga crura rubent.

De hæmatopodi & onocrotali: & de peregrinis auibus. Cap. xlvii.

HAc quidem & hæmatopodi multo minori: q̃q̃ eadem crurũ altitudĩe. Nascit̃ in ægypto. Insistit ternis digytis. Præcipuæ ei pabulũ muscæ. Vita in italia paucis diebus. Grauiores oẽs frugẽ uescũtur: altiuolæ carne tantum. Inter aquaticas mergi soliti sunt deuorare quæ cæteræ reddunt. Oloꝝ similitudinem onocrotali habent: nec distare existimarent̃ oĩno: nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. Huc oĩa inexplebile aĩal congerit: mira ut sit capacitas. Mox perfecta rapina sensim ĩde in os reddita inferam in aluũ ruminantis modo defert. Gallia hos septẽtrionalis proxima occeano mittit. In hercinio germaniæ saltu inusitata genera alitum accepimus: quarũ plumæ igniũ modo colluceant noctibus. in cæteris nihil præter nobilitatem longinquitate factam memorandum occurrit.

Imantopodi.

In uerã aluum ruminãtis more

De multarum auium nominibus & natura. Cap. xlviii.

PHalerides in seleucia parthoꝝ & in asia aquaticaꝝ laudatissimæ. Rursus phasianæ ĩ colchis geminas ex pluma aures submittunt: subriguntq;. Numidicæ in parte africæ numidia: oẽsq; iam in italia. Phœnicopteri linguã præcipui saporis esse Apicius docuit nepotum oĩum altissimus gurges. Atagem maxime ionius celebrat̃: uocalis alias: captus uero obmutescens: quondã existimatus ĩter raras aues. Iam & in gallia hispaniaq; capitur: & alpes etiam ubi & phalacrocoraces aues balearium ĩsularum peculiares. Sicut alpium phyrrocoras luteo rostro niger & præcipuo sapore Lagopus: pedes leporino uillo ei nomen hoc dedere. Cætero candidæ colũbarum magnitudine. Non extra teram in qua nascitur eam uesci facile: quando nec uiuam mansuescit: & corpus occisæ statim marcescit. Et alia nomĩe eodem a coturnicibus magnitudine tantũ differens croceo tinctu cibis gratissima. Visam ĩ alpibus ab se peculiarem ægypti ibin. M. Egnatius. Caluinus præfectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabulosis. Cap. xlix.

VEnere in italiã Debriacenses bellis ciuilibus trãspadũ externæ & nouæ aues. ita enim adhuc uocantur turdorum specie: paulũ infra colũbas magnitudine: sapore gratæ. Baleares insulæ nobiliorem etiã supradicto porphyrione mittuut. Ibi & buteo accipitrũ generis & honore mensaꝝ est. Item uipiones. sic enim uocant minorem gruem. Pegasos equino capite uolycres: & griphas auritos ad uncitate rostri fabulosos reor. Illos in scythia: hos in æthiopia. Equidẽ & tragopanadẽ quã plures affirmant maiorẽ aquila: cornua in tpibus curuata habẽtem ferruginei coloris: tantũ capite phœniceo. Nec sirenes ĩpetrauerint fidem: licet affirmet. Dino Clitarchi celebrati auctoris pater in ĩdia esse: mulceriq; earum cantu: quos gratos somno lacerant. Qui credit ista & Melãpodi profecto aures lambendo dedisse intellectum auium sermonis dracones non abnuet. Vel Quæ Democritus tradit nomĩando aues quaꝝ confuso sanguine serpẽs gignat̃: quem quisquis ederit intellecturus sit alitum colloquia. Quæq; de una aue galerita priuatim cõmemorat: etiam sine iis ĩmensa uitæ ambagæ circa auguria. Nominãtur ab Homero scopes auium genus. Neq; harum satyricos motus cum insident plerisq; memoratos facile conceperim mente. Neq; ipsæ iam aues nascuntur. Quãobrem de confessis disseruisse præstiterit.

Quis gallinas farcire instituerit: de auiariis & quis ea primus instituerit. Cap. l.

GAllianas saginare deliaci cœpere. Vnde pestis exorta opimas aues & suopte corpore unctas deuorandi. Hoc primũ antiquis cœnaꝝ ĩterdictis exceptũ inuenio iam lege. C. Fannii cõsulis. xi. annis ante tertiũ punicum bellum: ne quid uolucrũ ꝓponeretur: præter unã gallinã: quæ non

esset altilis. Quod deinde caput translatum per oēs leges ambulauit. Inuentūq; diuerticulum est in fraude earum gallinaceos quoq; pascendi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbantur. Fœminæ quidem nō oēs ad saginam eliguntur: nec nisi in ceruice pingui cute. Postea culinarum artes ut clunes spectētur: ut diuidantur in tergora: ut a pede uno dilatatæ repositoria occupēt. Dedere & parthi cocis suos mores. Nec tamen in hoc māgonio quicq̄ totum placet: hic clune: alibi pectore tantū laudatis. Auiaria primus instituit inclusis omnium generum auibus M. Lælius Strabo brūdusii equestris ordinis. Ex eo cœpimus carcere aīalia cohercere quibus natura cælum assignauerat. ¶ De Aesopi patina. ¶ Cap. li.

M Axime tamen insignis ē in hac memoria Clodii Aesopi tragici histrionis patina sexcentis sestertiis taxata in qua posuit aues cantu aliquo aut humano sermone uocales nūmis sex singulas coemptas nulla alia inductus suauitate nisi ut in iis imitationem hominis manderet: ne quæstus quidem suos reueritus illos opimos & uoce meritos: dignus prorsus filio a quo diximus deuoratas margaritas. Non sit tamen (ut uerum fatear) facile inter duos iudicium turpitudinis: nisi quod minus est: summas rerum naturæ opes q̄ hominum linguas cœnasse.

¶ De generatione auium: & præter aues quæ quadrupedes oua pariant. ¶ Cap. lii.

G Eneratio auium simplex uidetur esse. cum & ipsa sua habeat miracula: quoniam & quadrupedes oua gignunt: chamæleontes: lacertæ: & quæ diximus inter serpentes. Pennatorum aūt ifœcunda sunt quæ aduncos habent ungues generi. Nulla ex iis supra quaterna edit oua. Tribuit hoc auium generi natura: ut fœcundiores essent fugaces earum q̄ fortes. Plurima pariunt strutio cameli gallinæ: perdices: sali. Coitus auibus duobus modis. Fœmina humi considente ut in gallinis: aut stante ut iu gruibus. Ouo℞ alia sunt candida ut columbis: perdicibus. Alia pallida ut aquaticis. Alia punctis distincta ut meleagridum. Alia rubri coloris ut phasianis: cēchridii. Intus autem oē ouū uolucrum bicolor. Aquaticis lutei plus q̄ albi. Idq; ipsum magis liuidum q̄ cæteris. Piscium unus color: in quo nil candidi. Auium oūa ex calore fragilia. Serpentium ex frigore lēta. Piscium ex liquore mollia. Aquatilium rotūda. Reliqua fere fastigio cacuminata. Exeunt a rotundissima sui pte. dū pariūtur molli putamine: sed protinus durescēte: quibuscunq; emergunt portionibus. Quæ oblonga sint oua gratioris saporis putat Oratius Flaccus. Fœminam edunt quæ rotūdiora gignuntur reliqua marem. Vmbilicus ouis a cacumine iest ceu gutta eminens ī putamine.

Cenchris sola ex.

¶ De tēpore & generatiōe icubatus auiū & coitu. ¶ Cap. liii.

Q Vædam oī tempore coeūt ut gallinæ: & pariunt: præterq̄ duobus mensibus hyemis brumalibus. Ex iis iuuencæ plura q̄ ueteres: sed minora. Et in eodem fœtu prima & nouissima. Est autem tanta fœcunditas ut aliquæ & sexagena pariant: aliquæ quottidie: aliquæ bis die: aliquæ in tantum ut effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Colūbæ decies anno pariunt. quædam & undecies. In ægypto etiam brumali mēse. Hirundines & merulæ & palūbi & turtures bis anno pariunt. Cæteræ aues fere semel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes pene cōtextim in secessu generant. A coitu. x. diebus oua maturescunt in utero. Vexatæ autem gallinæ & colunbæ penna euulsa aliaue simili iniuria diutius. Omnibus ouis medio uitelli parua inest uelut sanguinea gutta quod esse cor auium existimant. Primū in omni corpore id gigni opinantes. In ouo certa est gutta ea salit: palpitatq;. Ipsum animal ex albo liquore oui corporatur. Cibus eius in luteo est. Omnibus intus caput maius toto corpore. Oculi cōpressi capite maiores. Incressente pullo cādor ī mediū uertitur: Luteum circūfundit᷑ uicesimo die: si moueatur ouum. Iam uiuentis intra putamen uox auditur. Ab eodem tempore plumescit ita positus: ut caput supra dextrum pedem habeat: dexteram uero alam supra cadant. Vitelus paulatim deficit Aues omnes in pedes nascuntur contra quā reliqua animalia. Quædam gallinæ omnia gemina oua pariunt: & geminos interdum excludunt: ut Cor. Celsus auctor est: alterū maiorem: alioquin negant oīno geminos excludi. Plus uicenaquina incubanda subiici uetant. Parere a bruma incipiunt. Optima fœtura ante uernum æquinoctium. Post solstitium nata non implent magnitudinem iustam: tātoq; minus quāto serius peruenere.

¶ De uitiis & remediis incubantium. ¶ Cap. liiii.

O Va incubari infra. x. dies edita utilissimum. Vetera aūt recentiora infœcunda. Subiici impari numero debent. Quarto die postq̄ cœpere incubari si contra lumē cacumine ouorum apprehenso una manu purus & unius modi perluceat color: sterilia existimantur esse: proq; eis alia substituenda. Et in aqua est experimentum: inane fluitat. Itaq; sidentia hoc est plena subiici uolunt. Concuti uero experimento uetant: quoniā nō gignant confusis uitalibus uenis. Incubatiōi datur initium post nouā lunam: quia prius inchoata non proueniāt. Celerius excludūtur calidis diebus. Ideo æstate undeuicesimo educūt fœtū hyeme uicesimoqnto. Si cubatu tonuerit oua pereunt: & accipitris audita uoce uitiantur. Remediū contra tonitrum: clarus ferreus sub stramine ouorum positus aut terra ex aratro. Quędam aūt & citra incubitū sponte natura gignit: ut in ægypti figmentis est scriptum. De quodā uinipotore reperitur syracusis tādiu potare solitum: donec ab eo cooperta in terra fœtum ederet oua. Quin & ab homine perficiuntur.

¶ De auguriis ouorum. ¶ Cap. lv.

Liuia augusta prima sua iuuenta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida cũ parere uirilem sexum admodũ cuperet:hoc usa est puellari augurio. Ouum in sinu fouendo atq; cũ deponendum haberet nutrici per sinum tradendo ne iterimeret tepor. Nec falso Augusta augurata prodit iperatoris inde fœta. Sed inuentũ ut oua in calido loco iposita paleis igne modico fouerent. hoie uersan te pariter nocte ac die:& statuto die illinc erũpere fœtus. Traditur quædã ars galliuarii cuiusdã dicẽtis qd ex quoq; eẽt: Narrant & mortua gallina mariti eaꝝ uisi succedẽtes inuicẽ:& reliqua fœtæ more faciẽ tes:abstinẽtesq; se a cantu. Sup oĩa est anatũ ouis subditis atq; exclusis admiratio prima nõ plane agno scentis fœtum. Mox incertos cubitus sollicitæ cõuocationis. Postremo lamenta circa piscinæ stagna mer gentibus se pullis natura duce.

Incerti icu bitus sol licite cõuo cantis.

Quæ gallinæ optimæ. Cap. lvi.

Gallinaꝝ generositas spectat circa erecta:interdũ & gemina: pẽnis nigris:ore rubicũdo:dygi tis iparibus:aliquando & super quattuor dygitos trãsuerso uno. Ad rem diuinã luteo rostro pedibusq; puræ nõ uidentur. Ad opertanea sacra nigræ. Est & pumilionũ genus nõ sterile i iis quod nõ in alio genere alitum:sed quibus certa fœcunditas tara & incubatio ouis noxia.

De morbis earum & remediis. Cap. lvii.

Inimicissima aũt oĩum generi pituita:maxieq; inter messis & uindemiæ tempus. Medicina in fame:& cubatus in fumo:si utiq; ex lauro aut hærba sauina fiat:pẽna per trãsuersas iserta na res:& per oẽs dies mota. Cibus allium cum farre aut aqua perfusus in qua lauerit noctu auis cum semine uitis albæ coctus & quædam alia.

De conceptu & numero fœtus auium. Cap. lviii.

Columbæ proprio ritu osculãtur ante coitum. Pariunt fere bina oua:ita natura moderãte ut aliis crebrior fit fœtus:aliis numerosior. Palũbes & turtures plurimũ terna:nec plusq̃ binis se re pariunt:atq; ita si prior fœtus corruptus est. Et quis tria pepererint:nunq̃ plus duob9 edu cant. Tertiũ quod irritũ est urinum uocant. Palũbes incubat fœmina post meridiana in matutinũ:cæte ro mas. Columbæ marem semp & fœminã pariunt priorẽ marem:postridie fœminã. Incubant in eo ge nere ambo:interdiu mas:noctu fœmina. Excludunt uicesimo die. Pariunt a coitu. v. Aestate quidem in terdum binis mensibus terna edunt paria. Nãq; octauo decimo die excludunt:statimq; cõcipiunt. Qua re inter pullos sæpe oua inueniuntur:& alii prouolant:alii erũpunt. Ipsi deinde pulli qnquemestres fœti ficant. Et ipsæ aũt inter se (si mas non sit) fœminæ æque saliunt:pariũtq; oua irrita: ex quibus nihil gigni tur:quæ hyponemia græci uocant.

De pauone & anseribus. Cap. lix.

Pauo a trimatu parit. Primo anno unũ aut alterũ ouum:sequẽti quaterna quinaue:cæteris duo dena nõ amplius intermittẽs binos dies ternosue parit:& ter anno si gallinis subiiciãtur icubã da. Mares ea frangũt desiderio incubantiũ. Quapropter noctu & in latebris pariunt:aut i ex celso cubantes:& nisi molli strato excepta frangunt. Mares singuli quinis sufficiunt cõiugibus. Cum sin gulæ aut binæ fuere:corrũpitur salacitate fœcũditas. partus excludit diebus terinouenis:aut tardius tri cesimo Anseres in aqua coeunt:pariunt uere:aut si bruna coiuere post solstitiũ:quadraginta prope. Bis anno si priorem fœtum gallinæ excludant:alias plurima oua. xvi. paucissima septẽ. Siquis surripiat pa riunt. donec rumpant. Aliena nõ excludunt. Incubãda subiici utilissimum nouem aut undecim. incubãt fœminæ tantũ tricenis diebus. Si uero tepidiores sint:uicesimoquinto. Pullis eoꝝ urtica contactu mor tifera. Nec minus auiditas:nunc satietate nimia:nunc suamet ui: quando apprehẽsa radice morsũ sæpe conãtes auellere ante colla sua abrũpunt. Cõtra urticã remediũ strameto ab incubatu subdita radix eaꝝ.

De ardeolis:& quomodo seruetur optime oua. Ca. lx.

Ardeolaꝝ tria genera:leucon:asterias:pellos. Hi in coitu angũtur. Mares quidẽ cũ uociferatu sanguinẽ ẽt ex oculis pfundunt. Nec minus ægre pariunt grauidæ. Aquila tricenis diebus icu bat:& fere maiores alites. Minores uicenis:ut miluus & accipiter. Singulos uere parit: nunq̃ plus ternos:is qui ægolios uocat quaternos. Coruus aliquãdo & quinos. incubãt totidẽ diebus. Corni cem incubantẽ mas pascit. Pica nouenos. Melãcoryphus supra niginti parit semper nũero ipari inæqua lia. Nec alias in pluribus tanta fœcũditas:maior tamen paruis. Hirundini cæci primo pulli: & fere oib9 quibus numerosior partus. irrita oua quæ hyponemia diximus:quæq; aut mutua fœminæ inter se libi dinis imaginatione cõcipiunt:aut puluere. Nec colũbæ tm̃:sed & gallinæ perdices:pauones:anseres:che nalopeces. Sunt aũt sterilia & minora ac minus iucũdi saporis. & magis humida. Quidã & uẽto putãt ea generari. Qua de cã etiam zephyria appellant. Hæc autem uere tm̃. Vrina fiunt icubatiõe derelicta: quæ alii cynosura dixere. Oua aceto macerata in tantum emolliuntur ut per annulos transeant. Seruari ea in lomento:aut hyeme in paleis:æstate in furfuribus utilissimũ. Sale exinaniri creduntur.

inæqualia superfluit

Quæ uolucrum sola animal pariat:& lacte nutriat. Cap. lxi.

Volucrum animal parit uespertilio tantum:cui membrana ceu pennæ. Eadem sola uolucrum lacte nutrit ubera aduomens:geminos uolitat amplexa infantes:secũq; deportat. Eidem co

xendix una traditur: & in cibatu culices gratissimi.

De conceptu uiperæ & partu: & quæ terrestrium oua pariant. Cap.lxii.

RVrsus in terrestribus oua pariunt serpentes: de quibus nõdũ dictũ sit. Coeũt cõplexu adeo circũuolutæ sibi: ut una existimari biceps possit. Viperæ mas caput inserit in os: qđ illa abrodit uoluptatis dulcedie. Terrestrium eadẽ sola intra se parit oua unius coloris & mollia ut pisces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deide singulos diebus singulis parit uigenti fere numero. Itaq; cæteri tarditatis impatientes prærũpunt latera occisa parente. Cæteræ serpentes contecta oua in terra icubant: & fœtum sequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmia. Sed reliquorum quoq; terrestrium reddetur generatio.

De generatione terrestrium. Cap.lxiii.

BIpedũ solus hõ aĩal gignit. Homini tantũ primi coitus pœnitẽtia augurium scilicet uitæ a pœnitẽda origine. Cæteris aĩalibus stati per tpa anni concubitus. Homini (ut dictũ est) oĩbus horis dieꝝ noctiũq;. Cæteris satietas in coitu. Hoĩ prope nulla. Messalina Claudii Cæsaris coniunx hanc regalem existimans palmam elegit in id certamẽ nobilissimã e ꝓstitutis ancillam mercenariæ stipis: eãq; die ac nocte superauit qnto ac uicesimo cõcubitu. In hoĩum genere maribus diuerticula Veneris excogitata oĩa scelere naturæ: fœminis uero abortus. Quãtũ in hac pte multo nocentiores q̃ feræ sumus. Viros auidiores ueneris hyeme: fœminas æstate Hesiodus ꝓdidit. Coitus auersus elephãtis: camelis tigribus: lyncibus: rhinoceroti: leoni: dasipodi: cuniculis: quibus auersa genitalia. Cameli etiã solitudines aut secreta certa petunt: neq; iuteruenire datur sine pernicie. Coitus tota die est tantum iis ex omnibus: quibus solida ungula. In quadrupedũ genere mares olfatus antecedit. Auertunť & canes: phocæ: lupi: in medioq; coitu: inuitiq; etiam cohærent. Supradictorum plerisq; fœminæ priores superueniunt: reliquis mares. Versi autem ut dictum est humanitus strati. Herinacei stantes ambo inter se complexi. Feles mare stante fœmina subiacente: Vulpes in latere proiectæ: maremq; fœmina amplexa. Taurorum ceruorumq; fœminæ uim non tolerãt: ea de causa ingrediuntur in conceptu. Cerui uicissim ad alias transeunt: & ad priores redeunt. Lacertæ ut ea quæ sine pedibus sunt circumplexu uenerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore: eo minus fœcunda sunt. Singulos gignunt elephanti: cameli: equi. Acanthis duodenos auis minima. Ocissime pariunt quæ plurimos gignunt. Quo maius est animal: tanto diutius formatur in utero. Diutius gestantur quibus longiora sunt: uitæ spatia. Neq; cresentium tempestiua ad gerandum ætas. Quæ solidas habẽt ungulas singulos: quæ bisculas & geminos pariunt. Quorum in digytos pedum fissura diuisa est: eo numerosiora in fætu. Sed superiora oĩa perfectos edũt partus: hæc ichoatos. In quo sunt genere leænæ: ursæ: & uulpes. Informia etiam magis q̃ supradicta ursæ pariunt: rarumq; est uidere parientes. Postea lambendo calefaciunt fœtus oĩa ea: & figurant: pariũt plurimum quaternos. Cæcos autem gignunt canes: lupi: pãtheræ: thoes. Canum plura sunt genera. Laconicæ octauo mẽse utrinq; generãt. Ferũt. lxx. diebus: & plurimũ trib9 mẽsibus. Cæteræ canes & semestres coitum patiuntur. Implentur oẽs uno coitu. Quæ ante iustum tempus concepere: diutius cæcos habẽt catulos: nec oẽs totidem diebus. Existimãtur in urina attollere crus fere semestres: idest signũ cõsumati uiriũ roboris: fœminæ hoc idẽ sidentes. Partus duodeni quibus numerosissimi: cætero qni: seni aliquando singuli: quod ꝓdigiosum putant. Sicut oẽs mares: aut oẽs fœminas gigni. Primos quoq; mares pariunt: in cæteris alternant: si ineant opportuno & recto mẽse. Ineuntur a partu sexto mense. Octonos laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuũt laconici annis denis: fœmina duodenis. Cætera genera qndecim annos: aliquando uiginti. Nec tota sua ætate generant: fere a duodecimo desinentes. Felium & ichneumonũ reliqua ut canum. Viuũt annis senis. Dasipodes oĩ mẽse pariũt: & superfœtant sicut lepores. A partu statim ĩplentur. Cõcipiunt q̃uis ubera siccante fœtu: pariunt non cæcos. Elephanti ut diximus pariunt singulos magnitudine uituli trimestris. Cameli duodecim mensibus ferũt a trimatu: pariunt uere. iterumq; post ãnum implentur a partu. Equas autem post tertium diẽ aut post unum ab enixu utiliter admitti putant: coguntq; inuitas. Mulier septima die cõcipere facillime creditur. Equarum iubas tonderi præcipiunt: ut asinoꝝ in coitu patianť humilitatẽ: comantes enim gloria superbire. A coitu solæ aĩalium currunt: ex aduerso aquilonum austroꝝue ꝓut marẽ aut foeminã cõcepere. Colorem ilico mutant rubriore pilo: uel quicunq; sit pleniore. Hoc argumento desinunt admittere etiã uolentes. Nec impedit partus quasdam ab opere. Falluntq; grauide. Vicisse olympia prægnantẽ equam Hecratidis thessali inuenimus. Equos & canes & sues initum matutinum appetere: fœminas autẽ post meridiem blandiri diligentiores tradunt. Equas domitas. lx. diebus equire: anteq̃ gregales. Sues tãtum coitu spumam ore fundere. Verrem subantis audita uoce nisi admittať cibum non cape usq; in maciem. Fœminas: tantũ efferari: ut hoĩem lacerent: candida maxime ueste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ asperso. Auiditas coitus putať ex cibis fieri. Sicut uiro eruca: pecori cepa. Quæ ex feris mitigenť non cõcipere: ut anseres: apros uero tarde: & ceruos: nec nisi ab infantia educatos. Mirũ est quadrupedũ

prægnantes uenerem

prægnantes uenere arcent: præter equam & suem. Sed superfœtant: & dasipus: & lepus tantum.

De uaria generatione animalium. Cap. lxiiii.

QVæcunq; aĩal pariũt in capite gignũt circũacto sub enixum fœtu: alia in utero porrecta. Quadrupedes gestanť extẽsis ad longitudinẽ cruribus: & ad aluum suã applicatis. Homo in semet conglobatus iter duo genua naribus sitis. Molas de quibus ante diximus gigni putãt: ubi mulier non ex mare: uerum ex semetipsa tantũ concepit. Ideo nec aĩari: quia non sit ex duobus. Altricẽq; habere per se uitam illam: quæ satis arboribusq; contingat: ex oĩbus quæ perfectos. Fœtus uel tãtos: & inumerosos edunt. Itẽ plures contra naturã solidipedum aut bisulcoꝝ.

De murium fœtu. Cap. lxv.

SVpra cuncta est murium fœtus: haud sine contatiõe dicendus: q̃q̃ auctore Aristotele & Alexãdri magni militibus generatio eoꝝ lambẽdo constare nõ coitu dicatur. Ex una genitos. cxx. tradiderunt. Apud persas uero prægnantes in utero parẽtis repertas. Et salis gustatu fieri prægnãtes opinãtur. Ita desinit mirum esse: unde uis tãta messes populetur murium agrestium. In quibus illud quoq; adhuc latet quo nam modo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimes reperiuntur: neq; extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi itaq; ad troadem perueniunt. Et iam inde fugauerũt accolas. Prouentus eorum siccitatibus tradunt. Et iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus: sicut herinaceis. Idem bipedes ambulant: ceu alpini. Cũ diuersi quoq; generis coire animalia: ita demum generant: si tempus nascendi par habent. Quadrupedum oua gignentium lacertam ore parere: ut creditur uulgo: Aristoteles negat. Neque incubant ædem oblitæ quo sint in loco enixæ: quoniam huic animali nulla memoria. Itaq; catuli per se erumpunt.

De spina hominis anguem nasci. Cap. lxvi.

ANguem ex medulla hominis spinæ gigni accepimus a multis. Pleraq; enim occulta & cæca origine proueniunt: etiam in quadrupedum genere.

De salamandra. Cap. lxvii.

SIcut salamandra animal lacerti figura stellatum: nunquam nisi magnis hymbribus proueniens: & serenitate deficiens. Huic tantus rigor: ut ignem tactũ extinguat non alio mõ q̃ glacies Eiusdem saníe quæ lactea ore uomitur: quacunq; parte corporis humani contacta toti defluũt pili. Idq; quod contactum est colorem in uitiliginem mutat.

De iis quæ nascuntur ex nõ genitis: & quæ nata nihil gignunt. Cap. lxviii.

QVædã uero gignuntur ex nõ genitis: & sine ulla simili origine ut supradicta: & quæcũq; æstas aut uer statumq; tẽpus anni generant. Ex iis quædam nihil gignunt ut salamandræ. Neq; est in iis genus masculinum fœmineũue: sicut neq; in anguillis: oĩbusq; quæ nec animal nec ouũ ex se generant. Neutrum est & ostreis genus: & cæteris adherentibus uado uel saxo. Quæ aũt per se generãtur sicuti infra mares ac fœminas descripta sunt: ita generant quidem ea aliquid coitu: sed imperfectum: & dissimile: & ex quo nihil amplius gignatur: ut uermiculos muscæ. Id magis declarant naturæ eorum: quæ insecta dicuntur. Arduæ explanationis omnia: & priuatim dicato ope narranda. Qua propter ut ingenium prædictorum ita & reliqua subtexet disertatio.

De sensibus animalium. Cap. lxix.

EX sensibus ante cætera homini tactus: deide gustus. Reliquis supatur a multis. Aquilæ clarius cernunt. Vultures sagacius odorantur. Liquidius audiũt talpæ obrutæ terra: tam denso atque surdo naturæ elemento. Præterea uoce oĩum in sublime tendẽte sermonẽ exaudiunt: & si de iis loquare: intelligere etiam dicũtur: & profugere. Auditus Cui hominum primo negatus est: huic & sermonis usus ablatus. Nec sunt naturaliter surdi: ut non idem sint & muti. In marinis ostreis auditum eẽ non est uerisimile: sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silentium in mari piscantibus.

Auditum & olfatum esse piscibus. Cap. lxx.

PIsces quidem auditus nec mẽbra habent nec foramina: audire tamẽ eos palã est: ut patet cum plausu cõgregari feros ad cibum cõsuetudĩne in quibusdam uiuariis spectet. Et in piscinis Cæsaris genera piscium ad nomẽ uenire: quosdã singulos. Itaq; ꝑduněť etiã clarissime audire mugil: lupus: salpa: chromis: & ideo inuado uiuere. Olfatum iis esse maĩfestum patet. Quippe nõ oẽs eadẽ esca capiuntur: & priusq̃ appetant odoranť. Quosdã & speluncis latentes salsamento illitis faucibus scopuli piscator expellit: uelut sui cadaueris agnitionem fugiẽtes. Conueniũtq; ex alto etiã ad quosdã odores: ut sæpiam ustam: & polypũ: quæ ob id cogunť in nassas. Sentinæ quidem nauiũ odorem fugiũt ꝑcul: maxime tamẽ pisciũ sanguinẽ. Non põt petris auelli polypus. Idem cunila admota ab odore protinus resilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus ceruini odore serpentes fugantur: sed maxime styracis: origani: aut chalcis aut sulphuris formicæ necantur. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Alias Porrecto

tm̃ & numerosos

Ex oĩbus iungẽdũ uideť cũ sequenti cap.

¶ Tactum communem esse omnibus. ¶ Cap.lxxi.

TActus sensus oibus est: etiã quibus nullus alius. Nã & ostreis & terrestribus uermibus. Quo existimauerim oibus sensum gustus eẽ. Cur.n. alios alia sapores appetũt? In quo uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dentibus prædantur: alia unguibus: alia rostri aduncitate capiunt. Alia latitudine ruunt. Alia cacumine excauant. Alia sugunt. Alia lambunt: sorbent: mandunt: uorant. Nec minor uarietas in pedũ misterio: ut rapiant: distrahant: teneant: premant: pendeant: tellurem scabere non cessent.

¶ Quæ uenenis uiuant. & quæ terra. ¶ Cap.lxxii.

VEnenis capreæ & conturnices (ut diximus) pinguescunt placidissima aialia: at serpentes ouis. Spectanda quidem draconũ arte. Aut.n. solida hauriunt: si iam fauces capiunt: quæ deide in se met cõuoluti frangũt intus: atq; ita putamina excutiunt: aut si tenerior est & catuli adhuc ætas orbe apprehensa spira: ita sensim uehementerq; prestringunt: ut amputata parte ceu ferro: reliquam quæ amplexu tenetur sorbeant. Simili modo auibus deuoratis solidis contentione plurima: & cætera ossa re uomunt. Scorpiones terra uiuunt. Serpentes cũ occasio est uinum præcipue appetũt: cum alioquin exiguo indigeant potu. Eædem minimo & pene nullo cibo cũ adseruantur inclusæ: sicuti aranei quoq; alioquin suctu uiuẽtes. Ideo nullum interit fame aut siti uenenatum. Nam neq; caloris uim habent: neq; sanguinis: neq; sudoris: quæ auiditatẽ naturalem sale augent. In quo genere omnia magis exitialia: si suum genus edere anteq̃ noceãt. Condit ĩ thesauros maxillarũ cibum sphingiorum & satyrorũ genus. Mox inde sensim ad mandendũ manibus exprimit. Et quod formicis in annum solẽne est: his in dies: uel horas.

Cõtritione plumas

¶ De cibo & potu quorundam. ¶ Cap.lxxiii.

VNum aial digytos habentiũ herba alitur lepus: sed & fruge. Solidipedes: & bisulci sues: omni cibatu & radicibus. Solidipedũ uolũtario propria. Serratorũ dentiũ carniuora sunt oĩa. Vrsi & fruge fronde uindemia pomis uiuunt: & apibus cancris etiã & formicis. Lupi ut diximus: & terra in fame. Pecus potu pinguescit: ideo sal illis aptissimus: itẽ ueterina: q̃q̃ & fruge & herba: sed ut bibere: secedunt. Ruminãt præter iã dicta siluestriũ cerui cum a nobis alunt᷑. Omnia aũt iacẽtia potius q̃ stãtia: & hyeme magis q̃ æstate septenis fere mẽsibus. Pontici quoq; mures simili mõ remãdũt. In potu quibus serrati dentes: lãbunt. Et mures hi uulgares: quis ex alio genere sint. Quibus continui dẽtes: sorbẽt: ut equi: boues. Neutrũ ursi: sed aquã quoq; morsu uorãt. In africa maior pars ferarũ æstate nõ bibũt inopia hymbrium. Quã ob causam capti mures libyci si biberint moriunt᷑. Orgyẽ perpetuo sitientẽ africa generat ex natura loci potu carentẽ cum mirabili mõ ad remedia sitientium. Nãq; getuli latrones eo durant auxilio repertis in corpore eorũ saluberrimi liquoris haustu uesicis. Insidunt in eadẽ africa pardi condensa arbore: occultatiq; eius ramis in prætereuntia desiliũt: atq; e uolucrũ cæde crassant᷑. Feles quidem quo silentio q̃ lenibus uestigiis obrepunt auibus? q̃ occulto speculatu in musculos exiliunt? Excrementa sua effossa obruunt terra: intelligentes odorem illum indicem sui esse.

¶ Quæ inter se diffideant: & quæ inter se conueniant. ¶ Cap.lxxiiii.

ERgo & alios sensus quosdã esse q̃ supradictos: haud difficulter apparet. Sunt enim quædam his bella amicitiæq;. Vnde & affectus præter illa quæ de quibusq; eorũ suis diximus locis. Dissident olores & aquilæ. Coruus & cloreus noctu inuicẽ oua exquirentes. Simili mõ coruus: & miluus illo præcipiente huic cibos. Cornices & noctua. Aquilæ & trochilus (si credimus) quoniã rex appellat᷑ auiũ. Noctuæ & cæteræ minores aues. Rursus cũ terrestribus mustella & cornix. Turtur & pyralis. Ichneumones uespæ: & phalãges aranei. Aquaticæ anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ inuicẽ fœtibus insidiantes. Egithus auis minima cũ asino. Spinetis.n. se scabẽdi cã atterẽtes nidos eius dissipat: quod illa adeo pauet: ut uoce oĩno rudentis audita oua eiiciat: pulli ipsi metu cadant. Igitur aduolans ulcera eius rostro excauat. Vulpes & milui. Angues & mustellæ: & sues. Esalon uocat᷑ parua auis oua corui frangens: cuius pulli infestãtur a uulpibus. Inuicẽ hæc catulos eius ipsamq; uellit. Quod ubi uiderint corui: contra auxiliantur: uelut aduersus cõem hostem. Et achantis in spinis uiuit: Idcirco asinos & ipsa odit flores spinæ deuorantes. Aegithum uero in tantũ: ut sanguinem eorum nõ credant coire: multisq; ob id ueneficiis infament. Diffident thoes & leones: & minima æque ac maxima. Formicosam arborem sorices cauent. Librat araneus se filo in caput serpentis porrectæ sub umbra arboris suæ: tantaq; ui morsu cerebrũ apprehendit: ut stridens subinde: ac uertigine rotata: ne filum quidem desup pendẽtis rũpere adeo non fugere queat: nec finis ante mortẽ est. Rursus amici pauones & columbæ. Turtures & psittaci: Merulæ & turdi: Cornix & ardeolæ. Contra uulpium genus cõibus inimicitiis. Harpæ & miluus cõtra triorchin᷑. Quin & affectus indicia sunt etiã in serpẽtibus imitissimo aialium genere dicta sunt: quæ arcadia narrat de dño a dracone seruato: & agnito uoce hoĩs. De aspide miraculum a Philarcho traditur. Is enim auctor est. Cum ad mensam cuiusdam ueniens ĩ ægypto aleret᷑ assidue enixam catulos: quorũ ab uno filium hospitis interẽptum. Illam reuersam ad consuetudinem cibi intellexisse culpam: & necem intulisse catulo: nec postea in tectum id reuersam.

Chlorio

Anthus

¶ De somno animalium. ¶ Cap. lxxv.

SOmni quæstio non obscuram coniectationē habet. In terrestribus omnia quæ cor habent dormire manifestum est. Aquatilium quoq; exiguum quiddā etiā qui de cæteris dubitāt: dormire tamē existimant: nō oculoꝝ argumēto: quia non habēt genas: uerū ipsa quiete cernunt᷑ placida ceu soporata: neq; alia q̃ caudis mouentia: : & ad tumultū aliquē expauentia. De thynnis cōfidētius affirmatur. Iuxta ripas. n. aut petras dormiunt. Plani aūt piscium in uado: ut manu sæpe tollantur. Nam & delphini balenæq; stertētes etiā audiuntur. Insecta quoq; dormire silentio apparet: quia nec luminibus q̄dem admotis excitentur. Homo genitus premitur somno per aliquot mēses. Deinde longior in dies uigilia. Somniat statim infans. Nam & pauore expergiscitur: & suctum imitatur. Quidam uero nunquā quibus mortiferum fuisse signū contra cōsuetudinem somnioꝝ inuenimus exēpla. Magnus hic īuitat locus: & diuersis refertus documentis: utrum ne sint aliqua præscita animi quiescentis. Qua fiant ratione an fortuita res sit: ut pleraq;? Et si exemplis agatur: profecto paria fiant. A uino & a cibis proxima atque in redormitione uana esse uisa prope conuenit. Est autē somnus nihil aliud q̃ animi in medium se se recessus. Præter hominē somniare equos. canes: boues: pecoras: capras: palam est. Ob hoc creditur & ī omnibus: quæ animal pariunt. De iis quæ oua gignunt incertum est. Sed dormire ea certum. Verum & ad insecta transeamus. Hæc nanq; restant īmensæ subtilitatis animalia.

¶ CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XI.

¶ PROHEMIVM.

¶ De insectis animalibus: ut sunt apes: formicæ: & huiusmodi.

ESTANT IMMENSAE SVBTILITATIS ANIMALIA. QVANdo aliqui ea neq; spirare: & sine sanguine esse etiam prodiderunt.

¶ De insectorum genere. ¶ Cap. i.

MVlta hęc & multigena: terrestriū uolucrūq; uita. Alia pēnata ut apel. Alia utroq; modo ut formicæ. Aliqua & pennis & pedibus carētia. Et iure omnia insecta appellata ab incisuris: quæ nunc ceruicum loco: nunc pectorum atq; alui præcincta separant membra tenui modo fistula cohærentia. Aliquibus uero non tota incisura eas ambiente rugas sed in aluo: aut super tantum imbricatis flexilium uertebris nusquam alibi spectatiore naturæ rerū artificio.

¶ De subtilitate naturæ. ¶ Cap. ii.

IN magnis siquidem corporibus aut certe maioribus facilis officina sequaci materia fuit. In his uero tam paruis: atq; tam nullis: quæ ratio quātauis? tam inextricabilis perfectio. Vbi tot sensus collocauit in culice? Et sunt alia dictu minora. Sed ubi uisum in ea prætēdit? Vbi gustatū applicauit? ubi odoratum inseruit? ubi uero truculentam illam & portione maximam uocem ingenerauit? Qua subtilitate pennas adnexuit? Prælungauit pedum crura? Disposuit ieiunam caueam uti aluū? Auidam sanguinis & potissimum humani sitim accendit? Tælum uero perfodiendo tergori quo spiculauit ingenio? Atq; ut in capaci cum cerni non possit exilitas: ita reciproca generauit arte: ut fodiēdo acuminatum pariter sorbendoq; fistulosum esset. Quos teredini ad perforanda robora cum sono teste dentes affixit? potissimumq; e ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros: taurorūq; colla: & truces in sublime iactus: tigrium: Rapinas: leonū iubas: cū rerum natura nusquā magis q̃ in minimis tota sit. Quapropter quæso ne nostra legentes (quoniam ex iis spernuntur multa) etiam relata fastidio dānent: cum in contēplatione naturæ nihil possit uideri superuacuum.

¶ Vtrum spirent: an habeant sanguinem. ¶ Cap. iii.

INsecta multi negarunt spirare id ratione persuadentes: quoniā uisceri interiori nexus spirabilis nō inesset. Itaq; uiuere ut fruges: arboresq;. Sed plurimū īteresse spiret aliquid an uiuat. Eadem de cā nec sanguinē iis esse: qui sit nullius carētibus corde aut iecore. Sic nec spirare ea quibus pulmo desit. Vnde numerosa quæstionū series exorit᷑. Idem enim & uocem esse iis negant in tanto murmure apum: cicadaꝝ sono & aliis quæ suis æstimabūtur locis. Nam mihi contuēti semp suasit rerū natura nihil incredibile existimare de ea. Nec uideo cur magis non possint trahere aīam talia & uiuere: q̃ spirare sine uisceribus. Quod etiā in marinis docuimus: quāuis arcēte spiritū densitate & altitudine humoris. Volare quidē aliqua & aīatu carere in ipso spiritu uiuētia. Habere sensum uictus generatiōis atq; operis & de futuro etiā curā. Et quāuis nō sint mēbra: quæ uelut carinas sensus inuehant: eē tamen iis auditū: olfactū: gustatum: eximia præterea naturæ dona: solertiā: aīum: artē: quis facile crediderit? Sanguinē nō esse iis fateor: sicut ne terrestribus quidē cunctis uerum simile quiddā: ut sæpiæ in mari sanguinis uires attramentum optineat: purpuraꝝ generi infector ille succus. sic insectis quisquis est uitalis humor hic erit sanguinis loco. Sed existimatio sua cuiq; sit. Nobis propositum est naturas rerum manifestas indicare: non causas iudicare dubias.

Vices

¶ De corpore eorum. ¶ Cap. iiii.

INsecta ut intelligi possit: non uidentur neruos habere: nec ossa: nec spinas: nec carthilaginẽ: nec pinguia: nec carnes: nec crustam quidem fragilem: ut quædam maria: nec iure dicetur cutis: sed mediæ cuiusdã inter oĩa hæc naturæ corpus arenti simile neruo mollius: in reliquis partibus siccius uerius q̃ durius. Et hoc solum iis est: nec prætera aliud: Nihil intus nisi admodum paucis intestinum implicatũ. Itaq; diuulsis præcipua uiuacitas: & partiũ singularũ palpitatio. Quia quæcunq; est ratio uitalis: illa nõ certis inest mẽbris: sed toto in corpore: minime tamen capite. Solũq; nõ mouetur nisi cum pastore auulsum. In nullo genere plures sunt pedes. Et quibus ex iis plurimi: diutius uiuunt diuulsa: ut in scolopendris uidemus. Habent aũt oculos: præterq; sensus tactum & gustatũ aliqua: & odoratum: pauca & auditum.

De apibus. Cap. v.

SEd inter oĩa principatus apibus & iure præcipua admiratio. Solis ex eo genere hoĩum cã genitis. Mella cõtrahunt succũq; dulcissimũ atq; subtilissimũ ac saluberrimum. Fauos cõfingũt & cæras. Illę ad usus uitæ laborẽ tolerant. Opera cõficiunt. Rẽpublicã habent: consilia priuatim ac duces gregatim: & quod maxime mirꝝ sit mores habẽt. Præterea cũ sint neq; mãsueti generis neq; feri: tamen tãta est natura reꝝ: ut prope ex umbra minimi animalis incõparabile effecerit quiddã. Quos efficatiæ industriæq; tantæ cõparemus neruos? quas uires? quos ratione mediusfidius uiros? Hoc certe præstantioribus quo nihil nouere nisi cõmune. Non sit de anima quæstio. Constet & de sanguine: quantulũ tamen esse in tantulis potest. Aestimemus postea ingenium.

Qui ordo naturæ in eis. Cap. vi.

HYeme conduntur. Vnde enim ad pruinas niuesq;: & aquilonum flatus perferẽdos uires? Sane & insecta oĩa: sed minus diu quæ parietibus nostris occultata maturæ tepefiũt. Circa apes aut tẽporꝝ locorũue rõ mutata est: aut errauerunt priores. Cõdunt̃ a uergiliaꝝ occasu: sed latent ultra exortum. Adeo non ad ueris initium: ut dixere: nec ut quisq; in italia de alueis existimat. Ante fabas florẽtes nõ exeunt ad opera & labores: nullusq; (cũ per cælum licuit) ocio perit dies. Primum itaq; fauos construũt: cærã fingunt: hoc est domos cellasq; faciunt. Deinde sobolẽ: postea mella: cærã ex floribus. Melliginẽ a lachrymis arborꝝ quæ glutinum pariunt: salicis: ulmi: arundinis: succo: gummi: resina. Iis primum alueum ipsum intus totum: ut quodam tectorio illinunt: & aliis amarioribus succis contra aliarum bestiolarum auiditates. Id se facturas consciæ: quod concupisci possit. Iis deinde fores quoq; latiores circunstruunt.

De uocabulis operis. Cap. vii.

Comosin
Nigra

PRima fundamenta operis metyn uocant periti: secunda pissocæron: tertia propolin. Inter copria cærasq; magni ad medicamina usus. Mitys crusta est prima saporis amari. Pissocæros super eã uenit picantiũ modo ceu dilutior. Cæræ initium populorũq; emitiore gũmi Propolis crassioris iã materiæ additis floribus nundũ tamen cæra: sed fauoꝝ stabilimentũ qua oẽs frigoris aut iniuriæ aditus obstruunt̃: odore etiãnum graui: ut qua pleriq; pro galbano utant̃. Præter hæc conuehet̃. Erithace: quã alii sandaracã: alii cerinthũ uocant. Hic erit apud dum operãtur cibus: qui sæpe inuenit̃ in fauoꝝ inanitatibus sepositus: & ipse amaris saporis: sed plenus humoris cibus. Gignitur autẽ rore uerno: & arborum succo: gũmi modo: africi minor: austri flatu nigrior: aquilonibus melior: & rubẽs. Plurimum in græcis nucibus Menecrates florem ait esse futuræ messis indicium: sed nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant. Cap. viii.

CAeras ex oĩum arborum satorũq; floribꝰ cõfingunt: excepta rumice & chenopode. Hærbarum hæc genera. Falso excipit̃ spartũ. Quippe cũ hispania multa in spartariis mella hærbã eam sapiunt. Falso & oleas excipi arbitror. Quippe oliuæ prouentu plurima examina gigni certum ẽ Fructibus nullis nocet̃. Mortuis ne floribus quidẽ nõ mõ corporibus insidunt. Operãtur itra. lx. passus Et subide cõsumptis in ꝓxio floribus speculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehensæ i expeditione excubãt supinæ: ut alas a rore protegant.

De amatoribus earum. Cap. ix.

Philiscum

NE quis miret̃ amore eaꝝ captos Aristomachũ solensem duo de sexaginta annis nihil aliud egisse Hyliscum uero thasium in desertis apes colentem Agrium cognominatum: qui ambo scripsere de iis.

Ratio operis. Cap. x.

RAtio operis: interdiu statio ad portas more castroꝝ. Noctu quies in matutinũ: donec una excitet oẽs gemino: aut triplici bõbo: ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ ꝓuolant: si dies mitis futurus est. Prædiuinãt. n. uentos hymbresq;: & tũc se continẽt tectis. Itaq; tẽperie celi (hãc enim inter præscita habẽt) cũ agmen ad opa ꝓcessit: aliæ flores aggerunt pedibus. aliæ aquã ore: guttasq; lanagine totius corporis. Quaꝝ adolescẽtiores ad opa exeunt: & supradicta cõuehũt. Seniores intus operantur. Quæ flores cõportãt prioribꝰ pedibus fœmina onerãt: pp id natura scabra: pedes priores rostro totæq; onustæ remeãt sarcina pãdatæ. Excipiunt eas ternæ: quaternæ exonerant. Sunt. n. intusquoq; officia diuisa. Aliæ struunt. Aliæ poliũt. Aliæ suggerunt. Aliæ cibũ cõpant: ex eo quod allatũ est. Neq; enim seperatim uescunt̃: ne inæqualitas opis aut cibi fiat & tpis. Struunt rursus ea orsa cõcameratiõe aluei textumq; uel usq;

tūq; uel usq; ad summa tecta deducunt: limitibus binis circa singulos actus: ut aliis intrent: aliis exeant Faui superiore parte affixi: & paululum ēt lateribus simul hærēt: & pendēt una. Alueū non contingunt: nūc obliqui: nunc rotūdi qualiter poscit alueus: aliquādo ex duoꝝ generum: cū duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruētes cæra fulciunt pilarū instar interius a solo fornicatis: ut sit aditus ad sarciendū. Primi fere tres uersus inanes struūt: ne prōptum sit quod iuitet furantē. Nouissimi maxime iplent̄ melle: ideoq; auerso alueo faui eximunt̄. Gerulæ secūdos flatus captant. Si cooriatur ꝓcella: apprehensis pedusculo lapillis se librant. Quidā in humeros eū imponi rradūt. Iuxta uero terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notāt: castigāt mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia e medio. nullæq; inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus ne longius recedant unum congesta in locum turbidis diebus & operis ocio egerunt. Cum aduesperascit in alueo strepunt minus ac minus: donec una circūuolet eodem quo excitauit bombo: ceu quietem capere imperans. Et hoc castrorum more. Tunc repente oēs conticesunt. Domos primum plebeis exædificant: deinde regibus.

Arcus

De fucis. Cap. xi.

SI speratur largior prouentus: adiiciuntur contubernia & fucis. Hæ cellarum minime: sed ipsi maiores apibus. Sunt aūt fuci sine aculeo uelut imperfectæ apes: nouissimeq; a fessis & iam emeritis inchoatæ: serotinus fœtus & quasi seruitia uerarum apum. Quāobrem imperant iis: primosq; in opera expellunt: tardantes sine clæmentia puniunt. Neq; in opere tantū: sed in fœtu adiuuāt eas multum ad calorem cōferente turba. Certe quo maior eorum fuerit multitudo: eo maior fiet examinum prouētus. Cum mella cœperint maturescere: abigunt eos. Multæ singulos aggressæ trucidāt. Nec id genus nisi uere conspicitur. Fucus ademptis alis in alueum traiectus ipse cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in una parte aluei extruunt amplas: magnificas: separatas: tuberculo eminētes. Quod si exprimatur non gignūtur soboles. Sexangulæ omnes cellæ: a singulorum ex pedum opere. Nihil horum statuto tēpore: sed rapiunt dieb9 serenis munia. Et melle uno altero ue ad summū die cellas replēt.

Quæ natura mellis. Cap. xii.

VEnit hoc ex aere: & maxime siderū exortu: præcipueq; in ipso syrio explendēte fit: nec omnino prius uergiliaꝝ exortu sublucanis tēporibus. Itaq; cū prima aurora folia arboꝝ melle roscida inueniūtur. At si qui matutino sub diuo fuere: unctas liquore uestes: capillūq; cōcretū sentiūt. Siue ille est cæli sudor: siue quædā sydeꝝ saliua: siue purgātis se aeris succus: siue aquæ est: & purus ac liquidus: & suæ naturæ: qualis defluit primo. Nunc uero e tanta cadens alitudine multūq; dum uenit sordescens: & obuio terræ halitu infectus. Præterea a fronde ac pabulis potus: & ī uterculos congest9 apū. Ore enim uomūt. Ad hæc succo floꝝ corruptus & alueis maceratus: totiensq; mutatus. Magnā tamen cælestis naturæ uoluptatem affert.

Quæ optima mella. Cap. xiii.

IBi optimus semp: ubi optimoꝝ doliolis floꝝ condit̄. Atticæ regiōis hic: & siculæ hymeto: & hybla ab locis: mox calline insula. Est aūt initio mel: ut aqua: dilutū: & primis diebus feruet: ut musta: seq; purgat. Vicesimo die crassescit. Mox obducit̄ tenui mēbrana: ꝗ̄ feruoris ipsius spuma concrescit. Sorbetur optimū & minime fronde infestum: e quercus tillæ: arondinum foliis.

Quæ genera mellis in singulis. Cap. xiiii.

SVmma quidem bonitatis natione constat (ut supradiximus) pluribus modis. Aliubi. n. faui cæra spectabiles gignūtur: ut in pelignis: sicilia. Aliubi mellis copia: ut in creta: cypro: africa. Aliubi magnitudine: ut in sēptētrionalibus: uiso iam in germania octo pedum lōgitudinis fauo in caua parte nigro. In quocūq; tamē tractu terna sunt mellis genera. Vernum ex floribus cōstructo fauo: quod ideo uocat̄ anthinū. Hoc quidā attingi uetant: ut largo alimēto ualida exeat soboles. Alii ex nullo minus apibus relinquūt: quoniā magna sequat̄ ubertas magnoꝝ syderū exortu. Præterea solstitio cū thymis & uua florere incipiunt præcipua cellaꝝ materia. Est autē in eximendis fauis necessaria dispēsatio: quoniā inopia cibi desperāt: moriūturq; aut effugiunt. Cōtra copia ignauiā affert. Maciē melle nō rithace pascūt. Qui aūt sunt diligentiores ex hac uindemia duodecimā partē apibus relinquūt. Dies statutus inchoādi: ut quadam lege naturæ: si scire aut obseruare homines uelint: tricesimus ab educto examine: fereq; maio mense includitur hæc uindemia. Alteꝝ genus est mellis æstiui: quod ideo uocatur horæum a tēpestiuitate ꝓcipua ipso syrio explēdescēte post solstitiū diebus. xxx. fere. Immēsa circa hoc sub tilitas naturæ mortalibus patefacta est: nisi fraus hoīum cūcta pernicie corrūperet. Nāq; ab exortu syderis cuiuscunq;: sed nobilium maxime: aut cælestis arcus si non sequantur hymbres: sed ros tepescat solis radiis. Medicamēta nō mella gignuntur oculis: ulceribus internisq; uisceribus dona cælestia. Quod si seruet̄ hoc syrio exoriente: casuq; congruat in eundē diem ut sæpe Veneris: aut Iouis: Mercuriiue exortus non alia suauitas: ususq; mortalium malis a morte uocandis: ꝗ̄ diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella. Cap. xv.

M El plenilunio uberius capitur: serena die pinguius. In omni melle qđ sponte fluxit: ut mustū oleumq; appellaturq; acœton: maxime laudabile est. Aestiuum oē rutilum: ut diebus cōfectum siccioribus. Aptissimum in æstimatione e thymo coloris aurei: saporis gratissimi: cum sit palam doliolis pingue: marino e rore spissum. Quod cōcrescit autem hoc minime laudatˀ. Thymosum nō coit: & tactu prætenuia fila mittit. Quod primū grauitatis argumentum est. Abrumpi statim & resilire guttas: uilitatis inditium habetur. Sequens probatio: ut sit odoratum: & ex dulce reglutinosum perlucidū. Aestiua mellatione decimā partem thasio Dionysio apibus relinqui placet: si pleni fuerint aluei: Si minus: pro rara portione: aut si inanes: omnino non attingi. Huic uindemiæ attici signum dedere initiū caprificialem diem uulcano sacrum.

De tertio genere mellis: & quomodo apes probentur. Cap. xvi.

T Ertium genus mellis minime probatum siluestre: quod ericæum uocant. Cōuehitur post primos autūni hymbres cum erica sola floret in siluis. Ob id harenoso simile. Gignitur id maxie arcturi exortu a pridie idus septēbris. Quidā æstiuā mellationē ad arcturi exortum proferūt: quoniā ad æquinoctiū autūni ab eo supersunt dies. xiiii. & ab æquinoctio ad uergiliaꝝ occasum diebus. xlviii. Plurima fit erice. athenieses tetradicē appellāt: euboea sisaꝝ: putantq; apibus esse gratissimā fortassis: quia tunc nulla alia sit copia. Hæc ergo mellatio sine uindemiæ: & uergiliaꝝ occasu: idibus nouēbris fere includitˀ. Relinqui ex ea duas partes apibus rō persuadet: & semp eas partes fauoꝝ: quæ habeant erithacē. Abruma ad arcturi exortū diebus. lx. somno alunt sine ullo cibo. Ad arcturi exortū ab æquinoctio uerno tepidiore tractu iam uigilant. Sed etiā tunc alueo se continēt: seruatosq; in id tēpus cibos repetunt. In Italia uero hoc idē a uergiliaꝝ exortu faciunt: & in eum dormiunt. Aluecos quidam in eximendo melle expendunt: ita dirimētes quantū relinqunt. Aeqtas etiam in eis obstringitur feruntq; societate fraudata alueos mori. In primis pcipitur: ut lauti puriq; eximant mella. Furem & mulieꝝ menses odere. Cū eximuntur mella apes abigi fumo utilissimū: ne irascantur: aut ipsæ auidæ uorent. Fumo crebriore etiam ignauia eaꝝ excitatur ad opera. Nam ubi incubauere fauos liuidos faciunt. Rursus nimio fumo inficiuntur: quarum iniuriam celerrime sentiunt mella: uel minimo contactu roris acescentia. Et ob id inter genera seruatur quod Acapnon uocant. Album mel nō fit quod bithymum est: sed oculis & ulceribus aptissimum. Fœtus quo nā modo pgenerarent: magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit. Apum. n. coit9 uisus est nunq̃. Plures existimauere oportere: confici floribus compositis apte atq; utiliter. Aliqui coitu unius: qui rex in quoq; appellatˀ examine. Hunc esse solū marē: præcipua magnitudine: ne fatiscat. Ideo fœtum sine eo non edi: apesq; reliquas tanq̃ marem fœminas comitari: non tanq̃ ducem. Quam probabilem alias sniam fucoꝝ euentus coarguit. Quæ enim rō ut idem coitus alios perfectos: imperfectos generet alios? Propior uero prior existimatio fieret: ni rursus alia difficultas occurreret. Quippe nascuntur aliquando in extremis fauis apes grandiores quæ cæteras fugant. Oestrus uocatur hoc malū: quo nam modo nascens: si ipsæ se fingunt? Quod certum est gallinaꝝ modo incubāt. Id quod exclusum est primum uirmiculus uidetˀ candidus: iacens transuersus: adhærensq; ita: ut pascere uideatur. Rex statī mellei coloris ut electo flore ex oī copia factus: neq; uermiculus: sed statim pēniger. Cætera turba cū formā capere cœpit Nymphæ uocātur: ut fuci sirenes: atq; cephenes. Si quis alterutris capita demat: priusq̃ pēnas habeant: pro gratissimo sunt pabulo matribus. Tempore procedente instillant cibos: atq; incubant tum maxime murmurantes caloris ut putant faciendi gratia necessarii excludendis pullis: donec ruptis mēbranis quæ singulos cingūt: ouoꝝ modo uniuersum agmen emergat. Spectatum hoc romæ cōsularis cuiusdā suburbano alueis cornu laternæ trāslucido factis. Fœtus intra. xlv. diē peragitˀ. Fit in fauis q̃busdā qui uocatˀ clerus amaræ duricia cæræ: cum fœtum inde nō eduxere morbo aut ignauia: aut in fœcunditate naturali. Hic est abortus apum. Protinus aūt educti operātur quadā disciplina cū matribus. Regēq; iuuenē æqualis turba comitatˀ. Reges plures incohātur ne desint. Postea ex eis soboles cū adulta eē cœpit concordi suffragio teterrimos necant: ne distrahāt agmina. Duo āt genera eoꝝ: melior niger uariusq;. Omnibus forma semp egregia: & duplo q̃ cæteris maior: Pēnæ breuiores: crura recta: ingressus celsior. In fronte macula quodā diademate candicans. Multum etiā nitore a uulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. Cap. xvii.

QVærat nunc aliquis unus ne Hercules fuerit: & quod Liberi patris sepulchrū: & reliqua uetustatis situ obruta: Ecce in re parua uillisq; nostris annexa: cuius assidua copia est: non constat inter auctores. Rex nullum ne solus habeat aculeū maiestate tantum armatus: an dederit eū quidē natura: sed usum esse tantū negauerit. Illud cōstat īperatorē aculeo nō uti. Mira plebeii circa eum obedientia: cū procedit una est. Totum examen circa eū cōglobatur: cingit: ptegit: cerni nō patitur. Reliquo tpe cū populus in labore est: ipse opera intus circuit similis exhortāti: solus imunis. Circa eū satellites quidā lictoresq; assidua custodiētes auctoritate. Procedit foras nō nisi migraturo examie. Id multo intelligitˀ antea liquor diebus murmure intus strepente apparatus indicio diē tēpestiuū eligētiū. Si quis alam ei detrucent

Tetralicen
Sisaram

Emero thymo est
Aristotelis
apportari

Deterrimos
Nigro uarius

alam ei detruncet: non fugiet examē. Cum pcessere se quæq; proximam illi cupit esse: & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant. Validius fatigatum ex toto portāt. Si qua lassatus deficit: aut forte aberrauit: odore psequuntur. Vbicunq; ille consedit: ibi cunctaꝵ castra sunt. Tunc ostenta faciūt priuata ac publica una dependente in domibus templis ue sæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Platonis: tūc etiam suauitatem illam prædulcis eloqui portendētes. Sedere in castris ducis Drusi imperatoris cum prosperrime pugnatum apud arbalonem est: haud quaq̄ perpetua aruspicū cōiectura qui diꝵ id ostentū existimant. Sēper duce prehēso totū tenetur agmen. Amisso dilabitur: migrātq; ad alios. Esse utiq; sine rege non possunt. Inuitæ autē interimunt eos cum plures fuere: potiusq; nascentium domos diruunt. si prouent9 desperaťtunc & fucos abigunt. Quāq̄ de iis uideo dubitari. pprīumq; iis genus esse aliquos existimare. Sicut furib9 grādissimis iter illas: sed nigris: lataq; aluo. Ita appellatis qa furtim deuorent mella. Certum est ab apibus fucos interfici. Vtiq; regem non habent. Sed quō sine aculeo nascantur in quæstione est. Humido uere melior fœtus: sicco mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus: impetum in pximas faciunt rapinæ pposito. At illæ contra dirigunt aciem: & si custos adsit alterutra pars quē suis fauere sentit non appetit eum. Et aliis quoq; sæpe dimicant causis: easq; acies contrarias duo imperatores instruunt. Maxima rixa: & inconuehendis floribus exorta: & suos quibusq; euocātibus. Quę dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutitur. Reconciliant̄ uero lacte uel aqua mulsa.

Diruunt

De genere apum: & quæ inimica apibus. Cap. xviii.

Apes sunt & rusticæ siluestresq;: horridæ aspectu: multo iracūdiores: sed opere ac labore præstātes. Vrbanorum duo genera. Optimæ breues: uariæq;: & in rotunditatem cōpactiles. Deteriores lōgæ: & quibus similitudo uespaꝵ: etiānum deterrimæ ex iis pilosæ. In ponto sunt quædam albæ: quæ bis in mēse mella faciunt. Circa thermodōtē autē fluuium duo genera. Aliaꝵ quæ ī arborib9 mellificant. Aliarum quæ sub terra: triplici cæraꝵ ordine uberrimi puentus. Aculeū apibus natura dedit uentri consertum: ad unum ictum hoc īfixo. Quidam eas statim emori putant. Aliq nō nisi ī tātum adacto: ut intestinū sæpe assequatur. Sed fucos postea esse: nec mella facere uelut castratis uirib9. Paríterq; & nocere & prodesse: dein desinere. Est ī exēplis equos ab iis occisos. Odere fœdos odores: pcul fugiunt: sed & infectos. Itaq; unguēta redolentes īfestant. Ipsæ plurimorum aīalium īiuriis obnoxię. Impugnāt eas naturæ eiusdē degeneres uespæ atq; carbrones: & e culicum genere qui uocant̄ muliones. Populant̄ hirūdines & quædā aliæ aures. Insidiant̄ aquātibus ranæ: quæ maxima earum est opatio: tum cū sobolē faciunt. Nec eæ tātum quæ stagna riuosq; obsidēt: ueꝵ & rubetæ ueniunt ultro: ad repētesq; floribus optas sufflant: ab hoc spatio puolant: cōfectimq; abripiunt̄. Nec sentire ictus apum ranæ tradunt̄. Inimicæ & oues: difficile se a lanis eaꝵ explicātibus. Cancroꝵ etiā odore si quis iuxta coquat exanimātur Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eoꝵ tristicia torpens. Et cum ante fores ī teporē solis pmotis aliæ cibos ministrant. Cum defunctas pgerunt. Funerantiumq; more comitant̄ exequias. Rege hac peste cōsumpto mœret plebs ignauo dolore. Non cibos cōuehunt. Non procedunt. Tristi tātū murmure glomerant̄ circa corpus eius. Subtrahit̄ itaq; deducta multitudine: alias spectantes exanimem luctum non minuunt. Tunc quoq; ni subueniat̄: fame moriunt̄. Hylaritate igit̄ & nitore sanitas æstimat̄.

Foribus

De morbis apum. Cap. xix.

Sunt & apis morbi cum fauos nō explent: cleron uocant: Idē blapsigoniam si fœtum non peragāt. Inimica & echo est resultanti ī sono: q̄ pauidas alterno pulsat ictu: Inimica & nebula. Aranei quoq; uel maxime hostiles cū pualuere ut intexant: enecāt alueos. Papilio etiam ignauus & inhonoratus luminibus accensis aduolans pestifer: nec uno modo. Nā & ipse cæras depascitur: & relinquit excrementa quibus teredines gignunt̄. Filis etiā araneus quacunq; incesserit alaꝵ maxime lanugines obtexit: Nascunt̄ & in ipso ligno teredines quæ cæras pcipue appetunt. Infestat & auiditas pastus nimia florum satietate uerno maxime tpe aluo cita. Oleo quidē nō apes tantum: sed oīa insecta exanimantur: præcipue si capite uncto in sole ponant̄. Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi cās: quū sensere eximi mella auide uorātes. Cætero præparcæ: & quæ alioquin prodigas atq; edaces non secus ac pigras & ignauas perturbent. Nocent & sua mella ipsis illitæq; ab aduersa parte moriuntur: tot hostibus: tot casibus: & quota portione eorum cōmemorata: tam munificum animal expositum est. Remedia dicemus suis locis. Nunc enim sermo de natura est.

De continendis apibus: & quomodo reparentur. Cap. xx.

Gaudent plausu atq; tinnitu æris: eoq; conuocantur. Quo manifestum auditus quoq; inesse sensum. Effecto opere: educto fœtu: functæ munere omni: exercitationē tum solēnem habēt. Spatiataeq; in aperto: & in altū datæ: gyris uolatu editis tum demum ad cibū redeunt. Vita eis lōgissima: ut prospere inimica ac fortuita cedant: septenis annis uniuersa. Alueos nunq̄ ultra. x. annos durasse proditur. Sunt qui mortuas: si intra tectum hyeme seruentur: deinde sole uerno torreātur: ac ficulneo cinere toto die foueātur: putent reuiuiscere. In totū uero amissas repari uētribus bubulis recentibus

cum fimo obrutis. Virgilius iuuencorum corpore exaĩato: sicut equorũ uespas atq; crabrones: sicut asinorum scarabeos mutante natura ex aliis quædã in alia. Sed hoꝝ omniũ coitus cernuntur. Et tamen in fœtu eadẽ ꝑpe natura quæ apibus.

De uespis & crabronibus. Cap. xxi

VEspæ in sublimi e luto nidos faciunt & in iis cæras. Crabrones cauernis ac sub terra. Et horum omnium sexangulæ cellæ: cætera autem cortice & arenæ fœtus & ipsæ inæqualis ut barbarus: alius euolat & alius in est: alius in uermiculo. Et autũno non uerno oĩa ea. Plenilunio maxime crescũt. Vespæ quæ ichneumones uocantur sunt autem minores q̃ aliæ unum unum genus ex araneis perimunt phalangium appellatum: & in nidos suos ferunt: deinde illinũt. Et ex iis incubãdo suum genus ꝓcreant. Præterea omnes carne uescunt contraq̃ apes: quæ nullum corpus attingunt. Sed uespæ muscas grandiores uenantur: & amputato iis capite reliquũ corpus auferunt. Crabronũ siluestres in arborũ cauernis degunt. Hyeme ut cętera insecta conduntur. Vita bimatũ non transit. Ictus eorum haud temere sine febri non est: Auctores sunt ternouenis punctis interfici hoĩem. Aliorũ qui mitiores uidentur duo genera. Opifices minores corpore: qui moriuntur hyeme. Matres quæ biennio durant: ii & clementes. Nidos uere faciunt fere quadrifores: in quibus opifices generentur. Iis educatis alios deinde nidos maiores fingunt in quibus matres futuras producant. Iam tunc opifices funguntur munere: & pascũt eas. Latior matrum species: dubiũq; an habeant aculeos quia non egrediunt. Et his sunt sui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemẽ decidere aculeos. Nec crabronum autem nec uespaꝝ generi reges aut examina. subinde renouatur multitudo sobole.

De bombycibus: & bõbyli: & necydalo: & quis primus bombicinã uestem inuenerit. Cap. xxii.

QVartũ inter hæc genus est bombicũ in assyria proueniẽs magis q̃ supradicta. Nidos luto fingunt salis specie applicatos lapidi: tanta duritia: ut spiculis perforari uix possint. In iis & cæteras largius q̃ apes faciunt: deinde maiorẽ uermiculũ. Et alia hoꝝ origo e grandiore uermiculo: gemina ꝓtendens sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde quod uocat bombylis: ex ea necydalus. Ex hoc in sex mensibus bombices. Telas araneoꝝ modo texunt ad uestẽ usumq; fœminaꝝ: quæ bõbicina appellat. Prima eas retorqueri: rursusq; texere inuenit in Ceo mulier Pamphile Platis filia nõ fraudanda gloria excogitatæ rationis: ut denudet fœminam uestis bombicina.

De bombice coa. Cap. xxiii.

ET in coinsula nasci traduntur cupressi: terebinthi: fraxini. Quercus florẽ hymbrib9 decussum terræ halitu animante. Fieri aũt p̃io papiliones paruos nudosq;. Mox frigoꝝ impatiẽtia uillis inhorrescere: & aduersus hyemẽ tunicas sibi instaurare densas: pedũ asperitate redente folioꝝ lanuginẽ in uellera. Hãc ab his quoq; cogi subigiq; unguiũ carminatiõe. Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine. Postea apprehẽsam corpi inuolui nido uolubili. Tũc ab hoĩe tolli: fictilibusq; uasis tepore & furfurũ esca nutriri. Atq; ita subnasci sui generis plumas: quibus uestitos ad alia pensa dimitti. Quæ uero capta sit lanificia humore lẽtescere more ceræ: mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has uestes etiam uiros leuitate usurpare propter onera æstiua in tantũ a lorica gerẽda discessere mores: ut oneri sint etiam uestes. Assyria tamen bombice adhuc fœminis cedimus.

De araneis: & generatione eorum. Cap. xxiiii.

Assultim

ARaneoꝝ his nõ absurde iungat natura: digna uel præcipue admiratiõe. Plura ãt hoꝝ sunt genera: nec dictu necessaria in tãta notitia. Phalãgia ex iis appellãtur: quoꝝ noxii morsus: corp9 exiguũ: uarium: acuminatũ: adsaltũ ingredientium. Altera eoꝝ species nigri prioribus cruribus longissimis. Oĩbus internodia terna in cruribus Lupoꝝ noĩe. Minimi nõ texunt: Maiores ĩ terra cauernaꝝ exigua uestibula præpandunt. Tertiũ eorundẽ genus erudita opatione cõspicuũ. Ordit telas: tãtiq; operis materiæ uterus eius sufficit: siue ita corrupta alui natura statuto tpe (ut Democrito placet) siue est intus quædã lanigera fertilitas: tam moderato ungue: tam tareti filo: & tam æquali deducit stamina ipso se pondere usus. Texere a medio incipit circinato orbe sub tegmina adnectẽs maculasq; paribus semper interuallis: sed subinde crescentibus ex angusto dilatans indissolubili nodo implicat. Quãta arte celant pedicas scutulato rete ad capiendas muscas circa grassantes? q̃ non ad hoc uidetur pertinere crebra tapexitas telæ: & quadam politura artis ipsa per se tenax ratio textrinæ? q̃ laxus afflatus ad nõ respuenda quæ ueniant? sinus derelicto laxo prætenti summa parte: ut arbitrari liceat illa quæ difficile cernuntur. atque ut in plagis lineæ offensę præcipitantur in sinum. Specus ipsæ qua concameratæ architectura? & contra frigora quanto uillosior? q̃ remotus a medio: aliudq; agenti similis: iclusus uero sic: ut sit: necne intus aliquis cerni nõ possit. Age firmitas quanta irrũpentibus uentis: qua puluerum mole degrauante. Latitudo telæ sæpe inter duas arbores: cum exercet artem & dixit texere. Longitudo fili a culmine: ac rursus a terra per illud ipsum uelut reciprocatio: subitq; pariter ac fila deducit. Cum uero captura incidit q̃ uigilans & paratus ad cursum. Licet extrema hæreat plaga semper in mediũ currit: ex quo sic maxime totũ concutiẽdo iplicet. Scissa protinus reficit ad politurã sartiens. Nãq; & lacertarũ catulos uenantur. Hos

Cribrara pexitas

tur. Hos primum tela inuoluentes: & tunc demū labra utraq; morsu apprehendētes amphitheatrali spe
ctaculo cum cōtingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe incremento amniū futuro telas suas altius tollūt.
Iidem sereno non texunt: nubilo texūt. Ideoq; multæ araneæ hymbrium signa sunt. Fœminā putant esse
quæ texat: marem qui uenat̄. Ita paria fieri merita. Coniugio aranei conueniūt clunibus. Pariunt uermi-
culos ouis similes. Nā nec differri hoꝝ genitura pōt: quoniā insectoꝝ uix ulla alia narratio est. Pariunt
aūt oua ea in telas expansa: quia saliunt: atq; ita emittunt. Phalangius tantū in ipso specu icubat magno
numero. Qui ut emerserit matrē consumit: sæpe & patrē. Adiuuat. n. incubare. Pariunt aūt trecētos. Cæ
teræ pauciores. Et incubant triduo. Consumantur aranei quater septenis diebus.

Incubatu

De scorpionibus. Cap. xxv.

SImiliter his & scorpiões terrestres: uermiculos ouoꝝ specie pariūt: similiterq; perimūt. Pestis
iportuna ueneni serpentium: nisi quod grauiore supplicio lenta per triduū morte conficiunt.
Virginibus lœtali semper ictu: & fœminis fere in totum. Viris aūt in matutino exeuntes ca-
uis priusq̄ aliquo fortuito ictu ieiunum egerant uenenū. Semper cauda in ictu est: nulloq; momēto me
ditari cessat: nequando desit occasioni. Ferit obliquo ictu & inflexu. Venenum ab iis candidum fundi.
Apollodorus auctor est in nouē genera descriptis per colores maxime superuacuos: quoniā nō ē scire
quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibusdam aculeos esse: maresq; sæuissimos. Nam coitū iis
tribuit. Intelligi autē gracilitate & longitudine. Venenū oībus medio die cum incandueré solis ardorib9
Itemq; cum sitiunt inexplebiles potu constat & septena caudæ internodia sæuiora esse. Pluribus. n. sena
sunt. Hoc malum africæ uolucræ etiā austri faciunt: pandētibus brachia ut remigia subleuantes. Appol
lodorus idē plane quibusdā inesse pennas tradit. Sæpe psylli q reliquaꝝ uenena terraꝝ inuchentes quæ
stus sui cā pegrinis malis ipleuere italiā. Hos quoq; iportare conati sūt. Sed uiuere itra siculi cæli regio
nē non potuere. Visunt̄ tamen aliquando in italia: sed inocui: multisq; aliis in locis: ut circa farum ægy-
pto. In scythia interimunt etiā sues: alioquin uiuaciores cōtra uenena talia. Nigras qdē celerius si i aquā
se immerserint. Hoī icto putat̄ eē remedio ipsoꝝ cinis potus in uino: aut oleo mersus. Magnā aduersita
tē cū stellionibus putant esse: innocuos dūtaxat iis: qui & ipsi carent sanguine lacertaꝝ figura. Atq; scor
piones i totū nulli nocere: quibus nō sit sanguis. Quidā & ab ipsis fœtum deuorari arbitrant̄. Vnū mō
relinqui solertissimū: & qui se ipsius matris clunibus imponendo tutus & a cauda & a morsu loco fiat.
Hunc esse reliquoꝝ ultorem: qui postremo genitores conficiat superne. pariuntur autem undeni.

De stellionibus. Cap. xxvi.

CHameleonum stelliones quodāmodo naturā habēt: rore tm̄ uiuentes: præterq; araneis. Simi
lis cicadis uita: quarum duo genera. Minores quæ primæ ꝓueniunt: quæq; sunt mutæ: & nouis
sime pereunt. Sunt autem multæ. sequens uolatu rara. Quæ canunt uocant̄ achetæ: & quæ mi
nores ex iis sunt. Tettigoniæ. Sed illæ magis canore. Mares cantant in utroq; genere. Fœminæ silēt. Gen
tes uescuntur iis ad orientem: etiam parthiopibus abundantibus. Ante coitum mares præferūt: a coitu
fœminas: ouis earū corruptis quæ sunt cādida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso: qua excauāt
fœturæ locū i terra. Fit primo uermiculus. Dein ex eo quæ uocat̄ tettigometra: cuius cortice rupto circa
solstitia euolent: noctu semper. Primū nigræ atq; duræ. Vnū hoc ex iis quæ uiuunt & sine ore est. Pro eo
quiddā aculeatū linguis simile. Et hoc iu pectore: quo rorē lābunt. Pectus ipsum fistulosū. Hoc canunt
achetæ ut diximus. De cætero i uentre nihil est. Excitatæ cū subuolant humorē reddunt: quod solū argu
mentū est rore easdē ali. Iisdem solis nullum ad excrementa corporis foramē. Oculis tam hebetes: ut si
quis digytū cōtrahens ac remittēs iis appropinquet: transeāt uelut i folia. Quidā duo alia genera faciūt
earum. Surculariam quæ fit grandior: frumentariam quam alii auenariā uocant. Apparet enim simul
cum frumentis arescentibus.

De cicadis. Cap. xxvii.

CIcadæ non nascuntur in raritate arboꝝ. Idcirco sūt cyrenis circa oppidū: nec in campis nec in
frigidis aut umbrosis nemoribus. Est quædam & iis locorum differentia. In milesia regione pa
ucis sūt locis. Sed i cephalenia amnis quidā penuriā eaꝝ & copiā dirimit. At in Rhegino agro
silent oēs. Vltra flumen in locris canunt. Pennarium illis natura quæ apibus: sed pro corpore amplior.

De pēnis insectoꝝ: & scarabeis & reliquis scarabeoꝝ generibus. Cap. xxviii.

INsectoꝝ quædam binas gerūt pennas ut muscæ: quædā quaternas ut apes. Mēbranis ut cica
dæ uolant. Quaternas habent quæ aculeis in aluo armant̄. Nullū cui tælum in ore: pluribus q̄
binis aduolat pennis. Illis enim ultionis causa datum: & his auiditatis. Nullis eoꝝ pēnæ reuiui
scunt auulsæ. Nullum cui aculeus in aluo bipenne est. Quibusdam pennarū tutelæ crusta supuenit ut
scarabeis. Quorū tenuior fragiliorq; penna: iis negatus aculeus. Sed in quodā genere eoꝝ grādi cornua
prælonga bisulis dētata forcipibus in cacumine cū libuit ad morsum coeūtibus. Infantū remediis etiam
ex ceruice suspendunt̄. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eoꝝ genus qui e fimo ingentis pilas
auersi pedibus uolutant: paruosq; in iis cōtra rigorē hyemis uermiculos fœtus sui nidulant̄. Volitāt alii

magno cum murmure aut mugitu. Alii focos & prata crebris foraminibus excauant nocturno stridore uocales. Lucent ignium mõ noctu laterũ & clunium colore lampyrides: nunc pẽnarũ hiatu refulgentes: nunc uero cõpressu obumbratæ non ante matura pabula aut post defecta cõspicuæ. Ecõtrario tenebrarũ alumnæ blatæ uitã lucẽq; fugiunt in balneis maxime humido uapore prognatæ. Fodiunt ex eodem genere rutuli atq; prægrandes scarabei tellurẽ aridã: fauosq; paruæ & fistulosæ modo spõgiæ medicato melle fingunt. In thraciæ partibus iuxta olinthũ locus est paruus: in quo unũ hoc aĩal examinat᷑: ob hoc cantharolethrus appellatus. Pennæ insectis oĩbus sine scissura: nulli cauda sine scorpioni. Hic eorum solus: & brachia habet: & in cauda spiculum. Reliquorũ quibusdã aculeus ĩ ore ut asilo: siue tabanũ dici placet Item culicibus & quibusdã muscis. Oĩbus ãt his ĩ ore & pro lingua sunt hi aculei. quibusdã hebetes: neq; ad punctũ: sed ad suctum: ut muscarũ generi: in quo lingua euidens fistula est. Nec sunt talibus dentes. Aliis cornicula ante oculos prætendũtur ignauia ut papilionibus. Quædam insecta carent pẽnis: ut scolopendræ. Insectorũ pedes quibus sunt in obliquum mouẽtur. Quorundã extremi longiores foris curuãtur: ut locustis.

Pyrolapides aristotel.

De locustis. Cap. xxix.

HAe pariũt in terra demisso spinæ caule oua condẽsa autũni tpe. Ea durãt hyeme sub terra. Sub sequẽti anno exitu ueris emittunt paruas nigrãtes & sine cruribus: pẽnisq; reptãtes. Itaq; uernis aquis intereunt oua: sicco uere maior ꝓuentus. Alii duplicẽ earũ fœtũ: geminũq; exitum tradũt Vergiliarũ exortu parere: deinde ad canis ortũ obire: & alias renasci. Quidã arcturi occasu renasci. Mori matres cũ pepererint certum est uermiculo statim circa fauces inascẽte: qui eas strangulat. Eodẽ tpe mares obeunt. Tam friuola ratione moriẽtes serpentẽ (cum libuit) necant singulæ faucibus eius apprehensis mordicus. Non nascunt᷑ nisi in planis & rimosis locis. In india ternũ pedum longitudinis esse traduntur: cruribus & femorib⁹ serrarũ usum præbẽtes cum maruerint. Est & alius earũ obitus. Gregatim sublatæ uento in maria aut stagna decidũt. Forte hoc casuq; euenit nõ ut prisci existimauere: madefactis nocturno humore alis. Iidem quippe noctibus non uolare eas ꝓ frigora tradiderunt. Ignari etiam longinqua maria ab iis transiri continuata plurium dierũ profectione. Quod maxime miremur: famem quoq;: quam ꝓ externa pabula petiere: sciunt ĩminere. Ac deorũ iræ pestis ea intelligit᷑. Nãq; & grandiores cernunt᷑ & tanto uolant pennarũ stridore: ut aliæ alites credãtur: solẽq; obũbrent: solicite suspectãtibus populis: ne suas operiant terras. Sufficiunt quippe uires: & tanq̃ parum sit maria transire: ĩmensos permeant tractus: diraq; messibus contegunt nube: multa contactu adurentes. Oĩa uero morsu erodentes: & fores quoq; tectorũ. Italiã ex africa magna cohorte ĩfestant: sæpe populo ad sibyllina coacto remedia cõfugere inopiæ metu. In cyrenaica regione lex est ter anno debellandi eas: Primo oua obterendo: deĩde fœtum: postremo adultas. Desertoris pœna in eum qui cessauerit. Et in lemno insula certa mensura ꝓfinita est: quã singuli enecatarũ ad magistratus referant. Gracculos quoq; ob id colunt aduerso uolatu occurrẽtes earum exitio. Necari & in syria militari ĩperio coguntur. Tot orbis partibus uagatur id malum. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earũ proficisci ab occipitio uidetur. Eo loco ĩ cõmissura scapularũ habere q̃si dentes existimant᷑: eosq; inter se terendo stridorem edere: circa duo æquinoctia maxime: sicut cicadæ circa solstitium. Coitus locustarum qui & insectorum omnium: quæ coeũt: marẽ portãte fœmina in eũ fœminarũ ultimo caudæ reflexo tardoq; digressu. Minores autem in omni hoc genere fœminis mares.

De formicis nostratibus. Cap. xxx.

PLurima insectorũ uermiculum gignũt. Nã & formicæ similẽ ouis Vere: & hæ: ut apes cõicantes laborẽ. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ cõdunt. At si quis cõparet onera corpibus earũ: fateat᷑ nullis portione uires esse maiores. Gerunt ea morsu. Maiora auersæ postremis pedibus moliunt᷑ humeris obnixæ. Et iis respu. ratio: memoria: cura. Semina arrosa condũt: ne rursus in fruges: exeant e terra. Maiora ad introitũ diuidunt. Madefacta hymbre ꝓferũt: atq; siccant. Operant᷑ & noctu plena luna. Eædem interlunio cessant. Iam in ope qui labor? quæ sedulitas? Et quoniã ex diuerso conuehunt altera alterius ignara: ut signa inuicem recognoscant: certi dies ad recognitionẽ mutuã nũdinis dãtur. Quæ tunc earũ concursatio? q̃ diligens. Cum obuiis quædam collocutio atq; percõtatio? Silices itinere earũ attritos uidemus: & in opere semitã factam: ne quis dubitet qualibet in re quid possit quãtulacũq; sedulitas. Sepeliunt᷑ inter se uiuentiũ solæ. præter hominem. Non sunt in sicilia pennatæ.

De Indicis. Cap. xxxi.

INdicæ formicæ cornua erythris in æde Herculis fixa miraculo fuere. Aurũ ex cauernis egerũt terræ in regiõe septẽtrionaliũ idorũ: qui dardæ uocant᷑. Ipsis color feliũ. Magnitudo ægyptiliporũ. Erutũ hoc ab iis tpe hyberno indi furant᷑ æstiuo feruore: conditis ꝓ uaparẽ ĩ cuniculis formicis: quæ tamen odore sollicitatæ prouolant crebroq; lacerãt. quis præ uelocibus camelis fugientes Tanta pernicitas feritasq; est cum amore auri.

De diuersitate insectorum. Cap. xxxii.

MVlta aũt insecta & aliter nascuntur. Atq; asilus in primis ex rore: Insidet hic raphani folio primo uere: & spissatus sole in magnitudinem milii cogit᷑. Inde oritur uermiculus paruus: & triduo mox.

duo mox eruca: quæ adiectis diebus crescit immobilis duro cortice ad tactum mouetur aranei. Hæc eruca quam chrysalidem appellant: rupto deinde cortice uolat papilio.

Araneæ

De animalibus in ligno & ex ligno nascentibus. Cap. xxxiii.

SIc quædã ex hymbre generãtur in terra: quædã & in ligno. Nec enim & cossi tãtum in eo: sed etiã tabani ex eo nascunt: & alia ubicunq; humor est nimius. Sic intra hoiem tineæ tricenum pedum: aliquãdo & pluriũ longitudine: iam in carne exanimi uiuentiũ quoq; hoium capillo. Qua fœditate & sylla dictator & Alcman ex clarissimis græciæ poetis obiere. Hoc quidem & aues infestat. Phasianas uero interimit: nisi puluerantes sese. Pilos habentium asinum tantũ immunem hoc malo credunt: & oues. Giguntur autẽ ex uestis genere: præcipue lanicio interẽptarũ a lupis ouiũ. Aquas quoq; quasdam quibus lauamur fertiliores eius generis inuenio apud auctores. Quippe cum & ceræ hoc gignant: quod animalium minimũ existimatur. Alia rursus generantur sordibus aridi soli: posteriorũ crurum lasciuia petauri & auris. Alia puluere humido in cauernis uolucria.

Petaurista rum

De animali cui cibi exitus non est. Cap. xxxiiii.

ESt animal eiusdem temporis infixo semp sanguini capite uiuens: atq; ita intumescens: unum animalium cui cibi non sit exitus: cũ nimia dehiscit sacietate alimento ipso moriens. Nunq̃ in iumẽtis gignit: in bubus frequẽs: in canibus aliquando: in quibus oĩa. In ouibus & in capris hoc solũ Aeque est mira sanguinis & hirũdinum generi in palustri aqua sitis. Nãq; & hæ toto capite conduntur. est & uolucre canibus peculiare suum malum: aures maxime lancinans: quæ defendi morsu nõ queunt.

Turpitudinis

De tineis & culicibus & diuersitate earum. Cap. xxxv.

IDem puluis in lanis & ueste tineas creat: præcipue si araneus una includat. Sitit. n. & omnem humorẽ absorbens: ariditatẽ ampliat. Hoc & in chartis nascit. Est earũ genus tunicas suas trahentium: quo cocleæ mõ. Sed horũ pedes cernunt. Spoliatæ expirãt. Si accreuere faciunt chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cantharides uermiculi ficorũ & pyri: & peuces: & cynachantæ: & rosæ. Venenum hoc remedia secũ habet. Alæ medent. quibus demptis lœtale est. Rursus alia genera culicum acescens natura gignit. Quippe cũ & in niue candidi repiant: & uetustiores uermiculi in media quidẽ altitudine rutili. Nam & ipsa nix uetustate rubescit. Hirti pilis: grandiores torpentesq;.

De pyrali siue pyrausta. Cap. xxxvi.

FIgnit aliqua & contrariũ natura elementum. Siquidẽ in cypri ærariis fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis uolat pẽnatum quadrupes appellatur pyralis a quibusdam pyrausta. Quãdiu est in igne uiuit. Cum euasit longiore pabulo uolatu tunc moritur. Hypanis fluuius in põto circa solstitium defert acinorũ effigie tenues mẽbranas: quibus erumpit uolucris quadrupes supradictæ modo: nec ultra diẽ uiuit: unde hemerobion uocat. Reliquis talium ab initio ad finẽ septenarii sunt numeri. Culici & uermiculo tersepteni. Corpus parientibus quater septeni. Mutationes: & in alias figuras transitus trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex iis pẽnata autumno fere moriuntur. Tabani quidem etiam cæcitate. Muscis humore exaiatis: si cinere condantur redit uita.

Pyrotus

Hystoria naturæ animalium per singula mẽbra. Cap. xxxvii.

ITaq; nunc per singulas partes corporis præter iam dictas mẽbratim tractetur historia. Caput habẽt cuncta quæ sanguinẽ. In capite paucis aĩalium nisi uolucrib9 apices: diuersi quidem generis. Phœnici plumarũ serie medio eo exeunte alio. Pauonibus crinitis arbusculis: Stymphalidæ cirro. Phasianæ corniculis. Præterea parco. At quæ ab illo galerita appellata quondã. Postea gallico uocabulo etiã legioni nomẽ dederat a lauda. Diximus & cui plicatilẽ cristã dedisset natura per mediũ caput a rostro residentẽ. Et fulicarũ generi dedit cirros: pico quoq; martio & grui balearicæ. Sed spectatissimum insigne gallinaceis corpore cõserratum: nec carnẽ id eẽ: nec cartilaginẽ. nec callum iure dixerim9 uerum peculiare. Draconum. n. cristas qui uiderit nõ repitur. Cornua multis quidẽ & aquatiliũ & marinorum: & serpẽtium uariis data sunt modis. Sed quæ iure cornua intelligãtur quadrupedi tãtum generi Actconẽ. n. & Cippum etiam in latina hystoria fabulosos reor. Nec alibi maior lasciuia naturæ lusit animalium armis. Sparsit hæc in ramis: ut ceruorũ. Aliis simplicia tribuit ut in eodẽ genere subulonibus ex argumento dictis. Aliorũ finxit in palmas: digytosq; emisit ex iis: unde platycerotas uocãt. Dedit ramosa capreis: sed parua: nec fecit decidua. Conuoluta in anfractum arietum generi: ceu cestus daret: infesta tauris. In hoc quidẽ genere & fœminis tribuit. In multis tantum maribus. Rupicapris in dorsum adunca. Damis in aduersum. Erecta ãt rugarũ ambitu contorta & in leue fastigium exacuta: ut lyras diceres strepsiceroti: quẽ addacem africa appellat. Mobilia eadem: ut aures: phrygiæ armentis: Troglodytarũ: in terrã directa: qua de cã obliqua ceruice pascũtur: Aliis singula: & hæc medio capite: aut narib9 ut diximus. Iã q̃ aliis ad incursum robusta: aliis ad ictũ: Aliis adunca. Aliis redunca: aliis ad iactũ plurib9 modis: supina: cõuersa: cõnexa: oĩa in mucronẽ migrãtia. In quodã genere ꝓ manib9 ad scabendũ corp9. Cochleis ad ꝑtẽtandũ iter. In corpe cornua hęc sicut cerastis aliqñ & singula. Cochleis semp bina: & ut prętẽ

Paro

dantur:ac reſiliant. Vrorum cornibus barbari ſeptẽtrionales potãt:urnaſq; binas capitis unius cornua
implent. Alii præfixa his pila cuſpidant:Apud nos in lamina ſecta tranſlucẽt:atq; etiam lumen incluſũ
latius fundunt:multaſq; alias ad delicias conferuntur:nunc tincta.nunc ſublita:nunc quæ ceroſtrota pi
cturæ genere dicuntur. Omnibus autem caua:& in mucrone demum concreta ſũt. Ceruis tantũ ſolida:
& omnibus annis decidua. Boũ attritis ungulis cornua ungendo aruina medent᷑ agricolæ. Adeo ſequax
natura eſt:ut in ipſis uiuentium corporibus ſeruenti cæra flectantur:atq; inciſa naſcentiũ in diuerſas par
tes torqueantur.ut ſingulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœminis plurumq; ſunt ut ĩ pecore. Mul
tis ouium nulla:nec ceruarũ:nec quibus multifidi pedes:nec ſolidipedũ ulli:excepto aſino ĩdico: q uno
armatus eſt cornu. Biſulcis bina tribuit. Nulli qui ſuperne primores habent dentes. Qui putant eos in
cornua abſumi facile coarguũtur ceruarum natura:quæ neq; dentes habent:ut neq; nares:nec tamẽ cor
nua. Cæterorũ oſſibus adhærent. Ceruorum tantum cutibus enaſcuntur:Capita piſcibus portione cor-
porum maxima:fortaſſis ut mergantur. Oſtrearum generi nulla:nec ſpongiis:nec aliis fere: quibus ſo-
lus ex ſenſibus tactus eſt. Quibuſdam indiſcretum caput eſt ut cancris. In capite cunctorũ animaliũ ho
mini plurimus pilus iam quidem promiſcue maribus ac fœminis. Apud intonſas utiq; gentes atq; etiã
nomina ex ęo capillatis alpiũ incolis galliæ comatæ:ut tamen ſit aliqua in hoc terrarũ differentia. Quip
pe miconii carentes eo gignuntur:ſicut in cauno lienoſi. Et quædam aĩaliũ naturaliter caluent.ſicut ſtru
tiocameli & corui aquatici:quibus apud græcos nomen eſt inde. Defluuium eorum in muliere rarum.
In ſpadonibus non uiſum. Nec in ullo ante ueneris uſum. Nec infra cerebrum:aut infra uerticẽ: aut cir-
ca tempora:atq; aures. Caluitium uni tantum aĩalium homini: præterq̃ ĩnatum . Canicies homini tã-
tum & equis:ſed homini ſemper a priori parte capitis tum deinde ab auerſa. Vertices bini homini tantũ
Aliquibus capitis oſſa plana:tenuia.ſine medullis: ſerratis pectinatim ſtructa compagibus. Perfracta
non queunt ſolidari:Sed exempta modice non ſunt lœtalia inuicem eorum ſuccedente corporea cicatri
ce. Infirmiſſima eſſe urſis:duriſſima pſitacis ſuo diximus loco. Cerebrum omnia habent animalia: quæ
ſanginem. Aeque & in mari quæ mollia appellauimus:q̃uis careant ſanguine:ut polypi. Sed homo por
tione maximum & humidiſſimum:omniumq; uiſcerum frigidiſſimum:duabus ſupra ſubterq; mẽbra-
nis uelatum:quarum alterutram rumpi mortiferum ẽ. Cætero uiri q̃ fœmine maius. Hominibꝰ hoc ſi-
ne ſanguine:ſine uenis:& reliquis ſine pingui. Aliud eſſe q̃ medullam eruditi docent:quoniam coquen-
do dureſcat. Omnium cerebro medio inſunt oſſicula parua. Vni hominum in infantia palpitat: nec ro-
boratur ante primum ſermonis exordium. Hoc eſt uiſcerum excelſiſſimũ:proximumq; cælo capitis: ſi-
ne carne:ſine cruore:ſine ſordibus. Hic habet ſenſuum arcem. Huc uenarum oĩs a corde uis tendit. Hic
definit. Hic culmen altiſſimũ. Hic mẽtis eſt regimẽ. Oĩum aũt aĩaliũ in priora pronũ:quia & ſenſus an
te nos tendunt. Ab eo proficiſcitur ſomnus . Hic capitis nutatio. Quæ cerebrũ non habent non dormi-
unt. Ceruis in capite ineſſe uermiculi ſub linguæ inanitate & circa articulum qua caput iungit᷑ humero
numero.xx. ꝓdunt᷑. Aures hoĩ tantum ĩmobiles. Ab iis Flaccoꝝ cognomina. Nec in alia parte fœmi-
nis maius ĩpendiũ margaritis dependẽtibus. In oriente quidẽ & uiris auꝝ geſtare ęo loci decꝰ exiſtimat᷑.
Animaliũ aliis maiores:aliis minores. Ceruis tãtũ ſciſſæ:aut uelut diuiſe. Soricibus piloſæ. Sed aliquæ
oĩbus aĩal dũtaxat generantibus:excepto uitulo marino atq; delphino & quæ cartilaginea appellauimꝰ
& uiperis. Hæ cauernas tantũ habent auriũ loco:præter cartilaginea & delphinũ:quẽ tamẽ audire ma-
nifeſtũ eſt. Nã & cãtu mulcent᷑:& capiunt᷑ attoniti ſono. Quo nã modo audiant:mirũ. Iidẽ nec olfatꝰ
ueſtigia habent:cum olfaciant ſagaciſſime. Pẽnatoꝝ aĩaliũ buboni tantũ & oto plumæ uelut aures. Cæ
teris cauernæ ad auditum. Simili modo ſquamigeris atq; ſerpentibus. In equis & oĩum iumentoꝝ gene
re indicia animi præferunt. Feſſis marcidæ. Nutãtes pauidis. Subrectæ furentibus. Reſolutæ ægris. Fa-
cies hoĩ tantũ:cæteris os aut roſtra. Frons & aliis. Sed hoĩ tantũ triſtitiæ:hylaritatis: clemẽtiæ: ſeuerita
tis index in aſſenſu eius. Supercilia homini & pariter & alterne mobilia:& in iis pars animi . Negamus
an annuimus:hæc maxime indicant. Faſtus ſupbia aliubi conceplaculũ:ſed hic ſedẽ habet . In corde na-
ſcitur:hic ſubit:hic pẽdet. Nihil altius ſimul abruptiuſq; inuenit in corpore ubi ſolitaria eſſet. Subiacent
oculi pars corporis ꝑcioſiſſima : & q lucis uſu uitam diſtinguant a morte. Nõ oĩbus aĩalium hi. Oſtreis
nulli. Quibuſdã concharũ dubii. Pectines enim ſi quis digytos aduerſum hiãtes eos moueat: contrahũ
tur ut uidentes. Et olentes fugiunt admota ferramenta. Quadrupedũ talpis uiſus nõ eſt . Oculorũ effi-

Solenes

gies ineſt:ſi quis prætentã detrahat membranã. Et inter aues ardeolaꝝ genera:quos leucos uocãt altero
oculo carere tradunt. Optimi augurii cũ ad auſtrum uolãt ſeptẽtrionẽue. Solui enim pericula & metus
narrãt. Nigidius neç locuſtis nec cicadis eſſe dicit. Cochleis oculoꝝ uicem cornicula bina prætentatu ad
ĩplent. Nec lũbricis ulli ſunt:uermiũue generi. Oculi homini tantum diuerſo colore: cæteris in ſuo cuiq;
generi ſimiles. Et equorũ quibuſdã clauci:ſed in hoĩe numeroſiſſimæ diuerſitatis atq; differentiæ:grãdio
res:modici:parui:prominentes:quos hebetiores putant. Conditi quos clariſſime cernere:ſicut in colore
caprinos. Præterea alii contuent᷑ longinqua. Alii niſi prope admota nõ cernunt . Multoꝝ uiſus fulgore
ſolis conſtat nubilo

ſolis conſtat nubilo die nõ cernentium: nec poſt occaſum. Alii interdiu hebetiores: noctu præter cæteros
cernũt. De geminis pupillis aut quibus noxii uiſus eſſent ſatis diximus. Tyberio Cæſari in tenebris cla-
riores ipſi aliã ꝗ genitoꝝ mortaliũ fuiſſe naturã: ut expergefactus noctu pauliſper: haud alio mõ ꝗ luce
clara contueretꝰ oĩa: paulatim tenebris ſeſe obducẽtibus. Diuo Auguſto equoꝝ mõ glauci fuere: ſupraq;
hoĩem albicãtis magnitudinis. Quã ob cãm diligẽtius expectari eos iracunde ferebat. Claudio cæſari ab
angulis candore carnoſo: ſanguineiſq; uenis ſubinde ſuffuſi. Caii principi rigentes. Neroni niſi cũ cõniue
ret ad prope admota hebetes. Viginti gladiatoꝝ paria in Caii principis ludo fuere: in iis duo oĩno qui cõ
tra cõminationẽ aliquã nõ continuerent: & ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis eſt homini. Pleriſq; ue-
ro naturale: ut nictare non ceſſent: quos pauidiores accepimus. Oculos unicolores nulli cũ candore oĩ-
bus mediuſculo differentes. Neq; ulla ex parte maiora indicia animi cunctis aĩalibus: ſed maxime hoĩ. i.
moderationis: clementiæ: miſericordiæ: odii: amoris: triſticiæ: læticiæ. Contuitu quoq; multiformes: tru
ces: torui: flagrantes: graues: tranſuerſi: limi: ſummiſſi: blandi. Profecto in oculis aĩus inhabitat. Ardent
incendũtur: humectant: cohibent. Hinc illæ miſericordiæ lachrymæ. Hos cũ oſculamur aĩum ipſum ui
demur attingere. Hinc fletus: & rigantes ora riui. Quis ille humor eſt in dolore tam fœcundus & para-
tus? Aut ubi reliquo tpe? Animo aũt uidemus. Animo cernimus. Oculi ceu uaſa quædam uiſibilẽ eius
partem accipiunt: atq; tranſmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uiſu. Sic in morbo co
mitiali aperti nihil cernunt aĩo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores: multiq; hoĩum quos co
rybantian græci dicunt.. Tenuibus multiſq; membranis eos natura compoſuit: calloſis contra frigora ca
loreſq; in extremo tunicis: quas ſubinde purificant lachrymationum ſaliuis: lubricos propter incurſantia
& mobiles. Media eorum cornea feneſtrauit pupilla: cuius anguſtiæ non ſinunt uagari in certam aciem:
& uelut canali dirigunt: obiterq; incidẽtia facile declinant. Aliis nigra: aliis atra: aliis ruffa: aliis glauci co-
loris orbibus circundatis: ut habili mixtura accipiatur circũiecto candore lux: & tẽperato repercuſſu nõ
obſtrepat: adeoq; iis abſoluta uis ſpeculi: ut tam parua illa pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea
cauſa eſt: ut plereq; alitum e manibus hominũ oculos potiſſimum appetant: ꝙ effigiem ſuam in iis cer
nentes uelut ad cognata deſideria ſua tendunt. Veterina tantum quædam ad incræmenta lunæ morbos
ſentiunt. Sed homo ſolus emiſſo humore cæcitate liberatur poſt uiceſimum annum multis reſtitutꝰ eſt
uiſus. Quibuſdam ſtatim naſcentibus negatus nullo oculorum uitio. Multis repente ablatus ſimili mo
do nulla præcedente iniuria. Venam ab iis pertingere ad cerebrum peritiſſimi auctores tradunt. Ego ad
ſtomachum crediderim. Certe nulli ſine redundatione eius eruitur oculus: morientibus illos operire: rur
ſuſq; in rogo patefacere quiritium magno ritu ſacrũ eſt. Ita more condito ut neq; ab hoĩe ſupremum eos
ſpectari fas eſt: & cælo non oſtendi nefas. Vni aĩalium hoĩ deprauantur. Vnde cognomina Strabonum
& Petoꝝ. Ab iiſdẽ qui altero lumine orbi naſcerẽtur: coclites uocantur. Quis parui utrinq; ocelli lucini ĩ
iuriæ cognomen habuere. Nocturnoꝝ aĩalium ueluti felium in tenebris fulgent radiantq; oculi: ut con-
tueri non ſit: & capræ lupoq; ſplendent: lucẽq; iaculãtur. Vitulo marino & hyene in mille colores tranſe
unt ſubinde. Quin & in tenebris multoꝝ piſcium refulgent: ſicut aridi robuſtiq; caudices uetuſtate pu-
treſq;. Non cõniuere diximus: quæ non obliquis oculis ſed circũacto capite cernerẽt. Chameleonis ocu-
los circũagi totos tradunt. Cancri in obliquũ aſpiciunt. Cruſta fragili incluſis rigẽtes. Locuſtis ſquilliſq;
magna ex parte ſub eodem munimento præduri eminẽt. Quoꝝ duri ſunt minus cernũt: ꝗ quoꝝ humi-
di. Serpentium catulis & hirundinũ pullis ſi quis eruat: renaſci tradunt. Inſectoꝝ oĩum & quibus teſta-
cea operimenta oculi mouentur: ſicut quadrupedũ aures. Quibus fragilia operimẽta: iis oculi duri. Oĩa
talia & piſces: & inſecta nõ habent genas: nec integunt oculos. Omnibus mẽbrana uitri modo tranſluci-
da optẽditur. Palpebræ in genis homini utrinq;. Mulieribus etiã infectæ quottidiano: tãta eſt decoris af-
fectatio: ut tingãtur oculi quoq;. Alia de cã hoc natura dederat ceu uallũ quoddã uiſus & prominẽs mu
nimentũ circa occurſantia animalia: aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas haud immerito uenere abũ
dantibus tradũt. Ex cæteris nulli ſunt: niſi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedi in ſuperio-
ribus tantum genæ. Volucribus in inferiore. Et quibus molle tergus ut ſerpentibus. Et quadrupedibus
quæ oua pariunt ut lacertæ. Strutiocamelus alitum ſola (ut hõ) utrinq; palpebras habet: nec genæ qui-
dem omnibus: ideo neq; nictationes iis quæ animal generant. Grauiores alitum inferiore gena conniuẽt
Eædem nictantur ab angulis membrana obeunte. Colũbæ & ſimilia utraq; conniuent. Et quadrupedes
quæ oua pariunt: ut teſtudines: crocodili inferiore tantum ſine ulla nictatione: propter præduros ocu-
los. Extremum ambitum genæ ſuperioris antiqui cilium uocauere: unde & ſupercilia. Hoc uulnere ali-
quo diductum non coaleſcit. In paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ homini tantum:
quas priſci genas uocabant. xii. tabularum interdicto radi a fœminis eas uetantes. Pudoris hæc ſedes.
Ibi maxime oſtenditur rubor. Infra eas hylaritates riſumq; indicantes buccæ. Et altior homini tantum:
quẽ noui mores ſubdola irriſione dicauere naſus. Nõ alii aĩalium nares eminent. Auibus: ſerpentibꝰ: pi
ſcibus foramina tantũ ad olfatus ſine naribus. Et hinc cognomina ſimoꝝ ſilonũ. Septimo menſe genitis

Cæterorũ

meditu lio
uelꝰ medıꝰ
color diffe
rens.

Bruna

sæpenumero foramina aurium & nariũ defuere. Labra a quibus brochi labeones dicti: Et os ꝓbum du rius ue animal generantibus. Pro iis cornea & acuta uolucribus rostra. Eadem rapto uiuentibus adun ca. Collecto recta: herbas ruentibus limumq; redunca ut suum generi: Lata in usum iumentis uice ma nus ad colligenda pabula. Ora apertiora laniatu uiuẽtibus. Mentum nulli præter hominem: nec malæ. Maxillias crocrodilus tantũ superriores mouet. Terrestres quadrupedes eodẽ quo cæteræ more: præter q̃ inobliquum. Dentiũ tria genera. Serrati: aut continui: aut exerti. Serrati pectinatim coeuntes: ne cõtra rio occursu atterantur: ut serpentibus: piscibus: carnibus. Continui ut homini: equo. Exerti apro: hippo potamo: elephanto. Continuorum qui digerunt cibũ lati & acuti. Qui conficiunt: duplices. Qui discri minant eos canini appellantur. Hi sunt serratis longissimi. Continui autẽ utraq; parte oris sunt ut equo. Aut superiore primores non sunt ut bubus: ouibus: omnibusq; quæ ruminant. Capræ superiores nõ sunt præter primores geminos. Nulli exerti quibus serrati. Raro fœminæ: & tamen sine usu. Itaq; cum apri pcutiant: fœminæ sues mordẽt. Nulli cui cornua exerti: sed omnes sui concaui. Cæteris dentes solidi. Pi scium omnibus serrati: prçter scaꝝ. Huic uni aquatilium plani. Cætero multis eorũ in lingua & toto ore ut turba uulnerum molliant: quæ attritu subrigere non queunt. Multis & in palato: atq; etiam ĩ cauda. Præterea in os uergentes ne excidant cibi nullum habentibus retinẽdi ãminiculum. Similes aspidi & ser pentibus: sed duo in superna parte dextera leuaq; longissimi tenui fistula perforati: ut scorpionum aculei uenenum infundentes: non aliud hoc esse q̃ fel serpentium. Et ide uenis sub spina ad os peruenire: & has per uentrem descendere diligentissimi auctores scribunt. Quidam unum esse eum: & quia sit aduncus: resupinari cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum: rursusq; recrescere facilẽ decussu: & sine eo esse quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ inesse eum: & plerisq; ternos: Viperæ dentes gingiuis cõdun tur. Hæc eadem prægnans ueneno impresso dentium repulsu uirus fundit in morsus: Volucrum nulli dentes præter uespertilionem. Cameli soli ex iis quæ non sunt cornigera ĩ superiori maxilla primores nõ habent. Cornua habentium nulli serrati. Et cochleæ dentes habent: indicio est a minimis earum derosas uites. At in marinis crustata & cartilaginea priores habere. Item echinis quinos esse: unde intelligi potu erit miror. Dentium uice aculei insectis. Simile dentes ut homini. Elephanto intus ad mandẽdum quat tuor: præterq; eos qui prominent. Masculis reflexi: fœminis recti atq; proni. Musculus marinus qui ba lenam antecedit nullos habet. Sed pro iis setis itus os hirtum: & linguam etiam appellatum. Terrestriũ minutis quadrupedibus primores bini utrinq; longissimi. Cæteris cum ipsis nascuntur: Homini postq̃ natus est septimo mẽse. Reliquis ppetui manẽt. Mutant̃ hoi: leoni: iumento: cani: & ruminantibus. Sed leoni & cani non nisi canini appellati. Lupi dexter caninus in magnis habetur operibus. Maxillares qui sunt a caninis nullum animal mutat. Homini nouissimi qui genuini uocãtur circiter uicesimum annum gignuntur: multis & octogesimo. Fœminis quoq;: sed quibus in iuuenta non fuere nati: decidere in sene cta: & mox renasci certum est. Zanclen samothracenum ciuem cui renati essent post centum & quattuor annos Mutianus uisum a se prodidit. Cætero maribus plures q̃ fœminis in homine: pecude: caprisue.

Paphii

Pertriuit

Timarchus Nicoclis filius Pappi duos ordines habuit maxillarum. Frater eius non mutauit primores: ideoq; præteriuit. Est exemplum dentis homini: & in palato geniti. At canini amissi casu aliquo: nunquã renascuntur. Cæteris senecta rubescunt. Equo tantum candidiores fiunt. Aetas ueterinorũ dentibus idi catur. Equo sunt numero. xl. Amittit tricesimo mense primores utrinq; binos. Sequenti anno totidẽ ꝓ ximos: cũ subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit: qui sexto anno renascũtur. Vii. oĩs habet & renatos & immutabiles. Equo castrato prius nõ decidunt dentes. Asinoꝝ genus triceſi mo mense similiter amittit: deinde senis mensibus. Quod si nõ prius peperint: q̃ decidãt postremi: sterili tas certa. Bobus bis mutantur. Suibus decidũt nunq̃. Absumpta hac obseruatiõe senectus ĩ equis: & cæ

Bruncitate

teris ueterinis intelligitur dentium brochitate: supercilioꝝ canicie: & circa ea lacunis cum fere. xvi. annorũ existimantur. Hominum dentibus quoddã inest uirus. Namq; & speculi nitorẽ ex aduerso nudati hebe tant: & columborum fœtus iplumes necant. Reliqua de iis in generatione hoim dicta sunt. Erũpẽtibus morbi corpora ĩfantia accipiunt. Reliqua aĩalia quæ serratos habent: sæuissima dẽtibus. Linguæ nõ oib⁹ eodem modo. Tenuissima serpentibus & trisulca: uibrans: atri coloris: & si extrahas prælonga. Lacertis bifida & pilosa. Vitulisq; marinis duplex. Sed supradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circũlam bẽda ora. Piscibus paulominus q̃ tota adhærens. Crocodilis tota. Sed in gustatu linguæ uice carnosum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis oibusq; generis eius etiã felibus ĩbricatæ asperitatis: & limæ si milis: attenuãsq; lambendo cutem hoĩs. Quæ causa etiã mansuefacta ubi ad uicinum sanguinẽ peruenit saliua: inuitat ad rabiem. De purpurarũ linguis diximus. Ranis prima cohæret. Intima absoluta a gut

Ololyzon tes

ture qua uocẽ mittunt. Mares tum uocant ololygones stato id tpe euenit: cientibus ad coitũ fœminas. Tum siquidẽ inferiore labro demisso ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces palpitante ibi lin gua ululatus elicitur. Tũc extẽti buccaꝝ sinus perlucẽt. Oculi flagrãt labore ꝓpulsi. Quibus ĩ posterio re parte aculei: iis & dẽtes & lingua. Apibus etiam prælonga: eminens & cicadis. Quibus aculeus in ore

fistulosus: iis nec

fistulosus:iis nec lingua nec dentes. Quibusdã insectis intus lingua:ut formicis. Cæterũ lata elephanto præcipuæ. Reliquis in suo genere semper absoluta. Homini tantum ita sæpe constricta uenis:ut intecidi eas necesse sit. Metellum pontificem adeo inexplanatæ fuisse accepimus:ut multis mensibus tortus credatur:cum meditatur in dedicanda æde opiferæ dicere. Cæteris septimo fere anno sermonem exprimit. Multis uero talis eius ars contigit:ut auiũ & animaliũ uocis indiscrete edatur imitatio. Intellectus saporum est cæteris in prima lingua:hoĩ & in palato. Tonsillæ in hoĩe. In suæ glandulæ: quod inter eas uuæ noĩe ultimo dependet palato hoĩ tantũ est. Sub ea minor lingua epiglossis. Nulli oua generãtium. Opera eius gemina duabus interposita fistulis. Interior earum appellatur arteria ad pulmonem atq; cor pertinens. Hanc operit in epulando:spiritu ac uoce illac meante: ne si potus cibusue in alienũ deerauerit tramitẽ torqueat. Altera exterior est:appellat sane gula:qua cibus atq; potus deuorat. Tendit hæc ad stomachũ:is ad uentrẽ. Hanc per uices operit cũ spiritus tantũ aut uox cõmeat: ne restagnatio intẽpestiua alui obstrepat. Ex cartilagine & carne arteria:gula neruo & carne cõstat. Ceruix nulli:nisi qbus uraq; hæc Cæteris collum:quibus tantũ gulla. Sed quibus ceruix e multis uertebratisq; orbiculatim ossibus flexilis ad circũspectum:articulo℞ nodis iungitur. Leoni tantũ & lupo & hyenæ: & singulis rectisq; ossibus rigẽs. Cætero spinæ adnectitur. Spina lumbis:ossea:sed tereti structura per media foramina a cerebro medulla descẽdente. Eandẽ esse ei naturam:quã cerebro colligunt:quoniã prætenui eius mẽbrana mõ incisa statim expiretur. Quibus lõga crura:iis longa & colla. Itẽ aquaticis quis breuia crura habentibus: simili modo uncos ungues. Guttur hoĩ tantũ:& suibus intumescit:aqua℞:quæ potãtur: plærunq; uitio. Sũmum gulæ fauces uocant:postremũ stomachus. Hoc noĩe est sub arteria iã carnosa inanitas adnexa spinæ ad latitudinẽ ac longitudinẽ lagenæ mõ fusa. Quibus fauces non sunt:ne stomachus quidem est:nec colla:nec guttur:ut piscibus:& ora uẽtribus iungunt. Testudini marinæ lingua nulla:nec dentes: sed rostri acie cõminuit oĩa. Postea arteria:& stomachus denticulatus callo in modũ rubi ad cõficiendos cibos decrescentibus crenis qcquid appropinquat uentri. Nouissima aspitas:ut scobina fabri. Cor aĩalibus cæteris in medio pectore est. Homini tantũ infra leuã papillam turbinato mucrone in priora eminens. Piscibus solis ad os spectat. Hoc primũ nascentibus formari in utero tradunt. Deinde cerebrũ:sicut tardissime oculos. Sed hos primũ mori:cor nouissime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe:& quasi alterum mouetur animal. Intra præmolli firmoq; opertum mẽbranæ in uolucro:munitũ costa℞:& pectoris muro:ut pateat præcipuã uitæ cãm & originẽ. Prima domicilia intra se aĩo & sanguini præbet: sinuoso specu:& in magnis aĩalibus triplici:in nullo nõ gemino. Ibi mẽs habitat. Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in priora & terga discurrũt:sparsæq; ramo℞ serie per alias minores oĩbus mẽbris uitalem sanguinẽ rigant. Solum hoc uisce℞ uitiis non maceratur:nec supplicia uitæ trahit:læsumq; mortẽ ilico affert. Cæteris corruptis uitalitas in corde durat. Bruta existimant aĩalium quibus durũ riget:audacia quibus paruũ ẽ: pauida quibus prægrãde. Maximũ aũt est pro portione muribus:lepori:asino:ceruo:pantherę:mustellis: hyenis:& oĩbus timidis:aut pp metum maleficis. In paphlagonia bina perdicibus corda. In equorũ corde & boum ossa reperiũtur. interdũ augeri id per singulos annos in hoĩe: ad binas drachmas põderis ad quinquagesimũ annũ accedere. Ab eo detrahi tantũdẽ:& ideo nõ uiuere hoĩem ultra centesimũ annum defectu cordis ægyptii existimant. Quibus mos ẽ cadauera asseruare medicata. Hirto corde gigni quosdam hoĩes ꝓdunt:nec alios fortiores esse industria:sicut Aristomenẽ messeniũ:qui.ccc.occidit lacedæmonios. Ipse conuulneratus & captus semel per cauernã:latomia℞ euasit angustias:uulpiũ aditus secutus. Iteꝝ captus:sopitis custodibus somno:ad ignẽ aduolutus lora cũ corpore exussit. Tertio capto lacedæmoni pectus dissecuere causa uidendi:hirsutũq; cor repertum est. In corde sommo pinguitudo est quædam lætis extis. Non semper hoc autem in parte exto℞ habitum est. L. Posthumio. Albino rege sacro℞ post centesimã uicesimãtertiã olympiadem: cum rex Pyrrhus ex Italia discessisset cor in extis aruspices aspicere cœperunt. Cæsari dictatori quo die primũ ueste purpurea ꝓcessit:atq; in sella aurea isedit sacrificanti bis in extis defuit. Vnde quæstio magna de diuinatione argumẽtantibus:potuerit ne sine illo uiscere hostia uiuere? An ad tpus amiserit? Negatur cremari posse in iis:qui cardiaco morbo obierit. Negatur & ueneno inreꝑtis. Certe extat oratio Vitellii qua reũ Pisonem eius sceleris coarguit:hoc usus argumento:palãq; testatus:nõ potuisse ob uenenũ cor Germanici Cæsaris cremari. Contra genere morbi defensus est Piso. Sub eo pulmo est:spirãdiq; officina attrahẽs:ac reddens aĩam. idcirco spongiosus:ac fistulis inanibus cauus. Pauca eum (ut dictum est) habent aquatilia:ac cætera oua parientia exiguũ: spumosum:nec sanguineũ:ideo non sitiunt. Eadem est causa quare sub aqua diu ranæ & phocæ urinentur. Testudo quoq; quis prægrandẽ & sub toto tegumento habeat:sine sanguine tamẽ habet. Quãto minor hic corporibus:tanto uelocitas maior. Chameleoni portione maximus & nihil aliud intus. Iecur & dextera in parte est. In eo quod caput extorũ uocant:magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortẽ cũ periit. Ab Hãnibale defuit in extis. Sequenti deinde die geminũ repertũ est. Defuit & Caio Mario cum imolaret uticæ. Itẽ Caio principi Calen. ianuariis cum iniret consulatum:quo anno interfectus est. Claudio

.M.

successori eius quo mẽse interemptus est ueneno. Diuo Augusto spoleti sacrificãti primo potestatis suæ
di[illegible] uictimarum iocinera replicata intrinsecus ab ima fibra repta sunt. Respõsumq; duplicaturũ ĩtra
[illegible]um imperium. Caput extorũ tristis ostenti uisum tũ quoq; est: præterq̃ in solicitudine ac metu. Tũc
enim peremit curas. At bina iocinera leporibus circa briletum & therne: & in cherõneso ad ꝓpontidem.
Mirũq; translatis alio interit alterum. In eodem est etiã fel non oĩbus datũ animalibus. In euboeæ chal-
cide nullum pecori. In naxo prægrande geminumq;: ut ꝓdigii loco utrinq; aduenæ. Equi: mulli: asini:
cerui: capræ: apri: cameli: delphini non habent. Murium aliqui habent. Hominum paucis nõ est: quoꝝ
ualitudo firmior & uita longior. Sunt qui equo non quidem in iecore esse sed in aluo putent: & ceruo in
cauda aut intestinis. Ideo tantã habẽt amaritudinẽ: ut a canibus nõ attingãtur. Est aũt nihil aliud q̃ pur-
gamẽtum pessimi sanguinis: & ideo in materia eius est. Certe iecur nulli est: nisi sanguinẽ habẽtibus Ac
cipit hoc a corde cui iungitur: funditq; in uenas. Sed in felle nigro insaniæ cã homini: morsq; toto reddi
to. Hinc & in mores crimen bilis nomine. Adeo magnum est in hac parte uirus: cũ se fundit in animum.
Quin & toto corpore uagum colorem quoq; oculis aufert. Illud quidẽ redditum etiã ahenis. Nigrescũt
q; contacta eo: ne quis miretur id uenenum esse serpentium. Carent eo qui absinthio uescuntur ĩ ponto.
Sed renibus ex parte tantum altera intestino iungitur: ut coruis: coturnicibus: phasianis. Quibusdam
intestino tantum ut columbis: accipitri: murenis. Paucis auium in pectore. Serpentibus portione maxĩe
copiosum: & piscibus. Est autẽ plerisq; toto intestino sicut accipitri miluo. Præterea in pectore est & cæ
tis omnibus Vitulis quidẽ marinis ad multa quoq; nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Arus-
pices id Neptuno & humoris potentie dicauere. Geminũq; fuit Diuo Augusto: quo die apud actiũ ui-
cit. Muriũ iecusculis fibre ad numerum lunæ dieꝝ in mẽse cõgruere dicuntur: totidẽq; & inueniri quo-
tum lumen eius sit. Præterea bruma ĩcrescere. Cuniculorum exta in betica gẽmina sæpe reperiunt̃. Ra-
narum rubetarum altera fibra a formicis nõ attingitur ꝓpter uenenum: ut arbritantur. Iecur maxime ue
tustatis patiens centenis durare annis obsidionũ exẽpla ꝓdidere. Exta serpentibus & lacertis longa. Ceci
næ uolaterrano dracones emicuisse de extis læto ꝓdigio tradit̃. Et ꝑfecto nihil incredibile sit existimã
tibus. Pyrrho regi quo die perit præcisa hostiarum capita repsisse sanginem suũ lãbentia Exta homini ab
inferiore uiseꝝ parte seperantur mẽbranis quæ præcordia appellant: quia cordi prætendunt̃: quid græci
appellauerunt phrenas. Omnia quidẽ prĩcipalia uissera menbranis propriis ac uelut uaginis ĩclusit ꝓui
dens natura. In hac fuit & peculiaris cã uicinitas alui: ne cibis supprimeretur animus. Hinc certe refertur
accepta subtilitas mentis: ideo nulla ẽ ei caro: sed neruosa exilitas. In eadem præcipua hylaritatis sedes:
quid titilatu maxime intelligit̃ alarum: quas subit: non alibi tenuiore cute humana: ideo scabendi dul-
cedine culcedine ibi ꝓxima. Ob hoc in plœliis gladiatorumq; spectaculis mortẽ cũ risu traiecta p̃cordia
attulerũt. Subest uẽter stomachũ habentib9: cæteris simplex: ruminantibus geminus: sangine carẽrib9
nullus. Intestinus enim quibusdã ab ore incipiens quadã uia eodẽ reflectitur: ut sæpiæ & polypo. In ho
mine aduexus infimo stomacho similis canino. His solis animaliũ inferiore parte angustior. Itaq; & so
la uomunt: quia repleto ꝓpter augustias supprimitur cibus. Quod accidere non potest iis: quoꝝ spatio
sa laxitas eũ ad inferiora transmittit. Ab hoc uẽtriculo lactes in hoĩe & oue p quas labit̃ cibus. In cæteris
ilæ a quibus capaciora intestina ad aluum. Hominiq; flexuosissimis orbibus. Iccirco magis auidi ciboꝝ:
quibus ab aluo longius spatiũ. Iidẽ minus solertes: quibus obesissimus uenter. Aues quoq; geminos si
nus habent: Quædam unum quo merguntur recẽtia: ut gutt̃. Alteꝝ in quẽ ex eo dimittunt cõcoctioẽ
maturata: ut galinę: palũbes: colũbæ: perdices. Cætera fere carẽt eo: sed gula patẽtiore utũt̃ ut gracchuli
corui: cornices. Quædã neutro modo. Sed uentrẽ ꝓximum habẽt q̃bus prælonga colla & angusta: ut
porphyrioni. Venter solidipedũ asper & durus. Terrestriũ aliis dẽticulatæ asperitatis: aliis cancellatim
mordacis. Quibus dentes utrinq;: nec ruminatio. Hic conficiuntur cibi. Hinc in aluũ delabunt̃. Medio
hæc umbilico adnexa oĩbus. In hoĩe ille ĩfima p̃te simile suillo: a gręcis appellat̃ colon: ubi doloꝝ magna
causa est. Angustissima canibus. Qua de cã uehemẽti nisu nec sine cruciatu leuant eã. Insatiabilia anima-
lium: quibus a uẽtre protinus recto intestino transeunt cibi: ut lupis ceruariis: & inter aues mergis. Ven
tres: & elephanto quattuor. Cætera suibus similia. Pulmo quadruplo maior q̃ bubulo. Auibus uẽter car
nosus callosusq; in uentre hirũdinum pullis lapilli candido aut rubẽti concolore: qui chelidonii uocant̃:
magicis narrati artibus reperiuntur. Et in iuuencaꝝ secũdo uentre pilæ rotunditate nigricãs tophus: nul
lo põdere: singulare (ut putant) remediũ ægre parientibus: si tellurem non attigerit. Ventriculi atq; inte
stina pingui ac tenui omento integũtur: præterq̃ oua gignẽtibus. Huic adnectit̃ lyen in sinistra parte ad
uersus iecur: cũ quo locũ aliquando permutat: sed prodigiose. Quidam eum putant inesse oua parienti-
bus. itẽ serpẽtibus admodum exiguum. ita certe apparet in testudine: & crocodillo: & lacertis: & ranis.
Aego cephalo aui nõ esse constat: neq; iis quæ careant sanguine. Peculiare cursus ĩpedimentũ aliq̃n in eo.
Quamobrẽ inurit̃ cursoꝝ laborantibus. Et per uulnus etiã exẽpto uiuere aĩalia tradunt. Sunt qui putẽt
adimi risum simul hoĩ. intẽperantiãq; ioci cõstare lyenis magnitudine. Asiæ regio sepsis appellat̃: in qua
minimos esse

minimos esse pecori tradunt: & inde ad Syenē inuenta remedia. At in brileto & tharne quaterni renes ceruis. Cōtra pēnatis squamosisq; nulli. Cætero summis adhærēt lumbis. Dexter oībus est latior: & minus pinguis: sicciorq;. Vtriq; āt pinguitudo e medio exit: prēterq̄ in uitulo marino. Aīalia in renibus pinguissima. Oues quidē lœtaliter circū eos concreto pingui. Aliquando in eis inueniunt̄ lapilli. Renes habent oīa quadrupedum quæ aīal generāt. Oua parientium testudo sola: quæ & alia oīa uiscera. Sed hō bubulis similes uelut e multis renibus cōpositos. Pectus hoc est ossa præcordiis & uitalibus natura circundedit. At uentri quē necesse erat increscere ademit. Nulli aīalium circa uentrē ossa. Pectus hōi tantum latū reliquis carinatū: uolucribus magis: & inter eas aquaticis maxime. Costæ hōi tātum octonæ: suibus denæ: cornigeris tredecim: serpentibus triginta. Infra aluum est a priore parte uesica: quæ nulli oua gignentium præter testudinem. Nulli nisi sanguineum pulmonē habenti. Nulli pedibus carentium. Inter eam & aluum arteriæ ad pubem tendētes: quæ ilia appellantur. In uesica lupi lapillus qui syrites appellatur. Sed hoīum quibusdā diro cruciatu subinde nascentes calculi: & settaꝝ capillamenta. Vesica membrana constat: quæ uulnerata cicatrice nō solidescit: neq; qua cerebrum: aut cor īuoluit̄. Plura.n. mēbranaꝝ genera. Fœminis eadē oīa: præterq̄ uesicæ iunctius utriculus: unde dictus uterus: quod alio noīe locos appellant. Hoc in reliquis aīalibus uuluā. Hæc uiperæ & intra se parentibus duplex. Oua generantium adnexa præcordiis. Et in muliere geminos sinus ab utraq; parte lateꝝ habet. Funebris quotiens uersa spiritum inclusit. Boues grauidas negant præterq̄ dextero uuluæ sinu ferre: etiam cū geminos ferant. Vulua enecto partu melior q̄ edito. Eiectia uocat̄ illa. Hæc porcaria. Primiparæ suis optima. Cōtra effœtis a partu: præterq̄ eodē die suis occisæ liuida ac macra. Nec nouellaꝝ suum: prēterq̄ primipararum probātur: potiusq; ueterum: nec dum effœtarum: & biduo ante partum aut post partū: aut quo eiecerint die Proxima eiectitiæ est occisæ uno diæ post partum. Huius & sumē optimum: si modo fœtus non hauserit. Eiectitiæ deterrimum. Antiqui abdomen uocabant: priusquā calleret id scientes occidere non assueti. Cornigera una parte dentata & quæ in pedibus talos habent sæuo pinguescunt. Bisulca scissisue in digytos pedibus. Et non cornigera adipe. Concretus hic & cum refrixit fragilis semperq; in fine carnis. Cōtra pingue inter carnem cutemq;: succo liquidum. Quædam non pinguescunt: ut lepus: perdix. Sterilio ra cuncta pinguia & in maribus & in fœminis. Senescunt celeri9 præpinguia. Omnibus aīalibus ē quodam in oculis pinguæ. Adeps cunctis sine sensu: qui nec arterias habet nec uenas: Plerisq; animalium est pinguedo sine sensu: quam ob cām sues spirantes a muribus tradunt rosas. Quin &. L. Apronii consularis uiri filio detractos adipes: leuatumq; corpus īmobili onere. Et medulla ex eodem uidetur esse a iuuēta rubens: & senecta albescens. Non nisi cauis hæc ossibus. Nec cruribus iumentorum aut canum. Quare fracta non feruminant̄: quod defluente euenit medulla. Est autem pinguis iis: quibus adeps. Seuosa cornigeris. Neruosa & in spina tantum dorsi ossa non habentibus ut pisciū generi. Vrsis nulla. Leoni ī femorum & brachiorum ossibus paucis exigua admodū. Cæteris.n. est tanta duritia: ut ignis elidat̄ uelut e silice. Iis dura quæ non pinguescunt. Asinoꝝ ad tubas canora. Delphinis ossa non spinæ. Animal enim pariunt. Serpentibus spinæ. Aquatilium mollibus nulla. Sed corpus circulis carnis uinctum: ut sæpiæ atq; lolligini. Et īsectis negatur æque esse ulla. Cartilaginea animalium aquatilium hēt medullā in spina. Vituli marini cartilaginē: nō ossa. itē oīum auriculæ ac nares quæ modicū eminēt flexili mollicia naturæ prouidentia: ne frangerent̄. Cartilago rupta nō solidescit. Nec præcisa ossa recrescunt: præterq̄ ueterinis ab ungula ad suffragina. Homo crescit in longitudinē ad annos usq; ter septenos. Tum deinde ad plenitudinem. Maxime aūt pubescens nodum quendā soluere: & pcipue ægritudine sentitur. Nerui orsi a corde: bubuloq; etiā circūuoluti similem naturā & cām habent in oībus lubricis applicati ossibus: Nodosq; corpoꝝ qui uocantur articuli. Alibi interuentu: alibi ambitu: alibi transitu ligantes. Hic teretes: illic lati: ut in unoquoq; poscit figuratio. Neq; ii solidant̄ incisi: mirūq; uulneratis summus dolor: præsectis nullus. sine neruis sunt quædam animalia: ut pisces: arteriis.n. constāt. Sed neq; ex molli piscium generi Vbi sunt nerui: interiores condūt mēbra: superiores reuocant. inter hos latent arteriæ: idest spiritus semitæ. iis innatant uenæ: idest sanguinis riui. Arteriarum pulsus in cacumine maxime mēbroꝝ euidēs index fere morborū in modulos certos legesq; metricas per ætates stabilis aut citatus aut tardus descriptas ab Eriphilo medicinæ uate: miranda arte: nimiam propter subtilitatem desertus. Obseruatio tamen crebri: aut languidi ictus gubernacula uitæ temperat. Arteriæ carent sensu. nā & sanguine. Nec oēs uitalem continent spiritum: præcisisq; torpescit tantum pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias habent. itē serpētes: testudines: lacertæ: minimumq; sanguinis. Venæ in prætenues postremo fibras subter totam cutem dispersæ adeo ī angustā subtilitatem tenuant̄: ut penetrare sanguis nō possit: aliudue q̄ exilis humor ab illo qui cacuminibus innumeris sudor appellatur: in umbilico uenaꝝ nodoso coitu.

prius calleret id sinentes

De sanguine & quorum celerrime siccetur: quorum non coeat: quorum grauissimus uel tenuissimus quorum nullus. Cap. xxxviii.

Sanguis quibus multus & pinguis iracundia. Maribus q̄ fœminis nigrior. Et in iuuenta magis

q̃ ſenio. Et inferiore parte pinguior. Magna & in eo uitalitatis portio. Emiſſus ſpiritum trahit ſecũ: & tamen tactum non ſentit. Animaliũ fortiora qbus ſanguis craſſior. Sapientiora quibus tenuior. Timidiora quibus minimus. At quibus nullus hebetia. Taurorum celerrime coit atq; dureſcit: ideo peſtifer potu maxime. Aprorum & ceruorũ caprarũq; & bubalorum omniũ nõ ſpiſſatur. pinguiſſimus aſinis. Homini tenuiſſimus. Iis quibus plus quaterni pedes nullus. Obeſis minus copioſus: quoniã abſumitur pigui. Profluuium eius uni fit in naribus homini: aliis nare altera: aliis utraq;. Quibuſdam per inferna. Multis per ora ſtatuto tempore: ut nuper. Macrio uiro prætorio. & oĩbus ãnis. Voluſio Saturnino urbis præfecto: qui nonageſimum etiam exceſſit annum. Solum hoc in corpore tẽporariũ ſentit incremẽtũ. Siquidem hoſtiæ abundãtiorem fundũt: ſi prius bibere: Quæ aĩalium latere certis tẽporib⁹ diximus nõ habẽt tũc ſanguinem præter exiguas admodum circa corda guttas miro ope naturæ. Sicut & in hoĩe: uim ei⁹ ad minima momenta mutari. nõ mõ tantũ in ore ſuffuſa materia: uerum ad ſingulos animi habitus: pudore: ira: metu: palloribus pluribus modis: item ruboris. Alius enim iræ: & alius uerecundiæ. Nam & ĩ metu refugere: & nuſquã eſſe certum eſt. Multiſq; non transfluere tranſfoſſis: quod homini tãtum euenit. Nam quæ mutari diximus: colorem alienum accipiunt quodã repercuſſũ. Homo ſolus in ſe mutat. Morbi omnes morſq; ſanguinem abſumunt.

Macrino iuſto diro p̃torio,

¶ An in ſanguine principatus: & tergore: & pilis: & mãmis: & ueſtitu. ¶ Cap. xxxix.

SVnt qui ſubtilitatẽ aĩ conſtare nõ tenuitate ſanguinis putent: ſed cute opimentiſq; corpo℞. Et tũc magis aut minus bruta eſſe: ut oſtreas & teſtudines. Boũ tergora: ſetas ſuũ obſtare tenuitati innati ſpiritus: nec purũ liquidũq; tranſmitti. Sic & in hoĩe cũ craſſior calloſiorue excludat cutis. Quæ uero rõ crocodillis ſi non cruori: ſed duriciæ tergori tribuat̃ & ſolertia. Hippopotami corii craſſitudo talis: ut inde tornẽtur haſtæ. Et tamen eſt quædã ingenio medica diligentia. Elephãtorum quoq; tergora ĩpenetrabiles ſetas habent: cũ tamen omniũ quadrupedum ſubtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Ergo cutis ipſa ſenſu caret: maxime in capite. Vbicunq; per ſe ac ſine carne eſt uulnerata nõ coit: ut ĩ bucca cilioq;. Quæ animal pariũt pilos habẽt. Quæ oua pẽnas: aut ſquamas: aut corticem: aut teſtam: ut teſtudines: aut cutem purã: ut ſerpentes. Pẽnarum caules oĩum auium præciſæ non creſcunt: uulſæ aũt renaſcũtur. Mẽbranis uolant fragilibus inſecta. Humentibus hirundines in mari. Siccis inter tecta ueſpertilio. Horum quoq; alæ articulos habent. Pili acute exeunt craſſa hirti. Fœminis tenuiores. Equis in iuba largi. In armis leoni. Daſipodi: & in buccis intus & in pedibus. Quæ utraq; trogus & ĩ lepore tradit. Hoc exemplo libidinoſiores hoĩum quoq; hirtos colligens. Villoſiſſimus animalium lepus Pubeſcit homo ſolus quod niſi contingat ſterilis in gignendo eſt: ſeu maſculus ſeu fœmina. Pili in homine partim ſimul: partim poſtea gignunt̃. Congeniti aũt nõ deſinunt: ſicut nec fœminis magnope. Inuentæ tamen quædã defluuio capitis inualidæ: uelut languidiores cum mẽſtrui curſus ſtetere. Quibuſdam poſt genitis. Viris ſponte nõ gignunt̃. Quadrupedibus pilum cadere atq; ſubnaſci annuũ eſt. Viris creſcunt maxime in capite: mox in barba. Reciſi nõ ut hærba ab cætera inciſura augẽtur: ſed ab radice excũt Creſcunt & in quibuſdã morbis maxime tuſſis: & in ſenecta. Defuncto℞ quoq; corporibus. Libidinoſis congeniti maturius defluunt. At nati celerius recreſcunt. Quadrupedibus ſenectute craſſeſcunt: lanæq; rareſcunt. Quadrupedum dorſa piloſa. uentres glabri. Boum coris glutinum excoquitur: taurorũq;: & id præcipuũ. Mãmas hõ ſolus e maribus habet. Cætera aĩalia mãma℞ notas tantum. Sed ne fœminæ q̃dem in pectore: niſi quæ poſſunt partus ſuos attollere. Oua gignẽtium nulli. Nec lac niſi aĩal parienti. Volucrum ueſpertilio tantum. Fabuloſum. n. arbitror de ſtrigibus ubera eas infantium labris imulgere Eſſe in maledictis iam antiquis ſtrigem conuenit: ſed quæ ſit auium conſtare non arbitror.

Lanugies

¶ Notabilia animalia quæ mammis. ¶ Cap. xl.

ASinis a fœtu dolent: ideo ſexto menſe arcent partus: cum æque anno ꝓpe toto præbeãt. Quibus ſolida ungula nec ſupra geminos partus. Hæc oĩa binas habent mãmas: nec alibi q̃ ĩ feminibus. Eodẽ loco biſulca & cornigera. Boues quaternas. Oues capræ binas. Quæ munero ſo fœcunda partu: & quibus digyti in pedibus: hæc plures habent toto uentre duplici ordĩe: ut ſues. Generoſæ duodenas. Vulgares binas minus. Similiter canes. Alia uentre medio quaternas: ut pantheræ. Alia binas ut leænæ. Elephas tantũ ſub armis duas: nec in pectore: ſed citra in alis occultas. Nulla in feminibus digitos habentium. Primigeniti in quaq; parte ſues primas premunt. Et ſi eſcæ ſunt faucibus ꝓxime: tamen ſuam nouit qſq; in fœtu quo genitus eſt ordine: eaq; alitur: nec alia detracto illa alũno ſuo ſterileſcit ilico: ac reſilit. Vno uero ex oĩ turba relicto ſola munifex quę genito fuerat attributa deſcendit. Vrſæ mãmas quaternas gerunt. Delphini binas in ima aluo papillas tantum: nec euidentes: & paulo in obliquũ porrectas. Neq; aliud animal in curſu lambitur. Et balenæ uituliq; mãmis nutriunt fœtus.

¶ De lacte: & unde caſeus non fiat. ¶ Cap. xli.

MVlieri ante ſeptimũ menſem ꝓfuſum lac inutile. Ab eo menſe quod uitalis eſt partus: ſalubre. Pleriſq;

bre. Plerisq; autem totis mammis: atq; etiam alarum sinus fluit. Cameli lac mulgetur: ne iterum graue-scat. Suauissimũ hoc existimat̃ ad unã mensuram tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo semper a partu colostra fiunt: ni admisceat̃ aqua: in pumicis modum coeunt duritia. Asinæ p̃gnã tes continuo latescunt. Pullo earũ ubi pingue pabulũ biduo a partu maternũ lac gustasse lœtale est. Ge nus mali uocatur colostratio Caseus nõ fit ex utrinq; dentatis: quoniã eorũ lac non coit. Tenuissimũ Ca-mellis: mox equabus. Crassissimũ asinæ ut coaguli uice utant̃. Conferre aliquid & candori in mulierũ cu te existimatur. Popeia certe Domitii Neronis coniunx quingẽtas per oĩa secũ fœtas trahens balnearum etiã solio totum corpus illo lacte macerabat: extendi quoq; cutem credens. Omnẽ ãt lac igne spissatum humore feruescit. Bubulum caseo fertilius q̃ caprinũ: ex eadem mensura pene altero tanto. Quæ plures quaternis mãmas habent caseo inutilia: & meliora quæ binas. Coagulum Inuli leporis: ædi laudatum: Præcipuum tamen dasipodis: quod & p̃fluuio alui medetur. Vnius utrinq; dentatorũ. Mirum barbaras gentes quæ lactæ uiuant ignorare aut spernere casei tot sæculis dotem: densantes id alioquin in acorem iucundum. Et pingue butyrum: spuma id est lactis concretiusq; q̃ quod serũ uocatur. Non omittendum in eo olei uim esse: & barbaros omnes infantesq; nostros ita ungi.

hñt donec iterũ gra-uescant

spissatur: frigore se-rescit.

aput barbaros est a lacte ... apud Romanos

De diuersitate caseorũ. Cap. xlii.

Laus caseo Romæ: ubi oĩum gẽtium bona iudicant̃: cõminus e prouinciis nemausensi p̃cipua lesuræ gabaliciq; pagis. Sed breuis ac musteo tantũ cõmẽdatio. Duobus alpes generib9 pabu la sua approbant. Dalmatiæ docleatem mittunt. Ceutronũ terrę natusicum. Numerosior apẽ nino cebanus. Hunc & liguria mittit ouiũ maxime lactis. Aesinatem ex umbria. Mixtoq; etruriæ atq; li-guriæ confinio lunensem magnitudine conspicuũ. Quippe & ad singula milia pondo premit̃. Proximũ autem & urbi uestinũ: crustuminũq; & e ceditio campo laudatissimum. Et caprarũ gregibus sua laus est In recenti maxime: eam augente gratiam fumo: qualis in ipsa urbe conficitur: cunctis præferendus. Nã galliarũ sapor medicamẽti uim optinet. Trans maria uero bithynius fere in gloria est. Inesse pabulis salẽ etiã ubi non detur. Ita maxime intelligitur omni in sale caseo senescente. Quales redire in musteum sapo rem aceto e thymo maceratos certum est. Tradunt Zoroastrem in desertis caseo uixisse annis. xx. ita tẽ-perato ut uetustatem non sentiret.

Epityrum Agrigenti

Differentia mẽbrorum hominis a cæteris animalibus. Cap. lxiii.

Terrestrium solus hõ bipes. Vni iuguli: humeri. Cæteris armi. Vni ulnæ. Quibus aĩalium ma nus sunt intus tantum carnosæ: extra neruis & cute constant. Digyti quibusdã in manibus se ni. Caii Oratii ex patritia gente filias duas ob id sedigitas appellatas accepi. Vulcatium sedigi tum illustrẽ in poetica. Hoĩs digiti articulos habet ternos. Pollex binos: & digitis aduersus uniuersis fle-ctitur per se uero in obliquum porrigit̃: crassior cæteris. Huic minimus mensura par est. Duo reliqui si-bi. Inter quos medius longissime protendit̃. Quibus ex rapina uictus quadrupedum quini digiti ĩ prio ribus pedibus: reliquis quaterni. Leones: Lupi: canes: & pauca in posterioribus quoque quinos ungues habent: uno iuxta cruris articulum dependente. Reliqua quæ sunt minora digitos qnos. Brachia nõ oĩb9 paria eẽ. Thracii. n. studioso in. C. Cæsaris ludo notũ est dexterã fuisse p̃ceriorẽ. Aĩaliũ quædã ut mani-bus utuntur priorum ministerio pedum: sedentq; ad os illis admouentia cibos ut sciuri.

De simiarum similitudine. Cap. xliiii.

Nam simiarũ genera p̃fectã hoĩs simulationẽ cõtinent: facie: narib9: aurib9: palpebris. Quæ so læ quadrupedũ & inferiorẽ hẽnt genã: iam mãmas in pectore & brachia: & crura in contrariũ flexa similiter in manib9 ungues: digytos longioreq; mediũ. Pedibus paulũ differũt. Sunt. n. ut manus p̃longi: sed uestigiũ palme simile faciunt. Iis quoq; pollex & articuli ut hoĩ. Et p̃ter genitale tm̃ Et hoc in maribus. Viscera ẽt interiora oĩa ad exẽplar.

De unguibus. Cap. xlv.

Vngues qui clausulæ neruorũ summæ existimãtur oĩbus iis quibus & digyti. Sed simiæ imbrica ti: hoĩbus lati: & defuncto crescunt. Rapacibus unci. Cæteris recti: ut canibus: præter eum qui a crure plerisq; dependet. Oĩa digytos habent quæ pedes excepto elephanto. Huic enim infor-mes numero quidẽ quinq;: sed indiuisi: ac leuiter discreti: ungulisq; non unguibus similes: & pedes maio res priores. In posterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit hoĩs modo. Cætera animalia idi-uersum Posterioribus articulos pedib9 q̃ prioribus. Nam quæ aĩal generãt genua ante se flectunt: & suf fraginum artus in aduersum. Hoĩ genua & cubiti cõtraria. Itẽ ursis & simiarũ generi: ob id minime per-nicibus. Oua parientibus quadrupedũ crocodilo. Lacertis priora genua post curuant̃: posteriora ĩ prio-rem partem. Sunt ãt crura his obliqua humani poplitis modo. Sic & multi pedibus: præterq̃ nouissima salientibus. Aues ut quadrupedes alas in priora curuãt: suffragines in posteriora. Hoĩs genibus quædã & religio inest obseruatione gentiũ. Hæc supplices attingunt. Ad hæc manus tendunt. Hæc ut aras ado rant: fortassis quia inest iis uitalitas. Nãq; in ipsa genu utriusq; cõmissura dextra leuaq; a priore parte ge mina quædam buccarum inanitas inest: qua perfossa ceu uinculis spiritus fugit. Inest & in aliis partibus

quædam religio: ficut dextra ofculis auerfa appetit. In fide porrigit. Antiquis græciæ in fupplicando mẽtum attingere mos erat. Eft in aure ima memoriæ locus: quẽ tangẽtes atteftamur. Eft poft aurem æque dextram nemefios: quæ dea latinum nomẽ ne in capitolio quidẽ inuenit: quo referimus tacto ore proximum a minimo digytũ: ueniã fermonis a diis expofcentes. Varices in cruribus uiro tantũ: mulieri raro. C. Mariũ qui fepties conful fuit ftantẽ fibi extrahi paffum unũ hoiem. Oppius auctor eft. Oia aialia a dextris partibus incedunt: finiftris incubant. Reliqua ut libitũ eft grandiunt. Leo tantum & Camelus pedatim: hoc eft ut finifter pes non tranfeat dextrũ: fed fubfequat. Pedes hoi maximi: fœminis tenuiores In omni genere furæ hoi tantum & crura carnofa. Reperit apud auctores in ægypto quædam nõ habuif fe furas. Vola homini tantum exceptis quibufdam. Nanq; & hic cognomina inuenta Plãci: Plauti: Scauri: Panfæ: ficuti a cruribus Vari: Variæ: uatinii: quæ uitia: Et in quadrupedibus. Solidas habent ungulas quæ non funt cornigera. Igitur pro eis telum ungula eft illis. Nec talos habent eadẽ. At quæ bifulca funt habent. Iidem digytos habentibus non funt. Neq; prioribus pedibus oino ulli. Camello tali fimiles bubulis: fed minores paulo. Eft enim bifulcum difcrimine exiguo peffimus ueftigio carnofo ut Vrfi. Qua de caufa in longiore itinere fine calciatu fatifcunt.

Vatienæ

De ungulis. Cap. xlvi.

VNgulæ uterino tantum generi renafcunt. Sues in illyrico quibufdã locis folidas habent ungulas. Cornigera fere bifulca. Solida ungula & bicorne nullum. Vnicorne afinus tantũ indicus: Vnicorne bifulcum orix. Talos afinus indicus unus folidipedũ habet. Nam fues ex utroq; genere exiftimant: ideo fœdi eorum. Hoiem qui exiftimarunt habere facile conuicti. Lynx tantum digitos habentium fimile quidam talo habet. Leo etiãnum tortuofos. Talus autem rectus eft in articulo pedis uentre eminens: concauo in uertebra ligatus.

De pedibus auium & unguibus. Cap. xlvii.

AVium aliæ digitatæ: aliæ palmipedes: aliæ inter utrunq; digitis diuifis adiecta latitudine. Sed oibus quaterni digiti: tres in fuperiore parte: unus in calce. Hic deeft quibufdam longa cruha bentibus. Lynx fola utrinq; binos habet. Eadẽ linguã ferpentiũ fimilẽ in magnã longitudinem porrigit. Circũagit collum in aduerfum fe. Vngues ei grãdes ceu gracchulis. Auiũ quibufdã grauiorib9 in cruribus additi radii. Nulli uncos habentiũ ungues longi pedes. Porrectis ad caudã ex crurib9 uolãt. Quibus breues contractis ad mediũ. Qui negãt uolucrẽ ullam fine pedibus effe: cõfirmãt & apodas habere. Hicterin: & drepanin in eis quæ rariffime apparent. Vifæ iam etiam ferpentes anferinis pedibus.

De pedibus infectorum a duobus ad centum. Cap. xlviii.

INfectoꝶ aialium pedes primi lõgiores duros habentib9 oculos ut fubinde pedibus eos tergãt ceu notamus in mufcis. Quæ ex iis nouiffimos habent lõgos faliunt ut locuftæ. Oibus aũt iis feni pedes. Aranei quibufdã prælongi accedũt bini. Internodia fingulis terna. Octonos & marinis eẽ diximus polypis: fæpiis: lollyginibus: cancris: qui brachia in cõtrarium mouẽt: pedes in orbẽ aut in obliquum. Iidẽ foli aialium rotundi. Cætera binos pedes duces habẽt: cancri tm̃ quaternos. Quæ hũc numeꝶ pedum exceffere terreftria ut pleriq; uermes: non infra duodenos habent: aliqua uero & cẽtenos Numerus pedum impar nulli eft. Solidipedum crura ftatim iufta nafcuntur menfura. Poftea exporrigentia fe uerius q̃ crefcentia. Itaq; in infantia fcabunt aures pofterioribus: quod addita ætate non queunt Quia longitudo fuperficiem corporum folam ampliat. Hac de caufa inter initia pafci: nifi fubmiffis genibus non poffunt: nec ufq; dum ceruix ad iuxta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus. Cap. xlix.

POmilionum genus in omnibus aialibus eft: atq; etiã inter uolucres. Genitalia maribus quibus eẽnt retro fatis diximus. Offea funt lupis: uulpibus: muftellis: uiuerræ. Sũt iis etiam calculo humano remedia præcipua. Vrfo quoq; fimul ut expirauerit cornefcere aiunt. Camelino arcus intendere orientis populi fidiffimũ. Necnõ in aliqua gentium quoq; in iis difcrimina. Et facrorum etiã citra perniciem amputatis matris deũ gallis. Contra mulieꝶ paucis prodigiofa affimulatio ficut hermophroditis utriufq; fexus. Quod etiã quadrupedũ generi accidiffe Neronis principatu primũ arbitror Oftentabat certe hermaphroditas fubiuges carpẽto fuo: equas in treberico galliæ agro repertas: ceu plane uifenda res effet: principẽ terraꝶ infidere portẽtis. Teftes pecori armentoq; ad crura decidui: fuib9 adnexi: delphino prælongi: ultima conduntur aluo: & elephanto occulti. Qui oua parientium lumbis intus adherent: qualia ociffima in uenere. Pifcibus ferpentibufq; nulli: fed eorum uice binæ ad genitalia a renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria aut fponte naturæ franguntur. Idq; tertiũ ab hermophroditis & fpadonibus femiuiri genus habent. Mares in omni genere fortiores: præterquã in pantheris & urfis.

De caudis. Cap. l.

CAudæ præter hoiem ac fimias oibus fere aialibus: & oua gignẽtibus ꝓ defiderio corporũ. Nudæ hirtis ut apris: paruæ uillofis ut urfis: plũgis fetofæ: ut eqs. Amputatæ lacertis & ferpẽtibus renafcuntur.

renaſcuntur. Piſcium meatus gubernaculi mō regūt. Atq; et in dextram ac leuam motæ ut remigio quodam impelunt. Lacertis inueniunt & geminæ. Boum caudis longiſſimus caulis: atq; in ima parte hirtus. Idem aſinis longior q̄ equis: ſed ſetoſus ueterinis. Leoni infima parte ut bubus & ſorici: & pantheris non item. Vulpibus & lupis uilloſus ut ouibus: quippe procerior. Sues intorquent. Canum degeneres ſub aluum reflectunt.

De uocibus. Cap. li.

Vocem nō habere niſi quæ pulmonē & arterias habēt: hoc eſt niſi quæ ſpirāt Ariſtoteles putat Iccirco & inſectis ſonū eſſe non uocē intus meante ſpiritu: & incluſo ſonātē. Alia murmur edere ut apes. Alia cū tractu ſtridorē ut cicadas. Recepto. n. ut duabus ſub peccatore cauis ſpiritu mobili occurſante mēbrana intus attritu eius ſonare uiſcera ſat notum eſt. Cætera ſimul cū uolatu incipere audiri: & deſinere: ut muſcas: apes. Sonum. n. attritu & interiore aura nō aīa reddi. Locuſtas pēnarum & fœmorꝶ attritu ſonare creditur ſane. Item aquatilium pectines ſtridere cū uolant. Mobilia & cruſta intecta nec uocem nec ſonum ullum habere. Sed & cæteri piſces quis pulmone & arteria careant: nō in totum ſine ullo ſono ſunt. Stridorem cum dentibus fieri cauillātur. Et is qui caper uocatur in acheloo amne grunnitum habet: & alii de quibus diximus oua parientibus. Sibilus ſerpentibus longus. Teſtudini abruptus. Ranis ſonus ſui generis ut dictum eſt: niſi ſi & in his ferenda dubitatio eſt: qui mox in ore concipitur non in pectore. Multum tamen in his refert & locorum natura. Mutæ in macedonia traduntur. Muti & apri. Auium loquaciores quæ minores: & circa coitus maxime. Aliis in pugna uox ut coturnicibus. Aliis ante pugnam ut perdicibus. Aliis cum uicere ut gallinaceis. Iiſdem ſua maribus. Aliis eadem ut fœminis: ut luſciniaꝶ generi. Quædam toto anno canunt: quædam certis temporibus: ut in ſingulis dictum eſt. Elephas circa nares ore ipſo ſternutamento ſimilem elidit ſonum: per nares autem tubarum raucitati. Bubus tantū fœminis uox grauior: in alio omni genere exilior q̄ maribus. In hoīe etiam caſtratis. Infantis naſcentis nulla auditur anteq̄ totus emergat utero. Primus ſermo anniculo eſt. Semeſtris locutus eſt crœſi filius in crepundiis. Quo prodigio totum id concidit regnū. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi incipiunt. Vox roborat̄ a tredecim annis. Eadē in ſenecta exilior. Neq; in alio aīaliū ſæpius mutat̄. Mira pręterea ſunt de uoce digna dictu in theatroꝶ orcheſtris ſcobe aut harena ſuperiecta deuoratur: & in rudi parietum circūiectu. Etiam doliis inanibus currit eadē concauo uel recto parietum ſpatio: quis leui ſono dicta uerba ad alteꝶ caput perferens ſi nulla inæqualitas impediat. Vox in homīe magnam uultus partē habet. Agnoſcimus eā priuſq̄ cernamus: nō aliter quā oculis. Totidemq; ſunt ex quot in reꝶ natura mortales: & ſua cuiq; ſicut facies. Hinc illa gentiū totq; linguaꝶ toto orbe diuerſitas. Hinc tot cātibus & modulis flexiōes. Sed ante oīa explanatio animi: quæ nos diſtinxit a feris. Inter ipos quoq; homines diſcremen alterum æque grande q̄ a beluis fecit.

De agnaſcentibus mēbris: & dicta Ariſtotelis de uita hominis. Cap. lii.

Membra aīalibus agnata iutilia ſunt: ſicut ſextus hoī ſemper digitus. Placuit ī ægypto nutrire portentū: binis & in aduerſa capitis parte oculis hominē: ſed iis nō cernentem. Miror quidem Ariſtotelē non modo credidiſſe præſcita uitæ eſſe aliqua in corporibus ipſis: uerūetiam prodidiſſe. Quæ quaq̄ uana exiſtimo: nec ſine contatione proferenda: ne in ſe quiſq; & auguria anxie quærat. Attingam tamen quæ tantus uir in doctrina nō ſpreuit. Igitur uitæ breuis ſigna ponit raros dentes: prælongos digytos: plūbeum colorem: pluresq; in manu inciſuras: nec perpetuas. Contra longæ eſſe uitæ incuruos humeris: & in manu una duas inciſuras longas habentes: & pluresq̄. xxxii. dentes habentes: auribus amplis. Nec uniuerſa hæc (ut arbitror) ſed ſingula obſeruat. Friuola (ut reor) & uulgo tamen narrata. Addidit morum aſpectus ſimili modo apud nos Trogus: & ipſe auctor ſeueriſſimus: quos uerbis eius ſubiiciam. Frons ubi eſt magna ſegnem animum ſubeſſe ſignificat. Quibus parua mobilem. Quibus rotunda iracundum: uelut hoc ueſtigio tumoris apparente. Supercilia quibus porrigūtur in rectū: molles ſignificant. Quibus iuxta naſum flexa ſunt: auſteros. Quibus iuxta tempora inflexa deriſores. Quibus in totum demiſſa: maliuolos & inuidos. Oculi quibuſcūq; ſunt longi maleficos eſſe indicant. Qui carnoſos a naribus angulos habent: malitiæ nota præuenti. Candidi pars extenta notam impudentiæ habet. Qui identidem autem operire ſolent inconſtātiæ. Auricularū magnitudo loquacitatis & ſtultitiæ nota eſt. Hactenus Trogus.

De anima: & de habitu animalium: & quæ guſtata interimant: & de uictu hominis: & quibus de cauſis non coquatur. Cap. liii.

Animæ leonis uirus graue: Vrſi peſtilens. Cōtacta halitu eius attingit nulla fera: citiuſq; putreſcunt afflatæ reliquis. Hominis tantum natura infici uoluit pluribus modis: & ciborum ac dētium uitiis: ſed maxime ſenio. Dolorem ſentire nō poterat: tactu ſenſuq; omni carebat: ſine qua nichil ſentit̄. Eadem comeabat ab eo recens aſſidue exitura ſupremo: & ſola ex omnibus ſuperfutura. Deniq; hæc trahebatur e cælo. Huius quoq̄ tamen reperta pœna eſt: ut neq; idipſum quo uiuitur in uita iuuaret. Parthoꝶ populis hoc præcipue & a iuuenta propter indiſcretos cibos: mamq; & uino fœtent ora

Caueis uel Cannis

Aper

nimio. Sed sibi proceres medent̃ grano assyri mali: cuius est suauitas præcipua in esculenta addito. Elephãtorũ anima serpentes extrait. Ceruorũ item urit. Diximus hominũ genera qui uenena serpẽtiũ suctu e corporibus exigerent. Quin & suibus serpentes in pabulo sunt: & aliis uenenum est. Quæ isecta appellauimus omnia olei aspersu necantur. Vultures unguento quidem fugantur. Alia alios appetũt odores Scarabei rosam. Quosdam serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittarũ ungunt aciem uiperina sanie & hũano sanguine. Irrimediabile id scelus. Mortem ilico affert leui tactu. Que aĩalium ueneno pascerent̃ diximus. Quædã innocua alioquin uenenatis posta noxia fiunt & ipsa. Apros in pamphilia & ciliciæ mõtosis salamãdra ab iis deuorata qui edere moriuntur. Nec enim est intellectus ullus ĩ sapore uel odore. Et aqua uinumq; interimit Salamandra ibi inmortua: uel si oĩno biberit unde peret̃ Item rana quam uocant rubetã: tantũ insidiarum est uitæ. Vespæ serpẽtes auidę uescuntur. Quo alimẽto mortiferos ictus faciũt. Ideoq; magna differẽtia est uictus: ut ĩ tractu pisce uiuentiũ Theophrastus ꝑdidit. Boues quoq; pisce uesci: sed non nisi uiuente. Homini cibus utilissimus simplex. Aceruatio saporum pestifera: & cõdimenta pniciosiora. Difficulter aũt perficiunt̃ oĩa in cibis acria: nimia: & auide hausta: & æstate q̃ hyeme difficilius: & in senecta q̃ in iuuenta. Vomitiones hoĩ ad hæc in remediũ excogitatæ frigidiora corpora faciunt. Inimicæ oculis maxime aũt dentibus. Somno concoquere corpulentiæ q̃ firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione pficere. Peruigilio quidem præcipue uincuntur cibi.

De corpuluntia augenda uel minuenda: & quæ gustu famẽ ac sitim sedent. Cap liiii.

Augescũt corpora dulcibus atq; pinguibns & potu. Minuuntur siccis & aridis: frigidisq; ac siti. Quedã aĩalia & pecudes quoq; in africa quarto die bibũt. Homini nõ ante diẽ septimũ lœtalis inedia. Durasse & ultra undecimum plerosq;. Certum est mori esuriendi semper inexplebili auiditate aĩalium uni homini. Quædã rursus exiguo gustu famẽ ac sitim sedãt: cõseruãtq; uires: ut butyꝝ: ut hippace glycyrrizon. Perniciosissimum aũt & in omni uita quidem quod nimiũ: Præcipuæ tamẽ corpori: minuiq; quod graue quolibet modo utilius. Verum ad reliqua naturæ transeamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIE LIBER. XII.

PROOEMIVM.

Animalium omnium quæ nosci potuere naturæ generatim membratimq; ita se habẽt. Restant neq; ipsa anima carentia quandoquidem nihil sine ea uiuit terra edita: ut inde eruta dicantur: ac nullum sileatur rerum naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia. Summumq; munus homini datum arbores siluæq; intelligebantur. Hinc primũ alimentum. Harum fronde mollior specus: libro uestis. Etiamnum gentes sic degũt. Quo magis ac magis admirari subit ab iis pricipiis cædi mõtes ĩ marmora. Vestes a sericibus peti. Vnionem in rubri maris profundo. Smaragdum ĩ ima tullure quæri. Ad hoc excogitata sunt aurium uulnera. Nimirum quoniã parum est collo crinibusq; gestari: nisi infoderentur etiam corpori. Quaobrẽ sequi par est ordinem uitæ & arbores ante alia dicere: ac moribus primordia ingerere.

De arborum honore: & quando platanus primum in italia: & de natura eaꝝ. Cap. i.

Hae fuere numinum templa: priscoq; ritu simplicia rura etiam nũc deo præcellentẽ arborẽ dicãt. Nec magis auro fulgentia atq; ebore simulacra qui lucos. Et ĩ iis silentia ipsa adoramus. Arborum genera numinibus suis dicata perpetuo seruãtur. Vt Ioui esculus. Apollini laurus. Mineruæ olea. Veneri myrtus. Herculi populus. Quin & Siluanos Faunosq; & deorũ genera siluis ac sua numina tanq̃ e cælo attributa credimus. Arbores postea grandioribus fruge succis hominem mitigauere. Ex iis recreans mẽbra olei liquor: uiresq; potus uini: tot deniq; sapores annui sponte uenientes: & mensæ depugnet̃ licet earum causa cum feris: & pasti naufragorum corporibus pisces expetãtur: etiamnum tamen secũdæ. Mille præterea sunt usus earum sine quis uita degi non possit. Arbore sulcamus maria: terrasq; admouemus. Arbore exædificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere: nondum precio excogitato beluarũ cadaueri: atq; ut a diis nato iure luxuriæ eodẽ ebore numinũ ore spectarent̃: & mensarum pedes. Produnt alpibus coercitas & tam inexuperabili munimento gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese italiæ: q; Eliquo ex heluetiis ciuis eoꝝ fabrilem ob artem romæ cõmoratus ficum siccã & uuam: oleiq; ac uini præmissa remeãs secum tulisset. Quapropter hæc uel bello quæsisse uenia sit. Sed quis non iure miretur arborem umbræ gratia tanto petitam orbe? Platanus ea est. Hæc per mare ionium in Diomedis insulã eiusdem tumuli gratia primum inuecta. Inde in siciliã transgressa: atq; inter primas donata italiæ. etiã ad morinos usq; peruecta: ad tributariũ etiã pertinens solum: ut gẽtes uectigal & pro umbra pẽdant. Dionysius prior siciliæ tyrãnus Rhegium urbẽ trãstulit eas: domus suæ miraculum: ubi postea factum gymnasium: nec potuisse in amplitudinẽ adolescere: & alias fuisse in italia ac noĩatim hispania apud auctores iuenitur. Hoc actũ circa captæ urbis ætatẽ: tantũq; postea honoris icreuit: tu mero ifuso enutriant̃. Cõpertũ id maxie ꝓdesse radicib9. Docuimusq; etiã arbores uina portare. Celebratæ

His quib9 Ceruis

Vespere

promissa

potare. Celebratæ sunt primũ in ambulatione academiæ athenis cubitoꝝ.xxx.sex unius radice ramos an tecedente. Nũc est clare in lycia fotia gelidi fontis amœnitate itineri apposita domicilii modo caua octo ginta atq; unius pedum specu: numeroso uertice: & se uastis protegens ramis arboꝝ instar: agros longis optinens umbris: ac ne quid desit spelũcæ imagini saxea intus crepidinis corona mulcosos cõplexa pumi ces extat: tam digna miraculo: ut Licinius Mutianus ter consul & nuper prouinciæ eius legatus proden dum etiã posteris putarit: epulatũ intra eam se cum duodeuicesimo comite. Large ipsa toros præbente fronde: ab oĩ afflatu secuꝝ optantẽ hymbriũ per folia crepitus. Lætiorẽ ꝗ marmoꝝ nitore: picturę uarie tate: laqueariũ auro cubuisse in eadẽ. Aliud exẽplũ Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata laxisq; ramoꝝ trabibus scamna patula & in ea epulati cum ipse pars esset umbræ quindecĩ cõniuaꝝ ac mi nisterii capace triclinio: quã cœnam appellauit illæ nidum. Et gortynæ in insula creta iuxta fontem plata nus una insignis utriusq; linguæ monumentis: nunquã folia dimittens. Statimq; ei græciæ fabulositas su perfluit. Iouem sub ea cũ Europa cõcubuisse. Ceu uero non alia eius generis esset in cypro: sed ex ea pri mum in ipsa creta: ut est natura hoĩum nouitatis auida: Platani satæ regenerauere uitiũ: quandoquidem cõmendatio arboris eius non alia maior est: ꝗ solem æstate arcere: hyeme admittere. Inde in italiã quoq; ac suburbana sua Claudio principe Marcelli Esernini libertus: sed qui se potentiæ cã Cæsaris libertis ad optasset spado thessalicus prędiues ut merito dici posset. Is quoq; Dionysius trãstulit id genus. Durãtq; etiam in Italia portenta terraꝝ: præter illa. s. quæ ipsa excogitauit italia.

De chameplatano: & quis totunderit uiridaria. Cap. ii.

NAnq; & chameplatani uocãtur coactæ breuitatis: quoniã arboꝝ et abortus inuenimus. Hoc quoq; ergo in genere pumilionũ infœlicitas dicta erit. Fit aũt & serẽdi genere & recidẽdi prim⁹ Cn. Matius ex equestri ordĩe Diui Augusti amic⁹ ĩuenit nẽora tõsilia intra hos.xxx.annos.

De peregrinis arboribus: & malo assyria. Cap. iii.

PEregrinæ cerasi persicæq;: & oẽs quaꝝ græca noĩa aut aliena. Sed quæ ex iis incolaꝝ numero esse cœpere dicẽtur ĩter fructiferas. In præsentia externa ꝓsequemur a salutari maxime orsi. Malus assyria quã alii uocant medicam uenenis medet̃: Folium eius est unedonis intercurrẽ tibus spinis. Pomũ ipsum alias nõ mandit̃: odore præcellit folioꝝ quoq;: qui trãsit in uestes una condit⁹ arcetq; aĩalium noxia. Arbor ipsa oĩbus horis pomifera est: aliis cadentibus: aliis maturescẽtibus: aliis ue ro subnascentibus. Tentauere gentes trãsferre ad se propter remedii præstantiã fictilibus in uasis dato ꝑ cauernas radicibus spiramento. Qualiter oĩa transitura longi seri artissime transferriq; quæ meminisse cõ ueniet: ut semel quæq; dicant̃. Sed nisi apud medos & in perside nasci noluit. Hæc autẽ cuius grana par thorum proceres incoquere diximus esculentis cõmendandi halitus gratia. Hec alia arbor laudatur ĩ me dis. Lanigeras serum in mentione gentis eius narrauimus.

De indiæ arboribus: uel quando primum romæ hebenus. Cap. iiii.

ITem indiæ arboꝝ magnitudinẽ unã: quã peculiarius Virgilius celebrauit hebenũ nusꝗ alibi nasci professus. Herodotus eã æthiopiæ intelligere maluit: tributi uice regibus persidis e ma teriæ eius cẽtenas phalangas tertio quoq; anno pensitasse æthiopas cũ auro & ebore prodẽdo. Nõ omittendũ id quoq; uicenos dentes elephantoꝝ grandes: quoniã ita significauit: æthiopas eadem cã pẽdere solitos: tãta ebori auctoritas erat urbis nostræ trecẽtesimodecimo anno. Tũc.n. auctor ille hysto riam eã condidit Thuriis in italia. Quo magis mirũ est: quod eidem credimus: qui padũ amnẽ non uidi set: nemini ad id tẽpus asiæ græciæq;: aut sibi cognitum. Aethiopiæ forma ut diximus. Meroen usq; nup allatã Neroni principi rarã arborẽ hebenũ. A meroe usq; ad syenẽ finẽ imperii per nõgenta nonaginta sex mil. pas. nullãq; aliam nisi palmaꝝ generis esse docuit. Ideo fortassis ĩ tributoꝝ auctoritate tertia res fue rit hebenus. Romæ eã magnus pompeius in triumpho mithridatico ostendit. Accendi eã Fabianus ne gat. Vritur tñ odore iucundo. Duo genera eius. Rarũ id quod melius. Arboreũ trũco enodi: materiæ ni gri splẽdoris: ac uel sine arte protinus iucundi. Alterũ fructicosum cytisi modo: & tota india dispsum ẽ.

De spina & ficu indicis. Cap. v.

IBi & spina similis sed deprehẽsa uel lucernis igni ꝓtinus trãsiliente. Nũc eas exponã quas mi rata est Alexandri magni uictoria orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma hẽt. Ipsa se sẽmp se rens: uastis diffunditur ramis. Quorũ pondera adeo in terrã curuãtur: ut annuo spatio infigã tur: notãq; sibi propaginẽ faciant circa parentẽ in orbes: quodã opere topiario. Intra sepẽ eã æstiuant pa stores. opacã pariter & munitã uallo arboris: decora specie subter intuẽti proculue fornicato ambitu. Su periores eiusdẽ rami in excelsum emicant: siluosã multitudine: uasto matris corpore: ut.lx. pas. pleræq; orbem colligãt. Vmbræ uero bina stadia operiant. Folioꝝ latitudo peltæ effigiẽ amazonicæ habet. Ea cã fructũ ĩtegens crescere prohibet. Rarusq; est nec fabæ magnitudinem excedens. Sed per folia solibus co ctus prædulci sapore digno miraculo arboris gignitur circa acesinem maxime amnem.

De arbore pala: & arboribus indicis sine nominibus & laniferis. Cap. vi.

MAior alia pomo & suauitate præcellentior: quo sapientiores indorũ uiuunt. Foliũ alas auium imitat̃ longitudine triũ cubitoꝝ: latitudine duũ. Fructũ e cortice mittit admirabilẽ ſucci dulcedine: ut uno quaterno satiet. Arbori nomẽ palæ: pomo arienæ. Plurima eſt in ſidracis: expeditionũ Alexãdri termino. Eſt & alia ſimilis huic: dulcior pomo: ſed intraneoꝝ ualitudini infeſta. Edixerat Alexãder ne quis agminis ſui id pomũ attingeret. Genera arboꝝ macedões narrauere: ex maiore parte ſine noĩbus. Eſt & terebintho ſimilis cætera: pomo amygdalis: uel minore tantũ magnitudine: ꝑcipue ſuauitatis in bactris. Vtiq; hanc aliqui terebinthũ eſſe proprii generis potiuſq̃ ſimilẽ ei putauerunt. Sed unde ueſtes lineas faciũt: foliis moro ſimilis: calice pomi. Cynorhodo: Serũt eã in cãpis: nec eſt gratior ullarum proſpectus. Oliua indiæ ſterilis: præterq̃ oleaſtri fructu.

De piperis arboribus: & gariophylo: & aliis pluribus. Cap. vii.

PAſſim uero quæ piper gignũt: iuniperis noſtri ſimiles: q̃q̃ in fronte caucaſi ſolibus oppoſita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semina a iunipero diſtãt paruulis ſiliquis: quales in phaſiolis uidemus. Hæ priuſq̃ dehiſcant: decerptæ toſtæq; ſole faciunt quod uocat̃ piper longũ. Paulatim uero dehiſcentes per maturitatẽ oſtendũt candidũ piper: quod deide toſtũ ſolibus colore rugiſq; mutat̃. Verum & iis ſua iniuria eſt: atq; cæli intẽperie carbũculantur: fiuntq; ſemĩa caſſa: & inania: quod uocant brechmaſin: indoꝝ lingua ſic ſignificante abortũ. Hoc ex oĩ genere aſperrimum leuiſſimũq; & pallidum. Gratius nigrũ leniuſq; utroq; candidum. Non eſt huius arboris radix: ut aliqui exiſtimauere: quã uocant ſingiuerim. alii uero gingiberim: q̃q̃ ſapore ſimili. Id enim in arabia atq; troglodytica in uillis naſcitur. Paruæ hærbæ: radice candida. Celeriter ea cariem ſentit: quãuis in tanta amaritudine. Preciũ eius i libras ſex. Piper longũ facillime adulteratur Alexandrino ſinapi. Emitur in libras. xxv. Album. xvii. Nigrum. xiiii. Vſum eius adeo placuiſſe mirum eſt. In aliis quippe ſuauitas cœpit: in aliis ſpecies inuitauit. Huic nec pomi nec baccæ cõmendatio eſt aliqua. Sola placere amaritudine: & hanc in indos peti. Quis ille qui primus cibis experiri uoluit? aut cui in appetẽda auiditate eſurire nõ fuit ſatius? Vtrunq; ſilueſtre gentibus ſuis eſt: & tamẽ pondere emit̃ ut aurũ uel argentũ. Piperis arborẽ iã etiã habet italia maiorem myrto: nec abſylẽ. Amaritudo grano eadẽ quæ pipi muſteo credit̃ eſſe. Deeſt toſta illa maturitas: ideoq; & rugaꝝ coloriſq; ſimilitudo. Adulterat̃ iuniperi baccis mire uim trahẽtibus. In pondere quidẽ multis modis. Eſt etiãnum in idia piperis granĩ ſimile: quod uocat̃ gariophylõ grãdius fragiliuſq;. Tradũt in indico luco id gigni. Aduehit̃ odoris gratia. Fert & ĩ ſpinis pipis ſimilitudinẽ: præcipua amaritudine foliis paruis denſiſq; cypi modo ramis triũ cubitoꝝ: cortice pallido: radice lata: lignoſaq;: buxei coloris. Hac in aqua cum ſemine excepta in æreo uaſe medicamentũ fit: quod uocat̃ lycion. Ea ſpina & in pelio mõte naſcitur: adulteratq; medicamentũ. Itẽ aſphodeli radix aut fel bubulum aut abſinthiũ uel rhus uel amurca. Abſynthium aptiſſimũ medicinæ quod eſt ſpumoſum. Indi in utribus cameloꝝ aut rhinocerotũ admittunt. Spinam ipſam in græcia quidam pixacanthum chironium uocant.

Lycium

De machir: & arboribus amanæ gentis. Cap. viii.

ET machir in india aduehit̃ cortex rubẽs: radicis magnæ: noĩe arboris ſuæ. Qualis ſit ea incõpertũ habeo. Corticis melle decocti uſus in medicina ad dyſentericos præcipuus habet̃. Saccaron & arabia fert: ſed laudatius india. Eſt aũt mel in arundinibus collectũ: gũmium modo cãdidum: dentibus fragile. Ampliſſimũ nucis auellanæ magnitudine ad medicine tãtũ uſum. Contermina indis gens ariana appellat̃: cuius ſpina lachrymaꝝ præcioſa: myrrhæ ſimilis: acceſſu propter aculeos anxio. Ibi & frutex peſtilens raphani: folio lauri odore equos inuitante: qui pene equitatu orbauit Alexãdrum prĩo introitu. Quod & in gedroſiis accidit. Item laurino folio. Et ibi ſpina tradita eſt: cuius liquor aſperſus oculis cæcitatẽ infert aĩalibus oĩbus. Necnõ & hærba præcipui odoris referta minutis ſerpentibus: quaꝝ ictu protinus moriendũ eſſet. Oneſicritus tradit in hyrcaniæ conuallibus ficis ſimiles eſſe arbores quæ uocentur occhi: ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bedellio & arboribus perſici maris. Cap. ix.

VIcina eſt bactriana: in qua bedelliũ noĩatiſſimũ. Arbor nigra eſt magnitudine oleæ folio roboris: fructu caprifici: naturaq; gũmi. Alii brochon appellãt: alii malachram: alii maldacon. Nigrum uero & in offas conuolutũ hadrobalũ. Eſſe aũt debet tranſlucidum: ſimile cæræ: odoratum & cũ fricatur pingue: guſtu amarum citra acorẽ. In ſacris uino perfuſum odoratius. Naſcit̃ & ĩ arabia indiaq; & media ac babylone. Aliqui peraticum uocant ex media aduectum. Facilius hoc & cruſtoſius: amariuſq; & gũmoſum. Adulterat̃ amigdala nuce. Cætera eius genera cortice: & ſcordaſti. Ita uocatur arbor æmula gũmi. Sed deprehendunt̃ (quod ſemel dixiſſe & in cæteros odores ſatis ut ſit) odore colore: pondere: guſtu: igne. Bactriano nitor ſiccus: multiq; candidi ungues. Præterea ſuũ pondus: quod grauius eſſe aut leuius nõ debeat. Preciũ ſincero in libras decẽ tantum. Gentes ſupradictas pſis attingit rubro mari: quod ibi perſicum uocauimus longe in terra æſtus agente. Mira arborũ natura. Nãq; eroſæ ſale iuectis derelictiſq; ſimiles ſicco littore radicibus nudis polyporum modo amplexæ ſteriles harenas

Blochum madalcon Hadrobolum

ſpectantur

ſpectantur. Eædē mari adueniente fluctibus pulſatæ reſiſtunt. īmobiles. Quin & pleno æſtu operiuntur totæ. apparetq̧ rerꝫ argumentis aſperitate aquarum illas ali. Magnitudo mirãda eſt. Species ſimilis unedonis. Pomum amygdalis extra: intus contortis nucleis.

De arboribus perſicæ inſulæ: & lanigeris arboribus. Cap. x.

TYlos inſula in eodē ſinu eſt repleta ſiluis qua ſpectat orientē: quaq̧ & ipſa æſtu maris perfunditur. Magnitudo ſingulis arboribus fici. Flos ſuauitate inenarrabili. Pomū lupino ſimile ꝑꝑ aſperitatē intactum oībus aīalibus. Eiuſdē īſulæ excelſiore ſuggeſtu lanigeræ arbores alio modo q̄ ſerum. Iis folia infœcunda: quæ ni minora eēnt uitium poterãt uideri. Ferūt cotonei mali amplitudine cucurbitas: quæ maturitate ruptæ oſtendunt lanuginis pilas: ex qbus ueſtes precioſo linteo faciunt.

De goſſampino & arboribus ex qbus ueſtes fiunt: & quibus mōis cōſtent arborꝫ fructus. Cap. xi.

ARbores uocãt goſſampinos fertiliores etiã tylo in minore: quæ diſtat. x. paſſuum. Iuba circa fruticē lanugines eſſe tradit: linteaq̧ fieri indicis præſtantiora. Arabiæ aūt arbores ex quib9 ueſtes faciant cynas uocari: folio palmæ ſimili. Sic indos ſuæ arbores ueſtiunt. In tylis ãt & alia arbor floret albæ uiolæ ſpecie: ſed magnitudīe quadruplici ſine odore quod miremur. In eo tractu eſt & alia ſimilis. folioſior tamen. roſeiq̧ floris: quē noctu cōprimens aperire incipit ſolis ex ortu: meridie expãdit. Incolæ dormire eum dicunt. Fert eadē inſula & palmas: oleaſq̧: ac uites: & cum reliquo pomorū genere ficos. Nulli arborꝫ folia ibi decidunt. Rigaturq̧ gelidis fontibus: & hymbres accipit. Vicina iis arabia flagitat quandã generum diſtinctionem: quoniam fructus iis conſtat: radice: frutice: cortice: ſucco: lachryma: ligno: ſurculo: flore: folio: pomo.

De coſto & nardo. & differentiis nardi. Cap. xii.

RAdix & foliū indis eſt maximo pretio. Radix coſti guſtu feruens: odore eximio: frutice: alias inutili: primo ſtatim introitu amnis indi in patale inſula. Duo ſunt eius genera: nigrū & quod melius candicãs. Pretiū in libra. xvi. De folio nardi plura dicere par eſt: ut principali in unguētis. Frutex eſt graui & craſſa radice: ſed breui ac nigra: fragiliq̧: q̄uis pingui. Situm redolente ut cupreſſi aſpero ſapore: folio paruo denſoq̧. Cacumina in ariſtas ſe ſpargūt: ideo gemina dote nardi ſpicas ac folia celebrant. Alterꝫ eius genus apud gangē naſcens dãnatur. In totū: ozenitidis noīe uirus redolens. Adulteratur ex pſeudonardo hærba: quæ ubiq̧ naſcit̃ craſſiore atq̧ latiore folio: & colore languido in candidū uergente. Itē ſua radice permixtura ponderis cauſa: & gūmi: ſpumaq̧ argenti aut ſtibio: cyperiue cortice. Sincerū quidē leuitate deprehenditur: & colore ruffo: odoriſq̧ ſuauitate & guſtu: maxīe ſiccãte os ſapore iucundo. Pretium ſpicæ in libras. lxxxx. Folia diuiſere annonã ab amplitudine: quod hadroſphærꝫ uocatur: maioribus ſiclis. xxx. Quod minore folio eſt meſoſphærum appellatur emitur. xl. Laudatiſſimū microſphærum e minimis folium. Preciūq̧ eius. x. lxxv. odoris gratia oībus maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit nigriori melior. In noſtro orbe proxime laudat̃ ſyriacū: mox gallicum. Tertio loco creticū: quod alii quidem agiron uocant: alii phu folio oluſatri: caule cubitali geniculato: in purpura albicante: radice obliqua uilloſaq̧ & imitante auiū pedes. Baccaris uocat̃ nardum ruſticū: de quo dicemus īter flores. Sunt autem ea omnia hærbæ: præter indicum. Ex iis gallicum & cū radice uellitur: abluiturq̧ uino. Siccatur in umbra: alligatur faſciculis in charta: nō multū ab indico differens: ſyriaco tamē leuius. Pretium ſiclis. xiii. In iis probatio una: ne ſint fragilia & arida potiuſq̄ ſicca folia. Cum gallico nardo ſemper naſcitur hærba: quæ hirculus uocatur a grauitate odoris & ſimilitudine: qua maxime adulterat̃. Diſtat ꝙ ſine cauliculo eſt: & ꝙ minoribus foliis: quodq̧ radicis neq̧ amaræ neq̧ odoratæ.

Cypen

Foliis X. xxx.

De aſſaro amomo & amomi: & de cardamomo. Cap. xiii.

NArdi uim habet & aſſarū: quod & ipſum aliqui ſilueſtre nardum appellãt. Eſt ãt ederæ foliis: rotundioribus tantū mollioribuſq̧: flore purpureo: radice gallici nardi: ſemen acinoſum: ſaporis calidi: ac uenoſi. Montibus in umbroſis bis anno floret. Optimū in ponto: proximum in phrygia. tertium in illyrico. Fodit̃ cū folia mittere incipit. Et in ſole ſiccat̃: celeriter ſitum trahens: ac ſeneſcens. Inuenta nuꝑ & in thracia hærba eſt cuius folia nihil ab indico nardo diſtant. Amomi una in uſu eſt indica uite labruſca ut alii exiſtimauere frutice uenoſo: palmi altitudine: capiturq̧ cū radice: manipulatim leniter cōponitur: protinus fragile. Laudatur q̄ maxime punici mali foliis ſimile: nec rugoſis: colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Hærbaceum peius. peſſimumq̧ candidum: quod & uetuſtate euenit. Pretium uuæ in libras ſicli. lxx. Friato uero amomo. xlviii. Naſcitur & in armeniæ parte: quæ uocatur otene: & in media & in ponto. Adulteratur foliis punicis & gummi liquido ut cohæreat: conuoluatq̧ ſe in uuæ modum. Eſt & quæ uocatur amomis minus uenoſa: atque durior: ac minus odorata: a quo apparet: aut aliud eſſe: aut colligi immaturum. Similes iis & nomine & frutice cardamomum ſemine oblongo. Metitur eodem modo & in arabia. Quatuor eius genera. Viridiſſimum ac pingue acutis angulis contumax fricanti: quod maxime laudatur. Proximum eius rufo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen uarium & facile tritu: odoriſq̧ parui. Quod uerius coſto uicinius eſſe debet. Hoc & apud

medos nascitur. Precium optimi in libras. xii. Cinomomo gentilitas proxima erat nilus: ni prius Arabiæ diuitias indicari coueniret: causasq; quæ cognomẽ illi fœlicis ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus & myrrha. Hæc & cum troglodytis cõis.

De thure & arboribus thuris. Cap. xiiii.

THura præter arabiam nullis: ac ne arabiæ quidem uniuersæ. In medio eius sunt fere attramitæ pago sabæorum capite regni Sabota: in monte excelso: a quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera: Saba appellatur: quod significare græci mysterium dicunt: spectans ortus solis æstiui undiq; rupibus inuia & a dextra maris scopulis inaccessa. Id solum e rubro lacteum traditur. Siluarum longitudo est schœnorum. xx. Latitudo dimidium eius. Schœnus patet Eratosthenis ratione stadia. xl. hoc est passus quinq; milia. Aliqui. xxii. stadia singulis schœnis dedere: attolluntur colles alti: decurruntq; & in plana arbores sponte natæ. Terram argillosam esse conuenit: raris fontibus ac nitrosis. Attingunt & minæi pagus alius: per quos euehitur uno tramite angusto. Hi primi cõmercium thuris fecere: maximeq; exercent. A quibus & minieum dictum est. Nec præterea arabum alii thuris arborem uident: ac ne horum quidem omnes. Feruntq;. ccc. non amplius esse familiarum: quæ ius per successiões id sibi uendicent. Sacros uocari ob id: nec ullo congressu fœminarum funerũq; cum incidant eas arbores: aut metant pollui. Atq; ita religione merces augeri. Quidam promiscuum ius iis populis esse tradunt in siluis. Alii per uices annorum diuidi. Nec arboris ipsius quæ sit facies constat. Res in arabia gessimus: & romana arma in magnam partem eius penetrauere. C. etiam Cæsar augusti filius inde gloriam petiit: nec tamen ab ullo (quod equidem sciam) latino arborum earum tradita est facies. Græcorum exempla uariant. Alii folio pyri minore dũtaxat & hærbidi coloris prodidere. Alii lentisco similẽ subrutilo folio. Quidam terebinthum esse: & hoc uisum Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis uoluminibꝰ quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filium ardentem fama arabiæ tradit contorti esse caudicis: ramis aceris maxime põti. Succum amygdalæ mõ emittere. Talesq; in carmania apparere: & in ægypto satas studio Ptolomæorum regnantium. Cortice lauri esse constat. Quidam & folium simile dixere. Talis certe fuit arbor sardibus. Nam & asiæ reges serendi curam habuerunt. Qui mea ætate legati ex arabia uenerunt: omnia incertiora fecerunt. Quod iure miremur uirgis etiam thuris ad nos commeantibus quibus credi potest: matrem quoq; teretem & enodi fructificare trunco. Meti semel anno solebat minore occasione uendendi. Iam quæstus aliam uiam affert.

De natura thuris, & generibus. Cap. xv.

PRior atq; naturalis uindemia circa canis ortum flagrantissimo æstu incidentibus: qua maxie uideatur esse prægnans: tenuissimusq; tendi cortex. Laxatur hic plaga. non adimitur. Inde prosilit spuma pinguis. Hæc concreta densatur: ubi loci natura poscat tegete palmea excipiente. Aliubi area circum pauita. Purius illo modo: sed hoc ponderosius. Quod in arbore hæsit ferro depectitur: ideo corticosum. Silua diuisa certis portionibus, mutua innocentia tuta est. Neq; ullus saucias arbores custodit. Nemo furatur alteri. At hercule alexandriæ ubi thura interpollantur: nulla satis custodit diligentia officinas. Subligaria signantur opifici. Persona adiicitur capiti: densusue reticulus. Nudi emittũtur: tanto minus fidei apud nos pœna: quã apud illos siluæ habent. Autumno legitur ex æstiuo partu. Hoc purissimum candidum. Secunda uindemia est uere: ad eam hyeme corticibus incisis. Ruffum hoc exit: nec comparandum priori. Illud carfiatum: hoc dathiathum uocant. Creditur & nouellæ arboris cãdidius esse: sed ueteris odoratius. Quidam & in insulis melius putant gigni. Iuba in insulis negat nasci. Quod ex eo rotunditate guttæ pependit masculum uocamus: cum alias non fere mas uocetur: ubi non sit fœmina. Religioni tributum ne sexus alter usurparetur. Masculum aliqui putant a specie testium dictum. Præcipua autem gratia est mammoso cum hærente lachryma priore cõsecuta alia miscuit se. Singula hæc manum implere solita inuenio. Cum minori diripiendi auiditate lentius nasci liceret. Græci stagoniam & atomum tali modo: appellant: minorem autem Arabiam. Micas concussu elisas mammam uocamus. Etiamnum tamen inueniuntur guttæ: quæ tertiam partem minæ: hoc est. xxxix. denariorum pondns æquent. Alexandro magno in pueritia sine persimonia thura ingerenti aris pædagogus Leonides dixerat ut illo modo cum deuicisset thuriferas gentes supplicaret. At ille Arabia potitus thure onustam nauium misit ei. Large: exortatus: ut deos adoraret. Thus collectum sabotam camelis conuehitur porta ad id una patente. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi decimas deo: quem uocant Sabin. Mensura non pondere sacerdotes accipiunt. Nec ante mercari licet. Inde impensæ publicæ tollerantur. Nam & benigne certo itinerum numero deus hospites pascit. Euehi non potest nisi per gebbanitas. Itaque & horum regi panditur uectigal. Caput eorum Tomna abest a gaza nostri littoris iudææ oppido. lxxx. xxvii. mil. passu. Quod diuiditur in mansiones camelorum. lxii. Sunt & quæ sacerdotibus dantur portiones scribisque regum certæ. Sed præter hos & custodes satellitesque & hostarii & ministri populantur. Iam quacunq; iter est aliubi pro aqua aliubi pro pabulo aut pro mansionibus uariisq; portoriis pẽdunt: ut sumptus in singulos camelos denarium. dc. lxxxviii. ad nostrum littus colligat. Iterumq; imperii nostri publicanis penditur. Itaq; optimi thuris libra siclorum. vi. Pretiũ habet secũda. xii. tertia. xiiii. Apud

Mãna

nos adulteratur

nos adulterat̃ resinæ candidæ gēma per quā simili: sed deprehendit̃ quibus dictum est modis. Probat̃ candore: amplitudine: fragilitate: carbone. Vt statim ardeat. Itē ne dentē recipiat potius q̃ in micas frangatur.

¶ De myrrha & arboribus myrrhæ. ¶ Cap. xvi.

MYrrham in iisdē siluis permixtā arborē nasci tradidere aliqui: plures seperatim. Quippe multis in locis arabiæ gignit̃: ut apparebit in generibus. Cū uehitur & ex siluis laudata: peruntq; eā etiā a troglodytis sabbæi trāsitu maris. Satiua quoq; ꝓuenit multū siluestri prælata. Gaudet rastris & ablaqueationibus. Melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita. nec sine spina caudice duro & intorto: crassiore q̃ thuris: & ab radice etiā q̃ reliqua sui parte. Corticē leuē similemq; unedoni. Scabrum alii spinosumq; dixere. Foliū oliuæ: uerū crispius. & aculeatū. Iuba olusatri: aliqui similem iunipero scabriorē tantū: spinisq; horridā: folio: rotūdiore: sed sapore iuniperi. Nec non fuere qui e thuris arbore utrunq; nasci mentirent̃. Inciduntur bis & ipsæ iisdēq; tpibus: sed a radice usq; ad ramos qui ualent. Sudant autem sponte priusq̃ icidantur. stacten dictā: cui nulla præfertur. Ab hac satiua & ĩ siluestri quoq; melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones deo: quoniam & apud alios nascit̃. Regi tamen gebbānitaꝝ quartas partes eius pendunt. Cætero passim ac uulgo coemptā in folles confaciunt. ipsiq; unguentarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis.

¶ De generibus myrrhæ: & natura & prætio eius. ¶ Cap. xvii.

GEnera cōplura. Troglodytica siluestriū pria. Erythrea sequēs & Minea in qua stactea & atramitica est gebbānitica & auseritis gebbānitaꝝ regno. Tertia dianitis. Quarta collatia. Quita sembracena a ciuitate regni sabeoꝝ mari proxima. Sexta quā durisitin uocant. Est & candida uno tantū loco: quæ in messalum oppidum confertur: Probatur troglodytica pinguedine: & ꝙ aspectu aridior est: sordidaq; atq; barbara: sed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitiis: ante alias hylaris: sed uiribus tenuis. In plenum aūt probatio est minutis glebis: nec rotundis. In concretu albicātis succi & tabescentis: utq; confracta candidos ungues habeat: gustu leniter amara. Secunda bonitas: itus uaria. Pessima quæ intus nigra. Peior si sit etiā foris. Pretia ex occasione ementium uaria. Stactæ uero a. vi. ad. l. Satiuæ summū ad. xxii. Erythreæ ad. xvi. hanc uolunt arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad xiii. Sexæ uero quā odorariā uocant ad. xiiii. Adulteratur lentisci glebis & gūmi. Itē cucumeris succo amaritudinis cā: sicut ponderis spuma argenti. Reliqua uitia deprehendūtur sapore: gūmi dente lentiscentis Facillime autem adulteratur indica myrrha: quæ ibidem quadam e spina colligitur. Hoc solum peius india affert facili distinctione: tanto deterior est.

æstiuæ
Eius uel
sextæ

¶ De mastice: ladano: & bruta: enhemo: & strobo: & de styrace. ¶ Cap. xviii.

ERgo transit in masticem quæ ex alia spina fit in india. Itēq; in arabia lamā uocant. Sed mastice quoq; gemina est: qm̄ & in asia græciaq; hærba reperitur e radice folia emittens: & carduū similem malo seminis plenū lachrymaq; erumpit incisa parte summa uix ut dinosci possit a mastice uera. Necnon & tertia in ponto est bituminis similior. Laudatissima autem chia candida: cuius preciū in libras. xx. nigræ uero. xii. Chia e lentisco traditur gigni gūmi modo. Adulteratur ut thura resina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: forte casuq; hoc & iniuria fieri odores plures tradidere. Capras maleficum alias frondibus animal: odoratorum uero fructicū expetentius tanq̃ intelligant precia carpere germinū caules prædulci liquore turgentes distillanteq; ab iis casus mixtura succū iprobo barbaꝝ uillo abstergere. Hunc glomerari in puluerem: & incoqui sole. Et ideo ĩ ladano caprarum pilos esse. Sed hoc nō alibi fieriq; in nabatheis: qui sūt ex arabia contermini syriæ: Recētiores ex auctoribus strobon hoc uocāt Traduntq; siluas arabū pastu captaꝝ infringi: atq; ita succum uillis inhærescere. Verū aūt ladanū cypri in insula esse: Vt obiter quæq; genera odorum dicantur: quis nō terrarum ordine Similiter & hoc ibi fieri tradunt: & esse cesyphū hyrcoꝝ barbis genibusq; uillosis inhærens. Sed hederæ flore deroso pastib9 matutinis cū est rorulenta cypros. Deinde nebula sole discussa in puluerem madentibus uillis adhærescere: atq; ita ladanū depecti. Sunt qui hærbam in cypro ex qua id fiat ladam appellent: etenim illi ladanum uocant: huius pingui insidere. Itaq; attractis funiculis hærbā eā cōuolui: atq; ita offas fieri. Ergo ĩ utraq; gente bina genera: terrenum: & factitium. Id quod terrenum est friabile: factitiū lentū. Necno & fructicem esse dicunt in carmania & super ægyptum per ptolomæos translatis plātis. Aut ut alii generari & id in iis: ut thuris arbore colligiq; ut gūmi iciso cortice: & caprinis pellibus excipi. Precia sunt laudatissimo in libras asses. xl. Adulteratur myrti baccis: & aliis aialium sordibus. Sinceri odor debet esse ferus: & quodammodo solitudinem redolens. Ipsum uisu aridū: statim tactu mollescere. Accensum fulgere: odore iucundo gratuitum. Myrtata deprehenduntur: crepitantq; ĩ igne. Præterea sincero calculi potius erupibus ĩhærent: q̃ puluis. In arabia & olea dotatur lachryma qua medicamentum conficitur a græcis enhemon dictum: singulari effectu cōtrahendis uulnerū cicatricibus. In maritimis eæ fluctibus æstuq; operiuntur Nec baccæ nocetur cum constet & in foliis salem relinqui. Hæc sunt peculiaria arabiæ. Et pauca præterea alibi cōia dicenda: qm̄ in iis uincit: peregrinosq; ipsa myrrhæ odores & ab exteris petit

Thure &
Resina

Tanta mortalibus suarũ rerum satietas est: alienarũq; auiditas. Petunt igitur in helimæos arborem brutam cupresso fusæ similem: exalbidis ramis: iucundi odoris accensam: & cum miraculo historiis Claudii Cæsaris prædicatam. Folia eius inspergere potionibus parthos tradit. Odorem proximum esse cedro: fumumq; eius contra ligna alia remedio. Nascitur ultra pasitigri in finibus oppidi sittacæ monte santhro: Petunt & in carmanos arborẽ strobum ad suffitus perfusam uino palmeo accedẽtes. Huius odor reddit a cameris ad solum iocundus: sed aggrauãs capita citra dolorem tamen. Hoc somnũ ægris quærũt. His cõmertiis carracem oppidũ aperuere: quod est illis nundinarium. Inde gabbam oẽs petere solebant dierum. xx. itinere: & palestinam syriam. Postea characem peti cœptum: ac regna parthoꝝ ex ea cã. Iuba auctor est. Mihi & ad persas etiã prius ista portasse: q̃ in syriã aut ægyptum uidentur. Herodoto teste qui tradit singula milia talentũ thuris annua pensitasse arabas regibus persaꝝ. Ex syria reuehunt styracem: acri odore eius in focis abigentes suoꝝ fastidium. Cætero nõ alia ligni genera sunt in usu q̃ odorata. Cibosq; sabæi coquunt thuris ligno: alii myrrhæ. Oppidoꝝ uicorumq; nõ alio q̃ ex aris fumo atq; nidore. Ad hunc ergo sanandum urunt styracem in pellibus hyrcinis sufficiuntq; tecta. Adeo nulla est uoluptas quæ non assiduitate sui fastidium pariat. Eundem & ad serpentes fugandas urunt in odiferis siluis frequẽtissimas.

Zagro

Carras

¶ De fœlicitate arabiæ. ¶ Cap. xix.

NOn sunt eoꝝ cynamomũ aut casia. Et tamen fœlix appellat᷑ arabia falso & ingrati cognominis: quæ hoc acceptũ superis ferat: cũ plus ex eo inferis debeat. beatã illã fecit hominum etiam in morte luxuria: quæ diis intellexerat genita adhibens urendis defunctis. Periti rerum adstruxerunt nõ ferre tantũ annuo fœtu: quantũ Nero princeps nouissimo põpę suæ die concremauit. Aestimẽtur postea toto orbe singulis annis tot funera: aceruatimq; cõgesta honori cadaueꝝ: quæ diis ꝑ singulas micas dant᷑. Nec minus ꝓpitii erãt mola salsa supplicãtib9. Immo uero (ut palã est) placatiores. Verũ arabiæ etiãnũ fœlicius mare est. Ex illo nãq; margaritas mittit. Minima quæq; cõputatione milies centena milia sestertium annis oĩbus india & seres peninsulaq; illa ĩperio nostro adimũt. Tanto nobis delitiæ & fœminæ constant. Quota enim portio ex illis ad deos queso iam uti ad inferos pertinet?

¶ De cynamomo & xylocynamomo & casia. ¶ Cap. xx.

EYnamomũ & casias fabulosa narrauit antiquitas: princepsq; Herodotus auiũ nidis: & priuatim phœnicis: in quo situ liber pater educatus cẽt ex inuiis rupibus arboribusq; decuti carnis: quã ipsæ inferrẽt põdere aut plũbatis sagittis. Itẽ casiam circa paludes ꝓpugnãte unguib9 diro uespertilionũ genere: aligerisq; serpentib9: his cõmentis augentes rerũ precia. Cõmutata uero fabula ẽ ad meridiani solis repercussus: inenarrabilem quendã uniuersitatis halitũ e tota peninsula existere tot generum auris spirante concẽtu. Magniq; Alexandri classibus arabiam odore primũ nunciatam in altum. Omnia falsa: siquidẽ cinnamomũ idẽq; cinnamum nascit᷑ in æthiopia troglodytis connubio pemixta. Ii mercantes a cõterminis uehunt per maria uasta ratibus: quas neq; gubernacula regant: neq; remi trahant uel ĩpellant non uela: nõ ratio ulla adiuuet: cũ oĩum instar ibi sint hõ tantum & audacia. Præterea hybernum mare exigant circa brumã euris tum maxime flantibus. Ii recto cursu per sinus ĩpellunt: atq; a promõtorii ambitu argeste deferunt in portũ gebbanitaꝝ: qui uocatur ocila. Quãobrẽ illi maxime id petũt. Produntq; uix quinto anno reuerti negociatores: & multos interire. Contra reuehunt uitrea: & ænea: uestes: fibulas cũ armillis ac monilibus. Ergo negociatio illa fœminaꝝ maxiẽ fide constat. Ipse frutex duorum cubitorum altitudĩe amplissimus: palmiq; minimus. iiii. digytoꝝ crassitudinis: statim a terra sex digytis surculosus arido similis. Cum uiret non odoratus: folio origani: siccitate gaudẽs: sterilior hymbre: ceu diræ naturæ. Gignitur quidem in planis: sed densissimis in uepribus: rubisq; difficilis collectu. Metitur non nisi permiserit deus. Iouem hunc intelligunt aliqui. Assabinum illi uocant. xliiii. boum caprarũq; & arietum extis ĩpetratur uenia metendi. Non tamẽ aut ante ortũ solis: aut post occasum licet. Sarmenta hasta diuidit sacerdos: deoq; partẽ ponit. Reliquum mercator in nassas condit. Est & alia fama: cũ sole diuidi: ternasq; partes fieri. Deinde sorte germina discerni. Quodq; soli cesserit relinqui: ac sponte conflagrare. Præcipua bonitas uirgultorum tenuissimis partibus ad longitudinem palmi. Secunda proximis breuiore mẽsura atq; ordine. Vilissimũ quod radicibus proximũ: quoniã ibi minimũ corticis: ĩ quo summa graciæ. Qua de cã præferunt᷑ cacumina: ubi plurimus cortex. Ipsum uero lignum in fastidio est ꝑꝑ origani aerimoniã: xylocynamum uocatur. Precium est in libras. xx. Quidã cinnami duo genera tradidere: candidũ nigricansq;: & quondã preferebat᷑ candidũ. Nunc contra nigrum laudat᷑. Atq; etiam uarium præferunt candido: certissima tamen æstimatio ne sit scabrum: atque ut inter sese tritum tarde feriet᷑. Damnat᷑ in primis molle: aut cui albet cortex. ius eius a gebbannitaꝝ rege solo proficiscit᷑. is edicto mercatu uendit. Precia quondã fuere in libras denarioꝝ mille. Auctum id parte dimidia est: incensis (ut ferunt) siluis ira barbarorũ. id acciderit ne ob iniquitatẽ præpotentiũ: an forte: non satis constat. Austros ibi tam ardenter flare: ut æstitatibus siluas accendant: inuenimus apud auctores. Coronas ex cinnamomo interrasili auro inclusas primus oĩum in tẽplis capitolii atq; pacis dicauit ĩperator Vespasianus Augustus. Radicem

gustus. Radicē eius magni ponderis uidimus ī palatii tēplo: quod fecerat Diuo Augusto coniunx Augusta aureæ pateræ impositā: ex qua guttæ editæ annis oībus in grana durabantur: donec id delubrum incendio consumptum est. Frutex & casia: est iuxtaq; cynami campos nascitur: sed ī montibus crassiore sarmento: tenui cute: uerius q̄ cortice: quem conteri: atq; ī cynamomo leuari: & exinaniri ꝓcium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex. Cum primū emicat candidus pedali mēsura. Deide rubescit addito semipede. Vltra nigricās. Hæc pars maxime laudatur: ac deinde ꝓxima. Dānatur uero cādida. Tum secant surculos longitudine binū cubitorum. Mox præsuūt recentibus coriis quadrupedum ob id inter emptoꝝ: ut: iis putrescentibus uermiculi lignum erodant: & excauent corticē tutum amaritudine. Probatur recens maxime & quæ sit odoris mollissimi: gustuue q̄ maxime feruens: potiusq̄ lento tepore leniter mordens: colore purpureo: quæq; plurima minimum ponderis faciat breui tunicaꝝ fistula & non fragili. Ladam uocant talē barbaro noīe. Alia est balsamodes ab odore simili appellata: sed amara ideoq; utilior medicis: sicut nigra unguentis: Precia nulli diuersiora. Optimæ in libras. xl. cæteris. xv.

De isocynamo: & chancamo: ac taro. Cap. xx.

His addidere māgones quā daphonoides uocant isocynamō cognominatā: preciūq; ei⁹ faciunt. ccc. Adulterātur styrace. & ꝓpter similitudinem cortice lauri tenuissimis surculis. Quin & in nostro orbe seritur: extremoq; in margine impii: qua rhenus alluit. Vidit ī aluearíis apum sata. Color abest ille torridus sole: & ob id simul idem odor. Ex confinio casiæ cynamiq; & chancamum ac tarum inuehitur: sed per nabathæos troglodytasq; connes qui consedere ex nabathæis.

Mesocynamon

De serichato & gabalio & de myrobalano. Cap. xxii.

EO cōportatur & serichatū & gabalium. quæ intra se consumunt arabes: nostro orbi tantum nominibus cognita: sed cum cynamomo casiaq; nascētia. Peruenit tamen aliqnando serichatū: & in unguenta additur ab aliquibus: Permutat̄ in libras. vi. Myrobalanū troglodytis & thebaidi & arabiæ quæ iudæā ab ægypto disterminat cōmune est: nascens unguento ut ipso noīe appet. Quo itē indicatur & glandem esse: arboris heliotropio: quā dicemus inter hærbas simili folio. Fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex iis ī arabia nascens syriaca appellatur: & est candida. Contra in thebaide nigra. Præfert̄ illa bonitate olei quod exprimit̄. Sed copia thebaica. Inter hæc troglodytica uilissima est. Sunt q æthiopicā iis præferant glandē nigrā nec pinguē: nūcleoq; gracili: sed liquore q exprimitur: odoratiori nascētē in campestribus. Aegyptiā pinguiorē esse & crassiori cortice rubentē: & quis in palustribus nascatur breuiorē sicciorēq;. Ediuerso arabicā uiridem ac tenuiorem: & quoniam fit mōtosa spissiorem. Lōge autem optimam petream: ex quo diximus oppido: nigro cortice: nucleo candido. Vnguētarii autem tantum cortices premunt. Medici nucleos tondunt affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano: & calamo odorato. Cap. xxiii.

MYrrhobalano in unguentis similem proximūq; usum habet palma in ægypto quæ uocat̄ ad ipsos: uiridis: odore mali cotonei: nullo intus ligno. Colligitur autem pauloante q̄ incipiat maturescere. Quod relinquit̄ phœnicobalanus uocat̄: & nigrescit: uescenteq; inebriat. Myrrhobalano precium in libras binas. Institores & fecē unguenti hoc noīe appellant. Calamus quoq; odoratus in arabia nascens cōmunis indis atq; syriæ est: In qua uincit oīs a nostro mari centū. l. stadiis. Inter libanū montē aliumq; ignobilem non (ut quidam existimauere) antilibanū in conuale modica: iuxta lacum cuius palustria æstate siccant̄: tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignunt̄. Sane. n. dicamus: & de iunco q̄uis alio hærbis dicato uolumine: quoniā tamen hic unguentoꝝ materia tractatur. Nihil ergo a cæteris sui generis differunt aspectu: sed calamus præstantior odore statim e longinquo iuitat. mollior tactu: meliorq; qui minus fragilis: & qui a solo se potiusq̄ qui raphani modo frāgit̄. Inest fistulæ araneum quod uocant florem. Præstātior est cui numerosius. Reliqua probatio ut niger sit. Damnatur alibi. Melior quo breuior & crassior: lētusq; in frangendo. Calamo precium in libras. i. iunco. v. Traduntq; iuncum odoratum & in campania inueniri. Discessimus a terris oceanum spectantibus ad conuexas in nostra maria.

Assulose uel hastulose

De hammoniaco & spagno: Cap: xxiiii.

ERgo æthiopię subiecta africa hāmoniaci lachrymam stillat in harenis suis. Inde etiam noīe Hāmonis oraculo iuxta quod gignitur arbor: quā metopion uocant resinæ modo aut gūmi. Genera eius duo Thraustō masculi thuris similitudine: quod maxime probatur. Alterum pingue & resinosum: quod phyrama appellant. Adulteratur harenis uelut nascendo apprehensis. Igit̄ q̄ minimis glebis probat̄ & q̄ purissimis. Preciū optimi in libras asses. xl. Spagnos inter eos situs in cyrenaica ꝓuincia maxime ꝓbatur. Alii Bryon uocant. Secundum locum optinet cyprius. Tertium phœnicius. Fertur ī ægypto nasci. Quin & in gallia nec dubitauerim. Sunt enim hoc noīe cani arboꝝ uilli quales in quercu maxime uidemus: sed odore præstantes. Laus prima candidissimis atq; altissimis. Secunda rutilis. Nulla nigris. Et in insulis petrisq; nati iprobantur: oēsq; quibus palmarum atq; nō suus odor est.

Splagnos

De cypro & aspalatho: & maro. Cap. xxv.

CYprus ĩ ægypto est arbor ziziphi foliis: semine coriandri: flore candido odorato. Coquitꝛ hoc in oleo: præmiturq; postea quod cyprus uocatur. Precium ei in libras quinq;. Optimum habetꝛ e canopica in ripis nili nata. secundum ascalone iudææ: tertium cypro insula odoris suauitate. Quidam hanc esse dicunt arborem: quæ ĩ Italia lingustrum uocetur. In eodem tractu aspalathos nascitur: spina candida: magnitudine arboris modicæ: flore rosæ. Radix unguentis expetitur. Tradunt in quocuq; frutice curuetur arquus cælestis: eādem quæcunq; sit a spalatho suauitatem odoris existere: sed in asphalatho inenarrabilem quādam. Quidam eum Erisi sceptrū uocant: alii sceptrū Elisei. Cuius ꝓbatio est in colore ruffo uel igneo: tactuq; spisso: & odore castoreo. Permutatur ĩ libras. xv. In ægypto nascitꝛ & maron peius q̄ lydiū maioribus foliis ac uariis. Illa breuia ac minuta & odorata.

¶ De balsamo: & opobalsamo: & xylobalsamo: & styracæ: & galbana. Cap. xxvi.

SEd omnibus odoribus præfertur balsamum uni terrarum iudææ cōcessum. Quōdā in duobus tantum hortis utroq; regio: altero iugeꝝ. xx. non amplius: altero pauciorū. Ostendere arbusculam hāc urbi imperatores Vespasiani. Clarumq; dictu a Pompeio magno in triūpho arbores quoq; duximus. Seruit nunc hæc: & tributa pendit cum sua gēte. In totū alia est natura q̄ nostri externiq; ꝑdiderant. Quippe uiti similior est q̄ myrto. Malleolis seri dicitur nuper iuncta ut uitis: & implet colles uineaꝝ mō quæ sine adminiculis se ipsæ sustinent. Tondetur similiter fructicās: ac rastris nitescit. Properat nasci. Intra tertiū annū fructifera. Foliū ꝓximū: Rutæ perpetua coma. Seuiere ĩ eadē iudæi sicut ĩ uitā quoq; suā. Contra defendere romani. & dimicatū ꝓ fructice est. Seritq; nunc eam fiscus. Nec nunq̄ fuit numerosior aut ꝓcerior. Proceritas intra bina cubita subsistit. Arbo tria genera. Tenui & capillacea cōa: quod uocāt Eutheriston. Alteꝝ scabro aspectu: incuruū: fruticosū: odoratius: hoc Trachy appellant Tertium eumeces: quia est cæteris ꝓcerius: leui cortice. Huic secunda bonitas: nouissima euchristo. Semē eius est uino ꝓximū gustu: colore ruffum: nec sine pingui. peius ĩ grano quod leuius atq; uiridius. Ramus crassior myrto. Inciditur uitro: lapide: osseisue cultellis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritur ꝓtinus. Eadē āputari superuacua patiens. Incidētis māus libratꝛ artifici temperamento: ne qd ultra corticē uiolet. Succus e plaga manat: quē opobalsamū uocant: eximiæ suauitatis: sed tenui gutta. plora tu lanis parua colligitꝛ in cornua. Ex iis nouo fictili cōditꝛ: grassiori similis oleo: & ĩ musto cādida. Rubescit deinde: simulq; durescit & translucida. Alexandro magno res ibi gerente toto die æstiuo unam concham impleri iustum erat. Omni uero fœcunditate e maiore horto cūgios senos. Minore singulos: & cū dupplo rependebatur argento Nunc etiam singulaꝝ arborum largior uena ter omnibus percutitur ęstatibus. Postea deputatꝛ. Et sarmenta quoq; in merce sunt. Dcccc. amputatio ipsa surculusq; uenit ītra quintum demum annum. Xylobalsamum uocatur: & coquitur in unguētis. Pro succo ipsū substituere officinæ. Corticis etiā ad medicamenta preciū est Præcipua aūt gratia lachrymæ: secūda semini: tertia cortici: minima ligno. Ex hoc buxosum est optimū: quod est odoratissimū ex semine aūt maximū & pōderosissimū mordens gustu: feruesq; in ore. Adulteratꝛ petreo hyperico quod coarguitꝛ magnitudine: īmanitate: latitudine: seu lōgitudine: odoris ignauia: sapore piperis. Lachrymæ ꝓbatio ut sit pinguis: tenuis: ac modice ruffa: & ĩ fricādo odorata. Secūdus cādido colos. Peior uiridis: crassusq;. Pessimus niger: Quippe ut oleū senescit. Ex omini incisura maxime probatꝛ quod ante semel fluxit. Et alias adulteratꝛ semine succo: uixq; maleficium deprehēditꝛ gustu amariore. Esse enim debet lenis nō subacidus: odore tm̄ austerus. Vitiatꝛ & oleo rosæ: cypri: lentisci: balani: terebinthi: myrthi: resina: galbano: cæra cypria: ꝓut quæq; res fuit. Nequissime autem gūmi: qm̄ ipsū quoq; inarescit in manu iuersa: & in aqua: sidetq;. Probatio eiꝰ gemina est. Debet sinceꝝ & iarescere: sed hoc & gūmi addita fragili crusta euenit: & gustu deprehēditꝛ. Carbone uero quod cæra resinaq; adulteratum est nigriori flāma. Nam melle mutatū statim contrahit muscas. Præterea sincere densatur ĩ tepida aqua gutta sidens ad ima uasis. Adulterata olei modo ĩnatat. Et si metopio uitiatū est: circulo candido cingitur. Summa probatio est: ut lac coagulet: & in ueste maculas non faciat. Nec manifestior alibi fraus. Quippe milibus denariorum sextarii empti uendente fisco. ccc. denariis uenerunt. In tantum expedit augere liquorem. Xylobalsamo preciū ĩ libras sex. Proxima syria iudææ supra phœnicē styracē gignit circa gabala & marathunta & cassium seleuciæ mōtē. Arbor est eodem nomine: cotoneo malo similis lachrymæ ex austero iucūdioris: intus similitudo harundinis: succoq; prægnans. In hanc circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes: ob id in scobe sordescit. Styrax laudatur post supradicta ex pisidia: sidone: cypro: cilicia. creta minime. Ex amano syriæ medicis: sed unguentariis magis. Colos in quacūq; natione præfertur ruffus & pīguiter lentus: deterior fur furosus: & cano situ obductus. Adulteratur cedri resina: uel gummi: alias melle: aut amygdalis amaris Oiaq; ea deprehenduntur gustu. Precium optimo. xix. Exit & in pāphylia. sed acrior: minusq; succosus. Dat & galbanū syria ĩ eodem amano monte e ferula quam eiusdem nōis resinæ modo stagonitim appellant. Quod maxime laudant. cartilaginosum: purum: ad similitudinem hāmoniaci: minimeq; lignosū. Sic quoq; adulteratur faba aut sagabeno. Sincerum si uratur fugat nidore serpentes. Permutatur in libras. v. medicinæ

bras.v.medicinæ hoc tantum. De panace:& spondylio:& malobathro. Cap.xxvii.

PAnacē & uiguentis ei le gignit nascentem & in ipso fine arcadiæ circaq; erimanthi fontes: & i africa & in macedonia ferula sui generis quinq; cubitoꝶ:foliis prio quaternis:mox senis in terram iacētibus:ampla magnitudine rotūdis: n cacumen uero oleagineis:semine in muscariis dependēte ut ferulæ.Excipitur succus inciso caule messibus:radice in autūno.Laudat͛ cādor eius coacti Sequens pallido statera.Niger color īprobatur.Precium optimo in libras bini asses. Ab hac ferula differt quæ uocatur spondylion:foliis tantū quia sunt minora:& platani diuisura.Non nisi in opacis gigni tur.Semen eodē noīe silis speciem habet:medicinæ tantum utile Dat & malobathron syriæ arborem folio couoluto. arido colore:ex quo exprimit͛ oleum ad unguenta.Fertiliorē eiusdē ægypto: laudatius ex india uenit.In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo:odoratius croco:nigricans:scabrūq; quodam salis gustu.Minus probatur candidū.Celerrime situm in uetustate sentit.Sapor eius nardo similis eē debet sub lingua.Odor uero in uino sufferuefacti antecedit alios.In precio quidem prodigio simile est a singulis ad.ccc.peruenire libras.Oleum autem ipsum in libras.lx.

De oleo omphacio. Cap.xxviii.

OLeum & omphaciū est.Fit duobus generibus & totidē modis ex olea & uite. Olea adhuc alba expressa:deterius ex druppa.Ita.n.uocat͛ prius q̄ cibo matura fit:iam tum colorē mutans Differentia q; hoc uiride est:illud candidū.E uite fit psytia aut aminea:cū sint acini ciceris magnitudine ante canis ortū.In prima lanugine demetitur uua:eiusq; melligo.Reliquū corpus sole coquitur.Nocturni rores cauentur.In fictili condita melligo colligit͛:subinde cyprio ære seruatur.Optīa quę ruffa:acriorq; & aridior.Precium omphacio in libras sex.Fit & alio modo cum in mortariis uua immatura teritur.Siccataq; in sole postea digeritur in pastillos.

De bryo:& oenanthe:& de elate arbore:& cynamo caryopo. Cap.xxix.

EOdem & bryon pertinet uua populi albæ.Optima circa gnidū aut cariā in sicientibus aūt siccis asperisq; secunda in lycia cedro.Eodē & oenanthe pertinet.Est aūt uitis labruscæ uua.Colligitur cū flore cum optime olet.Siccatur in umbra substrato linteo:atq; in cados cōdit͛. Præcipua ex parapotamia:secunda ab antiochia:atq; laodicea syriæ:tertia ex montibus medicis.Hæc utilior medicinæ.Quidā oībus his præferunt eā:quæ in cypro insula nascit͛.Nāq; in africa fit ad medicos tantum pertinet:uocaturq; masaris. Oīs āt ex alba labrusca pstantior q̄ e nigra. Est præterea arbor ad eadē unguenta pertinēs:quā alii elaten uocant:quod nos albietē:alii palmā:alii spathen.Laudat͛ hāmoniaca maxime:mox ægyptia.Dein syriaca dūtaxat in locis sicietibus odorata:pingui lachryma:quæ in unguēta addit͛ ad domandū oleū.In syria ignit͛ & cynamū:quod caryopon appellant.Hic est succus nuci ex pressus:multū a surculo ueri cynami differēs:uicina tamē gratia.Precium in libras asses quadraginta.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE.LIBER XIII.

PROOEMIVM

De Peregrinis arboribus.

HActenus in odoribus habent precia siluæ:erantq; per se mira singula: iuuitq; luxuriam ea omnia miscere:& e cunctis unum odorem facere.Ita reperta sunt unguenta.

De unguētis & qn̄ primū sunt cognita nobis & de cōpositiōe. Cap.i.

QVis primus inuenerit non trahit͛.Iliacis tēporibus nō erant nec thure supplicabatur.Cædri tantū & citri suoꝶ fructicum in sacris fumo conuolutū nidore uerius q̄ odorem nouerāt:iam rosæ succo reperto.Nominat͛.n.id quoq; i olei laude.Persarum esse debet gentis unguentum.Sed & bathilli madent ꝯo:& accersita cōmendatione ingluuie natum uirus extinguunt.Primū quod equidē inueniā. Castris Darii regis expugnatis in reliquo eius apparatu Alexander cepit scrinium unguentoꝶ.Postea uoluptas eius a nostris quoq; inter laudissima atq; etiā honestissima uitæ bona admissa est.Honosq; iis & ad defunctos pertine re cœpit.Quapropter plura de eo dicemus q̄ quæ etiam ii nouerūt.Fruticum ad præsens nominibus tā tum indicabuntur.Natura uero eorū suis reddet͛ locis. Vnguentis cognomina dedere aliis patriæ: aliis succi:aliis arbores:aliis causæ.Primūq; id scire conuenit mutata auctoritate ad peius transisse gloriam. Laudatissimū fuit antiquitus in delo insula:postea mendesium.Nec mixtura tantum compositiōe hoc accidit:sed iidem succi uarie alibi ad quælibet præualuere:aut denegauere.Irium corinthi diu maxīe placuit:postea cyzici:simili modo rhodinum phaseli.Quā gloriam abstulere Neapolis: Capua:preneste. Crocinum in solis ciliciæ diu maxime laudatum:mox rhodi.Oenanthinum in cypro:deinde in ægypto præpositum:postea adramiteo.Amaracinum in co.Postea eodem loco prælatum est me inum. Cyprinum in cypro.Deinde in ægypto ubi mendesium & metopium gratius factum est. Mox hoc abstulit phœnice. Et cyprini laudem ægypto reliquit. Panathenicum suum Athenæ perseuerant optinue-

phineo uł psophide

Abietem palmam

Illi uel parthi

re. Fuerat & pardalium in tharso: cuius etiam cōpositio & mixtura obliterata est. Narcissinum quoq; ex flore narcisso desiit cōponi. Rō faciendi duplex: succus & corpus. Ille olei generibus fere cōstat: hoc odorum. Hæc Stymmata uocant: illa hedysmata. Tertius inter hæc est colos a multis neglectus. Huius cā addunt cinabari & anchusa. Sal aspersus olei naturā coercet. Quibus anchusa adiecta est sal nō additur. Resina aut gūmi adiiciunt ad continēdum odorē in corpore. Celerrime is euanescit atq; defluit si nō sit hæc addita. Vnguentorum expeditissimū fuit: primūq; ut uerisimile est ebrio & balanino oleo de quibus supradiximus. Increuit deinde mendesium. Balanino resina mixta: magisq; etiānum metopio. Oleū hoc est amygdalis amaris expressum in ægypto. Cui addidere omphacium: cardamomū: iuncū: calamum: mel: uinum: myrrham: semen balsami: galbanum: resinā therebinthinā. Et e uilissimis quidē hodie ē: ob id creditū & id in uetustissimis esse: quod cōstat oleo myrteo: calamo: cupresso: cypro: lētisco: malograti cortice. Sed diuulgata maxime unguenta crediderim rosa: quæ plurima ubiq; gignit. Itaq; simplicissima rhodini mixtura diu fuit additis omphacio: flore rosæ: crocino: cinabari: calamo: melle: iunco: salis flore: aut anchusa: uino. Similis ratio & in crocio additis cinabari: anchusa: uino. Similis & ī sansucio admixtis omphacio: calamo. Optimū hoc ī cypro & miytlenis: ubi plurima sansucus. Miscentur & uiliora genera olei myrto lauro: quibus additur sansucinū: lilium. fœnograecum: myrra: casia: nardum: iūcus cynamomum. E malis quoq; cotoneis & struteis fit oleum (ut diximus) melinū: quod in unguenta transit: admixtis omphacio: cyprino: sesamino: balsamo: iunco: casia: ambrotano. Susinū tenuissimū oium est. Constat ex liliis: balano: calamo: mellæ: cinnamomo: croco: myrrha: aspalatho. Et idē cyprinum ex cypro: & omphacio: & cardamomo: calamo: aspalatho: ambrotano. Aliqui & in cyprinū addunt myrrhā & panacem. Hoc optimū sidone: mox ægypto: si non addat sesaminū oleum. Durat & quadriēnio. Excitatur cinnamomo. Telinum fit ex oleo recenti: cypero: calamo melliloto: fœnograeco: melle: mello: oraro: omacro. Hoc erat celeberrimū Menādri poetæ comici ætate. Postea multo successit pp gloriā appellatum megalium ex oleo balanino: balsamo: calamo: iunco: xylobalsamo: casia: resina. Huius ꝓprietas ut uentilet in coquēdo donec desinat olere. Rursus refrigeratum odorem suum capit. Singuli quoq; succi nobilia unguenta faciunt: In primis malobathrum: postea iris illyrica: & cyzicena amaracus. Hæc barii in utraq; pauca iis & alia aliis miscent. Qui plurima alterutri mel: salis florem: omphacium angnifoliam: panacem. Externa oia. Et prodigiosa cynnamomo pretia. Adiicit cynnamomo balaninum oleum xylobalsamum: calamus: iuncus: balsami semina: myrrha: mel odoratum. Vnguentorum hoc crassimum. Præcia ei a denariis. xxxv. ad. cccx. Nardinū siue foliatū constat omphatio: balanino: iunco: costo nardo: amomo: myrrha: balsamo. In hoc genere conueniet meminisse hærbarum: quæ nardū indicum imitent species nouē a nobis esse dictas: tanta materia adulterādi est. Oia aūt acutiora fiunt costo: amomo quæ maxime nares feriunt. Crassiora myrrha suauioraq;. Medicinæ āt ulteriora croco. Acerrima per se amomo. Hoc & capitis dolores facit. Quidā satis habent aspergere quæ sunt præciosissima: cæteris decoctis: ipendio parcētes: sed nō eadem ē uis: nisi una decoctis. Myrrha & per se unguentū facit sine oleo: stacte dūtaxat: alioquin nimiā amaritudinē affert. Cyprino uiride fit. Susino unguinosum: mendesio nigrum: rhodino candidum: myrrha pallidū. Hæc sunt antiquæ inuentiōis genera: & postea officinarum furta. Nunc dicet cumulus iste deliciarum & summa auctoritas rei.

Maro

Amaraco

acnopolū

sed alia alii

Quod unguentum regale uocet: & quæ diapasmata: & qualiter seruentur. Cap. ii.

Ergo regale unguētum appellatum: quod parthorum regibus ita tēperat. Cōstat myrobalano: costo: amomo: cinnamomo: comaco: cardamomo: nardi: spica: maro: myrrha: casia: styrace ladano: opobalsamo: calamo: iuncoq; syrio: oenante: malobathro: sericato: cypro: aspalatho: panace: croco. cyprio: amaraco: collato melle: uino. Nihilq; eius rei cā ī Italia uictrice oium: In europa uero tota præter irin illyricam & nardum gallicum gignit. Nā uinum & rosa & myrti folia oleumq; communia fere oium terrarum intelligunt. Siccis odoribus constāt quæ diapasmata uocant. Nam feces unguenti magmata appellant. Inter oēs potentissimus odor quisquis nouissime addit. Vnguenta optime seruant in alabastris. Odores in oleo. Quod diuturnitati eorum tāto utilius est: quāto pinguius: ut ex amygdalis. Et ipsa unguenta uetustate meliora. Sol inimicus iis. Quāobrem ī umbra coquunt plumbeis uasis. Experimentum eorum inuersa manu capitur: ne carnosæ partis calore uitietur.

Quanta in unguentis luxuria: & quando primum romanis in usu. Cap. iii.

Haec est materia luxus e cunctis maxime superuacui. Margaritæ enim gēmæq; ad hæredem tamen transeunt. Vestes prolōgant tēpus. Vnguenta illico expirant: ac suis moriunt horis. Sūma cōmendatio eorum: ut transeuntē fœminā odor inuitet etiā aliud agentē. Excedūtq; quadragenos denarios libræ. Tantum emitur uoluptas aliena: Etenim odorem qui gerit ipse non sentit. Sed & hæc aliqua differentia signanda sunt. In. M. Ciceronis monumentis inuenitur unguēta gratiora esse quæ terram: quā quæ crocum sapiant: quando etiam corruptissimo in genere. Magis tamen iuuat quædam ipsius uitii seueritas. Sed quosdam crassitudo maxime delectat. idipsum approbantes. Linique iam non solum: sed

solum: sed & perfundi unguentis gaudent. Vidimus etiam uestigia pedum tingi. Quod. M. Othonem monstrasse Neroni principi ferebant. Quæso ut qualiter sentiretur iuuari ab ea parte corporis? Necnon aliquem ex priuatis audiuimus iussisse spargi parietes balnearum unguento. Atq; Caium principē solitū lauari. Ac ne principale uideatur hoc bonum & postea quendā ex seruis Neronis. Maxime tamē mirum est hanc gratiam penetrasse & in castra. Aquilæ certe ac signa puluerulenta illa & custodiis horrida in unguntur festis diebus. Vtinaq; dicere possemus quis primus instituisset ista. Nimirū hac mercede orbem terrarū corruptæ deuicere aquilæ. Ista patrocinia quæ quærimus uitiis: ut per hoc ius summant sub cassi de unguēta. Quādo id primū ad romanos penetrauerit: nō facile dixerim. Certū ē Antiocho rege asiaq; deuictis urbis anno quingentesimo sexagesimoquinto. P. Liciniū Crassum Iulium Cæsarem cēsores edixisse: ne quis uenderet unguenta exotica: sic enim appellauere. At hercule iam quidā etiā in potu addunt: dantiq; amaritudo est: ut odore prodigo fruant ex utraq; parte corporis. L. Plotium. L. Plotii bis consulis censorisue fratrē proscriptū a triumuiris in salernitana latebra unguenti odore proditum constat. Quo dedecore tota absoluta proscriptio est. Quis enim non merito iudicet perisse tales? Cæterum terrarum omnium ægyptus accomodatissima unguentis. Ab ea campania est proxima copia rosæ.

De palmis: & natura earum: & generibus. Cap. iiii.

Iudæa inclyta est uel magis palmis: quarū natura nunc dicetur. Sunt quidē in europa uulgo q; italia: sed steriles. Ferunt in maritimis hispaniæ fructum: uerū imitem: dulcē i africa: sed statim euanescentem. Contra in oriēte ex iis uina. Gentiūq; aliquibus panis. Plurimis uero etiam quadrupedum cibus. Quāobrē iure dicent externæ. Nulla est in italia sponte genita: nec i alia parte terrarū nisi in calida. Frugifera uero nusquā nisi i feruida. Gignitur leui sabulosaq; terra: maiore i parte & nitrosa. Gaudet & riguis: totoq; anno bibere cū amet anno sitienti: A fimo quidā etiā lædi putant. Et assyriorum pars aliqua si nō riuis misceatur. Genera earū plurima. Et pria fruticem nō excedentia. Sterilem hāc. Alibi & ipsam fertilem: breueq; ramis obire umbra foliorū. Tectorii uicē hæc parietibus plerisq; i locis præstat constra aspergines. Sunt e procerioribus siluæ arbore ex ipsa foliorū aculeo fruticāte circa totas pectinatim: quas siluestres intelligi necesse est. Incerta tamē libidine etiā mitioribꝰ se miscent. Reliquæ teretes atq; proceræ densis gradatisq; corticū pollicibus: ut orbibus faciles se ad scandendū orientis populis præbent. Vtilē sibi arborisq; induuiis circulū mira pernicitate tū hoīe subeunte. Coma oīs i cacumine: & pomū est: nō iter folia ut i cæteris: sed suos iter ramos palmitibus racemosum. Vtraq; natura uuæ atq; pomi. Folia cultrato mucrone lateribus i se bifidatis bellas primū demonstrauere gēmas. Nūc ad funes uitiliūq; nexus & capitū leuia umbracula fundunt. Arboribus imo potius oībus quæ terra gignit: herbisq; etiā utrunq; sexū esse diligentissimi naturæ tradunt. Quod in plenū satis sit dixisse hoc i loco. Nullis tamen arboribꝰ manifestius. Mas in palmite floret. Fœmina citra florem germinat tantū spinæ modo. Vtrisq; aūt prima nascit pomi caro: postea lignum intus: hoc est semen eius. Argumētum q; paruæ sine hoc reperiūtur in eodē palmite. Est āt oblōgum nō ut oliuis orbiculatum. Præterea cæsum a dorso puluinato: & in aluo media fissura plerisq; umbilicatū: unde primum spargit radix. Serit autem pronū & bina iuxta composita semina: superq; totidē: quoniā ifirma singulis planta est. Quaternæ coalescunt. Multis candidisq; lignū hoc a carnibus discinditur tunicis aliis corpori adhærentibus: laxaeq; distans: tantum a cacuminibus filo adhærens. Caro maturescit anno. Quibusdā tamen in locis ut cypro: quāquam ad maturitatē non perueniat: grato sapore dulcis est: & folium ibi latius: fructusq; reliquis rotundior. Nec ut deuoret corpus: uerum ut expuatur succo modo expresso. Et in arabia languidæ dulces tradun tur esse palmæ. Quāq Iuba apud scænitas arabas præfert oībus saporibꝰ: quam uocant dabulan. Cætero non sine maribus gignere fœminas sponte ædito nemore confirmant. Circaq; singulos plures nutare in eum ꝑnas blandioribus comis. Illum erectis hispidum afflatu uisuq; ipso & puluere etiam reliquas maritare. Huius arbore excisa uiduas post sterilescere fœminas. Adeo est Veneris intellectus uti coitus etiam excogitatus sit ab homine: ex maribus flore ac lanugine: interim uero tantum puluere insparso fœminis. Serunt autē palmæ & trunco duorū cubitorum longitudine a cerebro ipso arboris uiridi fissuris diuisio atq; defosso. Et ab radice auulsæ uitalis est satus: & ramorum tenerrimis. In assyria ipsa quoq; arbor strata in solo humido tota radicatur: sed in frutices non in arborem. Ergo plantaria instituunt: anniculasq; transferunt: & iterum bimas. Gaudent enim mutatiōe sedis: uerna alibi: in assyria autē circa canis ortū. Nec fero attingunt ibi nouellas: sed religant comas: ut in altitudinem exeant. Robustas deputant: crassitudinis gratia semipedales ramorū relinquētes trūcos. Qui decisi alibi necant matrē. Diximus salsum ab iis solum diligi. Ergo ubi non est tale: salem aspergunt: non radicibus: sed longius paulo. Quæ ram in syria & ægypto in binos diuidunt se truncos: in creta & ternos: quædam: & in quinos. Ferūt stati in trimatu. In cypro uero syria ægypto quadrimæ aliæ aliæq; quinquennes: aliæ altitudine hoīs nullo intus pomi ligno q̄diu sunt nouellæ: ob id spadōum accepto noīe. Genera earū multa. Sterilibus ad mate rias operaq; lautiora utitur assyria: & tota persi. Sunt & cæduæ palmarum quoq; siluæ: germinantes

rurſus ab radice ſuccisæ. Dulcis medulla earum in cacumine quod cerebrum appellant: exẽptaqꝫ uiuunt:
quod non aliæ. Vocãtur aũt chamæriphes: folio latiore ac molli: ad ultilia utiliſſimo. Copioſæ in creta.
Sed magis in ſcilia. E palmis prunæ uiuaces: igniſqꝫ lentus. Frutiferaꝝ aliis breuius lignum ĩ pomo: aliis
longius. His mollius: illis durius. Quibuſdã oſſeum lunatumqꝫ dente cõtra faſcinãtes religione politũ.
Aliud pluribus ueſtitum paucioribuſue tunicis. Aliud craſſioribus tenuioribuſue. Ita fiunt undeqnqua-
ginta genera: ſi quis oĩum perſequi uelit noĩa etiam barbara: uinorũqꝫ ex iis differentias. Clariſſimæ om-
nium quas regias appellauere ab honoribus: quoniam regibus tantum perſidis ſeruarent᷑ babylone na-
tæ uno in orto bagoi. Ita. n. uocant ſpadones qui apud eos etiã regnauere. Hortus ille nunq̃ niſi dominã
tis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuã obtinẽt nobilitatem ſyagri. Proximamqꝫ margarides. Eæ
breues candidæ: rotundæ: acinis q̃ balanis ſimiliores. Quare & nomen a margaritis accepere. Vna earũ
arbor in chora eſſe tradit᷑: una ex ſyagroꝝ. Mirũqꝫ de ea accepimus cum phœnice aue: quæ putat᷑ ex hu-
ius palmæ argumẽto nomen accepiſſe: iterum mori: ac renaſci ex ſeipſa: Quod erat prius: pomis refertã
Ipſum pomũ grande: duꝝ: horridũ: & a cæteris generibus diſtans: ſapore ferino: quẽ ferme in apris noui
mus: euidentiſſimeqꝫ cã eſt noĩs. Quarta auctoritas ſandalidum a ſimilitudine appellataꝝ. Iam ĩ æthio
piæ fine quinqꝫ eaꝝ nec pluries arbores tradũt: non raritate magis q̃ ſuauitate mirabiles. Ab iis caryotæ
maxime celebrantur & cibo quidem: ſed & ſucco uberrimæ. Ex quibus præcipua uina orienti iniqua capi
ti: unde pomo nomen. Sed ut copia ibi atqꝫ fertilitas: ita nobilitas in iudæa: nec in tota: ſed hierecũte ma
xime. Quãq̃ laudatæ & archelaidæ & phaſelidæ: atqꝫ lybiadæ gentis eiuſdem conuallibus. Dos his præ-
cipua. Succo pingui lactentibus: quãdoqꝫ uini ſapore in melle prædulci. Sicciores in hoc genere Nicolai
ſed amplitudinis præcipue quaterni cubitoꝝ longitudinẽ efficiunt. Minus ſpatioſæ: ſed ſapore caryotaꝝ
ſorores: & ob hoc adelphides dictæ: proximã ſuauitatẽ habent: nõ tamẽ eandẽ. Tertium ex iis genus pa-
teton: & nimio liquore abundat. Rumpitqꝫ ſe pomi ipſius etiã in ſuã matrẽ ebrietas calcatis ſimile. Suũ
genus ſed e ſicciore turba iaceus dactylis prælonga gracilitate curuatis in terrã. Nam quos ex iis deorũ
honori dicamus: idæos appellauit iudæa gens contumelia numinũ inſignis. In totum arentes thebaides
atqꝫ arabicæ: macro corpore exiles: & aſſiduo uapore torrẽtes. Cruſtã uerius q̃ cutem obducunt. In ipſa
quidẽ æthiopia friatur hæc tanta eſt ſiccitas: & farinæ modo ſpiſſatur in panẽ. Gignitur autẽ in frutice ra
mis cubitalibus: folio latiore: pomo rotundo: ſed maiore q̃ mali amplitudine. Cycas uocãt. Triẽnio ma
tureſcunt. Semperqꝫ frutici pomũ eſt ſubnaſcente alio. Thebaidis fructus ex tẽplo in cados conditur: cũ
ſui ardoris aĩam: ni ita fiat: celeriter expiret: marceſcitqꝫ non retoſtus furnis. Ex reliquo genere plebeæ ui
dentur. Syri hoc & Iuba tragemata uocant. Nam in alia parte phœnicis ciliciæqꝫ populari etiã noĩe a no
bis appellantur balani. Eorum quoqꝫ plura genera. Differunt figura rotunditatis aut proceritatis. Diffe
runt & colore: nigriores ac rubentes. Nec pauciores fico traduntur colores. Maxime tamen placent can
didi. Diſtant & magnitudine prout multi cubitum effecere. Quidam ſunt non ampliores faba. Seruan-
tur ii demum: qui naſcuntur in ſalſis atqꝫ ſabuloſis ut in iudæa: & cyrenaica africa. Non item in ægypto:
cypro: ſyria: ſeleucia: aſſyria. Quãobrem ſues & reliqua animalia ex iis ſaginãtur. Vitiati aut uetuſti eiuſ
pomi ſignum eſt: decidiſſe candidam uerucam: quæ racemo adhæſerit. Alexandri milites palmis uiridi-
bus ſtrangulati ſunt. In gedroſis id factum eſt pomi genere. Alibi copia euenit. Eſt enim tanta muſteis
ſuauitas: ut finis mandendi non niſi periculo fiat.

De ſyriæ ardoribus. Cap. v.

SYria præter hanc peculiares habent arbores. In nucum genere piſtacia nota. Prodeſſe aduerſus
ſerpentium tradũtur morſus: & potu & cibo. In ficorum autẽ caricas & minores eius generis:
quæ cottana uocant. Item pruna in damaſco monte nata & myxa: utranqꝫ iam familiarẽ italiæ.
Ex myxis in ægypto & uina fiunt. Iunipi ſimilitudinem habent phœnices & cædrum minorem. Duo ei9
genera: lycia & phœnicia. Differunt folio. Nã quæ durum: acutum: ſpinoſum habet oxycædros uocat᷑:
ramoſa & modis infeſta. Altera odore præſtat. Fructum ferũt myrti magnitudine: dulcẽ ſapore. Et ma-
ioris cædri duo genera. Quæ floret fructũ non fert. Frutifera non floret. Et in ea antecedentem fructum
occupat nouus. Semen eius cupreſſo ſimile. Quidam cædralatẽ uocant. Ex hac reſina laudatiſſima. Ma
teriæ uero ipſi ætermitas. Itaqꝫ & ſimulacra deorum ex ea factitauerunt. Cædrinus eſt romæ in delubro
Appollo Soſianus e ſeleucia aduectus. Cædro ſimilis in arcadia eſt arbor: quæ in phrygia frutex uocat᷑.

De terebintho. Cap. vi.

SYria & terebinthũ habet. Ex iis maſcula ẽ ſine fructu. Fœminarum duo genera. Alteri fructus
rubet lentis magnitudine: alteri pallidus. Cum uite matureſcit non grandior: faba: odore iucũ
dior: tactu reſinoſus circa idam troadis. Sed ĩ macedonia breuis arbor hæc atqꝫ fruticoſa. In da
maſco ſyriæ magna. Materies ei admodum lenta: ac fidelis ad uetuſtatem: eximii ac nigri ſplẽdoris: flos
racemoſus oliuæ modo: ſed rubens: folia dẽſa. Fert & folliculos emittentes quædã aĩalia ceu culices: len
toremqꝫ reſinoſum: qui & cortice erũpit. Etiam rhus ſyriæ maſcula fert: ſterili fœmina folio ulmi paulo
longiore: &

longiore. & piloso: foliorum inter se semper contrariis pediculis: gracili breuiq; ramo: pelles candidæ cō ficiuntur. Iis semen lenti simile cum uua rubescit: quod uocatur rhus medicamentis necessarium.

De ficu ægyptia & cypria. Cap. vii.

ET in ægypto multa arborum genera: quæ non alibi. Ante omnia ficus ob id ægyptia cognominata. Arbor moro similis: folio: magnitudine: aspectu. Pomum fert nō ramis: sed caudice ipso. Idq; ipsum ficus est prædulcis: sine granis interioribus: perq; fœcundo prouentu: scalpēdo tātū ferreis unguibus: aliter non maturescit. Sed cū factum est quarto die demetitur: alio subnascente. septeno ita numerosa ptu: per singulas æstates multo lacte abundante. Subnascitur etiā si non scalpat̄ fœtus quater æstate: prioremq; expellit imaturum. Materies ꝓprii generis inter utilissimas. Cæsa stati stagnis mergit̄. Hoc est eius siccari. Et primo sidet: postea fluitare incipit: certoq; eam. Suggit alienus humor: qui aluū omnē rigat. Cum inatare cœperit tēpestiue habet signum. Huic similis quadam tenus quæ uocatur cypria ficus in creta. Nā & illa in caudice ipso fert pomum & ramis: cū in crassitudinē adoleuere. Sed hęc germia emittit sine ullis foliis radici similia. Caudex arboris populo similis: foliū ulmo. Fruct9 quaternos fundit: totiens & germinat. Sed grossus eius non maturescit: nisi incisura emisso lacte. Suauitas & in terior fici. Magnitudo sorbi.

De ceraunia siliqua. Cap. viii.

SImilis his siliqua: quam iones ceraunīam uocant: trūco & ipsa fertilis sed pomo siliquæ. Ob id quidam ægyptiā ficum dixere errore manifesto. Nō eni in ægypto nascitur: sed in syria ioniaq;: & circa gnidum: atq; in rhodo: semper comātibus foliis flore candido: cum uehemētia odoris. Plantigera imis partibus & ideo superficie flauescēs succū auferente sobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto statim alterū parit. Postea florem per arcturū hyeme fœtus enutriente.

De persico ægypti & spina ægyptia. Cap. ix.

AEgyptus & persicā arborem sui generis habet similem pyro folia retinentem. Fertilitas assidua eius subnascente castrino fructu. Maturitas etesiaꝝ afflatu. Pomum longius pyro: iuclusum amygdalæ putamie & corio: colore herbido. sed ubi nux illi: huic pomū: differens breuitate ac mollicie: Et quanuis blādiatur prædulcis suauitas: non innocuū. Materies bonitate: firmitudie: nigricia quoq; nihil differens a loto. Simulacra ex ea factitauere nō eadē gratia q̄ fideli materie: ut ex arbore quā balanum appellauimus: magna ex parte cōtorta. Naualis itaq; tantum est. At e diuerso cuci in magno honore palmæ similis: quando & eius foliis utuntur ad textilia. Differunt ꝙ in brachia ramorum spargitur. Pomo magnitudo quæ māum ipleat: color fuluus: cōmendabilis succo & austero & dulci. Lignū intus grandis firmæq; duriciæ: ex quo uelares detornant anulos. In eo nucleus dulcis dum recēs est. Siccatus durescit ad infinitum: ut mandi non possit nisi pluribus diebus maceratus. Materies crispioris elegantiæ: & ob id persis gratissima. Nec minus spina celebratur in eadem gente dumtaxat nigra: quoniam incorrupta etiā in aquis durat: ob id utilissima nauium costis. Cādida facile putrescit. Aculeus spinarum & in foliis. Semen in siliquis: quo coria perficiuntur gallæ uice. Flos & coronis iucundus: & medicamentis utilis. Manat & gūmi ex ea. Sed præcipua utilitas ꝙ cæsa anno tertio resurgit. Circa thebas hæc: ubi & quercus & persica et oliua. ccc. a nilo stadiis: siluestri tractu & suis fontibus riguo.

Innocuū theophrastus

De pruno & ardoribus circa menphin. Cap. x.

VBi prunus ægyptia nō dissimilis spinæ proximæ dictæ. Pomo mespili: maturescent bruma: nec folia dimittens. Lignum in pomo grande: sed corpus ipsum natura copiaq; messium instar ī colis. Purgatū enim tūdunt: seruantq; eius offas. Siluestris fuit & circa mēphin regio tamuastis arboribus: ut terni nequirent uel circumplecti: unius peculiari miraculo: nec pomū propter usumue aliquem: sed euentū. Facies enim spinæ folia habet ceu pennas: quæ tactis ab homine ramis cadunt protinus: ac postea renascuntur.

De gummi generibus & papyro. Cap. xi.

GVmmi optimum esse ex ægyptia spina cōuenit: uermiculatum: colore glauco: purum: sine cortice: dentibus adhærens. Preciū eius in libras. xiii. Deterius ex amygdalis amaris & ceraso. Pessimū ex prunis. Fluit & ex uitibus: infantiū ulceribus aptissimum. Et aliquando in olea dentiū dolori. Vlmo etiā in corico monte ciliciæ. Ac iunipo ad nihil utile. Ex ulmi uero gūmi & culices ibi nascunt̄. Fit & ex sarcocolla: ita uocat̄ arbor: gūmi utilissimum pictorib9 ac medicis: simile pollini thuris: & ideo candidum q̄ ruffū melius. Preciū eius quod supra. Nondū palustria attigimus: nec fructices amnium. Prius tamē q̄ digrediamur ab ægypto & papyri natura dicetur. Cum chartæ usu maxime humanitas uitæ constet & memoria. Et hanc Alexandri magni uictoria repertam auctor est. M. Varro. condita in ægypto alexandria. Antea non fuisse chartarum usum. Palmarum foliis primo scriptitatū. Dein de quarundam arboꝝ libris. Postea publica monumenta plūbeis uoluminibus. Mox & priuata linteis confici cœpta: aut ceris. Pugillariū enim usum fuisse ante troiana tēpora inuenimus apud Homeꝝ. illo uero prodente ne terra quidā ipsa tota fuisse: quæ nunc ægyptus intelligitur: cū in sebennytico saltē eius

Schedis

nominis charta nascatur. Postea adaggeratā nilo. Siquidem a pharo insula quæ nunc Alexandriæ ponte iungitur noctis dieiq; uelifico nauigii cursu terrā fuisse prodidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolomæi & Eumenis supprimente chartas Ptolomæo idem Varro mēbranas pergami tradidit repertas. Postea ꝓmiscue patuit usus rei qua constat imortalitas hoīum. Papyrum ergo nascit̃ in palustribus: ægypti: aut quiescentibus nili aquis: ubi euagatæ stagnant duo cubita nō excedente altitudine gurgitum. Brachiali radicis obliquæ crassitudine: triangulis lateribus: decē non amplius cubitoꝝ longitudine in gracilitatem fastigiatū thyrsi modo cacumē includens. Semīe nullo aut usu eius alio q̃ floris ad deos coronādos. Radicibus incolæ pro ligno utunt̃: nec ignis tantū gratia: sed ad alia quoq; utensilia uasoꝝ. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt. Et e libro uela: tegetesq;: necnō & uestem: atq; stragula ac funes. Mandunt quoq; crudum decoctūq;: succū tantū deuorantes. Nascitur & in syria circa quē odoratus ille calamus lacum. Neq; ad alios usus illis: q̃ funibus. Rex Antigonus in naualibus usus est rebus: nondū sparto cōmunicato. Nuper & in euphrate nascens circa babylonem papyrum intellectū est eundē usum habere quem chartæ. Et tamen adhuc malunt parthi uestibus litteras intexere. Præparantur ex eo chartę diuisæ acu in prætenues sed q̃ latissimas philuras.

De generibus chartaꝝ: & q̄uo chartæ fiant: & de chartaꝝ ꝓbatione: & uitiis & glutino eaꝝ. Ca. xii.

PRincipatus medio atq; inde scissuræ ordine. Hieratica appellabat̃ antiquitus: religiosis tantum uoluminib⁹ dicata: quæ ab adulatione Augusti nomē accepit. Sicut secunda Liuiæ a cōiuge eius. Ita descendit hieratica in tertiū nomē. Proximū amphitreatricæ datum fuerat: a confecturæ loco. Excepit hanc romæ Fannii sagax officina: tenuatāq; curiosa interpollatione principalem fecit̃ e plebeia: & nomē ei dedit. Quæ non esset ita recurata: in suo mansit amphiteatrica. Post hanc saitica ab oppido: ubi maxima fertilitas ex uilioribus ramentis. Propriorq; etiānum cortici. Tæniotica a uicino loco pōdere iā hæc nō bonitate uenalis. Nā emporetica inutilis scribēdo: in uolucris chartaꝝ segestriūq; in mercibus usum præbet: & ideo a mercatoribus cognominata. Post hāc papyꝝ est extremūq; eius scirpo simile: ac ne ad funes quidē nisi in humore utile. Texūturq; oēs tabulæ madentes nili aqua. Turbid⁹ liquor uim glutini præbet: cū primo supina tabula Scheda adlinit̃ lōgitudine papyri quæ potuit cē segminibus utrinq; amputatis. Transuersa postea crates pagitur. Premunt̃ deīde prelis: & siccātur sole atq; inter se plagulæ iungunt̃. A proximaꝝ semp bonitate diminutiōe ad deterrimas. Nunq̃ plures scapo q̃ uicenæ. Magna in latitudine eaꝝ differentia. xiii. digytoꝝ optimis. Duo detrahuntur hieraticæ. Fāniana denos habet. Et uno minus amphitheatrica. Pauciores saitica: nūc malleo sufficit. Nā emphoreticę breuitas sex digitos nō excedit. Præterea spectant̃ in chartis tenuitas: densitas: candor: læuor. Primatū mutauit Claudius Cæsar. Nimiæ quippe Augustæ tenuitas tolerandis nō sufficiebat calamis. Ad hoc tramittens litteras lituræ metum afferebat auersis: & alias indecoro uisu pertranslucida. Igitur & secūdo corio statumina facta sunt e primo subtegmine. Auxit & latitudinē. Pedalis erat mensura: & cubitalis macrocolis. Sed rō deprehendit uitiū unius schedæ reuulsione plures infestante paginas: Ob hoc prælata oib⁹ Claudia: Augustæ in epistolis auctoritas relicta. Liuiana suā tenuit: cui nihil e prima erat: sed oīa e secūda. Scabritia leuigat̃ dente chonchaue: sed caducæ litteræ fiunt. Minus sorbet. Politur & charta magis: ut splendeat. Rebellat sæpe humor incuriose datus: primoq; malleo deprehendit̃: aut etiā odore cū fuerit indiligentior. Deprehēditur & lentigo oculis: sed mediis inserta glutinamentis ceu tenia iunco papyri bibulo: ibi uix littera fundente se tantū inest fraudis. Alius igit̃ iteꝝ texendis labor. Glutinum uulgare e pollinis flore tēperatur feruente aqua minimo aceti aspersu. Nam fabrili a gūmi cōmissuræ fragiles sunt Diligentior cura molli panis frumentati collata aqua feruēte minimū hunc modum intergerit. Atq; etiā nili leuitas superat̃. Omne aūt glutinum nec uetustius esse uno die debet: nec recentius. Postea malleo tenuatur: & iteꝝ glutino percurritur: iterūq; constricta erugatur: atq; extendit̃ malleo. Ita sunt longinqua monumenta Tiberii Caiiq; Gracchoꝝ manus: quæ apud Pomponiū Secundū uatem ciuēq; clarissimū uidi annos fere post. cc. Iam uero Ciceronis ac Diui Augusti Virgiliiq; sæpenumero uidemus.

De libris Numæ. Cap. xiii.

INgentia quidem exēpla contra Varronis sententiam de chartis reperiunt̃. Nāq; Cassius Hemina uetustissimus auctor annaliū quarto eoꝝ libro prodidit Cn. Terentiū scribā agrū suū i ianiculo repastinantē offendisse arcā: in qua Numa qui Romæ negauit situs fuisset. In eadem libros eius reptos. P. Cornelio. L. filio Cethego. M. Bebio. Q. filio pamphilo cosſ. Ad quos a regno Numæ colliguntur anni. d. xxxv. & hos fuisse e charta. Maiore etiānum miraculo: q; tot infossi durauerunt annis. Quapropter in re tanta ipsius Heminæ uerba ponā. Mirabant̃ alii quō illi libri durare potuissent Ille ita rationē reddebat. Lapidē fuisse quadratū circiter in media arca uinctum candelis quaqua uersum In eo lapide insuper libros impositum fuisse: propterea arbitrarier eum non computruisse. Et libros cædratos ꝓpterea arbitrarier eū tineas non tetigisse. Nulla in iis libris scripta erant: nisi philosophiæ pythagoricæ. Eosq; cōbustos a. Q. poetelio prætore: quia philosophiæ scripta essent. Hoc idem tradit. C. Piso censorius primo

Plagellæ

In medio arcte

censorius primo cōmentario℞ libro. Sed libros septē iuris pontificii: totidē pythagoricos fuisse. Tuditanus uero tertiodecimo Numæ decreto℞ libro. xii. fuisse. Ipse Varro humana℞ antiquitatū. vi. Antias secundos libros fuisse. Ex iis duodecim pontificales latinos: totidē græcos præcepta phiæ continētes. Idē tertios ponit: quo cōburi eos placuerit. Inter oēs uero cōuenit Sibyllam ad Tarquinū superbum tris libros attulisse. Ex quibus igni duo cremari ab ipsa. Tertius cum capitolio syllanis temporibus. Præterea Mutianus ter consul prodidit nuper se legisse cū præsideret lyciæ: Sarpedonis a troia scriptā in quodam tēplo epistolæ chartam. Quo eo magis miror: si etiānum Homero prodente ægyptus non erat. At cur si iā hic erat usus ī plūbeis linteisq; uoluminibus scriptitatū constet: Cur & Homerus ī ipsa illa lycia Bellerophonti codicillos datos nō epistolas prodidit. Sterilitatē sentit hoc quoq;. Factumq; iam Tyberio principe iuopia chartæ: ut e senatu darent̄ arbitri dispensandi alias in tumultu uita erat.

De arboribus æthiopiæ. Cap. xiiii.

AEthiopia ægypto cōtermina insignes arbores nō fere habet: præter liniferas: qua℞ natura ī descriptione indo℞ atq; arabiæ dicta est. Proprior tñ huic natura lanæ: maiorq; folliculus granati modo mali. Similesq; & inter se arbores ipsæ. præter hanc palmæ quales retulimus. Insularū arbores ambitu æthiopiæ & nemora odorata in mentione earum dicta sunt.

De atlantis arboribus & citreis: & quæ in his laudentur: & quæ uituperentur. Cap. xv.

ATlas mons peculiarii proditur silua: de qua diximus. Confines ei mauri: quib9 plurima arbor citri & mensa℞ insania: quas fœminæ uiris contra margaritas regerūt. Extant hodie. M. Ciceronis in illa paupertate & quod magis mirū est illo æuo emptæ libris. xi. Cum his memorantur & Galli Asinii quæ libris. xi. uenundatæ sunt. Et duæ a Iuba rege uendente. Qua℞ alteri preciū fuit libris. xv. alteri paulominus. interiit nup īcēdio quā Cethegus decedēs libris. xliiii. permutauerat latifundii taxatione si quis prædia tanti mercari malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit unius cōmissæ ex orbibus dimidiatis duobus a rege mauritaniæ Ptolomæo quattuor pedū & semipedis per mediū ambitū: crassitudine quadrantali. Maiusq; miraculū in ea est artis latente iunctura: q̄ potuisset esse natura. Solidæ a Nomio Tiberii Cæsaris liberto cognomē trahētis tribus sicilicis infra quattuor pedes: totidēq; infra semipedē crassitudinis. Qua in re non omittendū uidet̄: Tiberio principi mensam quattuor pedes sextāte & sicilico excedentē. Tota uero crassitudīe sescūtiali opimento cōchylii & laminæ p mediū uestitā fuisse: cū tā optia Nomio liberto eius eēt. Cuius materia erat tuber: hoc est radicis uitiū. Maxieq; in eo laudatū quod sub terra totū fuerit & rarius: q̄ quæ superne: quæq; gignūtur etiā in ramis. proprieq; quod tāti emit̄ arbo℞ uitiū est: qua℞ amplitudo ac radices æstimari possunt ex orbibus. Sunt aūt cupresso fœminæ etiānum siluestri similes folio: odore: caudice. Anchorarius mons uocatur citerioris mauritaniæ: qui laudatissimā dedit citrū iam exhaustus. Mensis præcipua dos in uena crispis: uel in uertice paruis. Illud oblongo euenit discursu: ideoq; tigrinæ appellant̄. Hoc intorto: & ideo tales pantherinæ uocantur. Sunt & undatim crispæ: maiore gratia si pauonū caudæ oculos imitent̄. Magna uero post has gratia extra prædictas crispi densa ueluti grani congerie: quas ob id a similitudine apiatas uocant. Summa uero oīum in colore. Hic maxime mulli placet suis refulgens uenis. Post hæc amplitudo etiam totius caudicis. Iuuant plura quoq; in una mensa uitia. Lignū ita uocatur Materia surda & indigesta simplicitas: aut platani folio℞ modo digesta. Illigneæ uenæ ēt similitudo: uel coloris: & quibus maxime obnoxias fecere æstus uentiq; rimæ aut capillamenta rimas imitata. Postea murena nigro transcurrens limite: uariisq; corticum punctis apprehēsus papaue℞ modo: & in totū atro ꝓpior colos: maculæue discolores. Virides terra condūt barbari: & cæra illinunt. Artifices uero frumenti aceruis īponunt septenis diebus: totidem intermissis. Mirūq; ponderi quantū ita detrahant. Naufragia docuere. Nuper quoq; hanc materiā siccatā mari duricie & maturitate incorrupta spissari: nō ullo modo uehementius. Nutriuntur optimæ: splēdescuntq;: manuq; siccæ fricant̄ ab alienis maxime: ne ab accolis lædant̄: ut in hiis genitæ. Inter pauca nitidioris uitæ instrumenta hæc arbor est. Quapropter insistendum ei quoq; paulum uidetur.

Peruiis uel uariis

Mulsi

De arbore trogete. Cap. xvi.

NOta etiā Homero fuit: Trogete uocat̄: ab aliis thia. Hanc igit̄ inter odores uri tradit in deliciis Circes: quā deam uolebat ītelligi magno errore eo℞ qui odoramēta in eo uocabulo accipiunt. Cū præsertim eodē uersu citrū laricēq; una tradat. In quo manifestum est de arboribus tantū locutū. Theophrastus qui primus a magni Alexādri ætate scribit quæ circa urbis romæ quadringentesimū quadragesimum gesta sunt annū magnum iam huic arbori honorē tribuit memoratas ex ea referens tēplo℞ ueter℞ cōtignationes: quandā īmortalitatē materiæ in tectis contra uitia oīa incorruptæ. Radice nihil crispius. Nec aliunde preciosiora opera. Præcipuam aūt esse eam arborē circa Hāmonis delubrum. Nasci & in inferiore cyrenaicæ parte. De mensis tamē tacuit. Et alias nullius ante ciceronianam uetustior memoria est. Ex quo nouitiæ apparent. Alia est arbor eodē noīe malum ferens execratū aliquibus odore & amaritudine: aliis expetitum: domos etiā decorātis: nec dicenda uerbosius.

De arbore loto. Cap.xvii.

EAdem africa qua uergit ad nos insignẽ arborẽ loton gignit:quã uocant celtin.Et ipsam italiæ familiarẽ:sed terra mutatam.Præcipua est circa syrtes atq; nasamonas.Magnitudo quæ pyro:quãq̃ Nepos Cornelius breuem tradat.incisuræ i folio crebriores:alioqui ilicis uiderentur. Differentiæ plures:eæq; maxime fructibus fiunt.Magnitudo huic fabæ:color croci:sed ante maturitatẽ alius atq; alius:sicut in uuis. Nascitur densus in ramis myrti modo:non ut in italia cerasi.Tam dulcis ibi cibus:ut nomẽ etiam genti terræq; dederit nimis hospitali aduenarũ obliuione patriæ.Ferunt uentris non sentire morbum qui eum mandant.Melior sine interiore nucleo:qui in altero genere osseus uidetur Vinum quoq; exprimit͏̃ huic simile mulso:quod ultra denos dies negat durare idem Nepos:baccasq; contusas cum siliqua ad cibos dolii condi. Quin & exercitus pastos eo accepimus ultro citroq; cõmeantes per africã:Ligno colos niger.Ad tibiarum cantus expetitur.E radice cultellis capullos breuesq; alios usus excogitauit.Hæc ibi natura arboris.Est aũt eodem noĩe & hærba & in ægypto caulis ĩ palustrium genere.Recentibus.n.aquis nili riguis prouenit similis fabæ caule foliisq; densa congerie stipatis breuioribus tantũ gracilioribusq;:cui fructus in capite papaueri similis incisuris:omniq; alio mõ.Intus grana ceu milium.Incolæ capita in aceruis putrefaciunt:mox separant lauãdo:& siccata tundunt:eoq; pane utũtur.Mirum est quod præter hæc traditur.Sole occidente papauera ea comprimi & integi foliis.Adortũ autem aperiri donec maturescant:flosq; qui est candidus decidat.

Alica

De scapo ipso:& radice loti. Cap.xviii.

HOc amplius in Eufrate tradunt:& scapum ipsum & florẽ uespera mergi usq; ĩ medias noctes. Totũq; abire in lacũ:ut ne dimissa quidẽ manu possit inueniri.Verti deinde:paulatimq; subrigi:& ad exortum solis emergere extra aquã:ac florẽ patefacere:atq; etiãnum exurgere ut plane ab aqua absit alte.Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine opertam nigro cortice:qualis & castaneas tegit.Interius candidum corpus:gratum cibis:sed crudũ gratius decoctum siue aqua siue pruna.Nec aliunde magis q̃ purgamentis eius sues crassescunt.

De paliuro.& punico malo:& de flore punici mali. Cap.xix.

CYrenaica regio loton suæ postponit paliuro.Fructicosior hæc fructuq; magis rubens:cuius nucleus nõ simul mandit͏̃.Iucũdus per se:atq; suauior est uino.Quin & uina succo suo cõmẽdans.Interior africa ad garamanthas usq; & deserta palmarũ magnitudine & suauitate constat. Nobilis maxime circa delubrum Hãmonis.Sed circa carthaginẽ punicũ malũ cognomen sibi uendicat Aliqui granatũ appellant.Diuisit & in genera:Apyrinon uocando cui lignosus nucleus abest.Sed candidior ei natura:& blãdiores sunt acini:minusq; amari:distincti mẽbranis.Alia structura eorũ quædam ut in fauis.Cõmunis nucleos habentium quinq; species:dulcia:acria:mixta:acida:uinosa. Samia & ægyptia distinguunt͏̃.Erythrocomis & leucocomis.Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria.Flos balaustinm uocatur:& medicinis idoneus & tingendis uestibus:quarũ color inde nomen accepit.

Glaucocomis

De Asiæ & Græciæ fructibus. Cap.xx.

IN asia & græcia nascuntur frutices.Epipactis quem alii Elleborinen uocant:paruis foliis:quæ potata contra uenena prosunt:sicut herices contra serpentes.

De timelea siue chamelea:& tragacãthe:& de trago:siue scorpiõe:& myrice:& brya:& galla. Cap.xxi.

ET in quo nascit͏̃ granum gnidiũ:quod aliqui linũ uocant:Fruticem uero timeleã:alii chameleam:alii pyrosachnẽ:alii Cnestron:alii cneoron.Est similis oleastro:foliis angustioribus:gũmosis si mordeatur:myrti magnitudine:semine:colore:&specie farris:ad medicine tm̃ usum. Tragon fruticẽ sola creta insula gignit terebintho similem & semine. Quod contra sagittarum ictus efficacissimum tradunt.Eadem & tragacantẽ spinæ albæ radice multum prælatam apud medos:aut in Achaia nascenti.Precium eius in libras.xiii.Tragon & asia fert:siue scorpionem:ueprem sine foliis:racemis rubentibus:ad medicinæ usum.Myricen & italia:quam alii tamaricen uocant. Achaiam aũt bryan siluestrem:insignem in ea quod satiua tantum ferat gallæ similem fructum in syria & in ægypto copiosa hæc est:cuius infœlicia ligna appellamus:quæ tamen infœliciora sunt græciæ. Gignit enim arborem ostryn:quam & ostryam uocant:solitariam circa saxa aquosa:similem fraxino cortice & ramis & foliopilis paulo tamen longioribus crassioribusq;:ac rigosis incisuris quæ per totam discurrunt.Semiẽ ordeo simili:& colore & materia dura atq; firma:qua in domum illata difficiles partus fieri produnt:mortesq; miseras.

Foris

Piri

De Euonymo:& adrachna congrygia & tapsia. Cap.xxii.

NEc auspicatior in lesbo insula arbor quæ uocatur Anonymos:non absimilis punicæ arbori interq; eam & lauri folii magnitudine:figura uero & mollicia punicæ:flore candidior est:statim pestem denuncians.Fert siliquas sesami similes:intus granum quadrãgula figura:spissum:lœtale animalibus:necnon & in folio eadem uis.Succurrit aliquando præceps alui exinanitio. Alexander Cornelius arborem eonem appellauit:ex qua facta esset argo similẽ robori uiscum ferenti:quę nec aqua nec igni

Euonymos

nec igni posset corrũpi: sicuti nec uiscum: nulli alii cognitã quod equidem sciam. Adrachnen omnes fere græci portulacæ noĩe interpretãtur: cum illa sit hærba & andrachne uocet unius litteræ diuersitate. Cæterũ adrachne est siluestris arbor: neq; in planis nascens: similis unedoni folio tãtum minore: & nunquã decidente. Cortice nec scabro quidem: sed qui circungelatus uideri possit: tã tristis aspectu est. Similis & coggrygia est folio: magnitudine minor. Proprietatem habet fructũ amittendi lanugine pappum uocãt quod nulli alii arbori euenit. Similis & apharce bifera æque q̃ adsachne. Priorem fructum incipientẽ pubescere uua peragit: alterum in initio hyemis. Quales eos nõ traditur. Et ferulã inter externas dixisse con ueniet arborũq; generi adscripsisse: quoniã quarundã naturæ sicut distinguemus: lignum omne corticis loco habent: hoc est forinsecus ligni autem loco fungosam intus medullã ut sambuci. Quædã uero inanitatem ut arundines. Ferula calidis nascitur locis: atq; trans maria geniculatis nodata scapis. Duo eius genera. Nartheca græci uocant assurgentẽ in altitudine. Nartheciã uero semper humilem a genibus exeuntia folia maxima ut quæq; terræ proxima. Cætero natura eadem quæ anetho: & fructui similis. Nulli fruticum leuitas maior: ob id gestata facilius baculorũ usum senectuti pbet. Semen ferulæ thapsiam qui dam uocauere decepti eo: quoniã ferula sine dubio est thapsia: sed sui generis foliis fœniculi: inani caule: nec excedente baculi longitudinem. Semen quale ferulæ: radix candida. Incisa lacte manat: & cõtusa suco: nec corticem abdicãt: omnia ea uenenata. Quippe etiã fodientibus nocet: si minia aspirat aura: itumescunt corpora: facieq; inuadũt ignes sacri: ob id cæroto prius illinunt. Quibusdã ramen morbis auxiliari dicunt medici permixtã aliis. Item in alopeciis sugillatisq; ac liuentibus. Ceu uera remedia desint: ut scelera contractent. Sed ista prætexuerunt noxio instrumento: tantũq; impudentiæ est: ut uenenũ artis esse persuadeant. Thapsias in africa uehementissima. Quidam caulẽ incidunt per messes: & in ipsa excauant radice: quo succus confluat: arefactũq; tollunt: alii folium. Radicem tondunt in pila: & succũ in sole coactum diuidunt in pastillos. Nero Cæsar claritatẽ ei dedit: initio imperii: nocturnis crassationibus cõuerberatam faciem illinens sibi cũ thure cæraq;: & sequenti die contra famã cutem sincerã circũferens. Ignẽ ferulis optime seruari certum est: easq; in ægypto præcellere.

De cappari siue cynosbato aut opheostaphyle: & de saripha. Cap. xxiii.

Ibi & cappari firmioris ligni frutex: seminisq; & cibi uulgati. Caule quoq; una plerũq; decerpto Cauenda eius genera peregrina. Siquidem arabicum pestilens. Africũ gingiuis inimicũ Marmaricum uuluis: & oĩum inflationibus Apulum uomitus facit. Stomachum & aluum mouet. Quidam eum cynosbaton uocant: alii opheostaphile: fructicosi est generis. Et saripha circa nilũ nascens duorũ cubitorũ altitudine: pollicari crassitudine. Coma papyri similiq; manditur mõ. Radice ferrariis officinis præcipua carbonis usu propter duriciam.

De spina babylonis regia & de cytiso. Cap. xxiiii.

Non omittendum est & quod babylone seritur in spinis: quoniam non aliubi uiuit. Estq; sicut uiscum in arboribus. Sed illud in spina tantum: quæ regia uocatur. Mirum q̃ eadem die germinat quod iniectum est. Iniicitur autem ipso canis ortu: & celerrime arborem occupat. Condiunt eo uina: & ideo seritur. Spina illa nascitur & athenis in longis muris. Frutex est & cytisus ab Aristomacho atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium. Aridus uero etiam suum. Spondetque iugero eius annuos perpluris uel mediocri solo redditus. Vtilitas hærbosa: ergo & eo lætior satietas q̃ p quãmodico pinguescunt & quadrupedia: ita ut iumenta ordeum spernant. Nõ ex alio pabulo lactis maior copia aut melior. Super omnia pecorum medicina a morbis omni usu præstante. Quin & nutricib9 in defectu lactis aridum atq; in aqua decoctum potui cum uino dari iubet: & firmiores celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis: aut si aruerit madefactum. Apes quoq; nunq̃ de flore cytisi pabulũ cõtingentes promunt Democritus & Aristomachus. Nec aliud minoris impendii est. Seritur cum ordeo: aut uere semine ut porrum: uel caule autũno ante brumã. Si semine: madidũ. Et si desint hymbres: satũ spargitur. Plantæ cubitales perferuntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetitur uerno æquinoctio cum florere desinit: uel pueri uel anus uilissima opa. Canus aspectu breuiterq; si quis exprimere uelit similitudinem angustioris trifolii frutex. Datur animalibus post bi dium semper. Hyeme uero quod inaruit: madidum. Satiant equos denæ libræ: & portiõe minora animalia. obiterq; inter ordines allium capescere fertile est. Inuentus hic frutex in cytiso insula inde translatus ẽ in omnes cycladas: mox in urbes græcas magno casei prouentu. Propter quod maxime miror rarum eẽ in Italia. Non æstuum non frigorum non grandinum aut niuis iniuriam expauescit. Adiicit Higinus ne hostium quidem propter nullam gratiam ligni.

De fruticibus & arboribus nostri maris: atq; rubri: & indici. Cap. xxv.

Nascuntur & in mari frutices arboresq; minores in nostro. Rubrũ enim & totus oriẽtis oceanus refertus est siluis. Nõ habet lingua alia nomen: quod græci uocant phycos: q̃m alga hærbarũ magis uocabulũ ĩtelligit. Hic ãt est frutex. Folia lata colore uiridi gignit: q̃ qdã prason

ophioscordon. phylostaphilõ Sari

Et cepas scri. uel hoc alueorum

cerussa ... Hier. ...

uocant: alii zostera. Alterum genus eiusdem: capillaceo folio simile fœniculo. in saxis nascitur. Superius inuadit haud procul littore. Verno utrunq: & interit autũno. Circa cretam insulam nato in petris purpuras quoq; inficiunt. Laudatissimo a parte aquilonis: aut cum spongiis. Tertium est gramini simile: radice geniculata & caule: qualiter calami. Aliud genus fruticum bryon uocatur filio lactucæ rugosiore tãtum. Iam hoc in terra nascens. In alto uero abies & quercus cubitali altitudine. Ramis eorum adhærent conchæ. Quercu etiam tingi lanas tradunt. Glandem etiam quasdam ferre in alto. naufragiis hæc deprehensa urinantibusq;. Et aliæ traduntur prægrandes circa sycionem. Vitis enim passim nascitur. Sed ficus sine fronde: rubro cortice. Fit & palma fruticum generis: extra Herculis columnas porri fronde nascitur frutex: & alius lauro & thymo similis: qui ambo eiecti in pumicem transfigurantur. At in oriente mirũ est statim a copto per solitudies nihil gigni præter spinam: quæ sitiens uocatur: & hanc raram admodũ. In mari uero rubro siluas uiuere: maxime laurum & oliuam ferentẽ baccas: & cum pluat fungos: qui sole tacti mutãtur in pumicem. Fruticum ipsoꝝ magnitudo ternoꝝ est cubitorum caniculis referta: uix ut respicere e naui tutum sit: ramos plerunq; ipsos inuadẽtibus. Qui nauigauere in indos Alexãdri milites frondẽ marinaꝝ arboꝝ tradidere in aqua uiridem fuisse: exẽptam sole protinus in salẽ arescentem. Iũcos quoq; lapideos perq̃ similes ueris per littora: & in alto quasdã arbusculas colore bubuli cornus ramosas & in cacuminibus rubentes: cũ tractarent̃ uitri modo fragiles. In igne aũt ut ferrum exardescẽtes: restinctis colore suo redeunte. Eodem in tractu insulaꝝ siluas operit æstus: q̃q̃ altiores sint platanis populisq; altissimis: folia laurea: flos uiolæ & odore & colore. Baccæ ut oleis: & ipsæ odoris iucundi autũno nascẽtes: foliis nunquã deciduis. Harum minores totas integit mare. Maximaꝝ cacumina extant: ad quæ naues religantur: & cũ decesserit æstus ad radices. Alias quoq; arbores in alto ab eisdem accepimus eodem in mari uisas: semper folia retinentes. Fructum earum lupino similem: Iuba tradit circa troglodytarũ insulas fruticem in alto uocari isidos plocamon corallio similem sine foliis præcisum mutato colore in nigrum durescere. Cum cadat: frangi. Item aliũ qui uocetur charitoblepharon efficacem in amatoriis. Spathalia eo facere & monilia fœminas. Sentire eum se capi: durariq; cornus modo: & hebetare aciem ferri. Quod si fefellerint insidiæ in lapidem transfigurari.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIIII.

In Quo Fructiferæ Arbores traduntur.

PROOEMIVM.

Externæ arbores indociles: quæ nasci alibi q̃ ubi cœpere: & quæ in alienas non cõmeant terras hactenus fere sunt. Licetq; iam de communibus loqui: quarum omnium peculiaris parens uideri potest italia. Noscentes tantũ meminerint naturas earum a nobis interim dici: nõ culturas. Quãq̃ & colendi maxima in natura portio est. Illud satis mirari nõ queo interisse quarundã memoriã: atq; etiã noium: quæ auctores prodidere notitiã. Quis. n. non cõicato orbe terraꝝ: maiestate romani iperii: ꝓfecisse uitam putet cõmercio reꝝ: Ac societate festæ pacis: omniaq; etiam quæ occulta ante fuerant in ꝓmiscuo usu facta: At hercule non reperiunt̃ qui norint multa ab antiquis prodita: tm̃ priscoꝝ cura fertilior: aut industria fœlicior fuit: ante milia annoꝝ: inter principia litteraꝝ Hesiodo præcepta agricolis pãdere orso: subsecutisq; nõ paucis hanc curã eius: unde nobis creuit labor. Quippe cum requirenda sint non solum postea inuenta: uerum etiã ea quæ inuenerant prisci desidia reꝝ internitione memoriæ iducta. Cuius somni causas qs alias q̃ publicas mundi inuenerit: Nimirum alii subiere ritus. Circaq; alia mentes hominum detinentur & auaritiæ tantũ artes colunt̃: antea inclusis gentiũ iperiis itra ipsas. Ideoq; & ingeniis quadã sterilitate fortunæ necesse erat ai bona exercere. Reges inumeri honore artium colebãtur: & in ostentatiõe has præferebant: opem & imortalitatem sibi per illas prorogari arbitrãtes. Quare abundabãt & præmia & ope uitæ. Posteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit: postquã senator censu legi cœptus. iudex fieri censu magistratum ducemq; nil magis exornare q̃ census: postquã cœpere orbitas i auctoritate ꝓsũma & potentia esse: captatio in quæstu fertilissimo: ac sola gaudia in possidendo: pessum iere uitæ pretia omnesq; a maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere: ac seruitute sola profici cœptum. Alius hanc alio modo: & in aliis adorare: eodem tamen habendi quæstu ad spes hominum tendente uoto. Passim uero etiam egregii aliena uitia q̃ bona sua collere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit: uita ipsa desiit. Sed nos oblitterata quoq; scrutabimur. Nec deterrebit quarundã rerum humilitas: sicut nec i aialibus fecit. Quãq̃ uidemus Virgiliũ præcellentissimũ uatem eadem causa hortoꝝ dotes fugisse: e tantisq; quæ retulit flores modo rerũ decerpsisse. Beatũ fœliceq; gratiæ quindecim oĩno generib⁹ uuarum nominatis: tribus oleæ: totidẽ pyrorum: malo uero tantũ assyrio: cæteris oibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus q̃ a uitibus: Quaꝝ principatus in tantũ peculiaris italię est: ut uel hoc uno oia gentiũ uicisse q̃q̃ odorifera possit uideri bona: q̃q̃ ubicũq; pubescentiũ odori nulla suauitas præferat̃.

De uitium

De Vitium natura: & quibus modis ferant. Cap. i.

Vites iure apud priscos magnitudine quoq; inter arbores numerabant̃. Iouis simulacrum in urbe populonio ex una conspicimus uite tot æuis incorruptũ. Itẽ massiliæ paterã. Metaponti tẽplum iunonis uitigineis colũnis stetit. Etiamnũ scalis tectum Ephesiæ Dianæ scandit̃ uite una cypria (ut ferunt) quoniã ibi ad præcipuam altitudinẽ exeunt. Nec est ligno ulli æternior natura. Verũ ista ex siluestribus facta crediderim quando hæ uites tonsura annua coercentur: & uis earũ oĩs euocatur in palmites aut deprimitur in propagines: succiq; tantum gratia ex iis pluribus modis ad cæli mores so liq; igenia. Iam in campano agro populis nubunt: maritasq; complexæ: atq; per ramos earum ꝓcacib⁹ brachiis geniculato cursu scandentes cacumina æquant: in tantum sublimes ut uindemiator auctoratus rogum ac tumulũ excipiat. Nullo fine crescũt: diuidiq; aut potius auelli nequeunt. Villas & domos ambiri singularum palmitibus ac sequacibus loris memoria quoq; dignum Inter prima Valerianus quoq; Cornelius existimauit. Vna uitis romæ in liuiæ porticibus subdiuales deambulationes umbrosis operculis opacat. Eademq; duodenis musti amphoris fœcunda. Vlmos quidem ubiq; exuperant. Miratũq; altitudinem earum ariciæ ferunt legatum regis Pyrrhi Cyneam facere iussisse in austeriore gustu uini merito matrem eius pendere in tam alta cruce. Rumpotinus uocatur & alio noĩe populus arbor italiæ padum transgressis: cuius tabulata in orbem patula replent: puroq; producto dracone in palmam eius in de subrectos ramorum digitos flagella dispergunt. Eædem modici hominis altitudine adminiculatæ sudibus horrẽt: uineãq; faciunt: & aliæ improbo reptatu pampinorũq; superfluitate peritia domini amplo discursu atria media cõplentes. Tot differentias uel sola tantum italia recipit. Stat ꝓuintiarum aliquarum per seuitis sine ullo pedamẽto: artus suos in se colligens: & breuitate crassitudinem pascens. Vetant hoc alibi uenti: ut in africa & i narbonensis ꝓuintiæ partibus. Excrescereq; ultra suos pollices ꝓhibitæ: semperq; ꝓastinatis similes hærbaꝝ mõ uagantur per arua: ac succum terræ passim uuis bibunt: quæ ob id magnitudinẽ infantiũ pueroꝝ i interiore africæ pte exuperãt uites. Vua nõ alibi gratior callo: ut inde possit inuenisse nomẽ duracini durus acinus. Nãq; genera magnitudine: colore: saporibus acini innumerata etiãnũ multiplicantur uino. Hic purpureo lucent colore: illic fulgent roseo: nitentq; uiridi. Cãdidæ n. nigræq; uulgares. Tument uero mãmaꝝ mõ bumasti. Prælongis dactyli porrigunt̃ acinis. Est & illa naturæ lasciuia: ut prægrandibus adhæreãt pgulis pui: mites: & suauitate certantes: leptorhagas has uocant. Durant aliæ p hymem pensili cõcamerate nodo. Aliæ in sua tantum cõtinentur aĩa ollis fictilibus & insuper foliis inclusæ stipatæ uinaceis circunsudantibus. Aliis gratiam qui & uinis fumus affert Fabrilis: iisq; gloriam præcipuam in fornacibus africæ Tiberii Cæsaris auctoritas fecit. Ante eũ reticis prior mensa erat: & ullis ueronensium agro. Quin & a patiẽtia nomẽ acinis dat̃ passis. Condunt̃ & musto uuæ: ipsæq; uino suo inebriantur. Aliæ decoctæ in musto dulcescunt. aliæ uero sobolẽ nouã i matre ipsæ expectant translucidæ uitro: affertq; acinis tãdẽ: quã in doliis amphoris ue duratricẽ illã firmitatẽ austeritas picis infusa pediculo. Iam inuenta uitis p se in uino picem habẽs resipiensq;. Viẽnensem agrum Nobilitas: aruerno secanoq; & heluico generibus non pridem illustrata: Atq; hæc Virgilii uatis ætate incognita: a cuius obitu nonaginta agunt̃ anni. Quid ꝙ insertæ castris summã reꝝ iperiũq; cõtinẽt? Cẽturionũ in manu uitis: optimo præmio tardos ordines ad lẽtas pducit aqlas: atq; etiam in delictis pœnã ipsã honorat. Necnõ uineæ oppugnationũ dedere rationẽ. Nã i medicaminibus adeo magnũ optinẽt locum ut per sese uino ipso remedia sint.

Vuis an illis

De generibus uitium. Cap. ii.

Genera uitium cõprehẽdi numero unus existimauit Democritus: cũcta sibi græciæ cognita professus. Cæteri innumera atq; infinita: esse ꝓdiderunt. Quod uerius apparebit ex uinis. Nec oĩa dicentur: sed maxime insignia: quippe quæ totidem sunt pene quod agri. Quaõbrem celeberrimas uitium aut quibus est aliqua proprietate miraculum ostendisse satis erit. Pricipatus datur amineis propter firmitatem senioq; proficiẽtem uini eius ubiq; uitam. Quinq; eius genera. Ex iis germana minor acino melius deflorescit: hymbres tepestatesq; tolerat. Nõ item maior sed in arbore ꝗ in iugo minus obnoxia. Gemellaꝝ quibus hoc nomẽ uuæ semper gæminæ dedere. asperrimus sapor: sed uires præcipuæ. Ex iis minor austro læditur: cæteris uentis alitur: ut in uesuuio monte surrentinisq; collibus. In reliquis italiæ partibus non nisi arbori accommodata. Quitum genus lauatæ ne seres miremur aut indos: adeo lanugo eã uestit. Prima ex amineis maturescit ocissime atq; putrescit. Proxima dignitas uelẽtanis rubẽte materia. Quapropter quidam rubellas appellauere uineas. Eæ minus fertiles uinaceis: & fæce nimiæ. Contra pruinas fortissimæ: siccitate magis ꝗ hymbre: æstu ꝗ algore uexantur. Quamobrem in frigidis humidisq; principatum earum optinent. Fertilior quæ minor acino: & folio scissa minus. Apianus apes dedere cognomen: præcipue earum auidæ. Ex iis duo genera: lanugine & ipsæ pubescunt. Distant ꝙ altera celerius maturescit: quãq & altera properante. Situs frigidos nõ respuunt: & tamen nullæ celerius hymbre putrescunt. Vina primo dulcia austeritatẽ annis recipiũt: ~~& rubra fiunt~~. Nulla magis uite gaudet. Et hactenus potissima nobilitas datur peculiaribus atq; uernaculis italiæ. Cæteræ aduenere chio thasoue. Græ

uino acinis

Colere nō prosit

cula non inferior amineis bonitate prætenera acino: & uua tam parua: ut nisi piguissimo solo coalere non possit. Eugeniam taurominitani collis cum generositatis cognomine misere albano tantum agro: quoniam translata statim mutatur. Namq; est aliquibus tantum locorum amor: ut oēm in iis gloriam suam relinquant: nec usq̃ trāseant totæ. Quod & in rhetica allobrogicaq; quam supra picatam appellauimus euenit: domi nobilibus nec agnoscendis alibi. Fœcundæ tamen bonitatis uice copiā præstāt. Eugenia feruētibus locis: rhetica tempatis: allobrogica frigidis: gelu maturescens & colore nigra. Adhuc ex iis quas diximus: sed ēt e nigris uina uetustate in album colorē trāseunt. Reliquæ ignobiles. Aliquādo tamē cæli aut soli opera nō fallūt uetustatē: sicuti fecenia & cū ea florēs biturica. Acino rarior nunq̃ floris obnoxii: quoniam antecedunt: uentisq; & hymbribus resistunt. Meliores tamen algentibus locis q̃ calidis: humidis q̃ sitiētibus. Vix ulla magis tam denso unarum partu impatiens uariantis cæli: sed contra tenorem unum algoris æstusue constās. Quæ minor est ex eo genere mollior. In neglecto solo morosa. Pigui putrescit. Gracili oīno nō prouenit. Mediam temperiem delicate quærit: ob hoc sabinis collibus familiaris. Vua eius indecora uisu: sapore incunda: nisi natura protinus rapiatur: etiam non putrescens cadit. Contra grandines eātuet̃ foliorū amplitudo atq; duricia. Insignes iam colore inter purpureas nigrasq; medio heluolæ sæpius uarianti: & ob id uarianæ a quibusdam appellatæ. Præfertur in iis nigrior: utraq; altetius ānis fertilis. Sed melior uino cū parcior. Et præciæ duo genera magnitudine acini discernuut̃. Qui-

Basilicam

bus materies plurima: uuaq; ollis utilissima: folio apio similis Baliscā dyrachini celebrant. Hispaniæ cocolobin uocant. Grauior uua æstus austrosq; tollerat. Capiti inimica. Copia larga. Hispani duo genera eius faciunt. Vnū oblongo acino: altero rotundo: nouissimas uindemiant. Quo dulcior cocolobis: hoc melior. Sed & austera transit in dulcem uetustate: & quæ dulcis fuit in austeritatem. Tuncq; albanum uinum æmulantur. Tradūt uesicæ uitiis utilissimū ex iis potum. Albuelis summis arboribus est fertilior: uisula imis: Quamobrem circa easdem satæ diuersitate naturæ locupletant. Inerticulam e nigris appellauere justius sobriam dicturi: inueterato præcipue cōmendabilem uino: sed uiribus innoxiam. Siquidē temulentiam sola nō facit. Fertilitas cōmendat cæteras: principemq; heluenacam. Duo eius genera. Maior quam quidam longam: minor quam arcam appellant: non tam fœcundā sed gratiorē haustu. Discernitur folio circinato. Verum utraq; gracilis. Furcas subdere iis necessarium: alioquin ubertatem suam nō tollerant. Maritimo afflatu gaudent. Roscido odore. Nulla uitium minus italiā amat rara: parua: putrescens in ea. Vinum quoq; quod genuit æstatē non exuperans. Nec alia macro solo familiarior. Græcinus qui alioquin Cornelium Celsum transcripsit: arbitratur non naturam eius repugnare italiæ: sed culturam: auide palmites euocantiū. Ob id fertilitatem suā absumi: si non præpinguis soli ubertas lacessētem sustineat. Carbūculari negatur: magna dote: si uerum est: aliqua in uite e cælo non esse ius. Aestum fert spionia: quam quidam spineam uocant. Autūnisq; & hymbribus pinguescit. Quinimo nebulis una alitur. Ob id rauēnati agro peculiaris. Veniculam inter optime deflorescētes: & ollis aptissimam campani malūt scirculam uocare: alii staculam. Tarracina numisianam nullas uires proprias habentem: sed

Scircitulā

tota perinde ac solum ualeat. Surrentinis tamen efficacissima testis uesubio tenus. Ibi enim murgentina e sicilia potissima: quam pompeianam aliqui uocant. Latio demum feracem: sicut horconia in campania tantum uilitatis cibariæ: sed ubertate præcipua. Tollerat & annos moerica contra omnes ictus firmissima: nigro acino uinis uetustare rubescentibus.

Item de uitium generibus. Cap. iii.

ET hactenus publica sunt genera cætera regionum locorumq;: aut ex iis inter se insito mixta. Siquidem thuscis peculiaris est tudernis æquæ etiam eius nois florentia. Est optima arretio talpana & etesiaca & conseminia. Talpana nigra candidum facit mustum. Etesiaca fallax: quæ quo plus tulit eo laudabilius fundit. Mirumq; fœcunditate cessat. Conseminia nigra uino minimo durante. Vua maxime post. xv. dies q̃ ulla alia. Minus fertilis: sed cibaria. Huius folia sicuti labruscæ priusq̃ decidant sanguineo colore mutātur. Euenit hoc etiā quibusdam aliis pessimi generis argumento. Irtiola umbriæ meuanatiq; & piceno agro peculiaris est. Amiternino pumula. Isdem bannanica fallax est: amāt tamen eā. Mutinam uuam Pompeii noīe appellant: q̃uis clusinis copiosiorē. Mutinam & tyburtes appellauere: q̃uis oleaginam nuper inuenerint a simulitudīe oliuæ. Nouissima hæc uuarum ad hoc tēpus repta est. Vinaciolam soli quidem nominauerunt sabini ac laurēti. Nam gauranas scio a falerno agro trāslatas uocari falernas celerrime ubiq; degenerantes. Necnon tarētinum genus aliqui fecere: prædulci uua. Capnias & bucuniates & tarrupia in thurinis collibus non ante demetunt̃ q̃ gelauerit. Pharia gaudent pisæ. Mutina prusiniæ nigro acino intra quadriennium albescēte uino. Mirum ubiq; cū sole circūagi uuā quæ ob id strepitus uocatur. Et ī Italia gallicam placere: trans alpes uero picenam. Dixit Virgilius tapsias & mareotidas & largias cōpluresq; externas quæ non repiuntur in italia: sed sunt ēt nunc īsignes uua nō uino ambrosiaca duracina sine ullis uasis ī uite seruabilis: tanta est cōtra frigora æstus tēpestatesq; firmitas. Nec orthāpelo. īdiget arbore aut palis ipsa se sustinēs. Nō itē dactylides digitali gracilitate. Colūbinæ aciosissimæ.

binæ acinosissimæ. Et magis purpuræ cognomie bimāmiæ: quādo nō racemos: sed uuas alias gerūt. Itē tripedanea cui nomen a mensura est. Itē scripula passo acino. Et rhetica i maritimis alpibus appellata dis similis laudatæ illi. Nanq; hæc breuis cōferta aciner: degener uino: sed cute oium tenuissima. Nucleo quē chium uocāt: uno ac minimo. Acinum prægrandē unum alterūue habens. Est & nigra aminea: cui syria ce nomen imponūt. Item hispana ignobiliū probatissima. In pergulis uero ferunt escariæ appellatæ edu ræ acinis: albæ: nigræq;. Et bumasti totidē colorib9. At nondū dictæ ægia & rhodia & uncialis: ueluti a pondere acini. Itē pucina oium nigerrima. Et coronario naturæ lusu stephanitis acinos foliis intercursan tibus. Et quæ forenses uocant celeres ꝓuentu: uēdibiles aspectu: portatu faciles. Contra dānant et uisu cinerea & rhabubula & asinisca. Minus tñ caudā uulpiū imitata alopecis. Alexandria appellat uitis cir ca phalacrā breuis: ramis cubitalibus: acino: nigro: fabæ magnitudine: nucleo molli: & minimo: obliqs racemis prædulcibus: folio paruo: & rotūdo: sine diuisuris. Septimo ab hinc anno in narbonēsis prouin ciæ aruo olina inuēta est uitis uno die defloresens: ob id tutissima: carbonicam uocant: quā nunc tota ꝓ uincia conserit.

Scirpula

Insignia culturæ uinearum. Cap. iiii.

CAtonum ille primus triūpho & censura super cætera insignis magis tamen etiānum claritate litterarum præceptis omnium rerum expetendarum datis generi romano. Inter prima uero agrum colendi. Illius uero æui confessione optimus ac sine æmulo agricola pauca attigit uitiū genera quarundam ex iis etiam iam nominibus abolitis toto separatim tractatu testatus sententiam. Cu ius excellentia indicanda est ut in omni genere noscamus quæ fuerint celeberrima. Anno. dc. urbis circa captas carthaginem ac corinthum cum supremum is diem obiit: & quantum postea. ccxxx. annis uita ꝓ fecerit. Ergo de uitibus uuisq; ita prodidit. Qui locus uino optimus dicitur esse: & ostētus solibus. Ami neum minusculum & geminum eugenium heluinum minusculum conserito. Qui locus crassior aut ne bulosior amineum maius aut murgentinum: apicium: lucanum serito. Cæteræ uites miscellæ maxime in quēuis agrum conueniunt. In lora recte conduntur. Quas suspendas duracinas amineas maiores: uel ad fabrum ferrarium pro passis hæ recte seruantur. Nec sunt uetustiora de illa re latinæ linguæ præcepta tā prope ab origine rerum sumus. Amineam proxime dictam. Varro scantianam uocat. In nostra ætate pauca exempla consumatæ huius artis fuere. Verum eo minus omittenda: ut noscantur etiam præmia: quæ in omni re maxime spectantur. Summam ergo adeptus est gloriam Acilius Stheneleus e plebe li bertina. lx. iugerum non amplius uineis excultis in nomentano agro: atq; aque. cccc. nummis uenūdatis. Magna fama & Vetulano Egilao perinde libertino fuit in campaniæ rure linternino: maiorq; etiam fa uore hominum quoniam ipsum Africani colebat exilium. Sed maxima eiusdem Stenelei opera Rhem mium Palæmonem alias grāmatica arte celebrem in hisce. xx. annis mercatum. dc. nummum in eodem nomentano decimi lapidis ab urbe diuerticulo. Est autem usquequaq; nobilitas metis per omnia subur bana: ibi tamen maxima: quoniam & neglecta per indiligentiam prædia parauerat. Ac ne in pessimis qui dem elegantioris soli hæc aggressus excolere: non uirtute animi: sed uanitate. Quæ primo notata mira i illo fuit. Pastinatas enim de integro uineas cura Steneleum agricolam imitatus ad uix credibile miracu lum perduxit. Intra octauum annum. cccc. nūmum emptori addicta pēdente uindemia. Cucurritq; nō nemo ad spectandas uuarum in iis uineis strues: litteris eius altioribus: contra id pigra in ciuitate sibi pa trocinante. Nouissime Amneo Seneca principatu traditionis ac potentia: quæ postremo nimia fuit su per ipsum. Minime utique miraturi Anneum tanto prædii eius amore captum: ut non puderet inuiso alias & ostento futuro tradere palmam eam emptis quadruplicato uineis illis intra decimum fere curæ annum: digna opera quæ in cecubis sentinisq; proficeret: quando & postea sæpenumero septenos culeos singula iugera: hoc est amphoras centenas quadragenas musti dedere. Ac nequis uictam in hoc antiqui tatem arbitraretur. Idem Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit. Efficacibus exemplis nō maria plus temerata conferre mercatori: non in rubrum littus indicumue merces petitas: quā sedulum ruris larem. Vino antiquissima claritas maroneo in thraciæ maritima parte genito: ut auctor est Homerus Neque enim fabulosa: aut de origine uarie prodita consectamur. Præterquā Aristeum primum omniū in eadem gente mel miscuisse uino suauitate præcipua utriusque naturæ sponte prouenietis. Maroneum uicies tantum addito aquæ miscendum Homerus prodidit. Durat etiam uis in eadem terra generi ui gorque indornitus. Quippe cum Mutianus ter consul ex iis qui nuperrime prodidere: sextarios singu los octonis aquæ misceri comperit præsens in eo tractu. Esse autem colore nigrum: odoratum: uetusta te pinguescere. Et pramnio quod Homerus celebrauit: etiam nunc honos durat. Nascitur smyrnæ reli gione iuxta delubrum matris deum. In reliquis generi claritas non fuit alicui. Anno fuit omnium gene rum bonitas. L. Opimio consule: cum. C. Gracchus Tri. ple. seditionibus agitatis iteremptus: ea cæli tē peries fulsit: quā cocturā uocant: solis opere: natali urbis. dc. xxxiiii. Durantq; adhuc uina ducentis fere annis iam in speciem redacta mellis asperi. Etenim hæc natura uinis in uetustate est: nec potari per se que unt sine prouinciæ aqua: usq; in amaritudinem carie indomita. Sed cæteris uinis cōmendandis minima

Vinetis

Altiores Neronis

Regione

Si nō puin cat aqua

aliqua mixtura medicamenta sunt:quo fit ut eius tēporis æstimatione in singulas amphoras centeni nū mi statuantur. Ex iis tamē usura multiplicata semissib9:quæ ciuilis ac modica est. In. C. Cæsaris Germanici filii principatu annis centū sexaginta singulis uncias uini constitisse nobili exemplo docuimus referētes uitam pomponii Secundi uatis.cœnamq; quam principi illi dedit. Tantum pecuniarū detinent uini apothecæ. Nec alia res maius incrementum sentit. Ad uicesimū aunum maiusue ab eo dispendium:non proficiente precio. Rara quippe adhuc fuere:nec nisi importatis singulis testis milia nūmum. Viennenses soli picata sua quorum genera plura diximus:pluris permutasse:sed inter sese amore patrio credunt. Idq; uinum frigidius reliquis existimatur in frigido potu.

De natura uini. Cap. v.

Vino natura est exhausto accēdendi calore uiscera itus. Foris infuso refrigerandi. Nec alienum fuerit cōmemorare hoc in loco quod Androcydes sapientia clarus ad alexandrum magnum scripsit:intemperantiam eius cohibens. Vinum potaturus rex memēto te bibere sanguinem terræ. cicuta homini uenenum est cicuta uinum. Quibus præceptis si ille obtemperauisset:profecto amicos in temulentia non interemisset. Prorsus ut iure dici possit:neq; uiribus corporis utilius aliud. neq; aliud uoluptatibus perniciosius si modus absit.

Vina generosa. Cap. vi.

Genera autem uini alia aliis gratiora esse quis dubitet? aut nō ex eodem lacu aliud præstātius potu esse altero? aliud alterū germanitate præcedere? siue testa siue fortuito euentu? Quāobrē de pricipatu se quisq; iudicem statuat. Liuia Augusta. lxxxii. ānos uitæ pucino rettulit acceptos nō aquoso. Gignit in sinu adriatici maris:non procul a timauo fonte:saxeo colle:maritimo afflatu paucas coquēte amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim quod græci celebrātes miris laudibus pyctanō appellauerunt ex adriatico sinu. Diuus Augustus setinū prætulit cūctis: & fere secuti principes ꝓpter cōfessa experimēta nō temere cruditatibus noxiis. Ab eo saliua nascitur supra forū Appii. Antea cecubo erat generositas celeberrima in palustrib9 populetis:sinu amyclano quod iā intercidit & incuria coloni lociq; angustia. Magis tamē fossa Neronis:quā a baiano lacu ostiā usq; nauigabilē ichoauerat. Secunda nobilitas falerno agro erat. Et ex eo maxīe faustiano:cura culturaq; id colle gerat. Exoleuit hoc quoq; nimietate copiæ potius q̄ bonitati studentiū. Falernus agera pōte cāpano leua petentibus urbanā coloniā syllanā nuper capuæ cōtributā īcipit. Faustianus āt circiter quatuor miliaria a uico ꝓpe cedias qui uicus a sinuessa sex milibus abest. Nec ulli ī uino maior auctoritas: solo uinorum flāma accenditur. Tria eius genera. Austerū:dulce:tenue. Quidam ita distingūt. Sūmis collibus gauranum gigni:mediis faustianū:imis falernū. Nō omittendū aūt nulli eoꝝ quæ celebrent iocūdū saporem uuæ esse. Ad tertiā palmā uariæ uenere. Albanæ urbi uicinæ prædulces:ac raræ ī austero. Itē surrētina in uineis tantū nascentia cōualescentibus maxime probata:ꝓpter tenuitatē salubritatēq;. Tiberius Cæsar dicebat cōsensisse medicos ut nobilitatem surrētino daret:alioquin esse generosū acetū. C. Cæsar qui successit illi nobilem uappā. Certant massica æque ex monte gaurano puteolos baiasq; ꝓspectātia. Nam falerno cōtermina statana ad principatus uenere non dubie:pallamq; fecere. Sua quibusq; terris tēpora esse secundum q̄ reꝝ ꝓuentus occasusq; iuncti. Iis præponi solebant calena:& quæ ī uineis arbustisq; nascunt fundana. Ex alia uicinia urbis uiliternina priuernatiaq;. Nam quod signiæ nascitur austeritate nimia continendæ utile aluo inter medicamēta numerat. Quartum curriculum publicis epulis optinuere a Diuo Iulio (is. n. primus auctoritatē iis tribuit:ut epistolis eius apparet) mamertina circa messanam in sicilia genita. Ex iis potulana ab auctore dicta in loco proxima italiæ laudant præcipue. Est & in eadē sicilia & taurominitanis honos lagenis pro mamertino plerunq; subditis. Ex reliquis aūt a supero mari pretutia: atq; Ancone nascentia:& quæ a palma una forte enata palmesia appellantur. In mediterraneo uero cesenatia mecænatiana. In ueronensi item rhetica falernis tantū posthabita a Virgilio. Mox optima ab intimo sinu maris adriana. Ab infero āt latiniensia:grauicana:stomensia. Etruriæ palmā luna habet. Liguriæ genua. Inter pyreneum alpesq; massilia? gemino sapore:quādo & condiēdis aliis pinguius gignit:qd uocant succosum. Ceretano intra gallias cōsistit auctoritas. De reliqs in narbosensi genitis asseuerare nō est:quoniā officinā eius rei infecere tingētes fumo:utināq; non & hærbis ac medicamentis noxiis. Quippe etiā aloe mercant:quo saporē colorēq; adulterant. Verū & longinquiora italiæ ab ausonio mari non carent gloria tarentina:& seruitiana:& cosentiæ genita:& tempsę ac balbiæ lucaniaq; antecedentibus thurinis. Omniū uero eoꝝ maxime illustrata messallæ potu:& salute lagaria non procul grumento nascentia. Cāpania nuper excitauit nouis noibus auctoritatē:siue cura siue casu:ad quartū Neapoli lapidē trebellicis iuxta Capuā caulinis:& in suo agro trebulanis:alioquin semp inter plebeia & trifollinis gloriata Nam pompeianis summū decem annorum incrementum est nihil senecta cōferente. Dolore etiā capitū in sextam horā diei sequentis infesta deprehendunt. Quibus exēplis (nisi fallor) manifestum est patriā terramq; referre non uuam. Et superuacuā generꝝ consectationē innumerū:cum eadē uitis aliud aliis locis pullulet

Solum uinorū hoc

Grauiscana Statoniēsia

aloen uel begi medicant uel tolli Barbiæ

cis pullulet. Hispaniarum Lusitana copia nobilitantur. Elegātia uero tarraconēsia: atq; lauronesia: & balearica ex insulis conferuntur italiæ primis. Nec ignoro multa prætermissa plerosq; existimaturos: quando suum cuiq; placet: & quocunq; eatur: fabula eadem reperiatur. Diui Augusti iudiciorum ac palati peritissimum e libertis censurā uini in epulas eius facientem dixisse hospiti de indigena: uino nouū quidem sibi gustum esse cum atq; non ex nobilibus: sed Cæsarem non aliud potaturū. Nec negauerim & alia digna esse fama. Sed de quibus consensus æui iudicauerunt hæc sunt.

Vina transmarina. Cap. vii.

NVnc simili modo trāsmarina dicemus. In summa gloria post homerica illa de quibus supradiximus fuere thasium chiumq;. Ex chio quod aruisium uocant. Iis addidit lesbidm Erasistrati maximi medici auctoritas circiter. cccccl. anno urbis romæ. Nunc gratia ante omnia est clazomenio: postq; parcius mari condiunt. Lesbium sponte naturæ suæ mare sapit. Nec tmolio per se gratia ut uino: sed cuius dulci admixto reliquorū duricia suauitatem accipiat simul & ætatē: quoniā uetustiora ꝓtinus uidentur. Ab iis dignatio est sycionio: cyprio: telmesico: tripolitio: berritio: tyrio. sebēnitico. In ægypto hoc nascit̃ tribus generibus uuarū: ibi nobilius thasio & alopece. Post hæc auctoritas hippodomātio: mystico. cantharite: protropon: gnidio: catacecaumenite: petrite: myconio. Nā mesogiten capitis dolores facere cōpertū est. Nec ephesium salubre: esse quoniam mari & defruto cōdiatur. Apamenū mulso præcipue cōuenire dicitur: sicut prætutiū ī italia. Est enim & hæc ꝓprietas generū: ut dulcia utiq; interse non congruant. Exoleuit & ꝓtagiō: quod italicis ꝓximum fecerant Asclepiadis scholæ. Apollodorus medicus in uolumine quo suasit Ptolomæo regi quæ uina biberet: italicis etiā tum ignotis: laudauit in ponto naspcenitē: mox oroeticū: eneathē: leucanium: ambraciotē: & quod cunctis prætulit præpa rentium. Sed minoris famæ esse dixit: quoniam sex annos non placeret.

De uino quod uocatur biæon: genera. vii. Cap. viii.

HActenus bonitas uini nationibus debetur. Apud græcos iure clarissimū nomen accepit quod appellauerunt biæon ad plurimos ualitudinū usus excogitatū: ut docebimus in parte medicinæ. Fit āt hoc modo. Vuæ paulū ante maturitatē decerptæ siccant̃ acri sole ter die uersatæ per triduū: quarto exprimunt̃: dein cadis sole inueterant̃. Cui marinā aquā largiorē miscent: a serui furto origine orta sic mensurā explentis. Idq; translatum in album mustō leucochrium appellat̃. In aliis aūt gentibus simili modo factum tethalassomenon uocant. Thalassiten autē uasis musti deiectis in mare. Quo genere præcox fit & uetustius. Necnon apud nos quoq; eoum uinum ex italico faciendi rationem. Cato demonstrauit. Super cætera in sole quadriennio maturandum præcipiēs: Rhodium coo simile est. Phorineum salsius coo. Omnia transmarina septem in sex annis ad uetustatem mediam puenire existimant̃.

Curæ

Leucocnis

De dulcium generibus. xiiii. Cap. ix.

VInum omne dulce minus odoratum: quo tenuius eo odoratius. Colores uinis quattuor. Albus: fuluus: sanguineus: niger. Psythium & melampsythium passi genera sunt suū saporē non uini referentia. Cisibilites uero mulsi in galatia nascens & balinciū in sicilia. Nam siræū quod alii hepsema: nostri sapam appellant ingenii non naturæ opus est: musto usq; ad tertiā partem mensuræ decocto. Quod ubi factū ad dimidiā est: defrutum uocamus. Omnia in adulterium mellis excogitata. Sed priora uua terraq; constant. Passum a cretico cilicium probatur & africum: & in italia prouintusq; finitimis. Fieri certum est ex uua quā græci sticam uocant: nos apianam. Item scirpula: diutius in uite sole uuis adustis aut feruente oleo. Quidam e quacunq; dulci dum præcocta alba faciunt siccantes sole: donec paulo amplius dimidium pondus superfit. Tusasq; leniter uuas exprimunt. Deinde quātum expressere adiiciunt uinaceis aquæ puteanæ: ut secundarium passum faciunt. Diligentiores eodem modo siccatis acinos eximunt: ac sine sarmentis madefactos uino excellenti: donec intumescant: exprimunt. Et hoc genus ante cætera laudant. Ac simili modo aqua addita secundarium faciunt. Medium inter dulcia uinum est quod græci aigleuces uocant: hoc est semper mustum. Id euenit cura: quoniam feruere perhibetur. Sic enim appellant musti in uina transitum. Ergo mergunt e lacu protinus ī aqua cados: donec bruma transeat: & consuetudo fiat algendi. Est etiānum aliud genus eius per se: quod uocat dulce narbonēsis prouintia: & in ea maxime uocantia. Asseruatur eius gratia uua diutius in uite pediculo in torto. Ab aliis ipse palmes inciditur in medullam. Ab aliis uua torretur ī tegulis: omnia ex heluēnaca uite. Iis. adiiciunt aliqui: quod uocant diachyton: uuis in sole siccatis loco cluso per dies septem in cratibus totidem pedibus a terra alte: noctibus a rore defensis: octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporisq;. Dulci e genere est & melitites. Distat a mulso quod fit e musto: cū quinq; congiis austeri musti congio mellis & salis cyatho susferuefactis austerum. Sed inter hæc genera potuum ponere debeo & protropum. ita appellatur a quibusdām mustum sponte defluens antequā cancentur uuæ. Hoc protinus diffusum lagenis suis deferuere passi. Postea in sole. xl: diebus torrent æstatis secutæ ipso canis ortu.

De deuteriis & secundariis uini genera tria. Cap. x.

NOn possunt iure dici uina: quæ græci deuterias appellant: Cato & nos lorã: maceratis aqua uinaceis. Sed tñ inter uina oparia numerant̃. Tria eoꝝ genera. Decima parte aquæ addita q̃ musti expressa sit: & ita nocte & die madefactis uinaceis: rursusq; prelo subiectis. Alteꝝ qđ hoc modo græci factitauere: tertia parte eius quod expressum sit addita aquæ: expressoq; decocto ad tertias ꝑtes. Tertiũ est fæcibus uini expressum: quod fæcatum Cato appellat. Nulli ex iis plus q̃ anno usus.

Quæ nuper in Italia generosa uina esse cœperunt. Cap. xi.

VErum inter hæc subit mentẽ cum sint genera nobilia quæ ꝓprie uini intelligi possint. lxxx. fere in toto orbe duas partes ex hoc numero italiæ esse. Longe præterea ante cunctas terras: & hinc deinde altius cura serpit: non a primordio hanc gratiã fuisse.

De uini obseruatione Romulo rege posita. Cap. xii.

AVctoritatẽ post sexcentesimũ forte urbis annum cœpisse. Romulũ lacte non uino libasse iudicio sunt sacra ab eo instituta. quæ hodie custodiunt morẽ. Numæ regis posthumia lex ẽ. Vino rogum ne respergito. Quod sensisse illum pp inopiam rei nemo dubitet. Eadẽ lege ex ipu tata uite libari uina diis nefas statuit: ratione excogitata ut putare cogerent̃ alias aratores & pigri circa arbusti pericula. M. Varro auctor est Mezentium etruriæ regem auxilium rutulis contra latinos tulisse uini mercede quod tum in latino agro fuisset.

Qui uini usus antiquis: & de uinis antiquorum. Cap. xiii.

Mecẽnini

NOn licebat id fœminis romæ bibere. Inuenimus inter exẽpla Egnati Metẽtini uxorem ꝗ uinum bibisset e dolio interfectam fuste a marito: eũq; cædis a Romulo absolutum. Fabius pictor in annalibus suis scripsit. Matronam ꝗ loculos in quibus erant claues uinariæ cellæ resignauisset a suis inedia mori coactam. Cato ideo ꝓpinquos fœminis osculum dare: ut scirent an temetũ olerent. Hoc tum nomen uino erat: unde & temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronũciauit mulierem uideri plus uini bibisse: quã ualitudinis causa uiro insciente: ac dote mulctauit. Diuq; eius rei magna parsimonia fuit. L. Papyrius imperator aduersus sannites dimicaturus uotum fecit si uicisset Ioui pocillum uini. Deniq; inter dona sextarios lactis datos inuenimus nusquam uini. Idem Cato cum in hispaniam nauigaret: unde cum triumpho rediit. Non aliud inquit uinum bibi q̃ remiges: in tantum dissimilis istis qui etiam conuiuiis alia q̃ sibimetipsis ministrant aut procedente mensa subiiciunt. Laudatissima apud priscos uina erant Myrrhæ odore cõdita: ut apparet in Plauti fabula: quæ persa inscribitur q̃q in ea & calamum addi iubet. Ideo quidam aromaticis delectatos maxime credunt. Sed Fabius Dosennus his uersibus decreuit.

Mittebant uinum pulchrum murrinam. Et in Acharistione.
Panem & polentam uinum murrinam.
Scæuolam quoq; & Lælium & Atteiũ Capitonem in eadẽ sententia fuisse uideo: quoniã in pseudulo sit.
Quod si opus est ut dulce promant idem & quicquid habeant roga.
Murrinam: passum: defrutum: mella.
Quibus apparet non inter uina modo murrinam: sed inter dulcia quoq; nominatum.

De apothecis & de uino opimiano. Cap. xiiii.

APothecas fuisse & diffundi solita uina: anno. dc. xxxiii. urbis apparet indubitato opimiani uini argumento: iam intelligente suum bonum italia. Nondũ tamen ista genera in claritate erãt Itaq; oĩa tunc genita unum habent consulis nomen. Sic quoq; diu trãsmarina fuerunt in auctoritate ad attauos usq; nostros etiã falerno iam reperto: sicut apparet ex illo comico uersu Anaxipolis thasi. Quinq; thasii uini inde depromam falerni bina.
P. Licinius crassus & L. Cæsar censores anno urbis conditæ. dc. lxxv. edixerunt ne quis uinũ græcũ amineũq; octonis æris singula quadrantalia uenderet. Hæc. n. edicti uerba sunt. Tanta uero uino græco gratia erat: ut singulæ potiones in uno conuictu darent̃. Quibus uinis auctoritas fuerit sua in mensa. M. Varro his uerbis tradit. L. Luculus puer apud patrem nunquã lautũ conuiuiũ uidit in quo plus semel græcum uinum daretur. Ipse cum rediit ex asia milia cadorum cõgiorum diuisit amplius centũ. C. Censius quem prætorem uidimus chium uinum in domum suam illatum dicebat tum primum: cũ sibi cardiaco medicus dedisset. Hortensius super. x. cados hæredi reliquit. Hactenus Varro.

De liberalitate Cæsaris in uino: & quando primum genera uini factitii. Cap. xv.

QVid ni & Cæsar dictator triũphi sui cœna uini falerni amphoras centum: chii cados centum in conuiuia distribuit. Idem hispaniensi triũpho chium & falernum dedit. Epulo uero ĩ tertio cõsulatu suo falernũ. chium: lesbium: mamertinum: quo primum tẽpore quattuor genera uini apposita cõstat. Postea ergo alia omnia in nobilitatem uenerunt circiter septingentesimum urbis annum.

De uinis factitiis. Cap. xvi.

ITaq; non minora innumerabilia pene genera factitii reperta multis ante sæculis: quæ nunc di

cemus omnia ad medicinæ usum pertinētia. Omphacium quomodo fieret ꝓpter unguēta diximus prio re libro. Fit e labrusca: hoc est uite siluestri quod uocať oenanthinum. Flores eius libris duabus in musti cado macerati post. xxx. dies mutanť. Præter hoc radix labruscæ & acini coria perficiūt. Ii paulo postq̄ defloruere: singulare remediū habent ad refrigerandū in morbis corpoꝝ ardores gelidissima (ut ferunt) natura. Pars eorum æstu moritur: priusq̄ reliqui qui solstitiales dicunť. Vniuersi nunq̄ maturescunt. Et si prius q̄ tota uua maturescat: incocta detur cibo gallinaceo generi fastidiū gignit uuas appetendi. Fictitiorum primū fit ex ipso uino: quod uocat adynamon hoc mō. Alibi musti sextarii. xx. aquæ dimidiū feruet donec excoquať aquæ mensura. Alii marinæ sextarios. x. tantūdem pluuiæ in sole. xl. diebus torrent. Dant ægris quibus uini noxā timēt. Proximū fit e milii semine maturo cū ipsa stipula libram & quadrā tem in congios duos musti macerant. Et post septimū mensem transfuso. Ex loto arbore hærba dictum est uti quæq; fierent. Fit & e pomis quæ dicemus īterpretationibus nō nisi necessariis additis. Proximūq; ei e palmis: quo parthi & indi utuntur: & oriens totus. Maturaꝝ quas uocant chydæas modio in aquæ congiis tribus macerato expressoq;. Sic fit & sycites e fico: quē alii palmiprunū: alii trocin uocant. Aut si dulce esse non libeat: pro aqua tantūdem uinaceoꝝ adiiciunt. Ex cypria fico & acetum fit præcellens: atq; alexandrino quoq; melius. Vinum fit & ex siliqua syriaca: & e pyris: malorūq; oībus generib9. Sed e punicis quod rhoiton uocant. Et e cornis: mespilis: sorbis: moris siccis: nucleis pineis. Hi musto madidi exprimunť. Superiora per se mitia. Myrticē Cato queādmodum fecerit hoc paulopost indicabimus. Græci uero & alio modo. Ramis teneris cum suis foliis in albo musto decoctis tusis libra in tribus musti cōgiis deferuere faciunt donec duo supersint. Quod ita siluestris myrti baccis factum est myrtidanum uocant. Hoc manus tingunt. Ex iis quæ in hortis gignuntur fit uinum e radice asparago: cunila: origano: apii semine: ambrotono: mentastro: ruta: nepeta: serpillo: marubio. Manipulos binos tundunt in cadum musti: & sapæ sextarium: & aquæ marinæ heminam. E napis fit. xl. denarioꝝ pōdere ī sextarios binos musti addito. Itē e scylla radice. Inter flores & rosæ foliis tusis: in linteoloq; in mustū collatis cum pondusculo: ut sidat. xl. pondere denarioꝝ in sextarios uicenos musti: nec ante tres menses uase aperto. Itē e nardo gallico: & aliud e syluestri. Aromatiten quoq; inuenio factitatū nō tantum unguentoꝝ cōpositione. primo ex myrrha (ut diximus) mox e nardo celtico: calamo: bitumine: offis in mustum: aut dulce uinū de sectis. Alii de calamo: iunco: costo: nardo: syriaco: amomo: casia: cynnamomo: croco: palma: assaro: similiter & offa. Apud alios nardi: & malobathri selibris in musti cōgios duos additis. Qualia nūc quoq; fiunt pipere & melle addito: quæ alii cōdita alii piperata appellant. Inuenitur & nectarites ex hærba: quā alii Helenion: alii medicam: alii symphyton: alii idem & horestion: alii nectaream uocant: radice ponderis. xl. denarioꝝ in sextarios sex musti addita. Similiter in linteo. Ex cæteris hærbis collatis fit ab sinthites in. xl. sextariis musti absinthii pontici libra decocta ad tertias partes: uel scopis absinthii in uinum additis. Similiter hysopites e cilicio hysopo unciis tribus in duos congios musti coniectis aut tusis in uinum. Fiunt utraq; & alio modo circa radices uitium sato. Sic & helleboriten fieri ex ueratro nigro Cato docet. Sic fit & scāmonites. Mira uitium natura saporē alienū in se trahendi: qualem & redolent salicum patauinoꝝ in palustribus uindemiæ. Sic & helleboꝝ serit̄ ī thaso: aut cucumis siluester: aut scamonea: quod uinum ectromatium uocant: quoniā abortus facit. Fit & ex hærbis: quaꝝ natura suo loco diceť. E stæchade & radice gentianæ: & trogoriano: & dictamo: assaro: dauco. elelisphaco: panace: acoro: Conyza: thymo: mandragora iunco. Vocarunt & sycinum. & ithacomelin: & lectisꝑagiten: quorum tam oblitterata ratio est. Ex fructicū uero genere cædri utriusq; cupressi: laurus: iuniperi: pini: pyri: terebinthi: callini: lentisci: Baccas aut lignum recens in musto decoquunt. Itē chameleæ & chamepityos & chamedryos lignū. Eodē modo & ex flore in congium musti decem denariorum pondere addito.

Palmiprimum
catorciten
phthoriū
Calami

De hydromelle & oxymelle. Cap. xvii.

Fit uinum ex aqua ac melle tantum. Quinquennio ad hoc seruari cælestem iubent aliqui prudētiores. Alii statim ad tertias partes decoqunt: & tertiā mellis ueteris adiiciunt. Deinde. xl. diebus canis ortu in sole habent. Alii diffusa ita decimo die obturant. Hoc uocatur hydromel. & uetustate saporē uini assequitur. nusq̄ laudatius q̄ in phrygia. Quin & acetum melle tēperabatur: adeo nihil intemptatum in uita fuit. Oxymel hoc uocarunt: mellis decem libris: aceti ueteris heminis quinq;: salis marini libra: aquæ pluuiæ sextariis quinq; suffferuefactis decies: mox elutriatis: atq; ita inueteratis. Omnia ab Themisone summo auctore dānata. Et hercule coactus eorum usus uideri potest: nisi siquis naturæ opus credit aromatitem: & ex unguētis uina composita: aut ut biberentur genuisse eam frutices. Ista sunt cognitu iucunda solertia humani animi omnia exquirente: Nihil quidē ex iis anno durare: præterq; quæ uetustate ipsa fieri diximus. Et plurae tricenis quidem diebus non erit dubium.

Prodigiosa genera uini. Cap. xviii

Sunt & ī uino prodigia. Dicitur in arcadia fieri quod fœcunditatem fœminis īportet: uiris rabiem. At in achaia maxime circa caryniā abigi partum uino: atq; etiam si uuam edant grauidæ:

cum differentia in gustatu nō fit. Troezeniū uinum qui bibunt negant generare. Thasos duo genera ui ni diuersa facere proditur. Vnū quo somnus cōcilietur: alterꝝ uero quo fuget. Apud eosdem uitis theriace uocatur cui9: & uinū & uua cōtra serpentiū ictus medetur. Libaneos thuris odore: ex qua diis prolibāt. E diuerso spendios dānata a feris. Ferūt eam nec ab alite ulla attingi. Thasiā uuā aegyptus uocat apud se pre dulcē quae soluit aluū. Est contra in lycia quae solutū firmat. Aegyptus & ecbolinā habet abortiuos facientem. Vina in apothecis canis ortu mutantur quaedā: posteaq; restituūtur sibi. Sic & maris nauigio: cuius iactatus iis quae durauerint tantū uetustatis adiicere sentitur: quantum habuerint.

¶ Quibus uinis ad sacra uti fas nō sit: & quibus generibus musta condiantur. Cap. xix.

ET quoniā religione uita constat: ꝓlibare diis nefastū habetur uino praeter imputatae uitis: fulmine tactae: quaq; iuxta hoīs mors laqueo pependerit: aut uulneratis pedib9 calcata: & quod circūcisis uinaceis ꝓfluxerit: aut superne deciduo imundiore lapsu aliquo polluta. Item graeca quoniā aquā habeat. Vitis ipsa quoq; manditur decoctis caulibus sūmis: qui & condiuntur in aceto ac muria. Verꝝ & de apparatu uini dixisse cōueniat: cū graeci priuatim ea praecepta tradiderint: arteq; fecerint: sicut Euphronius & Aristomachus & Coniades & Hicesius. Africa gypso mitigat asperitatē: necnō aliquibus sui partibus calce. Graecia argilla aut marmore: aut sale: aut mari lenitatē excitat. Italiae in parte aliqua rabulana pice ac resina. Condire musta uulgare est: ei prouintiisq; finitimis. Anni prioris uina nō nusquā faece acetoue condiunt. Necnon & ex ipso musto fiunt medicamina. Decoquitur ut dulcescat portione uitium. Nec durare ultra annuum spaciū tale proditur. Aliquibus in locis decoquūt ad sapas musta: infusisq; iis ferociā frangunt. Et in hoc tamen genere & in omni alio subministrant uasa ipsa cōdimētis picis. Cuius faciendae ratio proximo dicetur uolumine.

¶ De picis generibus: & resinis: & mustis condiendis: & de aceto & faece. ¶ Cap. xx.

ARborꝝ succo manantium picem resinaq; aliae ortae in oriente: aliae in europa feruntur. Quae iter est Asia utrinq; quasdā habet. In oriente optimā tenuissimāq; terebinthi fundunt. Deinde lentisci: quā & masticen uocant Postea cupressi acerrimā sapore. Liquidā omnes & tantū resinā. Crassiorē uero & ad pices faciendas caedrus. Arabica resina alba est: acri odore difficilis coquenti. Iudaica callosior: & terebinthi quoq; odoratior. Syriaca attici mellis similitudinē habet. Cypria antecedit oēs Est āt melleo colore carnosā. Colophonia praeter caeteras fulua: si teratur alba fit. Grauior odore. Et ob id non utuntur ea unguentarii. In asia quae fit e picea admodū candida spargos uocatur. Resina oīs dissolui tur oleo. Quidam & creta figulinarum hoc fieri arbitratur. Pudetq; confiteri: maximum iam honorem eius esse in euellendis a uirorum corporibus pilis. Ratio aūt condiendi musta in primo feruore qui nouem diebus cum plurimum peragitur aspersu picis: ut odor uino cōtingat: & saporis quaedam acumina Vehementius id fieri arbitrantur crudo flore resinae: excitariq; lenitatem. E diuerso crapulam compesci: & feritatem nimiā: frangiq; uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat: uirus addi. Liguriae maxie circūpadanisq; mustis utilitas discernitur hoc modo pugnacibus mustis crapulae plus inditur: lenibus parcius. Sunt qui & ex nitro quoq; condiri uelint. Necnō alia aeque multiplici natura. Vitiūq; musto quibusdā in locis iterum sponte feruere: qua calamitate cū deferbuit deperit sapor: uappaeq; accipit nomen probrosum et hominum cū denegauerit aius. Acetis. n. nequitiae inest uirtus magnos ad usus: & sine quis uita mitior degi non possit. Caetero minorum medicaminis tanta cura est: ut cinere apud quosdam ceu gypso alibi q bus diximus modis instaurentur. Sed cinerem e uitis sarmentis aut quercu praeferunt. Quin & marinam aquā eiusdem rei gratia ex alto peti iubent: seruariq; ab aequinoctio uerno: aut certe nocte solstitio & aqlone flante hauriri: uel circa uindemiā si hauriatur decoqui. Pix ī Italia ad uasa uino condēdo maxime ꝓbatur brutia. Fit e picea resina. In hispania aūt e piceastris minime laudata. Est. n. resina harum amara & arida & graui odore. Differentiam rationeq; faciendi proximo uolumine demonstrabimus iter arbores feras. Vitia praeter supradicta acor: aut fumidum uirus: aut picis adustio. Experimentum uero si fragmenta subluceant: ac sub dente lentescat acore iucundo. Asia picem idicā maxime probat: graecia piericā Virgilius naritiā. Diligentiores admiscent nigram masticem: quae in ponto bituminis similis gignitur: & irys radicem oleumq;. Nam caeram accipientibus uasis compertum est uiua accescere. Sed transferre ī ea uasa ī quibus acerum fuerit utilius: q̄ in ea in quibus dulce: aut mulsum. Cato iubet uina concinnari: hoc enim utitur uerbo: cineris lexiui cum defruto cocti parte quadragesima pulegii uel salis sesquilibra. Interim & tuso marmore. Facit & sulphuris mentionem. Resinae uero in nouissimis. Super omnia addi maturescente iam uino iubet mustum: quod ille tortinum appellat. Nos intelligimus nouissime expressum. Et adiici mustis tingendi gratia coloris: ut pigmentū aliquod uini. Atq; ita pinguius fieri. Tot uene ficiis placere cogitur. Et miramur noxia esse: In uitium inclinantis. Experimentū est laminae plūbeae mutatus in eo colos. Propriū aūt inter reliquos liquores uino mucescere. aut in acetum uerti. Extātq; medicinae uolumina. Et faex uini siccata recipit ignes: ac sine alimento per se flagrat. Cinis eius nitri naturā habet: easdēq; habet uires. Hoc amplius quo pinguius sentitur.

Epargos an pſegas

Nec esse aliam q̄ in multa pice naturā

De cellis

De cellis uinariis. Cap.xxi.

MAgna & collecto iam uino differentia in cella. Circa alpes ligneis uasis condunt: circulisq; cingunt: atq; etiã hyeme gelida ignibus rigorẽ arcent: Mirũ dictu. Sed aliquando uisum: ruptis uasis stetere glaciatæ moles prodigii mõ: quoniã uini natura nõ gelascit: alias ad frigus stupẽs tantũ. Mitiores plagæ doliis condunt: infodiuntq; terræ tota: aut ad portionẽ situs. Item cælũ præbent. Alii uero impositis tectis arcent. Tradũturq; ad hæc præcepta. Latus cellæ uinariæ aut certe fenestras obuerti in aquilonem oportere: uel usq; in exortum æquinoctialem. Sterquillinia & arborum radices ꝓcul abesse: oĩaq; odoris euitandi: facillimo in uina transitu. Ficos utiq; & caprificos. Doliis ẽt interualla dari: ne inter sese uitia serpant contagione uini semper ocissima. Quin & figuras referre. Vẽtrosa ac patula minus utilia. Picari oportere protinus a canis ortu: postea perfundi marina aqua aut salsa ac leui cinere sarmenti ea aspergi: uel argilla aspera myrrha suffiri: ipsasq; sæpius cellas. Imbecilla uina demissis in terram doliis seruanda. Valida expositis. Nunquã implenda. Et quod supersit: passo aut defruto perungẽdum: admixto croco: pice ueteri cum sapa. Sic coopercula doliorum medicanda addita mastice ac pice. Bruma aperiri uetant: nisi sereno die. Vetant austro flante: lunaue plena. Flos niui cãdidus probat̃ rubens triste signum est: si nõ is uini colos sit. Item uasis incalescentibus: operculisue sudãtibus. Quod celeriter florere cœperit: odoreq; trahere: nõ fore diutinum. Ipsa quoq; defruta ac sapas cum sit cælũ sine luna: hoc ẽ in syderis eius coitu neq; alio die coqui iubent. Præterea plumbeis uasis non æreis: nucibus iuglandibus additis. Eas enim fumum excipere. Campaniæ nobilissima exposita sub diuo in cadis uerberari sole luna hymbre ac uentis aptissimum uidetur.

De uitanda ebrietate. Cap.xxii.

AC si quis diligentius reputet: in nulla parte operosior uita est: se non saluberrimum ad potum aquæ liquorem natura dederit: quo cætera omnia animantia utuntur. At nos uinum bibere & iumenta cogimus: tantoq; opere: tanto labore & impendio constat: quod hominis mentẽ mutet ac furorem gignat: milibus scelerum huic deditis tanta dulcedine: ut magna pars non aliud uitæ præmium intelligat. Quin immo ut plus capiamus: sacco franguntur uires. Et alia irritamenta excogitãtur. Ac bibendi causa etiam uenena conficiuntur. Aliis cicutam præsumentibus: aut bibere mors cogat. Aliis pumicis farinam: & quæ referendo pudet docere. Cautissimos ex iis balineis quoq; coqui uidemus: exanimesq; efferri. Iam uero alios lectum expectare non posse: imo uero nec tunicam. Nudosq; ibi protinus & anhelos ingentia uasa corripere: uelut ad ostentationem uirium: ac plene infundere ut statim euomant: rursusq; hauriant. Idq; iterum tertioq;: tanquam ad perdenda uina geniti: & tanq̃ effundi illa nõ possint: nisi per humanum corpus. Ad hæc pertinent peregrinæ exercitationes: & uolutatio in cœno: ac pectorosa ceruicis repandæ ostentatio. Per omnia hæc prædicatur sitis quæri. Iam uero quæ uasa adulteriis celata: tanquam per se parum doceat libidines temulentia. Ita uina ex libidine hauriũtur: atq; etiam præmio inuitatur ebrietas. Et si diis placet: emitur alius: ut uel quantum biberit tantum edat: & pretium uinolentiæ lege accipit. Alius quantum alea quæsierit: tantum bibit. Tunc auidi matronam oculi licentur. Tunc graui prodũtur marito. Tunc animi secreta ꝓferuntur. Alii testamenta sua nuncupant. Alii mortifera loquũtur: redituraq; per iugulum uoces nõ continent: q̃ multis ita interemptis: Vulgoq; ueritas iam attributa uino est. Interea ut optime cadat: solem orientem nõ uident: ac minus diu uiuunt. Hinc pallor: & genæ pendulæ: oculorum ulcera: tremulæ manus: effundentes plena uasa: & quæ sit pœna præsens: furiales somni: & iquies nocturna. Præmiũq; summũ ebrietatis libido portẽtosa ac iucundũ nefas. Postera die ex ore halitus fetidi: ac fere rerũ oĩum obliuio: morsq; memoriæ. Rapere se ita uitã prædicant: cũ priorẽ diẽ quottidie perdãt: illi uero & uenientẽ. Tiberio Claudio principe ante hos.xl.annos institutũ ut ieiuni biberent: potusq; uini antecederent cibos: externis & hoc artibus: ac medicorũ placitis nouitate aliqua sese cõmendantium. Gloriã hac uirtute parthi quærũt. Famã apud græcos Alciabiades meruit. Apud nos cognomen etiam nouellius Tricongius mediolanensis ad proconsulatum usq; e prætura honoribus gestis tribus congiis (unde & cognomẽ illi fuit) epotis uno impetu: spectante miraculi gratia Tiberio principe in senecta iam seuero: atq; etiam alias seuo. Sed ipsa iuuenta ad merum pronior fuerat. Eademq; cõmendatione credidere. L. Pisonem urbis romæ curatorem ab eo delectum: q; biduo duabusq; noctibus ꝑ potationem continuasset apud ipsum iam principem. Nec alio magis Drusus Cæsar regenerasse patrẽ Tiberium ferebatur. Tricongii rara gloria: quãdo & hæc ars suis legibus constat: nõ labasse sermone: nec leuatum uomitione: nõ altera corporis parte. Dum biberet matutinas obisse uigilias: plurimum hausisse uno potu. Plurimũ præterea aliis minoribus addidisse: optima fide: non respirasse in hauriendo: neq; expuisse: nihilq; ad elidendum in pauimentis summũ ex uino reliquisse: diligenti scito legum contra bibendi fallacias. Tergilla Ciceronẽ. M. Fabio binos cõgios simul haurire solitum ipsi obiicit. M.q;. Agrippæ a marcido ac temulento scyphum ĩpactum. Etenim hæc sunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriã auferre Cicero uoluit interfectori patris sui. M. Antonio. Is enĩ ante eum auidissime apprehenderat hãc palmam: edito etiam uolumine de sua ebrietate: quo patrocinari sibi ausus approbauit plane (ut equidẽ

Torquat9

Torquati

arbitror(quanta per tumulentiam mala terrarum orbi intulisset:exiguo tempore ante prœlium actiacū illud uolumen euomuit. Quo facile intelligatur ebrius iam sanguine ciuium:& tanto magis eum sitiens Nāq; & hæc necessitas uitium comitatur:ut bibendi consuetudo augeat auiditatem. Scitumq; est scytharum legati quanto plus biberint:tanto magis sitire parthos. Est & occidentis populis sua ebrietas:fruge madida. Pluribusq; modis per gallias hispaniasq; nominibus aliis:sed ratione eadem. Hispani iam & uetustatē ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoq; e fruge sibi potus similes excogitauit. Nullaq; in parte mundi cessat ebrietas. Meros quippe hauriunt tales succos:nec diluendo ut uina mitigant. At hercule illic telus fruges parere uidebatur. Heu mira uitiorum solertia inuentum est quēadmodum aqua quoq; inebriaret. Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi:intus uini:foris olei:arborum e genere ambo præcipui. Sed olei necessarius. Nec segniter uita in eo elaborauit. Quanto tamen in potu ingeniosior apparebit ad bibendum generibus centūnonagintaquinq;. Si species uero æstimetur: pene duplici numero excogitatis:tantoq; paucioribus olei. De quo in sequenti uolumine dicemus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XV.

Naturæ Frugiferarum Arborum. Cap.i.

OLeam theophrastus celeberrimus e græcorum auctoribus urbis romæ anno circiter quadringentesimoquadragesimo negauit nisi ītra.xl.mil.pas.a mari nasci. Fenestella uero oīno nō fuisse in italia hispania atq; africa. Tarquinio Prisco regnante:ab annis populi ro.clxxxiii. Quæ nunc peruenit trans alpes quoq; & in gallias hispaniasq; medias. Vrbis quidē anno quingentesimoquinto. Appio Claudio Cęci nepote. L. Iunio coss. olei libræ duodenæ assib9 ueniere. Et mox anno.dc. octogesimo. M. Seruius. T. F. ædilis circulis olei denas libras singulis assibus præstitit po.ro. p totum annū. Minus ea miret̄ q sciat post ānos.xxii. Cn. Pompeii.iiii.cōsolatu oleū puīciis italiam misisse. Hesiodus quoq; ī primis cultum agrorum docēdam arbitratus uitā:negauit oleæ satorē fructū ex ea pcepisse queq̄. Tam tarda tunc res erat. At nūc etiam in plātariis ferunt:trāslatarūq; altero anno decerpūt baccæ. Fabianus negat puenire ī frigidissimis oleā:neq; in calidissimis. Genera earum tria dixit Virgilius: orchites:& radios:&: posias. Nec desiderare rastros:aut falcē ullā:aut curā. Sine dubio:& ī iis solū maxime cælūq; referre. Verum tamē attondentur sicut & uites atq; etiam īterradi gaudent. Consequēs earum uindemia est arsq; nel maior oleo q̄ musta tēperandi. Ex eadē quippe oliua differunt succi. Primū oīum cruda atq; nōdum inchoatæ maturitatis:hæc sapore præstantissimo. Quin & ex ea prima unda preli laudatissima: ac deinde per diminutiones:siue(ut nup inuētū est)exilibus regulis pede incluso. Quāto maturior bacca: tanto pinguior succus:minusq; gratus. Optima aūt ætas ad decerpendum:īter copiā bonitatēq; īcipiēte bacca nigrescere. Nostri uocant drupas:græci uero drypetas. Cætero distat an maturitas illa in torcularibus fiat:an ramis. Rigua fuerit arbor:an suo tantum bacca succo. Nichilq; aliud q̄ rores cæli biberit.

De oleo. Cap.ii.

VEtustas oleo tedium affert non item ut uino:plurimumq; ætatis annuo est: prouida si libeat ītelligere natura. Quippe temulētiæ nascētibus uinis uti necesse non est. Quinimo īuitat ad seruandum blanda īueterati caries. Oleo uoluit parci: fecitq; ueteratum ea necessitate promiscuū. Et uulgo principatum in hoc quoq; bono obtinuit italia toto orbe: maxime agrouenafrano: eiusq; parte: quæ licinianum fundit oleum:unde & liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vnguenta hanc palmā dedere accomodato ipsis odore. Dedit & palarum delicatiore sentētia. Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquum certamē inter istriæ terram & beticæ par est. Vicina bonitas prouintiis:excepto africæ frugifero solo. Cæteris totum id natura concessit. Oleum ac uinum inuidit tantum:satisq; gloriæ in messibus fecit. Reliqua erroris plena:quem in nulla parte uitæ numerosiorem esse docebimus.

De natura oliuæ:& oleæ incipientibus. Cap.iii.

OLiuæ constant nucleo: oleo:carne:amurca. Sanies est hæc eius amara. Fit ex aquis. Ideo siccitatibus minima:riguis copiosa. Suus quidem oliuæ succus est oleum:idq; præcipue ex immaturis ītelligimus:sicut de omphacio docuimus. Augetur oleum ab arcturi exortu ad.xvi. Kalen. octob. postea nuclei increscunt:& caro. Cum sitienti hymbres copiosi accessere:uitiatur oleum in amurcam. Huius color oliuam cogit nigrescere. Ideoq; incipiente nigricia minimum amurcæ:ante eam nihil. Et error hominū falsus existimantium maturitatis initium:quod est uitio pximum. Deinde q; oleum crescere oliuæ carne arbitrantur:cum succus omnis in corpus abeat:lignumq; intus grandescat. Ergo tū maxime rigantur. Quod ubi cura multa siue hymbribus accidit:oleum absumitur:nisi secuta serenitate quæ corpus extenuet. Omnino enim ut Theophrasto placet:est olei causa calor. Quare & in torcularibus et iā ī cellis multo igni quærit̄. Tertia est culpa īparsimonia:quoniā ppter īpēdiū decerpēdi expectatur ut decidat oliua. Qui mediū tēperamentū in hoc seruāt:perticis decutiūt cū iniuria arborum sequentis

anni damno. Quippe oliuantibus lex antiquissima fuit. Oleam ne stringito: ne ue uerberato. Qui cautis-
sime agunt harundine leui ictu: nec aduersos percutiunt ramos. Sic quoq; alternare fructus cogitur de-
cussis germinibus. Nec minus si expetatur ut cadat. Hærendo enim ultra suum tempus absumunt ueni-
entibus alimentum: & detinent locum. Argumentũ est ꝙ nisi ante fauonium collectæ: nouas uires nõ re-
sumunt: & difficilius cadunt. Primũ ergo ab autũni colligitur initio opere nõ natura posia: cui plurimũ
carnis: mox orchites: quibus olei: post radios. Has enim ocissime occupat æstas: quia sunt tenerrimæ: &
amurca cogit decidere. Differuntur uero etiam in martium mensem: callosæ: contra humorem pugnaces
ob idq; minimæ: licinia: cominia. Contra sergia: quam sabini regiam uocant: non ante fauonii flatum ni-
grescentes: hoc est ad. vi. idus febr. Tunc arbitrãtur eas maturescere: & quoniã ꝓbatissimũ fiat ex iis oleũ
Accedere etiã ratio prauitati uidetur. Feruntq; frigore sterilitatẽ fieri: sicut copiã maturitate: cum sit illa
bonitas nõ temporis: sed generis tarde putrescentis in amurcam. Similis error collectam seruãdi in tabu-
latis: nec priusq̃ sudet premendi: cum omni hora oleum decrescat: amurca augeatur. Itaq; uulgo nõ am-
plius senas libras singulis modiis exprimi dicunt. Amurcæ mẽsuram nemo agit quãto eo copiosior repe-
riatur in eodẽ genere diebus adiectis. Omnino in uita error publicus. Tumore oliuæ crescere oleum exi-
stimantium: præsertim cum magnitudine copiam olei non constare indicio sint quæ regiæ uocantur: ab
aliis maiorinæ: & ab aliis bamgiæ grandissimæ: alioquin minimo succo. Et in ægypto carnosissimis olei
exiguum. Decapoli uero syriæ perquã paruæ: nec cappari maiores: carne tamen cõmendãtur. Quam ob
causam italicis transmarinæ præferuntur in cibis cum oleo uincant. Et in ipsa italia cæteris picenæ: & sidi-
cinæ. Sale illæ priuatim condiũtur: & ut reliquæ amurca sapaue. Necnõ aliquæ oleo suo sine accersita cõ-
mendatione puræ innatant. Colimbades franguntur: eædemq; hærbarum uiridium sapore condiuntur.
Fiunt & præcoces feruenti aqua perfusæ: quãlibet imaturæ. Miræq; dulcem succum oliuas bibere: & alie-
no sapore infici. Purpureæ sunt: & iis ut in uuis in nigrum colorem transeũtibus posiæ: Sunt & superbæ
præter iam dicta genera. Sunt & prædulces per se tantum siccatæ: uuisq; passis dulciores. Admodũ ra-
ræ i africa: & circa emeritam lusitaniæ. Oleum ipsum sale uindicatur a pinguitudinis uitio. Cortice oleæ
conciso odorem accipit medicati: alias ut uino palati gratia nulla est. Nec tam numerosa differentia. Tri-
bus ut plurimum bonitatis distat. Odor in tenui argutior: & is tamen etiam in optima breuis.

phauliæ Theoph.

De natura olei. Cap. iiii.

OLeo natura tepefacere corpus: & contra algores munire. Eidem feruores capitis refrigerare.
Vsum eius ad luxuriam uertere græci uitiorum omnium genitores in gymnasiis publicando.
Notum est magistratus honoris eius octegenis sestertiis strigmenta olei uendidisse. Oleæ ho-
norem romana maiestas magnum præbuit. Turmas equitum idibus iuliis ex ea coronando. Item mi-
noribus triumphis ouantes. Athenæ quoq; uictores olea coronant: græci uero oleastro olympiæ.

De cultura oliuarum. Cap. v.

NVnc dicemus Catonis placita de oliuis. In calido & pingui solo radium maiorem salentinam
orchitem: posiam: sergianam: cominianam: albiceram seri iubet. Adiicitq; singulari prudentia
quam earum in iis locis optimam esse dicant. In frigido autem & macro liciniam. Pingui enim
& olenti uitiari eius oleum: arboremq; ipsam fertilitate consumi. Musco præterea & rubro infestari. Spe-
ctare oliueta in fauonium loco exposita solibus censet.

ostum: uel ortum

De seruandis oliuis: & quomodo faciendum oleum. Cap. vi.

NEc alio ullo modo laudat condi oliuas optime orchites & posias q̃ uel uirides in muria: uel fra-
ctas in lentisco. Oleum q̃ acerbissima diu optimum fieri. Cætero q̃ primum e terra colligen-
dam. Si inquinata sit lauandam. Siccari triduo satis esse. Si gellent frigora: quarto die premẽ-
dam. Hanc & sale aspergi. Oleum in tabulato minui: deteriusq; fieri. Item in amurcã & fracibus. Eæ sunt
carnes & inde feces. Quare sæpius die decapulandum. Præterea concas & plumbeas cortinas aere uitia-
ri. Feruentibus omnia ea fieri clausisq; torcularibus: & q̃ minime uentilatis. Ideo nec ligna ibi cædi opor-
tere. Qua de causa e nucleis ipsarum ignis aptissimus: & e cortinis in labra fundẽdum: ut fraces & amur-
ca liquentur. Ob id crebrius uasa mundanda. Fiscinas spongia tergẽdas: ut q̃ maxime pura sinceritas cõ-
stet. Postea inuentum ut lauarentur utiq; feruẽti aqua. Protinus prælo subiicerent solidæ. Ita enim amur-
ca exprimitur. Mox trapetis fractæ præmerentur. Iterum premi plusq̃ centenos modios non probant.
Factus uocatur. Quod uero post molam primum est flos: factus Tres geminosue a quaternis homini-
bus nocte ac die premi iustum est.

Tergeminos ferunt

De oleo factitio. Cap. vii.

NOn erat tum factitium oleum. Ideoq; arbitror nihil a catone dictum. Nũc eius genera plura.
Primumq; persequemur ea quæ ex arboribus fiunt: & inter illas ante oẽs ex oleastro. Tenue id:
multoq; amarius q̃ oleæ: tantum ad medicamentum utile. Similimũ huic inest ex chamelea fru-
tice saxoso. non altiore palmo: foliis oleastro: baccisq;. Proximum fit & e cyci arbore in ægypto copiose.
Alii crotonem: alii thibin: alii sisamum siluestre appellant. Ibiq; nõ pridem. Et in hispania repente ꝓuenit

altitudine oleæ: caule ferulaceo: folio uitiũ: semine uuarum gracilium: pallidatũq;. Nostri eam uocant ricinum a similitudine seminis. Coquitur id in aqua: inatansq; oleum tollitur. At in ægypto ubi abundat sine igni & aqua sale aspersum exprimitur: cibis fedũ lucernis exile. Amygdalinũ quod aliqui netopum uocant: ex amaris nucibus arefactis: & in offam contusis aspersum aqua & iterũ tusis exprimitur. Fit & lauro admixto druparum oleo. Quidãq; e baccis exprimunt tantũ. Alii foliis modo. Alii folio & cortice baccarũ. Necnõ stiracem addunt: aliosq; odores. Optima laurus ad id latifolia: siluestris: nigra baccis. Simile est e myrto nigra: & hæc latifolia melior. Tundũtur baccæ aspersæ calida aqua: mox decoquũtur Alii foliorum mollissima decoquũt in oleo: & exprimunt. Alii deiecta ea in oleum prius sole maturant. Eadem ratio & in satiua myrto: sed præfertur siluestris: minore semine: quã quidã oxymyrsinem uocãt: alii chamæmyrsinẽ: alii acaron a similitudine. Hæc est enim breuis fruticosa. Fit & ex citro: cupresso: nucibusq; iuglandibus: quod caryinon uocant. Malis cædri quod cædreleon. Ex grano quoq; gnidio purgato semine & tuso. Item lentisco. Nam & cyprinũ etiam: e glande ægyptia ut fieret odorum cã dictum ẽ. Indi etiã ex castaneis & sisama atq; oriza facere dicũtur. Ichthiophagi e piscibus. Inopia cogit aliquando luminum causa & e platani baccis fieri aqua & sale maceratis. Et oenãthinum fit de ipsa oenãthe: ut dictũ est in unguentis. Gleucino mustum incoquitur in uapore lento. Ab aliis sine igne circũdatis uinaceis diebus. xxii. bis singulis promixtum. Cõsumiturq; mustũ oleo. Alii non sansucum tantũ admiscent: sed etiã præciosiora odoramenta. Et in gymnasiis quoq; condit odoribus: sed uilissimis. Fit & de aspalato: calamo: balsamo: iri: cardamomo: meliloto: nardo gallico: panace: sansuco: helenio: cinami radice: omnium succis in oleo maceratis expressisq;. Sic & rhodinum e rosis iũcinum e iunco: quod est rosaceo simillimũ. Item hyoscyamo: lupinis: & narcisso. Plurimum autem in ægypto e raphani semine aut gramine hærba quod chortinon uocant. Item sessama & urtica: quod Cnidinum appellant. E lilio & alibi fit sub diuo sole: luna: pruina maceratum. Suis hærbis componunt inter cappadociam & seleuciam: quod seleuticũ appellant: neruis admodum utile. Sicut in italia e gummi. E pice fit quod picinum appellant. cum concoq tur uelleribus supra halitum eius expansis atq; expressis. Probatum maxime e brutia. Est enim pinguissima & resinosissima. Color oleo fuluus. Sponte nascitur in syriæ maritimis: quod eleomeli uocant. Manat ex arboribus pingue. Crassius melle: resina tenuius: sapore dulci: & hoc medicis. Veteri quoq; oleo usus est ad quædam genera morborum. Existimatur & ebori uindicando a carie utile esse. Certe simulacrum Saturni romæ intus oleo repletum est.

Metopũ

Agrostiõ

Palmyris

De amurca. Cap. viii.

SVper oĩa autem celebrauit amurcam laudibus Cato. Dolia olearia cadosq; illa ibui: ne bibant oleum. Amurca subigi areas terendis messibus ut formicæ rimæq; absint. Quin & lutum parietum & tectoria & pauimenta horreorum frumenti. Vestiarium etiã cõtra teredines: ac noxia animalia amurca aspergi. Semina frugũ perfundi. Morbis quadrupedũ arborũ quoq; mederi illa: efficaci ad ulcera interiora humani quoq; oris. Lora etiã ac coria oĩa & calceamina axesq; decocta ungi atq; æramenta contra eruginẽ. Colorisq; gratia elegantioris & totam suppellectilem ligneã: ac uasa fictilia in quis ficum aridã libeat asseruare. Aut si folias baccasq; & uirgas myrti aliudue id genus simile. Postremo ligna macerata amurca nullius fumi tedio ardere. Oleam si lãbendo capra lingua contigerit: depaueritq; primo germinatu sterilescere auctor est. M. Varro. Et hactenus de olea atq; oleo.

Pomorum oĩum genera & naturæ. Cap. ix.

REliqui arborum fructus uix specie figuraue non modo saporibus succisq; totiẽs permixtis atq; insitis enumerari queunt.

Nucum pinearum genera quattuor. Cap. x.

GRandissimis pineis nucibus altissimeq; a terra suspensis: intus exiles nucleos lacunatis includitoris uestitos alia ferruginis tunica. Mira naturæ cura molliter semina collocãdi. Harũ genus alterũ tarentinũ digitis fragili putamine auiũq; expositũ furto in arbore. Et tertiũ sapineũ e picea satiua: nucleorũ cute ueriusq; putamine adeo molli: ut simul mandãtur. Quartũ pityida uocant e pinastris: singularis remedii aduersus tussim. In melle decoctos nucleos taurini aquicelos uocãt. Pinea corona uictores apud isthmum coronãtur.

Vel pityina

De malo cotoneo. Cap. xi.

HIs ꝓxima amplitudine mala quæ uocamus cotonea: & græci cydonea ex creta insula aduecta Incuruatos trahũt ramos: ꝓhibentq; crescere parentẽ. Plura eorũ genera. Chrysomela icisuris distincta: colore ad aurũ inclinato. Quæ candidiora nostratia cognoiata in odoris præstantissimi. Est & Neapolitanis suus honor. Minora ex codẽ genere strutea odoratius uibrant: serotino prouentu. Præcocia uero mustea. Struteis autem cotonea insita suũ genus fecere muluianũ: quæ sola ex iis uel cruda manduntur. Oĩa iam & uirorũ salutatoriis cubilibus insula simulacris noctiũ consciis ĩposita. Sũt præterea siluestria parua struteis odoratissima in sepibus nascentia. Mala appellamus quãquã diuersim persica & granata: quæ in punicis arboribus nouẽ generum dicta sunt. His acinus sub cortice intus. Lignum illis in

gnũ illis in corpore. Necnon & quædam e pyris librália appellata amplitudinẽ sibi põderis noĩe asserũt.

De persico genera quattuor. Cap.xii.

S Ed persicorum palma duracinis. Nationum habent cognomen gallica & asiatica. Post autũnum maturescunt: æstate præcocia intra.xxx. annos reperta: & primo denariis singula uenundata. Supernatia e sabinis ueniunt: popularia undiq;. Pomum innocuum expetitur ægris. Precium q; singulis iam triceni nummi fuere: nullius maiore. Quod miremur quia nõ aliud fugacius. Longissima. nãq; decerpto bidui mora est: cogitq; se uenundari.

De pruno genera.xi. Cap.xiii.

I Ngens postea turba prunorum uersicolor: nigra: candicans. Hordearia appellata a comitatu frugis eius. Alia eodem colore seriora maioraq;: asinina cognominata a uilitate. Sunt & nigra ac laudatoria: cærina atq; purpurea. Necnon ab externa gente armeniaca: quæ sola & odore cõmendantur. Peculiaris impudentia nucibus est insitorum quæ faciem parentis succumq; adoptionis exhibẽt appellata utroq; nucipruna. Et hæc autẽ & persica & cærina ac siluestria ut uuæ autũno cadis condita usq; ad alia nascẽtia ætatem sibi prorogant. Reliquorum uelocitas citro mitescentium transuolat. Nuper in betica malia appellari ceperunt malis insita: & alia amygdalina amygdalis. His intus ĩ ligno nucleus amygdalæ est. Nec aliud pomum ingeniosius geminatum est. In perigrinis arboribus dicta sunt damascena a syriæ damasco cognominata: iam pridem in italia nascẽtia grandiore quamq̃ ligno: & exiliore carne: nec unq̃ in ruga siccata quando soles sui desunt. Simul dici possunt populares eorum myxæ: quæ & ipsæ nunc cœpere romæ nasci ĩsitæ sorbis. In totum quidem persica peregrina etiam asiæ græciæq; esse ex nomine ipso apparet: atq; ex perside aduecta. Sed pruna siluestria ubiq; nasci certum est. Quo magis miror huius pomi mentionem a Catone non habitam: præsertim cum condenda demonstraret quædã etiam siluestria. Nam persicæ arbores sero & cũ difficultate trãsire ut quæ in rhodo nihil ferant: quod primum ab ægypto earum fuerat hospitium. Falsum est uenenata cum cruciatu in persis gigni: & pœnaȝ cã a regibus translata: & in ægyptum terra mitigata. Id enim de psea diligentiores tradunt: quæ ĩ totum alia est: myxis rubescentibus similis: nec extra orientem nasci uoluit. Eam quoq; eruditiores negauerunt ex perside propter supplicia translatam: sed a Perseo mẽphi satam. Et ob id Alexandrum illa coronari uictores ibi instituisse in honorem attaui sui. Semper autem folia habet & poma subnascentibus aliis. Sed pruna quoq; omnia post Catonem cœpisse manifestum est.

De diuersis generibus malorum: genera.xxix. Cap.xiiii.

M Alorum plura sunt genera. De citreis cum sua arbore diximus. Medicam autem græci uocant patriæ noĩe. Aeq; peregrina sunt zinzipha & tuberes: quæ & ipsa non pridem uenere in italiam. Hæc ex africa: illa ex syria. Sex. Papinius quẽ cõsulem uidimus primus utraq; attulit Diui Augusti nouissimis temporibus in castrorum aggeribus sata baccis similiora q̃ malis. Sed aggeribus præcipue decora: quoniam & in tecta iam silue scãdunt. Tubeȝ duo genera. Candidũ & a colore sericũ dictũ pene peregrina. Sunt & in uno italiæ agro ueronẽsi nascẽtia: quæ lanata appellanẽ. Lanugo ea obducit Struteis quidem persicisq;. Plurimis tamen peculiare nomen dedit nulla alia commendatione ĩsignibus. Reliqua cur pigeat nominatim indicare: cũ conditoribus suis æternam ꝓpagauerint memoriã: tanq̃ ob egregiũ aliqd in uita factũ? Ni fallor apparebit ex eo ingeniũ inserendi: nihilq; tam paruũ esse quod non gloriã parere possit. Ergo habẽt originẽ a Matio Gestioq; & Manlio: itẽ Claudio a quibus cotoneo insito. Ab Appio e claudia gente appiana sunt cognomiata. Odor est his cotoneoȝ: magnitudoq;. Sed claudianis color rubens. Ac ne quis id ambitu ualuisse claritatis & familiæ putet: sunt & septiana ab inuẽtore libertino insignia rotũditate. Cato adiicit quiriana: & quæ tradit in doliis condi scantiana. Oĩum aũt nuperrime adoptata sunt parua gratissimi saporis quæ petissia noĩantur. Primas nobilitauere camerina: & græcula. Cætera e causis traxere nomen. Germanitatis cohærentia & gemella nunquã singula in fœtu. A colore serica: cognatione melappia: mustea a celeritate mitescendi. Quæ nunc melimela dicunẽ a sapore melleo. Orbiculata ex figura orbis in rotunditatem circũacti. Hæc in epiro primũ prouenisse argumento sunt græci: qui epirotica uocant. Mãmaȝ effigie ortomastica. A conditione castrati seminis: quæ spadonia appellant. Belgemella a foliis. Folium enim unum aliquãdo & geminum erumpit e latere medio. Celerrime in rugas marcescunt pãnutea. Stolide tument pulmonea. Sunt quibus sanguineus est color: origine ex mori insitu tracta. Cunctis uero quæ fuerunt a sole partes rubent. Sunt & parua grati saporis atq; etiã acutiora odore: siluestria id peculiare ĩprobitatis & acerbitatis cõuitium: & uis tanta ut aciẽ gladii perstringat. Dacis ferme uilissimis nomen: q̃q̃ primis aduentu decerpiq; properantibus.

iis obducta

De pyris & insitorum uarietate. Cap.xv.

E Adẽ causa in pyris taxaẽ: superba cognoĩe. Parua hæc: sed ocissima. Cunctis autẽ crustumina gratissima. Proxima iis falerna a potu: qm̃ tanta uis succi abũdat. Lactea hæc uocantur in his: quæ alii colore nigro donant syriæ. Reliquorum noĩa aliter in aliis atq; aliis locis appellantur

Sed confessis urbis uocabulis auctores suos nobilitauere. Decumiana & ex eo tractũ quod pseudo decimianũ uocant. Dolobelliana longissimi pediculi. Põpeiana cognoĩe mãmosa: liceriana: sceriana: & quæ ex iis nata sunt tyranniana longitudine pediculi distantia. Fauoniana rubra: Paulo superbis maiora. Lateriana. anitiana. Post autũnalia acidulo sapore iucunda. Tiberiana appellãtur: quæ maxime Tiberio principi placuere. Colorãtur magis sole: grãdescuntq; alioquin eadem essent quæ liceriana. Patriæ noĩa habẽt serissima oĩum amerina: picẽtina: numãtina: alexãdrina: numidiana: græca: & in iis tarẽtina: signina: quæ alii a colore testacea appellãt: sicut onychina purpurea. Ab odore myrrappia laurea: nardina. A tempore ordearia. A collo ampullacea & coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitana. Acidula succi. Incerta nominum cã est barbaricis uenerii sq;: quæ colorata dicũt: Regiis q;: quæ minimo pediculo. Sessilia patriciis uo coniis uiridibus oblongisq;. Preterea dixit uolema Virgilius a Catone sumpta: qui & sẽmẽtina & mustea nominat. Pars hæc uitæ iãpridem peruenit ad columẽ expertis cũcta hoĩbus. Quippe cũ Virgilius insitã nucibus arbutum: malis platanum: cerasis ulmũ dicat. Nec quicq̃ amplius excogitari põt: nullum certe pomũ nouũ diu iam inuenit. Neq; oĩa insita misceri fas est: sicut nec spinas inseri: quãdo fulgura expiari non queunt: Facile: quotq; genera insita fuerunt: tot fulgura uno ictu ꝓnunciantur. Turbinatior pyris figura. In iis serotina ad hyemẽ usq; ad matrem pendẽt gelu maturescentia. Græca ampullacea: laurea: sicut in malis amerina: scãtiana. Conduntur uero pyra ut uuæ: ac totidẽ mõis nõ aliter q̃ in cadis. Præterea quæ pomis proprietas pyris quoq; uini. Similiter iis ægris medentes in escam dant: ac uino & aqua coquuntur: atq; pulmentarii uicem implent quod non alia præter cotonea & strutea.

De pomis seruandis & uuis. Cap. xvi.

IN uniuersum uero de pomis seruandis præcipitur. Pomaria in loco frigido ac sicco cõtabulari. Septẽtrionalibus fenestris sereno die patere. Austros specularibus arcere. Aquilonis quoq; afflatu poma deturpante. Colligi mala post æquinoctiũ autũnale: neq; ante. xvi. lunã: neq; ante primã horã. Cadiua separi stramentis: storeis: paleisue susterni. Rara cõponi: ut limites parui spiritum æqualem accipiãt. Amerina maxime durare: melimela minime.

De cotoneis pyris & sorbis. Cap. xvii.

COtoneis interclusis spiramentum omne adimendũ: aut incoqui melle ea: imergiue oportere. Punica aqua marina feruente indurari: mox triduo sole siccata: ita ne nocturno rore cõtingantur suspendi. Cum libeat uti: aqua dulci perlui. M. Varro & in doliis harenæ seruari iubet: & imatura obrui terra in ollis fundo effracto: sed spiritu excluso: ac surculo pice illito. Sic ẽt crescere amplitudine maiore q̃ possint in arbore Cætera mala foliis ficulneis præterq̃ cadiuis singula cõuolui: cistisq; uitilibus condi: uel creta figulinaꝝ illini. Pyra in uasis fictilibus picatis inuersis obrui inter scrobes. Tarentina serissime legi. Anitiana seruari & in passo. Sorba uero & in scrobibus gypsato operculo duum pedum terra superinducta in loco aprico inuersis uasis: & in doliis ut uuas cũ ramis suspendi. E proximis auctoribus quidam altius curam petunt: putarique statim poma ac uites ad hunc usum præcipiunt decrescente luna. Post horã diei tertiam cælo sereno aut siccis a uentis. Similiter delegi & ex locis siccis: & ante perfectam maturitatem: addito ut luna infra terram sit: uuas cum malleolo sarmentisue duro demptis forcipe corruptioribus acinis in dolio picato recenti suspendi: exclusa omni aura operculo & gypso. Sic & sorba & pyra illitis omnium surculis pice. Dolia procul ab aqua esse. Quidã sic cum palmite in gypso condunt: capitibus eius scyllæ infixis utrinq;. Alii etiã uina habentibus doliis: dum ne cõtingant ea uuæ. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo genere & uino odorem acquiri putãt. Aliqui oĩa hæc ĩ milio seruare malunt. Plerique uero in scrobe duum pedum altitudinis harena substrata: & fictili operculo: dein terra operto. Creta quidã etiã figulina uuas illinunt: siccatasq; sole suspendunt: in usu diluentes cretam. Eandem pomis in uino subigunt Mala uero generosissima eadem rõne crustãt gypso uel cæra. Quæ nisi maturuerint: incremento calicem rumpunt. Semper autem in pediculos collocant ea. Alii decerpunt cũ surculis: eosq; in medullã sambuci abditos obruũt: ut supra scriptum est. Aliis singulis malis pyrisq; singula uasa fictilia assignãt: & opercula eorum picata dolio iterum includunt. Necnon aliqui ĩ floccis capsisq; quas luto paleato illinunt. Alii hoc idem in patinis fictilibus. Aliqui & in scrobe subiecta harena ita sicca operiunt mox terra. Sunt qui cotonea cæra pontica illita melle demergant. Columella auctor ĩ puteos cisternasue in fictilibus uasis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritima alpibus proxĩa uuas sole siccatas iunci fasciis inuoluit. cadisq; conditas gypso includit. Hoc idem greci platanii foliis: aut uitis ipsius: aut fici uno die in umbra siccatis: atq; in cado uinaceis interpositis. Quo genere coa uua & berytia seruãtur nullius suauitati postferendæ. Quidam ut has faciant in cinere lexiuio tingũt protinus q̃ detraxere uitibus. Mox in sole siccãt. Tum foliis ut supra dictum est inuolutas uinaceis stipant. Sunt qui malunt uuas in scobe ramentisq; abietis: populi: fraxini: seruare. Sunt qui suspendi procul malis: protinusq; in granariis iubeãt: quoniam optime sit operimento puluis pensilibus. Contra uespas remedio est oleo aspergi ex ore: ut de palmis diximus.

De ficis genera

De ficis genera.xxix. Cap.xviii.

E Reliquo genere pomoꝝ ficus amplissima est. Quædāq; & pyris magnitudine æmula. De ægy
ptiæ cypriæq; miraculis rettulimus inter externas. Idæa rubet oliuæ magnitudine rotūdior tan
tum sapore mespili. Alexandrina hanc ibi uocāt: crassitudine cubitali ramosam: materia uali-
dam: lentā sine lactæ: cortice uiridi: folio tiliæ: sed molli. Onesicritus tradit in hyrcania multū nostris eē
dulciores: fertilioresq;: utq; modios.cclxx. singulæ ferāt. Ad nos ex aliis transire gentibus chalcidicæ: qua
rum plura genera. Siquidē & lydiæ quæ sunt purpureæ: & mamillanæ similitudinē mām̄arum habent.
Et callistrutiæ partim sapore præstantiores ficoꝝ oīum frigidissimæ. Nam de africanis quas multi præfe
runt cunctis magna quæstio est: cum id genus in africā nuperrime transierit: patriæ nomen optinēt. Nā
alexandrinæ enixiores. Candicans terina cognomine delicata. Nigra & rhodia est: & tyburtina de præco
cibus. Sunt & auctoꝝ nomina iis. Liuiæ Pompeiæ siccatæ hæ solæ in annuos usus aptissimæ cum mari-
scis: & aquas harundinei folii macula uariat. Est & herculanea & albicerata: & aratia alba: pediculo mini
mo latissima. Primo autē prouenit porphyritis longissimo pediculo. Comitatur eā e minimis & uilissi-
mis popularis dicta. Contra nouissima sub hyeme maturatur chelidonia. Sunt præterea eædē serotinæ:
& præcoces biferæ alba ac nigra cum messe uindemiaq; maturescentes. Serotinæ & a corio appellatæ du-
ro. Ex chalcidicis quarundā trifero prouentu. Tarenti tantum prædulces nascuntur: quas uocant omas.
Cato de ficis serendis ita memorat. Ficus mariscas ī loco cretoso aut aperto serito. In loco āt crassiore aut
stercorato africanas: sed & herculaneas: saguntinas: hybernas: telianas atras pediculo longo. Postea tot
subiere nomina atq; genera: ut uel hoc solum æstimantibus appareat mutatam esse uitam. Sūt & hyber
næ quibusdam prouintiis: sicuti mesiæ: sed arte nō natura. Paruarum genus arborum post autumnum fi
mo contegunt: depræhensasq; in his hyeme grossos: quæ mitiore cælo refossæ cum arbore: atq; in lucem
remissæ nouos soles aliosq; q̄ quibus uixere: auidæ tanquā iterum natæ accipiunt: & cum uenientium flo
re maturescunt: alieno præcoces anno: in tractu uel gelidissimo. Sed a Catone appellata iam tum africa-
na āmonet & africæ ad ingens documentum uso eo pomo. Nāq; perniciali odio carthaginis flagrans ne
potumq; securitatis anxius: cū clamaret in omni senatu carthaginem delendā: attulit quodam die in cu-
ria præcocem ex ea ꝓuintia ficum. Ostendensq; patribus interrogo uos inquit quādo hoc pomum dem-
ptum putatis ex arbore? Cum inter omnes recens ossa constaret. Atqui tertium inquit ante diem scitote
decerptum carthagine: tam prope a muris habemus hostem: statimq; sumptum est punicum tertiū bel-
lum: quo carthago deleta est. Quāquā Catone anno sequente rapto. Quid primum in eo miremur? cu-
ram ingenii: an occasionem fortuitam? celeritatemq; cursus: an uehementiam uiri? Super omnia equidē
est quo nihil equidem duco mirabilius: tantā illam urbem & de terrarū orbe per.cxx. annos urbis æmu-
lam unius pomi argumento euersam. Quod nō trebia aut trāsimenus: nō cānæ busto īsignes romani no
minis perficere poture. Nō castra punica ad tertiū lapidem uallata. Portæq; colinæ adequitans ipse Hā-
nibal. Tanto ꝓpius carthaginem pomo Cato adiri monuit. Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio
romæ nata sacra fulguribus ibi conditis. Magisq; ob memoriā eius quæ nutrix fuit Romuli ac Remi cō
ditoris appellata: quoniā sub ea inuēta est lupa infantibus præbēs rumen. Ita.n. uocabāt mām̄am. Mira
culo ex ære iuxta dicato tanq̄ in comitiū spōte trāsisset. Adacto nauigio ilico arescit. Rursusq; cura sacer-
dotū serit̄. Fuit & ante Saturni ædem urbis anno ducētesimo sexagesimo sublata sacro uestalibus facto
cum Siluani & Isidis simulacrū subuerteret̄. Eadem aūt fortuito sato aduiuit in medio foro: quasidētia
imperii fundamenta ostentato fatali Curtius maximis bonis hoc est uirtute ac pietate ac monte pręclara
expleuerat. Aeque fortuita eodē loco est uitis atq; olea umbræ gratia: sedulitate plebeia satæ. Ara īde sub
lata gladiatorio munere Diui Iulii: quod nouissime pugnauit in foro. Admirabilis est pomi huiusce festi
natio unius in cunctis ad maturitatē properantis arte naturæ.

Parum

Vix sunt uescendo

De caprifico & caprificatione. Cap.xix.

C Aprificus e siluestri genere ficus nunq̄ maturescēs: sed quod ipsa non habet aliis tribuens: quo
niam est naturalis cārum trāsitus: atq; e putrescentibus idētidem generatur aliquid. Ergo culi
ces parti fraudati alimento in matre: hoc est putri eius tabe ex aqua nati ad cognatam uolant
morsuq; ficorum crebro hoc est auidiore pastu aperiētes ora earum: atq; ita penetrātes intus solem prio
secum inducūt: cerealesq; auras īmittunt foribus apertis. Mox lacteū humorē: hoc est infantiā pomi ab-
sumunt: quod fit & sponte. Ideoq; ficetis caprificus permittit̄ ad rationē uenti: ut flatus euolantes in fi-
cos ferat. Inde repertum ut illatæ quoq; aliunde & inter se colligatæ iniicerent̄ fico. Quod in macroso &
aquilonio situ nō desideratur: qm̄ sponte arescunt loci situ: rimisq; eadē quæ culicum opera cā perficit. Nec
nō ubi multus puluis: quod euenit maxime frequenti uia apposita. Nāq; & pulueri uis siccandi: succūq;
lactis absorbendi: quæ ratio puluere & caprificatione hoc quoq; præstat: ne decidant absumpto humore
tenero: & cum quadam fragilitate ponderoso. Ficis mollis oībus tactus. Maturis frumenta intus. Suc-
cus maturescētibus lactis: percoctis mellis. Senescunt in arbore. Anusq; distillant Gūmi lachrymarum

Siccantur ficcant. Honos laudatas seruat in capsis. Ebuso insula præstantissimas amplissimasq́: & mox in marrucinis. At ubi copia abundat implent̃ orcæ: in asia cadi: aut ĩ ruspina africæ urbe: panisq́ simul & obsonii uicem siccatæ implent: utpotæ cum Cato cibaria ruris operariis iuxta ceu lege sanciens minui iubet per fici maturitatẽ: cũ & obsonii uicem habeant recentes ficus. Salis siccatis & casei loco uesci nuper excogitatũ est. Ex hoc genere sunt ut diximus coctana & caricæ: quæq́ conscẽdenti nauim aduersus parthos omen fecere. M. Crasso uenales prædicantis uoce caunææ. Omnia hæc in albense rus e syria intulit. L. Vitellius qui postea censor fuit: cum legatus in in ea prouintia eẽt nouissimis Tiberii Cæsaris temporibus.

Sale

De mespilis & eorum generibus tribus. Cap. xx.

MAlorũ pyrorũq́ generi adnumerent̃ iure mespila atq́ sorba. Mespilis tria genera: anthedon: setania. Tertiũ degenerat Anthedone: tametsi similius est: quod gallicũ uocãt: setaniæ tamẽ maius pomũ. Candidiusq́ acini molliore ligno. cæteris minus pomum: sed odore præstantius: & quod diutius seruetur. Arbor ipsa de amplissimis. Folia anteq̃ decidant rubescũt radices multæ atq́ altæ & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in italia Catonis æuo.

De sorbis genera quattuor. Cap. xxi.

SOrbis quadruplex differẽtia. Aliis enim eorũ rotũditas mali. Aliis turbinatio pyri. Aliis ouata spẽs: ceu malorũ aliquibus. Hæc obnoxia acri odore: nec suauitate iucũda. Cæteris uini sapor. Generosissima quibus circa pediculos tenera folia. Quartũ genus torminale appellãt: remedio tantũ ꝓbabile assiduũ prouentu: minimũq́ pomo: arbore dissimili: foliis pene platani. Nõ ferũt ante trimatũ ex ullo genere. Cato & sorba sapa condi iubet. Ab iis locum amplitudine uindicauerũt quæ cessere auctoritati.

De noce iuglande. Cap. xxii.

NVces iuglandes quãq̃ & ipsæ nuptialium fescẽniorum comites: multum pineis minores uniuersitate. Eædemq́ portione ãpliores nucleo Necnon & honor his naturæ peculiaris: gemino ꝓtectis operimento: puluinati primum calicis: mox lignei putaminis. Quæ cã eas nuptiis fecit religiosas tot modis fœtu munito quod est uerisimilis: q̃ quia cadendo tripudium sonnũue faciant. Et has e perside a regibus translatas idicio sunt græca noĩa. Optimum quippe earum genus persicũ atq́ basilicõ uocant. Et hæc fuere prima noĩa. Caryon a capitis grauedine ꝓpter odoris grauitatem conuenit dictũ. Tinguntur cortice earum lanæ: & ruffatur capillus primum prodeuntibus nucleis. Id cõpertum ĩfectis tractatu manibus. Pinguescunt uetustate. Sola differentia generum in putamine duro fragiliue & tenui ac crasso loculoso & simplici. Solum hoc pomum natura compactili operimento clausit. Namq́ sunt bifidæ putaminum carinæ. Nucleorumq́ illis qudripita distinctio lignea intercursante membrana. Cæteris quicquid est solidum est. Vt in auellanis & ipso nucum genere: quas antea abellinas patrio nomine uocabant. In asiam græciamq́ e põto uenere: & ideo ponticæ nuces uocantur. Has quoq́ mollis protegit barba. Sed putamini nucleisq́ solida rotunditas inest. Eæ & torrentur. Vmbilicus illis intus in uentre medio. Tertia ab iis natura amygdalis tenuiore: sed simili iuglandium summo operimẽto. Item secundo putaminis. Nucleus dissimilis latitudine: & acriore callo. Hæc arbor an fuerit in italia Catonis ætate dubitatur: quoniam græcas noĩat: quas quidam & in iuglandiũ genere seruant. Adiicit præterea auellanas: & galbas. prenestinas. quas maxime laudat: & conditas ollis in terra seruari uirides tradit. Nunc thasiæ & albenses celebrantur: & tarentinarum duo genera: fragili putamine: ac duro. Quæ sunt amplissime: & minime rotundæ. Præterea molluscæ putamẽ rũpentes. Sunt qui honori nomẽ ĩterpretent̃: & Iouis glãdem esse dicunt. Nuqer consularem uirum audiui biferas & iulandes nuces se habere profitenteᵘᵐ. De pistaciis & ipsi retulimus. Et hæc autem idem Vitellius in italiam primus ĩtulit eodem tẽpore. Simulq́ in hispaniam Flaccus Pompeius eques romanus: qui cum eo militabat.

De castaneis genera octo. Cap. xxiii.

NVces uocamus & castaneas: quãq̃ accomodatiores glandiũ generi. Armatum iis echinato calice uallum: quod inchoatum glandibus. Mirumq́ uilissima esse quæ tanta occultauerit cura naturæ. Trini quibusdam partus ex uno calice: cortexq́ lentus. Proxima uero corpori mẽbrana: & in iis & in nucibus saporem ni detrahatur infestat. Torrere has in cibis gratius modulatum: laturas præstanti ieiuno fœminarum quandam imaginem panis. Sardibus eæ prouenere primũ. Ideo apud græcos sardianos balanos appellant. Nam Diuus Tiberius postea balanum nomẽ ĩposuit excellentioribus satu factis. Nunc plura earũ genera. Tarentinæ faciles: nec operoso sunt cibo: planæ figura. Rotundior quæ balanitis uocatur purgabilis maxime: & sponte ꝓsiliens. pura & plana est ex eis & salariana. Tarẽtina minus tractabilis. Laudatior corelliana & ex ea facta: quod dicemus in sitis meterana: quam rubens cortex præfert triangulis & popularibus nigris: quæ coctiuæ uocatur. Patria laudatissimis tarentum: & in campania neapolis: Cæteræ suum pabulo gignuntur: scrupulosæ corticis: intra nucleos quoq́ ruminatione.

Molitura etiam præstari

De siliquis & carnosis pomis & moris & de acinis & baccis. Cap. xxiiii.

HAud procul abesse uidentur & prædulces siliquæ: nisi ꝙ in iis cortex ipse manditur. Digitorũ hominis longitudo

hoīs longitudo illis:& interim falcata pollicari latitudine. Glandes inter poma numerari non possunt. Quāobrē in sua natura dicentur. Reliqua carnosi sunt generis:eaq; baccis atq; carnibus distāt. Alia acinis caro:alia moris:alia unedonibus:& alia acinis inter cutem succumq;alia myxis.alia baccis: ut oliuis. Moris succus in carne uinosus:trini colores:candidus primo:mox rubens:maturis niger. In nouissimis florent. Inter prima maturescunt. Tingunt manus succo Matura eluunt acerba. Minime in hac arbore ī genia profecerunt:nec noībus:nec insitis:nec alio modo q̄ pomi magnitudine differunt mora ostiensia: & tusculana. Romæ nascūtur & in rubis multum differente callo. Aliud corpus est e terrestribus fragis. Aliud congeneri eorum unedoni:quod solum pomū simile fructui terræ gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus anno maturescit:pariterq; floret subnascens:& prior coquitur. Mas sit an fœmina sterilis inter auctores non constat. Pomū inhonorū:ut cui nomē ex argumento sit unū tantum edendi. Duobus tamen hoc noībus appellāt græci comaron & memecylon. Ex quo apparet totidē esse genera & apud nos. Alio noīe arbutus uocatur. Iuba auctor est quinquagenū cubitorū altitudine in arabia esse eas. Acinorū quoq; magna est differentia. Primū īter uuas ipsas callo:teneritate crassitudine īteriore ligno aliis paruo: & aliis etiā gemino:qui minīe feraces musti. Plurimū uero differunt hederę sambuciq; acini. In figura etiā punici angulosi quippe soli:nec cutis ulla singulis:præter cōmunem quæ est candida:totisq; succus & caro est iis præcipue quibus paruulum inest ligni. Magna & baccis differētia. Aliæ naq; sunt oliuis:lauris: & alio modo loto:cornis:alia myrtis:lentisco. Aquifolio enim ac spinæ sine succo. Medioq; etiānum genere inter baccas acinosq; cerasis. Pomū iis primo candidū:& fere oībus baccis:mox aliis uirescit: ut oliuis:lauris. Rubet uero moris:cerasis:cornis. Deinde nigrescit moris:cerasis:oliuis.

De cerasis genera octo. Cap.xxv.

Cerasi ante uictoriā mithridaticam. L. Luculli nō fuere in italia. At urbis anno sexcētesimooctogesimo is primum uexit e ponto:annisq;.cxx.trans oceanum in britaniam usq; peruenere. Eadem ut diximus in ægypto nulla cura potuere gigni. Cerasorum aproniana maxime rubent. Nigerrima sunt ut actia. Cæciliana uero & rotunda. Iulianis gratus sapor:sed pene tantū sub arbore sua adeo teneris:ut gestatum non tolerent. Principatus duracinis.quæ campania plyniana appellat. In belgica uero lusitanis. In ripis etiam rheni. Tertius is colos e nigro ac rubenti uiridiq; similis maturescentibus semper. Minus quinquennio est q; prodiere quæ uocant laurea:non ingratæ amaritudinis insitæ in lauro Sunt & macedonica paruæ arboris raroq; tria cubita excedentis:& minore etiam nunc frutice chamecerasi. Inter prima hoc e pomis colono gratiam annuam refert. Septentrione frigidisq; gaudet. Siccatur ēt sole:conditurq; ut oliua cadis.

De corno & lentisco. Cap.xxvi.

Quæ cura & cornis atq; lentisco adhibetur:ne quid nō hoīs uentri natum esse uideatur. Miscent sapores:& alio alius placere cogitur. Miscentur uero & terræ cæliq; tractus. Inq; alio cibi genere india aduocatur:in alio ægyptus:creta:cyrene:singulæq; terræ. Nec cessat in ueneficiis uita: dūmodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in hærbarum natura.

De generibus succorum & de odore. Cap.xxvii.

Interim quæ sunt cōia & pomis oībusq; succis saporum genera tredecim reperiuntur: dulcis: suauis:pinguis:amarus:austerus:acer:acutus:acerbus : acidus: salsus. Præter hæc tria genera sunt mirabili maxime natura. Vnū in quo plures pariter sentiuntur sapores:ut uinis. Naq; ī iis & austerus & acutus & dulcis & suauis:oēs alieni. Alterum ēgenus ī quo sit & alienus quidē:sed & suus quidā & peculiaris:ut in lacte. Siquidē inest ei quod tñ iure dici nō pōt dulce:& pingue & suaue optinēte lenitate:quæ ipsa succedit in saporis uicē. Nullus hic aquis:ne succus quidē : ut tamē eo ipso fiat aliquis: ac suū genus faciat. Sentiri quidē aquæ saporē ullū succūue uitiū est. Magnū his oibus in odore momētum & magna cognatio qui & ipse nullus est aquis:aut si sentitur oīno uitium est. Mirū tria naturæ præcipua elementa sine sapore esse sine odore sine succo:aqua:aer:ignis.

De succis fructuum & arborum:& coloribus:& odoribus:& natura pomorum:& de commendatione fructuum. Cap.xxviii.

Ergo succorū uinosus pyro:moro:myrto. Minime quod miremur uuis. At pinguis oliuæ:lauro:nuci:iuglandi:amygdalis. Dulcis uuis:ficis:palmis. Aquosus prunis. Magna est & in colore succi differentia. Sanguineus moris:cerasis:cornis:uuis nigris. Idem albis candidus. Lacteus in capite ficis:in corpe nō itē. Spumeus malis. Nullus pficis:cū præsertim duracina abundēt succo. Sed quis eius ullū dixerit colorē?sua & in odore miracula?Malis acutus. Persicis dilutus. Dulcibus nullus. Nā & uinū tale sine odore. Tenue odoratius. Multoq; celerius talia ad usum ueniunt q̄ pinguia Quæ odorata nō eadem in gustu tenera:quia non sunt pariter odor & sapor. Quamobrem citreis odor acerrimus. Sapor asperimus quādātenus & cotoneis. Nullusq; odor ficis. Et hactenus sint spēs ac genera pomorum. Naturas arctius colligi par est. Alia siliquis gignūtur:ipsis dulcibus:semēq; cōplexis ama

rum. Cum in pluribus semina placeant: in siliqua damnentur. Alia baccis: quarum intus lignum: & extra caro: ut oliuis cerasis. Aliquarum intus baccæ: foris lignum: ut in his quæ in ægypto diximus gigni. Quæ baccis natura: eadem & pomis. Aliorum intus corpus & foris lignum: ut nucum. Aliis foris corpus. in tus lignum: ut persicis & prunis: uitiumq; cinctum fructu: cum fructus alibi muniatur uitio. Putamine clauduntur nuces. Corio castaneæ. Detrahit̄ hoc iis. At in mespilis manditur: Crusta teguntur glandes Cute uuæ. Corio & mēbrana punica. Carne & succo mora constat. Cute & succo cerasi. Quædā statim a ligno recedunt: ut nuces & palmæ. Quædam adhærent ut oliæ lauroque. Quorundam generi utraq; est natura: ut persicis. Etenim duracinis adhæret corpus: & lignoq; auelli nequit: cū i cæteris facilie sepet. Quibusdā, nec intus nec extra lignum: ut in palmarū genere. Aliquorū lignū ipsum in usu & pomi uicē ut genera myxis quā ī ægypto gigni diximus. quorundā extra gemina geminantur uitia: ut ī castaneis: amygdalis: nucibusq; iuglādibus. Quorundā natura trigemina est: corpus deīde lignum: rursusq; semē ī ligno ut persicis. Quædam inter se densa ut uuæ: sorbaq;: ramos circūdata ex omni parte uuarū mō de grauant. Alia rara ut in persicis: Quædam alio cōtinentur ut granata. Dependent alia pediculis ut pyra. Alia racemis ut uuæ: palmæ. Alia & pediculis & racemis: ut hederæ sambuci. Alia ramo adhærent ut in lauro. Quædam utroq; mō: ut oliuæ. Nā & breues pediculi & longi. Quædā uasculis constant: ut puni ca: & mespila: lotosq; in ægypto & euphrate. Iam uero diuersa gratia & cōmendatio. Carne palmæ pla-cent. Crusta thebaicæ: Succo uuæ & caricæ. Callo pyra ac mala. Corpore melimela. Mora cartilagine. Nuclei grano. Quædā in ægypto cute caryotæ. Detrahit̄ hæc ficis uirentibus ut putamen. Eadē in siccis maxime placet. In papyris & ferulis spinaq; alba caulis ipse pomum est. Sunt & ficulini caules. In frutico so genere cū caule capparis. in siliquis uero quod mandit̄ quid nisi lignū est: Nō omittenda seminis carū proprietas. Nam neq; corpus neq; lignum nec cartilago dici pōt: neq; aliud nomen inuenit.

¶ De myrto genera eius. xxix. ¶ Cap. xxix.

SVccorū natura præcipuā admiratione in myrto habet. Quando ex una oīum olei uiniq; bina genera fiunt. Itē myrtidanū ut diximus. Et alius usus baccæ fuit apud antiquos: anteq̄ piper reperiretur: illam obtinēs uicem. Quodā etiā generosi obsonii nomīe inde tracto: quod etiam nunc myrtatū uocat̄. Eadēq; origine aprorū sapor cōmendatur: plærūq; ad intinctus additis myrtis. Ar bor ipsa in europa citeriore cælo quod e cerauniis mōtibus incipit. primū ciceris in Elpenoris tumulo uisa traditur: græcūq; ei nomen remanet: quo pegrinā esse apparet. Fuit ubi nūc roma est iam tum cū cōdere tur. Quippe ita traditur myrtea uerbena romanos sabinosq; cū propter raptas uirgines dimicare uoluis-sent depositis armis pacificatos in eo loco qui nūc signa Veneris Cluacinæ habet. Cluere enim antiq̄ pu-gnare dicebant. Et in ea quoq; arbore suffimenti genus habetur. Ideo tamen electa: quoniā coniunctioni & huic arbori præest Venus. Haud scio in primæua etiam omnium in locis publicis romæ sata sit: fatidi co quidem & memorabili augurio. Inter antiquissima: nāq; delubra habetur. Quirini hoc est ipsius Ro-muli. in eo sacræ myrti fuere duæ ante ædem ipsam per longū tēpus. Altera patricia appellata: altera ple beia. Patricia multis annis præualuit. Flaccescēte plebeia exuberans ac læta: quādiu senatus quoq; floruit illa uigens. Plebeia torrida ac squalida. Quæ postq̄ eualuit flaccescente patricia marsico bello: languida auctoritas patrum facta est. ac paulatim in sterilitatem emarcuit maiestas. Quin & ara uetus fuit Vene ri myrteæ: quā nunc murtiam uocant. Cato tria genera myrti prodidit. Candidam nigrā: coniugalē: for tassis a coniugiis ex illo cluacinæ genere. Nunc & alia distinctio satiuæ aut siluestris: & in utraq; latifoliæ In siluestri propria oxymyrsine. Satiuarū genera topiarii faciunt. Tarentinā folio minuto: nostratem pa tulo: exoticam densissimo: senis foliorū uersibus. Hæc nō est in usu. Ramosa utraq; alia Coniugulē existi mo nunc nostratem dici. Myrtus odoratissima est in ægypto. Cato docuit uinū fieri e nigra: siccata usq; in ariditatem in umbra: atq; ita mulso indita. Si nō siccentur baccæ oleum gigni. Postea compertum: & ex alba uinū fieri album. Duobus sextariis myrti tusæ in uini tribus heminis maceratæ expressæq;. Folia & per se siccantur in farina ad ulcerum remedia in corpore humano leniter mordaci puluere: ac infrigerā dis sudoribus. Quinimo oleo quoq; mirum dictu inest quidā uini sapor: simulq; piguis liquor præcipua ui ad corrigenda uina: saccis ante perfusis. Retinet quippe fæcem: nec præter purum liquorem transire pa titur: datq; se comitem præcipua cōmendatione liquato. Virgæ quoq; eius gestatæ modo uiatori ꝓsunt in longo itinere pediti. Quin & uirgæ annuli expertes ferri inguinū tumori medentur. Bellicis quoq; se re bus inseruit: triumphansq; de sabinis. Posthumius libertus in consulatu: qui primus omnium ouans in-gressus urbem est: quoniam rem leuiter sine cruore gesserat: Myrto Veneris uictricis coronatus incessit: optabileq; arborem etiā hostibus fecit. Hæc postea ouantium fuit corona: excepto. M. Crasso qui de fu-gitiuis & Spartaco laurea coronatus incessit. Massurius auctor est curru quoq; triumphātes myrtea co rona usos. L. Piso tradit papyrium Nasonem qui primus in monte albano triumphauit de corsis myrto coronatum ludos circenses spectare solitū. Auus maternus Africani sequentis hic fuit. M. Valerius dua bus coronis utebatur laurea & myrtea: qui & hoc uouerat.

Coniugu-lū. Cato.

De lauro genera

De lauro genera.xiii. Cap.xxx.

LAurus triumphis proprie dicatur:uel gratissima domibus.Ianitrix Cæsarum pontificumque quæ sola & domos exornat:& ante limina excubat.Duo eius genera tradit Cato: delphicam & cypriam:Pompeius Leneus adiecit quam mustacem appellauit:quoniã mustaceis subiice- retur.Hanc esse folio maximo:flaccidoq; & albicante.Delphicam æquali colore uiridiorẽ:maximis bac- cis atq; e uiridi rubentibus.Hac uictores delphis coronari:& triumphãtes romæ.Cypriã esse folio breui nigro per margines imbricato crispam.Et postea accessere genera cuius hanc siluestrem laurum aliqui in telligunt nõnulli sui generis arborem.Differt color.Est enim cærulea bacca.Accessit & regia : quæ cœpit Augusta appellari amplissima & arbore & folio:baccis gustatu quoq; nõ aspero.Aliqui negant eandem esse:& suum genus regiæ faciunt longioribus foliis latioribusq;.Iidem in alio genere baccaliã appellant hanc quæ uulgatissima est:baccarumq; fertilissima.Sterilem uero earum(quod maxime miror) trium- phalem:eaq; dicunt triumphantes uti:nisi id a Diuo Augusto cœperit:ut docebimus:ex ea lauru quæ ei missa e cælo minima est altitudine:folio crispo:ac breui:quæ inuenitur rara.Accedit in topiario opere ta xa excrescente in medio folio paruulo:ueluti lacinia folii.Et sine ea spadonia mira opacitatis patientia. Itaq; quãtalibeat sub umbra solum implet.Est & chamædaphne siluestris frutex:est & alexandrina:quã aliqui idæam:alii hippoglotthion:alii daphnẽ:alii carpophyllon:alii hypelatem uocãt.Ramos spargit a radice dodrantales topiarii:ac coronarii operis:folio acutiore q̃ myrti:molliore & candidiore.Maiore semine inter folia rubro.Plurima in ida:& circa heracleam põti:nec nisi in mõtosis.Id quoq; quod Daph noides uocatur genus in noĩum ambitu est.Alii enim pelasgum:alii eupetalon:alii cephalon Alexandri uocant.Et hic frutex est ramosus:crassiore ac molliore q̃ laurus folio.Ex cuius gustatu accendat̃ os:thu ris:baccis e nigro ruffis.Notatũ antiquis nullum genus lauri in corsica fuisse:quod nũc satum & ibi pro uenit.Ipsa pacifera:ut quã prætendi etiã inter armatos hostes quietis sit indicium.Romanis præcipue le titiæ uictoriarumq; nuncia addit̃ litteris:& militum lanceis:pilisq;.Fasces ĩperatorꝝ decorat.Ex iis in gre mio Iouis optimi maximi deponitur:quotiẽs læticiã uictoria nouã attulit.Idq; non quia perpetuo uiret nec quia pacifera est præferenda utiq; myrto & oleæ est:sed quia spectatissima in mõte parnaso.Ideoq; ẽt grata Apollini:assuetis eo dona mittere iam & regibus romanis test.L.Bruto.Fortassis etiã in argumen tum:quoniã ibi libertatẽ publicã is meruisset:lauriferam tellurem illam obsculatus ex responso.Et quia manu satarum receptarũq; in domos fulmine sola nõ icitur.Ob has cãs equidem crediderim honorẽ eis habitum in triumphis potius:q̃ quia suffimentum sit cædis hostium & purgatio ut tradit Massurius. Adeoq; in profanis usibus pollui laurum & oleam fas nõ est:ut ne propiciãdis quidẽ numinibus accendi ex iis altaria aræue debeãt.Laurus quidẽ manifesto abdicat ignes crepitu:& quadã detestatione: Intera- neorum etiã uitia & neruorum ligno torquẽte.Tiberium principem tonãte cælo coronari ea solitũ ferũt contra fulminum metus.Sed & circa Diuum Augustum euẽta eius digna memoratu.Nãq; Liuiæ Dru sillæ quæ postea Augusta matrimonii nomẽ accepit:cũ pacta esset illa Cæsari:gallinã conspicui cãdoris sedenti aquila ex alto abiecit in gremium illæsam.Intrepideq; miranti accessit miraculum:quoniã tenen- tem rostro laureum ramum onustum suis baccis.Conseruari alitem & sobolẽ iussere aruspices : ramũq; eum seri:ac rite custodiri.Quodq; factum est in uilla Cæsarũ fluuio tiberi imposita iuxta nonum lapidẽ flãminia uia:quæ ob id uocatur ad gallinas.Mireq; silua prouenit Ex ea triumphans postea Cæsar lau- rum in manu tenuit:coronamq; in capite gessit.Ac deinde imperatores Cæsares cũcti.Traditusq; mos ẽ ramos quos tenuerunt serendi.Et durãt siluæ nominibus suis discretæ.Fortassis ideo mutatis triumpha- libus.Vnius arborum latina lingua nomẽ imponitur uiris.Vnius folia distinguntur appellatione.Lau- ream enim uocamus.Durat & in urbe impositum loco:quando lauretum in auentino uocatur:ubi silua lauri fuit.Eadem purificationibus adhibetur:testatumq; sit obiter & ramo eam seri: quoniam dubitaue- re Democritus & Theophrastus.Nunc dicemus siluestrium naturas.

Stephanõ

atq; gut- tur

Teneret

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XVI.

PROOEMIVM.

Siluestrium Arborum Naturæ. Cap.i.

POmiferæ arbores quæq; mitioribus succis uoluptatem primæ cibis attulerũt:& ne cessario alimẽto delicias ĩmiscere docuerunt.Siue illæ ultro siue ab homine didice- re blãdos sapores adoptione & cõnubio.Idq; munus etiã feris uolucribusq; dedi- mus:intra prædictas constant.Primum erat narrare glãdiferas quoq;: quæ primo uictũ mortaliũ aluerunt nutrices inopis ac fere fortis:ni præuerti cogeret admira- tio usu cõperta:quæ nam qualisq; esset uita sine arbore ulla sine frutice uiuentium.

Gentes sine arbore:& miracula in septẽtrionalis regionis arboribus. Cap.ii.

DIximus & in oriente quidẽ iuxta occeanũ cõplures ea necessitate gẽtes.Sunt uero & in septen-

trione uisæ nobis caucorum:qui maiores minoresq; appellantur. Vasto ibi meatu ꝑpetuis bis dieꝝ noctiumq; singulaꝝ interuallis effusus in imensum agitur oceanus æternā operiens rerū naturæ cōtrouersiam:dubiūq; terræ sit:an pars maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos:aut tribunalia structa manibus ad experimenta altissimi æstus:casis ita impositis:nauigantibus similes:cum integant aquæ circūdatæ naufragiis. Cum uero recesserint:fugientes cum mari pisces circa tuguria uenant̃. Nō pecudes hos habere nō lacte ali:ut finitimos. Ne cū feris quidē dimicare contingit omni procul abacto frutice. Vlua & palustri iunco funes nectūt ad prætexenda piscibus retia. Captūq; manibus lutum uentis magis q̃ sole siccantes. Terra cibos & rigētia septentrione uiscera sua urunt. Potus nō nisi ex hymbre seruato scrobibus in uestibulo domus. Et hæ gentes certe si uincant̃ hodie a populo ro. seruire se dicunt. Ita est profecto: multis fortuna parcit in pœnam. Aliud e siluis miraculum totā reliquā germaniam replēt:adduntq; frigori umbras:altissime tamē. Haud procul supradictis caucis circa duos præcipue lacus. Littora ipsa obtinent quercus maxima auiditate nascendi suffossæq; fluctibus aut propulsæ flatibus uastas cōplexu radicum insulas secum auferunt. Atq; ita libratæ stantes nauigant ingentium ramoꝝ armentis. Sæpe territis classibus nostris:cum uelut de industria fluctibus agerentur:ut in prospectu stantes noctu: inopesq; remedii illæ prœlium nauale aduersus arbores inirent.

Vel ciboq; Sed: uel si bios

De hyrciniæ siluæ magnitudine. Cap.iii.

IN eadem septētrionali plaga hyrciniæ siluæ roborum uastitas intacta & congenita mundo ꝑpe imortali sorte miracula excedit. Vt alia omittantur fide caritura. Constat attolli colles occursantiū inter se radicum repercussu. Aut ubi secuta tellus non sit:arcus ad ramos usq;: & ipsos inter se rixātes curuari portarum patentium modo ut turmas equitum transmittant.

De glandiferis. Cap.iiii.

GLandiferi maxime generis omnes:quibus honos apud romanos perpetuus.

De ciuica corona: & qui frondea corona donati. Cap.v.

HInc ciuicæ coronæ militū uirtutis insigne clarissimū. Iampridē uero & clæmentiæ imperatorū postq̃ ciuiliū belloꝝ profanatione meritū cœpit uideri ciuē nō occidere. Cedūt iis murales uallaresq;: & aureæ:q̃q̃ precio antecedētes. Cedunt & rostratæ:quis in duobus maxīe ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dāte magno Pōpeio. Itēq; M. Agrippa tribuente Cæsare e siculis: quæ & ipsa piratica fuere. Antea rostra nauium tribunali præfixa foro decus erāt:ueluti po.ro. ipsa corona imposita. Postq̃ uero tribunitiis seditionibus calcari ac pollui cœpere:postq̃ uires ex publico in priuatum magis singulisq; ciuiū quæri: & sacrosancta omnia profana fecere:tum edibus eorum subiere in capita ciuium rostra. Dedit hāc Augustus coronā Agrippæ. Sed ciuicā a genere humano accepit ipse. Antiquitus quidē nulla nisi deo dabat̃. Ob id Homerus cælo tātum eas & prœlio uniuerso tribuit. Viritim uero ne in certamine quidē ulli. Feruntq; primum oīum liberum patrem imposuisse capiti suo ex hedera. Postea deorum honori sacrificantes sumpsere uictimis simul coronatis. Nouissime & in sacris certaminibus usurpatæ:in quibus hodieq; non uictori dāt: sed patriā ab eo coronari pronunciatur. Inde natum: ut etiā triumphaturis conferrentur in templis dicādæ. Mox ut & ludis darentur. Longum est:nec ex istitutione operis differere quis quā romanoꝝ primus acceperit. Neq; enim alias nouerāt q̃ bellicas. Quod certū est uni gentium huic plura sunt genera q̃ cunctis. Romulus frōdea coronauit Hostum Hostiliū ꝙ fidenā primus irrupisset. Aluus hic Tulli Hostilii regis fuit. P. Deciū patrē tribunū militū frondea donauit exercitus ab eo seruatus:īperatore Cornelio Cosso cōsule sannitiū bello. Ciuica ilignea primo fuit: postea magis placuit ex esculo Ioui sacra. Variatūq; & hoc cū quercu est:ac data ubiq; quæ fuerat:custodito tamen honore gladis. Additæ leges arctæ: & ideo superbæ:quasq; conferre libeat cū illa græcorum summa:quæ sub ipso Ioue datur. Quiq; patriæ muros primus scādens audentē irrūpere occidit. Quiq; ciuem maluit seruare q̃ hostem occidere. Vtq; eum locū in quo sit actum obtineret hostis eo die. Vtque seruatus fateat̃:alias testes nil prosunt. Vt ciuis fuerit. Auxilis q̃ rege seruato decus id non dāt. Nec crescit honos idē īperatore cōseruato:qm̄ cōditores in quocunq; ciuē summū esse uoluerūt. Accepta licet uti perpetuo ludis. Induenti semp assurgi etiā ab senatu in more est. Sedendi ius in ꝓximo senatui. Vacatio munerum oīum ipsi:patriq; & auo paterno. xiiii. eas accepit Sicinius Dentatus ut rettulimus suo loco. Sex. Capitolinus. Is quidē & de duce Seruilio. Africanus de patre accipere noluit apud trebiā. O mores æternos:qui tāta opera honore solo donauerunt. Et cū reliquas coronas auro cōmendarēt: salutē ciuis iis in precio esse noluerunt:clara professione: seruari quidē hominem nefas esse lucri causa.

De glāde genera tredecim. Cap.vi.

GLandes opes esse nunc quoq; multarum gētiū etiam pace gaudentium cōstat. Necnō & īcopia frugū arefactis molitur farina:spissaturq; in panis usum. Quin & hodieq; ꝑ hispanias secundis mensis glans inseritur. Dulcior eadem in cinere tosta. Cautum est præterea lege. xii. tabularum ut glandē in alienū fundum procidentē liceret colligere. Genera eaꝝ multa. Distant fructu:situ:sexu: sapore. Namq; alia

pore. Namq; alia fageæ glandi figura: alia quernæ: & alia ilignæ. Atq; inter se quoq; generum singulorũ differentiæ. Præterea sunt aliæ siluestres: aliæ placidiores: quæ culta obtinent. Iam etiam in montosis planisq; distant. Sicut & sexu mares ac fœminæ. Item sapore. Dulcissima omnium fagi: ut qua obsessos etiam homines durasse in oppido chio tradit Cornelius Alexander. Genera distinguere non datur nominibus quæ sunt alia alibi. Quippe cum robur quercumq; uulgo nasci uideamus: sed æsculum non ubique. Quartam uero generis eiusdem quæ cerrus uocatur ne italiæ quidem maiori ex parte notam eẽ. Distinguemus ergo proprietate naturaq;. & ubi res coget etiam græcis nominibus utendum.

De fagina glande & reliquis glandibus: & carbone & pastu porporum. Cap. vii.

Fagi glans nucleis similis: triangula cute includitur. Folium tenue: ac leuissimum: populo simile: celerrime flauescens: & media parte plerunq;. Gignens superne paruulã baccã uiridẽ: cacumine aculeatã. Fagi glans muribus gratissima est: & ideo animalis eius una prouentus. Glires quoq; saginat. Expetitur & turdis. Arborũ fertilitas oĩum fere alternat: sed maxĩe fagi. Glandẽ quæ ꝓprie intelligitur: ferunt robor: quercus: æsculus: cerrus: ilex: suber. Continentur hispido calice per genera plus minus item cõplectente. Folia præter ilicẽ: grauia: carnosa: procera: sinuosa lateribus. Nec cũ cadũt flauescentia: ut fagi. Pro differentia generũ breuiora uel longiora. Ilicis duo genera. Ex iis in italia folio nõ multum ab oleis distant. Smilaces a quibusdam græcis dictæ: in prouintiis aquifoliæ. Ilicis glãs utriusq; breuior & gracilior. Quã Homerus aculon appellat: eoq; noĩe a glãde distinguit. Masculas ilices negãt ferre. Glans optima in quercu atq; grandissima. Mox æsculo. Nam roboris parua. Cerro tristis horrida: echinato calice ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior: molliorq; fœminæ: maris spissior. Maxime autẽ probantur latifoliæ ex argumento dictæ. Distant autem inter se magnitudine & cutis tenuitate. Item ꝙ aliis subest tunica rubigine scabra: aliis protinus candidum corpus. Probat̃ & ea: cuius in balano utrinq; ex longitudine extrema lapidescit in duriciam. Melior cui in cortice q̃ cui in corpore. Vtrunq; nõ nisi mari. Præterea aliis ouata: aliis rotunda: aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior candidiorue qui præfert̃. Amaritudo in extremitatibus: mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas proceritasq; differentiam habet. In ipsis uero arboribus quæ maximam fert: hemeris uocatur: breuior: & in orbem comosa: alasq; ramorum crebro cauata. Fortius lignum quercus habet & incorruptius: ramosa & ipsa. Procerior tamẽ & crassior caudice. Excelsissima autem egilops incultis amica. Ab ac proxime latifoliæ proceritas: sed minus utilis ædificiis. At quæ carbone dotata uitiis obnoxia est. Quamobrem solido utuntur carbone. ærariorum tantum officinis compendio. Quoniam desinente flatu protinus emoriens sæpius recoquit̃. Cætero plurimis scintillis. Idem e nouellis melior. Aceruì confertis thaleis recentibus luto caminant̃: accensaq; struè contis pungitur durescens calex. Atq; ita sudorem emittit. Pessima & carboni & materiæ haliphleos dicta: cui crassissimus cortex atq; caudex: & plerũq; cauus fungosusq;. Nec alia putrescit ex hoc genere: etiã cum uiuit. Quin & fulmine sæpissime icitur: quãuis altitudine non excellat. Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti fas habetur. Eidem raro glans: & cum tulerit amara. Quam præter sues nullum attingit animal. Ac ne eæ quidem si aliud pabulum habeant. Hoc quoq; inter reliqua neglectæ religionis est: ꝙ emortuo carbone sacrificatur. Glans fagea suem hylarem facit: carnẽ coctibilem ac leuem: & utilem stomacho. Iligna suem angustã: nitidam: strigosam: ponderosam. Querna diffusam & grauissimam: & ipsa glandiũ aquæ dulcissima. Proxima huic cerreã tradit Nigidius: nec ex alia solidiorem carnem: sed duram. Iligna tentari sues: nisi paulatim detur. Hãc nouissimã cadere. Fungosam carnem fieri æsculo: robore: subere. Quæ glãdem ferunt omnes & gallam. Alternisq; annis glandem. Sed gallã hemeris optimam: & coriis perficiendis aptissimam. Similem huic latifoliã: sed leuiorem: multoq; minus probatam. Fert & nigram Duo enim genera sunt. Hæc tingendis utilior.

Calix

De galla: & q̃ multa præter glandem eædem ferant arbores. Cap. viii.

Nascitur ãt galla sole de geminis exeunte erũpens noctu semper uniuersa. Crescit uno die candidior. Et si excepta est æstu arescit ꝓtinus: neq; ad iustũ incrementũ ꝑuenit: hoc est: ut nucleũ fabæ magnitudinem habeat. Nigra diutius uiret: crescitq; ut interdũ mali cõpleat magnitudinem. Optima comagena. Deterrima ex robore. Signum eius ꝙ cauernæ translucent. Robur præter fructum plurima alia gignit. Namq; fert & gallæ utrunq; genus & quædam ueluti mora: ni distarent arida udricia plerunq; tauri caput imitantia: quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascunt̃ in eo & pilulæ nucibus non absimiles: intus habẽtes flocculos molles: lucernarũ luminibus aptos. Nam & sine oleo flagrant: sicuti galla nigra. Fert & aliã inutilẽ pilulã cũ capillo uerno tpe tamen melligeni succi. Gignunt & alæ ramorũ eius pilulas corpori nõ pediculo adhærentes: candicantes umbilicis. Cætera nigra uarietate dispersa. Media cocci calorem habent. Apertis amara inanitas est. Aliquando & culices gignit. Necnõ & e foliis conuolutas pilulas: & in folio rubentes. Aquosos nucleos candicantes & translucidos: quãdiu molles sint: in quibus & culices nascuntur: maturescunt immodum.

punices

De cachrye: & cocco grano: & agarico: & subere. Cap. ix.

FErunt robora & cacryn: ita uocatur pillula in medicina urendi uim habens. Gignitur & in abie
te: larice: picea: tilia: nuce: platano: postq̃ folia cecidere hyeme durans. Continet nucleum pi-
neis simile. Is crescit hyeme: aperitur uere pilula tota. Cadit cum folia cœperint crescere. Tam
multifera sunt: & tot res præter glandem pariunt robora. Sed & boletos suillosq; gullæ nouissima irrita
menta: quæ circa radices gignuntur. Quærcus probatissimos. Robur autẽ & cypressus & pinus noxios.
Robora ferunt & uiscum & mella ut auctor est Hesiodus. Constatq; rores melleos e cælo ut diximus
cadentes non aliis magis insidere frondibus. Cremati quoq; roboris cinerem introsum esse manifestum
est. Oẽs tamen has eius dotem ilex solo prouocat cocco. Granum hoc. Primoq; ceu spectes frutices par
uos aquifoliæ ilicis: quisquilium uocant: pensionẽ. alteram tributi pauperibus hispaniæ donati. Vsum
eius gratiorem in cochylii mentione tradidimus. Gignitur & in galatia: africa: pisidia: cilicia. Pessimum
in sardinia. Galliarum glandiferæ maxime arbores agaricum ferunt. Est autem fungus candidus odora
tus: antidotis efficax: in summis arboribus nascens: nocte relucens. Signum hoc eius q̃ in tenebris decer
pitur. E glandiferis sola quæ uocatur egyops fert pãnos arẽtes: muscoso uillo: canos nõ ĩ cortice modo:
ueꝶ & e ramis dependentes cubitali magnitudine: odoratos ut diximus inter unguẽta. Suber minima ar
bor: glãs pessima: rara: cortex tantum in fructu præcrassus ac renascens: atq; etiã in denos pedes undiq;
explanatus. Vsus eius anchoralibus maxime nauium: piscantiumq; tragulis: & cadorũ obturamentis.
Præterea in hyberno fœminaꝶ calceatu. Quaobrẽ non infacete græci cortices arborum appellãt. Sunt
qui fœminam ilicem uocent: atq; ubi non nascitur ilex pro ea subere utuntur. In carpentariis præcipue
fabricis ut circa elin & lacedæmonẽ: Nec in italia tota nascitur: aut in gallia omnino.

¶ Quarum sint in usu cortices. ¶ Cap. x.

COrtex e fago: tilia: abiete: picea: in magno usu agrestum. Vasa corbesq; ac patentiora quædam
messibus couehendis uindemiisq; faciunt: atq; prætexta tuguriorꝶ. Scribit in recenti ad duces
ex prolator icidens litteras a succo. Necnõ i quodã usu sacrorũ religiosus est fagi cortex. Sed
nõ durat arbor ipsa.

¶ De scãdulis & pinu: pinastro: abiete: piceaq;: larice: tæda: taxo. ¶ Cap. xi

SCandulæ e robore aptissimæ: mox e glandiferis aliis: fagoq;: facillimæ ex oĩbus quæ resinam fe
runt: sed minime durant: præterq̃ e pino: Scãdula contectam fuisse romã usq; ad bellum pyr-
rhi annis quadringẽtis. lxx. Cornelius Nepos auctor est. Siluarum certe distĩguebatur insigni-
bus. Fagus italo Ioui etiam nũc est ubi lucus fageus fuit: portaq; querculana. colle in quem uimina pete
bantur: totq; lucis quibusdam & geminis. Q. Hortensius dictator cum plebs secessisset in ianiculum le-
gem in æsculeto tulit: ut ea quod iussisset oẽs quirites tenerentur. Peregrinæ tunc uidebantur: qm̃ nõ erãt
subuerbanæ pinus atq; abies. Omnesq; quæ picem gignunt: de quibus nunc dicemus. Simul ut tota con
diendi uina origo cognoscatur. Quæ ferunt in asia aut in oriente e prædictis picem. In europa sex genera
cognataꝶ arborum resinã ferunt. Ex iis pinus atq; pinaster folium habent capillamẽti modo prætenue:
longũq; & mucrone aculeatum. Pinus fert minimum resinæ: interdum ex nucibus ipsis de quibus dictũ
est. Vixq; ut ascribatur generi. Pinaster nihil aliud est q̃ pinus siluestris: mira altitudine: & a medio ramo
Strobilos sa sicut pinus in uertice. Copiosiorem dat hæc resinam quo dicemus modo. Gignitur & in planis. Easdẽ
arbores alio noĩe esse p orã italiæ quas stibulas uocant ut pleriq; arbitrãtur: sed graciles: succinctioresq;:
& enodes liburnicaꝶ ad usus: pene resina. Picea montes amat atq; frigora: feralis arbor: & funebri indicio
ad fores posita: ac rogis uirens. Iam tamen & in domo recepta: tonsili facilitate. Hæc plurimam resinam
fundit: interueniente candida gẽma tam simili thuri: ut mixta uisu discerni nõ queat: & ĩde fraus seplasiæ
Omnib9 iis generibus folia breui seta & crassiore: duraq; ceu cupressis. Piceæ rami pene statim ab radice
modici uelut brachia lateribus inhærent. Similiter abieti expetitæ nauigiis. Situs in excelso montium ceu
maria fugerit: nec forma alia. Materies uero præcipua trabibus: & plurimis uitæ operibus. Resina ei ui-
tium. Vnde fructus unus piceæ: exiguũq; sudat: aliquando contactu solis. E diuerso materies quæ abie
ti pulcherrima: piceæ ad fissiles scandulas: cupasq; & pauca alia secamenta. Quinto generi situs idem: ea
dem facies: larix uocatur: materia præstãtior longe: incorrupta uis humori contumax: rubens præterea:
& odore acrior. Plusculum huic erumpit liquoris: mello colore: atq; lentiore: nunq̃ durascentis. Sextum
genus est tæda proprie dicta: abundantior succo q̃ reliquæ: parcior liquidiorq; q̃ picea. Flammis ac lumi
ni sacrorum etiam grata. Hanc mares dũtaxat ferũt: & eã quã græci sycen uocãt odoris grauissimi. Lari
cis morbus est ut tæda fiat. Oĩa aũt hæc genera accẽsa fuligine ĩmodica carbonẽ repente expuũt: cũ eru
ptiõis crepitu: eiaculanturq; lõge: excepta larice: quæ nec ardet: nec carbonẽ facit: nec alio modo ignis ui
cõsumitur: q̃ lapides: Oĩa uero ea ppetuo uirent: nec facile discernunt in fronde etiam a pitis. tanta natali
um mixtura est. Sed picea minus alta q̃ larix. Illa crassior leuiorq; cortice: folio uillosior: pinguior: & dẽ-
Rota sior: meliorq; flexu. At piceæ rariora siccioraq; folia & tenuiora ac magis algẽtia. Totaq; horridior est &
pfusa resina. Lignum uero abieti similius. Larix ustis radicibus nõ repullulat: picea repullulat: ut in lesbo
accidit icenso nemore pyrrheo. Alia etiãnũ generibus ipsis ĩ sexu differẽtia. Mas breuior & durior: fœmi
na procerior

na procerior. Pinguioribus foliis & simplicibus: atq; non rigẽtibus. Lignũ maribus durum: & in fabrili
opere contortum: fœminæ mollius: publico discrimine in securibus. Eæ in quocunq; genere deprehẽdũt
marem quippe respuũtur: & fragosius sidunt: ægrius reuellũtur. Ipsaq; materies retorrida: & nigrior ma
ribus radix. Circa idam in troade & alia differentia est montanæ maritimæq;. Nã q; in macedonia & arca
dia circa elin permutant noĩa. Nec constat auctoribus quod cuiq; generi attribuant: nos ista romano di-
scernimus iudicio. Abies e cunctis amplissima est: & fœmina etiã prolixior. Materia mollior: utiliorque
arbore rotundior: folio pinnato: densa: ut hymbres non transmittat: at hylarior intuitu. E ramis generũ
horum pãnicularũ mõ nucamenta squãmatim cõpacta dependent præter q̃ larici. Hæ quoq; abietes ma
sculæ prima in parte nucleos habent: nõ item fœminæ. Piceæ uero totis pãniculis minoribus graciliori-
busq; minimos ac nigros. Propter quod græci phthiphoron eam appellant. In eadem nucamenta cõpres
siora maribus sunt: ac minus resina roscida. Similis his etiãnum aspectu est: ne quid prætereat taxus: mi
nus uirẽs: gracilisq; & tristis: ac dira: nullo succo ex oĩbus sola baccifera. Mas noxio fructu. Lœtale quip-
pe baccis in hispania præcipue uenenũ inest. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in gallia facta mortifera fuis
se compertum est. Hanc Sestius smilacem a græcis uocari dixit. Et esse in arcadia tam præsentis ueneni
ut si qui dormiant sub ea: cibumue capiant moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicunt uenena:
quæ nunc toxica diximus: quibus sagittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri: si in ipsam arborem cla-
uus æreus addicatur.

¶ Quibus modis fiant genera picis: & quomodo fiat cædrum: & de spissa pice quomodo fiat: & quibus
modis resina coquatur. ¶ Cap. xii.

Pix liquida in europa e tæda coquitur naualibus muniendis: multosque ad alios usus. Lignum
eius cõcisum furnis undiq; igni extra circũdato ferro ut primus sudor aquæ mõ fluat in canali
Hoc in syria cedrium uocatur: cui tanta uis est ut in ægypto corpora hoĩum defunctorũ eo p
fusa seruẽtur. Sequẽs liquor crassior iã picem fundit. Hæc rursus in cortinas æreas confecta aceto spissa-
tur: & coagulata brutiæ cognomen accepit: doliis dũtaxat uasisq; cæteris utilis: lentore ab alia pice diffe-
rens. Itẽ colore rutilante: & q pinguior est. E tæda oĩa illa fiunt. E picea resina feruentibus coacta lapidi-
bus in alueis ualidi roboris: aut si aluei non sint struis congerie uelut in carbonis usu. Hæc in uinum ad-
ditur: farinæ modo tusa: nigrior colore. Eadẽ resina si cũ aqua leuius decoquatur: coleturq;: ruffo colore
lentescit: ac stillatitia uocat. Seponunt aũt ĩ id fere uitia resinæ corticisq;. Alia tẽperies ad crapulã. Nãq;
flos crudus resinæ cũ multa hastula tenui breuiq; auulsus conciditur ad cribrũ minuta: deĩde feruẽti aqua
donec coquat perfunditur. Huius expressum pingue præcipua resina fit: atq; rara: nec nisi paucis ĩ locis
subalpinæ italiæ conueniẽs medicis. Resinæ albæ congium in duobus aquæ pluuiæ coquunt. Alii utilius
putant sine aqua coquere lento igne tota die: utriq; uase æris albi. Item terebinthinam in sartagine referuẽ
tes: hanc cæteris præferentes. Proxima ex lentisco.

Terra

Cocta

¶ De zopissa & sapio: & quarum arborum materia in pretio. ¶ Cap. xiii.

Non omittẽdum apud eosdẽ zopissam uocari derasam nauibus maritimis picẽ cum cera nihil
nõ experiente uita: multoq; efficatiorẽ ad oĩa quibus pices resinæq; prosunt uidelicet adiecto
salis callo. Aperitur picea e parte solari non plaga: sed uulnere ablati corticis: cũ plurimũ bipe
dali hiatu: ut a terra cubito cũ minimum absit. Nec corpori ipsi parcitur: ut in cæteris quoniã hastula in
fructu est. Verũ hæc terræ proxima laudat. Altior amaritudinẽ affert. Postea humor oĩs e tota cõfluit ĩ
ulcus. Itẽ tæda. Cum id manare desiit: simili modo ex alia parte aperitur ac deĩde alia. Postea tota arbor
succiditur: & medulla eius uritur. Sic & in syria terebintho detrahunt cortices. Ibi quidẽ & e ramis ac ra-
dicibus cum resina dãnetur ex iis partibus. in macedonia laricẽ masculam urunt: fœminæ radices tãtum
Theopõpus scripsit in apolloniatarũ agro picẽ fossilẽ nõ deteriorẽ macedonica ĩueniri. Pix optima ubiq;
ex apricis aquilonis situ. Ex opacis horridior: uirusq; præferens. Frigida hyeme deterior: ac minus copio
sa & decolor. Quidã arbitrantur in montosis copia præstantiorẽ fieri ac colorationẽ: & dulciorẽ quoque
& gratiorẽ dum resina sit. Decoctã aũt minus picis reddere: quoniã in serum abeat: tenuioresq; esse ipsas
arbores q̃ in planis. Sed has & illas serenitate steriliores. Fructũ quædã proximo anno ab incisu largiun
tur. Aliæ secũdo. Quædã tertio. Expletur aũt plaga resina: nõ cortice: nec cicatrice: quæ in hac arbore nõ
coit. Inter hæc genera propriũ quidã fecere sapium: quoniã ex cognatione earum serit. Qualis dicta est
nucleis. Eiusq; arboris imas partes tædas uocant. cũ sit illa arbor nil aliud q̃ picea feritatis paulum miti-
gatæ satu. Sapium autem materie cæsa regenerataq; fit sicuti docebimus.

¶ De fraxino genera eius quattuor. ¶ Cap. xiiii.

Materiæ enim causa reliquas arbores natura genuit copiosissimãq; fraxinũ. Procera hæc ac te-
res pennata & ipsa folio. Multũq; Homeri præconio & Achillis hasta nobilitata. Materies ẽ
ad plurima utilis. Ea quidẽ quæ sit in ida troadis in tantũ citro similis: ut ementes fallat corti-
ce ablato. Græci duo genera eius fecere. Longam: enodem. Alterã breuem duriorẽ: fusciore mq; laureis

foliis. Bumeliã uocant in macedonia amplissimã lentissimamq;. Alii situ diuisere. Campestrem enim esse crispam montanam: spissã. Folia earũ iumentis mortifera. Cæteris ruminantiũ inocua græci prodidere. In italia nec iumentis nocet. Contra serpentes uero succo expresso ad potum: & iposita ulceribus opifera ac nihil æque reperitur. Tantaq; est uis: ut ne matutinas quidẽ occidentesue umbras quãuis sint longissimæ: serpens arboris eius attingat: adeo ipsam procul fugat. Experta prodimus. Si frõde ea gyro claudatur ignis & serpens: in ignes potius q̃ in fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas priusq̃ hæ ꝑdeant florere fraxinum: nec ante conditas folia dimittere.

De tilia genera duo. Cap. xv.

IN tilia mas & fœmina differunt oĩ modo. Nãq; & materies maris dura rufiorq; ac nodosa: & odoratior. Cortex quoq; crassior: ac detractus inflexibilis. Nec semen fert aut florem ut fœmina quæ crassior arbore: materia candida præcellensq; est. Mirum in hac arbore fructũ a nullo aialium attingi: foliorũ corticisq; succũ dulcem esse. Inter corticẽ & lignum tenues tunicas multiplici membrana: e quibus uincula tiliæ uocantur. Tenuissimũ eorũ philyræ coronarũ lẽniscis celebres antiquorũq; honore. Materies teredinem non sentit proceritate perq̃ modica: uerum utilis.

Corium

De aceris generibus. x. Cap. xvi.

ACer eiusdem fere amplitudinis: operum elegantia ac subtilitate citro secundũ: Plura eius genera. Albũ quod præcipui candoris uocatur gallicũ in transpadana italia transq; alpes nascens. Alterũ genus crispo macularũ discursu: qui cũ excellẽtior fuit: a similitudine caude pauonũ nomen accepit. In istria rhetiaq; præcipuum. E uiliori genere crassiuenium uocat͛. Græci situ discernunt. Cãpestre enim candidũ esse: nec crispum: quod glinon uocant. Montanũ uero crispius duriusq; etiamnum e mascula crispius ad lautiora opera. Tertiũ genus zygiã rubẽtẽ fissili ligno: cortice liuido: & scabro. Hoc alii proprii generis esse malunt. Et latine carpinum appellant.

De brusco mollusco: & staphilodendro: & buxo genera tria. Cap. xvii.

PVlcherrimũ uero est bruscum: multoq; excellẽtius etiãnum molluscum. Tuber utrunq; arboris eius. Sed bruscum itortius crispum. Molluscũ simplicius sparsum. Et si magnitudinẽ mensarũ caperet: haud dubie præferret͛ citro. Nunc intra pugillares lectorũq; silicios aut laminas raro usu spectatur. E brusco fiunt & mensæ nigrescentes. Reperit͛ & in alno tuber tanto deterius quanto ab acere alnus ipsa distat. Aceris mares prius florent. Etiãnum in siccis natæ præferũtur aquaticis: sicut & fraxini. Est & trans alpes arbor simillima aceri albo in materia quæ uocat͛ staphylodendron. Fert siliquas & in iis nucleos sapore nucis auellanæ. In primis uero materies honorata buxo est raro crispãti: nec nisi radice: cætero lenis quies materia silenti: & quadã duricia ac pallore cõmendabilis. In ipsa uero arbore topiario opere. Tria eius genera: gallicũ quod in metas emittitur: amplitudineq; procerior est. Oleastrum in oĩ usu damnatũ fert grauẽ odorẽ. Tertium genus nostratis uocant. Siluestre ut credo mitigatũ satu: diffusius: & densitate parietũ uirens semper ac tonsile. Buxus pyreneis ac cytoro mõtibus plurima: ac berecynthio tractu. Crassissima in corsica florem nõ ferendo. Quæ causa amaritudinis mellis. Semen illius cunctis animantibus inuisum. Hæc in olympo macedoniæ gracilior: sed breuis. Amat frigida: aprica. In igne quoq; duricia quæ ferro nec flamma: nec carbone utilis.

De ulmo genera quattuor. Cap. xviii.

INter has atq; frugiferas materiæ uitiũq; amicitia accipit͛ ulmus. Græci duo eius genera nouere Montosam: quæ sit amplior. Cãpestrem: quæ fruticosa. Italia attineas uocat excelsissimas: & ex iis sicanas illis præfert: quæ nõ sunt riguæ. Alterũ genus gallicas. Tertiũ nostrates: densiore folio: & ab eodẽ pediculo numerosiore. At quartũ siluestre. Inter quas attineæ non ferunt Samara ita uero uocatur ulmi semen. Omnesq; e radicum plantis proueniunt. Reliquæ semine.

De arborum natura per situs. Cap. xix.

NVnc celeberrimis arborũ dictis quædam in uniuersum de cunctis indicãda sunt. Mõtes amãt cædrus: larix: tæda: & cæteræ e quibus resina gignitur. Itẽ aquifolia: buxus: ilex: iuniperus: terebinthus: populus: ornus: cornus: carpinus. Est & in apẽnino frutex qui uocat͛ cotinus ad liniamenta modo cõchylii colore insignis. Montes & ualles diligit abies: robur: castaneæ: tilia: ilex: cornus. Aquosis montibus gaudẽt acer: fraxinus: sorbus: tilia: cerasus. Non temere in mõtibus uisæ sunt prunus punicæ: oleastri: iuglans: morus: sambuci. Descendunt etiam in plana cornus: corylus: quercus: ornus: acer: fraxinus: fagus: carpinus. Subeunt & in montosa ulmus: malus: pynus: laurus: myrtus. Sanguinei frutices ilex: tingendisq; uestibus nascentes genistæ. Gaudet frigidis sorbus: & magis etiam betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore: atq; tenuitate terribilis magistratuum uirgis. Eadem circulis flexibilis: itẽ corbiũ sportis. Bitumen ex ea galliæ excoquunt. In eosdẽ situs comitatur & spina nuptiarũ facibus auspicatissima: quoniã idẽ fecerint pastores qui rapuerũt sabinas: ut auctor est Masurius. Nũc facibus carpinus & corylus familiarissimæ. Aquas odere cupressi: iuglãdes: castaneæ: laburnum. Alpina & hæc arbor: nec uulgo

bor: nec uulgo nota: Dura ac candida materie: cuius florē cubitalē longitudine apes nō attingūt. Odit & quæ appellat̄ Iouis barba in ope topiario tonsilis & in rotunditatem spissa: argento folio. Non nisi in aquosis ꝓueniunt salices: alni: populi: siler. Ligustra tesseris utilissima. Itē uacinia italiæ in aucupiis sata. Galliæ uero et purpurea tingendi cā ad seruoꝝ uestes. Quæcunq; cōia sunt montibus planisq; maiora fiunt: aspectuq; pulchriora. Quæ in cāpestribus meliora materie. Crispiora quæ in montibus exceptis malis pyrisq;.

Diuisio generum. Cap. xx.

Præterea arborum aliis decidunt folia: aliæ sempiterna coma uirent. Quam differentiam necesse est antecedat prior. Sunt enim arborum quædam omnino siluestres: quædam urbaniores: quas his placet nominibus distiguere. Ergo mites quæ fructu aut aliqua dote, umbrarūue officio humanius iuuant: non improbe dicantur urbanæ.

Quibus folia non decidant: & de rhododendro. Cap. xxi.

Harum generi nō decidunt oleæ: lauro: palmæ: myrto: cupresso: pinis: hederæ: rhododendro. Et quis hærba dicatur sabina rhododendron: ut nomine apparet: a græcis uenit. Alii Nerion uocarunt: alii rhododaphnen: sempiternū fronde rosæ similitudine caulibus fruticosum. Iumētis caprisq; & ouibus uenenum est. Idem homini contra serpentium uenena remedio.

Item quibus folia non decidunt: & quibus non omnia folia cadant: & quibus locis nullæ arborum. Cap. xxii.

Siluestrium generis folia non decidunt abieti: larici: pinastro: iunipero: cædro: terebintho: buxo: ilici: aquifolio: suberi: taxo: tamarici. Inter utraq; genera sunt adrachne in græcia: & ubiq; unedo. Reliqua. n. folia decidunt his ꝑterq; in cacuminibus. Non decidunt autem & in fruticum genere quibusdā rubo & calamo. In thurino agro ubi urbs sybaris fuit: ex ipsa urbe prospiciebatur quercus una nunq̄ folia dimittens: nec ante mediā æstatē germinans. Idq; mirum est græcis auctoribus proditū. Apud nos postea sileri. Nam locorum tanta uis est: ut circa memphim ægypti: & in elephantine thebaidis nulli arbori decidant: ne uitibus quidem.

De natura foliorum cadentium: & quibus foliorum uarii colores. Cap. xxiii.

Ceteræ oēs extra prædictas (etenim numerare longū est) folia depdunt. Obseruatūq; non arescere: nisi tenuia & lata & mollia. Quæ uero nō decidant callo crassa & angusta eē. Falsa definitio est nō decidere iis quaꝝ succus pinguior fit. Quis. n. pōt in ilice intelligere? Decidere Timæus mathæmaticus sole scorpionē transeunte syderis ui: ut quodam ueneno aeris putat. Cur ergo non eadem cā aduersum omnes polleat: iure miremur. Cadunt plurimis autūno. Quædam tardius amittunt: atq; in hyemes prorogant moras. Nec interest maturius germinasse: utpote cum quædam primæ germinent: & inter nouissimas nudentur. Vt amygdala: fraxini: sambuci. Morus autem nouissime germinat: & cū primis folia dimittit. Magna & in hoc uis soli. Prius decidunt in siccis macrisq; & uetustæ prius arbori. Multis etiam anteq̄ maturescat fructus. In serotina ficu & hyberna pyro & malo granato ē pomū tantum aspici in matre. Neq; iis aūt quæ semp retinent comas eadē folia durant: sed subnascentibus aliis tunc arescunt uetera. Quod euenit circa solstitium. Maxime folioꝝ unitas in suo cuiq; genere ꝑmanet: præterq̄ populo hederæ crotoni: quam & ricinum diximus uocari.

De populo tria genera: & quorum foliorum figura mutetur. Cap. xxiiii.

Populi tria genera: alba: & nigra: & quæ libyca appellat̄ minima folio ac nigerria: fungisq; enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor: superne candicans: iferiore parte uiridi. Huic nigræque & crotoni folia in iuuēta circinnatæ rotunditatis sunt. Vetustiora in angulos exeunt. E contrario hederæ angulosa rotundant̄. Populorum foliis grandissima lanugo. Euolat candidæ. Tradita folio numerosiore cādida: & ut uilli. Folia granatis & amygdalis rubentia. Mirū in primis id quod ulmo: tiliæq;: & oleæ: populo albæ: & salici euenit. Circūaguntur enim folia earum post solstitium. Nec alio argumento certius intelligitur sydus confectum.

Iuli

Quæ folia uersent̄ oībus annis: quæ folioꝝ ex eius palmis cura & usus: & folioꝝ mirabilia. Cap. xxv.

Est & publica oīum folioꝝ differentia. In ipsis nāq; pars iferior a terra hærbido uiret colore. Ab eadē læuiora. Neruos callūq; & articulos in supiore habent parte. Incisuras uero subter: ut manus humana. Oleæ superne candidiora: & minus læuia. Item hederæ. Sed oīum folia quotidie ad solem ositant: interiores partes tepefieri uolentia. Superior pars oīum lanuginem quātulācunq; hēt: quæ in aliis gentium lana est. In oriente funes ualidos e palmæ foliis fieri dictū est: eosq; in humore utiliores esse. Et apud nos ueræ palmæ e matre integræ decerpunt̄. Meliores enim sunt quæ non diuisæ fuerint. Siccantur sub tecto quaternis diebus. Mox in sole expandūtur. Et noctibus relictæ donec candore inarescant: postea in opera diuiduntur. Latissima folia sunt fico: uiti: platano. Angusta myrto: punicæ: oleæ. Capillata pino: cædro. Aculeata aquifolio & ilicum generi. Nam iunipero spina pro folio est. Carnosa cupresso: tamarici. Crassissima alno. Longa arundini salici. Palmæ etiam duplicia. Circinnata py-

Coici

to. Mucronata malo. Angulosa hædere. Diuisa platano. Insecta pectinũ modo piceæ: abieti. Sinuosa to
to ambitu robori. Spinosa cute rubo. Mordacia sunt quibusdam: ut urticis. Pungentia pino: piceæ: abie
ti: larici: cædro aquifoliis: Pediculo breui oleæ: & ilici. Longo uitibus. Tremulo populis. Et isdẽ solis in-
ter se crepitantia. Iam & in pomo ipso mali quodam in genere parua mediis emicant folia. Interim & ge-
mina. Præterea aliis circa ramos: aliis in cacumine ramorum. Robori & in ipso caudice iam densa ac ra-
ra: semperq; lata rariora. Disposita myrto. Cõcaua buxo. Inordinata pomis. Plura eodem pediculo ex-
euntia malis pyrisq;. Ramulosa ulmo: & cytiso. Quibus adiicit Cato decidua a populo quernaq; aĩali-
bus iubens dari non perarida. Bubus quidem & ficulnea ilignaq; & hederacia. Dantur & ex harũdine ac
lauro. Decidunt sorbo uniuersa. Cæteris paulatim. Et de foliis hactenus.

De ordine naturæ in satis: & de flore arbo℞ & conceptu: & germinatione: & partu: & quo ordine floreant. Cap. xxvi.

ORdo aũt naturæ annuus ita se habet. Primus est cõceptus flare incipiente uento fauonio. Ex in
de fere. vi. idus febru. Hoc enim maritantur uiuescẽtia e terra. Cum etiã equæ ĩ hispania ut dixi
mus. Hic est gẽitalis spiritus mũdi a fouẽdo dictus: ut qdã existimauere. Flat ab occasu æquino
ctiali uer inchoans: cathlitionem rustici uocant gestiente natura semina accipere: eaq; anima inferente oĩ
bus satis. Cõcipiũt uariis diebus: & pro sua quæq; natura. Alia protinus ut aĩalia. Tardius aliqua & diu
tius grauida partus gerũt. Quod germinatio ideo uocatur. Pariunt uero cum florent: flosq; ille ruptis
cõstat utriculis. Sed educatio in pomo est. Hoc & germinatio arborũ. Flos est pleni ueris indiciũ: & ãni
renascentis. Flos gaudium arborum. Tũc se nouas aliasq; q̃ sunt ostendunt. Tũc uariis colo℞ picturis ĩ
certamẽ usq; luxuriant. Sed hoc negatũ plerisq;. Nã nec oẽs florent: sed sunt tristes quædam quæq; nõ
sentiant gaudia anno℞. Nã neq; ilex picea larix pinns ullo flore exhylarant᷑: natalesue pomo℞ recursus
annuos uersicolori nuncio ꝓmittunt. Nec fici atq; caprifici. Protinus. n. fructũ flores gignunt. in ficis mi
rabiles sunt & abortus: qui nunq̃ maturescunt. Nec iuniperi florent. Quidã ea℞ duo genera tradunt. Al
terã florere nec ferre. Quæ uero nõ floreat ferre ꝓtinus baccis subnascẽtibus quæ biẽnio hæreant. Sed id
falsum oibusq; iis dura facies semp. Sic & hoĩum multis fortuna sine flore est. Omnes aũt germinant ẽt
quæ nõ florent. Magna & loco℞ differentia. Quippe cũ ex eodem genere quæ sunt in palustribus priora
germinent: mox cãpestria: nouissima in siluis. Per se aũt tardius pyri siluestres q̃ cætera. Primo fauonio
germinat cornus. Proxĩe laurus. Pauloq; ante æquinoctiũ tilia: acer. Inter primas uero populus: ulmus:
salix: alnus: nuces. Festinat & platanus. Cæteræ uere cõcepto aquifoliũ terebĩthus: paliurus: castanea: glã
des. Serotino aũt germine malus tardissimus suber.. Quibusdam geminat᷑ germinatio: nimia soli uber
tate: aut inuitantis cæli uoluptate: quod magis in hærbis segetum euenit. In arboribus tamen nimia ger-
minatio elassescit. Sunt aliæ naturales quidem quibusdam germinationes: pariterq; uernæ: quæ suis con
stant syderibus: quarum ratio aptius reddet᷑ ab hoc tertio uolumĩe. Hyberna aquilæ exortu. Aestiua ca
nis ortu. Tertia arcturi. Has duas quidem oĩbus arboribus cões putant. Sentiri aũt maxime in fico ui-
te punicis causam afferentes: quoniã in thessalia macedoniaq; plurima tunc ficus exeat. Maxime tamen ĩ
ægypto apparet hæc ratio. Et reliquæ quidem arbores ut primũ cœpere continuant germinationem. Ro
bur & abies & larix intermittunt tripartito: ac terna germina edunt. Ideo & inter squamas corticem spar
gunt. Quod oĩbus arboribus in germinatione euenit: quoniã prægnantiũ rumpit᷑ cortex. Est aũt prima
earum ĩcipiente uere circiter. xv. diebus. iterum germinant transeunte geminos sole. Sic fit ut dum prima
cacumina ĩpellunt᷑ se cutis aperiat geniculato incremento. Tertia est earundẽ ad solstitiũ breuissima: nec
diutius septennis diebus. Clareq; & tunc cernit᷑ excrescentiũ cacuminũ articulatio uitis sola bis parturit
cũ primũ emittit uuã. ite℞ cũ digerit. Eo℞ quæ non florent partus tantũ est & maturitas. Quædam sta
tim in germinatione florent. properãtq; in eo. sed maturescunt tarde ut uites. Serotino quædã germina-
tu florẽt: maturãtq; celeriter: ut morus: quæ nouissima urbana℞ germinat: nec nisi axacto frigore: ob id
dicta sapientissima arbo℞. Sed cum cœperit tm̃ uniuersa germinatio erumpit: ut una nocte peragat etiã
cũ strepitu. Ex iis quæ hyeme aquila exoriẽte (ut diximus) cõcipiunt: floret prima oĩum amygdala men
se ianuario. Martio uero poma matura. Ab ea proxime florẽt armeniaca: dein tuberes: & præcoces. Illæ
peregrinæ: hæ coactæ. Ordine aũt naturæ siluestrium primæ sambucus: cui medulla plurima: & cui nul
la cornus mascula. Vrbana℞ malus: paruoq; post ut simul possit uideri pyrus & cerasus & prunus. Se-
quitur laurus illãq; cupressus. Deinde punica fici. At uites & oleæ florentibus iam iis germinant. Conci-
piunt uergilia℞ exortu. Hoc sydus illarum est. Floret aũt solstitio uitis: & quæ paulo serius incipit olea.
Deflorescunt oia septenis diebus: nõ celerius. Quædã tardius. Sed nulla pluribus bis septẽnis. Oia & in
tra. viii. iulii idus etesiarum præcursu. Nec statim fructus sequitur in aliquibus.

De corno: & quo tpe quæq; ferant: & quæ fructũ non ferant: & quæ infœlices existimãtur & quæ facillime fructum perdunt: & quibus fructus anteq̃ folium nascantur. Cap. xxvii.

COrnus enim circa solstitia reddit primo candidum: postea sanguineum. Ex eo genere fœmina
post autũnum

post autumnum fert baccas acerbas & ingustabiles cūctis animātibus. Ligno quoqꝫ fungosa & inutilis. Cummas e fortissimus sit in tanta differentia ab eodem genere. Et terebinthus messibus reddit semen: & acer: & fraxinus: nuces: & mala: & pyra: præterq̃ hyberna aut præcocia. Autumno glādiferæ. Serius eti amnum uergiliarum occasu. Aesculus tantum autūno. Incipiente aūt hyeme quædam genera mali pyriqꝫ & suber. Abies flores croci colore circa solstitium. Semen uero reddit post uergiliarum occasum. Pinus aūt & picea præueniunt germinatione. xv. fere diebus. Semen uero post uergilias & ipsæ reddūt. Cedri & iuniperus & ilex annuæ fere habentur: nouusqꝫ fructus in iis cum autūno pendet. In maxima tamē admiratione pinus est. Habet fructum maturescentē. Habet proximo āno ad maturitatem uenturum: ac deinde tertio. Nec ulla arbor auidius se promittit. Quo mēse ex ea nux decerpitur: eodem maturescit alia: Et sic dispensatur: ut nullo non mense maturescant. Quæ se ī arbore ipsa diuisere uocantur zamiæ: læduntqꝫ cæteras: nisi detrahantur. Fructum arboꝝ solæ nullum ferunt: hoc est ne semen quidē tamarix Scopis tantum nascens: populus alnus: hulmus: atinia: alaternus: cui folia iter ilicem & oliuā. Infœlices aūt existimātur dānatæqꝫ religione quæ neqꝫ serunt unq̃: neqꝫ fructum ferunt. Cremutius auctor ē nunq̃ uirere arborem: ex qua Phyllis se suspenderit. Quæ gūmi gignūt post germinationē apiuntur. Gūmi uero non nisi fructu detracto spissatur. Nouellæ arbores carent fructu q̃diu crescunt. Perdūt aūt facillime ante maturitatem palma: ficus: amygdala: malus pyrus. Item punica quæ etiam roribus nimiis & pruinis florem amittit. Qua de causa inflectunt ramos eius: ne subrecti humorē infestū excipiāt: atqꝫ cōtineant. Pyrus & amygdala etiam si non pluat: sed fiat austrinū cælum atqꝫ nubilū: amittunt florem & primos fructus si cum defloruere tales dies fuerint. Ocissime aūt salix amittit semen anteq̃ omnino maturitatem sentiat. Ob id dicta ab Homero frugiperda. Secutaqꝫ ætas scelere suo interpretata est hanc sententiam. Quando semen salicis mulieri sterilitatis medicamentum esse cōstat. Sed hoc quoqꝫ prouidens natura facile nascēti & depacto surculo incuriosius semen dedit. Vna tantum proditur ad maturitatē proferre solita ī creta insula ipso descensu Ioui speluncæ toruum ligneumqꝫ magnitudine ciceris. Fiunt uero quædam & loci uitio infructuosa: ut ī paro sylua cædua quæ nihil fert uaceda: quæ nil fert. Persicæ arboras in rhodo florēt tm̄. Fit hæc differentia & ex sexu. In iis eē mares quæ nō ferunt. Aliqui hoc pmutātes mares eē quæ ferant tradunt. Facit & densitas sterilitatem. Gignētiū autē quædam ex lateribus ramorū & cacuminibus ferunt: ut pyrus punica: ficus. myrtus. Cætero eadē natura quæ frugibus. Naqꝫ & in eis spica in cacumen nascit. Legumina in lateribus. Palma sola ut dictū est ī spatulis habet fructū racemis ꝓpendētem. Reliquis sub folio pomū: ut Protegatur excepta fico: cui folium maximū umbrosissimūqꝫ Et ideo supra id pomum ei demū serius folium nascitur q̃ pomum. Insigne proditur in quodam genere ciliciꝫ cypriæ helladis ficos sub folio: grossos uero supra folium nasci. Ficus & præcoces habet: quas athenis prodromos uocāt. In laconico genere maximæ sunt.

Spatis

De biferis & triferis & quæ celerrime senescant: & de ætatibus earum. Cap. xxviii.

SVnt & biferæ in eisdem. In cea isula caprifici triferæ sunt. Prīo fœtu sequēs euocat: sequenti tertius. Hoc fici caprificant. Et caprifici aūt ab aduersis foliis nascūtur. Biferæ & in malis ac pyris quædā sicut & præcoces. Malus siluestris bifera. Sequēs eius fructus post arcturū ī apricis maxime. Vites quidē & triferæ sunt: quas ob id insanas uocant: quoniā in iis alia maturescūt: alia turgescūt: alia florent. M. Varro auctor est uitē fuisse smyrnæ apud matreā triferam: & malū in agro consentino. Hoc aūt euenit perpetuo in frauenesi africæ agro de quo plura alias: ea est soli fertilitas. Trifera est & cupressus. Naqꝫ baccæ eius colligunt mense ianuario: & maio: & septēbri: ternasqꝫ earum gerunt magnitudines. Est uero & in ipsis arboribus etiam honustis peculiaris differētia. Summa sui parte fertilior est arbustus. Quercus inferiore: iuglandes: fici: mariscæ. Oēs quo magis senescūt: eo maturius ferunt: & ī apricis locis nec pingui terra. Siluestriora oīa tardiora. Quædā ex iis oīno nō matur. scunt. Itē quæ subarantur: aut quæ ablaqueant: celeriora neglectis hæc & fertiliora. Est etiānum ætatis differentia. Amygdala enim & pyrus in senecta fertilissimæ: ut glandiferæ: & quoddā genus ficorum. Cætera eius in iuuēta tardiusqꝫ maturantes: quod notatur in uitib9 maxīe. Vetustioribus enim uinū melius: nouellis copiosius. Celerrime uero senescit: & in senecta deteriorē fructum gignit malus. Naqꝫ & minora poma proueniunt & uermiculis obnoxia. Quin & in ipsa arbore nascūtur. Ficus sola ex oīum arboꝝ fœtu maturitatis causa medicat. Iā quidē ex portētis: quoniā maiora sunt præcocia præposteris. Oīa aūt celerius senescūt præfœcūda. Quin & ꝓtinus moriūtur aliqua cælo fœcūditatē oēm eblādito: quod maxime uitib9 euenit.

Tacapensi

De moro. Cap. xxix.

COontra morus tardissime senescit fructibus minime laborans. Tarde & ea quorum crispa materies: ut acer: palma: populus. Et subarata ocius senescunt.

De siluestribus. Cap. xxx.

SIluestria aūt tardissime. Atqꝫ ī totum oīs cura fertilitatē adiicit: fertilitas senectā. ideoqꝫ & præflorent talia & prægerminant: atqꝫ in totum præcocia fiunt. Quoniam omnis infirmitas cælo

magis accidit. Multæ uero plura gignunt ut diximus in glandiferis. inter quæ laurus uuas suas maximeq; sterilis quæ nõ gignit aliud: obq; id a quibusdam mas existimatur. Ferunt & auellanæ iulos cõpactili cal lo ad nihil utiles.

De buxo & faba græca siue loto. Cap. xxxi.

PLurima uero buxus. Nã & semen suũ & granũ quod cartegon uocant: & a septẽtrione uiscũ: a meridie hyphear: e queis plura mox paulo. Interdũq; pariter res quaternas habent. Arborũ quædam simplices: quibus a radice caudex unus & rami frequens: ut oliuæ: fico: uiti. Quædã fruticosi generis: ut paliurus: myrtus. Item nux auellana. Quinimo melior est & copiosior fructu ĩ plu res dispersa ramos. In quibusdam oĩno nullus: ut in suo genere buxo: loto transmarinæ. Quædã bifurcæ atq; etiã in quinas partes diffusæ. Quædam indiuiduæ: nec ramosæ: ut sambuci. quædã indiuiduæ ramo sæ: ut piceæ. Quibusdã ramorũ ordo: sicut piceæ: abieti. Aliis incõditus: ut robori malo: pyro. Et abieti q̃ dem subrecta diuisura: ramiq; in cælum tendentes: non in latera proni. Mirum cacuminibus eorũ decisis moritur: totis uero detruncatis durat. Et si infra q̃ rami fuere præcidatur: quod superest uiuit. Si uero ca cumen tantum auferant: tota moritur. Alia ab radice brachiata: ut ulmus. Alia in cacumine ramosa: ut pinus: lotos siue faba græca: quam romæ a suauitate fructus siluestris quidem: sed cerasorũ pene natura loton appellant. Præcipueq; domibus expetitur ramorũ petulancia: breui caudice: latissima expatiantiũ umbra: & in uicinas domos sæpe transilientiũ. Nulli oppacitas breuior: nec aufert solẽ hyeme decidenti bus foliis. Nulli cortex iucundior: aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores ualidioresq; aut plures: ut dixisse totidẽ arbores liceat. Cortice pelles tingunt: radice lanas. Malis proprium genus. Fera rum enim rostra reddunt: adherentibus uni maximo minoribus. Ramorum aliqui cæci qui non germi nant. Quod natura fit si non eualuere: aut pœna cum amputatos cicatrix hebetauit. quæ diuiduis in ra mo natura est: hæc uiti in oculo: harundini in geniculo. Omniũ terræ proxima crassiora. In longitudinẽ excrescunt abies: larix: palma: cupressus: & ulmus: si qua unistirpia. Ramosorũ cerasus etiã in. xl. cubito rum trabes æquali per totum duum cubitorum crassitudine reperitur.

De ramis & cortice & radicibus arborũ. Cap. xxxii.

QVædam statim in ramos spargũtur ut mali. Cortex aliis tenuis: ut lauro: tiliæ. Alias crassus ut robori. Aliis læuis: ut malo fico. Idem scaber robori: palmæ. Oĩbus in senecta rugosior. Qui busdam rumpitur sponte: ut uiti. quibusdam etiã cadit: ut malo: unedoni. Carnosus suberi: po pulo. Mẽbranaceus ut uiti: harũdini. Libris similis ceraso. Multiplex tunicis: ut uitibus: tiliæ abieti. Qui busdam simplex: ut fico: harundini. Magna & radicũ differentia. Copiosæ fico: robori: platano. Breues & angustæ malo. Singulares abieti: larici. Singulis enim innitunt̃: q̃q̃ minimis in altera dispersis. Cras siores lauro & inæquales. Itẽ oleæ: cui & ramosæ. At arbori carnosæ. Robora suas in profundũ agunt. Si Virgilio quidem credimus æsculus quantã corpore eminet: tantũ radice descẽdit. Oleæ malisq; & cu pressis per summa cespitũ. Aliis recto meatu: ut lauro: oleæ. Aliis flexuoso: ut fico. Minutis hæc capilla mentis hirsuta: ut abies: multæq; siluestrium. E quibus mõtani prætenuia fila decerpẽtes spectabiles lage nas & alia uasa nectũt. Quidã non alti⁹ descẽdere radices: q̃ solis calor tepefaciat. Idq; natura loci tenuio res siue crassiores dixere: quod falsum arbitror. Apud auctores certe inuenit̃ abietis plantã cũ transferre tur: octo cubitorũ in altitudine: nec totã refossam: sed abruptã. Maxima spatio atq; plenitudine & cædri est. Ab ea platani: roboris: & glandiferarũ. Quarundã radix uiuacior superficie: ut lauri. Itaq; cum trun co inaruit recisa: etiã lætius fruticat. quidã breuitate radicũ celerius seuescere arbores putant. Quod coar guunt fici: quarũ radices longissimæ: & senectus ocissima. Falsum arbitror & quod aliqui prodidere radi ces arborum uetustate minui. Visa etenim est annosa quercus euersa ui tẽpestatis: & iugerũ soli amplexa Prostratas restitui plerunq;: & quadã terræ cicatrice reuiuiscere: uulgare est. Et familiarissimũ hoc plata nis. quæ plurimũ uentorũ concipiunt pp densitatẽ ramorum. quibus amputatis leuatæ onere in sua scro be reponunt̃. Factumq; iam est hoc & in iuglandibus oleisq; ac multis aliis.

De prodigiosis arboribus: & quibus modis sponte nascuntur: & q̃ non omnia ubiq; nascãtur: & quæ non alibi nascantur arbores. Cap. xxxiii.

EST in exẽplis & sine tempestate ullaue causa alia q̃ prodigii cecidisse multas: ac sua sponte resur rexisse. Factũ hoc populi ro. quiritibus ostentũ cimbricis bellis nuceriæ in luco Iunonis ulmo postq̃ etiã cacumen amputatũ erat: qm̃ in aram ipsam ꝓcũbebat: restituta sponte: ita ut proti nus floreret. A quo deinde tpe maiestatis populi ro. resurrexit: quæ ante uastata cladibus fuerat. Memo ratur hoc idẽ factũ & in philippis salice ꝓcidua atq; detruncata. Et stagiis in musæo populo alba. Oĩa fausti hominis. Sed maxĩe mirũ antãdri platanus etiã circũdolatis lateribus restibilis spõte facta: uitaq; reddita. Longitudine. xv. cubitorum: crassitudine quattuor ulnarum. Arbores quas naturæ debeamus tribus modis nascuntur. Sponte: aut semine: aut ab radice. Cura numerosior existit: de qua suo dicemus uolumine. Nunc enim totus sermo de natura est multis modis mirisq; memorabili. Namq; non omnia in oĩbus locis nasci docuimus: nec translata uiuere. Hocq; alias fastidio: alias cõtumacia: sæpius inbecil litate eorum

litate eorum quæ transferuntur euenit cælo inuidente: alias solo repugnante. Fastidio balsamũ alibi nasci
natura q̃ in syria noluit fere. Necnõ & palmam nasci ubiq;: aut natam parere: uel cũ promisit etiam ostẽ
ditq; ea educare: quæ tanq̃ inuita peperit. Non habet uires frutex cĩnami in syriæ uicina perueniendi. Nõ
ferunt amomi nardiq; deliciæ ne in arabia quidem ex india naue pegrinari. Tentauit enim Seleucus rex.
Illud maxime mirũ ipsas arbores plerumq; exorari ut uiuant atq; trãsmigrent. Aliquãdo & a solo impe
trari ut alienas alat: aduenasq; nutriat: cælum nullo mõ quit flecti. Viuit ĩ italia piperis arbor. Casiæ ue
ro etiam in septentrionali plaga. Vixit & in lydia thuris. Sed unde sorbentes succum oẽm ex iis soles co-
quentesq; lachrymam: Illud ꝓxime mirum mutari naturam in iisdem locis: atq; ĩprouiso ualere. Cædrũ
æstuosis partibus dederat: & in lyciis frigidisq; mõtibus nascit̃. Frigus inimicũ lauro fecerat: sed in olym
po copiosior nulla est. Circa bosphorum cĩmerim ĩ pãticapeo urbe omni mõ laborauit Mithridates rex
& cæteri incolæ: Sacrorum certe cã laurum myrtũq; habere: & nõ contigit: cum habundent arbores ibi
punicæ ficiq;. Iam mali & pyri laudatissime. Frigidas natura eodem tractu non genuit arbores: pinũ. abi
etẽ: piceam. Et quid attinet ad pontũ abire? Iuxta romam ipsam castaneæ cerasiq; ægre proueniunt: Per-
sica in tusculano. Necnon nuces græcæ cum tedio inseruntur. Teracina siluis scatet earum.

¶ De cupresso & ꝙ ex terra noua aliqua sæpe nascãtur quæ in ea ante nõ fuerunt. ¶ Cap. xxxiiii.

Cupressus aduena & difficillime nascentiũ fuit: ut de qua uerbosius sæpiusq; q̃ de omnibus aliis
prodiderit Cato. Natu morosa: fructu superuacua: baccis torua: folio amara: odore uiolentia
ac ne umbra quidem gratiosa: materie rara: ut pene fruticosi generis. Diti sacra: & ideo funebri
signo ad domos posita. Fœmina sterilis diu. Metæ demum aspectu non repudiata distinguendis tantũ
pinorũ ordinibus. Nunc uero tonsilis facta in densitate parietum: coercitaq; gracilitate perpetuo tenera.
Trahiturq; etiam in picturas ope historiali uenatus classesue & imagines reꝝ tenui folio breuiq; & uiren
te superuestiẽs. Duo genera earum. Meta in fastigium conuoluta: quæ & fœmina appellatur. Mas spar
git extra se ramos: deputaturq; & accipit uitẽ. Vtraq; aũt ĩmittitur in perticas asseresue amputationera
morũ qui. xiii. ann. denariis singulis ueneunt. Quæstuosissima in satus rõne silua. Vulgoq; dotẽ filiarum
antiqui plãtaria appellabãt. Huic patria insula creta: q̃q̃ Cato tarentinã eã appellat. Credo ꝙ primũ eo
uenerit. Et in enaria succisa regerminat. Sed in creta quocũq; loco terrã mouerit q̃spiã nisi serat̃ alia: hæc
gignit̃: ꝓtinusq; emigrat. Illa uero etiã nõ appellato solo ac spõte: maxieq; in idæis mõtib9 & quos albos
uocant: summisq; iugis: ubi niues nunq̃ absunt plurima. Quod miremur alibi nõ nisi in tepore ꝓueniẽs:
& nutricẽ magnopere fastidiẽs. Nec terræ tantũ natura circa has refert: aut perpetua cæli: uerũ & quædã
tẽporaria uis hymbriũ. Aliquæ plerunq; semina afferunt: & certo fluunt genere. Aliquæ etiã incognito.
quod accidit cyrenaicæ regioni: cũ primum ibi lasserpitiũ natum est ut in hærbaꝝ natura dicemus. Na-
ta est & silua urbi rei proxĩa hymbre pyceo crassoq; circiter urbis romæ anno quadrigẽtesimo tricesimo.

¶ De hedera. ¶ Cap. xxxv.

Hedera iam dicit̃ in asia nasci. Negauerat Theophrastus: nec in india nisi in mõte mero. Quin
& Harpalũ oĩ mõ laborasse ut sereret eã in medis frustra. Alexandrũ uero ob raritatẽ ita co-
ronato exercitu uictorẽ ex india redisse exẽplo liberi patris. Cuius dei & nunc adornant thyr-
sos galeasq; et ac scuta ĩ thraciæ populis in solẽnibus sacris. Inimica arbor satis oĩbus: sepulchraq; ac mu
ros rumpens. Serpentium frigori gratissima: ut miꝝ sit illã in honore ullo habitã. Duo genera eius. Pri-
ma ut reliquaꝝ mas & fœmina. Maior tradit̃ mas corpore: & folio duriore ac pinguiore: & flore ad pur
purã accedente. Vtriusq; autem flos similis est rosæ siluestri: nisi ꝙ caret odore. Species hoꝝ generꝝ tres
Est enim candida & nigra hedera: tertiaq; quæ uocatur helix. Etiãnum hæ species diuidunt̃ in alias: quo-
niam est alia fructu tantum candida: alia & folio. Fructumq; candidum ferentium aliis densus acinus &
grandior racemis in orbẽ circũactis: qui uocãtur corymbi. Item silenitium cuius est minor acinus spar-
sior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & semen nigrum: aliis crocatum: Cuius coronis poetæ utũ-
tur foliis minus nigris: quã quidã nysiam: alii bacchicã uocant: maximis inter nigras corymbis. Quidã
apud græcos etiãnum duo genera huius faciunt. A colore acinorum erythranũ & chrysocarpum. Plu-
rimas aũt habet differẽtias helix: q̃m folio maxime distat. Parua sunt & angulosa cõcinioraq;: cũ reliquo
rum genera simplicia sint. Distat & longitudine internodioꝝ: præcipue tamen sterilitate: quoniã fructũ
nõ gignit. quidam hoc ætatis esse non generis existimant: primoq; esse helicẽ putant fieri hederã uetusta
te. Horum error manifestus intelligitur: quoniã helicis plura genera reperiunt̃: sed tria maxime insignia
Hærbacea ac uirens quæ plurima est. Altera candido folio. Tertia uersicolor: quæ thracia uocat̃. Etiam
num hærbaceæ tenuiora folia: in ordinẽ digesta: dẽsioraq;. In alio genere diuersa oĩa. Et ĩ uersicolori alia
tenuioribus foliis ac similiter ordinatis densioribusq;. In altera neglecta oĩa hæc. Maiora quoq; ac mino
ra sunt folia: macularũq; habitu distant. Et in candidis alia sunt candidiora. Adolescit in longitudinẽ ma
xime hærbacea. Arbores aũt necat candida: omnemq; succũ auferendo tanta crassitudine auget̃: ut ipsa
arbor fiat. Signa eius folia maxima atq; latissima mãmas erigẽtis: quæ sunt cæteris inflexæ. Racemi stã-

corymbiæ Theoph.

tes ac subrecti. Et q̃q̃ oĩum generi radicosa brachia. huic tamẽ maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigræ. Sed ꝓprium albæ ꝙ inter media folia emittit brachia utrunq; semper amplectens. Hæc est & in muris quis ambire non possit. Itaq; etiam pluribus locis intercisa uiuit tamen duratq; & totidem initia radicum habet quot brachia. Quibus incolumes & solidas arbores sugit ac strãgulat. Est & in fructu differentia albæ nigræq; hederæ: qm̃ aliis tanta amaritudo acini: ut aues nõ attingant. Est & rigẽs hedera quæ sine adminiculo stat sola oĩum generũ ob id uocata cissos. E diuerso nunq̃ nisi humi repẽs chamæcissos

De hedera quæ uocatur symilax. Ca. xxxvi.

Similis est hederæ e cilicia quidem primum ꝑfecta: sed in græcia frequẽtior: quã uocant smilacẽ densis geniculata caulibus: spinosa: fruticosa ramis: folio hederaceo: paruo: nõ anguloso: a pediculo emittente pãpinos: flore candido: olente lilium. Fert racemos labruscæ modo non hederæ: colore rubro: cõplexa acinis maioribus nucleos undenos minoribus singulos: nigros duros'q: in fausta omnibus sacris & coronis: quoniã sit lugubris: uirgine eius nominis propter amorem iuuenis Croci mutata in hunc fructicem. Id uulgus ignorans plerunq; festa sua polluit hederam existimando. Sicut in poetis aut Libero patre aut Sileno: qui oĩno nescit quibus coronetur. E symilace fiũt codicilli. Propriumq; materiæ est ut ad mota auribus leuem sonum reddat. Hederæ mira proditur natura ad experienda uina. Si uas fiat ex ligno eius: uina transfluere. ac remanere aquam si qua mixta fuerit.

Binos & ternos

De aquaticis calamis & fruticibus. Cap. xxxvii.

Interea qui frigidis gaudent aquaticos frutices dicere cõuenit. Principatum in iis tenebunt harundines belli pacisq; experimentis necessariæ: atq; etiam in deliciis gratæ. Tegulo enim earum domus suas septẽtrionales populi operiunt: durantq; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuissime suspendũt. Carthisq; seruiunt calami ægyptii maxime: cognatione quadam papyri. Probatiores tamẽ gnidii: & qui in asia circa anaeltica lacũ nascunt͛. Nostratibus fungosior subest natura: cartilagine bibula: quæ cauo corpore intus superne tenui marescit ligno. Fissilis præacuta semp acie: geniculata. Cætero gracilitas nodis distincta leui fastigio tenuatur in cacumina. Crassiore peniculo coma: neq; hac superuacua. Aut. n. pro pluma strata cauponaꝝ replet: aut ubi limosiore callo induruit: sicut in belgis cõtusa & itericcta nauiũ cõmissuris ferruminat textus: glutino tenacior: rimisq; explendis fidelior pice. Calamis oriẽtis populi bella cõficiunt. Calamis spicula addunt: irreuocabili hamo noxia. Mortẽ accelerant pinna addita calamis. Fitq; & ex ipso tælum aliud fracto i uulneribus. His armis solẽ ipsum obũbrant. Propter hoc maxĩe serenos dies optant. Odere uẽtos & hymbres: qui inter illos pacem esse cogũt Ac si quis æthiopas: ægyptum: arabas: indos: scythas: bactras: sarmataꝝ tot gẽtes & orientis oĩaq; parthoꝝ regna diligẽtius cõputet: æqua ferme pars hoĩum in toto mũdo calamis supata degit. Præcipuus hic usus in creta bellatores suos præcipitauit. Sed in hoc quoq; ut in cæteris rebus uicit italia. Quoniam nullus sagittis aptior calamus q̃ in rheno bononiẽsi amne: cui plurima inest medulla. pondusq; uolucre. Contra flatus quoq; peruicax libra. Quippe nõ eadẽ gratia belgicis. Hæc & creticis cõmendatiorib⁹: q̃q̃ præferant͛ indi: quoꝝ alia quibusdã uidet͛ natura: quãdo & hastarum uicẽ præbent additis cuspidibus. Harundini quidẽ indicæ arborea amplitudo: qualẽ uulgo in tẽplis uidemus. Differre mares ac fœminas in his quoq; indi tradunt. Spissius mari corpus: fœminæ capacius. Nauigiorum ẽt uicẽ præstant (si credimus) singula internodia. Circa acesinẽ amnẽ maxime nascunt͛. Harundo oĩs ex una stirpe numerosa. Atq; etiam recisa fœcundius resurgit. Radicis natura uiuax: geniculata & ipsa. Folia ĩdicis tantũ breuia. Oĩbus uero a nodo orsa cõplexu tenues per ambitũ inducunt tunicas: atq; a medio internodio cũ plurimum desinunt uestire: procũbuntq;. Latera harundini calamoq; in rotunditatẽ bina super nodos alterno semper inguine: ut alterũ ad dextrã fiat: alterum superiore geniculo super leua per uices. Inde exeunt aliquãdo rami qui sũt calami tenues. Plura aũt genera. Alia spissior densiorq; geniculis breuibus: internodiis. Alia rarior maioribus: tenuior & ipsa. Calamus uero alius totus concauus: quẽ syringiã uocant: utilissimus fistulis: quoniã nihil est ei chartilaginis atq; carnis. Orchomenius est continuo foramine peruius: quẽ auleticon uocant. Hic tibiis utilior: fistulis ille. Est alius crassiore ligno & tenui foramine. Hũc totum fungosa replet medula. Alius breuior: alius procerior: exilior: crassiorq;. Fruticosissimus qui uocatur donax non nisi in aquaticis natus: quoniã & hæc differentia est multũ prælata harundine quæ i siccis ꝑueniat. Suum genus sagitario calamo ut diximus. Sed cretico longissimis internodiis obsequiũq; quo libeat flecti calefacto. Differẽtias faciunt & folia non multitudine: uerũ robore & colore. Valida laconis: & ab una parte densiora: quales in totum circa stagna gigni putant. Dissimiles amnicis: longisque uestiri foliis: spatiosius a nodo scandente complexu. Est & obliqua harundo non in excelsitatem nascẽs: sed iuxta terram fruticis modo se spargens: suauissima in teneritate animalibus. Vocatur a quibusdam elegia. Est & in italia nascens adarca nomine palustris ex cortice tantum Sub ipsa coma: utilissima dentibus: quoniã uis eadem est quæ sinapi. De orchomenii lacus harundinetis accuratius dici cogit admiratio antiqua. Characian uocabant crassiorem firmioremq;. Plociam uero subtiliorẽ. Hanc in insulis fluitãtibus natare:

Bellicis hoc est

Varia

tibus natare:illā in ripis expatiantis lacus. Tertia harūdo eſt tibialis calami:quē auleticon uocāt. Nono hic anno naſcebat. Nam & lacus incremēta hoc tpis ſpatio ſeruabat. Prodigioſus ſi quādo amplitudinē bienio extendiſſet:quod notatū apud cheroniā infauſto athenienſium prœlio. Et apud lebadia ſæpe notatur influente cephiſo. Cū igit. anno permāſerit inundatio ꝓficiunt in aucupatoriā quoq; amplitudinē. Vocant zeugitæ. Cōtra bōbyciæ maturius reciproco graciles. fœminaꝝ latiore folio atq; cādidiore: modica lanugine: aut oīno nulla: ſpadonū noīe inſignibus. Hinc erant armamēta ad incluſos cantus & non ſilendo reliquo curæ miraculo: ut uenia ſit argento iam potius cani. Cædi ſolebant tēpeſtiue uſq; ad Antigenē tibicinē cum adhuc ſimplici muſica uterent ſub arcturo. Sic præparatæ aliquot poſt annos utiles eſſe incipiebāt. Tunc quoq; multa domandæ exercitatione: & canare tibiæ ipſæ edocēdæ. cōprimētibus ſe ligulis: quod erat illis theatroꝝ moribus utilius. Poſtq̄ uarietas acceſſit & cantus quoq; luxuriātes: cædi ante ſolſtitia cœptæ: & fieri utiles in trimatu apertioribus eaꝝ ungulis ad flectendos ſonos. Quæ ide ſūt & hodie. Sed tunc ex ſua quanq; tantū harundine cōgruere perſuaſum erat: & ea quæ radicē anteceſſerat: leuæ tibiæ conuenire: quæ cacumē dexteræ. Immenſum quantū iis prælatis quas ipſe cephiſus abluiſſet. Nunc ſacrificæ tuſcorum e buxo. Ludicræ uero loto oſſibuſq; aſininis & argento fiunt. Aucupatoria harundo a panhormo laudatiſſima. Piſcatoria abaritana ex africa. Harundis italiæ uſus ad uineas maxime Cato ſeri eam iubet in humidis agris bipalio ſubacto prius ſolo: oculis diſpoſitis iteruallo ternorum pedum. Simul & corrudam unde aſparagi fiant: concordari amicitiam.

Et canore tibiæ ipſo educandæ Ligulis

Concorda re enim Vitilibus

De ſalice genera eius octo: & quæ præter ſalicē ſint utilia ligaturis & de rubis. Cap. xxxviii.

SAlicis uero qua nulla aquaticaꝝ utilior. Licet populi uitibus placeant: & cecubum ducant. Licet alni ſæpes muniant: contraq; erūpentium ammū impetus riparum muro ī tutelis ruris excubent: in aqua ſatæ: cæſæq; denſius ī numero hærede proſint. Salicis ſtatim plura genera. Nā quædam & in proceritatē magnam emittunt iugis uineaꝝ perticas. Pariuntq; balteo cortice uincula. Et aliæ uirgas ſequacis adiuncturas lentitiæ. Aliæ prætenues uiminibus texendis ſpectabili ſubtilitate. Rurſus aliæ firmiores corbibus ac plurimæ agricolarum ſupellectili: candidiores ablato cortice: leuique tractatu mollioribus uaſis: q̄ ut e corio fiant: atq; etiam ſupinarum in delicias cathedrarum aptiſſima. Decidua ſalici fertilitas: denſiorq; tonſura ex breui pugno uerius q̄ ramo: non ut remur in nouiſſimis curanda arbore. Nullius quippe tutior eſt redditus minoriſue īpendii aut tempeſtatum ſecurior. Tertium locum ei in æſtimatione ruris. Cato attribuit prioremq; q̄ oliuetis: q̄q; frumento: aut pratis: nec quia deſint alia uincula. Siquidem & geniſtæ: ithaceæ: & populi: & ulmi: & ſanguinei frutices: & betulæ: & harūdo fiſſa: & harundinum folia: ut in liguria & uitis ipſa: reciſiſq; aculeis rubi alligant: & intorta corylus. Mirumq; contuſo ligno alicui: maiores ad uincula eſſe uites. Salici autem præcipua dos. Finditur enim græca rubens: candidiorq; amerina: ſed paulu fragilior. Ideoq; ſolido ligat nexu. In aſia tria genera obſeruant. Nigram utiliorē uiminibus. Candidam agricolarum uſibus. Tertiam quæ breuiſſima eſt helicem uocant. Apud nos quoq; multi totidem nomina imponunt. Vimineam uocāt eandem purpuream. Alteram nitelinnam a colore: quæ ſit tenuior. Tertiam gallicam: quæ tenuiſſima. Nec in fruticum nec in ueprium cauliumue neq; in hærbarum: aut alio ullo q̄ ſuo genere numerent iure ſcirpi fragiles paluſtreſq; ad tegulum tegeteſq;. E quibus detracto corticæ cādelæ luminibus & funeribus ſeruiūt. Firmior quibuſdā in locis earū rigor. Namq; iis uelificant nō in pado tantum nautici: uerum & in mari piſcator africus præpoſtero more uela intra malos ſuſpendens. Et mapalia ſua mauri tegunt. Proximeq; æſtimanti hoc uideantur eſſe quod interiore mūdi parte pari ſunt papyri uſui: ſed fruticoſi generis ſunt. Inter aquaticas arbores ſunt & rubi atq; ſabuci fungoſi generis: aliter tamen q̄ ferulæ. Quippe plus ligni ac ſucci utique ſambuco. Ex qua magis canoram buccinam tubamq; credit paſtor ibi cæſæ ubi gallorum cantum frutex ille non exaudiat. Rubi mora ferunt & alio genere ſimilitudinem roſæ: qui uocatur cynoſbatos. Tertiū genus idæum uocant græci a loco: tenuior eſt q̄ cætera minoribuſq; ſpinis: & minus adūcis. Flos eius cōtra lippitudinem illinitur ex melle: & ignem ſacrum. Contra ſtomachi quoq; uitia bibitur ex aqua. Sambuci acinos habent nigros atq; paruos: humoris lenti inficiendo maxime capillo: qui & ipſi aqua decocti manduntur.

Vitellinā

In iſeriore Nili parte pte papyri ſunt uſu, Tenerior

De ſuccis arborum & natura materiaꝝ: & de cædendis arboribus. Cap. xxxix.

HVmor & cortici arboꝝ eſt: qui ſanguis earum intelligi debet: non idem omnibus. Ficis lacteꝰ Huic ad caſeos figurandos coaguli uis. Ceraſis gummoſus. Vlmis ſaliuoſus. Lentus ac pinguis malis. Vitibus ac pyris aquoſus. Viuatiora quibus lentior. Atq; in totum corpore arborum: ut reliquorum animalium: cutis: ſanguis: caro: nerui: uenæ: oſſa: medullæ. Pro cute cortex mirum in moro medicis ſuccum quærentibus fere hora diei ſecunda lapide inciſus manat altius fractus ſiccus uidetur. Proximi pleriſq; adipes. Ii uocantur a colore alburnum. Mollis ac peſſima pars ligni etiam ī robore facile putreſcens: teredini obnoxia. Quare ſemper amputabitur. Subeſt huic caro: cui oſſa: ideſt materiæ optimum. Alternant fructus quibus ſiccius lignum: ut olea: magiſquā quibus carnoſum: ut cera-

ſus. Nec omnibus adipes carneſue largæ: ſicuti nec aĩalium accerrimis. Neutrum habent buxus: cornus: olea. Nec medullam: : minimumq; etiam ſanguinis. Sicuti oſſa non habent ſorba : carnem ſambuci: & plurimam ambæ medullam. Nec arundines maiore ex parte . In quarundam arborum carnibus pulpæ ueneq; ſunt. Diſcrimen earum facile. Venæ latiores candidioreſq;. Pulpæ fiſſilibus inſunt. Ideo fit ut aure ad caput trabis quãlibet prælonge admota ictus ab altero capite uel grauis ſentiatur: penetrãte rectis meatib9 ſono. Vnde dephendit̃ an torta ſit materies: modiſq; conciſa. Quibuſdã ſunt tubera: ſicut ſunt in carne glandia: in iis nec uena nec pulpa: quodam callo carnis in ſe conuoluto. Hoc precioſiſſimum in citro & acere. Cætera menſarum genera fiſſis arboribus circinantur in pulpam. Alioquin fragilis eſſet uena in orbem arboris cæſa. Fagis pectines tranſuerſi in pulpa apud antiquos. Inde & uaſis honos. Manius Curius iurauit ſe ex præda nihil attigiſſe: præter guttum faginum: quo ſacrificaret. Lignum in longitudinem ita fluctuat ut quæ pars fuit ab radice ualidius ſidat. Quibuſdam pulpa ſine uenis mero ſtamine & tenui conſtat.. Hæcq; maxime fiſſilia. Alia frangi celeriora q̃ findi quibus pulpa nõ eſt: ut oleæ: uites. At e contrario totum a carne corpus fico . Tota oſſea eſt ilex: cornus: robur: cytiſus: morus : hebenos: lotos: & quæ ſine medulla eſſe diximus. Cæteris nigricans color. Fulua cornus in uenabulis nitet incisuris nodata propter decorem. Cædrus & larix & iuniperus rubent.

De teredinibus larice. Cap. xl.

Luſſon

LArix fœmina habet: quã græci uocant ægida mellei coloris. Inuentũ eſt pictoꝶ tabellis imortale: nulliſq; fiſſile rimis Hoc lignũ proximũ medullæ eſt. In abiete leucon græci uocauere. cædrus quoq; duriſſima: quæ medullæ proxia ut in corpore oſſa deraſo mõ limo. Et ſambuci interiora mire firma tradunt̃. Nãq; qui uenabula ex ea faciũt præferunt oĩbus. Conſtat. n. ex cute & oſſib9 Cædi tempeſtiuũ quæ decorticent̃. Vt teretes ad tẽpla cæteraq; uſus rotundi cũ germinant: alias cortice inextricabili & carie ſubnaſcente ei materiaq; nigreſcẽte. Tigna & quibus aufert ſecuris corticem a bruma ad fauonium: aut ſi præuenire cogamur arcturi occaſu: & ante eum fidiculæ. Nouiſſima rõne ſolſtitio. Dies ſyderum hoꝶ reddent̃ ſuo loco. Vulgo ſatis putant obſeruare: ne quæ dedolandæ arbores ſternantur ante editos ſuos fructus. Robur uere cæſum teredinem ſentit. Bruma aũt neq; uitiatur: neq; finditur alias obnoxium etiã ut torqueat ſeſe: findatq; quod ĩ ſubere tẽpeſtiue quoq; cæſo euenit. Infinitum refert lunaris ratio. nec niſi ad uiceſima in triceſimã cædi nolunt. Inter oẽs conuenit uliliſſime in coitu eius ſterni: quem diem alii interlunium: alii ſilentis lunæ appellant. Sic certe Tiberius Cæſar concremato ponte naumachiario larices ad reſtituendũ cædi ex retia præfiniuit. Quidã dicunt ut in coitu & ſub terra ſit luna. Quod fieri non poteſt niſi noctu. At ſi cõpetant coitus in nouiſſimũ diem brumæ: illa æterna ſit materies: proxime cum ſupradictis ſyderibus. Quidam & canis ortũ addunt : & ſic cæſas materies in forũ auguſtũ. Nec nouellæ aũt ad materiem nec ueteres utiliſſimæ. Circũciſas quoq; ad medullã alii nõ inutiliter relinquunt: ut oĩs humor ſtantibus defluat. Mirum apud antiquos p̃io punico bello claſſem Duilli ĩperatoris ab arbore exciſa ſexageſimo die nauigaſſe. Contra uero Hieronem regẽ ducentas. xx. naues effectas diebus. xlv. tradit. L. Piſo. Secundo quoq; punico bello Scipionis claſſis xl. die a ſecuri nauigauit. Tantum tẽpeſtiuitas etiam in rapida celeritate pollet . Cato hominũ ſummus in omni uſu de materiis hæc adiicit. Prælum e ſapino atra potiſſimum facito. Vlmeam: pineã: nuceã : hanc atq; aliã materiẽ omnem cum offodies: luna decreſcente eximito poſt meridiẽ ſine uẽto auſtro. Tunc erit tempeſtiua: cũ ſemen ſuum matuꝶ erit. Caueto ne per rorem trahas: aut doles. Idemq; mox. Niſi intermeſtri luna atq; dimidiata ne tangas materiem. Tunc ne offodias aut præcidas abs terra. Diebus quattuor proximis quibus luna plena fuerit optime eximitur. Omnino caueto nigram materiam ne doles: ne cædas ne ue tangas niſi ſiccam: ne ue gelidam: ne ue rorulentam. Tiberius idem & in capitolio condendo ſeruauit interlunia. M. Varro aduerſus defluuia præcepit obſeruandum idem a pleniluniis. Larici & magis abieti ſuccisis humor diu defluit. Hæ omnium arborum altiſſimæ ac rectiſſimæ. Nauium malis antẽniſq; ꝓpter leuitatem præfertur abies. Cõmuni ab iis pino: quæ aut quadripartitos uenarum curſus bifidoſq; habeat uel omnino ſimplices. Fabrorum inteſtina opera medulla ſectilis optima quadripartitis materiis & mollio q̃ cæteræ. Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis eſt. Hacq; quam diximus ratione fluuiata decorticatur: atq; ita ſapinus uocat̃ : ſuperior pars nodoſa duriorq; fuſterna. Et in ipſis autem arboribus robuſtiores aquiloniæ partes. Et in totum deteriores ex humidis opaciſq;. Spiſſiores ex apricis: & diuturnæ. Ideo romæ infernas abies ſupernati præfertur . Eſt per gentium quoq; regiones in iis differentia. Alpibus apenninoq; laudatiſſimæ. In gallia uribus ac monte uoſego: in corſica: bithynia: ponto: macedonia. Deteriores æneatica & arcadica. Peſſimæ parnaſia: & euboea: quoniam ramoſæ ibi & contortæ putreſcenteſq; facile. At cædrus in creta africa ſyria laudatiſſima. Cædri oleo peruncta materies nec tineam nec cariem ſentit. Iunipero eadem uirtus quæ cædro. Vaſta hæc in hiſpania maximeq; baccæ eis. Medulla eius ubicunq; ſolidior etiam q̃ cædrus. Publicum omnium uitium uocant ſpiras ubi ſeſe conuoluere uenæ atq; nodi. Inueniuntur in quibuſdam ſicut in marmore centra : ideſt duricia clauo

Cõmunio his

æanica

cia clauo similis: inimica ferris. Et quædam forte accidūt in lapide comprehenso aut recepto in corpus: aut alterius arboris ramo. Megaris diu stetit oleaster in foro: cui uiri fortes affixerant arma: quæ cortice ambiente ætas longa occultauerat Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo cum arbor arma peperisset. quod succisæ accidit ocreis galeisq; intus repertis. Ferunt lapides ita inuentos ad continē dos partus esse remedio.

De materiis: De magnitudine arborum: & quæ cariem & ruinam non sentiunt: & de perpetuitate materiarum. Cap. xli.

Amplissima arborum ad hoc æui existimat̄ romæ uisa: quam propter miraculum Tiberius Cæsar in eodem ponte naumachiario exposuerat aduectā cum reliqua materie. Durauitq; ad Neronis pricipis amphiteatrum. Fuit aūt trabs e larice longa pedes. cxx. bipedali crassitudie æqualis. Quo intelligebatur uix credibilis reliqua altidudo fastigium ad cacumē æstimantibus. Fuit & memoria nostra in porticibus septorum a M. Agrippa relicta æque miraculi cā: quæ delibatorio superfuerat. xx. pedibus breuior sexqpedali crassitudine. Abies admirationis præcipue in naui quæ ex ægypto Caii principis iussu obeliscum in uaticano circo statutum: quattuorq; trūcos lapidis eiusdem ad sustinendum eū adduxit. Qua naue nil admirabilius uisum ī mari certū est. Cxx. modii tunc lentis ꝑ saburra ei fuere. Lōgitudo spacium obtinuit magna ex parte ostiensis portus latere leuo: ibi nāq; demersa est a Claudio pricipe cum tribus molibus turrium altitudine in ea exædificatis obiter puteolano puluere aduectis. Quæ arboris crassitudo quattuor hoīum ulnas cōplectētium implebat. Vulgoq; auditur. lxxx. nūmorum & pluris malos ad eos uenundari usus. Rates uero cōnecti. xl. sestertiis plerasq;. At ī ægypto ac syria reges inopia abietis cædro ad classes feruntur usi. Maxima ea in cypro tradit̄ ad undeciremē Demetrii succisa. cxxx. pedum longitudinis: crassitudinis uero ad trium hominum complexum. Germaniæ prædones singulis arboribus cauatis nauigant: quarum quædam & triginta homines ferunt. Spississima ex omni materie ideo & grauissima iudicatur hebenus & buxus: graciles natura: neutra ī aquis fluitat: nec suber si dematur cortex: nec larix. Ex reliquis siccissima lotos: quæ romæ ita appellatur. Deinde robur ex alburnatum: & huic nigricans color: magisq; etiam cytiso: quæ proxime accedere hebenum uidetur. Quamq̄ nō desint qui syriacas terebinthos nigriores affirment. Celebratur & Tericles nomine calices ex terebintho solitus facere torno. Per quam probatur materies: omnium hæc sola ungi uult: meliorq; oleo fit. Colos mire adulteratur iuglande ac pyro siluestri tinctis atq; in medicamine decoctis. Omnibus quæ diximus spissa firmitas. Ab his proxima est cornus: quamq non potest uideri materies propter exilitatem. Sed lignum non alio pene q̄ ad radios rotarum utile: aut si qnid cuneandum sit in ligno clauisue figēdum ceu ferreis. Ilex item & oleaster & olea atq; castanea: carpinus: populus. Hæc oīa & crispa aceris modo. Si ulla materies idonea esset. Ramis sæpe deputatis castratio illis ē: adimitq; uires. De cætero plerisq; eorum. Sed utiq; robori tanta duricia est: ut terebrari nisi madefactum non queat: & ne sic quidē adactus auelli clauus. E diuerso clauum non tenet cædrus. Molissima tilia: eadem uidetur & calidissima: argumentum afferunt q; citissime ascias retundat. Calidæ morus: laurus: hædera: & oēs quibus igniaria fiunt. Exploratorum hoc usus in castris: pastorumq; repperit: qm̄ ad excutiendum ignem non semper lapidis occasio est. Teritur igitur lignum ligno: igneq; concipit attritu: excipiente materia aridi fomitis fungi uel foliorū facillime conceptum. Sed nihil hædera præstantius: quæ teratur lauro: laurumq; terat. Probatur & uitis siluestris alia q̄ labrusca: & ipsa hederæ modo arborē scādēs. Frigidissima quæcūq; aquatica. Lentissima aūt & iō scutis faciēdis aptissima quoꝝ plaga contrahit se ꝓtinus: clauditq; suū uulnus. Et ob id contumacius transmittit ferrū. In quo sunt genere fici: ut salix: tilia: betulla: sabucus: populus utraq;. Leuissimæ ex his sicut & salix: ideoq; utilissimæ. Oēs aūt etiā ad cistas quæcunq; flexibili crate constāt. Habent & candorē rigoreq; & in sculpturis facilitatē. Est lentitia platano: sed madida sicut alno. Siccior eadē ulmo: fraxino: moro: ceraso: sed ponderosior. Rigorē fortissime seruat ulmus: ob id cardinibus assamētisq; portaꝝ utilissima: quoniā minime torquet̄: permutanda tantū sic: ut cacumē ab inferiore sit cardine: radix superior. Palma ē mollis. Et suberis materies spissa: & malus: pyrusq;: necnō acer: sed fragiles: & quæcunq; crispa. In oibus siluestris & mascula differentia cuiusq; generis augent. Et infœcunda firmiora fertilibus: nisi quo in genere mares ferunt: sicut cupressus: & cornus. Cariē uetustatēq; non sentiunt cupressus: cædrus: hebenus: lotos: buxus: taxus: iuniperus: oleaster: & olea. Et ex reliqs tardissime larix: robur: suber: castanea: iuglans. Rimā fissuramq; nō capit sponte cædrus: cupressus: olea. Buxum maxime æternam putant: hebenū: & cupressum: cædrūq;. Claro de oibus materiis indicio in tēplo ephesiæ Dianæ utpote tota asia extruente: cū quadringētis annis peractū sit. Cōuenit tectū eius esse e cædrinis trabibus. De ipso simulacro deæ ambigit̄. Cæteri ex hebeno esse tradunt. Mutianus ter consul ex iis qui ꝓxime uiso eo scripsere: uitigineū & nunq̄ mutatū septies restituto tēplo. Hanc materiā elegisse eandē. Canetiam nomen artificis nuncupans. Quod equidē miror: cū antiquiorē Mineruā nō quoq; mō Libero patri uetustatem attribuat. Adiicit multis foraminibus nardo rigari: ut medicatur humor alat: teneatq; iunctu-

ras: quas & ipsas esse modicas admodum miror. Valuas esse e cupresso: & iam quadringentis ꝓpe annis durare materiā oēm nouæ similem. Id quoq; notandum ualuas in glutinis cōpage quadriēnio fuisse. Cupressus in eas electa: quoniā præter cætera uno in genere materiæ nitor maxime ualeat æternus. Nonne simulacrum Iouis in arce e cupresso durat a condita urbe sexcētesimo sexagesimo primo anno dicatum? Memorabile & uticæ templum Apollinis: ubi idicaꝝ cædrorum trabes durant ita ut positæ fuere pria urbis eius origine annis mil.clxxxviii. Et in hispaniis aiunt templum Dianæ & zacyntho aduectę cum cōditoribus anno ducentesimo ante excidium troiæ ut auctor est Bocchus: infra oppidum ipsum id haberi. Cui pepercit religione inductus Hānibal. iuniperi trabibus etiam nunc durātibus. Super omnia memoratur ædes in aulide eiusdem deæ sæculis ante troianū bellum ex ædificata. Cuius quoniā generis materiæ scientia oblitterata in plenū dici nō pōt: utiq; quæ odore præcellant: ea æternitate præstare. A prædictis morus proxime laudatur: quæ uetustate etiam nigrescit. Et quædam tamen in aliis diuturniora sunt usibus q̄ alia. Vlmus in præflatu firma. Robur defessum. Et in aquis quercus obruta. Eadem super terram rimosa facit opera torquēdo sese. Larix in humore præcipua: & alnus nigra. Robur marina aqua corrūpitur. Non iprobatur in aqua & fagus & iuglans. Hæ quidem in iis quæ defodiuntur uel principales. Item iuniperus: eadem & subdialibus aptissima. Fagus & cerrus celeriter marcescunt. Aesculus quoque humoris impatiens. Econtra adacta in terram palustribus alnus æterna. onerisq; quātilibet patiens. Cerasus firma. Vlmus & fraxinus lentæ: sed facile pandūtur: flexibiles tamen stantes a circūcisura: siccatę fideliores. Laricem in maritimis nauibus obnoxiam teredini tradunt. Et oīa præterq̄ oleastrum & oleam. Quædam enim in mari: quædam in terra uitiis opportuniora.

| Humidicarum

¶ De teredinibus. ¶ Cap. xlii.

INfestantiū quattuor genera. Teredines capite ad portionē grauissimo rodūt dentibus. Hæ tātum in mari sentiuntur: nec aliā putant teredinē proprie dici. Terrestres tineas uocant. Culicibus uero similes tripas. Quartum est & e uermiculorum genere: quorum quidem alii putrescente succo: ipsa materiæ alii pariuntur: sicut in arboribus. Ex eis qui cerastes uocat̄ cū tantū eroserit ut circūagat se: generat aliū. Hæc nasci prohibet in aliis amaritudo ut cupresso: i aliis duritia ut buxo. Tradunt & abietem circa germinationes decorticatam qua diximus luna aquis nō corrūpi. Alexādri magni comites prodiderunt in tylo rubri maris insula arbores esse: ex quibus naues fierent: quas. cc. annis durātes inuētas: & si mergerent̄ incorruptas. In eadem esse fruticem baculis tantum idoneæ crassitudinis: uarium tigrium maculis: ponderosum: & cum in spissiora decidit: uitri modo fragilem.

¶ De materiis architecti: & quæ materies: ad quid utilis: & quæ firmior materia in tectum ¶ Cap. xliii.

APud nos materiæ findunt̄ aliquæ sponte: ob id architecti eas fimo illitas siccari iubent ut afflatus nō noceāt. Pōdus sustinere ualidæ abies larix et in transuersum positæ. Robur: olea incuruātur ceduntq; ponderi. Illæ renitunt̄: nec temere rūpunt̄: priusq; carie q̄ uiribus deficiunt. Et palma arboꝝ ualida: in diuersum enim curuat̄. At populus cōtra oīa inferiora pandat̄. Palma ecōtrario fornicatur. Pinus & cupressus aduersus cariē tineasq; firmissimæ. Facile pandat̄ iuglans. Fiunt. n. & ex ea trabes: frangiq; se prænunciat strepitu. Quod in andro accidit: cū e balneis territi sono profugerunt. Pinus: piceæ: alni ad aquaꝝ ductus in stobos canātur. Obrutæ terra plurimis durāt annis. Eædem si non integātur: cito senescunt: miro modo fortiores si humor extra quoq; superfit. Firmissima in tectū abies. Eadē ualuarū repagulis & ad quæq; libeat intestina opa aptissima siue græco: siue cāpano: siue siculo fabricæ artis genere spectabilis: ramentoꝝ crinibus pampinato semper orbe se uoluens ad incitatos runcinarum raptus. Eadem & curribus maxime sociabilis glutino in tantum: ut findatur ante qua solida est.

| Antandro Tubos

¶ De glutinanda materia & lignis sectilibus. ¶ Cap. xliiii.

MAgna aūt & glutinatio. ꝓpterea q; sectilibus laminis ac in alio genere operiunt̄. Stamineam hoc usu ꝓbant uenā: & uocāt ferulaceam argumento similitudinis: quoniam lacunose crispa. In oī genere & glutinū abdicāt quædam: & īter se & cū aliis insociabili glutino sicut robur. Sed nec fere cohærent nisi similia natura: ut si quis lapidē lignūq; coniungat. Cornum maxime audit sorbus carpinus: buxus: postea tilia. Cuicūq; operi facilia flexilia oīa quæ lenta diximus: præterq; morus & caprificus. Durabilia ac sectilia quæ modice humida. Arida enim latius q̄ uiridia serris cedunt: præter robur: & buxum. quæ pertinacius resistunt: serrarumq; dentes replent qualitate inerti. Qua de causa alterna inclinatione egerunt scobem. Obedientissima quocunq; in opere fraxinus: eademq; corylo hastis melior: cornu leuior: sorbo lentior. Gallica uero etiā ad currus flexibilis. Vitem æmularetur ulmus: ni pondus esset in culpa. Facilis & fagus: quāq̄ fragilis & tenera eadē sectilibus laminis in tenui flexilis: capsisq; ac scriniis sola utilis. Secatur in laminas ptenues & ilex colore quoq; nō ingrata: sed maxime fida iis: quæ teruntur: ut rotarum axibus. Ad quos lentore fraxinus utilis: sicut duricia ilex: & utroq; legitur ulmus. Sunt uero & parui usus fabrilium ministerioꝝ insignes. Ideoq; proditū terebris uaginas ex oleastro buxo: ilice: ulmo: fraxino utilissimas fieri. Ex iisdem malleos: maiores quoq; e pinu & ilice. Et iis autē maior

| Lacrymose

ad firmitatem

ad firmitatem causa tēpestiuæ cæsuræ q̄ imaturæ. Quippe cum ex olea durissimo ligno cardines in foribus diutius imorati plantæ mō germinauerint. Cato uectes aquifolios: laureos: ulmeos fieri iubet. Higinus manubria rusticis carpinea: iligna: cerrea. Quæ in laminis secantur: quorumq; operimento uestiatur alia materies præcipua sunt citrus: terebinthus: aceris genera: buxū: palma aquifolium: ilex: sambuci radix: populus. Dat & alnus (ut dictū est) tuber sectile: sicut citrus acerq;. Nec aliarum tubera in precio. Mediaq; pars arborꝝ crispior: & quo ꝓprior radici minoribus magisq; flexibilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ arborem alia integi: & uiliores ligno preciosiores cortice fieri: ut una arbor sæpius ueniret. Excogitatæ sunt & ligni bratteæ. Nec satis. Cœpere tingi animaliū cornua: dentes secari: lignumq; ebore distingui: mox operiri. Placuit deinde materiem & in mari quæri. Testudo in hoc secta. Nuperq; portentosis ingeniis principatu Neronis inuentum: ut pigmentis perderet se: plurisq; ueniret imitata lignum. Sic lectis precia quæruntur. Sic terebinthū uinci iubet. Sic citrum præciosius fieri. Sic acer decipi Modo luxuria non fuerat contēta ligno. Iam lignum emi testudinem facit.

De arborꝝ ætate & quæ genera arborum minime durant. Cap. xlv.

Vita arborum quarundam immensa credi potest: si quis profunda mūdi & saltus inaccessos cogitat. Verum ex iis quas memoria hoīum custodit durant in ueliterno Africani prioris manu satæ oliuæ. Item myrtus eodem loco cōspicuæ magnitudinis. Subest specus in quo manes eius custodire draco traditur. Romæ uero lotos in Lucinæ area anno qui fuit sine magistratibus. ccclxix. urbis æde cōdita. Incertū q̄tum ipsa uetustior. Esse quidem uetustiorem non est dubium: cum ab eo luco Lucina nominetur. Hæc nūc circiter annū. cccel. habet Antiqor enim illa: est sed icerta eius ætas quæ capillata dicit̃: qm̄ uestaliū uirginū capillus ad eā defert̃. Verꝝ altera lotos i uulcanali: quod Romulus cōstituit ex uictoria de decimis æquæua urbi itelligit̃: ut auctor est Massurius. Radices eius in forum usq; Cæsaris ꝑ stationes municipioꝝ penetrāt. Fuit cū ea cupressus æqualis circa suprema Neronis principis ꝓlapsa atq; neglecta Vetustior autē urbe in uaticano ilex. in qua titulus æreis lteris hetruscis religiōe arborē iam tūc dignā fuisse signat. Tiburtes quoq; originē multo ante urbem romā habēt Apud eos extāt ilices tres etiam Tiburte cōditore eoꝝ uetustiores apud quas inauguratus traditur. Fuisse autē eum tradūt filium Amphiarai qui apud thebas obierit una ætate ante iliacū bellum. Sunt auctores & delphicā platanum Agamennonis manu satam. Et alteram in caphys arcadiæ luco. Sunt hodie ex aduerso iliensium urbis iuxta hellespontum in Protesilai sepulchro arbores: quæ oībus ephebiis eius cum in tantum accreuere: ut ilium aspiciant inarescunt: rursusq; adolescūt. Iuxta urbem autem quercus i Ili tumulo tūc satæ dicuntur: cū cœpit iliū uocari. Argis olea nunc etiā durare dicit̃: ad quā Io in uaccā mutatā Argus alligauerit. In ponto circa heracleam aræ sunt Iouis Stracii cognomine: ibiq; quercus duæ ab hercule satæ. In eodē tractu portus amico est Bebrycu rege interfecto clarus. Eius tumulus a superno die lauro tegitur: quā insanā uocant: quoniā si quid ex ea decerptū inferatur nauibus iurgia fiant: donec abiiciat̃. Regionē aulocrenen diximus per quā ab apamea in phrygiā itur. ibi platanus ostēdit̃: ex qua pepēdit Marsya uictus ab Apolline: quæ iam tum magnitudine electa est. Necnō palma deli ab eiusdē dei ætate conspicitur. Olympiæ oleaster: ex quo primus Hercules coronatus est: & nūc custoditur religiose. Athenis quoq; olea durare traditur in certamine edito a Minerua. E diuerso breuissima uita est punicis: fico: malis. Ex iis præcocibus breuior q̄ serotinis: dulcibus q̄ acutis: & dulcior i punicis. itē in uitibus: præcipueq; fertilioribus. Grecinus auctor est sexagenis annis durasse uites. Videntur & aquaticæ celerius interire. Senescunt quidem uelociter: sed e radicibus repullulāt laurus: & mali: & punicæ. Firmissime ergo ad uiuendum oleæ: ut quas durare annis. cc. inter auctores cōueniat. Et in suburbano tusculani agri colle qui corne appellat̃. Lucus antiqua religione Dianæ sacratus a Latio: uelut arte tonsili coma fageinemoris. In hoc arborem mori eximiā ætate nostra, adamauit Passienus Crispus bis consul orator Agrippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarior postea: osculari complectiq; eam solitus: non modo cubare sub ea uinumq; illi affundere. Vicina luco est ilex: & ipsa nobilis. xxxv. pedum ambitu caudicis. x. arbores metiens singulas magnitudinis uisendæ: siluamq; sola facit. Hedera necari arbores certum est. Simile quidam & in uisco: tametsi tardiorem earum iniuriam arbitrantur. Namque & hoc præter fructus agnoscitur non in nouissimis mirabile. Quædam enim in terra gigni non possunt: & i arboribus nascūtur. Nāq; cum suam sedem non habeant: in aliena uiuunt: sicut uiscum. Est & in syria hærba: quæ uocatur Cassytas: non tantum arboribus: sed ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Item circa tempe thessalica quæ polypodion uocatur: & quæ dolichos: ac serpullum. Oleastro quoque deputato quod gignitur uocant phaunos. Quod uero in hispiria fullonia hippophacton calliculis inanibus: foliis paruis: radice alba: cuius succus ad detractiones in comitiali morbo utilissimus habetur. Visci tria genera. Namque est in abiete & larice. Stelin dicit Euboea. Hyphear Arcadia. Viscum autem in quercu: robore: ilice: pruno siluestri: terebintho: nec aliis arboribus adnasci. Plerique copiosissimum in quercu: quod Dryos hyphear uocant, In omni arbore excepta ilice & quercu differentiam facit odor utriusque: & folium non

Literno

Dilutior

Notat̃ & ĩ spina fullonia hippophæsto:

iucundi odoris. In utroq; uiscum amarum & lentum. Hyphear ad saginãda pecora utilius. Vitia modo purgat primo: dein ea pinguefacit: quæ suffecere purgationi. Quibus si aliqua tabes intus negant durare ea. Edendi ratio ætatis quadragenis diebus. Adiiciunt discrimen in iis quæ folia imitant: & ipsi decidere. Contra inhærere nato in æterna fronde. Omnino autem satum nullo modo nascitur: nec nisi per aluũ auium redditum: maxime palumbis & turdis. Hæc est natura ut nisi maturatum in uentre auium non proueniat. Altitudo eius non excedit cubitalem semper fructicosi ac uiridis. Mas fertilis. Fœmina sterilis. Aliquando non fert. Viscum fit ex acinis qui colliguntur messium tpe imaturi. Nã si accessere hymbres amplitudine quidem augentur: uisco uero marcescunt. Siccantur deinde: & aridi tunduntur: ac conditi ĩ aqua putrescunt duodenis fere diebus. Vnumq; ex hoc rerum putrescendo gratiam inuenit. Inde in profluẽte rursus malleo tusis amissis corticibus iteriore carne lentescũt. Hoc est uiscum pennis auiũ tactu li gandis. Iuglandis oleo subactum cum libeat insidias moliri. Non est omittenda in ea re & galliarum ad miratio. Nihil habent druides (ita suos appellãt magos) uisco & arbore in qua gignatur (si modo sit robur) sacratius. Iam per se roborum eligunt lucos: nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt: ut inde appellari quoq; interpretatione græca possint druides uideri. Enimuero quicquid adnascatur illis e cælo missum putant: signumq; esse electæ ab ipso deo arboris. Est autem id rarum admodum inuentu: & repertum magna religione petieur. Et ante omnia sexta luna: quæ principia mensium annorumq; iis facit & sæculi post tricesimum annum: quia iam uirium abunde habeat: nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellãtes suo uocabulo. Sacrificio epulisq; rite sub arbore præparatis duos admouent candidi coloris tauros: quorum cornua tunc primum uinciantur. Sacerdos candida ueste cultus arborem scandit. Falce aurea demetit. Candido id excipitur sago. Tum demum uictimas imolant precantes ut suum donum deus ꝓsperum faciat iis quibus dederit. Fœcunditatem eo poto dari cuicunq; animali sterili arbitrantur. Contraq; uenena oĩa esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerunq; religio est.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVII.

PROOEMIVM.

Arborum pretia Mirabilia. Cap. i.

Natura arborum terra mariq; sponte sua prouenientium dicta est. Restat earũ quæ arte & humanis ingeniis fiunt: uerius q̃ nascuntur. Sed prius mirari succurrit: quã abstulimus penuria pro indiuiso possessa a feris: depugnante cum iis hoĩe circa caducos fructus. Circa pendentes uero & cũ alitibus: in tanta deliciarũ precia uenisse clarissimo (ut equidem arbitror) exemplo. L. Crassii atq; Cn. Domitii aenobarbi. Crassus orator fuit in primis noĩs romani. Domus ei magnifica: sed aliquãto præstantior in eodẽ palatio. Q. Catuli qui cimbros cum. C. Mario fudit. Multum uero pulcherrima cõsensu omnium ætate ea in colle uiminali. C. Aquilii equitis romani clarioris etiam tum q̃ iuris ciuilis scientia: cum tamen obiecta Crasso sua est. Nobilissimarum gentium ambo Crassus atq; Domitius censurã post consulatum simul gessere: anno conditæ urbis sexcentesimo sexagesimosecundo frequentem iurgiis propter dissimilitudinem morum. Tunc Cn. Domitius ut erat uehemens natura: præterea accẽsus odio quod ex æmulatione auidissimum est: grauiter increpuit tanti censorem habitare: pro domo eius milia nummorum identidem promittens. Et Crassus ut præsens ingenio semper & faceto lepore solers concedere se respondit: exceptis sex arboribus. Ac ne uno quidem denario: si adimerentur: emptã uolente Domitio. Crassus utrũ ne igit ego sum inqt quæso Domiti exẽplo graui & ab ipsa mea censura notandus: q in domo quæ mihi hæreditate obuenit comiter habitẽ: an tu qui sex arbores æstimes? Eæ fuere loti patula ramorũ opacitate lasciuæ. Cecina largo e ꝓceribus crebro in iuuenta nostra eas in domo sua ostentãte. Durauerũtq; quoniã & de longissimo æuo arborũ diximus (ad Neronis principis incẽdia: quibus cremauit urbẽ: annis. clxxx. Postea cultu uirides iuuenesq; ni princeps ille accelerasset etiã arborũ mortẽ. Ac ne quis uilem de cætero Crassi domũ: nihilq; in ea iurgante Domitio fuisse dicendũ præter arbores iudicet. iam colũnas quattuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad scẽnã ornandã aduectas ĩ atrio eius domus statuerat: cũ in publico nondũ essent ullæ marmoreæ. Tam recens est opulentia tãtoq; tũc plus honoris arbores domibus afferebant: ut sine illis ne inimicitiarũ quidẽ preciũ seruauerit Domitius. fuere ab iis & cognomina antiquis. Frondicio militi illi qui præclara facinora uulturnũ transnatans fronde capiti ĩposita aduersus Hãnibalem edidit. Stolonũ Liciniæ gẽti ita enim appellat in ipsis arboribus fruticatio inutilis: unde & pãpinatio inuẽta primo. Stoloni dedit nomen Fuit & arborum cura legibus priscis: cautũq; est. xii. tabulis ut qui iniuria cecidisset alienas lueret in singulas siclos æris. xxv. Quid existimamus? futuras ne eas credidisse ad supradictam æstimationem illos qui frugiferas tanti taxauerant? Nec minus miraculum in pomo est multarum circa suburbana fructu annuo addicto binis milibus nummum maiore singularũ

iore singularum reditu: q̄ erat apud ātiquos prædiorum. Ob hoc isita & arborum quoq; adulteria exco gitata sunt: ut nec poma pauperibus nascerentur. Nunc ergo dicemus quo maxime modo tātum ex iis uectigal contingat: ueram colendi rationē absolutāq; prodituri. Et ideo non uulgata tractabimus: nec quæ constare aiaduertimus: sed incerta atq; dubia: in quibus maxime fallitur uita. Nam diligentiam in superuacuis affectare non nostrum est. Ante omnia autem in uniuersum & quæ ad cuncta arborum genera pertinent in cōmune de cælo terraq; dicemus.

De natura cæli ad arbores: & quā partem cæli spectare debeant. Cap. ii.

Aquilone maxime gaudent: densiores ab afflatu eius lætioresq; & materiæ firmioris. Qua in re plerīq; falluntᷓ: cum in uineis pedamenta non sint a uento eo opponenda: & id tantum a septē trione seruandum. Quinimo tempestiua frigora plurimum arborum firmitati conferunt: & sic optime germinant. Alioquin si blandiantur austri defatiscentes: ac magis etiam in florem. Nam si cū de floruere: protinus sequantur hymbres: ī totum poma depeunt. Adeo ut amygdala & pyri etiam si oīo nubilium fiat austrinusue flatus amittant fœtus. Circa uergilias quidē pluere: inimicissimū uiti & oleæ quoniam tunc coitus est eaꝝ. Hoc est illud quatriduū oleis decretorium. Hic articulus austrinus nubili spurci quod diximus. Fruges quoq; peius maturescūt austrinis diebus: sed celerius. Illa sunt noxia frigora: quæ septentrionibus aut præposteris fiunt horis. Hyemem quidem aquiloniam esse: omnibus satis utilissimum. Hymbres uero tunc expetendi euidens cā est: quoniam arbores fœtu exinanitas: & folioꝝ quoq; amissione languidas naturale est auide esurire. Cibus autem earum hymber. Quare tepidam esse hyemē ut absumpto partu arboꝝ sequatᷓ protinus cōceptus: idest germinatio: ac deide alia florescēdi exinanitio: inutilissimū experimētis creditᷓ. Quinimo si plures ita continētur anni: etiā ipsæ moriūtur arbores. quoniā nemini dubia pœna est in fame laborantiū. Ergo qui dixit hyemes serenas optandas nō ꝑ arboribus uota fecit. Nec per solstitia hymbres uitibus cōducunt. Hyberno quidē puluere fieri messes lætiores luxuriātis ingenii fertilitate dictū est. Alioquin uota arboꝝ cōia sunt frugūq;: niues diutinas sedere Causa nō solum quia aīam terræ euanescentē exhalationē includūt: & cōprimūt: retroq; agunt in uires frugū atq; radices: uerū q, & liquorē sensim præbent: purum præterea leuissimūq; quando nix aquarum cælestiū spuma est. Ergo humor ex iis nō uniuersus ingurgitans diluensq;: sed quō situr distillās uelut ex ubere alit oīa quæ non inundat. Tellus quoq; illo modo fermentescit: & succi plena: ac lactescentibus satis nō effœta cū tp̄s aperitᷓ: tepidis arridet horis. Ita maxime frumenta pinguescunt: præterq̄ ubi calidus semp aer est: ut in ægypto. Continuatio. n. & ipsa consuetudo idē quod modus alibi efficit. Plurimūq; prodest ubicunq; non esse quod noceat. In maiore parte orbis cū præcoces excurrere germinationes euocatæ indulgentia cæli secutis frigoribus exurunt. Qua de cā serotinæ hyemes noxiæ siluestribus quoq;: quæ magis etiam dolent urgente umbra sua: nec adiuuāte medicina. quoniā uestire teneras intorto stramento in siluestribus non est. Ergo tēpestiuæ aquis hybernis primū: hymbribus deinde: germinatiōem antecedentibus. Tertiū tēpus est cum educant poma: nec protinus: sed iam ualido fœtu. Quæ fructus suos diutius continent: longioresq; desiderāt cibos: iis & serotinæ aquæ utiles: ut uiti: oleæ: punicis. hæ iā pluuiæ generis cuiusq; arboribus diuerso modo desiderantur: aliis alio tp̄e maturātibus. Quapropter iisdem hymbribus quædā lædi uideas: alia iuuari. Et in eodē genere sicut in pyris. Alio die hyberna quærunt pluuias: alio uero præcocia. Vt pariter quidem omnia desiderēt. Hybernū tp̄s est ante germinationem quæ aquilonē austro utiliorē facit. Ratio eadē mediterranea maritimis præfert (sunt enim plerunq; frigidiora) & montosa planis: & nocturnos hymbres diurnis. Magis fruuntᷓ aquis sata: nō statim auferēte eas sole. Cōnexa & situs uineaꝝ arbustorūq; ratio est: quas in horas debeant spectare. Virgilius ad occasus seri dānauit. Aliqui sic maluere q̄ in exortu. A pluribus meridiē probari aduerto. Nec arbitror perpetuū quicq̄ in hoc præcipi posse. Ad soli naturā: ad loci ingeniū: ad cæli cuiusq; mores dirigenda sollertia est. In africa meridiē uineas spectare & si uiti inutile colono salubre est: quoniā ipsa meridianæ subiacet plagæ. quapropter ibi in occasum aut septētriones conseret optime miscebit solū cælo: cum Virgilius occasus īprobet. Nec de septētrione relinqui dubitatio uidetur. Atqui in cisalpina italia magna ex parte uineis ita positis cōpertum est nullas esse fertiliores. Multū rationis obtinent uenti. In narbonensi ꝓuintia atq; liguria & parte hetruriæ contra circium serere imperitia existimatᷓ. Eundēq; obliquū accipere ꝓuidentia. Is enim ibi æstatem temperat: sed tanta plerunq; uiolentia ut auferat tecta.

De societate cæli & terræ ad arbores. Cap. iii.

Quidam cælum terræ parere cogunt: ut quæ in siccis serantᷓ orientem ac septētriones spectent. Quæ in humidis meridiē. Necnon ex ipsis uitibus causas mutuātur. In frigidis præcoces serēdo: ut maturitas āncedat algorem. quæ poma uitesq; rores oderint cōtra ortus: ut statim auferat sol. Quæ ament ad occasus: uel etiā ad septētriones ut diutius eo fruantur. Cæteri uero fere rationē naturæ secuti in aquilonem obseruare uites & arbores poni suasere. Odoratiorem etiam fieri talem fructum Democritus putat.

De qualitate regionum. Cap.iiii.

AQuilonis situm uentorũq; reliquorũ diximus secũdo uolumine. Dicemusq; ꝓximo plura cæle
stia. Interim manifestum uidet̃ salubritatis argumentũ: quoniã in meridiẽ etiã spectantiũ sem
per ante decidunt folia. Similis & in maritimis cã. Quibusdã locis afflatus maris noxii: in plu-
rimis iidem utiles. Quibusdã satis e longinquo aspicere maria iucundũ. Propius admouere salis halitũ
inutile. Similis & fluminũ stagnorũq; ratio. Nebulis adurunt: aut æstuantia refrigerant opacitate: atq;
etiã rigore gaudent: quæ diximus. Quare experimentis optime credit̃. A cælo proximũ est terræ dixisse
rationẽ haud faciliore tractatu. Quippe non eadẽ arboribus cõuenit & frugibus: plerunq; nec pulla qua
lem habet campania: ubiq; optima uitibus. Aut quæ tenues exhalat nebulas. Nec rubrica multis lauda-
ta. Cretam in albensium pompeianorũq; agro & argillam cunctis ad uineam generibus anteponunt: q̃q̃
præpingues quod excipitur in eo genere inuicem sabulũ album. In ticinensi multisq; in locis nigrũ. Itẽq;
rubrum etiam pingui terræ permixtum infœcundum est. Argumenta quoq; iudicantium sæpe fallunt.
Non utiq; solum lætum est: in quo proceræ arbores nitent: præterq̃ illis arboribus. Quid enim abiete ꝓ
cerius? At quæ uixisse possit alia in loco eodẽ? Nec luxuriosa pabula pinguis soli semper indicium habẽt
Nam quid laudatius germaniæ pabulis? & tamen statim subest harena tenuissimo cespitum corio. Nec
semper aquosa est terra: cui proceritas hærbarum. Non hercule magis q̃ pinguis adhærẽs digitis. Quod
in argillis arguitur: Scrobes quidem regesta in eos nulla complet: ut densa atq; rara ad hunc modum de
prehendendi possit: ferroq; omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iusto deprehẽditur ponde
re. Quod enim terræ pondus iustum intelligi potest. Nec fluminibus aggesta semper laudabilis quan-
do senescant sata quædam aqua. Sed neq; illa quæ laudatur diu præterq̃ salici utilis sentitur. Inter argu-
menta stipulæ crassitudo est tanta alioquin in leborino campaniæ nobili campo: ut ligni uice utant̃. Sed
idem solum ubicũq; arduum opere: difficile cultu: bonis suis acrius pascit q̃ uitiis: Affligit agricolam Et
carbunculus terra quæ ita uocatur. Emendari uitem hac terra putatur. Nam tofus scaber natura friabi-
lis expetitur quoq; ab auctoribus. Virgilius & quæ filicem ferat nõ improbat uitibus. Salsæq; terræ mul
ta melius creduntur: tutiora uitiis innascentium animalium. Nec colles opere nudantur: si quis perite fo
diat. Nec campi omnes minus soles atq; perflatus q̃ opus sit accipiũt. Et quasdam pruinis ac nebulis pa
sci diximus uites: Omnium rerum sunt quædam in alto secreta: & suo cuiquam corde præuidẽda. Quid
ꝙ mutatur sæpe iudicata quoq; ac diu comprehensa? In thessalia circa larissam emisso lacu frigidior fa-
cta ea regio est. Oleæ desierunt quæ prius fuerant. Item uites aduri: quod non antea thracia sensit amo-
to hebro. Et circa philippos cultura siccata regio mutauit cæli habitum. At in syracusano agro aduena
cultor elapidato luto sole prodidit fruges: donec regessit lapides. In syria leuem tenui sulco imprimunt
uomerem: quia subest saxum exurens æstate semina. Iam in quibusdam locis similes æstus immodici: &
frigorum effectus. Est fertilis thracia frugum rigore: & æstibus africa & ægyptus. In chalchia rhodiorũ
insula locus quidam est in tantum fœcundus: ut suo tempore satum demetant hordeum: sublatũq; pro
tinus serant: & cum aliis frugibus metant. Glareosum oleis solum aptissimum in uenafrano: pinguissi-
mum in betica. Pucina uina in saxo coquuntur. Cecubæ uites in pontinis paludib9 madent. Tãta est ar-
gumentorum & soli uarietas ac differentia. Cæsar Vopiscus cum causam apud censores ageret campos
rosciæ dixit italiæ sumen esse: in quibus perticas pridie relictas gramen operiret. Sed non nisi ad pabulũ
probãtur. Non tamen indociles natura non esse uoluit: & uita confessa fecit etiam ubi bona certa non fe-
cerat. Quamobrem prius dicamus crimina.

Genera terrarum. Cap.v.

TErram amaram siue macram si quis probare uelit. Demonstrant eam atre degeneresq; hær-
bæ. Frigidam ãt retorride nata. Item uliginosam tristia. Rubricã oculi. Argillosam quæ ope-
ri difficillima: quæq; rastros ac uomeres ingentibus glebis oneret: q̃q̃ aliquãdo nõ: quod opi:
hoc & fructui sit aduersum. Itẽ econtrario cineraceã & sabulum albũ. Nam sterilis densa callo facile de-
prehendit̃ uel uno ictu cuspidis. Cato breuiter atq; ex suo more uitia determinat. Terrã cariosam caue:
ne ue plaustro neue pecore ĩpellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tãtopere reformidari: ut pene
uestigiis quoq; intercidat? Redeamus ad ligni cariem & iueniemus illa: quæ in tantum abhominatur ui
tia: aridæ: fistulosæ: scabræ canescentis: exesæ pumicosæ. Plus dixit una significatione q̃ possit ulla copia
sermonis enarrari. Est enim interpretatione uitiorum quædam non ætate: quæ nulla in ea ĩtelligi potest:
sed natura sua anus terra. Et ideo infœcunda ad oĩa atq; etiã imbecilla. Idẽ agrũ optimũ iudicat ad radi-
cem montium planicie in meridiem excurrente: qui est totius italiæ situs. Terram uero teneram quæ uo
cetur pulla. Erit igitur hæc optima & operi satiua. Intelligere modo libeat dictam mira significatione
tenerã: & quicquid optari debet in eo uocabulo ĩuenitur. Illa tẽperate ubertatis: illa mollis: facilisq; cul-
turæ: nec madida: nec sitiens. Illa post uomerẽ nitescens: qualẽ fons ingeniorũ Homerus in armis ab eo
cælatam dixit: addiditq; miraculũ nigrescenti: q̃uis fieret in auro. Illa quã recentẽ exquirunt ĩprobæ alites

Satior

Deo

uomerem comitātes: coruiq; aratoris uestigia ipsa rodentes. Reddatur hoc in loco luxuriæ quoq; sententia & aliqua in propositum. Certe Cicero lux doctrinaꝶ altera meliora inquit unguenta sunt quæ terram q̄ quæ crocū sapiunt. Hoc enī maluit dixisse q̄ redolent. Ita est profecto. Illa. n. erit optima: quæ unguēta sapiet. Quod si admonendi sumus: qualis sit terræ color ille: qui quærit͛ contingit sæpe etiā quiescēte ea sub occasu solis: in quo loco arcus cælestis deiecerit capita sua. Et cum a siccitate cōtinua immadruerit hymbre: tunc emittit illū suum halitū diuinū ex sole conceptū: cui compari suauitas nulla possit. Is esse odor in cōmota debebit: repertusq; neminē fallet: ac de terre odore optime iudicabit. Talis fere est in nouualibus cæsa uetere silua: quæ consensu laudat͛. Et in frugibus quidem serendis eadem terra utilior intelligitur: quotiens intermissa cultura quieuit: quod in uineis non fit. Eoq; diligentius eligenda est: ne uera existat opinio eorum: qui iam italiæ terrā existimauere lassam. Operis quidem facultas in aliis generib9 constat e cælo: nec pōt arari post hymbres aliqua: ubertatis uitio lentescens. Contra in bizātio africæ illū centena & quinquagena fruge fertilem cāpum: nullis: cum siccus est: arabilem tauris: post hymbres uili asello: & a parte altera iugi anu uomerem trahente uidimus scindi. Terram enim terra emendari (ut aliqui præcipiūt) super tenuem pingui iniecta aut gracili: bibulaq; super humidam ac prepinguem: demētiæ operarii est. Quid enim potest sperare qui talem colit͛

De terra quam britānia & gallia amat. Cap. vi.

A Lia est rō quā britānia & gallia inuenere alendi eam: ipsa. quod genus uocant margam. Spissior ubertas in ea intelligitur. Est autem quidam terræ adeps: ac uelut glandia in corporibus ibi dēsante se pinguitudinis nucleo. Non omisere & hoc græci.

De græcorum doctrina. Cap. vii.

QVid enim intentatū illis͛ Leucargyllion uocant candidam argyllam: qua in megarico agro utunt͛. Sed tantū in hūida frigidaq; terra. Illas gallias britāniasq; locupletatis cū cura dici conuenit. Duo genera fuerant. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ingeniis. Est. n. alba ruffa colūbina: argyllacea: tofacea: harenacea. Natura duplex: aspa aut pinguis. Experimēta utriusq; in man9: ususq; geminus: aut ut fruges tātum alant: aut eædem & pabulū. Fruges alit tofacea alba: quæ si fit inter fontes reperta: est ad īfinitum fertilis: uerum aspera tractatu: & si nimia iniecta est exurit solum. Proxia est rufa: quæ uocatur capnumargos intermixto lapide terræ minutæ harenosæ. Lapis contunditur ī ipso campo: primisq; annis stipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio tamen minimo leuitate dimidio minoris q̄ cæteræ inuehitur. Inspergitur rara sale eā misceri putant. Vtrunq; hoc genus semel iniectum in. l. annos ualet & frugum & pabuli ubertate.

De terrarum generibus. Cap. viii.

QVæ pingues esse sentiūtur: ex iis præcipua alba: Plura eius genera. Mordacissimum quod supra diximus. Alteꝶ genus albæ cretæ argentaria ē. Petitur ex alto in centenos pedes actis plerunq; puteis ore angustatis intus: (ut in metallis) spatiāte uena. Hac maxime britānia utitur Durāt annis. lxxx. Neq; est exēplum ullius qui bis ī uita hāc eidē iniecerit. Tertiū genus cādidæ glischro margon uocāt. Est āt creta fullonia mixta pingui terra: pabuli q̄ frugū fertilior: ita ut messe sublata ante sementē alterā lætissimū secetur. Dum in fruge est nullū aliud gramen emittit. Durat. xxx. annis. densior iusto Cymini modo strāgulat solum. Colūbinā gallia suo noīe e græco pelam appellat: glebis excitat͛ lapidum modo. Sola gelatione ita soluitur: ut tenuissimas bratteas faciat. Hæc ex æquo fertilis. Harenacea utunt͛ si alia non sit: in uliginosis uerticibus & si alia sit: ubi hos gentiū solos nouimus: qui fertilissimum agrum colentes quacūq; terra infra tres pedes effossa & pedali crassitudine iniecta lætificent. Sed ea non diutius annis. x. prodest. Hedui & pictones calce uberrimos fecere agros: quæ sane & oleis & uitibus utilissima reperit͛. Omnis aūt marga arato iniciēda est: ut medicamentum rapiatur: & fimi desiderat aliquantulū. Quæ primo plus aspera & quæ in hærbas nō effundit͛: alioquin nouitate quæcūq; fuerit solum lædet. Ne sic quidē primo anno fertilis. Interest & quali solo quærat͛. Sicca enim humido melior: arido pinguis. Temperata alterutra creta uel columbina conuenit.

De cineris usu: & de fimo: & quæ sata uberiorem terrā faciant: & quæ urant. Cap. ix.

TRanspadanis cineris usus adeo placet: ut anteponant fimo iumentorum: quod quia leuissimū est: ob id exurunt. Vtroq; tamen pariter non utuntur in eodem aruo: nec in arbustis cinere: nec quasdā ad fruges ut diximus. Sunt qui puluere quoq; uuas alii iudicēt: pubescentesq; puluerēt: & uitium arborumq; radicibus aspergāt. Quod certum est narbonēsi puintiæ & uindemias certius sic eo coqui: quia plus puluis ibi q̄ sol confert. Fimi plures differētiæ Ipsa rex antiqua. Iam apud Homeꝶ regius senex agrum ita suis manibus lætificans reperit͛. Augeas rex in græcia excogitasse tradit͛. Diuulgasse uero Hercules in italia: quæ regi suo stercuto Fauni filio ob hoc iuentū imortalitatem tribuit. M. Varro principatū dat turdoꝶ fimo ex auiariis. Quod etiam pabulo boum suūq; magnificat. Neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat. De nostris moribus bene sperare est: si tanta apud maiores fuere auiaria: ut

ex iis agri stercorarentur. proximũ Columella colũbariis: mox gallinariis facit: natantiũ alitum dãnato. Cæteri auctores consensu humanas dapes ad hoc iprimis aduocant. Alii ex iis præferunt hoium potus in coriorꝝ officinis pilo madefacto. Alii per sese aqua iterꝝ largiusq; etiã q̃ cum bibitur admixta. Quippe plus iam ibi male domandũ est: cum ad uirus illud uini homo accesserit. Hæc sunt certamina quibus in uicem ad tellurẽ quoq; alendã utuntur hoĩes. Proxime spurcitias suũ laudãt. Columella solus damnat. Alii cuiuscũq; quadrupedis exitiosum. Aliq colũbarꝝ præferunt. Proximũ deinde caprarꝝ ẽ. Ab hoc ouiũ Deinde boum. Nouissimus iumentorꝝ. Hæ fuere apud priscos differentiæ. Simulq; præcepta: ut iuenio re tali utendi: quando & hic uetustas utilior: uisumq; iam est apud quosdam prouincialium in tantum abundante geniali copia pecudum farinæ uice cribris subperinici: ferote aspectuq; temporis uiribus in quandam etiam gratiã mutato. Nuper repertum oleas gaudere maxime cinere & calcariis fornacibus. Varro præceptis adiicit: equino quod sit leuissimũ segetes alendas. Prata uero grauiore: & quod ex hor deo fiat: multasq; gignit hærbas. Quidã etiam bubulo iumentorꝝ preferunt: ouillũq; caprino. Omnibus uero asininũ: quoniam lentissime mandat. Econtrario usus aduersus utrunq; pronunciat. Inter oẽs ãt cõ stat nihil esse utilius lupini segete: priusq̃ si liquet̃ aratro uel bidentibus uersa manupulisue circa radices arborꝝ uel uitium obrutis. Etiam ubi non sit pecus culmo ipso uel ẽt filice stercorare arbitrant̃. Cato ster cus unde fiat: stramenta: lupinum: paleas: fabalia: ac frondes iligneas: quernasq; ex segete euellito. Ebulũ cicutam & circum salicta herbam auctã uluãq; ea sufternito ouibus: frondẽq; putridã. Vinea si macrue rit: sarmenta sua comburito: & itidem inarato. Itẽq; ubi saturus eris frumentũ: oues ibi delectato. Nec non & satis quibusdã ipsis pasci terram dicit. Segetem stercorant struges: lupinum: faba: uitia. Sicut ecõ trario cicer: quia uellitur & quia salsum est: hordeum: fœnumgræcum: eruum. Hæc omnia segetem exu runt: & omnia quæ uelluntur. Nucleos in segetem ne indideris: Virgilius & lino segetem exuri: & auena & papauere arbitratur. Fimeta sub diuo concauo loco & qui humorem colligat stramento intecta ne in sole arescant. Palo e robore depacto fieri iubet. Ita fore ne inascantur iis serpentes. Fimum miscere terræ plurimum refert fauonio flante ac luna sitiente. Id pleriq; praue intelligunt a fauonii ortu faciendum: ac februario mense tantum: cum id pleraq; sata aliis postulent mensibus. Quocunq; tempore fiat: curandũ ut ab occasu æquinoctiali flante uento fiat: luna decrescente ac sicca. Mirum in modum augetur ubertas affectusq; eius obseruatione tali.

¶ De satione arborum: & q̃ auulsione nascuntur arbores. ¶ Cap. x.

Abunde prædicta rõne cæli ac terræ. Nũc de iis arboribus dicemus: quæ cura hoium atq; arte p ueniũt. Nec pauciora prope sunt genera: tam benigne naturæ gratiã rettulimus. Aut enim se mine proueniunt: aut plantis radicis: aut propagine: aut auulsioe: aut surculo: aut insito & cõ secto arboris trunco. Nam folia pamarꝝ apud babylonios seri: atq; ita arborem prouenire. Trogum cre didisse demiror. Quædam pluribus generibus serunt̃: quædam oibus. Ac pleraq; ex iis natura ipsa do cuit: & in primis semen serere: cum decidens exceptũq; terra uiuisceret. Sed quædam nõ aliter proueniũt ut castaneæ: iuglandes: cæduis dũtaxat exceptis. Ex semine aũt quãq; dissimili ea quoq; quæ & aliis mõis serunt̃: ut uites & mala atq; pyra. Nãq; iis pro semine nucleus: nõ ut supradictis fructus ipse. Et mespi la semine nasci possunt. Omnia hæc tarda prouentu ac degenerantia & insito restituenda. Interdum etiã castaneæ. Quibusdam natura cõtra oĩno nõ degenerandi quoquo modo serant̃: ut cupressis: palmis: lau ris. Nãq; & laurus pluribus modis seritur. Genera eius diximus. Ex iis augusta & baccalis & pinus simi li modo serunt̃. Baccæ mense ianuario aquilonis afflatu siccante legunt̃: expanduntur q; raræ: ne calefiãt aceruo. Postea quidã fumo ad serendũ paratas urina madefaciunt. Alii in qualo pedibus in profluẽte de culcant: donec auferatur cutis. Alioquin uligo infestat: nec patit̃ nasci. In sulco repastinato palmi altitu dine uicinæ fere aceruatim mense martio. Eædem & propagine serunt̃. Triumphalisq; talea tãtum. Myr ti genera oĩa in campania baccis seruntur. Romæ propagine tarentina. Democritus & alio modo seri do cet: grãdissimis baccarꝝ tusis leuiter ne grana frangãtur: eaq; intrita reste circũligari: atq; ita seri: parietem fore densitatis: ex quo uirgulæ differant̃. Sic & spinas sæpis causa serunt tomice moris spinarum circũli ta. Pilas autem laurus & myrti inopia a trimatu tempestiuum est transferre. Inter ea quæ semine serun tur. Mago in nucibus operosus est Amydalæ in argilla molli meridiẽ spectanti seri iubent̃. Gaudere eas in dura calidaq; terra. In pingui & humida mori ac sterilescere. Serendas q̃ maxime falcatas & e nouella: fimoq; diluto maceratas per triduum: aut pridie q̃ serant̃ aqua mulsa. Mucrone defigi: aciem lateris In aquilonem spectare: ternas simul serendas: trianguli ratione: palmo inter se distantes: denis diebus ada quari donec grãdescant. Iuglãdes nuces porrectæ seruntur cõmissuris iacentibus. Pineæ nucleis septenis fere & ollas perforatas additis: aut ut laurus quæ baccis seritur. Citrea grano & propagine. Sorba semi ne in a radice planta & a uulsione proueniunt. Sed illa in calidis. Sorba & in frigidis & humidis. Natura & plãtaria demonstrauit: multarum radicibus pululante sobole densa & pariente matre quas enecet. Eius quippe umbra turba indigesta premitur: ut in lauris: punicis: platanis: cerasis: prunis. Paucorũ in hoc generc

hoc genere rami parcunt ſoboli:ut ulmorum palmarũq;. Nullis uero tales pulluli prouenĩũt:niſi quarũ radices amore ſolis atq; hymbris in ſumma tellure ſpatiantur. Omnia ea non ſtatim moris eſt in ſua locari:ſed prius nutrici dari:atq; ĩ ſeminariis adoleſcere:iterumq; migrare. Qui tranſitus mirum immodũ mitigat etiam ſiluestres:ſiue arborum quoq; ut hoĩum natura nouitatis ac peregrinatiõis auida eſt: ſiue diſcedentes uirus relinquũt:manſueſcũtq; tractatu ceu feræ dum radici auellitur planta. Et aliud genns ſimile natura præmonſtrauit. Auulſiq; arboribus ſtolones uixere. Quo in genere & cum parui ſunt auelluntur:partemq; aliquam e matris quoq; corpore auferunt ſecum fimbriato corpore. Hoc modo plantantur punicæ:coryli:mali:ſorbi:meſpili:fraxini:fici. In primiſq; uites. Cotoneũ ita ſatum degenerat. Ex eodem inuentu eſt:ſurculos abſciſſos ſerere hoc primo ſæpis cauſa factum ſabucis:cotõeo:& rubis depactis. Mox & culturæ:ut populis:alnis ſalici:quæ uel inuerſo ſurculo ſeritur. Iam eæ ibi diſponuntur:ubi libeat eſſe eas. Quamobrem ſeminarii curam ante cõuenit dici:q̃ tranſeatur in alia genera. Nãq; & huic principio eligi ſolum refert:quoniam nutricẽ indulgentiorem eſſe q̃ matrem ſæpe conuenit. Sit ergo ſiccum ſuccoſumq; bipalio ſubactum:aduenis hoſpitale:& q̃ ſimillimum terræ in quam tranſferendum ſit. Ante omnia elapidatum munitumq; ad ĩcurſum etiã gallinacei generis. Quãminime rimoſum:ne pene trans ſol exurat fibras. Interuallo ſexquipedum ſeri ne ſe inter ſe contingant: & noceant. Præter alia uitia etiam uermioſa fiunt:ideo ſarriri conuenit ſæpius:hærbaſq; auelli. Præterea ſemina ipſa fruticãtia ſupputare:ac falcem pati conſueſcere. Cato & furcis crates imponi iubet altitudine hoĩs ad ſolem recipiẽdum: atq; integi culmo ad frigora arcenda. Sic Pyrorum malorumq; ſemina nutriri. Sic pineas nuces. Sic cupreſſos ſemine ſatas & ipſas. Minimis id granis conſtat:ut uix perſpici quædam poſſint. Non omittẽdũ naturæ miraculum. Ex tam paruo gigni arbores:tãto maiore tritici & hordei grano:ne quis fabam reputet. Quid ſimile originis ſuæ habent malorũ pyrorũq; ſemina? His principiis reſpuentẽ ſecures materiem naſci:ĩdomita põderibus ĩmenſis præla:arbores uelis:turribus muriſq; ĩpellẽdis arietes. Hæc eſt natura eius. Hæc potẽtia. Super omnia erit e lachryma naſci aliquid:ut ſuo loco dicemus. Ergo e cupreſſo fœmina (mas.enim ut diximus non gignit) pilulæ collectæ:quibus docui mẽſibus ſiccantur ſole:ruptæq; emittunt ſemen formicis mire expetitum:ampliato etiam miraculo tantuli animalis cibo abſumi natalẽ tantarum arborum. Seritur menſe aprili area æquata cylindris:aut uolgiolis denſum:terraq; cribris ſupercernitur pollicis craſſitudine. Contra ĩmane pondus attollere ſe non ualet:retorqueturque ſub terra. Ob hoc parcitur ueſtigiis. Leniter rigatur a ſolis occaſu in trinis diebus:ut æqualiter bibat:donec erumpant. Differuntur poſt annum dodrãtali filo cuſtodita temperie: ut uiridi cælo ſerantur ac ſine aura. Mirumq; dictu periculum tantum eo die eſt:ſi rorauerit q̃tulumcunq; hymbrem: aut ſi afflauerit. De reliquo tutæ ſunt perpetua ſecuritate. Aquaſq; poſtea odere. Et zizifa grano ſeruntur menſe aprili. Tuberes melius inſeruntur in pruno ſilueſtri & malo cotõeo et in calabria:ea eſt ſpina ſilueſtris: quæcunq; optime & myxas recipit:utiliter & ſorbos.

Calabrica

De transferendis ſeminariis:& ulmis ſerendis & ſcrobibus Cap.xi.

PLantas ex ſeminario tranſferre in aliud prius q̃ ſuo loco ponãtur operoſe præcipi arbitror: licet tranſlatione folia latiora fieri ſpõdeant. Vlmorũ prius q̃ folio ueſtiant. Samara colligẽda ẽ circa martias Kalen. cum flaueſcere incipit. Deinde biduo in umbra ſiccata ſerenda denſa in refracto terra ſuper minutatim cribrata craſſitudine quæ in cupreſſis. Pluuiæ ſi non adiuuẽt:riganda. Deferẽdæ ex arearum uenis poſt annum in ulmaria interuallo pedali in unamquãq; partem. Maritas ulmos autũno ſerere utilius:quia carẽt ſemine. Nã eæ eplãtis ſerunt. In arbuſtũ q̃nquẽnes ſuburbe tranſferuntur aut (ut quibuſdam placet) quæ uicenum pedum eſſe cœperunt. Sulco qui nouẽarius dicitur: altitudine pedum trium:pari latitudĩe:& eo amplius circa poſitas pedes terni undiq; e ſolido adaggerant. Arulas id uocant in cãpania. Interualla ex loci natura ſummuntur. Aridiores ſerendas in cãpeſtribus conuenit. Populos & fraxinos quia feſtinantius germinant diſponi quoq; maturius cõuenit. Hoc eſt ab idibus febru. plantis & ipſas naſcentes. In diſponendis arboribus arbuſtiſq; ac uineis quincũcialis ordinum ratio uulgata & neceſſaria:non p̃flatu modo utilis: uerũ et aſpectu grata quocũq; modo intueare in ordinem ſe porrigente uerſu. Populis eadem ratio ſemine qua ulmos ſerendi:tranſferẽdi quoq; e ſeminariis eadem & ſiluis. Ante omnia igitur in ſimilẽ tranſferri terram aut meliorẽ oportet. Nec e tepidis aut præcocib9 in frigidos aut ſerotinos ſitus:ut neq; ex iis illos. Præfodere ſcrobes ante (ſi fieri poſſet) tanto: donec pingui ceſpite obducantur. Mago ante annum fieri iubet:ut ſolem pluuiaſq; conbibant:aut ſi conditio largita nõ ſit:ignes in medio fieri añ mẽſes duos:nec niſi poſt hymbres in his ſeri. Altitudinẽ earũ ĩ argilloſo aut duro ſolo trium cubitorum eſſe in quãq; partem. In prunis palmo amplius:& ubiq; caminata foſſura ore compreſſiore ſint. Nigra uero terra duo cubita & palmum quadratis angulis. Eadem mẽſura græci auctores cõſentiunt:non altiores quino ſemipede eſſe debere:nec latiores duobus pedibus. Nuſq̃ uero ſeſq̃pede minus alto:quoniam in humido ſolo ad uicina aquæ perueniat. Cato ſi locus aquoſus ſit inq̃t latas pedes ternos. In faucib9 ĩmiſq; palmũ & pedẽ:altitudĩe quattuor pedũ:eas lapide conſterni: aut ſi

nō sit pticis salignis uiridib9. Si neq; eæ sint: sarmētis: ita ut i altitudinē semipedē trahant̄. Nobis adiiciē dum uidet̄ ex prædicta arbo℞ natura ut altius dimittant̄ eæ: quæ summa tellure gaudent: tanq̄ fraxin9 olea. Hæc & similia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris sat est si altitudinis pedes ternos effecerit Excide inquit radicem istā Papyrius cursor īperator ad terrorem prænestino℞ prætoris. Destringi securius se teste innoxiū abradi partes: quæ se nudauerint terra. Aliqui lapides rotundos subiici malunt: qui & contineant humorem & transmittant. Nō item planos facere. & a terreno arcere radicem existimātes Glarea substrata inter utranq; sententiā fuerit. Arborē nec minorē bima nec maiorē trima transferri quidam præcipiunt. Alii cum annum ipleat. Cato crassiorem quinq; digytis non omisit. Idem si abstineret meridianā cæli partem signare in cortice: ut trāslata in iisdem & assuetis statueret̄ oris: ne aquiloniæ meridianis oppositæ solibus finderent̄: & algerent meridianæ aquilonibus. Quod e diuerso affectant etiā quidam in uite ficoq; permutantes in contrarium. Densiora enim folia ita fieri: magisq; protegere fructū & minus amittere: ficūq; sic etiā scansilem fieri. Pleriq; id demum cauēt: ut plaga deputati cacuminis meridiē spectet: ignari fissuris nimii uaporis opponi. Id quidem in horā diei quintam uel octauam spectare maluerim. Aeque latet non negligendum: ne radices mora inharescant: ne uel a septētrionibus: aut ab ea parte cæli usq; ad exortū brumalē uento flante effodiantur arbores: aut certe non aduersæ iis uentis radices præbeant̄. Propter quod emoriuntur ignaris causæ agricolis. Cato oēs uentos & hymbrem quoq; in tota translatione damnat. Et hoc proderit q̄ plurimū terræ in qua uixerint radicibus cohærere: ac totas cespite circūligari. Cum ob id Cato in corbibus trāsferri iubeat. Proculdubio utilissime quidē summā terram contentus est subdi. Quidam punicis malis substrato lapide nō rūpi pomū in arboribus tradunt. Radices inflexas poni melius. Arborē ita locari: ut media sit totius scrobis necessariū. Ficus si scylla (bulbo℞ hoc genus est) serit̄: ocissime ferre tradit̄ pomū: neq; uermiculationi obnoxiū. Quo uitio nō carent reliqua poma similiter sata. Radicū eius magnā adhibendā curā ut exēptas appareat: nō auulsas qs dubitet? Qua rōne & reliqua cōfessa omittimus. Sicuti terrā circa radices festucato spissandā. Quod Cato primū in ea re esse censet. Plagā quoq; a trunco oblini fimo: & foliis præligari præcipiens.

De interuallis plantanda℞ arbo℞ & umbris & stillicidiis: & ubi plantari debeant. Cap. xii.

Huius loci pars est ad interualla pertinens. Quidam punicas & myrtos & lauros densiores seri iusserunt. In pedibus tamen nouenis. Malos amplius paulo: uel magis etiam pyros: magisq; amydalas: & ficus. Quod optime diiudicabit ramorum amplitudinis ratio: locorumq; & umbræ cuiusq; arboris: quoniam has quoq; obseruari oportet. Breues sunt quāuis magnarum arbo℞ q; in orbem ramos circinent: ut in malis pyrisq;. Eadem enormes cerasis: lauris. Iam quædam umbrarū proprietas. Iuglandium grauis & noxia: etiam capiti humano: omnibusq; iuxta satis. Necat germina & pinus: sed uentis utraq; resistit: quoniam & protecta uinearum ratione egent. Stillicidia pinus quercus: ilicis ponderosissima. Nullū cupressi: umbra minima: & in se circumuoluta. Ficorum leuis q̄uis sparsa: ideoq; inter uineas seri non uetantur. Vlmorum leuis: etiam nutriens quæcunq; opacat. Sed attico hæc quoq; uidetur e grauissimis: nec dubito si emittant̄ in ramos. Constrictæ quidem ulmi noxiam esse non arbitror. Iucunda & platani quāquā crassa. Licet gramini credere non soli: haud alia lætius operiente toros. Populo nulla ludentibus foliis. Pinguis alno: sed pascēs sata. Vitis sibi sufficit: mobili folio: iactuq; crebro solem umbra temperans. Eodem graui protegens in hymbre. Omnium fere leuis umbra: quorū pediculi longi. Non fastidienda hæc quoq; scientia: atq; non in ultimis ponenda: quando q̄busq; satis umbra aut nutrix aut nouerca est. Iuglandium quidem pinorūq; & picearum & abietis quæcūq; attigere: nō dubie uenenum est. Stillicidii breuis diffinitio est. Omniumq; proiectu frondis ita diffunduntur: ut per ipsas non defluant hymbres: stylla sæua est. Ergo plurimū intererit hac in quæstione terra in qua serem9 in quantū arbores quasq; alat. Iam p se colles minora q̄runt īterualla. Ventosis locis crebriores seri cōducit. Olea tamen maximo interuallo. De qua Catonis italica sententia est. In. xxv. pedibus minimum plurimum. xxx. seri. Sed hoc uariatur locorum natura. Non alia maior in betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Miliarias uocari multas narrat a pondere olei quod ferant annuo prouentu. Ideo lxxv. pedes Mago interuallo dedit undiq;: etiam in macro solo ac duro atque uentoso. Cum minimum xlv. Betica quidem uberrimas messes inter oleas metit. Illam inscitiam pudendam esse cōueniet: & adultas inter sese luctari iusto plus: & in senectam præcipitare: aut plerunq; ipsis: qui posuere coarguentibus imperitiam suam totas excidere. Nihil est fœdius agricolis: quā gestæ rei penitentia multo iam ut præstet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde crescant: & quæ celeriter: & de sabina. Cap. xiii.

Quædam aūt natura tarde crescunt: & in primis semine tantū nascētia: & longo æuo durātia: At quæ cito occidunt uelocia sunt: ut ficus: punica: prunus: malus: pyrus: myrtus: salix: & tamen antecedunt diuitiis. In trimatu enim fere incipiunt ostendentes & ante. Ex iis lentissima pyrus. Ocissima oīum cypirus & pseudocapirius frutex. Protinus enim floret: semenq; profert. Oīa uero accelerius

Securus

pseudocypicus

ro celerius adoleſcunt ſtolonibus ablatis: unamq; in ſtirpē redactis alimētis. Eadē natura & propagines docuit. Rubri nāq; curuati gracilitate & ſimul ꝑceritate nimia defigunt rurſus in terram capita. Iterūq; naſcūtur ex ſeſe repleturi oīa: ni reſiſtat cultura: prorſus ut poſſint uideri hoīes terræ cauſa geniti. Ita peſſima atq; execranda res propaginem tamen docuit: atq; radicem acquiri uiridem. Eadem autem natura eſt hederis. Cato propagari præter uitem tradit ficum: oleam: punicā: malorum genera omnia. Laurū: prunos myrtus: nuces auellanas: & preneſtinas: platanum. Propagationum duo genera: ramo ab arbore depreſſo in ſcrobem quattuor pedum quoq;: & poſt biennium amputato flexu: plantaq; trāſlata poſt trimatum: quas ſi longius ferre libeat: in qualis ſtatim aut uaſis fictilibus defodere propagines aptiſſimum: ut in iis transferantur. Alterum genus luxurioſius: radices in ipſa arbore ſollicitādo traiectis ꝑ uaſa fictilia: uel qualos ramis terraq; circunpactis: atq; hoc blandimento impetratis radicibus: inter poma ipſa & cacumina (in ſūma enim cacumina hoc modo petuntur audaci ingenio) arborem aliā longe a tellure faciendi. Eodem quo ſupra biennii ſpatio abſciſſā ꝓpagine: & cum qualis illis. ſata. Sabina hærba ꝓpagine ſeritur & auulſione. Tradūt fece uini aut e pari tibus latere tuſo mire ali. Iſdem modis roſmarinum ſerunt: & ramo. quoniam neutri ſemen. Rhododendron propagine & ſemine.

De ſatione arboꝝ & inſitione: & qūo inuenta ſit tenera inſerendi implaſtratio. Cap. xiiii.

SEmine quoq; inſerere natura docuit raptim auium fame deuorato: ſolidoq; & alui tepore madido cum fœcundo fimi medicamine abiecto in mollibus arboꝝ lecticis: & uentis ſæpe tranſlato in aliquas corticum rimas. Vnde uidimus ceraſum in ſalice: platanum in lauro: lauꝝ in ceraſo: & baccas ſimul diſcolores. Tradunt & monedulam condentem ſemina in theſauros cauernaꝝ eiuſdē rei præbere cauſas. Hinc nata inoculatio ſutoriæ ſimili fiſtula apiendi in arbore oculum cortice exciſo: ſemenq; includendiq; eadem fiſtula ſublatū ex alia. In ficis aūt & malis hæc fuit ioculatio antiqua. Virgiliana quærit ſinū in modo germine expulſi corticis: gēmāq; ex alia arbore icludit. Et hactēus natura ipſa docuit. Inſitionem aūt caſus magiſter alius: & pene numeroſior ad hūc modum. Agricola ſedulus caſā ſepis munimento cingens: quo minus putreſcerent ſudes: limen ſubdidit ex hedera. At illæ uiuaci morſu appræhenſæ ſuam ex alieno fecere uitam apparuitq; truncum eē pro terra. Aufertur ergo ſerra æqualiter ſuperficies: læuigatur falce trūcus. Ratio poſtea duplex. Et prima inter corticē lignumq; inſerendi. Timebant priſci truncum findere. Mox inforare auſi medio. Ipſiq; medullæ calamum īprimebāt unū iſerētes. Neq; enim plures capiebat medulla ſubtilior. Poſtea ratio uel ſenos adiicit mortalitati eorum ex numero ſuccurrere pſuaſa ꝑ media trūco leniter fiſſo: cuneoq; tenui fiſſurā cuſtodiēte: donec cuſpidati deciſus deſcēdat in rimā calamus. Multa in hoc ſeruanda. Primum oīum quæ patiatur coitum talē arbor: & cuius arboris calamus. Varie quoq; & non iiſdem partibus. Subeſt oībus ſuccus. Vitibus ficiſq; media ſicciora: & e ſūma parte cōceptus. Ideo illinc ſurculi petuntur. Oleis circa medias ſuccus: īde & ſurculi. Cacumina ſitiunt. Facillime coaleſcunt: Quibus eadē corticis natura: quæq; pariter florentia eiuſdem horæ gignationem ſuccorūq; ſocietatem habent. Lenta enim res quotiens humidis repugnant ſicca: mollibus corticum duri. Reliqua obſeruatio ne fiſſura in nodo fiat. Repudiat quippe aduēam ihoſpitalis duritia: ut in parte nitidiſſima: ue longior multo tribus digytis: ne obliqua ne tranſlucens. Virgilius ex cacumine iſeri uetat. Certumq; eſt ab humeris arborum orientem æſtiuum ſpectantibus ſurculos petendos: & e feracibus & e germine nouello: niſi uetuſtę arbori inſerantur. Ii enim robuſtiores eſſe debent. Præterea ut prægnantes: hoc eſt germinatione turgentes: & qui parere illo ſperauerint anno. Bimi atq; nec tenuiores digyto minimo. Inſerunt aūt & iuerſi cū id agit: ut minor altitudo in latitudinē ſe fundat. Ante oīa gēmātes nitere cōueniet: nihil uſq; ulceroſum eſſe aut retorridū. Spei fauet medulla calami cōmiſſuræ: ſi in matre ligni corticiſq; iungat. Id enim ſatius q̄ foris cortici æquari. Calami exacutio medullā ne nudet: Tenui tamen fiſtula detegat: ut faſtigatio leui deſcēdat cuneo tribus non amplior digytis. Quod facillime contingit tinctū aqua radentibus ne excutiatur in uento. ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus ad corticē uſq; ſuū deprimat. Ne laxet dum deprimitur: ne ue cortex replicetur ī rugas. Ideo lachrymātes calamos iſeri non oportet. Non hercule magis q̄ aridos: quia illo modo labat humore nimio cortex. Hoc uitali defectu non humeſcit neq; cōcorporat. Id etiam religionis ſeruant: ut luna creſcente calamus utraq; deprimatur manu. Et alioquin in hoc opere duæ ſimul manus minus nituntur neceſſario tēperamento. Validius enim demiſſi tardius ferunt: fortius durant. Contrarium ex diuerſo: ne hiſcat nimium rima: laxeq; capiat: aut ne paꝝ exprimat: aut cōpreſſū necet. Hoc maxime præcauēdū: ut præualide accipiētis trūco in media fiſſura relinquantur. Quidam ueſtigio fiſſuræ falce in trūcis facto ſalice præligant marginem ipſum. Poſtea cuneos figunt continente uinculo libertatē dehiſcēdi. Quædam ī plātario iſita eodē die transferuntur. Si craſſior truncus iſerat: inter corticē & lignū inſeri melius cuneo optime oſſeo: ne cortice rumpat laxato. Ceraſi libro dēpto findunt. Hæ ſolæ & poſt brumam inſeruntur: dēpto libro habēt ueluti lanuginem: quæ ſi cōprehēdit inſitum: putreſacit. Incolumi cuneo adactū utiliſſime aſtringit. Inſerere aptiſſimum q̄ proximū terræ patiat nodoꝝ trunciq; ratio. Eminere calami ſex digytoꝝ lon

Cognationem

gitudine non amplius debent. Cato argillæ uel cretæ harenã fimũq; bubulum admiſceri:atq; ita uſq; ad
lentorem ſubigi iubet:idq; interponi in circũlini. Ex iis quæ cõmentatus eſt facile apparet illa ætate inter
lignum & corticẽ:nec alio modo inſerere ſolitos:aut ultra latitudinẽ duũ digytorꝝ calamos demittere.
Inſeri aũt præcipit pyra ac mala per uer:& poſt ſolſtitiũ diebus.l.poſt uindemias. Oleas autem & ficos
per uer tantũ luna ſitiente:hoc eſt ſicca. Præterea poſt meridiẽ ac ſine uento auſtro. Mirũ ꝙ non conten
tus inſitum muniſſe.ut dictum eſt:& ceſpite ab hymbre frigoribuſq; protexiſſe:ac mollibus bifidorum
uiminũ faſcibus:lingua bubula(hærbe id genus eſt) inſuper obtegi iubet:eamq; illigari opertã ſtramen
tis. Nunc autem abunde arbitretur paleato luto libro farcire duos digitos inſito extante. Verno inſeren
tes tempus urget:incitantibus ſe gẽmis:præter q̃ in olea:cuius diutiſſime oculi parturiunt: minimumq;
ſucci habent ſub cortice:qui nimius inſitis nocet. Punica uero & ficũ q̃q̃ alias ſicca ſint recraſtinare mini-
me utile. Pyrũ uel florentẽ inſerere licet:& in maium quoq; menſem ꝓtendere inſitionẽ. Quod ſi lõgius
afferant᷑ pomorꝝ calami rapo infixos optime cuſtodire ſuccũ arbitrantur. Seruariq; inter duos imbrices
iuxta riuos uel piſcinas utrinq; ſerra obſtructos.

De uite inſerenda. Cap.xv.

VItium uero in ſcrobibus ſiccis ſtramẽto opertos ac deinde terra obrutos:ut cacumine exiſtant
Cato uitem tribus modis inſerit. Præſectam findi iubet per medullam. in eam ſurculos exacu
tos ut dictum eſt addi:medullas iungi. Altero ut ii ſeſe uites cõtingant:utriuſq; in obliquum
latere contrario adraſo iunctis medullis colligari. Tertium genus eſt:terebrare uitem in obliquũ ad me-
dullam:calamoſq; addere longos pedes binos:atq; ita ligatum inſitũ itritaq; illitũ operire terra calamis
ſubrectis. Noſtra ætas correxit ut gallica utere᷑ terebra:quæ excauat nec urit:quoniam aduſtio oĩs he-
betat:atq; ut gẽmaſcere incipiens ligetur calamus. Nec plus q̃ binis ab iſito emineat oculis ulmeo uimi-
ne alligatus:binaq; circũdare᷑ acie a duabus partibus:ut inde potius diſtillet humor: qui maxime uites
infeſtat. Deinde cũ eualuiſſent flagella pedes binos:uinculum inſiti incideretur ubertati craſſitudine per
miſſa. Vitibus inſerendis tempus dedere ab æquinoctio autũno ad germinationis initia. Satiuæ plantæ
ſilueſtrium radicibus inſerun᷑ natura ſiccioribus. Si enim ſatiuæ ſilueſtribus inſerantur: degenerant ĩ fe
ritatem. Reliqua cælo conſtant. Aptiſſima inſitis ſiccitas. Huius enim remedium appoſitis fictilibus ua
ſis modicus humor per cinerem diſtillat. Inoculatio rores amat leues.

De emplaſtratione. Cap.xvi.

EMplaſtri rõ & ipſa ex inoculatione nata uideri poteſt. Craſſo aũt maxime cortici conuenit ſi-
cut eſt ficis. Ergo amputatis oĩbus ramis ne ſuccum auocẽt. Nitidiſſima in p̃te quaq; p̃cipua
cernatur hylaritas:exẽpta ſcutula ita ne deſcẽdat ultra ferrũ cortici ĩprimi᷑.ex alia cortex par
cum ſui germinis mãma:ſic cõpage denſata ut cicatrici locus non ſit:& ſtatim unitas fiat:nõ humorem
non afflatum recipiens:nihilhominus tamẽ & luto munire & uinculo melius. Hoc genus nõ pridem re
pertum uolunt qui nouis moribus fauent. Sed id etiã apud ueteres græcos inuenitur : & apud Catonẽ:
qui oleam ficumq; ſic inſeri iuſſit mẽſura etiã præfinita ſecundũ reliquã diligentiã ſuam Cortices ſcalpro
excidi quattuor digytorꝝ longitudine:& triũ latitudine. Atq; ita coagmentari & illa ſua intrita oblini. Ea
dem rõne & in malo. Quidã huic generi miſcuere fiſſuram in uitibus exẽpta cortice teſſella ſurculo a la-
tere plano adigendo. Tot modis inſitam arborẽ Vidimus iuxta tyburtes tiliã omni genere pomorũ ho
nuſtam alio ramo nucibus:alio baccis:aliunde uite:ficis:pyris:punicis:malorũq; generibus. Sed huic
fuit breuis uita. Nec tamen oẽm experimentis aſſequi naturã poſſumus. Quædã.n.naſci niſi ſpõte nul-
lo mõ queunt. Eaq; ĩmitibus & deſertis tantũ locis proueniunt. Capaciſſima inſitorꝝ oĩum dici᷑ platanꝰ
poſtea robur. Verũ utraq; ſapores corrũpunt. Quædã oĩ genere inſerun᷑:ut ficus & punicæ. Vitis non
recipit emplaſtra:nec quibus tenuis ac caducus rimoſuſq; cortex. Neq; inoculationẽ ſiccæ aut humoris
exigui fertiliſſima oĩum inoculatio:poſtea emplaſtratio. Sed utraq; infirmiſſima:& quæ cortice nititur
tantũ:uel leui aura ociſſime deplantan᷑:inſerere firmiſſimum & fœcundius q̃ ſerere.

Exemplum huius rei. Cap.xvii.

NOn eſt omittenda raritas unius exempli. Corelius eques romanus Ateſte genitus inſeruit ca
ſtaneam ſuometipſam ſurculo in neapolitano agro. Sic facta eſt caſtanea quæ ab ipſo nomẽ
accepit inter laudatas. Poſtea hæres eiuſdẽ libertus corellianã iterꝝ inſeruit. Hæc eſt inter eas
differentia:illa copioſior. Hæc corelliana melior. Reliqua genera caſus ingenio ſuo excogitauit: ac defra
ctos ſerere ramos docuit:cum pali defixi radices cepiſſent. Multa ſic ſerun᷑. In primiſq; ficus oĩbus q̃-
dem aliis modis naſcẽs:præterq̃ talea. Optime quidem ſi uaſtiore ramo pali modo exacuto adiga᷑ alte
exiguo ſuper terram relicto capite:eoq; ipſo harena cooperto. Ramo ſeruntur & punica palis laxato pri
us meatu:item myrtus. Omnium horum longitudine trium pedum:craſſitudine minus brachiali. Cor
tice diligenter ſeruato:trunco exacuto. Myrtus & taleis ſeri᷑. Morus talea tantum:quoniã ĩ ulmo eã in
ſeri religio fulgurꝝ ꝓhibet. Quapropter de talearũ ſatu nuuc dicendũ eſt. Seruandũ in eo ante omnia:ut

Ramo cã ſeris

taleæ ex feracibus

taleæ ex feracibus fiant arboribus: ne curuæ: ne scabræ: aut bifurcæ: ne tenuiores q̃ ut manum impleant: ne minores pedalibus: ut illibato cortice atq; ut sectura inferior ponatur semper: & quod erit ab radice: accumuleturq; germinatio terra: donec robur planta capiat.

De cultura taleaꝶ: & quibus temporibus insitio fiat. Cap. xviii.

Quæ custodiēda in taleaꝶ cultura Cato iudicauerit: ipsius uerbis optime præcipiemus. Taleas oleaginas quas in scrobe saturus eris: tripedaneas facito. Diligenterq; tractato: ne liber laboret: cum dolabis aut secabis. Quas in seminario saturus eris: pedales facito. Eas sic inserito: locus bipalio subactus sit: beneq; gluttus. Cum taleam demittis pede taleam opprimito. Si parum descendat maleo aut mateola adigito: cauetoq; ne libꝶ scindas. Cum adigis: palo prius locum feceris quo taleam demittas. Ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ sunt: tū deniq; curæ sint: ubi liber se uertet. Si in scrobibus aut in sulcis seras: ternas taleas ponito. Eas diuaricato super terram: ne plus quattuor digitos Transuersos emineant uel occulos serito. Diligēter eximere oleam oportet: & radices q̃ plurimas cum terra ferre. Vbi radices bene operueris: calcare bene: ne quid noceat. Si quis quærat quod tempus oleæ serendæ sit: agro sicco per sementē: agro læto per uer. Oliuetum diebus. xv. ante æquinoctium uernum incipito putare. Ex eo die dies. xl. recte putabis. Id hoc mō putato. Qua locus recte ferax erit: quæ arida erunt: & si quid uentus interfregerit in ea omnia eximito. Qua locus ferax non erit: id plus concidito: aratoq; bene: enodatoq;. Stirpes læues facito: circum oleas autunno ablaqueato: & stercus adiicito. Qui oliuetum sæpissimæ & altissime miscebit: is tenuissimas radices exarabit. Rdices si sursum abibūt crassiores fiēt. & eo in radices uires oleæ abibunt. Quæ genera olearum uel in quo genere terræ uiuere & seri debeāt: spectariq; oliueta: diximus in ratione olei. Mago in colle & siccis & argilla & inter autunnum & brumam seri iussit. In crasso aut humido aut subriguo a messe ad brumam. Quod precepisse eum africæ intelligitur. Italia duidem nunc uere maxīe serit. Sed & autunno si libeat. Post æquinoctium. xl. diebus ad uergiliarum occasum. xiiii. soli dies sunt: quibus seri noceat. Africæ peculiare quidē in oleastro est inserere. Quadam æternitate cōsenescūt proxime adoptōe uirga emissa: atq; ita alia arbore ex eadē iuuenescēte. Iterūq; & quotiens opus sit: ut eius eadē oliueta constent. Inseritur autem oleaster calamo & iocultatiōe. Olea ubi quercus effossa sit male ponitur: quoniam uermes qui raucæ uocantur in radice quercus nascunt̄ & transeūt. Nō inhumare taleas aut siccare prius q̃ serant̄ utilius cōptū. Vetus oliuetū ab æqnoctio uerno itra uergiliaꝶ exortū interradi alternis ānis melius inuentum. Item muscum circundare radici. Circū fodi āt oībus ānis a solstitio duū cubitoꝶ scrobe pedali altitudīe. Stercorari tertio āno. Mago idē amygdalas ab occasu arcturi ad brumā seri iubet. Pyra nō eodē tpe oīa: quoniā neq; floreāt. Eadē oblōga aut rotunda ab occasu uergiliaꝶ ad brumā. Reliqua genera media hyeme ab occasu sagittæ subsolanū aut septētrionē spectātia. Laurū ab occasu aquilæ ad occasum sagittæ Cōfessa enim de tēpore serēdi quæ rōe est uere & autumno. Id ex magna parte fieri decreuere. Est & alia hora circa canis ortus paucioribus nota: quoniam non oībus locis utilis pariter intelligitur. Sed haud omittenda nobis: non tractus alicuius rōnē: ueꝶ naturæ potius indagantibus. In cyrenaica regione sub etesiaꝶ flatu cōserūt. Necnō & i græcia: oleam maxime in laconia. Co insula & uites tunc serit. Cæteri apud græcos inoculare & inserere nō dubitant. Sed arborum non serunt. Plurimumq; in eo locorum natura pollet. Namq; in ægypto omni serūt mēse: & ubi cūq; hymbres æstiui non sunt: ut in india & æthiopia. Necessario post hæc autūno serunt̄ arbores. Ergo tria tempora eadem germinationis uer & canis arcturiq; ortus. Neq; enim aīalium tantum est ad coitū auiditas: sed multo maior est terræ ac satoꝶ oīum libido. Qua tēpestiue uti plurimū īterest cōceptus. Peculiare utiq; in isitis cū sit mutua cupiditas utrinq; coeundi. qui uer ꝓbant: ab æqnoctio statim admittunt ꝑdicantes germina parturire: iō faciles corticū esse amplexus. Qui præferūt autūnum ab arcturi exortu: quoniā statim radicē quandā capiant: & ad uer parata ueniant: atq; nō ꝓtinus germinatio auferat uires. Quædā tamē statutum tp̄s anni habent ubiq;. ut cerasi & amygdalæ circa brumā serendi uel inserendi. De pluribus locoꝶ situs optime iudicabit. Frigida & aquosa uerno conseri oportet. Sicca & calida autūno. Coīs quidē italiæ ratio tpa ad hunc modum distribuit. Mora ab idibus februariis in æquinoctium: pyra in autūnum: ita ut brumā. xv. ne minus diebus antecedāt. Malis æstiuis & cotoneis Item sorbis prunis post mediā hyemē in idus februarias. Siliquæ græcæ & persici ante brumā per autūnum. Nucibus iuglandi & pineæ & auellanæ græcæ atq; castaneæ a Calen. martiis ad idus easdem. Salici genistæ circa martias Calen. Hanc in siccis semine: illam in humidis uirga seri diximus.

Quæ arbores societate gaudeant: & de disciplina ablaqueandi & accumulandi. Cap. xix.

Est etiam nunc noua inserendi ratio: ne quid sciens quidē prætereā: quod usquā iuenerim a Columella excogitata: ut affirmat ipse. Qua uel diuersæ insociabilesq; naturæ arborū copulent̄: ut fici atq; oleæ. Iuxta hanc seri ficum iubet: nō ampliore interuallo q̃ ut contingi large possit: ramo oleæ q̃ maxime sequaci atq; obedituro. Eumq; omni interim tempore edomari meditatione curuandi. Postea fico adepta uires: quod euenire trimæ atq; utiq; quinquēni solet: detrūcata supficie ipsaque

deputata:ut dictū est adraso cacumine defigi in cruce fici custoditum uinculis:ne curuatura fugiat. Ita quodā propaginū insitorūq; tēperamento triēnio cōi inter duas matres coalescere. Quarto anno abscissum totum adoptātis esse:nondū uulgata ratione haud mihi certe satis cōperta. Cæterum eadem illa de calidis frigidisq; & humidis & siccis supradicta ratio & scrobes fodere monstrauit. In aquosis.n. neq; altos neq; amplos facere cōuenit. Altos æstiuoso solo & sicco:ut q̃ maxime accipiāt aquam :contineantq;. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio est. Feruētibus.n.locis accumulāt æstate radices:operiuntq; ne solis ardor adurat. Aliubi ablaqueāt.perflatusq; admittunt. Iidem hyeme cumulis a gelu uindicant. Contra illi hyeme aperiunt:humoreq; sitientibus quærūt. Vbicūq; circūfodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbē ternos:neq; id in pratis:quando amore solis humorisq; in summa tellure oberrāt. Et de arboribus hæc quidem fructus gratia serendis inserendisq; in uniuersum sint dicta.

De salicto & arundineto:& cæteris cæduis ad perticas palos. Cap.xx.

HInc restant eaꝝ rō:quæ pp alias seruntur:uineas maxīe cæduo ligno. Principatū in iis optinēt salices:quaꝝ satio fit loco madido tamē refosso duos pedes & semipedē talea sesquipedali uel pertica:quæ utilior quo plenior. Interuallo eē pedes senos trimę pedibus binis a terra:putatione coercent:ut sic se in latitudinē fundant:ac sine scalis tondeant. Salix.n.fœcundior est quo terræ propior. Has quoq; oībus annis confodi iubent mense aprili. Hæc est uiminaliū cultura. Perticalis & uirga: & talea serit fossura eadē. Perticas ex ea iustum est cædi quarto fere anno. Et ex aūt senescentium propagine sarciunt locum. Pertica imersa ac post annum recisa. Salicis uiminalis iugera singula sufficiūt. xxv. uineæ iugeribus. Eiusdem rei cā populus alba seritur bipedaneo pastinatu:talea sesquipedali biduo siccata palmipede iteruallo:terra superiniecta duoꝝ cubitoꝝ crassitudine. Harundo etiānum dilutiore q̃ hæc solo gaudet. Seritur bulbo radicis quē alii oculum appellant dodrantali scrobe:iteruallo duum pedum & semipedis:reficiturq; ex sese uetere harūdineto extirpato:quod utilius repertum q̃ castrare sicut antea Nāq; inter se radices serpunt:mutuoq; discursu necant. Tempus iserendi prius q̃ oculi harundinū imutescant ante Kalen. martias. Crescit ad brumā usq;:desinitq; cum durescere incipit. Hoc signum quod tēpestiuam habet cæsuram. Et hanc aūt quotiens & uineam fodiendū putant. Seritur & transuersa nō alte terra condita. Erumpuntq; singulis oculis totidē plantæ. Seritur & deplantata pedali sulco binis obrutis gemmis:ut tertius nodus terrā attingat prono cacumine:ne rores cōcipiat. Cæditur & decrescente luna. Vineis anno siccata utilior q̃ uiridis. Castanea pedamētis oībus præfert facilitate tractatus: pdurādi puicacia:regerminatione cædua uel salice lætior. Quærit solū facile:necnō harenosum:maxieq; sabulū humidum aut carbunculū:uel tofi ēt farinā q̄libet opaco septētrionaliq; & præfrigido situ. uel etiā decliui. Recusat eadē galliā rubricā:cretam:oēmq; terræ fœcunditatē seri nuce diximus:sed nisi ex maximis non prouenit:nec nisi quinis aceruatim satis. Perfringi solum debet supra ex nouēbri mense in februariū: quo solutæ sponte cadunt ex arbore:atq; subnascūtur. Interualla sint pedalia undiq; sulco dodrātali. Ex hoc seminario transferunt i aliud bipedali iteruallo plus biēnio. Sunt & ppagines nulli qdem faciliores. Nudata.n.radice tota i sulco psternit. Tunc ex cacumie super terrā relicto renascitur & alia ab radice. Sed translata nescit hospitari:pauetq; nouitatē. Biēnio fere postea prosilit. Ideo nucibus potiusq̃ radice plātaria cædua iplentur. Cultura nō alia q̃ supradictis fodiendis supputādisq; per bienniū sequens. De cætero ipsa se colit umbra stolones superuacuos enecante. Ceditur itra septimū annū. Sufficiunt pedamenta iuri unius uiceriis uineaꝝ iugeribus:quando etiā ea bifida stirpe fiunt:durantq; ultra alterā siluæ suæ cæsuram. Aesculus similiter prouenit cæsura triennio senior:minus morosa nasci. In quacunq; terra seritur:nascitur e balneo sed nō nisi æsculi:scrobe dodrantali:interuallis duoꝝ pedum seritur leuiter quater anno. Hoc pedamentū minime putrescit:læsumq; maxime frutificat. Præter hæc sunt cædua quæ diximus:fraxinus:laurus:persica:corylus:malus:sed tardius nascūtur. Terram defixa uix tolerant: nō modo hūorem. Sabucus contra firmissima ad palum:taleis seritur ut populus. Nam de cupresso satis diximus. Et prædictis uelut armamentis uinearum.

gallicam

uiuiradice

amigdalus

De culturis & disciplina excolendarum uinearum. Cap.xxi.

REstat ipsaꝝ natura præcipua tradenda cura. Vitiū surculi & quarundā arboꝝ quibus fungosior intus natura est:geniculatis ramoꝝ nodis intersepiunt medullā. Ferulæ ipsæ breues:& ad summa breuiores articulis utiq; duobus iternodia icludunt. Medula siue illa uitalis aīa est ān se tendit longitudinē ipellens quādiu nodi peruia patet fistula. Cū uero cōcreti ademere transitum:repercussa erūpit:ab ima sui parte:iuxta priorē nodum alternis laterum semper inguinibus ut dictū est in harundine ac ferula:quoꝝ dextrū ab imo intelligit articulo:leuū in proximo:atq; ita peruices. Hæc uocat in uite gēma:cū ibi cespitē facit. Ante uero q̃ faciat in cōcauo oculos:& in cacumine ipso germē. Sic palmites:nepotes:uuæ:folia:pāpini:gignuntur. Mirūq; firmiora esse in dextra parte genita. Hos ergo i surculis nodos cum seruntur medios secare oportet:ita ne profluat medulla:& in fico quidem dotrantales paxilli solo patefacto seruntur:sic ut descēdat quæ proxia arbori fuerint. Duo oculi extra terrā emineāt.

Enodis

Oculi autem

Oculi aũt in arboꝝ ſurculis ꝓprie uocant̃ nnde germinant. Hac de cã & in plantariis aliquando eodem
anno ferunt quos fuere laturi fructus in arbore: cũ tẽpeſtiue ſati pręgnãtes inchoatos cõceptus alibi pa
riunt. Ita ſatas ficos tertio anno trãſferre facile. Hoc pro ſeneſcẽdi celeritate attributum huic arbori ut ci
tiſſime ꝓueniat. Vitium numeroſior ſatus. Primum oĩum nihil ſerit̃ ex iis niſi inutile & deputatũ in ſar
mento. Opputat̃ aũt quicqd proximo tulit fructum. Solebat capitulatus utrinqꝫ e duro ſurculus ſeri:
eoqꝫ argumento malleolus etiã uocat̃ nunc. Poſtea auelli cũ ſua calce ceptus eſt: ut ĩ fico. neqꝫ aliud ẽ ui
uacius. Tertium genus adiectũ etiãnum expeditius ſine calce: quod ſagittæ uocant̃: cũ intorti pangunt̃
Id enim cũ deciſi nec intorti trigẽmes. plures aũt ex eodem ſurculo hoc modo fiunt. Serere e pãpinariis
ſagittas ſterile eſt: nõ niſi fœcundas oportet. Quæ raros habent nodos infœcundæ iudicant̃. At denſitas
gẽmarum fertilitatis indiciũ eſt. Quidam ſeri uetant niſi eos: qui floruerint ſurculos. Sagittas ſerere mi
nus utile: quoniã in trãſferendo facile rumpitur quod intortũ fuit. Serũtur pedali nõ breuiores longitu-
dine quinqꝫ ſex ue nodorum. Pauciores tribus gemmis in hac menſura eſſe non poterunt. Inſeri eodem
die quo putantur utiliſſimũ. Si multo poſtea neceſſe ſit ſerere cuſtoditos uti præcipimus oportet caueri
utiqꝫ ne extra terram poſiti ſole inareſcant: uentoue aut frigore hebentur: qui diutius in ſicco fuerint pri-
uſq̃ ſerant̃ in aqua pluribus diebus reuiuiſcant. Solũ apricum & q̃ ampliſſimũ in ſeminario ſiue ĩ uinea
bidente paſtinari debet ternos pedes bipaleo alte in area reiici quaternoꝝ pedum fermento: ita ut in pe-
des binos foſſa procedat. Foſſatum purgari & extenti ne crudum relinquatur. Veꝝ & exigi mẽſura. Ma
le paſtinatum deprehendunt ſcãna inæqualia. Metienda eſt & ea pars quæ interiacet puluinis. Surculi ſe
runtur & in ſcrobe & in ſulco longiore: ſuper quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili ſolo fruſtra:
niſi ſubſtrato pinguiore. Nec minus q̃ duos integi oportet: & proximam attingi terram: & eodem paxi
lo deprimi & ſpiſſari: Intereſſe in plantario ſeſquipedes inter bina ſemina in latitudinem: in longitudinẽ
ſemiſſes. Ita ſatos malleolos. xxiiii. menſe recidere ad imum articulum: niſi ipſi parcatur. Oculorum in-
de materia emicat cum aqua. xxxvi. menſe uiuiradix transfertur. Eſt & luxurioſa ratio uites ſerendi: ut
quattuor malleoli uehementi uinculo colligentur ĩ parte luxurioſa: atqꝫ ita uel per oſſa bubuli cruris uel
per colla fictilia traiecti obruantur binis eminentibus gemmis. Humeſcunt hoc modo: reciſiqꝫ palmitẽ
emittunt. Poſtea fiſtula fracta radix libere capit uires: uuamqꝫ fert: & omnium corporum ſuorũ acinos.
In alio genere inuentu nouitio finditur malleolus: medullaqꝫ eraſa in ſe colligantur ipſi caules: ita ut gẽ-
mis parcatur omnimodo. Tum malleolo in terram fixo mixta ſerit̃: & cum ſpargere cœperit caules de-
ciditur: foditurqꝫ ſæpius. Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros Collumella promittit: cum uiuere
ſemina ipſa perquã mirum ſit: & medulla adempta naſci. Sirculis etiã quibuſnam ſit articulatio arboris
non omittendum uidetur. Namqꝫ buxi tenuiſſimis quinis ſeniſue colligatis depacti proueniunt. Quon
dam in obſeruatiõe erat ut defringerẽt̃ ex ĩputata buxo: aliter uiuere nõ crediti. Detraxere hæc experimẽ-
ta ſeminarii curaqꝫ. Sequit̃ uineaꝝ ratio. Quinqꝫ generꝫ hæ. Sparſis per terrã palmitibus aut per ſe uite
ſubrecta: uel cũ amminiculo ſiue iugo. Aut pedatæ ſimplici iugo. Aut cõpluuiatæ quadruplici. Quæ pe
patæ ratio erit: eadẽ intelligit̃ eius quoqꝫ: in aqua ſine amminiculo uitis per ſe ſtabit. Id. n. nõ fit niſi peda
menti inopia. Simplici iugo conſtat porrecto ordine quẽ canteriũ appellãt. Meliorqꝫ ea uino: quando ſi
bi ipſa nõ obũbrat: aſſiduoqꝫ ſole coqtur: & afflatum magis ſentit: & celerius rorẽ dimittit. Pãpinationi
quoqꝫ & occationi oĩqꝫ operi facilior. Super cætera defloreſcit utilius. Iugum fit pertica aut harundie aut
crine funiculoue: ut in hiſpania: brunduſioqꝫ. Compluuiata copioſior uino eſt: dicta a cauis ædium cõ-
pluuiis. Diuiditur in quaternas partes totidẽ iugis. Huius ſerendi ratio dicetur: eadẽ ualitura in omni ge
nere: in hoc uero numeroſior tantum. His uero tribus ſeritur modis. Optime in paſtinato: proxĩe in ſul
co: nouiſſime in ſcrobe. De paſtinatione dictum eſt.

Occula-
tioni

De ſulco & uinearum putatione. Cap. xxii.

FVlco latitudo palæ eſt. Scrobibus ternoꝝ pedũ in quãcunqꝫ partẽ. Altitudo in quocũqꝫ gene
re tripedalis: ideo nec uitis minor transferri debet. Extatura etiãnum duabus gẽmis. Emoliri
terrã minutis in ſcrobe ima ſulcis fimoqꝫ miſceri neceſſariũ. Cliuoſa altiores poſcunt ſcrobes.
Præterea puluinatis a deuexitate labris. Quæ ex iis longiores fient: ut uites binas accipiãt. E diuerſo aliæ
locabuntur. Eſſe uitis radicem in media ſcrobe oportet. Sed ipſam innixam ſolido in orientem æquino-
ctialem ſpectare. Adminicula prima e calamo accipere. Vineas limitari decumano. xviii. pedum latitu-
dinis ad cõtrarios uehiculorum tranſitus: aliiſqꝫ cõuerſis limitibus: Denũ pedũ diſtingui ꝑ media iuge-
ra. Aut ſi maior modus ſit: totidẽ pedũ cardine quot decumano limitari. Semꝑ uero quintanis ſemitari
hoc eſt in quinto quoqꝫ palo ſingulæ iugo pagine includant̃. Solo ſpiſſo nõ niſi repaſtinato: nec niſi uiui
radicẽ ſeri. Tenero & ſoluto uel malleolum ſulco uel ſcrobe. In colles ſulcos agere tranſuerſos melius q̃
paſtinare ut defluuia palis eoꝝ contineantur. Aquoſo cælo uel ſicco ſolo malleolos ſerere autumno: niſi
ſi tractus ratio mutauerit. Siccus enim & calidus autũno poſcit ſeri. humidus frigiduſqꝫ etiã ueris exitu.
In arido ſolo uiuiradix quoqꝫ fruſtra ſeritur. Male & in ſiccis malleolus: niſi poſt hymbrẽ. Aut in riguis

uel frondens uitis. & usq; ad solstitium recte: usq; ad uer ut in hispania. Quiescere uento sationis die utilissimū. Pleriq; austros optāt: Cato abdicat. Interesse medio tēperamento iter binas uites oportet pedes quinos. Minimū aūt læto solo pedes quaternos. Tenui plurimū octonos. Vmbri & marsi ad uicenos intermittunt arationis gratia in iis: quæ uocāt ꝑculeta. Pluuio & caliginoso tractu rariores poni: sicco densiores congruit. Subtilitas parsimoniæ cōpendia inuenit. Cum uinea in pastinato seratur: obiter seminarium faciendi ut uiuiradix loco suo & malleolus qui transferatur inter uites ordine seratur. Quæ ratio in iugero circiter. xvi. Milia uiuiradices donat. intra biennium aūt fructus quo tardius in sato prouenit q̄ in translato. Viuiradix posita in uinea post annum resecat̃ usq; ad terrā: ut unus tm̃ emineat oculus amminiculo iuxta affixo & fimo addito. Simili modo & secundo anno recidit̃: uiresq; cōcipit: & intra se pascit suffecturas oneri: alias festinatione pariendi gracilescat: ac emucidani cohibeatur castigatione tali in fœtum exeat tota. Nihil auidus nascitur: ac nisi ad pariendū uires seruentur: tota fit fœtus. Pedamenta optima quæ diximus: aut ridicæ: robur: oleaq;: aut si non sint: pali iunipero: cupresso: alburno: sambuco. Reliquorum generum sudes omnibus annis reciduntur. Saluberrima in iugo harundo cōnexa fasciculis durat quinis annis. Cum breuiores palmites sarmento iunguntur inter se funium modo: ex hoc arcus funeta dicūtur. Tertius uineæ annus palmitem uelocem robustumq; emittit in quem faciat ætas uitem. Hic in iugum insilit. Quidam tunc excæcant eum supina falce auferendo oculos: ut noxia iniuria lōgius euocent. Vtilior enim consuetudo pariendi: satiusq; pampinos adiudicatæ detergere usq; quo placeat robora ri eam. Sunt qui uetant tangi proximo anno: quo translata sit: neq; ante. lx. mensem falce curari. Tunc āt ad tres gemmas recidi. Alii proximo quidem anno recidunt. Sunt ut ternos quaternosue singulis annis adiiciunt articulos. quarto demum perducant ad iugum. Ideo utriusq; fructum tardum. Præterea retorridum & nodosum puluinosumq; reddit incremento. optimum autem matrem esse firmam: postea fœtum audacem. Nec tutum est quod cicatricosum: magno imperitiæ errore. Quicquid est tale plagis nascitur nō e matre. Totas enim habet illas uires dum roboratur: & annuos accipit tota fœtus: cum pmissum fuerit nasci. Nil natura portiōibus parit. Quæ cum excreuerit satis firma protinus in iugo collocari debebit. Sin etiānum infirmior erit: sub ipso iugo hospitari recisa: uiribus nō ætate decernit̃. Temerariū est ante crassitudinē pollicare uiti impare. Sequēti anno palmites salutent̃ pro uirib⁹ matris singuli aut gemini. Iidem & secūdo si cogit ifirmitas nutriant̃. Tertioq; demū anno duo adiiciātur. Nec sūt plures quaternis unq̄ permittendi. Breuiterq; nō indulgendum est: & semp inhibēda fœcunditas. in ea est enim natura: ut parere malit q̄ uiuere. Quicquid materiæ adimitur fructui accedit. Illa semina mauult q̄ fructum gigni: quoniā fructus caduca res est. Sic perniciose luxuriat: nec ampliat se sed egerit. Dabit consilium & soli natura. In macro etiā si uires habebit. recisa intra iugum moretur: ne oīs fœtura sub eo exeat. Minimum id esse debebit interuallum: ut attingat iugum: superetq; nō teneat: adeo nō recūbat in eo: nec delicate se spargat. Ita temperet̃ hic modus: ut crescere etiam malit q̄ parcere. Palmes duas tres ue gēmas sub iugo habere debet ex materiis quibus materia nascat̃. Tunc per iugum mergi alligariq; ut sustineat̃ iugo nō pendeat. Vinculo mox astrictus a tertia gēma alligari: quoniā & sic coercet̃ impetus materiæ. Densioresq; citra pāpini exultant: cacumen religari uetat. Natura hæc est deiecta pars aut præligata fructum dat plurimūq; ipsa curuatura. Quod citra est materiē mittit: offensante credo spiritu & illa quam diximus medulla. Quæ ita emicuerit materia fructum dabit anno sequente. Sic duo genera palmitum. Quod e duro exit materiāq; in proximū annum promittit: pāpinarium uocatur. Aut ubi supra cicatricem est: fructuariū. Alterꝫ ex adminiculo palmite semperq; fructuarium relinquitur sub iugo. Et qui uocatur custos. Hic est nouellus palmes non longior tribus gemmis: ꝓxio anno materiā daturus: si uitis luxuria se consumpserit. Et alius iuxta eū uerucæ magnitudine qui furunculus appellat̃. Si forte custos fallat. Vitis anteq̄ septimū annū cōpleat a surculo euocata ad fructum ciiuuenescit: ac morit̃. Nec uetere placet palmitē in longū & ad quartū usq; pedamentū emitti: quod alii dracones: alii iuniculos: ut faciant quæ masculeta appellant. Cū indurit uitis: pessimum in uinea traducere. Quinto anno & ipsi palmites intorquentur: singulæq; e singulis materiæ emittuntur: ac deinde e proximis prioresq; amputantur. Semper custodem relinqui melius. Sed is proximus uiti esse debet: nec longior q̄ dictum est. Et si luxuriauerint: palmites itorqueri ut quatuor materias uel duas si uniiuga erit uinea emittat. Si per se uitis ordinabitur sine pedamento: qualecunq; tamen initio adminiculum desiderabit: dum stare condiscat: & recta surgere. Cætera primordia eadē. Diuidi autem putatione pollicis inæquali examine undiq; ne pregrauet fructus parte aliqua: obiter idem deprimēs prohibebit in excelsum emicare. Huic uineæ trium pedū altitudo excelsior nutat: cæteris a quinto: dum excedat hoīs longitudinē iustam. Iis quoq; quæ sparguntur in terra breuis ad innitendum caueas circundāt: scrobibus per ambitum actis: ne uagi palmites iter se pugnent occursantes. Maiorq; pars terrarum ita supinam in tellure uindemiam metit. Siquidem & in africa & in ægypto syriaq; ac tota asia & multis locis europæ hic mos præualet. Ibi ergo iuxta terram cōprimi debet uitis. Eodem modo & tempore nutrita radice: quo iniugata uinea: ut semper tantū pollires relinquantur

Porculeta

Laburno

Res ipsa

ces relinquantur fertili ſolo cum tribus gēmis: graciliore q̄nis. Præſtatq; multos eſſe q̃ lōgos. Quę de na
tura ſoli diximus tanto potentiora ſentient: quanto proprior fuerit uua terræ. Genera ſepari ac ſingulis
conſeri tractibus utiliſſimum. Mixtura enim generum etiam in uino non modo in muſto diſcors. Aut ſi
miſceantur non alia q̃ pariter matureſcentia iungi neceſſarium. Iuga altiora quo lætior ager & quo plani
or. Item roſcido nebuloſo minuſq; uentoſo conueniunt. Contra humiliora gracili: & arido: æſtuoſo: uen
tiſq; expoſito. Iuga ad pedamentum q̃ arctiſſimo nodo uinciri oportet: uitem leui contineri. Quæ gene
ra uitium & in quali ſolo cæloq; eſſent coſerenda: cū enumeraremus naturas earū & uinorū: notauimus.
De reliquo cultu uehementer ambigitur. Pleriq; æſtate tota poſt ſingulos rores confodi iubent uineam.
Alii uetant gēmantem: decuti enim oculos tactuq; intrantiū deteri. Et ob in arcendū procul omne qdē
pecus: ſed maxime lanatū: quoniam facillime auferat gēmas. Inimicos & pubeſcente uua raſtros. Satiſq;
eſſe uineā ter anno cōfodi: ab æquinoctio uerno ad uergiliarum exortū. & canis exortū: & nigreſcēte aci-
no. Quidā ita determinant. Veterē ſemel a uīdemia ante brumā cū alii ablaqueare & ſtercorare ſatis pu
tent. Iterū ab idibus aprilis: anteq̃ cōcipiat: hoc eſt in. vi. idus maii. Deinde prius q̃ florere incipiat: & cum
defloruerit: & uariante ſe uua. Peritiores affirmant ſi iuſto ſæpius fodiatur: ī tantum tenereſcere acinos:
ut rumpantur. Quæ fodiuntur: ante feruentes horas diei fodiendas conuenit. Sicuti lutū neq; arare neq;
fodere. Foſſione puluerem excitatum cōtra ſoles nebulaſq; ꝓdeſſe. Pampinatio uerna in confeſſo eſt ab
idibus maiis intra dies. x. uitq; anteq̃ florere incipiat: & eā infra iugum debere fieri. De ſequente uariāt ſē-
tentiæ. Cum defloruerit aliqui pāpinandum putant. Alii ſub ipſa maturitate. Sed de his Catonis præce-
pta decernent. Nāq; & putationum tradenda rō eſt. Protinus hāc a uindemia ubi cæli tepor īdulget ado
riuntur. Sed hoc fieri nunq̃ debet rōne naturæ ante aquilæ exorum: ut in ſyderum cauſis docebimus pro
ximo uolumine. Immo uero fauonio: quoniam anceps culpa ſit præpoperæ feſtinationis. Si ſaucias re-
cēti medicina mordeat quædā hyemis ruminatio certum eſt gēmas earum frigore hebetari: plagaſq; fin
di. Et cæli uitio exuri oculos lachryma diſtillante. Nam gelu fragiles fieri quis neſciat? Oparum iſta cō-
putatio eſt. In latifundis nō legittima naturæ feſtinatio quo maturius putātur aptis diebus: eo plus ma
terie fundunt: quo ſerius eo fructum uberiorem. Quare macras prius cōuenit putare: ualidas nouiſſime
Plagam oēm obliquam fieri: ut facile decidāt hymbres: & ad terram uerti q̃ leuiſſima circatrice: acie: fal
ce: exacta plagaq; cōuelata. Recidi aūt ſemper inter duas gēmas: ne ſit uulnus oculis in reciſa parte. Ni-
gram eē eam exiſtimant: & donec ad ſinceram ueniatur recidendam: quoniam e uitioſa materie utilis nō
exeat. Si macra uitis idoneos palmites non habeat: ad terram recidi eam: nouoſq; elici utiliſſimū. In pā-
pinatione non hos detrahere pāpinos qui cū uua ſint. Id enim uuas ſupplantat: præterq̃ ī nouella. uinea.
Inutiles iudicantur in latere nati non ab oculo. Quippe etiam uua quæ naſcat̃ e duro rigeſcēte ut niſi fer
ro detrahi non poſſit. Pedamentum quidā īter duas uites utilius putant ſtatui: & facilius ablaqueantur
ita: meliuſq; eſt uniiugæ uineæ: ſi tamē & ipſi iugo ſint uires: nec flatui infeſta regio. In quadriptita q̃ pro
ximum oneri adminiculū eſſe debet: ne tamē īpedimentū ſentiat ablaqueatio cubito abeſſe nō amplius.
Ablaqueari aūt priuſq̃ putari iubent. Cato de omni cultura uitium ita præcipit. Quā altiſſimā uineā fa
cito: alligatoq; recte dum ne nimium cōſtrigas: hocq; modo eā curato. Capita uitiū putata circumfodi-
to. Arare incipito. Vltra citraq; ſulcos perpetuos ducito. Vites teneras q̃ primum ꝓpagato. Veteres q̃
minimum caſtrato. Potius ſi opus fuerit deiicito: biēnioq; poſt præcidito. Vitem nouellā reſecari tum
erit tempus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit ſulcos īterponito: ibiq; uiui radicem ſerito. Vmbrā
a ſulcis remoueto: cræbroq; fodito. In uinea ueteri ſerito ocynū. Si macra erit: quod granum capit ne ſe-
rito. Et circū capita addito ſtercus: paleas: uiniaceas: aliqd horū ce. Vbi uinea frōdere cœperit: pāpiato.
Vineas nouellas alligato crebro: ne caulis præfringat̃. Et quæ iam in perticam ibit eius pāpinos teneros
alligato leuiter: porrigitoq;. Quæ ubi recte ſteterint: ubi uua uaria fieri cœperit: uites ſubligato. Vitis in
ſitio una eſt per uer: altera cum uua floret: ea optima eſt. Vineam ueterē ſi in aliū locū transferre uoles:
dūtaxat brachiū craſſum primum deputato. Binas gēmas ne amplius relinquito. Ex radicibus bene ef-
fodito. Et caue radices ne ſaucies. Ita uti fuerit ponito in ſcrobe: aut in ſulco: opitoq;: & bene occultato.
Eodemq; modo uineam ſtatuito: alligato: laxatoq; uti fuerat: crebroq; fodito. Ocynum qnod ī uinea ſe
ri iubet antiqui appellabant pabulum umbræ patiens quod celerrime proueniat.

Vltro citroq;.

corrigitoq; utiq; recte ſpectent

¶Ratio arbuſtorum. ¶Cap. xxiii.

Sequitur arbuſti ratio mirum in modum dānata a Sarſenna patre filioq;: celebrata Scrofæ: uetu
ſtiſſimis poſt Catonē peritiſſimiſq;: ac ne a Scrofa quidem uiſi uni italiæ cōceſſa: cum tam lon
go iudicetur æuo. Nobillia uina non niſi in arbuſtis gigni: & in iis quoq; laudatiora ſummis: ſi
cut uberiora imis: adeo excelſitate proficitur. Hac ratione & arbores eligunt̃. Prima oīum ulmus excep
ta ꝓpter nimiam frondē atinia. Deinde populus nigra eadē de cauſa minus denſa folio. Non ſpernunt
pleriq; & fraxinum ficumq; & etiam oleā ſi nō ſit umbroſa ramis. Harū ſatus cultuſq; abunde tractatus
eſt. Ante triceſimūſextū mēſem attigi falce uetātur. Alterna ſeruāt̃ brachia. Altetnis putant̃ ānis. Sexto

anno maritantur. Tranſpadana italia præter ſupradicta: cornu: populo: tilia: acere: corno: carpino. quercu arbuſtat agros. Venetia ſalice proprer uliginem ſoli. Et ulmus detruncata a media īter ramoꝝ ſcāna digerit̃: nulla fere. xx. pedum altiore arbore. Tabulata eaꝝ ab octauo pede altitudis dilatant̃ ī collibus ſicciſq; agris. A duodecimo in cāpeſtribus & hũidis. Meridianũ ſolem ſpectare palmites debēt. Rami a ꝓiectu digytorum modo ſubrigi tonſili in iis tenuium quoq; uirgultoꝝ barba ne obumbrēt. Interuallũ iuſtum arboꝝ ſi arerur ſolum: quadrageni pedes in terga frontēq;: in latera uiceni. Si non arat̃: hoc ī oēs partes. Singulis denas ſæpe adnutriunt uites: dānato agricola minus ternis. Maritare niſi ualidas inimicum: enecāte ueloci uitium incremento. Serere tripadaneo ſcrobe neceſſarium: diſtantes inter ſeſe arboremq; ſingulis pedibus. Nihil ibi malleolis atq; paſtinationi. Nulla fodiēdi impendia utpote cum arbuſti ratio hac peculari dote præſtet: q; in eodē ſolo ſeri fruges & uitibus ꝓdeſt. Superq; q; uindicans ſe altitudo non ut in uinea ad arcendas aĩalium iniurias pariete uel ſepe uel foſſaꝝ utiq; impendio muniri ſecogat in arbuſto. Et prædicta eſt ſola uiuiradicis rõ. Item propaginum: & hæc gemina ut diximus. Qualorũ in ipſo tabulato maxime probata: quoniam a pecore tutiſſima eſt. Altera deflexa uite uel palmite iuxta ſuam arborem aut cura proximā cælibem. Quod ſupra terrā eſt e matre radi iubetur: ne fruticet. In terra ne pauciores gēmæ quattuor obruuntur ad radicem capiendam. Extra in capite binæ reliquuntur. Vitis in arbuſto quattuor pedes in longo cõſtat: oĩ ſulco tres lato: alto duos cum ſemipede. Poſt annũ propago īciditur ad medullam: ut paulatim radicibus aſſueſcat ſuis. Caulis a capite ad duas gēmas reciditur. Tertio totus mergus abſciditur: reponiturq; altius in terram: ne ex reciſo frondeat. Tolli uiuiradix a uindemia protinus debet. Nuper reptum draconem ſerere iuxta arborem: ita palmitē appellamus emeritum pluribuſq; induratum annis. Hũc præciſum q̄ maxima amplitudine tribus partibus longitudinis deraſo cortice quatinus obruat̃: unde & raſilem uocant: deprimere ſulco: reliqua parte ad arborē erecta: ociſſimum in uite. Si gracilis ſit uitis aut terra: uſitatum eſt q̄ proxime ſolũ decidi: donec firmet̃ radix: ſicut neq; roſcidā ſeri: neq; ſeptentrionis flatu. Vites aquilonē ſpectare debent ipſæ: palmites autē earũdē ad meridiē. Nõ eſt feſtinandum ad putationē nouellæ: ſed primo in circulos materies colligēda: nec niſi ualidæ putatio admouenda. Seriora fere anno ad fructum arbuſta q̄ uitis iugata. Sunt qui oĩo putari uetant priuſq̄ arboꝝ longitudinem æquauerit. Prima falce ſex pedes a terra recidat̃ flagello infra relicto & naſci coacto incuruatione materiæ. Tres in gēmæ non amplius deputato ſupſint. Exq; iis emiſſi palmites proximo anno imis inferātur ſcānis: ac per ſingulos ānos ad ſuperiora ſcādant: relicto ſemꝑ duramento in ſingulis tabulatis. & emiſſario uno qui ſubeat uſq; quo placuerit. De cætero putatione oĩ flagella quæ proxime tulerint recidantur. Noua circũciſis undiq; capreolis aſpergātur in tabulatis. Vernacula putatio deiectis per ramos uitium crinibus circunueſtit arborem: crineſq; ipſos uuis. Gallica in traduces porrigitur. Aemylie uiæ in radices atiniaꝝ ambitu frondē eaꝝ fugiēs. Eſt quorũdā īperitia ſub ramo uitam uinculo ſuſpendendi ſuffocantium iniuria: quando cõtineri debet uimine nõ arctari. Quinīmo etiā quibus ſalices ſuperſunt molliore hoc uinculo facere malunt: hærbaq; quā ſiculi uocant ampelodeſmen. Grecia uero uniuerſa iunco: cypero: ulua. Liberā quoq; uinculo per aliquot dies uagari: & inconditam ſpargi: atq; ī terra quā per totũ annũ ſpectauerit recumbere. Nāq; ut ueterina a iugo & canes a curſu uolutatio iuuat: ita tũ & uitiũ porrigi lũbos. Arbor quoq; ipſa gaudet aſſiduo leuata onere ſimilis reſpiranti. Nihil eſt in opere naturæ: quod nõ exēplo dieꝝ noctiũq; aliquas uices feriaꝝ uelit: ob id ꝓtinus a uindemia putari: & laſſas etiānum fructu edito īprobatur: ut putaræ rurſus alligent̃ alio loco. Nāq; orbida uinculi ſentitur uexatione nõ dubia. Traducis gallicæ cultura binis utrinq; lateribꝰ: ſi pars quadrageno diſtet ſpatio: quaternis. Viceno inter ſe obuii miſcent̃ alligaturq; uno conciliati uirgultoꝝ comitatu obiter ligati qua deficiant. Aut ſi breuitas non patiat̃ ipſorum: adalligato protenduntur in uiduam arborem iunco. Traducem bimum præcidere ſolebāt. Oneratis enim uetuſtate melius donare tēpus ut trāſilē faciat: ſi largiatur craſſitudo. Alias utile toros futuri dragonis paſci. Vnum etiamnum genus eſt medium inter hæc & propaginē. Totas ſupplantandi in terram uites: cuneiſq; findendi: & in ſulcos plures ſimul ex una propagandi gracilitate ſingulaꝝ firmata circũligatis haſtilibus: nec reciſis qui a lateribus excurrũt pampinis. Nouarieſis agricola traducũ turba nõ cõtentus: nec copia ramoꝝ īpoſitis etiānũ patibulis palmites circũuoluit. Itaq; præter ſoli uitia cultura quoq; torua fiunt uina. Alia culpa iuxta urbē uaracinis: quæ alternis putāt̃ ānis: nõ qa id uiti cõducat: ſed qa uilitate redituũ īpēdia exuperent. Mediũ tēperamentum in carſulano ſequũtur: carioſaſq; tantũ uitis partes incipientes marceſcere de putando: cæteris ad uuā relictis detracto onere ſuperuacuo ꝓ nutrimēto omni eſt raritas uulneris. Sed niſi pingni ſolo talis cultura degenerat in labruſcā. Arbuſta arari q̄ altiſſime deſiderant: & ſi tantum frumenti ratio nõ exigit. Pāpinari ea nõ eſt moris: & hoc cõpendium operæ. Deputant̃ cum uite pariter interlucata denſitate ramoꝝ: qui ſint ſuperuacui: & abſumāt alimēta. Plagas ad ſeptētrionem aut ad meridiem ſpectare uetuimus. Melius ſi neq; in occaſus ſolis. Diu enim dolent talia quoq; ulcera & difficile ſaneſcunt algendo minus æſtuādoue. Non eadem in uite quæ in arbuſtis libertas: quoniā certa latera & facilius abſcondere:

Ridicas

facilius abſcondere: q̃ detorquere quo uelis. Plagas in arborꝝ tonſura ſupinare uelut calices faciẽdi ne cõ
ſiſtat humor. Viti adminicula addenda quæ ſcandat apprehenſa ſi maiores ſint.

De ſeruandis uuis & morbis arborum. Cap. xxiiii.

Vitium generoſaꝝ pergulas quinquatribus putandas: & quaꝝ ſeruare uuas libeat decreſcẽte lu
na tradunt. Quæ uero interlunio ſint putatæ: nullis aĩalium obnoxias eſſe. Alia rõe plena lu
na noctu tondendas: cũ ſit ea in leone: ſcorpione: ſagittario: tauro: atq; in totũ ſerendas plena
aut creſcente utiq; cenſent. Sufficiũt in italia cultores deni in centena iugera uineaꝝ. At abũde deſatu cul
tuq; arborꝝ tractato quoniã de palmis ac cytiſo peregrinis arborib9 aſlatim diximus: ne quid deſit: indi-
canda reliqua natura ſit magnope pertinens ad oĩa ea. Infeſtantur nãq; & arbores morbis. Quid. n. gen-
tium caret iis malis? Et ſilueſtriũ quidem pernicioſos negãt eſſe: uexariq; tantum grãdine in germinatio
ne aut flore. Aduri quoq; feruore aut flatu frigidiore præpoſtero die q̃ ſuo. Frigora etiã proſunt ut dixi-
mus. Quid ergo: nõne & uites algore intereunt? Hoc quidem eſt quo deprehendat̃ ſoli uitium: quoniã
non euenit niſi in frigido. Itaq; per hyemes cæli rigorem probamus. Non enim ſolum infirmiſſime arbo
res gelu periclitantur: ſed maximæ. uexatiſq; ita prima cacumina inareſcunt: quoniam præſtrictus gelu
non potuit eo peruenire humor. Arborum quidam cõmunes morbi: quidã priuati generum. Cõmunis
uermiculatio eſt. Sideratio & dolor membrorum: uñ partium adhibita ſocietate nominum quoq; cum
hominum miſeriis trunca dicimus certe corpora: & oculos germinũ exuſtos: ac multa ſimili ſorte. itaq;
laborant & fame & cruditate: quæ fiunt humoris quantitate. Aliquæ uero & obeſitate: ut omnia quæ ſe-
runt reſinam nimia pinguedine in tædam mutantur: & cum radices quoq; pingueſcere cœpere: intereunt
Vt animalia nimio adipe: quando & peſtilentia per genera: ſicut inter homines: nunc ſeruitia: nunc ple-
bes urbana & ruſtica. Vermiculantur magis minuſue quædam: omnes tamen fere. idq; aues caui corticiſ
ſono experiunt̃. Iam quidẽ & in hoc luxuria eſſe cœpit: prægrãdeſq; roborꝝ delicatiores uti ĩ cibo. Coſſos
uocant. Atq; etiam in farina ſaginati. Ii quoq; altiles fiunt. Maxĩe aũt arborꝝ hæc ſentiunt pyri: mali: fici.
Minuſq; quæ amaræ ſunt & odoratæ. Eorum qui in ficis exiſtunt alii naſcunt̃ ex illis: alios parit qui uo-
catur ceraſtes. Omnes tamen in ceraſtem figurant̃: ſonũq; edunt paruuli ſtridoris. Et ſorbus arbor infe-
ſtatur uermiculis rufis piloſis: atq; ita emoritur. Meſpila quoq; in ſenecta obnoxia ei morbo eſt. Sidera-
tio tota e cælo conſtat. Quapropter & grando in iis cauſis intelligi debet: & carbũculatio: quod pruina-
rum iniuria euenit. Hæc enim uerno tempore inuitatis & erumpere audentibus: ſatis mollibus inſidens
adurit lacteſcentes germinũ oculos: quod in flore carbũculum uocant. Pruinæ pernicioſior natura: quo-
niam lapſa perſidet: gelatq;: ac ne aura quidem ulla depellit̃: quia non fit niſi immoto aere & ſereno. Pro
priũ tamen ſiderationis eſt ſub ortu canis ſiccitatum uapor: cũ inſitæ ac nouellæ arbores moriuntur. pręcipue ficus & uites. Olea præter uermiculationem quã æque ac ficus ſentit. Clauum etiam patit̃: ſiue fun
gum placet dici uel patellã. Hæc eſt ſolis exuſtio. Nocere tradit Cato & rubrum muſcũ. Nocet plerũq;
uitibus atq; oleis nimia & fertilitas. Scabies cõis oĩum eſt. Impetigo & quæ adnaſci ſolent cochleæ pecu
liaria ficorum uitia. Nec ubiq;. Sunt enim quædam ægritudines & locorum. Verum ut hoĩ neruoꝝ cru
ciatus: ſic & arbori: ac duobus æque modis. Aut enim in pedes hoc eſt radices erumpit uis morbi: aut in
articulos: hoc eſt cacuminũ digytos: qui longiſſime a toto corpore exeunt. Inareſcunt ergo & ſunt apud
græcos ſua nomina utriq; uitio. Vndiq; primo dolor: mox & macies earum partium fragilis: poſtremo
tabes morbuſq; non intrante ſucco: aut non peruenite: maximeq; id fici ſentiunt. Caprificus oĩbus ĩmu-
nis eſt: quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis poſt uergilias. Nam ſi rariores fuere perfun
dunt arborẽ: non ſcalpunt ſcabie. Cæterum ſi cadunt: ſiue hymbres nimii fuere. Alio modo ficus laborat
radicibus madidis. Vitibus præter uermiculationẽ & ſiderationem morbus peculiaris articulatio trib9
de cauſis. Vna ui tempeſtatum germinibus ablatis. Altera ut notauit Theophraſtus in ſupinum exciſis.
Tertia culturæ imperitia læſis. Omnes enim earum iniuriæ in articulis ſentiunt̃. Siderationis genus eſt ĩ
his defloreſcentibus roratio. Aut cũ acini priuſq̃ creſcant decoquuntur in callum. Aegrotant & cũ alſere
læſis uredine attonſaꝝ oculis. Ex colore hoc euenit intẽpeſtiuo: quoniã oĩa modo conſtant: certoq; tem-
peramento fiunt. Et culpa uinitorꝝ colentiũ: cũ præſtringunt̃ ut dictũ eſt. Aut circũfoſſor iniurioſo ictu
uerberauit. Vel etiã ſubarator ĩprudens laxauit radices: corpuſue deſquãmauit. Eſt & quædam contuſio
falcis hebetioris. Quibus oĩbus cauſis difficilius tolerant frigora aut æſtus: quoniã in ulcus penetrat oĩs
a foris iniuria. Infirmiſſima uero malus maximeq; quæ dulcis eſt. Quibuſdã debilitas ſterilitatem nõ ne
cem affert: ut ſi quis pino cacumen auferat uel palmæ. Sterileſcunt enim nec moriunt̃. Aegrotãt aliquã
do & poma ipſa per ſe ſine arbore: ſi neceſſariis tẽporibus hymbres aut tepores uel afflatus defuere: aut
contrario abundauere. Decidunt enim aut deteriora fiunt. Peſſimum eſt inter oĩa cum defloreſcentem ui
tem & oleam percutit hymber: quoniã ſimul defluit fructus. Sunt eadem cauſa naſcentes & erucæ dirũ
aĩal: eroduntq; frondẽ: aliæ florẽ. Oliuaꝝ quoq; ut in mileto: ac depaſtam arborem turpi facie relinquũt
Naſcitur hoc malum tẽpore humido & lento. Fit aliud ex eodẽ ſi ſol acrior inſecutus inuſſerit ipſum ui-

tium:ideoq; mutauit. Est etiamnum peculiare oliuis & uitibus: quod araneũ uocant: cum ueluti telæ inuol uunt fructum & absumunt. Adurunt & flatus quidam eas maxime: sed & alios fructus. Nam uermiculationẽ & poma ipsa per se quibusdã annis sentiunt:: mala: pyra: mespila: punica. In oliua ancipiti euẽtu quãdo subeunt nati fructum adimunt. Augent si in ipso nucleo fuere erodentes eum. Gigni illos prohibent pluuiæ quæ fiunt post arcturum. Eædem si austrinæ fuere: generant. In drupis quoq; quæ maturescẽtes tunc sunt præcipue caducæ. Id riguis magis euenit: etiã si non ceciderint fastidiendis. Sunt & culicum genera aliquibus molesta: ut glandibus fico qui uidentur ex humore nasci tunc dulci subdito corticibus. Et ægrotatio quidẽ fere in his est. Quædã temporum causæ aut locorum non ꝓprie dicuntur morbi: quoniã ꝓtinus necant: sicut tabes cũ inuaserit arborẽ: aut uredo. Vel flatus alicuius regionis ꝓprius: ut est ĩ apulia atabulus: in euboea olympias. Hic enim si flauerit circa brumã: exurit frigore arefaciens: ut nullis solibus postea recreari possint. Hoc genere cõualles & apposita fluminibus laborant præcipueq; uitis: olea ficus. Quod cũ euenerit detegit̃ statim in germinatione. In oliuis tardius. Sed in oĩbus signũ est reuiuiscẽdi si folia amisere: alioquin quas putes præualuisse: moriunt̃. Nonnũq̃ inarescunt folia: eadẽq; reuiuiscunt. Aliæ in septẽtrionalibus ut in ponto phrygia frigore aut gelu laborant: si post brumã continuaue re. xl. diebus. Ibi aũt & in reliquis ptibus si ꝓtinus editis fructibus gelatio magna cõsecuta est: ẽt paucis diebus necat. Quæ iniuria hoĩum constant: secũdas habent cãs. Pix: oleum: adeps inimica præcipue nouellis. Cortice in orbe detracto necanẽ: excepto subere: quod sic etiã iuuatur: crassescẽs enim præstringit & strangulat. Nec adrachne offendit̃: si nõ simul incidatur & corpus. Alioquin & cerasus & tilia & uitis corticẽ mittunt: sed non uitalem: nec proximũ corpori: uerũ eum qui subnascente alio expellitur. Quarundã natura rimosus cortex: ut platanis. Tiliæ renascitur paulominus q̃ totus. Ergo iis quarũ cicatricẽ trahit medent̃ luto fimoq;: & aliquando prosunt: si non uehementior frigorum uel calorum uis secuta est. Quædam tardius ita moriunt̃: ut robora & quercus. Refert & tempus anni. Abieti enim & pino siquis detraxerit sole taurum uel geminos transeunte cum germinãt statim moriuntur. Eadem iniuriã hyeme passæ diutius tolerant. Similiter ilex & robur & quercus. Quod si angusta decorticatio fuerit: nil nocet supradictis. Infirmiores quidem & in solo gracili uel ab una tantum parte detractus interimit. Similem & decacuminatio rationẽ habet cupressi: piceæ: cædri. Eæ enim detracto cacumine aut ignibus adusto intereunt. Similem & depastio animalium. Oleam quidem etiã si lambat capra sterilescere auctor ẽ Varro ut diximus. Quædam hac iniuria moriuntur. Aliqua deteriora fiunt: ut amygdalæ ex dulcibus enim transfigurantur in amaras. Aliqua uero etiam utiliora: ut apud chios pyrus quam phocida appellant. Nam detruncatio diximus quibus prodesset. Intereunt pleraq; excisa stirpe: exceptis uite: malo: fico: punica. Quædam uel ab ulcere. Ficus hanc iniuriam spernit: & oĩa quæ resinam gignunt. Radicibus amputatis mori minime mirum est. Pleræq; tamen non omnibus: sed maximis: aut quæ sunt inter illas uitales, abscissis moriũtur. Necat inuicem inter sese umbra. Vel densitate atq; alimenti rapina. Necat & hedera uinciens. Nec uiscum prodest & cytisus: nec aureo quod alimõ græci uocant. Quorundam natura non necat quidẽ: sed lædit odore aut succi mixtura: ut rapharus & laurus uitem. Olfactrix enim intelligitur: & tangi eã odore mirũ ĩmodum. Ideoq; cũ iuxta sit: auerti & recedere: saporẽq; inimicũ fugere Hinc sumpsit Androcides medicinã contra ebrietates raphanum mandi præcipiens. Odit & caulem & omne olus. Odit & corylum nisi procul absint tristis atq; ægra. Nitrum quidem & alumẽ marina aqua calida & fabæ putamina uel erui ultima uenena sunt inter uitia arborum.

¶De prodigiis ex mutatione: & de remediis ex arboribus: & quæ irrigatione proficiant: & qualiter rigãdum & mirabilia de riguis. ¶Cap. xxv.

Est & prodigiis locus. Inuenimus enim sub foliis natas uitẽ: ficũ: & malũ punicũ stirpe fructũ tulisse: nõ palmite aut ramis: uitem uuas sine foliis: oleas quoq; amisisse folias baccis hærentibus. Sunt & miracula fortuita. Nam & oliua in totũ ambusta reuixit. Et in boetia derosæ a locustis ficus iterũ germinauere. Mutant̃ arbores & colore. Fiuntq; ex nigris candidæ: nõ semp ꝓdigiosæ: & maxime quæ ex semine nascũtur: ut populus alba in nigrã transit. Quidã & sorbũ si in calidiora loca uenerit sterilescere putant. Prodigio aũt fiunt ex dulcibus acerba poma: aut dulcia ex acerbis. E caprifico fici & contra. Graui ostento cũ in deteriora mutant̃: ex olea in oleastrum. Ex candida uua & fico ĩ nigras ut laodiceæ Xerxis aduentu platano in oleam mutata. Qualibus ostentis aristandri apud græcos uolumẽ scatet: ne in infinitum habeamus. Apud nos uero. C. Epidii cõmentarii in quibus arbores locutæ reperiantur. Subsedit in cumano arbor graui ostẽto paulo ante Pompeii magni bella ciuilia paucis ramis eminentibus. Inuẽtum sybillinis libris internitionẽ hoĩum fore: tantoq; eam maiorẽ quanto propius ab urbe postea facta esset. Sunt ꝓdigia & cum alienis locis nascũtur ut in capitibus statuarũ uel aris: & cũ in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est cyzici ante obsidionẽ. Simili modo trallibus palma ĩ basi Cæsaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnon & Romæ in capitolio in capite bis bello persei enata palma uictoriam triumphosq; portẽdit: ac tempestatibus prostrata: eodẽ loco ficus enata est. M. Messalæ. C. Cassii

salæ. C. Cassii censoꝝ lustro. A quo tpe pudicitiã subuersam Piso grauis auctor ꝑdidit. Sup omnia quæ unquã audita sunt etiã prodigiũ ĩ nr̃o æuo Neronis principis ruina factũ in agro marrucino Vectii Marcelli e primis equestris ordinis oliueto uniuerso uiã publicã trãsgresso: aruisq; ĩde ecõtrario in locũ oliueti profectis.

De remediis morborum arborum. Cap. xxvi.

Nunc expositis arboꝝ morbis consentaneũ est dicere & remedia. Ex iis quædã sunt cõia oĩum: quædã propria quarundã. Coĩa ablaqueatio: accumulatio afflari radices aut cooperiri riguis dato potu uel ablato fimi succo refectis putatione leuatis onere. Item succo emisso quibusdã ueluti detractio sanguinis circũrasi corticis: uitiũ extenuatio: & domitura palmitũ. Gẽmas (si frigus retorridas hirsutasq; fecerit) repumicatio & quædã dolitura. Arborũ iis aliæ magis aliæ minus gaudẽt: ueluti cupressus: & aquã aspernatur & fimum & circũfossuram amputationẽq; & oĩa remedia odit. Quin etiam necatur. Riguis & uites & punicæ præcipue aluntur. Ficus ipsa arbor riguis alitur. Pomũ uero eiꝰ inaresci. Amygdalæ si colant̃ fossione florẽ amittunt. Nec insitas circũfodere oportet priusq̃ ualidæ ferre cœperint poma. Plurimæq; aũt amputari sibi uolunt onerosa ac superuacua: sicut nos unguem & capillum. Reciduntur ueteres totæ ac rursus a stolone aliquo resurgunt: sed nõ omnes: nec nisi quarũ naturam pati diximus. Rigua æstiuis uaporibus utilia: hyeme inimica: autũno uaria. Et hoc est ex natura soli. Quippe cũ uindemiator hispaniaꝝ stagnante solo uuas demetat. Cæterũ maiore in parte orbis etiam pluuia aut oĩ aqua seri & arari non cõuenit. Circa canis ortus rigua maxime prosunt: ac ne tunc quidem nimia: quoniam inebrietatis radicibus nocent. Et ætas modũ temperat. Nouellæ enim minus sitiũt. Desiderant aũt maxime rigari quæ assueuere. Contra siccis locis genita non expetunt humorem nisi necessarium. Asperiora uina rigari utiq; cupiunt. In sulmonensi italiæ agro pago fabiano ubi & arua rigant̃: mirum ꝙ hærbæ aqua illa necant̃: fruges alunt̃: & riguis pro sarculo est. In eodem agro bruma tanto magis si niues scateant gelet ue: ne frigus uites adurat circunfundunt riguis: quod ibi tepidare uocãt: memorabili natura in amne solo. Sed eædem in æstate uix toleraudi rigoris.

De caprificatione & stercoratione. Cap. xxvii.

Carbunculi ac rubiginũ remedia demonstrabimus uolumine proximo. Interim est excarificatio quædã in remediis. Cum macie corticis ex ægritudine astringente se iusto plus uitalia arboꝝ cõprimente exactam falcis aciẽ utraq; manu ĩprimentes perpetuis incisuris deducunt: ac ueluti cutẽ laxant. Salutare id fuisse argumento sunt dilatatę cicatrices & ĩternato corpore expletæ. Magnaq; ex parte similis hoĩum medicina & arboꝝ est: quãdo eaꝝ quoq; terebrant̃ ossa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt si circũfosso stipite & ab una parte circũforato deflués pituita astergatur. Et ulmis detrahitur succus inutilis supra terram foratis usq; ad medullam in senecta: aut cũ alimento nimio abundãte sentiunt̃. Idem & ficorum turgido cortice incisuris in obliquum leuibus emittit̃. Ita fit ne decidãt fructꝰ. Pomiferis quæ germinant nec ferunt fructum fissa radice indit̃ lapis: fertilesq; fiunt. Hoc idẽ & amygdalis e robore cuneo adacto. In pyris sorbisq; e tæda: ac cinere & terra cooperto etiã radices circũcidisse ꝓdest. Vitium luxuriantium ficorũq; & circuncisis cinerem addidisse. Fici serotinæ fiũt: si primæ grossi cũ fabæ magnitudinem excessere detrahant̃. Subnascunt̃.n. quæ serius maturescunt. Eædem cũ frondere incipiunt: si cacumina rami cuiusq; detrahantur: firmiores fertilioresq; fiunt. Nam caprificatione maturata in ea culices nasci e grossis manifestum est: quoniã cũ euolauere non inueniuntur intus grana quæ in eos uersa apparet. Exeundi tanta est auiditas: ut pleriq; aut pede relicto aut pẽna pariter erũpãt. Est & aliud genus culicum: quos uocant centrinas fucis apum similes ignauia maliciaq; cum ꝑnicie uerorum & utilium. Interimunt enim illos atq; ipsi moriuntur. Vexant & tineæ semina ficorum. Contra quas remediũ in eadem scrobe defodere italicam lentiscum inuersa parte quæ fuerit a cacumine. Vberrimas autẽ ficus rubrica amurca diluta & cum fimo infusa radicibus frondere incipientium facit. Caprificoꝝ laudant̃ maxime nigræ & in petrosis: quoniam frumẽta plurima habeat caprificatio ipsa post hymbrẽ. In primis ãt cauendum ne ex remediis uitia fiant. Quod euenit nimia aut intempestiua medicina. Interlucatio arboribus prodest: sed oĩum annorum trucidatio inutilissima. Vitis tantũ tonsuram annuam quærit: alternã myrtus: punicæ oleæ quia celeriter fruticescunt. Cæteræ rarius tondentur. Nulla autũno. Ac ne radunt̃ quidem nisi uere putatione. Plagæ ad uitalia sunt oĩa quæcunq; nõ superuacua. Similis stercoratio. Gaudent ea. Sed cauendum est ne in feruore solis admoueatur: ne ĩmaturius: ne ualidius q̃ opus sit. Vrit uineas suillum: nisi quinquẽnio interposito: præterq̃ si riguis diluatur. Et e coriariorum sordibus nisi admixta aqua. Item largius. iustũ existimant in denos pedes quadratos tres modios. Id quidem soli natura decernit. Colũbino ac suillo plagis quoq; arboꝝ medent̃. Si mala punica acida nascantur: ablaqueatis radicibus fimum suillum adhibent: eo anno uiolenta: proximo dulcia futura. Alii urina hominis aqua mixta riganda censent quater anno: singulis amphoris aut cacumina spargi uino lasere diluto. Si findantur in arbore: pediculum intorqueri. Ficis utique amurcam adfundi. Cæteris arboribus ægris fecem uini ac lupinum circa radices earum seri. Aqua quoq; lupini decocti circunfusa pomis prodest. Fici cum uul-

carnalibus tonuerit cadent. Remedium est: ut ante stipula hordeacea areæ stringantur. Cerasos præcoces facit cogitq; maturescere calx admota radicibus. Et hæc ante omnia poma ĩteruelli melius est ut quæ relicta sunt grandescant.

De diuersis medicamentis arborum contra uenenata animalia: & contra formicas & contra noxia animalia. Cap. xxviii.

QVædam pœna emendantur aut morsu excitantur ut palmæ & lentisci. Salis enim aquis aluntur. Salis uim & cinis sed leniorem habet. Ideo ficis asperguntur rutaq; ne fiãt uermiosæ: neue radices putrescant. Quin & uitium radicibus aquam salsam iubent affundi si sint lachrymosæ. Si uero fructus earum decidant: cinerem aceto aspergi: ipsasq; illini: aut sandaraca si putrescat uua. Si uero fertiles non sunt: aceto acri subacto cinere rigari atq; oblini. Quod si fructum nõ maturent prius iarescentẽ præcisarum ad radices plagã fibrasq; aceto acri & urina uetusta madefacere: atq; eo luto obruere: sæpe fodere. Oleaꝝ si parũ promisere fructus: nudatas radices hyberno frigori opponunt: eaq; castigatione proficiunt. Oĩa hæc annua cæli ratione constant. Et aliquando serius poscuntur aliquando celerius. Necnõ ignis aliquid prodest: ut arũdini. Ambusta nãq; densior mitiorq; surgit. Cato & medicamẽta quædam componit: mensuræ quoq; distinctiõe: Ad maioꝝ arborũ radices amphoram: ad minorum urnã amurcæ & aquæ portionẽ æquã: ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubens. In olea hoc amplius stramentis antea circũpositis. Item fico. Huius præcipue ueterẽ terram ad aggerari radicibus. ita futuꝝ ut non decidant grossi: maiorq; fœcunditas nec scabra proueniat. Simili mõ ne cõuoluolus fiat in uinea amurcæ congios duos decoctos in crassitudinẽ mellis: rursusq; cũ bituminis tertia parte & in sulphuris quarta sub diuo usq; quo exardescat sub tecto. Hoc uites circa capita sub brachiis ungi. ita nõ fore conuoluolum. Quidam contenti sunt fumo huius mixturæ suffire uineas secundo flatu continuo triduo. Pleriq; nõ minus auxilii & alimenti arbitrantur in urina q̃ Cato in amurca addita modo aquæ pari portione: quoniam per se noceat. Alii uoluocẽ appellant animal prærodens pubescentes uuas. Quod ne accidat: falces cum sint exacutæ fibrina pelle detergunt. Atq; ita putant. Aut sanguine ursino liniri uolunt post putationem easdẽ. Sunt arborum pestes & formicæ. Has abigunt rubrica ac pice liquida punctis caudicibus. Necnõ & pisce suspenso iuxta in unum locum congregant. Aut lupino trito cũ oleo radices linunt. Multi & talpas a murca necant. Contraq; erucas & mala ne putrescant: lacertæ uiridis pelle tangi cacumina iubent. Priuatim autem contra erucas ambiri arbores singulas a muliere incitati mensis nudis pedibus recincta. item ne quod animal pastu malefico decerpat frondem fimo boum diluto aspergi folia: quotiens hymber interueniat: quoniam ita abluatur uirus medicaminis mira quædam excogitãte solertia humana. Quippe cum auerti carmine grandines credant pleriq; cuius uerba inserere non equidem serio ausim quãquã a Catone prodita. Contra luxata membra inungenda harundinum fissuræ. Idẽ arbores religiosas lucosq; succidi permisit sacrificio prius facto: cuius rei rationem notionemque eodem uolumine tradit.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVIII.

PROOEMIVM.

Quod Antiquis Maximum Studium Agriculturæ fuit: & de hortorum singulari diligentia. Cap. i.

SEquitur natura frugũ hortorũq; ac florum. Quæq; alia prẽter arbores aut frutices benigna tellure proueniunt: uel per se tñ hæc ĩmensa contemplatione si quis æstimet uarietatem: numerum: flores: odoresq;: colores & succos ac uires eaꝝ: quas salutis aut uoluptatis hoĩum gratia gignit. Qua ĩ parte primũ oĩum patrocinari terræ: & adesse cunctorũ parenti iuuat. Quãq̃ inter initia operis defensæ. Quoniã tamẽ ipsa materia ĩtus accẽdit ad reputationẽ eiusdẽ parietis & noxia. Nostris eã criminibus urgemus: culpãq; nostrã illi ĩputamus. Genuit uenena: sed qs ĩuenit illa præter hoĩem? Cauere ac refugere alitibꝰ ferisq; satis est. Atq; cũ in arbores exacuãt limẽtq; cornua elephãti: & duro saxo rhinocerotes: & utroq; apri dentiũ siccas: sciãtq; ad nocendũ se ꝑparare aĩalia. Quod tñ eoꝝ tæla sua excepto homine uenenis tingit? Nos & sagittas unguimus: & ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus & rerum naturæ elemẽta. Ipsum quoq; quo uiuitur aerem in perniciem uertimus. Neq; est ut putemus ignorari ea ab animalibus: quæ quidem quæ præpararent cõtra serpentiũ dimicationẽ: quæ post prœlium ad medendum excogitarent indicauimus. Nec ab ullo præter hoĩem ueneno pugnat̃ alieno. Fateamur ergo culpã ne iis quidẽ quæ nascunt̃ contẽti. Etenim q̃ñ plura earũ genera humana manu fiunt. Quid? nõ & hoĩes quidam ad uenena nascunt̃? Atra hoĩum ceu serpentium lingua uibrat: tabesq; animi contrectata adurit culpantium omnia. Ac diraꝝ alitum modo tenebris quoq; & ipsarũ noctium quieti inuidentium gemitu: quæ sola uox eoꝝ est: ut inauspicataꝝ aĩantium uice obuii quoq; uetẽt agere: aut prodesse

re:aut prodeſſe uitæ. Nec ullum aliud abhominati ſpiritus præmium nouere. q̄ odiſſe omnia. Verum &
in hoc eadē naturæ maieſtas tanto plures bonos genuit ac frugi quāto fertilior in iis quæ iuuant aluntq;.
Quorꝝ æſtimatione & gaudio nos quoq; relictis exuſtioni ſuæ iſtis hoīum turbis pergamus excolere ui
tam: eoq; conſtantius: quo opere nobis maior q̄ famæ gratia expetitur. Quippe ſermo circa rura ē agre-
ſteſq; uſus. Sed quibus uita honoſq; apud priſcos maximus fuerit.

Aestuatiōi

Quæ corona primo romæ. Cap. ii.

ARuorꝝ ſacerdotes Romulus in primis inſtituit: ſeq; duodecimū fratrē appellauit īter illos ab
Acca Laurentia nutrice ſua: ſpicea corona quæ uita alba colligaret̄ in ſacerdotio ei ꝑ religioſiſ
ſimo inſigni data. Quæ prima apud romanos fuit corona: honoſq; is nō niſi uita finit̄: & exu
les ēt captoſq; comitatur. Bina tunc iugera populo ro. ſatis erant: nulliq; maiorē modū attribuit: quo ſer
uos pauloāte principis Neronis contēpto huius ſpatii uiridaria & piſcinas iuuat habere maiores gratūq;
ſi non aliquē & culinas. Nūma inſtituit deos fruge colere: & mola ſalſa ſupplicare. Atq; ut auctor ē He
mina far torrere: quoniam toſtum cibo ſalubrius eſſet. Id uno modo cōſecutum ſtatuendo non eſſe purꝝ
ad rem diuinam niſi toſtū. Is & fornacalia īſtituit farris torrendi ferias: & aquæ religioſas terminis agro-
rum. Hos enim deos tunc maxime nouerant. Seiamq; a ſerendo: ſegeſtam a ſegetibus appellabant: qua-
rum ſimulacra in cyrco uidemus. Tertiā ex his nominare ſub tecto eſt religio. At ne deguſtabant quidē
nouas fruges aut uina anteq̄ ſacerdotes primitias libaſſent.

De iugere: & actu: & legibus circa pecora: & quotiens & quibus temporibus fuit ſumma utilitas an-
nonæ: & qui agri cultura illuſtres. Cap. iii.

IVgerum uocabat̄ quod uno iugo boum in die exarari potuiſſet. Actus in quo boues ageren
tur cū aratur uno īpetu iuſto. Hic erat. cxx. pedum: duplicatuſq; in lōgitudinē iugerꝝ faciebat
Dona ampliſſima īperatorꝝ ac fortium ciuiū quantū uis uno die plurimū circūarauiſſet. Item
quartarii farris aut heminæ conferente populo. Cognomina ēt prima inde. Pilūni qui pilum piſtrinis. in-
uenerunt. Piſones a piſendo. Iam Fabiorꝝ: Lentinorum: Ciceronū: ut quiſquis aliquod optime genus ſe-
reret. Iuniorꝝ familiæ bubulcum noīauerunt: quibus bubus optime utebant̄. Quin & in ſacris nihil reli-
gioſius confarrationis uinculo erat. Nouæq; nuptæ farreū præferebant. Agrū male colere cenſoriū ꝓbrū
iudicabat̄. Atq; (ut refert Cato) quē uirū bonū colonū dixiſſent: ampliſſime laudaſſe exiſtimabāt. Hinc
& locupletes dicebant loci hoc eſt agri plenos. Pecunia ipſa a pecore appellabat̄. Etiā nunc in tabulis cē-
ſoriis paſcua dicūtur oīa: ex quib9 populus redditus habet: quia diu hoc ſolū uectigal fuerat. Mulctatio
quoq; nō niſi ouium boumq; īpendio dicebat̄. Non omittēda priſcarum legum beneuolentia. Cautum
quippe eſt ne bouē priuſq̄ ouē noīaret qui indiceret mulctam. Ludos boum cā celebrantes bupetios uo
cabant. Seruius rex ouium boumq; effigie primus æs ſignauit. Frugem quidē aratro quæſitā furtim no
cte parauiſſe: ac ſecuiſſe puberi duodecim tabulis capitale erat: ſuſpenſumq; Cereri necari iubebant gra-
uius: q̄ homicidio cōuictum. Impubem prætoris arbitratu uerberari: noxāue duplionem ue decerni. Iā
diſtinctio honoſq; ciuitatis ipſius nō aliunde erat. Ruſticæ tribus laudatiſſimæ eorū qui rura haberent.
Vrbanæ uero in quas transferri ignominia eſſet deſidiæ probro. Itaq; quattuor ſolæ erant a partibus ur-
bis in quas habitabant: ſuburrana: palatina: collina: exquilina. Nundinis urbem reuiſitabant: & ideo co-
mitia nundinis haberi non licebat: ne plebs ruſtica auocaret̄. Quies ſomnuſq; in ſtramentis erat. Gloriā
deniq; ipſam a farris honore adoream appellabant. Equidem etiā uerba priſcæ ſignificationis admirorꝝ.
Ita enim eſt in cōmentariis pontificū. Augurio canario agendo dies conſtituantur: priuſq̄ frumenta ua-
ginis exeant: & ante q̄ in uaginas perueniat. Ergo iis moribus nō mō ſuffieiebant fruges nulla ꝓuinciarū
paſcente italiā: uerumetiā annonæ uilitas incredibilis erat. Mānius Martius ædilis plebis primū frumen
tum populo in modios aſſibus donauit. Minutius Augurinus qui Sp. Meliū coarguerat farris preciū ī
trinis nundinis ad aſſem redegit undecimus plebei tribunus: qua de cā ſtatua ei extra portā trigeminam
a populo ſtipe collata ſtatuta eſt. Trebius in ædilitate aſſibus populo frumētum preſtitit. Quā ob cau
ſam & ei ſtatuæ in capitolio & palatio dicatæ ſunt. Ipſe ſupremo die populi humeris portatus in rogum
eſt. Verū quo anno mater deum aduecta romā eſt: maiorē ea æſtate factā eſſe q̄ antecedētibus annis de
cem facta eſſet tradunt. M. Varro auctor eſt: cum. L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephātos
aſſibus ſingulis farris modios fuiſſe. itē uini congios: ficiq; ſiccæ pondo. xxx. olei pondo. x. carnis pondo
xii. Nec e latifundiis ſingulorꝝ contingebat arcentiū uicinos. Quippe etiam lege Stolonis Licini incluſo
modo quingentorꝝ iugerꝝ: & ipſo ſua lege damnato: cum ſubſtituta filii perſona amplius poſſideret: lu-
xuriantis iā reipublicæ fuit iſta menſura. Manii quidē Curii poſt triūphos īmenſumq; terrarꝝ adiectum
īperio nota concio eſt: pernicioſum intelligi ciuem: cui ſeptē iugera non eſſent ſatis. Hæc aūt mēſura ple
bi poſt exactos reges aſſignata eſt. Quæ nā ergo tantæ ubertatis cauſa erat. ipſorū tunc manibus īpera-
torū colebātur agri (ut fas eſt credere) gaudēte terra uomere laureato: & triūphali aratore. Siue illi eadē
cura ſemina tractabant: qua bella: eademque diligentia arua diſponebant: qua caſtra: ſiue honeſtis ma-

Pauiſſe

nibus oĩa lætius ꝓueniunt:quoniã & curiosius fiunt. Serentẽ inuenerunt dati honores Serranũ:unde co gnomen. Aranti quattuor sua iugera in uaticano:quæ prata quinta appellant᷑ Cincinato uiator attulit di ctaturam:& quidẽ(ut tradit Norbanus)nudo plenoqꝫ pulueris etiãnum ore. Cui uiator uela corpus in quit:ut proferã senatus populiqꝫ romani mandata. Tales tum ẽt uiatores erant:quibus idipsum nomen inditum est:subinde ex agris senatũ ducesqꝫ accersentibus. At nunc eadẽ illa uincti pedes: dãnatæ man9 inscripti uultus exercent. Non tamen surda tellure:quæ parens appellat᷑:coliqꝫ dicit᷑ & ipsa:honore hinc assumpto:ut nunc ĩmutata ea:& indigne ferente credat᷑ id fieri. Sed nos miramur ergastuloꝝ nõ eadem emolumenta esse quæ fuerunt imperatoꝝ. Igit᷑ de cultura agri præcipere principale fuit & apud exteros Siquidẽ & reges fecere Hiero. philometer. Attalus: Archelaus:& duces Xonophon:& penus etiã Ma go. Cui quidẽ tm̃ honorẽ senatus noster attribuit carthagine capta:ut cũ regulis africæ bibliothecas do naret:unius eius duodetriginta uolumina censeret in latinã linguã transferẽda cũ. M. Cato præcepta cõ didisset:peritisqꝫ linguæ puniea dandum negocium in quo præcessit oĩs uir tum clarissimæ familiæ. D. Syllanus sapientiæ cõpositissimæ. quos sequeremur prætexuimus in hoc uolumine nõ ingrate noĩando M. Varronẽ qui octogesimũprimũ uitæ annum agens de ea re prodendum putauit.

¶Ratio de agricultura. ¶Cap. iiii.

APud romanos multo serior uitiũ cultura esse cœpit. Primoqꝫ:ut necesse erat arua tantũ colue re. Quoꝝ nobis rõ nunc tractabitur nõ uulgari modo:uerũ ut adhuc fecimus & uetustis:& postea inuentis oĩ cura perquisitis:cãqꝫ reꝝ & ratiõe simul eruta. Dicemus & sydera syderũqꝫ ipsoꝝ terrestria signa dabimus indubitata. Quãdoquidẽ qui adhuc ea diligentius tractauere: quibusuis oratoribus potius q̃ agricolis scripsisse possunt uideri. Ac primũ oĩum oraculis maiore ex parte agemus quæ non in alio uitæ genere plura certioraue sunt. Cur enim nõ uideantur oracula a certissimo die: maximeqꝫ ueridico usu profecta Principium autem a Catone sumemus.

¶Laus agricolaꝝ:& quæ obseruanda in agro parando. ¶Cap. v.

FOrtissimi uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignunt᷑:minimeqꝫ male cogitantes. Prædiũ ne cupide emas. In re rustica operi ne parcas. In agro emendo minime. Quod male emptum est semp pœnitet. Agrũ paraturos ante oĩa intueri oportet aquaꝝ uim:aut uicinum. Singula magnas interpretationes habent:nec dubias. Cato in conterminis hoc amplius æstimari iubet. quo pacto uiuant. In bono est ĩquit religiõe bene utenti. Attilius regulus ille punico bello bis cõsul aiebat: neqꝫ fœcundissimis locis insalubrẽ agrum parandũ:neqꝫ effœtis saluberrimũ. Salubritas loci non semp incolarũ colore detegit᷑:quoniã assueti in pestilẽtibus durant. Præterea sunt quædã partibus anni salubria. Nihil autẽ salutare est nisi quod toto anno salubre. Malus est ager cũ quo dñs luctat᷑. Cato inter prima spectari iubet:nõ solũ sua uirtute ualeat qua dictũ est positõe. Vt operarioꝝ copia prope sit. Oppidũqꝫ ualidũ. Vt nauigiorum euectus uel itineꝝ. Vt benc edificatus:& cultus. In quo falli plerosqꝫ uideo. Segnitiẽ. n. prioris domini pro emptore esse arbitrant᷑. Nihil est dãnosius deserto agro. Itaqꝫ Cato. De bono dño melius emi:nec temere contẽnendã alienã disciplinã:agroqꝫ ut hoĩ:quãuis quæstuosus sit: si tamen & sumptuosus:non multũ superesse. Ille in agro quæstuosissimã iudicat uitem non frustra:quoniã ante oĩa de impensæ ratione cauit. Proxime hortos irriguos:nec id falso:si & sub oppido sint. Et prata: q̃ antiqui parata dixere. Idemqꝫ Cato interrogatus quis esset certissimus quæstus respondit. Si bene pascat Qui proximus si arat bene:summa oĩum in hoc spectando fuit:ut fructus is maxime probaretur:qui q̃ minimo ĩpendio constaturus esset. Hoc ex locoꝝ occasione aliter alibi decernitur. Eodemqꝫ pertinet ꝙ agricolam uendacem oportere esse dixit. Fundum in adolescentia conserendum sine contatione: ædificandum non nisi consito agro. Tunc quoqꝫ contanter:optimũqꝫ est(ut uulgo dixere) aliena insania frui sed ita ut uillarum tutela non sit oneri. Eum tamen qui bene habitet sæpius uẽtitare in agrum. Frõtẽqꝫ domini plus prodesse q̃ occipitium non mentiuntur.

¶De uillaꝝ positione:& præcepta antiquorum de agro colendo. ¶Cap. vi.

MOdus hic probat᷑:ut neqꝫ fundus uillã quęrat:neqꝫ uilla fundum. Non ut fecerint iuxta diuersum eadẽ ætate exẽplis. L. Lucullus. Q. Scæuolla:cũ uilla scæuolæ fundus careret: uilla Luculli agro. Quo in genere cẽsoria castigatio erat:minus arare q̃ uerrere. Nec hoc sine arte quadam est. Nouissimus uillam ĩ misinensi posuit. C. Marius. vii. consul:sed peritia castramentãdi:sicut cõparatus ei in cæteris etiã Sylla fœlix. Quos cæcos fuisse dicere conuenit. Neqꝫ iuxta paludes ponendam esse:neqꝫ aduerso amne. Quãq̃ Homerus oĩno e flumine semper ante lucanas auras insalubres uerissime tradit. Spectare in æstuosis locis septemtrionẽ debet. meridiẽ in frigidis. In temperatis exortũ æquinoctialem. Agri ipsius bonitas quibus argumentis iudicanda sit:quãq̃ de terræ optimo genere disserentes abũde dixisse possumus uideri:etiãnum tñ traditas notas subsignabimus. Catonis maxime uerbis. Ebulum:uel prunus siluestris:uel rubus:bulbus minutus:trifolium:hærba pratensis:quercus siluestris pyrus:malusqꝫ frumentarii soli notæ. Item nigra terra & cinerei coloris. Omnis creta coquit nisi permacra. Sabulum

cra. Sabulum etiã nisi id per tenue est: & uulgo cãpestribus magis q̃ cliuosis respondent eadem. Modũ
agri in primis seruandum antiqui putauere. Quippe ita censebant. Satius esse minus serere: & melius ara
re. Qua in sententia & Virgilium fuisse uideo. Verũq; confitentibus latifundia prodidere italiã. Iam ue
ro & prouincias sex & semissem domini africæ possibebant: cũ interfecit eos Nero princeps. Nõ frauda
bo magnitudine hac quoq; sua. Cn. Pompeiũ qui nunquã agrũ mercatus est conterminũ. Agro empto
domũ uendendã incleměter atq; nõ ex utilitate publici status mago censuit. Hoc exordio præcepta pan
dere ingressus ut tñ appareat assiduitatẽ desideratã ab eo. De hinc peritia uillicoꝝ in cura habẽda ẽ. Mul
taq; de iis Cato præcepit. Nobis satis dixisse: q̃ proximũ domino corde esse debere: & tamẽ sibimeipsi nõ
uideri. Coli rura ergastulis pessimũ est: ut quicquid agitur a desperantibus: Temerariũ uideat̃ unã uocẽ
antiquorum posuisse: & fortassis incredibile penitus æstimẽt. Nihil minus expedire q̃ agrum optime co
lere. L. Tarius Rufus infima natalium humilitate consulatum militari industria meritus antiquæ alias
parsimoniæ circiter mille sextertium liberalitate Diui Augusti cõgestum usq; ad detractionẽ hæredis ex
hausit agros in piceno coemedẽdo Colendoq;: In gloria. Internitionẽ ergo famẽq; censemus? Immo her
cule iudico modũ rerũ oĩum utilissimũ. Bene colere necessarium est. Optime damnosum. Preter q̃ sobo
le sua: colono aut pascendis. Alioquin domio aliquas messes colligere nõ expedit: si cõputetur impendiũ
operæ. Nec temere oliuam nec quasdam terras diligenter colere: in sicuti in sicilia tradũt itaq; decipi ad
uenas. Quo nam igitur modo utilissime colunt̃ agri? ex oraculo scilicet: malis bonis. Sed defendi æquũ
est abauos: qui præceptis suis ꝓspexere uitæ. Nam cum dicerent malis intelligere uoluere uilissimos. Sũ
mum ꝓuidentiæ illorum fuit: ut q̃ minimũ esset ĩpemdi. Præcipiebant enim ista: qui triũphali denes ar
genti libras in supellectile crimini dabant: qui mortuo uillico relinquere uictorias & reuerti ĩ sua rura po
stulabant: quorum prædia colenda suscipiebat respubli. exercitusq; ducebant senatu illis uillicante. Inde
illa reliqua oracula. Nequam agricolam esse quisqs emeret quod præstare ei fundus posset. Malum pa
trẽfamilias quisquis interdiu faceret quod noctu posset: nisi in tẽpestate cæli. Peiorem qui pro festis die
bus ageret quod feriatis deberet. Pessimus qui sereno die sub tecto potius operaret̃ q̃ ĩ agro. Nequeo mi
hi temperare: quo minus unum exemplum antiquitatis afferam. Ex quo intelligi possit apud populum
etiam de culturis agendi morem fuisse: qualiter defendi soliti sint illi uiri. C. Furius Cresinus e seruitute li
beratus cum in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet q̃ ex amplissimis uicinitas.
In inuidia magna erat: ceu fruges alienas pelliceret ueneficiis. Quãobrem a Sp. Albino curuli die dicta
metuens damnationẽ cum ĩ suffragium tribus oporteret ire: ĩstrumentum rusticum omnem ĩ forum at
tulit: & adduxit filiam ualidã: atq; (ut ait Piso) bene curatã ac uestitam: ferramẽta egregie facta: graues
ligones: uomeres ponderosos: boues saturos. Postea dixit. Veneficia mea qrites hæc sunt nec possum uo
bis ostendere: aut ĩ forum adducere lucubrationes uigiliasq; & sudores. Oĩum sententiis absolutus itaq;
est. Profecto opera nõ ĩpensa cultura constat. Et ideo maiores fertilissimũ ĩ agro oculum domini esse di
xerunt. Reliqua præcepta reddent̃ suis locis: quæ ꝓpria singulorum generũ erunt. Interim coĩa quæ suc
currunt nõ omittemus. Et ĩ primis Catonis humanissimũ & utilissimũ. Id agendum ut diligant uicini.
Causas reddit ille: quas existimamus nulli esse dubias. Inter prima idem cauet: ne familiæ malæ sint. Ni
hil sero faciendum in agricultura oẽs censent. Iterũq; suo quæq; tẽpore facienda. Et tertio præcepto præ
termissa frustra reuocari. De terra cariosa execratio.. Catonis abunde indicata est. Quãq̃ prædicere non
cessat is. Quicqd per asellum fieri põt utilissime constat. Filix biennio morit̃: si frondẽ agere non patiaris
Id efficacissime contingit germinãtis ramis baculo decussis. Succus enim ex ipsa defluens necat radices.
Aiunt & circa solstitium auulsas nõ renasci: nec harundine sectas: aut exaratas uomeri harundine ĩposi
ta. Similiter & harundinẽ exarari filice uomeri ĩposita præcipiunt. Iuncosus ager uerti pala debet. At in
saxoso bidentibus. Fruteta igni optime tollunt̃. Humidiorem agrum fossione concidi atq; siccari utilissi
mum est. Fossas autem retusis locis apertas relinqui. In solutiore terra sepibus firmari: Imbricibus ac su
pinis lateribus procũbere: quasdam occecari: & in alias dirigi maiores patentioresq; si sit occasio silice uel
glarea sterni. Ora utrinq; lapidibus statuminari: & alio superintegi. Siluæ extirpandæ ratiõem Democri
tus prodidit: lupini flore in succo cicutæ uno die macerato sparsisq; radicibus.

Siclum

Ve

Cretosis

De frugum generibus & natura. Cap. vii.

ET quoniã præparatus est ager: natura nunc ĩdicabitur frugũ. Sunt aũt duo prima earũ gene
ra. Frumenta: ut triticũ ordeũ. Et legumia: ut faba & cicer. Differẽtia uero notior: q̃ ut ĩdicari
deceat. Frumenti ipsius totidem genera per tpa satu diuisa. Hyberna quæ circa uergiliarum
occasum terra per hyemem nutriuntur: ut triticũ: far: ordeum. Aestiua quæ æstate ante uergiliarũ exor
tum seruntur: ut milium: panicũ: sisama: horminũ: irio italiæ duntaxat ritu. Alioqn in græcia & asia oĩa
uergiliarum occasu seruntur. Quædam aũt utroq; tempore ĩ Italia. Ex his quædã & tertio ueris scilicet.
Aliqui uerna: milium: panicum: lentẽ: cicer: halicã appellant. Sementica aũt triticum: hordeum: fabam:
napum: rapam. Et ĩ tritici genere pars aliqua pabuli est quadrupedum causa sati: ut farrago. Et in legu

minibus ut uitia: At cōis quadrupedum hominumq; usui lupinus. Legumina omnia singulas habent radices praeter fabā: easq; surculosas: qa non in multa diuiduntur. Altissimas autē cicer. Frumenta multis radicantur fibris sine ramis. Erumpit a primo satu hordeum die septimo. Legumina quarto: uel cum tardissime septimo. Faba a. xv. ad. xx. Legumina in aegypto tertio die. Ex hordeo alterum caput grani i radicem exit: alterum in haerbam: quae & prior floret. Radicem crassior pars grani fundit: tenuior florē. Caeteris seminibus eadē pars & radicē & florem. Frumenta hyeme i haerba sunt: uerno tpe fastigantur in stipulam: quae sunt hyberni generis. At milium & panicum in culmē geniculatum & cocauum. Sisama uero in ferulaceum. Omnium satorum fructus aut spicis continetur: ut tritici ordei muniturq; uallo aristarum quadruplici: aut icluditur siliquis: ut leguminum: aut uasculis: ut sisamae: ac papaueris. Milium ac panicum tantum pro idiuiso & paruis auibus exposita sunt: idefensa quippe membranis continentur. Pannicum a panniculis dictum: cacumine languido nutante: paulatim extenuato culmo: pene in surculum praedensis aceruatur granis: cum longissima pedali obsimili comae granum complexae: quae fimbriato capillo curuatur. Sunt & pānico genera. Mammoso: epano: paruis racemato paniculis: & cacumine gemino. Quin & colore distinguitur: candido: nigro: ruffo: etiam purpureo. Panis multifarie & e milio fit: e panico. rarius. Sed nullum frumento ponderosius: aut quod coquendo magis crescat. Lx. enim pōdo panis e modio reducunt: modiumq; pultis ex tribus sextariis madidis. Milium intra hos decem annos ex idia in italiam inuectum est: nigrum colore: amplum grano: harūdineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem praegrandibus culmis. Lobas uocant. omnium frugum fertilissimum. Ex uno grano terni sextarii gignuntur. Seri debet i humidis. Frumenta quaedam in genu tertio spicam icipiunt concipere. Quaedam in quarto: sed etiamnum occultam. Genicula autem sunt tritico quaterna. Farri sena. Hordeo octaua. Sed non ante supra dictum geniculorum numerū conceptus est spicae. Qui ut spē sui fecerit: quatuor aut quinque tardissime diebus florere icipiunt. Totidemq; aut paulo pluribus deflorescunt. Hordea uero cum tardissime septem. Varro quater nouenis diebus fruges absolui tradit: & mense nono meti. Fabae i folia exeunt: ac deīde caulem emittunt nullis distinctum iternodiis. Reliqua legumina surculosa sunt. Ex iis ramosa cicer: eruum: lens. Quorundam caules sparguntur i terram: si non habeant adminiculum: ut oisorum. Quod si non habuere deteriora fiunt. Leguminum unicaulis faba sola Vnus & lupinis. Caeteris ramosus: praetenui surculo. Omnibus uero fistulosus. Folium quaedam a radice mittunt: quaedam a cacumine. Frumentum uero & hordeum uitiaq; & quicquid in stipula est i cacumine unum folium habet. Sed hordeo scabra sunt: caeteris laeuia. Multiplicia cōtra fabae: ciceri: piso. Frumentis folium harundinaceum. Fabae rotundum: & magnae leguminum parti. Longiora eruiliae & piso. Fasiolis uenosa. Sisamae & irioni sanguinea. Cadunt folia lupino tantum: & papaueri. Legumia diutius florent: & ex iis eruum ac cicer. Sed diutissime faba. xl. diebus. Non autem singulis scapi tādiu: quoniam alio desinente alius icipit. Nec tota seges sicut frumenti pariter. Siliquantur uero omnia diuersis diebus: & ab ima primum parte paulatim flore subeunte. Frumenta cum defloruere crassescunt: maturanturq; cum plurimum diebus. xl. perficiuntur. Item faba. Paucissimis cicer. Id enim a semente diebus. xl. perficitur. Milium & panicum & sisama & omnia aestiua. xl. diebus maturantur a flore. Magna terrae caelique differentia. In aegypto enim hordeum sexto a saxo a satu mense. Frumenta septimo metuntur. In hellade hordeum. In peloponneso octauo & frumenta etiamnum tardius. Grana i stipula crinito textu spicant. In faba leguminibusq; alternis lateribus siliquantur. Fortiora hyeme frumenta legumiaq; i cibo. Tunicae frumento plures. Hordeum maxie nudum: & halica: sed praecipue auena. Calamus altior frumento q̄ hordeo. Arista mordacior hordeo. i area exteruntur triticum & siligo & hordeum. Sic & seruntur pura: qualiter molluntur: quia tosta non sunt. E diuerso far: milium: panicum purgari nisi tosta non possunt. Itaq; haec cum suis folliculis seruntur cruda. Et far i uaginulis suis seruant ad satus: atq; non torrent. Leuissimum ex iis hordeū raro excedit. xv. libras: & faba. xxii. Ponderosius far: magisq; etiānum triticum. Far in aegypto olyra conficit̄. Tertiū genus spicae hoc ibi est. Galliae quoq; suū genus farris dedere: quod illic brance uocāt: apud nos sandalam nitidissimi grani. Et alia differentia est: q; fere quaternis libris plus redddit panis q̄ far aliud. Populū romanū farre tm̄ e frumēto. ccc. annis usum Verri9 tradidit. Tritici genera plura quae facere gentes. italico nullum equidē cōparauerim cādore ac pondere: quo maxie decernitur. Montanis mō cōparet̄ italiae agris externum. i quo principatū tenuit boeotia: deīde sicilia: mox africa. Tertiū pondus erat thracio syrioq;: deīde aegyptio: athletaꝝ cū decreto: quorū capacitas iumētis similis: quē diximus ordinē fecerat. Graecia & ponticū laudauit: quod i italiam nō peruenit. Ex oī eodem genere grani praetulit oreūtium & tragū dignes: & selinuntiū argumento crassissimi calami. itaq; pingui solo haec genera assignabat. Leuissimū & maxime inane seu tenuissimi calami in humidis seri iubebat: quoniam multo egeret alimento. Hae fuere sententiae Alexandro magno regnante: cum clarissima fuit graecia atq; in toto terrarū orbe potentissima: ita tamē: ut ante mortē eius annis fere centū quadragintaq; Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentū italicū ante cūcta laudauerit: aduerbū translata sniā

Lōgissimo pedali

Et fortunatam

Et fortunatam italiam frumento caneſcere candido.
Quæ laus peculiaris hodie italico eſt. Quo magis admiror poſteros græcorum nullam mentionẽ huius fe
ciſſe frumenti. Nunc ex iis generibus quæ romam iuehuntur leuiſſimum eſt gallicum atq; e cheronneſo
aduectum: quippe non excedunt in modium uicenas libras: ſi quis granum ipſum ponderet. Adiicit ſar
dium ſex libras: alexſandrinum & trientes. Hoc eſt & ſicli pondus. Bocœticum totã libram addit: africũ
& dodrantes. In tranſpadana Italia ſcio uicenas quinas libras farris modios pendere: Circa cluſium & ſe
nas. Lex naturæ certa eſt in quocunq; genere pane militari: tertia portio ad grani pondus accedat. Sicut
optimum eſſe frumentũ: quod impactũ congium aquæ capiat. Quibuſdã generibus per ſe põdus: ſicut
balearico: modio tritici panis pondo. xxx. reddit. Quibuſdã in permixtis: ut cyprio & alexandrino. xx.
prope libras nõ excedentibus. Cyprium fuſcum eſt: panẽ nigrũ facit. itaq; miſcetur alexandrinum candi-
dum: redduntq;. xxv. pondo. Thebaicum libras adiicit. Marina aqua ſubigi: quod pleriq; maritimis ĩ lo-
cis faciunt occaſione lucrandi ſalis uiliſſimũ. Non alia de cauſa oportuniora morbis corpora exiſtunt.
Galliæ & hiſpaniæ frumento in potum reſoluto quibus diximus generibus ſpuma ita cõcreta pro fermẽ
to utuntur. Qua de cauſa leuior illis q̃ cæteris panis eſt. Differentia eſt & calami. Craſſior quippe melio
ris eſt generis. Plurimis tunicis thracium triticum ueſtitur ob nimia frigora illi plagæ exquiſitum. Eadẽ
cauſa & trimeſtria inuenit detinẽtibus terras niuibus: quod tertio fere ſatum menſe ut in reliquo orbe me
titur. Totis hoc alpibus notum & hyemalibus prouintiis. Nullum hoc frumẽto lætius. Vnicalamũ præ
terea: nec uſq; capax: ſeriturq; nõ niſi tenui terra. Eſt & bimeſtre circa thracium ſinum: quod. xl. die quo ſa
tum eſt matureſcit: mirumq; nulli frumento plus eſſe ponderis: & furfuribus carere. Vtitur eo & ſicilia:
& achaia: montoſis utraq; partibus. Euboea quoq; circa cariſtum. In tãtum fallitur Columella: qui ne tri
meſtris quidem proprium genus exiſtimauerit eſſe cum ſit antiquiſſimum. Græci trimenon uocãt. Tra-
dunt in bactris grana tantæ magnitudinis fieri: ut ſingula ſpicas noſtras æquent. Primũ ex omnibus fru
mentis ſeritur hordeum. Dabimus & dies ſerendi cuiq; generi natura ſingulorum expoſita. Hordeum ĩ-
dis ſatiuũ & ſilueſtre: ex quo panis apud eos præcipuus. Italici quidem maxime oriza gaudẽt: ex qua pti
ſanam conficiunt: quam relinqui mortales ex hordeo. Orizæ quidem folia carnoſa: porro ſimilia: ſed la-
tiora. Altitudo cubitalis: flos purpureus: radix gẽmeæ rotunditatis. Antiquiſſimũ in cibis hordeũ: ſicut
athenienſium ritu. Menandro auctore apparet & gladiatorum cognomine. qui hordearii uocabantur.
Polentam quoq; græci non aliunde præferunt. Pluribus fit hæc modis. Græci perfuſum aqua hordeum
ſiccant nocte una: ac poſtero die frigunt: deinde mollis frangunt. Sunt qui uehementius toſtum rurſus
exigua aqua aſpergant: ſiccentq; priuſquã molant. Alii uero uirentibus ſpicis decuſſum hordeum recens
purgant: madidumq; in pila tundunt: atq; ĩ corbibus eluunt: ac ſiccatum ſole rurſns tundunt: & purga-
tum molunt. Quocũq; aũt genere præparato uicenis hordei libris: ternas ſeminis lini: & coriãdri ſelibras
ſaliſq; acetabulo: torrentes ante oĩa miſcent in mola. Qui diutius uolunt ſeruare cũ polline ac furfuribus
ſuis cõdunt nouis fictilibus. Italia ſine perfuſionc toſtum ĩ ſubtilem formã molit: iiſdem additis: atq; ẽt
milio. Pane ex hordeo antiquis uſitatum uita dãnauit: quadrupedumq; tradidit refectibus. Ptiſanæ inde
uſus ualidiſſimus ſaluberrimuſq; tantopere probat̃. Vnum laudibus eius uolumẽ dicauit Hippocrates
clariſſimus medicinæ ſciẽtiæ. Ptiſanæ bonitas præcipua uticenſi. In ægypto uero ea eſt: quæ fit cx hordeo
cui ſunt bini anguli. In bocœtia & africa genus: ex quo fiat: hordei glabrum appellat Turranius. Idẽ oly-
ram & oryzã candẽ eſſe exiſtimat. Ptiſanæ conficiendæ uulgata ratio eſt. Simili modo ex tritici ſemĩe tra
gum fit in cãpania tantum & ægypto. Amylum uero ex oĩ tritico ac ſiligine. Sed optimum ex trimeſtri.
Inuentio eius chio inſulæ debetur: & hodie laudatiſſimũ inde eſt: appellatum ab eo q sine mola fiat. Pro
ximũ trimeſtri: quod eſt minime ponderoſo tritico. Madeſcit dulci aqua ĩ ligneis uaſis: ita utitegatur: qn
quies in die mutata. Melius ſi & ĩ nocte: ita ut miſceatur pariter emolitum: priuſq; q̃ aceſcat: Linteo aut
ſportis ſiccatũ tegulæ ĩfunditur illitæ fermento: atq; ita in ſole denſatur. Poſt chium maxime laudat̃ cre-
ticum: mox ægyptium. Probat̃ aũt leuitate & læuore: atq; ut recẽs ſit. Iam & Catonis dictu. Apud nos
hordei farina ad medendũ utunt̃. Mirũq; in uſu iumentorum ignibus durato: ac poſtea emollito: offiſque
humana manu dimiſſis in aluum maiores uires toroſq; corporis fieri. Spicæ quædam binos ordines ha-
bent: quædã plures uſq; ad ſenos. Grano ipſi aiiquot differentiæ: longius: leuiuſq;: aut breuius: aut rotũ-
dius: candidius: nigrius: uel cui purpura eſt. Vltimo ad polentam contra tempeſtates candido maxima
ĩfirmitas. Hordeũ frugũ oĩum molliſſimũ eſt: ſeri non ualet niſi in ſicca & ſoluta terra: ac niſi læta. Palea
ex optimis. Stramentis uero eius nullum cõparatur. Hordeum ex omni frumento minime calamitoſũ:
quia tollitur anteq̃ triticum occupet rubigo. ita ſapientes agricolæ triticum cibariis tantum ſerunt. Hor
deum ſarculo ſeri dicunt: propterea celeberrimæ reddit. fertiliſſimumq;. Quod in hiſpania & charthagĩe
aprili menſe collectum eſt: hoc ſeritur eodem menſe in celtiberia: eadẽq; anno bis naſcitur. Rapitur oẽ a
prima ſtatim maturitate feſtinantius q̃ cætera. Fragili enim ſtipula & tenuiſſima palea granum continet̃
Meliorem etiam polentam fieri tradunt ſi non exacta maturitate tollatur.

Non omnia fruměti genera ubiq; nasci: & de reliquis in oriēte generibus. Cap.viii

F Rumenti genera non eadem ubiq;: neq; ubi eadē sunt iisdē noibus. Vulgatissima far: quod adoreum ueteres appellauere: siligo: triticum. Hæc plurimis terris cōia. Arica galliarum ꝓpria: copiosa & italiæ est. In egypto autē ac syria ciliciaq; & asia ac græciæ parte peculiares zea: olyra: typhe. Aegyptus similaginē conficit e tritico suo nequaꝗ italicæ parem. Qui zea utuntur nō habent far. Est & hæc italiæ incampania maxime sememq; appellat. Hoc debet nomen res præclara ut mox docebimus. Propter quā Homerus Zedoros arura dixit. Nō ut arbitrantur aliqui: quoniā uitā donaret. Amylum quoq; ex ea fit priore crassius. Hæc sola differentia est. Ex omni genere durissimum far: & cōtra hyemes firmissimum. Patitur frigidissimos locos: & minus subactos: uel æstuosos sitientesq;: primus antiquis latio cibus: magno argumento in adoreæ donis sicuti diximus. pulte aūt non pane longo tempore uixisse romanos manifestum. Quoniam īde & pulmentaria hodieq; dicuntur. Et Ennius antiquissimus uates obsidionis famem describens offam eripuisse plorātibus liberis patres cōmemorat. Et hodie sacra prisca atq; natalium pulte fritilla conficiuntur. uideturq; tā puls ignota græciæ fuisse ꝗ italiæ polēta. Tritici semine auidius nullū est: nec quo plus alimenti trahat. Siliginē dixerim proprie tritici delicias: cādor est: & sine uirtute & sine pondere: conueniens hūidis tractibus: quales italiæ sunt & galliæ comatæ. Sed & transalpes ī allobrogum tantum aruenorumq; agro pertinax. In cæteris ibi partibus biennio in triticū transit. Remedium ut grauissima quæq; grana eius serantur.

De pistoriis: & molitura: & farina. Cap.ix.

E Siligine lautissimus panis. pistrinarumq; opera laudatissima. Præcedit in italia: si cāpana pisis nata misceatur. Rufior illa: at pisana candidior: pōderosior uero cretacea. Iustum est e grano cāpanæ quā uocant castratā: e modio redire sextarios quattuor siliginis. Vel e gregali sine castratura sextarios quinq;. Præterea floris semodiū. Et cibarii quod secundariū uocant sextarios quatuor. Furfuris sextarios totidē. E pisana aūt siliginis sextarios qnq;. Cætera paria sunt. Clusina arentinaq; etiānum sextarios siliginis assūmunt: in reliquis pares. Si uero pollinē facere libeat. xvi. pondo panis redeūt. Et cibarii tria. Furfurū semodiū. Molæ discrimine hoc cōstat. Nāq; sicca molunt plus farinæ reddunt. Quæ salsa aqua sparsa candidiorē medullā: uerū plus retinent in fursure. Farinā a farre dictam noīe ipso apparet. Siligineæ farinæ modius gallicæ. xxii. libras panis reddit. Italicæ duabus tribus ue amplius in artoptitio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras in quocunq; genere.

De similagine & siligine & de aliis generibus & de pistura. Cap.x.

S Imilago ex tritico fit laudatissima. Ex africo iustū est e modiis redire semodios: & pollinis sextarios quinq;. Ita.n. appellāt in tritico: quod florē in siligine. Hoc arariæ officinæ chartariæque utunt. Præterea secundarii sextarios quattuor. Furfurumq; tantūdem. Panes uero e modio similaginis. cxxii. E floris modio. cxvii. Precium huic annona media in modio farinæ. xl. asses. Similagini castratæ octonis assibus amplius. Siligini castratæ duplū. Est & alia distinctio. Similago .l. pollin autē xvii. pondo panis reddere uisa tritici. xxx. cum triente: & secundarii panis quinas selibras: totidē cibarii: & furfurū sextarios sex. Siligo nunꝗ maturescit pariter: nec ulla segetū minus dilatiorē patitur pp teneritatē. Iisq; maturuere ꝓtinus granū dimittētibus: sed minus ꝗ cętera frumenta in stipula periclitat: quoniā semp rectā habet spicā: nec rorē continet: qui rubiginē faciat. Ex africa dulcissimus panis: ipsa spissior ꝗ far: & maior spica eadē & ponderosior. Raro modius grani nō. xvi. libras īplet. Exteritur in græcia difficulter. ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc.n. est quā uocat olyram. Eadē in ægypto facilis fertilisq; far sine arista est. Item siligo excepta ea quæ laconica appellat. Adiiciūtur iis genera: bromos: siligo exceptitia: & tragos externa oīa ab oriente inuecta orize similia. Tiphe & ipsa eiusdē generis: ex qua fit ī nostro orbe oriza. Apud græcos est & isia. Tradunq; team ac tiphen cum sint degeneres redire ad frumētum: si pistæ serantur: nec protinus: sed tertio anno. Tritico nihil est fertilius. Hoc enim natura ei tribuit quoniam eo maxime alat hominem. Vtpote cum e modio si sit aptum solum: quale in bizātio africæ cāpo centeni quinquageni modii reddantur. Misit ex eo loco Diuo augusto procueator eius ex uno grano uix credibile dictu quadringenta paucis minus germina. Extantq; de ea re epistolæ. Misit & Neroni similiter. cccxl. stipulas ex uno grano. Cum centesimo quidē & leontini siciliæ cāpi fundunt. Aliiq;: & toto betica: & in primis ægyptus. Fertilissima tritici genera ramosum: aut quod centigranum uocant. Inuentus est iam & scapus unus centum fabis onustus. Aestiua frumenta diximus sisamam: milium: panicum. Sisama ab indis uenit: ex ea & oleum conficiunt. Color eius candidus. Huic simile est in asia græciaq; erisimū: ideq; erat: nisi pinguius esset: quod apud nos uocāt irionē: medicaminibus annumerādum potiusꝗ frugibus. Eiusdē naturæ & horminū a græcis dictū: sed cymino simile: seriturq; cum sisama hoc & irione. Nullū aīal uescit uirentibus. Pistura non oīum facilis. Quippe & hetruria spicam farris tosti pisente pilo præferrato fistula serrata: & stella intus denticulata: ut nisi intenti pisant: concidantur grana ferroq; frangantur. Maior pars italiæ ruido utitur pilo: rotis etiā: quas aqua uerset obiter: & molat. De ipsa ratione

Zea

ipsa ratione pisendi Magonis proponetur sententia. Triticum ante perfundi aqua multa iubet: postea euelli. deinde sole siccatum pila repeti. Simili modo hordeū. Huius sextarios. xx. spargi duob9 sextariis aque Lentē torrere prius: deīde cum furfuribus leuiter pisi. Aut additos in sextarios. xx. lateris crudi frusto: & harenæ semodio. Eruiliam iisdem modis quibus lentē. Sisamā in calida maceratam exporrigi. Deinde cō fricari: frigidæ imergi: ut paleæ fluctuent: iterūq; exporrigi in sole super lintea. Quod nisi festinato peragatur: lurido colore mucescere. Et ipsa aūt quæ eualuātur uariā pistura℞ rationem habent. Acus uocaᵗ cum per se pisitur. Spica tantū aurificum ad usus. Si uero in area teritur cū stipula: palea: ut maiore in terrarū parte ad pabula iumento℞. Milii & panici & sisamæ appludā uocant purgamēta: alibi aliis noībus. Milio cāpania gaudet præcipue: pultēq; candidā ex eo facit. Fit & panis prędulcis. Sarmata℞ quoq; gentes hac maxime pulte aluntur: & cruda etiam farina equino lacte: uel sanguine e cruris uenis admixto. Aethiopes non aliam frugem q̄ milii hordeiq; nouere. Panico & galliæ quædam præcipue aquitania utitur. Sed circūpadana italia addita faba: sine qua nihil conficiunt. Ponticæ gentes nullum panico præferunt cibum. Cætero æstiua frumenta riguis magis etiam q̄ hymbribus gaudent. Milium & panicum aquis minime: cum in folia exeunt. Vetant ea inter uites arboresq; frugiferas seri: terram emacrari hoc satu existimantes.

De fermentis & panis faciendi ratio & genera: & quando primum pistores Romæ & de cribris: & alica. Cap. xi.

Milii præcipuus ad fermēta usus e musto subacti ī annuū tempus. Simile fit ex tritici ipsius furfuribus minutis & optimis e musto albo triduo maturato subactis: ac sole siccatis. Inde pastillos ī pane faciendo dilutos: cū similagine seminis feruefaciunt: atq; ita farinæ miscent: sic optimum panē fieri arbitrātes. Græci ī binos semodios farinæ satis esse besses fermenti cōstituere. Et hæc qui dē genera uindemiis tantum fiunt. Quo libeat uero tp̄e ex aqua hordeoq; bilibres offæ feruēti foco: uel fictili patina torrentᵉ cinere & carbone: usq; dū rubeant. Postea operiūtur ī uasis donec acescāt: hinc fermētum diluitur. Cū fieret aūt panis hordeaceus eruilæ aut cicerulæ farinæ ipsæ admixtione fermentabātur. Iustumq; erat duæ libræ in qnq; semodios. Nunc fermentū fit ex ipsa farina quæ subigitur prius q̄ addatur sal ad pultis modum decocta: & relicta donec acescat. Vulgo uero nec suffferuere faciunt: sed tātum pridie asseruata materia utuntᵉ. Palāq; natura est acore fermētari: sicut & ualidiora eē corpora quæ fermētato pane aluntur. Quippe cum apud ueteres ponderosissimo cuiq; præcipue tritico salubritas perhibita sit. Panis ipsius uaria genera prosequi superuacuum uidetᵉ. Alias ab obsoniis appellari ut ostrearii. Alias a delitiis ut artolagani. Alias a festinatione ut speusici. Necnon a coquendi ratione ut furnacei uel artoptesii: aut ī clibanis cocti non pridem etiā e parthis aduecto: quem alii aquaticū uocant: quoniā aqua trahitur a tenui & spongiosa inanitate: alii pthicum. Sūma laus siliginis bonitate & cribri tenuitate constat. Quidā ex ouis aut lacte subigunt. Butyro uero gentes etiam pacatæ ad opis pistorii genera transeūte cura. Durat sua piceno ī panis īuentione gratia ex alicæ materia cū nouē diebus macerata: decimo ad speciē tracta: & subacta uuæ passæ succo est. Ibi postea in furnis ollis indita: quæ rumpantur ibi torrent. Neq; est ex eo cibus nisi madefacto: quod fit lacte maxime mulso. Pistores romæ non fuerunt ad persicū usq; bellū: annis ab urbe condita super qngentos octoginta. Ipsi panes faciebant quirites: mulierūq; id opus erat: sicut etiam nunc ī plurimis gentiū. Artopteam Plautus appellat ī fabula: quam aulularia scripsit. Magna ob id cōcertatione erudito℞: an is uersus poetæ sit illius: certūq; fit Attei Capitonis sententia. Tostum panē lautioribus coquere solitos: pistoresq; tantū eos qui far pisebant noīatos. Nec cocos uero habebant in seruitiis: eosq; ex macello conducebant. Cribro℞ genera galliæ setis equo℞ īuenere: hispaniæ lino excussiora & pollinaria: ægyptus e papyro atq; iunco. Sed īter hæc dicatur prima & alicæ ratio: præstantissimæ saluberrimæq;: quæ palma frugum īdubitanter italiā contingit. Fit sine dubio & in ægypto: sed admodum spernenda. In Italiā uero pluribus locis: sicut ueronensi pisanoq; agro. In campania tamē laudatissimus campus est: montibus subiacet nimbosis totis quidē. xl. mil. pas. planicie. Gratia terræ ei9 (ut protinus soli natura dicatur) puluerea summa: inferior bibula: & punicis fistulās uice. Montiū quoq; culpa in bonum cedit. Crebros enim hymbres percolat atq; transmittit: nec dilui aut madere uoluit ꝓpter facilitatem culturæ. Eadē acceptum humorē nullis fontibus reddit: sed temperat: & concoquens intra se uice fusi continet. Seritur toto anno: punico semel: bis farre. Et tamē uere segetes quæ iterquieuere fundunt rosam odoratiorem satiua: adeo terra nō cessat parere. Vnde uulgo dictū plus apud campanos unguenti: q̄ apud cæteros olei fieri. Quantū autē uniuersas terras campus circūcampanus antecedit: tātum ipsum pars eius: quæ laboriæ uocātur: quē phlegræū græci appellant. Finiuntᵉ laboriæ uia ab utroq; latere consulari: quæ a puteolis: & quæ a cumis capuā ducit. Alia fit e zea quam semen appellauimus. Tunditᵉ granū eius in pila lignea. Nam lapidis duritia cōteritur. Nobilius ut notū ē pilo uincto℞ pena li opa. Primori inest pixis ferrea excusis inde tunicis. Itē℞ iisdem armamentis nudata cōciditur medulla. Ita fiunt alicæ tria genera: minimum: ac secūdarium: grandissimum uero apherema appellāt. Nondū ha

Artoptitii

Artoptam Plautus.

bent candorē suū quo præcellunt. Iam tamen alexandrinæ præferūtur. Postea mirū dictu admiscet̃ creta quæ transit in corpus: colorēq; & teneritatē affert. Inuenit̃ hæc iter puteolos & neapolim ĩ colle leucogeo appellato. Extatq; Diui Augusti decretū quo anno ad uicena milia neapolitanis pro eo numerari iussit e fisco suo coloniā deducēs capuā. Adiecitq; cām afferendi: quoniā negassent cāpani alicā cōfici sine eo metallo posse. In eodē repitur & sulphur. Emicantq; fontes araxi oculorum claritati: & uulnerū medicinæ: dentiūq; firmitati. Alica adulterina fit maxie e zea quæ in africa degenerat. Latiores eius spicæ nigrioresq; & breui stipula. pisunt cum harena: & sic quoq; difficulter cōterunt utriculos: fitq; dimidia modii mensura. Posteaq; gypsi pars quarta inspargit̃: atq; ut cohæserit farinario cribro subcernunt. Quæ in eo remansit exceptitia appellatur: & grandissima est. Rursus quæ transit: arctiore cernitur: & secundaria uocatur. Item cribraria: quæ simili modo in tertio remansit cribro angustissimo: & tantū harenas transmittente. Alia rō ubiq; adulterandi. Ex tritico candidissima atq; grandissima eligūt grana: & semicocta in ollis: postea arefaciunt sole ad initium: rursusq; leuiter aspersa molis frangunt. Ex zea pulchrius q̃ ex tritico fit granum quis id alicæ uitium sit. Candorē aūt ei pro creta lactis incocti mixtura confert.

De leguminibus. Cap. xii.

SEquitur natura leguminū: inter quæ maximus honos fabæ. Quippe ex qua tentatus sit ēt panis. Lomentū appellat̃ farina ea: aggrauaturq; pōdus illa & oī legumine. Iam uero & pabulo uenalis. Fabæ multiplex usus: oīum quadrupedū generi præcipue hoī. Frumento etiā miscet̃ apud plerasq; gētes: & maxime panico solida: ac delicatius fracta. Quin & prisco ritu fabacia suæ religionis diis in sacra est: præualens pulmentarii cibo & hebetare sensus existimata: insomnia quoq; facere. Ob hoc pythagorica sententia dānata. Vel (ut alii tradidere) quoniā mortuoꝝ aīæ sunt in ea. Qua de causa parentādo utiq; assummit̃. Varro & ob hæc flaminē ea nō uesci tradit: quoniā & in flore eius litteræ lugubres reperiant̃. In eadē peculiaris religio. Nāq; fabā utiq; e frugibus referre mos est auspicii cā: quæ iō referina appellatur. Et auctionibus eā adhiberi lucrosum putant. Sola certa frugum etiam exesa repletur crescente luna. Aqua marina alia ue salsa non percoquit̃. Seritur ante uergiliaꝝ occasum leguminum prima: ut antecedāt hyemē. Virgilius per uer eā seri iubet circūpadanæ italiæ ritu. Sed maior pars malūt fabalia maturæ sationis: q̃ trimestrem fructum eius. Nanq; siliquæ caulesq; gratissimi sunt pabulo pecori Aquas in flore maxime cōcupiscit: cum uero defloruit: exiguas desiderat. Solum in quo sata est lætificat stercoris uice. Ideo circa macedoniam thessaliāq; cū florere incepit uertunt arua. Nascit̃ & sua sponte plerisq; in locis: sicut septentrionalis occeani insulis: quas ob id nostri fabarias appellāt. Item in mauritania siluestris passim: sed prædura: & quæ percoqui non possit. Nascitur & in ægypto spinoso caule. Qua de causa crocodilli aculeos timentes refugiunt. Longitudo scapo quattuor cubitorum est. Amplissima crassitudo. Octona genicula habet: moli calamo. Simile caput papaueri: colore roseo. In eo fabæ non supra tricenas. Folia ampla. Fructus ipse amarus & odore: sed radix per quā lauta incolaꝝ cibis cruda: & oino decocta. Harundinum radicibus similis. Nascitur & in syria ciliciaq; & in thorone chalcidis lacu. Ex leguminibus aūt nouēbri seruntur lens: & in græcia pisa. Lens amat solum tenue magis q̃ pingue: cælum utiq; siccum. Duo genera eius in ægypto: alteꝝ rotundius nigriusq;: alterum sua figura. Vnde uario usu translatū est in lenticulas nomē. Inuenio apud auctores æquanimitatē fieri uescentibus ea. Pisum in apricis seri debet: frigorū impatientissimū. Ideo in italia & in austeriore cælo non nisi uerno tempore terra facili ac soluta.. Ciceris natura est gigni cum salsilagine: ideo solum urit. Nec nisi madefactū pridie seri debet. Differentiæ plures: magnitudine: figura: colore: sapore. Est enim arietino capiti simile: unde ita appellatur. Album nigrūq; est & colūbinum: quod alii uenerium uocant: candidū: rotundū: leue. Arietino minus: quod religio peruigiliis adhibet. Est & cicercula minuti ciceris: inæqualis angulos habēs ueluti pisum Dulcissimum aūt id quod eruo simillimū: firmiusq; q̃ nigrum & ruffum q̃ quod albū. Siliquæ rotundę ciceri: cæterisq; leguminū longæ: & ad figuram seminis latæ. Piso cilindraciæ. Fasiolorum cum ipsis mānduntur granis. Serere eos qua uelis terra licet ab idibus octobris in Calen. nouēbris. Legumina cum maturescere cœperint rapienda sunt: quoniā cito exiliunt: latentq; cum decidere sicut & lupinum.

Refrina

Oculis

Digiti nec

De rapis & napis amiterinis. Cap. xiii.

QVāq̃ prius dixisse conueniat de rapis: in trāscursu eas attigere nostri: paulo diligentius græci: & ipsi tamē inter hortensia. Si iustus ordo fiat a frumento protinus aut certe faba dicendis. Quādo alii præstātior usus ab iis nō est: ante oīa nāq; cūctis aīalibus nascūtur: nec in nouissimis. Satiant ruris alitū quoq; genera: magisq; si decoquātur aqua. Quadrupedes & fronde eaꝝ gaudēt. Et hoī non minore rapaciorum suis horis gratia q̃ cimarum. Flaccidorum quoq; & in horreis enecatorū uel maiore q̃ uirentium. Ipsa uero durant & in sua terra seruata. Et post a passo pene ad alium prouentū famemq; sentiri prohibent. A uino atq; messe tertius hic transpadanis fructus. Terram non morose eligit: pene ubi nihil aliud seri possit. Nebulis & pruinis ac frigore ultro aluntur amplitudine mirabili. Vidi. xl. libras excedētia. In cibis quidē nostris pluribus modis cōmendātur: durātq; ad alia sinapis acrimonia domita:

nia domita:etiã coloribus picta:præter suũ semen:sex aliis:purpureo quoq;:neq; aliud in cibis tingui de
cet.Genera eorũ græci duo prima fecere:masculinũ fœminũq; & ea serẽdi mõ ex eodẽ semine.Densiore.n.
satu masculescere:itẽ in terra difficili.Semen præstantius quo subtilius.Species uero oĩum tres . Aut.n.
in latitudinem fundi:aut in rotunditatẽ globari.Tertiã speciem siluestrem appellauere:in longitudinem
radice ꝓcurrente:raphani similitudine & folio anguloso scabroq;:succo acri.Qui circa messem exceptus
oculos purgat:medeturq; caligini admixto lacte mulieꝝ.Frigore dulciora fieri existimant̃ & grandiora.
Tepore in folia exeunt.Palma in nursino agro nascẽtibus.Taxatio in libras sestertii singuli:& in penuria
bini.Proxima in algido natis.Napi uero amiternini quoq; eadẽ fere natura gaudent æque frigidis.Serun
tur & ante Calen.martias in iugero sextarii quattuor.Diligentiores quinto sulco napum seri iubent:rapã
quarto utroq; stercorato.rapam latiorem fieri si palea iacente uel cũ palea seminetur. Serere nudum uo
lunt præcantẽ sibi & uicinis serere se.Satus utriq; generi iustus inter duorum numinũ dies festos Neptũ
ni atq; uulcani.Feruntq; subtili obseruatione quota luna ꝓcedente hyeme nix prima ceciderit:si totidem
numinũ die intra prædictum tpis spatium serant̃ mire ꝓuenire.Serunt̃ & uere in calidis atq; humidis.

¶ De lupino. ¶ Cap.xiiii.

LVpino est usus proximus:cũ sit & hoĩ & quadrupedũ generi ungulas habenti cõis. Remediũ
eius ne metentes fugiant exiliẽdo:ut ab hymbre tollant̃.Nec ullius quæ serunt̃ natura assen
su terræ mirabilior est.Primũ oĩum cũ sole quotidie circũagitur:horasq; agricolis etiã nubilo
demonstrat.Ter præterea floret.Terrã amat:terraq; operiri non uult.Et unũ hoc serit̃ nõ arato: ubi fue
rit maxime sabulosa:& sicca:atque ẽt harenosa.Coli utiq; nõ uult.Tellurem adeo amat:ut quãuis frute
to solo coniectũ inter folia uepresq;:ad terrã tamen radice ꝑueniat.Pinguescere hoc satu arua uineasq; di
ximus.Itaq; adeo nõ eget fimo:ut optimi uicem repræsentet.Nihil aliud nullo impendio cõstat: ut quod
ne serendi quidẽ gratia opus sit afferre protinus seritur ex aruo.Ac ne spargi quidẽ postulat decidens spõ
te.Primũq; oĩum seritur:nouissimũ tollit̃.Vtrunq; septẽbri fere mense:quia si nõ antecesserit hyemẽ fri-
goribus obnoxium est.impune præterea iacet:uel derelictum etiã:si nõ ꝓtinus secuti obruant hymbres:
ab oĩbus aĩalibus amaritudine sua tutum.Plerunq; tamen leui sulco integunt. Ex densiore terra rubricã
maxime amat.Ad hanc alendam post tertium florem uerti debet:in sabulo post secundum.Cretosa tan
tum limosaq; odit:& in iis nõ prouenit. Maceratum calida aqua homini in cibo est.Nam bouem unum
modii singuli satiant:ualidumq; præstant.Quando etiã impositum puerorum uentribus pro remedio
est.Condi in fumo maxime conuenit:quoniã in humido uermiculi umbilicum eius in sterilitatẽ castrãt.
Si depastum sit in fronde:inarari protinus solum opus est.

¶ De uitia & eruo. ¶ Cap.xv.

ET uitia pinguescunt arua:nec ipsa agricolis operosa:uno sulco sata:nõ sarritur:nõ stercorat̃:
nec aliudq̃ deoccat̃.Sationis eius tria tpa.Circa occasum arcturi:ut decembri mense pascat.
Tunc optime seritur ĩ semen. Aeque nãq; fert depasta.Secunda satio mẽse ianuarii est:nouissi
ma martio:ac tum ad frondem utilissima.Siccitatẽ ex oĩbus quæ seruntur maxime amat:nõ aspernat̃ ẽt
umbrosa.Ex semine eius si lecta matura est palea cæteris præfert̃.Viribus præripit succũ languescuntq;
si in arbustis seratur.Nec erui operosa cura est.Hoc amplius q̃ uitia runcat̃:& ipsum medicaminus uim
obtinens.Quippe per eruum Diuũ Augustum curatum epistolis ipsius memoria extat.Sufficiunt sin-
gulis boum iugis modii quini sati.Martio mense satum noxium esse bubus aiunt. Item autũno grauedi
nosum.Innoxium autem fieri primo uere satum.

¶ De fœno & farragine & de ocyno & medica & cytiso. ¶ Cap.xvi.

ET silicia hoc est fœnũgræcum scarificatione serit̃:nõ altiore quattuor digitoꝝ sulco quãtoq;
peius tractatur:tãto ꝓuenit melius.Rarum dictu:esse aliquid cui prosit negligentia.Id autẽ
quod secale atq; farrago appellat̃ occari tantũ desiderat.Secale taurini sub alpibus asiã uocãt
deterrimũ:& tantũ ad arcendum famẽ utile.fœcunda sed gracili stipula:nigritia triste:sed pondere præ-
cipuum.Admiscet̃ huic far ut mitiget amaritudinẽ eius:& tamẽ sic quoq; ingratissimũ uentri est. Nasci
tur qualicunq; solo cum centesimo grano.Ipsumq; ꝓ letamine est.Farrago ex recremẽtis farris ꝑdẽsa seri
tur:admixta aliquando & uitia.Eadẽ aliquando in africa fit ex hordeo.Omnia hæc pabularia . Degene-
rantq; ex legum nibus quæ uocat̃ cracca:in tantũ colũbis grata:ut pastas ea negent illius loci fugitiuas
fieri.Apud antiquos erat pabuli genus:quod Cato ocynum uocat:quo sistebant aluum bubus . Id erat
e pabulis segete uiridi desecta anteq̃ gelaret.Sura Manulius id aliter iterpretatur: & tradit fabæ modios
x.uitiæ duos tantundem:& eruilæ in iugero autumno misceri & seri solitos. Melius & auena græca : cui
non cadit semen admixta.Hoc uocitatum ocynum:boumq; causa seri solitum. Varro ap pellatum a ce-
leritate proueniendi a græco:quod ocys oceos dicunt.Medica externa etiam græciæ ut a medis aduecta
per bella persaꝝ quæ Darius itulit.Sed uel in primis dicẽda tanta dos eius:ut cũ uno satu amplius q̃ tri
cenis annis duret.Similis est trifolio caule:foliisque geniculata:quicquid in caule assurgit in folio cõtrah

tur. Vnum de ea & cytiso uolumē Amphilochus fecit cōfusum. Solum in quo seratur elapidatum purgatumq; : Subigitur autūno : mox aratum & occatum itegitur crate iterū & tertio : quinis diebus interpositis et fimo addito. Poscit autem siccum succosum uel riguum. Ita præparatum seritur mense maio : alias pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari : internascentesq; hærbas excludi. Id præstant in iugera modia uicena : imouendum ne adurat : terraq; protinus integi debet. Si sit humidū solū : hærbosum ue uincit̄ : & desciscit in pratum. Ideo ꝓtinus altitudine unciali hærbis omnibus liberāda est. manu potius q̄ sarculo. Secatur incipiens florere : & quotiens refloruit. Id sexies euenit per annos : cū mi nimum quater. In semen maturescere prohibēdum est : quia pabulum utilius est usq; ad trimatū. Verno seri debet : liberariq; cæteris hærbis. ad trimatum marris a solo radi. Itaq; reliquæ hærbæ intereunt sine ipsius dāno propter altitudinem radicum. Si euicerint hærbæ : remedium unicum est aratio : sæpius uertendo : donec omnes aliæ radices intereant. Dari non ad satietatem debet : ne repellere sanguinem necesse sit : & uiridis utilior est. Arescit surculose : ac postremo in puluerem inutilem extenuat̄. De cytiso cui & ipsi principatus datur in pabulis affatim diximus inter fructices. Et nunc frugū oīum natura peragenda est : cuius in parte de uitiis quoq; dicatur.

De uitiis frugū & remediis : & quid in quoq; terræ genere debeat seri. Cap. xvii.

PRimum oīum frumenti uitium auena est : & hordeum in eā degenerat : sicut ipsa frumēti fit instar. Quippe cum germaniæ populi edant eā : neq; alia pulte uiuant. Soli maxīe cæliq; humore hoc euenit uitium. Sequentem causam habet imbecillitas seminis : cum diutius retentū ē terra : prius q̄ erumpat. Eadem est rō si cariosum fuit : cū sereret̄. Prima autē statim eruptione agnoscitur : ex quo apparet in radice esse cām. Est & aliud ex uicino auenæ uitium : cū amplitudie icohata granum : sed nondum matura : priusq̄ roboretur corpus afflatu noxio cassum & inane a spica euanescit quodā arborti uo. Venti aūt tribus tꝑibus nocent frumento & ordeo. In flore aut protinus cū defloruere : uel maturescere incipientibus. Tunc enim exinaniunt grana. Prioribus causis nasci prohibent. Nocet & sol creber e nube. Nascuut̄ & uermiculi in radice : cū sementem hymbribus secutis icluserit repētinus calor humorē. Gignuntur & in grano : cum spicæ in pluuiis calor inferuescit. Est & cantharis dictus scarabeus paruus frumenta erodens. Omnia ea aīalia cum cibo deficiunt. Oleum : pix : adeps contraria seminibus. Cauendumq; ne contracta eis tunc serantur. Himber in hærba utiis quarto. Florentibus autē frumēto & hordeo nocet. Leguminibus innocuus : prærterq̄ ciceri. Maturescentia frumēta hymbre læduntur : & hordeū magis : Nascit̄ & hærba alba panico similis : occupās arua : pecori quoq; mortifera. Nam loliū & tribulū & calduū : lappāq; non minus q̄ rubū : inter frugum morbos potius q̄ inter ipsius terræ pestem numerauerim. Cæleste frugū uinearumq; malū nullo minus noxium est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu : cōuallibusq; ac pflatū non habentibus. E diuerso carent ea uentosa & excelsa. Inter uitia segetum & luxuria est : cum onerata fertilitate ꝓcubunt. Cōe aūt oīum satoꝝ uitium urica : etiam ciceris cum salsilagine eius abluendo hyber dulcius id facit. Est hærba quę cicir enecat & eruum circum ligando se : uocatur orobāche. Triticum simili modo era : Hordeum festuca quæ uocatur ægilops. Lentem hærba securidaca : quā græci a similitudine pelecinon uocant. Et hæ quidem cōplexu necant. Circa philippos aūt ateramnū noiant in pingui solo hærbā : qua faba necatur. Terānū qua in macro : cū udam quidā uentus afflauerit. Eræ granū minimum est in cortice aculeato. Cū est in pane celerrime uertigines facit. Aiuntq; in asia & græcia balneatores cum uelint turbā pellere : carbonibus id semē inicere. Nascit̄ & phalāgius i eruo bestiola aranei generis : si hyems aquosa sit. Limaces nascuntur in uitia : aliquādo e terra cochleæ mi nutæ mirū imodū erodentes eā. Et morbi quidē hi sunt. Remedia eoꝝ quæcūq; ptinent ad hærbas in sarculo : & cū semen iactat̄ cinere. Quæ uero in semine & circa radicem consistunt præcedente cura cauent̄. Vino aūt semina pfusa minus ægrotare existimāt. Virgilius nitro & amurca pfundi iubet fabam : sic etiā grandescere ꝓmittit. Quidam uero si triduo ante satum urina & aqua maceret̄ : præcipue adolescere putant. Ter quidem sartam modium fractæ e modio solidæ reddere. Reliqua semina cupressi foliis tusis si misceant̄ : nō esse uermiculis obnoxia : nec si interlunio serantur. Multi ad milii remedia : rubetam noctu aruo circūferri iubent priusq̄ sarriat̄ : defodiq; in medio inclusam uase fictili. Ita nec passerem nec uermē nocere : sed eruendā priusq̄ metatur. alioqui amaꝝ fieri. Quin & armo talpæ cōtacta semina uberiora esse. Democritus succo hærbæ quæ appellatur aizoō in tegulis nascens tabulis sessum latine uero sedum aut Digitellum medicata seri iubet omnia semina. Vulgo uero si dulcedo noceat & uermes radicibus inhæreant : remedium est amurca pura ac sine sale spargere : deinde sarrire. Si in articulum seges ire cœperit rūcare : ne hærbæ uincant. Pestē a milio atq; panico sturnoꝝ paseꝝ ue agmina scio abigi hærba. cuius nomē est ignotum : in quattuor angulis segetis defossa mirum dictu ut oino nulla auis itret. Mures abiguntur cinere mustellæ uel fellis diluto & semine sparso : uel decoctarum aqua. Sed redolet uirus animalium eorum etiam iu pane. Ob id felle bubulo semina attingi utilius putant. Rubigo quidem maxima segetum pestis lauri ramis in aruo defixis transit in earum folia ex aruis. Luxuria segetum castigatur dente pecoris in hærba

Tuntum

tabulis ue. Tabulis excelis

ris in hærba duntaxat: & depastæ quidem uel sæpius nullam in spica iniuriam sentiunt. Retõsarum uero etiam semel omnino certum est granũ longius fieri: sed inane cassumq; ac satum non nasci. Babylone tamen bis secant: tertio depascunt. Alioquin folia tantum fierent. Sic quoq; cum quintodecimo fœnore messes reddit exilitas soli. Verũ diligentioribus cum centesimo quinquagesimo. Neq; est curra difficilis. Quã diutissime aquari gaudent: ut præpinguis & densa ubertas diluatur. Limum autem non inuehunt euphrates tigrisq;: sicut in ægypto nilus. Nec terra ipsa hærbas gignit. Vbertatis tamen tãtæ sunt: ut sequente anno sponte resibilis fiat seges impressis uestigio seminibus. Quæ tanta soli differentia ammonet terræ genera in fruges describere. Igitur Catonis hæc sententia est. In agro crasso & læto frumentum seri. Si uero nebulosus sit: Idẽ raphanum: milium: panicum in frigido & aquoso prius serendum: postea in calido. In solo autem rubricoso uel pullo: uel harenoso si non sit aquosum lupinum. In cretoso & rubicoso & aquosiore agro adoreum. In sicco & non hærboso nec umbroso triticum. In solo ualido fabam. Vitiam uero q̃ minime aquoso hærbidoq;. Siliginem & triticum in aperto loco edito qui sole q̃ diutissime torreatur. Lentem in fruteto & rubicoso: qui non sit hærbidus. Hordeum in nouali & in agro quod restibile possit fieri: trimeste ubi sementem maturam facere non possit: & cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis & illa sententia. Serenda esse ea in tenuiore terra: quæ non multo indigent succo: ut cytisus & cicer: exceptis leguminibus quæ ueluntur e terra: non subsecantur. Vnde & legumina appellata: quia ita leguntur. In pingui autem quæ cibi sunt maioris: ut olus: triticum: siligo: linum. Sic ergo tenue solum hordeo dabit᷑. Minus enim alimenti radix poscit. Leuior terra densiorq; tritico. In loco humili far adoreũ potius q̃ triticum seret᷑. Temperato & triticum & hordeũ. Colles robustius: sed minus reddũt triticum. Far & siligo & cretosum & uliginosum solum sortiuntur.

Quinquagesimo cẽtesimo

De ꝑdigiis frugum & arandi disciplina: & uomerum generibus. Cap. xviii.

EST & in frugibus ostentũ. Semel (quod equidem inuenerim) accidit. P. Elio. Cn. Cornelio coss. quo anno superatus est Hannibal. In arboribus enim tunc nata ꝓduntur frumenta. Et quoniã de frugum terræq; generibus abunde diximus: nunc de arandi rõne dicemus: ante oĩa ægypti fœlicitate cõmemorata. Nilus ibi coloni uice fungẽs euagari incipit (ut diximus) a solstitio aut noua luna: ac primo lente: deinde uehementius q̃diu in leone sol ẽ. Mox pigrescit in uirginem transgresso: atq; ĩ libra residet. Si. xii. cubitos nõ excesserit: fames certa est. Nec minus si. xvi. exuperauerit. Tanto enim tardius decedit: quanto abundantius creuit: & sementem arcet. Vulgo credabatur ab eius decessu serere solitos: mox sues impellere uestigiis semina deprimentes: & in madido solo credo antiquitus factitatum. Nunc quoq; non multo grauiore operra: sed tamen inarari certũ est: abiecta prius semĩa in limo digressi amnis: hoc est nouẽbri mense incipiente. postea pauci runcant: quod botanismon uocant. Reliqua pars nõ nisi cũ falce arua uisit pauloãte Calen. aprilis. Peragitur aũt messis mẽse maio: stipula nunq̃ cubitali. Quippe sabulum subest: granũq; limo tantũ continetur. Excellẽtius in thebaidus regionibis frumentũ q̃ palustribus ægyptiis. Similis ratio sed fœlicitas maior babyloniæ seleuciæ euphrate atq; tigri restagnãtibus: quoniam ibi rigandi modus manu temperatur. Syria quoq; tenui sulco arat: cum multifariã ĩ italia octoni boues ad singulos uomeres anhelẽt. In omni quidem parte culture: sed in hac quidem maxĩe ualet oraculum illud. Quid quæq; regio Patiatur. Vomerũ plura genera. Culter uocat᷑ prædẽsam prius q̃ præscindat᷑: terrã secãs: futurisq; sulcis uestigia præscribẽs incisuris: quas resupinus in arando mordeat uomer. Alterum genus est uulgare rostratum uti uectis. Tertium in solo facili nec toto porrectum dentali: sed exigua cuspide: in rostro latior. Hæc quarto generi: sed exacutior in mucronem fastigata: eodẽq; gladio scindens solum: & acie laterũ radices hærbarũ secans: non pridẽ inuentum in rhetia. Galliæ uero duas addiderunt rotulas: quod genus uocant plãmorati. Cuspis effigiem palæ habet. Serunt ita nõ nisi culta terra & fere noua. Latitudo uomeris cespites uersat. Semẽ protinus iniiciunt. Cratesq; dentatas supertrahũt. Nec sarrienda sunt hoc modo sata: sed porcellis binis ternisq; sic arãt. Vno iugo boum censeri anno facilis soli quadragena iugera: difficilis tricena iustum est.

De temporibus arandi: & iunctione boum. Cap. xix.

IN arãdo magnopere seruandũ est Catõis oraculũ. Quid est primũ? Agrũ bene colere. Quid secundũ? Bene arare. Quid tertiũ? stercorare. Sulco uario ne ares. Tẽpestiue ares. Tepidioribus locis a bruma proscindi arua oportet: at frigidioribus ab æquinoctio uerno. Et maturius sicca regione q̃ humida. Maturius densa terra q̃ soluta: pingui q̃ macra. Vbi siccæ & graues æstates terra cretosa aut gracilis. Vtilius iter solstitium & autumni æquinoctium arat᷑. Vbi leues æstus frequẽtes hymbres pingue hærbosumq; solũ: ibi melius caloribus. Altum & graue solũ etiã hyeme moueri placet. Tenue ualde & aridum pauloante sationis tempus. Sunt & hic suæ leges. Lutosam terram ne tangito. Vi omni arato. Prius q̃ ares ꝓscindito. Hoc utilitatem habet: q; in uerso cespite hærbarũ races necantur. Quidã utiq; ab æquinoctio uerno ꝓscindi uolunt: quodq; uere semel aratum est a temporis argumento ueruactũ uocat᷑. Hoc ĩ nouali atq; reqeto necessarium est. Nouale ẽ quod alternis annis serit᷑. Araturos

boues q̃ arctissime iungi oportet:ut capitibus sublatis arent. Sic minime colla contundunt. Si iter arbores uitesq; aretur fiscellis capistrari:ne germinũ tenera præcerpant. Securiculã insitiuã pendere:qua itercidant᷑ radices. Hoc meliusq̃ cõuelli aratro:bouesq; luctari. In arando uersum peragi:nec strigare in actu spiritus. Iustum est proscindi sulco dodrãtali iugeꝝ uno die:iterari sesquiiugeꝝ:si sit facilitas soli. Si minus proscindi semissem:iterari assem. Quãdo & aĩalium labori natura leges statuit. Omne aruũ rectis sulcis:mox & obliquis subigi debet. In collibus transuerso tantum mõte aratur:sed mõ in superiora modo in iferiora rostrante uomere. Tantũq; est laboris hoĩ:ut etiã boum uice fungat᷑. Certe sine hoc animali montanæ gentes sarculis arant. Arator nisi incuruus præuaricat᷑. Inde translatum hoc crimen in forũ. Ibi itaq; caueat᷑:ubi inuentũ est. Purget uomerẽ subinde stimulus cuspidatus rulla. Scãna iter duos sulcos cruda ne relinquãtur:glebæ ne exultent. Male aratur aruum:quod satis frugibus occandũ est. Id decumum recte subactum erit:ubi nõ intelliget᷑ utro uomer ierit. In usu est:& collicias interponere:si ita loc⁹ poscat:ampliore sulco:quæ in fossas aquam deducant.

Striare
Sæpius

De occando:& quodam arationis genera:& iteratione:& resectione. Cap.xx.

ARatiõe per trãsuersum iterata occatio sequit᷑:ubi res poscit:crate uel rastro:& sato semĩe iteratio. Hoc quoq; cõsuetudo patitur crate dẽtata:uel tabula aratro adnexa:qᵈ uocãt lerare:operientes semina. Vnde primũ appellata deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existimat᷑ uoluisse:cũ dixit optimã esse segetem:quæ bis solem bis frigora sensisset. Spissius solum sicut plerunq; ĩ Italia quinto sulco seri melius est:in thusis uero nono. At fabam & uiciam nõ proscisso serere sine dãno:cõpendium operæ est. Nõ omittemus unam etiãnum arandi rationem ĩ transpadana italia bellorũ iniuria excogitatam. Salassi cũ subiectos alpibus depopularentur agros pãnicum miliũq; iam excrescens tẽtauere. Postq̃ respuebat natura inararũt. At illæ messes duplicatæ docuere quod nũc uocãt artrare idest artrare (ut credo) nũc dictum. Hoc fit:uel incipiẽte culmo:uel tum si aut bina ternaue emiserit folia. Nec recens subtrahemus exẽplum. In treuerito agro tertio ante hunc annum cõpertum. Nam cũ hyeme prægelida captæ segetes essent:reseuerunt:resarrientes campos mense martio:uberrimasq; messes habuerũt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

De cultura terræ. Cap.xxi.

SIliginem:far:triticũ:semen:hordeum occato:sarrito:runcato quibus dictum erit diebus. Singulæ operæ cuiusq; generi in iugero sufficient. Sarculatio induratã hyberno rigore soli tristitiã laxat tẽpibus uernis:nouosq; soles admittit. Qui sarriret:caueat ne frumenti radices suffodiat. Triticum:hordeum:semẽ:fabã bis sarrire melius. Runcatio cũ seges in articulo est euulsis inutilib⁹ hærbis frugum radicem uindicat:segetẽq; discernit a cespite. Leguminum cicer eadẽ quæ far desiderat. Faba runcari nõ gestit:quoniã euincit hærbas. Lupinum runcat᷑ tantum. Miliũ panicũ occatur:& seritur:non iteratur:nõ runcat᷑:silicia:& fasioli occantur tantũ. Sunt genera terræ quaꝝ ubertas pectinari segetem in hærba cogat. Cratis & hoc genus dentatis stilis ferreis. Eadẽq; nihilominus & depascunt᷑. Quæ depasta sunt sarculo iteꝝ excitari necessariũ. At in bactris africa cyrene oĩa hęc supflua. Quæ fecit indulgentia cæli:& a semente nõ nisi nonis mensibus in aream redeunt:quia siccitas coercet hærbas:fruges nocturno tactas rore nutriens. Virgilius alternis cessare arua suadet & hoc (si patiantur ruris spatia) utilissimũ ꝑcul dubio est. Quod si neget conditio:far serendum:unde lupinũ aut uitia aut faba sublata sint:& quæ terrã faciãt lætiorẽ. In primisq; & hoc notandũ quædam propter alia seri obiter:sad parũ ꝓuenire priori diximus uolumine:ne eadẽ sæpius dicantur. Plurimum enim refert soli cuiusq; ratio.

Silicula

Exẽpla diuersarum & de summa fertilitate:& bifera uite:& aquaꝝ differentia. Cap.xxii.

CIuitas africæ in mediis sita harenis syrtis petentibus leptin:quæ magna uocatur. Tacape fœlici super oẽ miraculũ riguo solo:ternis fere milibus pass. in oẽm partem. Fons abundat largus quidẽ:sed certis horaꝝ spatiis dispensatus inter incolas. Palmæ ibi prægrãdi subdit᷑ olea:huic ficus:fico punica:illi uitis:sub uite seritur frumentum:mox legumen:demum olus:oĩa eodẽ ãno:oĩaq; aliena umbra aluntur. Quaterna cubita eius soli in qnadratũ:nec ut a porrectis metiant᷑ digitis:sed ĩ pugnum cõtractis quaternis denariis uenundantur. Sup oĩa est biferam uitem bis anno uindemiare. Et nisi multiplici partu exinaniat᷑ ubertas:pereãt luxuria singuli fructus. Nunc uero toto anno metit᷑ aliquid. Constatq; fertilitati nõ occurrere hoĩes. Aquaꝝ quoq; dr̃ia magna riguis ẽ. In narbonẽsi ꝓuintia nobilis fons orge noĩe ẽ. In eo hærbæ nascuntur in tm̃ expetitæ bubus:ut mersis capitibus totis eas q̃rant uirib⁹ Sed illas in aqua nascentes certum est nõ nisi hymbribus ali. Ergo quisq; suã terrã aquaq; nouerit.

De qualitate terræ:& stercoratione. Cap.xxiii.

SI fuerit illa terra quã appellauimus teneram:poterit sublato hordeo milium seri:eo cõdito raphanus:iis sublatis hordeum uel triticum:sicut in cãpania. Satisq; talis terra arat᷑ cum seritur. Alius ordo:ut ubi adoreum fuerit cesset quattuor mẽsibus hybernis:& uernã fabam recipiat:aut ante hyemalẽ:ne cesset. Necnon minus pinguis alternari põt ita:si frumento sublato legumẽ tertio

feratur. Gracilior

seratur. Gracilior & in annũ tertium cesset. Frumentum quidã seri uetant: nisi i ea quæ ꝓximo ãno quieuerit. Maximã huius loci partẽ stercorationis obtinet ratio: de qua & priore diximus uolumine. Hoc tãtum unum i confesso est: nisi stercorato seri non oportere: quãq & hic leges sint propriæ. Miliũ: panicũ: rapa: napus nisi in stercoratione nõ serant. Non stercorato frumentum potius q̃ hordeũ serito. Item i noualibus tametsi i illis fabam seri nolunt: eadem ubicunq; q̃ recentissime stercorato solo. Autũno aliquid saturus septembri mense fimum inaret post hymbrem. Vtiq; si uerno erit saturus: per hyemẽ fimum disponat. Iustum est uehes. xviii. iugero tribui. Dispergere autẽ prius q̃ arescat: aut iactato semine. Si hæc omissa sit stercoratio: sequens est prius q̃ serat: ante puluerem. Quod ut hanc quoq; cura determinemus iustum est singulas uehes fimi denario ire: in singulas pecudes minores: in maiores denas: nisi hic male substrauisse pecori colonum appareat. Sunt qui optime stercorari putent sub diuo retibus inclusa pecorum mansione. Ager si non stercoratur: alget. Si nimium stercoratus est: aduritur. Satiusq; est id sæpe: q̃ supramodum facere. Quo calidius solum est eo minus addi stercoris ratio est.

¶ De bonitate seminum: & disciplina seminandi: & quantum ex quoq; genere frumenti in iugero serendum: & temporibus serendi. ¶ Cap. xxiiii.

SEmen optimũ anniculum: bimũ deterius: trimũ pessimũ: ultra sterile. Et i imo oĩum definita genere rõ est: Quod i ima areæ subsedit ad semen reseruãdum est: Id. n. optimũ q̃m grauissimũ. Neq; alio modo utilius dispergit̃. Quæ spica ꝑ interualla semina habebit: abiiciet̃. Optimum est granũ quod rubet: & dẽtibus fractũ eundẽ habet colorẽ. Deterius cui plus itus albi est. Certũ terras alias plus seminis recipere: alias minus. Religiosumq; idẽ primũ colonis augurium: cũ auidius accipiat esurire creditur: & comesse semen. Satõnẽ locis humidis celerius fieri rõ est: ne semẽ hymbre putrescat. Siccis serius: ut pluuiæ sequãtur: ne diu iacens atq; nõ concipiens uanescat. Itẽq; festinata satione densum spargi semen: quia tarde cõcipiat: serotina raꝝ: quia densitate nimia necetur. Artis quoq; cuiusdã est æqualiter spargere. Manus utiq; cõgruere debet cũ gradu: semperq; cũ dextro pede. Fit quoq; quorundã occulta ratione: ꝙ sors genialis atq; fœcunda est. Non transferendũ est ex frigidis locis semẽ i calida: neq; ex præcocibus in serotina: nihilq; i contrariũ præripere quadã falsa diligentia. Serere in iugero temperati soli: iustum est tritici aut siliginis modios. v. farris aut seminis: quod frumenti genus ita appellamus. x. hordei. vi. fabę quītam partẽ amplius q̃ tritici. Viciæ. xii. Ciceris & cicerculæ & pisi. iii. Lupini. x. Lẽtis. iii. Sed hanc cũ fimo arido seri uolunt. Erui. vi. Siliciæ. vi. Fasiolorum. iiii. Pabuli. xx. Milii panici sextarios quattuor. Pingui solo plus: gracili minus. Est & alia distictio. In denso aut cretoso aut uliginoso solo tritici aut siliginis modios. vi. In soluta terra & nuda & sicca & læta quattuor. Macies enim soli maior: nisi rarum culmum habeat: spicam minutam facit & inanem. Piguia arua ex una seminis radice fruticem numerosum fundunt: densamq; segetem e raro semine emittunt. Ergo iter quattuor & sex modios: pro natura soli: alii qnq; non minus seri: pluresue ꝑcipiunt. Itẽ in cõsito aut cliuoso aut macro. Huc ptinet oraculum illud magnopere custodiendum segetem ne defruges. Adiecit his Accius i praxidico: ut sereretur cum luna esset in ariete: geminis: leone: libra: aquario. Zoroastres sole. xii. partes scorpionis transgresso cum luna esset in tauro. Sequitur huc dilata & maxima indigens cura de tempore fruges serẽdi quæstio magnaq; ex parte ratione syderum connexa. Quãobrem sententias oĩum in primis ad id pertinentes exponemus. Hesiodus qui princeps omnium de agricultura præcepit: unum tẽpus serendi tradidit ad uergiliarum occasum. Scribebat enim i boœtia helladis: ubi ita seri diximus. Inter diligentissimos conuenit: ut i alitum quadrupedumq; genitura: eẽ quosdã ad cõceptũ ĩpetus terræ. Hos græci ita definiũt: cum sit calida & humida. Virgilius triticum & far ad uergiliarum occasum seri iubet: hordeum iter æquinoctiũ autumni & brumã. Vitiam uero fasiolos & lentem boote occidẽte. Quo fit: ut horum syderum aliorũq; exortus & occasus digerendi sint in suos dies. Sunt qui & ante uergiliarũ occasum seri iubeant: dũtaxat i arida terra calidisq; ꝓuintiis. Custodiri enim semen corrumpente humore: & a proxĩo hymbre uno die erumpere. Alii statim ab occasu uergiliarum sequi hymbres a septimo fere die. Aliqui i frigidis ab æquinoctio autumni: i calidis serius: ne ante hyemẽ luxurient. iter oẽs aũt conuenit circa brumã serendũ non esse magno argumento: quoniã hyberna semĩa cũ ante brumã sata sint septimo die erumpãt: si post brumã: uix. xl. Sunt qui properẽt: atq; ita ꝓnuncient festinatã sementẽ sæpe decipere: serotinam semper. E cõtrario alii uel uere potius serendum q̃ male i autũno. Atq; ubi fuerit necesse iter fauonium & uernũ æquinoctium. Quidam omissa cælesti cura: ut inutili temporibus definiunt. Vere linum & auena: & papauer atq; uti nunc etiã transpadani seruant usq; in quinquatribus fabam. Siliginem nouembri mense. Far septẽbri extremo usq; in idus octrobris. Alii post hunc diẽ in Kalen. nouẽbris. ita his nulla naturæ cura est: illis nimia. Et ideo cæca subtilitas: cum res inter rusticos geratur litteraꝝq; exptes non modo sydeꝝ. Et cõfitendum est cælo maxime cõstare ea. Quippe Virgilio iubente prædisci uentos ante oĩa ac sydeꝝ mores. Neq; aliter q̃ nauigantibus seruari. Spes ardua & imensa: misceri posse cælestẽ diuinitatem iperitiæ. Sed contẽplãda tamẽ grãdi uitæ emolumento. Prius tamẽ syderalis difficultas: quã sensere et periti: subi

cienda contemplationi est. Quo deinde lætior mens discedat a cælo: & facta sentiat: quæ futura præno-
sci non possunt. ¶ Digestio sydeꝝ in noctes & dies.. ¶ Cap. xxv.

P Rimum omnium dieꝝ ipsorum anni solisq; motus ꝓpe inexplicabilis rō est. Ad. ccclxv. adiici
unt etiamnū intercalarios diei noctisq; quadrantes. Ita fit ut tradi non possint certa syderum tē
pora. Accedit confessa reꝝ obscuritas: nunc præcurrente: nec paucis diebus tempestatū signifi-
catione quod ꝓchemasin græci uocāt: nūc postueniente: quod epichemasin. Et plerūq; alias citius: alias
tardius cæli effectu ad terram deciduo. Vnde uulgo serenitate reddita confectum sydus audimus. Præ
terea cum omnia hæc statis syderibus cæloq; affixis constēt: interueniunt motus stellaꝝ grādines: hym
bres: & ipsi non leui effectu ut docuimus: turbantq; cōceptæ spei ordinem. Idq; ne nobis tantū putemus
accidere: & reliqua fallit animalia: sagaciora circa hoc: ut uita eoꝝ constet: æstiuasq; alites præpostere aut
præpropere rigore: nec ante hybernos æstus. Ideo Virgilius errantium quoq; syderum rōnem ediscendā
præcepit: āmonens obseruandum frigidæ Saturni stellæ transitum. Sunt qui certissimum ueris indiciū
arbitrentur ob īfirmitatem animalis papilionis prouentum. Ideo ipso anno cum cōmentaremur hæc. no
tatum ē: prouentum eorum ter repetito frigore extinctū: aduenasq; uolucres ad. vi. Kalē. februarii spem
ueris attulisse: mox sæuissima hyeme conflictatas. Res anceps primum omnium a cælo peti legē Deīde
eam argumentis esse quærendam Super omnia est mundi cōuexitas: terrarumq; globi differentia: eodē
sydere alio tempore aliis apiente se gentibus. Quo fit ut causa eius non iisdem diebus ubiq; ualeat. Addi
dere difficultatem & auctores diuersis in locis obseruando: mox etiam in iisdem diuersa ꝓdendo. Tres
autem fuere sectæ: chaldæa: ægyptia: græca. His addit apud nos quartam Cæsar dictator ānos ad solis
cursum redigens singulos. Sosigene perito scientiæ eius adhibito. Et ea ipsa rō postea cōperto errore cor
recta est. Ita ut. xii. annis continuis non intercalaretur: quia cœperat sydera ānus morari: qui prius antece
debat. Et Sosigenes ipse tribus cōmentationibus (quāq̄ diligentior esset cæteris) non cessauit tamen ad-
dubitare ipse semet corrigendo. Auctores prodidere ea: quæ protexuimus uolumini huic: raro illius sē-
tentia cum alio congruēte. Minus hoc in reliquis mirum quos diuersi excusauere tractus. Eorum qui in
eadem regione dissidere unam discordiam ponemus: exempli gratia. Occasum uergiliarum matutinum
Hesiodus (nam huius quoq; nomine extat astrologia) tradidit fieri: cū æquinoctium autūni conficeret.
Thales. xxv. die ab æquinoctio. Anaximander. xxix. Eudemō. xlviii. Nos sequemur obseruationē Cæsa-
ris: maximeq; hæc erit italiæ rō. Dicemus tamen & aliorum placita. Id quoniam non unius terræ: sed to
tius naturæ interpretes sumus: non auctoribus positis: id enim uerbosum est: sed regionibus: ut legētes
tātū meminerint breuitatis gratia. Cum attica nominata fuerit simul intelligere cycladas insulas. Cum
macedonia magnesiam: thraciam. Cum ægyptus phœnice: cyprū: ciliciā. Cum boeotia locridē: phoci-
dem: & finitimos semper tractus. Cum hellespontus chersonnesum: & continētia usq; athomōtē. Cum
ionia asiā & insulas asiæ. Cū pelopōnesus achaiā: & ad hesperum iacentes terras. Chaldei assyriā & baby-
loniam demōstrabunt. Africam: hispaniā: gallias sileri non erit miꝝ. Nemo enim obseruauit in iis: qui sy
deꝝ ꝓderet exortus non tamē difficili ratione dinoscentur in illis quoq; terris digestione circuloꝝ: quā in
sexto uolumine fecimus: qua cognitio cæli non gentium modo ueꝝ urbiū quoq; singulaꝝ intelligit̄ no-
ta ex iis terris quas noīauimus sumpta cōuexitate circuli pertinētis ad quas quisq; quæret: & terras ad ea
rum sydeꝝ exortus: per oīum circuloꝝ pares umbras. Indicādū & illud tēpestates ipsas ardores suos ha
bere quadrinis annis. Et easdē nō magna differentia reuerti ratione solis: octonis uero augeri easdem: cen
tesima reuoluente se luna. Omnis aūt ratio obseruata est tribus modis: exortu sydeꝝ: occasuq;: & ipsoꝝ
tempoꝝ cardinibus. Exortus occasusq; binis modis intelliguntur. Aut enim aduentu solis occultant̄ stel
læ: & conspici desinunt: aut eiusdem abscessu proferunt se in emersum. Hoc melius q̄ exortum consuetu
do dixisset: & illud occultationē potius q̄ occasum. Alio modo quo die incipiunt apparere: uel desinunt
oriente sole uel occidente: matutini uespertiniue cognomīati: ꝓut alterutris eoꝝ mane uel crepusculo cō
tingit. Dodrantes horarum (cum minimum) īterualla ea desiderant ante solis ortum uel post occasum:
ut aspici possint. Præterea bis quædā exoriunt̄ & occidunt. Omnisq; sermo de his est stellis: quas adhæ-
rete cælo diximus. Cardo tēporū quadripartita anni distinctione cōstat. Per incremēta lucis auget̄ hoc a
bruma: & æquatur noctibus: uerno æquinoctio in diebus. xc. tribus horis. Deinde superat noctes ad sol
stitium diebus. xciiii. horis. xii. usq; ad æquinoctium autūni. Et cū æquata die ꝓcedit ex eo ad brumā die
bus. lxxxix. horis tribus. Horæ nunc in omni accessione æquinoctiales nō cuiuscūq; diei significant̄: oēsq;
eæ differentiæ fiuut in octauis partibus singulorū. Bruma capricorni ad octauo Calen. ianuarii fere. Aeq
noctium uernum arietis. Solstitiū cācri. Alterūq; æquinoctiū libræ. Qui & ipsi dies raros nō aliquos tē
pestatum significatus habent. Rursus hi cardines singulis etiānum articulis tēporum diuidunt̄ ꝑ media
oēs dieꝝ spatia. Quoniam inter solstitiū & æquinoctiū autumni: fidiculæ occasus qui autūnum inchoat
dies. xlv. At ab æquinoctio eo ad brumam uergiliaꝝ matutinus occasus hyemē dies. xliiii. īt̄r brumam
& æquinoctium dies. xlv. Flatus fauonii uernum tempus. Ab æquinoctio uerno īitiū æstatis dies. xlviii.

uergiliaꝝ exortus

uergiliarum exortus matutinus. Nos incipiemus a ſemẽtibus frumenti: hoc eſt uergiliarũ occaſu matu-
tino. Nec deĩde paruoꝝ ſyderũ mentiõe concidẽda rõ eſt: & difficultas reꝝ augenda. cũ ſydus uehemens
orionis iiſdẽ diebus longo decedat ſpatio. Sementibus tpa pleriq; præſumunt: & ab. xi. die autũnalis æq
noctii fruges ſerunt: adueniente coronæ exortu continuis diebus certo ꝓpe hymbrium promiſſu. Xeno
phon nõ ante q̃ deus ſignum dederit. Hoc Cicero nouẽbris hymbre fieri interpretatus eſt: cũ ſit uera rõ
nõ prius ſerendi: q̃ folia cœperint decidere. Hoc ipſo uergiliarũ occaſu fieri putant. Aliqui ad. iii. idus no-
uembris: ut diximus ſeruãt: quoniã id ſydus ueſtis inſtitoris eſt: & eſt ĩ cælo notatu facillimum. Ergo ex
occaſu eius de hyeme augurantᷣ quibus eſt cura negociatoris inſidiandi auaritiæ. Nubilo occaſu pluuio
ſam hyemẽ denunciat: ſtatimq; augent lacernarũ precia. Cereno aſperam: & reliquarũ ueſtium accendũt
Sed ille indocilis cæli agricola hoc ſignum habet inter ſuos uepres: humumq; ſuã aſpiciẽs: cũ folia uide-
rit decidua. Sic ĩdicatᷣ anni temperies: alibi tardius: alibi maturius. Ita enim ſentitᷣ: ut cæli lociq; efficit na
tura idq; in hac rõne ꝑcellit quod eadẽ & in mũdo publica eſt: & unicuiq; loco peculiaris. Miretᷣ hoc qui
non meminerit ipſo brumali die pulegium in carnariis florere: adeo nihil eſſe occultum natura uoluit.
Et ſerendi igitur hoc ſignum dedit. Hæc eſt uera interpretatio argumentum naturæ ſecũ afferens. Quip
pe ſe & terra peti ſuadet: promittitq; quandã ſtercoris uicem: & contra rigores terram: ſatuſq; operiri a ſe
nunciat: & monet feſtinari. Varro in fabæ utiq; ſatu hanc obſeruatiõem cuſtodiri præcipit. Alii plena lu-
na ſerendam. Lentẽ uero a. xxv. ad. xxx. Vitiã quoq; eiiſdem lunæ diebus. Ita demum ſine limacibus fore
Quidam pabuli cauſa ſic ſeri iubent: ſeminis aũt uere. Eſt & alia manifeſtior ratio mirabiliore naturæ ꝓ
uidentia. In qua Ciceronis ſententiam ipſius uerbis ſubſignabimus.

coronariis

Iam uero ſemper uiridis: ſemperq; grauata
Lentiſcus triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu.
Ter fruges fondens: tria tempora monſtrat arandi.

Ex his unum hoc erit idem & lino & papaueri ſerendo. Cato de papauere ita tradit. Virgas & ſarmenta
quæ tibi in ſatione ſuperant: in ſegete comburito. Vbi eas combuſſeris: ibi papauer ſerito ſilueſtre: quod
in miro uſu eſt melle decoctum ad faucium remedia. Viſque ſomnifera etiam ſatiuo. Et hactenus de hy
berna ſemente.

Replicatio totius culturæ: & quid quoq; menſe in agro fieri oporteat. Cap. xxvi.

VErum ut pariter oĩs culturæ quoddã breuiariũ peragatᷣ: eodẽ tpe cõuenit & arbores ſtercora-
re: accumulare itẽ uineas. Sufficit in iugeꝝ opa: & ubi patietᷣ loci rõ arbuſta ac uineas putare:
ſeminariis ſolũ bipalio præparare: foueas aperire: aquã de agro pellere: torcular lauare & re-
condere. A Calẽ. nouẽbris gallinis oua ſupponere nolito: donec bruma cõficiatᷣ. In eũ diẽ terna dena ſub
iicito æſtate tota: hyeme pauciora: nõ tamen infra nouena. Democritus talẽ futurã hyemẽ arbitratᷣ: qua
lis fuerit brumæ dies: & circa eũ terni: itẽ ſolſtitio æſtatẽ. Circa brumã pleriq; biſſeptem halcyonum fœ-
tura uentoꝝ quietẽ mollius cælum: ſed & ĩ his & in aliis oĩbus ex euentu ſignificationum ĩtelligi ſydera
debebunt: non ad dies utiq; præfinitos ſpectari tempeſtatum uadimonia. Per brumam uitem ne colito.
Vina tum defæcari: etiã diffundi Higinus ſuadet a confecta ea ſeptimo die: utiq; ſi ſeptima luna compe-
tat. Ceraſa circa brumam ſeri. Bubus glandem tunc aſpergi conuenit ĩ iuga ſingula modios. Largior ua-
litudinem infeſtat: & quocunq; tempore detur ſi minus. xxx. diebus continuis data ſit: narrant uerna ſca-
bie pœnitere. Materiei cædendæ tempus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maxime uigilia conſtãt
cum ſint noctes tãto ampliores. Qualos: crates: fiſcinas texere. Faces ĩcidere. Ridicas præparare ĩterdiu
xxx. palos. xl. In lucubratione ueſpertina ridicas. v. palos. x. Totidem antelucano. A bruma in fauonium
Cæſari nobilia ſydera ſignificant. iii. Calen. ianuarii matutino: canis occidẽs. Quo die atticæ finitimis re-
gionibus aquila ueſperi occidere traditur. Pridiæ nonas ianuarii Cæſari delphinus matutino exoritᷣ: & po
ſtero die fidicula. Quo ægypto ſagitta ueſperi occidit. itẽ ad. iv. idus ianuarii eiuſdem delphini ueſperti-
no occaſu continui dies hyemant italiæ: & cũ ſol in aquarium ſentiatur tranſire: quod fere. xvi. Calen. fe-
bruarii euenit. viii. Calen. ſtella regia Venus appellata Tuberoni in pectore leonis occidit matutio. Et pri
die nonas februarii fidicula ueſperi. Huius tpis nouiſſimis diebus ubicunq; patietur cæli ratio: terram ad
roſarum & uineæ ſatum uertere bipalio oportet. Iugero operæ. lx. ſufficiũt. Foſſas purgare aut nouas fa-
cere. Antelucanis ferramẽta acuere: manubria aptare. Dolia quaſſa ſarcire: ipſorũq; lanas ſcabẽdo purga-
re: aut nouas facere Antelucanis a fauonio in æquinoctium uernum Cæſari ſignificat. xvii. Calen. Mar-
tii triduum uarie. Et. viii. Calen. hirundinis uiſu: & poſtero die arcturi exortu ueſpertino. Item. iii. nonas
Martii Cæſar cancri exortu id fieri obſeruabit. Maior pars auctorum uindemitoris emerſu. viii. idus
aquilonii piſcis exortu: & poſtero die orionis. In attica miluum apparere obſeruatur. Cæſar & idus mar-
tias ferales ſibi annotauit ſcorpionis occaſu. xv. uero Calen. aprilis italiæ miluum oſtendit. xii. Calend.
equum occidere matutino. Hoc ĩteruallum temporis uegetiſſimum agricolis: mximeq; operoſum ẽ. In
quo præcipuæ falluntur. Neq; enim illo die uocantur ad mũnia: quo fauonius flare debeat: ſed quo cœ-

Venus ſu
perfluit

Laminas

pit. Hoc acri intentione seruandum est. Hoc illo mense signum dens habet obseruatione minime fallaci aut dubia. Si quis attendat unde spiret is uentus: quaq; parte ueniat diximus secundo uolumine: & dicemus mox paulo operiosius. Iterim eo die (quisquis ille fuerit) quo flare cœperit: non utiq; .vi. idus februarii: sed siue ante q̄ uer præuenerit: siue postq̄ hyemarit: post eam diem inquā innumera rusticos cura distringat: & prima quæq; peragantur: quæ differri nequeunt. Trimestria serantur. Vites putentur qua diximus ratione. Oleæ curentur. Poma serantur: inserantur q;. Vineæ pastinētur. Semina digerant. Instaurentur alia. Harundines: salices: genistæ serantur cædanturq;. Serantur uero ulmi: populi: platani: uti dictum est. Tum & segetes conuenit purgare. Sarire hybernas fruges: maximeq; far: Lex certa in eo cum quattuor fibrarū esse cœperit. Faba uero nō anteq̄ trium foliorū. Tunc quoq; leui sarculo purgare uerius q̄ fodere. Florentem utiq; .xv. primis diebus non attingere. Hordeū nisi sit siccum ne serito. Putationem æquoctio peractam habeto. Vineæ iugerū quatternæ operæ putant: alligātq;. In arbusto singulæ operæ .xv. arbores. Eodem hoc tempore hortorū: rasariorumq; cura est: quæ separatim proximis uoluminibus dicentur. eodem & topiariorū. Tunc optime scrobes fiunt. Terra in futurum ꝓscinditur. Virgilio maxime auctore: ut glebas sol coquat. Vtilior sententia quæ non nisi tēperatū solū in medio uere arari iubet: quoniam in pingui statim sulcos occupāt hærbæ. In gracili insecuti æstus exsiccant: certumq; succum futuris seminibus auferunt. Talia autūno melius arari certum est. Cato uerna opera sic diffinit: scrobes fieri: seminaria ꝓpagari in locis crassis & humidis: ulmos: ficos: poma: oleas: prata stercorari luna sitiēte. Quæ rigua non erūt ab afflatu fauonii defendit: purgari hærbas: malas radicitus erui: ficus iterpurgari: seminaria fieri: & uetera sarciri. Hæc anteq̄ uinea florere incipiat. Iteq; pyro florente arare incipiat macra harenosaq;. Postea utiq; grauissima & aquosissima. Ita postremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lentisci primum fructum ostendentis ac pyri florentis. Erit & tertio in bulborum satu scyllæ. Item ī coronamentorum narcissi. Namq; & hæc ter florent. Primoq; flore primam arationem ostendunt: medio secundam: tertio nouissimam: quando inter sese alias notas prebent. Ac non ī nouissimis cauetur: ne fabis florentibus attingatur hedera. Id enim noxium & exitiale est ei tempus. Quædem uero & suas habent notas sicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine acetabuli mō germinent: tunc maxime serendas ficus. Aequinoctium uernum ad .viii. Calen. aprilis peragi uidetur. Ab eo ad uirgiliarū exortū matutinū: Cæsari significant Calē. aprilis. iii. nonas aprilis. In attica uergiliæ uesperi occultantur. Eædem postridie in bocetia. Cæsari autē & chaldæis nonis. ægypto orion & gladius eius incipiūt abscondi. Cæsari. vi. idus significatur hymber libræ occasu. xiiii. Calen. maii Aegypto suculæ. occidunt uesperi: sydus uehemens & terra mariq; turbidum. xvi. atticæ. xv. Cæsari continuoq; triduo significant. Assyriæ aūt. xii. Calē. hoc est uulgo appellatum sydus palilicium: quoniam. xi. Calend. maii urbis romæ natalis: quo fere serenitas redditur. Claritatem obseruationi dedit nimborū argumento: hyadas appellantibus græcis has stellas. Quod nostri a similitudine cognoīs: græci propter sues īpositum arbitrantes īperitia appellauere suculas. Cæsari ad. viii. Calen. notatur dies. vii. Calen. Aegypto hedi exoriunt: vi. Calen. Boœtiæ & atticæ canis uesperi occultat. Fidicula mane orit. v. Calen. Assiriæ oriō totus abscondit. Tertio aūt canis. vi. nonas maii Cæsari suculæ matutino exoriuntur. Et. viii. idus capella pluuialis. Aegypto aūt eodē die canis uesperi occultat. Sic fere in. vi. idus maii: qui est uergiliarum exortus decurrūt sydera. In hoc tpis iterualo. xv. diebus prius agricolæ rapiēda sunt ea: quibus pagendis ante æquinoctium nō suffecerit. Dū sciat ī de natam exprobrationē fœdā putantium uites per imitationē cātus alitis tēporarii: quē cuculū uocant. Dedecus enim habet: obprobriūq; meritū: falcē ab illa uolucre in uite deprehēdi: ut ob id petulantiæ sales etiam cum primo uere ludātur. Auspicio tamē detestabiles uidenī. Adeo minima quoq; ī agro naturalibus trahunt argumētis. Extremo aūt panici miliiq; satio est. Iustū est hoc seri maturato hordeo: atq; etiā in eodē aruo. Estq; signum illius maturitatis: & horū sationis cōe. Lucētes uespere per arua cicidelæ. Ita appellant rustici stellantes uolatus Græci uero lampyridas: incredibili benignitate naturæ.

Ne agricolæ aspiciant stellas: sed magis tēpora serendæ frugis: & ortus occasusq; syderis in quibusdā hærbis: & de stellarum ortu & occasu. Cap. xxvii.

Iam uergilias in cælo notabiles natura fecerat: nō tamen iis contēta terrestres fecit alias ueluti uociferās. Cur cælum intueris agricola? Cur sydera quæris rustice? iam te breuiore somno fessum premunt noctes. Ecce tibi inter hærbas tuas spargo peculiares stellas: easq; uespere & ab opere disurgenti ostēdo. Ac ne possis præterire miraculo sollicito. Vides ne ut fulgor igni similis alarū cōpressu tegat? secum lucem habeat & noctē? Dedi ecce tibi hærbas horarū īdices: & ut ne sic quidē oculos tuos a terra reuoces. Heliotropiū ac lupinum circūaguntur cū sole. Cur etiā nūc altius spectas: ipsumq; cælum scrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergilias. In certis eæ diebus proueniunt: durantq; fœdere syderis huiusce. Partūq; eas illius esse certum est. Proinde quisquis æstiuos fructus ante illas seuerit: ipse frustrabitur sese. Hoc interuallo: & apicula ꝓcedens fabā florere indicat: fabaq; florescens eam euocat. Dabitur & aliud finiti frigoris indicium. Cum germiare uideris morum: iniuriam postea frigoris timere nolito. Ergo

nolito. Ergo operator. Taleas oliuaꝝ ponere. Ipſaſq; oleas interradere. Rigare prata æquinoctii diebus primis. Cum hærba creuerit in feſtucā: arcere aquas. Vineas pāpinare. Et huic lex ſua cū pāpini quatuor digytos longitudine expleuerit. Pampinat una opera iugeꝝ. Segetes iterare. Seritur uero diebus. xx. Ab æquinoctio ſartura nocere. & uineæ & ſegeti exiſtimatur. Et oues lauandi hoc idem tempus eſt. A uergiliarū exortu ſignificant Cæſari poſtridie arcturi occaſus matutini. iii. idus maii. Fidiculæ exortus. xii. Kalen. iunii capella ueſpere occidens. Et in attica canis. xi. Kalen. Cæſari orionis gladius occidere incipit. ii. nonas iunii. Cæſari & aſſyriæ aquila ueſperi oritur. viii. idus. Arcturus matutino occidit italiæ. viii. & iiii. idus. Delphinus ueſperi exoritur. xvii. Kalen. iulii gladius orionis exoritur. Quod in ægypto poſt quatriduum. xi. Kalen. eiuſdem orionis gladius Cæſari occidere incipit. viii. Calen. iulii. uero longiſſima dies totius anni & nox breuiſſima ſolſtitium conficiunt. In hoc temporis interuallo uineæ pāpinantur: curaturq; ut uinea uetus ſemel foſſa ſit: bis nouella. Oues tondentur. Lupinum ſtercorandi cauſa uertitᷣ. Terra ꝓſcinditur. Vitia in pabulum ſecatur. Faba metitur: deinde concutitur.

¶De pratis & reparatiōe prati: & cotibus & falcibus & deſcriptio frugum & ſydeꝝ. ¶Cap. xxviii.

Prata circa. Calen. iunii cæduntur: quoꝝ facillima agricolis cura: ac minimi īpēdii: hæc de ſe poſtulat dici. Reliqui debent in læto ſolo: uel humido: uel riguo: eaq; aqua pluuia rigari uia publica. Vtiliſſimum ſimul & hærbæ arare: deinde cratire: ſerere florem ex fœnilibus: atq; ex præſepi pus fœno dilapſum ſpargere: priuſq̄ cratiantur. Nec primo anno rigari: nec paſci ante ſecūda fœniſecia: ne hærbæ uelantur: obtrituq; habetentur. Seneſcunt prata: reſtituiq; debent: faba in iis ſata: uel rapis: uel milio. Mox in ſequente anno frumento: rurſuſq; in prata tertio reliqui. Præterea quotiens ſecta ſint ſicili re: hoc eſt quæ fœniſeces prætereunt ſecari. Eſt enim in primis inutile enaſci hærbas ſemētaturas. Hærba optima in prato trifolii: proxima graminis: peſſima mimmuli. Siliqua etiam dira ferendis: inuiſa & equiſelis eſt: a ſimilitudine equinæ ſetæ. Secandi tempus cū ſpica defloreſcere cœperit: atq; roborari. ſecādūq; anteq̄ inareſcat. Cato fœnū inquit non ſeces: priuſq̄ ſemē maturꝝ ſit. Quidā pridie rigant ubi ſunt rigua. Noctibus roſcidis ſecari melius. Quædā partes italiæ poſt meſſem ſecant. Fuit hoc quoq; maioris impēdii apud priores creticis tantum: tranſmariniſq; cotibus notis: ne niſi oleo falcis aciem excitantibus. Igitᷣ cornu propter oleum ad crus ligato fœniſex incedebat. Italia aquarias cotes dedit: limæ uice imperantes ferro. Sed aquaria protinus uiret. Faleium duo genera. Italicum breuius: ac uel inter uepres quoq; tractabile. Galliarum latifundia maioris compendii: quippe medias cædūt hærbas: breuioreſq; prætereūt. Itali fœnum ex dextera una manu ſecant. Iuſtum eſt una opera iugeꝝ ī die deſecari: alligariq; manipulos tria milia. cc. quaternoꝝ pondo. Sectum uerti ad ſolē: nec niſi ſiccum conſtrui oportet. Ni fuerit hoc obſeruatum diligenter: exhalare matutino nebulam quādam: metaſq; mox ſole accēdi. & cōflagrari certū eſt. Rurſus rigari deſecta oportet: ut ſecetur autumnale fœnum: quod uocant cordum. Interannæ ī umbria quater anno ſecantur etiam non rigua. Ter uero pleriſq; in locis: & poſtea in ipſo pabulo nō minus emolumenti eſt q̄ a fœno. Armentorum id cura: iumentorumq; ꝓgeneratio ſuū cuiq; cōſiliū dabit. Optimū maxime quadrigaꝝ quæſtus. Solſtitiū peragi ī. viii. parte cancri & . viii. Calen. iulii diximus. Magnus hic anni cardo. magna res mundi. Ex hoc uſq; ad brumam decreſcunt dies: qui creuerunt ſex mēſibus. At ſol ipſe ad aquilonem ſcādens aſper: ardua emenſus ab ea meta incipit flecti: & digredi ad auſtrū: aucturus noctes aliis ſex menſibus: ablaturuſq; diei mēſurā. Ex hoc deinde cōuehendi rapiendiq; fructus alios atq; alios tēpus: & præparandi ſe contra ſæuam feramq; hyemem: dicebatq; hoc diſcrimen indubitatis notis ſignaſſe naturam. Quamobrem eas manibus ipſis agricolarum igeſſit: uertiq; iuſſit ipſa die folia: & eſſe confecti ſyderis ſignū. Nec ſilueſtrium tantum arboꝝ remotarūq;: ne in ſaltus deuios mōteſq; eundum eſſet quærentibus ſigna. Non rurſus proximarum urbanarumq;: & quæ topiario tantum uſu coluntur: quanq̄ & in iis illa uiſanᷣ. Vertit oleæ āte pedes ſatæ. Vertit tiliæ ad mille uſus petēde. Vertit populi albæ: etiā uitibus nuptæ. Adhuc paꝝ eſt īquit: ulmū uitæ dotatā habes. Et huius ueterinoꝝ pabulo uerſa folia ſtringis. Stringēs aūt deputas. Aſpice & tenebris ſydus. Alia parte cælū reſpiciūt q̄ qua ſpectauere pridie. Salice omnia alligas. Humillima arboꝝ ipſe toto capite altior: & huius folia circūagunᷣ: quid te ruſticum quereris? Nō ſtat per me quo minus cælū intelligas: & cæleſtia ſcias. Dabo & auribus ſignum. Palūbum utiq; exaudi gemitus. Trāſiſſe ſolſtitium cantu ne putes: niſi cum incumbātē uideris palūbē. A ſolſtitio uſq; ad fidiculæ occaſum. vi. Calē. iulii Cæſari orion exoritᷣ. zona aūt eius. iiii. nonas aſſyriæ. Aegypto uero ꝓcyon matutino æſtuoſus: quod ſydus apud rōanos nō habet nomē: niſi caniculā hanc uelimus itelligi: hoc eſt miorē canē. Sane ut ī aſtris pingitur. Eſt aūt magnope ptinēs, ſicut paulo mox docebim9. iii. nonas chaldæis corona occidit matutino. Atticæ oriō totus eo die exoritᷣ. Pridiæ idus iulii & ægyptiis orion deſinit exoriri. xvi. Calen. Auguſti aſſyriæ procyō exoritur. Deīde poſtridie fere ubiq; cōfeſſum inter oēs ſydus indicabis: quod canis ortum uocamus ſole primam partē leonis igreſſo. Hoc fit poſt ſolſtitium. xxiii. dies. Sentiunt id maria & terræ: multæ uero & feræ ut ſuis locis diximus. Neq; eſt ei minor ueneratio: q̄ deſcriptis in deos ſtellis. Accenditq; ſolem: & magnā æſtus optinet cām. xviii.

Kalen.auguſti ægypto aquila occidit matutino:eteſiarūq; prodomi flatus incipiunt.quod Cæſar.x.Kalen.ſentire italiā exiſtimauit. Aquila atticæ matutino occidit.iii.Kalen.regia in pectore leonis ſtella matutino Cæſari īmergitur.viii.idus auguſti. Arcturus mediꝰ occidit.iii.idus fidicula occaſu ſuo autūnum incohat:uti is adnotat. Sed & uera rō id fieri inuenit.vi.idus eiuſdem. In hoc tpis īteruallo res ſuuma uitium agit̃ decretorio uuis ſydere illo:quod caniculā appellamus. Vnde carbūculare dicūtur:ut quodā uredinis carbone exuſtæ:nō cōparant̃ huic malo grandinis procellæ:ne quæq; unq̃ annonæ intulere caritatē. Agroꝶ quippe mala ſunt illa. Carbūculus aūt regionū latepatentium:nō difficili remedio:niſi calūniari magis naturā reꝶ hoīes q̃ ſibi prodeſſe mallent. Ferunt Thaletē.cicero. Ari. Democritū qui primuſ intellexit oſtenditq; cū terris cæli ſocietatē:ſpernētibus hanc curā eius opulentiſſimis ciuibus ꝓuiſa olei caritate ex futuro uergiliaꝶ ortu:qua diximus ratione:oſtendemuſq; iam plenius magna utilitate tūc ꝓpter ſpem oliuæ coemiſſe in toto tractu oē oleum:mirantibus qui paupertatē & quietē doctrinaꝶ ei ſciebant in primis cordi eſſe. Atq; ut apparuit cā & īgens diuitiaꝶ:curſus reſtituiſſe mercedē anxiæ & auidæ dominoꝶ pœnitentiæ:contētus ita ꝓbaſſe opes ſibi(cū uallet)in facili fore. Hoc Seſtius poſtea e romanis ſapientiæ ſectatoribus athenis fecit eadē ratione. Tanta litteraꝶ occaſio eſt. Quas equidem miſcebo agreſtibus negociis q̃ potero dilucide atq; perſpicue. Pleriq; dixere rorem inuſtum ſole acri frugibꝰ rubiginis cauſam eſſe:& carbunculi uitibus. Quod ex parte falſum eſſe arbitror:omnēq; uredinem frigore tantum innoxio conſtare ſole. Id manifeſtum fiet attendentibus. Nam primum omnium hoc non euenire niſi noctibus:& ante ſolis ardorem:deprehenditurq;:totumq; lunari ratione conſtat:quoniā talis īiuria non fit niſi interlunio:plena ue luna:hoc eſt præualente:utroq; enim habitu plena eſt:ut ſæpius diximus. Sed interlunio omne lumen quod a ſole accipit cælo regerit. Differentia utriuſq; habitꝰ magna:ſed manifeſta. Nāq; īterlunio æſtate calidiſſima eſt:hyeme gelida. Econtrario in plenilunio æſtate gelidas facit noctes:hyeme tepidas. Cauſa euidens. Sed alia redditur a Fabiano gręciſq; auctoribus. Aeſtate enim interlunio neceſſe eſt. ut cum ſole nobis proximo circulo currat:igne eius cominus recepto cādens: eadē interlunio abſit hyeme:quādo abſcedit & ſol. Item plenilunio æſtiuo procul abeat aduerſa ſoli. Hyeme autem ad nos per æſtiuum circulum accedat. Ergo per ſe roſcida:quotiens alget: infinitum quātum illo tempore cadentes pruinas congelat. Ante omnia autem duo genera cæleſtis iniuriæ meminiſſe debemus Vnum quod tempeſtates uocamus:in quibus grandines:procellæ cæteraq; ſimilia intelliguntur. Quæ cum acciderint uis maior appellatur. Hæc ab horridis ſyderibus exeunt:ut ſæpius diximus ueluti arcturo:orione:hædis. Alia ſunt illa:quæ ſilente cælo ſereniſque noctibus fiunt:nullo ſentiente: niſi cum facta ſunt. Publica hæc & magnæ differentiæ a prioribus:aliis rubiginem:aliis uredinem: aliis carbunculum appellantibus. Omnibus uero ſterilitatem. De his nunc dicemus:a nullo ante nos prodita: priuſq; cauſas reddemus.

¶De tempeſtatibus utriuſq; temporis:& remediis ſterilitatum. ¶Cap.xxix.

QVæ ſunt præter lunarē:pauciſq; cæli locis eſſe conſtat. Nāq; uergiliæ priuatim attinent ad fructus:ut quaꝶ exortu æſtas īcipiat:occaſu hyems ſemeſtri ſpatio: ītra ſe meſſes uindemiaſq;:& oīum maturitatē cōplexæ. Eſt præterea in cælo qui uocat̃ lacteus circulus etiā uiſu facilis. Huius defluuio uelut ex ubere aliquo ſata cuncta lacteſcunt: duoꝶ ſydeꝶ obſeruatione: aquilæ in ſeptentrionali parte:& in auſtrina caniculæ. Cuius mentionē ſuo loco fecimus. Ipſe circulus fert̃ per ſagittarium & geminos:ſolis centrū infra æquinoctialem circulū ſecans:cōmiſſuras eorū obtinente hinc aquila illinc canicula. Ideo effectus utriuſq; ad oēs frugiferas pertinent terras. Quoniā in iis tantum locis ſolis terræq; cētra congruūt. Igit̃ hoꝶ ſydeꝶ diebus ſi purus atq; mitis aer genitalē illū lacteūq; ſuccū trāſmiſerit in terras læta adoleſcunt ſata. Si luna qua dictū eſt ratione roſcidū frigus aſperſerit:admixta amaritudo:ut ī lacte:puerperium necat. Modus in terris huius iniuriæ quā fecit in quacunq; cōnexitate comitatus utriuſq; cauſæ. Et ideo nō pariter in toto orbe ſentitur:ut nec dies. Aquilam diximus in italia exoriri ad.xiii.Kalen.ianuarii. Nec patitur ratio naturæ quicquā in ſatis ante eum diem ſpei eſſe certæ. Si uero interlunium incidat:oēs hybernos fructus & ꝑcoces lædi neceſſe eſt. Rudis fuit priſcorum uita:atq; ſine litteris. Non minus tamen ingenioſam fuiſſe in illis obſeruationem apparebit:q̃ nunc eſſe rationē. Tria nāq; tpa fructibꝰ metuebant:ꝓp quod īſtituerunt ferias:dieſq; feſtos:rubigalia:floralia:uinalia. Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui.xi.quæ nunc aguntur ad.vii.Kalen.maii. Quoniam tunc fere ſegetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determinat ſole tauri partem decimā obtinente:ſicut tunc ferebat ratio. Sed uera cauſa eſt ꝙ poſt dies undeuiginti ab æquinoctio uerno:per id quatriduum:uaria gentiū obſeruatione.in.iiii.Kalen.maii:canis occidit:ſydus & per ſe uehemens:& cui præoccidere caniculam neceſſe ſit. Idem itaque floria.iiii.Kalend.eaſdem inſtituerunt urbis anno quingenteſimo ſextodecimo: ex oraculis ſybillæ:ut omnia bene defloreſcerent. Hunc diem Varro determinat:ſole tauri partem quartādecimam optinente. Ergo ſi in hoc quatriduum inciderit plenilunium:fruges & omnia: quæ florebunt lædi neceſſe erit. Vinalia priora quæ ante hos dies ſunt.ix.Kalen.Martii degustandis uinis inſtituta nihil ad fructus

hil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus ad uites oleasq;: quoniã eorũ conceptus exortu uergilia-
rum ĩcipit ad. vi. idus maii: ut docuimus. Aliud hoc quatriduũ est: quod neq; rore sordere uelint. Exhor
rent. n. frigidum sydus arcturi postridie occidens: & multo minus pleniluniũ ĩcidere. iiii. nonas iunii ite-
rum aquila exoritur uesperi: decretorio die florentibus oleis uitibusq; si pleniluniũ ĩ eum incidat. Equidẽ
& solstitium. viii. Calen. iunii in simili casu dixerim: & canis ortum post dies a solstitio. xxiii. Sed interlu-
nio accidente: quoniam uapore constat culpa: aciniq; præcoquuntur in callum. Rursus plenilunium no-
cet ad. iiii. nonas iulii cum ægypto canicula exoritur. Vel certe. xvi. Calẽ. augusti cum italiæ. Item. iiii. Ca
len. augusti. cum aquila occidit: usq; in. x. Calẽ. eiusdem. Extra has causas sunt uinalia altera quæ agũtur
ad. xiii. Calẽ. septẽbris. Et Varro a fidicula ĩcipiente occidere mane determinat ꝙ uult initium autũni eẽ.
Et hunc diem festum tempestatibus leniendis esse institutũ. Nunc fidiculã occidere ad. vi. idus Augusti
seruatur. Intra hæc constat cælestis sterilitas. Neq; negauerim posse eam permutari arbitrio legentiũ: lo-
corũ æstimantium naturas. Sed a nobis rõnem demonstratã esse satis est. Reliqua obseruatione cuiusq;
constabũt. Alterutrum quidẽ fore in cã: hoc est pleniluniũ: aut ĩterlunium nõ erit dubiũ. Et in hoc mira-
bilẽ admirari benignitatẽ naturæ succurit. Iam primũ hanc iniuriã oĩbus annis accidere non posse ꝓpter
statos syderũ cursus. Nec nisi paucis noctibus anni. Idq; qñ futurũ sit facile nosci. Ac ne per oẽs menses ti
meret̃ earũ quoq; lege diuisum: Aestate interlunia præterq̃ biduo secura esse. Hyeme plenilunia. Nec ni-
si æstiuis breuissimisq; noctibus metui. Nõ diebus itẽ ualere. Præterea tam facile ĩtelligi: ut formica mini
mum animal ĩterlunio quiescat. Plenilunio etiam noctibus operet̃. Auem param oriente Syrio ipso die
nõ apparere: donec & occidat. E diuerso uirionẽ prodire ipso solstitii die. Neutrum uero lunæ statũ noxi
um esse: nec noctibus quidẽ: nisi serenis: & oĩ aura quiescẽte: quoniã neq; in nube: neq; in flatu cadunt ro-
res. Sic quoq; nõ sine remedio. Sarmenta aut palearũ aceruos: & euulsas hærbas fruticesq; per uineas cã-
posq; cum timebis ĩcendito. Fumus medebit̃. Hic e paleis & contra nebulas auxiliat̃: ubi nebulæ nocẽt.
Quidam tres cãcros uiuos cremari iubent in arbustis: ut carbunculi nõ noceant. Alii siluri carnem leui-
ter urua uento: & per totam uineam fumus dispergatur. Varro auctor est: ꝙ si fidiculæ occasu: quod est
initium autũni: uua picta consecretur inter uites minus nocere tẽpestates. Archibius ad Antiochum sy-
riæ regem scripsit: Si fictili nouo obserata obruatur rubeta rana in media segete nõ esse noxias tempesta
tes. Opera rustica huius ĩterualli. Terram iterare. Vbi æstiua regio poscat: accumulare. Germinantia ni
si in solo luxurioso fodiẽda nõ sunt. Seminaria purgari sarculo. Messem hordeaceã facere. Areã ad mes-
sem creta præparare Catonis sententia amurca tẽperata: Virgilii operosius. Maiore ex parte æquant tan
tum: & fimo bubulo dilutiore illinunt. Id satis ad pulueris remedium uidetur.

De messe & tritico & palea & frumento seruando. Cap. xxx.

Messis ipsius ratio uaria. Galliarũ latifundiis ualli ꝑgrãdes dentibus in margine infestis dua-
bus rotis per segetẽ ĩpellunt̃: iumento in cõtrarium iuncto. Ita directæ in uallũ cadunt spicæ.
Stipulæ alibi media falce præcidunt̃: atq; inter duas mergites spica destringit̃. Alibi ab radice
euellunt. Quod qui faciunt, ꝓscindi ab se obiter agrum interpretant̃: cũ extrahãt succũ. Differentia hæc.
Vbi stipula domos contegunt: q̃ longissimã seruant. Vbi fœni inopia est: stramento paleã quærunt. Pa-
nici culmo nõ tegunt. Milii culmum fere inurunt. Hordei stipulam bubus gratissimã seruant. Panicũ &
milium pectine manuali sigillatim legunt galliæ. Messis ipsa alibi tribulis in area: alibi equorũ gressibus
exteritur: alibi perticis flagellatur. Triticũ quo serius metit̃: copiosius inuenit̃. Quo celerius uero eo spe
ciosius & robustius. Lex aptissima antequã granũ indurescat: & cum iam traxerit colorẽ. Oraculũ uero
biduo celerius messem facere: potius q̃ triduo serius. Siliginis & tritici etiã ratio in area horreoq;. Far q͞a
difficulter excutitur: conuenit cũ palea sua condi & stipula tantũ: & aristis liberatur. Palea plures gentiũ
pro fœno utuntur. Melior ea quæ tenuior: minutiorq;: & pulueri propior. Ideo optima e milio. Proxima
hordeo. Pessima ex tritico: præterq̃ iumentis opere laborantibus. Culmũ saxosis locis cum inaruerit: ba
culo frangũt substratu animalium. Si palea deficit: & culmus teritur. Ratio hæc maturius desectus mu
ria diu aspergitur. Dehinc in manipulos siccatus conuoluit̃: atq; ita pro fœno bubus datur. Sunt qui ac-
cendunt in aruo & stipulas magno Virgilii preconio. Summa aũt ratio: ut hærbarum semen exurãt. Ri
tus diuersitatẽ magnitudo facit messium: & raritas operariorũ. Connexa est ratio frumenti seruãdi. Hor
rea operosa: tripedali crassitudine: pariete lateritio exædificari iubent aliqui. Præterea superne ĩpleri: nec af
flatus admittere: aut fenestras habere ullas. Alii ab exortu tantũ æstiuo aut septẽtrione: eaq; sine calce cõ
strui: quoniã sit frumento inimicissima. Nam quæ de amurca præceperint indicauimus. Alibi contra: su
spendunt granaria lignea colũnis: & perflari undiq; malunt: atq; etiam a fundo. Alii oĩno pendunt: & ab
afflatu extenuari granũ arbitrãtur: & si tegulis subiaceat: cõferuescere. Multi uentilare quoq; uetant. Gur
gulionem enim non descendere infra quattuor digytos: nec amplius periclitari. Columella & fauonium
uentum conferre frumento prædicit: quod miror equidem siccissimum alioquin. Sunt qui rubetam ranã
in limine horrei pede e longioribus suspensam inuehere iubeant. Nobis referre plurimum tempestiuitas

condēdi uidebit̄. Nā ſi parū toſtum atq; robuſtū collectum ſit. aut calidum cōditum: inimica inaſci neceſſe eſt. Diuturnitatis cauſæ plures. Aut ī ipſius grani corio: cum eſt numeroſius: ut milio: aut ſucci pinguedine: qui pro humore ſufficit tantū ut ſiſamæ: aut amaritudine ut lupino & cicerrulæ. In tritico maxime creſcūt aīalia. quoniā ſpiſſitate ſua cōcaleſcit: & furfure craſſo ueſtitur. Tenuior ordeo palea exilis & leguminū: ideo nō generant. Faba craſſioribus tunicis operitur. Ob hoc efferueſcit. Quidam ipſum triticum diuturnitatis gratia aſpergunt amurca mille modios quadrantali. Alii chalcidica aut carica creta: aut etiam abſinthio. Eſt & olinthi ac cerinthi euboeæ terra: quæ corrūpi non ſinat. Nec fere condita ī ſpica læduntur. Vtiliſſime tamen ſeruātur in ſcrobibus: quos ſyros uocant ut ī cappadocia: & in thracia: & hiſpania: africa. Ante oīa ut ſicco ſolo fiant curatur. Mox ut palea ſuſternant̄. Præterea cum ſpica ſua cōduntur. Ita frumenta ſi nullus ſpiritus penetret: certū eſt nihil maleficum naſci. Varro auctor eſt ſic conditū triticum durare annis quinquaginta: milium uero centum. Fabam & legumina in oleariis cadis oblita cinere longo tpe ſeruari. Idem fabā a pyrrhi regis ætate in quodam ſpecu ambraciæ uſq; ad piraticum Pompei magni bellū duraſſe annis circiter. cxx. Ciceri tantum nullæ beſtiolæ in horreis innaſcūtur. Sūt qui urceis cinere ſubſtratis & illitis acetum habentibus leguminū aceruos ſuperingerant: ita nō naſci maleficia credentes. Alii qui in ſalſamentariis cadis gypſo illinant. Alii qui lentem aceto laſerpitiato reſpergant: ſiccatāq; oleo inungant. Sed breuiſſima obſeruatio quod uitiis carere uelis: interlunio legere. Quare plurimū refert: condere quis malit: an uendere. Creſcente enim luna frumenta grandeſcunt.

Cariatica

¶ De uindemia & autumni temporibus. ¶ Cap. xxxi.

SEquitur ex diuiſione temporum. Autumnus a fidiculæ occaſu ad æquinoctium: ac deide uergiliarum occaſum: initiūq; hyemis iis interuallis ſignificatur. Pridie idus auguſti atticæ equus oriens. Veſpera ægypto & Cæſari delphinus occidens. xi. Calen. ſeptembris Cæſari & aſſyriæ ſtella quæ uindemiator appellatur exoriri mane incipit: uindemiæ maturitatem promittens. Eius argumentum erunt acini colore mutati. Aſſyriæ. v. Calen. & ſagitta occidit: & eteſiæ deſinunt. Vindemiator ægypto non exoritur. Atticæ arcturus matutino: & ſagitta occidit mane. v. idus ſeptembris Cæſari capella oritur ueſperi. Arcturus uero medis pridie idus uehementiſſimo ſignificatu terra marique per dies quinq; ratio eius hæc traditur. Si delphino occidente hymbres fuerint: non futuros per arcturum. Signum orientis eius ſyderis ſeruetur hirundinum abitus: nanq; deprahenſe intereunt. xvi. Calend. Octobris ægypto ſpica: quam tenet uirgo: exoritur matutino: eteſiæque deſinunt. Hoc idem Cæſari. xiiii. Calen. xiii. aſſyriæ ſignificant & . xi. Calen. Cæſari cōmiſſura piſciū occidēs. ipſumq; æquoctii ſydus. viii. Calen. octobris Deinde conſentiūt (quod eſt rarū) philippus: Calippus: Doſitheus: Parmeniſtus. Conon: Criton: Democritus: Euxodus: Ion. iiii. Calen. Octobris capellam matutino exoriri. Et. iii. Calē. hædos vi. nonas octobris atticæ corona exoritur. Mane aſiæ & Cæſari. v. Calend. heniochus occidit matutino. iii. Calen. Cæſari corona exoriri incipit. Et poſtrie occidunt abditi ueſperi. viii. idus octobris Cæſari fulgens in corona ſtella oritur. Et. iii. idus uergiliæ ueſperi. Idibus corona tota. vi. Calen. Nouembris ſuculæ ueſperi exoriuntur. Pridie calen. Cæſari arcturus occidit: & ſuculæ exoriuntur cum ſolæ. iiii. nonas arcturus occidit ueſperi. v. idus nouembris gladius orionis occidere incipit. Deinde tertio idus uergiliæ occidunt. In his temporum interuallis opera ruſtica: napos: raphanos ſerere quibus diebus diximus. Vulgus agreſte & rapam poſt ciconiæ diſceſſum male ſeri putat. Nos omnino poſt uulcanalia & præcocia cum panico. A fidiculæ autem occaſu uiciam: faſiolos: pabulum. Et hoc ſilente luna ſeri iubent. Et frondis præparande tempus hoc eſt. Vnus frondator quattuor frondarias fiſcinas cōplere in die iuſtum hēt. Si decreſcente luna præparetur non putreſcit. Aridā colligi non oportet. Vindemiam antiqui nunquam exiſtimauere maturam ante æquinoctium. Iam paſſim rapi cerno. Quaobrem & huius tempora notis argumentiſq; ſignentur. Leges ita ſe habent. Vuam calidā ne legito: hoc eſt in eius ſiccitate. Ac niſi hymber interuenerit. Hanc ne legito rorulentam: hoc eſt ſi ros nocturnus fuerit. Nec prius q̄ ſole diſcutiatur Vindemiare incipito: cum ad palmitem pampinus procumbere cœperit: aut cum exempto acino ex denſitate interuallum non compleri apparuerit acinum non augeri. Acino plurimum refert: ſi contingat creſcēte luna uindemiare. Preſſura una culleos. xx. implere debet: Hic eſt pes iuſtus. Ad totidem culeos & lacus. xx. iugeribus unum ſufficit torculum: Premuntq; aliqui ſingulis. Vtilius binis: licet magna ſit uaſtitas ſingulis. Longitudo in iis refert: non craſſitudo. Spatioſa melius premūt. Antiqui funibus uittiſq; loreis ea detrahebant: & uectibus. Intra. c. annos: inuenta græcanica: mali rugis per cocleas bullantibus palis: affixa arbori ſtella: a palis arcas lapidum attollente ſecum arbore: quod maxime probatur. Intra xxii. hos annos inuentū paruis prælis: & minori torculari: ædificio breuiore: & malo in medio decreto: tympana impoſita uinaceis: ſuperne toto pondere urgere: & ſuper præla conſtruere congeriem. Hoc & poma colligendi tempus & obſeruatio: cum aliquod maturitate non tempeſtate deciderit. Hoc & fæces exprimendi. Hoc & defrutum coquendi: ſilente luna noctu: aut ſi interdiu plena. Cæteris diebus aut ante exortum lunæ: aut poſt occaſum. Nec de nouella uite: aut paluſtri. Nec niſi e matura uua. Nec niſi e

Vitibus

foliis deſpumandum

foliis despumandū. Quia si ligno contingatur uas adustum ac fumosum fieri putāt. Iustum uindemiæ tempus ab æquinoctio ad uergiliarum occasum dies.xliiii. Ab eo die oraculum occurrit: frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & Calen. ianuarii defectu uasorum uindemiantes uidi piscinisq; musta condi: aut uina effundi priora ut dubia reciperentur. Hoc non tam sæpe prouentu nimio euenit: q̃ segnicia insidiantium caritati ciuili. Sed æqui patrissamilias modus est annonæ: cuiusq; anni utilitate. Id per æque lucrosissimum. Reliqua de uinis affatim dicta sunt. Item uindemia facta oliuam esse rapiendam: & quæ ad oleum pertinent: quæq; a uergiliarum occasu agi debent.

De lunari ratione. Cap.xxxii.

His quæ sunt necessaria adiicientur de luna uentisq; & præsagiis: ut sit tota syderalis rō perfecta Nāq; Virgilius etiam in numeros lunæ quædā digerenda putauit: Democriti secutus ostentationem. Nos legum uilitas quæ in toto opere: in hac quoq; mouet parte. Omnia quæ cædū tur: carpuntur: tondūtur: inocentius decrescente luna q̃ crescente fiunt. Stercus nisi decrescēte luna ne tā gito. Maxime aūt inter menstrua dimidiaq; stercorato. Verres: iuuēcos: arietes: hædos decrescente luna castrato. Oua luna noua supponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arborum radices luna plena operito. Humidis locis interlunio serito: & circa interlunium quatriduo. Ventilari quoq; frumenta: ac legumina: & condi circa extremā lunam iubent. Seminaria cum luna supra terrā sit fieri. Calcari musta cum luna sub terra. Item materies cædi: quæq; alia locis suis diximus: neq; facilior est obseruatio: ac iam dicta a nobis secundo uolumine: sed quod intelligere uel rustici possint. Quotiens ab occidente sole cernitur: prioribusq; noctis horis lucebit: crescens erit. Et oculis dimidiata iudicabit̃. Cum uero occidēte sole orietur ex aduerso: ita ut pariter aspiciantur: tunc erit plenilunium. Quotiens ab ortu solis orit̃: prioribusq; noctis horis detrahet lumen: & ĩ diurnas extendet: decrescens erit. Iterūq; dimidia. In coitu uero quod interlunium uocant: cum apparere desierit. Supra terras āt erit: quādiu & sol. Interlunio & prima tota die secunda horæ noctis unius dextante sicilico: ac deinde tertia usq; ad quintādecimā multiplicatis horarū iisdem portiōibus: quintadecima tota supra terras noctu erit: eadēq; sub terris tota die. xvi. ad primæ horæ nocturnæ dextantē sicilicū sub terra aget: easdēq; portiões horaꝝ per singulos dies adiicit usq; ad interlunium. Et quātum primis partibus noctis detraxerit: quod sub terris agat: tantūdem nouissimis ex die adiiciet super terram. Alternis autem mensibus. xxx. ĩplebit numeros. Alterius uero detrahet singulos. Hæc erit ratio lunaris.

De uentorum ratione. Cap.xxxiii.

Ventoꝝ paulo scrupulosior obseruatio. Solis ortu quocūq; libeat die: stātibus hora diei sexta: sic ut ortum eū a sinistro humero habeant. Contra mediā faciem meridies: a uertice septētrio erit: qui ita limes per agrum currit: cardo appellatur. Circūagi deinde melius est: ut umbram suā quisq; cernat: alioquin post hoĩem erit. Ergo permutatis lateribus ut ortus illius diei a dextro hūero fiat: occasus a sinistro: tunc erit hora sexta: cū minima umbra contra mediū fiat hoĩem. Per huius mediā longitudinē duci sarculo surcum: uel cinere lineam: uerbi gratia: pedum. xx. cōueniet: mediāq; mensurā: hoc est ĩ. x. pede circūscribi circulo paruo: qui uocetur umbilicus. Quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uentus septentrionalis. Illo tibi putator arboꝝ plagæ ne spectent: ne ue arbusta uineæ ue nisi in africa: cyrenis: ægypto. Illinc flante ne arato: quæq; alia præcepimus. Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiē spectans: hæc uentū austrum dabit: quē a græcis notum diximus uocari. Illinc flatu uenien te materiā uineāq; agricola ne tractes. Humidus aut æstuosus italiæ est. Africæ quidem incēdia cū serenitate affert. In hunc Italiæ palmites spectent: sed non plagæ arborum uitiumue. Hunc olivetı metator: uergiliaꝝ quatriduo. Hunc caueat insitor calamis: gēmisq; inoculator. De ipsa regionis eius ora præmonuisse cōueniet. Frondē medio die arborator ne cædito. Cū meridiē adesse sencies pastor: æstate cōtrahēte se umbra: pecudē a sole in opaca cogito. Cum æstate pasces in occidentē specta ante meridiē: post meridiem in orientē. Aliter noxium: sicut hyeme & uere in rorulentum duceres. Nec contra septentrionem paueris supra dictum. Clodunt ita: lippiunt ue ab afflatu: & aluo cita pereunt. Qui fœminas cōcipi uoles: in hunc uentum spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum. Cap.xxxiiii.

Diximus ut in media linea designaret̃ umbilicus. Per hunc medium transuersa currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occasum æquinoctialem. Et limes qui ita secabit agrū decumanus uocabit̃. Ducātur deinde aliæ duæ lineæ in decussis obliquæ: ita ut a septētrionis dextera leuaq; ad austri dextrā leuāq; descēdat. Omnes per eundē currāt umbilicū. Omnes inter se pares sint. Oĩum interualla paria. Quæ ratio semel ĩ quoq; agro ineunda erit: uel sæpius: si libeat ita uite ligno faciēda: regulis paribus in typanum exiguum: sed circinnatū adactis. Ratione qua doceo occurrendum ingeniis quoq; imperitorū est. Meridiē excuti placet: quoniā semp est idē. Sol aūt quotidie ex alio cæli motu q̃ pridie orit̃. Ne quis forte ad exortū capienda putet lineā. Ita cæli exacta parte quod fuerit lineæ caput septētrioni proximū: a parte exortiua solstitialē habebit exortū: hoc est lōgissimi d.ei uentūq; aqlo

Mollitur ſydere

nem:boreã a græcis dictum:In hunc ponito arbores uiteſq;. Sed hoc flante ne arato. Frugem ne ſerito.
Semen ne iacito. Præſtringit enim atq; præcellit hic radices arborum:quas poſiturus afferes. Præmoni-
tus eſto. Alia robuſtis ꝓſunt:alia infantibus. Nec ſum oblitus ĩ hac parte uentum a græcis poni:quẽ cæ
ciam uocant. Sed idẽ Ariſtoteles uir ĩmenſæ ſubtilitatis qui id ipſum fecit rõnem cõuexitatis mundi red
dit:quia contrarius aquilo africo flat. Nec tamen eũ toto anno ĩ predictis timet agricola. Mollit ſydera
æſtate media:mutatq; nomẽ:& eteſias uocatur. Ergo cum frigidum ſenties. Caueto. Ac quacumq; aqui
lo prædicitur:tanto pernicioſior ſeptẽtrio eſt. In hunc aſiæ:græcie:hiſpaniæ:maritimæ italiæ:campaniæ:
apuliæ arbuſta uineæq; ſpectent. Qui mares concipi uoles:in hunc paſcito:ut ſic in eundem ineant. Ex
aduerſo aquilonis ab occaſu brumali africus:quẽ græci lyba uocant. In hunc a coitu cum ſe pecus circũ-
egerit:fœminas conceptas eſſe ſcito. Tertia a ſeptẽtrione linea quã per latitudinem umbræ duximus &
decumanã uocamus exortũ habebit æquinoctialem:uentumq; ſubſolanum a græcis apeliotem dictum
In hunc ſalubribus locis uillæ uineæq; ſpectent. Ipſe leniter pluuius:tamen eſt ſiccior fauonio. Ex aduer
ſo eius ab æquinoctiali occaſu zephyrus a græcis noĩatur. In hunc ſpectare olıueta Cato iuſſit. Hic uer
inchoat:aperitq; terras tenui frigore ſaluber. Hic uites putandi:frugeſq; curandi:arbores ſerendi: poma
inſerendi:oleas tractandi ius dabit:afflatuq; nutricum exercebit. Quarta a ſeptẽtrõe linea:eadem auſtro
ab exortiua parte proxima:brumalem habebit exortum uentũq; uulturnum:eurũ a græcis dictum:ſic-
ciorem & ipſum tepidioremq;. In hũc apiaria & uineæ Italiæ galliarumq; ſpectare debẽt. Ex aduerſo uul
turni flabit chorus:ab occaſu ſolſtitiali & occidentali latere ſeptentrionis: a græcis dictus argeſtes ex fri-
gidiſſimis & ipſe ſicut omnes qui a ſeptentrionis parte ſpirant. Hic & grandines infert cauendus & ipſe
nõ ſecus ac ſeptentrio. Vulturnus ſi a ſerena cæli parte cœperit flare non durabit ĩ noctẽ. At ubi ſubſola
nus in maiorem partem noctis extenditur:quiſquis erit uentus:ſi feruidus ſentietur:pluribus diebus per
manebit. Aquilonem prænuntiat terra ſicceſcens. ſed roreſcens repẽte:auſtrum ĩmiſcet humeſcens in ro-
re occulto.

Prognoſtica tempeſtatum. Cap. xxxv.

Et enim prædiccta rõne uentoꝝ ne ſæpius eadem dicant̃ tranſire conuenit ad reliqua tẽpeſtatũ
præſagia:quoniã & hoc placuiſſe Virgilio magnopere uideo. Siqdẽ ĩ ipſam meſſem ſępe cõcur
rere prœlia uẽtoꝝ dãnoſa ĩperitis refert. Tradunt enim eundẽ Democritum metẽte fratre eius
Damaſo ardẽtiſſimo æſtu oraſſe ut reliquę ſegeti parceret:raperetq; deſecta ſub tectũ:paucis mox horis
ſæuo imbre uaticinatiõe approbata. Quinimo & harundinẽ non niſi ĩpendente pluuia ſeri iubent: & fru
ges in ſecuturo hymbre. Quãobrem & hæc breuiter contingemus ſcrutati maxime ꝑtinentia. Primũq;
a ſole capiemus præſagia. Purus oriens atq; non feruens ſerenum diem nuntiat. At hybernam pallidus
grandimem. Si & occidit pridie ſerenus:& oritur. tanto certior fides ſerenitatis. Cõcauus oriens pluuias
prædicit. Itẽ uentos:cum ante exorientem eũ nubes rubeſcunt. Quod ſi & nigræ rubẽtibus ĩteruenerint:
& pluuias. Cum orientis atq; occidentis radii rubent:coire pluuias. Si circa occidẽtem rubeſcũt nubes:
ſerenitatem futuræ diei ſpondẽt. Si in exortu ſpargentur:partim ad auſtrum:partim ad aquilonẽ: pura
circa eum ſerenitas ſit licet:puuiam tamẽ uentoſq; ſignificabunt. Si in ortu aut in occaſu contracti cernẽ
tur radii hymbrem. Si in occaſu eius bluuet:aut radii in ſe nubẽ trahent:haſperam iu proximum diem ſi
gnificabunt tẽpeſtatem. Cum oriente radii non illuſtres eminebunt:q̃uis circundati nube non ſint: plu-
uiã portendent. Si ante exortum nubes globabunt̃:hyemẽ aſperã denuntiabũt. Si ab exortu repellent̃:
& ad occaſum abibunt:ſerenitatem. Si nubes ſolem circuncludent:quãto minus luminis relinquent: tã
to turbidior tẽpeſtas erit. Si uero etiam duplex orbis fuerit eo atrocior. Quod ſi ĩ exortu fiet ita ut rube
ſcant nubes:maxima oſtendetur tẽpeſtas. Si non abibũt:ſed incũbent:a quocũq; uento fuerint:eũ portẽ
dent. Si a meridie:& hymbrẽ. Si oriens cinget̃ orbe:ex qua parte is ſe apit:expectet̃ uentus. Si totus de
fluxerit:æqualiter ſerenitatem dabit. Si in exortu longe radios per nubes porriget & medius erit inanis:
pluuiam ſignificabit. Si ante ortum radii ſe oſtendent:aquam & uentum. Si circa occidentem candidus
circulus erit. Notis leuem tampeſtatem. Si nebula:uehementiorem. Si candente ſole:uentum. Si ater
circulus fuerit:ex qua regione is eruperit:uẽtum magnũ. Proxima ſunt iure lunæ præſagia. Quartã eam
maxime obſeruat ægyptus. Si ſplendẽs exorta puro nitore fulſerit:ſerenitatẽ. Si rubicũda: uẽtos. Si ni-
gra pluuias portẽdere credit̃. In quĩta cornua eius obtuſa pluuiã. Erecta & ĩfeſta uẽtos ſemꝑ ſignificãt.
Quarta tamen maxime. Cornu eius ſeptẽtrionale acuminatũ atq; rigidum illum præſagit uentum. In-
ferius auſtrũ. Vtraq; recta nocta uentoſam. Si quartũ orbis rutilus cinget:uẽtos & hymbres præmone
bit. Apud Varronẽ ita eſt. Si quarto die luna erit directa:magnam tempeſtatẽ in mari præſagiet: niſi ſi
coronam circa ſe habebit:& eam ſinceram:quoniam illo mõ nõ ante plenã lunam hyemandum oſtẽdit
Si plenilunio per dimidium pura erit:dies ſerenos ſignificabit. Si rutila:uentos. Nigreſcẽs hymbres. Si
caligo orbis nubem incluſerit:uentos qua ſe ruperint. S gemini orbes cinxerint maiorem tempeſtatem.
Et magis ſi tres erunt:aut nigri:aut interrupti atq; diſtracti. Naſcens luna ſi cornu ſuperiore obatro ſur
get:pluuias decreſcens dabit. ſi inferiore ante plenilunium, ſi in media nigricia illa fuerit hymbrem in ple
nilunio.

nilunio. Si plena circa se habebit orbem. ex qua parte is maxime splendebit: ex ea uentum ostendet. si in ortum cornua crassiora fuerint: horridam tempestatem. si ante quartam non apparuerit uento fauonio flāte: hyemalis toto mense erit. Si. xvi. uehemētius flāmea apparuerit: asperas tēpestates præsagiet. Sūt & ipsius lunæ octo articuli. quotiens in angulos solis incipit: plerisq; inter eos tātum obseruentibus præsagia eius: hoc est. iii. vii. xi. xv. xix. xxiii. xxvii. & interlunium. Tertio loco stellarum obseruationem esse oportet. Discurrere eæ uidentur interdum: uentiq; protinus sequuntur. In quarum parte ita præsagauere. Cælum cum æqualiter totum erit splendidum articulus temporum quos proposuimus: autūnū serenū præsagabunt & frigidum. Si uer & æstas non sine riguo aliquo transierint: autunnum serenum & dēsum minusq; uentosum facient. Autunni serenitas uentosam hyemem facit. Cum repente stellarum fulgor obumbratur: uti neq; nubilo neq; caligine fluitans: graues denuntiantur tempestates. Si uolitare plures stellæ uidebuntur: quo feruntur albescentes uentos ex iis partibus nuntiant. At si circa puræ stabunt: certos. si id in partibus pluribus fiet: inconstantes uentos effundent. si stellarum errantium aliquam orbes incluserint: hymbres. sunt in signo cancri quæ stellæ paruæ aselli appellatæ. exiguum inter illas spatiū obtinente nubecula: quam præsepia appellant. Hæc cum cælo sereno apparere desierit: atrox hyems sequitur. si alteram earum aquiloniam caligo abstulerit: auster sæuit. si austrinam: aquilo. Arquus cū sunt duplices: pluuias nuntiant. A pluuiis serenitatem non perinde certam. Circuli noui circa sydera aliqua: pluuiam. Cum æstate uehementius tonuerit q̄ fulserit: uentos ea parte denuntiat. E contra si minus tonuerit: hymbrem. Cum sereno cælo fulget: pluuiæ erunt & tonitura: & hyemabit. Atrocissime autem cū ex omnibus quattuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aquilone tantum in posterum diem aquam portendit. Cum a septentrione uentum. Cum ab austro uel choro aut fauonio nocte serena fulgurauerit: uētnm & hymbrem ex iisdem regionibus demonstrabit Tonitrua matutina uentum significant: hymbrē meridiana. Nubes cum sereno cælo fuerunt: a quacunq; parte id fiet: expectētur uenti. si eodem loco globabunt: appropinquāte sole discutientur. Et hoc si ab aquilone fiat uentos: si ab austro: hymbres protendent. sole occidente si ex utraq; parte eius cælum patet tempestatem significabunt. Vehementius atræ ab oriēte in noctē aquā minantur. Ab occidente in posterꝝ diē. si nubes ut uellera lanæ spargētur multæ ab oriente aquam in triduum præsagiēt. Cum in cacuminibus montium nubes consident: hyemabit. si cacuminapura fient: desserenabit. Nube grauida candicante quod uocant tempestatem albam grando imminebit. Cælo q̄uis sereno nubecula q̄uis parua uentum procellosum dabit. Nebnlæ e montibus desendentes aut cælo cadentes uel inuallibus sedētes serenitatem promittunt. Ab his terreni ignes proxime significant. Pallidi namq; murmurantesq; tempestatum nuntii sentiunt. Pluuiæ etiam si in lucernis fungi. Si flexuose uolitet flāma: uentum. Et lumina cum præ se flammas elidunt: aut uix accenduntur. Item cum in eo pendentes coaceruantur fintillæ: uel cū tollentibus ollas carbo adhærescit: aut cum contentus ignis e se fauillam discutit: scintillam ue emittit: uel cum cinis in foco concrescit: & cum carbo uehementer perlucet. Est & aquarum significatio. Mare si in tranquillo portu a cursu stabit: & murmurauerit intra se: uentum prædicit. Si idētidem: & hyemem & hymbrē. Littoris ripæq; si resonabunt tranqlla: asperam tēpestatē. Itē maris ipsius tranqllus sonitus spumæ ue dispersæ aut aquæ bullantes. Pulmones marini ī pelago plurimum dierꝝ hyemem portendunt. Sæpe & silentio intumescit: flatuq; altius solito iam intra se esse uentos fatetur. Equidem & montiū sonitus nemorumq; mugitus prædicūt. Et sine aura quæ sentiat folia ludentia. Lanugo populi aut spinæ uolitans. Aquisq; pluma innatans. Atq; etiam in cāpis tēpestatem uenturam præcedens suus fragor: & cæli quidem murmur nō dubiā habet significationē. Præsagiūt & aīalia. Delphini tranquillo mari lasciuientes flatum ex qua ueniunt parte. Itē spergentes aquam. Item turbantes tranquillitatem. Loligo uolitans. Conchæ adhærescentes. Echini affligentes sese: aut harena saburrantes tēpestatis signa sunt. Ranæ quoq; ultra solitum uocales. Et fulicæ matutio clāgore. Itē mergi anatesq; pēnas rostro purgantes uentum. Cæteræq; aquaticæ aues cōcursantes. Grues in mediterranea festinantes. Mergi maria aut stagna fugientes. Grues silētio p sublime uolantes serenitatē: sic noctua in hymbre garula: at sereno tēpestatē. Coruiq; singultu quodā latrātes: seq; concutiētes si continuabūt: uētos. si uero carptim uocem resorbebunt: uentosum hymbrē. Graculi sero a pabulis recedentes hyemem. Et albæ aues cum congregabunt. Et cum terrestres uolucres contra aquam clangores dabunt pfundentes sese: sed maxime cornis. Hirūdo tam iuxta aquam uolitans ut pēna sæpe percutiat. Quæq; in arboribus habitant fugitantes in nidis suis. Et anseres continuo clangore intēpestiui. Ardea ī medis harenis tristis. Nec mirꝝ aquaticas aut in totum uolucres præsagia aeris sentire. Pecora exultantia & indecora lasciuia ludentia eādem significationem habent. Et boues cælum olfactantes: seq; lābentes contra pluuiam. Turpesque porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes. segniterq; & contra industriam suam formicæ absconditæ concursantes progerentes oua. Item uermes terreni erumpentes. Trifolium quoq; inhorrescere & folia contra tempestātem subrigere certum est. Necnon & in conuiuiis mensisq; nostris uasa q̄bus esculentum additur. sudorem repositoriis linquentia diras tempestates prænuntiant.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIX.

In Quo Lini natura continetur & Mirabilia.

PROOEMIVM.

SYderum quoq; tempestatũq; ratio uel ĩperitis facili atq; indubitato modo monstrata est. Verum quia intelligentibus non minus conferunt rura deprehendendo cælo q̃ syderalis sciẽtia. Agro colendo proximam multi hortorum curam fecere. Nobis non protinus transire ad ista tempestiuũ uidetur. Miramurq; quosdam scientiæ gratia eruditiõis suæ gloriam ex his petentes tam multa præterisse nulla mentione habita tot rerum spõte cura ue prouenientiũ: præsertim cum plerisq; earum pretio usuq; uitæ maior etiam q̃ frugibus perhibeat auctoritas. Atq; ut a confessis ordiamur utilitatibus: quæq; non solum terras omnes: uerum etiam maria repleuere: seritur: ac dici neq; ĩter fruges neq; inter hortensia potest linum. sed in qua non occurrere uitæ parte? Quod ue miraculũ maius? Hærbam esse quæ admoueat ægyptum italiæ: in tantum ut Galerius a freto siciliæ Alexandriam septima die peruenerit: Babillus sexta: ambo præfecti. Aestate uero ꝓxima Valerius Marianus ex prætoriis senatoribus a puteolis nono die lenissimo flatu. Hærbã esse quæ gadis Herculis colũnas septimo die hostiam afferat: & citeriorẽ hispaniam quarto prouintiã narbonensem tertio: africã altero. Quod etiam molissimo flatu contingit. C. Flacco legato Vibii Crispi proconsulis. Audax uita: scele℞ plena: aliquid seri: ut uentos procellasq; recipiat. Et parum esse fluctibus solis uehi. Iam uero nec uela satis eẽ maiora nauigiis. Sed quãuis amplitudini antẽna℞ singulæ arbores sufficiant: super eas tamẽ addi uelorum alia uela. Præterq; alia in proris & alia in pupibus pandi: ac tot modis prouocari mortẽ. Deniq; tam paruo semine nasci quod orbẽ terra℞ ultro citroq; portet: tam gracili auena: tam non alte a terra tolli: neq; id uiribus suis necti: sed passum tusumq; & in molliciẽ lanæ coactũ iniuria naturæ: ac sũma audacia: & quo peruenire nulla execratio sufficit contra inuentorẽ dictũ suo loco a nobis: cui satis non fuit hoĩem in terra mori: nisi periret & insepultus. At nos priore libro hymbres & flatus cauendos frugum cã uictusq; præmonebamus. Ecce serit hominis manu: metitur eiusdẽ hoĩs ingenio quod uentos in mari optet. Præterea ut sciamus fauisse pœnas nihil gignitur facilius. Vt sentiamus nolente id fieri natura: urit agrum: deterioremq; ipsum facit.

De lini satione: & generibus eius: & quomodo perficiatur: & de mappis & lino non ardente: & quando primum in theatris uela. Cap. i.

SEritur sabulosis locis maxime: unoque sulco: nec magis festinat aliud. Vere satum æstate uellitur: & hanc quoq; terræ iniuriã facit. Ignoscat tamen aliquis ægypto serenti: ut arabiæ ĩdieq; merces apportet. Ita ne & galliæ censent hoc reditu? Montesq; mari oppositos eẽ non est satis & a latere occeani obstare ipsum quod uocant inane. Cadurci: caleti: ruteni: bituriges: ultimiq; hoĩum existimati morini: ĩmo uero galliæ uniuersæ uela texunt. Iam quidẽ & transrhenani hostes. Nec pulchriorẽ aliam uestem eorum fœminæ nouere. Qua ammonitione succurrit quod. M. Varro tradit in serranorũ familia gentiliũ esse fœminas linea ueste non uti. In germania ãt defossi & sub terra id opus agũt. Similiter in Italia ratione alia. Nam inter padum ticinumq; ãnes: subiacent abiterna. In europa lino palma secunda. In uicino enim halionis capessunt retouina. Et in æmilia uia fauentina candore. Halionis semper crudis fauentina præferuntur. Retouinis tenuitas summa densitasq;. Candor æque ut fauentinis: sed lanugo nulla. Quod apud apud alios gratiam: apud alios offensionem habet. Neruositas filo æqualior pene q̃ coroneis: tinnitusq; cum dente libeat experiri. Ideo duplex q̃ cæteris precium & hispania citerior

Araneis

habet splendorem lini præcipuum torrentis: in quo pollitur natura: qui adluit terraconem. Et tenuitas mira ibi primum carbasis repertis. Nam dudum ex eadem hispania zoelicum uenit in italiam plagis utilissimnm. Ciuitas ea gallaciæ & occeano propinqua. Est sua gloria & cumano ĩ campania ad piscium & alitum capturã. Eadem & plagis materia. Neq;.n. minores cunctis animalibus insidias: q̃ nobismetipsis lino tendimus. sed cumanæ plagæ concidunt apros: & hæ casses ue asperi ferri aciem conuincunt. Vidimusq; iam tantæ tenuitatis: ut annulum hominis cum epidromibus transirent: uno portante multitudinem qua saltus cingerentur. Nec id maxime mirum: sed singula earum stamina centeno quinquageno filo constare. sicut paulo ante Iulio Lupo qui in præfectura ægypti obiit. Mirẽtur hoc ignorãtes in ægyptii quondã regis quẽ Amasyn uocant thorace: in rhodiorum insula ostendi in tẽplo Mineruæ. ccclxv. filis singula fila constare. Quod exemplum per se expertum nuper tomæ prodidit Mutianus ter consul paruasq; iam reliquias eius superesse hac experientium iniuria. italia ex pelignis etiãnum linis honorẽ habet: sed fullonum tantum in usu. Nullum est candidius lanæ ue similius: sicut in culcitris præcipuã gloriam cadurci optinent. Galliarum hoc ad tomenta pariter inuentum. Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione stramenti. Aegypto lino minimũ firmitatis: plurimũ lucri. Quattuor ibi genera. Tanicum. ac pelusiacum: buticum: tentiriticum: cum regionum nominibus in quibus nascuntur. Superior

Tenicum

pars ægypti

pars ægypti in arabia uergens gignit fruticem quem aliqui gossipion uocant. Plures xylon: & ideo lina i de facta xylina. Paruulus est: similéq; barbatæ nucis defert fructum. Cuius inexteriore bōbice lanugo ne tur. Nec ulla sunt eis in candore mollicia ue pferenda. Vestes ide sacerdotibus ægypti gratissimæ. Quar tum genus orthominum appellant. Fit e palustri uelut harūdine dūtaxat pānicula eius. Asia egenista fa cit lina ad retia præcipua: in piscādo durantia frutice madefacto. x. diebus Aethiopes indiq; e malis. Ara bes cucurbitis in arboribus ut diximus de genistis. Apud nos maturitas eius duobus argumētis itelligi tur: itumescente semine: aut colore flauescēte. Tunc euulsum & in fasciculos manuales colligatū siccatur in sole pendens conuersis superne radicibus uno die: mox quinq; aliis in contrariū inter se uersis fascium cacuminibus ut semen in mediū cadat. Inter medicamina huic uis: & in quodā rustico ac prædulci italiæ transpadanæ cibo: sed iam pridem sacrorum tantum gratia. Deinde post messem triticeā uirgæ ipsæ mer guntur in aquam solibus tepefactam: pondere aliquo depressæ. Nulli enim leuitas maior. Maceratas in dicio est mēbrana laxatior. Iterūq; uniuersæ: ut prius sole siccantur. Mox arefactæ in saxo tundūtur stup pario malleo. Quod pximū cortici fuit stuppa appellat': deterioris lini: lucernaꝝ fere luminibus aptior. Et ipsa tamen pectitur ferreis ahenis: donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numerosior distin ctio candore: mollicia. Linumq; nere & uiris decorum est: Cortices quoq; decussi clibanis & furnis præ bent usum. Ars depectendi digerendiq;. iustum est e quinquagenis fascium libris quinas denas carmina ri. Iterum deinde in filo politur illisum crebro in silice ex aqua. Tectumq; rursus tunditur clauis: semper iniuria melius. Inuentum iam est etiam quod ignibus nō absumeret'. Viuum id uocant: ardentesq; in fo cis conuiuiorum ex eo uidimus mappas sordibus exustis splendescentes igni magis q̄ possent aquis. Re gum inde funebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo separant cinere. Nasciť in desertis adustisq; sole i diæ: ubi non cadunt hymbres: inter diras serpentes: assuescitq; uiuere ardendo. Rarum inuentu: difficile textu propter breuitatem. Ruffus de cætero colos splendescit igni. Cum inuentum est æquat precia ex cellentium margaritarum. Vocatur autem a græcis asuestinum ex argumēto naturæ. Anaxilaus auctor est: lintheo eo circundatam arborem surdis ictibus & qui non exaudiantur cædi. Ergo huic lino principa tus in toto orbe. Proximus byssino: mulierum maxime deliciis circa elim in achaia genito: quaternis de nariis stipula eius permutata quondam ut auri. Repertaq; lintheorum lanugo e uillis nauium maritima rum maxime in magno usu medicinæ est: & cinis spodii uim habet. Est & inter papauera genus quoddā: quo candorem linthea præcipuum trahunt. Tentatum est tingi linum quoq;: & uestium insaniam acci pere in Alexandri magni primum classibus indo amne nauigantis: cum duces eius ac præfecti in certami ne quodam uariassent insignia nauium. Stupuerūtq; littora flatu uersicoloria implēte. Velo purpuro ad accium cum. M. Antonio Cleopatra uenit: eodemq; effugit. Hoc fuit imperatoriæ nauis insigne. Postea in theatris tantum umbram fecere. Quod primus omnium inuenit. Q. Catulus cum capitolium dedi caret. Carbasina deinde uela primus in theatro duxisse traditur Lentulus Spinter appollinatibus ludis. Mox Cæsar dictator totum forum romanum intexit. Viamq; sacram ab domo sua ac cliuum usque in capitolium: quod munere ipso gladiatorio mirabilius uisum tradunt. Deinde & sine ludis Marcellus Octauia sorore Augusti genitus in ædilitate sua auunculo. xi. Consule Calen. Augusti uelis forum um brauit: ut salubrius litigantes consisterent. Quantum mutatis moribus Catonis Censorii qui sternen dum quoq; forum muricibus censuerat. Vela nuper colore cæli stellata per rudētes terræ etiam in amphi theatris principis Neronis rubent in cauis ædium & muscum ac solem defendunt. Cætero mansit cādori pertinax gratia. Honor etiam & troiano bello. Cur enim non & prœliis intersit: ut naufragiis? Thoraci bus lineis paucos tamen pugnasse testis est Homerus. Hinc fuisse & nauium armamenta apud eundem interpretati sunt eruditiores quoniam cum sparta dixit significauerit sata.

Ortholinō

Hamus

Ad cliuū usq; capito linum.

De sparti natura: & quando primum usus eius: & quomodo perficiatur: & quæ sine radice nascan tur: & uiuant. Cap. ii.

Sparti quidem usus multa post sæcula cœptus est. Nec ante pœnoꝝ arma quæ primum hispa niæ intulerunt. Hærba & hæc sponte nascens: & quæ non queat seri: iuncusq; proprie aridi soli uni terræ dato uitio. Namq; id malum telluris est: nec aliud ibi seri aut nasci potest. In africa exiguum & inutile gignitur. chartaginensis hispaniæ citerioris portio. Nec hæc tota: sed quatinus parit montes quoq; sparto operit. Hinc strata rusticis eorum: hinc ignes facesq;. Hinc calceamina & pastorum uestis: animalibus noxium præterquā cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriose euellit'. Ocrea tis cruribus manibusq; tectis manicis conuolutum osseis ligneis ue conamentis. Nunc iam in hyemem uix. Facillime tamen ab idibus maiis in iunias hoc maturitatis tempus. Vulsum fascibus i aceruo aduna tum biduo tertio resolutum Sparguntur in sole siccaturque: & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optime sed & dulci si marina desit. Siccatumq; sole iterum rigatur: si repente ur geat: desiderium: perfusum calida in folio: ac siccatum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem conditur: ut fiat utile præcipue in aquis: mariq; inuictum. In sicco præferunt & canabi funes. Et spartū

alitur etiam demeſſum:ueluti natalium ſit impenſa. Eſt quidem eius natura interpolis. Rurſuſq; q̃ libe-
at uetuſtum nouo miſcetur. Verũtamen complectetur animo: qui uolet miraculum æſtimare: quanto
ſit in uſu omnibus terris nauiũ armamentis: machinis ædificationum: aliiſq; deſideriis uitæ. Ad hos om-
nes uſus quæ ſufficiant. minus. xxx. paſſuum ĩ latitudinem. A littore carthaginis nouæ minuſq; in longi-
tudine eſſe reperiẽtur. Longius enim uehi impendia prohibent. Iunco græcos ad funes uſus nomini creda
mus: quo hærbam eam appellant. Poſtea Palmarum foliis phyllyraq; manifeſtum eſt. Et inde tranſla-
tum a pœnis ſparti uſum per q̃ ſimile eſt ueri. Theopraſtus auctor eſt eſſe bulbi genus circa ripas amni
um naſcens: cuius inter ſummum corticem eãq; partem qua ueſcuntur eſſe laneam naturam: ex qua ma
palia ueſteſq; quondam conficiebantur. Sed neq; regionem in qua id fiat: neq; quicq̃ diligentius: præterq̃
eriophoron id appellari in exemplaribus quæ equidem inuenerim tradit. Neq; omnino ullam mentio-
nem habet bulbi generum circa ripas amnium naſcentis: cuius inter ſummum corticem eamq; partem
qua ueſcuntur ſemper habet ſpartum. Cuncta cura magna perſecutus. ccccxc. annis ãte nos: ut alio iam
loco diximus. Quo apparet poſt id temporis ſpatium ĩ uſum ueniſſe ſpartum. Et quoniam a miraculis
rerum cœpimus: ſequemur eorum ordinem: in quibus uel maximũ eſt aliquid naſci: aut uiuere ſine ulla
radice. Tubera uocantur hæc undiq; terra circundata: nulliſq; fibris nixa aut ſaltẽ capillamentis: nec utiq;
extuberante loco in quo gignuntur: aut rimam agenre. Neq; ipſa terræ cohærent. Cortice etiam includũ
tur: ut plane nec terram eſſe poſſimus dicere: neq; aliud q̃ terræ callum. Siccis hæc fere & ſabuloſis locis
fruteto ſiſq; naſcuntur. Excedunt: ſæpe magnitudinem mali cotonei: etiam librali pondere. Duo eorũ ge
nera: harenoſa dentibus inimica: & altera ſincera. Diſtinguntur & colore ruſo nigroq;: & intus candido.
Laudatiſſima quæ africæ creſcunt. An ne uitium id terræ? Neq; enim aliud intelligi poteſt: malum ne id
ea protinus globetur magnitudine qua futurum eſt. Et uiuat ne: an non: haud facile arbitror intelligi
poſſe. Putreſcendi enim ratio cõmunis eſt iis cum ligno. Lartio licinio prætorio uiro iura reddẽte ĩ hiſpa
nia carthagine paucis his ãnis ſcimus accidiſſe mordenti tuber: ut deprehenſus ĩde denarius primos den
tes inflecteret. Quo manifeſtum erit terræ naturam ĩ ſe globari. Quod certum eſt ex iis quæ naſcuntur:
& ſeri non poſſunt.

De miſy: & tuberibus: de fungis pezicis: laſerpitio: & magyderi & rubia & radicula. Cap. iii.

Serãnum

SImile eſt quod in cyrenaica ꝓuincia uocãt miſy præcipuũ ſuauitate: odore: ac ſapore: ſed car-
noſius. Et quod ĩ thracia ceraunnũ. De tuberibus hæc tradũtur peculiariter. Cum fuerit hym
bres autũnales ac tonitrua crebra: tunc naſci: & maxime e tonitribus: nec ultra annũ durare: te
nerrima aũt uerno eſſe. Quibuſdã locis acceptantur riguis & ſeruntur ſicut mytilenis. Negant naſci niſi
exundatione fluminum inuecto ſemine ab Tiaris. Eſt autem his locus in quo plurima naſcuntur. Aſiæ
nobiliſſima circa lampſacum & alopeconeſum: græciæ uero circa elin. Sunt & in fungorum genere a grę
cis dicti pezicæ: qui ſine radice aut pediculo naſcũtur. Ab his proximum dicetur auctoritate clariſſimũ
laſerpitium: quod græci ſilphion uocant: ĩ cyrenaica ꝓuincia repertum: cuius ſuccum uocãt laſer magni
ficum in uſu medicamentiſq;: & ad pondus argenti denarii penſum. Multis iam annis in ea terra non iue
nitur: q̃m publicani qui paſcua conducunt: maius ita lucrum ſentientes depopulant᷑ pecorum pabulo.
Vnus autem caulis noſtra reptus memoria Neroni principi miſſus eſt. Si quando incidit pecus ĩ ſpem
naſcentis: hoc deprehẽditur ſigno: oue cum comederit dormiente protinus: capra ſternutante. Diuq; iã
non aliud ad nos inuehitur: q̃ quod in perſide aut media & armenia naſcit᷑ laſer: multo ĩfra cyrenaicum.
Id quoq; adulteratum gũmi: aut ſacopenio: aut faba fracta. Quo minus omittendum uidetur. C. Vale-
rio. M. Herennio. coss. cyrenis aduecta romam publice laſerpitii põdo. xxx. Cæſarem uero dictatorem
initio belli ciuilis inter aurum argentumq; protuliſſe ex ærario laſerpitii põdo. cxi. Id apud auctores græ
ciæ euidentiſſimos inuenimus. Natum hymbre piceo repente madefacta tellure circa heſperidum hor-
tos ſyrtinq; maiorem. vii. annis ante oppidum cyrenarũ quod conditũ eſt urbis noſtræ anno. cxliii. Vim
autẽ illã per quattuor ſtadiorꝝ ſpatium in africa ualuiſſe. In ea laſerpitium gigni ſolitum rem feram ac cõ
tumacem: & ſi coleretur in deſerta fugientẽ. Radice multa craſſaq;: caule ferulaceo: haud ſimili craſſitu-
dine. Huius folia maſpetum uocabãt: apio maxime ſimilia. Semen erat foliaceum. Foliũ ipſum uero de
ciduum. Veſci pecora ſolita: primoq; purgari: mox pingueſcere: carne mirabilẽ in modũ iucunda. Poſt
folia amiſſa caule ipſo & hoĩes ueſcebantur dococto: aſſo: elixoq;. Eorꝝ quoq; corpora. xl. primis diebus
purgante a uitiis. Ex iis oĩbus ſuccus duobus modis capiebatur: e radice: atq; caule. Et hæc duo erant no
mina rhizias atque caulias. Vilior ille ac putreſcens radice: cortex niger: & ad mercis adulteria. Succum
ipſum in uaſa coniectum admixto furfure ſubinde concutiendo ad maturitatem perducebant: ni ita feciſ
ſent putreſcentem. Argumentum erat maturitatis color: ſiccitaſque ſudore finito. Alii tradunt laſerpi-
tii radicem fuiſſe maiorem cubitali: tuberque in ea ſuper terram. Hoc inciſo profluere ſolitum ſuccum
ceu lactis ſupernato caule: quẽ magydarin uocarunt. Folia aurei coloris pro ſemine fuiſſe: cadentia a ca
nis ortu: auſtro flante. Ex iis laſerpitium naſci ſolitum annuo ſpatio & radice & caule cõſumẽtibus ſeſe.

Hoc & circũfodi ſolitum prodidere. Nec purgari pecora: ſed ægra ſanari: aut protinus mori: quod ĩ pau
cis accidere. Perſico Silphio prior opinio cõgruit. Alterum genus eſt quod magydaris uocatur tenerius
& minus uehemens: ſine ſucco. Quod circa ſiriam naſcit̃: non prouenіens in cyrenaica regione. Gignitur
& in pnaſo monte copioſius: quibuſdam laſerpiciũ uocantibus: perq; omnia adulreratur rei ſaluberrimæ
utiliſſimæq; auctoritas. Ratio. ſinceri prima in colore modice ruſo: & cũ frangitur: candido intus. Mox
tranſlucente: gutta aquæ ſaliuaq; liqueſcit. Vſus in multis medicaminibus. Sunt etiamnum duo genera
non niſi ſordido nota uulgo: cum quæſtu nullo polleant. In primis rubia tinguendis lanis & coriis neceſ
ſaria. Laudantiſſima italica: & maxime ſuburbana: & omnes pene prouintiæ ſcatent ea. Sponte proue-
nit: ſeriturq; ſimilitudine eruiliæ. Verum ſpinoſus ei caulis & geniculatus hic eſt quinis circa articulos in
orbe foliis. Semen eius rubrum eſt. Quot in medicina uſus habet ſuo dicemus loco. At quæ uocatur ra
dicula lauandis demum lanis ſuccũ habet: mirũ quantũ conferens candore: molliciaq;. Aeque naſcit̃ ſa-
tiua ubiq;: ſed ſponte præcipua in aſia ſyriaq; ſaxoſis & aſperis locis. Trans euphratem tamen laudatiſſi-
ma caule ferulaceo tenui: & ipſis cibis indigenarum expetito: & tingenti quicquid ſit: cum quo decoqua-
tur folio oleæ. Struthion græci uocant: floret æſtate: grata aſpectu: uerũ ſine odore ſpinoſa & caule lãu-
ginoſo. Semen ei nullum: radix magna: quæ conciditur ad quem dictum eſt uſum.

¶ De hortorum cura: & digeſtio terræ naſcentium præter fruges & frutices. ¶ Cap. iiii.

AB his ſupereſt reuerti ad hortorum curã: & ſuapte natura memorandã. Et quoniã antiquitas ni
hil prius mirata eſt: q̃ & heſperidum hortos: ac regum Adonis & Alcinoi. Itẽq; penſiles: ſine il
los Semiramis ſine aſſyriæ rex Cyrus fecerit: de quorum ope alio uolumine dicemus. Romani
quidẽ reges ipſi coluere. Quippe etiã Superbus Tarquinus nũtium illum ſæuũ atq; ſanguinariũ remiſit
ex horto. In. xii. tabulis legũ noſtraꝝ nuſq̃ noĩatur uilla: ſemper in ſignificatione ea hortus. In horti uero
hæredium. Quam rem comitata eſt & religio quædã: hortoſq; & fores tantum cõtra inuidẽtium faſcina
tiones dicari uidemus. In remedio ſaturnica ſigna quãq̃ hortos tutelæ Veneris aſſignante Plauto. Iã qui
dem hortorũ nomine in ipſa urbe delicias: agros: uillaſq; poſſidẽt. Primus hoc ĩſtituit athenis Epicurus
hortorum magiſter. Vſq; ad eum moris non fuerat ĩ oppidis haberi rura. Romæ quidẽ p ſe hortus ager
pauperis erat. Ex horto plebri macellum q̃to inocẽtiore uictu. Mergi enim credo in ꝓfunda ſatius ẽ. &
oſtrearum genera naufragio exquiri. Aues ultra phaſidẽ amnẽ peti: & fabuloſo quidẽ terrore tutas: im-
mo ſic precioſiores. Alias in numida atq; æthiopia ĩ ſepulchris aucupari: aut pugnari cum feris mãdi ab
eo cupientem quod mandat alius. At hercule q̃ uilla hæc q̃ parata uoluptati ſatietatiq;: niſi eadem quæ
ubiq; indignatio occureret? Ferẽdum ſane fuerit exquiſita naſci poma: alia ſapore: alia magnitudine: alia
monſtro: pauperibus interdicta. Inueterari uina ſacciſq; caſtrari. Nec cuiq̃ adeo longam eſſe uitam: ut
non ante ſe genita potet. E frugibus quoq; quoddam alimẽtum excogitaſſe luxuriam: ac medullam tã
tum earum: ſuperq; piſttinarũ operibus & cælaturis uiuere alios pane proceꝝ: alios uulgi: tot generibus
uſq; ad infimam plebem deſcendente aĩa. Et iam ne in hærbis diſcrimen inuentum eſt? Oluſq; differentiã
facere in cibo: etiam uno eſſe uenali? Et in his aliqua quoq; ſibi naſci tribus negant. Caule in tantum ſi-
gnato: ut pauperis mẽſa nõ capiat. Silueſtres fecerat natura horridos: ut quiſq; demeteret paſſim. Ecce
altiles ſpectantur aſparagi. Et rauenna ternis libris rependit. Heu prodigia uentris: mirum eſſet non lice-
re carduis pecori ueſci: non licet plebei. Aquæ quoq; ſeparantur. Et ipſa naturæ elementa ui pecuniæ di-
ſcreta ſunt. Hi niues: illi glaciem potant: pœnaſq; montiũ in uoluptatem gulæ uertunt. Seruatur algor
æſtibus: excogitaturq; ut alienis mẽſibus nix algeat. Decoquunt alias quas mox & illas hyemant. Nihil
itaq; homini ſic: qũo rerum naturæ placet. Etiam ne hærba aliqua diuitiis tantum paſcitur. Nemo ſacros
auẽtinoſq; montes & iratæ plebis ſeceſſus circũſpexerit? Mons enim certe æquabit quos pecunia ſupera-
uerit. Itaq; hercule nullum macelli uectigal maius fuit romæ clamore plebis incuſantis apud omnes pri
cipes: donec remiſſum eſt portorium mercis huius: cõpertumq; nõ aliter quæſtuoſius cenſum haberi aut
tutius: ac minore fortunæ iure: cũ credatur penſio ea pauperũ. Is in ſolo ſponſor eſt: & ſub die redditus:
ſuperficieſq; cælo quocũq; gaudens. Hortoꝝ Cato prædicat caules. Hinc primum agricolæ exiſtimabã
tur priſci: & ſic ſtatim faciebant iudicium: nunquæ eſſet in domo materfamilias. Etenim hæc cura fœmi-
næ dicebatur: ubi ĩtelligens eſſet hortus. Quippe e carnario aut macello uiuendũ eſt. Nec caules ut nũc
maxime probabant: dãnantes pulmentaria quæ egerent alio pulmẽtario. Id erat oleo parcere. Nã carnis
deſideria etiam erant in exprobratione. Horti maxime placebant quia non egent igni: parcerentq; ligno.
Expedita res & parata ſemper. unde & acetaria appellabantur. Facilia cõcoqui: nec oneraturo ſenſum ci-
bo: & quæ minime accenderent ad deſiderium panis. Pars eorum ad cõdimenta pertinens fatetur domi
uerſuram fieri ſolitam. Atq; non indicum piper queſitum: quæq; tranſmaria petimus. Iam quoq; in fene
ſtris ſuis plebs urbana ĩ imagine hortorum quottidiana oculis rura præbebant: anteq̃ præfigi ꝓſpectus
omnis coegit multitudinis inumeræ ſæua latrocinatio. Quãobrem ſit aliqs & his honos: ne ue auctori-
tatẽ rebus uilitas adimat. Cum præſertim etiã cognomina proceꝝ inde nata uideamus. Lactucinoſq; in

ualeria familia nō puduisse appellari:& contingat aliqua gratia operi curæq; nostræ. Virgilio quoq; con fesso q̃ sit difficile uerbo℞ honorē tam paruis perhibere. Hortos uillæ iungēdos nō est dubium. riguosq; maxime habendos: si contingat profluo amne. Si minus: e puteo pertica organis ue pneumaticis tollen do: nō haustu rigando. Solū proscindendū a fauonio: in autūnum præparandum est post. xiiii. dies: iterā dumq; ante brumā. Octo iuge℞ opis palari iustum est. Fimū tres pedes alte cū terra misceri. Areis disti gui: easq; resupinis puluino℞ toris ambiri singulis tramitum sulcis: qua detur accessus hoī: scatebrisq; de cursus. In hortis nascentiū alia bulbo cōmendātur: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroq;: alia semine alia cortice: alia cute aut carthilagine: alia carne: alia tunicis carnosis. Alio℞ fructus in terra est: alio℞: & extra: alio℞ nō nisi extra. Quædā iacent crescūtq; ut cucurbitæ & cucumis. Eadē & pendēt q̃q̃ grauiora multo ēt iis quæ in arboribus gignūt. Sed cucumis carthilagie. Cortex huic uni maturitate trāsit i lignū Terra condunt raphani: napiq;: & rapa: atq; alio modo inulæ: cicer: pastinacæ. Quædā uocauimus feru lacea ut anetum: maluas. Nāq; tradunt auctores in arabia maluas septimo mense arborescere: baculorū usum præbere ex templo. Sed & arbor est malua in mauritania lixi oppidi æstuario: ubi hesperidum hor ti fuisse produūtur. cc. passibus ab oceano iuxta delubrum. Herculis antiquius gaditano ut ferunt. Ipsa al titudinis pedes. xx. crassitudinis quā circūplecti nemo possit. In simili genere habebitur & canabis. Nec non & carnosa aliqua appellabimus: ut spongias in humore pratorum enascentes.

¶ Natura & genera & historia nascentium in hortis rerum. ¶ Cap. v.

Fungorum enim callum in ligni arborumque natura diximus: & alio genere tuberum paulo ante. Carthilaginei generis extraq; terrā est cucumis: mira uoluptate Tiberio principi experti tus. Nullo quippe non die contigit ei pensiles eorum hortos promouentibus in soles rotis oli toribus. Rursusq; hybernis diebus intra specularium munimenta reuocātibus. Quin & lacte mulso se mine eorum biduo macerato: apud antiquos græciæ auctores scriptum est seri oportere ut dulciores fi ant. Crescunt qua coguntur forma. In italia uirides & q̃ minimi. i prouintiis q̃ maximi & citrini aut nigri Placent copiosissimi africæ: grandissimi Mœsiæ. Ast cum magnitudine excessere pepones uocantur. Vi uunt hausti in stomacho in posterum diē: nec perfici queunt. in cibis non in salubres: tamē plurimum na tant. Oleum odere mire. Nec minus aquas diligunt. Desecti quoq; ad eas modice distantes adrepunt. Contra oleum refugiunt. Aut si quido best: uel si pendeant: curuantur. Idq; uel una nocte deprehendit. Si uas cum aqua subiiciatur a quattuor digytorum interuallo descendētibus ante posterum diem. At si oleum eodem modo fit in hamos curuatis. Iidem in fistula flore dimisso mira longitudine crescunt. Ec ce cum maxime noua forma eorum i campania prouenit mali cotonei effigie. Forte primo natum ita au dio unum: mox semine ex illo genus factum: melopeponas uocant. Non pendent hi: sed humi rotundā tur. Mirum in his præter figuram: coloremq; & odorem: q; maturitatē adepti q̃q̃ nō pendentes statim a pediculo recedunt. Columella tradit suum cōmentum ut toto anno cōtingant. Fruticem rubi q̃ uastissi mum in apricum locū transferre: & recidere duū digyto℞ relicta stirpe circa æquinoctium uernum. ita i medulla rubi semine cucumeris isito terra minuta fimoq; circūaggeratas resistere frigori radices. cucume rorum græci tria genera fecere. Laconicum: scitalicum: bocoticū. Ex iis tantū laconicum aqua gaudere. Sunt qui hærba quæ uocatur culix noīe tria semen eorum maceratum seri iubeant: ut sine semine nascan tur. Similis & cucurbitis natura dūtaxat in nascendo. Aeque hyemē odere. Amant rigua ac fimū. Serun tur ambo semine in terra sexquipedali: fossura inter æquinoctium uernū & solstitium. Parilibus tamē ap tissime: Aliqui malunt ex Calen. martii cucurbitas: & nonis cucumeres: & per quinquatros serere simili modo reptantibus flagellis scandentes per artesum aspera in tectum usque natura sublimitatis auida. Vires sine adminiculo standi non sunt: uelocitas pernix: leui umbra cameras ac pergulas operiētes. Inde hæc duo prima genera. Camerariū & plebeium: quod humi credit. in priore mire tenui pediculo librat pondus immobile auræ. Cucurbita quoq; omni modo fastigat uagis maxime uitilibus: coniecta in eas postq̃ defloruit: crescit qua cogitur forma. Plerunq; & draconis intorti figura. Libertate uero pensili con cessa: iam uisa est nouē pedū lōgitudinis. Particulatim cucumis floret: sibi ipse superflorescētes: & sicciores locos patitur: candida lanugine obductus: magisq; cū crescit. Cucurbita℞ numerosior usus. Et primus caulis in cibo. Atq; ex eo in totū natura diuersa. Nuper in balnearum usum uenere urceo℞ uice. iam pri dem uero etiā cado℞ ad uina condenda. Cortex uiridi tener. Deraditur nihilominus cibis. Cibos salubres ac leues pluribus modis existimant: qui perfici humano uentre nō queant: sed non intumescant. Semina quæ proxima collo fuerint proceras pariunt. item ab imis: sed nō cōparandas supradictis: quæ in medio rotundas: quæ lateribus crassas breuioresq;. Siccātur in umbra: & cum libeat serere in aqua macerantur. Cibis quo longiores tenuioresq; eo gratiores. Et ob id salubriores quæ pendēdo creuere: minimūq; semi nis tales habent: duricia eius in cibis gratiā terminante. Eas quæ semini seruant ante hyemē præcidi non est mos. Postea fumo siccantur condendis hortensiorum seminibus rusticæ suppellectili. Inuenta est ra tio qua cibis quoq; seruarentur. Eodemq; modo cucumis usque ad alios pene prouentus: & id quidem iniuria fit.

Parietum

Muria ſit. Sed & ſcrobe opaco in loco harena ſubſtrato fœnoq; ſicco opertos: ac deinde terra uirides ſer-
uari tradunt. ſunt & ſiluestres in utroq; genere & oĩbus fere hortẽſibus. Sed & his medica tantũ natura ẽ
Quãobrem differentur in ſua uolumina. Reliqua chartilaginum naturæ terra occultant̃ oĩa. In quibus
de rapis abunde dixiſſe poteramus uideri: niſi medici maſculini ſexus facerent in his rotunda. Latiora ue
ro & concaua fœmini: præſtantiora ſuauitate: & ad condiendæ faciliora: quæ ſæpius ſata tranſeunt ĩ ma-
rem. Iidem naporum quinq; genera fecere. Corinthiũ cleonæum: liothaſium boeticum: & quod per ſe ui
ride dixerunt. Ex iis in amplitudinem adoleſcit corinthium nuda fere radice. Solum enim hoc genus ſu-
perne tendit: non ut cætera in terram. Liothaſium quidam thracium appellant: frigorum patientiſſimũ.
Ab eo boeoticum dulce eſt: rotunditate etiam breui notabile. Neq; ut cleonæum prælongũ in totũ qui-
dẽ. Quoꝝ tenuiora folia: ipſi quoq; dulciores. Quorũ ſcabra & angulosa & horrida amariores. Eſt præ
terea genus ſilueſtre: cuius folia ſunt erucæ ſimilia. Palma romæ amiterninis datur: inde nurſiis: tertia no
ſtratibus. Cætera de ſatu eorum in rapis dicta ſunt. Cortice & chartilagine conſtant raphani. Multiſq; eo
rum cortex craſſior etiã q̃ quibuſdã arborum. Amaritudo plurima illi eſt: & pro craſſitudie corticis. Cæ
tera quoq; aliquando lignoſa. Et uis mira colligendi ſpiritum: laxandiq; ructum. Ob id cibus illiberalis
utiq; ſi proxime olus mandat̃. ſi uero cum oliuis drupis rarior ructus fit: minuſq; fœtibus. Aegypto mi
re celebratur propter olei fertilitatem: quod de ſemine eius faciunt. Hoc maxime cupiunt ſerere: ſi liceat:
quoniam & quæſtus plus q̃ e frumento & minus tributi eſt: nullumq; copioſius oleum. Genera raphani
græci fecere tria foliorum differentia: criſpi: atq; lenis: & tertium ſilueſtre. Atq; huic læuia quidem folia:
ſed breuiora ac rotunda: copioſaq;: atq; fruticoſa. ſapor autem aſper: & medicamenti inſtar ad eliciendas
aluos: Et in prioribus tamen differentia ſeminis eſt: quoniam aliqua admodum exiguum ferunt. Hæc ui
tia non cadunt niſi in criſpa folia. Noſtri alia fecere genera. Algidenſe a loco longum atq; tranſlucidum.
Alterum rapi figura: quod uocant ſyriacum: ſuauiſſimum fere ac tenerrimum: hyemiſq; patiens. Præci-
puum tamen eſt quod e ſyria non pridem aduectum apparet: quoniam apud auctores non reperitur. id
autem tota hyeme durat. Etiamnum unum ſilueſtre græci cheriam uocant: pontici armon: alii leucẽ no
ſtri: armoratiam fronde copioſius q̃ corpore. in omnibus autem probandis maxime ſpectantur caules:
in initio enim rotundiores craſſioreſq; ac lõgis canalibus. Folia ipſa triſtiora: & angulis horrida. ſeri uult
raphanus terra ſoluta: humida. Fimum odit: palea contentus. Frigore adeo gaudet: ut in germania infã-
tium puerorum magnitudinem æquet. Seritur poſt idus febru. ut uernus ſit. iterumq; circa uulcanalia
quæ ſatio melior. Multi & martio & aprili ſerunt & ſeptembri. Incipiente incremento confert alterna fo-
lia circũobruere: ipſos uero accumulare. Nam qui extra terram emerſerit durus fit atq; fungoſus. Ariſto
machus detrahi folia per hyemem iubet: & ne lacunæ ſtagnent accumulare. Ita ĩ æſtate grãdeſcere. Qui
dam prodidere ſi palo adacto cauerna palea inſternatur in ſex digytorum altitudine deinde ſemẽ fimũq;
& terra congeratur ad magnitudinẽ ſcrobis creſcere. Præcipue tamẽ ſalſis alunt̃. Itaq; etiã talibus aquis
irrigantur. Et in ęgypto nitro ſparguntur: ubi ſunt ſuauitate præcipui. In totum quoq; ſalſugine amaritu
do eorum eximitur: fiuntq; coctis ſimiles. Namq; & cocti dulceſcunt: & in naporum uicem tranſeunt.
Crudos medici ſuadẽt: ad colligenda acria uiſceꝝ dãdos cum ſale ieiunis eſſe: atq; ita uomitionibus præ
parant meatum. Tradunt & præcordiis neceſſarium hunc ſuccum: quando phthiſin cordi intus inhæren
tem non alio potuiſſe depelli cõpertum ſit in ægypto regibus corpora mortuorũ ad ſcrutãdos morbos
inſecantibus. Atq; ut eſt græca uanitas: fert̃ in tẽplo Appollinis delphis adeo cæteris cibis prælatus rap
hanus: ut ex auro dicaretur raphanus: beta ex argento: rapum e plũbo. Scires non ibi genitum Manniũ
Curiũ ĩperatorẽ: quẽ in hoſpitio ligatis aurũ repudiaturo afferentibus rapũ torrentem in foco inuentum
annales noſtri ꝓdidere. Scripſit & Morchion græcus de raphano unum uolumẽ. Vtiliſſimi ĩ cibis hyber
no tempore exiſtimantur. Iidemq; dẽtibus ſemper inimici: quoniã atterant. Ebora certe poliũt. Odium
iis cum uite maximum: refugitq; iuxta ſatos. Lignoſiora ſunt reliqua in chartilaginũ genere a nobis poſi
ta. Mirũq; oĩbus uehementiã ſaporis ineſſe. Ex iis paſtinacæ unum genus agreſſe ſponte ꝓuenit: ſtaphy
linos græce dicitur. Alteꝝ ſerit̃ radice uel ſemĩe primo uere uel autũno. Vt Hygino placet februario: au
guſto: ſeptẽbri: octobri: ſolo q̃ altiſſime roſoſſo. Annicula utilis eſſe incipit: bima utilior: gracilior autũ
no: patiniſq; maxime. Et ſic quoq; uirus illi intractabile eſt. Hibiſcum a paſtinaca gracilitate diſtat: Dan
natum cibis: ſed medicinæ utile. Eſt & quartum genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ: quã noſtri galli
cã uocant: græci uero daucon. Cuius genera etiam quattuor fecere: inter medica dicendũ Siſer & ipſum
Tyberius princeps nobilitauit flagitans oĩbus annis a germania Gelduba appellatur caſtellum rheno
ĩpoſitum: ubi generoſitas præcipua. Ex quo apparet frigidis locis cõuenire. Ineſt lõgitudine neruus: qui
in decoctis extrahit̃: amaritudinis tamen magna parte relicta: quæ mulſo in cibis tẽperata etiam in gra-
tiam uertitur. Neruus idem & paſtinacæ maiori dũtaxat anniculæ. Siſer his ſeritur menſibus: februario:
martio: aprili: auguſto: ſeptẽbri: octobri. Breuior his ẽ: ſed toroſior amariorq; Inula per ſe ſtomacho ini
miciſſima. Eadẽ dulcibus mixtis ſaluberrima. Plurimis modis auſteritate uicta gratiã ĩuenit. Nãq; & in

pollinem tundit arida: liquidoq; dulci tẽperatur: & decocta postea aut asseruata uel macerata pluribus modis. & tunc mixta defruto: aut subacta melle: uuisq; passis: aut pinguibus cariotis. Alio rursus modo cotoneis: malis: uel sorbis: aut prunis. Aliquãdo pipere aut thymo uariata defectus præcipue stomachi excitat. Illustrata maxime Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Supuacuũ eius semẽ: qm̃ oculis ex radice ex cisis ut harundo seritur. Et hæc aũt seritur & siser & pastinaca utroq; tpe uere & autũno magnis seminũ i teruallis. Nulla ue minus q̃ ternoꝶ pedũ: quoniã spatiose fruticat. Siser ãt transferre melius. Proxima hiſ bulborum natura: quos Cato in primis serendos præcipit: celebransq; megaricos. Verum nobilissima ẽ scylla: q̃q̃ medicamini nata acetoq; exacuendo. Nec ulli amplitudo maior: sicut nec uis asperior. Duo ge nera medicæ. Masculus albis foliis. fœmina nigris. Et tertium genus est cibis gratum. Epimenidium uo catur angustius folio: ac minus aspero. Seminis plurimum omnibus. Celerius tamen ꝓueniunt satæ bul bis circa latera natis. Et ut crescant: folia quæ sunt in his ampla: deflexa circa obruuntur. Ita succum oẽm in se trahunt capita. Sponte nascuntur copiosissime in balearibus ebusoq; insulis: ac per hispanias. Vnũ deiis uolumen condit Pythagoras philosophus: colligens medicas uires: quas proximo reddemus libro Reliqua bulborum genera differunt colore: magnitudine: suauitate. Quippe cũ quidam crudi mandan tur: ut in cheroneso taurica. Post hos in africa nati maxie laudantur. Mox apuli: Genera græci hæc fecere Bulbinen: sitaniõ: pithyon: acrocorion. egylops: isorynchiõ. In hoc mirum imas eius radices crescere hye me. Verno aũt cum apparuerit uiola: minui ac contrahi: tum deide bulbum pinguescere. Est iter genera quod in ægypto aron uocant: scyllæ proximum amplitudine: foliis lapati: caule recto: duum cubitorũ baculi crassitudine: radice mollioris naturæ: quæ edatur & cruda. Effodiuntur bulbi ante uer. At deterio res illico fiunt si finduntur. Signum maturitatis folia inarescentia ab imo. Vetustiores improbant. Item paruos & longos. Contra rubicundis rotundioribusq; laus & grandissimis. Amaritudo plerisq; in uerti ce est. Media eorum dulcia. Bulbus nõ nasci nisi ex semine priores tradiderunt. Sed & in prenestinis cam pis sponte nascuntur: ac sine modo etiam in remorum aruis.

De hortensium hærbarum radicibus: foliis: floribus: coloribus. Cap. vi.

Hortensibus oibus fere singulæ radices: ut raphano: betæ: apio: maluæ. Amplissima autem la pato: ut quæ descendat ad tria cubita. Siluestri miores tumidæ. Effossa quoq; diu uiuit. Qui busdã tamen capillatæ: ut apio: maluæ. Quibusdã surculosæ: ut ocimo. Aliis carnosæ: ut be tæ: aut magis etiãnum croco. Aliquibus ex cortice & carne constant: ut raphano & rapis. Quorundã ge niculæ sunt: ut graminis. Quæ rectã nõ habent radicẽ statim plurimis nituntur capillamẽtis: ut atriplex & blitum. Scylla ãt & bulbi & cepe & allium nõ nisi in rectum radicãtur. Sponte nascentium quædã nu merosiora sunt radice q̃ folio: ut Aspalax: perdicium: crocũ. Florent uero cũ fraxino serpillum: ambroto num: napi: raphani: menta: ruta: & cætera quidem deflorescunt cum cœpere. Ocimum aũt particulatim & ab imo incipit. Qua de causa diutissime floret. Hoc & in heliotropio hærba euenit. Flos aliis cãdidus aliis luteus: aliis purpureus. Folia cadunt a cacuminibus origano: inulæ: & aliquando rutæ iniuria læsæ. Maxime concaua sunt cepe. getio. Allium cepasq; inter deos iureiurando habet ægyptus. Cepe genera apud græcos sarda: samothracia: halsidena: setania. Item schista: Ascalonia ab oppido iudææ nominata. Oibus etiã odor lachrymosus & præcipue cypriis minime gnidiis. Omnibus corpus tutum pinguitu dinis earũ carthilagine. E cũctis setania minima: excepta tusculana. sed dulcis schista ãt & ascalonia cõdũ tur. Schistam hyeme cum coma sua relinquunt. Vere folia detrahũt: & alia subnascunt iisdem diuisuris unde & nomen. Hoc exemplo reliquis quoq; generibus detrahi iubent: ut in capita crescant potiusquã in semetipsa. Ascaloniaꝶ propria natura. Etenim uelut steriles sunt ab radice: & ob id semine seri illas nõ de poni iussere græci. Præterea serius circa uer cũ germinant transferri. Ita crassescere. Et tũc properare præ teriti tpis pensitatione. Festinandum aũt in his est: quoniã natura celeriter putrescunt. Si deponãtur: cau lem amittunt: & semen: ipsæq; euanescunt. Est & coloꝶ differentia. Samo enim & sardibus candidissimę proueniunt. Sunt in honore & creticæ: de quibus dubitãt an eædem sint: quæ ascaloniæ: quoniã satis ca pita crassescunt: depositis caules & semina. Distant saporẽ tantum dulci. Apud nos duo prima genera. Vnũ condimentarium: quod illi getion: nostri pallacanam uocant. seritur mensibus martio: aprili: maio Alterum capitatum æque ab æquinoctio autumni uel fauonio. Genera eius austeritatis ordine africana: gallica: tusculana: amiternina. Optima autem quæ rotundissima. Item ruffa acrior q̃ candida: sicca q̃ ui ridis: & cruda q̃ cocta: sicca q̃ condita. seritur amiternina frigidis & humidis locis: & sola allii modo capi te: reliquæ semine. Proximaq; æstate nullum semen emittunt: sed caput tantum quod inarescit. Sequenti autem anno permutata ratione semen gignit. Caput ipsum corrũpitur. Ergo omnibus annis separatim semen cepe causa seritur. Sepatim cepe seminis. seruãtur autem optime in paleis. Getium pene sine capite est: ceruicis tantum longæ: & ideo totum in fronde: sæpiusq; resecat ut porrum. Ideo & illud serunt non deponunt. Cætero cepas ter fosso solo seri iubent: extirpatis radicibus hærbarum. In iugera denas libras. Intermisceri satureiam: quoniam melius ꝓueniat. Runcari præterea: & sarriri: si nõ sæpius: quater. Asca

Gnidia
Theoph.
Semẽ the.
sementant
Theo.

loniam mense februario serunt nostri. Semen cœpaꝝ nigrescere incipiens anteq̃ marcescat metunt. Et de
porro in hanc cognationē dici conuenit: præsertim cum sectiuo nuper auctoritatē dederit princeps Ne-
ro uocis gratia ex oleo æstatis mensium oībus diebus. Nihilq; aliud ac ne pane quidē uescēdo. Seritur se-
mine ab æquinoctio autūno si sectiuū facere libuerit densius. In eadē area secatur donec deficiat: stercora
turq; semp si nutrit̃ in capita anteq̃ secetur: cū increuerit: in aliā areā transferat̃: sūmis foliis leniter recisis
ante medullam & capitibus retractis tunicis ue extremis: Antiqui silice uel tegula subiecta capita dilata
bant. Hoc item de bulbis. Nunc sarculo leuiter conuellunt̃ radices ut delumbatæ alant. neq; distrahant.
Insigne ꝙ cum fimo lætoq; solo: gaudeat: rigua odit: & tamen proprietate quadā soli constat. Laudatis-
simus in ægypto: mox orchiæ atq; aritiæ. Sectiui duo genera. Hoc hærbaceū folio incisuris eius euidenti
bus: quo utunt̃ medicamentarii. Alterum genus suauidioris foli rotundiorisq;: incisuris leuioribus. Fa-
ma est Melam equestris ordinis reum ex procuratione a Tyberio principe accersitum in summa despe-
ratione succo porri ad trium denariorum argenteorum pondus hausto confestim expirasse sine cruciatu
Ampliorem modū negant noxium esse. Allium ad multa ruris præcipue medicamenta prodesse credit̃
Tenuissimis & quæ separantur in uniuersum uelatur membranis: mox pluribus coagmentatur nucleis:
& iis separatim uestitis. Asperi saporis: & quo plures nuclei fuere: hoc est asperius. Tedium huic quoque
halitu: ut cepis: nullum tamen coctis. Generum differentia in tempore. Præcox maturescit. lx. diebus: tū
in magnitudine. Vlpicum quoq; in hoc genere græci appellauere allium cyprium: alii antiscordon: præ-
cipue africæ celebratum inter pulmentaria ruris grandius allio trito ĩ oleo & aceto mirum quantum ĩcre
scat spuma. Quidam & alliū ulpicū in plano seri uetant: castellatimq; grumulis imponi distantibus iter
se pedes ternos. Inter grana quattuor digyti interesse debent: simul atq; tria folia eruperint sarriri. Grāde
scunt quo sæpius sarriuntur. Maturescentium caules depressi in terram obruūtur. ita cauetur ne in frōdē
luxurient. In frigidis utilius uere seri q̃ autumno. Cæterum ut odore careant omnia hæc iubentur seri cū
luna sub terra sit: colligi cum in coitu. Sine iis Menander e græcis auctor est: allium edētibus si radicem
betæ in pruna tostā superederint: odorem extingui. Sunt qui & allium & ulpicon inter compitalia ac sa-
turnalia seri aptissime putent. Alliū & semine ꝓuenit sed tarde. Prīo enim anno porri crassitudine capite
efficitur: sequenti diuiditur: tertio consumatur. Pulchriusq; existimatur tale. A quibusdam in semen exi-
re uetatur. Sed intorqueri caulis sationis gratia: uti caput ualidius fiat. Quod si diutius allium cepeq; ĩ-
ueterari libeat: aqua salsa tepida capita intingenda sunt. Ita diuturniora fient: melioraq; usui: sed in satu
sterilia. Alii contenti sunt primo super prunas suspendisse: abundeq; ita profici arbitrantur: ne germinēt.
Quod facere allium cepamq; extra terram quoq; certum est: & cauliculo acto euanescere. Aliqui & alli-
um palea optime seruari putant. Allium est in aruis sponte nascens: alum hoc uocant: quod aduersus ĩ-
probitatem alitum depascentium semina coctum ne renasci possit: abiicitur: statimq; quæ deuorauere
aues stupentes manu capiuntur: & si paulum cōmorauere resopitæ. Est & siluestre quod ursinū uocant
odore molli: capite pretenui: foliis grandibus.

¶ Quoto die quæq; hærbæ nascuntur satæ: & quomodo quæq; formantur: uel digerantur: & quorū sin
gula genera: & quorum plura. ¶ Cap. vii.

IN hortosatoꝝ celerrime nascuntur ocimū: blitū: napus: eruca tertio enim die erumpunt. ane-
tum quarto: lactuca qnto: raphanus: sexto: cucumis & cucurbitæ septimo: prior cucumis: na
sturtium ac sinapi quīto: beta æstate sexto: hyeme decimo: atriplex octauo: cepe. xix. aut. xx.
getium. x. aut. xii. Contumacius coriandrum. Cunila quidē & origanū post. xxx. diem. Omnium diffici-
lime apium. lx. enim die cum celerrime: l. maiore ex parte emergit. Aliquid & seminū ætas confert: quo-
niā recētiora maturius gignuntur. In porro: getio: cucumere: cucurbita. Ex uetere aūt celerius ꝓueniunt
apium: beta: cardamū: cunila: origanum: coriandrū. Mirum in betæ semine nō enim tota eo anno gigni-
tur: sed aliqd sequente: aliquid tertio. Itaq; ex copia seminis modice nascit̃. Quædā anno tantū suo pa-
riunt: quædā sæpius: sicut apiū: porrū: getium. Hæc. n. semel sata pluribus annis restibili fertilitate ꝓue
niunt. Semina plurimis rotunda: aliqbus oblonga: paucis foliacea & lata: ut atriplici. Quibusdā angu-
sta & canaliculata: ut cumino. Differunt & colore nigro candidoq; itē duricie. Surculacea ĩ folliculo sūt
raphano: sinapi: rapo. Nudum semen apii: coriandri: aneti: fœniculi: cumini. Cortice obducta bliti: betæ:
atriplicis: ocimi. At lactucis in lanugine. Nihil ocimo fœcundius. Cum maledictis ac probris serendum
præcipiūt lætius ꝓueniet. Satum etiā pascit̃ terra adacta cuminū: & qui serunt præcant̃ ne exeat. Quæ ĩ
cortice sunt difficillime maturescunt: maximeq; ocinum: & gyt. Siccant̃ oīa ac sunt fœcunda. Vtiq; me-
liora nascuntur aceruatim sato semine: q̃ sparso. Ita certe porrum & allium serunt in laciniis colligatum.
Apium etiam paxillo cauerna facta ac fimo ingesto. Nascuntur autē oīa aut semine aut auulsione. Quę
dā semine & surculo: ut ruta: origanū. Ocimū præcidunt enim & hoc cū peruenit ad palmæ altitudinē.
Quædā & radice & semine: ut cepa: alliū: bulbi: & si quoꝝ radicē minimi floꝝ relinquunt. Eorum uero
quæ a radice nascuntur radix diuturna & fruticosa est: ut bulbi: gethii: scyllæ. Fruticāt alia & nō capite: ut

aphroscor don

Opalia

inarescūt.

Theoph.

Annuifero rum

apium:& beta. Caule reciso fere quidem oīa regerminãt:exceptis quæ nõ scabrum caulẽ habẽt. Est ĩ usu uero ocimũ:raphanus:lactuca. Hanc etiã suauiorem putant a regerminatiõe. Raphanus utiq; iucũdior detractis foliis anteq̃ decaulescat. Hoc & in rapis. Nã & eadẽ direptis foliis cooperta terra crescunt:durãtq; ĩ æstate. Singula genera sunt ocimo:lapato:blito:nasturtio:erucæ.atriplici:coriandro aneto. Hæc enim ubiq; eadem sunt:neq; aliud alio melius usq̃. Rutam furtiuam tantum prouenire fertilius putant: sicut apes furtiuas pessime. Nascunt̃ etiam nũ sata mentastrum:nepeta:intubũ:pulegium. Contra plura genera sunt eorum quæ diximus:dicemusq; in primis de apio.

Natura & genera & hystoriæ ad cõdimenta in orto satarum rerũ.xxxvi. Cap.viii.

ID enim quod sponte ĩ humidis nascitur helioselinum uocatur uno folio:nec hirsutũ. Rursus ĩ siccis hipposelinũ:pluribus foliis:simile heleoselino. Tertium est oreoselinum cicutæ foliis:radice tenui:semine aneti:minutiore tamen. Est aũt satiuis differentia in folio denso crispo:aut rariore & leuiore. Item caule tenuiore ac crassiore. Et caulis aliorum candidus est:aliorum purpureus:aliorum uarius. Lactucæ græci tria fecere genera. Vnum lati caulis: adeo ut hostiola olitoria ex iis factitari ꝓdiderint. Folium his paulo maius hærbaceo & angustissimũ:ut alibi cõsumpto:ĩcremẽto alterũ rotũdi caulis. Tertium sessile:quod laconiõ uocant. Alii coloris & temporis satus genera discreuere. Esse enim nigras:quarum semen mense ianuario seratur:albas quarũ martio:rubentes quarum aprili. At oĩum earum plantas binos menses differri. Diligentiores plura genera faciunt:purpureas:crispas:cappadocas: græcas. Longiora his folia caulesq; lati. Præterea longi & angusti ĩtubis similes. Pessimum autem genus cum exprobratione amaritudinis appellauere picrida. Est etiamnũ alia distinctio atræ:quæ meconis uocatur a copia lactis soporiferi:quãq; oẽs somnũ parere credantur. Apud antiquos italiæ hoc solũ genus earum fuit & ideo lactucæ nomen adeptæ. Purpuream maximæ radicis cecilianam uocant. Rotundam uero ac minimæ radicis:latis foliis astylida. Quidamq; eunuchion:quoniam hæc maxie refraget̃ ueneri. Est quidem natura oĩbus refrigeratrix:& ideo æstate gratæ a stomacho fastidium auferũt:cibiq; appetẽtiã faciunt. Diuus certe Augustus lactuca cõseruatus in ægritudine fertur prudentia Musæ medici: cũ priores eã ob religionem minime cõmanducarent:in tantum recepta cõmẽdatione:ut seruari etiã in alienos menses eas oxymelite repertũ sit. Sanguinem quoq; augere credũtur. Est etiãnum quæ uocat̃ caprina lactuca:de qua dicemus inter medicas. Et ecce cum maxime cœpit irrepere satiuis admodum ꝓbata: quæ cilicia uocatur:folio cappadociæ nisi crispum latiusq; esset. Nec ex eodem genere possunt dici neq; ex alio intubi hyemis ĩpatientiores:uirusq; præferẽtes:sed caule non minus grati. Seruntur uerno plãtæ eorum:ultimo uere transferuntur. Est & eraticum intubum:quod in ægypto ciccorium uocant. De quo plura alias. Inuentum omnes thyrsos uel folia lactucarũ ꝓrogare urceis conditos ac recentes in patinis coquere. Serunt̃ lactucæ anno toto lætis & irriguis stercoratisq; binis mensibus inter semen plãtamq; & maturitatẽ. Legittimum tamẽ a bruma semen iacere:plantam in fauonio transferre. Aut semen fauonio: plãtam æquinoctio uerno. Albæ maxime hyemẽ tolerãt. Humore oĩa hortẽsia gaudent & stercore:præcipue lactucæ:& magis intubi. Seri etiam radices illitas fimo interest:& repleri ablaqueatas humo. Quidã & aliter amplitudinem augent:recisis cum ad semipedẽ excreuerint. fimoq; suillo recenti illis. Cãdorẽ uero putãt cõtingere iis dũtaxat: quæ sunt seminis albi:si harena de littore a prĩo incremẽto congerat̃ in medias:atq; in crescentia folia cõtra ipsas religentur. Beta hortẽsiorum leuissima est. Eius quoq; a colore duo genera græci faciunt:nigrã:& candidam:quã præferunt:pcissimi seminis:appellãtq; siculum:cãdoris sane discrimine præferentes ut lactucã. Nostri betæ genera faciunt uernum & autumnale: a temporibus satiuis:quãq̃ & iunio seratur. Transferunt̃ autem in planta hæ quoq;:& oblini fimo radices suas locumq; similiter madidum amant. Vsus iis & cum lente ac faba. Ideq; qo leris & præcipuus : ut lenitas excitet̃ acrimonia sinapis. Medici innocentiorẽ q̃ olus esse iudicauere. Quãobrem appositas non nemini:degustare etiam religio est:utq; ualidis potius ĩ cibo sint. Gemina iis natura & oleris & capite ipso existetis Bulbi. Spes summa in latitudine. Ea cõtingit ut in lactucis:cum cœperint colorẽ trahere imposito leui pondere. Neq; alii hortẽsiorũ latitudo maior. In binos pedes aliquãdo se pandunt : multum & soli natura cõferente eis. Et in circelensi agro amplissimæ ꝓueniunt. Sunt q betas punico malo florente optime seri existiment:transferri autem cum quinq; foliorũ esse cœpint. Mira differentia si uera est:candidis solui aluos:modice nigris inhiberi. Et cũ brassica corrumpat̃ ĩ dolio uini sapor:odore betæ foliis demersis restitui. Olus caulesq; quibus nunc principatus hortorũ:apud græcos ĩ honore fuisse nõ reperio. Sed Cato brassicæ miras canit laudes quas in medendi loco reddemus. Genera eius facit tria. Vnã extentis foliis:caule magno. Alteram crispo folio:quã apianã uocat. Tertiam minutis caulibus lenẽ tenerã minimeq; ꝓbat. Brassica toto anno seritur qm̃ & toto secat̃. Vtilissime tamen ab æquinoctio autũni. Transfert̃ cũ qnq; foliorũ ẽ. Cimas a prĩa sectione pstat ꝓxio uere. Hic ẽ qdã ipsorũ cauliũ delicatior teneriorq; cauliculus Apitii luxuria. Et p eũ Druso Cæsari fastiditus nõ sine castigatiõe Tiberii pr̃is. Post cimã ex eadẽ brassica cõtingũt ęstiui autũnales cauliculi:mox hyberni:iterũq; cimę:nullo æque genere multifero donec sua fertilitate

Cum priores eam ob religionẽ ac omẽ caueren.

donec ſua fertilitate conſumat̃. Tertia circa ſolſtitiũ: ex qua ſi humidior locus eſt æſtate ſiccior autũno
plantat̃. Humor fimuſq; ſi defuere: maior ſaporis gratia eſt. Si abũdauere lætior fertilitas. Fimũ aſininũ
maxĩe cõuenit. Eſt hæc quoq; res ĩter opera ganeæ. Quapp nõ pigebit uerboſius perſequi. Præcipuus fit
caulis ſapore ac magnitudine: Primũ oĩum ſi in repaſtinato ſeras: dein ſi terrã fugientes cauliculos ſeces:
a terraq; proceritate luxurioſa attollẽtes ſe exaggerando aliã accumules ita: ne plus q̃ cacumen emineat.
Tritianũ hoc genus uocat̃: bis computabili ĩpendio tedioq;. Cætera genera cõplura ſunt. Cumanũ ſeſſile
folio capite patulũ: aricinũ altitudine nõ excelſius: folio numeroſius q̃ tenuius. Hoc utiliſſimũ exiſtimat̃
quia ſub oĩbus fere foliis fruticat cauliculis peculiaribus. Pompeianũ procerius caule ab radice tenui: in-
tra folia craſſeſcit. Rariora hæc anguſtioraq;: ſed teneritas in dote fit. Frigora nõ tollerat. Quibus ẽt alũ-
tur brutiani: prægrãdes foliis: caule tenues: ſapore acuti. Sabellico uſq; in admiratione crĩſpa ſunt folia:
quoꝝ craſſitudo caulẽ ipſum extenuat: ſed dulciſſimi perhibẽtur ex oĩbus. Nup ſubiere lacuturres ex cõ
ualle aricina: ubi quondã fuit lacus turriſq;: quæ remanet: capite prægrãdes: folio ĩnumeri. Alii in orbem
porrecti. Alii in latitudinẽ toroſi. Nec plus ullis capitis poſt tricianũ: cui pedale aliquãdo cõſpicit̃. Et ci-
ma nullis ſerior. Cuicũq; aũt generi pruinæ plurimũ ſuauitatis cõferunt: Et niſi obliquo uulnere defenda
tur medulla plurimũ nocet. Semini deſtinati nõ ſeccãtur. Eſt etiã ſua gratia nõnunq̃ plãtæ habitu excellẽ
tibus. Halmyridia uocãt: quoniã niſi ĩ maritimis nõ ꝓueniunt. Nauigatione quoq; longinqua uiridibus
adſeruatis. Statim deſecta ita ne humũ attingãt: in cados olei q̃q̃ proxime ſiccatos obturatoſq; condunt̃
oĩ ſpiritu excluſo. Sunt qui plantã in tranſferendo alga ſubdita pediculo nitro ue trito: quod tribus digy
tis capiatur: celeriores ad maturitatẽ fieri putent. Sunt qui ſemen trifolii nitrũq; ſimul tritũ aſpergãt fo-
liis. Nitrum etiã in coquendo uiriditatẽ cuſtodit. Aut apiciana coctura oleo ac ſale priuſq̃ coquãtur ma-
ceratis. Eſt inter hærbas genus inſerendi præciſis germinibus caulis: & in medullã ſemine ex aliis addito.
Hoc & in cucumere ſilueſtri. Necnon olus quoq; ſilueſtre eſt trium foliorum. Diui Iulii carminibus præ
cipue iocis militaribus celebratum. Alternis quippe uerſibus exprobrauere lapſana ſe uixiſſe apud dyra-
chium præmiorum parſimoniam cauillantes. Eſt autem id cima ſilueſtris. Omnium hortenſiorum lau-
datiſſima cura aſparagis. De origine eorum ĩ ſilueſtribus curis abunde dictum: & quomodo eos iuberet
Cato in harundinetis ſeri. Eſt & aliud genus incultius aſparago mitius corruda paſſim etiã in mõtib9 na
ſcens: refertis ſuperioris germaniæ cãpis: non inſcito Tyberii Cæſaris dicto hærbã ibi quandã naſci ſimil
limam aſparago. Nam quod in neſide campaniæ ĩſula ſponte naſcitur longe optimũ exiſtimat̃. Horten
ſium ſerit̃ ſpõgiis. Eſt enim plurimæ radicis: altiſſimeq; germinat. Viret thyrſo primũ emicãte. Qui cau
lem educens tpe ipſo quo faſtigatus eſt in toros ſtringitur. Poteſt & ſemine ſeri. Nihil diligentius cõpre-
hendit Cato. Nouiſſimũq; libri eſt: ut appareat repentinã ac nouitiam uiro curam fuiſſe. Locũ ſubigi iu-
bet humidum aut craſſum. Semipedali undiq; interuallo ſeri: ne calcet̃. Præterea ad lineã grana bina aut
terna paxillo dimitti. Videlicet ſemine tum tantũ ſerebant̃. Id fieri ſecundũ æquinoctium uernũ. Sterco
re ſatiari. Crebro purgari. Caueri ne cũ hærbis euellant̃ aſparagi. Primo anno ſtramento ab hyeme prote
gi. Vere aperiri: ſarriri: rũcari. Tertio incẽdi uerno. Quo maturius incenſus eſt: hoc melius ꝓuenit. Itaq;
harundinetis maxime cõuenit quæ feſtinãt incendi. Sarriri iubet idẽ non anteq̃ aſparagus natus fuerit: ne
in ſarriẽdo radices uexent̃. Ex eo uelli aſparagum ab radice. Nam ſi defringat̃: ſtirpeſcere: & intermori.
Velli donec ĩ ſemẽ eat. Id aũt matureſcere ad uer: ĩcendiq;: ac rurſus cũ aparuerint aſparagi ſarriri ac ſter
corari. Ac poſt annos nouem cum iam uetus ſit: digeri ſubacto ſolo ſtercoratoq;. Tum ſpongiis ſeri ſin
gulorum pedum ĩteruallo. Quin & ouillo fimo noĩatim uti: quoniã aliud hærbaſceret: nec quicq̃ poſtea
tentatum utilius apparuit: niſi ꝙ circa idus februarii defoſſo ſemine aceruatis paruulis ſcrobibus ſerunt:
plurimũq; maceratum fimo. Dein nexis inter ſe radicibus ſpõgias factas poſt æquinoctium autumni di
ſponũt pedalibus interuallis: fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius iis ſolũ q̃ rauẽnatium.
Hortoꝝ indicauimus corrũdam. Hunc ĩtelligimus ſilueſtrẽ aſparagũ: quẽ græci orminũ aut myacan-
thon uocant aliis ue nominibus. Inuenio naſci & arietis cornibus tuſis atq; defoſſis. Poterãt uideri dicta
oĩa quæ ĩ precio ſunt: niſi reſtaret res maximi quæſtus non ſine pudore ditenda. Certum eſt quippe car-
duos apud carthaginem magnã cordubãq; præcipue ſeſtertia ſena milia e paruis iis reddere: quoniã por
tenta quoq; terraꝝ in ganeã uertimus: Etiã ea quæ refugiunt quadrupedes conſciæ. Carduos ergo duo-
bus modis ſerunt autumno planta & ſemine ante nonas martias. Plantæq; quæ ex eo diſponentur ante
idus nouembris aut in locis frigidis circa fauonium. Stercorãtur etiam ſi diis placet: lætiuſq; proueniunt
conduntur q; aceto melle diluto laſſeris addita radice & cumini: ne quis dies ſine carduo ſit: cæteræ ĩ trãſ
curſu dici poſſunt. Ocimũ parilibus optime ſeri ferunt. Quidã & autũno: iubẽtq; cũ hyeme ſerat̃: aceto
ſemẽ perfundi. Eruca quoq; & naſturtiũ uel æſtate uel hyeme facillime naſcunt̃. Eruca præcipue frigoꝝ
contẽptrix diuerſæ eſt q̃ lactuca naturæ. Cõcitatrix ueneris. Iccirco iũgitur illi fere in cibis: ut nimio frigo
ri par feruor ĩmixtus temperamentũ æquet. Naſturtiũ nomẽ accepit a nariũ tormento. Et inde uigoris
ſignificatio ꝓuerbio id uocabulũ uſurpauit ueluti torporẽ citantis. In arabia miræ amplitudinis dicitur

gigni. Ruta quoq; seritur fauonio & ab æquinoctio autūni: odit hyemē & humorem ac fimum. Apricis gaudet & siccis: terra q̄ maxie lateritia. Cinere uult nutriri. Hic & semini miscet̄: ut careat erucis. Aucto ritas etiam peculiaris apud antiquos ei fuit. Inuenio mustū rutatū populo datū a Cornelio Cethego in cōsulatu collega. Q. Flamini comitiis pactis. Amicitia est ei & cū fico in tantum ut nusq̄ lætior prouenī at q̄ sub hac arbore. Seritur & surculo melius in pforatā fabā: inditoq; succo nutrit cōprehēdendo surcu lum. Seritur & a seipsa. Nāq; incuruato cacumine alicuius rami cū attingerit terram statim radicat̄. Ea dem & in occino natura: nisi q̄ difficilius crescit. Sed durata runcatur nō sine difficultate ,puenientibus ulceribus. ni munitis manibus id fiat: oleoue defensis. Conciduntur autē & eius folia: seruanturq; fascicu lis. Ab æquinoctio uerno seritur apium semine paulum in pila pulsato. Crispius sic putant fieri. aut si sa tum calcetur cylindro pedibusue. Proprium ei q̄ colorem mutat. Honos ipsi in achaia coronare uicto res sacri certaminis nemeæ. Eodem tempore seritur menta planta: uel si nondum germinat: spongia: mi nus hæc humido gaudet. Aestate uiret. Hyeme flauescit. Genus eius siluestre mentastrum est. Et hoc ,p pagatur ut uitis: uel si inuersi rami serantur. Mentæ nomen suauitas odoris apud græcos mutauit: cum alioquin mintha uocaretur. Vnde ueteres nostri nomen declinauerunt. Grato mentamensas odore per currit in rusticis dapibus Semel sata diutina ætate durat. Congruit pulegio cuius natura in carnariis re florescens sæpius dicta est. Hæc quoq; seruantur simili genere: mentam dico pulegiumq; & nepitam. Cō dimentoꝶ tamen omniumq; fastidiis cyminū amicissimū. Nascitur in summa tellure uix hærens: & in sublime tendens. In putribus & calidis maxime locis medio serendum uere. Alterum eius genus silue stre: quod rusticum uocant: alii thebaicum: si tritum ex aqua potetur: in dolore stomachi prodest. In carpentania nostri orbis maxime laudatur. Alioquin æthiopico africoq; palma est. Quidam huic ægy ptiū præferunt. Sed præcipue olusatrum miræ naturæ est. Hipposelinum græci uocant: alii smyrnium. E lachryma caudicis sui nascitur. Seritur & radice. Succū eius qui colligunt murræ saporem habere di cunt. Auctorq; est Theophrastus murra sata natum. Hipposelinum ueteres præceperant in locis incul tis lapidosis iuxta maceriam seri. Nunc & repastinato seritur: & a fauonio post æquinoctium autūnum Quippe cum capparis quoq; seratur siccis maxime: area in defossu cauata: ripisq; undiq; circunstructis lapide. alias euagatur per agros: & cogit solum sterilescere. Floret æstate. Viret usq; ad uergiliarum occa sum. Sabulosis familiarissimum. Vitia eius quod trans maria nascitur diximus inter peregrinos fructi ces. Peregrinum & careum gentis suæ nomine appellatum culinis principale. In quacunq; terra seri uult ratione eadem qua olusatrum. Laudatissimum tamen in caria: proximum phrygia. Ligusticum silue stre est. In liguriæ suæ montibus seritur. Vbiq; suauius satiuum: sed sine uiribus. Panacem aliqui uocant. Crateias apud græcos cunilam bubulam eo noīe appellat. Cæteri fere cunizamidem: cunilaginē. Thym brā uero quæ sit cunila. Hec apud nos habet uocabulum & aliud satureia dicta in condimētario genere. Seritur mēse februario: origano æmula. Nusq̄ utrūq; addit̄: quippe similis effectus. Sed cunilæ ægypti um origanum tantū præfertur. Peregrinum fuit & lepidium. Serit̄ a fauonio. Dein cū fruticauerit: iuxta terrā præciditur. Tunc runcat̄: stercoraturq;. Per bieniū hæc. Postea iisdem fruticibus utunt̄: si non saui tia hyemis igrauat: quādo impatientissimum est frigoꝶ. Exit & i cubitalē altitudinem: foliis laurinis sed mollibus. Vsusq; eius nō sine lacte. Gith pistrinis: anisum & anetū culinis & medicis nascuntur. Sagape num & ipsum in hortis quidem: sed medicinæ tantum. Sunt quædam comitantia alioꝶ satus: ut papa uer: nāq; cum brassica serit̄. Ac portulaca & eruca cum lactuca. Papaueris satiui tria genera. Cādidum cuius semē tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ in spergitur adfuso ouo inhærens. Vbi inferiorem crustā apio: gytq; ceriali sapore cōdiūt. Alteꝶ genus pa paueris nigrū: cuius scapo inciso lacteus succus exprimit̄. Tertium genus rhœam uocāt greci: id nostri erraticū. Spōte quidem: sed i aruis: cū hordeo maxie nascitur: erucæ simile: cubitali altitudie: flore ruffo & ,ptinus deciduo: unde & nomē a græcis accepit. De reliquis generibus papaueris sponte nascentis do cebimus in medicinæ loco. Fuisse autē in honore apud romanos semper idicio est Tarquinius Supbus qui legatis a filio missis decutiendo papauera in horto altissima sanguinarium illud responsum hac facti ambage reddidit. Rursus alio comitatu æquinoctio autūni seruntur coriandrū: anetū: atriplex: maluæ. lapati: cerepolō: quod pæderota græci uocant. & acerrimū sapore: ignei effectus ac saluberrimū corpori Sinapi nulla cultura: melius tamē plāta relata. Quin e diuerso uix est sato semel eo liberare locum: quo niam semen cadens protinus uiret. Vsus eius etiam pro pulmentario i patellis decocto citra itellectum acrimoniæ. Coquunt̄ & folia sicut reliquoꝶ oleꝶ. Sunt autē trium geneꝶ. Vnum gracile: alterum rapi foliis simile: tertium erucæ. Semen optimum ægytium. Athenieſes napi appellauerunt: alii tapsi: alii sa urion. Serpylo & sisimbrio montes pleriq; scatent: sicut thracia. Aut aquæ deferūt ex iis auulsos ramos seruntq;. Item sicyone ex suis montibus: & athenis: & hymeto. Simili modo & sisimbrium serunt. Læ tissimum nascitur in puteorum parietibus & circa piscinas & stagna.

De fœniculo & canabe. Cap. ix.

RElíqua sunt ferulacei generis ceu fœniculum:anguibus(ut diximus)gratissimũ ad condienda plurima cũ inaruerit.Eiq; perquã similis tapsia:de qua diximus inter externos frutices.Deide utilissima funibus canabis seritur a fouonio.Quo densior est eo tenerior. Semen eius cum ẽ maturum ab æquinoctio autũni destringitur:& sole aut uento aut fumo siccatur.Ipsa canabis uellit̃ post uindemiam:ac lucubrationibus decorticata purgatur.Optima alabandica:plagarum præcipue usibus. Tria ibi eius genera.Improbatur cortici proximum aut medullæ.Laudatissimum est e medio:quæ mesa uocatur.Secunda milasea.Quod ad proceritatem quidem attinet:rosea agri sabini arborum altitudinem æquat.Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus.Semen eius in italia cibus est.Conditur quippe duratq; in urceis uel anni spatio.Duo ea genera.Caules & racemi.Corymbiam hanc uocant:corymbosq; quos condiunt.

De morbis hortoꝝ:& remedia circa formicas & rucas & culices. Cap.x.

MOrbos hortẽsia quoq; sentiũt:sicut reliqua terræ sata.Nãq; & ocimũ se necat:degeneratq; rite in serpillũ:& sisymbrium in calamintham.Et ex semine brassicæ ueteris rapæ fiunt atq; inuicẽ enecatur cyminũ ab imo dorso nisi repurgetur. Est autem unicaule:radice bulbo simili:nõ nisi in solo gracili nascens.Alias priuatim cymini morbus scabies.Et ocimum sub canis ortu palescit. Oĩa uero accessu mulieris menstrualis flauescũt.Bestiolaꝝ quoq; genera innascũtur.Napis culices:raphano:erucæ:& uermiculi.Itẽ lactucis & oleri.Vtrisq; hoc amplius limaces & cocleæ. Porro uero priuatim animalia:quæ facillime stercore iniecto capiuntur condentia in id se.Ferro quoq; nõ expedire tangi rutam:cunilam:mentam:ocimum:auctor est Sabinus Tyro in libro cepuricon.quem Mœcenati dicauit.Item contra formicas nõ minimũ hortorum exitium:si non sint rigui:remediũ monstrauit.Limo marino aut cinere obturatis eaꝝ foraminibus.Sed efficacissime heliotropio hærba necãtur.Quidã & aquã diluto laterε crudo inimicam eis putãt.Naporum medicinæ sunt:siliquas una seri:sicut olerum cicer.Arcet enim erucas.Quæ si omisso iam natæ sint:remedium absinthii succus decocti insparsus & sedi:quã aizoũ uocant.Genus hoc hærbæ diximus.Semen olerum si succo eius madefactum serat̃:olera nulli animalium obnoxia futura tradunt.In totum uero nec erucas si palo ipõnatur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ dũtaxat.Auersus erucas & cancrũ fluuiatilẽ in medio horto suspensum auxiliari narrant.Sũt qui sanguineis uirgis tangant ea:quæ nolunt his obnoxia esse.Infestãt & culices hortos riguos præcipue si sunt arbusculæ aliquæ.Hi galbano accenso fugantur.

[margin: Mentam]

Quæ magis sint fortia uel minus:& quibus salsæ aque prosint. Cap.xi.

NAm quod ad permutationem seminũ attinet:quibusdã ex iis firmitas maior est:ut coriandro betæ:porro:nasturtio:sinapi:erucæ:cunilæ:& fere acribus.Infirmiora ãt sunt atriplici:ocimo:cucurbitæ:cucumi:& æstiua oĩa hybernis magis durant:minime autẽ getium. Sed ex iis quæ sunt fortissima nullum ultra quadrimatũ utile est dũtaxat serendo.Cunilis & ultra tẽpestiua sunt.Peculiaris medicina raphano:betæ:rutæ:cunilæ:in salsis aquis quæ plurimũ suauitati & fertilitati cõferũt.Cæteris dulciũ aquaꝝ rigua ꝓsunt.Vtilissimę ex iis quæ frigidissimæ:& que potu suauissimæ.Minus utiles e stagno & quas silices inducunt:quoniam hærbarum semina inuehunt.Præcipuæ tamen hymbres alũt. Nam & bestiolæ innascentes necantur.

[margin: Elices]

Ratio rigandorum hortorum:& quæ translata meliora fiant:& de succis hortensiorum & saporibus. Cap.xii.

HIs horæ rigandi matutina atq; uespera:ne inferuescat aqua sole.Ocimo tantum & meridiana etiam.Satum celerrime erumpere putant inter initia feruenti aqua asparsum. Omnia autem translata meliora grandioraq; fiunt:maxime porri:napiq;.in translatione & medicina est:desi nuntq; sentire iniurias:ut getiũ:porrum:raphani:apium:lactucæ:rapa:cucumis.Oĩa autẽ siluestria fere sunt & foliis minora & caulib9:succo acriora:sicut cunila:origanũ:ruta.Solũmodo ex oĩbus lapatum siluestre melius.Hoc insatiuũ rumex uocatur:nasciturq; fortissimum.Traditur semel satum durare:nec unq̃ uitiari terra maxime iuxta aquã.Vsus eius cum ptisana tantum in cibis leuiorem gratioremq; saporem præstat.Siluestre ad multa medicamẽta utile est.Adeoq; nihil omisit cura ut carmine quoq; cõprehensum repererim:in fabis caprini fimi singulis cauatis:si porri:erucæ:lactucæ:apii:intubi:nasturtii semina inclusa serant̃:mire ꝓuenire.Quæ sunt siluestria eadẽ in satiuis ficciora itelligunt̃ & acutiora.Nãq; & succoꝝ saporũq; dicenda differẽtia est:uel maior in iis q̃ pomis.Sunt aũt acres cunilæ:origani:nasturtii:sinapis.Amari absinthii:centaureæ.Aquatiles cucumeris:cucurbitæ:lactucæ.Acuti tm̃ cunilæ. Acuti & odorati apii:aneti:fœniculi.Salsus tantum e saporibus nõ nascitur:alioqn extra insidit puluεris modo:& circulis tantũ aquæ ut intelligatur uana ceu plerũq; uitæ persuasio.Panax piperis saporem reddit:magis etiã siliquastrum:ob id piperitidis noĩe accepto.Libanotis odorem thuris:murra myrrhæ.De panace abunde dictum est.Libanotis locis putridis & macris ac roscidis serit̃ semine.Radicem habet olusatri:nihil a thure differentẽ.Vsus eius post annum stomacho saluberrimus.Quidã eã nomine alio ros

marinum appellāt. Et smyrnium olus seritur iisdē locis: Myrrāq; radicem resipit. Eadem & siliquastro satio. Reliqua a cæteris & odore & sapore differunt: ut anetum. Tantaq; est diuersitas atq; uis: ut nō solum aliud alio mutetur: sed etiā in totū auferatur. Apio eximi incoctis obsoniis aceto: in eodem cellario in saccis odorem uino grauem. Et hactenus hortensia dicta sint cibo⁊ gratia dūtaxat. Maximum quidem opus in iisdem naturæ restat: quoniā prouentus tantum adhuc summasq; quasdam tractauimus. Vera autē cu usq; natura non nisi medico effectu prænosci pōt: opus ingens occultumq; diuinitatis: & quo nullum reperiri possit maius. Ne singulis id rebus contexeremus. iusta fecit ratio: cum ad alios medendi desideria pertinerent: longius utriusq; dilationibus futuris si miscuissemus. Nunc suis quæq; partibus constabunt: poteruntq; a uolentibus iungi.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XX.

PROOEMIVM.

MAximum hinc opus naturæ ordiemur & cibos suos homini narrabimus: faterią; cogemus ignota esse per quæ uiuat. Nemo id paruum ac modicum existimauerit nominū uilitate deceptus. Pax secum in his aut bellū naturæ dicetur: odia amicitiæq; rerum surda⁊ ac sensu carentium. Et quo magis miremur oīa ea hoīum causa: quod græci sympathiam appellauere: quibus cuncta constant: ignes aquis restinguentibus: aquam sole deuorante: luna pariente: altero alterius iniuria deficiente sydere. Atq; ut a sublimioribus recedamus: ferrum ad se trahente magnete lapide: & allio rursus abigente a sese. Adamantem opum gaudium infragilem omni cætera ui inuictum sanguine hircino rumpente. Quæq; alia ī suis dicemus locis paria uel maiora mira. Tantum uenia sit a minimis: sed a salutaribus ordiemur. Primūq; ab hortensibus.

De cucumere siluestri & elaterio. Cap. i.

CVcumim siluestrem esse diximus multo infra magnitudinem satiui. Ex eo fit medicamentū quod uocatur elaterium succo expresso e semine. Cuius causa nisi maturius incidatur: semen exilit oculorum etiā periculo. Seruatur autem decerptus una nocte. postero die incidit harūdine. Semen quoq; cinere conspgitur ad coercendam succi habundātiam. Qui expressus suscipitur aqua cælesti: atq; subsidet. Deinde in sole cogitur in pastillos ad magnos mortalium usus. Obscuritates & uitia oculorum sanat: genarūq; ulcera. Tradunt hoc succo tactis radicibus uitium non attingi uuas ab auibus. Radix autem ex aceto cocta podagris illinitur. Succoq; dentium dolori medetur. Arida cum resina impetiginem & scabiem quam psoram & lichenas uocant. Parotidas & panos sanat. Et cicatricib⁹ colorem reddit. Et foliorum succus auribus surdis cum aceto instilatur. Elaterium tempestiuum est autūno. Nec ullum ex medicamentis longiore æuo durat. Incipit a trimatu. Siquis recentiore uti uelit: pastillos in nouo fictili igne lenio in aceto domet. Idq; melius quo uetustius erit. Quem iam ducentis annis seruatum esse auctor est Theophrastus. Et usq; ab quinquagesimum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimētum est: si admotum priusq; extinguat sintillare sursum ac deorsum cogat. Pallidum ac leue hærbaceo: ac scabro melius: ac leniter amarum. Putant conceptus ad alligando semine ad iuuari: si terram non attigerit. Partus uero si in arietis lana alligatum in scientis lumbis fuerit: ita ut protinus ab ea eximatur: & rapiatur extra domum ipsam. Cucumim qui magnificant: nasci præcipuum in arabia: mox cyrenis. Alii in arcadia tradunt similem heliotropo. Cuius iter folia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglandis semen. esse autem ad speciem scorpionis cauda reflexa: sed candida. Aliqui etiam ab eo scorpionum cucumim uocant: efficacissimum contra scorpionum ictus: & semine & elaterio. et ad purgandum uterum aluosq;. Modus portione uirium ab dimidio obolo ad solitū. Copiosius necat: Sic & contra phthiriasin bibitur et hydropises: illitum Anginas & arterias cum melle & oleo uetere sanat.

Bimatu

De anguino cucumere: siue erratico: & de satiuo: & de pepone. Cap. ii.

MVlti hunc esse apud nos qui anguinus uocatur: ab aliis erraticus arbitrantur. Quo decocto sparsa mures de eius medicina non attingunt. Idem podagris cum articulorum morbis decoctum in aceto illinunt præsentaneo remedio. Lumborum uero dolori semine sole siccato detrito. xxx. denariorum pōdere in hemina dato aquæ. Sanat & humores subitos illitum cum lacte mulierum. Purgat eas elaterium. Sed grauidis abortum facit. Suspiriosis prodest. Morbo uero regio in nares coniectum. Lentigines & maculas e facie tollit in sole illitum. Multi eadem omnia satiuis attribuūt. Magnum etiam in eis momenti. Namq; & eorum semen quantum tres digiti apprehenderit cum cumino tritum potumq; in uino tussientibus auxiliatur. Sed & phreneticis in lacte mulieris. Et dysentericis acetabuli mensura. Purulenta autem expuentibus cum cumino pari pondere. et iocineris uitiis in aqua mulsa. Vrinam mouet ex uino dulci. et in rhenum dolore clysteribus simul cum cumino infunditur. Pepones qui uocantur refrigerant maxime in cibo: & emolliunt aluum. Caro eorum epiphoris oculorum aut doloribus imponitur. Radix sanat ulcera concreta in modum faui: quem cerion uocant. Eadem contra uomitiones

tra uomitiones siccatur in farina tusa datur quattuor obolis in aqua mulsa: ita ut qui biberit quingentos
postea passus ambulet. Hæc farina & in smegmata adiicitur. Cortex quoq; uomitionē mouet: faciē pur-
gat. Hoc & folia cuiuscunq; satiui illita. Eadem cum melle epinyctidas sanant. Cum uino canis morsus.
Item millepedem sepa græci uocāt: oblungam: pilosis pedibus: pecori præcipue nociuam. Morsum tu-
mor īsequitur: & putrescit locus ipse. Cucumis odore defectum animi coctos de raso cortice ex oleo ace
to & melle iucundiores esse certum est.

De cucurbita siluestri & rapo. Cap. iii.

Cucurbita siluestris quoq; inuenitur somphos a græcis appellata inanis unde & nomen: digyta
li crassitudine: nō nisi in saxosis nascens. Huius cōmanducatæ succus stomacho admodum ꝓ
dest. Colocinthis uocatur alia ipsa plena: sed minor q̄ satiua. Vtilior pallida: qn̄ eius sunt me-
dicinæ. Hærbacea arefacta per se inanit aluum. Infusa quoq; clysteribus intestinorum oīum uitiis mede
tur & renum: & lumborū: & paralysi eiecto semine. Aqua mulsa in ea decoquitur ad dimidias: sic tussiē-
ti infunditur obolis quattuor. Prodest & stomacho farinæ aridæ pilulis cum decocto melle sumptis. In
morbo uero regio utiliter semina eius insumunt̃ & ꝓtinus aqua mulsa. Carnes eius cum absinthio & sa-
le dentiū dolorē tollunt. Succus uero cum aceto calefactus mobiles sistit. Itē spinæ & lnmboꝝ ac coxaꝝ
dolores: cū oleo si infricet̃. Præterea mirum dictu. Semina eius si fuerint pari numero ad alligata febribꝰ
sanare dicuntur: quas græci perhiodicas uocant. Satiuæ quoq; rasæ succus tepefactus auribus medetur.
Caro eius interior sine semine clauis dedū & suppurationibus: quæ græci uocant apostemata. Decoctæ
aūt uniuersæ succus dētium motus stabilit. Dolores inhibet. Vinum cum ea feruefactum oculoꝝ etiā i-
petus. Folia eius cum recentibus cupressi contusa & imposita. Ipsa quoq; tosta in argilla ac trita cum adi
pe anseris uulneribus medetur. Necnon ramentis corticis recentes podagras refrigerat: & ardores capi-
tis: & maxime infantium. Et ignes sacros de strigmentis uelis impositis uel seminibus. Succus ex strig-
mentis illitus cum rosaceo & aceto febrium ardores refrigerat. Aridæ cinis impositus mire combusta sa-
nat. Chrysippus medicus damnabat eas in cibis. Sed omnium confessu stomacho utilissimæ iudicantur
& interaneorum uesicarumq; exulcerationibus. Est & rapo uis medica. Perniones feruens impositum sa
nat. Item frigus pellit e pedibus aqua decoctus. Et ius feruens podagris etiam frigidis medetur. Et cru-
dum tusum cum sale cuicunq; uitio pedum. Semen illitum & potum in uino contra serpentes & toxica
salutare esse proditur. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo. Democritus in totum eum ab
dicauit in cibis propter inflationes. Diocles magnis laudibus extulit: etiam uenerem stimulari ab eo pro
fessus. Item Dionysius. Magisq; si eruca condiretur. Tosta quoq; articulorum dolori cum adipe prodest
Siluestre rapum in aruis maxime nascitur: fruticosum: semine candido: duplo maiore q̄ papaueris. Hoc
ad albicādam cutem in facie totoq; corpore utuntur mixta urina pari mēsura. Nam (ut supra diximus)
erui: hordei: tritici: & lupini radix ad omnia inutilis.

De naporum differentiis: & raphano siluestri: & raphano satiuo: & pastinaca. Cap. iiii.

Napoꝝ duas differentias & in medicina græci seruant. Angulosis folioꝝ caulibus florentis &
quod bunion uocant: purgatiōibus fœminaꝝ & uesicæ & urinæ utile decoctum potū ex aqua
mulsa: uel succi dragma. Semen dysentericis tostū tritum in aqua calida e cyathis quattuor.
Sed urinā inhibet: si non lini semen una bibat̃. Alterū genus buniāda appellant: & raphano, & rapo simi
le. Seminis ꝓclari contra uenena: ob id & antidotis utuntur illo. Raphanū & siluestre esse diximus. Lau
datissimum in arcadia: q̄q̄ & alibi nascitur: utilior urinæ dūtaxat eiiciendæ. Cætero bilem detrahit. Præte
rea cortices in uino. Præterea quæ circa eos dicta sunt stomachū purgant. pituitam extenuant: urinā con
citant. Est æstiuosus in italia & armoraciā uocant satiuam. Satiui uero decocti mane poti ad ternos cia-
thos cōminuunt & eiiciunt calculos. Idem in posca decocti contra serpentium morsus illinuntur. Ad tus
sim etiā mane ieiunis raphanus prodest cū melle. Semen eoꝝ tostum ipsumq; cōmanducandū ad lago-
roponō. In aqua foliis eius decoctis bibere uel succum ipsius cyathis binis. Cōtra phlegmoni ipsos illini
re tusos utile. Inchoātibus uero recentē corticem cū melle: Veternosis aūt q̄ acerrimos mādere. Semēq;
tostum dein contritum cū melle suspirosis. Iidē & cōtra uenena ꝓsunt. Cæteꝝ cerastis scorpionibus ad-
uersat̃ uel ipso semīe infectis manibns impune tractabilibus. Imposito raphano scorpionibus moriunt̃
Salutares & cōtra fungoꝝ aut hyoscyami uenena æque ut Nicander tradit. Et cōtra uiscum quoq; dari
Apollodori duo iubent scyllæus & tarentinus. scyllæus semen ex aqua tritū: tarentinus succum. Lyenē
itē extenuant. Iocineri prosunt: & lūboꝝ doloribus. Hydropicis quoq; ex aceto aut sinapi sumpti & le-
thargicis. Praxagoras & ileosis dandos censet. Plistonices & colicis. Intestinoꝝ ulcera sanant. At purulen
ta præcordioꝝ si cum melle edant̃. Quidā ad hæc coquere eos in luto illitos malunt. sic & fœminas pur
gari. Ex aceto & melle sumpti intestinoꝝ animalia detrahunt. Itē ad tertias decocto eoꝝ poto cum uino
entherocelis ꝓsunt. sanguinem quoq; inutilem sic extrahunt. Medius ad hæc & sanguinē excreātibus co
ctos dari iubet. Et puerperis ad lactis copiā augēdam. Hippocrates capillos mulierū defluos fricari ra-

Et satiui usus

Lagonop-
non

phanis: & super umbilicum īponi contra tormenta uuluæ. Reducunt & cicatricem ad colorem. Semen quoq; ex aqua īpositum sistit ulcera. quæ phagedenas uocant. Democritus uenerē hoc cibo stimulari putat. Ob id fortassis uoci nocere aliqui tradiderunt. Folia quæ in oblongis tantū nascūtur excitare oculorū aciem dicunt. Vbi uero acrior raphani medicina admota sit: hysopum dari protinus imperant. Hæc anthipathia est. Et aurium grauitati succum raphani instillant. Nam uomituris summo cibo eē eos utilissimum est. Pastinacæ simile hibiscum: quod molochen agrian uocant: & aliqui plistolochiam. Vlceribus chartilagini ossibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota aluum soluūt: serpentes abigūt. Apum: uesparum: crabronum ictibus illita medentur. Radicem eius ante solis ortum erutā inuoluūt lana coloris quē natiuū uocant. præterea ouis quæ fœminā peperit. strumisq; uel suppuritatis alligāt. Quidā ad hūc usum auro effodiendā censent. Cauendūq; ne terram attingat. Celsus podagris quæ sine tumore sunt radicem eius uino decoctam imponi iubet.

De staphylino siue pastinaca & gigido & sisere & sesili & inula & de cepe siluestri. Cap. v.

Alterū genus est staphylinos: quod pastinacā erraticā uocant. Eius semen contritū & ī uino potum tumentem aluū & suffocationes mulierū doloresq; lenit. in tantū ut uuluas corrigat. Illitū quoq; passionibus uētris earū ꝓdest. Viris uero ꝓdest cū panis portiōe æqua tritū. Ex uino potū cōtra uētris dolores. pellit & urinam: & phagedēas ulcerū sistit recēs cum melle īpositum. Vel aridæ farinæ inspsam radicē eius. Dieuces cōtra iocineris ac lienis: iliū: lumborum: & renū uitia ex aqua mulsa dari iubet Cleophantus & dysentericis ueteribus. Philistion in lacte coquit: & ad strāguriam dat radicis uncias quattuor. Ex aqua hydropicis: similiter. & opistotonicis: & pleureticis: & comitialibus. Habētes eā feriri a serpentibus negant. Aut qui ante gustauerint nō lædi. Percussis īponit cū axungia. Folia cōtra cruditates mandunt. Orpheus amatorium inesse staphylino dixit: fortassis quoniā uenerem stimulari hoc cibo certū est. Ideo cōceptus adiuuare aliqui ꝓdiderunt. Ad reliqua & satiua pollet. Efficacior tamē siluestris: magisq; īpetrosis nata. Semen satiuæ quoq; contra scorpionū ictus ex uino aut posca salutare est. Radice eius circunscalpti dentes dolore liberant. Syria in hortis opossissima. Inde quoq; est ꝓuerbiū græcis. Multa syrorū olera. Simillimā staphylino hærbā serit: quā alii gigidion uocant: tenuius tamē & amarius: eiusdēq; effect9 est. Coctum crudūq; stomachi magna utilitate. Siccat. n. ex alto oēs humores eius. Siser erraticum satiuo simile est & effectu. stomachum excitat. Fastidium abstergit. Ex aceto laserpitiato sumptum: aut ex pipere & mulso: uel ex agro urinam ciet (ut Opinion credit) & uenerē. In eadē sententia est Diocles. Præterea cordi cōuenire cōualescentium. Aut post multas uomitiones per q̄ utile. Heraclides cōtra argentū uiuum dedit. et ueneri subinde offensantē ægrisq; se recolligētibus. Hunc Hesius ideo stomacho utile uideri dixit: qm̄ nemo tres siseres edēdo cōtinuaret. esse tñ utile cōualescētibus: & ad uitam transeuntibus. Satiui priuatim succus cum lacte caprino potus sistit aluum. Et qm̄ plerosq; similitudo noīum græcorū confundit: cōteximus: & de seseli: sed hoc est uulgaris notitiæ. Optimum massiliēse. Lato enim grano & fuluo est. Secundū æthiopicum nigrius. Creticum odoratissimū oīum. Radix iucundi odoris est. Semen eius esse & uultures dicunt. Prodest hoī ad tussim ueterē. Rupta: cōuulsa: & in uino albo potum. Item opisthothonicis: & iocinerū uitiis: & torminibus: & stranguriæ duarū aut trium ligularum mensura. Sunt & folia utilia: ut quæ partus adiuuent etiā quadrupedum. Hoc maxime pasci dicuntur ceruæ perituræ. Illinit & igni sacro. Multum in summo cibo cōcoctionibus confert uel folio uel semine. Quadrupedum quoq; aluum sistit: siue tritum potui infusum: siue mandendo conmaducatum e sale. Boum morbis medetur: uel si contritum infundit. inula quoq; a ieiunis cōmanducata dētes confirmat: si ut eruta est terrā nō attingat. Condita tussim emundat. Radicis uero decoctæ succus tineas pellit siccata autē in umbra farina tusa & conuulsis & inflationibus & arcteriis medetur. Venatorū morsus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinunt. Cepæ siluestres non sunt: satiuæ olfatu ipso & delachrymationi & caligini medent. Magis uero succi inunctione. Somnū etiā facere traduntur. Et ulcera oris sanare cōmanducatæ cum pane. Et canis morsus uirides ex aceto illitæ: aut siccæ cū melle & uino: ita ut post diem tertium soluatur. Sic & tritæ sanant. Tostam in cinerem epiphoris multi īposuere cum farina hordeacea: & genitalium ulceribus. succo & cicatrices oculorum & albugines & argenas inunxere: & serpentium morsus: & oīa ulcera cum melle. Item auricularū cum lacte mulierū. & in iisdem sonitum ac grauitatem emendātes cum adipe anserino aut cum melle stillauere. & ex aqua bibendum dederunt repēte obmutescentibus. In dolore quoq; ad dentes colluēdos īstillauere: et plagis bestiarum oīum priuatim scorpionum. Alopecias fricuere & psoras tusis cepis. Coctas dysentericis uescendas dedere. Et contra lumborum dolores. Purgamenta quoq; earum cremata in cinerē illinentes ex aceto serpentium morsibus. in ipsas quoq; multipedes ex aceto. Reliqua inter medicos mira diuersitas. Proximi inutilia esse præcordiis & concoctioni. Inflationemq; & sitim facere dixerunt: Asclepiadis schola ad ualidum quoq; colorem ꝓfici in cibo. Et si succum ieiuni quotidie edant firmitatem ualitudinis custodiri. Stomacho utilia esse: ac spiritus agitationi. Ventrem mollire. Hæmorrhoidas pellere subditas pro balanis. Succum cum succo

fœniculi contra

succo fœniculi contra incipientes hidropises mire ꝓficere. Itẽ contra anginas rutæ & melle. Excitari eisdẽ lethargicos. Varro quæ sale aut aceto pisa est arefactaq; uermiculis non infestari auctor est.

De porro sectiuo & capitato: & de allio. Cap. vi.

PORro sectiuo profluuia sanguinis sisti in maribus contrito eo obturatis: uel gallæ mixto: aut mentæ. Item ex abortu ꝓfluuia poto succo cum lacte mulierum. Tussi etiã ueteri: ac pectoris & pulmonis etiam uitiis medetur. Illitis foliis sanãtur ambustæ epinyctides: ita uocatur ulcus aciem hebetans: & in angulo oculi perpetim humor emanans. Quidã eodẽ noĩe appellãt pustulas liuẽtes: ac noctibus inquietantes. Et alia ulcera cum melle trito. Vel bestiarum morsus ex aceto. Itẽ serpẽtiũ Alioꝝ uero uitia cũ felle caprino uel pari mensura mulsi. Stridores cũ lacte mulieris Capitis dolores: si in nares fundatur. Dormiturisue ĩ aurẽ duobus succi coclearibus: uno mellis. Succus & ad serpẽtiũ scorpionumq; ictus in potum bibitur cũ mero: & ad lumboꝝ dolores cũ uino hemina potus. Saguinẽ uero excreantibus & phthisicis distillationibus lõgis uel succus: uel ex ipso cibus prodest. Itẽ morbo regio uel hydropicis. Et ad renũ dolores cum ptisanæ succo acetabuli mensura. Idẽ modus cũ melle uuluas purgat. Tostus uero editur & cõtra fungorũ uenena. Imponitur & uulneribus. Venerẽ stimulat. Siti sedat. Ebrietates discutit. Sed oculorũ aciẽ hebetare traditur. Inflationes quoq; facere: quæ tamẽ stomacho nõ noceat: Ventremq; mollit. Voci splendorẽ affert. Capitato maior est ad eadẽ effectus. Sanguinẽ reiiciẽtibus succus cum caule aut thuris farina uel acacia datur. Hippocrates & sine alia mixtura dari iubet. Vuluasq; contractas aperiri putat. Fœcũditatẽ etiam fœminaꝝ hoc cibo augeri. Contritũ ex melle ulcera purgare. Tussi & distillationes thoracis. Pulmonis & arteriæ sanat uitia datum in sorbitione ptisanæ. Vel crudum præter capita sine pane ita ut alternis diebus summat̃. Vel si purulenta excreent̃. sic & uoci uel ueneri somnoq; multum confert. Capita bis aqua mutata cocta aluum sistunt: & inflatiões ueteres. Cortex decoctus illitusq; inficit canos. Allio magna uis: manæ etiam utilitates contra aquarũ & quorũlibet locorum mutationes: serpentes abigit et scorpiones odore. Atq; ut aliqui tradidere et bestiaꝝ omniũ ictibus medetur. Potu uel cibo uel illitu priuatim cõtra hemorrhodias prodest. Cum uino reddit uomitum. Ac ne contra araneorum murum uenenatum morsum ualere miremur: aconitũ quod alio nomĩe pardaliãches uocatur depellit. Item hyoscyamũ contra canũ morsus. Inq; uulnera cũ melle ĩponit̃. Ad serpẽtium qdẽ ictus potum cum restibus suis. Efficacissime ex oleo illinit̃. Atritisq; corpoꝝ ꝑtibus. Vel si uesica intumuerit. Quin et suffitu eo secundos partus euocari existimauit Hippocrates: cinere eorum cum oleo capitis ulcera manantia sanitati restituens. Suspiriosis coctũ. aliqui crudum id dedere. Diocles hydropicis cum centaurea aut in fico duplici ad euacuãdam aluũ. Quod efficatius præstat uiride cũ coriandro ĩ mero potũ. Suspiriosis aliqui & tritum in lacte dederunt. Praxagoras & cõtra morbũ regiũ uino miscuit. Et contra ileũ in oleo & pulte sic illinẽs. Strumis quoq;. Antiqui & insanientibus dabant crudum. Diocles phreneticis elixũ. Contra anginas tritũ ĩponi & gargarizare ꝓdest. Dentiũ dolorẽ tribus capitibus in aceto tritis ĩminuit. Vel si decocta aqua colluantur: addaturq; ipsum in caua dẽtium. Auribus etiam instillatus succus cum adipe anserino. Phthiriases & prurigines potum. Tusum item cũ aceto & nitro. Cõpescit et distillationes cũ lacte coctũ uel tritũ ꝑmixtũue caseo molli. Quo genere & raucitatem extenuat. Vel phthisin ĩ fabæ sorbitione. In totum autẽ coctũ utilius est crudo: elixumq; tosto. Sic & uoci plus confert. Tineas & reliqua aĩalia interaneorũ pellit in aceto mulso coctũ. Tenasmo in pulte medetur. Tempoꝝ doloribus illitum elixum & pustulis coctũ cum melle: deinde tritũ. Tussi cum adipe uetusto decoctũ uel cum lacte. Aut si sanguis etiam excreetur: uel purulenta sint. Et pituitæ sub pruna coctum potum & cum mellis pari modo sumptum. Conuulsis & ruptis cum sale & oleo. Nam cum adipe tumores suspectos sanat. Extrait fistulis uitia cum sulphure & resina etiam harundines cum pice. Lepras: lichenas: lentigines exulcerat: sanatq; cum origano. Vel cinis eius ex oleo & garo illitus. Sic & sacros ignes. Sugillata aut liuentia ad colorem reducit. Combustum ex melle credunt & comitialẽ morbum sanare: si quis eo in cibo utatur ac potione. Quartanas quoq; excutere potum caput unum cum laserpitii obolo In uino austero: tussi: & alio modo acceptum. Suppurationes quantaslibet sanat: fractæ incoctum fabæ atq; in cibo sumptum donec sanitatem restituat. Facit & somnos: atq; ĩ totum rubicundiora corpora Venerem quoq; stimulat cum coriandro uiridi tritum potumq; e mero. Vitia eius sunt ꝙ oculos hebetat. Inflationes facit. stomachum lædit copiosius sumptum. sitim gignit. Cæteꝝ cõtra pituitam et gallinæ et galinaceis prodest. Mixtum farre in cibo iumentis urinam reddere: atq; non torqueri tradunt: si eo trito natura tangatur.

redditum uomitu

De lactuca siluatica siue caprina: & esopo: et isati: & lactuca siluestri. Cap. vii.

LActucæ sponte nascentis primum est genus eius quã caprinam uocant. Quã pisces in mare deiecta ꝓtinus necant̃ qui sunt in proximo. Huius lac expissatum mox in aceto pondere obolorum duum adiecto aquæ uno cyatho hydropicis datur. Caule et foliis cõtusis asꝑso sale nerui incisi sanantur. Eadẽ trita ex aceto colluta matutinis bis e mense dentium dolorẽ ꝓhibet. Alteꝝ ẽ genus

quod græci esopon uocant. Huius folia trita & cum polenta illita ulceribus medent̃. Hæc in aruis nasci tur. Tertium genus est in siluis nascens isatin uocant. Huius folia trita cũ polenta uulneribus prosunt. Quarto infectores lanarum utuntur: quod glastum uocant. simile erat lapato siluestri foliis nisi q; plu ra habet: & nigriora. sanguinem sistit. Phagedenas & putrescentia ulcera quæ serpunt sanat. Item tumo res ante suppurationem. Contra ignem sacrum radice uel foliis prodest uel ad lyenes pota. Hæc ꝓpria singulis. Cõia autem sponte nascentibus: candor caulis: interdum cubitali lõgitudine: thyrso & foliis sca bricia. Ex his rotunda folia & breuia habentem sunt qui hieraciam uocent: quoniã accipitres scalpendo eam: succoq; oculos tingendo obscuritatẽ cum sensere discutiant. Succus oibus candidus: uiribus quoq; papaueri similis. Carpitur per messes inciso caule. Cõditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat oia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas: cicatrices adustionesq; omnes præcipue caligies. Imponitur etiam oculis in lana cõtra epiphoras. Item succus aluum purgat in posca potus ad duos obo los. Serpentium ictibus medet̃ in uino potus. Et folia tosta thyrsusq; triti ex aceto bibunt̃. Vulneri illi nunt̃ maxime cõtra scorpionũ ictus. Verum cõtra longiã cõmixto uino ex aceto. Aliis quoq; uenenis re sistunt: exceptis quæ strangulando necant: aut iis quæ uesicæ nocent. Itẽ psimythio excepto. imponunt̃ & uentri ex melle atq; aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates succus emendat. Crateias eum & hydropicis obolis duobus in aceto cyatho uini dari iubet. Quidã & e satiuis colligunt succo minus ef ficaci. Peculiares earum uires partim iam dictæ sunt. Somnũ faciendi: uenereq; inhibendi: æstum refrige randi stomachum purgandi: sanguinẽ augendi. Nunc non paucæ restant quoniã & inflationes discutiũt ructusq; lenes faciunt. Concoctiones adiuuant. Cruditatẽ ipsæ nequaq̃ faciunt: nec ulla res maiorem ĩ ci bis auiditatẽ incitat inhibetq;. Eadẽ in cã alterutrimq; modus est. Sic & aluum copiosiores soluunt. Mo dicæ sistunt. Lentitiam pituitæ digerunt. Atq; ut aliqui tradiderunt: sensum purgant. Stomachos disso lutos utilissime adiuuant. Vrinæ eo usu adiuuãt̃: & oxyporoboli asperitatẽ adito dulci acrementũ aceti tẽperantes. Si crassior pituita sit: scyllite aut uino absinthite. si & tussis sentiatur hysopite admixto. Dan tur cœliacis cũ in tubo erratico. & ad duritiã præcordioꝝ. Dant̃ & melancholicis candidæ copiosiores: & ad uesicæ uitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoq; ꝓsunt recentibus prius q̃ pustulæ fiant cũ sale illitæ. Vlcera etiã quæ serpunt coercent initio cum asso nitro. Mox in uino tritæ. Igni sacro il linũtur. Cõuulsa & luxata caulibus tritis cum polenta ex aqua frigida leniunt. Eruptiones papulaꝝ ex ui no & polẽta. In colera quoq; coctas patellis dederunt. Ad quod utilissimæ q̃ maximæ caule: sed amaræ Quidã lacte infundũt. Deferuecti ii caules & stomacho utilissimi tradunt̃. Sicut somno & satiua maxi me lactuca & amara lactensq;: quã miconidẽ uocauimus. Hoc lac & oculoꝝ claritati cũ muliebri lacte utilissimum esse præcipitur: dum tẽpestiue capiti inungũtur. Oculorum quoq; uitiis quæ frigore ĩ iis fa cta sunt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis etiã uitiis prodesse non secus q̃ ambrotonũ cum melle attico. Purgari & fœminas hoc cibo. Semen satiuarum contra scorpiones dari. Semine trito ex uino po to & libidinum imaginationes in somno compescit. Tentantes aquas nõ nocere lactucã edentibns. Qui dam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

Siluatim isatin

Vti ne eo usu obluã tur oxypo ri obolis ad ĩtinctũ

De generibus betæ & intubis & cichorio & seri genera duo. Cap. viii.

Nec beta sine remedio est utraq;. Siue cãdidæ siue nigræ radix recens & madefacta suspensa fu niculo contra serpentium morsus efficax esse dicitur. Cãdida beta cocta & cũ allio crudo sum pta cõtra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ pruriginem tollunt. Atq; in totum efficaor esse traditur nigra. Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines. Item sonitum auriũ sedat ĩfusus iis. Ciet urinã. Medetur dysentericis iniecta & morbo regio. Dolores quoq; dentium sedat illitus succus. Et cõtra serpentiũ ictus ualet: sed huic radici dũtaxat expressus. Ipsa uero decocta pernionibus occurrit. Al bæ succus epiphoras sedat fronte illita. A luminis paruo admixto ignẽ sacrũ. sine oleo trita licet adustis medet̃. Et cõtra eruptiões papularum cocta. Eadẽ cõtra ulcera quæ serpunt. Illinit̃ & alopeciis cruda. Et ulceribus quæ in capite manant. Succus eius cum melle naribus inditus caput purgat. Coquit̃ & cum lẽ ticula addito aceto: ut uentrem molliat. Validius cocta fluctuationes stomachi sistit & uẽtris. Est & be ta siluestris quã limonion uocant. Alii neuroides: multum minoribus tenuioribusq; ac dẽsioribus foliis Vndecim sæpe caulium. Huius folia ambustis utilia: guttãtia astringunt. Semen acetabuli mensura dy sentericis prodest. Aquæ e radice coctæ maculas uestium eluere dicũtur: itemq; membranarum. Intubi quoq; nõ extra remedia sunt. Succus eoꝝ cum rosaceo & aceto capitis dolores lenit. Ideq; cum uino po tus iocineribus & uesicæ & epiphoris imponit̃. Erraticũ apud nos quidam ambubeiam appellauere. In ægypto cichorium uocãt quod siluestre sit. Satiuum autem serin: quod est minus & uenosius. Cichoriũ refrigerat. Inde cibum sumptum & illitũ collectiões: succusq; decocti uentrẽ soluit. Iocineri & renibus & stomacho prodest. Itẽ si in aceto decoquat̃: urinæ tormina discutit. itẽ morbũ regium e mulso si sine fe bre sit. Vesicã adiuuat. Mulierũ purgationibus quidẽ decoctũ in aqua adeo ꝓdest: ut emortuos partus trahat. Adiiciunt magi succo totius cũ oleo perunctos fauorabiliores fieri: & quę uelint facilius ĩpetrare.

Quod quidem

Quod quidē pp singularē salubritatē aliqui chrestō appellant: alii pancration. Et siluestre genus alii edypnoida uocāt: latioris folii. Stomachū dissolutum astringit cocta. Crudaq; sistit aluum. Et dysentericis pdest magis cū lente. Rupta & cōuulsa utroq; genere iuuātur. itē quibus genitura ualitudinis morbo effluat. seris & ipsa lactucae simillima duū generū est. siluestris melior. Nigra ista & aestiua. Deterior hyberna: & candidior. Vtraq; tamē stomacho utilissima: praecipue quē humor uexat. Cum aceto in cibo refrigerant uel illitae: discutiuntq; & alios q̄ stomachi. Cū polenta siluestriū radices stomachi cā sorbent. Et cardiacis illinūtur super sinistrā māmam ex aceto. Oēs hae & podagricis utiles. & sanguinē reiicientibus. item quibus genitura fluit alterno dierū potu. Petronius Diodotus qui antilegomena scripsit in totū dānauit: serin multis modis arguens. Sed aliorum oīum opinio resistit.

De brassica & lapsana: & de brassica marina & scylla & de bulbis & bulbine. Cap. ix.

Brassicae laudes longū est exequi: cum & Crisyppus medicus priuatim uolumen ei dicauerit p singula mēbra hoīs digestum & dieuches. Ante oēs aūt pythagoras & Cato nō pcius celebrarint. Cuius sententiā uel eo diligentius persequi par est: ut noscat̄ qua medicina usus sit annis sexcentis. In tres species diuisere eam graeci antiquissimi: Crispam: quā selinada uocauerunt a similitudie apii foliorū stomacho utilē: aluum modice mollientē. Alteram leam latis foliis e caule exeuntibus. Vnde cauloden quidā uocauere: nullius in medicina momenti. Tertia est ꝓprie appellata crambe: tenuioribus foliis: & simplicibus: densissimisq; amarior: sed efficacissima. Cato crispā maxime probat: dein laeuē grādibus foliis: caule magno. Prodesse tradit capitis doloribus: oculorum caligini: scintillatiōibusq;: uel stomachi praecordiis. Crudam ex aceto & melle: coriandro: ruta: menta. Laseris radicula sumpta acetabulis duobus matutino. Tantamq; esse uim: ut qui terant haec ualidiores fieri se sentiant. Ergo uel cum uino tritam sorbendam: uel ex olei intinctu summendam. Podagrae autem morbisq; articulariis illini cum rutae coriandri & salis mica hordei farina. Aqua quoq; eius decocta neruos articulosq; mire iuuari. Si foueantur uulnera & recentia & uetera. Etiam carcinomata quae nullis aliis medicamentis sanari possint. Foueri prius aqua calida iubet: & bis die tritam imponi. sic etiam fistulas eluxatas & tumores reuocaris quaeq; discuti opus sit. insomnia etiā uigiliasq; tollere decoctam si ieiuni edant q̄ plurimam ex oleo & sale. Tormina si decocta iterum decoquatur: addito oleo & sale cumino polenta. si ita sumatur sine pane magis profuturam. inter reliqua bilem detrahit per uinum nigrum pota. Quin & urinam eius qui brassicam esitauerit: asseruari iubet calefactamq; neruis remedio esse. Verba ipsius subiiciam ad exprimendā sententiam. Pueros pusillos si laues illa urina: nunquā debiles fieri. Auribus quoq; ex uino succum brassicae tepidum instillari suadet. Idq; etiam tarditati audientium prodesse asseuerat. Et impetigines eadem sanare sine ulcere. Graecorum quoq; opiniones iam & Catonis causa poni cōuenit in iis dūtaxat quae ille praetermisit. Biles detrahere nō percoctam putant. item aluum soluere. Eademq; bis coctam sistere. Vino aduersari: ut inimicam uitibus. Antecedente ī cibis caueri ebrietatem. Postea sumpta crapulam discuti. Hunc cibum & oculorum claritati conferre multum. succo uero crudae angulis uel tantum tactis cū attico melle plurimū. Facillime cōcoqui. Ciboq; eo sensum purgari. Erasistrati schola clamat: nihil eē utilius stomacho neruisq;. ideo paralyticis & tremulis dari iubet. & sanguinem excreantibus. Hippocrates coeliacis dysentericis bis coctam cum sale. Item ad tenasmon & renum causas. Lactis quoq; ubertatē puerperis hoc cibo fieri iudicans. et purgationē foeminis. Crudus quidē caulis si edatur: partus quoq; emortuos pelli. Apollodorus aduersus fungorū uenena semen aut succum bibendum censet. Philistion opisthotonicis succum ex lacte caprino cum sale & melle. Inuenio & a podagra liberatus edendo eā decoctaeq; ius bibendo. Hoc & cardiacis datum & comitialibus morbis addito sale. Item spleneticis in uino albo p dies. xl. ictericis necnon & phreneticis radicis crudae succum gargarizandum bibendūq; demonstrat. Cōtra uero singultus cum coriandro & aneto & melle ac pipere & aceto. Illitam quoq; prodesse īflationib9 stomachi. Item serpentium ictibus. et sordidis ulceribus ac uetustis: uel ipsa aqua cum hordeacea farina. Succum ex aceto uel cum foenograeco. Sic aliqui & articulis podagris imponunt. Epinyctidas ac qcqd aliud serpit in corpore imposita leuat. itē repentinas caligines. Has & si māditur ex aceto. Sugillata uero & alios liuores pura illita: lepras & psoras cum alumine rotundo ex aceto. Sic & fluentes capillos retinet. Epichamus testium & genitalium malis hanc utilissime imponi asserit. Efficacius eādem cum faba trita. item conuulsis cū ruta. Contra ardorē febrium & stomachi uitia cum rutae semine & ad secūdas Et muris aranei morsus: foliorum aridorū farina alterutra parte exinaniuit. Ex oibus brassicae generibus suauissima est quyma & si inutilis habetur: difficilis in coquendo: & renibus contraria. illud quoq; nō est omittendū: aquam decoctae ad tot usus laudatam fetere humi effusam. Stirpium brassicae aridorum cinis inter caustica intelligitur. Ad coxendicum dolores cum adipe uetusto. At cum lasere & aceto inuicē psilotri euulsis illitus pilis nasci alios prohibet. Bibitur & cum oleo subferuefactus uel per se elixus ad cōuulsa & rupta intus lapsumq; ex alto. Nulla ergo sunt crimia brassicae: immo uero apud eosdem animae grauitatem facere. Dentibus & gingiuis nocere: & in aegypto ꝓpter amaritudinem non estur. Siluestris

ſiue erratice imenſo plus effectus laudat Cato: adeo ut aridæ quoq; farinã in olfactorio collectã uel odo
re tantum naribus rapto uitia earum graueolentiãq; ſanare affirmet. Hanc alii petreã uocant: inimiciſſi-
mam uino: quã præcipue uitis fugiat. Aut ſi nõ poſſit fugere: moriat᷑. Folia habet bina parua: rotunda:
læuia: plãtis oleris ſimilior: cãdidior ſatiua & hirſutior. Hanc inflationibus mederi. Melãcholicis quoq;
ac uulneribus recentibus cũ melle ita ne ſoluãtur ante diẽ ſeptimũ. Strumis fiſtulis in aqua cõtritã Chry
ſippo auctore. Et alii cõpeſcere mala corporis quæ ſerpunt: nomas uocant. Itẽ excreſcentia abſumere. Ci
catrices ad planũ reducere. Oris ulcera & tonſillas mãducatã & coctã ſucco gargarizato cum melle tol
lere. Item pſoras & lepras ueteres ipſius tribus partibus cũ duabus aluminis in aceto acri illitis. Epichar-
mus ſatis eſſe eam contra canis rabioſi morſum imponi. Melius ſi cum laſere & aceto acri. Necari quoq;
canes ea ſi detur ex carne. Semen eius toſtum auxiliatur contra ſerpentes fungorumq; uenena. In tauri
ſanguine folia cocta ſpleneticiſq; in cibo data & cruda illita cum ſulphure & nitro proſunt. Item mãma-
rum duriciæ. Radicum cinis uuæ in faucibus tumẽti tactu medetur & parotidas cum melle illitus repri-
mit. ſerpentium morſus ſanat. Virium braſſicæ unum & magnum argumentum addemus & mirabile.
Cruſtæ ſi occupẽt intus uaſa oĩa in quibus aquæ feruent in tm̃ ut non ſit eas auellere: ſi braſſica i iis deco
quatur abſcedũt. Inter ſiluestres braſſicas & lapſana eſt pedalis altitudinis: hirſutis foliis: napi ſimillimis
niſi candidior eſſet flore. Coquitur in cibo. Aluum leniter emollit. Marina braſſica uehementiſſime ex oĩ
bus aluum ciet. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne: ſtomacho inimiciſſima. Scyllarum in
medicina alba eſt quæ maſculus: fœminæ nigræ. ſcylla quæ cãdidiſſima fuerit utiliſſima erit. Huic aridis
tunicis direptis quod reliquum e uiuo eſt conſectum ſuſpenditur lino modicis interuallis. Poſtea arida
fruſta in cadum aceti q̃ aſperrimi pendentia imerguntur: ita ne ulla parte uas contingant. Hoc fit ante
ſolſtitium diebus. xlviii. Gypſo deinde oblitus cadus ponitur ſub tegulis totius diei ſolem accipientibus
Poſt eum numerum dierum tollitur uas. Scylla eximitur. Acetum tranſfunditur. Hoc clariorem ocu-
lorum aciem facit. Salutare eſt ſtomachi laterumq; doloribus parum ſumptum binis diebus. Sed tanta
uis eſt: ut auidius hauſtum extinctæ aĩæ momento aliquo ſpeciem præbeat. Prodeſt & gingiuis & denti
bus uel per ſe cõmanducata. Tineas & reliqua uentris animalia pellit ex aceto & melle ſumpta. Linguæ
quoq; recens ſubiecta præſtat ne hydropici ſitim ſentiant. Coquitur pluribus modis in olla quæ conicia
tur in clibanum aut furnum: uel adipe aut luto illita: aut fruſtatim in patinis. Et cruda ſiccatur: deĩde cõ-
ciditur. Coquiturq; in aceto. Tum ſerpentium ictibus iponitur. Toſta quoq; purgatur & mediũ eius ite
rum in aqua coquitur. Vſus ſic coctæ ad hydropicos: urinam ciendã tribus obolis cũ melle & aceto po-
tæ. itẽ ſpleneticos & ſtomachicos ſi non ſentiant ulcus: quibus inatet cibus. Ad tormina: regios morbos
tuſſim ueterem cũ ſuſpirio. Diſcutit & ex foliis ſtrumas: quadrinis diebus ſoluta. Furfures capitis ad ul-
cera manantia illita ex oleo cocta. Coquitur & in melle cibi gratia: maxime uti coctionem facias. Sic & i
teriora purgat. Rimas pedum ſanat in oleo cocta: & mixta reſinæ. Semen eius lumborũ dolori ex melle
imponitur. pythagoras ſcyllam in limine quoq; ianuæ ſuſpenſam malorũ medicamentorum introitum
pellere tradit. Cæterum bulbi ex aceto & ſulphure uulneribus in facie medentur. Per ſe uero triti neruorum
contractionẽ. Et ex uino porrigines. Succum cũ melle canum morſibus. Eraſiſtrato placet cum pice. Sã
guinem idẽ eos ſiſtere tradit illitos cum melle. Alii ſi e naribus fluat coriandrũ & farinã adiiciunt. Theo
dorus & lichenas ex aceto bulbis curat. Erumpẽtia in capite cum uino auſtero aut ouo. & bulbos epipho
ris idem illinit: & ſic lippitudini medet᷑: æque uitia quæ ſunt in facie eorum rubẽtes maxime in ſole illitis
cum melle & nitro emendant. Lentiginem cũ uino aut cũ cumino coctis. Vulneribus quoq; mire ꝓſunt
per ſe. Aut ut Damion ex mulſo: ſi quinto die ſoluant᷑. Iiſdem & auriculas fractas curat: & teſtium pitui
tas. In articulorum doloribus miſcent farinã. In uino cocti illiti uentri duritiã præcordiorum emolliunt.
Dyſentericis in uino ex aqua cæleſti tẽperato dant᷑. Ad conuulſa intus cũ ſilphio pilulis fabæ magnitudi
ne. Ad ſudorem tuſi illinũtur. Neruis utiles. Ideo & paralyticis dantur iuxta in pedibus. Qui ſunt ruffi
ex his citiſſime ſanant cũ melle & ſale. Venerem maxime magarici ſtimulant. Hortenſii partum cũ ſapa
aut paſſo ſumpti. Siluestres interaneorũ plagas & uitia cũ ſilphio pilulis deuoratis ſedant. Et ſatiuorum ſe
men contra phalãgia bibitur in uino. ipſi ex aceto illinuntur cõtra ſerpentiũ ictus. ſemen antiqui bibendũ
inſaniẽtibus dabant. Flos bulborum tritus crurum maculas uarietateſq; igne factas emẽdat. Diocles ocu-
los hebetari ab iis putat. Elixos aſſis minus utiles adiiciũt eſſe: & difficile concoqui ex ui uniuſcuiuſq; na
turæ. Bulbinẽ græci uocãt hærbã paracæ foliis: rubicũdo bulbo. Hæc traditur uulneribus mire utilis dũ
taxat recẽtibus. Bulbus quẽ uomitorium uocant ab effectu folia habet nigra: cæteris longiora.

paruis uel porraceis

De aſparagis & corruda & libyco & horminio. Cap. x.

VTiliſſimus ſtomacho cibus. Aſparagi (ut traditur) cumino quidem addito inflatiões ſtoma-
chi coliq; diſcutiunt. iidem oculis claritatem afferunt. Ventrem leniter molliunt. Pectoris &
ſpinæ doloribus inteſtinorumq; uitiis proſunt. Vino cum coquuntur addito ad lumborum:
& renum dolores. ſemen trium obolorum pondere parte cumini bibitur. Venerem ſtimulant. Vrinam

cient utiliſſime:

cient utilissime: præterq̄ q̄ uesicam exulcerāt. Radix quoq; plurimorum prædicatione trita & in uino albo pota calculos quoq; exturbat. Lumborum & renum dolores sedat. Quidam ad uuluæ dolorē radicē cū uino dulci propinant. Eadē in aceto decocta contra elephantiā proficit. A spago trito cum oleo perūctum pungi ab apibus negant. Siluestrē aspagum aliqui corrudā: aliqui libycum uocant: attici horminiū. Huius ad supradicta oīa efficacior uis: & candidiori maior. Regium morbū extenuant. Veneris cā aquā eorum decoctam bibi iubent ad heminā. Ad idē & semen ualet cum aneto tritum. Ternis utrūq; obolis datur. Et ad serpentium ictus succus decoctus. Radix quoq; miscet radici maratri inter efficacissima auxilia. Si sanguis per urinam reddatur: semen asparagi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus quinis diebus Chrysippus dari iubet. Sic & hydropicis contrarium esse quis urinam moueat: docet. Item ueneri. Vesicæ quoq; nisi coctū aqua. Si canibus detur: occidit eos. In uino decoctæ radicis succus si ore contineatur dentibus mederi.

De apio & apiastro: & helioselino: & oreoselino. Cap. xi.

Apio gratia uulgo est. Nāq; rami largis portionibus per iura innatant: & in cōdimentis peculiarem gratiā habent. Præterea oculis illitum cū melle: ita ut subinde foueantur feruēti succo decocti: aliisq; mēbrorum. Epiphoris per se tritū aut cum pane aut polenta īpositum mire auxiliat. Pisces quoq; si ægrotent in piscinis apio uiridi recreant. Verum apud eruditos nō aliud erutū terra ī maiore sententiarum auctoritate est. Distinguit sexu. Chrysippus fœminā esse dicit crispioribus foliis & duris crasso caule: sapore acri & feruido. Dionysius marē nigriorē: breuioris radicis: uermiculos gignentem. Ambo neutrum ad cibos admittendū īmo oīo nefas. Nā id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipsius quoq; uisus claritati inimicū. Caulæ fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos qui ederint sterilescere mares fœminasue. In puerperiis uero ab eo cibo comitiales fieri qui ubera hauriunt. Innocētiorē tamen esse marem. Eaq; cā est ne inter nefastos frutices dānetur. Māmarum duriciam impositis foliis emollit. Suauiores aquas potui incoctum præstat. Succo maxime radicis cum uino lumborū dolores mitigat. Eodē iure instillato grauitatē auriū. Semine urinā ciet: menstrua ac secūdos partus. Et si foueant semine decocto sugillata reddit colori: cū oui albo illitū. Aut ex aqua coctū potūq; renibus medet. In frigida tritū oris uulceribus. Semen cū uino uel radix cum ueteri uino uesicæ calculos frangit. Semen datur ex tribus cyathis ex uino albo. Apiastrū Higinus quidē melissophylon appellat. Sed in confessa dānatōe est uenenatū in sardinia. Contexenda. n. sunt oīa ex eodē noīe: apud græcos pendētia. Olusatrū quod hipposelinū uocāt aduersatur scorpionibus. Poto semine torminibus interaneis medet. Itemq; difficultatibus urinæ semen eius decoctum ex mulso potum. Radix eius ī uino decocta calculos pellit & lumborum ac lateris dolores Canis rabiosi morsibus potum & illitū medet. Succus eius algentes calefacit potus. Quartū genus ex eodem faciunt aliqui oreoselinon palmū alto frutice ac recto semine cumino simile. Vrinæ & menstruis efficax. Helioselino uis priuata cōtra araneas. Sed de oreoselino fœminæ purgantur e uino.

De petroselino & ocimo. Cap. xii.

Alio genere petroselinon quidā appellant in saxis natum. Præcipuū ad uomicas coclearibus binis succi additi in cyathū marrubii succi: atq; ita aquæ calidæ tribus cyathis. Addidere quidā buselinō differens breuitate caulis a satiuo & radicis colore russo eiusdem effectus. Præualere cōtra serpentes potū & litū. Ocimum quoq; Chrysippus grauiter increpuit. Inutile esse dicēs stomacho urinæ. oculorum quoq; claritati. Præterea insaniā facere & lethargicos & iocineris uitia. Ideoq; capras id aspernari hoībus quoq; fugiendum censet. Adiiciunt quidā tritū si operiatur lapide: scorpionem gignere. Cōmanducatum & in sole positū uermes afferre. Alii uero si eo die feriat quispiam a scorpione q̄ ederit ocimū sanari non posse. Quinimo tradunt aliqui manipulo ocimi cū cancris. x. marinis uel fluuiatilibus trito: conuenire ad eū scorpiōes a proximo oēs Diodorus in emitericis etiā pediculos facere ocimi cibum. Secuta ætas alacriter defendit. Nam id esse capras. Nec minus q̄ mentā & rutam scorpionū terrestrium ictibus marinorūq; uenenis mederi cum uino addito aceto exiguo. Vsu quoq; cōpertum deficientibus ex aceto odoratu salutarē eē. Item lethargicis & inflāmatis refrigerationi: illitum capitis doloribus cū rosaceo: aut myrteo: aut aceto. itē oculorum epiphoris īpositum ex uino. Stomacho quoq; esse utile īflationes & ructū ex aceto dissoluere sumptū. Aluū sistere impositum. Vrinā ciere. Sic & morbo regio & hydropicis prodesse etiā colericis. Distillationes eo coli & stomachi inhiberi. Ergo etiā cœliacis Philistio dedit: & coctum dysentericis: & cōtra plistonicū. Aliqui & in tenasmo: & sanguinem excreātibus in uino Duriciamq; præcordiorum: illinitur māmis: Extinguit quoq; lactis puentum. Auribus utilissimū: īfantiū præcipue cum adipe anserino. Semen tritum & haustum naribus sternutamenta: & distillationes capitis quoq; illitum. Vuluas purgat in cibo ex aceto. Verrucas mixto ceramento sutorio tollit. Venerē stimulat. Ideoq; & equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur.

hemitriteis alii emperi cis.

De siluestri ocimo: & eruca: & nasturtio: & ruta. Cap. xiii.

Siluestri ocimo uis efficatior ad eadem oīa. Peculiaris ad uitia quæ uomitionibus crebris con-

trahunt᷑. Vomiciſq; uuluæ: contraq; beſtiarũ morſus radix in uino eſt efficaciſſima. Erucæ ſemẽ ſcorpio
nũ uenenis & muris aranei medetur. Beſtiolas oẽs inaſcẽtes corpori arcet. Vitia cutis in facie cum melle
illitum. Lentigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad candorem cum felle bubulo. Aiunt uerbera ſubi
turis potũ ex uino duritiam quandam contra ſenſum induere: in cõdiendis obſoniis tãta eſt ſuauitas: ut
græci euzomon appellauerint. Putant ſubtrita eruca ſi foueantur oculi: claritatẽ reſtitui. Tuſſim infãtiũ
ſedari. Radix eius in aqua decocta fracta oſſa extrahere. Nam de uenere ſtimulanda diximus tria folia
ſiluestri erucæ ſiniſtra manu decerpta & trita in aqua mulſa ſi bibãtur. E contrario naſturtium uenerem
inhibet. Animum exacuit. Vt diximus duo eius genera aluum purgat. Detrahit bilem potum in aqua. x.

Album

denarioꝝ põdo. Cum lomẽto ſtrumis illitum opertumq; braſſica præclare medetur. Alterꝝ eſt nigrius:
quod capitis uitia purgat. Viſum clarificat. Cõmotas mentes ſedat ex aceto ſumptum. Lyenem ex uino
potum uel cum fico. Tuſſim ex melle: ſi quotidie ieiuni ſummant. Semen ex uino omnia inteſtinorum
animalia expellit. Efficatius addito mentaſtro. Prodeſt & contra ſuſpiria & tuſſim cum origano & uino
dulci. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino. Panos diſcutit cum pice: extrahitq; corpori acule-
os. Et maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adiicitur ouorum album. Et lyenibus illinitur ex
aceto. Infantibus uero e melle utiliſſime. Seſtius adiicit hoc ſerpentes fugare: ſcorpionibus reſiſtere. Ca-
pitis dolores contritum: & alopetias emendare addito Sinapi grauitatem auriũ trito impoſito auribus
cum fico. Dentium dolores infuſo in auris ſucco. Pruriginem & ulcera capitis cum adipe anſerino. Furũ
culos concoquit cum fermento. Carbunculos ad ſuppurationem perducit: & rumpit. Phagedenas ulce-
rum expurgat cum melle. Coxendicibus & lumbis cum polenta ex aceto illinitur. Item licheni. Item un-
guibus ſcabris. Quippe natura eius cauſtica eſt. Optimum aũt babylonium. Silueſtri uero ad omnia
ea effectus maior. In præcipuis autem medicamibus ruta eſt. Latiora ſatiuæ folia. Rami fruticoſiores:
Silueſtri horrida ad effectum eſt: & ad omnia acrior. Succus exprimitur tuſa ea & aſpera modice aqua.
Et in pyxide cypria aſſeruatur. Hic copioſior datus ueneni noxiam obtinet. Macedonia maxime iuxta

Haliacmũ

flumen anacimum. Mirumq; cicutæ ſucco extiguitur: adeo etiam uenenorum uenena ſunt. Quãdo cicu
tæ ſuccus prodeſt manibus colligentium rutam. Cæterũ iter prima imiſcetur antitotis præcipuæq; gala
ciæ. Quæcunq; aũt ruta aut per ſe aut ꝓ antidoto ualet foliis tritis & ex uino ſumptis. Contra aconitũ
maxime & uiſcũ. Item fungos ſiue in potu detur: ſiue in cibo. Simili modo cõtra ſerpentiũ ictus: utpote
cũ muſtellæ dimicaturæ cũ iis rutam prius edẽdo ſe muniant. Sed ualẽt & cõtra ſcorpionũ ictus: & ara
neoꝝ: apum: crabronũ: ueſpaꝝ aculeos. Et cantaridas: ac ſalamandras: caniſue rabioſi morſus: acetabuli
mẽſura ſi ſuccus e uino bibitur. Et folia trita uel cõmanducata iponunt᷑ cũ melle & ſale uel cũ aceto & pi
ce decocta. Succo uero perunctos aut ẽt habentes negãt feriri ab iis maleficiis. Serpenteſq; ſi uratur ru-
ta nidorẽ fugere. Efficaciſſima tñ eſt ſilueſtris radix cũ uino ſumpta. eandem adiiciunt efficaciorẽ eẽ ſub
diuo potã. pythagoras & in hac marẽ minoribus hærbaceiq; coloris foliis a fœmina diſcreuit: etiã latio-
ribus foliis & colore. Ideq; oculis noxiã putauit falſo: quoniã ſculptores & pictores hoc cibo utunt᷑ ocu-
lorum cauſa. Cum pane quoq; uel naſturtio ſatiuæ atq; ſilueſtris pp uiſum. Vt aiũt multi: ſucco eius cũ
melle atrito inuncti diſcuſſerunt caligines: uel cum lacte mulieris puerum enixæ: uel puro ſucco angu-
lis oculorum tactis. Epiphoras cũ polenta impoſita. Lenit ãt capitis dolores pota cum uino aut cũ ace-
to: & roſaceo illita. Si uero ſint cephalea: cũ farina hordeacea uel aceto. Eadem cruditates diſcutit: mox i
flationes: dolores ſtomachi ueteres. Vuluas aperit. Corrigitq; cõuerſas illita in melle toto uẽtre & pecto
re. Hidropicis cum ficu & decocta ad dimidias partes potaq; ex uino. ſic bibit᷑ & ad pectoris dolores la
terũq; & lũboꝝ. Tuſſes: ſuſpiria: pulmonũ: iocinerum: renũ uitia: horrores frigidos. Ad crapulæ graue-
dines: Decoquũtur folia poturis. Et in cibo uel cruda uel decocta conditaue prodeſt. Item torminibus i
hyſopo decocta. Et cũ uino. Sic & ſanguinem ſiſtit interiorẽ: & nariũ indita. ſic & collutis dẽtibus ꝓdeſt
Auribus quoq; in dolore ſuccus infundit᷑: cuſtodito ut diximus modo. E ſilueſtri uero contra tarditatẽ
& ſonitum cũ roſaceo uel cũ laureo oleo aut cumino & melle. ſuccus & phreneticis ex aceto tritæ inſtilla
tur in tpa & cerebrũ. Adiecerunt aliqui & ſerpillum & laurũ illinẽtes capita & colla. Dederunt & lethar-
gicis ex aceto olfaciendum. Dederunt & comitialibus bibendum decoctæ ſuccũ in cyathis quattuor an-

Alſioſis

te acceſſiones: quarũ frigus intollerabile eſt. Alphioſiſq; cruda dari in cibo. Vrinã quoq; uel cruentã pel-
lit. Fœminaꝝ etiã purgatiões: ſecũdaſq;: etiã emortuos partus: ut Hippocrati uidet᷑: ex uino dulci nigro
pota: itaq; illitã & uuluarum cã etiã ſuffire iubet. Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cum fa-
rina hordeacea. Et contra ileum decocta farina in oleo ac uelleribus collecta. Multi uero & contra puru
lentas excreationes ſiccæ drachmas duas ſulphuris unam & dimidiam ſumi cenſent. Et contra cruentas
ramos tres in uino decoctos. Datur & dyſentericis cum caſeo in uino contrita. Dederunt & cum bitu-
mine infrictam potioni propter anhelitum. Ex alto lapſis ſeminis tres uncias: olei libra: uiniq; ſextario il
linitur. Cum oleo coctis foliis partibus quas frigus aduſſerit. Si urinam mouet (ut Hippocrati uidet᷑)
mirũ eſt quoſdã dare uelut inhibentẽ potui cõtra incontinentiã urinæ. Pſoras & lepras cum melle & alu
mine illita

mine illita emēdat. Item uitiligines uel rugas: ſtrumas & ſimilia cum hircino & adipe ſuillo ac taurino ſe
uo. Ignē ſacrū ex aceto & oleo: uel pſimythio. Carbunculū ex aceto. Nōnulli laſerpitium una illini iubēt
ſine quo epinyctidas puſtulas curant. Imponunt & mām̄is turgētibus decoctā & pituitæ eruptionibus
cū cæra: Teſtium uero epiphoris cum ramis laureæ teneris: adeo peculiari in uiſceribus his effectu: ut ſil
ueſtri ruta cū axungia ueteri illitos ramices ſanari prodant. Fracta quoq; mēbra ſimine trito cum cæta ĩ
poſito. Radix rutæ ſanguinē oculis ſuffuſum: & in toto corpore cicatrices aut maculas illita emēdat. Ex
reliquis quoq; quæ tradūtur: mirū eſt: cum feruentē rutæ natura eſſe conueniat. Faſciculū eius in roſaceo
decoctum addita uncia aloes perunctis ſudorē reprimere. Itēq; generationes ĩpediri hoc cibo. ideo ꝓflu
uio genitali datur: & uenerem crebro per ſomnia imaginātibus. Præcauendū eſt grauidis abſtineant hoc
cibo. Necari enim partus inuenio. Eadē ex oībus ſatis quadrupedū quoq; morbis in maximo uſu eſt: ſi
ue difficile ſpirantibus: ſiue contra maleficorum aīalium ictus ĩfuſa per nares ex uino: aut ſi ſanguiſugā
exhauſerit ex aceto: & quocūq; in ſimili morborum genere: ut in homine temperato.

¶ De mentaſtro & menta & pulegio: & nepeta & de cumino. ¶ Cap. xiiii.

M Entaſtrum ſilueſtris menta eſt: differens ſpecie folioꝝ quaſi figura ocimi: pulegii colore. Pro
pter quod quidam ſilueſtre pulegium uocant. Iis cōmanducatis & impoſitis ſanari elephan
tiam: ſicut magni Pompeii ætate fortuito cuiuſdam experimento propter pudorem in facie il
lita compertum eſt. Eadem illinuntur bibunturq; aduerſus ſcolopendras & ſerpentium ictus drachmis
duabus in uini cyathis duobus. Aduerſus ſcorpionū ictus cum ſale oleo & aceto. item aduerſus ſcolopā
dras ius decocti. Aduerſuſq; omnia uenena ſeruantur folia arida ad farinæ modum. Subſtratum uel ac
cenſum fugat ſcorpiones: Potum fœminas purgat a partu: ſed partus necat. Orthopnoicis: torminibus
colericis efficaciſſimum. item lumbis. Podagris impoſitum. Succus auribus uermioſis inſtillatur. In re
gio morbo bibitur. Strumis illinitur. Omnia ueneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Contra pru
riginem ex aceto infunditur capiti in ſole. Mentæ ipſius odor animum excitat: & ſapor auiditatem ĩ cibis
ideo in mām̄arum mixtura familiares ipſæ acceſſere: ut coire denſeriq; lac nō patiant᷑. Quare lactis po
tionibus additur: ne huius coagulati potu ſtrangulentur. Data in aqua & mulſo eadē ui reſiſtere & gene
rationi creditur: cohibendo genitalia denſari. Aeque maribus ac fœminis ſiſtit ſanguinem & purgationeſ
fœminarum inhibet. Cum amylo ex aqua pota cœliacorum impetus. Syriation & uomicas uuluæ cura
uit: ille & iocinerum uitia ternis obolis ex mulſo datis. item ſanguinē excreantibus in ſorbitionem. Vlce
ra in capite infantiū mire ſanat. Arterias hūidas ſiccat. Siccas aſtringit. Pituitas corruptas purgat ĩ mul
ſo & aqua. Voci ſuccus ſub certamine utilis dūtaxat: & qui gargarizatur uua tumente adiecta ruta & co
riandro ex lacte. Vtilis & contra tonſillas cum alumine linguæ aſperæ cum melle. Et conuulſa intus per
ſe uitiiſq; pulmonis Singultus & uomitiones ſiſtit cum ſucco granati ut Democritus monſtrat. Recen
tis ſuccus nariū uitia. Spiritus ſubductos emendat. Ipſa trita coleras in aceto quidē pota. Sanguinis flu
ctiones intus. Ileum etiam impoſita cum polenta: & ſi mām̄æ tendant᷑. Illinitur & tꝑibus in capitis do
lore. Sumitur & cōtra ſcolopandras: & ſcorpiones marinos & ad ſerpentes. Epiphoris illinitur & oībus ĩ
capite eruptionibus. item ſedis uitiis. Impetigines quoq; uel ſi teneat᷑ tantū prohibet. Auribus cū mulſo
inſtillatur. Aiunt & lyeni mederi eā in horto guſtatā ita ne uellat᷑: ſi is qui momorderit dicat ſe lyeni me
deri per dies nouē. Aridæ quoq; farinæ tribus digytis apprehenſam & ſtomachi dolorē ſedare in aqua: &
ſimiliter aſperſa in potionē uentris aīalia expellere. Magna ſocietas cū hac ad recreandos defectos aīo pu
legio cum ſurculis ſuis in ampullas uitreas aceti utriſq; deiectis. Qua de cauſa dignior e pulegio corona
uertigini q̄ e roſis cubiculis noſtris pronunciata eſt. Nam & capitis dolores ĩpoſita dicitur leuare. Quin
& olfatu capita tueri cōtra frigoꝝ æſtuſq; iniuriā: & ab ſiti traditur. Neq; æſtuare eos qui duos e pulegio
ſurculos impoſitos auribus in ſole habeant. Illinitur etiā in doloribus cum polenta & aceto. Fœmina effi
cacior. Eſt aūt hæc flore purpureo. Mas candidum habet. Nauſeas cum ſale & polenta ĩ frigida aqua po
ta inhibet. Sic & pectoris ac uentris dolorem. Stomachi āt ex aqua interciſiones ſiſtit: & uomitiones cū
aceto & polenta. Inteſtinoꝝ uitia melle decocta & nitro ſanat. Vrinam pellit ex uino: & ſi amineū ſit: &
calculos & interiores omnes dolores. Ex melle & aceto ſedat mēſtrua: & ſecundas. Vuluas cōuerſas cor
rigit. Defunctos partus eiicit. Semen obmuteſcentibus olfatu admouetur. Comitialibus in aceto cyathi
menſura datur. Si aquæ inſalubres bibendæ ſunt: tritum inſpergit᷑. Salſitudines corporis ſi cū uino tra
datur minuit. Neruoꝝ cā & in cōtractione cum ſale & aceto & melle cōfricatur opiſtothono. Imbibit᷑ ad
ſerpentium ictus decoctum. Ad ſcorpionum in uino tritum: maxime quod in ſiccis naſcit᷑. Ad oris exul
cerationes: ad tuſſim efficax habetur. Flos recentis incēſus pulices necat odore. Xenocrates pulegii ramū
lana inuolutum in tertianis ante acceſſionē olfactandū dari: aut ſtragulis ſubiici: & ita collocari ægrum
inter remedia tradit. Silueſtri ad eadē uis efficacior eſt: quod ſimile eſt origano minoribus foliis q̄ ſatiuū
& a quibuſdā dictamus uocat᷑. Guſtatum a pecore capriſq; balatum concitat. Vnde quidā græci litteraſ
mutantes blechon uocauerunt. Natura tam feruens eſt: ut illitas partes exulceret. Tuſſi inter frictiones in tuſſi ĩ ꝑ
fectione

fricari ante balnea cōuenit & ante accessionum horrorem conuulsis & torminibus. Podagris mire ꝓdest. Epaticis cum melle & sale bibendum datur. Pulmonum uitia excreabilia facit. Ad lyenē cum sale utile est: & uesicæ & suspiriis & inflationibus decoctum succo æqualiter: & uuluas corrigit: & contra scolopē dram terrestrem uel marinā. item scorpiones. Priuatimue ualet cōtra oēm morsum. Radix cōtra increscē tia ulcera recens potentissima. Arida uero cicatricibus decorem affert. Itē pulegio est nepetæq; societas. Decocta enim in aqua ad tertias discutiunt frigora. Mulierūq; mēstruis prosunt. Et æstate sedāt calores Nepeta quoq; uires contra serpentes habet. Fumum ex ea nidoreq; fugiunt: quā & substernere ī metu ob dormituris utile est. Tusa egilopis īponitur: & capitis doloribus recens cum tertia parte panis tempera- ta aceto illinitur. Succus eius instillatus naribus supinis profluuium sanguinis sistit. Item radix cū myr- ti semine in passo tepido gargarizata anginis medetur. Cuminum siluestre est prætenue quaternis aut q̄- nis foliis ueluti serratis. Et in satiuo magnus usus in stomachi præcipue remediis. Discutit pituitas & in flationes. Tritum & cum pane sumptum uel potū ex aqua uinoq; tormina quoq; & intestinoꝝ dolores. Veruntamē oēm pallorē bibentibus gignit. ita certe ferunt. Portii latronis clari iter magistros dicendi ad sectores similitudinem coloris studiis cōtra æmulos imitatos: & pauloante Iulium Vindicē ad sertorem illum a Nerone libertatis captatione testamentis sic lenocinatum. Narium sanguinē pastillis īditum uel ex aceto recens sistit. Et oculoꝝ epiphoris per se impositum tumētibus cum melle prodest. Infantibus ī- poni in uentre satis est. Morbo regio in uino albo ab alienis datur.

De cumino æthiopico: quod urinam stringit: & de cappari: & de ligustico: siue panace: & cunila bubula. Cap. xv.

Ethiopicum maxime in posca illinitur cum melle. Africano priuatim urinæ incontinētiam co- hiberi putant. Satiuum datur & ad iocineris uitia tostum tritum in aceto. Item ad uertiginem Iis uero quos acriore ui urina mordeat in dulci tritum uino. ad uuluarum uitia in uino. Præ- terq; impostis uellere foliis testium tumoribus tostum tritūq; cum melle aut rosaceo & cæra. Siluestre ad oīa eadem efficacius. Præterea ad serpentes cum oleo: ad scorpiōes: ad scolopēdras. sistit & uomitio- nem nauseasq; ex uino: quantū apprehēderint tres digyti. Propter colum quoq; bibitur. Illiniturq; uel pe nicillis feruens: uel astringitur fasciis. Strangulationes uuluæ potum in uino aperit tribus drachmis ī tri bus cyathis uini. Auribus instillatur ad sonitus atq; tinnitus cum seuo uitulino uel melle. Sugillatis illi- nitur cum melle & uua passa & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Est cumino simillimum quod græci uo- cant ammi. Quidā uero æthiopicum cuminū id esse existimant. Hippocrates regium appellat: uidelicet quia efficacius in ægypto iudicauit. Pleriq; alterius naturæ in totum putāt: q̄m sit exilius & candidius. Si milis aūt & huic usus. Nam & panibus alexādrinis subigit̄: & cū alimentis interponitur. Inflationes & tormina discutit. Vrinā & menstra ciet. Sugillata & oculoꝝ epiphoras mitigat. Cum lini semine scorpio num ictus in uino potum drachmis duabus. Priuatimq; cerastaꝝ cum pari portione myrrhæ. Colorem quoq; bibentium similiter mutat in pallorē. Suffitum cum uua passa aut resina uuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas quæ odorent̄ id per coitum. De cappari satis diximus inter peregrinos frutices. Nō utendum transmarino. Innocentius italicum est. Ferunt eos qui quottidie id edunt paralysi nō periclitari nec lyenis doloribus. Radix eius uitiligines albas tollit: si tritæ in sole fricetur. Spleneticis ꝓdest in uino pota. Radicis cortex duabus drachmis dēpto balneaꝝ usu. Ferūtq; trigintaqnq; diebus per urinā & aluū totum lyenem emitti. Bibitur in lumborum doloribus ac paralysi. Dentium dolores sedat tritum ex ace to semen decoctum: uel manducata radix. Infundit̄ aurium dolori decoctum oleo. Vlcera quæ phage- denas uocant folia & radix recens cum melle sanāt. sic & strumas discutit radix. Parotidas uermiculosq; cocta in aqua iocineris quoq; malis medet̄. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exulceratiōes in ace to decocta tollit. stomacho inutiles esse inter auctores conuenit. Ligusticum aliqui panacem uocant: sto macho utile est. Itē cōuulsionibus & inflationibus. Sunt & q̄dā qui cunilā bubulā appellauerunt uti di- ximus falso. Cunilæ præter satiuam plura sunt in medicina genera. Quæ bubula appellatur: semen pule gii habet: utile ad uulnera cōmanducatum impositūq;: ut quinto post die soluat̄. Contra serpētes quoq; in uino bibitur: ac tritum plagæ imponitur. Vulnera ab iis facta ꝑfricantur. Item testudines cum serpēti bus pugnaturæ hac se muniunt. Quidāq; in hunc usum panacen uocant. Sedat & tumores & uirilīū ma lasicca uel foliis tritis in omni usu mire congruens ex uino.

Item de cunila: siue origano: & de cunilagine: & cunilla molli: & libano- tide: & de cunila satiua. Cap. xvi.

Est alia cunila gallinacea appellata a nostris: a græcis origanum heracleoticū. Prodest oculis tri ta addito sale. Tussim duoq; emendat & iocineꝝ uitia. Lateꝝ dolores cum farina oleo & ace- to in sorbitiōem tēperata. Præcipue uero serpentium morsus. Tertium genus ē eius: quæ a græ cis mascula a nostris cunilago uocatur: odoris fœdi: radicis lignosæ: folio aspero. Vires eius uehemētissi mas ī oibus iis generibus earum tradūt. Manipulo quoq; eius abiecto oēs etiam a tota domo blattascō

uenire ad eam

uenire ad eam. priuatim aduersus scorpiones ex posca pollere. Tribus foliis ex oleo peruncto hoĩe fugari
serpentes. econtrario quæ mollis uocat̃. pilosioribus foliis ac ramis & aculeatis. Trita mellis odorẽ ha-
bet digytis tactu eius cohærentibus. Altera thuris quã libanotidẽ appellamus. Medetur utraq; cõtra ser
pentes ex uino uel aceto. Pulices etiam contritæ cũ aqua sparsæ necant. Satiua quoq; suos usus hẽt. Suc-
cus eius cũ rosaceo auriculas iuuat. Ipsa ad ictus bibitur. Fit & ex ea mõtana serpillo similis efficax cõtra
serpentes. Vrinam mouet. purgat & a partu mulieres. Cõcoctionẽ mire adiuuat: & ad cibos auiditatem
Vtraq; uel in cruditate ieiunis in potiõe aspera. Luxatis quoq; utilis. Cõtra uesparum & similes ictus ex
farina hordeacea & posca utilissima. Libanotidis alia genera suis dicentur locis.

¶ De piperiti & origano: & oniti: prasio: & tragorigano: & heraclio: & lepidio: & de gith: siue melan-
thio: & aniso. ¶ Cap. xvii.

Piperitis quam & siliquastrũ appellauimus contra morbos comitiales bibitur Castore taliter
demonstrante. Caule rubro & longo: densis geniculis: foliis lauri semine albo: tenui: gustu pipe
ris. Vtilis gingiuis: dentibus: oris suauitati: et ructibus. Origanum quod ĩ sapore cunilã æmu
lat̃ (ut diximus) plura genera in medicina habet: & onitin uel prasion appellant: non dissimile hysopo.
Priuatim eius usus contra torsiones stomachi in tepida aqua: & cruditates. Contra araneos scorpiõesq;
in uino albo. Luxata & ĩcussa in aceto & oleo & lana. Tragoriganõ similis est serpillo siluestri. Vrinã ciet
Tumores discutit cõtra uiscum potum uiperæq; ictum efficassimum: stomachoq; acida ructãti & præ
cordiis. Tussientibus quoq; cum melle datur: & pleureticis: & peripneumonicis. Heraclium quoq; tria
genera habet nigrius latioribus foliis glutinosum. Alterum exilioribus mollibusq; sansuco nõ dissimile:
quod aliq prasion uocare malunt. Tertiũ est inter hæc mediũ: minus q̃ cætera efficax. Optimum aũt cre
ticũ. Nã & iucunde olet. Proximum smyrneũ. Deinde heracleoticũ ad potum utilius: quod othimin uo
cant. Cõis autẽ usus serpentes fugare. Percussis esui dare decoctũ. Potu urinã ciere. Ruptis cõuulsis me
deri cum panacis radice. Hidropicis cum fico aut cum hysopo acetabuli mensuris decoctũ ad sextã. Itẽ
scabiẽ: pruriginem psoras in descessione balnearum. Succus auribus ĩfundit̃ cum lacte mulieris. Tõsillis
quoq; & uuis medet̃. Capitis ulceribus Venena opii & gypsi extiguit decoctũ: si cũ cinere & uino bibat̃.
Aluũ mollit acetabuli mensura. Sugillatis illinit̃. Itẽ dentiũ dolori: qbus etiã & candorẽ facit cum melle
et nitro. Sanguinem narium sistit. Ad parotidas decoquit̃ cũ hordeacea farina. Ad arterias asperas cum
galla & melle terit̃. Ad lyenẽ folia cũ melle et sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat coctũ cũ aceto
& sale sumptũ paulatim. Regio morbo tritũ cũ oleo ĩ nares funditur. Lassi perungunt̃ ex eo. ita ut ne uẽ
ter attingat̃. Epinyctidas cum pice sanat. Furunculos apit cum fico trita. Strumas cum oleo & aceto &
farina hordeacea. Lateris dolores cum ficco illitum. Fluctiões sanguinis in genitalibus tusum ex aceto
illitum. Reliquas purgationum a partu. Lepidium inter urentia intelligitur. Sic & in facie cutẽ emendat
exulcerando: ut tamen cæra & rosaceo facile sanetur. Sic lepras & psoras tollit semper facile: & cicatricũ
ulcera. Tradunt in dolore dentium adalligatum brachio qua doleat: cõpescere dolorem. Gith ex græcis
alii melãthion: alii melaspmon uocant. Optimum q̃ excitatissimi odoris: & q̃ nigerrimũ. Medet̃ serpen-
tium plagis & scorpionũ. Illini ex aceto & melle reperio. Incensoq; serpẽtes fugari. Bibitur drachma una
contra araneos. Distilationẽ nariũ descutit tusum in liteolo olfatum. Capitis dolores illitũ ex aceto & in
fusum naribus. Cũ Irino occulorum epiphoras & tumores. Dentium dolores coctũ cum aceto. Vlcera
oris tritum aut cõmaducatũ: Itẽ lepras & lentigines ex aceto. Difficultates spirandi addito uino potum.
Duritias tumoresq; ueteres & suppurationes illitũ. Lac mulierum auget continuis diebus sumptũ. Col
ligitur succus eius ut hyoscyami. Similiter largius uenenum est quod miremur. cũ semen gratissime pa-
nes ẽt cõdiat. Oculos quoq; purgat. Vrinã & mẽsura ciet. Quinimo lintheolo illigatis tantũ granis. xxx.
secũdas trahi reperio. Aiunt & clauis in pedibus mederi tritum ĩ urina. Culices suffitu necare. itẽ muscas.
Et anisum aduersus scorpiões ex uino bibit̃: a pythagora iter pauca laudatum siue crudũ siue decoctum
itẽ uiride aridũue oĩbus quæ cõdiuntur: quæq; intinguntur desideratũ. Panis ẽt crustis inferioribus subdi
tum. Saccis quoq; additur. Cum amaris nucibus uina cõmendat. Quin ipsum oris halitum iucundiorẽ
facit. Fetorẽq; tollit manducatum matutinis cum smyrneo & melle exiguo. Mox uino collutum uultũ
iuniorẽ præstat. insomnia leuat suspensum in puluino ut dormientes olfaciant. Appetentiam ciborũ prę
stat: quãdo id quoq; inter artificia deliciæ fecere: ex quo labor desiit cibos poscere. Ob has causas quidam
anicetum id uocauere. Laudatissimum est creticum. Proximum ægyptium. Hoc ligustici uicem præstat
in cõdimentis. Dolores capitis leuigat suffitum naribus. Epiphoris oculoꝝ radicẽ eius tusam ĩponit Iol
las. ipsum cum croco pari modo & uino: & per se tritum cum polenta ad magnas fluctiones: extrahen-
daq; siqua in oculis inciderint. Narium quoq; cardines consumit illitum ex aqua: Sedat anginas cum
melle & hysopo ex aceto gargarizatum. Auribus infunditur cum rosaceo. Thoracis pituitas purgat to-
stum: cum melle sumptum melius. Cum acetabulo anisi nuces amaras. l. purgatas tere in melle ad tus-
sim. Facillime uero anisi drachmæ tres: papaueris duæ miscentur melle ad fabæ magnitudinem: & ternis

diebus sumũtur. Præcipuum autem est ad ructus: ideo inflationibus stomachi & intestinorum torminibus & cœliacis medetur. Singultus & olfactum decoctum potumq; inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates succus decocti. ipsum cum apio olfatum stertunaměta inhibet. Potũ somnum cõcitat. Calculos pellit. Vomitiones cohibet: & præcordiorum tumorꝝ & pectorꝝ uitiis. Neruis quoq; quibus succinctum est corpus utilissimum. Prodest eius & capitis doloribus instilari succum cũ oleo decocti. Non alius utilius uentri & intestinis putant. ideo dysentericis & ternasmis datur tostũ. Aliqui addunt & opiũ pilulis ĩ die ternis lupini magnitudie & ĩ uini cyatho dilutis. Dieuches & ad lũborꝝ dolores succo usus est. Semẽ hydropicis & cœliacis dedit tritum cum menta. Verum & radicem ad renes. Dalion hærbarius parturiẽtibus ex eo cataplasma ĩposuit cum opio. Itẽ uuluarꝝ dolori. Deditq; bibendum cum aneto parturiẽtibꝰ Phreneticis quoq; illinunt recens cũ polenta. Sic & infantibus comitiale uitium aut contractiones sentiẽtibus. Pythagoras quidem non corripi uitio comitiali in manu habentes. Ideoq; quãplurimũ domi serendum. Parere quoq; facilius olfactantes. Et statim a partu dandum potui polenta aspersa. Sosimenes contra oẽs duricias ex aceto usus est. Eo & contra lassitudines in oleo decoquens addito nitro. Semine eius poto lassitudinis auxiliũ uiatoribus spospõdit. Heraclides ad inflationes stomachi semen tribus digytis cũ castorei obolis duobus ex mulso dedit. Similiter ad uentris aut intestinorꝝ inflationes. Et orthopnoicis quod ternis digytis prehẽderit seminis: tantũdem hyoscyami cũ lacte asinino. Multi uomituris acetabula eius & folia lauri decẽ trita in aqua bibenda iter cœnã suadent. Strangulationes uuluæ si manducet̃ & linatur calidũ: uel si bibatur cũ castoreo in aceto & melle sedat. Vertigines a partu cũ semine cucumeris & lini pari mẽsura trinũ digytorum uini albi tribus cyathis discutit. Cleopolemus ad quartanas trinis digytis seminis anisi & fœniculi usus est in aceto & mellis cyatho uno. Lenit articulares morbos cũ amaris nucibus illitum. Sunt & qui aspidũ uenenis aduersari naturã eius putent. Vrinã ciet. Sitim cohibet. Venerem stimulat. Cum uino sudorem leniter præstat. Vestes quoq; a tineis defendit. Efficacius semp recens & quo nigrius. Stomaco tamen inutile est præterq̃ inflato.

¶De aneto sagapenio: & de papauere albo & nigro: & quõ succꝰ hærbarꝝ colligẽdus ẽ: & de opio. ca. xviii.

Anetum quoq; ructus mouet: & tormina sedat. Aluum sistit. Epiphoris radices illinuntur ex aqua url uel uino. Singultus cohibet semen feruens olfatum. Sumptum ex aqua sedat cruditates. Cinis eius uuam in faucibus leuat. Oculos & genituram hebetat. sacopeniũ quod apud nos gignitur in totum transmarino alienatur. Illud enim ammoniaci lachrymæ simile sagapenion uocatur. Prodest laterum & pectoris doloribus: conuulsis: tussibus ueteribus: excreationibusq;: præcordiorꝝ tumoribus. Sanat & uertigines: tremulos: opisthothonicos: lyenes: lumbos: perfrictiones. Datur & olfactandum ex aceto in strangulatu uuluæ. Cæteris & potu datur: & cũ oleo ĩfricatur. Prodest & cõtra mala medicamenta. Papaueris satiui diximus genera: & sponte nascentis alia promisimus. Sed satiui albi calix ipse teritur & bibitur somni causa. Semen elephantiis medetur. E nigro papauere sapor gignitur scapo inciso: ut Diagoras suadet cum turgescit: ut Iollas cum deflorescit hora diei sereni: hoc est cum ros in eo exaruerit. Incidi iubent sub capite & calice. Nec in alio genere ipsum inciditur caput. Succus & hic: & hærbæ cuiusq; lana excipitur. Aut si exiguus est: ungue pollicis aut lactucis: & postero die magis quod inaruit. Papaueris uero largus densatur: & in pastillos tritus in umbram siccatur non uĩ saporifera modo: uerum si copiosior hauriatur: etiam mortifera per somnum: opion uocant. Sic scimus interemptum Licinii Cecinnæ prætorii uiri patrem in hispania baiulicum quoniam ualitudo impatibilis odium uitæ fecisset. Item plerosq; alios. Qua de causa magna concertatio extitit Diagoras & erasistratus in totum dãnauere: ut mortiferum infundi uetantes. Præterea quoniam uisui noceret. Addidit Andron: ideo nõ protinus excecari eo: quoniam adulteratur elexandriæ. Sed postea usus eius non improbatus est medicamẽto nobili: quod diacodion uocant. Semine quoq; eius trito in pastillos e lacte utuntur ad somnum. Item ad capitis dolores cum rosaceo. Cum his aurium dolori instillatum. Podagris illinitur cum lacte mulierum: Sic & foliis ipsis utuntur ad sacros ignes. Item uulnera cum aceto. Ego tñ dãnauerim collyriis addi. Multoq; magis quas uocãt lexipyretas & quasq; pepticas cœliacas. Nigrũ tñ ĩ cœliacis uino dat̃. Satiuum omne magis rotundat capita. At siluestri longum ac pusillum: & ad omnes effectus ualentius. Decoquitur & bibitur contra uigilias: eademq; aqua fouent ora. Optimis in siccis: & ubi raro pluit. Cũ capita ipsa & folia decoquuntur: succus meconium uocatur: multum opio ignauior. Experimẽtum opii est primum odore. Sincerum enim perpeti non mos est. Dein in lucernis: ut pura luceat flamma: aut ex tinctum demum oleat. Quæ in fucato non eueniunt. Accenditur quoq; difficilius: & crebro extinguitur Est sinceri experimentum & in aqua quia nebula innatat. Fictum in posca coit. sed maxime mirum æstiuo sole deprehẽdi. sincerum enim sudat: & se diluit: donec succo recenti simile fiat. Mnesides optime seruari putat hyosciami semine adiecto. Alii in faba.

Andreas

postulas

¶De empractico & ceratico: & glaucio, siue paralio: & heraclio: siue aphro: & de diacodio. ¶Cap. xix.

inter satiua

INter satiua est et siluestria medium genus: quod nisi in aruis esset: spôte nasceretur. Rhiam uocauimus & erraticum. Quidam id decerptum protinus cum toto calice mandunt. Aliũ eximunt capita quinq; decocta. In uini tribus heminis pota somnum faciũt. siluestrium unum genus ceraticum uocant: nigrum: cubitali: altitudine: radice crassa: & corticosa: caliculo iflexo ut cornicula. Folia minora et tenuiora q̃ cæteris siluestribus: semen exile. Tempestiuum est messisius. Aluum purgat dimidio acetabulo in mulso. Folia trita cum oleo argẽmas iumentorum sanant. Radix acetabuli mensura cocta in duobus sextariis ad dimidias datur ad lumborum uitia et iocineris. Carbunculis medẽtur ex melle folia. Quidam hoc genus glaution uocant alii paralion. Nascitur enim in afflatu maris: aut nitroso loco. Alterũ est in siluestribus generibus heraclion: uocatur ab aliis aphron. Foliis si procul intueạris speciem passerum præsentãtibus: radice in summa terræ cute: semine spumeo. Ex hoc lina splẽdorem trahunt æstate. Tunditur in pila comitialibus morbis acetabuli mensura seminis in uino albo: uomitiones enim facit. Medicamento quod diacodion & asteriace uocatur utilissimum. Fit aũt huius papaueris aut cuiuscunq; siluestris capitibus. cxx. in aquæ cælestis sextariis tribus biduo maceratis: i eademq; decoctis: deinde siccatis: iterũq; cum melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere postea drachmas senas croci: hypocistidis: turis: acaciæ & passi cretici sextarium. Hac ostentatiõe simplex quidem & antiqua illa salubritas papauere & melle constat.

De titymalo & archelio: & portulaca siue peplio: & coriandro & de atriplici. Cap. xx.

TErtium genus est titymalon: mecona uocant: alii archalion: folio leui: albo: capite magnitudis fabæ. Colligitur uua florẽte. Siccatur in umbra. Semen potum purgat alluum dimidio acetabulo in mulso. Cuiuscunq; autem papaueris caput uiride uel siccum illitum epiphoras oculorum lenit. Opium ex uino meraculo si protinus det̃ scorpionũ ictibus resistit. Aliqui hoc tãtũ nigro tribuũt: si capita eius uel folia terãtur. Est & portulaca quã peplion uocant: non multum satiua efficacior. Cuius memorabiles usus traduntur. Sagittarum uenena & serpẽtium hemorroidum & præsigrũ restringi: ꝓ cibo sumpta et plagis imposita extrahit. Item hyoscyamo poto e passoq; expresso succo. Cum ipsa nõ est: semen eius simili effectu ꝓdest. Resistit et aquarum uitiis: capitis dolori: ulceribusq; in uino tusa et iposita. Reliqua ulcera cõmanducata cum melle sanat. Sic et infantium cerebro imponitur: umbilicoq; procidũo. In epiphoris uero omnium fronte temporibusq; cum polẽta. Sed ipsis oculis e lacte et melle. Eadem si procident ꝓdest oculis: foliis tritis cum corticibus fabæ. Pustulis cum polenta et sale & aceto acæra. Et ulcera oris tumoremq; gingiuarum cõmanducata cruda sedat. Item dentium dolores. Tonsillarum ulcera succus decoctæ. Quidam adiecere paulum murræ. Nam et mobiles dentes stabilit commãducata. Cruditates sedat: uocemq; firmat: et sitim arcet Ceruicis dolores cum galla & lini semie pari mẽsura sedat. Mammarum uita cum melle aut cimolia creta. Salutaris & suspiriosis semine cum melle haustro. Stomachum i acetariis sumpta corroborat. Ardentibus febribus iponitur cũ polenta. Et alias mãducata refrigerat etiam intestina. Vomitiões sistit. Dysenteriæ & uomicis datur ex aceto uel bibitur cum cumino. Tenasmis autem cocta & comitialibus cibo uel potu ꝓdest. Purgationibus mulierum acetabuli mensura in sapa. Podagris calidis cum sale illita & sacro igni. Succus eius potus renes iuuat ac uesicas. Ventris animalia pellit. Ad uulnerum dolores ex oleo cum polẽta iponitur. Neruoꝝ duricias emollit. Metrodorus q epitomen: ton: rhizotomumenon scripsit: purgationibus a partu dandã censuit. Venerem inhibet: uenerisq; somnia. Prætorii uiri pater est hispaniæ priceps: quem scio ꝓpter ipatibiles uuæ morbos radicem eius filo suspensam e collo gerere: prætetq̃ in balneis: & ita liberatũ incommodo omni. Quinetiam inueni apud auctores: caput inde litũ distillationẽ toto anno nõ sentire. Oculos tamẽ hebetare putatur. Coriandrũ inter siluestria non inuenitur. Precipuũ tamẽ esse constat stati ægyptiũ. Valet contra serpentiũ genus unũ: quod amphisbenas uocant. potũ impositũq;. Sanat & alia uulnera. Epiỳctidas pustulas tritum. Sic & oẽs tumores collectionesq; cum melle aut uua passa. Panos uero ex aceto tritum. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubent aliqui ante accessiõem. Vel plura illini fronti. Sunt qui & ante solis ortum ceruicialibus subiici efficaciter putent. Vis magna ad refrigerãdos ardores uiridi. Vlcera quoq; quæ serpunt sanat cũ melle uel uua passa. Itẽ testes: ambusta: carbunculos: aures cũ lacte mulieris: epiphoras oculorum: uẽtris & intestinorum fluctiones. Semẽ ex aqua potum bibit̃ i choleris cum ruta. Pellit aĩalia interaneorum cum mali punici succo & oleo semẽ potum. Xenocrates tradit rem miram: si uera est. Menstrua contineri uno die: si unum granũ biberint fœminæ: biduo si duo: & totidẽ diebus quot grana sumpserint. M. Varro coriandro subtrito cum aceto carnẽ icorruptã æstatæ seruari putat. A triplex & siluestre est & satiuũ accusatum a Pythagora tanq̃ faceret hydropicos morbosq; regios & pallorem. Coquit̃ difficillime: ac ne in hortis quidem iuxta id nasci qcq̃ nisi lãguidũ culpauit. Addidere Dionysius & Diocles plurios gigni ex eo morbos. Nec nisi mutata sæpius aqua coquendũ. Stomacho contrariũ esse. Lentigines & pabulas gignere. Miror quare difficulter in italia id nasci tradiderit Solon Smyrneus. Hippocrates uuluaꝝ uitiis id infundi cũ beta. Lycus neapolitanus cõtra catharidas

Ceratitin

præsterũ

bibendum dedit. Panos furunculos incipientes: duricias oēs uel cocto uel crudo utiliter illini putāt. Item
ignē sacrū cum melle aceto nitroq;. similiter podagris. Vngues scabros detrahere dicit̄ sine ulcere. Sunt
qui in morbo regio dent semē eius cū melle. Arterias & tonsillas nitro addito perfricēt. Aluū moueant.
Cocto aut per se aut cū malua aut lenticula cōcitātes uomitiones. Siluestri capillos tingunt: & ad supra-
dicta utuntur medicina.

De malua malope: & althea: & lapatio: & oxylapato: & hydrolapato: & hippolapato: & bubalapato. Cap. xxi.

E Contrario i magnis laudibus malua est utraq; & satiua & siluestris. Duo genera eaꝝ amplitu
dine folii discernūtur. Maiorē græci malopen uocāt in satiuis. Alterā ab emolliēdo uētre dictā
putant malachē. E siluestribus cui grāde foliū & radices albæ althea uocat̄ ab excellentia effe
ctus a quibusdā aristalthea. Omne solū in quo serunt̄ pinguius faciunt. Huic contra oēs aculeatos ictus
efficatior uis: præcipue scorpionū: uespaꝝ: similiumq;: & muris aranei. Quin & trita cū oleo qualibet ea
rum peruncti ante uel habentes eas nō feriunt̄. Folium ipositum scorpionibus torporē affert. Valent &
contra uenena. Aculeos oīs extrahunt illitæ crudæ aut cū aneto potæ. Decoctæ uero cū radice sua lepo-
ris marini uenena restringunt. Et ut quidam dicunt si uomat̄. De eisdē mira & alia traduntur. Sed maxi
me si quotidie quis succi ex qualibet eaꝝ sorbeat cyathum dimidiū oībus morbis carituꝝ. Vlcera manā-
tia in capite sanant. in urina putrefactæ lichenas. Et ulcera oris cum melle. Radix decocta furfures capitis
& dentium mobilitates. Eius quæ unum caulem habet radice circa dentem qui doleat perunge: donec
desinat dolor. Eadem strumas & parotidas panosq; addita hoīs saliua purgat citra uulnus. Semen i ui-
no nigro potum a pituita & nauseis liberat. Radix mammarum uitiis occurrit ad alligata in luna nigra.
Tussim in lacte cocta & sorbitionis modo sumpta quinis diebus emendat. Stomacho iutiles sex. Niger
dicit. Olympiades thebanus abortiuas esse cum adipe anseris. Aliqui purgari fœminas foliis earum ma
nus plenæ mensura in oleo & uino sumptis. Vtiq; cōstat parturientes foliis substratis celerius solui. Pro
tinus a partu reuocanda: ne uulua sequatur. Dat & succum bibendum parturientibus ieiuniis in uino de
cocta hiemina. Quin & semē tritū adalligant brachio genitale non continentium. Adeoq; ex ueneri nas-
cuntur: ut semen unicaulis aspersum cubitali fœminarum auiditates augere ad ifinitum Xenocrates tra-
dat. Item tres radices iuxta ad alligatas. Tenasmo & disentericis utilissime infundi. Item fœdis uitiis: uel
si foueant̄. Melācholicis quoq; succus datur cyathis ternis tepidus. Et insanientibus quaternis. Decoctę
comitialibus heminæ succi. Hic & calculosis & inflatione & torminibus aut opistotonico laborātibus te
pidus illinitur. Et sacris ignibus & ambustis decocta in oleum folia imponuntur. Et ad uulnerum impe
tus cruda cū pane. succus decoctæ neruis: ꝑdest & uesicæ: & itestinoꝝ rosionib9. Vuluas & cibo & ifusio
ne mollit in oleo. succus decoctæ pori meatus suaues facit. Artheæ in oībus supradictis efficacior radix:
præcipue conuulsis ruptisq;. Cocta in aqua aluū sistit. Ex uino albo strumas & parotidas & māmarum
inflāmationes: & panos in uino folia decocta & illita tollunt. Eadē arida in lacte decocta q̄libet pernicio
sæ tussi citissime medentur. Hippocrates uulneratis sitientibusq; defectu sanguinis radicis decoctę succū
bibendum dedit. Et eā uulneribus cū melle & resina. Itē cōuulsis: luxatis: tumentibus: & musculis neruis
articulis iposuit. Et asmaticis ac dysentericis in uino bibēdum dedit. Mirum aquā radice ea addita addē-
sari sub diuo: atq; elactescere. Efficacior aūt quo recentior. Nec lapatiū dissimiles effectus habet. Est aūt
siluestre: quod alii oxalidē appellant: satiuo proximum: foliis aquosis: colore betæ candidæ: radice mini-
ma. Nostri uero rumicē: alii lapatium cantherinum ad strumas cū axungia efficacissimum. Est & alteꝝ
genus fere oxylapaton uocant. Satiuo idem similius: & acutiora habet folia ac rubriora: nō nisi i palustri
bus nascens. Sunt qui hydrolapaton tradunt in aqua natū. Est & aliud hippolapaton maius satiuo: can
didiusq; ac spissius. Siluestria scorpionum ictibus medent̄: & ferire prohibent habentes. Radix aceto de
cocta si colletur succus dentibus auxiliat̄. Si uero bibatur morbo regio. semen stomachi inextricabilia ui
tia sanat. Hippolapati radices priuatim ungues scabrosos detrahunt. Dysentericos semen duabus drach
mis in uino potum biberat. Oxylapati semen lotū in aqua cælesti sanguinē ꝑdest reiicientibus. Adiecta
acacia lentis magnitudine prodest. Præstantissimos pastillos faciunt ex foliis & radice addito nitro & iu
re exiguo. In usu aceto diluunt. Sed satiuum in epiphoris oculoꝝ illinunt frōtibus. Radice melicerias & (Ceria)
lepras curāt. In uino uero decocta strumas & ꝑotidas & calculos. Poto uino & lienes. Cœliacos æque &
dysentericos & tenasmos. Ex eademq; oīa efficatius. ius lapati & ructus facit: & urinā ciet: & caliginem
oculorum discutit. Item pruritum corporis in solia balnearum additum: aut prius ipsum illitū sine oleo
Firmat & cōmanducata radix dentes. Eadem decocta cum uino sistit aluum. Folia soluunt adiecto sale.
Adiecit Solon neq; ut omittamus bulapaton: radicis tantum altitudine differens est: & erga dysenteri-
cos efficacis effectus potum ex uino.

De sinapis tribus generibus: & marrubio: & serpillo: & sisymbrio: siue thymbræo: & de lini semi-
ne: & blito. Cap. xxii.

S Inapis cuius in satiuis tria genera diximus: Pythagoras principatum habere ex iis quorū sub-
lime uis ferat̄

lime uis feratur iudicauit: quoniã nõ aliud magis in nares & cerebrũ penetret. Ad ſerbentiũ ictus & ſcor-
pionum tritũ cũ aceto illinitur. Fungoꝝ uenena diſcutit. Cõtra pituitã tenetur in ore donec liqueſcat: aut
gargarizat̃ cum aqua mulſa. Ad dẽtium dolorem manditur. Ad uuam gargarizat̃ cum aceto & melle:
Stomacho utiliſſimum contra omnia uitia pulmonibuſq;. Excreatiões faciles facit in cibo ſumptũ. Dat̃
& ſuſpirioſis. Item comitialibus tepidum cũ ſucco cucumerũ. Senſus atq; ſternutamenta capitis purgat:
Aluum mollit. Mẽſtrua & urinam ciet. Et hydropicis imponitur. Cum fico & cumio tuſum ternis parti
bus comitiali morbo: Et uuluaꝝ conuerſionẽ ſuffitum excitat odore aceto mixto. Itẽ lethargicos. Adii-
citur tordylion. Eſt autẽ id ſemen ex ſili. Et ſi uehementior ſonmnus letargicos premat: cruribus aut eti
am capiti illinitur cũ fico & aceto. Veteres dolores thoracis: lumborum: coxendicũ humerum & in qua
cunq; parte corporis ex alto uitia extrahenda ſunt: illitum cauſtica ui emendat puſtulas faciendo. At in
magna duricia ſine fico ipoſitũ: uel ſi uehementior urigo timeatur per duplices pãnos. Vtunt̃ ad alope
tias cum rubrica. pſoras: lepras: phthiriaſes: lithannicos: opiſtothonicos. Inungunt quoq; ſcabras genas
aut caligantes oculos cum melle. Succuſq; tribus modis exprimitur in fictili: caleſcitq; in eo in ſole mo-
dice. Exit & e cauliculo ſuccus lacteus: qui ita cum induruit: dentium dolori medetur. Semẽ ac radix cũ
immaduere: muſto conteruntur. Manuſq; plenæ menſura ſorbent̃ ad firmandas fauces: ſtomacum: ocu
los: caput: ſenſuſq; oẽs. Mulierum etiam laſſitudies ſaluberrimo genere medicinæ. Calculos quoq; diſcu
tit potũ ex aceto. Illinunt̃ & liuoribus ſugillatiſq; cum melle & adipe anſerino aut cæra cypria. Fit & ole
um ex ſemine madefacto in oleo expreſſoq;: quo utuntur ad neruoꝝ rigores: lumboꝝq; & coxẽdicũ ꝑfri
ctiones. Sinapis naturã effectuſq; eoſdẽ habere traditur adarca inter ſiluas tacta in cortice calamoꝝ ſub
ipſa coma naſcens. Marrubiũ pleriq; inter primas hærbas commendauere: quẽ græci praſion uocant: alii
linoſtrophon: non nulli philopeda. aut philocares: notius ꝙ ut indicandum ſit. Huius folia ſemenq; con
trita proſunt contra ſerpentes: pectoꝝ & lateris dolores: tuſſim ueterẽ. Et iis qui ſanguinẽ eiiciũt eximie
utile: ſcapis eius cũ panico aqua decoctis: ut aſperitas ſuccis mitiget̃. Imponit̃ ſtrumis cũ adipe. Sũt q
uiridis ſemen quantũ duobus digytis capiant cũ farris pugillo decoctũ addito exiguo olei & ſalis ſorbe
re ieiunos ad tuſſim iubeant. Alii nihil compant. In eadem cã marrubii & fœniculi ſuccis ad ſextarios ter
nos expreſſis decoctiſq; ad ſextarios duos: cum addito mellis ſextario rurſus decocto ad ſextarios duos:
ſi coclearii menſura in die ſorbeatur in aquæ cyatho. Et uirilium uitiis tuſum cum melle mire prodeſt. Li
chenas purgat ex aceto. Ruptis cõuulſis ſpaſmatum neruis ſalutare. Potum aluum ſoluit cum ſale & ace
to. Itẽ mẽſtrua & ſecũdas mulierum. Arida farina cum melle ad tuſſim ſiccã efficaciſſima ẽ. Itẽ ad cãcre
nas & pterygia. Succus uero articulis enaribus morbo regio: minuẽdæq; bili cum melle ꝓdeſt. Item cõ
tra uenena inter pauca potẽs. Ipſa hærba ſtomachum & excreationes pectoris purgat. Cum iride & mel
le urinam ciet. Cauenda tamen exulceratæ ueſicæ & renum uitiis. Dicitur ſuccus claritatem oculoꝝ adiu
uare. Caſtor marrubii duo genera tradit. Nigrum: & quod magis ꝓbat candidũ. In ouum inane ſuccũ
adiicit his: ipſumq; ouũ infundit melle æquis portionibus tepefactum: uomicas rumpere: purgare: perſa
nare ꝓmittẽs. Illitis etiam uulneribus a cane factis tuſa cũ axungia ueteri. Serpillũ a ſerpendo putant di
ctum. Quod in ſilueſtri euenit: in petris maxime. Satiuũ nõ ſerpit: ſed ad palmi altitudinẽ increſcit. Pin-
guius uoluntariũ & cãdidioribus foliis & ramis: aduerſus ſerpentes efficax maxĩe cenchrin & ſcolopen-
dras terreſtres ac marinas. Et ſcorpiões decoctis in uino ramis foliiſq;. Fugat & odore: cominus ſi urat̃.
Et contra marinoꝝ uenena præcipue ualet. Capitis doloribus decoctum i aceto illinit̃ tpibus ac fronticũ
roſaceo. Item phreneticis: lethargicis: contra tormina: & urinæ difficultatẽ: anginas: uomitiones drach-
mis quattuor datur. Ex aqua bibitur & ad iocinerum dolores. Folia obolis quattuor dant̃ ad lyenem ex
aceto. Ad cruẽtas excreatiões terit̃ i cyathis duobus aceti & mellis. Siſymbriũ ſilueſtre a qbuſdã thym-
bræũ appellatum: pedali nõ amplius altitudine: quod in riguis naſcit̃ ſimle naſturtio eſt. Vtrũq; efficax
aduerſus aculeata aĩalia: ut ſunt crabrones & ſimilia. Quod i ſicco ortũ odoratum eſt. inſeritur coronis
anguſtiore folio. Sedãt utraq; capitis dolorẽ. Itẽ epiphoras: ut Pilinus tradit. Alii panẽ addunt. Alii per
ſe decoquunt in uino. Sanat & epinyctidas: cutiſq; uitia infacie mulierũ intra quartũ diẽ noctibus impo
ſitũ diebuſq; detractũ. Vomitiones: ſigultus: tormĩa: ſtomachi diſſolutiões cohibet ſiue i cibo ſumptũ:
ſiue i ſucco potũ. Nõ edendũ grauidis: niſi mortuo cõceptu. Quippe etiami ipoſitũ eiicit. Mouet urinã
cum uino potum. Silueſtre & calculos. Quos uigilare opus ſit excitat infuſum capiti cum aceto. Lini ſe
men cum aliis quidem in uſu eſt. Et per ſe mulierum cutis uitia emendat in facie. Oculoꝝ aciẽ ſucco ad
iuuat Epiphoras cum thure & aqua aut cum myrrha. Cum uino ſedat potidas. Cũ melle aut adipe aut
cæra ſtomachi ſolutiones inſperſum polentæ modo. Anginas in aqua & oleo decoctum: & cum aniſo il
litum. Torretur ut aluum ſiſtat. Cœliacis & dyſentericis iponitur ex aceto. Ad iocineris dolores eſtur cũ
uua paſſa. Et ad phthiſin utiliſſime. Semine fiunt & eligmata. Muſculoꝝ: neruorum: atriculoꝝ: ceruicũ
duricias. Cerebri mẽbranas mitigat farina ſeminis nitro aut ſale aut cinere additis. Eadem cum fico itẽ
concoquit ac maturat. Cum redice uero cucumeris ſilueſtris extrahit quæcunq; corpori inhærent. Sic &

Lienum

philophares,

x

fracta ossa. serpere ulcus in uino decocta ꝓhibet. Eruptiones pituitæ cum melle emendat. Vngues sca-
bros cum pari modo nasturtii. & testium uitia & ramices cum resina & murra: & cácrenas ex aqua. Sto
machi dolores cum fœnogræco sextariis utrisq; decoctis in aqua mulsa. Intestinoꝝ & thoracis pernicio-
sa uitia clystere in oleo & melle. Blitum ines uidet̃ ac sine sapore aut acrimonia ulla. Vnde conuitium fœ
minis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrẽ adeo turbat: ut cholerã faciat ali-
quibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum e uino ꝓdesse: & clauibus pedũ illini. Itẽ lyenis & tẽ
porum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat.

¶ De meu. & fœniculo: & hippomaratro uel myrseneo: & canabi: & de furula: & carduis. ¶ Ca. xxiii.

bicubitali

MEu in italia nõ nisi a medicis serit̃: & iis admodũ paucis. Duo genera eius. Nobilius athaman
ticum uocãt̃ illi ab athamãte inuentũ. Hi quoniã laudatissimũ in athamante reperiat̃: foliis ani
so simile: & caule aliquando bipedali: radicibus multis & obnigris: quibusdã altissimis. Minus
rufum q̃ illud alterũ. Ciet urinã in aqua potum radice trita uel decocta. Inflationes stomachi mire discu-
tit. item tormina & uesicæ uitia Vuluarumq;: articulis cũ melle. Infantibus cũ apio illitum imo uẽtri uri
nas mouet. Fœniculum nobilitauere serpentes: gustatu ut diximus senectã exuendo: oculorumq; aciem
succo eius reficiendo. Vnde ĩtellectum est hoĩem quoq; caliginẽ præcipue eo releuari. Colligitur hoc cau
le turgescente. In sole siccatur. inungitur in melle. Vbique hoc est. Laudatissimum tamen in hiberia e la-
chrymis fit & ex semine recenti. Fit etiã e radicibus prima germinatione incisis. Est & in hoc genere silue-
stre: quod alii hippomarathron: alii myrseneum uocant: foliis maioribus: gustu acriore: ꝓcerius. brachia
li crassitudine: radice candida. Nascitur in calidis: sed saxosis: Diocles & aliud hippomarathri genus tra-
dit: longo & angusto folio: semine coriandri. Medicinæ in satiuo ad scrorpionum ictus & serpentium se-
mine in uino poto. Succus & auribus instillatur: uermiculosq; in his necat. Id ipsum condimentis prope
oĩbus inseritur. Oxyporis etiam aptissime. Quin & crustis subditur panis. Semen stomachum disso-
lutum astringit uel in febribus sumptum. Nauseam ex aqua tritum sedat. Pulmõibus & iocineribus lau
datissimum. Ventrẽ sistit cũ modice sumitur. Vrinam excitat. & tormina mitigat totum decoctum: La
ctisq; defectu potum mãmas replet. Radix cum ptisana sumpta renes purgat siue decocto succo: siue se
mine sumpto. Prodest & hydropicis radix ex uino cocta. itẽ conuulsis illinũtur folia tumoribus. Arden
tes ex aceto calculos uesicæ pellunt. Genituræ abundantiam quoquomõ haustum facit. Verendis amici
simum: siue ad fouendum radice cum uino cocta: siue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & sugil
latis cum cæra illinunt. et radice in succo uel cum melle contra canis morsum utuntur. et contra multipe
dem ex uino. Hippomarathron ad oĩa uehementius. Calculos præcipue pellit. Prodest uesicæ cum uino
leui: & fœminarum menstruis. efficacius in eo semen q̃ radix. Modus in utroq; quod duobus digytis tri
to additur in potionem. Petriclius q ophiaca scripsit & Micon qui rhizitomumena aduersus serpẽtes ni-
hil hippomarathro efficacius putauere. Sane & Nicander non in nouissimis posuit. Canabis in siluis pri-
mum nata est: nigriore folio & asperiore:. Semẽ eius extinguere genituram uirorum dicit̃. Succus ex eo
uermiculos aurium & quodcũq; intrauerit eiicit: sed cum dolore capitis. Tantaq; uis ei est: ut aquæ infu-
sa coagulare eam dicat̃. Et ideo iumentoꝝ aluo succurrit pota in aqua. Radix cõtractos articulos emol
lit in aqua cocta. Itẽ podagras & similes impetus. Ambustis cruda illinitur: sed sæpius mutatur: priusq̃
arescat. Ferula semen simile aneto habet. Quæ ab imo caule diuiditur a cacumine fœmina putatur Cau-
les eduntur decocti. Cõmendanturq; musto ac melle. Stomacho utiles. Sin plures sumpti: capitis dolo
res faciunt. Radix denarii pondere in uini cyathis duobus bibitur aduersus serpentes. Et ipsa radix impo
nitur. Sic & torminibus medet̃. Ex oleo aũt & aceto contra sudores ĩmodicos uel in febribus ꝓficit. Suc
cus ferulæ aluum sistit fabæ magnitudine deuoratusq;. E uiridi ferula musculus utilis est ad oĩa ea uitia.
Ad sanguinem sistendum decem grana feminis bibunt̃ in uino trita uel medulla. Sunt qui comitialibus
morbis dandum putant luna quarta: sexta: septima ligulæ mensura. Natura ferularum murenis infestis-
sima est. Tactæ siquidem ea moriunt̃. Castor radicis succum & oculorum claritati conferre multum pu
tauit. & de carduorum satu inter hortensia diximus. Quapropter & medicinã ex iis non differamus. Sil
uestrium genera sunt duo. Vnum fructicosius a terra statim. Alterũ unicaule crassius. Vtriq; folia pau-
ca: spinosa: muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos celeriter ca
nescentem: & abeuntem cum aura. Scolimon græci uocant. Hic antequã floreat contusus atq; expressus
illito succo alopecias replet. Radix cuiusq; ex aqua decocta potatoribus sitim facere narratur. Stomachũ
corroborat. & uuluis si credimus etiam conferre aliquid traditur: ut mares gignantur. Ita enim Cherias
atheniensis scripsit: & Glaucias qui circa carduos diligentissimus uidetur. Manducatus carduus hic odo
rem commendat oris.

¶ Confectio tyriacæ compositio medicaminis Antiochi. ¶ Cap. xxiiii.

SEd ante discessum ab hortensibus unam cõpositionem ex iis clarissimam subtexemus aduer-
sus uenenata animalia: icisam lapide uersibus in limine ædis Aesculapii. Serpilli duũ denario
rum pondus.

rum pondus. Opoponacis & milii tantũdem singulorum. Trifolii pondus denarii. Anethi & fœniculi semi nis & anisi & amii & apii denariorũ senum ex singulis generibus: erui farinæ duodecim. Hæc tusa cribra taq; uino quantũ possit excellẽti digerunt͛ in pastillos: uictoriati pondere. Ex iis singuli dant͛ ex uini mix ti cyathis ternis. Hæc thiriaca magnus rex Anthiochus aduersus omnia uenena usus traditur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXI.

PROOEMIVM.

De natura florum & coronamentorum. De mira florum uarietate. Cap. i.

IN hortis seri & coronamenta iussit Cato inenarrabili florum maxime subtilitate quando nulli potest facilius esse loqui q̃ rerum naturæ pingere: lasciuienti præser tim & in magno gaudio fertilitatis tam uarie ludenti. Quippe reliqua usus ali mentiq; gratia genuit. Ideoq; sæcula annosq; tribuit iis. Flores uero odoresque de die in diem gignit. Magna ut palam est admonitione hominum: quæ spectatissi me floreant celerrime marcescere. Sed ne pictura quidem sufficiente imagini colorum reddendæ: mixtu ramq; uarietati siue alterni atque multiplices inter se nectantur: siue priuatis generum funiculis in orbẽ: in obliquum in ambitum: quædam coronæ per coronas currunt.

De strophiolo serto: & qui primum flores miscere cœperit: & quando primum corolla inuenta uel appellata & quare. Cap. ii.

TEnuioribus utebantur antiqui: strophia appellantes: unde nata strophiola. Quin & uocabu lum ipsum tarde inde cõmunicatum est inter sacra tantum & bellicos honores coronis suum nomen uindicantibus. Cum uero a floribns fierent serta a serendo seruiæ appellabant͛. Quod apud græcos quoq; non adeo antiquitus placuit. Arborum enim ramis coronari in sacris certaminibus mos erat primum. Postea uariari cœptum mixtura uersicolores. Florumq; inuicem odores coloresq; ac cendere sicyonii ex ingenio Pausiæ pictoris atq; Glyceræ coronariæ dilectæ admodum illi cũ opera eius pictura imitaretur: & illa prouocans uariaret: essetq; certamen artis ac naturæ. Quales etiam nunc ex tant artificis illius tabellæ: atque in primis appellata stephanoplocos qua pinxit ipsam. Idq; factum est post olympiadem centesimam. Sic coronis e floribus receptis paulo mox subire quæ uocantur ægyptię ac deinde hybernæ: tum cum terra flores negat: ramento e cornibus tincto. Paulatimq; & romæ subre psit appellatio corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox & corollariis: postquã e lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Quis primum coronam foliis aureis & argenteis dedit & de honore coronarum apud antiquos: & de Scipionis honore: & de pactilibus coronis: & Cleopatræ reginæ facta. Cap. iii.

CRassus diues primus argẽto auroq; folia imitatus ludis suis coronas dedit. Accesserũt quoq; & lemnisci: quos adiici ipsarum coronarum honos erat propter hetruscas quibus iungi nisi au rei non debebant. Puri diu fuere ii. Celare eos primum instituit. P. Claudius Pulcher: bratthe asq; etiam phyliræ dedit. Semper tamen auctoritas uel ludicro quæsitarum fuit. Nãq; ad certamina ĩ cir cum per ludos & ipsi descendebant: & seruos suos quosq; mittebant. Inde illa. xii. tabularum lex. Qui co ronam parit. Ipse pecuniamue eius. Virtutis ergo arguitur: quam serui equiue meruissent. Pecuniam par tam lege dicit nemo dubitauit. Quis ergo honos: ut ipsi mortuo parentibusq; eius dũ intus positus esset foris ue ferretur: sine fraude esset imposita. Alias in usu promiscuo ne ludicræ quidem erant: ingẽsq; & iis seueritas. L. Fuluius argentarius bello punico secundo cum corona rosacea interdiu e pergula sua in forum prospexisse dictus: ex auctoritate senatus in carcerem adductus non ante finem belli emissus est. P. Mu tianus cum demptam Marsyæ coronam e floribus capiti suo imposuisset: atq; ob id duci eum in uincu la triumuiri iussissent: appellauit Tri. Pleb. nec intercessere illi aliter q̃ athenis: ubi comessabundi iuuenes ante meridiem conuentus sapientium quoq; doctrinæ frequentabant. Apud nos exemplum licentiæ hu ius non est aliud q̃ filia Diui Augusti. Cuius luxuria noctibus coronatum Marsiam litteræ illius descri bunt. Florum quidem populus ro. honorem Scipioni tantum adhibuit. Suario cognominabatur: pro pter similitudinem Suarii cuiusdam negociatoris. Ob id erat in tribunatu plebei admodum gratus: di gnusq; africanorum familia. Nec ei fuit in bonis funeris impensa. Asses ergo contulit populus: ac funus elocauit: quaq; parte ferebatur: flores e prospectu omni sparsit. Et iam tunc coronæ deorum honos erãt Et larium publicorum priuatorumq; & sepulchrorum & manium. Sũmaq; auctoritas pactili coronæ. Sutiles saliorum sacris inuenimus & solẽnes cœnis. Transiere deinde ad rosaria. Eoq; luxuria processit: ut non esset gratia nisi mero folio. Sutilibus mox petitis ab india aut ultra indos. Laudatissimum quidẽ habet͛ e nardi folio eas dari aut ueste serica uersicolores unguentis madidas. Hunc habet nouissime exi tum luxuria fœminarum. Et apud græcos quidem de coronis priuatim scripsere. Mnesteus atq; Callima chus medici: q̃ nocerent capiti: qm̃ & in hoc est aliqua ualitudinis portio. In potu atq; hylaritate præci pue odorum ui surripiẽte fallaciter solertiam. Namq; scelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gratifica

tionem ipsius reginæ Antonio timēte: nec nisi prægustatos cibos sumente: fert ab ore eius lusisse extremis coronæ floribus ueneno illitis. Ipsaq; capiti imposita. Mox ꝓcedente hylaritate inuitauit Antoniū ut coronas biberent. Quis istas timeret isidias? Ergo cōcerpta in scyphum incipiēti haurire opposita manu en ego sum inquit illa care Antoni: quā tu noua prægustantiū diligētia caues: adeo mihi si possim sine te uiuere occasio & rō adest. Inde eductā e custodia bibere iussit: illico expirantē. De coronis extra supradictos scripsit Theophrastus apud græcos. Ex nostris aūt inscripsere aliqui libros anthologicon. Flores uero persecutus est nemo: qꝫ equidē inueniā. Nec nos nunc. s. coronas nectemus. Id enim friuolum est. Sed de floribus quæ uidebunt digna memorabimus. Paucissima genera nostri coronamentorum inter hortē sia nouere: ac pene uiolas rosasq; tantum.

De rosa in coronis: & de generibus eius: & ubi seratur. Cap. iiii.

ROsa nascitur spina uerius q̄ frutice: in rubo quoq; ꝓueniens. Illic ēt iucundi odoris q̄uis angusti. Germinat oīs primo inclusa granato cortice. Quo mox intumescēte & i uirides alabastros fastigato paulatim rubescens dehiscit: ac sese pādit in calicis medio sui stātis complexa luteos apices. Vsus eius in coronis prope nimius est. Oleo macerat. idq; iam a troianis tꝑibus Homero teste. Præterea in unguēta trāsit ut diximus. Per se medicas artes præbet. Emplastris atq; colyriis īponit mordaci subtilitate. Mensaꝝ etiā delitiis inungēdis minime noxia. Contra genera eius nostri fecere celeberria: prenestinam & campanā. Addidere alii milesiam: cuius sit ardentissimus colos non excedentis duodena folia. Proximā ei trachiniā: minus rubentē. Mox alabandicā uiliorē: albicantibus foliis. Vtilissimam uero pluribus uel minutissimā spinosam. Differūt enim multitudine folioꝝ: asperitate: leuore: colore: odore. Paucissima quina folia ac deinde numerosiora. Cum sit genus eius quam centifoliā uocant: quæ est in cāpania italiæ græciæ uero circa philippos. Sed ibi non suæ terræ prouentu. Pāgeus nāq; mons in uicino fere est numerosis foliis ac paruis. Vnde accolæ transferentes cōserunt. Ipsaq; plantatione proficiunt. Nō autem talis odoratissima est. Nec cui latissimū maximūq; folium. Breuiterq; indicium est odoris scabricia corticis. Cepio Tiberii Cæsaris principatu negauit centifoliā in coronis addi præterq̄ extremos uelut ad cardines: nec odore nec specie probabilē. Est & quæ græca appellatur a nostris a græcis lychnis: nō nisi in hūidis locis proueniens: nec unq̄ excedens qnq; folia: uiolæ magnitudine: odore nullo. est & alia græcula appellata: conuolutis folioꝝ paniculis: nec dehiscens nisi manu coacta: semperq; nascenti similis: latissimis foliis. Alia funditur e caule maluaceo: folia oleacea habens. Musceton uocant. Atq; inter has media magnitudine autumnalis: quam coroneolam uocant omnes: sine odore præter coroneolam in rubo natam tot modis adulteratur. Et alias uera quoq; plurimum solo præualet. Cyrenis odoratissima est. Ideoq; ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine hispaniæ hyeme quoq; tota præcox. Refert & cæli tēperies. Quibusdam enim annis minus odorata prouenit. præterea locis omnis siccis q̄ humidis odoratior. Seri nec pinguibus uult: nec argillosis locis: nec riguis contenta ruribus. Proprieq; ruderatum agrū amat. Præcox campana. Sera milesia. Nouissime tamen desinit prenestina. Fodiuntur altius q̄ fruges: leuius q̄ uites. Tardissime ꝓueniunt semine: quod in ipso cortice sub ē ipso flore opertum lanugine. Ob id potius caule conciso inseruntur & ocellis radicis: ut harundo. Vnum genus inseritur pallidæ spinosæ longissimis uirgis quinque foliæ: quæ e græcula altera est. Omni autem recisione atq; ustione ꝓficit. Translatione quoq; ut uitis optime ocissimeq; ꝓuenit. Surculis quaternum digytorum longitudine aut amplio re post uergiliaꝝ occasum sata. Dein per fauonium translata: pedalibus interuallis: crebroq; circūfossa. Qui præcocē faciunt pedali circa radicē scrobe aqua calida infundūt: germinare incipiēte calice.

Sed minutissimis spinoniam uel spermoniā

Mosceton

Raris

De lilio tria genera: & ratiōe ea inserendi. Cap. v.

LIlium rosæ nobilitate proximum est: & quadam cognatione unguenti oleiq;: quod liliō appellatur. Et impositum etiam maxime rosas decet medio ꝓuentu earum incipiens. Nec ullis florum excelsitas maior. Interdum cubitorum trium. Languido semper collo: & nō sufficiēte capitis oneri. Candor eius eximius. Foliis foris striatis: & ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantibus effigie calathi. Resupinis per ambitum labris. Tenuiq; filo & semine stantibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex. ut alius calicis: alius staminis: differentia angusta. In unguenti uero oleiq; usu folia nō spernuntur. Est flos nō dissimilis illi in hærba quam cōuoluulum uocant: nascens per frutera: nullo odore: nec crocis intus: candorem tantum referens: ac ueluti rudimentum naturæ lilia facere cōdiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur: quibus rosa. Et hoc amplius lachryma sua: ut hipposelinum. Nihilq; est fœcundius. Vna radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium: qđ græci crinon uocant. Alii florem eius cynorhodō. Laudatissimum in anthiochia & laodicea syriæ: mox in phaselide. Quartum locum optinet in italia nascens. Sunt & purpurea lilia: aliquando gemino caule carnosiore tantum radice: maiorisq; bulbi: sed unius. Narcisum uocant huius alterum genus flore candido: calice purpureo. Differentia a liliis ē & hæc qꝫ narcisis folia in radice sunt probatissimis in lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calix hærbaceus: omnes serotini. Post arcturum enim floret: ac per

æquinoctium

æquinoctium autumnum. Inuenta est in hiis & ratio inserendi monstrificis hominum ingeniis. Colligũtur namq; mense iulio scapi arescentes: liliaq; suspenduntur in fumo. Dein nudantibus se nodulis in fæce nigri uini uel græci mense martio macerantur: ut colorem accipiant: atque ita in scrobiculis seruantur heminis fæcis circunfusis. Sic fiunt purpurea lilia mirumq; ita tingi aliquid ut nascatur infectum.

De uiolis & de calta: & de baccare: & combreto. Cap. vi.

Violis honos proximus. Earum plura genera. Purpureæ: luteæ: albæ: plantis omnes ut olus satæ. Ex iis uero quæ sponte apricis & macris locis prouenient purpureæ latiore folio statim ab radice carnoso exeunt: solæq; græco nomine a cæteris discernuntur: appellatæ ia: ut ab iis: Ianthina uestis. Sed satiuis maxima auctoritas luteis. Genera iis tusculana & quæ marina appellatur. Folio aliquanto latiore: sed minus odorato. In totum uero sine odore: minutoq; folio calathiana munus autumni: cæteris ueris. Proxima ei calta est concolori amplitudine. Vincit numero foliorum marinam quinq; folia non excedententem. eadem odore superatur. Est enim grauis calta. Non leuior ei quam scopam regiam appellant: quãquã folia eius oleant: non flores. Baccar quoq; radicis tantum odoratæ est: a quibusdam nardum rusticum appellatum. Vnguenta ex ea radice fieri solita apud antiquos Aristophanes priscæ comœdiæ poeta testis est. Vnde quidam errore falso barbaricam eam appellabant. Odor est ei cinnamomo proximis. Gracili solo nec humido prouenit. Simillimum ei combretum appellatur foliorum exilitate usq; in fila extenuata: & procerius q̃ baccar. Nec hæc sunt tãtum: sed eorum quoq; error corrigendus est: qui baccar rusticum nardum appellauere. Est enim alia hærba sic cognominata. quam græci asaron uocant: cuius speciem figuramq; diximus in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio uocitari: quoniam in coronas non addatur. Crocum siluestre optimum serere in italia minime expedit: ad scrupula usq; ad singula areis decoquentibus. Seritur radicis bulbo. Satiuum latius maiusq; & nitidius: sed multo leuius degenerans. Sec nec ubiq; fœcundum etiam cyrenis: ubi semper flores laudatissimi. Prima nobilitas cilicio croco: & ibi corico monte. Dein lycio monte olympo. Mox centuripino siciliæ. Aliqui phlegræo secundum locum dedere. Adulterarur nihil æque. Probatio sinceri imposita manu crepat ueluti fragile. Humidum enim: quod euenit adulteratione: sedet. Altera probatio si manu ꝓlata ad ora leniter faciem oculosque mordeat. et per se genus satiui blandissimum uulgo: cum sit medio candidum dialeucon uocant. Contra cyrenaico uitium: quod omni croco nigrius est: & celerrime marcescit. Optimum ubicunq; quod pinguissimum & breuibus capillis: Pessimum uero est quod situm redolet. Mutianus auctor est in lycia anno septimo: aut octauo transferri in locum subactum: atque ita degenerans renouari. Vsus eius in coronis nusquam. Hærba enim est folio angusto pene in capillamenti modum. Sed uino mire cõgruit: præcipue dulci tritum & ad theatra replenda. Floret uergiliarum occasu paucis diebus folioq; florem expellit. Viret bruma & colligitur. Siccatur umbra melius etiam hyberna. Carnosa & illi radix: uiuaciorq; q̃ cæteris. Gaudet calcari: & atteri pede: pereũdoq; melius prouenit. Ideo iuxta semitas ac fontes lætissimum.

De floribus antiquis: & de odoramentorum diuersitate: saliunca: & polio. Cap. vii.

Troianis tẽpibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat: loto: croco: hyacinthũ. Oĩum aũt odoramentoꝵ atq; adeo hærbaꝵ differẽtia est in colore: & odore: & succo. Odorato sapor uero ulli nõ amarus. e cõtrario dulcia raro odorata. Itaque & uina odoratiora mustis. Siluestria magis oĩa satiuis. Quorundã odor suauior e longinquo: ꝓprius est admotus hebetatur ut uiolæ. Rosa recens a longinquo olet: sicca ꝓpius. Omnis aut uerno tempore acrior: & matutinis. Quicqd ad meridianas horas diei uergit hebetat̃. Nouella quoq; uetustis minus odorata. Acerrim⁹ tamen odor omnium æstate media. Rosa & crocum odoratiora cum serenis diebus leguntur: & omnia in calidis magis q̃ in frigidis. In ægypto tamen minĩe odorati flores: qa nebulosus roscidus & aer est a nilo flumine. Quorundam suauitati grauitas inest. Quædam cum uirent nõ olent ꝓpter humorem nimiũ: ut buceros quod est fœnogræcum. Acutus odor nõ oĩum sine succo ẽ: ut uiolæ: rosæ: croco. Quæ uero ex acutis succo carent: eorum oĩum odor grauis: ut in lilio utriusq; generis. Ambrotonum & amaracus acres habent odores. Quorundã flos tantũ iucundus: reliquæ partes ignauæ. ut uiolæ ac rosæ. Hortẽsiũ odoratissima quæ sicca: ut ruta: menta: apiũ: & quæ in siccis nascũtur. Quædã uetustate odoratiora: ut cotonea: eadẽq; decerpta q̃ in suis radicibus. Quædã nõ. nisi defracta: aut ex attritu olent. Alia nõ nisi detracto cortice. Quædam uero nõ nisi usta: sicut thura myrrhæq;. Fores triti oẽs amariores q̃ intacti. Aliqua arida diutius odorẽ cõtinẽt ut melilotos. Quædã lucũ ipsum odoratiorẽ faciũt: ut iris. quin & arborẽ totã cuiuscũq; radices attingũt. Hespis noctu magis olet: inde noĩe inuẽto. Aialiũ nullũ odoratũ: nisi de pantheris qcq̃ dictũ est si credimus. Illa quoq; nõ omittẽda differẽtia: odoramentoꝵ multa nihil pertinere ad coronamenta: ut irin: atq; saliuncã: q̃q̃ nobilissimi sit odoris utraq;. Sed iris radice tantum cõmendatur unguentis aut medicinæ nascens. Laudatissima in illyrico. Et ibi quoq; nõ maritimis sed in siluestribus drilonis & narone. Proxima in macedonia. Laudatissima hæc & candicans. Et ex illis tertium

Opacis

locũ habet africana amplissima inter oẽs:gustuq; amarissima.Illyrica quoq; duoꝶ geneꝶ est. Raphanitis a similitudine:quæ & melior.Rhizothomos sub rufa.Optima quæ sternutaměta tactu mouet. Caulẽ habet cubitalẽ:& rectũ.Floret diuersi coloris specie:sicut arquus celestis unde & nomẽ.Nõ iprobatur & pisidica.Et fossuri tribus ante mensibus mulsa aqua circũfusa hoc ueluti placamento terræ blandiunť circũscriptã mucrone gladioue triplici:& cũ legerint eã protinus in cælũ attollunt.Natura est feruens. Tractataq; pustulas ambusti modo facit.Præcipitur ante oĩa ut casti legant.Terredines nõ sicca mõ:ue rum & in terra celerrime sentit.Optimũ antea irinũ leucade & elide ferebať.Iãpridẽ.n.& feritur. Nunc e pãphilia.Sed cilicũ maxime laudať:atq; e septẽtrionibus.Saliunca foliosa quidem est:sed breuis:& quæ necti nõ possit.Radici numerosæ coheret.Hærba uerius q̃ flos:densa ueluti manu pressa breuiterq; ce-

Solidítatis spes sui generis.Pãnonia hanc gignit & norica:alpiumq; aprica urbiũ eporredia:tantæ suauitatis ut metallũ esse cœperit.Vestibus interponi eã gratissimũ.Sic & apud græcos polion hærbã iclytam Musei & Hesiodi laudibus:ad oĩa utilẽ prædicantiũ: Supq; cætera ad famã etiã dignitatis.Prorsusq; mirã:si modo ut tradunt:folia eius mane candida:meridie purpurea:sole occidente cerulea aspiciunť. Duo genera eius campestre maius.Siluestre quod minus est.Quidã teuthriõ uocant.Folia canis hoĩs similia:a radi ce ptinus nunq̃ palmo altiora.Et de odoratis floribus satis dictũ: i qbus unguẽta uicisse naturã gaudẽt.

¶De uestium æmulatione cum floribus & amaranto & chrysocome siue chrysiti. ¶Cap.viii.

LVxuria uestibus quoq; ꝓuocauit eos flores:qui colore cõmendantur. Hos animaduerto tres esse principales.Vnum in cocco qui in rosis micat.Gratius nihil traditur aspectu:& in purpuras tyrias dibaphasq; ac laconicas.Alium amethyston:qui uiola:& ipse in purpureum:queq; Ianthinum appellauimus.Genera enim tractamus in species multas sese spergentia. Tertius est qui proprie cõchilii intelligitur multis modis.Vnus in heliotropio & in aliquo ex iis plerunq; saturatior. Alius in malua ad purpuram inclinans.Alius in uiola serotina conchyliorum uegetissima.Paria nunc componuntur:& natura atq; luxuria depugnante.Lutei uideo honorem antiquissimum in nuptialibus flãmeis totum fœminis concessum.Et fortassis ideo non numerari inter principales:hoc est cões maribus ac fœminis:quoniam societas principatum dedit.Amarantho nõ dubie uincimur.Est autẽ spica purpurea uerius q̃ flos aliquis:& ipse sine odore.Mirumq; in eo.gaudere decerpi:& lætius renasci.Prouenit augusto mense.Durat in autumnum.Alexandrino palma:qui decerptus asseruatur.Mirumq; postq̃ defecere cũ ctĩ flores madefactus aqua reuiuiscit:& hybernas coronas facit.Summa eius natura in noĩe est appellato quoniã non marcescit.In noĩe est & cyani colos.Item holochrysi.Omnes aũt hi flores non fuere ĩ usu Alexandri magni ætate:quoniã proximi a morte eius auctores siluere de illis.Quo manifestum est postea placuisse.A græcis tamen repertos quis dubitet?nõ aliter italia usurpante noĩa illorum . At Hercules ptilio ipsa nomẽ imposuit autumnali circaq; uepres nascenti.Et tantum colore cõmendatur qui est rosæ siluestri.Folia parua quina.Mirũq; in eo flore inflecti cacumen & nõ nisi intorto folia nasci paruo calice ac uersicolori luteum semen includente.Luteus & bdellio pastillicantibus quinquagenisquinis barbulis coronatur.Pratenses hi flores:ac sine usu:& ideo pleriq; sine noibus.Quin & his ipsis alia alii uocabula ĩponunt.Chrysocome siue chrysitis nõ habet latinam appellationẽ.Palmi altitudine est : comantibus fulgore auri corimbis:radice nigra ex austero dulci.In petrosis opacisq; nascens.

¶De honore coronarum:& cyclamino & meliloto & trifolio tria genera eius. ¶Cap.ix.

ET fere peractis colorum celeberrimus transeat ratio ad eas coronas quæ uarietate sola placẽt. Duo earum genera quãdo aliæ floræ constant:aliæ folio.Florem esse dixerim genistas. Nãq; & iis decerpitur luteus.Itẽ rhododendrõ.Itẽ zizipha:quæ & cappadocia uocatur.Isq; odoratus similisq; oleaꝶ floribus.in uepribus nasciť cyclaminũ:de quo plura alias.Flos eius colossinus in coronas admittiť.Folias milacis & hederæ in coronamẽtum se dedere. Coronæq; eaꝶ optinẽt principatũ. De quibus in fruticũ loco abunde diximus.Sunt & alia genera noibus græcis indicãda:quia nostris maiore ex parte nomẽ dare iis defuit cura.Et pleraq; eoꝶ in exteris terris nascunť nobis tamẽ cõsectata: qm̃

Irygnon de natura sermo nõ de italia est.Ergo in coronamenta folio uenere melothron:spireõ : rriganõ:cneoron: quod casiã Higinus uocat.Et quod cunilaginẽ:coniza:melisophyllon:quod apiastrũ:meliloton:quod sertulã cãpanam uocãt.Est enim in cãpania italiæ laudatissima:a grecis in sunio:mox calcidica & cretica ubicunq; uero asperis & siluestribus nata.Coronas ex hac antiquitus factitas indicio est nomen sertulæ: quod occupauit.Odor eius croco uicinus est & flos:ipsa cana.Placet maxime foliis breuissimis atq; pinguissimis.Folio coronat & trifoliũ.Tria eius genera.Minyantes uocant græci.Alii asphaltion maiore folio quo utũtur coronarii.Alterum acuto oxytriphillon.Tertium ex omnibus minutissimum. Inter hæc neruosi cauliculi quibusdam:ut marathro:hippomarathro:myophono.Vtuntur e ferulis & corymbis: & hederæ flore purpureo.Est & in alio genere earum siluestribus rosis similis. Et in iis quoq; colos tantum delectat.Odor autem abest.Et cneori duo genera nigri atque candidi.Hoc & odoratum.Ramosa ambo.Florent post æquinoctium autumni.

De origano

De origano & thymo & melle attico: & conyza: & Iouis flore: & helenio: & ambrotono: & leucantemo. Cap.x.

TOtidē & origano in coronamentis spēs. Alterius.n. nullū semen. id aūt cui odor est creticum
uocat᷑. Totidē & thymi: candidū ac nigricans. Floret aūt circa solstitia: cū & apes decerpūt. et
auguriū mellis est. Prouentū.n. sperant apiarii large florēte eo. Læditur hymbribus amititq̃
florem. Semen thymi nō pōt deprehendi: cū origani perq̃ minutū nō tamen fallat. Sed qd interest id oc-
cultasse naturā? In flore ipso intelligit᷑: satoq̃ eo nascitur. Quid nō tētauere hoīes? Mellis attici ī toto or-
be summa laus existimat᷑. Ergo translatū est ex attica thymū: & uix flore (uti docemus) satum. Sed alia
rō naturæ obstitit: nō durante attico thymo: nisi in afflatu maris seratur. Erat qdē hæc opinio antiqua in
oī thymo. Ideoq̃ nō nasci in arcadia. Tunc oleā nō putabant gigni: nisi intra trecenta stadia a mari. Thy
mis quidē nūc etiā lapideos campos in prouincia narbonēsi refertos scimus. Hoc pene solo reddıtu e lō-
ginquis regionibus pecudū milibus cōuenientibus ut thymo uescantur. Et conizæ duo genera in corona
mentis: mas & fœmina. Differētia in folio. Tenuius fœminæ & constrictius angustiusq̃. Imbricatū ma-
ris & ramosius. Flos quoq̃ magis splēdet eius. Serotinus utriq̃ post arcturū. Mas odore grauior. Fœmi
na acrior. Et ideo cōtra bestiaꝝ morsus aptior. Folia fœminæ mellis odorem habent. Masculæ radix a q
busdā libanotis appellatur: de qua diximus. Et tantū folio coronāt Iouis flos: amaracus: hermerocalles
ambrotonum: helenium: sisymbriū: serpillum. Oīa surculosa rosæ modo. Colore tantūmodo placet Io-
uis flos. Odor abest sicut & illi qui græce phlox uocatur. et ramis aūt & folio odorata sunt excepta ser-
pillo. Helenium e lachrymis Helenæ dicitur natum. Et ideo in helena insula laudatissimū. est aūt frutex
humi se spergens dodrātalibus ramulis: folio simili serpillo. Abrotonum iucūdi odoris est & grauis. Flo
ret æstate. Flos aurei coloris. Vacuū sponte ꝓuenit. Cacumine suo se ꝓpagat. Seritur aūt semine melius
q̃ radice aut surculo. Semine quoq̃ non sine negocio plantaria transferūtur. Sic & adonium. Vtrūq̃ æsta
te. Alsiosa enim admodū sunt: & sole nimio lædunt᷑. Sed ubi cōualuere ritu uitis fruticāt. Ambrotono
simile odore leucanthemum est flore albo foliosum.

Interlegit᷑

De amaraco uel sansuco: & nyctegreto: & meliloto: & uiola alba: & codiamino & de siluestribus bul bis: & heliochryso: & lychnis: & de herbis citra mare. Cap.xi.

AMaracū Diocles medicus & sicula gens appellauere quod ægyptus & syria sansucum. Serit᷑
utroq̃ genere & semine & ramo: uiuacius ꝓdictis & odore melius. Copiosum amaraco æque
q̃ ambrotono semen. Sed ambrotono radix una: & alte descendens: cæteris in summo terræ le
uiter hærens. Reliquorum satio autumno fere incipiente: necnō & uere quibusdā locis quæ umbra gau-
dent & aqua ac fimo. Nyctegreton inter pauca miratus est Democritus: coloris ignei: foliis spinæ: nec a
terra se attollentem: præcipuāq̃ in gedrosia narrat. Eruitur post æquinoctium uernum radicitus. Sicca-
turq̃ ad lunam. xxx. dies: ita lucens noctibus. Magos parthorumq̃ reges uti hac hærba ad uota suscipiē
da. Eandem uocari chenamychon: quoniam anseres a primo conspectu eius expauescant. Ab aliis nycti-
lopa: quoniam e longinquo noctibus fulgeat. Melilotos ubiq̃ nascitur. Laudatissimū tamen in attica.
Vbicunq̃ uero recens: nec candicans: & croco q̃ simillima. Quāquā in italia odoratior & candida. Florū
prima uer nunciantium uiola alba. Tepidioribus uero locis etiam hyeme emycat. Postea quæ appellat᷑
& purpurea. Proxīe flāmea: quæ & flox uocat᷑: siluestris dūtaxat. Codiaminon bis anno: uere & autūno.
Aestates hyemesq̃ fugit. Seriores supradictis aliquādo narcisus: & lilium trans maria. Et in italia quidē
ut diximus per rosam. Nam in græcia tardius etiamnum anemone. Est autem hæc siluestrium bulborū
flos: aliaq̃ q̃ quæ dicetur in medicinis. Sequitur oenanthe: melanion: ex siluestribus helichrysos. Deinde
alterum genus anemones quæ limonia uocatur. post hanc gladiolus comitatus hyacinthis. Nouissima
rosa. Eadem prima deficit: excepta satiua: Cæterum hyacinthus maxime durat: & uiola alba: & oenāthe
Sed hæc ita si deuulsa crebro prohibeatur in seminibus. Nascitur locis tepidis. Odor idem ei qui germi-
nantibus uuis. Atq̃ inde nomen. Hyacinthum comitatur fabula duplex: luctum præferens eius: quem
Apollo dilexerat: aut ex Aiacis cruore editi: ita discurrētibus uenis ut græcarum litterarum figura ea le-
gatur inscripta. Helichrysos florem habet auro similem: folium tenue: cauliculum quoq̃ gracilem: sed
durum. Hoc coronare se magi' si & unguenta summantur ex auro: quod apyron uocant: ad gratiam
quoq̃ & uitæ gloriam pertinere arbitrantur. et uerni quidem flores hi sunt. Succedūt illis æstiui lychnis:
& Iouis flos & alterum genus lilii. Item tiphyon & amaracus: quem phrygium cognoīant: sed maxime
spectabilis pothos. Duo genera huius. Vnum cui flos hyacinthi est. Alterum candidius qui fere nascit᷑
ad tumulos quonia m fortius durat. et iris æstate fl̃orens. Abeunt & hi marcescuntq̃. Alii rursus subeūt
autumno. Tertium genus lilii: & crocus: & orisin in utroq̃ genere: unum hebes: alterum odoratum: pri
mis omnia hymbribus emicantia. Coronarii quidem & spinæ flore utuntur. Quippe cū spinæ albæ cau
liculi inter oblectamenta gulæ quoq̃ condiantur. Hic est trans maria ordo florum. In italia uiolis succe
dit rosa. Huic interuenit lilium. Rosam cyanus excipit. Cyanum amarāthus. Nam uincaperuinca sem-

amarantū

phlogion

Iphyon

per uiret ĩ modum lineæ foliis geniculatim circũdata. Topiaria hærba inopiam tamen floꝝ aliquãdo sup plet. Hæcq; a græcis chamedaphne uocatur. Vita longissima uiolæ albæ est trimatu. Ab eo tpe degenerat. Rosa & quinquenium perfert nõ recisa nec adusta. Illo.n.mõ iuuenescit. Diximus & terram referre plurimũ. Nam in ægypto sine odore hæc omnia. Tantũq; myrtis odor præcipuus. Alicubi etiam binis mensibus antecedit geminatio omnium. Rosaria a fauonio fossa oportet esse: iterũq; solstitio. Et id agendum ut intra id tempus purgata & pura sint.

De cura apum: pabulo & morbis earum: & remediis. Cap.xii.

Verum hortis coronamentisq; maxime aluearia & apes cõueniunt: res præcipui quæstus cõpendiiq; cum fauit. Harum ergo cã oportet serere thymum: apiastrũ: rosam: uiolas: lilium: cytisum: fabã: eruilium: cunilã: papauer: conizã: casiam: melilotum: melissophyllũ: cerinthen. Est aũt cerinthe folio candido: incuruo cubitalis: capite cõcauo: mellis succum habente. Hoꝝ florum auidissimæ sunt atq; etiã sinapis: quod miremur cum oliuæ florẽ ab iis nõ attingi constet: Ideoq; hanc arborem procul esse melius sit: cum aliquas q̃ proxime seri cõueniat: quæ & euolãtium examina iuitent nec lõgius abire patiãtur. Cornum quoq; arborem caueri oportet. Nam flore eius degustato aluo concita moriuntur. Remediũ sorbam contusam e melle præbere iis uel urinam hoĩum: uel boum: aut grana punici mali amineo uino conspersa. Et genistas circũ seri alueariis gratissimum. Mirum est dignumq; memoratu de alimentis quod cõperi. Hostilia uicus abluitur pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus aluearia: noctibusq; ad quina milia passuum contrario amne naues subueunt. Egressæ luce apes pastæq; ad naues quottidie remeant: mutãtes locum donec pondere ipso pressis nauibus plena aluearia intelligantur: reuectisq; eximuntur mella.

De uenenato melle: & de remediis mellis uenenati: & mellis insani. Cap.xiii.

Et in hispania mulis ꝓuehunt simili de cã. Tantũq; pabulũ refert: ut mella quoq; uenenata fiant. Heracliæ in ponto quibusdam annis perniciosissima existunt: ab iisdem apibus facta. Nec dixere auctores e quibus floribus ea fierent. Nos tamen trademus quæ cõperimus. Hærba est alba. Vexatio quidem iumentorum est: sed præcipue caprarum appellata ægolethron. Huius flore concipiunt noxii in uirus aquoso uere marcescente. Ita fit ut nõ oĩbus annis sentiatur hoc malum. Venenati signa sunt ꝙ oĩno nõ densatur: ꝙ color magis rutilus est: odor alienus sternutamenta ꝓtinus mouens: quod ponderosius innoxio. Qui edere abiiciunt se humi refrigerationẽ quærentes. Nam & sudore diffluunt. Remedia sunt multa: quæ suis locis dicemus. Sed quoniam statim repræsentari aliqua in tantis insidiis oportet: mulsum uetus e melle optimo & ruta: salsamenta etiã si reiiciantur sumpta crebro. Certum est id malum per excrementa ad canes etiã peruenire: similiterq; torqueri eos. Mulsum tamen ex eo inueteratũ ĩnocuum esse cõstat. Et fœminarum cutẽ nullo melius emendari cũ costo: sugillata & aloe. Aliud genus in eodẽ ponti situ uiget ex annona mellis: quod ab insania quã gignit mænomenõ uocant. Id existimatur cõtrahi flore rhododendri: quo scatent siluæ. Gensq; ea cũ cæram in tributa romanis præstet: mel quoniam exitiale est nõ uendit. Et in perside & in mauritania cæsariensis getulia cõtermina masyllis uenenati faui gignũtur. Quidãq; a parte: quo nihil eẽ facilius põt: nisi ꝙ liuore deprehendũtur. Quid sibi uoluisse naturã iis arbitremur insidiis? ut ab iisdem apibus: nec oĩbus annis fierent: aut nõ totis fauis. Parũ enim erat genuisse rem in qua uenenum facillime daretur. etiam ne hoc ipsa in melle tot animalibus dedit? Quid sibi uoluit? nisi ut cautiorẽ minusq; auidum faceret hoĩem. Non enim ipsi melli sed apibus iã cuspides dederat & quidem uenenatas. Remedium aduersus has utiq; nõ differendo. Ergo maluæ succo aut foliorum hederæ perungi salutare est. Vel percussos eas bibere. Mirum tamen est uenena portantes ore fingentesq; ipsas nõ mori. Nisi ꝙ illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiã apibus. Sicut contra serpentes psyllis: marsisq; inter homines.

Sale diosc.

De melle quod muscæ non attingunt: & aluearriis: & cura eorum si famem sentiunt apes: & quomodo cæra fiat. Cap.xiiii.

Aliud in creta miraculum mellis. Mons est carina nouem milia passuũ ãbitu. Intra quod spatiũ muscæ non reperiuntur. Natumq; ibi mel nusq̃ attingunt. Hoc experimento singulare medicamẽtis eligitur. Aluearia orientem æquinoctialem spectare conuenit: aquilonem euitẽt. Nec fauoniũ minus. Aluearia optima cortice. Secunda ferula. Tertia uimine. Multi ea & speculari lapide fecere: ut operantes intus spectarent. Circũlini aluearia fimo bubulo utilissimum. Operculũ a tergo esse ambulatoriũ: ut ꝓperatos intus fit ꝓsper. Si magnus sit uterus aluearriis ꝓuetus aũt sterilis: ne operãdi desperatiõe curã abiiciant: id paulatim reduci oportet fallente operis incremẽto. Aluearia hyeme stramẽto opiri crebro suffiri: maxime fimo bubulo. Cognatum hoc iis: & innascẽtes bestiolas necat: araneos: papiliones: teredines: apesq; ipsas excitat. Et araneoꝝ quidem exitiũ facilius est. Papilionum maior pestis. Tollitur uero cum maturescit malua noctu interlunio cælo sereno accensis lucernis ante alueos. In eam flãmã sese ĩgerũt. Si cibus deesse sentiatᷓ, apibus uuas passas siccas ue ficosq; tusas ad fores eaꝝ posuisse cõueniet. Item

ueniet. Item lanas tractas madentes passo: aut defruto: aut aqua mulsa. Gallinaꝝ etiam crudas carnes. Quibusdā etiam æstatibus iidem cibi præstandi: cum siccitas continua floꝝ alimenta negat. Alueoꝝ cū mel eximit̄ illini oportet exitus melisophyllo aut genista tritis: aut medios alba uite præcingere: ne apes diffugiant. Vasa mellaria aut fauos lauari aqua præcipiunt. Hac decocta fieri saluberrimū acetū. Cæra fit ex expressis fauis. sed ante purificatis aqua: ac triduo ī tenebris siccatis: quarto die liquatis igni in nouo fictili aqua fauos tegente: tunc sporta collatis. Rursus in eadem olla coquitur cæra cum eadem aqua: ex cipiturq; alia frigida: uasis melle circunlitis. Optima quæ punica uocatur. Proxima q̄ maxime fulua odo risq; mellei pura: Natione autem pontica. Quam constare equidem miror inter uenenata mella. Deinde cretica. Plurimum enim ex ꝓpoli habet: de qua diximus in natura apū. Post has corsica: quoniā ex buxo fit & habere aliquantā uim medicaminis putat̄. Punica fit hoc mō. Ventilat̄ sub diuo sæpius cæra fulua. Deinde feruet ī aqua marina ex alto petita addito nitro. Inde lingulis eligunt florem: id est candidissima quæq; transfunduntq; in uas: quod exiguum marinæ habeat frigidæ. Et rursus marina decoqunt separatim: dehinc uas ipsum refrigerant. Et cum hæc ter fecere: iuncea crate sub diuo siccant sole: lunaq;. Hoc enim candorē facit: si sic siccatur Et ne liquefaciant protegunt tenui lintheo. Candidissima uero fit post insolationem etiamnum recocta. Punica medicinis utilissima. Nigrescit cæra addito chartarum cinere. Sicut anchusa admixta rubet. Variosq; in colores pigmentis trahitur ad reddendas similitudines & ī numeros mortalium usus: parietumq; etiam & arborum tutelam. Cætera de melle apibusq; in natura eaꝝ dicta sunt. Et ortorum quidem omnis fere ratio peracta est.

De hærbis sponte nascentibus & aculeatis. Cap. xv.

Equūtur hærbæ spōte nascentes: quibus plæreq; gentium utuntur in cibis. Maximeq; ægyptus frugum fertilissima. Sed ut sola iis carere possit: tanta est ciborū ex hærbis abundātia. In italia paucissimas nouimus: fraga: tānū: ruscum: batin marinam: batin hortēsianā: quā aliqui aspagū gallicum uocāt. Præter has pastinacā pratensem: lupū salictarium: eaq; uerius oblectamēta q̄ cibos. In ægypto nobilissima est colocasia: quam cyamon uocant aliqui. Hanc a nilo metunt: caule cum coctus ē harenoso in mādendo. Thyrso aūt qui inter folia emicat: spectabilis foliis latissimis etiā si arbores comparent̄: ad similitudinē eorum: quæ persona in nostris amnibus uocamus. Adeoq; nili sui dotibus gaudent: ut īplexis collocassiæ foliis ī uariā speciem uasoꝝ potare gratissimū habeāt. Seritur iam hæc ī italia et in ægypto. Proxima auctoritas cicorio est: quā diximus itubum erraticū. Nascitur post uergilias. Floret particulatim. Radix ei lenta: quare etiā ad uincula utunt̄ illa. Anthaliū longius a flumine nascit̄ mespili magnitudine & rotunditate: sine nucleo: sine cortice: folio cyperi. Mandūt igni patū. Mandūt & oetum: cui pauca folia minimaq; ueꝝ radix magna. Arachidna quidē & aracos cū habeāt radices ramosas ac multiplices: nec foliū nec hærbā ullā: aut quicq̄ aliud supra terrā habēt. Reliqua uulgariū ī cibo apud eos hærbaꝝ noīa: andriala: hypocheris: & caucalis anthriscū: scandix: come ab aliis tragopogō foliis croco simillimis: parthenium strychnum: corcorus. Et æquinoctio nascentes aphace: acinos: quam epipetron uocant: quæ nunquā floret. At e cōtrario aphace subinde marcescente flore emittit aliū tota hyeme totoq; uere usq; in æstatē. Multas præterea ignobiles habent. Sed maxīe celebrāt cnicō italiæ ignotā: ipis aūt oleo nō cibo gratā. Hoc faciūt ex semine eius. Differētia pria siluestris & satiuæ. Siluestriū duæ spēs. Vna mitior est simili caule tū rigido. Itaq; & colu. antiquæ mulieres utebātur. Exilis quā quidā atractylida uocant. Semē eius candidū: & grāde: amarū. Altera irsutior torosiore caule: & qui pene humi serpat minuto semine. Aculeataꝝ hæc est generis: qm̄ distinguēda sunt & genera. Ergo quædā hærbaꝝ spinosa sunt: quædā sine spinis. Spinosaꝝ multæ spēs. In totū spina est asparagus scorpio: nullū enim foliū hēt. Quædā spinosa foliata: ut carduus eryngion: glycyrrhizon: & urtica. Iis. n. omnibus foliis inest aculeata mordacitas. Aliqua & secundū spinā habent foliū: ut tribulus: & ononis. Quædam in folio habent & in caule ut phleos: quod aliqui stoeben appellauere. Hypophies spinis geniculatū. Tributa ꝓprietas quod & fructum spinosum habet. Ex oibus iis generibus urtica maxime noscitur: acetabulis in flore purpureā lanuginem fundētibus sæpe altior quinis cubitis. Plures eius differentiæ. Siluestris quam fœminam uocant mitior. Et in siluestri quæ dicitur cania acrior. Caule quoq; mordaci fimbriatis foliis. Quæ uero etiā odorē fundit herculanea uocatur. Semen oibus copiosum: nigrum. Mirum sine ullis spinarum aculeis lanuginem ipsam esse noxiam: & tactu tantū leui pruritū pustulasq; confestim adusto similes existere. Notum est & remediū olei. Sed mordacitas non ꝓtinus cum ipsa hærba gignitur: nec nisi solibus roborata. Incipiens quidē ipsa nasci uere nō ingrato: multis etiā religioso in cibo est ad pellendos totius anni morbos. Siluestrium quoq; radix oēm carnem teneriorem facit simul cocta. Quæ innoxia est morsu carens aononium uocatur. De scorpione dicemus inter medicas.

Araneoso
Personatię uel ꝑsolatæ
Haud longiꝰ. theop.
Aracoides
Chondryl la
Hippophyes
Lamium

De carduo: & helxine: & tribulo: & anchusa. Cap. xvi.

Arduus & folio & caule spinosas lanugines habet. Itē acorna: leucacāthos: chalceos: Cnidos: polycāthos: onopyxos: helxine: scolimos. Chameleō in foliis nō habet aculeos. Est & illa diffe

Lxine

Caulem ramosum

rentia q quædam in iis multicaulia ramosaq sunt: ut carduus. Vno autem caule nec ramosum cnidos. Quædã cacumine tantũ spinosa sunt: ut eringiũ. Quædã æstate florent: ut tetralix & helxine. Scolimus quoq floret sero & diu Acorna colore tantũ rufo distiguit: & pinguiore succo. Idẽ erat atractylis quoq nisi candidior esset: & nisi sanguineum succum funderet. Qua de causa phonos uocatur a qbusdã: odore etiam grauis: sero maturescẽte semine: nec antẽ autũnũ: qq id de oibus spinosis dici possit. Verũ omnia hæc & semine & radice nasci possunt. Scolimos carduorum generis ab iis distat: q radix eius uescẽdo est decocta. Mirum q sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere: aliud cõcipit: aliud parturit. Acu lei arescente folio desinunt pungere ixine rara uisu est: neq in omnibus terris est: radice foliosa: ex qua me dia ueluti malum extuberat. Contectum sua frõde. Huius uertex summus lachrimam continet iucundi saporis acanthicen masticem appellatam. Et cactos quoq i sicilia tantũ nascitur suæ proprietatis & ipsa. Cuius in terra serpunt caules e radice emissi lato folio & spinoso: caulesq uocant cactos. Nec fastidiunt in cibis inueteratos quoq. Vnum caulem rectum habent: quem uocant pternica: eiusdem suauitatis: sed uetustatis impatientem. Semen ei lanuginis: quem pappon uocant: quo detracto ex cortice teneritas si milis cerebro palmæ est: uocant ascaliam. Tribulus non nisi in palustribus nascitur. Dira res alibi. Iuxta nilum & strymonẽ amnes excipitur in cibis. Inclinatus i uadum: folio ad effigiẽ ulmi: pediculo lõgo. At in reliquo orbe genera duo uni Cicerculæ folia alteri aculeata. Hic & serius floret. Magisq septa obsidet uillarum. Semen ei rotõdius: nigrum in siliqua. Alteri harenaceum. Spinosoꝝ etiãnũ aliquid genus ouo nis. In ramis.n. spinas habet apposito folio rutæ simili: toto caule foliatum in modum coronæ: sequitur a frugibus: aratro inimicum: uinaxq pręcipue. Aculeatarum caules aliquarum per terram serpũt: ut eius quã coronopon uocãt. Et ex diuerso stans anchusa inficiẽdo ligno cærisq radice apta. Est autẽ mitior iis anthemis: & phylanthes: anemone: & aphace: caule foliato est: & crepis & apate. Differentia foliorum & hic quæ in arboribus breuitate pediculi ac longitudine: angustiis ipsis foliorum: amplitudine: angulis: i cisuris: odore: flore. Diuturnior hic quibusdam per partes florentibus ut in ocimo. Heliotropio: aphace: onocichle.

¶ Differentia hærbaꝝ per folia: & quæ hærbæ toto anno floreant: & hastula regia: & pistana: & de gladiolo. ¶ Cap. xvii.

Conops

Apate

MVltis inter hæc æterna folia: sicut quibusdã arboꝝ. In primisq heliotropio: adianto. Aliud rursus spicataꝝ genus: ex quo est Cynops: alopecuros: stelephuros: quã quidã ortygia uocãt. Alii plantaginẽ: de qua infra dicemus inter medicas. thryallis ex iis. Alopecuros spicã habet, mollẽ & lanuginem densam: nõ dissimilẽ uulpiũ caudis: unde ei & nomen. Proxima est ei & selepyros: nisi q illa particu latim floret. Cicorion & similia circa terram folia habẽt germinãtes ab radice post uergilias. Perditia quã & æoliæ gentes & ægyptii edunt: nomen dedit auis id maxime eruens. Crassas plurimasq habet radices. Item ornithogale caule tenero: candido: semipedali radice bulbosa: molli tribus aut quattuor agnatis. Coquitur in pulte. Mirum loton hærbam & ægilopa nõ nisi post annum e semine suo nasci. Mira & anthemidis natura: q a summo flore incipit: cum cæteræ omnes quæ particulatim florent: ab ima sui parte incipiant. Notabile & in lappa quæ adhærescit: quoniam in ipsa flos nascitur. non euidens: sed intus occultus: & intra se germinat: uelut animalia quæ in se pariunt. Item circa opuntem opuntia est hærba etiã homini dulcis. Mirũq e folio eius radicẽ fieri ac semina nasci. Iassione unum folium habet: sed ita iplicatum: ut plura uideatur. Chondrylla amara est: & acri in radice succo. Amara & aphace: & quæ piccis no minatur: & ipsa toto anno florens: nomen ei amaritudo iposuit. Notabilis & scyllæ crociq natura: quæ cum oẽs hærbæ folium primũ emittant: moxq in caulẽ rotundent: in iis caulis prior intelligit q folium. Et in croco quidẽ flos impellitur caule. In scylla uero caulis exit: deinde flos ex eo emergit. Eadẽq ter flo ret (ut diximus) tria tpa sationũ ostendens. Bulboꝝ generi quidã adnumerant: & cypiri hoc est gladioli radicem. Dulcis ea est: & quæ decocta panẽ etiam gratiorem faciat: ponderosioreq simul subacta. Simi lis est & quæ thesion uocat: gustu aspera. Cæteræ eiusdẽ generis folio differunt. Asphodelus oblõgũ & angustum habet. Scylla latũ & tractabile. Gladiolo simile nomini. Asphodelus mandit & semine tosto & bulbo. Sed hoc in cinere tosto: dein sale & oleo addito. Præterea tuso cum ficis præcipua uoluptate ut uidetur Hesiodo. Traditur & ante portas uillaꝝ satum remedio esse contra ueneficoꝝ noxã. Asphodeli mẽtionẽ & Homerus fecit. Radix eius napis modicis similis est. Neq alia numerosior: octoginta simul aceruatis sæpe bulbis. Theophrastus & fere græci principesque Pythagoras caulem eius cubitalẽ & sæpe duum cubitoꝝ foliis porri siluestris anthericon uocauere. Radicẽ uero id est bulbos asphodelon: nostri illud albucũ uocant & asphodelum hastulã regiã. Ea est & caulis acinosi. Eius do genera faciũt. Albuco est scapus, cubitalis: & amplius: purus: leuis. De quo Mago præcipit exitu mensis martii & initio aprilis cum floruerit: nondum semine eius intumescente demetendum: findendosq scapos: & quarto die in solem proferendos. Ita siccatis manipulos faciendos. Itẽ pistanam dicit a græcis uocari quam iter uluas sagittam appellamus. Hanc ab idibus maii usq ad finem octobris mensis decorticari: atq leui sole siccari iubet. Idem & gladiolum alterum quem cypiron uocant: & ipsum palustrem iulio mense secari iubet ad

radice in tertioq

radicem: tertioq; die in ſole ſiccari: donec candidus fiat. Quotidie autem ante ſolem occidentem in tectū
referri: quoniam paluſtribus deſectis nocturni rores noceant.

De iunco genera ſex: & de cypero: & de medicamentis eaꝝ & de cypiro: & odorato iunco. Ca. xviii.

SImilia præcipit de iunco quē mariſcon appellant: ad texendas tegetes: & ipſum iunio mēſe exi
mi ante iulium medium præcipiēs. Cætera deſiccādo eadē quæ de ulua ſuo loco diximus. Al-
terū genus iuncoꝝ facit: quod marinū & a græcis oxyſchoenō uocari inuenio. Tria genera ei9
acuti: ſterilis: quē marem oxyn græci uocāt: reliqua fœmenini ferentis ſemen nigrū: quē melancranin uo
cant. Craſſior hic & fruticoſior. Magiſq; etiānum tertius qui uocatur holoſchoenos. Ex iis melancranis
ſine aliis generibus naſcitur. Oxys autē & holoſchoenos eodē ceſpite. Vtiliſſimus ad uitilia holoſchenoſ
quia mollis & carnoſus eſt. Fert fructū uuarum cohærentiū mō. Naſcitur autem is quem marem appel
lamus ex ſemetipſo: cacumine in terram defixo. Melancranis autem ſuo ſemine. Alioquin oīum radices
omnibus annis intermoriūtur. Vſus ad naſſas marinas: uitilium nexus: elegantium lucernarum lumīa
præcipua medullæ amplitudine. Iuxta maritimas alpes tanta ut inciſo uentre īpleant pene unciarum la-
titudinem. In ægypto uero cribrorum lōgitudinē nō alias utiliorem. Quidā etiānum unū geous faciunt
Iunci trianguli cyperon uocāt. Multi enim nō diſcernunt a cypiro uicinitate nomīs. Nos diſtinguemus
utrūq;. Cypirus eſt gladiolus ut diximus radice bulboſa: laudatiſſimus in inſulis creta: dein naxo: & po
ſtea phœnice. Cretico candor odorq; uicinus nardo: naxio acrior: phœnicio exiguum ſpirās nullus ægy-
ptio. Nam & ibi naſcitur. Diſcutit duritias corpoꝝ. Iam enim remedia dicemus: quoniā & florum odo-
rumq; generi eſt magnus uſus in medicina. Quod ad cypiron attinet: Apollodorum quidē ſequimur: q
negabat bibendū q̄q̄ ꝓfeſſus efficaciſſimum eſſe aduerſus calculoſos. Eo fœtas fœminas quidem abort9
facere nō dubitat. Mirumq; tradit barbaros ſuffitum huius hærbæ excipiētes ore lyenes cum ſumere. Et
nō egredi domibus niſi ab hoc ſuffitu. Vegetiores enim firmioreſq; ſic etiam fieri. Intertriginū & alarum
uitiis perfrictionibuſq; cum oleo illitum nō dubie mederi. Cyperos iuncus eſt qualiter diximus angulo-
ſus iuxta terram candidus: cacumine niger: pinguiſq;. Folia ima porraceisexiliora: in cacumine minuta:
inter quæ eſt ſemen. Radix oliuæ nigræ ſimilis: quā cum oblōga eſt cyperida uocant magni in medicina
uſus. Laus cypero prima hāmoniaco: ſecunda rhodio: tertia thracio: nouiſſima ægyptio: quæ & cōfun-
dit intellectum: quoniam & cypiros ibi naſcitur. Sed cyperos duriſſima uixq; ſpirans. Cæteris odor eſt
ipſam nardum imitans. Eſt & per ſe indica hærba: quæ cyperis uocatur: gingiberis effigie. cōmanducata
croci uim reddit. Cypero uis in medicina pſilothri. Illinitur pterigiis: ulceribuſq; genitalium: & quæ ī hu
more ſunt omnibus: ſicut oris ulceribus. Radix aduerſus ſerpentium ictus & ſcorpionum præſertim re
medio eſt. Vuluas aperit pota. Largiori tanta uis: expellit eas: urinā ciet & calculos: ob id utiliſſima hy-
dropicis. Illinitur & ulceribus quæ ſerpunt: ſed iis præcipua quæ in ſtomacho ſunt ex uino uel aceto illita
Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias tuſſi medetur. Semen toſtum & in aqua potum ſi
ſtit aluum: & fœminarum menſes: capitiſq; dolores facit. At qui uocatur holoſchœnos eius quæ ꝓxima
ſunt radicis cōmanducantur aduerſus araneorum morſus. Inuenio etiamnum unum iunci genus: quod
tropicen uocant. Huius ſemīe ſomnum allici. Sed modum ſeruādum ne ſopor fiat. Ob id & odorati iū
ci medicinæ dicent̄: quoniā & ī ſyria cœle (ut ſuo loco rettulimus) naſcit̄. Laudatiſſimus ex nabathea iū-
cus cognoīe theucitis. Proximus babylonius. Peſſimus ex africa ac ſine odore. Eſt autē rotundus uino-
ſæ mordacitatis ad linguam. Sincerus in cōfricando odorē roſæ emittit rubentibus fragmentis. Diſcutit
inflationes. Ob id ſtomacho utilis: bilēq; & ſanguinē reiicientibus. Singultus ſedat. Ructus mouet. Vri
nā ciet. Veſicæ medet̄. Ad muliebres uſus decoquit̄. Opiſtothonicis cum reſina arida imponit̄. Excalfa
ctoria & roſa uteros aſtringit: refrigerat. Vſus eius diuiditur in folia & flores. Capita folioꝝ parteſq; cā-
didæ ungues uocātur. In flore aūt aliud eſt ſemen. aliud capillus in capite: aliud cortex: aliud calix. Foliū
ſiccatur: aut tribus modis exprimitur. Per ſe cum ungues nō detrahuntur: ibi. n. humoris plurimū. Aut
cū detractis unguibus reliqua pars aut oleo aut uino macerat̄ in ſole uaſis uitreis. Quidā & ſalē admi-
ſcent: & anchuſam nōnulli: aut aſphaltū: aut iuncū odoratū: quia talis maxime ꝓdeſt uuluæ ac dyſente-
ricis. Exprimūtur eadē folia detractis unguibus trita per lintheum ſpiſſum in æreum uas: leuiq; igni ſuc-
cus coquitur: donec fiat craſſitudo mellis. ad hoc eligi oportet odoratiſſima quæq; folia.

Ex roſa medicinæ: & de lilio & de narciſo & ex uiola: & de baccare: & cōbreto: & aſaro. Cap. xix.

VInum qūo fieret ex roſa diximus inter genera uini: Vſus ſucci ad aures: oris ulcera gingiuas:
tōſillas gargarizatus. Stomachum: uuluas: ſedis uitia: capitis dolores. In febre per ſe uel cum
aceto ſōnos: nauſeas. Folia uruntur in calliblepharum. E ſiccis fœmina aſpergunt̄. Epiphoras
quoq; aridis leniunt. Flos ſomnum facit. Inhibet fluctiōes mulieꝝ maxime albas in poſca potus. Et ſan-
guinis excreatiōes. Stomachi quoq; dolores quantū in uini cyatis trib9. Semen iis optimum crocinum:
nec anniculo uetuſtius & in umbra ſiccatur. Nigrum inutile. Dētium dolori illinitur. Vrinam ciet. Sto-
macho imponitur. Item igni ſacro nō ueteri. Naribus ſubductum caput purgat. Capita pota uētrem &

Ouorum

Euripicen

Subditū

sanguinem sistūt. Vngues rosæ eppihoris salubres sunt. Vlcera enim oculorum rosa sordescūt: præterq̄ i
initiis epiphoræ ita ut arida cū pane interponatᷣ. Folia quidē uitiis stomachi: rosionibus & uitiis uentris
& intestinorum: & precordiis utilissima uel illita. Cibo quoq; lapati modo condiuntᷣ. Cauendus quoq; in
iis situs celeriter insidēs. Et aridis & expressis aliquis usus. Diapasmata inde fiunt ad sudores coercendos:
ita ut a balneis inarescant corpora: dein frigida abluantur. Siluestris cum adipe ursino alopecias mirifi
ce emendat. Lilii radices multis modis florem suum nobilitauere. Contra serpentium ictus ex uino po-
tæ: & contra fungorū uenena. Propter clauos pedum in uino decoquūtᷣ: triduoq; non soluuntᷣ. Cū adipe
aut oleo decoctæ pilos quoq; adustis reddunt. E[illegible]ulso potæ inutilem sanguinē cum aluo trahunt. Ly-
eniq; & ruptis uulsis ꝓsunt. Et mēstrui fœminarum in uino decoctæ. Impositæq; cum melle neruis præ
cisis medentur. Contra lichenas & lepras & furfures in facie emendant. Erugant corpora. Folia i aceto co
cta uulneribus imponuntur. Epiphoris testium in melle cum hyoscyamo & farina tritici. Semen illini-
tur igni sacro. Flos & folia ulcerum uetustati. Succus qui flore expressus est: ab aliis mel uocatur: ab aliis
syrium ad emolliendas uuluas: sudoresq; feciendos: & suppurationes coquendas. Narcisi duo genera in
usu medici recipiunt. Vnum purpureo flore: & alterū hærbaceum. Hunc stomacho iutilem: & ideo uo
mitorium: aluos quoq; soluentem: neruis inimicum: caput grauantē. Et a narce narcisum dictū non a fa
buloso puero. Vtriusq; radix mulsei saporis est. Ambustis prodest cum exiguo melle. Sic & uulneribus
& luxatis. Panis uero cum melle & auenæ farina. Sic & infixa corpori extrahit in polēta tritus: oleoq; cō
tusus. Medetur & lapide percussis. Purgat uulnera permixtus farinæ. Nigras uitiligines emaculat. Ex
hoc flore fit narcisinū oleum ad emolliendas duricias. Cal facienda quæ alserint. Auribus est utilissimus:
sed capitis dolores facit. Violæ siluestres sunt & satiuæ. Purpureæ refrigerant. Contra inflammationes
illinuntur stomacho ardenti. Imponuntur & capiti in fronte. Oculorum priuatim epiphoris: & sede pro
cidente uulua ue. Et contra suppurationes. Crapulā & grauedines capitis impositis coronis olfatuue di-
scutiūt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureū est ex iis comitialibus medetur: maxime pueris i aqua
potum. Semen uiolæ scorpionibus aduersatur. Contra flos albæ suppurata aperit. Ipsa discutit. Et alba
autem & lutea extenuant menstrua. Vrinam ciunt. Minor uis est recentibus. Ideoq; aridis post annum
utendum. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus menses trahit. Radices eius cum aceto illitæ sedant ly-
enem. Item podagram. Oculorum inflationes cum myrrha & croco. Folia cum melle purgant capitis
uulcera. Cum cæra rimas sedis. Et quæ in humidis sunt. Ex aceto uero collectiones sanant. Baccar in me
dicinæ usu est. Aliqui ex nostris perpensam uocant. Auxiliatur contra serpentes. Capitis dolores feruo-
resq;. Item epiphoras. Mammis tumentibus a partu & ægilopiis. Incipientibus ignibusq; sacris. Odor
somnum gignit. Radicem decoctam bibere spasticis euersis conuulsis suspiriosis salutare est. In tussi ue-
tere radices eius tres quattuorue decoquūtur ad tertias partes. Hæcq; potio mulieres ex abortu purgat.
Laterum compunctiones tollit & uesicæ calculos. Tonditᷣ cū diapasmate. Vestibus odoris gratia inse-
ritur. Combretum quod simile eiᷣ diximus tritum cum axūgia uulnera mire sanat. Asarum iocineꝝ uitiis
salutare esse traditur: uncia sumptum in hemina mulsi mixti. Aluum purgat hellebori modo. Hidropi
cis prodest & præcordiis uuluisq; ac morbo regio. In mustum si addatur facit uinum urinis ciendis. Effo
ditur cum folia emittit. Siccatur in umbra. Situm celerrime sentit.

¶ De nardo gallico: & de croco medicinæ: & croco magmate: & saliūca: & siri & holochryso
& chrysocome & meliloto. ¶ Cap. xx.

ET quoniam quidam ut diximus nardum rusticum nōiauere radicē baccaris: cōtexemus & gal-
lici nardi remedia i hūc locum dilata cum disputaremus de pegrinis arboribus. Ergo aduersus
serpentes duabus drachmis in uino succurrit. Inflationibus coli uel ex aqua uel ex uino. Itē ioci
neris & renum suffusisq; felle. Et hydropicis p se uel cum absinthio. Sistit purgationes mulierum. impe
tus uero eius quā phun eodem loco appellauimus. Radix datur potui trita uel decocta ad strangulatio
nes uel pectoris dolores uel laterum. Menses quoq; cit. Bibitur cum uino. Crocū cum melle non soluitᷣ:
nulloq; dulci. Facillime autem uino aut aqua. Vtilissimum in medicina. Adseruatᷣ cornea pyxide. Di-
scutit iflāmatiōes oēs quidē. Sed oculoꝝ maxime ex ouo illitus. Vuluaꝝ quoq; strāgulatus. Stomachi
exulcerationes: pectoris: & renum: iocinorum pulmonum: uesicaꝝq; peculiariter inflāmationi eaꝝ uehe
menter utile. item thussi & pleureticis. Tollit & pruritus. Vrinam cit. Qui crocum prius biberint crapu
lā non sentient. Ebrietati eo restitunt. Coronæ quoq; ex eo mulcent ebrietatē. Sōnū facit. Caput leniter
mouet. Venerem stimulat. Flos eius igni sacro illinitur cū creta cimolia. ipsum plurimis medicaminib9
miscetᷣ. Collyrio uni nomē dedit. Ex eo quoq; expresso unguēto crocino: quod crocomagma appellant.
Habet suas utilitates cōtra suffusiōes oculoꝝ. Vrinas magis excalfacit q̄ crocū ipsū. Optimū quod gu-
statum saliuā dentesq; inficit. iris rufa melior q̄ candida. infantibus eā circunligari. salutare est. Dētiētib9
præcipua est & tussientibus: tinearūue uitio laborātibus instillari. Cæteri effectus eius non multū a mel
le differunt. Vlcera purgat capitis præcipue. Suppurationes ueteres. Aluū soluit duabus drachmis cum

melle. Tuſſim: tormina: inflationes pota: Lienes ex aceto. Cõtra ſerpentium & araneorum morſus ex po
ſca ualet. Contra ſcorpiones duaꝝ drachmarũ pondere in pane uel aqua ſumit᷑. Contra canũ moſus ex
oleo ĩponitur. Et contra perfrictiões. Sic & neruorum doloribus. Lumbis uero & coxẽdicibus cũ reſina
illinitur. Vis ei cõcalfactoria. Naribus ſubducta ſternutamẽta mouet: caputqꝫ purgat. Dolori capitis co
toneis malis aut ſtruteis illinit᷑. Crapulas quoqꝫ orthopnoeas diſcutit. Vomitões citduobus obolis ſum
pta. Oſſa fracta extrahit impoſita cũ melle. Ad paronychias farina eius utuntur. Cum uino ad clauos
uel uerucas. Triduoqꝫ non ſoluitur. Halitus oris cõmanducata abolet: alarumqꝫ uitia. Succo duricias
oẽs emollit. Somnum conciliat. Sed genituras cõſumit. Sedis rimas & condilomata. Omniaqꝫ in corpo
re excreſentia ſanat. Sũt q ſiluestrẽ xyrin uocẽt. Strũas hæc uel pãos uel ĩguina diſcutit. Præcipitur ut ſi-
niſtra manu lecta ad hos uſus ſeruetur: colligenteſqꝫ dicãt cuius hoĩs utiqꝫ cauſa eximant. Scelus hær
bariorum aperitur in hac mentione: partem eius ſeruantium: & quarũdam aliarum hærbarum ſicuti plã
taginis ſubſtituentium ſi parum mercedis tulliſſe ſeſe arbitrantur. Rurſuſqꝫ ut plus operis acquirant par
tem eam quam ſeruauere eodem loco infodiunt. Credo ut uitia quæ ſanauerint faciãt rebellare. Saliuncæ
radix in uino decocta ſiſtit uomitiones. Corroborat ſtomachum. Polio Muſeus & Heſiodus perungi iu
bent dignationis gratia. Gloriæqꝫ auidos polium tractare colere. Polium contra ſerpentes ſubſternit᷑ uel
portatur. Medici in uino decoquunt recens uel aridum: illinuntqꝫ uel ſpleneticis propinãt ex aceto. Mor
bo regio in uino. Et hydropicis incipientibus in uino decoctum. Vulneribus quoqꝫ ſic illinunt. Secun-
das mulierum partuſqꝫ emortuos repellit. Itẽ dolores corporis. Veſicas ianit. Et epiphoris illinitur. Nec
magis alia hærba conuenit medicamento quod alexipharmacon uocant. Stomacho tamen inutile eſſe.
Caputqꝫ eo impleri: & abortum fieri poto. Aliqui negant. Ad religionem addunt ubi inuentum ſit: pro-
tinus ad alligandum contra oculorum ſuffuſionem. Cauendumqꝫ ne terram attigat. Hi & folia eius thy
mo ſimilia tradunt: niſi ꝙ molliora ſunt: & lanatiore canicie. Cum ruta ſiluestri & ſi teratur ex aqua cæle
ſti aſpidas mitigare dicitur. At nõ ſecus atque ciamus aſtringit & coibet uulnera: prohibetqꝫ ſerpere. Ho

Cyrmus

lochryſos medetur ſtranguriæ in uino pota: & oculorum epiphoris illita. Cum fecæ uero uini cremata
in polenta lichemas emendat. Chryſocomes radix calfacit & ſtringit. Datur potui ad iocinerum uitia.
Item pulmonem. Vuluæ dolores in aqua mulſa decocta. Ciet menſtrua. Et ſi cruda detur: hydropi-
corum aquam ſiſtit. Melliſſophyllo ſiue melitena ſi perungantur aluearia non fugient apes. Nullo eñi
magis gaudent flore. Copia iſtius examina facillime continentur. Item præſentiſſimum eſt contra ictus
earum: ueſparumque & araneorum. Item ſcorpionum. item contra uuluarum ſtrangulationes addito
nitro. Contra tormina e uino. Folia eius ſtrumis illinuntur: & ſedis uitiis cum ſale decocta. Succus fœ-
minas purgat: & inflationes diſcutit: & ulcera ſanat. Articularios morbos ſedat. Caniſque morſus. Pro-
deſt dyſentericis ueteribus: & cœliacis: & ortopnoicis: lyenibus: ulceribus thoracis. Caligines oculorum
ſucco cum melle inungi eximium habetur. Melilotos quoqꝫ oculis medetur cum lacte: aut cum lini ſemi
ne. Maxillarum quoqꝫ dolores lenit. Et capitis cum roſaceo. Item aurium e paſſo. Quæqꝫ in manibus in
tumeſcunt uel erumpunt. Stomachi dolores in uino decocta uel cruda tritaqꝫ. Idem effectus eſt ad uul-
uas. Teſtes uero & ſedem prociduam: quæque ibi ſunt uitia: recens ex aqua decocta uel ex paſſo. Adie-
cto roſaceo illinunt᷑ ad carcinomata. Deferueſcit in uino dulci. Peculiariter & contra meliceridas efficax.

De trifolio & thymo & hemorocalle: & de helenio:
& ambrotono. Cap. xxi.

TRifolium ſcio credi præualere contra ſerpentium ictus & ſcorpionum ex uino aut poſca ſemi
nis granis uiginti potis. Vel foliis: & tota hærba decocta. Serpenteſqꝫ nunquã in trifolio aſpi-
ci. Præterea celebratis auctoribus cõtra omnia uenena pro antidoto ſufficere. xxv. grana eius:
quod minyanthes ex eo appellauimus tradi. Multa alia præterea in remediis eius aſcribi. Sed me contra
ſententias eorum grauiſſimi uiri auctoritas mouet. Sophocles enim poeta uenenatum id dicit. Simus
quoqꝫ medicus decocti aut contriti ſuccum infuſum corpori eaſdem uredines facere quaſi percuſſis a ſer-
pente ĩponatur. Ergo nõ aliter utendum eo q̃ cõtra uenena cõſuerunt. Fortaſſis enim & iis uenenis inter ſe
contraria ſit natura: ſicut multis aliis. Item animaduerto ſemen eius cuius minima ſint folia utile eſſe ad
cuſtodiendã mulierũ cutis gratiam in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore: & in umbra ſiccari

Superfluit uerbum ĩponatur

Duo autem ſunt genera eius. Candidũ: radice lignoſa: in collibus naſcens: quod & præfert᷑. Alterum ni-
grius floriſqꝫ nigri. Vtraqꝫ oculoꝝ claritati multum conferre exiſtimant᷑. Et in cibo & in medicamentis.
Item diutinæ tuſſi eligmate faciles excreationes facere cũ aceto & ſale. Sanguinẽ concreſcere nõ patitur e

et legmate

melle. Longas fauciũ diſtillationes extra illita cũ ſinapi extenuare. Item ſtomachi & uentris uitia. Modi
ce tamen utendum eſt. Cõdylomata excalfaciut: quãuis ſiſtunt aluum: quæ ſi exulcerata ſit denarii pon-
dus in ſextariũ aceti & mellis addi oportet. Itẽ ſi lateralis dolor ſit: aut inter ſcapulas aut ĩ thorace. Præ-
cordiis medent᷑ ex aceto cum melle. Quæ potio datur & in alienatione mentis ac melãcholicis. Datur &
comitialibꝰ: quos correptos olfatus excitat thymi. Aiũt & dormire eos oportere ĩ molli thymo. Prodeſt

& ortopnoicis & anhelationi. Mulierūq; mensibus retardatis. Vel si emortui sint ī utero partus decoctū in aqua ad tertias. Viris uero contra inflationes cū melle & aceto. Et si uenter turgeat. Testesue aut uesicæ dolor exigat. E uino tumores & īpetus tollit īpositum. Item cum aceto callū & uerucas. Coxendicibus īponitur cū uino articularibus morbis triū obolo℞ pondere ī tribus cyathis aceti & mellis. Et in fastidio tritum cū sale. Hemorocalles pallidū e uiridi & molle foliū habet: radicē odoratā atq; bulbosam. Quæ cū melle īposita uentri aquam pellit: & sanguinē etiā inutilem. Folia ephiphoris oculorū: māmarumq; post partū doloribus illinunt. Heleniū ab Helenæ lacrymis diximus natum. Fauere creditur formæ. Cutem mulierū in facie reliquoq; corpore nutrire incorruptā. Præterea putant usu eius quandā dam gratiā iis: uenereq; conciliari. Attribuunt & hylaritatis effectum eidē potæ ī uino eumq; quē haberit Nepenthes illud prædicatū ab Homero. q ea tristitia oīs aboleatur. Est aūt succi prædulcis. Prodest & ortopnoicis. Traditio radicis eius in aqua prodest ieiunis. Est autem candidus intus & dulcis. Bibitur & contra serpentium ictus ex uino. Mures quoq; contrita dicitur necare. Abrotanum duorum traditur generum. Campestre ac montanum. Hoc fœminam: illud marem intelligi uolumus. Amaritudo absinthii in utroq;. Siculum laudatissimum. dein gallaticum. Usus est & foliis. Sed maior semine ad calfaciendum. Ideo neruis utile: tussi: ortopnoicis: conuulsis: ruptis: lumbis: urinæ angustiis. Datur bibendū manualibus fasciculis decoctis ad tertias partes. Ex his quaternis cyathis bibitur. Datur & semen tusum in aqua drachmæ pondere. Prodest & uuluæ. Coquitur panis cum farina hordeacea: & oculorum inflammationibus illinitur. Cotoneo malo concocto serpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum uino: illiniturq;. Efficacissimum contra ea quorum ueneno tremores & frigus accidunt: ut scorpionum & phalangiorum: & contra uenena alia pota. Prodest & quoquomodo algentibus. et ad extrahenda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & interaneorum mala. Ramo eius si subiiciatur puluino uenerem stimulari aiunt. Efficacissimāq; esse hærbā contra omnia ueneficia quibus coitus inhibeatur.

Ex leucanthemo & sansuco medicinæ. Cap. xxii.

LEucanthemum suspiriosis medetur duabus partibus aceti permixtum. Sansucū siue amaracum in cypro laudatissimum & odoratissimum. Scorpionibus aduersatur ex aceto & sale illitum. Menstruis quoq; multū cōfert īpositum. Minor est eidē poto uis. Cohibet & oculorum epiphoras cū polenta. Succus decocti tormina discutit. et urinis & hydropicis utile. Mouet & nariū sternutamenta. Fit ex eo oleum quod sansucinū uocatur aut amaracinum ad excalfaciendos emolliendosq; neruos: & uuluas calefacit. Et folia sugillatis cum melle & luxatis cum cæra prosunt.

De anemona medicinæ. Cap. xxiii.

ANemonas coronarias tantū diximus. Nunc reddemus & medicas. Sunt qui phernion uocēt. Duo eius genera. Siluestris prima. Altera in cultis nascens. Utraq; sabulosis. Huiusq; plures species. Aut enim phœniceum florē habet: quæ & copiosissima est: aut purpureū: aut lacteū. Ha℞ triū folia apio similia. Nec temere semipedalē altitudinē excedunt: cacumine asparagi. Flos nunq̄ se aperit: nisi uēto spirāte: unde & nomē accepit. Siluestri amplitudo maior: latioribusq; foliis: flore phœniceo. Hanc errore ducti argemonē putāt multi. Alii rursus papauer: quod rhyan appellauimus. Sed distinctio magna: q utraq; hæc postea floret. Nec aut succū illa℞ anemonæ reddunt: aut calices habēt: nec nisi asparagi cacumen. Prosunt anemonæ capitis: doloribus: & inflāmationibus: uuluis mulierum lacti quoq;. Et menstrua cient cū ptisana sumptæ: aut uellere appositæ. Radix cōmanducata pituitam trahit. Dentes sanat. Decocta oculorum epiphoras. Magi multū quidē iis tribuere. Quāprimū aspiciatur eo anno tolli iubentes: diciq; colligi eas tertianis & quartanis remedio. Postea alligari florē panno roseo: & ī umbra asseruari: ita cum opus sit alligari. Quæ ex iis phœniceum florem habet: radice contrita: cuicūq; aīalium imposita ulcerum facit stipticam uim. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

Ex oenanthe medicinæ. Cap. xxiiii.

OEnanthe hærba nascitur in petris: folio pastinacæ: radice magna: numerosa. Caulis eius & folia cum melle ac uino nigro pota facillitatē pariendi præstant: secūdasq; purgāt. Tussim e melle tollunt. Urinam cient. Radix & uesicæ uitiis medetur.

De heliochryso medicinæ. Cap. xxv.

HEliochrysum quod alii chrysanthemon uocant ramulos habet candidos: folia subalbida: ambrotono similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbē ueluti corimbis dependentibus: qui nunq̄ marcescunt. Qua de causa deos coronant illo. Quod diligentissime obseruauit Ptolemæus rex ægypti. Nascitur in frutetis. Ciet urinas e uino pota: & menses. Duricias & inflammationes discutit. Ambustis cum melle imponitur. Contra serpentium ictus & lumborum uitia bibitur. Sanguinē concretum uentris ac uesicæ absumit cum mulso. Folia eius trium obolorum pondere sistunt profluuia mulierum in uino albo. Vestes tuetur odore non ineleganti.

Ex hyacintho medicinæ. Cap. xxvi.

hiacinthus

HYacinthus in gallia eximie prouenit. Hoc ibi loco hisginũ tingit. Radix est bulbacea mangoni cis uenalitiis pulchre nota. Quæ in uino dulci illita pubertatẽ coercet: & non patitur erũpere. Torminibus & araneoꝝ morsibus resistit. Vrinã ĩpellit. Contra serpẽtes & scorpiões morbũq; regium semen eius cum ambrotono datur lychnis quoq; flãmea illa aduersus serpẽtes: scorpiões: crabrones: similiaq; bibitur e uino semine trito. Siluestris eadem stomacho inutilis. Aluum soluit. Ad detrahẽdam bilem efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo cõtraria ut oĩno uisa ea torpescant. Radicem eius asiani boliten uocant. Qua alligata oculo albugines tolli dicuntur.

pro cocco

Ex uincaperuinca medicinæ. Cap. xxvii.

ET uincaperuinca siue camedaphne arida tusa hydropicis datur in aqua cocleari mẽsura. Celerrimeq; reddunt aquã. Eadẽ decocta ĩ cinere sparsa uino tumores siccat. Auribus succo medet̃ Aluinis imposita multũ prodesse dicitur. Rusci radix decocta bibitur alternis diebus in calculoꝝ ualitudine: & toruosiore urina: uel cruenta. Radicẽ pridie erui oportet: postero mane decoqui. Ex eo sextario uini cyathis duobus misceri. Sunt qui & crudã radicẽ tritã ex aqua bibant. & in totum ad uirilia cauliculis eius in uino & aceto tritis nihil utilius putant. Batis quoq; aluũ mollit. Illinitur podagricis tosta & contusa. Acinum & coronaꝝ causa & ciborum ægyptii serunt. Eademq; erat quæ ocimum nisi hirsutior ramis ac foliis esset: & admodum odorata. Ciet menses & urinas.

Aluis

Ex colocasia medicinæ. Cap. xxviii.

COlocasia Glaucias acria corporis leniri putauit: & stomachum iuuari.

Ex anthalo medicinæ. Cap. xxix.

ANthalii quod ægyptii edunt nullũ aliũ repperi usum: est & hærba Anthillon quã alii anticellum uocant duoꝝ generꝝ: foliis & ramis lenticulę similis palmi altitudine: sabulosis apricis nascens subsalsa gustanti. Altera chamepithyos similis breuior & hirsutior: purpurei floris: odore grauis: in saxosis nascẽs. Prior uulsis aptissima & ex rosaceo & lacte ĩposita etiam uulneribus. Bibitur ĩ stranguria renumq; doloribus tribus drachmis. Altera bibitur in duricia uuluaꝝ & in torminibus & in comitiali morbo cum melle & aceto quattuor dragmis.

De parthenio medicinæ. Cap. xxx.

COntra partheniũ alii leucathen: alii thãnacum uocant. Celsus apud nos perditiũ & muralium Nascit̃ in hortorum sepibus: flore albo: odore mali: sapore amaro. Ad insedendum decoctũ ĩ duricia uuluaꝝ: & inflamationibus. Siccatum cum melle & aceto positum bilem trahit atrã. Ob hoc contra uertigines utilis: & calculosis. Illinitur & sacro igni. Item strumis cum axungia inuetera ta. Magi contra tertianas sinistra manu euelli eã iubent: diciq; cuius causa uellatur: nec respicere. Dein eius folium ægri linguæ subiicere: ut mox in cyatho aquæ deuoretur.

Amaracũ Dioſc.

De strychne medicinæ. Cap. xxxxi.

TRychon quã quidã strychnon scripsere: utinam nec coronarii in ægypto uterẽtur: quos inuat hederæ folioꝝ similitudo in duobus eius generibus: Quoꝝ alterum: cui accini coccinei: granosi folliculi. Halicacabum uocant & alii caltion. Nostri autem uesicariam: quoniã uesicæ & calculis prodest. Frutex est surculosus uerius q̃ hærba: folliculis magnis latisq; & turbinatis: grãdi intus acino: qui maturescit nouẽbri mense. Tertio folia sunt ocimi minime diligenter demõstranda. Remedia enim non uenena tractamus. Quippe insaniam facit paruo quoq; succo: q̃q̃ & græci auctores in iocum uertere. Drachmæ enim pondere luxum pudoris gigni dixerunt: species uanas imaginesq; conspicuas ob uersari demonstrantes. Duplicatum hunc modum legitimam insaniam facere. Quicquid uero adiiciat̃ ponderi repræsentari mortem. Hoc est uenenum quod inocentissimi auctores simpliciter dorycnion ap pellauere. Ab eo quod cuspides in præliis tingerentur illo: passim nascente: qui partius spectauerant: Manicon cognominare: qui nequiter occultabant erythron: aut naurita: ut nõnulli perissone cauẽdi quidem causa curiosius dicendum. Quin & alterum genus quod halicaccabon uocant: soporiferum est: atq; etiã opio uelocius ad mortem: ab aliis morion: ab aliis moly appellatum. Laudatum uero a locro ad fruendum & thymaristo. Quidã etiam carmine minore obliuionem inducentes. Quippe præsentaneũ remedium ad dentium mobiles firmandos si colluerentur. Halicaccabo uni exceptionem addidere ne diutins id fieret. Delirationem enim gigni eo. Nec demonstranda remedia: quorum medicina maioris mali periculum afferat. Cõmendatur. n. cibis tertiũ: licet præferatur hortensis saporibus. Et nihil sit corporis malorum cui nõ salutare sit strychnos Xenocrates prædicet. Non tñ auxilia coꝝ tanti sunt: ut uel profutura nõ de iis cõmemorare nefas putem: præsertim tãta copia innoxioꝝ medicaminũ. Halicaccabi radicem bibunt qui sunt uaticinãdi callẽtes ꝙ furere ad confirmãdas superstitiones aspici se uolunt. Remedio est (id enim libentius rettulerim) aqua copiosa mulsa calida potui data. Nec illud præteribo aspidum natu ræ halicaccabũ in tantum aduersam: ut radice eius propius admota soporetur: illas sopore enecãs uis earum. Ergo trita ex oleo percussis auxiliatur.

Florum

De corcoro. Cap.xxxii.

C Orcorum alexandrini cibi hærba est conuolutis foliis ad similitudinem mori. Præcordiis (ut ferunt) utilis alopetiisq; & lentigini. Boum quoq; scabiē celerrime sanari ea inuenio apud Nicandrum quidē & serpentiū morsus anteq̄ floreat. Nec de cnico siue attractyllide uerbosius disputetur Aegyptia hærba est: & magnum cōtra uenenata animalia præbet auxilium. Item aduersus fungos. Constat a scorpione percussos q̄diu teneant eam hærbam non sentire cruciatum.

De persoluta. Cap.xxxiii.

E T persolutā ægyptus in hortis serit coronaꝝ gratia: Duo genera eius: fœmina ac mas. Vtraq; subdita uenerem inhiberi uirorum maxime tradunt.

De mensuris & ponderibus. Cap.xxxiiii.

E T quoniā in mēsuris quoq; ac pōderibus crebro græcis noībus utendū est: interpretationē eorum semel in hoc loco ponemus. Drachma attica fere.n.attica obseruatiōe medici utuntur: denarii argentei habet pōdus. Eadēq; sex obolos pōdere efficit. Obolus decem calcos. Cyathus pendet ꝑ se drachmas decē. Cum acetabuli mensura dicitur significat heminæ quartam partem: idest drachmas. xv. mna quam nostri minam uocant pendet drachmas atticas centum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXII.

PROOEMIVM.

C Omplesse poterant miraculum sui natura: atq; tellus reputātium uel prioris tm̄ uoluminis dotes: totq; genera hærbaꝝ utilitatibus hominum aut uoluptatibus genita. Sed quanto plura restant: tāto quoq; mirabiliora inuentu. Illa.n.maiore parte cibi: aut odoris: decorisue cōmendatōe ad numerosa experimēta duxit. Reliquoꝝ potentia approbat nihil a rerum natura sine aliqua occultiore cā gigni.

De gentibus hærbis formæ gratia utentibus. Cap.i.

E Quidem & formæ gratia ritusq; perpetui in corporibus suis aliquas exteraꝝ gentium uti hærbis quibusdam aduerto animo. Illinunt certe aliis aliæ faciem in populis barbarorum fœminę Maresq; etiam apud dacos & sarmatas corpora sua inscribunt. Simile plantagini glastum in gallia uocatur. Quo britanorum coniuges nurusq; toto corpore oblitæ quibusdam in sacris nudæ incedunt & æthiopum colorem imitantes.

Quod hærbis uestes inficiantur. Cap.ii.

I Am uero infici uestes scimus admirabili succo. Atq; ut sileamus galatiæ: africæ: lusitaniæ granis coccū imperatoris dicatum paludamentis: transalpina gallia hærbis tyrium atq; cōchyliū tingit: oīsq; alios colores. Nec quærit in ꝓfundis murices: seseq; obiiciēdo dum præripit escam beluis marinis: intacta etiam anchoris scrutatur uada: ut iueniat per quod facilius matrona adultero placeat: corruptor insidietur nuptę. Stans & in sicco carpit quo frugi mundos exculpat usu alioquin fulgentis. instrui poterat luxuria certe inocentius. Nunc propositum ista consectari: nec omittemus: ut subiiciēdo utiliora luxuriam uilitate circunscribamus dicturi & alias hærbis tingi lapides parietesq;. Nec tingendi nec pingendi tamen ratiōem omisissemus: si unquam ea liberalium artium fuisset. Interim fortius augetur auctoritas quæ quanta debeatur etiam surdis: hoc est ignobilibus hærbis perhibebitur. Si quidem auctores imperii romani conditoresq; imensum quidam & hinc sumpsere: quoniam non aliunde sagmina in remediis publicis fuere: & in sacris legationibus: q̄ uerbenæ. Certe utroq; nomine idem significatur Hoc est gramen ex arce cum sua terra euulsum. Hac semper & legati cum ad hostes clarigatumq; mittentur usi: idest res raptas clare repetitum: unus utiq; Verbenarius uocabatur.

De corona graminea. Cap.iii.

C Orona quidē nulla fuit graminea nobilior in maiestate populi terrarum principis præmiisq; gloriæ. Gemmatæ: & aureæ: uallares: murales: rostratæ: ciuicæ: triumphales post hanc fuere. Suntq; cunctæ magno interuallo: magnaq; differentia. Cæteras omnes singuli & duces ipsi imperatoresq; militibus aut aliquando collegiis dedere.

De raritate eius. Cap.iiii.

D Ecreuit in triumphis senatus cura belli solutus & populus ociosus: Gramineam nunquā nisi in suprema desperatiōe. Contigitq; nulli nisi ab uniuerso exercitu seruato seruatori decreta. Cæteras imperatores dedere. Hanc solam miles imperatori. Eadem uocatur obsidionalis: liberatis obsidione abhominandoq; exitio totis castris. Quod si ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue seruato præclarus sacerq; habet̄. Quid tandē existimari debet unius uirtute seruatus uniuersus exercitus? Dabatur hæc uiridi e gramine decerpto inde ubi obsessos seruasset aliquis. Nāq; summum apud antiquos signum uictoriæ erat hærbam porrigere uictos: hoc est terra & altrice ipsa humo & humatione etiam cedere.

tione etiam cedere. Quem morem etiam nunc durare apud germanos scio.

Qui soli corona ea donati. Cap. v.

DOnatus est ea. L. Sicimus Dentatus semel: cum ciuicas quattuordecim meruisset: depugnasset q; .cxx. prœliis semp uictor. Tanto rarius est seruatorem unum a seruatis donari. Quidam īperatores & sepius donati sunt: ueluti. P. Decius Mus uidelicet Tribunus militū ab exercitu. Altera ab iis qui in præsidio obsessi fuerant: quanta esset eius honoris auctoritas cōfessus religione si qui dem donatus bouē album Marti īmolauit & centū fuluos: qui ei uirtutis causa dati fuerant simul ab obsessis. Hic Decius postea consul & imperio & collegæ se pro uictoria deuouit. Data est & a senatu populoq; romano: qua claritate nihil equidem in rebus humanis sublimius duco. Fabio illi qui rem omnē romanam restituit nō pugnando. Nec data cum magistrum equitum & exercitum eius seruasset. Tunc satius fuit nomine nouo coronari appellatum patrem ab iis quos seruauerat. Sed quo dictum est consensu honoratus est Hannibale ex italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius imperii manibus īposita est. Et quod peculiare ei est: sola a tota italia data.

Qui solus centurio coronatus. Cap. vi.

PRæter hos contingit eius coronæ honos. M. Calphurnio Flāmæ Tribuno militum in sicilia. Centurioni uero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Atinati cimbrico bello. Primum pilum is capessens sub Catulo exclusam ab hoc legionem suam hortatus tribunum suum dubitātem per castra hostium erumpere interfecit: legionēq; eduxit. Inuenio apud auctores eundem præter hunc honorem astantibus Mario & Catulo cōsulibus prætextatum immolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit & Sylla dictator ab exercitu se quoq; donatum apud nolam legatum bello marsico. Idq; etiā in uilla sua tusculana: quæ fuit postea Ciceronis pinxit. Quod si uerum est: hoc execrabiliorem eum dixerim: quandoquidem eam capiti suo proscriptione detraxit ipse tanto paucioribus ciuium seruatis: q̄ postea occisis. Addat etiamnum huic gloriæ superbum cognomen fœlicem. Ipse tamen obsessus in toto orbe proscriptus. Hæc corona Sertorio etiam cessit. Aemilianum quoq; Scipionem Varro auctor est donatum obsidionali in africa. Manlio consule cohortibus seruatis totidēq; ad seruandas eas eductis. Quod & statuæ eius in foro suo Diuus Augustus scripsit. Ipsum Augustum cum Mar. Cicerone filio consulem idibus septembribus senatus obsidionali donauit. Adeo ciuica non satis uidebatur. Nec præterea quemquā hac inuenimus donatum. Nullæ ergo hærbæ fuere certæ in hoc honore: sed quæcunq; fuerant in periculi sede quāuis ignobiles ignotæq; honorem nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror cernens negligi ea quoq; quæ ad ualitudinem conseruandam: cruciatusq; corporis propulsandos: & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure castiget? Addidere uiuendi præcia delicia luxusque. Nunquam fuit cupido uitæ maior: nec minor cura. Aliorum hanc operam esse credimus: ac ne mandato quidem nostro alios id agere: medicisque prouisum esse. Proh bonis ipsi fruimur uoluptatis. Et quo nihil equidem probrosius duco. Viuimus aliena fiducia. Immo uero plerisque ultro etiam in risu sumus ista commentantes atque friuoli operis arguimur. Magna quāquā immensi laboris solatia sperni cum rerum natura: quam certe non defuisse nobis docebimus: & inuisis quoq; hærbis inseruisse remedia. Quippe cum medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime restant ex iis quas priore libro nominauimus: in quibus ipsius prouidentiam naturæ satis admirari amplectique non est. Dederat & quas diximus molles: cibisque gratas. Pinxerat & remedia floribus: uisuque ipso animos inuitauerat: etiam deliciis auxilia permiscens. Inde excogitauit aliquas aspectu hispidas: tactu truces: ut cantum non uocem ipsius fingentis illas: rationemque reddentis exaudire uideamur: ne se depascat auida quadrupes: nec procaces manus rapiant: nec neglectu uestigia obterant: ne insideas ales infringat. Has muniendo aculeis telisque armando remediis ut tuta ac salua sint. Ita hoc quoq; quod in iis odimus hominum causa excogitatum est.

Medicinæ ex reliquis ornamentis & erynge. Cap. vii.

ET clara in primis aculeatas erynge est siue erygion contra serpentes & uenenata oīa nascens. Aduersus ictus morsusq; radix eius bibit̄ drachmæ pōdere in uino. Aut si plerūq; tales iniurias comitatur & febris ex aqua. Illinit̄ plagis peculiariter efficax cōtra chrysodos ac ranas. Oībus uero cōtra toxica & aconita efficatiorē Heraclides medicus in iure anseris decoctam arbitrat̄. Apollodorus aduersus toxica cū rana decoquit: cæteri in aqua. Ipsa dura: fruticosa: spinosis foliis: caule geniculato: cubitali & maiore aliquādo. Alia albicās: alia nigra: radice odorata. Et satiua quidē est: sed & spōte nascitur in asperis & saxosis & in littoribus maris: durior: nigriorq; folio apii.

De hærba quam centumcapita uocant. Cap. viii.

EX iis candidam nostri centumcapita uocant. Omnes eiusdem effectus caule & radice in cibos græcorum receptis utroq; modo siue coquere libeat: siue cruda uesci. Portentosum est quod de ea traditur. Radicem eius alterutrius sexus similitudinem referre rara inuētu. Et si uiris cō-

Chrysopidas. Chrysaspidas. Chersaspidas. Chersydros. chelydros.

tigerit mas: amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem lesbium dilectum a Sappho. Multæq; circa hanc non
magorum solum uanitates: sed etiam pythagoricorum. Sed in medio usu præter supradicta auxiliatur
inflationibus: torminibus: cordis uitiis. stomacho: iocineri: præcordiis in aqua mulsa. Lieni ĩ posca. Item
ex mulsa renibus: stranguriæ: opistothonicis: spasmis: lumbis: hydropicis: comitialibus: mulierũ mensi-
bus siue subsidant: siue abundent. uuluarum omnibus uitiis. Extrahit infixa corpori cum melle: strumas
parotidas. panos. Recedentes ab ossibus carnes sanat cum axungia salsa & cerato item fracturas. Crapu
lam præsumpta arcet: aluum sistit. Aliqui e nostris sub solstitio colligi eam iussere. Ex aqua cælesti impo
ni omnibus ceruicis uitiis. Oculorum quoq; albugines sanare adalligatam tradiderunt.

De achano & glycyrrhiza & stomatice: Cap. ix.

SVnt qui achanon eryngio ascribant spinosam breuemq; ac latam hærbam spinisq; latioribus:
Hanc impositam sanguinem mire sistere. Alii eryngem falso eandem putauerunt esse & gly-
cyrrhizam: quare subiungi eam protinus refert. Et ipsa sine dubio inter aculeatas est: foliis echi
natis: pinguibus: tactuq; gummosis: fructicosa: binorum cubitorũ altitudine: flore hyacinthi: fructu pi
lularum platani magnitudinis. Præstãtissima in cicilia: ponto secunda: radice dulci. Et hæc tantũ in usu.
Capiturq; ea uergiliarum occasu: longa ceu uitium: coloris buxei. Meliorq; nigra: quæq; lenta: q̃ quæ fra
gilis. Vsus in subditis decocta ad tertias: cætero ad mellis crassitudinem: aliquãdo & tusa. E quo genere
& uulneribus ĩponitur & facium uitiis oĩbus. Itẽ uoci utilissimo succo sic ut spissatus est: linguæ subdi-
to. Item thoraci: iocineri. Hac diximus sitim famẽq; sedari. Ob id quidã adipson appellauere eam: & hy
dropicis dedere: ne sitirẽt. Ideo & cõmanducata stomatice est: & ulceribus oris inspersa sæpe & pterigiis.
Sanat' & uesicæ scabiem: renum dolores: condilomata: ulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in
quartanis drachmarũ duarum pondere & pipere: hemina aquæ. Cõmanducata sanguinem sistit. Sunt q
& calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius: & medicinis. Cap. x.

TRibuli unum genus in hortis nascitur: alterũ in fluminibus tãtum. Succus ex iis colligitur ad
oculorum medicinas. Est enim refrigerantis naturæ: & ideo utilis cõtra inflãmationes colle-
ctionesq;. Vlcera per se erumpentia & præcipue in ore cum melle sanat: item tonsillas. Potus
calculos frãgit. Thraces qui ad strymona habitant foliis tribuli equos saginant. Ipsi nucleo uiuunt panẽ
facientes prædulcem: & qui cõtrahit uentrem. Radix caste pureq; collecta discutit strumas. Semẽ adalli
gatum uaricum dolores sedat. Tritum uero & in aquam sparsum pulices necat.

De stoebe & medicinis eius. Cap. xi.

STоebe quam aliqui phleon uocant: decocta in uino præcipue auribus purulentis medetur.
Item oculis ictu cruentatis. Hemorrhoiæ quoq; & dysenteriæ infusa.

De hippophye & medicinis eius Cap. xii.

HIppophyes in sabulosis maritimisq; nascit': spinis albis. Hederæ modo racemosa est: candidis
& ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet: qui aut per se conditur: aut pastillis farinæ.
Hæc bilem detrahit obolo ponderis saluberrime cum mulso. Est altera hippope sine caule: si
ne flore: foliis tantũ minutis. Huius quoq; succus hydropicis mire ꝓdest. Debẽt accomodatæ eẽ equorũ
naturæ: neq; ex aliis causis nomẽ accepisse. Quippe quædã animaliũ remediis nascũtur: locupleti diuini
tate ad gerẽda præsidia: ut nõ sit mirari satis ingeniũ eius disponẽtis auxilia in genera: in cãs: in tempora:
ut aliis prosit atq; aliis ab horis: diesq; nullus prope sine præsidiis reperiatur.

De urtica & medicinis eius. Cap. xiii.

VRtica quid est inuisius põt'? At illa præter oleum quod in ægypto ex ea fieri diximus uel plu-
rimis scatet remediis. Semen eius cicutæ contrariũ esse Nicãder affirmat. Item fungis in argẽ
to uiuo. Apollodorus & salamãdris cũ iure decoctæ testitudinis. Item aduersari hyosciamo
& serpentibus: & scorpionibus. Quin illa ipsa amaritudo mordax uuas in ore procidentesq; uuluas & ĩ
fantium sedes tactu resilire cogit. Lethargicos expergiscit tactis cruribus: magisque fronte. Eadem canis
morsibus addito sale medetur. Sanguinem trita naribus ĩdita sistit & magis radice. Carcinomata & sor
dida ulcera sale admixta. Item luxata. Sanat & panos: parotidas: carnesq; ab ossibus recedentes. Semen
potum cum sapa uuluas strangulantes aperit. Et profluuia narium sistit impositũ. Vomitiones in aqua
mulsa sumptum a cœna faciles præstat duobus obolis. Vno autem in uino poto lassitudines recreat.
Vuluæ uitiis tostum acetabuli mensura. Potum in sapa resistit stomachi inflationibus. Orthopnoicis
prodest cum melle & thoracem purgat eodem eclegmate. Et lateri medetur cum semine lini. Addũt hy
sopum & piperis aliquid. Illinitur lyeni. Difficilem uentrem tostum cibo emollit. Hippocrates uuluam
purgari poto eo pronunciat. Dolores leuari tosto acetabuli mensura dulci poto: & imposito cum succo
maluæ. Intestinorum animalia pellit cum hydromelite & sale. Defluuia capitis semine illito cohonestari
Articularibus morbis & podagricis plurimi cum oleo uetere: aut folia cum ursino adipe trita imponũt.

Ad eandem

ursino adipe trita imponunt. Ad eadẽ radix tusa cum aceto nõ minus utilis. Item lyeni. Et cocta in uino discutit panos cum axungia uetere salsa. Eadem psilothum exiccat. Condidit laudes eius Phanias phisicus: utilissimam cibis coctam cõditãue professus: arteriæ: tussi: uentris distillationi: stomacho: panis parotidis: pernionibus: cum oleo Sudorem: coctã cũ cõculis ciere aluum: cũ ptisana pectus purgare: mulierũq; menses cum sale. Vlcera quæ serpunt prohibere. Succus quoq; in usu est. Expressus illitusq; fronti sanguinẽ narium sistit. potus urinam ciet. Calculos rumpit. Vuã gargarizatus reprimit. Semen colligi messibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur ad oĩa hæc. Et minores quidem teneræq; efficaces Sed præcipue siluestris illa & amplius lepras e facie tollit in uino pota. Si quadrupedes fœtum non admittant: urtica naturam fricandam monstrat.

De lamio & medicinis eius. Cap. xiiii.

EA nunc quoq; quam lamium inter genera earum appellauimus: mitissima & foliis non mordẽtibus: medeẽ cum mica salis contusis: incussisq;: inustis: & strumis: tumoribus: podagris: uulneribus. Album habet in medio folio: quod ignibus sacris medetur. Quidã e nostris tempore discreuere genera. Autumnalis urticæ radicem alligatam in tertianis: ita ut ægri nuncupentur: cum eruitur ea radix: & dicatur quæ & cui & quorum folio eximatur: liberari morbo tradiderunt. Hoc idem contra quartanas pollere. Idem urticæ radice addito sale infixa corpori extrahi. Foliis cum axungia strumas discuti. Vel si suppurauerint erodi compleriq;.

De scorpione: generibusq; ac medicinis eius. Cap. xv.

EX argumento nomẽ accepit scorpius hærba. Semen enim habet ad similitudinem caudæ scorpionis: folia pauca. Valet & aduersus aĩal nominis sui. Est & alia eiusdem nominis effectusq; sine foliis: asparagi caule: in cacumine aculeum habens: & inde nomen.

De leucacanthia: siue phinio: siue ischada: & medicinis eius. Cap. xvi.

LEucacantha: quam alii phyllon alii ischiada: alii polyganaton appellant: radice cyperi: quæ cõmanducata dentium dolorem sedat. Itẽ laterum & lumborum: ut Hicesius tradit semine poto drachmis octo: aut succo. Eademq; ruptis conuulsisq; medetur.

De helxine: perdicio: parthenio: syderite: & medicinis eius. Cap. xvii.

HElxinẽ aliqui perdicium uocant: quoniã perdices ea præcipue uescantur. Alii syderitẽ: nõnulli partheniũ. Folia habet mixtæ similitudinis plantagini & marrubio: cauliculos densos: leuiter rubentes. Semina in capitibus lappaceis adhærentia uestibus: unde helxinẽ dictã uolunt. Sed nos qualis uera esset helxine diximus priore libro. Hæc aũt inficit lanas: sanat ignes sacros: & tumores: collectionesq; omnes: & adusta. Panos succus eius cum psimithio. Ignes sacros: tumores: collectionesq; & guttura incipientia turgescere. Item ueterem tussim cyatho hausto. Et omnia in humido. Sicut tonsillas & uarices cum rosaceo. Imponitur & podagris cum caprino seuo cæraq; cypria. Perdicium siue parthenium (nam syderitis alia est) a nostris hærba urceolaris uocatur: ab aliis astericum: folio similis ocimo: nigrior tantum: nascens in tegulis: parietinisq;. Medetur cum mica salis trita iisdem oĩbus quibus lamium: & eodem modo. Item uomicæ calefacto succo pota. Et contra ulcera rupta: lapsusq;: & præcipitia: aut uehiculorum euersiones singularis. Vernula carus pericli atheniensium principi cum is in arce tẽplum ædificaret: repsissetq; super altitudinem fastigii: & inde cecidisset: hac hærba dicitur sanatus monstrata Pericli somno a Minerua. Quare parthenium uocari cœpta est: assignaturq; ei deæ. Hic est uernula: cuius effigies ex ære fusa est & nobilis ille Splachnoptes.

De chameleone generibusq; & medicinis eius. Cap. xviii.

CHameleonẽ aliqui ixion uocant. Duo genera eius. Candidior asperiora folia habet: serpit ĩ terra echini modo: spinas erigens: radice dulci: odore grauissimo: quibusdam in locis uiscum gignit album sub alis foliorum: maxime circa canis ortum. Quo modo thura nasci dicũtur: unde & ixia appellatur. Hoc ut mastiche utuntur mulieres. Quare & chameleon uocetur a uarietate foliorum euenit. Mutat enim cum terra colores hic niger. illic uiridis: alibi cyaneus: alibi croceus: atq; aliis coloribus. ex iis candidus hydropicos sanat succo radicis decoctæ. Bibitur drachma in passo. Pellit & interaneos animalia acetabuli mensura succi eiusdem in uino austero cum origani scopis: facit ad difficultatem urinæ. Hic succus occidit canes suesq; in polenta. Addita aqua & oleo contrahit in se mures: ac necat nisi protinus aquam sorbeant. Radicẽ eius aliqui concisam seruari iubent funiculis pendentem: decoquuntq; in cibo contra fluxiones: quas græci rheumatismos uocãt. Ex nigris aliqui marem dixere: cui flos purpureus esset: & fœminam cui uiolaceus. Vno nascuntur caule cubitali: crassitudine digytali. Radicibus earum lichenes curantur cum sulphure & bitumine una coctis. Cõmanducatis uero dentes mobiles aut in aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanat. Et ricinos canum: necant. Iuuencas quoque anginæ modo. Quare a quibusdam ulophonon uocatur & cynorolon propter grauitatem odoris. Ferũt & hæc uiscum ulceribus utilissimum. Omnium autem generum earum radices scorpioni-

bus aduersantur.

De coronopo: & medicinis eius. Cap. xix.

C Oronopus oblonga hærba est cum fissuris. Seritur interim: quoniam radix cœliacis præclare facit in cinere tosta.

De anchusa & pseudanchusa: & medicinis earum. Cap. xx.

E T anchusæ radix in usu est: dygitali crassitudine.. Finditur papyri modo: manusq; inficit sanguineo colore: præparat lanas præciosis coloribus. Sanat ulcera in cærato: præcipue senū: itē adusta: Liquari nō pōt in aqua: oleo dissoluitur. Idq; sinceræ experimentū est: & ad renū dolores drachma eius in uino. Aut si febris sit in decocto balani. Item iocinerū uitiis: & lyeni: & bile suffusis. Lepris & lentigini illinitur ex aceto. Folia trita cū melle & farina luxatis īponunt. Et pota drachmis duabus in mulso aluum sistunt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur. Est & alia similis pseudanchusa ob id appellata: a quibusdā uero enchisa: aut doris: & multis aliis noībus: lanuginosior & minus pinguis: tenuioribus foliis: & languidioribus. Radix oleū nō fundit: sed rubentem succum. Et hoc ab anchuse discernitur. Contra serpenres efficacissima potu foliorum uel seminis. Folia ictibus īponuntur. Virus serpentium fugat. Bibitur & propter spinam. Folium eius sinistra decerpi iubent magi: & cuius causa sumatur dici: tertianisq; febribus alligari.

De onichilo: anthemi: loto: & lotometra: heliotropio: tricocco: & callitricho. Cap. xxi.

Archibeliō onocleam Diosco.

E St alia hærba ꝓprio noīe onochelos: quam aliqui anchusam uocāt: alii archelion: alii onochelim aliqui rhexiam: multi enchusam: paruo frutice: flore purpureo: asperis foliis & ramis: radice messibus sanguinea: cætero nigra. In sabulosis nascēs: efficax cōtra serpentes: maxime uiperas & radice & foliis: æque cibo ac potu. Vires habet messibus. Folia trita odorē cucumeris reddūt. Datur in cyathis tribus uulua ꝓcidente. Pellit & tineas cū hysopo: & in dolore renū aut iocineris ex aqua mulsa si febris sit. Sin aliter ex uino bibitur. Lentigini ac lepris radix illinitur. Habētes eā a serpētibus feriri negantur. Est & alia huic similis flore rubro: minor: & ipsa ad eosdē usus. Traduntq; cōmanducata ea si inspuatur mori serpentem. Athemis magnis laudibus celebratur ab Asclepiade. Aliqui leuchāthemida uocant. Alii leucanthemū: alii eranthemon: quoniā uere floreat. Alii chamæmilon: quoniā odorē mali habeat. Nonnulli melanthion uocant. Genera eius tria flore tantū distant: palmū nō excedentia paruisque floribus: ut rutæ candidis aut melinis aut purpureis. In macro solo aut iuxta semitas colligit uere: & in coronamenta reponitur. Eodem tempore & medici folia tusa in pastillos digerunt. Item florem & radicem. Dantur oīa mixta drachmæ unius pondere cōtra serpentiū ictus. Pellit mortuos partus. Item menstrua in potu: & urinam: calculosq; inflationes: iocinerum uitia: bilem suffusam: ægilopiā: cōmanducata ulcerum eruptiones manātes sanat. Ex oībus iis generibus ad calculos efficacissima est: quæ florē purpureum habet: cuius & foliorum & fruticis amplitudo maiuscula est. Hāc proprie quidam Eranthemō uocāt. Loton qui arborem putant tantum esse uel homero auctore argui possunt. Is enim inter hærbas subnascentes deorum uoluptati loton primā nominauit. Folia eius cum melle oculorum cicatrices argemata: nubeculas discutiūt. Est & lotometra quæ fit ex loto sata. ex cuius semie simili milio fiunt panes ī ægypto a pastoribus: maxime aqua uel lacte subacto. Negatur quicquam illo pane salubrius esse: aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficilius concoquitur: fitq; ponderosius. Constat eos qui illo uiuant nec dysenteria: nec tenasmo: neq; aliis morbis uentris infestari. Itaq; inter remedia eorum habetur. Heliotropii miraculum sæpius diximus cum sole se circūagentis: etiam nubilo die: tantum syderis amor est. Nocte uelut desiderio contrahit cæruleum florem. Genera eius duo. Tricocum: & heliostrophium. Hoc altius: quāquam utrunq; semipedalem altitudinem nō excedat. Ab ima radice ramosum. Semen in folliculo messibus colligitur. Nascitur non nisi in pingui solo: cultoq; maxime. Tricoccum ubiq;. Si decoquatur inuenio cibis placere. Et in lacte iucundius aluum molliri. et si decocti succus bibatur: efficacissime exinaniri. Maioris succus excipitur æstate: hora sexta: miscetur cum uino: sic firmior. Capitis dolores sedat rosaceo admixto. Verucas cum sale tollit succus e folio. Vnde nostri uerrucariā hærbā appellauere: aliis cognoiari effectibus digniorē. Nāq; & serpētibus & scorpionibus resistit ex uino & aqua mulsa: ut Apollophanes & Apollodorus tradunt. Folia infantium distillationibus quod siriasin uocāt illita medent. Itē contractionibus etiam si id comitialiter accidat. Decocto quoq; foueri eos saluberrimum est. Potum id pellit tineas: & renum harenas. Si cuminum adiiciatur: calculos frāgit. Decoqui cū radice oportet. Quæ cum foliis & hircino seuo podagris illinitur. Alterum genus quod tricoccum appellauimus: & alio noīe scorpiuron uocāt: foliis nō solū minorib9 sedetiā in terrā uergentibus. Semen ei est effigie scorpionis caudæ: quare ei nomen. Vis ad omnia uenenata & phalangia: & co...ra scorpiones præcipue illita. Non feriuntur habentes. Et si terram surculo heliostrophii circunscribat aliquis: negant scorpionem egredi. Imposita uero hærba aut inde omnino respersum protinus mori. Sic seminis grana quattuor pota quartanis prodesse dicuntur. Tria uero tertianis. Vel si hærba ter circunlata subiiciatur capiti. Semē & uenerem stimulat. Cum melle panos discutit. Et uerrucas hoc utiq; heliostrophium radicitus extrahit: & excrescentia in sedibus

Melanthemon

Argema

phalangas

tia in sedibus. Spinæ quoq; ac lumborum sanguinem corruptum trahit: illitum semen & potum in iurei gallinacei decoctum: aut non beta & lente. Cortex uero liuentibus colorem reddit. Magi heliostrophū quartanis quater: in tertianis ter alligari iubent ab ipso ægro: præcariq; eum: soliturum se nodos: & liberandum: & ita facere cum exempta herba. Aliud adianto miraculum: æstate uiret: bruma non marcescit: aquas respuit: perfusum mersumq; sicco simile est: tanta dissotiatio deprehenditur: unde & nomē a græcis. Alioquin frutici topiario. Quidam callitrichon uocant: alii polytrichon. Vtrunq; est ab effectu. Tingit enim capillum: & ad hoc decoquitur in uino cum semine apii adiecto oleo copiose: ut crispum densumq; faciat. Defluere autem prohibet. Duo genera eius candidius: & nigrum breuiusq;. Id quod maius est polytrichon: aliud trichomanes uocant. Vtriq; ramuli nigro colore nitent foliis filicis: ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt. Omnia autem cōtrariis pediculis densa inter se ex aduerso radix nulla: umbrosas petras: parietumq; aspergines: ac fontium maxime specus sequitur & saxa manantia: quod miremur cum aquas nō sentiat. Calculos e corpore mire pellit: frangitq;: utiq; nigrum. Qua de causa potius q̄ q; in saxis nasceretur: & a nostris saxifragum apellatum crediderim: Bibitur e uino quantum terni decerpsere digyti. Vrinam cient. Serpentium & araneoꝝ uenenis resistunt. In uino decocti aluū sistunt. Capitis dolores corna ex iis sedat: Cōtra scolopendræ morsus illinuntur crebro auferendi ne pereant. Hoc & in alopeciis. Strumas discutiunt: furfuresq; in facie: & capitis manantia ulcera. Decoctum ex iis prodest suspiriosis: & iocineri: & lieni: & felle suffusis: & hydropicis. Strangurie illinūtur: & renibus cum absinthio. Secundas cient & menstrua. Sanguinem sistunt ex aceto: aut rubi succo poti. Infantes quoq; ulcerati punguntur ex iis cum rosaceo & uino prius. Folium in urina pueri impubis tritum quidem cum aphronitro & illitum uentri mulierum: ne rugosus fiat: præstare dicitur. Perdices & gallinaceos pugnaciores fieri putant in cibum eorum additis: pecoriq; esse utilissimos.

¶ De picride: thesio: & asphodelo: Halimo: & acantho: & bupresti: elaphoboscho. Scandice: & asiona: & de caucalide: Sio: syllibo. Scolymo siue lymonio: soncho: condrylo siue condrili & boletis. ¶ Cap. xxii.

Picris ab isigni amaritudinis cognominatur: ut diximus rotundo folio. Tollit eximie uerrucas. Thesium quoq; non dissimili amaritudine est: sed purgat aluum: ī quem usum teritur ex aqua. Asphodelum de clarissimis herbarum: quam heroion aliqui appellauerunt. Hesiodus & in siluis nasci dixit. Dionysius marem ac fœminam esse. Defectis corporibus & ptysicis constat bulbos eius cum ptisana decoctos aptissime mederi: panemq; ex iis cum farina subactum saluberrimum esse. Nicander & contra serpentes & scorpiones: uel caulem quem anthericon uocauimus: uel semen: uel bulbos dedit in uino tribus drachmis. Substrauitq; somno contra metus. Datur & contra uenenata marina: & cōtra scolopēdras terrestres. Cochleæ mire ī campania caulem eum persequuntur: & suggēdo arefaciunt. Folia quoq; illinūtur uenenatorum uulneribus ex uino. Bulbi neruis articulisq; cum polēta tusi illinunt. Prodest & concisis ex aceto lichenas fricare. Item ulceribus putrescentibus ex aqua imponere. Mammarum quoq; & testium inflammationibus. Decocti in fæce uini oculorum epiphoris supposito lintheolo medentur. Foliis in quocunq; morbo decoctis magis medici utuntur. Item ad tibiarum tetra ulcera: rimasq; corporum quacunq; in parte farina arefactorum. Autumno autem colliguntur: cum plurimum ualent. Succus quoq; ex tusis expressus aut decoctus utilis fit corporis dolori cum melle. item odorem corporis iucundum affectantibus cum iri arida: & sale exiguo. Folia etiam supradictis medentur. Et strumis: panis: ulceribus in facie decocta cum uino. Cinis e radice alopecias emendat: & rimas pedum. Decoctæ radicis in oleo succus perniones & ambusta. Et ad grauitatem aurium infunditur A contraria aure in dolore dentium. Prodest & urinæ pota modice radix: & menstruis: & lateris doloribus. Item ruptis conuulsis: tussibus drachmæ pondere in uino pota. Eadem & uomitiones adiuuat commanducata. Semine sumpto turbatur uēter. Chrysermus & parotidas in uino decocta radice curauit. Item strumas ammixta cachry ex uino. Quidam aiunt: si imposita radice pars eius in fumo suspendatur & quarta die soluatur: una cum radice arescere strumam Sophocles ad podagras utroq; modo cocta crudaq; usus ē. Ad perniones decoctam ex oleo dedit: & suffusis felle in uino & hydropicis. Venerem quoq; concitari cum uino & melle perunctis aut bibentibus tradiderunt. Xenocrates & lichenas & psoras radice in aceto decocta tolli dicit. Item si cocta sit cum hyoscyamo & pice liquida: alarum quoq; & fœminum uitia Et capillum crispiorem fieri raso prius capite: si radice ea fricetur. Simus lapides renum in uino decocta atq; pota eximit. Hippocrates semen eius ad impetus lyenis dari censet. Iumētorum quoq; ulcera ac scabiem radix illita aut decoctæ succus ad pilum reducit. Mures etiam eadem fugantur. Cauerna præclusa moriuntur. Asphodelon ab Hesiodo quidam halimō appellari existimauere: quod falsum arbitror. Est enim suo nomine halimon non parui & ipsum erroris inter auctores. Alii enim fruticem esse dicunt densum. candidum sine spina: foliis oleæ: sed mollioribus. Coquitur autem hoc ciborum gratia. Radix tormina discutit drachmæ pondere in aqua mulsa pota. Item conuulsa rupta. Alii olus maritimum esse di

xere salsum: & inde nomen foliis in rotunditate longis laudatum in cibis. Duorum præterea generum sil
uestre: & mitius: utrunq; prodesse dysentericis & exulceratis cum pane: stomacho uero ex aceto. Vlceri-
bus uetustis illinitur crudum & uulnerum recentium impetus lenire perhibetur: & luxatorum pedum
ac uæsicæ dolores. Siluestri tenuiora folia: sed in iisdem remediis effectus maiores: & in sananda homi-
num ac pecorum scabie. Præterea nitorem corpori fieri: dentibusq; candorem: si fricentur radice ea. Se-
mine linguæ subdito sitim non sentiri. Hoc quoq; mādi. Et utraq; etiam condiri. Crateias etiam tertium
genus tradidit longioribus foliis & hirsutioribus: odore cupressi: nasci sub hedera: maxime prodesse opi-
stothonicis: : contractionibus neruorum tribus obolis in sextarium aquæ. Acanthos est topiaria & urba
na hærba: elato longoq; folio crepidines marginū adsurgentiūq; puluinoꝝ toros uestiens. Duo genea
eius sunt aculeatum & crispum: quod breuius. Alterum lene quod aliqui pederoton uocant: alii melam-
phyllum. Huius radices ustis luxatisq; mire prosunt. Item ruptis conuulsis: ptysin metuentibus īcoctæ
cibo: maxime ptisana. Podagris quoq; illinuntur tritæ & calefactæ calidis. Bupleuron in sponte nascenti-
um herbarum numero græci habent: caule cubitali: foliis multis: longisq; capite anethi: laudatum in ci-
bis. Hippocrate in medicina. Glaucone: & Nicandro. Semen contra serpentes ualet. Folia ad secundas
fœminarum uel succum ex uino illinunt. Et strumis folia cum sale & uino. Radix contra serpentes datur
in uino & urinæ ciende. Buprestin magna in constantia græci ī laudibus ciborum etiam habuere. Iidemq;
remedia tanquam contra uenenum prodiderunt. Et ipsum nomen indicio est boum esse uenenum: quos
dissilire degustata fatentur. Quapropter nec de hac plura dicemus. Est uero causa quapropter uenena
monstremus inter gramineas coronas: nisi libidinis causa expetenda alicui uidetur: quam non aliter ma-
gis accendi putant q̄ postea potu. Elaphoboschon ferulaceum est geniculatum digyti crassitudine: semi-
ne corimbis dependentibus: silis effigie: sed non amaris: foliis olusatri: & hoc lautum in cibis. Quippe eti-
am conditum prorogatur ad urinam ciendam: lateris dolores sedandos: rupta conuulsa sananda: infla-
tiones discutiendas: coli quoq; tormenta. Contra serpentium omniumq; aculeatorum ictus. Quippe fa-
ma est hoc pabulo ceruos resistere serpentibus. Fistulas quoq; radix nitro addito illita sanat. Siccanda au
tem in eos usus prius est ne succo eius madeat: qui contra serpentium ictus facit eam deteriorem. Scādix
quoq; in olere siluestri a græcis ponitur: ut Opion & Erasistratus tradunt. Item decocta aluum sistit. Se
mine singultus cōfestim ex aceto sedat. Illinitur ambustis: urinas cit. Decoctæ succus prodest stomacho
iocineri: renibus: uesicæ. Hæc est quædam Aristophanes Euripidi poetæ obiicit iocularitor matrem eius
ne olus quidē legitimum uenditasse olim: sed scādicem. Eadē erat anthriscus: si tenuiora folia & odoratio
ra haberet. Peculiaris laus eius: q̄ fatigato uenere corpori succurrit: marcescentesq; senio iam coitus exci-
tat. Sistit profluuia alba fœminarum. Et lasione olus siluestre habetur in terra repens cum lacte multo:
florem fert candidū: concilium uocant. Et huius eadem commendatio ad stimulandos coitus. Cruda ex
aceto in cibo sumpta mulieribus lactis ubertatē præstat. Salutaris est ptysin sentientibus. Infantium ca-
piti illita nutrit capillum: tenacioremq; eius cutem efficit. Est & caucalis feniculo similis: breui caule: flo-
re candido: cordi utilis. Succus eius bibitur stomacho perq̄ comodatus & urinæ: calculisq; & harenis pel
lendis: & uesicæ pruritibus. Extenuat & lyenis iocineris renumq; pituitas. Semen mēses fœminarum ad
iuuat. bilemq; a partu siccat. Datur & contra profluuia genituræ uiris. Chrysippus & conceptionibus eā
putat conferre multum. Bibitur in uino ieiunis. Illinitur & contra uenena marinorum: sicut Petricus ī car
mine suo significat. His adnumerant sion latius apio in aqua nascens: pinguius: nigrius: copiosum semi
ne: sapore nasturtii. Prodest urinis renibus: lyenibus: mulierumq; mensibus siue ipsum in cibo sumptū:
siue ius decocti: siue semen e uino drachmis duabus. Calculos rumpit: aquisque quæ gignunt eos resistit
Dysentericis prodest infusum. Item lentigini illitum: & mulierum uitiis in facie noctu illitum momento
cutem emendat: & ramices lenit: & scabiem equorum. Sillybum chameleonti albo similem æque spino-
sam ne in cilicia quidem: aut syria: aut phœnice: ubi nascitur: Coquere tanti est: ita operosa eius culina tra
ditur. In medicina nullum usum habet. Scolymon quoq; in cibos recipit oriens: & alio nomine limoniō
appellat. Frutex est nūquam cubitali altior: cristisq; foliorum ac radice nigra: sed dulci. eratostheni quoq;
laudata in pauperis cœna. Vrinam ciere præcipue traditur Sanare lichenas & lepras ex aceto. Venerem
stimulari in uino. Hesiodo & Alceo testibus: qui florente ea cicadas acerrimi cantus esse: & mulieres li-
bidinis auidissimas: uirosque in coitum pigerrimos scripsere: uelut prouidentia naturæ hoc adiumento
tunc ualētissimo. Item graueolentiā alarum emendat: radicis emedullatæ uncia in uini falerni heminis
tribus decocta ad tertias: & a balneo ieiuno. itemq; post cibum cyathis singulis pota. Mirum est quod
Xenocrates promittit experimento uitium id ex alis per urinam effluere. Estur & sonchos: ut quē The-
seo apud Callimachum apponat Hecale uterq; albus & niger: lactucæ similes ambo: nisi spinosi essent:
caule cubitali anguloso: intus cauo: sed qui fractus copioso lacte manet. Albus qui e lacte nitor utilis or
thopnoicis lactucarum modo. Erasistratus calculos per urinam pelli eo monstrat: & oris graueolentiā
commanducato corrigi. Succus trium cyathorum mensura in uino albo & oleo calefactus adiuuat par

tus: ita ut

Fenicula-
ceum

tus:ita a partu ambulent grauidæ. Datur & in scorpione. Ipse caulis decoctus facit lactis abundantiam
nutricibus:coloremq; meliorem infantium. Vtilissimus iis quæ lac sibi coire sentiant. Instillatur auribus
succus:calidusq; in stranguria bibitur cyathi mensura:& in stomachi rosionibus cum semine cucumeris
nucleisq; pineis. Illinitur et sedis collectionibus. Bibitur contra serpētes scorpionesq;:radix uero illinitur.
Eademq; decocta in oleo punici mali calice aurium morbis præsidium est. Hæc omnia ex albo. Cleom-
porus nigro prohibet uesci:ut morbos faciente:de albo consentiens. Agothocles etiam cōtra sanguinem
tauri demonstrat succo eius uti. Refrigeratoriam tamen uim esse conuenit nigro:et hac causa imponen-
dum cum polenta. Zenon radice albi stranguriam docet sanari. Chondrilon siue condrile folia habet in
tubi circunrosis similia:caulem minus pedali succo madentem amaro:radice fabæ:simili aliquando nu-
merosam Habet proximam terræ mastiche tuberculo fabæ quæ apposita fœnarum menses trahere dici-
tur. Tusa cum radicibus tota diuiditur in pastillos contra serpentes : argumento probabili. Siquidem
mures agrestes læsi ab iis hanc esse dicuntur. Succus ex uino coctæ aluum sistit. Eadem palpebrarum
pilos inordinatissimos pro gummi efficacissime regit. Dorotheus stomacho & concoctionibus utilem
suis carnibus pronuntiauit. Aliqui fœminis & oculis generationique uirorum contrariamputauere. In-
ter ea quæ temere manduntur boletos merito posuerim. Optimus quidem est is cibus : sed imenso exem
plo in crimen adductus ueneno Tiberio Claudio principi per hanc occasionem a coniuge dato Agrip-
pina:quo facto illa terris uenenum alterum sibiq; ante omnes Neronem suum dedit. Quorundam ex
iis facile noscuntur uenena:diluto robore. rancido aspectu:liuido intus colore: rimosa stria pallido per
ambitum labro. Non sunt hæc in quibusdam:sicciq; & nitri similes ueluti guttas in uertice albas ex tuni
ca sua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit:ipsum postea in uolua ceu i ouo est luteum. Nec
tunicæ minor gratia in cibo infantiis boleti. Rumpitur hoc primo nascente : mox crescente in pediculo
corpus absumitur:raroq; unq̄ geminis ex uino pede. Origo prima causaq; limo:& acescente succo madē
tis:terræ:aut radicis ferme glandiferæ : initioq; spuma lentior. Dein corpus mēbranæ simile mox partus
ut diximus illa penitialia prorsus improbanda. Si enim caligaris clauus : si ferri uel calybis aliqua rubi-
go:aut panni marcor affuerit:omnem ilico succum alienum saporemq; in uenenum decoquit: deprehen
disseq; nisi agrestes possunt:atq; qui colligunt. Ducunt ipsi alia uitia. Nunc quidem si serpentis cauerna
iuxta fuerit:si patescentes primo adhalauerit capaci uenenorum cognatione ad uirus accipiendum. Itaq;
caueri conueniet prius q̄ se condant serpētes. Signa erunt tot hærbæ tot arbores fruticesq; ab emersu earū
ad latebram usq; uernantes & uel fraxini tantum folia nec postea nascentia: nec ante decidentia. Et bole-
tis quidem ortus occasusq; omnis intra dies septem est.

De frugis & silphio:& de lasere medo. Cap. xxiii.

FVngorum lætior natura:& numerosa genera:sed origo non nisi ex pituita arborum. Tutissimi
qui rubent callo minus diluto rubore q boleti. Mox candidi : uelut apice flaminis insignibus
pediculis. Tertium genus suillis uenenis accomodatissimum. Familias nuper interemere: & to
ta conuiuia. Anneum Serenum præfectum Neronis uigiliū & tribunos & centuriōes quosq;. Voluptas
tanta ancipitis cibi. Quidem discreuere arborū generibus:fico ferula:& gummi ferentibus. Nos itē fago
aut robore aut cupresso ut diximus. Sed ista quis spondet i uenalibus? Omnium colos liuidus. His abe
rit ueneni argumentum:quo similior fuerit arborum fici. Aduersus hæc diximus remedia:dicemusq;: in
terim sunt aliqua & in iis Claudius stomacho utiles putat boletos. Siccantur pendentes suilli iunco trā
fixi:quales a bithinia ueniunt. Hi fluxionibus alui quas rheumatismos uocant. medētur : excrescētibusq;
in sede carnibus:minuunt enim eas:& tempore absumunt. Item lentigines & mulierum uitia in facie le-
uant. Lauantur etiam ut plumbum in oculorum medicamenta. Sordidis ulceribus: & capitis eruptioni
bus:canum morsibus ex aqua illinuntur. Liber & coquendi dare aliquas comunes in omni eorum gene
re obseruationes:quando ipsæ suis manibus delitiæ præparant hunc cibum solum:& cogitatiōe ante pa-
scuntur:succineis nouaculis aut argenteo apparatu comitante. Noxii erunt fungi:qui in coquendo duri
ores fiunt. Innocentiores:qui nitro addito coquentur:si utiq; percoquantur. Tutiores fient cum carne
cocti:aut cum pediculo pyri. Prosunt & pira cōfestim sumpta. Debellat eos & aceti natura cōtraria his:
Hymbribus proueniunt omnia hæc. Hymbre & silphion uenit primo e cyrenis:ut dictum est. Ex syria
nunc hoc maxime importatur deterius pthicho:sed medio melius:extincto omni cyrenaico ut diximus.
Vsus silphii in media. Nam folia ad expurgandas uuluas:pellendosq; emortuos partus decoquūtur in
uino albo odorato:ut bibatur mensura acetabuli a balneis. Radix prodest arteriis exasperatis:& collecti
onibus sanguinis illinitur. Sed & in cibis concoquitur ægre. Inflationes facit & ructus. Vrinæ quoq; no-
xia. Sugillatis cum uino & oleo amicissima:& cum cæra strumis. Verrucæ sedis crebriore eius suffitu
cadunt. Laser e silphio profluens quo diximus modo:inter eximia est naturæ dona numeratum. Pluri-
bus compositionibus inseritur. Per se autem algores excalfacit:Potum neruorum uitia extenuat. Fœmi-
nis dat' in uino. Et lanis mollibus admouet' uuluæ ad menses ciēdos. Pedū clauos circūscarificatos ferro

mixtum ceræ extrahit. Vrinam ciet ciceris magnitudine dilutum. Andrias spondet copiosius sumptum inflationes facere: & concoctioni plurimum conferre senibus & fœminis. Item hyeme q̃ æstate utilius. Verũtamen aquam bibentibus: cauendumq; ne qua fit exulceratio intra. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempestiue enim datum cauterium optinet: assuetis etiam utilius q̃ expertibus. Extera corporum indubitatas confessiones habet. Venena telorum & serpentium extinguit potum ex aqua uulneribus iis circũlinitur. Scorpionum tantum plagis ex oleo. Vlceribus uero non maturescentibus cum farina hordeacea uel fico sicca. Carbunculis cum ruta uel cum melle: uel per se uisco superlitum ut hæreat. Sic & ad canis morsus. Excrescentibus circa sedem cum tegmine punici mali ex aceto decoctum. Clauis pedum qui uulgo morticini appellantur nitro mixto. Ante subactum carnes replet cum uino & croco: aut pipere: aut murium fimo & aceto. Perniones ex uino fouet: & ex oleo coctum imponitur. Sic & callo. Clauis pedum superrasis præcipue utilitatis. Contra aquas malas: pestilentes tractus: uel dies. In tussi: uua: fellis ueteris effusione: hydropicis raucitatibus. Confestim enim purgat fauces: uocemq; reddit. Podagras in spongia dilutum postea lenit. Pleureticis in sorbitione uinum poturis datur: contractionibus: opisthotonicis: ciceris magnitudine ceræ circũlitum. In angina gargarizatur. Anhelatoribus & i tussi uetusta cum porro ex aceto datur: atq; ex aceto iis qui coagulum lactis sorbuerint. Præcordiorum uitiis: syntericis: comitialibus cum uino in aqua mulsa: linguæ paralysi. Coxendicibus lumborum doloribus cum decocto melle illinitur. Non censuerim quod auctore suadent: cauernis dentium in dolore inditum ceræ includi: magno experimẽto hominis: qui se eadem causa præcipitauit ex alto: quippe tauros inflãmat naribus illitis serpentes auidissimas uini admixtum rumpit: ideo nec iungi suaserim cum attico melle: licet præcipiant. Quas habeat utilitates admixtũ aliis imensum est referre: & nos simplicia tractamus. quoniam in iis naturam esse apparet: in illis coniecturam sæpe fallacẽ: nulli satis custodita i mixturis concordia naturæ ac repugnantia. Qua de re mox plura dicemus.

Inungi

¶ De natura mellis ex aqua mulsa. Et quare genere ciborum mores immutentur: & de melitide & cæra. ¶ Cap. xxiiii.

Non esset mellis auctoritas in precio minor: q̃ laseris: ni ubiq; nasceretur. Illud ipsa fabricata sit natura. Sed & huic gignendo animal ut diximus innumeros ad usus si quotiẽs misceatur: æstimemus. Prima propolis alueorum de qua diximus: aculeos & omnia infixa corpori extrahit: tubera discutit: dura concoquit: dolores neruorum mulcet: ulceraq; iam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est: ut putrescere corpora non sinat iucundo sapore atque non aspero. Alia q̃ salis natura faucibus: tonsillis: anginæ: omnibusq; oris desideriis utilissimum: arescentique i febribus linguæ. Iam uero peripneumonicis pleureticis decoctum. Item uulneribus: a serpente percussis. Et contra uenena fungorum. Paralyticis in mulso: quãquam suæ mulso dotes constant. Mel auribus instillatum cum rosaceo prodest: lẽdes & fœda capitis animalia necat. Vsus despumati semper aptior: stomachum tamen inflat: bilem auget: fastidium creat: & oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Rursus quidã angulos exulceratos melle tangi suadent. Mellis causas atq; differentias nationesq; & indicatiõem in apium ac deinde florum natura diximus: cum ratio operis diuidi cogeret miscẽda. Rursus naturam rerum pernoscere uolentibus. In mellis operibus & aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius subitæ ac recentis. Alterum inueteratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatem habet in cibo ægrotantium leui: hoc est alicæ elutæ: uiribus recreandis: ore stomachoq; mulcendo: ardore refrigerãdo. Frigidam eni utilius dari uentri molliendo. Inuenio & apud auctores hunc potum bibendum alsiosis. Item animi humilis & preparci: quos illi dixere micropsycos. Est & ratio subtilitatis immensæ a Platone descendens. Corpusculis rerum leuibus scabris angulosis rotundis magis aut minus ad aliorum naturam accedentibus: ideo non eadem omnibus amara aut dulcia esse. Sic & in lassitudine proniores esse ad iracundiã & i siti. Ergo & hæc animi asperitas seu potius animæ dulciore succo mitigatur. Lenit transitum spiritus: & molliores facit meatus: ne scindant euntem redeuntemq;. Experimenta in se cuique. Nullius non ira luctusque tristitiæ. Omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoq; obseruanda sunt: quæ non solum corporum medicinam: sed & morum habent. Aqua mulsa & tussientibus utilis traditur calefacta incitat uomitiões. Contra uenenũ psimythii salutaris addito oleo. Item contra hyoscyamũ cum lacte maxime asinino: & cõtra halicacabim ut diximus. Infunditur & auribus & genitalium fistulis. Vuluis imponitur cum pane molli. Subitis timoribus: luxatis: leniendisq; omnibus. Inueteratæ autem usum dãnauere posteri minus innocentem aqua: minusque uino firmum. Longa tamen uetustate transit in uinum: ut constat inter omnes stomacho inutilissimum: neruisque contrarium. Semper mulsum ex uetere uino utilissimum facillimeq; cum melle concorporatur: quod in dulci nunquã euenit. Ex austero factum non implet stomachum: neque ex decocto melle: minusque inflat: quod fere euenit. Appetendi quoq; reuocat auiditatem cibi. Aluum mollit frigido potu pluribus: calido sistit. Corpora auget. Multi senectam lõgã mulsi tantum intinctu tolerauere: neq; alio ullo cibo. Celebri Pollionis Romuli exemplo quẽ cẽtesimũ annum excedentem

annum excedentem cum Diuus Augustus hospes interrogaret: quanam ratione maxime uigorem illũ animi corporisq; custodisset: ille respondit: Intus mulso: foris oleo. Varro regium cognominatum morbum arquatum tradit: quoniam curetur mulso. Melitites quo fieret modo ex musto & melle docuimus in ratione uini. Sæculis iam fieri non arbitror. Hoc genus inflationibus obnoxium. Solebat tamen inueteratũ alui causa dari in febre. Item articulario morbo: & neruorũ infirmitate laborãtibus: & mulieribus uini abstemiis. Melius naturæ adnexa cæra & cuius origine & bonitate nationibusq; suis diximus locis. Omnis autem mollit: calfacit: explet corpora: recens melior. Datur in sorbitione dysentericis. Fauiq; ipsi in pulte alicæ prius tostæ. Aduersatur lactis naturæ: ac milii magnitudine decem grana cære hausta: nõ patiuntur coagulari lac in stomacho. Si inguem tumeat: albam cæram in pube fixisse remedio est. Nec huius usus: duos mixta aliis præstat: enumerare medicina possit: sicuti nec cæterorum quæ cum aliis prosunt. Ista ut diximus ingeniis constant. Non fecit cærata: malagmata: emplastra: collyria: antidota Parens illa ac diuina rerum artifex. Officinarum immo uerius auaritiæ commenta sunt. Naturæ quidem opera absoluta atque perfecta gignuntur: paucis ex causa non ex coniectura rebus absumptis: ut succo aliquo sicca temperentur ad meatus aut corpore alio humentia ad nexus. Scrupulatim quidem colligere at miscere uires: non coniecturæ humanæ opus: sed impudentiæ est. Nos nec indicarum arabicarũq; mercium: aut externi orbis attingimus medicinas. Non placent remediis tam longe nascentia. Non nobis gignuntur. Immo ne illis quidem: alioquin non uenderent. Odorum causa unguentorumq; & deliciarum: si placet etiam superstitionis gratia emãtur: quoniam thure supplicamus & costo. Salutem quidem sine iis posse constare: uel ob id probabimus: ut tãto magis sui delitias pudeat. Sed medicinas e floribus coronamentisq; & hortensiis: quæq; manduntur hærbis prosecuti: quo nam modo frugum omittemus? Nimirum & has indicare conueniet.

¶Contra compositiones medicorum: medicinæ ex frugibus. ¶Cap. xxv.

In primis sapientissima animalium esse constat: quæ frugæ uescantur. Siliginis grana combusta & trita in uino amineo oculis illita epiphoras sedant. Tritici uero ferro cõbusta iis: quæ frigus usserit: præsentaneo sunt remedio. Farina tritici ex acero cocta neruorum contractionib9 cum rosaceo uero & ficco sicca mixisq; decoctis. Furfures tonsillis faucibusq; gargarizatõe prosunt. Sex. Pompeius prætorii uiri pater hispaniæ citerioris princeps cum horreis suis uentilandis præsideret: correptus dolore podagræ mersit in triticum sese super genua leuatusque siccatis pedibus mirabili modo hoc postea remedio usus est. Vis tanta est: ut cados plenos siccet. Paleam quoque tritici uel hordei calidam imponi ramicum incommodis experti iubent: quaq; decoctæ sunt aqua foueri. Est in farre uermiculus teredini similis: quo cauis dentium cæra incluso cadere uitiati dicuntur: etiam si fricentur. Olyram arineã diximus uocant. Hac decocta fit medicamentum: quod ægypti atharam nocant: infantibus utilissimũ: sed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones impetusque discutit: lenit & concoquit. Decoquitur alias in mulsa aqua aut fico sicca. Ad iocineris dolores eam in posca positam concoqui opus est aut cum uino. Cum uero inter concoquendum discutiendumq; cura est: tũc in aceto melius: aut in fecæ aceti: aut cotoneis pyrisue decoctis. Ad multipedum morsus cum melle: ad serpentium in aceto: & contra suppurantia. ad extrahendas suppurationes ex posca: addita resina & galla. Ad concoctiones uero & ulcera uetera cum resina. Ad duritias cum fimo columbarum: aut fico sicco: aut cinere. Ad neruorum inflamationes: aut intestinorum uel laterum: uel uirilium dolores cum papauere aut meliloto: & quotiens ab ossibus caro recedit. Ad strumas cum pice: & impubis pueri urina. Cum oleo & fœnograeco contra tumores præcordiorum: uel in febribus cum melle uel adipe uetusto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cum hyoscyami succo illinitur. Ex aceto & melle lentigini. Zea ex qua aliquam fieri diximus efficacior etiam hordeacea uidetur: trimestris mollior. Ex uino rubro ad scorpionum ictus tepida: & sanguinem excreantibus. Item arteriæ. Tussi cum caprino seuo aut butyro. Ex fœnograeco mollissima omnium. Vlcera manantia sanat: & furfures corporis: stomachi dolores: pedes & mammas cum uino & nitro cocta. Herina magis cæteris purgat ulcera uetera: & grangrenas. Cum raphano & sale & aceto lichenas. Lepras cum sulphure uiuo. Et capitis dolores cum adipe anserino imposita fronti. Strumas & panos concoquit in fimo columbino & lini semine decocta in uino. De polentæ generibus in frugum loco satis diximus: locorum ratione: quæ a farina hordei distat eo q; torretur. Ad stomachum utilis: aluum sistit: impetusq; rubicũdi tumoris. Et oculis illinitur & capitis dolori cum mẽta: aut alia refrigerante herba. Item pernionibus & serpentium plagis. Itẽ ambustis ex uino inhibet quoq; pustulas. Farina in pollinem subacta uim extrahendi humoris habet. Ideo & cruore suffusis in fascias usque sanguinem perducit. Efficacius in sapa. imponitur & pedum callo clauisq;. Nam cum oleo uetere ac pice decocta polline condylomata: & alia omnia sedis uitia q̃ maxime calido mirabilem ĩ modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina qua chartæ glutinantur sanguinem excreantibus datur tepida sorbenda: efficaciter prodest. Halica res romana est: & non pridem excogitata: alioquin non ptisanæ po-

eius laudes scripsissent græci. Nondum arbritror Pompeii magni ætate in usu fuisse: & ideo uix quicq̄ de
ea scriptum ab Asclepiadis schola. Esse quidem eximie utilem nemo dubitat: siue eluta det̃ ex aqua mul
sa: siue in sorbitiones decocta: siue in pulte. Eadem in aluo sistenda torretur: dein fauorum cæra coquit̃:
ut supra diximus. Peculiaris tamen longo morbo ad tabitudinem redactis subuenit: ternis eius cyathis
in sextarium aquæ sensim decoctis: donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ouilli aut capri
ni addito per continuos dies mox adiecto melle. Tali sorbitionis genere emendantur sintexes Milio sisti
tur aluus. Discutiuntur torminia in quem usum torretur ante. Neruorum doloribus & aliis feruens in
sacco ponitur. Neque aliud utilius quoniam leuissimum molissimumq; est: & caloris capacissimũ. Itaq;
talis usus eius est ad omnia quibus calor profuturus est. Farina eius cum pice liquida serpentium & mul
tipedæ plagis imponitur. Panicum Diocles medicus melfrugum appellauit. Effectus habet quos mili-
um. In uino potum prodest dysentericis. Similiter iis quæ uaporanda sunt excalfactum imponitur Si-
stit aluum in lacte caprino decoctum: & bis die haustum. Sic prodest & ad torminia. Sesam trita in ui-
no sumpta inhibet uomitiones. Aurium inflammationi illinitur & ambustis. Eadem efficit & dum ĩ her
ba est. Amplius hoc oculis imponitur decocta in uino. Stomacho inutilis cibus: & anime grauitatem fa
cit. Stellionum morsibus resistit. Item ulceribus quæ cacoethe uocant. Et auribus oleum quod ex ea fit:
prodesse diximus. Sesamoides a similitudine nomen accipit: grano amaro: folio minore. Nascitur in gla
reosis. Detrahit bilem in aqua potum. Semen illinitur igni sacro. Discutit panos. Est etiamnum aliud se
samoides antycire nascens: quod ideo aliqui anticyricon uocant: cætera simile erigeronti herbæ: de qua
suo dicemus loco. Granum sesamæ datur in uino dulci ad detractiones quantum trinis dygitis capitur.
Miscent hellebori albi unum & dimidium obolum. Purgationem eam adhibentes maxime insanæ me-
lancholiæ: comitialibus: podagris. Et per se drachme pondere exinaniuit. Hordeum optimum quod cã-
didissimum. Succus decocti in aqua cælesti digeritur in pastillos: ut infundatur exulceratis interaneis &
uuluis. Cinis eius ambustis illinitur & carnibus: quæ recedunt ab ossibus: & eruptionibus pituitæ: mu-
ris aranei morsibus. Idem asperso sale ac melle candorem dentibus & suauitatem oris facit. eos qui pane
hordeaceo utuntur morbo pedum tentari negant. Nouemq; granis si furunculum quis circundat: singu
lis. ter manu sinistra & omnia in ignem abiiciat: confestim sanari aiunt. est & hærba phœnicea appellata
a græcis: a nostris uero hordeum murinum. Hæc trita ex uino pota præclare ciet menses. Ptisanæ quæ
ex hordeo fit: laudes uno uolumine condidit Hippocrates: quæ nunc omnes in halicam transeunt. Con
tra quanto innocentior est halica: Hippocrates tantum sorbitionis gratia laudauit: quoniam lubrica ex
facili hauriretur: quoniam sitim arceret: quoniam in aluo non tumesceret: quoniam facile redderetur: &
assuetis hic solus cibis in febribus die posset dari: tãtum remotus ab istis qui medicinam fame exercent.
Sorbitione tamen dari totum uetuit. Aliudue q̄ succum ptisanæ. Item uetuit quamdiu pedes frigidi es-
sent: tunc quidem nec potionem dandam fit ex tritico glutinosior: arteriæq; exulceratæ utilior. Amylon
hebetat oculos: & gulæ inutile contra q̄ creditur. Item sistit aluum. epiphoras oculorum inhibet: & ulce
ra sanat. item pustulas & fluitiões sanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ouo iis qui sanguinem re
iecerint. In uesicæ uero dolore semuncia amyli cum ouo & passis tribus sufferuefacta a balneo. Quin &
auenæ farina decocta in aceto tollit neruos. Panis ipse quo uiuitur innumeras pene continet medicinas:
ex aqua enim & oleo aut rosaceo mollit collectiones: ex aqua mulsa duritias ualde mitigat. Datur ex ui
no ad discutienda ualens: aut quæ perstringitur opus sit: & si magis etiamnum ex aceto. Aduersus acu-
tas pituitæ fluxiones: quas græci rheumatismos uocant. item ad percussa luxata. Ad omnia autem hæc
fermentatus: qui uocatur autopyros: utilior. Illinitur & paronychiis: & callo pedũ in aceto ueteri. Nau
ticus panis tusus atq; iterum coctus sistit aluum. Vocis studiosis & contra distillationes siccum esse pri
mo cibo utilissimum est. Sitanius hoc est trimestris incussa in facie: aut disquammata cum melle aptis-
sime curat. Candidus ægris aqua calida frigidaue madefactus leuissimum cibum prebet. Oculorum tu
mori ex uino imponitur: sic & pustulis capitis: aut adiecta arida myrto. Tremulis panem ex aqua esse
ieiunis statim a balneo demonstrant. Quin & grauitatem odorum in cubiculis ustus emẽdat: & uini in
saccis addito. Auxiliatur & faba. Nanq; solida fricta feruensq; in acri aceto coniecta torminibus medet̃.
In cibo fressa & cum allio cocta contra deploratas tusses suppurationesq; pectorum quottidiano cibo
sumitur: & commanducata ieiuno ore etiam ad furunculos maturandos: discutiendosue imponitur: &
in uino decocta ad testium tumores & genitalium. Lomento quoque ex aceto decocto tumores matu-
rat atque aperit. Item liuoribus combustis medetur. Voci eam prodesse auctor est. M. Varro. Fabaliũ
etiam siliquarumq; cinis ad coxendices: & ad neruorum ueteres dolores cum adipis suilli uetustate pro
dest: & per se cortices decocti ad tertias sistũt aluum. Lens optima quæ facillime coquitur: eaq; quæ ma
xime aquam absorbet. Aciem quidem oculorum obtundit: & stomachum inflat: sed aluũ sistit in cibo:
magisq; discocta cælesti aqua. eadẽ soluit minus percocta. Pustulas ulcerũ rũpit: eaq; quæ intra os: sunt

Crustas

purgat & astrĩgit. Collectões oẽs ĩposita sedat: maxĩeq; exulceratas & rimosas. Oculoꝝ ãt epiphoras cũ
meliloto

melliloto aut cotoneo. Contra suppurantia cum polenta imponitur. Decoctæ succus ad oris exulceratio nes & genitalium adhibetur. Ad sedem cum rosaceo aut cotoneo. In iis quæ acrius remedium exigūt cū putamine punici melle modico adiecto. Ad id demum ne celeriter inarescat: adiiciunt & betæ folia. Imponitur & strumis panisq; uel maturis uel maturescentibus ex aceto discocta. Rimis ex aqua mulsa: & gangrenis cum punici germine. item podagris cum polenta: & uuluis & renibus: & pernionibus. Vlceri bus difficile cicatricem trahentibus. Propter dissolutionē stomachi. xxx. grana lentis deuorantur. In choleris quoq; & dysenteria efficatior est in tribus aquis cocta. in quo usu melius semper eam torrere aut tūdere: ut quā tenuissima detur uel per se uel cum cotoneo malo: aut pyris: aut myrton: aut intubo erratico: aut beta nigra: aut plantagine. Pulmoni est inutilis: & capitis dolori: neruosisq; omnibus: & felli: nec somno facilis: ad pustulas utilis: igniq; sacro & mammis in aqua marina decocta. in aceto autem duritias & strumas discutit. Stomachi quidem causa polentæ modo potionibus inspergitur. Quæ sunt ambusta aqua semicocta curat. Postea trita & per cribrum effuso furfure: mox procedente curatione addito melle. Ex posca coquitur ad guttura. Est & palaustris lens & per se nascens in aqua non fluente refrigeratoriæ naturæ. Propter quod collectionibus illinitur: & maxime podagris: & per se cum polenta glutinat & interanea procidentia. est siluestris & elelisphacos dicta a græcis: ab aliis phacos. ea est satiua lente leuior: & folio miore. Atq; sicciore & odoratiore. est & alterum genus eius siluestris: odore graui: hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie: sed minora & candida: quæ cum ramis decoquuntur. Menses cit & urinas & pastinacæ marinæ ictus sanat. Torporem autem obducit percusso loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum uino eadem cōmorantes menses trahit. Abundantes sistit decocto eius poto. Per se imposita herba uulnerum sanguinem cohibet. Sanat & serpentium morsus. Et si in uino decoquatur pruritus testium sedat. Nostri qui nūc sunt hærbarii elelisphacon græce: latine saluiā uocāt mentę similē canam odoratam: partus emortuos ea apposita extrahunt. Item uermes aurium ulcerumq;. Cicer & siluestre est: foliis satiuo simile: odore graui. Sed si largius sumatur: aluus soluitur: & inflatio contrahitur & tormina. Tostum salubrius habetur. Cicercula etiamnum magis in aluo proficit. Farina utriusque ulcera manantia capitis sanat efficacius siluestris. Item comitiales & iocinerum tumores: & serpētiū ictus. Cit menses & urinas grano maxime. Emendat & lichenas: & testium inflationes: regium morbum hydropicos. Lædunt omnia hæc genera exulceratam uesicam: & renes. Gangrenis utiliora cum melle & iis quæ cacoethe uocantur. Verrucarum in omni genere prima luna singulis granis singulas tangunt. Eaq; grana in lintheolo deligata abiiciunt post se: ita fugari uitium arbitrantes. Nostri præcipiunt arietinum in aqua cum sale discoquere: ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ. Sic & calculos pellit: morbumque regium. eiusdem foliis sarmentisque decoctis aqua quā maxime calida morbos pedum tolli: & ipsum calidum tritumque illitum. Columbini decocti aqua horrorem tertianæ & de quartanæ minuere traditur. Nigrum autem cum gallæ dimidio tritum oculorum ulceribus ex passo medetur. De eruo quædam in mentione eius diximus: nec potentiam ei minorem ueteres q̄ brassicæ tribuere. Contra serpentium ictus ex aceto ad crocodillorum hominumque morsum. Siquis eruū quottidie ieiunus edat lyenem eius absumi certissimi auctores affirmant. Farina eius (ut ait Varro) maculas ex toto corpore emendat. Serpere uulnera non patitur. In mammis efficacissimum. Carbunculos rumpit ex uino. Vrinę difficultates: inflationem: uitia iocineris: tenasmon quæ cibum non sentiant atropha appellata: tostum & in nucis auellanæ magnitudinem melle collectum deuoratumque corrigit. Item impetigines ex aceto coctum & quarto die solutum. Panos in melle suppurare prohibet impositum. Aqua decoctum pernio nes & pruritus sanat fouendo. Quin & uniuerso corpori siquis quottidie ieiunus biberit: meliorem fieri colorem existimant. Cibis idem hominis alienum. Vomitiones mouet. Aluum turbat. Capiti & stomacho onerosum. Genua quoque degrauat. Sed madefactum pluribus diebus mitescit. Bubus iumentisq; utilissimum. Siliquæ eius uirides priusquā indurescant: cum suo caule foliisque contritæ capillos nigro colore inficiunt. Lupini quoque siluestres sunt omnimodo minores satiuis: præterquam amaritudine. Ex omnibus quæ eduntur sicco nulli minus ponderis est: nec plus utilitatis. Mitescunt cinere aut aqua calida. Discolorem hominem frequentiores in cibo exhilarant. Amari contra aspidas ualent. Vlcera atra aridi decorticatique triti supposito lintheolo ad uiuum corpus redigunt. Strumas parotidas in aceto cocti discutiunt. Succus decoctorum cum ruta & pipere: uel in febri datur ad uentris animalia pellenda minoribus triginta annorum. Pueris uero etiam impositi in uentrem ieiunis prosunt. Et alio genere tosti: & in defruto poti uel ex melle sumpti. Iidem auiditatem cibi faciunt: fastidium detrahunt. Farina eorum aceto subacta papulas pruritusq; in balneis illita cohibet: & per se siccat ulcera. Liuores emēdat. Inflammationes cum polenta sedat. Siluestrium efficacior. uis est contra coxendicum: & lumborū debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines & fouetium cutem corrigunt. Si uero ad mellis crassitudinem decoquantur satiui: uitiligines nigras & lepras emendant. Satiui quoque rumpunt carbunculos impositi: panos & strumas minuunt: aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus candidum colorem reddunt.

Si uero cælesti aqua decoquantur: succus ille smegma fit: quo solent fouere gangrenas: eruptiones pituitæ: ulcera manantia utilissimum. Expedit ad lyenem bibere: & cum melle menstruis hærentibus. Lyeni crudi cum fico sicca triti ex aceto imponuntur. Radix quoq; in aqua decocta urinas pellit. Medentur pecori cum chameleonte herba decocti: aqua in potum collata. Sanãt & scabiem quadrupedum omnium in amurca decocti: utroq; liquore postea mixto. Fumus crematorum culices necat. Irionem inter fruges sesamæ similem esse diximus: & a græcis erysimon uocari. Galli uelarum appellant. Est autem fructicosum foliis erucæ angustioribus paulo: semine nasturtii. Vtilissimum tussientibus cum melle: & in thoracis purulentis excreationibus. Datur & regio morbo: & lumborum uitiis pleureticis torminibus cæliacis Illinitur uero parotidum & carcinomatum malis. Testium ardoribus ex aqua: alias cum melle. Infantibus quoq; utilissimum. Item sedis uitiis & articulariis morbis cum melle & fico. Contra uenena etiã efficax potu. Medetur & suspiriosis. item fistulis cum axungia ueteri ne intus addatur. Orminum semine (ut diximus) cymino simile est: cætero porro dodrantali altitudine. Duorum generum alteri semen nigrius & oblongum. Hoc ad uenerem stimulandam & ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius semen & rotundius. Vtroq; tuso extrahuntur aculei ex corpore per se illitum ex aqua. Folia ex aceto imposita panos per se uel cum melle discutiunt. item furunculos: prius q̃ capita faciant: omnesq; acrimonias. Quin & ipsæ frugum pestes in aliquo sunt usu. infœlix dictum est a Virgilio loliũ. Hoc tamẽ molitum ex aceto coctum impositumq; sanat impetigines: celerius quo sepius mutatum est. Medetur & podagris: aliisq; doloribus cum oximelite. Curatio hæc a cæteris differt. Aceti sexrario uno dilui: mellis uncias duas iustum est: ita temperatis sextariis tribus decocta farina lolii sextariis duobus usq; ad crassitudinem: calidumq; ipsum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta. Miliaria appellatur hærba quæ necat milium. Hæc trita & cornu cum uino infusa podagras iumentorum dicitur sanare. Bromos semen est spicam ferentis hærbæ: nascitur inter uitia segetis auenæ græcæ genere: & folio & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locustas habet. Semen utile ad cataplasmata atque hordeum & similia. Prodest tussientibus succus. Orobanchem appellauimus necantem eruum & legumina. Alii cynomorion eam appellãt a similitudine camini genitalis: cuius cauliculus est sine foliis pinguis: rubens. Estur & per se & in patinis cum tenera est decocta. Et leguminibus innascuntur bestiolæ uanenatæ: quæ manus pungunt: & periculum uitæ afferunt. Solifugarum generis. Aduersus has omnia eadem medẽtur: quæ contra araneos & phalangia demonstrantur. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt & potus: zythum in ægypto: cælia & cærea ĩ hispania: ceruisia & plura genera in gallia: aliisque prouintiis: quorum omnium spuma cutem fœminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipsum attinet: præstat ad uini transire mentionem: atque a uite ordiri medicinas arborum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIII.

PROOEMIVM.

PEracta cærealium in medendo quoq; natura est: omniũq; quæ ciborum aut florum odorumque gratia proueniunt supina tellure: non cessit his pomona: partesque medicas pendentibus quoq; dedit: non contenta protegere: arborumq; alere umbra quæ diximus: immo uelut indignata plus auxilii inesse iis: quæ longius a cælo abessent: quæq; postea cœpissent. Primum enim homini cibum fuisse inde: & sic inductos cælum spectare: pasciq; & nũc ex se posse sine frugibus. Ergo hercule artes in primis dedit uitibus: nõ contenta delitias etiã & odores atq; unguenta omphacio & oenanthe ac massari: quæ suis locis diximus nobiliter instruxisse. Plurimum inquit homini uoluptatis ex me ẽ Ego succum uini: liquorem olei gigno. Ego palmas & poma totq; uarietates. Neq; ut tellus omnia per labores: aranda tauris: terenda areis: deĩde saxis: ut quando quantoue opere cibi fiant. At ex me parata omnia: nec curuo adoranda aratro: nec cura laboranda: sed sese porrigentia ultro: & si pigeat attingere etiam cadentia. Certauit ipsa secum: plusq; utilitatis causa genuit etiam q̃ uoluptatis. Folio uitiũ & pampino capitis dolores: inflãmationesq; corporũ mitigantur cum polenta. Folia per feardores stomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei articularios morbos. Pampini triti & impositi tumorem oẽm siccant. Succus eorum dysentericis infusus medetur. Lachryma uitium quæ ueluti gũmi est: lepras & lichenas & psoras nitro ante præparatas sanat. Eadẽ cum oleo sæpius pilis illitis psilothri effectum habet maximeq; aqua quã uirides ancisæ uites exudãt: qua & uerucæ tollũtur. Pampini sanguinẽ excreantibus: & mulierum a conceptu defectioni diluti potu prosunt. Cortex uitium & folia arida uulnerum sanguinem sistunt: ipsumq; uulnus conglutiant. Vitis albæ uiridis tusæ succo & thure impetigines tollunt. Cinis sarmentorum uitiumq; & uinaceorum condylomatis & sedis uitiis medetur ex aceto. itẽ luxatis: & ambustis: & lyenis

stis: & lyenis tumori cum rosaceo & ruta & aceto. Item igni sacro ex uino citra oleum aspergitur: & intertrigines et pilos absumit. Dant et bibendum cinerem sarmentorum ad lyenis remedia aceto conspersum ita ut uini cyathi in tepida aqua bibantur: utq; qui biberit in lyenē iaceat. Clauiculæ ipsæ quibus repunt uites tritæ & ex aqua potæ sistunt uomitionum consuetudinē. Cinis uitium cum axungia uetere cōtra tumores proficit: fistulas purgat: mox & persanat: neruorum dolores frigore ortos: contractionesq;: contusas uero partes cum oleo: carnes excresentes in ossibus cum aceto & nitro: scorpionum & canum plagas cum oleo. Corticis. per se cinis combustus pilos reddit. Omphacium qua fieret ratione incipientis uuæ pubertate in unguentorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinentia īdicabimus. Sanat ea quæ in humido sunt ulcera oris: tonsillarum: genitalium. Oculorum claritati plurimum confert. Scabriciæ genarum: ulceribusq; angulorum: nubeculis: ulceribus quacunq; in parte manantibus. Cicatricibus marcidis. Ossibus purulente limosis. Frangitur uehementia eius melle aut passo. Prodest dysentericis: sanguinem excreantibus: anginis. Omphacio coheret oenanthe: quam uites siluestres ferūt dicta a nobis in unguenti ratione. Laudatissima in syria: maxime circa anthiochiæ & laodiceæ montes: & ex alba uite refrigerat: astringit: uulneribus inspergitur: stomacho illinitur: utilis urinæ: iocineri. Capitis doloribus: disentericis: cæliacis: cholericis. Contra fastidia obolo ex aceto. pota. Siccat manantes capitis eruptiones: efficacissima ad uitia quæ sunt in humidis. Ideoq; & oris ulceribus: & uerendis ac sedi. Cum melle & croco. aluum sistit. Genarum scabiem emendat: oculorumq; lachrymationes. Ex uino stomachi dissolutionem. Ex aqua frigida pota sanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria & ad ulcera purganda & paronythia: & pterygia probatur. Vritur ī furno: donec panis percoquatur. Massaris odoribus tantum gignitur omniaq; ea auiditas humani ingenii nobilitauit rapere festinando.

De medicinis uuarum recentium: & sarmentis uuarum: & uinaceis: & de uua theriace: & de uua passa: & astaphide: & astaphisagria: pituitaria: & labrusca: & de uite alba & nigra: & de mustis: & uini generibus. Cap. i.

MAturescentium autem uuæ uehementiores nigræ: ideoq; uinum ex iis minus iucundum: suauiores albæ: quoniam e trāslucido facilius accipitur aer. Recētes stomachum & spiritum īflāt: aluumq; turbant. Itaq; in febri damnātur utiq; largiores. Grauedinem enim capiti: morbumq; lethargicum faciunt. Innocentiores q̃ decerpte diu pependere: qua uentilatione etiam utiles fiunt stomacho ægrisq;. Nam & refrigerant leuiter: & fastidium auferunt. Quæ autem in uino dulci conditæ fuere: caput tentant. Proximæ sunt pensilibus in palea seruatæ. Nam & uinaceis seruatæ & caput & uesicam & stomachum infestant. Sistunt tamen aluum. sanguinem excreantibus utilissimæ. Que uero in musto fuere peiorem uim etiamnum habent: q̃ quæ in uinaceis. Sapa quoq; stomacho inutiles facit. Saluberrimas putant medici in cælesti aqua seruatas: etiam si minime iucundas: sed uoluptatem earum in stomachi ardore sentient: & in amaritudine iecoris fellisq; uomitione. In choleris hydropicis cum ardore febrium ægrotantibus. At in ollis seruatæ & os & stomachum & auiditatem excitant. Paulo tamē grauiores existimantur fieri uinaceorū halitu. Vuæ florem in cibis si edere gallinacei uuas nō attingunt: Sarmenta earum in quibus acini fuere astringendi uim optinent. efficatiora ex ollis. Nuclei acinorum eādem uim optinent. Hi sunt qui in uino capitis dolorem faciunt. Tosti tritique stomacho utiles sunt. Inspergitur farina eorum polentæ modo potionis dysentericis: & cæliacis: & dissolutis stomacho. Decocto etiam eorum fouere psoras: & pruritum utile est. Vinacei per se minus capiti aut uesicæ nocent q̃ nuclei. Mammarum inflationi triti cum sale utiles. Decoctura eorū ueteres dysentericos & cæliacos iuuat & potione & foetu. Vua theriace de qua suo loco diximus: contra serpētium ictus ualet. Pāpinos quoq; eius edendos censent: īponendosq;: uinumq; & acetum ex iis factum auxiliarem contra eandem uim habent. Vua passa quam astaphida uocant: stomachum uentrē interanea tentaret: nisi pro remedio in ipsis acinis nuclei essent. Iis exēptis uesicæ utilis habetur: & tussi alba utilior. Vtilis & arteriæ & renibus: sicut ex iis passum priuatim e serpentibus Contra hemorrhoiam potens. Testium inflammationi cum farina cumini aut coriandri imponuntur. item carbunculis: articularibus morbis sine nucleis tritæ cum ruta fouere ante uino ulcera oportet. Sanant epinyctidas & dysenteriam cum suis nucleis: & in oleo coctæ grāgrenis illinuntur cum cortice raphani & melle. Podagris & unguiū mobilibus cū panace: & per se ad purgandum eos caputq; cum pipere cōmanducantur. Astaphis agria siue staphis quam uuam taminiam aliqui uocāt falso: suum enim genus habet: cauliculis nigris rectis foliis labruscæ: fert folliculos uerius q̃ acinos uirides similes ciceri. In iis nucleum triangulum. Maturescit cum uindemia nigrescitq; cum taminię rubentes norimus acinos: sciamusq; illam in apricis nasci: hanc nō nisi in opacis. His nucleis ad purgationem uti nō censuerim pp ancipitē strāgulationē: nec ad pituitā oris siccādā: fauces. n. ledūt. Phthiriasi caput & reliquū corpus liberāt triti. Facilius admixta sandaraca. Itē pruritu & psoris. Ad dētiū dolores decoquunt ī aceto. Ad auriū uitia rheumatismū cicatricū: ulcerū manātia. Flos tritus ī uino cōtra serpētes

bibitur. Semen enim abdicauerim propter nimiam uim ardoris. Quidam eam pituitariam uocāt: & pla
gis ſerpentium utiqꝫ illinunt. Labruſca quoqꝫ oenanthem fert ſatis dictam. Quæ a græcis ampelos agria
appellatur: ſpiſſis & candicantibus foliis geniculata rimoſo cortice: fert uuas rubentes cocci modo: quæ
cutem in facie mulierum purgant: & uariis coxendicum & lumborum uitiis tuſæ cum foliis & ſucco pro
ſunt. Radix decocta in aqua & in uini coi cyathis duobus humorē alui ciet: ideo hydropicis datur. Hanc
potius crediderim eſſe: quam uulgus uuā taminiam uocat. Vtuntur ea pro amuleto. & ad expiationem
ſanguinis quoqꝫ adhibent nō ultra gargarizationes: & ne quid deuoretur addito ſale thymo aceto mulſo
Ideo & purgationibus ancipitem tentant. Eſt huic ſimilis: ſed in ſalictis naſcens: ideo diſtinguitur nomi
ne: cum eoſdem uſus habeat: & ſalicaſtrum uocatur: Scabiem & pruriginem hominum & quadrupedū
aceto mulſo trita hæc efficatius tollit. Vitis alba quam græci ampeloleucen: alii ophio ſtaphylon: alii me
lothron: alii pſilothrum: alii archezoſtin: alii cedroſtin: alii madon appellant. Huius ſarmenta longis: &
exilibus internodiis geniculata ſcandunt. Folia pampinoſa ad magnitudinem ederæ diuiduntur ut uitiū.
Radix alba grandis: raphano ſimilis initio: ex ea caules aſparagi ſimilitudine exeunt. Hi decocti in cibo
aluum & urinā cient. Folia & caules exulcerant corpus: utiqꝫ ulcerum phagedenis & grāgrenis tibiarūqꝫ
tedio cum ſale illinuntur. Semen in uua raris acinis dependet ſucco rubente poſtea croci. Nouere id qui
coria perficiunt: illo enim utuntur. Pſoris & lepris illinitur. Lactis abundantiam facit coctum cū tritico
potūqꝫ. Radix numeroſis utilitatibus nobilis contra ſerpētium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vi
tia cutis in facie uaroſqꝫ lentigines & ſugillata emendat & cicatrices. Eadēqꝫ præſtat decocta in oleo deco
cto: datur & in comitialibus potus. Item mente commotis: & uertigine laborantibus drachmæ pondere
quottidie anno toto. Et ipſa autem largior aliquanto purgat ſenſus. Illa uis præclara ꝙ oſſa infracta ex-
trahit in aqua impoſita ut bryenia: quare quidam hanc albam bryeniam uocant. Alia uero nigra effica-
tior in eodem uſu cum melle & thure. Suppurationes incipientes diſcutit: ueteres maturat & purgat. Cit
menſes & urinam. Elegma ex ea fit ſuſpirioſis & cōtra lateris dolores uulſis ruptis. Splenem ternis obo
lis pota. xxx. diebus conſumit. Illinitur eadem cum fico & pterygiis digitorum. Ex uino ſecundas fœmi-
narum appoſita trahit & pituitam drachma pota ex aqua mulſa. Succus radicis colligi debet ante matu
ritatem ſeminis. Qui illitus per ſe & cum eruo lætiore quodam colore & cutis teneritate mangonizat cor
pora. Serpentes fugat. Tunditur ipſa radix cum pingui fico: erugatqꝫ corpus: ſi ſtatim bina ſtadia ambu
lentur: alias urit: niſi frigida ſtatim abluatur. Iucundius hoc idem præſtat nigra uitis: quoniam alba pru
ritum affert. Eſt ergo & nigra quam proprie etiam bryeniam uocant: alii chironiam: alii gynæcāthen aut
aproniam: ſimilem priori: præterquam colore. Huius enim colorem nigrum eſſe diximus: cuius aſpara
gos ſimiles. Diocles prætulit ueris aſparagis in cibo urinæ ciende: lyeniqꝫ minuendo. In frutetis & harun
dinetis maxime naſcitur. Radix foris nigra: intus buxeo colore: oſſa infracta efficatius extrahit q̄ ſupradi
cta. Cæterum eidem peculiare eſt quod iumentorum ceruicibus unice medetur. Aiunt ſi quis in uilla eā
extruxerit: fugere accipitres: tutaſqꝫ fieri aues uillaticas: aliter eadem ī iumento homineqꝫ flegma aut ſan-
guinem qui ſcreatur: talo circunligata ſanat. Et hactenus de uitium generibus. Muſta differentias habēt
naturales has: ꝙ ſunt candida aut nigra: aut inter utrunqꝫ alia ex aliis ex quibus uinum fiat: alia ex qbus
paſſum: curaque differentias innumerabiles facit. In plenum ergo hoc dixiſſe conueniet. Muſtum omne
ſtomacho inutile: uenis iucundum. A balneis raptim & ſine interſpiratione potum necat. cantharidum
naturæ aduerſatur. Item ſerpentibus maximæ hemorrhoiæ & ſalamandræ. Capitis dolores facit: & gut-
turi inutile: Prodeſt renibus: iocineri: & interaneis ueſicæ: colleuat enim ea. Priuatim cōtra bupreſtrin ua
let. Contra meconium. lactis coagulationem. Cicutam: toxica: dorycnidium ex oleo potum redditumqꝫ
uomitionibus. Ad omnia infirmius album: iucundius paſſi muſtum: & ꝙ minorem capitis dolorem af-
ferat. Vini genera differentiaſqꝫ per quā multas expoſuimus: & fere cuiuſqꝫ proprietates. Neque eſt ulla
pars difficilior tractatu: aut numeroſior. Quippe cum ſit tardum dictu pluribus proſit an noceat. Præ-
terea q̄ ancipiti euentu potu ſtatim auxilium fit aut uenenum. Etenim de eius natura quę ad remedia tm̄
pertinent nunc loquimur. Vnum de dando eo uolumen Aſclepiades cōdidit: ab eo cognominatum: qui
uero poſtea de uolumine illo diſſeruere innumeri. Nos iſta romana grauitate artiumqꝫ liberalium appe
tentia non ut medici: ſed ut iudices ſalutis humanæ diligenter diſtinguemus. De generibus ſingulis diſſe
rere immenſum & inexplicabile eſt diſcordibus medicorum ſententiis. Surrentinum ueteres max. proba
uere ſequens ætas albanum aut falernum. Deinde alia alii iniquiſſimo genere decreti: quod cuiqꝫ gratiſſi-
mum cæteris omnibus pronuntiando. Quin ut conſtarent ſententiæ: quota portio tamē mortalium iis
generibus poſſet uti? Iam uero nec proceres uſquā ſinceris. Eo uenere mores ut nomina cellarum modo
ueneant: ſtatimque in lacubus uindemiæ adulterentur. Ergo hercle mirum dictu: Innocentius iam eſt
quodcunqꝫ & ignobilius. Hæc tamen facere cōſtantiſſime uidentur ſententiæ uictoriam: quorum men-
tionem fecimus: ſiquis hoc quoqꝫ diſcrimen exigat. Falernum nec in nouitate: nec in nimia uetuſtate cor-
pori ſalubre eſt. Media eius ætas a quintodecimo anno incipit. Hoc nō rigido potu ſtomacho utile: non

item in calido

Expuitionem

Temperāt

Talos

itẽ in calido. Et ĩ diutina tussi sorbet͛ meru͂ utiliter a ieiunis: item in quartanis. Nullo æque uenæ excitan-
tur: aluum sistit: corpus alit. Creditum est obscuritatem uisus facere: nec prodest neruis: aut uesicæ. Al-
bana neruis utiliora. Stomacho minus quæ sunt dulcia uel austera. Falerna ntiliora. Concoctionẽ minus
adiuuant. Stomachum modice implent. At surrentina nullo modo: nec caput tentant: stomachi & inte-
stinorum rheumatismos cohibẽt. Cecubum iam non gignitur. At quæ supersunt setina cibos concoqui
cogunt. Virium plus surrentino: austeritatis albano: uehementiæ minus falerno. Ab iis statana non lon
go interuallo abfuerunt. Aluo citæ signum maxime conducere indubitatum est. Reliqua in commune
dicitur. Vino aluntur uires: sanguis colosq; hominum. Hoc quoq; distat orbis medius & mitior plaga a
circuniectis: quantum illis feritas facit roboris: tantum nobis hic succus. Lactis potus ossa alit. Frugum
neruos: aquæ carnes. Ideo minus rubores est in corporibus illis & minus roboris: contraq; labores patiẽ
tiæ. Vino modico nerui iuuantur: copiosiore læduntur: sic & oculi. Stomachus recreatur. Appetentia ci
borum inuitatur. Tristitiæ cura hebetatur: Vrina & algor expellitur. Somnus conciliatur. Præterea uo-
mitionem sistit. Collectiones extra lanis humidis impositis mitigat. Asclepiades utilitatem uini æquari
uix deorum potentia posse pronuntiauit. Vetus copiosiore aqua miscetur. Magis nouum urinam expel
lit: minus siti resistit. Dulce minus inebriat. sed stomacho innatat. Austerum facilius concoquitur. Le-
uissimum est: quod celerrime inueteratur. Minus infestat neruos quod uetustate dulcescit. Stomacho
minus utile est pingue nigrum: sed corpora magis alit: tenue & austerum minus alit: magis stomachum
nutrit. Celerius per urinam transit: tantoq; magis capita tentat. Hoc & in omni alio succo semel dictum
sit. Vinum si sit fumo inueteratum insaluberrimum est. Mangones ista in apothecis excogitauere. Iam
& patresfamilias ætate ademere iis: quæ per se cariem traxere. Quo certe uocabulo satis consilii dedere
prisci: quoniam & in materiis cariem fumus erodit. At nos e diuerso fumi amaritudĩe uetustatatem in-
dui persuasum habemus. Quæ sunt admodum exalbida hæc uetustate insalubria fiunt. Quo generosi
us uinum est: hoc magis uetustate crassescit: & in amaritudinem corpori minime utilem coit. Condire
eo aliud minus annosum insalubre est. Sua cuiq; uino saliua innocentissima. Sua cuiq; ætas gratissima:
hoc est media. Corpus augere uolentibus: aut mollire aluum conducit inter cibos bibere. Contra minu-
entibus: aluumq; cohibentibus sitire in edendo: postea parum bibere. Vinum ieiunos bibere nouitio in-
uento: inutilissimum est. Curas uigoremq; animi impedit ad procinthum tendentibus. Somno uero ac
commodatu͂ ac securitatibus. Iamq; dudum hoc fuit: quod homerica illa Helena ante cibum ministra-
uit. Sic quoq; in prouerbium cessit: sapientiam uino obumbrari: uitio damus homini quod soli animali-
um non sitientes bibimus. Aquæ potum interponere utilissimum. Itemq; iugi superbibere ebrietati: quã
quidem frigidæ potus ex templo discutit. Meracis potionibus per uiginti dies ante canis ortum totidẽq;
postea suadet Hesiodus uti. Merum quidem remedio est contra cicutas: coriandrum: aconita: uiscum:
meconium: argentum uinum: apes: uespas: crabrones: phalangia: serpentum scorpionumq; ictus: con-
traq; omnia quæ refrigerando nocẽt. Priuatim contra hemorrhoidas: presteras: fungos: item contra in-
flationes rosionesq; præcordiorum: & quorum stomachus in uomitiones effunditur. Et si uenter aut in-
teranea rheumatismum sentiant. Dysentericis: sudatoribus: in longa tussi: in epiphoris meracum. At ue
ro cardiacis in mamma leua merum in spongia imponi prodest. Ad omnia autem maxime album inue
terascens. Vtiliter etiam fouetur uino calido uirilitas iumentis: quo etiam infuso cornu lassitudinem au
ferri aiunt. Simias quadrupedesq; quibus digyti sunt: negant crescere assuetas meri potu. Hu͂c circa ægri
tudines sermo de uinis erit. Saluberrimum liberaliter genitis campaniæ quodcunq; tenuissimum. Vul-
go uero quod quemq; maxime iuuerit ualidum. Vtilissimum omnibus sacco uiribus fractis. Memine
rimus succum esse qui feruendo uires e musto sibi fecerit. Misceri plura genera omnibns inutile. Salu-
berrimum cui nihil in musto additum est: meliusq; si nec uasis pix affuit. Marmore enim & gypso aut
calice condita quis non etiam ualidus expauerit? In primis igitur uinum marina aqua factum inutile est
stomacho: neruis: uesicæ. Resina condita frigidis stomachis utilia sese existimantur. Non expedire uo-
mitionibus: sicut neq; mustum: neq; sapa: neq; passum. Nouitium resinatum nulli conducit. Capitis do
lorem & uertigines facit: ab hoc dicta crapula est. Tussientibus & in rheumatismo nominata prosunt.
Item cæliacis: & dysentericis mulierum mensibus. In hoc genere rubrum nigrumue magis constringit:
magisq; calefacit. Innocentius pice sola conditum. Sed & picem meminisse debemus non aliud esse quã
combustæ resinæ fluxum. Hoc genus uini excalefacit: concoquit: purgat: pectori: uentri utile. Item uul
uarum dolori si sine febre sint: ueteri rheumatismo: exulcerationi: ruptis: conuulsis: neruorum infirmita
ti: inflationibus: tussi: anhelationibns: luxatis in succida lana impositum. Ad omnia hæc utilius id quod
sponte naturæ suæ picem resipit: picatumq; appellatur. Heluenaco quoq; tamen nimio caput tentari cõ-
ueniet. Quod ad febrium ualitudines attinet: certum est non dandum ĩ febre: nisi ueteribus ægris uinu͂:
nec nisi declinante morbo. In acutis uero periculis nullis nisi qui manifestas remissiones habeant: &
has noctu potius. Dimidia enim pars periculi est noctu: hoc est spe somni bibentibus: nec a partu ab-

Vino debemus homines

ortuue:nec a libidine ægrotantibus:nec in capitis doloribus:nec quorum accessiones cum frigore extre-
mitatum faciant:nec in febri tussientibus:nec in tremore neruorũq; doloribus uel fauciũ:aut si uis mor-
bi circa illa intelligatur:nec in duritia præcordiorum:uenarum uehementia:neq; in opisthotonio:tetano
nec singultientibus:nec si cum febre dispnoea sit. Minime uero oculis rigentibus:& genis stantibus :aut
defectis grauibusq;:nec quorum conniuentium perlucebunt oculi:neu palpebris non coeuntibus. Vel si
dormientibus hoc idem eueniet. Aut si cruore suffunduntur oculi:uel si lemæ in oculis erũt. Minime lin
gua fungosa:nec graui:& subinde inperfecta loquentibus:nec si urina difficile reddetur. Neq; expauescẽ-
tibus repente. Nec spasticis:aut rursus torpentibus:nec si per somnos genitura effundetur . Cardiacorũ
morbo unicam spem ĩ uino esse certum est. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent: alii in
remissione. Illi ut sudorem coerceant. Hi quia tutius putant minuente se morbo:quamplurimum senten
tiam esse uideo. Dari utiq; non nisi in cibo debet:nec a somno:nec præcedente alio potu:hoc est utiq; siti
enti:nec nisi in desperatiõe summa:& uiro facilius q̄ fœminæ:seni q̄ iuueni:iuueni q̄ puero: hyeme q̄ æsta
te:assueti potius q̄ expertibus. Modus dandi pro uehementia uini:item mixtura. Atque uulgo satis pu-
tant unum uini cyathum duobus aquæ misceri. Si dissolutio sit stomachi dandum : & si cibus non de-
scẽdat. Inter uini genera quæ fingi docuimus:nec fieri iam arbitror. Est & superuacaneus eorum usus cũ
ipsis rebus ex quibus fingitur doceamus uti:& alias modum excesserat medicorum in his ostentatio: ue
luti e napis uinum utile esse ab armorum equitatus ue lassitudine præcipientium:atque ut reliqua omit-
tamus:etiam in iunipero. Et si quis sacius censeat absinthite uino utendum potius q̄ absinthio ipso. In re
liquis omittatur. Et palmeum capiti noxium uentriq; tantum molliendo & sanguinem excreantibus nõ
inutile. Fictitium non potest uideri:quod bion appellauimus:cum sit in eo sola pro arte festinatio. Pro-
dest stomacho dissoluto:aut cibus non perficiente:prægnantibus:defectis:paralyticis:tremulis: uertigi
ni:torminibus:ischiaticis. In pestilentia quoque ac peregrinationibus uim magnam auxiliandi habere di
citur. Vini etiam uitium transit in remedia. Aceto summa uis est in refrigerando:non tamen minor ĩ di-
scutiendo. Ita fit ut infuso terræ spumet. Dictum est sæpius diceturq; quotiens cũ aliis prosit. Per se hau
stum fastidia discutit. Singultus cohibet. Sternutamenta olfactu. Vim in balneis æstus arcet:si cõtinea-
tur ore. Quin & cum aqua bibitur. Multorum stomacho utiliter gargarizatur. Cum eadem conualescẽ
tium & a solis ardoribus. Oculis quoq; illo modo saluberrimum. Plurimum fotu medetur post uredi-
nes. item lepris:furfuribus:ulceribus manantibus:canis morsibus:scorpionumq; ictibus:scolopendraꝶ
muris araneiq;. Conrra omnium aculeatorum uenena & pruritus. Item contra multipedum morsum.
Calidum in spongia appositum:aut adiecto sulphuris sextante sextarii tribus aceti aut hysopi fasciculo
medetur sedis uitiis. In sanguinis fluxione post excisos calculos & omnes alias rosiones foris in spongias
impositum intus potum cyathis binis q̄ acerrime. Conglobatum utique sanguinem discutit. Contra li-
chenas & bibitur & imponitur. Sistit aluos & rheumatismos interraneorum infusum. Item procidẽtia
sedis uulnæq;: Tussim ueterem inhibet:& gutturis rheumatismos. Orthopnoeam dẽtium labefactionẽ
Vesicæ nocet:neruorum infirmitatibus. Nesciere medici quantum contra aspidas polleret. Nup ab aspi
de calcata percussus utrem aceti ferens:quotiens deposuisset sentiebat ictum:alias illeso similis. Intelle-
ctum ibi remedium est:potuque succursum. Neq; altero os colluunt uenena exugeuntes. in totum uo-
mitrix uis hæc non ciborum modo est:uerum & rerum plurimarum. Saxa rumpit infusum : quæ nõ ru
perit ignis antecedens. Cibos quidem & sapores non alius magis succus commendat aut excitat. in quo
usu mitigatur tosto pane aut uino. Vel accenditur pipere ac lasere utiq; sale compescitur. Non est præte
reundũ ex eo exẽplum ingens. Siquidẽ. M. Agrippa supremis suis annis conflictatur graui morbo pedũ
cum dolorẽ eum perpeti nequiret:unius medicorum portẽtosa scientia ignorante Diuo Augusto tanti
putauit usu pedum sensuq; omni carere:dummodo & dolore illo careret:demersis in acetum calidũ cru
ribus in acerrimo impetu morbi euasit.

De aceto scyllino:& oxymelle:& sapa & face uini:aceti:& sapæ. Cap.iii.

Acetum scyllinum inueteratum magis probatur. Prodestq; super ea quæ diximus:acescentib9
cibis. Gustatum enim discutit pœnam eam:& iis qui ieiuni uomunt . Callum enim faucium
facit:ac stomachi:odorem oris tollit:gingiuas adstringit: dentes firmat : colorem meliorem
præstat. Tarditatem quoq; aurium gargarizatione purgat:& transitum auditus aperit. Oculorum aciẽ
obiter exacuit:comitialibus:melancholicis:uertiginosis:uuluarum strangulatiõibus:percussis:aut præ-
cipitatis. Et ob id sanguine conglobato. Neruis infirmis:renum uitiis perquã utile. Cauendum exulcera
tis. Oxymel antiqui(ut Dieuces tradit)hoc modo temperabant. Mellis minas. x. aceti ueteris heminas
quinque:salis marini pondo:thymbræ quadrantem:aquæ marinæ sextarios. v. pariter coquebant decies
deferuescente cortina:atque diffundebant:inueterabantque. Sustulit totum id Asclepiades: coarguitq;.
Nam etiam in febribus dabant . Profuisse tamen fatentur contra serpentes : quos sepas uocant: & con-
tra meconium:ac uiscum & anguinas calidum:gargarizatum:& auribus: & oris : gutturisq; desideriis:

quæ nunc

quæ nunc omnia oxyhalme contingunt: id sale & aceto recente efficacius est. Vino cognata res sapa est: musto decocto: donec tertia pars superfit. Ex albo hoc melius. Vsus contra cantharidas: buprestin pinorum erucas: quas pityocampas uocant: salamandras: & contra mordentia uenenata. Secundas partusq; mortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor est: uenenum esse si quis ieiunus a balneis id bibat. Consequens horum est fæx uini: sui cuiusque generis. Ergo uini fæci tanta uis est: ut descendentes in cupas enecet. Experimentum demissa præbet lucerna quãdiu extinguatur descensionis periculum denuntians. Illota miscetur medicamentis. Cum iridis uero pari pondere eruptionibus pituitæ illinitur. Et sicca uel madida contra phalangia: & testium mãmarumq; inflammationes: uel in quacunq; parte corporis. Item cum hordeacea farina & thuris polline in uino decocta crematur: & siccatur. Indeq; experimentum est legitimæ coctæ: ut refrigerata linguam tactu uideatur urere. Celerrime exanimatur non incluso condita. Crematio ei multum uirium adiicit. Vtilissima est ad compescendas lichenas: furfuresq; cum fico decocta. Sic & lepris & ulceribus manantibus imponitur. Fungorum naturæ contraria est pota: sed magis cruda. Oculorum medicamentis cocta & lota miscetur. Medetur illita & testibus & genitalibus. In uino autem aduersus strangurias bibitur. Cum expirauerit quoq; lauandis corporibus & uestibus utilis: tuncque usum acaciæ habet. Fæx aceti pro materia acrior sit necesse est: multoque magis exulceret. Resistit suppurationum incrementis: stomachum interanea: uentrem illita adiuuat. Sistit earum partiũ rheumatismos: & mulierum menses panos discutit nondum exulceratos: & anginas. Sacros ignes cum cæra. Mammas lactis sui impatientes eadem extinguit. Vngues scabros aufert. E serpẽtibus contra cerastas ualidissima cum polenta. Cum melanthio autem contra crocodili morsus: & canis. Et hæc cremata ampliat uires. Tunc addito lentiscino oleo illita una nocte ruffat capillum. Eadem ex aqua in lintheolo apposita: uuluas purgat. Sæpe fæce ambusta sanantur. Melius addita lanugine arundinis. Eadem quoq; fæce decocta potaque tusses ueteres. Decoquitur in patinis cum sale & adipe: ad tumorem quoque maxillarum & ceruicum.

¶ De oleis & foliis oleæ: & flore & cinere: & de oliua alba & nigra: & de amurca. ¶ Cap. iiii.

Olearum proxima auctoritas intelligitur. Folia earum uehementissime astringunt: purgant: sistunt. Itaque manducata imposita ulceribus medentur: & capitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle iis quæ medici usserint. Gingiuarum inflammationibus: paronychiis sordidisq; ulceribus excrescentibus. Cum melle profluuium sanguinis e neruosis partibus cohibet. Succus eorum carbunculantibus excrescentibus circa oculos ulceribus: & pustulis: procidentiq; pupillæ efficax: quapropter in collyria additur. Nam & ueteres lachrymationes sanat: & genarum erosiones. Exprimitur autem succus tusis: affuso uino ex aqua cælesti. Siccatusque in pastillos digeritur. Sistit menses in lana admotus uuluæ. Vtilis & saniẽ emanantibus. Item condylomatis: ignibus sacris: quæq; serpunt ulcera: epinyctidi. Eosdem & flos earum habet effectus. Vruntur & cauliculi florescentes ut spodii uicem cinis præstet. Vinoq; infuso iterum uritur. Suppurationes & panos illinunt cinere eo uel foliis tusis cum melle. Oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accensi distillãs sanat lichenas: furfures: manantia ulcera. Nam lachrymam quæ ex arbore ipsa distillat æthiopicæ maxime oleæ: mirari satis non est. Reperti sunt qui dentium dolores illinendos censerent: uenenũ esse prædicantes: atq; etiã in oleastro quærendam. E radice oleæ q̃ tenerrimæ cortex derasus: in melle crebro gustatu medetur sanguinem reiicientibus: & suppurata tussientibus. Ipsius oleæ cinis cum axungia tumores sanat: extrahitque fistulis uitia: & ipsas sanat. Oliuæ albæ stomacho utiliores: uentri minus. Præclarum habent antequam condiantur usum: recentes per se cibi modo deuoratæ. Medentur enim harenosæ urinæ: itẽ dentibus: aut attritis: aut conuulsis. Nigra oliua stomacho inutilior: uentri facilior: capiti & oculis nõ cõuenit. Vtraq; ambustis prodest trita & illita. Sed nigra cõmanducatur: & protinus ex ore imposita pustulas gigni ꝓhibet. Colymbades sordida ulcera purgant. Inutiles difficultatibus urinæ. De amurca poteramus uideri satis dixisse Catonem secuti: sed reddenda quoque medicinæ ratio est. Gingiuis & oris ulceribus dentiũ stabilitati efficacissime subuenit. Item ignibus sacris infusa: & iis quæ serpunt pernionibus: nigræ oliuæ amurca utilior: item infantibus fouendis. Albæ uero mulierum uuluæ in lana admouetur. Multo autẽ omnis amurca decocta efficacior. Coquitur in cupreo uase ad crassitudinem mellis. Vsus eius cum aceto: aut uino uetere: aut mulso: ut quæq; causa exigat in curatione oris dentium: auriũ: ulcerũ: manantiũ: genitaliũ: rhagadum. Vuulneribus in lintheolis imponitur: luxatis in lana. Ingens hic usus: utiq; inueterato medicamento. Tale enim fistulas sanat. Infunditur sedis genitaliũ: uuluæ exulcerationi. Illinitur uero podagris incipientibus: item articularibus morbis. Si uero cum omphacio recoquatur ad mellis crassitudinẽ: casuros dentes extrahit. Item iumẽtorum scabiẽ cum decocto lupino & chameleonte hærba mire sanat. Cruda amurca podagris foueri utilissimum.

De foliis oleastri: & oenanthino oleo: & cicino: & amygdalino: & laurino: & myrtheo chamemyrsino: & cupressino: & citreo caryno. Cap. v.

O Leastri foliorum eadem natura. Spodiũq; e cauliculis uehemẽtius inhibet rheumatiſmos. Sedat inflãmationes oculorũ. Purgat ulcera: alienata explet: excreſcẽtia leniter erodit. Siccat: & ad cicatricem perducit: cætera ut in oleis. In hoc aũt peculiare: q; folia decoquuntur ex melle: danturq; coclearibus contra ſanguinis excreationes. Oleum tamen acrius atq; efficacius: & os quoq; colluitur illo. Ad dentiũ infirmitatem ĩponuntur folia: & paronychiis: & carbũculis & cõtra oẽm collectionem cum uino. Iis uero quæ purganda ſint: cũ melle. Miſcentur oculorũ medicamentis: & coctum foliorum: & ſuccus oleaſtri. Vtiliter etiã auribus inſtillatur cũ melle: uel ſi pus effluat. Flore oleaſtri cõdylomata illinũtur & epinyctides. itẽ cum farina hordeacea uenter. in rheumatiſmo cum oleo capitis doloribus. Cutem in capite ab oſſibus recedentẽ cauliculi decocti & cũ melle ĩpoſiti comprimunt. Ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti ſiſtunt aluum. Toſti aũt & cum melle triti nomas repurgant. Carbunculos rumpunt. Olei naturam cauſaſq; abunde diximus. Ad medicinã ex olei generibus hæc pertinent. Vtiliſſimũ eſt omphacium: proxime uiride. Præterea q̃ maxime recens: niſi cũ uetuſtiſſimum quæritur: tenue: odoratum: quodq; nõ mordeat: e diuerſo q̃ in cibos eligitur. Omphacium prodeſt gingiuis. Si contineatur i ore: colorem dentium cuſtodit magis q̃ aliud ſudores cohibet. Oenãthino idem eſt effectus qui roſaceo Omni autem oleo mollitur corpus: uigorem & robur accipit. Stomacho contrarium. Auget ulcerum i cremẽta. Fauces exaſperat. Et uenena omnia cohibet: hebetatq;. Præcipue pſimyptii & gypſi in aqua mulſa. Aut ficorum ſiccarum decoctum potum cõtra meconium. Ex aqua contra cantharidas bupreſtin ſalamãdras pityocãpas Per ſe potũ: redditũq; uomitionibus. Contra oĩa ſupradicta laudatiſſimũ: & laſſitudinum perfrictionũq; refectio eſt tormina calidum potum ciathis. vi. magiſq; ruta ſimul decocta pellit. Item uentris animalia. Soluit aluum heminæ menſura cum uino & calida aqua potum: aut ptiſanæ ſucco. Vulnerariis emplaſtris utile. Faciem purgat. Bubus infuſum per nares donec ructent: inflationem ſedat. Vetus autem magis excalfacit corpora magiſq; diſcutit ſudores. Duritias magis diffundit. Lethargicis magis auxiliare & inclinato morbo. Oculorum claritati confert aliquid cum pari portione mellis ac opii. Capitis doloribus remedium eſt. Item ardoribus in febri cum aqua & ſi uetuſti non ſit occaſio: decoquitur: ut in uetuſtatem repreſentet. Oleum cicinum bibitur ad purgationes uentris cum pari caldæ menſura. Priuatim dicitur purgare præcordia. Prodeſt & articulorum morbis: duritiis omnibus. uuluis auribus: ambuſtis. Cum cinere uero muricum ſedis inflammationibus: item pſoræ. Colorem cutis commendat: capillumq; fertili natura euocat. Semen ex quo fit: nulla animans attingit. Ellychnia ex uua fiũt claritatis præcipue. Ex oleo lumẽ obſcurum propter nimiam pinguedinem. Folia igni ſacro illinuntur ex aceto. Per ſe autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in uino inflammationibus cum polenta & croco. Per ſe autem triduo impoſita faciem purgant. Oleum amygdalinum purgat: mollit corpora: cutem erugat: nitorem commẽdat: uaros cum melle tollit a facie. Prodeſt & auribus cum roſaceo: & melle & mali punici germine decoctum. Vermiculoſq; in his necat: & grauitatem auditus diſcutit: ſonos incertos: & tinnitus: obiter capitis dolores: & oculorum. Medetur furunculis: & a ſole uſtis cum cæra. Vlcera manantia & furfures cum uino expurgat: condylomata cum meliloto. Per ſe uero capiti illitũ ſomnum allicit. Oleum laurinum utilius quo recentius: quoq; uiridius colore. Vis eius excalfactoria: & ideo paralyticis: ſpaſticis: iſchiaticis: ſuggillatis: capitis doloribus inueteratis diſtillationibus auribus in calice punici calfactum illinitur. Similis & myrthei olei ratio: aſtringit: indurat: medetur gingiuis dentium dolori: dyſenteriæ: uuluæ exulceratæ: ueſicis: ulceribus uetuſtis uel manantibus cum ſquamma æris & cæra. Itẽ eruptionibus: ambuſtiõibus. Attritas ſanat & furfures rhagadas condylomata: articulos luxatos: odorem grauem corporis. Aduerſatur cantharidi bupreſti: aliiſq; malis medicamentis: quæ exulcerando nocent. Chamemyrſinæ ſiue oxymyrſinæ eadem natura. Cupreſſinum oleum eoſdem effectus habet quos myrteum: item citreum. E nuce uero iuglandium quod caryinum appellauimus: alopeciis utile eſt: & tarditati aurium infuſum. Item capitis doloribus illitum. Cæterum iners & graue ſapore corpori. Enim uero ſi quid in nucleo putridi fuerit: totus modus deperit. Ex cnidio grano factum eandem uim habet quam cicinum. Ex lentiſco factum utiliſſimum acopo eſt. Idemq; proficeret æque ut roſaceũ ni durius paulo intelligeretur. Vtuntur eo & contra nimio ſudores: papulaſq; ſudorum. Scabiem iumẽtorum efficaciſſime ſanat. Balaninum oleum repurgat uaros: furunculos: lentigines: gingiuas. Cypros qualis eſſet: & quemadmodum ex ea fieret oleum: docuimus. Natura eius excalfacit: mollit neruos. Folia ſtomacho illinuntur: & uuluæ concitatæ ſuccus quoq; eorum apponitur. Folia recentia commanducata: ulceribus in capite manantibus. Item oris medentur collectionibus condylomatis. Decoctum foliorum ambuſtis & luxatis prodeſt. Ipſa ruffant capillũ tuſa: adiecto ſtrutei mali ſucco. Flos capitis dolores ſedat cum aceto illitus. Idem combuſtus in cruda olla nomas ſanat: & putreſcentia uulcera per ſe uel cum melle. Odor floris olet: qui ſomnum facit. Aſtringit gleucinium & refrigerat eadem ratione qua

& oenanthinū. Balsaminum longe preciosissimum omnium: ut in unguentis diximus: contra omnes serpentes efficax. Oculorum claritati plurimum confert: caliginem discutit. Item dyspnoeas collectiones omnes duritiasq; lenit. Sanguinem densari prohibet: Vlcera purgat: auribus: capitis doloribus: tremulis: spasticis ruptis perquā utile. Aduersatur aconito ex lacte potum. Febres cum horrore uenientes perunctis leuiores facit. Vtendum tamen modice: quoniam adurit: augetq; uitia non seruato temperamento. Malobathri quoq; naturam & genera exposuimus. Vrinam cit. Oculorum epiphoris uino expressū utilissime imponitur. Item frontibus dormire uolentibus. Efficacius si & nares illinantur: aut si ex aqua bibatur. Oris halitus & suauitatem cōmendat linguæ subditum folium: sicut & uestium odorem interpositum Hyoscyaminum emolliendo utilius est: neruis inutile. Potū quidem cerebri motus facit. Therminum e lupinis emollit proximum rosaceo effectum habens. Narcissinum dictum est cum suo flore. Rhaphaninum phthiriases longa ualitudine contractas tollit. Scabritiasq; cutis in facie emendat. Sesaminum aurium dolores sanat: & ulcerum quæ serpunt: & quæ cacoethe uocāt ulcera. Liliū quod & phyllynum & syrium uocauimus: renibus utilissimum est: sudoribusq; euocandis: uuluæ molliendæ: concoquendoq; intus seleucicum neruis utile esse diximus: sicut herbaceum quoq;: quod eugubini circa flaminiam uiam uendunt. Eleomeli quod in syria ex ipsis oleis manare diximus: sapore melleo non sine nausea aluum emollit: bilem præcipue detrahit: duobus cyathis in hemina aquæ datis: qui bibere torpescunt excitanturq; crebro. Pugnatores certaturi præsumunt ex eo cyathum unum. pissino oleo usus est passim ad quadrupedum scabiem. Est autem uitibus oleisq; proxima nobilitas palmis: inebriant recentes: capitis dolorem afferunt minus siccæ. Nec quantum uidetur utiles stomacho: tussim exasperant: corpus augent. Succum decoctarum antiqui pro hydromelite dabant ægris ad uires recreandas: sitim sedandam: in quem usum præferebant thebaicas. Sanguinem quoq; excreantibus utiles: in cibo maxime. Illinuntur cariotæ stomacho: uesicæ: uentri: intestinis. Cū cotoneis & cæra & croco sugillata emendant. Nuclei palmarum cremati in fictili nouo cinere loto spodii uicem efficiunt: miscenturq; collyriis: & caliblephara faciunt addito nardo.

De myrobalano palma: & de palma elata. Cap. vi.

PAlma quæ fert myrobalanum probatissima in ægypto. Ossa non habet reliquarum modo in balanis. Aluum & menses cit in uino austero: & uulnera conglutinat. Palma elate siue spathe medicinæ confert gramina folia corticem. Folia imponuntur præcordiis: stomacho: iocineri: ulceribus: quæ serpunt cicatrici repugnantia. psoras cortex eius tenet cum resina & cæra sanat diebus. xx. Decoquitur & ad testium uitia. Capillum denigrat suffitu. Partus extrahit. Datur bibendus renū uitiis: & uesicæ: & præcordiorum. Capiti & neruis inimicus. Vuluæ ac uentris fluctiōem sistit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus in uino albo. In uuluarum uitiis efficacissimus.

Sistit dios.

Medicinæ ex singulorum generum flore: foliis: fructu: ramis: cortice: ligno: succo: radice: cinere. Cap. vii.

PRoximæ uarietates generum medicinarumq; quæ mala habēt. Ex iis uerna acerba stomacho inutilia sunt. Aluum uesicam circūagit. Neruos lędunt cocta meliora. Cotonea cocta suauiora. Cruda tamen duntaxat matura prosunt sanguinem excreantibus: ac dysentericis: cholericis: cæliacis. Non idem possunt decocta: quoniam amittunt constringentem illam uim succi. Imponuntur & pectori in febris ardoribus: & tum decoquuntur in aqua cælesti: ad eadem quæ suprascripta sunt. Ad stomachi autem dolores cruda decoctaue cærati modo imponuntur. Lanugo eorum carbunculos sanat: cocta in uino & illita cum cæra. Alopeciis capillum reddunt. Quæ ex his cruda in melle condiuntur: aluum mouent. Mellis autem suauitati multum adiiciunt: stomachoque id utilius faciunt. Quæ uero in melle condiuntur cocta: quidam ad stomachi uitia trita cum rosaceo foliis decoctis dant pro cibo. Succus crudorum lienibus: orthopnoicis: hydropicis prodest. Item mammis condylomatis: uaricibus. Flos & uiridis & succus inflammationibus oculorum: excreationibus sanguinis: mensibus mulierum. Fit & succus ex iis mitis cum uino dulci tusus: utilis & cæliacis & iocineri. Decocto quoq; eorum fouentur: si procidant uuluæ & interanea. Fit & oleum ex iis: quod melinum uocauimus quotiens non fuerint in humidis nata. ideo utilissima quæ ex sicilia ueniunt. Minus utilia struthia quāuis cognato. Radix eorum circunscripta terra manu sinistra capitur: ita ut qui facit dicat quæ capiat: & cuius cā. Sic adalligata strumis medetur. Melimela & reliqua dulcia stomachum & uentrem soluunt siticulosa: æstuosa: sed neruos non lædunt. Orbiculata sistunt aluum: & uomitiōes: & urinas ciunt. Siluestria mala similia sunt uernis acerbis: aluumq; sistunt. Sane in hunc usum immatura opus sunt. Citrea contra uenenum in uino bibūtur: uel ipsa uel semen. Faciunt oris suauitatem decocto eorum colluto aut succo expresso. Horum semē edendum præcipiunt in malacia pregnantibus. ipsa, uero contra infirmitatem stomachi: & non nisi ex aceto facillime manduntur. Punici mali nouem genera nunc iterare superuacuum. Ex iis dulcia: quæ apyri-

Vrinam Diosc.

na alio nomine appellauimus stomacho inutilia habentur: inflationes pariũt: dentes: gingiuasq; lædunt.
Quæ uero sapore maxime uinosa diximus: parum nucleum habentia: utiliora paulo intelliguntur. Al-
uum sistunt & stomacho dumtaxat pauca citraq; satietatem. Sed hæc minime danda q̃q̃ omnino nulla
in febri nec carne acinorum utili nec succo. Cauentur aquæ uomitionibus: ac bilem reiicientibus. Vuam
in iis ac ne mustum quidem: sed protinus uinum aperuit natura. Vtrunq; uero asperiore cortice. Hic ex
acerbis in magno usu. Vulgus coria maxime perficere illo nouit: ob id malicorium appellãt medici. Vri
nam cieri eodem monstrant: mixtaq; galla in aceto decocto modiles dentes stabilire. Expetitur in graui-
darum malacia: & quoniam gustatu moueat infantem. Diuiditur malum: cælestiq; aqua madescit ternis
fere diebus. Hæc bibitur frigida cæliacis: & sanginem excreantibus. Ex acerbo fit medicamentum: stoma
tice uocatur: utilissimum oris uitiis: narium: aurium: oculorũ caligini: pterygiis: genitalibus: & iis quas
nonas uocant: & quæ in ulceribus excrescunt. Contra leporẽ marinum hoc modo acinis detracto cortice
tusis succoq; decocto ad tertias dein cũ croci: & aluminis scissi myrrhæ mellis attici selibris. Alii hoc mo-
do faciũt. Punica acida multa tradunt᷑. Succus ĩ cacabo nouo coqtur mellis crassitudine ad uirilitatis: &
sedis uitia: & omnia quæ lycio curantur: aures purulẽtas: epiphoras incipientes rubras maculas. In mani
bus rami punicorũ serpentes fugant. Cortice punici ex uino decocti & ĩpositi perniones sanant᷑. Contu-
sum malum ex tribus heminis uini decoctum ad heminã: tormina & tineas pellit. Punicum in olla noua
operculo indito in furno tostum & contritũ potũq; in uino sistit aluũ: discutit tormina. Primus pomi hu
ius partus florere incipiẽtis cytinus uocatur a græcis: miræ obseruationis multoꝝ experimento. Si quis
unum ex iis solutus uinculo oĩ cinctus & calciatus: atq; etiã annuli decerpserit duobus digytis pollice &
quarto sinistræ manus: atq; ita lustratis leui tactu oculis: mox in os additum deuorauerit ne dente con-
tingat: affirmatur nullã oculorum ĩbecillitatem passurũ eo anno. Idem cytini siccati tritiq; carnes excre-
scentes cohibent. Gingiuis & dentibus medẽtur. Vel si mobiles sint: decocto succo. Ipsa corpuscula trita
ulceribus quæ serpunt putrescuntue: illinunt᷑. Itẽ oculorum inflãmationi: intestinorũq; & fere ad omnia
quæ cortices maloꝝ. Aduersatur scorpionibus. Nõ est satis mirari curã diligentiãq; priscorũ: qui omnia
scrutati nihil intentatũ reliquere. In hoc ipso cytino flosculi sunt: anteq̃ scilicet malum ipsum ꝓdeat: erũ-
pentes: quos balaustium uocari diximus. Hos quoq; ergo experti inuenerunt scorpionibus aduersari. Si
stunt potu menses fœminarum: sanant oris ulcera: tonsillas: uuam: sanguinis excreationes: uentris: &
stomachi solutiones: genitalia ulcera quacunq; in parte manantia. Siccauere etiã ut sic quoq; experirent᷑.
Inuenerũtq; tusorum farina dysentericos a morte reuocari. Aluum sisti. Quin & nucleos ipsos acinorũ
experiri nõ piguit. Tosti tusiq; stomachũ iuuant. Cibo aut potione inspersi bibuntur ex aqua cælesti ad
sistendum aluum. Radix decocta succum emittit: qui tineas necat uictoriati pondere. Eadem discocta
in aqua quas lycium præstat utilitates. Est & siluestre punicum a similitudine appellatum. Eius radices
rubro cortice denarii pondere ex uino potæ somnos faciunt. Semine poto aquam quæ subierit cutem sic
cat. Mali punici corticis fumo culices fugantur.

De pyris & eorum obseruarionibus: & de ficorum obseruatione: & caprifico: & erineo: & aliorum ge-
neribus medicinæ. Cap. viii.

PYrorum omnium cibus etiã ualentibus onerosus: ægris quoq; uini modo negatur. Decocta
eadem mire salubria & grata præcipue crustumina. Quæcunq; uero cum melle decocta sto-
machum adiuuant. Fiunt cataplasmata e pyris ad discutiẽda corporum uitia: & decocto eoꝝ
ad duritias utuntur. Ipsa aduersantur boletis atq; fungis: pelluntq; pondere & pugnante succo. Pyrũ sil-
uestre tardissime maturescit. Conciditur: suspensumq; siccatur ad sistendam aluum: quod & decoctum
eius potum præstat. Decoquuntur & folia cum pomo ad eosdem usus. Pyrorum ligni cinis contra fun-
gos etiamnum efficacius proficit. Mala pyraq; portatu iumentis mire grauia sunt uel pauca. Remedio
aiunt esse: si prius edenda dentur aliqua: aut utique ostendantur. Fici succus lacteus aceti naturam habet
Itaq; coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem pomi: & in umbra siccatur ad aperienda
ulcera: cienda menstrua appositus cum luteo oui: aut potus cum amylo Podagris illinitur. Cum farina
fœnigræci & aceto. Pilos quoq; detrahit: palpebrarumq; scabiem emendat. Item lichenas & psoras: aluũ
soluit. Lactis ficulni natura aduersatur crabronum uesparumq; & similium uenenis: priuatim scorpionũ
Idem cum axungia uerrucas tollit. Folia & quæ nõ maturuere fici: strumis illinuntur: ꝯ oibusq; quæ emol
lienda sunt discutiendaue. Præstant hæc & per se folia. Et alii usus eorum tanquam infricando lichene &
alopeciis: & quæcunq; exulcerari opus sit: & aduersus canis morsus. Ramorum teneri cauliculi cuti im-
ponuntur. Idem cum melle ulceribus quæ cæria uocantur: illinuntur. Extrahunt infracta ossa cum papa
ueris foliis siluestris. Canum rabiosorum morsus folio trito ex aceto restringunt. E nigra ficu candidi cau
liculi illinuntur furunculis: murisaranei morsibus cum cæra. Cinis earum e foliis gangrenis: consumen-
disque quæ excrescunt. Fici maturæ urinam ciunt: aluum soluunt: sudorem mouent: papulasque. Ob id

autumno

autumno insalubres:quoniam sudantia huius cibi opera corpora refrigescunt. Nec stomacho utiles. Sed ad breue tempus. Et uoci contrariæ intelliguntur. Nouissimæ salubriores q̃ primæ. Medicatæ uero nonnunquã iuuenum uires augent. Senibus meliorem ualitudinem faciunt:minusq; rugarum. Sitim sedant Calorem refrigerant. Ob id nõ negandæ in febribus constrictis:quas stegnas uocant. Siccæ fici stomachum lædunt Gutturi & faucibus magnifice utiles. Natura iis excalfaciendi. Sitim afferunt. Aluum mol liunt. Rheumatismis eius & stomacho contrariæ. Vesicæ semper utiles:& anhelatoribus: ac suspiriosis. Item iocinerum:renum:lyenum uitiis. Corpus & uires adiuuant:ob id ante athletæ hoc cibo pascebant Pythagoras exercitator primũ ad carnes eos transtulit. Recolligentibus se a longa ualitudine utilissimę. Item comitialibus & hydropicis. Omnibusq; quæ maturanda aut discutienda sunt:imponuntur. Efficacius calce aut nitro admixto. At coctæ cum hysopo pectus purgant:pituitam :tussim ueterem. Cum uino autem ad sedem & tumorem maxillarum & furunculos:panos:parotidas decoctæ illinuntur. Vtile & decocto earum fouere fœminas. Decoctæ quoq; eædem cum fœnograeco utiles sunt pleureticis: & peripneumonicis. Cum ruta coctæ torminibus prosunt tibiarũ ulceribus. Cum æris flore & spasticis & pterygiis. Cum punico malo ambustis:pernionibus. Cum cæra hydropicis coctæ in uino & cum absinthio & farina hordeacea nitro addito. Aluum sistunt manducatæ. Scorpionum ictibus cum sale tritæ illinuntur. Carbunculos extrahunt in uino coctæ & impositæ. Carcinomati si sine ulcere est:quam pinguissimã ficum imponi:pene singulare remedium est:item phagedene. Cinis non ex alia arbore aciem purgat acrior:non conglutinat:replet:astringit. Bibitur & ad discutiendum sanguinem concretum. Item percussis præcipitatis. Conuulsis ruptis cineris cyathis singulis aquæ & olei datur tetanicis & spasticis. Item potus uel infusus cæliacis:dysentericis. Et si quis eo cum oleo perungatur:excalfacit. Item cum cæra :& rosacco subactus ambustis cicatricem tenuissimam obducit. Lusciosos ex oleo illitus emendat:dẽtiumque uitia crebro fricatu. Produnt etiam siquis inclinata arbore supino ore aliquem nondum eius morsu abstulerit nullo uidente:atque in aluta illigatum licio e collo suspẽderit:strumas & parotidas discutit. Cortex tritus cum oleo uentris ulcera sanat. Crudæ grossi uerrucas & thymos nitro farinaque additis tollũt Spodiique uicem exhibet fruticum a radice exeuntium cinis. Bis tostus adiecto psimythio digeritur ĩ pastillos ad ulcera oculorum & scabritiam. Caprificus etiamnum multo efficacior fico. Lactis minus habet. Surculo quoque eius lac coagulatur in caseo. Exceptum id coactumq; in duritiam suauitatem carni bus affert. Fricatur diluto ex aceto. Miscetur exulceratoriis medicamentis. Aluum soluit:uuluam cum amylo aperit. Pota menses cit cum luteo oui. Podagris cum farina fœnograeci illinitur. Lepras:psoras:li chenas:lentigines expurgat. Item uenatorum ictus & canis morsus. Dentium quoque dolori hic succus appositus in lana prodest:aut in cauis eorum additus. Cauliculi & folia admixto eruo contra marinorũ uenena prosunt. Adiiciunt & uinum. Bubulas carnes additi caules magno ligni compendio percoquunt Grossi illitæ strumas:& omnium collectionum emolliunt & discutiunt:aliquatenus & folia. Quæ mollissima sunt ex iis cum aceto ulcera manantia & epinyctidas & furfures sanant. Cum melle:item & foliis ceria sanant & canis morsus. Recentes cum uino phagedenas. Cum papaueris foliis ossa extrahũt. Grossi caprifici inflammatiões discutiũt suffitu. Resistunt & sanguini taurino poto:& psimythio & lacti coagulato potæ. Item aqua decoctæ atque illitæ parotidas sanant. Cauliculi aut grossi eius q̃ minutissimæ ad scorpionum ictus e uino bibuntur. Lac quoq; instillatur plagæ:& folia imponuntur. Item aduersus muremaraneum. Cauliculorum cinis uuam faucium sedat. Arboris ipsius cinis ex melle:rhagadia. Radix deferuefacta in uino dentium dolores. Hyberna caprificus in aceto cocta & trita impetigines tollit. Illinuntur ramentarami sine cortice q̃ minutissima ad scobis modum. Caprifico quoq; medicinæ unius miraculum additur. Corticem eius impubescentem puer impubis si defracto ramo detrahat dẽtibus me dullam ipsam adalligatam ante solis ortum prohibere strumas. Caprificus tauros quanlibet feroces collo eorum circundata in tantum mirabili natura compescit:ut immobiles præstet. Hærba quoq; quam græci erineon uocãt: reddenda in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est cauliculis quinis fere ocimi similitudine:flos candidus:semẽ nigrum:paruum:tritum cum melle attico oculorum epiphoris medetur:ut cum cyathi ut carptorum. Manat lacte multo & dulci. Hærba perquam utilis aurium dolori nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis. Pruni folia decocta tonsillis:gingiuis:uuæ prosunt in uino decocta:& subinde ore colluto. Ipsa pruna aluum molliunt:stomacho non utilissima:sed breui momẽto. Vtiliora persica succusq; eorum etiamnum in uino aut in aceto expressus. Nec est alius eis pomis innocentior cibus. Nusquam minus odoris. Succi plus:qui tamen sitim stimulet. Folia eius trita illita hemorrhoiam sistunt. Nuclei persicorum cum aceto & oleo capitis doloribus illinuntur. Siluestrium quidem prunorum baccæ:uel e radice cortex in uino austero si decoquantur ita ut triens ex hemina supersit aluum & tormina sistũt. Satis est singulis cyathos decocti sumi. Et ĩ iis & satius prunis est limus arborum: quẽ græci lichen appellant:rhagadis & condylomatis mire utilis. Mora in ægypto & cypro sui ge

.ii. drachmis cũ cyathis attici quattuor

neris (ut diximus) largo succo abundant. Summo cortice desquamato altiore plaga sicca mirabili natura. Succus aduersatur ueneni serpentiū. Prodest dysentericis. Discutit panos oēsq; collectiones. Vulnera conglutinat: capitis dolores sedat: item aurium. Splenicis bibitur. Illinitur & contra perfrictiones. Celerrime teredinē sentit. Nec apud nos succo usus minor. Aduersatur aconito & araneis in uino potum. Aluum soluit. Pituitasq; ac tineas & similia uentris animalia extrahit. Hoc idem præstat & cortex tritus. Folia tingunt capillum cum fici nigræ & uitis cortice simul coctis in aqua cælesti. Pomi ipsius succus aluum soluit protinus. Ipsa poma ad præsens stomacho utilia: refrigerant: sitim faciunt. Si nō superueniat alius cibus: intumescunt. Ex immaturis succus sistit aluum: ueluti animalis alicuius in hac arbore obseruandis miraculis quæ in natura eius diximus. Fit ex pomo panchrestos stomatice: eadem arteriace appellata hoc modo. Sextarii tres succi e pomo leui uapore ad crassitudinem mellis rediguntur. Post additur omphacii aridi pondo duodecim: aut myrrhæ undecim: croci. xi. Sed hæc simul mixta uel trita miscētur decocto. Neq; est aliud oris arteriæ uuæ stomachi iucundius remedium. Fit & ex alio modo. Succi sextarii duo mellis attici decoquūtur ut supra diximus. Mira sunt præterea: quæ produtur. Mora germinatione prius q̄ in folia exeant: sinistra decerpi iubentur futura poma: rhicinos græci uocant. Hi terrā si nō attigere: sanguinē sistunt adalligati: siue ex uulnere fluat: siue ore: siue naribus: siue hemorrhoidis. Ad hoc seruantur repositi. Idem præstare & ramus dicitur luna plena defractus: incipiēs fructum habere. Si terram nō attigerit priuatim mulieribus alligatus lacerto contra abundantiā mensium. Hoc & quocūq; tēpore ab ipsis decerptum ita ut terram non attingat: adalligatūq; existimāt præstare. Folia mori trita: aut arida decocta serpentium ictus imponunt. Ad idemq; potu proficiscitur. Scorpionibus aduersatur e radice corticis succus ex uino aut posca potus. Reddenda est antiquorum compositio. Succum expressum pomi maturi ímaturiq; mixtum coquebant in uase æreo ad mellis crassitudinē. Aliqui myrrha adiecta: & cupresso præduratum uas sole torrebant: permiscentes spatha ter die. Hæc erat stomatice: quæ e uulnere ad cicatricē perducebat. Alia ratio succum siccato exprimebant pomo multum sapori obsoniorum conferente. In medicina uero contra nomas & pectoris pituitas: & ubicunq; opus esset astringi uiscera. Dentes quoq; colluebant eo. Tertium genus succi foliis & radice decoctis ad ambusta ex oleo illinenda. Imponuntur & per se folia. Radix per messes incisa succum aptissimum dentium dolori collectiōibusq; & supputationibus habetur. Aluū purgat. Folia mori in urina madefacta pilum coriis detrahunt. Cerasia aluū molliunt: stomacho inutilia. Eadem siccata aluū sistunt. Vrinā ciunt. Inuenio apud auctores si quis matutino roscida deuoret cum suis nucleis: in tantū leuari aluū: ut pedes morbo liberentur. Mespila exceptis setaniis: quæ malo propriorem uim habent: reliqua astringunt stomachum sistuntq; aluum. Item sorba sicca. Nam recentia stomacho & aluo citæ prosunt.

Pōdus sextarioꝝ duorū aut myrrhę sextarii unius croci unius.

uet⁹ codex Cytinos

¶ De pineis & amygdalis: & nuce auellana: & de nuce iuglande: & de pistaciis: & castaneis: & siliquis: cornu: & unedone: & lauro. ¶ Cap. ix.

Nuces pineæ quæ resinam habent contusæ leuiter additis in singulis sextariis aquæ ad dimidiū decoctæ sanguinis excreationi medentur: ita ut cyathi bini bibantur ex eo. Cortex e pino in uino decoctus contra tormina datur. Nuclei nucis pineæ sitim sedant: & achrimoniā stomachi rosionesq; & contrarios humores consistentes ibi: & infirmitatem uirilium roborāt: renibus & uesicæ utiles. Fauces uidentur exasperare & tussim. Bilem pellunt poti ex aqua: aut uino: aut passo: aut balanorū decocto. Miscetur iis contra uehementiores stomachi rosiones cucumeris semen & succus portulacæ. Item ad uesicæ ulcera & renum: quoniam & urinam ciet. Amygdalæ amaræ radicum decoctum cutem in facie corrigit: coloremq; hylariorem facit. Nuces ipsæ somnum faciunt & auiditatem. Vrinam & menses ciunt. Capitis dolori illinuntur: maximeq; in febri: si ab ebrietate in aceto & rosaceo ex aquæ sextario: & sanguinem sistunt. Cum amylo & menta lethargicis comitialibusque prosunt. Capite peruncto epinyctidas sanant e uino uetere ulcera putrescentia: Canum morsus cum melle. Et furfures ex facie ante potu præparata Item iocineris & renum dolores ex aqua potæ. Et sæpe ex eclegmate cū resina terebinthina. Calculosis & difficili urinæ in passo: & ad purgandam cutem in aqua mulsa tritæ sunt efficaces. Prosunt eclegmate: iocineri: tussi & colo cū elelisphaco modice addito. In melle sumitur nucis auellanæ magnitudine. Aiunt quoq; quinis fere præsumptis ebrietatem non sentire potores. Vulpesque si ederint cas nec contingat e uicino aquam lambere: mori. Minus ualent in remediis dulces: & eæ tamen purgant: & urinam ciunt. Recentes stomachum implent. Nucibus græcis cū absinthii semine ex aceto sumptis morbus regius sanari dicitur. Item illitis per se uitia sedis. Et priuatim condylomata. Item tussi & sanguinis reiectioni prodest. Nuces iuglandes græci a capitis grauedine appellauere. Etenim arborum ipsarum foliorumq; uires in cerebrum penetrant. Hocque minore momento: sed in cibis nuclei faciunt. Sunt autē recentes iucundiores. Siccæ unguinosiores: & stomacho inutiles: difficiles concoctu: dolorem capitis inferentes: Tussientibus inimicæ: & uomituris ieiunis aptæ tenasmo solo: trahunt enim pituitam. Eædem

Virium

præsumptæ

præsumptæ uenena hebetant. Item anginam cum ruta & oleo. Item aduersantur cepis: Ieniuntq; earum saporem. Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo. Item ruta mammis & luxatis. Cum cepa autem & sale & melle canis hominisq; morsui. Putam inenucis iuglandis dens cauus inuritur. Putamen combustum tritumq; in oleo aut uino infantium capitisperuncto nutrit capillum: & ad alopecias eo sic utuntur. Quo plures quis nuces ederit: hoc facilius tineas pellit. Et quæ per ueteres sunt nuces gangrenis & carbunculis medētur. Item sugillatis. Cortex iuglādium lichenum uitio & dysentericis prodest. Folia trita cum aceto aurium dolori. In sanctuariis Mithridatis maximi regis deuicti. Cn. Pōpeius inuenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem antidoti e duabus nucibus siccis. Item ficis totidem: & rutæ foliis uiginti simul tritis: addito salis grano: & qui hoc ieiunus sumat: nullum uenenum nociturum illo die. Cōtra rabiosi quoq; canis morsus nuclei a ieiuno homine commanducati illitiq; præsenti remedio esse dicuntur. Nuces auellanæ capitis dolorem faciunt: inflammationem stomachi & unguendini corporis conferunt plusq̄ sit uerisimile. Tostæ & distillationi medentur. Tussi quoq; ueteri tritæ & in aqua mulsa potæ. Quidam adiiciunt grana piperis. Alii e passo bibunt. Pistacia eosdem usus & effectus habent: quos pinei nuclei: præterque: ad serpentium ictus: siue edantur: siue bibantur. Castaneæ uehementer. sistunt stomachi & uentris fluctiones. Aluum ciunt. Sanguinem excreantibus prosunt Carnes alunt. Siliquæ recentes stomacho inutiles. Aluum soluunt. Eædem siccatæ sistunt: stomachoq; utiliores fiunt. Vrinam ciunt. Syriacas in dolore stomachi ternas in aquæ sextariis decoqunt. Quidam ad dimidium: eumque succum bibunt. Sudor uirgæ corni arboris lamina ferrea candente exceptus: non contingente ligno illitaque indeferrugo incipientes lichenas sanat. Arbustus siue unedo fructum fert difficilem concoctioni: & stomacho inutilem. Laurus excalfactoriam naturam habet: & foliis: & cortice: & baccis. Itaq; decoctum ex iis maxime e foliis prodesse uuluis & uesicis conuenit. Illita uero uesparum crabronumq; & apium. Item serpētium uenenis restistunt: maxime sepis dypsadi & uiperæ. Prosūt & mensibus fœminarum cum oleo cocta. Cum polenta autem quæ tenera sunt trita inflāmationes oculorum cum ruta: testium cum rosaceo. capitis dolores: aut cum irino. Quin manducata atq; deuorata per triduum terna: liberant a tussi. Eadem prosunt suspiriis trita. cum melle. Cortex radicis cauēdus grauidis. Ipsa radix calculos rūpit: iocineri prodest: tribus obolis in uino odorat pota. Folia pota uomitiōes mouent. Baccæ menses trahunt appositæ tritæ uel potæ. Tussim ueterem & ortopnoeam sanant binæ de tracto cortice in uino potæ. Si & febris sit: ex aqua: aut eclegmate ex aqua mulsa: aut ex passo decoctæ. Prosunt & phthisicis eodem modo & omnibus thoracis rheumatismis. Nam & excoquunt pituitam: & extrahunt. Aduersus scorpiones quaternæ ex uino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines. Et ulcera manantia: & ulcera oris: & furfures. Cutis pruriginem succus baccarum emendat & phthiriasin. Aurium dolori & grauitati instillantur cum uino uetere & rosaceo. Perunctos eo fugiunt uenenata omnia. Prodest & contra uenenatorum ictus potus. Maxime autem eius laurus: quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum uino serpentibus & scorpionibus & araneis resistunt. Ex oleo et aceto illinuntur et lyeni & iocineri. Gangrenis cum melle: & in fatigatione etiam aut perfictione succo eo perungi nitro adiecto prodest. Sunt qui celeritati partus multum conferre puteut radice acetabuli mēsura pota in aqua. Efficacius recentem q̄ aridam. Quidam aduersus scorpionum ictus decem baccas dari iubent potui. Item & in remedio uuæ iacentis quadrantem pondo baccarum foliorumue decoqui in aquæ sextariis tribus ad tertias: eamque calidam gargarizare: & in capitis dolore impari numero baccas cum oleo conterere: & calfacere. Laurus delphicæ folia trita olfactaq; subinde pestilentie contagia prohibent tanto magis si & urātur. Oleum ex delphica ad cærata acopumque ad perfrictiones discutiendas: neruos laxādos: lateris dolores: febresque frigidas utile est. Item ad aurium dolorem: in mali punici cortice tepefactum. Folia decocta ad tertias partes aquæ uuam cohibent gargarizatione: pota alui dolores: intestinorumque. Tenerrima ex iis trita i uino papulas pruritusque illita noctibus proxime ualent. inter cætera lauri genera. Laurus alexandrina siue idæa partus celeres facit radice pota trium denariorum pondere in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit: mensesque eodem modo pota. Daphnoides siue iis nominibus: quæ diximus siluestris laurus prodest: aluum soluit: recenti folio uel arido drachmis tribus cum sale & hydromelite manducata. Pituitas extrahit folium & uomitus: stomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denæue purgationis causa sumuntur.

¶ De myrto satiua & myrtidano: & de myrto siluestri. ¶ Cap. ix.

MYrtus satiua candida minus utilis est medicinæ q̄ nigra. Semen eius medetur sanguinem excreantibus. Item contra fungos in uino potum. Odorem eius commendat uel pridie commāducatum. item apud Menandrum synaristusin hoc edunt. Datur & dysentericis denarii pondere in uino. Vlcera difficilia in extremitatibus corporis sanat cum uino subferuefactum. imponitur lippitudini cum polenta: Et cardiacis in mamma sinistra. Et contra scorpionis ictus in mero: & ad uesicæ

uitia capitis dolores & ægilopas:ante q̄ suppurent.item tumoribus. Exēptisq; nucleis in uino uetere tri-
tum eruptionibus pituitæ.Succus seminis aluum sistit. Vrinas cit. Ad eruptiones pustulaꝝ pituitæque
cum cærato illinitur:& contra phalangia capillū denigrat.Lenius succo oleum est ex eadem myrto & ui
num:quo nunq̄ inebriatur.Inueteratūq; sistit aluum & stomachum:tormina sanat:fastigium abigit.Fo
liorum arentium farina sudores cohibet inspersa: uel in febri. Vtilis & cæliacis:& procidentiæ uuluarum
sedis uitiis:ulceribus manantibus igni sacro fotu:capillis fluentibus:furfuribus.itē aliis eruptiōibus:am-
bustis. Additur quoq; in medicamento:quod liparas uocant:eadē de causa : qua oleum ex iis efficacissi-
mum ad ea quæ in humore sunt:tanquā in ore & uulua.Folia ipsa fungis aduersantur trita ex uino: cum
cæra uero articularibus morbis & collectionibus.Eadē in uino decocta dysentericis & hy dropicis potui
dantur.Siccantur in farina quæ inspergitur ulceribus:aut hemorrhoidæ.Purgant & lētigines pterigia &
paronycia:& epinyctida:condylomata:testes:tetra ulcera.item ambusta cum cærato. Ad aures purulē
tas & foliis crematis utuntur & succo decocto.Comburuntur & in antidota.Itē cauliculi flore decerpti
in nouo fictili operto cremati in furno dein triti ex uino:& ambustis foliorum cinis medetur:inguen ne ī
tumescat ex ulcere satis est surculum tantum myrti habere secum non ferro nec terra contactum. Myrti
danum diximus quomodo fieret. Vuluæ prodest appositum fotu:& illitu.Multo efficacius : & cortice
& folio & semine.Exprimitur & foliis succus molissimis ī pila tusis adfuso paulatim uino austero.Alias
aqua cælesti:atq; etiam expresso utuntur ad oris sedisq; ulcera uuluæ:et uentris.Capillorum nigritiā ma
larum perfusiones purgationes lentiginum:& ubi constringendū aliquid est.Myrtus siluestris:siue oxy
mirsine:siue chamemyrsine baccis rubentibus : et breuitate a satiua distat.Radix eius in honore est: de-
cocta uino ad renum dolores pota.Et difficili urinæ:præcipueq; crassæ et grauiter olenti. Morbo regio:
& uuluarum purgationi trita cum uino.Cauliculi quoq; incipiētes asparagorum modo in cibo sumpti:
& in cinere cocti.Semen cum uino potum aut oleo aut aceto calculos frangit.item in aceto & rosaceo tri
tum capitis dolores sedat:et potum morbum regium. Castor oxymirsinem myrti foliis acutis : ex qua
fiunt ruri scopæ:ruscum uocauit:ad eosdem usus.Et hactenus habent se medicinæ urbanarum arborū.
Transeamus ad siluestres.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIIII.

PROOEMIVM.

Medicinæ ex arboribus siluestribus. Cap.i.

NE siluæ quidem horridiorq; naturæ facies medicinis carent:sacra illa parente rerū
omnium nusquam non remedia disponente homini ut medicina fieret etiam soli-
tudo ipsa:sed ad singula illius discordiæ atq; concordiæ miraculis occursantibus
Quærcus & olea tam pertinaci odio dissident:ut altera ī alterius scrobe depactæ
moriantur.Quercus uero & iuxta nucem iuglandem.Pernicialia et brassicę cum
uite odia.ipsumq; olus quo uitis fugatur aduersum cyclamio & origano arescit.
Quin et annosas iam et quæ sternantur arbores:difficilius cædi:ac cælerius inarescere tradūt:si prius ma
nu q̄ ferro attingantur.Pomorū onera a iumentis statim sentiri:ac nisi prius ostendantur iis:q̄uis pauca
portent:sudare illico.Ferulæ asinis gratissimæ sunt ī pabulo: cæteris uero iumentis præsentaneo ueneno.
Qua de causa id animal Libero patri assignatur:cui et ferula.Surdis etiā rerum sui cuiq; sunt uenena:ac
minimis quoq;.Phylira coci et poline nimium salem cibis eximunt.Prædulcium fastidium sal temperat
Nitrosæ aut amaræ aquæ polenta addita mitigantur:ut intra duas horas bibi possint . Qua de causa et
in saccos uinarios additur polenta.Similis uis rhodiæ cretæ et argillæ nostratis concordia ualentiū. Pix
oleo extrahitur:quādo utrūq; pinguis naturæ est.Oleum solum calci miscetur quādo utrūq; aquas odit
Gūmi aceto facilius eluitur.Atramentum aqua.innumera præterea alia:quæ suis locis dicentur assidue.
Hinc nata medicina.Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata uulgo: inuentu facilia ac sine ipen-
dio:ex quibus uiuimus.Postea fraudes hominum & īgeniorū capturæ officinas inuenere istas:in quibus
sua cuiq; homini uenalis promittitur uita.Statim cōpositiones et mixturæ inexblicabiles decantantᷣ.Ara
bia atq; india in medio æstimantur. Vlceriq; paruo medicina a rubro mari imputatur: cum remedia ue-
ra quottidie pauperrimus quisq; cœnet.Nam si ex horto aut petatur hærba : uel frutex quæratur : nulla
artium uilior fiet.ita est profecto:magnitudo populi romani perdidit ritus:uincēdoq; uicti sumus.Pare
mus externis.et una artium imperatoribus quoq; imperat. Verum de his alias plura.Loton hęrbā:itēq;
ægyptiam eodem nomine:alias & syrticam arborem diximus suis locis.

Lothos. Cap.ii.

HAec lothos quæ faba græca appellatur a nostris aluum baccis sistit . Ramenta ligni decocta
in uino prosunt dysentericis:menstruis:uertigini:comitialibus.Cohibēt & capillum. Mirum
his ramentis

his ramentis nihil eẽ amarius: fructuq; dulcius. Fit & e ſcrobe eius medicamentũ: ex aqua myrti decocta
ſubacta & diuiſa in paſtillos: dyſentericis utiliſſimũ pondere uictoriati cum aquæ cyathis tribus.

Glans. Cap. iii.

GLans intrita duritias quas cacoethe uocant cũ falſa axungia ſanat: uehementioreſq; lichenas.
In omnibus cortex ipſe: corticiq; tunica ſubiecta. Hæc decocta iuuat cœliacos. Dyſentericis ẽt
illinitur: uel ipſa glans. Eademq; reſiſtit ſerpentium ictibus: rheumatiſmis: ſuppurationibus.
Folia & baccæ uel cortex uel ſuccus decocti proſunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte uacci
no ſerpẽtis plagæ. Datur ex uino dyſentericis. Eadem & ilici uis.

De coco ilicis & galla et uiſco pilulis glande: & de cerri radice & ſubere. Cap. iiii.

COcum ilicis uulneribus ex aceto recentibus ĩponitur. Epiphoris ex aqua. et oculis ſuffuſis ſan
guine inſtillatur. Eſt autem genus ex eo ĩ attica fere et aſia naſcens: celerrime ĩ uermiculum ſe
mutans: quod ideo ſcolecion uocant: improbantque. Principalia eius genera diximus. Nec
pauciora genera gallæ fecimus: ſolidam: perforatam. Item albam: nigram: maiorem: minorem. Vis om
nium ſimilis. Optima comagena. Excreſcentia in corpore tollit. Proſunt gingiuis uuæ. Oris exulceratio-
ni. Crematæ & in uino extinctæ cœliacis. Dyſentericis illinuntur. Paronychiis ex melle: & unguibus ſca-
bris: pterygiis: ulceribus manantibus condylomatis: uulneribus: quæ phagedenica uacantur. In uino au
tem decoctæ auribus inſtillantur: oculis illinuntur. Aduerſus eruptiones & panos cum aceto. Nucleus
commanducatus dentium dolorem ſedat. Item intertrigines: & ambuſta. Immaturæ ex iis ex aceto po-
tæ lyenem conſumunt. Eædem crematæ & aceto ſalſo extinctæ menſes ſiſtunt: uuluaſque procidentes fo
tu omnes capillos denigrant. Viſcum e robore præcipuum diximus haberi: & quo conficeretur modo.
Quidam in aqua contuſum decoquunt: donec nihil innatet. Quidam commanducantes acinos expuũt
cortices. Optimum eſt: quod ſine cortice eſt: quodque leuiſſimum: extra fuluum: intus porraceum: quo
nihil eſt glutinoſius: emollit: diſcutit: humore ſiccat. Strumas cum reſina & cæra panos mitigat omnis
generis. Quidam & galbanum adiiciunt pari pondere ſingulorum: eoq; modo & ad uulnera utuntur.
Vnguium ſcabricias expolit: ſi ſeptenis diebus ſoluantur: nitroq; colluantur. Quidam ad religionem ef-
ficacius fieri putant prima luna collectum e robore ſine ferro. Si terram non attigerit comitialibus mede
ri. Conceptum fœminarum adiuuare: ſi omnino ſecum habeant. Vlcera commanducatu impoſituq; effi
caciſſime ſanari. Roboris pilulæ ex adipe urſino alopecias capillo replent. Cerri folia & cortex & glãs ſic
cat collectiones ſuppurationeſq;: fluitiones ſiſtit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctum
eius fotu. Cui & inſidere expedit ſiccandis aſtringendiſue partibus. Radix cerri aduerſatur ſcorpionibus.
Suberis cortex tritus ex aqua calida potus ſanguinẽ fluentẽ ex utralibet parte ſiſtit. Eiuſdẽ cinis ex uino
calido ſanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupreſſo: & cædro magna: & de ce-
dride: galbano. Cap. v.

FAgi folia manducantur in gingiuarum labiorumq; uitiis. Calculis glandis fagineæ cinis illini-
tur. Item cum melle alopeciis. Cupreſſi folia trita ſerpentium ictibus imponũtur: & capiti cũ
polenta ſi a ſole doleat. Item ramici. Qua de cauſa & bibuntur. Teſtium quoq; tumori cum
cærato illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis: & e ui-
no amineo ſubacta pedum ac neruorum dolores ſedant. Pilulæ aduerſus ſerpentium ictus bibũtur. Aut
ſi eiiciatur ſanguis collectionibus illinuntur. Ramici quoq; teneræ tuſę cum axungia & lomento proſunt
Bibuntur ex eadem cauſa. parotidi & ſtrumę cum farina imponuntur. Exprimitur ſuccus tuſis cũ ſemĩe
qui mixto oleo caliginem oculorum aufert. Itẽ uictoriati pondere in uino potus illituſq; cũ fico ſicca pin
gui exemptis granis uitia teſtium ſanat. Tumores diſcutit: & cũ fermento ſtrumas. Radix cũ foliis trita
potaq; ueſicæ & ſtranguriæ medetur: & contra phalangia. Rameta pota menſes ciunt. Scorpionũ ictib9
aduerſantur. Cædrus magna quã cædrelaten uocant dat picem: quæ cædria uocatur dentium doloribus
utiliſſimã. Frangit enim eos: & extrahit dolores ſedat cædri ſuccus ex ea quõ fieret diximus. Magni ad lu
mina uſus: ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta conſeruat. Viuentia corrumpit mi-
ra differentia: cũ uitam auferat ſpirantibus: defunctiſq; pro uita ſit. Veſtes quoq; corrũpit: & aĩalia necat
Ob hoc non cenſeam in anginis hoc remedio utendũ: neq; in cruditatibus: quod ſuaſere aliqui. Guſtu dẽ
tes quoq; colluere ex aceto in dolore timuerim: uel grauitati aut uermibus aurium inſtillare. Portentum
eſt quod tradunt: abortiuũ fieri ĩuenere ante perfuſa uirilitate. Pp̄thiriaſes perungere eo nõ dubitauerim
itemq; porrigines. Suadent & cõtra uenenum leporis marini bibere in paſſo. Facilius in elephantia: ſi illi-
nanẽ & ulcera ſordida & excreſcẽtia in iis. Auctores quidã & oculorum albugines caligineſq; inunxere eo
Et cõtra pulmonis ulcera cyathum eius ſorbere iuſſerunt. Itẽ aduerſus tineas. Fit & ex ea oleũ: quod piſ-
ſeleon uocãt: uehemẽtioris ad omnia eadẽ uſus. Cædri ſcobe ſerpentes fugari certũ eſt. Item baccis tritis

cum oleo si qui perungantur. Cædrides hoc est fructus cædri tussim sanant: urinam ciunt: aluum sistũt: utiles ruptis: conuulsis: spasticis: stranguriæ: uuluis admoti. Contra lepores marinos eadem quæ collectionibus supra inflammationibusque. De galbano diximus neq; humidum neq; aridum probatur: sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim ueterem: suspiria rupta conuulsa. Imponitur ischiaticis: lateris doloribus: panis: furunculis: corpori ab ossibus recedenti. Strumis: articulorum nodis: dentium quoq; doloribus. Illinitur & cum melle capitis ulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo aut nardo. Odore comitialibus subuenit: & uuluæ in strangulatu: & stomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit apposítu uel suffitu. Item ramis hellebori circũlitum atq; subiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt & perunctos galbano. Medet̃: & a scorpione percussis. Bibit̃ & in difficili partu fabæ magnitudine in uini cyatho: uuluasq; conuersas corrigit. In myrrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduersatur & uenenis maxime toxicis cũ myrrha & uino. Serpentes oleo & spondylio mixto tactu necat. nocere urinæ existimatur.

De hãmoniaco & styrace: & spondylio: & sphano: & terebintho: & chamepite: & pityusa: & resinis: & picea: & lentisco. Cap. vi.

Similis hãmoniaci natura atq; lachrymæ probandæ: ut diximus mollit: calefacit: discutit: dissoluit. Claritati uisus in collyriis conuenit. Pruritum: cicatrices: albugines oculoꝝ tollit. Dentium dolores sedat: efficacius accensum. Prodest dispnoicis: pleureticis: pulmonibus: uesicis: urinæ cruentæ: lyeni: ischiaticis potum. Sic & aluũ soluit. Articulis & podagræ cum pari pondere picis: aut cæræ & rosaceo coctum. Maturat panos: extrahit clauos cũ melle. Sic & duritias emollit. Lyeni cũ aceto & cæra cypria uel rosaceo efficacissime ĩponitur. Lassitudines perungi cum aceto & oleo exiguoq; nitro utile. Et styracis naturam ĩ peregrinis arboribus diximus. Placet præter illa quæ diximus: maxime pinguis: purus. albicantibus fragmentis. Medetur tussi: facibus: pectoris uitiis: uuluæ præclusæ duricia ue laboranti. Cit menses potu: appositúq; aluum mollit. Inuenio potu modico tristiciam animi resolui: largiore contrahi. Sonitus aurium emendat ĩfusu strumas illitu neruorumq; nodos. Aduersatur uenenis: quæ frigore nocent: ideo & cicutæ. Spondylion una demonstratum. Infunditur capitibus phreneticorum: & lethargicorum. Item capitis doloribus longis. Cum uetere oleo bibitur: & in iocinerum uitiis morbo regio: comitialibus: orthopnoicis: uuluarum strangulatione: quibus & suffitu prodest. Aluum mollit. Illinitur ulceribus serpentibus cum ruta. Flos auribus purulentis efficaciter ĩfunditur. Sed succus cum exprimitur ĩtegendus est: quoniam mire appetitur a muscis & similibus. Radix de rasa & ĩ fistulas coniecta callum earum derodit. Auribus quoq; instillatur cum succo. Datur & ipsa contra morbum regium: ut in iocineris uitio & uuluarum. Capillos crispos facit peruncto capite. Splachnon siue sphacos siue bryon: & in gallia ut indicauimus nascitur uuluis insidentiũ utilis. Item genibus & fœminum tumoribus mixtus nasturtio & aqua salsa tritus. Cum uino aut resina succus potus urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit cum uino & iunipero tritus & potus. Terebinti folia & radix colectionibus imponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in uino: & contra difficultatẽ urinæ. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat. Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dẽtium dolori prosunt. Cinis corticum intertrigini & ambustis. Potus aluum sistit. Vrinã mouet. Suffitu uuluas corrigit. Piceæ folia priuatim & iocineri utilia sunt drachmæ pondere in aqua mulsa pota. Siluas eas dũtaxat quæ picis resinæ quæ gratia radũtur utilissimas esse phthisicis: aut qui longa ægritudine non recolligũt uires satis cõstat. Et illum cæli aera plus ita q̃ nauigationẽ ægyptiã proficere plus q̃ lactis hærbidos per montium æstiua potus. Chamepitys latine a iuga appellatur: diciturq; ꝓpter abortus ab aliis rhus terræ. Cubitalibus ramis: flore pinus & odore. Altera læuior & incuruæ similis. Tertia eodẽ odore & ideo noĩe quoq;: paruula coliculo crassitudine digytali: foliis scabris: exilibus: albis: in petris nascens. Oẽs hærbæ: sed propter cognationem nominis nõ differendæ. Prosuut aduersus scorpionũ ictus. Itẽ iocineri illitæ cum palmis aut cotoneis. Renibus & uesicæ decoctum earũ cum farina hordeacea. Morbo quoq; regio & urinæ difficultatibus ex aqua decoctæ bibũtur. Nouissima contra serpẽtes ualet cũ melle. Sic & apposita uuluas purgat. Sanguinẽ densatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea. Peculiariter renibus utilis est. Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ cum ficu aluũ trahentes. Lumborum quoq; dolorẽ uictoriati pondere in uino finit: & tussim recentẽ. Mortuos partus ex aceto cocta potaq; eiicere protinus dicitur. Cum honore & pityusa simili de causa dicetur: quã quidam in titymali genere numerãt. Frutex est similis piceæ flore paruo purpureo. Bilem & pituitã per aluum detrahit radix decocti hemina aut seminis lingulua in balanis. Folia in aceto decocta furfures cutis emendant. Mãmas quoq; mixto rutæ decocto & tormina: & serpentium ictus: & in totũ collectiones incipientes. Resinam e supradictis arboribus gigni docuimus: & genera eius & nationes in ratione uini ac postea in arboribus. Cuius sũmæ spẽs duæ: sicca & liquida. Sicca quæ ĩ pinu & picea fit. Liquida e terebintho: larice: lentisco: cupresso. Nã & eæ

ferunt in asia

erunt in asia & syria. Falluntur qui eandē putant esse e picea atq; larice. Picea enim pinguē & turis modo succosam fundit. Larix gracilem ac mellei liquoris uirus redolentē. Medici liquida raro utuntur & i ouo fere: Larice propter tussim ulceraq; uiscerū. Nec pinea magnopere in usu. Cæteris nō nisi coctis. Et coquēdi genera satis demonstrauimus. In arborū differentia placet terebinthina odoratissima atq; leuissima nationum cypria & syriaca utraq; mellis attici colore. Sed cypria carnosior: siccior q;. In sicco genere quærunt ut sit candida: pura: perlucida. In omni aūt ut montana potiusq̄ cāpestris. itē aquilonia q̄ ab alio uēto. Resoluitur resina ad uulnerū usus & malagmata oleo ipotiones amydalis amaris. Natura in medendo contrahere uulnera: purgare: discutere: collectiones: itē pectoris uitia. Terebinthina illinitur: & eadē callida membrorū doloribus spasticisq; illinitur in sole: totisq; corporibus. Mãgonum maxime cura ad gracilitatē emendandā: spatiis ita laxantiū cutem per singula membra: capacioraq; ciborum facienda corpora. Proximum locum optinet e lentisco. Inest ei uis astringendi. Mouet & ante cæteras urinam. Reliquæ uentrem emolliunt. Cruda concoquunt. Tussim ueterem sedant. Vuluæ onera extrahunt etiam suffitæ. Priuatim aduersantur uisco. Panos & similia cum seuo taurino & melle sanant. Palpebras lentiscina commodissime replicat. Fractis quoq; utilissima: & auribus purulētibus: item in pruritu genitalium. Pinea capitis uulneribus optime medetur.

❡ De pice spissa & liquida: & palimpissa: & pissasphalcos: & zopissa: & tæda: & lentisco. ❡ Cap. vii.

Vix quoq; unde & quibus conficeretur modis indicauimus. Et eius duo genera. Spissum liquidumq;. Spissarum utilissima medicinæ est brutia: quoniā pinguissima & resinosissima utrasq; præbet utilitates. Ob id magis rutila q̄ cæteræ. Id enim quod in hoc adiiciunt ex mascula arbore meliorem esse non arbitror posse intelligi. Picis natura excalfacit: explet. Aduersatur priuatim cerastæ morsibus cum polenta. Item anginæ cum melle. Distillationibus & sternutamentis. Pituitis auribus infunditur cum rosaceo. illinitur cum cæra. Sanat lichenas. Aluum soluit. Excreatiōes pectoris adiuuat eclegmate aut illita. Tonsillis cum melle. Sic & ulcera purgat. Explet cum uua passa & axungia. Carbunculos purgat: & putrescentia ulcera. Quæ uero serpunt cum pineo cortice aut sulphure. Ppthisicis etiam cyathi mensura quidam dederunt: & contra uterem tussim. Rhagadas sedis & pedum: panosque & ungues scabros emendat. Vuluæ duritias & conuersiones odore. item lethargicos: strumas. item cum farina hordeacea & pueri impubis urina decocta ad suppurationem perducit. Et ad alopecias sicca pice utitur. Ad mulierum mammas brutia ex uino subferuefacta cum poline farraceo quam calidissimis impositis. Liquida pix oleumq; quod pissileon uocant queādmodum fieret diximus. Quidā iterū decoquūt: & uocant palimpissam. Liquida anginæ perunguntur intus & uua. Ad aurium dolores: claritatem oculorum: oris circūlitiones: suspiriosas: uuluas: tussim ueterem. Et crebras excreationes pectoris: spasmos: tremores: opisthotonos: paralyses: neruorū dolores præstantissimum ad canum & iumentorū scabiem. Est & pissasphaltos mixta bitumini pice: naturaliter ex appolloniatarum agro. Quidā autē ipsi miscent præcipuum ad scabiē pecorū remediū. Aut si fœtus mãmas læserit: naturale optimū ex eo quod cum feruet: innatat. Zopissam eradi nauibus diximus cæra marino sale macerata. Optima hæc a tyro cinio nauium. Additur aūt in malagmata ad discutiendas collectiones. Tædæ decoctæ in aceto dentiū dolores efficaciter colluunt. Lentisci & arbores & semen & cortex & lachryma urinā ciunt: aluum sistunt. Decoctum eorum ulceribus quæ serpunt fotu. Illinitur in humidis & igni sacro: gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atterūtur. Mobiles decocto colluuntur. Capillum tingūt. Lachryma sedis uitiis prodest: cum quid siccari excalfieriue opus sit. Decoctum & e lachryma stomacho utile ructum & urinam mouens: quod & capitis dolori cum polenta illinitur. Folia uero tenera oculis inflãmatis illinuntur. Itē mastiche lentisci replicandis palpebris: & ad exterendam cutem in facie & smegmata. Adhibetur & sanguinem reiicientibus: tussi ueteri: & ad oīa quæ hãmoniaci uis. Medetur & attritis paribus siue oleo e semie eius facto cæræq; mixto: siue foliis ex oleo decoctis: siue cum aqua uirilia foueantur. Scio Democritum medicum in ualitudine consīdiæ. M. Seruilii consularis filiæ oēm curationem austeram recusantis diu efficaciter usum lacte caprarum: quas lentisco pascebat.

❡ De platano & fraxino & acere & alba populo & ulmo & tilia & sambuco & iunipero. ❡ Cap. viii.

Platani aduersantur uespertilionibus. Pilulæ earum in uino potæ. X. iiii. pondere omnibus serpentium: & scorpionum uenenis. Item ambustis tusæ: aut cum aceto acri magisque scyllitino sanguinem omnem sistunt: & lentiginem & carcinomata: melanias quoque ueteres ad dito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectionibus & suppurationibus: & decoctum eorum. Corticis autem in aceto dentium remedium est. Folia eorum tenerrima in uino albo decocta oculorum Lanugo foliorum: & auribus & oculis inutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni uel frigore. Cortex e uino scorpionum ictus restinguit. Fraxinus quam uim aduersus serpentes haberet indicauimus. Semē

foliis eius ineſt: quæ medentur iocineris et lateris doloribus in uino. Aquam quæ ſubit cutem extrahunt.
Corpus obeſum leuant onere ſenſim ad maciem reducentia: iiſdem foliis cum uino tritis ad uirium por-
tionem: ita ut puero quinqꝫ folia tribus cyathis dentur. Robuſtioribus ſeptem folia quinqꝫ cyathis uini.
Non omittendum ramenta eius et ſcobem a quibuſdam cauenda prædici. Aceris radix contuſa iocineris
doloribus utiliſſime imponitur. Populi albæ uuarum in unguentis uſum expoſuimus. Cortex potus iſ-
chiaticis & ſtranguriæ prodeſt. Foliorum ſuccus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenen
tibus intertrigo non metuatur. Populus nigra efficaciſſima habetur: quæ in creta naſcitur. Comitialibus
ſemen ex aceto utile. Fundit illa & reſinam exiguam: qua utuntur ad malagmata. Folia podagris in ace-
to decocta imponūtur. Humor e cauis populi nigræ effluēs uerrucas pabulaſqꝫ ex attritu odoratus tol
lit. Populi ferunt in foliis guttam. ex aqua apes propolin faciunt. Gutta quoqꝫ aquæ propolis ex aqua re
medium q̄ efficax eſt. Vlmi & folia & cortex & rami uim habēt ſpiſſandi & uulnera contrahēdi. Corticis
utiqꝫ interior tilia lepras ſedat: & folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum in hemina aquæ fri-
gidæ aluum purgat. Pituitaſqꝫ & aqnas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lachrima. Et uul-
neribus ambuſtiſqꝫ decocto fouere prodeſt. Humor in folliculis arboris huius naſcens cuti nitorem in-
ducit: faciemqꝫ gratiorem præſtat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores ſanant: extrahuntqꝫ
per fiſtulas. Idem præſtant & tiliæ corticis. Multi corticem commanducatam uulneribus utiliſſimum
putant. Folia trita aqua aſperſa pedum tumori. Humor quoqꝫ e medulla uti diximus caſtratæ arboris
effluens: capillum reddit capiti illitus: defluenteſqꝫ continet. Arbor tilia leniter tuſa ad eadem fere utilis
eſt: atqꝫ oleaſter. Folia autem tantum in uſu: & ad infantium ulcera in ore: & commanducata & deco-
cta urinam ciunt: menſes ſiſtunt illita: ſanguinem pota detrahunt. Sabucus habet alterum genus magis
ſilueſtre: quod græci chameacten: alii helion uocant multo breuius. Vtriuſqꝫ decoctum ī uino ueteri fo-
liorum uel ſeminis uel radicis ad cyathos binos potum ſtomacho inutile eſt: aluo detrahens aquam. Re
frigerat etiam inflammationem: maxime recētis ambuſti. Et canis morſum cum polenta molliſſimis fo
lioꝵ illitis. Succus cerebri collectiones priuatimqꝫ mēbranæ: quæ circa cerebrum eſt: lenit infuſus. Acini
eius infirmiores q̄ reliqua tingunt capillū poti acetabuli mēſura. Vrinā mouent. Foliorum moliſſima ex
oleo & ſale eduntᷣ ad pituitā bilemqꝫ detrahendā. Ad oīa efficacior quæ minor. Radicis eius in uini deco
cti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt. Vuluas emolliunt. Has & folioꝵ decocto inſidentiū. Cau-
les teneri minoris ſabuci in patinis cocti aluū ſoluunt. Reſiſtunt folia & ſerpentiū ictibus in uino pota.
Podagris cū ſeuo hircino uehementer proſunt cauliculi illiti. Iidēqꝫ in aqua macerantur: ut ea ſparſa puli
ces necentur. Folioꝵ decocto ſi locus ſpargatᷣ: muſcæ necantur. Boa appellatur morbus papulaꝵ cū ru-
bent corpora: ſabuci ramo uerberatᷣ. Cortex interior tritus ex uino albo potus aluū ſoluit Iuniperus: uel
ante cætera omnia excalfacit: extenuat cædro aſſimilis. Et eius duo genera. Altera maior: altera minor.
Vtraqꝫ accenſa ſerpentes fugat. Semen ſtomachi pectoris lateris doloribus utile. Inflationes I angoreſqꝫ
diſcutit. Tuſſes cōcoquit & duritias. Illitū tumores ſiſtit. itē aluum: baccis ex uino nigro potis. itē uentriſ
tumores illitis. Miſcetur & antidotis oxyporis. Vrinas cit. illinitur & oculis in epiphoris. Datur conuul-
ſis: ruptis torminibus: uuluis: iſchiaticis cum uino albo potum pilulis quaternis: aut decoctis uiginti in
uino. Sunt qui & perungant corpus e ſemine eius in ſerpentium metu.

De ſalice: & amerina: & uitilibus: & erice. Cap. ix.

SAlicis fructus ante maturitatem in araneam abit. Sed ſi prius colligatur ſanguinem reiicienti
bus prodeſt. Corticis e ramis primis cinis clauum & callum aqua mixta ſanat. Vitia cutis in
facie emēdat: magis admixto ſucco ſuo. eſt autem hic trium generum. Vnum arbor ipſa exu
dat gummi modo. Alterum manat in plaga cum floret exciſo cortice trium digytorum magnitudine.
Hic ad purganda quæ obſtent oculis. Item ad ſpiſſanda quæ opus ſunt: ciendamque urinam: & ad oēs
collectiones intus extrahendas. Tertius ſuccus eſt detruncatione ramorum a falce diſtillans. Ex iis ergo
aliquis cum roſaceo in calice punici calfactus auribus infunditur. Vel folia cocta: & cum cæra trita
imponuntur item podagricis. Cortice & foliis in uino decoctis foueri neruos utiliſſimum. Flos tritus cū
foliis furfures purgat in facie. Folia contrita & pota intemperantiam libidinis coercent: atque in totum
auferunt uſum ſæpius ſumpta. Amerinæ nigræ ſemen cum ſpuma argenti pari pondere a balneo illitum
pſilothrum eſt. Non multum a ſalice uitilium uſu diſtat uitex: foliorum quoque aſpectu: niſi odore
gratior eſſet. Sed græci ligon uocant: alii agnon: quoniam matronæ in theſmophoriis athenienſium caſti
tatem cuſtodientes iis foliis cubitus ſibi ſternunt. Duo genera eius. Maior in arborem ſalicis modo
aſſurgit. Minor ramoſa foliis candidioribus lanuginoſis. Prima album florem mittit cum purpureo:
quæ & candida uocatur. Nigra: quæ tantū purpureum. Naſcuntur in paluſtribus campis. Semen potū
uini quendam ſaporem habet: & dicitur febres ſoluere. Et cum ungantur oleo admixtum ſudorem fece-
re: ſic & laſſitudines diſſoluere. Vrinam ciunt & menſes. Caput tentant uini modo: nam & odor ſimi-
lis eſt.

lis est. Inflationes pellunt in inferiora. Aluum sistunt. Hydropicis & lyenibus perquã utiles. Lactis ubertatem faciunt. Aduersantur uenenis serpentium: maxime quæ frigus inferunt. Minor efficacior ad serpẽtes. Bibitur seminis drachma in uino uel posca: aut duabus foliorum tenerrimorũ. Illinũtur & utraq; aduersus araneorum morsus uel perunctis tantum. Suffitu quoq; aut substratu fugant uenenata. At uenereæ rei impetus inhibent. Eoq; maxime phalãgiis aduersantur: quoꝝ morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos teneriq; cauliculi. Seminis decoctum uehementiorem capitis dolorem dissoluit fotu. & uuluã etiam suffitu uel apposita. Purgat aluum cũ pullegio & melle potum. Vomicas panosq; difficile concoquẽtes cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cũ aphronitro & aceto semen sanat: & oris ulcera & eruptiões cum melle. Testium cum butyro & foliis uitiũ. Rhagadas sedis cum aqua illitum. Luxatis cum sale & nitro & cæra: & semine & folio. Additur in malagmata neruorum & podagras. Semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phrenesi. Virgam q in manu habeant aut cictu: negantur intertriginem sentire. hericen græci uocant fruticẽ nõ multum a myrice differentẽ colore roris marini: & pene folio. Hoc aduersari serpentibus tradũt. Genista quoq; uinculi usum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit quã græci auctores sparton appellauere: cũ ex ea linea piscatoria apud eos factitari docuerim. Et nunquid hanc designauerit Homerus: cum dixit Nauium sparta dissoluta? Nondum enim fuisse africanum uel hispanũ spartum i usu certum est. Et cum sutiles fierent naues: lino tamen non sparto unq̃ sutas. Semen eius quod græci eodẽ noĩe appellant: in folliculis passiolorum modo nascens purgat hellebori uice drachma & dimidia pota in aquæ mulsæ cyathis quartuor ieiunis. Ramis similiter fronde in aceto maceratis pluribus diebus & tusis succum dant ischiaticis utilem cyathi unius potu. Quidã marina aqua macerare malunt: & infundere clystere. Perunguntᷓ eodẽ succo ischiatici addito oleo. Quidã ad stranguriã utuntur semine. Genista tusa cum axungia genua dolentia sanat. Myricẽ quã & tamaricẽ uocat Leneus similẽ scopis amerinis. Sanari dicit ea carcinomata in uino decocti tritaq; melle illita. Arbitrantᷓ quidã hanc esse tamaricã. Sed ad lyenẽ præcipua est: si succus eius expressus in uino bibatur. Adeoq; mirabilem eius antipathiã contra solum hoc uiscerum faciũt: ut affirment: si ex ea alueis factis bibant sues sine lyene inueniri. Et ideo homini splenetico cibũq; dant in uasis ex ea factis. Grauis aũt auctor in medicina uirgam ex eadẽ fractam: ut neq; terrã neq; ferrum attingeret: sedare uentris dolores asseuerauit impositam: ita ut tunica cinctuq; corpori apprimeretur. Vulgus infœlicem eam arborem appellat: ut diximus quoniam nihil ferat: nec feratur unquã. Corinthus & quæ circa est regio: brianeam uocat. Eiusq; duo genera facit. Siluestrem plane sterilẽ: alteram mitiorem. Hæc fert in ægypto syriaq; etiam abundanter lignosim fructum: maiorem galla: asperum gustu: quo medici utuntur uice gallæ: & in cõpositionibus quas antheras uocant. Lignum autẽ & flos & folia & cortex in eosdem usus adhibentur q̃q̃ remissiora. Datur sanguinem reiiciẽtibus cortex tritus: & cõtra profluuia fœminarũ: cœliacis quoq;. Idem tusus impositusq; collectiones omnes ihibet. Foliis exprimitur succus. Ad hæc eadẽ & in uino decoquuntur. Ipsa uero adiecta melle gangrenis illinuntur. Decoctum eorum in uino potum uel ĩpositum cum rosaceo & cæra sedat. Sic & epinictidas sanãt. Ad dentium dolorẽ auriũq; decoctum eorum salutare est: radix ad eadem: similiter folia. Hæc amplius ad ea quæ serpunt: imponũtur cum polenta. Semen drachmæ pondere aduersus phalangias & araneos bibitur. Cum altilium uero pingui furunculis imponitur. Efficax & contra serpentium ictus: præterq̃ aspidum. Necnõ morbo regio phthiriasi: lendibusque decoctum infusum prodest. Abundantiamq; mulierum sistit. Cinis arboris ad omnia eadem prodest: si bouis castrati urinæ imisceatur: uel in potu uel in cibo uenerem finiri. Carboq; ex eo genere urina ea restinctus in umbra conditur. Idem cum libeat accendere: resoluitur. Magi & id ex spadonis fieri urina tradiderunt.

De uirga sanguinea: & silere: & ligustro: & alno: & hedera: & cystho: & cisso: & erythrano: & chamecisso: & smilace: & de clematida. Cap. x.

Nec uirga sanguinea fœlicior habetur. Cortex eius interior cicatrices quæ præsanauere aperit. Sileris folia illita fronti capitis dolores sedant. Eiusdem semen tritum in oleo phthiriaces coercet. Serpentes & hunc fruticem refugiunt: baculumq; rustici ob id ex eo gerunt. Ligustrum eadem arbor est: quæ in oriente cypros: suos in europa usus habet. Succus eius neruis articulis argoribus: folia ubiq; ueteri ulceri cum salis mica: & oris exulcerationis prosunt. Acini contra phthiriasin: item contra intertrigines: foliaue. Sanant & gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certissimo remedio sunt tumori. Hederæ genera. xx. demonstrauimus. Natura omnium in medicina anceps. Mentem turbat: & caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iisdem neruis adhibita foris prodest. Eadem natura quæ & aceto ei est. Omnia genera eius refrigerant. Vrinam ciunt potu. Capitis dolorem sedant: præcipue cerebro: continentique cerebrum membranæ utiliter mollibus impositis foliis cum aceto & rosaceo tritis & decoctis addito postea rosaceo oleo. Illinuntur autem fronti & decocto eorum fo-

phreniti

uetur os:caputq; perungitur. Lyeni et pota et illita prosunt. Decoquũtur et contra hortores febriũ:eruptionesq; pituitæ:aut in uino teruntur. Corymbi quoq; poti uel illiti lyenem sanant:iocinera autem illiti. Trahũt & menses appositi. Succus hederæ tedia narium graueolentiamq; emendat præcipue albæ satiuæ. Idem infusus naribus caput purgat. Efficacius addito nitro infunditur etiam purulentis auribus:aut dolentibus cum oleo. Cicatricibus quoq; decorem facit:ad lyenes efficacios albæ est ferro calefactus. Satisq; est acinos sex uini cyathis duobus sumi. Acini quoq; ex eadem alba terni in aceto mulso poti tineas pellunt. In uia curatione uentri quoq; imposuisse eos utile est. Hederæ:quam chrisocarpon appellauimus:baccis aurei coloris uiginti in uini sextario tritis ita ut terni cyathi potentur: aquam quæ cutem subierit:per urinam educit. Erasistratus eiusdem acinos. v. tritos in rosaceo oleo:calefactosq; in cortice punico instillauit dentium dolori a contraria aure acini qui croci succum habens:præsumpti potu a acrapula tutos præstant. Item sanguinem excreantes aut torminibus laborantes. Hederæ nigræ candidiores corimbi poti steriles etiam uiros faciunt. Illinitur decocta in uino omnium ulcerum generi:etiam si cacoetæ sint. Lachryma hederæ psilothrum est:phthirasinq; tollit. Flos cuiuscunq; generis trium digytorum carptu dysentericos & aluum citam emendat in uino austero bis die potus. Et ambustis illinitur utiliter cum cæra. Denigrant capillum corymbi. Radicis succus in aceto potus contra phalangia prodest. Huius quoq; ligni uase spleneticos bibentes sanari inuenio. Et acinos terunt:moxq; comburunt & ita illinunt ambusta prius perfusa aqua calida. Sunt qui & incidant succi gratia:eoq; utantur ad dentes erosos:frangiq; tradunt proximis cæra munitis:ne ledantur. Gummi etiam id hedera quærunt:quod ex aceto utilissimum dentibus promittunt. Græci uicino uocabulo ciston appellant fruticem maiorem tymo foliis ocimi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus:fœminæ albet. Ambo prosunt dysentericis & solutionibus uentris in uino austero trinis digytis flore capto:& similiter bis die poto. Vlceribus ueteribus & ambustis cum cæra:& per se oris ulceribus. Sub his maxime nascitur hypocistos:quam inter hederas diximus. Cissos erythranos ab iisdem appellatur similis hederæ:coxendicibus utilis e uino potus: item lumbis:tantamq; uim accipiunt:ut sanguinem urina detrahant. Item chamecisson appellant hederam non attolentem se a terra. Et hæc contusa in uino acetabuli mensura lyeni medetur. Folia ambustis cum axungia. Smilax quoq;:quæ nicophoros cognominatur. similitudinem hederæ habet:tenuioribus foliis. Coronam ex eo factam impari foliorum numero aiunt capitis doloribus mederi. Quidam duo genera smilacis dixere. Alterum immortalitati proximum conuallibus opacis scandentem arbores comantibus acinorum corymbis contra uenenata omnia efficacissimis:in tantum ut acinorum succo infantibus sepe instillato nulla postea uenena nocitura sint. Alterum genus culta amare:& in iis gigni nullius effectus. Illam esse smilacem priorem:cuius lignum ad aures sonare diximus. Similem huic aliqui clematida appellauerunt repentem per arbores geniculatam & ipsam. Folia eius lepram purgatur Semen aluum soluit acetabuli mensura in aquæ hemina ut aqua mulsa. Datur ex eadem causa & decoctum eius.

De harundine:& papyro:& hebeno:& rhododendro:de ruse:& erythro:& canchri: & sabina:& selagine:& samulo:et gummi medicinis. Cap. xi.

Harundinis genera. xxix demonstrauimus non aliter euindentiore illa natura quam continuis iis uoluminibus tractamus. Si quidem harundinis radix contrita & imposita filicis stirpem corpore ex trahit. Item harundinem filicis radix. Ex quo pluta genera fecimus. Illaq; in india syriaq; nascitur odorum unguentorumq; causa urinam mouet cum gramine aut apii semine decocta. Cit & mẽstrua admotu. Medetur conuulsis duobus obolis pota:iocineri:renibus:hydropi:tussi etiã suffitu:magisq; cũ resina. Furfuribus ulceribusq; manantibus cũ myrrha radix decocta. Excipitur & succus eius:fitq; elaterio similis. Efficacissima autẽ in omni harundine quæ proxima radici. Efficacia & genicula Harundo cypria quæ donax uocat᷑ cortice cinere alopecias emendat. Itẽ putrescentia ulcera. Foliis eius ad extrahendos aculeos utuntur. Efficacius & contra ignes sacros:collectionesq; oẽs. Vulgaris harundo extractoriam uim habet:& recens tusa:nõ in radice tantũ. Multum enim & ipsam harundinẽ ualere tradunt. Medetur & luxatis:& spinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem recens trita & in uino pota uenerẽ concitat. Harundinum lanugo illita auribus obtundit auditũ. Cognata res est in ægypto harundini Papyrus præcipue utilitatis cũ inaruerit:ad laxandasq; fistulas:& in tumescendo ad introitum medicamentorum aperiendas. Charta quæ fit ex ea cremata inter caustica est. Cinis eius ex uino potus somnum facit. Ipsa ex aqua imposita callum sanat. Ne in ægypto quidem nascitur hebenus ut docuimus. Nec tractamus in medicina alienos orbes. Non omittetur tamẽ propter miraculum. Scobem eius oculis unice mederi dicũt. Lignoq; ad cotẽ trito cũ passo caliginẽ discutit. Ex aqua uero & radice albugines oculorũ. itẽ tussim pari modo dracũculi radicis cũ adiecto melle. Hebenum medici & inter erodentia assumunt Rhododendros ne nomẽ quidẽ apud nos inuenit latinũ. Rhododaphnen uocant aut nerium. Mirum folia eius quadrupedum uenenũ esse. Homini uero contra serpentes præsidiũ:ruta addita & e uino pota.

Pecus etiam

Pecus etiam & capræ ſi aquam biberint: in qua folia ea maduerit: mori dicuntur. Nec rhus latinum nomen habet: cum i uſum pluribus modis ueniat. Nam & hærba eſt ſilueſtris. foliis myrti: cauliculiſq; breuibus: quæ uenena & tineas pellit: & frutex excoriarius appellatur: ſubrutilus: ciuitalis: craſſitudine digitali. Cuius aridis foliis ut malicorio coria perficiuntur. Medici autem rhoicis utuntur ad contuſa. Item cœliacos & ſedis ulcera: aut quæ phagedenas uocant: trita cum melle & illita cum aceto. Decoctū eorū inſtillatur auribus purulentis. Fit & ſtomachice decoctis ramis ad eadem: quæ ex moris: ſed efficacior admixto alumine. Illiniturq; eadem hydropicorum tumoribus. Rhus quæ erythros apellatur frutex eſt & huius fruticis ſemen uim habet aſtringendi refrigerandiq;. Aſpergitur pro ſale obſonis. Aluos ſoluit: omneſq; carnes cum ſilphio ſuauiores facit. Vlceribus medetur manantibus cum melle. Aſperitati līguæ percuſſis: liuidis: deſquamatis eodem modo. Capitis ulcera ad cicatricem celerrime perducit: & fœminarum abundantiam ſiſtit cibo. Erythrodanus quam aliqui eruthodanum uocant: nos rubiam: qua tingūtur lanæ pelleſq; perficiuntur in medicina urinam ciet. Morbum regium ſanat ex aqua mulſa. Et lichenas ex aceto illita. Et iſchiticos & paralyticos ita ut bibentes lauentur quottidie. Radix ſemenq; trahunt menſes. Aluum ſiſtunt: & collectiones diſcutiunt. Contra ſerpentes rami cum foliis imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quoſdam morbum regium ſanari hoc frutice: etiam ſi adalligatus ſpectetur tantum. Diſtat ab eo qui aliſſon uocattur foliis tantum & ramis minoribus. Quippe nomen accepit ꝙ a cane morbos rabiem ſentire non patitur potus ex aceto adalligatuſq;. Mirumq; eſt quod additur: in ſaniā cōſpecto eo oīno frutice ſanari. Tingentibus & radicula ramos præparat quam ſtruthion uocari diximus a græcis. medetur morbo regio ipſa decocta & ius potum: idem pectoris uitiis. Vrinam ciet: aluum ſoluit: & uuluas purgat. Quamobrem aurem poculum medici uocant. Ea & ex melle prodeſt magnifice ad tuſſim. Orthopnoe coclearis menſura. Cum polenta uero & aceto lepras tollit. Eadem cum panace & capparis radice calculos frangit: pellitq;. Panos diſcutit cum farina hordeacea & uino decocta. Miſcet & malagmatis & collyriis claritatis cauſa. Ad ſternutamenta utilis inter pauca. Lieni quoq; ac iocineri. Eadem pota denarii unius pondere ex mulſa aqua ſuſpirioſos ſanat. Sic & pleureticos: & omnes lateris dolores Apocyni ſemen ex aqua: frutex eſt: folio hederæ: molliore tamen & minus longis uiticulis: ſemine acuto: diuiſo: lanuginoſo: graui odore. Canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum. Eſt & roſmarinum. Duo genera eius. Alterum ſterile: alterum cui & caulis & ſemen reſinaceū: quod cachrys uocatur. Foliis odor thuris. Radix uulnera ſanat uiridis impoſita & ſedis procidentia condylomata hæmorroidas. Succus & fruticis & radicis morbum regium: & ea quæ repugnanda ſunt. Oculorum aciem axacuit. Semen ad uetera pectoris uitia datur potui. Et ad uuluas cū uino & pipere. Menſes adiuuat. Podagris illinitur cum erinea farina. Purgat & lentigines: & quæ ex calfacienda ſunt: aut cū ſudor quærēdus illitum. Item conuulſis. Auget & lac in uino potum. item radix. Ipſa hærba ſtrumis cum aceto illinitur: ad tuſſim cum melle prodeſt. Cachrys multa genera habet ut diximus. Sed hæc quæ ex rore ſupradicto naſcitur ſi fricetur: reſinoſa eſt. Aduerſatur uenenis & uenenatis: præter anguibus. Sudorem mouet tormina diſcutit. Lactis ubertatem facit. Hærba ſabina brathy appellata a græcis duorum generum eſt. Altera tamaracæ ſimilis folio eſt: altera cupreſſo: Qua ex re quidā creticam cupreſſum dixerunt: utilis ī ſuffitus pro thure aſſumitur. In medicamentis uero duplicato pondere eoſdē effectus habere quos cynnamum traditur. Collectiones minuit: & nomas cōpeſcit. Illita ulcera purgat. Partus emortuos appoſita extrahit & ſuffitu. Illinitur igni ſacro & carbunculis. Cū melle & uino pota regio morbo medet̄. Gallinacei generis pituitas fumo eius hærbæ ſanari tradunt. Similis hærbæ huic ſabinæ eſt ſelago appellata. Legitur ſine ferro dextra manu ꝑ tunicā: qua ſiniſtra eruit̄ uelut furāte: cādida ueſte ueſtito pureq; lotis nudis pedibus ſacro facto prius ꝙ legatur: pane uino Fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere druidæ gallorum: & contra omnia oculorum uitia fumum eius prodeſſe. Idem ſamolum hærbam nominauere naſcentem in humidis. Et hanc ſiniſtra manu legi a ieiunis contra morbos ſuum boumque nec reſpicere legentem: nec alibi ꝙ in canali deponere: ubiq; conterere poturis. Gummi genera diximus. Ex iis maiores effectus melioris cuiuſq; erunt. Dentibus inutiles ſunt. Sanguinem coagulant: & ideo reiicientibus ſanguinem proſunt: item ambuſtis: arteriæ uitiis. Inutilem urinā ciunt: amaritudines hebetant aſtrictis cæteriſq;. Ex amygdala amara eſt ſpiſſandiq; uiribus efficacior. Habet excalfactorias uires. Preponūtur autem prunorū & ceraſorum ac uitium. Siccant illitæ & aſtringunt. Ex aceto uero infantium lichenas ſanant. Proſunt & tuſſi ueteri: quattuor obolis in mixto potis. Creduntur & colorem gratiorē facere: ciborūq; appetentiam: & calculoſis prodeſſe cū paſſo potæ. Oculorum & uulnerum in utilitatibus maxime conueniunt ab ſpina ægyptia.

Saniem ſiccari

Tamaricę

De ſpina arabica & ſpina alba: & acantho: & acatia. Cap. xii.

SPinæ arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipſa ſpiſſat: ſtringitque diſtillatiões omnes & ſanguinis excreationes: menſiumque abundantiam: etiamnum radice ualentior ſpinæ al-

hæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Huic similis est spina illa: quam græci acanthion uocant minoribus multo foliis aculeatis per extremitates: & araneosa lanugine obductis. Qua collecta etiam uestes quædam bombicinis similes fiunt in oriente. Ipsa folia uel radices ad remedia opisthotoni bibuntur. Est & acaciæ spina. Fit in ægypto alba nigraq; arbore item uiridi: sed longe melior est prioribus. Fit & in gallatia tenerrima spinosior arbore. Semen omnium lenticulæ simile: minore est tantum & grano & foliculo. Colligitur autumno ante collectum nimio ualidius. Spissatur succus ex foliculis aqua cælesti perfusis: mox in pila tusis exprimitur organis: tunc densatur in sole mortariis in pastillos. Fit & ex foliis minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Foliorum succus & galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur item qui ualde rufus. Purpurea aut leucophea: & quæ facillime diluitur. Vis summa ad spissandum refrigerandumque est. Oculorum medicamentis ante alias utiles. Lauantur in eos usus pastilli: ab aliis torrentur: ab aliis capilli tinguntur. Sanant ignem sacrum. Vlcera quæ serpunt: & humida uitia corporis: collectiones articulos contusos: perniones pterygia. Abundantiam mensium fœminis sistunt: uuluamque & sedem procidentes: item oculos: oris uitia & genitalium.

De uulgari spina & siluestri: & de syrisceptro: & de apendice spina: & pyrachantho: & paliuro: aquifolia & taxo & rubis medicinæ. Cap. xiii.

Vlgaris quoq; hæc spina: ex aqua uenæ fulloniæ implentur: radicis usus habetur. Per hispanias quidem multi & inter odores & ad unguenta utuntur illa aspalatum uocantes. Est sine dubio hoc nomine spina siluestris in oriente (ut diximus) candida magnitudine arboris iustæ. Sed & frutex humilior atque spinosus in nisyro & rhodiorum insulis: quam alii erisisceptrum: alii adiapsatheum siue dipsacon siue diaxylon uocant. Optimus qui minime ferulaceus: rubens: & in purpuram uergens detracto cortice: nascitur pluribus locis: sed non ubiq; odoratus. Quam uim haberet cælesti arquu in eum innixo: diximus. Sanat tetra oris ulcera: & ozenas genitalia exulcerata: aut carbunculantia: item rhagadia: inflationes potu. Discutit & strangurias cortex. Sanguinem reddentibus medetur decoctum eius. Aluum sistit cortex. Similia præstare quoq; siluestrem putant. Spina est appendix appellata: quoniam baccæ puniceo colore in ea appendices uocantur. Hæ crudæ per se & aridæ in uino decoctæ aluũ citant: ac tormina compescunt. Pyracanthi baccæ contra serpentiũ ictus bibuntur. Paliurus quoq; spinæ genus est. Semen eius afri zuram uocant: contra scorpiones efficacissimum. item calculosis & tussi. Folia astrictoriam uim habent. Radix discutit panos: collectiones: uomicas: urinas trahit pota. Decoctum eius potum in uino aluum sistit. Serpentibus aduersatur: radix præcipue datur in uino. Alioquin folia contusa addito sale articulorum morbis imponunt. Prosunt baccæ purgationi fœminarum: cæliacis: dysentericis: ac cholericis. In uino potæ aluum sistunt. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori. Vtilissima est & luxatis tumoribusque. Aquifolia arbor in domo: aut uilla sata ueneficia arcet. Flore eius aquam glaciari pythagoras tradit. Itemque baculum ex ea factum in quoduis animal emissum etiã si citra ceciderit defectu mittentis: ipsum per sese recubitu propius adlabi: tam præcipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura: ideoq; ex eis mora uel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi: astringendi. Gingiuis: tonsillis genitalibus accommodatissimi. Aduersantur serpentiũ sceleratissimis hæmorrhoidi & præsteri flos aut mora. Scorpionum uulnera sine collectionum periculo iungunt. Vrinã ciunt. Caules eorum tonduntur teneri: exprimiturq; succus mox sole cogitur in crassitudinem mellis singulari remedio contra mala oris oculorumq; sanguinem excreantes: anginas: uuluas: sedes: cœliacos potus aut illitus. Oris quidem uitiis etiam folia cõmanducata prosunt: & ulceribus manantibus: aut quibuscunq; in capite illinuntur cardiacis: uel sic per se imponuntur a mamma sinistra. Item stomachi doloribus: oculisque procidentibus. Instillatur succus eorũ & auribus. Sanat condylomata cum rosaceo cærato. Calculorumue ex uino decoctum uel præsentaneũ remedium est. Itẽ per se in cibo sumpti cymæ modo: aut decocti in uino austero labantes dentes firmãt. Aluum sistunt & profluuia sanguinis dysentericis prosunt. Siccantur in umbra ut cinis crematorũ uuã reprimat. Folia quoq; arefacta & contusa iumentorum ulceribus utilia traduntur. Mora quæ in iis nascuntur uel efficaciorem stomachicem præbuere q̃ satiua morus. Eademq; compositione uel cum hypocistide tantum & melle bibuntur in cholera: & a cardiacis: & contra araneos. Inter medicamenta quæ styptica uocant: nihil efficatius rubi mora ferentis radice decocta in uino ad tertias partes: ut colluantur eo oris ulcera & sedis foueantur. Tantaq; uis est: ut spongiæ ipsæ lapidescant. Alterum genus rubi est ĩ quo rosa nascitur. Gignit pilulam castaneæ similem: præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorhoda: quam proximo dicemus uolumine.

Dipsacon in uetustis codicibus nõ habetur.

Citam pyxacãthi

De cynobato & ideo rubo: & rhanno: & lycio: & sarcocolla: & oporice medicinæ. Cap. xiiii.

cynobaton

Cynobaton quam alii cynospaston alii neurospaston uocant folium habet uestigio hominis simile. Fert & uuam nigram: in cuius acino neruum habet: unde neurospastus dicitur. Alia est a cappari: quam medici cynos baton appellauerunt. Huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Neruus eius cum mastice chia commanducatus os purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per messes colligitur. Candidus pleureticis praecipuus ex uino potus: item coeliacis. Radix ad tertias decocta aluum sistit & sanguinem: item dētes collutos decocto. Eodem succo fouentur sedis atq; genitalium ulcera. Cinis e radice deprimit uuam. Idaeus rubus appellatus est: quoniam in ida non alias nascitur. Est autem tenerior ac minor rarioribus calamis innocentioribusq; sub arborum umbra nascens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur & ignibus sacris. Stomachicisq; ex aqua bibēdus datur. Caetera eadem praestat que supradicta. Inter genera ruborum rhamnos appellatur a graecis candidior & fruticosior. Is floret ramos spargens rectis aculeis non ut caeteri aduncis: foliis maioribus. Alterum genus eius siluestre nigrius & quadantenus rubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua fit medicamentum: quod uocatur lycium. Semen secundas trahit. Alterq; ille candidior astringit magis refrigerat: collectionibus & uulneribus accomodatior. Folia uero utriusq; & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium praestantius e spina fieri tradunt: quam & pyxacanthon chironiam uocant: quales in indiciis arboribus diximus: quoniam longe praestantissimum existimatur indicum. Coquuntur in aqua tusi rami: radicesq; summae amaritudinis aereo uase fere per triduum. Iterumq; exempto ligno donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis: etiam amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidem oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat: & psoras sanat: erosos angulos oculorum: ueteresq; fluctiones: aures purulentas: tonsillas: gingiuas: tussim: sanguinis excreationes fabae magnitudine deuoratum. Aut si ex ulceribus fluat: illitum rhagadas. genitalium ulcera. Attritus ulcera recentia & serpentia ac putrescentia. In naribus clauos: suppurationes. Bibitur & a mulieribus inlacte contra profluuia. indici differentia glebis extrinsecus nigris itus ruffis: cum fregeris: cito nigrescentibus. Astringit uehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia utilis est: sed praecipue ad genitalia. Sunt qui & sarcocollam & spinae lachrymam putent pollini turis similem cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluctiones. Illinitur infantibus. Vetustate & haec maxime nigrescit. Melior quo candidior. Vnum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum: quod oporicem uocant. Fit ad dysentericos stomachiq; uitia in congio musti albi lento uapore decoctis malis cotoneis quinq; cum suis seminibus: punicis totidem: sorborum sextario & pari mensura eius quodrhun syriacon uocant: croci semuncia. Coquitur usq; ad crassitudinem mellis. His subnectemus ea quae graeci comunicatione nominum in ambiguo fecere an ne arborum essent.

De camedrye & chamedaphne: & chamelea: & chamesyce: & camecisso: & chameleuce: & chamecyperisso: & ampeloprafo: & stachye: & clinopodio: & centunculo: & clematide aegyptia medicinae. Cap. xv.

Chamaedrys haerba est. quae latine trixago dicitur. Aliqui eā chamaedropē: alii theucriā appellauere. Folia habet magnitudine mētae: colore & diuisura quercus. Alii serratā: & ab ea serrā inuentam eē dixere: flore pene purpureo. Carpitur praegnās succo. in petrosis aduersus serpentium uenena potu illituq; efficacissima. Itē stomacho tussi uetustae pituitae in gula cohaerescenti: ruptis: cōuulsis: lateris doloribus. Lyenē consumit. Vrinam & menses cit. Ob id incipientibus hydropicis efficax: manualibus scopis eius in tribus heminis aquae decoctis usq; ad tertias. Faciunt & ex ea pastillos terentes eā ex aqua ad supradicta. Sanat & uomicas & uetera ulcera uel sordida cum melle. Fit & uinum ex ea pectoris uitiis foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctiones. Chamaedaphne unico ramulo est cubitali fere: folio tenui lauri similitudine. Semen rubens admixtum foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat. Ad tormina cum uino bibitur. Menses succus eius & urinam cit potu: partusq; difficiles in lana appositus. Chamaelea similitudinē foliorum oleae habet. Sunt autem ei amara odorata: in petrosis nascens palmi altitudinem non excedens. Aluum purgat. Detrahit pituitā bileq; foliis in duabus partibus absinthii decoctis succoq; eo cum melle poto. Foliis impositis & ulcera purgātur. Aiunt si quis ante solis ortū capiat: dicatq; ad albugines oculorū se capere: adalligata discuti id uitium: Quoquo modo collectā iumentorum pecorūq; oculis salutarē esse. Chamaesyce lentis folia habet nihil se attollentia: in aridis petrosisq; nascēs. Claritati oculorū: & cōtra suffusiones utilissima: & cicatrices caligines muriculas nubeculas i uino cocta: inuncta. Vuluae dolores sedat apposita i linteolo. Tollit & uerucas oīum generum illita. Prodest & orthopnoicis. Chamaecissos spicata ē tritici modo ramulis qnis fere foliosa: cū floret existimari pōt alba uiola radice tenui. Cuius bibūt ischiatici folia tribus obolis: i uini cyathis duobus septē diebus admodū amara potōe. Chamae

leucem apud nos farranum siue farfugium uocāt. Nascitur secus fluuios: folio populi: sed ampliore. Radix eis imponitur carbonibus cupressi: atq; is nidor per infundibulum imbibitur in uetere tussi. Chamæpeuce laricis foliis similis lumborum & spinæ doloribus propitia est. Chamæcyparissos herba ex uino pota contra uenena serpentium omnium scorpionumque pollet. Ampeloprason in uinetis nascitur: foliis porri: ructu grauis. Contra serpentium ictus efficax. Vrinam & menses cit: eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum impositumq;. Datur & a partu mulieribus: & contra canis morsum. Ea quoq; quæ stachys uocatur porri similitudinem habet: longioribus foliis pluribusq;: & odoris iucundi: colorisq; in luteum inclinati. Pellit menstrua. Clinopodion: quod alii cleonicion: alii zopyron: alii ocimoides appellant: serpillo similem: surculosam palmi altitudine. Nascitur in petrosis: orbiculato foliorum ambitu: speciem lectipedum præbens. Bibitur ad conuulsa rupta strangurias: serpentium ictus: Item decoctæ lucus. Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem: sed minus claras: nobilibus insequentia uolumina dilatis. Itali centunculum uocant rostratis foliis ad similitudinem capitis penularum iacentem in aruis: græci autem clematidem. Est eius egregius effectus ad sistendam aluum in uino austero. Idem sanguinem sistit tritus cum oximellite: aut aquæ calidæ cyathis quinq; denarii unius pondere. Sic & ad secundas mulierum efficax. Sed græci clamatidas & alias habent: unam quam aliqui echiten uocant: alii lagi nem nonnulli tenuem scamoniam: & pedales foliosos: nō dissimiles scamoneæ ramos habet: nisi q; nigriora minoraq; sunt folia. Inuenitur in uineis aruisq;. Estur usu ut olus cum oleo & sale. Aluum cit. Eadem a dysentericis cum lini semine in uino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta: suppo sito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationem perducunt: deinde axungia adiecta percurant: item hemorrhoidas cum oleo uiridi. Pthisicos iuuant cum melle. Lactis quoq; ubertatem faciunt in cibis sumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto dentium dolores sedant. uenerem stimulant. Est & alia clematis ægyptia cognomine: quæ ab aliis daphnoides: ab aliis polygonoides uocatur folio lauri longa tenuisque: aduersus serpentes ac priuatim aspides ex aceto pota efficax. Aegyptus hanc maxime gignit.

Marrubi
Zopyro-
tyron
Florum

De aron: & dracunculo: & dracontio: & eri: & millefolio: & herba eiusdē nominis: & pseudounio: & myrrhi. & onobryce medicinæ. Cap. xvi.

Est & aron: de qua inter bulbos diximus magnæ cum dracuntio litis. Quidam enim esse dixerunt eandem. Glaucias satu discreuit dracuntium siluestrem arum pronunciando. Aliqui radicem aron appellauerunt: caulem uero dracuntium: in totum alium. Si modo hic est: qui uocatur apud nos dracunculus. Nanq; aros radicem nigram in latitudinem rotundam habet: multo quoq; maiorem: & qua manus impleatur. Dracunculus subrutilam & draconis conuoluti modo: unde ei & nomen. Quin & ipsi græci immensam posuere differentiam Semen dracunculi feruens mordaxq; tradēdo: tantumq; inesse ei uirus ut olfactum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere: primum in cibis fœminarum præferentes: quoniam mas dulcior esset: & in coquendo lentior: pectorisq; uitia purgaret. Aridum impositione insperſum aut eclegmate: urinam & menses cieret. Sic & in oxymelite potum stomacho interraneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum. Ad tussim in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in lacte: ut decoctum biberetur. Epiphoris elixum imposuere: item sugillatis tonsillis. Ex oleo hemorrhoidum uitio infudere. lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophantus & pro antidoto contra uenena pleureticis: peripneumonicis quoq; & tussientibus. Semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori Dieucles. Cleophantus tussientibus aut suspiriosis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthisicis e melle eclegmate & pulmonis uitiis: ossibus etiam fractis imposuit. Partus omnium animalium extrahit naturæ circumlitum. Succus radicis cum melle. attico: oculorum caligines: ac stomachi uitia discutit: tussim decocti ius cum melle. Vlcera omnium generum siue phagedenæ sint: siue carcinomata: siue serpant: siue polypi in naribus: succus mire sanat. Folia ambustis prosunt ex uino & oleo cocta. Aluum inaniunt ex sale & aceto sumpta. Etiam luxatis cocta cum melle prosunt. Item articulis podagricis com sale recentia uel sicca. Hippocrates quaslibet ad collectiones cum melle īposuit ad menses trahēdos feminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus sufficiunt. Eadem potio si a partu non purgantur: & secundas trahit. Hippocrates & radicem ipsam apposuit. Dicunt & in pestilentia salutarem esse in cibis. Ebrietatē discutit. Serpentes nidore cum cremat̄ priuatimq; aspides fugat: aut inebriat: ita ut torpētes inueniātur. Perunctos quoq; areo aut laureo oleo fugiunt. Ideo & cōtra ictus dari potu in uino nigro putāt utile. In foliis ari caseus optime seruari traditur. Dracūculus quē dixi hordeo maturescente effodit̄ luna crescente. Oīno habentē serpentes fugiunt. Ideo pcussis prodesse in potu aiunt maiorē ut & mēses: si ferro nō attingat̄: sistat. Succus eius & auriū dolori prodest. Id aūt quod græci dracontion uocāt triplici effigie mihi demonstratum est foliis betæ: nō sine thyrso: flore purpureo. Hoc est simile aro. Alii radice longa ueluti

ga ueluti signata articulosaq; monstrauere tribus oĩno caliculis. Folia eius ex aceto decoqui contra serpē-
tium ictus iubentes. Tertia demonstratio fuit folio maiore q̄ cornus radice harundinea: totidem ut affir
mabant geniculata nodis: quot haberet annos: totidemq; esse folia. Hi ea ex uino uel aqua contra serpen
tes dabant. Est & eris quæ in eadem ægypto nascitur similis aro: minor tantũ minoribusq; foliis: & utiq;
radice: quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Alba geminum caulem: altera unum tantum
emittens. Medetur utraq; ulceribus manantibus: item combustis ac fistulis. Collyrio ĩmixta & nomas
sistunt: decoctarum in aqua & postea tritarum rosaceo addito. Sed unum miraculum ingens: cõtracto
genitali cuiusq; fœminini sexus animal in perniciem agi. Myriophyllon quod nostri millefolium uocant
caulis est tener. Similis fœniculo plurimis foliis: unde & nomen accepit. Nascitur in palustribus: magni
fici usus ad uulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ & uesicæ: & suspiria: præcipitatisq; ex alto.
Efficacissima eadem ad dentium dolores. Hetruria hoc nomine appellat hærbam in pratis tenuem: a la-
teribus capillamenti modo foliosam: eximii usus ad uulnera: boum neruos abscissos uomere solidari ea:
rursusq; iungi addita axungia affirmãs. Pseudobunion napi folia habet: fruticans palmi altitudine. Lau-
datissima in creta. Contra tormina atq; stranguriam: laterũ præcordiorumq; dolores bibuntur rami eius
quini seniue. Myrrhis quam alii smyrrhizam alii myrrham uocant simillima est cicutæ. Caulæ foliisque
& flore minor tantum & exilior: cibo non insuauis. Cit menstrua & partus cum uino. Aiunt quoq; ean-
dem potã in pestilentia salutarem eẽ. Subuenit & phthisicis in sorbitione. Auiditatem cibi facit. Vlcera fa
cie aut capite succus eius in aqua triduo macerata sanat. Onobrychis folia habet lentis lõgiora paulo flo
rem rubentẽ: radicẽ exiguã & gracilem. Nascitur circa fontes. Siccata ĩ farinæ modum & insparsa uino al
bo strangurias finit. Aluum sistit. Succus eius perunctis cum oleo sudores mouet.

Arisaros uel Aris

¶ De coriacesia: & callicia: & menaide: & aliis. xxiii. & medicinis earum quas quidã magicas esse dicunt:
& de confidia: & de aprossi: & recidiuis morborum. ¶ Cap. xvii.

IN promisso hærbarum mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis. Quæ enim mirabi-
liores sunt? Primi eas in nostro orbe celebrauere Pythagoras atq; Democritus consectati ma
gos. Coriacesiam & calliciam Pythagoras qua aquam glaciari tradit: & quarum mentionem
apud alios non reperio: nec apud eum alia de his. Idem menaidem appellat & nomine alio corinthadem
cuius decocto in aqua succo protinus sanari ictus serpentium si foueantur dicit. Eundẽq; effusum ĩ hær-
ba qui uestigio contigerint: aut forte respersi fuerint insanabiles perire: monstrifica prorsus natura uene-
ni præterquam contra uenena. Ab eodem pythagora aproxis appellatur hærba: cuius radix e longinquo
concipiat ignes ut naptha: de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit. Si qui morbi humano corpo-
ri acciderint florente aproxi: quãuis sanatos admonitionem eorum sentire quotiens florere eam cõtigerit
& frumentum: & cicutam: & uiolam similem conditionem habere. Nec me fallit hoc uolumen eius a q-
busdam Cleemporo medico ascribi. Pythagoræ uero esse pertinax fama antiquitasque uendicant. Et id
ipsum auctoritatem uoluminibus affert: si quis alius curæ suæ opus illo uiro dignũ iudicauerit. Quod
fecisse scimus Cleemporum: cũ & alia suo ex nomine ederet quis credet? Democriti certe chirocineta esse
constat. At in iis ille post pythagoram magorũ studiosissimus quanto portentosiora tradit? Aglaopho
tin hærbam quæ admiratione hominum propter eximium colorem acceperit nomẽ: in marmoribus ara
biæ nascẽtem persico latere. Qua de causa & marmaritiden uocari. Magos utiq; ea uti: cum uelint deos
euocare. Achemenidon colore est electri sine folio nascens in tardastilis indiæ cuius radix in pastillos di-
gesta in dieq; pota in uino noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia per uarias numinum imagina-
tiones. Eandem hippophotuadem appellat: quoniam æque præcipue caueant eam. Theombrotiõ. xxx.
schœnis a Choaspe nasci pauonis picturis similem odore eximio. Hanc autem a regibus persarum co-
medi aut bibi contra omnia corporum incommoda: stabilitatemq; mentis & iustitiæ uocari. Eandem de
nique semniona potentiæ maiestate appellari. Aliam deinde Adamantidem armeniæ cappadociæq; alũ
nam. Hac admota leones resupinari cum hiatu laxo. Nominis causam esse q̄ conteri nequeat. Ariam-
dem in arianis gigni igneam colore. Colligi cum sol in leone sit. Huius tactu peruncta oleo ligna accen
di: therionarca ĩ cappadocia & mysia nascente: omnes feras torpescere: nec nisi hyenæ urinæ aspersu re-
creari. Ethiopida in meroe nasci. Ob id & meroidẽ appellari folio lactucæ: hydropicis utilissimã e mul-
so potam. Ophiusam in elephantine eiusdem æthiopiæ liuidam: difficilemq; aspectu: qua pota terrorẽ
minasque serpentium obuersari: ita ut mortem sibi eo metu consciscant: ob id cogi sacrilegos illam bibe
re. Aduersari autem ei palmeum uinum. Thalassleglen circa indum amnem inueniri: quæ ob id nomine
alio potamautis appellatur. Hac pota lymphari homines obuersantibus miraculis. Theangelida in li-
bano syriæ: dictæo cretæ montibus & babylone & susis persidis nasci: qua pota magi diuinent. Geloto-
phyllida in bactris & circa borysthenem. Hæc si bibatur cum myrrha & uino: uarias obuersari species: ri
dendique finem non fieri in potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in uino palmeo. Systitieterida

a conuictu i perside nominari: quoniam hilarentur illa: eadem protomedia: qua primatū apud reges op tineant. Casignetem: quoniam secum ipsa nascatur: nec cum ullis aliis hærbis. Eādem Dionysionympha- dem: quoniam uino mire conueniat. Heliathen uocant in themiscyra regione & cilicię montibus mariti- mis: folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta addito croco & palmeo uino perungi magos & persa- rum reges: ut fiat corpus aspectu iucundum. Ideo eandem heliocallidem nominari. Hermesias ab eodē uocatur ad liberos generandos pulchros bonosq;. Non hærba: sed compositio e nucleis pineæ nucis tri- tis cum melle myrrha croco uino palmeo: postea admixto theombrotio & lacte bibere generaturos iu- bet: & a conceptu puerperas partum nutrientes ita fieri excellentes animo & forma: atq; bonos. Harum oīum magica quoq; uocabula ponit. Adiecit his Apollodorus assectator eius hærbam eschynomenem: quoniam appropinquāte manu folia contraheret. Aliā crocidem: cuius tactu phalangia morerētur. Cra teias oenotheridem: cuius aspersu e uino feritas oīum aīalium mitigaretur. Anacāpserotem celeber arte grāmatica paulo ante cuius oīno tactu redirent amores uel cum odio depositi. Et habunde sit hactenus attigisse insignia magorum in iis herbis: alio de his aptiore dicturus loco.

¶ De eriphia & lanaria & stratioti medicinæ. ¶ Cap. xviii.

E Riphiam multi prodidere. Scarabeum hæc in habena habet sursum deorsum decurrētem cū sono hedi: unde & nomen accepit. Hac ad uocem nihil præstantius esse tradunt. Hærba lana ria ouibus ieiunis data: lactis abundantiam facit. Acq; nota lactoris uulgo est plena lactis qđ degustatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicunt: & alii similem illi: quam militarem uocant: quoniam uulnus ferro factum nullum non intra dies quinq; sanat ex oleo imposita. Celebratur autem a græcis stratiotes. Est ea in ægypto tantum: & inundatione nili nascitur aizoo similis: ni maiora haberet folia. Refrigerat mire: & uulnera sanat ex aceto illita: item ignes sacros ac suppurationes. Sangui nem quoq; qui defluit a renibus pota cum thure masculo mirifice sistit.

¶ De herba quæ nascitur in capite statuæ: & de herba de fluminibus: & herba lingua: & cribro: & fime tis: & rhodora: & impia: & ueneris pectine: & nodia: & philanthropo: & canaria lappa: & tordyle: & de gramine: & dactylo & fœno græco medicinæ. ¶ Cap. xix.

H Erba in capite statuæ nata collectaq; alicuius in uestis panno: & alligata in lino rufo capitis do- lorem confestim sedare traditur. Herba quecūq; e riuis aut fluminibus ante solis ortum colle- cta ita: ut nemo colligentem uideat: contra tertianas adalligata leuo brachio. ita ut æger quid sit illud ignoret: tertianas arcere traditur. Lingua herba nascitur circa frontes. Radix eius combusta & tri ta cum adipe suis: adiiciunt ut nigra sit & sterilis: alopecias emendat unguentium in sole. Cribro in limi- te abiecto: herbæ intus extantes decerptæ: adalligatæq; grauidis: partus accelerant: Herba quæ gignitur supra fimeta ruris: contra anginas efficacissime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quam canes urinam fundunt euulsa ne ferro attingatur: luxatis celerrime medetur. Rumbotinum arborem demōstrauimus inter arbusta. Iuxta hanc uiduam uite nascitur herba: quam galli rhodoram uocant: caulem habet uirgæ ficulneæ modo geniculatam folia urticę in medio exalbida: eadem procedente tempore tota rubētia: flo- rem argenteum: præcipua contra tumores feruoresq; & collectiones. Cum axungia uero ueteri tusa: ita ut ferro non attingatur: qui perunctus est: si despuat ad suam dexteram ter: efficacius remedium esse a- iunt: si tres quoq; trium nationum homines perungant dextrorsus. Herba impia uocatur incana: roris maris aspectu thyrsi modo uestita atq; capitata. Inde alii ramuli assurgunt sua capitella gerentes: ob id impiam appellauere: quoniam liberi super parentem excellant. Alii potius ita appellatam: q; nullum ani mal eam attingat: existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet: præcipuo aduersus anginas succo lacte & uino admixto: mirumq; traditur: nunq̄ ab eo morbo tentari qui gustauerint. Itaq; & suibus dari quæq; medicamentum id noluerint haurire: eo modo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent: atq; ita non strangulari pullos auidius deuorantes. Veneris pectinem appellant a similitu- dine pectinum. Cuius radix cum malua tusa omnia corpori infixa extrahit. Veternosa curat: quæ exedū uocatur. Nodia herba coriariorum officinis etiam hilaris est: aliisue. Nomas curat. Efficacissimamq; ad uersus scorpiones esse potam in uino aut posca reperio. Philanthropon herbam græci appellant hirsu- tam: quoniam uestibus adhærescat. Ex hac corona imposita capitis dolores sedantur. Nam quæ cana- ria appellatur lappa cum plantagine & millefolio tria ex uino carcinomata sanat: ternis diebus soluta. Medetur & suibus hæc effossa sine ferro: & addita in colluuiem poturis uel ex lacte & uino. Quidam adiiciunt & fodientem dicere oportere. hæc est hærba argemon: quam. Minerua repperit suibus iis reme dium: qui de illa gustauerint. Cordylen alii semenisilis esse dixerunt. Alii hærbam per se quam & syreon uocauerunt. Neq; aliud de ea proditum inuenio q̄ in montibus nasci. Combustam potu ciere menses: & pectoris excreationes. Efficaciore etiamnum radice. Succo eius ternis obolis hausto renes sanari. Addi radicem eius & in malagmata. Gramen ipsum est inter hærbas uulgatissimum. Geniculatis serpit inter- nodiis: crebroq;

Rontoni- num

nodiis: crebroq; ab iis & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigantur. In parnaso tantum hederacea specie densius q̃ usquã fruticante: flore odorato candidoq;. Iumentis hærba non alia gratior siue uiridis siue in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoq; eius in parnaso excipi tradunt propter ubertatem. Dulcis enim hic est. In uicem eius in reliqua parte terrarũ succedit decoctum ad uulnera conglutinanda: quod & ipsa hærba tusa præstat. Tueturq; & ab inflãmationibus placat. Decocto adiicitur uinum ac mel ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæq; tertiæ portiones. Rursusq; coquitur in æreo uase ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in uino torminib9 medetur & urinæ difficultatibus. Vlceribus uesicæ. Calculos frangit. Semen uehementius urinã impellit. Aluum uomitionesq; sistit. Priuatim autem draconum morsibus auxiliatur. Sũt qui genicula .ix. uel unius uel e duabus tribusue hærbis ad hũc articulorũ numerum inuolui lana succida nigra iubeant ad remedia strumæ panorumue. Ieiunum debere esse qui colligat. Ita ire in domum absentis cui medeatur: superuenientiq; ter dicere ieiuno ieiunum medicamentũ dare. Atq; ita adalligare: triduoq; id facere. Quod e graminum genere septem internodia habet: efficacissime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter uesicæ cruciatus decoctum ex uino gramẽ ad dimidias e balneis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum cum in cacumine aculei sint plurimum quini: dactylon uocãt: hos conuolutos naribus inserunt: extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero quod est aizoo simile ad paronychia & pterygia unguium: & cum caro unguibus excreuerit utuntur cum axungia. Ideo dactylon appellantes quia digytis medeatur. Tertium genus dactyli sed tenuis nascitur in pariẽnis aut tegulis. Huic caustica uis est. Sistit ulcera quæ serpunt. Gramen capiti circundatum sanguinis e naribus fluctiones sistit. Camelos autem necare traditur in babylonis regiones id quod iuxta uias nascit̃. Nec fœnograeco minor auctoritas: quod telin uocãt: alii carphos. Aliqui buceras: alii ægoceras: quoniam corniculis semen ẽ simile: nos siliciam: quod quomodo seretur suo loco diximus. Vis eius siccare: mollire: dissoluere. Succus decocti fœminarum pluribus malis subuenit: siue duricia: siue tumor: siue contractio sit uuluæ: fouẽtur: insidunt: infusum quoq; prodest. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & impositum medetur: item ex aceto. Sic iocineri decoctum. Diocles difficile pientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in nouem cyathis sapæ ad tertias partes bibere: ut qui biberint in calida lauarentur. Et in balneo sudantibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox a balneo reliquum pro somno auxilio. Farinam fœnograeci cum hordeo aut lini semine decoctam aqua mulsa contra uuluæ cruciatus subiecit. Iteq; imposuit imo uentri. Lepras lentigines sulphuris pari portione mixta farina curauit nitro ante præparata cute sæpius die illinens: perungiq; præcipiens. Theodorus fœnograeco miscuit quartam partẽ purgati nasturtii acerrimo aceto ad lepras. Damion fœnograeci semen acetabuli dimidia mensura cum sapæ & aquæ nouem cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec dubitatur quin decoctum eius utilissimum fit uuluis interaneisq;: exulceratis sicuti semen articulis atq; pcordiis. Si uero cũ malua decoq̃tur: postea addito mulso potus ante cætera uuluis interaneisq; laudat̃. Quippe cũ uapor quoq; decocti plurimũ pfit. Alarumq; etiam grauæolentiam decoctum fœnograeci semen emendat. Farina prurigines capitis furfuresq; cum uino & nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur: itẽ parotidi: podagræ: chiragræ: articulis: carnibusq; quæ recedunt ab ossibus. Aceto uero subacta luxatis. Illinitur & lyeni decocta in aceto & melle tantum. Carcinomata subacta ex uino purgat. Mox addito melle psanat. Sumitur & sorbitio e farina ad pectus exulceratum longãq; tussim. Diu decoquit̃ donec amaritudo desinat. Postea mel additur. Nunc ipsa claritas hærbarum dicetur.

Carpos: Siliculam

Sellarum

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXV.

PROOEMIVM.

Natura hærbarum sponte nascentium. Cap. i.

Ipsa quæ nunc dicetur herbarum claritas medicinæ tantũ gratia gignente eas tellure: in admirationem curæ priscorum diligentiæq; animum agit. Nihil ergo intentatum inexpertumq; illis fuit. Nihil deinde occultatum quod nõ prodesse posteris uellent. At nos eleborata iis abscondere atq; supprimere cupimus: & fraudare uitã etiã alienis bonis. Ita certe recondunt qui pauca aliqua nouere: inuidentes aliis: & neminẽ docere in auctoritatem scientiæ ẽ. Tantũ ab excogitãdis nouis ac adiuuãda uita mores absunt. Summũq; opus ingenio℞ diu in hoc fuit: ut intra unũqueq; recte facta ueterũ perirent. At hercule singula quosdã inuenta deo℞ numero addidere: oĩumq; uitã clariorem fecere cognominibus hærba℞ tam benigne gratiã memoria referente. Non æque hæc cura eorum mira eẽt i iis: quæ satu blandiuntur: aut cibo inuitant: sed culmina quoq; mentium inuia & solitudines abditas oĩsque

terræ fibras ſcrutati inuenere: quid quæq; radix polleret: ad quos uſus hærbarum folia pertinerent: etiam
quadrupedum pabulo intacta ad ſalutis uſus uertentes.

Qui latine uſus hærbarum ſcripſerint: & quando ad romanos noticia earum peruenerit: & qui pri-
mi græcorum de his compoſuerint: & de hærbarum inuentióe: & antiqua medicina: & quare minus exer
ceantur earum remedia: & de cynorhodo: & de dracunculo medicinæ. Cap. ii.

M Inus hoc q̄ par erat: noſtri celebrauere omnium utilitatum & uirtutum rapaciſſimi. Primuſq;
& diu ſolus idem ille. M. Cato omnium bonarum artium magiſter paucis dumtaxat attigit.
Boum etiam medicamina non omiſſa. Poſt eum unus illuſtrium tentauit. C. Valgius eruditio
ne ſpectatus: imperfecto uolumine ad Diuum Auguſtum: inchoata etiam præfatione religioſa: ut om-
nibus malis humanis illius potiſſimum principis ſemper medicetur maieſtas. Ante condiderat ſolus
apud nos: quod equidem iueni: pompeius Leneus Magni Pompeii libertus: quo primum tempore hāc
ſcientiam ad noſtros perueniſſe animaduerto. Nanq; Mithridates maximus ſua ætate regum: quem de
bellauit. Pompeius: omnium ante ſe genitorum diligentiſſimus uitæ fuiſſe argumentis præterq̄ fama in
telligitur. Vni ei excogitatum quottidie uenenum bibere: præſumptis remediis: ut conſuetudine ipſa in-
noxium fieret. Primo inuenta genera antidoti: ex quibus unum etiam nomen eius retinet. Illius iuentum
autumant ſanguinem anatum ponticarum miſcere antidotis: quoniam ueneno uiuerent. Ad illum Aſcle
piadis medēdi arte clari: uolumina compoſita extant: cum ſollicitatus ex urbe roma præcepta pro ſe mit
teret. Illum ſolum mortalium Mithridatem. xxii. linguis locutum certum eſt. Nec de ſubiectis gētibus
ullum hominem per interpretem appellatum ab eo annis. lvi. quibus regnauit. Is ergo in reliqua ingenii
magnitudine medicinæ peculiariter curioſus ab hominibus ſubiectis: qui fuere pars magna terrarum: ſin
gula exquirens: ſcrinium commentationum harum & exemplaria effectuſq; in arcanis ſuis reliquit. Pom
peius autem omni regia præda potitus: transferre ea ſermone noſtro libertum ſuum Leneum gramaticæ
artis doctiſſimum iuſſit. Vitæq; ita profuit non minus qua reipublicæ uictoria illa. Præter hos græci au-
ctores medicinæ ꝓdidere: quos ſuis locis diximus. Ex iis. Crateias: Dionyſius: Metrodorus ratióe blādiſ
ſima: ſed qua nihil pene aliud q̄ rei difficultas intelligatur. Pinxere namq; effigies herbarum: atq; ſubſcrip
ſere effectus. Verum & pictura fallax eſt ex coloribus tam numeroſis: præſertim in æmulatione naturæ:
multumque degenerat tranſcribentium ſors uaria. Præterea parum eſt ſingulas earum ætates pingi:
cum quadripartitis uarietatibus anni faciem mutent. Quare cæteri ſermone eas tradidere. Aliqui effigie
quidem indicata: & nudis quidem plerunq; nominibus defuncti: quoniam ſatis uidebatur poteſtates
uimq; demonſtrare quærere uolentibus. Nec eſt difficile cognitu: Nobis certe: exceptis admodum pau-
cis contigit reliquas contemplari ſcientia Antonii Caſtoris: cui ſumma auctoritas erat in ea arte noſtro
æuo. Viſendo hortulo eius: in quo plurimas alebat: centeſimum ætatis annum excedens nullum corpo
ris malum expertus ac ne ætate quidem memoria aut uigore concuſſis. Nec aliud mirata magis antiqui
tas reperietur. Inuenta iampridem ratio eſt prænuntians horas non modo dies ac noctes Solis lunæq;
defectum. Durat tamen tradita perſuaſio in magna parte uulgi ueneficiis & herbis id cogi. In eo nanque
fœminarum ſcientiam præualere. Certe quid non repleuere fabulis colchis Medea: aliæque? In primiſq;
italica circe diis etiam adſcripta? unde arbitror natum ut Aeſchylus e uetuſſimis in poetica re refertam
italiam hærbarum potentia proderet. Multique circeios agros ubi habitauit illa: in magno argumento
etiamnum durante in marſis a filio eius orta gente: quos eſſe domitores ſerpentium conſtat. Home-
rus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens: multus alias in admiratione Circes gloriam
hærbarum ægypto tribuit: tum etiam cum rigaretur ægyptus illa non autem eſſet: poſtea fluminis li-
mo inuecta. Herbas certe ægyptias a regis uxore traditas ſuæ Hælenæ plurimas narrat: ac nobile illud
Nepenthes obliuionem triſtitiæ ueniamq; afferens: & ab Helena utiq; omnibus mortalibus propinan-
dum. primus autem omnium: quos memoria nouit: Orpheus de iis herbis curioſius aliqua prodidit.
Poſt eum Muſeus & Heſiodus polion herbam inquantum mirati ſunt: diximus. Orpheus & Heſio-
dus ſuffitiones commendauere. Homerus & alias nominatim hærbas celebrat: quas ſuis locis dicemus.
Ab eo Pythagoras clarus ſapientia primus uolumen de earum effectu cōpoſuit: Apollini: Aeſculapioq;
& in totum diis immortalibus inuentione: & origine aſſignata. Compoſuit & Democritus: ambo per-
agatis perſidis arabiæ æthiopiæ ægyptiq; magis: Adeoq; ad hæc attonita antiquitas fuit: ut affirmaret
etiam incredibilia dictu Xanthus hiſtoriam auctor in prima earum tradidit occiſum draconis catulum
reuocatum ad uitam a parente herba: quam balin nominat. Eademq; tillonem quem draco occiderat:
reſtitutum ſaluti. Et Iuba in arabia hærba reuocatum ad uitam hominem tradit. Dixit Democritus: cre
didit Theophraſtus eſſe hærbam: cuius contactu illatæ ab alitæ: quam rettulimus: exiliret cuneus a
paſtoribus arbori adactus. Quæ etiam ſi fide carent: admirationem tamen implet: coguntq; confiteri
multum eſſe: quod uero ſuperſit inde & pleroſque uideo exiſtimare: nihil non hærbarum ui effici poſſe.

Sed plurimum uires esse incognitas. Quorum numero fuit Herophilus clarus in medicina: a quo ferũt dictum quasdam etiam fortassis calcatas prodesse. Obseruatum certe est iflammari uulnera ac morbos superuentu eorum: qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina: quæ tota migrabat in græciæ linguas. Sed quare nunc non plures noscuntur causæ? nisi q eas agrestes litterarumq; ignari experiuntur: utpote qui soli inter illas uiuant. Præterea securitas quærẽdi obuia medicorum turba. Multis etiam inuentis nomina desunt. sicut illi quã rettulimus in frugum cura: scimusq; defossam in angulis segetis præstare ne qua uis intret. Turpissima causa raritatis: quod etiam qui sciunt: demonstrare nolunt: tanq̃ ipsis pariturum sit quod tradiderint aliis. Accedit ratio inuentionis anceps. Quippe etiam in repertis: alias inuenit casus: alias (ut uere dixerim) deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus: pauorem aquæ: potusq; omnis afferens odium. Nuper cuiusdã militantis in prætorio mater uidit in quiete ut radicem siluestris rosæ: quã cynorhodon uocant: eblanditam sibi aspectu pridie in fruteto mitteret folio bibendam in lacte. In lusitania res gerebatur hispaniæ proxima parte. Casuq; accidit: ut milite a morsu canis incipiente aquas expauescere superueniret epistola orantis: ut pareret religioni. Seruatusq; est ex inspirato. Et postea quisqs auxilium simile tentauit. Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat spongiolæ quæ ĩ mediis spinis eius nascitur cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadem prouintia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum dracũculum appellatum caulem pollicali crassitudine uersicoloribus uiperarum maculis: quã ferebant contra omnium morsus esse remedium: Alius est quem nos in priori uolumine eiusdem nominis diximus: sed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis e terra ad primas serpentium uernationes bipedali fere altitudine rursusq; cum iisdem in terram se cõdentis: nec omnino occultato eo apparet serpens: uel hoc per se satis officioso naturæ munere: si tantum præmoneret: tempusq; formidinis demonstraret.

¶ De quodam pestifero fonte germaniæ: & de britannia: & maximis morborum doloribus. ¶ Cap. iii.

NEc bestiarum solum ad nocendum scelera sunt: sed interim aquarum quoq; ac locorum. In germania trans rhenum castris a Germanico Cæsare ꝓmotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus: qua pota intra biennium dentes deciderent. Compagesq; in genibus soluerentur. Stomaccacen medici uocabant & sceletirben. Ei malo reperta auxilio est hærba: quæ uocatur britannica non neruis modo & oris malis salutaris: sed contra anginas quoq; & serpentes. Folia habet oblonga nigra: radicem nigram. Succus eius exprimitur & ex radice. Florem uibones uocant: qui collectus prius q̃ tonitrua audiantur: & deuoratus securos in totum reddit: Frisi qua castra erant nostris demõstrauere illam. Miror quidem quæ nominis esset causa: nisi forte confini occeano britanniæ ueluti propinquæ dicauere. Non enim inde appellatam eam: quoniam ibi plurima nasceretur certum est. Etiam tum britannia libera fuit quidem: & hic quõdam ambitus nominibus suis eas adoptandi: ut docebimus fecisse reges: ut res tanta debeatur: hærbam inuenire: uitam iuuare nõ fortassis credet aliquis: cum hæc nostra friuola quoq; existimentur: adeo deliciis sordent: etiam quæ ad salutem pertinent. Auctores tamen quarum inueniuntur in primis celebrare par est: effectu earum digesto in genera morborum. Qua quidem in reputatione misereri sortis humanæ subit: & præter fortuita casusq; & noĩa quæ omnis hora excogitat ad milia morborum singulis mortalibus timenda. Qui grauissimi ex iis sint discernere stultitia prope uideri possit: cũ suus cuiq; ad præsens quisq; atrocissimus uideatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experimento asperimos cruciatus esse calculorum a stillicidio uesicæ. Proximum stomachi tertium eorum qui in capite doleant. Non ob aliud fere morte conscita græcis: & noxias hærbas demonstratas miror equidem. Nec uenenorum tantum: quoniam ea conditio uitæ est: ut mori plerũq; etiam optimi portus fit: tradatq; Varro Seruium Clodium equitem romanum magnitudine doloris in podagra coactum ueneno crura perunxisse: & postea caruisse sensu omni æque q̃ dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia monstrandi qua mentes soluerentur? Partus eliderentur? multaq; similia? Ego nec abortiua dico. Ac ne amatoria quidem memoro. Lucullum imperatorem clarissimum amatorio periisse. Nec alia magica portẽta: nisi ubi cauenda sunt aut coarguenda in primis fide eorum damnata. Satis operæ fuit abundeq; præstitum uitæ salutares dixisse ac postea inuenta.

¶ De moly: & dodecatheo: & pæonia uel pentorobo uel glycyside: & panace uel asclepio: & heracleo panace: chironio: & panace centaureo: uel pharnaceo: & heracleo siderio: & hyoscyamo uel apollinari siue altercangeno. ¶ Cap. iiii.

LAudatissima hærbarum est Homero teste quam uocari ab diis putat moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat. Contraq; summa ueneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa pheneũ & in cyllene arcadiæ tradunt. Specie illa homerica radice rotunda nigraque: magnitudine cepæ folio scyllæ: effodi autem difficulter. Græci auctores florem eius luteum pinxere: cum Homerus candidum scripserit. Inueni e peritis hærbarum medicis: qui & ĩ italia nasci eam diceret: afferriq; campania mi

hi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas radicis triginta pedes longæ. Ac ne sic quidem solidæ sed abruptæ. Ab ea maxima auctoritas hærbæ est: quā dodecatheon uocant. omnium deorum maiestatem cōmendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradūt. Folia eius septem lactucis simillima exeunt a lutea radice. Vetustissima inuentu pæonia est: Nomenq; auctoris retinet. Quā quidam pentorobon appellant: alii glycysiden. Hæc quoq; difficultas est: q, eadem aliter alibi nuncupat̃. Nascitur opacis montibus caule inter folia digytorum quattuor ferēte in cacumine ueluti græcas nuces quattuor aut quinq;. In est iis semen copiosum: rubrum: nigrumq;. Hæc medetur et faunorum in quiete ludibriis. Precipiunt eruere noctu: quoniā si picus martius uideat: tuendo in oculos impetum faciat. Panaces ipso nomine omniū morbo℞ remedia promittit: numerosum & diis inuentoribus adscriptum. Vnum quippe asclepion cognominatur: quoniā is filiam panaciam appellauit. Succus eius est coactus: ferulæ qualem diximus. Radix est multi corticis & salsi. Hac euulsa scrobem repleri uario genere frugum religio est: ac terræ piamentū. Vbi: quonā & fieret modo: & quale maxime ꝓbaretur iter pegrina docuimus. Id quod e macedonia affertur bucolicon uocant: armētariis sponte erumpentē succū excipientibus: hoc celerrime euanescit. Et in aliis autem generibus īprobatur maxime nigrum ac molle. Id. n. argumētū est cæra adulterati. Alte℞ genus heracleon uocant: & ab Hercule inuentum tradunt. Alii origanum heracleoticū siluestre: quoniā est origano simile: radice inutili. De origano diximus. Tertiū panaces chironeon cognominatur ab inuentore. Folium eius lappatu simile maius tamen & hirsutius. Flos aureus: radix parua. Nascitur pinguibus locis. Huius flos efficacissimus eoq; amplius q̄ supradicta ꝓdest. Quartū genus panaces ab eodem Chirone repertū centaurion cognominat̃. Sed & pharnaceon in cōtrouersia inuentionis a Pharnace rege deductū. Serit̃ hoc longioribus q̄ cætera foliis: & serratis. Radix odorata ī umbra siccat̃: uinoq; gratiā adiicit: Huius genera duo fecere: alte℞ leuioris folii: alte℞ tenuioris. Heracleō siderio & ipsum ab Hercule inuētū est: caule tenui digyto℞ quattuor altitudine. Flore puniceo: foliis coriādri. Iuxta lacus & amnes inuenit̃. Oiaq; uulnera ferro illata efficacissime sanat. Est Chironis inuentū ampelos quæ uocat̃ chironia: de qua diximus īter uites. Sicuti de herba cuius īuētio assignat̃ Mineruæ Herculi quoq; eam adscribunt: que appollinaris adud arabas altercū siue altercangenum: apud græcos uero hyoscyamus appellat̃. Plura eius genera. Vnū nigro semine foliis pene purpureis spinosum. Talis nascit̃ ī galacia. Vulgare aūt cādidius ē & fruticosius: altius papauere. Tertii semē irionis semini simile. & oīa īsaniam gignentia: capitisq; uertigines. Quartū genus molle: lāudinosum pinguius cæteris. Candidi seminis: in maritimis nascēs: hoc recepere medici. Item rufi seminis nonnunq̄ ante candidum rufescit: si non e maturuit: improbaturq;. Et alioqn nullum nisi cū inaruerit legit̃: natura uini. Ideoq; mentem caputq; infestaus. Vsus seminis & per se & succo expresso. Exprimitur separatim: & caulibus foliisq; utuntur & radice: temeraria in totū (ut arbritror) medicina. Quippe etiam foliis constat mentem corrūpi: si plura q̄ quattuor bibant̃. Etiam antiqui in uino febrem depelli arbitrabant̃. Et oleum fit ex semine: ut diximus: quod ipsum auribus infusum tentat mentē: mireq; contra uenenum remedia prodidere iis: & ipsum pro remediis: deo nullo omnia experiendi fine: ut cogerentur etiam uenena prodesse.

Floribus Diosco.

¶ De linozoste parthenio hermupoa siue potius mercuriali: & achillea: & panace heraclea sideriti millefolio. & de scopa regia: & hermineo teucrio splenio: de melampodio siue helleboro: quotue eorum genera: & de nigro helleboro & albo medicinæ: & quando detur: & quomodo sumendum: & quibus non dandum: & q, mures necat. ¶ Cap. v.

hermubotanen

Linozostis siue parthenion a Mercurio inuentus est: ideo apud græcos hermupoan multi uocant. Eam apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera: masculus & fœmina quæ efficacior: caule cubitali interdum ramoso in cacumine: ocimo angustioribus foliis geniculis densis: alarum cauis multis: semine in geniculis dependente: fœminæ copioso: mari iuxta genicula stanti rariore ac breui: contortoq;. Fœminæ soluto & candido. Folia maribus nigriora: fœminis candidiora: radix superuacua: prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est quod de utroq; eorum genere proditur. Vt mares gignantur hunc facere: ut fœminæ illam. Hoc contingere si a conceptu succus protinus bibatur in passo: edanturue folia decocta ex oleo & sale: uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili cum heliotropio: & duabus aut tribus spicis donec decoquatur. Decoctū dari iubent: & hærbam ipsam in cibo altero die purgationi: mulieribus per triduum: quarto die a balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicauit illas. Easq; ad hunc modū adhuc medicorū nemo nouit. Ille eas uuluæ cū melle uel rosaceo uel lilino uel irino admouit: item ad ciendos menses secundasque. Hoc idē præstare potu fotuq; dixit. Instillauit auribus surdis succum inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia imposuit: epiphoris: stranguriæ & uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidē soluendæ: uel in febri decoquatur quantū manus capiat in duobus sextariis aquæ ad dimidias: bibitur sale & melle admixto: necnon cū ungula suis aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranq; dandam: siue cum malua decoctum. Thoracem purgat. Bilem detrahūt. Sed stomachum lædunt

chum lædunt. Reliquos uſus dicemus ſuis locis. Inuenit & achilleon Achilles diſcipulus Chironis: qua
uulneribus mederetur: quæ ob id achilleos uocatur. Hac ſanaſſe Thelephum dicitur. Alii primum eru-
ginem inueniſſe utiliſſimam emplaſtris ideoq; depingitur ex cuſpide decutiens eam gladio in uulnus Te
lephi. Alii utroq; uſum medicamento uolunt. Aliqui & hanc panacẽ heracleon: alii ſideriten. Hanc apud
nos millefoliam uocant cubitali ſcapo ramoſam: minutioribus q̃ fœniculi foliis ueſtitam ab imo. Alii fa
tentur quidem illam uulneribus utilem: ſed ueram. achileõ eſſe ſcapo cæruleo pedali: ſine ramis ex omni
parte ſingulis foliis rotundis eleganter ueſtitam. Alii quadrato caule capitibus marrubii folio quercus.
hanc etiam præciſos neruos glutinare faciunt. Alii ſideriten in maceriis naſcentem cum teritur fœdi odo-
ris. Etiamnum aliam ſimilem huic: ſed candidioribus foliis & pinguioribus tenuioribus cauliculis in ui-
neis naſcentem. Aliam uero quinum cubitorum ramulis exilibus triangulis: folio filicis: pediculo longo binũ. Dio.
betæ ſemine: omnes uulneribus præcipuas. Noſtri eam quæ eſt latiſſimo folio: ſcopam regiam uocant: Hermion.
Medetur anginis ſuum. Inuenit & teucer eadem ætate teucrion quam quidam Hemionion uocant: ſpar Ari
gentem iuncos tenues: folia curua aſperis locis naſcentem: auſtero ſapore: nunquam florentem. Neq; ſe-
men gignit. Medetur lyenibus. Conſtatq; ſic inuentam: cum exta ſuper eã proiecta eſſent: fertur adhæſiſ
ſe lyeni: eumq; exinaniſſe. Ob id a quibuſdam ſplenion uocatur. Narrãt ſues qui radicem eius edunt ſine
ſplene inueniri. Quidam ramis hyſopi ſurculoſam: folio fabæ. Eodem nomine appellant: & colligi flo-
rentem adhuc iubent adeo florere non dubitant: maximeq; ex ciliciis & pyſidiæ montibus laudant. Me-
lampodis fama diuinationis artibus nota eſt. Ab hoc appellatur unum hellebori genus melampodion.
Aliqui paſtorem eodem nomine inueniſſe tradunt: capras purgari paſtore illo animaduertente datoque
lacte earum ſanaſſe prœtidas furentes. Quamobrem de omnibus eius generibus dici ſimul conuenit.
Prima duo ſunt candidum ac nigrum. Hoc radicibus tãtum intelligi tradunt pleriq;. Alii folia nigri pla-
tani ſimilia: ſed minora nigrioraq;: & pluribus diuiſuris ſciſſa. Albi betæ incipientis. Hæc quoq; nigriora
& canalium dorſo rubeſcentia. Vtraq; caule palmi ferulaceo bulborum tunicis conuoluto radice fibrata
ceparum modo. Nigro equi boues ſues necantur. Itaq; cauent id cum candido ueſcantur. Temdeſtiuum
eſſe tradunt meſſibus. Plurimum autem naſcitur in oeta monte. Et optimo uno eius loco pyram. Nigrũ
ubiq; prouenit: ſed melius in helicone: qui mons & aliis laudatur hærbis. Candidum probatur oeteũ. Se
cundum ponticũ. Tertio loco heleaticũ: quod in uitibus naſci ferunt. Quarto parnaſium quod adulte-
ratur etolico ex uicino. Nigrũ ex iis melãpodion uocant: quo & domos ſuffiũt purgantq; aſpergentes ſe
& pecora. Cũ precatione ſolenni hoc & religioſius colligitur. Primũ. n. gladio circũſcribitur. Deinde qui
ſucciſurus eſt ortũ ſpectat. Et precatur ut id liceat ſibi concedentibus diis facere. Obſeruatq; aquilæ uo-
latus: fere enim ſecantibus intereſt. Et ſi prope aduolauerit: moriturum illo anno qui ſuccidit augurium
eſt. Nec album facile colligitur: caput aggrauãs maxime: niſi præſummatur aliũ: & ſubinde uinum ſor-
beatur: celeriterq; fodiatur. Nigrũ alii entomon uocant: alii polyrrhyzon: purgat per inferna. Cãdidum
autẽ uomitione. Cauſaſq; morborum extrahit. Quondã terribile. Poſtea tam promiſcuũ: ut pleriq; ſtu-
diorum gratia ad prouidenda acrius quæ cõmentabant̃: ſæpius ſumptitauerint. Carneadem reſponſurũ
Zenonis libris. Druſum quoq; apud nos tribunorũ populariũ clariſſimũ: cui ante omnes plebs adſtãs
plauſit: optimates uero bellum marſicum imputauere: cõſtat hoc medicamento liberatũ comitiali mor
bo in antycira inſula. Ibi enim tutiſſime ſummit̃: quoniã (ut diximus) ſeſamoides admiſcent. Italia uera
trum uocat. Farina eorum per ſe & mixta radiculæ qua lanas diximus lauari ſternutamẽtum facit. Am-
boq; ſomnum. Legunt̃ autẽ tenuiſſimæ radices breueſq; ac uelut decurtatæ etiã hæ. Nam ſumma quæ
eſt craſſiſſima cepis ſimilis canibus tantum datur purgationis cauſa. Antiqui radicem corticemq; carno
ſiſſimum eligebant: quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis ſpongiis opertam turgeſcentemq;
in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra ſiccabant iis utentes. Nũc ramulos ipſos ab radice ſua
grauiſſimi corticis ita dantes. Optimum quod acre guſtu: feruenſq; in frangẽdo puluerem emittit. Du-
rare uim eius. xxx. annis ferunt. Nigrum medetur paralyticis inſanientibus hydropicis dummodo citra
tebrim: podagris ueteribus: articulariis morbis. Trahit aluum & bilem pituitaſq;. Ex aqua datur ad leni
ter molliendam aluum plurimum drachma: modice quattuor obolis. Miſcuere aliqui & ſcamoneã: ſed
tutius ſalem. In dulcibus datum copioſius periculum infert. Oculorum caliginem fotu diſcutit. Ob id
quidam & inunxere. Tritũ ſtrumas ſuppurata duritias concoquit: & purgat. Item fiſtulas tertio die exẽ-
ptum. Verrucas tollit cum ſquamis æris: & ſandaraca. Hydropicorum uẽtri imponitur cum farina hor
deacea & uino. Pecorum & iumẽtorum pituitas ſanat ſurculo per aurem traiecto: & poſtero die eadem
hora exempto. Scabiem quadrupedum cum ture & cęra ac pice uel cum piſſeleo. Album optimũ: quod
celerrime mouet ſternutamenta: ſed multum terribilius nigro: præcipue ſi quis apparatũ poturorũ apud
antiquos legat: contra horrores ſtrangulatus intempeſtiuas ſomni uires ſingultus infinitos aut ſternu-
tamenta: ſtomachi diſſolutiones tardiores uomitus aut longinquiores: exiguo aut nimios. Quippe alia

dare soliti: quæ concitarent uomitiones ipsumq; helleborum extraherent medicamentis aut clysteribus: sæpe etiam sanguine uenis emisso. Iam uero & cum prospere cedat terribilius uisu in uariis coloribus uomitionum: & post uomitiones obseruatione alui: balnearum dispensatione: totius corporis cura antecedente: omnia hæc magno terrore & fama. Nāq; tradunt absumi carnē si coquatur una. Sed antiquorum uitium erat: q̄ propter hos metus parcius dabāt: cum celerius erumpat: quo largius sumitur. Themison binas nō amplius drachmas donauit: sequentes & quaternas dedere. Claro Herophili preconio qui helleborum fortissimi ducis similitudini æquabat. Concitatis enim intus oībus ipsum ī primis exire. Præterea mirum inuentū est: q̄ incisum forficulis ut diximus: cribrāt: cortex remanet. Hoc inanito medula cadit. Hæc in nimia purgatione data: uomitiones sistit: Cauendū est fœlici quoq; cura ne nubilo detur die: qp pe impatibiles cruciatus existunt. Nam æstate potius q̄ hyeme dandū nō est in dubio. Corpus septē diebus præparandū cibis acribus: abstinentia uini: quarto & tertio de uomitionib9 pridie cœnæ abstinentia. Album e dulci datur: aptissime uero in lacte aut pulte. Nuper inuenēre dissectis raphanis inserere helleborum: rursusq; cōprimere raphanos: ut transeat ius: atq; eo lenimēto dare. Reddi post quattuor fere horas incipit. Totum opus septenis peragit horis. Medetur ita morbis comitialibus: ut diximus: uertiginis: melancholicis: insanientibus: lymphaticis: elephantiæ albæ: lepris: tetano: tremulis: podagricis: hydropicis: incipientibusq; tympanicis: stomachicis: spasticis: clinicis: ischiaticis: quartanis quę aliter non desināt tussi ueteri inflammationibus: torminibus redeuntibus. Vetant dari senibus & pueris. Item mollibus ac fœminei corporis: animæue exilibus aut teneris: & fœminis minus q̄ uiris. Item timidis: aut si exulcerata sint præcordia: uel tumeant: minimeue sanguinem excreantibus: causariis uel latere: uel faucibus. Medetur extra corporis eruptionibus pituitæ cum axungia salsa illitum: item suppurationi ueteri. Mures polēta admixtum necat. Galli sagittas in uenatu helleboro tingunt: circūcisoq; uulnere teneriorē sentiri carnē affirmant. Muscæ quoq; necantur albo trito & cum lacte sparso. Eodem & phthiriasis emendatur.

De mithridatia & scordoti siue scordio: & polemonia uel philæteria uel chilio dynama: & eupatoria & centaurea siue chironia: & de lecto centaureo libadio felle terræ & triorche medicinæ. Cap. vi.

IPsi Mithridati Crateias adscripsit unam mithridatiam uocatā. Huic folia duo a radice achanto similia. Caulis inter utraq; sustinens roseum florem. Alteram lenem scordotin siue scordion ipsius manu adscriptam: magnitudine cubitali: quadrangulo caule ramosam quernæ similitudine foliis lanuginosis. Reperitur in ponto campis pinguibus humidisq; gustus amari. Est & alterius generis: latioribus foliis: mentastro similis: plurimosq; utraq; ad usus per se & inter alia in antidotis. Polæmoniam alii philæteriam a certamine regum inuentionis appellant. Capadoces autem chiliodynamā radice crassa: exilibus ramis: quibus in summis corymbi depēdent: nigro semine cætero rutæ similis. Nascitur in montosis. Eupatorio quoq; regiam auctoritatem habet. Caulis lignosi nigricātis hirsuti: cubitalis aliquando: & amplioris: foliis per interualla. v. folii: aut canabis per ambitum incisis quinquepartito: nigris & ipsis plumosisq; radice superuacua. Semen dysentericis in uino potum auxiliatur unice. Centauria curatus dicitur Chiron cum Herculis exceptus hospitio pertractanti arma: sagitta excidisset in pedem: quare aliqui chironium uocant. Folia sunt lata & oblonga: serrata ambitu densa ab radice: caules ternum cubitorum geniculati. In iis capita ceu papauerum. Radix uasta rubescens: tenera fragilisq; ad bina cubita madida. Succo amara cum quadam dulcedine. Nascitur in collibus pingui solo. Laudatissima arcadia: elide: messenia: pholoe & lycæo atq; in alpibus: pluribusq; locis in lycia. Quidam & ex ea lyciū faciunt. Vis in uulneribus tanta ut cohærescere etiam carnes tradantur: si coquantur simul. In usu radix tantum duabus drachmis bibenda quibus dicetur: si febris sit: in aqua trita: cæteris in uino. Medetur & omnium morbis decocte succus. Est alterum centaurion cognomine lecton: minutis foliis: quod aliqui libadion uocant: quoniam secundum fontes nascitur: origani simile: angustioribus & longioribus foliis angulosocaule palmum alto fruticanti: flore lychnidis: radice tenui & superuacua succo efficax. Ipsa herba autumno legitur: succus e fronde. Quidam caules concisos madefaciunt diebus. xviii. atq; ita exprimunt. Hoc centaurion nostri fel terræ uocant: propter amaritudinem summam. Galli exacum: quoniā omnia mala medicamenta potum e corpore exigat: per aluum. Tertia est centauris cognomine triorchis. Qui eam secat rarum est ut non uulneret sese. Hæc succū sanguinem mittit. Theophrastus defendi eam: impugnariq; colligentes tradit a triorche accipitrum genere: a quo & nomen accepit. Imperiti confundunt hæc omnia: & uni generi assignant.

De climeno & gentiana & lysimachia & parthenide & artemisia & ambrosia & nymphea heracleo & euphorbia medicinæ. Cap. vii.

CLimenos a rege hærba appellata est hederæ foliis ramosa caule inani articulis præcincta odore graui & semine hederæ: siluestribus & montosis nascens. Quibus morbis pota medeatur: dicemus.

ur:dicemus. Sed hic indicandum est dum medeatur: sterilitatem pota etiam in uiris fieri. Græci plantagini similem esse dixerunt: caule quadrato: folliculis cum semine inter se implexis: uelut i polyporum cirris. Et succus autem in usu. Vis eius summa in refrigerando. Gentianam inuenit Gentius rex illyriorum ubiq; nascentem: in illyrico tamen præstantissimam folio fraxini: sed magnitudine lactucæ: caule tenero pollicis crassitudine: cauo & inani: ex interuallis foliato. triū aliquando cubitorum: radice lenta: subnigra sine odore aquosa: montibus subalpinis plurima. Vsus in radice & succo. Radicis natura est excalfactoria: sed prægnantibus nō bibenda. Inuenit & Lysimachus herbam lysimachiam: quæ ab eo nomen retinet: celebrata Erasistrato. Folia habet salicis uiridia: florem purpureum: fruticosa: ramulis erectis odore graui: gignitur in aquosis. Vis eius tanta est: ut iumentis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. Mulieres quoq; hac gloriam affectauere. In quibus artemisia uxor Mausoli adoptata hærba quæ antea parthenis uocabatur. Sunt qui ab artemide artemisiam cognominatā putent: quoniam priuatim medicatur fœminarū malis. Absinthii autem modo fruticosa maioribus foliis piguibusq;. Ipsius duo genera. Altera latioribus foliis: altera tenera tenuioribus: & nō nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem noīe appellant simplici caule: minimis foliis: flores copiosi erumpentes: cum uua maturescit odore non in iucundo: quā quidam brotin alii ambrosiam uocant. Talis in cappadocia nascitur. Nymphea nata traditur a nympha zelotypia erga Herculem mortua. Quare heracleon uocant aliqui: alii rhopalon a radice clauæ simili. Ideoq; eos qui bibant eā. xii. diebus coitu geniturāq; priuari. Laudatissima in orchomeno & marathone Boeoti Madon uocant qui & semen edunt. Nascitur in aquosis: foliis magnis in summa aqua & aliis ex radice prodeuntibus flore lilio simili: & cū defloruerit capiti papaueris In caule secat' autūno. Radix nigra in sole siccatur. Aduersaturq; aluinis. Est & alia nymphea in thessalia amne peneo: radice alba: capite luteo: rosæ magnitudine. Inuenit & patrum nostrorum ætate rex iuba quā appellauit euphorbiam medici sui nomine & fratris musæ: a quo Diuum Augustum conseruatum indicauimus. Iidē fratres instituere a balneis frigida multa corpora astringi. Antea nō erat mos nisi calida tātum lauari sicut apud Homerū etiā inuenimus. Sed Iubæ uolumen quoq; extat de ea hærba: & clarum præconium. Inuenit eā in monte atlante: spectatur foliis acanthinis. Vis tanta est: ut uel e longinquo succus excipiatur incisæ conto. Suscipitur excipulis uentriculo hædino. Humor lactis uidetur effluere. Siccatur conto. Sic thuris effigiem habet. Qui colligunt clarius uident. Contra serpentes medet'. Quacūq; parte percussa uertice inciso & medicamento addito. Ibi getuli qui legunt: hedino lacte adulterant: sed discernitur igni. Id enim quod sincerum nō est fastidiendū odorem habet. multū infra hunc succum est qui in gallia fit ex hærba chamelea granum cocciiferente. Fractus ammoniaco similis est: etiā leui gustu os accensum diu detinens: & magis ex interuallo donec fauces quoq; siccet.

Aureum Diosco.

Ei allium

¶ De plantagine & buglosso: & cynoglosso: & buphthalmo: & scythica: & de spartania: & hippice: & ischæmone: & betonica: & cantabiaca: & cōsiligine: & hyberida: & chelidonia: & canaria & elaphobosco: & dictāno: & aristolochia: & quod eius delectatione inuoluant pisces: & statim capiantur: & medicinæ cōtra serpentium ictus ex hærbis quas superius nominauit. ¶ Cap. viii.

Celebrauit & themison medicus uulgarem herbam plantaginem tanquam inuentor uolumine de ea edito. Duo eius genera. Minor angustioribus foliis & nigrioribus: linguæ pecorum similimis: caule anguloso in terram inclinato in pratis nascens. Altera maior foliis laterum modo inclusa: quæ quia septena sunt quidam eam heptapleuron uocauere. Huius & caulis cubitalis est: & napi similis. Nascitur in humidis multo efficacior. Vis mira in siccando densandoque corpore cauterii uicem optinens. Nulla res æque sistit fluctiones: quas græci rheumatismos uocant. Iungitur huic Buglossos boum linguæ similis: cui præcipuum q' in uinum deiecta animi uoluptates auget: & uocatur euphrasinum. Iungitur & cynoglossos caninas imitans linguas topiariis operibus gratissima. Aiuntque quæ tres thyrsos seminis emittat: eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quattuor ad quartanas. Est alia similis ei: & quæ ferat lappas minutas. Eius radix pota ex aqua ranis & serpentibus aduersatur. Est & buphthalmos similis boum oculis: folio fœniculi: circa oppida nascens fruticosa caulibus: qui & manduntur decocti. Quidam cochlam uocant. Hæc cum cæra steatomata discutit. Inuenere hærbas & uniuersæ gentes. Scythia eam primum: quæ scythice uocatur: circa boeotiam nascens prædulcis. Aliam quoque utilissimam quam spartaniam uocant. Magna & ea commendatio: q' in ore eam habentes famem sitimq; non sentiunt. Idem præstat apud eos hippice dicta: q' in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntq; his duabus hærbis scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitiq;. Ischemonem thracia inuenit: qua ferunt sanguinem sisti: non aperta modo uena: sed etiam præcisa. Serpit e terra milio similis: foliis asperis & lanuginosis farcitur in nares. Quæ in italia nascitur: & sanguinem eodem adalligata sistit. Vetones in hispania eam quæ betonica dicitur in gallia. In italia autem serratula a græcis cestron aut psychotrophon ante cunctas laudatissima. Exit anguloso caule cubito-

rum duum a radice spergens folia fere lappathi serrata stamine purpureo. Folia siccantur in farinam plu
rimos ad usus. Fit uinum ex ea & acetum stomacho & claritati oculorum. Tantumq; gloriæ habet: ut
domus in qua sata sit tuta existimetur a piaculis omnibus. In eadem hispania inuenta est cantabrica per
Diui Augusti tempora a cantabris reperta. Nascitur ubiq; caule iunceo pedali in quo sunt flosculi oblon
gi uelut calathi. In iis semen perquam minutum. Nec alias defuere hispaniæ hærbis exquirendis: ut in q-
bus etiamnum hodie in uirorum lætiore conuictu potionem e centũ hærbis mulso additis credidere sa-
luberrimam suauissimamq;. Nec quisquam genera earum iam nouit aut multitudinem. Numerus tan-
tum constat in nomine. Nostra ætas meminit hærbam in marsis repertam. Nascitur æquiculis circũui-
cum neruesiæ: uocatur consiligo. Prodest ut demonstrabimus suo loco deploratis in pthisi. Inuenit nup
& Seruilius Democrates primus medentium quam appellauit hiberidam quaquã ficto nomine inuen-
tioni eius assignato carmine. Nascitur maxime circa uetera monumenta parietinasq; & inculta itinerum.
Floret semper folio nasturtii: caule cubitali: semine tam paruo: ut uix aspici possit. Radici odor nastur-
tii. Vsus æstate efficatior: & recenti tantum. Tunditur difficulter. Coxendicibus & articulis omnibus cũ
axungia modica utilissima: uiris plurimis quaternis horis: fœminis minus dimidio adalligata: ut dein in
balneum descendatur in calidam & postea oleo & uino corpus perungatur: diebusque uicenis interposi-
tis idem fiat sicca admonitio doloris supersit. Hoc modo rheumatismos omnes sanat ocultos. Imponi-
tur non in ipsa inflammatione: sed imminuta. Animalia quoq; inuenere hærbas: in primisq; chelidoniam
Hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituunt uisum: ut quidam uolunt etiam erutis oculis.
Genera eius duo. Maior fruticoso caule: folio pastinacæ erraticæ ampliore ipsa altitudine duum cubito-
rum. Colos albicãs: flos luteus. Minori folia hedere rotũdiora minus candida Succus croci mordax. Se
men papaueris. Florent aduentu hirundinum. Discessu marcescunt. Florentibus succus exprimitur: & in
æreo uase cum melle attico leniter cinere feruenti decoquitur: singulari remedio contra caligines oculo-
rum. Vtuntur & per se succo in collyriis: quæ chelidonia appellantur ab ea. Inuenerunt & canes canariã:
qua fastidium deducunt: eamque in nostro conspectu mandunt: sed ita ut nunquam intelligatur quæ sit
etenim depasta cernitur. Notata est autem hæc animalis huius malignitas ĩ alia hærba maior. Percussus
enim a serpente: mederi quadam sibi dicitur: sed illam homine inspectante nõ decerpit. Simplicius ceruæ
monstrauere elaphoboscon: de qua diximus. Item seseli enixæ a partu dictamnum ostendere (ut indicaui
mus) uulneratæ eo pastæ statim decidentibus telis. Non est alibi q̃ in creta: ramis prætenue: pulegio si-
mile: feruens & acre gustu: foliis tantum utuntur. Flos nullus ei est: aut semen aut caulis. Radix tenuis &
superuacua. Et in creta autem non spatiose nascitur: mireq; a capris expetitur. Pro eo est & pseudodictã-
num multis in terris nascens: folio simili: ramulis minoribus a quibusdam condris uocatum. Minoris ef
fectus statim intelligitur. Dictamum enim minima portiõe accẽdit os. Qui legere eam: in ferula uel arũ
dine condunt: præligantq;: ne potentia euanescat. Sunt qui dicant utranque nasci multifariam: sed dete-
riores in agris pinguibus: uerã quidam dictamum nõ nisi in asperis. Est & tertium genus dictamũ uoca
tum: sed neq; facie neq; effectu simile folio sisybri: ramis maioribus procedente persuasione illa: quicqd
in creta nascitur: infinito præstare cæteris eiusdem generis alibi genitis. Proxime quod in parnaso: alioqn
herbiferum esse & pelium montẽ in thessalia. Et telethrium in euboea. Et totam arcadiam ac laconicam.
Tradunt arcades quidem nõ medicaminibus uti: sed lacte circa uer: quoniam tunc maxime succis hærbę
turgeant: medicenturq;: uberes pascuæ. Bibunt autem lac uaccinum: quoniam boues omniuoræ sunt in
herbis. Potentia earum per quadrupedes etiamnum duobus claris exemplis manifesta fit. Circa abderã:
& limitẽ: qui Diomedis uocatur equi pasti inflãmantur rabie: circa pothniam uero & asini. Inter nobilis-
simas aristolochiæ nomen dedisse grauide uidentur: q̃m esset ariste lechuses. Nostri malum terræ uocãt
& quattuor genera eius seruant. Vnum tuberibus radicum rotundis foliis inter maluam & hederam ni-
grioribus pinguioribusq;. Alterum masculæ radice longa quattuor digitorum longitudine baculi crassi-
tudine. Tertium lõgissimæ tenuitatis uitis nouellæ cui sit præcipua uis: quæ clematicis uocatur: ab aliis
cretica. Omnes colore buxeo: caulibus paruis: flore purpureo. Ferunt bacculas paruas uelut cappari.
Valent radice tantum. Est & quæ pistolochia uocatur quarti generis: tenuior q̃ proxime dicta: densis ra
dicis capillamentis iunci plenioris crassitudine. Hanc quidã polyrrhizon cognominant. Odor omnium
medicatus. Sed oblonga radice tenuiorq; gratior. Carnosi enim est corticis: unguẽtis quoq; nardinis cõ-
ueniens. Nascũtur pinguibus locis & cãpestribus. Effodere eas messibus tempestiuũ: ita desquãmato ter
reno seruantur. Maxĩe tñ laudatur pontica. Et in quocũq; genere põderosissima quæq; medicinis aptior.
Rotunda cõtra serpentes. Oblonga in summa tamẽ gloria est etiam modo. A conceptu admota uuluis
in carne bubula mares figurat: ut traditur. Piscatotes campaniæ radicem eã: quæ rotunda est: uenenum
terræ uocãt: coramq; nobis contusam ĩmixta calce in mari sparsere: aduolant pisces cupiditate mira: sta-
timq; exanimati fluitãt. Quæ polyrrhizos cognoĩatur: cõuulsis contusis ex alto præcipitatis radice pota

ex aqua

ex aqua utilissima esse traditur. Semine pleureticis & neruis confirmare excalfacere. Eadem satyrion est. Verum & effectus earum usuſq; dicendi sunt. Ordiendumq; a malorum omnium pessimo: idest serpentium ictu. Medentur ergo britannica hærba. Panaces generum omnium radix e uino. Chironiæ & flos & semen potum illitumq; ex uino & oleo. Priuatimq; quæ cunila bubula appellatur. Polemonia uel phileteris radicis drachmis quattuor ex mero. Teucria: sideritis scordotis: ex uino priuatim ad angues pote & illitæ: siue succo siue folio siue decocto. Centauriæ maioris radice drachma i uini albi cyathis tribus. Gētiana præcipue aduersus angues duabus drachmis cum pipere & ruta uini cyathis. vi. siue uiridis siue sicca. Et lysimachiæ odorem fugiūt serpentes. Datur ex uino percussis chelidonia. Morsibus imponitur betonica præcipue: cui uis tanta perhibetur: ut inclusæ circulo eius serpentes ipse sese interimat flagellando. Datur & ad ictus semen eius denarii pondere cum tribus cyathis uini: uel farina drachmis tribus sextario aquæ imponitur. Cantabricæ: dictamni: aristolochiæ radicis drachma in uini hemina sæpius bibenda: prodest & illita ex aceto. Similiter pistolochiæ. Quin & omnino suspensa supra focum fugat e domibus serpentes.

¶ De argemonia: & agarico: & echyo: & hyoscyamo: & hierabotane: & blattaria: & lemonia: & quinq; folio: & dauco: & persolata: & arctio: & cyclamino: & peucedano. ¶ Cap. ix.

ARgemonia quoq; radice eius denarii pondere in uini cyathis tribus potatur. Plura de ea conuenit dici cæterisq; quæ primū nominabūtur. In eo autem genere medendi primum conuenit: quāquā nominari in quo maxime ualebit. Folia habet anemonæ æqualia diuisa apii modo: caput in cauliculo papaueris siluestris: item radicem. Succum croci colore acrem & acutum. Nascitur & in aruis apud nos. Nostri tria genera eius faciunt: & id demum probant cuius radix thus redoleat. Agaricon ut fungus nascitur in arboribus circa bosporum: colore candido. Datur obolis quattuor cōtritum cum binis cyathis aceti mulsi. Id quod in gallia nascitur infirmius habetur. Præterea mas spissior amariorq;. Hic & capitis dolores facit. Fœmina solutior in initio gustus dulcis: mox in amaritudinē transit. Echyos utriusq; generis pulegio similis. Foliis coronata: drachmis duabus ex uini cyathis quattuor dat'. Item altera quæ lanugine distinguit' spinosa: cui & capitula uiperæ similia sunt hæc ex uino & aceto. Quidam arcion personatam uocant: cuius folio nullum est latius: grandes lappas ferentē. Huius radicē decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamum contusum cum foliis ex uino datur peculiariter contra aspidas. Nulla tamen romanæ nobilitatis plus habet q̄ hierabotane. Aliqui paristereon: nostri uerbenacā uocant. Hæc est quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa uerritur. Domus purgantur: lustraturq;. Genera eius duo sunt. Folia quā fœminam putant. Mas rarioribus foliis. Ramuli utriusque plures: tenues: cubitales: angulosi. Folia miora q̄ quercus: angustioraq;: diuisuris maioribus: colos glaucus: radix longa: tenuis. Nascitur ubiq; in planis aquosis. Quidam nō distinguunt: sed unum omnino genus faciunt: quoniam utraq; eosdem effectus habeat. Vtraq; sortiuntur galli: & præcinunt responsa. Sed magi utiq; circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint: febres abigere: amicitias conciliare nulliq; nō morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere: ita ut ne luna aut sol conspiciatur: fauis ante & melle terræ ad piamentum datis. Circūscriptā ferro effodi sinistra manu: & in sublime tolli. Siccari in umbra separatim: folia: caulem: radicem. Aiūtq; si aqua spargatur triclinium: qua maduerit: lætiores cōuictus fieri. Aduersus serpentes conteritur ex uino. Est similis Verbasco hærba: quæ sæpe fallit pro eo capta: foliis minus candidis: cauliculis pluribus: flore luteo. Hæc abiecta blattas in se contrahit: ideoq; romæ blattariam uocant. Lemonium succum lacteum mittit: concrescentem gūmi modo humidis locis. Datur denarii pondus in uino. Quinquefolium nulli ignotum est: cū etiam fraga gignēdo cōmendetur. Græci uocāt pentapentes siue chamezeleon siue pentaphyllon. Cum effoditur rubrā habet radicē. Hæc inarescens nigrescit & angulosa fit. Nomē a numero foliorum habet. Et ipsa hærba incipit & desinit cum uite. Adhibetur & purgādis domibus. Aduersus serpentes bibitur & eius radix quæ sparganion uocatur ex uino albo. Dauci genera quattuor fecit Petronius Diodotus quæ persequi nihil attinet: cum sint differentiæ duæ. Probatissimæ in creta mox in achaia & in siccis ubicūq; nati: fœniculi similitudine: cādidioribus foliis & minoribus hirsutisq;. Caule pedali recto: radice suauissimi gustus & odoris. Hoc genus i saxosis nascitur meridianis. Reliqua genera ubiq; nascuntur terrenis collibus limitibusq; nec nisi pingui solo: foliis coriādri: caule cubitali: capitibus rotundis: sæpe pluribus q̄ ternis: radice lignosa: sed cū maruerit superuacua. Semen eius cymino simile: prioris milio album acre odoratum omnibus & feruens: Secundum priore uehementius est: ideoq; parce summi debet. Si iam maxime tertium genus facere libeat est simile staphylino: quod pastinacā erraticam appellant: semine oblongo: radice dulci. Omnia hæc & hyeme & æstate sunt itacta quadrupedi nisi post abort9. Ex aliis usus seminis. Ex creta radicis dulcis: & magis ad serpētes est. Bibit' e uino drachma una. Dat' & quadrupedibus pcussis. Therionarca alia q̄ magica & in nostro orbe nascit': fruticosa foliis subuiridibus: flore roseo. Serpētes necat cuicūq; admota fue

Galatia

Pētapegis

Arcion

rit. Et hæc torporem affert. Perſolatam quā nemo ignorat græci uero arction uocant folia habet maiora
etiam cucurbitis & hirſutiora nigrioraq; & craſſiora: radicem albam & grādem. Hæc ex uino bibitur de
nariorum duum pondere. Item cyclamini radix contra ſerpentes omnes. Folia habet minora q̃ hedera ni
griora & tenuiora ſine angulis in quibus albicant maculæ. Caule exiguo: inani: floribus purpureis: radi-
ce lata: ut rapum uideri poſſit: cortice nigro. Naſcitur in umbroſis. A noſtris tuber terræ uocatur. In oī-
bus ſerenda domibus. Si uerum eſt ubi ſata ſit nihil nocere mala medicamenta Amuletum uocant: nar-
rantq; ea ebrietatem repræſentari Addita in uinum radice: & ſiccata ſcyllæ modo conſciſa reponitur: de-
coquiturq; eadem ad craſſitudinem mellis. Suum tamen uenenum ineſt ei: traduntq; ſi prægnans radicē
eam tranſgrediatur: abortū fieri. Eſt & altera cyclaminos cognomine cyſſāthemos geniculatis caulibus
ſuperuacuis a priore diſtans circa arbores ſe uoluēs acinis hederæ: ſed mollibus. Flore candido: ſpecioſo:
radice ſuperuacua. Acini tantum in uſu: guſtu acri: ſed lenti. Siccantur in umbra: tuſiq; diuiduntur in pa
ſtillos. Mihi & tertia cyclaminos demonſtrata eſt: cognomine chamæciſſos uno omnino folio: radice ra

Sardonia Dioſco.

moſa: qua piſces necabantur. Sed inter primas celebratur peucedanum: laudatiſſimum in arcadia: mox
ſamothraciæ. Caulis eſt ei tenuis: longus: fœniculo ſimilis: iuxta terram folioſus: radice nigra: craſſa gra-
ui odore: ſuccoſa. Gignitur in montibus opacis. Foditur exitu autumni. Placent tenerrimæ & altiſſimæ
radices. Hæ cōciduntur in quaternos digytos oſſeis cultellis: funduntq; ſuccum ī umbra capite prius &
naribus roſacco perunctis: ne uertigo ſentiatur. Et alius ſuccus inuenitur caulibus adhærens inciſiſq; ma-
nat. Probatur craſſitudine mellea: colore rufo odore ſuauiter graui feruens guſtu. Et hic in uſu & radix: &
decoctum eius pluribus medicamētis. Succo tamen efficaciſſimo qui reſoluitur amaris amygdalis: aut
ruta. Bibiturque contra ſerpentes & ex oleo perunctos tuetur. Ebuli quoq; quem nemo ignorat: fumo fu
gatur ſerpentes. Priuatim aduerſatur ſcorpionibus polemoniæ radix uel alligata tantum. Item phalāgio
ac cæteris minoribus uenenatis. Scorpionibus ariſtolochia: Agaricum obolis quattuor in uini mixti cya
this totidem. Verbenaca & phalangio cum uino aut poſca. Item quinquefoliū daucū. Verbaſcum græci
plomō uocant. Genera habet pria duo. Album in quo mas intelligitur. Alterum nigrum: ī quo fœmina.
Tertium genus non niſi in ſiluis inuenitur. Sunt folia braſſicæ latiora: piloſa: caulis erectus: cubitali am-
plior. Semen nigrum inutile. Radix una craſſitudine digyti. Naſcuntur & in campeſtribus. Siluestri fo-
lia eleliſphaci: alta: ramis lignoſis. Sunt & plomides duæ hirſutæ: rotundis foliis: humiles. Tertia lych-
nitis uocatur. Ab alis autem thryalis foliis ternis aut cū plurimū quaternis craſſis pinguibuſq;: ad lucer-
narum lumina aptis. Aiunt in foliis eius quam fœminam diximus: ficus omnino non putreſcere. Diſtin-
gui genera hæc pene ſuperuacuum eſt: cum ſint omnia eiuſdem effectus. Contra ſcorpiones bibitur ra-
dix cum ruta ex aqua: magna amaritudine: ſed effectu pari. Telegonon hærba ab aliis ſcorpion uocatur
propter ſimilitudinem radicis: cuius tactu moriuntur ſcorpiones. Itaq; cōtra eorum ictus bibitur. Scor-
pionem mortuum ſi quis helleboro candido linat: reuiuiſcere aiunt. Telegonon omnem quadrupedem
necat īpoſita uerēdis radice. Folio quidē intra eūdem diē quod eſt ſimile cyclomino: Ipſa geniculata na-
ſcitur in opacis. Scorpionibus aduerſatur & betonicæ ſuccus ac plantaginis. Sunt & ranis uenena rubeti
nis maxime: uidimuſq; pſyllos in certamine patinis candefactas admittentes ociore etiam q̃ aſpidum p-
nicie. Auxiliatur eis phrynion in uino pota. Aliqui neurada appellant: alii poterion floribus paruis: radi-
cibus multis neruoſis bene olentibus. Item aliſma quam alii damaſonion: alii lyron appellāt. Folia ei plā
taginis niſi anguſtiora eſſent: & magis lacinioſa: conuexaq; in terram. Alias etiam uenoſa ſimiliter. Caule
ſimplici & tenui: cubitali: capite thyrſi: radicibus denſis: tenuibus: ut ueratri nigri: acribus odoratis: pin-
guibus. Naſcitur in aquoſis. Alterum genus eiuſdem in ſiluis nigrius maioribus foliis. Vſus ī radice utri
uſq; aduerſus ranas & lepores marinos drachmæ pondere in uino potum. Lepori marino aduerſatur: &
cyclaminos. Veneni uim canis quoq; rabidi morſus habent: contra quos erit cynorhodum: de quo di-
ximus. Plantago ad omnes beſtiarum morſus pota atque illita prodeſt. Betonica ex mero ueteri. Periſte
reos uocatur caule alto foliato cacumine in alios caules ſe ſpargens: columbis admodum familiaris.
Vnde & nomen. Hanc habentes negant latrari a canibus. Proxima ab his malis uenena ſunt: quæ ſi-
bimetipſi homines excogitant. Cōtra hæc omnia magicaſq; artes erit primum illud Homericum moly.
Dein mithridatia & ſcordotis & centaurium. Pota omnia mala medicamenta exigit per aluum. Beto-
nicæ ſemen in mulſo aut paſſo uel farinæ drachma in uini ueteris cyathis. iiii. uomere cogendi atq; iterum
bibere: iis qui quottidie guſtent eam nulla nocitura mala medicamenta tradunt. Poto ueneno ariſtolo-
chia ſubuenit eadem menſura quā contra ſerpētes. Quinquefolii ſuccus. Agaricum poſtq̃ uomuerint de

Aparinæ. Theoph Anagalli-di Dioſco.

narii pondere ex aquæ mulſæ cyathis tribus. Antirrhinon uocatur ſiue Anarrhinon ſiue lychnis agria ſi
milis lino radice nulla: flore hyacinthi: ſemine uitulinarium.. Ex hoc perunctos uenuſtiores fieri: nec
ullo malo medicamento lædi poſſe: aut ueneno: ſi quis in brachiali habeat: arbitrantur magi. Similiter
eam quam eupleam uocant: traduntq; ea perunctos commendatioris eſſe famæ. Artemiſiam quoq; ſe-

cum habentibus negant nocere mala medicamenta bestiamue ullam:ne solem quidem.Bibitur & hæc ex uino aduersus opium.Alligata priuatim potēs traditur potaue aduersus ranas.Pericarpum bulbi genus est.Duæ eius species:cortice rubro alterū:alterum nigro papaueri simile.Sed uis maior q̄ priori : utriq; autem excalfaciendo.Ideo contra cicutam dantur:contra quā & thus & panaces & chironium præcipue. Hoc uero & cōtra fungos.Verum & generatim membratimq; singulis corporum morbis remedia subtexemus.Orsi a capite.Alopecias emendat nymphææ & cicutæ radix:si una tritæ illinantur.Polythricha distat a callitricha q̄ iuncos albos habet & folia plura maioraq;.Frutice quoq; maior est : & defluentem capillum confirmat:& densat.Item lingulaca circa fontes nascens : cuius radix admixta combusta terit cum adipe suis nigræ:id quoq; excipitur ut eius sit suis:quæ nunquam peperit.Sol subinde plurimū confert illitæ.Similis usus est cyclamini radicis.Pruriginem ueratri radix tollit in oleo decocta uel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium generum radix in oleo contrita.Aristolochia & hiberis adalligata hora:uel diutius si pati possit comitāte balnei usu.Medetur & daucum.Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita:& ulcera capitis sanat illita.Medetur & peristereos.Cacalia siue leontice uocatur semen margaritis minutis simile dependens inter folia grandia in montibus fere.Huius grana.xv. in oleo macerantur:atq; ita aduerso capillo caput ungitur.Fit & ex callitriche sternutamētum.Folia sunt lēticulæ similia.Caules iuncis tenuissimis:radice minima.Nascitur in opacis & humidis:gustatu feruēs. Hysopum in oleo contritum phthiriasi resistit & prurigini in capite.Est autem optimum cilicium e tauro monte.Dein pamphylium:& smyrnæum.Stomacho contrarium.Purgat cum fico sumptum per inferna:cum melle uomitionibus.Putant & serpentium ictibus aduersari tritum cum melle & sale & cumino.Lonchitis non(ut pleriq; existimauerunt) eadem est quæ xyphion : aut phasganion q̄q̄ cuspidi similis semine.Habet enim folia porri rubentia ad radicem & pluraquam in caule capitula personis comicis similia paruam exerentibus linguam radicibus prælongis.Nascitur in sitientibus.E diuerso xiphion: & phasganion in humidis:cum primum exit:gladii præbet speciem caule duum cubitorū:radice ad nucis auellanæ figuram fimbriata:quam effodi ante messes oportet:siccari i umbra.Superior pars eius cū thure trita æquo pondere admixto uino:ossa fracta e capite extrahit:aut si quid in corpore suppurat: uel si calcata sunt ossa.Serpentis eadem contra uenena efficax.Caput i dolore ueratro in oleo uel rosaceo decocto tritoq; ungi conuenit.Peucedano ex oleo uel rosaceo & aceto.Tepidū hoc prodest & doloribus q plerunq; ex dimidia parte capitis sentiuntur:& uertigini.Perungunt & radice eius sudoris causa eliciēdi: quoniam caustica uis ei est.Psyllion alii cynoides:alii crystallion:alii sicelion: alii cynomyain appellant: radice tenui:superuacua:sarmentosum:fabæ granis in cacuminibus:foliis canino capiti nō dissimilibus: semine autem pullici:unde & nomen hoc in baccis.Ipsa hærba in uineis inuenitur.Vis ei ad refrigerandū & discutiendum ingens.Semen in usu.Fronti imponitur in dolore & temporibus : ex aceto & rosaceo : aut posca.Ad cætera illinitur acetabuli mensura sextario aquæ densat ac contrahit.Tunc terere oportet: & crassitudinem illinere cuicunq; dolori & collectioni inflāmationiq;.Et uulneribus capitis medetur aristolochia:fracta extrahens ossa & in alia quidem parte corporis:sed maxime e capite.Similiter plystolochia.

Coronopodi. dios.

¶ De thysselio:& centaurea:& chelidonia: & panace:& hyoscyamo:& euphorbio: ¶ Cap.x.

Thryselinon

THyssellium est nō dissimile apio.Huius radix commanducata purgat capitis pituitas.Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuuari:si addita aqua foueantur.Succo uero minoris cum melle culices nubeculas obscuritatem discuti:cicatrices extenuari. Albugines quidē etiam iumentorum siderite.Iam chelidonia supradictis omnibus mire medetur. Panacis radicem cum polenta epiphoris imponitur.Hyoscyami semen bibunt obolo tantundem meconii adiiciētes: uinumq; ad epiphoras inhibendas.Adiungunt & gentianæ succum:quem collyriis acrioribus pro meconio miscent.Facit claritatem & euphorbium inūctis.Instillatur plantaginis succus lippitudini.Caligines aristolochia discutit.Iberis adalligata capiti cum quinq; folio epiphoras:& si qua in oculis uitia sunt:emendat Verbascum epiphoris imponitur.Peristereos ex rosacco uel aceto:Ad hypochysis & caliginem cyclamison in pastillos diluunt.Peucedani succum ut diximus ad claritatem & caligines cum meconio & rosaceo.Psyllion illitum fronti epiphoras suspendit.

¶ De anagallide siue acoro:& mandragora:siue circelo:& cicuta:& cremno agrio:& molibdena:& capno:& alia:& acoro:& iride:& cotiledo:& aizoo:& andrachne:& erigero:& de ephemero:& delabro Veneris:& de ramiculo medicinæ:& de oris uitiis. ¶ Cap.xi.

ANagallida aliqui corchoron uocant.Duo genera eius.Mas flore phœniceo:fœmina ceruleo: non altiores palmo:frutice tenero:foliis pusillis:rotundis:in terra iacentibus:nascuntur i hortis & aquosis.Prior floret cerulea.Vtriusque succus oculorum caliginem discutit cum melle: & ex ictu cruorem & argema rubens:magis cum attico melle inunctis.Pupillas dilatat: & ideo hoc in-

unguntur ante:quibus paracentesis fit. Iumentorum quoq; oculis medentur. Succus caput purgat per nares infusus:ita ut deinde uino colluatur. Bibitur & contra angues succi drachma ĩ uino. Mirum ꝙ fœminam pecora uitant. At si decepta similitudine (flore enim tantũ distãt) degustauere statim eã quæ asyla uocatur in remedio quærunt. Ea a nostris ferus oculus nuncupatur. Præcipiunt aliqui effossuris ante solem ortum priusquã quicq̃ aliud loquãtur ter salutare eam:tunc sublatã exprimere. Ita præcipuas esse uires. De euphorbio satis dictum est:cuius succus lippitudini si tumor erit. Item absinthium cum melle tritum. Itemq; betonicæ farina cõueniet. Et egilopas sanat hærba eodem nomine:quæ in hordeꝗ nascitur tritici folio semine cõntrito cum farina permixta ĩpositaq; uel succo. Exprimitur hic e caulibus foliisq; prægnantibus dempta spica:& in trimestri farina digeritur in pastillos. Aliqui & mandragora utebant̃. Postea abdicatus in hac curatione est Sed epiphoris quod certum est medetur:& oculorum dolori. Radix tusa cum rosaceo & uino. Nam succus multis oculorum medicamentis miscetur. Mandragoram alii circeium uocant. Duo eius genera. Candidus qui & mas:niger quæ fœmina existimatur. Angustioribus foliis quã lactucæ. Hirsutis & caulibus:radicibus binis ternisue nigris foris. Intus albis: carnosis:tenerisq; pene cubitalibus. Ferũt mala auellanarum nucum magnitudine. Et iis semen ceu pyrorum. Album hoc alii arsen:alii morion:alii hippoplomon uocant. Huius folia albaq̃ alterius latiora ut lappati satiuæ. Cauent effossuri contrarium uentum. Et tribus circulis ante gladio circũscribunt. Postea fodiũt ad occasum spectante.. Succus fit & e malis & e caule deciso cacumie & radice. Punctis aperta aut decocta utilis hæc uel surculo. Concisa quoq; in orbiculos seruatur in uino. Succus nõ ubiq; inuenitur:sed ubi potest: circa uindemias quæritur. Odor grauis eius sed radicis & mali grauior. Mala matura ĩ umbra siccantur. Succus ex iis sole densatur. Itẽ radicis tusæ:uel in uino nigro ad tertias decoctæ. Folia seruãtur ĩ muriis efficacius. Albus rori tantum succus pestis est. Sic quoq; noxiæ uires. Grauedinem afferunt etiam olfatu: q̃q̃ mala in aliis terris mandantur. Nimio tamen odore obmutescunt ignari. Potu quidem largiore etiã moriuntur. Vis somnifica pro uiribus bibentium. Media potio cyathi unius. Bibitur & contra serpentes: & ante sectiones punctionesq; ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus somnum odore quæsisse. Bibitur & pro helleboro duobus obolis in mulso. Efficacius helleborum ad uomitiones & ad bilem nigram extrahendam. Cicuta quoq; uenenum est:publica atheniensium pœna inuisa. Ad multa tamen usus nõ omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem eius & uiridis:plerunq; & in patinis. Lenis hic & geniculatus ut calami ĩgricans. Altior sæpe binis cubitis:in cacuminibus ramosus. Folia coriãdri tenuiora:graui odoratu. Semen aniso crassius:radice concaua nullius usus. Semini & foliis refrigeratoria uis. quæ si enecat: incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio est:priusquã perueniat ad uitalia:uini natura excalfactoria. Sed in uino pota irremediabilis existimatur. Succus exprimitur foliis floribusque: tũc enim maxime tempestiuus est & melior. Semine trito expressius & sole densatus in pastillos necat: sanguinem expissando. Hæc altera uis. Et ideo sic necatorum maculæ in corporibus apparent. Ad dissoluẽda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum stomachum malagma. Præcipuus tamen est ad cohibendas epiphoras æstiuas oculorumque dolores sedandos circunlitum. Miscetur collyriis. Et alios omnes rheumatismos cohibet. Folia quoque tumorem omnem doloremque & epiphoras sedant. Anaxilaus auctor est mammas a uirginitate illitas semper staturas. Quod certum est: lac puerperarũ mammis imposita extinguit. Veneremque testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi quibus bibenda censetur: non equidem præcipuus. Maxima uis terræ parthorum: mox laconicæ:creticæ:asiaticæ. In græcia uero megaricæ:deinde atticæ. Cremnos agrios gremias tollit oculorum ĩpositus: tumorem quoque bolenta addita. Nascitur uulgo molibdena:idest plũbago etiam in aruo:folio lappati:crassa radice hispida. Hæc cõmanducata:si oculis subinde religatur:plumbũ quod est genus uitii: ex oculis tollit. Capnos pria quã pedes gallinaceos uocant:nascens in parietinis: & sepibus ramis tenuissimis sparsisq;:flore purpureo uiridis:succo caliginẽ discutit. Itaq; in medicamenta oculoꝝ additur. Similis & noie & effectu alia est capnos fruticosa prætenera foliis coriãdri:cineracei coloris:flore purpureo. Nascitur in hortis & segetibus hordeaceis. Claritatẽ facit inunctis oculis delachrymationẽq; ceu fumus: unde nomẽ accepit. Eadẽ euulsas palpebras renasci ꝓhibet. Acoron iridis folia habet angustiora tamen & lõgiore pediculo:radices nigras:minusq; uenosas. Cætero & has similes iridis:gustu acres:odore nõ ĩgratas:ructu faciles. Optimæ ponticæ:dein galaticæ:mox creticæ. Sed primæ ĩ colchide iuxta phasin amnẽ:& ubicũq; ĩ aquosis. Recẽtibꝰ uirus maius q̃ uetustis. Creticæ cãdidiores põticis. Siccãtur utribus ĩ umbra digytalibus frustis. Necnõ inueniũtur qui oxymyrsinæ radicẽ acoron uocãt. Ideoq; quidã hanc acron agrion uocare malũt. Vis ei ad calfaciendũ extenuandũq; efficax cõtra suffusiones & caligines oculoꝝ succo eiusdẽ poto:contraq; serpentes. Cotyledon paruula herba cauliculo tenero:pusillo pingui folio:& cõcauo ut coxendices. Nascitur in maritimis petrosisq; uiridis:radice oliuæ modo rotũda. Oculis medetur succo. Est aliud genus eiusdẽ sordidis foliis:latioribus:densioribusq; circa radicem uelut oculoꝝ cingẽtibus asperrimi gustus:

Alas rorãtium uel recentium Vstiones. Diosco.

rimi gustus longiore caule: sed pergracili. Vsus eius ad eadē quæ iridis. Aizoi duo genera: maius in ficti-
libus uasculis seritur: quod aliqui buphthalmon uocāt: alii zoophthalmon alii stergeton: quod amato-
riis conueniat. Alii hypogesson: quoniā in suggrūdis fere nascit̃. Sunt qui ambrosiam patius uocant: & *Erigenneton*
qui amerimnon. Itali sedū magnum: aut oculum aut digitellū. Alterum minusculū: quod eritheles uo-
cant: alii tritheles: quia ter floreat: alii chrysotheles: aliqui isoetes: sed alii itali sedum: alii aizoū. Vtrunq;
quoniā uireat semp. Aliqui semperuiuū. Maius cubiti altitudinē excedit crassitudine plusquā pollicari.
Aliud in cacumine linguæ simile carnosum. pingue: largo: succo latitudine pollicari. Alia in terrā conue-
xa: alia stantia: ita ut ambitu effigiem imittētur oculi. Quod minus est: in muris parietinisq; nascitur: &
tegulis. Fruticosum a radice: & sursum usq; ad cacumen. Foliis angustis mucronatis: succosis: palmo al-
to caule: radix inutilis. Huic similis est: quam græci andrechnen agriam uocant. Itali illecebram pusillis
latioribus foliis & breuiori cacumine. Nascitur in petris: & colligitur cibi causa. Omnium harum uis ea-
dem: perfrigerare & astringere. Medentur epiphoris folia imposita: uel succus inunctus. Purgant enim
ulcera oculorum explentq;: & ad cicatricem perducunt palpebras deglutināt. Eædem capitis doloribus
medentur: succo uel folio temporibus illitis. Aduersantur phalangiorum ictibus. Aconito uero maius
aizoum præcipue. A scorpionibus quoq; feriri id habentē negant. Medentur & aurium dolori. Item suc-
cus inunctus hyoscyami modice. Item achileæ & minoris centaureæ & plantaginis peucedani cum rosa-
ceo & meconio. Acori succus cum rosa. Omnis autem strigili calefactus infunditur. Cotyledon etiam in
funditur purulentis cum medulla ceruina calefacta. Ebuli radices tritæ & succus linteo colatus: mox in
sole densatus & cum opus est rosaceo dilutus & calefactus parotidas. Verbenaca quoq;: item plantago
sanat: item sideritis cum axungia ueteri. Narium ozenas emendat aristolochia cum cypero. Dentibus re
medio sunt panacis radix commanducata: præcipue chironiæ: item collutis succo. Radix hyoscyami ex
aceto manducata. Item polemoniæ commanducantur: & plantaginis radices: aut colluntur in aceto de-
coctæ succo. Et folia sunt utilia. Vel si sanguine gingiuæ putrescant: uel semen eiusdem apostemata: &
collectiones gingiuarum sanat. Et aristolochia gingiuas dentesue confirmat. Verbenaca cum radice mā
ducata & decoctæ ex uino aut aceto succus collutus. Item quinquefolii radices decoctæ ad tertias uino
aut aceto. Prius uero q̃ decoquatur aqua marina aut salsa lauantur. Decoctum diu tenēdum in ore. Qui
dam cinere quinquefolii fricare malunt. Et uerbasci radix decoquitur in uino ad colluendos dentes. Et
hysopo colluuntur: & peucedani succo cum meconio uel radicum anagallidis magis fœminæ succo: ab
altera nare qua doleat infuso. Erigeron a græcis: quæ a nostris uocatur senecio. Hanc si ferro circūscriptā
effodiat aliquis: tangatq; ea dentem & alternis ter despuat ac reponat in eundem locum: ita ut uiuat hær
ba: aiunt dentem eum postea non doliturum. Hærba est therissagum specie & mollitia: cauliculis supru
bicundis. Nascitur & in tegulis & in muris. Nomen hoc græci dederunt: quia uere canescit. Caput eius
numerosa diuiditur lanugine: qualis est spinæ inter diuisuras exeunte. Quare eam Callimachus achanti-
da appellat: alii pappum. Nec deinde græcis de ea constat. Alii erucæ foliis esse dixerunt: alii roboris: sed
minoribus multo. Radice alii superuacua: alii neruis utili. alii potu strāgulante. E diuerso quidam regio
morbo cum uino dederunt. Et contra omnia uesicæ uitia. Item cordis & iocineris. Renibus extrahere ha
renam dixere. Ischiadicis drachmam cum oxymellite ab ambulatione propinauere. Torminibus quoq;
in passo utilissimam: præcordis etiam: cibo ex aceto eam prædicantes serentesque in hortis. Nec defuere
qui & alterum genus facerent. Nec quale esset demonstrarunt contra serpentes in aqua bibendam eden-
damq; comitialibus dantes. Nos eam romanis experimentis per usus digeremus. Lanugo eius cum cro
co & exiguo aquæ frigidæ trita illinitur epiphoris. Tosta cum mica salis strumis. Ephemerō folia habet.
Psyllii: sed minora: caulem parem: florem cæruleum: semen superuacuum: radicem unam digytali cras- *Lilii. dios.*
situdine: dentibus præcipuam concisam in aceto: decoctamq; ut tepido colluantur. Et ipsa etiā radix mo
biles sist:t. Cauis & exesis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita continetur ore. Erosis ueratrum ni
grum imponitur. Mobiles dentes utralibet decocta in aceto firmātur. Labrum uenereum uocant in flu-
mine nascentem. Est ei uermiculus qui circa dentes ligatur: aut cauis dentium cæra includitur. Cauendū
ne euulsa hærba terram tangat. Ranunculum uocamus quam græci batrachion. Genera eius quattuor.
Vnum pinguioribus q̃ coriandri foliis: & ad latitudinem maluæ accedentibus: colore liuido: caule albo:
gracili: & radice alba. Nascitur in limitibus humidis & opacis. Alterum foliosius pluribus foliorum inci
suris: altis caulibus. Tertium minimum est: graui odore: flore aureo. Quartum simile huic flore luteo.
Omnibus uis caustica si cruda folia imponantur: pustulasque ut iginis faciunt. Ideo ad lepras & psoras
utuntur & ad tollenda stigmata. Causticisq; omnibus miscent. Alopeciis imponunt: celeriter remouen-
tes. Radix ī dolore commanducata diutius rumpit dentes. Eadem sicca concisa sternutamentum facit.
Nostri hærbarii strumeam uocant: quoniam medetur strumis & panis parte in fumo suspēsa. Credūtq;
ea rursus sata rebellare quæ curauerint uitia. Quo celere & plantagine utuntur. Oris ulcera intus succus

plantaginis emendat & folia radicesq; cõmanducata: uel si rheumatismo laboret os. Vlcera fetoremq; qn quefolium. Vlcera psyllium. Composita quoq; ad fetorem uel maxime pudendum uitiũ tradémus. Ergo folia myrti & lentisci pari pondere gallæ syriacæ dimidiũ pondus simul terere in uino uetusto sparsa mãdere matutino optimum est. Vel hederæ baccas cum casia & myrrha pari pondere ex uino. Naribus utilissimum est dracõtii semen corticũ ex melle: etiã si carcinomata in iis sunt. Sugillata hysopo emendã tur. Stigmata in facie mãdragora illita delet.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXVI.

PROOEMIVM.

Reliquæ per morborum genera medicinæ: & de nouis morbis: & de lichene quid sit: & quãdo primũ in italia cœperint: & de carbunculo: & de elephantiasi: & coo. Cap. i.

MEnsit & facies hominum nouos omniq; æuo priore incognitos non italiæ modo: uerum etiam uniuersæ prope europæ morbos. Tunc quoq; nec tota italia nec per illyricum galliasue aut hispanias magnopere uagatos: aut alibi q̃ romæ circaque sine dolore quidem ullo: aut sine pernicie uitæ: sed tanta fœditate ut quæcunque mors præferenda esset. Grauissimum ex iis lichenas appellauere græco nomine: latine quoniam a mento fere oriebatur ioculari primum lasciuia: ut est procrax natura multorum in alienis miseriis. Mox & usurpato uocabulo mentagrã: occupãtem multis & intuitus: totosq; utiq; uultus oculis tãtum imunibus: descendentem uero & in colla pectusq; ac manus fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patresq; nostros. Et primum Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio irrepsit in italia quodã Perusino equite romano quæstorio scriba cum in Asia apparuisset: inde cõtagionem eius importãte. Nec sensere id malum fœminæ: aut seruitia: plebesq; humilis aut media sed proceres ueloci trãsitu osculi: maxime fediore multorum: qui perpeti medicinam tolerauerãt cicatrice q̃ morbo. Causticis nãque curabatur: nec nisi usq; in ossa corpus exustum esset nõ rebellãte tedio. Adueneruntq; ex ægypto genitrice talium uitiorum medici hãc solam operam afferentes magna sua præda. Siquidem certum est Manilium Cornutum ex prætoriis legatum aquitanicæ prouintiæ sestertia.cc.elocasse in eo morbo ad curãdum sese. Acciditq; sæpius: ut noua contra genera morborum gregatim sentirentur. Quo mirabilius quid potest reperiri? aliqua gigni repente uitia terrarum in parte certa: certisque membris hominum: uel ætatibus: aut etiã fortunis tanq̃ malo eligente: hæc in pueris grassari: illa in adultis: hæc proceres sentire: illa pauperes. L. Paulo. Q. Martio censoribus primum in italia carbũculum uenisse: annalibus conscriptũ est peculiare narbonensis prouinciæ malum: quo duo consulares obiere: condẽtibus hæc nobis. Eodem anno Iulius Rufus: &. Q. Locanius Bassus: ille medicorum iscitia sectus: hic uero pollice leuæ manus euulso acu ab semetipso tã paruo uulnere ut uix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporum partibus: & plerunq; sub lingua duricia rubens uariis modis: sed nigricãs capite alias liuida corpus intendens neq; intumescens: sine dolore: sine pruritu: sine alio q̃ somni indicio: quo grauatos in triduo aufert: aliquãdo & horrorem afferens circaq; pustulas paruas: rarius feriens stomachum. Faucesq; cum inuaserit ocissime exanimãs. Diximus elephantiasin ante Pompei magni ætatem nõ accidisse in italia: & ipsam a facie sæpius incipientem. In nare prima ueluti lenticula mox inualescente per totum corpus maculosa uariis coloribus & inæquali cute alibi crassa: alibi tenui dura ceu scabie aspera: ad posterum uero nigrescente: & ad ossa carnes apprimente intumescentibus digitis in pedibus manibusq;. Aegypti peculiare hoc malũ: & cum in reges incidisset: populis funebre. Quippe in balneis folia tẽperabãtur humano sanguine ad medicinã eam. Et hic quidem morbus in italia celeriter restinctus est: sicut & ille quem gemursam appellauere prisci iter digitos pedũ nascentem etiã noie obliterato. Idipsum mirabile: alios desinere in nobis morbos: alios durare: sicuti colum. Tiberii Cæsaris principatu irrepsit id malum. Nec quisquã prior imperatore ipso sensit: magna ciuitatis ambage cum edicto eius excusantis ualitudinem legeret nomen incognitum. Quid hoc esse dicemus: aut quas deoꝝ iras? Parum enim erant hõi cætera morboꝝ genera: cum supra.ccc. essent: nisi etiam noua timerent? Neq; ipsi homines pauciora sibi opere suo negocia importãt. Hæc apud priscos erant quæ memoramus remedia medicinã ipsa quodam modo rerum natura faciente & diu fuere.

Lichanius Diosco.

Laus Hippocratis. Cap. ii.

HIppocratis certe qui primus medendi præcepta clarissime condidit: referta hærbarum mentione inuenimus uolumina. Nec minus dioclis Caristii qui secũdus ætate famaq; extitit. Item Praxagoræ & Cryfippi: ac deinde Erasistrati. Erophilo quidem q̃q̃ subtilioris sectæ conditori ante ante omnes celebratam rationem eam paulatim usu efficacissimo rerum omnium magistro peculiariter

utiq; medicinæ

utiq; medicinæ ad uerba garrulitatemq; descendēte. Sedere nāq; in iis scholis auditioni occupatum gratius erat: q̄ ire per solitudines: & quærere hærbas alias aliis diebus anni.

De noua medicina & Asclepiade medico: & qua ratione ueterem medicinam mutauerit. Cap. iii.

DVrabat tamen antiquitas firma: magnasq; cōfessæ rei uindicabat reliquias: donec Asclepiades ætate magni Pompeii rhetoricæ magister: nec satis in ea arte quæstuosus ut ad alia sagacis ingenii huc se repente conuertit: atq; ut necesse erat homini q nec id egisset: nec remedia nosset oculis usuq; percipienda torrenti ac meditata quottidie oratione blandiens: omnia abdicauit: totamq; medicinam ad casum reuocando coniecturam fecit. Quinq; res maxime cōmunium auxiliorum professus. Abstinentiam cibi: alias uini: fricationem corporis: ambulationem: gestationesq;: cum unusquisq; semet ipsum sibi præstare posset intelligere. Fauentibus cunctis ni essent uera: quæ facillima erant: uniuersum prope humanum genus circūegit in se: non alio modo q̄ si cælo emissus aduenisset. Trahebat præterea mentes artificio mirabili: uino promittendo ægris: dādoq; tempestiue tum frigidam aquam. Et quoniā causas morborū prior scrutari Herophilus instituerat: uini rationē illustrauerat. Cleophantus apud priscos: ipse cognominari se frigidam dando præferens: & ut auctor est. M. Varro: alia quoq; blandimenta excogitabat iam suspēdendo lectulos: quorum iactatu aut morbos extenuaret: aut somnos alliceret: iā balneas auidissima hominum cupidine instituendo: & alia multa dictu grata atq; iucūda magna auctoritate nec minore fama: cum occurrisset ignoto funeri: relato homine ab rogo atq; seruato: neqs leuibus momentis tantam conuersionem factam existimet. Id solum possumus indignari unum hominem e leuissima gente sine opibus ullis orsum uectigalis sui causa repente leges salutis humano generi dedisse: quas tamen postea abrogauere multi. Asclepiadem uero adiuuere multi: quorum cura nimis anxia & rudi aut obruendi ægros ueste sudoresq; omni modo ciendi. Nunc corpora ad ignes torrendo: solesue assidue quærendo in urbe umbrosa: immo uero tota Italia imperatrice tum primum pensili balnearum usu ad infinitum blandiente. Præterea in quibusdam morbis medendi cruciatus detraxit: ut in anginis quas curabant iu fauces organo demisso. Damnauit merito & uomitiones tunc supra modum frequentes. Arguit & medicamentorum potus stomacho inimicos: quod est magna ex parte uetitum. Itaq; nos in primis quæ sunt stomacho utilia signemus.

Irrisio magicæ artis & de lichene: & tapsia. Cap. iiii.

SVper omnia adiuuere eum magicæ uanitates: in tantum euectæ ut abrogare hærbis fidem cūctis possent. Aethiopide hærba amnes ac stagna siccari coniectu. Tactu clausa omnia aperiri. Achemenide coniecta ī aciem hostium trepidare agmina: ac terga uertere. Latacen dari solitam a persarum rege legatis: ut quocunq; uenissent omnium rerum copia abundarent: ac multa similia. Vbi nam iste fuere: cum cimbri teutoniq; terribili Marte ulularent? aut cum Lucullus tot reges magorum paucis legionibus sterneret? Cur ue romani duces primam semper in bellis rationem commertiorum habuere? Cur Hercules Cæsaris miles ī pharsalia famem sentit: si abūdantia omnis cōtingere unius hærbæ fœlicitate poterat? Non satius fuit Aemilanum Scipionem carthaginis portas hærba patefacere. q̄ machinis claustra per tot annos quatere? Siccentur æthiopidæ pontinæ paludes: tantunq; agri suburbanæ reddatur italiæ. Nanq; apud eundem Democritum inuenitur compositio medicamenti: quo pulchri boniq; & fortunati gignantur liberi. Cur nunq; persarum regi talis est dedita. Mirum est profecto huc usq; prouectam credulitatem antiquorum saluberrimis ortam initiis: si in ulla re modum humana ingenia nouissent. Atqui nos hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertam suo loco probaturi cessemus: euectam ultra magos etiam. Sed hæc est omni in re animorum conditio: ut a necessariis orsa primū cuncta uenerint ad nimium. Igitur demonstratarum priore libro hærbarum reliquos effectus dicemus: adiiciemusq; quas ratio dictauerit. Sed in lichenis remediis atq; tam fœdo etiam malo plura undiq; aceruabimus: quamquam non paucis iam demonstratis. Medetur ergo plantago trita. Quinquefoliom. Radix albuci ex aceto. Ficulni caules aceto decocti. Hibisci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice. & rumicis radix tria ex aceto illinitur. Et flos uisci cum calce subactus. Laudatur & tithymalum cum resina decoctum. Lichen uero hærba his omnibus præfer: inde nomine inuento. Nascitur in saxosis folio uno ad radicem lato: caule uno: paruo: longis foliis dependentibus. Hæc delet & stigmata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis petris: tantum adhærens ut muscus: qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit uulneribus instillatus: & collectiones illitus. Morbum quoq; regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curantur: aqua salsa lauari iubentur: ungi oleo amygdalino: hortensibus abstinere. Ad lichenas & tapsiæ radice utuntur trita cum melle. Anginæ & argemonia medetur sumpta ex uino. Et hysopum cum uino decoctum & gargarizatum. Peucedanum cum coagulo uituli marimi æquis partibus. Proserpinaca cum muria & ex oleo trita uel sub lin-

gua habita. Item succus de quinquefolio potus cyathis tribus. Hic & omnibus faucium uitiis medetur gargarizatus. Verbascum priuatim tonsilis in aqua potum.

Ad strumas: & ad dygitos: & ad pectus: & ad tussim medicinæ. Cap. v.

STrumis plantago. Chelidonia cum melle & axungia. Quinquefolium. Et radix persolatæ. Itē cum axungia operitur folio suo īposita. Item artemisia. Radix mandragoræ ex aqua. Sideritis lata folia clauo sinistra manu circũfossa adalligantur custodientia sanatis: ne rursus sata diro hærbariorum scelere ut in quibusdā rebellet. Quod & in iis quos artemisia sanauerit prædici reperio. itē i iis Quos plantago Damasconem quæ & caucalis uocatur sub solstitio collecta imponitur ex aqua cæle sti folium tritũ uel radix cum axungia tusa: ita ut īposita folio suo operiatur. Sic & ad oēs ceruicis dolores tumoresq; quacunq; in parte. Bellis in pratis nascitur: flore albo aliquatenus rubente. Hanc cũ artemisia illatam efficaciorē produnt. Condurdon hærba solstitialis flore rubro suspensa in collo cōprimere dicitur strumas. Itē uerbenaca cum plātagine digitorũ uitiis oībus: & priuatim pterigiis. Quinquefolium medetur pectoris uitiis. Vel quod grauissimũ est tussis: huic medetur panacis radix ī uino dulci. Succus hyoscyami etiam sanguinem excreantibus. Nidor quoque accensi tussientibus. Item scordotis mixto nasturtio: & resina cum melle tusa arida. Facit & per se faciles excreationes. Item cētaurium maius & sanguinem reiicientibus. Cui uitio & plantaginis succus medetur. Et betonica obolis tribus in aqua contra purulentas: contraq; cruentas excreationes. Persolatæ radix drachmæ pōderis cum pineis nucleis. xi. Peucedani succus pectoris doloribus & acorum subuenit. Et ideo antidotis miscet̃. Tussi daucum. Item scythiaca hærba. Ea demũ oībus pectoris uitiis tussi & purulēta excreantibus obolis tribus in passo.

Damasonium quod Alisma uocant.

De uerbasco & chameleuce uel tussilagine: & becchio: & saluia. Cap. vi.

TOtidem obolis bibitur uerbascum: cuius flos aureus. Tanta huic uis est: ut iumentis etiā non tussientibus mō: sed illa quoq; trahentibus auxiliet̃ potus. Quod & de gentiana repio. Radix cacaliæ quæ tussilago dicit̃ cōmanducata & in uino madefacta non tussi tantũ: sed & faucibus ꝓdest. hysopi quoq; quinq; ramis cũ duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracem purgant. Tussim sedat bechion: quæ & tussilago dicit̃. Duo eius genera. Siluestris ubi nascitur subesse aquas credunt: & hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula q̃ hederæ. v. aut. vii. subalbida a terra superne pallida: sine caule: sine flore: sine semine radice tenui. Quidam eandem esse bechion: & alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem haustus aut deuoratus ueterem sanare dicitur tussim. Sed in singulos haustus passum gustandum est. Altera a quibusdam saluia appellatur similis uerbasco conteritur ea & colata calefacit: atque ita ad tussim laterisq; dolores bibitur. Contra scorpiōes eadem & dracones marinos efficax. Contra serpentes quoq; ex oleo perungi ea prodest. Hysopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

Ad lateris dolores & pectoris: ad orthopnoeas ad iocinoris dolorē: cordis dolori pulmoni urinæ tussi pectori ulceribus renibus epaticis: ad uomitiōes ad singultus pleureticis lateri. Cap. vii.

LAteris & pectoris dolores uerbascum cum ruta ex aqua. Betonicæ farina bibitur ex aqua calida. Stomachum corroborat scordotis succus: centaurium: gentiana ex aqua potæ. Plantago autem per se sumpta in cibo cum lente halicæue sorbitione. Betonica alias grauis stomacho uitia tamen sanat pota uel foliis commanducata. Item aristolochia pota. Agaricum manducatum siccum ut ex interuallo merum sorbeatur. Nymphea heraclea illita. Peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur uel cotelydon trita cum polenta: uel aizoum. Molon scapo est striato foliis mollibus paruis radice quattuor digitorum: in qua extrema allii caput est. Vocatur a quibusdam syron: ex uino stomacho & dispnoeæ medetur. Centaurium maius eclegmate. Plantago succo uel cibo. Betonicæ tusæ pondo libra mellis attici semuncia ex aqua calida quottidie bibentibus. Aristolochia uel agaricō obolis ternis ex aqua calida aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnoeas bibitur. Item hysopum. Et asmaticis. Peucedani succus in iocinoris doloribus & pectoris laterisq; si febres non sunt. Sanguinem quoq; expuētibus subuenit agaricum uictoriati pondere tritum & in mulsi quinq; cyathis datum. Idem & amomon facit. Iocineri priuatim teucria bibitur recēs drachmis quattuor in poscę hemina betonicæ drachma una in aqua calida cyathis tribus ad cordis uitia: in frigida cyathis duobus. Quinquefolii succus iocineris & pulmonis uitiis: sanguinemque reiicientibus & cuicunq; sanguinis uitio intus occurrit Iocineri anagalides mire prosunt. Capnion hærbam qui edere: bilem per urinam trahunt. Acoron iocineri medetur thoraci quoq; & præcordiis. Daucum quæ & ephedra: ab aliis anabasis uocata nascitur uentoso fere tractu scandens arborem: & ex ramis propendens folio nullo: cirris numerosa qui sunt iunci geniculati: radice palida. Datur ex uino nigro austero trita ad tussim: suspiria tormina & sorbitione facta in quam uinum addi conuenit. Item gentiana madefacta pridie contrita denarii pondere in uini cyathis tribus. Geum radiculas tenues habet nigras bene olentes. Medetur non modo pectoris doloribus aut lateris: sed & cruditates

Daucum non legitur in uetustis codicibus.

discutit iucundo

discutit iucũdo sapore. Verbenaca uero omnibus uisceribus medetur lateribus pulmonibus iocineribus thoraci. Peculiariter autem pulmonibus & quos ab iis phthisis tentat. Radix uero hærbæ consiliginis: quam nuper inuẽtam diximus: suum quidem & pecorum omnium remedium præsens est. Pulmonum uitio uel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua: haberiq; in ore assidue sub lingua. Supficies huius hærbæ an sit in aliquo usu adhuc incertum est. Renibus prodest plantaginis cibus. Betonicæ potus. Agaricum potum ut in tussi. Tripolium in maritimis nascitur saxis: ubi allidit unda: neq; in mari neque in sicco folio satis crassiore: palmo alto in mucrone diuiso: radice alba odorata crassa calidi gustus. Dat͛ epaticis in farre cocta. Hæc herba eadem uidetur quibusdam quæ polium de qua suo loco diximus. Symphona uel cromphena alternis uiridibus roseisq; per caulem foliis in posca sanguinem reiicietibus medetur. Ioniceri autẽ herba melandryum nascẽs in segete ac pratis flore albo odorata. Eius cauliculus cõteritur ex uino uetere. Item hærba chalcetum e uineis contrita imponitur. Faciles præstat uomitiones radix betonicæ hellebori modo quattuor drachmis in passo aut mulso. Hysopum tritum cũ melle utilius præsumpto nasturtio aut irione. Molemonium denarii pondere. Est & psyllibus lacteus succus qui densatus in gummi sumitur cum melle supradicto pondere præcipueq; bilem trahit. Rursus sistũt uomitionem cyminum siluestre: betonicæ farina sumuntur ex aqua: absterguntq; fastidia: cruditatesque digerunt daucum betonicæ farina ex aqua mulsa: plantago decocta caulium modo. Singultus hemionium sedat Item aristolochia. Suspitia dimenus. Pleureticis: & paripneumonicis centaurium maius. Item hysopum bibitur. Pleureticis peucedani succus. Halus autem: quam galli sic uocant: ueneti cotoneam: medetur lateri: item renibus conuulsisq; & ruptis. Similis est cunilæ bubulæ cacuminibus thymo dulcis: & sitim sedat: raræ radicis alibi albæ: alibi nigræ. Eosdem effectus lateris doloribus habet chamerops: myrteis circa caulem geminis foliis capitibus græculæ rosæ ex uino pota: ischiaticos dolores & spinæ leuat agaricũ potum ut in tussi. Itẽ & sthoecadis aut betonicæ farina ex aqua mulsa.

De omnibus uitiis uentris & remediis: & eorum quæ circa uel intra sunt: & de aluo sistenda uel soluenda. Cap. viii.

Plurimum tamen negocii humano generi aluus exhibet: cuius causa maior pars mortalium uiuit. Alias enim cibos non transmittit: alias non continet: alias non capit: alias non cõficit. Eoq; mores uenere: ut hõ maxime cibo pereat. Pessimum corporum uas. Instat ut creditor: & sæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetitur: huic luxuria condit͛: huic nauigatur ad phasin: huic profunda uada exquiruntur. Et nemo uilitatem eius æstimat consumationis fœditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera. Sistit eam scordotis recentis drachma cum uino trita uel decocta potu. Polemonia quoq; & dysentericis ex uino datur. Verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudine. Nymphææ heracliæ semen cum uino potum. Radix superior e xiphio drachmæ põdere ex aceto. Semen plantaginis in uino tritum: uel ipsa ex aceto cocta: aut halica ex succo eius sumpta. Item cum lenticula cocta: uel aridæ farina inspersa potioni cum papauere tosto & trito. Vel succus infusus aut potus betonicæ in uino ferro calefacto. Eadem cœliacis in uino austero datur. Is & iberis imponitur ut dictum est. Tenasmo radix nymphææ heracliæ e uino bibitur. Psyllum ĩ aqua cum radicibus decoctum. Aizoi succus aluum sistit: & dysenterias & tineas rotundas pellit. Symphytis radix dysenteriam sistit. Item dauci. Aizoum foliis cõtritis ex uino torminibus resistit. Alcmeæ siccæ farina torminibus pota cum uino. Astragalus folia habet longa incisuris multis: obliqua circa radices: caules. iii. aut. iiii. foliorum plenos: florem hyacinthi: radices uillosas: implicatas: rubras: præduras. Nascitur in petrosis: apricis: & iisdem niualibus: sicut pheneo archadiæ. Vis ei ad spissanda corpora. Aluum sistit radix ĩ uino pota. quo fit ut moueat urinam repercusso liquore: sicut pleraq; quæ aluum sistunt. Sanat & dysentericos in uino rubro tusa. Difficile autem tunditur. Eadem gingiuarum suppurationi utilissima est fotu. Colligitur exitu autumni cum folia amiserit. Siccatur in umbra. Et ladano sistitur aluus utroq;. Quod in segetibus nascitur contuso & cribrato bibitur ex aqua mulsa. item nobili e nino. Ledon appellatur hærba ex qua ladanum fit in cypro barbis caprarum adhærescens. Nobilius ĩ arabia. Fit iam etiam in syria atq; africa: quod taxicon uocant. Neruos enim in arcu circundatos lanis trahũt adhærescente roscida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc grauissimum honere est: durissimum tactu. Plurimum enĩ terræ colligit: cum probetur maxime purum. odoratum: molle: uiride: resinosum. Naturæ ei molliendi: siccandi: coquendi: somnum alliciendi. Capillum fluentem cohibet nigriciamq; custodit. Auribus cum hydromellite aut rosaceo infunditur. Furfures cutis & manantia ulcera sale addito sanat. Tussim ueterẽ cum storace sumptum. Efficacissimum ad ructus. Aluum sistit & chondris: siue pseudodictamum: hypocisthis: orobathion uel orobanche a quibusdam dictum malogranato immaturo similis. Nascitur ut diximus sub cistho: unde nomẽ hoc. Arefacta ĩ umbra sistit aluum ex uino austero nigroq; utraq;. Duo enim genera eius candida & rufa. Vsus ĩ succo spissat: siccat. Et rufa magis stomachi rheumatismos emẽ

dat. Pota tribus obolis sanguinis excreationes. Cum amylo dysenterias pota & infusa. Item uerbenaca ex
aqua data: aut carentibus febre ex uino amineo coclearibus. v. additis in cyathis tribus uini. Lauer quoq;
nascens n riuis condita & cocta torminibus medetur. Potamogeton uero ex uino dysentericis etiã & cœ-
liacis: similis betæ: foliis minoribus tantum hirsutioribusque paulolum supereminens extra aquam pecu
liariter refrigerant: spissant. Vsus in foliis cruribus uitiosis utilia: & cõtra ulcerum nomas cum melle uel
aceto, Castor hanc aliter nouerat tenui folio uelut æquinis setis: thyrso longo: & leui in aquosis nascẽtem
Radice sanabat strumas & duritias. Potamogeton aduersatur & crocodilis: itaq; secum habent eã qui ue
nãtur illos. Aluum sistit & achillea. Eosdem effectus præstat & statice. vii. caulibus ueluti rosæ capita su
stinens. Ceratia uno folio: radice nodosa & magna in cibo cœliacis & dysentericis medetur. Leontopodiõ
alii liceoton: alii doripetron: alii toruentoron uocant: cuius radix aluum sistit: purgatq; bilẽ in aqua mul-
sa addito pondere denariorum duum. Nascitur in campestri & gracili solo. Semen eius potum lympha-
tica somnia facere dicitur. Lagopus sistit aluum e uino pota aut in febri ex aqua. Eadem inguini adalliga
tur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi super omnia laudant ad deploratos dysentericos quinquefo
lium decoctis in lacte radicibus & potis & aristolochiam in uictoriati pondere in cyathis uini tribus.
Quæ ex supradictis calida sumentur: hæc candente ferro temperari aptius erit. E diuerso purgat aluum
succus centaurii minoris drachma ĩ hemina aquæ cum exiguo salis & aceti: bilemq; detrahit. Maiore tor
mina discutiuntur. Betonica aluum soluit drachmis quattuor: in hydromelitis cyathis nouem. Item eu-
phorbium uel agaricum drachmis duabus cum sale modico potum ex aqua aut in mulso obolis tribus.
Soluit & cyclaminos ex aqua pota aut balanis subditis. item chamæcissi balanus. Hysopi manipulus de
coctus ad tertias cum sale pituitas trahit illitus: uel contritus cum oxymellite & sale. Pellitq; uentris ani-
malia. Pituitam & bilem detrahit peucedani radix. Aluum purgat anacallis ex aqua mulsa. Item epithy-
mon: qui est flos e thymo satureiæ similis. Differentiaq; hic hærbaceus est: alterius thymi albus. Quidã
hypopheon uocant: ac stomacho minus utilis. Vomitiones mouet. Sedat tormina: & inflammatiões di
scutit. Summitur ex ea eclegmate ad pectoris uitalia cum melle & aliquando iride. Aluum soluit a quat
tuor drachmis ad sex cum mellis exiguo salisq; & aceti. Quidam aliter epithymum trahunt sine radice
nasci tenui similitudine pallioli rubens: siccari in umbra. Bibi ex aqua acetabuli mensura: Dimidia detra-
here pituitam bilemq;. Aluum leniter soluit & nymphea in uino austero. Soluit & pygmocomon erucæ
foliis crassioribus & acrioribus: radice rotunda: lutei coloris: terram olente caule quadrangulo modico
tenui flore ocimi. Inuenitur in saxosis locis. Radix eius in aqua mulsa. xii. põdere denariorum & aluum
& bilem & pituitam exinanit. Semen somnia tumultuosa facit una drachma in uino potum. Et capnos
strumam discutit: detrahit bilem polypodion: quam nostri filiculam uocãt: similis enim est filici. Radix
in usu pilosa: coloris intus herbacei: crassitudine digyti minimi: acetabulis cauernosa ceu polyporum cir-
ri subdulcis: & in petris nascẽs: aut sub arboribus uetustis. Exprimitur succus aqua madefacta: & ipsa cõ
cisa inspergitur oleri & betæ & maluæ uel salsamento: uel cum pulticula coquitur ad aluum leuiter soluẽ
dam: uel in febri. Detrahit bilem & pituitã. Stomachum offendit. Aridæ farina indita naribus polypum
consumit. Floret: & semen non fert. Scamonium quoque dissolutionem facit: bilem detrahit: aluum sol
uit: præterquam si adiiciantur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Est autem succus herbæ ab radi-
ce ramosæ pinguibus foliis triangulis albis radice crassa madida nauseola. Nascitur pingui & albo solo.
Radix circa canis ortum excauatur: ut in ipsa confluat succus: qui sole siccatus digeritur in pastillos. Sic
catur & ipsa uel cortex. Laudatur natione colophonium mysium priennese. Specie autem nitidum: & q̄
simillimum taurino glutini fungosum tenuissimis fistulis cito liquescens uirus redolens suminosum lin-
guæ tactu lactescens: q̄ leuissimum cum diluitur albescens. Hoc euenit & adulterino: quod fit hærbæ fa
rina & tithymalli marini succo in iudæa fere: quod etiã strangulat sumptum. Deprehenditur gustu. Ti-
thymallus enim linguã excalfacit bulbi more: nec ante nec postea utile. Dedere & per se ex aqua uel mul
sa & sale quaternis obolis. Sed utilissime cum aloe: ita ut incipiente purgatione mulsum bibatur. Fit &
decoctum radicis in aceto ad crassitudinem mellis: quo lepræ illinũtur. Et caput ungitur in dolore cum
oleo. Tithymallum nostri hærbam lactariam uocant: alii lactucã caprinam. Narrãntq; lacte eius inscri-
pto corpore cum inaruerit si cinis inspergatur apparere litteras & ita quidam adulteras alloqui malluere
q̄ codicillis. Genera eius multa. Primus cognominatur carachias: qui & masculus existimatur: ramis di-
gytali crassitudine rubris rugosis quinq; aut sex cubitali longitudine a radice foliis pendet: in cacumini-
bus coma iunci. Nascitur in asperis maritimis. Legitur semen autumno cum coma: siccatum sole tundi-
tur: & reponitur. Succus uero incipiente pomorum lanugine defractis ramulis excipitur farina erui aut
fici: ut cum iis arescat. Quinas autem guttas singulis excipi satis est. Traduntq; etiam totiẽs purgari hy
dropicos fico sumpta: quot guttas lactis excepit. Succus cum colligitur: ne attingat oculos cauendum
est. Foliis tusis priore minus efficax. Fit & decoctum e ramis. Est & semen in usu cum melle decoctum

ad catapocia soluendæ alui gratia. Semen & dentium cauis cæra includitur. Colluuntur & radicis deco-
ctæ uino aut oleo. Illinunt & lichenas succo. Bibuntq; eum ut purgent uomitiones: & aluo soluta: alias
stomacho inutilem. Trahit pituitam sale adiecto in potu: bilem aphronito. Si per aluum purgari libeat
in posca. Si uomitione: in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis constat. Ficos a cibo sumpsis
se melius est. Fauces urit leniter. Est enim tam feruentis naturæ: ut per se extra corpori impositum pustu
las ignium modo faciat: & pro caustico in usu sit. Alterum genus tithymalli myrsiniten uocãt: alii caryi
ten foliis myrti acutis & pungentibus: sed mollioribus: & ipsum etiam in asperis nascens. Colliguntur co
mæ eius hordeo turgescente: siccatæq; in umbra diebus. ix. in sole inarescunt. Fructus non pariter mature
scit: sed pars anno sequente: & nux uocatur. Inde cognomen græci dedere. Demetitur cum messium ma
turitate. Lauatum deinde siccatur: & datur cum papaueris nigri duabus partibus: ita ut sit totum aceta
buli modo: minus hic uomitionibus q̃ superior cæteri iidem. Aliqui sic & folium eius dedere: nucem ue-
ro ipsam in mulso aut passo: uel cum sesama. Tradit bilem & pituitam per aluum. Oris ulcera sanat. Ad
nomas oris folium cum melle estur. Tertium genus est tithymalli: paralius uocatur siue tithymallis fo-
lio rotundo: caule palmum alto: ramis rubentibus semine albo: quod colligitur incipiente uua: & sicca-
tum teritur: sumiturque acetabuli mensura ad purgationes. Quartum genus heliscopion appellant: fo-
liis portulacæ: ramulis stantibus a radice quattuor aut quinq; rubentibus semipedali altitudine succi ple-
nis. Hoc circa oppida nascitur: semĩe albo: columbis gratissimo: quod colligitur incipiente uua. Nomen
accepit: quoniam capita cum sole circũagit. Trahit bilem per inferna in oxymellite dimidio acetabulo:
cæteri usus qui characiæ. Quintũ cyparissian uocãt pp folio℞ similitudinẽ: caule gemino aut triplici na
scẽtẽ ĩ cãpestribus: cui eadẽ uis quæ heliscopio aut characiæ. Sextũ platyphyllon uocãt: alii corymbiten
alii amygdaliten a similitudĩe. Nec ullius latiora sunt folia. Pisces necat: aluũ soluit: radice: uel foliis: uel
succo ĩ mulso aut aqua mulsa drachmis quattuor. Detrahit priuatĩ aq̃s. Septimũ dẽdroides cognoĩant:
alii cobion: alii leptophyllon in petris nascens: comosissimum ex oĩbus maxime cauliculis rubentibus: &
semine copiosissimum: eiusdem effectus: cuius characias. Apios ischas siue rhaphanosagria iuncos duos
siue tres spargit in terra rubentes: foliis rutæ: radice cepe: sed amplior: quare quidam raphanum siluestre
uocant. Intus habet mammam candidã extra cortices nigros. Nascitur in montuosis & asperis: aliquãdo
& herbosis. Effoditur uere: tusaque in fictili mergitur. Deiectoq; quod supernatat: reliquus succus pur-
gat utraq; parte sesquiobolo in aqua mulsa. Sic & hydropicis dat᷑ acetabuli mensura. Inspergitur & aridę
radicis farina potioni: aiuntq; superiorem partem eius uomitione biles extrahere: inferiorem per aluum.
Tormina discutit: quodcunq; betonica & panaces præterquã a cruditate. Peucedani succus inflationes &
ructus gignit. Acori radix daucumue si lactucæ modo sumatur. Ladanum cyprium potum interaneo-
rum uitiis occurrit. Item gentianæ farina ex aqua tepida fabæ magnitudine. Plantago mane sumpta dua
bus linguis & tertia papaueris in uini non ueteris cyathis. iiii. datur in somnum euntibus addito nitro seu
polenta. Simul si post cibum detur. Colo infunditur hemina succi: uel in febri. Agaricum potum obolis
tribus in uini ueteris cyatho uno lyeni medetur. E panace omnium generum radix in mulso: sed teucria
præcipue pota arida & decocta quantum manus capiat in aceti heminis tribus. Ad uulnus illinitur eadẽ
cum aceto: aut si tolerari non possit ex ficu uel aqua. Pelemonia bibitur ex uino. Betonicæ drachma ĩ oxy
melitis cyathis tribus. Aristolochia contra serpentes. Argemonia. vii. diebus in cibo sumpta lienem con-
sumere dicitur. Agaricum in aceto mulso obolis duobus. Nympheæ heracliæ radix in uino pota & ipsa
consumit. Cissanthemus drachma bis die sumpta in uini albi cyathis duobus per dies. xl. lienem dicitur
paulatim emittere per urinam. Prodest & hysopum cum ficu decoctum. Lõchitidis radix decocta prius
q̃ semen emittat. Peucedani quoq; radix decocta & lieni & renibus. Lien acoro poto consumitur. Præcor
diis & ilibus utilissimæ radices. Climeni semen potum diebus. xxx. pondere denarii in uino albo. Betoni-
cæ farina ex melle & aceto scyllite pota. Radix lonchitidis in aqua & teucrium illinitur. Item scordium
cum cæra: agaricum cum farina fœnogræci uesicæ malis: contra calculos grauissimis cruciatibus: ut dixi
mus: auxilio est. Polemonia ex uino pota: item agaricum. Plantago radice uel foliis potis ex passo. Et be
tonica ut in iocinere diximus. Item ramici pota atq; illita. Eadem ad strangurias efficacissima ad calculos
quidam betonicam & uerbenacam & millefolium æquis portionibus ex aqua pro singulari remedio bi-
bere suadent. Strangurias discutere & dictamum certum est. Item quinquefolium decoctum ad tertias
in uino ictericis dari atque illini utilissimum est. Xiphii quoq; radix superior urinam ciet infantibus. En-
terocœlicis datur ex aqua: & illinitur uesicæ uitiis. Peucedani succus infantium ramici: & umbilicis emi-
nentibus psyllion illinitur. Vrinam cient anagallides: achoriq; radicis decoctum: uel ipsa trita potaq;: &
omnia uesicæ uitia sanat: & calculos hærba & radix cotelidonis. Itemq; genitalium inflammationem pa
ri pondere: & caulis & seminis & myrrhæ. Ebulom tenerum cum foliis tritum ex uino potum calculos
pellit. Impositum testes sanat. Erigeton quoq; cum farina thuris & uino dulci: testium inflammationes

Quattuor Theophr.

sanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet: aufert & genitalium nomas hypocisthis alba. Artemi
sia quoque datur contra calculos ex uino dulci: ad stranguriam. Dolores uesicæ sedat ex uino nymphea
heracliæ radix. Eadem uis erethmo ad Hippocrate admodum laudata. Est autem inter eas quæ edũtur
siluestrium hærbarum. Hancq́ certe apud Callimachum apponit rustica illa hecale. Speciesq́ elatæ hor-
tensis. Caulis palmum unum altus. Semen feruens odoratum ceu libanotidis rotundum. Siccatum rũ-
pitur. Habet intus nucleum candidum: quem aliqui cachryn uocant: folio pingui: albicante: ueluti oliuæ
crassiore: & salso gustu: radices digiti crassitudine tres aut quattuor. Nascit̃ in maritimis petrosis. Estur
crudum coctumue cum olere odorati saporis & iucundi. Seruatur etiam in muria: præcipueq́ eius usus
ad stranguriam folio uel caule aut radice ex uino. Colorem quoque corporis gratiorem facit. Verum lar
gior quoque inflationes. Aluum soluit decocto. Vrinamque: & a renibus dolorem trahit. Sic & alcmeæ
siccæ farine in uino pota stranguriam tollit: efficacius addito dauco. Lieni quoque utilis. Aduersus serpẽ
tes bibitur. Iumentis quoque in pituita aut stranguria hordeo inspersa succurrit. Anthyllion est lẽti simil
lima: quæ in uino pota uesicas uitiis liberat. Sanguinem sistit. Altera est anthylis chamæ pityos similis:
flore purpureo: odoris grauis: radice intubi: uel magis cepea: similis portulacæ: nigriore radice: sed inuti
li: nascens in littoribus harenosis: gustu amara. In uino cum asparagi radice uesicæ plurimum prodest.
Eadem præstat hypericon: quam alii chamæpityn: alii coricon appellant: oleraceo frutice: tenui: cubitali
rubente: folio rutæ: odore acri: semine siliquæ: nigro maturescente cum hordeo. Natura semini spissandi.
Aluum sistit. Vrinam cit. Ad calculos uesicæ cum uino bibitur. Est aliud hypericon: quod alii corin ap-
pellant: folio tamarici: & sub ea nascitur: sed pinguioribus foliis & minus rubentibus: odoratum palmo
altius: leniter suaue: aculeatum. Vis semini excalfactoria: & ideo inflationem facit enterocœlicis: sed sto-
macho non inutile: præcipuum ad stranguriam si exulcerata non sit uesica. Medetur & pleuriticis ex ui-
no potum. Vesicæ autem callitrichon trita similis cumino medetur: & data ex uino albo. Verbenaca
quoque foliis decocta ad tertias: uel radix eius e mulso calido calculos eiicit. Itemque perpressa: quæ arre
tii & in illyrico nascitur: i aqua decocta e tribus heminis ad unum & pota. Trifolium ex uino sumptum
& chrysanthemum primum. Anthemum quoq́ calculos eiicit paruis e radice foliis quinis: caulibus lon-
gis duobus: flore roseo: radices tritæ per se: ceu lauer crudum. Silaus nascitur glareosis & perennibus ri-
uis: cubitalis: apii: similitudine. Coquitur ut olus accidum: magna utilitate uesicæ. Quæ si scabiem sen-
tiat: panacis radice sanatur Aliter inutili uesicis. Calculos pellit malum erraticum radicis libra in uini cõ
gio decocta ad dimidias. Inde hemine sumuntur per triduum. Reliquum ex uino cum zio: & urtica ma
rina: & daucum: & plantaginis semen ex uino. Et hærba fuluiana trita ex uino: quæ & nomen inuentoris
habet nota tractantibus urinas cit. Scordion testium tumores sedat. Hyoscyamum genitalibus mede-
tur. Peucedani succus ex melle & semen stranguriæ. Agaricum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno.
Trifolii radix drachmis duabus in uino: dauci una drachma uel seminis. Ischiadici & semine & foliis ery
thridani tritis sanantur panace pota. Et i fricata polemonia aristolochiæ decoctæ foliis. Agarico quidem
& neruus qui platys appellatur: atq́ humerorum dolor sanatur obolis tribus in uini ueteris cyatho uno
poto. Quinquefolium ischiadicis: & bibitur & imponitur. Item scamonia decocta cum hordei farina.
Semen hyperici utriusque bibitur ex uino. Sedis uitia & attritus celerrime sanat plantago. Condyloma-
ta uero quinquefolium. Sedem conuersam cyclamini radix ex aceto. Anagallides cærulea procidentia se
dis retro agit. E diuerso rubens proritat. Cotelydon cõdylomata & hemorrhoidas mire curat. Testium
tumores acori radix decocta in uino tritaq́ & illita. Intertrigines negat fieri Cato absinthium ponticũ se
cum habentibus.

Speciesq́ ẽ Batis hortensis

Corion. Dios. in siliqua minoribu ac rubẽtibus paralyticis Diosc.

Lauer

Conyza

De pulegio & argemone. Cap. x.

ALii adiiciunt: & pulegium: quod ieiunus quis legerit: si post se alliget Inguinis dolores prohi-
bet: aut sedat cœptos inguinaria: quam quidam argemonem uocant: passim in uepribus na-
scens. Vt prosit inguinibus in manu tantum habenda est. Panas sanat panaces cum melle.
Plantago cum sale. Quinquefolium. Persolatæ radix ut in strumis. Item damasonium. Verbascum cũ
sua radice tusum uino aspersum folioque inuolutum: & ita in cinere calfactum: ut imponatur calidum
Expertique affirmauere plurimum remedium esse: uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno: & manu supina
tangens dicat. Negat Apollo pestem posse crescere: quam nuda uirgo restinguat: atque ita retrorsa
manu ter dicat: totiensque dispuant ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua: radicis scamoniæ
decoctum cum melle. Sideritis cum adipe ueteri: uel chrysippea cum ficis pinguibus: quæ hoc ab inuẽ
tore habet nomen.

De nymphea & abstinentia & appetentia ueneris: & de satyrio erythrococo: & crate-
gi: & sideriti. Cap. xi.

Venerem in totum

Venerem in totum adimit (ut diximus) nymphea heraclia: eadem semel poto in .xl. dies insomnia quo ueneris a ieiuno pota & in cibo sumpta. Illita quoq; radix genitalibus inhibet non solum uenerem: sed affluentiam genituræ: ob id corpus alere uocemq; dicitur. Appetentiam ueneris facit radix e xiphio superior data potu in uino. Item quam cremon agrion appellant. Et orminos agrios cũ polenta contritus. Sed iter pauca mirabilis est orchis herba: siue sarapias: foliis porri: caule palmeo flore purpureo: gemina radice: testiculis simili: ita ut maior: siue (ut aliqui dicunt) tenuior: ex aqua pota excitet libidinẽ: minor siue mollior e lacte caprino inhibeat. Quidã folio scyllæ esse dicũt leuiori ac minori: caule spinoso. Eiusq; radices sanant oris ulcera: thoracis pituitas aluum sistunt e uino potæ. Concitatricem uim habet satyrion. Duo eius genera: una longioribus foliis q̃ oleæ: caule quattuor digytorũ flore purpureo: radice gemina ad formam hominis testium alternis annis intumescente ac residente. Altera satyrion orchis cognominatur: & fœmina esse creditur. Distinguitur internodiis & ramose frutice: radice fascinis utili. Nascitur fere iuxta mare. Hæc tumores & uitia partiũ earum erumpentia cum polenta illita sedat: uel per se trita. Superioris radix in lacte ouis colonicæ data: neruos intendit. Eadem ex aqua remittit. Græci satyrion: foliis lilii rubri minoribus & tribus nõ amplius e terra exeuntibus tradunt: caule leui cubitali nudo radice gemina: cuius iferior pars & maior mares gignit: superior ac minor fœminas. Est & aliud genus satyrion erythrococcon appellãt: semine uiticis: maiore: leui: duræ radicis: cortice rubro: intus album includitur: sapore subdulci. Fertur in mõtosis inueniri. Venerem etiam si omnino manu teneatur radix stimulat. Magis adeo si bibatur in uino austero. Arietibus quoq; & hircis segnioribus in potu dari. Et a sarmatis equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu: quod uitium prosedamũ uocant. Vim eius restinguit aqua mulsa aut lactuca sumpta. In totum quidẽ græci cum cõcitationẽ hãc uolunt significare: satyrion appellant. Sic & crategin cognominãtes & teliconon: quarum semen testium simile est. Tithymalli quoq; ramoꝝ medullam habentes ad uenerem proniores fieri dicuntur. Prodigiosa sunt quæ circa hoc tradit Theophrastus auctor alioquin grauis: septuageno coitu durare libidinem contactu hærbæ cuiusdã: cuius nomen speciemq; nõ posuit. Sideritis adalligata uarices minuit: & sine dolore præstat. Podagræ morbus rarior solebat esse non modo patrum auorũq; memoria: uerũ etiam nostra Peregrinus & ipse. Nam si italiæ fuisset antiquitus: latinum nomen inuenisset. Insanabilis non est credendus. Quippe quoniã in multis & sponte desinit: & in pluribus curatur. Medentur panacis radices cum uua passa: succus hyoscyami cum farina: uel semẽ scordion ex aceto: Iberis uti dictum est. Verbenaca cũ axungia trita cyclamini radix: cuius decoctum & pernionibus ꝓdest. Podagras refrigerat radix e xiphio Semen e psyllio. Cicuta cũ lythargyrio aut axungia. Aizoum in primo impetu podagræ rubentis: hoc ẽ calide. Vtilibet uero conuenit erigeron cum axungia. Plantaginis folia trita addito sale modico. Argemonia tusa ex melle. Medetur & uerbenaca illita: aut si pedes macerent in eius decocto. Est & lappago similis anagallidi: nisi esset ramosior ac pluribus foliis: aspera: rugosa: asperioris succi: grauis odoris: quæ talis est mollugo uocatur. Similis & asperioribus foliis asparago. Superioris succus expressus pondere .xi. denariorum in uini cyathis duobus quottidie sumitur. Præcipue uero liberat eo malo phycos thalassion: idest fucus marinus lactucæ similis: qui conchyliis substernitur: non podagræ modo: sed omnibus articulorum morbis ipositus priusq̃ exarefiat. Tria autẽ genera eius. Latum. Et alterum lõgius: quadantenus rubens. Tertium crispis foliis: quo in creta uestes tinguntur: omnia eiusdem usus. Nicander eam & aduersus serpentes in uino dedit. Salutare est & semen eius hærbæ: quam psyllion appellauimus: madefactum aqua admixtis in heminam seminis resinæ colophoniæ coclearibus duobus: thuris uno. Laudantur & mandragoræ folia cum polenta tusa.

¶ Medicinæ generales de pedibus: talis: articulis: neruis: & remedia contra morbos qui totũ corpus occupat: & de myrtido. & uigiliis: & paralysi: & de febribus frigidis: & febre iumentorũ & frencticis: & chameacta: & aizoo: & igne sacro. ¶ Cap. xii.

Talis uero tumentibus limus aquaticus cum oleo subactus mire ꝓdest. Articulis succus e centaurio minore. Idem neruis utilissimus. Item centaurium. Betonica neruis discurrentibus per scapulas humeris: spinæ: lumbis pota ut in iocinere. Articulis quinquefolium impositũ. Mandragoræ folia cum polenta: uel radix recens tusa cum cucumere siluestri: uel decocta in aqua. Cubitorum ac pedum rimis polypodii radix. Articulis succus hyoscyami cum axũgia. Amomi succus cum decocto. Item centũculus decocta: uel muscus recens ex aqua obligatus donec inarescat. Item lappæ boariæ radix e uino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat: omniaq; alia frigoris uitia. Perniunculos curat & cotelydon cum axungia. Folia ex batrachio. Epictymi succus. Clauos pedum extrahit ladanum cum castoreo. Verbenaca ex uino. Nunc peractis malis quæ membratim sentiuntur: dicemus de iis quæ totis corporibus grassantur. Remedia autem hæc communia inuenio. Ante omnes pota dodecatheum de qua diximus. Deinde panacis omnium generum radices peculiariter longinquis

morbis. Et semen interaneorum uitiis. Ad omnes uero corporis dolores succum e scordio. Item betoni-
cæ: quæ pota colorem plumbeum corporis priuatim emēdat: gratioremq; reducit. Geranion aliqui myr
rhin: alii myrthida appellant. Similis est cicutæ foliis minutioribus: & caule breuiori rotũdo: saporis &
odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci foliis candidioribus pauloq̃ maluæ: caulibus tenuiori
bus & pilosis: ramosam & interuallis binum palmorum & in iis foliis: īter quæ in cacuminibus capitula
sunt gruum. Alterum genus foliis anemones: diuisuris longioribus: radice mali modo rotunda: dulci:
reficientibus se ab imbecillitate utilissima: & fere talis uera est. Bibitur contra phthisin drachma ī uini cya
this tribus bis die. Item contra inflationes: quæ & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur:
Opisthotonicis semē drachmis quattuor cum pipere & myrrha potum phthisin sanat: & plantaginis suc
cus: si bibatur. Et ipsa decocta in uino cum sale & oleo a somno matutino refrigerat. Eadem datur iis:
quos atrophos uocant interpositis diebus. Betonica phthisicis eclegmate cum melle fabæ magnitudine.
Agaricum potum duobus obolis in passo uel dauco cum centaurio maiore in uino. Phagedenis quod
nomen sine modo esurientium est: & alias ulcerum: tithymalli medentur cum sesamis sumpti. Inter ma
la uniuersi corporis uigiliæ sunt plerisq;. Harum remedio monstratur panaces: clymenos aristolochia:
& odore: & peruncto capite. Aizoum siue sedum si inuolutum panno nigro ignorantis puluino subiicia
tur: oenothera siue onuris hylaritatem afferunt in uino. Amygdalino est folio: flore rosaceo: fruticosa:
longa radice: & cum siccata est uinum olente. Hæc in potu data feras quoq; mitigat. Cruditates quæ
nauseam faciunt digerit betonica. Eadem pota a cœna concoctionem facit in oxymelitis cyathis tribus
drachmæ pōdere: & crapulam discutit. Item agaricum post cibos in aqua calida potum. Paralysin beto
nica sanare dicitur. Item iberis ut dictum est. Eadem & torpentibus membris prodest. Item argemonia
omniaq; quæ periclitentur secari discutiendo. Comitiales sanantur panacis: quam heracleam diximus:
radice pota cum coagulo uituli marini: ita ut sint panacis tres partes. Plantago pota. Betonica in oxyme
litis drachma: uel agarici obolis tribus. Folia quinquefolii ex aqua. Sanat & archezostis: sed cũ amineo
pota. Sanat & bacaris radix arida in puluerem contrita cyathis tribus cum coriandro in aqua calida. Et
centũculus trita in aceto aut melle aut in aqua calida. Verbenaca ex uino pota. Hysopi baccæ ternæ con
tritæ & in aqua potæ diebus sexdecim. Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis portionibus po-
tum. Quinquefolii contrita folia ex uino sumpta diebus. xxx. ī betonicæ farinæ pondo denariorum. xiii.
cum aceti scyllitici ciatho mellis attici uncia. Scamonium obolis duobus cum castorei drachmis quattu
or. Febres frigidas leuiores facit agaricum potum in calida aqua. Tertianas sideritis cum oleo. Item lada
num: quod in segetibus nascitur contusum. Plantago ex aqua mulsa duabus horis ante accessiōem pota
binis drachmis. Vel succus radicis madefactæ uel tusæ. Vel ipsa radix trita in aqua ferro calfacta. Qui-
damque terñas radices in tribus cyathis aquæ dedere. Iidem in quartanis quaternas fecerunt. Buglosso
inarescente si quis medullam e caule eximat: dicatq; ad quem liberandum febre id faciat: & alliget ei se-
ptem folia ante accessionem aiunt a febre liberari. Itemque betonicæ drachmam in aquæ mulsæ cya-
this tribus uel agaricum maxime in iis febribus quæ cum horrore ueniunt. Quinquefolii folia quidam
terna tertianis dedere: quaterna quartanis: plura cęteris: aliis omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua
mulsa. Verbenaca quidem & iumentorum febribus in uino medetur. Sed in tertianis a tertio geniculo ī
cisa: quartanis a quarto. Bibitur & semen hyperici utriusq; in quartanis: & horroribus betonicæ farina:
quæ omnes horrores coercet. Item panaces adeo ex calfactoria natura ut per niuem ituris bibere: id ac
perungi eo præcipiant. Et aristolochia perfrictionibus resistit. Phreniticos somnus sanat: qui contingit
peucedano ex aceto capiti infuso anagallidum succo. E diuerso lethargicos excitari labor est. Hoc præ-
stat euphorbium (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo. Contra insanias betonica bibi-
tur. Carbunculos rumpit panaces. Sanat betonicæ farina ex aqua aut brassica cum thure frequenti potu
calidæ: uel e carbone in conspectu extincto fauilla digito sublata & illita: uel plantago tusa. Tithymal-
lus characites hydropicos sanat. Panaces: plantago in cibo: cum prius panem siccum commederint sine
potu. Betonica drachmis duabus in duobus cyathis uini aut mulsi. Vel agaricum: uel semen lonchiti-
dis duabus linguis ex aqua potum. Psyllium ex uino. Anagallidum succus. Cotelydonis radix ex mul-
so. Ebuli recentis radix excussa tantum nec colluta quantum duo digyti comprehendant: ex uini ueteris
calidi hemina. Trifolii radix drachmis duabus in uino. Tithymallum: platyphyllon cognomine. Semē
hyperici: quod coris appellatur. Actæ quam quidā esse ebulum putant radice contrita in uini cyathis tri
bus si febris absit: uel semine ex uino nigro. Itē uerbenaca fasciculo manus plenæ decocta in aqua ad di-
midias. Præcipue tamen chamæactæ succus aptissimus creditur. Eruptiones pituitasque emendat plan-
tago. Cyclamini radix cum melle. Ebuli folia contrita & e uetere uino imposita etiam boam sanant: id-
est rubentes papulas. Pruriginem succus strychni illitus. Igni sacro medetur aizoum. Folia trita cicutæ.
Mandracoræ radix. Siccatur in aere ut cucumis: primoq; super mustũ suspendit': mox in fumo: dein tũ-

ditur in uino aut aceto. Prodest & uino myrteo fouere mẽtæ sextans: uiui sulphuris uncia ex aceto simul trita: fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera. Inter quæ medium hoiem ambiens: qui zoster appella tur: & enecat: si cinxerit. Medetur plantago cum creta cymolia & peristereos p se. Radix persolatæ. Aliis quæ serpunt cotelydonis radix cum mulso. Aizoum. Succus linozostis ex aceto.

Ad luxata mẽbra: & contra morbũ regium: & cõtra furunculos & fistulas & inflationes & ambustio nem: & contra alios morbos ad neruos & sanguinem. Cap. xiii.

RAdix polypodii illita luxatis medetur. Doloremq; & tumores tollunt semen psyllii. Folia plã taginis tusa: sale modico addito. Verbasci semen ex uino decoctum & contritum. Cicuta cum axungia. Folia ephemeris tuberibus atq; tumoribus. Illinũturq; etiam: dum discuti possunt. Morbũ regium in oculis præcipue mirari est tenuitatem illam densitatemq; tunicularum felle subeunte. Hippocrates a septimo die i febre mortiferum signum esse docuit. Nos scimus uixisse aliquos etiam ab hac desperatione. Fit uero & circa febres: ipugnanturq; centario maiore (ut diximus) poto. Betonica aga rici obolis tribus ex uini ueteris cyatho. Item uerbenacæ folio obolis tribus ex uini calidi hemina quatri duo. Sed celerrime quinquefolii succus medetur tribus cyathis potus cum sale & melle. Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido: & perfrictionibus tuto: sudores enim felleos mouet. Folia tussila ginis ex aqua. Semen linozostis utriusq; inspersum potioni: uel cum absinthio aut cicere decoctum. Hy sopi baccæ cum aqua potæ. Lichen herba si cum sumitur: cætero olere abstineatur. Polytrix in uino data Struthio in mulso. Passim & in quacunq; parte ac maximo incõmodo nascũtur: qui furunculi uocantur: mortiferum aliquando malum confectis corporibus. Remedio sunt pignocomi folia trita cum polenta si nondum caput fecerint. Discutiunt & folia ephedri illita. Fistulæ quoq; in omni parte serpunt: medi corum uitio malefectis corporibus. Auxilio est centaurium minus: collyriis cum melle decocto additis. Plantaginis succus infusus. Quinquefolium cum sale & melle. Ladanum cum castoreo. Cotelydon cum medulla ceruina calefacta imposita. Verbasci radicis medulla collyrii tenuitate in fistulam additur. Vel aristolochiæ radix. Vel succus tithymalli. Collectiones inflãmationesq; sanant argemoniæ folia illita. Duritias & collectiones omnes uerbenaca uel quinquefolium: decoctumq; in aceto uerbasci folia uel ra dix. Hysopum e uino impositum. Acori radix decocto eius hærbæ fouentibus. Aizoum. Itẽ quæ contu sa sint: duritiasq; & sinus corporis & tela omnia infixa corpori extrahunt. folia tussilaginis. Daucum. Se men leontopodi tritum in aqua cum polenta. Suppurationibus imponũtur pignocomi folia trita cũ po lenta: uel semen. Item orchis. Vitia quæ sunt in ossibus satyrii radice imposita efficacissime sanari dicunt Nomæ & collectiones omnes fuco maris priusquã inarescat. Et alcmeæ radix collectiones discutit. Am busta sanant plãtagine arctio: ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta & cõtrita illinunt. Radices cyclamini cũ aizoo. Hærba ipsa hyperici: quod corissum appellauimus. Neruis & articulis conuenit plã tago trita cum sale. Argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perunguntur spastici: teranici. Neruorum duriciæ egilopis succo. Doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo spasticis & opisthotonicis perun gi: semine hyperici: quod coris uocatur. Idemq; bibere prodest. Phrynion dicitur etiã abscissos sanare ner uos si confestim iponatur trita uel mãsa. Spasticis tremulis opisthotonicis alcmeæ radix bibitur ex aqua mulsa. Sic & rigores excalfacit. Sanguinis profluuium sistit hærbæ peoniæ semen rubrum. Eadem & in radice uis. Cyclaminos uero si ore sanguis reiiciatur: siue e naribus: siue aluo fluat: siue fœminarum ute ro. Item lysimachia pota uel illita: uel naribus indita. Item plantaginis semen. Quinquefolium potum & illitum. Cicutæ semen in nares si inde fluat tritum ex aqua & inditum. Aizoum. Astragali radix sistit. Et ischemon. Et achillea.

Corion

De hærba equiseto: & stephanomeli: & erisitale: & contra uermes. Cap. xiiii.

EQuisetum hippuris a græcis dicta & i pratis nascẽs uituperata a nobis. Est aũt pullulus terræ equinæsetæ similis lieneis cursoꝝ extinguit decocta fictili nouo ad tertias quãtum uas capiat: & per triduũ heminis pota: unctis esculentis ante diẽ unum iterdicit. Græcoꝝ uaria circa hãc opinio. Alii pini foliis similẽ nigricantẽ eodem nomine appellant: uim eius ammirabilem tradentes: q͂ ẽt sanguis ꝓfluuia uel tacto eo tantũ homine sistat: alii hippurin: alii ephydron: alii anabasin uocant. Tra duntque iuxta arbores nasci & scandentem eas depẽdere comis iunceis multis nigris ut est equorum cau da geniculatis ramis folia habere pauca: tenuia: exigua: semen rotundum: simile coriandro: radice li gnosa: nasci in arbustis maxime. Vis eius spissare corpora. Succus sanguinem in naribus fluentem in clusus sistit. Item aluum. Medetur dysentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vrinam cit. Tussim orthopnoeam sanat. Item rupta: & quæ serpunt. Intestinis & uesicæ folia bibuntur. Enterocœlen co hibet. Faciunt & aliam hippurin breuioribus & mollioribus comis candidioribusq; per q͂ utilem ischia dicis: & uulneribus ex aceto impositam: propter sanguinem sistendum. Et nymphea trita plagis impo nitur. Peucedanum cum semine cupressi bibitur: si sanguis per os redditus est: fluit que ab infernis. S.

Pilus uel capillus

d[illegible]is tantam uim habet:ut q̄uis recenti gladiatoris uulneri illigata ſanguinem claudatur. Quod facit
& ferulæ cinis uel carbo. Fūgus uero etiam efficatius:qui ſecundum radicem eius naſcitur. Per nares au-
tem fluenti & cicutæ ſemen tritum ex aqua inditumq; efficax habetur. Item ſtephanomelis ex aqua. Beto
nicæ farina e lacte caprino pota ſiſtit ex ubere fluentem. Plātagoq; contuſa. Eiuſdem ſuccus uomentib9
ſanguinem datur. Ad erraticum autem radix perſolatæ cum axungia uetere illita. Potatur a ruptis con-
uulſis & ex alto deiectis cētaurium maius. Gentianæ radix trita uel decocta uel ſuccus betonicæ. Et hoc
amplius addo:iocineris aut lateris contortionibus:panaces ſcordion ariſtologia pota cum agarico. Item
contuſis & euerſis potum duobus obolis in mulſi cyathis tribus. Aut ſi febris ſit in aqua mulſa uerba-
ſcum : cuius flos ſimilis auro ē. Acori radix. Aizoum omne. Sed e maiori ſuccus efficaciſſime. Item ſym
phyti radices uel decoctum. Daucum crudum. Eryſithale eſt flore luteo foliis achanti. Bibitur e uino.
Item chamerops:& in ſorbitiones irio uel plantago omnibus modis. Item phthiriaſi:quo Sylla dicta-
tor conſumptus eſt. Naſcuntur quoq; ī ſanguine ipſo hominis animalia exeſura corpus. Reſiſtitur uuæ
taminiæ ſucco aut ueratri cum oleo perunctis corporibus. Taminia quidem in aceto decocta etiam ue-
ſtes eo tedio liberat.

¶ De ulceribus:& ad plagas:& de polycnemo. ¶ Cap.xv.

VLcera multorum ſunt generum:ac multis modis curantur. Panacis oium generum radix ex ui
no calido illinitur manantibus. Siccat priuatim quam chironiam diximus. Cum melle trita tu-
bera aperit:ulceribuſq; quæ ſerpunt. Deploratis auxilio eſt cum æris flore uino temperata oib9
modis uel flore uel ſemine uel radice. Eadem cum polēta uetuſtis uulneribus prodeſt. Heracleon quoq;
ſidereon. Apollinaris. Pſyllium. Tragacātha. Scordotis cum melle purgat. Farina eius carnis excreſcen
tes per ſe inſparſa conſumit. Polemonia ulcera:quæ cacoethe uocant ſanant. Centaurium maius inſpar-
ſum uel illitum. Item minoris coma decocta uel trita uetera quoq; ulcera purgat & perſanat. Foliculi cli
meni recentibus plagis imponuntur. Illinitur autem gentiana ulceribus quæ ſerpūt radice tuſa uel deco-
cta in aqua ad melis craſſitudinem:uel ſucco uulneribus:Ex ea factum lichiū. Lyſimachia recētibus pla
gis medetur. Plantago omnium generum ulceribus: peculiariter fœminarum ſenum & infantiū. Igne
mollita melior:& cum cæroto craſſa ulcerum labra purgat. Nomas ſiſtit. Et tritam ſuis foliis integere
oportet. Suppurationes:collectiones:ſinus ulcerum. Chelidonia quoq; ſiccātur ulcera adeo:ut etiam
pro ſpodio utant̄ eadē iam deſperatis cum axūgia imponitur. Dictamū pota ſagittas pellit:& alia tæla
extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorum obolo. Proxime pſeudodictamum. Vtraq; etiam ſup
purationes diſcutit. Ariſtolochia quoq; putrida ulcera exeſt. Sordida expurgat cum melle: uermeſq;
extrahit. Itemq; clauos in ulceribus natos. Et infixa corpori omnia:precipue ſagittas & oſſa fracta cum
reſina. Caua uero ulcera explet per ſe. Et cum iride recētia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca qn
quefolium cum ſale & melle. Radices perſolatæ uulneribus ferro illatis recentibus īponunt̄:folia ueteri
bus. Cum axungia utraq; & ſuo folio operitur. Damaſonium autem & ī ſtruma. Folia uerbaſci ex aceto
aut uino. Periſterios ad omnia genera uel calloſorum putreſentiumq; ulcerum facit. Manātia nymphex
heracliæ radix ſanat. Item cyclamini radix uel per ſe:uel ex aceto:& cum melle. Eadem & contra ſteato-
mata efficax:ſicut ad ulcera manātia hyſopum. Itē peucedanū cui ad recenia uulnera tāta uis eſt:ut ſaniē
oſſibus extrahat. Præſtant hoc & anagalides:cohibētq; quas uocant nomas:& rheumatiſmos. Vtiles &
recentibus plagis:ſed præcipue ſenum corpori. Cum cæroto apoſtemata & ulcera tetra folia mādragoræ
recentia. Radix uulnera cū melle aut oleo. Cicuta cōſiligini mixta mero. Aizoum herpetas quoq; & no-
mas ac putreſcētia:ſicut erigeron uermioſa. Recentia autem uulnera aſtragali radix:& uetera quoq; ul-
cera purgat hypociſtis utraq;. Leontopodii ſemen tritum in aqua & cū polenta illitū ſpicula ſagittarioꝝ
extrahit. Item pycnocomi ſemen:tithymallus. Characites ſucco gangrenas phagedenas putria:uel deco
cto ramorum cū polenta & oleo. Orchis radices. Hoc amplius & cacoethe ex aceto cū melle ſiccæ & re-
cētes. Per ſe uulnera onothera efferentia ſeſe ſanat. Scythæ uulnera ſcythica curāt. Ad carcinomata arge-
monia ex melle efficaciſſima eſt. Vulneribus præſanatis aſphodeli radix decocta ut diximus:trita cū po
lenta & illita. Quibuſcūq; uero apollinaris. Aſtragali radix in puluerē trita humidis ulceribus prodeſt.
Item callitrix decocta in aqua. Priuatim uero iis quæ calciamento facta ſint uerbenaca. Necnō & lyſima
chia cōtrita. Ac nymphea arida infricata. Polytrix inueteratis iiſdem utilior. Policnemon cunilæ bubulæ
ſimilis eſt ſemine pulegii ſurculoſas multis geniculis corymbo odorata acri & dulci odore:quæ ferro fa-
ctis uulneribus cōmanducata imponitur:quinto die ſoluit̄. Symphyton ad cicatricē celerrime perducit.
Itē ſyderitis. Hæc īponitur ex melle. Verbaſci ſemīe ac foliis ex uino decoctis ac tritis oīa corpori īfixa ex
trahūtur. itē mādracoræ foliis cū polēta. Cyclamini radicibus cū melle. Triſaginis folia ī oleo cōtrita iis
maxime adhibent̄ ulceribus:quæ ſerpunt. Et alga ī melle trita. Betonica ad carcinomata. Et melādria:ac
ueteres addito ſale. Verrucas tollit argemonia ex aceto uel batrachii radix:quæ & ungues ſcabros aufert

Perſonatis

Linozostidis utriusq; folia uel succus illitus. Tithymalli omnes genera uerrucarum omnium : item oia
pterygia: uarosq; tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

De plurimis experimentis ad inficiendos capillos: & partus eiiciendos & continēdos & aliarum remedia. Cap. xvi.

ARtemisiā & elelisphacum alligata qui habet uiator : negatur lassitudinem sentire. Mulieribus
morbis medet̃ maxime in uniuersum peoniæ hærbe semen nigrum ex aqua mulsa. Eadem & i
radice uis menses cit. Panacis semen cum absinthio menses & sudores. Scordotis potu & illitu.
Betonica drachma in uini cyhatis tribus bibitur contra omnia uuluarum uitia. Aut quæ a partu fiunt.
Menses nimios sistit achillea imposita: & decoctum eius insidentibus. Mā̄mis īponit̃ hyoscyami semē
ex uino. Loti radix e cataplasmate. Et mammis etiam chelidonia. Secūdas morantes uel partus emortu
os radices panacis appositæ extrahunt. Ipsum panacis semen e uino potum uuluas purgat : appositūq;
cū melle. Polemonia pota ex uino secundas pellit. Nidore purgat uuluas centaurii minoris succus po-
tus: fotuq; menses cit. Item maioris radix in uulue doloribus iisdem modis prodest. Derasa uero & ap-
posita extrahit partus emortuos. Plantago imponitur in lana in dolore uuluæ. In strangulatu bibitur.
Sed præcipua dictamno uis est. Menses cit. Partus emortuos uel transuersos eiicit. Bibitur ex aqua folio
rum obolo: adeo ad hæc efficax: ut ne in cubiculum quidem prægnantiū inferatur. Nec potu tantū: sed
& illitu & suffitu ualet. Proxime pseudodictamnū. Sed menses cit cum mero decoctum pondere dena-
rii. Pluribus tamen molochis & aristolochia prodest: nam & menses & secundas cit. Et emortuos ptus
extrahit: myrrha & pipere additis pota uel subdita. Vuluas quoq; procidentes inhibet potu uel suffitu
uel subiectu maxime tenuis. Strangulatum ab iis mensiumq; difficultatem agaricum tribus obolis tri-
tū in uini ueteris cyatho potum emendat. Peristeros apposita in adipe suillo recenti. Antirrinon cū rosa
ceo & melle. Item apposita nympheæ thessalæ radix pota dolori medetur. In uino pota nigro pfluuia i-
hibet. E diuerso ciet cyclamini radix pota & apposita. Et uesicæ insidentium decocto medetur. Secūdas
pota cissanthemos pellit. Vuluam sanat. Et xiphii radix superior menses cit drachma ex aceto pota. Peu
cedanum strāgulatus uulue nidore ustum recreat. Menses aluuosq; præcipue psyllium drachma in cya
tis tribus aquæ mulsæ. Semen quoq; mā̄dragoræ potum uuluam purgat. Menses cit succus appositus:
& emortuos partus. Nimia rursus profluuia sistit semen cum uino & sulphure. Alui profluuia sistit &
contrahit batrachion potu: uel cibo ardens: alias ut diximus cruda. Sed cocta cōmendantur sale & oleo
& cymino. Daucum & menses & secundas potum facillime pellit. Ladanum suffitu corrigit uuluas: do
lori earum exulceratisq; imponitur. E mortua scamonium pellit potum uel appositum. Menses ciet hy
pericum: utrunq; appositum. Ante alia uero ut Hippocrati uidetur erysimon e uino semine uel radice.
Cortice trahit & secundis succurrit & strangulationibus ex aqua pota. Item radix e geranio peculiar iter
secundis inflamationibusq; uuluarum conueniens. Purgat hippuris pota & apposita uuluas. Polygonas
pota menses cit. Et alcmeæ radix Folia plantaginis pellūt. Item agaricum ex aqua mulsa. Artemisia uul
uæ medetur trita ex oleo irino aut fico: aut cum myrrha apposita. Eiusdem radix pota ī tātum purgat:
ut partus enectos extrahat. Menses & secundas cit ramorum decoctū insidentibus: itē folia pota drach
ma. Ad eadem omnia prosunt uel imposita uentri imo cum farina hordeacea. Achoron quoq; utile est i
terioribus fœminarum morbis. Et coniza utraq;. Et crethmos. Et anthyllides duæ uuluis utilissimæ.
Torminibusq; & secundarum more in uino potæ. Callitrix fotu locis medetur. Albugines in capite tol-
lit. Capillos inficit oleo trita. Ceranion in uino albo potum: & hypocisthis in rubro profluuium sistunt.
Hysopum suffocationes laxat. Radix uerbenacæ pota ex aqua ad omnia in partu aut ex partu mala pr̨
stantissima est. Peucedano quidam miscent in uino nigro semen cupressi contritum. Nam semen psyllii
deferuefactum in aqua cū intepuerit: epiphoras omnes uteri lenit. Symphyton tritum in uino nigro euo
cat menses. Partus accelerat scordotis pota drachma succi in aqua mulsa cyathis quattuor. Dictamni fo
lia præclare dantur ex aqua. Constat unius oboli pondere: uel si mortui sint in utero infantes: ptinus red
di sine uexatione puerperæ. Similiter pdest pseudodictamnū: sed tardius. Cyclaminos adalligata. Cissan
themos pota. Itē betonicæ farina ex aqua mulsa. Arsenogonō & thelygonon hærbæ sunt habentes uuas
floribus oleæ similes: pallidiores tamen. Semen album: papaueris modo. Theligoni potu fœminam cō
cipi narrāt. Arsenogonon ab ea semine oleæ nec alio distat. Huius potu mares generari phibent̃: si credi
mus: alii utranq; ocimo similē tradunt. Arsenogoni aūt semen geminum esse testibus simile. Mamma-
rum uitiis aizoum: quod digytellum appellauimus unice medetur. Erigeron ex passo mammas uberio-
res facit. Sonchum in farre coctū. Quæ uero mastos uocatur indita pilos mā̄marum e partu nascentiū:
& tineas aufert in facie: aliaq; cutis uitia emendat. Gentiana nymphea heraclia illita cyclamini radix ma-
culas omnes.. Cacaliæ grana mixta cæræ liquidæ extundunt cutem in facie: erugantq;. Vitia omnia acori
radix emendat. Capillum lisimachia flauum facit. Denigrat hypericon : quod & corion uocatur. Item

uel op hry on

ophrys hærba dēticulato oleri similis: foliis duobus. Nigritiam dat & polemonia in oleo decocta. Psilothrum nos quidē in muliebribus medicamentis tractamus: uerum etiam uiris in usu est. Efficacissimum autem habetur archezostis. Itē tithymalli succo uel in sole cum oleo illito crebro: uel euulsis pilis. Quadrupedum scabiem sanat hysopum ex oleo fotum. Anginas peculiariter sideritis. Verum & reliqua genera hærbarum reddamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXVII.

PROOEMIVM.

Reliqua hærbarum genera. Cap.i.

CRescit apud me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis. Quātoq; maior copia hærbarum dicenda restat: tāto magis adorare priscoꝝ in inueniendo curā: in tradendo benignitatē subit. Nec dubie superata hoc modo posset uideri etiā rerum naturæ ipsius munificentia: si humani corporis esset inuētio. Nunc uero deorum fuisse eā apparet: aut certe diuinā: etiā cū homo inuenerit. Eandēq; omnium parētem genuisse hæc & ostendisse: nullo uitæ miraculo maiore: si uerum fateri uolumus. Scythicā hærbā a mæotidis paludibus & euphorbiā e monte atlante: ultraq; Herculis colūnas: & ipso rerum naturæ defectu. Parte alia britānicā ex oceani insulis extra terras positis: itēq; æthiopidem ab exusto syderibus axe. Alias præterea aliunde ultro citroq; hūanæ saluti in toto orbe terraꝝ portare imensa romanæ pacis maiestate nō hoīes modo diuersis inter se terris gentibusq;: ueꝝ etiā montes & excedētia in nubibus iuga: pastusq; pecoꝝ & hærbas quoq; inuicē ostentant. Aeternū quæso deoꝝ sit munus istud Adeo romanos uelut alteram lucem dedisse rebus humanis uidentur.

De aconito: & panthera: & quæ extinguitur aconito. Cap.ii.

SEd antiquoꝝ curam diligentiāq; quis possit satis uenerari: cū constet oīum uenenorum ocissimum esse aconitū: & tactis quoq; genitalibus fœminini sexus aīalium eodē die inferre mortē. Hoc fuit ueuenum quo interēptas dormientes a Calfurnio Bestia uxores. M. Cecilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius in digito eas mortuas. Fabulæ narrauere e spumis Cerberi canis extrahente ab inferis Hercule. Ideoq; apud eracleam ponticā ubi monstratur eius ad inferos aditus gigni Hoc quoq; tamē in usus humanæ salutis uertere. Scorpionū ictibus aduersari experiendo, aconitū datū i uino calido. Ea est natura ut hoīem occidat: nisi inuenerit quod in hoīe perimat.. Cum eo solo colluctat̄: uelut pari intus inuento solo. Hæc pugna est cum uenenū in uisceribus repererit. Mirūq; exitialia per se ambo cū fuerint duo uenena in hoīe cōmoriuntur: ut homo superstit. Immo uero etiā ferarū remedia antiqui prodiderunt: demōstrando quō uenenata quoq; ipsa sanant̄. Torpescunt scorpiones aconiti tactu: stupentq; pallentes: & uinci se confitētur. Auxiliatur eis helleborū album tactu resoluente. Ceditq; aconitum duobus malis suo & oīum. Quod si quis illa forte ab homine excogitari potuisse credit: īgrate deorum intelligit munera. Tangunt carnes aconito: necantq; gustatu earū pantheras: nisi hoc fieret repleturas illos situs. Ob id quidā pardalianches appellauere. At illas statim liberari morte excrementorū hominis gustu demonstratum. Quod certe casu repertum quis dubitet? & quotiens fiat etiānum ut nouū nasci quoniam feris ratio & usus inter se tradi non possit.

Quod omnium creaturarum conditor sit deus. Cap.iii.

HIc ergo casus hic est ille: qui plurima inuenit in uita deus. Hoc habet nomen: per quem intelligitur eadem & parens rerum oīum & magistra natura utraq; coniectura pari siue ista quotidie feras inuenire: siue semper scire iudicemus. Pudendūq; rursus oīa animalia quæ sint salutaria ipsis nosse ipsa præter hoīem. Sed & maiores oculorum quoq; medicamentis aconitum misceri saluberrime promulgauere: aperta professione: malum quidem nullum sine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit qui nulla diximus uenenata: nunc demonstrare quale sit aconitnm uel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris non plura quattuor ab radice leniter hirsuta. Radicē modicam cāmaro similem marino. Quare quidam cāmaron appellauere. Alii theliophonon ex ea qua diximus causa. Radix incuruatur paulum scorpionum modo: quare & scorpion aliqui appellauere. Nec defuere qui myoctonon appellare mallent: quoniam procul & e longinquo odore mures necat. Nascit̄ in nudis cautibus: quas aconas uocant. Et ideo aconitum aliqui dixere nullo iuxta ne puluerē quidem nutriente. Hāc aliqui rationem nominis attulere. Alii quoniam uis eadem in morte esset: quæ cotibus ad ferri aciem deterendam statimq; admota uelocitas sentiretur.

Lycoctonon

De æthiopide: & amarāto: & aloe: & alcea: & alipho: & alsina: & androsace: & androsemo: & ambrosia: & anconi: & anagyro: & anonymo. Cap.iiii.

aethiopis radix

Aethiopis radix folia habet phlomo ſimilia: magna & multa: & hirſuta ab radice. Caulem quadrangulum ſcabrum: ſimilem arctio: multis concauum alis: ſemẽ eruo ſimile candidum gemi num: radices numeroſas longas. Plenas molles glutinoſas guſtu ſiccæ nigreſcunt duranturq; ut cornua poſſint uideri. Præterea in æthiopia naſcuntur: & in ida monte troadis: & in meſſenia. Colligũtur autumno: ſiccantur in ſole aliquot diebus: ne ſitum ſentiant. Medentur uuluis potæ in uino albo: iſchiadicis: pleureticis: faucibus ſcabris: decocta potu dantur. Sed quæ ex æthiopia uenit: eximia eſt: atq; illico prodeſt. Amaranthon ferulacea eſt duorum palmorum altitudine: origano ſimilis flore: bulbis aureis. Huius uſtæ nidor urinam cit. uuluamq; purgat: tanto magis inſidentibus. Cauſa Nominis non hęc ſed quoniam diutiſſime non marceſcit. Aloe Scylle ſimilitudinem habet maior & pinguioribus foliis ex bliquo ſtriata. Caulis eius tener eſt rubens medius: non diſſimilis antherico. Radice una ceu palo in terra dimiſſa: graui odore: guſtu amara. Laudatiſſima ex india affertur: ſed naſcitur & in aſia: non tamen ea utuntur: niſi ad uulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat: uel ſuccu: ob id inturbinibus cadorũ eam ſerunt ut aizoum maius. Quidam & caulem ante maturitatem ſeminis incidunt ſucci gratia: aliqui & folia. Inuenitur & per ſe lachryma adhærẽs. Ergo pauimentandum ubi ſata ſit cenſent ut lachryma nõ abſorbeatur. Fuere qui traderent in iudæa ſuper ieroſolymam metallicam eius naturam: ſed nulla magis improba eſt: neq; alia nigrior eſt: aut humidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida rufi coloris friabilis: ac iocineris modo coacta: facile liqueſcens. Improbanda nigra & dura: harenoſa quoq; quæ & guſtu intelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura eius ſpiſſare: denſare: & leuiter calfacere. Vſus in multis & principalis aluum ſoluere: cum pene ſit ſola medicamentorum: quæ per ſe id præſtant. Confirmat etiã ſtomachum: adeo ut non infeſtet ulla uis contraria: bibitur drachma. Ad ſtomachi uero diſſolutionem in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ: coclearis menſura bis terue in die ex interuallis ut res exigit. Purgationis etiam cauſa plurimum tribus drachmis. Efficacior ſi pota ea ſumatur cibus. Capillum fluẽtem continet cum uino auſtero capite in ſole contra capillum perũcto. Dolorem capitis ſedat tempori bus & fronti impoſita ex aceto & roſaceo. Dilutiorq; infuſa: oculorum uitia omnia ſanari ea conuenit. Priuatim prurigines & ſcabiem genarum. Item inſignita ac liuida illita eum melle: maxime pontico. Tõſillas: gingiuas: & omnia oris ulcera. Sanguinis excreationes ſi modicæ ſint: drachmæ pondere ex aqua: ſi minus ex aceto pota. Vulnerum quoque ſanguinem & undecunq; fluentem ſiſtit per ſe uel ex aceto. Alias etiã eſt uulneribus utiliſſima ad cicatricem perducens. Eadem inſpergitur exulceratis genitalibus uirorum: condylomatis: rimiſq; ſedis: alias ex uino: alias ex paſſo: alias ſicca per ſe: ut exigit mitiganda curatio: aut coercenda. Hemorroidum quoq; abundantiam leniter ſiſtit. Dyſenteriæ infunditur. Et ſi difficilius concoquantur cibi: bibitur a cœna modico interuallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua Deuorantur pilulæ cum mellis decocto aut reſina terebinthina ad purganda interiora. Digytorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lauatur: ut quod ſit harenoſiſſimum ſubſidat. Aut torretur in teſta: pennaque ſubinde uerſatur: ut poſſit æqualiter torreri. Alcea folia habet ſimilia uerbenacæ: quæ & periſtereon cognominatur. Caules tres aut quattuor foliorum plenos: florem roſæ: radices albas cũ plurimum ſexcubitales: obliquas. Naſcitur in pingui ſolo: nec ſicco. Vſus radicis ex uino uel ex aqua dyſentericis: aluo cita: & ruptis conuulſis. Alypon cauliculus eſt molli capite non diſſimilis betæ acre guſtatu ac lentum: mordenſq; uehementer & accedens. Aluum ſoluit in aqua mulſa addito ſale modico. Minima potio duarum drachmarum: media quattuor: maxima ſex: ea purgatione quibus datur e gallinaceo iure. Alſine: quam quidam myoſoton appellant: naſcitur in lucis: unde & alſine dicta eſt. Incipit a media hyeme. Areſcit æſtate media cum prorepit: muſculorum aures imitatur foliis. Sed aliam docebimus eẽ quæ iuſtius myoſotis uocetur. Hæc eadem erat quæ. Helxinæ: niſi minor minuſq; hirſuta eſſet. Naſcitur in hortis & maxime in parietibus. Cum teritur: odorem cucumis reddit. Vſus eius ad collectiones inflammationeſq;. Quin emendat omnia quæ Helxine ſed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur. Itẽ uerẽdis: ulceribuſq; cum farina hordeacea. Succus eius auribus iſunditur. Androſaces hærba eſt alba amara ſine foliis: folliculos in cirris habens: & in iis ſemen. Naſcitur in maritimis Hiſtrie maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tuſa aut decocta in aqua uel aceto uel uino. Vehementer enim urinas cit. Datur & podagris: illiniturq;. Idẽ effectus eſt & ſeminis. Androſemon: ſiue (ut alii appellauere) aſcyron nõ abſimile eſt hyperico: de qua diximus cauliculis maioribus denſioribuſq; & magis rubentibus. Folia alba rutæ figura. Semen papaueris nigri. Comæ tritæ ſanguineo ſucco manant Odor ei reſinoſus. Gignitur in uineis. Fere medio autũno effoditur: ſuſpenditurq;. Vſus ad purgandã aluum tuſæ cum ſemine potæq; matutino uel a cœna duabus drachmis ĩ aqua mulſa uel uino uel aqua pura: totius potiõis ſextario. Trahit bilẽ prodeſt iſchiadicis maxime. Sed poſtera die capparis radicẽ reſinę permixtam deuorare oportet drachmæ pondere. Iterũq; quatridui interuallo eadem facere. A purgatione autẽ ipſa robuſtiores uinũ bibere: infirmiores aquã. Imponiẽ & podagris & ambuſtis & uulneribus colubẽs ſanguinẽ.

Syriæ.
Dioſco.

Ambrosia uagi nominis est:& circa alias hærbas fluctuans:fruticem unum habens densum ramosum: tenuem:trium fere palmorum. Tertia parte radice breuiore:foliis rutæ:circa imum caulem in ramulis semen est uuis dependentibus:odore uinoso:qua de causa botrys a quibusdam uocatur ab aliis artemisia. Coronatur illa cappadoces. Vsus eius ad ea quæ discuti opus sit. Anonin quidam ononida malunt uocare ramosam:similē fœnograeco:nisi fruticosior hirsutiorq; esset:odore iucundo. Post uer spinosa. Estur etiam muria condita. Recens uero margines ulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentiū. Eadem cum melle pota calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias. Anagyros quā aliqui acopon uocant:fruticosa est:grauis odore:flore oleris:semen in corniculis nō breuibus gignit simile renibus:quod durescit per messes. Folia collectionibus imponuntur:difficulterq; parientibus adalligantur:ita ut a partu statim auferantur. Quod si emortuus hæreat:& secundæ mensesq; morent: drachmæ pondere bibuntur in passo folia. Sic & suspiriosis dantur:& in uino uetere ad phalangiorum morsus. Radix discutiēdis concoquendisq; adhibetur. Semen cōmanducatū uomitiones facit. Anonymos a nō inueniendo noīe nomen inuenit. Affertur e scythia celebrata Hicesio non paruæ auctoritatis medico. Item aristogeton in uulueribus præclara ex aqua tusa & imposita. Pota uero māmis præcordiisq; percussis. Item sanguinem excreantibus. Putauerunt & bibendam uulneratis. Fabulosa arbitror quæ adiiciunt recente ea si uratur:ferrum aut æs ferruminari.

De aparine:& arctio:& aspleno:& asclepiade:& astere:uel bubonio:& ascyro:uel ascyroide:& phace:& de alcibiox:& alectorolopho. Cap.v.

Ompha locarpon Diosc.

APARINEN aliqui omphacocarpon:alii philantropon uocant:ramosam:hirsutam:quinis senisue in orbē circa ramos foliis per interualla:semen rotundū:durū:concauū:subdulce. Nascitur in frumētario agro:aut hortis:pratisue:asperitatē etiā uestiū tenaci. Efficax cōtra serpētes semine poto ex uino drachma:& cōtra phalangia. Sāguinis abūdantiā ex uulneribus īprimunt folia īposita. Succus auribus infunditur. Arction aliqui potius arcturū uocant:similis est uerbasco foliis:nisi q̄ hirsutiora sunt:caule lōgo molli:semine cymini. Nascitur in petrosis:radice tenera:alba:dulciq;. Decoquitur in uino ad dentiū dolorem:ita ut cōtineatur ore decoctū. Bibitur ꝓpter ischiada & strāguriā e uino:ambustis iponitur & pernionibus. Fouentur eadē cum radice semine trito in uino. Asplenū sunt qui hemionon uocant:foliis trientalibus multis:radice limosa:cauernosa:sicut filicis candida:hirsuta:nec caulē nec florē nec semen habet. Nascitur in petris:parietibus opacis:humidis laudatissima in creta. Huius foliorū iure in aceto decocto per dies.xl.poto lyenem absumi aiunt. Et illinuntur. Eadē aūt sedāt singultus nō danda fœminis:quoniā sterilitatē facit. Asclepias folia hederæ habet:ramos longos:radices numerosas: tenues odoratas:floris uirus:graue:semen securidace. Nascit̄ in montibus. Radices torminibus medētur:& cōtra serpentiū ictus nō solum potum sed etiā illitū. Aster ab aliquibus bubonion appellatur:quoniā inguinum præsentaneum remediū est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus in cacumine capitula stellæ modo radiata. Bibitur aduersus serpētes. Sed & ad inguinū medicinā:sinistra manu decerpi iubent:& iuxta cinctus alligari. Prodest & coxendicis dolori adalligata. Ascyron & ascyroides similia sunt inter se & Hyperico:sed ascyron maiores habet ramos:qui ascyroides uocantur ferulaceos oīno rubentes: capitulis paruis:luteis. Semen in caliculis pusillū:nigrum:resinosum. Comæ tritæ uelut cruentatæ. Qua de causa quidam hāc androsemon uocauere. Vsus seminis ad ischiadicos potus duabus drachmis in hydromelitis sextario. Aluum soluit. Bilē detrahit. Illinitur & ambustis. Aphace tenuia admodum folia habet: pusillo altior lenticula est. Siliquas maiores fert:in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora & madidiora & minora lenticula. Nascitur ī aruis. Natura ei ad spissandū efficacior q̄ lenti. Reliquo usu eosdē effectus habet stomachi aluiq; fluctiones sistit semen decoctū. Alcibion qualis esset hærba apud auctores nō repperi. Sed radicē eius & folia trita ad serpentis morsus imponi & bibi iubent. Folia quantū manus capiat trita cū uini meri cyathis tribus:aut radicē drachmarum trium pondere cum uini eadē mensura. Alectorolophos quæ apud nos crista dicitur:folia habet similia gallinaceæ cristæ plura: caulem tenuem & semen nigrum in siliquis. Vtilis tussientibus cocta cum faba fresa melle addito:& caligini oculorum. Solidum semen coniicitur in oculum:nec turbat:sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem:sed ex nigra albicare incipit:& intumescit:ac per se exit.

De Alo. Cap.vi.

ALum nos uocamus:græci symphyton petreum:simile cunilæ bubulæ:foliis paruis:ramis tribus aut quattuor a radice:cacuminibus thymi:surculosum odoratum: gustu dulce: saliuam ciens:longa radice:rutila. Nascitur ī petris:ideoq; petreum cognominatum. Vtilissimum lateribus:lyenibus:renibus:torminibus:pectoribus:pulmonibus: sanguinem reiicientibus: faucibus asperis. Bibitur radix trita & in uino decocta:& aliquando superlinitur. Quin & commāducata sitim sedat: præcipueq; pulmonem refrigerat. Luxatis quoq; imponitur & conuulsis: lyeni:interaneis. Aluum sistit coacta in cineres.

cocta in cineres. Detractis quoq; folliculis trita cum piperis nomen granis & ex aqua pota. Vulneribus sanandis tanta præstantia est: ut carnes quoq; cum coquuntur conglutinet addita. Vnde & græci nomen imposuere. Ossibus quoq; fractis medetur.

De alga & actea & de ampeloagria & absinthio. Cap. vii.

ALga rufa & scorpionum ictibus. Actea graui foliorum odore: caulibus anisi geniculatis: semine nigro ut hederæ: baccis mollibus. Nascitur in opacis & asperis & aquosis. Datur acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis. Ampelos agria uocatur herba foliis duris cineracei coloris: qualem in satis diximus: uiticulis longis callosis rubentibus: qualiter flos quem Iouis flāmam appellauimus in uiolis fert semen punici mali simile acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis addi tis uini coi cyathis duobus aluum soluit leniter. Ideo hydropicis datur. Vuluæ uitia & cutis in facie mulierum emēdat. Ischiadicos quoq; uti hac herba prodest tusa cum foliis & illita cum succo suo. Absinthii genera sunt plura. Santonicum appellatur a galliæ ciuitate. Ponticum a ponto: ubi pecora pinguescunt illo: & ob id sine felle reperiuntur. Neq; aliquod præstantius. Multoq; italico amarius sed medulla pontici dulcis. De usu eius conuenit dicere herbæ facillimæ atq; inter paucas utilissimæ. Præterea sacris Populi Ro. celebratæ peculiariter. Siquidem latinarum feriis quadrigæ certant in capitolio: uictorq; absinthium bibit. Credo sanitatem præmio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corroborat. & ob hoc sapor eius in uina transfertur ut diximus. Bibitur & decoctum aqua ac postea nocte & die refrigeratum sub diuo decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in cælestis aquæ sextariis tribus. Oportet & salem addi. Vetustissime in usu est. Bibitur & madefacti dilutum. Ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio ut quisquis fuerit modus aquæ: tegatur per triduum. Tritum raro ī usu est: sicut & succus expressi. Exprimitur autem cum primum semen turgescit madefactum aqua triduo recens aut siccum septem diebus. Deinde coctum in æneo uase ad tertias. x. heminis in aquæ sextariis. xlv. Iterumq; percolatum. Herba lente coquitur ad crassitudinem mellis qualiter ex minore centaurio quæritur succus. Sed hic absinthii inutilis stomacho capitiq; est: cum sit ille decoctus saluberrimus. Namq; astringit stomachum: bilemq; detrahit. Vrinam cit. Aluum emollit: & in dolore sanat Ventris animalia pellit. Malaciam stomachi & inflammationes discutit cum sile & nardo gallico: aceto exiguo addito. Fastidia absterget. Concoctiones adiuuat. Cruditates detrahit cum ruta & pipere & sale. Antiqui purgationis causa dabant: cum marinæ aquæ ueteris sextario seminis sex drachmis cum tribus salis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligenter autem teri debet propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere supradictum pondus: addito pulegio. alii contra paralysim. alii pueris folia in fico: sic ut amaritudinem fallerent. Facile thoracem purgat cum iride sumptum. In regio morbo crudum bibitur cum appio aut adianto. Aduersus inflationes calidum paulatim sorbetur ex aqua. Iocineris causam cum gallico nardo. Lyenis cum aceto aut pulte aut fico sumitur. Aduersatur fungis ex aceto. Item uisco. Cicutæ ex uino: & muris aranei morsibus. Draconi marino. Scorpionibus. Oculoꝝ claritati multū confert. Epiphoris cū passo īponitur. Sugillatis cum melle. Aures eius decoctum uaporis suffitu sanat. Aut si manat sanies cum melle tritum. Vrinam ac menses ciunt tres quattuorue ramuli cū gallici nardi radice una cyathis aquæ. vi. Menses priuatim cum melle sumptum: & in uellere appositum. Anginis subuenit cū melle & nitro. Epinyctidas ex aqua sanat. Vulnera recentia prius q̄ aqua tangantur impositum. Prætereaq; capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponitur cū cypria cæra: aut cum fico. Sanat & pruritus.

De absinthio: & ballote: & botrye fruticosa: & brauylla: & brio: & bupleuri: & catanance: & calla: & circæa: & circesio: & crategono: & theligo: & crocodilo: & cynosorchi: & chrysollachano: & cuculo: & conserua. Cap. viii.

NOn est dandum in febri. Nauseas maris arcet in nauigationibus potum. Inguinū tumorem in uentrali habitum. Somnos allicit olfactum: aut inscio sub capite positum. Vestibus insertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit: & fumo si uratur. Atramentum librarium ex diluto eius temperatum litteras a musculis tuetur. Capillum denigrat absinthii cinis unguento rosaceoq; permixtus. Est & absinthium marinum: quod quidam seriphium uocāt: probatissimum in taposiri ægypti. Huius ramum isiaci præferre solēne habēt. Angustius priore. minusq; amarum: stomacho inimicū. Aluum mollit. Pellitq; animalia interaneorum. Bibitur cum oleo & sale: aut in farinę trimestris sorbitiōe dilutum. Coquitur quantum manus capiat in aqua sextario ad dimidias. Balloten alio nomine porrum nigrum græci uocant: hærbam fruticosam angulosis caulibus: nigris: hirsutis: foliis uestientibus: maioribus q̄ marrubii: & nigrioribus: graue olentibus. Vis eius efficax aduersus canis morsus: ex sale foliis tritis imposita. Item ad condylomata coctis cinere in folio oleris. Purgat & sordida ulcera cum melle. Botrys fructicosa hærba est luteis ramulis. Semē circa totam nascitur: folia cicorio similia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc cappadoces ambrosiam uocāt: alii artemisiam. Brabylla spis

sandi uim habet cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt auctores. Brion marina herba sine dubitatione lactucæ foliis similis rugosa ueluti cotracta: sine caule ab ima radice exeuntibus foliis. Nascit in scopulis maxime testisq; terra coprehensis. Præcipua siccandi ei spissandiq; uis & collectiones oes inflammationesq; cohibendi: præcipue podagræ: & quicquid refrigerare opus sit. Bupleuri semen ad ictus serpentium dari reperio: foueriquе plagas decocta ea hærba adiectis foliis mori aut origani. Catannachen thessalam hærbā qualis sit: a nobis describi superuacuum est: cū sit usus eius ad amatoria tantum. Illud non ab re est dixisse ad detegendas magicas uanitates electam ad hunc usum coniectura: quoniā arescēs contraheret se ad speciē unguium milui exanimati. Eadē ex causa & cemos silebitur a nobis. Calla duorū generum est. Vna similis aro. Nascitur in arationibus. Colligitur anteq̄ inarescat. Vsusq; eosdē hēt quos arum. Bibitur quoq; radix huius ad exinaniendas aluos: mensesq; mulierum. Item caules cum foliis in leguminibus decocti sanant tenasmon. Alterum genus eius quidam anchusam uocant. alii rinoclisiam. Folia lactucæ longiora: plumosa: radice rubra: quæ ignes sacros cum folio polentæ sanat imposita. Iocineris autem uitia in uino albo pota. Circea strychnō satiuo similis est: flore nigro pusillo. Paruo semine: ut milii nascentis in quibusdā corniculis: radice semipedali: triplici ferme aut quadruplici: alba odorata: gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur ī uino. Bibiturq; ad dolorē uuluæ & uitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tusæ per noctem & diē. Trahit eadē potiōe secundas semie. Lac minuit ī uino aut mulsa aqua pota. Cirsion cauliculus est tener duum cubitorū: triangulo similis: foliis spinosis circundatus. Spinæ molles sunt. Folia bouis linguæ similia: minora: subcandida: & in cacumine capitula: purpurea quæ soluūtur in lanugines. Hanc hærbam radicēue eius adalligatam dolores uaricū sanare tradunt. Cratæogonon spice tritici simile est: multis calamis ex una radice emicantibus multorūq; geniculorum. Nascitur in opacis: semine milii: uehementer aspero gustu. Quod si bibant ex uino ante cenam tribus obolis in cyathis aquæ totidem mulier ac uir ante conceptū diebus. xl. uirilis sexus partū futurum aiunt. Est & alia cratæogonos: quæ theligonos uocatur. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sunt qui florem cratæogoni bibentes mulieres intra. xl. diem concipere tradant. Eadem sanant ulcera uetera nigra cū melle: explent sinus ulcerum. Et atropha carnosiora faciunt. Purulenta expurgāt. Panos discutiunt Podagras collectionesq; omnes leniūt peculiariter mammarum. Theophrastus arboris genus intelligi uoluit cratæogonon siue crateogona: quam italia aquifolium uocat. Crocodilon chamæleontis hærbe nigræ figuram habet: radice longa: æqualiter crassa: odoris asperi. Nascitur in sabuletis. Pota sanguinem per nares pellit copiosum crassumq;. Atque ita lyenem consumere dicitur. Cynosorchin aliqui orchin uocant: foliis oleæ: mollibus: ternis: paruisq; semipedis longitudinis in terra stratis: radice bulbosa: oblonga: duplici ordine superiore quæ durior est: & inferiore quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti in uineis fere inuenti. Ex iis radicibus si maiorē edant uiri mares generari dicuntur. Si minorem fœminæ alterum sexum. In thessalia molliorem in lacte caprino uiri bibunt ad stimulandos coitus: duriorem uero ad inhibendos. Aduersat alter alteri. Chrysolachanum in pineto lactucæ simile nascit. Sanat neruos incisos si confestim imponat. Et alibi genus chrysolachani tradit: flore aureo: foliis oleris. Coctum estur: ut olus molle. Hærba hæc alligata morbum regiū habentibus: ita ut spectari ab iis possint: sanare id malum tradit. De chrysolachano nec satis dici scio: nec plura reperio. Nāq; & hoc uitio laborauere ꝓximi utiq; hærbarii nostri: quod ipsi notas uelut uulgares strictim & nominibus tantum indicaue. et tanq̄ coagulo terræ aluum sisti: stranguriam dissolui si bibaturi ex uino aut aqua. Cacubali folia trita cū aceto serpentium ictibus & scorpionum mederi. Quidam alio hanc nomine strumum appellant: alii græcæ strignon: acinos habet nig. os. Ex iis cyathus succi cum mulsi duobus medet lumbis. Item capitis doloribus cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita sanandis peculiaris est: alpinis maxime fluminibus. Conferua appellata a conferruminando: spongia aquæ: dulcium uerius q̄ muscus aut hærba uillosæ densitatis atque fistulosæ. Curatum ea scio omnibus fere ossibus confractis plapsum ex arbore alta putatorem: circūdata uniuerso corpo. i: aquam suam inspergentibus quotiens inarescat: raroq; nec nisi deficientē hærbā mutationis causa resoluentibus conualuisse uix credibili celeritate.

Crision

Melāpyrso. Diosc.

¶ De cocco gnidio & dryopteris: & dryphono: & elatine: & emptro siue calcifraga: & epicactituel helleborine: & epimedio: & enneaphylo: & filicepteri: & de femore bubulo. ¶ Cap. ix.

Cocco gnidio color cocci: magnitudo grano piperis maior: uis ardens. Itaq; ī pane deuoratur: ne adurat cum gulam transit. Huic uis præsentanea contra cicutam. Sistit aluum. Dipsacos folia habet lactucæ: bullas spinosas in dorsi medio: caulem duorum cubitorum: iisdem spinis horridum genicula eius binis foliis amplectentibus: concauo alarum sinu: in quo subsistit ros salsus. In cacumine capitula sunt echimata spinis. Nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis. Item fistulas decocta in uino radice usq; dum sit crassitudo cæræ: ut possit in fistula collyrium mitti. Item uerrucas omnium generum

legi debet sistit aluū [illegible]

generum. Quidam & alarum quas supra diximus succum illinunt iis. Dryopteris filici similis in arboribus nascitur: tenui foliorum: subdulcium icisura: radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo psylotrum est radix tusa. Illinitur enim usq; dum sudores euocet. Iterumq; & tertio: ita ne sudor abluatur. Dryphonon similis hærba est: cauliculis tenuibus: cubitalibus: circũdatis utrinq; foliis: pollicari amplitudine: & qualibus oxymyrsine. Sed candidioribus mollioribusq;: flore candido sambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine uero eius pro pipere utuntur. Elatine folia habet helxinæ: pusilla: pilosa: rotunda: semipedalibus ramulis quinis seniſue a radice statim foliosis. Nascitur in segetibus. Acerba gustu & ideo oculorum fluctionibus efficax: foliis cum polenta tritis & impositis: subdito lintheolo. Eadem cum lini semine cocta sorbitionis usu ad dysenteria liberat. Empetron quam nostri calcifragam uocant: nascit̃ in montibus maritimis fere in saxo: quo propius mari fuerit minus salsa est: potaq; bilem trahit ac pituitas: quo lõgius magisq; terrena: amarior sentit̃. Trahit aquã. Sumit̃ autem in iure aliquo aut in hydromelite. Vetustate uires perdit. Recens urinas cit decoctum in aqua uel tritum calculos frangit. Qui fidem promisso huic q̃runt: affirmant lapillos: qui sufferuefiant una rumpi. Epipactis ab aliis heleborine uocatur: parua hærba: exiguis foliis iocinoris uitiis utilissima: & cõtra uenena pota. Epimedion caulis nõ est magnus hedere foliis denis atq; duodenis: nunq̃ florens: radice tenui nigra subgraui odore. Nascit̃ in humidis: & huic spissandi refrigerandiq; natura. Fœminis cauenda. Falia in uino trita uirginum mãmas cohibent. Enneaphyllon longa folia nona habet: causticæ naturæ. Imponitur lana circũdata: ne urat latus: continuo enim pustulas excitat: lũborum doloribus & coxẽdicum utilissimũ. Filicis duo genera nec florẽ habent: nec semẽ Pterin græci uocant: alii blachnon cuius ex una radice q̃ plures exeunt filices: bina etiã cubita excedentes longitudine: non graues odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelipterin græci uocant: alii Hymphæam pterin. Est aũt singularis atq; nõ fruticosa breuior molliorq; & densior foliis ad radicem caniculata. Vtriusq; radice sues pinguescunt. Folia utriusq; lateribus pinnata: unde nomen græci imposuere Radices utriq; longæ in obliquum: nigræ: præcipue cũ inaruere. Siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubiq;: sed maxime frigido solo. Effodi debent uergiliis occidentibus. Vsus radicis in trimatu tantum neq; ante neq; postea. Pellunt interaneorum animalia. Ex iis tineas cũ melle. Cætera ex uino dulci triduo potæ. Vtraq; stomacho inutilissima. Aluum soluit primo bilem trahens: mox aquam. Melius tineas cũ scamonii pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua post unius diei abstinentiam bibitur: melle prægustato contra rheumatismos. Neutra danda fœminis: quoniam grauidis abortum: cæteris sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inspergitur. Iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant. Serpentem non recipiunt. Ideo susterni utile est in locis suspectis. Vstæ etiam fugant nidore Fecere medici huius quoq; hærbæ discrimen. Optima macedonica est. Secunda cassiopica. Femur bubulum appellatur hærba neruis & ipsa utilis: recens in aceto ac sale trita. Galeopsis: aut ut alii Galeobdolon uel gallion. Caulem & folia habet urticæ leuiora: & quæ grauem odorem trita reddant. Flore purpureo. Nascitur circa sepes ac semitas ubiq;. Folia caulesq; duritias & carcinomata sanant ex aceto trita & imposita. Item strumas. Panos & parotidas discutiunt. Ex usu est & decocto succo fouere. Putrescentia quoq; & grangrenas sanat cum sale. Glaux antiquitus eugalacton uocabatur cythiso & lenticulæ foliis similis auersa candidiora. Rami in terrã serpunt quini seniue admodũ tenues ab radice. Flosculi purpurei exuũt. Inuenitur iuxta mare. Coquitur in sorbitiõe similaginis ad excitandam ubertatem lactis: eamq; qui hauserint balneis uti conuenit.

Est aũt nõ singularis atq; fruticosa.

Canaliculata

¶ De glaucio: & glycyside: & glaphalio siue chamezelo: & galedrago: & holco: & hyosiri: & holosteo: & hypopesto. ¶ Cap. x.

GLaucion in syria parthia nascitur humilis hærba densis foliis fere papaueris: minoribus tamen sordidioribusque: odoris tetri: gustus amari cum astrictione. Granum habet crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circũlitum in clibanis calefaciunt: deinde exempto succum exprimunt eiusdem nominis. Vsus est & succi & foliorum si terantur aduersus epiphoras: quæ uniuersæ uno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium: quod medici diaglaucion uocant. Lactis quoq; ubertas intermissa restituit̃. Sumitur eius rei causa ex aqua. Glycyside: quam aliqui peoniam aut pentorobon uocãt: caulem habet duum palmorum: comitantibus duobus aut tribus subrutilum cute lauri folia: qualia nucis pinguiora rotundioraq; & minora. Semen in siliquis aliud grano rubente: aliud nigro. Duo autem genera sunt. Fœmina existimatur cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex inhærent. Mas plures habet: quoniam non una radice nixus est: palmi altitudine: candidaq;. Ea gustu astringit. Fœminæ folia myrrham redolent: & densiora sunt. Nascuntur in siluis. Tradunt noctu effodiendas: quoniam pico martio impetum in oculos faciente interdiu periculosum sit. Radix uero cum effodiatur: periculum esse ne sedes procidat. Magna id uanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Vsus in iis diuersus. Rubra enim grana rubentis menses sistunt. xv. fere pota in uino nigro. Nigra grana uuluis medentur ex passo:

aut uino totidem pota. Radix omnes uentris dolores sedat in uino: aluumq; purgat. Sanat opisthotonum morbum regium: renes: uesicam. Matricem autem & stomachum decocta i uino. Aluumq; sistit. Estur etiam contra malum mentis: sed in medendo. iiii. drachmæ satis sunt. Grana nigra auxiliantur & suppressionibus nocturnis in uino pota quo dictum est numero. Stomacho uero & rosionibus & esse ea & illinire prodest. Suppurationes quoq; discutiuntur. Recentes nigro semine: ueteres rubro. V trunq; auxiliatur a serpente percussis. Et pueris cōtra calculos incipiente strangyria. Gnaphalion alii chamezelon uocant: cuius foliis albis mollibusq; pro Tomēto utuntur. Sane & similia sunt. Datur i uino austero ad dysenteriam: uentris solutiones. mensesq; mulierum sistit. infunditur autem tenasmo. Illinitur & putrescentibus ulcerum Galedragon uocat Xenocrates leucacantho similem palustrem & spinosam: caule ferulaceo alto: cui summo capite inhæreat simile ouo. In hoc excrescente ætate uermiculos nasci tradunt: pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partem qua dens doleat: mireq; illico dolorem tolli. Valere non diutius anno & ita si terram non attigerit. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine tenues culmo quale ordeum restibile. Hæc circa caput adalligata. uel circa lacertum educit e corpore aristas. Hanc quidam ob id aristidam uocant. Hyosiris in tumo similis: sed minor: & tactu asperior. Vulneribus contusa præclare medetur. Holosteon sine duricia hærba ex aduerso appellata a græcis: sicut fel dulce: tenuis usq; capilamenti speciem: longitudine quattuor digytorum ceu gramen foliis angustis astringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. V sus eius ad conuulsa rupta in uino pota. Vulnera quoq; conglutinat. Nam & carnes concoquuntur addita. Hypophæston nascitur in spinis: ex quibus fiunt æneæ fulloniæ: sine cauliculo: sine flore: capitulis tantum inanibus: & foliis paruis. multis: herbacei coloris: radiculas habens albas: molles. Succus earum exprimitur æstate ad soluendam aluum tribus obolis: maxime in comitialibus morbis: & tremulis: hydropicis. Contra uertigines: orthopnoeas: paralyseis incipientes.

Tenui radice: Dios.

Vel hippophæston Cortinæ

¶ De hypoglossa: & hypeco: idæa: isosphyro: latyri: leontopetalo lirapso: litospermo: lapide uulgari: de limeo leuco. ¶ Cap. xi.

Hypoglossa folia habet figura siluestris myrti concaua spinosa: & in iis ceu linguas folio paruo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex iis imposita minuit. Hypecoon in segetibus nascitur: foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris succo. Ideæ hærbe folia sunt quæ oxymyrsinæ ad hærent his uelut pampini in quibus flos ipsa. Aluum mensesq; & omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi coibendiq; naturā habet. Isopyron uocāt aliqui phasiolum: quoniam foliū quod est aniso simile in pampinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia: plena seminis melanthii. Cōtra tussim & cætera pectoris uitia ex melle & aqua mulsa. itē iocineri utilissima. Lathyris folia habet multa lactucæ similia tenuiora germina multa: in quibus semen tuniculis continet ut capparis: quæ cū inaruere eximūtur grana: piperis magnitudine: candida: dulcia: facilia purgatu. Hæc uicena in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanāt. Trahunt & bilē. Qui uehementius purgari uolunt: cum folliculis ipsis sumunt eā: stomachū lædunt. Itaq; inuentum est ut cū pisce aut iure gallinacei sumerent. Leontopetalon alii rhapeion uocant folio brassicæ: caule semipedali: alæ multæ semen in cacumine in siliquis ciceris modo. Radix rapæ similis: grandis: nigra. Nascitur in aruis. Radix aduersatur omniū serpentium generibus ex uino pota: nec alia res celerius proficit. Datur & ischiadicis. Lycopsis lōgioribus q̄ lactuca est foliis crassioribusq;. Caule longo hirsutis: adnatis multis cubitalibus: flore paruo: purpureo. Nascit in cāpestribus. Illinitur cū farina hordeacea igni sacro. Sudorē in febribus mouet succo aquæ calidæ admixto. Inter omnes hærbas lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui hegonichon uocant: alii dispyron: alii heraclion. Hærba quincūcialis fere foliis duplo maioribus q̄ rutæ: ramulis surculosis crassitudine iunci. Gerit iuxta folia singulas ueluti barbulas: & earum in cacuminibus lapillos candore: & rotunditate margaritarum magnitudine ciceris. Duritia uero lapidea. Ipsi qua pediculis adhæreāt cauernulas habēt & intus semen. Nascitur & in italia: sed laudatissimum in cræta. Nec quicq̄ inter hærbas maiore quidem miraculo aspexi. Tantus est decor uelut aurificum arte alternis iter folia candicantibus margaritis tā exquisita difficultas lapidis ex hærba nascentis. Iacere atq; humi serpere auctores tradunt. Ego uulsam nō hærentem uidi. Iis lapillis drachmæ pondere potis uino albo calculos frangi: pelliq; cōstat: & strāguriā discuti. Neq; in alia hærbarum fides est. Visus statim adquācunq; medicinā nata sit: est autē eius species ut etiam sine auctore usus statim nosci possit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muscum siccum canum Hic fricatur altero lapide addita hominis saliua. illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit dicit. Pheuge te cantharides lychos agrios hymas dioci. Limeum hærba appellatur a gallis: qua sagittas in uenatu tingunt medicamento: quod uenenū ceruarium uocant. Ex hac in tres modios salinati additur quantum in una sagitta addi solet: ita offa dimittitur in boum faucibus i morbis. Alligari postea ad præsepia oportet donec purgent. Insanire enim solent. Si sudor insequit aqua frigida perfundi. Leuci mercuriali similis semen ex causa

Saliuati uel saluiati

men ex causa accepit per medium folium candida linea transcurrente. Quare mesoleucon quidã uocant. Succus eius fistulas sanat. Ipsa contrita carcinomata. Fortassis eadem sit quæ leucas appellatur. Contra omnia marina uenena efficax. Speciem eius auctores non tradunt: nec aliud q̃ siluestrem latioribus foliis esse efficaciorem hanc semine acriore. Leucographis qualis esset scriptum nõ repperi. Quod & magis mi ror: quoniam utilis proditur sanguinem excreantibus tribus obolis cum croco. Itẽ cœliacis trita ex aqua & apposita. Profluuio fœminarum. Oculorum quoq; medicamẽtis. Et explendis ulceribus quæ fiunt in teneris partibus corporis.

De medio: & myosota: & myagro: & natrice: & othone: & onosma: & onopordo: & oxyri: & oxye: & batrachio: & polygono: & leucanthemo: & plythema: & phyllo: & phellãdrio: & phuleri: & polyrrhi zo: & proserpinaca: & de rhecoma: de reseda & stoechade. Cap. xii.

Medion folia habet iridis satiuæ: caulem tripedalem: & in eo florem grandem purpureum rotũ dum semine minuto: radicem semipedalem. In saxis opacis nascitur. Radix drachmis. ii. cum melle menses fœminarum sistit eclegmate per aliquot dies sumpto. Semen quoq; in uino tri tum contra abundantiam fœminarum datur. Myosota siue myosotis leuis hærba: caulibus pluribus ab una radice aliquatenus rubentibus concauis ab imo: foliis angustis oblongis: dorso acuto nigris per iter ualla assidue geminantis & tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus: flore cæruleo. Radix digytali cras situdine multis capillamentis fibrata. Vis ei styptica & exulceratrix: ideoq; ægilopas sanat. Tradunt ægy ptii mensis quẽ thiatin uocant: die. xxvii. fere in augusto mense incurrente: si quis huius hærbæ succo inun gatur mane piusq; loquatur nõ lippiturum eo anno. Myagros hærba ferulacea est foliis similis rubiæ tri pedanea. Semen oleosum: quod & fit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc succo. Hærba quæ uo catur nigina tribus foliis longis intubaceis illita: cicatrices ad colorem reducit. Natrix uocatur hærba cu ius radix euulsa uirus hirci redolet. Hac in piceno a fœminis abigunt: quos mira persuasione fatuos uo cant. Ergo species lymphantium hoc modo animorum esse credimus: qui tali medicamento iuuentur. Odonties inter fœni genera est: cauliculis densis ab eadem radice geniculatis triãgulis nigris geniculis fo lia parua habet longiora tamen q̃ polygonon. Semen in alis hordeo simile. florem purpureum: pusillũ. Nascitur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in uino austero quantum manus capiat: dentium dolo ri medetur: ita ut contineatur ore. Othone in syria nascitur: similis erucæ perforatis crebro foliis flore cro ci: quare quidam anemones uocauerunt. Succus eius oculorum medicamentis conuenit. Mordet enim leuiter & excalfacit astringitq; siccando. Purgat cicatrices & nubeculas: & quicquid obstat. Quidam tra dunt lauari: atq; ita siccatam digeri in pastillos. Onosma longa folia habet fere ad tres digitos in terra ia centia tria ad similitudinem ancusæ incisa sine caule sine flore sine semine. Prægnans si edat eam aut super gradiatur: abortum facere dicitur. Onopordon si comederint asini: crepitus reddere dicuntur. Trahit uri nas & menses. Aluum sistit suppurationes & collectiones discutit. Osiris ramulos fert nigros tenues len tos: & in iis folia nigra ceu lini. Semenq; in ramulis nigrum initio: dein colore mutato rubescens. Smeg mata mulieribus faciunt ex iis radicum decoctum potum sanat arquatos. Eædem priusquã maturescat semen: concisæ & sole siccatæ aluum sistunt. Post maturitatẽ uero collectæ & in sorbitione decoctæ rheu matismis uentris medentur: & per se tritæ ex aqua cælesti bibũtur. Oxis folia terna habet. Datur ad sto machum dissolutum. Edunt & qui enterocelon habent. Polyanthemum: quam quidam batrachion ap pellant: caustica ui exulcerat cicatrices: & ad colorem reducit. Eademq; uitiligines concorporat polygo non græci uocant quã nos sanguinariã: non attollitur a terra foliis rutæ similis gramini. Succus eius ifu sus naribus supprimit sanguinem: & potus cũ uino cuiuslibet partis profluuiũ excreationesq; cruentas ĩ hibet. Qui plura genera polygoni faciunt: hanc marẽ intelligi uolunt: appellariq; a multitudine seminis: aut densitate fruticis calligonon. Alii polygonon a frequentia geniculorum. alii athalida: alii carcinothrõ alii clema: multi myrtopetalon. Nec nõ inueniuntur qui hanc fœminam esse dicant. Marẽ autẽ maiorem minusq; nigram & geniculis densiorem: semine sub oibus foliis turgescẽtẽ. Quocũq; hæc modo se ha beant: uis earum est spissare ac refrigerare. Semine aluum soluunt largius sumpto. Vrinã ciẽt. Rheuma tismos cohibent. Qui si nõ fuere: nõ prosunt. Stomachi feruori folia imponunt. Vesicæ dolori illinũtur & ignibus sacris. Succus & auribus purulentis instillat: & oculorũ dolori per se. Dabatur & in febribus ante accessiones duobus cyathis in tertianis quaternisue præcipue. Item cholericis dysentericis: & in solu tione stomachi. Tertium genus oreon uocatur in montibus nascens: arundini teneræ simile: uno caule: densis geniculis: & in se fractis. Foliis aũt piceæ: radicis superuacuæ: inefficacius q̃ superiora: peculiare is chiadicis. Quartũ genus siluestre appellatur pene arboris frutice radice lignosa stirpe cedri rubicundo. Ramis sparti binũ palmoꝝ nigris geniculorum ternis quaternisq; articulis. Huic quoq; spissandi natura. Sapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertia: aut aridi farina inspergit: & oris ulceribus: & attritis partibus. Propter gingiuaꝝ uero uitia ipsa cõmanducat. Nomas sistit: oĩaq; quæ serpunt aut difficilem

Seridis. Diosco.

Polygonaton

cicatricem habent. Priuatim uero ſanat a niue facta ulcera. Hærbarii & ad anginas utuntur illa. Et in capitis dolore coronam ex ea imponunt. Et contra epiphoras collo circundant. In tertianis quidem ſiniſtra manu euulſam adalligant: adeo contra profluuia ſanguinis. Nec ullam magis aridam q̃ polygonum ſeruant. Pancration aliqui ſcyllam puſillam appellare malunt: foliis albi lilii longioribus craſſioribuſq;. Radice bulbi magni colore rufo. Aluum ſoluit ſucco cum farina erui ſumpto. Vlcera purgat. Hydropicis ſpleniciſq; cum melle datur. Alii decoquunt eam donec aqua dulcis fiat. Eaq; effuſa radicem terentes digerunt in paſtillos ſole ſiccatos: & poſtea utuntur ad capitis ulcera: & cætera quæ repurganda ſunt. Item ad tuſſim quantum tribus digytis apprehenderint: in uino dantes. Et ad lateris dolores aut pipneumonicis eclegma dantes. Propter iſchiada in uino bibendum. Et propter tormina menſeſq; ciendos. Peplos: quam aliqui ſychem: alii meconion aphrodes uocant ex una radice tenui fruticat: foliis rutæ paulo latioribus ſemine ſub foliis rotundo: minorus candido q̃ papaueris. Inter uites fere colligitur meſſibus. Siccaturq; cum fructu ſuo ſubiectis aquis: in quas excidant. Hoc poto aluus ſoluitur. Bilis ac pituita detrahitur. Media potio eſt acetabuli mẽſura ĩ aquæ mulſæ heminis tribus. & cibis inſpergitur obſoniiſq; ad moliendam aluum Periclymenos fruticat & ipſa ex interuallo duo folia habens ſubcandida mollia. In cacumine autem ſemen inter folia durum: & quod difficile euellatur. Naſcitur in aruis ac ſepibus con uoluens ſe adminiculis quibuſcunq;. Semen eius in umbra ſiccatum tunditur: & in paſtillos digeritur. Ii reſoluti dantur in uini albi cyathis tribus tricenis diebus ad lyenem: eumq; urina crueta aut per aluum abſumit. quod intelligitur a decimo ſtatim die. Vrinam cient & folia decocta: quæ & orthopnoicis pro ſunt. Partum quoq; adiuuant: ſecundaſq; pellunt pota ſimili modo Pelecinum in ſegetibus diximus naſci fruticoſam: cauliculis foliis ciceris. Semen in ſiliquis fert corniculorum modo aduncis ternis quaternisue: quale git nouimus amarum ſtomacho utilem. Additur in antidotis. Polygala palmi altitudinem petit: in caule ſummo foliis lenticulæ: guſtu aſtricto. quæ pota lactis abundantiam facit. Poterion aut ut alii uocant phrynion uel neruas large fruticat: ſpinis retorrida: lanugine ſpiſſa: foliis paruis: rotundis: ramulis: longis: mollibus: lentis: tenuibus: flore longo: herbacei coloris: ſeminis nulli uſus. ſed guſtu acuto & odorato. Inuenitur in aquoſis collibus. Radices habet duas aut tres binum cubitorum in altitudine neruoſas candidas firmas. Circunfoditur autunno & præciſo frutice. Dat ſuccum gummi ſimilem. Radix mira uulneribus ſanandis traditur: præcipueq; neruis uel præciſis illita. Decoctũ quoq; eius cum melle potum diſſolutiones neruorum & firmitates & inciſuras iuuat. Phalãgites a quibuſdam phalangion uocatur: ab aliis leucanthemon: uel ut in quibuſdam exemplaribus inuenio leucacatha. Rami ſunt ei nunquam pauciores duobus in diuerſa tendentes. Flos candidus lilio rubro ſimilis: ſemine nigro: lato: ad lenticulæ dimidiæ figuram multo tenuiore: radice hærbacei coloris. Huius folio uel flore uel ſemine auxiliantur contra ſcorpionũ phalangiorũq; & ſerpentium ictus. Item contra tormina. Phyteuma qualis ſit deſcribere ſuperuacuũ habeo: cum ſit uſus eius tantũ ad amatoria. Phyllon a græcis uocatᷣ hærba in ſaxoſis montibus fœmina magis hærbacei coloris: caule tenui radice parua: ſemine rotũdo. Papaueri ſimili. Hæc ſui ſexus facit partus. Mares aũt ſemine tantũ differunt: quod eſt incipiẽte oliua. Vtrũq; bibitᷣ in uino. Phellandrion naſcitur in paluſtribus: folio apii. Bibitur ſemen eius ꝓpter calculos & ueſicæ incõmoda. Phalaris thyrſum habet longũ tenuem ceucalamũ in ſummo flore inclinatũ Semẽ. ſimile Seſamę. Et hoc calculos frangit potũ ex uino uel aceto uel cũ melle & lacte. Itẽ etiã uitia ueſicæ ſanat. Polyrrhizon folia habet myrti: radices multas. Hæ tuſæ dantur in uino contra ſerpẽtes. Proſũt & quadrupedibus. Proſerpinaca herba uulgaris eſt eximi aduerſus ſcorpiones remedii. Eadem cõtrita addita muria & oleo anginã eximie curari tradunt. Præterea in quãtalibet laſſitudine recreari defeſſos: etiã cũ obmutuerint: ſi ſubiiciatur lĩguæ. Si deuoretur: uomitionẽ ſequi ſalutarem. Rhecoma affertur ex iis quæ ſupra potum ſunt regionibus. Radix coſto nigro ſimilis minor & rufior paulo ſine odore: calfaciẽs guſtu & aſtringens. Eadem trita uini colorem reddit ad crocum inclinãtem. Illita collectiones inflãmationeſq; ſedat. Vulnera ſanat. Epiphoras oculorum ſedat ex paſſo illita. Inſignita cum melle. Et alia liuentia ex aceto. Farina eius inſpergitur contra cacoethe & ſanguinem reiicientes drachmæ pondere in aqua. Dyſentericis etiam & cœliacis ſi febri careant in uino. Sin aliter ex aqua. Facilius teritur nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum eius bibendum duplici menſura ad rupta conuulſa contuſis ex ſublimi deuolutis. Si pectoris ſint dolores additur piperis aliquid & myrrhæ. Si diſſolutio ſtomachi ex frigida aqua ſumitur: ſiue intus ſiue extra purulentis excreationibus. Item epaticis:: ſpleneticis: iſchiadicis ad renum uitia: ſuſpiria orthopneas. Arteriæ ſcabricias ſanat ex paſſo tribus obolis potius trita: aut decoctum eius. Lichenas quoq; ex aceto impoſita purgat. Bibitur contra inflationes: & perfricationes: febres frigidas: ſingultus tormina: aſperitates: capitis grauitates: melãcholicas uertigines: laſſitudinẽ: dolores: & conuulſiones. Circa ariminum nota eſt hærba: quã reſedã uocant. Diſcutit collectiones: ĩflãmationeſq; omnes. Qui curant ea: addunt hæc uerba. Reſeda morbos reſeda: ſciſne ſciſne quis hic pullos geritᷣ radices nec

Minore q̃ candidi papaueris Dioſ.

Quod eſt ſimili incipieti oliuę Milio. Dioſco

dices nec caput nec pedes habeant. Hæc ter dicunt: totienſq; deſpuunt. Stoecas in iſulis tantum eiuſdem
nominis gignitur odorata hærba: coma hyſopi: amara guſtu. Menſes cit potu: pectoris dolores leuat.
Antidotis quoq; miſcetur.

¶ De ſolano: & ſmyrnio: & thelephio: & thrichomanæ: & thalietro: & tlaſpe: & tragonia: & trogoni: & tra
go: & tragologo: & ſpodile. Et ꝙ quidã morbi in quibuſdam non ſunt gentibus. ¶ Cap. xiii.

SOlanum græci ſtrychnon uocant: ut tradit Cornelius Celſus. Huic uis reprimendi refrigeran
diq;. Smyrnion caulem habet apii: folia latiora: & maxime circa ſtolones multos: quorum a
ſinu exiliunt pinguia ad terram infracta: odore medicato cum quadam acrimonia iucunda co
lore: in luteum langueſcente: capitibus caulium orbiculatis ut apii ſemine rotundo: nigro: qui areſcit inci
piente æſtate. Radix quoq; odorata: guſtu acri mordet: ſuccoſa: mollis. Cortex eius foris niger. intus pal
lidus. Odor myrrhæ habet qualitatẽ: unde & nomen. Naſcitur & in ſaxoſis collibus ī terrenis. Vſus eius
excalfacere: extenuare. Vrinam & menſes ciunt folia & radix. Aluum ſemen ſiſtit. Radix collectiones &
ſuppurationes non ueteres. Item duricias diſcutit illita. Prodeſt & contra phalangia ac ſerpẽtes admixto
cachry aut polline aut mellyſſophyllo in uino pota: ſed particulatim: quoniam uniuerſa uomitionẽ mo
uet. Qua de cauſa aliquando cum ruta datur. Medetur tuſſi & orthopnoeæ ſemen uel radix. Item thora
cis aut lyenis & renum & ueſicæ uitiis. Radix autem ruptis conuulſis. Partus quoq; adiuuat: & ſecũdas
pellit. Datur iſchiadicis cum crethmo in uino. Sudores ciet & ructus. Ideo inflationem ſtomachi diſcu-
tit. Vulnera ad cicatricem ꝑducit. Exprimitur ſuccus radicis utilis & fœminis & thoracis: præcordiorũq;
deſideriis. Calfacit enim & concoquit & purgat. Semẽ peculiariter hydropicis datur potu: quibus & ſuc-
cus illinitur & malagmate cortice arido. Et ad obſonia utuntur cum mulſo & oleo & garo maxime in eli
xis carnibus ſimul. Concoctiones facit. Sapore ſimillima piperi. Eadem in dolore ſtomacho efficax. Te
lephion portulacæ ſimilis & caule & foliis. Rami a radice ſepteni octoniq; fruticant: foliis craſſis: carno-
ſis. Naſcitur in cultis & maxime īter uites. Illinitur lentigini: & cum inaruit: teritur. Illinitur & uitiligini:
ternis fere menſibus ſenis horis noctis aut diei: poſtea farina hordeacea illinitur. Medetur & uulneribus:
& fiſtulis. Thricomanes adiantho ſimilis eſt: exilius modo: nigriuſq;: foliis lenticulæ denſis: amaris: ad-
uerſis in ſe. Decoctum eius ſtrangurias ſanat in uino albo potum: addito cymino ruſtico. Succus cohi-
bet capillos defluentes: aut ſi effluxerint reparat. Alopeciaſq; denſat tritum & in oleo illitum. Sternuta-
menta quoq; guſtatu mouet. Thalietrum folia coriandri habet: pinguiora paulo: caulem papaueris. Na
ſcitur ubiq;: pręcipue in campeſtribus. Medẽtur ulceribus folia cum melle. Thilaſpe duum generum eſt
anguſtis foliis digytali longitudine & latitudine in terram uerſis in cacumine diuiſis: cauliculo ſemipeda
li: non ſine ramis peltarum ſpecie: ſemine incluſo lenticulæ effigie: niſi ꝙ infringitur: unde nomen. Flos al
bicat. Naſcitur in ſemitis & ſepibus. Semen aſperi guſtus. Bilem & pituitam utrinq; extrahit. Modus ſu-
mendi acetabuli: menſura. Prodeſt & iſchiadicis infuſum: donec ſanguinem extrahat. Mẽſes quoque cit
ſed partus necat. Alterum thlaſpen aliqui perſicum napy uocant latis foliis: radicibus magnis. Et ipſum
utile iſchiadicorum infuſioni. Prodeſt & inguinibus utrunq;. Præcipitur ut qui colligit: dicat ſumere ſe cõ
tra inguina: & contra omnes collectiones: & contra uulnera: unaq; manu tollat. Tragonia hærba qualis
ſit non traditur. Credo & falſum eſſe promiſſum. Democriti. Portentoſum enim eſt adalligatam triduo
abſumere lyenes. Tragonis: ſiue tragion naſcitur in creta tantum iſula in maritimis: iunipero ſimilis: &
ſemine & folio ramis. Succus eius lacteus in gummi ſpiſſatus uel ſemẽ impoſitione ſpicula e corpore eii-
cit. Tunditur recens: & cum uino illinitur aut ſiccæ farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit:
mammiſq; unice medetur. Eſt & alia hærba tragos: quam aliqui ſcorpion uocant: ſemipede alta frutico-
ſa: ſine foliis: puſillis racemis rubentibus grano tritici acuto cacumine: & ipſa in maritimis naſcens. Hu-
ius ramorum. x. aut. xii. cacumina trita ex uino pota cæliacis dyſentericis: ſanguinem excreantibus men-
ſiumq; abundantiæ auxiliantur. Eſt & tragopogon: quem alii comen uocant. Caulem habet paruum: fo
liis croci: radice longa: dulci: ſuper caulem calice lato: nigro. Naſcitur in aſperis ſine uſu. Et de hærbis qui
dem memoria digna hactenus: aut accepimus: aut comperimus. In fine earum admonere non ab re iudi
camus: aliis alias uirium ætates eſſe. Longiſſimo tempore durat elaterium: ut diximus. Chameleon ni-
ger. xl. annis. Centaurium non ultra duodecim. Peucedanum & ariſtolochia ac uitis ſilueſtris anno ī um
bra ſeruantur. Et animalium quidem cæterorum nullum aliud radices a nobis dictas attingit: excepta
ſpondile: quæ omnes perſequitur. Genus id ſerpentis eſt. Ne illud quidem dubitatur: omnium radicum
uim effectuſq; minui: ſi fructus prius matureſcant. Item ſeminum ante radice propter ſuccum inciſa. Re
ſoluitur autem omnium uis conſuetudine. Et deſinunt prodeſſe cum opus eſt: quæ quottidie in uſu fue-
re: æque q̃ nocere. Omnes uero hærbæ uehementiores effectu uiribuſque ſunt in frigidis locis: & in aqui-
lonis. Item ſiccis. Sunt & gentium differentiæ non mediocres. Sicut accepimus de tineis lumbriciſq; in-
eſſe ægypti Arabiæ ſyriæ Ciliciæ populis. E diuerſo græciæ phrygiæ omnino non naſci. Minus id mirum

Ancthi.
Diosco.

Thlaſpi

Ariſtolo-
chia. v. aut
vi. uitis.

Thraciæ.
Theophr.

q̄ ꝙ in confinio atticæ boeotiæq; thebanis innaſcuntur: cũ abſint athenienſibus. Quæ cõtemplatio aufert nos ad ipſorum animalium naturas. Ingenitaſq; iis uel certiores morborum omnium medicinas rurſus. Enimuero rerum omnium parens nullum animal ad hoc tantum ut paſceretur: aut alia ſatiaret: naſci uo luit. Quin artes ſalutares iſeruit & uiſceribus. Quippe cum ſurdis etiam rebus inſeruerit. Tum uero illa animæ auxilia præſtantiſſima ex anima alia eſſe uoluit contemplatione ante cuncta mirabili.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXVIII. PROOEMIVM.

De Medicinis ex animalibus. Cap. i.

DIctæ erant omnium rerum naturæ inter cælum ac terram naſcentium: reſtabantq; quæ ex ipſa tellure fodiuntur: ſi non hærbarum ac fruticum tracta remedia auferrent tranſuerſos ex ipſis animalibus quæ ſanãtur reperta maiore medicina. Qui ergo diximus hærbas & florum imagines: ac pleraq; inuentu rara ac difficilia. iidem tacebimus: quid in ipſo homine proſit homini? cæteraq; genera remediorum inter nos uiuentia? cum præſertim niſi carenti doloribus morbiſq; uita ipſa pœna fiat. Minime uero. Quin omnem inſumemus operam: licet faſtidii periculum urgeat: quando ita decretum eſt minorem gratiæ q̄ utilitatem uitæ reſpectum habere. Quinimmo externa quoq; & barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantum auctores appellet. Quamquam & ipſi conſenſu proprii iudicii ita eligere laborauimus: potiuſq; curæ rerum: quam copiæ inſtitimus. Illud admonuiſſe perq̃ neceſſarium eſt: dictas iam a nobis naturas animalium: & quæ cuiuſq; eſſent inuenta. Neq; enim minus profuere medicinas reperiendo: quam proſunt præbendo. Nunc quæ in ipſis auxilientur indicari: neq; illic in totũ omiſſa. Itaq; hæc eſſe quædam alia: illis tamen connexa. Incipiemus autem ab homine: ipſum ſibi exquirẽtes: immenſa ſtatim difficultate obuia. Sanguinem namq; gladiatorum bibunt: ut bibentibus populis procul ſint comitiales morbi. Quod ſpectare facientes eadem harena feras quoq; horror eſt. At hercule illi ex homine ipſo ſorberi efficaciſſimum putãt calidum: ſpirantemq; & una ipſam animam ex oſculo uulnerum cum e plagis hunc ne ferarum quidem admoueri ori fas ſit humano. Alii medullas crurum quærũt & cerebrum iſantium. Nec pauci apud græcos ſingulorum uiſcerum membrorumq; etiam ſapores dixere. Omnia perſecuti uſq; ad reſegmina unguium. Quaſi uero ſanitas uideri poſſit feram ex homne fieri. Quin morbo dignum non ipſa medicinæ gratia. Egregia hercule fruſtratione ſi non proſit. Aſpici humana exta nefas habetur: quãtomagis mandi? Quis iſta inuenit oſtenta? Tecum enim res erit euerſor iuris humani: monſtrorũq; artifex: qui primus ea condidiſti. Feciſti credo ne uita tui obliuiſceretur. Quis inuenit ſingula mẽbra humana mandere? Qua coniectura inductus? Quã poteſt medicina iſta originẽ habuiſſe? Quis ueneficia innocenciora effecit q̄ remedia? Eſto barbari externiq; ritus inuenerint? Etiam ne græci ſuas fecere has artes? Democriti extant cõmentationes ad alia noxii hominis & ex capite oſſa plus ꝓdeſſe: ad alia amici & hoſpitis. Iam uero ui interẽpti dente gingiuas in dolore ſcarificari. Apollonius efficaciſſimum ſcripſit. Miletus oculorum ſuffuſiones felle hoĩs ſanari. Artemon calua iterfecti: igneq; cremati propinauit aquam e fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem ſuſpendio interempti catapotia fecit contra canis rabidi morſus Antheus. Atq; etiã quadrupedes homines ſanauere: contra inflatiões boũ perforatis cornibus inſerentes oſſa humana. Vbi homo occiſus eſſet aut crematus ſiliginem quæ pernoctaſſet: ſuũ morbis dando. Procul a nobis noſtriſq; litteris abſint iſta. Nos auxilia dicemus non piacula. Sicubi lactis puerperarum uſus mederi poterit: ſicubi ſaliua tactuſue corporis cæteraq; ſimilia. Vitam quidem non adeo extendendam cenſemus: ut quoquomodo pertrahenda ſit. Quiſquis es talis æque moriere etiã cum obſcenus uixeris aut nefandus. Quapropter hoc primũ quiſq; i remediis animi ſui habeat: ex oĩbus bonis quæ homini tribuit natura: nullum mellius eſſe tẽpeſtiua morte. In eaq; id optimũ quod illam ſibi quiſq; præſtare poterit.

Caluaria

An ſit in medendo aliqua uis uerborũ & ſanari & depelli. Cap. ii.

EX homine remediorum primum maxime quæſtionis & ſemper incertæ eſt: ualeãt ne aliquid uerba & incantamenta carminum. Quod ſi uerum eſt homini acceptum fieri oportere conueniet. Sed uirium ſapientiſſimi cuiuſq; reſpuit fides. In uniuerſum uero omnibus horis hominis credit uita: nec ſentit. Quippe uictimas cædi ſine præcatione non uidetur referre: nec deos rite conſuli. Præterea alia ſunt uerba impetrantis: alia depulſoris: alia cõmentationis. Vidimuſq; certis precationibus obſecraſſe ſummos magiſtratus. Et ne quid uerborum prætereatur aut præpoſterum dicatur: de ſcripto præire aliquem. Rurſuſq; alium cuſtodem dari qui attendat: alium uero præponi: qui faueri linguis iubeat. Tibicinem cauere: ne quid aliud exaudiatur. Vtraque memoria inſigni: quotiens ipſæ diræ obſtrepentes nocuerint

Incantationis uel cõmẽdatióis

pentes nocuerint: quotiensue præcatio errauerit. Sic repente extis adimi capita uel corda: aut geminari ui ctima stante acciderit. Duratq; immenso exemplo Deciorum patris filiiq; quo se deuouare carmen. Extat. Tuciæ uestalis incestæ precatio: qua usa aquã tulit in cribro: anno urbis romæ. dc. nono. Boario uero in foro græcum græcamq; defossos aut aliarum gentium: cum quibus tum res esset: etiam nostra etas ui dit. Cuius sacri precationem qua solet præire quindecemuirum collegii magister: siquis legat, pfecto uim carminum fateatur. Et omnia approbantibus octingentorum. xxx. annorum euētibus. Vestales nostras hodie credimus nondum egressa urbe mancipia fugitiua retinere in loco precationis. Quod si semel recipiatur ea ratio: & deos preces aliquas exaudire: aut ullis moueri uerbis. confitendum sit de tota coniectatione. Prisci quidem nostri perpetuo talia prodidere. Difficillimumq; ex iis etiam fulmina elici ut suo loco docuimus. L. Piso primo annalium auctor est Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodē quo illum sacrificio Iouem cælo deuocare conatum: quoniam parum ritæ quædam fecisset fulmine ictum. Multi uero magnarum rerum fata & ostenta uerbis permutari. Cum enim in tarpeio fodientes delubro fundamenta caput humanum inuenissent: missis ob id a senatu legatis hetruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præclarum id fortunatumq; cernens: interrogatione in suam gentem transferre tentauit: scipione prius determinata templi imagine in solo ante se. Hoc ergo dicitis romani hic templū Iouis optimi maximi futurum est? Hic caput inuenimus. Constantissima annalium affirmatione transiturum fuisse fatum in æthruriam: ni præmoniti a filio uatis legati romani respondissent: non plane hic sed romæ inuentum caput dicimus. Iterum hic accidisse tradunt cum in fastigium eiusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent. Et iterum simili modo retentum auguriū. Hæc satis sint exemplis: ut appareat ostentorum uires & in nostra potestate esse: ac prout quæq; accepta sunt ita ualere. In auguriū certe disciplina constat: neq; diras aues: neq; ulla auspicia pertinere ad eos: qui quãq; rem ingredientes ob seruare se ea nauigauerint. Quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum est. Quin etiam & legum ipsarum. in. xii. tabulis uerba sunt: qui fruges excantasset. Et alibi. Quin malum carmen incantasset. Verrius Flaccus auctores ponit: quibus credat: in oppugnationibus ante omnia solitum a romanis sacerdotibus euocari deum: cuius in tutela id oppidum esset: promittiq; illi eūdem aut ampliorem locum apud romanos cultumue. Durat in pontificum disciplina id sacrum. Cōstatq; ideo occultatum: in cuius dei tutela roma esset: ne qui hostium simili modo agerent. Defigi quidem diris deprecationibus nemo non me tuit. Huc pertinet ouorum: ut exorbuerit quisq; calices cochlearumq; protinus frangi: aut eosdē cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud græcos: Catulli apud nos: proximeq; Virgilii incantametorū amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo. Non pauci etiam serpentes ipsos recātari. Et hunc unum esse ipsis intellectum: contrahiq; marsorum cantu etiam in nocturna quiete. Etiā parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur. Neq; est facile dictu: externa uerba atq; ineffabilia de rogent fidem Validius an latina inopinata: & quæ ridicula uideri cogit animus semper aliquid imensum expectans ac dignū deo mouēdo: immo uero qđ numini imperet. Dixit Homerus profluuium sanguinis uulnerato fœmine Vlyxem inhibuisse carmine. Theophrastus ischiadicos sanari. Cato, pdidit luxatis membris carmen auxiliari. M. Varro podagris Cæsarem dictatorem post unum ancipitem uehiculi casum ferunt semper ut primum consedisset (id quod plerosq; nunc facere scimus) carmine ter repetito securitatem itinerū aucupari solitum. Licet hanc in partē singulorum quoq; conscientiā coarguere. Cur enim primum anni incipientis diē lætis præcationibus inuicem faustum ominamur? Cur publicis lustris etiā nomina uictimas ducentium prospere legimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus Alii græcam Nemesim inuocantes: cuius ob id romæ simulacrum in capitolio est: quãuis latinum nomen non sit. Cur ad mentionem defunctorum testamur memoriā eorum a nobis non sollicitari? Cur i pares numeros ad omnia uehementiores credimus? Idq; in febribus dierum obseruatione intelligit. Cur ad primitias pomorū hæc uetera eē dicimus: alia noua optamus? Cur sternutamētis salutamus? Quod etiam Tyberium Cæsarem tristissimum (ut constat) hominum in uehiculo exegisse tradunt. Et aliq nomine quoq; consalutare religiosius putant. Quin & absentes tinnitu aurium præsentire sermões de se receptum est. Attalus affirmat scorpione uiso si quis dicat duo: cohiberi nec uibrare ictus. et quoniam scorpio admonuit in africa nemo destinat aliquid: nisi præfatus africam. In cæteris uero gentibus deos ante obtestatur ut uelint. Nam si mens assit: nullum ponere translaticium uidebimur: quoniam multas etiā pollere religiones manifestū est. Alius saliua post aurem digyto relata: sollicitudinem animi propitiat. Pollices cū faueamus: premere etiā prouerbio iubemur. In adorãdo dexterā ad osculum referimus: totūq; corpus circūagimus. Quod in leuū fecisse galliæ religiosius credūt. Fulgetras poppysmis adorare cōsensus gentiū est. Incēdio inter epulas noīato aquā sub mēsa, pfundi abominat. recedēte aliquo ab epulis: simul uerri solū. Aut bibente cōuiua mēsam uel repositorium tolli inauspicatissimū iudicatur. Seruii Sulpitii principis uiri cōmentatio est: quãobrem mensa linquēda nō sit. Nondū enim plures q̄ conuiuæ

prospera eligimus

Tribus

numerabantur. Nam sternutamento reuocari ferculum mensamue: si non postea gustetur aliquid inter dira habetur. Omnino autē esse hæc instituere illi: qui omnibus negociis horisq; interesse credebant deos. Et ideo placatos etiam uitiis nostris reliquerunt. Quin & repente conticescere conuiuium adnotatum ē: non nisi in pari præsentium numero: qua in re fame labor est: ad quēcunq; eorum pertinens. Cibus etiam e manu prolapsus reddebatur. Atque per mensas uetabantur mundiciarū causa deflare. Et sunt condita auguria quid loquenti cogitanti ue id acciderit: inter execratissima. Si pontifici accidat ditis causa epulan ti: in mensa utiq; id reponi adoleriq; ad larem piatio est. Medicamenta prius q̄ adhibeantur in mensa forte deposita negantur prodesse. Vngues resecari nundinis romanis tacenti atq; a digyto indice: multorū pecuniæ religiosum est. Capillum uero contractari cōtra defluuia ac dolores capitis. xvii. luna atq;. xxix. Pagana lege in plerisq; italiæ prædiis cauetur ne mulieres per itinera ambulātes torqueant fusos: aut oīo detectos ferant: quoniam aduersatur id omnium spei: præcipue frugum. M. Seruilius Nouianus princeps ciuitatis non pridem in metu lippitudinis prius q̄ eam ipsam nominaret: aliusue ei prædiceret: duabus litteris græcis. P &. A chartam inscriptā circūligatam lino subnectabat collo. Mutianus ter consul eadem obseruatione uiuentem muscam in linteolo albo: his remediis carere ipsos lippitudine prædicantes. Carmina quædam extant contra grandines. Contraq; morborum genera. Cōtra ambusta. Quidam etiam in partus. Sed in prodendo obstat ingens uerecundia in tanta animorum uarietate. Qua propter de his ut libitum cuiq; fuerit opinetur.

¶ Remedia ex homine contra magos. ¶ Cap. iii.

Hominum monstrificas naturas & ueneficos aspectus plenius diximus in portentis gentium: & multas animalium proprietates: quæ repeti superuacuum est. Quorundam hominū tota corpora prosunt: ut ex iis familiis quæ sunt terrori serpentibus: tactu ipso leuant percussos suctu ue medico. Quorum e genere sunt psylli marsiq; & qui oblongenes uocantur in insula cypro. Ex qua familia legatus Hexagon nomine a consulibus romæ in dolium serpentium coniectus experimenti causa circūmulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ est si modo adhuc durat uernis temporibus odoris uirus. Atq; eorum sudor quoq; medebatur: non modo saliua. Nam in insula nili tentyri nascentes tanto sunt crocodilis terrori: ut uocem quoq; eorum fugiant. Horum omnium generum ī sua repugnantia interuentum quoq; mederi constat. Sicuti aggrauari uulnera introitu eorum: qui unquam fuerint serpentium canisue dente læsi. Iidem gallinarum incubitus: pecorum fœtus abortu uitiant. Tantum remanet uirus excepto semel malo: ut ueneficī fiant uenena passi: remedio est ablui prius manus eorum: aquaq; illa eos quibus medearis inspergi. Rursus a scorpione aliquādo percussi nunq̄ postea a crabronibus: uespis apibusue feriuntur. Minus miretur hoc qui sciat: uestē a tineis non attingi: quæ fuerit in funere. Serpentes ægre præterq̄ leua manu extrahi.

¶ De quibusdam sortilegiis & saliua hominis. ¶ Cap. iiii.

Pythagoræ inuentis non temere fallere: impositiuorum nominum imparem uocalium numero clauditates: oculorumue orbitatem ac similes casus dextris assignare partibus: parem leuis. Ferunt difficiles partus statim solui: cum quis tectum in quo sit grauida transmiserit lapide: uel missili ex iis quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint: hominem: aprum: ursam. Probabilius id facit hasta uelitaris: euulsa a corpore hominis: si terram nō attigerit. Eosdem enim illita effectus habet. Sic & sagittas corpore eductas si terram non attigerint subiectas cubantibus amatorium esse Orpheus & archelaus scribunt. Quin & comitialem morbum sanari cibo e carne fere occisæ eodem ferro quo homo interfectus sit. Quorundam partes medicæ sunt sicuti dicimus de Pyrrhi regis police. Et elide solebat ostēdi Pelopis hasta: quam eburneam affirmabant. Neuos in facie tondere religiosum habent etiam nūc multi. Omnium uero in primis ieiunam saliuam contra serpentes præsidio esse docuimus. Sed & alios efficaces eius usus recognoscat uita. Ita despuimus comitiales morbos: hoc est contagia regerimus. Simili modo & fascinationes repercutimus sinistræ dextræque clauditatis occursu. Veniam quoq; a deis spei alicuius audacioris petimus in sinum spuendo. Etiam eadem ratione terna despuere deprecatione in omni medicina mos est: atque effectus adiuuare. Incipientes furunculos ter præsignare ieiuna saliua. Nunc mirum dicemus: sed experimento facile. Si quem pœniteat ictus eminus cominusue illati: & statim expuat mediam in manum qua percussit: leuatur illico percussus a poena. Hoc sæpe delumbata quadrupede approbatur: statim a tali remedio correcto animalis ingressu. Quidam uero aggrauant ictus ante conatum simili modo saliua in manu ingesta. Credamus ergo & lichenas leprasq; ieiuno illitu assiduo arceri. Item lippitudines matutinā quottidie uelut inunctione. Carcinomata malo terræ subacto. Ceruicis dolorem saliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata: leua ad sinistrum. Si quod animal aurem intrauerit: & inspuatur exire. Inter amuleta est editæ quēq; urinæ expuere. Similiter in calciamentum dextri pedis antequā induatur. Item cum quis transeat locum in quo aliquod periculum adierit. Martion

Hostilia. uetus lectio. costilla uel ossicula: quæ eburnea

uel percussis poena

Smyrneus

Smyrneus qui de simplicibus effectibus scripsit rumpi scolopẽdras marinas sputo tradit. Item rubetas aliasq; ranas. Ophilius serpentes si quis in hiatu earum expuat. Salpe torporem sedari quocunq; mẽbro instupente si quis in sinum expuat. Aut si superior palpebra saliua tangatur. Nos si hæc & illa credamus rite fieri. Extranei interuentu: aut si dormiens expectetur infans a nutrice terna expui quãquam religione mutatur & fascinus: Imperatorum quoque non solum infantium custos: qui deus inter sacra romana a uestalibus colitur: & currus triumphantium. Sub his pendens defendit medicus inuidiæ: iubetque eosdem recipere. Similis medicina linguæ ut sit exorata a tergo fortuna gloriæ carnifex. Morsus hominis inter asperrimos quoque numeratur. Medetur sordes ex auribus. Ac ne quis miretur etiam scorpionũ icti bus serpentiumque statim impositæ. Melius e percussi auribus prosunt. Ita & Redimias sanari serpentium uero ictum contusi dentis humani farina. Capillus puero qui primum decisus est podagræ impetus dicitur leuare circunligatus. Et in totum impubium impositus. Virorum quoq; capillus canis morsibus medetur ex aceto. Et capitum uulneribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulso cruci quartanis. Combustis æquæ capillus carcinomati. Pueri qui primus ciderit dens: ut terram non attingat inclusus in armillam & assidue in brachio habitus muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digyto tumores unguium sedat. In manu dextra duo medii lino leuiter colligati distillationes atq; lippitudines arcent. Quin & eiectus capillus calculoso alligatus qui supra pubem leuare cæteros dicitur: ac iocineris etiam dolores. Ac celerritatem partus facere. Addidit Granius efficaciorem ad hoc esse ferro exemptum. Partus accelerat uicinos ex quo quæq; conceperit si cinctu suo soluto fœminã cinxerit: dein soluerit: adiecta precatione se uinxisse eandem & soluturum: atq; abierit. Sãguine ipsius hominis ex quacunq; parte emisso efficacissime anginam illini tradunt Orpheus & archelaus. Item ora comitiali morbo lapsorum exurgere enim protinus. Quidam si pollices pedum pungantur. Exque iis guttæ referantur in faciem. Aut si uirgo dextro pollice attingat. Hac coniectura cẽsentes uirgines carnes edẽdas. Eschines atheniensis excrementorum cinere anginis medebatur & tonsillis: uuisq;: & carcinomatis. Hoc medicamentum uocabat botryon. Multa genera morborum primo coitu soluuntur: primoq; fœminarum mense. Aut si non id contingat: longinqua fiunt: maximeq; comitiales. Quin & a serpente ac scorpione percussos coitu leuari produnt. Verum fœminas uenere ea lædi. Oculorum uitia fieri negant: nec lippire eos qui cum pedes lauant aqua inde ter oculos tangant. Immatura morte raptorũ manu strumas parotidas guttura tactu sanari affirmãt. Quidam uero cuiusq; defuncti dũtaxat sui sexus leua manu auersa. Et e ligno fulgure icto reiectis post terga manibus demorderi aliquid ad dẽtem qui doleat admoueri: remedio esse produnt. Sunt qui præcipiant dentem suffiri dente hominis sui sexus. Et eum q caninus uocetur in sepulto exemptum adalligari. Terram ex caluaria psilothrum esse palpebrarum tradũt. Hærba uero siqua ibi genita sit commanducata dentes cadere. Vlcera non serpere ex osse hominis circũscripta. Alii e tribus puteis pari mensura aquas miscent: & prolibant nouo fictili. Reliquum dant in tertianis accessu febrium bibendum. Item in quartanis fragmentum claui a cruce inuolutum lana collo subnectunt. Aut spartum e cruce: liberatoq; condunt cauerna quam sol non attingat. Magorum hæc commenta sunt. Vt cotem qua ferramenta sæpe exacuta sint: subiectam ignari ceruicalibus de ueneficio deficientes euocare. Indicium ut ipse dicat: quid sibi datum sit: & ubi: & quo tempore: auctorem tamen non nominare. Fulmine utiq; percusso circũactum in uulnus hominem loqui protinus constat. Inguinibus medentur aliqui licium telæ detractum alligantes nouenis septenisue nodis ad singulos nominantes uiduam aliquam: atque ita inguina adalligantes licio. Et clauum: aliudue quod quis calcauerit: alligatum ipsos iubent gerere: ne sit dolori uulnus. Verrucas auellunt a uicesima luna in limitibus supini ipsam intuentes ultra caput manibus porrectis: & quicquid comprehendere eo fricantes. Clauum corporis cum cadat stella si quis distringat: uel cito sanari aiunt. Cardinibus hostiorum aceto affusis lutum fronti illitum capitis dolorem sedare. Item laqueum suspendiosi circũdatum temporibus. Si quid e pisce hæserit faucibus in aquam demissis frigidam pedibus cadere. Si uero ex aliis ossibus: impositis capiti ex eodem uase ossiculis. Si panis hæreat: ex eodẽ in utranq; aurem addito pane. Quin & sordes hominis in magnis fecere remediis quæstuosorum gymnasia græcorum: quippe ea strigmenta molliunt: calfaciunt: discutiunt: cõplent sudore & oleo medicinã facientibus. Vuluis inflãmatis contractisq; admouentur. Sic & mẽses cient. Sedis inflãmationes & cõdylomata leniunt. Item neruorum dolores: luxata: articulorum nodos. Efficaciora ad eadem strigmenta a balneis: & ideo miscentur suppuratoriis medicamẽtis. Nam illa quæ sunt e cæromate permixto ceno: articulos tñ molliunt: calefaciũt: discutiunt efficacius: sed ad cętera minus ualent. Excedit fidẽ impudens cura: qua sordes uirilitatis contra scorpionũ ictus singularibus remediis celeberrimi auctores clamãt. Rursus in fœminis quas infantiũ aluo editas in utero ipso cõtra sterilitatẽ subdi cẽsent: meconiũ uocãt. Immo ẽt ipsos gymnasiorũ rasere parietes. Et ille quoq; sordes excalfactoriam uim habere dicuntur. Panos discutiunt. Vlceribus senũ puerorumq; & desquammatis ambu

Expectet: prior lectio: item qq̃ religione mutat & fascias.

Ex eiectis

stisue illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pẽdentes medicinas. Eæ sunt. Abstinere a cibo nimio: aut potu: alias uino tantum aut carne: alias balneis cum quid eorũ postulet ualitudo: in præ sentissimis remediis habetur. His remediis adnumeratur exercitatio: intentio uocis: ungue fricari cum ra tione: uehemens enim fricatio spissat: lenis: mollit. Multa adimit corpus. Auget modica. In primis uero prodest ambulatio: gestatio: & ea pluribus modis. Equitatio stomacho & coxis utilissima. Phthisi na- nauigatio. Longis morbis locorum mutatio. Item somno mederi sibi: aut lectulo aut rara uomitione. Supini cubitus oculis conducunt: at proni tussibus. In latera aduersum distillationes. Aristoteles & Fa- bianus plurimum somniari circa uernum & autumnum tradunt: magisq; supino cubitu: at prono nihil. Theophrastus celerius concoqui dextri lateris in cubitu: difficilius in supinis. Solum quoq; remediorum maximum ab ipso sibi præstari potest: sicuti linteorum strigiliumq; uehementia. Perfundere caput aqua calida ante balnearum uaporationem & postea frigida: saluberrimum itelligitur. Item præsumere cibos: & interponere frigidam eiusdẽq; potu somnos antecedere: & si libeat interrumpere. Notandum nullum aliud animal præter hoiem calidos potus: ideoq; nõ eẽ naturales. Mero ante somnos colluere ora: pp ali tus. Frigida aqua matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores.

Ad lippitudines oculorum. Cap. v.

Item posca oculos contra lippitudines. Certa sunt experimẽta totius corporis ualitudinis ua- rietate uictus inobseruata. Hippocrates tradit nõ prãdentiũ exta celerius senescere. Verum id remediis cecinit: nõ epulis. Quippe multo utilissima est tẽperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturã seruo dederat. Vltimoq; probro maius in cibis triumphalibus sedenti dicebatur uel i ca pitolio epulanti pudenda re: Seruo suo facilius parere q̃ sibi.

Incisiis

De sternutamento & uenere & cæteris remediis. Cap. vi.

Sternutamenta pinna grauedinem emendant. Et si quis muris nares (ut tradunt) osculo attin gat. Sernutamenta & singultum. Ob hoc Varro suadet palmam altera manu scalpere. Ple- riq; annulum e sinistra in longissimum dextræ digytum transferre. Aut in aquam feruentẽ ma nus immergere. Theophrastus senes laboriosius sternuere dicit. Venerem damnauit Democritus: ut in q̃ hõ alius exiliret ex homine. Est hercule raritas eius utilior. Athletæ tamen torpentes restituuntur Ve- nere uox reuocatur: cum ea candida declinat in fuscam. Medetur & lumborum dolori: Oculorum hebe tationi. Mentecaptis ac melancholicis. Adsidere grauidis uel cum remedium alicui adhibeatur digitis pe ctinatim inter sese amplexis ueneficiũest. Idque compertum tradunt. Alcmena Herculem pariente. Pe- ius si circa unum amboue genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in cõsiliis ducum po- testatumue fieri uetuere maiores uelut omnem actum impedientia. Vetuere uero & sacris uotisue simi- li modo interesse. capita autem aperiri aspectu magistratuum nõ uenerationis causa iussere: sed ut Var- ro auctor est ualitudinis: quo firmiora consuetudine ea fierent. Cum quid oculo inciderit: alterum com- primi prodest. Cum aquæ dextræ auriculæ sinistro pede exultare capite in dextrum humerum deuexo in uicem e diuersa aure. Si tussis concitet: saliuam in fronte ab alio afflari. Si iaceat uua: a uertice morsu alte rius suspendi. In ceruicis dolore poplites fricare. Aut ceruicem poplitum. Pedes in humero deponi si ner ui in his cruribus ue tendantur in lectulo. At si in leua parte id accidat: sinistræ plantæ pollicẽ dextra ma nu apprehendi. Item e diuerso. Extremitates corporis uel aurium uelicatibus perstringi contra horrores corporis sanguineue narium imodicum. Lino uel papyro principia genitalium: femur mediũ ad cohibẽ da urinæ profluuia. In stomachi solutione pedes præstare: aut manus in feruentem aquam dimittere. Iã & sermoni parci multis de causis salutare est. Triennio Mœcenatem Melissium accepimus silentium si- bi imparauisse a cõuulsione reddito sanguine. Nam e diuerso scandentesq; ac iacentes: si quid ingruat cõ- traq; ictus spiritum cohibere singularis præsidii est. Quod inuentum esse animalis docuimus. Clauum ferreum defigere in quo loco primũ caput defixerit corruens morbo comitiali absolutorium eius mali di citur. Contra renum ac lumbo℞ uesicæq; cruciatus in balnearum soliis pronos urinã reddere mitigato- rium habetur. Ac uulnera nodo Herculis præligare: mirũ quantum ocior medicina est. Atq; etiã quotti diani cinctus tali modo uim quandam habere utilem dicitur. Quippe cũ Hercules eum prodiderit. Nu merum quoq; quaternarium Democritus condito uolumine & quare quaterni cyathi sextariiue nõ cẽnt potandi. Contra lippitudines retro aures fricare prodest: & lachrymosis oculis frontẽ. Augurium ex ho mine ipso non est timendi mortẽ in ægritudine: quãdiu oculorum pupillæ imaginem reddãt. Magna & urinæ non ratio solum: sed etiã religio apud auctores inuenitur digesta in genera. Spadonũ quoq; ad fœ cunditatis beneficia. Verum ex iis quæ referre fas sit: impubium puerorum contra saliuas aspidum quas ptyadas uocant: quoniã uenena in oculos hominũ expuant. Cõtra oculo℞ albugines: obscuritates: cica- tricẽ: argema: palpebras: & cũ erui farina cõtra adustiones cõtra auriũ pituitas uermiculosq; si decoquat ad dimidias partes cũ porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoq; ea mẽses fœminarum cit. Scalpa fo- uet illa cum

Si qs ma- nu: nares ut tradunt & oculos attingat

uet illa cum oculos infirmitatis causa illinit sole usta cum oui albugine efficacius struthiocameli binis ho
ris. Hac & atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur argumento fullonum: quos ideo ten-
tari eo morbo negant. Veteri miscetur cinis ostreorum: aduersus eruptiones in corpore infantium & oĩa
ulcera manantia. Ea exesis ambustis: sedis uitiis: rhagadiis: & scorpionum ictibus illinitur. Obstetricum
nobilitas non alio succo efficacius curari pronunciauit corporum pruritus nitro addito ulcera capitum:
prurigines: nomas: præcipue genitalium. Sua cuique autem (quod fas sit dixisse) maxime prodest. Con
festim perfuso canis morsu echinorumq; spinis inhærentibus & in spongia lanisue imposita aut aduersus
canis rabidi morsus cinere ex ea subacto. Contraq; serpentium ictus. Nam contra scolopendras mirum
proditur uertice tacto urinæ suæ gutta liberari protinus læsos. Auguria ualitudinis ex ea tradunt. Si ma
ne candida dein rufa sit. Illo modo concoquere: hoc concoxisse significatur. Mala signa rubræ. Pessima ni
græ. Mala bullantis & crassæ. In qua quod subsidit si album est: significet circa articulos aut uiscera do-
lorem ĩminere. Eadem uiridis morbũ uiscerum: pallida bilis: rubẽs sanguinis. Mala & in aqua ueluti fur
fures atq; nubeculæ apparent. Diluta quoq; alba uitiosa est. Mortifera uero crassa graui odore. Et in pue
ris tenuis ac diluta. Magi uetant eius causa contra solẽ lunamq; nudari: aut umbrã cuiusq; ab ipsa resper
gi. Hesiodus iuxta obstãtia reddi suadet: ne deũ aliquem nudatio offendat. Ostanes contra mala medi-
camenta oĩa promisit auxiliari matutinis horis suam cuiq; instillatam in pedem.

De remediis mulieribus. Cap. vii.

Quæ ex mulierum corporibus traduntur ad portentorum miracula accedunt: ut sileamus di-
uisa membratim in scelera. Abortus: mensium piacula: quæque alia non obstetrices modo: ue
rum etiam ipsæ meretrices prodidere. Capilli mulieris si crementur: odore serpentes fugari. Eo
dem odore uuluæ morbo strangulatus respirare. Cinere eo quidem si intesta sunt cremati: uel cum spu-
ma argenti scabricias oculorum ac prurigines emendari. Itẽ uerrucas & infantium ulcera cũ melle. Capi
tis quoq; uulnera & oĩum ulcerum sinus simul addito melle & thure. Panos podagras cum adipe suillo
Sacrũ ignẽ sanguinẽ sisti illico: & informicationes corpo℞. De lactis usu conuenit esse dulcissimũ molis
simumq;. Quare & in lõga febre cœliacis utilissimũ: maxime eius quæ iam ĩfantem remouerit. Et in ma-
lacia stomachi: in febribus: torsionibus efficacissimũ experiunt. Itẽ mãmarum collectionibus cum thure
oculo ab ictu cruore suffuso & in dolore aut epiphoris si emulgeatur plurimũ prodest. Magisq; cũ mel-
le & narcisi succo aut thuris polline. Sẽperq; in omni usu efficacius esse eius quæ marẽ enixa sit: multoq;
efficacissimũ eius quæ geminos peperit mares. Et si uina ipsa cibisq; acrioribus abstineat. Mixto præterea
ouorum candido liquore: madidaq; lana frontibus impositum fluctiones oculorum suspendit. Nam si
rana saliua sua oculum asperserit præcipuum est remedium. Et contra morsum eiusdẽ bibitur stillaturq;
Qui simul matris filiæq; lacte inunctus sit: liberari oculorum metu in totam uitam affirmant. Aurium
quoq; uitiis medetur modice admixto oleo. Aut si ab ictu dolent. Anserino adipe tepefactum. Si odor
grauior sit (ut plerunq; fit) longis uitiis diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in ocu
lis relictum instillatur cum elaterio. Peculiariter ualet potum contra uenena quæ data sunt cum marino
lepore bupestriq; ut Aristoteles tradit dorycnidion. Et contra insaniam quæ facta sit hyoscyami potu.
Podagris quoque iubent illini cum cicuta. Alii cum hysopo & adipe anserino: qualiter etiam uuluarum
doloribus imponitur. Aluum etiam sistit potum ut Rabirius scribit Et menses ciet. Eius uero quæ fœ-
minam enixa sit ad uitia tantum in facie sananda præualet. Pulmonum quoq; incommoda lacte mulie-
ris sanantur: cui admisceatur impubis pueri urina & mel atticum. Omnia singulorum coclearium men
sura. Marmora quoq; aurium eiici inuenio. Eius quæ marem peperit lacte gustato canes rabiosos fieri ne
gant. Mulieris quoque saliuam ieiunæ potentem diiudicat oculis cruentatis. Et si contra epiphoras fer-
uentes anguli oculorum subinde madeficentur. Efficacius si cibo uinoque se pridie ea abstinuerit. Inue-
nio & fascia mulieris alligato capite dolores minni. Post hæc nullus est modus. Iam primum abigi grã-
dines turbinesque contra fulgura ipsa in mense connudata: sic auerti uiolentiam cæli. In nauigando qui-
dem tempestates etiam sine menstruis. Ex ipsis uero mensibus mõstrificis alia (uti suo loco ĩdicauimus)
dira & infanda uaticinantur. E quibus dixisse non pudeat: si in defectu lunæ solisue congruat uis illa: ir-
remediabilem fieri. Non segnius & in silente luna coitus suos maribus exitiales esse atque pestiferos.
Purpuram quoque ab iis eo tempore pollui. Tanto uim esse maiorem. Quocunq; autem alio mẽstruo:
si nudatæ segetem ambiant: erucas ac uermiculos scarabeosq; ac noxia alia decidere. Metredorus Sce-
ptius in cappadocia inuentum prodit ob multitudinem cantharidum illas ire per media arua retectis su
per clunes uestibus. Alibi seruatur ut nudis pedibus eant capillo cinctuq; dissoluto. Cauendum uero ne
id oriente sole faciant: sementem enim arescere. Item Nouella utis eius tactu in perpetuum læditur. Vt
ad noxiam res medicatissima transferatur rutam & hederas illico mori. Multa diximus de hac uiolentia
Sed præter hæc certum est tactis aluearíis apes fugere, Linaq; cum coquãtur nigrescere. Aciem in cultris

tonsorum hebetari. Aes contactũ graue uirus odoris accipere & eruginem. Magis si decrescente luna id
accidat. Equas si sint grauidæ tactas arborum pati. Quin & aspectu omnino quãuis procul uisas: si pur
gatio illa post uirginitatem prima sit: aut in uirginea ætate spontanea. Nam bitumen in iudæa nascẽs so-
la hac ui sponte superari. Et fila uestis contactæ ut docuimus: ne igne quidem uincuntur quo cuncta. Ci
nisq; etiam ille si quis aspergat eum lauãdis uestibus purpuras mutat. Floribus colorem adimit. Ne ipsis
quidem fœminis malo suo immunibus. Abortum facit illitus: aut si omnino prægnans supergrediatur.
Quæ. Lais & Cleophantus inter se contraria prodidere de abortiuis carbone e radice brassicæ uel myticę
uel tamaricis in eo sanguine extincto. Itẽ asinas non concipere tot annis: quot grana hordei contacta ede
rint. Quæq; alia nuncupauere monstrifica aut inter se pugnantia: cum hic fœcunditatẽ fieri iisdem modis
quibus illa sterilitatem pronunciaret: melius est nõ credere. Bythus dyrrhachinus hebetari aspectu spe-
culornm nitorem. Iisdem aduersa rursus contuentibus omnem talem uim resolui: si multum piscem ha-
beant secum. Multi uero inesse etiam remedia tanto malo aiunt. Podagras illini: strumas: & parotidas:
panos: sacros ignes: furunculos epiphoras tractatu earum mulierum liniri. Lais & Salpe canum rabio-
sorum morsus & tertianas quartanasq; febres menstruo in lana arietis nigri argẽto brachiali incluso. Dio
thymus thebanus uestis oĩo ita infectæ portiuncula acu: uel pelliceo brachiali inserta. Sotira obstetrix
tertianis quartanisq; efficacissimum dixit. Plãtas ægri subterlini. Multoq; efficacius ab ipsa muliere etiam
ignoranti. Sic & comitiales excitari morbosq; sanari. Icethidas medicus quartanas coitu finiri incipienti-
bus dũtaxat menstruis spopondit. Inter omnes uero conuenit: si aqua potusq; formidetur a morsu canis
supposita tantum calici lacinia menstruo tincta tali: statim metum eum discuti uidelicet præualente sym
pathia illa græcorum. Cum rabiem canum eius sanguinis gustatu incipere diximus. Cinere eo iumen-
torum omnium ulcera sanari certum est. Addita caminorum farina & cæra. Maculas autem e ueste eas
non nisi eiusdem farina ablui. Cinerem per se rosaceo mixtum fœminarum præcipue capitis sedare dolo-
res. illitum fronti. Asperimãq; uim profluuii eius esse primis annis uirginitate resoluta. Id quoq; cõuenit:
quo nihil equidem libentium crediderim: tactis omnino menstruo postibus: irritas fieri magorum artes
generis uanissimi ut æstimare licet. Ponam enim uel modestissimum e promissis eorum. Ex hoĩe siquidẽ
resegmina unguium e pedibus manibusque cæra permixta: ita ut dicat tertianæ uel quottidiane uel quar
tane febri remedium quæri: ante solis ortum alienæ ianuæ affigi iubent ad remedia in iis morbis: quanta
uanitate si falsum est: quantaue noxa si transferunt morbos ad innocentiores. Ex iis oĩum digytorũ reseg
mina unguium ad cauernas formicarum abiici iubent: eamq; quæ prima cœperit trahere correptam sub-
necti collo: & ita discuti morbum.

Licio

¶ Medicinæ ex animalibus peregrinis: de elephanto & leone: & camelo: & hyena: & crocodillo: & cha-
meleonte: & stinco: & hippopotamo: & lyncibus. ¶ Cap. viii.

HAec sunt quæ rettulisse fas sit: ac pleraq; ex iis nõ sine honore dicto. Reliqua intestabilia & in-
fanda: ut festinet oratio ab hoĩe fugere. In cæteris claritates animalium aut operum sequemur
Elephanti sanguis præcipue maris fluctiones omnes: quas rheumatismos uocant: sistit ramẽ
tis eboris cum melle attico (ut aiunt) nubeculæ in facie. Scobe paronychia tollunt: efficacius si extenua-
ta. Proboscidis tactu capitis dolor leuatur efficacius si & sternutet. Dextra pars pboscidis cũ lemnia ru-
brica adalligata impetus libidinũ stimulat. Sanguis & ischiadicis prodest: iecurq; comitialibus morbis.
Leonis adeps cũ rosaceo cutẽ in facie custodit a uitiis: candorẽq; seruat: & sanat adusta niuibus articulo-
rumq; tumores. Magorum uanitates perunctis eo adipe faciliorẽ gratiã apud reges populosue promittũt.
Præcipue tamen eo pingui quod sit inter supercilia: ubi esse nullũ põt. Similiter dentis maxime ad dexte-
ra parte: uilliq; e rostro inferiori pmissa sunt. Fel aqua addita claritatẽ oculis inunctis facit. Et cum adipe
eiusdẽ comitiales morbos discutit leui gustu: & ut ptinus qui sũpsere cursu id digerãt. Cor in cibo sump
tum quartanis medet. Adest cum rosaceo quottidianis febribus. Perunctos eo bestiæ fugiunt. Resistere
ẽt ĩsidiis uidet. Camelicerebrum arefactũ potũq; ex aceto comitialibus morbis aiunt mederi. Itẽ fel cum
melle potum hoc & anginæ. Cauda arefacta solui aluum. Fimi cinere crispari capillum cũ oleo. Et dysen
tericis prodest illitus cinis potusq; quantũ trinis digytis capitur: ẽt comitialibus morbis. Vrinã fulloni-
bus utilissimam esse tradunt. Itẽq; ulceribus manãtibus. Barbaros eã seruare quinquẽnio: & heminis po-
ta ciere aluum. Setas e cauda contortas & sinistro brachio illigatas quartanis mederi. Hyenam magi ex
omnibus animalibus in maxĩa admiratione posuerunt: ut pote cui & ipsi magicas artes dederunt: uimq;
qua alliciat ad se homines mente alienatos. Permutationes sexus ex iis annua uice diximus: cæteraq; mõ-
strifica naturæ eius. Nunc persequamur quæcunq; medicinis produntur. Præcipue pantheris esse in me-
tu hyenæ dicuntur: ut ne conentur quidem resistere. Et aliquid de corio earum habentem non appeti.
Mirumq; dictu si pelles utriusq; contrariæ suspendantur decidere pilos pantheræ. Cum fugiunt uenan-
tem declinant ad dextram: ut prægressi hominis uestigia occupent. Quod si successerit: alienari mente

uel ex equo hominem decidere. At si in leuam detorserit: deficientis argumentum esse: celeremq; capturam. Facilius autem capi si cinctus suos uenator flagellumq; & ipsos equos septenis alligauerit nodis. Mox autem ut est sollers ambagibus uanitas magorum capi iubet geminorum signum transeunte luna singulosq; prope pilos seruari. Capitis dolori alligatam cutem prodesse quæ fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitum frōtibus. Aut ne omnino lippiatur: decoctum cum mellis attici cyathis tribus & croci uncia illitum. Sic & caligines discuti & suffusiones. Claritatem excitari: melius inueterato medicamento. Asseruari autem in cypria pyxide. Eodem sanari argema: scabricias: excrescētia in oculis: item cicatrices Glaucomata uero iocineris recentis inassati sanie cum despumato melle inunctis. Dentes eius dentium doloribus tactu prodesse uel alligatos ordine. Humeros humerorum & lacertorum doloribus. Eiusdem dētes si de sinistra parte rostri eruti sint illigatos pecoris aut capri pelle stomachi cruciatibus. Pulmones in cibo sumptos cœliacis. Ventriculis cinerem cum oleo illitum. Neruis medullas e dorso cū oleo uetere ac felle. Febribus quartanis iecur degustatum ante accessiones. Podagris spinæ cinerem cum lingua & dextro pede rituli marini addito felle taurino omnia pariter cocta atq; illita hyenæ pelle. In eodem morbo prodesse & fel cum lapide asio. Tremulis: spasticis: exilientibus: & quibus cor palpitet aliquid ex corde mandendum: ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyenæ illinatur. Pilos etiam auferri hac compositione illita: aut per se felle euulsis: prius quos renasci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes e lumbis edendas: illinendasq; cum oleo. Sterilitatem mulierum emendari oculo cum glycyrrhiza & aneto sumpto in cibo: promisso in triduum conceptu. contra nocturnos pauores umbrarumq; terrorem unus e magnis dentibus lino alligatus prodest. Suffiri furentes eodem & circumligari ante pectus suum cum adipe renum aut iocinere aut pelle præcipiunt. Mulieri prægnāti a pectore hyenæ caro: & pili septem & genitale a ceruice si alligentur dorcadis pelle collo suspensa cōtineri partus promittuntur. Venerem stimulari genitali ad sexus suos in melle sumpto. etiam si uiri mulierum coitus oderint. Quinimmo totius domus concordiam eodem genitali & articulo spinæ cū adhærēte corio conseruatis constare: quem spinæ articulum siue nodum atlantion uocant. Est autem primus. In comitialium quoq; remediis habent eum. Adipe accenso serpentes fugari dicunt. Maxillæ parte commi nuta i aniso & in cibo sumpta horrores sedari. Eodem suffitu mulieribus mēstrua euocari. Tantumq; est uanitatis: ut si ad brachium aligetur superioris rostri dextræ partis dens: iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiusdem arefacto & cum alumine ægyptio calefacto ac ter in ore permutato fetores & ulcera oris emendari: Eos uero qui linguam in calciamento sub pede habeant: non latrari a canibus. Sinistra parte cerebri naribus illita: morbos perniciosos mitigari: siue hominum: siue quadrupedum. Frontis corium fascinationibus resistere. Ceruicis carnes siue mandantur siue bibantur arefactæ lumborum medentur doloribus. Neruis a dorso armisq; suffiendos neruorum dolores. Pilos rostri admotos mulierum labris amatorium esse. Iecur potum torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo potuue sumptum omnibus doloribus corporum auxiliari. Lyenem lyenibus. Omentum ulcerum inflammationibus cum oleo. Medullas doloribus spinæ & neruorum lassitudini renum. Neruos potos i uino cum thure fœcunditatem restituere ademptam ueneficio. Vuluam cum mali punici dulcis cortice in potu datam prodesse mulierum uuluæ. Adipe e lumbis suffiri difficulter parientes & statim parere. E dorso medullā adalligatā cōtra uanas species opitulari. Spasticis genitale e maribus suffitu. Itē lippiētibus: ruptis: & cōtra inflationes seruatos pedes tactu leuos dextris partibus: dexteros leuis. Sinistrum pedem superlatū parturienti lœtalē esse. Dextra illato facile eniti. Mēbranam quæ fel cōtinuerat a cardiacis potam in uino uel in cibo sumptā succurrere. Vesicā in uino potā contra urinæ incōtinentiā. Quæ aūt i uesica inuēta sit urina additis oleo & sesamo & melle asiano haustā ꝑdesse agrimoniæ ueteri. Costarū primam & octauā suffitu ruptis salutare esse. Ex spina uero parturiētibus ossa. Sanguinē cum polenta sumptum torminibus. Eodē tactis postibus ubicunq; magorū infestari artes. Non elici deos: nec colloqui: siue lucernis: siue uisu: siue pluuiis: siue aqua: siue pila: siue quo alio genere tentetur. Carnes si edant: contra canis rabidi morsus efficaces esse. Etiānum iecur efficacius. Carnes uel ossa hois siquæ in uentriculo occisæ inueniātur suffitu podagricis auxiliari. Si ungues inueniātur in iis: mortem alicuius capientium significari. Excrementa siue ossa reddita cum interimitur: contra magicas insidias pollere. Fimum qui in intestinis inuētus sit: arefactum ad dysentericos ualere potum. Illitūq; cū adipe anserino opitulari toto corpore læsis malo medicamēto. A cane uero morsis adipem illitum. Et corium si sit substractum. Rursus tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustellæ perunctis omnibus odio euenire. Idem fieri oculo decocto. Super oīa est: q; extremā fistulam intestini contra ducū ac potestatū iniquitates cōministrant: & ad successus petitionum: iudiciorūq; ac litium euentus: si omnino aliquantulum quis secum habeat. At eiusdem cauerna sinistro lacerto religata siquis mulierem respiciat: amatorium esse: tam præsens ut ilico sequatᵉ. eiusdem loci pilorum cinere ex oleo illitum uiris qui sit ꝑbrosæ moliciei non modo pudicos: sed

iliacis uectus lectio

Acrimōiæ Argemo. ægrimōię.

& ſeueros mores induere. Proxime fabuloſus eſt crocodilus ingenio quoq; illo: cui uita in aqua terraque
cõmunis. Duo enim genera eorum illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto coitus (ſi credi
mus) ſtimulant. Canini eius dentes febres ſtatas arcent repleti. Sunt enim caui ita ne diebus quinque ab
ægro cernantur qui adalligauere. Idem pollere & uẽtre exemptos lapillos aduerſus febrium horrores ue
nientes tradunt. Hac etiã de cauſa ægyptii perungunt adipe ægros ſuos. Alter illis ſimilis multum infra
magnitudinẽ in terra tantum: odoratiſſimiſq; floribus uiuit. Ob id inteſtina eius diligenter exquirũtur iu
cundo nidore refracta crocodileam uocant oculorum uitiis utiliſſimam cũ porri ſucco inunctã & contra
ſuffuſiones uel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprio: moleſtias in facie enaſcẽtes tollit. Ex aqua uero mor
bos omnes: quorum natura ſerpit in facie: nitoremq; reddit. Lentigines tollit ac uaros: omneſq; maculas.
Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Appoſita menſes ciet. Optimaque eſt
quæ candidiſſima & friabilis: minimeque ponderoſa: cum teratur inter digytos fermenteſcens. Lauatur
ut cæruſa. Adulterant amylo aut cymolia: ſed maxime ſui captos oryza tantum paſcunt. Felle inunctis
oculis ex melle contra ſuffuſiones nihil utilius prædicant. Inteſtinis & reliquo corpore eius ſuffiri uulua
laboranteis ſalutare tradunt. Item uelleribus circundari uapore eius infectis. Corii utriuſque cinis ex
aceto illitus iis partibus quas ſecari opus ſit: aut nidor cremati ſenſum omnem ſcalpelli aufert. San-
guis utriuſque claritatem uiſus inunctis donat: & cicatrices oculorum emendat. Corpus ipſum excepto
capite pedibuſq; elixum manditur iſchiadicis. Tuſſim ueterem emendat: præcipue in pueris. Item lumbo
rum dolores. Et adipem habent: quo tactus pilus defluit. Hic perunctos a crocodilis tuetur. Defluit in
ſtillaturq; morſibus. Cor annexum in lana ouis nigræ: cui nullus alius color incurſauerit: & primo partu
genita ſit quartanas abigere dicitur. Iungemus illis ſimillima & peregrina æque animalia. Priuſq; chame
leontẽ peculiari uolumine dignum existimatum Democrito. Et per ſingula membra diſſecatum nõ ſine
magna uoluptate noſtra cognitis proditiſq; mendaciis græcæ uanitatis. Similis eſt magnitudine ſupra-
dicto crocodilo: ſpinæ tantum acutiore curuatura: & caude amplitudine diſtans. Nullum animal paui-
dius eſſe exiſtimatur: & ideo uerſicoloris eẽ demutationis. Vis eius maxima contra accipitrũ genus. De-
trahere enim ſupra uolantem ad ſe traditur: & uoluntariũ præbere lacerandum cæteris animalibus. Ca-
put eius & guttur ſi roboreis lignis accendãtur hymbrium & tonitruum concurſus facere Democritus
narrat. Item iecur in tegulis uſtum. Reliqua ad ueneficia pertinentia quæ dicit: q̃q̃ falſa exiſtimãtes omit
temus: præterq̃ in riſu coarguentium. Dextro oculo: ſi uiuenti eruatur: albugines oculorum cũ lacte ca-
prino tolli. Lingua adalligata: pericula puerperii. Eundẽ ſalutarem eſſe parturiẽtibus circa domũ. Sin ue
ro domibus inferatur pernicioſiſſimum. Linguam ſi uiuenti exempta ſit: ad iudiciorum euentus pollere.
Cor aduerſus quartanas illigatum nigra lana primæ tonſuræ. Pedem e prioribus dextrum genæ pelle il-
ligatum ſiniſtro brachio contra latrocinia terroreſq; nocturnos pollere. Item dextram mamillã contra
formidines pauoreſq;. Siniſtrum uero pedem torreri in furno cum herba: quæ etiam chameleon uocatur
Additoq; unguento in paſtillos digeri. Eos in ligno uaſe conditos: præſtare (ſi credimus) ne cernatur ab
aliis qui habeat. Armum dextrum ad uincendos aduerſarios uel hoſtes ualere utiq; ſi abiectos eiuſdem
neruos calcauerint. Siniſtrum mirum quibus monſtris conſecret qualiter ſomnia quæ uelis: & quibus ue
lis mittantur: putet referre: Omnia ea dextro pede reſolui: ſicut ſiniſtro latere lethargos: quos fecerit dex
trum. Capitis dolores inſperſo uino in quo latus alterutrum maceratum ſit: ſanari fœminis. Si ſiniſtri pe
dis cineri miſceatur lac ſuillum podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & ſuffuſiones corrigi p
pe creditur tridui inunctione. Serpentes fugari liene inſtillato. Muſtellas contrahi in aquam coniecto.
Corpore uero illito detrahi pilos. Idem præſtare narrant iecur cum ranæ rupetæ pulmone illitum. Præte
rea iocinere amatoria diſſolui. Melancholicos autem ſanari ſi ex corio chamæleontis hærbæ ſuccus habẽ
te bibatur. Inteſtina & fimum eorum cum id animal nullo cibo uiuat cum ſimiarum urina illita inimico
rum imane odium & omnium hominum iis conciliare. Cauda flumina & aquarum impetus ſiſti. Serpẽ
tes ſoporari. Eadem medicata cedro & myrrha illigataq; gemino ramo palmæ percuſſam aquam diſcu-
ti: ut quæ intus ſint omnia appareant. Atq; utinam eo ramo cõtactus eſſet Democritus: quoniam ita lo-
quacitates ĩmodicas promiſit inhiberi. Palamq; eſt uirum alias ſagacem & uitæ utiliſſimum nimio iuuã
di mortales ſtudio prolapſum. Ex eadem ſimilitudine eſt ſcincus: quem quidam terreſtrem crocodilum
eſſe dixerunt. Candidiore autem & tenuiore cute. Præcipua tamen differẽtia dinoſcitur a crocodilo aqua
tico ſquãmarũ ſeta a cauda ad caput uerſa. Maximus indicus. Deinde arabicus. Afferuntur ſalſi. Roſtrũ
eius & pedes in uino albo poti cupiditates ueneris accẽdunt. Vtiq; cum ſatyrio & erucæ ſemine ſingulis
drachmis omnium ac piperis duabus admixtis: ita ut paſtilli ſingularum drachmarum bibantur per ſe
laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Pro
deſt contra ſagittas uenenatas: ut Apelles tradit poſtea ſumptus. In antidota quoque nobilia additur.
Seſtius pluſquã drachmæ pondere in uini hemina potum perniciem afferre tradit. Præterea eiuſdem de-
coctum cum

Farcta.
Refercta.
Arefacta.

Sturni
quos

Deſecratũ

coctum cum melle sumptum uenerem inhibere. Est crocodilo cognatio quædam affinitasq; amnis eius-
dem geminiq; uictus cum hippopotamo repertore trahendi sanguinis ut diximus. Plurimi autem sup
saiticam inter ægypti præfacturas. Huius corii cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres
Item fimus suffitu. Dentes parte leua dolores dentium scarificatis gingiuis. Pellis eius e sinistra parte frõ
tis in inguina adalligata uenerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua con
tra serpentes bibitur. Sanguine pictores utuntur. Peregrinæ sunt & lynces: quæ clarissime oĩum quadru
pedum cernunt. Vngues earum oẽs cum corio exuri efficacissime in carpato insula tradunt. Hoc cinere
poto propudia uirorum: eiusdem aspersu fœminarum libidines ĩhiberi. Item pruritias corporum. Vrina
stillicidia uesicæ. Itaq; eam protinus terra pedibus aggesta obruere traditur. Eadem autem & ungularũ
aurium dolori monstratur in remedio hactenus de externis. Nunc reuertemur ad nostrum orbem. Pri-
mumq; cõmunia animalium remedia atq; eximia dicemus.

¶ Medicinæ cõmunes ex feris animalibus: aut eiusdem generibus placidis. Lactis usus & obseruationes
& caseis: butyro: & adipe. ¶ Cap. ix.

Sicuti e lactis usu utilissimũ cuiq; maternũ concipere: nutricis exitiosum est. Hi sunt enim infan
tes qui colostrati appellantur: densato lacte in casei speciẽ. Est aũt colastra prima a partu spõ-
giosa densitas lactis. Maxime aũt alit quodcunq; humanũ: mox caprinũ. Vnde fortassis fabu
læ Iouem ita nutritum dixere. Dulcissimũ ab hoĩs camelinum. Efficacissimũ ex asinis. Magnorũ anima-
lium & corporum facilius redditur. Stomacho accomodatissimũ caprinum: quoniã fronde magis q̃ her
ba uescuntur. Bubulum medicacius. Ouillum dulcius: & magis alit. Stomacho minus utile: quoniã est
pinguius. Omne autem uernum aquatius æstiuo. Et de nouellis. Probatissimum uero quod in ungue hę
ret: nec defluit. Innocencius decoctum: præcipue cum calculis marinis. Aluus maxime soluitur bubulo.
Minus ĩflat quodcunq; decoctum. Sanat uuas lichenas. Ad omnia utile contusa aut luxata. Maxime re
nes: uesicam: interanea: fauces: pulmones. Foris pruritum cutis eruptiones pituitæ cibi aut potus abstinẽ
tia. Nam ut in achaia bubulum biberẽt phthisici sincteticiq; & chachectæ diximus in ratione hærbarum.
Arcadia
Sunt inter exempla qui asininũ bibendo liberati sunt podagra chiragraue. Medici speciem unã addidere
lactis generibus: quod schiston appellauere. Id fit hoc modo. Fictili nouo feruet maxĩe caprinũ: ramisq;
ficulneis recentibus miscetur: additis totidem cyathis ne mulsi quot sint heminæ lactis. Cum feruet cir-
cunfundatur: præstat cyathis argenteus cum frigida aqua demissus ita ne quid infundat. Deinde igni dẽ
aceti mulsi
Diosco.
ptum refrigeratione diuiditur & discedit serum a lacte. Quidam & ipsum serum iam multo potẽtissimũ
decoquunt ad tertias partes: & sub diuo refrigerant. Bibitur autem efficacissime heminis per interualla sa
nis diebus. v. a potu illius solitis gestari. Datur comitialibus: melancholicis: paraliticis: in lepris: elephan
tiis: articularibus morbis. Infunditur quoq; lac contra rosiones a medicamentis factas: Et si urat dysente
ria decoctum cum marinis lapillis: aut cum ptisana hordeacea. Item contra rosiones intestinorum bubu
Singulis
usq; ad qui
nas. Dios.
lum aut ouillum utilius. Recens quoq; dysentericis infunditur. Ad colum aũt crudum. Item uuluæ: &
contra serpentium ictus phthisicis cantharidum: aut salamandræ: aut buprestis: aut pityocampes uene-
nis. Priuatim bubulum iis qui colchicon biberint aut cicutam aut dorychnium aut leporem marinum: si
cut asinum contra gypsum & cærusam: & surphur & argentum uiuum. Itẽ duræ aluo in febri. Gargari-
zatur quoq; faucibus exulceratis utilissime. Et bibitur ab ĩbecillitate uires recolligẽtibus: quos atrophos
uocant. In febri etiã quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum lactis asinini heminã dari conuenit. Aut
si in exitu cibi rosiones sentiant. Antiqui in arcanis habuerunt. Sed hoc si non esset: habuerunt e caprino
bubuli serum orthopnoicis prodest ante cætera addito nasturtio. Inunguntur etiam oculi in lactis hemi
nis sesami additis drachmis quattuor tritis in lippitudine. Caprino lyenes sanantur post bidui inediã ter-
tia die hedera pastis capris per triduum poto sine alio cibo. Lactis usus alias cõtrarius capitis doloribus
Epaticis splenicis neruorum uitio febres habentibus: uertigini præterquã purgatiõis gratia grauedini tus
sientibus lippis. Suillum utilissimum tenasmo dysenteriæ: necnon phthisicis. Hũc etiam mulieribus qui
dicerent saluberrimum fuerunt. De generibus caseorum diximus: cum de uberibus singulisque anima-
lium membris doceremus. Sextius eosdem effectus equino quos bubulo tradit. Hos uocat hippacem.
Stomacho utiles: qui non sunt salsi: idest recentes. Veteres aluum sistunt: corpusque minuunt: stoma-
cho utiliores. In totum salsa minuunt corpus: alunt mollia. Caseus recens cum melle sugillata emendat.
Mollis aluum sistit. Sedat tormina pastillis in uino austero decoctis: rursusq; in pastina tostis cum mel
le. Saprum uocant: qui cum sale & sorbis siccis e uino tritus potusque medetur cœliacis. Genitalium car
bunculus caprinus tritus & impositus. item accidus cum oxymelle. Maculis in balineo illitus oleo inter
linitur. E lacte fit & butyrũ barbararum gentium laudatissimus cibus: & qui diuites a plebe discernat.
Plurimum e bubulo: & inde nomen. Pinguissimum ex ouibus. Fit & ex caprino: sed hyeme calefacto la-
cte æstate expræsso tantum: crebro iactatu in longis uasis angusto foramine: spiritum accipientibus sub

ipſo ore alias prælígato . Additur paulum aquæ ut aceſcat. Quod eſt maxime coactum in ſummo fluit
at id exemptum addito ſale oxygala appellant. Reliqua decoquunt in ollis. Ibi quod ſupernatat: butyrũ
eſt oleoſum natura. Quod magis uirus reſpuit: hoc præſtantius iudicatur. Pluribus compoſitiõibus mi
ſcetur inueteratum. Natura eius aſtringere: mollire: replere: purgare. Oxygala fit & alio modo accido la
cte addito in recens: quod dum aceſcit utiliſſimum eſt ſtomacho. Effectus dicemus ſuis locis . Proxima
in cõmunibus laus eſt adipi: ſed maxime ſuillo. Apud antiquos etiam religioſus erat. Certe nouæ nuptæ
intrantes etiãnum ſolẽne habent poſtes eo attingere. Inueteratur duobus modis: aut cum ſale: aut ſince-
rus: tanto utilior: quanto ſit uetuſtior. Axungiam etiam græci appellauere in uoluminibus ſuis. Neq; eſt
occulta uirium cauſa: quoniam id animal herbarum radicibus ueſcitur. Itaq; etiam fimo innumeri uſus.
Quãobrem non de alia loquemur ſue multo efficaciore fœmina: & quæ non peperit . Multo uero præ-
ſtantior in apris eſt. Vſus igitur axungiæ eſt ad mollienda: excalfacienda: diſcutienda: purgandaq;. Medi
corum aliqui admixto anſeris adipe taurorumq; ſeuo & hyſopo ad podagras uti iubent. Si uero perma-
net dolor cum cæra: myrto: reſina: pice. Sincera axungia medetur ambuſtis uel niue . Pernionibus ãt cũ
hordei cinere & galla pari modo. Prodeſt & confricatis membris. Itinerumq; laſſitudines & fatigationes
leuat. Ad tuſſim ueterem recens decoquitur quadrantis pondere in uini cyathis tribus addito melle. Ve
tus etiam phthiſin in pilulis ſumpta ſanat: quæ ſine ſale inueterata eſt. Oĩno enin non niſi ad ea quæ pur-
ganda ſint : aut quæ nõ ſint exulcerata & calida recipitur. Quidam quadrantes axungiæ & mulſi in uini
cyathis tribus decoquunt contra tuſſim: qntoq; die picẽ liquidam in ouo ſumi iubent circũligatis lateri-
bus & pectoribus & ſcapulis eorum qui phthiſin ſentiunt. Tantaq; eſt uis ut genibus etiam adalligata re
deat in os ſapor: eamq; expuere uideantur. E ſue quæ nõ peperit aptiſſime utuntur ad cutẽ mulieres. Con
tra ſcabiem uero quãuis admixto iumentoꝶ ſeuo pro parte tertia & pice pariterq; ſubferuefactis. Since-
ra partus in abortũ uergentes nutrit collyrii modo ſubdita. Cicatrices cõcolores facit cæruſa admixta uel
argenti ſpuma. At cum ſulphure unguium ſcabritias emendat. Medetur & capillo fluenti. Et ulceribus ĩ
capite mulieꝶ cũ gallæ parte quarta. Et infumata pilis oculorum. Datur & phthiſicis unciatim cum uini
ueteris hemina decocta: donec tres unciæ e toto reſidant. Alii & mellis exiguum adiiciũt. Panos ſanat il-
lita cum calce. Itẽ furunculos: duritiẽq; mãmarũ. Rupta & conuulſa & ſpaſmata & luxata ſanat. Clauos
& rimas colliq; uitia cũ helleboro albo. Parotidas ammixta farina e ſalſamentaria teſta. Quo genere pro
ficit ad ſtrumas. pruritus ad papulas in balneo perunctis tollit. Alioq; etiãnum modo. Podagricis pro-
deſt mixto oleo uetere: cõtrito una ſarcophago lapide & quinquefolio tuſa in uino: uel calce: uel cũ cinere
Facit & peculiare emplaſtrum. lxxxv. pondere. C. ſpumæ argẽteæ mixtis: utiliſſimũ cõtra inflãmationes
ulcerum adipe uerrino cõfici. Et inungi putant utile. Iiſq; quæ ſerpant illinire cũ reſina. Antiqui maxĩe axi
bus uehiculorum perungẽdis ad faciliorẽ circũactum rotaꝶ utebant̃: unde nomen. Sic quoq; utili medi
cina cũ illa ferugine rotarum ad ſedis uitia uirilitatiſq;. Et per ſe axungiã medici antiqui maxime ꝓbabãt
renibus detractã: & exemptis uenis aqua cæleſti fricabant crebro: decoquebãtq; fictili nouo ſæpius: tum
demum aſſeruantes. Cõuenitq; ſalſam magis mollire: excalfacere: diſcutere: utilioremq; eſſe uino lotam.
Maſurius palmam lupino adipi dediſſe antiquos tradit. Ideo nouas nuptas illo perungere poſtes ſolitas
ne quid mali medicamẽti inferretur. Quæ ratio adipis eadẽ in iis quæ ruminant: ſeui eſt: aliis modis non
minoris potentiæ. Perficitur omne exemptis uenis aqua marina uel ſalſa lotum: mox ĩ pila tuſum: aſper-
ſum marina. Crebro poſtea coquitur: donec omnis aboleatur odor. Mox aſſiduo ſole ad candorẽ reduci
tur. A renibus aũt oẽ laudatiſſimum eſt. Si uero uetus reuocet̃ ad curã: liquefieri prius iubẽt. Mox frigi-
da aqua lauari ſæpius: dein liquefacere affuſo uino ꝗ odoratiſſimo. Eodẽq; modo iterũ ac ſæpius cogũt:
donec uirus euaneſcant. Multi priuatim ſic tauroꝶ leonũ pantherarũ ac cameloꝶ pinguia curari iubent.
Vſus dicet̃ ſuis locis. Cõmunis & ratio medullarũ eſt. Omnes molliunt: explent: ſiccant: excalfaciunt.
Laudatiſſima ceruina: mox uitulina: dein hircina & caprina. Curant̃ ante autũnũ recentes lotæ: ſiccatæq;
in umbra per cribrum. Dein liquatę per linthea exprimunt̃: ac reponũtur in fictili locis frigidis . inter oĩa
aũt cõia animalium fel præſtantius in effectu. Eſt enim uis eius excalfacere: mordere: ſcindere: extrahere:
diſcutere. Minorum animalium ſubtilius intelligitur. Et ideo ad oculoꝶ medicamenta utilius exiſtimat̃
Tauri nõ præcipua potentia etiã in ære pellibuſq; colore aureo ducẽdis. Omne aũt curat̃ recens præliga-
to ore lino craſſo demiſſum in feruentẽ aquã ſemihora: mox ſiccatũ ſine ſole: atq; in melle conditũ. Dãna
tur equinũ tantũ inter uenena. ideo flaminio ſacroꝶ equũ tãgere non licet cũ romæ publicis ſacris equus

Flamini

etiam ĩmoletur. Quin & ſanguis eoꝶ ſepticam uim habet. itẽ equarum præterꝗ uirginum erodit: emargi
nat: ulcerat. Taurinus quidem recens inter uenena eſt excepta egyra. ibi enim ſacerdos terræ uaticinatura
tauri ſanguinẽ bibit priuſꝗ deſcendat in ſpecus. Tantũ põt ſympathia illa de qua loquũtur: ut aliquando
religione uel loco fiat. Druſus tribunus plebis tradit̃ caprinum bibiſſe cum pallore & inuidia ueneni ſibi
dati inſimulari. Q. Cepionem inimicum uellet. Hircorum ſanguini tanta uis eſt: ut ferramentorũ ſubti-
litas non

litas non aliter acuatur aut induretur aut scabricia poliatur: uehementiusqꝫ q̄ lima. Non igitur & sanguis aialium inter cōmunia dici potest: & ideo suis quæqꝫ dicentur effectibus. Digeremus enim ī animalia singula usus: plurimumqꝫ contra serpentes. Exitio iis esse ceruos nemo ignorat: ut si quæ sunt extractas cauernis mandant. Nec uero ipsis spirātes tantum aduersantur: sed mēbratim quoqꝫ fugari eos nidore cornus eorum si uratur dictum est. At e summo gutture ustis ossibus congregari dicuntur. Pelles eiusdem animalis substractæ securos præstant ab eo metu somnos. Coagulum quoqꝫ ex aceto potum ab ictu: & si oīno tractum sit: eo die nō ferit serpens. Testes quoqꝫ eius inueterati: uel genitale maris: salutariter dantur in uino. Item uentres qui centipeliones uocantur fugiunt. Et omnino aliquid cerui habentes: aut medulla perunctos seuoue cerui aut uituli. Summis aūt remediis præfertur hinuli coagulum in matris utero execti ut indicauimus. Sanguine quoqꝫ ceruino si una urantur dracontion & cunilago & anchusa lentisci ligno contrahi serpentes dicunt. Dissipari deinde si sanguine detracto adiiciatur pyretrum. Inuenio apud auctores græcos animal ceruo minus: & pilo demum ac dente simile quod ophion uocatur. Sardiniam eum tantum ferre solitam. Hoc interiisse arbitror. Et ideo medicinas ex ea omitto.

Ve
Cēt

Medicinæ de apro: & capris: & equis feris: & remedia & bestiis contra omnes morbos. Cap. x.

APri quoqꝫ cerebrum contra eos laudatur cum sanguine. Iecur etiam inueteratum potum cum ruta & uino. Item adeps cum melle resinaqꝫ. Simili modo uerrinū iecur exemptis dūtaxat fibris quattuor oboloꝝ pondere: uel cerebrum in uino potum. Capraꝝ cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicunt. Cineremqꝫ eoꝝ potum uel illitū contra ictus ualere. Item lactis haustus cū uua aminea. Vel urinæ cum aceto scyllitico. Caseum caprinum cum origano impositum uel seuum cum cæra. Milia præterea remediorū ex eo animali demonstrantur: sicut apparebit. Quod quidem miror: cum febri negetur carere. Amplior potētia feris eiusdem generis quod numerosissimum esse diximus. Alia uero ex hircis. Democritus etiānum effectus auget eius qui singularis natus sit. Fimus quoqꝫ caprarum in aceto decoctus & illitus in ictus serpentium placet: & recentis cinis in uino. Atqꝫ in toto difficilius se recoligentes a serpentium ictu: in caprilibus optime conualescunt. Qui medicari efficacius uolunt: occisæ capræ aluum dissectam cum fimo intus reperto statim illigant. Alii carnem recentem hædorum pilo suffiunt: eodemqꝫ nidore fugant serpentes. Vtuntur & pelle eoꝝ recente ad plagas: carne & fimo equi in agro pasti. Coagulo leporis ex aceto cōtra scorpionem & murem araneum. Aiunt autem nō feriri leporis coagulo perunctos. Percussis a scorpione fimum capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur. Lardum iusqꝫ decocti potum iis qui bupreſtim hauserint. Quinetiam siquis asino in aurem dixerit percussum se a scorpione transire malum protinus tradunt. Venenataque omnia accenso eius pulmone fugere. Et fimo uituli suffiri percussis a scorpione prodest. Canis rabidi morsu facta uulnera circūcidunt ad uiuas usque carnes: quidam carnemqꝫ uituli admouent: & ius ex eodem carnis decoctæ dant potui: aut axungiam cū calce tusam. Laudant hirci iecur: quo imposito ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimum ex uino illitum aut melle. Mellis & cuculi & hirundinis decoctum & potum. Ad reliquos bestiarum morsus caprinum: caseum siccum cum origano imponunt: & bibi iubent. Ad hominis morsus carnem bubulam decoctam. Efficacius uituli si non ante quintum diem soluant. Veneficiis rostrum lupi resistere inueteratum aiunt. Ob idque uillarum portis præfigunt. Hoc idem præstare & pellis e ceruice solida manica existimatur: quippe tātas uis est animalis. Præter ea quæ rettulimus & uestigia eius calcata equis afferunt torporem. Iis qui argentum uiuum biberint lardum remedio est. Asinino lacte poto uenena restringuntur. Peculiariter si hyoscyamum potum sit: aut uiscum: aut cicuta: aut lepus marinus aut opocarpathum: aur pharicon: aut dorycnidium. Et si coagulum alicui nocuerit: nam id quoqꝫ uenenum est in prima lactis coagulatione. Multos eius & alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recēti utendum: aut non multo postea tepefacto. Nullum enim celerius euanescit. Ossa quoqꝫ asini cōfracta & decocta contra leporis marini uenenum dantur. Omnia eadem onagris efficaciora. De equiferis non scripserunt græci: quoniam terræ illæ non gignebant. Verūtamen fortiora eadem q̄ in equis intelligi debent. Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnantur. Nec uros aut bisontes græci in experimentis habent quāquam boue fero refertis indiæ siluis portione tamen eadem efficaciora omnia ex iis credi par est. Sic quoqꝫ lacte bubulo cuncta uenena expugnari tradunt: maxime supradicta: & si ephemerū impactum sit: aut si cantharides datæ uomitione omnia egeri. Sic & caprino iure cantharides. Contra ea uero quæ exulceratione enecant: seuum uitulinum seu bubulum auxiliatur. Nam contra sanguisugas potas butyrum remedio est cum aceto ferro calefacto. Quod & per se prodest contra uenena. Nam si oleum non sit: uicem eius representat. Multipedum morsus cum melle sanat. Omnia sesami quoqꝫ iure poto uenena supradicta expurgari putant. Priuatim uero aconita & cicutas. Itemqꝫ uitulino seuo. Caprinus caseus recens iis qui uiscum biberint. Lac uero contra cantharidas remedio est: & contra ephemerim po-

tum cũ taminia uua. Sanguis caprinus decoctus cũ medulla: cõtra toxica uenena sumitur. Hædinus cõ-
tra reliqua. Coagulum hædi contra uiscum: & chamæleontem album: sanguinem taurinum: contra quẽ
& leporis coagulum est ex aceto. Contra pastinacam uero & omnium marinorum ictus uel morsus co
agulum leporis: uel hædi: uel agni drachmæ pondere ex uino. Leporis coagulum & contra uenena addi-
tur antidotis. Papilio quoq; lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamẽta numeratur. Huic
contrarium est iecur caprinum: sicut fel ueneficiis ex mustella rustica factis. Hinc deinde reuertemur ad
genera morborum. Capilli defluuia ursinus adeps mixto ladano & adiantho continet. Alopeciasq; emẽ
dat & raritatem superciliorum cum fungis lucernarum ac fuligine quæ est in rostris earum. Porrigini cũ
uino prodest. Ad hanc & cornus ceruini cinis e uino: utq; non tedia animalium capillis increscant. Item
fel caprinum cum creta cymolia & aceto sic ut paululum capilli inarescant. Item fel hircinum cum uri-
urina tauri. Si uero uetus sit: etiam furfures adiecto sulphure emendat. Cinere genitalis asini spissari ca-
pillum putat & e canitie uindicari si rasis illinatur. Plumboq; tritis cum oleo densari: & asinini pulli cum
urina: admiscentq; nardum: fastidii gratia. Alopecia felle taurino cum ægyptio alumine tepefactas illi-
nunt. Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat. Item hominis uetus: si cyclaminum adiici-
atur & sulphur. Efficatius tamen uitulinum fel. Quo cum aceto calefacto tolluntur & lendes. Seuum
uitulinum cum sale tritum capitis ulceribus utilissimum. Laudatur & uulpinum adeps: sed præcipue fel
& fimum cum sinapi pari modo illitum. Caprini cornus farina uel cinis magisq; hircini addito nitro &
tamarici semine: & butyro: oleoq; prius capite raso mire continent ita fluentem capillum. Sicut & canis
cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Lacte caprino lendes tolli tradunt. Fimo cum melle alopecias
expleri. Item ungularum cinere cum pice fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cũ oleo myrtheo
capitis dolores sedat. Item aqua pota quæ de bouis aut asini potu relicta est. Et si credimus uulpis ma-
sculæ genitali circunligato. Cornus ceruini cinis illitus ex aceto aut rosaceo: aut ex irino: oculorum epi-
phoras. Easq; bubulo seuo cum oleo cocto illinunt. Ceruini cornus cinis scabricias eodem unguine sanat.
Mucrones autem ipsos efficatiores putant. Lupi excrementis circunlini suffusiones prodest. Cinere eorũ
cum atico melle inungi obscuritates. Item felle ursino. Epinyctidas adipe aprino cum rosaceo. Vngulæ
asininæ cinis inunctus e suo lactte cicatrices oculorum sanat & albugines tollit. Medulla bubula ex dex
tro crure priore trita cum fulgine pilis & palpebram uitiis angulorumq; occurit. Calliblepharique modo
fuligo in hoc usu temperatur. Optime ellychnio papyreaceo: Oleoque sesamino. Fuligine in nouo uase
pennis detersa. Efficacissime tamen euulsos ibi pilos coercet. Felle tauri cum oui albumine collyria fiunt:
aquaq; dissoluta inunguntur per quatriduum. Senum uituli cum anseris adipe & ocimi succo genarum
uitiis aptissimum est. Eiusdem medullæ cum pari pondere cæræ & olei uel rosacei addito ouo duritiæ ge
narum illinuntur. Caseo molli caprino imposito ex aqua calida epiphoræ sedãtur. Si tumor sit ex melle.
Vtrumq; uero sero calido fouendum. Sicca lippitudo lumbulis suum tostis atq; contritis & impositis
tollitur. Capras negant lippire: qm̃ eæ quasdam hærbas edant. Item dorcades. Et ob id fimum earum cæ
ra circundatum noua luna deuorari iubent: quoniam noctu equæ quoq; cernant. Sanguine hircino sana
ri lusciosos putant nyctilopas appellant græci. Capræ uero iocinere in uino austero decocto. Quidam
inassati iocineris sanie inũgũt. Aut felle capræ: carnesq; eas uesci: & dũ coquãtur oculos uaporari his præ
cipiunt. Id quoq; referre arbitrantur. si rutili coloris fuerint. Volunt & oculos suffiri iocinere in ollis de-
cocto. Quidam inassato. Fel quidem caprinum pluribus modis assumunt cum melle contra caligines
Cum ueratri candidi tertia parte contra glaucomata. Cum uino contra cicatrices: & albugines: & caligi-
nes: & pterygia: & argemata. Ad palpebras uero euulso prius pilo cũ succo oleris: ita ut uncto inarescat.
Contra ruptas Tuniculas cum lacte mulieris. Ad omnia autem inueterata fel efficatius putant. Nec ab
dicant fimum ex melle illitum epiphoris. Contraq; dolores medullam. Item pulmonem leporis. Sedat
caliginem fel cum passo aut melle. Lupino quoq; adipe uel medulla suum fricari oculos contra lippitudi
nes præcipiunt. Nam uulpinam linguam habentes in armilla lippituros negant. Aurium dolori & uitiis
medetur urina apri in uitro seruata. Fel apri uel suis uel bubulum cum oleo citreo & rosaceo æquis por-
tionibus. Præcipue uero taurinum cum porri succo tepidum: uel cum melle si suppurent. Contraq; odo

Cicino

rem grauem per se tepefactum in mali corio. In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter sanat. qui
dam etiam in grauitate aures sic perluendas putant. Alii cum senecta serpentium & aceto includunt la-
na ante aqua calida collutas. Et si maior si grauitas aurium fel cum myrrha & ruta in mali corio excalfa-
ctum infundunt. Lardum quoq; pingue. Item fimum asini recens: cui rosaceum instillatur. Omniaq; ea
tepefacta. Vtilior equi spuma: uel equini fimi recentis cinis cum rosaceo. Seuum bubulum cum adipe
anserino. Butyrum recens: Vrina capri: uel tauri: aut fullonia uetus calfacta uapore per lagenæ collum
subeunte. Admiscent & aceti tertiam partem. Et aliquid urinæ uituli qui nondum hærbam gustauerit.
Fimum etiam mixto felle eiusdem. Et cutem quam reliquunt angues: excalfactis prius auribus. Lana au

tem medicamina

autem medicamina ea includuntur. Prodeſt & ſeuum uituli cum anſeris adipe: & ocimi ſucco cum eiuſ-
dem medulla admixto cumino trito infuſa. Virus uerrinum e ſcropha ex coitu exceptum priuſquã terrã
attingat contra dolores. Auribus fractis glutinum e naturis uitulorum factum & in aqua liquatũ. Aliis
uitiis adeps uulpium. Item fel caprinum cum roſaceo tepido aut porri ſucco: aut ſi ſint rupta ibi aliqua e
lacte mulieris. Si grauitas ſit audiendi: fel bubulum cum urina capræ: uel hirci uel ſi pus ſit. In quocunq;
autem uſu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies. xx. infumata. Laudant & coagulum leporis
tertia denarii parte dimidia quoq; ſagapeni in amineo uino. Parotidas urſinus adeps comprimit pari põ-
dere ceræ & taurini ſeui. Addũt quidam hippociſtidem: & per ſe butirum illitum: ſi prius foueant᷑ fœno
græci decocti ſucco. Efficacius cum ſtrychno. Proſunt & uulpium teſtes: & taurinus ſanguis aridus tri-
tus. Vrina capræ calefacta inſtillata auribus. Fimũq; eiuſdem cum axungia illitum. Dentes mobiles con
firmat ceruini cornus cinis: doloreſq; eorum mitigat: ſiue infricentur ſiue colluãtur. Quidã efficaciorem
ad oẽs eoſdem uſus crudi cornus farinam arbitrãtur. Dentifricia utroq; modo fiunt. Magnum remediũ
eſt & in luporũ capitis cinere. Certumq; eſt in excrementis eoꝝ pleræq; inueniri oſſa. Hæc adalligata eun
dem effectum habent. Item leporina coagula per aurem infuſa contra dolores. Et capitis eoꝝ cinis denti
fricium eſt. Adiectoq; nardo mulcet grauiolentiam oris. Aliqui murinorum capitũ cinerẽ miſcuiſſe ma-
lunt. Reperitur in latere leporis acui os ſimile: hoc ſcarificari dentes in dolore ſuadant. Talus bubulus ac
cenſus eos qui labant cũ dolore admotus confirmat. Eiuſdẽ cinis cũ myrrha dentifriciũ eſt. Oſſa quoque
ex ungulis ſuum cõbuſta eundem uſum præbent. Item oſſa ex acetabulis pernarũ circa quæ coxendices
uertuntur. Iiſdem ſanari dimiſſis in fauces iumentoꝝ uerminationes notum eſt. Sed & corruptos dentes
confirmari. Aſinæ quoq; lacte percuſſu uexatos: aut dentium eiuſdem cinere. Lichene item equi cũ oleo ĩ
fuſo per aurem. Eſt aũt hoc non hippomanes: quod alioquin noxium omitto. Sed in equoꝝ genibus ac
ſuper ungulas: præterea in corde equorum inuenit᷑ os dentibus caninis maxime ſimile. Hoc ſcarificari do
lorem. Aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat demonſtrant. Equarũ ui-
rus a coitu in lychnis accenſum: Anaxilaus prodidit equinoꝝ capitum uiſus repræſentare monſtrifice. Si
militer ex aſinis. Nam hippomanes tantas in ueneficio uires habet. ut affuſum æris mixturæ in effigiem
equæ olympiæ admotos mares equos ad rabiem coitus agat. Medetur dentibus & fabrile glutinũ ĩ aqua
decoctũ illitũq; & mox paulo detractum: ita ut confeſtim colluantur uino: in quo decocti ſunt cortices
mali punici dulcis. Efficax habetur & caprino lacte collui dentes uel felle taurino. Taloꝝ capræ recentiũ
cinis dentifricio placet. Et omnium fere uillaticorum quadrupedũ: ne ſæpius eadem dicãtur. Cutem ĩ fa-
cie erugari & tenereſcere: & candorẽ cuſtodiri lacte aſinino putant. Notũq; eſt quaſdã quottidie. dcc. cu-
ſtodito numero fouere. Poppeaq; hoc uxor Neronis principis inſtituit. Balneaꝝ quoq; ſic ſolio tempera
to: aſinorum gregibus ob hoc eam comitantibus. Impetus pituitæ in facie butyro illito tolluntur. Effica
cius cum ceruſa. Sincero uero ea uitia quæ ſerpunt inſuper impoſita farina hordeacea. Vlcera in facie mẽ
brana e partu bouis madida. Friuolum licet uideatur non tamen omittendũ propter deſideria mulierũ.
Talum candidi iuuenci. xl. diebus noctibuſq; donec reſoluatur in liquorem decoctum & illitum linteolo
candorem cutiſq; erugationem preſtare. Fimo taurino malas rubeſcere aiunt. nõ ut crocodileam illini me
lius: ſed foueri frigida & ante & poſtea iubent. Aeſtates & quæ diſcolorem faciũt cutem fimum uituli cũ
oleo & gũmi manu ſubactũ emendat. Vlcera oris & rimas ſeuũ uituli uel bouis cum adipe anſeris & oci
mi ſucco. Eſt & alia mixtura ſeuo uituli cum medulla cerui: & albæ ſpinæ foliis una tritis. Idem præſtat:
& medulla cum reſina: uel ſi uaccina ſit: iuſq; e carne uaccina. Lichenas oris præſtantiſſime uincit glutinũ
factum e genitalibus uitulorum liquatum aceto cum ſulphure uino ramo ficulneo permixtum: ita ut bis
die recens illinatur. Item lepras ex melle & aceto decoctum: quas & iecur hirci calidum illitum tollit: ſi-
cut elephantiaſin fel caprinum. Etiãnum lepras ac furfures tauri fel addito nitro. Vrina aſini circa canis
ortum maculas in facie. Fel utriuſq; per ſeſe aqua infractum: euitatiſq; ſolibus ac uentis poſt detractã cu-
tem. Similis effectus & in taurino ſeuo uitulinoue felle cum ſemine cunilæ ac cinere e cornu ceruino: ſi ca
nicula exoriente comburatur. Aſinino ſeuo cicatricibus ac licheni lepriſq; maxime color reddit᷑. Hirci fel
lintigines tollit admixto caſeo & uino ſulphure ſpongiæq; cinere: ut mellis ſit craſſitudo. Aliquii nuetera
to felle uti maluere: mixtis calidis furfuribus pondere obolis unius quattuorque mellis prius defricatis
maculis. Efficax eiuſdem & ſeuum cum melanthio & ſulphure & iride. Labrorum ſciſſuris cum adipe an
ſerino ac medulla ceruina reſinaq; & calce. Inuenio apud auctores iis qui lentiginem habeant negari ma-
gicæ ſacrificiorum uſum. Lacte bubulo aut caprino tonſillæ & alteriȩ exulceratæ leuantur. Gargarizatur
tepidum ut eſt expreſſum aut calefactũ. Caprinum utilius cum malua decoctũ & ſale exiguo. Linguæ
exulcerationi & arteriarum ꝓdeſt ius omaſi ſi gargarizatur. Tonſillis autem priuatim tenes uulpiũ ari-
di cum melle triti illitiq;. Anginæ fel taurinum uel caprinũ cũ melle. Iecur mellis ex aqua oris grauitatẽ.
Vlceraq; butyrum citiſſime ſanat. Spinã aliudue quid faucibus adhærens felis ſextrinſecus fimo perfri-

catis aut reddi aut delabi tradunt. Strumas discutit fel aprinum uel bubulum tepidum illitum. Nã coa-
gulum leporis e uino in linteolo exulceratis dũtaxat imponitur. Discutit & ungulæ asini uel equi cinis ex
oleo aqua illit9 & urina calefacta. Et bouis ungulæ cinis ex aqua. Fimum quoq; feruens ex aceto decoctũ
testesq; uulpini. Prodest & sapo: gallorum hoc inuentum: rutilandis capillis ex seuo & cinere. Optimus
fagino & caprino duobus modis spissus ac liquidus. Vterq; apud germanos maiore in usu uiris q̃ fœmi-
nis. Ceruicum dolores butyro aut adipe ursino perfricantur. Rigores bubulo seuo: quod & strumis pro
dest cum oleo. Dolorem inflexibilem opisthotono uocant: leuat urina capræ auribus infusa: aut fimũ cũ
bulbis illitum. Vngues contusos fel uniuscuiusq; animalis circumligatum. Pterygia digitorum fel tauri-
num aridum aqua calida dissolutum. Quidam adiiciunt sulphur & alumẽ: pari põdere omniũ. Tussim
iecur lupi ex uino tepido sanat. Vrsinumq; fel admixto melle. Aut ex cornu bubuli sũmis partibus cinis.
Vel saliua equi: triduo potu eã mori tradunt. Pulmo ceruinus cũ gula sua arefactus in fumo: dein tusus:
ex melle quottidiano eclegmate. Efficacior est ad id subulo ceruorũ generis. Sanguinẽ expuentes ceruini
cornus cinis. Coagulum leporis tertia parte denarii cũ terra samia & uino myrteo potum sanat. Eiusdẽ
fimi cinis in uino uesperi potus nocturnas tussis. Pili quoq; leporis sufiiti extrahũt pulmonibus difficiles
excreationes. Purulentas ãt exulceratiões pectoris pulmonisq; & a pulmone graueolentiã halius butyrũ
effieacissime iuuat cum pari modo mellis attici decoctum donec rufescat: & matutinis sumptum ad mẽ
suram ligule. Quidã pro melle laricis resinam addere maluerunt. Si sanguis reiiciatur: efficacem tradũt
bubulum sanguinem modice & cum aceto sumptum. Nam de taurino credere temerariũ est. Sed gluti-
num taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur ĩ uentre sanguinis excreatione. Stomacũ exulcera-
tum lactis asinini potus reficit. Item bubuli. Rosiones eius caro bubula ad mixto aceto & uino cocta.
Rheumatismos cornus ceruini cinis. Sanguinis excreationes hædinus sanguis recẽs ad cyathos ternos:
cum aceto acri pari modo feruens potus. Coagulum tertia parte ex aceto potum. Iocineris dolores lupi
iecur aridũ ex uulso Asininum iecur aridum cum petroselini partibus duabus ac nucibus tribus ac mel-
le tritum & in cibo sumptũ. Sanguis hircinus cibo aptatus. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equi
ferorum sanguis. Proxime lactis asini tepidi cum bulbis decocti: ita ut serum ex eo bibatur: addito ĩ tres
heminas cyatho nasturtii albi perfusi aqua: deinde melle diluti. Iecur quoq; uulpinum aut pulmo ĩ uino
nigro: aut fel ursinum in aqua laxat meatus spirandi. Lumborum dolores & quæcunq; alia mollire opus
sit ursino adipe perfricari cõuenit. Cinerem aprini aut suilli fimi inueterati aspergi potione uini. Afferunt
& magi sua commenta. Primum omnium rabiem hircorum: si mulceatur barba mitigari. eadem præ-
cisa non abire eos in alienum gregem. Huic admiscent fimum caprinum: & subdito linteolo uncto caua
manu quantum pati possit feruens: sustineri iubent: ita ut si leua pars doleat. Hæc medicina ĩ dextra ma
nu fiat: aut econtrario. Fimum quoq; ad eum usum acus æreæ punctis tolli iubent. Modus curationis ẽ:
donec uapor ad lumbos sentiatur peruenire. Postea uero manum porro tuso illinunt. Item lumbos ipso
fimo cum melle. Suadentq; in eodem dolore & testes leporis deuorare. Ischiadicis fimum bubulum im-
ponunt calfactum in foliis cinere feruenti. In renum dolore leporis renes crudos deuorari iubent: aut cer
te coctos ita ne dente contingantur. Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes. Lie-
nem sedat fel apri uel suis potum: uel ceruini cornus cinis in aceto. efficacissime tamẽ inueteratus lien asi-
ni: ita ut in triduo sentiatur utilitas. Asinini pulli fimum quod primum edidit: poleam uocant syrii: da-
tur in aceto mulso. Datur & equi lingua inueterata ex uino præsentaneo medicamento: ut didicisse se ex
barbaris Celicius & Bion tradidit & lien bubulus simili modo. Recens autem assus uel elixus in cibo. In
uesica quoque bouis allii capita. xx. tusa cum aceti sextario imponuntur ad lienis dolorem. eadem ex cau
sa emi lienem uituli quanti indicatus sit: iubent magi nulla pretii contatione: quoniam hoc quoque reli-
giose pertineat. Diuisumq; per longitudinem annecti tunice utrinq; & induentem pati decidere ad pedes.
Dein collectum iu umbra arefacere. Cum hoc fiat simul residere lienem ægri uitiatum: liberarique eum
morbo dicitur. Prodest & pulmo uulpium cinere siccatus atque in aqua potus. Item hædorum lien im-
positus. Aluum sistit ceruinus sanguis. Item cornus cinis. Iecur aprinum ex uino potum citra salem: re-
censque. Item assum: suillum uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulum leporis in uino ciceris
magnitudine. Aut si febris sit ex aqua. Aliqui & gallã adiiciunt. Alii per se leporis sanguine contenti sunt
lacte cocto. equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis inspersus potioni
aquæ. Sanguis hircinus in carbone decoctus. Corium caprinum cum suo pilo decoctum succo epoto.
Coagulum equi & sanguis caprinus uel medulla uel iecur aluum soluit. Fel lupi cum elaterio umbilico
illigatum uel lactis equini potus. item caprini cum sale & melle. Capræ fel cum cyclamini succo & alu-
minis modico. Aliqui & nitrum & aquam adiecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditum
pastillo. Butyrum largius sumptum cœliacis & dysentericis medetur: iecur uaccinum. Cornus ceruini ci
nis tribus digitis captus in potione aquæ. Coagulum leporis subactum in pane. Si uero sanguinem de-
trahunt in

Polion.
Aristo.

trahunt in polenta. Aprini uel suilli uel leporini fimi cinis inspersus potioni tepidæ uini. Vituli quoque ius uulgariter datum inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradunt. Lactis asini potus utilior addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino utrique uitio. Item polea supradicta. Equi coagulum quod aliqui hippacen uocant etiã si sanguinem detrahant: uel fimi cinis dentiumque eiusdem tusorum farina salutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt. et si tormina sint cornus ceruini cinerem: aut fel taurinum cymino mixtum. et cucurbitæ carnes umbilico imponere. Caseus recens uaccinus immittitur ad utrunque uitium. Item butyrum heminis quattuor cum resinæ terebinthinæ sextante: aut cum malua decocta: aut rosaceo. Datur & seuum uitulinum aut bubulum. Item medullæ excoquuntur cum farina & cæra exiguoque oleo: ut sorberi possint. Medulla & in pane subigitur Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint & tormina: additur protropum. Torminibus satis esse remedii in leporis coagulo poto e uino tepido uel semel arbitrantur aliqui. Cautiores e sanguine caprino cum farina hordeacea & resina uentrem illinunt. Ad omnes epiphoras uentris illini caseum mollẽ suadent. Veterem autem in farina tritum cœliacis & dysentericis dari cyatho casei in uini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis. Iecur assum capræ cœliacis subuenit: magisque etiam hirci cum uino austero decoctum: potumque: uel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidã uero decoquunt a tribus sextariis aquæ ad heminam addita ruta. Vtuntur & lyene asso capræ hircíue & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit: capræ a renibus maxime ut per se auriatur: protinusque modice frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum seuum admixta polenta & cymino & aneto acetoque. Illinunt & uentrem cœliacis fimo cum melle decocto. Vtuntur ad utrunque uitium & coagulo hædi in uino myrteo magnitudine fabæ poto: & sanguine eiusdem in cibum formato: quem sanguiculum uocant. Infundunt dysentericis & glutinum taurinum aqua calida resolutum. inflationes autem discutit uitulinum fimum in uino decoctum. intestinorum uitiis magnopere prodest coagulum ceruorum decoctum cum lente betaque: atque ita in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cum malua exiguo sale addito. Et si coagulum addatur maioribus emolumentis fiet. Eademque uis est & in seuo caprino & in sorbitione aliqua uti protinus hauriatur frigida aqua. item fœminum hædi cinis rupta intestina sarcire mire traditur. Fimum leporis cum melle decoctum & quottidie, fabæ magnitudine sumptum ita ut deploratos sanauerint. Laudant & caprini capitis cum suis pilis decocti succum. Tenasmos idest crebra & inanis uoluntas egerendi tollitur poto lacte asinino. Item bubulo Tenearum genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri ossa si terram non attingerint: colo medentur adalligata brachio. Polea quoque supradicta magnopere prodest ĩ sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cymino ĩ aqua rutæ decoctæ. Cornus ceruini teneri cinis cocleis africanis cum testis suis mixtus in uini potione. Vesicæ calculorumque cruciatibus auxiliatur urina apri: & ipsa uesica pro cibo sumpta. Efficacius si prius fumo maceratur utrunque. Vexicam elixam mandi oportet & a muliere fœminæ suis. Inueniuntur & in iocineribus eorũ lapilli aut duricie lapillis similes candidi sicuti in uulgari sue: quibus contritis atque potis in uino pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam grauis sua urina est: ut nisi egesta fugæ non sufficiat: ac uelut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inueterati ĩ uino poti calculos pellunt. In perna suum articulos esse diximus: quorum decoctum ius facit urinæ utilius. Asinini renes inueterati tritique & in uino mero dati uesicæ medẽtur. Calculos expellũt lienes equini ex uino aut mulso poti diebus. xl. Prodest & ungulæ equæ cinis in uino aut aqua. Item fimum caprarum in mulso: efficacius siluestrium. Pili quoque caprini cinis. Verendorum carbunculis cerebrum apri uel suis sanguisque. Vitia uero quæ in eadem parte serpunt: iecur eorum combustũ maxime iuniperi ligno cum charta armeniaca sanat. Fimi cinis uel bubulum cum alumĩe ægyptio ac muria ad crassitudinem mellis subactum. insuper beta ex uino cocta imposita. caro quoque. Manantia uero ulcera seuũ cum medulla uituli in uino decoctum: uel caprinum cũ melle rubique succo. Vel si serpant fimum etiam prodesse cum melle dicunt aut cum aceto: & per se butyrum. Testium tumor cum seuo uituli addito nitro cohibetur. Vel fimo eiusdem ex aceto decocto. Vrinæ incõtinentiam cohibet uesica aprina si assamãdatur. Vngularum apri uel suis cinis potioni inspersus. Vesica fœminæ suis combusta ac pota. Item hædi. Vel pulmo. Cerebrum leporis in uino. Eiusdem testiculi tosti uel coagulum cum anserino adipe ĩ polenta. Renes asinini in mero triti potique. Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci demonstrant urinam facere in canis cubiculo: ac uerba adiicere. ne ipse urinam faciat ut canis in suo cubiculo. Rursus ciet urinam uesica suis: si terram nõ attigerit: imposita pubi. Sedis uitiis præclare prodest fel ursinum cũ adipe. Quidam adiiciunt spumam argenti ac thus. Prodest & butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modũ ipsæ res statuunt: ut sint illitu faciles. Præclare medetur & taurinum fel in linteolis conceptis. Rimasque perducit ad cicatricem. inflationibus in ea parte seuum uituli maxime ab inguinibus cum ruta. Cæteris uitiis medetur sanguis caprinus cum polenta. item fel caprinum condylomatis per se. Item fel lu

Et arreni-co uetus lectio.

pinum ex uino. Panos & apoſtemata in quacunq; parte ſanguis urſinus diſcutit. Item taurinus aridus
tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quē dicunt cum interficiatur reddere uri
nam liquidiorem in initio: ſed in terra ſpiſſantem ſe. Hic adalligatus fœmini omnes ĩpetus diſcutit: om-
niq; ſuppuratione liberat. Eſt autē rarus inuentu: nec ex omni onagro: ſed celebri remedio. Poteſt & uri-
na aſini cum melanthio. Et ungulæ equinæ cinis cum oleo & aquæ illitus. Sanguis equi præcipue admiſ
ſarii. Et ſanguis bubulus. Item fel. Caro quoq; eoſdē effectus habet calida impoſita. Et ungulæ cinis ex
aqua aut melle. Vrina caprarum. Hircorumq; carnes ĩ aqua decoctæ. Aut fimum ex iis cum melle deco
ctum. Fel urſinum ſiue uerrinum. Vrina ſuum in lana impoſita. Fœmina atteri aduriq; equitatu notum
eſt. Vtiliſſimum eſt ad omnes inde cauſas ſpumam equi ex ore inguinibuſq; illinire. Inguina & ex ulcerū
cauſa intumeſcunt. Remedio ſunt equi ſetæ tres totidem nodis & ceſtros herba adalligatæ intra ulcus.
Podagris medetur urſinus adeps: taurinumq; ſeuum pari pondere & cæræ. Addunt quidam hippociſti-
dam & gallam. Alii hircinum præferunt ſeuum cum fimo capræ & croco ſinapi cum caulibus ederæ tri
tis ac perdicio uel flore cucumeris ſilueſtris. Item bouis fimum cum aceti fæce. Magnificant & uituli qui
nondum hærbam guſtauerit fimum. Aut per ſe ſanguinem tauri. Vulpem decoctam uiuam donec oſſa
tantum reſtent. Lupumue uinum oleo cærati modo ĩcoctum. Seuum hircinum cū helxines partæ æqua
ſinapis tertia. Fimi caprini cinerem cum axungia. Quin & iſchiadicos uri ſum pollicibus pedum eo fimo
feruēte utiliſſime tradūt. Articulorumq; uitiis fel urſinum utiliſſimum eſſe & leporis pedes adalligatos.
Podagras quidam mitigari pede leporis uiuentis abſciſo ſiquis ſecum aſſidue habeat. Perniones urſinus
adeps: rimaſq; pedum omnes arcet. Efficatius alumine addito. Seuum caprinum. Dentium equi farina.
Aprinum uel ſuillum fel. Cum adipe pulmo impoſitus. Et ſi ſubtriti ſint contuſiue: offenſatione. Si uero
aduſti frigore: leporini pili cinis. Eiuſdem pulmo contuſus diſſectus: aut pulmonis cinis. Sole aduſta ſe-
uo aſinino aptiſſime curantur. Item bubulo cum roſaceo. Clauos & rimas callique uitia fimum apri uel
ſuis recens illitum ac tercio die ſolutum ſanat. Talorum cinis pulmo aprinus aut ſuillus: aut ceruinus.
Attritus calcimētorum urina aſini cum luto ſuo illita. Clauos ſeuum bubulum cum thuris polline. Per
niones uero corium combuſtum. Melius ſi ex uetere calciamento. iniurias a calceatu ex oleo corii capri
ni cinis. Varicum dolores ſedat fimi uitulini cinis cum lilii bulbis decoctis addito melle modico. itemq;
omnia inflāmata ac ſuppurationes minantia. Eadem res & podagris prodeſt & articulariis morbis e ma
ribus præcipue uitulis articulorum attritis fel aprorū uel ſuum linteo calefacto impoſitum. Vitulique
qui nondū hærbam guſtauerit fimum. itē caprinū cum melle & aceto decoctum. Vngues ſcabros ſeuū
uituli emendat. itē caprinū admixta ſandaraca. Verrucas uero aufert uitulini fimi cineris ex aceto. Aſini
urinæ lutum. Comitiali morbo teſtes urſinos ediſſe ꝓdeſt: uel aprinos bibiſſe ex lacte eqno aut ex aqua.
Item aprinam urinā ex aceto mulſo. Efficacius quæ inaruerit in ueſica ſua. Dantur & ſuum teſticuli inue
terati tritiq; in ſuis lacte præcedente uini abſtinētia & ſequente continuis diebus. Dātur & leporis ſale cu
ſtoditi pulmones cum thuris tertia parte in uino albo per dies. xxx. Item coagula. Eiuſdem aſini cerebrū
ex aqua mulſa infumatum prius in foliis ſemūcia per dies. Vel ungularum eius cinis cochlearibus binis
toto menſe potus. Item teſtes ſale aſſeruati & aſperſi potioni ĩ aſinarum maxime lacte uex ex aqua. Mē
brana partus earum præcipue ſi marem peperint: olfacta accedente morbo comitialium reſiſtit. Sunt q
e mare nigroq; cor edendū cum pane ſub diuo prima aut ſecunda luna præcipiant. Alii carnem: aliq ſan
guinem aceto dilutū per dies. xl. bibendum. Quidam urinā equi aquæ ferrariæ ex officinis miſcent. Eadē
potione & lymphaticis medentur. Comitialibus datur & lactis equini potus lichenq; in aceto mulſo bi-
bendum. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis toſtæ ut uolunt magi. Seuum earum cum felle tau
rino pari pondere decoctum: & in folliculo fellis reconditum: ita ne terram attingat. Potum uero ſub-
lime ex aqua. Morbum ipſum deprehendit caprini cornus uel ceruini uſti nidor. Sideratis urina pulli
aſinini nardo admixto perunctione prodeſſe dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis. Sanguis aſi-
nini pulli ex uino. Item fimum aſinini pulli: quod primum edidit a partu datum fabæ magnitudine e
uino medetur intra diem tertium. Eadem & ex equino pullo ſimiliterque uis eſt. Fractis oſſibus præſen
taneus maxillarum apri cinis uel ſuis. item lardum elixum atque circunligatum mira celeritate ſolidat.
Coſtis quidem fractis laudatur unice caprinum fimum ex uino uetere: aperit: extrahit: perſanat. Febres
arcet ceruorum caro: ut diximus. Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt: oculus lupi dexter
ſalſus adalligatuſque: ſi credimus magis. Eſt genus febrium: quod amphimerion uocant. Hoc liberari
tradunt: ſiquis e uena auris aſini tres guttas ſanguinis in duabus heminis aquæ hauſerit. Quartanis
ni recedāt magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent: & ne recidant: non remoueri ſepteno cir-
cuitu. Quis hoc quæſo ĩuenire potuit? Quæ eſt iſta mixtura? Cur digitus bubonis potiſſimum electus
eſt? Modeſtiores iecur fellis decreſcente luna occiſæ inueteratum ſale ex uino bibendum: ante acceſſio-
nes quartanæ dixere. idem magi fimi bubuli cinere conſperſo puerorum urina illinunt digitos pedum:
manibuſq;

manibuſq; leporis cor adalligant. Coagulum ante acceſſionē propinant. Datur & caſeus caprinus recens
cum melle diligenter ſero impreſſo. Melancholicis fimum uituli in uino decoctum remedio eſt. Lethar-
gicos excitat aſini lichen naribus illitus ex aceto. Caprini cornus nidor: aut pilorū iecur aprinū. Itaq; & uē
ternoſis datur. Phthiſicis medentur iecur lupi ex uino. Macræ ſuis fœminæ hærbis paſtæ lardum. Carnes
aſininæ ex iure ſumptæ. Hoc genere maxime in achaia curāt id malum. Fimi quoq; aridi: ſed pabulo uiri-
di paſto boue fumum harundine hauſtum prodeſſe tradunt. Bubuli quoq; cornus mucronem exuſtum
duorum coclearium menſura addito melle pillulis deuoratis. Capræ ſeuo in pulte halicacia & phthiſin:
& tuſſim ſanari. Vel recenti cum mulſo liquefacto: ita ut uncia in cyathum addatur: rutæq; ramo permi
ſceatur: non pauci tradunt. Lupi & capræ ſeui cyatho uel lactis pari menſura deploratum phthiſicum cō
ualuiſſe certus auctor affirmat. Sunt & qui ſuum fimi cinerem profuiſſe ſcripſerint in paſſo. Et cerui pul
monem maxime ſubulonis ſiccatum in fumo: tritumq; in uino. Hydropicis uxiliatur urina ueſicæ apri
paulatim data in potus. Efficacius quæ inaruerit cum ueſica ſua. Fimi taurini maxime ſubulōis: ſed & bu
buli: de armentinis liquor. Quidam bolbiton uocant. Cinis cochleariorum tritum in mulſi hemina boui
fœminæ in mulieribus: et ex altero ſexu in uiris: quod ueluti myſteriumoccultarunt magi. Fimum uitu-
li maſculi illitum. Fimi uituli cinis cum ſemine ſtaphylini æqua portione ex uino. Sanguis caprinus cum
medulla. Efficaciorem putant hircorum utiq; ſi lentiſco paſcantur. Igni ſacro urſinus adeps illinitur: ma-
xime qui eſt ad renes. Vitulinum fimum recens uel bubulum. Caſeus caprinus ſiccus cum porro. Ra-
menta pellis ceruinæ deſecta punice ex aceto trita. Ruborem cum prurigine equi ſpuma aut ungulæ ci-
nis. Eruptionibus pituitæ aſinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris caſeus caprinus ſiccus ex melle &
aceto in balneis oleo remoto. Puſtulis ſuilli fimi cinis aqua illitus. uel cornus ceruini cinis. Luxatis recens
fimum aprinum uel ſuillum. Item uitulinum. Verris ſpuma recens cum aceto fimum caprinum cū mel
le. Bubula caro impoſita tumorem ſanat fimum ſuillum in teſta calefactum tritumq; cum oleo duricias
corporum omnes tollit optime adeps e lupis illitus in iis quæ rumpere opus eſt plurimum proficit. Fi-
mum bubulum in cinere calefactum oleo liquefactum ſine ſale. Similiq; modo caprinum: in ambuſtis
Prodeſt urſinus adeps cum lilii radicibus. Aprinum aut ſuillum fimum ìueteratum. Setarum ex iis e pe
nicillis tectoriis cinis cum adipe tritus. Tali bubuli cinis cum cæra & medulla ceruina. Fel tauri. Fimū le
poris. Sed caprarum fimum ſine cicatrice ſanare dicitur. Glutinum præſtantiſſimum fit ex auribus tau-
rorum & genitalibus. Nec quicquā efficacius prodeſt ambuſtis. Sed adulteratur nihil æque qbuſuis pel
libus inueteratis calciamentiſq; etiā decoctis. Rhodiacum uero fideliſſimū. Eoq; pictores & medici utū-
tur. Id quoq; quo candidius: eo probatius. Nigrum & lignoſum dānatur. Neruorū doloribus fimū ca-
prinum decoctū in aceto cum melle utiliſſimum putant: uel putreſcēte neruo. Spaſmata & percuſſu ui-
tiata fimo aprino curant uere collecto & areſacto. Sic & quadrigis agendis tractos: rotaue uulneratos.
Et quoquo modo ſanguine contuſo: uel ſi recens illinat̃. Sunt qui id coxiſſe aceto utilius putent. Quin
& in potu farinam eam ruptis conuulneratiſq; & euerſis ex aceto ſalutarē promittunt. Reuerentiores ci-
nerem eius ex aqua bibūt.. Feruntq; & Neronē principem hac potione recreari ſolitū: cum ſic quoq; ſe tri
gario approbare uellet. Proximā ſuillo fimo uim putant. Sanguinē ſiſtit coagulum ceruinum ex aceto.
Item leporis. Huius quidē & pilorum cinis: item ex fimo aſinino cinis. Et pilorū quidē cinis illitus. effi-
cacior uis e maribus aceto admixto. Et in lana ad omne profluuiū impoſito. Similiter ex equino capite
& fœminæ. Aut fimi uitulorum cinis illitus ex aceto. itē caprini cornus uel fimi ex aceto. Hircini uero io
cineris diſſecti ſanies efficacior. Et cinis utriuſq; ex uino potus: uel naribus ex aceto illitus. Hircini quoq;
utris uinarii dūtaxat cinis cum pari pondere reſinæ. Quo genere ſiſtitur ſanguis: & uulnus glutinatur.
Hædinum quoq; coagulum ex aceto: & fœminum eius combuſtorum cinis ſimiliter pollere traduntur.
Vlcera ſanat in tibiis cruribuſq; adeps urſinus admixta rubrica: Quæ uero ſerpunt fel aprinum cū reſi-
na & cæruſa. Maxillarum apri uel ſuum cinis. Fimū ſuum illitum ſiccum. item caprinum ex aceto ſub-
feruefactum. Cætera purgant̃ & explentur butyro. Cornus ceruini cinere. Vel medulla cerui. Felle e tau
rino cum cyprino oleo. Aut fimo aprino. Aut hircino. Fimum recens ſuum. Vel inueterati farina illinit̃
uulneribus ferro factis. Phagedenis in fiſtulis imittitur fel tauri cum ſucco porri aut lacte mulierū. Vel
ſanguis aridus cū cotyledone hærba. Carcinomata curat coagulum leporis cum pari pondere capparis
aſperſum cum uino. Gangrenas urſinum fel penna illitum. Aſini ungularum cinis ea quæ ſerpunt ulce-
ra inſperſus. Sanguis equi adrodit carnes ſtiptica ui. Item fimi equini inueterati fauilla. Ea uero quæ pha
gedenas uocant in ulcerū genere corii bubuli cinis cum melle. Caro uituli recentia uulnera nō patit̃ intu
meſcere. Fimū bubulū cum melle. Fœminū uituli cinis ſordida ulcera: & quæ cacoethe uocāt e lacte mu
lieris ſanat. Recētes uero plagas ferro illatas glutinum taurinum liquefactū tertio die ſolutū. Caſeus ca-
prinus ſiccus ex aceto ac melle purgat ulcera. Quæ uero ſerpunt cohibet ſeuū cum cæra. Item addita pi
ce ac ſulphure percurat. Similiter proficit ad cacoethe hædi fœminum cinis e lacte mulieris. Et aduerſus

Capræ. Dioſco.

carbũculos ſuis fœminæ cerebrum toſtum illitumqꝫ. Scabiem hominis aſininæ medullæ maxime abolẽt
Vrinæ eiuſdem cum ſuo luto illitæ. Butyrum etiam quo in iumentis proficit cum reſina calida. Glutinũ
taurinum ĩ aceto liquefactum addita calce. Fel caprinum cum aluminis cinere. Boas fimum bubulum:
unde & nomen traxere. Canum ſcabies ſanantur bubulo ſanguine recenti: Iterumqꝫ cum inareſcat illito:
& poſtero die abluto cinere lixiuio. Spinæ ac ſimilia corpori extrauntur fellis excrementis. Item capræ
ex uino. Coagulo quocunqꝫ: ſed maxime leporis cum thuris polline & oleo: aut cum muſci pari ponde-
re: aut cum propoli. Cicatrices nigras ſeuum aſininum reducit ad colorem. Fel uituli etenuat calefactum
Medici adiiciunt myrrham & mel & crocum: æreaqꝫ pyxide condunt. Aliqui & florem æris miſcẽt. Mu
lierum purgationes adiuuant fel taurinum lana ſuccida appoſitum. Olympias thebana addidit hyſopũ
& nitrum. Cornus ceruini cinis potus. Item uuluæ laboranti. Illitum quoqꝫ & fel taurinum cum opio ap
poſitum obolis binis. Vuluas & pillo ceruino ſuffiri prodeſt. Tradunt ceruas: cum ſenſerint ſe grauidas:
lapillum deuorare: quem in excrementis repertum aut in uulua (nam & ibi inuenitur) cuſtodie partus
adalligatum. Inueniuntur & oſſicula in corde & uulua perquam utilia grauidis parturientibuſqꝫ. Nam
de punice qui in uaccarum uetero ſimili modo reperitur ut diximus in natura boum. Lupi adeps illitus
uuluas mollit. Dolores earum iecur. Carneſqꝫ lupi ediſſe parituris prodeſt. Aut ſi incipientibus parturire
ſit iuſta qui ederit. Adeo ut etiam contra illita noxia ualeat. Eundem uero ſuperuenire pernitioſum eſt.
Magnus & leporis uſus mulieribus. Vulua adiuuat pulmo aridus potus. Profluuia iecur cũ ſamia terra
ex aqua potum. Secundas coagulum. cauẽtur pridiana balnea. Illitum quoqꝫ cum croco & porri ſucco:
uellere appoſitum abortus mortuos expellit. Si uuluæ leporum in cibis ſumantur: mares concipi putãt.
Hoc & teſticulis eorum & coagulo profici. Conceptũ leporis utero exemptum iis quæ parere deſierint:
reſtibilem fœcunditatem afferre. Sed & pro conceptu leporis ſaniem & uiro magi propinant. Item uir-
gini nomen grana fimi ut ſtent perpetuo mammæ. Coagulo quoqꝫ. Ob id cum melle linunt ſanguinem
ubi euulſo pilo renaſci nolunt. Inflationi uuluæ fimum aprinum ſuillumue cum oleo illini prodeſt. Effi-
catius ſiſtit farina aridi aut ſpergatur potioni: uel ſi grauidæ aut puerperæ torqueantur. Lacte ſuis poto
cum mulſo adiuuantur partus mulierum. Per ſe uero potum deficiẽtia ubera puerperarum replet. Eadẽ
circunlita ſanguine fœminæ ſuis minus creſcunt. Si dolent lactis aſinini potu mulcentur. Quod addito
melle ſumptũ & purgatiões eaꝝ adiuuat. Sanat & uuluaꝝ exulcerationes eiuſdem animalis ſeuũ ĩuetera
tũ: & in uellere appoſitũ duritiam uuluarum emollit. Per ſe uero recens uel inueteratum ex aqua illitum
pſilothri uim optinet. Eiuſdem animalis lien inueteratus ex aqua illitus mammis abundantiã facit. Vul
uas ſuffitu corrigit. Vngulæ aſininæ ſuffitæ partũ maturant: ut uel abortus euocet: nec aliter adhibet:
qm̃ uiuentẽ partũ necãt. Eiuſdẽ aĩalis fimum ſi recens ĩponat: ꝓfluuia ſanguinis mire ſedare dicit. Nec
non & cinis eiuſdem fimi: & uuluæ ꝓdeſt impoſitus. Equi ſpuma illita per dies. xl. prius q̃ naſcãt primũ
pili reſtringunt. itẽ cornus ceruini decocto. Melius ſi recentia ſint cornua. Lacte eqno iuuãtur uulnæ col
lutæ. Quod ſi mortuus partus ſentiat lien ex aqua dulci potus eiicit. Itẽ ungulæ ſuffitu aut fimũ aridũ.
Vuluas ꝓcidẽtes butyrũ infuſum ſiſtit. Induratã uuluã aperit fel bubulũ roſaceo admixto: foris uellere
cũ reſina terebinthina ĩpoſita. Aiũt & ſuffitu fimi e mare boue ꝓcidentes uuluas reprimi: partus adiuuari
Cõceptus uero uaccini lactis potu. Sterilitatẽ ob partus uexationẽ fieri certũ eſt. Hanc emẽdari Olym-
pias thebana affirmat felle taurino & adipe ſerpentiũ & erugine addito melle medicatis locis ante coitus
Vitulinũ quoqꝫ fel ſi in purgatiõibus fuerit ſub coitu aſpſum uuluæ etiã duritiã uentris emollit: & proflu
uium minuit umbilico perunctо adqꝫ ĩ totum uuluæ prodeſt. Modum ſtatuũt fellis pondere denari ad
apii tertiã ammixto amygdalino oleo: quantum eſſe ſatis appareat hoc in uelere imponũt. Maſculi fel
uituli cum mellis dimidio tritum ſeruatur ad uuluas. Carnem uituli ſi cũ ariſtolochia inaſſatam edant
circa conceptum: mares parituras promittunt: Medulla uituli in uino & ex aqua decocta ſeuo exulcera
tionibus uuluarum impoſita prodeſt. Item adeps uulpinũ: excrementũqꝫ feliũ cum reſina & roſaceo ĩpo
ſitũ. Caprino cornu ſuffiri uuluam utiliſſimũ putant. Silueſtriũ caprarũ ſanguis cũ palma marina pilos
trahit. Cæterarum uero fel callum uuluarum emollit inſperſum & a purgatiõe cõceptus facit. Sic quoqꝫ
pſilothri uis efficitur euulſis pilis triduo ſeruatur illitũ. Profluuiũ quãuis ĩmenſum urina capræ pota ſi-
ſti obſtetrices ꝓmittunt: & ſi fimum illinatur. Membrana caprarũ in aqua partu edito inueterata potuqꝫ
ſumpta in uino: ſecũdas pellit. Hædoꝝ pilis ſuffiri uulnas utile putant. Et in ꝓfluuio ſanguinis coagulũ
bibi aut hyoſcyami ſemine imponi. E boue ſilueſtri nigro ſi ſanguine ricini lũbi perungãtur mulieri tediũ
ueneris fieri dicit Eſchines. Idem amoris pota hirci urina ammixto ꝓpter faſtigiũ nardo. Infantibus nihil
butyro utilius per ſe & cũ melle: priuatim & in dentitione & ad gingiuas: & ad oris ulcera. Dens lupi ad
alligatus infantium pauores ꝓhibet: dentientiqꝫ morbos. Quod & pellis lupina præſtat. Dentes quidem
eorum maximi eqs quoqꝫ adalligati infatigabilẽ curſum præſtare dicũtur. Leporũ coagulo illito ubere ſi
ſtit infantiũ aluus. Iecur aſini ãmixta modice panace ĩſtillatum in os a comitialibus morbis & aliis infan
tes tuetur

tes tuetur. Hoc.xl.diebus fieri præcipiunt. Et pellis asinina iniecta impauidos infantes facit. Dentes qui equis primum candunt: facilem dentititionem præstant infantibus adalligati. Efficatius si terram non attigere. Lienem bubulus in melle editur. Et illinitur ad lienis dolores. Ad ulcera. manantia cum melle. Lyen uituli in uino decoctus tritusq; & illitus ulcuscula oris. Cerebrum capræ magi per annulum aureum traiectum prius quam lac detur infantibus instillatnr contra comitiales: ceterosq; ifantium morbos. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum pãno cohibet: maxime puellas. Lacte caprino uel cerebro leporum perunctæ gingiuæ faciles dentitiones faciunt. Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur. Vulgus & gratiam corpori in nouem dies friuolo quidem ioco. Cui tamen aliqua debeat sub esse causa in tanta persuasione. Magi felle capræ sacrificatæ duutaxat illito oculis uel sub puluino posito sonnum allicii dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis myrteo oleo perunctis. Coitus autem stimulat fel aprinum illitum. Item medullæ suum haustæ. Seuum asininum anseris masculi adipe permixto illitum. Item a coitu equi Virgilio quoq; descriptum uirus & testiculi equini aridi ut potioni interseri possint: dexterue asini testis in uino potus pro portione: uel adalligtus brachiali. Eiusdem a coitu spuma collecta roseo panno & inclusa argento ut Eschines tradit. Salpe genitale in oleum feruens mergi iubet septies: eoq; perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi uel tauri a coitu urinam: luteoq; ipso illini pubem. At e diuerso muris fimo illito cohibetur uirorum uenus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus a ieiuno cibo præsumptus eo die. Item hædinus.

Mira de animalibus. Cap.xi.

Mira præterea traduntur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerumq;) siquis collectum reponat singultus remedium esse recordantibus quo nam loco id reposuerũt. Iecur luporum equinæ ungulæ simile esse. Et rumpi equos qui uestigia luporum sub equite sequantur. Talisq; suum discordia e quandã inesse. In incẽdiis si fimi aliquid egeratur e stabulis facilius extrahi. Nec recurrere oues bouesque. Hircorum carnes uirus non recipere: si panem hordeaceũ eo die quo interficiantur ederint: lasserue dilutum biberint. Nullas uero teredinem sentire luna decrescente induratas sale. Adeoq; nihil omissum est: ut leporem surdum celerius pinguescere reperiamus. Animalium uero medicina. Si sanguis profluat iumentis: suillum fimum ex uino infundendum. Boum ãt morbis seuum sulphur uiuum allium siluestre ouũ coctũ. Omnia hæc trita in uino danda: aut uulpis adipẽ. Carnem caballinam discoctam potu suum morbis mederi. Omnium uero quadrupedum morbis capram solidam cum corio & ranam rubetam discoctas. Gallinaceos nõ attingi uulpibus qui iecur animalis eius aridum ederint. Vel si pellicula ex eo collo inducta galli inierint. Similia in felle mustellæ. Boues in cypro contra tormina hominum excrementis sibi mederi. Insuper pedes boum si prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere: si capti unius pedibus infractis cultroq; adacto paulatim sanguis circa fines agri spargatur: atq; ipse defodiatur in eo loco: ex quo cœperit trahi. Aut si uomerem quo primus sulcus eo anno in agro ductus si excussum aratro focus larium quo familia cõuenit absumat. Ac lupum nulli animalium nociturum in eo agro quãdiu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia sui generis: quæ aut placita non sunt: aut fera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIX.

PROOEMIVM.

De medicina & inuentoribus eius: de origine medicinæ: & quando primum clinice: & qnãdo primum iatraliptice: & de Chrysippo & Erasistrato: & Empirice: & Erophilo: & reliqs illustribus medicis: & quotiens ratio medicinæ murata sit: & qui primus romæ medicus: & quando: & quid de medicis antiqui romani iudicauerint: & uitia medicinæ. Cap.i.

Natura remediorum atq; multitudo instantium ac præteritorum plura de ipsa medendi arte cogũt dicere q̃q̃ nõ ignarus si nullis ante hæc latino sermone cõdita: ancepsq; ac lubricum esse rerum oĩum nouarꝝ principium: nec aliud utiq; gratiæ q̃ sterilis difficultatis in ꝓmendo. Sed quoniã occurrere uerisimile est oĩum q hæc noscãt cogitationi: quo nã modo exoluerint in medicinæ usu quæ tã parata atque ꝑtinentia erãt. Mirũq; & indignũ protinus subit: nullã artiũ inconstantiorẽ fuisse Et etiamnum sæpius ĩmutari contigerit cum sit fruticosior nulla. Diis primum inuentores suos assignauit: & cælo dicauit. Necnõ & hodie multifariã ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiã crimine: ictum fulmine Aesculapium fabulata: quoniam Tyndaridam reuocauisset ad uitam. Nec tamen cessauit narrare alios reuixisse opera suæ clara troianis temporibus a quibus fama certior uulnerum dũtaxat remediis. Sequentia eius mirum dictu in nocte densissima latuere usq; ad pelopõnesiacũ bellum.

Sõniosos. vii. Mart

Et tunc eam reuocauit in lucem Hippocrates genitus in insula co: in primis clara & ualida ac Aesculapio
dicata. Is cum fuisset mos liberatos morbis scribere in templo eius dei: qui auxiliatus esset: ut postea simi
litudo proficeret exscripsisse ea traditur. Atq; ut Varro apud nos credit iam templo cremato is instituis-
se medicinam hanc quæ clinice uocatur. Nec fuit postea quæstus modus: quoniam prodicus Selymbriæ
natus discipulus eius instituisset quam uocant iatralepticen. Reunctoribus quoq; medicorum ac medi-
cis in eis uictigal inuenit. Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutauit. Plurimumq; etiam ex
Chrysippo discipulus eius Erasistratus Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato centum talen
tis donatus est a rege Ptolemæo filio eius: ut incipiamus & præmia artis ostendere. Alia factio ab experi
mentis se cognominans Empiricen cœpit in sicilia a Creonte agrigẽtino Empedoclis physici auctoritate
cõmendato. Dissideruntq; eæ scholæ: & omnes eas dãnauit. Erophilus in musicos pedes uenarum pulsu
discreto per ætatum gradus. Deserta deinde & hæc secta est: quoniam necesse erat in ea litteras scire. Mu
tata & quã postea Asclepiades (ut rettulimus) inuenerant. Auditor eius Themison fuit. Sed quæ inter
initia scripsit. Illo mox recedente a uita ad sua placita mutauit. Sed & illa Antonius musa eiusdem aucto
ritate diui Augusti: quem cõtraria medicina graui periculo exemerat. Multos præterea medicos celeber-
rimosq; ex iis cassios carpitanos aruncios albucios rubrios. cc. l. sestertia annua mercede iis fuere apud pri
cipes. Q. uero Stertinius imputauit principibus: ꝙ sestertiis quingenis annuis cõtentus esset. Sexcena. n.
sibi quæstu urbis fuisse numeratis dominus ostendebat. Par & fratri eius merces a Claudio Cæsare infu-
sa est: census qq̃ exhaustis opibus neapoli exornata ut hæredi. IIs. ccc. relinqueret: quadragena idem Arũ
cius solus. Exortus deinde est Vectius ualẽs adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobilitatus: pariterq;
eloquentiæ assectator. Is eam potentiam nactus nouam instituit sectam. Eadem ætas Neronis principa
tu ad Thessalum transiliuit delentem cuncta maiorum placita & rabie quadam i oẽs æui medicos pero-
rantem. Quali prudentia ingenioq; æstimari uel uno argumento abunde potest cum nocumento suo:
quod est appia uia: iatronicen se inscripserit. Nullius histrionum par: ex quo trigario comitatu regressus
in publico erat. Tum Crinas massiliensis arte geminata: ut cautior religiosiorque ad syderum motus ex
ephemeride mathematica cibos dando: orasq; obseruando auctoritate eum præcessit. Nuperq; sestertia.
c. reliquit muris patriæ mœnibus quoq; aliis pene non minori summa extructis. Hi regebant fata: cũ re-
pẽte ciuitatem Carmis ex eadem massilia inuasit: damnatis nõ solum prioribus medicis: uerũ & balneis.
Frigidaq; etiam hybernis algoribus lauari persuasit. Mersit ægros in lacus. Videbamus senes consulares
usq; in ostentationem rigentes. Qua de re extat etiam Annei Senecę astipulatio. Nec dubium est omnes
istos famam nouitate aliqua aucupantes animas statim nostras negociari. Hinc illæ circa ægros miseræ
sententiarum concertationes: nullo idem censente ne uideatur assertatio alterius. Hinc illa infœlicis mo-
numenti inscriptio: turba se medicorũ perisse. Mutatur ars quotidie totiens interpollis. Et ingeniorũ græ
ciæ flatu impellimur. Palamq; est: ut quisquis inter istos loquendo polleat: imperatorem illico uitæ no-
stræ necisq; fieri. ceu uero non milia gentium sine medicis degant: nec tamen sine medicina. Sicut popu-
lus Romanus ultra sexcentesimum annũ: neq; ipse in accipiendis artibus lentus: medicinæ uero etiã aui-
dus donec expertam damnauit. Etenim percensere insignia priscorũ in his moribus cõuenit. Cassius He-
mina ex antiquis auctor est primum e medicis uenisse romã peloponẽsem Archagathũ Lysaniæ filium.
L. Aemilio. M. Liuio coss. anno urbis. d. xxxv. Eiq; ius quiritium datũ & tabernam in compito acilio em
ptam. Ob id publice uulnerariũ fuisse eũ tradunt uocatum. Mireq; gratũ aduentum eius initio. Mox a
sæuitia secandi urendiq; transisse nomen in carnificẽ & in tedium artis. Oẽsq; medicos quod clarissime in-
telligi potest ex: M. Catone: cuius auctoritati triũphus atq; censura minimũ conferunt: tanto plus i ipso
est. Quãobrem uerba ipsa ponemus. Dicam de istis græcis suo loco Marce fili quid athenis exquisitũ ha
beam. et quod bonum sit eorum litteras inspicere non perdiscere. Vincam nequissimũ & indocile genus
illorum: & hoc puta uatem dixisse. Quandocunq; ista gens suas litteras dabit: omnia corrumpet. Tunc
etiam magis: si medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare oẽs medicina. Sed hoc ipsum
mercede faciunt: ut fides iis sit: & facile disperdant. Nos quoque dictitant barbaros: & spurcius nosque
& alios opicos appellatione fœdant. Interdicit ibi de medicis. Atq; hic Cato. dc. v. ãno urbis nostræ obiit
octogesimoquinto suo: ne quis illi defuisse publice tempora: aut priuatim uitæ spatia ad expediendum
arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rem utilissimam credimus? Minime hercule. Subiicit enim qua
medicina usus & se coniugem usq; ad longam senectam perduxerit: iis ipsis scilicet quæ nunc nos trade-
mus. Profiteturque esse etiam cõmentarium sibi quo medeatur filio: seruis familiaribus: quæ nos per ge-
nera usus sui disserimus. Non rem antiqui damnabant: sed artem. Maxime uero quæstum esse immani
precio uitæ recusabant. Ideo templum Aesculapii etiam cum reciperetur is deus: extra urbem fecisse: ite-
rumq; in insula tradunt. Et cum græcos italia pellerent: diu etiam post Catonẽ excepisse medicos. Auge
bo prouidentiã illorũ. Solam hanc artiũ græcarũ nondũ exercet romana grauitas. In tanto fructu pau-
cissimi quiritiũ

Seq; inter initia ascripsit: illo mox recedẽte a uita sua placita mutauit.

ex antiquo exemplari. Præterea

Critias

experiẽdũ uel. expen- dendum.

cissimi quiritium attigere: & ipsi statim ad græcos transfugæ. Immo uero auctoritas aliter q̄ græce eam tractantibus etiam apud imperitos expertesq; linguæ non est. Ac minus credunt: quæ ad salutem suam pertinenti: si intelligunt. Itaq; hercule in hac artium sola euenit: ut cuicunq; medicum se profitenti statim credatur: cum sit periculum in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur: adeo blanda est spirandi per se cuiq; dulcedo. Nulla præterea lex quæ puniat inscitiam capitalem. Nullum exemplum uindictæ. Discunt periculis nostris. Et per experimenta mortes agunt. Medicoq; tantum hominem occidisse summa impunitas est. Quinimo transit inconuitium. Et intemperantia culpatur. Vtroq; q perire arguunt̄. Sed & decuriæ pro more censuris principū examinant̄. Inquisitio per parietes agitur. Et qui de nummo iudicet a gradibus columnnisq; Herculis accersitur. De exilio uero nō nisi die. xlv. Quinq; electis uiris datur tabella. At de iudice ipso quales in consilio eunt: statim occasuri? Merito dū memini nostrum libet scire: quod saluti suæ opus sit. Alienis pedibus ambulamus. Alienis oculis agnoscimus. Aliena memoria salutamus. Aliena uiuimus opera. Perieruntq; rerum naturæ pretia: & uitæ argumenta Nichil aliud pro nostro habemns quam delicias. Non deseram Catonem tam ambitiosæ artis inuidia a me obiectum: & a senatu illum qui ita censebat. Itaq; non criminibus artis arreptis ut aliquis expectauerit. Quid enim uenenorum fertilius: aut unde testamentorum plures insidiæ. Iam uero & adulteria etiam in principum domibus: ut eudemi in Liuia Drusi Cæsaris. Item Valentis in aqua dictum est regina. Non sunt artis ista sed hominum. Non magis hæc urbi timuit Cato ut equidem credo quam reginas. Ne auaritiam quidem arguam rapacesq; nūdinas pendentibus fatis & dolorum indicaturam: ac mortis arram aut arcana præcepta. Squamam in oculis emouendam potius quam extrahendam. Per quæ effectum est ut nihil magis prodesse uideretur quam multitudo grassantium. Neq; enī pudoris æmuli pretia summittunt. Notum est ab eodem charmide unum ægrum ex prouintialibus sestertiis ducentis conductum Archontio uulnerum medico Ls. C. condēnato ademisse Claudium principem. Eidemq; ī gallia exulanti & deinde restituto acquisitum non minus intra paucos annos. Et hæc personis imputentur. Ne fæcem quidem aut insitiam eius turbæ arguamus: ipsorumq; intemperantiam in morbis aquarum calidarum diuerticulis imperiosam inediam. Et ab iisdem deficientibus cibo sæpius die īgesto. Mille præterea pœnitentiæ modis: culinarum etiam præceptis & unguentorum mixturis: quando nullas omisere uitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces cōciliariq; externa pretia displicuisse maioribus crediderim quidem. non tamen hoc Catonem prodidisse: cum damnaret artem. Theriace uocatur excogitata compositio luxuriæ. Fit ex rebus externis cum tot remedia dederit natura: quæ singula sufficerent. Mithridaticū antidotum ex rebus. liiii. componitur. Interim nullo pondere æquali: & quarumdam rerum sexagesima denarii unius imperata. Quo deorum perfidiam istam monstrante? Hominum enim subtilitas tāta esse non potuit. Ostentatio artis & portentosa scientiæ uenditatio manifesta est. Ac ne ipsi quidem illam nouere. Comperiq; uulgo procinabari indica in medicamenta minium addi inscitia nominis: quod esse uenenum docebimus inter pigmenta. Verum & hæc ad singulorum salutem pertinent. Illa autem quæ timuit Cato: atq; prouidit: innocentiora multo & parua opinatu: quæ proceres artis eiusdem in semetipsis fatentur. Illa prodidere imperii mores: Illa quæ sani patimur luctatus cæromata ceu ualitudinis causa instituta. Balneæ ardentes quibus persuasere in corporibus cibos coqui: ut nemo nō minus ualidus exiret. Obedientissimi uero efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac uomitiones: & rursus perpotationes: ac pilorum euiratio instituta resinis eorum. Itemq; pectines in fœminis quidem publicati. Ita eo profecto: lues morum: nec aliunde maior quam e medicina. Vatem prorsus quottidie facit Catonem eius oraculum. Satis esse ingenia græcorum inspicere. Hæc fuerint dicenda pro senatu illo sexcentisq; populi romani annis aduersus artem: in aqua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt. Simul cōtra attonitas quorundam persuasiones qui prodesse: nisi prætiosa non putant. Neq; enim dubitauerim aliquibus fastidio futura: quæ dicentur animalia. At non Virgilio nefas fuit nominare formicas nulla necessitate: & gurguliones ac lucifugis congesta cubilia blattis. Non Homero inter prœlia deorum improbitatem muscæ describere. Non naturæ gignere ista: cum gignat hominem. Proinde causas quisq; & effectus non res æstimet. Ordiemur autem a confessis: hoc est lanis ouibusq;: Vt obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiam si alienis locis: tamen obiter dici nenesse erit. Nec deesset materiæ pompa: sic quicquam aliud intueri liberet: quam fidem operis? Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis. Ceu uere id certum esset: atq; non fabulosum. Irridere est uitæ remedia post millesimū annū reditura monstrare.

De medicina lanarum. Cap. ii.

Lanis auctoritatem ueteris romani etiam religiosam habuere postes a nubentibus attingi iubentes. Præterq; cultum & tutelam contra frigora. Succidæ plurima præstāt remedia ex oleo uinoq;: aut aceto: prout quæq; mulceri morderiq; opus sit: & astringi laxariue: luxatis membris dolentibusq; neruis impositæ: & crebro suffusæ. Quidam etiam salē admiscent luxatis. Alii cū lana

rutam tritam adipēq; imponunt. Itē contuſis tumentibuſq;. Halitus quoq; oris gratiores facere traditur
confricatis dētibus atq; gingiuis admixto melle. Prodeſt & phreniticis ſuffitu. Sanguinē in naribus ſiſtit
cum oleo roſaceo: & allio indita modico auribus obturatis ſpiſſius. Quin & ulceribus uetuſtis imponit̄
cum melle. Vulnera ex uino uel aceto uel aqua frigida & oleo aſperſa ſanat. Arietis uellera lotu frigidaq;
ex oleo madefacta in muliebribus malis inflammationes uuluæ ſedant. Et ſi procidant ſuffitu reprimūt.
Succida lana impoſita ſubditaq; mortuos partus euocat. Siſtit etiam profluuia earum. At canis rabioſi
morſibus inculcata poſt diem ſeptimum ſoluitur. Reduuias ſanat ex aqua frigida. Eadem nitro ſulphu-
re oleo aceto pice liquida feruentibus tincta q̄ calidiſſima impoſita bis die lumborum dolores ſedat. Sā-
guinemq; ſiſtit ex ariete ſuccida: articulos extremitatum præligans. Laudatiſſima omnis e collo. Natio-
ne uero galatica: tarentina: attica: mileſia. Succidam imponunt & deſquamatis: percuſſis: liuidis: contu-
ſis: colliſis: contritis: deiectis. Capitis & aliis doloribus ſtomachi inflammationi ex aceto & roſaceo. Ci-
nis eius illinitur attritis uulneratis ambuſtis. Et in oculorum medicamenta additur. Item in fiſtulas: au-
reſq; ſuppuratas. Ad hæc dentoſam eam alii uero euulſam deciſis ſummis partibus ſiccant. Carpuntque:
& in fictili crudo componunt: ac melle perfundunt utrunq;. Alii haſtulis tedæ ſubiectis: & ſubinde inter
ſtratis: oleo aſperſam accendunt. Cineremq; in labellis aqua addita confricant manu: & conſiderare pa-
tiuntur: idq; ſæpius mutantes aquam donec linguam aſtringat leniter: nec mordeat. Tunc cinerem repo-
nunt. Vis eius ſtiptica eſt: efficaciſſimeq; genas purgat. Quin ipſæ ſordes pecudum ſudorq; fœminum et
alarum adhærentes lanis: oeſpum uocant. Innumeros prope uſus habet. In atticis ouibus genito palma
fit pluribus modis. Sed probatiſſimum lana ab iis partibus recenti concerpta: aut quibuſcunq; ſordibus
ſuccidis primum collectis: ac lento igni in æneo uaſe ſufferuefactis & refrigeratis: pinguiq; quod ſuperna
tat: collecto in fictili uaſe: iterumq; decocta priore materia: quæ pinguitudo utraq; frigida aqua lauatur
& in linteo ſiccatur: ac ſole torretur: donec candida fiat ac tranſlucida. Tum in ſtagnia pyxide conditur.
Probatio autem ut ſordium uirus oleat: & manu fricante ex aqua nō liquet̄: ſed albeſcat ut cæruſa. Ocu-
lis utiliſſimum contra inflāmationes genarūq; callum. Quidam in teſta torrent: donec pinguedinē amit
tat: utile tale exiſtimantes eroſis & duris genis: angulis ſcabioſis & lachrymantibus. Vlcera non oculo-
rum modo ſanat: ſed oris etiam & genitalium cum anſerino adipe. Medetur & uuluæ inflāmationibus:
& ſedis rhagadis: & condylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos uſus eius ſuo loco digeremus. Sor
des quoq; caudarum cōcretæ in pilulas ac ſiccate per ſe tuſæq; farina & illitæ dētibus mire proſunt etiam
labentibus: gingiuiſq; ſi carcinoma ſerpat. Iā uero pura uellera aut per ſe impoſita cæcis doloribus: aut ac
cepto ſulphure & cinis eorum genitalium uitiis. Tantūq; pollent: ut medicamētis quoq; ſuperponantur.
Medētur ante omnia & pecori ipſi: ſi faſtidio non paſcat̄. Cauda enim q̄ arctiſſime præligata euulſa inde
lana ſtatim ueſcuntur. Tradūtq; quod extra nodum ſit e cauda præmori.

De ouorum natura. Cap. iii.

LAnæ habent & cum ouis ſocietatem ſimul fronti impoſitæ contra epiphoras. Non opus ē eas
in hoc uſu radiculis eſſe curatas. Neq; aliud q̄ candidum ex ouo infundi ac pollinem thuris.
Oua per ſe infuſo candido oculis epiphoras cohibent: urenteſq; refrigerant. Quidam cum cro
co præferunt: & pro aqua miſcent collyriis. Infantibus uero contra lippitudines uix aliud remedium eſt:
butyro ammixto recenti. Eadem cum oleo trita ignes ſacros leniunt: betæ foliis ſuper illigatis. Candido
ouorum in oculis & pili reclinantur hammoniaco trito ammixtoq;. Et Vari in facie cum pineis nucleis
ac melle medico. Ipſa facies illita ſole non aduritur. Ambuſta aquis ſi ſtatim ouo occupentur: puſtulas
non ſentiunt. Quidam ammiſcent farinam hordeaceam: & ſalis parum. Vulceribus uero ex ambuſto
cum candido ouorum toſtum hordeum: & ſuillo adipe mire prodeſt. Eadem curatione ad ſedis uitia
utuntur. Infantibus quidem etiam ſi quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorum candido decocto cum
cæruſæ denariorum duorum pondere pari ſpumæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino. Ad ignem ſacrū
candido ouorum trito cum amylo. Aiunt & uulnera candido glutinari. Calculoſq; pelli. Lutea ouorum
cocta ut indureſcant: admixto croco modice: item melle & lacte mulieris illita dolores oculorum miti-
gant. Vel cum roſaceo & mulſo lana oculis impoſita: uel cum trito apii ſemine ac polenta in mulſo illi-
ta. Prodeſt & tuſſientibus per ſe luteum deuoratum liquidum: ita ut dentibus non attingatur. Thoracis
diſtillationibus. Faucium ſcabriciæ. Priuatim contra hemorrhoidum morſum illinit̄: ſorbeturq; crudū.
Prodeſt & renibus: ueſicæ: roſionibus: exulcerationibuſq;: & cruenta excreantibus. Quinq; ouorum lu-
tea in uini hemina cruda ſorbentur dyſentericis: cum iure puraminis ſui & papaueris ſucco: aut uino.
Dantur cœliacis cum uuæ paſſæ pinguis pari pondere: & malicorio per triduum æquis portionibus. Et
alio modo lutea ouorum trium lardi ueteris & mellis quadrantibus. Vini ueteris cyathis tribus trita ad
craſſitudinem mellis: & cum opus ſit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta ter-
na totis ouis pridie maceratis in aceto. Sic & illita lyenicis. Sanguinem autem reiicientibus cum tribus

cyathis mixti

cyathis mixti. Vtuntur iisdem ad liuentia si uetustiora sint: cum bulbis ac melle. Sistunt & menses mulierum cocta & ex uino pota. Inflationes quoq; uuluæ cruda cũ oleo ac uino illita. Vtiliora sunt & ceruicis doloribus cum anserino adipe & rosaceo. Sedis etiam uitiis durata igni: ut calore quoque prosint. Et condilomatis cum rosaceo: Item ambustis durata in aqua mox in pruna putaminibus exustiatum lutea ex rosaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea: quæ uocant Sicista: cum triduo incubata tolluntur. Stomacũ dissolutum confirmãt pulli ouorum cum gallæ dimidio: ita ut ne ante duas horas alius cibus sumatur. Dant & dysentericis pullos in ipso ouo decoctos ammixta uini austeri hemina: & pari modo olei polentæque. Membrana putaminis detracta siue crudo siue decocto: labiorum fissuris medetur. Putaminis cinis in uino potus sanguinis eruptionibus. Comburi sine membrana oportet. Sic fit & dentifricum. Idẽ cinis & mulierum menses cum mirrha illitus sistit. Firmitas putaminum tanta est: ut recta nec ui nec põdere ullo frangantur: nec nisi paululum inflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partum cum ruta & anetho & cymino pota ex uino. Scabiem corporum ac pruritum oleo & cedria mixtis tollunt. Vlcera quoq; humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris & sanguinis excreatiões ouum crudum cum porri sectiui succo: parique mensura mellis græci calefactum hauritur. Dantur & tussientibus cocta & trita cum melle: & cruda cum passo oleique pari modo. Infunduntur & uirilitatis uitiis singula cum ternis passi amyliq; semuncia a balneis. Aduersus ictus serpentium cocta tritaq; adiecto nasturtio illinuntur. Cibos quot modis iuuent: notum est: cum transmittant faucium tumorem calfactuq; obiter foueant. Nullus est alius cibus qui in ægritudine alat: neq; oneret. Simulq; uini usum & cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina in pane subactis: cœliaci recreantur. Quidam ita resoluta in patinis torreri putant. Quo genere non aluos tantum sed & menses fœminarum sistunt: aut si maior sit impetus cruda cum farina ex aqua hauriuntur. Et per se lutea ex iis decocta rursum in aceto donec indurescant. Iterumq; cum trito pipere torrentur ad coibendas aluos. Fit & dysentericis remedium singulare ouo effuso in fictili nouo eiusdemq; oui mensura ut paria sint omnia melle mixto mox aceto. Item oleo confusis crebroq; permixtis. Quo fuerint ea excellentiora: hoc præsentaneum remedium erit. Alii eadem mensura pro oleo & aceto resinam adiiciunt rubentem uinumq;: & alio modo temperant olei tãtum mensura pari pineique corticis duabus sexagesimis denariorum. Vua eius quod rhum diximus mellis obolis quinq; simul decoctis ita ut cibus alius post quattuor horas sumatur. Tormin ibus quoq; multi medentur oua bina cum alis piscis quattuor una atterendo uiniq; hemina calefaciendo atq; ita potui dando. Et ne quid desit ouorum gratiæ: candidum ex iis admixtum calci uiuæ glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta est ut lignum perfusum ouo non ardeat. Ac ne uestis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantum locuti sumus: cum & reliquarum alitum restant magnæ utilitates sicut suis dicemus locis. Præterea est ouorum genus in magna galliarum fama omissum a græcis. Angues ea numerus est ouorum conuoluti saliuis faucium corporumq; spumis at artifici complexu glomerantur: ãguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime iactari: lagoq; oportere intercipi ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo. Serpentes enim insequi: donec arceantur amnis alicuius interuẽtu. Experimentum eius esse si cõtra aquas fluitet: uel auro cinctũ. Atq; (ut est magnorũ solertia occultandis fraudibus sagax) cera luna capiendum censent tanq̃ construere operationẽ eã serpentium hũani sit arbitrii. Vidi equidẽ id ouum mali orbiculatim modici magnitudine. Crusta carthilaginis uelut acetabulis brachiorꝫ polypi crebris: insigne drudis. At uictorias litium ac regũ aditus maxime laudatur. Tantæ uanitatis ut habentẽ id in lite in sinu equitẽ romanũ euocatũ a Diuo Claudio principe iter emptũ nõ ob aliud sciam. Hic tamẽ cõplexus anguiũ & efferatorꝫ cõcordia cã uidetur esse: quare exteræ gentes caduceũ in pacis argumẽtis circũdata effigie anguiũ fecerint. Neq; enim cristatos esse in caduceo mos est. De anserũ ouis magnæ utilitatis. ipsoq; anseri dicturi hoc uolumine debemus honorẽ comagenorꝫ clarissime rei. Fit ex adipe anserum. Alioqn celeberrimi usus est. At hoc i comage syriæ cũ cynnamo casia pipere albo hærba quæ comagine uocat: obrutis niue uasis: odore iucũdo: utilissimũ ad perfructiones: cõuulsiones: cæcos ac subditos colores: oĩaq; quæ acopis curant. Vnguentũq; pariter & medicamẽtum est. Fit & in syria alio modo. Adipe auiũ curato ut diximus: additis erisisceptro xylobalsamo phœniceo elatæ: itẽ calamo singulorum pondere qui sit adipis cũ uino bis aut ter subferuefactis. Fit aũt hyeme: quoniã æstate nõ glatiat nisi accepta cæra. Multa præterea remedia sunt ex ansere: quod miror æque q̃ in coruis. Nãq; cum ansere coruus ab æstate in autũnum morbo cõflictari dicit̃. De ansérꝫ honore quẽ meruere gallorum in capitolium ascensu deprehenso diximus.

Schista

Angues innumeri æstate

¶ Remedia de cane: & ex animalibus quæ placita non sunt sed fera & ex uolucribus: & contra morsus phalangiorum. ¶ Cap. iiii.

EAdem de causa supplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis & Summanii uiui in furcas sambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priscorum mores. Catulos

laċtentes adeo puros exiſtimabant ad cibum: ut etiam placandis numinibus hoſtiarũ uice uterentur iis. Genito mane catulo res diuina fit: & ĩ cœnis deorum etiamnum ponitur. Catulina adiicialibus quidem epulis celebrem fuiſſe. Plauti fabulæ ſunt indicio. Sanguine canino contra toxica nihil præſtantius putatur. Vomitiones quoq; hoc animal monſtraſſe uidetur. Et alios uſus ex eo mire laudatos referemus ſuis locis. Nunc ad ſtatutum ordinem pergemus. aduerſus ſerpentium ictus efficacia habentur fimum pecudis recens in uino decoctum illitumq;. Mures diſecti & inpoſiti quoꝝ natura nõ eſt ſpernenda præcipue in aſcenſu ſyderum ut diximus: cum lumine lunæ fibrarum numero creſcente atq; decreſcente. Tradunt magici iocinere muris dato porcis in fico ſequi dantem id animal: In homine quoq; ſimiliter ualere: ſed reſolui cyatho olei poto. Muſtellarum duo genera. Alteꝝ ſilueſtre. Diſtant magnitudine. Græci uocant ictides. Harũ fel contra aſpides dicitur efficax: cætero uenenũ. Hæc aũt quæ in domibus noſtris oberrat: & catulos ſuos (ut auctor eſt Cicero) quottidie tranſfert: mutatq; ſedem: ſerpentes proſequitur. Ex ea inueterata ſale denarii pondus in cyathis tribus datur percuſſis aut uentriculis coriandro farctus inueteratuſq; & in uino potus. Et catulus muſtellæ etiam efficacius. Quædam pudenda dictu tanta auctorum aſſeueratione cõmendantur ut præterire fas non ſit. Siquidem illa concordia rerũ: aut repugnantia medicinæ gignuntur. Veluti cimicũ animalis fetidiſſimi: & dictu quoq; faſtidiendi natura cõtra ſerpẽtiũ morſus & præcipue aſpidum ualere dicitur. Item contra uenena oĩa. Argumẽto q; dicũt gallinas quo die id ederint nõ interfici ab aſpide. Carnes quoq; eaꝝ percuſſis plurimum prodeſſe. Ex iis quæ tradũt humaniſſimum illinere morſibus cum ſanguine teſtudinis. Item ſuffitu eorum abigere ſanguiſugas adhærẽtes hauſtaſq; ab aĩalibus reſtinguere ĩ potu datos. Quãq̃ & oculos quidã iis inungũt tritis cum ſale & lacte mulieꝝ. Aureſq; cũ melle & roſaceo ammixtis. Eos qui agreſtes ſint: & in malua naſcant̃ crematos cinere permixto roſaceo infundũt auribus. Cætera quæ de iis tradũt: uomicæ & quartanaꝝ remedia: aliorũq; morboꝝ q̃q̃ ouo aut cæra aut faba incluſos cenſeant deuorandos falſa nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cũ argumento adhibent: quoniã uincatur aſpidum ſomnifica uis ſeptenos in cyatho aquę dantes: puerilibus annis quaternos. Et ſtrãguriæ fiſtulæq; impoſuere: adeo nihil illa reꝝ oĩum parẽs ſine ingentibus cauſis ingenuit. Quin & adalligatos leuo brachio binos lana ſubrepta paſtoribus reſiſtere nocturnis febribus prodiderunt: diurnis in roſaceo panno. Rurſus iis aduerſatur ſcolopendra ſuffituque necat. Aſpides percuſſos torpere & ſomno necant: oĩum ſerpentium minime ſanabiles. Sed & uenenum eaꝝ ſi ſanguis attingit: aut recens uulnus ſtatim interimit. Inueteratum ulcus tardius. De cætero potum quãtalibet copia: nõ nocet. Non enim eſt tabifica uis: itaq; occiſa morſu earum animalia cibis ĩnoxia ſunt Contarer in proferendo ex iis remedia: niſi. M. Varronẽ ſcirem. lxxxiii. uitæ anno prodidiſſe aſpidũ ictus efficaciſſime curari hauſta a percuſſis ipſorum urina. Baſiliſci: quẽ etiam ſerpentes ipſi fugiunt alios olfactu necantem: qui hoĩem uel ſi aſpiciat tantũ: dicitur ĩterimere: ſanguinem magi miris laudibus celebrãt coeuntem picis modo & colore dilutũ cinnabari clariorẽ fieri. Tribuunt ei & ſucceſſus petitionum a poteſtatibus: & a diis etiã precum: morborum remedia beneficioꝝ munere. Quidam id ſaturni ſanguinem appellant. Draco nõ habet uenena. Caput eius limini ianuarum ſubditum propitiatis oratione diis fortunatam domũ facere promittunt. Oculis eius ĩueteratis & cum melle tritis inunctos non paueſcere ad nocturnas imagines etiã pauidos cordis. Pingue in melle dorcadũ neruis ceruinis adalligatum in lacerto cõferre iudiciorum uictoriam. Primũ ſpondilum aditus poteſtatum mulcere. Dentes eius illigatos pellib9 caprearum ceruinis neruis: mites præſtare dominos: poteſtateſq; exorabiles. Sed ſuper oĩa eſt compoſitio: qua inuictos faciunt magorũ mendacia. Cauda draconis & capite illis leonis e fronte & medulla eiuſdem equi uictoris ſpuma canis unguibus adalligatis ceruino corio: neruiſq; cerui alternatis & dorcadis.

Veneficia

Quæ arguiſſe non minus refert: q̃ contra ſerpentes remedia demonſtraſſe: quoniam hæc morborum beneficia ſunt. Draconum adipem uenenata fugiunt. Item uirus ichneumonum. Et cutis cinere in aceto perunctos. Viperæ caput impoſitum uel alterius q̃ quæ percuſſerit: ſine fine prodeſt. Item ſi quis eã ipſam in uapore baculo ſubſtineat: aiunt eum futura præcinere. Item ſi quis exuſtæ eius cinerem illinat. Reuerti autem ad percuſſum ſerpentem neceſſitate naturæ Nigidius auctor eſt. Caput quidem diſſecant ſcythæ: interque aures eximunt lapillum quem aiunt ab ea deuorari territa. Alii ipſo toto capite utuntur.

quaternis

Fiunt & ex uipera paſtilli qui theriaci uocantur a græcis: ternis digytis utrinq; amputatis: exemptiſq; interaneis & liuore ſpinæ adhærente: reliquo corpore in patina ex aqua & anetho diſcocto: ſpiniſque exemptis & addita ſimilagine: atq; ita in umbra ſiccatis paſtillis: quibus ad multas medicamenta utuntur. Significandum uidetur e uipera tantũ hoc fieri. Quidã purgatæ ut ſupradictum eſt adipem cum olei ſextario decoquunt ad dimidias. Ex eo cum opus ſit ternis ſtillis additis in oleum perungũtur: ut omnes beſtiæ fugiant eos. Præterea conſtat contra omnium ſerpentium ictus quãuis inſanabiles ipſarũ ſerpentiũ exta impoſita auxiliari. Eoſq; qui aliquando uiperæ iecur coctum auſerint: nunq̃ poſtea feriri a ſerpente. Neque anguis uenenatus eſt niſi per menſem luna inſtigatus. Sed prodeſt unius comprehenſus: & in aqua contuſus:

aqua contuſus. ſi foueatur ita morſus. Quin & ineſſe ei remedia multa creduntur: ut dice mus. Et ideo Aeſculapio dicatur. Democritus quidem monſtrat quedam ex iis confici. ut poſſint auium ſermones intelligi. Atqui anguis æſculapius epidauro romam ad aduectus eſt: uulgoq; paſcitur & ĩ domibus. Ac niſi incendiis ſemina exurerentur non eſſet fœcunditati eorum reſiſtere. In orbe terrarum pulcherimum anguium genus eſt: quod in aqua uiuit: hydri uocantur: nullis ſerpẽtium inferiores ueneno. Hoꝝ iecur ſeruatum aduerſus percuſſos ab iis auxilium eſt. Et ſcorpio tritus ſtellionum ueneno aduerſat᷑. Fit enim & e ſtellionibus malum medicamentum. Nam cum immortuus eſt in uino faciem eorum qui biberint lentigine obducir. Ob hoc inunguento necant eum inſidiantes pellicum formæ. Remediumq; eſt ouilu-teum & mel ac nitrum. Fel ſtellionum tritum in aqua: muſtellas congregare dicitur. Inter omnia uene-nata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera.n. ſingulos feriunt: nec plures pariter interimunt ut omittam: ꝙ perire conſcientia dicuntur homine percuſſo: neq; amplius admitti ad tertias. Salamandra populos pariter necare improuidos potes: Nam ſi arbori irrepſerit: omnia poma inficit ueneno: & eos qui ederint necat frigida ui nihil aconito diſtans. Quinimmo ſi contacto ab ea ligno uel pede cruſta panis incoquatur idem ueneficium eſt: uel ſi in puteum cadat. Quippe cum ſaliua eius quacunq; parte corporis: uel in pede imo reſperſa omnis in toto corpore defluat pilus. Tamen talis & tanta uis ueneni a quibuſdã animalium ut ſuibus manditur. dominante eadem illa rerum diſſidentia. Venenum eius extingui primũ omnium ab iis quæ ueſcantur illa: ueriſimile eſt. His uero ſimilia ſunt: quæ produntur cãtharidũ potu: aut lacerta in cibo ſumpta. Cætera aduerſantia diximus: dicemuſq; ſuis locis. Ex ipſis quæ magi tradunt contra incendia: quoniam ignes ſola animalium extinguat: ſi forent uera iam eſſet experta roma. Seſtius uenerem accendi cibo earũ ſi detractis interaneis & pedibus & capite in melle ſeruent᷑ tradit: negatq; re-ſtingui ignem ab iis. Ex uolucribus in auxilio contra ſerpentes primũ uultur eſt. Annotandũ quoq; mi-nus uirium eſſe nigris pennaꝝ. Ex iis enim ſi urãtur: nidore fugari eas dicũt. Itẽ cor eius alitis habẽtes tutos eſſe ab impetu non ſolũ ſerpentiũ: ſed etiã feraꝝ: & latronum ac regum ira. Carnibus gallinaceorum ita ut tepebũt auulſæ appoſitis uenena ſerpentiũ domant᷑. Item cerebro ĩ uino poto. Parthi gallinæ ma-lunt cerebrũ plagis imponere. Ius quoq; ex iis potum præclare medet᷑: & in multis aliis uſibus mirabile Pantheræ leoneſq; nõ attingũt perunctos eo: præcipue ſi & alliũ fuerit incoctum. Aluum ſoluit. Vali-dius e uetere gallinaceo. Prodeſt & contra longinquas febres: & torpentibus mẽbris tremuliſq;: & arti-culariis morbis: & capitis doloribus. Epiphoris: inflationibus: faſtidiis incipienti tenaſmo: iocineri reni-bus ueſicæ. Contra cruditates ſuſpiria. Itaq; etiã faciendi eius extant præcepta. Efficacius enim cocti cum olere marino: aut cibio: aut cappari: aut apio: aut herba mercuriali: aut polypodio: aut anheto. Vtiliſſi-me autem in cõgiis tribus aquæ ad tres heminas cum ſupradictis herbis: & refrigeratum ſub diuo dari tẽ-peſtiuis antecedente uomitione. Nõ præteribo miraculum quãq̃ ad medicinã nõ pertinens. Si auro lique-ſcenti gallinaꝝ mẽbra miſceant᷑: conſumũt illud in ſe. Ita hoc uenenum auri eſt. At gallinaceis ipſis circu-lo e ſarmentis addito collo non canunt. Auxiliatur contra ſerpentes & columbarum caro recẽs cõſcerpta & hirũdinum. Bubonis pedes uſti cum plũbagine hærba. Nec omittam in hac alite quoq; exẽplum ma-gicæ uanitatis. Quippe præter reliqua portentoſa mendacia. Cor bubonis impoſitum mammæ mulieris dormientis ſiniſtræ tradunt efficere: ut oĩa ſecreta ꝓnunciet. Præterea in pugnã ferentes idẽ fortiores fieri Eiuſdem ouo ad capillos remedia demõſtrant. Quis aũt quæſo ouum bubonis uidere potuit: cum tam ipſam auem uidiſſe prodigiũ ſit? quis utiq; experiri & præcipue in capillo? Sanguine quidẽ pulli bubonis etiã criſpari promittunt capillum. Huius generis prope uideri poſſunt quæ tradunt & e ueſpertilione: ꝙ ſi ſit circũlatus domui uiuus & per ſe feneſtrã inuerſo capite ĩfigatur amuletũ eſſe. Priuatimq; ouilibus circũlatum totiens & pedibus ſuſpenſum ſurſum in ſuperliminare. Sanguinẽ quoq; eius cum carduo cõ-tra ſerpentium ictus inter præcipua laudãt. Phalangiũ eſt italiæ ignotũ & plurimũ geneꝝ. Vnum ſimi-le formicæ: ſed multo maius: ruſo capite: reliqua parte corporis nigra: albis ĩtercurſantibus reſperſus gut-tis. Acerbior huius q̃ ueſpæ ictus. Viuit maxime circa furnos & molas. In remedio eſt ſiquis eiuſdẽ gene-ris alterũ ꝑcuſſo oſtendat. Et hoc ſeruantur cũ mortui ĩueniũtur. Et cortices eorũ contriti & poti meden-tur. Et muſtellæ catuli ut diximus ſupra. Aequæ phalãgion græci uocant ĩter genera araneoꝝ: ſed diſtin-gunt lupi noĩe. Tertium genus eſt eodẽ phalãgii nomine araneus lanuginoſus: grãdiſſimo capite. Quo diſſecto inueniri dicũtur intus uermiculi duo: adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante ſolis ortum præ-ſtant ne cõcipiant: ut Cecilius in cõmentariis reliquit. Vis ea annua eſt. quã ſolã ex omni atocio dixiſſe fas ſit: quoniã aliquaꝝ fœcunditas plena liberis tali uenia ĩdiget. Vocat᷑ & rhagio acino nigro ſimilis ore mi-nimo ſub aluo pedibus breuiſſimis: tanq̃ ĩperfectis. Dolor a morſu eius qualis a ſcorpione. Vrina ſimi-lis araneis textis. Idem erat aſiortion: niſi diſtingueret᷑ uirgulis albis. Huius morſu genua labefactãtur. Peior utroq; ẽ cæruleus: lanugine nigra: caliginẽ concitans: & uomitus araneoſos: etiãnũ deterior a cra-brone pẽna tm̃ differẽs. Hic & ad maciẽ perducit. Myrmecion formicæ ſimilis capite: aluo nigra: guttis

Aſterior.

Nicander.

albis diſtinguentibus. Veſparũ dolore torquet. Tetragnathii duo genera habent: peior mediũ caput di-
ſtinguente linea alba & tranſuerſum altera Hic oris tumorem facit. At cinereus poſteriori parte candi-
cans lentior. Minime autem noxius eodem colore qui telas muſcis in parietibus latiſſime pandit. Contra
omnium morſus remedium eſt galinaceum cerebꝝ cum piperis exiguo potum in poſca. Item formicæ
quinq; potæ. Pecudum fimi cinis illitus ex aceto. Et ipſi aranei quicunq; in oleo putrefacti. Muris aranei
morſus ſanatur coagulo agnino in uino poto. Vngulæ arietinæ cinere cum melle: Muſtellæ catulo ut
in ſerpentibus dictum eſt. Si iumenta momorderit: mus recens cũ ſale imponitur: aut fel ueſpertilionis
ex aceto. Et ipſe mus araneus contra ſe remedio eſt diuulſus & impoſitus. Nam ſi prægnans momorde
rit protinus diſſilit. Optimum ſi is imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc uſum ſeruãt i oleo
aut luto circũlinitos. Eſt & contra morſum eius remedio terra ex orbita. Ferunt enim nõ tranſiri ab eo or
bitam torpore quodam naturæ. Scorpionibus contrarius maxime inuicem ſtellio tradit̃: ut uiſu quoque
pauorem iis afferat: & torporem frigidi ſudoris. Itaq; in oleo putrefaciunt eum: & ita eo uulnera perun-
gunt. Quidam oleo illo ſpumam argenteã decoquunt ad emplaſtri genus atq; illa illinunt. Hunc græci

Coloton.

colotem uocant & aſcalabotẽ & galeotem. In italia non naſcitur. Eſt enim hic plenus lentigine: ſtridoris

Ariſto.

acerbi. Et ueſcit̃ quæ omnia a noſtris ſtellionibus aliena ſunt. Prodeſt & gallinaꝝ fimi cinis illitus. Dra-
conis iecur. Lacerta diuulſa. Mus diuulſus. Scorpio & ipſæ ſuæ plagæ impoſitus aut aſſus cibo ſumptus
aut potus in meri cyathis duobus. Propriũ eſt ſcorpionum ꝙ manus palmã nõ feriunt: nec niſi pilos at-
tigere. Lapillus qualiſcũq; ab ea parte qua in terra erat appoſitus plagæ lenit dolorẽ. Item teſta ſicut erat
terra operta ex aliqua parte ſicut erat impoſita liberare dicitur. Nõ debent reſpicere qui imponunt. Et ca-
uere ne ſol aſpiciat: Vermes terreni triti impoſiti proſunt. Multa & alia ex his remedia ſunt: propter quæ
in melle ſeruãtur. Noctua apibus contraria & ueſpis crabronibuſq; & ſanguiſugis. pici quoq; martii ro-
ſtrum ſecum habentes nõ feriuntur ab iis. Aduerſantur & locuſtaꝝ minimæ ſine pennis: quas atelabos
uocant. Eſt & formicarum genus uenenatũ. Non eas nouere in italia. Soliſugas Cicero appellat. Salſu-
gas betica. Iis cor ueſpertilionis contrariũ omnibuſq; formicis & ſalamandris reſiſtit. Cantharidas dixi-
mus. Sed & in iis magna quæſtio: quoniã ipſæ uenena ſunt potæ ueſicæ cũ cruciatu præcipuo. Coſſinum
equitẽ romanũ amicitia Neronis principis notũ: cum is lichene correptus eſſet: uocatus ex ægypto me-
dicus ad hanc ualitudinẽ eius a Cæſare: cũ cantharidũ potum præparare uoluiſſet: interemit. Verum illi
tas prodeſſe nõ dubium eſt cũ ſucco taminiæ uuæ: & ſeuo ouis uel capræ. Ipſarũ cantharidũ uenenum in
qua parte ſit: non conſtat inter auctores. Alii in pedibus & capite exiſtimant eſſe. Alii negant. Conuenit
tamen pennas eaꝝ auxiliari in quacunq; parte ſit uenenũ. Ipſæ naſcuntur ex uermiculo in ſpongia maxie
cynhorodi: quæ fit in caule. Sed fœcundiſſime in fraxino. Cæteræq; in alba roſa minns efficaces. Potẽtiſſi
me inter omnes uariæ luteis lineis: quas in pennis tranſuerſas habent. Multũ pingues inertiores minimæ
latæ piloſæ. Inutiliſſime uero unius coloris macræq;. Condunt̃ in calice fictili non picato & linteo colliga
to congeſtæ roſa matura: & ſuſpendũtur ſuper acetum cũ ſale feruens: donec per linteolum uaporentur:
poſtea reponuntur. Vis eaꝝ adurere corpus: cruſtas obducere. Eadem pityocãpis in picea naſcentibus.
Eadem bupreſti: ſimiliterq; præparãtur. Efficaciſſimæ omnes ad lepras lichenaſq; dicũtur. Menſes cit: &
urinam. Ideo & Hippocrates hydropicis dabat. Cantharides obiectæ ſunt Catoni uticenſi: ceu uenenum
u-ndidiſſet in auctione regia: quoniam eas ſeſtertiis. lx. addixerat.

De ſeuo camelino: & cane rabido: & lacerta: & anſeribus: & columbis: & muſtelis remedia. Cap. v.

VT ſeuum autem ſtrutho camelinum tunc ueniſſe ſeſtertiis. lxxx. obiter dictum ſit: efficacioris
ad omnia uiſus ꝗ eſt adeps anſerinus. Diximus & mellis uenenati genera. Contra quod utun-
tur melle: in quo apes ſint mortuæ. Idem potum in uino remedium eſt uitiorum: quæ cibo pi
ſcium gignuntur. in canis rabidi morſu tuetur a pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri. Oportet
igne comburi omnia eodẽ modo: ut ſemel diximus: in uaſe fictili nouo argilla circũlito: atq; ita in furnũ
indito. idem in potione proficit. Quidam ob id edendum dederũt. Aliqui in uermem e cadauere canino
adalligauere. Menſtruaue canis in panno ſubdidere calici aut intus. ipſius caudæ pilos combuſtos iſuere
uulneri. Cor caninnm habentem fugiunt canes. Non latrant uero lingua canina in calciamento ſubdita
pollici. Aut caudam muſtellæ quæ abſciſa dimiſſa ſit habentes. Eſt limus ſaliuæ ſub lingua rabioſi canis
qui datus in potu fieri hydrophanos non patitur. Multo tamen utiliſſime iecur eius qui in rabie momor
derit datur. Si poſſit fieri crudum mandendum. Si minus quoquomodo coctum aut ius incoctis carni
bus. Eſt uermiculus in lingua canum qui uocatur a græcis lytta: quo exempto infantibus catulis nec ra-
bidi fiunt: nec faſtidium ſentiunt. idem ter igni circunlatus datur morſis a rabioſo: ne rabidi fiant. Et ce-
rebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tantum eo prodeſt. Aiunt & criſtam galli contri-
tam efficaciter imponi. Et anſeris adipem cum melle. Saliuntur & carnes eorum: qui rabidi fuerunt ad

eadem remedia

eadem remedia in cibo dandæ: Quin & necantur catuli statim in aqua ad sexum eius qui momorderit: ut iecur crudum deuoretur ex iis. Prodest & fimum galliuaceum dumtaxat rufum: ex aceto impositū. Et muris aranei caudæ cinis ita ut ipse cui abscissa sit: uiuus dimittatur. Glebula ex hirundinum nido illita ex aceto: uel pulli hirundinis combusti. Memoria siue senectus anguium uernatione exuta cum cancro masculo trita. Nam etiā per se reposita ī arcis armariisq; tineas necat. Tanta uis mali est urina quoq; calcata rabiosi canis noceat maxime ulcus habentibus. Remedium est fimum caballinum aspersum aceto & calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur qui cogitet lapidem a cane morsum: usq; in prouerbium discordiæ uenisse. Qui in urinam canis suam egesserit: torporem lumborum dicitur sentire. Lacerta quam sepa alii chalcidem uocant ī uino pota: morsus suos sanat. Veneficiis ex mustella siluestri factis contrarium est iis gallinacei ueteres large haustum peculiariter contra aconitum addi parum salis oportet. Gallinarum fimum dumtaxat candidum in hysopo decoctum aut mulso: uenena fungorū bolentorumq; astringit. Item in flammationes ac strāgulatiões: quod miremur: cum si aliud animal gustauerit id fimum torminibus & inflationes afficiatur. Sanguis anserinus contra leporis marinos ualet: cum olei æqua portione. Item cōtra medicamenta mala omnia asseruatur cum lemina rubrica & spinæ albæ succo pastillorum drahmis quinq; in cyathis ternis aquæ bibantur. Item mustelæ catulus ut supra diximus præparatus. Coagulum quoq; agninum aduersus omnia mala medicamenta pollet. Item sanguis anatum ponticarum. Itaq; & spissatus seruatur: uinoq; diluitur. Quidam fœminæ anatis efficatiorem putant. Simili modo contra uenena omnia ciconiarum uentriculus ualet. Coagulum pecoris. Caulis uis ex carne arietum priuatim aduersus cantharidas. Item ac ouium calidum: præter quam iis qui buprestin aut aconitum biberint. Columbarum siluestrium fimum priuatim contra argenti uiui potum. Contra toxica mustella uulgaris inueterata binis drachmis pota.

¶ Ad alopecias tollendas: & ad pilos reddendos: & ad lendes tollendas: & ad palpebras: & ad glaucomata: & ad oculos: & ad parotidas remedia ¶ Cap. vi.

Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle. Item ungularum muli uel mulæ ex oleo myrtheo. Præterea (ut Varro noster tradit) murinū fimum quod item muscerdas appellat. Et muscarum capita recentia prius folio ficulneo asperatis. Alii sanguine muscarum utuntur. Alii decē diebus cinerē earū illinunt cum cinere chartæ uel nucum: ita ut sit tertia pars e muscis. Alii lacte mulierum cum brassica cinerem muscarum subiiciunt: quidam mel tantum. Nullum animal minus docile existimat̄ minoris ue intellectus. Quo mirabilius est olympiæ sacro certamine nubes earū imolato tauro deo quē Myoden uocāt extra territoriū id abire. Alopecias einis emurium capitibus caudisq; & totius muris emendat: præcipue si ueneficio acciderit hæc iniuria. Itē herinacei cinis cū melle: aut corium cōbustū cū pice liquida. Caput quidē eius ustum per se etiā cicatricibus pilos reddit. Alopecias aūt in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidā ex aceto uti maluerunt. Quæ de herinaceis dicūtur oīa tanto magis ualebunt in hystrice. Lacertæ quoq; ut diximus cōbustæ cum radice recentis harundinis: quæ ut una cremari possit minutatim findēda est. Itēq; myrteo oleo permixto cineres capillorū defluuia continent. Efficacius uirides lacertæ oīa eadem præstant. Etiānū utilius admixto sale & adipe ursino & cepa tusa. Quidā denas uirides in. x. sextariis olei ueteris discoquūt contēti semel in mēse ungere. Pellium uiperinarū cinis alopecias celerrime explet. Itē gallinarū fimū recens illitum. Corui ouum ī æreo uase permixtum illitumq; deraso capite nigriciā capillis affert. Sed donec inarescat: oleum in ore habendū est: ne & dentes simul nigrescant. Idq; in umbra faciendū est: neq; ante triduum abluendū. Alii sanguine & cerebro eius utuntur cum uino nigro. Alii excoquunt ipsum: & nocte cōcubia ī plūbeum uas cōdunt. Aliqui alopecias cātharide trita illinunt cū pice liquida: nitro præparata cute. Caustica uis earum: cauendumq; ne exulcerēt alte. Postea ad ulcera ita facta capita muriū & fel muriū & fimū cum helleboro & pipere illini iubent. Lendes tolluntur adipe canino: uel anguibus in cibo sumptis anguillarū modo: aut uernatione earum quā exuunt pota. Porrigines felle ouillo cum creta cimolia illita capiti donec inarescat. Capitis doloribus remedio sunt cochleæ: eæ quæ nudæ inueniunt̄ nondū peractæ ablato capite: & iis lapidea duritia exēpta. Est āt ea calculi latitudine: quæ alligatur: & minutæ fronti illinūtur tritæ. Itē eripū ossa e capite uulturis adalligata: aut cerebrum cum oleo cedrino perunc̄to capite & intus naribus illitis. Cornicis cerebrum coctum in cibo sumptum uel noctuæ idem præstat. Gallinaceusq; si inclusus abstineatur die ac nocte pari inedia eius qui doleat euulsis collo plumis circūligatisq; uel cristis. Mustellæ cinis illitus. Surculus ex nido milui puluino subiectus. Murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuentæ officulum per aurem cum ebore traiectum: uel in pellicula canina adalligatum quod remedium pluribus semperque prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto imposita non nisi uulnere sanato abscedit. Hæc & uulneribus tōstrinarū sanguinem sistit. A cerebro uero profluentem anseris sanguis: aut anatis infusus adeps sistit. Adepsq; earundem alitum cum rosaceo coctus. Ma-

Aegypti ossa e capite aut uulturis. uel oesypum.

tutino pascentis harundine caput præcisum maxime luna plena lineo panno adalligãt capitis doloribus
licio. Aut cæra alba fronti illinũt: & pilos caninos pãno adalligant. Cerebrũ cornicis in cibo sumptũ pal-
pebras gignere dicit͛. Oesypum cum myrrha calidũ penicillo illitũ. Idem præstare muscaꝝ fimi quoque
murini cinerẽ æquis portionibus: ut efficiatur dimidium pondus denari ꝓmittitur additis duabus sextis
murini cinerẽ æquis portionibus: ut efficiatur dimidium pondus denari ꝓmittitur additis duabus sextis

Oesypo

denarii sextiui ut oĩa hysopo illinantur. Item murini catuli triti in uino uetere ad crassitudinẽ acopi. Pilos
in iis incõmodos euulsos renasci nõ patitur fel herinacei. Ouorum stellionis liquor. Salamãdræ cinis. Ci
nis lacertæ uiridis: uel in uino albo sole coactus ad crassitudinem mellis in æreo uase. Hirundinis pulloꝝ
cinis cum lacte titymalli spumaq; cochleaꝝ. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli septẽ dierum emen
dari specillo dimisso in dextrã partẽ si dexter oculus curetur: in sinistram si sinister. Aut melle recẽti asio-
nis. Noctuarum est id genus maximũ: quibus pluma auri modo emicat. Suffusionẽ oculoꝝ canino fel

Aurium emiccat pi tanæus uel tyanæus

le malebat q̃ hyenæ curari Apollonius putaneus cum melle. Item albugines oculoꝝ. Murium capitum
caudarũq; cinere ex melle iũctis claritatem uisus restitui dicũt. Multoq; magis gliris aut muris siluestris
cinere: aut aquilæ cerebro uel felle. Cum attico melle cinis & adeps soricis combusti tritus. Lachrymosis
oculis plurimũ confert stibi. Quod quid sit dicemus in metallis. Mustellæ cinis suffusionibus. Itẽ lacer-
tæ hirundinis ue cerebrum. Quæ etiam tritæ coctæue fronti illitæ epiphoras sedant: siue per se siue cum
polline siue cum thure. Sic & solatis idest sole correptis prosunt. Viuas quoq; cremare: & cinerẽ eaꝝ cũ
melle cretico iungi caligines utilissimũ est. Iumentoꝝ oculis mẽbrana aspidis quã exuerit cum adipe eius
dem claritatẽ inunctis facit. Viperã uiuam in fictili nouo comburere addito fœniculi succo ad cyathum

Manna entheon

unum & thuris mãma uua: atq; ita suffusiones oculorum & caligines inungere utilissimũ est. Medicamẽ
tum id echion uocatur. Fit & collyrium e uipera in olla putrefacta uermiculisq; enatis cum croco tritis.
Eruitur in olla cum sale quẽ lingendo claritatem oculotum consequuntur: & stomachi totiusq; corporis
tempestiuitates. Hic etiam sal pecori datur salubritati causa: & in antidothũ contra serpentes additur. Et
ad totidem Quidã & uiperis utuntur in cibis. Primum omnium occisæ statim salem in os addi iubent:
donec liquescat humor quattuor digytorum mensura utrinq; præcisa: exemptisque interaneis discoquũt
in aqua aut oleo sale anetho: & omnibus aut statim uescuntur: aut a pane colligunt ut sæpius utantur.
Ius præter supradicta pediculos e toto corpore expellit: prurit usq; etiam summæ cutis. Effectum osten
dit & per se capitis uiperini cinis. Utilissime oculos inungunt. Item adeps uiperinus. De felle non auda-
cter suaserim quæ præcipiunt: quoniam ut solo loco docuimus: non aliud est serpentium uenenum. An
guium adeps erugini mixtus ruptas oculorum partes sanat: & membrana siue earum senectus uernatio
ne exuta si adfricetar claritatẽ oculorum facit. Vlulæ quoq; fel prædicatur ad albugines suffusiones cali-
gines. Adeps similiter ad claritatem. Aquilæ: quam diximus pullos ad contuendum solem experiri mix
to felle cum melle attico inunguntur nubeculæ & caligationes suffusionesq; oculorum. Eadem uis & in
uulturino felle est cum porri succo & melle exiguo. Item in gallinacei felle alligato ad argema: & ad al-
bugines ex aqua diluto. Item ad suffusiones oculorum maxime candidi gallinacei. Fimum quoque gal-
linaceorum dũtaxat rubrum luuosis illinendum monstrant. Laudant & gallinæ fel: sed præcipue adi-
pem contra pustulas in pupillis. Hoc scilicet eius rei gratia saginant. Adiuuat mirifice eruptas oculorũ
tuniculas ammixtis schisto & hematite lapidibus. Fimum quoque earum dũtaxat candidum oleo in ue-
tere corneisq; pyxidibus adseruant ad pupillarum albugines. Qua in mentione significandum est pauo-
nes fimum suum resorbere tradi inuidentes hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo effica-
cissimus ad inunctiones omnium uitiorum putatur. Item fimi eius cinis cum attico melle. Laudatur &
milui iecur. Fimũ columbaꝝ ex aceto ad ægylopas. Similiter & ad albugines & cicatrices. Fel anserinum
sanguis anatũ cõtusis oculis ita ut postea hysopo & melle inungantur. Fel perdicũ cum mellis æquo pon
dere: per se uero ad claritatem Dorcados Hippocratis ut putant auctoritate adiicitur: quod in argentea
pyxide adseruari iubent. Oua perdicum in uase æreo decocta cum melle: ulceribus oculorum & glauco
matis medent͛ colũbarum turturum palumbium perdicum sanguis oculis cruore suffusis eximie ꝓdest:
In columbis masculæ efficaciorem putant. Vena autem sub ala ad hunc usum indicitur: quoniam suo ca
lore utilior est. Super imponi oportet splenium e melle decoctum: lanamq; succidam ex oleo aut uino.
Earũdem auium sanguis nyctilopas sanat. Et iecur ouium. Atq; ut in capris diximus efficacius fuluæ.
Decocto quoq; eius oculos abluere suadent: & medulla dolores humoresq; illinunt. Bubonis oculorum
cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimũ albugines extenuat. Item co-
chlearũ cinis. Fimum cenchridis accipitrum generis hanc græci faciũt. Argema ex melle omnibusq; quæ
supra scripta sunt sanantur. Mel utilissimum oculis in quo sunt apes immortuæ. Ciconiæ pullum q̃ ede
rit: negatur annis continuis lippiturus. Item qui draconis caput habeat. Huiusq; adipe & melle cũ oleo
uetere incipientes caligines discuti tradunt. Hirundinum pullos plena luna excæcant: restitutaq; eorum
acie capita comburuntur. Hoc cinere cum melle utuntur ad claritatẽ & dolore ac lippitudines & ictus.

Lacertas quoq;

Lacertas quoq; pluribus modis ad oculoꝝ remedia assumunt. Alii enim uiridem includunt nouo ficti-
li ac lapillos qui uocantur cenidia: quæ & inguinum tumoribus adalligari solent: nouem singulos signis
signantes: & singulos detrahunt per dies Nono emittunt lacertam. Lapillos seruant ad oculorum dolo
res. Alii terram substernunt lacertæ uiridi excecatæ: & una in uitreo uase annulos includunt e ferro soli-
do uel auro: cum recepisse uisum lacertam apparuerit per uitrum emissa ea annulis contra lippitudinem
utuntur. Alii capitis cinere pro stibio ad scabritias. Quidam uiridem longo collo in sabulosis nascentem
comburunt: & incipientem epiphoram inungunt. Et item glaucomata. Mustelæ etiam oculis pūctu eru
tis aiunt uisum reuerti: eademq; quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentis oculorum dextrum adalli-
gatum contra epiphoras prodesse si serpens uiua dimitatur. Lachrymantibus sine fine oculis cinis stel-
lionis capitis cum stibio eximie medetur. Aranei muscarii tela: & præcipue spelunca ipsa imposita fronti
ad duo tempora: ita ut a puero impube & capiatur & imponatur. Nec is triduo se ostendat ei cui medea
tur neue alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus: mirabiliter epiphoras mederi dicuntur. Al-
bugines quoq; dicitur tollere inunctione araneus candidus longissimis ac tenuissimis pedibus contritus
in oleo uetere. Sed is etiam cuius crassissimum textum est in contignationibus fere adalligatus pāno epi
phoras sanare traditur. Scarabei uiridis natura contuentium uisum exacuit. Itaq; gemmarum sculptores
contuitu eorum acquiescunt. Aures purgat fel pecudis cum melle. Caniniq; lactis instillatio sedat dolo-
rem. Grauitatem adeps cum absinthio & oleo uetere. Item adeps anserinus. Quidam adiiciunt succū ce-
pæ & allii pari modo. Vtuntur & per se ouis formicarum. Nanq; & huic animali est medicina: constatq;
ursos ægros hoc cibo sanari. Anserum quoq; & omnium auium adeps præparatur: exemptisq; uenis oi-
bus patina noua fictili operta in sole: subdita aqua feruenti liquatur. Siccaturq; lineis saccis in fictili nouo
repositus loco frigido minus putrescit: addito melle. Murium cinis cum melle instillatus: aut cum rosa
ceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod animal in aurem intrauerit: præcipuum remedium ē mu
rium fel aceto dilutum. Si aqua intrauerit: adeps anserinus cum cepæ succo. Gliris detracta pelle: intesti-
nisq; exemptis decoquit̄ melle in uase nouo. Sed medici malunt nardo decoqui usq; ad tertias: atq; ita as
seruari: deinde cum opus sit strigili tepefacta infundere. Constat deplorata aurium uitia eo remedio sa-
nari. Aut si terreni uermes adipe anseris decocti infundantur. Item ex arboribus rubri cum oleo triti ex-
ulceratis & ruptis auribus præclare medentur. Lacerti inueterati in os pendentium addito sale contusi &
ab ictu læsas aures sanant. Efficacissime autem ferrugineas maculas habentes. Lineis etiam per caudam
distincte. Millepeda: ab aliis centipeda aut multipeda dicta: animal est e uermibus terræ pilosum mul-
tis pedibus arcuatim repens tactuque contrahens se: oniscon græci uocant: alii tilon. Efficaciter sanat au-
rium dolores in cortice punici mali decoctum & porri succo. Addunt & rosaceum & in alteram aurem
infundunt illam autem quæ non arcuatur sepa græci uocant: alii scolopendram minorem perniciosamq;
Cochleæ quæ sunt in usu cibi cum myrrha aut thuris polline appositæ. Item minutæ & latæ fracturis au
rium illinuntur cum melle. Senectus serpentium feruente testa usta instillatur rosaceo ammixto contra
omnia quidem uitia efficax: sed contra grauiolentiam præcipue. Aut si purulentæ sunt ex aceto. Melius
cum felle caprino uel bubulo: aut testudinis marinæ. Vetustior anno eadem membrana non prodest:
nec hymbre perfusa: ut aliqui putant. Item aranei sanies cum rosaceo: aut per se in lana uel cum croco.
Auribus prodest grillus cum sua terra effossus & illitus. Magnam auctoritatem huic animali perhibet
Nigidius: maiorem magi: quoniam retro ambulet: terramq; terebret: stridat noctibus. Venatur eū for-
micæ circunligatæ capillo in cauernam eius coniectæ efflato prius puluere ne sese condat: & ita formicæ
complexu extrahitur. Ventris gallinaceoꝝ membrana quæ abiici solet inueterata & in uino trita auribus
purulentis calida infunditur. Gallinaꝝ quoq; adeps. Est & quædam pinguitudo blattæ si caput auella-
tur. Hanc tritam una cum rosaceo auribus mire prodesse dicunt. Sed lanam qua incluserint post paulū
extrahendam. Celerrime enim id pingue transire in animal: fieriue uermiculum. Alii binas ternasue ī oleo
decoctas efficacissime auribus mederi scribunt: & tritas in linteolo imponi contusis. Hoc quoq; animal
inter pudenda est. Sed propter ammirationem naturæ priscorumq; curam totum in hoc loco explican-
dum. Plura earum genera fecerunt. Molles quas in oleo decoctas uerrucis efficaciter illini experti sunt.
Alterum genus Myloecon appellauere circa molas fere nascens. Has capite detracto attritas lepras sa-
nasse Musa & picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus & odoris tedio inuisum exacuta clune cū
pisseleo sanare ulcera tradunt alias insanabilia. Strumas panos diebus. xxi. impositas: percussa: contusa:
cacoethe: scabiem: furunculosq; detractis pedibus & pennis. Nos hæc etiam auditu fastidimus. At hercu
le Diodorus & morbo regio & orthopnoicis restitisse tradit cum resina & melle. Tantum potestatis ha-
bet ars ea pro medicamento dandi quicquid uelit. Humanissimi eorum cinerem crematorum reseruan-
dum ad hos usus in cornea pyxide censuere. Aut tritas clysteribus infundendas orthopnoicis: aut rheu-
maticis. Infixa utique corpori illitas extrahere constat. Mel utilissimum auribus quoque est in quo apes

zonidia. uetus lectio. her. Cinædia.

Vel mylacris

emortuæ sunt. Parotidas comprimi columbinũ stercus uel per se: uel cum farina hordeacea aut auenacea Noctuæq; cerebrum uel iecur cum oleo infusum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum resina tertia illi ta. Grilli siue illiti siue adalligati. At reliqua morborum genera mediciasq; ex iisdem animalibus aut eiusdem generis sequenti dicemus uolumine.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXX.

PRAEFATIO.

De origine magicæ artis: quando & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerit: & reliquæ ex animalibus medicinæ. Cap. I.

MAgicas uanitates sæpius quidem antecedentis operis parte ubicunq; causæ locusq; poscebant: coarguimus. Detegemus etiam nunc in paucis. Tamen digna res est de qua plura dicantur uel eo ipso quo fraudulentissima artium plurimum in toto terrarum orbe plurimisq; sæculis ualuit. Auctoritatem ei maximam fuisse nemo miretur: quandoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis cõplexa in unam se redegit. Natam primũ e medicina nemo dubitat: ac specie salutari irrepsisse uelut altiorem sanctioreq; q̃ medicinã ita blandissimis desiderantissimisq; ꝓmissis addidisse uires religionis: ad quas maxime etiãnum caligat humanũ genus. Atq; ut hoc quoq; suggesserit miscuisse artes mathematicas nullo non auido futura de sese sciendi: atque ea e cælo uerissime peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici uinculo in tantũ fastigii adoleuit: ut hodieq; etiã in magna parte gentium præualeat: & in oriente regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in perside a Zoroastre ut inter auctores conuenit. Sed utrũ unus hic tantum fuerit: an postea & alius non satis constat. Eudoxus qui inter sapientiæ sectas clarissimã utilissimãq; eam intelligi uoluit. zoroastrem hunc sex milibus annoꝝ ante platonis mortẽ fuisse prodidit Sic & Aristoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentissime scribit: & uicies centum milia uersuum a Zoroastre condita indicibus quoq; uoluminũ eius positis explanauit. Etiam præceptorem a quo institutũ diceret tradidit Agonacem. Ipsum uero qnq; milibus annoꝝ ante troianum bellum fuisse. Mirũ hoc i primis: durasse memoriã arteq; tam longo æuo cõmentariis non intercedentibus: præterea nec claris nec continuis successionibus custoditã. Istos enim quisq; cõi auditu saltem cognitos habet: qui soli cognominantur. Apuscorum & zaratum medos: babyloniumq; Marmaridium: & arabem. Hippocum: assirium uero zarmocenidam: quorum nulla extant monumenta maxime tamẽ mirum est in bello troiano tantũ de ea arte silentium fuisse Homero: tantumq; operis ex eadem in Vlyxis erroribus: adeo ut totum opus nõ aliunde constet. Siquidem prothea & sirenum cantus apud eũ non aliter intelligi uolunt. Circen utiq; & inferorũ euocationem solum hac agi. Nec postea quisquã dixit: quoniã modo uẽnisset telmessum religiosissimã urbem quando transisset ad thessalas urbes: quaꝝ cognomen diu optinuit in nostro orbe alienæ gentis. Troianis itaq; tẽporibus quom Chironis medicinis contenta esset solo Marte fulminante. Mi ror equidem illis populis famã eius in tantum adhæsisse ut Menander quoq; litterarũ subtilitatibus peritus in eadẽ telmesso genitus thessalam cognominarit fabulam complexam ambages fœminarum detrahentium lunam. Orphea putarem e propinquo primum intulisse ad uicinas usq; superstitiones ac medicinæ profectum: si nõ ex persis esset uis tota: in thraciãq; magice delata fuisset. Primus ꝙ extet: ut equidẽ inuenio cõmentatus de ea erat Hosthanes. Xersem regem persarum bello: quod is gratiæ intulit comitatus: ac uelut semina artis portentosæ aspersisse obiter interfecto quacunq; cõmeauerat mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt zoroastrem alium procõnesium. Quod certum est: hic maxime Hosthanes ad rabiem nõ auiditatem modo scientiæ eius græcoꝝ populos egit. Quãquã animaduertam summã litteraꝝ claritatem gloriamq; ex ea scientia antiquitus & pene semper petitam. Certe pythagoras. Empedocles: Democritus Plato ad hanc discendam nauigauere: exiliis uerius q̃ peregrinationibus susceptis. Hanc reuersi prædicauere: hanc in archanis habuere. Democritus Apollonicen Captidenem & Dardanum e phœnice illustrauit uoluminibus Dardani e sepulchro eius petitis: suis uero ex disciplina eoꝝ editis. Quæ recepta ab aliis hoĩum atq; transisse per memoriam æque ac nihil in uita mirandũ est. In tãtum fides istis fasq; omne deest: adeo ut ii qui cætera de uiro illo probant hæc eius opera esse inficientur. Sed frustra. Hunc enim maxime affixisse animis eã dulcedinẽ constat. Plerũq; miraculi & hoc pariter utrasq; artes effloruisse. medicinam dico: magicenq;: eadem ætate illam Hippocrate: hanc Democrito illustrantibus circa peloponnesiacum græciæ bellum: quod gestum est a trecentesimo urbis nostræ anno. Est & alia magices factio a Mose etiamnum: & Lotopea iudæis pendens: sed multis milibus annorum post zoroastrem. Tanto recentio est cypria. Non leuem & Alexandri magni temporibus auctoritatem addidit professione

Quõdam trãsissetq; prior lectõ

Iochapela
Io chabela
Iotopata

didit professione secundus Hosthanes comitatu eius exornatus. Planeq; quod nemo dubitet orbē terra-
rum peragrauit. Extant itaq; & apud italas gentes uestigia eius in.xii.tabulis nostris aliisq; argumentis:
quæ priori uolumine exposui. Dc.lvii.demum anno urbis Cn.Cornelio Lentulo.P.Licinio Crasso coss.
senatusconsultū factū est:ne homo imolaretur:palamq; in tēpus siluit sacri ꝓdigiosi celebratio. Gallias
utiq; possedit & quidē ad nostrā memoriā. Nāq; Tiberii Cæsaris principatus sustulit druidas eorum:&
hoc genus uatum medicorūq;. Quid ipse ego hāc memorem artē occeanū quoq; transgressam:& ad na-
turæ inane peruectam in britāniam:quæ hodie eam attonite celebrat tantis cerimoniis:ut dedisse persis
uideri possit. Adeo ista toto mundo consensere q̄q̄ discordi & sibi ignoto. Non satis extimari potest quā
tum romanis debeatur:qui sustulere monstra:in quibus hoīem occidere religiosissimum erat: mandi ue
ro etiam saluberrimum. Vt narrauit Hosthanes:species eius plures sunt.

Vituperatio Neronis Cæsaris. Cap.ii.

NAnq; & ex aqua sphæris & ex aere & stellis & lucernis ac peluibus securibusque & multis aliis
modis diuina ꝓmittit:præterea umbrarum:inferorumq; colloquia. Quæ omnia ætate nostra
princeps Nero uana falsaq; cōperit. Quippe non citharæ tragiciq; cantus libido illi maior fuit
Fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi uitiis:primūq; imperare diis concupi
uit:nec quicquā generosius uoluit. Nemo unq̄ ulli artium ualidius fauit. Ad hæc nō opes illi defue re:nō
uires:nō discēdi ingenium aliaq; non patiente mundo. Immensum & indubitatū exēplum est falsæ artis:
quam dereliquit Nero:utināq; inferos potius & quoscunq; de suspitionibus suis deos consuluisset q̄ lupa
naribus atq; prostitutis mandasset inquisitiones eas. Nulla profecto sacra barbari licet feriq; ritus nō mi
tiora q̄ cogitationes eius fuissent. Sæuius sic nos repleuit umbris. Sūt quædam magis perfugia ueluti lē
tiginem habentibus non obsequi numina ut cerni nō possint. Forte hoc in illo? Nihil mēbris defuit. Nam
dies eligere certos liberū erat. Pecudes uero quibus nō nisi ater colos esset:facile. Nam hoīem imolare ēt
gratissimum. Magus ad eum Tiridates uenerat:armeniacum de se triumphum afferens:& ideo prouin-
tiis grauis. Nauigare noluerat:quoniā expuere in maria:aliisq; mortalium necessitatibus uiolare naturā
eam fas nō putant. Magos secum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiauerat. Nō tamen cū regnū
ei daret hanc ab eo accipere artem ualuit. Proinde autem ita persuasum sit intestabilem irritam inanē esse
habentem tamen quasdam ueritatis umbras:sed in iis ueneficas artes pollere:nō magicas. Quærat aliqs
quæ sint mētiri ueteres magi cū adolescentibus nobis uisus. Appion grāmaticæ artis prodiderit cynoce-
phaliā hærbā quæ in ægypto uocaretur osirites diuinā & cōtra oīa ueneficia. Sed si ea erueretur:statim eū
qui eruisset:mori. Seq; euocasse umbras ad percontandū. Homerus qua patria quibusq; parentibus ga-
nitus esset. Non tamē ausus profiteri quid sibi respondisse diceret.

De talpis & reliquæ medicinæ per morbos digestæ in animalibus:quorum genera placida sunt aut fera. Cap.iii.

PEculiare uanitatis sit argumentum:ꝙ animalium cunctorū talpas maxime mirantur:tot mo
dis a rerum natura dānatas cæcitatis perpetuæ tenebris etiānum aliis defossas sepultisq; simi-
les. Nullis æque crudunt extis. Nullū religionis capacius iudicant animal. Vt si quis cor eius
recens palpitansq; deuorarit:diuinationis & reꝝ efficiendarum euentus promittant. Dēte talpæ uiuæ exē
pto sanari dentium dolores adalligato affirmant. Cætera ex eo animali placita eorum suis reddemus lo-
cis. Nec quicquā probabilius inuenietur q̄ muris aranei morsibus aduersari eas:quoniam & terram ut di
ximus orbitis depressam auersatur. Cæterum dentium doloribus (ut iidem narrant) medetur canum q̄
rabiem præferunt:capitum crematorum cinis sine carnibus instillatus ex oleo cyprio per aurem cuius e
parte doleant. Caninus dens sinister maximus circūscarificato eo qui doleat:aut draconis os e spina. Item
enydridis. Est autem serpens masculus & albus. Huius maximo dente circunscarificant. At in superiore
dolore duos superiores adalligant:e diuerso inferiores. Huius adipe punguntur qui crocodillum captāt
Dentes scarificant & ossibus lacertæ e fronte luna plena exēptis:ita ne terram attingant. Colluunt caninis
dentibus decoctis in uino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tarde dentientes adiuuat cum melle.
Fit eodem modo & dentifricium e caninis dentibus. Cinis e murino fimo iditus:uel iecur lacertarum ari
dum. Anguinum cor si mordeatur aut alligetur efficax habetur. Suntq; inter eos qui murem bis in men
se iubeant mandi:doloresq; ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo infusiq; auriculæ: cuius e parte do-
leant præstant leuamentum. Eorundem cinis exesis dētibus coniectus ex facili cadere eos cogit. Integros
dolent illitus iuuat. Comburi autem oportet in testa. Prosunt & cum mori radice in aceto scyllite deco-
cti ita ut colluantur dentes. Is quoq; uermiculus qui in hærba quæ Veneris labrum appellatur inuenitur
canis dentium inditus mire prodest. Nam erucæ brassicæ eius contactu cadunt. Et e malua cimices ifun
duntur auribus cum rosaceo. Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum cauis dētium inditæ sta
tim liberant dolore. Cochlearum inanium cinis cum mura gingiuis prodest. Serpentis cum sale in olla

exustæ cinis cum rosaceo in contrariam aurem infusus. Anguinæ neruationis membra cum oleo tædæq;
resina calefacta & auri alterutri infusa. Adiiciunt aliqui thus & rosaceũ. Eademq; cauis indita ut sine mo-
lestia cadant præstat. Vanũ esse arbitror canis ortu angues cauda membranam exuere: quoniam neutrũ
in italia uisum est. Multoq; minus credibile in tepidis regionibus tam sero exui. Hanc autem uel inuete-
ratam cum cæra celerrime dentes euellere tradunt. Et dens anguium alligatus dolores minuit. Sunt qui
& araneum animal ipsum sinistra manu captum tritumq; in rosaceo: & in aurem infusum: cuius a parte
doleat prodesse arbitrentur. Ossiculis gallinarum in pariete seruatis fistula salua adacto dente uel gingi-
ua scarificata proiectoq; ossiculo statim dolorem abire tradunt. Item fimo corui lana adalligato: uel pas-
serum cum oleo calefacto & proximæ auriculæ infuso pruritum quidem intolerabilem facit. Et ideo uti-
lius est passeris pullorum sarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare. Oris saporem emendari af-
firmant murino cinere cum melle si fricentur dentes. Admiscent quidam marathri radices. Penna uultu-
ris. si scalpantur dentes acidum halitum faciunt. Hoc idem histricis pinna fecisse ad firmitatem pertinet.
Linguæ ulcera & labrorum hirundines in mulso decoctæ sanant. Adeps anseris aut gallinæ rimas. Oesypũ
cum galla araneorum telæ candidæ: & quæ in trabibus paruæ texuntur. Si feruentia os intus exusserint:
lacte canino statim sanabitur. Maculas in facie. Oesypum cum melle corsico quod asperimum habetur
extenuat. Item scobem curis in facie cum rosaceo impositum uellere: Quidam & butyrum addunt. Si
uero utiligines sint: fel caninum prius acu cõpunctas. Liuentia & suggilata pulmones arietũ pecudũq;
in tenues consecti membranas calidi impositi: uel columbinum fimũ. Cutem in facie adeps anseris uel
gallinæ custodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt: & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione
prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt. Tollit ex facie uitia & cochlearum quæ lactæ & minutæ
passim i ueniuntur cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis spissat calfacit smectica ui. Et ideo
causticis commiscetur psorisq; & lepris & lentigini illinitur. Inuenio & formicas herculaneas appellatas
quibus tritis adiecto sale exiguo talia uitia sanentur. Buprestis animal est rarum in italia: simillimum sca-
rabeo longipedi. Fallit inter hærbas bouem maxime: unde & nomen inuenit deuoratũq; tacto felle ita in-
flãmat: ut rumpat. Hæc cum hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica ui: ut supra dictum est.
Vulturinus sanguis cum chamæleonis albæ: quam hærbam esse diximus: radice & cedria tritus conten-
tusq; brassica lepras sanat. itẽ pedes locustarum cum seuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cũ cepa tri-
tus & subactus utilissimum & in facie sæpe mel in quo apes sint emortuæ. Præcipue tamen faciem pur-
gat atque erugat cygni adeps. Stigmata delentur columbino fimo ex aceto. Grauedinem inuenio finiri:
si quis nares murinas osculetur. Vua & faucium dolor mitigatur fimo agnorum priusq̃ hærbã gustaue-
rint in umbra arefacto. Vua succo cochleæ acu transfossæ illita: ut cochlea ipsa in fumo suspendatur. Hi-
rundinum cinere cum melle. Sic & tonsillis succurritur. Tonsillas & faces lactis ouilli gargarizatio adiu-
uat. Multipeda trita. Fimum columbinum cum passo gargarizatum etiam cum fico arida ac nitro ĩpo-
situm extra asperitatem faucium & distillationes leniunt. Cochleæ coqui debent in lacte. demptoq; tãtũ
terreno conteri: & in passo dari potui. Sunt qui astypaleicas efficacissimas putent: & in iis smegma earũ.
Lenit & gryllus infricatus. Aut si quis manibus quibus eum contriuerit: tonsillas attingat. Anginis felle
anserino cum elaterio & melle citissime succurritur. Cerebro noctuæ cinere hirundinis ex aqua calida po-
to. Huius medicinæ auctor est Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirundinibus monstrã-
tur: pulli siluestrium. Figura nidorum eos deprehendit. Multo tamen efficacissime ripariarum pulli. Ita
uocant in riparum cauis nidificantes. Sunt multi qui cuiuscunq; hirundinis pullum edendum censent: ne
toto anno metuatur id malum. Strangulatos cum sanguine comburunt ĩ uase: & cinerem cum pane aut
potu dant. Quidam & mustella cineres pari modo amiscent. Sic & ad strumæ remedia. Dant & comitia-
libus quottidie potu. In sale quoq; seruatæ hirundines ad anginam una drachma bibuntur. Cui malo &
nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis efficacissimũ putãt. Alii. xxi. tritas ĩ aquæ
mulsæ hemina dari p̃ harundinẽ: quoniam dentibus tactis nihil prosunt. Tradunt & murẽ cũ uerbenaca
excoctum: si bibatur is liquor. remedio esse. Et corrigiam caninã ter collo circundatã. Fimũ columbinũ
uino & oleo permixtum. Ceruicis neruis & opysthotono ex milui nido surculus uitis adalligatus auxi-
liari dicitur. Strumis exulceratis mustellæ sanguis. Ipsa decocta in uino: non tamen sectis admouetur.
Aiunt & ĩ cibo sumptã idem efficere. Vel cineri eius sarmentis combustæ miscetur axungia. Lacertus ui-
ridis adalligatur. Post dies xxx. oportet alium adalligari. Quidã cor eius in argento uasculo seruãt. Ad fœ-
minarum strumas ueteres cochleæ cum testa sua tusæ illinuntur: maxime quæ frutetis adhærẽt. Itẽ cinis as-
pidũ cũ seuo taurino imponitur. Anguinus adeps mixtus oleo. Itẽ ãguiũ cinis ex oleo illitus: uel cũ cæra.
Edisse quoq; eos medios abscisis utrinq; extremis artubus aduersus strumas p̃dest. Vel cinerẽ bibisse in
nouo fictili ita crematorum. Efficacius multo ĩter duas orbitas occisorum. Et gryllũ illinire cũ sua terra defos-
sum suadẽt. Itẽ fimũ colũbarum per sese cum farina hordeacea: uel auenacea ex aceto. Talpę cinere ex melle
illinire. Alii

illinire. Alii iecur eiusdem contritum inter manus illinunt: & triduo non abluunt. Dextrum quoque pedem eius remedio esse strumis affirmant. Alii praecidunt caput: & cum terra a talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stagnea: & utuntur ad omnia quae intumescũt: & quae apostemata uocãt: quaeq; in ceruice sunt. Vescique suilla tunc uetant. Tauri uocantur scarabei terrestres Ricino similes: nomen cornicula dedere. Alii pediculos terrae uocant. Ab iis quoq; terram egestam illinunt strumis & similibus uitiis: & podagris. Triduo non abluunt: prodestq; haec medicina in annum. Omniaque his ascribunt: quae nos in grillis retulimus. Quidam & a formicis terra egesta sic utũtur. Alii uermes terrenos totidẽ quot sunt strumae adalligant: pariterq; cum iis arescunt. Alii uiperam circa canis ortum circuncidunt: ut diximus. Dein mediam comburunt. Dein cinerem eum dant bibendum ter septenis diebus quantum prachẽditur ternis digitis. Sic strumis medentur Aliqui uero circunligant eas lino: quo praeligata infra caput uipera pependerat: donec exanimaretur. Et millepedis utuntur addita resinae terebinthinae parte quarta. Quo medicamento omnia apostemata curari iubent. Humeri doloribus mustelae cinis cum caera medetur. Ne sint malae hirsutae formicarum oua pueris infricata praestant. Item mangonibus: ut lanugo tardior sit pubescentium sanguine e testiculis agnorum qui castrantur. Qui euulsis pilis illitus & contra uirus proficit. Praecordia uocamus uno nomine exta in homine: quorum & dolore cuiuscunq; partis si catulus lactens admoueatur: apprimaturq; iis partibus: transire in eum morbus dicitur. Idq; exenterato p fusoq; uino deprehendi uitiato uiscere illo quod doluerit hominis & obrui aliis religio est. Ii quoq; quos meliteos uocamus: stomachi dolorem sedant applicati saepius. Transireq; morbos aegritudine eorum intelligitur: plaerunq; & morte. Pulmonum uitiis medentur & mures: maxime africani detracta cute ĩ oleo & sale decocti: atque in cibo sumpti. Eadem res & purulentis uel cruentis excreationibus medetur. Praecipue uero cochlearum cibus stomacho. In aqua eas subferuefieri intacto corpore earum oportet: mox in pruna torreri nihil addito: atq; ita e uino garoque sumi: praecipue africanas. Nuper hoc compertum plurimis prodesse. Id quoq; obseruant: ut numero impari sumant. Virus tamen earum grauitatem halitus facit. Prosunt & sanguinem excreantibus dempta testa tritae aquae potu. Laudatissime autem sunt africanae ex iis solitanae. Ex iis olitanae astypaleicae. Siculae modicae: quoniam magnitudo duras facit: & sine succo. Balearicae quas cauaticas uocant: quoniam in speluncis nascuntur. Laudatae & ex insulis caprearum. Nullae earum autem cibis gratae: neq; ueteres: neq; recentes. Fluuiales & albae uirus habent: necnon siluestres: stomacho inutiles: aluum soluunt. Item omnes minutae. Contra marinae stomacho utiliores. Efficacissimae tamen in dolore stomachi. Laudatiores traduntur: quaecunq; uiuae cum aceto deuoratae. Praeterea sunt quae aceratae uocantur late multifariamq; nascentes: de quarum usu suis dicemus locis. Gallinaceorum uentris membrana inueterata & inspersa potioni distillationes pectoris & humidam tussim: uel recens tosta lenit. Cochleae crudae tritae cum aquae tepidae cyathis tribus si sorbeantur: tussim sedant. Distillationes sedat & canina cutis cuilibet digyto circundata. Iure pecudum stomachus recreatur. Iocinerum doloribus medetur mustela siluestris in cibo sumpta uel iocinera eius. Item uipera porcelli modo ĩassata. Suspiriosis multipedae ita ut ter septenae in attico melle diluantur: & per harundinem bibantur. Omne enim uas earum nigrescit contacta. Quidam torrent ex iis sextarium in patina donec candidae fiant. Tunc mel immiscent. Alii centipedam necant: & ex aqua calida dari iubent. Cochleae ĩ cibos iis quos linquit animus: aut quorum alienatur mens: aut quibus uertigines fiunt: ex passi cyathis tribus singulae contritae cum sua testa & calefactae in potu datae diebus plurimum nouem. Aliqui singulas primo die dedere: sequenti binas: tertio ternas: quarto duas: quinto unam. Sic & suspiria emendant & uomicas. Esse animal locustae simile sine pennis: quod tryxalis graece uocatur: latinum nomẽ nõ habet. Aliqui arbitrantur auctores nec pauciores hoc esse quod gryllus uocetur. Ex iis uiginti torreri iubent: ac bibi emulsa cõtra orthopnoeneas: sanguineq; expuentibus. Est qui cochleis illotis quibusdam ꝓpropũ infundat: uel marinam aquã ita decoquat: & in cibo sumat: aut si tritae cum testis suis sumantur cũ protropo. Sic & tussi medentur ac uomicas priuatim sanãt melle in quo apes sint emortuae. Sanguinem reiicientibus pulmo uulturinus uitigineis lignis combustus adiecto flore mali punici ex parte dimidia. Item cotoneoꝝ liliorũq; iisdem portionibus potus mane atq; uesperi in uino si febris absit. Si minus: ex aqua in qua cotonea decocta sunt. Pecudis lyen recens magicis praeceptis super dolentem lyenem extendiť: dicente eo q medeatur lyeni se remedium facere. Post haec iubent eum in pariete dormitorii eius tectoue includi & obsignari anulo ter: nouiesq; carnẽ dici. Caninus si uiuenti exprimať & in cibo sumatur: liberat eo uitio. Quidam recentẽ superilligant. Alii duoꝝ dierum catuli ex aceto scyllitico dant ignoranti fel: uel herinacei lyenem: Item cochlearum cinerem cum semine lini & urticae addito melle donec persanet. Eliberat & lacerta uiridis eo dolore uiua in olla ante cubiculum dormitorii eius cui medeť suspensa: ut egrediens reuertesq; attingat manu. Cinis e capite bubonis cum unguento. Mel in quo apes sunt emortuae. Araneus & maxime qui lycos uocatur. Vpupae cor. in lateris doloribus laudatur & cochlearum cinis in ptisana decocta

Hae quoq; Quas me lolonthas prior lectõ

Troxalis. Aelian.

rum:quæ & per ſe illinuntur. Canis rabioſi caluariæ cinis potioni inſpergitur. Lumborum dolori ſtellio
transſmarinus capite ablato & inteſtinus decoctus in uino cum papaueris nigri denarii pondere dimidio
eo ſucco bibitur. Lacertæ uirides deciſis pedibus & capite in cibo ſumuntur. Cochleæ tres contritæ cum
teſtis ſuis atq; in uino decoctæ cum piperis granis. xv. Aquilæ pedes euellunt in aduerſum a ſuffragine
ita:ut dexter dexteræ partis doloribus adalligetur:ſiniſter leuæ. Multipeda quoq; etiam oniſcos appel-
lauimus medetur denarii pondere ex uino cyathis duobus pota. Vermem terranum catillo ligneo ante
fiſſo & ferro uincto impoſitum aqua excepta perfundere & defodere unde effoderis magui iubent: mox
aquam bibere catillo:mire id prodeſſe iſchiadicis. affirmantes. Dyſentericos recreant fœmina pecudum
decocta cum lini ſemine aqua pota. Caſeus ouillus uetus. Seuum ouium decoctum ī uino auſtero. Hoc
& ileo medetur. Et tuſſi ueteri. Dyſentericis ſtellio transſmarinus ablatis inteſtinis & capite pedibuſq; ac
cute decoctuſq; & in cibo ſumptus Cochleæ duæ cum ouo utraq; cum putamine contritæ: atq; ī uaſe no
uo addito ſale & paſſi cyathis duobus:aut palmarum ſucco & aquæ cyathis tribus ſubferuefactis & ī po
tu datis. Proſunt & combuſtæ ut cinis earum bibatur in uino addito reſinæ momento. Cochleæ nudæ de
quibus diximus in africa maxime inueniuntur:utiliſſimæ dyſentericis. Quinæ cumbuſtæ cum denarii pō
dere dimidii acaciæ. Exq; eo cinere dantur coclearia bina in uino myrtite: aut quolibet auſtero cum pari
modo calidæ. Quidam omnibus africanis ita utuntur. Alii totidem africanas:uel latas īfundunt potius.
Et ſi maior fluctio ſit addunt acaciam fabæ magnitudine. Senectus anguium dyſentericis & tanaſmis in
ſtagneo uaſe decoquitur cum roſaceo. Vel ſi ī alio cum ſtagno illinitur. Ius e gallinaceo iiſdem medetur
ſed ueteris gallinacei uehementius. Salſum ius aluum cit. Membrana gallinarum toſta & data in oleo
ac ſale cœliacorum dolores mulcet. Abſtinere autem frugibus ante & gallinarum & hominem oportet.
Fimum columbinum toſtum potumq;. Caro palumbi in aceto decocta dyſentericis & cœliacis mede-
tur. Turdus inaſſatus cum myrti baccis dyſentericis. Item merulæ. Item medetur mel in quo ſint immor

Ileos

tuæ apes decoctum. Grauiſſimum uitium Apuleios appellatur. Huic reſiſti aiunt diſcerpti ueſpertilio-
nis ſanguine. Etiā illito uentre ſubuenire. Reſiſtit & cochlea ſicut diximus in ſuſpirioſis temperata. Item
cinis earum quæ uiuæ crematæ ſint potus ex uino auſtero. Gallinaceorum iecur aſſum cum uentriculi
membrana:quæ abiici ſolet inueterata:ammixto papaueris ſucco. Alii recētem torrent ex uino bibēdam.
Ius perdicum & per ſe uentriculus contritus ex uino nigro. Item palumbus ferus & e poſca decoctus.
Lyen pecudis toſtus & in fimo tritus. Fimum columbinum cum melle illitum. Oſſifragi uenter areſa-
ctus & potus iis qui cibos non conficiunt utiliſſimus:uel ſi manu tantum teneant capientes cibum. Qui
damq; adalligant ex hac cauſa ſed continuare non debent. Maciem enim facit. Siſtit et anatum maſcula-
rum ſanguis. Inflationem diſcutit cochlearum cibus. Tormina ſanat lyen ouium toſtus:atque e uino po

Vetus le-
ctio atipſo
dis

tus. Palumbus ferus ex poſca decoctus. Apodes ex uino. Cinis ibidis ſine pennis crematæ potus. Quod
præterea traditur in torminibus mirum eſt ante appoſita uentri tranſire morbum: anatemque emori.
Tormina et melle curātur in quo ſunt apes immortuæ decocto. Coli uitium efficaciſſime ſanatur ab aue
galerita aſſa in cibo ſumpta. Quidam in uaſe nouo cum plumis exuri iubent: conterique in cinerem: bi-
bique ex aqua coctum cochlearibus ternis per quatriduum. Quidam cor eius adalligari fœmini. Alii re
cenſque repenſque adhuc deuorari. Conſularis aſpernatum domus eſt: in qua alter e fratribus colo libera
tus eſt aue hac in cibo ſumpta: & corde eius armilla aurea incluſo: alter ſacrificio quodam facto crudis
laterculis ad formam camini:atque ut ſacrum peractum erat obſtructo ſacello. Vnum eſt oſſifrago inte
ſtinum mirabili natura omnia deuorata conficienti. Huius partem extremam adalligatam prodeſſe con
tra colum conſtat. Sunt occulti interaneorum morbi: de quibus mirum proditur. Si catuli priuſquā ui-
deant applicentur triduo ſtomacho maxime ac pectori: & ex ore ægri ſuctum lactis accipiant tranſire
uim morbi:poſtremo exanimari:diſſectiſque palam fieri ægri cauſas. Mori & humari dedere eos obru-
tos terrra. Magi quidem ueſpertilionis ſanguine contacto uentre in totum annum caueri dolorem tra-
dunt. Aut in dolore ſiquis aquam per pedes fluentem haurire ſuſtineat. Murino fimo contra calculos il-
linire uentrem prodeſt. Herinacei carnem iucundam eſſe aiunt: ſi capite percuſſo uno ictu interficiatur
priuſq̄ in ſe urinam reddat. Eos qui carnem ederint ſtranguriæ morbum contrahere miniē poſſe. Hæc ca
ro ad hunc modum occiſa ſtillicidia ueſicæ emendat. Item ſuffitus ex eodem. Quod ſi urinam in ſe red-
diderint: eos qui carnem ederint: ſtranguriæ morbum contrahere traditur. Iubent & uermes terrenos bi-
bi ex uino aut paſſo ad cōminuendos calculos: uel cochleas decoctas uti ſuſpirioſis. Eaſdem exemptis te
ſtis tritiſq; tres in uini cyathis bibi: ſequenti die duas: tertia die unam: ut ſtillicidia urinæ emendent. Te-
ſtarum uero inanium cinere ad calculos pellēdos. Item hydri iecur bibi. Vel cinerem ſcorpionū aut pane
ſumi. Vel ſi quis cum locuſta edit. Lapillos qui ī gallinaceorum ueſica: aut in palumbiū uentriculo inue
niantur conteri: & potioni inſpergi. Item membranam e uentriculo gallinacei aridam: uel ſi recens ſit to-
ſtam. Fimum quoq; palumbium in faba ſumi contra calculos & alias difficultates ueſicæ. Similiter plu-

timarū cinerem

marum cinerem palumbinum ferorum ex aceto mulso. Et intestinorum ex iis cinerem cochlearibus tri-
bus e nido hirundinum. Gryllum dilutum aqua calida. Ossifragi uentrem arefactum. Turturis fimum
in mulso decoctum: uel ipsius decoctæ ius. Turdos quoq; edisse cum baccis myrti prodest urinæ. Cica-
das tostas in patellis. Millepedam oniscon bibisse. Et in uesicæ doloribus decoctum agninorum pedum
Aluum cit & gallinaceorum decoctum ius: & acria mollit. Cit & hirundinum fimum adiecto melle sub
ditum. Sedis uitiis efficacissima sunt oesypum. Quidam adiiciunt pompholigen: & rosaceum. Canini
capitis cinis senecta serpentis ex aceto si rhagades sint. Cinis fimi canini candidi cum rosaceo. Aiuntque
inuentum Aesculapii esse. Et eodem uerrucas efficacissime tolli. Murini fimi cinis. Adeps cygni. Adeps
bouis. Procidentia alui. Succus cochlearum punctis euocatus illita depellit. Attritis medetur cinis mu-
ris siluatici cum melle uel herinacei uel uespertilionis. Et anserinus cum cerebro & alumine & oesypo. Fi-
mum columbinum cum melle. Condylomatis priuatim araneus dempto capite pedibusq; ifricatus. Ne
acria perurant adeps anserinus cum cæra punica cærusa rosaceo. Adeps cygni. Hæc & hemorrhoidas sa-
nare dicuntur Ischiadicis cochleas crudas tritas cum uino amineo & pipere potu prodesse dicunt. Lacer-
tam uiridem in cibo ablatis pedibus interaneis capite. Sic & stellionem adiectis huic papaueris nigri obo
lis tribus. Ruptis conuulsis fel ouium cū lacte mulierum. Verendorum formicationibus uerrucisq; me
detur arietini pulmonis inassati sanies. Cæteris uitiis uellerum eius uel sordidorum cinis ex aqua. Seuū
ex omento pecudis & præcipue a renibus ammixto cinere pumicis ex sale. Lana succida ex aqua frigida.
Carnes pecudis combustæ ex aqua. Mulæ ungularum cinis. Dentis caballini contusi farina inspersa. Te
stibus uero farina ex ossibus canini capitis sine carne tusis. Si decidat testium alter: spumam cochlearum
illitam remedio esse tradunt. Tetris ibi ulceribus & manantibus auxiliantur canini capitis recentis cine-
res. Cochleæ latæ paruæ contritæ ex aceto uel cinis eius. Mel in quo apes sunt emortuæ cum resina. Co-
chleæ nudæ quas in africa gigni diximus tritæ cum thuris polline & ouorum albo. xxxq;. die resoluunt.
Aliqui pro thure bulbum ammiscent. Hydrocelicis stelliones mire prodesse traduntur capite pedibus ĩ-
teraneisq; demptis: reliquum corpus inassatum. In cibo id sæpius datur. Sicut ad urinæ incontinētiam.
Caninum adipem cum alumine scisso fabæ magnitudine. Cochleas africanas cum sua carne & testa cre-
matas poto cinere. Anserum trium linguas inassatas in cibo huius rei auctor est Anaxilaus. Panos ape-
rit seuum pecudum cum sale tosto. Murinum fimum ammixto thuris polline: sandaraca imposita discu
tit. Lacertæ cinis: & ipsa diuisa imposita. Item multipeda contrita: ammixta resina terebinthina ex parte
tertia. Quidam & sinopidem ammiscent cochleæ contusæ & per se cinis inanium cochlearum cæræ mix-
tus discussoriam uim habet. Fimum columbarum per sese: uel cum farina hordeacea: aut auenacea illitū
Cantharides mixta calce panos scalpelli uice auferunt. Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle
illitæ leniunt. Varices ne nascantur: lacertæ sanguĩe pueris crura ieiunis a ieiuno illinuntur. Podagras le-
nit oesypum cum lacte mulieris & cærussa. Fimum pecudum quod liquidum reddunt. Pulmones pecu
dum. Fel arietis cum seuo muris dissecti impositi. Sanguis mustelæ cum plantagine illitus & uiuæ com
bustæ cinis ex aceto & rosaceo si penna illinatur. Vel si cæra & rosaceum ammisceatur fel caninum ita ne
manu attingatur: sed penna illinatur. Fimum gallinarū uermium terrenorum cinis cum melle: ita ut ter-
tio die soluantur. Alii ex aqua illinire malunt. Alii ipso aceto mensura cum mellis cyathis tribus pedibus
ante rosaceo perunctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorum dolores. Bibūtur aūt
binæ in uino tritæ. Eædem illinūtur cum helsines hærbæ succo. Quidam ex aceto intriuisse contenti sunt
sale. Quidam sale cum uipera crematis in olla noua & sæpius sumptis aiunt podagra liberari. Vtile esse
& adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant: si inueterato tritoq; quantum tres digyti capiāt
bibatur ex aqua. Aut si pedes sanguinem cum urtica uel pennis eorum cum primum nascentur tritis cū
urtica. Quin & fimus eorum articularibus doloribus illinitur. Item cinis mustellæ aut cochlearum & cū
amylo uel tragacantho. Incussos articulos aranei telæ cōmodissime curant. Sunt qui cinere earū uti ma-
lint sicut fimi columbini cinere: cum polenta & uino albo. Articulis luxatis præsentaneum est & seuum
pecudis cum cinere & capillo mulierum. Pernionibus quoq; imponitur seuum pecudum cum alumine.
Canini capitis cinis aut fimū murium. Quod si putrida sint ulcera cæra ad cicatricē perducunt: uel gryl
lorum crematorum fauilla ex oleo. Item muris siluatici cum melle. Vermiū quoq; terrenorum cū oleo
uetere. Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur. Vlcera omnia pedum sanat cinis earum quæ uiuæ combustæ
sint. Fimiq; gallinacei cinis exulcerationes columbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiā calciamentorum ue
teris soleæ crematæ cinis. Agninus pulmo & arietis sanant. Dentis caballini contusi farina priuatim sub-
leuat. Lacertæ uiridis sanguis subtritus & hominum & iumentoꝝ pedes sublitus sanat. Clauos pedum
urina muli mulæue cū luto suo illita. Fimū ouium. Iecur lacertæ uiridis: uel sanguis flocco ĩpositus. Ver
mes terreni ex oleo. Stellionis caput cum uiticis pari modo tritum ex oleo. Fimum colūbinum decoctū
ex aceto. Verrucas uero omnium generū urina canis recens cum suo luto illita. Fimi canini cinis cum cæ

ra.Fimum ouium.Sanguis recens murinus illitus:uel ipſe mus diuulſus.Herinacei fel. Caput lacertæ
uel ſanguis uel cinis totius.Membrana ſęnectutis anguium.Fimum gallinaçeum cum oleo & nitro.Cã
tharides uua taminia intritæ exedunt.Sed ita eroſas aliis quæ ad præſananda ulcera monſtrauimus cura
oportet.Nũc autem reuertemur ad ea quæ totis corporibus medẽda ſunt. Fel canis nigri maſculi amur
letum eſſe magi dicunt domus totius. Suffitæ eo purificateue contra omnia mala medicamenta. Item
ſanguine canis reſperſis parietibus gẽitaliq; eius ſub limine ianuæ defoſſo. Minus mirentur hæc qui ſciũt
fœdiſſimum animalium quantum magnificent ricinum: quoniam uni nullus ſit exitus ſaginæ nec finis
alia quam morte:diutius in fame uiuenti.Septenis ita diebus duraſſe tradunt.At ĩ ſacietate paucioribus
dehiſcere.Sunt qui hunc ex aure ſiniſtra canis omnes dolores ſedare adalligatum. Funditum in augurio

Eundem

uitalium habent.Nam ſi æger ei reſpondeat qui intulerit a pedibus ſtanti: ĩterrogantiq; de morbo ſpem
uitæ certam eſſe.Morriturum nihil reſpondere.Adiiciunt ut euellatur ex aure leua canis:cui non ſit alius
quam niger color.Nigidus fugere tota die canes conſpectum eius qui e ſue id animal euellerit ſcriptum
reliquit.Rurſus magi tradunt lymphatos ſanguinis talpę aſperſura reſipiſcere.Eos uero qui a nocturnis
diis fauniſq; agitentur:draconis lingua & oculis & felle:inteſtiniſq; in uino & oleo decoctis:ac ſub diuo
noctu refrigeratis perunctos matutinis ueſpertiniſq; liberari perfrictionibus.Remedio eſſe tradit.Nican
der amphyſbenam mortuam adalligatam uel pellem tantum eius.Quinimo arbori quæ cædatur adal-
ligata non algere cædentes:faciliuſq; ſuccidere. Itaque ſola ſerpentium frigori ſe committit prima omni-
um procedens & ante cuculi cantum.Aliud eſt cuculo miraculum:quo quis loco primum audiat alitẽ
illam ſi dexter pes circunſcribatur:ac ueſtigium id defodiatur:non gigni pulices ubicunq; ſpargatur.Pa-
ralyſis cauentibus pinguia glirium decoctorum & ſoricum utiliſſima tradunt eſſe.Millepedas aut in an
ginis diximus potas.phthiſin ſentientibus lacertam uiridem decoctam in uini ſextariis tribus ad cyathũ
unum ſingulis cochlearibus ſumptis per dies donec conualeſcant.Cochlearum cinerem potum in uino.
Comitialibus morbis oeſypum cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutum magnitudine
nucis auellanæ a balneo potum.Teſticulos arietinos inueteratos tritoſq; dimidio denarii pondere ĩ aqua
uel lactis aſini hemina.Interdicitur uini potus quinis diebus ante & poſtea.Magnifice laudatur & ſan-
guis pecudum potus.Item fel cum melle præcipue agninum.Catulus lactens ſumptus abſciſo capite pe
dibuſque ex uino & myrrha. Lyen multæ potus in oxymelite cyatis tribus.Stellionis tranſmarini cinis
potus in aceto.Tunicula ſtellionis quam eodem modo ut anguis exuit pota. Quidam & ipſum harũdi
ne exenteratum inueteratumque bibendum dedere. Alii in cibo in ligneis uerubus inaſſatum.Operæpre
tium quomodo præcipiatur ſcire cum exuitur membrana hyberna alias deuorati eam: quoniam nullũ
animal fraudulentus inuidere homini tradunt.Inde ſtellionum nomen aiunt in maledictum trãſlatum.
Obſeruant cubile eius æſtatibus.Eſt autem ĩ locis hoſtiorum feneſtrarumque aut cameris ſepulchriſue.
Ibi uere incipiente fiſſis harundinis textas opponunt caſas quarum anguſtis etiam gaudet: eo facilius
exuens circundatum torporem.Sed eo derelicto non poteſt remanere.Nihil ei remedio in comitialibus
morbis præferetur Prodeſt & cerebrum muſtelæ inueteratum potumq;:& iecur eius. Teſticuli. uuluæ
que aut nentriculus inueteratus cum coriandro:ut diximus:item cinis. ſilueſtris uero tota in cibo ſum-
pta.Eadem omnia prædicantur ex uipera.Lacerta uiridis cum condimentis quæ faſtidium abſtergant:
ablatis pedibus & capite.Cochlearũ cinis addito ſemine lini & urticæ cum melle inunctos ſanat.Magis
placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. Vel lapilli e uentre pullorum hirundinum
ſiniſtro lacerto annexi.Dicuntur enim excluſo pullo lapillum dare.Quod ſi pullus is detur incipienti in
cibo:quem primum peperit:cum quis primũ tentatus ſit:liberatur eo malo.Poſtea medetur hirundinũ
ſanguis cum thure:uel cor recens deuoratum.Quin & e nido earum lapillus ĩpoſitus recreare dicitur cõ
feſtim:& adalligatus perpetuo tueri.Prædicatur & iecur milui deuoratum: & ſenectus ſerpentium. Ie-
cur uulturis tritum cum ſuo ſanguine ter ſeptenis diebus potum.Cor pulli uulturini adalligatum. Sed
& ipſum uulturem in cibo dari iubent: & quidem ſatiatum humano cadauere. Quidam pectus ei bi-
bendum cenſent:& in cerrino calice. Aut teſtes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinque dierum
abſtinentia uini ob id inueteratos. Fuere & qui. xx. unam muſcas ruffas: & quidem emortuas in po-
tu darent:infirmioribus pauciores. Morbo reſiſtunt regio ſordes aurium: aut mammarum pecudis de
narii pondere cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus.Canini capitis cinis in mulſo. Multipeda
in uini hemina.Vermes terreni in aceto mulſo cum myrrha Gallina ſi ſit luteis pedibus prius aqua puri
ficatis:dein collutis uino quod bibatur.Cerebrum perdicis aut aquilæ in uini cyathis tribus. Cinis plu-
marum aut ĩteraneorum palumbi: ſed in mulſo ad cochlearia tria. Paſſerum cinis ſarmentis crematorum
cochlearibus duobus in aqua mulſa. Auis icterus uocatur a colore: quæ ſi ſpectetur: ſanari id malum
tradunt & auem mori. Hanc puto latine uocari galgulum. Phreniticis prodeſſe uidetur pulmo pecu-
dum calidus circa caput alligatus.Nam non modo muris cerebrum dari potui ex aqua: aut cinerẽ mu-
ſtelæ:uerum

ſtellæ. uerum etiam inueteratas herinacei carnes quis poſſit furenti etiam ſi certa ſit medicina? Bubonis
quidem oculorum cinerem inter ea quibus prodigioſe uitam ludificantur: acceperim. Præcipueq; febriũ
medicina placitis eorum renunciat. Namq; & in. xii. ſigna digeſſere eam ſole tranſmeante: iterumq; luna:
quod totum abdicandum paucis exemplaribus docebo. Siquidem crematis tritiſque cum oleo perungi
iubent ægros: cum geminos tranſit ſol: criſtis: & auribus & unguibus gallinaceorum. Si luna raſis bar-
bis eorum. Si uirginem alteruter hordei granis. Si ſagittarium ueſpertilionis alis. Si leonem luna tama-
ricis fronde: & adiiciunt ſatiuæ. Si aquarium e buxi carbonibus tritis. Ex iſtis confeſſa aut certe ueri ſimi-
lia ponemus: ſicut & lethargum olfactoriis excitari. Inter ea fortaſſis muſtelæ teſticulis inueteratis: aut
iocinere uſto. his quoq; pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile. In quartanis me
dicinæ clinice prope modum nihil pollet. Quamobrem plura eorum remedia ponemus. Primumq; eũ
quem adalligari iubent puluerem: in quo ſe accipiter uolutauerit lino rutilo in linteolo. Canis nigri den-
tem longiſſimum. Pſeudophecen uocant ueſpam: quæ ſingularis uolitat. Hanc ſiniſtra manu apprehen-
ſam ſubnectũt. Alii uero quam quis eo anno uiderit primam. Viperæ caput abſciſum in linteolo: uel cor
uiuentis exemptum. Muris roſtellum auriculaſq; ſummas roſeo panno: ipſumq; dimittunt. Lacertæ ui-
ridis dextrum oculum effoſum mox cum capite ſuo deciſo in pellicula caprina. Scarabeus qui pilulas uo
luit. Propter hunc ægypti magna pars ſcarabeos inter numina colit curioſa. Appionis interpretatiõe qua
colligit ſolis operum ſimilitudinem huic animali eſſe ad excuſandos gentis ſuæ ritus. Sed & alium adalli
gant magi cui ſunt cornicula reflexa ſiniſtra manu collectum. Tertiũ qui uocatur fullo albis guttis diſſe
ctum utriq; lacerto adalligant. Cætera ſiniſtro: cor anguium ſiniſtra manu exemptũ uiuentibus. Scor-
pionis caudæ quattuor articulos cum aculeo panno nigro: ita ut nec ſcorpionem dimiſſum: nec eum qui
alligauerit: uideat æger triduo: Poſt tertium circũitum id condat. Erucam in linteolo ter lino circundant
totidem modis ad ſingulos dicentes: quare faciant: qui medebũtur. Limacem in pelliculam uel quattuor
limacum capita præciſa harundine. Multipedam lana inuolutã. Vermiculos ex quibus tabani fiunt: ante
q̃ pennas germinẽt. Alios e ſpinoſis frutetis lanuginoſos. Quidam ex illis quaternos incluſos iuglandis
nucis putamine adalligant. Cochleaſq; quæ nudæ inueniuntur. Stellionem incluſum capſulis ſubiiciunt
capiti: & ſub diceſſu febris emittunt. Deuorari autem iubent cor mergi marini ſine ferro exemptum: ĩue-
teratumq; conteri: & in calida aqua bibi. Corda hirundinum cũ melle. Alii fimum drachma una in lactis
caprini: uel ouilli: uel paſſo cyathis tribus ante acceſſiones. Sunt qui totas cenſeant deuorandas. Aſpi-
dis cutem pondere ſexta parte denarii cum pipere pari modo parthorum gentes in remedium quartanæ
bibunt. Chryſippus philoſophus tradididit phryganion adalligatum remedio eſſe quartanis. Quod eẽt
animal: nec ille deſcripſit: nec nos inuenimus qui nouiſſet. Demonſtrandum tamen fuit a tam graui au-
ctore dictum: ſi cuiuſquam cura efficacior eſſet ad inquirendum. Cornicis carnes eſſe: & nidum illinire in
longiſſimis morbis utiliſſimum putant. Et in tertianis fiat poteſtas experiendi: quoniã miſeria copia ſpei
deiecta: annc aranei quem lycum uocant tela: cum ipſo ſpecu toto reſina cæraq; impoſita utriſq; tempo-
ribus & fronti proſit. Aut ipſe calamo adalligatus qualiter & aliis febribus prodeſſe traditur. Item lacer
ta uiridis adalligata uiua in eo uaſe quo cibum capiat. Quo genere & recidiuas frequenter abigi affirmãt

Eius erit
copia ſpei
detecto

Hydropicis oeſypum ex uino addita myrrha modice potui datur nucis auellanæ magnitudine. Aliqui
addunt & anſerinum adipem & oleum myrteum. Sordes ab uberibus ouium eundem effectum habent
Item carnes inueteratæ herinacei ſumptæ. Vomitus quoq; canum illitus uentri aquam trahere promitti
tur. Igni ſacro medetur oeſypum cum pompholyde & roſaceo. Ricini ſanguis. Vermes terreni ex aceto
illiti. Gryllus contritus in manibus. Quo genere p̃ſtat: ut qui id fecerit anteq̃ incipiat uitium: toto eo an-
no careat. Oportet autem eum ferro cum terra cauernæ ſuæ tolli. Adeps anſeris. Viperæ caput aridum
aſſeruatum & combuſtum: dein ex aceto impoſitum. Senectus ſerpentium ex aqua illita a balneo cũ bi-
tumine & ſeuo agnino. Carbunculus fimo colũbino deletur per ſe illito: uel cum lini ſemine ex aceto mul
ſo. Item apibus quæ in melle ſunt ĩmortuæ ĩpoſitis. Polentaq; ĩpoſita inſperſa. Si in uerendis ſit: cæteriſq;
ibi ulceribus occurrit e melle oeſypum cum plũbi ſquamis. Item fimum pecudũ incipientibus carbun-
culis. Tubera & quæcunq; molliri opus ſit efficaciſſime anſerino adipe curantur. Idem præſtat & gruum
adeps. Furunculis mederi dicitur araneus ſi priuſquã nominetur ſit impoſitus & tertia die ſolutus. Mus
araneus pendens enecatus ſic ut terram nec poſtea attingat: ter circundatus furunculo toties expuẽtibus
medente & cui medebitur. Ex gallinaceo fimo quod eſt rufum maxime recens illitum ex aceto. Ventri-
culus ciconiæ decoctus. Muſcæ ĩpari numero infricatæ digyto medico. Sordes ex pecudum auriculis.
Seuum ouium uetus cum cinere e capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere punici & ſalis pari pon
dere. Ambuſtis capitum canis cinis medetur. Item gliriũ cum oleo. Fimum ouium cum cera cõmixtum.
Murium cinis & cochlearum. Eoq; ſic ut ne cicatrix quidem appareat. Item adeps uiperinus. Fimi colũ-
bini cinis ex oleo illitus cyprino. Neruorum nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus.

Pumicis

Terreni uermis cinis cum melle illitus etiam dolores tollit. Item amphisbena mortua adalligata. Adeps
uulturinus cum uentre arefactus contritusq; cum adipe suillo inueterato. Cinis e capite bubonis in mul
so potus cum lilii radice: si magis credimus. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodest
& inueterata. Herinacei spasticis. item mustellæ cinis. Serpentiũ senectus in pelle taurina adalligata spas-
mos fieri prohibet. Opisthotonicis milui iecur aridum tribus obolis in aquæ mulsæ cyathis tribus potũ
Reduuias & quæ in digytis nascuntur pterygia tollunt canini capitis cinis aut uulua decocta in oleo su-
per illito butyro ouillo cum melle. item folliculus cuiuslibet animalis fellis. Vnguium scabriciã canthari
des cum pice tertio die solutæ: aut locustæ frictæ cum seuo hircino. Pecudũ seuum. Aliqui miscent uiscũ
& portulacam: uel æris florem. ita ut tertio die soluant. Sanguinem sistit e naribus seuum ex omento pe
cudum illitum. item coagulum ex aqua maxime agninum subditum uel infusum etiam si alia non pro-
sint. Adeps anserinus cum butyro pari pondere pastillis ingestus. Cinis cochlearum terrenarum. Sed &
ipsæ extractæ testis. E naribus fluentem sanguinem sistunt cochleæ contritæ frõti illitæ. Aranei telæ sup-
positæ. Gallinacei cerebellum: uel sanguis profluuia a cerebro. item columbinus sanguis ob id seruatus
concretusq;. Si uero ex uulnere immodice fluat fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis i
positus mire sistit. Et uulneribus medentur oesypum cum hordei cinere & ærugine æquis partibus. Ad
carcinomata ac serpentia quoq; ualet. Erodit & ulcerum margines. Carnesq; quæ excrescunt ad æqualita-
tem redigit. Explet quoq;: & ad cicatricem perducit. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinoma
ta addito nitro: aut cinere ex ossibus fœminum agninorum: maxime in iis ulceribus quæ cicatricem non
trahunt. Magna & pulmonibus præcipue arietum. Excrescentes carnes in ulceribus ad æqualitatem effi
cacissime reducunt. Fimo quoq; ipso ouium sub testa calefacto & subacto tumor uulnerum sedatur. Fi-
stulæ purgantur sananturq;. Item epinyctides. Summa uero uis in canini capitis cinere. Excrescentia oĩa
spodii uice erodit ac persanat. item murino fimo eroduntur. itemq; mustellæ fimi cinere. Duricias etiã in
alto ulcerum & carcinomata persequitur multipeda trita: admixta resina terebinthina & sinopide. Eadẽq;
utilissima sunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitantur. Quin & uermium ipsorum genera mirandos
usus habet. Cosses qui in ligno nascuntur sanant ulcera omnia. Nomas uero combusti cum pari ponde-
re anisi & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinant terreni: adeo ut neruos quoq; abscissos illitis solida
ri infra septimum diem. Democritus persuaserit. Itaque in melle seruandos censet. Cinis eorum margines
ulcerum duriores absumit cum pice liquida uel simblio melle. Quidã arefactis in sole ad uulnera ex ace
to utuntur: nec soluunt nisi biduo intermisso. Eadem ratio & terrenarum cochlearum est: quæ tusæ & i-
positæ recentia uulnera conglutinant: & nomas sistunt: quæ non adhærent. Herpes quoque animal a
græcis uocatur: quo præcipue sanantur quæcunque serpunt. Cochleæ quoque prosunt cum testis suis tu
sæ: cum myrrha quidem & thuræ etiam præcisos neruos sanare dicuntur. Draconum quoque adeps sic-
catus in sole magnopere prodest. Item gallinacei cerebrum recentibus plagis sale uiperino in cibo sum-
pto. Tradunt & ulcera tractabiliora fieri: & sanari celerius. Antonius musa medicus cum incidisset in-
sanabilia ulcera: uiperas edendas dabat: miraque celeritate persanabat. Tryxalidum cinis margines ul-
cerum duros aufert cum melle. Item fimus columbinus cum arsenico & melle ea quæ erodenda sunt. Bu
bonis cerebro cum adipe anserino mire uulnera dicuntur glutinari. quæ uocantur cacoethe. Cinis etiam
fœminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus linteolis sanat. Vlula quoque auis cocta in
oleo cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel: ad ulcera sanãda ualet. Vlcerum labra duriora apes
in melle emortuæ emolliunt. Et elephantiasin sanguis & cinis mustelæ. Verberum uulnera atque uibices
pellibus ouium recentibus impositis oblitterantur. Articulorum fracturis cinis fœminum pecudis pecu
liariter medetur. Efficacius cum cæra. Idem medicamentum fit ex maxillis simul ustis: cornuq; ceruino:
& cæra mollita rosaceo. Ossibus fractis caninum cerebrum linteolo illito superpositis lanis: quæ subide
subfundantur fere quattuordecim diebus solidat. Nec tardius cinis siluestris muris cum melle: aut cum
uermium terrenorum cinere. Qui etiam ossa extrahit. Cicatrices ad colorem reducit pecudũ pulmo præ
cipue ex ariete seuum ex nitro. Lacertæ uiridis cinis. Vernatio anguium ex uino decocta. Fimum colum
binum ex melle. Item uitiligines albas ex uino. Ad uitiliginem & cãtharides cum rutæ foliorum duabus
partibus in sole: donec formicet cutis: tolerandæ sunt. Postea fouere: oleoque perungere necessarium:
iterumq; illinire: idq; diebus pluribus facere cauentes exulcerationem multam. Ad easdem uitiligines: &
muscas illini iubent cum radice lapathorum. Gallinarum fimum candidum seruatum in oleo uetere cor
nea pyxide. Vespertilionum sanguinem. Fel herinacei ex aqua. Ad scabiem uero bubonis cerebrum cum
aphronitro. Sed ante omnia sanguis caninus. Sedant pruritum cochleæ minutæ latæ contritæ illitæ. Ha
rundines & tela quæq; alia extrahenda sunt corpori: euocat mus dissectus ĩpositus. Præcipue uero lacer-
ta dissecta: & uel caput eius tantum contusum cum sale impositum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia se
ctantur contusæ ĩpositæq; cũ testis: & eæ quæ manduntur exemptæ testis. Sed cum leporis coagulo ef-
ficacissimæ.

ficaciſſimæ. Oſſa anguium eundem cum coagulo cuiuſcunq; quadrupedis intra tertium diem approbãt effectum.

❡ Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos. ❡ Cap. iiii.

LIAudantur & cantharides tritæ cum farina hordeacea. Muliebribus malis membranæ a partu ouiũ proficiunt: ſicut in capris rettulimus. Fimũ quoq; pecudum eodẽ uſus habet. Locuſtarũ ſuffitu ſtranguriæ maxime mulieꝝ iuuatur. Gallinaceoꝝ teſtes ſubinde ſi a conceptu edat mulier: mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos hiſtricum cinis potus continet. Maturat caninũ lac epotum. Euocat mẽbrana e canum ſecundis: ſi terram nõ attigerit. Lumbos parturientium potus lactis. Fimũ murinum aqua pluuia dilutum mãmas mulierum a partu tumeſcentes reficit. Cinis herinaceorũ cum oleo perunctaꝝ cuſtodit partus contra abortus. Facilius enituntur quæ fimum anſerinũ cum aquę cyathis duobus ſorbuere. Aut ex utriculo muſtelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti ĩ ceruices & ſcapulas: ne nerui doleant: præſtant. Grauidis ſecundas pellunt in paſſo poti. Iidem per ſe impoſiti: mãmarũ ſuppurationes concoquunt & aperiunt extrahuntq;: & ad cicatricẽ perducunt. Lac deuocant poti cum mulſo. Inueniũtur & in gramine uermiculi qui adalligati collo continẽt partũ. Detrahũtur aũt ſub partu: alias eniti nõ patiuntur. Cauendũ etiã ne in terrã ponant. Conceptus quoq; cauſa dantur ĩ potu quini aut ſepteni. Cochleæ in cibo ſumptæ accelerant partũ. Item conceptum impoſitæ cum croco. Eædem ex amylo & tragacãtho illitæ profluuia ſiſtunt. Proſunt & purgationibus ſumptæ ĩ cibo: & uuluam auerſam corrigunt cũ medulla ceruina: ita ut uini cochleæ denarii pondus addatur & cypri. Inflationes quoq; uuluarum diſcutiunt exemptæ teſtis: tritæq; cum roſaceo. Ad hoc aſtypaleicæ maxime eliguntur. Alio modo africanæ binæ cum fœnogræco quod tribus digytis capiatur additis mellis cochlearibus quattuor. Illinuntur aluo prius irino ſucco perunctæ. Sunt & minutæ longæq; cãdidæ cochleæ paſſim oberrantes. Eæ arefactæ ſole in tegulis: tuſæq; in farina miſcentur lomento æquis portionibus. Cãdoremq; & leuorem corpori afferunt. Scabendi deſideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperã mulier prægnans ſi tranſcenderit: abortum faciet. Item amphiſbenam mortuã dũtaxat. Nam uiuam habentes in pyxide impune trãſeunt: etiam ſi mortua ſit. Atq; adſeruata partus faciles præſtat uel mortua. Mirum ſi non adſeruatam tranſcenderit grauida: innoxiam fieri: ſi protinus tranſcẽdat adſeruatam. Anguis inueterati ſuffitus menſtrua adiuuant. Anguium ſenectus adalligata lumbis faciliores partus facit protinus a puerperio remouenda. Dant & in uino bibendum cum thure. Aliter ſumpta abortum facit. Baculus quo angui rana excuſſa ſit: parturientes adiuuat. Tryxalidum cinis illitus cum melle purgationes. Item araneus qui filum deducit ex alto: capi debet manu caua tritusq; admoueri. Quod ſi redeuntẽ prehenderit. inhibebit idem purgationes. Lapis aetites in aquilæ repertus nido cuſtodit partus cõtra omnes abortuum inſidias. Penna uulturina ſubiecta pedibus adiuuãt parturientes. Ouum corui grauidis cauẽdum conſtat: quoniam tranſgreſſus abortus aſperos facit. Fimum accipitris in mulſo potum uidetur fœcundas facere. Vuluarum duricias & collectiones adeps anſerinus aut cygni emollit. Mammas a partu cuſtodit adeps anſeris cũ roſaceo & araneo. Phryges & lycaones mammis puerperio uexatis ĩuenere otidum adipem utilem eſſe & in iis quæ uulua ſtrangulentur: & blattas illinunt. Ouorum perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus & cæræ ſtantes mammas ſeruat. Putant & ter circundatas ouo perdicis nõ inclinari. Et ſi ſorbeantur eadem: fœcunditatem facere: lactis quoq; copiam. Cum anſerino adipe perũctis mammis dolores minuere. Molas uteri rumpere. Scabiem uuluarum ſedare ſi cum cimice trito illinant. Veſpertilionum ſanguis pſilothri uim habet: ſed malis puerorum illitus non ſatis proficit niſi erucæ uel cicutæ ſemen poſtea inducatur. Sic enim aut in totum tollũtur pili: aut non excedunt lanuginem. Idem & cerebro eorum profici putant. Eſt autem duplex: rubens utiq; & cãdidum. Aliq ſanguinẽ & iecur eius ammiſcent. Quidam in tribus heminis olei diſcoquunt uiperam exemptis oſſibus & pſilothri uice utuntur: euulſis prius pilis: quos renaſci nolũt. Fel herinacei pſilothrum eſt utiq; mixto cerebro ueſpertilionis & lacte caprino. Item per ſe cinis cum lacte. Canis primi partus euulſis pilis quos renaſci nolunt: uel nõdum natis perunctis partibus: alii non ſurgunt. Idem euenire traditur ſanguine ricini euulſi cani. Itẽ hirũdinino ſanguine uel felle.

❡ Promiſcuæ medicinæ. ❡ Cap. v.

OoVis formicarum ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradunt. Si uero oculi nigri naſcentiũ placeant: ſoricem prægnanti edendum. Capilli ne caneſcant: uermium terrenorum cinere præſtari admixto oleo. Infantibus qui lacte concreto uexantur præſidium eſt anguinum coagulum ex aqua potum. Aut ſi uitium coagulato lacte acciderit: diſcutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitionem cerebrum pecoris utiliſſimum eſt. Oſſibus in canino fimo inuentis aduſtio infantium: quæ uocatur ſiriaſis adalligatis emendatur. Ramices infantium lacertæ uirides admotæ dormientibus morſu emendantur. Poſtea harundini adalligatæ ſuſpenduntur in fumo. Traduntque pariter cum ea expi-

rante sanari infantem. Cochlearum saliua illita infantium oculis: palpebras corrigit gignitq;. Ramicosis
cochlearum cinis cum thure ex oui albi succo illitus per dies. xxx. medetur. Inueniuntur in corniculis co-
chlearum harenaceæ duriciæ. Eæ dẽtitionem facilem præstant adalligatæ. Cochlearum inanium cinis ad-
mixtus cæræ procidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri misceri saniẽ
punctis emissam e cerebro uiperæ. Cerebrum uiperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat. Ad idem
ualent & grandissimi dentes serpentium. Fimum corui lana adalligatum infantium tussi medetur. Vix ẽ
serio complecti quædam non omittenda tamen: quia sunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi iu-
bent. Marem hanc prehendi. Id intelligi & quod sub cauda unam cauernam habeat. Id agendum ut per
aurum aut argẽtum aut ostrum mordeat uitium. Tum in calice nouo illagatur. & in fimo ponitur. Vri
na infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabeorum cornua grandia denticulata adalliga-
ta in iis amuleti naturam obtinent. Bouis capiti lapillum tradũt inesse: quem ab eo expui si necem timeat
inopinatis præciso capite exemptum adalligatumq; mire prodesse dentitioni. Item cerebrum eiusdem ad
eundem usum adalligari iubent. Et limacis lapillum siue ossiculum quod inuenitur in dorso. Magnifice
iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum. Sicut aures adeps anserinus cum ocimi succo impositus. Sunt
uermiculi in spinosis hærbis asperi: lanuginosi. Hos adalligatos protinus mederi tradũt infantibus: si qd
ex cibo hæreat. Somnos allicit oesypum cum myrrhæ momento in uini cyathis duobus dilutum: uel cũ
adipe anserino & uino myrtite. Auis cuculus leporina pelle adalligatus. Ardeolæ rostrum in pelle asini-
na fronti adalligatum. Putant & per se rostrum eiusdem effectus esse uino collutum. E diuerso somnum
arcet uespertilionis caput aridum adalligatum. In urina uirili lacerta necata uenerem eius qui fecerit cohi
bet. Nam inter amatoria esse magi dicunt. Inhibet & fimum cochleæ & columbinum cum oleo & uino
potum. Pulmonis uulturini dextrę partes uenerem concitant uiris adalligatæ gruis pelle. Item si lutea ex
ouis quinq; columbarum admixta adipis suilli denarii pondere ex melle sorbeantur. Passeres in cibo uel
oua eorum. Gallinacei dexter testis arietina pelle adalligatus. Ibicum cineres cum adipe anseris & irino p
unctis si conceptus sit: partus continere. Contra ĩhibere uenerem pugnatoris galli testiculis anserino adi-
pe illitis adalligatisq; pelle arietina tradunt. itẽ cuiuscũq; galli gallinacei si cũ sanguine gallinacei lecto sub
iiciãtur. Cogunt concipere inuitas setæ ex cauda mulæ si inunctis inter se colligentur in coitu. Qui ĩ uri-
nam canis suam ingesserit: dicit ad uenerem pigrior fieri. Mirum & de stellionis cinere (si uerum est) in li
namento inuolutum in sinistra manu uenerem stimulare. Si transferatur in dextram inhibere. Itẽ uesper-
tiliõis sanguinem collectum flocco suppositumq; capiti mulierum libidinem mouere: aut anseris linguã
in cibo uel potione sumptam. Phthiriasen a toto corpore pota membrana senectutis anguinum triduo
inhibet. Ac serum exempto caseo potum cum exiguo sale. Caseos in cerebrum mustellæ coagulo addat:
negant corrũpi uetustate: aut a muribus attingi. Eiusdẽq; mustellæ cinis si detur in offa gallinaceis pullis
& columbinis tutos esse a mustellis. Iumentorum urinæ tormina uespertilione adalligato finiunt. Ver-
micatio ter circunlato uerendis palumbo mirum dictu palumbis emissus moritur: iumentumq; liberat
confestim. Ebriosis oua noctuæ per triduum data in uino: tedium eius adducunt. Ebrietatem arcet pecu
dum assus pulmo præsumptus. Hirundinis rostri cinis cum myrrha tritus & in uino quod bibatur ĩsper
sus: securos præstabit a temulentia. Inuenit hoc Horus assyriorũ Rex. Præter hæc sunt notabilia anima-
lium ad hoc uolumen pertinentium. Gromphenam auem in sardinia narrant grui similem ignotam iam
etiam sardis: ut existimo. In eadem prouincia est ophion ceruis tantum pilo similis: nec alibi nascẽs. Idẽ
auctores nominauere sirulugum. Quod nec quale esset animal: nec ubi nasceretur tradiderũt. Fuisse qui
dem non dubito: cum & medicinæ ex eo sint demonstratæ. M. Cicero tradit animalia bituros uocari: qui
uites in campania rodant.

De miraculis quarundam bestiarum. Cap. vi.

REliqua mirabilia ex iis quoq; dicemus. Non latrari a cane membranam ex secundis canis ha-
bentem: aut leporis fimum uel pilos tenentem. In culicum genere muliones non amplius quã
uno die uiuere. Eosq; qui arborarii pici rostrum habeant: & mella eximant: ab apibus nõ attin-
gi. Porcos sequi eos a quibus cerebrum corui acceperint in offa. Puluerem in quo se mula uolutauerit cor
pori inspersum mitigare ardores amoris. Sorices fugari: si unus castratus emittatur. Anguina pelle & sa
le & farre cum serpillo contritis uno die: deiectisq; cum uino in fauces boum uua maturescente: toto an-
no eos ualere. Vel si hirundinum pulli tres tribus offis dentur. Puluere e uestigio anguiũ collecto: spar-
sas apes in aluearia reuerti. Arietis dextro teste præligato oues tantum gigni. Non lassescere in ullo labo
re qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant. Multas non calcitrare cum uinum biberint. Vngulas tan
tum mularum repertas: neq; aliam ullam materiam quæ non perroderetur a ueneno stygis aquæ: cum
id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret memoria dignum est: magna Aristotelis infamia ex
cogitatum. Nunc ad aquatilia reuertemur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXI.

PROOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. Cap. I.

AQuatilium sequuntur in medicina beneficia: opifice natura ne in illis quidẽ cessante: & pe undas fluctusq; ac reciprocos æstus amniumq; rapidos cursus improbas exerente uires. Nusq̃ potẽtia moiore: si uerum fateri uolumus. Quippe hoc elemẽtum cæteris oĩbus imperat. Terras deuorant aquæ. Flammas necant. Scandunt in sublime: & cælum quoq; sibi uendicant. Ac nubium obtentu uitalẽ spiritũ strangulant. Quæ cã fulmina edidit: ipso secũ discordante mũdo. Quid esse mirabilius põt aquis in cælo stantibus? At illæ ceu parum sit in tantam peruenire altitudinem rapiunt eo secum piscium examina. Sæpe etiã lapides subeunt portantes aliena pondera. Eædem cadentes oĩum terra nascentium causa fiunt: prorsus mirabili natura. Si quis uelit reputare ut fruges gignantur arbores fruticesq; uiuant ĩ cælum migrare aquas animãq; etiam hærbis uitalem inde deferre uicta confessione. Omnis quoq; terræ uires aquarum esse beneficii. Quapropter ante omnia ipsarum potentiæ exẽpla ponemus. Cũctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarum medicinis: & obseruationibus. cc. lxvi. Cap. ii.

EMicant benigne passimq; in plurimis terris alibi frigidæ: alibi calidæ: alibi iunctæ: sicut in tarbellis aquitanica gente. Exin in pyreneis montibus tenui interuallo discernente. Alibi tepidæ gelidæq; auxilia morboꝝ conferentes. Et e cunctis animaliũ hoĩum tantum cansa erũpentes. Augent numerũ deorum noĩbus uariis urbesq; condunt: sicut puteolos in cãpania: Statielas in liguria: Sestias in narbonensi, puincia. Nusq̃ tamen largius q̃ in baiano, sinu: nec pluribus auxiliandi generibus: aliæ sulphuris: aliæ aluminis: aliæ salis: aliæ nitri: aliæ bituminis: nõnulla etiam acida salsaue mixtura. Vapore quoq; ipso aliquæ prosunt. Tantaq; eis est uis ut balneas calefaciant: ac frigidã etiã in solis feruore cogant quæ in baiano possideanæ uocantur noĩe accepto a Claudii Cæsaris libero. Obsonia quoq; percoquunt. Vaporant & in mari ipso quæ Licinii Crassi fuere. Mediosq; inter fluctus existit aliquid ualitudini salutare. Iam generatim neruis prosunt pedibusue aut coxendicibus: aliæ luxatis fractisue. Inaniunt aluos. Sanant ulcera. Capiti auribusq; priuatim medentur. Oculis uero ciceronianæ. Digna memoratu uilla est ab auerno lacu puteolos tendentibus imposita littori: celebrata porticu ac nemore. Quam & uocabat. M. Cicero academiam ab exẽplo athenaꝝ: ibi cõpositis uoluminibus eisdem noĩbus. In qua & monumentũ sibi instaurauerat. Ceu uero nõ & in toto terrarum orbe fecisset. Huius in parte prima exiguo post obitũ ipsius. Antistio uetere possidente erumperunt fontes calidi perquã salubres oculis celebrati carmine Laureæ Tulli qui fuit e liberis eius. Vt protinus noscatur etiam ministerium eius haustus ex illa maiestate. Ponam enim ipsum carmen dignum ubiq; & non ibi tantum legi.

Quod tua romanæ uindex clarissime linguæ
Silua loco melius surgere iussa uiret.
Atq; academiæ celebratam nomine uillam
Nunc reparat cultu sub potiore uetus.
Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ.
Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem:
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem campaniæ regione sinuessanæ aquæ sterilitatem fœminarum & uirorum insaniam abolere produntur. In ænaria ĩsula calculosis mederi. Et quæ uocatur acidula ab teano sidicino quattuor milibus passuum frigida. Item in stabiano quæ dimidia uocatur: & in uenafrano ex fonte acidulo. Idem contingit in uelino lacu potantibus. item in syriæ fonte iuxta taurum montem. Auctor est. M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine Callimachus. Sed ibi in potando necessarius modus: ne lymphatos agat. Quod in æthiopia accidere iis qui e fonte rubro biberint Ctesias scribit. iuxta romam albulæ aquæ uulneribus medent̃. Prægelidæ eæ. Sed subcutilæ in sabinis gelidissimæ suctu quodam corpora inuadunt: ut prope morsus uideri possit. Aptissimæ stomacho: neruis: uniuerso corpori. Thespieorum fons conceptus mulieribus repræsentat. Item in arcadia flumen elatum. Custodit autem partum linus fons in eadem arcadia abortus fieri non patitur. E diuerso in pyrrha flumen quod aphrodisium uocatur: sterilis facit. Lacus Amphion Amphrysum

uitiligines tollit. Varro auctor est Titium quendam prætura functum marmorei signi faciem habuisse
propter id uitium. Cidnus ciliciæ amnis podagricis medetur: sicut apparet in epistola Cassii Parmēsis ad
M. Antonium. Contra aquarum culpa in troezene omnium pedes uitia sentiunt. Tungri ciuitas galliæ
fontem habet insignem plurimis bullis stillantem: ferruginei saporis quod ipsum non nisi in fine potus i-
telligitur. Purgat hic corpora. Tertianas febres discutit: calculorumq; uitia. Eadē aqua igne admoto tur-
bida fit. Ad posterum rubescit. Leucogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & uulneribus meden-
tur. Cicero in admirandis posuit reatinis tantum paludibus ungulas iumentorum indurari. Eudicus in
hestiæa euthice fontes duos tradit esse: ceronem: ex quo bibentes oues nigras fieri: mellem ex quo albas:
ex utroq; autem uarias. Theophrastus in thuriis crathin cādorem facere: sybarim nigriciam bobus ac pe-
coribus. Quin & homines sentire differentiam eam. Nam qui sabyrim bibant: nigriores esse: durioresque
& crispo capillo. Qui ex cratide candidos: molliores que ac porrecta coma. Item i macedonia quæ uelint
sibi candida nasci ad haliacmon ducere. Quæ nigra aut fusca ad axium. Idem omnia fusca quibusdam in
locis tradit nasci: & fruges quoq;: sicut in messapiis. At in lusis archadiæ quodam fonte mures terrestres
bibere & conuersari. Erythris aloes amnis pilos gignit in corporibus. In boeotia ad trophonium deum
iuxta flumen orchomenon duo sunt fontes: quorum alter memoriam: alter obliuionem affert: inde nu-
minibus inuentis. In cicilia apud oppidum iusgum riuus fluit unus: ex quo bibentium subtiliores sensus
fieri Varro tradit. In cea insula fontem esse qui habetes facit. Zame in africa ex quo canoras uoces. Vinū
tedio uenire iis qui ex clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus iis quo dixi-
mus asserunt. Mutianus andrie fonte Liberi patris statis diebus septenis eiusdem dei uinum fluere. Si au
feratur e conspectu templi sapore in aquam transeunte. Polyclytus explere olei uicem iuxta solos ciliciæ
fontem. Throphrastus hoc idem fieri in æthiopia eiusdem uirtutis fonte lycos in indiæ terris fontem esse
cuius aqua lucernæ ardeant. Idem ecbathanis traditur. Theopompus in scotusis lacum esse dicit: qui uul
neribus medetur. iuba in troglodytis lacum insanum malefica ui appellatum: ter die fieri amarum sal-
sumque: ac deinde dulcem: totiensque etiam noctu scatentem albis serpentibus uicenum cubitorum. idē
in arabia quoque fontem exiliere tanta ui ut nullum non pondus impactum respuat. Theophrastus mar
syæ fontem in phrygia ad celenarum oppidum saxa egere. Nō procul ab eo duo sunt fontes clæon & ge-
lon ab effectu græcorum nominum dicti. Cyzice fons Cupidinis uocatur: ex quo potantes amorem de-
ponere Mutianus credit. Crānone est fons calidus citra summum feruorem qui i uinum additus triduo
calorem potionis custodit in uasis. Sunt & mattiaci in germania fontes calidi trans rhenum: quorū hau-
stus triduo feruet. Circa margines uero pumicem faciunt aquæ. Quod si quis fide carere ex iis aliqua ar-
bitratur: discat in nulla parte naturæ maiora esse miracula: q̄q̄ inter initia operis abūde multa rettulimus

Silian.
strab.

Ctesias tradit siderim uocari stagnū i idis in quo nihil innatet: sed oia mergantur. Celius apud nos i auer
no ait etiam folia subsidere. Varro aues quæ euolauerit emori. Contra in africæ lacu apuscidamo omnia
fluitant: nihil immergitur. Item in siciliæ fonte ephintia: ut Appion tradit. Et in medorum lacu puteoq;.
Saturni Neptunni fons limire transire solet in loca uicina portendens aliquid. Mirum quoq; est ꝙ cum
piscibus transit. Responsa ab iis petunt incolæ cibo: quem rapiunt annuentes. Si uero euentum negent:
caudis abigunt. Amnis olachas in bithinia Brietium alluit: hoc est & templo & deo nomen: cuius gurgi-

Aleos
Briazim

te periuri notantur pati uelut flammam urentem. In cantabria fontes tamarici in aurio habentur. Tres
sunt octonis pedibus distantes. In unum alueum coeunt uasto amne. Singulis siccantur duodecies die-
bus: aliquando uicies citra suspitionem ullam aquæ: cum sit illis uicinus fons sine intermissione largus.
Dirumque est non profluere eos aspicere uolentibus: sicut proxime Lartio Licinio legato post præturā:
post septem dies accidit. In iudæa riuus sabbatis omnibus siccatur. E diuerso miracula alia dira Ctesias i
armenia scribit esse fontem: ex quo nigros pisces ilico mortem afferre i cibis. Quod ex citra danubii exor
tum audiui: donec ueniatur ad fontem alueo appositum: ubi finitur id genus piscium. Ideoque ibi caput
eius amnis intelligit fama. Hoc idem & in lydia in stagno nympharum tradunt. In arcadia ad pheneum
aqua profluit e saxis styx appellata: quæ illico necat: ut diximus. Sed esse pisces paruos i ea tradit Theo-
phrastus lœtales & ipsos: quod non in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus

Chytros

& in trechea apud cychros dicit. Lycus in leontinis tertio die si quisquam biberit. Varro ad soracten scri-
psit esse fontem: cuius sit latitudo quattuor pedum: sole oriente eum exundare feruenti similem: auesque
quæ gustauerint: iuxta mortuas iacere. Nanque & hæc insidiosa conditio ꝙ quædam etiam blandiuntur
aspectu: ut ad nonacrin arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate: sed hanc putant nimio frigore
esse noxiam: utpote cum profluens ipsa lapidescat. Aliter circa thessalica tempe quoniam uisus omnibus
terrori est. Traduntque etiam æs ac ferrum erodi illa aqua. Profluit ut indicauimus breui spatio. Mirūq;
siliqua siluestris amplecti radicibus fontem eum dicitur semper florens purpura. Et quædam sui generis
hærba in labris fontis uiret. In macedonia non procul ab Euripidis poetæ sepulchro duo riui confluunt:

alter saluberrimi

alter saluberrimi potus: alter mortiferi. In perperenis fons est qui quacunq; rigat lapideam facit terram. Item calidæ aquæ in euboea. Lebedon nanq; alluit riuus: in quo saxa in altitudinem crescunt. in eurymenis deiectæ coronæ in fontem lapides fiunt. In collosis flumen est: in quo lateres coniecti lapides extrahuntur. In scyretico metallo arbores quæcunq; flumine alluuntur saxa fiunt cũ ramis. Distillantes quoq; guttæ in lapides durescunt. in antris coryciis. nam miææe in macedonia etiã pendentes in ipsis cameris. At in corintho cum decidere in quibusdam speluncis utroq; modo columnas faciunt: ut in phausia chersonnesi rhodo in antro magno etiam discolori aspectu. Et hactenus contenti simus exẽplis.

Rhodiorũ

De qualitate aquarum in salubritate uel cõmoditate earum. Cap. iii.

Quæritur inter medicos cuius generis aquæ sint utilissimæ. Stagnantes pigrasq; merito damnant: utiliores quæ profluunt existimantes. Cursu enim percursuque ipso extenuari atque proficere. Eoque miror cisternarum ab aliquibus maxime probari. Sed ii rationem afferunt: quoniam leuissima sit hymbrium aqua: ut quæ subire potuerit ac pendere in aere. ideoque & niues præferunt imbribus: niuibusque etiam glatiem uelut ad infinitum coacta subtilitate. Leuiora enim hæc esse & glaciẽ multo leuiorem aqua. Horum sentẽtiã refellere interest uitæ. in primis enim leuitas illa depræhẽdi aliter quam sensu uix potest: nullo pene momento ponderis aquis inter se distantibus. Nec leuitatis in pluuia aqua argumentum est subisse eam in cælum: cum etiam lapides subire appareat: cadensque inficiatur halitu terræ. Quo fit ut pluuiæ aquæ sordium inesse plurimum sentiatur: citissimeq; ideo calefiat aqua pluuia. Niuem quidem glaciemque subtilissimum elementi eius uideri miror: apposito grandinum argumẽto e quibus pestilentissimum potum esse conuenit. Nec uero pauci inter ipsos e contrario: ex gelu ac niuibus insaluberrimos potus prædicant: quoniam exactum sit inde: quod tenuissimum fuerit. Minui certe liquorem omnem congelatiõe deprehenditur: & rore nimio scabiem fieri. Pruina uredinem cognatis & niuis causis. Pluuias quidem aquas celerrime putrescere conuenit: minimeque durare in nauigatione. Epigenes autem aquam quæ septies putrefacta purgata sit perhibet amplius non putrescere. Nam cisternas etiam medici confitentur inutiles aluo duricias facientes facibusq; etiam limi non aliis inesse plus: aut animalium quæ faciunt tedium confitendum habent. Nec statim amnium utilissimas esse: sicuti nec torrentium ullius: lacusque plurimos salubres maxime. Quædam igitur & huius generis aptissimæ aliæ alibi. Parthorum reges ex coaspe & euleo tantum bibunt. Eæ quãuis in longinqua comitantur illos. Et horũ placere potum non quia sint amnes apparet. quoniam nec e tigri nec euphrate: nec e multis aliis bibunt. Limus aquarum uitium est: si tamen idem amnis anguillis scateat salubritatis indicium habetur. Sicuti frigoris tineas in fonte gigni. Ante omnia damnantur amaræ: & quæ scobem statim implent: quod euenit troezene. Nam nitrosas atque salmacidas & fæculentas in desertis rubrum mare petentes addita polenta utiles intra duas horas faciunt: ipsaque uescuntur polenta. Damnantur in primis fontes qui cœnũ faciunt: quinq; malum colorem bibentibus referunt: & si uasa ære inficiunt: aut si legumina tarde percoquunt. Si liquatæ leniter terram reliquunt: decoctæque crassis obducunt uasa crustis. Est etiamnum uitium non fetidæ modo uerum omnino quicquam recipientis iucundum, sit illud licet gratumque: & ut sæpe ad uicina lactis accendens. Aquam salubrem aeri quã simillimam esse oportet. Vnus in toto, orbe traditur fons aquæ iucunde olentis in mesapotamia cabure. Fabulæ rationem afferunt: quoniam eo iuno perfusa sit. De cætero aquarum salubrium sapor odorue nullus esse debet. Quidam statera iudicant de salubritate: frustrante diligentia: quando perrarum est ut leuior sit aliqua. Certior subtilitas inter pares meliorem esse quæ calefiat refrigereturq; celerius. Quin exhaustam uasis ne manus pendeant depositisq; in humum tepescere affirmant. Ex quonam ergo genere maxime probabilis contingit? Puteis nimirum ut in oppidis constare uideo. Sed iis quibus exercitationis ratio crebro haustu cõtingit: & illa tenuitas colante terra. Salubritati hæc satis sunt. Frigori & opacitas necessaria. Vt quæ cælum uideant super omnia obseruatio una. Eadem & ad perennitatem pertinet: ut illa uado exiliat uena non e lateribus. Nam ut tactu gelida sit: etiam arte contingit. Si etiam expressa in altum: aut e sublimi deiecta uerberatu corripiat aera. In natando quidem spiritum continentibus frigidior sentitur: Eadem Neronis principis inuentum est decoquere aquã: uitroq; demissam in niueis refrigerare. Ita uoluptas frigoris cõtingit sine uitiis niuis. Omnem utique decoctam utiliorem esse conuenit. Item calefactam magis refrigerari subtilissimo inuento. Vitiosæ aquæ remedium est si decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta sistitur sanguis. Aestus in balneis arcetur si quis ore teneat: Quæ sunt haustu frigidissimæ: non perinde & tactu esse alternante hoc bono multi familiari exemplo colligunt. Clarissima aquarum omnium toto orbe frigoris salubritatisque palma præconio urbis martia est: inter reliqua deum munera urbi tributa. Vocabatur hæc quõdam aufeia. Fons autem ipse piconia. Oritur in ultimis montibus pelignorum. Transit marsos & fucinum lacum romam non dubie petens. Mox specu mersa in tyburtina se aperit nouem milibus passuũ fornicibus structis perducta. Primus eam in urbem ducere auspicatus est Ancus Martius unus e regi-

bus. Postea Q. Martius rex in prætura. Rursusq; restituit. M. Agrippa. Idem & uirginē adduxit ab octa ui lapidis diuerticulo duo milia passuū prenestina uia. Iuxta est herculaneus riuus: quem refugiens uirginis nomen obtinuit. Horum amniū comparatione differentia supradicta deprehenditur cum quantum uirgo tactu præstet martia haustu. Quanqam utriusq; iampridem urbi periit uoluptas ambitione auaritiaque in uillas ac suburbana detorquentibus publicam salutem. Non abre fit querendi aquas iun xisse rationem. Reperiuntur in conuallibus maxime: & quodam conuexitatis cardine aut montium radicibus. Multi septentrionales ubique partes aquosas existimauere. Qua in re uarietatem naturæ aperuisse conuenit. In hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit. Ideo siluigeri ab aquilonis tantum parte sunt. At olympus ossa parnasus appenninus alpes undiq; uestiuntur: amnibusq; perfunduntur. Aliqui ab austro sicut in creta albi montes. Nihil ergo in iis perpetuæ obseruationis indicabitur. Aquarum sunt notæ iuncus aut harundo: aut hærba de qua dictum est. Multumq; alicui loco pectore incubans rana. Salix. n. erratica & alnus aut uitex aut hedera sponte proueniunt & corriuatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem e superioribus defluentis augurio fallaci. Certior multo nebulosa exhalatio est an te ortum solis longius intuentibus. Quod ex edito quidam speculantur proni terram mento attingēte. Est & peculiaris æstimatio peritis tantum notata: quam feruentissimo æstu sequuntur dieiq; horis ardē tissimis: qualis ex quoq; loco repercussus splendeat. Nam si terra sitiente humidior est ille: indubitata spes promittitur. Sed tanta intentione oculorum opus est ut indolescat. Quod fugientes ad alia experimenta decurrunt loco in altitudinem pedum quinq; defosso. Ollisq; e figulino opere crudis: aut peruncta pelui ærea cooperto lucernaq; ardente concamerata frondibus: dein terra. Si figulinū humidum rup tumue: aut ī ære sudor uel lucerna sine defectu olei restincta: aut etiā uellus lanæ madidum reperiatur: non dubie promittunt aquas. Quidam & igne prius excolunt locum: tanto efficatiore uasorum argumento. Terra uero ipsa promittit candicantibus maculis: aut tota glauci coloris. In nigra enī scaturigines non fere sunt perennes. Figularis creta semper adimit spes. Nec amplius puteum fodiunt coria terræ obseruantes: ut a nigra descendat ordo supradictus. Aqua semper dulcis ī argillosa terra frigidior ī tofo: Namq; & hic probatur. Dulces enim leuesq; facit: & colando continet sordes. Sabulum exiles limosasq; promittit. Glarea incertas uenas: sed boni saporis. Sabulum masculum & harena carbunculosa certas stabilesq; & salubres. Rubra saxa optimas speiq; certissimæ. Radices montium saxosæ: & silex: hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores assidue respondere glebas: faciliusq; ferramenta descendere. Depressis puteis sulphurata uel aluminosa ocurrentia putearios necant. Experimentū huius periculi est demissa ardens lucerna si extinguatur. Tunc secundum puteum dextra ac sinistra fodiuntur æstuaria: quæ grauiorem illum halitum recipiant. Fit & sine his uitiis altitudine ipsa grauior aer: quam emendant assiduo linteorum iactatu euentilando cum ad aquam euentum est sine harenato opus surgit ne uenæ obstruantur. Quædam aquæ uere statim incipiente frigidiores sunt: quarum non in altum origo est: hybernis enim constant hymbribus. Quædam canis ortu sicut in macedonia apparet. Vtrunque ante oppidum pellam. Incipiente enim æstate frigida est palustris: dein maximo æstu in excelsioribus oppidi riget. Hoc & in chio euenit. Simili ratione portus & oppidi Athenis enneacrunos nymbosa æstate frigidior est: quam puteus in Iouis ortu. At ille siccitatibus riget.

Decoquentibus prior lectio.

¶ Aquarum subito nascentium: aut desinentium. ¶ Cap. iiii.

MAxime autem putei circa arcturum. Nam ipsa æstate deficiunt: omnesq; quatriduo eo subsidunt. Iam uero multi hyeme tota ut circa olympum uere primum aquis redeuntibus. in sicilia quidem circa messanam & mylas hyeme in totum inarescant fontes. Aestate exundant amnemque faciunt. Apolloniæ in ponto fons iuxta mare æstate tantum superfluit: & maxime canis ortu: parcius si frigidior sit æstas. Quædam terræ hymbribus sicciores fiunt: uelut in narniensi agro: quod admirandis: suis inseruit. M. Cicero: siccitate lutum fieri prodens: hymbre autem puluerem. Omnis aqua hyeme dulcior est. Aestate autem minus. Autumno minime. Minusq; per siccitates. Neque æqualis amnium plerunq; gustus est. Magna aluei differentia. Quippe tales sunt aquæ qualis terra per quam fluunt. Qualesque hærbarum quas lauant succi. Ergo iidem amnes parte aliqua reperiuntur īsalubres. Mutant saporem & influentes riui ut borysthenem uictique diluuntur. Aliqui uero & hymbre mutantur. Ter accidit in bosphoro: ut salsi deciderent: necarentque frumenta. Totiens & nili rigua pluuiæ amara fecere: magna pestilentia ægypti. Nascuntur fontes decisis plerunque siluis: quos arborum alimenta consumebāt. Sicut in hemo obsidente gallos Cassandro: cū ualli gratia siluas cecidissent. Plerunq; uero dānosi torrentes corriuantur detracta collibus silua continere nymbos ac digerere consueta. Et coli moueriq; terram callumq; summæ cutis solui aquarū interest. Proditur certe in creta expugnato oppido quod uocabatur arcadia: cessasse fontes: amnesq; q in eo situ multi erant. Rursus condito post sex annos emer sisse uti quæque cœpissent partes coli.

Obseruatio

Obseruatio historica. Cap.v.

TErræ quoque motus profundunt sorbentq; aquas: sicut circa pheneum arcadiæ quinquies accidisse constat. Sicut & in corico monte amnis erupit: postea quam cœptus est coli. Illa mutatio mirabilis nulla euidēte causa apparet: sicut in magnesia calidas factas frigidas alias nō mutato sapore. Et in caria ubi Neptunni templum est amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in salem. Est & illa miraculi plena arethusam syracusis fimum redolere per olympia: uerique simile: quoniam alpheus in ea insula sub ima maria permeet. Rhodiorum fons in cheronneso nono anno purgamenta egerit. Mutātur & colores aquarum: sicut babyloniæ lacus æstate rubras habet diebus undecim. Et borysthenes æstatis temporibus cæruleus fertur: quāquam omniū aquaꝝ tenuissimus. Ideoque innatans hypani. In quo & illud mirabile. Austris flantibus superiorem hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum: & aliud est: quod nullum halitum non modo nebulam emittit Qui uolunt diligentes circa hoc uideri: dicunt aquas grauiores post brumam fieri.

Ratio quæ ducendæ: & quomodo medicatis utendum: & quid prosit nauigatio & medicinæ aquæ marinæ. Cap.vi.

CAeterum a fonte duci fictilibus tubis utilissimum est: crassitudine binum digytorum cōmissuris pixidatis ita ut superior intret calce uiua ex oleo leuigatis. Libramentum aquæ in centenos pedes sursum elici: minimum erit si uno cuniculo uenit in binos actus: laminæ esse debebunt p quas surgere in sublime opus fuerit e plumbo: subit altitudinem exortus sui: ut si longiore tractu ueniat subeat crebra: descendatque libramenta ne pereant. Fistulas denum pedum longitudinis esse legitimum est. Et si quinariæ erunt sexagena pondo pendere. Si octonariæ centena. Si denariæ centena uicena. Ac deinde ad has portiōes. Denaria appellatur: cuius laminæ latitudo antequam curuetur digytorum decem est dimidioque eius quinaria. In omni anfractu enim collis quinariam fieri ubi dometur impetus: necessarium est. Item castella prout res exiget. Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse demiror: cum alioquin lauari calida frequenter indiceret: uidelicet quia medicina tunc non erat hæc: quæ nunc aquarum perfugio utitur. Est autem utilis sulphurata neruis. Aluminata paralyticis: aut simili morbo solutis. Bituminata aut nitrosa qualis cutilia utilis est bibendo: atque purgationibus. Pleriq; in gloria ducunt: plurimis horis perpeti calorem earum: quod est inimicissimum. Namque paulo diutius q̄ balneis uti oportet. Ac postea frigida dulci sine oleo discedentibus: quod uulgus alienum arbitratur. Idcirco nō alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & uastitate odoris capita replentur: & frigore infestantur sudātia: reliqua corporum parte mersa. Similis error quo quidam plurimo potu gloriantur. Vidique iam turgidos bibendo: in tantū ut annuli integerentur cute: cum reddi non posset hausta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit sine crebro salis gustu. Vtuntur & cœno fontium ipsorum utiliter: sed ita si illitū sole inarescat. Nec uero omnes quæ sint calidæ: medicatas esse credendum: sicut in egesta siciliæ: larissa troadæ magnesia: melo: lipara. Nec decolor species æris argentiue (ut multi existimauere) medicaminū argumentum est. Quando nihil eorum in patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medendi modus. Item & in marinis erit: quæ calefaciunt ad neruorum dolores ferruminata & fracturas ossaque contusa. idem ad corpora siccanda. Qua de causa & frigido mari utuntur. Præterea ē alius usus multiplex. Principalis uero nauigandi phthisi effectis ut diximus: aut sanguinem egerentibus sicuti proxime Anneum Gallionem fecisse post consulatum meminimus. Neq; enim ægyptus propter se petitur: sed propter longinquitatem nauigandi. Quin & uomitiones ipsæ instabili uolutatione commotæ pluribus modis capitis oculorum pectoris medentur. Omnibusque propter quæ helleborum bibitur. Aquam uero maris per sese efficatiorem discutiendis tumoribus putant medici: si illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. Emplastris etiam maxime albis & malagmatis miscent. Prodest & infusa crebro ictu. Bibitur quoque quāuis non sine iniuria stomachi ad purganda corpora bilemque atram: aut sanguinem concretum reddendum alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendam. Et in tenasmis articularibusque morbis asseruatam: & in hoc uetustate uirus deponentem. Aliqui decoctam: omnes ex alto haustam: nullaque dulcium mixtura corruptam. In quo usu præcedere uomitum uolunt Tunc quoque acetum aut uinum aqua miscent. Qui puram dedere raphanos super mandi ex mulso aceto iubent: ut ad uomitiones reuocent. Clysteribus quoque marinam infundunt tepefactam. Testiū quidem tumori fouendo: non aliud præferunt. Item pernionum uitio ante ulcera. Simili modo pruritibus: psoris: & lichenum curationi. Lendes quoque & tetra capitis animalia hac curantur. Et liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus post marinam aceto calido fouere plurimum prodest. Quin & ad ictus uenenatos salutaris intelligitur: ut phalangiorum & scorpionum: & ptyadi aspide respersis. Calida autem in iis assumitur. Suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoque & colerā calida infusa clysteribus sedant. Difficilius perfrigescunt marina calefacta. Mammas rigentes præcordia

maciemque corporis piscinæ maris corrigunt. Aurium dolores: capitis grauitates cum aceto feruentium
uapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorum quoque scabiem sanant: lanasq; emolliũt.
Nec ignoro hæc mediterraneis superuacanea uideri posse. Verum & hæc cura præuidit inuenta ratione
qua sibi quisque aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum si plus quam sextariis salis cum quattu-
or aquæ sextariis mergatur: uinci aquam: salemq; nõ liquari. Cætero sextarius salis cum quattuor aquæ
sextariis salsissimi maris uim & naturam implet. Moderatissimum autem putant supradictam aquæ mẽ
suram octonis cyathis salis temperari: quoniam ita & neruos calefaciat: & corpus non exasperet. Inue-
teratur quod uocatur thalassomeli æquis portionibus maris: mellis hymbris ex alto: & ad hunc usum
aduehunt: fictiliq; uase & picato condunt. Prodest ad purgationes maxine sine stomachi uexatione &
sapore grato & odore. Hydromeli quoq; ex hymbre puro cum melle temperabatur quondam quod
daretur appetentibus uinum ægris: ueluti innocentiore potu. Damnatum iam multis annis iisdem uitiis
quibus uinum: nec iisdem utilitatibus. Quia sæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant. Hæc quoq;
subsidia demonstrabimus. Expansa circa nauim uellera madescunt accepto halitu maris quibus humor
dulcis exprimitur. Item demissæ reticulis in mari concauæ e cæra pilæ: uel uasa inania obturata dulcem i
tra se colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulcescit. Luxata hominum cor-
pora & quadrupedum natando in cuiuslibet generis aquam facillime in artus ardeũt. Est & in metu pere
grinantium: ut tentent ualitudinem aquæ ignotæ. Hoc cauent a balneis egressi statim frigidam suspectã
hauriendo. Muscus qui in aqua fuerit podagris illitus prodest. Item oleo admixto talorum dolori tumo
riq;. Spumaq; aquæ affrictu uerrucas tollit. Nec non harena littorum maris: præcipue tenuis & solibus
candens in medicina est siccandis corporibus coopertis hydropicorum aut rheumatismos sentientium.
Et hactenus de aquis. Nunc & de aquatilibus. Ordiemur autẽ ut in reliquis a principalibus eorum: quæ
sunt sal & spongia.

¶ De generibus salis: & confecturis: & medicinis & obseruationibus. ¶ Cap. vii.

SAl omnis aut fit: aut gignitur: Vtrũq; pluribus modis: sed causa gemina coacto humore uel
siccato. Siccatur in lacu tarentino æstiuis solibus: to tumq; stagnum in salem abiit modicum
alioquin altitudine genua non excedens. Item in sicilia in lacu qui cocanicus uocatur: & alio iu
xta gelam. Horum extremitates tantum inarescunt. sicut in phrygia cappadocia. Aspendi ubi largius co
quitur & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile: quod tantũdem noctu subuenit: quantum
die auferas. Omnis est alius sal minutus: atq; non gleba est. Aliud genus ex aquis maris sponte gignitur
spuma in extremis littoribus ac scopulis relicta. Hæc enim omnis rore densatur. Et est acrior quæ in sco
pulis inuenitur. Sunt etiam naturales differentiæ tres. Nanq; in bactris duo lacus uasti: alter ad scythas
Ad Arios
uersus: alter ad Darios sale æstuant. Sicut ad citticium in cypro & circa memphin extrahunt lacu dein so
le siccant. Sed & summa fluminũ densantur in sale: amne reliquo ueluti sub gelu fluente: ut apud caspias
portas: quæ salis flumina appellantur. Itẽ circa mardos & armenios. Prætera apud bactros amnis ochus
Vel iaxar-
tes uel lax
tes.
& oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in africa lacus & quidem turbidi salem fe-
rentes. Ferunt quidem & calidi fontes sicut pegasei. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte proue-
nientia. Sunt & montes natiui salis: ut in indis oromenus: in quo lapidicinarũ modo cæditur renascens:
maiusq; regum uectigal ex eo est q̃ ex auro atque margaritis. Effoditur & e terra: ut palam est hũore den
sato in cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis: quas mi-
cas uulgus appellat. Carrhis arabiæ oppido muros domosq; massis salis faciunt: aqua ferruminantes: In
uenit & iuxta pelusium Ptolemæus rex cum castra faceret. Quo exemplo postea inter ægyptum & ara-
biam etiam squalentibus locis cœptus est inueniri detractis harenis. Qualiter & per africæ sitientia usq;
ad Hãmonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam cyrenaici tractus nobilitantur hã
moniaco & ipso quia sub harenis his inueniatur appellato. Similis est colore alumini: quod schiston uo-
cant: longis glebis: neq; perlucidis ingratus sapore: sed medicinæ utilis. Probatur quam maxime perspi-
cuus rectis scissuris. insigne: De quo proditur: quod leuissimus intra specus suos in lucem uniuersam ꝑ-
latus: uix credibili pondere ingrauescat. Sed causa euidens cuniculorum spiritu madido sic adiuuãte mo
lientes ut adiuuat aquæ. Adulteratur siculo: quem cocanicum appellauimus: necnon & cyprio mire simi
li. In hispania quoq; citeriore egelaste cæditur glebis pene translucentibus. Cui iampridem palma a ple-
risq; medicis inter omnia salis genera perhibetur. Omnis locus in quo reperitur sal sterilis est: nihilq; gi-
gnit: & in totum sponte nascens. Inter hæc sunt factitii uaria genera. Vulgaris pluribusque in salinis ma-
ri adfuso: non sine aquæ dulcis riguis: sed hymbre maxime iuuante: ac super omnia sole multo: nõ aliter
inarescens. Africa circa uticam construit aceruos salis ad collium speciem. Qui uero sole lunaq; indurue
re. nullo humore liquescunt: uixq; etiam ferro cæduntur. Fit tamen & in creta sine riguis in salinas mare
infundentibus. Et circa ægyptum ipso mari influente in solum ut credo nilo succosum. Fit & e puteis in
salinas ingestis.

ſalinas ingeſtis.Prima dẽſatio babyloniæ in bitumen liquidum cogitur:oleo ſimile:quo & ĩ lucernis utũ
tur.hoc detracto ſubeſt ſal.& in cappadociæ puteis ac fonte quem in ſalinas ingerunt. In chaonia exco-
quunt aquam ex fonte:refrigerandoque ſalem faciunt inertem nec candidum. Galliæ germaniæque ardẽ
tibus lignis aquam ſalſam infundunt.Hiſpaniæ quadam ſui parte e puteis hauriunt muriam appellãtes
Et illi quidem etiam lignum referre arbitrãt.Quærcus omnia ut quæ per ſe cinere ſincero uim ſalis red
dat.Alibi corylus laudatur.Ita infuſo liquore ſalſo.Carbo etiã in ſalem uertitur.Quicunqꝫ ligno confici
tur ſal niger eſt.Apud Theophraſtũ inuenio imbrios harũdinis & iunci cinerem decoquere aqua ſolitos:
donec exiguum ſupeſſet humoris.Quin e muria ſalſamentorum recoquitur:iterumqꝫ conſumpto liquo
re ad naturam ſuam redit uulgo e menis iocundiſſimus.Marinorum maxime laudatur cyprius a ſalami
ne.At e ſtagnis tarentinus:Ac phrygius qui tattæus uocatur.Hi duo oculis utiles. A cappadocia uero

Vmbros. Vetuſta Exẽplaria.

qui laterculis affertur cutis nitorem dicitur facere.Magis tamen extẽdit is quem cittieum appellauimus.
Itaque a partu uentrem eo quem melanthio illinunt.Salſiſſimus ſal qui ſicciſſimus ſuauiſſimus omniũ
tarentinus atque candidiſſimus.Et de cætero fragilis qui maxime candidus.Pluuia dulceſcit omnis.Sua
uiorem tamen rores faciunt.Sed copioſum aquilonis flatus.Auſtro non naſcitur.Flos uero ſalis non fit:
niſi aquilonibus.In igni nec crepitat:nec exilit tragaſeus:neque acanthius ab oppido appellatus. Nec ul-
lius ſpuma:aut ramentum aut tenuis.Agrigentinus ignium patiens ex aqua exilit.Sunt & colorum dif-
ferentiæ.Rubet memphi.Ruffus eſt circa oxum.Centuripis purpureus.Circa gelam in eadem ſicilia tã
ti ſplendoris:uti imaginem recipiat.In cappadocia croceus effoditur tranſlucidus & odoratiſſimus. Ad
medicinæ uſus antiqui tarentinum maxime laudabant.Ab hoc uero quæcũqꝫ e marinis ex genere eo:præ
cipue ſpumeum.Iumentorũ uero & boum oculis trageſeum & beticum.Ad obſoniũ & cibũ utilior qſqs
facile liqueſcit.Itẽ humidior minorem enim amaritudinem habent:ut atticus & euboicus.Seruandis car
nibus aptior acer & ſiccus:ut megaricus.Conditur etiam odoribus additis:& pulmentarii uicem implet
excitans auiditatem:inuitanſque in omnibus cibis:ita ut ſit peculiaris ex eo intellectus inter innumera cõ
dimenta.Ita eſt in mandendo quæſitus garo.Quin & pecudes armentaqꝫ & iumenta ſale maxime ſolici-
tantur ad paſtum:multo largiores lacte:multoqꝫ gratiore etiam in caſeo dote.Ergo hercule uita huma-
nior ſine ſale nequit degere:adeoque neceſſarium elementum eſt: ut tranſierit intellectus ad uoluptates
animi quoque.Nam ita ſales appellantur:omniſque uitæ lepos & ſumma hylaritas laborumque requies
non alio magis uocabulo conſtat.Honoribus etiã militiæqꝫ ĩterponitur ſalariis inde dictis:magna apud
antiquos auctoritate:ſicut apparet ex nomine ſalariæ uiæ:quoniam illa ſal in ſabinos portari conſuerat.

Animi quoqꝫ ſam nia ſales

Ancus Martius rex ſalis modia ſex milia in congiario dedit populis:& ſalinas primus inſtituit. Varro ẽt
pulmentarii uice uſos ueteres auctor eſt.Eſitaſſe enim ſalem cum pane & caſeo: ut prouerbio apparet.
Maxime tamen in ſacris intelligitur auctoritas quando nulla conficiuntur ſine mola ſalſa.Salinarum ſyn
ceritas ſummam fecit ſuam differentiam.Quædam enim fauilla ſalis:quæ leuiſſima ex eo eſt & candidiſ
ſima flos ſalis appellatur.Et flos quidem ſalis in totum diuerſa res humidioriſque naturæ & crocei colo
ris aut ruffi ueluti rubigo ſalis. Odore quoque ingrato ceu gari diſſentiens a ſole non modo a ſpuma.In
ægypto inuenitur uideturque nilo deferri.Et fontibus tamen quibuſdam innatat.Optimum ex eo quod
olei quandam pinguitudinem reddit.Eſt enim ĩ ſale pinguitudo:quod miremur. Adulteratur autem tin
giturqꝫ rubrica:aut plerunqꝫ teſta trita.Qui fucus aqua deprehenditur diluente factitium colorem: cum
uerus ille non niſi oleo reſoluatur: & unguentarii propter colorem eo maxime utantur. Canicia in uaſis
ſumma eſt.Media uero pars humidior ut diximus Floris natura aſpera excalfactoria ſtomacho inutilis
Sudorem cit.Aluum ſoluit in uino & aqua acopicis & ſmegmaticis utilis.Detrahit & ex palpebris pilos
efficaciſſime.Fæces imæ concutiuntur ut color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in ſalinis
ſalſugo:ab aliis ſalſilago tota liquida marina aqua ſalſior ui diſtans. Aliud etiamnum liquoris exquiſi-
ti genus quod garon uocauere inteſtinis piſcinm cæteriſque quæ abiicienda eſſent:ſale maceratis:ut ſit il-
la putreſcentium ſanies.Hoc olim conficiebatur ex piſce quem græci garon uocabant. Capite eius uſto
ſuffitu extrahi ſecundas morantes.

De ſcombro piſce & muria.& alece. Cap.viii.

NVnc e ſcombro piſce laudatiſſimum in finibus carthaginis ſpartarie & cetariis: ſociotum ap-
pellatur ſingulis milibus nummum permutantibus congios pene binos. Nec liquor ullus pe
ne præter unguenta maiore in precio eſſe cœpit:nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidẽ
& mauritania beticaque & carteia ex occeano intrantes capiunt ad nihil aliud utiles. Laudatur & clazo-
mene garo.Pompeiqꝫ & leptis.Sicut muria antipolis ac thuria.Iam uero in dalmatia. Vitium huius eſt
alex imperfecta nec colata fæx.Cœpit tamen & priuatim ex inutili piſciculo minimoque confici.Apuam
noſtri aphyen græci uocant:quoniam is piſciculus e pluuia naſcitur.Foroiulienſes piſcem ex quo faciunt
lupum appellant.Tranſit deinde in luxuriam creueruntque genera ad infinitum:ſicuti garum ad colorẽ

mulsi ueteris:adeoq; dilutam suauitatem ut bibi possit. Aliud uero ad castimoniarum superstitionem:
etiam sacris iudæis dicatum:quod fit e piscibus squamma carentibus. Sic alex peruenit ad ostreas echi-
nos urticas cammaros mullorum iocinera. Innumerisq; generibus ad saporem gulæ cœpit sal tabescere.
Hæc obiter indicata sint desideriis uitæ:& ipsa tamen nonnulli usus in medendo. Nanq; & al ece scabies
pectoris sanatur infusa per cutem incisam. Et contra canis morsus draconisq; marini prodest. In linteolis
autem concerptis imponitur. Et garo ambusta recentia sanantur:si quis infundat ac nō nominet garum
Contra canum quoq; morsus prodest:maximeq; crocodili:& ulceribus quæ serpunt:aut sordidis. Oris
quoq; & aurium ulceribus aut doloribus mirifice prodest. Muria quoq; siue illa salsugo spissat:mordet:
extenuat:siccat. Dysentericis utilis est etiam si nome intestina corripit. Ischiadicis cœliacis ueteribus īfun
ditur. Fotu quoq; apud mediterraneos aquæ marinæ uicem pensat.

De natura salis & eius medicinis. Cap. ix.

SAlis natura est per se ignea & inimica ignibus fugiens eos:oīa erodēs. Corpora uero astringēs
siccans alligans. Defuncta autem ac putrescentia ita uendicans ut durent ea per secula. In me
dendo uero mordens:adurens:repugnans:extenuans:dissoluens. Stomacho tantum inutilis
præterquā ad excitandam auiditatem. Aduersus serpentium morsus cum origano melle hysopo. Con-
tra cerastem cum origano aut cædria aut pice aut melle. Auxiliatur contra scolopendras ex aceto potus.
Aduersus scorpionum ictus cum quarta parte lini seminis:ex oleo uel aceto illitus. Aduersus crabrones
uero uel uespas similiaq; ex aceto. Ad heterocranas capitisque ulcera & pustulas papulasue & incipientes
uerrucas cum seuo uitulino. Item oculorum remediis:&ad excrescentes ibi carnes totiusq; corporis ptery
gia. Sed in oculis peculiariter. Ob id collyriis emplastrisque additur. Ad hoc maxime ꝓbatur tragasæus Tattæus
aut caunites. Ex ictu uero suffusis cruore oculis suggillatisque cum myrrhæ pari pondere ac melle: aut
cum hysopo ex aqua calida:utq; foueantur salsugine. Ad hæc hispaniensis eligitur: contraq; suffusiones
oculorum cum lacte in coticulis teritur. Priuatim sugillationibus in linteolo inuolutus crebroq; ex aqua
feruenti impositus. Vlceribus oris manantibus in linteolo concerpto. Gingiuarum tumori infricatus. Et
contra scabritiem linguæ frictus cōminutusque. Aiunt dentes non erodi neq; putrescere si quis quottidie
mane ieiunus salem cōtineat sub lingua:donec liquescat. Lepras idem:& furunculos:& lichenas: & pso-
ras emendat cū passa uua exemplo eius ligno:& seuo bubulo atq; origano ac fermento uel pane:maxime
thebaicus. Hic & ad pruritus eligitur. Tonsillis & uuis cum melle prodest. Quicūq; ad anginas. Hic am
plius cum oleo & aceto. Eodem tempore extra fauces illitus cum pice liquida. Emollit & aluum in uino
mixtus. Idem noxia:& tinearum genera pellit in uino potus. Aestus balnearum conualescentes ut tolera
ri possint:linguæ subditus præstat. Neruorum dolorem maxime usurpanda obseruatione circa hume-
ros & renes in saccis aqua feruēti crebro madefactus leuat. Colum torminaq; & coxarum dolores potus
& in iisdem siccis impositus candens. Podagras cum farina ex melle & oleo tritus. Ibi maxime obseruan
da usurpatione qua quidem totis corporibus nihil esse utilius sale & sole dicūt. Itaq; cornea uidemus cor
pora piscatorum. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit & clauos pedum. Item perniōes. Am-
bustis ex oleo imponitur:aut cōmanducatus:pustulasq; reprimit. Ignibus uero sacris ulceribusq; quæ ser
pūt ex aceto aut hysopo. Carcinomatis cum uua taminia. Phagedenis ulcerum tritus cum farina hordei
super imposito linteolo madente uino. Morbo regio laborantes donec sudent ad ignem contra pruritus
quos sentiunt ex oleo & aceto infricatus iuuat & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere:fer
uoresq; febrium cum oleo perunxere:& tussim ueterem lictu eius discussere. Clysteribus īfudere ischia-
dicis. Vlceribus excrescentibus uel putrescentibus imposuere. Crocodilorum morsibus ex aceto in linteo
Vt astrin- lis:ita ut battuerentur ante ictum ulcera. Bibitur & contra oppium ex aceto mulso. Luxatis imponit̃ cū
gant̃ arcte farina & melle. Item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto potus & illitus cum resina ꝓdest. Ad
uinctu lo omnia autem spuma salis iucundior utiliorq;. Sed quicūq; sal acopis additur ad excalfactiones. itē smeg
ca. Diosc. maticis ad extrahendam cutem leuandāq;. Pecorum quoq; scabiem & boum illitus tollit. Datusq; lingē-
dus:& oculis iumentorum inspuitur. Hæc & de sale dicta sint.

De nitri generibus:& confecturis:& medicinis: & obseruationibus. Cap. x.

NOn est differentia & nitri natura non multum a sale distans:& eo diligentius dicenda:quia pa
lam est & medicos qui de eo scripsere ignorasse naturam. Nec quēquam Theophrasto diligen
tius tradisse. Exiguū fit apud medos canescentibus siccitate conuallibus:quod uocāt halmira
ga. Minus etiam in thracia iuxta philippos sordidum terra:quod appellant agrium. Nam quercu crema
ta nunquam multum factitatum est:& iampridem in totum omissum. Aquæ uero nitrosæ pluribus lo-
Cliætis uel cis reperiuntur:sed sine uiribus densandi. Optimum copiosumq; in clicis macedoniæ:quod uocant cale-
letis stricum:candidum:purumq;:proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente e medio dulci fonticulo. Ibi fit
nitrum circa

nitrum circa canis ortum nouenis diebus:totidemq; ceſſat:ac rurſus innatat:& deinde ceſſat. Quo appa
ret ſoli naturam eſſe quæ gignat:quoniam compertum eſt nec ſoles proficere quicquã cũ ceſſet:nec hym
bres. Mirum eſt & illud ſcatebra fonticuli ſemper emicante:lacum nec augeri nec effluere. Iis autem die-
bus quibus gignitur ſi fuere hymbres:ſalſius nitrum faciunt:aquilones deterius:quia ualidius cõmouẽt
limum. Et hic quidem naſcitur. In ægypto autem conficitur multo abundantius:ſed deterius. Nam fu-
ſcum lapidoſumq; eſt. Fit pene eodem modo quo ſal:niſi q; ſalinis mare infundunt. Nilum autem nitra-
riis. Excedente nilo ſiccantur:decedente madẽt ſucco nitri.xl.diebus cõtinuis.non ut in macedonia ſtatis.
Si autem hymbres affuerint:minus de flumine addũt: ſtatimq; ut denſari eſt cœptum:rapitur ne reſol-
uatur in nitrariis. Sic quoque olei natura interuenit. Ad ſcabiem animalium utilis. Ipſum autem conditũ
in aceruis durat. Mirum in lacu aſcanio & quibuſdam circa chalcida fontibus ſummas aquas dulces eſſe:
potarique:inferiores nitroſas. In nitro optimum quod tenuiſſimum & ideo ſpuma melior. Ad aliqua tan
tum ſordidum tanquã ad inficiendas purpuras tincturaſq; omnes. Magnus & nitro uſus qui dicetur ſuo
loco. Nitrariæ egregiæ ægyptiis. Nam circa naucratin & memphi tantum ſolebant eſſe. Circa memphin
deteriores. Nam & lapideſcit ibi in aceruis:multiq; ſunt tumuli ea de cauſa ſaxei. Faciunt ex iis uaſa. Nec
non frequenter liquatum cum ſulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq; quæ inueterari uolunt illo
nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ:in quibus & ruffum exit a colore terræ. Spumam nitri quæ maxime lau-
datur:antiqui negabant fieri:niſi cum ros cecidiſſet:prægnantibus nitrariis:ſed nondum parietibus. Itaq;
non fieri incitatis etiam ſi caderet:alii operimentorum fermento gigni exiſtimauere. Proxima ætas medi
corum aphronitrum tradidit in aſia colligi in ſpeluncis mollibus diſtillans. Specus eos colligas uocant.
Dein ſiccant ſole. Optimum putatur lydium. Probatio ut ſit minime ponderoſum & maxime friabile.
Colore pene purpureo. Hoc in paſtillis affertur. ægyptium in uaſis picatis:ne liqueſcat. Vaſa quoq; ea ſo
le inareſcentia perficiuntur. Nitri probatio:ut ſit tenuiſſimum & quam maxime ſpongioſum fiſtuloſũq;:
adulteratur in ægypto calce. Deprehenditur guſtu. Sincerum enim facile reſoluitur. Adulteratum pun-
git. Calce aſperſum reddit odorem uehementer. Vritur in teſta opertum ne exiliat:alias igni non exilit ni
trum:nihilq; gignit aut alit. Cum in ſalinis hærbæ gignantur:& in mari tot animalia: tantum algæ. Sed
maiorem eſſe acrimoniam nitro apparet:non hoc tantum argumento:ſed & illo q; nitrariæ calciamenta
protinus conſumunt. Alias ſalubres:oculorumque claritati utiles. In nitrariis non lippiunt. Vlcera alla-
ta eo celerrime ſanantur. Ibi facta tarde. Cit & ſudorem cum oleo perunctis:corpuſque emollit. In pane
ſalis uice utuntur calaſtrico. Ad raphanos ægyptio:teneriores eos facit. Sed obſonia alba & deteriorat:
olera uiridiora. In medicina autem calfacit:extenuet:mordet:ſpiſſat:ſiccat:exulcerat. Vtile iis quæ euo-
canda ſint aut diſcutienda:& lenius mordenda atque extenuanda:ſicut in papulis puſtuliſque. Quidam
in hoc uſu accẽſum uino auſtero reſtingunt:atque ita trito in balneis utuntur ſine oleo. Sudores nimios
inhibet cum arida iride adiecto oleo uiridi. Extenuat & cicatrices oculorum & ſcabricias genarum cum fi
co illitum aut decoctum in paſſo ad dimidias partes. Item contra argemas oculorum. Vngues decoctũ
cum paſſo in mali punici calice adiuuat nitrum. Claritatemque uiſus cum melle inunctum. Prodeſt den-
tium dolori ex uino ſi cum pipere colluantur. Item cum porro decoctũ. Nigreſcente sdentes crematum
dentifricio ad colorem reducit. Capitis animalia: & lendes necat cum ſamia terra illitum ex oleo. Auri-
bus purulentis uino liquatum infunditur. Sordes eiuſdem partes erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus di
ſcutit ſiccum additum. Vitiligines albas cum cymolia creta æquo pondere ex aceto in ſole illitum emen-
dat. Furunculos admixtum reſinæ extrahit aut cum uua alba paſſa:nucleis eius ſimul tritis. Teſtium in-
flammationi occurrit. item eruptionibus pituitæ in toto corpore cum axungia. Contraque canis morſus
addita reſina initiis cum aceto illinitur. Sic & ſerpentium morſibus:phagedenis:& ulceribus quæ ſerpũt
aut putreſcunt cum calce ex aceto. Hydropicis cum fico tuſum datur illiniturque. Diſcutit & tormina ſi
decoctum bibatur pondere drachmæ cum ruta uel anetho uel cymino. Reficit laſſitudines cum oleo ex
aceto perunctorum:& contra algores horroreſque prodeſt manibus pedibuſq; confricatis cum oleo. Cõ
primit & pruritus ſuffuſorum felle:maxime cum aceto datum. Succurrit & uenenis fungorum ex poſca
potum. Aut ſi bupreſtis paſta ſit ex aqua:uomitioneſque euocat. iis qui ſanguinem tauri biberint cum la
ſere datur. In facie quoq; exulcerationes ſanat cum melle & lacte bubulo. Ambuſtis toſtum donec nigre
ſcat tritumque illinitur. infunditur urceis & renum doloribus:aut rigori corporum neruorumque dolo-
ribus. Paralyſi lingua cum pane imponitur:Suſpirioſis in ptiſana ſumitur. Tuſſim ueterem ſanat flore
mixto galbani:reſinæ terebinthinæ pari pondere omnium:ita ut fabæ magnitudo deuoretur. Coquitur
dilutumque poſtea cum pice liquida ſorbẽdum in angina datur. Flos eius cum oleo cyprio articulorum
doloribus in ſole iucundus eſt. Regium quoque morbum in uino exterminat potum. Et inflationes di-
ſcutit. Sanguinis profluuium ſiſtit e naribus ex feruenti aqua uapore naribus rapto. Pruriginem alumi-
ne permixto tollit. Alarum uirus ex aqua quottidiano fotu. Vlcera ex pituita nata cæra permixtum.

Quo genere neruis quoque prodest. Cœliacis infunditur. Perungi ante accessiones frigidas nitro & oleo multi præcepere. Sic & aduersus lepras lentigines. podagricis in balneis utiSolio nitri pdest: atrophis opisthotonis: tetanis. Sal & nitrum sulphuri concoctum in lapidem uertitur.

Solio

De spongiarum natura. Cap. xi.

SPongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorum. Quidam eas ita distinguunt. Alias ex iis mares existimauere tenui fistula spissiores q; persorbentes: & quæ tinguntur in deliciis aliquando & purpura. Alias fœminas maioribus fistulis ac perpetuis. E maribus duriores Alias quas appellant tragos tenuissimis fistulis æque densissimis. Candidæ cura fiunt: e mollissimis recẽtes per æstatem tinctæ salis spuma: ad lunam & pruinas sternuntur inuersæ: hoc est qua parte adhæsere: ut candorem bibant. Animal esse docuimus etiam cruore inhærente. Aliqui narrãt: & auditu regi eas: cõtrahiq; ad sonum: exprimentes abundantiã humoris: nec auelli petris posse: ideo abscindi & saniem emittere. Quin & eas quæ ab aquilone sint genitæ præferunt cæteris. Nec usquã diutius durare spiritum medici affirmant. Sic & prodesse corporibus: quia nostro suum misceant: & ideo magis recentes: magisque humidas. Sed minus in calida aqua minusq; unctas: aut unctis corporibus impositas. Et spissas minus adhærescere. Mollissimum genus earum penicelli oculorum tumores leuant ex mulso impositi. Item abstergendæ lippitudini utilissimi. Eam quæ tenuissima est mollissimam quoq; esse oportet. Imponunt' spõgiæ ipsæ epiphoris ex posca: & ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes discutiunt: molliũt: mitigant. Veteres conglutinant uulnera. Vsus earum ad abstergenda: fouenda: operiẽda a fotu dũ aliud imponatur. Vlcera quoq; humida & senilia impositæ siccant. Fracturæ & uulnera spongiis utilissime fouentur. Sanguis rapitur insecando ut curatio perspici possit. Et ipsæ uulnerum inflãmationibus imponũtur: nunc siccæ: nunc ex aceto inspersæ: nunc e uino: nũc ex aqua frigida. Ex aqua uero cælesti impositæ secta. Recentia nõ patiuntur intumescere. Imponuntur & integris partibus & fluctione occulta laborantibus quæ discutienda sunt: & iis quæ apostemata uocant melle decocto perunctis. Item articulariis alias aceto salso madidæ: alias e posca. Si ferueat impetus ex aqua eandem callo salsa madidæ. At contra scorpinnum ictus ex aceto. In uulnerum curatione & succidæ lanæ uicem implent. Nũc ex uino & oleo: nũc ex eadem. Differentia hæc q; lanæ emolliunt spongiæ coercent rapiuntq; uitia ulcerum. Circũligantur & hydropicis siccæ: uel ex aqua tepida poscaue utcunq; blandioribus opus est opeririue aut siccare cutem. imponuntur & iis morbis: quos uaporari oporteat: feruenti ex aqua perfusæ expressæq; inter duas tabulas. Sic & impositæ stomacho prosunt: & in febri contra nimios ardores. Sed spleniticis e posca. ignibus sacris ex aceto. Efficaciores quando aliud imponi oportet: sit ut sanas quoq; partes spatiose operiant. Sanguinis profluuium sistunt ex aceto: aut frigida. Liuorem ab ictu recentem ex aqua salsa calida sæpius mutata. Tolluntq; testium tumorem doloremq; ex posca. Ad canum morsus utiliter concisæ imponuntur: ex aceto aut frigida: aut melle abunde subinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri sectiui succo sanguinem reiicientibus haustu salis ex frigida prodest. idem cinis cum oleo uel aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africanæ ex posca tumorem discutiunt. Omnium autem cinis cum pice crematarum sanguinem sistit uulnerum. Aliqui raras tantum ad hoc cum pice urunt. Et oculorum causa comburuntur in cruda olla figulini operis: plurimum proficiente eo cinere contra scabricias genarum excrescentesq; carnes: & quicquid opus sit ibi destringere: spissare: explere. Vtilius in eo usu lauare cinerem. Præstant & strigilum uicem lintheorũq; affectis corporibus. Et contra solem apte protegunt capita. Medici inscitia ad duo noĩa eas redegere Africanas: quarum firmius sit robur. Rhodiacasq; ad fouendum molliores. Nunc autem mollissimæ circa muros antiphelli urbis reperiuntur. Trogus auctor est circa lyciã penicillos mollissimos nasci in alto unde ablatæ sint spongiæ. Polybius super ægrum suspensos quietiores facere noctes Nunc præuertemur ad marina animalia & aquatilia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXII.

PROOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus.

VEntum est ad summa naturæ exemplorumq; per rerũ ordinem: & ipsum sua sponte occurrit immensum potentiæ occultæ documentum: ut prorsus necaliud ultra quæri debeat: nec par aut simile possit inueniri: ipsa se uincente natura: & quidẽ numerosis modis declarãte. Quid enim uiolentius mari uentisue: & turbinibus ac procellis: quo maiore hoĩum ingenio in nulla sui parte adiuta est: q̃ uelis remisq;? Addatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis: uersumq; totum mare in flumen.

De echenide

De echeneide pisce: & mirabili eius proprietate: & torpedine: & marino
lepore: & mirabilia rubri maris. Cap. i.

TAmẽ omnia hæc pariterq; eodem impellentia: unus ac paruus admodum pisciculus echeneis
appellatus in se tenet. Ruant uenti licet: & sæuiant procellæ: imperat furori: uiresq; tantas com
pescit &: cogit stare nauigia: quod non uincula ulla. nõ anchoræ pondere irreuocabili factæ. In
frenat impetus: & domat mundi rabiem: nullo suo labore: non retinendo: aut alio modo quam adhæ-
rendo. Hæc tantilla est satis contra tot impetus: ut uetet ire nauigia. Sed armatæ classes imponunt sibi
turrium propugnacula: ut in mari quoque pugnet̃ uelut e muris. Heu uanitas humana cum rostra illa
ære ferroq; ad ictus armata semipedalis inhibere possit: ac tenere deuincta pisciculus. Fertur acciaco mar
te tenuisse prœtoriam nauim Antonii properantis circumire & exhortari suos: donec transiret in aliam.
Ideoque cæsariana classis impetu maiore protinus uenit. Tenuit & nostra memoria. Caii principis ab
astura antium remigantis ut res est etiam auspicalis pisciculus. Siquidem nouissime tum in urbem re-
uersus ille imperator: suis telis confossus est. Nec longa fuit illius moræ admiratio statim causa intel-
lecta: cum e tota classe quinqueremis sola non proficeret: & exilientibus protinus qui id quærerent circa
nauim inuenere adhærentem gubernaculo: ostenderuntq; Caio indignanti hoc fuisse quod se reuo-
caret: quadringentorũq; remigum obsequio contra se intercederet. Constabat peculiariter miratum
quomodo adhærens tenuisset: nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc postea quam uidere:
eum limaci magnæ similem esse dicunt. Nos plurimorum opiniones posuimus in natura aquatilium:
cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem ualere ad omnia genera cũ celebri & consecrato etiam exem
plo apud gnidiam Venerem conchas quoque eiusdem potentiæ credi necesse sit. E nostris quidam la-
tinis remoram appellauere eum. Mirumq; e græcis: alii lubricos partus atq; procidentes cõtineri ad ma
turitatem alligato eo (ut diximus) prodiderunt. Alii sale adseruatum adalligatumq; grauidis partus
soluere: ob id alio nomiue odinolyontem appellauere. Quocunq; modo ista se habeant: quis ab hoc te-
nendi nauigia exemplo de ulla potentia naturæ atq; effectu in remediis sponte nascentium rerum dubita
re debeant? Quin & sine hoc exemplo per se satis esset. Ex eodem mari torpedo etiam procul & e longin
quo: uel si hasta uirga ue attingatur quanuis prævalidos lacertos torpescere: quamlibetq; ad cursum ue
loces alligari pedes proditur. Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse uim aliquam quæ odore
tantum & quadam aura sui corporis afficiat membrana: quid non de remediorum omnium momẽtis
sperandum est? Non sunt minus mira quæ e lepore marino traduntur. Venenum est aliis in potu: aut in
cibo datus: aliis etiam uisus. Siquidem grauidæ si omnino aspexerint fœminam ab eo genere dumtaxat
statim nausea & redundatione stomachi uitium fatentur: ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas
ob id induratus sale ut in brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Vescitur eo
unum tantum animalium: ut non intereat Mullus piscis: & tenerescit tantum: & ingratior uiliorque fit.
Homines quibus in pastu est: piscem olent hoc primo argumento ueneficium id deprehenditur. Cætero
moriuntur totidem diebus quot uixerit lepus. Incertiq; temporis ueneficium id esse auctor est Licinius
macer. In india affirmant non capi uiuentem. Inuicemque ibi hominem ibi pro ueneno esse: ac uel digy
to omnino in mari tactum mori. Esse autem ampliorem multo sicut reliqua animalia. Iuba in iis uolu-
minibus quæ scripsit ad Caium Cæsarem Augusti filium de arabia: tradit uitulos marinos ternas hemi-
nas capere. Cetos sexcentorum pedum longitudinis: & trecentorum sexaginta latitudinis in flumen ara
biæ intrasse: pinguique eius negociatores: & omnium piscium adipe camelos perungi in eo situ: ut asilos
ab iis fugent odore.

De ingeniis: & mansuetudine quorundam piscium & ibi ex manu
edant: & ubi responsa dantur ex piscibus. Cap. ii.

MIhi uidentur mira & quæ Ouidius prodidit piscium ingenia in eo uolumine quod halieuticon
inscribitur. Scarum inclusum nassis non fronte erumpere: nec infestis uiminibus caput insere-
re: sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores: atq; retrorsum ita erumpere. Quem lucta-
tum eius si forte alius scarus extrinsecus uideat: apprehensa mordicus cauda adiuuare nixus erumpentis
Lupum piscem rete circundatum harenas arare cauda: atque ita conditum transire rete. Murenam macu
las appetere ipsas consciam teretis ac lubrici tergi: tum multiplici flexu laxare: donec euadat. Polypum
hamos appetere brachiisque complecti: non morsu nec prius dimittere q̃ escam circunroserit: aut harun-
dine leuatum extra aquam. Scit & mugil esse in esca hamum: insidiasque non ignorat: auiditas tamen tã
ta est: ut cauda uerberando excutiat cibos. Minus in prouidendo lupus sollertiæ habet: sed magnũ
robur in pœnitendo. Nam ut hæserit in hamo: tumultuoso discursu laxat uulnera: donec excidant in
sidiæ .. Murenæ amplius deuorant hamum: admouentq; dentibus lineas: atque erodunt. Pytheas id tra
dit. Idem infixam hamo inuertere se: quoniam sit dorso cultellato: spinaque lineam præsecare. Licinius

Macer murenas tantum fœminini sexus esse tradit: & concipere e serpentibus: ut diximus ob id sibilo a piscatoribus tanquam serpentibus euocari & capi pinguescere iactatu. Fuste non interimi. Easdem feru la protinus. Animam in cauda habere certum est: eaq; icta celerrime exanimari: & capitis ictu difficulter Nouacula & ferrum quæ pisce tacta sunt: olent. Durissimum esse pisciũ constat qui orchis uocetur: rotũ dus est: & sine squammis: totusque capite constat. Miluago quotiens cernatur extra aquam uolitans: tẽpestates mutari Trebrius Niger auctor est. Xiphiam idest gladium rostro mucronato eẽ: ab hoc naues perfossas mergi in oceano ad locum mauritaniæ qui cotta uocetur: non procul a lyxo flumine. Idem Lo ligines euolare aqua tradit: tanta multitudine ut nauigia demergant. Et manu uescuntur pisces in pluri bus quidem Cæsaris uillis. Sed quæ ueteres prodidere in stagnis nos in piscinis ammirati in eloro siciliæ castello non procul syracusis. Item in labra Cnidii Iouis fonte Anguillas. Et eæ in aures additas gerunt. Similiter in chio iuxta senum delubrum. in mesopotamiæ quoque fonte cabura de quo diximus pisce. Nam in lyciæ lymira fonte Apollinis: quem dinum appellant ter fistula euocati ueniunt ad augurium. Diripere eos carnes abiectas lætum est consultantibus: caudis abigere dirum hierapoli syriæ in lacu Veneris æditurorum uocibus parent uocati: exornati auro ueniunt adulantes. Scalpuntur ora hiantia manibus inserendis præbent. In stabiano campaniæ ad Herculis petram: melanuri in mari panem abiectum rapiunt. Iidemq; ad nullũ cibum in quo hamus sit: accedunt. Nec illa in nouissimis mira: amararissimos esse pisces ad pelen insulam & ad clazomenas. Contra ad scopulum siciliæ: ac leptin africæ & euboeã & dyrrhachium. Rursus ita salsos: ut possint salsamenta existimari. Circa cephaleniam & ampelon paron: & deli petras in portu eiusdem insulæ dulces. Quam differentiam pabulo constare: non est dubium. Apion maximum piscium esse tradit porcum: quem lacædemonii orthragoriscum uocant. Grunire eum cum capiatur. Esse uero illam naturæ accidentiam quod magis miremur etiam in locis quibusdam: apposito occurrit exemplo. Siquidem salsamenta omnium generum in italia beneuenti recentia effici constat. Pisces marinos in usu fuisse protinus a condita roma: auctor est Cassius Hemina: Cuius uerba de ea re hic subiiciam. Numa constituit: ut pisces qui squamosi non essent ni pollincerent patrimonia commentus ut conuiuia publica: & priuata cœnæque ad puluinaria facilius compararentur: ni qui ad pollinctum emerent: precio minus parcerent: eaque præmercarentur. Quantum apud nos indicis margaritis pretium est: de quibus suo loco satis diximus tantum apud indos in chorallio. Namque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari: sed nigrius. Item in persico uacatur iace. Laudatissimum in gallico sinu: circa orchadas insulas. Et in siculo circa heliam & drepanum. Nascitur apud grauiscas: & ante neapolin campaniæ: maximeque rubens: sed molle: & ideo utilissimum erythris. Forma ẽ ei fruticis: color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua ac molles. Exemptæ confestim durantur & rubescũt: quasi corna satiua specie atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere: si uiuat. Itaque occupari euelliq; retibus. aut acri ferramento præcidi. Hac de causa ceralium uocitatum interpretantur. Probatissimum quam maxime rubent: & quam ramosissimum: nec scabrosum: aut lapideum: uel rursus inane: aut concauũ. Auctoritas baccarũ eius nõ minus indoɽ uiris quoq; præciosa est: q̃ fœminis nostris uniones i dici. Aurispices eorum uatesq; in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore & religione gaudent. Priusquã hæc notescerent: galli gladios: scuta galeas adornabant eos. Nunc tanta penuria est uendibili merce: ut per quam raro cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati: tute lam habere creduntur. Contraq; torminũ ac uesicæ & calculorum mala: in puluerem igne redacti: potiq; cum aqua auxiliantur. Simili modo ex uino poti: aut si febris sit: ex aqua somnum afferunt. Ignibus diu repugnant. Sed eodem medicamine sæpius poto tradunt lyenem quoque absumi. Sanguinem reiicientibus excreantibusue medentur. Cinis eorum miscetur oculorum medicamentis. Spissat enim: ac refrigerat Vlcerum caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnãtiam rerum attinet: quam græci antipathiã uocant: nihil est uenenatius usquam: q̃ in mari pastinaca: utpote cum radio eius arbores necari dixerimus Hanc tamen persequitur galeos. Idem & alios quidem pisces: sed pastinacas præcipue. Sicut in terra serpentes mustela. Tanta est auiditas ipsius ueneni. Percussis uero ab ea medetur & hic quidem: sed & mullus ac laser.

Pisce uaca reuidetur.

Ciraliũ uel Curallium Scabiosũ. Diosco.

¶ De his quibus in terris & in aquis uictus est: & de castoreis medicinæ: & obseruationes. ¶ Cap. iii.

SPectabilis naturæ potentia in iis quoque quibus & in terris: & in aqua uictus est: sicut & fibris quos castores uocant & castorea testes eorum. amputari hos ab ipsis cum capiuntur negat Sestius diligentissimus medicinæ. Quinimmo paruos esse substrictosque & adhærentes spinæ: nec adimi sine uita animalis posse. Adulterari autem renibus eiusdem qui sint grandes: cum ueri testes parui admodum reperiantur. Præterea ne uesicas quidem esse cum sint geminæ: quot nulli animalium. In iis foliculis inueniri liquorem: & asseruari sale. Itaque inter probationes falsi esse folliculos geminos

geminos ex uno nexu dependentes: quod ipsum corrũpi fraude cõnicientibus gummi cũ. Sanguine: aut hammoniacum: quoniam hammoniaci coloris esse debeant tunicis circundati liquore ueluti mellis cæ rosi: odoris grauis: gustu amaro & acri friabiles. Efficacissime e ponto galaciæ: mox africæ. Sternutamẽ ta olfactu mouẽt. Somnum conciliant cũ rosaceo: & peucedano perũcto capite. Et per se poti in aqua. Ob id phreniticis utiles. Item lethargicos odoris suffitu excitãt. Vuluarumq; examinatiões uel subditi: & menses ac secundas ciunt duabus drachmis ex aqua cum puleio poti. Medentur & uertigini: opistho tonis: tremulis: spasticis: neruorum uitiis: ischiadicis: stomachicis: paralyticis perunctis omnibus. Vel triti ad crassitudinem mellis cum semĩe uiticis ex aceto: aut rosaceo. Sic & cõtra comitiales sumpti poti uero contra inflationes: tormina: uenena. Differentia tantum contra genera est mixturæ. Quippe aduer sus scorpiones ex uino bibuntur. Aduersus phalangia & araneos ex mulso: ita ut uomitione reddantur. Aut ut retineãtur cum ruta. Aduersus chalcidas cum myrtice. Aduersus cerasten & præsteras com pa nace: aut ruta ex uino. Aduersus cæteros serpentes cum uino. Dari binas drachmas satis est: eorum quæ adiiciantur singulas. Auxiliantur priuatim contra uiscum ex aceto. Aduersus aconitũ ex lacte: aut aqua Aduersus helleborum album ex aqua mulsa nitroq;. Medentur & dentibus infusi cum oleo triti in aurẽ a cuius parte doleant. Aurium doloribus melius si cum meconio. Claritatem uisus faciunt cum melle at tico inuncti cohibent singultus ex aceto. Vrina quoq; fibri resistit uenenis: & ob id in antidota additur. Adseruatur autem optime in sua uesica: ut aliqui existimant.

Chalcidi-cas.

¶De testudine: & multorum piscium medicinæ: & obseruationes. ¶Cap. iiii.

G Eminus similiter uictus in aquis terraq; & testudinum effectus quoq; pari honore habẽdi uel propter excellens in usu pretium figuræq; ueræ proprietatem. Sunt ergo testudinum genera: terrestres: marinæ: lutariæ: quæ in dulci aqua uiuunt. Has quidam e græcis emydas appellant Terrestrium carnes suffusionibus propriẽ: magicisque artibus refutandis: & contra uenena salutares pro duntur. Plurimæ in africa. Hæ ibi amputato capite pedibusque pro antidoto dari dicuntur: & ex iure in cibo sumptæ. Strumas discutere ac lyenes tollere. Itẽ comitiales morbos. Sanguis earum claritatẽ uisus facit: suffusionesque oculorum tollit. Et contra serpentium omnium & araneorum & similium: & rana rum uenena auxiliatur. Sanguine seruato in farina pilulis factis: & cum opus sit in uino datis. Felle testu dinum cum attico melle glaucomata inungi prodest. Et scorpionum plagæ instillari. Tegumenti cinis uino & oleo subactus pedum rimas ulceraque sanat. Squammæ e summa parte derasæ: & in potu datæ uenerem cohibent. Eo magis hoc mirum: quoniam totius tegumenti farina accendere traditur libidinem Vrinam earum aliter q̃ in uesica dissectarum: inueniri posse non arbitror: & intra eam esse. Hæc quoque portentosa magis demonstratur aduersus aspidum ictus singulare remediũ. Efficacior est tamen ut aiũt cimicibus ammixtis. Oua durata illinuntur strumis & ulceribus frigore: aut adustione factis. Sorbẽtur in stomachi doloribus. Marinarum carnes ammixtæ ranarum carnibus contra salamandras præclare au xiliatur. Neq; est testudine aliud salamãdræ aduersius. Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo oĩaq; capitis ulcera curantur. Inarescere autem eum oportet: lenteq; ablui. Instillatur & dolori aurium cum la cte mulierum. Aduersus comitiales morbos manditur cum polline frumẽti. Miscetur autem sanguis he minis tribus aceti hemina uini addita iis: & cum hordeacea farina: aceto quoq; admixto: ut fit quod de uoretur fabæ magnitudine. Hæc singula & matutina & uespertina dantur: dein post aliquot dies uespe ra. Comitialibus instillatur ore deductis labris iis: qui modice corripiantur. Spasmo cum castoreo cly stere infunditur. Quod si dentes per annum colluuntur testudinum sanguine immunes a dolore fiunt. Et anhelitus discutit: quasque orthopnoes uocant: ad has in polenta datur. Fel testudinum claritatẽ ocu lorum facit. Cicatrices extenuat. Tonsillas sedat: & anginas & omnia oris uitia. Priuatim nomas ibi. Itẽ ardentium testium. Naribus illitum comitiales erigit: attollitque. Idem cum uernatione anguium aceto ammixto: unice purulentis auribus prodest. Quidam bubulum fel ammiscent: decoctarumq; carnium testudinis succum addita æquæ uernatione anguium. Sed diu in uino testudinem excoquunt. Oculorũ quoq; uitia omnia fel inunctum cum melle emendat. Suffusiones etiam marinæ felle: uel cum fluuiatili sanguine & lacte mulierum capillus inficitur. Fel & contra salamandras: uel succum decoctum bibisse: satis est. Testudinum est tertium genus in ceno & paludibus uiuentium. Latitudo iis in dorso pectori si milis nec conuexo incurua calice: ingrata uisu. Ex hac quoq; aliqua contingunt auxilia. Tres nãq; in suc censa sarmenta coniectæ & diuidentibus se tegumẽtis rapiunt. Tũ euulsæ carnes earũ coquuntur ĩ aquæ cõgio sale modice addito. Ita decoctarum ad tertias partes succus paralysin & articularios morbos sen tientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas sanguinemque uitiatum. Sistitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere testudinum quæ sunt in amnibus diuulsarum pinguia cum aizoo herba tusa ammixto unguento & semine lilii ante accessiones perunguntur ægri: præter caput mox conuolu ti: calidam aquam bibunt: quartanis liberari dicuntur. Hanc testudinem quintadecima luna capi opor-

Naturæq; ꝓprietatẽ

tere: ut plus pinguium reperiatur. Verum ægrum sexta decima luna perungi tradunt. Ex eodem genere testudinum sanguis instillatus crebo capitis dolores sedat. Item strumas. Sunt qui testudinum sanguinem cultro æreo supinarum capitibus præcisis excipi nouo fictili iubeant. Ignem sacrum cuiuscũq; generis sanguine illini. Item capitis ulcera manantia: & uerrucas. idem promitunt testudinum omnium fimo panos discuti. Et licet incredibile dictu sit: aliqui tradunt: tardius ire nauigia: testudinis pedem dextrum uehentia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia. non quia ignoremus gratiorem esse uniuersitatem animalium: maiorisq; miraculi: Sed hoc utilius est uitæ cõtributa habere remedia: cũ aliud alii psit. Aliud alibi facilius inueniatur. Venenatum mel diximus ubi nasceretur. Auxilio est piscis aurata in cibo. Vel si ex melle sincero fastidium cruditasue quæ sit grauissima incidat. Testudinem circuncisis pedibus: capite cauda decoctam anidotũ esse auctor est Pelops Scincoq; Appelles. Qui esset Scincus. diximus. Sæpius uero quantum ueneficium prestaret menstruis mulierum. Contra omnia ea auxilatur: ut diximus: mullus. Item contra pastinacam & scorpiones terrestres marinosq; : & dracones & phalangia illitus sumptusue in cibo. Eiusdem recentis e capite cinis contra omnia uenena: priuatim contra fungos. Mala medicamenta inferri negant posse: aut certe nocere stella marina uulpino sanguine illita: & affixa limini superiori: aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini scorpionumq; ictus carnibus earum impositus: item araneornm morsus sanantur. In summa contra omnia uenena: uel potu: uel ictu: uel morsu noxia. Succus earum ex iure decoctam: efficacissimus habetur. Sunt & seruatis piscibus medicinæ. Salsamentorumq; cibus prodest a serpente percussis & contra bestiarum ictus mero subinde haustero: ita ut ad uesperam cibus uomitione reddatur. Peculiariter a chalcide ceraste: aut quas sepas uocant: aut elope

elape

dipsade ue percussis. Contra scorpiones largius sumi. Sed non euomi salsamenta prodest: ita ut sitis toleretur: & imponere e adem plagis conuenit. Contra crocodilorum quidem morsus non aliud præsentius habetur. Priuatim contra præsteris morsum sarda prodest. Imponitur salsamenta & contra morsum canis rabiosi: uel si non sint ferro ustæ plagæ corporaq; clysteribus exinanita. Hæc per se sufficit. Et cõtra draconum marinum ex aceto imponitur. Iidem & ex cybio profectus. Draco enim marinus ad spinæ suæ qua fuerit uenenum ipse impositus: uel cerebro toto prodest. Ranarum marinarum ex uino & aceto decoctarum: succus contra uenena bibitur: & contra ranæ rubetæ uenenum: & contra salamandras. Fluuitiales si carnes edantur iusue decoctarum sorbeatur: prosunt: & contra leporem marinum: & contra serpentes supradictas. Contra scorpiones ex uino: Democritus quidem tradit: siquis extrahat ranæ uiuenti linguam nulla alia corporis parte adhærente: ipsaq; dimissa in aqua imponat supra cordis palpitationem mulieri dormiemti: quæcunque interrogaueris: uera responsuram. Addunt etiamnum alia magi: quæ si uera sunt: multo utiliores uitæ existimantur ranæ quã leges. Namque harundine transfixa natura per os: si surculus in menstruis defigatur a marito adulterorum tedium fieri. Carnibus earum uel hamo additis: præcipue purpuras certum est allici. Iecur ranæ geminum esse dicunt: obiicique formicis oportere eam partem quam appetant contra omnia uenena esse pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tantum uiuunt: ob id rubetarum nomine ut diximus: quas græci phrynos uocant: grandissimæ cunctarũ: geminis ueluti cornibus plenæ ueneficiorum. Mira de his certatim tradunt auctores. Illatis in populum silentium fieri. Ossiculo quod sit in dextro latere in aquam feruentem deiecto refrigerari uas: nec po-

Id inueniri

stea feruere nisi exempto. Adinueniri obiecta rana formicis: carnibusque erosis singula insolium addi. Et aliud esse in sinistro latere: quo deiecto feruere uideatur: apocynon uocari. Canum impetus eo cohiberi. Amorem concitari: & iurgia addito in potionem. Venerem adalligatum stimulare. Rursus a dextro latere refrigerari feruentia. Hoc & quartanas sanari alligato in pellicula agnina recenti: aliasque febres. Amorem inhiberi eo. Item ex iis ranis lyen contra uenena: quæ fiant ex ipsis auxiliatur. Cor uero etiam efficacius est. Coluber est in aqua uiuens: huius adipem & fel habentes qui crocodilos uenentur mire adiuuari produntur: nihil contra bælua audente. Efficacius etiamnum si hærba potamogeton misceatur. Cancri fluuitiales triti potiq; ex aqua recentes seu cinere adseruato: contra uenena omnia prosunt: priuatim contra scorpionũ ictus cum lacte asinino: uel si non assit: caprino uel quocũq;. Addi & uinũ oportet. Neeant eos triti cum ocimo admoti. Eadẽ uis contra uenenatorum oĩum morsus: priuatim scytalen & angues: & contra leporem marinum: ac ranam rubetam. Cinis eorum seruatus prodest pauori. Prodest periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiiciunt gentianam: & dant in uino. Nam si iã pauor occupauerit: pastillos uino subactos deuorandos ita præcipiunt. Decem uero cancris cum ocimi manipulo adalligatis: omnes qui ibi sunt scorpiones ad eum locum coituros magi dicunt. Et cum ocimo ipsos cinerẽue eorum percussis imponunt. Minus in omnibus iis marini prosunt: ut Trasillus auctor est. Nihil autem æque aduersari serpentibus q̃ cancros. Suesq; percussas hoc pabulo sibi mederi. Cũ sol sit in cancro: torqueri serpentes. Ictus scorpionum carnes fluuitialium cochlearum resistunt crudæ uel coctæ. Quidam ob id salsas quoque adseruant. Imponunt & ipsis plagis. Coracini pisces nilo quidem peculiares

dem peculiares sunt. Sed nos hæc omnibus terris demonstramus. Carnes eorum aduersus scorpiones ua
lent impositæ. Inter uenena sunt piscium porci marini spinæ in dorso cruciatu magno læsorum: remediũ
est limus ex reliquo piscium eorum corpore. Canis rabidi morsu potum expauescentibus faciem perun-
gunt adipe uituli marini. Efficacius si medulla lyene & oleũ e lentisco & cæra misceatur. Murenæ morsus
ipsarum capitis cinere sanantur. Et pastinaca contra suum ictum remedio est cinere suo ex aceto illito: uel
alterius. Cibi causa extrahi debet e dorso eius quicquid simile est croco: caputque totum. Et hanc autem
& oĩa testacea modice collui in cibis: quia saporis gratia perit. Leporis marini ueneficium restringũt poti
hippocampi. Contra dorycnium echini maxime prosunt. Et iis qui succum carpathi biberint: præcipue
eius iure sumpto. Et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur. Peculiariter uero con-
tra leporis marini uenena & ostrea aduersantur. Idem uidetur: nec potest uideri satis dictum esse de iis:
cum palma mensarũ diu iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus aquis: & ubi plurimi influũt amnes. ideo
pelagia parua & rara sunt. Gignuntur tamen in petrosis: carentibusque aquarum dulcium aduentu: sicut
circa grynum & myrinam. Grandescunt syderis quidem ratione maxime: ut in natura aquatilium dixi-
mus. Sed priuatim circa initia æstatis multo lacte prægnantia: atque ubi sol penetret in uada. Hæc uide
tur causa quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas enim prohibet incrementum: & tristitia mi-
nus appetunt cibos. Variant coloribus. Rufa in hispania. Fusca in illyrico. Nigra & carne & testa circeis.
Præcipua uero habentur in quacunque gente spissa: nec saliua sua lubrica. Crassitudine potius spectanda
q̃ latitudine. Neque in luto capta: neque in harenosis. Sed solido uado spondylo breui atque non carno-
so: nec fibris lacinioso: ac tota in aluo. Addunt petitiores notam: ambiente purpureo crine fibras: eoque
argumento generosa interpretãtur calliblephara appellantes. Gaudent & peregrinatione transferrique in
ignotas aquas. Sic brundusina in auerno. Compasta & suum retinere succum: & a Lucrino adoptare cre
duntur. Hæc sint dicta de corpore. Dicemus & de nationibus: ne fraudentur gloria sua littora. Sed dice-
mus aliena lingua: quæque perissima huius censura in nostro æuo fuit. Sunt ergo Mutiani uerba quæ
subiiciam. Cyzicena maiora lucrinis: dulciora britannicis: suauiora edulis: acriora lepticis: pleniora lucẽsi
bus: sicciora coryphantenis: teneriora istriois: candidiora circeiensibus. Sed iis neque dulciora: neque te-
neriora esse ulla compertum est. In indico mari Alexandri rerum auctores pedalia inueniri prodidere.
Necnon inter nos nepotis cuiusdam nomenculator tridacna appellauit: tantæ amplitudinis intelligi cu-
piens ut ter mordenda essent. Eorum dos in medicina hoc in loco tota dicetur. Stomachum unice refici-
unt. Fastidiis medentur. Addiditque luxuria frigus obrutis niue: summa montium & maris ima miscens
Molliunt aluum leniter. Eadem cocta cum mulso tenasmo: qui sine exulceratione fit: liberant. Vesica-
rum ulcera quoque repurgant. In conchis suis cocta siue uti clausa uenerint: mire distillatiõibus prosunt
Testæ ostreorum cinis uuam sedat & tonsillas ammixto melle. Eodem modo parotidas: panos mãma-
rumque duricias: capitum ulcera ex aqua: cutemque mulierum extendit. Inspergitur & ambustis. Et den
tifricio placet. Pruritibus quoq; & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ si tondatur strumas sa
nant & perniones pedum. Purpuræ quoque contra uenena prosunt. Et algam maris theriacen esse Ni-
cander tradit. Plura eius genera uti diximus. Longo folio & latiore: rubente: aliaue crispo. Laudatissi-
ma: quæ in creta insula iuxta terram in petris nascitur. Tingendis etiam lanis ita colorem alligans: ut
elui postea non possit. E uino iubet eam dari. Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo
mixtus: aut sincerus ex aceto. Præparant cutem sepiarum crustæ farina medicamentis. Cutem replet &
muris marini cinis cum oleo. Item echini cum carnibus suis cremati cinis. Fel scorpionis marini. Rana-
rum quoque trium si oliuæ in olla concrementur cinis cum melle. Melius cum pice liquida. Capillum
denigrant sanguisugæ: quæ in uino nigro diebus. xl. computruere. Alii in aceti sextariis duobus sangui-
sugarum sextarium in uase plumbeo iubent putrescere totidem diebus: mox illini in sole. Sornatius tan
tam uim habere tradit: ut nisi oleum ore contineant qui tingunt: dentes quoque eorum denigrari dicat.
Capitis ulceribus muricum: uel purpurarum testæ cinis cum melle utiliter illinitur conchyliorum: uel si
non urantur farina ex aqua doloribus. Castoreum cum peucedano & rosaceo. Omnium piscium fluui-
tialium marinorumque adeps liquefactus oleo ammixto melle oculorum claritati plurimum confert.
Item castoreum cum melle. Callionymi fel cicatrices sanat: & carnes oculorum superuacuas consumit.
Nulli hoc piscium copiosius: ut existimauit Menander quoque in comœdiis. idem piscis & uranoscopos
uocatur ab oculo quem in capite habet. Et coracini fel excitat uisum. Et marini scorpionis russi cum oleo
uetere: aut melle attico incipientes suffusiones discutit. inungi ter oportet intermissis diebus. Eadem ra-
tio albugines oculorum tollit. Mulorum cibo aciẽ oculorum hebetari tradunt. Lepus marinus ipse qui-
dem uenenatus est: sed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulsos cohibet. Et ad hunc usum utilissi-
mi minimi. Item pectunculi salsi triti cum cædria. Ranæ quas dryphytas & calamitas uocant: sanguis
earum cum lachryma uitis si euulso pilo palpebris illinatur. Oculoꝝ tumorem ruboremq; sepiæ cortex

cum lacte mulieris illitus sedat: & per se scabritias emendat. Inuertunt itaq; genas id agentes: & medicamentum auferunt post paulum: rosaceoq; inungunt: & pane imposito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctilopes curantur in farina trita: & ex aceto illita. Extrahit & squammas eius cinis. Cicatrices oculorũ cum melle sanat pterygia cum sale: & cadmia singulis drachmis. Emendat & albugines oculorum iumẽtorum. Adiiciunt & ossiculis eius genas si terantur sanari. Echini ex aceto epinyctidas sanant eundem cõburi cum uiperinis pellibus ranisq;: & cinerem aspergi potioni iubent magi: claritatem uisus promittentes. Ichthyocolla appellatur piscis: cui glutinosum est corium. Idemq; nomen glutino eius. Hic epinyctidas tollit. Quidam ex uentre non ex corio fieri dicunt. Ichthyocolla ut glutinum taurinum laudatur. Pontica candida: & carens uenis squammisq;: & quæ celerrime liquescit. Madescere autem debet concisa in aqua aut aceto nocte ac die. Mox tundi marinis lapidibus: ut facilius liquescat. Vtilem eam in capitis doloribus affirmant: & tetanothris. Ranæ dexter oculus dextro: sinistro leuus suspensi e collo natiui coloris panno lippitudines sanant. Quod si per coitum ranæ eruantur: albuginem quoq;. Alligati similiter in putamine oui. Reliquæ carnes impositæ sugillationem rapiunt. Cancri etiam oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicunt. Est parua rana in arundinetis & hærbis: maxime uiuens muta: ac sine uoce uiridis si forte hauriatur: uentres boum distens huius corporis humorem penicillis derasum claritatem oculis inunctis narrant afferre. Ipsasque carnes doloribus oculorum superponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidam succum earum qui ita effluxerit admiscent lachrymæ: quæ ex alba uite emanat: atque ita palpebras emanant inutilibus pilis exemptis acu instillantes hũc succum in uestigia euulsorum. Meges psilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrescentes: & hoc utebatur in multis uariisque per aquationes autumni nascentibus. Idem præstare sanguisugarum cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas oportet nouo uase. Idem tæniæ iecur siccatum pódere. xiii. cũ oleo cædrino perunctis pilis nouem mensibus. Auribus utilissimum bati piscis fel recens: sed inueteratũ uino. Item banchi quem quidam myxona uocant. Item callionymi cum rosaceo infusum. Vel castoreũ cum papaueris succo. Vocant & in mari pediculos eosque tritos instillari ex aceto auribus iubent. Et per se conchylio infecta lana magnopere prodest. Quidam aceto & nitro madefaciunt. Suntq; qui præcipue contra omnia aurium uitia laudent gari excellentis succum cyathis mellis dimidio amplius aceti cyathũ in calice nouo lenta pruna decoquere. Deinde spuma pennis detersa: & postquam desierit spumare tepidum infundere. Si tumeant aures coriandri succo prius mitigandas iidem præcipiunt. Ranarum adeps instillatus statim dolores tollit. Cancrorum fluuitalium succus cum farina hordeacea aurium uulneribus efficacissime prodest. Parotides muricum testæ cinere cum melle: uel conchyliorum ex mulso curantur. Dentium dolores sedantur ossibus draconis marini scarificatis gingiuis. Cerebro caniculæ in oleo decocto adseruatoque: ut ex eo dentes semel anno colluantur. Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas: & in dolore utilissimum. Conteriturq; iis: & cum helleboro albo illitus dentes sine uexatione extrahit. Salsamentorum etiam fictili uase combustorum cinis: addita farina marmoris inter remedia est. Et cybia uetera eluta in nouo uase: deinde trita prosunt doloribus. Atque prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinæ combustæ tritæque & illitæ. Decoquuntur & ranæ singulæ in aceti heminis: ut dentes ita colluantur: contineaturq; in ore succus. Si fastidium obstaret: suspendebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius: ut ex ore uirus deflueret in acetum feruens: idque e pluribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure edendas dabat. Maxillaresq; ita sanari dentes præcipue putant. Mobiles uero supradicto aceto stabiliri. Ad hæc quidam ranarum corpora binarum præcisis pedibus in uini hemina macerant: & ita collui dentes labentes iubent. Aliqui totas adalligant maxillis. Alii denas in aceti sextariis tribus decoxere ad tertias partes: ut mobiles dentium stabilirent. Necnon. xxxvi. ranarum corda in olei ueteris sextario sub æreo testo discoxere: ut infunderent per aurem dolentis maxillæ. Alii iecur ranæ decoctum & tritum cum melle imposuere dentibus. Omnia suprascripta ex marina rana efficaciora. Si cariosi & fetidi sunt centum in furno arefieri per noctem præcipiunt. Postea tantundem salis addi atque fricari. Enydris uocatur a græcis coluber in aquis uiuens. Huius quattuor dentium superioribus in dolore superiorum gingiuas scarificant: inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantum earum contenti sunt. Vtuntur & cancrorum cinere: nam muricum cinis dentifricium est. Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenarum cinis cum mellis obolis ternis. iecur pastinacæ in oleo decoctum. Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus. Exulcerationem sequi debet curatio: quæ perducit ad cicatricem. Quidam delphini iecur in fictili torrent: donec pinguitudo similitudine olei fluat: ac perungunt. Muricum uel conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus: cutemq; erugat: extenditq; septenis diebus illitus: ita ut octauo candido ouorum foueantur. Muricum generis sunt quæ uocant græci colycia: alii corythia: turbinata æque. Sed minora multo: efficaciora etiã & horis halitũ custodiẽtia. Ichthyocolla erugat cutem: extenditque: in aqua decocta horis quattuor: dein contusa: colluta: & subacta ad liquorem usq;

Mecenas

Channæ

Myxinon

Sociorum

Corycia

quorem usq; mellis. Ita præparata in uase nouo conditur: & usu quattuor drachmis eius binæ sulphuris: & anchusæ totidẽ: octo spumæ argenteæ adduntur: aspersaq; aqua terũtur una. Sic illita facies post quattuor horas abluitur.

Promiscue medicinæ. Cap. v.

MEdentur & lentigini cæterisq; uitiis ex ossibus sepiarum cinis. Idem & carnes excresentes tollit: & humida ulcera. Psoras tollit rana decocta in heminis quinq; aquæ marinæ. Excoqui debet: donec sit crassitudo mellis. Fit & in mari halcyoneum appellatum ex nidis (ut aliqui existimant) halcyonum & cæicum: alii e sordibus spumarum crassescentibus. Alii e limo: uel quadam maris lanugine. Quattuor eius genera. Cinereum spissum odoris asperi. Alterũ molle lenius odore fere algæ. Tertium candidioris uermiculi Quartum pumicosius: spongiæq; putri simile pene purpureum. Quod optimum: id & milesium uocatur. Quo candidius autem hoc minus probabile est. Vis eorum: ut exulcerent: purgent. Vsus tostis & sine oleo mire lepras: lichenas: lentigines tollunt cum lupino: & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur & ad oculorum cicatrices. Andrias ad lepras cancri cinere cum oleo usus est. Attalus thynni recentioris adipe ulcera. Menarum muria & capitum cinis cum melle sanat strumas. Pungi piscis eius qui rana in mari appellatur: ossiculo de cauda: ita ut non uulneret: potest. Id faciẽdum quottidie: donec procurentur. Eadem uis & pastinacæ radio & lepore marino imposito: ita ut celeriter remoueatur. Echini testis contusis & ex aceto illitis. Item scolopendræ marine e melle. Crancri fluuiatiles contriti: uel combusti ex me le Mirifice prosunt: & sepiæ ossa cum axungia uetere contusa & illita. Sic & ad parotidas utuntur: & scauri piscis marini iocineribus. Quin & testis cadi salsamentarii tusis cum axungia uetere: muricumque cinere ex oleo ad parotidas strumasq;. Rigor ceruicis mollitur cum marinis: qui pediculi uocantur drachma pota. Castoreo poto cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale: ut: sorbeatur succus. Sic & opistotono medentur: tetano: spasticis uero pipere adiecto. Anginas menarum salsarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet: Ranarumque decoctarum ex aceto. Succus hic & contra tonsillas prodest. Cancri fluuiatiles triti singuli in heminam aquæ: anginis medẽtur gargarizati aut e uino: aut calidaiaqua poti. Vuæ medetur garum cochlearibus subditum. Vocem siluri recentes si ue in cibo sumpti adiuuant. Vomitiones mulli inueterati tritique in potione concitant suspiriosis castoreo cum hammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissime pota. Eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim sanare dicuntur piscium modo e iure decoctæ in patinis ranæ. Suspensæ autem pedibus: cum distillauerit in patina saliua earum exenterari iubentur: abiectisq; interaneis condiri. Est rana parua arborum scandens & ex ea uociferans. In huius os siquis expuat ipsamq; dimittat: tussim liberare dicuntur. Præcipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi cruenta. Iocineris doloribus scorpio marinus in uino necatur: ut deinde bibatur. Conchæ longæ carnes ex mulso potæ cum aqua pari modo: aut si febres sint: ex aqua mulsa. Lateris dolores leniunt hippocãpi tosti sumpti. Tethyaq; similia ostreæ in cibo sumpta. Ischiadicorum muria siluri clystere infusa. Dantur autem conchæ ternis obolis dilutæ in uini sextariis duobus per dies quindecim. Aluum emollit silurus e iure & torpedo in cibo. Et olus marinum simile satiuo stomacho inimicũ aluum facillime purgat. Sed propter acrimoniã cum pingui carne coquitur. Et oĩum piscium ius. Idem & urinas cit e uino maxime. Optimum e scorpionibus & iulide: & saxatilibus: nec uirus recipientibus. Coqui debent cum anheto: apio: coriandro: porro: additis oleo & sale. Purgant & cybia uetera: priuatimq; cruditates pituitas bilemq; trahunt. Purgant & myaces: quorum natura tota ĩ hoc loco dicetur. Aceruantur muricum modo: uiuuntq; in algosis: gratissimi autumno: & ubi multa dulcis aqua miscetur mari: ob id in ægypto laudatissimi. Procedente hyeme: amaritudinem trahunt: coloremq; rubrum. Horum ius traditur aluum & uesicas exinanire. Interanea distringere. Omnia adaperire. Renes purgare. Sanguinem adipemq; minuere. itaq; utilissimi sunt hydropicis mulierum purgationibus: morbo regio: articulari: inflationibus. item prodesse felli pituitæq; pulmonis: iocineris splenis uitiis: rheumatismis. Fauces tantum uexant: uocesque obtundunt. Vlceraq; quæ serpant: aut sint purganda: sanant. itẽ carcinomata Cremati autem ut murices & morsus canum hominumq; cum melle: lepras: lentigines. Cinis eorum potus emendat caligines. Gingiuarum & dentium uitia: eruptiones pituitæ: & cõtra doricniũ aut opocarpathon antidoti uicem obtinent. Degenerant in duas species in mytulos: qui salem uirusq; recipiunt: myiscasque. Quæ rotunditate differunt: minores aliquanto atque hyrtæ tenuioribus testis: carne duriores. Mytuli quoque ut murices cinere causticam uim habent: & ad lepras: lentigines: maculas. Lauantur quoq; plumbi modo ad genarum crassitudines: & oculorum albugines: caliginesque. Atq; in aliis partibus sordida ulcera: capitisque pustulas. Carnes uero eorum ad canis morsus imponũtur. Et pelorides emolliunt aluum. Item castorea ex aqua mulsa: drachmis binis. Qui uehementius uolunt uti: addunt cucumeris satiui radicis siccæ drachmam: & aphronitri duas. Tethya torminibus & ĩflatiõibus suc-

currũt:inueniuntur hæ in foliis marinis ſuggentis:fungorum uerius generis q̃ piſcium. Eædem & tenaſ-
mum diſſoluunt:renumq; uitia. Naſcitur & in mari abſinthium:quod aliqui ſeriphum uocant: circa ta-
phoſyrin maxime ægypti:exilius terreſtri. Aluum ſoluit:& noxiis animalibus inteſtina liberat. Soluunt
& ſepiæ. In cibo dantur cum oleo & ſale:& farina decoctæ. Menæ ſalſæ cum felle taurino illitæ umbilico.
aluum ſoluunt. Ius piſcium in patina coctorum cum lactucis tenaſmum diſcutit. Cancri fluuitiales triti
ex aqua poti. aluum ſiſtunt. Vrinam ciunt. in uino aluum. Ademptis branchiis calculos pellunt tribus
obolis cum myrrhæ tritæ ſingularibus eorum drachmis. Ileos & inflationes caſtoreũ cum dauci ſemine
& petroſelini quantum ternis digytis ſumatur ex mulſi calidi cyathis quattuor. Tormina uero cum ace
to uino mixto. Etythini in cibo ſumpti ſiſtunt aluum. Dyſentericis medentur ranæ cum ſcylla decoctæ:
ita ut paſtilli fiant. Fel ſiue cor earum cum melle tritum:ut tradit Niceratus. Morbo regio ſalſamentum
cum pipere:ita ut reliqua carne abſtineatur. Lyeni medetur ſola piſcis impoſitus. item torpedo. Itẽ rhom
bus uiuus:dein remittitur in mare. Scorpius marinus necatus in uino:ueſicæ uitia & calculos ſanat. La-
pis qui inuenitur in ſcorpionis marini cauda pondere oboli potus. Enydridis iecur. Blenniorum cinis cũ
ruta. Inueniuntur & in branchii piſcis uel capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculoſis præclare medẽtur.
Aiuntq; & urticam marinam in uino potam prodeſſe. item pulmonem marinum decoctũ in aqua. Oua
ſepiæ urinam mouent:renumq; pituitas extrahunt. Rupta conuulſa cancri fluuitiales triti in aſinino la-
cte maxime ſanant. Echini uero cum ſpinis ſuis contuſi:& uino poti calculos. Modus ſingulis hemina bi
bitur:donec proſit:& alias in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur ueſica & pectinum cibo. Ex iis mares alii
donacas alii aulos uocant fœminas onychas. Vrinam mares mouent. Dulciores fœminæ ſunt & unico-
lores. Sepiæ quoq; oua urinam mouent:renes purgant. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle. iecur
quoq; aquatici colubri. item hydri tritum potumq; calculoſis prodeſt. iſchiadicos autem liberant ſalſamẽ
ta ex ſiluro infuſa clyſtere euacuata prius aluo. Sed attritis cinis e capite mugillum mulorumq;. Combu
runtur autem in fictili uaſe. Illini cum melle debent. item capitis menarum cinis ad rhagadas: & ad con-
dylomata utilis:ſicut pelamidum ſalſarum capitum cinis:uel cybiorum cum melle. Torpedo appoſita
procidentis interanei morborum ibi cohercet. Cancrorum fluuitialium cinis ex oleo & cæra:rimas in ea-
dem parte emendat. Item & marini cancri polline. Panos ſalſamenta coracini diſcutiunt. Sciænæ iteranea
& ſquammæ combuſtæ. Scorpio in uino decoctus:ita ut foueantur ex illo. At echinorum teſtæ contuſæ
& ex aqua illitæ incipientibus panis reſiſtunt. Muricum uel purpurarum cinis utroq; modo:ſiue diſcute
re opus ſit incipientes:ſiue concoctos emittere. Quidam ita componunt medicamentum:cæræ & thuris
drachmas. xx. Spumæ argenti. xl. Cineris muricum. x. Olei ueteris heminam. Proſunt per ſe ſalſamenta
cocta. Cancri fluuiatiles triti uerendorum puſtulas diſcutiunt. Cinis ex capite menarum. Item carnes de
coctæ & impoſitæ. Similiter percæ ſalſæ e capite cinis melle adito. Pelamidum capitis cinis aut ſquatinæ
piſcis cutis cõbuſta. Hæc eſt qua diximus lignũ poliri:quia & e mari fabriles uſus exeũt. Proſunt & ſmari
des illitæ. Item muricum uel purpurarum teſtæ cinis cum melle. Efficacius crematarum cũ carnibus ſuis
Carbunculus uerendorum priuatim ſalſamenta cocta cum melle reſtringuunt. At teſtem ſi deſcenderit:
cochlearum ſpuma illini uolunt. Vrinæ incontinentiam hippocampi toſti:& in cibo ſæpius ſumpti emẽ-
dant. item opidion piſciculus gongro ſimilis cum lilii radice. Piſciculi minuti ex uentre eius quos deuora
uerit:exempti & cremati:ita ut cinis eorũ bibatur ex aqua. iubent & cochleas africanas cum ſua carne cõ-
buri:cineremq; ex uino ſignino dari. Podagris articularibuſque morbis utile eſt oleum:ĩ quo decocta eſt
rana:& ipſarum inteſtina:& rubetæ cinis cum adipe uetere. Quidam & hordei cinerem adiiciunt: trium
rerum æquo pondere. iubent & lepore marino recenti podagram fricari. Fibrinis quoque pellibus calcia
ri maxime pontici fibri. item uituli marini. Cuius & adeps prodeſt. item & bryon de quo diximus lactu-
cæ ſimile: rugoſioribus foliis:ſine caule. Natura eſt ei ſtiptica. impoſitum lenit impetus podagræ. item
alga:de qua ſupra dictum eſt. Obſeruaturq; in ea:ne arida imponatur. Perniones emendant pulmo ma-
rinus. Cancrique marini cinis ex oleo. item fluuiatiles triti ſicq; cinere & oleo ſubacti:& ſiluri adeps. Et in
articulis morborum impetus ſedant ranæ ſubinde recentes impoſitæ:quas quidam diſſectas iubent im-
poni. Morbos abigit ius Mytulorum:& concharum comitiales:& ut diximus:coagulũ uituli marini bi
bunt cum lacte equino aſininoue:aut cum punici ſucco. Quidam ex aceto mulſo. Necnon aliqui per ſe
pilulas deuorant. Caſtoreum in aceti mulſi cyathis tribus ieiunis datur:iis uero qui ſæpius corripiuntur:
clyſtere infuſum mirifice prodeſt. Caſtorei drachmæ duæ eſſe debebunt:mellis & olei ſextarius:& aquæ
tantundem. Ad præſens uero correptis olfactu ſubuenit cum aceto. Datur & muſtelæ marinæ iecur. itẽ
muris uel teſtudinum ſanguis.

Blennorũ
Banchi

Scombro.
prior lectõ

Ad febrem omnium generum:& contra diuerſas infirmitates. ¶ Cap. vi.

FEbrium circuitus tollit iecur delphini guſtatum ante acceſſiones. Hippocampi necantur in
roſaceo:ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipſi adalligantur ægris: item ex aſello pi-
ſce lapilli

sce lapilli qui plena luna inueniuntur: in capite alligantur in linteolo. Pagri fluuiatilis longissimus dens capillo adalligatus: ita ut quinq; diebus eum qui alligauerit: non cernat æger: Ranæ uero in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis. Sunt qui strangulatas in oleo ipsas clam adalligent: oleoq; eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febrium minuit. Et oleum in quo in testina decocta sint. Maxime autem quartanis liberant ablatis unguibus ranæ & alligatæ & rubetæ. Iecur eius: uel cor adalligatur in panno leucophæo. Cancri fluuiatiles triti in oleo & aqua perunctis ante accessiones in febribus prosunt. Aliqui & piper addunt. Alii decoctos ad quartas in uino e balneo egressis bibere sua dent in quartanis. Aliqui uero sinistrum oculum deuorari iubent. Magi quoq; oculis earum ante solis ortum adalligatis ægro: ita ut cæcas dimittant in aquam: tertianas abigi promittunt. Eosdemq; oculos cum carnibus lusciniæ in pelle ceruina adalligatos præstare uigiliam: somno fugato tradunt. In lethargumq; uergentibus coagulo balenæ: aut uituli marini ad olfactum utuntur. Aliqui sanguinem testudinum: lethargicis illiniunt. Tertianis mederi dicitur: & spōdylus per se adalligatus. Quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recentes. Quidam ob id aseruant sale: ut dent tritas in potu. Strombi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore. Prosunt & in cardiacis. Cachecticis quorum corpus maciē conficitur. Tethya utilia sunt cum ruta ac melle. Hydropicis medetur adeps delphini liquatus. & cum uino potus. Grauitati saporis occuritur tactis naribus unguento: aut odoribus: uel quoquo modo obturatis. Strumbi quoq; carnes tritæ: & in mulsi tribus heminis pari modo aquæ: aut si febres sint: ex aqua mulsa datæ proficiunt. Item Succus cancrorum fluuiatilium cum melle. Ranæ quoq; aquaticæ in uino uetere & farre decoctæ: ac pro cibo sumptæ: ita ut bibatur ex eodem uase. Vel testudo decisis pedibus capite cauda & intestinis exemptis: reliqua carne ita condita ut citra fastidium sumi possit. Cancri fluuiatiles ex iure sumpti & phthisicis prodesse traduntur. Adusta sanantur cancri marini uel fluuiatilis cinere. Et ea quæ feruenti aqua combusta sint. Hæc curatio etiam pilos restituit cum cancrorum fluuiatilium cinere. Putantq; utendum cum cæra & adipe ursino. Prodest & febri ranarum fellis cinis. Ignes sacros restiguunt ranarum uiuentium uentres īpositi: pedibusq; posterioribus pronas adalligari iubent: ut crebriore anhelitu prosint. Vtuntur & silurorum capitum cinere salsamentorum ex aceto. Pruritum scabiemq; nō hominum modo: sed & quadrupedum afficassime sedat iecur pastinacæ decoctum in oleo. Neruos præcisos purpurarum cauum quo se operiunt tusum glutinat. Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere. Item ichthyocollæ. Tremulos iuuat castoreum si ex oleo peruugantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri. Sanguinem piscium putant cibo sisti polipo tuso illitoq;. De quo & hæc traduntur muriam ipsum ex sese emittere: & ideo non debere addi. In coquendo secari harundine: ferro enim intingi uitiumq; trahere natura deserente. Ad sanguinem sistendum & ranarum illinunt cinerem uel sanguinem inarefactum. Quidam ex ea rana quam græci calamiten uocant: quoniam inter harundines fruticesque uiuat: minima omnium & uiridissima. Cinerem fieri iubent. Aliqui & nascentium ranarum in aqua quibus adhuc cauda est: in calice nouo combustarum cinerum si per nares fluat inficiēdum. Diuersus hirudinum quas sanguisugas uocant ad extrahendum sanguinem usus est. Quippe eadē ratio earum quæ cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda sanguine spiramenta laxanda iudicatur. Sed uitium quod admissæ semel desiderium faciūt circa eadem tempora anni semper eiusdem medicinæ. Multi podagris quoq; admittenda censuere. Decidunt sacietate & pondere ipso sanguinis detractæ aut sale aspersæ. Aliquando tamen adfixa relinquunt capita quæ causa uulnera insanabilia facit: & multos interimit: sicut Messalinum e consularibus patriciis cū ad genua admisisset. Inuehunt uirus remedio uerso: maximeq; russæ ita formidantur. Ergo suggētia ora forficibus præcidunt: ac ueluti siphonibus defluit sanguis: paulatimq; morientium capita se contrahunt: nec relinquuntur. Natura earum aduersatur cimicibus: & suffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis narium profluuia sistit succo porri mollitus. Extrahit tæla corpori inhærentia. Sepiarum testæ ex aqua salsamentorū carnes Cancri fluuiatiles triti. Siluri fluuiatilis qui & alibi q̃ in nilo nascitur carnes impositæ recentes siue salsæ. Eiusdem cinis extrahit & adeps: & cinis spinæ eius uicem spodii præbet. Vlcera quæ serpunt & quæ ex iis excrescunt ex capite menarum cinis uel siluri coercet. Carcinomata, per earum capita salsarum: efficacius si cineri earum misceatur sal & cunila capita: oleoq; subigantur. Cancri marini cinis usti cum plumbo carcinomata compescit. Ad hoc & fluuiatilis sufficit cum melle: lineaq; lanugine. Sed aliqui malunt alumē melq; miscere cineri. Phagedenæ siluro inueterato: & cum sandaraca trito. Cachothæ & nomæ & putrescētia, cybio uetere sanantur. Vermes uero innati ranarum felle tolluntur. Fistulæ aperiuntur: siccanturq; salsamentis cum lintheolo immissis. Intraq; alteram diem callum omnem auferunt: & putrescentia ulcerū quæq; serpunt emplastri modo subacta & illita. Et salpes expurgat ulcera in lintheolis conceptis. Item echinorum testæ cinis. Carbunculos, coracinorum salsamenta illita discutiunt. Item mullorum salsamenti cinis. Quidam capite tantum utuntur cum melle: uel coracinorum carne. Muricum cinis cum oleo tu

percæ prius scribebatur rhōbi. uel scōbri antiqui codices.

callum

Inueniunt legunt alii

mores tollit. Cicatrices fel ſcorpionis marini. Verrucas tollit glani iecur tritum. Capitis menarum cinis cum allio tritus ad thymia crudis utuntur fel ſcorpionis marini ruffi. Smarides tritæ illitæ. Hallex deferueſacta unguium ſcabriciã ciniſq; e capite menarum extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glauciſcus e iure ſumptus: & ſmarides cum ptiſana ſumptæ: uel cũ fœniculo decoctæ. Mammas ipſas muricum uel purpuræ teſtarum cinis cum melle efficaciter ſanat. Cancri fluuiatiles illiti uel marini pilos in mãma: uel muricũ carnes appoſitæ tollunt. Squatinæ illitæ creſcere mammas nõ patiuntur. Delphini adipe linamẽta accenſa excitant uuluæ ſtrangulatu oppreſſas. Item ſcombri in aceto putrefacti. Percarum uel menarũ capitis cinis ammixto ſale & cunila oleoq; uuluæ medetur. Suffitione quoq; ſecũdas extrahit. Item uituli marini adeps inſtillatur igni naribus ĩtermortuarum uuluæ uitio: & cum coagulo eiuſdem in uellere impoſitus. Pulmonis marini cinis adalligatus egregie profluuia purgat. Echini uiuentes tuſi & in uino dulci poti. Siſtunt & cancri fluuiatiles triti in uino potique. Item ſiluri ſuffitu præcipue africi faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluuia ſiſtere. Ex hyſopo purgare. Et ſi partus ſtranguletur: ſimiliter poti auxiliantur. Eoſdem recentes uel arido bibunt ad partus continendos. Hippocratesad purgationes mortuoſq; partus utitur illis cum quinis lappati radicibus cum ruta & fuligine tritis: & in mulſo datis potui. Itẽ ĩ iure cocti cum lappato & appio mẽſtruas purgatões expediunt. Lactiſq; ubertatẽ faciunt. Item ĩ febri quæ ſit cũ capitis doloribus & oculorũ palpitatõe. Mulieribus ĩ uino auſtero poti ꝓdeſſe dicuntur. Caſtoreum ex mulſo potum purgatiõibus prodeſt. Contraq; uuluã olfactum cum aceto & pice: aut ſubditum paſtillis. Ad ſecundas etiam uti eodem prodeſt cum panace ĩ quattuor cyathis uini. Et a frigore laborantibus ternis obolis. Sed ſi caſtoreum fibrũue ſuperegrediatur grauida: abortum facere dicitur: & periclitari partus ſi ſuperferatur. Mirum & quod de torpedine ĩuenio. Si capiatur cum luna ĩ libra fuerit. triduoq; aſſeruetur ſub diuo: faciles partus facere: poſtea quotiens ĩferatur adiuuare. Et paſtinacæ radius adalligatus umbilico exiſtimaturidem facere ſi uiuenti ablatus ſit: ipſaq; denuo ĩ mare dimiſſa. Inuenio apud quoſdã oſtracium uocari: quod aliqui onychen uocant: hoc ſuffitum uuluæ pœnis mire reſiſtere. Odorem eſſe caſtorei: meliuſq; cum eo uſtum proficere. Vetera quoq; ulcera & cacoethæ eiuſdem cinere ſanari. Nam carbunculos & carcinomata in mulierum parte præſentiſſimo remedio ſanari tradunt cancro fœmina cum ſalis flore cõtuſo poſt plenam lunam: & ex aqua illita. Pſilothrũ eſt cynni ſanguis: fel: iecur ſiue recentia ſiue ſeruata. Iecur etiam tritum mixtoq; cædrio plumbea pyxide aſſeruatũ Ita pueros pubeſcere negauit. Mango ſalpe obſtetrix. Eadem uis eſt pulmõis marini. Leporis marini ſanguine & felle: uel ſi ĩ oleo lepus hic necetur. Cancri ſcolopendræ marini cinis cum oleo. Vrtica marina trita ex aceto ſcyllite. Torpedinis cerebrum cum alumine illitum. xvi. luna. Ranæ paruæ quã in oculorum curatione deſcripſimus ſanies efficaciſſime pſilothrum eſt: ſi recens illinatur: & ipſa arefacta ac tuſa: mox decocta tribus heminis ad tertias: uel in oleo decocta æreis uaſis. Eadem menſura alii ex quindecim ranis conficiunt pſilothrum: ſicut in oculis diximus. Sanguiſugæ quoque toſtæ in uaſæ fictili: & ex aceto illitæ eundem contra pilos habent effectum. Et ſuffitus urentium eas necat cimices inuectas. Caſtoreo quoq; cum melle pro pſilothro uiſi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem pſilothro uellẽdi prius ſunt pili. Infantium gingiuis dentitionibuſque multum confert delphini cum melle dentium cinis: & ſi ipſo dente gingiuæ tangantur. Adalligatuſq; idem pauores repentinos tollit. idem effectus & caniculæ dentis. Vlcera uero quæ in auribus aut ulla corporis parte fiant cancrorum fluuiatilium ſuccus cum farina hordeacea ſanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis proſunt. Siriaſeiſque infantium ſpongia frigida cerebro humefacto rana inuerſa adalligata efficaciſſime ſanat: quam aridam inueniri affirmant. Mullus in uino necatus: uel piſcis rubellio: uel anguillæ duæ. item uua marina in uino putrefacta iis qui inde biberint tedium uini affert. Venerem inhibet. Echeneis & hippopotami frontis e ſiniſtra parte pellis in agnina adalligata. Fel ue torpedinis uiuæ genitalibus illitum. Concitant cochlearum fluuiatilium carnes ſale adſeruatæ: & in potu ex uino datæ. Erythini in cibo ſumpti. Iecur ranæ dryophytes & calamitæ in pellicula gruis alligatum: uel dens crocodili maxillaris annexus brachio: uel hippocampus: uel nerui rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rubeta alligata. Equorum ſcabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant: donec illini poſſit. Aiuntque ita curatos non repeti poſtea. Et ſalpe negat canes latrare: quibus in offa rana uiua data ſit. Inter aquatilia dici debet: & calamochnus latine adarcha appellata. Naſcitur circa harundines tenues e ſpuma aquæ dulcis ac marinæ: ubi ſe miſcent. Vim habet cauſticam. ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. Tollit & mulierum lentigines in facie. Et calami ſimul dici debent. Phragmitis radix recens tuſa luxatis medetur: & ſpinæ doloribus ex aceto illita. Cyprii uero qui & donax uocatur cortex alopeciis medetur uſtus: & ulceribus ueteratis. Folia extrahunt quæ infixa ſunt corpori & igni ſacro. Paniculæ flos ſi aures intrauerit exſurdat. Sepiæ atramento tanta uis eſt: ut in lucerna addito æthiopas uideri ablato priore lumine Anaxilaus tradat. Rubeta decocta & in aqua potu data ſuum morbis medetur: uel cuiuſcunq; ranæ cinis. Pulmone marino ſi confricetur lignum: ardere uidetur

Dryopetes

dere uidetur: adeo ut faculam ita præluceat.

Animalium omnium in mari uiuentium. clxxvi. genera esse. Capi. vii.

Peracta aquatilium dote non alienum uidetur indicare per tot maria tam uasta & tot milibus passuum terræ infusa: extraq; circundata mensura pene ipsius mundi quæ intelligantur animalia centum septuagintasex omnium generum esse: eaq; nominatim complecti. Quod in terrestribus uolucribusq; fieri non quit. Neq; enim omnis indiæ athiopiæq; aut scythiæ desertorumue nouimus feras aut uolucres cum hominum ipsorum multo plurimæ sint differentiæ quas inuenire potuimus. Accedat his taprobane insulæq; aliæ oceani fabulose narratæ. Profecto conueniet: non posse omnia genera in contemplationem uniuersam uocari At hercule in tanto mari oceano quæq; nascuntur certa sunt: notioraq; quod miremur quæ profundo natura mersit. Vt a beluis ordiamur: arbores physeteres: balneæ: pristes: tritones: nereides: elephanti: homines qui marini uocantur: rotæ: orcæ: arietes: musculi: & alii piscium forma arietes delphini: celebresq; Homero rituli. Luxuriæ uero testudines: & medicis fibri: quorū e genere lutras nusquam mari accepimus mergi: tantum marina dicentes. iam caniculæ: dromones: cornutæ: gladii: serræ: communesque mari terræ amni hippopotami: crocodili. Et amni tātum ac mari thynni: thynnides: siluri: coracini: percæ. Peculiaris autem maris accipenser: aurata: asellus: acarne: aphia: Alopecias: anguilla: araneus: box: batis: banchus: batrachus: belonæ: quos aculeatos uocamus: balanus: coruus: citharus. Chromborum genera pessimus chalcis cobio. Callarias asellorū generis ni minor esset: Colias Siue parianus siue saxitanus a patria bætica: lacertorū minima: ab iis mæotici: cybium. Ita uocatur concisa pelamis: quæ post. xl. dies a ponto in mæotin reuertitur. Cordilla & hæc pelamis pusilla: cum in pontum e mæotide exit hoc nomen habet: cantharus: callyonimus: siue uranoscopus: cinædi: soli pisciū lutei Cnide quā nos urticam uocamus. Cancrorum genera chame trachea: chame leos: chame pelorides: generis uarietate distantes: & rotunditate: chame glyciamerides: quæ sunt maiores q̄ pelorides: Glycia siue corophia. Concharū genera inter quæ & margaritiferæ cochleæ: quarum generis pētadactyles: melicēbales: echinophoræ. dicuntur quibus cantant. Extra has sunt rotūdæ in oleario usu cochleæ: cucumis: cynopus: cammarus: cynosdexia: draco. Quidam aliud uolunt esse dracūculum. Est autem graculo similis. Aculeos in branchiis habet ad caudam spectantis. Sic & scorpio lædit dum manu tollitur: erythinus echeneis: echinus. Elephanti locustarum generis nigri: pedibus quaternis: bisulcis. Præterea brachia duo: binis articulis: singulisq; forficulis denticulatis. Fabri siue zeus Glaucisci: glanius: gonger: gerres: galeos: garus: hippus: hippuros hirundo: halipleumon: hippocampos: Heparcotinos: Sunt lacertorum genera lolligo uo itans: locustæ: lucernæ: liparis: lamyrus: lepus: leones: quorum brachia cancris similia sunt. Reliq̄ ps locustæ: mullus: merula inter saxatiles laudata: mugil: melanurus: mena: metis: murena: Mys myllus: mystus murex: oculata: ophidion: ostria: otia: orcynō. Hic est pelamidū generis maximus. Neq; redit in mæotin: similis tritoni: uetustate melior. Orphus orthragoriscus: phager: phycus saxatilium: pelamis earum generis maxima apolectū Durius tritone: phorcus: phitharus: passer: pastinaca Polyporū genera: pectines maximi & nigerrimi æstate. Laudatissimi mitylenis: tyndaride salonis: altini: antii: in insula alexādriæ in ægypto. pectūculi: purpuræ: percides. pinna: pinnotheræ: rhina quē squatinā uocamus. Rhombus: scarus principalis hodie. Solea: sargus: scylla: sarda. Ita uocatur pelamis longa ex oceano ueniens. Scomber: salpa: horus: scorpena: scorpios: sciadeus sciæna: scolopendra: smyrus: scepini: strombus solen siue aulos siue donax siue onix siue dactylus spondylus: smarides: stella: spongia. Turdus inter saxatiles nobilis. Tomus: taurianus: quem alii xiphiam uocant. Thessa: torpedo: tethea: Triton. Pelamidum generis magni: ex eo serena cybia fiunt. Vrenæ: uua xiphiæ. His adiiciemus apud Ouidium posita nomina: quæ apud neminem alium reperiuntur. Sed fortassis in ponto nascuntur: ubi id uolumen supremis suis temporibus inchoauit. Bopgyrum in scopulis uiuentem. Orphum rubentem: rhacinumq; pullum: pictas mormyras: aureiq; coloris chryson. Præterea paruum teragum: & placentem cauda labrum Epodas lati generis. Præter hæc insignia piscium tradit: channem ex seipsa concipere. Glaucum æstate nūquam apparere. Pomphilum qui semper comitetur nauigiorum cursus. Chromin qui nidificet in aquis. Helopen quoq; dicit esse nostris incognitum undis. Ex quo apparet falli eos qui eundem accipenserē existimauerunt. Helopi palmam saporis inter pisces multi dedere. Sunt præterea a nullo auctore noīati sudis latine appellata: a græcis sphyræna rostro similis noīe magnitudine iter amplissimos rarus: sed tū nō degener: & pernæ concharum generis circa pontias insulas frequentissimæ. Stāt uelut suillo crure longo cuharena defixæ hiantesque qua limpitudo est: pedali non minus spatio. Cibum uenantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos. Intus prospondylo grandis caro est. Et hyenam piscem uidi in oenaria insula captum caput exerentem. Præter hæc purgamenta aliqua relatu indigna: & algis potius annumeranda q̄ animalibus.

Quæ nascuntur uel quot quot

Lytras

Drymones alii codices.

boca uetus lectio

Caraborū siue cāmarorum.

Cyprinus.

Colycia siue Corophia.

uel cynops

Hepar: Helacatenes.

Meryx

Mythus.

Saurus uel Sparus

Sepiæ

Vræa siue horæa

Pompiū. Pompilū.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXIII.

PROOEMIVM.

Metallorum naturæ.

MEtalla nunc ipſæq; opes : & rerum pretia dicentur: tellurem intus exquirente cura
multiplici. Modo quippe alibi diuitiis foditur quærente uita aurum argentum æs
electrum . Alibi deliciis gemmas : & parietum digitorumq; pigmenta . Alibi te-
meritati ferrum auro etiam gratius inter bella cædeſq;. Perſequimur omnes eius
fibras uidemuſq; ſuper excauatos montes mirantes dehiſcere aliquando aut intre
miſcere illam. Ceu uero non hoc etiam exemplum indignationis ſacræ parẽtis ex
primi poſſit. Imus ĩ uiſcera eius: & in ſede manium opes quærimus: tãquam parum benigna fertiliq; qua
ſecetur. Inter hæc minimum remediorum gratia ſcrutamur. Cui enim fodiendi cauſa medicina eſt? Quã
quam & hæc ſumma ſui parte tribuit ut minime parca: faciliſq; in omnibus quæ proſunt. Illa nos premũt
illa nos ad inferos agunt quæ occultauit atq; demerſit. Illa quæ non naſcuntur: ut repente mens ad inane
euolans reputet quis deinde futurus finis eſt: ſæculis omnibus exhauriendi eam quouſq; penetret auaritia
Quam innocens q̃ beata: immo uero & delicata eſſet uita. ſi nihil aliud de ea niſi quod ſupra terras con-
cupiſceret: haberetq; non niſi quod ſecum eſt? Eruitur: quidem aurum & chryſocolla iuxta: ut pretioſior
uideatur nomen ex auro cuſtodiens. Parum enim erat naturæ unam inueniſſe uitæ peſtem : niſi in pretio
etiam eſſet ſanies auri. Quærebat argentum auaritia. Boni conſuluit interim inueniſſe minium: rubentiſ-
que terræ excogitauit uſum. Heu prodigioſa ingenia quot modis auximus precia rerum? Acceſſit ars pi
cturæ: & aurum argumentumq; cælando carius fecimus. Didicit homo naturã prouocare. Auxere & ar
tem uitiorum irritamẽta. In poculis libidines cælare iuuit: ac per obſenitates bibere. Abiecta ſunt deinde
hæc: & ſordere cœpere: & auri argẽti nimiũq; fuit. Murrhina & cryſtallina ex eadẽ terra effodimus: quib9
precium faceret ipſa fragilitas hoc argumentum opum: hæc uera luxuriæ æſtimata ẽ gloria: habere quod
poſſet ſtatim totum perire. Nec hoc fuit ſatis turba gemmarum potamus: & ſmaragdis teximus calices
ac temulentiæ cauſa tenere indiam iuuat: & aurum iam acceſſio eſt.

Quæ prima commendatio metallorum auri: & de origine annulorum aureorum: & modo auri apud
antiquos & equeſtri ordine: & de iure annulorum aureorum. Cap. i.

VTinamq; poſſet e uita in totum abdicari aurum ſacra fames: ut celeberrimi auctores dixere: ꝓ
ſciſſum conuitiis ab optimis quibuſq;: & ad perniciem uitæ repertum. Quantum fœliciore æuo
cum res ipſæ permutabantur inter ſe: ſicut & troianis temporibus factitatum Homero credi cõ
uenit. Ita enim (ut opinor) commercia uictus gratia inuenta: alios coriis boum : alios ferro captiuiſq; re-
bus emptitaſſe tradit: q̃q̃ & ipſe miratus aurum æſtimationes rerum ita fecit: ut centum boum arma au-
rea permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua conſuetudine mulcta legũ
antiquarum pecore conſtat etiam romæ. Peſſimum uitæ ſcelus fecit: qui annulum primus induit digytis
Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de prometheo omnia fabuloſa arbitror: q̃q̃ illi quoq; ferreum annulũ
dederit antiquitas: uinculumq; id non geſtamen intelligi uoluerit. Midæ quidam annulũ quo circũacto
habentem nemo cerneret: quis nõ etiam fabuloſiorem fateatur? Manus & prorſus ſiniſtræ maximam au
ctoritatem conciliauere auro: non quidem Romani quorum more ferendũ erat bellicæ uirtutis inſignæ.
De regibus romanis nõ facile dixerim. Nullum habet Romuli in capitolio ſtatua: nec præter Nummæ
Seruiq; Tullii alia. Nec. L. quidẽ bruti. Hoc in Tarquinis maxime miror: quorum egregia fuit origo: un
de hic annulorum uſus uenit: quãquã etiam nunc lacedæmone ferreo utantur . Sed a Priſco Tarquinio
oſum primo filium cum in prætextæ annis occidiſſet hoſtem bulla aurea donatũ conſtat: unde mox bul
læ durauit : ut eorum qui equo meruiſſet filii id inſigne haberent : cæteri lorum. Et ideo miror Tarqui-
nii eius ſtatuam ſine annulo eſſe. Quãquam & de nomine ipſo ambigitur. Id græci a digitis appellauere.
Apud nos priſci ungulum uocabãt. Poſtea & græci & noſtri ſymbolum . Longo certo tẽpore ne ſenatũ
quidem Romanum habuiſſe aureos: manifeſtum eſt. Siquidẽ iis tantum qui legati ad exteras gẽtes ituri
eſſent: annuli publice dabantur credo: quoniã ita exterorũ honoratiſſimi intelligebantur. Neque aliis uti
mos fuit: q̃ qui ex ea cauſa publice accepiſſet: uulgoq; ſic triumphabãt. Et cum corona ex auro etruſca ſu
ſtineretur a tergo: annulus tamen in digyto ferreus erat: æqua fortuna triumphantis & ſerui coronam ſu
ſtinentis. Sic triumphauit de Iugurta. C. Marius. Aureum non ante tertium conſulatum ſumpſiſſe tra-
ditur. Ii quoq; qui ob legationẽ acceperãt: aureo in publico tm̃ utebantur: ĩtra domos uero ferreis . Quo
argumẽto etiã nunc ſponſæ annulus ferreus mittitur. Iſq; ſine gẽma. Nec iliacis tp̄ibus ullos fuiſſe annu-
los uideo: nuſq̃ certe Homerus dicit: cum & codicillos miſſitatos epiſtolarũ gratia indicet: & cõditas ar

te uestes: ac uasa aurea argenteaq;: & ea colligata nodi non annuli nota Sortiri quoq; contra prouocatio nem duces nõ annulis tradit. Fabricæ etiam deum fibulas: & aliam mulieribus cultus: ficut inaures in pri mordio factitasse sine mentione annulorum. Et qui primus instituit contanter id fecit: leuisq; manibus ac latentibus induit cum si honos securus fuisset: dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentum potu it in ea aliquod intelligi: etiam consertoris usu argumentum est maius in leua fuisse qua scutum rapitur. Est quidem apud eundem Homerum uirorum crinibus aurum implexum. Ideo nescio an prior usus a fœminis cœperit. Romæ quidem non fuit aurum: nisi admodum exiguum longo tempore. Certe cum a gallis capta urbe pax emeretur: non plus quam mille pondo effici potuere. Nec ignoro. M. Crassum duo milia pondo auri rapuisse suo: & Pompeii tertio consulatu e capitolini Iouis solio a Camillo ibi con dita: & ideo a plerisq; existimari duo milia pondo collata. Sed quod accessit: est gallorum præda fuit: de tractumq; ab his in parte captæ urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare solitos Torquatus in dicio est. Apparet ergo gallorum templorumq; tantundem nec amplius fuisse. Quod quidem in augu rio intellectum est: cum capitolinus duplum reddidisset. Illud quoq; obiter indicari conuenit: quoniam de annulis sermonem repetimus: æditaum custodiæ eius deprehensum fracta in ore annuli gemma sta tim expirasse: & indicium ita extinctum. Ergo ut maxime duo tantum milia pondo cum capta est. Roma anno trecentesimo. lxiiii. fuere: cũ iã capitum liberorum censa essent. c. lii. milia quingenti. lxxxiii. Eadem post annos. ccc. vii. quod ex capitolinæ ædis incendio cæterisq; omnibus delubris. C. Marius filius prene ste detulerat tredecim milia pondo: sub eo titulo in triumpho transtulit Sylla. Et argenti. vii. milia. Idem ex reliqua omni uictoria pride transtulerat auri pondo. xv. milia: argenti pondo. c. xv. milia. Frequentior autem usus annulorum non ante. Cn. Flauium Annii filium deprehẽditur. Hic nanq; publicatis diebus fastis: quos populus a paucis principum quottidie petebat: tantam gratiam plebis adeptus est: alioquin libertino patre genitus: & ipse Apii Cæci scriba: cuius hortatu ex ceperat eos dies: consultando assidue sa gaci ingenio promulgaueratq;: ut ædilis curulis crearetur cum. Q. Anitio prenestino: quam paucis ante annis hostis fuerat: preteritis. C. Petilio & Domitio: quorum patres consules fuerant. Additum Flauio ut simul Tribunus plebis esset. Quo facto tanta senatus indignatione exarsit: ut annulos ab eo abie ctos fuisse in antiquissimis reperiatur annalibus. Fallit plerosq; qui tum & equestrem ordinem id fecisse arbitrantur: Etenim abiectum hoc quoq;. Sed & phalerax posita propter quæ nomen equitum adiectũ est. Annulos quoq;. depositos a nobilitate in annales relatum est: non a senatu uniuerso. Hoc actum. P. Sempronio Longo. L. Sulpitio cons. Flauius uouit ædem concordiæ: si populo reconciliasset ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneretur: ex mulctaticia fœneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit in græcostasi: quæ tunc supra comitium erat. Inciditq; in tabula ærea eam ædem. ccc. quattu or annis post capitolinam dedicatam. Ita quadringentis. xlviii. a condita urbe gestum est: & primum an nulorum uestigium extat. Promiscui autem usus alterum secundo punico bello. Neq; enim aliter potuis sent trimodia illa annulorum carthaginem ab Hannibale mitti. Inter cepionem quoq; & Drusum ex an nulo in auctiõe nauali inimicitiæ cœpere. Vnde origo socialis belli: & exitia rerum. Ne tum quidem om nes senatores habuerunt: utpote cum memoria auorum multi prætura functi in ferreo consenuerint: si cut Calphurnium & Manilium: qui legatus. C. Marii fuerat iugurtino bello Fenestella tradit. Et multi. Fufidium illum quem Scaurus in uita sua scribit. In Quintiorum uero familia aurum ne fœminas qui dem habere mos fuerit. Nullosq; omnino annulos maior pars gentium hominumq; etiam qui sub impe rio nostro degunt hodie habeat. Non signet oriens aut ægyptus etiam nunc litteris contenta solis. Mul tis hoc modis ut cætera omnia luxuria uariauit: gemmas addendo exquisiti fulgoris: censuq; opimo di gytos onerando: sicut dicemus in gemmarum uolumine. Mox & affigies uarias cælando: ut alibi ars: ali bi materia esset in pretio. Alias deinde gẽmas uiolari nefas putauit: ac ne quis signandi causam in annu lis esse intelligeret: solidas induit. Quasdam uero neq; ab ea parte quæ digito occultatur: auro clusit au rumq; milibus lapillorum uilius fecit. Contra uero multi nullas admittunt gẽmas: auroq; ipso signant ut Claudii Cæsaris principatu repertum. Necnon & seruitia iam ferrum auro cingunt: alia per sese mero: auro decorant: cuius licentiæ origo nomine ipso in samothracia id institutum declarat. Singulis primo digytis gerere mos fuerat: qui sunt minimis proximi. Sic in Nummæ & Seruii Tulli statuis uidemus. Postea pollici proximo iduere etiam deorum simulacris. Dein iuuit & minimo dare Galliæ brithaniæq; medio dicuntur usæ. Hic nunc solus excipitur: cæteri omnes onerantur: atq; etiam priuatim articuli mi noribus alis. Sunt qui tres uni minimo congerant. Alii uero & huic unum tantum: quo signãda signẽt. Conditurq; ille ut res rara & ad iniuriæ usus indigna: uelut e sacrario promitur. Et unũ in minimo digy to habuisse preciosioris est in recondito suppellectilis ostentatio. Iam alii pondera eorum ostentãt. Alius plures q̃ unum gestare labor est. Alii bratteas inserunt leuiore materia: & propter casum gẽmarum totã sollicitudinem putant. Alii sub gemmis uenena cludũt: sicut Demostenes summus oratorum gratiæ: an

Græcostasio

Amputãt

nulosq; mortis gratia habent.Demũq; ut plurimum opum ita scelera annulis fiunt.Quæ fuit illa prisco
rum uita:qualis innocentia in qua nihil signabatur? At nunc cibi quoq; ac potus uindicantur annulo a ra
pina.Hoc profecere mancipiorum legiones:& in domo turba externa acta. Seruorum quoq; causa no-
menculator adhibendus.Sed aliter apud antiquos.Singuli marcipores lucipores ue dominorum genti-
les omnem uictum in promiscuo habebant:nec ulla domi custodia a domesticis opus erat. Nunc rapiẽ
dæ comparantur epulæ:pariterq; qui rapiant eas.Sed & claues quoq; ipsas signare non est satis:grauatis
somno:aut morientibus annuli detrahuntur:maiorq; uitæ ratio circa hoc ĩstrumentũ eẽ cœpit:incertum
a quo tempore.Videmur tamen posse in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem sa-
mi tyrannum:cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus est pisce ipso circiter ducentesimũ
xxx.annum urbis nostræ interfecto. Celebratiorem quidem usum cum fœnore cœpisse argumento ẽ con
suetudo uulgi ad sponsiones etiamnum annulo exiliente:ab eo tempore quo nondum erat arra uelocior:
ut plane affirmare possimus:nummos ante apud nos cœpisse:mox annulos.De nummis paulopost di-
cetur.Annuli destinxere alterum ordinem a plebe:ut semel cœperãt esse celebres:sicut tunica ab annu is
senatum tantum: q̃q̃ et hoc sero : uulgoq; purpura latiore tunica usos inuenimus etiam præcones : sicut
patrem.L.Helii. Stilonis. Præconini ob id cognominati.Sed annuli plane medium ordinem tertiumq;
plebi & patribus inseruere. Ac quod antea militares equi nomen dederant : hoc nunc pecuniæ iudices
tribuunt.Nec pridem id factum.Diuo.n.Augusto decurias ordinante:maior pars iudicum in ferreo an
nulo fuit.Iiq; non equites:sed iudices uocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum pu-
blicorum.Iudicum quoq; non nisi quattuor decuriæ fuere primo.Vixq; milia singula in decuriis inuenta
sunt: nondum prouinciis ad hoc munus admissis.Seruatumq; in hodiernum diem est:ne quis e nouis ci
uibus in iis iudicaret.

¶De decuriis iudicum:& quotiens nomina equestris ordinis immutata: & donis milita
ribus & quando primum corona aurea. ¶Cap.ii.

D(d)Ecuriæ quoq; ipsæ pluribus discrete noĩbus fuere Tribunorũ æris & Selectorum & iudicũ pp
hoc etiãnum Nongẽti uocabant̃ ex noĩbus Selecti ad custodiẽda suffragiorum scita in comitiis.
Et diuisus hic quoq; ordo erat superba usurpatiõe noĩum cũ alius se Nongentũ alius Selectũ:
alius Tribunũ appellaret. Tyberii demũ prĩcipatus nono anno ĩ unitatẽ uenit equester ordo annulorũq;
auctoritati forma constituta est.C.Asinino Pollione.C.Antistito Vetere coss.anno urbis conditæ.dcc.
septuagesimoquinto.Quod miremur futili pene de causa:cum.C.Sulpitius Galba iuuenalem famam
apud principem popinarũ pœnis aucuparetur:occupatusq; in his esset quæstus in senatu uulgo instito-
res eius culpæ defendi annulis.Hac de cã constitutũ:ne cui ius eius esset:nisi cui ingenuo ipsi patri auoq;
paterno sestertia.cccc.censusfuisset:& lege iulia theatrali in.xiiii.ordinibus sedendi.Postea gregatim insi-
gne id appeti cœptũ.Propterq; hæc discrimina Caius Princeps decuriã quintã adiecit:tantũq; natum est
fastis:ut quæ sub Diuo Augusto ĩpleri nõ potuerant decuriæ nõ capiãt eũ ordinẽ passimq; ad ornamen-
ta ea etiam seruitute liberati trãsiliant:quod antea nunq̃ erat factum : quoniam in ferreo annulo equites
iudicesq; intelligebãtur:adeoq; promiscuum id esse cœpit:ut apud Claudium Cæsarẽ in cẽsura eius unus
ex equitibus Flauuius Proclus.cccc.ex ea causa reos postularet.Ita dum separat̃ ordo ab ingenuis: cõica
tus est cũ seruitiis.iudicum aũt appellatione separari eum ordinem primi oĩum instituere Gracchi discor
di popularitate in contumeliam senatus mox ea debellata:auctoritas noĩs uario seditionum euentu cir-
ca publicanos substitit:& aliquãdiu tertiæ uires publicani fuere.M.Cicero demum stabiliuit equestre no
men in consulatu suo ei senatum concilians:ex eo se ordine prouectũ esse celebrans:& eius uires peculiari
popularitate quærens.Ab illo tempore plane hoc tertium corpus in republica factum est.Cœpitq; adiici
senatui populoque Ro.equester ordo.Qua de causa & nũc post populum scribitum:quia nouissime cœ
ptus est adiici.Quin etiam ipsum equitum nomen sæpe uariatum est:in iis quoq; qui ad equitatum tra-
hebantur.Celeres sub Romulo regibusque appellati sunt.Deinde flexumines.Postea trossuli: cum oppi
dum in thuscis citra uolsinios hoc nomine passuum.ix.milia sine ullo adiumento peditũ cœpissent.Eius
uocabuli uis durauit ultra.C.Gracchum:iunius certe qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus ẽ scri-
ptum reliquit iis uerbis.Quod ad equestrem ordinem pertinet antea trossulos uocabant:nũc equites uo
cant.ideoq; quia non intelligunt trossulos nomẽ quid ualeat:multosq; pudet eo nomine appellari:& cau
sam quæ supradicta est:exponit.Inuitosq; etiãnum tamen tossulos uocari. Sunt adhuc aliquæ non omit
tendæ in auro differentiæ.Auxiliares quippe & externos torquibus aureis donauere:at ciues nõ nisi argẽ
teis.Præterq; armillas ciuibus dedere:quas nõ habẽt externi.Iidẽ quod magis miremur coronas ex auro
dedere ciuibus.Quis primus donatus sit ea nõ ĩueni.sed qs primũ donauerit a.L.Pisone tradit̃.A postu
mius dictator apud lacũ regillũ castris latinorum expugnatis ei cuius maxime opera capta eẽnt:hãc coro-
nã ex præda dedit.Itẽ.L.Lentulus consul Seruilio Cornelio merẽdæ samnitum oppido capto.Sed qnq;
librarum corona

librarum corona Piso frugi filium ex priuata pecunia donauit: eamque coronam testamento reipublicae legauit.

De reliquo usu auri in uiris & mulieribus: & de nummo aureo: & quando primum signatum est aes argentum & aurum: & ante quam signaretur qui mos in aere: & quae maxima pecunia primo censu: & quotiens & quibus temporibus auctoritas auri. Cap. iii.

Deorum uero honori in sacris nihil aliud excogitatum est: quam ut auratis cornibus hostiae maiores dumtaxat immolarentur. Sed in militia quoque in tantum adoleuit haec luxuria: ut. M. Bruti in philippicis campis epistolae reperiantur frementes fibulas tribunicias ex auro geri. At Hercules idem tu Brute mulierum pedibus aurum gestari tacuisti. Cuius sceleris nos coarguimus illum primum qui auro dignitatem per annulos fecit: ut habeant in lacertis iam quidem & uiri quod e dardanis uenit ita que & dardanium uocabatur. Viriae celticae dicuntur. Viriles celtibericae. Habeant foeminae in armillis digytisque totis collo auribus. Per has discurrant catenae circa latera: & inserta margaritarum pondera e collo dominarum auro pendeant: ut in somno quoque unionum conscientia adsit. Etiamnum pedibus induitur: atque inter stolam plebemque hunc medium foeminarum equestrem ordinem facit Honestius uiri pedagogis id damus: balneasque diues puerorum forma conuertit. iam uero etiam Harpocratem statuasque aegyptiorum numinum in digytis uiri quoque portare icipiunt. Fuit & alii Claudii principatu differentia insolens iis quibus admissionem liberti eius dedissent: imaginem principis in annulo ex auro gerendi: magna criminum occasione quae omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit: aequaliter publicando principem. De annulis aureis eorumque usu hactenus dictum sit proximum scelus fecit: qui primns ex auro denarium signauit: quod & ipsum latet auctore incerto. Populus Romanus ne quidem argento signato ante Pyrrhum regem deuictum usus est. Libralis unde etiam nunc libella dicitur: & dipondius appendebatur assis. Quare aeris grauis poena dicta. Et adhuc expensa in orationibus dicuntur. Item impendia & pondera. Quin & militum stipendiorum: hoc est stipis ponderandae pensatores libri pendes dicuntur. Qua consuetudine in iis emptionibus quae mancupi sunt: etiam nunc libra interponitur. Seruius rex primus signauit aes. Antea rudi usos romae. Tumeus tradit. Signatum est nota pecudum: unde & pecunia appellata. Maximus census. c. x. milia assium fuit illo rege. Et ideo haec prima classis. Argentum signatum est anno urbis quingentesimooctogesimoquinto. Q. Fabio consule quinque annis ante primum bellum punicum. Et placuit denarius pro decem libris aeris: quinarius pro quinque: sestertium pro dipondio ac semisse. Librae autem pondus aeris immunitum bello punico primo cum impensis respublica non sufficeret. Constitutumque ut asses sextantario pondere ferirentur. Ita quinque pars factae lucri dissolutumque aes alienum. Nota aeris fuit ex altera parte Ianus geminus: ex altera rostrum nauis. In triente uero & quadrante rates: quadrans antea triuncis uocatus a tribus unciis. Postea Hannibale urgente. Q. Fabio Maximo dictatore asses unciales facti. Placuitque denarium. xvi. assibus permutari. quinarium octonis: sestertium quaternis. Ita respub. dimidium lucrata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro decem assibus datus. Nota argenti fuere bigae: atque quadrigae: & inde bigati quadrigatique dicti. Mox lege papyriana semunciales asses facti. Liuius Drusus in tribunatu plebis: octauam partem aeris argento miscuit. Qui nunc uictoriatus appellatur: lege clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex illyrico aduectus mercis loco habebatur. Est autem signatus uictoria: & inde nomen. Aureus nummus post annum. lxii. percussus est quam argenteus: ita ut scrupulum ualeret sestertiis uicenis: quod efficit in libras ratione sestertii: qui tunc erant sestertios nongentos. Post haec placuit. xl. milia. Sed signari ex auri libris: paulatimque principes imminuere pondus: minutissimus uero ad. xlv. milia. Sed a nummo prima est origo auaritiae excogitata foenore quaestuosa segnitia. Haec paulatim exarsit rabie quadam non iam auaritia: sed fames auri: utpote cum Septimuleius. C. Gracchi familiaris auro repensum caput eius excisum ad Opimium tulerit: plumboque in os addito parcidio suo rempublicam etiam circunscripserit. Nec iam quiritium aliquo: sed uniuerso nomine Romano infami Rex Mithridates Aquillo duci capto aurum in os infudit. Haec parit habendi cupido. Pudet intuentem tantum omnia ista quae subinde noua graeco sermone excogitantur expresso argenteis uasis auro aut incluso: quibus deliciis ueneunt tam aurea quam aurata: cum sciamus interdixisse castris suis spartacum ne quis aurum haberet: aut argentum. Tanto fuit plus animini fugitiuis nostris. Messala orator prodidit Antonium triumuirum aureis usum uasis in omnibus obscenis desideriis: pudendo etiam crimine Cleopatrae. Summae apud exteros licentiae fuerat poculo aureo puluino subdito Philippum regem dormire solitum Agonem teium Alexandri Magni praefectum aureis clauis suffigere crepidas Antonius Sopus in contumeliam naturae uilitatem auro fecit opus proscriptione dignum: Sed spartici equidem miror Populum Roma. uictis gentibus in tributo semper argentum imperitasse: non aurum sicut carthagini cum Hannibale uictae argenti pondo annua in quinquaginta annos nihil auri. Nec potest uideri penuria mundi id uenisse. Nam Mida: sed & Croesus: infinitum possederant. Iam Cyrus deuicta asia pondo. xxxiiii. milia inuenerat: praeter uasa aurea

Viriolae. alii peris.

Assis antiquus liber.

Sopus exemplaria non habet

aurumqꝫ factum:& in eo folia ac platanum uitemqꝫ. Qua uictoria argenti quingenta milia talentorum
reportauit:& craterem Semiramidis:cuius pondus.xv. talentorum colligebat. Talentum autem ægy-
ptium pondo.lxxx.patere Varro tradit. Iam regnauerat in colchis Salauces & Esubopes qui terram uir
ginem nactus plurimum argenti auriqꝫ eruisse dicitur in suanorum gente:& alioquin uelleribus aureis in
clyto regno. Sed & illius aureæ:& cameræ & argenteæ trabes narrātur:& columnæ atqꝫ parastate:uicto
Sesostri ægypti rege tam superbo:ut prodatur annis quibusque sorte reges singulos e subiectis iungere
ad currum solitus sicqꝫ triumphare. Et nos fecimus quæ posteri fabulosa arbitrētur. Cæsar qui postea di
ctator fuit:primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatu harenæ argenteo usus est: ferasque
argenteis uasis incessere tum primum uisum. Mox quod etiam in municipiis æmulantur. C. Anto-
nius ludos scœna argentea fecit. Item. L. Murena:& Caius princeps in circo pecma duxit. In quo fuere
argenti pondo.c.xxiiii. Claudius successor eius:cum de britānia triumpharet: inter coronas aureas unam
vii.pondo habuit:quam contulisset hispania citerior.alteram.ix.quam gallia comata sicut titulus indica
uit. Huius deinde successor Nero Pompeii theatrum operuit auro in unum diem quo Tyridati regi ar-
meniæ ostenderat. Et quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis urbem: Auri in ærario Popu
li Roma. fuere Sex. Iulio. L. Aurelio coss. septem annis ante bellum punicum tertium pondo.dcc.xxvi.
argenti nonagintaduo milia & extra numerum.ccc.&.lxxv.milia. Item Sex. Iulio. L. Martio cons. hoc ē
belli sotialis initio:octingenta.xlvi.auri pondo. C. Cæsar primo introitu urbis in ciuili bello suo & ærario
protulit laterum aureum.xxvi.milia:& numero pondo.ccc. Nec fuit aliis temporibus respu. locupletior
Intulit & Aemilius Paulus perseo rege macedonico deuicto prædam pondo trium milium: a quo tem-
pore populus Roma. tributum pendere desiit. Laquearia quæ nunc & in priuatis domibus auro tegun
tur:post Carthaginem euersam primo inaurata sunt in capitolio censura. L. Mummii. Inde transiere ca-
meras. In parietes quoque:qui iam & ipsi tanquam uasa inaurantur:cum sua ætas uaria de Catulo existi
mauerit:ꝙ tegulas æreas capitolii inaurasset primus. Inuentores auri sicut metallorum fere omnium:se-
ptimo uolumine diximus præcipuam gratiam huic materiæ fuisse arbitror: nō colore qui in argento cla-
rior est:magisqꝫ diei similis:& ideo militaribus signis familiarior: quoniam is longius fulget: manifesto
errore eorum qui colorem syderum placuisse in auro arbitrantur:cum in gemmis aliisqꝫ rebus nō sit præ-
cipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ prælatum est:cæteris metallis:cum cedat per utrunqꝫ plum-
bo. Sed quia rerum uni nihil igne deperit:tuto etiam ī incendiis rogisqꝫ durāte materia. Quinimmo quo
sepius arsit:proficit ad bonitatem. Auriqꝫ experimento ignis est:ut simili colore rubeat ignis. Atqꝫ ipsum
obryzum uocant. Primum autem bonitatis argumentum est q̃ difficillime accendi. Præterea mirum pru
næ uiolentissimæ ligni indomitum:palea citissime ardescere:atqꝫ ut purgentur cum plumbo coqui. Alte
ra causa precii maior ꝙ minimum usus deterit.cum argento ære plumbo lineæ præducātur: manusqꝫ sor
descant decidua materia. Nec aliud laxius dilatatur:aut numerosius diuiditur: utpote cuius unciæ in se-
ptuagenas & quinquagenas pluresqꝫ bratteas quaternum utroqꝫ digytorum spargantur. Crassissimæ ex
iis prenestinæ uocantur:etiānum retinentes nomen fortunæ inaurato ibi fidelissime simulacro. Proxima
brattea quæstoria appellatur. Hispania strigiles uocat auri paruulas massas:quod super omnia solum in
massa auramento capitur. Cum cætera in metallis reperta igni perficiantur hoc statim aurum est:consu-
matamqꝫ materiam protinus habet cum ita inuenitur. Hæc enim inuentio eius naturalis est. Alia quā di
cemus coacta. Sup cætera non rubigo ulla:nō erugo:non aliud ex ipso quod consumat bonitatem:mini
nuatue pondus. Iam contra salis & aceti succos domitores rerum constantia superqꝫ omnia netur:ac texi
tur lanæ modo:& sine lana. Tunica aurea triumphasse Tarquinū priscum Verrius tradit. Nos uidimus
Agrippi nam Claudii principis edente eo naualis prœlii spectaculum assidentem ei:indutam paludamē
to:auro textili sine alia materiæ. Attalicis uero iampridem intexitur inuento regum asiæ. Marmori & iis
quæ candefieri non possunt oui candido illinitur:ligno glutini ratione composita:leucoporon uocant.
Quid sit hoc:aut quemadmodum fiat:suo loco docebimus. Aes iaurari argento uiuo: aut certe hydrar
gyro legitimum erat:de quibus ut dicemus illorum naturam reddentes:excogitata fraus est. Nanqꝫ æs
cruciatur in primis accensumqꝫ restinguitur sale aceto alumine. Postea exarenatur:an satis recoctum sit:
splendore deprehendente:iterumqꝫ exhalatur igni:ut possit edomitum mixtis punice alumine argēto ui
uo inductas accipere bratteas. Alumen in purgando uim habet talem:qualem esse diximus plumbo.

Incessiuere tum primum uetus lectio.

¶ Ratio naturalis inueniendi auri:& quando primum aurea statua:& medicinæ ex auro. ¶ Cap. iiii.

AVrum inuenitur in nostro orbe: ut omittamus indicum: atqꝫ a formicis:aut gryphibus apud
scythas erutum. Apud nos tribus modis fluminum ramentis:ut in tago hispaniæ: pado italiæ:
hebro thraciæ:Pactolo asiæ Gange indiæ. Nec ullum absolutius aurum est:ut cursu ipo tritu-
que perpolitum. Alio modo puteorū scrobibus effoditur:aut in ruina montium. Quare utraqꝫ ratio di-
cetur. Aurū qui quærunt:ante omnia segullū tollunt:ita uocatur indicium:alueus ubi id est: arenæqꝫ la-
uantur:

uantur: atq; ex eo quod resedit: coniectura capitur: ut inueniatur aliquando in summa tellure protinus ra
ra fœlicitate: ut nuper in dalmatia principatu Neronis singulis diebus etiam quinquagenas libras fun-
dens cum iam inuentum est in summo cespite. Alutationem uocant si & auro ea tellus subest. Cæterum
mõtes hispaniæ aridi sterilesq;: & in quibus nihil aliud gignatur: huic bono coguntur fertiles esse. Quod
puteis foditur: canalitium uocant: alii canaliense marmoris glareæ inhærens: non illo modo quo in ori-
ente sapphyro atq; thebaico aliisq; in gemmis scintillat. Sed micas amplexum marmoris hi uenarum ca
nales per marmor uagantur & latera puteorum & huc illuc inde nomine inuento: tellusq; ligneis colum
nis suspenditur. Quod effossum ẽ tunditur: lauatur: uritur: molitur in farinam. Nam quod ad pilas cu
dunt apilascudem uocant: Argentum quod exit a fornacis sudore quæ e camino iactatur. Spurcitia in
omni metallo uocatur scoria. Hæc in auro coquitur iterum & tunditur. Catini fiunt ex tasconio. Hæc
est terra alba similis argillæ. Neq; enim alia afflatum ignemq; & ardentem materiam colerat. Tertia ra-
tio opera uicerit gigantum. Cuniculis per magna spatia actis cauantur montes ad lucernarum lumina.
Eadem mensura uigiliarum est: multisq; mensibuus non cernitur dies. Arrugias id genus uocant: sidũt
q; rimæ subito: & opprimunt operarios: ut iam minus temerarium uideatur e profundo maris petere
margaritas: tanto nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaq; fornices crebri montibus sustinendis.
Occursant in utroq; genere silices. Hos igni & aceto rumpunt. Sepius uero: quoniam in cuniculis uapor
& fumus strangulat: cædunt fracturis. c. l. libras ferri terram agentibus. Egeruntq; humeris noctibus
ac diebus per tenebras proximis tradentes: lucem nouissimi cernunt. Si longior uidetur silex: latus se-
quitur. Fossam ambit quiete. Tamen in silice facilior existimatur opera. Est namq; terra exquodam ar-
gillæ genere glareæ mixta: candidam uocant: prope inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediuntur: &
iisdem malleis: nihilq; durius putant: nisi q; inter omnia auri fames durissima est. Peracto opere ceruices
fornicum ab ultimo cædunt: dantq; signum rima. Eamq; solus intelligit in cacumine montis eius perui-
gil. Hic uoce ictuue repente reuocari operarios iubet: pariterq; ipse deuolat. Mons fractus cadit a sese lõ-
go fragore: qui concipi humana mente non possit: & flatu incredibili. Spectant uictores ruinam naturæ
Nec tamen adhuc aurum est, Nec sciere esse cum fodere, Tãtaq; ad pericula euincẽda fuit satis causæ spe
rare quod cuperent. Alius par est labor uel hoc maioris impendii flumina ad lauandam hanc ruinam iu-
gis montium duxere obiter a centesimo plerunq; lapide. Corrugos uocãt a corriuatione credo: nimirum
& hoc labor est. Præcepisse libramento oportet ut fruaris quando influat: itaque altissimis partibus du-
citur. Conuallis & interualla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupes inuiæ cæduntur: sedemque tra
bibus cauatis præbere coguntur. Is qui cædit: funibus pendet: ut procul intuentibus species nefaria qui-
dem: sed alitum fiat. Pendentes maiore ex parte librant: & lineas itineri præfigunt. Itaque insistentis uesti
giis hominis locus non est. Manes trahuntur ad homines ut uitium importent. Id genus terræ urion uo
cant. Ergo per silices calculosue ducuntur: & urium euitant. Ad capita deiectus in superciliis montium
piscinæ cauantur: ducenos pedes in quasque partes: & in altitudinẽ denos. Emissaria in iis quina pedum
quadratorum ternum fere linquuntur: & repleto stagno excussis obturamentis erumpit torrens tanta ui
ut saxa peruolant. Alius etiamnum in plano labor. Fossæ in quas profluat cauantur agogas uocant: eæ
sternuntur gradatim. Frutex est ulex roris marini similis asper aurumque retinens. Latera cluduntur ta-
bulis: ac per prærupta suspenduntur: canali ita profluente de terra in mare. His de causis iam ꝓmouit hi
spania in priore genere: quæ exhauriuntur immenso labore ne occupent puteos in hoc rigantur. Aurum
arrugia quæsitum non coquitur: sed statim suum est. Inueniuntur ita massæ. Necnon in puteis etiam de
nas excedentes libras. Palacas hispani: alii palacranas: idem quod minutum est: balucem uocãt. Vlex sic
catus nritur: & cinis eius lauatur sustrato cespite herboso ut sidat aurũ. Vicena milia pondo ad hunc mo
dum annis singulis astutiam atque galletiam & lusitaniam præstare quidam trapiderunt: ita ut plurimũ
astruria gignat. Neq; in alia parte terrarum tot sæculis hæc fertilitas. Italiæ parcitum est uetere iterdicto
patrum: ut diximus alioquin nulla fœcundior metallorum quoq; erat tellus. Extat lex censoria uici uicti
miliarum aurifodinæ: qua in uercellensi agro cauabatur: ne plus quinq; hominum in opere publicani ha
berent. Aurum faciendi est etiam una ratio ex auri pigmento: quod in syria foditur pictoribus in summa
tellure auri colore: sed fragili lapidum specularium modo. Inuitaueratq; spes Caium principem auidissi-
mum auri: quãobrem iussit excoqui magnum pondus: & plane fecit aurum excellens: sed ita parui pon-
deris ut detrimentum sentiret. illud propter auaritiam expertus: q̃q̃ auripigmenti libræ. xiiii. permutaren
tur: nec postea tentatum ab ullo est. Omni auro inest argento uario pondere: alibi dena: alibi nona: alibi
octaua parte. In uno tantũ galliæ metellæ loco: quod uocant albicrarense. xxxvi. portio iuenitur: ideo cæ
teris præest. Vbicunq; quinta argenti portio est: electrum uocatur. Scrobes eæ reperiuntur in canaliensi.
Fit & cura electrum argẽto addito. Quod si quintam portionẽ excessit: incudibus nõ resistit. Est electro
auctoritas Homero teste qui Menelai regiã auro: electro: argento: ebore fulgere tradit. Mineruæ tẽplũ

Gũmi antiq. lectio.

Gaianas uetusti codices.

Ictimaliarũ uel icti mulorum Strabo.

habet lindos inſulæ rhodiorum: in quo Helena ſacrauit calicem ex electro. Adiicit hiſtoriam mammæ
ſuæ menſura. Electri natura eſt ad lucernarum lumina clarius argento ſplendere. Quod eſt natiuum &
uenena deprehendit. Nanq; diſcurrunt in calicibus arquus cæleſtibus ſimiles cum igneo ſtridore: & gemi
na ratione prædicunt. Aurea ſtatua prima omnium nulla inanitate: & antequam ex ære aliqua illo modo
fieret: quam uocant holoſphyraton in templo Anæitidis poſita dicitur. Quod in ſitu terrarum nomine
hoc ſignificauimus: numine gentibus illis ſacratiſſimo. Direpta eſt antonii parthicis rebus. Scitumq; nar
ratur dictum unius ueteranoꝝ bononiæ hoſpitali diui Auguſti cœna cum interrogaretur: eſſet ne uerum
eum qui primus uiolaſſet hoc numen: oculis membriſq; captum expiraſſe? reſpondit enim tum maxime
Auguſtum de cruore eius cœnare: ſeq; illum eſſe: totumq; ſibi cẽſum ex ea rapina eſſe. Hominum primꝰ
& auream ſtatuam & ſolidam Gorgias Leontinus delphis in templo ſibi poſuit. lxx. circiter olypiade.
Tãtus erat docendæ oratoriæ artis quæſtus. Aurum pluribus modis pollet in remediis. Vulneratiſq; &
infantibus applicatur: ut minus noceant: quæ inferantur ueneficia. Eſt & ipſi ſuperlato uis malefica gal
linarum quoq; & pecorum fœturis. Remedium eſt abluere illatum & ſpargere eos quibus mederi uelis.
Torretur & cum ſalis grummo pondere triplici miſſo: & rurſum cum duabus ſalis portionibus & una la
pidis quem ſchiſton uocant: ita uirus tradit rebus una crematis in fictili uaſe ipſum purum & incorruptũ
Reliquus cinis ſeruatus in fictili & ex aqua illitus: lichenas in facie ſanat. Lomento id conuenit ablui. Fi
ſtulas etiam ſanat: & quæ uocantur hemorrhoides. Quod ſi trito ſpuma adiiciatur putria ulcera & tetri
odrris emẽdat. Ex melle uero decoctum cum melanthio & illitum umbilico leuiter ſoluit aluum. Ver
rucas curari eo. M. Varro eſt auctor.

Anaitidis. Sti

De chryſocolla & medicinæ ex chryſocolla. vi. & mirabilia naturæ de glutinandis in
ter ſe perficiendiſq; metallis. Cap. v.

CHryſocolla humor eſt in puteis quos diximus: per uenam auri defluens craſſeſcente limo rigo
ribus hybernis uſq; in duriciam pumicis. Laudatiorem eandem in ærariis metallis: & proximã
in argentariis fieri compertum eſt. Inuenitur & in plumbariis uilior etiam auraria. In omni
bus autem iis metallis fit & cura multum ĩfra naturalem illam: immiſſis in uenam aquis leuiter hyeme
tota uſq; in Iunium menſem. Dein ſiccatis in iunio & iulio ut plane intelligatur nihil aliud chryſocolla q̃
uena putris. Natiua duritia maxime diſtat: uuam uocant. Et tamen illa quoq; hærba: quam luteam ap
pellant: tinguitur. Natura eſt quæ lino lanæue ad ſuccum bibendum. Tunditur in pila: deinde tenui cri
bro ſecernitur: poſtea molitur: ac deĩde tenuius ſic cribatur. Qucquid non tranſmeat: reperitur in pilla:
dein molitur. Puluis ſemper ĩ catinos digeritur: & ex aceto maceratur: ut omnis duricia ſoluatur. Ac rur
ſus tunditur: dein lauatur in conchis:: ſiccaturq;. Tunc tingitur alumine ſchiſto: & hærba ſupradicta pin
giturq; antequam pingat. Refert q̃ bibula dociliſq; ſit. Nam niſi rapuit colorem adduntur & ſchythanũ
atq; turbyſtum: ita uocant medicamenta ſorbere cogentia. Cum tinxere pictores orobitin uocant. Eiuſq;
duo genera faciunt: luteam que ſeruantur in lomenta. Et liquidam globulis ſudore reſolutis. Hæc utraq;
genera in cypro fiunt. Laudatiſſima in armenia. Secunda in macedonia. Largiſſima in hiſpania. Summa
commendationis eſt: ut colorem hærbe ſegetis lætæ uirentis quamſimillime reddat. Viſumque eſt iam
Neronis principis ſpectaculis harenam cyrci chryſocolla ſterni: cum ipſe concolori panno aurigaturus
eſſet: introducta opificum turba. Tribus eam generibus diſtinguunt. Aſperam quæ taxatur in libras
vii. Mediam quæ denariis quinis. Attritam quam & hærbaceam uocant: quæ. xiii. Sublinunt autem ha
renoſam priuſquam inducant atramento: & paretonio. Hæc ſunt tenacia eius in colore blanda. Paretoni
um quoniam eſt natura pinguiſſimum: & propter læuorem tenaciſſimum atramento aſpergitur: ne pa
retoni candor pallorem chryſocollæ afferat. Luteam putant a lutea hærba dictam: quam ipſam cæruleo
ſubtritam ſed pro chryſocolla inducunt uiliſſimo genere atq; fallaciſſimo. Vſus chryſocollæ & in medici
na eſt ad purganda uulnera cum cæra & oleo. Eadem per ſe arida ſiccat: & contrahit. Datur & in angina
orthopnea ue miſcenda cum melle. Concitat uomitiones: miſcetur & collyriis ad cicatrices oculorum: ac
uiridibus emplaſtris. Ad colores mitigandos: & cicatrices trahendas. Hanc chryſocollam medici aceſin
appellant: quæ non eſt orobitis. Chryſocollam & aurifices ſibi uendicant agglutinãdo auro: & inde oẽs
appellatam ſimiliter utentes dicunt. Temperatur autem ea cypria ærugine: & pueri impubis urina: ad
dito nitro. Teritur cyprio ære in cypriis mortariis: ſanternam uocant noſtri. Ita ferruminatur aurum:
quod argentoſum uocant. Signumq; eſt ſi addita ſanterna niteſcit. E diuerſo eroſum contrahit ſe: hebeta
turque: & difficulter ferruminatur aurum. Ad id glutinum fit auro & ſeptima parte argenti ad ſupradi
cta additis: unaq; contritis. Contexi par eſt reliqua circa hoc: ut uniuerſa naturæ contingat ammiratio.
Auri glutinum eſt tale. Argilla ferro. Cadmia æris maſſis. Alumen laminis. Reſina plumbo & marmo
ri. Sed plumbum nigrum albo iungitur. Ipſumq; album ſibi oleo. Item ſtagnum æramẽtis ſtagno argen
tum. Pineis optime lignis æs ferrũq; funditur: Sed & ægyptia papyro. paleis aurum. Calx aqua accẽdit:

& thracius

& thracius lapis. Idemque oleo restinguitur. Ignis autem aceto maxime & uisco & ouo. Terra minime flagrat. Carboni maior uis exusta. Iterumq; flagranti.

De argento: & argento uiuo: & stibia siue alabastro: & scoria argenti: & de spuma argenti. Cap. vi.

AB his argenti metalla dicantur: quæ sequens insania est. Non nisi in puteis reperitur: nullaq; sui spe nascitur: nullis ut in auro lucentibus scintillis. Terra est alia russa: alia cineracea. Excoqui non potest nisi cum plumbo nigro: aut cum uena plumbi. Galenam uocant: quæ iuxta argenti uenas plerunque repetitur. Et eodem opere ignium descendit pars in plumbum: argentum autem superne innatat: ut oleum aquis. Reperitur in omnibus pene prouinciis: sed in hispania pulcherrimum. Id quoq; in sterili solo atque etiam in montibus. Et ubicunq; una inuenta uena est: nō procul inuenitur alia. Hoc quidem & in omni fere materia: unde metalla græci uidentur dixisse. Mirum adhuc per Hispanias ab Hannibale olim inchoatos puteos durare sua ab inuentoribus nomina habentes. Ex quis bebelo appellatur: hodieque qui. ccc. pondo Hannibali sumministrauit in dies. Ad mille quingentos iam passus cauato monte per quod spatium aquitani stantes diebus: noctibusque egerunt aquas lucernarum mensura: amnemque faciunt. Argenti uena quæ in summo reperta est: crudaria appellatur. Finis antiquis fodiendi solebat esse alumen inuentum ultra nihil quærebatur. Nuper inuenta æris uena infra alumē alba nullum finem spei fecit. Odor ex argentifodinis inimicus omnibus animalibus: sed maxime canibus. Aurū argentumque quo mollius eo pulchrius. Lineas ex argento nigras fieri producique miramur. Est & lapis in iis uenis: cuius uomica liquoris æterni argentum uiuum appellatur. Venenum rerum omnium est. Exedit ac perrumpit uasa permanās tabe dira. Omnia ei innatant præter aurum. Id unum ad se trahit. Ideo & optime purgat cæteras eius sordes expuens crebro iactatu fictilibus in uasis ita uitiis abiectis: ut & ipsum ab auro discedat. In pelles subactas efunditur: perque eas sudoris uice defluens purum reliquit aurum. Ergo & cum æra inaurantur: sublitum bratteis pertinacissime retinet. Verum pallore detegit simplices: aut prætenues bratteas. Quapropter id furtum quærentes oui liquore candido usum eum adulterauere. Mox & hydrargyro: de quo suo dicemus loco. Et alias argentum uiuum non largum inuentū est. In iisdem argenti metallis inuenitur: ut proprie dicamus: spumæ lapis candidæ nitentisque: non tamē translucentis: stimmi appellant: alii stibiam: alii alabastrum: aliqui larbason. Duo eius genera: mas & fœmina. Magis probant fœminam. Horridior est mas: scabriorque & minus ponderosus: minusque radians & harenosior. Fœmina contra nitet friabilis fissurisque non globis dehiscens. Vis eius astringere ac refrigerare. Principalis autem circa oculos. Nanq; ideo etiam platyophthalmon id appellauere: quoniam in callibus mulierumque epiphoris dilatet oculos & fluctiones inhibeat oculorum: exulcerationesque. Farina eius & thuris gummi ammixto sistit & sanguinem e cerebro profluentem. Efficacior & contra recentia uulnera. Et contra ueteres canum morsus inspersa farina. Et contra ambusta igni cum adipe ac spuma argenti cærussaque & cæra. Vritur autem offis bubuli fimi circulitum in clibanis. Dein restinguitur mulierum lacte. Teriturque in mortariis ammixta aqua pluuia. Ac subinde turbidum transfunditur in æreum uas. Et mundatur nitro. Fex eius intelligitur plumbosissima quæq; subsedit in mortario abigiturq;. Dein uas in quo turbida transfusa sunt: opertum linteo per noctem relinquitur: & postero die quicquid innatat effunditur: spongiaqne aqua tollitur. Quod ibi subsedit: flos intelligitur: ac linteolo interposito in sole siccatur: non ut perarescat. Iterumque in mortario teritur: & in pastillos diuiditur. Ante omnia autem urendi modus necessarius est: ne plumbum fiat. Quidam non fimo utuntur coquentes: sed adipe. Alii tritum in aqua triplici linteo siccant: fecemque abiiciunt. Idque quod defluxerit transfundunt. Ac quicquid subsidet id colligentes: emplastris collyriisque miscent. Scoriam in argento græci uocant helcysma. Vis eius astringere & refrigerare corpora. Additur emplastris: ut molibdena. de qua dicemus in plumbo. Cicatricibus maxime glutinandis: & contra tenasmos: dysenteriasque infusa clysteribus cū myrteo oleo. Addunt & in medicamenta quæ uocant liparas ad excrescētia ulcerum: aut ex attritu facta: aut in capite manantia. Fit & iin iisdem metallis: & quæ uocatur spuma argenti. Genera eius tria. Optima quam chrysitin uocāt. Secunda quā argyritin. Tertia: quam molibditin. Et plerunq; omnes hi colores ī eisdem tubulis inueniuntur. Probatissima est attica. Secūda hispaniēsis. Chrysitis ex ipsa uena fit. Argyritis ex argēto. Molibditis plūbi ipsius fusura: quæ fit puteolis: & inde habet nomē. Omnis aūt fit excocta sua materia ex supiori catino defluēs in iferiorē. Ex eo sublata ueruculis ferreis: atq; ī ipsa flāma cōuoluit̄ ueruculo: ut sit modici teporis. Est aūt ut ex noīe ipso intelligi pōt feruescentis & futuræ materiæ spuma. Distat a scoria quo pōt spuma a fece distare. Alterū purgantis se materiæ. alterū purgatæ uitiū est. Quidam duo genera faciunt spumæ quæ uocāt stelerytida & peumenen. Tertiū molibdenā in plumbo dicendā. Spuma ut sit utilis: iterū coquit̄: cōfractis tabulis ad magnitudinē annulorum ita accēsa follibus: ad separādos carbones cinereq; abluitur aceto aut uino. Simulq; restinguit̄. Quod si sit argyritis: ut cādor

Tubulis auellanaru

ei detur magnitudine fabæ confracta in fictili coqui iubetur ex aqua addito in linteolis tritico: & hordeo nouis: donec ea purgentur. Postea sex diebus terunt in mortariis ter die abluentes aqua frigida. Et cũ desinant calida: addito sale fossili in libram spumæ obolo. Nouissimo die condunt in plumbeo uase: Alii cum faba candida & ptisana coquunt: & in sole siccant. Alii in faba candida cum lana donec lanam nõ denigrent. Tunc salem fossilem adiiciunt: subinde aqua mutata: siccantque diebus. xl. calidissimis æstatis. Necnon in uentre suillo in aqua coquunt exemptamque nitro fricant: & ut supra terunt in mortariis cũ sale. Sunt qui non coquant: sed cum sale terant: & adiecta aqua abluant. Vsus eius ad collyria: & litu ad muliebrum cicatricum fœditates tollendas maculasque: & abluẽdum capillum. Vis autem: siccare: mollire: refrigerare: temperare: purgare: explere. Vlcerum tumores lenire. Talibusque emplastris supradictis ignes etiam sacros tollit cum ruta: myrtoq; & aceto. Itẽq; perniones cum myrto & cæra & abdomine.

De minio quantæ auctoritatis fuerit apud Romanos: & origine ac inuentione eius: & cinnabaris ratione in picturis: & medicinæ de generibus minii: & ratiõe eius in picturis. Cap. vii.

INuenitur in argentariis metallis minium quoq;: & nunc inter pigmenta magnæ auctoritatis & quondam apud romanos non solum maximæ: sed etiam sacræ religionis: ut auctor est Verrius: & cuius sit necesse credere auctoritati. Iouis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam triumphantumq; corpora. Sic Camillum triumphasse. Hac religione etiam nunc addi in unguenta cœnæ triumphalis: & accensoribus in primis Iouem miniandum locari. Cuius rei equidem causam miror: q̃q̃ & hodie id expeti constat æthiopum populis totosque eo tingi proceres: huncq; ibi deorũ simulacris colorem esse. Quapropter diligentius prosequemur omnia de eo. Theophrastus. xc. annos ante Praxibulum atheniensium magistrum: quod tempus exit in urbis nostræ ducentesimum quadragesimum. ix. annum tradidit inuentum minium a Callia atheniense initio sperante aurum posse excoqui harena rubente in metallis argenti. Hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in hispaniis: sed durum & harenosum. Item apud colchos in rupe quadam inacessa ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum. Optimum uero supra ephesum. Cilbianis agris. Harenam cocci colorem habere. Hanc teri. Dein lauari farinam. Et quod subsidat iterum lauari. Differentiam artis esse: q alii minium faciunt prima lotura. Apud alios id esse dilutius. Sequens autem loturæ optimum. Auctoritatem colori fuisse non miror. Iam enim troianis temporibus rubrica in honore erat Homero teste: qui naueis ea cõmendat. Alias circa picturas pigmentaque rarus. Milton uocant græci minium: quidam cinnabarim. Vnde natus error indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi saniem draconis elisi elephantorum moriẽtium pondere permixto utriusque animalis sanguine: ut diximus. Neque alius est color qui in picturis proprie sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisque utilissima est. At hercule medici quia cinnabarin uocant pro ea utuntur hoc minio: quod uenenum esse paulo mox docebimus. Cinnabari ueteres quæ etiam nunc uocant monocromata: pingebant. Pinxerunt & ephesio minio: quod derelictum est: quia cura ratio magni operis erat: prætereaque utrunque nimis acre existimatur. Ideoque transire ad rubricam: & sinopidem: de quibus suis locis dicam. Cinnabaris adulteratur sanguĩe caprino: aut sorbis tritis. Precium sinceræ numini quinquaginta. Iuba minium nasci & in carmania tradit. Hermogenes & in æthiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos: nec fere aliundeq̃ ex hispania. Celeberrimum ex sisaponensi regione in betica miniario metallo uectigalibus Populi romani nullius rei diligentiore custodia. Non licet id ibi perficere excoquique. Romam perfertur uena signata ad dena milia fere põdo annua. Romæ autem lauatur. In uendendo precio statuta lege ne modum excederet. lxx. in libras. Sed adulteratur multis modis: unde præda societati. Nãq; est alterum genus ĩ omnibus fere argentariis: itemq; plumbariis metallis: quod fit exusto lapide uenis permixto: non ex illo cuius uomicam argentũ uiuum appellauimus (is. n. & ipse ĩ argentum excoquitur) sed aliis simul repertis. Steriles etiam plumbi deprehendũtur solo colore: nec nisi in fornacibus rubescentes: exustique tunduntur in farinam. Et hoc est secundariũ minium per quam paucis notum: multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratur minium in officinis sociorum. Item scyrico: quonãmodo scyricum fiat suo loco dicemus. Sublini autem syrico minium compendii ratio demonstrat. Et alio modo pingentium furto opportunum est plenos subinde abluentium penicillos. Sidit autem in aqua: constatq; furantibus. Sincero cocci nitor esse debet. Secundarii autem splendor in parietibus sentit imaginem. Quãq̃ hoc rubigo quædam metalli est. Sisaponensibus autem miniariis suæ uenæ harena sine argento excoquitur. Auri modo probat᷑. Auro candẽte fucatum nigrescit. Sincerũ retinet colorẽ. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candẽtis lamina: si nõ sit aurũ: deprehendendi ilico. Solis atq; lunæ cõtactus inimicus remediũ ut parieti siccato cæra punica cum oleo liquefacta candẽs setis ĩducatur. Iterũq; admotis gallæ carbonibus aduratur ad sudorẽ usq;. Postea candelis subigatur: ac deinde linteis puris sicut & marmora nitescunt. Qui minium in officinis poliunt: faciẽ laxis uesicis illigãt

Magistratum alibi Plinius

Tyrico' uetusti codices

ne in respirando

ne in respirando pernicialem puluerem trahant: & tamen per illas spectent. Minimũ in uoluminũ quoq; scriptura usurpatur. Clarioresq; litteras uel in auro uel in marmore etiam in sepulchris facit.

De hydrargyro: de argento inaurando: de coticulis in argenti generibus & experimentis. Cap. viii.

EX secundario inuenit uita & hydrargyrum in uicem argenti uiui pauloante dilatum. Fit autẽ duobus modis: æreis mortariis pistillisq; trito minio ex aceto: aut patinis fictilibus impositũ ferrea concha calice coopertum argilla superillata. Dein sub patinis accensum follibus cõtinuo igni: atque ita calicis sudore deterso: qui fit argenti colore: & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis & lubrico humore confluere. Quod cum uenenum esse conueniat omnia quæ de minio in medicinæ usu traduntur: temeraria arbitror: præter q̃ fortasse q; illitum capiti uentriue sanguinem sistit: dum ne quid prætereat in uiscera: ac uulnus attingat: aliter utendum non equidem censeam. Hydrargyro argentum inauratur solum nunc prope: cum & in æra simili modo duci debeat. Sed eadem fraus quæ ĩ omni uitæ parte ingeniosissima est: uiliorem excogitauit materiam: ut docuimus. Auri argentique mentionem comitatur lapis quem coticulam appellant: quondam non solitus inueniri nisi in flumine Tmolo: ut auctor est Theophrastus. Nunc uero passim quem alii heraclium: alii lydium uocant. Sunt autem modici: quaternas uncias longitudinis: binasque latitudinis non excedentes. Quod a sole fuit in iis melius q̃ q; a terra. Iis coticulis periti cum e uena lima rapuerint experimentum: protinus dicunt quantum auri sit in ea: quãtum argenti uel æris scrupulari differentia mirabili ratione non fallente. Argenti duæ differentiæ. Batillis ferreis candentibus ramento imposito: quod candidum permaneat: probatur. Proxima bonitas rufo: nulla nigro. Sed experimento quo fraus interuenit: seruatis enim in uirorum urina batillis inficitur ita ramẽtum obiter dum uritur: candoremque mentitur. Est aliquod experimentum politi: & in halitu hominis: si sudet protinus: nubemq; discutiat.

De speculis & ægyptio argento. Cap. ix.

LAminas duci: & specula fieri non nisi ex optimo posse creditũ fuerat. Id quod iam fraude corrumpitur. Sed natura mira est imagines reddendi: quod repercusso aere: atque in oculos regesto fieri conuenit. Eadem ui in speculis usu polita crassitudine: paulumq; propulsa dilatatur in immensum magnitudo imaginum. Tantum interest: repercussum illum respuat: an accipiat. Quinetiã pocula ita figurantur: exculptis intus crebris seu speculis: ut uel uno intuente populus totidem imaginũ fiat. Excogitatur & monstrifica: ut in templo smyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimumq; refert concaua sint & poculi modo an media depressa: an elata: an auersa: an obliqua supina: an festa qualitate excipientis figuræ torquente uenientes umbras. Neq; enim est aliud illa imago: q̃ digesta claritate materiæ excipientis umbram. Atq; ut omnia de speculis peragantur hoc loco optima apud maiores fiebãt brũdusina: stagno & ære mixtis. Prælata sunt argẽtea. Primus fecit praxiteles magni Pompei ætate. Nupq; credi cœptum: certiorẽ imaginem reddi auro apposito auersis. Tingit & ægyptus argentum: ut in uasis Anubem suũ spectet: pingitq; non cælat argentum. Transit inde materia & ad triumphales statuas: mirumq; crescit precium fulgoris excecati. Id autem fit hoc modo. Miscetur argento tertia pars æris cyprii tenuissimi: quod coronarium uocant: & sulphuris uiui quantum argenti. Conflatur in fictili circunlito argilla: Modus coquendi donec seipsa opercula aperiant. Increscit oui indurati luteo: ut tamen aceto & creta detereatur. Miscuit denario triũuir Antonius ferrum. Miscuit æri falsæ monetæ. Alii e pondere subtrahunt: cum sit iustum. lxxxiiii. e libris signari. Igitur ars facta denarios probare tam iucunda e lege plebe: uti Mario gratidiano uicatim totas statuas dicauerit. Mirumq; in hac artium sola uitia discuntur: & falsum denarii spectatur exemplar: pluribusq; ueris denatiis adulterinus emitur.

Pasiteles uet9 lectio

De immodica pecunia: & quorum maximæ opes fuerint: & quando primum Populus Ro. stipem sparserit. Cap. x.

NOn erat apud antiquos numerus ultra centum milia. Itaque hic & hodie multiplicatur: ut decies centena milia: aut sepius dicantur. Fœnus hoc fecit nummusque percussus: & sic quoq; æs alienum etiamnum appellatur. Postea diuites cognominati: dũmodo notum sit: eum qui primus acceperit hoc nomen: decoxisse creditoribus suis. Ex eadem gente. M. Crassus negabat diuitem esse: nisi qui redditu annuo regionem tueri posset. In agris suis sestertium. xx. milia possedit. Quiritium post Syllam ditissimus. Nec fuit satis nisi totum parthorum esurisset aurum. Atq; ut nouem quidem optimi occupauerit. Iuuat enim insectari inexplebilem istam habendi cupiditatem. Multos postea cognouimus seruitute liberatos opulentiores pariterque tres. Claudii principatu Pallantem Callistum & Narcissum. Atque ut hii omittantur: tanquã adhuc rerum potiãtur. C. Asinio Gallo. C. Martio Cyrino coss. ad. vi. Kal. febru. C. Cecilius Claudius Isidorus testamento suo dixit: quãuis multa ciuili bello perdidisset: tamen relinquere seruorum quattuor milia: cẽtum. xvi. Iuga boum tria milia sexcẽta. Reliqui pecoris. cc.

aniopimi

quinquaginta septem milia. In numerato pondo sexcenta milia. Qui funerari se iussit sestertiis. xi. milibus. Congregatæ & excedentes numerum opes. Quota tamen portio erunt Ptolemæi: quem Varro tradit Pompeio res gerente circa iudæam octona milia equitum sua pecunia tolerauisse. Mille conuiuas totidem aureis potoriis mutantem uasa cum ferculis saginasse. Quota uero illæ ipsæ (neque enim de regibus loquor) portio fuerit Pythii bythinni qui platanum auream: uitemque nobilem illam Dario regi donauit: Xerxis copias: hoc est septies. lxxxviii. Milia hominum excepit epulo. Stipendium quinque mensium frumentumque pollicitus: ut e quinq; liberis senectuti suæ in delectu unus saltem concederetur. Hunc quoque ipsum aliquis comparet Crœso regi. Quæ malum amentia est: id i uita cupere: quod aut etiam seruis contigerit: aut ne in regibus quidem inuenerit finem? Populus Roma. stipem spargere cœpit. Sp. Postumio. Q. Martio cons. Tanta pecunia erat: ut eam conferret. L. Scipioni: ex qua is ludos fecit. Nam q. Agrippæ Menenio sestantes æris in funus contulit: honoris id necessitatisq; propter paupertatem Agrippæ: non largitionis esse dixerim.

Cetum. x. alii codices

De luxuria & frugalitate in uasis & lectis argenteis: & quando lances immodicæ factæ. Cap. xi.

VAsa ex argento mira inconstantia humanii ingenii uariat: nullum genus officinæ diu probando: nunc furniana: nunc clodiana: nunc gratiana. Etenim tabernas mensis adoptauimus: nunc anaglypha: in asperitatemq; excisa circa linearum picturas quærimus. Iam uero & mensas repositoriis imponimus: & ad sustinenda obsonia interradimus altera: & interest q̄plurimum lima perdiderit. Vasa coquinaria ex argento Caluus orator fieri queritur. At nos carrucas ex argento cælare iuenimus Nostraq; ætate Poppea coniunx Neronis principis delicatioribus iumentis suis soleas ex auro quoq; induere solebat. Libras. xxxii. argenti. Africanus sequens hæredi reliquit. Idemq; cum de pœnis triumpharet: quattuor milia. cccc. lxx. pondo transtulit Hoc argentum tota Carthago habuit illa terrarum æmula: quod nunc in mensarum est apparatu. Postea uicta numantia & deleta: idem Africanus in triumpho militibus. xvii. milia pondo dedit. O uiros illo imperatore dignos: quibus hoc satis fuit. Frater eius allobrogicus primus omnium mille pondo habuit. At Liuius Drusus in tribunatu plebis. xi. milia. Nam ꝓpter quinq; pondo notatum a censoribus triumphalem senem: iam fabulosum uidetur. Item Catū Eliciū cum legati ætolorum in consulatu prandentem in fictilibus adissent missa ab iis uasa argentea nō accepisse: neq; aliud habuisse argenti ad supremum uitæ diem q̄ duo pocula: quæ. L. Paulus socer ei ob uirtutem deuicto Perseo rege donasset. Inuenimus legatos Carthaginiensium dixisse: nullos hominum benignius inter sese uiuere q̄ Romanos. Eodem enim argento apud omnes cœnitauisse seipsos. At hercules Pompeium Paulini equitis arelatensis filiū: paterna quoq; gente pulsum: q. xii. pondo argenti habuisset apud exercitum ferocissimis gentibus oppositum scimus. Lectos uero mulierum iampridem totos operiri argento & triclinia quædam quibus argentum addidisse primus traditur: Caruillius Pollio eques romanus: non ut operiret: aut deliaca specie faceret: sed punica idem & aureos fecit. Nec multo post argētei deliacos imitati sunt. Quæ omnia expiauit bellum ciuile syllanum. Paulo enim ante hæc facta sunt. Lācesq; e centenis libris argenti: quas tunc super quingentas numero romæ fuisse constat: multosq; ob eas ꝓscriptos dolo concupiscentium. Erubescant annales qui bellum ciuile talibus uitiis imputauere. Nostra ætas fortior fuit. Claudii principatu Seruus eius Drusillanus nomine. Rotundus: dispensator hispaniæ citerioris quinquagenariam lancē habuit: cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat. Et comites eius octingentas quinquaginta octo librarum. Quare quæso? nisi ut q̄ multi eas conserui inferrent: aut quibus cœnantibus? Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriam duo tantum triclinia romæ fuisse argentea. Repositoriis argentum addi sua memoria cœptū Fenestella dicit: qui obiit nouissimo Tyberii Cæsaris principatu. Sed & testudinea tum in usum uenisse. Ante se autē paulo lignea rotunda solida nec multo maiora q̄ mensas fuisse. Se quidem puero: quadrata & cōpacta aut acere operta. citro cœpisse. Mox additū argentum in angulis lineasq; per cōmissuras. Tympana uero se iuuene appellata stateras & lances quas antiqui magidas appellauerant. Nec copia tantū argenti fuerat uitæ: sed ualidius pœnæ metu pretiū. Idq; iampridē ut ignoscamus nobis. Delphinos quinis milibus sestertiis i libras emptos. C. Gracchus habuit L. uero Crassus orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos sestertiis centum. Cōfessus est tamen nunquā se iis uti propter uerecundiā ausum. Sicut eundem. vi. milia sestertiis in singulas libras uasa empta habuisse. Asia primum deuicta luxuriā misit in italiam. Siquidē. L. Scipio trāstulit in triūpho argenti cælati pondo milia quadringenta. I. Et uasorum aureoꝝ pondo. c. milia. anno conditæ urbis quingentesimo sexagesimoquinto. Eadem asia domita: multo etiam grauius afflixit mores: inutiliorq; uictoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit. Tum. n. hæc emēdi romæ i auctiōibus regiis uerecūdia exēpta est: urbis anno. dc. xxvi. mediis. lvi. annis erudita ciuitate amare etiā & nō solū āmirari opulentiā externā. Immenso & achaicæ uictoriæ momēto ad ipellēdos mores: quæ & ipsa hoc iteruallo anno urbis. dc. viii. parthica signa

climateras uel clemateras.

parthica signa & tabulas pictas inuexit: ne quid deesset. Pariterque luxuria nata est: & carthago sublata: ita congruentibus fatis: ut liberet amplecti uitia: & liceret peccare ex dignatione. Hinc aliqui ueterum: ut C. Marius post uictoriam cimbricam cantharis portasse. Liberi patris exemplo traditur: ille orator rapinas & manipularis imperator.

De statuis argenteis & cælatura argenti: & cæteris quibusdam. Cap. xii.

Argenti usum in statuas primum ad honorem Diui Augusti in adulationem temporum transisse falso existimatur. Iam enim triumpho magni Pompei reperimus translatam Pharnacis: q primus regnauit in ponto argenteam statuam. Item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteosq;. Argentum succedit ex re aliquando & auro luxu: fœminarum plebis compedes sibi ex eo facie tium quas induere aureas mos tristior uetat. Vidimus & ipsi Valerium Fuscum motum equestri ordine ob insignem cum celebritate assectationem adolescentium scholæ ex argento annulos habentem. Et quid hoc attinet colligere cum capuli militum ebore etiam fastidio cælarentur argento: uaginæ catillis: baltei laminis crepitent. Iam uero a pedagogis ad transitum uirilitatis custodiantur. Argento fœmine lauentur & nisi argentea solia fastidiant: eademq; materia & cibis & probris seruiat. Videret hæc Fabritius & stratas argento mulierum balineas: ita ut uestigio locus non sit cum uiris lauantium. Fabritius inquã qui bellicosos imperatores plusquam pateram & salinum ex argento habere uetabat. Videret hinc dona fortium fieri: aut in hæc frangi. Heu mores Fabritii nos pudet. Mirum in auro cælando inclaruisse neminem: argento multos. Maxime tamen laudatus est Mentor: de quo supra diximus. Quattuor paria deniq; ab eo omnino facta sunt: ac iam nullum extare dicitur: Ephesiæ Dianæ templum iacet. Capitolium incendiis. Varro & æreum signum eius habuisse scripsit. Proximi ab eo ammiratione Acragas & Boetus & Mys fuere. Extant hodie omnium opera in insula Rhodiorum boeti apud lyndiam Mineruam in tẽplo. Acragantis in templo liberi patris in ipsa Rhodo bacchæ centauriq; cælati in scyphis. Myos in eadẽ æde & Silenus & Cupido & uenatio in scyphis. Magna fama post hos celebratus est Antipater: quique satyrum in phiala grauatum somno collocauisse uerius q̃ cælasse dictus ẽ Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauricus. Item Ariston & Onychus Mithylene laudatur. Et Hecateus: & circa magni Pompei ætatem Praxiteles Posidonius Ephesius: Lædus Stratites: qui prœlia armatosq; cælauit Zopyrus qui areopagitas & iudiciũ Orestis in duobus scyphis põdo. xii. æstimatis. Fuit dein Pytheas: cuius duæ unciæ uiginti uenierũt. Vlyxes & Diomedes erãt in phialæ emblemate palladium surripiẽtes. Fecit idem & cocos Magiresia appellatos paruulis potoriis. Sed e quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere. Tam opportuna iniuriæ subtilitas erat. Habuit & Teucer Crustarius famam. Subitoq; hæc ars ita exoleuit: ut sola iã uetustate censeatur usque adeo attritis cælaturis ne figura discerni possit: auctoritas constet. Argentũ medicatis aquis inficitur atque etiam afflatu salso: sicut in mediterraneis hispaniæ. In argenti & auri metallis nascuntur etiam nunc pigmenta. Sic & cæruleum: quod proprie limus est. Optimum ex eo quod atticũ uocatur. Precium in. p. libras. xxxii. Proximum marmorosom sub dimidio attici pretio. Tertium genus est pressum: quod alii scyricum uocant ex insula scyro. Iam quidem & ex achaia quo utuntur ad picturæ umbras. Pretium in libras huius. Lls. bini. Dipondiis uero detractis quod lucidum uocant e gallia ueniens. Hoc aũt & attico ad lumina utuntur. Ad abacos non nisi marmoroso: quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effodit̃ & ad. xx. ab urbe lapidem in montibus. Postea uritur pressum appellanti bus qui adulterãt. Sed esse falsum adustumq; amaritudine apparet: quoniã resolutũ in puluerem est.

Valeriũ ul' Laberium

Sil & ceruleum. Sil proprie.

De sile: & ceruleo: & chrysocolla: & nestoriano: & cilono: & q non omni anno æqualiter species uendantur. Cap. xiii.

Sile primi instituere pingere: Polygnotus & Mycon attico dũtaxat. Hoc secuta ætas ad lumina usa est. Ad umbras autem scyrico & lydio. Lydium sardibus emebatur: quod nunc obmutuit. Ceruleum harena est. Huius genera tria. Antiquius ægyptium: quod maxime probatur scythicum hoc diluitur facile. Cunq; teritur: in quattuor colores mutatur: candidiorẽ nigrioremue: crassiorem: tenuioremue. Prefertur huic etiamnum cyprium. Accessit his puteolanum & hispaniense: harena ibi confici cœpta. Tinguitur autem omne: & in in sua coquitur hærba: bibitq; succum. Reliqua confectura eadem quæ chrysocollæ. Ex ceruleo fit: quod uocatur lomentum. perficitur id lauando terendoue: & hoc est ceruleo candidius. precia eius. xxiii. in libra. Cærulei. xviii. Vsus ĩ creta calcis impatiees. Nuper accessit & nestorianum ab auctore appellatum. Fit ex ægyptii leuissima parte. precium eius. xl. in libras. Idem & puteolani usus: præter q̃ ad fenestras. Vocant cœlon. Non pridem apportari & indicum est cœptum. Cuius precium. xvii. in libras. Ratio in pictura ad incisuras hoc est umbras diuidendas ab lumine Est & subtilissimum genus lomenti: quidam tritum uocant quinis assibus æstimatum. Cærulei sinceri experimentum in carbone ut flagret. Fraus uiola arida decocta in aqua: succoq; per linteum expresso in cretam erethriam. Vis eius in medicina ut purget ulcera. Itaque & emplastris adiiciunt. item causticis.

Antiqtus

Vestorianum antiq codices

Teritur difficillime ſile. In medendo leuiter mordet:aſtringitq; & explet ulcera. Vritur in fictilibus ut p ſit. Pretia rerum quæ uſquā diſpoſuimus:hō ignoramus alia in aliis locis eſſe:& omnibus pene annis mutari prout nauigationes conſtiterint:aut ut quiſq; mercatus ſit:aut aliquis præualens manceps annonam flagellet:non obliti Demetrium tota hellade Neronis principatu accuſatum apud conſulem. poni tamē neceſſarium fuit:quæ plerunq; erant romæ:ut exprimeretur auctoritatis rerum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXIIII.

PROOEMIVM.

Aeris metalla. Cap.i.

PRoxima dicantur aeris metalla:cui & in uſu proximum eſt pretium. immo uero ante argentum:ac pene etiam ante aurum corinthio. Stipis quoq; auctoritas: ut diximus. Hinc æra militum tribuni ærarii & ærarium:& obærati ab ære dicti. Docuimus quādiu Populus Ro. ære ſignato tantum uſus eſſet:& alia quæ uetuſtas tradidit:cum æqualem urbi auctoritatē eius declararet a rege Numa collegio tertio fabrum ærariorū inſtituto. Vena quo dictum eſt modo effodit̄:igniq; perficitur. Fit & elapide eroſo:quem uocant Cadmiam Celebritas in aſia:& quondam in campania:nunc in bergomatiū agro:extrema parte italiæ. Feruntq; nuper in germania etiam prouintia repertum.

Genus æris:quæ corinthia:quæ deliaca:quæ æginetica. Cap.ii.

FIt & ex alio lapide:quem calcitem uocant in cypro:ubi prima fuit æris inuentio. Mox uilitas præcipua reperto in aliis terris præſtantiore:maxime aurichalco. quod præcipuam bonitatem ammiratione diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore effœta tellure. Proximum bonitate fuit ſaluſtianum in centronum alpino tractu non longi & ipſum æui. Succeſſit & liuianum in gallia. Vtrunq; a metallorum dominis appellatū:illud ab amico diui Augusti:hoc a coniuge:uelocis defectus Liuianum quoq; certe admodum exiguum inuenitur. Summa gloria nunc in marianum conuerſa:quod & cordubenſe dicitur. Hoc a liuiano cadmiam maxime ſorbet:& aurichalci bonitatem imitatur in ſeſtertiis dupondiariiſq; cyprio ſuo aſſibus contentis. Et hactenus nobilitas in ære naturalis ſe habet. Reliqua genera artificio conſtant:quæ ſuis locis reddentur:ſumma claritate ante omnia indicata. Quondā æs confuſe auro argentoque miſcebatur:& tamen ars præcioſior erat. Nunc incertum eſt peior hæc ſit an materia. Mirumq; cum ad infinitum operum pretia hæc creuerint:auctoritas artis extincta ē. Quæſtus enim cauſa:ut omnia:exerceri cœpta eſt:quæ gloriæ ſolebat. Ideo etiam deorum adſcripta operi cum proceres gentium claritatem & hac uia quærerent:adeoq; exoleuit fundendi æris præcioſi ratio: ut iam diu ne fortuna quidem in ære ius artis habeat. Ex illa autem antiqua gloria corinthium maxime laudatur: hoc caſus miſcuit. Corintho cum caperetur incenſa:mireq; circa id multorum affectatio fuit. Quippe cum tradatur non aliena de cauſa Verrem quem Cicero damnauerat proſcriptum eſſe ab Antonio:quāq; corinthüs ſe ei ceſſurum negauiſſet. At mihi maior pars eorum ſimulare eam ſcientiam uidetur:ad ſegregandos ſe a cæteris magis q̄ intelligere aliquid ſubtilius:& hoc paucis docebo. Corinthus capta eſt olympiadis centeſimæ quinquaceſimæ ſextæ anno tertio:noſtræ urbis ſexcenteſimooctauo:cum ante in ſæculo fictore:nobiles eſſe deſiſſent:quorum iſti omnia ſigna hodie corinthia appellant. Quapropter ad coarguendos eos ponemus artificum ætates:nam urbis noſtræ annos ex ſupradicta comparatione olypiadum colligere facile erit. Sunt ergo uaſa tantum corinthia quæ iſti elegantiores nunc æs ſculpendo transferunt modo in lucernas:modo in trullas:nullo mūditiarum reſpectu. Eius tria genera. Candidum argento nitore q̄ proxime accedens:in quo illa mixtura præualuit. Alterum in quo auri fulua natura. Tertiū in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc eſt:cuius ratio non poteſt reddi:quāquam hominis manu facta dederit fortuna temperamentum ſimulacro ſigniſque. illud ſuo colore pretioſum ad iocineris imaginem uergens:quod ideo epatizon appellant:procul a corinthio. Longe tamen ante ægineticum atque deliacum:quæ diu obtinuere principatum. Antiquiſſima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo concelebrante toto orbe:& ideo cura officinis tricliniorum pedibus fulcriſq;. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad deum ſimulacra:effigiemque hominum:& aliorum animalium. proxima laus eginetico fuit. Inſula ipſa eſt nec gignens:ſed officinarum temperatura nobilitata. Bos æreus: inde captus in foro boario eſt Romæ. Hic eſt exemplar æginetici æris. Deliaci autem iubiter in capitolio in Iouis tonantis æde. Illoque ære Myron uſus eſt. Hoc polycletus æqualis atque condiſcipulus. Aemulatio autem & in materia fuit.

Ceutronū Stra.

De candelabris:& templorum ornamentis. Cap.iii.

PRiuatimq; ægina cādelabrorum ſuperficiem dūtaxat elaborauit:ſicut tarentum ſcapos: in iis ergo iuncta

ergo iuncta cõmendatio officinarum est. Nec pudet tribunorum militariũ salariis emere cum ipsum nomen a candelarum lumine impositũ appareat. Accensi candelabri talis fuit: ut auctor est Dion iussu praeconis Clesippus fullo gibbere & praeterea alio foedus aspectu fabricatus est: emente id Gegania sestertiis .l. eodemq; ostentante in conuiuio emptum ludibrii causa nudatus: atq; impudentia libidinis receptus in torum mox in testamentum prediues minimũ uice illud candelabrum coluit: & hanc corintiis fabulã adiecit: uindicatis tamẽ moribus nobili sepulchro: per quod aeterna supra terras Geganiae dedecoris memoria duraret. Sed cum esse nulla corinthia candelabra constet: nomen id praecipue in iis celebratur: quoniã Mummii uictoria corinthum quidem diruit: sed compluribus achaiae oppidis simul aera dispersit. Prisci limina etiam ac ualuas in templis ex aere factitauere. Inuenio & a Cn. Octauio qui de perseo rege naualẽ triumphum egit factam porticum duplicem ad cyrcum flaminium: quae corinthia sit appellata a capitulis aereis columnarum. Vestae quoq; aedem ipsam syracusana superficie tegi placuisse. Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum a. M. Agrippa posita. Quin etiam priuata opulentia eo modo usurpata ẽ. Camillo enim crimini obiecit. Sp. Caruillius quaestor: q; aerata hostia haberet ĩ domo. Nam triclinia aerata abacosq; & monopodia Cn. Manilium asia deuicta primum inuexisse triumpho suo: quem duxit urbis anno quingentesimo sexagesimoseptimo. L. Piso auctor est. Antias quidem. L. Crassum haeredem. L. Crassi oratoris multa etiam triclinia aerata uendidisse. Ex aere factitauere & cortinas tripodum nomĩe delphicas: quoniam donis maxime Apollinis delphici dicebatur. Placuere & lychni pensiles in delubris: arborum modo mala ferentium lucentes. Qualis est in templo Apollinis palatini: quem Alexander Thebarum expugnatione captũ in cyma dicauerat eidẽ deo. Transit deinde ars ubiq; uulgo ad effigiẽ deorũ.

Tribunatũ militarem. Auctio

Lychnichi ex antiquis exemplaribus.

¶ Quando primum simulacrum Romae factum: & de origine statuarum & honore statuarum: & generibus: & figuris. ¶ Cap. iiii.

ROmae simulacrum ex aere factum Cereris primum reperio ex peculio. Sp. Cassii: quem regnũ affectantem pater ipsius interemerat. Transit & ab diis ad hominum statuas: atq; imagines multis modis. Antiqui pingebant eas bitumine: quo magis mirum est: placuisse auro integere Hoc nescio an romanum fuerit inuentum. Certe etiam romae non habet uetustatem. Effigies hominum non solebant exprimi nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium: & primo sacrorum certaminũ uictoria: maximeq; olympiae ubi omnium qui uicissent: statuas dicari mos erat. Eorum uero qui ter ibi superauissent: ex membris ipsorum similitudine expressa: quas iconas uocant. Athenienses nescio an primi omnium Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis publice posuerint statuas. Hoc actum est eodem anno: quo & reges Romae pulsi. Excepta deinde res est a toto orbe terrarum humanissima ambitione. Etiam omnium municipiorum & fori statuae ornamentum esse coepere: prorogarique memoria hominum & honores legi aeuo & basibus inscribi: ne in sepulchris tantum legerentur. Mox forum & in domibus priuatis factum atque in atriis. Honos clientium instituit sic colere patronos.

¶ De statuis & quibusdam aliis: & quibus primum in columna: & quando rostra: & quando primum publice: & quae primum statuae romae. ¶ Cap. v.

TOgata effigie antiquitus statuae dicabantur. Placuere & nudae tenentes hastam ab epheborum gymnicis exemplaribus: quas achilleas uocant. Graeca res est nihil uelare. At econtra romana ac militaris thoracas addere. Caesar quidem dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est. Nam lupercorum habitu factae tam nouiciae sunt: q̃ quae nuper prodidere penulis indutae. Mancinus eodem habitu sibi instituit quo deditus est. Notatum ab auctoribus & L. actium poetam in camoenarum aede maxima forma statuam sibi posuisse: cum breuis admodum fuisset. Equestres uero statuae modo romanam celebrationem habent: orto sine dubio a graecis exemplo. Sed illi celatas tantum dicabant in sacris uictores. Postea uero & qui bigis uel quadrigis uicissent. Vnde & nostri currus nati in iis qui triumphauissent. Serum hoc in iis non nisi a Diui Augusto seiuges: sicut & elephanti. Non uetus & bigarũ celebratio in iis qui praetura functi curru uecti essent per cytrum. Antiquior columnarum: sicut. C. Menio qui deuicerat priscos latinos: quibus ex foedere tertias predae Popul. Ro. praestabat. Eodemq; in consulatu in suggestu rostra deuictis antiatibus fixerat anno urbis. cccccxvi. Item. C. Duilo qui primus nauale triumphum egit de poenis: quae est etiam nunc in foro. Item. P. Minutio praefecto annonae extra portam trigeminam unciaria stipe collata. Nescio an primo honor talis a populo. Antea enim a senatu erat praeclara res: nisi friuolis coepisset initiis. Nanq; & acti Naui statua fuit ante curiam: cuius basis conflagrauit curia incensa. P. Clodii funere. Fuit & Hermodori ephesii in comitio legum: quas decemuiri scribebant: iter pretis publice dicata. Alia causa & alia auctoritas maior in Oratii Coclitis statua: quae durat hodieque: cum hostes a ponte sublicio solus arcuisset. Equidem & Sybillae tres iuxta rostra sunt: minores sint licet. Vna quam Pacuuius Taurus aedilis plebis instituit. Duae quas. M. Messalla. Primas putarẽ has & Atti Naui positas aetate Tarquinii Prisci: nisi regum antecedentium essent in capitolio.

¶De statuis sine tunicis & quibusdam aliis: & quæ prima Romæ statua equestris: & quando omnes statuæ priuatim & publicæ sublatæ: & quibus Romæ mulieribus: & quæ primæ ab exteris publice positæ. ¶Cap.vi.

EX iis Romuli est sine tunica: sicut & Camilli in rostris & ante ædem Castorum fuit. M. Tremellii equestris togata: qui sanites bis deuicerat. Captaq; anagnia populum stipendio liberauerat. Inter antiquissimas sunt & Tullii Celii. L. Roscii. Et Sp. Matici Fulcini in rostris a fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc a Romano Populo tribui solebat iniuria cæsis: sicut. P. Iunio & T. Coruncano: qui ab Teuca illiricorum regina interfecti erant. Non omittendum: quod annotauere annales tripedaneas iis statuas in foro statuas. Hæc uidelicet mensura honorata tunc erat. Non præteribo. C. Octauium ob unum uerbum quo regem Antiochum dilaturum se responsum dicetem uirga quã tenebat forte circũscripsit: & priusquã egrederetur circulo illo: responsum dare coegit. In qua legatione i terfecto senatus statuam poni iussit q̃ oculatissimo loco in rostris. Inuenitur & statua decreta & Taraciæ Caiæ siue Suffeciæ uirgini uestali: ut poneretur ubi uellet. quod adiectum nõ minus honoris habet. q̃ q; fœminæ est decreta. Miretum eius ipsis ponam annalium uerbis. Quod campum tyberinum gratificata ea esset populo. Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus comitii posita cum bello sannatico Apollo pythius fortissimo græcorum gentis iussisset & alteri sapientissimo simulacra celebri loco dicari: donec Sylla dictator ibi curiam faceret. Mirumq; est illos patres Socrati cunctis ab eodem deo sapiẽtia prælato Pythagoram prætulisse: aut tot aliis uirtute Alcibiadem: aut quẽquam utroq; Themistocli. Columnarũ ratio erat: attolli supra cæteros mortales: q; & arcus significant nouitio inuento. Primus tamen honos cœpit a græcis. Nulliq; arbitror plures statuas dicatas q̃ phalerio Demetrio athenis. Siquidẽ. ccc. lx. statuere: quas mox lacerauerunt: nondum anno hunc numerum dierum excedente. Statuerant Romæ etiam in omnibus uicis. C. Mario Gratidiano tribus ut diximus: easdemq; subuertere Syllæ introitu. Pedestres sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore. Equestrium tamen origo per quam uetus est cum fœminis etiam honore cõicato. Cloeliæ enim statua est equestris: ceu parum esset toga eã cingi: cum nec Lucretiæ: nec Bruto qui expulerant reges: propter quos Cloelia inter obsides fuerat: decernerentur: Hanc primam & Oratii Coclitis publice dicatam crediderim. Ante enim sibi ac Sybillæ Tarquinium & reges ipsos posuisse uerisimile est: nisi Clœliæ positam eẽ Piso traderet ab iis qui una obsides fuerant redditis a Porsenna in honorem eius: habuit e diuerso Annius fæcialis equestrem statuam cõtra Iouis Statoris ædem i uestibulo superiore domus ualeriæ fuisse Publicolæ consulis filiæ: eamq; solam fugisse. Tyberimq; transnatauisse: cæteris obsidibus qui porsennæ mittebantur: interemptis Tarquinii insidiis. L. Piso prodidit. M. Aemilio &. C. Popilio. ii. coss. a censoribus. P. Cornelio Scipione &. M. Popilio statuas circa forum eorum qui magistratus gesserant sublatas omnes: præter eas quæ populi aut senatus sententia statutæ essent. Eam uero quæ apud ædem Telluris statuisset sibi. Sp. cassius qui regnum affectauerat: etiam conflatam a censoribus. Nimirũ in ea quoq; re ambitioni prouidebant illi uiri. Extãt Catonis in censura uociferationes: mulieribus romanis in prouinciis statuas poni. Nec tamen potuit inhibere: quo minus Romæ ponerentur: sicuti Corneliæ Gracchorum matri: quæ fuit Africani prioris filia. Sedens enim huic posita: soleisq; sine amento insignis in Metalli publica porticu. Quæ statua nunc ẽ in Octauiæ operibus. Publice aũt ab exteris posita est romæ. C. Aemilio tribuno plebis lege plata in Septimium Statilium Lucanum: qui thurinos bis infestauerat. Et ob id. C. Aelium thurini statua & corona aurea donarunt. Iidem postea Fabritium donauere statua liberati obsidione. Passimq; statuæ in clientela sunt receptæ. Et adeo discrimen omne sublatum: ut Hãnibalis etiam statuæ tribus locis uisantur i ea urbe: intra cuius muros solus hostium emisit hastam.

Corũcanis

Cn. popilium. Reliqua

Ea cã credo ne sylla uetusti codices.

Superbi domus antiqui libri.

¶De antiquis statuariis & pretiis signoꝝ imodicis: & colossis in urbe celeberrimis. Cap.vii.

FVisse autem statuariam artem familiarem italiæ quoq; & uetustam indicãt Hercules ab Euãdro sacratus: ut produnt: in foro boario: qui triũphalis uocatur: atq; per triũphos uestitur habitu triũphali. Præterea Ianus geminus a Nũma rege dicatus: qui pacis belliq; argumento colitur. Digytis ita figuratis: ut trecentorum quinquagintaquinq; dierum nota per significationem anni tẽporis & æui se deum indicaret. Signa quoq; tuscanica per terras dispersa: quæ in etruria factitata non est dubium. Deorum tantum putarem esse: ni Metrodorus Sceptius cui cognomẽ romani nominis Odioso inditum est. Vulsinios pulsatos propter cẽtum & decem statuarum signa obiecerit. Mirumque mihi uidetur cum statuarum in italia tam uetus origo sit: potius lignea aut fictilia deorum simulacra in delubris dicata usque ad deuictam asiam: unde irrepsit & luxuria. Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo: in ea quam plasticen græci uocant dici conuenientius erit. Etenim prior quam statuaria fuit. Sed hæc ad infinitum effloruit multorum uoluminum opere si quis plures persequi uelit. Omnia enim quis possit? In. M. Scauri ædilitate tria milia signorum in scæna tantum fuere temporario theatro.

Mummius deuicta achaia repleuit urbem. Ipse excessit non relicturus filiæ dotem. Cur enim non cum excusatione ponatur? Multa & Luculli inuexere. Rhodi etiamnum. lxxiii. milia signorum esse Mutianus ter consul prodidit: nec pauciora athenis & olympiæ. Delphis superesse creduntur. Quis ista mortalium persequi possit? aut quis usus noscendi intelligatur? Insignia tamen maxime & aliqua de causa notata: uoluptarium sit attigisse: artificesqꝫ celebratos nominauisse singulorum quoqꝫ inexplicabili multitudine cum Lysippus ad sexcentena. x. opera fecisse tradatur. Ante omnia ut arti claritatem possent dare uel singula. Numerum apparuisse. defuncto eo cum thesaurum effregisset hæres: solitum enim ex inani pretio cuiusqꝫ signi denarios se ponere aureos singulos. Euecta supra humanam fidem ars est successu: mox etiam audacia. In argumentum successus unum exemplum afferam: nec deorum nec hominum similitudinis expressæ. Aetas nostra uidit in capitolio: priusquam id nouissime conflagraret a Vitellianis incensum in cella Iunonis canem ex ære uulnus suum lambentem. Cuius eximium miraculum & indiscreta uerisimilitudo non ex eo solum intelligitur: q̄ ibi dicatus fuerat: uerum & noua satisdatione: nam summa nulla pars uidebatur: capite tutelarios cauere pro eo istitui publici fuit. Innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas uidemus statuarum quas colossos uocant turribus pares. Talis est in capitolio Apollo translatus a. M. Lucullo ex apollonia ponti urbe. xxx. cubitorum. c. l. talentis factus. Talis in campo martio Iupiter A Claudio Cæsare dicatus: qui ideo uocatur pompeianus a uicinitate theatri. Talis & tarenti factus a Lysippo. xl. cubitorum. Mirum in eo q̄ manu ut ferunt mobilis ea ratio liberamenti est: ut nullius conuellatur procellis. Id quidem prouidisse & artifex dicitur: modico interuallo. Vnde maxime opus erat flatum frangi opposita columna. Itaqꝫ propter magnitudinem difficultatemqꝫ moliendi: non attigit eum Fabius uerrucosus: cum Herculem qui est in capitolio: inde transferret. Ante omnes autem in ammiratione fuit Solis colossus rhodi quem fecerat Chares Lyndius Lysippi supracti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulacrū post quinquagesimū sextū annū terremotu prostratum. Sed iacēs quoqꝫ miraculo est. Pauci pollicē eius amplectunt̄. Maiores sunt digyti q̄ plerærꝫ statuæ. Vasti specus hiant de fractis mēbris. Spectant̄ intus magnæ molis saxa: quorꝫ pōdere illud stabiliuerat constituens. Duodecim annis tradunt effectum. ccc. talentis: quæ contulerant ex apparatu regis Demetrii relicto moræ tedio. Sunt alii minores hoc in eadem urbe colossi centum numero. Sed ubicunqꝫ singuli fuissent nobilitaturi locum. Præterqꝫ hos deorum quinqꝫ quos fecit Bryaxis. Factitauit colossos & italia. Videmusqꝫ certe Apollinem in bibliotheca templi Augusti thuscānicum. l. pedū a pollice: dubium ære mirabiliorum an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius. Iouem qui est in capitolio uictis samnitibus sacrata lege pugnātibus e pectoralibus eorum ocreisqꝫ & galeis. Amplitudo tāta est: ut conspiciatur a Latiario Ioue. Reliquiisqꝫ limæ suam statuam eam fecit: quæ ē ante pedes simulacri eius: Habent in eodem capitolio ammirationem & capita duo: quæ. P. Lentulus consul dicatur. Alterum a Charete supradicto factum. Alterum fecit Decius comparatione in tantum uictus: ut artificium minime probabilis artificis uideatur. Verum omnem amplitudiuem eius generis statuarum uicit ætate nostra Zenodorus Mercurio facto in ciuitate galliæ aruernis per annos. x. sestertiis. cccc. immani pretio. Is postq̄ satis ibi artem approbauerat: romam accitus est a Nerone: ubi destinatum illius principis simulacrum colossum fecit centū. x. pedum longitudine: qui dicatus Solis ueneratiōi est dānatis sceleribus illius principis. Mirabantur in officina non modo ex argilla similitudinem insignem: uerum & de paruis admodū surculis quod primum operis instar fuit. Ea statua indicauit interisse fundendi æris scientiam: cū & Nero largiri aurum argentūqꝫ paratus esset: & Zenodorus scientia fingendi cælandiqꝫ nulli ueterū postponeret̄. Statuam aruernorꝫ cum faceret ꝓuinciæ Vibio Auito præsidēte duo pocula Calamidis manu cælata: quæ Cassio Syllano auūculo eius præceptori suo Germanicus Cæsar adamata donauerat æmulatus est ut uix ulla differētia esset artis. Quātoqꝫ maior in zenodoro ꝓ̄stantia fuit: tāto magis deprehēdi æris oblitteratio pōt.

¶ Nobilitate ex ære operum & artificum. ccclxvi. ¶ Cap. viii.

Signis quæ uocant corinthia pleriqꝫ in tantum capiuntur: ut secum circūferant: sicut Hortēsius orator sphingem Verri reo ablatam. Propter quam cicero illo iudicio in altercatione negāti ei se ænigmata intelligere: respondit debere: quoniam spingem domi haberet. Circūtulit & Nero princeps amazonem: de qua dicemus. Et pauloante. C. Cestius consularis signum quod secum etiam in prœlio habuit. Alexandri quoqꝫ magni tabernacluum sustinere tradunt̄ solitæ statuæ: ex quibus duæ ante Martis ultoris ædem dicatæ sunt: totidem ante regiam. Minoribus simulacris signisqꝫ innumera ꝓpe artificum multitudo nobilitata est. Ante omnes tamen Phidias atheniensis Ioue olympiæ facto ex ebore quidem. Sed ex ære signa fecit. Floruit aūt olympiade octogesimatertia circiter. ccc. nostræ urbis anno Quo eodem tempore æmulis eius fuere Alcamenes: Critias: Nestocles: Hegleas. Et deinde olympiade octogesimaseptima Agelades. Callon: Polycletus Phragmon: Gorgias: Lacon: Mycon: Pythagoras: Scopas: Perelius. Ex iis Polycletus discipulos habuit Argiū: Asopodorum: Alexim: Aristidem: phry-

nonem: Dinonem: Athenodorum: Dameam Clitorium Myronem Lycium. Nonagesimaquinta olym
piade floruere Naucydes: Dinomedes: Canachus: Patrocles. Centesimasecunda Polycles: Cephisiodo-
tus: Leochares: Epatodorus. Cētesimaquarta Praxiteles: Euphranor: Centesimaseptima Echion: Thero
machus: Centesima quartadecima Lysippus fuit: & cum eo Alexander magnus. Itē Lysistratus & frater
eius Sthennis: Euphronides. Sostratus Ion: Syllaniō. In hoc mirabile: ꝙ nullo doctore nobilis fuit ipse.

Zeuxim: alii zeuxiadem.

Discipulosque habuit Theusin & Iadem. Centesima. xx. Eutychides: Eutycrates: Lahippus: Cephisiodo
tus. Timarcus. Pyromachus. Cessauit deinde ars: ac rursus olympiade centesimaquinquagesimaquinta
reuixit: cum fuere longe quidem infra prædictos probati tamen Antheus: callistratus: Polycles: Athene
us: callixenus: pytocles: pythias Tomylos. Ita distinctis celeberrimorum ætatibus: rapti transcurram
reliquam multitudinem & passim dispersam. Venere autem & in certamen laudatissimi: quamquam di
uersis ætatibus geniti: quoniam fecerant: amazonas: quæ cum in tēplo Ephesiæ Diane dicaretur: placuit
eligi probatissimam: ipsorum artificum qui præsentes erāt iudicio: cum apparuit eam esse: quam omnes
secundam sua quisq; iudicassent. Hæc est polycleti: proxima ab ea phidiæ. Tertia chresillæ. Quarta cy-

phragmonis paus. Cledicum

clonis. Quinta phradmonis: phidias præter Iouem olypiū quem nemo æmulatur. fecit & ex ebore æque
Mineruam athenis: quæ est in parthenone astans. Ex ære uero præter amazonem supradictam Miner-
uam tam eximiæ pulchritudinis ut a forma cognomen acceperit. Fecit & Cliduchū & aliam Mineruam:
quam romæ ad ædem Fortunæ aemilius paulus dedicauit: item duo signa quæ catulus in eadem æde po
suit palliata. Et alterum collossicon nudum. primusq; artem toreuticē aperuisse atq; demonstrasse me-
rito iudicatur: polycletus sicyonius ageladis discipulus. Diadumenum fecit molliter iuuenem. c. talentis
nobilitatum: item & Doryphorum uiriliter puerum. Fecit & quem canona artifices uocant: liniamenta
artis ex eo petentes uelut a lege quadam. solusq; hominum artem ipse fecisse artis opere iudicatur. Fecit
& distringentem se. Et nudum talo incessentem. Duosq; pueros item talis nudos ludentes: qui uocantur
astragalizontes. Et sunt in Titi imperatoris atrio: quo opere nullum absolutius pleriq; iudicant. item
Mercurium qui fuit lisymachiæ. Herculem qui romæ antheum a terra sustinentem: artemona qui peri-
phoretos appellatus est. Hic consumasse hanc scientiam iudicatur: & toreuticen sic erudisse: ut phydias
aperuisse: ꝓprium eiusdem: ut uno crure insisterent signa excogitasse: ut ait Varro: & pene ad unū exem
plum Myronem eleuteris natū: & ipsum Ageladis discipulū bucula maxime nobilitauit celebratis uersi
bus laudata: quādo alieno pleriq; ingenio magis q̄ suo cōmēdant. Fecit & canē: & duscobolon: & Persea:
& pristas: & satyrum admirantem tibias: & Mineruam: delphicos pentathlos Pancratiastas. Herculem
etiam qui est apud circum maximum in æde Pompei magni. Fecit & cicadæ monumentum & locustæ:
sicut carminibus suis Erina significat. Fecit & Apollinem quem a triumuiro Antonio sublatum restituit
ephesiis diuus Augustus ammonitus in quiete. Primus hic multiplicasse uarietatem uidetur: numerosi
or in arte q̄ Polycletus: & simetria diligentior. Et ipse tamen corporum tenus curiosus: animi sensus non
expresse. Capillum quoq; & pubem non emendatius fecisse q̄ rudis antiquitas instituisset. Vicit eum py
thagoras ex italia Rheginus Pancratiaste delphis posito. Eundem uicit & Leontius qui fecit stadiodro-
mon astylon: qui olymphiæ ostenditur. Et lybin puerum tenentem tabellas eodem loco: & mala ferentē
nudum. Syracusis autem claudicantem: cuius ulceris dolorem sentire etiam spectantes uidentur. Item
apollinem citharedum: serpētemq; eius confici sagittis: qui Dicæus appellatus est: quoniā cum thebæ ab
Alexandro caperentur: aurum a fugiente cōditum sinu eius cælatum esset. Hic primus neruos & uenas
expressit capillumq; diligentius. Fuit & alius Pythagoras samius initio pictor: cuius signa ad ædem for-
tunæ huiusce deæ sunt seminuda: unde & laudata suut. Hic supradicto facie quoq; indiscreta similis fuis-

Deæ. vii. nuda uetus lectio

se traditur. Rhegini autem discipulus & filius sororis fuisse traditur. Sostratii lysippus Sicyonius. Du-
ris negat. Tullius fuisse discipulum affirmat. Sed primo ærarium fabrum. Audēdi rationem cœpisse pi-
ctoris Eupompi responso. Eum enim interrogatum quem sequeretur antecedentium: dixisse demonstra
ta hominum multitudine: naturam ipsam imitanda esse: non artificem. plurima ex omnibus signa fecit:
& ut diximus fœcundissimæ artis: inter quæ distringuentem se: quem. M. Agrippa ante thermas suas di
cauit: mire gratum Tyberio principi: qui non quiuit tēperare sibi in eo: q̄q̄ imperiosus sui inter initia prin
cipatus trāstulitq; in cubiculum: alio ibi signo substituto: cū qdem tanta populi Roma. cōtumacia fuit:
ut magnis theathri clamoribus reponi Apoxyomenon cōflagitauerit: princepsq; q̄q̄ adamatū reposuerit
Nobilitatur lysippus & temulenta tibicina & canibus ac uenatione. In primis uero quadriga cū sole rho
diorꝝ. Fecit & Alexandrum magnum multis operibus: a pueritia eius orsus. Quā statuam inaurari ius-
sit Nero princeps delectatus admodū illa. Dein cum pretio perisset gratia artis: detractū est auꝝ pretio
siorq; talis existimatur etiam cicatricibus opis atq; cōscissuris: in quibus auꝝ hæserat remanentibus. idem
fecit Ephestionem Alexandri magni amicum: quem quidam polycleto ascribunt: cum is centum prope
annis ante fuerit. idem Alexandri uenationem quæ delphis sacrata est. athenis satyrorū turmam. alexan-
drum amicorumq;

drum amicorumq; eius imagines summa omniũ similitudine expressit. Has Metellus macedonia subacta transtulit romam. Fecit & quadrigas multorum generum. Staturiæ arti plurimum traditur contulisse capillum exprimendo Capita minora faciẽdo q̃ antiqui. Corpora graciliora ficcioraq;: per quæ proceritas signoꝝ maior uideretur. Non habet latinum nomẽ symmetria: quam diligẽtissime custodiuit noua intactaq; ratione quadratas ueterum staturas ꝑmutando: uulgoq; dicebat: ab illis factos quales eẽnt homines a se quales uiderentur esse. Huius proprie uidentur esse argutiæ operum custoditæ in minimis quoq; rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices Lahippum & Bedam: sed ante omnes Eutychratem: q̃q̃ is constantiam patris potius æmulatus q̃ elegantiam austero maluit genere q̃ iucũdo placere. Itaq; optime expressit Herculem delphis & alexãdrum Thespin uenatorem & thespiadum prœlium equestre. Simulachrũ trophonii ad oraculũ. Quadrigas Medeæ cõplures. Equum cũ fiscinis. Canes uenantiũ. Huius porro discipulus fuit Thysicrates & ipse Sicyonius: sed Lysippi sectæ propior ut uix discernantur complura signa: ceu Senex Thebanus Demetrius rex: Peucestes alexandri magni seruator. Digni tãta gloria artifices. Qui compositis uoluminibus cõdidere hæc miris laudibus celebrant: & Thelaphanem Phœceum ignotum alias: quoniam ĩ thessalia ubi habitauerit: latuerit opera eius alioquin suffragiis ipsoꝝ æquatur. Polycleto: Myroni: Pythagoræ. Laudant eius. Larissam: & Spirarchum. Pentathlon: & apollinem. alii non hanc ignobilitatis fuisse causam sed quoniam se regumi Xerxis & Darii officinis dediderit: existimant. Praxiteles quoq; marmore fœlicior: ideo clarior fuit. Fecit tamen ex ære pulcherrima opera. Proserpinæ raptum. Item Catagusam & ebrietatem & liberum patrem: nobilemq; una satyrum: quem græci periboeton cognominant. Signa etiam quæ ante fœlicitatis ædem fuere. Venereq; quæ cum ipsa æde incendio cremata est Claudii principatu: marmoreæ illi suæ per terras inclytæ parem Item stephusam. Spelumen: Oenophorum: Harmodium & aristogytonem tyrãnicidas: quos a Xerse persarum rege captos uicta perside atheniensibus remisit. Magnus alexander. Fecit & puberem apllomẽ subrepenti lacertæ comminus sagitta insidiantem: quẽ Sauroctonon uocant. Spectantur & duo signa eius diuersos affectus exprimentia flentis matronæ & meretricis gaudẽtis. Hanc putãt phrynem fuisse: deprehendantq; in ea amorem artificis: & mercedem in uultu meretricis. Habet simulacrum & benignitas eius. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit. ne melior in equorum effigie in homine defecisse crederetur ipse Calamis & alias quadrigas bigasq; fecit: equis semper sine æmulo expressis. Sed ne uideatur in hominum effigie inferior: alcmena nullius est nobilior: alcamenes Phidiæ discipulus & marmorea fecit: & æreum pentathlon: qui uocatur encrinomẽos: at Polycleti discipulus aristides quadrigas & bigas. Et Iphicratis leæna laudatur. Scortum hæc lyræ cantu familiaris. Harmodio & aristogytoni consilia eorum de tyrannicidio usq; ad mortem excruciata a tyrannis non prodidit. Quamobrem athenienses eam honore habere uolents: ne tamen scortum celebrasse uideretur: animal nominis eius fecere: atq; ut intelligeretur causa honoris in opere linguam addi ab artifice uetuerunt. Bryaxis aesculapium & Seleucum fecit. Bedas adorantem Batton apollinem & Iunonem: qui sunt Romæ in templo Concordiæ. Cresilas uulneratum dificientem: in quo possit intelligi: quantum restat animæ. Et Olympium Periclem dignum cognomine. Mirumq; in hac arte ẽ: q; nobiles uiros nobiliores fecit. Cephisidorus Mineruam mirabilem ĩ portu atheniensium. Et aram ad templum Iouis seruatoris in eodem portu cui pauca comparantur. Canachus apollinem nudum: qui Philesius cognominatur ĩ Didymeo æginetici æris temperatum. Ceruumq; una ita uestigiis suspendit: ut linum subter pedes trahatur alterno morsu calceq; digytis retinẽtibus solum: ita uertebrato dẽte utriusq; in partibus: ut a repulsu per uices resiliat. Idem celtizontas pueros. fecit. Chereas Alexandrum magnum. Et Philippum patrem eius fecit. Ctesilaus Doryphoron: & amazonẽ uulneratã. Demetrius Lysimachen: quæ sacerdos Mineruæ fuit ãnis. lxiiii. Idem & Mineruẽã quæ musica appellatur: quoniã dracones ĩ gorgone eius ad ictus cithare tinnitu resonant. idẽ equitẽ sarmenem: qui primus de equitatu scripsit. Dædalus & ipse inter fictores laudatus pueros duos distringentes se fecit. Dynomenes Protesilaum & pythodemũ luctatorem. Euphranoris Alexander paris est: in quo laudatur: q; omnia simul intelligantur. iudex deaꝝ: amator Helenæ: & tamen achillis interfector. Huius est Minerua Romæ: quæ dicitur Catuleana infra capitolium a. Q. Luctatio Catulo dicata. Et simulacrum boni euentus dextra paterã: sinistra spicã ac papauer tenens: itẽ latona puerpera apollinem & Dianam infantes sustinens in æde Cõcordiæ. Fecit quadrigas bigasq;. Et cliducon eximia forma Et uirtutẽ egregiam: utrasq; collostreas. Mulierẽ ministrantẽ & adorantẽ: item Alexãdrum & Philippũ in quadrigis. Eutychides eurotã fecit: in quo artẽ ipsam amne liquidiorẽ plurimi dixere. Hegiæ Minerua Pyrrhusq; rex laudat̃. Et celetizontes pueri: & Castor ac pollux ante ædem Iouis tonãtis agesiæ in pario colonia Herculis isidori. Buthyreus Lycius Myronis discipulus fuit: qui fecit dignũ præceptore puerũ sufflantem languidos ignes & argonautas: leocras: aquilam sentientem quid rapiat in Ganymede: & qd ferat: parcentẽ unguibus etiam per uestem. Puerum autolycon Pancratio uictorem: propter quem Xe-

Spintharũ

catachlisin

Spilume-nen: psilumenẽ

Encrime-nos.

Colosseas Agesiæ in scriptis co dicibus nõ legit̃ alio- qui hegesie scribentur.

nophon symposium scripsit. Iouemq; illum Tonantē in capitolio ante cuncta laudabilē: item Apollinē diadematum: luciscus lagonem puerum subdole ac fucatæ uernilitatis. Lycius & ipse puerum suffitorē. Menæchini uitulus genu præmit: replicata ceruice. Ipseq; Menæchinus scripsit de sua arte naucides Mercurio & discobolo immolante arietē censetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit: Niceratus Aesculapiū & Hygiam qui sunt in cōcordiæ tēplo romæ. Phyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Polycles Hermaphroditum nobilē fecit. Pyrrhus Hygiam & Mineruam Phœnix Lysippi discipulus Epithersen Stypax Cyprius uno celebratur signo Splachnopte periclis Olympii uernula. Hic fuit exta torrēs ignē oris pleni spiritu accedens. Syllanion Apollodoꝝ fecit fictorē & ipsum: sed inter cūctos diligentissimū artis: & inimicū sui iudicem crebro perfecta signa frāgentē: dum satiaret cupiditatem nequit artis: & ideo insanū cognominatum. Hoc in eo expressit. Nec hoīem ex ære fecit: sed iracundiam. Et Achillem nobilē. Item epistatem exercentē atletas. Strongilion amazonem: quā ab excellētia crurum Eucnemon appellāt Ob id in comitatu Neronis principis circūlatam. Item fecit puerum: quē amando Brutus philippēsis cognomine suo illustrauit. Theodorus qui labyrinthum fecit sami: ipse se ex ære fudit præter similitudinem nobilem: fama magnæ subtilitatis celebratus. Dextra limam tenet: leua tribus digytis quadrigulā tenuit translatam preneste: tantæ paruitatis: ut totam eam currūq; & aurigam integeret alis simul facta musca. Xenocrates Tisicratis discipulus: aut ut alii Eucycratis: uicit utrosq; copia signoꝝ: & de sua arte composuit uolumia. plures artifices fecere Attali & eumenis aduersus gallos prœlia. Isigonus: phyromacus: Stratonicus: Antigonus: qui cōdidit uolumina de sua arte. Boeti q̄q̄ argento melior infans eximie anserē strangulat. Atq; ex omnibus quæ rettuli clarissima quæq; in urbe iam sunt dicata a Vespasiano principe i templo pacis: aliisq; eius operibus uiolentia Neronis in urbem conuecta: & in sellariis domus aureæ disposita. præterea sunt æqualitate celebrati artifices: sed nullius operum suorum præcipui. Ariston qui & argentū cælare solitus est. Callases: Desias: Cantharus Sicyonius: Dionysiodorus Critiæ discipulus Deliades: Euphorion: Eunicus & Hecatæus. Argenti cælatores: Lesbocles: prodorus pythodicus: polygnotus. Idem pictores nobilissimi. Item ex cælatoribus: Stratonicus: Scymnus qui fuit Critiæ discipulus. Nunc percensebo eos: qui eiusdem generis opera fecerūt: ut Apollodorus: Androbolus: Asclepiodorus: Aleuas philosophus: apellas: & adorantes fœminas Antigonus. Et luctatores perixyomenon. Tyrannicidasq; supradictos: Antimachus: Athenodorus. Fœminas nobiles Aristodemus: & luctatores bigasq; cū auriga. Philosophos Anus Seleucum regem. Habet quoq; huius gratiā Doryphorus. Cephisodori duo fuere. E priore est Mercurius liberum patrem in infantiam nutriens. Fecit & concionantem manu elata. Persona in incerto est. Sequens philosophus fecit celatas qui cum phidia Iouem olympium fecerat. Philosophus item Creon & Cenchramis & callicles & Cephis & Chalcosthenes & comœdos & athletas: Dahippus Pella: Iomenon Daiphron: & Democritus: & Dæmon. philosophus Epigenon omnia fere prædicta imitatus præcessit in tubicine & matri interfectæ infantem miserabiliter blandientem: Eubolides digitis cōputans. Mycon atletis spectatus. Menogenes quadrigis. Nec minus Niceratus omnia quæ cæteri aggressus: repræsentauit Alcibiadem: lampadeq; accensa matrem eius Demareten sacrificātem. Pisicrates bigæ. pisto mulierem ipōsuit. Idemq; fecit Martem & Mercurium qui sunt in Concordiæ tēplo Romæ: perillum nemo laudat sæuiorem phalaride Tyranno: cui taurum fecit mugitus hominis pollicitus igne subdito: & primus eum expertus est cruciatum iustiore sæuitia. In hoc a simulacris deum hominūq; deuocauerat humanissimam artem: ideo ne tot conditores eius elaborauerant: ut ex ea tormenta fierent: itaque una de causa seruantur opera eius: ut quisquis illa uideat: oderit manus. Sthenis Cererem: Iouem: Mineruam fecit: qui sunt Romæ in Concordiæ templo idem flentes matronas: & adorantes sacrificantesque. Simon canem & sagittarium fecit: Stratonicus cælator ille philosophus. Scopas utrosq;. Athletas autem & armatos & uenatores: sacrificantesq; Batton. Euchir: Glaucides: Heliodorus: Hycanas: Lophon: Lyson: Leon: Menodorus: Myagrus: polycrates: & pythocrius: protogenes. Ideq; pictura clarissimi: ut dicemus. patrocles po'is possidonius qui & argentum cælauit nobiliter natione ephesius. periclimenus: phylon: Simenus: Thimotheus: Theomnestus: Thimarchides: Thimon: Thysias: Trason. Ex omnibus autem maxime cognomine insignis est Callimachus semper calumniator sui: nec finem habens diligentiæ ob id texitechnos appellatus: Memorabilis exemplo adhibendæ curæ modum. Huius sunt saltantes lacænæ emendatum opus. Sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. Quem quidem & pictorem fuisse tradunt. Non ære captus: nec arte unam solummodo Zenonis cypriam statuam in expeditione non uendit Cato. Sed quia philosophi erat. Vt obiter hoc quoq; noscatur tam inane exemplum in mentione statuarum est: & una non prætereunda: licet auctoris incerti iuxta rostra Herculis tunicati. eleo habitu Romæ: torua facie sentienteque suprema in tunica: in hac tres sunt tituli. Vnus. L. Luculli imperatoris: de manubiis. Alter pupillum luculli filium ex. S. C. dedicasse. Tertius. T. Septimum Sabinum ædilem curulem ex priuato in publicum restituisse. Tot certaminum tatæque dignationis simulacrum

Marginalia: Clesias — Anhelas: aut plebeas — Sequens philosophos: Cleocta — Perixyomenon — Philosophos. utraque. — Polydor9 Pythodorus.

mulacrum id fuit: nunc reuertemur ad differentias æris & mixturas. In cyprio coronarium & regulare est utrunque ductile. Coronarium tenuatur in laminas: taurorumque felle tinctum speciem auri in coronis histrionum præbet. Idemque in uncias additis auri scrupulis senis prætenui pyropi brattea ignescit. Regulare & in aliis fit metallis. Idemque chaldariorum differentia: q; chaldarium funditur tantum malleis fragile: quibus regulare obsequitur: ab aliis ductile appellatum: quale omne cyprium est. Sed & in cæteris metallis cura distat a chaldario. Omne enim purgatis diligentius igni uitiis excoctisque regulare est. In reliquis generibus palma campano. Simile in multis partibus italiæ prouinciisque. Sed octonas plumbi libras addunt & bene recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentiæ afferat in gallia maxime sentitur: ubi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura nigrum atque fragile conficitur. Prætera semel recoquunt: quod sæpius fecisse bonitati plurimum confert. Id quod notasse: non ab re est.

Differentiæ æris & mixturæ: & de seruando ære. Cap. ix.

AEs omne frigore magno melius fundi. Sequensque temperatura statuaria est: Eademque tabularis hoc modo. Massa proflatur in primis: mox i proflatum additur tertia portio æris collectanei: hoc est ex usu coempti. Peculiareque in eo condimentum attritu domiti & consuetudine nitoris ueluti mansuefacti. Miscetur & plumbi argentarii pondo duodena: ac selibra centenis proflati. Appellatur etiam nunc a formalis temperatura æris tenerrimi: quoniam nigri plumbi decima portio additur: & argentarii uigesima: maximeque ita colorem bibit: quem græcanicum uocant. Nouissima est quæ uocatur ollaria: uase nomen hoc dante. Ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas æris additis. Cyprio si addatur plumbum: colos purpuræ fit in statuarum prætextis. Aera extersa rubiginem celerius trahunt: quã neglecta nisi oleo perungantur. Seruari ea optime in liquida pice tradunt. Vsus æris ad perpetuitatem monumentorum iampridem translatus est. Tabulis æreis in quibus publicæ constitutiones inciduntur.

De cadmia medicinæ. Cap. x.

METalla æris multis modis instruunt medicinam: utpote cum ulcera omnia ibi ocissime sanentur. Maxime tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus candidior ac minus ponderosa: sed nequaq̃ comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Namq; ipse lapis ex quo fit æs cadmia uocatur fusuris necessarius: medicine inutilis: Sic rursus in fornacibus existit: aliamq; nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flamis. atq; flatu tenuissima parte materiæ: & cameris lateribus ue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore: qua flãmæ eluctantur: appellata capnitis: exusta: & nimia leuitate similis fauillæ: Interior optima cameris dependẽs & ab eo argumento botryitis cognominata ponderosior hæc priore. Leuior porro secuturis. Duo eius colores. Deterior cinereus. Puniceus melior: friabilis oculorumq; medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium: quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis: & ipsa ab argumento crusta uerius q̃ pumex intus: uarias ad psoras utilior: & ad cicatrices trahẽdas. Fluũt ex ea duo alia genera. Onychitis extra pene cærula: intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra & cæterarum fortissima: uulneribus maxime utilis. Omnis autem cadmia in cypri fornacibus optima: iterumq; a medicis coquitur carbone puro atq; ubi in cinerem rediit: extinguitur uino amineo: quæ ad emplastra præparatur: quæ uero ad psoras aceto. Quidã i ollis fictilibus tusam uruntac lauant i mortariis: postea siccant. Nymphodorus lapidem ipsum quam grauissimum spissumq; urit pruna & exustum chio uino restringuit: tunditq;: mox linteo cribrat: atq; in mortario terit: mox aqua pluuia macerat: iterumq; terit quod subsedit: donec cerusæ similis fiat: nulla dentium offensa. Eadem iollæ actio: sed quam purissimum lapidem eligit. Cadmiæ effectus: siccare: sanare: sistere fluctiones: pterygia: sordes oculo℞ purgare: scabricem extenuare: & quicquid in plumbi effectu dicemus. Et æs ipsum ad omnia eadem uritur: præter quam albugines oculorum & cicatrices. Vlcera quoq; oculorum cum lacte sanat. Idq; ægyptii collyrii modo terunt in coticulis. Facit & uomitiones e melle sumptum. Vritur autem cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari põdere: uase circũliro spiramento i caminis: donec uasa ipsa pcoquãt. Quidã & salẽ addunt. Alii alumẽ pro sulphure. Alii nihil sed aceto tantũ aspergũt. Vstũ terit mortario thebaico: aqua pluuia lauatur: minor effectu: iterumq; adiecta largiore teritur: & dum considat relinquitur: hoc sæpius: donec ad speciem minii redeat. Tunc siccatum in sole: in ærea pyxide seruatur.

De scoria & flore & squama æris & stomace & æruginæ & hyeratio. Cap. xi.

ET scoria æris simili modo lauatur: minor effectu quam æs ipsum. Sed & æris flos medicinæ utilis est. Fit ære fuso: & i alias fornaces translato: ibi flatu crebriore excutiunt uelut milii squame: quas uocant florem cadunt autem cum panes æris aqua refrigerantur rubentque similiter ex eis fit: quam uocant lepida: & sic adulteratur flos: ut squama ueneat pro eo. Est autem squama hæc

decussa ui clauis:in quos panes æꝛei feruminantur. In cypriis maxime officinis omnia. Differentia hæc est:ꝙ squāma excutit ictibus iisdempanibus. Flos cadit sponte. Squamæ est alterum genus subtilius ex summa scilicet lanugine decussum:quod uocant stomoma. Atque hæc omnia medici(quod pace eorum dixisse liceat)ignorant. Pars maior & nomina:in tantum a conficiendis iis medicaminibus absunt: quod esse proprium medicinæ solebat. Nunc quotiens incidere in libellos:cōponere ex iis uolentes aliqua: hoc est impendio miserorū experiri cōmentaria:credunt seplasiæ ea omnibus quidem fraudibus corrūpenti: factaq; iampridem emplastra & collyria mercātur:tabesq; mercium:fraus seplasiæ sic exteritur. Et squāma autem & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis deinde lauatur ut supra ad eosdem usus. Et amplius narium carnosa uitia. Itēq; sedis:& grauitates aurium:per fistulas ī eas flatu impulsa. Et ulcera oris farina admota. Tollit & tonsillas cum melle. Fit & ex candido ære squāma cypria lōge inefficacior. Necnon urina pueri prius macerant clauos panesq;. Quidam uero excussam squāmam terunt: & aqua pluuia lauant. Dant & hydropicis duabus drachmis in mulsi hemina. & illinūt cū polline. Aeruginis quoq; magnus usus. Sed pluribus fit e modis. Nanq; & e lapide excoquitus æs deraditur: & ære candido persorato:atq; in cadis super acetum suspenso æreo:obturatumq; operculo:multo ꝓbatiore q̄ si hoc idē squāmis fiat. Quidam uasa ipsa candidi æris fictilibus condunt in aceto radūtq;.x.die. Alii uinaceis contegūt totidem post dies radunt. Alii delimatam æris scobem aceto spargunt:uersantq; spatis sæpius die donec absumatur. Eandemq; scobem alii terere in mortareis æreis ex aceto malunt. Ocissime uero contrahit coronarium eruginem recisamentis in acetum additis. Adulterāt marmore trito maxime rhodiam eruginē Alii pumice aut gummi. Præcipue aūt fallit atramento sutorio adulterata. Cætera enim dente deprehenduntur:stridentia ī frendendo. Experimentum in batillo ferreo. Nam quæ sincera est suum colorem retinet:quæ mixta atramento rubescit. Deprehenditur & papyro galla prius macerato. Nigrescit enim statim ærugine illita. Deprehenditur & uisu maligne uirens. Sed siue sinceram siue adulteram aptissimum est eius siccatam in patina noua uri & uersari:donec ut fauilla fiat. Postea teritur: & reconditur. Aliqui in crudis fictilibus urunt donec figlinum percoquatur. Nōnulli & tus masculum ammiscent. Lauatur aūt erugo sicut cadmia. Vis eius collyriis oculorum aptissima & delachrymationibus mordendo proficiēs. Sed ablui necessarium penicillis calidis donec rodere desinat. Hieratiū uocatur collyrium quod ita maxime constat. Temperatur autem idem hammoniaci unciis quattuor:eruginis cypriæ duabus: atramenti sutorii:quod chalcanthum uocant:totidem. Mysi uero una:croci.vi. Hæc omnia trita aceto thasio colliguntur in pillulas:excellentiis remedii contra glaucomatum initia & suffusionū. Cōtra calligines & scabricias & albugines ac genarum uitia. Cruda aūt erugo:uulnerariis emplastris miscetur. Oris etiā & gingiuarumq; exulcerationem mirifice emendat:& labioꝝ ulcera cum oleo. Quod & si cæra addat̄ purgat & ad cicatricem perducit. Erugo & callum fistularum erodit. uitiorumque quæ circa sedem: siue per se siue cum ammoniaco illita:uel collyrii modo infistulas adacta. Eadēq; cū resinæ terebinthinæ tertia parte subacta lepras tollit.

Exturbationem. Dioſco.

De scolecia & calciti & sori & chalcantho. Cap.xii.

psorico

Est & alterum genus eruginis:quam uocant scoleciam in cyprio ære. Hoc trito alumine & sale aut nitro pari pondere cum aceto albo q̄ acerrimo. Non fit hoc nisi æstuosissimis diebus circa canis ortum. Teritur autem:donec uiride fiat:contrahatq; se in uermiculorum speciem: unde & nomen. Quod uitium ut emendetur:duæ partes q̄ fuere aceti miscentur urina pueri impubis. Idem autem in medicamentis & santerna efficit qua diximus aurum ferruminari. Vsusque utriusq; qui eruginis. Scolecia fit & per se rasa ab ærario lapide:de quo nunc dicemus. Chalcitim uocant lapidem: ex quo & ipsum æs coquitur. Distat a cadmia:ꝙ illa super terram ex subdialibus petris cæditur:hæc ex obrutis. Item ꝙ chalcitis friat se statim mollis natura:ut uideat̄ lanugo concreta. Est & alia distinctio:ꝙ chalcitis tria genera continet æris & mysios & sorios:de quibus singulis dicemus suis locis. Habet aūt æris uenas oblongas. Probatur mellei coloris gracili uenarum discursu friabilis:nec lapidosa:Putāt & recentē utiliorem esse:quoniā iueterata sori fiat. Vis eius ad excrescentia ī ulceribus sanguinē sistere:gingiuas uuā tonsillas farina compescere. Vuluæ quoq; uitiis in uellere imponitur. Cum succo uero porri uerendoꝝ addit̄ emplastris. Maceratur autē in fictili ex aceto circūlito fimo diebus.xl. Et colorem croci trahit. Tunc ammixto cadmiæ pari pondere medicamentū efficit psoricon dictū. Quod si duæ partes chalcitidis tertiæ cadmiæ tēperentur:acrius hoc idem fiet. Acrius etiānum & uehemētius factū si aceto q̄ uino tēperentur. Tosta uero efficacior fit ad eadem oīa. Sori ægyptium maxime laudatur:multū superato cyprio hispaniēsi & africo q̄q̄ oculoꝝ quoq; curationi quidā utilius cyprium putāt. Sed in quacūq; natione optimū: cui maximū uirus olfactu:tritūq; pinguiter nigrescens:& spongiosum. Stomaco res cōtraria in tantū:ut quibusdam olfactu mō uomitiones moueat. Et ægyptium quidē tale. Alterius nationis contrariū splendescit. Et mysi est lapidosius. Prodest autē & dentiū dolori:si contineatur:atq; colluat̄. Et oris ulceribus grauibus:quæq;

grauibus:quæq; serpunt. Vritur carbonibus ut chalcitis. Mysi aliqui tradiderũt fieri ex usto lapide ĩ scrobibus flore eius luteo miscente se ligni pinea fauilla. Reuera autem e supradicto fit lapide concretum natura,discretumq; & optimum in cypriorum officinis:cuius notæ sunt friati aureæ scintillæ: & cum terat harenosa natura siue terra chalcitidi similis. Hoc autem miscent:qui aurum purgãt. Vtilitas autem eius infusi cum rosaceo auribus purulentis:& lana impositi capitis ulceribus. Extenuat etiam scabricias oculorum ueteratas. Præcipue utile tonsillis:contraq; anginas & suppurata. Ratio ut.xvi. drachmæ in hemina aceti coquantur addito melle:donec lentescat. Sic ad supradicta utile est. Quotiens opus fit molliri uim eius:mel aspergitur. Erodit & callum fistularum ex aceto fouetium:& collyriis additur. Sistit & sanguinẽ:ulceraq; quæ serpant: quæue putrescant. Absumit & excrescentes carnes. Peculiariter utilitatis uitiis utile:& fœminarum profluuium sistit. Græci cognationem æris fecerunt nomine & atramento sutorio. Appellãt enim chalcanthum. Nec ullius æque mira natura est. Fit & in hispania e puteis stagnisue habentibus id genus aquæ. Decoquitur ea ammixta dulci pari mensura:& in piscinas ligneas funditur. Immobilibus super has transtris dependent restes lapillis extentæ:quibus adhærescens limus:uitreis acinis imaginem quandam uuæ reddit. Exemptum ita siccatur diebus.xxx. Coris est cæruleus:per quã spectabili nitori:uitrumq; esse creditur. Diluendo fit atramentum tinguendis coriis. Fit & pluribus modis genere eo in scrobe cauato. Quarum e lateribus distillantes hyberno gelu styrias stalagmiam uocant: neq; est purius aliud. Sed ex eo candidum colorem sentientem uiolam leucoion appellant. Fit & in saxorum catinis pluuia aqua corriuato limo gelante. Fit & salis mõ flagrãtissimo sole admissas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia fossile aut facticium appellant. Hoc pallidius:& quantum colore tantum bonitate deterius. Probant maxime cyprium in medicinæ usu. Sumitur ad depellenda uentris animalia drachmæ pondere cum melle. Purgat & caput dilutum:ac naribus ĩstillatum. Item stomachum cum melle aqua mulsa sumptum. Medetur & oculorum scabriciei doloriq;:necnon & caligini & oris ulceribus. Sistit & sanguinem narium. Item hemorrhoidum. Extrahit ossa fracta cum semine hyoscyami. Suspendit epiphoras penicillo fronti impositum. Efficax & in emplastris ad purganda uulnera: & excrescentia ulcerum. Tollit & uuas uel si decocto tangatur. Cum lini quoq; semine superponitur emplastris ad dolores tollendos. Quoq; ex eo candicat in eo usu præfertur uiolaceis. Et grauitati aurium p fistulas inspiratur. Vulnera etiam per se illitum sanat:sed tinguit cicatrices. Nuperq; inuentum ursorum in harena & leonum ora aspergere illo:tantaq; est uis in astringendo:ut non queat mordere.

De pompholige & spodio & antispodio & diphryge & triente seruilio. Cap.xiii.

Etiam nunc in ærariis reperiuntur quæ uocant pompholygem & spodion. Differentia:q; pompholyx lotura paratur. Spodios illota est. Aliqui id quod fit candidum leuissimumque pompholygem dixere:& esse æris & cadmiæ fauillam. Spodion nigriorem ponderosioremque esse derasam parietibus fornacium mixtis scintillis aliquando & carbonibus. Hæc aceto acepto odorem æris præstat & si tangatur lingua saporem horridum. Conuenitque oculorum medicamentis quibuscunque uitiis occurrens:& ad omnia quæ spodion. Hoc solum distat q; huius elutior uis est. Additur & in emplastra:quibus lenis quæritur refrigeratio & siccatio. Vtilior ad omnia quæ uino lota ẽ. Spodios cypria optima. Fit autem liquescentibus cadmia ærario lapide. Leuissime hæc efflatur & ocius: uolatq; e fornacibus:& tectis adhærescit. A fuligine distans candore. Quod minus candidum ex ea, imaturæ fornacis argumentum est. Hoc quidam pompholygem uocant. Quod uero rubicundius ex iis inuenitur:acriorem uim habet:exulcerat adeo:ut cum lauatur si oculos attingat excæcet. Est & melli coloris spodios: in qua plurimum æris intelligitur. Sed quodcũq; genus lauando fit utilius. Purgatur ante pinna: dein crassiore lotura. Digytis scabriciem exterunt. Media uis eius est quæ uino lauatur. Est & aliqua in genere uini differentia. Leni.n.lota collyriis oculorum nimium uigiliis fatigatorum apta putatur. Eadem efficacior ulceribus quæ manant:uel oris:quæ madent:& omnibus medicamentis quæ parantur contra gangrenas. Fit & in argenti fornacibus spodios:quam uocant lauriotin. Vtilissima autem oculis cõfirmatur quæ fit in aurariis. Nec in alia parte magis est uitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla uilissimis rebus:utilitates eadem excogitauit. Antispodion uocant cinerem fici arboris uel caprifici: uel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus:uel oleastri uel cytonii mali:uel lentisci. Item ex moris immaturis:idest candidis in sole arefactis:uel e buxi coma:uel pseudocyperii: aut rubi: aut terebinthi: uel oenantis. Taurini quoq; glutinis:aut linteorum cinerem similiter pollere inuentum est. Vruntur omnia ea crudo fictĩ ĩ ĩ fornacibus:donec figlina percoquatur. In ærariis officinis & smegma fit:iam liquato ære atque percocto:additis etiamnum carbonibus:paulatimque accensis:ac repente uehementiori flatu exspuitur æris pala quædam. Solum quo excipiatur: stratum esse debet: facile ab ea discernitur aqua in iisdem officinis. Diphryga uocant græci ab eo quod bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide piryte cremato in caminis:donec excoquatur in rubricam. Fit & in cypro ex luto cuiusdam

Pſegma: omnes alii auctores.

specus arefacto prius: mox paulatim circũdatis sarmentis. Tertio fit modo in fornacibus æris fece subsidente. Differẽtia est quidem: ꝙ æs ipsum in catino defluit: scoria extra fornaces: flos supernatat. Diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapis qui coquantur: ferruminari circa hunc æs feruere. Ipsum uero non percoqui: nisi translatũ in alias fornaces: & esse nodum quẽdam materiæ. Id quod excocto supersit: diphrygia uocant. Ratio eius in medicina similis supradictis. Siccare & excrescentia cõsumere: & perpurgare. Probatur lingua: ut eam siccet tactu statim: saporemq; æris reddat. Vnum etiã num æris miraculũ non omittemus. Seruilia familia illustris in fastis trientem æreum pascit auro & argento: consumentem utrunq;. Origo atque natura eius incomperta est mihi. Verba ipsa de ea re Messalæ senis ponam. Seruiliorum familia habet trientem sacr;. Cui summa cũ cura magnificẽtiaq; sacra quot annis faciunt: quem ferunt alias creuisse alias decreuisse uideri: & ex eo aut diminutionem: aut honorem familiæ significari.

De ferro & ferreis metallis & differentiæ ferri. Cap. xiiii.

Proxime indicari debent metalla ferri: optimo uitæ pessimoq; instrumento. Siquidem hoc tellurem scĩdimus: serimus arbusta: ponimus pomaria: uites squalore deciso annis omnibus cogimus iuuenescere. Hoc extruimus tecta: cædimus saxa: omnesq; ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad bella cædes latrocinia non cõminus solum: sed etiam missili uolucriq;: nunc tormentis excusso nunc lacertis: nũc uero pennato quam sceleratissimam humani ingenii fraudem arbitror. Siquidẽ: ut ocius mors perueniret ad hominem: alitem illam fecimus: pennasq; ferro dedimus. Quãobrem culpa eius non natura fiat accepta. Aliquot experimentis probatum est posse innocens esse ferrum. In fœdere quod expulsis regibus populo Ro. dedit Porsenna: nominatim comprehensum inuenimus: ne ferro nisi in agricultura uterentur. Et cum stilo scribere intutum: ut uetustissimi auctores prodiderunt. Magni Põpei in tertio consulatu extat edictum: in tumultu necis clodianæ prohibentis ullum telum esse in urbe. Et tamen uita ipsa non defuit honorem initio habere ferro quoq;. Aristonidas artifex cum exprimere uellet Athamantis furorem Chlearcum filium præcipitare uolentis: & præcipitato illo residentis penitentiã ferrum & æs miscuit: ut rubigine eius per nitorem æris relucente: exprimeretur uerecundiæ rubor. Hoc signum extat hodierno die. Est in eadem urbe & ferreus Hercules: quẽ fecit Alcon laborum dei patientia ĩductus Videmus & Romæ scyphos e ferro dicatos in templo Martis Victoris. Obstitit eadem naturæ benignitas exigentis a ferro ipso pœnas rubigine: eademq; prouidentia nihil in rebus mortalibus faciẽte q̃ quod infestissimum mortalitati. Ferri metalla ubiq; propemodum reperiuntur. Quippe ĩsula etiam Italiæ ilua gignente: minimaq; difficultate cognoscuntur ipso colore terræ manifesto. Sed ratio eadẽ excoquendis uenenis. In cappadocia tantum quæstio est aquæ an terræ fiat acceptum: quoniã perfusa certo fluuio terra neq; aliter ferrum e fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa. Prima in genere terræ cœliue. Alias enim molle tantum plumboq; uicinius subministrant. Alias fragile & erosum rotarũq; usibus & clauis maxime fugiendũ: cui prior ratio conuenit. Aliud breuitate sola placet: clauisq; caligariis. Aliud rubiginem celerius sentit. Stricturæq; uocantur eæ omnes: quod non in aliis metallis a stringẽda acie uocabulo imposito: ex fornacium maxima differentia est. In iis quidem nucleus ferri excoquitur ad indurãdam aciem. Aliquæ modo sunt ad densandas incudes malleorũue rostra. Summa aũt differẽtia in aqua est: cui subinde candens immergitur. Hæc aqua alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri: sicuti bilbilin ĩ hispania & turriassonem. Comum in Italia cum ferraria metalla in iis locis non sint. Ex omnibus aũt generibus palma serico ferro est. Seres hoc cum uestibus suis pellibusq; mittunt. Secunda partico: neq; alia genera ferri ex mera acie temperantur: cæteris enim admiscentur. Mollior complexus ĩ nostro orbe. Alibi uena bonitatem hanc præstat: ut in noricis. Alibi factura: ut sulmone aqua uti diximus. Quippe cum ĩ exacuendo oleares cotes: & aquariæ æque differant: & oleo delicatior fiat acies. Mirumq; cum excoquatur uena: aquæ modo liquari ferrum: postea in spongias frangi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est: ne aqua in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se ulciscitur. Contactum nanq; eo celerius subinde rubiginẽ trahit. De magnete lapide suo loco dicemus: concordiaq; quam cum ferro habet. Sola hæc materia uires ab eo lapide accipit: retinetq; longo tempore. Aliud apprehendens ferrum: ut annulorum cathena spectetur interdum. Quod imperitum uulgus appellat ferrum uiuum: uulneraque ex tali asperiora fiant. Lapis hic & in cantabria nascitur: non ille magnes uerus caute continua: sed sparsa bubbatione ita appellant: nescio an uitro fundendo perinde utilis: nondum enim expertus est quisquã: ferri utique inficit aciem: ut magnes. De magnete lapide Chirocrates architectus Alixãdriæ Arsinoes templum concamerare inchoauerat: ut in eo simulacrum eius e ferro pendere in aere uideretur. Intercessit mors: & ipsius & Ptolemæi: qui id sorori suæ iusserat fieri metallorum omniũ uena ferri largissima est. Cantabriæ maritimæ parte: quam occeanus alluit: mons præruptæ altus: incredibile dictu: totus ex ea materiæ est: ut in ambitu oceani diximus.

Mitiorem uetusti codices.

Extat Thebis hodie.

Bullatione antiqui codi.

De temperatura

De temperatura ferri: & medicinæ ex ferro: & ex erugine: & rubigine & squamma ferri: & hygremplastro. Cap. xv.

FErrum accensum igni: nisi duretur ictibus: corrumpitur. Rubens nō est habile tundendo: necq̃ anteq̃ albescere incipiat. Aceto & alumine illitum fit æri simile. A rubigine uindicatur cærussa & gypso & liquida pice. Hæc est temperatura a græcis antipathia dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et extare ferream cathenam apud euphratem amnem in urbe quæ zeugma appellatur: qua Alexander magnus ibi uinxerit pontem: cuius annulos qui refecti sunt rubigine infestari carentibus ea prioribus. Medicina e ferro est: & alia q̃ secandi. Nāq̃ circūscribi circulo terue circūlato mucrone & adultis & infantibus prodest contra noxia medicamenta & præfixos in limine e sepulchro euulsos clauos: aduersus nocturnas lymphationes. Pungiq̃ leuiter mucrone quo percussus homo sit: contra dolores laterum pectorumq̃ subitos qui punctionem afferant. Quædam ustione sanantur. Priuatim uero canis rabidi morsus. Quippe etiam præualente morbo expauentesq̃ potum usta plaga ilico liberantur. Calefit etiam ferro candente aqua in multis uitiis: priuatimq̃ dysentericis. Est & rubigo ipsa in remediis: & sic Thelephum proditur sanasse Achilles siue id ærea siue ferrea cuspide fecit. Ita certe depingitur ex ea decutiens gladio. Sed rubigo ferri detrahitur humido ferro clauis ueteribus. Vis eius ligare: siccare: restringere. Emēdat alopecias illita. Vtuntur & ad scabricias genarum pustulasq̃ totius corporis cum cæra & oleo myrteo. Ad ignes uero sacros ex aceto. Item ad scabiem. Paronychia digytorum & pterygia ĩ linteolis. Sistit & fœminarum profluuia imposita uelleribus. Plagis quoq̃ recētibus uino diluta & cum myrrha subacta. Et condylomatis ex aceto prodest. Podagras quoq̃ illita lenit. Squamma quoq̃ ferri ĩ usu est ex acie aut mucronibus maxime simili: sed acriore ui q̃ rubigo. Quamobrem & contra Epiphoras oculorum assumitur. Sanguinemq̃ sistit: cum uulnera maxime ferro fiant. Sistit & fœminarum profluuia. Imponitur & contra lyenum uitia Hemorrhoidas compescit ulcerumq̃ serpentia. Et genis prodest farinæ modo aspersa paulisper. Præcipua tamen commendatio eius in Hygremplastro ad purganda uulnera fistulasq̃: & omnem callum erodendum & rasis ossibus carnes recreandas. Componitur hoc modo. Obolis ex cimolia creta duobus: drachmis sex ex ære: totidem ex squāma ferri: totidem cæræ: ex oleo sextarius: His adiicitur cum sunt repurganda uulnera aut replenda cæratum.

De plumbi metallis: & albo plumbo & nigro. Cap. xvi.

SEquitur natura plumbi. Cuius duo genera: nigrum atq̃ candidum: preciosissimum candidum a græcis appellatum cassiterium: fabulo seq̃ narratum in insulas atlantici maris peti utilibusq̃ nauigii circūsutis corio aduehi. Nunc certum est in lusitania gigni & in gallecia summa tellure harenosa & coloris nigri. Pondere tantum ea deprehenditur. Interueniunt & minuti calculi: maxime torrentibus siccatis. Lauant eas harenas metallici: & quod subsedit coquūt in fornacibus. Inuenitur & in aurariis metallis quæ alutia uocant. Aqua immissa eluente calculos nigros paulum candore uariatos: quibus eadem grauitas quæ auro. Et ideo in calatis in quibus aurũ colligitur remanēt cū eo: postea caminis separantur. Conflatiq̃ in album plumbum resoluuntur. Non fit in gallecia nigrum: cum uicina cātabria nigro tantum abundet. Nec ex albo argentum: cū fiat ex nigro. Iungi inter se plumbū nigrum sine albo non pōt. Nec hoc ei sine oleo. Ac ne albū quidē secum sine nigro. Album habuit auctoritatem & iliacis temporibus teste Homero cassiriton ab eo dictum. Plumbi nigri origo duplex est. Aut enim sua proueniuena: nec quicq̃ aliud ex se parit: aut cum argento nascitur: mixtisq̃ uenis conflatur. Eius qui primus fluit in fornacibus liquor: stagnum appellatur. Qui secundus argentū. Qui remansit in fornacibus: galena quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus conflata dat nigrū plumbū deductis ptibus duabus.

Elutia

cattiteron: cassiteron:

De stagno plumbo argentario: & quibusdam aliis. Cap. xvii.

STagnum illitum æris uasis saporem gratiorem facit: & compescit eruginis uirus: mirūq̃ pondus non auget. Specula quoq̃ ex eo laudatissima (ut diximus) brūdusii temperabantur: donec argenteis uti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur stagnum addita æris tertia portione candidi in plumbum album. Fit & alio modo: mixtis albi plumbi nigrique libris: Hoc nunc aliqui argentariū appellant. Idem & tertiarium uocant in quo duæ nigri portiones sunt: & tertia albi. Precium eius in libras. xxx. Et hoc fistulæ solidantur. Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi: argentarium uocant & eo quæ uolunt incoquunt. Pretia huius faciunt in pondo. cxxx. In libras albo per se sincero precia sunt. xxx nigro. xvii. Albi natura plus aridi habet. Contraque nigri tota humida est. Ideo album nulli rei sine mixtura utile est. Neque argentum ex eo plumbatur: quoniam prius liquescit argentum. Cōfirmantque si minus albo nigri q̃ satis sit misceatur: erodi ab eo argentum. Album incoquitur æris operibus galliarum inuento: ita ut uix discerni queat ab argento: eaq̃ incoctilia uocant. Deinde & argentum incoquere simili modo cœpere: equorum maxime ornamentis iumentorumque iugis. In alexia oppido reliqua gloria biturigum fuit. Cœpere deinde & esseda & uehicula & petorita exornare. Similique

modo ad aurea quoq; & argentea staticula inanis luxuria peruenit: quæque in scyphis cerni prodigum erat: hæc in uehiculis atteri cultus uocatur. Plumbi albi experimentum in charta est: ut liquefactum pondere uideatur nõ calore rupisse. India neq; æs neq; plumbum habet: gemmisq; suis ac margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fistulas laminasq; utuntur laboriosius in hispania eruto: totasq; per gallias. Sed in britannia summo terræ corio adeo large: ut lex ultro dicatur: ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc sunt nomina. Iouetanum: caprariense: oleastrense. Nec differentia ulla scoriæ modo sit excocta diligenter. Mirumq; in iis solis metallis q̃ derelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc uidetur facere relaxatis spiramentis ad satietatem infusus aer: æque ut fœminas quasdam fœcundiores abortus facere. Nuper id compertum in betica santarensi metallo quod locari solitum. x. libris per ducentos ante annos: postquã obliteratum extat. lv. locatum est. Simili modo antonianum. In eadem prouincia pari locatiõe peruenit ad pondo. cccc. uectigalis: Et mirum aqua addita non liquescere uasa e plumbo constat. Eadem in aqua calculus æreusue quadrans si addatur uas peruri.

Medicinæ de plũbo: & scoria plũbi: de molienda siue galena: de psymythio: & sandaraca. Cap. xviii.

In medicina per se plumbi usus est cicatrices reprimere: adalligatisq; lumborum & renum parti laminis frigore natura inhiberi impetus ueneris. Visaq; in quiete ueneria sponte naturæ erumpentia usq; in morbi genus his laminis Caluus orator cohibuisse tradit̃: uiresq; corporis studiorum labore custodisse. Nero quoniam ita diis placuit: princeps lamina pectori imposita sub ea cantica exclamans alendis uocibus demõstrauit rationem. Coquitur ad medicinæ usus patinis fictilibus substrato sulphure minuto laminis impositis tenuibus opertisq; sulphure & ferro mixtis. Cum coquitur muniẽda in eo opere foramina spiritus conuenit: alioquin plumbi e fornacibus halitus noxius sentitur & pestilens: & canibus ocissime. Omnium uero metallorum muscis & culicibus. Quamobrem non sunt ea tædia in metallis. Quidam in coquendo scobem plumbi lima quæsitam sulphuri miscent. Alii cærussam potius quam sulphur. Fit & lotura plurimi usus in medicina: cum seipso teritur in mortariis plumbeis: addita aqua cælesti: donec crassescat. Postea supernatans aqua tollitur spongiis: quod crassissimum fuit siccatum diuiditur in pastillos. Quidam limatum plumbum sic terunt. Quidam etiam plumbaginem ammiscent. Alii uero acetum: alii uinum: alii adipem: alii: rosam. Quidam in mortario lapideo & maxime thebaico plumbeo pistillo terere malunt. Candidiusq; fit ita medicamentum. Id autem quod ustum est plumbum lauatur ut stibi & cadmia potest astringere: sistere: contrahere cicatrices. Vsus enim ex eodem & in oculorum medicamentis: & maxime contra procidentiam eorum inanitatem & ulcerum excrescentia: rimasq; sedis aut hemorrhoidas & condylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit. Cinis autem usti ad ulcera serpentia aut sordita. Eademq; quæ chartis ratio profectus. Vritur autem in patinis per laminas minutas cum sulphure uersatum rudibus ferreis aut ferulaceis donec liquor mutetur in cinerem. Dein refrigeratum teritur in farinam. Alii elimatam scobem in fictili crudo coquunt in caminis: donec percoquatur figlinum. Aliq; cærusam miscent pari mensura: aut hordeum: teruntq; ut in crudo dictũ est: & præferunt sic tritum plumbi spodio cyprio. Scoria quoq; plumbi in usu est. Optimaq; quæ ad luteum maxime colorem accidit sine plumbi reliquis: aut fulphuris specie & terra carens. Lauatur hæc in mortariis minutum fracta: donec aqua luteum colorem trahat: & transfunditur in uas: purum: idq; sæpius: usq; dum subsidat: quod utilissimum est. Eosdemq; effectus habet quos plumbum: sed acriores. Mirari succurit experientiam uitæ: ne fæce quidem rerum excrementorumque fœditate ĩtentata tot modis. Fit & spodium ex plumbo eodem quo ex cyprio ære diximus. Lauatur in linteis raris in aqua cælesti: separaturq; terrenum transfusione: cribratumq; teritur. Quidam puluerem cum pennis detergere malunt: ac terere in uino odorato. Est & molibdena quam alibi galenam uocauimus: plumbi & argenti uena cõmunis. Melior hæc: quãdo magis aurei coloris: quantoq; minus plũbosa friabilis & modice grauis. Cocta cum oleo iocineris colorem trahit. Adhærescit & auri & argenti fornacibus. Et hanc mettallicam uocant. Laudatissima quæ in zephyrio fiat. Probantur minime terrenæ minimæq; lapidiosæ. Coquũtur lauanturq; scoriæ modo. Vsus in lippara ad lenienda refrigerandaq; ulcera. Emplastrisq; quæ non alligantur sed illita ad cicatricem perducunt in teneris corporibus mollissimisq; patribus. Composito eius est libris tribus: & ceræ libra una: olei tribus heminis. Quod in senili corpore cum fracibus additur. Temperatur & cum spuma argenti & scoria plumbi: ad dysenteriam & tenasmum fouendo calida. Pymythium quoque hoc est cærussam plumbariæ dant officinæ. Laudatissimum in thodo. Fit autem ramentis plumbi tenuissimis super uas aceti asperrimi impositis atque ita distillantibus. Quod ex eo cecidit in ipsam acetum arefactum molitur & cribratur. Iterumq; aceto mixto in pastillos diuiditur & in sole siccatur æstate. Fit & alio modo addito in urceos aceto plumbo obturatos per dies. x. derasoque ceu situ ac rursus deiecto: donec deficiat materia. Quod derasum est teritur & cribratur: & coquitur ĩ patinis: misceturque rudiculis: donec rufescat: & simile sandaracæ fiat. Dein lauatur dulci aqua: donec nu-

beculæ omnes

beculæ omnes eluantur. Siccatur similiter postea: & in pastillos diuiditur. Vis eius eadem quæ supradictis. Leuissima tantum ex omnibus præterq; ad cãdorem fœminarum adhibetur. Est autem letalis potus: sicut spuma argenti. Postea cærussa ipsa si coquatur rufescit. Sãdaracæ quoq; propemodum dicta natura est. Inuenitur autem & in aurariis & in argentariis metallis: melior quo magis rufa: quoq; magis uirus redolens ac pura friabilisq;. Valet purgare: sistere: excalfacere: prodere. Summa eius dos stiptica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamẽtis. Fauces purgat cum melle sumpta. Vocẽ lympidam ac canoram facit. Suspiriosis tussientibusq; iucunde medetur cum resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoq; cum cædro: ipso nidore eis medetur. Et arsenicum ex eadem est materia. Quod optimum: coloris etiam in auro excellẽtius. Quod uero pallidius aut sandaracæ similius est: deterius existimatur. Est & tertium genus quo miscetur aureus color sandaracæ. Vtraq; hæc squammosa. Illud uero siccum purumq; gracili uenarum discursu fissile. Vis eadem quæ supra: sed acrior. Itaq; & casticis additur: & psilotris. Tollit & pterygia digytorum carnesq; narium: & condylomata: & quicquid excrescit. Torretur: ut ualidius prosit in noua testa: donec mutet colorem.

CAII PLIMII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXV.

PROOEMIVM.

Honos picturæ & imaginum.

Metallorum quibus opes constant adnascentium quoq; eis natura indicata propemodum est ita connexis rebus ut immensa medicinæ silua: & officinarum tenebræ & morosa cælandi pingendique ac tingendi subtilitas simul dicerentur. Restant terræ ipsius genera lapidumque: uel numerosiores arariæ: plurimis singula a græcis præcipue luminibus tractata. Nos in iis breuitatem sequemur utilem instituti modo: nihil necessarium aut naturale omittentes.

Honos picturæ. Cap. i.

Primumq; dicemus quæ restant de pictura arte quondam nobili: tunc cum expeteretur a regibus populisq;: & alios nobilitate quos esset dignata posteris tradere. Nũc uero in totum marmoribus pulsa tum quidem & auro: nec tantum ut parietes toti operiantur: uerum & interraso marmore: uermiculatisq; ad effigies rerum & animaliũ crustis. Non placent iam abaci: nec spatia mõtis in cubiculo delitentia. Cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudii principatu inuentum. Neronis uero maculas quæ non essent in crustis inserendo unitatem uariare: ut ouatus esset. Numidicus: ut purpura distingueretur Sinnadicus inuenit: qualiter illos nasci optarent delitiæ: montium hæc subsidia deficientium. Nec cessat luxuria id agere ut quãplurimum incendiis perdat.

Honos imaginum. Cap. ii.

Imaginum quidem pictura q̃ maxime similes in æuum propagabãtur figuræ: quod in totum exoleuit. Aereique ponuntur clypei: argentea facies: surdo figurarum discrimine statuarum capita permutantur. Vulgatis iampridem salibus etiam carminum: adeo materiam malunt cõspici omnes q̃ se nosci. Et inter hæc pinacothecas ueteribus tabulis consuunt: alienasque effigies colũt: ipsi honorem non nisi in pretio ducentes: ut frangat hæres: furis detrahat laqueus. Itaque nullius effigie uiuente: imagines pecuniæ non suas relinquunt. idem palæstras athletarum imaginibus: & ceromata sua exornant: & uultus Epicuri per cubicula gestant: ac circunferunt secum. Natali eius uicesima luna sacrificant: feriasque omni mense custodiunt: quas ichadas uocant: ii maxime qui se ne uiuentes quidem nosci uolunr. Ita est profecto: artes desidia perdidit: & quoniam animorum imagines non sunt: negliguntur etiam corporum. Aliter apud maiores in atriis hæ erant: quæ spectarentur non signa externorum artificum: nec æra aut marmora. Expressa cæra uultus singulis disponebantur armariis: ut essent imagines: quæ comitarentur gentilicia funera. Semperque defuncto aliquo: totus aderat familiæ eius qui nũquam fuerat populus. Stemmata uero lineis discurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus implebantur & monumentis rerum in magistratu gestarum. Aliæ in foribus: & circa limina animorum ingẽtium imagines erant: affixis hostium spoliis: quæ nec emptori refringere liceret: quæ etiam dominis mutatis: domus ornamẽta erant. Erataq; hæc stimulatio summa & ingens exprobrantibus tectis quottidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Extat Messalæ oratoris indignatio: quæ prohibuit inseri genti suæ bleuinorum alienam imaginem. Similis causa Messalæ seni expressit uolumina illa: quæ de familiis condidit: cum Scipionis Pomponiani transisset atriũ: uidissetque adoptione testamentaria Saluitonis: hoc enim ei fuerat cognomen. Africanorum dedecore notam irripentem Scipionum nomini. Sed pace Messalarum dixisse liceat etiam mentiri clarorum imagines: erat aliquis uirtutum amor: multoque honestius q̃ mereri: ne quis suas expeteret. Non est prætereundum & nouitium inuentum. Siqui-

Talibus ẽt Numinũ.

Leuinorũ. Africani.

dem non solum ex auro argentoue aut certe ex ære in bibliothecis dicãtur illi: quorum immortales animæ in iisdem locis ibi loquuntur: quinimmo etiam quæ non sunt finguntur: pariuntq; desideria non traditi uultus: sicut in Homero euenit: quo magis (ut equidem arbitror) nullum est fœlicitatis specimẽ quã semper omnes scire cupere qualis fuerit aliquis. Asinii Pollionis hoc romæ inuentum: qui primus bibliothecam dicando: ingenia hominum rempublicam fecit. An priores cœperint alexandriæ & pergami reges: qui bibliothecas magno certamine instituere: non facile dixerim. Imaginum amore flagrasse quondam testes sunt: & Atticus ille Ciceronis: edito de iis uolumine: & M. Varro benignissimo inuento insertis uoluminum suorum fœcunditati non nominibus tantum septingentorum illustrium: sed & aliquo modo imaginibus non passus intercidere figuras: aut uetustatem æui contra homines ualere inuentione muneris. Etiam diis inuidiosus: quando immortalitatem non solum dedit: uerum etiam in omnes terras misit: ut præsentes esse ubiq; & claudi possent.

Quando primum clypei imaginum publice: quando indomibus p ositi: & de picturæ initiis: & monochromaton: & primis pictoribus: & antiquitatæ picturarum in italia. Cap. iii.

ET hoc quidem alienis ille præstitit. Suorum uero clypeos in sacro uel publico priuatim dicare primus instituit (ut reperio) Ap. Claudius qui consul cum seruilio fuit anno urbis. cc. lix. Posuit enim in Bellonæ æde maiores suos: placuitq; in excelso spectari & titulos honorum legi. Decora res utiq; si liberorum turbæ paruulis imaginibus ceu nidum aliquem sobolis pariter ostẽdãt. Quales clypeos nemo non gaudens fauensq; aspicit. Post eum. M. Aemilius collega in consolatu. Q. Luctatii non in basilica modo æmilia uerum & domi suæ posuit: id quoq; martio exemplo. Scutis enim qualibus apud Troiam pugnatum est: continebantur imagines. Vnde & nomen habuere clypeorũ: non ut peruersa grãmaticorum subtilitas uoluit a cluendo. Origo plenam uirtutis faciẽ reddi in scuto cuiusque qui fuerit usus illo. Pœni ex auro factitauere & clypeos & imagines: secumq; in castris tulere. Certe captis eis talem. Asdrubalis inuenit. Q. Martius Scipionũ in hispania ulctor. Isq; clypeus supra fores capitolinæ ædis usq; ad incendium primũ fuit. Maiorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re annotatur ut. L. Manlio. Q. Fuluio coss. anno urbis quingentesimo. lxxv. M. Aufidius tutelæ capitolii redemptor docuerit patres argenteos esse clypeos: qui pro æreis per aliquot iam lustra assignabãtur. De picturæ initiis incerta nec instituti operis quæstio est. Aegyptii sex milibus annorũ apud ipsos inuentã prius q̃ in græciam transiret: affirmant. Vana prædicatione ut palam est. Græci ãt alii apud sicyonem: alii apud corinthios repertam: omnes ab umbra hominis lineis circunducta. Itaq; talem primam fuisse. Secundã singulis coloribus & monochromaton dictam: postq̃ operosior inuenta erat: duratq; talis etiãnum. Inuentam linearẽ dicunt a Phylocle ægyptio uel Cleante corinthio Primi exercuere Ardices corinthius: & Telephanes sicyonius sine ullo etiamnũ colore. Iam tamen spargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent ascribere institutum. Primus inuenit eos colores: teste ut ferunt Arato: Cleophãtus corinthius. Hũc autem eodẽ noĩe alium fuisse: quem tradit Cornelius Nepos secutum ĩ italia Demaratum Tarquinii prisci romani regis patrem fugiẽtem a corinthio iniurias Cypseli tyranni: ut mox docebimus. Iam enim absoluta erat pictura etiã in italia. Extant certe hodieq; antiquiores urbe picturæ. ardeæ in ædibus sacris: quibus equidem nullas æque miror tam longo æuo durantes in orbitate tecti ueluti recentes. Similiter lanuuii ubi atalanta & Helena cõminus pictæ sunt nudæ: ab eodẽ artifice: utraq; excellentissima forma: sed altera ut uirgo: ne ruinis quidẽ tẽpli concussæ. Pontius legatus Caii principis eas tollere conatus est libidĩe accensus: si tectorii natura permisisset. Durauere & cæteræ antiqores & ipsæ. Fatebiturq; quisquis eas diligẽter estimauerit: nullam artius celerius consumatã: cum iliacis temporibus non fuisse eam appareat.

De pictoribus romanis: & quando primum dignitas picturæ: & qui uictorias suas pictura proposuerunt: & quando externis picturis dignitas romæ. Cap. iiii.

APud romanos quoq; honos mature huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea pictorũ traxerunt Fabii clarissime gentis princepsq; eius cognominis. ipse ædẽ salutis pinxit anno urbis cõditæ. cccel. quæ pictura durauit ad nostram memoriam: æde Claudii principatu exusta. Proxime celebrata est in foro boario æde Herculis Pacuuii poetæ: pictura. Enni sorore genitus hic fuit: clarioremque eam artem romæ fecit gloria scænæ. postea non est spectata honestis manibus: nisi forte quis Turpilium equitem romanum e Venetia nostræ ætatis belle referat: hodieq; bulchris eius operibus Veronæ extantibus. Leua is manu pinxit: quod de nullo ante memoratur. Paruis gloriabatur tabellis: extinctus nuper in longa senecta. Aterius Labeo prætorius etiam proconsulatu prouinciæ Narbonensis functus. Sed ea res in risu: & iam contumelia erat. Fuit & principum uirorum non omittendum de pictura celebre consilium. Q. Pedius nepos. Q. Pedii consularis triumphalisque a Cæsare dictatore cohæredis Augusto dati cum natura mutus esset: eum Messalla orator: ex cuius familia pueri auia erat pictu

ram docemdum censuit. Idq; etiam diuus Augustus comprobauit. Puer magni profectus ī ea arte obiit.
Dignatio autem præcipua romæ increuit (ut existimo) a. M. Valerio Maximo consule: cum Messalla
princeps tabulam picturæ prœlii: quo carthaginenses & Hieronem in sicilia deuicerat proposuit in latere
curiæ hostiliæ: anno ab urbe condita quadringentesimononagesimo. Fecit hoc quidem &. L. Scipio. Ta-
bulamq; uictoriæ suæ asiaticæ in capitolio posuit. Idq; ægre tulisse fratrem Africanum tradunt iratum
haud immerito: quoniam filius eius. in illo prœlio captus fuerat. Non dissimilem offensionem &. Aemi-
liani sibiit: L. Hostilius mancinus qui primus carthaginem irruperat: situm eius expugnationemq; de-
pictas proponendo in foro: & ipse assistens populo spectancti singula enarrando. Qua comitate proxi-
mis comitiis consulatum adeptus est. Habuit et scæna ludis. Claudii. Pulchri magnā ammirationem
picturæ: cum ad tegularum similitudinem corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis au
ctoritatem romæ fecit primus omnium. L. Mummius: cui cognomē Achaici uictoria dedit. Nam cum
in præda uendenda res distraxisset: & rex Atthalus sex milibus sestertium emisset Aristidis tabulam Li-
berum patrem continentem: pretium miratus suspicatusq; aliquid in ea uirtutis quod ipse nesciret: reuo-
cauit tabulam Attalo multum querente: & in cereris delubro posuit. Quam primum arbitror picturam
externam romæ publicatam. Deinde uideo & in foro positas uulgo. Hinc. M. Crasi oratoris ille lepos
agentis subueteribus cum testis compellatus instaret: dic ergo Crasse qualem mereris? Talem inquit:
ostendens in tabula pictum inficetissime gallum exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cū
baculo: de qua teutonorum legatus interrogatus quanti eum æstimaret: respondit sibi donari nolle talem
uiuum uerumq;. Sed præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæsar dictator Aiace & Medea an
te Veneris genitricis ædem dicatis. Post eum. M. Agrippa uir rusticitati quam delitiis proprior. Extat
certe eius oratio magnifica & maximo ciuium digna de tabulis omnibus signisq; publicādis. Quod fieri
satius fuisset: quam in uillarum exilia pelli. Verum eadem i'la toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris
mercata est a cizicenis. xiii. milia pondo. In thermarum quoq; calidissima parte marmoribus incluserat
paruas tabellas: paulo ante cum restringerentur sublatas. Super omnes diuus Augustus in foro suo in
celeberrima parte posuit duas tabulas: quæ belli pictam faciem habent & triumphum. Idem Castores
ac uictoriam posuit: & quas dicemus sub artificum mentione in templos Cæsaris patris. Idem in curia
quoq;: quam in comitio consecrabat duas tabulas impressit parieti. Nemeam sedentem supra leonem.
Palmigeram ipsam astante cum baculo sene. Cuius supra caput tabula bigæ dependet: quam Nicias
scripsit se inuissise: tali enim usus est uerbo Alterius tabulæ admiratio est puberem filium seni patri
similem esse: salua ætatis differentia: superuolante aquila draconem complexa. Philochares hoc suum
opus esse: testatus est. Immensa uel unam si quis tantum hanc tabulam æstimet: potentia artis: cum
propter Philocarem ignobilissimos alioquin Glauconem filiumq; eius Aristippum senatus populusq;
Ro. tot sæculis spectet. Posuit & Tyberius Cæsar minime comis imperator in templo ipsius Augusti
quas mox indicabimus.

Ratio pingendi de pigmentis. Cap. v.

HActenus dictum sit de dignitate artis morientibus. Quibus coloribus singulis primi pinxis-
sent: diximus cum de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera pictu-
ræ uocauerint: qui deinde & quæ & quibus temporibus inuenerint: dicemus in mentione artifi
cum: quoniam indicare naturas colorum causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit: &
inuenit lumen atq; umbras differentia colorum alterna uice sese excitante. Deinde adiectus est splendor:
alius hic quam lumen quem quia inter hoc & umbram esset: appellauerunt tonon. Commisuras uero co
lorum & transitus: armogen.

De coloribus natiuis & factitiis. Cap. vi.

SVnt autē colores austeri aut floridi. Vtrūq; natura aut mixtura euēit. Floridi sūt quos domin9
fingenti præstat: minium: armenium: cynabaris: chrysocolla: indicum: purpurissum. Cæteri
austeri. Ex omnibus alii nascuntur, Alii fiunt. Nascuntur sinopis: rubrica: parethonium: meli-
num: eretia: auripigmentum: Cæteri finguntur. Primumq; quos in metallis diximus. Præterea e uiliori-
bus ochra: cærussa usta: sandaraca: sandix: syricum: atramentum. Sinopis inuenta est primum in ponto
inde nomen a sinope urbe. Nascitur & in ægypto: balearibus: africa: sed optima in lemno & in cappado-
cia. Effossa & in speluncis. Quæ saxis adhæsit: excellit. Glebis suus colos: extra maculosus. Hacq; usi sūt
ueteres ad splendoren. Species sinopidis tres: rubra: & minus rubens: & īter has media. Precium optimæ
in libras. xiii. denariis. Vsus ad penicillum: aut si lignū colorare libeat. Eius quæ ex africa uenit: octoni as-
ses: cicerculum appellant. Quæ magis cæteris rubet: utilior abacis. Idem pretiū eius: quæ pressior uocatꝰ
& est maxime fusca. Vsus eius ad bases abacorū. In medicina uero blandus: emplastrisq; & malagmatis
siue sicca compositione eius siue liquida. Facilis cōtra ulcera in humore sita: uelut oris sedis. Aluum sistit

infusa.Fœminarum profluuia pota denarii pondere.Eadē adusta:siccat scabricias oculo℞:uino maxime
Rubricæ genus in ea uoluere intelligi quidā secūdæ auctoritatis.Palmā enim lemniæ dabant:minio pro
ximam.Hæc est antiquis multum celebrata cum insula in qua nascitur.Nec nisi signata uenundabatur:
unde & sphragidē appellauere.Hac miniū sublinunt:adulterātq;.In medicina præclara res habetur.Epi
phoras.n.oculo℞ mitigat & dolores circūlita.Egylopias manare prohibet. Sanguinem reiicientibus ex
aceto datur bibenda.Bibitur & cōtra lienum rhenumq; uitia & purgationes fœminarum.Item & cōtra ue
nena & serpentium ictus terrestrium marinorūq;.Omnibus ideo antidotis familiaris. Ex reliquis rubri
cæ generibus:fabris utilissima ægyptia & africana:quoniā maxime sorbentur.Picturis aūt apta nascitur
& in ferrariis metallis.Ex ea fit ochra:exusta rubrica in ollis nouis luto circūlitis.Quo magis arsit in cami
nis hoc melior.Omnis aūt rubrica siccat.Ideoq; & emplastris conuenit:igni etiā sacro.Sinopidis pōticæ
selibra silis lucidi libris.x.& melini græciensis duabus mixtis:tritisq; una per dies.xii.leucophorū fit: hoc
est glutinum auri cum inducitur ligno.Parethonion nomen loci habet ex ægypto: spumā maris esse di
cunt solidatam cū limo:& ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo.Fit & increta insula atq; cyrenis.Adul
teratur Romæ creta cimolia decocta conspissataq;.Pretium optimo in pondo sex libra℞ e candidis colo
ribus pinguissimum:& tectoriis tenacissimum:propter leuorem.Melinum candidum & ipsum est. Op
timū in melo insula.In samo quoq; nascitur.Sed eo non utuntur pictores propter nimiā pinguedinem.
Accubantes effodiunt ibi inter saxa uenas scrutantes.In medicina eundem usum habet quē eretria creta.
Præterea linguā tactu siccat.Pilos detrahit & mitigat.Pretium in libra sestertiis singulis. Est & colos ter
tius e candidis cærussæ:cuius rationem in plumbi metallis diximus.Fuit & terra per se in theodoti fundo
inuenta smyrnæ:qua ueteres ad nauium picturas utebantur.Nunc oīs ex plūbo & aceto fit:ut diximus.
Vsta casu reperta incendio pyræ:cerussā ī orcis cremata.Hac primus usus est Nicias suprapictus. Op
tima nunc asiatica habetur:quæ & purpurea appellatur.precium eius ī libras æris.v.Fit & Romæ crema
to sile marmoroso & restincto aceto.Sine usta non fiunt umbræ.Eretria terræ suæ habet nomē.Hac Ni
comachus & parrhasius usi refrigerat emollitq;.Explet uulnera si coquatur: ad siccanda præcipue utilis:
& capitis doloribus:& ad deprehendēda pura.Subesse enim ea intelligiť:si ex aqua illita non arescat.Sā
daracam & ochram Iuba tradit in insula rubri maris topazo nasci.Sed inde non peruehuntur ad nos.Sā
daraca quo mō fieret:diximus. Fit adulterina & cærussa non in fornace cocta Colos esse debet flāmeus.
pretium in libras asses quini.Hæc si torreatur:æqua parte rubrica ammixta sandycem facit.Quanq̄ ani
maduerto Virgilium existimasse herbam id esse:illo uersu.
Sponte sua sandix pascentes uestiet agnos.
Pretium in libras dimidium eius quod sandaracæ.Nec sunt alii colores maioris ponderis.Inter facticios
est & syricum:quo minium sublini diximus.Fit autem sinopide & sandyce mixtis. Atramentum quoq;
inter facticios erit:q̄q̄ est & terra geminæ originis.Aut.n.salsuginis modo emanat:aut terra ipsa sulphu
rei coloris ad hoc probatur.Inuenti sunt pictores qui e sepulchris carbones infectos effoderent.Sed īpor
tuna hæc omnia ac nouitia.Fit enim & fuligine pluribus modis:resina uel pice exustis.Propter quod of
ficinas etiam ædificauere:fumum eum non emittentes.Laudatissimum eodem modo fit e tædis. Adul
teratur fornacium balnearumq; fuligine:quo ad uolumina scribenda utuntur.Sunt & qui uini fecem sic
catam excoquant:affirmantq; si ex bono uino fex fuerit:indici speciem id atramentum præbere Polygno
tus & Mycon celeberrimi pictura athenis e uinaceis fecere:tryginon appellant. Apelles cōmentus est ex
ebore combusto facere:quod elephantium uocant. Apportatur & indicum ex india:inexploratæ adhuc ī
uentionis mihi.Fit etiam apud infectores ex flore nigro : qui adhæret æreis cortinis.Fit & e tædis ligno
combusto tritisq; in mortario carbonibus.Mira in hoc sepiarum natura:sed ex iis non fit.Omne aūt atra
mentum sole perficitur.Librarium & tectorium glutino ammixto.Quod autem aceto liquefactum est:
ægre eluitur E reliquis coloribus quos a dominis dari diximus propter magnitudinem pretii ante om
nes est purpurissum e creta argentaria cum purpuris pariter tinguitur : bibitque eum colorem celerius
lanis.Præcipuum est primum:feruenti aheno rudibus medicamentis inebriatum. Proximum egesto eo
addita creta in ius idem.Et quotiēs id factum est:leuatur bonitas pro numero dilutiore sanie.Quare pu
teolanum potius laudatur q̄ tyrium aut getulicum uel laconicum:unde præciosissimæ purpuræ. Causa
est ꝙ hysgino maxime inficitur:rubramq; cogitur sorbere. Vilissimum a canusio.Precium huic a singulis
denariis in libras ad.xxx. Pingentes sandyce sublita mox ouo inducentes purpurissum fulgorem minii
faciunt.Si purpuram facere malunt:cæruleum sublinunt:mox purpurissum ex ouo inducunt. Ab hoc
maxima auctoritas indico.Ex india uenit arundinum spumæ adhæresc ate limo cum teritur nigrum.At
in diluendo mixturam purpuræ cæruleiq; mirabilem reddit.Alterum genus eius est in purpurariis offici
nis innatans cortinis & est purpuræ spuma.Qui adulterant uero indicum tingunt stercora colūbina aut
cretam selinusiam uel anulariam uitro inficiunt.probatur carbone.Reddit enim quod sincerum est flam
mam excellentis

Ea fit & ochra exusta ī rubricam ollis. Diosco.

mam excellentis purpuræ: & dum fumat odorem maris olet. Ob id quidam e scopulis id colligi putant. Precium indico denarii. xx. in libras. In medicina indicum rigores & impetus sedat. Siccat oris ulcera. Armenia mittit quod eius nomine appellatur. Lapis est hic quoq; chrysocollæ modo infectus. Optimumq; est quod maxime uiride est: communicato colore cum cæruleo. Solebant libræ eius tricenis nummis taxari. Inuenta per hispanias harena est similem curam recipiens. Itaque ad denarios senos uilitas rediit. Distat a cæruleo candore modico: qui teneriorem hunc efficit colorem. Vsum in medicina ad pilos tantum alendos habet: maximeque in palpebris. Sunt etiamnum nouitii duo colores e uilissimis uiride quod appianum uocatur: & quod chrysocollam luteam mentitur. Ceu parum multa sint mendacia eius. Fit ex creta uiridi æstimatum sestertiis in libras. Anulare quod uocant candidum est: quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipsum ex creta ammixtis uitreis gemmis ex uulgi anulis: unde & anulare dictum.

Tumores
Diosco.

Qui colores udo non inducantur: & quibus coloribus antiqui pinxerunt: & quando primum gladiatorum pugnæ præpositæ sunt. Cap. vii.

EX omnibus coloribus cretulam amare: udoque illini recusant purpurissum indicum cæruleũ melinum auripigmentum appianum. Cærussa cæræ tinguntur iisdem coloribus ad eas picturas quæ inuruntur alieno parietibus genere: sed classibus familiari. Iam uero & onerariis nauibus: quoniam & pericula expingimus: ne quis miretur & rogos pingi. Iuuatq; pugnaturos ad mortẽ aut certe cædem speciose uehi. Qua contemplatione tot colorum tanta uarietate subit antiquitatem mirari. Quattuor coloribus solis immortalia opera illa fecere: ex albis melino: ex silaceis attico: ex rubris sinopide pontica: ex nigris atramento. Apelles Echion Melanthius Nicomachus clarissimi pictores: cum tabulæ eorum singulæ oppidorum uenirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrantibus & india conferente fluminum suorum limum & draconum & elephantorum saniem nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere: cum minor copia. Ita est quoniam (ut supra diximus) rerum non animi pretiis excubatur. Et nostræ ætatis insaniam ex pictura non omittam. Nero princeps iusserat colosseum se epingi. cxx. pedum in linteo incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta esset in lamianis hortis: accensa fulmine cum optima hortorum parte conflagrauit. Libertus eius cum daturus esset Antii munus gladiatorium publicas porticus inuestiuit pictura ut cõstat: gladiatorum ministrorumq; omnium ueris imaginibus redditis. Hic multis iam seculis summus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera: atq; in publico exponi cœpta a. C. Terentio Lucano. Isq; auo suo a quo adoptatus fuerat. xxx. paria in foro triduum dedit. Tabulamq; pictam in nemore Dianæ posuit.

Marianis. uetus lectio.

De ætate picturæ operum & artificum indicatura nobilitates. cccv. Cap. viii.

NVnc celebres in ea arte q̃ maxima breuitate percurram: neque enim instituti operis est talis executio. Itaque & quosdam uelut in transcursu & in aliorum mẽtione obiter nominasse satis erit exceptis operum claritatibus: quæ & ipsa conueniet attingi: siue extant: siue intercidere. Non constat sibi in hac parte græcorum diligentia q̃ multas post olympiadas celebrãdo pictores q̃ statuarios auctores. Primumq; olympiade nonagesima: cum & phidiam ipsum initio pictorem fuisse tradatur: clypeumque athenis ab eo pictum præterea in confesso sit octogesimatertia fuisse Panæum fratrem eius: q clypeum intus pinxit Elide Mineruæ: quam fecerat Colotes Phidiæ discipulus: & in faciendo Ioue olympio adiutor. Quid? q; in confesso perinde est Bularchi pictoris tabula: in qua erat magnetum prœlium: a Cãdaule rege lydiæ heraclidarum nouissimo: qui & Myrsilus uocitatus est: repensam auro? Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit necesse est: duo enim de uicesima olympiade interiit Candaules: aut ut quidam tradunt eodem anno: quo Romulus nisi fallor: manifesta iam tum claritate artis adeo absolutiore. Quod si præcipitur: necesse est simul appareat multo uetustiora principia esse: eosque qui monochromata pinxerunt: quorum ætas non traditur. Aliquanto ergo ante fuisse Hygiemonem Monochromadam: qui primus in pictura marem fœminamque discreuit. Eumarum atheniensem figuras omnes imitari ausum. Quique inuẽta eius excoluerit Cimonem Cleoneum. Hic Catagrapha inuenit: hoc est obliquas imagines & uarie formare uultus respicientes suspicientesue: & despicientes. Articulis etiam membra distinxit. Venas protulit: præterque in ueste rugas & sinus inuenit. Panæus quidem frater phidiæ etiã prœlium atheniensium aduersus persas apud marathonem factũ pinxit. Adeo iam colorum usus increbruerat: adeo ars perfecta erat: ur in eo prœlio iconicos duces pinxisse tradatur atheniensium Milciadem: Callimachum. Cynegyrum Barbarorum Darium. Thyssaphernem.

Aegide.

Panænus. pãdænus.

Primum picturæ certamen: & qui primi penicillo pinxerunt. Cap. ix.

QVinimmo certamen picturæ etiam florente eo institutum est corinthi ac delphis. Primusque omnium certauit cum Timagora chalcidense: superatusque est ab eo pythis: quod & ipsius Timagoræ carmine uetusto apparet: chronicorum errore non dubio. Alii quoq; post hos clari fuere nonagesima olympiade: sicut Polignotus Thasius: qui primus mulieres lucida ueste pinxit: ca-

pita earum mitris uersicoloribus operuit: plurimumq; picturæ primus contulit. Siquidem instituit os adaperire. dentes ostendere: uultum ab antiquo rigore uariare. Huius est tabula in porticu Pompeii: quæ ante curiam eius fuerat. In qua dubitatur ascendentem cum clypeo pinxerit: an descendentem. Hic delphis ædem pinxit. Hic & athenis porticum quæ poecile uocatur gratuito: cum partem eius Mycon mercede pingeret. Vnde maior huic auctoritas. Siquidem amphictiones: quod est publicum græciæ concilium: hospitia ei gratuita decreuere. Fuit alius Mycon: qui minoris cognomine distinguitur: cuius filia Timarete & ipsa pinxit. Nonagesima autem olympiade fuere Aglaophon Cephisodorus Phrylus Euenor pater parrhasii & præceptor maximi pictoris: de quo suis annis dicemus. Omnes hi iam illustres nō tamen in quibus hærere expositio debeat festinans ad lumina artis: in quibus primus refulsit. Apollodorus atheniensis nonacesimatertia olympiade. Hic primus species exprimere instituit: primusq; gloriam penicillo iure contulit. Eius est sacerdos adorans: & Aiax fulmine incensus qui pergami spectatur hodie. Neq; ante eum tabula ullius ostenditur: quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeusis heracleotes intrauit olypiadis nonacesimæquintæ anno quarto: audentemq; iam aliquid penicillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit. A quibusdam falso in octocesimanona olympiade positus: cum fuisse necesse est Demophilum hymereum: & Nesseam thasium. Quoniam utrius eorum discipulus fuerit: ambigitur. In eum Apollodorus supradictus uersus fecit: Artem ipsis ablatam. Zeusin ferre secum. Opes quoq; tantas acquisiuit: ut in ostentatione earum olympiæ aureis litteris in palliorum tesseris intextum nomen suum ostentaret. Postea donare opera sua instituit: q; ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret: sicuti Alcmenam agrigentinis: pana Archelao. Fecit & penolopem: in qua amores pinxisse uidetur: & Athletam. Adeoq; sibi in illo placuit: ut uersum subscriberet celebrem ex eo inuisurum aliquem facilius q̄ imitaturum. Magnificus est Iupiter eius ī throno astantibus diis. Et Hercules infans dracones strangulans Alcmena matre coram pauente: & amphytrione. Deprehenditur tamen zeusis grandior in capitibus articulisq;: alioquin tantus diligentia: ut agrigentinis facturus tabulam: quam ī templo Iunonis laciniæ publice dicarent inspexerit uirgines eorum nudas: & quinque elegerit: ut quod in quaq; laudatissimum esset: pictura redderet. pinxit & monachromata ex albo: æquales eius & æmuli fuere Timanthes: androcydes: Eupompus. parrhasius.

mores alii

De auibus per picturam deceptis: & quid difficillimum in pictura. Cap. x.

Descendisse hic cum zeuside in certamen traditur. Et cum ille detulisset uuas pictas tanto successu: ut in scenam aues aduolaret: ipse detulisse linteum pictum traditur: ita ueritate represen tata: ut zeusis alitum iudicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam: atq; intellecto errore cōcederet palmam ingenuo pudore: quoniam ipse aues fefellisset: parrhasius autem se artificem. Fertur & postea zeusis pinxisse puerum uuas ferentem: ad quas cum aduolarent aues: eadem ingenuitate processit iratus operi: & dixit: uuas melius pinxi q̄ puerum. Nam & si hoc consumassem: aues timere debuerant. Fecit & figlina opera: quæ sola in ambracia relicta sunt: cum inde musas Fuluius nobilior romam transferret. zeusidis manu Romæ Helena est in Philippi porticibus. Et in cōcordiæ delubro Marsyas religatus. Parrhasius ephesi natus: & ipse multa constituit. Primus symmetriam picturæ dedit Primus argutias uultus: elegantiam capilli: uenustatem oris confessione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Hæc est in pictura summa subtilitas. Corpora enim pingere & media rerum: est quidem magni operis: sed in quo multi gloriam tulerint. Extrema corporum facere: & desinentis picturæ modū includere: rarum in successu artis inuenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa: & sic desinere: ut ꝑmittat alia posse: ostendatque etiam quæ occultat. Hanc ei gloriam cōcessere Antigonus & Xenocrates: qui de picturis scripsere prædicantes quoq; non solum confitentes. Alia multa Graphidis uestigia extant in tabulis ac membranis: ex quibus proficere dicunt artifices. Minor tamen uidetur sibi comparatus in mediis corporibus exprimendis. Pinxit & dæmonem atheniensium argumento quoque ingenioso. Volebat nanque uarium iracundum: iniustum: inconstantem. Eundem uero exorabilem: clementem: misericordē excelsum: gloriosum: humilem: ferocem: fugacemq;: & omnia pariter ostendere. Idem pinxit & Thesea qui Romæ in capitolio fuit. Et Nauarchum thoracatum. Et in una tabula quæ est rhodi: Meleagrum: Herculem: Persea. Hæc ibi ter fulmine ambusta: ne oblitterata hoc ipso miraculum auget. Pinxit & Archigallum: quam picturam amauit Tiberius princeps: atq; ut auctor est Decius eculeo. lx. sestertiis æstimatam cubiculo suo inclusit. pinxit & Cressam nutricem: infantemq; in manibus eius. Et philiscum & Liberum patrem astante uirtute: & pueros duos: in quibus spectatur securitas & simplicitas ætatis. Item sacerdotem astante puero cum acerra & corona. Sunt & duæ picturæ eius nobilissimæ hoplitides. Alter in certamine ita decurrens: ut sudare uideatur. Alter arma deponens ut anhelare sentiatur. Laudatur & Aeneas Castorque ac pollux in eadem tabula. Item Thelephus Achilles: Agamenon: Vlixes fœcundus artifex. Sed quo nemo insolentius & arrogantius sit usus gloria artis. Nam & cognomina usurpauit abrodiætum

rodiætũ ſe appellando:aliiſq; uerbis principem artis & eam ab ſe cõſumatam. Super omnia Apollinis ſe radice ortum: & Herculem quem lyndi fecerat talem a ſe pictũ:qualem ſæpe in quiete uidiſſet. Ergo ma gñis ſuffragiis ſuperatus a Timanthe eſt ſami in Aiace:armorum quoq; iudicio Herois nomine id ſe mo leſte ferre dicebat:ꝙ iterum ab indigno uictus eſſet. Pinxit & in minoribus tabellis libidines eo genere & petulantibus iocis ſe reficiens. Nam Timanthi uel plurimum affuit ingenii. Eius enim eſt Iphigenia ora torum laudibus celebrata. Qua ſtante ad aras peritura cum mœſtos pinxiſſet omnes: præcipue patruũ cum triſticiæ omnem imaginem conſumpſiſſet patris ipſius uultum uelauit: quem digne non poterat oſtendere. Sunt & alia ingenii eius exemplaria ueluti Cyclops dormiens in paruula tabula. Cuius & ſic magnitudinem exprimere cupiens pinxit iuxta ſatyros thyrſo pollicem eius metientes: atq; in omnibus eius operibus intelligitur plus ſemper q̃ pingitur. Et cum ars ſumma ſit:ingenium tamen ultra artem ẽ. Pinxit & heroa abſolutiſſimi operis:arte ipſa complexus uires pingendi:quod opus nunc romæ in tem- plo Pacis eſt. Euxinidas hac ætate docuit Ariſtidem præclarum artificem. Eupompus pamphilum apel lis præceptorem. Eſt eupompi uictor certamine gymnico palmam tenens. Ipſius auctoritas tanta fuerit ut diuiſerit picturam in genera tria:quæ ante eum duo fuere helladicũ & aſiaticũ:aſiaticaũ ppellabãt pp hunc qui erat ſycionius. Dimiſſo helladico tria facta ſunt. Ionicum:ſycionium:atticum. Pamphili pictu ra eſt cognatio & prœlium ad phliuntem & uictoria athenienſium. Item Vlixes in rate. Ipſe macedo na tione:ſed primus in pictura omnibus litteris eruditus. præcipue arithmetice & geometrice: ſine quibus negabat artem perfici poſſe. Docuit neminem minoris talento annis decem:quam mercedem & Apelles & Melantius ei dedere. Et huius auctoritate effectum eſt ſicyone primum: deinde & in tota græcia: ut pueri ingenui ante omnia graphicem:hoc eſt picturam in buxo docerẽtur:reciperenturq; ars ea in primũ gradum liberalium. Semper quidem honos ei fuit:ut ingenui eam exercerent: mox ut honeſti perpetuo interdicto:ne ſeruitia docerentur. Ideo neq; in hac neq; in toreutice ullius qui ſeruierit opera celebrantur. Clari etiam centeſimaſeptima olympiade extitere. Echion & Therimachus. Echionis ſunt nobiles pictu ræ Liber pater:item tragœdia & comædia. Semiramis ex ancilla adipiſcẽs regnum: anus lampadas præ ferens: & noua nupta uerecundia notabilis. Verum & omnes prius genitos futuroſq; poſtea ſuperauit apelles eo uſq; olympiade centeſima.xii.in pictura prouectus:ut plura ſolus prope q̃ cæteri omnes con tulerit:uoluminibus editis quæ doctrinam eam continent. Præcipua eius in arte uenuſtas fuit:cum eadẽ ætate maximi pictores eſſent:quorum opera cum ammiraretur:collaudatis omnibus: deeſſe iis unam il lam uenerem dicebat:quam græci charita uocant. Cætera omnia contigiſſe. Sed hac ſoli ſibi neminem pa rem. Et aliam gloriam uſurpauit:cum Prothogenis opus immenſi laboris ac curæ ſupra modum anxie miraretur. Dixit enim omnia ſibi cum illo paria eſſe:aut illi meliora:ſed uno ſe præſtare: ꝙ manũ ille de tabula neſciret tollere:memorabili præcepto:nocere ſæpe nimiam diligentiam. Fuit autem non minoris ſimplicitatis q̃ artis. Nam cedebat amphioni de diſpoſitione: & Aſclepiodoro de menſuris: hoc eſt quan to quid a quo diſtare deberet. Scitum eſt inter Prothogenem & eum quod accidit. Ille rhodi uiuebat. Quo cum apelles annauigaſſet: auidus cognoſcendi opera eius fama tantum ſibi cogniti:continuo of- ficinam petiit. Aberat ipſe:ſed tabulam magnæ amplitudinis ĩ machinam aptatam picturæ anus una cu ſtodiebat. Hæc prothogenem foris eſſe reſpondit:interrogauitq; a quo quæſitum diceret. Ab hoc inquit Apelles arreptoq; peniculo lineam ex colore duxit ſummæ tenuitatis per tabulam. Reuerſo prothogeni quæ geſta erant anus indicauit. Ferunt artificem protinus contemplatum ſubtilitatem dixiſſe. Apellem ueniſſe. Non enim cadere in alium tam abſolutum opus. Ipſus tunc alio colore tenuiorem lineam ĩ ipſa illa duxiſſe: præcepiſſeq; abeuntem ſi rediſſet ille:oſtenderet:adiiceretq; hunc eſſe quem quæreret:atque ita euenit. Reuertitur enim Apelles:ſed uinci erubeſcens:tertio colore lineas ſecuit:nullum relinquẽs am plius ſubtilitati locum:at Prothogenes uictum ſe confeſſus in portum deuolauit: hoſpitem quærens. Placuitq; ſic eam tabulam poſteris tradi: omnium quidem:ſed artificum præcipue miraculo. Conſum- ptam eam conſtat priore incendio domus Cæſaris in palatio. Auide ante a nobis ſpectatam ſpatioſiore amplitudine:nihil aliud continentem q̃ lineas uiſum effugientes. Inter egregia multorum opera inani ſi milem & eo ipſo allicientem omniq; opere nobiliorem. Apelli fuit alioquin perpetua conſuetudo nunq̃ tam occupatam diem agendi:ut non lineam ducendo exerceret artem:quod ab eo in prouerbium uenit. Idem perfecta opera proponebat in pergula tranſeuntibus: atq; poſt ipſam tabulam latens: uitia quæ notarentur aſcultabat:uulgum diligentiorem iudicem q̃ ſe præferens. Feruntq; a ſutore reprehenſum ꝙ i crepidis una intus pauciores feciſſet anſas. Eodem poſtero die ſuperbe emendationem priſtinæ ammoni tionis cauillante circa crus indignatum proſpexiſſe:denuntiantem ne ſupra crepidã ſutor iudicaret:quod & ipſum in prouerbium uenit. Fuit enim & comitas illi:propter quam & gratior Alexãdro magno erat: frequenter in officinam uentitanti. Vnde ut iam diximus:ab alio pingi ſe uetuit inueterato edicto. Sed & in officina imperire multa differenti ſilentium comiter ſuadebat: rideri eum dicens a pueris qui colores

De megabyzo hoc referunt.

tererent. Tantum auctoritatis & iuris erat et in regem alioquin iracundum. Quāquam Alexāder & honorem clarissimo præbuit exemplo. Nanq; cum dilectæ sibi ex pallacis suis præcipue nomine Cāpaspen nudā pingi ob āmirationem formæ ab Apelle iussisset: eūq; cum paret captum amore sensisset: dono dedit eam. Magnus animo maior imperio sui: nec minor hoc facto q̄ uictoria aliqua. Quippe se uicit: nec thoꝝ tantum suum: sed etiā affectum donauit artifici: ne dilectæ quidē respectu motus ut quæ mō regis fuisset modo pictoris esset. Sunt qui uenerem Anadyomenen illo pictam exemplari putant. Apelles & ī æmulis benignus Prothogeni dignationē primus rhodi cōstituit. Sordebat ille suis: ut plerunq; domestica. Percōtantiq; quanti licitaretur opera effecta: paruum nescio quid dixerat. at ille quinquagenis talentis poposcit famāq; dispersit se emere: ut pro suis uenderet. Ea res concitauit rhodios ad intelligendum artificem: nec nisi augentibus pretium cessit. Imaginum ille similitudines adeo indiscrete pinxit: ut incredibile dictu appion grāmaticus scriptum reliquerit: quendam ex facie hominum ad diuinantē: quos Metoposcopos uocant ex iis dixisse aut futuræ mortis annos aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cū Ptolomæo: quo regnante alexandriam ui tempestatis expulsus subornato fraude æmulorum Plano regio inuitatus ad regis cœnam uenit. Indignantiq; Ptolomæo: & uocatores suos ostendenti ut diceret a quo eorum inuitatus esset: arepto carbone extincto e foculo: imaginem in pariete deliniauit: agnoscente uultum Plani Rege ex inchoato protinus. pinxit & Antigoni regis imaginem altero lumine orbā primus excogitata ratione uitia condendi: obliquam nanq; fecit: ut quod corpori deerat picturæ potius deesse uideretur. Laniumq; ea in parte a facie ostendit: quam totam poterat ostendere. Sunt inter opera eius expirantium imagines. Quæ autem nobilissima sint: non est facile dictu. Venerem exeuntem e mari diuus augustus dicauit in delubro patris Cæsaris: quæ anadyomene uocatur: uersibus græcis tali opere dum laudatur uicto: sed illustrato. Huius enim inferiorem partem corruptam qui reficeret: non poterat inueniri. Verum ipsa iniuria cessit ī gloriam artificis cōsenuit hæc tabula cariæ: Aliamq; pro ea Nero principatu substituit suo Dorothei manu: Apelles inchoauerat aliam Venerem cois: superaturus etiam suā illam priorem. Inuidit mors peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta liniamenta inuentus ē. pinxit & Alexandrum magnum fulmen tenentem in templo ephesiæ Dianæ. xx. talētis auri. Digiti eminere uidentur: & fulmen extra tabulam esse. Sed legentes meminerint: omnia ea constare quattuor coloribus. Immane tabulæ pretium accepit aureos mensura non numero. pinxit & Megabyzi sacerdotis Dianæ ephesiæ pompam: Clitum Equo ad bellum festinantem: & ei galeam poscenti armigerum porrigentem. Alexandrum & Philippum quotiens pinxerit enumerare superuacuum est. Mirantur eius Abronē samii & Menandrum regem cariæ rhodii. Item anceum. Alexandriæ Gorgosthenem Tragœdum. Romæ Castorem & pollucem cum uictoria & Alexandro magno. Item belli imaginē restrictis a tergo manibus Alexandro in curru triumphante. Quas utrasq; tabulas diuus Augustus in fori sui partibus celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diuus Claudius pluris existimauit. In utrisq; excisa facie Alexandri diui augusti imaginem subdere. Eiusdem arbitrantur manu esse & in antoniæ templo Herculem auersum: ut quod est difficillimum faciem eius ostēdat uerius pictura quam promittat. Pinxit & Heroa nudum: eaq; pictura naturam ipsam prouocauit. Est & equus eius sine fuit pictus in certamine quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Nanque ambitu æmulos præualere sentiens singulorum picturas inductis equis ostendit: apellis tantum equo adhinniuere: idq; postea semper illius experimentum artis ostentatur. Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus persas: Archelaum cum uxore & filia: Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibns eius operibus eundem regem sedentem in equo. Dianam sacrificantium uirginum choro mixtam: quibus uicisse Homeri uersus uidetur idipsum scribentis. Pinxit & q̄ pingi nō possunt tonitrua: fulgetra: fulguraq;: brōten: astrapen: ceraunobolon appellant. Inuenta eius & cæteris eius profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit: quod absoluta opera atramento illinebat ita tenui: ut idipsum repercussu claritates oculorum excitaret: custodiretque a puluere & sordibus: ad manum intuenti demum appareret. Sed & tum ratione magna: ne colorum claritas oculorum aciem offenderet ueluti per lapidem specularem intuentibus e lōginquo. Et eadem res nimis floridis coloribus austeritatem occulte daret: Aequalis eius fuit aristides tebanus. Is omnium primus animum pinxit & sensus omneis expressit: quos uocant græci ethe. item perturbationes: durior paulo in coloribus. Huius pictura: oppido capto ad matris morietis ex uulnere mā mam adrepens infans. intelligiturq; sentire mater: & timere ne emortuo lacte sanguinem infans lambat. Quam tabulam Alexander magnus transtulerat pellam in patriam suam. idem pinxerat prœlium cum persis centum homines ea tabula complexus pactusque in singulos mnas denas a tyranno elatensium Mnasone. Pinxit & currentes quadrigas. Et supplicantem pene cum uoce. Et uenatores cum captura. Et Leontionem pictorem. Et Anapauomenon propter fratris amorem morientem. item Liberum patrem & ariadnen spectatos Romæ ī æde Cereris Tragœdum & puerum apollinis. Cuius tabulæ gratia iterit

Megalobyzi Cledicum

Sine fine dictus.

pictoris inscitia:cui tergendam eam mandauerat.M.Iunius prætor sub die ludorum appollinariũ.Spectata est in æde fidei in capitolio imago senis cum lyra puerum docentis.Pinxit & ægrum sine fine laudatum. Qua in arte tantum ualuit: ut Attalus rex unam tabulam eius centum talentis emisse tradatur. Simul ut dictum est & Protogenes floruit patria ei caunus gentis rhodiis subiectæ.Summa eius paupertas initio artisq; summa intentio:& ideo minor fertilitas.Quis eum edocuerit:non putant constare. Quidam & naues pinxisse usq; ad annum quinquagesimum.Argumentũ esse:q cũ athenis celeberrimo loco Mineruæ delubro Propyleon pingeret ubi fecit nobilem Paralum & Hemionida:quam quidã nauficam uocant:adiecerit paruulas naues longas in iis:quæ pictores parerga appellant:ut apperet a quibus initiis ad arcem ostentationis opera sua peruenissent.Palmam habent tabularũ eius Ialysus:qui est usque hodie Romæ dicatus in templo Pacis:quem cum pingeret:traditur madidis lupinis uixisse: quoniam simul famẽ sustinerent & sitim:ne sensus nimia dulcedine obstrueret.Huic picturæ quater colorem induxit contra subsidia iniuriæ & uetustatis:ut decedente superiore inferior succederet.Est in ea canis mire factus:ut quem pariter casus & ars pinxerit.Nõ iudicabat se exprimere in eo spumam anhelantis cum i reliqua omni parte quod difficillimum erat:sibi ipse satisfecisset. Displicebat autẽ ars ipsa:nec minui poterat:& uidebatur nimia ac longius a ueritate discedere:spumaq; illa pingi non nasci ex ore anxio animi cruciatu cum pictura uerum esse non uerisimile uellet:absterserat sæpius:mutaueratq; penicillum:nullo modo sibi approbans.Postremo iratus arti quod intelligeretur:spongiam eam impegit inuiso loco tabulæ: ex illaq; reposuit ablatos colores:qualiter cura optauerat:fecitq; in pictura fortuna naturam.Hoc exemplo similis & Nealcem successus in spuma equi similiter spõgia impacta secutus dicitur cum pingeret popizonta retinentẽ equum.Cum ita prothogenes monstrauit & fortuna.propter hunc Ialysum ne cremaret tabulas Demetrius Rex:cum ab ea parte sola posset rhodũ capere:non incendit:& parcẽtemq; picturæ fugit occasio uictoriæ.Erat nũc pthogenes in suburbano hortulo suo hoc est Demetrii castris.Neque interpellatus prœliis inchoata opera intermisit omnino:sed accitus a rege interrogatusq; qua fiducia extra muros ageret:respõdit:scire se illi cũ rhodiis bellũ esse nõ cũ artibus.Disposuit ergo rex in tutelã eius stationes:gaudens q posset manus seruare qbus iã pepcerat:& ne sæpius auocaret: ultro ad eũ uenit hostis.Relictisq; uictoriæ suæ uotis inter arma & murorum ictus spectauit artificem. Sequiturq; tabulam eius temporis hæc fama:q eam prothogenes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est: quem Anapauomenõ uocant:ne quid desit temporis eius securitati tibias tenens.Fecit & Cydippen Triptolemum: Cyliscum tragœdiarum scriptorem meditantem & Athletam:& antigonum regem:& imaginem matris Aristotelis philosophi:qui ei etiam suadebat:ut Alexandri magni opera pingeret: propter æternitatem rerum. Impetus animi & libido in hæc quædam artis eum potius tulere:Nouissime pinxit Alexãdrum ac pana. Fecit & signa ex ære:ut diximus.Eadem ætate Asclepiodorus fuit:quem in symmetria mirabatur.Apelles Huic Mnason tyrannus pro.xii.diis dedit in singulos mnas tricenas. Idemq; Theomnesto in singulos heroas mnas cẽtenas.His annumerari debet Nicomachus Aristodemi filius:ac discipulus.Pinxit hic raptum Proserpinæ.Quæ tabula fuit in capitolio in Mineruæ delubro supra ædiculam iuuentutis.Et in eodem capitolio alia quam Plancus imperator posuerat uictoria quadrigam in sublime rapiens.Hic primus Vlixi addidit pileum.Pinxit & apollinem & Dianam:Deumq; matrem in leone sedentem.Et item nobiles bacchas arreptantibus satyris.Scyllamq; quæ nunc est romæ in templo Pacis. Nec fuit alius in ea arte uelocior.Tradunt nãq; conductum eum ab aristrato sicyoniorum tyranno ad pingendum:quod is faciebat Telesti poetæ monumentũ:præfinito die intra quẽ pageretur:nec multo ante uenisse: accenso i pœnã tyranno: paucisq; diebus absoluisse celeritate & arte mira.Discipulos habuit aristidem fratrẽ & aristoclem filiũ & Philoxenum eretriũ. Cuius tabula nullis postferẽda Cassandro regi picta:cõtinuit alexãdri prœlium cum Dario.Item pinxit & lasciuiam: i qua tres Sileni comesant.Hic celeritatẽ præceptoris secutus:breuiores etiãnũ quasdã picturæ uias & compẽdiarias inuenit:annumeratur his & Nicophanes elagans & concinus:ita ut uetusta opera pingeret propter æternitatem rerũ impetuosi animi:& cui pauci comparentur.Coturnus ei & grauitas artis.Multum a Zeuside & apelle abest apellis discipulus Perseus ad quem de hac arte scripsit: qui huius fuit ætatis. Aristidis Thebani discipuli fuerunt: & filii Niceros & aristippus: cuius est Satyrus cum scypho coronatus. Discipuli eius fuerunt antorides & Euphranor:de quibus mox dicemus.Nanq; subtexi par est:minoris picturæ celebres i penicillo e quibus fuit Pyreicus:arte paucis postferendus.Proposito nescio an destruxerit se:quoniam humilia quidem secutus humilitatis tamen summam adeptus est gloriã.Tonstrinas sutrinasq; pinxit & asellos & obsonia ac similia: ob hoc cognominatus Rhyparographos.In iis cõsummatæ uoluptatis.Quippe eæ pluris ueniere q̃ maximæ multorum.E diuerso mediana ut inquit Varro omnia operiebat.Serapionis tabula sub ueteribus Hic scœnas maxime pinxit:sed hominem pingere non potuit.Contra Dionysius nihil aliud q̃ homines pinxit:ob hoc anthropographus cognoiatus.parua &Calicles fecit.Item calaces comicis tabellis. Vtraq;

[Subsidio iiuriæ & uetustatis ul' subsidio cõtra iniuriã uetustatis.]

[Thlepolemum uetusti cod.]

[Ariston.]

[Meniana]

Antiphilus. Nam & Hesionam nobilem pinxit: & Alexandrum ac philippum cum Minerua: qui sunt in schola in octauiæ porticibus & philippi. Liberum patrem: alexãdrũ puerũ: Hippolytum taure emisso expauescentem ĩ pompeia uero Cadmum & Europẽ. Idemq; iocoso nomine & gryllum ridiculi habit9 pinxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus uocatur. Ipse in ægypto natus didicit a Ctesidemo. Decet non si leri & ardeatis tẽpli pictorẽ præserti ciuitate donatũ. Ibi & carmine quod est in ipsa pictura his uersibus.

Dignu loco

Dignis digna loco picturis condecorauit.
Reginæ Iunonis supremæ coniugis templum.
Marcus ludius elotas ætolia oriundus:
Quem nunc & post semper ob artem hanc ardea laudat.

Ea sunt scripta antiquis litteris latinis. Non fraudando & Ludio & diui Augusti ætate: qui primus instituit amœnissimam parietum picturam uillas: & porticus: ac topiaria opera: lucos: nemora: colles: piscinas euripos: amnes: littora: qualia quis optarat: uarias ibi obambulãtium specie: aut nauigãtium: terraq; uillas adeuntium asellis aut uehiculis. Iam piscantes: aucupantesq;: aut uenantes: aut etiam uindemiantes. Sunt in eius exemplaribus nobiles plaustri accessu uillæ: sub collium sponsione mulieres labentes trepidæq; feruntur. plurimæ. Præterea faciles argutiæ: facetissimi sales. Idemq; subdialibus maritimas urbes pingere instituit blandissimo aspectu minimoq; impendio. Sed nulla gloria artificum est: nisi eorum qui tabulas pinxere eoque uenerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantum: nec domos uno in loco mansuras: quæ ex incendiis rapi non possent. Casula Prothegenes contẽtus erat in ortulo suo. Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nondum libebat parietes totos pingere. Omnis eorũ ars urbibus excubabat: pictorq; res communis terram erat. Fuit & Arellius romæ celebris paulo ante diuum Augustum: nisi flagitio insigni corrupisset artem semp alicuius amore fœminæ flagrans: & ob id deas pingens: sed dilectarum imagine: itaq; in pictura eius scorta numerabantur. Fuit & nuper grauis ac seuerus: idemq; floridas: humilis rei pictor Amulius Huius erat Minerua spectantem aspectans quacunq; aspiceretur. Paucis diei oris pingebat: id quoq; cum grauitate: q; semper rogatus q̄q̄ ĩ machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit: & ideo non extant exempla alia magnopere. Post eum fuere in auctoritare Cornelius pinus & Actius priscus: qui Honoris & uirtutis ædes imperatori Vespasiano Augusto restituendi pinxerunt. Sed priscus antiquis similior.

Palustri
Subcollantium specie

¶ De auium cantu compescendo: & qui encausto & penicillo primus lacunaria: & cameras pinxerit: sparsimq; precia mirabilia picturarum. ¶ Cap. xi.

NOn est omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siquidem in triũuiratu quodã loco deductus a magistratibus ĩ nemorosum hospitiũ: minaciter cũ iis postero die expostulauit: somnum adẽptũ sibi uolucrũ cõcentu. At illi dracone in lõgissima mẽbrana depictũ circũdedere loco. Eoq; terrore aues tunc siluisse narrantur: & postea cognitũ est ita posse cõpesci. Cæris pingere ac picturã inurere quis primus excogitauerit: non constat. Quidam Aristidis iuentũ putãt: postea cõsumatam a Praxitele. Sed aliquãdo uetustiores encausticæ picturæ extitere: ut Polygnoti & Nicanoris & Archesilai pariorum. Lysippus quoq; eginæ picturæ suæ inscripsit Enetem: quid profecto nõ fecisset: nisi encaustica ĩuẽta. Pamphilus quoq; Apellis præceptor nõ pinxisse tm̃ encaustica: sed etiã docuisse traditur pausiã sicyoniũ primũ ĩ hoc genere nobilẽ Brietis filius hic fuit: eiusdẽ primo discipulus. pinxit & ipse penicullo parietes thebis cũ reficerent̃ quondã a polygnoto picti: multũq; cõparatione superatus existimabat̃: qm̃ non suo genere certasset. Idẽ & lacunaria primus pingere instituit. Nec cameras ante eum taliter adornari mos fuit paruas pingebat tabellas maximeq; pueros. Hoc æmuli eũ interpretabãt̃ facere: qm̃ tarda picturæ ratio eẽt illa. Quamobrẽ daturus celeritatis famã: absoluit uno die tabellã: quæ uocata est hemeresios puero picto. Amauit ĩ iuuenta Glyceram municipẽ suã ĩuentricẽ coronaꝝ: certãdoq; imitatione eius ad numerosissimã florũ uarietatẽ perduxit artẽ illã: postremo pinxit illã sedentem cũ corona. Quæ nobilissima tabula appellata est stephanoplocos: ab aliis stephanopolis: quoniã Glycera coronas uenditando substinuerat paupertatem. Huius tabulæ exẽplar: quod apographon uocãt. L. Lucullus duobus talentis emit athenis: pauxias autem fecit & glandes tabulas: sicut spectatam ĩ pompeii porticibus boum immo lationẽ. Eam enim picturam primus ĩuenit: quam postea imitati sunt multi: æquauit autem nemo. Ante omnia cum longitudinem bouis ostendere uellet: aduersum eum pinxit: nõ trãsuersum. Vnde & abunde intelligitur amplitudo. Dein cum omnes quæ uolunt eminentia uideri: candicantia faciant: coloremq; cõdiant nigro. Hic totum bouẽ atri coloris fecit: umbræq; corpus ex ipso dedit. Magna prorsus arte in equo extanta ostendens: & in confracto solida omnia. Sicyone & hic uitam egit: diuque fuit illa patria picturæ. Tabulas inde omnes ex publico propter æs alienum ciuitatis addictas Scauri ædilitas romã trãstulit: post eũ emicuit lõge ãte omnes Euphranor isthmius olympiade. c. cẽtesima. iiii. Is est q ĩter fictores dictus est a nobis. Fecit & colossos & marmora ac scyphos sculpsit. Docilis

Eucauten. aut encausen
Thespiis

ac laboriosus ante omnes: & in quocunq; genere excellens ac sibi æqualis. Hic primus uidetur & expressisse dignitates insignia heroum: & usurpasse symmetriam. Sed fuit in uniuersitate corporum exilior: capitibus articulisq; grandior. Volumina quoq; composuit de symmetria & coloribus. Opera eius sunt: equestre prœlium.xii.dii. Theseus: in quo dixit: eūdem apud parrhasium rosa pastum esse: suum uero carne. Nobilis eius est tabula ephesi. Vlixes simulata uesania bouem cum equo iungens: & Palamedes dux fasce gladium condens. Eodem tempore fuit & Cyclias: cuius tabulam Argonautas. IIs.c.xliiii. Hortēsius orator mercatus est: eiq; ædem fecit in thusculano suo. Euphranoris autem discipulus fuit Antidotus. Huius est clypeo dimicans & luctator: tibicemq; inter pauca laudatus. Ipse diligentior q̄ numerosior: & in coloribus seuerus. Maxime inclaruit discipulo Nicia atheniensi qui diligentissime mulieres pinxit. Lumen & umbras custodiuit: atq; ut eminerent e tabulis picturæ maxime curauit. Opera eius nemea aducta ex asia romam a syllano: quam i curia diximus positam. Item Liber pater in æde Concordiæ. Hiacynthus: quem Cæsar Augustus delectatus eo secum deportauit alexandria capta: Et ob id Tiberius Cæsar in templo eius dicauit hanc tabulam Dianæ. Ephesi uero est Megabyzi sacerdotis ephesiæ Dianæ sepulchrum. Athenis necromantia Homeri. Hanc uendere noluit Attatalo regi talētis.lx. potiusq; patriæ suæ donauit: abundans opibus. Fecit & grandes picturas: in quibus sunt Calypso & Io: & Andromeda Alexander quoq; in Pompei porticibus præcellens: & Calypso sedens. Huic quidem ascribuntur quadrupedes. Prosperrimæ canes expressit. Hic est Nicias: de quo dicebat Praxiteles interrogatus: quæ maxime opera sua probaret in marmoribus: quibus Nicias manum admouisset. Tantum circūlitioni eius tribuebat. Non satis discernitur alius eodem nomine. at hunc eundem quidam faciunt olympiade cētesima.xii Niciæ comparatur: & aliquanto præfertur athenion Maronites Glautionis corinthii discipulus: & austerior; colore: & in austeritate iucundior: ut in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo Eleusinæ Philarchum: athenis frequentiam quam uocauere polygemneton. Item achillem uirginis habitu occultatum Vlyxe deprehendente. Et in una tabula quaq; maxime inclaruit: agosonem cum equo. Quod nisi iuuenta obiisset: nemo ei compararetur. Est & nomē Heracliti macedoni. Initio naues pinxit. Captoq; rege perseo athenas commigrauit. ubi eodem tempore erat Metrodorus pictor. Idemq; philosophus magnæ in utraq; scientia auctoritatis. Itaq; cum. L. paulus deuicto perseo petisset ab atheniensibus ut q̄ probatissimum philosophum mitterent sibi ad erudiendos liberos: itemq; pictorem ad triumphum excolendum: athenienses Metrodorum elegerunt: professi eundem in utroq; desiderio præstantissimum: quod edicto quoq; Paulus indicauit. Timomachus bizantinus Cæsaris dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeam ab eo in Veneris genetricis æde positas: octoginta talentis uenundatas. Talentum autem atticum ut ait Varro.xvi. sestertiis taxatur. Timomachi æque laudantur Orestes. Iphigenia in tauris & Lecythion agilitatis exercitator: cognatio nobilium: palliati: quos dicturos pinxit: alterum stantem: alterum sedentem præcipue tamen ars ei fauisse in Gorgone uisa est. Pausiæ filius & discipulus Aristolaus e seuerissimis pictoribus fuit: cuius sunt Epaminundas: pericles: Medea: Virtus: Theseus. Imago atticæ plebis: boū immolatio. Sunt quibus & Mechopanes eiusdem pausiæ discipulus placeat diligentia. quam intelligant soli artifices. Alias durus in coloribus sed & multus. Nam Socrates iure omnibus placet. Talesq; sunt eius picturæ. Cū Aesculapio filiæ Hygia Aegle: panacea Iaso: & piger qui appellatur Ocnos spartū torquēs q asellus arrodit. Hactenus indicatis in genere utroq; proceribus: non silebuntur & primis ꝓximi. Aristoclides: qui pinxit ædem Apollinis delphis. Anthiphilus puero ignem conflante laudatur: ac pulchre alias domo splendescente: ipsiusq; pueri ore. Item lanificio: in quo properant omniū mulieꝝ pensa: pto læmeo uenante. Sed & nobilissimo satyro cū pelle pāntherina: quē Aposcopenōta appellāt. aristophō anchalo uulnerato ab apro cū socia doloris astipale. Numerosa æque tabula: in qua sunt priamus: Helena Credulitas: Vlyxes: Deiphabus: Dolus: androbius pinxit Scyllin ancoras pﾟcidentē classis præcidentē arte mō Danen mirātibus eā prædonibus. Reginā Stratonicē: Herculē & Deianirā. Nobilissimas āt q̄ sunt i porticibus Octauiæ operibus. Herculem ab oeta mōte Doridos exusta mortalitate cōsensu deorum in cælū euntē. Laumedōtis circa Herculē & neptūnū historiam: alcimachus Dioxippū: q pācratio olympiæ citra pulueris iactū: q; uocāt aconiti: uicit Coneti Nemea. Ctesilochus apellis discipulus petulātipictura inotuit Ioue Liberū parturiēte depicto mitrato & muliebriter igemiscente iter obstetrices & deaꝝ clamorē. Ctesidemus oecaliæ expugnatiōe & Laodamia. Clesides reginæ Stratonices iiuria: nullo.n. honore exceptus ab ea: pinxit uoluptatē cū piscatore: quē reginā amare sermo erat. Eāq; tabulā i portu ephesi ꝓposuit: ipse uelis rapt⁹ ē: Regia tolli uetuit: utriusq; similitudie mire exꝓssa Cratinus comœdus athenis In pōpio pinxit. Eurchides bigā regis cū uictoria. Eudorus scaena spectatur. Idē & ex ære signa fecit. Iphis Neptūno & Victoria. Habrō amicitiā & cōcordiā pinxit: & deoꝝ simulachra Leōtiscus aratū uictorē cū tropheo psalthriā Leon Sapho. Nicæarchus Venerē inter Gratias & cupidinē. Herculē tristem insaniæ pœnitentia. Nealces Venerē solers in arte igenioso opi suppinxit. Siquidem cum prœlium nauale pinxito

Cydias

Gynæconitin uetus lectio.

tactum

Sollers hic arte igenio se operi sup

ægyptiorum & persaꝝ pinxisset:quod in nilo:cuius aqua est mari similis:factū uolebat ītelligi:argumē
toq; declarauit:quod arte nō poterat:asellum enim in littore bibentē pinxit: & crocodillum insidiantem
ei.Oenias Syngenicon.Philiscus officinā pictoris:ignem conflante puero.Phalerion Scyllam. Simoni-
des Agatarchum & Mnemosinem.Simus iuuenem requiescentē:officinā fullonis:quinquatrus celebrā
tem.Idemq; Nemesin egregiam.Theodorus uero emungentē. idem ab Oreste matrem & Aegistum in
terfici.Bellumq; iliacum pluribus tabulis:quod est Romæ in Pphilippi porticibus:& Cassandram quæ ī
concordiæ delubro.Theontius Epicurum cogitātem Demetrium regem. Theon Orestis insaniam Tha
myram cytharedū.Tauriscus Dioscobolum:Clytēnestram:Paniscum: polynicem regnū repetentē: &
Capanea.Non omittetur inter hos insigne exemplum.Nāq; erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris ī
tantum ipse profecit:ut celebrem etiam discipulum ipse reliquerit Pasiam fratrem Egenitæ fictoris.Illud
uero per quā rarum ac memoria dignum etiam suprema opera artificum imperfectasq; tabulas:sicut Irin
Aristidis:Tindaridas Nicomachi:Medeam Thimomachi: & quam diximus Venerē Apellis in maiori
ammiratione esse:q̄ perfecta.Quippe in iis liniamenta reliqua:ipsæq; cogitationes artificum spectantur:
atq; in lenocinio cōmendationis dolor est.Manus cum id agerent extinctæ desiderantur. Sunt etiānum
nō ignobiles quidē in transcursu tamen dicendi:Aristonides:Anaxāder:aristobolus syrus:archesilas Ti-
sicratis filius:Coribas Nicomachi discipulus:Carmanides Euphranoris:Dionysiodorus colophonius:
Diogenes qui cum demetrio rege uixit.Eutymedes:Heraclides macedo: Mydon solus Philomachi sta
tuarii discipulus:Mnasitheus sicyonius:Mnasidemus aristonidis filius & discipulus: Nessus Habronis

Teleclius.

filius Polemnon alexandrinus.Theodorus samius & Tadius Nicosthenis discipuli.Xenon Neoclis di-
scipulus sicyonius.Pinxere & mulieres.Timarete Myconis filia Dianam in tabula:quæ ephesi est in an-
tiquissimis picturæ.Irene Cratini pictoris filia & discipula puellam quæ est eleusinæ.Calypso senē & præ
stigiatorem Theodorum alcisthene saltatorem.Aristarete Nearchi filia & discipula æsculapium.Lala cy
zena perpetua uirgo Martia.M.Varronis iuuenta romæ & penicillo pinxit:& castro in ebore imagines
mulierum maxime:& Neapolitanum in grādi tabula.Suam quoq; imaginem ad speculum. Nec ullius

Martia in antiqs lib. nō legitur.

in pictura uelocior manus fuit.artis uero tātum ut multum immanitate precii antecederet celeberrimos
eadem ætate imaginum pictores.Sopylon & Dionysium quorum tabulæ pinacothecas implent.Pinxit
& quædam Olympias:de qua hoc solum memoratur:discipulum eius fuisse Antobolum.In encaustice
pingendi duo fuisse antiquitus genera constat:cæra & ebore cestro idest uiriculo:donec classes pingi cœ-
pere.Hoc tertium accessit:resolutis igni cæris penicillo utendi:quæ pictura in nauibus nec sole nec sale uē
tisque corrumpitur.Pingunt & uestes in ægypto inter pauca mirabili genere.Candida uela postq̄ attriuē
re illinentes non coloribus:sed colorem sorbentibus medicamentis.Hoc cum fecere non apparet in uelis
sed in cortina pingi.In feruentes aquas mersa post momentum extrahūtur picta.Mirumq; cum sit unus
in cortina color:ex illo alius atq; alius fit in ueste accipientis medicaminis qualitate mutatus.Nec postea
ablui potest:ita cortina non dubiæ confusura colores si pictos acciperet.Degerit eos ex uino:pingitq; dū
coquit.Et adustæ uestes firmiores fiunt:q̄ si non urerentur.

Plastices primi inuentores:de simulacris & uasis fictilibus & pretio eorum. Cap.xii.

DE pictura satis superq;.Contexuisse his & plasticē conueniat:eiusdem operæ terræ fingere ex ar
gilla similitudines.Dibutades sicyonius figulus primus inuenit corinthi filiæ opera:quæ cap-
ta amore iuuenis:illo abeunte peregre:umbram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circū
scripsit.Quibus pater eius impressa argilla typum fecit:& cum cæteris fictilibus induratum igni propo
suit:eumque seruatum in nympheo:donec corinthum Mummius euerteret:tradunt. Sunt qui in samo
primos omnium plasticen inuenisse Rhoecum & Theodorum tradant multo ante Battiadas corintho
pulsos.Demarathum uero ex eadem urbe profugum qui in etruria Tarquinium priscum regem populi

Euchinon

Roma.genuit:comitatos fictores Euchirapum & Eugrammum:ab iis italiæ traditam plasticen. Dibu-
tadis inuentum est rubricā addere:aut ex rubia cretam fingere.Primusq; personas tegularum extremis ī-
bricibus imposuit:quæ inter initia protypa uocauit.Postea idem ectypa fecit.Hic & fastigia templorum
orta:propter hunc plastæ appellati.Hominis aūt imaginem gypso e facie ipsa primus omniū expressit:
cæraq; in eam formam gypsi infusa emendare instituit Lysistratus sicyonius frater Lysippi:de quo dixi-
mus.Hic & similitudinem reddere instituit.ante eum quā pulcherrimas facere studebatur.Idem & de si
gnis effigiem exprimere inuenit. Creuitque res in tantum : ut nulla signa statuæ ue sine argilla fierent.
Quo apparet antiquiorem hanc fuisse scientiam q̄ fundendi æris.Plastæ laudatissimi fuere Dimophilus
&Gorgasus.Idemque pictores qui cereris ædem Romæ ad circum maximum utroq; genere artis suæ ex
coluerunt:uersibus inscriptis græcie:quibus significarūt a dextra opera Dimophili esse:a parte leua Gor
gasi.Ante hanc ædem tuscanica omnia in ædibus fuisse auctor est.M. Varro. Ex hac cum reficerentur:
crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas esse.Item signa ex fastigiis dispersa. Fecit & Calco-
sthenes cruda

sthenes cruda opera athenis: qui locus ab officina eius ceramicos appellatur. M. Varro tradit sibi cognitum romæ. Possunium nomine: a quo factas romæ tubas. Item pisces: quos aspectu discernere a ueris uix posses. Idem magnificat archesilaum. L. Luculli familiarem: cuius proplasticem pluris uenire solitã ab artificibus ipsis quam aliorum opera. Ab hoc factam Venerem genetricem in foro Cæsaris: & priusq̃ absolueretur: festinatione dedicandi positam. Deinde ei a Lucullo sestertiis. lx. signum fœlicitatis locatũ: cui mors utriusq; inuiderit. Octauio equiti romano cratera facere uolenti exemplar e gypso factum talento. Laudat & Pasitelem qui plasticem matrem statuariæ sculpturæq; & cælaturæ esse dixit: & cum esset in omnibus his summus nihil unq̃ fecit: anteq̃ finxit. Præterea elaboratã hãc italiæ artem & maxime etruriæ. Turianumq; a fregellis accitum: cui locaret Tarquinius Priscus Iouis effigiem in capitolio dicãdam. Fictilem eam fuisse: & ideo mirari solere. Fictiles in fastigio templi eius quadrigæ: de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem: qui hodieq; materiæ nomen in urbe retinet. Hæ enim tum effigies deum erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illorum qui tales coluere. Aurum enim & argentum ne diis quidem conficiebant. Durant etiamnum plerisque in locis talia simulacra. Fastigia quidem templorum etiam in urbe crebra & municipiis mira cælatura & arte firmitateq; æui santiora auro certe innocentiora. In sacris quidem etiam inter has opes non murinis crystallinisue: sed fictilibus prolibatur sympulis. Inenarrabili terræ benignitate: si quis singula æstimet: etiam ut omittantur in frugum uini pomorum herbarum fruticum medicamẽtorum metallorum generibus beneficia eius: quæq; adhuc diximus: uel quæ assiduitate faciant. Figlinarum opera: imbricibus tubulis tegulisq; ad balneas mammatis: uel ad tecta coctilibus laterculis fundamentisq;: aut quæ rota fiunt etiam fictilibus doliis ad uina excogitatis: & ad aquas. Propter quæ Numma rex septimum collegium figulorum instituit. Quin & defunctos sese multi fictilibus soliis condi maluere: sicut. M. Varro pythagorico modo in myrti & oleæ atque nigræ populi foliis. Maior quoq; pars hominum terrenis utitur uasis. Samia etiamnum in esculentis laudatur. Retinet hanc nobilitatem & Arretium in italia & calicum tantum surrentum: asta pollentia in hispania & saguntum: in asia pergamum. Habẽt & trallis opera sua: & utinam in italia: quoniam & sic gẽtes nobilitantur. Et hæc per maria terrasq; ultro citroq; portantur. Insignibus rotæ officinis erythris. Hodieq; in templo monstrantur duæ amphoræ propter tenuitatem consecratæ discipuli magistrisq; certamine uter tenuiorem humum circunduceret. Cois laus maxima: hadrianis firmitas. Nonnullis circa hoc seueritatis quoq; exemplis. Q. Coponium inuenimus ambitus dammatum: quia uini amphoram dedisset dono ei: cuius suffragii latio erat. Atq; ut luxu aliqua quoq; auctoritas contingat figlinis tripatinum inquit Fenestella appellabaẽ summa cœnaꝝ lauticia. Vna erat murenarum: altera lupoꝝ: tertia myxonis piscis. Inclinatis iam scilicet moribus ut tamen eos præferre græciæ etiam philosophis possimus. Siquidẽ in Aristotelis hæredum auctione. lx. patinas uenisse traditur. Nam nos cũ unam Aesopi tragœdiarũ histrionis in natura auiũ diceremus sestertiis. dc. stetisse: nõ dubito indignatos legentes. At Hercules Vitellius in principatu suo. cc. sestertiis condidit patinam Cui faciendæ fornax in campis ex ædificata erat: q̃m eo peruenit luxuria: ut etiã fictilia pluris constẽt: q̃ murrhina. Propter hãc Mutianus altero cõsulatu suo in cõquæstione exprobrauit patinaꝝ paludes Vitellio. Memoria non illa fœdiore: cuius ueneno Asprenati reo Cassius Seuerus accusator obiiciebat interisse. cxxx. conuiuas. Nobilitantur iis oppida quoq;: ut regium: & cumæ Samia testa matris deum sacerdotes: qui galli uocantur: uirilitatem amputãt. Nec aliter citra perniciem: si. M. Celio credamus qui linguã sic amputandã obiecit graui ꝓbro: tanq̃ & ipse iam tũc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitauit ars: fractis etiam testis utendo sic ut firmius durẽt tusis calce addita: quæ uocant signina. Quo genere etiã pauimenta excogitauit.

Hamatis frontatisq;

Vt astam et pollentiam

Talẽtis. x. uetus lect.

Terræ uarietates: & de puluere puteolano: & aliis terræ generibus quæ in lapidẽ uertuntur. ¶ Cap. xiii.

VErum & ipsius terræ sunt alia segmenta. Quis enim satis mireẽ pessimã eius partem medioq; puluerẽ appellatum in puteolanis collibus opponi maris fluctibus: mersumq; ꝓtinus fieri lapide unũ expugnabilẽ undis: & fortiorẽ quottidie: utiq; si cumano misceatur cemento. Eadem est terræ natura in cyzicena regione: sed ibi nõ puluis: ueꝝ ipsa terra qualibet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea extrahitu. Hoc idẽ circa cassandreã ꝓdunt fieri. Et in fonte gnidio dulci intra octo mẽses terram lapidescere. Ab oropo quidẽ aulidẽ usq; quicquid terræ attingitur mari: mutaẽ in saxa: nõ multum puluere puteolano distat e nilo harena tenuissima sui parte nõ ad sustinenda maria fluctusq; frangẽdos: sed ad bellanda corpora palæstræ studiis. Inde certe patrobio. Neronis principis liberto aduehebaẽ. Quin & Leonato & Cratero ac Meleagro Alexandri magni ducibus sabulum hoc portari cum reliquis militaribus cõmertiis teperio. Plura de hac parte non sum dicturus: non hercules magis q̃ de terræ usu in ceromatis: quibus exercendo iuuentus nostra corpora uires animorum perdidit.

¶ De parietibus fornaceis & lateritiis & eorum ratione. ¶ Cap. xiiii.

QVid? non & in africa hispaniaq; ex terra parietes: quos appellãt fornaceos (quoniã fornacũ mo

do circundati utrinq; duabus tabulis infarciuntur uerius quam instruuntur:æuis durant:incorrupti hym
bribus:uentis:ignibus:omniq; cemento firmiores. Spectat etiam nunc speculas Hannibalis hispania
terrenasq; turres iugis montiũ impositas. Hinc & cespitum natura castrorum uallis accomodata cõtrã flu
minum impetus aggeribus. Illini quidem crates parietum luto:& lateribus crudis extrui quis ignorat?
Lateres non sunt e sabuloso.neq; harenoso:multoq; minus calculoso ducendi solo sed e cretoso & albicã
te:aut ex rubrica. Vel si iam ex sabulo e masculo certe. Fingũtur optime uere. Nam solstitio rimosi fiũt:
quos ædificiis non idoneos probant. Quin & intritũ ipsum eorum prius q̃ fingant̃ macerari oportet. Ge
Didoron. nera eorum tria. Lidoron quo utimur:longũ sesquipede:latũ pede. Alterum tetradoron. Tertiũ pẽtadorõ:
Græci enim antiqui doron palmũ uocabãt:& ideo dora munera:quia manu darẽtur. Ergo a quattuor &
quinq; palmis prout sunt:nominantur. Eadem est latitudo. Minore in priuatis operibus:maiore ĩ publi
Massia uel maxilia cis utuntur In græcia:pithane In asia & in ulterioris hispaniæ ciuitatibus massilia & calento fiũt lateres:
qui siccati non merguntur in aqua. Sunt enim e terra pumicosa:cum subigi potest utilissima. Græci: præ
terquam ubi e silice fieri poterat structura:parietes latericios prætulere Sunt enim æterni: si ad perpendi
cuulm fiant. Ideo & ad pubilca opera & regias domos adduntur. Sic extruxere murum athenis: qui
ad montem hymetũ spectat. Sic patris ædes Iouis & Herculis quanuis lapideas colũnas & epistylia cir
cundarent. Domum regiam Attali trallibus. Item sardibus Crœsi:quam gerusia fecere. Halicarnasi ma
usolea:quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidem excisum lateritiis parietibus opus tectorium pro
pter excellentiã picturæ ligneis formis inclusum romam deportauere in ædilitatæ ad cõmitiũ exornãdũ
Murena & uarro. Quod opus cũ per se mirum esset:translatum tamẽ magis mirabãtur. In italia quoq;
latericius murus areti & meuaniæ est. Romæ non fiunt talia ædificia:quia sesquipedalis paries:nõ plusq̃
unam contignationem tolerat. Cautumq; est:ne communis crassior fiat:nec intergerinorum ratio patit̃.

De sulphure:alumine:& generibus eorum:& medicinæ. Cap.xv.

HAec sint dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus uel maxime natura mira est sul
phuris:quo plurima domantur. Nascitur in insulis æoliis inter siciliam & italiam:quas ardere
diximus. Sed nobilissimum in melo insula. In italia quoq; inuenitur in neapolitano cãpanoq;
agro collibus:qui uocantur leucogrei:quod est cuniculis effosum perficit̃ igni. Genera quattuor. Viuũ:
quod græci apyron uocant:nascitur solidum hoc glebosum. Eo solo ex oĩbus generibus medici utuntur.
Cætera.n.liquore constat:& conficiuntur oleo incocta. Viuũ autem effoditur:translucetq;:& uiret. Al
terum genus appellant glebam fullonũ tantũ officinis familiare. Tertio quoq; generi unus tãtũ est usus ad
sufficiendas lanas:quoniam candorem tantum molliciemq; confert. Egula uocatur hoc genus. Quarto
aũt ad ellychnia maxime cõficiendas. Cætero tanta uis est:ut morbos comitiales depræhẽdat nidore:im
positum igni. Lusit & Anaxialus eo candens in calice nouo prunaq; subdita circunferens:exardescentis re
percussu pallorem dirum uelut defunctorum effundẽte conuiuiis. Natura eius calfacit:cõcoquit. Sed & di
scutit collectiones corporum: ob hoc talibus emplastris malagmatibusq; miscetur. Renibus quoq; & lum
bis in dolore cum adipe mire prodest impositum. Aufert & lichenas a facie cum terrebinthi resina: & le
pras: Harpaxita uocatur a celeritate auellendi:auelli enim subĩde debet. Prodest & suspiriosis linctum.
Purulenta quoq; ex tussientibus:& contra scorpionũ ictus. Vtiligines uiuũ nitro mixtum: atq; ex aceto
tritũ & illitum tollit. Item lendes in palpebris:aceto sandaracato ammixto. Habet & ĩ religionibus locũ
ad expiandas suffitu domos. Sentitur uis eius & in aquis feruentibus. Neq; alia res facilius accenditur:
quo apparet:ignium uim magnam etiã ei inesse. Fulmina & fulgura quoq; sulphuris odorem habent:ac
lux ipsa eorum sulphurea est. Et butuminis uitia est natura:alibi limus:alibi terra. Limus a iudeæ lacu ut
diximus emergens. Tertia in syria circa sydonem oppidum maritimũ. Spissant̃ hæc utraq;:& in dẽsita
tẽ coeũt. Est uero liquidum bitumẽ sicut zacynthium & quod a babilone inueitur. Ibi quidem & cãdidũ
gignitur. Liquidum est & apolloniaticum:quæ omnia græci pissasphalton appellant ex argumento picis
& bituminis. Gignitur & pingue liquorisq; oleaci in sicilia:agragantino fonte ĩficiens riuũ. Incolæ id aurũ
diuum panniculis colligunt citissime sic adhærescens. Vtunturq; eo ad lucernarum lumina olei uice. Item
ad scabiem iumentorum. Sunt qui & naphten de qua in secundo diximus uolumine: bituminis generi ascri
bunt. Verum ardens eius uis ignium naturæ cognata procul abest ab omni usu. Bituminis prabatio ut
quam maxime splendeat:sitq; ponderosum ac graue. Leue autem modice:quoniam adulterat̃ pice. Vis
bituminis quæ sulphuris:sistit discutit:attrahit:glutinat. Serpentes nidore fugat accensum. Ad suffusio
nes oculorum & albugines babylonium efficax traditur: item ad lepras lichenas prurituq; corporum.
Illinitur & podagris. Omnia autem eius genera incommodos oculorum pilos replicãt. Dentium dolo
ribus medentur simul cum nitro illita. Tussim ueterem & anhelitus cum uino potum emendat. Discen
tericis etiã datur eodem modo. Sistitq; aluũ. Cum aceto uero potũ discutit cõcretũ sanguinẽ: & detrahit.
Mitigat lumborum dolores. item articulorum. Cum farina hordeacea impositum:emplastrũ peculiare fa
cit sui nominis

cit sui nominis. Sanguinem sistit. Vulnera colligat. Glutinat neruos. Vtuntur etiam ad quartanas bituminis drachma & hedyosmi pari pondere cum myrrhæ obolo subacti Comitiales morbos ustum deprehendit. Vuluarum strangulationes olfactum discutit cum uino & castoreo Procidenria sedis suffitu reprimit. Purgationes fœminarum in uino potum elicit. In reliquo usu æramentis illinitur: firmatq; ea contra ignes. Diximus & tingi solidas ex eo statuas & illini. Calcis quoq; usum præbuit: ita ferruminatis babylonis muris. Placet in ferraris fabrorum officinis tingendo ferro: clauorumq; capitibus: & multis aliis usibus. Nec minor aut ab eo dissimilis est aluminis opera quod intelligitur salsugo terræ. Plura & eius genera. In cypro candidum & nigrum: exigua coloris differentia: cum sit usus magni: quoniam inficiendis claro colore lanis cãdidũ liquidumq; utilissimum est. Contraq; fuscis aut obscuris nigrum. Et aurum nigro purgatur. Fit autem omne ex aqua limoq;: hoc est terræ exudantis natura. Corriuatum hyeme æstiuis solibus maturatur. Quod fuerit ex eo præcox: candidum fit. Gignitur autem in hispania: ægypto: armenia: macedonia: ponto: africa. Insulis sardinia melo: lipara: strongyle. Laudatissimum ægypto: proximum in melo. Huius quoq; duæ species: liquidum: spissumq;. Liquidi probatio: ut sit lympidum lacteumq; sine offensis fricandi: cum quodam igniculo caloris. Hoc phorimõ uocãt. An sit adulteratum: deprehẽditur succo punici mali. Sincerum enim mixtura ea nigrescit. Alterum genus est pallidæ & scabræ naturæ & quod inficitur galla. Ideoq; hoc uocant paraphoron. Vis liquidi aluminis astringere: indurare: rodere. Melle ammixto sanat oris ulcera: papulas: pruritusq;. Hæc curatio fit in balneis duabus mellis partibus: tertia aluminis. Virus alarum sudoresq; sedat. Sumitur pilulis contra lyenis uitia. Pellendũq; pruritum: ac per urinam sanguinem. Emendat & scabiem nitro ac melanthio admixtis. Concreti aluminis unum genus schiston appellant græci in capillamenta quædam canescentia dehiscens. Vnde quidam trichitin potius appellauere. Hoc quoq; fit ex lapide: ex quo & in chalcitin uocant: ut sit sudor quidam eius lapidis in spumam coagulati. Hoc genus aluminis siccat: minusq; sistit humorem inutilem corporibus. Sed auribus magnopere prodest infusum: uel illitum: uel oris ulceribus: dentibusq; si saliua cum eo contineatur. Et oculornm medicamentis inseritur apte: uerendisq; sexus. Coquitur in patinis: donec liquari desinat. Inertioris est & alterum genus quod strigilin uocant. Duæ eius species: fungosum atq; omnium ore delui facile: quod in totum damnatur. Melius pumicosum: & foraminum fistulis spongiæ simile: rotundumq; natura: candido propius: cum quadam pinguedine sine harenis friabile: nec inficiens nigritia. Hoc coquitur per se carbonibus puris: donec cinis fiat. Optimum ex omnibus quod melinum uocant: ab insula melo: ut diximus. Nulli uis maior neq; astringendi: neq; denigrandi: neq; indurandi. Nullum spissius. Oculorum scabricias extenuat. Combustum utilius epiphoris inhibẽdis. Sic & ad pruritus corporibus. Sanguinem quoq; sistit in totum foris illitum. Vulsis pilis ex aceto illitum: renascentem mollit lanuginem summam. Omnium generum uis in astringendo. Vnde nomẽ græcis. Ob id oculorum uitiis aptissima sunt. Sanguinis fluctiones inhibent cum adipe. Sic & ĩfantium ulcera putrescentia ulcerũ compescit cum adipe. Et hydropicorum eruptiones siccat. Et auriũ uitia cum succo punici mali. Et unguium scabricias: cicatricumq; duritias: & pterigia ac perniones. Phagedenas ulcerꝝ ex aceto: aut cũ galla pari pondere cremata. Lepras cũ succo olerum. Cum salis uero duabus partibus uitia quæ serpũt. Lendes & alia capillorꝝ animalia permixtum aquæ. Sic & ambustis ꝓdest: & furfuribus corporꝝ cum sero pice. Infundit̃ & disentericis. Vuam quoq; ĩ ore comprimit: ac tonsillas. Ad omnia quæ ĩ cæteris generibus diximus efficatius ĩtelligit̃ ex melo aduectũ. Nam ad reliquos usus uitæ in coriis lanisq; ꝑficiẽdis: quãti sit momenti: significatũ est. Ab his per se omnia ad medicinas pertinẽtia terre genera tactabimus.

Strongylen. Dios.

Cum cæra & pice. Diosco.

De terra samia & eretria & chia & selinusia & pnigiti & ampeliti medicinæ. Cap. xvi.

SAmiæ duæ sunt: quæ syropicon: & quæ aster appellantur. prioris laus: ut recẽs sit: & leuis: linguæq; glutinosa. Altera globiosior: candida. Vtraq; uritur: ac lauat̃. Sunt qui præferãt priorem. prosunt sanguinẽ expuentibus. Emplastrisq; quæ siccandi causa cõponuntur. Oculorum quoq; medicamẽtis miscent̃. Eretria totidẽ differentias habet. Nãq; & alba est: & cinerea: quæ præfert̃ in medicina. Probat̃ mollicie: & quod si ære præducatur: uiolaceũ reddit colorem. Vis & ratio eius ĩ medẽdo dicta est inter pigmẽta. Lauatur oĩs terra. In hoc enim loco dicemus: perfusa aqua siccataq; solibus: iterum ex aqua trita ac reposita: donec considat: & digeri possit in pastillos. Coquitur in calcibus crebro concussu est in medicaminibus & chia terra candicãs. Effectus eius qui samiæ. Vsus ad mulierũ maxime cutem. Idẽ & selinusiæ. Lactei coloris est hæc: & aqua dilui celerrima. Eadẽq; lacte diluta: & tectoriorꝝ albaria interpolantur. Pnigitis eretriæ simiilima est grandioribus tantum glebis & glutinosa: cui effectus idẽ qui cymoliæ: infirmior tamen. Bitumini simillima est ampelitis. Experimẽtum eius: si cæræ modo accepto oleo liquescat. Et si nigricans colos maneat tostæ. Vsus ad molliendum discutiendumq;. Ad hæc medicamentis additur: præcipue in calliblepharis & inficiendis capillis.

Collyrion uet. cod. & Diosc.

Aera prædducantur.

Cretæ genera ad uestium usus cymolia: sarda: umbrica: saxum: argentariam. Cap. xvii.

CRetæ plura genera. Ex iis cimoliæ duo ad medicos pertinentia. Candidum & ad purpurissum inclinans. Vis utriq; ad discutiendos tumores: & sistendas fluctiones aceto assumpto. Panos quoq; & parotidas cohibet. Et lichenas illita: pustulasq;. Si uero aphronitrum & cyprium admisceatur & acetum: pedum tumores sanat: ita ut in sole curatio hæc fiat: & post sex horas aqua salsa abluatur. Testium uero tumoribus cypria cæra addita prodest & refrigerandi quoq; natura cretæ est: sudoresq; imodicos sistit illita. Atq; ita papulas cohibet ex uino sumpta in balneis: laudatur maxime thessalica. Nascitur & in lycia circa bubonē: est & alius cimoliæ usus in uestibus. Nā sarda quæ affertur de sardinia: candidis tantū assumitur. Inutilis uersicoloribus: est & utilissima oīum cimoliæ generum: preciosior umbrica: & quam uocant saxū. Proprietasq; saxi: q crescit in macerando: atq; pondere emitur: illa mensura. Vmbrica nō nisi poliendis uestibus assumitur. Neq;.n. pigebit hanc quoq; partē attingere: cū lex metella extet fullonibus dicta: quā C. Flāminius & L. Aemilius cēsores dedere ad populum ferendā. Adeo omnia maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic est. Primum abluitur uestis sarda: dein sulphure suffit: mox desquāmatur cimolia: quæ est coloris ueri. Fucatus enim deprehenditur: nigrescitq;: & effunditur sulphure. Veros autem & præciosos colores emollit cymolia: & quodam nitore exhilarat contristatos sulphure candidis uestibus saxum utilius a sulphure. Inimicum coloribus. Græcia p cimolia tympano utitur gypso. Alia creta argentaria appellatur: nitorem argenteum reddens. Est & uilissima qua circum præducere ad uictoriæ notam: pedesq; uenalium trans mare aduectorum donare instituerunt maiores. Talemque Plocium mimicæ scœnæ conditorem & astrologiæ consobrinum eius Manlium anthiochum: item grāmaticæ Taberium Erotem Eadem naue aduectos uidere proaui.

Tymphaico uel timphetico. Theoph.

Qui & quorum liberti præpositi. Cap. xviii.

SEd quid hos refero aliquo litterarum honore cōmendatos? Talē in catasta uidere Chrysogonum Syllæ: Amphionem. Q. Catuli interfectorem: Heronē. L. Luculli: Demetriū Pompeii: augeq; demetrii. qq & ipsa Pompeii credita est & Hiparchum. M. Antonii Menam & Menecratem Sex. Pōpeii: aliosq; deinceps: quos enumerare iam nō est: e sanguine quiritiū & proscriptionum licentia ditatos. Hoc est insigne uenaliciis gregibus: opprobriūq; insolētis fortunæ: q & nos adeo potiri rerum uidimus: ut prætoria quoq; ornamenta decerni a senatu iubente aggrippina Claudii Cæsaris uiderimus libertis. Tantumq; non cum laureatis fascibus remitti illo unde cretatis pedibus aduenissent.

Amphionem uetus lectio non habet. Menedoꝝ

Terra gelata: terra clupea: terra balearica. terra ebusitana. Cap. xix.

PRæterea sunt genera terræ proprietatis suæ: de quibus iam diximus. Sed & hoc loco reddenda natura. Et galata insula & circa clupeam africæ scorpiones necat: balearis & ebusana serpentes.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXVI.

PROOEMIVM.

Naturæ lapidum ac marmorum luxuria. Cap. i.

LApidum natura restat: hoc est præcipua morum insania: etiam ut gemmæ cum succinis atq; cristalli cum murrinis sileantur. Omnia nāq; quæ usq; ad hoc uolumen tractauimus homini aliqua ex causa genita uideri possunt. Montes natura sibi fecerat ad quasdam compages telluris uisceribus densandis: simul ad impetus fluminum domandos: fluctusq; frangendos: ac minime quietas partes coercēdas durissima sui materia. Cædimus hos: trahimusq; nulla alia q deliciaꝝ causa: quos transcendisse quoq; mirum fuit. In portento prope habuere maiores alpeis ab Hānibale exuperatas: & postea a cimbris. Nunc ipsæ cæduntur in mille genera marmoꝝ. Promontoria aperiuntur mari: & rerum natura agitur in planum Euehimus ea quæ separandis gentibus pro terminis constituta erant: nauesque marmorum causa fiunt: ac per fluctus sæuissimam rerum naturæ partem: huc illucque portantur iuga montium. maiore etiamnum uesania: q cum ad frigidos potus uas petitur in nubila Cæloq; proximæ rupes cauant: ut bibatur glacie. Secum quisq; cogitet quæ pretia hoꝝ audiat: quas uehi trahiq; moles uideat. Sed & q sine his multoꝝ fuerit beatior uita: ad qq multorum neces fit necesse ista fecere: immo uerius pati mortaleis: quos ad usus: quasue ad uoluptates alias nisi ut inter maculas lapidū iaceant: ceu uero nō tenebris noctiū dimidiæ parti uitæ cuiusq; gaudia hæc auferētibus. Ingēs ista reputantē subit etiā antiquitatis rubor. Extant censoriæ leges glandia in cœnis gliresq; & alia dictu minora apponi uetantes. Marmora inuehi: & maria huius rei causa transiri: quæ uetaret lex nulla lata est.

Quis primus in publicis operibus ostenderit. Cap. ii.

DIcat fortassis aliquis: non enim inuehebantur. Id quidē falso. ccclx. colūnas. M. Scauri ædilitate ad scœnam theatri tēporarii & uix uno mense futuri in usu uiderunt portari silentio legum.

Sed publicis nimirum indulgentes uoluptatibus.id ipsum cur?aut qua magis uia irrepunt uitia q̃ publi
ca?Enimuero non alio modo in priuatos usus illa uenere:ebora:aurum:gemmæ: aut quid omnino diis
reliquimus?Verum esto indulserint publicis uoluptatibus:etiamne tacuerunt maximas eaꝝ atque adeo
duodequadragenum pedum lucullei marmoris in atrio Scauri collocari: nec clam illud occulteque fa-
ctum est.Satisdari sibi damni infecti egit redemptor cloacarum cum in palatio extraherentur.Non ergo
in tam malo exemplo moribus caueri utilius fuerat:q̃ tacere tantas moles in priuatamdomũ trahi præ-
ter fictilia deorum fastidia.

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit romæ. Cap.iii.

NEc potest uideri Scaurus rudi & huius mali improuidæ ciuitati obrepisse quodam uitæ rudi-
mento.Iam enim.L.Crassum oratorem illum:qui primus peregrini marmoris columnas ha
buit in eodẽ atrio:hymetias tamẽ nec plures sex aut longiores duodenum pedum:quem .M.
Bruttus in iurgiis ob id Venerem palatinam appellauerat.Nimiꝝ ista omisere moribus uictis:frustraq;
interdicta quæ uetuerant:cernentes:nullas potius q̃ irritas esse leges maluerunt. Qui nos sequuntur me
liores non esse probabunt.Quis enim tantarum hodie columnaꝝ atrium habet?Sed prius q̃ de marmo
ribus dicamus hominum in iis præferenda iudicamus pretia.Ante igitur artifices censebimus.

Qui primum laudati in marmore scalpendo:& quibus temporibus. Cap.iiii.

MArmore scalpendo primi oĩum inclaruerunt Dipoenus & Scyllis geniti increta ĩsula etiãnum
medis ĩperantibus:priusq; q̃ Cyrus in persis regnare inciperet:hoc est olympiade circiter quin
quagesima.Ii sicyonẽ se contulere:quæ diu fuit officinaꝝ oĩum metalloꝝ pría.Deorum quo-
rundam simulacra publice simul locauerant sicyonii:quæ prius q̃ absoluerentur:artifices iniuriam quæ-
sti abierunt in ætolos.Protinus sicyonios fames inuasit ac sterilitas:mœrorq; dirus:Remedium petenti
bus Apollo pythius affuturum respondit:si Dipoenus & Scyllis deorum simulacra perfecissent.Quod
magnis mercedibus obsequiisque impetratum est.Fuere autem simulacra ea Apollinis:Dianæ: Hercu-
lis:Mineruæ:quod e cœlo postea tactum est.

Nobilitates operum & artificum in marmore.cxxvi.de marmore pario & mausoleo. Cap.v.

CVm ii essent:iam fuerant in chio insula Malas sculptor:dein filius eius Micciades: ac deinde ne
pos Anthermus chius:cuius filii Bupalus & Anthermus clarissimi in ea scientia fuere Hippona
ctis poetæ ætate:quẽ certum est.lx.olympiade fuisse.Quod si quis hoꝝ familiam ad proauum
usq; retro agat.inueniet artis eius originẽ cum olympiadũ origine cœpisse.Hipponacti notabilis fœditas
uultu erat:quamobrẽ imaginem eius lasciuia iocoꝝ ii ꝑposuere ridentium circulis. Quod Hipponax in
dignatus:amaritudine carminũ distrinxit eos in tm̃:ut credatur aliquos ex iis ad laqueũ cõpulisse: quod
falsum est.Cõplura.n. in finitimis insulis simulacra postea facere:sicut in delo:quibus subiecerũt carmen
nõ uitibus tantũ censeri chium:sed & operibus Anthermi filioꝝ.Ostendunt & lasii Dianã manibus eoꝝ
factam.Et in ipso chio narrata est operis eorum Dianæ facies in sublimi posita:cuius uultũ intrantes tri
stem:abeuntes exhylaratũ putant Romæ signa eoꝝ sunt in palatina æde Apollinis in fastigio . Et oĩbus
fere quæ Diuus Augustus fecit.Patris quoq; eorum & deli fuere opera:& ĩ lebedo ĩsula.Dipoeni quidem
ambratia:argos:cleone:operibus refertæ fuere.Omnes aũt tantũ candido marmore usi sunt e paro insu
la:quẽ lapidẽ cœpere lychnitem appellare:quoniã ad lucernas in cuniculis cæderetur:ut auctor est Var-
ro:multis postea candidioribus repertis.Nuper etiã in lunensium lapidicinis.Sed in pariorũ mirabile ꝑ
dibus:gleba lapidis unius cuneis diuidentium soluta imaginẽ sileni intus extitisse. Non omittendũ hanc
artem tanto uetustiorẽ fuisse q̃ picturam aut statuariam:quaꝝ utraq; cum phidia cœpit octogesimater-
tia olympiade:post annos circiter.cccxxxii.Et ipsum phidiam tradunt sculpsisse marmora. Veneremque
eius esse Romæ in Octauiæ operibus eximiæ pulchritudinis.Alcamenẽ atheniensem(quod certum est)
docuit in primis nobilẽ:cuius opera atheniẽses complura in ædibus sacris posuere.Præclaramq; Veneris
imaginem extra muros quæ appellatur aphrodite exopolis . Huic summã manum ipse phidias ĩposuis-
se dicitur.Ipsius discipulus fuit Agoracritus parius ei ætate gratus.Itaq; e suis operibus pleraq; noĩ eius
donasse fertur.Certauere autem inter se ambo discipuli in Venere facienda. Vicitq; Alchamenes nõ ope-
re:sed ciuitatis suffragiis cõtra peregrinũ suo fauentis.Quare Agoracritus ea lege signum suũ uendidisse
traditur:ne athenis esset:& appellasse nemesim.Id positum est rhanunte pago atticæ : quod.M. Varro
omnibus signis prætulit.Est & in matris magnæ delubro in eadem ciuitate Agoracriti opus . Phidiam
clarissimum esse per omnes gentes quæ Iouis olympii famam intelligunt:nemo dubitat . Sed ut & me-
rito laudari sciant etiam qui opera eius non uiderunt proferemus argumento paruo & ingenii tantum.
Neque ad hoc Iouis olympii pulchritudine utemur: nõ Mineruæ athenis factæ amplitudine:cum sit ea
cubitorum.xxvi.Ebore hæc & auro constat : sed in scuto eius in quo amazonum prœlium cælauit intu-
mescente ambitu palmæ eiusdem concaua parte deorum & gigantum dimicationem:in soleis uero lapi-

En cepis.
paus.et ue.
lectio.

tharum & centaurorum: adeo momenta omnia compacta artis illi fuere. In base autem quod cælatum est Pandoras genesin appellauit. Ibi dii sunt .xx. numero nascentes. uictoria præcipue mirabili periti. Mirantur & septem: & sub ipsa cuspide æream spingem. Hæc licet sint obiter dicta de artifice nunquā satis laudato simul ut noscatur illam magnificentiam æqualem fuisse & in paruis. Praxitelis ætatem inter statuarios diximus: qui marmoris gloria superauit etiam semet. Opera eius sunt athenis ī ceramico: sed ante omnia & non solum praxitelis: uerum & in toto orbe terrarum Venus: quam ut uiderent multi nauigauerunt gnidum. duas fecerat: simulq; uendebat. alteram uelata specie quam ob id quidem prætulerūt optione: quorum conditio erat coi: cum alteram etiam eodem pretio detulisset: seuerum id ac pudicū arbitrantes. Reiectam gnidii emerunt: immensa differentia famæ. Voluit eam postea a gnidiis mercari rex Nicomedes: totum æs ciuitatis alienum: quod erat ingens: dissoluturum repromittens. Omnia perpeti maluere: nec īmerito. Illo enim signo Praxiteles nobilitauerat gnidum. aedicula eius tota aperit̄: ut conspici possit undiq; effigies deæ: fauente ipsa ut creditur facto. Nec minor ex quacunq; parte ammiratio ē. Ferunt amore captum quendā: cum delituisset noctu simulacro cohæsisse: eiusq; cupiditatis esse indicem maculam. Sunt in gnido & alia signa marmorea illustriū artificum. Liber pater Bryaxidis: & alter Scopæ: & Minerua. Nec maius aliud Veneris praxitelicæ specimen q̄ quod inter hæc sola memoratur. Eiusdem est Cupido obiectus a Cicerone Verri ille propter quē thespiæ uisebantur. Nunc in Octauiæ scholis positus. Eiusdē & alter nudus in pario colonia ꝓpontidis par Veneri gnidiæ nobilitate & iniuria. Adamauit enim eum Alchidas rhodius: atq; in eo quoq; simile amoris uestigium reliquit. Romæ Praxitelis opera sunt: Flora: Triptolemus: Cæres in hortis seruilianis. Boni euentus & bonæ fortune simulacra ī capitolio. Item Menades: & quas Thyiadas uocant: & Caryatidas & sileni Asinii Pollionis monumentis: & Apollo & Neptunus. Praxitelis filius Cephisodorus & artis hæres fuit. Cuius laudatum est pergami symplega signum nobile: digytis corpori uerius q̄ marmori impressis. Romæ eius opera sunt Latona in palatii delubro. Venus in Asinii Pollionis monumentis: & intra octauiæ porticus in Iunonis æde Aesculapius ac Diana. Scopæ uero laus cum his certātis. Fecit Venerem & poton & phatehontem: qui samothraciæ sanctissimis in cærimoniis coluntur. Item Apollinem palatinū. Vestam sedentē laudatam in seruilianis hortis: duasq; chameteras circa eam: quoꝝ pares in Asinii monumentis sunt. Vbi & Canephorus eiusdem. Sed in maxima dignatione Cn. Domitii delubro in cyrco flamminio Neptunus ipse & Thetis atq; Achilles Nereides supra delphinos & cete & hippocampos sedentes. Item tritones: chorusq; phorci & pristes: ac multa alia marina. Eiusdem manus omnia magnū & præclarum opus etiam si totius uitæ fuisset. Nunc uero præter supradicta quæq; nescimus. Mars est etiam sedens: Colossus eiusdē in templo Bruti Callaici apud circum eūdem ad lauicanam portam eunti. Præterea Venus in eodem loco nuda praxitelica illam gnidiam antecedentes: & quæcunq; alium locum nobilitāt. Romæ quidem magnitudo operum est iam oblitterata a magnis officioꝝ negociorumq; aceruis: quæ omnes a contēplatione talium abducunt: quoniā ociosorum: & in magni loci silentio apta ammiratio talis est. Qua de causa ignoratur artifex eius quoq; Veneris quā Vespasianus imperator ī operibus pacis suæ dicauit antiquorum dignā fama. Parhæsitatio est in templo apollinis sosiani Nioben cum liberis morientem Scopas an praxiteles fecerit. Item Ianus pater in suo templo dicatus ab augusto: ex ægypto aduectus: utrius manu sit: iam quidē & auro occultatus. Similiter in curia octauiæ quæritur de Cupidine fulmen tenēte. Id demum affirmatur: Alcibiadem esse principem forma in ea ætate. Multa in eadē schola sine auctoribus placent. Satyri quattuor: ex quibus unus liberum patrem palla uelatum Veneri præfert: alter liberam similiter. Tertius ploratum infantis cohibet. Quartus cratere alterius sitim sedat: duæq; nymphæ uelificātes sua ueste. Nec minor quæstio est in septis. Olympum & pana chironemq; cum Achille qui fecerint: præsertim cum capitali satisdatione fama iudicet dignos. Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin: & Thimotheum: & Locarem: de quibus simul dicēdum est: quoniam pariter cælauere mausoleum hoc est sepulchrum ab uxore artemisia factum Mausolo cariæ regulo: qui obiit olympiadis centesimæ anno secundo. Opus id ut esset inter septem miracula: ii maxime artifices fecere: patet ab austro & septentriōe sexagenos ternos pedes. Breuius a frontibus toto circuitu pedes quadringentos .xi. attollitur in altitudinem .xxv. cubitis. Cingitur colūnis .xxxvi. ab oriente cælauit Scopas a septentrione Bryax: a meridie Timotheus ab occasu Leocares. Priusq; q̄ peragerēt: regina artemisia: quæ mariti mēoriæ id opus extrui iusserat: obiit. Non tamen recesserunt: nisi absoluto iam. Id gloriæ ipsorum artisq; monumentum iudicantes: hodieq; certant manus accessit & quintus artifex. Nanq; supra pteron pyramis altitudine inferiorem æquauit .xxiiii. gradibus in metæ cacumen se contrahens. In summo est quadriga marmorea: quam fecit pythis. Hæc adiecta .cxl. pedum altitudine: totum opus includit. Timothei manu Diana Romæ est in palatio Apollinis delubro: cui signo caput reposuit aulanius Euander. In magna ammiratiōe est & Hercules Menestrati. Et Hecate ephesi in templo Dianæ post ædem in cuius contemplationē ammonent

Chlora

Symplegma

æditui parcere oculis: tanta marmoris radiatio est. Non postferuntur & charites in propylæis athenien-
sium: quas Socrates fecit: alius ille q̃ pictor: idem ut aliqui putant. Nam Myronis illius: qui ære lauda-
tur: anus ebria est smyrnæ in primis inclyta. Pollio Asinius ut fuit acris uehemntiæ: sic quoq; spectari:
monumenta sua uoluit. In iis sunt centauri nymphas gerentes Archesitæ: Thespiades. Cleomenis: Ocea
nus & Iupiter. Enthochii hippiades Hermerotes Taurisci nõ cælatoris illius: sed Tralliani. Iuppiter hos-
pitalis. Pappipi praxitelis discipuli Zetus & Amphion & dirce & Taurus: uinculumq; ex eodem lapide.
A rhodo aduecta opera apollonii & Taurisci parentum. Ii certamen de se fecere Menecraten uideri pro-
fessi: sed esse naturalem artemidorum. Eodem loco Liber pater Eutychidis manu laudatur. ad Octauiæ
uero porticum Apollo Philisci rhodii in delubro suo. Itẽ Latona & diana: & musæ nouem: & alter apol-
lo nudus. Eum qui citharam in eodem templo tenet. Timarchides fecit. Intra Octauiæ uero porticus in
æde Iunonis ipsam deam dionysius & Polycles. aliam uenerem eodem loco Philiscus. Cætera signa pra-
xiteles. Itẽ Polycles & dionisius Timarchidis filii Iouem qui est in proxima æde fecerunt. Pana & Olym
pum luctantes. Eodem loco Heliodorus: quod est alterum in terris symplega nobile. Venerem lauan-
tem sese. dædalum astantem Polycharmus Ex quo apparet in magni honoris auctoritate habitum Ly-
siæ opus: quod in palatio super arcum diuus Augustus honori Octauii patris sui dicauit in ædicula co-
lumnis adornata. Idest quadriga currusq;: & apollo ac diana ex uno lapide. In hortis seruilianis reperio
laudatos Calamidis apollinem illius cælatoris. dactylidis Pythias. amphistrati Callisthenem historia
rum scriptorem. deinde multorum obscurior fama est: quorundam claritati in operibus eximiis obstan-
te numero artificum: quoniam nec unus occupat gloriam: nec plures pariter nuncupari possunt: sicuti in
Laocoonte. qui est in Titi imperatoris domo: opus omnibus & picturæ & statuariæ artis preponendum
Ex uno lapide eum & liberos: draconumq; mirabiles nexus de consilii sententia fecere summi artifices
agesander & Polydorus & athenodorus rhodii. Similiter palatinas domos Cæsarum repleuere proba-
tissimis signis Craterus cum Pythodoro. Polydectes cum Hermolao: Pythodorus alius cum Artemo
ne. Et singularis aphrodisius trallianis. agrippæ Pantheum decorauit diogenes atheniẽsis. & Caryatides
In columinis templi eius probantur inter pauca operum sicut in fastigio posita signa: sed propter altitu-
dinem loci minus celebrata. In honore est et in templo illo Herculea ad quem pœni omnibus annis hu-
mana sacrificauerunt uictima humi stans ante aditum porticus agnationes sitæ. Fuere & Thespiades ad
ædem Fœlilitatis: quarum unam amauit eques romanus Iunius Pisciculus: ut tradit Varro ammiratur
& Praxiteles. qui etiam quinq; scripsit uolumina nobilium operum in toto orbe. Natus hic in græcia Ita-
liæ ora & ciuitate romana donatus cum iis oppidis. Iouem fecit eburneum in Metelli æde: qua campus
petitur. Accidit uero ei: ut cum in nauallibus ubi feræ africanæ erant per caueam intuens leonem cælaret:
ut ex alia cauea panthera erumperet non leui periculo diligentissimi artificis. Fecisse opera complura di-
citur: sed quæ fecerit nominatim non refertur. Archesilaum quoq; magnificat Varro cuius se marmore-
am habuisse leænam tradit aligerosq; ludentes cum ea Cupidines quorum alii religatam tenerent: alii e
cornu cogerent bibere: alii calciarent soccos: & omnes ex uno lapide idem & a Coponio. xiii. natiões quæ
sunt circa pompeium factas auctor est: inuenio & Canacum laudatum inter statuarios: fecisse marmo-
rea. Nec minus Sauron atq; Bathracum oblitterari conuenit. qui fecere templa Octauiæ porticibus in-
clusa: natione et ipsi lacones. Quidam et opibus præpotentes fuisse eos putant: ac sua impensa constru-
xisse: inscriptionem sperantes. Qua negata: hoc tamen alio loco et modo usurpasse. Sunt certe etiamnũ
in colũnarum epystiliis insculpta nominum eorum argumenta rana atq; lacerta: in iouis æde extitisse pi
cturam cultusq; reliquos omnes fœmineis argumentis constat: et enim facta iunonis æde cum inferren-
tur signa: permutasse geruli traduntur: et id religioni custoditum: uelut ipsis diis sedem ita partitis. Ergo
et in iunonis æde cultus est: qui iouis esse debebat. Sunt et in paruis marmoreis famam consecuti Myr-
mecides: cuius quadrigam cum agitatore cooperuit aliis musca. Et Callicrates: cuius formicarum pedes
atq; alia membra peruidere non est.

Pappi

spiris uet. l.

Eboreis.

¶ Quãdo primũ mamorꝝ in ædificiis usus: et quis primus romæ crustauerit parietes: et q̃bus ætatibus
quæq; marmora i usum uenerit: et q̃s primus marmora secuerit: et ratio secãdi de harena. ¶ Cap. vi.

Haec sint dicta de marmorum sculptoribus: summaq; claritate artificum: quo in tractatu su-
bit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmori: quam fecere thaso cycladum in
sularum una: æque & e lesbio: liuidius hoc paulo uersicolores quidem maculas habens. Et in
totum marmorum apparatum Menander etiam diligentissimus luxuriæ interpres primus et raro atti-
git. Colunnis demum utebantur in templis: nec læticiæ causa: nondum enim ista intelligebantur: sed q̃a
firmiores aliter statui non poterant. Sic est inchoatum athenis templum Iouis olympii: ex quo Sylla ca
pitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamen inter lapidem atq; marmor differẽtiam iam apud Ho
merum: dicit enim Paridem|os marmoreo saxo percussum. Sed hactenus Regias quoq; domos lauda-
tissime cum præter æs: aurum: electrum: argentum: ebore tantum adornans. Primum (ut arbitror) uer-

ficolores istas maculas chiorum lapidicinæ ostenderunt:cum extruerunt muros:faceto in id. M. Ciceronis sale omnibus enim ostendebant ut magnificum. Multo inquit magis mira res esset:si tiburtyno lapide fecissetis. Et hercules nõ fuisset picturæ honos ullus non modo tantus:aliqua marmorum auctoritate. Secandi marmor in crustas nescio an cariæ fuerit inuentum. Antiquissima quod equidem inueniam: Haliacarnasi Mausoli domus proconneso marmore exculpta est:lateritiis parietibus. Is obiit olympiadis centesimæsextæ anno secundo. Vrbis romæ anno.ccc.secundo. Primum romæ pariet es crusta marmoris operuisse totius domus suæ in cælio monte Cornelius nepos tradidit Mamurram formiis natum equitem romanum præfectum fabrorum. C. Cæsaris in gallia. Neq; indignatio sit tali auctore iuentare. Hic nanq; est Mamurra Catuli ueronensis carbonibus proscissus:quem ut res est:domus ipsius clarius q̃ Catullus dixit habere:quicquid habuisse comata gallia. Nanq; adiecit idem Nepos eum primum totis ædibus nullam nisi e marmore columnam habuisse:omnes solidas e caristio aut lunensi. Deniq;. M. Lepidus Catuli in consulatu collega primus omnium limina ex numidico marmore i domo posuit magna reprehensione. Is fuit consul anno urbis.dc.lxvi. Hoc primum inuecti numidici marmoris uestigium in uenio:non in columnis tantum crustisue ut Mamurra caristium posuit: sed in massa & uilissimo liminum usu. Post hunc Lepidum ferme quadriennio. L. Lucullus consul fuit:qui nomen(ut apparet ex re) luculleo marmori dedit:admodum delectatus illo primusq; romam inuexit atrum alioquin cum cætera maculis aut coloribus commendentur. Nascitur autem in nilo insula:solumq; pene horum marmorum ab amatore nomen accepit. Inter hos primum(ut arbitror)marmoreo sparietes habuit scena. M. Scauri: non facile dixerim sectos an solidis glebis politos:sicuti est hodie Iouis tonantis ædes in capitolio. Non dum enim secti marmoris uestigia inuenerat italia. Sed quisquis primum inuenit secare luxuriamq; diuidere:importuni ingenii fuit. Harena hoc fit:& ferro uidetur fieri serra in prætenui linea premente harenas uersando tractuq; ipso secante. Aethiopica ad hoc maxime probatur. Nam id quoq; accessit:ut ad æthiopas usq; peteretur: quod faceret marmora. Immo uero etiam in indos unde margaritas quoq; peti seueris moribus indignum erat Hæc proxime laudatur. Mollior tamen quæ ex æthiopia. Illa enim nulla scabricie secat: Indica õn æque leuigat:sed ea combusta polientesmarmora fricare iubentur. Simile & naxiæ uitium est & coptidi:quæ uocatur ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus secandis. Postea reperta est ars:non minus probanda:ex quodam hadriatici maris uodo æstu nudante obseruatione non facili. Iam quidem quacunq; harena secare e fluuiis omnibus fraus artificum ausa est: quod dispendium admodum pauci intelligunt. Crassior enim harena laxioribus segmentis terit: & plus erodit marmoris: maiusq; opus scabricia polituræ relinquit. Ita sectæ attenuantur crustæ. Rursusq; thebaica polituris accommodatur. Et quæ fit e Poro lapide aut e pumice. Signis e marmore poliendis:gemmisq; etiam scalpendis atq; limandis.

Sine aliqua uet. le.

Messe

De naxio & harmonio:& de generibus marmorum. Ca.vii.

Naxium diu placuit ante alia:ita uocantur cotes in insula cypro genitæ. Vicere postea ex armenia uectæ. Marmorum genera & colores non attinet dicere in tanta noticia. Nec facile est enumerare in tanta multitudine. Quoto enim quoq; loco non suum marmor inuenitur. Et tamē celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terrarum cum gentibus suis. Non omnia tam inlapidicinis gignũtur. Sed multa & sub terra sparsa. Preciosissimi quidem generis lacædemonium uiride:cunctisq; hylarius. Sic & augustum:ac deinde tiberim:in ægypto Augusti ac Tiberii primum principatu reperta. Differentiaq; eorum est ab ophite:cum sit illud serpentium maculis simile unde & nomen accepit. q; hæ maculas diuerso modo colligunt. August um undatim crispum in uertices. Tiberium sparsim conuota canicie. Neq; ex ophite columnæ:nisi paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera:molle candidũ nigricansdu℞. Dicũtur ambo capitis dolores sedare adalligati:& serpẽtiũ ictus. Quidã phreniticis ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem a quibusdam laudatur præcipue ex his quem tephriam appellant a colore cineris. Vocatur & memphites a loco gemmatis naturæ Cuius usus conuenit iis quæ urenda aut secanda sunt: ex aceto illitus. Obstupescit. n. ita corpus ut non sent cruciatum. Rubet porphyrites in egypto ex eo candidis inter uenientibus punctis: leucostyctos uocatur. Quantislibet molibus cædendis sufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo Claudio Cæsari procurator eius in urbemex ægypto aduexit tris:Asinius Pollio non admodum ꝓbata nouitate. Nemo postea certe imitatus est. Inuenit eadẽ ægyptus i æthiopia quẽ uocant basaltẽ:ferrei coloris atq; duritiæ. Vnde & ei nomen dedit. Nunq̃ is autẽ maior repertus est q̃ in templo Pacis ab imperatore Vespasiano Augusto dicatus. Argumẽto ipse laboris circa ludẽtibus:ꝑ quos totidẽ cubiti summi icremẽti augẽtes se ãnis eius itelligũtur. Non absimilis illi narratur i thebis delubro Serapis ut putant Memnonis statua dicatus: quẽ quotidião solis ortu cõtractũ radiis crepare dicunt Onycen etiã tũ in arabiæ mõtibus nec usq; alibi nasci puta uere nostri ueteres. Sed & in germania potoriis uasis inde factis primũ dein pedibus lecto℞ sellisq; Cornelius nepos

Argumento.vxi.liberis circa ludentibus ꝑ quos totidem cubiti summi incrementi arguentes annos eius uet. le.

nelius nepos trádit magno fuisse miraculo:cum .P. Lentulus Spinter amphoras ex eo & urceos magni-
tudine cadorum ostendisset. Post.quinquennium deinde tringinta deorum pedũ longitudine colũnas uidisse.
Variatũ ĩ hoc lapide postea est. Namq; pro miraculo insigni quattuor modicas in theatro suo Corneli-
us Balbus posuit. Nos ampliores triginta uidimus in scæna:quam Calistus Cæsaris Claudii libertorum
potentissimus exædificauerat.

ex eo chiorum mag. ue.le. uel Antiochicorum.

De alabastrite & lygdino alabandico. Cap.viii.

HAnc aliqui lapidem alabastriten uocant quem cauant ad uasa unguentaria : quoniam optime
ea incorrupta seruare dicitur. Idemq; etiam exustus:emplastris cõuenit. Nascitur circa thebas
ægyptias:& damascum syriæ. Hic cæteris candidior. Probatissimus uero ĩ carmania :mox ĩ in
dia. Iam quidem & in syria asyaq;. Vilissimus autem & sine ullo nitore in cappadocia. Probantur quam
maxime mellei coloris in uertice maculosi atq; non translucidi. Vitia uero in iis corneus color aut cãdi-
dus:& quicquid simile uitro est. Paulum distat ab eo ad unguentorum fidem:uti existimant Lygdinus
in tauro repertus amplitudine qua lauces craterasq; non excedat. Antea tantum ex arabia aduehi solitus
candoris eximii. Magnus & contrariæ inter se naturæ duobus honos. Coralitico in asia reperto:mensuræ
non ultra bina cubita:candore proximo ebori & quadam similitudine. E diuerso niger est alabandicus ter
ræ suæ nomine:q̃q̃ & mileti nascens:ad purpuram tamẽ magis aspectu declinante. Idemq; liquat igni:
ac funditur ad usum uitri. Thebaicus intercinctus aureis guttis inuenitur ĩ africæ parte ægypto ascriptæ
coticulis ad terenda collyria quadam utilitate naturæ alia conueniens. Circa syenem uero thebaidis simi
tes:quem ante pyrrhopœcilon uocabant. Trabes ex eo fecere reges quodam certamine obeliscos uocãtes
solis numini sacratos. Radiorum eius argumentum in effigie est:& ita significatur nomine ægyptio. Pri
mus omnium id instituit Mitres:qui in solis urbe regnabat somnio iussus: & hoc ipsum inscriptum est ĩ
eo. Et enim sculpturæ illæ effigiesq; quas uidemus:ægyptiæ sunt litteræ. Postea & alii regũ ĩ supradicta
urbe Sochis quattuor numere:quadragenorum & octonum cubitorum lõgitudine. Ramises autem is
quo regnante illum captum est:quadraginta cubitorum. Idemq; digressus inde:ubi fuit Mneuidis regia
posuit alium longitudine. undecenis pedibus:per latera cubitis quattuor.

Syenites uel stigmites.

De obelisco & thebaico & alexandro:& de illo qui est ĩ circo magno. Cap.ix.

OPus id fecisse dicuntur uiginti milia hominum: Ipse rex cum subrecturus esset:uererenturq; ne
machinæ ponderi non sufficerent :quo maius periculum curæ artificum denuntiaret filium su
um adalligauit cacumini:ut salus eius apud molientes ꝓdesset lapidi. Hanc ãmiratione opus
effectum est: ut cum oppidum id expugnaret Cambyses rex uentumq; esset incendio ad crepidines obe-
lisci:extinti ignem iuberet molis reuerẽtia qui urbis nullam haberat. Sunt & alii duo. Vnus a Smarre po
situs:alter ab Eraphio sine notis quadragintaocto cubitorum. Alexadriæ statuit unum octoginta cu-
bitorum Ptolomæus philadelphus:quem exciderat Nectabis rex purum. Maiusq; opus fuit indeuehendo
statuendo multo q̃ in excidẽdo. A. Satyro Architecto aliqui deuectũ tradunt. Rate ut Callixenus dixit
a pœnice fossa perducta usq; adiacentem obeliscum e nilo. Nauesq; duas in latitudinem patulas:pedali-
bus spatiis ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mẽsuram ponderis oneratas ita ut subis
sent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrinq;:postea e gestis laterculis alleuata naue ex-
cepisse onus statutum. Excisos autem sex talis in monte eodem artificem donatum talentis quinguagin-
ta. Hic autem obeliscus fuit in arsinoe positus a rege supradicto:munus amoris in cõiuge:eadẽq; sorore.
Arsinoe. Inde eum naualibus incommodum Maximus quidam præfectus ægypti transtulit in forum
reciso cacumime dum uult fastigium addere auratum:quod postea amisit. Et alii duo sunt alexãdriæ ad
portum in Cæsaris templo:quos excidit Mesphees rex quadragenum binum cubitorum. Super omnia
accesit difficultas mari romam deuehendi spectatis admodum nauibus. Diuus Augustus priorem ad-
uexerat miraculi gratia:puteolisq; naualibus ꝑpetuis dicauerat. Sed ĩcendio cõsumptus est. Diuus Clau
dius aliquot per annos asseruatam eam qua Caius Cæsar importauerat:omnibus quæ unq̃ in mari uisa
sunt:mirabiliorem turribus puteolis ex puluere exædificatus perductam ostiam portus gratia mersit:
alia ex hoc cura nauium quæ tyberi subuehebant. Quo experimento palam fuit:non minus aquarum huic
animi esse quam nilo. Is autem obeliscus quem Diuus Augustus in circo magno cõstituit: excisus a rege
Semneferteo:quo regnante Pythagoras in ægypto fuit:centum uigintiquinq; pedum est : & dodrãtis:
præter basim eiusdem lapidis. Is uero qui est in campo martio nouem pedum minor est a Sesostride.
Inscriptam ambo rerum naturæ interpretationem ægyptiorum opere & philosophiæ continent.

Marre uel Menophi.

ambo rerũ interpretationẽ ægyptiorum philosophiæ continent. v.l.

De illo qui est in campo martio pro gnomone.. Cap.x.

EI qui est ĩ campo Diuus Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendas solis umbras die
rumq; ac noctium magnitudines:strato lapide ad obelisci magnitudinem : cui par fieret um-
bra romæ cõfecto die sexta hora paulatiq; per regulas quæ sunt ex ære ĩclusæ singulis diebus
decresceret:ac rursus augesceret:digna cognitu res & ingenio fœcũdo. Mãlius mathematicus apici aura

tam pilam addidit: cuius uertice umbra colligeretur in semetipsam alia atq; alia icremẽta iaculãtem api
ce: ratione ut ferunt: a capite hominis intellecta. Hec dierum obseruatio triginta iam fere annis non con-
gruit: siue solis ipsius dissono cursu & cæli aliqua ratiõe mutato: siue uniuersa tellure aliquid a cẽtro suo
dimota: ut deprehendi & in aliis locis accipio: siue urbis tremoribus ibi tantum gnomone intorto: siue
inundationibus tyberis sedimento molis facto. q̃q̃ ad altitudinem impositæ rei in terram quoq; dicantur
iacta fundamenta.

De tertio obelisco romæ in uaticano. Cap. xi.

Tertius est in uaticano Caii & Neronis principum cyrco: ex omnibus unus omnio fractus in
molitudine eius: quem fecerat Sesostridis filius Nuncoreus. Eiusdem remanet & alius cẽtum
cubitorum quem post cæcitatem uisu reddito ex oraculo soli sacrauit.

De pyramidibus ægyptiis & sphinge. Cap. xii.

Dicantur obiter et pyramides & in eadem ægypto regum pecuniæ ociosa. ac stulta ostentatio.
Quippe cum faciendi eas causa a plerisq; tradatur: ne pecuniam successoribus aut æmulis insi
diantibus præberent: aut ne plebis esset ociosa. Multa circa hoc uanitas illorum hominum fu
it: uestigiaq; complurium incoatarum extant. Vna est in Arsionite nomo. due in memphi non procul a
labyrintho: de quo & ipso dicemus. Totidem ubi fuit meridis lacus: hoc est: fossa grandis. Sed ægyptus
inter mira ac memoranda narrat horam cacumina extrema: que eminere dicuntur. Reliquæ tres: quæ or
bem terrarum impleuere fama: sane conspicuæ undiq; annauigantibus: sitæ sunt in parte africæ monte
saxeo sterilíq; inter memphin oppidum: & quod appellari diximus delta a nilo minus quattuor milibus
passuum memphi septem. d. pass. a uico apposito quem uocant busirin. In quo sunt assueri scandere il
las. Ante has est sphinx: uel magis miranda: qua siluestria sunt accolentium. Anasin regem putãt i
ea conditum: & uolunt inuectam uideri. Est autem saxo naturali elaborata: & rubrica. Capitis mõstri am
bitus per frontem centum duos pedes colligit: longitudo pedum cẽtum quadragintatrium est: altitudo
a uentre ad summã aspidẽ i capite sexagintaduũ. Sed pyramis amplissima ex arabicis lapidicinis cõstat.
Trecẽta sexaginta hoĩum milia annis. xx. eã cõstruxisse ꝓdunt. Tres uero factæ ãnis septuagintaocto &
mensibus quattuor. Nempe qui de iis scripserunt: sunt Herodotus: Euhemerus: Duris samius Arista
goras. Dionysius: Artemidorus: Alexander Polyhistor: Butarides: Antisthenes: Demetrius Demoteles
Appion: Inter omnes uero eos non constat a quibus factæ sint iustissimo casu oblitteratis tante uanitatis
auctoribus. Aliqui ex iis prodiderunt in raphanos & allium ac cepas mille octingenta talenta eroga-
ta. Amplissima octo iugera optinet soli quattuor angulorũ ptibus iteruallis p octogentos octogintatres
pedes singulorum laterum altitudo: a cacumime pedes. xxv. alterius interualla singula per quattuor an-
gulos pares. dcc. trigintaseptem comprehendunt. Tertia minor prædictis. sed multo spectatior. æthio-
picis lapidibus consurgit. ccc. sexagitatribus pedibus iter angulos. Vestigia ædificationum nulla extant.
Harena late pura circũ lentis similitudine: qualis in maiori parte africæ. Quæstionũ summa est quanam
ratione in tantã altitudinẽ subuecta sint cemẽta. alii enim nitro ac sale adaggeratis concrescente opere. ac
peracto fluminis irrigatione dilutis. alii lateribus e luto factis extructos pontes in priuatas domos distri
butos. Niliũ enim non putant rigare petuisse multo humiliorem. In primitate maxima est intus puteus
octogintasex cubitorum: flumen illo admissum arbitrantur. Mensuram altitudinis earum omniumq; si
milium deprehendere inuenit Thales milesius umbram metiendo: qua hora par esse corpori solet. Hæc
sunt pyramidum miracula. Supremumq; illud: ne quis regum opes miretur: minimam extitisse lauda-
tissimam a Rhodope meretricula factam: æsopi fabularũ philosophi conserua quondam & cõtubernalis
hæc fuit: maiore miraculo tantas opes meretricio esse conquisitas quæstu. Magnificatur & alia turris a re
ge facta in insula pharo portũ optinente alexandriæ: quã constitisse. d. ccc. talentis tradunt: magno ani
mo ne quid omittamus Ptolomei regis: q in ea permiserit Sostrati cassidis architecti structuræ ipsius
nomen inscribi. Vsus eius nocturno nautarũ cursui ignes ostẽdere ad prænuntiãda uada portusq; itroitũ.
Sicut iam tales compluribus locis flagrãt: ut potneosicæ ac rauennæ ad uitandum periculũ etiã in corri-
uatione. Flagrant cum eo sita ea crassienne. Periculum in corriuatione ignium ne sydus existimetur quo
niam e longinquo similis Flammarũ aspectus est. Hic idẽ architectus primus omniũ pensilẽ ambulatio
nẽ gnidi fecisse traditur.

Lubrica ue. le. an obliqua: Apicẽ ut absidem.

Vet. ant. cod.

extracto cõtis. hero. distributo.

Sostrati Gnidii Architecti structura ipsa. n. i.

Vt puteolis ac. R. a. u. p. e. i. c. q̃q̃ periculum in continuatiõe igniũ.

De labyrinthis ægyptio: lemnio: italico. Cap. xiii.

Dicamus & labyrinthos: uel protentosissimum humani ingenii opus. Sed nõ ut existimari pos-
sit falsum Durat etiam nũc in ægypto in heracleopolite nomo: qui primus factus est ante an
nos (ut tradũt) tria milia sexcẽtos a Petesuco rege: siue Tithoe. Quãq; Herodotus totũ opus
esse dicat: nouissimeq; Psammetichi. Causa faciendi uarie interpretantur. Demoteles regiam Motheru-
dis fuisse. Lycias sepulchrum Meridis. plures soli sacrum id extructum: quod maxime creditur. Hinc
utiq; sumpsisse Dædalum exemplar eius labyrinthi quem fecit in creta: non est dubium: sed centesimam
tantum portionem eius imitatam: quæ itinerum ambages occursusq; ac recursus inexplicabiles continet

Non ut i pauimentis puerorumue ludicris campestribus uidemus breui lacinia milia passuū plura am bulationis continentem: sed crebris foribus inditis ad fallendos occursus: redeundumq; in errores eosdē. Secūdus hic fuit ab ægyptio labyrinthus: Tertius in lemno. Quartus in italia. Omnes lapide polito for nicibus tecti. Aegyptius quod miror equidem i introitu lapideis e paro columnis. Reliquæ erāt syenitæ: molibus compositis quas dissoluere: ne sæcula quidē possint adiuuantibus Heracleopolitis: qui id opus inuisu mire infestauere. Positionem operis eius singulasq; partes enarrare non est: cum sit in regiones di uisum atq; in præfecturas: quas uocant nomos: sexdecim: nominibus eorum totidem uastis domibus at tributis. Præterea templa omnium ægypti deorum continet: superq; Nemeses quindecim ædiculis inclu sæ: Sunt pyramides complures quadragenarum ulnaruū senos radice muros opt inentes. Fessi iam eun do perueniunt ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelsa: porticusq; ascē duntur nonagenis gradibus omnes intus columnæ de porphyrite lapide: deorū simulacra: regū statuæ: monstrificæ effigies. Quarumdam autem domorum talis est situs: ut adaperientibus fores tonitruum intus terribile existat. Maiore autem in parte transitus est per tenebras: aliæq; rursus extra murum laby rinthi ædificioꝶ moles pteron appellant. Inde aliæ perfossis cuniculis subterraneæ domus. Refecit unus omnino pauca ibi ex monte phado Thebis rex ante alexandrum magnum annis quingētis. Id quoq; tra ditur fulsisse trabibus spinæ oleo incocte dum fornices quadrati lapidis assurgeret. De ægyptio & cretico labyrinthis satis dictum est. Lemnius similis illis columnis tantum centum quinquaginta memorabili- or fuit: quarum in officina turbines ita librati pependerunt: ut puero circunagente tornarentur. Archite cti illū fecere. Zmilus & Rholus & Theodorus idigena Extantq; adhuc reliquiæ eius: cū cretici italiciq; nulla uestigia extent. Nanq; & italicū dici cōuenit: quem fecit sibi porsenna rex hetruriæ sepulchri causa si mul ut & externoꝶ regū uanitas quoq; ab italis superaretur. Sed cū excedat omnia fabulositas: utemur ipsius. M. Varronis in expositione eius uerbis. Sepultus est inquit sub urbe clusio: in quo loco monumē tum reliquit lapide quadrato. Singula latera pedum lata tricēum: alta quinquagenum. Inq; basi quadra ta intus labyrinthum inextricabilem: Quo si quis improperet sine glomere lini: exitum iuenire nequeat. Supra id quadratum pyramides stant quinq;. Quattuor in angulis: & in medio una. In imo latæ pedū septuagenumquinū: altæ centū quinquagenum: ita fastigatæ: ut in summo orbis æneus & Pegasus unus omnibus sit impositus: ex quo pendeāt excepta cathenis tintinnabula: quæ uento agitata longe sonitus referant: ut dodonæ olim factum. Supra quem orbem quattuor pyramides insuper singulæ extant altæ pedum centenum. Supra quas uno solo quinq; pyramides: quarum altitudinem Varronē puduit adii cere. Fabulæ hetruscæ tradunt eandem fuisse: quā totius operis: adeo uesana dementia quæsisse gloriam impendio nulli profuturo. Præterea fatigasse regni uires: ut tamen laus maior artificis esset.

Inuisum

De pensili horto & oppido: & templo Dianæ ephesiæ. Cap. xiiii.

Leguntur & pensiles: hortos: immo uero totum oppidum fecisse ægyptiæ thebæ: exercitus ar- matos subito educere solitis regibus nullo oppidanorum sentiente. Etiamnum hoc minus mi- rum: quā q; flumine medium oppidum interfluēte: quæ si fuissent: non dubium est dicturum Homerum fuisse: cum centum portas ibi prædicaret. Grecæ magnificentiæ uera ammiratio extat tem- plum ephesiæ Dianæ ducentis uiginti annis factum a tota asia. In solo id palustri fecere: ne terræmotus sentiret: aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atq; instabili fundamenta tante molis locarentur: ante calcatis ea substrauere carbonibus dein uelleribus lanæ Vniuerso templo longitudo est quadringento- rum uigintiquinque pedum: latitudo ducentorum uiginti. Columnæ centum uigintiseptem a singulis re gibus factæ: sexaginta pedum altitudine. Ex iis trigintasex cælatæ. Vna a Scopa. Operi præfuit Ctæsi- phon architectus. Summa miracula epistilya tante molis atolli potuisse. Id consecutus est ille beroni- bus harena plenis molli puluino super capita colunnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo ut sensim totum in colle sederet. Difficillime hoc contingit in limine ipso. quod foribus imponebat. Etenim ea maxima coles fuit: nec sedit. In cubili anxio artifici mortis destinatione suprema. Traduntque in ea cognitatione fessum nocturno tempore in quiete uidisse præsentem deam: cui templum fiebat: hor- tantem ut uiueret: se composuisse lapidem: atq; ita postero die apparuit: pondereque ipso correctus ui- debatur. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum instar optinent: nihil ad specimē naturæ per- tinentia.

Cliuo. uet. le. Cubilli.

De delubro Cyzici & lapide fugitiuo: & de echo septies resonante: & ædificio sine clauo: & mirabilia ædificiorum romæ. Cap. xv.

Durat & Cyzici delubrum: in quo filum aureum comissuris omnibus politi lapidis subiecit artifex eburneum Iouem dicaturus intus coronante eum marmoreo Apolline. Tralucent ergo picturæ tenuissimis cappillamentis: leniq; afflatu simulacra refouente: præter ingenium artificis ipsa materia quamuis occulta in pretio operis intelligitur. Eodem in oppido est lapis: fugitiuus ppellatus. Argonautæ eo pro ancora usi ibi reliquerant. Hunc e prytaneo (ita uocatur locus) sæpe pfu-

gum fixere plumbo. Eadem in urbe iuxta portam quæ thracia uocatur turres. vii. acceptas uoces nume rosiore repercussu multiplicant. Nomenq; huic miraculo echo est a græcis datum. Et hoc quidem natura locorum euenit. Et plerumq; conuallium: ibi casu accidit. Olympiæ autem arte mirabili modo in porticu quã oppidani heptaphonon appellant: quoniam septies eadem uox redditur. Cyzici & buleuterion uocant ædificiũ amplum sine ferreo clauo ita disposita cõtignatione ut eximantur trabes sine fulturis ac reponantur. Quod itẽ romæ in ponte sublicio religiosum est: postea q̃ Coclite Horatio defendente ægre reuulsus est. Verum & ad urbis nostræ miracula: transire cõuenit: nõgentorũq; annorum dociles scrutari uiros: & sic quoq; terrarum orbem uictum ostendere: quod accidisse totiens pene: quot referrentur miracula: apparebit. Vniuersitate uero aceruata & in quendam unum cumulum coniecta non alia magnitudo exurget: q̃ si mundus alius quidam in uno loco narretur. Nam uti cyrcum maximum a Cæsare dictatore extructũ lõgitudine stadiorũ trium: latitudine unius: sed cũ ædeficiis iugerum quaternũ ad sedẽ ducentorũ. lx. milium inter magna opera dicamus. Nõne inter magnifica basilicã Pauli columnis e phrygibus mirabilem: forumq; diui Augusti: templum Pacis diui Vespasiani imperatoris augusti: pulcherrima operũ quæ unq̃? Pantheon Ioui ultori ab agrippa factũ: cum theatrum ante texerit romæ Valerius ostiensis architectus ludis Libonis. Pyramidas regum miramur opera: cum solũ tantũ foro extruendo sestertiis mille ducentis Cæsar dictator emerit. Et siquidem impensæ mouent captis auaritia animus. P. Clodius quẽ Milio occidit: sestertiis. c. xlvii. milibus domo empta habitauerit. Quod equidẽ non secus ac regũ insaniã miror: Itaq; & ipsum Milonem sestertia septingenta milia æris alieni debuisse inter pdiga animi humani duco. Sed tunc senes aggeris uastum spatiũ & substructiones isanas captiosi mirabant. Præterea cloacas operum omnium dictu maximum: suffossis montibus: atq; ut paulo ante rettulimus: urbe pensili: subterq; nauigata. Id. M. agrippa fecit in ædilitate post consulatũ p meatus corriuatis septẽ amnibus cursu præcipiti torrentium modo rapere: atq; auferre omnia coactis. Insuper mole hymbrium concitati uada ac littora quatiunt. Aliquando tyberis retro isusi recipiũt fluctus. Pugnãtq; diuersi aqua rũ impetus intus: & tamen obnixa firmitas resistit. Trahuntur moles iternæ tãtæ nõ succũbẽtibus causis operis. Pulsant ruinæ sponte præcipites: aut impactæ incendiis. Quatitur solum terræmotibus. Durant tamen a Tarquino prisco annis octingentis prope inexpugnabiles. Non ommittẽdo memorabili exemplo uel eo magis: quoniam celeberrimis rerum conditoribus omissum est. Cum id opus Tarquiniuus Priscus plebis manibus faceret: essetq; labor incertum longior an periculosior: passim conscita nece quiritibus tedium fugientibus. Nouum & inexcogitatum ante posteaq; remedium inuenit ille rex: ut omniũ ita defunctorũ figeret crucibus corpora spectanda ciuibus: simul & feris uolucribusq; laceranda. Quãobrem pudor romani nominis proprius qui sæpe res perditas seruauit in prœliis: tunc quoq; subuenit. Sed illo tempore imposuit iam erubescens cum puderet uiuos tãquam puditurum esset extinctos. Amplitudinẽ cauis eam fecisse proditur ut uehem fœni large onustam transmitteret. parua sunt cuncta quæ diximus: & omnia uni comparanda miraculo: anteq̃ noua attingam. M. Lepido. Q. Catulo coss. ut constat inter diligentissimos auctores domus pulchrior non fuit romæ: q̃ Lepidi ipsius. At Hercule itra annos. xxxv. eadem centesimum locum non optinuit. Computet in hac æstimatione qui uolet: marmorũ molem: opera pictorum: impendia regalia. Et cum pulcherrima laudatissimaq; certãtes contũ domos: posteaq; eas ab innumetabilibus aliis in hũc diem uictas. Profecto incendia puniunt luxum: nec tamen effici potest: ut mores aliquid ipso homine mortalius esse intelligant. Sed eas omnes duæ domus uicerunt. Bis uidimus urbem totam cingi domibus principum: Caii & Neronis. Et huius q̃dem ne quid deesset aurea. Nimirum sic habitarũt illi qui hoc imperium fecere: tantas ad uincendas gentes triumphosq; referendos ab aratro aut foco exeuntes: quorum agri quoq; minorem modum obtinuere quam cellaria istorum. Subit uero cognitatio quota portio harum fuerint areæ illæ: quas inuictis imperatoribus decernebant publice ad excedificandas domos. Summusq; illarum honos erat. sicut in. L. Valerio Publicola: qui primus consul fuit cum. L. Bruto post tot merita: & fratre eius qui bis in eodem magistratu sabinos deuicerat: adiici decreto ut domus eorum fores extra aperirentur: & ianua i publicum reiiceretur. Hoc erat clarissimum insigne inter triumphales quoq; domos. Non patiemur duos Caios uel duos Nerones ne hac quidem gloria famæ frui. Docebimusq; etiam insaniam eorum uictam priuatis operibus M. Scauri: cuius nescio an ædilitas maxime prostrauerit mores ciuiles: maiusq; sit Syllæ malum tanta priuigni potentia: q̃ proscriptio tot milium. Hic fecit in ædilitate sua opus maximum omnium que unq̃ fuere humana manu facta non temporaria mora: uerumetiam æternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit. Scœna ei triplex altitudine. ccc. lx. columnarum in ea ciuitate quæ sex hymetias non tulerat sine probro ciuis amplissimi. Iam pars scœnæ e marmore fuit. Media e uitro inaudito etiam postea genere luxuriæ. Summæ tabulis inauratis columnæ ut diximus. imæ duodequadragenum pedũ. Signa ærea inter columnas ut idicauimus fuerunt tria milia numero. Cauca ipsa cœpit hominum. lxxx. milia cum Pompei amphiteatri totiens multiplicata urbe tantoq; maiore populo sufficiat large. xl. milia. Sed & reliquus apparatus

Nec ut antiqui cod.

Capitolii

xl. milib. Sedere uel xl. milium Sedi.

apparatus tantus attalica ueste: tabulis pictis: cæteraq; cura fuit: ut in tusculanam uillam reportatis quæ
superfluebant quottidiani usus deliciis incensa uilla ab iratis seruis concremarentur ad sestertia. M. Au-
fert animum & a destinatio itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis: aliamq; cōnecti ma
iorem insaniam. E ligno. C. Curio. qui bello ciuili in cæsarianis partibus obiit: funebri patris munere cum
opibus apparatuq; non posset superare Scaurum. Vnde enim illi uictricus Sylla? & Metella mater pro
scriptionum sectrix? Vnde. M. Scaurus pater totiens princeps ciuitatis: & marianis sodalitiis rapinarum
prouincialium sinus? cum iam ne ipse quidem comparari sibi posset. Quando hoc certe icendii illius pre
mium habuit conuectis ex orbe terrarū rebus: ut nemo postea par esset insaniæ illi. Ingenio ergo suo erat
utendum Curioni eiq; aliud excogitandum fuit. Operepretium est scire quid inuenerit: & gaudere mori
bus nostris: ac nostro modo nos uocare maiores Theatra duo iuxta fecit amplissima e ligno cardinum
singulorum uersatili suspensa libramento: in quibus utrisq; ante meridiano ludorum spectaculo edito
inter sese auersis ne inuicem obstreperent scœnæ: & repente circunactis ut cōstiterant. Postremo iam die
discedentibus tabulis & cornibus inter se coeuntibus faciebat amphitheatrum: & gladiatorum spect a-
cula edebat: ipsum magis auctoritatum populum Roma. circunferens: Quid enim miretur quisq; in
hoc primū? inuētorē? an iuentū? artificē? an auctorē? ausum aliquē hoc excogitare? an suscipe pere? an
iubere? Super omnia erit populi furor sedere ausi tam infida instabiliq; sede. En hic est ille terrarum ui-
ctor & totius dominator orbis: qui gentes & regna diriperet: iura externis mitteretur: & quosdam in nu
mero deorum immortalium generis humani portio in machina pendens: & ad periculum suum plau-
dens. Quæ uilitas animarum ista? aut quæ querela de cannis: aut quantum mali potuit accidere? Hau
riri urbes terræ hiatibus publicus mortalium dolor est. Ecce Po. Romanus uniuersus uelut duobus
nauigiis impositus binis cardinibus sustinentur: & seipsum depugnantem spectat: periturus momento
aliquo luxatis machinis: & per hoc quæritur in tribunitiis concionibus gratia: ut pensiles tribus faceret.
Qualia hic in rostris. Quidnon ausurus apud eos quibus hoc persuaserit? Vera nanq; confitentibus
Po. R. funebri munere ad tumulum patris eius depugnauit uniuersus. Variauit hanc magnificentiam
suam fessis turbatisq; cardinibus: & amphitheatri forma cuctodita nouissimo die diuersis duabus per
medium scœnis athlætas edit: raptisq; e contrario repente pulpitis eodem die uictores e gladiatoribus
suis produxit. Nec fuit rex Curio aut gentium imperatos nō opibus insignis: uti qui nihil in censu habue
rit: præter discordiam principum. Sed dicantur uera æstimatione inuicta miracula: quæ. Q. Martius
rex fecit. Is iussus a senatu aquarum appiæ & anienis tegula ductus reficere: nouam a nomine suo appel
latam cuniculis per montes actis intra præturæ suæ tempus adduxit. Agrippa uero in ædilitate sua: adie
cta uirginea aqua. cæterisq; corriuatis atq; emendatis lacus. dcc. fecit. Præterea fontes. cv. castella. cxxx. cō
plura etiam cultu magnifica & operibus. Is signa. ccc. ærea aut marmorea imposuit: & columnas ex mar
more quadringentas: eaq; omnia annuo spatio: adiecitq; ipse in ædilitatis suæ commemoratione & ludos
unde sexaginta diebus factos: & gratuita præbuit balnea centum. lxx. quæ nōc romæ ad īfinitum auxere
numerm. Vicit antecedentes aquarum ductus nouissimum impendium operis inchoati a Coio Cæsare
& peracti a Claudio Quippe alapide. xl. ad eam excelsitatem. ut in omnibus urbis montes leuarentur:
influxere curtius atq; cæruleus fontes. Erogata in id opus sestertia quingenta. lv. milia. Quod siquis dili
gentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico balneis piscinis domibus euripis hortis subur-
banis uillis spatioq; aduenientis extructosq; arcus montes perfossos: conualles æquatas: fatebitur nihil
magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Eiusdem Claudii inter maximam equidem ac memoran-
da duxerim: quanuis destitutum successoris odio montem perfossum ad lacum fucinum emittemdum:
inenarrabili profecto impendio: & operariorum multirudine per tot annos: cum aut corriuatio aquarū:
qua terrenus mons erat egereretur in uertice machinis: aut silex cæderetur. Omniaq; intus in tenebris fie-
rent: quæ neq; concipi animo nisi ab iis qui uidere: neq; humano sermone enarrari possunt. Nam portus
hostiensis opus prætereo. Item uias inter montes excisas. Mare thirrenum a lucrino molibus seclusum.
Tot pontes tantis impendiis factos. Et inter plurima alia italiæ miracula: ipsa marmora i lapidicinis cre
scere auctor est Papyrius Fabianus naturæ rerum peritissimus. Exemptores quoq; affirmant cōpleri spō
te illa montium ulcera. Quæ si uera sunt: spes est: nunq̄ defuturam luxuriam.

Bina. M. IIs. uet. le.

Contra sta rent icedē- tib. lignis

Et quæ nā munere. d.

¶ De magnetis generibus & medicinis. ¶ Cap. xvi.

A Maioribus digredienti ad reliquorum lapidem insignes naturas: quis dubitet in primis ma-
gnetem occurrere? Quid enim mirabilium? aut qua in parte naturæ maior improbitas? dede
rat uocem saxis: ut diximus: respondentem homini: immo uero & obloquētem?. quid lapidis
rigore pigrius? Ecce sensus manusq; tribuit illi. Quid ferri duricia pugnatius? Sed cedit & patit mores:
trahitur nanq; a magnete lapide. Domitrixq; illa rerum omnium materia ad inane nescio quid currit:
atq; ut propius uenit assistit: teneturq;: & complexu hæret. Sideritin ob hoc alio nomine appellant: qui-
dam heracleon. Magnes appellatus est ab inuentore: ut auctor est Nicandet in india repertus. Nanq;

& passim inuenitur: ut in hispania quoq; inuenisse autem fertur clauis crepidarum & baculi cuspide hærentibus: cum armenta pasceret. Quinq; genera magnetis Sotacus demonstrat. æthiopicum: & magnesiacum e macedonia ei contermina Boebeida lacum petentibus dextra. Tertium in echio boeotiæ. Quartum circa alexandriam troadem: Quintum i magnesia asiæ. Differentia prima mas sit an fœmina. Proxima in colore. Nam qui in macedonia & magnesia reperiuntur: rufi nigriq; sunt. Boeotius uero rufi coloris plus habet q̄ nigri. Is qui in troade inuenitur: niger est & fœminei sexus: ideoq; sine uiribus. Deterrimus autem in magnesia asiæ candidus: neq; attrahens ferrum similisq; pumici. Compertum tanto meliores esse quanto sunt magis cærulei: æthiopicis laus summa datur: pondusq; argento rependitur. Inuenitur hic in æthiopiam zimiri: ita uocatur regio harenosa. Ibi & hematites magnes sanguinei coloris: sanguinemq; reddens si terratur: Sed & crocum. In attrahendo ferrum non eadem quæ magneti hematite natura. Aethiopici argumentum est: q̄ magnetem quoq; alium ad se trahit. Omnes autem ii oculorum medicamentis prosunt ad suam quisq; portionem. Maximeq; epiphoras sistunt. Sanant & adusta cremati tritiq;. Alius rursus in eadem æthiopia non procul mons gignit lapidem theameden: qui ferrum omne abigit: respuitq;. De utraq; natura eius sæpius diximus.

De lapidibus qui cito absumunt corpora in eis condita: & de his qui diu seruant & de Asio lapide: & medicinis eius. Cap.xvii.

LApidem e scyro insula integrum fluctuare tradunt: eūdem comminutum mergi. In asso troadis sarcophagus lapis fissili uena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra .xl. diem: exceptis dentibus. Mutianus specula quoq; & strigiles & uestes & calciamēta illata mortuis lapidea fieri auctor est. Eius generis & in lycia saxa sunt & in oriēte quæ uiuētibus quoq; adalligata: erodunt corpora. Mitior est autem seruandis corporibus ac absumendis chernites ebori simillimus: in quo Darium conditum ferunt. Parioq; similis candore & duritia: minus tamen pōderosus. qui porus uocatur. Theophrastus auctor est & translucidos lapides in ægypto inueniri: quos ophitæ similes ait: q̄d fortassis tūc fuerit: quoniā & ii desinūt & noui reperiūt. Eius gustu salsus podagras lenit pedibus i uase ex eo cauato inditis. Præterea omnia crurum uitia in iis lapidicinis sanantur: cum in metallis omnibus crura uitientur. Eiusdem lapidis flos appellatur: in farinam redigendam mollis ad quædam perinde efficax. Est autem similis pumici ruso. Ammixtus æri cyprio mammarum uitia emendat. Pici autem resinæue strumas & panos discutit. Prodest & phthisicis linctu Cum melle uetera ulcera ad cicatricem perducit. Excresentia erodit. Et ad bestiarum morsus utilis. Repugnantia curationi ac suppurata siccat. Fit cataplasma ex eo podagris mixto fabæ lomento.

Redigi. uel saliua ex eo q̄dā mellis pin de. e. uet. l.

De ebore fossili & lapidibus osseis & palmatis & aliorū generibus. Cap.xviii.

IDem Theophrastus & mutianus esse aliquos lapides: qui pariant: credunt Theophrastus auctor est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri: & ossa e terra nasci: inueniriq; lapides osseos Palmati circa mundam in hispania: ubi Cæsar dictator Pompeium uicit: reperiuntur: idq; quotiens fregeris. Sunt & nigri: quorum auctoritas uenit in marmora: sicut tenarius. Varro nigros ex africa firmiores esse tradit: q̄ in italia. E diuerso albos coranos duriores: q̄ parios. Idem lunensem silicem serra secari. At thusculanum dissilire igni. Sabinum fuscum addito oleo etiam lucere. Idem molas uersatiles uolsine inuentas. Aliquas & sponte motas inuenimus i prodigiis. Nusquam autem hic utilior q̄ in italia gignitur: lapisq; non saxum est. In quibusdam uero prouinciis omnino non inuenitur. Sunt quidam in eo genere molliores: qui & cote leuigantur: ut procul intuentibus ophitæ uideri possint. Neq; est alius firmior: quando & lapidis natura ut lignum similiter hymbres solesq; aut hyemes non patitur. In aliis atq; aliis generibus. Sunt qui & lunam non tollerent: & qui uetustate rubiginem trahant: coloremue candidum oleo mutent.

De corallio uel pyrite: & medicinis eius: & ostracite: de amantho lapide & medicinis eius & militino lapide & uiribus eius: de gagate lapide & medicinis eius: de spongiis: de phrygio lapide & natura eius. Cap.xix.

COrallium lapidem quidam pyriten uocāt: quoniam sit plurimus ignis illi. Sed est alius etiam num pyrites similitudine æris. In cypro eum reperiri uolunt: & in metallis quæ sunt circa acamaniam: unum argento colore: alterum aureo. Coquuntur uariæ. Ab aliis iterum tertioq; in melle: donec consumatur liquor. Ab aliis pruna prius: dein melle: & postea lauantur ut æs. Vsusq; eorū in medicina excalfacere: siccare: discutere: humorem extenuare: & duricias nimias mollire. Vtuntur & crudis tusisq;: ad strumas atq; furunculos. Pyritarum etiamnū aliqui genus unū faciunt plurimū habens ignis: quos uiuos appellamus: & ponderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maxime necessarii: qui clauo uel altero lapide percussi: & scintillas edunt: quæ exceptæ sulphure aut fungis aridis uel foliis. dicto celerius ignem trahunt. Ostracitæ similitudidem testæ habent. Vsus eornm pro pumice ad leuigandam cutem. Poti sanguinem sistunt: & illiti cum melle ulcera doloresq; mammarum sanant. Amiantus alumini

tus alumini similis nihil igni deperdit. Hic ueneficiis resistit omnibus: priuatim magorum. Gæoden ex argumento appellant: quoniam amplexus est terram: oculorum medicamentis utilissimus. Item mammarum & testium uitiis. Melitites lapis succum remittit dulcem: mellitumq; tusus. Et cæræ mixtus eruptionibus pituitæ maculisq; corporis medetur: & faucium exulcerationi. Epinyctidas tollit: & uuluarũ dolores impositus uelleri. Gagates lapis nomen loci & amnis habet gagis lyciæ. Aiunt & in leucola expelli mari: atq; infra duodecim stadia colligi. Niger est: planus: pumicosus: nõ multum a ligno differens leuis: fragilis: odore si teratur grauis. Fictilia ex eo inscripta non delentur. Cũ uritur odorem sulphureum reddit. Mirumq; accenditur aqua: oleo restinguitur: Fugat serpentes ita recreatq; uuluæ strãgulationes. Deprehendit sonticum morbum & uirginitatem suffitus. Item ex uino decoctus: dẽtibus medetur. Strumisq; cæræ permixtus. Hoc dicuntur uti magi in ea quam uocant axinomantiam. Id peruri negant: si euenturum sit: quod aliquis optet. Spongiæ lapides ìueniuntur in spongiis: & sunt natiui. Quidam eos cysteolithos uocant: quoniã uesicæ medentur. Calculos rumpunt in uino poti. Phrygius lapis gentis nomen habet. Est autẽ gleba pumicosa. Vritur ante uino perfusus: flaturq; follibus: donec rufescat: ac rursus dulci uino restinguitur: & hoc trinis uicibus: tingendis uestibus tantum utilis.

De hæmatite & quinq; generibus eius: & schisto. Cap. xx.

SChistos & hæmatites cognationem habent. Hæmatites inuenitur in metallis. Vstus minii colorẽ imitat̃. Vrit̃ & phrygius: sed nõ restinguit̃ uino. Adulterat̃ schisto. Hematiten discernũt uænæ rubentes: & friabilis est natura. Oculis cruore suffusis mire conuenit sistit profluuium mulierũ potus. Bibunt eũ & qui sanguinem reiecerunt cum succo punici mali. Et in uesicæ uitiis efficax. Bibit̃ & in uino contra serpentium ictus. Infirmior ad omnia eadem est: quem schiston appellant. Sed in iis cõmodior croco similis: pe culiarius splendte. Proficit oculorum lachrymis in lacte muliebri. Procidentes quæ oculos præclare cohibet. Hæc est sententia eorum qui nuperrime scripsere. Sed Sotacus e uetustissimis auctoribus quinq; genera hæmatitarũ tradit præter magnetẽ principatũ dat ex iis æthiopico: oculorum medicamentis utilissimo. Ex iis quæ panchresta appellant. Itẽ ambustis. Alterũ atrodamanta dicit uocari: colore nigro pondere ac duricia insignem: & inde nomen traxisse: præcipueq; in africa repertum. Trahere autem in se argentum æs ferrum. Experimentũ eius esse in cote ex lapide basanite Reddere enim succum sanguineũ: & esse ad iocineris uitia præcipui remedii. Tertium genus arabici facit: simili duricia uix reddentis succum ad cotẽ aquariã aliquãdo croco similẽ. Quarti generis elatiten uocari quãdiu crudus sit: coctũ uero militẽ: utilẽ ambustis. Ad oĩa utiliorẽ rubrica. Quinti generis schistos hemorrhoidas reprimit. In totum autem hæmatitas omnes tritos in oleo trium drachmarum pondere a ieiunis sumendos. ad uitia sanguinis. Idem auctore schistõ alterius generis q̃ hæmatiten tradit: quem uocant Anthracitin. Nasci in africa nigrum attritum reddere aquariis cotibus ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrum colorem: ab altera parte croci. Ipsum utilem esse oculorum medicamentis.

Androdamanta uetu. cod.

De quattuor generibus aetitis: & calamo: & samio: & arabo: & pumicibus. Cap. xxi.

AEtites lapis etiam argumento noĩs magnam famã habet. Reperit̃ in nidis aquilarũ: sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri: marẽ & fœminã. Nec sine iis parere quas diximus aquilas: & ideo binos tm̃. Genera eorũ quattuor. In africa nascentem pusillum & mollem intra se ac uelut in aluo habentem argillã suauẽ: candidam. Ipsum friabilem quẽ fœminei sexus putant. Marem aũt q in arabia nascitur durum gallæ similem: aut subrutilũ in aluo habentẽ durum lapidem. Tertius in cypro inuenitur: colore illis in africa nascentibus similis: amplior tamen atq; dilatatus Cæteris enim globosa facies. Habet in aluo harenam iucundã & lapillos. ipse tam mollis ut etiã digitis fricetur. Quarti generis Taphiusius appellatur: nascens iuxta leucadem in taphiusa: qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad leucadẽ. Inuenitur in fluminibus candidus & rotundus. Huic ẽ in aluo lapis: qui uocat̃ callimus: nec quicq̃ tenerius. Aetitæ omnes grauidis adalligati mulieribus uel quadrupedibus in pelliculis sacrificati uteri aĩalium continent partus: non nisi pturiant: remouendi: alioquin uuluæ excidium fit. Sed nisi pturientibus auferantur: oĩo non pariunt. Est & lapis samius in eadem isula: ubi terram laudauimus: poliendo auro utilis. Vtilis & ĩ medicia oculorum ulceribus cum lacte quo supradictum est modo contra ueteres lachrymationes Prodest & contra uitia stomachi potus Vertigines sedat. Mentesq; commotas restituit. Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putant. Et ad urinæ difficultates: acopis etiam miscetur. Probatur grauitate & candore. Vuluas & partus contineri adalligato eo tradunt. Arabus lapis ebori similis: dentifriciis accommodatur crematus. Priuatim hemorrhoidas sanat cum lanugine linteorum linteolis insuper impositis. Non prætermittenda est & pumicum natura: siquidem ita appellantur q̃dam lapides erosi amne: in ædificiis musea uocant dependentia ad imaginem specus arte reddendã. Sed & ii pumices qui sunt in usu corporũ leuigandorũ fœminis iam quidem & uiris atq; ut ait Catullus libris: laudatissimi sunt in melo scylo & æoliis insulis. Probatio in cãdore & in minimo põdere: & ut q̃ maxime spõgiosi aridiq; sint: ac teri faciles: nec harenosi in fricãdo. Vis eorũ ĩ medicia: extenuare: siccare. In ustrina

Taphiusa

Appellantur qdem ita & cætera saxa erosa annis.

ter siccantur:ita ut torreantur carbone puro:ac totiens uino restinguantur albo. Lauantur deinde ut cad
mia: & siccati conduntur q̄ minimum uliginoso loco. Vsus farinæ eius oculorum maxime medicamen-
tis. Vlcera purgant eorum leuiter:explentqꝫ cicatrices: & emandant. Quidam tertia ustione refrigeratos
potiusquam restinctos terere malunt ex uino. Adduntur etiam ad malagmata capitum uerēdorumque
ulceribus. Vtilissima fiunt ex iis dentifricia. Theophrastus autem auctor est potores in certa mine biben
di præsumere farinam eius: sed nisi uniuerso potu impleantur periclitari. Tantāqꝫ refrigerandi naturā esse.
ut musta feruere desinant pumice addito.

De lapidibus mortariorum medicinalium: & mollibus lapidibus: & speculari lapide
& silicibus: & phengite: & cotibus: & reliquis ad struturam lapidibus igni & tempesta
tibus resistentibus. Cap. xxii.

AVctoribus curæ fuere lapides mortariorum quoqꝫ: nec medicinalium tantum aut ad pigmenta
ptinentium. Ethesiumqꝫ lapidem i iis prætulere cæteris: mox & thebaicum: quem pyrrhopoeci
lon appellauimus. Aliqui psaronium uocāt. Tertium ex calazio chrysiten. Medici autem & ba
saniten. Hic enim lapis nihil ex sese remittit. Ii autem lapides qui succum reddunt oculorum medicamen
tis utiles existimantur. Ideoqꝫ æthipici maxime ad ea probātur. Tænarium uero lapidem & pœnicum &
hæmatiten iis medicamentis prodesse tradunt: quæ ex croco componantur. Ex alio tænario qui niger est:
& ex pario lapide non æque medicis utilem. Potiorem ex lapide alabastrite ægyptio: uel ex ophite albo.
Est enim hoc genus ophitis: ex quo uasa & etiam cados faciunt. In syphno lapis est qui cauatur: tornatur
que in uasa coquendis cibis utilia: uel ad esculentorum usus. Quod in comensi italiæ lapide accidere sci-
mus: sed in sphno singulare ꝙ excalfactus oleo nigrescit: durescitqꝫ. Natura mollissimus tanta qualitatū
differentia est. Nam mollicie & transalpis præcipua sunt exempla. In belgica prouincia candidum lapidē
serra qua lignum: faciliusqꝫ etiam secant ad tegularum & imbricum uicem. Vel si libeat: ad quæ uocant
pauonacea tegendi genera: & igne quidem durati iidem sectiles sunt. Specularis uero quoniam & hic la-
pis nomen optinet: faciliore multo natura finditur in qualibet tenues crustas. Hispania hunc olim citeri-
or tantum dabat: nec tota: sed intra centum milia passuum circa segobricam urbem. Iam & cypros &
cappadocia & Sicilia: & nuper inuentum africa. Postferendos omnes tamen Hispaniæ: & cappado-
ciæ mollissimis & amplissimæ magnitudinis: sed obscuris. Sunt & in bononiensi italiæ parte breues ma-
culosi complexu silicis alligati: quorum tamen appareat natura similis eis qui in hispania puteis effo-
diuntur profunda altitudine. Necnon & saxo inclusus sub terra inuenitur: extrahiturqꝫ: aut exciditur. Sed
maiori parte fossili natura absolutus segmenti modo nunquam adhuc quinqꝫ pedum longitudine ampli
or. Humore hunc terræ quidam autumant quadam animam crystalli modo glaciari. Et in lapidem con
crescere manifesto apparet: ꝙ cum feræ decidere in puteos tales & medullæ ex ossibus earum in eadem la
pidis natura post unam hyemē figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira cum
sit mollicia nota perpetiendi solis rigorisqꝫ: nec senescit si modo iniuria absit: cum hoc etiam in cementis
multorum generum accidat. Inuenire & alium usum in ramentis quoqꝫ cyrcum maximum ludis cyrcen
sibus sternendi: ut sit in commendatione candor. Nerone principe in cappadocia repertus est lapis duri-
tia marmoris candidus atqꝫ translucens: etiam qua parte fuluæ inciderant uenæ: ex argumento phengi-
tes appellatus. Hoc construxerat ædem fortunæ: quam seiani appellatione dicebat a Seruio rege sacratā
aurea domo complexus. Quare etiam foribus apertis interdiu claritas ibi diurna erat haud alio q̄ specu
larium modo. tanquam inclusa luce: nō trāsmissa: in arabia quoqꝫ esse lapidē uitri modo translucidum:
quo utuntur pro specularibus: Iuba auctor est. Nunc ad operarios lapides transisse conueniat: primūqꝫ
cotes ferro acuendo. Multa eaꝝ genera. Creticæ diu maximā laudā habere. Secundā laconicæ ex tayge-
to monte: utræqꝫ oleo indigētes. Inter aquarias naxiæ laus maxima fuit: mos armeniacæ: de quibus dixi-
mus. Ex oleo & aqua ciliciæ pollēt: ex aqua arsinoeticæ. Repertæ sunt in italia aqua trahentes aciem acer
rimo effectu. Necnon & transalpes: quas pascernices uocant. Quarta rō est saliua hoīs proficientium.
Quæ in tonstrinaꝝ officinis inutilis est: fragili mollicia. Flamminitanæ ex hispania citeriore in eo genere
præcipuæ. Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis est morositate. Quædam tamen loca
morem illum habent: sicut carthago in africa exercetur halitu maris: fricatur uento: & uerberat' hymbri.
Sed cura tuentur picādo parietes: quoniam & tectoria calx roditur. Sciteqꝫ dictum est: ad tecta eos pice
ad uinum calce uti: quoniam sic musta condiunt. Alia mollicia circa romam fidēnati & albano. In ligu-
ria quoqꝫ umbria & uenetia albus lapis dentata serra seccatur. Hi tractabiles in opere laborem quoqꝫ to
erant sub tecto dūtaxat. Aspergine & gelu pruinisqꝫ rūpunt' in testas. Nee cōtra humores & aurā maris
robusti. Tyburtini ad reliqua fortes: uapore dissiliūt. Nigri silices optimi qbusdā in locis & rubētes. Nō
nusquam uero & albi: sicut in tarquiniensi Anitianis lapidicinis circa lacum uolsiniensem. Et in statonen
si sunt: quibus ne ignis quidem nocet. Iidem & in monumenta sculpti contra uetustatem quoqꝫ incorru-
pti pmanent. Exqꝫ iis forme fiunt: in quibus æra funduntur. Est & uiridis lapis uehemēter igni resistens
sed nusqꝫ

sed nusq; copiosus. Et ubi inuenitur lapis non saxum est. E reliquis pallidus in cemento rarq utilis. Globosus contra iniurias fortis: sed ad structuram infidelis: nisi multa suffrenatione deuinctus. Nec certior fluuiatilis semper ueluti madens. Remedium est in lapide dubio æstate eum eximere: nec ante biennium eum inserere tecto: domitum tempestatibus. Quæ ex eo læsa fuerint: in subterranea structura aptantur utilius. Quæ restiterint: tutum est uel cælo committere. Græci e lapide duro ac silice æquo construunt ueluti latericios parietes. Cum ita fecerint: isodomos uocant genus structuræ. At cum in æquali crassitudine structa sunt pseudisodomon. Tertium est emplecton tantummodo frontibus politis. Reliqua fortuito collocant. Alternas coagmentationes fieri: ut commissuras antecedentium medii lapides optineant necessarium est: in medio quoque pariete si res patiatur. Si minus: utiq; a lateribus. Medios parietes farcire fractis cementis. Dictyotheton uocant reticulatam structuram: quam frequentissime romæ struũt rimis oportunam. Structuram ad normam & libellam fieri & ad perpendiculum respondere oportet.

De Cisternis & calce & harenæ generibus: & mixtura calcis: & harenæ: & uitiis structuræ: & tectoris columnis. Cap. xxiii.

ET Cisternas harena pura & aspera quinque partibus: calcis quam uehementissimæ duabus construi conuenit: fragmentis silicis non excedentibus libras. Ita ferratis uectibus calcari solum parietesq; similiter. Vtilius geminos esse: ut in priore uitia considant aquæ: atq; per collum in proximas transeat maxime pura aqua. Calcem e uario lapide Cato Censoriis improbat. Ex albo melior q̃ ex duro & structuræ utilior. Quæ ex fistuloso tectoriis. Ad utrumq; damnatur ex silice. Vtilior eadem ex effosso lapide q̃ ex ripis fluminum collecto. Vtilior e molari: quia est quædam pinguior natura eius. Mirum aliquid postquam arserit accendi aquis. Harenæ tria genera. Fossicia cui quarta pars calcis addi debet. Fluuiatili aut marinæ tertia. Si & testæ tusæ tertia pars addatur melior materia erit. Ab a pennino ad padũ non inuenitur fossicia: nec marina. Ruinatum urbis ea maxime causa: q; furto calcis sine ferrumine suo cementa componuntur. Intrita quoq; quo uetustior eo melior. Vnde & in antiquarum ædium legibus inuenitur ne recentiore trima uteret̃ redẽptor quisquam. Ideoq; nulla tectoria eorum rimæ fedauere. Tectoriumque: quod nisi ter harenato & bis marmorato inductum est: non satis splendoris habet. Vliginosa & ubi salsugo uitiat testateo sublini utilius. In græcia tectoriis etiam harenatum quod inductu ri sunt: prius in mortario ligneis uectibus subigunt. Experimentum marmorati est in subigendo: donec rutro non cohæreat. Contra in albario opere: ut macerata calx ceu glutinum hæreat. Sed macerari non nisi a gleba oportet. In elide ædes est Mineruæ: in qua frater Phidiæ paneus tectorium iduxit lacte & croco subactum: ut ferunt: ideoq; si teratur ĩ ea hodieq; saliua pollice: odorem croci saporemq; reddere traditur. Columnæ in æde densius positæ: crassiores uidentur. Quattuor earum genera. Quæ sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent: doricæ uocantur: quæ nonam ionicæ: quæ septimam thuscanicæ. Corinthiis eadem ratio quæ ionicis. Et differẽtia: quoniam capitularis corinthiarum eadem est altitudo quæ colligitur crassitudine ima: ideoque graciliores uidentur. Ionici. n. capituli altitudo tertia pars est crassitudinis. Antiqua ratio erat columnarum altitudinis tertia pars latitudinum delubri: in ephesi Dianæ æde: de qua prius fuit sermo. primum columnis spiræ subditæ: & capitella addita. Placuitq; altitudinis octaua pars in crassitudine: & ut spiræ haberent crassitudinis dimidium septimæque partis detrahẽtibus summarum crassitudini. Præter has sunt quæ uocantur atticæ columnæ quaternis angulis pari laterum interuallo.

Septimã eius partis

De medicinis calcis: & maltha & gypso. Cap. xxiiii.

CAlcis & in medicina magnus usus. Eligitur enim recens: nec aspersa aquis urit: discutit: extrahit incipientesq; serpere ulcerum impetus coercet. Aceto & rosaceo temperata perducit ad cicatricem. Luxatis quoq; cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur. Eadem compositione & strumis. Maltha e calce fit recenti: gleba uino restinguitur. Mox tunditur cum adipe suillo & & ficu duplici linamento. Quæ res omnium tenacissima: & duritiam lapidis antecedens. Quod malthatur oleo perficitur ante. Cognata calci res gypsum est. Plura eius genera. Nam e lapide coquitur ut in syria ac thuriis. Et e terra fodit̃ ut in cypro ac perthebie summa tellure: & hymeticũ est. Qui coquitur lapis non dissimilis alabastrite esse debet: aut marmoroso. In syria durissimos ad id eligunt: coquuntq; fimo bubulo ut celerius urantur. Omnium autem optimum fieri compertum est e lapide speculari squammam uitalem habente. Cypso madido statim utendum est: quoniam celerrime coit: ac siccatur. Tamen rursus tundi & in farinam resolui patitur. Vsus gypsi in albariis sigillis ædificiorum & coronis gratissimus. Exemplumq; illustre. C. Proculeum Augusti Cæsaris familiarem in maximo stomachi dolore gypso poto consciuisse sibi mortem.

Tymphe ticum marmori eroso Theo.

De pauimentis: & quando primum Romæ: & subdialibus pauimentis: & græcanicis: & quando primum cameræ. Cap. xxv.

Zenodorus.

PAuimenta originem apud græcos habent elaborata arte picturæ ratione: donec lithostrota ex
pulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere sosus: qui pergami strauit quem uocant Asaro-
ton. Oecon. quoniam purgamenta cœnæ in pauimento quæ conuerti solent: ueluti relicta Fe
cerat paruis e testulis tinctisq; in uarios colores. Mirabilis ibi columba bibens: & aquam umbra capitis
infuscãs abripiente alia escam. Ludentes uideres in canthari labro. Apricantur aliæ scabentes sese. Pauimẽ
ta credo primum facta: quæ nunc uocamus barbarica: atq; subtegulanea. In italia e festucis cannea: hoo
aperte ex nomine ipso intelligi potest. Romæ scalpturatum in Iouis capitolini æde primum factum est
post tertium punicum bellum initum. Frequentata uero pauimenta ante cimbricum magna gratia ani-
morum indicio est lucillianus ille uersus. Arte pauimenta atq; emblemata uermiculata. Subdialia græci
inuenere talibus domos contegentes facili tractu & repente. Sed fallax ubicunq; hymbres gelant. Neces

Coassationes uitr. Ex tessera Id.

sarium binas per diuersum taxationes substerni. Capita earum præfigi ne torqueãtur. Et ruderi nouo ter
tiã partẽ testæ tusæ addi. Deinde rudus in quo duæ quintæ calcis misceãtur pedali crassitudine festucari.
Tunc nucleo crasso sex digitos induci & e testa grandi nõ minus alta duos digitos strui. Fastigium uero
seruari in pedes denos sesquũcem. Ac diligenter cote despumare uernisq; axibus contribulare. Quæ tor-
quentur inutilia putant. Immo & silice aut palea substerni melius esse quo minor uis calcis perueniat.
Necessarium & globosum lapidem subiici. Similiter fiunt spicata testacea. Non negligendum etiamnũ
unum genus græcanicum. Solo festucato iniicitur rudus aut testaceum pauimentum. Dein spisse calca
tis carbonibus inducitur sabulo calce ac fauilla mixtis: materia crassitudine semipedali ad regulam & li
bellã exigitur: & est forma terrena. Si uero cote depolitum est: nigri pauimẽti usum optinet. Lithostrota
cœptauere iam sub Sylla paruulis certe crustis. Extatq; hodie quod in Fortunæ delubro preneste fecit.
Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras transiere: ut pronum uitium. Et hoc certe iuentũ ab Agrip
pa in thermis quas romæ fecit. Figlinum opus encausto pinxit. In reliquis albaria adornauit. Non dubie
uitreas facturus cameras: si prius id iuentũ fuisset: aut a parietib9 scœnæ ut diximus. Scauri peruenissent i
cameras. Quamobrem originem uitri dicemus.

De origine uitri & ratione faciendi: et de obsiano uitro: et generibus multiformi-
bus uitri. Cap. xxvi.

PArs est syriæ: quæ Phœnice uocatur finitima iudeæ iutra montis carmeli radices paludem ha
bens: quæ uocatur candebea. Ex ea creditur nasci belus amnis quinq; milium. p. spacio in ma-
re profluens iuxta ptolemaidem coloniam. Lentus hic currit: insalubris potu: sed cerimoniis
sacer: limosus uado profundus. Non nisi reuso mari harenas fatetur. Fluctibus enim uolutatæ nitescũt
detritis sordibus. Nunc et a marino creduntur astringi morsu: non prius utiles. Quingentorum est pas
suum nõ amplius littoris spatium: Idq; tantum multa per sæcula gignendo fuit uitro. Fama est appulsa
naue mercatorum nitri cum sparsi per littus epulas pararẽt: nec esset cortinis attollẽdis lapidum occasio:
glebas nitri e naue subdidisse. Quibus accensis pmixta harena littoris translucentes nobilis liquoris flu
xisse riuos: & hanc fuisse originem uitri. Mox ut est astuta & ingeniosa solertia non fuit contenta nitrum
miscuisse: cœptus addi & magnes lapis qñ i se liquorẽ uitri quoq; ut ferrũ trahere creditur. Simili mõ &
calculi splẽdẽtes multifariã cœpti uri: deinde cõchiæ & fossiles harenæ. Auctores sunt i india e crystallo
fracta fieri: & ob id nullũ cõparari idico. Leuib9 ãt aridisq; lignis coqt addito cyprio ac nitro maxie ophi
rio. Cõtinuis fornacibus ut æs liquat massæq; fiũt colore pingui nigricãtes. Acies tãta ẽ q̃cunq;: ut citra
ullũ sensum ad ossa cõsecet qcqd afflauerit corporis. Ex massis rursus fundit i officinis tingit q;. Et aliud
flatu figuratur. Aliud tornoteritur. Aliud argenti modo cælatur. Sidone quondam iis officinis nobili:
siquidẽ etiã specula excogitauerat. Hæc fuit ãtiqua ratio uitri. Iam uero & i uulturno mari italiæ harena
alba nascens sex milium passuum a littore inter cumas atq; lucrinum: quæ mollissima est: pila molaque
teritur. Dein miscetur tribus partibus nitri pondere uel mensura: ac liquata in alias fornaces transfun-
ditur. Ibi fit massa quæ uocatur hammonitrum. Atq; hoc recoquitur: & fit uitrum purum ac massa ui-
tri candidi. Iam uero & per gallias hispaniasq; simili modo harenæ temperantur. Ferunt Tyberio prin-
cipe excogitatum uitri temperamentum ut flexibile esset: & totam officinam artificis eius abolitam: ne
æris: argenti: auri: metallis precia detraherentur. Eaq; fama diu crebrior q̃ certior fuit. Sed quid refert.

Pterotos aut Apyrotos.

Neronis principatu reperta uitri arte quæ modicos calices duos: quos appellabant petrotos. hs. sex mi-
libus uenderet. In genere uitri & obsidiana numerantur ad similitudinem lapidis quem in æthiopia inue
nit Obsidius nigerrimi coloris: aliquando & translucidi: crassiore uisu atque in speculis parietum pro
imagine umbras reddente. Gemmas multi ex eo faciunt. Videmusq; & solidas imagines diui Augusti
capti materia huius crassitudinis. Dicauitque ipse pro miraculo in templo Concordiæ obsidianos quat
tuor elephantos. Remisit & Tyberius Cæsar heliopolitarum cerimoniis repertam ibi i hæreditatæ eius
qui præfuerat ægypto: obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo nunc
uitri similitudine iterpolata. Xenocrates obsidianum lapidem in india & in Sãnio italiæ & ad oceanum

in hispania

n hispania nasci tradit. Fit & in tincturæ genere obsidianum ad escaria uasa totum rubens uitrum atque non translucens: hæmatinon appellatum. Fit & album & murrhinum aut Hyacinthos saphirosq; imitatum: & omnibus aliis coloribus. Nec est alia nūc materia sequacior: aut etiam picturæ accommodatior. Maximus tamen honos in candido translucente q̄ proxima crystalli similitudine. Vsus uero ad potandum argenti metalla & auri pepulit. Est autem caloris impatiens: ni præcedat frigidus liquor: cum addita aqua uitreæ pilæ sole ac uerso in tantum excandescant: ut uestes exurant fragmenta teporata agglutinantur tm̄ rursus tota fundi non queunt præterquā abrupta sibi nec tingui ueluti cum calculi fiūt: quos quidam abaculos appellant aliquos etiam pluribus modis uersicolores. Vitrum sulphuri concoctū ferruminatur in lapidem. At peractis omnibus quæ constant ingenio artem natura faciente: succurrit mira ri nihil pene igni perfici.

Ignium miracula & medicinæ prodigia. Cap. xxvii.

IGnis accipit harenas: ex quibus alibi uitrum: alibi argentum: alibi minium: alibi plumbi genera: alibi pigmenta: alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs soluūtur. Igne ferrum gignitur ac donatur. Igne cremato lapide cementa in tectis alligantur. Alia sæpius uri prodest. Eadēq; materia aliud gignitur primis ignibus: aliud secundis: aliud tertiis. Quando ipse carbo uires habere incipit restinctus: atq; interisse creditus: maioris fit uirtutis. Immensa & improba rerum naturæ portio. Et in qua dubium sit plura absumat: an pariat. Est & ipsius ignibus medica uis. Pestilentiæ quæ solis obscuratione contrahitur ignis suffitu multiformiter auxiliari certum est. Empedocles & Hippocrates id monstrauere diuersis locis. Ad conuulsa uiscera aut contusa ut. M. Varro auctor est. Ipsis enim uerbis eius utar. Lix cinis est iquit foci. Inde enim cinis luxatis potus medetur. Vt licet uidere gladiatores cum deluserint hac iuuari potione. Quin & carbunculum genus morbi: quo duos consulares nuper absumptos idicauimus: querneus carbo tritus cum melle sanat. Adeo in rebus damnatis quoq; ac iā nullis sunt aliqua remedia: ut in carbone ecce & cinere. Non præteribo & unum foci exemplum romanis litteris clarum. Tarquinio prisco regnante tradunt repente in foco comparuisse genitale e cinere masculini sexus. Eāque: quæ insederat ibi: Tanaquilis reginæ ancillam Ocrisiam captiuam consurrexisse grauidam. Ita Seruium Tullium natum qui regno successit. Inde & in regia æ cubanti puero caput arsisse uisum: creditūq; Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos Laribus primum instituisse.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXVII. ET VLTI.

PROOEMIVM.

Origo gemmarum.

VT nihil instituto operi desit: Gemmæ supersunt: & in arctum coacta rerum naturæ maiestas a multis nulla sui parte mirabilior: Tantum tribuunt uarietati coloribus materiæ decori. Violari etiam signis gemmas nefas ducentes. Aliquas uero extra pretia ulla taxationemq; humanarum opum arbitrātes ut plerisq; ad summā absolutamque rerum naturæ contemplationem satis sit una aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarum & quibus initiis in tantum hæc ammiratio exarserit diximus quodam tenus in mentione auri annulorumque. Fabulæ primordium a rupe Caucasea tradunt. Promethei uinculorum interpretatione fatali. Primumque saxi fragmentū inclusum ferro ac digyto circundatum hoc fuisse annulum & hoc gemmam.

De gemma Polyclatis tyranni & Pyrrhi regis: & qui sculptores optimi: & nobilitates artificum: & qui primus dactylothecam romæ habuit. Cap. i.

HIs initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata ut Polycrati Seuero samio insularum ac littorum tyranno fœlicitatis suæ: quam nimiam fatebatur esse ipse: satis piamenti in unius gēmæ uoluntario damno uideretur: si cum fortunæ uolubilitate paria faceret. Planeque ab inuidia eius abunde se redimi putaret: si hoc unum doluisset. Assiduo ergo gaudio lassus prouectus nauigio in altum: annulum mersit. At illum piscis eximia magnitudine regi natus escæ uice raptum ut faceret ostentum: in culinam domini rursus fortunæ insidiantis manu reddidit. Sardonicem eam gemmam fuisse constat: ostenduntq; Romæ (si credimus) in Cōcordiæ delubro cornu aureo Augustæ dono inclusam: & nouissimum prope locum tot prælatis optinentem. Post hunc annulum regia fama est gemmæ pyrrhi illius qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanq; habuisse traditur achaten: in qua nouem musæ & Apollo citharam tenens spectaretur: non arte sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis: ut musis quoq; singulis sua redderentur insignia. Nec deinde alia quæ tradatur magnopere gemmarum claritas extat apud auctores: præterq̄ Ismeniam Choraulem multis fulgentibusq; uti solitū comitā

te fabula uanitatem eius indicato in cypro: sex aureis denariis smaragdo in qua fuerat sculpta Amymōe iussisse enumerari. Et cum duo relati essent: imminuto precio: male me Hercules curatum dixisse. Multum enim detractum erat gemmæ dignitati. Hic uidetur istituisse ut omnes musicæ artis hac quoq; ostētatione censerentur: ueluti Dionysiodorus æqualis eius & æmul ut sibi quoq; par uideretur. Tertius q̄ eodem tempore fuit inter musicos Nicomachus multas gemmas habuisse traditur: sed nulla peritia electas: sed sortem quadam. His exemplis initio uoluminis oblatis aduersus istos qui sibi hanc ostentationem arrogant: ut palam sit eos tibicinum gloria tumere. Hoc in Polycratis gemma quæ demonstratur illibata intactaq; ab Ismeniæ ætate post multos annos apparet scalpi etiā smaragdos solitos. Confirmat hanc eandem opinionem edictum Alexandri magni: quo uetuit in gemma se ab alio scalpi q̄ a pyrgotele non dubie clarissimo artis eius. Post eum Apollonides & cronius ī gloria fuere. Quiq; diui Augusti imāginem similem expressit: qua postea principes signabant Dioscorides. Sylla dictator traditione Iugurtæ semper signauit. Est apud auctores & intercatiensem illum cuius patrem Scipio Aemylianus ex prouocatione interfecerat: pugnæ eius effigie signasse uulgato Stilionis Præconini sale. Quidnam fuisse aucturum eum si Scipio a patre eius interemptus esset? Diuus Augustus inter initia sphinge signauit. Duas āt in matris annulis iam indiscrete similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia absente eo amici signauere epistolas & edicta. Quæ ratio temporum nomine eius reddi postulabat: non infaceto lepore accipientium enigmata afferre eam sphingem. Quin etiam Mœcenatis rana per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Augustus postea ad deuitanda conuitia sphingis Alexandri magni imagine signauit. Gemmas plures: quod peregrino appellant nomine dactylothecam: primus omnium habuit romæ priuignus Sylle Scaurus. Diuq; nulla alia fuit: donec Pompeius magnus eam quæ Mythridatis regis fuerat: inter dona in capitolio dicaret: ut. M. Varro aliiq; eiusdem ætatis auctores confirmant: multum prælatā Scauri. Hoc exemplo Cæsar dictator sex dactylothecas in æde. Veneris genitricis cōsecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apollinis æde unā. Victoria tamen illa Pompeii primum ad margaritas gēmasq; mores inclinauit. Sicut. L. Scipionis & Cn. Manlii ad cælatum argētum & uestes attalicas & triclinia ærata. Sicut. L. Mummii ad corinthia & tabulas pictas.

De gemmis translatis in triumpho Pōpeii: & natura crystalli & medicinis: & luxuria circa eam: & quando primum inuenta myrrhina: & luxuria circa ea & natura myrrhinorū quæ mentiti sunt auctores de succino. Cap. ii.

ID uti planius noscatur: uerba ex ipsis Pompeii triumphorū actis subiiciā. Ergo tertio triūpho quem de piratis: asia: ponto: gentibusq; & regibus in septimo operis huius uolumine indicatis M. Pisone. M. Messala cons. pridie Kalendas octobris: die natalis sui egit: trāstulit alueum cū tesseris lusorium e gemmis duabus latum pedes tres: longum pedes quattuor. Et ne quis de ea re dubitet nulla gemmarum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedēte. In quo fuit luna aurea pōdo. xxx. milium. Lectos tricliniares tres. Vasa ex auro & gemmis abacorum nouem. Signa aurea tria. Mineruæ Martis: & Apollinis coronas ex margaritis. xxx. tres. Montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus & pomis omnis generis circundata uite aurea. Musæum ex margaritis ī cuius fastigio horologium erat. Imago. Cn. Pompeii e margaritis: illa regio honore grata: illius probi oris uenerandiq; p̄ cunctas gentes: illa inquam ex margaritis: seueritate uicta & ueriore luxuria q̄ triumpho. Quod profecto inter illos uiros durasset cognomē Magni: si prima uictoria sic triumphasses de margaritis Magne: tam prodiga re & fœminis reperta: quam habere gerereq; fas non sit. Hinc sic fieri tuus uultus? sic te preciosum uideri? Nonne illa similior tui est imago: quam pyrenei iugis imposuisti? Graue profecto fœdūq; probrum erat: ni uerius sit eum deorum ostentum credi oportere. Clareq; itelligi posset iam tum illud caput orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum. Cætera triumphi eiusdem q̄ uerissime subiiciam Reip. datum mille talentum. Legatis & quæstoribus: qui oras maris defendissent sestertia bina milia. Cō militibus singulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamen fecit causam Caii principis qui super omnia muliebria oculos induebat e margaritis. Et Neronis principis qui sceptra personis histrionum & cubicula uiatoria unionibus consternebat. Quinimmo etiam ius uidemur perdidisse corripiēdi gemmata potoria & uarie supellectilis genera annulos transeuntes. Quæ enim non luxuria innocentior existimari possit? Eadem uictoria primum in urbem murrina inuexit. Primusq; Pompeius sex pocula ex eo triumpho capitolino Ioui dicauit. Quæ protinus ad hominum usum transiere: abacis etiam escariisq; uasis inde expetitis. Excrescitq; in dies eius rei luxus. Murrino. lxxx. sestertiis empto capaci plane ad sestarios tres. Calice: potauit ex eo ante hos annos consularis ob amorem abraso eius margine ut tamen iniuria illa precium augeret. Neq; est hodie murrini alterius præstantior indicatura. Idem in reliquis generis eius quantum uorauerit licer æstimare ex multitudine: quæ tanta fuit: ut auferente liberis eius Nerone Domitio theatrum peculiare trans tyberim ore is exposita occuparent. Quod a populo ipleri canente se. Et dum pōpeianis præludit: etiam Neroni satis erat: qui uidit tunc annumerari unius scyphi fracta membra: quæ in dolorē

poppeanas

credo sæculi

credo sæculi inuidiamq; fortunæ tanquam Alexandri magni corpus in conditorio seruari ut ostentaren
tur:placebat. T. Petronius consularis moriturus inuidia Neronis principis. ut mensam eius exhæredaret
trullam murrinam. ccc. sestertiis emptam fregit. Sed nero ut par erat principem uicit omnes. ccc. sester-
tiis capedinem unā parando. Memorāda res tanti imperatorē patreq; patriæ bibisse. Oriēs murrina mit
tit. Inueniuntur enim ibi in pluribus locis nec insignibus:parthici regni. Præcipue tamē ī carmania. Hu-
morem putant sub terra calore densari. Amplitudine nusquam paruos excedunt abacos. Crassitudine ra
ra quanta dictum est uasi potorio. Splendor iis sine uiribus: nitorque uerius q̃ splendor. Sed in pretio
uarietas colorum:subinde circūagentibus se maculis in purpuram candoremque: & tertium ex utroque
ignescente ueluti per transitum coloris purpura rubescente:aut lacte candescente. Sunt qui maxime ī iis
laudent extremitates: & quosdam colorum repercussus:quales in cælesti arquu spectantur. Hic maculæ
pingues placent. Translucere quicquam aut pallere uitium est. Item sales uerrucæq; non eminentes: sed
ut in corpore etiam plerumq; sessiles. Aliqua & in odore commendatio est. Contraria huic causa crystal
lum facit: gelu uehementiore concreto. Nec aliubi certe reperitur:q̃ ubi maxime hybernæ niues rigent:
glaciemq; esse certum est:unde & nomen græci dedere. Oriens & hanc mittit. Sed īdicæ nulla præfertur.
Nascitur & in asia:uilissima circa alabandam & hortosiam montibus:item in cypro. Sed laudata in eu-
ropæ alpium iugis. Iuba auctor est: & in quadam insula rubri maris ante arabiam sita nasci quæ neron uo
cetur. Et in ea quæ iuxta gemmam topacion ferat. Cubitalemque efossam a Pythagora Ptolemæi regis
præfecto. Cornelius Bocchus & in lusitania perquam mirandi ponderis immensis iugis depressis ad libe
ramentum aquæ puteis. Mirum & quod xenocrates tradit ephesius aratro asia & cypro excitari. Nō eīm
inueniri in terreno:nec nisi inter cautes creditum fuerat. Similius ueri est quod idē xenocrates tradit tor-
rentibus sæpe deportari. Sudines uero negat nisi ad meridiem spectantibus locis nasci. Quod certum ē
non enim repetitur in aquosis:quāquā in regione prægelida:uel si ad uada usq; glacientur amnes: Cælesti
humore paruaq; niue id fieri necesse est. ideo caloris impatiens nisi in frigido potu abdicatur. Quare se-
xangulis nascatur lateribus:non facile ratio inueniri potest:eo magis q; neq; mucronibus eadem species ē
& ita absolutus est laterū leuor:ut nulla id arte possit æquari. Magnitudo amplissima adhuc uisa nobis
erat:quam in capitolio Liuia augusta dicauerat:librarum circiter. L. idem Xenocrates auctor est: uas am
phorale uisum. Et aliqui ex india crystallum sextariorum quattuor. Nos liquido affirmare possumus in
cautibus alpium nasci adeo inuiis ut plerumq; fune pendentes eam extrahant. Peritis signa & indicia no
ta sunt. Infestantur plurimis uitiis:scabro:ferrugine maculosa nube:occulta aliquando uomica:prædu-
ro fragiliq; centro & sale appellato. Est & rufa aliquibus rubigo. Aliis capillamentum rimæ simile. Hoc
artifices litura occultant. Quæ uero sine uitio sunt:puras esse malunt. Aconteta appellantes: nec spumei
coloris lympidæq;. Postremo uero auctoritas in pondere est. Inuenio medicos quæ sunt urenda corpo℞
non aliter utilius id fieri putare q̃ crystallina pila aduersis apposita solis radiis. Alius hic furor. Ils. cētum
l. millibus trullam unam non ante multos annos mercatam a matrefamilias nec diuite. Item Nero amis
sarum rerum nūtio accepto duos calices crystalinos in suprema ira fregit illisos. Hæc fuit ratio sæculum
suum punientis: ne quis alius ex iis biberet. Fragmenta sarciri nullo modo queunt. Mireq; ad similitudi
nem accessere uitrea: sed prodigii modo ut suum pretium auxerint: crystalli non diminuerint. Proxi-
mum locum in deliciis fœminarum tamen adhuc tantum succina optinent:eandemque omnia hæc quā
gemmæ auctoritatem. Sane maiorem aliquibus de causis crystallina & murrina. Rigidi potus utraq;.
In succininis causam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occasio est uanitas græcorum diligen-
tiæ. Legentes modo æque perpetiantur me de ortu eorum: cum hoc quoque intersit uitæ scire posteros
quicquid illi prodidere mirandum. Phaetontis fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos
lachrymis electrum omnibus annis fundere iuxta eridanum amnem quem padum uocamus. Et ele-
ctrum appellatum:quoniam sol uotitatus sit electros:plurimi poetæ dixere:primiq; ut arbitror: Eschy
lus:Philoxenus:Nicander:Euripides:Satyrus. Quod esse falsum Italiæ testimonio patet. Diligentiores
eorum electridas insulas in mari hadriatico esse dixerunt:ad quas dilaberetur padus. Qua appellatione
nullas unquam ibi fuisse certum est. Nec uero ullas ibi appositas esse in quas quicquam cursu padi deue-
hi possit. Nam q; Eschylus in hyberia hoc est in hispania eridanum esse dixit:eundemq; appellari rhoda-
num. Euripides rursus & Apollonius ī hadriatico littore confluere rhodanum & padum: faciliorem ue
niam facit ignorati succini:in tanta orbis ignorantia. Modestiores sed æque falsum prodidere in extremis
hadriatici sinus rupibus inuiis arbores stare: quæ canis ortu hoc effunderent gummi. Theophrastus
in liguria effodi dixit. Phaetontem in æthiopia Hammonis obisse. Ob id delubrrum ibi esse atque ora
culum. Electrumq; gigni. Philemon fossile esse: & in scythia erui duobus locis. Candidum atque cærei
coloris quod uocaretur electrum. In alio loco fuluum quod appellaretur sualternicum. Demonstratus

in frigidū potum ad-dicatur.

ponere ue. se.

helios.

lyncurion id uocat: & fieri ex urina lyncum bestiarum. E maribus fuluum & igneum: e feminis languidi us atq; candidum. Alii dixere langurium: & esse in italia bestias langurias. zenothenis langas uocat eas dem: & circa padum iis uitam affirmat sudines arborem quæ gignat in liguria. In eadem sentẽtia & Me trodorus fuit. Sotacus credidit in britãnia arboribus effluere: quas electridas uocauit. Pytheas gutoni bus germaniæ genti accolis æstuarium mentonomon nomine ab oceano spatio stadiorum sexmilium. Ab hoc diei nauigatione insulam abesse abalum. Illo uere fluctibus aduehi: & esse concreti maris purga mentum. Incolas pro ligno ad ignem uti eo: proximisq; teutonis uendere. Huic & Timæus credidit: sed insulam basiliam uocauit Philemon negauit flãmam ab electro reddi. Nicias solis radiorum succum in telligi uoluit. Hos circa occasum credit uehementiores in terram actos pinguem sudorẽ in ea parte ocea ni relinquere: deinde æstatibus in germanorum littora eiici. Et ægypto nasci simili modo: & uocari sacal. Item in india: gratiusq; thure esse indis. In syria quoq; fœminas uerticillos inde facere: & uocare harpaga quia folia & paleas: uestiumq; fimbras rapiat. Theophrastus oceano id exæstuante ad pyrrenei promon torium eiici. Quod & Xenocrates credidit: qui de iis nuperrime scripsit. Viuit adhuc Asa rubas: qui tra didit iuxta atlanticum mare esse lacum cæphisida: quem mauri uocant electrum. Hũc sole excalfactum e limo dare electrum fluitans. Mnesias africæ locum sycionem appellatum: & crathin amnem ĩ oceanũ effluente e lacu: in quo aues quas meleagridas & penelopas uocat uiuere. Ibi nasci rõne eadem qua supra dictum est de electride lacu. Theomenes dicit: iuxta syrtin magnam hortum hesperidum esse: ex quo in stagnum cadat. Colligi uero a uirginibus hesperidum. Ctesias indis flumen esse hypobarum: quo uoca bulo significetur omnia uasa ferre bona: fluere a septentrione in exortum oceanum iuxta mõtem siluestrẽ arboribus electrum ferentibus. Arbores eas aphytacoras uocari. qua appellatione significetur prædul cis suauitas. Mithridates in germaniæ littoribus esse ĩsulam: uocariq; eam cædron. cædri genere siluosam inde defluere in petras. Xenocrates non succinum tantum in italia: uerum etiam thieum uocari: a schytis uero sacrium: quoniam & ibi nascatur. Alios putare in numidia gigni. Super omnes est Sophocles tragi cus poeta: quod equidem miror tanta grauitate cothurni: & præterea uitæ fama alias principe loco geni tus athenis rebus gestis exercitu ducto. Hic ultra indiam fieri dixit e lachrymis meleagridum auium me leagrum deflentium. Quod & credidisse eum: uel sperasse aliis persuaderi posse quis non miretur quam ue pueritiam tam imperitam posse reperiri quæ auium ploratus annuos credat. lachrymas ue tam gran desq; auesq; e græcia ubi Meleager periit ploratum isse in indos? Quid ergo? Non multa æque fabulosa produnt poetæ? Sed hoc ea in re quæ quottidie inuehatur: atq; abundet: & hoc mendacium coarguat se rio quequam dixisse: summa hominum contemptio est: & intoleranda mendaciorum impunitas.

Obsericta uet. lec.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria succinorum: & lyncurio & medicinæ. Cap. iii.

Certum est gigni in insulis septentrionalis oceani: & a germanis appellari glessum: itaq; & a no stris unam insularum ob id glessariam appelatam: Germanico Cæsare ibi classibus rem geren te austrauiã a barbaris dictam. Nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus: ut gummi ĩ cerasis: resina pineis erumpit humoris abundantia: densatur rigore uel tepore aut mari autum nali. Cum intumescens æstus rapuit ex insulis: certe ĩ littora expellitur: ita uolubile ut pendere uideatur atq; considere in uado. Quod arboris succum etiam prisci nostri: credidere ob id succinum appellantes. Pineæ autem arboris esse indicio est pineus in atritu odor: & q̃ accensum tædæ modo ac nidore fagret. Affertur a germanis in pannoniam: mox per prouinciam. Inde ueneti primum quos græci enetos uocant rei famam fecere. Proximæ pãnoniæ id accipientes circa mare hadriaticum. Pado uero ad nexa fabulæ ui detur causa hodieq; transpadanorum agrestibus fœminis: monilium uice succina gestãtibus maxime de coris gratia. Sed & medicinæ. quando tonsillis creditur resistere: & faucium uitiis uario genere aquarum iuxta illos infestante guttura ac uicinas carnes. Centum fere. M. passuum abest a carnunto, littus panno niæ: quo id a germaniæ inuehitur percognitum nuper. Vidit enim eques romanus missus ad id compa randum a iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis. Qui hæc commertia & littora pagra uit tanta copia enuecta: aut retia arcendis feris podium protegentia succinis nudarentur. Arma uero & libitina totusq; unius diei apparatus esset e succino. Maximum pondus iis glebæ attulit. xiii. librarum. Nascit & in india certum est. Archelaus qui regnauit in cappadocia illinc cortice inhærente, tradit aduehi rude: poliriq; adipe suis lactentis incoctum. Liquidum primo destillare argumẽto sunr quædã intus trãs lucentia: ut formicæ aut culices: lacertæq; quas adhæsisse musteo: non est dubium: & inclusas indurescenti Genera eius plura. Candida odoris præstantissimi. Sed nec his nec tetris pretium. Fuluis maior auctori tas. Ex iis etiamnum amplior translucentibus: præterquam si nimio ardore flagrẽt: imaginemq; igneam inesse: non ignem placet. Summa laus falernis a uini colore dictis molli fulgore perspicuis. Sunt & in q bus decocti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoq; notum fieri oportet quocunq; modo tingui libeat: hædorum sæuo & anchusæ radice. Quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digitorum ac cepta ui caloris attrahunt ĩ se paleas & folia arida. ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoq; succini oleo addito flagrant

Maxime prouinciã uet. lec.

an Cereis ant. lec.

addito flagrant̄ dilucidius diutiusq; q̄ lini medulla. Taxatio in delitiis tanta ut hominis quanuis parua
effigies uiuorum hominum uigentiumq; prætia superet: prorsus ut castigatio una non sit satis. In corin-
thiis æs placet auro argentoq; mixtum: in cælatis ars et ingenia. Murrinorum et crystallinorum dixmus
gratiam. Vniones q; capite circunferuntur: gemmæ digitis. In omnibus deniq; aliis uitiis ostentatio aut
usus placet. In succinis deliciarum tantum conscientia. Domitius Nero in cæteris uicæ suæ portentis ca-
pillos quoq; coniugis suæ Poppeæ ī hoc nomē adoptauerat quodam etiā carmine succinos appellando.
Et quoniam nullis uitiis desunt pretiosa nomina ex eo tertius hic quidem colos cœpit expeti a matronis.
Vsus tamen succinorum inuenitur aliquis in medicina: sed non ob hoc fœminis placent. Infantibus alli-
gari Amuleti ratione prodest. Callistratus & cuicunq; ætati contra lymphationes prodesse tradit. Et uri
næ difficultatibus potum: alligatumq;. Hic & differentiam nouam attulit appellando chrysolectrum
quasi coloris aurei: & matutino grauissimi aspectus. Rapacissimum ignium: et si iuxta fuerint celerrime
ardescens. Hoc collo alligatum: mederi febribus & morbis. Tritum cum melle ac rosaceo aurium uitiis.
Et si cum melle attico conteratur: oculorum quoq; obscuritatibus. Stomachi etiam uitiis uel per se faria
eius sumpta: uel cum mastice ex aqua pota. Succina etiam gēmis quæ sunt translucidæ: adulterandi ma
gnum habent locum: maxime amethystis: cum omni ut diximus colore tingātur. De lyncurio proxime
dici cogit auctorum pertinacia. Quippe etiam si non electrum id esset lyncurium tamen gemmam esse
contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis. Sed egestam terra protinus bestia operiente eam: quoni
am inuideat hominum usui. Esse autem qualem in igneis succinis colorem scalpiq;. Nec folia tātum aut
stramenta ad se rapere: sed æris etiam ac ferri laminas: quod Diocles quidem et Theophrastus credidit.
Ergo falsum id totum arbitror. Nec uisam in æuo nostro gemmam ullā ea appellatione. Et quod de me-
dicina simul proditur calculos uesicæ eo poto elidi: & morbo regio occurri: si ex uino bibatur: aut si por-
tet. Et tamen nunc gemmarum cōfessa dicemus a laudatissimis orsi. Nec uero id solum agemus: sed ad
maiorem utilitatem uitæ obiter coarguetur magorꝫ infanda uanitas: quādo illi uel plurima prodidere de
gemmis medicinæ ex iis species blando prodigio transgressi.

De adamantis generibus & medicinis & margaritis. Cap. iiii.

MAximum in rebus humanis non solum inter gemmas pretium habet adamas: diu non nisi re
gibus & iis admodū paucis cognitus: unus modo ī metallis repertus: perq̄ raro comes auri:
nec nisi in auro nasci uidebatur. Veteres eum in æthiopum tantum metallis inueniri existima
uere: inter delubrum Mercurii atq; insulā meroen dixeruntq; non ampliorē cucumeris semine aut colore
dissimilem inueniri. Nunc genera eius sex noscuntur. Indici non in auro nascentis: sed quadam crystalli
cognatione. Siquidem & colore translucido non differt. Et laterum sexangulo leuore turbinatus in mu-
cronem: aut duabus contrariis partibus quo magis miremur: ut si duo turbines latissimis suis partibus
iungantur magnitudine uero etiam auellani nuclei. Similis est huic quidem arabibcus: minor tantum.
Similiter & nascens cæteris pallor gentis & in auro non nisi excellentissimo natalis. Incudibus hi depre-
hēduntur: ita respuentes ictum: ut ferrū utrinq; dissultet: incudesq; etiam ipsæ dissiliant. Quippe duritia
inenarrabilis est: simulq; ignium uictrix natura: et nunq̄ incalescens. Vnde et nomen indomita uis græca
interpretatione accepit. Vnum ex iis uocant cenchron: quod est mili magnitudine. Alterum macedoni-
cum in philippico auro repertum: & hic est cucumi semine par. Post hos cyprius uocatur in cypro reper
tus uergēs in æreū colorē. Sed in medicina ut dicemus efficacissimus. Post hūc est siderites ferrei splendo
ris: pondere ante cæteros: sed natura dissimilis. Nam & ictibus frangitur: & alio adamante perforari po-
test. Quod & cyprio euenit. Breuiterq; ut degeneres nominis tantum auctoritatem habent. Idq; quod
totis uoluminibus his docere & mandare conati sumus de discordia rerum concordiaq;: quā antipathiā
ac sympathiam appellauere græci non aliter clarius intelligi potest. Siquidem illa inuicta uis duarū uio
lentissimæ naturæ rerum ferri ignisq; contemptrix hircino rumpitur sanguine: aç ne aliter q̄ recenti calido
que macerata: & sic quoq; multis ictibus: tunc etiam præterquam eximias incudes malleosq; ferreos fran
gens. Cuius hoc ingenio inuentum. Quoue casu repertum. Aut quæ fuit coniectura experiendi rem im-
mensi secreti: & in fœdissimo animalium omnium? Profecto muneris talis inuentio hominis ē. Nec quæ
renda in ulla parte naturæ ratio: sed uoluntas. Vt cum fœliciter rumpere contingit: in tam paruas fran-
gantur crustas: ut cerni uix possint. Expetuntur a scalptoribus: ferroq; includuntur: nullam non duriciam
ex facili cauantes. Adamas dissidet cum magnete lapide in tantum: ut iuxta positus ferrum non patiatur
abstrahi: aut si admotus magnes apprehēderit: rapiat: atq; auferat. Adamas & uenena irrita facit: & lym
phationes abigit: metusq; natos expellit a mēte: ob id quidam eum anchiten uocauere. Metrodorus Sce
psius: in eadem germania in baltia insula nasci in qua & succimum quod equidem legerim: solus dicit: &
præfert arabicis. Quod falsum esse quis dubitet? Proximum apud nos indicis arabicisq; margaritis pre-
tium est: de quibus in nouo diximus uolumine inter res marinas.

noctis.
Anachitē.
Anacitin
basilia.

De smaragdi generibus: & gemmis uiridibus & translucidis. Cap. v.

TErtia auctoritas ſmaragdis perhibetur pluribus de cauſis: nullius coloris aſpectus iucundior
eſt. Nam hærbas quoq; uirentes frondeſq; haud deſpectamus. Smaragdos uero tanto libenti
us: quoniam nihil omnino uiridius comparatum illis uiret. præterea ſoli gemmarum contuitu
oculos implent: nec ſatiant. Quin & ab intentione alia obſcurata aſpectu ſmaragdi recreatur acies. Scal-
pentibuſq; gemmas non alia gratior oculorum refectio eſt: ita uiridi lenitate laſſitudinem mulcent. Præ-
terea longinquo amplificantur uiſu: inficientes circa ſe repercuſſum aera non ſole mutati: non umbra:
non lucernis: ſemperq; ſenſim radiantes: & uiſum admittentes: ad craſſitudinē ſui facilitate tranſlucida.
Quod etiam in aquis non fit. Iidem plerumq; & concaui ut uiſum colligant. Quapropter decreto homi
nū iis parcitur ſcalpi uetitis. Quanq̄ ſcythicorum ægyptiorūq; tanta durities eſt: ut nequeant uulnerari.
Quoꝝ uero corpus extenſum eſt: eadē qua ſpecula ratione ſupini imagines reꝝ reddunt. Nero princeps
gladiatorum pugnas ſpectabat ſmaragdo. Genera eoꝝ duodecim nobiliſſimi ſcythici ab ea gente ī quā
reperiunt̄: appellati. Nullis maior auſteritas: nec minus uitii. Et quantum ſmaragdi a gemmis diſtāt:
tātum ſcythici a cæteris ſmaragdis. Proximā laudem habent ſicut & ſedem bactriani: quos in cōmiſſuris
ſaxorum colligere dicuntur eteſiis flantibus. Tunc enī tellure internitent: quia iis uētis maxime harenæ
mouentur. Sed hos minores multo ſcythicis eſſe tradunt. Tertium locum ægyptii habent qui eruunt̄
circa copton oppidum thebaidis in collibus & cautibus. Reliqua genera in metallis ærariis inueniuntur.
Quapropter principatum ex iis ægyptii optinent: doſq; eorum & ut in colore liquido nec diluto: uerum
ex humido pinguiq; quaq; reſpiciatur imitante tranſlucidum mare: pariterq; tranſlucet & nitet: hoc eſt co
lorem expellit: & aciē recipit. Ferunt & in ea inſula tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni
fuiſſe inditos oculos ex ſmaragdis ita radiantibus etiā in gurgitem ut teriti inſtrumēta refugerēt thinni:
diu mirantibus nouitatem piſcatoribus: donec mutauere oculis gemmas. Sed & uitia demonſtrari opor
tetreperta. Sunt quidem omnium eadem Quædam tamen nationum peculiaria: ſicut in homine. Ergo
cyprii uarie glauci: magiſq; ac minus in eodem ſmaragdo aliis partibus tenorem illum ſcythicæ auſterita
tis non ſemper cuſtodiunt. Ad hoc quibuſdam intercurrit umbra ſurduſq; fit colos qui imprabatur: eti-
am dilutior Hincq; genera diſtinguuntur. Et ſunt aliqui obſcuri: quos uocant cæcos. Alii denſi nec e liq-
do tranſlucidi. Quidam uaria nubecula improbati. Aliud eſt hoc quam umbra de qua diximus. Nube-
cula enim albicantis eſt uitium cum uiridis non pertrāſit aſpectus: ſed aut intus occurrit: aut excipit in
fine uiſum candor. Hæc coloris uitia: iſta corporis capillamentum ſal plumbago. Ab iis æthiopici laudā
tur a copto dierum trium itinere: ut auctor eſt Iuba: acriter uirides: ſed non facile puri aut concolores.
Democritus in hoc genere poſuit hermicos & perſicos. Illos extumeſcentes pinguiter: perſicos uero nō
tranſlucidos: ſed iucundi tenoris. Viſum implere quem non admittant. Felium pantherarumq; oculis ſi
miles. Nanq; & illos radiare nec perſpici. Eoſdem in ſole hebetari: umbris refulgere: & lōgius q̄ cæteros
nitere. Omnium horum etiamnum uitium ꝙ felis colorem aut aeris habent. In ſole dilucidi quidem ac
liquidi: ſed non uirides: Hæc uitia & atticis maxime ſentiuntur in argentariis metallis repertis: in loco q
thoricos uocatur: ſemper minus pingues et e longinquo ſpecioſiores. Frequens et iis plumbago: hoc eſt
ut in ſole plumbei uideantur. Illudq; peculiare: ꝙ quidam ex iis ſeneſcunt: paulatim uiriditate euanida: &
ſole læduntur. Poſt hos medici plurimum uiriditatis habent interdum & e ſaphyro. Ii ſunt fluctuoſi: &
rerum imagines complexi ut uerbi gratia papauerum aut auium pinnarumq; uel catulorum aut ſimili
um. Qui non omnino uirides naſcuntur: uino & oleo meliores fiunt. Neq; eſt aliorum magnitudo am-
plior. Carchedonii neſcio an in totum exoleuerint: poſtq̄ metalla æris ibi defecerunt: & ſemper tamen ui
liſſimi fuere minimiq;. Iidem fragiles ſed colore incerti & uirentium in caudis pauonum columbarumq;
collo plumis ſimiles: ad inclinationem magis aut minus lucidi. Venoſi quidem: ſquāmoſiq;. Peculiare
erat in his uitium ſarcion appellatum. Hoc eſt quædam gemmæ caro. Mox iuxta carchedonem in qua
legebatur: ſmaragdites uocatus eſt. Iuba eſt auctor ſmaragdum quem cholan uocāt: in arabia ædificioꝝ
ornamentis ī cludi. Et lapidē quē alabaſtritē ægyptii uocāt. Cōplures uero e proximo laconicos ī taygeto
monte erui medicis ſimiles: & alios in ſicilia. Inſeritur ſmaragdis et quæ uocatur tanos: e perſis ueniens
gemma ingrate uiridis: atq; intus ſordida. Item chalcoſmaragdos e cypro turbida æreis uenis. Theo
phractus tradit: ægyptioꝝ cōmentariis reperiri: regi eorum a rege babylonio miſſum ſmaragdum mu-
nere. iiii. cubitorū lōgitudine et triū latitudine. Et fuiſſe apud eos ī Iouis delubro obeliſcū e quattuor ſma
ragdis. xl. cubitoꝝ lōgitudine. Latitudine uero in una parte quattuor: et ī altera parte duorum. Se autē
ſcribente eſſe in tyro Herculis templo ſtantē Pilam e ſmaragdo: niſi potius pſeudo ſmaragdus ſit. Nam
et hoc genus reperiri: et in cypro inuentum ex dimidia parte ſmaragdum: ex dimidia iaſpidem: nondum
humore in totum tranſfigurato. Appion cognominatus Pliſtonices: paulo ante ſcriptum reliquit: eſſe
etiamnūc in labyrintho ægypti coloſſeum Serapin e ſmaragdo nouem cubitorum. Eandem multis na-
turā aut certe ſimilē habere berylli uidentur: ī india originē habētes: raro alibi repertos. Poliunt̄ omnes
ſexangula figura artificū ingeniis: quoniā hebeſcunt: ni color ſurdus repercuſſu anguloꝝ excitetur. Aliter

enim politi

enim politi nō habent fulgorem eundem. Probatiſſimi ſunt ex iis qui uiriditatem puri maris imitātur. Proximi qui uocantur chryſoberylli: et ſunt paulo pallidiores: ſed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic eſt pallidius: et a quibuſdam proprii generis exiſtimatur: uocaturq; chryſopraſus. Quarto loco numerantur hyacinthizontes. Quinto quos heroides uocāt. Poſt eos autem cerini. Ac deinde oleagini: hoc eſt colore olei. Poſtremi chryſtallis fere ſimiles. Hi capillamenta habēt: ſordeſq; alioquin euanidi: quæ ſunt omnium uitia. Indi mire gaudēt longitudine eorum: ſoloſq; gemmarum eſſe prædicant: qui carere auro malint: et ob id perforatos elephantorum ſetis religant. Et alios cōuenit non oportere perforari quorum ſit abſoluta bonitas umbilicis ſtatim ex auro capita comprehendentibus. Ideoq; cylindros ex iis facere malunt q̄ gemmas: quoniam eſt ſumma commendatio in longitudine. Quidam et anguloſos putant ſtatim naſci: et perforatos gratiores fieri medulla candoris exempla: additoq; auro repercuſſa aut omnino caſtigata cauſa perſpicuitatis ad craſſitudinem. Vitia præter iam dicta eadem fere quæ in ſmaragdis et pterygia. In noſtro orbe aliquando circa pontum inueniri putantur. Indi et alias quidem gemmas cryſtallo inuento adulterare reppererunt: ſed præcipue beryllos.

Cryſtallū tingendo adul. ant. ex.

¶De opali generibus et uitiis et experimentis: et uariis gemmis. ¶Cap. vi

M Inimum: iidemq; plurimum ab iis differunt opali ſmaragdis tantum cedentes. India ſolum et horum eſt mater. Atq; ideo eis precioſiſſimam gloriam compoſitores gemmarum et maxime inenarrabilē difficultatem dederunt. Eſt enim in iis carbunculi tenuior ignis. Eſt amethyſti fulgens purpura. Eſt ſmaragdi uirens mare: et cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii ſummo fulgoris augumento colores pigmentorum æquauere. Alii ſulphuris ardentem flammam: aut etiā ignis oleo accenſi. Magnitudo nucem auellanam æquat: inſigni apud nos hyſtoria. Siquidem extat hodieq; huius generis gemma: propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius ſenator eſt filius Strumæ Nonii eius: quem Catullus poeta in ſella curuli uiſum indigne tulit. Auuſq; Seruilii Noniani quem conſulem uidimus. Illeq; proſcriptus fugiens hunc e fortunis ſuis omnibus annulum abſtulit ſecum. Quem certum eſt ſeſtertiis. xx. milibus æſtimatū. Sed mira Antonii feritas atq; luxuria propter gemmam proſcribentis. Nec minor Nonii contumacia proſcriptionem ſuam amantis cum etiam feræ abroſas partes corporis relinquant beſtiæ propter quas ſe periclitari ſciant. Vitia opali: ſi color in flore herbæ quæ uocatur heliotropium exeat aut cryſtallum: aut grandinem. Si ſal interueniat aut ſcabricia: aut cuncta oculis occurſantia: nulloſq; magis india ſimilitudine diſcreta uitro adulterat. Experimentum in ſole tātum. Falſis enim contra radios libratis digyto a police: unus atq; idem rranſlucet colos in ſe conſumptus. Veri fulgor ſubinde uariat: et plus huc illucq; ſpargit: et fulgor lucis in digytos funditur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam pleriq; appellauere pæderota. Sunt et qui priuatum eius genus faciunt: ſangenonq; ab indis uocari dicunt. Tradunt naſci & in ægypto et in arabia: et uiliſſimi in ponto. Item in galatia ac thaſo et cypro quippe opali gratiam habet. Sed mollius nitet: raro non ſcaber. Summa coloris ex aere & purpura conſtat. Viriditas ſmaragdi deeſt. Conſtatq; mellior ille color: cuius fulgor uini colore fuſcatur: q̄ qui diluitur aqua. Hactenus de principatu conuenit mulierum maxime ſenatuſcon. Minus certa ſunt de quibus & uiri iudicant. Singulorum enim libido ſingulis pretia facit: & præcipue regū. Claudius Cæſar ſmaragdos induebat & ſardonycas. Primus autem romanorum ſardonycæ uſus eſt prior. Africans: ut tradit Demoſtratus. Et inde romanis hanc gemmam fuiſſe celeberrimam. Quamobrem proximum ei dabimus locum. Sardonyces olim ut ex nomine ipſo apparet intelligebantur candore in ſarda: hoc eſt uelut carnibus ungue hominis impoſito & utroq; tranſlucido. Taleſque eſſe indicas tradunt Iſmenias. Demonſtratus: Xenothemis: Sotacus: Hi quidem duo reliquas omnes quæ traluceant cæcas appellantes: quæ nunc nomē abſtulere. Nullo ſardarum ueſtigio arabicæ ſunt cœperuntq; pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi: radice nigra: aut cæruleum imitante: & unguem: creditum enim candido pingi. Nec ſine quadam ſpe purpuræ candore in minium tranſeunte. Has indis nō habitas in honore Zenothemis ſcribit tantæ alias magnitudinis: ut inde capulos factitarent. Etenim conſtat ibi torrentibus detegi. Et placuiſſe in noſtro orbe initio quoniam ſolæ prope gemmarum ſcalptæ ceram non auferrent. Perſuaſimus deinde & indis ut ipſi quoq; iis gauderent. Vtiturq; perforatis utiq; uulgus tantum in collo. Et hoc eſt nunc indicarum argumentum. Arabicæ excellunt candore circuli prælucido atq; non gracili: neq; in receſſu gemmæ aut in deiectu renitente: ſed in ipſis umbonibus nitente. Præterea ſubſtrato nigerrimi coloris. Et hoc in indicis cæreum: aut corneum inuenitur: etiam circuli albi: quædam in iis cæleſtis arquus anhelatio eſt. Superficies uero locuſtarum maris cruſtis rubentior. Iam mellæ aut feculentæ (hoc enim nomen eſt uitio) improbantur: & ſi zona alba fundat ſe nō colligat. Simili modo ſi ex alio colore in ſe admittat aliquid enormiter. Nihil enim in ſua ſede alieno interpellari placet. Sunt & armeniacæ ut cæteræ improbandæ: ſed pallida zona. Exponenda eſt & onycis ipſius natura propter nominis ſocietatem hoc in gemmam tranſilit: & a lapide ex carmania. Sudines dicit i gemma eſſe candorem unguis humani ſimilitudine. Item chryſolithi colorem & ſarde & iaſpidis Zenothe-

Argumento

Quæ non tral.

Vngue miniū ue. lec.

mis indicam onycem plures habere uarietates: igneam: nigram corneam: cingentibus candidis uenis
oculi modo interuenientibus: quarundam oculis obliquis uenis. Sotacus & arabicam onycẽ tradit. Sed
eam a cæteris distare ꝙ indica igniculos habeat albis cingentibus zonis singulis pluribusue: aliter q̃ in sar
donyce indica. Illic enim momentum esse: hic circulum. Arabicas onycas nigras inueniri candidis zonis.
Satyrus carnosas eẽ ĩdicas: parte carbũculi: p̃te chrysolithi & amethysti. Totũq; id genus abdicat. Verã
autẽ onycem plurimas uariasq; cum lacteis zonis habere uenas omnium in transitu colore inenarrabili
& in unum redeunte concentum suauitate grata. Nec sardæ natura differenda est diuiduæ ex eodem no
mine. Quapropter omnium obiter gemmarum ardentium natura indicanda.

De generibus carbunculorum: & uitiis & experimentis: & gemmis ardentibus. Cap. vii.

Apiroti uel acausti

PRincipatum habent carbunculi: a similitudine ignium appellati: cum ipsi non sentiant ignes:
ob id a quibusdam apyrustæ uocati. Horum genera: indici & garamãtici: quos & carchedoni
os uocauere: propter opulentiam carthaginis magnæ. Adiiciunt æthiopicos & alabandicos in
ortosiaca caute nascentes. Sed qui perficiantur Alabandes. Præterea in omni genere masculi appellantur
acriores: at fœminæ languidius refulgentes. In masculis quoq; obseruãt liquidioris alios flammæ: nigrio
ris alios: & quosdam lucidius: ac magis cæteris in sole flagrantes. Optimos uero amethysti zontas: hoc
est quorum extremus igniculus in amethysti uiolam exeat. Proximos illis quos uocant syrtitas pinna
to fulgore radiantes. Inueniri autem ubicunq; maxime solis repercussu. Satyrus indicos non esse cla
ros dicit: ac plerumq; sordidos: ac semper fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues: lucemq; non emitten
tes: sed conuoluto igne flagrare. Callistratus fulgorẽ carbunculi debere candidũ esse posuit extremo ui
su nubilantem: & si ita attollatur: exardescentem: ob id a plerisq; hunc carbunculum candidum uocari.

Liuicõtas.

Qui languidius & liuidius ex indicis lucent lithizontas appellari. Carchedonios multo minores esse. In
dicos etiam minus sexrarii unius mensura cauari. Archelaus carchedonios nigrioris aspectus esse: sed
igne uel sole & inclinatione acrius q̃ cæteros excitari. Eosdem umbrante tecto purpureos uideri. Sub cæ
lo flammeos. Contra radios solis & scintillare. Cæras signantibus iis liquescere quanuis in opaco. Mul
ti indicos carchedonis candidiores esse: & e diuerso inclinatione hebetari scripsere. Etiamnum in carche
doniis maribus stellas intus ardere. Fœminas uniuersum fulgorem fundere extra se. Abandicos cæteris
nigriores esse scabrosq;. Nascuntur & in thracia coloris eiusdem ignem minime sentientes. Theophra
stus auctor est & in orchomeno archadiæ inueniri & in chio. Illos nigriores: e quibus & specula fieri. Esse

Corithios theo.

& troezenios uarios interuenientibus maculis albis. Item corynthios ex pallidiore candidos Massilia
quoq; importari. Bocchus & Vlyxippone scripsit magno labore ob argillam sole adustis saltibus. Nec
est aliud difficilius: q̃ discernere hæc genera: tanta est in iis occasio artis: subditis p̃ quæ translucere cogan
tur. Aiunt ab æthiopibus hebetiores in aceto maceratos quattuordecim diebus nitescere: totidem mensi
bus durante fulgore. Adulterantur uitro simillimæ. Sed cote deprehenduntur: sicut aliæ gemmæ facti
tiæ. Mollior enim materia & fragilis & centrosa scobe deprehenduntur & pondere: quod mnius est uitre
is: aliquando & pustulis argenti modo relucentibus. Est & anthracitis appellata: in thesprotia fossilis:
carbonibus similis. Falsum arbitror quod & in lyguria nasci tradiderunt: nisi forte tunc nascebantur. Es
se in iis & præcincti candida uena traduntur: horumq; igneus color ut superiorum est. Peculiare quidẽ
ꝙ iactati in ignem uelut ĩtermortui extinguntur. Contra aquis perfusi exardescunt. Cognata est huic san
dastros: quam aliqui garamantiten uocant nascitur in india loco eiusdem nominis. Gignitur & in arabia
ad meridiem uersa. Commendatio summa ꝙ uelut in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ:
semper in corpore nunq̃ in cutæ. Accidit religio narrata a syderum cognatione ab inspectoribus: quo
niam fere stellarum hyadum & numero & dispositione stellantur. Ob hoc chaldeis in cerimoniis habitæ
& hic mares austeritas distinguit quodam uigore apposita tyngens. Indicæ quidem etiam hebetare
uisus dicuntur. Blandior fœminis flamma: alliciens magis q̃ accendens. Sunt qui præferant arabi
cas indicis. Tumidæq; chrysolito illas similes dicunt. Ismenias uero negat polliri sandastros propter te
neritatem: & ob id in magno errore sunt: qui sandareson uocant. Inter omnes constat: quantum nume
ro stellarum accedat: tantum & pretio accedere. Affert errorem aliquando similitudo nominis. Sanda
ser quod Nicanor sandaserion uocauit: alii sandaseron. Quidam uero hanc sandastron: illam sandare
son: in india nascentem illam quoq; & loci nomen custodientem. Mali colore aut olei uiridis: omnibus
improbatam. Ex eodem genere ardentium lichnites appellata a lucernarum accensarum præcipua gra
tia. Nascitur circa orthosiam totaq; caria ac uicinis locis. Sed probatissima in indis. Quam quidam re
missiorem carbunculum esse dixerunt. Secunda bonitate similis est ionis appellata a prælatis floribus.
Et alias inuenio differentias. Vnam quæ purpura radies. Alteram quæ cocco: a sole excalfactas: aut
digytorum attritu: paleas & cartharum fila ad se rapere. Hoc idem & carchedonius facere dicitur: q̃q̃
multo uilior prædictis. Nasciturr apud nasamonas in montibus: ut incolæ putant: hymbre diuino. In

uenitur ad

uenitur ad repercussum lunæ: maxime plenæ. Carthaginem quondam deportabatur. Archelaus & in
ægypto circa thebas nasci tradidit: fragiles: uenenosas: morienti carboni similes. Potoria uasa & ex hoc
lapide & ex lychnite factitata inuenio. Omnia autem hæc genera scalpturæ contumaciter resistunt: par-
temq; ceræ ĩ signo tenent. E diuerso ad hæc sarda utilissima: quæ nomen cum sardonyce communicauit.
Ipsa gemma uulgaris: et primum sardibus reperta. Sed laudatissima circa babyloniam cum lapidicinæ
quædam aperirentur: hærens in saxi corde. Hocq; modo metallum apud persas defecisse traditur. Sed ĩ
ueniunt cõpluribus aliis locis: sicut in epiphyra et asso in india triũ generũ rubrũ: & quod demium uo-
cant a pinguedine: tertium quod argenteis bracteis sublinitur. Indicæ prelucent crassiores sunt arabicæ.
Inueniuntur & circa leucada epiri: & circa ægyptum quæ bractea aurea sublinuntur. Et in his autem ma
res excitatius fulgent. Fœminæ pinguiores sunt: & crassius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos
usu frequentior. Hac certe apud Menandrum & philemonem fabulæ superbiunt. Nec ullæ translucen
ti tardius suffuso humore hebetantur: oleoq; magis q̃ alio liquore. Damnãtur ex iis melleæ & ualidius
testaceæ.

In epiri asso uel in epiro et asso: in ida.

De generibus topatii & callaite: & de gemmis uiridibus
non translucentibus. Cap. viii.

EGregia etiamnum topatio gloria est: suo uirenti genere: & cum reperta est prælatæ omnibus.
Id accidit in arabiæ insula: quæ chytis uocatur. In qua troglodytæ prædones: cum diutius fa-
me & tempestate pressi hærbas radicesq; effoderent: eruerunt topation. Hæc Archelai senten
tia est. Iuba topation insulam in rubro mari a cõtinente stadiis. ccc. abesse tradit: nebulosam: & ideo quæ
sitam sæpe a nauigantibus: ex ea causa nomen accepisse. Topazin enim troglodytarum lingua significa
tionem habere quærendi. Ex hac primum importatam Berenicæ reginæ: quæ fuit mater sequentis Pto-
lemæi a Philemone præfecto regis ac mire placuisse: & inde factam statuam Arsinoe Ptolemæi Phila
delphi uxori quattuor cubitorum sacratam in delubro quod aureum cognominabatur. Recentissimi au
ctores & circa thebaidis alabastre oppidũ nasci dicũt. Et duo eius genera faciũt prasoidẽ: atq; chrysopte
rõ similẽ chrysoprasio: eius enĩ tota similitudo ad sucũ porri dirigitur. Est autẽ ãplissima gẽmarũ. Eadẽ
sola nobilium limam sentit. Cæteræ saxo & cote poliuntur. Hæc & usu atteritur. Comitatur eam simi-
litudine propior: q̃ auctoritate callais uiride pallens. Nascitur post auersa indiæ apud icolas caucasi mõ
tis phicaros ac asdathas amplitudine conspicua: sed fistulosa ac sordium plena. Sincærior multo præ-
stantiorq; in germania. Vtrobiq; autem in rupibus inuiis & gelidis: oculi figura extuberans: leuiterq; ad
hærens: nec ut annata petris: sed ut apposita. Quapropter scandere ad eam pigritia pedum equestres po
pulos tædet: simul et periculum terret. Ergo euntes e longinquo incessunt: & cum toto musco excuti-
unt. Hoc uectigal hocq; gestamen diutius in ceruice gratissimum norunt. Is census: hæc gloria a pueri
tia deiectorum numerum prædicantium. In quo uaria fortuna. Quidam ictu primo cepere præclaras.
Multi in secundo nullas. Et quidem callaides tali sectura formantur: alias fragiles. Optimus color sma
ragdi ut tamen apparet ex alieno est ꝙ placeant. Inclusæ decorantur auro. Aurumq; nullæ magis decẽt.
Quæ sunt earum pulchriores: oleo: unguento: et etiam mero colorem deperdunt. Viliores constantius
repræsentant: neq; est mutabilior alia aut mendacior uitri. Sunt qui in arabia inueniri eas dicunt in nidis
auium quas melanchoryphos uocant. Viridantium & alia plura sunt genera. Viliori est turbæ prasius.
Cuius alterum genus sanguineis punctis abhorret. Tertium uirgulis tribus distinctum est candidum.
Præfertur his Chrysoprasius porri sucum & ipsa referente: sed & paulum declinans a topatio in aurum.
Huic & amplitudo ea est: ut cymbia etiam ex ea fiant. Cylindri quidem celerrime. India has generat &
nilion fulgoris si ante habeas breuis: et cum intueare fallacis. Sudines uero dicit & in syuero atticæ flu-
mine nasci. Est autem color fumidæ topatii: aut aliquando melleæ. Iuba in æthiopia gigni tradit: & in
littoribus amnis quem nilum uocauimus: & inde nomen trahere. Non translucet molochites spissius ui
rens: a colore maluæ nomine accepto: reddendis laudata signis: & infantium custodia quadam innato-
contra pericula ipsorum medicamine. Viret: & sæpe translucet iaspis: etiam si uictus a multis antiquita-
tis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes Smaragdo similem indicæ. Cyprii dicunt glau-
cum pinguemq;. Persæ aeri similẽ ob id uocatur aerizusa talis. Et iaspis est cærulea circa thermodoontẽ
amnem. In phyrgia purpurea. In cappadocia ex purpurea cærulea: atq; non refulgens. Thracia indicæ
similem mittit. Chalcidia turbidã. Sed minus refert nationes q̃ bonitates distinguere. Optima ergo quæ
purpuræ quicq̃ habet secunda quæ rosæ: tertia quæ smaragdi. Singulis autem græci nomina ex argumen
to dedere. Quarta apud eos uocat' boria cælo autumnali matutino similis: & hæc erit illa: quæ uocatur
aerizusa. Similis est & sardæ imitata & uiolas. Non minus multæ species reliquæ: sed oẽs ĩ uitio: ceruleæ
aut crystallo similes: aut myxis. Itẽ terebynthizusa in ꝓprio uti arbitror cognomine: uelut e multis eius-
dẽ generis composita gẽmis. Quãobrem præstantiores funda clauduntur: idest patẽtes nec præterq̃ mar
gines auro amplectẽte. Vitium est & breuis in iis nitor & longe splendẽs: & sal: & omnia quæ in cæteris.

Charmania. pius.

phlegmati Dios.

Et uitro adulterantur: quod manifestum fit: cum extra fulgorem spargunt: atq; non in se continent: nec ĩ diuersa quæ sphragidas uocant. Publico gēmarum dominio in iis tātum dato: quoniam optime signēt.

De Iaspidum generibus. Cap. ix.

TOtus uero oriens pro amuletis traditur gestare eam: quæ ex iis smaragdo similis est: e petra ꝑ trāsuersum linea alba præcingitur: & grammatias uocatur. Quæ pluribus polygrāmos. Libet obiter uanitatē magicā hic quoq; coarguere: qm̄ hanc concionātibus utilē esse ꝓdiderunt. Est & onychipūcta. quæ iaspōyx uocat᷑: & nubē cōplexa: & niues imitata: quæ stellata rutilis pūctis ē: & sali megarico similis: & ueluti fumo ĩfecta: quæ capnias uocatur Magnitudinē iaspidis. xi. unciaꝝ uidimus: formatāq; inde effigiem Neronis thoracatam. Reddetur & per se cyaneo gratia accomodato paulo ante iaspidis nomine: colore cæruleo. Optima scythica: dein cypria: postremo ægyptia. Adulteratur maxime tinctura: idq; in gloria regis ægyptii adscribitur: qui primus eam tinxit. Diuiditur autem hæc ĩ mares fœminasq;. Inest aliquando & aureus puluis nō qualis in sapphirinis. Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Ceruleæ & sapphiri raroq; cum purpura. Optimæ apud medos: nusq̃ tamen perlucidæ. Præterea inutiles scalpturæ interuenientibus crystallinis centris. Quæ uero sunt ex iis cyanei coloris: mares existimātur. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur: & ab his discedentibus. Principatum amethysti indicæ tenēt. Sed in arabia ex ea quoq; parte quæ finitima syriæ petræa uocatur: & in armenia minore. & in ægypto: & in galatia reperiuntur. Sordidissimæ autem atq; uilissimæ in tharso & cypro. Causam nominis afferūt ꝙ usq; ad uini colorem accedens: prius q̃ eum digustet: in uiolam desinit. Fulgorq; quidam in illa purpuræ non ex toto igneus: sed in uini colorem deficiens. Perlucent autem omnes uiolaceo colore: scalpturis faciles. Indicæ absolutum purpuræ colorem habent. Ad hancq; tingentium officinæ dirigunt uota. Fundit autem eum aspectu leniter blandum: neq; ĩ oculos ut carbunculi uibrat. Alterum earum genus descēdit ad hyacinthos. Hūc colorem indi sacron uocant: talem gemmam sacodion. Dilutior uero ex eodem sapinos uocatur. Eadem & paranites in contermino gentis arabiæ. Quartum genus colorem uini habet. Quintum ad uiciniam crystalli descendit albicante purpuræ deiectu Hoc & minime probatur: quando præcellens debet esse in suspectu uelut ex carbunculo refulgens quidam in purpura leuiter roseus nitor. Tales aliqui malunt pæderotas uocari. Alii anterotas. Multi Veneris gemmam: quod maxime uidetur decere & spetie & colore extremo gemmæ. Magorum uanitas resistere ebrietati eas promittit: & inde appellatas. Et præterea si lunæ nomen ac solis scribatur in iis: atq; ita suspendantur collo e capillis cynocephali uel plumis hirundinis: resistere ueneficiis. Iam uero quoquomodo adesse reges adituris. Grandinē auertere quoq; ac similia prospere & locustas: præcatione addita: quam demonstrant. Nam e smaragdis quoq; similia ꝓmisere: si aquilæ scalperent᷑: aut scarabei. Quæ quidē scripsisse eos nō sine cōtēptu & irrisu generis humani arbitror. Multū ab ea distat hyacinthos: tamē e uicino descēdens. Differētia hæc ꝙ ille emicans in amethysto fulgor uiolaceus dilut⁹ est ĩ hyacintho. Primo quoq; aspectu gratus: euanescit anteq̃ satiet: adeoq; non implet oculos: ut pene nō attingat: marcescens celerius nōis sui flore. Hyacinthos æthiopia mittit & chrysolitos: aureo colore translucentes. Preferuntur iis indicæ. Et si uarie non sint: bactrianæ. Deterrimæ autem arabicæ: quoniam turbidæ sunt & uariæ: & fulgoris interpellati nubilo maculaꝝ: etiam quæ lympidis contigere: ueluti scobe sua refertæ. Optimæ uero sunt: quæ in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt. Funda includuntur perspicuæ. Cæteris subiicitur aurichalchum. Tametsi iam expertes gēmarū usu appellantur aliq & chryselectri in colorem electri declinantes: matutinus aspectus iucundior. Ponticas deprehendit leuitas. Quædam ĩ iis duræ sunt ruffæq;: quædam molles & sordidæ. Boccus auctor est & in hispania repertas: quo in loco crystallū dicit ad libramentum aquæ puteis defossis inde erutam Et chrysoliton. xii. pondo a se uisam. Fiunt & leucochrysi: interueniēte cādida uena. Sunt in hoc genere capniæ. Sunt & uitreis similes: ueluti croco refulgentes. Vitreæ uero in uisu discerni non possint. Tactus autē deprehendit tepidior in uitreis. In eodem genere sunt melichrysi: ueluti ꝑ auꝝ sincæro melle translucente quas india mittit: q̃q̃ ad iniuriam fragiles. Eadem & xystion parit plebeiam ibi gemmam. Candidarum dux est pæderos: q̃q̃ potest quæri: an in colore numerari debeat totiēs iactari per alienas pulchritudines nominis: adeo decoris prærogatiua in uocabulo facta est. Est & suum genus expectatione tanta dignum. Coeunt enim in translucidā crystallum uiridis suo modo aer simulq; purpura: & quidā uini aureus nitor: semper extremus in uisu sed purpura coronatus madere singulis uidet᷑ his & pariter omnibus. Nec gēmaꝝ ulla est liqdior capiti iucūda: suauis & oculis. Laudatissima est ĩ idis: apud quos argenō uocat᷑. Proxima apud ægyptios: ubi senites. Tertia ĩ arabia: ueꝝ scabra Mollius radiat pōtica & asiatica. Ipsæ uero molliores sunt: callatica: & tragica: & cypria. Vitia eaꝝ langor: aut alienis turbari coloribus: & quæ cæterarum. Proxima candicantiū est asteria principatū habens ꝓprietate naturæ: ꝙ inclusam lucē pupillæ modo quādā cōtinet: ac transfundit cū inclinatione uelut intus ābulantē ex alio atq; alio loco reddēs: eadēq; cōtraria soli regerēs cādicātis radios: unde & nomē accepit difficilis ad cælādū. Indicæ præfert᷑ ĩ carmania nata. Similiter cādida est quæ uocat᷑ astrios crystallo

propinquans

Theo. hæc ipsa de cyano luto nō gemma.

propinquãs in india nascens: & in pallenes littoribus: intus a centro cui stella lucet fulgoræ lunæ plenæ. Quidam causa nominis reddunt ꝙ astris opposita fulgorem rapiat: ac regerat. Optima in carmania gigni nulláq; minus obnoxiam uitio. Ceraunia enim uocari quæ sit deterior: Pessimam lucernarum lumini similem. Celebrant & astroiten: mirasq; laudes eius in magicis Zoroastrem cecinisse. Quidam diligentius de ea produnt. Astrobolon Sudines dicit oculis piscium similem esse: & radiare cãdido ut solẽ. Est inter candidas & quæ ceraunia uocatur: fulgorem syderum rapiens. Ipsa crystallina splendoris cærulei in carmania nascens. Albam esse zenothemis fatetur: sed habere intus stellam concursantem. Fieri & hebetes ceraunias: quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere stellam eam: quæ post totidem menses relanguescat. Sotacus & alia duo genera fecit cerauniæ: nigras: rubentesq;. Ac similes eas eẽ securibus. Per illas quæ nigræ sunt & rotundæ urbes expugnari & classes. easq; betulos uocari. Quæ uero longe sunt cerauneas. Faciunt & aliam raram admodum: & parthorum magis quæsitam: quoniam non aliubi inueniatur: ꝗ in loco fulmine icto. Proximum cerauniæ nomen apud eos habet: quæ appellatur iris. Effoditur ĩ quadã insula rubri maris: quæ distat a beronice urbe. lx. milia passuum: cætera sui parte crystallus. Itaq; quidam radicem crystalli esse dixerunt. Vocatur ex argumento iris. Nam sub tecto percussa sole: species & colores arquus cælestis in proximos parietes eiaculatur: subinde mutans magnaque uarietate ammirationem sui augens. Sexangulam esse ut crystallum constat. Sed esse aliquas scabris lateribus & angulis inequalibus dicũt. In sole aperto proiectas: radios in se recãdentes discutere: Aliquas uero ante se proiecto nitore: adiacẽtia illustrare. Colores uero nõ nisi ex opaco reddunt: nec ut ipsæ habeant: sed ut repercussu parietem illidant: optimaq; quæ maximos arquus facit: simillimosq; cælestibus. Est & alia iris ceræ similis: & prædura. Quam Horus crematam tusamq; ad ichneumonum morsus remedio esse. Nasci autem in perside tradit. Similis est aspectu: sed non eiusdem effectus quæ uocatur zeros alba nigraq; macula in transuersum distinguente crystallum. Expositis per genera colorũ principalium gemmis: reliquas litterarum ordinem explicabimus.

Cætera.

De quibusdam gemmis per alphabeti ordinem. Cap. x.

AChates in magna fuit auctoritate: nunc in nulla. Reperta primum in sicilia iuxta flumen eiusdem nominis: postea plurimis locis: excedens amplitudine numerosa: uarietatibus diuersis mutantibus cognomina eius. Vocatur enim phaspachates. cerachates: sardachates: hæmachates: leucachates: dendrachates: uelut arbuscula insignis. Antachates cum uritur myrrham redolens. Coraloachates guttis aureis sapphiri modo distincta: qualis copiosissima in creta sacra appellata. Putãt eam contra araneorum & scorpionum ictus prodesse. Quod in siculis utiq; crediderim: quoniam primũ eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in india inuentæ contra eadem pollent: & aliis magnis miraculis reddunt enim species fluminum nemorũ & iumẽtorum: etiam ederæ & staticula: & equorum ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectasse etiam prodest oculis. Sitimq; sedant in os additæ. Phrigiæ uiridia non habent. Thebis ægyptiis repertæ carent rubentibus uenis: & albis. Et hæ quoq; contra serpentes ualidæ. Eademq; auctoritas & cypriis est. Sunt etiam qui maxime probent uitream perspicuitatem in his. Reperiuntur & in thracia circa oetham. Et in parnaso: & lesbo: ac messenæ: similes limitũ floribus & rhodo. Aliæ apud magos differentiæ. Leoninæ pelli similes potentiã habere contra scorpiones dicuntur. In persis uero suffitu earum tempestates auerti: & præterea flumina sisti. Argumẽtum esse si inferuentes cortinas additæ refrigerent. Sed ut prosint leoninis iubis alligandas. Nam hiænæ pelli similem abhominantur: discordialem domibus. Eam uero quæ unius coloris sit inuictam athletis esse. Argumentum eius ꝙ in olla plena olei cocta cum pigmentis: & intra duas horas subferuefacta: unum colorem ex omnibus faciat minii. Acopis nitro similis est: pumicosa aureis guttis stellata. Cum hac oleũ subferuefactum perunctis lassitudinem (si credimus) soluit Alabastrites nascitur in alabastro ægypti: & in syriæ damasco candore intercincto uariis coloribus. Quæ cremata cum fossili sale: ac trita grauitates oris & dentium extenuare dicitur. Alectorias uocant in uentriculis gallinaceorum iuentas cristallina specie: magnitudine fabæ. Quibus Milonem trotoniensem usum in certaminibus iuictum fuisse: uideri uolunt. Androdamas argenti nitorẽ habet ut adamas: quadrata: & semp tessellis similis magnis: putantq; nomẽ impositũ ab eo: ꝙ impetus hominũ: & iracundias domet. Eadẽ sit an alia argyrodamas: auctores non explicant. Antipathes nigra nõ trãslucet. Experimentũ eius si coquatꝰ ĩ lacte facit enim hoc myrrhæ simile immissa. Eamq; cõtra effascinationes auxiliari magi uolũt. Arabica ebori simillima ẽ & hoc uideretꝰ: nisi abnueret duricia. Quãq; putãt cõtra dolores neruoꝝ ꝓdesse habentibus. Aromaticis & ipsa ĩ arabia traditꝰ gigni. Sed & ĩ ægypto circa pisas ubiq; lapidosa: & myrrhæ coloris & odoris ob hoc reginis frequentata. Asbestos in arcadiæ montibus nascitur: coloris ferrei: Aspilatẽ: Democritus in arabia gigni tradit ignei coloris. Eã oportere cameli fimo plenicis alligari. Inueniriq; ĩ nido arabicaꝝ alitum. Et aliã codẽ

Etiam esse da & stati cula.

nomine ibi in leucopetra nasci argentei coloris contra lymphatum habendã. Atizoem in india & persidis
acidiæ monte nasci tradit argenteo nitore fulgẽtem: magnitudine trium digitoꝝ ad lenticulæ figurã odo
ris iucũdi: necessariam magis regẽ constituentibus. Augites multis nõ alia uidetᷣ esse q̃ quæ calais. Am
phitane alio noĩe appellatᷣ chrysocolla in indiæ parte: ubi formicæ eruũt auꝝ: in qua inuenitur auro simi
lis: quadrata figura: affirmaturq; natura eius quæ magnetis: nisi ꝙ augere quoq; aurum traditur. Aphro

Agere.

disiace ex candida rufa est. Apistos septenis diebus calorem tenet excalfacta igni nigra ac ponderosa disti
guentibus eam uenis rubentibus. putant prodesse contra frigora. Agyptillam Iacchus intelligit ꝑ album
sarda: nigraq; uena transeunte. Vulgus aũt in nigra radice cæruleã facit. Balanitæ genera duo habent sub
uirides: & corinthii æris similitudine. Illa a copto. Hæc ex troglodytica regione ueniunt medias secante
flammea uena. Batracchitas mittit & coptos. Vnam ranæ similẽ colore. Alterã ebori. Tertiã rubẽtis e ni
gro. Baptes mollis: alioquin odore excellit. Beli oculus albicans pupillam pingit nigram e medio aureo
fulgore lucentem. Hæc pp suam speciem: sacratissimo assyriorum deo dicatur. Aliam autem quam be
lum uocant in arbelis nasci Democritus tradit nucis iuglandis magnitudine uitrea specie. Baroptenus:
siue botrypes nigra: sanguineis & albis nodis alligata dicitᷣ: ueluti portẽtosa. Botrytes alia nigra ẽ: alia pã
pinea incipienti uuæ similis Bostrychitem Zoroastres uocat crinibus mulieꝝ similiorẽ. Bucardia bubu
lo cordi similis: babylone tantum nascitur. Brontia capitibus testudinũ similis: & cũ tonitruis cadit (ut
putãt) & fulmine tacta restinguit: si credimus. Bolæ nimbo ĩueniuntur glebæ similitudĩe. Cheramydes

Calamites uet. lec.

eadem esset quam ostracitem uocant: nisi ꝙ hanc cæruleæ interdum bullæ cingunt. Calais saphirum imi
tatur: candidior & littoroso mari similis. Capnites quibusdam uidetur suum genus habere plurimis spi
ris fumida: ut suo loco diximus. Cappadocia & in phrygia nascitur ebori similis. Calamites a calamo: fe

Calaites in turbido calaino fe runtq; plu res calai tas. f.

runtq; plures simul coniunctos inueniri. Catochites corsicæ lapis est cæteris maior mirabilis: si uera tra
duntᷣ: impositã manũ ueluti gũmi retinẽs. Catopyrites e cappadocia ꝑuenit. Cepites: siue cepocapites
cãdida ẽ uenaꝝ nodis coeuntibus candore imaginẽ regerens. Ceramites testæ colorẽ habet. Cynedianæ ĩ
ueniuntur ĩ cerebro piscis eiusdem noĩs candidæ & oblongæ euentuq; mirandæ si modo est fides: præsa
gare eas habitũ maris nubilo colore aut trãquillitate. Cærites cæræ similis est. Circos piris. Corsoides ca
niciei hominis. Coralloachates corallo aureis guttis distinctæ. Corallis minio gigniturq; in ĩdia & syene.

Cerasum uet. cod. ĩ Cyssope tra uel cry ptopetra.

Craterites inter chrysolithum & electrum colorem habet preduræ naturæ. Crocallis ceras representat.
Cissites circa copton nascitur cãdida: & uidetur intus habere partũ: q sentiatur etiam strepitu. Chalcopho
nos nigra est: sed illisa æris tinnitum reddit tragœdis ut suadent gestanda. Chelidoniæ duorum sunt gene
rum: hirundinum colore: & alia parte purpureæ nigris interpellantibus maculis. Chelonia oculus est in
dicæ testudinis: uel portentosissima magorum mendaciis: melle enim colluto ore impositam linguæ fu
turorum diuinationem præstare promittunt quintadecima luna & silente tota die: decrescente uero ante
solis ortum. Cæteris diebus a prima in sextam horam. Sunt & chelonitides testudinum similes: ex qui
bus ad tempestates sedandas multa uaticinãtur. Eam uero quæ sit aureis guttis cum scarabeo deiectã ĩ
aquã feruentẽ tempestates tueri. Chlorites hærbacei coloris est: quam dicunt magi eam inueniri in scyllæ
auis uentre cõgenitã ei: ferroq; includi iubent ad quædã ꝓdigiosa moris sui. Coaspites a flumine dicta est
uiridis fulgoris aurei. Chrysolampis ĩ æthiopia nascitur pallidi coloris die: & noctu ignei. Chrysophis au

Ad darda num nunc pagum.

rum uidetur esse Cepionides æolide nunc ad arneum pagũ quondã oppidũ nascuntur multis coloribus
translucentes: alias uitreæ: alias crystallinæ: alias iaspideæ. Sed & sordidis tãtus ẽ nitor: ut imagines red
dant ceu specula. Daphniam Zoroastres & orchastres morbis comitialibus demõstrant. Diadochos be
ryllo similis est. Diphris duplex candida ac nigra: mas ac fœmina: gentile utriusq; sexus distinguente li
nea: Dionysias nigra ac dura mixtis rubentibus maculis. Quæ ex aqua trita saporem uini facit: & ebrie
tati resistere putatᷣ. Draconites siue dracontias e cerebro fit draconum: sed nisi uiuentibus abscisso: nunq̃
gẽmascit: inuidia aĩalis mori se sentientis. Igitur mos est: ut dormientibus aĩalibus caput amputent. So
tacus qui uisam eam gemmam sibi apud regẽ scripsit: bigis uehi quærentes tradit: & uiso dracone sparge
re somnifica medicamẽta: atq; ita precidere. Esse aũt candore translucido nec postea poliri: aut artẽ admit
tere. Encardia cognominatur & Cardisce. Vna in qua nigra effigies cordis eminet. Altera eodẽ noĩe uiri
di colore: cordis speciem representat. Tertia nigrũ cor ostendit reliqua sui parte candida. Enorchis candi
da ẽ: diuisaq; fragmẽtis testium effigiẽ repræsentat. Exhebenũ Zoroastres speciosam & cãdidã tradit: qua
aurifices auꝝ poliũt. Eristalis cũ sit cãdida: ad ĩclinatiões rubescere uidetᷣ. Erotylos eadẽ quæ mepicoros
& hieronnemon a Democrito laudatᷣ in argumẽtis diuinationũ. Eumetris ĩ bactris nascitᷣ: silici similis:
& capiti supposita uisa nocturna oraculi modo reddit. Eumetren Beli gemmã sanctissimi deoꝝ sibi assy
rii appellant porracei coloris superstitionibus gratam. Eupetalos quattuor colores habent cæruleũ igne

Striata.

um: minii: mali. Eureos nucleo oliuæ similis est: strictæ concharum modo non adeo candida. Eu
rotias situ uidetur operire nigritiam. Eusebes ex eo lapide est: ex quo traditur Tyri in Herculis tem
plo facta sedes, ex qua dii facile surgebant. Epimelas fit: cum in candida gemma superne nigricat co
los. Galaxiam

los. Galaxiam aliqui galactiten uocãt:similẽ proxime dictis:sed intercurrentibus sanguineis aut candi dis uenis. Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucogageam & leucographiam appellãt: & synephiten lactis succo ac sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem infantiũ quoque alligata collo saliuam facere dicitur. In ore autem liquescere. Eãdem memoriam adimere dicũt. Mittit eam & achelous amnis. Sunt qui smaragdum albis uenis circumligatum galactiten uocent. Ga laicos argyrodamanti similis est:paulo sordidior. Inueniuntur autem binæ uel ternæ. Gasidanem medi mittunt coloris olorini ueluti floribus sparsam. Nascitur & in arbellis. Hæc quoque gemma concipere dicitur:& intra se partum fateri concussa. Concipere autem trimestri spatio. Glosso petra linguæ similis humanæ in terra nõ nascitur:sed deficiente luna cælo decidere:& lenocinanti necessaria creditur. Quod ne credamus promissi quoque uanitas facit. Ventos enim comprimi narrant. Gorgonia nihil aliud est q̃ corallium:nominis causa:q; duritiam lapidis mutatur:emollit marina fulminibus:& tyhponi resiste re affirmant. Genianen eadem uanitate inimicorum pœnas efficere promittunt. Heliotropium nascitur in æthiopia:africa cypro porracei coloris:sanguineis uenis distincta. Causa nominis:quoniã deiecta in uas aquæ fulgorem solis accedentẽ percussu sanguineo mutat:maxime æthiopica:eadẽ extra aquam spe culi modo solem accipit:deprehẽditq; defectus subeuntem lunam ostendens. Magorum impudẽtiæ ue manifestissimum hoc quoq; exemplum est:quoniam ammixta hærba heliotropio:quibusdam quoq; ad ditis precationibus gerentem conspici negent. Hephestites quoq; speculi naturã habet in reddendis ima- ginibus:quãquam rutila. experimentum est si feruentem aquam addita statim refrigeret:aut si in solem addita aridam materiam accedẽt. Nascitur in coryco. Horminodes ex argumento uiriditatis in candida gemma uel nigra:& aliquando palida:ambiente circulo aurei coloris appellatur. Hexecontalithos in parua magnitudine multicolor:hoc sibi nomẽ adoptauit. Reperitur in troglodytica regione. Hieracites alternat tota miluinis nigricans ueluti plumis. Hammitis ouis písciũ similis est:& alia uelut nitro com- posita prædura alioqui. Hammonis cornu inter sacratissimas æthiopiæ gẽmas aureo colore arietini cor- nus effigiem:reddens promittitur prædiuina somnia repræsentare. Hormesion inter gratissimas aspicitur ex igneo colore radians auro portante secum in extremitatibus candidam lucem. Hyeniæ ex oculis hye- næ & ob id in uase inueniri dicuntur:& si credimus:linguæ hominis subditæ futura prædicere. Hæmati- tes in æthiopia quidẽ principalis:sed & in arabia & africa inuenitur sanguineo colore:non omittenda pro missis ad coarguendas barbarorum insidias. Zachalias babylonius in his libris quos scripsit ad regẽ Mi tridatem humana gemmis attribuit fata:has non contentus oculorum & iocinerum medicina decorasse. A rege etiam aliquid petituris dedit:& litibus iudiciisq; interposuit in prœliis etiam eas salutares pronun tiauit. Est & alia eiusdem generis:quæ uocatur henui ab indis:xanthos appellata græcis e fuluo cãdicãs. Idæi dactyli in creta ferreo collore pollicem humanum exprimunt. Icterias mali cute lurido similis:ideo existimatur salubris contra regios morbos. Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio uiridi simili latior prioribus:pene sine pondere:uenis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris uenis descendẽ tibus. Iouis gemma candida est:non ponderosa:tenera. Indica gentium suarum habet nomẽ:sub rufo co lore:in atritu sudorem purpureum emanat. Alia eodem nomine candida:puluereo aspectu. Ion apud in dos uiolacea est:sed raro saturo colore lucet. Lepidotes squãmas piscium uariis coloribus imitatur. Les- bias lesbi patriæ nomen habens inuenitur & in india. Leucophthalmos rutila alias oculi speciem cãdidã nigramque continet. Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit. Libanochros thuris similitudinem ostendit:sed ad succum mellis. Limoniates eadem uidetur quæ smaragdus. De lipare hoc tantum tradi- tur:suffita ea omnes bestias euocari. Lysimachus rhodio marmori similis ẽ aureis uenis:politur ex mar- more:amplitudine in angustias coeunte:ut inutilia exterantur. Leucochrysos sit chrysolito interalbican te. Memnonia qualis sit non traditur. Media nigra est a Medea illa fabulosa iuenta:habet uenas aurei co loris:sudorem reddi croci:saporem autem uini. Meconites papauera exprimit. Mitrax a persis accepta ẽ & rubri maris montibus: multicolor: contra solem uarie refulgens. Meroctes porracea lacte sudat. Morion indica quæ nigerrimo colore translucet uocatur pramnion:in qua miscetur & carbunculi colos Alexandrinum:ubi sardæ cyprium. Nascitur & in tyro & in galatia. Xenocrates & sub alpibus nasci tra- dit:Hæ sunt gemmæ quæ ad ectypas scalpturas aptãtur Myrites myrrhæ colorem habet:faciemq; mi nimæ gemmæ:unguenti odorem attrita etiam nardi. Myrmetias nigra habet eminentias similes uerru- cis. Myrsinites melleum colorem habet:myrrhæ odorem. Mesoleucos est mediam gemmam candida distinguente linea. Mesomelas nigra uena quemlibet colorem secante per medium. Nasomonites ẽ san guinea nigris uenis. Nebrides Libero patri sacra nomen traxit a nebridum eius similitudine. Sunt & aliæ nigræ generis eiusdem. Nympharena urbis & gentis persicæ nomen habet:similis hippopotami den- tibus. Orca barbari nominis e nigro fuluoq; ac uiridi & candido placet. Ombria quam aliqui notiam uo cant sicut ceraunia & Brontia cadere cum hymbribus & fulminibus dicitur:eundẽq; effectũ habere quẽ Brontia narratur. Præterea i aras addita ea traditur libamenta non amburi. Orites globosa specie a qui-

Morochthos.

Similis hephestitæ.

busdam & syderites uocatur ignem non sentiens. Ostracias siue ostracites est testacea durior altera acha
tæ similis: nisi q̄ achates politura pinguescit duriori: tanta inest uis: ut aliæ gēmæ scalpantur fragmentis
eius. Ostracidi ostrea nomē & similitudinē dedere. Ophicardelon barbari uocant nigrum colorem binis
lineis albis includentibus. De obsidiano lapide diximus superiore libro. Inueniuntur & gēmæ eodem no
mine ac colore non solum in æthiopia indiaq̄: sed etiā in samo ut aliq̄ putant. & in littoribus hispaniensis
oceani. Panchros fere ex omnibus coloribus constat. Pangonis nō longior digito: ne crystallus uideatur
numero pluriū angulorū cauet. Paneros qualis sit a Metrodoro non dicit: sed carmē Timaridis reginæ
in eadem dicatum Veneri nō inelegans ponit: ex quo intelligit additā ei fœcunditatem. Quidā hāc pan-
sebaston uocant. Ponticarum plura sunt genera. Est stellata nunc sanguineis nunc atris guttis quæ inter
sacras habet. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet. Alia montium cōualliūq̄ effigies. Philoginos
quem & chrysiten uocant ostreæ atticæ assimilata: inuenit in ægypto. Phoenicites ex balani similitudine

Ostraciæ.

appellatur. Phycites algæ. Perileucos filo ab ore gēmæ ad radicem usq̄ candido descendente. Pæantides
quas quidam gemonidas uocant pregnantes fieri: & parere dicuntur: mederiq̄ parturientibus. Nam ta-
les in macedonia iuxta monumentum Tiresiæ inueniuntur: speciesq̄ est eis aquæ glaciatæ. Solis gemma
candida est: & ad speciem syderis in orbem fulgentes spargit radios. Sagdam chaldei adherescentem na-
uibus habent: inuenitur prasini coloris. Samothracia insula eiusdem nominis gemmā dat nigram: ac sine
pondere ligno similem. Sauriten in uentre uiridis lacerti harundine desecti tradunt inueniri. Sarcites bu-
bulas carnes præsentat. Selenites ex candido translucet melleo fulgore: imaginem lunæ continens: red-
ditq̄ eam in dies singulos crescentis minuētisq̄ numero: nasciq̄ putatur in arabia. Syderites ferro similis
& litigio illata discordias facit: quæq̄ nascitur in æthiopia. Syderopœcilos ex ea fit uariantibus guttis.
Spongites spongiæ nomen repræsentat. Synodōtites e cerebro piscium est: qui synodōtes uocantur. Syr
titæ in littore syrtium iamquidem lucania inueniuntur melleo colore croco refulgentes. Intus autem stel
las continet languidas. Syringites stipulæ internodio similis: perpetua fistula cauatur. Trichrus ex africa
niger est: sed tres succos reddit: a radice nigrum: medio sanguineum: summo candidum. Telirrhizos cine
rei coloris aut ruffi cādidis radicibus spectatur. Telicardios colore cordis persas apud quos gignitur ma
gnope delectat. Maculāq̄ appellāt Thracia triū generū ē: uiridis aut pallidior tertia sanguīeis guttis. Te
phritis nouæ lunæ speciem habet curuatæ in cornua quanuis cinerei coloris Thecolithos oleæ nucleo si-
milis uidetur: neq̄ est gemmæ honos: sed lingentium calculos frangit: pellitq̄. Veneris crines nigerrimi
nitoris continent in se speciem rufi crinis. Veientana italica gemma est: ueiis reperta nigram materiam di
stinguente limito albo. Zathenen in media nasci Democritus tradit electri colore: & si quis terat in uino
palmeo & croco cæræ modo lentescere: odore magnæ suauitatis. Zmilaces in euphrate nascitur procon
neso marmori similis: medio colore glauco: zoronysios in indo flomine nascitur: magorum gemma esse
narratur: neq̄ aliud amplius de ea.

De gemmis quæ a membris hominum cognominantur: & quæ ab animalibus: & de iis quæ a cæteris rebus. Cap. xi.

Est etiānum alia distinctio: quā equidem fecerim subinde uariata expositione. Si qdem a mēbris
corporum habent nomina. Hepatites a iocinere. Steatites singulorū aīalium adipe numerosa.
Adu nephros eiusdē Theudactylus hic & asyris colit: Triophthalmos ionice nascit tres hoīs
simul oculos exprimēs: Ab aīalibus cognominant. Carcinias marini cācri colore. Echites uiperæ. Scorpi
tes scorpiōis aut colore aut effigie. Scarites scari piscis. Triglites muli. Aegophthalmos caprino oculo.
Item alia suillo. Et a gruis collo geranites. Hieracites accipitris. Aetites a colore aquilæ candicāte cauda.
Myrmecites innatā repentis formicæ effigiē habet. Scarabeorū cantharias. Lycophthalmos quattuor est

Chelidoniam.

colorū ex rutilo & sanguineo in medio nigrū cādido cingitur: ut luporū oculi: illis p oīa similis Thaos pa
uoni est similis: itē aspidi: quā uocari Timoloniā iuenio. Arenarū similitudo est ī hāmochryso uelut auro
harenis mixto. Cenchrites milii granis uelut sparsis. Dryites e trunicis arborū: hæc & ligni mō ardet. Cis
sites ī cādido collucet ederæ foliis quæ totā tenent. Narcisslites uenis ēt edere distiguit. Cyamea nigra est:
sed fracta ex se fabæ similitudinē parit. Pyrenæ ab oliuæ nucleo dicta ē: huic aliquando inesse pisciū spinæ
uidentur. Chalazias grandinū & colorē & figurā habet adamantinæ duritiæ. Narrāt ēt ī ignē additæ ma
nere suū frigus. Pyrites nigra qdē: sed attritu digitos adurit. Polyzonos nigra multis zonis cādicat. Astra
piæ ī cādido aut cyaneo discurrūt e medio fulmīs radii. In phlegonti de ītus ardere quædā uidetur flāma:
quæ nō exeat. In anthracitide scītillæ discurrere aliquando uidētur. Enhydros semp rotunditatis absolu-
tæ ī candore est leuis: sed ad motum fluctuat ītus ī ea ueluti ī ouis liquor. Polytryx ī uiridi capillatur. sed

Indicat.

defluuia comarum facere dicitur. Sunt & a leonis pelle & pantheræ nominatæ leontios pardalios. Colos

Spartopolios pollux.

appellauit chrysolithum aureus. Chrysoprasum hærbaceus. Melleus melichrota: quanuis plura eius
genera sint. Melychloron est geminus parte flauus: parte melleus. Crociam croci. Polia canitiem quan
dam sparti inducit: eandem duriorem. Nigra spartopolia. Rhodites a rosa est. Melites mali coloris.

Chalcites

Chalcites ærei. Sicites fici. Ratio nominum non est in borsycite in nigro: ramosa candidis aut sanguineis frondibus. Nec gemite uelut in petra candidis manibus inter se complexis. Ananchitide in necromantia dicunt euocari imagines deorum. Synochitide umbras iferorum euocatas teneri. Dendritide alba defossa sub arbore quæ cædatur securis aciem non ebetari. Et sunt multo plures: magicæ monstrificæ: quibus barbari dedere nomina confessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia.

De gemmis nascentibus & factitiis: & figuris gemmarum. Cap. xii.

GEmmæ nascuntur repente nouæ ac sine nominibus: ut lampasci in metallis aurariis una inuenta quæ propter pulchritudinem Alexandro regi missa fuit: ut auctor est Theophrastus. Coclides quoq; nunc uulgatissimæ famæ fiunt uerius q̄ nascuntur: in arabia reptis ingentibus glebis Melle excoq tradūt septenis diebus noctibusq; sine intermissione. Ita omni terreno uitiosoq; puluere decusso purgatā glebam artificum ingenio uarie distribui in uenas: ductusq; macularum q̄ maxime uendibili ratione sectantiū. Quōdamq; tantæ magnitudinis fecere: ut equis regū in oriente frontalia atq; p phaleris pensilia facerent. Et alias oēs gemmæ mellis decoctu nitescunt: præcipue corsici. In omni alio usu acrimonia abhorrentis. Quæ uariæ sunt: & ad nouitatem accedere caliditate ingenioꝝ contingit ut nomē usitatū non habeant. Physes appellant uelut ipsius naturæ admiratione in iis uendicantes cū finis nominū nō sit: quæ psequi non eqdem cogito: innumera ex græca uanitate conficta. Indicatis nobilibus gēmis etiam plebeis raroꝝ generum dictu dignas distrinxisse satis erat. Illud mō meminisse conuenit increscētibus uarie maculis atq; uerrucis lineaꝝ: que interueniunt multiplici ductu: & colore mutata sæpius nomina i eadem plerūq; materia. Nunc cōmuniter ad omnium gēmarum obseruationē ptinentia dicemus opiniōes secuti auctorum. Cauæ aut extuberantes uiliores uidentur æqualibus. Figura oblonga maxīe probatur: deinde quæ uocatur lenticula: postea clipeidos & rotunda: angulosis minima gratia. Veras a falsis discernendi magna difficultas. Quippe cum inuentum sit ex ueris gemmis in alterius generis falsas traducere. Sardonyces e cerauniis glutinantur gemmis ita ut deprehendi ars non possit: aliunde nigro: aliunde candido: aliunde minio sumptis: omnibus in suo genere probatissimis. Quinimmo etiam extant commentarii auctorum: quos non equidem demonstrarim: quibus modis ex crystallo tingantur smaragdi: alæq; translucentes. Sardonyx e sarda. Item cæteræ ex aliis. Neq; est ulla fraus uitæ lucrosior.

De ratione probandarum gemmarum. Cap. xiii.

NOs contra rationem deprehendendi falsas demonstrabimus: quando etiam luxuriam aduersu fraudem muniri decet. Præter illa quæ in principalibus quibusq; generibus priuatim diximus. Translucentes matutino probari censent: aut si necesse est in quartam horam: postea uetant. Experimēta pluribus modis cōstant. Primū pondere: si grauiores sentiuntur: post hæc corpore. Fictitiis pustulæ in pfundo apparent. Scabritia in cute. In capillamento folgoris inconstantia: prius q̄ ad oculos pueniat definens nitor: Decussi fragmenti paulū: quod i lamina ferrea terat efficacissimū expimento excusant mangones gemmaꝝ. Recusant similiter & limæ probationē. Obsidianæ fragmenta ueras gēmas non scarificant. Fictitiæ scarificationis candicantiā fugiūt. Tantaq; differentia ē: ut aliæ ferro scalpi nō possint: aliæ non nisi retuso: ueꝝ omnes adamante: Plurimū aūt in his terebraꝝ proficit feruor. Gēmiferi amnes sunt aoaxis: mater: ganges. Terraꝝ aūt omnium maxime india. Et iā pactis omnibus naturæ opibus discrimē quoddā reꝝ ipsaꝝ facere cōueniat. Ergo in toto orbe & in quacūq; cæli cōuexitas uergit: pulcherrima est oīum rebus meritoq; principatū naturæ optinens Italia rectrix parensq; mūdi altera: uiris fœminis: ducibus: militibus: seruitiis: artiū præstantia ingeniorū claritatibus. Iam situ ac salubritate cæli atque tēperie: accessu cunctarū gentiū facili: littoribus portuosis: benigno uentoꝝ afflatu. Etenim cōtingit recurrentis positio in partē utilissimā: & iter ortus occasusq; mediā: aquaꝝ copia: nemorum salubritate mōtium articulis: feroꝝ aīaliū innocentia: soli fertilitate: pabuli ubertate. Quicqd est quo carere uita non debeat: nusquā est præstantius: fruges: uinū: olea: uellera: lina: uestes iuuenci. Ne equos quidem in trigariis præferri ullis uernaculis animaduerto. Metallis auri: argenti: æris: ferri: quandiu libuit exercere: nullis cessit. Et iis nunc in se grauida pro omni dote uarios succos: & frugum pomorumq; sapores fundit. Ab ea exceptis indiæ fabulosis proxime quidem duxerim hispaniam quecunq; ambitur mari.

FINIS.

Registrum huius operis.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z &

A B C D E F G H I K

Omnes sunt quaterni preter f et K qui sunt terni.

C. Plynii Secundi de naturali historia libri. xxxvii. Ex castigationibus Hermolai Barbari diligentissime Recogniti. Impressi Venetiis p Bernardinū Benaliū anno a Natali Christiāo. M.CCCCLXXXXVII.

Cum gratia & priuilegio ut in eo.

(1497)